
NAZIONALE
BIBLIOTECA
VITT. EMANUELE
14
17 F
14/17

DILVCIDATIONES IN XII. LIBROS PRIMÆ PHILOSOPHIÆ ARISTOTELIS

F. Matthiæ Aquarij Ord. Præd. Sacræ Theologiæ Magistri & in Almæ Vrbis Gymnasio Ordinarij Professoris

AD

Amplissimum Iulium Antonium Sanctorium S. R. E. Presbyterum Cardinalem Sanctæ Seuerinæ nuncupatum.

ROMAE
CVM PRIVILEGIO ET FACVLTATE SVPERIORVM.
Ex Typographia Bartholomæi Bonfadini, & Titi Diani. M. D. LXXXIIII.

ILLVSTRISSIMO
AC REVERENDISSIMO
D. D. IVLIO ANTONIO
SANCTORIO
TITVLI S. BARTHOLOMAEI IN INSVLA
S. R. E. Presbytero Cardinali dignissimo
S. Seuerinæ nuncupato.

EMPER equidem eorum sententiam magnopere probaui, PRAESVL AMPLISSIME, qui ad mentes nostras veritatis lumine illustrandas, animũq. hominis perficiendum philosophiam satis idoneam existimarunt; illa nanque in primis digna, veraque animi perfectio est, quæ ex humanarum simul, diuinarumque rerum cognitione oritur; reliqua verò omnia caduca esse, ac vana, & quæ nunquam animũ nostrum explere valeant, satis superq. cognitum, perspectumque omnibus arbitror. Ipsam autem philosophiam, vtpote rem tam præclaram, atq. diuinam eòusque admirata est, ac venerata omnis antiquitas, vt non apud ipsas modo gentes densissimis idololatriæ tenebris oppressas, Philosophorum plerique in Deorum numerum relati memorentur, vt & de supernarum rerum doctissimo Atlante, & de Hercule, ac Cepheo, & de patre medicinæ Hippocrate, & de illo, qui Apollinis filius habitus est, Platone, cui etiam diuini cognomen tribuerunt, accepimus: sed & nunc apud illos ipsos homines, quorum animis Christianæ Religionis, veræque pietatis lumen illuxit, maximam, diuinamque philosophiæ speciem, atque dignitatem contem-

plantes non diuini quidem (neque enim fas est,) sed maximi tamen honores,& philosophiæ,& philosophis habeantur. Illud autem apud omnes gentes ratum, & communi consensu comprobatum semper fuit, vt & Christianorum, & Ethnicorum Principum ferè nemo veri Principis, aut Regis nomine dignus vnquam sit habitus, qui non aut ipse philosophus, aut maxime studiosus fuerit philosophorum; quandoquidem ipse Macedonum Rex Philippus non tantam Dijs suis gratiam habere se dixit, quòd filium genuisset, quantam quòd ea illum tempestate nasci contigisset, cum philosophorum Princeps Aristoteles, à quo cùm bonis moribus, tùm & literis eum sperabat informandũ, in vniuersa Græcia præcipue floreret. Quid hic Philippi filius Alexander, quanto semper amore, quibus quantisq. præconijs, aut honoribus sapientes viros, eorumq. eruditionem est prosecutus? Quid Aegyptiorum Rex Ptolemæus? Quid Magnus Pompeius? Quid Caius Cæsar? &(vt de Augusti, Hadriani, Traiani, Antonini, Iustiniani, Alphonsi Hispanorum, Federici Siculorum Regis, aut eruditione, aut in eruditos homines studio taceam) de Neapolitanorũ Rege Alphonso hoc vnum dicã, tanti illum fecisse semper philosophos, & sapientes viros. vt nunquam non eius Regia talibus viris referta fuerit, quos quotidie ferme, aut lectitantes, aut differentes audiret. Igitur sapientiæ pulchritudinem ab ineunte ætate contemplantem, pariter ac diuinæ philosophię summus amor, & studium me totum ad se traxit, sibiq. adeo deuinxit, vt vtranq; ob id philosophandi rationem, ac methodum, & illam quę abditas naturæ causas, & eam quæ diuinas omnino res, Deumque ipsum rerum omniũ Opificem speculatur, quàm maximo potuerim studio sim aggressus, cuius etiam suauissimis, atque vberrimis fructibus non meum modo animum, & mentem paui; sed & officij mei ratione ductus celeberrimis in locis, publicisq. Italiæ Academijs florentissimisq. Gymnasijs, maxime verò Neapolitano, Catholici, atque Inuictissimi Hispanorum Regis Philippi munificentia, annuisque stipendijs adductus, meis etiam auditoribus percipiendos, degustandosque proposui, vt & suscepto muneri absq; vlla reprehensione satisfacerem, & expectationi hominum excitatæ conceptæq. de me pro meis viribus responderem. Cum deinde in celeberrimo hoc almæ Vrbis Gymnasio diuinæ ipsius Theologiæ publicè profitendæ, atque explicandæ esset mihi prouincia demandata, atq. etiam vtranque inuicem philosophiam conferrem, animaduerti sanè maximo eas inter se affinitatis vinculo coniunctas, quarum quidem illa ea de Deo persequitur, quæ humana ipsa ratio per se potest consequi; hæc verò priscis illis philosophis ignota diuino illu-

strata

ſtrata lumine non mediocriter coruſcat, ac refulget, nihilque aliud, quàm quòd vel Deus ipſe ſit, vel à Deo profectum, vel ad eundem ipſum Deum referatur, ediſſerit; neutram tamen illarum omittendam cenſuit D. Apoſtolus Paulus. nam de illa quidem ad Roman. ſcribens ſic ait. Quod notum eſt Dei, manifeſtum eſt illis: non enim gratuito Dei munere; ſed ſolo naturæ lumine Deus ab illis eſt cognitus. De hac autem Chriſtiana Theologia ad Corinth. Nobis, ait, reuelauit Deus per ſpiritum ſuũ illa, quæ nemo principum huius ſeculi, hoc eſt philoſophorum, nouit, vt ex illa nimirum ad hanc, veluti ab imperfectioribus ad perfecta, quendam quaſi gradum faciamus. Vnde & præclara illa eiuſdem Doctoris gentium ſententia: Inuiſibilia Dei per ea, quæ facta ſunt, intellecta conſpiciuntur. Et quoniam tum in ea, quæ humanitus inuenta, tum etiam in illa, quæ diuinitus eſt inſpirata doctrina, S. Thomam inter Sanctos doctiſſimum, & inter doctos ſanctiſſimum ſum ſecutus, meos omnes neruos eò maximè intendi, ne eius vllum dictum, aut ſententia Chryſippeis quorundam cauillatiunculis aliò, quàm ipſe ſpectauerit, detorqueretur: quod equidem meum vetus inſtitutum; etſi in omnibus, quæ hactenus ſcripſi, præcipuè tamen in hiſce noſtris Ariſtotelicorum diuinorum dilucidationibus pro virili mea accuratiſſimis, quàm diligentiſſime potui, ſeruaui: quarum quidem, cum & in ſcholijs noſtris in octo libros phyſicorum, & in tres de anima, quæ iamdiu in hominum manibus verſantur, non ſemel meminerim; inde factum eſt, vt amicis diſcipuliſque meis quamplurimis efflagitantibus, in lucem eas prodire ſinerem. quamuis an id quod rogabant facere deberem, diu multumque dubitauerim; non ꝙ eorum cuipiam aut hortanti, aut rogãti deeſſe poſſem; cum & iuſta peterent, & optarent vtilia; ſed quia vererer, ne in eorum reprehenſionem inciderem, qui hæc aliter, quàm à me dicta eſſent, interpretarentur, eoque referrent labores meos, quò referri minimè velim; vicit tamen officium voluntatem, expulit amicorum ſtudium timorem, & incenſa quędam alios iuuandi cupiditas me in id compulit. Has ipſas autem, quæcunque illæ ſint, dilucidationes meas (Cardinalis ampliſſime & Mœcenas munificentiſſime) Nominis tui radijs fulgere, tuæque Auctoritatis robore defendi, ac ſuſtentari volui, qui huius quã profiteor ſcientiæ aduerſus importunam debacchantium inſaniam acerrimus ſemper defenſor, atq; in Hæreticos homines, & impiè de Religione ſentientes ſummus, vigilantiſſimuſque iudex & ſis, & fueris; quique etiam cum Alphonſo Neapolitanorum Rege præter patriam & ſingularem ſapientiam, illud inſuper habes commune, vt doctiſſi-

mis semper viris vndequaque stipatus videare, quibus aula, opesq. tuæ non minus profectò pateant, quàm tibi. Ipse igitur, qui nullis meis meritis, sed tua tantum munificentia in familiam, & clientelam tuam sum adscriptus, exiguum hoc munusculum tibi supplex offero, amoris erga te mei, & perpetuæ obseruantiæ pignus, quod si fortè cuipiam nimis paruum ac perexiguum, teque minus dignum videatur, reuocet quæso sibi in mentem Artaxerxem Persarum Regem, cui cum aliquando obequitanti pauper quidam inopinatò occurrisset, nihilque quod tanto Principi offerret, haberet, ambabus manibus è vicino amne haustam aquam obtulisse dicitur, quam alacri animo, benignissimoq. vultu ille suscepisse commemoratur, non sanè ignorans pauca & exigua queque munera, ex grati tamen animi significatione profecta, cuiq; vel priuato homini, vel maximo Principi grata & iucunda esse debere. quo quidem exemplo ipse etiam incitatus, qui tibi mea omnia debeo, hoc ipsum, quicquid esset muneris, tibi offerre non dubitaui. Suscipe igitur, Illustrissime Princeps, ea humanitate, qua me meamq. matrē, Dominicanam scilicet Religionem, amplecti consueuisti; quod etsi pro tua benignitate libenti animo te suscepturum sperem, ita tamen peto, vt maiori ardentiorique studio petere nihil possim. Vale.

Illustrissimæ, ac Reuerendissimæ Dominationis vestræ

Deditissimus seruus

Fr. Matthias Aquarius Ord. Præd.

REVERENDISS. PATRI F. PAVLO CONSTABILI FERRARIENSI

SACRI PALATII MAGISTRO Ordinis Prædicatorum.

ANTONIVS CICCARELLVS FVLGINAS Artium, ac Sacræ Theologiæ Doctor. S. P. D.

MPOSVISTI mihi (vir singulari humanitate, & doctrina perpolitissime) vt Magistri Matthiae Aquarij in libros Aristotelis diuinorũ diuinas Dilucidationes accuratè legerem; & si quid in eis reperirem, quod vel aliqua ex parte pias aures offendere, vel doctiorum hominum animos perturbare posse arbitrarer, id tibi ingenuè, liberèq; significarem. Caepi equidem hasce disputationes magna cũ auiditate, studioq; reuoluere, quas maiore profectò cum voluptate, maximoq; fructu perlegi. Et vt nõ fictè, & fallaciter, sed verè, atque ex animo loquar, nihil ego quidem prorsus deprehendi, quod aut catholico lectori stomachũ facere debeat, aut doctis viris satisfacere nõ possit: Quinimo mihi visum est videre quendam philosophiae feracem, atq; vberem campum his disputationibus aptissimè humanis oculis fuisse subiectum. Sunt enim nonnullae quæstiones, quibus naturae arcana aperiuntur: sunt aliae quibus diuinarum rerũ mysteria panduntur: has autem omnes philosophici agri tanquã arbores vetustas appellauit. Non desunt disceptationes, quibus de hominũ vita, atque moribus praeclare differitur, quas fructibus, qui ex arboribus percipiuntur, similes esse dicas; nã

ſicuti arbores ſunt gratia fructuum, ita omnis noſtra cognitio illuc in primis ſpectat, vt bonis moribus humanus animus excolatur. Inuenies praeterea plurima, quibus de his, quae ad differendi artem pertinent, ſubtiliter diſputatur; quae ſepi & maceriae meritò comparantur: quandoquidem vt maceries fructus, plantaſque agri, ne fures ſurripiant, aſſeruat; ſic ratiocinandi facultas praeſidium munitiſsimum eſt, ne ſophiſtae falſis, fictiſque argumentis philoſophiae campum irrumpant, nec non auſu temerario ſingula proſternant. Illud autē, quod ad logicam attinet, tu Reuerendiſsime Pater dicebas (cum quondam, vt fit, animi gratia varias res inter nos commentaremur) Simplicium virum quidem in omni philoſophia non ſimplicem, ſed admodum callidum, atque verſutum, felicius expreſsiſſe, cum diceret, Demonſtrationem, quae totius logices ſpiritus, atque vis eſt, eundem humanae menti vſum praeſtare, quē corpori domus ipſa praeſtat: ſicuti enim iſta ab imbriū, & ventorum furoribus corpora tuetur, ſic illa animos noſtros à falſo, & malo magnopere defendit. Sed ad Aquarium redeo, qui haec omnia ita egregie, atque adeo perfecto ordine diſpoſuit, vt ſine vlla dubitatione ſperari poſsit doctos homines non ſolum ea probaturos, verum etiam admiraturos, omneſq; ex eorū lectione vberrimos, & quàm ſuauiſsimos fructus percepturos. Sunt iſta quidem vel magna, vel potius maxima, atque ſumma, ſed quae à ſumma doctrina, maximoque Aquarij ingenio, magnoque labore fuerant expectanda, tibiq; à me ſimpliciter & candide ſignificanda. Vale. Romae ex domo V. Idus Ianuarij M. D. LXXX.

Nos Frater Sixtus Fabri Lucensis sacrę Theologiæ professor, ac totius ordinis Prædicatorum humilis Generalis magister, & seruus. Nihil est, quod maiori nos in Domino lætitia afficere possit, quàm cum Fratres & comprofessores nostros iuxta talentum ab ipso Deo traditum in vinea Domini laborare perspicimus, & id muneris verbo, & exemplo præstare, quod institutum nostrum requirit, & nomen ipsum declarat. Hinc eis, qui nedum verbo prçsentes instruendo, sed & posteris doctrinæ suę monumenta relinquendo, Christianæ quidem Reipublicæ plurimum vtilitatis, nostro vero Ordini multum ornamenti afferre possunt, quæ nostrarum sunt partium libentissime impartimur, in id incumbentes, vt laborum suorum fructus, & vigiliarum lucubrationes ad communem omnium vtilitatem in lucem edantur. Quemadmodum tenore præsentium nostri auctoritate officij tibi Reuerendo Patri Magistro in almo Vrbis Gymnasio sacrę Theologiæ publico lectori, ac illustrissimi, & Reuerendissimi Cardinalis Sãctæ Seuerinę Theologo Fratri Matthiæ Aquario nostræ Prouinciæ Regni (cuius singularẽ eruditionem, & insignem doctrinam iampridem perspectam habemus & cognitam) concedimus, quinimo in meritum sanctæ obedientię sub formali præcepto mandamus, vt præclarissimas Dilucidationes tuas in metaphysicam typis ac prælo quàm primum committas: Id quidem eo ardentius facimus, quòd scimus te iamdudum ea omnia fecisse, quæ Sacrosancta Tridentina synodus de editione libro. sess. 4. facienda sanctissime mãdat. Hæc autem te egisse, tum ex aliis, tum ex quadam luculenta epistola Antonii Ciccarelli Theologi Fulginatis ad felic. recordat. Reuerẽdissimum Patrem Paulum Constabilem olim Magistrum Sacri Palatij, & totius Dominicanæ Religionis Generalem, ac prędecessorem nostrum; clarissime nouimus. Cito igitur sicuti præcipimus, facies in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Amen.

Non obstantibus in contrarium quibuscunque, In quorum fidem his nostro sigillo munitis propria manu subscripsimus. Datum Romæ in Ecclesia Sanctæ Mariæ supra Mineruam, die 6. Octobris M. D. LXXXIII.

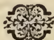
F. Sixtus Fabri Lucensis qui supra manu propria

Assumptionis nostræ anno primo.

F. Io. Baptista Lancius Regien. magister Prouincialis Terræ sanctæ.

DILV-

DILVCIDATIONES QVAE IN HOC OPERE CONTINENTVR.

Dilucidationes in primum librum Metaphysicæ.

Dilucidationes in secundum librum.

Dilucidationes in tertium librum.

Dilu-

Dilucidationes in quartum librum.

Dilucidationes in quintum librum.

Dilucidationes in sextum librum.

Dilucidationes in septimum librum.

Dilucidationes in octauum librum.

Dilucidationes in nonum librum.

Dilucidationes in decimum librum.

Dilucidatio vnica in vndecimum librum.

Dilucidationes in duodecimum librum.

DILVCIDATIONES IN XII. LIB. PRIMAE PHILOSOPHIAE ARIST.

F. MATTHIAE GIBONIS AQVARII ORD. PRAED. S. Theologię Magistri, & in alma Vrbis Gymnasio professoris.

PRAEFATIO.

Vanquam contrariæ sępe inter se sententiæ amicorum esse solent, non tamen fit, vt eorum animi adinuicem dissentiant, sed idẽ amicitiæ uinculum, ac societas maxime retineatur. Nemo enim est qui non videat veritatẽ ipsam amicis omnibus præponendam esse. Quamobrẽ de moribus Arist. dixit, cum aduersus Platonẽ præceptorẽ disputaret, pro veritatis patrocinio, propria etiã impugnanda esse, & quòd veritas cæteris omnibus pręferenda sit. Ego igitur cum in publico Neapolitano Gymnasio libros primæ philosophiæ Arist. olim interpretandos susceperim, illud vnum semper ante oculos habui, vt veritatem indagarem: quòd si inter legendum scriptores aliquos licet grauissimos confutare visus sum, id non inanis glorię cupiditate, nec alios corrigendi, aut eis contradicendi studio feci; sed maximo veritatis amore ductus, quam inquirere suauissimum est. Nec forte hãc prouinciam aggressus essem, licet honestissimam, nisi complures doctissimi viri, mihi occasionem præbuissent, qui nihil dixisse videntur, nisi S. Thomam carpserint. Id igitur fuit meum institutum, hæc mens, hic animus, veritatẽ ipsam inquirere, & S. Thom. summum veritatis amatorem ab Aduersariorum calumniis pro viribus defendere: propterea non textuum expositionem, sed controuersias doctorum iuxta eius principia dilucidãdo prosecutus sum: quod si dum eorum dicta infringo, cuipiam videbor à vero recessisse modo, veritati consonas rationes afferat, libentissime quiescam. Nec me latet quàmplurimos doctisimos viros inter Thomistas insignes tam subtiliter & copiose hac de re diseruisse, vt hi, quos suscepimus labores, superuacanei videãtur: verùm quia post hos non defuerunt quàm plurimi Recentiores, qui nouos conatus in S. Thom. fecerunt: & quia hoc esse solet lectorum munus, vt falsis aliorũ sententiis explosis, atque reiectis, veritatem exponant, tùm quia hęc est veritatis natura, atque conditio, vt à quouis prędicari debeat, muneris mei partes esse existimaui, horum sentẽtias reiicere, & veritatem indagare. His igitur de causis in hanc palęstram descendere ausus sum, vtq. promisis starem, siquidẽ hoc opus fueram pollicitus in Francisci Ferrariensis annotationibus meis, & quia id ipsum multi efflagitabant. Quamobrẽ cum cõmuni vtilitati cõsulamus, hos labores nostros, etsi non insignes, animi saltẽ, quo prodesse cupimus, propẽsionẽ accipite.

PRAE-

PRAELECTIO.

I Diuinam scientiã traditurus Aristoteles id sibi initium sumendum censuit, omnes homines sciendi cupiditate teneri, non inepte facturus videbor, si lectionum, explanationumq́ mearum, quas in eam allaturus sum, principiũ non aliunde deduxero. Monet enim me sedes hæc Peripateticorum plenissima. Monet antiqua consuetudo, atque à priscis huius celeberrimæ Academiæ moderatoribus optime ac sapienter sancita lex, longoq́ vsu recepta, vt qui in ea ad alicuius facultatis publicum munus fuissent electi, eam in primis facultatem celebrarent oratione, quam maxime profiterentur, & iuuentutis animos ad eandem toto pectore inflammarent. Quod ante quam faciam, aut pro more florentissimam hanc sedem celebrem, facile patior veniam mihi dari, si argumenti magnitudini, si augustissimo huic loco, si vestræ de me expectationi conceptę, si denique desiderio meo non plane satisfecero. Arduum siquidem est ac perdifficile apud eos dicere, qui peripateticis institutis assueti nihil nisi ex Arist. fontibus volunt hauriri. Conabor tamen patientia vestra ac humanitate fretus in primis scientiam, hanc tum ipsius Auctorem commendare. Quæcunque natura constant proprijs quibusdam muneribus prædita esse cernimus, in quæ sua sponte ferantur. Cælum perpetua reuolutione agitatum orbicularem formam initioque fineque carentem sortitum est, ne vi aliqua agi, sed sua sponte circumuolui perpetuo possit. In his vero inferioribus partes illæ tenuiores, quasi cælestis naturæ vicinia gaudentes ad summa feruntur. Et crassiores superioribus relictis locis ad imas debitas sibi huius vniuersitatis partes suo impetu, nullaq́ vi coactę delabuntur. Quod vt in singulis quibusq́ naturis facile est animaduertere, ita longius prosequi difficillimum, & à re nostra penitus alienum. Ita igitur hominem ad scientias natum intelligimus, vt naturarum omnium vires cõplexus, nihil sit, cuius ille sciendi auiditate non capiatur. Idcirco enim sagax natura omnia, quæ in singulis rerum generibus uage varieque dispserat, in vnum hominem collegit, vt sensibus externis internisq́ cognoscendi viribus prẹditus non modo prẹsentia cognosceret, sed prẹteritorum esset memor, ac futura etiam quoquo modo prẹuideret. Non absurda igitur videri debuit antiquissima veterum opinio, licet præter communem omnium sententiã haberetur, asserentium, humanum animũ omnia esse, quod etiam aliquando exposuit Aristot. cum ipsum affirmauerit omnium formas excipere, atque cognoscere. Quid igitur miramur, si nos ipsi tanta auiditate in rerum tum humanarum, tũ diuinarum cognitionem rapiamur, tantisq́ voluptatibus oblectamur, dum rerum naturalium caussas inuestigamus, aut hanc sagacis naturę artem, cum ad hoc vnum à natura facti simus, ac formati? Sunt autẽ multa quę in natura admiremur, sed artificis prẹsertim artẽ, quę singulis in partibus re-

Primo de partibus animal. Cap. 5. lucet. Vnde extitit Heracliti dictum, qui cum forte ad pistorem diuertisset, quò alij accedere loci humilitate non audebant, iussit eos alacriter ingredi, asserens & quidem eo in loco Deum esse immortalem: si igitur in rebus omnibus iucundissima quædam contemplatio est, cum ad supremam illam, diuinamq́ rerum omnium caussam peruenerimus, quantis cumulabimur voluptatibus? tunc primum sapientis nomen adipiscemur, tunc finẽ, quem nobis natura perscripsit quoquomodo attingemus, tũc quasi diuinis mentibus aggregatus animus rebus mortalibus abiectis felicissimus erit. Vnde Poeta ille cecinit.

Felix qui potuit rerum cognoscere causas.
Atque metas omnes & inexorabile fatum
Subiecit pedibus, strepitumque Acherontis auari.

Meministis præterea viri doctissimi Anaxagorę sententiam, qui cum omnia simul diceret commixta fuisse, vnum tamen intellectũ ab omnibus segregauit, qui cuncta distingueret. Quæ uis non triformis, sed vna omnino atque suprema infima peruagatur, profunda terrarum penetrat, vastissima maria lustrat, immensosq́ cæli orbes metitur, atque contemplatur.

Defectus solis varios, lunæque labores,
Vnde tremor terris, qua vi maria alta tumescunt,
Obijcibus ruptis; rursusque in se ipsa residant.
Quid tantum Oceano properent se condere soles
Hiberni, vel quæ tardis mora noctibus obstet.

Cur enim mihi vti non liceat Poetæ præstantissimi, atque doctissimi versibus? Itaque sapiens cælestium orbium motiones, atque hanc vniuersitatem quasi mortalis vnus moderari ac regere videbitur, immo vero diuinarũ mentium socius factus earum videbitur felicitatem imitari, non amplius

sensibus

ſenſibus his rebus detentus, ſed totus in diuinis infixus, quæ ſui gratia ſunt. Propterea id nobis mortalibus Deos immortales inuidere poſſe, ſcripſit Simonides, quia à rerũ mortalium cõditione tria illa recedere videbantur, felicitas, libertas, rerumque poteſtas, quæ ſecum quaſi comites ducit ſapientia. Quę quidem vt diu fuerat à philoſophis deſiderata, ita ab uno Ariſt. explicata eſt. Hic vnus viſus eſt naturę indagator, nec ſolum philoſophus, ideſt ſapientiæ ſtudioſus, ſed vere ſapiens, primusq; inter philoſophos exiſtimatur. Qui vero ante ipſum fuere, ſtudioſi quidẽ ſapiẽtię dici poſſunt, nõ tamen vere ſapientes. Teſtãtur Platonis ſpecies, Pythagorẽorũ numeri, Anaxagoræ mixtio, Democriti inane & indiuidua corpora, Et ficta illæ Epicuri in infinito deſcenſu athomorũ declinationes. Verum quid immoror in horum philoſophorum erroribus numerandis: cum illi non ſecus ac milites minime exercitati fuerint, qui ſi premãtur ab hoſtibus nõ arte, ſed caſu ſe tuentur, ignari rationis ſciendi, quam vnus Ariſt. potuit non modo veteres, ſed poſteros docuiſſe.

Quo loco latiſſimus mihi ſeſe aperit dicendi campus, vt quoniam de ſapientia dixi, de eiuſdem auctore vberius dicam. Sed quis eſt qui id aſſequi poſſit? Quis explicet quantum ille de ſtudioſis philoſophię benemeritus ſit? ſed placet pauca quędam inſtar apum, quæ floribus inſidentes, ſumma deguſtare ſolent, pro temporum anguſtijs delibare. Nullum igitur literarum genus eſt, quod non excoluerit diuinum illud ingenium Ariſt. Scripſit enim in primis de Poetica, verſusq; plurimos cecinit, qui temporum iniuria perierunt. Scripſit de Rhetorica, quam tunc primum naſcentem, nec dum formatam inuenit, nihil enim adhuc de ea traditũ fuerat arte. Nihil de inuentione enthymematum ſcriptum fuerat, ſed ſolum exigua quædam pars de mouendis affectibus, natura magis quàm arte obſeruata. Ariſt. vero ita de eius ſingulis partibus diſſeruit, vt merito tunc primum artis nomen habere cęperit. Cui quidem poſteri quanquam eloquentiſſimi, exiguum ſane quid addere potuerunt. Marcus Tullius maximus dicendi artifex, cum longo dicendi vſu ac diligenti obſeruatione nonnulla in cã artem collegiſſet, non aliunde commendari magis poſſe indicauit, quàm ſi ſe Ariſtotelica pigmenta penitus conſumpſiſſe affirmaret. Et ad Trebatium ſcribens genus dicendi Ariſt. maxime commendauit, putauitq; eos vehementer arguendos eſſe, qui eius dicendi incredibili ſuauitate, & copia non allicerentur.

Sed ne plura de hac facultate dicam reuocat me, & quaſi arguit noſtræ ſpeculationis inſtitutum, ad quam maxime dialectica facit. Quamuis enim benedicendi vis omnibus diſciplinis neceſſaria ſit, & ab Ariſt. dialecticę ęquipollens, à Cicerone autem altera ex parte correſpõdens appelletur, quia communia quædam ſectatur, longe tamen ad philoſophia ac ſapientiæ ſtudium facit ipſa dialectica. Hæc enim eſt bipartita, cuius altera pars ad topicam, ideſt inuentiuam, & in vtranque partẽ diſputatricẽ, altera vero dicitur proprie logica, ſiue analytica, quæ tota verſatur in ſciẽdi ratione, ex qua vniuerſa pendet philoſophia. Docet enim quę ratiocinatio vera ſit, quæ falſa, & vtriuſque differentias, principia & cauſas, atque Ariſt. vtranque ita tractauit, vt nihil ſiue ad inueniendi, ſiue ad iudicandi artem neceſſarium deſiderari poſſit. Et vtriuſque inuentio Ariſtoteli tribuenda eſt, & abſolutio, cuius vſque ad ea tempora nihil ante fuerat traditum, niſi quidam ſermones, vt qui eũ ſecuti nõ ſunt, & ab eius veſtigijs receſſerunt, nihil niſi tenebras attulerint, quod cũ ipſe animaduertiſſet modeſte ſane de ſe locutus dixit, maximas ob id gratias à poſteris ſibi deberi. Videbat enim ſe arma paraſſe, quibus ſtudioſi philoſophię veterum errores penitus tollerent, ſuperatiſq; difficultatibus glorioſiſſimũ agerent de ſcientijs triumphum. Ac qui artem docuit, potuit etiam, vt mens illa Anaxagorę, in ſua genera partiri rerum ſcientiam vniuerſam. Itaque numquam ſic diſſimilis, maxima grauitate et copia diſputat de moribus, de virtutibus, de ciuitatibus, familijſq; regendis. Quę omnia vt vniuerſo orbi terrarum gratiſſima ſunt, ita maxime neceſſaria iudicantur, cum ijs humana omnis ciuiliſq; vita regatur, & gubernetur.

Verum hac parte relicta, ne longior ſim quàm oportet, ad alterã veniã, quæ de natura eſt, omnia enim naturę arcana, quę in eius ſinu abdita latebant, ita explicauit, vt mirum ſit quibus oculis ea videre potuerit, & quibus viribus quaſi Athlante maior tantam rerum molem verſare. Non igitur immerito ſapiens omnibus dominari dicebatur. Ille vero in tanta rerum multitudine & varietate, quo ordine, qua methodo, quo procedendi modo vſus eſt? Nihil ille temere, nihil ſine ratione aſſerit, omnia in certa genera diſtinguens, quę motioni obnoxia ſunt ab immobilibus ſegregans, illa quidem naturalia vocans, quod natura motus principium ſit eius in quo eſt, alia diuina, priora ad phyſicam trãsferens, poſteriora ad diuinam philoſophiam traducens. Iure igitur optimo prius de naturalibus vt notioribus egit, vt his quaſi quibuſdam gradibus ad diuina animus aſcenderet, quę metaphyſica inſcripta ſunt, quòd naturalem ſcientiam conſequerentur.

Multa quidem & longe maiora mihi dicenda ſuperſunt, vt vos ipſi videtis viri ſapientiſſimi, ſed quid ego ſingula proſequor, qui poſſim tanti viri laudes his temporum anguſtijs concluderet? Nam ſi Herculis laudes celebraturo, Lacedæmonios reſpondiſſe legitur neminem fuiſſe, qui de Hercule bene ſen-

ne sentire negaret, & qui non eum coleret. id mihi quoq; Aristotelẽ celebranti responderi posse arbitror: attamen pauca quędam de eo prætermittenda non esse duxi. Fuit igitur natione Græcus & non modo singulare decus Græciæ, sed eximium orbis terrarum ornamentum, patria Stagirita, quod oppidum cæteroquin perse obscurum, & ignobile, & pene dirutum, ac euersum, Alexander Magnus Aristoteli gratificaturus instaurari & ornari iussit; & hoc pp eximiã eius doctrinã, quæ est proprior veritati, & ab errorũ sordibus purior, atq; remotior, vberior, ornatior, neruosior, quæ per multos annos olim iacuit inculta, & deserta, vel iniuria temporum, vel hominum negligentia: sed cum primum splendor eius mortalibus effulsit, rapuit ad se omnium animos, studiaque conuertit, & ita exculta & illustrata est commentarijs multorum, qui ad explanandum Arist. maxima ingenia, summa studia, acerrima iudicia, multarumque rerum copiam & scientiam attulerunt, vt reiectis alijs philosophis, vnus iamdiu floreat & regnet Arist. vnus cunctis pene hominibus sit in honore & delitiis, vnum deniq; hunc ceu ducem, et auctorem sequantur quicunq; se ad philosophię, bonarumq; artiũ studia dederũt. Verum hæc pauca mihi dicenda videbantur de Arist. vt inde lectionum mearum, & initia, & ornamenta sumerentur. Hortabatur etiam me huius ciuitatis nobilissimæ institutum, quę philosophię studiosis tanti viri monumenta publice legi voluit, idque antiquo more firmauit, vt aliqua oratio haberetur, qua adolescentes magis ad philosophiæ studia accenderentur, & instruerentur, atq; studiorum cursu ad hanc dignissimam sapientię nomine philosophiam peruenire possent, quę scientiarum perfectissima est, & subtilissimis plena difficultatibus. Quod si inanis gloriæ cupidi tot adeunt pericula, tot substinent dolores, vt è bello victoriã, aut coronam reportent, vobis qui rerum subtilissimarum contemplationi operam nauatis, quot labores essent suscipiendi? non vt inanem gloriam, sed vt philosophiam omnium bonorum matrem adipiscamini: vestra certe gloria firma, ac perpetua futura est, qui rerum altissimarum cognitionem quęritis.

Huius amore allecti plurimi, maximam operam nauarunt, partim in expositione verborum, partim in disputationibus occupati. Sed eorum qui extant ex Græcis maximum illum Peripateticum habemus Alexandrum Aphrodisæum, à quo olim Alexandræi vocabantur, qui Aristotel. doctrinã profiterentur, quòd hic vnus videretur verborum Arist. sensum tenuisse. Sunt tamen qui negẽt hęc, quæ in hos libros extant, cõmentaria illius esse, quòd Alexandro respondere aliquãdo non videãtur. Ex Arabicis autem clarissimum illum Auerroem Commentatoris nomen suis temporibus non immerito adeptum, à quo Auerroistæ nuncupati, qui tunc Arist. eruditionem sectarentur; cui ex latinis Magni nominis succedit Albertus ille Alemanus, qui suo ingenio & doctrinę copia vniuersam philosophiam ditasse visus est. Quem insequitur S. Thom. omnibus proponendus, Expositoris nomen meritò consecutus, vir de Philosophiæ studiosis optime meritus, qui suis expositionibus nullam non illustrauit philosophiæ partem: tanta enim suę doctrinę facilitate, clarissimoq; ingenio lucem attulit Aristotelicis libris, alioquin apud Latinos eo tẽpore obscurissimis, vt doctissimus ille Picus suspiciens Virum, ac admiratus, affirmandum non dubitauerit, vnum Thomam Aquinatem fecisse, vt Aristot. qui tunc apud latinos, aut mutus, aut ignotę lingnę videbatur, vocem clarissimam in scholis emitteret, ac ita loqueretur vt intelligi posset. Adest & doctissimus Egidius Romanus fundatissimus, ac præclarissimus doctor Bituricensis Archiepiscopus, & S. Thomæ discipulus, cuius in multas philosophiæ partes nunquam satis laudati, & in hanc quidem non contemnẽdi extant labores. Nuper etiam exiuit in lucem quędam dilucidissima expositio huius diuinę sapiẽtię Alexandro Alensi falsò attributa, cũ eius legitimus Auctor fuerit Alexãder de Alexandria Frã-
XII. Huius Diluc. septima. *ciscanus, qui post S. Thomam multos annos floruisse commemoratur, vt inferius & rationibus probabimus, & auctoritate ostendemus. Est quoque Ioannes Scotus non prætermittendus vir aciei ingenij insignis & notissimus, qui ob genus disputandi acutum & subtile, inter huius scientię diuinę professores visus est nonnullis aliquando palmam tulisse. Sic & probatissimus ille Doctor Ioannes Bachonus Auerroistarum princeps, & Carmelitarum ordinis decus, cuius labores in his metaphysicis libris prælo adhuc non sunt mandati. sed manuscripti seruantur. Sunt & posteriores non indocti, nec ignobiles viri, vt Ioannes de Ianduno, Augustinus Suessanus, Dominicus de Flandria, & vtriusque linguæ doctissimus Petrus Fonseca Societatis IESV, & multi alij, quos prosequi longius difficile esset, in quibus semper aliquid desideratur. Ego autẽ (vt verũ fatear, & de me aliquid dicam) nullius addictus iuraui in verba Magistri: vnus tamen nobis Magister erit Aristoteles, ex cuius doctrina quęstiones, difficultates, & cõtrouersias tractabimus, soluemus, & determinabimus: alijs autem vt huius magistri discipulis & sectatoribus vtemur, quibus tantum nos assentiemus, quantum ipsi in philosophiæ negotio, & à philosopho magistro philosophorum Arist. non dissentient. Faueat igitur cęptis ille, qui veram sapientiam docere, & veram fęlicitatem elargiri potest D. N. Iesus Christus, idemq;, quoniam ego non possum tanto vestro beneficio respondere, quod in votis est vestris, impertiatur.* Dixi.

DILVCIDATIO PRIMA,

In primum Librum Metaphysicæ.

AN ENS INQVANTVM ENS sit subiectum huius scientiæ?

VI DE PRIMA philosophia subtiliter disputare solent, post eorum prologum, in quo S. Tho. carpunt de illa triplici demonstra-
C tione addncta, qua à priori & theologicè probat omnes homines
natura scire desiderare, mouent qnęsitum de subiecto, & postquam
introduxerunt nobilitatem ipsius metaphysi. quantum ad ea, quę
amplectitur: quia de omnibus sermonem facit; iuxta illud dictum
Arist. in prologo: Sapientis est omnia scire: quantum etiam ad influxum, quem in omnibus scientijs habet; ipsa enim probat princi
pia omnium scientiarũ; vt docet Arist. 4. huius: quantum etiam ad Tex. 10.
efficaciam, quia sine aliqua deceptione, & veraciter de omnibus inquirit, distinguendo terminos, quibus vtuntur omnes scientię, vt patet ex eodem Arist. 5. Me Per totum.
taphy. & quantum ad eminentiam, quia ipsa est princeps & regina scientiarũ omnium, cum
sit maxime intellectualis, & vt habet philosophus 1. polytic. homines, qui sunt robusti corpo Cap. 3.
re, & intellectu deficiẽtes sunt naturaliter serui; intellectu vero vigentes sunt naturaliter re-
ctores & domini aliorum: propterea inquiunt, quòd metaph. est perfectior, sublimior, & iu-
cundior omnibus alijs scientijs, cum ducat intellectum hominis ad quidditates primarũ cau-
sarum cognoscendas: mouent etiã quęsitum; num ens simpliciter sumptum, quod est commu
ne Deo & creaturis sit scientię metaphysi. subiectum primum primitate adęquationis? & re-
D spondendo tres conglutinant articulos. In primo declarant titulũ quęsiti declarando tres ter-
minos, quorum primus est ly simpliciter: secundus ly commune Deo & creaturis: tertius ly
primum primitate adęquationis. Contra quos sic arguo: primo, quia sunt diminuti, cum non Reprehendũ
declarent omnes terminos positos in quęstione, & tenentur de necessitate illi, qui clarissime tur qui dimi
profitentur se loqui in quęsito, vt ipsi pręsumũt, nam ponunt etiam in titulo ly ens, & ly scien nute loquuntur.
tiam metaphysicã, & ly subiectũ, & nullam de istis terminis mentionem faciunt. Secũdo, male
etiam declararunt omnes tres terminos ab ipsis assumptos, vt patet ex hoc aduerbio simplici-
ter: quod, cum multipliciter capi possit, non distinxerunt quibus modis capiatur, quod erat Simpliciter
faciendum: propterea Arist. 2. lib. top. dixit, ipsum sumi vno modo, prout distinguitur contra multifariam
per accidens, asserens, simpliciter dico, quod sine addito dico, & sic demonstratio quia, est de- dicitur.
monstratio simpliciter, cum non sit demonstratio per accidens. Secundo modo capitur ly sim- Cap. 3.
pliciter, quod idem est, quod perfectissime in superlatiho gradu, & sic tantum demonstratio
propter quid, dicitur demonstratio simpliciter, quia facit scire perfectissimo modo, demon-
stratio quia, non facit scire simpliciter idest perfectissime. Tertio modo capitur simpliciter,
prout idem est, quod absolute, quomodo dicimus hominem esse perfectiorẽ leone, idest sim-
pliciter & absolute, quia quantum ad aliquid leo est perfectior homine, puta quantum ad for-

titudinem. Quarto modo capitur ly simpliciter, prout idem est, quod pluribus modis, vt dixit Porphy. in prędicab, Genus & species non videntur simpliciter dici, quia vtrumque pluribus modis dicitur. Quinto capitur ly simpliciter, quod idem est, quod non contracte, vt dicitur in lib. prio. syllogismus simpliciter dictus, idest non contractus ad aliquam materiam, puta necessariam vel probabilem aut sophysticam, sed abstractus ab omnibus huiusmodi materijs; & hoc modo capitur in pręsenti disputatione ens simpliciter, idest ens abstractũ ab omnibus naturis num sit subiectum in metaphysica? Defecerunt in explicatione istius termini, sicut etiam in explicatione secundi termini quantum ad duo. primum, quia ponunt, quod ens commune Deo & creaturis intelligendum est esse adæquatum subiectum, & tamen derelinquunt ens rationis & ens per accidens, de quibus etiam Arist. tractat 6. metaphy. Et licet aliquis dicere possit, quòd Arist. excludit hæc à consideratione sua. Ad hanc dubitationem respondet S. Th. in principio huius sexti; quòd licet excludat à principali consideratione, nõ tamen à secundaria consideratione; & ideo ly commune non debet intelligi tantum prout est commune Deo & creaturis, sed prout est commune etiam enti reali & enti rationis, enti per se & enti per accidens; quod tamen non dixerunt, iccirco errarunt. Defecerunt etiam quoad B secundum, quia ponunt ens prima diuisione diuidi per ens finitum & ens infinitum; & ens finitum postea diuidi secunda diuisione per decem prædicamenta. Hanc eandem opinionẽ ponit quidam alius Doctor in prima sua quæstione sub alijs terminis, quòd ens prima diuisione diuiditur per quantum & non quantum, & per quantum intelligit quantitatem virtutis & non molis. Hæc positio est contra S. Tho. 1. p. summæ suæ, vbi ponit primam diuisionem entis esse per vnum & multa; quia illud, quod primo cadit in intellectu, est ens, vt docet Auicen. in sua metaphysi. secundo cadit in intellectu, quòd hoc ens non est illud, & sic apprehendimus diuisionem. tertio in intellectu cadit ipsum vnum. quarto apprehendimus multitudinem, & sic prima diuisio est per vnum & multa. Et quòd hæc sit rei veritas; probo supponendo vnum dictum commune, quòd modo non loquimur de prima diuisione adæquationis, quia hæc poterit esse per actum & potentiam; per substantiam & accidens; & per quantum & non quantum; siue finitum & infinitum: sed loquimur quæ diuisio sit prima & essentialior enti. Hoc stante arguo quadrupliciter. primo ex parte infiniti. secundo ex parte finiti. tertio ex parte vnius. quarto ex parte continentis. Ex parte infiniti arguo, C supponendo vnum dictum istorum, quòd infinitas est modus intrinsecus, & distinguitur ex natura rei ab ipso ente: nunc sic, quod distinguitur ex natura rei ab ente est posterius ipso ente; sed infinitas distinguitur ex natura rei tamquàm modus quidam ab ipso ente: ergo infinitas est posterior ente: nunc sic, in illo priori ens vel est diuisum vel indiuisum; quidquid dicatur sequitur prius esse vnum & multa, quàm finitum & infinitum: ergo &c. & hoc argumentũ est validissimum. Nec valet responsio cuiusdam, quòd infinitum distinguitur negatiue ab ente, non autem positiue: nam quomodocumque distinguatur semper concludit argumentum ens esse vnum aut multa, priusquàm finitum & infinitum, qui sunt modi; quia semper modus sequitur rem. Ex parte finiti arguo sic, Arist. 5. metaphy. vocat definitionem terminum, qui terminus est differentia vltima: nunc sic, omne, quod definitur, prius est vnum in se, quàm acquirat vltimam differentiam: ergo prius rebus omnibus conuenit vnitas, quàm finitas. Nec etiam valet responsio, quòd ante vltimam differentiã est quantitas virtualis; quia sicut quantitas molis, vt ipse argumentatur ad oppositum, supponit substantiam & vnitatem substantiæ, ita quantitas virtualis supponit quodcumque ens & vnitatem entis, & sic prior erit diuisio D per vnum & multa, quàm per finitum & infinitum. Ex parte vnius sic arguitur; illud, quod est transcendens & conuertitur cum ente, est intimius enti & essentialius, quàm illud, quod non est transcendens; sed vnitas est trascendens, finitas & infinitas non: ergo &c. probatur de infinito, quia infinitum tantum vni competit, vnitas vero transcendens competit pluribus: ergo sequitur, quòd vnitas est prior finitate & infinitate. Nec valet responsio, quòd cum finitum & infinitum sint passiones disiunctæ, sunt etiam transcendentia; quia licet vt disiũctæ sint passiones trãscendentes, non tamen simpliciter; quia infinitum tantum vni competit, scilicet Deo, & finitum competit tantum creaturis, vnitas vero competit Deo & creaturis. Ex parte continentis sic argumentor, illud, quod continet plures perfectiones, prius est vnum, quàm contineat perfectiones illas; sed infinitum continet plures perfectiones: ergo prius ipsum infinitum est vnum, quàm habeat continentiam illarum perfectionum: quia distinguuntur perfectiones illæ ex natura rei secundum eos in ipso Deo. Nec valet quod dicit quidam ipsorũ, quòd perfectiones illæ formaliter & negatiue distinguuntur; quia quomodocumque diuinæ perfectiones distinguantur in Deo, semper supponunt vnitatem aut multitudinem. Est etiam

Cap. de genere.

In principio. Lect. 1.

q. 11. art. 2.

Doctrina vera thomistica circa diuisionẽ entis.

Tex. 22.

Definitio quomodo ẽ terminus.

Finitum & infinitũ quę passio sit.

hæc po-

A hęc positio contra Auer. qui non ponit ens infinitum reperiri posse in rerum natura, nisi extensiue; ergo ens non potest diuidi per finitum & infinitum, cum infinitas secundum Auerr. non sit reperibilis in ente. Est etiam contra Scotum 1. senten. vbi ponit diuinas relationes non esse nec finitas nec infinitas; quia si essent infinitæ vna persona esset perfectior altera: nec etiā sunt finitæ, quia tunc vna persona esset imperfectior altera: si ergo ens diuiditur per quantū & non quantum; sequitur diuinas relationes esse extra rationem entis, quod est erroneum dicere. Laborant prædicti soluendo hoc argumentum, sed nihil dicunt, quia nos loquimur de relationibus diuinis formaliter sumptis, non autem fundamentaliter, quia sic sunt infinitæ sicuti essentia ipsa. Nec valet obiectio, quā adducunt de mente Auicen. quòd naturæ in esse quidditatiuo non competit vnitas aut multitudo; equinitas enim est tantum equinitas, & non vna nec plures: hæc enim sunt vera in ordine ad ea, quæ sunt eiusdem speciei cum ipsa natura; sed equinitas comparata ad humanitatem vel est eadem, vel diuersa; si diuersa vel vna, vel plures; si eadem hoc est irrationabiliter dictū equum in esse quidditatino esse hominem, licet quidam eorum videantur concedere hoc inconueniens; & sic asserunt naturam equinam esse nobiliorem natura humana, & de necessitate coguntur asserere naturam humanam in esse quidditatiuo esse vnam, vel plures. Ex istis ergo patet dilucidatio istius quæsiti, quòd prima diuisione ens diuiditur per vnum & multa loquendo de intimiori & essentialiori diuisione; non autem de diuisione euacuationis & adæquationis, quia hæc potest esse primo per substantiam & accidens: secundo per actum & potentiam: tertio per vnum & multa: quarto per materiale & immateriale, & per causam & causatum, vt docet Auer. 5. huius. Tertius terminus, quem declarant, est ly primum, quod est duplex; alterum primum primitate perfectionis, & hoc dicūt esse ens, quod est Deus: alterum est primum primitate adæquationis, & hoc est illud, quod dicit adæqualitatem præcisam subiecti ad scientiam, & econtra; & sic intelligimus ens esse subiectum. Sed licet dicant hoc sufficere ad præsens, tamen non sufficit; quia in qualibet scientia datur triplex primitas in subiecto; vna, quę dicit gradum: & hæc dicitur primitas perfectionis; secunda vocatur primitas adęquationis: tertia vocatur primitas attributionis, & hoc declaratur inductiue in omnibus scientijs: & primo in logica datur subiectum primum primitate adæquationis, & hoc vocatur ens rationis, de quo S. Tho. 4. metaphy. loquens dixit esse subiectum in logica: datur etiam subiectum primum primitatę attributionis, & tale est syllogismus siue argumentatio, vt posuit Alber. cui attribuuntur omnia considerata in logica facultate. datur etiam & subiectum primum primitate perfectionis, & tale vocatur demonstratio siue definitio, quæ sunt nobiliora instrumenta sciendi. In philosophia naturali etiam datur hoc triplex subiectum: nam ens mobile erit subiectum primum primitate adæquationis; quia quicquid participat rationem mobilitatis ad naturalem philosophum pertinet. datur etiam subiectum primum primitate attributionis, cui attribuuntur omnes passiones consideratæ in philosophia naturali, & tale est corpus mobile, de quo aliquando dixit S. Tho. esse subiectum. datur etiam subiectum primum primitate perfectionis, & tale est primus motor consideratus in 8. physi. qui res naturales omnes nobilitate antecellit. Ita etiam & in sacra theologia datur hoc triplex subiectum. quoddam est primum primitate adæquationis, & hoc est ens diuinum habitum per communem inspirationem, vt dixit S. Tho. 1. sent. quoddam est primum primitate perfectionis siue principalitatis, & hoc est Deus sub ratione deitatis, de quo locutus est S. Tho. 1. p. & quoddam primum primitate attributionis, & tale est Christus saluator noster sub ratione saluatoris. Ita etiam & in metaphy. datur hoc triplex subiectum. quoddam primum primitate perfectionis, & hoc est genus abstractorum. quoddam primum primitate attributionis, & hoc est substantia ipsa, quam nonnulli volunt esse subiectum in metaphy. disciplina, vt recitat Io. Iacobus Pauesius prima sua disputatione. & quoddam dicitur subiectum primum primitate adæquationis, & tale est ens commune Deo & creaturis, enti reali & enti rationis, adeo quòd erat necessarium distinguere hanc triplicem primitatē pro declaratione subiecti metaphy. quod tamen non fecerunt. Quartus terminus positus in titulo quæsiti est ipsum ens, quod dupliciter capi potest. vno modo nominaliter, & sic esse non est eius abstractum, sed essentia; ideo principaliter eius significatum non est esse, sed essentia, & tale diuiditur per vnum & multa. alio modo capitur ens participialiter, & hoc modo diuiditur per decem prædicamenta: primo modo sumitur ens in præsenti quęsito, quia sic ens potest significare veritatem propositionis, quod est illud, de quo affirmatiua propositio formari potest, vt ait S. Tho. in libel. de ente & essentia; vnde ens hoc modo sumptum dicitur de omnibus, siue sint entia realia, siue entia rationis, & est illud, cui competit esse quocumq; modo sit. Quintus terminus est ly subiectum, quod tripliciter capitur pro nunc. vno modo pro subie-

Marginalia: Dist. 28. q. 2. — Diuina relatio nec perfectionē nec imperfectionem dicit. — B — Dilucidatio quæsiti. — Commen. 5. — Primitas subiecti i vnaquaq. scientia quotuplex sit. — C — Commen. 5. — Subiectum in philosophia naturali quod nā sit. — Quid est subiectum in theologia. — In prologo. — D — Quęst. 1. ar. 7. — Subiectum metaphysi. quid. — Ens dupliciter capitur. — Cap. 1.

cto inhęsionis, & sic intellectus est subiectum omnium scientiarum. secundo modo pro subiecto propositionis, vt in hac propositione, homo est animal, homo est subiectum. tertio modo pro subiecto considerationis, & sic tripliciter nominatur, aliquãdo genus, aliquando subiectũ, & aliqñ obiectum: primo modo dicitur respectu partium subiectiuarum: secundo modo dicitur respectu passionum: tertio modo respectu habitus aut potentiæ: aliquando etiam nominatur compositum respectu principiorum. Sextus terminus, qui erat declarandus, est ly metaph. quæ est scientia considerans ens, & ea, quæ consequũtur ipsum: hæc enim in metaphy. inueniuntur via resolutionis, sicut magis communia post minus communia: vocatur aliquando prima philosophia inquantũ considerat primas causas rerum: vocatur etiam theologia inquantum naturaliter loquitur de Deo. Vltimus terminus est ly inquantum, quod potest teneri reduplicatiue, & specificatiue; reduplicatiue tenetur quando dicit vniuersalitatem subiectorum, vt homo inquantum homo est risibilis; ergo omnis homo est risibilis. specificatiue vero capitur quando dicit rationem formalem termini, cui apponitur, vt homo inquantum bipes ambulat: secundo modo sumitur hic, & sic patet totalis sensus ipsius tituli; num ens inquantum ens specificatiue prout se tenet sub propria & formali ratione entitatis abstractiuę abstractione formali non totali simpliciter sumptum prout est commune Deo & creaturis, enti reali & enti rationis, sit subiectum primum primitate adęquationis in metaphy? hæc de primo articulo. A B

Subiectum quib⁹ nominibus nominatur. *Metaphysicę nomina.* *Ly inquantum dupliciter capitur.* *Sensus quæsiti quid sit.*

In secundo articulo. Aliqui impugnant Commentatorem 1. phy. vbi ponit Deum & intelligentias esse primum subiectum huius scientiæ, & hoc contra Auicen. de quo ait Commen. quòd, qui dicit primam philosophiã declarare entia separabilia esse, peccat: hæc enim entia sunt subiecta primę philosophię, & declaratum est in posterioribus analyticis, quòd impossibile est aliquam scientiam declarare suum subiectum esse, sed concedit ipsum esse, aut quia manifestum est per se, aut quia demonstratum est in alia scientia: vnde Auicen. peccauit maxime, cum dixit, quòd primus philosophus demonstrat primum principium esse, & processit in hoc suo libro de scientia diuina per viam, quam existimauit esse necessariam & essentialem in illa scientia: propterea Auicen. peccauit peccato maximo. Dicunt modo ipsi, quòd Auer. in his verbis tria dicit. Primum, quòd nulla scientia probat suum subiectum esse. Secundum est, primam philosophiam non posse probare Deum esse, sed tantum naturalem. Tertium est, q̄ genus entium separatorum est primæ philosophiæ subiectum. Contra quæ tria dicta arguunt reprehendendo Commentatorem; quia non possunt stare: & primo contra primum dictum sic: omnis scientia vtitur, vel potest vti demonstratione quia: ergo probat, vel probare potest suum subiectum esse: antecedens est euidens, quia sicut per causam probatur effectus demonstratione propter quid, ita econtrario per effectum probatur causa demõstratione quia: consequentia ostenditur hoc modo, quia omnis scientia demonstrat suum subiectum esse; quia per effectum demonstratur aliquid de causa scilicet esse; ex hoc enim, quòd effectus non potest esse sine tali conditione in causa, effectus non potest esse sine esse causę; ergo si effectus est, causa est. Confirmant, quia apparet inductiue, quòd scientia aliqua potest demonstrare suum subiectum esse, & hoc à posteriori, sicuti in libro Elen. demonstratur syllogismum sophysticum esse per simile. & Priscianus libro cõstruc. ostendit orationem cõstructam esse per similem modum habendi literarum ad dictiones, & dictionum ad orationes. Sed hæc argumenta & alia similia concludunt in parte principiorum, vt docet Caietanus. 1. poste. non autem in parte scientifica, in quas partes scilicet principiorũ, & scientię proprie dictę secat vnamquamque artem, & scientiam: & hoc ostendit ex more Aristotelis, qui in prædicamen. & in principio perhier. & primo phy. & in libris priorum & posteriorum declarat & probat subiecta illorum librorum; sed in parte scientifica supponit ipsa subiecta esse nota, & hoc voluit Auer. 4. cæli, vbi dixit ignem esse demonstratur demonstratione signi, & 2. physic. voluit, quòd quando subiectum in scientia non est notum, aliquatenus potest declarari, & persuaderi syllogismo hypotetico, & inductione: vnde patet eos nihil habere contra hoc primũ dictum Auerrois. Contra secundum dictum, quod erat primam philosophiam non posse probare Deum esse, sed tantum naturalem, ita arguunt probando vtramque philosophiam tam naturalem, quàm primam posse probare Deum esse; nam omnis proprietas considerata in effectu, quam impossibile est sibi inesse nisi etiam causa sit, concludit causam esse demonstratione quia: sed tam proprietas considerata in scientia metaphy. quàm etiam in naturali de effectu non potest sibi inesse, nisi primum mouens & primum ens sit: ergo vtraque sciẽtia potest probare ipsum esse demonstratione quia. Secundo arguunt, scientia considerans conditiones effectus, quæ ducunt in cognitionem excellentiorem causæ, magis potest demonstrare causam esse: sed prima phi- C D

Comment. vltimo. *Error Auicẽnæ.* *Tria dicta Auer. examinantur hic.* *Cap. 1.* *Quomodo subiectũ esse pbari possit in scientia & quomodo non.* *Commẽ. 24.* *Cõmen. 22.*

A ma philosophia est huiusmodi respectu naturalis. ergo &c. maior patet. minor probatur; quia generales proprietates entis, quæ considerantur in scientia metaph. magis ducunt in cognitionem positiuam primi entis per excellentiam; quàm speciales conditiones consideratæ in scientia naturali; minus enim excellens videtur primitas motoris, quam probat philosophus naturalis 8. phy. quàm esse primum ens simpliciter, quod probat primus philosophus. ergo &c. tex. 48.

Tertio arguunt, si philosophus naturalis probaret Deum esse, tunc physica esset simpliciter prior metaphysica: consequens est falsum. ergo & antecedẽs. Confirmatur, Deum esse, est propositio indemonstrabilis in metaph. & demonstrabilis in phy. propterea sequitur de necessitate physicam esse priorem metaphysica simpliciter. Vltimo arguunt, quia sequeretur metaphysicam subalternari physicæ quoad istam cõclusionem, sicut chirurgia subalternatur geometriæ quantum ad istam conclusionem, quòd vulnera circularia tardius sanantur. Sed in hac re decipiuntur, vt perbelle docet Zimara in suis theoremat, soluendo singula ipsorum argumenta. theo. 53. Dico etiam, quòd decepti sunt non considerando, quòd probare substantias separatas in genere quoad hoc prædicatum, existere, est officium solius physici; quia non compre- Ad quem artificem spectet probare substãtias separatas esse.
B henditur nisi via motus, & hoc voluit Auer. in hac sua sentẽtia; sed probare substantiã separatam in specie, puta primam causam motu appetibilitatis, & intellectionis spectat ad metaphysicum, vt docet S. Tho. 1. contra gent. sic etiam ad metaphysicum spectat, non autem ad physicum, probare de substantijs separatis tam in genere, quàm in specie prędicata intrinseca & essentialia. cap. 13. Ex his soluuntur argumenta tacta ab eis in hoc secundo dicto Auerr. Breuis dilucidatio secũdi dicti Auerrois. Contra tertium dictum arguunt sic, ens est subiectum primæ philosophiæ: ergo non genus entium separatorum. consequentia probatur; quia vnius scientiæ est vnum subiectum, ex 1. poster. tex. 30. si ergo ens est primum subiectum in metaphy. male dicit Auer. quòd est genus abstractorum. Sed hoc facile soluitur habita illa distinctione de triplici subiecto, scilicet adæquationis, attributionis, & perfectionis: modo intelligẽtiæ sunt subiectum in metaph. hoc tertio modo, & sic patet eos nihil habere contra Auerroem in his dictis.

In 3. articulo ponunt quatuor conclusiones præter principalem, quæ est de subiecto. Prima conclusio est, ens commune Deo & creaturis dicit conceptũ proprium distinctum ab eis. quæ conclusio est falsa & contra veritatẽ. Conclusio prima Iprobatur sex rationibus. probatur sic, Iste conceptus proprius, & alius, vel est sub-
C stantia, vel accidens: si primum dicatur: ergo datur substantia prior Deo: si sm. ergo accidens præcedit substantiã: vtrumq. est falsum. ergo & conclusio. Secũdo, iste conceptus alius, vel est finitus, vel infinitus: sed neutro modo esse potest. igitur falsa conclusio. probatur minor; quia si esset finitus, tunc finitum esset prius Deo; si infinitus: ergo duo infinita formaliter darentur, puta, Deus & hic conceptus. Tertio, iste conceptus, vel erit dependens, vel independens, vel contingens, vel necessarius, quodcumq. dicatur, sequitur absurdum, vt patet in præallegatis rationibus. ergo, &c. Quarto sequeretur, q daretur quartus conceptus; quia secundum ipsos inter ens formaliter & nihil, datur medium, puta ens realiter: nunc sic, omni opere intellectus circumscripto ens realiter, & ens formaliter magis conueniunt, quàm ens formaliter, & nihil: & ista conuenientia est realis circumscripto omni opere intellectus: ergo habebit fundamentum reale, & sic à conceptu entis realis, & à conceptu entis formalis est abstrahibilis alius cõceptus realis, & sic dabitur quartus conceptus, quod est absurdum magnum, ex quo infertur falsam esse adductam conclusionem. Quinto sequeretur, quòd Deus non esset simplicissimus. Sex-
D to quòd demonstratio Arist. 6. metaph. nulla esset. tex. 3. Rationes adductę ab eis facile soluuntur, Soluuntur rationes aduersariorum & prima, quæ videtur Achilles, in qua dicunt: impossibile est eumdem conceptum eidem intellectui simul esse certum, & dubiũ; sed aliquis intellectus est certus de aliquo, quod sit ens, potest dubitare, vtrum sit Deus vel creatura: ergo iste intellectus habet vnum conceptum entis alium à conceptu Dei & creaturæ. Volunt aliqui argumentum hoc fuisse inuentum à Scoto; sed decipiuntur, quia ante ipsum longo temporis tractu eo vsus est Auicennas primo suæ metaphysicæ: cap. 9. tñ habet multos defectus; quia secundum Albertum certitudo est determinatus modus rationis ad vná partem cõtradictionis, sicut dubitatio est indeterminatus modus rationis ad vtramque partem. Quid certitudo intellectus & quid dubitatio. Vnde debebat assumere, impossibile est eamdem propositionem simul esse dubiam & certam, & non eumdem conceptum: quia simplex conceptus nec est dubius, nec certus: simplicia enim aut tota apprehenduntur, aut nihil apprehenditur de eis, vt patet 9. metaph. tex. 22. Secundo etiam dico, quòd est impossibile in simplici apprehensione vnius partis posse dubitari; quia dubitatio semper cadit in id, quod aliquo modo est cognitũ; nam si scirem tantum vnum esse prædicamentum, non dubitarem vtrum esset substantia, vel accidẽs: vtrum Deus, vel creatura, quia tenerem illud esse prędicamentum: ita etiam si ego cognosco conceptum entis, teneo illum esse ens, & non dubito, vtrum sit Deus, vel creatura. Secundo

arguunt, impossibile est aliqua plura in eodem vno conceptu cõuenire & differre: sed Deus & creatura conueniunt in ente, vel in conceptu entis; quia vtrumq. vere est ens, differunt aũt pro prijs cõceptibus, sicut patet; quia non est idẽ conceptus Dei & creaturę. ergo &c. maior patet; non enim est intelligibile oppositum. hoc argumentum etiam potest formari de substantia & accidenti. Sed pro solutione istius, & multorum aliorum animaduertendum est, quòd conceptus est duplex, formalis, & obiectalis; conceptus formalis est idolum quoddam, quod intellectus possibilis format in se ipso repræsentatiuũ obiectaliter rei intellectę, quod à philosophis vocatur conceptus, à logicis intentio, à theologis verbum; exempli gratia, conceptus formalis leonis est imago illa, quam intellectus possibilis format de quidditate leonis, cum vult ipsum intelligere: conceptus vero obiectalis est natura ipsius leonis repręsentata, & intellecta; ens dicitur significare vnum conceptum formalem communem in repręsentando Deo & creaturę, substantię & accidenti, & hic dicitur alius ab ipsis repręsentatis: conceptus vero obiectalis est alius tantummodo secundũ rationem à proprijs conceptibus obiectalibus. Hoc stante respondetur formaliter ad argumentum, concedendo maiorem, & negando minorem: quia Deus & creatura non conueniunt in vno conceptu obiectiuo distincto secundum rem ab ipsis, vt dictum est, sed tantum secundum rationem; non enim est possibile reperire vnam naturam realiter distinctam ab eis. Tertio arguunt, certum est quòd ens prædicatur de Deo & creatura: ergo vel secundum alium conceptum, vel secundum eumdem: si secundum eumdẽ, sic erit prędicatio eiusdem de se ipso: ergo secundum alium conceptũ; & ille alius est vnus in se, alioquin tot essent entia communissima, quot sunt entia inferiora, quod est impossibile. Respondetur argumentum dupliciter solui posse. primo ſm illos thomistas, qui tenẽt ens dicere conceptũ vnum vnitate disiunctionis. secundo iuxta sentẽtiam illorum, qui tenent, ꝙ ens prędicatur de Deo & creatura ſm vnum conceptum vnitate analogiæ, & comparationis, sed non secundum vnum conceptum vnitate vniuocationis, vt arbitrantur ipsi. Quarto arguunt confirmando suam positionem; quia vel conceptus entis est idem cum cõceptu Dei & creaturę, vel alius: si idem, vel idem alteri, vel vtriq. si alteri: ergo non prędicabitur de altero, & sic Deus vel creatura non essent vere ens, quod est absurdum. si enim est idem vtriq. ergo & illi sunt idem inter se, quia quę sunt idem vni tertio, inter se sunt idem eo modo, quo sunt idem illi tertio; cum igitur conceptus Dei & creaturę sit vnus & idem, per consequens sequitur quòd concipiendo Deum concipitur creatura, & econtra, quod est absurdum, vt patet. Hęc confirmatio ruit, sicuti & auctores eius: quia dictum est, quòd Deus & creatura conueniunt in ente secundum vnũ conceptum disiunctum, non autem secundum vnum conceptum distinctum, vel conueniunt in conceptu analogico, non autem in conceptu vniuoco. Quinto arguunt principaliter sic: conceptus entis est prior naturaliter conceptu Dei & creaturę: ergo est alius. antecedens patet; quia ille conceptus naturaliter est prior à quo non conuertitur subsistendi consequentia ex postprędicamen. & ex 5. metaphysi. sed conceptus entis est huiuscemodi; quia sequitur, est Deus, ergo ens, & non econtra: similiter si est creatura ergo ens, & non econtra. ergo conceptus entis est naturaliter prior: probatio consequentię; prius in suo priori non dependet à posteriori nec quantum ad esse nec quantum ad cognosci; quia vt sic non repugnat sibi esse si ne posteriori. ergo est aliud à posteriori. Ad hoc dupliciter dicitur. primo quòd conceptus entis, qui est Dei vel creaturæ disiunctiue sumptus, est prior secundum nostrum modum intelligendi conceptu Dei & creaturæ: si autem sumatur distincte, puta pro conceptu entis independentis, dico quòd non est prior ipso Deo, nec etiam ens dependens est prius ipsa creatura. Secundo dicimus quòd conceptus entis non est prior nec posterior ipso Deo, quia nullus est conceptus obiectalis distinctus à Deo & creatura. Sexto arguunt inter conceptus quidditatiuos solus conceptus entis est simpliciter simplex. ergo alius à quocunq; cõceptu entis inferioris, sed eiusmodi sunt Deus, & creatura. ergo &c. antecedens probabitur. consequentia patet; quia impossibile est eundẽ conceptũ esse simpliciter simplicem, & non simpliciter simplicem; nullus conceptus entis inferioris est simpliciter simplex omnino. Ex istis ergo concludunt, ꝙ conceptus entis est vniuocus Deo & creaturę, quia si alius & vnus; ergo vniuocus. Sed pro solutione istius argumenti est sciendum, ꝙ aliqui 1. sent. ponunt eamdem doctrinam, & etiam in 4. metaphy. verum quia Boetius, & Simplicius non cognouerunt ens esse vniuocum, immo Porphyrius potius in ordine ęquiuocorum posuit quãdo dixit, si quis omnia entia vocet ęqui uoce nuncupabit, vniuocum enim ęqualiter participatur ab vniuocatis; propterea non sequitur coroll arium deductum ab eis; nec etiam argumentum; quia conceptus entis licet sit simpliciter simplex, quia non est resolubilis in alios conceptus superiores, cum tamen non sit distinctus à proprijs conceptibus obiectalibus inferioribus, sed tantum secundum rationem: hinc non

Margin notes: A (beside line 1); Conceptus entis duplex formalis & obiectalis.; Quomodo Deus & creatura dicuntur cõuenire in conceptu entis.; B; C; Cap. de priori.; Conceptus entis quomodo ẽ prior conceptu Dei & creaturæ.; D; Dist. 4. q. 1. & dist. 8. q. 1. Quæst. 1.

A non sequitur, quòd sit alius realiter, & præcisus, vt ipsi arbitrantur; quia tunc daretur aliquod ens reale præcisum, quod non est nec Deus nec creatura, nec etiam est prior nisi secundum rationem.

In eodem tertio articulo ponunt secundam conclusionem, quę est hęc: conceptus entis communis Deo & creaturæ est vnus realiter: nituntur autem probare istam pluribus argumentis: Secunda cõclusio. inter alia hoc est vnum; omnis conceptus, qui prędicatur in quid de aliquibus prædicatione dicente, hoc est hoc, est vnus conceptus realiter: sed conceptus entis est huiusmodi. ergo conceptus entis est vnus realiter. maior est euidens; quia oppositum prædicati infert oppositum subiecti, dato enim, quòd non sit vnus realiter, iam non prędicabitur in quid de pluribus; nullū enim ens rationis prædicatur de ente reali essentialiter & in quid. minor probatur, quia simili modo arguit Arist. 1. topi. illud prædicatur in quid de aliquo, per quòd respondetur ad cap. 4. interrogationem factam per quid de eo: huiusmodi est ens; quia si quæratur quid est Deus? respondetur quòd ens; similiter est de creatura. Pro solutione huius est sciendum, vt ait S. Tho. de potentia Dei, q. duplex est modus prædicationis analogię. vnus, quo aliquid prędicatur de q. 7. art. 7. in fine.
B duobus per respectum ad aliquid tertium, sicuti ens prædicatur de quantitate, & qualitate per Modus prædicatiõis est duplex. respectum ad substantiam. alius est, quo aliquid prædicatur de duobus per respectum vnius ad alterum, quo pacto ens prædicatur de substantia, & quantitate. in primo autem modo prędicationis oportet aliquid esse prius duobus. in secundo autem non; sed necesse est vnum esse prius altero, & ideo Deo nihil est prius, sed ipse est prior creatura. quo stante tunc dupliciter soluitur argumentum. Primo quòd ens prædicatur in quid analogicè, & sic non oportet, vt Ens quomodo prædicatur. dicat conceptum realem distinctum secundum rem à Deo & creatura; quia si diceret huiusmodi conceptum realem, quęro, iste conceptus vel pręcéderet, vel sequeretur, vel esset in eodẽ gradu: si primo modo, sequeretur, quòd Deus non esset simpliciter primum ens, quod est falsum: si secundo modo, est contra ipsos dicentes ens dicere realitatem priorem ipso Deo & creaturis: si tertio modo sequeretur, quòd nullum discrimen esset inter Deum & creaturam, quòd etiam est falsum. Secundo possemus respondere negando ens prædicari in quid, sed potius prædicari secundū prædicationem an est, vt tangit Caiet. in lib. prædicab. Nec etiam respõ Ens non prędicat' ĩ quid. c. de genere.
C sio, quam tradunt ipsi ad hoc argumentum, à thomistis accipitur. Et sic etiam soluitur eorum probatio, in qua aiunt, quòd sequeretur prędicationem entis de Deo non esse prædicationem Ens non est superioris de inferiori, sed eiusdem de seipso; quia concedimus ens non esse superius Deo se super' Deo s'm doctrinã aliquorum. cundum imaginationem ipsorum; sed quando dicimus, quòd Deus est ens, est prædicatio identica subintellecto tamen, quòd sit ens independẽs, vel quando dicitur, Deus est ens, est prędicatio secundum conceptum disiunctum, sicuti, quando dicimus, substantia est ens in se, vel in alio: ita etiam Deus est ens, vel est ens independẽs, vel dependens, sic est intellectus propositionis. Secundo arguũt, vnius potentię vnum obiectum est adæquatum: sed ens commune Deo & creaturę est primum obiectum intellectus secundum Auicen. 1. metaphysi. vbi dicit, ens & cap. 3. res prima impressione imprimuntur in anima. ergo ens sic commune est vnum, non secundū rationem. ergo vnum realiter, probatio assumpti: obiectum potentiæ naturaliter præcedit actum potentiæ. ergo non est vnum per intellectum; quia in suo priori est aliquod vnum. Ad quod quidem argumentum respondetur concendendo vnius potentię esse vnum obiectum: sed non eadem specie vnitatis: quia potentia est vna vnitate speciei, & ens est vnum vnitate
D trãscendentali: sufficit igitur, vt subiectum sit vnum saltem vnitate attributionis, in hoc discrepamus ab ista conclusione, quòd iste conceptus entis, dicunt ipsi, est vnus numero realiter: nos Quomodo cõceptus entis est vnus. autem dicimus, quòd est vnus realiter vnitate proportionis. Præterea circumscripto omni intellectu Deus & creatura habent aliquam conuenientiam; quia plus conueniunt, quàm ens & nihil. ergo illa couenientia est realis: & ita fundamentum istius conuenientiæ est reale: quia nulla relatio realis potest fundari supra ens rationis; non enim maioris entitatis est id, quod fundatur, quàm fundans: fundamentum illius conuenientię est vnum, cum sit relatio de primo modo relatiuorum, ex 5. metaphy. ergo Deus & creatura habent aliquam vnitatem realẽ, cap. de ad aliquid. & hæc est vnitas entis, in qua conueniunt Deus & creatura. Hoc argumentum totum potest concedi, tamen hęc vnitas entis non dicit conceptum pręcisum, & vniuocum, vt fingunt ipsi, sed dicit conceptum non pręcisum à conceptibus suorum inferiorum, & est analogus, non vniuocus, & cõprehenditur sub analogia non duorum ad tertium, sed vnius ad alterum, vt docet S. Tho. 1. libro contra gent. nec dicit vnitatem numeralem. Arguunt quarto sic, intellectus cap. 34. intelligens ens commune Deo & creaturæ, aut est verus, aut est falsus: si est falsus, nihil ad propositum, si verus. ergo sic oportet esse ex parte rei, quòd aliquid realiter sit commune: tunc enim intellectus est verus quando intelligit sicut se habet in re secundum Arist. 9. metaphy. cap. vltimo.

Ad

Ad hoc argumentum respondetur, quòd verus est intellectus, sed attendendum est, quòd conuenientia, quæ est inter Deum & creaturam, potest intelligi dupliciter. Primo quòd sint duo participantia aliquid vnum secundum prius & posterius, sicut potentia & actus rationem entis: similiter substantia & accidens; aut ex eo, quòd vnum esse & rationem ab altero recipit, & talis est conuenientia inter creaturam & Deum, & hoc est illud commune, quod intellectus intelligit. Vltimo confirmant hoc dicentes quòd si non esset aliquod commune reale conueniens Deo & creaturis, tunc vniuersalitas entis esset quoddam ficticium, vt chimera, nisi intellectus à parte rei cogeretur ad sic abstrahendum vnum aliquod commune, vnde oportet, quòd omni vnitati alicuius veri conceptus correspondeat aliqua vnitas ex natura rei. Respondetur negando consequentiam; quandoquidem fictitium illud non sequitur ad thomistas, sed ad ipsos; quia ex hoc sequitur Deum non esse primum bonum simpliciter, nec etiam primum perfectum stante veritate argumenti: quia cum bonum & ens conuertantur, vt concedunt ipsi; quia omne ens est bonum, & econuerso; si ergo conceptus Dei præsupponeret supra se quidditatem entis ab eo præcisam: sequeretur, quòd Deus præsupponeret aliquod bonum, & sic nõ esset primum simpliciter bonum, & cum etiam perfectum idem sit quod bonum; sequitur, quòd ipse Deus non esset primo perfectus: quæ omnia sunt falsa. sed si iuxta thomistarum loquimur sententiam, non dicere conceptum obiectalem præcisum omnia sunt consona, rationiq. quadrant maxime. Aduerte secundo, quòd conceptus secundum ipsos accipitur sex modis. primo pro potentia conceptiua, siue intellectiua. secundo pro ratione concipiendi siue specie intelligibili. tertio pro actu concipiendi. quarto pro aliquo formato per actum intelligendi. quinto pro obiecto conceptibili. sexto pro obiecto iam concepto vt terminat actum intelligendi seu concipiendi: dicunt igitur hi, quòd quinto modo datur conceptus præcisus à Deo & creaturis, à substantia & accidenti, vt declarat quidam ex eis 1. sent. sed secundum hanc sententiam sequerentur tot & tanta inconuenientia, vt prediximus. Tertia conclusio, quæ est in eodem articulo, est ista: ens cõe Deo & creaturæ est subiectum primum huius scientiæ: hanc probant auctoritatibus Arist. & Commen. nec non & rationibus quibusdam. Sed hæc conclusio etiam non caret reprehensione, ex eo quòd non distinguunt de quo loquantur subiecto, cum multiplex sit subiectum vt supra dictum est: est enim subiectum primũ primitate adæquationis: & est subiectum primũ primitate attributionis: & est subiectum primum primitate principalitatis; similiter ens potest intelligi illud, quod est commune Deo & creaturis: potest etiam & illud, quod est commune tantummodo decem prædicamentis: & illud, quod est commune Deo & creaturis, enti per se & enti per accidẽs. Hinc surrexerunt variæ opiniones. Quidam, vt Alpharabius, opinati sunt Deum esse subiectum istius scientiæ. Auerroes vero Deum, & genus separatorum. Quidam ex modernis posuerunt substantiam cælestem esse subiectum; quia cum duæ sint species substantiarum, quarum altera est, quæ ortum & interitum patitur; altera vero sempiterna est, quemadmodum diuinum & orbiculare corpus, & de ambabus speciebus pertractat diuina scientia; sequitur quòd substantia ita dicta erit subiectum in ea, cuius opinionis fuerunt Alexander, & Io. Paues. in prima disputatione sua metaphy. Quidam vero de schola thomistarum tenuerunt ens prædicamentale esse subiectum. Quidam volentes inire pacem inter Alber. S. Tho. & Scotum posuerunt ens reale per se commune finito & infinito esse subiectum in hac diuina scientia; huius opinionis sunt moderniores thomistæ; Sed ego dicerem, pace tantorum virorum, subiectum huius scientiæ non esse vnum tãtum, sed triplex. Primum, quod dicitur subiectum principale, & hoc est Deus benedictus, & genus abstractorũ, quod principaliter intenditur in hac scientia. Secundum dicitur subiectum attributionis, & hoc est substantia, vel ens prædicamentale, cui attribuuntur multæ passiones consideratæ in hac scientia. Tertium est subiectum primum primitate adæquationis, & hoc est ens commune Deo & creaturæ, enti per se & enti per accidens, enti reali & enti rationis. Hanc conclusionem non oportet prolixius probare: quia rationes adductæ ab ipsis probãt istam, quamquam non aduerterunt ipsi, quòd Arist. præponit 4. metaph. se velle tractare de ente reali & de ente rationis, & 6. metaph. quoq. tractat de ente per accidens, licet non primario, sed secundario, vt S. Th. 6. metaph. docet. ergo subiectum adæquatum debet poni illud, quod communiter prædicatur de oĩbus istis; tum etiam quia cum hoc triplex subiectum reperiatur in omni scientia, nempe in logica, physica, & theologia: ergo etiam & in metaph. debet esse hoc triplex subiectum adæquationis, quod est ens commune Deo & creaturis, enti per se & enti per accidens, enti reali & enti rationis: substantia, quæ est subiectum primum primitate attributionis, & genus abstractorum, quod est subiectum primum primitate principalitatis. In eodem articulo ponitur quarta conclusio ab ipsis. ens, quod est subiectum metaphy. habet veras, & pro-

Marginalia: A — Quę est conuenientia inter Deum & creaturam. — Incõuenientia quæ sequuntur ex aliquorũ doctrina. — B — Conceptus multis modis accipit. — q. 2. in prologo. — Conclusio tertia. — C — Variæ sententiæ philosophorũ de subiecto metaphysices. — Opiniones diuersæ inter thomistas de subiecto metaph. — Sententia Auctoris de subiecto. — D — tex. 1. — in pricipio. — Triplex subiectum reperitur in oĩ scientia.

A & proprias passiones: quam conclusionem probant pluribus argumentis. sed tu thomista attende circa istam cõclusionem, quòd ens non est causa suarum passionum in essendo, quod, patet, quia nulla res est causa suijpsius; passiones entis sunt idem realiter cum ente: ergo ens non est causa earum in essendo, ex quo sequitur, quòd ens habet veras passiones: & in hoc con uenimus cum ipsis, quia est expressa sententia Arist. 4. huius, sed istæ passiones non sunt realiter distinctæ ab ente, sed tantum conceptibiliter, licet hæc conclusio non sit expressa in doctrina S. Thom. pro firma tamen, & constanti habetur. Ponunt quoque quintam conclusionem; ens, quod est subiectum metaphysi. habet veras & proprias passiones demonstrabiles de ipso; quam conclusionem probant adhuc pluribus rationibus. Sed aduerte etiam tu thomista circa istam conclusionẽ, quòd vera passio est duplex, quędam demonstrabilis, sed nõ realis, quędam realis, & demõstrabilis; partes huius distinctionis sic differunt: vera passio demonstrabilis, & non realis duo tantum requirit. Primo, quòd ratio subiecti sit prior conceptibiliter ratione passionis, & hoc ideo, quia subiectum ingreditur definitionem passionis: ergo necesse est prius concipere subiectum, quàm passionem. Secundo, quòd ipsa passio consequa

Ens non est causa suarũ passionum.

tex. 1. & 5.

Vera passio est duplex.

Vera passio quæ requirit

B tur per se rationem formalem sui subiecti, passio autem realis demõstrabilis præter illa duo re quirit alia duo secundum thomistas. primo, quòd distinguatur realiter à suo subiecto. secundo, quòd subiectum ingrediatur definitionem passionis, vt additum & non, vt essentiale & intrinsecum; & hoc secundum sequitur ex primo; quoniam si subiectum distinguitur realiter à passione, definitio passionis erit per additamentum: vnde conceditur à nobis hæc conclusio, qnòd ens habeat veras & proprias passiones demõstrabiles: sed negatur ista alia, quòd ens habeat passiones reales; quoniã passio non distinguitur realiter ab ente: ergo ens non habet veras passiones reales, licet ipsi teneant passionẽ cuiuscumque subiecti identificari cum suo subiecto, & non distingui ab eo, nisi formaliter. Nota etiam quomodo passiones entis sunt demõstrabiles de ipso ente; quia medium in demõstratione cum sit causa in essendo, & causa dupliciter po test esse alicuius in essendo. vno modo quia est productiua ipsius, & habet super ipsum realem causalitatem; sicut ignis est causa caloris in rebus calidis, & hoc modo medium non est causa; quia aut medium est definitio passionis, aut definitio subiecti; si definitio passionis habetur propositum; quia ipsa non efficit passionem, cum sit idem cum ea realiter, si secundum

Ens habet veras passiones.

Causa alicuius est duplex.

C idem patet; quia passiones non sunt effectiue à subiecto per actionem mediam, sed producuntur ab eo, à quo producitur subiectum. alio modo dicitur aliquid esse causa alterius; quia naturaliter est prius eo, & est ratio, quòd alterum insit alteri, exemplum huius habetur in relatione; nam albedo & similitudo in ea fundata sunt vna res, sed prius natura est albedo, quàm sit similitudo, & ideo duę albedines positę in actu sunt causa similitudinis in vtraq. earum. Similiter Deo inest infinitas, sed quia Deus per prius secundum rationem est Deus, quàm sit infinitus, ideo diuinitas dicitur esse causa propter quam infinitas conuenit Deo: & ad hunc sensum dixit philosophus primo poste. quòd medium est causa in essendo, siue propter quam res est, & est ratio propter quam prędicatum insit subiecto: ex quibus infero, quòd cũ enti insint multa per propriam rationem entis; scilicet vnum, verum, bonum, & quędam alia disiunctim, scilicet necessarium, & contingens, idem diuersum, & huiusmodi, quòd ipsa possunt à priori demõstrari de ente: nam quamlibet rem consequuntur omnia trãscendentia non inquantum est talis vel talis res, sed absolute inquantum est ens, & tales demonstrationes fiunt in metaphy. quas Caiet. 1. poste. vocat demonstrationes virtualiter, non formaliter; nam vbi est ordo essen

Albedo est prior natura ipsa similitudine.

tex. 4.

Enti multa insunt per suam ppriã rationem.

cap. 2.

D tialis plurium cõceptuũ, quorũ vnus ex sui natura est prior altero, ibi per prius potest proprie demõstrari posterius: sed entibus per prius conuenit ratio entitatis, quàm vnitatis, & vnitatis, quàm veritatis: ergo posterior potest demõstrari per priorem: minor patet: maior probatur: nã in Deo nõ distinguitur intellectus & bonitas, & tamẽ philosophus 12. metaph. demonstrat, quòd Deus est volens per hoc, quòd est intelligens, & demonstrat, quòd est intelligens per hoc, quòd est actus purus separatus ab omni materia, & sic patet quomodo ipsi & thomistę conueniunt in conclusionibus istis positis & quomodo non. Nota etiam pro solutione cuiusdam argumenti, quod est tale, vnius scientię realis est vnum subiectum reale: sed ens acceptum vt cõmune Deo & creaturis non est aliquid vnum reale, & metaphysica est vna scientia realis: ergo ens sic commune non est subiectum in metaphysica. In responsione concedunt ipsi maiorem, & negant minorem ponendo, quòd ens commune Deo & creaturis dicat conceptum realem pręcisum. Sed hoc est falsum, vt ostensum est, propterea dicas tu, quòd sufficit ens esse vnum vnitate attributionis ad vnum puta ad Deum, & hoc pacto scientia metaphysicalis est vna per attributionem, & quãdo dicitur, quòd metaphysica est vna species, quia vnus habitus species. Respondetur, quòd hoc est verum secundum rationem habitam ad subiectum, de quo ipsa est

tex. 37.

Quomodo scientia metaphysicalis est vna.

ſa eſt vna attributione ad vnum . Stante hac ſolutione argumenti eſt notandum, quia ipſi po- A
nunt,quòd prima cauſa & cauſatũ, ſiue Deus & creatura ſunt ſeipſis totis diſtincta in realitate;
ſed non in conceptu reali , & ſic poſſunt dici eſſe diſtincta ſe totis ſubiectiue , & conuenire in
aliquo obiectiue . Sed quia ex hoc adhuc videtur Deus compoſitus ; nam habet aliquid , quo
conuenit cum cauſato vt conceptum realem, & quo differt vt modum intrinſecum : propte-
rea notant Deum habere aliquem conceptum realem,& modum intrinſecum , quo diſtingui-
tur ab ipſo cauſato;& tamen non eſt compoſitus:& huius rei declaratio eſt; quia conceptus eſt
duplex . quidam eſt perfectus & adæquatus rei vtpote ille , quo concipitur res cum ſuo mo-
do intrinſeco, vt conceptus,quo concipitur albedo vt quatuor .quidam imperfectus & inadæ
quatus rei , vtpote ille, quo conciperetur realitas ſine ſuo modo intrinſeco, veluti conceptus,

Sententia aliquorũ de conueniẽtia inter Deum & creaturas.

quo concipitur albedo ſine intentione vt quatuor . Iſtis ſtantibus dicunt Deum habere conce-
ptum realem,quo cum cauſato conuenit,vt conceptum entis,& aliquid,quo differt , vt modũ
intrinſecum: ſed quia nec conceptus,quo conuenit eſt perfectus,nec conceptus,quo differt;nõ
enim poteſt conceptus entis eſſe perfectus ſine ſuo modo, nec modus ſine conceptu , propte-
rea non eſt compoſitio in Deo;compoſitio enim eſt ex conceptu perfecto & conceptu imper- B
fecto;non autẽ ex conceptu imperfecto & modo intrinſeco.Sed quia hæc ſunt contra veritatẽ,

Decem argumentis impugnant r, ponẽtes modos intrinſecos.

& contra S.Th. propterea decem argumentis arguam contra iſtam doctrinam, & primum ar-
gumentum ſit tale : Si conceptus entis eſt imperfectus,aut ita imperfectus, quo nihil imperfe
ctius excogitari poteſt,aut ita imperfectus,vt aliquid illo poſſit imperfectius excogitari:ſi pri-
mo modo: eſt ergo infinite imperfectus,tenet argumentum;quia ſicut id, quo nihil perfectius
excogitari poteſt,eſt infinite perfectum,ita id,quo nihil imperfectius excogitari poteſt erit in-
finite imperfectum. Vlterius,ſi conceptus entis eſt infinite imperfectus: igitur ſuus modus in-
trinſecus erit infinita imperfectio;ſed hęc eſt ante finitatem,qua cõtrahitur ad cauſatũ,& ante
infinitatem,qua contrahitur ad Deũ:igitur dabitur aliquis modus prior primis modis entis:ſi
aũt imperfectius eo poteſt excogitari,ipſum ens nõ erit ſimpliciter ſimplex,nec ſimpliciter pri
mũ.Secũdo,ſi cõceptus entis eſt imperfectus,hoc erit, quia imperfecte repręſentat,aut quia id,
à quo abſtrahitur,eſt imperfectum:nõ primum,quia repręſentat ens,& non minus nec magis:

Deus nõ eſt ens per participationem ſed per eſſentiam.

igitur perfecte repręſentat:non ſecundum;quia abſtrahitur à Deo & creatura, quę dicunt per-
fectum conceptum entis ; igitur conceptus eſt perfectus . Tertio, aut Deus capit ens per eſ- C
ſentiam , aut per participationem : ſi capit ens per eſſentiam erit ens ſine modo , & dicit
perfectum conceptum entis : ſi per participationem , tunc erit compoſitus ex participante
& participato . Quarto,conceptus , ex quo intellectus componit enunciationem perfectam,
eſt perfectus ; ſed conceptus entis eſt conceptus , ex quo intellectus componit enunciatio-
nem perfectam: ergo eſt perfectus:ſed ex conceptu entis ſine ſuis modis intellectus componit
& diuidit perfecte enunciationem : igitur conceptus entis ſine ſuis modis eſt perfectus. Quin
to,quęro , propter quid conceptus entis dicitur imperfectus: aut quia per modum contrahi-
tur ad perfectum conceptum:aut quia ſine modo non perfecte cognoſcitur:non primo, quia

Ens eſt primum cognitum.

tunc ſequeretur, quòd Deus eſſet compoſitus ex imperfecto & perfecto : non ſecundo, quia
ens cum ſit primum cognitum perfecte cognoſcitur . Sexto, conceptus , ex quo componitur
primum principium per ſe notiſſimum, eſt perfectiſſime intelligibilis : ſed ex conceptu entis
ſine ſuo modo ſit primum principium ſimpliciter notiſſimum: ergo eſt perfectus conceptus .
Septimo, ens ab omnibus cõcipitur;infinitum non ab omnibus concipitur;quia aliqui peripa
tetici negant infinitum: ergo perfectiorem conceptum dicit ens ſine modo , quàm cũ modo. D
Octauo,ſi conceptus entis eſt imperfectus; aut hoc eſt,quia conceptus ſub ente imperfecte cõ-
cipitur;aut quia ens communiter ſumptum imperfecte concipitur : non primo , quia tunc ni-
hil eſſet perfectum : non ſecundo, quia ens ab omnibus dicitur , quòd eſt id, quod eſt,& pri-
mum cognitũ. Nono, Deus per ipſos cõſtituitur ex conceptu entis & ſuo modo , vtputa infi-
nitate; aut igitur Deus eſt vnus per hoc , quòd conſtituentia tranſeunt in omnimodam iden-
titatem ; aut in omnimodam vnionem : ſi primo modo tunc ens & modus eius eſſent idem
formaliter & realiter & omnimode;cuius oppoſitum dicunt ipſi:ſi in omnimodam vnionem:
ergo alterum conſtituentiũ erit actus,& alterum potẽtia ſecundum doctrinã Ariſt.& ſic Deus
erit ex actu & potentia. Vltimo,intelligatur per poſſibile vel impoſſibile Deum eſſe vnum per

Aliquid dicitur ſimplex, aliquid ſimpliciter ſimplex aliquid ſumme ſimplex.

hoc,quòd conſtituẽtia tranſeunt in omnimodã identitatẽ,vt ponunt peripatetici;vel iſte Deus
erit minus ſimplex, quàm ille, qui ponit ab iſtis: vel eadẽ ſimplicitate ſimplex;vel ſimplicior:
non eſt minus ſimplex,quoniam nihil eſt poſitum in ipſo,quod compoſitionem faciat: nec ea-
dem ſimplicitate ſimplex,quia ea,quorum non eſt eadem ratio eſſendi in ſimplicitate,nõ ſunt
eadem ſimplicitate ſimplicia : ſed horum non eſt eadem ratio eſſendi in ſimplicitate; nam

Deus,

A Deus,qui modo sic ponitur simplex, est simplex per identitatem omnimodam constituentiũ, & per hoc,quia non componitur ex realitate & realitate,nec ex realitate & modo;at Deus,qui apud ipsos ponitur simplex , est solus simplex;quia non componitur ex realitate & realitate: igitur Deus,qui ab aliis ponitur & Deus,qui ponitur ab ipsis non sunt eadem simplicitate simplices,& Deus,qui ponitur à nobis non est minus simplex ; igitur Deus,qui ponitur à nobis, est simplicior Deo,qui ponitur ab istis;& ita Deus,qui ponitur ab eis, nõ est summe simplex; quia est aliquid intelligibile simplicius : breuius ista decima ratio formari potest hoc modo videlicet; pono quòd entitas & modus transeant in omnimodam identitatem Dei,quę est ipsa vnitas;tunc quęro aut hic Deus erit simplicior Deo illo,qui ponitur compositus ex realitate & modo;aut minus simplex;aut eadem simplicitate simplex:non tertio modo,quia non est eadem ratio simplicitatis : non secundo: ergo primo ; & hæc est mens Arist. 8. metaphy. vbi assignauit causam vnitatis in his,quæ non habent materiam, & inquit quę autem ex pertia materiæ sunt ea proprie vnum quid sunt,& proprie ens , & vnum seipsis . Ecce quòd nullam aliã causam simplicitatis assignat & vnitatis,nisi quia sunt proprie entia se ipsis,& nõ per hoc; quia
B non constituuntur ex realitate & realitate . Istis & multis alijs rationibus patet quantum abberrauerint ipsi in doctrina,quam tradiderunt in primo argumento, quę etiam est doctrina aliquorum 1.senten. dist.8.q.3.

Nulla cõpositio poni debet in Deo.

Circa finem.

In responsione ad quartum argumentum reprehendunt S. Tho. ponentem ens mobile esse subiectum philosophię naturalis dicẽtes,quòd non potest euadere,quin scientia naturalis sub alternetur metaphysicę,cum mobilitas sit quasi differentia accidentalis . Verum quia nos scimus plures esse opiniones circa subiectum philosophię naturalis:nam aliqui volunt subiectũ naturalis philosophię esse corpus mobile , vt fuit Albertus cognomento magnus , quem secutus est Romanus Egidius,quos secutus est doctissimus Benedictus Pererius in libro 2.de communibus omnium rerum naturaliũ principijs & affectionibus, licet eruditissimus Franciscus Toletus in 1.phy vbi agit de subiecto naturalis philosophiæ,asserat subiectum esse ens naturale. Hic tamen obiter non inficiabor quemdam doctissimum virum thomistam magistrum Georgium Bustum Vercellensem pro eodem accipere ens mobile & corpus mobile,vt patet in quodam peculiari quęsito,quod nuper ad manus nostras peruenit, vbi multis contendit ratio-
C nibus id probare : ad quas,quia locus iste non patitur fusius egredi, dante domino in opusculo quodam,quod speramus cito in lucem dare, vbi de subiectis omnium scientiarum agemus , sigillatim respondebimus : & quamuis ipse de antiquitate glorietur ; nos tamen eius antiquitatem venerantes rationibus potius gaudemus atque mouemur relinquentes ipsum in sua antiquitate. Aliqui vero tenuerunt substantiam naturalem esse subiectũ,vt est Tiberius Bononiensis Auerroista,qui dixit corpus naturatũ aut substantiam naturatam . Aliqui moderniores ponunt esse vniuersum subiectum adequatum totius philosophię.Ipsi, quos impugnamus,vt patet 6.huius,ponunt substantiam corpoream prout habet principium motus & quietis esse subiectum naturalis philosophię . Sed omnes isti (pace eorum dixerim) allucinantur maxime; quandoquidem non ponunt adęquatum subiectum,de quo nos loquimur:adęquatum enim subiectum debet esse illud,quod subijcitur primę & adæquatę passioni considerate in philosophia naturali: igitur tantum ens mobile erit subiectum adęquatum naturalis philosophię ; minor probatur;quia passio adęquata & prima est transmutabilitas,quę reperitur adęquate in om-
D nibus prædicamentis,subiectum quoq. suum debet esse in omnibus prędicamentis,hoc autem est ens mobile;cuius principia adęquata sunt materia forma & priuatio reperta in omnibus prędicamentis,vt patet 12.metaphy.à textu decimo vsque ad vigesimum nonũ : & quid clarius hoc esse potest,cum subiectum scientiæ sit illud , quod ponitur in definitione primę passionis, vt patet 7. huius:sed tantum ens mobile ponitur in definitione ab Arist.ipsius primę passionis considerate in philosophia naturali: igitur tantum ens mobile & nullum aliorum prædictorũ est subiectum naturalis philosophię ; minor est Arist.3.phy. vbi posuit in definitione motus ens in potentia,quod idem est,quod ens mobile . Est etiam ratio demonstratiua, qua vsus est S.Tho.1.phy. contra Albertum , quòd nulla scientia probat suum adęquatum subiectum esse: modo Arist. probauit 6.phy.corpus mobile esse:non ergo hoc tale potest esse subiectum naturalis philosophiæ. Nec responsio communis aduersariorum valet,quòd Arist.probat propositionem de tertio adiacente, quia subiectum est hoc coniunctum, corpus mobile ; ergo totum debet præsupponi sicuti si esset aliqua scientia de homine risibili , illa scientia non debuisset probare hominem esse risibilem,sed debet præsupponere totum illud coniunctum , ita etiam naturalis philosophia debet præsupponere totum hoc coniunctum , ens mobile ; & non probare ipsum de tertio adiacente. Adde,quòd est expressa intentio Auer.4.huius. Decipiuntur etiam

Variæ opiniones de subiecto naturalis philosophiæ.

Cap.3. Quęst.2.

Georgi⁹ Bustus.

Quæst.3. Subiectum naturalis philosophiæ quid est.

Tex.15.

Tex.6.

In prologo.

Tex.32.

Commen. 1.

etiam hic Aduersarij, ꝙ mobilitas sit differentia accidentalis; quia apud nos non accipitur pro A
passione, vt est risibile respectu hominis, sed accipitur pro ratione formali; mobile enim, cum
sit nomen æquiuocum ad aptitudinē, motum, & fundamētum illius aptitudinis, multipliciter
sumi potest; sicut risibile aliquando significat aptitudinem ad ridendum; aliquando fundamen
tum eius, quod est rationalitas; in præsentiarum ly mobile sumitur pro aptitudine ad motum,
prout circūscribimus rationem formalem subiecti: potest etiam sumi pro fundamento illius
Quomodo mobilitas potest esse prædicatū quidditatiuū entis mobilis. aptitudinis, & sic est prędicatum quidditatiuum ipsius entis pro vt mobile est: vnde ens mo-
bile non est ens per accidens, sed est ens per se, sicuti animal rationale est ens per se & non
per accidens: ex quo patet error aduersariorū: patet etiam error illorū, qui tenent nos non pos
se vitare, quin naturalis scientia metaphysicę subalternetur; quoniam ipsi non aduertūt vnam
scientiam subalternari alteri duobus modis posse intelligi. Vno modo denominatiue & qua-
Scientiam subalternari scientiæ dupliciter esse potest. si extrinsice, & est quandocumq; finis inferioris scientię ordinatur ad finem superioris: vel
quando subiectum inferioris continetur sub subiecto superioris: quo pacto S. Tho. in opuscu
lo de natura generis tenuit non esse inconueniens physicam subalternari metapysicę: hoc mo-
Cap. 13. do omnis scientia subalternatur metaphysicæ; quia ordinatur ad ipsam tamquam ad finem: B
sed non dicuntur subalternari subalteruatione proprie dicta, quę requirit, vt subiectum subal
ternatę contineatur sub subiecto subalternantis, & etiam, quòd subiectum subalternatæ addat
super subiectum subalternātis aliquod accidentale & extraneum, sicut visuale respectu lineæ
Tertio, ꝙ sciētia subalternans probet proxima principia scientiæ subalternatę, vt dixit Caie 1.
Quæst. 1 ar. 2 p. & vt conclusiones scientiæ subalternatæ sint visibiles in principijs scientiæ subalternantis,
Quomodo physica differt a metaphysi. quod tamen non accidit in proposito. Adde etiam, quòd scientia subalternans & subalternata
debent conuenire in ratione formali obiecti vt obiectum est: modo physica & metaphysica
non conueniunt sub ratione formali obiecti vt obiectum est; metaphysica enim abstrahit à
materia sensibili & intelligibili; physica vero non abstrahit. Hi igitur sunt errores Aduer-
sariorum.

In responsione ad sextum nota, quòd etiam dicunt subiectum & passionem esse idem essen
Quæst. 3. tialiter & realiter; non tamen formaliter: & remittunt se ad quartum metaphysicæ. Tamen
vbicumq; pertractatur ab eis hæc propositio, contra veritatem substinetur, & expresse contra
rationem & Arist. quia causa & causatū realiter distinguūtur: sed subiectum est causa respectu C
proprię passionis: ergo essentialiter & realiter distinguuntur; maior est manifesta ex sententia
Tex. 47. Aristot. 2. de anima, vbi ponit philosophus, quòd nihil generat se, licet seipsum saluet, & ex
hoc concluditur propositum, quòd sicut nihil generat seipsum, ita nihil causat seipsum quo-
Nihil causat se. ad esse simpliciter; & ita causa & causatum in esse simpliciter distinguūtur realiter: minor est
manifesta; quoniam passio fluit & causatur à principijs subiecti. Et confirmatur, quia passio
demonstratur de subiecto per diffinitionem subiecti secundum omnem viam; sed demonstra-
Tex. 5. tio est per ea, quæ sunt causę in essendo & in inferendo, vt vult Arist. 1. poster. & sic patet non
sufficere distinctionem formalem & ex natura rei inter passionem & subiectū; vt dicunt ipsi;
Cap. de qual. sed necessario requiritur distinctio realis; & hoc est, quod Arist. dicit in prędicam. vbi po-
nit passionem in tertia specie qualitatis, subiectum vero in alijs prędicamentis, & prædicamen
ta sunt impermixta, & primo diuersa, & sic nihil vnius est aliquid alterius.

In responsione ad septimum nota, quòd ponunt quamdam obscuram doctrinam, & asserūt
Ens inquantū ens quomodo possit habere principia. ens inquantum ens habere principia complexa & incomplexa. Hęc enim propositio est fal-
sa; quia si ens inquantum ens haberet principia incomplexa; quæro, vel effectiua, vel materia- D
lia, vel formalia, vel finalia; sed nullū horū dici potest: igitur propositio falsa: probatur minor,
quia, si haberet principia effectiua, sequeretur, quòd Deus non esset prima causa; quia Deus cō
tinetur sub ente, & si ens inquātum ens habet principia incomplexa: ergo & quodlibet contē
ptum sub ente; & sic, cum Deus cōtineatur sub ente, non esset prima causa vt dictum est; nec
etiam Deus habet principium materiale aut formale; quia non esset summe simplex, nec etiam
finale; quia tunc non esset finis omnium. Nec valet distinctio, quam ipsi tangunt supra ly in-
quantum, quod aliquando se tenet specificatiue, & aliquando reduplicatiue, & quòd ens in
quantum ens habet principia, prout ly in quantū se tenet specificatiue, non aūt reduplicatiue:
Tex. 1. quia hęc distinctio est expresse contra Arist. 6. huius, vbi habet, principia & causa quærūtur en
tium, palam autem, quia inquantum entia, vbi ly inquantum se tenet reduplicatiue, & non spe
cificatiue, vt ipsi dicunt. Propterea attende, quòd ens inquantum ens habere principia contin
git dupliciter: vno modo in essendo: alio modo in cognoscendo: hoc stante dico, quòd non
inconueniens ens inquantum ens reduplicatiue sumptum habere principia in cognoscendo
etiam à priori, sed hæc principia dicuntur principia formalia, quę dicuntur quodquiderat-

esse, &

A esse, & hæc competunt omnibus rebus; quia quando illamet res sumitur in abstracto est principium à priori ex natura rei ad cognoscendam seipsam, & sic entitas est principium à priori ex natura rei, quo cognoscitur ens ipsum: hoc autem pacto deitas est principium à priori, quo cognoscitur ipse Deus, & sic de alijs.

Nota vlterius circa responsionem tertij argumenti, vbi faciunt illá distinctionem, quòd aliquid esse perfectius altero, potest intelligi dupliciter: vel permissiue: vel positiue. primo modo, quanto vniuersalius, tanto perfectius. secundo modo, omne inferius est perfectius suo superiori; vnde ens potest esse perfectius quolibet inferiori permissiue; sicuti animal est perfectius musca permissiue; quæ tamen est perfectior animali positiue. Licet hęc distinctio vera sit de animali & speciebus eius; tamen loquendo de Deo falsa est; quia neq; permissiue, neq; quocunque modo Deus cum ente, vel ens cum Deo, vel Deus cum creatura aliqua est perfectius, quàm Deus ipse solus; quoniam infinito simpliciter non potest esse aliquid infinitius; quia ita perfectus est Deus solus, sicuti Deus cum omnibus creaturis simul. Deus solus est ita perfectus sicuti si etiam esset simul cū creatura.

B Nota etiam in responsione ad sextum, vt tactum est supra, q̃ ipsi solent respondere, passionē non causari à subiecto, sed bene pullulari ab eo, & sic ipsa nō distinguitur realiter à subiecto: & hoc modo putant soluere argumentū à nobis tactum. Sed contra, quia cum pullulo sit verbum actiuū: ergo significat actionē vel passionē: igitur proprietas subiecti, cū sit terminus actionis, vel passionis, differt ab ipso subiecto agente. Et confirmatur, quia ista pullulatio est emanatio quędā; emanatio & pullulatio est quædam relatio medians inter subiectum, à quo pullulat, & passionem pullulantem. tunc sic; cum tres sint species relationis. vna fundatur in quantitate scilicet super vnum & multum. alia super qualitate, sicut scibile ad scientiam. alia vero super actum & potentiam, vt patet & filius: quæritur ergo, ista pullulatio in quanam istarum specierum erit? non in prima; nec in secunda: ergo in tertia, & sic subiectū est causa tanquàm agens passionis: sed agens producit diuersum in esse; quia terminus agentis est esse: at cum nō terminetur ad esse suum: ergo ad esse alterius: hoc autem est passio: ergo passio est alia à subiecto, & sic distinguitur realiter ab eo. Si passio pullulat à subiecto, ergo causatur ab eo et go differt realiter ab eo. Præterea passio aduenit subiecto post esse completum eius: ergo realiter distinguitur à subiecto: antecedens probatur; non enim aduenit tanquàm substantiale; quia quicquid est essentiale alicui, aut est genus, aut differentia, quæ sumitur à forma; Passio est posterior. natura ipso subiecto.

C proprium autem præsupponit genus, & differentiam: ergo aduenit tamquam accidentale, & post esse completum subiecti: ergo vel vt quantitas, vel vt qualitas, vel vt aliquid aliorum prædicamentorum accidentis; & quodcumq; sit, cum ista omnia differant realiter; sequitur etiam subiectum realiter distingui à sua passione. Confirmatur per Arist. & in 8. phy. Tex. 77. & in 12. metaph. vbi ponit aliquam substantiam semper mouentem; & etiam ponit, q̃ impossibile est aliquam actionem vel operationem mediam causari à substantia nuda, & hoc videmus Tex. 30. in omni ente creato citra Deū: ergo nulla passio potest immediate fundari in substātia: tūc sic, videre est actus, & non fundatur immediate in substātia: ergo præsupponit accidens: sed illud est proprietas siue passio: ergo passio est accidens, & tunc stat ratio supradicta. Nunc essent soluenda argumenta, quæ fieri solent, & multa alia dicenda circa hanc materiam: verum, quia ab omnibus expositoribus hęc omnia fere tanguntur, præsertim à Ioanne Iacobo Pauesio cognomento Calabro, idcirco, diligens lector, apud ipsos hęc omnia videre poteris. Nobis autem sufficiat hæc graniora pro defensione S. Tho. in hac nostra prima dilucidatione tetigisse.

D *Omnes homines natura scire desiderant, &c. Ex prolog.*

An vera sit hac propositio, & quomodo.

Dilucidatio secunda.

IRCA quam nota triplicem esse appetitum, quia triplex est forma: nam quædam est forma pure naturalis, quæ non est eleuata supra naturam materię, & iste appetitus cōsequens hanc formam est puræ naturalis, sicut appetitus leuis ad tendendum sursum. alia est forma, quę est aliqualiter eleuata supra naturam materię: tamen est forma affixa organo corporali, sicut anima sensitiua; & hic appetitus consequens hanc formam dicitur sensitiuus, qui diuiditur in concupiscibilem, & irascibilem. alia est forma, quę est simpliciter eleuata supra naturam materiæ; itaq; non afficitur organo corporali quantum ad suá Appetitus triplex.

operationem; & appetitus consequens hanc formam dicitur rationalis, qui est ipsa volun- A
q. 19. art. 1. tas consequens intellectum, vt ait S. Tho. 1. par. & differunt isti appetitus; quia appetitus na-
Differentia inter hos appetitus quæ est. turalis est quędam tendentia consequens naturam rei, non differens realiter ab ipsa natura
rei, vt ait S. Tho. 1. phy. loquens de appetitu materiæ: appetitus rationalis non est tendentia
illa, sed est vel potentia vel actus elicitus. Secundo differunt; quia rationalis appetitus clau-
Tex. 81. dit in se sensitiuum & naturalem, & est prior prioritate perfectionis: appetitus vero naturalis
Appetitus intellectiuus claudit in se naturalem & sensitiuum. non claudit nec sensitiuum nec intellectiuum. Vltimo differunt; quia appetitus rationalis sup
ponit actum alterius potentiæ, scilicet actum sensus; sed appetitus naturalis nullum actũ po-
tentiæ cognitiuæ supponit. Hoc stante declarant aliqui propositionem istam non debere in-
Opinio neotericorum. telligi de appetitu rationali, quia omnis appetitus rationalis supponit actum intellectus: sed
ille appetitus, quo homines naturaliter desiderant scire, non pręsupponit actum intellectus:
ergo propositio nõ debet intelligi de appetitu rationali: minor probatur; quia appetitus, licet
aliquando sit respectu rei habitę; non tamen semper est respectu rei habitæ; sed propositio
assumpta est vniuersalis & necessaria: si ergo iste appetitus, quo homines desiderant scire, ne-
cessario supponeret actũ intellectus, cũ actus intellectus sit scire, iste appetitus esset necessario B
respectu rei habitæ. Pręterea, appetitus rationalis est formaliter liber; sed appetitus, quo hoĩes
naturaliter scire desiderant, non est formaliter liber: igitur propositio Aristotelica non est in-
telligenda de appetitu rationali, nec etiam de appetitu sensitiuo; quia iste appetitus sensitiuus
est respectu sensibiliũ; sed appetitus, quo homines desiderant scire, nedum est respectu sensibi
lium, sed etiam intelligibiliũ: ergo non est intelligenda dicta propositio de appetitu sensitiuo:
tum etiam, quia ex hoc sequeretur, quòd bruta desiderarent scire: idcirco dicta propositio est
intelligenda de appetitu naturali: quod patet, primo ex sufficienti diuisione: secundo, quia
sine errore tendit in finem; ergo appetit sine cognitione, sicut graue appetit centrũ; & hoc mo
Prima opinio exponẽs istam maximam. do homines appetunt scire. Hanc declarationem sequuntur nonnulli ex nostris arbitrantes
hanc quoque esse sententiam S. Tho. & etiam Alberti Magni, qui in paraphrasi sua primi tra-
ctatus vult omnes homines appetere ipsum scire naturali appetitu; quia hoc videtur esse com
Cap. 4. mune toti speciei: vnde non videtur esse nisi naturale desiderium.
Improbatio primæ opinionis. Sed pace horum dixerim hæc interpretatio est expresse contra S. Tho. & veritatem: nam S.
Th. ait 2. 2. ꝙ sicut homo naturaliter concupiscit delectationes venereas secundum naturam Ç
q. 166. ar. 2. corporalem: ita secundum animam naturaliter desiderat cognoscere aliquid; vnde philoso-
Opinio S. Tho. phus dicit in principio metaphy. quòd omnes homines naturaliter scire desiderant: ecce quo-
modo S. Tho. expresse glosat propositionem de appetitu secundum aĩam; qui est appetitus ra-
q. 12. ar. 1. tionalis; ita etiam sentire videtur Caiet. in expositione 1. p. vbi probat; quòd habens charita-
Opinio Caietani. tem naturaliter desiderat visionem Dei; clarum est, quòd charitas ponitur in voluntate, & di-
ligere est actus voluntatis, quæ volũtas est appetitus rationalis: ergo potest homo appetere ali-
quid naturaliter appetitu rationali. Est etiam opinio illorũ cõtra veritatem; quia illo appetitu
homo appetit scientiam, qui respondet potentiæ, quę perficitur per illam, vt ipsi concedunt:
sed sic est quòd intellectus est illa potentia, quę perficitur per scientiam: ergo appetitu intelle
Intellectus perficitur p scientiam. ctiuo homines desiderant scire; quia appetitus intellectualis & rationalis est ille, qui respon-
det intellectui. Secundo, illud, quod est optimum, & ab omnibus expetibile, & optima perfe
ctio, debet ab omnibus secundum summum & optimum appetitum expeti, & non secundum
infimum; quia homines appetitu voluptuoso, & non rationali desiderant voluptuosa: sed opti
mus & perfectissimus appetitus est rationalis: ergo rationali appetitu conuenit homini appe- D
tere scientiam, & non appetitu naturali. Tertio, ipsum scire aut appetitur vt bonum, aut vt ve
Scire est de numero verorum. rum; non vt bonum, quia ipsum non est de numero bonorum, sed de numero verorum: igi-
tur appetitur vt verũ: sed illud, quod appetitur vt verum, appetitur rationali appetitu: igitur
ipsum scire non appetitur naturali appetitu. Et quando dicunt, ꝙ si homo appeteret scientiã
appetitu elicito, tunc bruta etiam scientiam appeterent. Hęc ratio non valet, nisi per hoc, vbi-
cunque esset appetitus elicitus, ibi posset esse appetitus ad scientiam; postquam per illum ho-
mo appetit, quia contra eos eodem modo potest argui; si omnes homines appeterent scientiã
appetitu naturali: igitur res naturales, in quibus est hic appetitus, appeterent scientiam: hanc
Dubitatio thomistica. enim rationem ipsi negare non possunt. Sed dices tu, videtur, quòd hæc sit intentio S. Tho.
quòd Arist. intelligat de appetitu naturali; quia illæ tres rationes adductæ ab ipso in prologo
concludunt de appetitu naturali. Sed negãdum est hoc; quia tertia ratio adducta à S. Tho. ex-
presse loquitur de appetitu rationali, dicit enim, quòd homo coniungitur substantijs separatis
per intelligere; & in secunda ratione habet, quòd intelligere est propria operatio hominis;
& in prima ratione habet, quòd scire est propria operatio hominis secundum potentiam in-
tellectiuam

A tellectiuam; quę omnia non deſiderantur ab homine,niſi deſiderio rationali & intellectiuo: hinc male gloſant iſtam propoſitionem thomiſtæ de appetitu naturali putantes hanc eſſe intentionem S.Tho. Improbãtur Aliqui thomiſtæ.

Rationes illorum facile ſoluuntur.& primo prima,concedẽdo maiorem,& negando minorem: & ad probationem dico, φ duplex eſt appetitus; alius complacentię, de quo etiam ipſi adducunt illud dictum Petri Apoſtoli,in quem deſiderant Angeli proſpicere;& hic appetitus non generat faſtidium, & poteſt eſſe rei habitę. alius eſt appetitus carentię & hic eſt rei non habitæ: propoſitio Ariſt. poteſt de vtroque appetitu intelligi. Addo etiam appetitum rationalem ſupponere cognitionem cõtingere dupliciter. vno modo cognitionem habitualem principiorum. alio modo cognitionem concluſionum. Hoc ſtante dico non eſſe incõueniens, φ homo appetitu rationali ſupponat vnam cognitionẽ,& aliam deſideret;immo hoc eſt neceſſariũ, vt ait Auer. 2.huius;quia prima principia ſunt naturaliter cognita in quolibet genere entium: vnde ipſum ſcire in vniuerſali eſt pręcognitum,& appetitur in particulari;& ſic propoſitio eſt vniuerſalis & neceſſaria de appetitu elicito. Ad ſecundam autem dupliciter reſpondere poſ- Epiſtola 1. cap. 1. Commen. 2. Quomodo appetitus dicitur liber.

B ſumus. primo diſtinguendo appetitum eſſe liberum poſſe intelligi dupliciter. vno modo quo ad ſpecificationem actus:alio modo quoad exercitium ipſius actus, vt ait Caiet. in apoſtillis 1.p.S.Tho. vbi loquitur de appetitu Angelorũ; & ſic appetitus rationalis naturaliter appetit, & eſt naturalis quoad ſpecificationem actus, licet quoad exercitium ſit liber. Secundo etiam poſſumus dicere appetitum rationalem reſpectu ſcire in vniuerſali eſſe naturalem, ſed reſpectu huius vel illius eſſe liberum. Adde etiam,quòd naturale dicitur duobus modis: vno modo prout diſtinguitur contra violentum: alio modo prout diſtinguitur contra liberum; primo modo appetitus rationalis dicitur naturalis. Tertiam rationẽ concedimus,immo vt deduximus facit pro nobis. Ad quartam reſpondemus non eſſe bene deductum proceſſum de appetitu naturali; cum propoſitio intelligatur ſecundum rei veritatem de appetitu rationali, vt declaratum eſt. Ad aliam dicimus nihil aliud concludere, niſi quòd datur appetitus naturalis: ſed non ex hoc probatur propoſitionem debere intelligi de appetitu naturali:& ſic etiam ſoluitur ratio Alberti,quòd appetere ſcientiam eſt commune toti ſpeciei, ſed ſecũdum naturam ipſius ſpeciei. Adde etiam ſecundum gręcos,quòd ly ſcire non ſtat pro ſcientia proprie dicta, q.60.ar.1. Naturale eſt duplex. Ratio Alberti labefactatur.

C ſed pro cognitione, vt declarauimus in expoſitione literæ; & vt patet ex ſigno, quod adducit Ariſt.ad probandam propoſitionem,quæ debet ſic intelligi,omnes homines generatim & cõfuſe neceſſario deſiderant cognoſcere per naturam,quę eſt anima rationalis.

Verum, quia Aduerſarii male intellexerunt propoſitionem: idcirco non eſt mirum ſi contra dicta S.Tho. prorumpunt male referendo & aſſerendo tres demonſtrationes, quas S.Tho. adduxit ad probãdam propoſitionem Ariſt.à priori coincidere in vnam & non eſſe diſtinctas; quia prima procedit per actum primum; ſecunda per actum ſecundum; tertia per medium, quo coniungimur Deo: primo modo eodem appetitu appetitur actus primus,& actus ſecundus,& medium,quo cum Deo coniungimur:ideo omnes iſtæ demonſtrationes in vnam coincidunt. Præterea poteſt argui contra; quia rationes S.Tho. peccant per fallaciam æquiuocationis;nam peto,quid per propriam perfectionem hominis intelligat S.Tho.in prima ratione vel actum primum,vel actum ſecundum?ſi ſecundum;ergo prima ratio non differt à ſecunda: ſi intelligat actum primum,tunc æquiuocat de ſcire,de quo concludit prima & ſecunda ratio. Defendũtur rationes S. Thomæ in prologo.

Sed errarunt hic Aduerſarii;quoniam illæ rationes dicuntur eſſe diſtinctæ eſſentialiter;quarũ

D media ſunt eſſentialiter diſtincta: ſed media iſtarum demonſtrationum ſunt eſſentialiter diſtincta: ergo & iſtæ demonſtrationes ſunt eſſentialiter diſtinctæ:probatur minor;quia prima demonſtratio procedit per cauſam formalem: ſecunda per cauſam finalem,quæ eſt finis quo: tertia procedit per cauſam finalem,quæ eſt finis gratia cuius.Præterea ſcribitur 3.de anima ab Ariſt. quòd obiectum actus,& habitus diuerſimode,& ordine quodam ſe habent ad potentiã; vnde potentia & habitus diſtinguũtur per actus,& actus per obiecta: hinc prima ratio S.Th. fundatur ſupra ratione habitus, vel ratione ſcientiæ,cuius actus eſt conſiderare & intelligere: ſecunda ratio fundatur ſupra ratione actus: tertia ſupra ratione obiecti: Hoc ſtante arguo ſic, illæ rationes, quæ ſumuntur ex habitu,actu,& obiecto, ſunt diſtinctæ: ſed rationes S.Tho. ſunt deſumptę ex habitu,ex actu,& obiecto: ergo rationes S.Tho. ſunt diſtinctę. Præterea argumentor; vbicunque rationes fundantur ſupra diſtinctas appetibilitates,rationes illę ſunt diſtinctę: ſed ſic eſt,quòd rationes ſiue demonſtrationes. S.Tho. fundantur ſupra diſtinctas appetibilitates: igitur & rationes ipſę ſunt diſtinctę: minor probatur; quia ſcientia,cum ſit habitus perfectiuus,ex ſe eſt appetibilis; ſimiliter etiam ſcire ex ſe eſt appetibile, hoc etiam dico de vnione ad primum principium. Et ſic patet ſolutio ad rationes eorum, quòd licet eodem ap- Reprobãtur aduerſarij S. Tho. Tex.4. Senſus rationum S.Th. in prologo.

petitu subiectiue appetatur habitus, & actus secundus, & coniunctio cum primo principio; A non tamen eodem appetitu formaliter; quia rationes appetendi sunt diuersę. Soluitur & secunda ratio; quia in prima ratione. S. Tho. intelligit habitum: in secunda actum; in tertia obiectum, & non vt ipsi imaginati sunt. Sed nota, quòd non inconuenit plures rationes categoricas conficere vnam copulatiuam, sic etiam istæ tres rationes dicuntur tres categoricę, sed vna copulatiua; quod ipsi non aduerterunt; sicuti etiam plures propositiones categoricę faciunt vnam hypoteticam. Nota etiam, quòd istę rationes S. Tho probant propositionem Arist. à priori & theologicè, non autem philosophicè: vnde prima ratio, quę fundatur supra ratione habitus, est ista; omne imperfectum naturaliter appetitu elicito & rationali appetit suam perfectionem habitualem in communi: sed anima hominis de se est imperfecta secundum intellectiuam potentiam: cum sit sicut tabula rasa, in qua nihil est depictum, vt habetur 3. de anima: ergo naturaliter desiderat scientiam. Secunda ratio, quę fundatur supra operationem, est ista: vnumquodque inclinatur ad suam propriam operationem, sicut calidum ad calefaciendum: sed propria operatio hominis est intelligere: ergo homo naturaliter desiderat intelligere. Tertia ratio, quæ fundatur supra ratione obiecti, est ista: vnumquodque naturaliter appetit coniungi suo principio beatificanti: sed principium hominis est Deus & substantiæ separatæ: igitur naturaliter desiderat coniungi ipsi Deo, & substantijs separatis. B

Ratio S. Th. est profunda tangens sensum theologicum.

Tex. 14.

Difficultates in doctrina S. Tho.

Sed circa istam rationem tertiam sunt duę difficultates propter duas propositiones, quas ponit S. Tho. in ea: prima propositio est; substantiæ separatæ sunt principia humani intellectus: contra quam propositionem adest doctrina S. Tho. 1. p. vbi habet, quòd humanus intellectus producitur in esse per creationem, sicut & ipsa anima intellectiua: at creatio est immediate à Deo: ergo falsa est propositio ista, quòd substantiæ separatæ sint principia humani intellectus. Secunda propositio est, quam ponit S. Tho. in hac lectione, quòd fœlicitas hominis consistit in cognitione substantiarum seperatarum; & tamen 1. 2. ponit, quòd fœlicitas hominis non consistit in cognitione substantiarum separatarum; quomodo ergo possunt stare ista?

q. 44. ar. 5.

q. 3 art. 7.

Substantia separata est multiplex.

Pro solutione istorum est sciendum, quòd substantia separata dicitur multis modis. quędam est, de cuius ratione non est, vt sit in materia, licet non repugnet ei, quòd sit in materia; C & hoc modo ens & vnum & cetera trāscendentia dicuntur substantię separatę, quę sunt principia mouentia intellectum non effectiue; sed obiectiue. alia dicitur substantia separata, de cuius ratione est vt non sit in materia, & etiam repugnat sibi, quòd sit in materia & hæc est duplex: altera dependens, sicut sunt Angeli, qui sunt principia humani intellectus illuminando, dirigendo, & fortificando ipsum: altera est independens, & hęc est Deus, qui est principium humani intellectus per creationem: & sic patet quomodo quælibet substantia separata possit dici principium humani intellectus, licet diuersimode. Ad secundam difficultatem dicimus, quòd est duplex fœlicitas hominis: altera perfecta, quæ consistit in cognitione Dei, de qua agitur 1. 2. altera imperfecta, quę consistit in contemplatione substantiarum separatarum, & in cognitione scientiarum speculatiuarum, de qua agitur hic. Si quis latius voluerit videre veritatem huius quæsiti ad intentionem Sancti Thomæ contra etiam Aduersarios legat doctissimum Bartholomæum Medinam 1. 2. in tractatu de beatitudine, vbi exactissime disputat de hac re. Sufficiat nobis hęc pauca dixisse pro expositione huius propositionis. D

Fœlicitas hominis est duplex.

Sensuum

A *Sensuum hic maxime nos cognoscere facit multasque differentias manifestat, &c. Ex prologo.*

Num inter alios sensus, visus faciat nos magis scire?

Dilucidatio tertia.

IRCA hoc quæsitum multi multa dicunt, in quibus duo videntur falsa, propterea primo examinabimus illa duo: deinde dicemus ad disputationem dilucidando eam. Primum enim, quod ponunt, est quedam contradictio & literale dubium, quia Arist. in lib. de sensu & sensato dicit, quòd cæci nati habentes auditum sunt magis sapientes, quàm surdi nati habentes visum: ergo si sensus magis diligitur; quia est magis cognoscitiuus secundum quòd cognitio ordinatur ad scientiam: sequitur, quòd auditus sit magis diligendus. Et respondent, quòd visus magis facit ad cognitionem per se siue ad scientiam, quæ est per inuentionem; sicut vult Arist. in libro de sensu & sensato: auditus autem solum per accidens magis facit ad cognitionem seu scientiam, quę est per doctrinam; ex hoc quòd vox audibilis, quæ mouet auditum, est significatiua conceptuum mentis; & hoc accidit voci, secundum quòd immutat auditum: si enim eædem voces formarentur, quę modo sunt, & non essent signa instituta conceptibus, auditio earum nihil iuuaret ad disciplinam, etiam si signa visibilia imposita essent ad significandum conceptus omnes, sicuti monachi habent de multis: tunc visus per illum modum conferret ad disciplinam, per quos modo confert nunc auditus: sed voces sunt signa promptissima, & propter illud videtur linguam esse datam hominibus ex 2. de anima; sic ergo patet, quòd quantum ad scientiam habitam per inuentionem visus facit magis ad scientiam, quàm auditus: sed quantum ad scientiam habitam per doctrinam, auditus magis facit ad scientiam non per se, sed per accidens; quia suum obiectum ex institutione factum est signum conceptus, per quam institutionem nihil sibi accrescit; vnde per accidens auditus magis facit scire, visus autem per se & directe mediante lumine naturali ipsius intellectus. Sed hæc solutio videtur esse contra Arist. 2. physi. vbi ponit, quòd ridiculum est tentare demonstrare naturam esse; quia demonstrare manifesta per immanifesta & incognita, est non potentis iudicare propter ipsum, & non propter ipsum cognitum; quod autem contingat hoc pati, non immanifestum est: syllogizat enim aliquis vtique cum natus sit cæcus de coloribus: quare necesse est huiusmodi de nominibus habere rationem, nihil autem intelligere. Ex his patet secundum Arist. quòd sicut per demonstrationem nihil magis cognoscitur de natura esse, quàm sine demonstratione; sic etiam cæcus de coloribus per auditum nihil cognoscit, nisi nomina tantum, & quantum ad rem nihil; hoc est etiam, quod Arist. 1. poster. dicebat, quòd deficiente sensu deficit scientia, quę habetur per illum sensum: & ideo auditus in cæco nato nihil facit ad scientiam de coloribus habendam per doctrinam, vt falso imaginati sunt isti in responsione ad hoc argumentum. Propterea cum tota difficultas videatur esse in conciliando istos duos textus, scilicet hunc præsentem, & illum de sensu & sensato. Ideo dicendum est, quòd hi duo sensus, visus videlicet, & auditus possunt dupliciter cōsiderari. primo secundum se. secundo per comparationem ad intellectum. Si primo modo considerentur, sine dubio visus est præstantior, tum quia plures & multas rerum differentias visus facit nos cognoscere: auditus autem tantum differentias soni; tum etiam quia omnia corpora colore participantia, & sensibilia etiam communia magis per visum cognoscuntur, quàm per auditum. plura enim sensibilia aut omnia ex communibus visu potius, quàm auditu cognoscuntur: patet ergo, quòd secundum se cōsiderando cognitionem habitam per visum, & habitam per auditum, tam quoad sensibilia propria, quàm communia semper præstantior inuenitur visus, quàm auditus: inquantum vero secundo modo comparantur ad intellectum & sapientiam, & maxime quantum ad cognitionem de substantijs separatis, auditus erit præstantior: propterea concludit ibi Arist. quare sapientiores à natiuitate sunt cæci mutis & surdis. Arist. hic intellexit primo modo considerando hos sensus: sed in libro de sensu & sensato. secundo modo; & sic inter hęc duo dicta nulla est discordia. Secundum dictum ipsorum est in responsione ad tertium argumentum, quod argumentum fundatur in doctrina Arist. 2. de anima; vbi asserit visum esse tantum vnius cōtrarij, scilicet albi & nigri; tactū vero esse duarum con-

Marginal notes: Ordo quæsiti. — Cap. 1. — B — Opinio aliquorum. Cap. 3. — Tex. 88. — C — Impugnatio opinionis. Tex. 6. — Cęcus nō iudicat de coloribus. — Tex. 33. — D — Visus & auditus dupliciter considerantur. — Tex. 107.

rum contrarietatum, scilicet calidi & frigidi, humidi & sicci. Ex hoc nascitur dubitatio, quo- A
modo visus plures differentias demonstret, & tamen tactus est duarum contrarietatum, & vi-
Responsio aliquorũ de multiplicitate tactus.
sus tantum vnius. Respondent ipsi, quòd ex hoc forte sequitur, quòd tactus non sit simplici-
ter vnus sensus; & ex hoc etiam non sequitur, quòd tactus plures rerum differentias ostendat;
quia obiectum ipsius visus scilicet lux & color in pluribus corporibus reperiuntur, quàm om-
nes qualitates tangibiles, si essent mille; & quia cognoscimus substantiam per sua accidentia.
hinc obiectum visus in pluribus reperitur, quàm obiectũ tactus, vel cuiuslibet alterius sensus
particularis; quia omnia corpora tam inferiora quàm superiora lucem vel colorem participãt;
non autẽ alias qualitates, puta tangibiles audibiles & huiusmodi. ideo visus plures res demon
strat & magis facit ad scientiam; ex cõsequenti magis diligitur. Eamdem respõsionem sequitur
Quæst. 3.
eruditissimus quidã neotericus in hoc 1. metaph. super quem erudite satis & commentaria &
quæstiones confecit formando hoc argumentũ: quia tactus percipit duas cõiugationes contra-
riorum; aspectus antem vnam tantum: ergo tactus plures differentias rerum ostendit, quàm
aspectus seu visus, vt ipse dicit; & negat consequentiam huius argumenti; quia aliud est plura
contraria percipere, quod facit tactus; aliud est plures differentias rerum cognoscere, quæ fa- B
Impugnatur responsio illi° neoterici.
cit visus seu aspectus, cum cælestia simul & terrena percipiat. Sed contra istam solutionem ar-
guo sic, Arist. 2. de genera. & corrupt. asserit, quòd tangibiles differentiæ vel contrarietates sunt
Tex. 8.
septem; scilicet calidum frigidum, humidum siccum, graue leue, durum molle, lubricum ari-
dum, asperum lene, grossum & subtile: ergo sunt plures contrarierates, quàm duę: dato igitur,
qnòd quantum ad colorem & lumen, quibus communicãt & participant omnia corpora tam
superiora quàm inferiora, visus plura cognosceret: hoc tamen esset secundum vnam contra-
rietatem quoad colorem, vel secundum vnam qualitatem, quoad lumen; & certitudo, quę esset
in alijs corporibus secundum septem contrarietates qualitatum tangibilium, esset maior, quod
pertinet ad perfectionem scientiæ; esset etiam plurium rationum cognoscibilium. Præterea
Tex. 94.
Arist. asserit in 2. de anima, quòd secundum sensum tactus iudicatur homo prudentissimus in-
ter omnia animalia; & secundum bonitatem huius sensus, in homine iudicamus de bonitate
intellectus: molles enim carne aptos mente dicimus, quod non contingit ita se habere secun-
dum alios sensus. Propterea alia responsio debet dari huic argumento, quòd visus per se facit
nos plura cognoscere & certius, quod patet, quia corpora superiora & inferiora: hęc enim tan- C
Certitudo cognitionis vnde sumitur.
tum per visum cognoscimus & non per alios sensus: quòd antem certius alijs sensibus faciat
nos cognoscere, patet; quia quanto aliqua res cognoscitiua est spiritualior & immaterialior,
tanto est perfectior in cognoscendo: vnumquodque enim quanto magis est in actu, tanto ma-
gis est cognoscitiunm: sed visus est spiritualior, ceteris sensibus: ergo est magis cognoscitiuus:
patet minor, ꝙ sit spiritualior præcipue in sua operatione, quę spiritualius & immaterialius
immutatur ab obiecto; cum sensus in actu cõsistat in actuali immutatione eius ab obiecto: sed
constat visum immaterialius & spiritualius immutari à suo obiecto: nam obiectum visus non
Obiecta quomodo varie immutãt sensus.
immutat organum nec medium, nisi spirituali immutatione; non enim pupilla nec aer colo-
ratur, sed solum speciem coloris recipit secundum esse spirituale: obiecta autem aliorum sen-
suum immutant medium & organum sensus secundum aliquam naturalem immutationem,
vt inducendo patet: obiectum enim tactus calefaciendo & infrigidando: obiectum gustus affi
ciendo organum sapore aliquo mediante saliua; obiectum vero auditus per motum corpora-
lem: & obiectum odoratus per fumalem euaporationem sensus: ergo visus spiritualius & im-
materialius immutatur à suo obiecto; erit ergo certius cognoscitiuus. quando ergo Arist. dixit D
Tex. 107.
2. de anima, quòd tactum habemus certissimum, intellexit respectu brutorum, non autem re-
spectu aliorum sensuum: nam, cum homo habeat temperatiorem complexionem ceteris ani-
Homo habet perfectiorem tactum ceteris animalibus.
mantibus propter perfectiorem animam; decuit ipsum etiam habere perfectiorem ac certio-
rem tactum cunctis animantibus; bonitas enim ac temperies tactus sequitur bonitatem ac
temperiem complexionis: hęc autem in homine est perfectissima, quæ in hoc mundo haberi
possit, vt inquit Auicen. de complexionibus.

Sensus multifariam accipitur.
Quantum ad secundum sciendum est primo, quòd sensus quatrupliciter potest accipi. pri-
mo pro anima sensitiua. secundo pro potentia sensitiua, & istis duobus modis quodlibet ani-
mal habet sensum. tertio accipitur sensus pro habitu ipso. quarto pro operatione sensitiuę
partis. in pręsenti litera Arist. loquitur de sensu visus, & pro operatione & potentia ipsa. Se-
q. 60. ar. 8.
cundo est notandum, vt docet S. Tho. 1. p. quòd duplex est amor, scilicet amicitię, & concupi-
Amor duplex.
scentię: amor amicitiæ est, quo aliquis diligit amico suo virtutes: amor concupiscentię est,
quo nobis diligimus aliquid, puta diligimus nobis equũ, non de amore amicitię, sed de amo-
Laudatur Egidius.
re concupiscentię intelligenda sunt verba Arist. & sic optime Egidius probat visum esse magis
amandum

A amandum prę ceteris sensibus, eoquia est simpliciter magis cognoscitiuus,& est nobilior omnibus alijs, quod ostendit ex parte obiecti, quod est lux & color;& ex parte organi, ad quod natura miro artificio vsa est cōponendū;& ex parte medij, quod est diaphanum,& ex excellentia visionis, quę est actus pure spiritualis. vnde solus visus more intellectus percipit res, deinde magis mouet ad imaginationem, quàm ceteri sensus, & nullus est inter sensus, qui ita perfecte percipiat figuras & actiones corporum sicuti visus. propterea Arist. asserit in textu, quòd plures rerum differentias nobis ostendit; quia eius obiectum caduca & ęterna complectitur.

Visus more intellect' pcipit obiectū

Tertio notandum, quòd sensus multis modis considerari possunt. primo vt sunt perfectiones animalis, etiam quòd nihil iuuent aut delectationem conferant; & sic omnes æqualiter diliguntur ab animali; quia oēs sunt eius perfectiones, nedū sensus exteriores, videlicet visus, auditus, olfactus, gustus,& tactus: sed etiam sensus interiores, qui sunt sensus communis, phantasia, cogitatiua,& memoria, & sic diliguntur amore amicitię; quia in se sunt boni, & nulla ratio mali reperitur, quo amore dictum est supra de mente S. Tho. quòd amantur virtutes.

Sensus consideratur multipliciter.

Sensus interiores quot sunt.

Secundo possunt considerari sensus prout sunt necessarij ad consistentiam vitæ ipsius anima-
B lis, & sic primo diligimus tactum, deinde gustum, tertio visum; quia sine visu cibos à longe non potuissemus perquirere, & post hunc auditum, quo sentitur differentia ciborum, vltimo olfactum,& hoc loquendo de amore concupiscentię, quo diligimus ea, quę sunt nobis vtilia.

Tertio, considerari possunt sensus prout conferunt nobis aliquam delectationem & voluptatem;& sic aliqui, qui delectantur cibo, magis gustū diligunt; aliqui vero, qui delectantur rebus venereis, magis diligunt tactū; alij delectantur in audiendis fabulis seu etiam historiis & scientijs,& sic isti magis diligunt auditum. Et hinc multi philosophi sese obcæcarunt; quia arbitrabantur per visum impediri ab audiendis disciplinis: nullus autem philosophorum se surdum curauit efficere. Sunt vero aliqui, qui in antiquarum rerum varietate conspicienda valde mirantur, vt sunt imperatorum ac regum marmoreæ statuę, colossi, pyramides, excelsa regum palatia,& id genus similia, & isti magis amant visum prę ceteris: propterea secundum diuersitatem complexionum hominum diuersimode respondendum est huic quęsito. Si autem loquamur de cognitione, non autem de aliis vtilitatibus & commodis spectantibus ad vitam animalis absolute; dicendum est, quòd magis diligendus est visus; quia est magis cogno-
C scitiuus,& propter alias rationes tactas.

Varia animalia varijs delectantur.

Nullus philosophus curauit se surdum efficere.

Et si quis diceret; ille sensus est maxime cognoscitiuus, qui est certior in hominibus & primus & qui magis confert ad intellectum; quia sensus, qui magis certus est, magis cognoscit,& qui primus est inter omnes alios sensus, est maxime vniuersalis: sed sensus tactus in hominibus est talis naturę; quia est primus, cum omnes alii supponant ipsum, tamquam fundamentū; est etiá certior quoad cognitionē: vnde scribitur apud Ioan. Euang. quòd Thomas Apostolus nunquam fuit certus de resurrectione domini, donec tactu palparet cicatrices,& tunc dixit; Dominus meus, & Deus meus: magis etiam confert ad intellectum, vt dictum est supra de mēte Arist. qui dixit; molles carne aptos mente vocamus: ergo etc.

Curiosa dubitatio.

Cap. 20.

Sed solutio huius difficultatis habetur ex præmissis, quòd licet tactus sit certior quantum ad cognitionem, non tamen quantum ad nobilitatem; quia sic est visus, licet aliqui dicant auditum esse certiorem cunctis sensibus,& adducant historiā Isaac, qui deceptus est à filio Iacob dicente se esse primogenitum, tamen Isaac deceptus fuit in tactu,& gustu; non tamen in auditu; quia dicebat; vox quidem Iacob, manus autem Esau. sed quicquid sit de hoc
D non est presentis negotii disputare; sed loquendo de tactu dicimus, quòd est certior aliis sensibus comparando hominem ad alia animalia; quia homines habent certiorem tactum, quàm cetera animalia; sed comparando ipsum tactum ad alios sensus in homine, non est certior, sed visus est certior & nobilior, & licet sit primus via generationis, non tamen via perfectionis: quia visus (vt dictum est) est perfectior & nobilior ceteris sensibus: confert quoque tactus ad intellectum; quia arguit bonitatem partis sensitiuę, qua intellectus vtitur in sua operatione arguendo bonitatem complexionis.

Historiam Isaac habetur libro Genesis. c. 27.

Ad illud etiam, quod adducitur ex euangelio Ioannis, dicimus, quòd sępius adhibetur sensus ad cognoscendas res, quas tactus non ita perfecte iudicat: propterea quòd sensus iuuant seipsos ad inuicem ad habendam perfectam cognitionē rerum: quia nullus per se potest percipere obiectum aliorum sensuum,& ideo quando doctores loquuntur de illo dicto Thomę Apostoli tangendo cicatrices Christi, pręferunt tactum visui, non quoad per se primum obiectum vtriusq;, sed quantum ad illud, ꝙ corpus Christi magis cognoscendum est per visum, & per tactum simul, quàm per visum solum: vnde S. Tho. 2. 2. exponens verba huius Apostoli dicit, quòd Thomas aliud vidit,& aliud credidit, hominem vidit & Deum credens confessus est, cum dixit Dominus meus, & Deus meus. Sed hæc discutienda sunt in theologia; satis sit modo de hac dilucidatione.

Sensus iuuāt seinuicem.

Quæst. 1. ar. 4.

HIC

Ob hoc alia prudentia, alia disciplinarum capaciora sunt &c. A
Ex prologo.

Num in brutis sit prudentia?

Dilucidatio quarta.

Xponens S. Tho. hęc verba asserit, quomodo quędam animalia memoriam habent, & quædam non habent; & quomodo quędam sunt prudentia, & & quædam non: ob hoc disputatur hic à quibusdam, num in ipsis brutis sit prudentia? & in primis ponunt vnum dictum commune, in quo omnes doctores conueniunt, quòd prudentia est duplex: altera proprie dicta, de qua Arist. 6. ethicor. dixit, quòd est recta ratio agibilium, & hęc non reperitur in brutis; quia non habent rationem, de hac etiam prudentia dicitur, quòd includit prouidentiam de futuris cum memoria pręteritorum, & cum collatione & discursu pręteriti ad futurum; & cum in brutis non sit discursus rationis; ex consequenti ista prudentia in eis non reperitur. Alia est prudentia metaphorice dicta, & hęc reperitur in brutis, & de hac Arist. loquitur hic: in hoc enim omnes fere expositores conueniunt: sed in declarando quid sit prudentia metaphorice dicta, est aliqua controuersia inter doctores. Vnde S. Tho. declarans istam veritatem tam hic, quàm in 2. 2. dicit, quòd ista prudentia metaphorice dicta existens in brutis est respectu eorum, quæ naturali instinctu ipsa bruta prosequuntur, & sic secundum S. Tho. prudentia existens in animalibus aliis ab homine est naturalis extimatio de conuenientibus prosequendis, & nociuis fugiendis; sicut agnus sequitur matrem & fugit lupum, & sic de aliis, puta hirundo facit nidum, & formica colligit grana propter hyemem.

Prudētia duplex. Cap. 6. B

Prudentia metaphorice quid. q. 47. ar. 1.

Sed contra istam veritatem arguunt dupliciter. Primo, quia memoria secundum Arist. hic in litera est pars prudentię brutorum; nam prudentia est prouidentia de futuris ex memoria praeteritorū: sed formica generata in ęstate nō meminit hyemis; quia iam numquam vidit hyemem, & tamen colligit grana: ergo prudentia non est in eis respectu eorum, ad quę habent naturalē instinctum. Secundo, quia prudentia est habitus consiliatiuus 6. ethic. consilium autem non est de fine, sed de his, quę sunt ad finem, non circa necessaria, sed circa contingentia, quę possunt aliter se habere: ergo prudētia in brutis debet poni circa ea, quę possunt sic vel aliter agere: sed ea, circa quæ se habēt ex naturali instinctu, non sunt contingentia hoc modo; quia cum sequantur totam speciem, ita necessario prosequuntur illa, quę ad ista magis necessitantur & aguntur, quàm agant; & sic respectu taliū non est prudentia in istis. Alij etiā sequētes hanc opinionē arguunt contra S. Th. etiam ex Arist. in litera, qui dicit, ꝙ non in omnibus animalibus est prudentia, si ergo de mente S. Tho. prudentia esset in brutis, quę est naturalis extimatio de conuenientibus prosequendis, & nociuis fugiendis: sequeretur, quòd in omnibus animalibus esset prudētia, quod est contra Arist. in litera: probant consequentiam, quia omnia animalia fugiunt quando sentiunt nociua, & quando sentiunt delectationem prosequuntur ipsam. Pręterea & fortius arguunt, quia sequeretur, quòd animalia bruta essent æqualiter prudentia in iuuentute & in senectute, quod est contra experientiam: deducitur consequentia, quia naturalis extimatio de conuenientibus prosequendis & nociuis fugiendis æqualiter insequitur speciem, & à natura ipsa: propterea determinantes veritatem huius quęsiti asserunt, quòd in brutis est prudentia metaphorica respectu contingentium ad ea, quę possunt aliter & aliter se habere, non autē est prudentia respectu illorum, ad quę inclinantur ex instinctu naturali: & declarantes hoc, ponunt exemplum de formica, quę congregat grana, & reponit in hoc vel in illo loco, & accipit ex hoc cumulo vel ex illo, hoc facit ex memoria loci, vbi primo posuit granum & ex memoria cumuli, ex quo etiam primo substulit grana: ponunt etiam exemplum de aranea, quæ ex prudentia facit telam, vbi est maior copia muscarum; & hirundo facit nidum, vbi difficillior est accessus, & sic concludunt, quòd prudentia non est ponenda in brutis respectu eorum, ad quę naturaliter inclinantur & necessario, sed respectu eorum, ad quę se habent contingenter, puta aggregare grana in hoc foramine & non in illo, vel accipere de hoc cumulo & non de illo. Sed circa hæc tria faciemus. primo arguemus contra istos. secundo soluemus eorum rationes. tertio dicemus ad disputationem. Et primo arguitur contra Aduersarios sic: si respectu eorum, ad quę

Dubitationes cōtra S. Tho. C

Cap. 6.

Animalia bruta nō sūt æqualiter prudentia. D

Impugnātur arguentes cōtra S. Th.

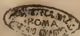
ad quę

A ad quę animalia bruta habēt naturalem instinctum, non haberent prudentiam: ergo prudentia, quę est in brutis, non est naturalis: ergo per aliud principium eis inest contra Aristo. 2 physi. Tex. 80. vbi volens ostendere naturam agere propter finem, inducit exemplum de huiusmodi animalibus; inquiens, quę neque arte, neq; quæsitura, neque deliberatione faciūt: vnde dubitant quidam, vtrum intellectu, aut quodam alio operentur araneę & formicę; & sic sequitur eos esse de numero illorum, de quibus asserit Arist. quòd dubitatur si talia animalia haberent intellectū. Prętereà ibidem 2. phy. in tractatu de casu & fortuna distinguit agentia, quòd vel sunt à natura vel à proposito: sed talia animalia non sunt à proposito: ergo à natura: igitur quicquid in eis reperitur est naturale. Tertio expresse Arist. in 2. phy. asserit, quòd talia animalia, quæ faciunt, non arte aut deliberatione faciunt: ergo nec per collationem aliquam; & tamen ipsi asserunt in responsione ad secundum, quòd bruta animalia habent aliquam collationē, quod quidem est falsissimum, quia mouentur tantummodo ab obiecto præsenti. Agentium aliud à natura aliud à proposito. Tex. 80.

Quantum ad secundum respondendum esset rationibus illorum; sed, vt euidenter appareat solutio, explicanda est veritas, quam promisimus tertio loco exponendam. Pro cuius intellectu B sciēdum est, q; prudentia est multiplex. quędam falsa, vt solemus dicere de prudentia latronis, qui conuenientes vias adinuenit ad latrocinandū, de qua prudentia intelligi potest illud dictū Saluatoris nostri Lucę; filij huius seculi prudentiores sunt filijs lucis in generatione sua. Secundo dicitur prudentia carnis, quæ constituit vltimum finem suum in delectatione carnis, de qua Apostolus ad Romanos; prudentia carnis mors est. tertio dicitur prudentia perfecta & rationalis, de qua etiam dicitur illud Matthæi; fidelis seruus & prudens, quem constituit dominus super familiam suam. quarto dicitur prudentia naturalis, quę est naturalis instinctus, quo animalia ordinantur ad suos fines, & ad prosequenda conuenientia & fugienda nociua, & hæc potest esse maior in vno animali, quàm in alio; vnde potest dici prudentia animalis secundum quam apes & formicę operantur opera prudentię, de qua loquens sapientissimus Salomon dicebat, Considera ò piger formicam, quæ colligit grana in æstate &c. potest etiam dici hæc prudentia sagacitas quædam, quæ reperitur in vulpe, lupo, lepore, & alijs animalibus, quæ, vt inimicorum manus effugiant, maximam videntur adhibere diligentiam. Prudentia alia via declaratur. Cap. 16. Cap. 8. Cap. 24. Prouerbiorū cap. 6.

C Secundo est notandum, quòd animalia sunt in multiplici gradu. quædam sunt, quæ habent solūmodo sensum tactus, vt sunt ostreæ, & hęc sunt animalia imperfectissima ratione motus, quia non mouentur de loco ad locum, sed solummodo motu dilationis & constrictionis: habent enim alimentum cum ratione sensationis, quæ tantum præsentia sensu percipiunt, cum nullum sensum interiorem habeant distinctum à tactu, quo species sensibiles retineant. Quędam autem animalia sunt, quę præter tactum habent aliū sensum exteriorem, vt puta auditum, visum, vel olfactū & nullum interiorē, vt sunt muscæ, bubones, noctulucę, & hæc animalia sunt in imperfectiori gradu quàm prima. Quędam animalia prçter tactum & sensus exteriores habent memoriam, quæ est sensus interior, vt sunt apes, formicæ, & araneæ, & hæc sunt perfectiora, quàm illa, quæ constituta sunt primo & secundo gradu. Quædam autem animalia reperiuntur in vniuerso, quæ præter tactum & memoriam habent perfectum auditum, sicuti est simia, equus, canis, & pigmeus, qui est animal siluestre, de quo multi dubitant an sit homo, cum vtatur deliberatione quadam & loquela, & habitet in cauernis, & habeat longas tibias, longaque brachia, & cum ipso pugnant grues, & ciconiæ, & habitet propè superiores pa- D ludes Ægypti, vnde Nilus fluit, vt Albertus magnus lib. de animalibus affirmat, tamē Albertus ipse vult pigmeos ipsos nō esse homines, sed habere aliquid humanū, non tamen dici secundū vnam & eamdem rationem nobiscum; quia non apprehendunt vniuersale; nec exercent indicium Reipublicę; in multis tamen imitantur homines, habent enim loquelam & sermonem imperfectum, propter bonitatem imaginationis congregantur inuicem ad quemdam sonum, sicut aliæ aues ad garritus tristes, aut lętos; equitant quosdam equos paruissimos, & multa alia faciunt similia operibus humanis. Sunt vltimo quædam animalia perfectissima in vniuerso, quę præter sensus exteriores & interiores habent intellectum & discursum, vt sunt homines, de quibus hic dicit Arist. hominum genus arte & ratione viuit. Animalium gradus multiplex. Bubones quē sensum habeant. Pigme' an sit homo multi dubitant. Cap. 40. Opinio Alberti de pigmeis.

Tertio notandum est, quòd Plinius in libro 8. historiæ naturalis considerans diuersitatem horum animalium voluit, quòd in ipsis animalibus scilicet brutis reperiatur triplex prudentia; & naturalis vt in formicis; & animalis vt in lupo & vulpe; & rationalis vt in elephāte; quia videmus in ipso reperiri maximam obedientiā, voluptatem, gloriæ probitatem, ęquitatem, religionē, venerationē sydcrum, solis & lunę, docilitatem, cum adorent reges, submittant genua, porrigant coronas, & multa alia, quæ attribuuntur prudentiæ rationali. Sed hęc fabulosa potius suscipienda sunt à philosophis, quàm aliquid veritatis habentia; quia prudentia rationalis non Cap. 10. Natura Elephantis quæ sit secūdum Plinium.

lis non dicitur nisi à ratione, ratio antem duplex est. altera vniuersalis, quæ est collatiua intentionum vniuersalium, quæ diuiditur in rationem superiorem, quę intendit ęternis cospiciendis speculando, & consulendis ab eis recipiendo regulas agendorum: ratio autem inferior intendit rebus temporalibus discurrendo in eis. datur, vt dixi, ratio particularis, quę alio nomine appellatur vis cogitatiua, & hęc non reperitur nisi etiam in hominibus, quę per quamdam collationem adinuenit quasdam intentiones, ipsasque adinuicem componit; & huic medici assignant determinatum organum, scilicet mediam partem capitis; cum ergo prudentia illa rationalis, quam Plinius vult in elephante reperiri, non possit dici nec à ratione vniuersali nec à ratione particulari: sequitur ergo fabulosum esse dicere in elephante reperiri prudentiam rationalem, aut in aliquo alio animali. A

Ratio inferior quæ nã sit.

Tex. 80.

Vltimo est notandum, quòd animalia bruta, quę carent ratione, vt asserit Arist. 2. phy. naturaliter & determinate inclinantur in suum vltimum finem, & tendunt in illum: sic etiam dicendum est de mediis, quibus consequuntur illum finem: vnde non se habent contingenter & aliter & aliter respectu mediorum ad finem, & hoc est expresse contra determinationem ipsorum aduersariorum; & ratio est, quia hirundo semper facit nidum ex naturali instinctu vbi videt esse maioré tutelam pullorum, & sic aranea semper facit telam, vbi existimat esse maiorem atq; facilioré capturam ipsarũ muscarũ: tales enim prudentiæ non possunt dici, nisi naturales; quia consequuntur naturam, & sic etiam reperitur prudentia in alijs animalibus, vt in leone, & in ceruijs, qui habitant in locis, ad quę frequentia hominũ de facili adire non potest, quòd autem ęqualiter se habeant bruta animalia circa finem, & circa media ad finem, & non contingenter, seu aliter & aliter, vt dicebant ipsi, probatur; quia tunc sequeretur, quòd in brutis esset aliquis discursus, quod est falsum, immo sequeretur esse in eis prudẽtiam rationalem, vt dicebat Plinius. Deinde videntur sibiipsis aduersari in responsione ad tertium argumentum, & in decisione quęstionis: aiunt enim in responsione ad tertium argumentum, quòd ouis videns lupum statim apprehendit inimicitiam lupi, & sic prudẽtia vtitur in fugiendo ipsum: si ergo est verum hoc dictum, sequitur, quòd ouis habet prudentiá circa ea, ad quę naturaliter inclinatur: ergo male dixerunt in decisione quęstionis, quòd prudentia brutorum est circa ea, ad quæ contingenter se habent. B

Hirũdo quo modo operatur.

Aranea vbi nititur facere telam.

Quomodo aduersarij ad ducuntur in cõtradictionem.

Quibus habitis patet modo responsio ad primam rationem, in qua dicebatur, ꝙ memoria est pars prudentiæ brutorum, & prudentia est prouidentia de futuris &c. quia concedendo totam rationem, nil aliud concludit, nisi prudentiam in brutis esse respectu mediorum, quod S. Tho. non negauit, sed negauit non tantum esse respectu mediorum, sed etiam respectu finis: deinde illa propositio assumpta ab. ipsis, prudentia est prouidentia de futuris ex memoria præteritorum, non verificatur de prudentia metaphorice dicta; nisi secundum quamdam imitationem, quia formica, quę oritur in ęstate, non colligit grana ex memoria prę teritorum, sed per prudentiam naturalem, per quam imaginatur actus pręsentes, qui ordinantur ad substentationem suam, non ex apprehensione futurorum, & memoria præteritorum; quia hoc esset discurrere; sed potius ex naturali instinctu & inclinatione, vt dictum est. Vnde Arist. in 6. ethi. ponit collationem pręteritorum cum futuris esse discursum. Et, vt clarior sit responsio, attende, quòd futura commoda & incommoda percipere, dupliciter intelligi potest. vno modo ex instinctu naturali, & sic formica genita in ęstate cognoscit necessitatem hyemis. alio modo ex his, quę sæpe sæpius prætercierunt; & hoc pacto vulpes cognoscit pericula canum per quamdam prudentiam etiam naturalem, quæ dicitur sagacitas, seu prudentia animalis, sed naturalis in vulpe. Ad secundam rationem, in qua dicebatur, quòd prudentia est habitus cõsiliatiuus &c. dicimus, quòd illa propositio intelligi debet de prudentia proprie dicta, quia in prudentia metaphorice sumpta reperitur quędam imitatio & similitudo dicendo sic; quemadmodum homo prudens se habet intelligẽdo optima media ad consequendũ finẽs sic se habet formica circa media determinata sibi à natura, quibus consequitur finem suum: sed non valet modo; media, quibus homo consequitur finem suum, contingenter & aliter se habent: ergo & media, quibus formica sequitur suum finem: hęc enim consequentia nullius est momenti; quia sicuti finis humanus est diuersus à fine brutorum & alterius rationis; ita etiam media humana & media, quibus bruta suum finem consequuntur, sunt diuersissimę rationis. Ad tertiam, in qua dicebatur, quòd sequeretur in omnibus animalibus esse prudentiam &c. neganda est consequentia: & ad probationem dicimus, quòd in omnibus vtique animalibus est quędam naturalis extimatio, sed non de futura vtilitate & incommoditate, licet naturali instinctu sequantur vtilia, & fugiant molesta; sed hoc est dum punguntur, vel delectationem sensiunt, non tamen ante; & sic talis extimatio naturalis non potest dici prudentia, cum C D

Prudẽtia est prouidentia de futuris.

Perpende verificationem propositiõis.

Cap. 4.

Commodũ & incommodum dupliciter potest ꝑcipi ab animalibus.

Finis diuersificãtur in diuersis.

respiciat

A respiciat tantum pręsentia & non futura. Ad quartam, in qua dicebatur, quòd prudentia esset æqualiter in animalibus existentibus in iuuentute & senectute; quia naturalis extimatio, seu instinctus consequitur speciem æqualiter à natura; neganda est consequentia: & ad probationem dicimus, quòd licet ęqualiter sequatur naturam specificam, non tamen sequitur naturam quoad particulares conditiones & complexiones: & propterea secundum diuersas complexiones animalium sunt diuersæ prudentiæ naturales, vt patet in syptaco & pica, quę videntur formare verba humana, & nedum hoc esse videtur in animalibus dinersarum specierum, sed etiam eiusdem speciei secundum diuersas indiuidnorum proprietates videntur diuersę assuetudines sagacitatesque, vt apparet in simijs & quibusdam alijs animalibus. Ex his ergo apparet veritas huius rei, quam S.Tho. in expositione horum verborum declarauit in brutis non reperiri aliam prudentiam, nisi naturalem: quia in eis reperiuntur determinatæ viæ ad finem, & sic tam respectu finis determinati à natura, quàm etiam mediorum ad finem, quę etiã determinata sunt ipsis brutis à natura, reperitur prudentia, non autem quòd ipsa bruta animalia contingenter se habeant circa media, vt dicunt aduersarij & hęc satis dicta sint de hac B dilucidatione.

An prudentia æqualiter reperiatur in omnibus animalibus.

Syptacus & Pica formãt verba humana.

Dilucidatio cõtrouersię.

Hominibus autem scientia, & ars per experientiam euenit, &c. Ex prologo.

Num ex experimentis generetur ars.

Dilucidatio quinta.

C OMNES fere expositores huius sententiæ dubitant, quomodo ex experimentis generetur ars, & precipue propter sentẽtiam & anctoritatem ipsius Poli, quem laudat Arist. quòd recte dixerit asserens: experientia facit artem, inexperientia vero casum. Cui dubio respondentes aliqui multa & prolixe dicunt. Quæ omnia nos primo examinabimus, & deinde ad controuersiam respondebimus iuxta doctrinam S.Tho. In primis asserunt pręmittendo, quòd ars vel scientia dupliciter in nobis haberi potest. primo per inuentionem. secundo per doctrinam, & quòd scientia, quę habetur per inuentionem, est simpliciter prior scientia habita per doctrinam, quod placitum ita probant; nullus docet, nisi quod didicit vel per doctrinam ab alio, vel per inuẽtionem; si secundo habetur propositum: si primo quæritur de illo, qui vel habuit per doctrinam vel per inuentionem, & sic semper quęrendo, vel deueniendum est ad scientiam habitam per inuentionem, & sic habetur intentum, vel erit processus in infinitum, quod est contra Arist. in hoc 2. Sed hoc placitum non placet peripateticis; quia est gratis dictum; quãdoquidem Arist. 8. phy. probat mundum esse ęternũ, & sic secundum eum non esset inconueniens dari processum in infinitum, & nulla esset sciẽtia D per inuentionem, sed solummodo tradita per memoriam; quia inter scientiam inuentiuam & doctrinalem non est ordo essentialis; poterit tamen sciẽtia inuentiua præcedere doctrinalem ex eo, ꝙ fuerunt diluuia, bella, & pestes, in quibus oẽs homines sapientes perierunt, & deinde ex admiratione rursus homines eiusdem regionis cęperũt inuenire, & sic generata est scientia inuentiua, à qua postmodũ effecta est doctrinalis, & sic inter ipsas non ordo essentialis, sed accidentalis innenitur. Secundum, quod dicunt, est hoc, quòd hi duo modi sciendi per inuentionem & doctrinam se habent veluti acquisitio sanitatis: quoniam natura aliquando est ita potens, quòd sine adiutorio extrinseco inducit sanitatem; aliquando autem propter sui debilitatem indiget adintorio extrinseco, & ex se non sufficit. Propterea illud requisitum extrinsecum est tamquam instrumentum; ipsa autem natura adinta est principaliter sanans; sic etiam in quibusdam hominibus reperitur lumen naturale intellectus ita potens, qnòd ex se sufficit applicare principia ad conclusiones; & tunc dicitur scientia generari, vel acquiri per inuentionem; aliquando antem à se non potest, & tunc iuuatur ex quibusdam signis sensibilibus sibi à docente prępositis; quibns ipse doctor exprimit applicationem principiorum ad conclusiones, quas habet apud se, & addiscens concipit, & in virtute lnminis proprij intellectus assentit conclusioni, quam videt esse deductam ex principijs sibi prius notis: itaque illa signa se habent

Ordo disputationis.

Sententia quorundam.

Tex. 6.

Tex. 4.

Diluuium à philosophis nõ negatur.

Sanitas dupliciter acquiri potest.

habent veluti instrumentum, sed lumen intellectus se habet vt agens principale induens scien- A
tiam, & tunc scientia ipsa dicitur acquiri per doctrinam. Sed contra etiam hoc secundum; quia
q.12.art.8. hanc doctrinam posuit S. Tho. 1. p. vbi quærit, si videntes Deum per essentiam omnia videant
in ipso Deo; & declarat hoc exemplum de duobus hominibus, quorum alter habet intellectũ
dist. 14. q. 2. eleuatum &c. & tamen ipsi impugnant istam doctrinam in 3. senten. ergo vel male impugna-
Natura litigãtium quæ sit. runt hanc doctrinam, vel non adduxerunt illam ad propositum hic: nisi dicamus, quòd quan-
do aliqua doctrina facit pro ipsis, eam libenter adducunt non intuendo cuius sit, quando ve-
ro recordantur illam esse S. Tho. libenter etiam impugnant, vt aperte ostendant se doctrinæ
Angelicę aduersari. Adde etiam, quòd non est bona hæc similitudo ipsorum; quia natura es-
se poterit ita fortis, vt nullo pacto indigeat aliquo extrinseco ad sanitatem in ægroto inducen-
dam: intellectus autem humanus quantumcumque sit fortis, nunquam tamen poterit sine ex-
trinseco sensu sibi deseruiente aliquid cognoscere; quod ipsi etiam docent in fine primi articu
li huius quęstionis: ergo videntur sibi contradicere & aduersari in hoc secundo placito, in quo
asserunt, quòd scientia habita per inuẽtionem assimilatur primę sanationi; quia non indiget ex
Ad principium. trinseco adiutorio: hoc autem (vt dixi) est falsissimum & contra Arist. 1. poste. asserentem om B
nem intellectum siue iudicatiuum, siue inuẽtiuum indigere cognitione habita per sensus, qui
sunt extrinseci ab intellectu. Tertium placitum, quod præmittunt, est, quòd omnis nostra co-
gnitio siue pertineat ad sensum interiorem, puta imaginatiuam, memoriam, sensum com-
Sedes cerebri quę sit. munem &c. siue ad intellectiuam, oritur à sensu: de sensitiua dicunt, quòd cerebrum animalis
diuiditur in duas partes, anteriorem, quę maior est, & posteriorem, quæ minor est, & in parte
anteriori sunt duo uentriculi, vnus altior alio, in postrema parte est vnus tantum, & quasi inter
istas duas partes est vnus ventriculus medius habens duas partes, vnam superiorem, & aliam
inferiorem: itaque vna est sita super aliam; & inter illum medium ventriculum, & partem po-
steriorem est quoddam corpus ad modum vermis, & clauditur, & aperitur cum opus fuerit
rememorari; & vergit versus partem posteriorem; & à primo ventriculo primę partis proce-
dunt septem paria neruorum, quorum vnum deseruit virtuti visiuę, & oritur vnus neruus à
dextra parte illius primi ventriculi; alius à sinistra, & qui oritur à sinistra tendit ad dextram, &
qui à dextra ad sinistram: ita ꝙ concurrunt, & intersecant se ad modũ crucis: protenduntur au C
tem isti nerui, & elõgãtur quousq; recipiũt in suis orificijs ipsos oculos, & quia in illo cõcursu
est quædam concauitas, per quam potest esse transitus ipsius spiritus ab oculis vsque ad illum
primum ventriculum primæ partis cerebri, & ab illo est via vsque ad ventriculum medium, &
ab illo vsque ad posteriorem: vnde in illo concursu neruorum duorum est organum virtutis
visiuæ, cuius est colores apprehendere: quia si alibi visus iudicaret de obiecto, cum recipiat
duas species in duobus oculis, semper iudicaret vnum esse duo, sed virtus sensitiua interior
Organũ sensus communis quod nã sit. propinquior virtuti visiuæ est sensus communis, cuius organum est in primo ventriculo ante-
rioris partis cerebri, cuius officium est apprehendere omnia sensibilia sensuum particulariũ,
& iudicare differentiam eorum, & ad hunc sensum concurrunt organa sensuum particulariũ,
sicut ad centrum vel ad punctum: hæc autem virtus vocatur phantasia, vnde idem est dicere
phantasiã, & sensum communem: post sensum communem est imaginatio, cuius organum est
posterior ventriculus anterioris partis cerebri, cuius officium est retinere illud, quod sibi tradi
tur à sensu communi: retinet enim species illorum, quæ apprehenduntur tam à sensibus par-
ticularibus, quàm à sensu communi; non tamen discernit: discernere autem conuenit ipsi sen-
sui communi & particulari, modo tamen suo: post imaginatiuam est virtus cogitatiua; cuius D
Officium cogitatiuæ q̃d namque sit. organum est in inferiori parte ventriculi medij, cuius officium est facere compositionem in-
ter ea, quę conseruantur in imaginatione. per hãc potentiam possumus cogitare, vel cognosce-
re solem viridem, vel montem aureum, licet ea non viderimus coniuncta, tamen habentes spe-
cies solis, & viridis seorsum in imaginatione possumus hęc talia componere: post cogitatiuam
reperitur extimatiua, cuius organum est in superiori parte medij ventriculi, cuius officium est
apprehendere intentiones non sensatas, quæ scilicet numquam ceciderunt sub apprehensione
alicuius sensus particularis; tamen apprehendit eas sub intentionibus sensatis, quæ scilicet ce-
ciderunt sub particulari sensu; per hanc virtutem ouis apprehendit inimicitiam lupi videns lu
pum; licet non apprehenderit species inimicitiæ per sensum particularem, & ideo videns lupũ
fugit existimans eum esse inimicum: per hanc virtutem apprehenduntur aliquando intentio-
nes sensatæ, quas scilicet sensus particularis natus est apprehendere, licet non apprehendat: pu
ta cum videmus aliquod ceruleum iudicamus, & existimamus illud esse mel & dulce; hoc enim
Officium memoratiuę hic exprimit non ostendit nobis sensus: vltimo est vis memoratiua, cuius organum est in ventriculis poste-
rioris partis cerebri, eius officium est retinere ea, quę apprehensa sunt per extimationem; vn-
de sic

A de sic se habet ad extimatiuam sicut imaginatio ad sensuum communem; sicuti enim sensus communis apprehendit quę sibi redduntur à sensibus particularibus, & non retinet aliquid nisi forte per modicum tempus, vel quamdiu est in actu sentiendi; imaginatio autem illa retinet & conseruat, similiter vis memoratiua retinet & conseruat ea, quę in extimatiua non remanent, nisi quãdiu est in actu apprehendendi. Ex his omnibus deducunt omnem cognitionem sensitiuam interiorem oriri à sensu exteriori. Sed hæc, quę affirmant hic, dico primo non esse ad propositum in hoc loco, sed potius pertinere ad secundum librum de anima, vbi opinionẽ Alberti & Auicennæ circa hanc materiam fusius recitauimus iuxta decreta S. Tho. 1. p. in tractatu de anima, vbi hæc omnia, quæ hic ipsi recitant, latius habentur. Secundo dico ipsos peccare in hac parte ponendo sensum communem & phantasiam esse idem: hoc enim expresse est contra Arist. & Auer. in 2. de anima, sic etiam nullus gręcorum expositorum Arist. asseruit sensum communem esse phantasiam, vt clare est videre apud omnes. Pręterea etiam aliud falsum ponunt asserendo esse quinque sensus interiores, cum tantum sint quatuor vires interiores partis sensitiuę, scilicet sensus communis, imaginatio, extimatiua, & memoratiua: quam B veritatem perbelle declarauit Auer. in libello quodam, quem fecit de sensu & sensibili.

Reprehenditur opinio aduersariorũ

q. 78. ar. 4.

Tex. 142.

Vltimum, quod asserunt in hoc primo articulo, est de cognitione intellectiua, quam volunt oriri à sensu siue habeatur per inuentionem siue per doctrinam, de prima volũt ipsam esse manifestam apud omnes; de secunda vero probant, quia addiscens non potest cognoscere, nisi cognoscat ad quid instituta sint signa, quę proponit docens, & illa apprehendit per aliquem sensum: vnde si cæcus à natiuitate doceretur ab aliquo de coloribus, numquàm haberet de eis habitum scientificum, sed tantum habitum fidei, vel credulitatis, quia posset credere docenti, q. color est tale ens, vel forte non haberet nisi conceptum nominis vel habitum vocalem. Propterea Arist. 1. post. asserebat, quòd deficiente sensu deficit scientia, quæ habetur de sensibilibus illius sensus, quam impossibile est accipere; omnis ergo scientia oritur à sensu: nam si illa scibilia sunt sensibilia patet, si autem non sunt sensibilia, puta substantię immateriales & intentiones non sensatę & huiusmodi, tunc etiam talia concipiuntur ab intellectu non sine apprehensione sensibilium, ex quibus cognoscuntur vel per discursum, vt forte substãtiæ, vel quia multiplicant speciem suam cum speciebus sensibilium, vt intentiones non sensatæ & substantiæ: C ergo nullo actu intellectus cognoscit aliquid, nisi pręcesserit in eo cognitio sensitiua in sensu.

Tex. 33.

Verum in hoc vltimo dicto sibi contradicunt, quia in secundo articulo asserunt cognitionem experimentalem non esse necessariam ad habendam cognitionem de conclusionibus, & hic dicunt, quòd si cæcus à natiuitate doceretur ab aliquo de coloribus, numquàm haberet de eis habitum scientificum, sed solum habitum fidei vel credulitatis; quia posset credere docenti, quòd color est tale ens, hæc autem contradicunt sibiipsis; quia si non est necessaria cognitio experimentalis de conclusionibus habendis, poterit cęcus natus habere habitum scientificum, quod est contra ipsos.

Aduersarij ducuntur in contradictionem.

In secundo articulo ponunt quamdam conclusionem, in qua asserunt experimentum non esse necessarium, & probant in secunda conclusione sua sic: quia intellectus conceptis terminis simplicibus potest virtute propria ipsos componere vel diuidere; itaque conceptus tales complexi si sint primorum principiorum cognoscuntur esse veri lumine naturali intellectus; quia principia cognoscimus inquantum terminos cognoscimus, & ideo cognitio sensitiua vel experimentalis non simpliciter est necessaria pro habenda tali cognitione complexa de prin- D cipijs. Sed in primis dico circa hoc, quòd conclusio illorum est falsa: deinde ratio non concludit: quòd sit falsa probatur, quia intellectus magis assentit primo principio, quàm conclusioni deductę ex illo principio; & hoc vel est, quia primum principium est verius, vel quia est sibi notius: non primo, quia veritas est ęqualis in principijs & in conclusionibus: si dicis secundũ, quęritur, aut est quia est magis illustratum lumine intellectus: vel quia propinquius est experimentis sensibilibus: non quia magis illustratum est lumine intellectus; quia lumen intellectus est vniforme & æquale tam principijs quàm conclusionibus: ergo quia est propinquius experimentis; & sic sequitur, quòd experimentum est principium assentiendi primis principijs scientiarum: ergo ipso remoto non erit cognitio complexa principiorum; igitur experimentum est cognitio simpliciter necessaria ad habendam notitiam complexam de principijs. Deinde hoc est contra Auer. 8. physi. vbi asserit, quòd experimentum sermonum verorum est, vt conformetur sensatis, & loquitur ibi de cognitione complexa principiorum.

Veritas æqualis est in principijs & in conclusionibus.

Commẽ. 22.

Adde, quòd est contra Arist. 4. huius, vbi arguit contra antiquos reducendo illos ad multa inconuenientia, & non reducit eos nisi vsque ad experimentum sensatum; quia resolutio veritatis omnium principiorum innititur cognitioni sensitiuæ experimentali: ergo non tantum est

Tex. 14.

vtilis & coadiuuans, sed simpliciter necessaria ad habendam complexam cognitionem de ipsis principijs contra ipsos. Ratio, quam adducunt, est nullius momenti; quia falsum est, quòd intellectus sit sufficiens sua propria virtute conceptis terminis simplicibus ad componendum, vel diuidendum hoc, vel illud determinatum complexum. Et si verum est, quòd possit absolute componere, vel diuidere, non tamen determinate hoc, vel illud, ita quòd constet sibi de veritate eius, nisi fuerit adiutus cognitione sensitiua complexa frequentata, quę dicitur experimentum. Aristo. autem 1. poste. ita intelligi debet, principia cognoscimus inquantum terminos sic cõiunctos in re, vel diuersos, sensu cognoscimus: vnde non excludit eo gnitionem sensitiuam complexam terminorum, sed resolutionem ad aliud principium vniuersale, vt in hoc distinguantur principia demonstrationis, & conclusio demonstrabilis; quoniam conclusio cognoscitur per medium; principia autem per cognitionem sensitiuam experimentalem, & lumen naturale intellectus agentis.

Cap. 3. Exponitur sententia Arist. 1. poste.

Circa argumenta, quę adducunt ipsi aduersarij & solutiones, aduerte, quòd arguunt in primo argumento auctoritate Arist. in litera dicentis; habere quidem acceptionem in multis singularibus experimenti est, habere autem in omnibus, artis est; sed ex multis non possunt concludi omnia; quia esset fallacia consequentis: ergo ex experimentis non generatur ars. Et respondent ad hoc argumentum secundum propriam sententiam, quòd concludit in hoc, quòd cognitio experimentalis quantumcumque frequens non infert necessariò ita esse in omnibus, sed tantum probabiliter, & ex hoc sequitur, quòd non est sufficiens causa ad causandum artem vel scientiam, sed tantum coadiuuans & occasionalis. Hæc responsio est contra Arist. 1. prior. vbi vult, quòd syllogismus perfectus nullius indiget ad hoc, vt appareat necessarius; similiter & inductio concludit necessariò, sed cognitio experimentalis est inductio; ergo necessario concludit. Est etiam contra ipsum Arist. 1. perhier. vbi asserit, quòd vniuersale est vnum in multis & de multis: ergo ex multis potest concludi vniuersale. Propterea dicendum est, quòd omnis syllogismus de necessitate concludit quantum ad formam, & sic etiam inductio & quęlibet species argumentationis, non tamen semper generat scientiam, sed solummodo quando procedit ex necessarijs, & sic soluitur argumentum, quòd cognitio experimentalis aliquando causat artem necessariò, aliquando probabiliter, & ex multis potest concludi vniuersale sine fallacia consequentis. Est etiam & secundum argumentum; quod tangunt ex litera, vbi dicitur, quòd experti sciunt solum quia, sed artifex propter quid; sed ex cognitione quia, non concluditur cognitio propter quid; nam nobilius debet esse inferens, quàm illatum, & generans generato, vel saltem non imperfectius: ergo ex experimentis non potest generari ars. Et respondent, quòd ex experimento non sequitur propter quid notitia scientifica; sed ex experimento ipsi cognoscenti quia est, datur occasio inquirendi causam, & sic inuestigandi propter quid, & per consequēs, quòd sit ita in omnibus: nam expertus per singularia arguit per simile, quòd sicut est de vno singulari, ita est de pluribus, & sicut est de multis, ita de omnibus: ex multis enim singularibus cũ hac propositione, natura agit vniformiter vt in pluribus nisi impediatur, sequitur vniuersale, & si non sit causa impediens, sequitur simpliciter, quòd sic sit in omnibus. Sed cõtra hanc solutionem potest argui, sicuti arguimus contra solutionem primi argumenti; quoniam quemadmodum ex singularibus concluditur vniuersale de necessitate per inductionem; ita & propter quid concluditur necessariò per ea, quæ scimus & cognoscimus de singularibus quia est, quandoquidem in quibusdam prętertim metaphysicalibus idem est, quod est, & propter quid, & quid, & vniuersale. Et propterea est idem modus arguendi ex vno ad aliud in ambobus, & hęc est doctrina Auerr. 2. poste. in commentatione magna.

Cap. 8. Cap. 5. Ex multis cõcluditur vniuersale. Propter quid potest deduci ex quia est. Cap. 2.

Arguunt & tertio, quòd si ex experimentis fit ars, oportet quòd ly, ex, dicat circumstantiam alicuius causæ, tunc quęrunt cuius causę: non finalis, quia finis est posterior in esse eo cuius est finis, experimētum autem pręcedit artem: nec formalis, vel materialis; quia forma & materia sunt partes rei, & inexistunt ei: cognitio autem experimentalis est singularium, quę non est pars cognitionis vniuersalis, quę habetur per artem: nec dicit habitudinem efficientis; quia vel vniuoci vel equiuoci: non primo modo, quia tunc causatum & efficiēs essent eiusdem speciei, quod est falsum: nec secundo modo; quia tunc causa efficiens esset nobilior suo effectu, quod etiam est inconueniens in proposito, cum ars sit nobilior experimento. Et respondent, quòd ista propositio, ex, potest ibi nominare causam efficientem, non principalem sed instrumentalem, nec talem, qualis est notitia principiorum respectu conclusionis, sed minorem, quia occasionalem: efficiens autem principale in omni acquisitione scientię tam hic, quàm etiam conclusionum ex principijs est ipse intellectus virtute luminis naturalis. Propositio adducta de efficiente, quod vel est perfectius effectu, vel minus perfectum, est vera de causa principali & totali.

Propositio ex quā causam dicit.

A tali. Sed hęc responsio est contra Arist. 1. poste. vbi definiens syllogismum demonstratiuum Tex. 5.
dixit, quòd est epistemonicon, idest ratio faciens scire, & similiter videtur habere se de in- Syllogismus quis sit.
ductione, & de qualibet specie argumentationis, per quam deuenitur de noto ad ignotum; sed
intelligere, & accipere scientiam est pati, vt habetur 2. de anima, & clarius in 3. idcirco est Tex. 51.
aliter dicendum, quòd non est idem scire & accipere scientiam, sicuti non est idem scire & ad- Tex. 12.
discere; sed ipsum scire est post addiscere; scire enim assimilatur quieti, quę est post motum, Responsio Auctoris.
vnde in 2. de anima habetur, accipienti scientiam conuenit multotiens alterari: accidit au- Tex. 58.
tem hoc priusquam inueniat medium, sed cum iam inuenerit, sedatur alteratio; nã tunc quo-
dammodo nouit, vt asserit philosophus 1. poste. quòd ante inducere quodammodo nouit: Tex. 2.
propterea etiam quodammodo quiescit, quoniam procedit ad quietem, sedẽdo enim & quie-
scendo fit animus prudens, vt habetur 7. phy. sed intelligendũ, quòd metaphorice vel ęquino- Tex. 20.
ce dicitur efficiens, sicut etiã metaphorice dicitur motus & alteratio: vbi vlterius animaduer- Sedendo & qescendo fit aĩa. prudens.
tas, quòd addiscere & accipere scientiam assimilantur ipsi operari, quod est ab artifice secun-
B dum artem, per quam operatur in seipso; sicut etiam in artifice operari secundum artem est
exire de potẽtia ad actum, ita intelligere & scire, quod est secundum primam operationem, &
secundam, & quamcumque aliam, sic in anima est exire de potentia ad actum: non enim simi-
liter se habet intellectus, cum sic singula fiat, vt dicitur 3. de anima, & ante addiscere: intelle- Tex. 8.
ctus enim in principio est sicut tabula rasa, in qua nihil est scriptum, & nihilominus est locus
specierum intelligibilium, vt etiam Arist. docuit 3. de anima. Tex. 4.

Quarto arguunt ipsi aduersarij, quòd ars & scientia insunt nobis à natura: ergo nõ generan-
tur ex experimento: consequentia est euidens: antecedens probatur à Platone; ipse enim Plato Argumẽtum Platonis de puero.
quæsiuit ab vno puero de geometria directe, qui numquam didicit eam, & recte interrogatus
de principijs geometricis & conclusionibus recte respondit ad omnia, tunc dicebat, nullus re-
cte interrogatus recte respondit ad ea, quæ ignorat: sed iste puer recte interrogatus recte respõ
dit, & tamen numquam didicit: ergo à natura habuit. Sequitur responsio, in qua negatur ante-
cedens, quod scientia insit nobis à natura; & ad probationem dicitur, quòd Plato docuit pue-
C rum in illa interrogatione, sicut omnes alij docentes: nihil enim potest docens facere quoad
assensum præbendum, nisi debito ordine proponendi principia nota discipulo, & alia sequen-
tia ex illis in illo ordine, quo sequuntur: & ipse discipulus propria virtute intellectus aquie-
scat illis sic ordinate propositis. Sed contra istam solutionem est Arist. in hoc prologo dicẽs
quòd omnes homines natura scire desiderant, & 2. de anima habetur, quòd homo dicitur sci- Tex. 58.
re etsi nullã habet scientiam ex hoc, quòd eius esse est huiusmodi, & eodem libro habetur, ꝙ Tex. 94.
secundum tactum homines dicuntur apti mente. Pręterea non alio modo scientia est in ho-
mine per inuentionem, quàm in brutis prudentia, quę dicitur naturalis: & scientia in homine
per inuentionem eodem modo est sicut per doctrinam. Et dicendum est, sicut supra dixi-
mus de prudentia, & de appetitu, qui naturaliter inest nobis ad scientiam: hinc manifestum
est, quòd sensus, à quibus incipit cognitio & doctrina, insunt nobis à natura; & quia in intelle-
ctu sunt species intelligibiles; propterea dicitur species specierum; quia ita declarauit Arist. 3. Tex. 6.
de anima, quando vocauit ipsum locum specierum, sicuti dicitur de manu, quę est organum
organorũ. Et hanc ob causam notandum est, quòd non solum scientiæ sunt huiusmodi, sed
D etiã artes, quæ sunt magis modus, quàm scientię, sicut est de dialectica vtente: hinc est, ꝙ datur
logica naturalis, & logica artificialis, vt patet in rusticis, & philosophis: ob hoc in libro de re- Logica duplex naturalis & artificialis.
minescentia habetur, ꝙ aliqui sunt à natura melius reminiscitiui quàm memoratiui, sicut qui
sunt bene addiscentes, & non solum secundum naturam sunt huiusmodi, sed etiam secundum
artem fiunt natura potentes in his, quæ consueuerunt; quia consuetudo est altera natura, & as- Cap. 4.
similatur motui, qui est secundum artem, & motui, qui est secundum naturam, quando mone-
mur ex vno in aliud, habent enim motus naturales ordinem, vt fiat alius post alium: ita in
intellectu & secundum artem per consuetudinem, & sine arte, vt patet in his, qui sunt melius
dispositi ad addiscendum, sicut dicit Arist. quòd fiunt ordinate huiusmodi motus, vt de neces
sitate fiat alius post alium, vt patet 5. phy. Tex. 6.

Quinto arguunt, ex vna memoria non generatur vnum experimentum, nec ex vno expe-
rimento generatur ars, vt habet Arist. in hoc prologo: ergo necessario ex multis: sed multa ex-
perimenta sunt multæ cognitiones eiusdem speciei: quia multorum singularium in vna spe-
cie: sed multa accidentia eiusdem speciei non possunt esse in eodem subiecto, vt patet 5. huius: Tex. 16.
ergo nec multę tales cognitiones in eadẽ potentia experimentatiua, siue illa sit cogitatiua, siue
alia quęcũq; ergo nũquàm generatur ars ex experimentis; quia non possunt esse plura simul.
Ad quod respondentes asserunt, ꝙ ad notitiam conclusionis plus valent multæ memoriæ, &

plura experimēta, vt facientes cognoscere quia, & inquirere propter quid de illa propositione, A
ꝙ multa accidentia eiusdem speciei non possunt esse simul in eodem, negant eam esse veram, &
Quæst. 8.
proponunt se dicere de ipsa in 5. huius, in quo etiam & nos videbimus quomodo ipsi aberrant à veritate sicut & in ceteris. Sed ad præsens potest argui contra istam solutionem ex his, quæ dicta sunt contra alias solutiones. Et ad argumentum similiter patet solutio ex dictis. Et ad propositionem Arist. quòd plura accidentia non possunt esse &c. pro nūc potest dici, quòd plures memoriæ, quę faciunt vniuersale, totum istud est per eamdem speciem: vnde pluralitas, quæ est in eis, non est propter pluralitatem specierum, sed actuum, qui non manent; solū enim cognitio remanet.

Plura accidētia eiusdem speciei non possunt esse in eodem.

Quæst. 9.

Arguunt deinde ex quadam auctoritate Augustini libro 83. q. vbi dicit, quòd à sensibus nō est expectanda sincera veritas; quod probatur; quia omne sensibile est cōtinue mutabile: sed de talibus non est certa apprehensio sensitiua: ergo ex talibus non habetur ars, quæ est certa notitia. Et respondent, quod August. loquitur de quadam cognitione superiori in diuinis vel regulis æternis, in quibus solum videtur perfecte verum, & ad istam non attingit cognitio sensitiua. Sed contra istam solutionem est sententia Arist. in 2. de anima; vbi habet, quòd sensus propriorum semper est verus. Pręterea de mobilibus, sensibilibus, & generabilibus est scientia, vt patet, quòd philosophia naturalis est de ijs: ergo falsa est responsio ipsorum aduersariorū. Propterea aliter dicendum est, quòd à sensu non est expectanda sincera veritas, cum sensus sit de sensibilibus, quæ possunt aliter se habere; & ideo de his tamquam de contingentibus non potest esse scientia, prout contingentia sunt, & sic intellexit August. sed inquantum sunt necessaria, & in eo, quòd sunt ipsorum sensibilium, sensus semper est verus vt dictum est. B

Tex. 63.

A sensu quæ veritas expectatur.

Opinio Auctoris.

His sic habitis dicendū est ad disputationem ipsam, vt appareat veritas huius disputationis, pro cuius declaratione sciendum est primo, quòd ars & scientia non insunt nobis perfecte à natura contra Platonem, quod ad presens ostendi potest hoc argumento; rationi consentaneū est, quòd datis duobus extremis, inter ea assignetur medium correspondens extremis: sed datur vnum sciens, quod secundum suam substantiam est sua scientia, sicuti est Deus benedictus, de quo habebitur sermo in duodecimo huius; est aliud sciens, quod nō est sua sciētia, sed bene sibi inest à natura, quia quando fuit productum statim fuit producta sua scientia, sicuti sunt intelligentiæ, in quibus scientia est congenita, vt scribitur in libro de causis, quòd omnis intelligentia est plena formis: ergo rationabiliter dandum est medium, scilicet aliquod sciēs, quod neutrum habeat, sed scientiam quærat, & hic est homo, qui per experientiam seu experimentum, quod ex pluribus memorijs concluditur, suam scientiam quærit. Secundo est notandum, vt asserit Caiet. 2. poster. sicuti etiam hic quidam neotericus doctissimus in sua propria quæstione approbat hāc doctrinam, & multa etiam dicit contra aduersarios nostros, ꝙ experimentū ipsum quod pro suo materiali habet plura singularia ad vnū conuenientia reseruata in memoria, & quoad formale habet collationem illorum singularium, est necessariū ad iungendos apte terminos ipsos: quāquam enim aliquis habeat rationem totius & partis, si tamen totum & partem non colligat in hanc propositionem, omne totum est maius sua parte, numquam habebit habitum huius principij, & cum hoc non possit fieri in vniuersalibus, nisi prius fiat in singularibus: propterea ipsum experimentum dicitur esse necessarium. Ex quo Caie. soluit illud argumentum, quod fieri solet; quod incertum & fallax est, non potest esse causa illius, quod est certissimum ac verissimum: sed experimentum dicitur esse incertum & fallax, vt asserit Hypocrates; quia pendet ex sensibus, qui sępe falluntur, & versatur in paucis quibusdā indiuiduis; scientia vero est certissima & verissima: igitur scientia non potest generari ex experimento. Et quamquam præfactus doctor videatur refutare aliquantulum responsionem Caiet. dicens, quòd sufficit opera doctoris, vt proponat terminos. Nihilominus in hoc decipitur; quia etiam poterit quæri de doctore, quomodo etiam ipse habuit illos terminos, & sic ibitur in infinitum. Idcirco dicendum est, vt doctissime & subtilissime docuit Caiet. quòd licet incertum non generet essentialiter certum; quia tunc causa esset ignobilior suo effectu: tamen potest generare inchoatiue & inquisitiue; cum experimentū det viam intellectui inquirēdi causam & principium necessarium, à quo, & mediante lumine intellectus agentis generetur ars & scientia. Et deinde experimentum est fallax per accidens ratione subiecti, cui applicatur: per se autem est necessarium; quia est cognitio præteritorum, quæ sunt necessaria sub ratione pręteriti, vt alibi dicit Caiet. 1. p. contra Scotum, quòd theologia est necessaria scientia, licet sit de contingentibus, puta de incarnatione Christi, & multis alijs, quę tamen cum sint pręterita, induunt rationem necessariorum. Nota tertio ꝙ experimentum versatur circa singularia, ars vero circa vniuersalia; quia ars est vniuersalis acceptio; vniuersale autem dicitur esse ex multis sin-

Tex. 52.

Proposit. 3. C

Sciens est triplex Deus intelligentia & homo.

Cap. 18.

Experimentum est falsum. D

Quomodo certū potest fieri ex incertis.

Quęst. 1.

A tis singularibus,& in multis singularibus,& quia modus generationis artis ex experimento est
idem cum modo,quo experimentum fit ex memorijs: nam sicut ex multis memorijs fit vnū
experimentum,ita ex multis experimentis fit quędam vniuersalis acceptio de omnibus, quæ Ex multis experimētis fit vniuersalis acceptio.
dicitur ars,& non fit ars ex experimento,tamquam ex contrario: quia ars & experimentum
non dicuntur esse cōtraria; nam experientia est in cognitione sensitiua,& ars in cognitione in
tellectiua;nec ars & scientia fiunt ex experimēto tāquam ex materia; quia ab eo nō fit aliquid
tamquam ex materia,quod est in alia virtute & sensu,quàm illud,quod fit ex eo; quia materia
est in eo,cuius est materia,& non est in distincto loco & subiecto,vt patet 2.phy. sed ars,scien- Tex.28.
tia,& experimentum sunt in alia & alia virtute: ergo ars & scientia non fiunt ab experimen-
to tamquam ex materia.

Istis sic habitis ponuntur duę conclusiones pro solutione quæsiti, prima est ista, scientia & Cōclusio prima.
ars dicuntur fieri,generari,& oriri ab experimento tamquam ex mouente non principali, sed
dispositiuo,instrumentali, & præparatiuo: probatur sic, actus & operatio ipsius intellectus
dependet ab actu,& operatione potentiæ cogitatiuæ: vt docet Arist.3. de anima,quòd intelli- Tex.20.
B gere dependet à virtute sensitiua:& Auer. exponens hæc verba asserit, quòd virtutes sensitiuę
puta cogitatiua,memoratiua,& sensitiua præparant intellectum;sicut ars præparat materiā ar- Cogitatiua præparat intellectum.
tificis ad suscipiēdam formam artificij: sed ars & sciontia est actus potentię intellectiuę,& ex
perimentum est actus cogitatiuę; cum sit collatio singularium, quæ pertinet ad cogitatiuam:
ergo sequitur conclusionem esse veram. Et confirmatur per Arist. in hoc prologo dicentem;
fit autem ars ex multis experimentalibus acceptionibus,quę est vna vniuersalis acceptio de si-
milibus: sicuti quādo aliquis habet cognitionem, ꝙ hoc reubarbarum purgauit cholerā Petri,
Bartoli,&c.& sic deinceps ab istis generatur cognitio vniuersalis: ꝙ omne reubarbarū purgat
choleram:sed ars & sciētia sunt cognitiones vniuersales;quia sunt habitus intellectuales ex 7. Cap. 4.
ethi.ergo generatur ab experimento,tamquam ab efficiente dispositiue & pręparatiue.

Secunda conclusio est, ars & scientia fiunt ab experimento, idest post experimentum: pro- Conclusio secunda.
batur, quia illud dicitur esse post aliud,quod sequitur ipsum:sed ars & scientia sequuntur ex-
perimentum: ergo fiunt post experimentum, quia hæc propositio, ex, potest accipi dupli- Ex dupliciter sumitur.
citer; vt docet S. Thomas 1.p. loquens de creatione. vno modo vt dicit ordinem,sicuti dicen
C do,ex mane fit meridies,idest post mane fit meridies,& ex nihilo fit aliquid,idest post nihil fit q.45.ar.1.
aliquid, & sic intelligitur conclusio, quòd post experimentum fit ars. Secundo capitur ista
propositio,ex, vt dicit habitudinem causę efficientis;& sic etiam intelligitur prima conclusio,
quòd ab experimento tamquam ab efficiente instrumentaliter etiam fit ars. Sed dubitaret ali Pulchra difficultas.
quis: quia illę cognitiones,quę sunt in diuersis virtutibus, non generantur ab inuicem sicuti vi
demus,ꝙ visio non generatur ab auditione: sed experimentum & ars sunt in diuersis virtuti-
bus; ponitur enim experimentum (vt dictum est) in virtute sensitiua, & ars in virtute intelle-
ctiua: si ergo actus visus non generatur ab actu auditus;nec prout dicit ordinem, nec prout di
cit causam efficientem; ergo conclusio tam prima, quàm secunda videtur falsa. Sed respon-
detur argumentum hoc concludere,quando illę virtutes ita se habent, quòd sic sunt diuersę,
ꝙ vna non ordinatur ad alteram;& sic est de visu & auditu: sed quando vna est causa ministrās
alteri & pręparans eam ad actum,non sequitur argumentum,vt est in proposito: quia cogitati- Visus non ordinatur ad auditum.
ua ministrat intellectui,& omnes sensus etiam seruiunt ipsi intellectui tamquam serui: ideo ar
gumentum nihil concludit. Sed contra diceret aliquis adhuc,ars & scientia ab illo non gene-
D ratur, à quo generatur principium scientiæ,& artis; sed ab experimento generatur principiū
artis & scientiæ,vt docet Arist. in 2.poste. principia artis & scientię generantur via sensus, me- Tex.vltimo.
moriæ,& experimenti:ergo sequitur adhuc conclusiones esse falsas. Sed respondetur conce-
dendo, ꝙ ars & scientia non fiunt immediate ab experimento, sed mediate; quia primo fiunt Ars & scientia non fiūt immediate ab experimēto.
principia,& ex principijs deinde deducuntur conclusiones. Contra adhuc aliquis instare po-
tuisset, vniuersale nō fit à singulari,quia vniuersale & singulare sunt idem essentialiter: igitur
nec cognitio singularium,quæ est experimētum,generabit cognitionem vniuersalium,quæ est
ars. Sed negandum est antecedens;& ad probationem dicimus,quòd est verum materialiter, Vniuersale fit ex singularibus.
& de vniuersali in causando & in essendo,quę non fiunt à singularibus,sed vniuersale comple-
xum,quod est principium artis & sciētiæ quoad suum formale fit à pluribus singularibus per
inductionem experimentariam, & sic cognitio artis & scientię fit & deducitur ex cognitione
ipsius experimenti. Deinde dictum est in conclusionibus, quòd post experimentum fit ars &
scientia: ita post cognitionem singularium fit cognitio vniuersalium. Multa alia essent dicenda
in hac dilucidatione; sed ex perfecta cognitione harum duarum conclusionum habetur solu-
tio omniū eorū,quæ cōtra hanc veritatē adduci possunt: & hęc dicta sint de hac dilucidatione.

Ad agere igitur experientia quidem nihil ab arte differre videtur, &c. Ex prologo. A

Vtrum expertus non habens artem certius operetur, artifice inexperto.

Dilucidatio sexta.

HVIC quæsito respondet quidam dicens planum esse expertum certius operari artifice inexperto: ratio sua est; quia cognitio per experimentum primo & per se est ipsius singularis, circa quod operatur per se: cognitio vero artis est ipsius vniuersalis per se; quia non cognoscit singulare, nisi ex consequenti & per accidens; cum ergo expertus certius cognoscat operabile, quàm artifex; ideo etiam certius operatur. Ex hac declaratione glosat dictum Arist. in litera, quòd si quis habeat rationem sine experimento, & cognoscat vniuersale, singulare autem ignoret, multoties peccabit curatione. Et in responsione ad primum argumentum concedit artem generari sine experimento, & in responsione ad argumentum in oppositum concedit singulare posse per se intelligi. Et quidam alius doctor idem determinat in quæstione sua, & in responsione ad tertium argumentum dicit, q scire practicum est duplex: scilicet scire operari, & scire ordinatiuum ad operari: primum proprie est practicum: secundum vero dicitur minus proprie, quod ad cognitionem spectat. B

Quæst. 6.

Scire practicum est duplex.

Non datur ars sine experimento.

Quę omnia videntur contra veritatem, & rationem. Et in primis argumentor contra secundum dictum, in quo ambo conueniunt dari artem sine experimento; si hoc dictum esset verum, sequeretur, quòd resolutio veritatis omnium principiorum non reduceretur ad experimentum sensatum, quod est absurdum magnum; quia principia omnium artium & scientiarum reducuntur ad sensatum experimentum; & hoc docet Arist. quoties argumentatur contra antiquos: vt patet ex 4. huius diuinę sapientię, & 8. physi. & vbicumque eos confutat: sequitur ergo nullam reperiri artem, quæ non supponat experimentum. Præterea si daretur aliqua ars, quę non esset ex experimēto, sequeretur, quòd philosophi æqualiter assentirētur principijs & conclusionibus illius artis, quod etiam est absurdum; consequentia probatur; quia quęro, quare philosophi non ęqualiter prębent assensum principijs & conclusionibus artis: aut quia est ęqualis veritas in eis, aut quia est æqualis certitudo, aut propter propinquitatem ad experimenta sensibilia: non primo, nec secundo vt patet; ergo tertio, & sic sequitur omnem artem esse ex experimento. Pręterea hoc expresse dicit Auer. 8. phy. experimentum sermonum verorum est, vt cōformetur sensatis: hoc etiam dicit Themistius 2. poste. vbi aperte ostendit principia nos non posse cognoscere, nec illis assentiri, nisi ob experimentum. item Philoponus 2. poste. in expositione vltimi capitis, expresse ait, non posse intellectum primo principio assentiri, nisi eidem conueniat experimentum, & declarat generationem omnium principiorum, artium, & scientiarum generari ab experimentis. Contra etiam secundum dictum, quod quamquàm sit sumptum ab ipso S. Tho. in commento, vbi habet experientiam esse singularium; artem vero vniuersalium: tamen male sumpserunt ipsi aduersarij; quoniam secundum ipsos singulare est per se intelligibile; & ratio, quę adducitur ab ipsis, quia est magis ens, quàm vniuersale: quam etiam rationem tangit quidam alius doctor. Sed ex hoc sequitur contradictio in dictis ipsorum; quia ex vna parte volunt artificem non per se cognoscere singulare: propterea certius operatur artifex expertus, quàm inexpertus. Ex alia vero parte tenent singulare esse magis intelligibile, quàm vniuersale: hæc enim duo pugnant adinuicem; quia si est magis intelligibile: ergo cognoscitur ab artifice inexperto, & sic cognoscitur, & non cognoscitur. C D

Tex. 15.

Tex. 22.

Tex. 22.

Tex. 31.

Cap. vltimo.

Aduersarij adducunt in contradictionem.

Certitudo duplex.

Artifex duplex.

Propterea resolute dicas, quòd certitudo est duplex; altera euidentiæ, altera perfectionis. Hoc stante dico, quòd artifex inexpertus certius scit certitudine perfectionis, & non euidentię: artifex vero expertus dicitur certius scire certitudine euidētię, & non perfectionis. Vel dicas, quòd est duplex artifex. alter, qui scit regulam per causam deductam ex principijs artis vniuersalibus. alter vero est, qui scit regulam ex principijs sibi reuelatis à præceptore. Hoc stante dicitur, quòd primus artifex, qui scit per causam & experimentum, certius operatur, quàm secundus: quia primus est artifex, & est expertus; secundus vero dicitur tantum artifex, & non expertus. Sed dices tu, ergo concedis dari aliquam artem non ortam ab experimento: quod

A to, quod superius negasti arguẽdo cõtra aduersarios. Respõdeo, ꝙ hæc ars est imperfecta: sed ego loquor de arte perfecta omni perfectione, de qua est sermo in præsenti; hęc enim oportet, vt sit ex experimento, qm̃ cum Arist. dicat. 5. metaph. perfectum est, cui non potest fieri additio: si ergo daretur ars sine experimento, tunc adueniente ipso experimento anima perficeretur: & sic illa ars prima esset imperfecta. Nec valet, si quis dicat, quòd perfectio est duplex; altera essentialis; altera accidentalis: perfectio essentialis pertinet ad naturam specificam: perfectio accidentalis est illa, quæ inest ex parte principiorum indiuiduantiũ: hęc enim non sunt ad propositum: quia in argumento sermo noster est de perfectione vltimata, vt sumpsimus ex dicto Arist. Contra tertium dictum, quod sumptum est ex illo doctore, quòd singulare per se potest intelligi, de quo latior sermo erit in 7. ad præsens argumentor sic: illud non per se intelligitur ab intellectu, quo per se distinguitur à sensu: ista propositio est manifesta; quia potentiæ distinguuntur per obiecta; sed intellectus per se distinguitur à sensu in hoc; quia sensus cognoscit singulare, & intellectus vniuersale: ergo singulare non est per se intelligibile. Præterea si intellectus per se intelligeret singulare, tunc species sensibilis posset actuare

Commẽ. 21.

Perfectio est duplex.

Dilucid. 13.

Vnde sensus distinguitur ab Itellectu.

B intellectum; cum sit naturaliter repræsentatiua singularis. Et hoc est contra peripateticos; quia sequeretur non esse necessarium ponere intellectum agentem. Tertio, singulare non potest abstrahi ab hecceitatibus secũdum ipsos. Hoc stante arguo sic, quod non potest abstrahi ab hecceitatibus repugnat ei per se intelligi ab intellectu; sed singulare vt suppositum est, non potest abstrahi ab hecceitatibus: ergo singulare per se non potest intelligi ab intellectu: maior patet, quia intellectus cognoscit abstrahendo à conditionibus particularibus.

Rei veritas est illa, quam docet S. Tho. circa hoc 1. p. intellectum nostrum non posse cognoscere, nisi vniuersalia directe, sed indirecte, & per quamdam reflexionem, & per lineam obliquam non est inconueniens etiam singularia intelligere, postquam species intelligibiles ipse intellectus abstraxerit: non potest actu intelligere, nisi conuertendo se ad phantasmata, in quibus species intelligibiles intelligit: sic ergo ait S. Tho. intellectus intelligit ipsum vniuersale directe per speciem intelligibilem; indirecte autem singularia, quorum sunt phantasmata. Nec valet argumentum Durandi: vniuersale abstrahitur à singulari, vt à termino à

Quæst. 86.

Quomodo singulare est per se intelligibile.

C quo: ergo singulare prius cognoscitur; abstractio enim non fit, nisi à noto; quia decipitur sic, te loquatur de abstractione intellectus possibilis, siue intellectus agentis: de abstractione intellectus agentis non est dubiũ: quia ipse non cognoscit, sed illuminat: intellectus autẽ possibilis cognoscit obiectum suũ, veluti visus, qui cognoscit colorẽ in pomo non cognoscendo odorẽ: ita etiã intellectus possibilis cognoscit vniuersale, non cognoscendo conditiones particulares.

Adstractio est duplex.

Quartũ etiam dictũ de distinctione scientię practicæ est contra ipsosmet 1. sent. vbi ponunt sciẽtiã Dei de seipso esse simpliciter practicam, aut nihil sibi deesse, quin sit practica, nisi ꝙ voluntas Dei non est bona ex regula; sed naturaliter ex seipsa: si ergo esset vera distinctio data ab ipsis, sequeretur, quòd Deus esset operabilis, & non ordinatus ad operandum, & sic haberet alium Deum superiorẽ, à quò ipse esset operatus, & factus: si ergo scire operari est practicum simpliciter, & scientia Dei, quæ est ipsemet Deus, est simpliciter practica, vt volunt ipsi: sequitur de necessitate, quòd scientia Dei est simpliciter operata, & sic simpliciter facta, & sic etiam ipse Deus, cum non sit realis distinctio inter Deum, & scientiam suam.

In prologo.

Opinio de scientia Dei num sit practica impugnatur.

Quantum ad vltimum, quod dicunt in calce quęst. quòd pertinet ad cogitatiuam cognosce-

D re & scire practicum: hoc enim est falsum quia intellectus practicus non differt realiter ab intellectu speculatiuo: si ergo speculatiuus intellectus cognoscit obiectum suum, & seipsum, & etiam actum eius: qui erit scire practicum; nõ ergo spectabit ad cogitatiuam scire practicum, quod est scire operari, quod ipsi dicũt: quamquam, vt apparet ex sermone illorum loquantur dubitatiue, dicendo; puta cogitatiue forsan, nec mirũ, quia non erant tuti de hac doctrina sua: quòd autẽ intellectus speculatiuus, & practicus sint idem realiter, probat S. Tho. 1. p. quia id, quod accidentaliter se habet ad rationẽ obiecti, quod recipit aliqua potentia; non diuersificat potentiam illam: accidit enim colorato, ꝙ sit homo, aut magnũ, aut paruũ: vnde omnia huiusmodi eadem visiua potentia apprehenduntur; accidit autem alicui apprehenso per intellectũ, quòd ordinetur ad opus, vel non ordinetur; & secundum hoc differt intellectus speculatiuus, & practicus: nam intellectus speculatiuus est ille, qui appræhendit id, quod spectat ad solam considerationem veritatis: intellectus vero practicus est ille, qui appræhendit illud, quod spectat ad rationem operis: cum ergo scire operari spectet ad rationem operis; sequitur, quòd non ad cogitatiuam; sed ad intellectum practicum spectabit cognoscere scire operari; & etiam quòd intellectus practicus non differat à speculatiuo; quod expresse habet Arist. 3. de anima: vbi dicit intellectum speculatiuum per extensionem fieri practicum, idest operatiuum.

Intellectus practicus nõ differt à speculatiuo realiter.

q. 79. art. 11.

Intellectus speculatiuus quis sit.

Tex. 46.

Actus

Actus autem, & generationes omnes circa singulare sunt, &c. Ex prologo. A

Num omnes actus, & generationes sint circa singulare.

Dilucidatio septima.

ALIQVI respondent huic cōtrouersiæ distinguendo de actu, siue de operatione, quia actus est duplex: alter transiens in exteriorem materiam, sicut ædificare: alter est immanens in agēte, sicut intelligere, & velle: vt ait Arist. 9. metaph. hac distinctione stante, glosant propositionem Arist. esse veram de actibus, & operationibus transeuntibus; & hoc secundum quòd existūt extra se in rebus, & habent esse existentię, non secundum quòd considerantur ab intellectu; & habent esse cognitum: quod probant sic, nullum singulare existit in subiecto vniuersali, sed singulari: actus autem transiens extra habens esse existentię est per se singularis, & existit in aliquo, sicut in subiecto, cum sit accidens: ergo illud, in quo existit, est necessario aliquod singulare, & non vniuersale: sed illud est subiectum, vt obiectum circa quod: ergo actus est singularium. Et si tu dicis, quòd omnis actio est in agente, vt in subiecto; sed obiectum actus non est agens: ergo actus non est in ipso obiecto; & sic ratio nihil concludit. Respondent, quòd est duplex actio, scilicet actio respectus, & actio acta: prima vtique est in agente, quæ nōn dicit aliud, quàm respectum quendam agentis ad passum, vt transmutantis ad transmutatum. Secunda actio est ipse motus, vel forma, quæ terminat motum, & producitur per motum, & hæc est in passo, sicut motus in mobili: & de hac est sermo præsens, de qua intelligitur propositio. Addunt secundo, quòd dicta propositio Arist. non est intelligenda de actu immanente, & probant sic; actus immanens existit in agente; sicut in subiecto, & non in obiecto, sicut intellectio lapidis est subiectiue in intellectu, & non in lapide: & ideo talis actus est singularis, quia est in subiecto singulari, sed est circa obiectum, quod per se est vniuersale. B C

Act⁹ duplex transiens & immanens. Tex. 16.

Actio duplex.

Additio.

Sed hęc omnia videntur esse impertinenter, & contra Aristotilem dicta, quia Arist. dicit actus, & generationes sunt circa singulare: ideo hęc propositio, circa, potest aliquando dicere circumstātiam passi: vt si quis diceret, ignis versatur circa stuppam: potest & secundo dicere circumstantiam ipsius agentis: vt si quis diceret, milites versantur circa ducem, à quo reguntur: potest & tertio dicere habitudinem termini vel obiecti, vt si quis diceret, physicus versatur circa ens mobile, & metaphysicus circa ens, inquantum ens. primo, & secundo modo propositio assumpta ab Arist. est vniuersaliter vera de omni actu, siue immanēte, siue transeunte; actus enim immanens, puta intelligere, est circa singulare passiue, quia in subiecto singulari; puta in intellectu; & etiam actiue: quia est ab intellectu, qui est particularis: similiter de actu transeunte est circa singulare passiue, & actiue: & hoc pacto intellexit istam propositionem S. Tho. 1. sent. in corpore probando, quòd in creaturis essentia non agit, sed suppositum, & asserit, quòd actiones sunt suppositorum: dicit enim, quòd in creaturis actus sunt suppositorum; sed essentia non agit, cum sit principium actus in supposito; non enim humanitas generat, sed Sortes virtute suæ naturę: in creaturis autem realiter essentia differt à supposito, & ideo nulla actio de essentia proprie prędicatur; nisi causaliter, vt quo. Ex quibus verbis patet dictam propositionem debere intelligi actiue: intelligitur etiam & passiue; quia sicuti illud, quod generat, & agit vt quod, est suppositum: ita etiam illud, quod generatur, & fit proprie & per se, est suppositum & singulare; licet per accidens generetur vniuersale ad generationem ipsorum particularium contra Ioannem de Ianduno 1. metaphy. D

Hæc propositio circa quid dicat.

distin. 3. q. 1. art. 1.

Sensus propositionis Arist.

Quæst. 16.

Sunt etiam illa, quæ dixerunt illi contra Arist. qui intellexit istam propositionem actiue; & passiue: vt patet in textu, vbi dicit, quòd medicus non sanat hominem, nisi secundum accidens; sed Calliam, aut Socratē. cui accidit esse hominem; quia Socrates sanatus est, homo vero per accidens, licet hæc propositio, Socrates est homo, sit per se. Et sic patet resolute, quomodo propositio est intelligenda, & quomodo perperam aduersarij exposuerunt ipsam. Probationes quoque adductæ ab eis committunt fallaciam ęquiuocationis: quia prima probatio valet, quatenus illud aduerbium, circa, dicit circumstantiam subiecti, & deinde dicunt, quòd propositio Arist. non est vera de actione immanente. hæc pugnant ad inuicem; quia vel eodē

modo

A modo sumitur illud aduerbium in prima conclusione, quo accipitur in secunda, vel aliter; si eodem modo tunc propositio Arist. erit etiam vera de actione immanente: quia (vt declaratum est) actio immanens est circa particulare, tamquam circa subiectum: licet sit circa vniuersale quando aduerbium, circa, dicit circumstantiam termini, vel obiecti: si vero dicunt, quòd aliter sumptum est illud aduerbium in prima conclusione, & aliter in secunda: tunc manifeste commiserunt fallaciam æquiuocationis. Præterea, si omnis actio sumpta pro respectu est ex agente, vt ipsi tenent, cum intelligere, & velle sint etiam in agente: tunc sequitur, quòd intelligere, & velle erunt actiones sumptæ pro respectibus, & non pro rebus actis: quod est expresse falsum, cum sint qualitas, quæ est vnum ex prædicamentis absolutis. Nota ꝙ primum argumentum est male solutum ab ipsis quando actus intelligendi est proprius actus ipsius Intellectus: & hic actus non est circa singulare, sed circa vniuersale: ergo falsum est actū, & operationem esse circa singulare. Concedunt ipsi hoc argumentum; quia propositio non intelligitur de actu immanente, sed de actu transeunte. Verum male conceditur: quia (vt declaratum est à nobis) propositio est vera de vtroque actu: quando illud aduerbium, circa, sumitur actiue, vel passiue: sed si dicit circumstantiam termini, vel subiecti: tunc actus immanēs est circa vniuersale: quo pacto procedit argumentum, quod tamen ipsi non intellexerunt. Sententia aduersariorum reducitur ad contrad. Validissima ratio erga aduersarios.

B Secundum quoque argumentum est male solutum ab eis, quod est tale: si actus, & generationes sunt circa singularia: tunc subiectum harum passionum erit etiam singulare, sed hoc est falsum: ergo propositio assumpta est falsa: consequentia probatur, quia illud, circa quod est aliquid, dicitur esse subiectum illius: sicuti si albedo esset circa cælum; tunc cęlum esset subiectū ipsius albedinis: falsitas consequentis probatur, quia si actus, & generationes habent pro subiecto aliquod singulare, tunc non posset de his haberi scientia: quia non habebitur aliqua demōstratio de singularibus; immo singularia sunt relinquenda ab arte. Respondendo ad hoc argumentum multa dicunt, & primo asserunt, quòd subiectum ipsius moueri singularis, est singulare. Secundo dicunt, quòd nec hoc, nec illud moueri scitur: quia sunt in subiectis singularibus. Tertio dicunt, quòd ipsum moueri inest vniuoce pluribus, & non vni per alterū, nec alteri per alterum: igitur inerit eis per tertium, cui per se primo conuenit. Si albedo esset circa cælum tunc esset eius subiectum.

C Sed hæc omnia tria dicta sunt impertinenter, & extra propositum pro solutione argumenti: & primum dictum potest esse falsum; quia cęlum est subiectum ipsius moueri singularis; & tamen est vniuersale in causando. secundum quoque dictum est falsum; quia potest sciri hoc, & illud moueri licet non hoc, & illud generabile & corruptibile. tertium dictum etiam est contra Arist. 3. phy. vbi vult moueri nō inesse mobilibus vniuoce, sed tantū analogice; quia motus reperitur in corporibus ęternis & caducis; & ęterno & caduco nihil est cōmune vniuocum. Præterea hęc dicta tradita in responsione ad hoc secundum argumentum, aduersantur determinationi superioris quęstionis: hic enim dicunt, quòd quodlibet moueri existens in natura est in aliquo particulari; & ab hoc moueri, & ab illo potest abstrahi vnum commune moueri: ex hoc sequitur, quòd ars non potest esse sine experimento: probatur consequentia; quia vniuersale, quod est principium artis & scientię, nō potest accipi nisi ex singularibus per experientiam, & tamen in pręcedenti quæstione falsi sunt oppositum esse: Ecce quomodo doctrina istorum semper parit contraria. Argumentū principale facile solui potest, dicendo, ꝙ moueri particulariter sumptū corruptibile inest singulari generabili & corruptibili: & de hoc non est nec scientia, nec demonstratio: moueri incorruptibile inest particulari incorruptibili Cælum est vniuersale in causando. Tex. 6. Doctrina aduersariorum contraria.

D puta cælo, lunæ: vel Mercurio, & de hoc potest esse sciētia: datur etiam & moueri communiter sumptum, quod analogice competit mobilibus, & vniuersaliter; & de hoc potest esse demonstratio, definitio, & scientia. Sed attende, quòd æternum dupliciter sumi potest; vno modo, quod existit in omni differentia temporis: & hoc pacto Deus opt. max. dicitur æternus. alio modo potest capi æternum negatiue pro eo, quod in nulla differentia temporis deficit: & sic vniuersale dicitur æternū: de quo Arist. 1. post. dicebat, ꝙ non in quodam quidā sic, in quodam quidam nō, nec aliquando quidam sic, aliquando quidam non, & sic motus, & generatio insunt vniuersaliter; & secundo modo hic motus, & hæc generatio insunt huic rei particulari. In responsione ad tertium loquentes de obiecto sensus aiunt, quòd vnitas obiecti sensus est aliquid vnum vnitate priori, quę est vnitas realis, minor tamen vnitate numerali. Pro cuius intellectu nota, quòd secundum istos est triplex vnitas: quędam maxima, veluti vnitas indiuiduæ, & hęc est maxima quia nulli communicabilis, sed est propria vni secundum numerum. altera est minima, & hęc est vnitas vniuersalis actu ab intellectu concepta, vt prędicatū de omnibus contentis, quę minima, & fere nulla est; quia actu tale vniuersale; verbi gratia homo consideratus, vt prædicatur de omnibus hominibus, est potius multiplicatum, quàm vnum, & hac Æternum dupliciter sumi tur. Quare vniuersale dicatur æternū. Tex. 11. Vnitas triplex.

Vnitas media quę nam sit. ratione minima est. Tertia est vnitas media, vt illius, quod actu non consideratur in pluribus, A
sed potestatiue est vnum, quatenus potest actu comparari pluribus, & hęc vnitas constituit obiectum sensus; & probant tripliciter dari hanc vnitatem. Primo sic, si non daretur hęc natura media, tunc intellectus non posset moueri ad affirmandum aliquod commune actu pluribus abstractum ab omnibus; quia iam non mouetur à singularitate; vt puta à petreitate; quia illa non mouet, nisi ad formandam intentionem communem vni tantum. Secundo, si non daretur hęc natura media; tunc vniuersale esset pura fictio; cum conceptioni vniuersali non correspondeat singularitas, puta petreitas; igitur si natura humana non corresponderet vniuersali alia à singularitate; tunc vniuersale esset fictio. Tertio, circunscripto omni opere in-
Conuenientia inter duo q̄ relatio est. tellectus inter hanc albedinem, & illam est maior conuenientia, quàm inter hanc albedinem, & illam nigredinem; sed conuenientia est relatio realis de primo ordine relatiuorum: ergo & fundamentum est reale, sed tale fundamentum non est, nisi illa natura media: igitur datur quędam vnitas minor vnitate numerali, & hęc constituit obiectum sensus, sed de hac latius habe-
Dilucid. 16. bitur sermo in 7. huius diuinę sapientię.

Pro nunc contra ipsos arguitur primo nō dari istam vnitatem vniuersalem; quia si daretur, B
sequeretur, quòd nullum esset discrimen inter obiectum sensus, & obiectum intellectus, ex consequenti sensus, & intellectus essent vna potentia; probatur consequentia; quia cum potentię distinguantur per obiecta, si vnum erit obiectū sensus & intellectus: ergo vnica erit potentia, q̄ autem sit vnum obiectum patet per aduersarios, quia ponūt illam vnitatem esse vniuersale aptum natum prędicari de pluribus aptitudine remota: sed tale est obiectum intellectus: igitur idem erit obiectum intellectus & sensus. Secundo, illud est primum obiectum intellectus, quod prius intelligitur ab ipso antequam moueatur ad causandum aliquod commune abstractū: sed talis natura media est illud, quod primo intelligitur ab intellectu, & quod sentitur à sensu, quia est proprium obiectum eius: ergo idem erit obiectum intellectus & sensus. Tertio, illud commune abstractum aut pręcedit intellectum, aut sequitur ipsum; si pręcedit intellectū ergo & sensum, cuius obiectum est vnū vnitate generis: vt dicitur 2. de anima, q̄ quilibet sen-
Tex. 107. sus est vnius generis sensibilis: si vero sequitur intellectum iuxta dictum Auer. 1. de anima:
Commen. 8. intellectus est, qui facit vniuersalitatem in rebus: sequitur, q̄ non dabitur illa vnitas, quæ est vniuersale in actu, vt ipsi fingunt. C

Soluuntur rationes aduersariorū. Rationes illorum sunt nullius momenti, & primo prima, quia intellectus non mouetur ab hac natura media, nisi prout est illuminata in phantasia ab intellectu agente, à quo expoliatur ab ipsis conditionibus particularibus; & sic expoliata dicitur vniuersale in actu, & mouet intellectum possibilem. Secunda etiam ratio soluitur negando consequentiam; quia vniuersale nō est pura fictio; sed est res illa in phantasia existens expoliata (vt dixi) ab hic, & nunc, & antequàm sit expoliata dicitur vniuersale in potentia, vt declarat S. Thomas pluribus in locis,
q. 55. ar. 3. præcipue 1. parte tractatu Angelorum: & est doctrina Eustratij 1. ethi. quòd datur vniuersale
Vniuersale est triplex. ante rem, in re, & post rem, & vniuersale in re correspondet vniuersali post rem. Ad tertiam dicitur, q̄ illa conuenientia, per quam cōuenit vna albedo cum alia, est respectus, qui fundatur
Cap. 3. super vnitate de primo ordine relatiuorum; & illa vnitas siue conuenientia est similitudo quędam: quia vt dicitur 5. metaph. vnum in substantia facit idem, vnum in quantitate facit æqua-
Tex. 2. le, & vnum in qualitate facit simile: sed hæc vnitas est vniuersale in potentia, quę est obiectum
Dilucid. sequenti. intellectus, & non sensus, vt ipsi dicunt, de quo obiecto sensus inferius erit sermo.

Quæst. 5. Nec te moueat interpretatio cuiusdam neoterici, in quæstione sua correspondenti huic D
nostræ dilucidationi: vbi mouet dubium de anima, & de hoc Deo, vt est communis tribus di-
Quæst. 77. uinis personis, & de humanitate Christi, quæ agit, tamen non est singulare quodam per se exi-
q. 77. art. 1. stens, & multa immiscet theologalia circa hoc quęsitum reprehendendo Caiet. in 3. parte. primo de accidentibus existentibus in eucharistia, quæ agunt, & tamen non sunt singularia, & recitando opinionem Caietani de huiusmodi accidentibus, asserit ipsum dixisse, accidentia eucharistię virtute diuina fuisse facta singularia per se existentia; & sic agere dicuntur. Et tamen hoc neque somniauit ipse Caietanus, vt patet in expositione illius loci supradicti vbi asserit accidentia in hoc sacramento manere sine subiecto; & hoc per diuinum miracu-
Pulcherrima speculatio theologica. lum; & assignat causam S. Thomas: quia effectus magis dependet à causa prima, quàm à secunda; sed Deus, qui est prima causa substantię & accidentis, per suam infinitam virtutem potest conseruare accidens in esse subtracta substantia, per quam conseruabatur inesse, sicut per propriam causam, vt etiam alios effectus naturalium causarum potest producere sine natu-
Caietan' scripsit sup metaphy. ralibus causis, vt humanum corpus formauit in vtero virginis sine semine virili, & concludit Caietanus, quòd hæc reseruauit sibi in metaphysicis resolutionibus, quas hunc neotericum

credimus

A credimus non vidisse, & propterea non erat ab eo assumendus hic labor ad reprehendendum hunc tam subtilem doctorem; sicuti etiam male reprehendit eum de supposito, quod est cõmune tribus diuinis personis: asserit enim, quòd illi, qui substinent hanc opinionem, sunt digni reprehensione. Sed ego non video qua sint reprehensione digni; cum fortissima ratione & auctoritate, tum sacrarum scripturarum, tum conciliorum, tum sanctorum patrum, tum etiam & S. Thomę moueantur; quę omnia ab aduersarijs minime solui possunt.

Est igitur in primis ratio efficacissima ipsius Caietani; ad quam erigendam supponit primo ex communi omnium consensu, quod suppositum debet esse substantia; & hoc propter accidentia, quæ non dicuntur supposita. secundo debet esse completa substantia propter partes. tertio debet esse indiuidua propter genus & speciem. quarto debet esse subsistens propter Christi humanitatem. quinto debet esse incommunicabilis; & hoc propter diuinam essentiam; quę tribus personis communicatur. Secundo supponit, quòd Deus inter omnia alia in hoc distinguitur à cęteris rebus creatis: quia in rebus ipsis creatis terminus singularis, & discretus siue demonstratus non distinguuntur: vnde idem est dicere hunc hominem & Sortem: sed in Deo

Suppositum sui persona habet quinque cõditiones.

B non est idem dicere, poterit enim esse terminus singularis, simul & communis, vt patet in hoc, quod dico, hunc Deum, qui est terminus communis tribus personis; & hoc est impossibile inueniri in indiuiduo aliarum substantiarum creatarum. Tertio supponit non esse idem dicere Deum, hunc Deum, & hanc diuinam personam; quia Deus significat concretum specificũ diuinæ naturæ, idest habens deitatem, sicut homo significat habens humanitatem: hic Deus significat concretum indiuiduale naturæ diuinæ, idest hunc habentem hanc deitatem: persona vero diuina significat suppositum diuinę naturę incommunicabiliter habens deitatem; vt est persona patris, filij, spiritus sancti.

Ex his tribus suppositis deducit rationem fortissimam; quòd hic Deus non significat secundum veritatem suppositum diuinę naturæ; sed tantum æquiualenter quoad habitudinem identitatis, vel distinctionis à natura: quoniam comparatur ad illam, vt habens ad habitum, & vt quod est ad id, quo est, & vt subsistẽs ad naturam, in qua subsistit: & hoc suppositum est illud, quod inuenerunt philosophi lumine naturę; quia habet omnes conditiones suppositi pręter quintam, quę est incommunicabilitas: & propterea nõ dicitur suppositum relatum, sed potius

Ratio potissima pro defensione Caietani de hoc Deo.

C absolutum; & hęc est ratio fortissima ipsius Caietani in primam partem S. Thomæ. Est conformis hęc opinio sacris literis, vt dixi, in quibus fit mentio de indiuiduo specifico naturę diuinæ; vt patet Genesis: In principio creauit Deus cælum & terram, & in psalmis infinities habetur hoc concretum specificum diuinę naturę, dicendo Deus Deus meus, &c. & Deus in nomine tuo, &c. & Deus meus, vt quid dereliquisti me, &c. habetur etiam & cõcretũ indiuiduale naturę diuinæ: idest hic habens deitatẽ, seu hic Deus; vt patet Exodi, vbi Moyses quęsiuit à Deo, quod est nomen tuum, &c? & respondit Deus; ego sum qui sum: hic terminus, ego, est concretum indiuiduale: & alibi numquid & ipse est pater tuus, qui possedit te, &c. & hic est Deus meus, & glorificabo eum: & apud Ioannem euangelistam. Ego sum via veritas, & vita, & multę aliæ auctoritates, quæ aperte loquuntur de hoc Deo, qui est subsistentia communis tribus personis diuinis. De tertio vero supposito completo, & perfecte relato, quod habet omnes quinque conditiones suppositi, scribitur in epistola Canonica Ioannis. tres sunt, qui testimonium dant in cælo, pater, verbum, & spiritussanctus: quæ verba exponens Augustinus dicit, quęrentibus quid tres? respondetur tres personæ, quæ dicuntur relationes subsistentes, & hoc

q. 3. art. 3. *Cap. 1.* *Psal. 21.* *Cap. 3.* *Cap. 14.* *Epist. 1. cap. vltimo.* *Septimo de trinitate.*

D modo non dicitur hic Deus. Deinde sumi etiam potest hæc veritas ex concilio Florentino cęlebrato sub Eugenio quarto: vbi erat illa controuersia inter Patres occidentales & orientales de spiratiõe ipsius spiritussancti, à patre, & à filio, & multa habita sunt de diuina essentia: quoniam apud gręcos dicitur, vsia, quæ vocatur substantia. Vnde in sessione decimanona habetur expresse, quòd hæc diuina substantia non significat suppositum à quo sit aliud suppositũ; quia hoc esset relatum; ergo significat suppositum absolutum per se subsistens, à quo non est aliud suppositum, non ergo opinio Caietani est aliqua repræhensione digna; præcipue cum non sit ab Ecclesia hucusque oppositum determinatum.

Sess. 19. *Hæc diuina substãtia nõ est suppositũ relatum.*

Quòd antem hoc sit etiam de mente sanctorum Patrũ, patet, pręcipue ex D. Basilio in quadam epistola, quam scribit ad fratrem suum Gregorium Nazianzenũ: patet etiam ex Epiphanio: & ex Gregorio Nisseno in sermone de paschate: & ex D. Ambrosio in libro de spiritus sancto; & ex D. Hilario in omnibus ferè libris suis de Trinitate, & ex D. Augustino 5. de trini. vbi disputat cum Arrio, & supponit Deum sine dubitatione esse substantiam, & subdit: quia sicuti est vna sapientia, ita vna substantia, & vna existentia: sed sapientia est communis tribus personis: ergo etiam & subsistentia est communis tribus personis. Hoc idem asserit Ioannes Damascenus

Cap. 9.

Cap. 5. ſcenus 1. libro fidei orthodoxæ vbi dicit diuinam ſubſtantiam per ſe ſubſiſtere: quæ verba A
ſunt conſentanea rationi; quia ſubſiſtere dicit ſubſtantiam non dependere ab alio, ſed diuina
eſſentia eſt ſubſtantia non dependens à perſonis, ſed potius econtra, perſonæ dependent à di-
Lib. 1. uina eſſentia: igitur diuina eſſentia per ſe ſubſiſtit. Item Ricardus de ſancto Vittore lib. de
Persona diuina quid eſt. ſacramentis docet, quòd perſona eſt exiſtentia incommunicabilis diuinę naturæ, & hoc ad dif
ferentiam ſubſiſtentiæ ipſius eſſentiæ, quę eſt communicabilis tribus perſonis. Adde quoque,
quòd ſubſiſtere eſt perfectio ſimpliciter; ergo conuenit huic Deo, qui non mendicat illud à
ſuppoſitis, cum ſit abſolutum quoddam, & per conſequens prius conuenit ei ſecundum ratio-
nem, quàm ipſis perſonis. Et ſi dicis, quòd in Deo eſſentia ſe habet, vt quo, pater generat, con
ceditur: tamen in ipſo Deo idem eſt quo eſt, & quod eſt, cum ſit de ſe, hic. Vnde Auguſtinus
Cap. 6. 5. de trinitate vbi ſupra docet, quòd omnis res ad ſeipſam ſubſiſtit, quanto magis Deus? Quod
Tex. 22. etiam Ariſt. cognouit 7. metaphy. vbi docuit, quòd in ijs, quę ſunt ſine materia, idem eſt
quod quid eſt, & id cuius eſt. Poſtremo hoc eſt de intentione omnium theologorum, præci-
pue Altiſiodorenſis lib. 1. ſummæ ſuæ, & Alexādri de Ales prima parte ſummæ ſuæ, & S. Tho
Tract. 2. mę in 3. p. ſummæ theologię, vbi docet, quòd circumſcriptis per intellectum perſonalitatibus B
Quæſt. 4. trium perſonarum remanebit in intellectu vna perſonalitas Dei, vt Iudęi intelligunt, ad quam
q. 3. art. 3. poterit terminari aſſumptio, ſicut nunc dicimus terminari ad perſonam verbi; quia pater non
ab eodem habet, quòd ſit pater, & quòd ſit aliquis: quia cum pater ſit paternitate, ſi paternita-
te etiam eſſet aliquis; ſequeretur, quòd filius, in quo non eſt paternitas, non eſſet aliquis: remo
ta ergo per intellectum paternitate ab ipſo patre adhuc remanet, quòd ſit aliquis, quòd eſt
perſona quędam; ergo remota proprietate perſonali ab ipſo Deo per intellectum remanet ad-
huc perſona quędam, quam philoſophi intelligũt lumine naturæ: de quo Ariſt. 12. metaphy.
Circa finem. concluſit, vnus ergo princeps.

Cap. 5. Quod etiam beatus Auguſtinus 1. de trinit. voluit non eſſe idem dicere ingenitum,
quod eſt dicere patrem: quia ſi filium non genuiſſet nihil prohiberet eum eſſe ingenitum: ſed
poſito per caſum, quòd non genuiſſet filium, tunc ei nõn ineſſet paternitas; ergo remota pa-
ternitate adhuc remanet in ipſo Deo quædam perſona. Et ſi diceres, quòd hoc eſt hereticum,
& contra fidem Chriſtianam ponentem tres perſonas diuinas: & hęc poſitio ponit quatuor,
Contra Bartholomæum Spinam. vt deducit Bartholomæus Spina in quodam ſuo tractatu de hoc Deo, quem edidit contra Ca- C
ietanum Cardinalem. Reſpondetur, quòd cum adhuc non ſit determinatum oppoſitum ab
eccleſia Romana catholica vanum eſt dicere poſitionem Caietani eſſe hereticam, pręcipue cũ
non ponat quatuor perſonas relatas & completas, ſed tantũ tres relatas, & hunc Deum æqui-
ualenter perſonæ, quam philoſophi lumine naturę cognouerunt; vt latius oſtenſum eſt ſupra,
diſt. 29. q. 1. art. 2. quod etiam apertiſſimis verbis ponit Ioannes Bachonus 3. ſenten. vbi de mente Ricardi ponit
tres incommunicabiles exiſtentias, & quartam exiſtentiam communicabilem in ipſo Deo glo
rioſo; quod eſt ponere tres perſonas diuinas relatas, & hunc Deum communem tribus perſo-
nis; & hęc eſt expreſſa opinio Caietani; propterea male hic nouus expoſitor eam reprehendit.
q. 3. art. 2. Ex his ſequitur inepte Syluestrum de Prierio in 1. volumine ſui conflati, & quendam alium
Quæſt. 1. thomiſtam in quibuſdam quęſtionibus ſuis theologicis contradicere huic poſitioni aſſerendo
ipſam eſſe ingenioſam, & apparentiam habere, tamen S. Thomę, & veritati repugnare. Et
quod repugnare videatur dictis S. Thomę adducuntur ab eis multa dicta tum in ſumma, tum
in quęſtionibus diſputatis, tum in ſcripto. Et primum dictum, quod habetur in ſumma nem-
q. 39. ar. 5. pe 1. p. vbi dicit quòd ſecundum rem idem eſt Deus quod deitas, non tamen eſt idem modus D
quæſt. 2. ar. 2. ſignificandi vtrobique, & 3. par. vbi quęrit an vnio verbi incarnati ſit facta in perſona aſſerit,
quòd ſi humana natura verbo Dei non vnitur in perſona, nullo modo ei vnitur, quia cum non
ſit facta in natura neceſſario ſequitur eam factam fuiſſe in perſona, non quidem in perſona
imperfecta, quam appellat Reuerendiſſimus Caietanus hunc Deum: ex his ſequitur in Deo
pręter eſſentiam ſiue naturam diuinam, & tres perſonas, nempe patrem & filium & ſpiritum
ſanctum nil aliud eſſe ponendum; non quidem indiuiduum naturæ, quod à præfato docto-
re aſtruitur eſſe tribus perſonis commune, quodque hunc Deum vocitat, quia pręter tres
perſonas, quę tria indiuidua ſunt & incommunicabilia, nullum aliud in Deo vnquàm nouit
q. 29. art. 3. ad 4. S. Tho. indiuiduum; quod ex eius doctrina facile oſtenditur, nam in 1. par. inquit indiui-
duum Deo competere non poſſe niſi ſecundum quod incommunicabilitatem importat;
q. 2. art. 4. in corp. quia, vt idem ait de poten. Dei, eſſe communicabile eſt contra rationem indiuidui vel
perſonę.

Sed mirandum eſt de iſtis, qui profitentur doctrinam S. Tho. & ita cęcutientes in ea de-
ambulant, non animaduertentes qualiter hic Deus poſitus à Caietano ſignificans indiuiduũ
diuinę

A diuinæ naturæ in concreto habens duas conditiones in re, alterā negatiuam scilicet quòd non significat suppositum diuinæ naturæ loquendo secundum veritatem; alteram affirmatiuam sci licet, quòd æquiualet supposito quoad habitudinem identitatis, vel distinctionis à natura; quoniam comparatur ad illam, vt habens ad habitum, vt quod est, ad quo est; vt subsistens, ad naturam, in qua subsistit; & tertiam conditionem habet in opinione philosophorum, immo totius rationis humanæ, secundum facultatem naturę, scilicet quod ab omnibus accipitur, vt suppositum naturę diuinę; quia nulla deest sibi conditio suppositi, nisi incommunicabilitas, quam non conuenire sibi, quia communis est tribus personis non ratione, sed reuelatione fidei nouimus; & ex hac sequitur quarta conditio quoad nos, quod licet hic Deus non significet suppositum diuinum simpliciter; tamen significat suppositum diuinum stando infra limites tractatus de absolutis, quem posuit S.Thom. incipiendo à quæstione secunda vsque ad vigesimam sextam inclusiue 1.p. & propterea thomistę, qui negant hoc indiuiduum, tenentur etiam negare totum hunc tractatum S.Tho. in quo disputat, quomodo hic Deus sit simplex, quomodo perfectus, quomodo bonus, infinitus, immobilis, existens in omnibus per pręsentiam po- Error aliquorū thomist.
B tentiam & essentiam, æternus, vnus, cognoscibilis, nominabilis varijs nominibus, cognoscens, prouidens, prædestinans, potens, beatus, & cetera.

Ex his facilis est solutio ad auctoritates adductas, quia S. Tho. loquitur præter tres personas diuinas non dari aliud indiuiduum incommunicabile, quod patet ex verbis eius; quę sunt hæc formaliter; indiuiduum autem Deo competere non potest quantum ad hoc, quòd indiui- q.29.ar.3.
duationis principium est materia, sed solum secundum quod importat incommunicabilitatē; loquitur enim ibi S.Tho. de definitione personę, secundum quod definita est à Boetio, quòd Persona quid est.
est rationalis naturę indiuidua substantia, & an sic reperiatur in Deo, & ponit partem affirmatiuam, probando ipsam auctoritate Athanasij; alia est persona patris, alia filij, alia spiritus sancti; vide quomodo S.Th. loquitur de persona relata; & Caietanus de supposito diuino, stando infra limites tractatus de absolutis. Ecce quomodo nihil habent isti contra Caiet.

Argumentantur deinde ratione; quia videbant omnes auctoritates, quas ex fontibus S.Th. adducebant, verificari iuxta superius declarata: ratio ergo istorum est talis: si subsistentia essen
C tialis præstat huic Deo, vt dicatur in diuinis esse indiuiduum naturę, præter tres personas, ipsa essentia etiam dici posset naturæ diuinę indiuiduum, quandoquidem ipsa maxime subsistat, quod à nemine affirmatur. Sed facile soluitur hæc obiectio à Caietano dicendo, quòd essentia diuina dupliciter consideratur, vel in abstracto, vel inconcreto; in abstracto conceditur, quòd à nemine affirmetur diuinam essentiam esse indiuiduum; quia tunc incideremus in errorem Abbatis Ioachim, qui asseruit, quòd sicut dicitur Deus genuit Deum, ita potest dici, essentia ge nuit essentiam: in concreto tamen ab omnibus rectè sentientibus prędicatur, & dicitur quòd hic Deus, est indiuiduum naturę diuinę, & hęc est expressa doctrina S. Tho. 1. p. vbi dicitur, quod q.39.ar.4.
hoc nomen, Deus, ex modo significandi habet, vt proprie possit supponere pro persona, sicut hoc nomen homo.

Rursus arguunt, quòd non sit tale indiuiduum naturę ponendum; quoniam iuxta D. Hieronymi sententiam propter verba inordinate prolata incurritur hæresis: & propterea cauendum est maxime ab his, quę erroris occasionem præbere possunt; talem autem occasionem facile præbet positio huius indiuidui naturæ; nam catholica fides pręter tria indiuidua relatiua,
D quę & tria supposita sunt, nullum aliud ponit; sed solum ipsam diuinam essentiam, siue naturam, sicut habetur de summa trinit. & fide catho. cap. damnamus, vbi dicitur; nos sacro approbante concilio credimus, & confitemur cum Petro Lombardo, quòd vna quędam summa res est incompręhēsibilis quidem, & ineffabilis, quę veraciter est pater, & filius, & spiritus sanctus; tres sunt simul personæ, ac sigillatim quælibet earumdem, & ideo in Deo solummodo trinitas est, non quaternitas, quia quęlibet trium personarum est illa res, videlicet substantia, essen tia, seu natura diuina; claret namque ex hac concilij Lateranensis determinatione sub Innocen Celebratum
tio tertio celebrati, præter tres diuinas personas nil aliud esse ponendum, nisi naturam diuinā, fuit hoc con
quæ ex eo quod vna numero existens est in tribus personis, vnus solus numero Deus ponitur, cilium anno
quo fit, vt ob vnitatem numeralem non sit ponendus hic Deus præter tres diuinas personas. salutis 1215.

Sed hæc dubitatio soluitur ex ipsamet extrauaganti antecedenti, quæ incipit: firmiter credimus, & simpliciter confitemur, quòd vnus solus est verus Deus, æternus, immensus, incommutabilis, incomprehensibilis, omnipotens, & ineffabilis: ecce quomodo illa determinatio po nit Deum communem tribus personis; & quia in diuinis omne abstractum habet suum proprium concretum, nec inuenitur differentia ibi inter abstractum & concretum, nisi in modo significandi; constat autem, quòd ibi inuenitur non solum deitas, sed hęc deitas; igitur non so-

lum inuenitur Deus, sed hic Deus, & cum hoc, quod significamus dicendo hic Deus, sit communis secundum rem patri, filio, & spiritui sancto; sequitur, quòd præter hypostases, & personas relatas inueniatur ibi hic Deus, significans indiuiduum naturæ diuinæ commune tribus personis, quod patet de summa trinit. & fide catho. cap. firmiter. & cap. damnamus, & etiam ex glosa ibidem; tum quia in diuinis inuenitur Deus vnus numero communis patri, & filio, & spiritui sancto: ergo inuenitur hic Deus communis istis tribus personis, consequentia probatur; quia idem addit ly, vnus numero, supra ly, Deus, quod addit ly, hic, supra ly, Deus: antecedens patet ex sententia fidei, qua confitemur patrem, filium, & spiritū sanctum esse vnum numero Deum, dum dicimus, Deus pater, Deus filius, Deus spiritus sanctus; & tamē non tres Dij, sed vnus est Deus; proculdubio sermo est de vnitate numerali. Nec hoc est ponere quaternitatem vt dicunt isti, sicut nec ponendo hoc concretum, Deus, significat enim habentem deitatem, sicut hic Deus, vtroque siquidem nomine ponitur vnus numero habens deitatem communē, quamuis ly, Deus, non explicet vnitatem numeralem, quam explicat ly, hic Deus. Ex his ergo apparet Caietanum non ponere quaternitatem, vt isti asserunt; sed catholice sanctam trinitatem. A

Vnus est Deus in essentia indiuisus, inpersonis tamen discretus.

Postremo arguunt, quòd ponere hunc Deum vt personam incompletam, siue vt habentem rationem personæ incompletæ, videtur male sonare, & fidelium aures offendere, & scandalizare; quandoquidem in Deo nil penitus ponendum est, quod imperfecti & incompleti rationem habeat; Deus enim, cum sit summæ perfectus, infinitaque perfectione gaudeat, imperfectionem omnem & omnem incomplectionem reijcit. Ad hoc dicimus primo scandalum esse pusillorum, si autem post redditam rationem scādalum duret, iam videtur ex malitia esse; quia poterit contingere, quòd pusilli non sint capaces rationis redditæ, vel propter pristinam consuetudinem, quę facit apparere dissonum, quod veritati consonat; vel propter rationem apud eos magis apparentem; vel aliquid huiusmodi; & tunc ex quo malitia non facit scandalum, sed ignorantia, vel infirmitas, quamuis reddita sit ratio; vnde cessandum est ab hoc scandalo præsertim passiuo, quod importat quandam animi commotionem à bono, in eo, qui scandalizatur: maiores enim & perfecti, & solidi in doctrina S. Tho. non scandalizantur ex hac speculatione Caietani. B

Scandalum quid sit.

Secundo negamus, quòd ex hoc, φ hic Deus non habet omnes conditiones personæ completę, sequatur in Deo esse aliquam imperfectionem; quia personę relatæ sunt illę, quę habent perfectam rationem personę, vt pater, filius, & spiritus sanctus. Et si valeret argumentum istorum, sequeretur, quòd inter diuina attributa esset realis distinctio, & non rationis; quia distinctio realis est perfectior distinctione rationis; & omne perfectum reperitur in Deo per argumentum istorum; igitur diuina attributa realiter distingui deberēt, stante veritate præfati argumenti: patet ergo ipsum esse infirmum, & nullius valoris. C

q. 2. artic. 2. Bartholomeus Med. hispanus.

Nec etiam re moueat quidam expositor 3. p. S. Tho. Bartholomæus Medina, qui etiam dicit se nō posse capere positionem Caietani; quia nullus theologorum vsus est hac locutione, cum ex hoc sequi iudicetur incommodum, quòd in diuinis sint quatuor personæ; vna incompleta, & tres completę. Sed dicimus hoc incommodum nullo pacto sequi, vt dictum est supra; quia hæc persona non ponit in numerum cum alijs, sed tantum distinguitur, vt habens ab habito, ita quòd ex vno extremo ponitur natura vt sic, & ex altero extremo ponitur habens naturam. Et licet nullus theologorum vsus sit hac locutione, non propterea sequitur ipsam esse falsam; quia inter theologos, posteriores cognouerunt, quod priores non cognouerunt, cum dicat Beatus Gregorius 4. moralium per successiones temporum creuit diuinę cognitionis augumentum; & Dauid dicebat, super senes intellexi: nullūm ergo argumentum, nullaque ratio, neque auctoritas alicuius doctoris inualidare potest hanc positionem Caietani, & præsertim cum non sit aliqua determinatio, & decisio facta à S. Romana Ecclesia de hac re hucusque incontrarium: submitto tamen hęc omnia & alia eius sanctissimo iudicio & censurę, & quę hic dixi, feci non vt diuina prophanis misceam, sed occasione Neotericorum contra hanc veritatem insurgentium. Et hęc sufficiant. D

Cap. 5.

Amplius

A *Amplius autem sensuum neque vnum sapientiam esse ponimus cum his singulorum cognitiones, &c. Ex prologo.*

Vtrum obiectum sensus sit vniuersale, aut particulare.

Dilucidatio octaua.

Espondentes nonnulli huic controuersię duo videntur dicere impertinenter, & contra peripateticos. Primum, quòd obiectum sensus per se & adęquatum est aliquod reale, vnum, & prius vnitate vniuersali, minus tamen vnum, quàm sit vnum numero: vnde dicitur vniuersale aptitudine remota, non propinqua: quia hoc dicitur obiectum intellectus. Aliud dicunt pro fundamento istius conclusionis, quòd in singulari duo sunt consideranda: alterum, quod dicitur heccheitas, & vocatur id, quo. Alterum vero quòd est natura subiecta isti hecchei tati; & est indifferēs ad hoc, & illud, & pręcedit vnitatem numeralem, & hęc dicitur formalis ratio obiectiua ipsius sensus, licet totum singulare sentiatur: ipsa vero heccheitas se habet tanquam causa sine qua non: vnde natura illa est ratio mouendi sensum, singularitas vero est causa & conditio sine qua non: sicuti exemplificando dicunt, quòd color non videtur sine quantitate; licet quantitas non sit ratio formalis ipsius obiecti, sed tantum ratio sine qua non. Sentētia aliquorum hic recitatur. B Heccheitas est causa sine qua nō in cognitione sensus apud aliquos.

Sed contra hęc duo fundamenta argumentor, & primo contra secundum, quærendo ab eis; heccheitas aut dicit naturam superadditam naturę vniuersali, aut non, sed solum conditionem accidentalem, quæ est secundum rationem distincta. Si primo modo, quęritur quid prius cognoscitur à sensu; natura, quæ est vniuersalis, aut natura, quę est particularis, vt est distincta secundum rationem: si dicunt primum: ergo obiectum vniuersale cognoscitur à sensu absque singularitate, & sic non est necessaria heccheitas, quæ est conditio siue causa, sine qua non. Si C vero dicunt secundum, quòd heccheitas addit naturam aliquam distinctam realiter, vel secundum rationem, & hæc est illa, quæ primo cognoscitur à sensu: ergo sequitur, quòd singulare est primum obiectum intellectus, & non vniuersale, vt ipsi dicunt. Si vero dicunt, quòd hæc conditio est distincta secundum rationem ab illa natura vniuersali. Contra, quia distinctio secundum rationem est posterior sensatione, cum fiat per actum intellectus. Si vero dicunt, quòd simul cognoscitur natura vniuersalis, & nō particularis, sed diuersa ratione: quia natura vniuersalis cognoscitur vt quod; natura autem particularis vt quo. Contra, quia illud, quod cognoscitur vt quo, cognoscitur per actum reflexum: sed sensus nō est potentia cognitiua per actum reflexum: ergo non potest illa heccheitas cognosci à sensu. Prætetea, si per aliam naturam Sortes est homo, & per aliam naturam est hic homo; sequitur, quòd in Sorte multiplicabuntur formæ humanę: & sic non potest tolli à Sorte anima vna, per quam est hic homo, & remanebit alia anima, per quam est homo; quod est falsum, quia non est nisi vna anima humana, per quam Sortes acquirit diuersos gradus; nempe ipsius entis, substantiæ, corporis, corporis animati, animalis, hominis, & Sortis. Præterea, ista heccheitas aut dicit formam; aut materiam; aut compositum ex vtrisque. si formam, quęro vel est anima vegetatiua, vel sensitiua, vel intellectiua, sed nulla istarum esse potest: tum quia est vnica forma in composito: tum etiam quia hęc forma est substantia; & substantia non cognoscitur à sensu 2. de anima: nec potest esse materia: tum quia materia etiam est substātia; tum etiam quia pręsupponitur formę, & est prior via generationis. Si vero est compositum. Cōtra hoc tale est singulare, & sic sequitur, quòd obiectum sensus non erit vniuersale aptitudine remota, vt ipsi dicunt. Sensus non cognoscit reflexe. D Tex. 134.

Arguo etiam contra illud primum, quęrendo ab eis, illa natura media, quam ponunt esse obiectum sensus, vel est vniuersale in causando, quod dicitur ante rem, quod est Deus, & intelligētia: vel est vniuersale in repręsentando, quod est species intelligibilis, quę est singularis de se, nihilominus repræsentat vniuersale; vel est vniuersale in prędicādo, quod est post rem: sed nullum horū vniuersalium potest esse obiectum sensus: ergo fictio est dicere, ꝙ natura illa media indifferens sit obiectum sensus. Prēterea quęro adhuc cum illa natura media pręcedat actū intellectus, & secundum ipsos quidquid est in re est singulare, vt arguunt ipsi de primo cognito: sed illa natura media est in re: ergo est singularis, ergo non vniuersalis. Tertio illa natura Obiectū sensus non potest esse vniuersale.

media est obiectum ipsius intellectus, vt fatentur in responsione ad secundum argumentum, quòd eadem natura indifferens potest cognosci à sensu & intellectu: sed intellectus cognoscit quidditatem rei in vniuersali: ergo & sensus cognoscet etiam quidditatem rei in vniuersali, quod est manifeste falsum & inconueniens. A

Dilucidatio cõtrouersiæ. Propterea est dicendum secundum rei veritatem, & non secundum confusionem eorum, quòd proprium obiectum ipsius sensus est singulare, sicuti proprium obiectum intellectus est vniuersale: vnde obiectum sensus visus est hic color, sicuti proprium obiectum auditus est hic sonus, & sic de alijs, & ratio est, quia præter operationem intellectus nihil commune ponitur in rebus, sed illud commune oportet, vt ab intellectu cognoscatur; ergo non à sensu à quo tantum cognoscitur singulare vel particulare. Sed contra diceret aliquis: quia hoc est expresse

Tex. 27. contra Arist. 2. poster. vbi habet, quòd sensus est vniuersalis, & 2. de anima visus non decipi-

Tex. 63. tur circa colorem, quoniam color; neque auditus circa sonum quoniam sonus. Est etiam ratio fortissima ad hoc: quia potentia non potest cognoscere, nisi suum obiectum: si ergo singulare erit obiectum sensus: ergo tantum singulare cognoscit, puta visus cognoscet tantum

Sẽsus dupliciter conside ratur. hunc colorem. Hæc omnia vnico verbo soluuntur, dicendo, quòd sensus dupliciter consideratur: vno modo quoad actum primum, qui est potentia ipsa: Alio modo quoad actum secundum. primo modo sensus est vniuersalis, secundo modo est singularis. & hæc est expressa B

Tex. 27. sententia Arist. 2. posteriorum, quando dicebat: sensus est vniuersalis, sentire vero singularis

Tex. 60. & 2. de anima; singulare dum sentitur, vniuersale dum intelligitur, & hic etiam docet: cognitiones singularium sunt maxime propriæ sensibus.

Obiectum potentiæ bifariã perpenditur. Potest etiam per aliam viam breuiorem respõderi, quæ facilior est distinguendo obiectum alicuius potentiæ dupliciter sumi posse in cõi, scilicet aduerbialiter, & nominaliter: aduerbialiter quidem vt cum dicitur, quod color in communi est obiectum visus, non autem color cõmunis, aut vniuersalis, sed color communiter, & vniuersaliter est obiectum visus: quoniam visio non terminatur ad colorem vniuersalem: hic enim solo intellectu attingitur: sed ad colorem vniuersaliter, idest in quocumque singulari inuenitur, & quandocumque, & vbicumque. Nominaliter autem cum dicitur, quòd color communis intelligitur scitur, definitur, quoniam color vniuersalis idest abstractus à conditionibus indiuiduantibus intelligitur: &

q. 80. art. 2. ad 2. hoc est, quod dicit S. Tho. 1. parte in responsione ad secundum, vbi ponit differentiam inter appetitum sensitiuum & intellectiuum, quòd intellectiuus appetitus fertur in res, quæ sunt C

Appetit⁹ ad quod fertur. extra animam singulares secundum tamen rationes vniuersales. Sensitiuus vero fertur in res singulares secundum rationes particulares: quia nulla potentia organica potest terminari ad vniuersale; de qua re latius Caiet. ibidem vbi supra ostendit quomodo obiectum appetitus nostri quatrupliciter variari potest, & illud declarat satis conforme huic doctrinæ superius positæ, & hęc sufficiant de hac dilucidatione.

Ita primum existimamus sapientem omnia maxime scire, vt contingit, &c. Ex prologo.

Vtrum ad metaphysicum per se pertineat cognoscere omnes quidditates rerum in particulari. D

Dilucidatio nona.

Quæst. 16. Cap. 20. Vidam respondentes huic controuersię tres recitant opiniones, quarum prima videtur esse Ægidij 1. huius, & 1. poster. tenentis, quòd ad metaphysicum spectat cognoscere quamlibet quidditatem, secundum quòd quidditas est, & secundum quòd hęc quidditas: non tamen secundum omnem rationem cuiuscumque accidentis huic quidditati, quia hec pertinet ad

Opinio Alexandri. alias scientias. Secundam opinionem etiam recitant, quòd quidditas hæc, & particularis est prior accidentibus, & accidentia per se respectu illius quidditatis sunt priora accidentibus per accidens: licet ergo quidditas secundum, quòd hæc particularis, & etiam inquantum ad per se accidentia pertineat ad metaphysicum: tamen inquantum mobilis, vel huiusmodi, quæ sunt accidentia per accidens, vt formaliter intellecta

sub ali-

A sub aliquo accidente per accidens pertinet ad aliam scientiam: quia sic est posterior se ipsa intellecta sine illis accidentibus, quæ sunt per accidens: & hęc videtur esse opinio Grecorum, nempe Simplicij, & Alexandri. Ambæ istæ opiniones conueniunt in hoc, quòd aliæ scientię non considerant quidditatem, nec hanc quidditatem in se, sed tantum accidentia sibi. Sed dif ferunt; quia prima opinio dicit, quòd metaphysica considerat quidditatem, & hanc tantum, vt quidditas est. Secunda opinio dicit, quòd metaphysica considerat quidditatem, & hanc quidditatē non tantū vt quidditas est, sed etiam quantum ad per se accidentia. Ponunt deinde suam sententiam 1. sent. quòd ad metaphysicum spectat considerare quidditates omnes in vniuersali tantum, & sub ratione entis, & probant dupliciter: primo quia si metaphysica consideraret quidditates rerum in particulari, tunc alię scientię superfluerent, quod est absurdum dicere: secundo probant per dictum Arist. sapientis est scire omnia, vbi multum temperate loquutus est dicendo, sicut decet, & vt contingit; quia sapientis non est omnia scire quocumque modo, sed vt contingit, idest in communi, & vniuersali.

Sentētia simplicij conuenit cum positione Alex.

In prologo.

Sed in hac determinatione multa dicunt, quæ sunt reprehendenda. Primum quia ipsi non
B obseruarunt ordinem. Secundum, quia non determinarunt quæsitum iuxta sententiam, quam tenuerunt 1. senten. vel saltem debuerunt concordare loca contraria. Tertium, quia se habuerunt tamquàm recitatores, vel tamquàm historiographi, & non vt subtiles indagatores, & speculatores recitando varias opiniones diuersorum. Quartum quia rationes ab ipsis adductæ, vt stabilirent sententiam suam, non concludunt. Prima enim facile solui potest, dicendo, quòd alia ratione metaphysicus considerat quidditates rerum in particulari, & alia ratione ceteræ scientiæ: propter quod non sequitur superfluitas aliarum scientiarum: sufficit enim vt scientiæ distinguantur penes rationes formales: quia eædem res considerantur à diuersis scientijs, secundum tamen diuersas rationes formales: auctoritas Arist. est sano modo intelligenda, vt decet, vel vt contingit, idest secundum rationem formalem suam, quæ est abstractio ab omni materia sensibili & intelligibili. Quintum quia non declarauerunt quid est quidditas, quam Auerrois voluit esse formam, quæ per definitionem illius explicatur. Ob hoc aliqui tenuerunt aliud esse quidditatem, & aliud habens quidditatem, & quòd materia non est pars quidditatis. Aliqui vero dixerūt quidditatem alicuius rei esse formalem rationem illius,
C cum qua est conuertibilis. Aliqui vero dixerunt quidditatem esse rationem obiectiuam ipsius rei, qua res ipsa est formaliter intelligibilis. S. Thomas pluribus in locis suæ doctrinæ præcipue in libello de ente, & essentia tenuit, quòd quidditas est illud, quod significatur per diffinitionem, & per quod res constituitur in proprio genere, vel specie; & aliquando vocatur essentia à philosophis, aliquando vero quodquiderat esse, aliquando forma: cum ergo vario modo loquantur doctores de quidditate, tenebantur aduersarij declarare, quomodo sumebāt quidditatem in præsenti quæsito.

Refellitur positio supradicta.

Soluūtur rationes aduersariorum.

Positiones diuersæ de quidditate.

Cap. 2.

Sextum quia aliud est considerare quidditates in communi, & in vniuersali; & aliud est considerare quidditates communes, & vniuersales: considerare enim quidditates vniuersales & communes est considerare ens, & primas partes entis secundum rationes generales; & hoc spectat ad metaphysicum, vt docet ipse philosophus 4. huius diuinæ sapientiæ, vbi habet, quòd est quædam scientia, quæ speculatur ens, & quæ ei insunt: & si hoc considerassent reliquissent argumentum secundum ab eis adductum: cognitio tantum in vniuersali est imperfecta, eo quòd confusa & indistincta: ergo si metaphysica non cognoscit quidditates rerum
D in particulari, sed tantum in vniuersali, est imperfecta scientia, & aliæ artes sunt perfectæ. Et soluendo hoc argumentum adhuc male se habent dicendo, quòd cognitio in vniuersali est imperfectior, & quòd cognitio scientiæ in particulari est perfectior, quando particulare includit vniuersale: tamen vbi particulare non includit vniuersale, vniuersale non est imperfectius; Quia nō est intelligibile, quòd detur aliquod particulare, quod non includat vniuersale; semper enim inferius includit superius; & propterea sequeretur (stante responsione eorum) quòd physica, & mathematica essent perfectiores metaphysica.

Pulchra consideratio.

Tex. 1.

Non datur particulare nō includēs vniuersale.

Propterea aliter est resoluendum argumentum, vt soluit Caietanus in apostillis super 1. par. S. Tho. quòd considerare aliqua in vniuersali contingit dupliciter: vno modo ex parte rei cognitæ: alio modo ex parte cognitionis in se, vel modi cognoscendi: primo modo scientia in communi dicitur imperfecta & in potentia, & confusa, & vniuersalis: sed secundo modo scientia existens in communibus est perfectior scientia existente in particularibus; quia medium, per quod cognoscit metaphysica, est nobilius medio, per quod cognoscunt scientiæ particulares: propterea ex parte medij & modi cognoscendi metaphysica est perfectior, licet non ex parte obiecti; & hæc est expressa doctrina S. Thomæ in quæst. de veritate. quòd cognitio vni-

q. 14. art. 6.

Quomodo cognitio vniuersalis sit pfectior singulari.

q. 8. art. 1.

uerſalis ex parte obiecti eſt imperfectior particulari, ſed ex parte medij eſt econtra. A

Tex. 1.

Septimo deficiunt ſoluendo primum argumentum, quod erat tale. Ariſt. 6. metaphy. dixit, quòd nulla alia ſcientia conſiderat quodquid eſt, præter metaphyſicam: ergo metaphy. habet cognoſcere omnes quidditates, & ſic in particulari: conſequentia probatur, quia quidditates rerum debent eſſe notæ; ergo ſi in nulla alia ſcientia conſiderantur: ſequitur, quòd tantum in iſta ſunt notæ, & ſic conſiderat in particulari. Soluendo hoc argumentum dicunt, quòd Ariſt. intendit nullam aliam ſcientiam conſiderare quidditates rerum in communi, niſi iſtã metaphyſicã: ſed bene alia ſcientia conſiderat in particulari. Sed hęc ſolutio nulla eſt; quia ſcientiæ particulares omnes accipiunt quod eſt ſui ſubiecti, vel per ſuppoſitionem ab aliqua alia ſcientia, ſicut geometria accipit quod eſt magnitudinis à primo philoſopho, vel per ſenſum, ſicut ſcientia de animalibus accipit quod eſt animal per hoc, quòd apparet ſenſui, vt patet 6. huius: & ideo aliter eſt dicendum, ad metaphyſicum pertinere ſolum conſiderare quod quid eſt in ſe formando & conſtituendo definitionem, oſtendendo ex quibus, & qualibus partibus conſtituitur definitio, cuius ſignificatum eſt ipſum quodquideſt. Aliæ vero ſcientiæ particulares conſiderant definitiones particulares vtendo eis ad demonſtrandum proprias paſſiones de ſubiecto proprio. B

Solutio hæc refellitur.

Tex. 2.

Metaphyſicus & logic⁹ cõſiderãt diffinitionẽ diuerſo tamen modo.

Octauo & vltimo errant tenendo in hac quæſtione, ſicuti & alibi corpus mobile eſſe ens per accidens, non aduertentes mobile eſſe nomen æquiuocum ad aptitudinem, ad motum, & ad fundamentum illius aptitudinis: ſicut riſibile aliquando poteſt ſignificare aptitudinem ad ridendum, aliquando fundamentum ipſius aptitudinis, quod eſt rationalitas, & ſic philoſophi ſumunt mobilitatem pro fundamento aptitudinis, & non pro aptitudine, quo pacto dixerunt eſſe rationem formalem ſubiecti philoſophiæ naturalis: & dato etiam quòd ſumatur pro aptitudine ad motum, non eſt inconueniens ſumi pro ratione formali, circumſcribendo propriã rationem formalem: ſicut ſi eſſet nobis ignotum rationale, & ſumeretur riſibile loco eius, non ergo ly mobile ſumitur pro paſſione, ſed pro ratione formali: & ideo eis non erat laborandum circa hoc.

Mobile eſt nomen æquiuocum.

Dilucidatio quęſiti.

Reſolute ergo dilucidatur quęſitum, quòd ad metaphyſicum ſpectat conſiderare quidditates rerum vniuerſales ſecundum rationes tranſcendentes, & communes, tam reſpectu ſubſtantiarum immaterialiũ, quàm etiam reſpectu ſubſtantiarum materialium: & hæc eſt expreſſa intentio S. Thomę ſuper Boetium de trinitate. Vbi ait metaphyſicam tripliciter nominari, ſcilicet metaphyſica, & ſic eſt de ente diuino. puta de Deo: Prima philoſophia, & eſt de primis cauſis: & ſapientia quia cognoſcit altiſſimam cauſam. Item S. Tho. 2. ſentent. Metaphyſica conſiderat de ſubſtantia inquantum ſubſtantia: & de omni ſubſtantia ſecundum communẽ rationem ſubſtantiæ, & omnia accidentia ſubſtantię. Et in procemio primi ſententiarum habet, quòd iſta ſcientia eſt altiſſima, & conſiderat omnia ſecundum rationem communem naturaliter. Theologia vero ſecundum lumen diuinę reuelationis. Hoc idem habet Comentator 6. metaphy. quòd metaphyſica habet conſiderare de omnibus ſpeciebus entium inquantum ſunt entia, ratio eſt, quia cum ſubiectum metaphy. ſit ens inquantum ens habet conſiderare omnia, prout in eis ſaluatur ratio entis: propria vero prędicata tum ſubſtantiarum ſeparatarum tum etiam materialium ſunt incognita. Propterea dicimus, quòd metaphyſicus habet conſiderare quidditates omnium rerum ſecundum rationes generales & traſcendentes primorum generum, & non ſecundum rationes ſpecificas & indiuiduales propriorum generum & ſpecierũ. Vel aliter & magis reſolute dicas, metaphyſicum conſiderare quidditates in vniuerſali contingit dupliciter: vno modo vniuerſalitate prędicationis vel communitatis: alio modo vniuerſalitate pręciſionis vel abſtractionis formalis: ſecundo modo conſiderat quidditates omnium, non autem primo modo: & ſic ſoluuntur argumenta, quę fieri poſſunt in contrarium. C D

Metaphyſica nominatᵗ prima philoſophia & ſapientia.

diſtin. 3. q. 1. art. 3.

q. 1. art. 2.

In quo quæritᵗ an præter phiſicas vna tantum doctrina ſit.

Commen. 1.

Quomodo metaphyſic⁹ cõſideᵣat qᵈdᵢtates rerũ.

Quæſt. 1.

Ex hac reſolutione facilę ſolui poſſunt multa argumenta, quę tangit quidam nouus expoſitor ſuper hunc primum librum in quęſtione ſua de hac materia: vbi tria principaliter docet de hac re. Primum, quòd non ſpectat ad metaphyſicum diſtinctam cognitionem naturarum omnium habere. Secundum, quòd metaphyſicus quatenus eſt artifex communis, & pręſidet ceteris artificibus non ſolum poteſt multa, ſed debet ipſa intelligere, quæ includunt materiam in ſuis conceptibus. Tertium eſt, quòd omnes ac ſolas eſſentias, quę in ſuis conceptibus nullam includunt materiam, metaphyſicus ipſe vt eſt artifex particularis diſtincte intelligit, & ſic deducit ex hoc tertio quoddam corollarium; quòd entia, quæ ſunt immaterialia, vt ſunt ſubſtantię ſeparatę, diſtinctę intelliguntur à metaphyſico ſecundum omnes conceptus tam generales quàm ſpeciales. Quod quidem corollarium non eſt omni ex parte verum, quia quemadmodum

A admodum quælibet alia res quatuor modis intelligi potest ab intellectu humano. primo quidditatiue, vt si quis consideraret hominem, vt est animal rationale. secundo poterit concipi ipse homo in communi, prout scilicet est substantia. tertio quasi per accidens, vt si quis apprehenderet hominem, vt est naturaliter animal mansuetum, quia esse mansuetum est accidens, seu passio hominis. vltimo potest quis concipere hominem relatiue, vt est animal nobilissimum inter omnes species animalis: sic etiam substantiæ separatæ præsertim Deus, possunt quatuor modis considerari. Nam Deus potest intelligi primo vt est altissima causa, & vniuersaliter secundum quodcunque prædicatum respectiuum ad extra, & sic consideratur relatiue. Potest secundo apprehendi vt sapiens, bonus, iustus, & vniuersaliter secundum rationes attributales, & sic consideratur quasi per accidens; quia istæ rationes attributales sunt veluti passiones Dei. Potest & tertio perpendi, vt ens, vt actus, &c. & sic consideratur in communi, & ad hos tres modos quasi simplices reducuntur considerationes compositæ, puta vt actus purus, summum bonum, ens primum, & similia. In istis enim ipse Deus stat sub conceptu communi relatino, aut negatiuo. Quarto & vltimo consideratur Deus secundum suam propriam B quidditatem, & hæc cognitio est fundamentum ceterarum cognitionum: quam quidditatem circumloquuntur theologi nomine deitatis, & hic est proprius conceptus ipsius Dei: male ergo videtur deducere ipse, quòd in hac vita potest metaphysicus habere proprium conceptum de ipso Deo, cum hic proprius conceptus, vt patet ex hac speculatione, non spectet nisi ad theologum.

Refellitur sententia noui expositoris.

Quatrifariã Deus. considerat ex Caietano. 1.p.q.1.ar.7.

Est etiam consideranda distinctio, de metaphysico, quòd aliud est loqui de metaphysico vt sic, aliud de metaphysico tali. Nam metaphysicus vt sic, non est, nisi ipse Deus, qui est summus sapiens: modo dubitatio non est de Deo, an cognoscat separata secũdum proprios conceptus, sed de ipso homine metaphysico, qui cognoscit per effectus obiecta metaphysicæ, an secundũ proprios & speciales conceptus & quidditatiue seu cognitione distincta, & in particulari intelligat; quia vt dicemus in 2. huius contra Auer. intellectus magnitudini coniunctus nõ poterit substantias separatas quidditatiue intelligere, vt latius ostendit S.Thomas in 1.p. Et hęc sint dicta pro hac dilucidatione huius controuersię.

Proprius cõcept⁹ Dei nõ spectat ad metaphysicũ

Dilucidatione tertia. q.88.art.1.

C

Fere autem & difficillima sunt hominibus ad cognoscendum, &c. Ex prologo.

Num vniuersalia sint difficiliora ad cognoscendum.

Dilucidatio decima.

IN hac dilucidatione duo faciam. primo impugnabo aliqua dicta quorumdam. secundo dilucidabo veritatem. Quoad primum ponunt talem distinctionem, quòd duplex est vniuersale, scilicet in causando, & in prędicando: vniuersale in causando attenditur penes ambitum & extensionem virtutis, vt illud dicatur vniuersalius isto modo, cuius virtus ad plures effectus se D extendit; sicut causa prima, quę tamen in se est singularis, vt opponitur vniuersali in prędicando, cum non prędicetur de pluribus singularibus: vniuersale autem in prędicando est illud, quod diffinitur 1. poste. quòd est vnum in multis, & de multis, quòd scilicet est aptum natum de pluribus prędicari.

Tex. 125. & 1. perhier.

Hęc distinctio posita ab istis est insufficiens: quia cũ vniuersale sit triplex ante rem, in re, & post rem, secundum doctrinam Eustratij 1. ethic. diminute locuti sunt: vniuersale ante rem est causa præhabens virtute totum esse, & posse cuiuscumque rei, & est causa omnium: propterea oportet vt omnia præcedat; vt voluntas diuina est principium effectiuum omnium eorum; quæ sunt extra Deum: similiter intellectus diuinus, in quo sunt ideę omnium existentium extra ipsum, essentia quoque diuina habet rationem vltimi finis omnium factibilium: propterea hoc tale vniuersale ante rem accipitur vt causa effectiua, & causa exemplaris, & finalis, vt voluit S.Tho. 2. sent. Datur & secundo vniuersale in re, & est ipsa natura existens in particularibus, cui non repugnat esse in pluribus, & tale est vniuersale prædicabile, quod definitur 1. perihher. Di-

Vniuersale est triplex. Cap. 3.

dist. 3. q. 2. ar. 2. ad primũ argumen. Cap. 4.

her. Dicitur tertio vniuersale, quod est post rem, & est intentio abstracta à particularibus, qua formaliter aliquid denominatur vniuersale, & est relatio rationis, de quo tractauit Porphy. in prędicab. cum ergo de quolibet istorum possit moueri quæstio, videtur, ꝙ diminuti locuti fuerint non distinguendo hoc triplex vniuersale. A

Præterea fuerunt etiam diminuti non ponendo illam distinctionem, quomodo aliquid potest tripliciter cognosci. Primo cognitione actuali, quando homo actualiter cognoscitur quan tum ad ea, quæ sunt in ipso. secundo potest aliquid cognosci cognitione habituali, & est quando homo siue vniuersale est in proxima dispositione, vt cognoscatur, nisi aliquid impediat. tertio potest cognosci aliquid cognitione virtuali, & est quandocumque inferius cognoscitur in suo superiori, & quando partes virtualiter intelliguntur in toto: hæc distinctio fuit prætermissa ab ipsis.

Triplex cognitio actualis habitualis & virtualis.

Sunt etiam reprehendendę aliquę conclusiones ipsorum: inter alias argumentor aduersus conclusionem, quam ponunt, quòd species specialissima est primum cognitum cognitione confusa actuali via originis; quia eius singulare fortius mouet sensum, arguo supponēdo quædam, quorum vnum est, quòd nihil potest intelligi ab intellectu nostro, nisi intelligatur per species accidentis, & hoc secundum ipsos tenentes substantiam non posse cognosci per propriam speciem. Suppono etiam, quòd quanto accidens est communius, tanto ipsum est certius, & hoc etiam concesserunt ipsi in quæstione de obiecto sensus, quod etiam dixit Auerr. 2. de anima: quia visus potest errare circa album, vel nigrum: sed non errabit circa coloratum vel visibile: & tactus poterit errare circa calidum, vel frigidum, sed non errabit circa tangibile. Tertio suppono, quòd cognitio magis vniuersalis non potest effici in intellectu, nisi per cognitionem accidentium communium, vel non sine accidentibus communibus: nemo enim cognoscit animal nisi motu & sensu, nemo hominem nisi loquela & ratiocinatione. B

Tex. 63.

Istis stantibus arguo sic; illud via originis primo intellectui nostro cognitione actuali confusa occurrit, cuius accidentia primo via originis cognitione actuali à nobis cognoscuntur; patet hæc ex prima suppositione; sed cognitio accidentium generis, & magis vniuersalis prius via originis nobis occurrit, vt patet per secundam suppositionem; ergo semper cognitio magis vniuersalis prius via originis cognitione actuali nobis occurrit: ergo non species specialissima, cuius singulare fortius mouet sensum, est primum cognitum, vt ipsi tenent. C

Ratio efficacissima ꝙ species specialissima non sit primum cognitum.

Præterea illud via originis primo cognitione actuali intellectui nostro occurrit, quod est nobis notius, atque certius: hæc enim fundatur super dicto Arist. 1. physico. vbi habet, quòd innata est nobis via naturalis procedendi à nobis notioribus, atque certioribus; sed magis vniuersale semper est notius, atque certius minus vniuersali: hæc minor etiam patet; quia illud est certius, circa quod sensus & intellectus minus potest errare; sed circa magis vniuersale sensus, vel intellectus minus potest errare; quia quotiescunq; sensus vel intellectus errat in magis vniuersali, errat in minus vniuersali; quia stat errare in particulari, & scire in vniuersali: vt patet 1. poster. ergo sequitur, quòd magis vniuersale est certius, & notius, & primo occurrit intellectui via originis.

Tex. 2.

Error nō est in vniuersali nisi sit in particulari.

Tex. 70.

Contra illam aliam conclusionem, quam ponunt in quæstione alia, quòd magis vniuersale secundum causalitatem est nobis minus notum, quàm minus vniuersale: quia est minus sensibile, arguo sic; prima causa in causando, quæ est primus motor, est notior & magis vniuersalis omnibus alijs motoribus, sicut patet, quia primus motus, qui est diurnus, est notissimus; nam ex illo sunt reliqui motus aliorum orbium, & quilibet istorum motuum est notior in quolibet orbe, quàm motus proprius, qui est ab intelligentia appropriata: sicut ergo motus primus, qui est effectus primę causæ, est notior omnibus alijs; sic etiam & prima causa erit notior omnibus alijs secundis causis, quòd autem motus primus sit notior, ex doctrina Arist. 10. huius patet, vbi habet motum diurnum esse simpliciter notissimum; vt mensura omnium aliorum. D

Tex. 7.

Dnę quoque conclusiones positæ ab ipsis sunt expresse contra Arist. 1. physi. vbi vult, quòd cognitio confusa pręcedat in nobis cognitionem distinctam; quoniam pueri primo appellant omnes homines patres; & omnes fœminas matres, & deinde distinguunt vnumquemque ipsorum: & sic etiam accidit circa cognitionem sensitiuam; quia totum secundum sensum est notius nobis, quàm partes eius: prius enim cognoscimus coloratum, aut album, quàm coloratum inquantum est album, & ratio est; quoniam album cognoscitur per suum contrarium, vt habetur 8. physi. & 3. huius, contrariorum est eadem disciplina; & ex hoc sequitur falsas esse conclusiones, in quibus dicitur, quòd singulare simpliciter est notius nobis, quàm vniuersale.

Falsitas conclusionū aduersariorū.
Tex. 2.

Tex. 15.
Tex. 4.

Quarta

A Quarta quoque conclusio & quinta, quæ loquuntur de cognitione intellectiua, in quibus dicitur, quòd singulare est notius, quàm vniuersale, etiam falsissimæ sunt: quia omne, quod cognoscitur ab intellectu, non cognoscitur, nisi mediāte sensu; sed probatum est sensum prius cognoscere vniuersale, quàm singulare: ergo etiam apud intellectum via originis, quanto vniuersalius aliquid erit, cognitione actuali confusa prius cognoscetur: ad quod facit ratio adducta à S.Tho. quòd omne procedens de potentia ad actum transiens per multa prius peruenit ad medium, quàm ad extremum; sed tale medium est magis vniuersale respectu minus vniuersalis; igitur tam in cognitione sensitiua quàm intellectiua vniuersale, magis prius cognoscitur. Nota etiam, quòd oportet euellere aliud fundamentum, quod isti habent in hac disputatione, quòd inter cognita ab intellectu & à sensu est essentialis ordo originis. Sed contra quia intellectus ex parte sui est æqualiter omnia fieri, vt patet 3. de anima tum etiam ex parte eorum, quæ cognoscuntur; quia si sic semper ad cognitionem posterioris requireretur cognitio omnium priorum; & ista non posset intellectus cognoscere actu, nisi actu omnia superiora præcognouisset. Ex hoc si minus vniuersale esset essentialitet primum cognitum nec actu B posset cognoscere ens, nisi actu præcognouisset omnia minus vniuersalia, tunc multum temporis poneret intellectus ad cognoscendum huiuscemodi intermedia, quæ existunt inter minus vniuersale & magis vniuersale, quod est falsum. Propterea bene datur ordo essentialis inter primum cognitum, quod est ens, & quodcumque aliud, cum ens sit forma generalissima ipsius intellectus, sicut forma corporeitatis est forma generalissima ipsius materiæ: vnde sicut inter formam corporeitatis & alias est ordo essentialis, non autem inter alias formas inter se; ita inter primum cognitū, quod est ens & alia cognita est ordo essentialis, sed non inter alia cognita quæcumque. Ita etiam dico esse apud sensum; hæc de primo.

Procedēs de potentia ad actum prius venit ad medium quàm ad extremū.

Tex. 18.

Non datur ordo essentialis inter cognita.

Ordo essentialis inter quæ datur.

Quoad secundum nota, quòd determinatio veritatis nullibi verius haberi potest, quàm apud S. Thomam 1. par. vbi habetur, quòd semper cognitum est proportionatum cognoscenti: & quia quadruplex est cognoscens, icirco quadruplex erit cognitum. Quoddam est cognoscens, cuius esse est subsistens, & hoc est diuinus intellectus, cuius primum cognitum & adæquatum erit ipsum esse subsistens, quod est naturale sibi tantum, & supra facultatem cuiuscumque alterius cognoscentis. Aliud est cognoscens, cuius est esse differens ab essentia & C separatum ab omni materia, & hoc cognoscens erit Angelus, cuius primum cognitum, & adæquatum erit substantia sua vestita speciebus intelligibilibus. Tertium cognoscens est illud, quod habet esse in materia, & hoc est anima nostra, quæ habet duas virtutes cognoscitiuas. alteram, quæ non est actus alicuius organi corporalis, vt intellectus; & obiectum eius est illud, quod est abstractum à materia indiuiduali, & hoc est forma in materia, quod aliqui vocant ens concretum quidditati sensibili: alteram virtutem cognoscitiuam habet, quæ est actus organi corporalis, vt sensus, cuius obiectum cognitum erit singulare: sed quia istæ duæ virtutes, quæ sunt intellectus & sensus cognoscunt successiue: propterea semper id, quod primo apprehenditur ab eis est vniuersalius, & deinde minus vniuersale; & hęc est expressa intentio Arist. 1. physi. vbi habet, quòd ab vniuersalibus semper est inchoādum in quacumque cognitione, siue sensitiua, siue intellectiua.

q. 12. art. 4. & eod. libro q. 85. art. 3.

Cognoscens est quatruplex.

Tex. 3.

Nota etiam pro solutione præsentis quęsiti; quòd si loquamur de vniuersale ante rem dico, quòd est difficilius cognitu secundum substantiam: si vero loquamur de vniuersali in re, & post rem, dupliciter de eis loqui possumus, vel quantum ad inuestigationem naturalium pas- D sionum, & causarum, vel quantum ad terminos simplices ipsorum. Primo modo sunt difficillima cognitu, sed secundo modo sunt faciliora: quia doctrina resolutiua est difficilior quoad inuestigationem proprietatum & causarum: & propterea Porphy. declarans vniuersalia in libro suo prædicabilium dixit, quòd prędicabilia faciunt ad sciendа prędicamenta, & ad artem diuisiuam, definitiuam, & demonstratiuam; & sic etiam potest glosari textus Arist. hic; vt glosat S.Tho. quòd vniuersalia sunt difficilia hominibus ad cognoscendum quoad inuestigationem subtilem proprietatum & causarum ipsorum.

Vniuersale ante rem difficile cognoscitur.

Porphy.

Essent argumenta multa soluenda circa decisionem veritatis de primo cognito: verū quia soluit Caietanus libello de ente, & essentia; & Capreo; & multi alij. Propterea silentio hęc pertransibo: nec oportet longo sermone pertractare ea, quę quidam alius doctor disputat contra Caietanum 1. par. & Capreolum 1. senten. de cognitione singularium; quia 7. metaphy. erit proprius sermo de hac re, vnum tamen duxi esse animaduertendum, quòd argumenta, quę facit ipse neotericus contra Caietanum, quibus nititur probare singularia posse cognosci per proprium conceptum, non concludunt; quia primum argumentum, in quo asserit proprium conceptum rei nihil aliud esse, quàm proprium verbum mentis siue nomen mentale, quo intellectus

q. 1. 1. sent. distin. 8.

q. 86. art. 35. dist. 35. dilucid. 13.

tellectus ipse secum quasi loquitur, siue illud sit productum per actum intelligendi, siue sit ip se actus intelligendi; sed intellectus non tantum ratiocinatur de vniuersalibus, sed etiam de singularibus, tam materialibus, quàm immaterialibus; ergo intellectus concipit omnia singularia proprijs conceptibus, cuius oppositum docuit Caie. vbi supra, quòd non datur in nobis aliquis proprius conceptus rerum materialium singularium. Secũdo arguit, quia, ea quæ sunt in voce, sunt signa eorum, quæ sunt in mente siue in intellectu; sed in voce sunt nomina propria singularium materialium: ergo & in intellectu. Tertio quia satis liquet singularia omnia percipi à nostro intellectu, non solum vt continentur in suis vniuersalibus, sed etiam in seipsis; ergo manifeste sequitur ea percipi per proprios & peculiares conceptus, & sic vult opinionem Capreoli esse quoddam commentum & fictitium, sic etiam & Caietani opinionem. A

Defenditur doctrina S. Tho. contra neotericos.

Sed hic longe distat à veritate; quia dupliciter experimur nos intelligere aliquid, scilicet in seipso, vel in alio: in seipso quidem, cum cognoscendo formamus in nobis conceptum illius rei, quam intelligimus, sicut intelligendo animal formamus in nobis conceptum propriæ rationis formalis ipsius animalis, & cum percipimus bouem formamus in nobis proprium conceptum illius speciei: in alio vero cum vnum concipimus, & aliud in illo conceptu arguimus inuenire, quod tamen quid sit non concipimus, sicut cum concipimus sapientiam infinitam esse quamdam rem excellentissimam sub ipsa arguimus aliã rem, quid tamen sit illa res ignotum est; sic enim res illa est quodammodo nota, & quodammodo ignota, nota quidẽ in alio, scilicet in conceptu sapiantiæ infinitæ, ignota vero secundum suam propriam rationem formalem, & consequenter in proprio conceptu, ignota directe, & nota arguitiue; nota quantum ad quæstionem an est, & ignota quantum ad quæstionem quid est: & hoc modo tenet Caiet. singularia materialia esse nota intellectui nostro: quia numquàm experimur nos illa directe concipere, quamuis concipiamus ea in communi: si enim conciperemus hoc album, aut hunc hominem proprio conceptu, tunc haberemus quidditatiuam cognitionem huius singularis, & sic singulare hoc esset quidditatiue diffinibile, quod est contra omnem doctrinam peripateticam. B

Opinio Caiet. optima.

Ex hoc formaliter soluendo argumenta dicimus ad primum, negando minorem, quòd habeamus proprium conceptum formalem directe de singularibus ipsis. Ad secundum dicimus, quòd licet propria nomina singularium sint in intellectu, non tamen directe, vt dictum est. Ad tertium quoque negamus minorem, quòd percipiamus singularia per proprios & peculiares conceptus: negamus etiam hoc non sufficere ad cognoscenda singularia, vt ipse primatim refellendo Caiet. videtur asserere. De qua re latius etiam Ferrariensis 1. contra gentes. differit: verum quia fusius disputabitur hæc materia in 7. meth. hæc sint obiter dicta. C

Cap. 65.
Dilucid. 13.

Oportet enim hanc primorum principiorum, & causarum esse speculatiuam, &c. Ex prologo.

Vtrum metaphysica sit scientia practica, vel speculatiua. D

Dilucidatio vndecima.

Quid praxis habens conditiones aliquas iuxta aliquorũ sententiam.

N hac dilucidatione tria videntur esse dicta non secundũ mentem S. Tho. & veritatem à nostris aduersarijs. Primum est definitio tradita de praxi: dicunt enim, quòd praxis est actus alterius potentiæ ab intellectu naturaliter posterior intellectione natus dici conformiter intellectui recto, quatenus est actus rectus. In hac definitione ponunt genus, & quatuor differentias, genus est actus, quia omnis praxis est actus, sed non econtra: generatio enim & corruptio sunt actus, sed non sunt praxes, differentiæ sunt quatuor, quas dicũt esse conditiones requisitas ad hoc, vt aliquis actus praxis dicatur. Prima est, quòd sit actus alterius potentiæ ab intellectu; quod probant, quia aliter nec intellectus nec scientia extensione fieret practicus: stando enim precise in actibus intellectus numquàm intellectus dicitur extendi, cum extensio sit migrare in aliud genus; hanc differentiam ponunt

propter

A propter logicam & rethoricam, quæ ab ipso Aureolo positę sunt practicæ, quæ tamen sunt speculatiuę, cum pertineant ad intellectum. Secunda conditio est, vt naturaliter sit posterior intellectione: signum autem, quia actus, qui vel præcedunt intellectionem, vel qui ad illam nullum habent ordinem; vt actus vegetatiuæ potentię, vel sensitiuę non possunt dici praxes, sed solummodo actus voluntatis, siue sit volitio, quę est actus elicitus, siue sit fugere, vel prosequi, qui sunt actus imperati: soli enim isti sunt naturaliter posteriores intellectione: ergo conditio hæc secunda posita est ad differentiam actuum naturalium. Tertia conditio est, vt sit actus conformis rationi rectæ, & hoc probat ex 6. ethicorum, vbi dicitur, quòd electio recta necessario requirit rationem rectam, & etiam probat ex S. Augustino xv. de trinitate, vbi habet, quòd intellectus intelligit sibi, & alijs. Quarta conditio est, quòd praxis est actus, qui potest recte, & non recte elici; & hoc significatur, cum dicitur ad hoc, quòd sit rectus. Cap. 5. Cap. 8.

Sed contra hoc dictum sic argumentor Arist. 1. cæli. ait, omne multiplex prius est distinguendum, deinde definiendum: sed hoc nomen, praxis, est multiplex: igitur prius erat distinguendum ab ipso, & postea definiendum: probatur minor per Commẽtatorem. 1. ethic. quòd B praxis, & endelechia distinguuntur secundum proprias significationes: nam praxis idem est, quod actus: & praxis potest accipi tripliciter. Primo pro quacunque operatione cuiuscunque potentiæ. Secundo pro operatione, quæ est in potestate voluntatis, siue sit respectu finis, siue eorum, quę sunt ad finem. Tertio accipitur pro operatione, quæ est in potestate voluntatis respectu mediorum ad finem tantum: patet igitur quomodo praxis est quoddam multiplex; ideo hoc nomen erat prius distinguendum, & deinde definiendum. Reprobatur opinio de praxi. Tex. 110. Cap. 1. Praxis accipitur tripliciter.

Præterea definitio, vt dicit Arist. 8. huius, debet esse oratio breuissima, per vltimum genus & differentiam: modo hæc definitio tradita ab ipso non est oratio breuissima, sed longa, vt patet: ideo reprehendenda à philosophis. Præterea hæc definitio est superflua; quia secunda differentia abundat, si additur tertia: nam in illa particula, actus natus elici conformiter rationi rectæ, intelligitur illam esse naturaliter posteriorem ratione recta: quia omne illud, quod est aptum natum regulari ab aliquo, est naturaliter posterius eo; sed praxis est operatio apta nata regulari à ratione recta: ergo est posterior intellectu. Præterea per illam tertiam conditionem sufficienter praxis potest distingui ab actibus naturalibus ipsius potentię vegetatiuæ, C & sensitiuę: quia non sunt apti nati regulari à ratione recta; ergo, &c. Tex. 6.

Quarta etiam differentia est superflua, & intelligitur in tertia: quia omnis actus, qui est natus conformiter elici rationi rectæ, contingit rectè & non rectè regulari; quia omne aptum natum esse tale, contingit esse & non esse tale, quia, vt dicitur 1. perhier. aptum natum euenire est species contingentis ad vtrumlibet; & sic quarta differentia est superflua, ex consequẽti tota descriptio est reprehendenda; melius est ergo diffinire ipsam prout definit Eustratius 1. Ethic. quòd praxis est operatio hominis secundum electionem, & est ad mentem S. Thomę, vt patet 1. Ethicorum: hæc definitio est breuissima, & facit ipsam differre ab actibus omnium aliarum potentiarum. Primo ab operatione intellectus, quę non est secundum electionem, sed naturaliter. Similiter etiam ab operationibus aliarum potentiarum, puta vegetatiuæ & sensitiuę, quæ sunt necessarię, & non subiacent imperio voluntatis. & ex hoc clarius habemus, quòd cum operatio voluntatis sit duplex, altera quæ est subiectiue in voluntate, vt velle, amare, & appetere, altera vero dicitur esse in alia potentia mota per imperium voluntatis, sicut est videre & ambulare: vtraque operatio dicitur praxis, & sic definitio eius est clarissima D dicendo, praxim esse operationem hominis secundum electionem; vel esse operationem voluntatis elicitam, vel imperatam. Ex hoc etiam habes differentiam inter intellectum practicũ, & speculatiuum: quia intellectus speculatiuus habet finem suum intra se, & habet formam intelligibilem, vt principium cognitionis, quam intra se considerat, & habitus eius ab obiecto: Intellectus vero practicus habet finem suum extra se, & accipit formam intelligibilem, vt principium operis, & vtitur formis corporis, tanquam instrumẽto in applicatione operis ad extra, & per suam operationem est causa eorum, quæ sibi subduntur: & propterea dicitur, quòd intellectus speculatiuus extensione fit practicus. Cap. vlt. Cap. 3. Lect. 3. Vera sententia de praxi. Operatio voluntatis duplex. Quę est vera definitio praxis.

Secundum dictum illius est contra Aureolum, qui soluendo sex argumenta tenet, quòd logica non est practica, sed speculatiua. Sed contra Aureolum & istos est sustinendum secundum rei veritatem logicam non esse practicam, nec speculatiuam præcisè. Et pro intellectione istius veritatis est sciendum, vt docet S. Thom. 4. Metaph. vbi Arist. dicit circa idem genus versari sophisticam, dialecticam, & philosophiam, distinguit ibi, quòd dialectica potest considerari secundum quod est docens, & secundum quod est vtens. Prout est docens habet considerationem de intentionibus secundis instituens modum, quomodo Com. 5. Logica duplex docens & vtens.

per

per eas poſſit procedi ad cõcluſiones in ſingulis ſcientijs probabiliter extendendis, & hoc do- A
monſtratiue facit, & ſic poteſt dici vera ſcientia. Vtens verò eſt ſecundum quòd modo adiũ-
cto vtitur ad concludendum aliquid probabiliter in ſingulis ſcientijs, & ſic recedit à modo
ſcientiæ; quia prout eſt docens dictũ eſt, ꝙ eſt ſcientia. Stante hac diſtinctione arguo primo de
logica vtente, quòd non eſt nec practica, nec ſpeculatiua ſic; ſcientia adminiculans practicæ &
ſpeculatiuæ eſt neutra: quia qua ratione eſſet ſpeculatiua, eadem ratione eſſet practica, cum
vtrique deſeruiat; ſed logica eſt huiuſmodi, vt dicit Simplicius ſuper prædicamenta, & Auer.
Con. 3. 7. huius, quòd logica vſitatur in aliis ſcientiis inquantum eſt inſtrumentum ſciendi, & diſtin-
guendi verum à falſo: ergo, &c.
Tex. 2. Et ſi dicis, quòd Ariſto. 6. metaphy. diuiſit ſcientiam in practicam & ſpeculatiuam: ergo
Logica eſt organum. logica vel eſt practica vel ſpeculatiua. Reſpondetur, quòd logica non eſt ſcientia, ſed eſt mo-
dus ſciendi & inſtrumentum, ſiue organum aliarum ſcientiarum, loquendo de hoc membro;
ſi vero loquamur de alio membro, nempe de logica docente, dico etiam ipſam non eſſe nec
practicam nec ſpeculatiuam preciſe, non practicam, quia ſcientia practica eſt de obiecto ope-
rabili, & ſcientia ſpeculatiua de obiecto non operabili; ſed logica non eſt de obiecto operabili: B
quia ipſa non operatur ſuum obiectum, ſicuti ars fabrilis & equeſtris; nec etiam eſt de obiecto
non operabili, vt eſt phyſica vel metaphy. ergo hoc modo nõ eſt nec practica, nec ſpeculatiua:
q. 21. art. 1. probatur minor, quia obiectum ipſius logicæ eſt ens rationis ſecundum S. Thomam de veri-
Ens rationis quid ſit. tate, & diuiditur in negationem & relationem, & hæc non fit ab intellectu, nec reperitur in re-
rum natura, ſed conſequitur ipſam rem obiectam intellectui, & talis cõſequutio poteſt fieri ad
primam, ad ſecundam, & ad tertiam operationem intellectus; Si fit ad primam operationem
ſic vocatur his terminis, genus, ſpecies, ſingulare. Si vero ad ſecũdam, nominatur his terminis,
enunciatio, oratio, &c. Si vero ad tertiam; nominatur his terminis, ſyllogiſmus, enthimema,
exemplum, inductio, &c. Patet igitur, ꝙ obiectum logicæ nec actu eſt in rerum natura, nec fit
Logica non eſt ſpeculatiua nec practica. ab intellectu: propterea non poteſt dici nec ſpeculatiua preciſe, nec practica preciſe, ſed dici-
tur neutra, ſicut ſenſus communis non eſt nec viſus, nec auditus, neque aliquis alius ſenſus ex-
terior preciſe, ſed alterius ordinis ab illis.

Tertium quoque eſt notandum, circa quod videntur deficere iſti, nam reſpondentes huic
argumento, ſicut ſe habet Theologia ad perficiendum nos in eſſe ſupernaturali, ſic metaphy. C
ad perficiendum nos in eſſe naturali, ſed illa ponitur practica; quia perficit nos per amorem
charitatis, quæ eſt eſſe ſupernaturale; ergo metaphy. eſt practica, quæ nos perficit in eſſe natu-
rali. Dicunt, ꝙ non eſt ſimile, quia theologia diuina perficit nos in amore charitatis, quia eſt
actus elicitus à voluntate, & per conſequens eſt vere praxis: in hoc enim decipiuntur: quia
theologia ſupernaturalis licet non ſit nec præciſe ſpeculatiua nec præciſe practica, ſed eminen-
Theologia ſupernaturalis nõ eſt preciſe practica nec ſpeculatiua. ter vtraque, ſicuti ſol eſt eminenter calidus, & ſiccus, & ſi vellemus proprie loqui, diceremus
potius, ꝙ theologia ſupernaturalis eſt magis ſpeculatiua, quàm practica: tum quia principa-
lius agit de rebus diuinis, quàm de actibus humanis, tum etiam quia ſi agit de actibus huma-
nis, agit propter ſpeculationem Dei, in qua conſiſtit ęterna beatitudo, & propter hoc differt
opinio illorum ab opinione noſtra: quia ipſi tenent beatitudinem conſiſtere in operatione
Beatitudo eſt actus intellectus. voluntatis; nos autem in operatione intellectus: quia viſio eſt tota merces, vt docet Auguſti-
nus: xv. de trini. propterea caue ne decipiaris tenendo theologiam eſſe vere practicam, quia
Cap. 8. etiam ſecundum ipſos aduerſarios, ſcientia vere practica eſt, cuius finis eſt opus, & vere ſpecu-
Tex. 1. latiua cuius finis eſt contemplatio veritatis, vt docet Ariſt. 2. metaphy. ad principium, ſed finis D
theologiæ ſupernaturalis eſt contemplatio veritatis iuxta illud, hæc eſt vita æterna, vt cogno-
ſcant te ſolum verum Deum, & quem miſiſti, &c. igitur theologia ſupernaturalis magis ſpe-
Ioan. 17. culatiua, quàm practica dici debet, licet ſit altioris ordinis, vt dictum eſt.

Dilucidatio cõtrouerſiæ. Dilucidatio quæſiti pręſentis facile haberi poteſt ex ipſomet Ariſt. hic in litera, vbi habet:
oportet enim hanc primorum principiorum, & cauſarum eſſe ſpeculatiuam: cum ergo meta-
phy. ſit contemplatrix primorum principiorum & primarum cauſarum: ergo ſequitur, quòd
Tex. 2. ſit ſpeculatiua & non practica. Hoc etiam docet Ariſto. 6. huius diuinæ ſapientiæ ad princi-
Tres ſunt philoſophię pium; vbi habet tres eſſe philoſophias theoricas, mathematicam, phyſicam, & theologiam na-
turalem. Poteſt etiam probari hac ratione: ſcientia practica eſt illa, cuius finis eſt operatio vo-
Finis metaphyſici quis ſit. luntatis elicita, vel imperata, ſed finis metaphy. non eſt operatio voluntatis elicita, vel impe-
rata, ergo metaphy. non eſt practica ſcientia, ſed ſpeculatiua, vt dictum eſt: nam finis ipſius
metaphy. eſt ſpeculari altiſſima entia, quod ſpeculari non eſt ordinatum ad aliquam opera-
tionem regulandam, quæ eſt vera praxis nec actualiter, nec hâbitualiter, cum ſcientia practica
ſemper debeat extendi aliquo modo ad praxim, ſicut ipſe intellectus extenſione fit practicus,
vt

A vt docet philosophus 3. de anima: cum obiectum ipsius metaphy. sit speculabile, & modus procedendi, quo vtitur metaphy. sit etiam speculatiuus; sequitur de necessitate ipsam esse puram speculatiuam, vt clarissime ex dictis elici potest. Tex. 49.

Maxime vero principalis scientiarum, & magis principalis subseruiente est, &c. Ex prologo.

Vtrum speculatiua scientia sit nobilior practica.

Dilucidatio duodecima.

B

Irca hanc controuersiam respondent Quidam duo tangentes contra veritatem. Primum, ponendo vnam propositionem particularem, quòd aliqua speculatiua scientia est nobilior omni practica: & ideo speculatiua est simpliciter nobilior practica; probant istam propositionem tali ratione, illa scientia, quæ est gratia speculandi verum, est nobilior scientia, quæ est gratia vtilitatis & vsus: quia per scientiam, quæ est gratia speculandi verũ, cõuenimus cum substantijs separatis, quæ sunt entia nobilissima; sed per scientiã, quæ est gratia vsus potius differẽtes sumus ab eis: modo speculatiua ꝑst gratia speculandi verum, practica est gratia vsus: ergo sequitur, ꝙ aliqua speculatiua est nobilior practica. Aliud est, quod tangunt, aliqua practica est nobilior speculatiua, sicuti est theologia supernaturalis, quæ, cum sit practica simpliciter, est nobilior metaph. quæ est speculatiua, & sic intelligendus est Aristo. quòd metaphy. est nobilior omnibus scientijs humanitus inuentis. Per quid cõuenimus cũ intelligẽtijs.

C Sed contra primum dictum arguo quærẽdo ab ipsis, vel intelligunt quòd omnis speculatiua naturalis est nobilior omni practica præter theologiam supernaturalem, vel particulariter, quòd quædam speculatiua præter theologiam est nobilior omni practica: Si primo modo, sequeretur, quòd geometria, quæ est de quantitatibus, esset nobilior scientia morali, quæ est de virtutibus: & philosophia naturalis, quę est de elementis, esset nobilior medicina, quæ est de corpore humano: hoc autem est falsum; quia melius est scire virtutes animi, quàm quantitatem & sanitatem corporis, & quàm materiam primam, vt patebit infra. Si vero intelligunt secundo modo particulariter, ꝙ aliqua speculatiua sit nobilior omni practica pręter theologiam; etiam falluntur: quia ratio adducta est vniuersalis, quandoquidem finis cuiuscunque speculatiuę est veritas, qua speculatiuus conuenit cum substantijs separatis: & finis cuiuscunque practicę est opus, per quod differt à substantijs separatis. Pręterea sequitur, quòd theologia secundum ipsos sit minus nobilis, quàm aliqua speculatiua, quod est absurdum: consequentia probatur per verba ipsorum; dicunt enim, quòd speculatiua est simpliciter nobilior practica, & theologia supernaturalis est practica, & sic erit ignobilior aliqua speculatiua; quod erit absurdum dicere. Præterea theologia supernaturalis, de qua loquuntur

D ipsi, habet idem subiectum cum metaphy. non enim differunt, nisi quia in theologia supernaturali subiectum est Deus sub ratione deitatis: in metaphy. vero est Deus sub ratione primæ causę & primi entis: vnde metaph. dicitur theologia, vel quia est de Deo, vel quia Deus ipsam habet cognoscendo seipsum in se: sed Deus sub ratione deitatis, & sub ratione primę causę non differt secundum magis nobile & minus nobile: ergo theologia & metaphysica sunt in eadem nobilitate ex parte subiecti vt res, licet differant ex parte subiecti, vt subiectum est, vt latius docet Caietanus in expositione primę partis; est etiam differentia inter theologiam, & metaphysicam, quantum ad aliqua reuelata diuinitus, quæ magis faciunt augmentum in scientia, quæ est theologia supernaturalis. Quare metaphysica dicatur theologia. q. 1. art. 6.

Et ideo pro resolutione veritatis est sciendum, quòd triplex est bonum, scilicet vtile, delectabile, & honestum, & ratio est, quia omne bonum inquantum bonum est appetibile, vel erit appetibile propter aliud, vt potio amara appetitur propter sanitatem, & hoc vocatur bonum vtile; vel est appetibile propter se, vt voluptates, quę aliquando sunt inhonestæ; & tñ appetũtur, & sic est bonum delectabile; vel est appetibile propter se tantum, & non propter aliud, & tale vocatur bonum honestum, & sicuti tribus modis capitur bonum, ita etiam tribus mo- Decisio veritatis.

dis capitur melius. Primo modo idem est, quod vtilius, & sic scientia practica dicitur me- A
Melius capitur tripliciter. lior scientia speculatiua: secundo modo capitur melius, quod est honestius, & sic scientia spe-
culatiua est melior scientia practica: quia honestior, Tertio modo capitur melius, quod idem
est, quod delectabilius, & hoc dupliciter, vno modo loquendo de delectatione simpliciter re-
gulata ratione, & sic scientia speculatiua est melior scientia practica: alio modo loquendo
de delectatione sensuali, & sic sciētia practica est melior scientia speculatiua, quę quidem spe-
culatiua potest comparari ad scientiam practicam, vel ratione obiecti, vel ratione finis: si ratio-
ne obiecti, illa scientia est nobilior, quę est de nobiliori obiecto, & quia obiectum speculabile
semper est nobilius obiecto operabili; idcirco scientia speculatiua semper erit nobilior scien-
Speculatiua semp est nobilior practica. tia practica. Si vero considerabitur scientia ratione finis, hoc erit etiam dupliciter, vel ratione
finis cōmunis & remoti, vel ratione finis proximi. Si primo modo comparabitur scientia spe-
culatiua ad practicam, semper scientia speculatiua erit nobilior practica: quia vltimus finis
scientiarum speculatiuarum est scire, & vltimus finis scientiarum practicarum est operari: mo
do scire est semper nobilius ipso operari: idcirco hoc modo scientia speculatiua erit nobilior
practica. Si vero considerabitur finis proximus ipsarum scientiarum, tunc aliqua scientia pra- B
ctica erit nobilior aliqua scientia speculatiua: nam scientia moralis, quæ est practica, & finis
Finis sciētiæ moralis quis sit. eius proximus est regulare subditos, & operari secundum virtutem, est nobilior scientia spe-
culatiua, cuius finis proximus est scire, quòd linea sit longitudo sine latitudine, cuius extrema
sunt duo puncta; quod pertinet ad geometriam, vel scire materiam primam, quod pertinet ad
Tex. 51. naturalem philosophiam, vel aliqua alia entia vilia, de quibus Aristo. loquens 12. metaph.
aiebat, inconueniens est de quibusdam meditari, & dignius est quædam non videre, quàm vi-
dere. Hęc est dilucidatio illius primi puncti.

Secundum, quod habent illi Doctores, est, quòd ponūt theologiam supernaturalem simpli-
Quæst. 4. Sententia Ægidij. citer practicam, & hoc supponūt hic: quia in prologo primi senten. formant quasdā rationes
friuolas ad illud probandū: sed ne ieiuni trāseamus circa hoc. Est sciendum, ꝙ Ægidius tenuit
1. sent. in prologo, theologiam non esse nec speculatiuā, nec practicam, sed affectiuam, quod
probabat sic: quia illa scientia nec est speculatiua nec practica, sed affectiua, cuius finis princi-
palis est amor vel affectio; sed finis principalis theologiæ supernaturalis est amor vel affectio;
1. Cor. c. 13. iuxta illud Apostoli: finis præcepti est charitas; igitur theologia nec practica, nec speculatiua C
est, sed affectiua. Secundo etiam probabat sic, illud habet rationem finis, quod habet rationem
melioris; sed in via amor Dei est melior cognitione Dei: quam habemus per fidē, vt patet 1. ad
Cap. 13. Corin. maior horum charitas est; & sic sequitur theologiam supernaturalē esse affectiuam, cū
pertineat ad voluntatem: quia practicum & speculatiuū pertinent ad intellectum, & affectiuū
Opinio Ægidij reprobatᵉ à theologis. ad voluntatem. Hęc opinio non sustentatur à theologis: quia omnis scientia vel attingit suum
obiectum per actum, qui sistit in sola cognitione veritatis, vel per actum, qui dirigit in exerci-
tium vtilioris operis; sed scientia, quæ attingit suum obiectum per operationem, quæ consistit
in sola cognitione veritatis, est speculatiua; illa verò cuius actus dirigit in exercitium vtilioris
operis est practica: ergo omnis scientia est speculatiua vel practica, & sic non datur scientia
affectiua. Præterea ex parte obiecti arguitur sic: omnis scientia, quæ habet obiectum agi-
bile vel factibile à nobis, est vera practica; illa vero, quę habet obiectum non agibile nec facti-
bile à nobis, est vera speculatiua; sed omnis scientia est huiusmodi: quia vel habet obiectum
agibile & factibile, vel non; ergo omnis scientia vel est speculatiua vel practica; & sic non da-
Soluuntur rationes Ægidij. tur affectiua, vt ponit Ægidius. Nec rationes suę sunt alicuius momenti, quia licet finis prǽce- D
pti sit charitas, subdit Apostolus, de opere bono, & sic finis theologię nostrę est bonum opus
informatum charitate, ex consequenti prima ratio sua potius concludit ipsam esse practicam,
quàm speculatiuam, aut affectiuam. Similiter secunda ratio idem concludit. Nec etiam susti-
Opinio Durand. netur opinio Durandi 1. sentent. in prologo, qui distinxit de theologia, quòd est duplex. Al-
tera, quę dicitur habitus eorum, quę in sacra scriptura traduntur, & hāc voluit esse practicam:
quia habet pro subiecto suo aliquid agibile vel factibile à nobis: altera vero theologia est ha-
bitus, quę est defensiua fidei, & declaratiua eorum, quę pertinent ad finem, & hanc voluit esse
Reprobatio. speculatiuam. Hęc enim distinctio esset alicuius momenti, quando vna non ordinaretur ad
aliam, & quando theologia esset quędam scientia finita considerans tantū vnum gens entium,
sicuti scientię, quę sunt acquisitę lumine naturali, in quibus alia est speculatiua, & alia practi-
ca; sed cum sacra theologia sit altior, & vnica ratione formali consideret omnia sua, non potest
dici, quòd hęc sit practica, & hęc speculatiua: quia sequeretur, quòd alia ratio formalis esset il-
la, qua theologus defendit fidem, & alia ratio formalis esset illa, qua theologus considerat ea,
quę traduntur in sacris litteris, quod est absurdum magnum.

Propterea

A Propterea dicendum est distinctionem, quam agit Durandus, esse fictitiam, & similiter asserendum est opinionem horũ esse falsam: quia ex alio extremo voluerunt incedere, tenendo esse practicã simpliciter. Stat ergo dilucidatio veritatis in hoc, ꝙ cum theologia supernaturalis nostra nihil sit, quàm impressio & sigillũ proprium scientiæ diuinæ & beatorum: qm̃ vtraq; est de Deo sub ratione deitatis: consequens est, ꝙ sicuti scientia Dei & beatorũ nec est practica simpliciter nec speculatiua simpliciter, sed eminenter & altioris ordinis, continens rationem speculatiuæ, & practicæ, & affectiuę. Ita etiam hęc nostra theologia non est iudicanda speculatiua tantum, nec practica tantum, nec affectiua tantum, sed eminenter comprehendens in se conditiones omnium istarum scientiarum. Et confirmatur hoc, quia scientia subalternans & subalternata sunt eiusdem generis, sed scientia Dei & beatorum est subalternans, theologia vero nostra est subalternata, si igitur scientia Dei & beatorum est in genere scientiarum eminenter continentium conditiones scientiæ practicæ, speculatiuæ, & affectiuę: igitur & nostra: & licet tractet de actibus humanis, de virtutibus, de operibus, &c. hæc tamen omnia ordinantur ad cognitionem Dei optimi maximi, in qua consistit nostra felicitas, habens in se eminenter omne desiderabile. De his latius scripsimus in prologo primi sententiarum, cõtra Bachonum, qui disputat de nostra theologia, num possit esse tertia species inter habitus intellectuales, ita quòd specifice distinguatur à practica & speculatiua, vbi soluimus rationes quas format contra S. Thomam. Dilucidatio veritatis. B Contra Ioanuẽ Bacho.

Sed vt dicimus homo liber, qui suimet dicitur non alterius causa est, &c. Ex prologo.

An homo sit liber & quomodo.

Dilucidatio decimatertia.

C

Via hæc verba adducuntur à S. Tho. 1. p. vbi disputat de libero arbitrio hominis argumentando, quòd homo non sit liberi arbitrij; quia liberum est, quod sui causa est, vt dicitur 1. metaphy. quod ergo mouetur ab alio non est liberum; Sed Deus mouet voluntatem hominis, vt scribitur libro prouerb. Cor regis in manu Dei est, & quocunque voluerit vertet illud. & ad Philip. scribitur etiam, Deus est, qui operatur in nobis velle & perficere: igitur homo non est liberi arbitrij. Asserit etiam Arist. hic, quòd metaphysica non dicitur esse possessio illius naturę, quę est multipliciter serua & ancilla; sed natura humana est huiusmodi: ergo videtur, quòd non sit libera: propterea non erit incongruum aliqualiter tangere in præsenti hanc difficultatem, pro explicatione verborum Arist. licet sciamus, quòd pertractatio de libero arbitrio spectet & ad philosophum moralem, & ad theologum, tamen, cum hęc nostra scientia, quam profitemur, sit vniuersalissima, & de omnibus disputet, poterit etiam & hanc dubitationem dilucidare. Pro cuius intellectu sciendum est, quòd fuerunt duæ extremæ opiniones, quarum vna fuit illorum, qui dixerunt nedum homines, sed etiam bruta animalia habere liberum arbitrium: motiua istorum fuerunt; quia cum dicat. Arist. 3. ethi. vbi agit de voluntario & inuoluntario, pueros & bruta communicari in voluntario: sed per hoc dicitur aliquis liber, quia habet actus voluntarios; igitur in brutis reperitur libertas. Secundum motiuum istorum erat, quia Arist. 8. phy. docet, ꝙ in omni eo, quod mouet seipsum, est moueri & non moueri: sed bruta mouent se ipsa: ergo in eis est moueri & non moueri; sed ex hoc dicuntur aliqui liberi arbitrij, quia possunt agere & non agere: igitur in brutis dabitur libertas. Tertium motiuum erat desumptum ex sacris literis; quia pœna non debetur nisi ei, qui habet liberum arbitrium: sed in veteri lege frequenter inuenitur pœna inflicta brutis, vt patet Exodi de bestia tangente montem, & Leuiti. de iumento, cui mulier succubuit: ergo bruta videntur gaudere libertate, pręsertim cum præcepta & leges non dentur nisi habentibus liberum arbitrium; cum ergo brutis aliquando exhibita sint pręcepta & leges, vt scribitur Ionæ, quòd dominus Deus præcepit vermi, & percussit hederam, bruta igitur habent liberum arbitrium. q. 83. art. 1. Cap. 21. Cap. 2. D Cap. 1. Tex. 27. Cap. 19. Cap. 20. Cap. 3.

Sed isti maxime allucinati sunt, & in pessimum errorem inciderunt, non animaduertendo ad

Tria concurrunt ad liberã actionẽ. do ad liberam operationem tria concurrere, nempe cognitionem, appetitum, & operationem; & tota ratio libertatis dependet ex modo cognitionis; appetitus enim sequitur cognitionem, cum appetitus non sit nisi boni, quod sibi per uim cognitiuam proponitur, & quòd quandoque appetitus videatur cognitionem non sequi; hoc ideo est, quia non circa idem accipitur appetitus & iudicium cognitionis: est enim appetitus de particulari operabili, iudicium vero rationis quandoq; est de aliquo vniuersali, quod est aliquãdo contrarium appetitui; sed iudicium de hoc particulari operabili vt nunc, numquam potest esse contrarium appetitui; qui enim vult fornicari, quamuis sciat in vniuersali fornicationem malam esse, tamen iudicat sibi tunc temporis, vt sit quoddam bonum, & eligit ipsam sub specie boni; quia nullus intendens ad malum operatur; appetitum autem, si non sit aliquid prohibens, sequitur motus, vel operatio; & ideo si iudicium cognitiuæ non sit in potestate alicuius, sed sit aliunde determinatum, nec appetitus erit in potestate eius, & per consequens nec motus vel operatio absolnte, iudiciũ autem est in potestate iudicãtis secundũ quod potest de suo iudicio iudicare; de eo enim, quod est in nostra potestate, possumus iudicare; iudicare autem de iudicio suo est solius rationis, quæ super actum suum reflectitur, & cognoscit habitudines rerum, de quibus iudicat; & per quas procedit; vnde radix totius libertatis est constituta & situata in ratione: & propterea secundum quod aliquid se habet ad rationem, sic se habet ad liberum arbitrium; ratio vero plene & perfecte solummodo reperitur in homine, idcirco in eo tantummodo plena ratio libertatis inuenitur; bruta autem animalia habent aliquam similitudinem rationis, inquantum participant quandam prudentiam naturalem, vt dictum est supra de vulpe, cane; & elephante, quę quidem similitudo est secundum quod habet iudicium ordinatum de aliquibus rebus; sed hoc iudicium est eis ex naturali extimatione, non ex aliqua collatione, cum rationem sui iudicij ignorent: propter quod huiusmodi iudicium non se extendit ad omnia, sicut iudicium rationis, sed ad quędam determinata, & similiter est in eis quædam similitudo liberi arbitrij, inquantum possunt agere, vel non agere vnum & idem secundum suum iudicium, vt sic sit in eis quasi quædam conditionata libertas: possunt enim agere si iudicant esse agendum, vel non agere si non iudicant; sed quia iudicium eorum est determinatum ad vnum, & per consequens & appetitus & actio ad vnum determinatur; & ideo mouentur visis obiectis, & aguntur passionibus; quia scilicet naturaliter de tali viso, & de tali passione sic iudicant: vnde necesse habent ab ipsa visione alicuius rei, vel à passione insurgente moueri ad fugiendum, vel prosequendum, sicut ouis viso lupo necesse habet timere & fugere; & canis insurgente passione iræ necesse habet iatrare, & prosequi ad nocendum; sed homo non necessario mouetur ab his, quæ sibi occurrunt, vel à passionibus insurgentibus; quia potest ea accipere vel refugere; ob hoc homo dicitur esse liberi arbitrij, non autem ipsa bruta animalia, quia tantummodo homo dicitur factus ad imaginem Dei, & non animalia irrationalia, & solummodo homo agit, & non agitur: bruta autem aguntur, & nõ agunt, vt docet in hoc prologo Arist. hominum genus arte & ratione viuit; cetera autem animalia ad suos actus aguntur. Hęc non considerare fuit causa erroris istorum.

Radix libertatis in quo constituitur. (B)

In brutis est similitudo liberi arbit.

(C)

Homo est liberi arb.

Motiua autem adducta, sunt nullius momenti. Et primum soluitur, quia voluntarium ponit Arist. 3. ethi. in brutis & in pueris non secundum quod dicitur à voluntate, sed prout opponitur violento, quod ibi definit dicendo, violentum est cuius principium est extra, passo non conferente vim; & sic voluntarium conceditur in brutis & pueris, quia sua sponte aliquid faciunt, sed non propter vsum liberę electionis; vnde hoc potius debet dici spontaneum, quàm voluntarium. Secundum etiam motiuum soluitur sic, quia potentia motiua brutorum animalium secundum se considerata non magis inclinatur ad vnum oppositorum, quàm ad alterum; & sic dicitur, quòd possunt moueri & non moueri; sed iudicium, quo applicatur potentia motiua ad alterum oppositum, est determinatum; propterea non sequitur, quòd ipsa bruta sint liberi arbitrij. Tertium motiuum desumptum ex sacris literis facile etiam soluitur, considerando bruta animalia facta fuisse in obsequium hominum; & propterea disponitur de eis pront hominibus expetit, & ideo puniuntur diuina lege, non quòd ipsa peccent, sed ex eorum pœna puniuntur homines, in eorum possessiones, vt terreantur ex ipsa pęnę acerbitate, vel instruantur ex significatione mysterij; & sic etiam dicimus pręceptũ diuinum datum fuisse brutis, non vt vox aliqua iussionis de nube facta sit eis aliquibus verbis, quæ rationales animæ audientes intelligere, atque obedire solent: non enim hoc acceperunt, vt possent bestiæ, vel aues, vel vermes, leges & præcepta audire; licet in suo genere omnia Deo obtemperent, non tamen arbitrio voluntatis rationalis: sed, sicut ille omnia mouet temporibus oportunis, ipse tamen temporaliter non motus, ita mouentur bruta temporaliter, vt iussa eius efficiant, vt scribitur

Cap. 1.

(D)

Bruta facta sunt ad obsequiũ hominum.

A bitur in psalmis; ignis, grando, nix, glacies, & spiritus procellarum, quæ faciunt verbum eius, &c. Psal. 148.

Alij fuerunt in alio extremo, qui dixerunt nedum bruta, sed etiam homines carere libero arbitrio, quia cum Arist. dicat 2. lib de cęlo & mundo, quòd primum cęlum propter suam nobilitatem vnico motu consequitur suum finem; sed anima rationalis est nobilior illo cęlo: igitur ipsa habet vnicum tantum motum seu operationem, per quam consequitur suum vltimum finem; & sic non erit liberi arbitrij. Addunt & secundo ex communi consensu philosophorum diffinientium liberum arbitrium, volentium nihil aliud esse, quàm liberum iudiciũ de ratione; sed iudicium rationis aliquando potest cogi virtute demonstrationis, quod autem cogitur non est liberum: ergo sequitur hominem non esse liberi arbitrij. Tertio mouentur ex auctoritate Arist. 3. libro ethic. vbi dicit, qualis vnus quisque est, talis finis videtur ei; sed nō est in potestate hominis, quòd talis vel talis finis ei conueniat; quia hoc habet ex natiuitate dependēs ex dispositione stellarum, vt dicunt Astrologi; si igitur in potestate hominis non est assequi hunc, vel illum finem, & omne iudicium de agendis ex fine solet sumi; sequitur ipsum non esse liberi arbitrij. Quod etiam confirmare nituntur ex dicto prophetæ Ierem. dicentis, non est hominis via, nec viri est, vt ambulet, & dirigat gressus suos; sed propterea dicitur aliquis habere liberum arbitrium, quia est dominus suorum operum; non igitur homo est liberi arbitrij. Tex. 35. Cap. 11. B Cap. 10.

Sed isti in peiorem foueam ceciderunt non considerando; omnium, quæ fiunt in hoc mundo, aliquam causam poni debere; & quia humanorum actuum non possumus ponere causam ipsum Deum immediate; quia ea, quæ à Deo immediate sunt, non possunt esse, nisi bona; actus autem humani sunt quandoque boni, quandoque mali; nec dici potest; quòd istorum actuum humanorum causa sit necessitas; quia ea, quæ proueniunt ex necessitate, semper eodem modo se habent, quod minime apparet in actibus humanis; neque adhuc dici potest fatum, vel stellarum dispositionem esse eorum causam; quia oportet humanos actus ex necessitate accidere, sicut & causa necessaria est, natura quoque eorum non poterit esse causa, quod facile ostendit humanorum actuum varietas; natura enim est determinata ad vnum, nec ab eo deficit, nisi in minori parte; nec fortuna vel casus horum humanorum actuum causa esse potest, quia fortuna & casus sunt causa eorum, quæ raro & præter intentionem accidunt, vt docuit Arist. secundo physicorum, quòd in humanis actibus non apparet: relinquitur igitur ipsum hominem esse principium suorum propriorum actuum, & propterea dicitur esse liberi arbitrij, aliter frustra essent consilia, exortationes, præcepta, prohibitiones, prælia, pœnæ, negotiationes, & multa alia inconuenientia, vt deducit Aristo. 1. perhier. Negātes hominem habere liberum arbitrium in quæ mala ea duut. C Tex. 58. Cap. vlt.

Rationes istorum neque aliquid apparentiæ videntur habere: & prima est falsa, quia non semper oportet illud nobilius esse, quod paucioribus motibus, vel operationibus suum finem consequi potest, quia aliquod agens consequitur perfectiorem finem pluribus operationibus, quàm alterum vnica operatione cōsequi possit, vt ibidē docuit Arist. & hoc modo mentes rationales perfectiores inueniũtur summo cęlo, quod vnum tantũ motum habet, quia perfectiorem finem consequitur quamuis pluribus operationibus. Secunda etiam soluitur, quia iudicium, cui attribuitur libertas, est electionis, non autem, quo homo sentiat de conclusionibus in scientijs speculatiuis; nam ipsa electio est quasi quędam scientia de pręconsiliatis; & hęc non cogitur demonstrationibus. Mētes rationales sunt perfectiores sũmo cælo. D

Tertia dissoluitur dicendo, quòd homines ex natiuitate non consequuntur aliquam dispositionem immediate in anima intellectiua, per quam de necessitate inclinentur ad aliquem finem eligendum, nec à corpore cęlesti, nec ab aliquo alio, nisi quòd ex ipsa sui natura inest eis necessarius appetitus vltimi finis scilicet beatitudinis, quod non impedit libertatem arbitrij, cum diuersę viæ remaneant eligibiles ad consecutionem illius finis, & hoc ideo, quia corpora cęlestia non habent immediatam impressionem in animam rationalem, ex natiuitate autem in corporibus consequitur aliqua dispositio, tum ex virtute corporum cęlestium, tum ex causis inferioribus, quæ sunt semen & materia concepta, per quam anima quodammodo efficitur prona ad aliquid eligendum secundum quod electio animę rationalis inclinatur ex passionibus, quę sunt in appetitu sensitiuo, qui est potentia corporalis consequens dispositiones corporis: sed ex hoc nulla necessitas inducitur eis ad eligendum, cum in potestate animæ rationalis sit accipere, vel etiam refutare passiones subortas, post modum vero homo efficitur aliqualis per aliquem habitum acquisitum, cuius nos causa sumus, vel infusum, qui sine nostro consensu non datur, quamuis eius causa nos simus: & ex hoc habitu efficitur, vt homo ef- Anima rationalis est libera ad refutandas vel recipiendas passiões subortas.

 ficaciter

ficaciter appetat finem consonum illi habitui, & tamen ille habitus nec necessitatem inducit A
nec electionis libertatem tollit. Ad dictum ipsius prophetę, dicimus illud intelligi debere de
operibus & actibus meritorijs, qui non sunt in naturali potestate ipsius hominis. Potest etiã
dici quòd, cum in operę hominis duo consideremus, nempe electionem operum, quę semper
est in eius potestate: alterum erit executio operum, & hæc non semper consistit in eius
potestate, sed diuina prouidentia gubernante propositum hominis ad finem quandoque
perducitur, quandoque vero non: & ideo homo non dicitur esse liber suarum actionum,
vt dicit Propheta, sed dicitur liber suę electionis, quę est iudicium de agendis, & hoc ostendit
ipsum nomen liberi arbitrij.

Reiectis ergo hisce duabus opinionibus de hac materia, scribendum est quid iuxta verita-
tem sentiamus: & quia aliter locuti sunt philosophi naturales de libertate, aliter ipsi theologi.
Dicendum est primo iuxta philosophos, qui tripliciter agere intelligi posse distinxerunt: pri
mo dicunt dari agere libere, quod est actio voluntatis: secundo datur agere naturaliter, veluti
quando ignis calefacit frigida: tertium est agere violenter, vt quando lapis proijcitur sursum:
Tex. 75. & 48.
Hinc Arist. 2. phy. distinxit agens in illud, quod agit à proposito, & in illud, quod agit se- B
cundum naturam: per agens à proposito intellexit agens liberum per intellectum & volunta-
tem, quod est indifferens ad opposita, ita quòd positis omnibus circunstantijs poterit agere
& non agere, quia natura sua ad neutrum determinatur: agens vero à natura illud est, quod
ad alterum oppositorum determinatur, itaquòd positis omnibus requisitis ad productionem
Commen. 5.
effectus, non potest non producere; & hinc est, quòd dicebat Auer. 9. huius, quòd potentię ra
tionales agunt duo contraria disiunctim, vt medicus per medicinam agit sanitatem vel infirmi
tatem; potentię vero irrationales hoc facere non possunt: & quia proprium liberi arbitrij est
electio, ex hoc enim liberi arbitrij esse dicimur, quòd possumus vnum recipere alio recusato,
quod est eligere, ideo naturam liberi arbitrij ex electione speculati sunt philosophi; ad electio
nem autem concurrit aliquid ex parte cognitiuę virtutis, & aliquid ex parte appetitiuę, ex
parte autem cognitiuę requiritur consilium, per quod dijudicatur quid sit alteri prę ferẽdum;
ex parte autem appetitiuæ requiritur, quòd apperendo acceptetur quod per consilium dijudi
Cap. 9.
catur: hinc philosophus 6. ethico. sub dubio dereliquit, vtrum principalius electio pertineat
ad vim appetitiuam, vel cognitiuam; asserit enim, quòd electio vel est intellectus appetitiuus, C
Cap. 2.
vel appetitus intellectiuus, sed in 3. ethic. in hoc magis declinat, quòd sit appetitus intellecti-
uus nominans electionem desiderium consiliabile; & huius ratio est; quia proprium obiectũ
electionis est illud, quod est ad finem, hoc autem inquantum huiusmodi habet rationem bo-
ni, quod dicitur vtile; hinc, cum bonum inquantum huiusmodi sit obiectum appetitus, sequi-
Liberum arbitrium est potentia appetitiua.
tur, quòd electio principaliter sit actus appetitiuæ virtutis, & sic liberum arbitrium erit po-
tentia appetitiua; quia, cum non sit habitus nec potentia cum habitu, sequitur de necessitate
ipsum esse potentiam non distinctam à voluntate, voluntas enim & liberum arbitrium non
sunt duæ potentiæ, sed vna; quia sicuti se habet intellectus ad rationem, ita voluntas ad libe-
rum arbitrium: sed intellectus & ratio sunt vna potentia: ergo voluntas & liberum arbitrium
erunt vna potentia.

Theologi altius de hac materia speculantur: capiunt enim aliquando libertatem pront di-
stinguitur contra coactionem, itaquòd potentia dicitur producere libere, quando non produ-
cit coacte; quia producere coacte est contra suum velle, quemadmodum aliquando mercato-
res proijciunt merces in mari, eas non vi proijciunt, quia non cõtra eorum velle, immo proij- D
ciunt libere, prout libertas distinguitur contra vim, & talis libertas non distinguitur contra
principium necessarium, quia stat, quòd aliquod agens agat necessario & etiam agat libere, isto
Deus à nemine cogit.
modo capiendo libertatem, quia Deus vult seipsum esse libere & etiam necessario non neces-
sitate coacta, quia à nullo cogi potest, sed necessitate immutabilitatis; propterea Deus immu-
tabiliter ab æterno ita ordinauit, & sic pater necessario necessitate immutabilitatis naturalis
generat filium, & pater & filius spiritum sanctũ libere & necessario naturaliter spirant non ne
cessitate coacta, quia hęc repugnat libertati; propterea liberum idem est, quod voluntarium,
quod quidem Deo, Angelis, & hominibus conuenit, licet non eodem modo, quia analogice,
quemadmodum voluntas & intellectus eis competunt.

Secundo modo dicunt theologi libertatem posse sumi, vt opponitur seruituti, per quam
Cap. 7.
quis alteri subiicitur, de qua Apostolus. 1. Corint. ait, seruus vocatus es non sit tibi curæ, sed si
potes fieri liber magis vtere &c. & sic iuxta multiplicem seruitutem potest poni multiplex li-
Seruitus duplex.
bertas opposita; seruitus enim, cum altera sit ipsius culpæ, & altera miseriæ, seu pœnæ, ita & li-
bertas altera est à culpa, & altera à pœna; quæ duplex libertas conuenit Deo & beatis, damna-

ti vero

A ti vero carent ista vtraque libertate. Vel clarius, est libertas naturæ, quę opponitur coactioni; est libertas gratiæ, quæ opponitur seruituti peccati; est libertas gloriæ, quę opponitur seruituti miseriæ, prima (vt dictum est) conuenit omni agenti voluntario; secunda competit his, qui in gratia Dei existunt; tertia vero competit solum beatis: alia etiam dicitur libertas contradictionis, seu contingentiæ, quę est principium meriti & demeriti, per hanc enim libertatem possumus peccare & non peccare, velle & non velle tam bonum, quàm malum, & per consequens mereri ac demereri, mereri mediante diuina gratia, quod quidem mereri & demereri connenit tantum viatoribus; & hanc libertatem aliqui dicunt esse facultatem rationis & voluntatis, qua bonum eligitur gratia assistente, vel malum ea desistente. Aliqui vero dicunt libertatem esse intellectum & voluntatem, quæ dictat aliquod esse faciendum, vel nõ faciendum, & illud posse & non posse fieri, & presertim intellectus practicus est ille, qui dictat voluntati multa bona facienda, & multa mala vitanda, & hęc libertas (vt dictum est) tãtummodo conuenit viatoribus & hanc conclusionem intendimus probare, quòd homines viatores gaudeant hac libertate.

Libertas cõtradictionis & contingẽtiæ.

Libertas quę nam sit.

B Et pro fundamento nostrę rationis supponendum est, quòd omnes substantię rerum habẽt quandam naturalem proprietatem à Deo, quæ nulla vi etiam diuina seiungi potest, nisi res illę corrumpantur, quamquam non implicat, substantiam rerum intelligi posse sine sui proprietate; sicuti Sol habet lucem sibi connaturalem, quę non posset à Deo seiungi, nisi destrueretur & ipse Sol; sic etiam dicimus de igne respectu caliditatis, ita etiam de homine, qui est animal rationale habens intellectum, voluntatem, & memoriam tanquam suas naturales proprietates. Secundo suppono, quòd voluntas ex sua propria natura est libera quoad tria: primo quoad oppositos actus, potest enim simul velle & nolle, licet non in eodem instanti, sed successiue, idest modo velle, & modo nolle, & econuerso, & quando habet hunc actum scilicet velle, potest illum dimittere, & habere alium actum oppositum, vtputa nolle. Secundo voluntas est libera mediantibus illis actibus ad opposita obiecta, in quæ tendit; potest enim velle bonũ facere, & nolle malum agere, nec minus potest velle album, & nolle nigrum, potuissetq; nolle albũ, & velle nigrũ, & sic de omnibus aliis oppositis dicendũ venit. Tertio voluntas ipsa dicitur libera ad producendum consimiles effectus. De operationibus intellectus non oportet
C aliquid explicare, cum illæ sint notissimæ, potest enim intellectus ex sui natura simplices terminos intelligere, eosq; componere, & ab vna cõpositione ad aliam discurrere, sic etiã de operationibus ipsius memoriæ, cuius est retinere similitudines rerum.

Voluntas est libera quo ad tria.

Istis sic suppositis & declaratis probatur conclusio tali ratione, nulla proprietas potest separari à re, cuius est proprietas sine sui corruptione, vt declaratum est de luce respectu solis, & caliditate respectu ignis; sed intellectus, memoria, & voluntas sunt proprietates animæ rationalis distinctę realiter ab ea secundum veriorem opinionem, vel tantum formaliter, vt aliqui tenent: igitur nullo pacto separari possunt ab ea absque corruptione suę naturæ; veritas tam maioris, quàm minoris euidentissime patet ex supradictis, & argumentum formatum est in tertio modo primę figurę, vt omni ex parte conuincantur aduersarij.

Egregia probatio de libero arbitrio hominis.

Item à simili argui etiam potest sic, omne, quod est essentiale & proprium intellectui seu potentiæ intellectiuę, nequit separari ab illo semota corruptione suę naturę: sed posse simplicia apprehendere, ex quibus componere vel diuidere potest orationem & res sibi notas comparare pariterque ab vna ad aliam discurrere, & per discursum cognoscere Deum, & ipsum esse
D se infiniti vigoris, ac multa alia, vt dicetur 12. huius, est essentiale & proprium intellectui: ergo ab ipso non potest separari absque corruptione suę naturę; veritas maioris & minoris liquet rectè intelligenti quę supradicta sunt. Pręterea etiam in simili argui potest, quidquid est essentiale & proprium memorię non potest ab ipsa separari; sed reminisci, vel memorari per intellectum, & retinere species de rebus pręteritis sensibilibus vel intelligibilibus est proprium & essentiale ipsi memorię: ergo ab ipsa nullatenus seiungi potest.

Dilucid. de infinit. Dei.

Proprietas nõ potest separari ab eo cuius est proprietas.

Ex his sequitur argumentum de homine; quia quod est proprium & essentiale homini non potest sine eius corruptione ab eo seiungi, sicuti risibile & flebile, cum sint proprietates hominis, ab eo non possũnt semoueri, nec per diuinam potentiam absque corruptione suę naturę; sed habere libertatem ad oppositos actus scilicet ad velle & nolle, & ad opposita obiecta, & demum ad producendum oppositos effectus est quoddam proprium & essentiale ipsi homini, cum habeat animam rationalem, & sic intellectum, & voluntatem: igitur talis libertas per nullam potentiam potest ab homine separari sine destructione suę naturę; minor patet ad sensum, quia si quis negaret eam, negaret hominem habere animam rationalem, quę quãdiu est, semper habet has proprietates, aliter enim corrumperetur natura ipsius animę; propterea vbi-

cumque

cunque est anima siue corpori alligata, siue à corporeis vinculis absoluta semper habebit secum proprietates sibi congenitas; maior etiam est manifesta ex se. Hinc sequitur, quòd nullus philosophus, nec legista, nec theologus rectè sentiens fuit, qui dixerit hominem nō esse liberi arbitrij, quia dicere hominem esse sine libero arbitrio implicat contradictionem, quia est dicere hominem non esse hominem, cū homo sit rationis capax, à qua inseparabilis est libertas; & omnis homo in seipso experitur hanc libertatem, quia potest sedere & non sedere, ambulare & non ambulare; idcirco magis verberibus, quàm rationibus perstingendi sunt, qui ipsum negant, de numero quorū fuerunt Stoici dicentes omnia euenire de necessitate absolutè. Manichęi quoque ponētes duo principia omnium rerum, summum bonum & summum malum, & à summo bono esse omnia bona, à summo malo omnia mala, concludebant omnia, quæ operatur homo, coactè operari; si enim bene aliquod facit & operatur, cogitur hoc facere à principio bono, si autem malefacit cogitur à principio malo, non sic dixit Pelagius, qui circa naturam liberi arbitrij latius locutus fuit, quàm loqui deberet, quia plusquam decet ipsum magnificauit & extollit; dicebat enim hominem ex libertate arbitrij posse omne bonum facere, tam meritorium, quàm satisfactoriū, & ad quodcumque bonum faciendum gratia nulla indigebat, cum gratia non sit necessaria ad benefaciendum, sed ad facilius agendum, & hic est error pessimus, vt declarabitur Deo fauente 1. p. theologię S. Thomæ.

Nemo philosophorum rectè sentiens negauit hominem esse lib. arb. — *Error Stoicorum.* — *Erro. Manichæorum.* — *Error Pelagij.* — *q. 1 3. art. 5.*

A

B

Errauit etiam circa naturā liberi arbitrij Origenes, qui voluit ob libertatem arbitrij omnes beatos & Angelos præter animam Christi, ob vnionem diuini verbi posse malafacere, & Dęmones atque damnatos ob eādem libertatem posse bene facere, existimans posse bene & malefacere esse de essentia liberi arbitrij; adeo vt nullo pacto possit à libero arbitrio separari, quia nihil potest esse sine eo, quod est de sui essentia, vt dictum est supra. Sed hic est error maximus, quia ex hoc sequitur beatos posse damnari, & damnatos posse saluari. Errauit etiam & Martinus Lutherus circa hanc veritatem, voluit enim aliquando quæstionem de libero arbitrio hominis esse spinosam, idest vanam, & inutilem; quia licet homo in statu innocentiæ, in quo creatus fuerat, potuisset se à peccatis abstinere, ac per hoc bonum & malum facere, necnon bene & male operari, tamen post peccatum Adæ homo factus est seruus peccati, & filius iræ, & amisit, quam prius habebat libertatem, qua bene & male operari poterat, solam autem libertatem, quę opponitur violentiæ & coactioni retinuit, & nullam aliam; ita quòd docebat liberum arbitrium nostrum post peccatum esse rem de solo titulo & passiue tantū concurrere ad bene operandum & peragendum; quia bonum opus totaliter est gratię Dei attribuendum. Aliquando dixit Lutherus liberum arbitrium hominis esse quoddam figmentum in rebus, & titulum sine re, quia non est in manu sua quicquàm facere, aut mali aut boni, nec etiam cogitare bonum, sed omnia de necessitate absolute euenire alludendo opinioni Stoicorum; & sic aboleuit totaliter liberum arbitrium hominis asserens arbitrium debere dici seruum, & non liberum concludendo hominem semper peccare in suis operibus, faciendo etiam quod in se est. Hunc pessimum errorem sequuti sunt multi Heretici, vt fuit Ioannes Ecolampadyus, Philippus Melanton, Ioannes Bucer, & ceteri pessimi homines, contra quos omnes errores adducta est ratio efficacissima supradicta à nobis, cum locuti sint cōtra philosophos, & theologos, pręsertim cōtra sacras historias tum veteris tum noui testamenti; scribitur enim Genesis, quòd dominus Deus dixit ad Chaim, non ne si bene egeris recipies, si autem male statim in foribus peccatum tuum aderit? sub te erit appetitus tuus, & tu dominaberis illius; quę verba expressè ostendunt hominem habere libertatem ad bene & male operandum: quod clarius habetur Eccles. vbi his verbis apertissimis exprimitur hominis libertas, Deus ab initio constituit hominem, & reliquit illum in manu concilij sui, adiecit mandata & præcepta, quòd si volueris conseruare ea, ipsa conseruabunt te, apposuit tibi aquam & ignem, ad quodcumque volueris, porrige manum tuam; ante hominem vita & mors, bonum & malum, quod placuerit ei dabitur, &c. Et Saluator noster in nouo testamento dixit, vt scripsit Matth. Si vis ad vitam ingredi serua mandata: si ergo seruare mandata est in potestate hominis; sequitur ipsum esse liberi arbitrij, aliter quilibet dicere posset; domine non est in potestate mea seruare mandata, quomodo ergo dixisti, si vis ad vitam ingredi serua mandata? ergo, &c. Et alibi etiam dixit, Hierusalem quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas, & noluisti? si ergo Deus voluit cōgregare filios Hierusalē, & Hierusalē noluit: igitur aperta libertas in ea reperitur; non igitur est amplius dubitandum de hac re.

Error Orig. — *Error Martini Lutheri.* — *Heresis Lutheranorū.* — *Cap. 4.* — *Cap. 15.* — *Cap. 19.*

C

D

Sed quia hucusque digressi sumus, ideo non erit inutile dissoluere quandam difficultatem, quam quidam obijcere solent non penetrantes Dei cognitionem. Est ergo difficultas talis, Iudas ineuitabili necessitate proditionem sui magistri commisit, & Petrus necessitate coactus

Pulchra difficultas de libertate hominis.

A coactus negauit Christum: igitur nec Iudas nec Petrus habuerunt liberum arbitrium: ex consequenti nullus homo erit liber: antecedens probatur, quia ab æterno sciebat Deus Iudam debere tradere suum magistrum, & scientia Dei non potest falli: de Petro etiam patet, quia Christus dixit sibi, antequàm gallus cantet, ter me negabis. Cui difficultati ita satisfaciendum est iuxta sententiam omnium theologorum, quòd scientia Dei non imponit necessitatem aliquam rebus scitis, nec aufert libertatem ab hominibus quin possint, bene vel male operari, vt latius docuit S.Tho.1.p. præscientia ergo, quam Deus habebat de factis ipsius Iudæ, non cogebat ipsum ad ea peragenda; sicut ille, qui ab aliqua altitudine videt transeuntes cadentes in aliquam foueam, non necessitat illos vt cadant, nisi necessitate consequentiæ, vt dici solet; sed non consequentis, seu in sensu composito, non autem diuiso, vt dicemus 12. huius, sic Deus in æternitate existens, quæ est supra tempus, videt omnia, quæ successiue & temporaliter reducuntur in actum, sed nullam necessitatem consequentis eis imponit; ita etiam & Christus, qui in æternitate agnouerat negationem Petri, non tamen ex hoc sequitur; ergo Petrus de necessitate negauit, sed libere & contingenter, itaque istæ duæ propositiones stant simul, Petrus negabit Christum, & Petrus potest non negare Christũ, quia vna est necessaria & alia contingens, quæ nõ repugnant adinuicem; nec falsum dixit Christus posito, quòd Petrus non negasset ipsum, quia præuidit voluntatem eius libere determinari ad negandum, & stantibus verbis Christi possumus dicere, quòd necessario necessitate consequentiæ, & in sensu composito, vt dictum est, negauit, sed non simpliciter & absolute, quia libere. q.14 art.3. Dilucid. de prouid. Dei.

B Ex his omnibus, quæ dicta sunt, soluitur argumentum positum in principio huius dilucidationis, quod innitebatur verbis Aristot. videlicet liberum est, quod est causa sui, &c. in illis enim verbis nil aliud vult habere philosophus, nisi quòd homo per liberum arbitrium mouet seipsum ad agendum, non tamen hoc est de necessitate libertatis, quòd sit prima causa sui id quod liberum est, sicut nec ad hoc, quòd aliquid sit causa alterius requiritur, quòd sit prima causa eius; Deus enim est prima causa mouens, & causas naturales, & voluntarias, & sicut mouendo causas naturales non aufert ab eis, quin earum actus sint naturales, ita mouendo causas voluntarias non aufert, quin actiones earum sint voluntariæ, sed potius hoc facit in eis, operatur enim in omnibus iuxta earum naturam; in necessarijs necessario, & in contingentibus contingenter, & in liberis libere. Vel dicimus, quòd intentio Arist. erat probare hic metaphysicam non ordinari ad aliam scientiam, sed esse supremam & liberam, & vtebatur tali ratione: ille homo propriæ dicitur liber, qui non est alterius causa, sed causa sui ipsius, serui enim dominorum sunt, & propter dominos operantur, & eis acquirunt, quicquid acquirunt, liberi autem homines sunt sui ipsorum, vt pote sibi acquirentes & operantes; sola autem hæc scientia est propter seipsam: ergo ipsa sola est libera inter scientias; natura etiam humana, & si multipliciter dicatur ancilla & ministra, hoc est propter diuersas necessitates, quibus subijcitur, non quòd careat libero arbitrio, vt perperam aduersarij intellexerunt. Hæc satis de hac dilucidatione. Quomodo liberum dicitur causa sui. C Metaphy. est scientia libera.

Quare secundum Simonidem Deus vtique solus habet hunc honorem, &c. Ex prologo.

D

An inuidia reperiatur in Deo.

Dilucidatio decimaquarta.

Roptet verba, quæ ponit hic Arist. quæritur de opinione Simonidis, quòd solus Deus gaudeat hac scientia metaphysicali, & quòd inuideat hominibus, qui hanc scientiam nituntur consequi; quia inuidia est de bonis & excelsis, & cum sapientes cunctis excellant; idcirco dicebat Simonides maxime probabile esse Deum inuidere sapientibus. Quæ opinio ita confirmari potest. sciens gramaticam gramaticus est, igitur sciens inuidiam inuidus est; sed Deus scit inuidiam: igitur Deus erit inuidus. Præterea innidia importat quendam zelum; sed zelus est quid bonum iuxta illud, zelus domus tuæ comedit me, & Deus habet omne bonum; igitur Deus habet inuidiam. Et postremo non videtur maior ratio de ira

A

de ira, quàm de inuidia, sed in Deo cadit ira, iuxta illud, iratus furore dominus in populum suum: ergo in Deo potest etiam inuidia cadere.

Sed oppositum est rei veritas, quia inuidia ex suo genere est peccatum mortale, vnde ponitur vnum ex vitijs capitalibus, sed in Deo nullum cadit peccatum: igitur nec inuidia cadere potest.

Opinio Simonidis de metaphysica.

Pro declaratione huius rei sciendum est, quòd opinio ipsius Simonidis in hoc consistebat, quòd hęc scientia honorabilis, quę dicitur metaphysica, erat diuina possessio, & non humana; quia homo non debet quęrere, nisi illam scientiam, quæ est secundum ipsum hominem, vt est illa, quę docet agere & inuenire ea, quę sunt necessaria ad substentandam humanam vitam; metaphysica vero, cum sit maxima sapientia & excellentissima, propter suam excellentiam non conuenit homini, sed ipsi Deo; qui est maximum ens & maximum bonum: sed philosophus docet opinionem istam esse erroneam, quia ex hoc sequitur primo, Deum inuidere hominibus: Secundo homines sapientes esse infortunatos omnium hominum, quia propter sapientiam venirent in inuidiam Dei, & sic essent infælices. Et error ipsius Simonidis ortus fuit ex hoc, quia secutus est opiniones Poetarum, & cum antiquum sit adagium,

Multa mentiuntur poetæ.

B

multa mentiuntur Poetæ, propterea non est mirum si & ipse Simonides mentitus est, nam inuidia est quædam tristitia de alienis bonis, hæc autem tristitia quatuor modis contingere potest.

Tristitia quatuor modis esse potest.

Vno quidem modo cum aliquis dolet de bono alicuius, inquantum ex eo timetur nocumentum, vel sibi ipsi, vel etiam alijs bonis, & talis tristitia potest esse sine peccato, quia euenire solet plerumque, vt non amissa charitate ruina inimici nos lætificet, & rursum eius gloria sine inuidiæ culpa contristet, cum & ruente eo quosdam bene erigi credimus, vt proficiente illo plerosque iniuste opprimi formidamus. Alio modo potest aliquis tristari de bono alterius, non ex eo quòd ipse habet bonum, sed ex eo quòd nobis deest bonum illud, quod ipse habet, & hoc proprie dicitur zelus, qui si erit circa bona honesta, venit laudandus iuxta illud

Cap. 14.

1. Corinth. Emulamini spiritualia bona; si autem sit de bonis temporalibus potest esse cum peccato & sine peccato. Tertio modo aliquis tristatur de bono alterius, inquantum ille, cui accidit bonum, est eo indignus, quippe quæ tristitia non potest oriri ex bonis honestis, ex quibus aliquis efficitur iustus, vt est de diuitijs & talibus, quę possunt & dignis prouenire & indignis, & talis vocatur indignatio. Quarto modo aliquis tristatur de bono alicuius, inquantum alter excedit ipsum in bonum, & hoc proprie est inuidia, quæ quidem semper est quid prauum, quia dolet de eo, de quo est gaudendum scilicet de bono proximi:

C

Inuidia nullo modo cadit in Deo.

sed nullo istorum modorum inuidia in ipso Deo cadere potest, quia non primo, cum nullum nocumentum ab aliquo ipsi Deo inferri possit: non secundo, quia cum sit summum bonum, nullo pacto ei poterit deesse aliqua bonitas: non tertio, quia Deus non dicitur indignus aliqua perfectione aut bonitate, cum sint in eo perfectiones omnium rerum: nec etiam quarto modo, quia nihil praui in Deo reperiri potest: sequitur ergo erroneam fuisse opinionem illorum, qui dicebant in Deo inuidiam cadere: immo Plato lumine naturæ tantum fultus dicebat, inuidia procul est à choro diuino.

Inuidia quænam sit.

Potest etiam & persuaderi hac alia ratione, quia inuidia est dolor de prosperitate alterius; sed Deo non conuenit esse tristem, cũ non sit alicui malo subiectus: igitur in Deo nulla cadit inuidia, præsertim cum ex eius bonitate tamquàm ex indeficienti fonte omnia scaturiant.

Istis sic stantibus respondetur ad argumenta proposita. Ad primum dicitur, quòd tunc in aliquem potest cadere inuidia, quando diminuitur, seu diminui potest bonum illius, quod de Deo minime dici potest.

D

Ad secundum dicitur, quòd gramatica scitur in habendo ipsam, & sic de alijs scientijs; propterea optime sequitur, habens gramaticam seu theologiam est gramaticus siue theologus; sed non est ita de inuidia, quæ, cum sit quoddam malum potest sciri ab aliquo absque hoc, quòd in eo reperiatur, vt est de priuatione.

Malum potest sciri absque hoc qđ habeatur.

Ad tertium dicitur, quòd zelus differt ab inuidia, quia aliquis zelus potest esse bonus, sed inuidia semper est mala; & ideo non est par ratio de vtroque. Ad vltimum dicitur, quòd ira, furor, & alię passiones dicuntur reperiri in Deo secundum similitudinem effectus; quia proprium est irati punire, propterea punitio eius vocatur ira & furor iuxta illud, Domine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me, &c. Adde nullum affectum inesse Deo per easdem causas, per quas insunt hominibus, ipsis enim insunt affectus propter motum sanguinis, & spirituum, & propter motum appetitus sensitiui; propter has causas Deo nullus affectus inesse potest.

Affectus duplices quidã boni quidã mali.

Deinde reperiuntur quidam affectus, qui secundum omnem rationem sunt mali, vt inuidia, odium, desperatio, & alij huius generis, & hi nullo pacto possunt Deo inesse nec attribui; quidam vero sunt affectus, qui comparati rectæ rationi possunt habere rationem boni, vt amor, ira, gaudium, misericordia, & id genus, & hi pos-

sunt Deo

A sunt Deo tribui secundum similitudinem effectuum vt dictum est.

Sed grauior oritur difficultas propter rationem, quę adducta est in oppositum, in qua dicebatur, quòd in Deo nullo pacto peccatum cadere potest; quia hoc videtur esse contra Arist. 4. top. vbi dicitur, potest Deus & studiosus praua facere; sed facere praua idem est quod peccare: igitur Deus peccare potuerit. Deinde ipse philosophus in libro de sensu & sensato dixit, cuius est potentia eius est actio; quia ad eundem spectat agere & posse: sed Deus est causa eius, quod est posse peccare: ergo est causa eius, quod est peccare. Est etiam vniuersalis propositio ab omnibus scolis recepta, quòd quicquid est causa causæ, est causa causati; sed Deus est causa hominis, seu liberi arbitrij; sed homo & liberum arbitrium est causa peccati: ergo Deus erit causa peccati. Postremo omnis motus prouenit à primo mouente; sed in omni peccato est quidam motus: ergo prouenit à primo mouente, quod est Deus: igitur in quolibet peccato concurrit Deus. Cap. 10. Cap. 1.

Pro solutione huius difficultatis sciendum est primo, quòd duobus modis potest intelligi aliquem esse causam peccati, seu alicuius mali. vno modo quòd ipse peccat: alio modo quia, B facit alterum peccare; sed neutrum istorum Deo conuenire potest. non primum, quod patet ex communi ratione peccati, prout inuenitur in rebus naturalibus & artificialibus, quia quòd aliquis in agendo peccet, ex hoc prouenit, quia non attingit ad finem, propter quem agit, & hoc contingit ex defectu actiui principij, quia enim gramaticus non recte scribat, euenit ex defectu artis, etsi tamen recte scribere intendit, & quod natura peccet in formatione animalis, vt apparet in partibus monstruosis, prouenit ex defectu actiuæ virtutis in semine: peccatum vero secundum quod proprie in moralibus dicitur, habet rationem culpæ, & prouenit ex eo, quòd voluntas deficit à debito fine per hoc, quòd in finem indebitum tendit. Sed in Deo glorioso neq. actiuum principium potest esse deficiens, eoquòd eius potentia est infinita, nec eius voluntas potest deficere à debito fine, quia est ipsamet natura ipsius Dei, quę est summa bonitas, vltimus finis, & prima regula omnium voluntatum: hinc naturaliter inheret summo bono, nec potest ab eo deficere, sicut nec alicuius rei appetitus naturalis deficere potest, quin appetat suum bonum naturale: sic ergo Deus causa peccati esse nequit, eo quòd ipse peccet. Similiter etiam nec potest esse causa peccati eo quòd alios peccare faciat, quia peccatum C consistit in auersione voluntatis creatæ ab vltimo fine, sed impossibile est, quòd Deus faciat auerti voluntatem alicuius ab vltimo fine, cum ipsemet sit vltimus finis, quandoquidem illud, quod communiter inuenitur in omnibus agentibus creatis, oportet quòd hoc habeat ex imitatione primi agentis, quod omnibus tribuit suam similitudinem secundum quod capere possunt, sed vnumquodque agens creatum inuenitur per suam actionem alia quodammodo ad se ipsum trahere assimilando ea sibi, vel per similitudinem formæ, sicut quando calidum calefacit, vel conuertendo alia ad finem suum, veluti homo per præceptum mouet alios ad finem, quem intendit: igitur hoc conuenientissimum est ipsi Deo, quòd omnia ad se ipsum conuertat, & per consequens nihil auertat à se ipso, cum sit summum bonum: propterea non potest esse causa auersionis voluntatis ab hoc summo bono, in qua auersione consistit ratio culpæ: ex hac ratione oritur impossibile esse, Deum esse causam alicuius peccati. Dupliciter aliquem esse causam peccati intelligi potest. Natura Dei est ipsa summa bonitas & prima regula omniũ.

Secundo est notandum, quòd apud antiquos duplex fuit opinio de actione peccati, num sit à Deo. Quidam enim dixerunt actionem peccati nullo pacto ab ipso Deo prouenire, attendentes ad ipsam deformitatem peccati, quæ à Deo non est. Quidam vero voluerunt actionem D peccati esse à Deo attendentes ad ipsam essentiam actus, quam oportet ponere à Deo esse, duplici ratione. Primo, quia, cum Deus ipse sit ens per suam essentiam, quandoquidem sua essentia est suum esse, oportet, quòd omne, quod quocunque modo est, deriuetur ab ipso: nihil enim aliud est, quòd sit suum esse, sed omnia dicuntur entia per quamdam participationem sed omne, quod per participationem dicitur tale, deriuatur ab eo, quod est per essentiam, sicut omnia ignita deriuantur ab eo, quod est per essentiam ignis; manifestum est autem, quòd actio peccati est quoddam ens: ergo necesse est dicere, quòd sit à Deo. Secundo patet hoc idem, quia omnes motus secundarum causarum necesse est causari à primo mouente, sicut omnes motus inferiorum corporum causantur à motu cæli: sed Deus est primum mouens respectu omnium motuum & spiritualium & corporalium, sicut corpus cæleste est principium omnium motuum inferiorum corporum: vnde cum motus peccati sit quidam motus liberi arbitrij, necesse est dicere ipsum esse à Deo. Duplex opinio de actione peccati, num prouen niat à Deo. Motus inferiorum causantur à motu cæli.

Tertio est sciendum, quòd motus primi mouentis non recipitur vniformiter in omnibus mobilibus, sed in vnoquoque secundum proprium modum: alio enim modo causatur à motu cæli motus corporum inanimatorum, quæ non mouent seipsa, & alio modo motus anima-

 lium,

lium, quæ mouent seipsa. Rursus alio modo consequitur ex motu cælesti pullulatio plantæ, A
in qua virtus generatiua non deficit, sed producit perfectum germen; & alio modo pullulatio plantæ, cuius virtus generatiua est debilis, & producit germen inutile; cum enim aliquid est in debita dispositione ad recipiendum motionem primi mouentis, consequitur actio perfecta secundum eius intentionem: sed si non sit in debita dispositione & aptitudine ad recipiendum motionem primi mouentis, sequitur actio imperfecta; & tunc id, quod est ibi actionis, reducitur ad primum mouens, sicut in causam: Quod autem est ibi de defectu non reducitur in primum mouens, sicut in causam; quia talis defectus consequitur in actione ex hoc, quòd agens deficit ab ordine primi mouentis, sicut quicquid est de motu in claudicatione est ex virtute motiua animalis: sed quicquid est ibi de defectu non est à virtute motiua, sed à tibia secundum quod deficit ab oportunitate mobilitatis à virtute motiua.

Egregium exemplum.

Postremo sciendum est, quòd causa multipliciter dicitur; quandoque causa illa est, quæ disponit, quandoque causa dicitur consilians, quandoque præcipiens, quandoque perficiens, & hæc proprie & vere causa dicitur, quia causa est (vt dicemus infra) ad quam sequitur effectus, ad actionem enim perficientis statim sequitur effectus, sed non ad actionem disponentis, vel consiliantis, vel imperantis, suasio enim non cogit inuitum: causa igitur humani peccati per modum disponentis, vel consiliantis interius aut exterius est ipse Diabolus, & etiam aliquando per modum perficientis, vt apparet in his, qui se voluntarie ei subdiderunt, sed causa per modum perficientis & directe est ipsa humana voluntas, vt dicebat B. Aug. lib. 83. q. quòd ad hominis voluntatem causa deprauationis eius reddit, siue aliquo, siue nullo suadente deprauatus sit: sed homo deprauatur per peccatum: ergo directa causa peccati hominis ac perficiens est sua voluntas: Diabolus autem erit causa suadens, vt tradunt diuinæ historiæ, præsertim libet sapientiæ, inuidia Diaboli mors introiuit in orbem terrarum, sed mors consequitur ex peccato: ergo Diabolus fuit causa peccati, inquantum persuasit primo homini ipsum peccatum. B

Causa multifariam dicitur.

Quomodo Diabolus est causa peccati.

Quæst. 6.

Cap. 2.

Ex his ergo sequitur primo, Deum nullo pacto esse peccati causam nisi permissiuã, quemadmodum si aliquis non daret manũ cadenti diceretur esse causa illius, & hoc Deus ex iusto iudicio facit, quòd aliquibus auxilium non præstat, & iuxta hoc intelligendum est illud dictum Apostoli Roman. tradidit eos Deus in reprobum sensum, vt faciant quæ non conueniunt, non quidem agendo, vel mouendo ipsos ad peccandum, sed potius deserendo, vel non impediendo, quia (vt dictum est) nullo pacto Deus concurrit ad culpam, seu ad deformitatem peccati, quia non est actor illius rei, cuius est vltor; sed Deus gloriosus est vltor peccati: ergo non est illius actor, præsertim cum per peccata homo fiat deterior, & Deo actore nullus homo deterior fit: igitur nullius peccati Deus erit causa. Ex his etiã sequitur actionem peccati quoad illam deformitatem non reduci ad ipsum Deum, sed in causam creatam, puta in liberum arbitrium. C

Cap. 1.

Sed quomodo hoc sit, diuersi diuersimode senserũt. Quidam impijssimi homines, vt Martinus Lutherus, Caluinus, Melanthon, eorumque asseclę voluerunt non esse in hominis potestate vias suas malas facere, & quòd Deus sicut bona, sic & mala in nobis operatur, adeo vt non sit minus opus Dei proditio Iudę, quàm vocatio Pauli. Hic error est execrandus tamquàm blasphemus & impius. Quidam autem voluerunt, vt fuit Durandus 2. senten. ꝙ Deus non est causa immediata & proxima actus peccati, sed est causa prima & vniuersalis, quia Deus constituit hominẽ, & dedit ei liberum arbitrium, & illud in esse conseruat, sed liberum arbitrium constitutum, & à Deo conseruatum indifferẽs est ad bonum & malum, & determinatio ad malum est à libero arbitrio, & ideo non est in Deum referenda. D

Hæresis Lutheri.

Opinio Durand. dist. 1. q. 5.

Hęc opinio est etiam erronea, quia Deus est causa intima & immediata omnium operationum, tum quia tribuit virtutem & potentiam creaturę, per quam operatur; tum vero, quia hanc virtutem ipse conseruat, & non tantum hoc, verum etiam applicat omnes creaturas ad operandum, & ab eo omnis actus motusque incipit; siquidem est primus motor & principale agens, ex cuius virtute cetera operantur, sed & ipse Deus est, qui diligit operationem cuiuscunque rei in finem suum. Aliqui inter magistros Hispanos existimarunt vltimam peccati differentiam & rationem formalem esse ens rationis, cuius Deus non est causa. Aliqui arbitrantur secundum veræ philosophię documenta reducere omnes effectus ad suas proportionatas causas, nempe naturales effectus in naturales causas, & morales in morales, & quoniam peccatum est effectus moralis & liber, & ideo illud reducere oportet in causam moralem, cum ergo Deus non sit causa moralis ipsius peccati, non enim pręcipit, non consulit, non adiuuat; quare necesse est confiteri Deum nullo pacto esse causam peccati. Alij dicunt peccatum non

Hispanorũ opinio.

A tum non habere causam, & ideo frustra laborant illi, qui volunt causam assignare in eo, quod non habet causam, quia peccatum est nihil & priuatio, priuationis autem non est causa aliqua. Quę opinio est falsa & irrationabilis, quia ex hac sequeretur, quòd homo non sit causa peccati, vel quòd Deus erit causa peccati, sicuti & homo, vt pote causa per accidens

Quidam alij ex Neotericis affirmant, quòd Deus in rigore & in proprietate locutionis est causa peccati, sed dicunt, quòd ista locutio, Deus est causa peccati, habet duplicem sensum: primus est, quòd Deus est causa actus mali, & hunc sensum volunt esse verum: secundus est, ꝙ Deus peccat, & hunc esse tum falsum tum negandum. Quam opinionem susceperunt ex antiquis, vt diximus supra commemorando ipsos. Nonnulli alij dicunt actum peccati puta adulterij vel odij habere causam effectiuam, sed quòd sit peccatum non habet ex causa, sed ex hoc, quòd tenebatur ponere rectitudinem & non posuit, ideoque peccauit: hoc enim est formaliter peccare, positis namque omnibus alijs causis, si auferatur obligatio ponendi rectitudinem, non est peccatum, propterea concludunt Deum non esse causam peccati non solum quia non tenetur, sed quia per ipsum non stat, quin voluntas rectè agat. Plerique vero Quid nam sit formaliter peccare.
B multa miscent in declarando veritatem huius rei asserentes in peccato tria reperiri. nempe actionem peccati, quæ absque dubio est à Deo. secundo conuersionem ad bonum commutabile contra virtutem, in quo ratio peccati essentialiter sita est, & hæc videtur, quòd sit à Deo, quia est aliquid positiuum. tertio inuenitur in peccato auersio à regula diuina, & isthęc non est à Deo. In peccato tria reperiūtur.

Sed difficile est videre quomodo Deus sit causa malæ conuersionis contra virtutem, & non sit causa auersionis & deformitatis, quæ inde sequitur: propterea dicunt, quòd de ratione mali moralis est, vt à mala & deficiente voluntate procedat; quia morale & liberum sine voluntate intelligi non potest: igitur malum morale à voluntate procedit. Deinde peccare nil aliud est, quàm à bono voluntarie deficere; ergo de ratione peccati est, quòd à deficiente voluntate procedat, ex quo sequitur Deum non posse esse causam peccati, aut posse peccare, quia non est causa deficiens, sed omnium perfectissima. Sequitur secundo actionem peccati quatenus actio est, referendam esse in Deum, quatenus vero deficiens, in causam deficientem. Tertio sequitur non esse idem concurrere ad actum quatenus procedit ab agente, & quatenus Ratio peccati in quo cōsistit.
C procedit ab agente deficiente. Sequitur quarto hanc non esse bonam consequentiam, est causa actus secundum speciem; ergo est causa deformitatis, quæ inde consequitur; sed valet ista, est causa deficiens huius actus; ergo est causa defectus, qui inde consequitur; ratio istius est, quia deformitas cōsequitur ad actum non prout procedit ab agente, sed quatenus procedit ab agente deficiente, & ideo non valet ista consequentia in ipso Deo, sed in libero arbitrio; itaque in causis moralibus, naturalibus, & artificiosis, actio tribuitur agenti primo, defectus vero causæ mediæ & particulari v.g. cęlum concurrit ad actionem claudicationis, defectus vero illius in tibiam est reducendus; sic etiam artifex concurrit ad scripturam, non autem ad deformitatem, quæ prouenit ex mala pręparatione calami.

Et si quis diceret, Deus mediante libero arbitrio producit entitatem, cui est annexa deformitas peccati: ergo se solo potest producere, quia effectiue concurrit ipsum liberum arbitrium, & quicquid Deus facit cum causa secunda efficiente, potest facere se solo, & sic poterit peccare. Dicatur ad hoc illam maximam verificari quando est habitudo sola effectus ad causam efficientem; sed quando est habitudo essentialis & formalis inter causam & effectum nō Quicquid potest Deus cū causa secūda potest sine illa quo modo glosatur.
D verificatur, sicut comedere dicit intrinsecum ordinem ad animal viuum, quia est operatio vitalis, de cuius ratione est, quòd procedat à principio vitali intrinseco, & ideo se solo Deus nequit comedere, licet sit causa totius entitatis, quæ in comestione reperitur, sic etiam quoniam peccatum dicit ordinem intrinsecum ad causam deficientem, Deus peccare non potest, sicut etiam voluntas humana actione meretur, Deus autem non potest mereri, sed quando secunda causa dicit tantum efficientiam, vt ignis efficienter calefacit aquam, tūc Deus sine igne poterit aquam calefacere. Verum quia in multiloquio multotiens solet esse defectus, & quia hęc opinio multa dicit, propterea non est mirum si aliqua in ea reperiuntur, quæ rationi minime consonant; nam asserere Deum esse auctorem malę conuersionis contra virtutem est valde absurdum, quia ex hoc sequitur Deum esse causam mali moralis, præsertim secundum hanc opinionem tenētem formale in peccato esse conuersionem contra virtutem. Vlterius sequitur, quòd Deus hominem moueat ad operandum contra virtutem, quòd est contra omnes morales philosophos, quia opus, quod fit & est volitū à Deo, eòipso est conforme diuinę regulæ & virtuti: ergo implicatio contradictionis est, Deum mouere contra virtutem.

Propterea reiectis his omnibus dicendum est secundum rei veritatem ad explicationem Dilucidatio veritatis.

F difficultatis

difficultatis motæ in peccato duo reperiri, quorũ alterũ vocatur materiale, alterum vero formale: materiale est illa entitas: formale vero est inordinatio, quę nõ est intrinseca actui peccati; cũ actus peccati bonus sit, si quidẽ ens, inordinatio vero mala, quinimo ipsa malitia, malitia vero nõ est intrinseca alicui bono, vnde priuatio visus non est de substãtia oculi, ita etiã inordinatio non est essentialis actui peccati, & propterea Deus potest esse causa actus peccati, non tamen deformitatis, quę inde consequitur, quia deformitas non sequitur ex modo operandi Dei, sed ex modo operandi creaturę; nam cum Deus concurrit ad actum peccati facit hoc conformiter ad regulam, non solum quia est ipse regula, quæ non habet superiorem, sed quia operatur secundum dictamen rectæ rationis, dictat enim recta ratio, quòd primum agens permittat, & non tollat liberum arbitrium, & det ei necessaria ad operandum, itaque resolutio consistit in hoc, quòd licet Deus concurrat ad actum peccati, non tamen concurrit defectuose peccando, quia si Deus causat calorem, causat etiam priuationem frigiditatis, & si Deus concurrit ad actum fornicationis, concurrit etiam causaliter ad priuationem virginitatis, cum ammissio virginitatis ex natura rei sit connexa illi actui, deformitas tamen peccati sequitur ad illum actum quatenus proficiscitur à libero arbitrio deficiente. Et hęc est sententia Beati Augu. in lib. de lib. arb. dicentis, non quæras causam peccati extra tuam voluntatem. A B

Deus nõ cõcurrit defectuose ad operandum.

Cap. 2.

Ex quo soluitur illa maxima difficultas, quæ contra hanc veritatem adduci solet, quando duo inseparabiliter sunt coniuncta, qui vult vnum, conuincitur ad velle alterum; sed in operationibus moralibus materialis actus peccati, qui est entitas, & formalitas peccati, quę est ipsa deformitas sunt inseparabiliter coniuncta: ergo si Deus vult actum peccati, puta entitatem, ex consequenti vult etiam deformitatem, cum appetens antecedens appetat & consequens necessario illi coniunctum. Ratio hęc concludit in causis deficientibus, non autem in Deo, qui est perfectissimus. Secundo dicitur, quòd etsi Deus concurrat ad actum peccati etiam prouenientem à libero arbitrio deficiente, non tamen defectuose peccando. Tertio etiam dici potest, quòd actus peccati & inordinatio non inseparabiliter connectuntur, quatenus actus peccati ex Deo progreditur. Deinde iam clarum est apud omnes philosophos, q̃ illa, quæ inseparabiliter coniunguntur, intellectu & voluntate separari possunt, vt experientia est apud nos, qui volito antecedente non necessario volumus consequens, etiam quòd ipsa consequentia sit necessaria; nemo enim peccatorum est, qui amet supplicia gehenę ignis, quæ necessario sequũtur ex peccato mortali, quod tamen diligit. C

Quę inseparabiliter coniũgũtur in intellectu possunt disiũgi.

Ex his etiam soluuntur principalia argumenta, & primo primum, quod fundabatur super verba Arist. quòd potest Deus &c. quia verbum illud intelligi debet non de ipso Deo per naturam, sed de his, qui dicuntur Dij secundum opinionem, vt Dij gentium, vel per participationem, vt homines supra humanum modum virtuosi, quibus attribuitur heroica, seu diuina virtus. Soluitur & secundũ quod desumitur ex lib. de sens. & sens. quia philosophus ibi nihil aliud intendebat, nisi quòd illud idem, quod potest agere, est quod agit & operatur, vt si Sortes potest fabricare, quia habet artem fabricandi, Sortes etiam aliquando fabricabit, sed non sequitur quod quicquid est causa potentiæ sit etiam causa illius actus, qui egreditur à potentia, nisi quoad positiuum & materiale, vt dictum est sæpe sæpius. Soluitur & tertium quod fundabatur super illa maxima, quicquid est causa &c. nam illa tunc verificatur quando effectus causatus inquantum causatus reducitur in causam; si autem reperitur aliquid aliud in effectu causato, quod non reducendum est in causam; tunc non sequitur argumentum, vt exemplo res clarificetur considerandum est, quòd motus tibiæ causatur à virtute motiua animalis, quæ tibiam mouet, sed obliquitas illius motus seu deambulationis non prouenit à tibia secũdum quod est mota à virtute motiua, sed secundum quòd deficit à suscipiendo influxum motiuæ virtutis per suum defectum, & ideo claudicatio non causatur à virtute motiua, sic etiam in proposito liberum arbitrium causatur à Deo, & peccatum à libero arbitrio, sed non prout est motum ab ipso Deo, sed prout deficit ab ipso Deo, propterea non sequitur, quòd si Deus est causa liberi arbitrij, sit etiam causa peccati. Soluitur & postremum in quo dicebatur, quòd omnis motus &c. quia omnis motus secundum omne illud, quod in eo est de actione, reducitur in primum mouentem, quod autem est ibi de inordinatione vel deformitate non habet primum mouentem tanquam causam, sed solum liberum arbitrinm deficiens. Quę omnia latius habentur 1.2. S. Tho. & 3. contra gentes, & apud Ferrariensem in eodem libro, vbi disputat de formali constitutiuo ipsius peccati, an sit positiuum vel priuatinum, & etiam apud Capre. 2. sent. & apud Caiet. 1. 2. vbi ponit peccatum in duplici genere collocari, & apud Hiero. dela Rua lib. controuersiarum theologicarum. D

Cap. 1. Idem habetur lib. de som. & vig. cap. 1.

Quicquid est causa causæ est causa causati qũo intelligitur.

q. 79. c. 162. cap. 9. distin. 35. q. vnica. art. 3. q. 71. artic. 6. contra. 2.

Deus

A *Deus autem videtur causa omnibus esse, & principium quoddam, &c. Ex prologo.*

An Deus sit vbique de mente Arist.

Dilucidatio decimaquinta.

Xponens hæc verba S.Tho.asserit Deum intelligi ab omnibus esse de numero causarum, & vt quoddam principium rerum,& quia causa est simul cum causato: si ergo oẽs res sunt causatæ & principiatę à Deo; ergo erit in omnibus rebus, & sic vbique. Hanc veritatem probauit S.Tho.1.p. ex doctrina etiam Arist.7. phy.quia mouens & motum sunt simul; sed Deus est mouens omnia, quia est ipsum esse per suam essentiam, à quo omnia pendent in esse & conseruari: igitur Deus erit in omnibus: non immerito igitur inuestiganda erit à nobis hęc veritas, tum vt excludamus varios errores exortos circa ipsam; tum etiam, vt videamus quam vim & robur habeat ratio hæc adducta & fundata super doctrina Arist. q.8.art. 1. Tex.13. B

Quantum ad primum fuerunt Aliqui, qui dixerunt Deum esse vbique per locorum spatia diuisum, itaquod vna pars eius erat in oriente, & alia in occidente, alia vero in meridie. Sed hic error est intollerabilis, quia ponit Deũ esse corpus, cuius tamen oppositũ ostendit philosophus 12.huius: quia est omnino simplex carens partibus, idcirco vbi erit, totus erit; neque est simplex vt punctus, qui est terminus continui, sed Deus est simplicissimus & indiuisibilis existens extra omne genus. Alius error fuit quorundam existimantium Deum esse in omnibus rebus quasi mixtum, vnde dicebant omnia esse plena Iouis. Qui etiam error facile improbatur, quia Deus neque est materia, neque forma alicuius, sed est in omnibus per modum causæ agẽtis, & non vt materia, vt stultissime docuit Dauid de Dinãdo, aut vt principium formale, vt voluerunt Almariani, aut vt anima mundi, vt Marcus Varro. Tertius error fuit Pithagoricorum asserentium Deum esse in centro mundi. Hic etiam error facile eliditur ex fundamento posito; quia cum Deus sit causa totius mundi, & non tantum centri, idcirco in toto mundo, & non in centro solum reperiri debet, quod autem sit causa totius mundi docet Arist.12.huius, vbi ponit Deum esse causam ordinis vniuersi, & sic omnium naturarum, quę in eo ordinatæ sunt; quia cum naturæ ipsæ ex se sint ordinatę, si Deus non causaret naturas, non posset causare ordinem, nec potest intelligi illum naturarum ordinem causari à Deo, nisi causando naturas, & 1.politi.voluit Deum fecisse omnia propter hominem, cui alludit illud, quod scripsit 2. phy.nos esse omnium finem, quod proculdubio non esset, nisi ipse Deus tanquam efficiens illas res ad nos ordinaret: Docuit etiam 2.rethor. Dæmones esse opus Dei, & in 2.de gener. aiebat Deum omnia compleuisse dando veram æternitatem illis, quæ habere poterant, ceteris vero continuam quandam successionem veluti diuersis indiuiduis, & clarius in lib. de mundo ad Alex. dicebat omnia esse Dei opera cælum, terram, animantia &c. & omnibus vitam dare, regere, & guberuare omnia, ac conseruare, licet aliqui dicant hunc librum non esse Arist. grauissimi tamen auctores tribuunt Arist. sed quicquid sit de hoc libro expresse habemus 5. huius, quędam necessaria habere causam suæ necessitatis: hęc autem causa non est nisi Deus benedictus, qui non tantum centri, sed aliorum etiam omnium est effector: pessime ergo dixerũt Pithagorici Deum esse tantum in centro. Tex. 30. C Tex.52. Cap.5. Tex.24. Cap.23. Tex. 59. D Tex.6.

Quartus error fuit aliquorum asserentium Deum esse in aliqua parte mundi determinata, puta in primo cælo, & in parte orientis; vnde est principium motus cęli: occasionem sumpserunt isti ad hunc errorem persuadendum ex dicto Arist. 1. cęli, vbi dicit omnes homines, qui de Dijs existimationem habẽt & barbari & græci & quicunque putant esse Deos, eum locum, qui sursum est, eis tribuunt, tanquam videlicet immortali immortale coaptatum sit, & Auerro. exponens hunc passum dicit, omnes gentes, quæ concedunt Deum esse, conueniunt in hoc, quod cęlum est locus Dei, & aliorum spirituum, qui vulgariter dicuntur Angeli. Hic etiam error excluditur à multis, quia non potest esse, quod Deus sit conclusus in aliqua parte mundi. Tamen ad bonum sensum deduci potest & substineri si sane accipiatur, vt docet S.Tho.8.phy. quòd Deus, qui est primum mouens, dicitur esse in aliqua parte sui mobilis non per determinationem suę substantię, sed per efficientiam motus; quia ex aliqua parte sui mobilis incipit Tex.22. Lect.21.

mouere,& ideo potius explicatur esse in cęlo,quàm in terra,& in oriente,vnde incipit motus, A
quod non potest intelligi secundum aliquam affixionem motoris illius ad partem determinatam mobilis,cum non sit aliqua pars determinata mobilis semper in oriente, sed quę nunc est in oriente,postmodum est in occidente,& sic virtus mouens dicitur esse in oriente per influētiam motus,& non per determinationem suæ substantię, cum sit omnium rerum corporearū & incorporearum principium,& hinc etiam specialiter sacra scriptura docet,quòd Deus sit in
Cap.vltimo. cęlo iuxta illud Esaiæ,cęlum mihi sedes est,& in psal.cęlum cęli domino,verum cum etiam in infimis corporibus Deus operetur, non solum cęlesti corpori, sed etiam infimis rebus ipsum immediate adesse confiteri necesse est. Vltimus error fuit aliquorum, qui dixerunt Deum esse nedum in omnibus rebus, sed in quibusdam etiam spatijs imaginarijs. Quem errorem non-
distin.37. nulli theologi,vt narrat Dyon. Cartusi. 1. sen. sectantur & etiam recentiores & male; tum quia
Cap.21. est expresse contra B. Aug. lib. 3. contra Maximum, vbi rogatus ab aliquibus ipse Aug. vt ostē deret vbinam Deus esset antequam cōderet vniuersum, respōdet; quòd erat in seipso; ex quo patet, quod nō erat in aliquo spatio imaginario. Deinde si Deus esset in spatio imaginario; ergo esset in nihilo, probatur consequentia, quia spatium illud est nihil. Deinde illud spatium si B
est imaginarium, ergo Deus non per realem existentiam esset ibi, sed tantum secundum imaginationem nostram; quod absurdum est dicere de Deo.

Et propterea tenendum est secundum quod dicit S.Tho. quòd Deus est vbique per modū causę efficientis. Quæ opinio confirmari potest ex multis dictis Arist. quorū primum habe-
Cap.5. tur 1. lib. de parti. animal. vbi laudat Heraclitum, quem cum quidam adijssent visendi gratia, eumque in casa quadam furnaria caloris gratia sedentem reperijssent se ipsos ab ingressu cohibuerunt, ille ingredi eos fidenter iussit dicens, nec illi loco Deum deesse immortalem: si ergo Arist. laudat istam sententiam, ergo & ipse est huius opinionis, Deum nedum esse in cęlo, vt aliqui arbitrantur de mente eius, sed in omnibus rebus etiam infimis. Secundum dictum
Tex.52. sumitur ex 12. huius, vbi ponit ipsum Deum esse finem omnium, & etiam efficientem, cum sit causa vniuersi, & quia causa est simul cum causato; propterea necessario sequitur nedum
Tex.4. esse in primo cælo, sed in omnibus mundi partibus. Tertium dictum habetur 2. huius, vbi
Lect. 5. etiam ponit Deum esse causam omnis entis & omnis veri, quod etiam 6. huius latius ostendit S. Tho. Deum nedum esse causam rerum quoad moueri, sed etiam quoad substantiam ipsarum; & cum causa agens sit simul cum suo effectu proximo & immediato, & in qualibet re sit C
aliquis effectus proximus & immediatus ipsius Dei, sicuti in rebus corporalibus est prima materia, quæ immediate producitur à Deo per creationem; in rebus autem incorporeis est etiam earum simplex essentia immediate creata à Deo producta: igitur oportet Deum simul adesse in omnibus rebus, præsertim cum ea, quæ de non esse ad esse produxit, continuo & sem-
Cap.23. per in esse conseruet, & hoc est, quod ostendit etiā Ierem. Propheta, cęlum & terram ego impleo, & Dauid in psalmis, si ascendero in cęlum tu illic es, si descendero in infernum ades.
Cap. 23. Hoc etiam voluit Alex. Aphrodi. in 2. de anima, vbi ostendit intellectum agentem, quem
Tex.40. ipse dixit esse Deum, vbique reperiri. Sic Philop. 1. de anima, vbi narrat opinionem Alexan-
Comm. 84. dri asserens ipsum, eiusque sequaces dixisse Deum esse vbique. Simplicius quoque 8. physi. disputans de loco Dei asserit, quòd, cum Deus sit impartibilis & separatus à corpore mundano & per se perfectus, recte dicendum est ipsum vbique operari aut nullibi; & infra asserit
Tex.89. Deum ex Arist. & Platone omnia continere vinculo suæ voluntatis, quod vinculum firmius
Cap.8. est, quàm natura earundem rerum. Themistius quoque in paraphrasi 12. huius scribens de D
loco Dei ait, Deum vestire omnia non vt vestis, quę extrinsecus tantum tangit rem, sed intrin-
q.8.art.1. secus, vt totum tangit totum, quod est idem, quod docuit S. Tho. 1. p. quòd Deus est in omnibus rebus intime, quia Deus causat esse, quod est intimum cuilibet, & profundius omnibus est, cum sit formale respectu omnium, quæ sunt in rebus. Aliud etiā dictum habetur ab Arist.
Cap.1. 1. metheo. vbi quærit rationem, cur cœlum in orbem voluitur. respondet quia vult imitari Deum, nam sicut diuinus intellectus veluti architectus nullum locum sinę substantiæ in domo habet constitutum, sic cęlum nullum locum vniuersi sibi determinat secundum totum; quia
Cap.6. est vbique secundum partes; ita Deus est vbique, licet non eodem modo, quod etiam Iamblicus de mysterijs Ægyptiorum fusius probat.

Quoad secundum videndum est quam vim habeat ratio adducta à S.Tho. Deus mouet omnia ad suas operationes: ergo Deus est in omnibus rebus: probabat cōsequentiam, quia mo-
Tex.8. uens & motum sunt simul ex Arist. 7. phy. Scotus namque nititur labefactare rationem istam
dist.2.q.6. 2. sent. vbi disputat de loco Angelorum, an locentur per substantiam, an per operationem, vel per applicationem qualitercunque ad locum; & asserit ibi S.Tho. sibi contradicere, ex ista ratione

A ratione mouens est simul cum moto, Deus est primum mouens: ergo mouet omnia, & sic est pręsens in omnibus. Quæro inquit Scotus, quid intendit per istam rationem concludere, aut esse præsentem omnibus, hoc est mouentem, & tunc est petitio principij, quia idē est præmissa & conclusio, & nihil ad propositum; quia ibi intendit concludere immensitatem Dei, secundum quam Deus est præsens omnibus; aut intendit concludere illam præsentiam, quæ competit Deo inquantum est immensus, & tunc ex operatione sequitur præsentia illa, quæ pertinet ad immensitatem diuinam, quæ est Dei inquantum Dei, itaquòd prius naturaliter erit præsens inquantum immensus, quàm inquantum operans, & hoc concluditur ex hoc, quòd est in omnibus per operationem, sicut ex posteriori; & sic à simili in proposito prius naturaliter Angelus est præsens alicui loco secundum substantiam, quàm sit præsens secundum operationē, cuius tamen oppositum vult ipse S.Th.1.p. vbi docet Angelum esse in loco per operationem. q.52.art.2.
Deinde illa propositio Aristo. nempe mouens & motum sunt simul, supra qua fundatur tota hæc doctrina, patitur plurimus calumnias; & in primis videmus, quòd sol agit in ista inferiora calefaciendo & producendo metalla & multos lapides prætiosos penetrando vsque

B ad viscera terræ, & tamen ipse sol est in quarto cęlo, & non est simul cum rebus istis productis ab eo: igitur non semper propositio illa est vera, mouens & motum sunt simul. Secundo videmus de pisciculo illo, qui dicitur Torpedo, hic enim facit obstupescere manus piscatoris, & tamē est distans ab ipso piscatore: vnde Alber. narrat lib.24. de animalibus quandam extremitatem digiti leuiter ipsum attigisse, & ipsius brachium ita fuisse obstupefactum, vt per dimidium annum loturis calidis & unguentis vix sensum receperit: & Arist. lib.9. de historia animal. expresse habet, quòd piscis cum distantia facit obstupescere: ergo non semper mouens & motum sunt simul. Tertio Auicen. lib. de imaginib. asserit fascinatores nocere animalibus distantibus: ergo non semper mouens & motum sunt simul. Quarto magnes trahit ferrum distans ab eo: ergo mouens & motum non oportet semper esse simul: patet ergo doctrinam istam fundatam supra hanc propositionem non esse vndequaque veram. Cap.37. Cap.5.

Pro solutione harum difficultatum sciendum est, discordiam esse inter Scotum & S.Tho. in hac materia, quia Scotus arbitratur Deum esse præsentem omnibus rebus ratione immensitatis, vt patet 1.senten. S. Tho. voluit Deum esse pręsentem rebus ratione operationis & per distin.37.q. vnica. q.8.art.1.

C modum causæ efficientis; vt patet ex ratione adducta ab ipso 1.p. inquit enim, vbicunq; operatur aliquid, ibi est; sed Deus operatur in omnibus, iuxta illud Esaiæ, omnia opera nostra operatus es in nobis domine: igitur Deus est in omnibus rebus. Et quòd opinio hæc sit verior & rationabilior patet ex communi consensu omnium doctorum, pręsertim Gregorij in canticis canticorum asserentis, Deum esse in omnibus rebus præsentia, potentia, & substantia, & hoc ad excludendum tres impios errores, quorum primus fuit Manicheorum dicentium tantummodo spiritualia & incorporalia subdi diuinæ potestati, visibilia vero & corporalia esse subiecta potestati principij contrarij. Contra istum errorem dicitur, quòd Deus est in omnibus per potentiam. Secundus error fuit Auer. 12. huius volentis Deum non habere cognitionem nec prouidentiam de his inferioribus, & in persona huius scribitur Iob, circa cardines cęli perambulat nec nostra considerat. Contra quem errorem ponitur Deum esse in omnibus per præsentiam penetratiuam, scilicet omnium & singulorum suo intuitu. Tertius error fuit Auicen. ponentis non omnia esse à Deo creata immediate, sed tantum primā creaturā, & ab illa aliam, & sic de ceteris. Contra quem dicitur Deum esse pręsentem in omnibus per Cap.26. Comm.52. Cap.22.

D essentiam; idest immediate immediatione suppositi; quia in qualibet re est aliquid creatum à Deo immediate; ponendo igitur Deum esse præsentem in omnibus per modum causæ agentis & operis facilius excluduntur isti errores, quàm ponendo ipsum esse præsentem per modū immensitatis, vt docet Scotus, quem in hac parte nonnulli recentiores sectantur, & male relinquendo Doctorem Angelicum.

Secundo est notandum, quòd aliquis potest esse præsens alicui dupliciter: primo circumscriptiue: Secundo diffinitiue. primo modo dicit commensurationem partium quantitatiuarum ipsius tamquam locati ad partes loci. Secundo vero dicit limitationem vel determinationem ad locum, idest esse ita hic, quòd non alibi, & hoc etiam intelligi potest dupliciter: vno modo quòd sit pręsens secundum pręsentiam substantialem: alio modo quòd sit pręsens secundum præsentiam causalem: præsentia substantialis est relatio quædam, qua substantia indiuisibilis est pręsens ita huic loco, quòd non alij, posito quòd nulla causalitas exerceatur ab illa substantia in illo loco. Pręsentia causalis triplex esse potest. prima ipsius ordinis, quę est inter agens & patiens, quando sunt in potentia proxima exclusis impedimentis: secunda dicitur approximationis, & hæc est relatio, quæ ordine naturæ antecedit operationem: tertia dici- Præsentia est multiplex.

tur præsentia operationis, quæ est relatio agentis ad passum immediate atque inseparabilis ab operatione, & hæc triplex præsentia manifestari potest in quolibet agente. v.g. scriptor est præsens præsentia ordinis ad scribendum exclusis omnibus impedimentis, deinde efficitur præsens præsentia approximationis, quando est propinquus papiro vt scribat, tertio fit præsens secundum actualem operationem, quando actu scribit. modo non est sermo, nisi de hac vltima præsentia, secundum quam Deus operando producit res; aliæ præsentiæ creaturis potius conueniunt, vt præsentia circumscriptiua creaturis corporalibus, substantialis vero spiritualibus, licet hæc præsentia substantialis non detur separata à præsentia operis. A

Distantia est quatruplex. Tertio est notandum, quòd distantia est quatruplex; quædam situalis, qua agens & passum collocantur in diuersis sitibus, vt ignis calefaciens, & lignum calefactum, hæc dicuntur distare distantia situs, quia non in eodem situ, sed diuersis collocantur, & sic de omnibus corporalibus. Alia est distãtia naturalis, quæ est inter dissimiles naturas, qua distãtia distat Deus à creaturis, quia ipse est super omnia per excellentiam suæ naturæ. Tertia est distantia virtualis, qua aliquod agens distat ab aliquo passo, quia inter illud agens & passum mediant aliæ virtutes, quo pacto dicitur, quòd sol & homo generant hominem. Quarta distãtia dicitur suppositalis, & est illa, qua inter duo supposita puta inter Sortem & Platonem mediant alia supposita vt puta Socrates & Callias; Et sicuti datur quadruplex distantia, ita poterit dari quatruplex coniunctio saltim per intellectum. Prima quando duo corpora essent in eodem situ. Secũda quando duę naturæ conueniunt in eadem specie, vt sunt omnia indiuidua eiusdem speciei. Tertia quã do agens secũdum virtutem sine alia media virtute operatur in passum. Quarta quando inter suppositum & effectum productum ab eo nullum aliud suppositũ mediat, quo pacto ad propositum nostrum dicimus Deum esse immediate immediatione suppositi in omnibus rebus, quia omnia agit immediate quoad aliquid requisitum in illis, nempe in materialibus primam ipsam materiam, & in separatis ipsam substantiam, & quia de hoc agente immediate locutus est Arist. propterea dixit oportet simul esse cum moto; quam propositionem probauit in motu locali, alterationis, augumẽti, & decrementi, in omnibus enim istis mouens & motum sunt simul immediate immediatione suppositi, quia nullum suppositum inter ea mediat, propterea non distant. B

Dilutidatio quæsiti.

Istis stantibus respondetur modo ad argumenta Scoti, & ad primum, in quo quærit quid intendat concludere S. Tho. per rationem suam adductam, dicitur, quòd intentio sua est concludere Deum esse in omnibus, & esse omnibus præsentem, idest habere habitudinem simultatis & præsentię mouentis immediati ad res creatas; & quando dicit, quòd est petitio principij, quia idem est pręmissa & conclusio, negatur hoc, quia non idem concluditur quod pręmittitur; pręmittitur enim, quòd Deus mouet omnes res, concluditur tamen relationẽ inesse omnibus, quę relatio comitatur talem motionem, & est argumentum simile, vt siquis diceret, Sortes generauit filium suum puta Socratem: ergo Sortes est pater Socratis, patet enim in hoc argumento nullam petitionem principij committi. Secundo dicitur, quòd hoc argumentum potest esse à priori, tanquam à ratione alicuius rei, quia Deum operari in omnibus est ratio, quòd sit in omnibus immediate immediatione suppositi: non enim ex eo, quòd est in rebus, operatur in rebus, sed potius econtra, ex hoc, quòd ipse Deus producit res, est in rebus, quia operatio Dei in rebus est productio illarum & conseruatio: vnde valet argumentum, omne producens aliquid immediate immediatione suppositi est in eo per modum producẽtis, agẽtis, & operantis; sed Deus producit omnia immediate immediatione suppositi: ergo est in omnibus sic. C

Efficacia rationis S. Th.

D

Sol agit in inferiora medio lumine. Ad argumentum de Sole, quòd est in quarto cęlo dicimus non esse parem rationem, quia Sol agit in orbes medios & vsque ad viscera terrę mediante lumine, quo producit varios effectus, ideo non est ad propositum respectu Dei, qui non mediante aliqua creatura producit res. Et si dicis, sagitta recedens à sagittante mouetur ab eo, & tamen sagittans non est simul cum ipsa sagitta mota. Dicitur ad hoc, quòd licet sagittans non sit simul secundum quantitatem cum sagitta per totum motum, est tamen simul in principio motus, & hoc sufficit; tunc enim est mouens immediatum simul cum moto, cum autem recesserit à sagittante, tunc mouens immediatum non est sagittans, sed aliqua pars aeris mota. Ad secundam instantiam de pisciculo, dicitur, quòd est eadem qualitas in manu piscatoris & in retibus, sed non idem operatur, manum enim obstupefacit, non autem retia, quia agit media quadam qualitate, qua afficit manum & non retia, & sic non est eadem ratio de Deo, qui immediate producit res, quibus est pręsens, vt dictum est. Sic soluitur & tertium, quia homo per imaginationem agit quibusdam spiritibus existentibus in organo, per quos fit celeris immutatio

Torpedo quo obstupefacit manũ piscatoris.

par-

A partium corporis; agit etiam per quosdam vapores nociuos egredientes per oculos in aerem,
& aer nocet alijs, sicuti homines pestę tacti nocent alijs etiam distantibus, hoc tamen fit per
immutationem medij. Ad vltimum dicitur, quòd ad magnetem ferrum mouetur tan-
quam ad finem propter conuenientiam, quam habet cum eo, sed ipsa non mouet, sed alia mo-
uentur ad ipsam: ex his patet, quod nulla istarum instantiarum est ad propositum, quia omnes lo-
quuntur de his, quę medio aliquo operantur, Deus autē immediate operatur in omnibus pro
pterea est in oībus. Quam veritatem alijs rationibus cōfirmare possumus; & primo sic, Deum
esse vbique est perfectio simpliciter, vt ostendit Albertus Magnus 1. sent. ex hoc, quia locum distin. 37.
continere locatū dicit perfectionem, tamen cum imperfectione adiunctā, nempe quia vnus lo
cus non potest continere multa corpora: igitur detracta hac imperfectione illud est perfectio
simpliciter; & cum in Deo glorioso sint omnes perfectiones rerum, vt docet Arist. 5. huius; & Tex. 21.
Auer. asserit, quòd est dispositio primi principij scilicet Dei, quòd sit simpliciter perfectum,
igitur hoc non est denegandum ab ipso Deo; & sic de primo ad vltimum sequitur ipsum esse
vbique immediate immediatione suppositi, vt declaratum est.

B Et si quis diceret, quòd agens quanto est virtuosius, tanto ad magis distans procedit eius
actio; sed Deus est virtuosissimum agens, cum sit infinitum: igitur actio eius pertingit ad res
distantissimas, & sic non oportet vt sit vbique, & hanc rationem videtur tangere Auer. 2. de Comm. 39.
gener. vbi Arist. ait, entia nostra hęc, quoniam valde distāt à primo principio, non possunt esse
ęterna. Sed facile soluitur attendendo ad fundamenta superius posita; concludit enim ratio
hęc de illo agente, quod operatur per media, Deus autem non per aliquod medium, sed per se Deus imme-
ipsum operatur in omnibus quoad aliqua, vt dictum est, quia in rebus materialibus immedia- diate opera-
te producit materiam, in spiritualibus autem substantiam, propterea ad maximam virtutem tur aliqua in
eius spectat, quòd sit in omnibus immediate, & nihil distet ab eo, quasi illud in se non habeat rebus.
Deum, nec suffragantur Auerroi verba Arist. quia ibi non est sermo de distantia loci, sed de di
stantia in natura, hoc enim pacto res dicuntur distare à Deo per dissimilitudinem naturę vel
gratię, & propterea dicitur, quòd est super omnia per excellentiam suæ naturę, vt habetur in
sacris literis, excelsus super omnes gentes dominus, & super cælos gloria eius, cum hoc tamen Psal. 112.
stat, quòd sit in omnibus tanquam creans esse omnium.

C Secundo adducitur talis ratio ab eodem Alberto in summa sua tractatu 18. Deus est quo quæst. 70.
melius cogitari non potest: igitur est in omnibus rebus & vbique, consequentia probatur,
quia Deum habere in se omnia, & esse in se, & agere mediate & immediate, & esse in omni-
bus immediatione suppositi est maius, quàm esse tantum vnum: igitur tribuendum est ipsi
Deo. Et si dicis, illud, quod est in rebus, continetur ab eis, at Deus non continetur à rebus, sed
potius econtra ipse continet res: non igitur est vera hęc sententia, quòd Deus sit in rebus om-
nibus, sed potius contraria, quòd res omnes sint in ipso. Dicendum est ad hoc, quòd licet cor- Spirituale
poralia dicantur esse in aliquo sicut in continente, spiritualia tamen continent ea, in quibus continet &
sunt, veluti anima dicitur continere corpus, quia conseruat ipsum, Deus quoque dicitur esse in non cōtine-
rebus sicut continens res, licet alio modo, quàm anima, & per quandam etiam similitudinem tur.
corporalium, omnia dicuntur esse in Deo inquantum continentur ab ipso.

Tertio probat Dionisius Cartus. 1. sent. eandem veritatem, quia essentia Dei, virtus, & ope- dist. 37. q. 1.
ratio sunt idem; sed operatio Dei est in omnibus rebus & vbique, igitur & ipse Deus: hęc enim
ratio concludit etiam de immediatione suppositi; quia & si Deus sit in omnibus rebus vt dans
D eis esse, virtutem, & operationem, est etiam immediate creans esse omnium, vt dictum est.

Quarto probatur ab alijs sic; si enim esset corpus infinitum repleret omnia loca, ergo pa-
ri ratione cum Deus sit immensus & infinitus: erit in omnibus & vbique, hanc ratio-
nem videtur tangere beatus Anselmus lib. prosolog. quia sicut se habet ęternitas ad quamcun- Cap. 18.
que durationem, ita immensitas Dei ad quācunque creatam essentiam; sed ęternitas, quia est
infinita coexistit omni durationi, igitur & immensitas Dei est in omni re creata. Sed quæreret
aliquis quomodo Deus replet omnia, cum non sit corpus infinitum. Respondetur, quòd Deus replet
Deus diuersimode dicitur replere locum quàm corpus; corpus enim replet locum circumscri- locum effe-
ptiue per hoc, quòd non compatitur secum aliud corpus, Deus autem dicitur replere omnem ctiue.
locum bonitatibus & effectibus suis; Angelus vero dicitur replere locum, quia est in ipso dif-
finitiuè & per operationem.

Quinto confirmant eandem sententiam alij hoc pacto, quia si Deus non esset in omnibus
rebus & vbique, vel hoc esset, quia non posset, vel quia non vellet, vel quia ignoraret; sed nullo
istorum modorum dici potest: igitur Deus erit in omnibus & vbique; probatur minor, quia si
nō posset esse vbique, tunc esset impotēs; si non vellet, ergo si vellet erit vbique, non quia igno
rat,

rat,quia ipse est purum intelligere & cognoscere, & omnia vnico intuitu circumspicit. Et si dicis,hoc videtur sibi conuenire ex propria natura,vt non sit vbique, quia cum sit summa lux nou erit in tenebris,vt Apostolus 2.ad Corinth.etiam scripsit, quæ conuentio lucis ad tenebras? & cum aliquæ creaturæ sint tenebræ, præsertim Dæmones & peccatores, saltem iu eis non erit. Sed dicendum ad hoc, quòd in Dæmonibus & peccatoribus duo consideranda veniunt:alterum quod est natura ipsorum, quæ quidem non est nisi à Deo:alterum vero est deformitas culpę seu peccatum ipsum,& hoc à Deo non est, propterea absolute non est concedendum Deum esse in Dæmonibus & peccatoribus, nisi prout sunt quędam res creatę, in rebus autem,quæ non nominant naturam deformatam,absolute conceditur Deum esse, vt habetur sapientiæ,attingit à fine vsque ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter, & in actis Apostolorum,in ipso viuimus, mouemur,& sumus: quam etiam sententiam docuit Cyrillus lib.2.thesauri,& Aug.7.de ciui. & Ambrosius lib. 1. de spiritu sancto, vbi probat spiritum sanctum esse Deum,quia est vbique. A

Cap.6. Cap.8. Cap.17. Cap.30.

Et si quis diceret, quòd, cum Deus totus sit in cęlo, non erit extra cęlum, & sic non in alijs rebus; consequentia patet, quia quod est totum alicubi,nihil eius est extra locum illum; Deus autem cum sit impartibilis & nou habeat partes vbi est, totus est. Respondetur, quòd illi, qui ita argumentantur, decipiuntur non distinguendo de toto, quod duplex est: alterum totalitate quantitatis vt linea, superficies,& corpus & de hoc concludit argumentum, quia quantitas huius totius commensuratur illi loco in quo existit,& ideo hoc totum vbi est,nihil eius est extra illum locum. Sed est aliud totum,quod dicitur secundum totalitatem essentię, & hoc tale non commensuratur totalitate loci,& quod est totum hac totalitate non oportet,vt si est in aliquo loco, nullo modo sit extra illum, quemadmodum est anima nostra,quę est quoddam totum totalitate essentię & reperitur tota in toto corpore,& tota in qualibet parte corporis: vnde non sequitur,anima est tota in corde: ergo nou erit in cerebro,quia non est tota totalitate quantitatis, sed totalitate essentię, & ideo poterit esse tota in corde & tota in cerebro, sic etiam & Deus totus est in omnibus rebus, & totus in singulis, immo est proprium eius, vt primo & per se sit in omnibus: dico primum, quod est secundum se totum,si quid enim esset vbique secundum diuersas partes iu diuersis locis existens non esset primo vbique,quia quod conuenit alicui ratione partis suæ non conuenit ei primo, vt latius scripsit Arist. 5.physi.sicuti si homo dicitur percutere, quia manus eius percutit, vel si homo est albus dente,albedo non conuenit primo homini,sed denti, esse autem vbique per se dico illud, cui non conuenit, esse vbiqne per accidens propter aliquam suppositionem factam, quia sic granum millij esset vbique supposito, quòd nullum aliud corpus esset: per se ergo conuenit esse vbique alicui quando tale est, quòd qualibet positione facta, sequitur illud esse vbique, & hoc proprie conuenit Deo, quia quotcumque loca ponantur,etiam si infinita ponantur præter ista, quæ sunt, oporteret in omnibus esse Deum, quia nihil potest esse nisi ipsum; sic ergo esse vbique primo & per se cõuenit Deo, & est proprium eius, nam quotcumque loca ponantur oportet in quolibet illorum ipsum esse non secundum partem, sed secundum seipsum,& licet vniuersum sit quoddam totum corpus perfectum, vt probat Arist. 1.cæli; sed totum vniuersum est vbique,quia extra ipsum nullus locus est;non ex hoc tamen sequitur Deo non conuenire primo & per se non esse vbique & in omnibus rebus, quandoquidem totum corpus vniuersi est vbique sed non primo, quia non totum est in quolibet loco, sed secundum suas partes; nec iterum per se, quia si ponerentur aliqua, alia loca non esset in eis,& sic etiam dicendum esset de corpore infinito si daretur,quia illud tale non esset vbique primo & per se,sed secundum suas partes,pariformiter si solum esset vnum animal in mundo anima eius esset vbique non primo sed per accidens. Ex his ergo omnibus patet solutio ad totum quæsitum & ad obiectiones,quæ contra hãc veritatem fieri possent de præsentia Dei gloriosi, cui laus sit semper,qui ad finem huius primi libri nos perduxit. B C D

Totum duplex quantitatis & essentiæ.

Proprium est Dei vt primo & per se sit vbique.

Tex.1. Tex.1.

FINIS.

DILVCIDATIO PRIMA.

In secundum Librum Metaphysicæ.

Quare sic videtur habere, vt prouerbialiter dicimus, in foribus quis delinquet? &c. Tex. 1.

Num prima principia complexa sint nobis naturaliter cognita.

C D hanc controuersiam cum distinctione nonnulli respondent dicẽdo, quòd aliqua sunt principia per se nota, quæ sunt communia omnibus, vel pluribus scientijs, sicut non conuenit simul esse, & non esse: & de quolibet est affirmatio vel negatio vera. Alia sunt principia, quæ non sunt communia omnibus vel pluribus, sed in vna scientia tantum, sicut in naturali, quòd natura agit propter finem, & in geometria si ab æqualibus ęqualia demas, quæ remanẽt sunt ęqualia: tunc dicunt isti, quòd dictum Ari. intelligitur de principijs primo modo sumptis: quia illa principia sunt complexa & per se nota in omnibus scientijs, & sunt habita & cognita naturaliter à nobis per lumen intellectus agentis: vnde intellectus eis adhęret, sed de principijs secundis, quæ sunt tantum in vna scientia nota, non est verum dictum philosophi, quòd sint naturaliter nota: & declarant hoc exemplo: quia sensus primo mouetur ab aliquo simplici non complexo, & à sensu moto mouetur intellectus, & intelligit simplicia, quorum simplicium intellectione sequitur alius actus intellectus, qui est cõponere simplicia adinuicem, post
D autem illam compositionem intellectus ex lumine naturali assentit veritati complexorum, & sic illa complexa dicuntur prima principia, & sunt cognita nobis naturaliter: quia præscita compositione simplicium terminorum statim ex lumine naturali intellectus acquiescit, vel adhæret illi veritati, tamen cognitio terminorum acquiritur ex sensibilibus, & iste intellectus dicitur habitus principiorum, quo adhęret primis principijs.

Interpretatio verborũ Arist. ex sententia aliquorum.

Sed circa hoc dupliciter errant. Primo, quia male interpretantur dictum Commentatoris: habet enim Commentator interpretando verba Arist. quòd speculatio de veritate est tum difficilis, tum facilis, in quolibet genere entium sunt aliqua respectu eorum, quasi ianua domus respectu domus, in hoc quod non latet aliquem, sicut locus fotium domus non latet aliquem & ista sunt prima cognita naturaliter habita à nobis in quolibet genere entium: Hęc verba, in quolibet genere entium, ostendunt Auerroem non loquutum de principijs communibus, sed de omnibus principijs cuiuslibet scientię. Secundo errant, quia si principia complexa sunt nobis naturaliter cognita pręscita compositione simplicium terminorum, sequitur quòd omnes propositiones per se & necessarię respectu quarumcunque scientiarum sunt naturaliter nobis cognitę: puta ista, homo est animal, homo est risibilis, punctus est indiuisibilis, & linea est longitudo,

Refellitur sententia aliquorum.

Egregia huius opinionis cõfirmatio.

gitudo, & sic de alijs: probatur consequentia per dictum ipsorum, quia illa sunt nobis naturaliter cognita, quorum terminorum præscita compositione, intellectus ex lumine suo naturali eis assentiet; sed cognitis terminis propositionum per se, & necessariarum, & facta compositione ipsorum terminorum, eis intellectus assentit: ergo omnes istæ propositiones necessariæ & per se sunt naturaliter cognitæ. Preterea sequeretur, quòd illa, quę sunt cognita naturę, essent etiam nobis nota, contra Arist. 1. physicorum, vbi habet, non eadem esse nota nobis & naturę, consequentia probatur, quia illa dicuntur nota naturę, quæ seipsis cognita sunt, & sunt maxime in actu, prima principia sunt maxime in actu, & cognitis eorum terminis statim eis intellectus assentit contra Platonem: ergo eadem erunt nobis nota & naturę. A

Tex. 2.

Tex. 4. Rationes Platonis. Pręterea intentio Commentatoris hic est conformis Aristo. 1. posteriorum aduersus Platonem, qui posuit omnes habitus intellectuales nobis naturaliter inesse, motus quibusdam friuolis rationibus: quia natura non minus est sollicita de homine, quàm de alijs animalibus, immo magis de homine, cũ sit ens perfectius; sed aliis animalibus natura ipsa tribuit naturalem inclinationem & industriam sufficientem absque doctrina & inuentione aliquorum: ergo & homini largita est perfectam cognitionem de omnibus, licet propter imperfectionem potentiarum à principio sit impedita. Item agens perfectissimum non producit effectum suũ imperfectum; imperfectio enim effectus attestatur imperfectioni agentis: sed Deus est agens perfectissimum, vt patet ex Aristo. 5. metaphysices, ergo produxit effectum suum, puta animã intellectiuam nostram perfectam & informatam omnibus habitibus practicis & speculatiuis. Rursus potentia indeterminata ad opposita eget habitu determinante & inclinante eam ad alterum oppositorum; sed anima intellectiua est veluti potentia quędam indeterminata ad opposita: ergo indiget habitu primorum principiorum, vt assentiatur conclusionibus, non enim propter aliud debet poni habitus principiorũ, nisi vt assentiat conclusionibus, sed ex se assentitur conclusionibus & principiis: ergo in se habet hęc omnia. Ponit etiam quandam similitudinem de intellectu nostro, & Domino quęrente seruum fugitiuum ignotum; sed manifestum est, quòd si Dominus non cognosceret illum seruum, non magis caperet illum, quàm alium: ergo auditis primis principijs, nisi eorum veritas à principio habeatur, intellectus non magis assentiretur eis, quàm oppositis eorum. B

Tex. 21.

Exemplum Platonis de seruo fugitiuo.

Tex. 4. Tex. 5. Hanc opinionem improbat Aristo. tum 1. posteriorum, tum etiam & 4. huius: quia est inconueniens habere habitum firmum alicuius scientiæ, & non posse exercere cognitionem proportionatam illi habitui, sed intellectus noster ante addiscere non potest habere cognitionem conclusionũ: quia ipsis præsentatis non necessario assentimur: ergo habitus principiorũ non pręfuit. Arguit etiam philosophus, quia si in sensu non pręexistit habitus, ergo nec in intellectu: hoc enim patet à simili, quia nunquam exiret de potentia in actum, nisi obiecto pręsente, sic etiam nec intellectus, quoniã necesse est phantasmata speculari 3. de anima, & tamen si haberet habitum scientiarum in se, exire posset ad libitum. Ad hanc opinionẽ alludit Auer. in prędictis verbis confirmando opinionem sui magistri Aristo. C

Tex. 39.

Soluuntur rationes Plat. Rationes Platonis non cogunt, & præcipue prima: quia natura si dat alijs animalibus industriam & cognitionem sufficiẽtem, hoc ideo est, quia illa sunt necessaria ad vitam eorum, cum ergo alia animalia non sint nata acquirere ipsam cognitionem: ideo oportuit, vt natura eis tribueret: nobis autem non fuit necessarium, quia apti nati sumus addiscere per doctrinam, & inuentionem: non enim semper natura facit perfectissimum in summo gradu, quia non dat apibus mel, sed per cognitionem sibi datam mouet ad illud quærendum. Secunda quoque ratio dissoluitur: quia anima est perfectior effectus alijs inferioribus, sed non fuit necessarium producere eam formatam omnibus habitibus practicis & speculatiuis, sed tributa fuit ei potentia acquirendi ipsos; potentia quoque intellectiua non est indeterminata ad opposita respectu primorum principiorum, vt soluatur tertia ratio: quia naturaliter inclinatur in prima principia, sicuti nec voluntas est ad opposita respectu vltimi finis, sed bene respectu mediorũ ad finem: ita intellectus possibilis est determinatus respectu primorum principiorum, quæ dicuntur cognita naturaliter, sed respectu aliorum cognitorum est indeterminatus, vnde apud Auerroem dantur intellecta voluntarie. Vltima quoque ratio soluitur negando similitudinẽ: quia inter indiuidua eiusdem speciei non est ordo naturalis & essentialis: quare vnus magis debeat capi quàm alter & cognosci, sed in cognitione intellectus est naturalis ordo: quia prius oportet habere cognitionem principiorum, & per principia cognoscere conclusiones. D

Natura non semper facit pfectissimũ in summo gradu.

Dilucidatio cõtrouersiæ. q. 2 art. 1. Propterea dilucidatio veritatis in hac disputatione habetur à S. Thoma 1. par. summę suæ theologiæ declarando quomodo cognitio existendi Dei est omnibus naturaliter insetta iuxta doctrinam Damasceni, & sic ista prima principia dicuntur per se nota naturaliter: quia nobis

A nobis inest aliquid naturale, puta intellectus, & sensus ex quibus possumus peruenire in cognitionem primorum principiorum, vel dicuntur prima principia naturaliter nobis cognita sub quadam confusione, & in communi: quia prima principia complexa, de quibus hic loquimur, siue sint communia, siue determinata ad vnam scientiam, non sunt cognita naturaliter secundum actus perfectos: quia tunc sequeretur, quòd semper essent nota, & semper actu speculaxemur ipsa, quod est falsum: quia non speculamur ea in somno & semper: consequentia probatur: quia illud dicitur inesse secundum actum, & esse naturaliter cognitum secundum actum perfectum, quod ex necessitate inest, & semper inest, quod tamen de primis principijs dici nō potest, cum intellectus noster 3. de anima sit sicuti tabula rasa, in qua nihil est depictum, dicūtur bene nota naturaliter secundum dispositionem propinquam: quia non indigemus discursu aliquo, sed eis statim assentimur. Et si quis quæreret vtrum ille assensus intellectus sit alius actus, quàm apprehensio.

Tex. 14. Alia translatio habet velut codex in quo nihil est actu scriptū.

Quidam videtur sequi in hoc Auicennam, qui in principio suę logicę dicit pro eodem debere sumi assensum & scire, sed hoc est falsum: quia cum prior sit apprehensio terminorum, B quàm assensus, necesse est apprehensionem terminorum esse distinctum actum ab ipso assensu intellectus, & dictum Auicen. debemus intelligere de scire improprio & communiter dicto, & hic assensus non est ab intellectu agente elicitiue, vt dubitat ille: quia operatio intellectus agentis est transferre entia de genere non intelligibilium ad genus intelligibilium, siue de potentia intellecta ad ea quę sunt actu intellecta, lumen intellectus agentis nihil aliud est, nisi manifestatio veritatis, & examen omnium verorum, & omnium intelligibilium, & causa omnium cognitionum: hoc ergo lumine manifestantur prima principia. Propterea dicuntur nota naturaliter: quia illud lumen inest nobis à natura. Et hęc est dilucidatio istius controuersię, & impugnatio Aduersariorum.

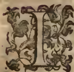
Operatio intellectus agētis quæ sit.

Forsitan autem & difficultate duobus modis existente non in rebus sed in nobis est causa, &c. Ex prologo.

C

Num difficultas cognoscendi res sit ex parte intellectus nostri cognoscentis, vel ex parte rerum cognoscibilium.

Dilucidatio secunda.

N hac controuersia sunt qui ponunt opinionem Cōmentatoris tenentis difficultatem cognoscendi substantias separatas esse ex parte nostri intellectus, & non ex parte ipsarum, & ratio est quia ipsæ sunt maxime in actu, difficultas vero cognoscendi res materiales non est ex parte nostri intellectus, sed ex parte ipsarum rerum, & ratio, quia res materiales sunt inuolutę quadam potentialitate. Quam opinionem impugnant vnico argumento quantum ad hoc, quòd difficultas cognoscendi res materiales sit ex parte D ipsarum: quia si hoc esset verum, sequeretur quòd essent difficiles intellectu respectu cuiuscūque, sed consequens est falsum, vt patet respectu diuini intellectus: ergo antecedēs est falsum: probant consequentiam: quia detur oppositum, quòd difficultas cognoscendi sit respectu non cuiuscunque intellectus, sed tantum respectu nostri intellectus, nunc sic, cum ista substantia sit eadem, ad quemcūque intellectum comparetur, sequitur, quòd non est difficultas ex parte earum, sed ex parte intellectus nostri, cui comparatur, propterea declarant opinionem suam, asserendo totam difficultatem cognoscendi, tum respectu rerum immaterialium, tum respectu rerum materialium esse ex parte nostri intellectus, & non ipsarum rerum.

Sentētia illorū qui dicunt difficultatem intelligendi substantias separatas esse ex parte nostri.

Et probant hoc ex textu Arist. qui loquitur dubitatiue, ait enim forsitan autem, & difficultate duobus modis existente non in rebus, sed in nobis est eius causa. Preterea & secundo probant exemplo quodam de igne, quod est, sicut paruus ignis æque perfecte proportionaliter comburit paruum combustibile, sicut magnus ignis magnum combustibile, & ęque facile proportionaliter, licet non ęque perfecte simpliciter ceteris paribus, eo quòd magnus ignis citius, & intensius agit. Et confirmant tertio, ponendo aliud fundamentum, quod susceperunt ex præceptore suo 1. sentent, quòd cognoscibilitas sequitur entitatem, vel rem secundum quòd est

Alia posito dilatans primam sententiam etiam ad res materiales.

dist. 3. q. 8.

est res, & ens, quia per idem est ens, & cognoscibile: nam sicut res se habet ad esse, ita ad cognoscibilitatem & veritatem: ergo omnes res sunt cognoscibiles ab intellectu nostro, sed secundum magis & minus proportionaliter, prout mouent nostrum intellectum, sed tota difficultas oritur ex parte intellectus nostri. Addunt etiam auctoritatem Arist. in lib. de sensu, & A

Cap. 2.

sensato, vbi habet, quòd si visibile decrescit in minus in infinitum, necesse est visum crescere in maius in infinitum, si debet tale visibile videre: ergo ad cognitionem minimi cognoscibilis, necesse est potentiam cognoscitiuam esse perfectiorem, quòd ergo intellectus noster non possit cognoscere minima intelligibilia qualia sunt materialia & potẽtialia, est ex imperfectione eius, & sic omnis difficultas intelligendi erit ex parte intellectus, & non ex parte rerum, siue sint materiales, siue immateriales.

Sed circa hæc, quatuor breuiter sunt videnda, primo arguendum est contra opinionem secundam. Secundo ostendetur falsitas fundamenti. Tertio soluentur rationes in contrarium.

Refellitur positio dilatans primã senten.

Quarto dilucidabitur veritas. Quoad primum arguitur sic, sicut se habent immaterialia ad intellectum, sic se habet intellectus ad ipsa materialia in perfectione; sed sic se habent immaterialia ad intellectum, quòd excedunt intellectum nostrum quoad perfectionem: ergo ita se B
habebit intellectus noster ad materialia, quòd excedet ipsa quoad perfectionem: ergo non est difficultas in cognoscendo materialia ex parte intellectus, sed ex patte rerum, sicut non est similiter difficultas ex parte substantiarum immaterialium, quòd non intelligantur ab intellectu nostro, eoquòd excedunt ipsum in perfectione. Quare proportionaliter sicut exceditur à substantiis separatis propter quem excessum apparet difficultas ex parte intellectus nostri in cognoscendo ipsas, non ex parte earum, ita excedit intellectus noster materialia, & formas materiales, propter quem excessum apparet similiter difficultas ex parte rerum, non ex parte intellectus; & hæc est intentio philosophi hic. Vbi intelligendum, quòd sensibilia & formæ na-

Tex. 30.

turales non intelliguntur ab intellectu nostro, nisi mediante sensu, vt dicitur 3. de anima; inquantum vero contingit ea separari à materia, sic remanet solum potentia intellecta.

Præterea si omnis difficultas cognoscendi res est ex parte intellectus, ergo sequitur, quòd omnis intellectus cognoscit res cum difficultate, & sic Deus cognosceret etiam cum difficultate, probatur argumentum per rationem adductam ab eis; quia si aliqua res ex parte sui difficile cognoscitur; hoc erit respectu cuiuscumque intellectus, sic si difficultas intelligendi aliquã C
rem erit ex parte intellectus, hoc valebit de omni intellectu, quod tenet per hoc: quia omne ta-

Egregia ratio ad hominem.

le per se ad quodcunque comparetur semper est tale. Tertio si aliqua difficultas est ex parte intellectus ad intelligendũ aliquam rem, igitur eodem modo erit ad intelligendum oẽm rem, & sic intellectus noster prima principia cum difficultate intelligeret, quod est contra ipsos superiori controuersia ponentes esse nota naturaliter: consequentia probatur, quia omne, quod est absolute tale, ad quicquid comparetur semper est tale, vt ipsimet arguunt, & sic intellectus noster cum difficultate intelligeret axiomata, & primas dignitates, quod est absurdum dicere. Præterea si intellectus per doctrinam ipsorum secundum proportionem omnia æque facile intelligit, simpliciter autem non omnia æque facile: quia quædam facilius, quędam difficilius, vt dixerunt: quæro ab eis modo, vel est ex parte sui, quòd quædam simpliciter facilius intelligit, quædam difficilius, vel ex parte rerum: sed non primo, quia intellectus ex natu-

Tex. 17.

ra sua est omnia fieri, vt habet philosophus 3. de anima: ergo hoc erit ex parte rerum & sic habetur propositum, quòd aliquando est ex parte intellectus, aliquando ex parte rerum.

Actus est ratio cognoscẽdi sed nõ omnis.

Quoad secundum est notandum, quòd non quilibet actus est ratio intelligendi: actus enim D
subsistentię siue hipostaticus, qui est ipsius singularis non est prima ratio intelligibilitatis: quia tunc sequeretur, quòd singulare esset primum cognitum: similiter etiam intelligibilitas non insequitur actum medium inter puram potentiam & actum purum: nam orbis secun-

Cap. 3.

dum Auer. in libro de substantia orbis, est quędam natura media inter puram potentiam & actum purum, & dicitur materia in actu & subiectum: tamen non est per se intelligibilis,

Comm. 65.

nec habet de se rationem intellectam in actu; vt dicit Commentator 1. cœli; orbis enim seclusa intelligentia non est natura composita ex materia & forma, nec de se principium ali-

1. p. q. 70. art. 3.

cuius operationis, qua mediante cognosci posit: licet in doctrina S. Thomæ sit compositus. Nec etiam actus entitatiuus, vt quidam imaginatus est, potest esse prima ratio intelligendi: im-

Tex. 79.

mo nec est dabilis, vt alibi dicemus: quia materia secundum Arist. primo physicorum est pura potentia ex differentia inter essentiam materiæ secundum se, & ipsam priuationem, quã differentiam ignorauit Plato ex hoc, quòd non distinxit inter materiam & priuationem, nam materia est ens, & est propie substantia, sed priuatio est non ens, propterea materia secundum se non est intelligibilis, nec habet actum entitatiuum: sequitur ergo ꝙ intelligibilitas non se-

quitur

A quitur ens, prout est ens, vt illi voluerunt; sed actus, qui est forma & quidditas & est per se principium operationis, quæ est ratio per se primæ intelligibilitatis: forma enim, vt inquit Cómentator 1. de anima est subiectum vniuersalitatis, & vniuersale sm Arist. 2. de anima est obiectum intellectus, & singulare ipsius sensus: ideo forma nuncupatur à philosopho ratio, & quodquiderat esse rei: secundum igitur regulam Arist. 1. poste. in capite de vniuersali: illa passio primo competit alicui, quæ ita se habet, quòd cuicunque competit ratione eius competit: & ipso primo posito ponitur: & ipso primo remoto primo remouetur: sed actus, qui est quidditas posita ratione eius immediate ponitur intelligibilitas, & remota ratione eius qualibet alia ratione remanente, remouetur: sicut patet in exemplo de prima materia, quæ cum non sit actus, qui est quidditas, licet ens sit; est tamen occulta, & non potest cognosci, nisi per analogiam ad formam, & ad habens formam, vt patet 1. physicorum: ergo actum formalem sequitur intelligibilitas, & non quodcunque ens, vt tenent: & sic patet fundamentum positum esse falsum. Commen. 8. Tex. 60. Tex. 36. vbi videre poteris contradictionem Tomitani. Tex. 69.

Quoad tertiũ ratio adducta contra Auerro. soluitur ab ipsismet contendentibus, qui deri-
B dent ipsam, vt patet; dicunt enim, quòd cum Commentator ponat in 12. metaphy. Deum benedictum nihil extra se intelligere: sequitur rationem suam esse nullam: quia si aliquid probat concludit de intellectu, qui mouetur à rebus ipsis: tamen præsupponendo, quòd Deus intelligat aliquid extra essentiam suam, adhuc ratio nulla est: quia quodcumque intelligibile, quod est ex se cum difficultate cognoscibile comparatum ad quemcumque intellectum mobilem à tali obiecto, aut saltem per se primo terminabilem, & non virtute alterius, erit à tali intellectu cum difficultate cognoscibile: modo intellectus diuinus neque est mobilis à rebus materialibus, neque terminabilis ab ipsis, vt patet per ipsos: ergo tales res non cognoscentur cum difficultate ab intellectu diuino, qui virtute essentiæ vt obiecti mouentis, aut primo terminantis intelligit quicquid intelligit. Comm. 51. Intellectus diuinus non mouetur ab obiecto.

Soluuntur etiam argumenta, quæ adduxerunt pro cõfirmatione suæ opinionis facile; & primo qñ aiunt Arist. loqui dubitatiue. Dico ꝙ hoc facit more philosophorũ, causa honestatis: vnde hoc modo loquẽdi sępe sæpius vtitur Arist. vt patet ex 1. de anima in prologo: vbi habet, opinamur scientiã de anima esse nobiliorẽ alijs partibus philosophiæ naturalis. Secũdo dico, Tex. 6.
C ꝙ litera est corrupta: quia in alia translatione magis correcta non habetur illud aduerbium forsan. Tertio dico, ꝙ non determinauit se quoad nos respectu omnium rerum, sed tantum respectu rerum materialium, vt patet per verba subiuncta, quòd sicuti se habent oculi nycticoracis ad lucem diei: sic etiam nóster intellectus ad ea, quæ sunt manifestissima naturæ: vnde si difficultas est ex parte nostri, vt intelligamus res, hoc erit ex parte rerum immaterialium & non materialium. Secunda etiam ratio soluitur, quę erat desumpta ab exemplo, quòd licet ignis paruus comparatus ad combustibile paruum proportionatum æqualiter calefaciat secundum qualitatem & capacitatem suam, sicut magnus ignis magnum combustibile: tamen manifestum est ad sensum, quòd sicut ignis idem manens, non æqualiter se habet ad magnum & paruum combustibile, & ad lignum siccum & humidum propter diuersitatem rei combustibilis; ita & intellectus idem manens non æqualiter se hãbet ad intelligibilia actualia & potentialia propter diuersitatem rei intelligibilis; cum vnumquodque intelligatur secundum quòd est in actu: vnde sicut ab vno igne non ita faciliter comburitur magnum lignum, sicut paruum: ita ab vno intellectu non ita faciliter cognoscuntur magis materialia, Egregium exemplum.
D quàm minus materialia propter defectum, qui reperitur in rebus materialibus. Tertia quoque ratio iam soluta est impugnando fundamentum ipsorum: quia falsum est cognoscibilitatem insequi ens vt sic, sed insequi ens in actu secundum peripateticos.

Soluitur etiam quarta ratio; quia Arist. ibi loquitur more Platonis, qui voluit visionem fieri extramittendo, & ab ipsa potẽtia visiua vt actiua. Sed secundum Arist. est totum oppositum. Possumus etiam dicere quòd non est similis ratio de visu & de intellectu: quia visus est potẽtia organica & potest debilitari, & confortari ex diuersa dispositione organi, quod tamen non est de intellectu. Dico etiam & tertio: quia hoc argumẽtum facit pro nobis, pono enim, ꝙ intellectus sit in tertio gradu intelligendi, & etiã intelligibile materiale proportionaliter in eodem gradu, diminuatur modo intelligibile in infinitũ, vt ipsi supponunt, necesse est intellectũ crescere in maius in infinitum si debet tale intelligibile cognoscere, vnde ergo proueniet modo difficultas intelligendi, ex parte intellectus, vel ex parte obiecti? nulli dubium est, quòd prouenit ex parte obiecti, quod est minus intelligibile; ideo oportet, vt augeatur potentia intellectiua: ergo argumentum, quod sumebant pro seipsis est contra ipsosmet. Discrimen inter Platonẽ & Arist. de operatione visus.

Quoad quartum est sciendum, quòd hæc opinio, quam impugnant Aduersarij, est opinio

q. 13. & 85. q. 11. S. Thomæ 1. par. & 3. p. hic enim tenuit cum Commentatore, & in tota doctrina sua, A quòd entium cognoscibilium quædam sunt difficilia cognitu propter defectum ipsius intellectus, & hęc sunt substantiæ separatæ, quæ sunt maxime in actu, & sunt cognoscibiles ab altiori intellectu, quàm sit intellectus humanus: quem necesse est phātasmata speculari. Quædam vero sunt entia materialia, inter quæ aliqua sunt minoris entitatis, sicut materia prima, tēpus, & motus, & relationes, quæ si cum difficultate cognoscuntur, defectus erit ex parte ipsarum, quæ non sunt aptæ natæ mouere sensum, & ex consequenti cognoscuntur cum difficultate ab intellectu nostro respectu ipsarum.

Dilucidatio

q. 62. ad 2. Sed est notandum, vt docet S. Tho. 1. p. quòd difficile est id, quod trascendit potentiam secundum naturam, vel propter impedimentum. Vnde trifariam dicitur difficile. Primo propter resistentiam, quo pacto dicimus lapidem moueri sursum esse dfficile: quia resistit ipsi motori. Secundo dicitur difficile propter laborem, quo pacto dicimus decem hominibus trahentibus nauem onustam ferro esse difficile. Tertio dicimus aliquid esse difficile, quando illud inclinatur ad oppositum, & sic intellectus dicitur cum difficultate intelligere entia immaterialia: quia est inclinatus ad intelligendum entia sensibilia, B & ideo est ineptus ad intelligendum illa, & cum facile & difficile sint correlatiua, oportet dicere, quòd aliquando difficultas se teneat ex parte rerum, aliquando ex parte intellectus, Propterea propositio illa assumpta ab Aduersarijs (quod est tale inquantum tale vbicumque ponitur semper est tale) tenet in absolutis & non in relatiuis, vnde non valet, faba est maior respectu mihi, ergo respectu montis: quia magnum & paruum sunt relatiua, & sic difficultas intelligendi dupliciter est, aliquando ex parte nostra, aliquando ex parte rerum, & hæc est expressa intentio philosophi arguentis antiquos ponentes difficultatem cognoscendi veritatem totaliter peruenire ex parte rerum, eoquòd ponebant omnia esse in continuo fluxu & motu. Nec te moueat distinctio posita à quodā Neoterico in hoc libro de triplici genere rerum videlicet, quędam res sunt excellentis naturæ, vt omnes substantiæ immateriales, & quędam res tenuis naturæ & entitatis, vt materia prima, relationes, & entia rationis, quæ solent dici minimæ entitatis. Alię vero tertio loco sunt res, quas vocat medias inter has, veluti substantiæ sensibiles, & earum accidentia absoluta, & ex hac distinctione videtur reprehendere sententiam, quam diximus esse ad mentem S. Thomæ, quòd motus & tempus pertinent ad secundum genus rerum: quia hæc facile cognoscuntur, cum dicat Arist. motum esse C per se notum, & Augustinus libro confessionum 11. quid tempore familiarius commemoramus, quid notius intelligimus, quid est ergo tempus? si nemo ex me quęrat scio, si quęrenti explicare velim nescio. Ex his concludit tempus & motum esse facilis cognitionis, quod est expresse contra doctrinam Arist. 4 physicorum, vbi varias sententias narrat de tempore.

Difficile tribus modis dicitur.

Egregia Interpretatio cuiusdā maxime Arist.

Cap. 14.

Tex. 89.

Quidam enim voluerunt tempus non esse, quia eius pars nulla existit, præteritum enim nō est, sed fuit, futurum etiam non est, sed erit, præsens autem non est aliud, quàm nunc indiuisibile, quod non potest esse pars temporis: nam cum sit indiuisibile & infinito interuallo superetur à tempore, non potest aut metiri, aut componere tempus, quod est proprium partis. Quidam voluerunt tempus esse quandam circulationem ipsius primi cœli. Nonnulli dixerūt esse ipsam primam spheram. Aliqui vero quemcunque motum cuiuscunque mobilis. Fuerūt etiam & alij scribentes tempus esse distinctum à motu, cum mensura distinguatur à mensurato, & tempus sit mensura motus, igitur ab eo distinguitur. Alij vero approbant sententiam eorum dicentium tempus non distingui à motu, nisi secundum rationem. Propterea mirabile D valde est dicere tempus esse quid notissimum: quia circa res notissimas non est tanta varietas opinionum, eo præcipue, quia hanc doctrinam, quam supra notauimus, non ex proprio ingenio dixit S. Thomas, sed de mente Boetij in libro de duabus naturis, & vna Christi persona; licet quantum ad cognitionem an est, tempus & motus sint per se nota & facilia; tamen quantum ad cognitionem quid est, de qua est presens disputatio, tum tempus, tum motus sunt de numero difficiliū. Propterea si aliqui illustres doctores reperiuntur qui dixerint tēpus & motum esse de numero rerum facilium, quoad cognitionem an est, non autem quoad cognitionem quid est, intelligendi sunt, sicuti etiam de anima loquitur Arist. in 1. de anima, quòd sciētia de anima est de numero difficillimorum, videlicet quoad cognitionem quid est, nō autem quo ad cognitionem an est. Et hæc sint dicta de hac disputatione, non noua cudendo, sed doctrinam peripateticam dilucidando.

Variæ sententię de tempore.

In prologo.

Sicut

A *Sicut enim nycticoracum oculi ad lucem diei se habent, sic & animæ nostræ intellectus ad ea, quæ sunt &c. Tex. 1.*

Num intellectus viatoris possit cognoscere substantias separatas quidditatiue.

Dilucidatio tertia.

Occasione verborum Arist. in primo textu, quòd sicuti se habent oculi nycticoracum ad lucem diei, sic & animæ nostræ intellectus ad ea, quæ sunt natura manifestissima. Quærunt doctores vtrum intellectus corpori coniunctus, siue intellectus viatoris possit immateriales substantias secũdum suas
B quidditates, siue quidditatiue intelligere. Et Quidam satis cõfuse (vt solet) loquitur in hoc quęsito, Quidã vero alius distinctius, sed nos simul amplectemur, quæ ipsi, & alij Aduersarij latius disputant, & quatuor agemus. Primo ponemus opinionem illorum Doctorũ deducendo ipsos in contradictionẽ. Secundo adducemus rationes, & motiua S. Thomæ impugnata & soluta ab ipsis defendendo ea & dilucidando veritatem. Tertio dissoluemus rationes ipsorum Aduersariorum. Quarto adducemus opinionem Auerrois, & aliorum simul impugnando eam.

Quoad primum stabiliendo suam opinionem ille primus duo videtur tangere principaliter, supponit primo hoc fundamentum, quòd sex sunt gradus cognitionis sensitiuæ & intellectiuæ, cum ex 3. de anima habeatur, quòd sicuti se habet sensus ad sensibile, ita intellectus ad intelligibile, sed sex modis potest sensus aliquid cognoscere: ergo & intellectus eisdem modis aliquid cognoscere potest. Primus modus, quo sensus cognoscit aliquid, est quando intuetur id, quod est sibi præsens, quomodo dicimus visum cognoscere colorem, & hic modus dicitur cognitio intuitiua. Secundus modus est, quando sensus cognoscit aliquid per absentiam
C ipsius obiecti, puta quando phantasia imaginatur colorem per speciem repræsentatiuam ipsius coloris, & hæc dicitur cognitio abstractiua, & tam hęc, quàm illa prima dicuntur cognitiones per se. Tertius modus est, quando sensus cognoscit oppositum illius, quod est per se obiectum eius: quo pacto dicimus, quòd visus cognoscit tenebras, & auditus silentium, & hæc vocatur cognitio intuitiua per accidens, intuitiua quidem, quia terminatur ad tenebras immediate, per accidens vero quia ratione luminis. Quartus modus est, quando cognoscit huiusmodi oppositum, vt absens, quo pacto phantasia imaginatur tenebras, & hæc cognitio vocatur abstractiua per accidens, abstractiua quidem, quia terminatur ad similitudinem ipsarum tenebrarum, per accidens vero quia non terminatur ad obiectum suum, sed ad oppositum sui obiecti. Quintus est, quando sensus cognoscit aliquod sensibile compositum ex diuersis sensibilibus, quo pacto dicimus, quòd phantasia imaginatur montem aureum, & hircoceruum, & hæc cognitio non vocatur intuitiua nec abstractiua, cum non sit nec præsentis nec absentis sensibilis. Sextus modus est, quando cognoscitur aliquid non per speciem propriam, sed per speciem sui accidentis, quo pacto dicimus lignum videri per colorem & figuram, & hæc
D etiam cognitio nec est intuitiua nec abstractiua, cum non sit nec præsentis nec absentis sensibilis.

Tex. 2. — Cognitio intuitiua per accidens quid sit.

Eisdem etiam modis cognoscit intellectus: nam aliquando intellectus cognoscit aliquam rem, tanquam sibi præsentem, quo pacto dicimus vnam intelligentiam intelligere aliam, & hæc cognitio vocatur intuitiua: quia vna intelligentia est præsens alteri, & dicitur etiam notitia visionis, quia est de obiecto præsenti viso. Aliquando etiam cognoscit rem per suam speciem: quo pacto cognoscit substantiam rosę in sua absentia, & hæc dicitur cognitio abstractiua, quia est per abstractionem. Tertio potest cognoscere oppositum, siue contrarium alicuius obiecti visi intuitiue, vt quando aliquis intelligit iniustitiam existentem in tiranno, prout opponitur iustitiæ existenti in Rege insto, & hæc dicitur cognitio intuitiua per accidens. Quarto intellectus potest cognoscere etiam huiusmodi oppositum, vt est absens per similitudinem repræsentatiuam ipsius iniustitię, & hęc dicitur cognitio abstractiua, quia est per abstractionem illius similitudinis. Quinto potest intellectus cognoscere aliquid per compositionem aliquorum conceptuum, siue prędicatorum, quomodo intelligitur Deus infinitus, necessarius, & sempiternus, & sic semper coniungendo plures conceptus, & hęc cognitio non dicitur nec abstra-

Quibus modis cognoscit intellectus.

ctiua, nec intuitiua. Sexto intellectus potest cognoscere aliquid non per propriam similitudinem, sed per similitudinem accidentis, quo pacto substantia secundum aliquos Doctores cognoscitur per speciem accidentis. A

Iacto hoc fundamento ponuntur modo aliquę propositiones de mēte illius secundo loco, & prima propositio est, Intellectus viatoris corpori coniunctus non potest cognoscere substantias separatas cognitione intuitiua, patet hęc, quia cognitio intuitiua est de obiecto pręsenti, sicut est cognitio Beatorum in patria, & hęc est nobis impossibilis pro hoc statu. Secunda propositio est, Intellectus magnitudini coniunctus non potest cognoscere substantias separatas cognitione abstractiua, probatur: quia hęc cognitio est per similitudinem abstractam ab obiecto; sed intellectus magnitudini coniunctus non potest abstrahere similitudinem aliquam ab intelligentijs: ergo non potest cognitione abstractiua illas cognoscere. Tertia propositio, Intellectus magnitudini coniunctus non potest cognoscere substantias separatas quidditatiue per oppositum ipsarum, nec cognitione intuitiua, nec abstractiua, probatur, quia substantię separatę nullum habent cōtrarium & oppositum, quo essent cognoscibiles. Quarta propositio, Intellectus viatoris non potest cognoscere substantias separatas quidditatiue per speciem alicuius accidentis, probatur ista, quia eis nihil accidit secundum philosophos. B

Quare intellectus nō agnoscit substantias separatas.

Quomodo intellect^9 viatoris cognoscit substantias separatas.

Quinta propositio, Intellectus viatoris potest substantias separatas secundum suas quidditates cognoscere per aggregationem conceptuum & pędicatorum quidditatiuorum: probatur ista, quia cognoscit Arist. 12. metaphy. aliquod ens esse infinitum necessarium & primum, sed hęc pędicata nulli alteri conuenire possunt, nisi Deo & substantijs separatis secundum philosophos: ergo intellectus viatoris potest substantias separatas secundum suas quidditates cognoscere per aggregationem conceptuum. Sexta propositio, Intellectus viatoris potest substantias separatas cognoscere per speciem & similitudinem suorum effectuum, probatur, quia Arist. 12. metaphy. ex motu, qui est effectus intelligētiarum, peruenit ad cognitionem ipsarum. Hęc videtur dicere hic vir, licet satis perplexe.

A tex. 30. vsque ad 52.

Tex. 46.

Sed adduco modo opinionem istius in contradictionem, & probo ipsum sibi contradicere ex rationibus suis: nam eo modo intellectus viatoris cognoscit substantias separatas secundum ipsum, quomodo probant rationes adductæ ab eo contra S. Thomam, sed rationes, quas adducit probant intellectum viatoris cognoscere substantias separatas cognitione intuitiua & abstractiua: igitur ita est intelligenda opinio sua, discursus est bonus, & tamen conclusio est expresse contra ipsum. Dicunt enim omnes eius doctrinam sequentes, quòd intellectus viatoris nec cognitione intuitiua nec abstractiua potest substantias separatas cognoscere: igitur est contradictio in doctrina ipsorum, quòd autem rationes adductę ab eo hoc probent, pater discurrēdo per singulas, nam arguens contra S. Thomam adducit primo hanc rationem: Omnes homines natura scire desiderant, ergo magis scire magis desiderant, ergo maxime scire maxime desiderant: ista propositio fundatur super regula illa, sicuti simpliciter ad simpliciter, ita magis ad magis, & maxime ad maxime, sed maxime scire est circa maxime scibilia, ergo omnes homines desiderant scire maxime scibilia, igitur possibile est pro statu isto habere scientiam de maxime scibilibus, quæ sunt substantiæ separatę: quia desiderium naturale non est ad impossibile, aliàs esset frustra. Hæc enim ratio concludit, quòd intellectus viatoris pro statu isto potest cognoscere substantias separatas cognitione intuitiua, & tamen hoc negat ille vir. Quod autem hoc sit verum patet: quia cognoscere intuitiue est maxime scire, quod desiderant omnes. Secunda quoque ratio, qua idem probat, fundatur super hoc, quòd felicitas hominis consistit in speculatione veritatis, vt dicit Arist. 10. ethi. quòd sapiens erit felicissimus, & sapientia est circa altissimas causas, & sic in speculatione altissimarum causarum est felicitas hominis, ad quam possibile est peruenire pro hoc statu; quia vt dicitur in 2. huius, nullus conatur venire ad terminum non futurum: natura enim dedit homini necessaria ad attingendum hunc finem, vt patet de astris, de quibus 2. cœli ait Arist. quòd si possent moueri motu progressiuo, natura dedisset eis instrumēta & organa ad motum illū. Hęc quoque ratio concludit, quòd intellectus viatoris possit cognoscere substantias separatas cognitione intuitiua, quod tamen alibi ipse negat, quòd autem hoc sit verum patet intuenti Arist. 10. ethi. in quo loquens de felicitate nostra, dicit, quòd est contemplatio quædam, & qui est felix, est carissimus Deo, cui tota vita est beata: modo Deus habet felicitatem per cognitionem intuitiuam, licet in essentia sua: ergo homo quoque felicitari potest per cognitionem intuitiuam ipsius Dei, & abstractorum, & substantiarum separatarum. C D

Improbatur hęc opinio.

Regula topica.

Naturale desiderium nō est ad impossibile.

Cap. 8. circa finem.

Tex. 8.

Tex. 3.

Cap. 8.

Deus est felix.

Terna ratio adducta ab ipso probat intellectum viatoris posse cognoscere substantias separatas cognitione abstractiua, quæ est secundus gradus positus ab eo: nam ita arguit, Si fines

essent

A essent infiniti, tunc nullum agens esset per intellectum: hæc est ratio Arist. 2. huius. Ista ratio non concludit, nisi agens per intellectum intenderet non solum finem proximum, sed omnes fines essentialiter ordinatos, sed nullum agens per intellectum intendit agere propter finem, quem non cognoscit: ergo agens per intellectum cognoscit non solum finem proximum, sed etiam omnes essentialiter ordinatos in vltimum: si ergo non posset illum vltimum finem cognoscere, non esset agens per intellectũ, quod philosophus negaret. Hęc ratio concludit, quòd agens per intellectum cognoscit finem cognitione abstractiua: nam ea cognitione cognoscit finem proximum, qua cognoscit vltimum finem per ipsum, sed proximum finem cognoscit cognitione abstractiua: ergo vltimum quoque finem, qui sunt substantię separatæ, cognitione abstractiua cognoscere debet, & sic non quidditatiue. Tex. 11. Agens per intellectũ quomodo agnoscit finem.

Quarta quoque ratio hoc idem concludit, quæ fundatur supra dicto Arist. 2. huius, quòd si causæ essent infinitæ, nihil contingeret cognosci: illa consequentia non valet, nisi ad cognitionem cuiuslibet effectus oporteat cognoscere omnes causas eius, si ergo nõ contingit intelligere primam causam, quæ est maxima causa cuiuslibet effectus: nullum effectum contingit in-
B telligere, & quis negaret rationem istam concludere de cognitione abstractiua, quæ est secundus gradus cognitionis? nam ea cognitione cognoscit primam causam intellectus noster, qua cognoscit effectus primæ causæ de mente ipsius, sed cognoscit effectus primæ causæ cognitione abstractiua: igitur & primam causam eadem cognitione cognoscet. Tex. 13. Qui non intelligit primã causam, nullum eius effectũ agnoscit.

Adhuc vltima ratio idem ostendit, quę talis est; veritas rei aut est conformitas rei ad propriam mensuram, aut non est sine illa conformitate: ergo si contingat intelligere veritatem alicuius rei naturalis, possibile erit intelligere conformitatem illius rei ad propriam mensuram: illa mensura est proprie idea in mente diuina: sed nullus potest intelligere conformitatem ad ideam, nisi etiam intelligat ipsam ideam, cum respectus non intelligatur sine termino suo: ergo intellectus viatoris intelligit aliquam veritatem: ergo intelligit ideam illius veritatis existentem in mente diuina: ergo & ipsam diuinam mentem intelliget & substantias separatas. Sed respondendum est huic rationi, quòd ea cognitione intellectus viatoris intelligit terminum conformitatis rei ad propriam mensuram, qua intellectus intelligit illam conformitatem: sed cognitione abstractiua intellectus viatoris in hoc statu cognoscit conformita-
C tes rerum ad proprias mensuras: ergo & cognitione abstractiua cognoscet terminos illarum conformitatum: qui termini sunt ideæ, ex consequenti ipse Deus. Vide ergo, prudens lector, quomodo hic vir seipsum interimit proprijs armis. Respect⁹ nõ intelligitur sine termino

Quantum ad secundum, opinio S. Thomæ, quam impugnat hic vir pluribus in locis est ab ipso doctore Angelico posita: sed pręcipue 1. p. & in disp. de anima, & in libello de ente & essentia: vbi expositor Caietanus in Commentarijs suis multa subtilia, & diffusa dicit contra Auerro. hanc ergo opinionem S. Tho. probat pluribus medijs, quòd intellectus magnitudini adiunctus non potest substantias separatas quidditatiue intelligere: & primum medium, quod adduxit S. Tho. contra Auempacem, qui posuit, ꝙ per intellectionem substantiarum materialium peruenire possumus secundum vera principia philosophiæ ad intelligendum substantias immateriales quidditatiue, est hoc; intellectus coniunctus corpori nihil intelligit, nisi abstrahendo à phantasmatibus: hæc propositio habetur 1. poster. ꝙ nihil est in intellectu, quin prius fuerit in sensu, & 3. de anima, necesse est intelligentẽ phantasmata speculari: sed substantię separatæ non faciunt phantasmata, nec possunt cognosci quidditatiue ex his, quæ faciunt
D phantasmata: ergo intellectus magnitudini coniunctus non potest substantias separatas quidditatiue intelligere, declaratur adhuc minor: quia læso organo phantasię intellectus impeditur ab addiscendo incognita, & à speculando cognita, quod non esset, nisi in vtraque operatione phantasmatibus indigeret. q. 88. art. 1. Art. 16. Cap. 5. Sententia Auemp. Tex. 39.

Addit quia cum volumus aliquid intelligere formamus nobis idolum, quo id aspicimus, vnde 3. de anima dicitur, quòd sic se habent phantasmata ad intellectum, sicut sensibilia ad sensum: minor habet duas partes, prima probatur sic; phantasia est motus factus à sensu secundum actum. ex 2. de anima, sed substantię separatę non sunt sensibiles: ergo nec phantasia apprehendi possunt. secunda pars probatur, quia effectus, qui non adæquat potentiam causæ, non inducit in cognitionem quidditatis causę, quia quidditas talis causę excedit effectum illum: sed substantię separatę si cognoscantur per illa, quæ faciunt phantasmata, à nobis tantum cognoscuntur per huiusmodi effectus, qui scilicet non adęquant potentiam suæ causæ, ergo non potest intellectus viatoris cognoscere substantias separatas per hosce effectus, qui non adęquant potentiam suę causę, non igitur possunt substantiæ separatæ quidditatiue cognosci. Tex. 30. Tex. 160. Effectus non adæquãs causam quid faciat.

Addit etiam, quia finiti ad infinitum nulla est proportio, ergo nec alicuius effectus sensi-

bilis est proportio ad quidditatem Dei: si ergo quidditas Dei, quæ est prima causa, non potest A
cognosci per effectum, multo minus quidditas alterius substantiæ separatæ, cum quælibet alia
Propositione quinta. minor causa sit, quàm prima secundum propositionem libri de causis: hoc medium nituntur
subterfugere distinguendo propositionem illam videlicet, (nihil intelligimus, nisi abstrahendo à phantasmatibus) hæc propositio aut intelligitur sic, quòd nihil intelligimus, nisi cuius cognitionem accipimus à phantasmatibus, aut intelligitur, quòd nihil intelligimus, nisi cuius species secundum se prius fuit in phantasia. Hoc stante dicunt modo concessa maiori, minor venit neganda, tanquam falsa: quia de substantijs separatis possumus intelligere quid sint, si vero propositio intelligitur secundo modo, sic maior est falsa, nec est de intentione Arist. quia
Non omne intelligibile est per se sensibile. tunc sequeretur nihil esse per se intelligibile, nisi illud esset per se sensibile: hoc enim est illud, quod facit propriam speciem in phantasia.

Sed hoc est falsissimum & contra omnes, & adducunt plures instantias, quarum primā est: quia anima multas quidditates rerum intelligit, quæ nō faciunt propriā speciem in phantasia, vtputa incorporalia omnia, & quia anima cognoscit seipsam, suas potentias, suos actus, & intentiones secundas, quæ omnia nullam propriam speciem causarent in phantasia, & hæc om- B
nia intelligimus per abstractionem à phantasmatibus. Sequeretur etiam, quòd intellectus nūquam potuisset habere tertium, quartum, quintum, & sextum gradū cognitionis, nisi prius haberet primum & secundum, & tamen hoc est falsum: quia multa cognoscit alijs modis, de quibus primum & secundum gradum cognitionis non habet. Et quando dicitur in fundamento adducto probando maiorem, quòd læso organo phantasiæ intellectus impeditur, &c. Dicunt, quòd causa est ibi non æqualitas obiectorum vtriusque potentiæ, sed causa est ordo natura-
Intellectus nihil intelligit sine phantasia. lis potentiarum pro statu isto: quia intellectus nihil potest intelligere, nisi phantasia prius phantasietur circa illud.

Ad illud etiam de idolo formato, quòd cum volumus intelligere formamus nobis idolum, quo id aspicimus, dicunt, bene verum est, quòd inde incipit cognitio, sed vltimo intellectus progreditur ad non habentia idola respuendo illa. Ad illud, quod adducitur de in adæquatione effectus, dicunt, quòd non plus concludit, nisi quòd effectus substantiæ separatæ non ducunt in cognitionem perfectam suę causę, sed hoc nō obstante possunt ducere in cognitionem
aliquam imperfectam. Ad illud, quod additur de improportione finiti ad infinitum, dicunt, C
quòd licet finiti ad infinitum non sit aliqua proportio commensurationis; potest tamen esse proportio cognoscentis ad cognitum, quę proportio magis requirit dissimilitudinem, quàm similitudinem. Hęc est respōsio ipsorum ad fundamentum S. Thomę. Sed vt appareat, quali-
Comm. 30. ter non attigerunt mentem eius, & quod errauerint, vt Auerro. dicit de Auicen. 3. de anima,
Error Auicē. quia non est imitatus Arist. sed voluit sequi propriam phantasiam: nam cum S. Thomas ar-
q. 88. art. 2. guisset contra Auempacem 1. par. qui Auempaces vt narrat Auerroes 3. de anima, fuit vnus
Commen. 36 de subtilioribus Commentantibus Aristo. & concordauit cum ipso Auerroe in conclusione, quòd intellectus noster magnitudini coniunctus possit quidditatiue cognoscere substantias separatas, licet rationes suę non concludant.

Contra ambos igitur arguens dicit sic: intellectus magnitudini coniunctus nihil quidditatiue intelligere potest, nisi abstrahendo à phantasmatibus; sed substantię separatę non faciūt phantasmata, nec possunt cognosci ex his, quę phantasmata faciunt: ergo quidditatiue cognosci non possunt. Hæc enim ratio est demonstratiua: quia loquitur de quidditatiua cognitio-
Causa erroris aduersariorum. ne, & non de cognitione alicuius prædicati quidditatiui: quia hoc concedit S. Thomas, & hoc D
fuit in causa, quòd decepti sunt Aduersarij; quia non distinxerunt inter cognoscere aliquod prædicatum quidditatiuum, & cognoscere quidditatiue. Nam cognoscere aliquod prędicatum quidditatiuum est cognoscere genus uel differentiam communem alicuius rei, puta
Quid est cognoscere qdditatiue. de homine, quòd sit animal & gressibile & bipes; sed cognoscere quidditatiue est cognoscere omnia prędicata essentialia rei à prima potentia vsque ad vltimum actum, & vltimam differentiam. Ad hoc enim tendit ratio S. Tho. & fundatur super dicto S. Dionysij libro de di-
Cap. 1. uinis nominibus, vbi habet quòd sensibilibus intelligibilia, & compositis simplicia, & corporalibus incorporalia comprehendi non possunt, idest cognosci cognitione quidditatiua: & sic intelligendo maiorem rationis Doct. Ang. primo vel secundo modo, vt distinxerunt ipsi, semper sequitur argumentum.

Solutio instātiarum. Et ad instantias adductas, quòd anima cognoscit se ipsam, &c. dico, quòd hęc nō est ad propositum, cum anima non excedat se in perfectione & suas potentias, & actus, & intentiones, sicut substantię separatę excedunt animam nostram. Ad illam de lęsione organi, dico, ꝙ non
Tex. 30. fuit adductum dictum illud pro ęqualitate obiectorum, sed vt adducit Arist. 3. de anima, &

primo

A primo posteriorum, quòd intellectus nihil intelligere possit, nisi illud suscipiat ex sensibus, & intelligentię non possunt ita cadere sub sensibus, vt intelligantur quidditatiue ab intellectu nostro. Ad instantiam de idolo formato etiam dicitur, quòd licet procedat intellectus ad non habentia idola & similitudines, non tamen quidditatiue. Ad illud etiam de inadęquatione effectus est dicendum, quòd oportet mendacem esse memorem, & bene prospicere ne incidat in laqueum contradictionis, concedunt enim ipsi, quòd effectus substantię separatę non ducunt in cognitionem perfectam suę causę, sed bene in cognitionem aliquam imperfectam. Bone Deus non est hęc expressa intentio S. Thomę prima parte vbi dicit, quòd ex rebus materialibus ascendere possumus in aliqualem cognitionem immaterialium rerum, non tamen perfectam? vnde si hoc idem intendunt Aduersarij, quęro ab eis, quem impugnant, aerem forsitan? nam tota doctrina S. Thomę plena est, quòd de substantijs separatis multa prędicata communia substantialia & quidditatiua, tam affirmatiua, quàm negatiua cognoscimus, puta quòd sint substantię, immateriales, semper mouētes, & multa alia, quę cum sint prędicata communia competentia omnibus substantijs separatis, pertinent ad cognitionē Tex.1. q.88.ar.2. ad primum. Quæ agnoscunt de abstractis.

B quia est, & non ad quid est, & quidditatiuam: nam 1. posteriorum habetur, quòd cognitio per communia est cognitio quia est, & non quid est. Cap.13.

Ad illud aliud, quod dicunt de proportione commensurationis & cognitionis, bonę Deus, hęc non est expressa sententia S. Thomę prima parte nam ibi adducit hoc argumentum; cognoscentis ad cognitum oportet esse aliquam proportionem, cum cognitum sit perfectio cognoscentis, sed nulla est proportio intellectus creati ad Deum: quia in infinitum distant: ergo intellectus creatus non potest cognoscere Deum. Sequitur responsio, quòd proportio dicitur dupliciter, vno modo certa habitudo vnius quantitatis ad alteram, secundum quòd, duplum, triplum, & æquale sunt species proportionis. Alio modo quęlibet habitudo vnius ad alterum proportio dicitur, & sic potest esse proportio creaturę ad Deum, inquantum se habet ad ipsum, vt effectus ad causam, & vt potentia ad actum, & secundum hoc intellectus creatus proportionatus esse potest ad cognoscendum Deum, & hæc dicitur proportionalitas quędam, & proportio cognoscentis ad cognitum, vt dicunt ipsi, sed hęc proportio non facit cognitionem quidditatiuam & perfectam. q.12.art.1. ad quartū. Proportio duplex. Proportionalitas quę nā- que sit.

C Secundum motiuum, quod est S. Thomæ 1. p. & in pluribus alijs locis, quidditas substantię materialis est proprium obiectum intellectus nostri possibilis: ergo nihil poterit per se intelligi à nobis, quòd non sit materialis quidditas, nec cognoscibile per talem quidditatem, sed substantię separatę non sunt materialis quidditas, nec cognoscibiles quidditatiue per quidditates materiales: ergo non possunt ab intellectu nostro cognosci: antecedens probatur, quia obiectum proportionatur potentię cuius est: sed intellectus est potentia in materia existens: quamquam non operatur mediante organo: ergo obiectum eius erit in materia existens, sed non consideratur vt existit in materia indiuiduali, cum sit abstractū ab ea per intellectum agētem. Et confirmatur, quia nisi quidditas materialis esset obiectum intellectus possibilis, non videretur necesse ponere actionem intellectus agentis circa obiectum intellectus possibilis. Hoc fundamentum soluunt etiam ipsi 1. sent. dicentes esse falsum, quòd quidditas materialis sit per se obiectum intellectus: quia multa alia intelligit intellectus per se & secundum suam quidditatem, quorum nulla est substantia materialis. q.12.art.4. Obiectum intellect⁹ nostri quid sit. dist.3.q.3. Responsio Aduersariorum.

D Et ad illud de proportione obiecti ad potentiam dicunt, quòd illa proportio est mouentis ad mobile, quę magis requirit dissimilitudinem, quàm similitudinem: quod probatur, quia aliter intellectus Angelicus, qui non est intellectus in corpore nec materialis, non posset intelligere quidditatem substātię materialis, quę est in materia. Pręterea sequeretur etiam, quòd intellectus noster non posset intelligere quidditatem rosę, ipsa non existente, cum talis quidditas tunc non sit materialis. Pręterea secundum Auicen. 1. metaphy. ens & res prima impressione imprimuntur in anima, quę non sunt quidditates materiales: nec etiam est necessarium inter obiectum & potentiam requiri proportionem in esse, nec in modo essendi, nec in natura vel essentia: quia tunc oculus corruptibilis non posset cognoscere solem, lunam, & stellas, quę sunt entia incorruptibilia. Sed hęc responsio (pace horum dixerim) nulla est: quia S. Thomas cum posuisset veram radicem cognitionis, supra quam fundauit suam rationē, ipsi non aduerterunt: propterea inciderunt in laqueum contradictionis. Cap.1. Defensio doctrinæ thomisticæ.

Vera radix cognitionis est, quòd cognoscens debet esse cognitum, vt declarauit Arist. 2. de anima de mente Empedoclis, quòd anima si debet omnia cognoscere, omnia esse debet, sed nō materialiter, vt intellexit Empedocles, sed secundum similitudines. Secundo est notandum, quòd in vera doctrina obiectum aliquod potest esse primum primitate adęquationis, & hoc tale Tex.38. Obiectum intellect⁹ est multiplex.

tale est ens inquantum ens. Aliud est obiectum primum primitate perfectionis, & hoc tale dicitur Deus benedictus, qui est perfectior cunctis rebus. Aliud est obiectum primum primitate motionis & proportionis, & dicitur etiam obiectum intensiuum, & tale est quidditas rei materialis. Tertio est notádum, quòd per quidditatem materialem intelligimus quidditatem sumptam in vniuersali, prout est composita ex materia & forma, de qua potest haberi phátasma, à quo potest abstrahi species intelligibilis lumine intellectus agentis. Istis stantibus medium formatur sic. nihil quidditatiue intellectus noster cognoscere potest, nisi illud contineatur sub obiecto suo primo primitate motionis, & quod sit obiectum intensiuum, sed tale obiectum non est, nisi quidditas rei materialis, sub qua non continentur substantię separatę: igitur substantiæ separatæ non cognoscuntur ab intellectu nostro quidditatiue, & sic apparet quomodo ratio hęc demonstrat. A

Quæ namq; sit materialis quidditas.

Instátiæ Aduersariorum soluuntur.

Instantiæ adductę ab ipsis sunt pueriles, & extra propositum, & prima est, in qua dicunt falsum esse, quòd quidditas materialis sit per se obiectum intellectus: nam ostensum est in secundo notabili hoc esse verissimum loquendo de obiecto primo primitate motionis & intensiuo: quia super illud non potest naturaliter intellectus quidditatiue penetrare. B. Et ex hoc soluitur aliud argumentum ipsorum: potentia habens aliquod obiectum potest cognoscere quidquid continetur sub illo obiecto, sed intellectus noster habet pro obiecto suo ens inquantum ens: ergo potest cognoscere quidquid continetur sub ente. Primo argumentum hoc concludit de cognitione imperfecta. Secundo dico, quòd illa maior intelligitur de obiecto primo primitate motionis, & de obiecto intensiue sumpto, sub quo cum non contineantur substantiæ immateriales; ideo non possunt quidditatiue penetrari ab intellectu nostro. Ad instantiam de proportione obiecti ad potentiam dico, quòd in doctrina vera inter cognoscens & cognitum debet esse proportio æqualis ordinis; itaque cognitum ab intellectu quidditatiue non debet esse superioris ordinis, & intellectus cognoscens inferioris: quia tunc cognitum, cum excedat vires cognoscentis, non poterit ab eo cognosci. Nec est verum, quòd ratio adducta velit ęqualitatem, seu similitudinem inter cognitum & cognoscens: hoc enim nunquam somniauit, sed tantum vult habere, quòd obiectum cognitum non excedat intellectum cognoscentem. Et sic soluitur instantia, in qua dicunt, quòd intellectus Angelicus non posset cognoscere hæc materialia: nam si hæc materialia non excedunt intellectum Angelicum, & sunt inferioris ordinis: quare non debent cognosci quidditatiue? & sic patet quomodo vndique est vera doctrina. Ad instantiam de rosa dico, quòd quando rosa non est, & intelligitur ab intellectu nostro, semper intelligitur prout est composita ex materia & forma communi, licet non particulari. Ad instantiam, quam adducunt ex Auicen. dico, quòd ens & res sunt obiectum primũ primitate adęquationis, & extensiuum intellectus, de quo non loquitur nostra ratio, sed de obiecto intensiuo, vt dictum est, & sic non est ad propositum. Ad instantiá de oculo corruptibili, qui videt incorruptibilia, nec etiam ad propositum est, cum corruptibile & incorruptibile conueniant sub modo essendi visibilis, vt patet ex Arist. 10. metaphy. vbi expresse fatetur corruptibile & incorruptibile non esse differentias essentiales, sed accidentales, quòd aliquod visibile sit incorruptibile, non propterea excedit visum, cum contineatur semper sub obiecto visibilis. C

Resoluta responsio.

Vera doctrina de cognitione intellectus.

Exponitur sent. Auicen.

Tex. 26.

Corruptibile & incorruptibile quomodo differunt.

Vnde fiat argumentum sic, obiectum excedens potentiam sub ratione obiecti, non potest à potentia illa cognosci: sed incorruptibile prout est visibile non excedit visum: igitur potest ab eo videri, vnde non videretur si excederet: & sic etiam cócludit argumentũ de substantijs separatis: substantiæ separatæ excedunt intellectum nostrum possibilem: ergo non possunt quidditatiue ab eo intelligi, supponendo semper sermonem nostrum debere intelligi de obiecto adæquato intensiue ex natura potentiæ secundum proprias vires, & non de obiecto adequato extensiue: obiectum enim adequatum extensiue ipsius visus ex 2 de anima est visibile, intensiue vero color, & sub obiecto extensiuo, quod est visibile, continentur incorruptibilia; proptere a videri possunt à visu: stat ergo solidum hoc secundum fundamentum. D

Obiectum extensiuum quid est.

Tex. 63.

q. 12. art. 4.

Tertiũ fundamentum ponitur 1. p. & sic adducitur ab eis; plus distat intelligibile increatum ab intellectu creato, quàm intelligibile creatum à sensu; sed intelligibile creatum non potest apprehendi à sensu: ergo multo minus intelligibile increatum ab intellectu creato. Respondent dicendo hoc verificari quoad esse, & non quoad cognoscibilitatem: nec quoad proportionem obiecti. Sed hæc responsio non est ad propositum, vltra quòd non est adductum fundamentum vt iacet; quia ita habetur, sensui naturaliter competit cognoscere singularia: & intellectui naturaliter competit cognoscere naturas, quæ habent esse in materia communi, non indiuiduali; & intellectui Angelico naturaliter competit cognoscere naturas non existentes in materia,

Quid potest sensus & qd intellect⁹ naturaliter.

A teria, & intellectui diuino naturaliter competit cognoscere ipsum esse subsistens, subiungit deinde, quòd nunquam sensus eleuari potest, vt proprijs viribus cognoscat illud, quod naturaliter competit cognitioni intellectus nostri, & etiam intellectus noster nunquam proprijs viribus poterit intelligere (quidditatiue semper loquendo) obiectum intellectus Angelici: nec etiam intellectus Angelicus proprijs viribus intelligere poterit obiectum diuini intellectus. Et in responsione ad tertium subiungit, quòd sensus cum sit omnino materialis nullo modo eleuari potest, vt cognoscat aliquod immateriale, sed intellectus noster vel Angelicus, qui secundum naturam à materia aliqualiter eleuatus est, potest vltra suam naturam per gratiam ad aliquid altius eleuari. Hoc ergo est fundamentum Angelici Doct. quòd intellectus noster naturaliter nunquam poterit cognoscere quidditatiue obiectum intellectus Angelici: immo stante etiam fundamento, vt adducitur ab eis, adhuc concludit: quia proportio (vt dictum est) debet esse circa ordinem, quòd natura cognoscens non debet esse inferioris ordinis, quàm sit naturaliter cognitum ab ea quidditatiue: modo intellectus noster est inferioris ordinis respectu substantiarum separatarum: igitur eas quidditatiue cognoscere non potest. Sensus nunquàm eleuatur ad cognoscēda immaterialia.

B Quartum fundamentum adducitur etiam ab ipsis hoc modo: non plus se extendit potentia passiua quàm actiua sibi correspondens, sed potentia actiua, quæ est intellectus agens non se extendit vltra phantasmata & sensibilia: ergo nec intellectus possibilis, qui est potentia passiua. Respondent ipsi dupliciter ad hoc fundamentum. Primo quòd falsa est maior de illa potentia actiua, quę est tantum vnius: passiua autem contrariorum, nisi loquamur de potentia actiua prima. Secundo dicunt concedendo maiorem, quòd intellectus in actu possibilis non dicitur amplius passiuus, sed factus in actu circa effectus substantiarum immaterialiũ, quos apprehendit per sensus, & quærit vlterius cognitionem earum. Sed dicimus nos primo fundamentum hoc non esse adductũ fideliter, vt patet ex loco ex quo acceptum est, ibi enim arguit contra Auerroem tenentem intellectum agentem per continuationem cum intellectu possibili posse intelligere substantias separatas: sic homo etiam & intellectus possibilis poterint idem facere. Supponit primo hęc doctrina nostra intellectum, agentem non esse substantiam separatam, sed quandam virtutem ipsius animæ extendentem se ad ea, ad quæ se extendit intellectus possibilis receptiue. Hoc fundamentum est Arist. 3. de anima, vbi habet, Obiectiones Aduersariorum. q. 88. art. 1. Tex. 18.

C quòd intellectus possibilis est omnia fieri: intellectus vero agens est omnia facere. Hoc stante arguit S. Tho. 1. p. vterque intellectus secundum statum pręsentis vitę extēdit se ad materialia tantum, quę intellectus agens facit intelligibilia in actu, & recipiuntur in intellectu possibili: ergo secundum statum præsentis vitę, neque per intellectum possibilem, neq; per intellectum agentem possumus intelligere substantias separatas immateriales secundũ se ipsas, idest quidditatiue. Argumentũ hoc concludit contra Auerr. Secundo dico, ꝙ etiam stante fundamento, vt adducitur ab ipsis, non concludit; quia prima responsio data est contra Arist. 9. metaphy. & 5. etiam, vbi ponit, quòd potentiæ actiuæ correspondet sua passiua, & pręcipue in materia subiecta, de qua loquimur. Secunda quoque responsio est falsissima: quia intellectus possibilis factus in actu nunquam poterit cognoscere, nisi ea, quę suscepit ab intellectu agēte, vel quę suscepturus est, aliter falsa esset propositio assumpta ab Arist. intellectus possibilis est omnia fieri, & intellectus agens omnia facere: quia si per ipsos plura intelligit intellectus possibilis, quę intellectus agens non facit; sequitur quòd intellectus agens non est omnia facere. q. 88. art. 1. Tex. 2. Tex. 17. Proprietas intellect. possibilis & agētis.

D Quintum fundamentum nostrum adductum ab eis & impugnatũ est, si intellectus viatoris posset substantias separatas quidditatiue intelligere, tunc homo naturaliter posset peruenire ad beatitudinem: consequens est falsum, ergo & antecedens, consequentia probatur ex 10. ethic. vbi philosophus ait, quòd felicitas consistit in speculatione substantiarum separatarum. Soluunt negando consequentiam istius rationis, cum beatitudo consistat in notitia intuitiua earum, qualis non potest haberi in isto statu. Sed dico primo, quòd fundamentum hoc non est adductum iuxta veritatem: quia S. Thomas ponit hoc fundamentum contra Auer. eodem loco quo supra, & concludit contra ipsum: nam si intellectus possibilis per continuationem cum intellectu agēte naturaliter potest substantias separatas quidditatiue intelligere: ergo naturaliter poterit acquirere beatitudinem: probatur consequentia: quia Arist. 10. ethi. posuit vltimam felicitatem hominis in cognitione substantiarum separatarum. Hoc est fundamentum, & concludit contra Auerroem, & addit, quòd pauci perueniunt ad felicitatem: quia pauci acquirunt istam conditionem. Dico secundo, quòd argumentum sequitur de notitia intuitiua, qualis habetur pro isto statu, licet non secundum rei veritatem, sed supposita fictione Auer. & ideo male impugnatum est. Cap. 10. Cap. 10. Felicitas in quo sit sita.

Aliud fundamentum, quod est expressa intentio Arist. in hoc 2. metaphy. vbi assimilat intelle- Tex. 1.

tellectum nostrum oculo nycticoracis: vnde sicuti oculus istius animalis non potest perfecte A

Egregia comparatio.

videre lucem diei, sed tantum imperfecte & obscure, & hoc propter debilitatem visus; ita etiã intellectus noster non poterit cognoscere substantias separatas, quæ sunt manifestissimæ secundum naturam ipsarum. Impugnant hoc fundamentum 1. contra Auer. qui posuit exemplum hoc Arist. non dicere impossibilitatem, sed difficultatem; verum nos 4. artic. discutiemus opinionem Auer. & ibi videbitur.

Videndum est modo quid dicant Aduersarij addentes duas responsiones, quarum prima est, quòd similitudo Arist. est intelligenda de impossibilitate quoad tempus respectu secundi gradus cognitionis, qui dicebatur cognitio abstractiua: nam impossibile est in hoc statu intellectum nostrum posse cognoscere abstractiue substantias separatas recipiẽdo species proprias genitas ab eis, sed in vespertilione est impossibilitas simpliciter, in nobis autem non simpliciter, sed secundum istum statum, in quo accipimus cognitionem à sensibilibus. Dicunt secundo, quòd similitudo est intelligenda de quinto gradu notitiæ intellectus quantum ad difficultatem, non quantum ad impossibilitatem secundum Commentatorem.

Refellitur opinio & doctrina Aduersa.

Sed vtraque responsio videtur falsissima, & contra intentionem Arist. nam intentio Arist. B est assimilare intellectum nostrum oculo noctuæ ratione debilitatis, si enim oculus noctuæ, cũ sit debilis, non potest videre lumen Solis perfecte, quia lumen Solis excedit vires ipsius oculi noctuæ; ergo & intellectus noster non poterit perfecte & quidditatiue naturaliter cognoscere substantias separatas, sed tantum imperfecte & obscure, & dicit impossibilitatem simpliciter: quia naturaliter loquendo, neq; in hoc statu, neque in alio secundum theologos poterit anima

q. 89. art. 2.

nostra quidditatiue cognoscere substãtias separatas, vt patet per dictum S. Th. 1. p. vbi habet, ꝙ vna anima separata potest habere perfectam cognitionem de alia anima separata, sed de Angelis habet cognitionem imperfectã & deficientẽ, loquendo de cognitione naturali animæ separatę: quia de cognitione gloriæ est alia ratio. Præterea ista respõsio est contra ipsos tenentes

Tex. 21.

non esse certũ ex intentione philosophi esse aliam vitã: quia in diuersis locis, vt in 2. de anima,

Tex. 17. Aduersarij inculcant Arist.

& in 12. huius videtur loqui dubitatiue, & tamen ipsi sine dubitatione ponunt in hoc quæsito aliam vitam secundum Arist. ergo in vno loco loquuntur secundum Arist. in alio vero contra Arist. in eadem disputatione. Hoc enim non decet illos, qui profitentur doctrinã Aristotelicã. Secunda quoque responsio est falsissima: quia secundum quintum gradũ cognitionis non solum est difficile, vt intellectus viatoris intelligat substantias separatas quidditatiue, sed etiã impossibile, tam in hoc statu, quàm in alio loquendo semper de cognitione naturali, vt dictũ est. C

Cõfirmatio positionis S. Thom.

Et confirmatur modo opinio Sancti Thomæ cum duobus alijs fundamentis: quia cognitio perfecta, & quidditatiua non est nisi tribus modis. Primo quando res cognoscibilis vnitur per essentiam suam cognoscenti: sicut quando intelligentia est intel-

Cognitio quidditatiua triplex.

ligens se ipsam per suam essentiam apud philosophum. Secundo quando in cognoscente est species intelligibilis sufficienter repræsentatiua essentię rei cognoscibilis, vt si per speciem leonis intelligerem leonem. Tertio quando cognoscitur effectus adęquans virtutem suæ causæ, & per ipsum cognosco causam, vt si cognoscerem effectum adæquantem virtutem solis, sed intellectus possibilis noster coniunctus corpori nullo istorum modorum potest cognoscere substantias separatas: ergo impossibile est sibi vt cognoscat quidditatiue substantias separatas: probatur minor, quia intellectus possibilis, qui est omnia fieri, nullam formam recipit, nisi quam facit intellectus agens, qui est omnia facere: sed manifestum est, quòd non facit essentiam rei separatę actu intelligibilem, quoniam cum sit immaterialis est ex se intelligibilis: nec secundo, quia intellectus possibilis nullam speciem D

Species abstracta à phãtasmate non repræsentat intelligẽtiã.

recipit, nisi abstractam à phantasmatibus virtute intellectus agentis: nulla autem talis est sufficienter repræsentatiua substantię separatę: quoniam cum sit sufficienter repræsentatiua obiecti materialis, à quo est sumpta, non potest exprimere naturam perfectioris substantię, qualis est substantia separata, cum sint diuersorum ordinum. Nec tertio, quia nullus effectus sensibilis cognitus à nobis potest adęquare virtutem substantię separatę, pręcipue virtutem primi principij, quę est infinita, & omnis effectus sensibilis est finitus: sequitur ergo impossibile esse, quòd intellectus viatoris cognoscat substantias separatas quidditatiue.

Et si quis diceret, contra, quia cognoscimus motum ęternum, qui est effectus infinitus & adęquatus: ergo cognoscimus causam istius effectus: causa autem sunt substãtię separatæ: ergo cognoscimus substantias separatas quidditatiue per istum effectum adęquatum. Sed facile sol-

Substantiæ separatæ bifariam considerantur.

uitur hęc instantia: quia cum substantię separatę dupliciter considerari possint. Vno modo vt motrices. Alio modo quatenus sunt substantię intellectuales per se existentes: licet mouere tempore ęterno sit effectus adæquatus substantiarum separatarum, vt motrices sunt, non tamen

A men prout sunt substantiæ intellectuales per se existentes.

Aliud fundamentum est hoc breuius. Cognoscere substantias separatas per prędicata commuma nō est cognoscere ipsas quidditatiue: patet, quia cognitio quidditatiua est per prędicata propria specifica & vltima: sed intellectus corpori coniunctus cognoscit substantias separatas & prædicata communia, & non propria, specifica, & vltima: ergo nunquam hic intellectus poterit quidditatiue & perfecte naturaliter cognoscere substātias separatas: minor probatur, quia Arist. t 2. metaphy. nil aliud cognouit de istis substantijs, nisi quòd sint immobiles, simplices, & actus, impassibiles, & inalterabiles, quæ prędicata competunt omnibus substantijs separatis communiter. Tex.49.

Quoad tertium soluendæ sunt rationes Aduersariorum: nam prima erat, Omnes homines scire desiderant: ergo maxima scibilia, &c. Ad hoc dici potest, φ desiderant eo modo, quo possunt, & quia naturaliter non possumus scire maxima scibilia secundum quidditatiuam & perfectam cognitionem: ideo hoc nullus desiderat, licet ratio Arist. ad hoc tendat, tamen ipse non cognouit eius vim. Secunda ratio erat, quòd felicitas hominis consistit in speculatione veritatis & altissimarum causarum, & hic est proprius finis hominis; quem naturaliter desiderat. Soluitur hæc dicendo, quòd finis, ad quem se extendit naturalis possibilitas hominis, est cognitio altissimarum causarum eo modo, quo potest haberi in hac vita: hęc enim est cognitio substantiarum separatarum imperfecta secundum prædicata cōia, vt dictum est.

Solutiur rationes Aduersariorum.

B Vis rationis Arist.

Ex hac responsione habetur falsum esse id quod dicunt, S. Thomam respondere ad istas duas rationes hoc pacto, videlicet possibile esse homini non in hac vita, sed in alia cognoscere substantias separatas. Hæc enim responsio non est Sancti Thomę, quandoquidem ipse nec in hac vita, nec in alia ponit intellectum nostrum posse quidditatiue cognoscere substantias separatas: licet aliqui thomistæ dent istam responsionem, & est potius responsio theologalis, & potest sustineri, quòd anima separata in alia vita cognoscat substantias separatas quidditatiue: quia habet alium modum intelligendi similem substantijs separatis. Et ad obiectiones alias, quas adducūt facile respondetur, & primo ad primam, in qua asserunt philosophum nō cognouisse aliam vitam, ex consequenti felicitas, de qua loquitur Arist. est illa, quam habemus in hac vita, in qua debemus quidditatiue cognoscere substantias separatas: aliter frustraretur

Doctrina falso imposita S.Tho.

Anima separata habet alium modū intelligēdi similē substantijs separatis

C naturale desiderium. Dicitur esse falsum, quòd Arist non cognouerit aliam vitam, & fit ei maxima iniuria, cum 9. metaphy. loquens de intellectu nostro dicat, licet non intelligat substantias separatas: hęc tamen impotentia non est veluti cęcitas, & 12. metaphy. ponit substantias separatas ducere vitam sempiternam & delectabilem, quę inest nobis paruo tempore, & 1. cæli ponit entia quędam ducere vitam optimam, quę est pręter vitam corporalium & materialium. Secundo dicitur quòd desiderium naturale non frustratur: quia cognoscimus eo modo quo possumus. Tex.22. Tex.36. Tex.22.

Secunda quoque obiectio est, in qua dicunt, quòd potentia improportionabilis alicui obiecto non potest per aliquem habitum aduenientem sibi cognoscere per se illud obiectum: ergo si potentia intellectiua animę coniuncta corpori est improportionabilis quidditati substātię separatę per nullum habitum, quem reciperet, poterit fieri proportionabilis: quia quando est separata remanebit eadem: ergo intellectus separatus non cognoscet illas substantias separatas, sicut nec coniunctus: probatur maior; quia omnis habitus receptibilis in aliqua potentia, vel respicit pro obiecto proprio obiectum istius potentię, puta si sufficiat ad eliciendum

D omnem actum illius potentię in ratione proximi principij, & formalis elicitiui, vel respicit pro obiecto proprio aliquod particulare contentum sub obiecto potentię, sicut patet de diuersis habitibus potentię intellectuę, exemplum primi, habitus metaphysicus, exemplum secundi habitus Geometricus, vel Arithmeticus, nunquam tamen habitus respiciens pro obiecto aliquid improportionabile potentię poterit recipi in tali potentia.

Varia exempla de habitu animæ.

Hoc argumentum soluitur à S.Thoma 1.p. in responsione ad tertium, vbi fecit similem rationem, Sensus corporeus non potest eleuari ad intelligendum substantiam incorpoream, quia est supra naturam eius: si igitur videre Deum per essentiam est supra naturam cuiuslibet intellectus creati: videtur quòd nullus intellectus creatus ad videndum essentiam Dei pertingere possit, quod est erroneum. Sequitur respōsio: quia sensus visus cum sit omnino materialis, nullo modo potest eleuari ad aliquod immateriale, sed intellectus noster vel Angelicus, qui secundum naturam à materia aliqualiter eleuatus est, potest vltra suam naturam per gratiam ad aliquid altius eleuari, & huius signum est, quia visus nullo modo potest in abstractione cognoscere id, quod in concretione cognoscit: nullo enim modo potest percipere naturam, nisi hanc: sed intellectus noster potest in abstractione cognoscere, quod in cōcretione cognoscit q.12.art.4.

Quare sensus corporeus nō potest eleuari ad cognoscēda separata.

Obiectū dupliciter sumitur intensiue & extensiue. scit, concludit igitur argumentum de potentia materiali, non autem immateriali, vt est intellectus. Potest etiam dici, quòd cōcludit de obiecto intensiue sumpto, quod est quidditas rei materialis, non autem de obiecto extensiue sumpto, quod est ens, inquantum ens. A

Tertia obiectio est, quòd si intellectus separatus cognosceret aliquod obiectū per se, quod modo non potest cognoscere, puta quidditatem talium substantiarum: ergo non esset eadem
Tex. 92. potentia, tunc & modo; quia eiusdem potentię est idem obiectum ex 2. de anima. Hoc idem
q. 75. art. 6. argumentum solutum est à S. Thoma 1. p. vbi facit talem rationem, nulla res est sine sua propria operatione, sed propria operatio animę, quę est intelligere cum phantasmate, non potest esse sine corpore, nihil enim sine phantasmate intelligit anima, phantasma autem non est sine corpore: ergo anima non potest remanere destructo corpore, vel erit alia anima. Sequitur responsio, quòd intelligere cum phantasmate est propria operatio animæ, secundum quod est corpori vnita, separata autem à corpore habebit alium modum intelligendi similem alijs substantijs à corpore separatis, & sic patet, quòd remanebit eadem anima, sed non idem modus intelligendi.

Tertium argumentum principale, quo arguunt, si intellectus non cognosceret substantias separatas quidditatiue: tunc non esset agens per intellectum, & est argumentum Arist. 2. hu- B
Tex. 8. ius, vbi arguit sic, si fines essent finiti, nullum esset agens per intellectum, &c. Hoc argumentū nil aliud concludit, nisi quòd intellectus viatoris cognoscit substantias separatas naturaliter, tanquam suum vltimum finem, sed non sequitur, ergo quidditatiue, sed bene sequeretur argumentum Arist. quòd non esset agens per intellectum si nullo modo cognosceret vltimum finem, quod non concedit S. Thomas.

Quartum argumentum est: si intellectus viatoris non cognosceret primam causam, tunc
Tex. 13. nullum effectum cognosceret, & est argumentum etiam Arist. 2. huius, quòd si causæ essent infinitę, nihil contingeret cognosci. Hoc etiam ita concludit, quòd intellectus noster cognoscit primam causam, sed non sequitur, ergo quidditatiue, sed eo modo, quo potest. Quintum argumentum est, quòd si intellectus noster cognoscit aliquam veritatem intelligibilem: ergo
Intellectus viatoris non cognoscit ideā quidditatiue. conformitatem istius veritatis ad ideam: ergo & ipsam ideam: ergo & ipsum Deum, in quo reperitur ista idea. Gratis conceditur, sed negatur consequentia, quòd cognoscat ideam, & Deum quidditatiue. C

Aliqui enim dicunt Aduersarios & S. Thomam non esse contrarios nisi in verbis. Sed dico ego, si hoc est verum, cur de facto, & de re acerrime adducunt tot & tantas rationes contra S. Thomam? Nisi dicamus, quòd non intellexerūt ipsum in hac disputatione: immo adducūt duas responsiones ad hęc argumenta, quas etiam sine ratione impugnant, & prima responsio est, quòd istę rationes omnes conceduntur, quia non concludunt, nisi quòd intellectus noster
Effectus deficiens nō sufficit pro cognitiōe causę. cognoscit substantias separatas, quantum ad quia sunt, & inquantum sunt causę istorum inferiorum, sed non quantum ad propter quid, cum effectus deficiens non sufficiat ad causandum notitiam de causa, quantum ad propter quid. Secunda responsio est, quòd cognoscimus de ipsis substantijs, quid non sunt: quia non sunt aliquid istorum inferiorum: per hoc enim cognoscimus ipsas esse causas excedentes respectu horum, sed non cognoscimus quid sint.

Arguūt ergo primo vnico argumento contra vtramq; respōsionem: quia ſm philosophum
Tex. 28. 4. huius; ratio, quam significat nomen est definitio: diffinitio autem exprimit quid rei: ergo
Ratio quam significat nomen. vbicunque intelligimus rationem, quam significat nomen, ibi possumus intelligere quid est res; sed vbicunque imponimus nomen ad significandum, ibi possumus intelligere rationem, quam significat nomen: nullus enim significat per vocem, quod non intelligit, substantijs autem abstractis vel separatis imponimus nomina propria significatiua ipsarum, quod patet: quia de nullo sunt vera illa, quæ de Deo affirmantur, nisi de illa substantia separata, cui hoc nomen imponimus: ergo possumus intelligere quid sint. D

Definitio rei duplex est. Miror de ingenio istorum non cognoscentium duplicem esse diffinitionem rei; vnam quæ cognoscitur per propriam speciē, & talis est quidditatiua, vt si imponeretur nomen alicui rei, quæ cognoscitur per propriam speciem: illa ratio est definitio, quam significat tale nomen, & est diffinitio quidditatiua. Alia est definitio rei, quę non cognoscitur per propriam speciē, sed per speciem alterius, puta effectus, vt ignis per speciem fumi, & talis nō est quidditatiua, quia illi impositum nomē est ab aliquo effectu: ratio quam significat illud nomen, non est quidditatiua: quia cum nō cognoscamus talem rem per propriam speciem, & propriam naturam, non imponimus nomen, quod dicit rationem & naturam propriam, & sic est de substantijs
q. 4. art. 1. separatis, quas cognoscimus per effectus, vt dictum est. Potest etiam dici, vt ait S. Thomas de verita-

A veritate ad octauum, quòd nomen dicitur imponi ab aliquo dupliciter, aut ex parte imponétis tale nomen, aut ex parte rei, cui imponitur, ex parte rei nomen dicitur ab illo imponi per quod completur ratio rei, quam nomen significat, & hæc est differentia specifica illius rei, & hoc est, quod principaliter significatur per nomen, & de hoc concludit argumentum, sed quã do est ex parte imponentis, illud nomen non oportet, vt significet proprium significatum rei, sicut est de lapide, cui imponitur nomen ab effectu, qui est lędere pedem. Sed ad quid ego laboro circa hoc argumentum, nonne habemus plura nomina ipsius Dei? ergo sequitur quòd cognoscamus Deum quidditatiue, quomodo valet hoc argumentum? Dupliciter imponit nomen alicui. Plura nomina Dei cognoscim' & tamen non agnoscimus ipsum quidditatiue.

Deinde arguunt specialiter contra primam responsionem dupliciter. Primo ex 2. posteriorum, vbi Arist. tractans de cognitione si est, & quid est, vult expresse, quòd quando cognoscitur si est per se, tunc cognoscatur quid est, quando autem cognoscitur si est per accidens, tunc non cognoscimus si est, neque quid est: cum ergo de substantijs separatis cognoscamus si est secundum S. Thomam, non tamen per accidens: quia hoc non est cognoscere si est: sequitur, quòd de ipsis possumus cognoscere quid est, maxime de Deo, vbi idem est si est, & quid B est. Hoc solui potest per responsionem communem dicendo, quòd concludit in scientia, quæ procedit à priori. Secundo dici potest, quòd esse capitur dupliciter. Vno modo vt dicit esse actuale. Alio modo vt dicit essentiã & quodquiderat esse: quicunq; cognoscit esse secũdo modo cognoscit quia, & quid, sed qui cognoscit esse primo modo, negatur, quòd cognoscat vtrũque. Tertio dicitur, vt solebat dicere Franciscus Vicomercatus Mediolanensis Regius philosophus, cum quo sermonem habens in quadam publica disputatione in Academia Taurinensi circa hoc argumentum solebat dicere, quòd duplex est quid; nominis & rei, quando dicebat Arist. 2. posteriorum cognoscens an est, cognoscit & quid est, intelligitur de quid nominis, non autem de quid rei, & sic soluitur hoc argumentum. Quarto etiam dico, quòd intelligentiæ dupliciter possunt considerari. Vno modo vt sunt motrices. Alio modo vt sunt substantiæ intellectuales per se existentes. Hoc stante dico, quòd de intelligentijs cognoscimus an sint, & quid sint, prout motrices sunt, non autem vt substantiæ intellectuales per se existentes. Tex. 2. Esse bifariã capitur. Responsio Vicomercati Tex. 2. Quomodo de separatis agnoscit' an est & qd est.

Addo etiam, quod Caietanus dicit 1. p. in apostillis super quartũ articulum illius quæstionis, quod C esse capitur aliquãdo vt dicit actum essendi, aliquando prout significat propositionem compositionis, quam anima adinuenit coniungens prædicatum cum subiecto. Secundo modo cognoscitur esse Dei: nõ primo: quia esse Dei non absolute cognoscitur, sed vt respondet veritati propositionis. Secundo arguunt contra eandem responsionem, impossibile est cognoscere compositionem aliquorum, nisi cognitis terminis, vel extremis: quia secundum philosophum 1. perhier. esse significat quandam compositionem, quam sine compositis non est intelligere, sed esse immediate inest quidditati illarum substantiarum: ergo si cognoscimus substantias separatas esse, & per consequens quidditates earum illis inesse. Quæst. 3. Esse Dei quo modo agnoscatur à nobis. Cap. de verbo.

Hoc idem argumentum cum publice profiterer sacram theologiam Taurini disputans cum quoddam Patre Ioanne de Cannauerio Franciscano meo concurrente deueni ad resolutam responsionem Caietani, quæ habetur 2. posteriorum, & 1. p. loco superius citato, quòd in hoc differt esse Dei ab esse substantiarum separatarum, quòd esse Dei est quod quid est eius: itaque hæc propositio Deus est, est in primo modo dicendi per se, esse autem substãtiarum separatarum non sic se habet, sed distinguitur à quidditatibus earum, & ex hoc nascitur, quod esse Dei se- D cundum se & absolute est proprius terminus quæstionis quid est, & est terminus quæstionis an est secundum quid, idest vt fundat veritatem propositionis. Esse vero substantiarum separatarum non spectat ad quæstionem quid est: quia non est prædicatum primi modi, vt patet inductiue, homo est, cœlum est, sed secundum se & simpliciter spectat ad quæstionem an est, & propterea cum de alijs scimus quæstionem an est, dicimus scire esse, quod significat veritatem propositionis, & esse ipsius rei: quia scitur secundum proprium modum, quo scibile est: cum autem de Deo scimus an est, dicimus scire esse, quod significat veritatem propositionis, & nescire esse Dei, non quòd terminus vltimus cognitionis nostræ sit esse propositionis, sed est esse Dei, non absolute, sed vt respondet veritati propositionis, & sic argumentum cõcludit, quòd cognoscimus de Deo an est, & de substantijs separatis an est, & aliqua prędicata quidditatiua, sed non omnia prædicata quidditatiua: nec etiam quidditatiue ipsas cognoscimus. Hęc responsio prefato concurrenti meo silentium imposuit. Cap. 1. Esse Dei dicitur esse terminus quæstionis an est & quid est.

Tertio arguunt specialiter contra secundam responsionem. Omni propositione negatiua est aliqua propositio affirmatiua prior: ergo si cognoscitur de substantia separata quid nõ est: optet cognoscere quid est, antecedens patet ex 2. perhier. vbi dicit philosophus, quòd illa pro- Affirmatio est prior negatione. Cap. vlt.

positio, bonum non est malum, est vera: quia hęc affirmatiua prior est vera, bonum est bonum, A
Tex. 16. & 4. huius dicit philosophus, notior itaque est dictio, quàm opposita negatio; male ergo di-
ctum est in secunda responsione, quòd de substantijs separatis cognoscimus quid non sunt, &
Ioannes ille Candauerius, cum etiam esset Taurini specialiter argumẽtabatur de Deo, de quo
ego dicebam, quòd cognoscitur negatiue, sed argumentabatur ipse dicens: ergo in letanijs de-
Lepidum dictum cuiusdam Candauerij scripta vrbe Taurinensis. bemus dicere Sancte nó cęlum miserere nobis, Sancte non lapis miserere nobis, & non Sancte
Deus, quæ est propositio affirmatiua.

Ad hoc ego dicebam, quòd doctrina hæc nempe, quòd Deus cognoscitur per negationes
non est S. Thomæ, sed Dionysij Ariopagitæ lib. cœlestis hierarchię, vbi dicit quòd negationes
Cap. 2. de Deo sunt verę, affirmationes vero incompactæ & inconuenientes: & ratio est, quia illa pro-
positio, cuius prędicatum & subiectum perfecte cognoscuntur à nobis, est verior & vere à no-
bis cognoscitur, quàm illa, in qua subiectum & prædicatum non perfecte cognoscuntur à no-
bis; sed sic est quòd subiectũ & prædicatum in propositionibus affirmatiuis factis de Deo nó
perfecte cognoscuntur à nobis, cum sint improportionatæ, in propositionibus vero negatiuis
cognoscuntur: ergo propositiones negatiuæ factæ de Deo sunt veriores & priores intellectui B
nostro, quàm affirmatiuæ: non enim est dicendum secundum S. Thomam, quòd negatio sic
prior affirmatione absolute, cum habitus sit prior priuatione, & affirmatio dicat habitum, ne-
Negatio de Deo est verior ipsa affirmatione. gatio vero priuationem, sed vult dicere quòd negatio est prior & verior & magis cogno-
scibilis intellectui nostro, quàm affirmatio; quia prædicatum & subiectum perfecte co-
gnoscuntur ab intellectu. Possumus etiam dicere, quòd negatio præcedit affirmationem via
generationis, quia in his, quæ possunt esse & nó esse, prius est nó esse, quàm esse; negatio enim
In prologo. significat non esse, & affirmatio significat esse, & hoc voluit Arist. 1. perhier. qñ dixit primum
definire oportet quid sit nomen, quid verbum, deinde quid negatio & quid affirmatio: vbi vi-
detis Arist. præposuisse negationem ipsi affirmationi: sed via perfectionis affirmatio præce-
dit negationem, quando ergo dicitur in argumento, quòd si cognoscimus de substantia sepa-
rata quid non est: ergo cognoscimus quid est, concedo sed imperfecte, vt sæpe dictum est. Ad
argumentũ etiam mei concurrentis dicebam non sequi debere dicere sancte non lapis misere-
re nobis: quia habemus nomina ipsius Dei per reuelationem, & ideo vtimur propositionibus
Quare Deus negatiue nó dicatur ĩ Letanijs. affirmatiuis de Deo in letanijs. Et etiam dicere possumus, quòd propter incongruentiam hoc C
non dicitur: licet perfectius cognoscantur propositiones negatiuę quàm affirmatiuę, cum sint
incompactæ, vt dicebat Dionysius. Tertio dicitur quia illud nomen, Deus, est commune.

Et etiam notandum, quòd conantur ducere S. Thomam in contradictionem in hoc quæsi-
to, quia aliquando posuit, verum esse proprium obiectum intellectus, eo quòd sic se ha-
bet ad intellectum, sicut bonum ad voluntatem, & aliquando posuit vniuersale prout in 2. de
Tex. 60. anima docet Arist. vniuersale est dum intelligitur, & singulare dum sentitur. Et non aduer-
Obiectum duplex. tunt, quòd obiectum est duplex, formale & materiale, & formale adhuc duplex est, scilicet
quo, & quod. Obiectum formale quo est illud, per quod aliquid obijcitur potentiæ, &
Color est obiectum visus. mouet eam: sicut lumen est obiectum, quo obijcitur color visui, & mouet eum. Obie-
ctum formale quod, est illud quod obijcitur potentiæ, & ad quod potentia vt potentia ta-
lis terminatur nec terminatur ad aliud, nisi quia continetur sub obiecto formali, sicut color,
vel visibile est obiectum formale visus: quia ad colorem, siue ad visibile primo terminatur vi-
sio, nec terminatur ad albedinem siue nigredinem, nisi quia continentur sub colore, qui est
per se visibilis, & sic S. Thomas ponit, quòd verum est obiectum formale quo: quia per verum D
quidditas materialis obiicitur potẽtiæ, & vniuersale est obiectum formale quod, & sic S. Tho.
non contradicit sibi, vt putarunt illi. Et nota, quòd per vniuersale intelligit quidditatem rei
materialis, quæ est omne illud, quod prædicatur in quid, quod est materiale, siue fundetur in
materiali, & quod non sit indifferens ad materiale & immateriale, vnde si accipiatur Sortes,
& Plato, licet isti sint res materiales: quia tamen non prædicantur in quid non dicuntur quid-
Quidditas rei materialis quæ sit. ditas rei materialis, sed si ab illis duobus abstrahatur vnus communis conceptus puta homo,
tunc iste conceptus, homo, dicitur quidditas materialis, quia prædicatur de Sorte & Platone,
& de alijs, & licet iste conceptus non sit res materialis: sufficit tamen, quòd fundetur in re ma-
teriali, & sic omnes conceptus vsque ad corpus inclusiue dicuntur quidditates rei materialis,
sed substantia considerata in maxima communitate, quia sic est indifferens ad immaterialia
& materialia, non dicitur quidditas rei materialis, si autem coarctetur ad materialia, sic & ipsa
esset quidditas rei materialis, & sic est de cæteris prædicamentis: nam hæc & illa linea non di-
cuntur quidditates rei materialis, sed bene linea in communi, & similiter in prædicamento
qualitatis hæc & illa albedo non sunt quidditates rei materialis: quia nó prędicantur in quid

licet

A licet albedo in communi, & sic de alijs prędicamentis: vnde quidditas in communi est obiectũ formale ipsius intellectus: quia obijcitur intellectui, & ad ipsum terminatur intellectus, nec terminatur ad aliud, nisi quia continetur sub quidditate materiali, cum ergo substantię separatę nullo pacto contineantur sub ipsa quidditate materiali, non cognoscuntur ab intellectu nostro quidditatiue, & hęc de tertio.

Quoad quartum recitandę sunt diuersę opiniones, quę fuerũt circa hoc quęsitum, vt recitauit Auerroes 3. de anima. Prima positio fuit Themistij tenentis intellectum nostrum posse cognoscere substantias abstractas quidditatiue, quod probabat hoc modo, difficilius est abstrahere quidditatem, & eam cognoscere, quàm cognoscere & non abstrahere: quia difficilius est facere duo, quàm vnum tantum, sed intellectus noster abstrahit quidditatem a substantijs materialibus, & eam cognoscit: ergo magis cognoscit quidditates substantiarum abstractarum, quę iam sunt abstractę, ergo, &c. Sed hęc ratio non concludit: quia quidditates abstractę non continentur sub obiecto formali intensiue, ipsius intellectus, quod obiectum est quidditas materialis vt dictum est. Com. 36. Varię sententię de hac cõtrouersia. Ratio Themist. labefactatur.

B Secunda positio fuit Alexandri tenentis intellectum nostrum posse intelligere substantias abstractas quidditatiue, & sic suadebat vnumquodque generabile & generatum cum peruenit ad finem & complementum generationis eius, etiam potest peruenire ad complementum actionis & operationis eius; quod enim perfecte & complete est generatum vel generabile in suis dispositionibus naturalibus, vt forma, vel homo quando peruenit ad robur & bonam complexionem, & quantitatem, & qualitatem perfectam, possibile est, quòd perueniat ad cõplementum actionis & operationis, sed intellectus possibilis, præcipue in habitu, qui est informatus habitu intellectuali est generabilis & corruptibilis, sicut alię formę perficientes materiam: ergo cum peruenit ad complementum suæ generationis intelligit quoad eius substantiam, vt ipse voluit, vel quòd quando complete & perfecte actuatus est cognitione rerum sensibilium, potest etiam peruenire ad complementum suę actionis & operationis, ad quam ordinatur forma illa & dispositio, sed illa actio intellectus est cognoscere abstracta & Deum, & sic poterit noster intellectus peruenire ad cognitionem quidditatiuam abstractorum. Positio Alex.

Sed hæc opinio supponit multa falsa: supponit enim intellectum esse generabilem & corruptibilem secundum substantiam, quod tamen est falsissimum & contra Arist. 2. de anima, vbi ait, quòd separatur sicut perpetuum à corruptibili, & loquitur de intellectu, siue de anima intellectiua, vt exponit S. Thomas. Etiam sequeretur intellectum esse corporeum & organicũ contra Arist. 3. de anima. Adde adhuc, quòd complementum actionis ipsius intellectus non est cognitio quidditatiua ipsarum substantiarum separatarum. Sententia Alex. supponit falsa. Tex. 21. Tex. 40.

C

Tertia positio est ipsius Auempacæ magistri Auer. quam narrat S. Thomas 1. p. hic etiam posuit intellectum nostrum posse quidditatiue cognoscere substantias separatas: quia cum intellectus cognoscat quidditatem aliquam abstractam ab aliquo indiuiduo, vel specie, vel genere: quæritur vtrum illa quidditas habeat quidditatem aliam, vel non, si habet iterum potest abstrahere aliam quidditatem, donec veniat ad primam, & cum nõ sit processus in infinitum in quidditatibus, sequitur quòd possit cognoscere vltimas quidditates, quę sunt substantiæ separatæ. Hanc rationem soluit S. Thomas, quod concluderet, si substantiæ immateriales essent formę, & species horum materialium, vt Platonici posuerunt, sed remoto hoc, & supposito, quod substantię immateriales sint omnino alterius rationis à quidditatibus materialium rerum, quantumcunque intellectus noster abstrahat quidditatem rei materialis à materia, nunquam perueniet ad aliquid simile substantiæ immateriali, & ideo per substantias materiales non possumus perfecte ipsas abstractas substantias cognoscere. Sententia Auempacæ. q. 88. art. 2.

D

Quarta positio est Auerrois, qui finxit quendam alium modum, per quem potest homo peruenire ad quidditatiuam cognitionem substantiarum separatarum, & pro intellectu istius positionis est notandum primo, quòd posuit duas vias, duosque modos, quibus potest homo abstracta ipsa cognoscere. Prima est per modum adeptionis, & continuationis intellectus agentis ad possibilem, quæ adeptio intellectus agentis est copulatio eius ad intellectum possibilem, non solum in ratione agentis & mouentis, sed etiam in ratione formę, vnde cum intellectus agens sic copuletur intellectui possibili, non solum se habet ad ipsum in ratione agentis, sed etiam in ratione formę, & tunc per adeptionem intellectus agentis cum possibili, intellectus possibilis cognoscit principia abstracta. Secunda via, per quam intellectus deuenit in cognitionem separatorum per ratiocinium, vt puta quòd principia abstracta demonstrentur, esse per effectus & motus, est qua demonstrantur à naturali, quòd sint motrices, & à metaphysico quòd sint substantię intellectuales, & actus puri, & hanc viam se- Sententia Auer. Via metaphysicalis.

quitus est S. Thomas, quę est rei veritas. Ex qua soluimus omnia in contrarium. A

Primam viam declarans Commentator ait, quòd in anima rationali sunt duę potentię, quarum vna est materia, vel se habet admodum materię, quę est natura possibilis, & illam vocat Auer. intellectum materialem propter conuenientiam, quam habet ad materiam. Alia est potentia, quę est forma, vt intellectus agens, & illa se habet ad intellectum possibilem, vt lumen ad diaphanum, vnde similis est comparatio vtriusque, quòd sicut lumen est perfectio diaphani, & diaphanum non recipit colores, nisi illuminatum, sic intellectus agens est perfectio intellectus possibilis, & non recipit intelligibilia, nisi illuminatus lumine intellectus agentis, & quia operatio intellectus agentis erit cognoscere substantias abstractas, & Deum, & sic per modum continuationis intellectus possibilis cum agente deueniet ad intelligendum substantias separatas quidditatiue, & probat multis rationibus, inter alias adducit vnam in commento primo istius secundi, quòd si intellectus noster non intelligeret abstractas substantias, tunc natura fecit aliquod frustra: quia fecisset illud, quod est in se naturaliter intellectum, non intellectum ab alio.

Intellectus materialis quis sit apud Auerr.

Sed hanc rationem deridet S. Thomas: ait enim, quòd peccat per fallaciam consequentis, quasi arguendo sic, si substantiæ abstractę non sunt intelligibiles ab intellectu nostro, ergo à nullo, ac si argueretur ab inferiori ad superius negatiue: nullus homo currit: ergo nullum animal currit. Præterea peccat secundo in hoc, quòd ipse dicit, quòd essent frustra: quia frustra vt dicitur 2. physicorum est quando aliquid est respectu alicuius finis, quem non consequitur; manifestum est autem, quòd finis intelligentiarum non est, vt à nostro intellectu intelligantur. Vnde nihil concludit ratio Auerrois. Verum quia multi Auerroistæ nituntur defendere Auerro. contra S. Thomam: & pręcipue Ioannes de Ianduno secundum diuersas vias: sed quomodocunque ducatur ratio Auerrois semper est falsa, vt est videre apud Caietanum de ente & essentia: vbi sumpsit prouinciam disputandi cum Auerroe. B

Ratio Auer. derisibilis.

Tex. 29.

Cap. 5.

Nostrum autem intentum & institutum est disputare cum recentioribus, idcirco dimitto altas rationes Auerrois, & aliquantulum circa istam immorabor propter Zimaram, qui fuit post Caietanum, & voluit etiam defendere hanc rationem contra S. Thomam, vt patet in contradictionibus suis, super hunc secundum: supponit enim ex Auerroe ex 3. de anima, quòd cum intellectus noster sit virtus separata à materia, est totius entis, & ista fuit prima ratio philosophi ad probandum Immaterialitatem eius: nam materia est sicut opacitas quędam obtenebrās lucem: & ideo quanto virtus aliqua fuerit magis immersa materię, tanto magis est à cognitione deficiens; & per consequens quanto magis ad immaterialitatem accedit, tanto magis ad cognitionem tendit: & ideo non inconuenienter dictum est, quamlibet intelligentiam esse plenam formis, pro quanto quęlibet intelligentia cum sit à materia separata est omnium cognoscitiua. C

Tex. 4. Defenditur ratio Auerr. ex Zimara.

Hoc stante fundamento, subdit Zimara, quòd si cognitio abstractorum repugnaret intellectui, aut hoc esset inquantum materialis, aut inquantum humanus, aut inquantum abstractus, & inquantū intellectus est: non primo, quia 3. de anima intellectus est virtus abstracta à materia: nō secūdo, quia humanus intellectus potest intelligere res materiales, quę sunt potētia intellectę: ergo multo magis poterit intelligere abstracta, quæ sunt actu intellecta: licet nō ita faciliter. Nam sicut dicit Commentator 3. de anima, vbi examinat dictum Themistij, si posuerimus, quòd intellectus materialis non est admixtus materię: tunc ille sermo erit verus, scilicet, quòd illud, quod est magis visibile magis comprehenditur: quoniam quod comprehendit minus perfectum ex eis comprehendentibus, quæ non sunt admixta materiæ, necesse est, vt comprehendat perfectius, & non econtra. Confirmatur, quia aliter desiderium naturale esset ad impossibile: nam si intellectui humano inquantum humanus est, repugnat abstractorum cognitio: cūm homo naturaliter ad talē cognitionem inclinetur teste philosopho in proemio metaphy. sequitur ergo tale desiderium ad impossibile ferri. D

Tex. 4.

Tex. 5.

Desiderium naturale nō est ad imp.

Nec valet si dicatur talem cognitionem esse possibilem pro alio statu: quia licet ita sit ex parte rei: tamen apud Arist. non inuenitur aliquis locus, in quo eū ponat: immo oppositum potest colligi ex dictis eius, in 1. & 10. ethicorum: vbi ponit, quòd felicitas mortuis contingere nō potest: relinquitur igitur si intellectui nostro talis intellectio repugnaret: quòd hoc esset inquantum abstractus, & inquantum intellectus est: sed quod repugnat intellectui inquantum intellectus est, illud repugnat cuilibet intellectui: sequitur ergo, quòd si substantiæ abstractæ à nostro intellectu non essent intelligibiles, q̀ à nullo intellectu intelligerētur: nam in his quę sunt eiusdē naturę, aut vniuoce, aut analogice quidquid per se alicui ratione naturę repugnat, omnibus existentibus sub illa natura repugnat: sicut per oppositū: si quid per se competit ali

Cap. 10.

cui

A cui ratione naturę per se competit omnibus illius naturæ 2.cœli.& ista ratio Commentatoris Tex.59.
est à signo,& non à causa si bene aduertis. Et ex hoc sequitur etiam per locum à signo, quòd tunc natura fecisset aliquid otiosum, nam cum esse substantiarum separatarum sit vita intellectualis 12.metaphy. si à se non intelligerentur frustra essent quia frustra est essentia, quæ caret Tex.39.
propria operatione: modo substantia intellectualis non habet aliquam operationem insequẽ Essentia frustra quæ est.
tem formam materialem,inquantum materialis est,vt calefacere insequitur calorem, nec operationes animę vegetatiuæ,aut sensitiuę,nec etiam intellectiuæ,vt diximus in deducendo: ergo essent frustra.

Forte dices,quòd adhuc haberent operationem,quę est secundum locum mouere. Sed contra,motio præsupponit intelligentijs ipsum intelligere & velle 12.metaphy. si igitur ipso intelligere carerent,ergo & ipso mouere,& ita essent frustra: quia cum sint naturaliter intelligibiles,& à nullo sint intellectę: carerent ergo sua naturali operatione: ergo otiosę essent in natura,sicut diximus, & ista omnia sequuntur à signo, & sicut vides tolluntur omnia argumenta contra Auerroem. In theorematibus etiam suis Zimara adducit S. Thomam in contradictio- Theo.76.
B nem: quia S.Thomas 3.de anima tenuit, quòd animæ nostræ corpori vnita impossibile est, vt Tex.36.
apprehendat substantias separatas,& 9.metaphy. exponens vltimum textum veritate coactus Tex.22.
dixit hęc verba,ex quo patet secundum sententiam Arist.ꝙ intellectus humanus potest pertingere ad intelligendum substantias simplices, quod videtur sub dubio reliquisse 3.de anima.

(Replica Zimaræ. Tex.36.)

Clare autem patet apud omnes peripateticos, quòd quęstio mota in 3.de anima de intellectu humano fuit,an possit intelligere substantias abstractas, non est quęstio pertinens ad intellectum hominis separatum existentem in alio statu,nam 3.de anima dixit, quòd non reminiscimur post mortem: quia intellectus passiuus corrumpitur, & sine hoc nihil intelligit anima, tum etiam quia illa quęstio formaliter procedit de intellectu hominis pro statu isto: nam sic inquit in textu,vtrum autem contingat aliquod separatorum intelligere ipsum non existẽtem separatum à magnitudine, considerandum posterius, vbi S. Thom. dicit, quod posterius considerandum est,vtrum intellectum nostrum non existentem separatum à corpore, possibile sit intelligere aliquam substantiam separatam: hęc enim quęstio,vt inquit, hic determinari nõ potuit: quia nondum manifestum erat aliquas substantias separatas esse, nec quę vel quales
C essent,vnde hęc quęstio ad metaphysicũ pertinet; tamẽ non inuenitur apud Arist. soluta,& hic dicit, ꝙ soluit 9.metaphy. ob id expositio Auerrois,& intentio sua, quę ab omnibus expositoribus latinis iudicatur densibilis, non est ita: tamen vt existimare potestis, lectores, hoc est de mente Arist. dicentis ignorantiam de talibus abstractis in nobis non esse, qualis est cęcitas in oculo,quid clarius dici potest per Commentatorem dum asseruit exemplum illud in 2.metaphy. non dicere impossibilitatem sed difficultatem tantum?

(Tex.36. Tex.20. Tex.36. S.Tho.dicitur in cõtradictionem.) Commen.2.

Sed miror de tanto viro,& de omnibus Auerroistis asserere volentibus hanc fictionem fantasticam esse, ne dum mentem Arist. sed etiam ipsammet veritatem de cœlo descendentem, sed absit tantus error. Quia quęro ab eis, si vera esset hęc fictio, quòd intellectus possibilis adeptis omnibus intelligibilibus & intellectu agente, poterit quidditatiue substantias separatas intelligere, quis nam adeptus est priuilegium hoc, aut aliquis philosophus ante Arist.aut Arist.ipse,aut aliquis post Arist? Non ante, quia solus Arist. habuit talem virtutem vi, & maximo,singularique ingenio præditus,vt potius Diuinus,quàm humanus sit dicendus, vt canit In prologo.
Auer.1.physic.non ipse Arist.habuit priuilegium hoc: quia 12.metaphy. dixit, quod vita illa Tex.38.
D nobilissima pauco tempore nobis inest. Nec etiam aliquis post Arist. cum nullus ad eius vestigia peruenire potuerit,fuerit forsan Auerroes iste, vel Iandunus, aut Zimara, aut Alexander Achilinus hanc falsitatem defendentes? videant ipsi si soli peruenerint ad felicitatem istã: cum dicat philosophus primo ethic.quòd felicitas est quoddam bonum commune,quod potest contingere omnibus non orbatis virtute. Et ideo abueget vnusquisque propriam sententiam,& amplectatur veritatem dilucidatam à S.Thoma, quòd de intelligentijs cognoscimus tantummodo aliqua prędicata communia, & non propria specifica, quę faciunt cognitionem quidditatiuam.Et ad defensionem,quam adducit Zimara pro Auer. dicimus, quòd intelligere abstracta quidditatiue repugnat intellectui humano, vt humanus est, & quando dicit, intelligit res materiales, quæ sunt intellectę in potentia: ergo multo magis abstractas, quæ sunt intellectę in actu.Negatur consequentia, quia intellecta in actu non cadunt sub obiecto formali intellectus nostri,quod obiectum est quidditas rei materialis,vt superius dictum est. Et ad cõfirmationem dicimus, quòd naturale desiderium non est ad cognitionem quidditatiuam abstractorum,sed ad talem,qualem possumus habere in hoc statu, supponendo modo quòd non detur alius status secundum falsam Arist. sententiam, quamquam ratio philosophi in proemio

(Cõtra Auerroistas. Tex.99. Dilucidatio controuersa. Soluitur ratio Zim.)

mio metaphy. ducat ad alium statum, tamen non cognouit eius vim. A

Sedatur contradictio apparens in dictis S. Tho. Contradictio, quam dicit esse in dictis S. Thomæ nulla est: quia vt Aliqui ex nostris dicunt, & bene, corollarium illud non esse ipsius S. Tho. sed alicuius glosantis in immargine, & postea vitio impressoris factum est, vt illud sit in expositione deductum, quod patet legenti metaphy, manu scriptam in bibliotheca Bononiensi, quam ego vidi & legi, & non est illud tale corollarium. Est etiam clarior responsio, quòd Arist. 3. de anima mouens quæsitum de intellectione abstractorum tetigit duas partes in illo quæsito. Primam vtrum intellectus noster possit intelligere abstracta, Secundam num intellectus possit quidditatiue intelligere ipsa abstracta, & hanc dixit S. Thomas Arist. nunquam soluisse, primam vero partem soluit 9. metaphy. quod patet ponderanti verba eius, vnde exponens verba philosophi, quòd illa ignorantia non est talis priuatio, sicut cæcitas, quæ est priuatio potentiæ visiuæ, vnde illa ignorantia similis cæcitati esset, si aliquis non haberet vim intellectiuam ad attingendũ substantias simplices.

Tex. 36. Ex quo patet, quòd secundum sententiam Arist. humanus intellectus potest pertingere ad intelligendum substantias simplices, quod videtur sub dubio reliquisse 3. de anima, reliquerat enim sub dubio vtramque partem quæsiti, sed primam modo soluit, secundam vero non reperitur eum soluisse; quia est impossibile intellectum nostrum comprehendere, & complete, & quidditatiue cognoscere abstracta, licet apprehendere possit, & sic non erat necessarium dicere Zimaram S. Tho. palinodiam decantasse in tanto quæsito. B

Petrus Fonseca laudat. Quæst. 2. Quod etiam doctissimus Petrus Fonseca Societatis Iesu in commentarijs suis in hoc libro eruditissime docet de mente S. Thomæ, quòd in hac vita potest vtique intellectus humanus habere conceptum proprium & peculiarem de Deo, puta entis, infiniti, simplicis, & actus puri, causæ primæ, & alios similes, attamen huiusmodi conceptus proprij non faciunt cognitionem quidditatiuam de Deo, quia per ipsos non concipimus Deum vt in se ipso est, sed prout

distin. 3. q. 2. repræsentatur in creaturis, vt docet Capreolus in 1. senteo.

Hinc est, quòd hi conceptus aliquando vocãtur negatiui, vtputa immortalis, infinitus, independens, aliquando relatiui, vt creator, gubernator, efficiens, exemplaris, aliquando positiui, & absoluti, vt ens, actus, substantia, sapiens, iustus, quibus etiam omnibus cognitis adhuc dici-

Cap. 2. mus cum S. Dionysio in libro de cœlesti hierar. quòd negationes de Deo sunt veræ, affirmatio-

Pulchra sententia Simonidis. nes vero incompactæ, propter quod narrat Cicero lib. 1. de natura Deorum dictum Simonidis, à quo cum quæsiuisset Tirannus ille Hiero, quid namque esset Deus, deliberandi causa diẽ postulauit Simonides, cum idem ex eo postridie quæreret, biduum petijt, cum sæpius hoc faceret duplicauit numerum dierum, admiransque Hiero quæsiuit, cur id faceret, respõdit, quia quanto diutius cogito, tãto mihi res videtur obscurior, vnde hæc quæstio de cognitione quidditatiua abstractorum est antiquissima inter doctores, qui vniuersaliter sentiunt intellectum humanum proprijs viribus naturæ non posse peruenire ad tantam sublimitatem, vt possit Deum, aut ceteras substantias separatas cognoscere perfecte, & quidditatiue, seu comprehen- C

q. 88. art. 1. siue, vt latius docet S. Thomas 1. p.

Quapropter semper existentium principia esse verissima &c. Text. 4.

vtrum Arist. nouerit creationem. D

Dilucidatio quarta.

Idem ostendit S. Tho. 6. huius lect. 1.

Xponens S. Tho. hanc literam reprehendit quosdam tenentes Deum esse causam corporum cœlestium solum quoad moueri, & asserit expresse hic philosophum tenere substantiam separatam, quæ est forma per suam essentiam, quæ est Deus ipse, esse principium omnium entium non solum quantum ad moueri, sed etiam quãtum ad esse; propterea solet à pluribus hic disputari & in multis alijs locis doctrinæ Arist. num ipse cognouerit hanc veritatem, quòd omnia entia tam cõposita corruptibilia & sublunaria, quàm etiam æterna, vt sunt corpora cœlestia, necnon & ipsæ substantiæ separatæ pendeant à Deo optima in genere causæ efficientis, ita quòd sint immediate producta ab eo ex nihilo, ex consequenti

A quendi creata. Siquidem multi sunt, vt Ioannes Bachonus,& Grego. Arimi.& Marsilius inter theologos 2.sent. qui ad mentem Arist. docent non dari creationem, inter philosophos adest multitudo magna tum antiquorum, tum etiam Neotericorum, qui ex omnibus fere libris Arist. hanc sententiam firmare conantur,& in primis ex libris physicorum habemus expresse ipsum Arist. se subscripsisse communi illi decreto omnium philosophorum ex nihilo nihil posse fieri, vt patet 1.phy. eodem etiam libro ait impossibile esse ex simpliciter non ente aliquid fieri, & non quodlibet fieri ex quolibet, sed vnumquodque ex suo opposito, quod est contrarium vel priuatio:& infra vtitur illo argumento potissimo ad probandam æternitatem primæ materiæ; quia si vnquam fuisset producta oporteret eam productam esse ex aliquo subiecto, quare ante primam materiam fuisset alia, & sic res procederet in infinitum: eodem quoque argumento vtitur 8.phy. ad demonstrandam æternitatem motus & temporis; quoniã si hæc facta essent non potuissent fieri aliter, quàm per motum & in tempore,& ideo ante motum & tempus fuissent motus & tempus. Has demonstrationes nullas esse posita creatione quilibet etiam rudis iudicaret, immo tota doctrina Arist. de intelligentiis & rebus diuinis & B mundi æternitate rueret posita veritate creationis, præsertim 1.lib. de cælo, vbi confutat opinionem Platonis, qui facit cælum ab aliquo principio ortum, sed numquam interiturum: omne (inquit) quod incipit esse, aliquando desinet esse; nam quod tale est, factum est ex materia, & sic corruptibile, quod autem corruptibile est aliquando corrumpetur: hoc argumẽtum quã vim habebit posita creatione? nullam sane. distin.1. Tex. 33. & 34. Tex.75. Tex.82. Tex.4. Tex.115.

Deinde ex libris huius sapientiæ manifeste deducitur hanc veritatem Arist. non cognouisse, siquidem in 5.lib. vbi explicat varias significationes nominũ, quibus & metaphysica & aliæ disciplinę vtuntur, nullam mentionem nec verbum quidem fecit de creatione; ergo signum est ipsum hanc veritatem non cognouisse, & definiens potentiam actiuam eodem lib, nec nõ & 9. dicit illam esse principium transmutandi aliud in quantum aliud, vbi semper per transmutationem & motum vult actiuam potentiam agere; quia hoc habet pro manifesto nullum posse esse agens absque patiente, & potentiam actiuam sine passiua, cuius oppositum cernimus in creatione, in qua est agens sine patiente, & potentia actiua sine passiua. In 7. quoque lib. huius probat formam non posse produci per se nec immediate à substantijs abstractis C contra Platonem. Et in 8. ostendit in omni productione requiri subiectum, terminum à quo videlicet priuationem vel contrarium, motum locum, tempus, præuias dispositiones, concursum causarum particularium, quę res nullo modo cadunt in creationem. Et in 12. huius docet manifeste nec formam nec materiam fieri, quia omne, quod fit ex aliquo, & in aliquid & ab aliquo necesse est fieri, vbi admissa creatione hæc doctrina nulla esset. Tex.17. Tex.2. Tex.19. Tex.5. Tex.12.

Grauissimi quoque peripatetici, vt Auer. 8.pyh. vbi loquens contra suam legem & contra Philop. irridet hanc veritatem de creatione. Alexan. quoque in libris de cęlo & mundo, præsertim 1.& hic negat secundum Arist. Deum esse causam efficientem rerum æternarum, sed tantummodo finem. Com.4. & 6. Comm.114.

Recentiores quoque nonnulli pluribus rationibus vtuntur ad hanc sententiam confirmandam; quia si Deus posset creare res ex nihilo aut hoc ageret libere & contingenter, aut ex necessitate naturæ: si primo modo, cũ sit infinitæ virtutis (quia non minor virtus, quàm infinita sufficit ad creandum) non posset philosophus vllam causam & rationem reddere de magnitudine, numero, perfectione, & ordine earum rerum, quæ sunt in mundo; etenim hęc omnia D penderent ex libera Dei voluntate, qui si voluisset multo plures maiores & perfectiores res creare potuisset: si autem secundo modo dicis, nẽpe ex necessitate naturæ, & cum habeat infinitam virtutem ad creandum ex nihilo, cum in ipso nihilo nullus sit terminus aut modus, deberet sane semper in infinitum nouas rerum species efficere, quia agens ex necessitate naturę agit quicquid potest,& quantum valet,& cum valeat in infinitum: ergo in infinitum producere debuit. Secundo creatio est actio quædam; igitur creans est quoddam agens; sed agens non potest esse sine patiente, quoniam sunt relatiua: ergo creatio non erit sine patiente, & sic non est ex nihilo; quare impossibile est creationem dari. Tertio aut quod creatur ante poterat esse, aut non; si non poterat creari: ergo neque creatum est, nam quod impossibile est fieri, etiam impossibile est esse factum: si autem poterat creari & esse, talis potentia ad hoc ipsum creari vel ad esse creatum, cum non possit per se constare, inerat in aliquo subiecto: igitur creatio non fit ex nihilo. Quarto si creatio fieret ex nihilo; ergo non poterit reddi vlla causa cur potius hoc creetur, quàm aliud; nam ipsum nihil per se indeterminatum & indifferens est, vt ex eo hoc vel aliud quodlibet creetur; similiter etiam Deus, qui creat, cum sit agẽs vniuersale, per se indifferens est ad huius vel illius rei productionem: ergo nulla ratio potest reddi, Quindecim Argumenta Neotericorũ De' est agens vniuersale.

reddi, cur potius hoc, quàm aliud quoduis creetur; sed hoc est absurdum, igitur creatio erit impossibilis. Quinto, aut Deus creat res per aliquam actionem transeuntē, & hæc indiget subiecto; aut per actionem immanētem, hoc est per suam essentiam, vel suum intelligere & velle, quæ sunt idem quod essentia eius; sed hæc sunt æterna in Deo, & cum non possit effectus nouus immediate produci per actionem antiquam & ęternā, igitur nihil de nouo poterit à Deo creari. Sexto si Deus potest immediate creare omnes res ex nihilo: frustra igitur sunt agentia naturalia: nam frustra fit per plura quod potest æque bene fieri per pauciora; cum igitur Deus sine causis secundis per seipsum omnia possit efficere, quid eis opus erit? igitur vel nulla est creatio, vel superuacanea est causalitas agentium naturalium. Septimo probat Auer. expresse 4. phy. & 1. lib. de cælo, quòd si mundus crearetur necessario deberet poni vacuum, nam vbi nunc est mundus, aliquando nullum fuit corpus, nimirum ante generationem mundi, poterat tamen esse, quandoquidem postea mundus generatus fuit, & vacuum est vbi non est corpus, sed possibile est esse: ergo illud erat vacuum, & sic ante mundi productionem necessarium est ponentibus creationem vacuum confiteri. Octauo idem Auer. eodem lib. de cælo asserit ponentes mundum genitum esse, non possunt demonstrare Dei æternitatem, sicut qui ponunt ipsum æternum esse, & coguntur dicere ante generationem mundi fuisse aliquod corpus, & ratio est, quoniam quod de nouo fit non potest immediate fieri à Deo, tum quoniam fit de nouo, & quod tale est, ab eo quod semper eodem modo se habet, proxime effici non potest, tum quoniam quod generatur debet prius ab alio alterari, sed Deus est immutabilis & est incorporeus: ergo non potest immediate aliquid noui facere, vel aliquid alterare; illud igitur, à quo mundus proxime factus est, debuit esse corporeum, vt alterare posset subiectum, ex quo mundus generari debebat, & vt veritate ac nouitate sui motus aliquid noui producere posset, quod antea non erat. Nono arguit Auer 8. phy. si quidquid fit ex subiecto & opposito determinato fit, idque ex vi demonstrationis, & ex euidentia sensuum certum est, contrarium autem huius nec ratione nec testimonio sensuū ostendi potest, impossibile erit ex nihilo aliquid fieri; in tali enim productione nec subiectum, nec oppositum vllum determinatum esse potest, præsertim quòd omnis actio necessario coniuncta est cum motu, subiectum autem est inseparabile à motu, cum ponatur in eius definitione, & ideo dicentes primum agēs posse ex nihilo aliquid facere non prædicant excellentiam eius: quia quo nam modo vel circa nihilum versari, vel in nihilo recipi poterit eius actio? vel esse agens sine patiente? quia hæc sunt relatiua, quorum ea est natura dicebat Arist. in prædicamen. vt vnum sine altero ne dum esse, sed nec intelligi queat. Decimo eodem lib. Auerr. ita arguit; facientes mundum de nouo coguntur fateri aliquam mutationem factam esse in Deo: quia aut Deus eodem modo se habuit erga productionem mundi ab æterno, sicut modo, & cum modo non fecerit mundum: ergo nec ab ęterno, & si ab ęterno fecerit mundum: ergo & modo facit, si autem diuerso modo se habuit Deus, cum hoc non possit esse ex parte ipsius mundi; ergo necesse est, vt diuersitas hęc ponatur ex parte Dei, & sic Deus esset mutabilis. Vndecimo arguit, sicuti se habet voluntas noua ad actionem nouam, sic voluntas antiqua ad actionem antiquam: ergo à commutata proportione sic se habebit voluntas noua ad actionem antiquam, sicut voluntas antiqua ad actionem nouā, & econtra: ergo sicut impossibile est à voluntate noua prodire actionem antiquā, sic est impossibile à volūtate antiqua prodire actionem nouam. Duodecimo item arguit, quia si voluntas ęterna dicitur producere suum effectum de nouo & non ab ęterno, hoc sine dubio contingit vel ob aliquod impedimentum, vel ob defectum alicuius rei necessariæ ad illum effectum producendum: ergo necesse est ante mundi generationem vel impedimentum illud remoueri, vel illam rem necessariam adesse, quorum neutrum potest fieri sine motu, saltem negari nō potest quin ille, qui differt facere quod vult, expectet, præsentiam illius temporis, & faciet pręterire aliud tempus, in quo non vult effectum producere, & sic necessario sequitur ante generationem mundi extitisse aliquam temporis durationem. Tertiodecimo confirmant recentiores Auerroistæ, si Deus ab ęterno habuit omnes conditiones, quæ requiruntur ad efficiendum mundum, quid causæ reddi potest cur maluerit ab ęterno non esse mundum, quàm esse? quis enim non inquam sapientissimus & optimus cuiusmodi est Deus? sed qualiscunque artifex cum possit facere aliquod opus optimum mauult dici, & esse opifex eius potentia, quàm actu, cum tamen actus sit perfectior potentia. Quartodecimo quod est non generatum necesse est esse incorruptibile, cum ergo ante generationem mundi possibile fuerit mundum generari, alioquin non fuisset generatus, & talis possibilitas sit ęterna à parte ante, erit quoque æterna à parte postea: ergo nunquam cessare poterit, non cessante autem possibilitate impossibile est actu mundū esse, cum enim primum mūdus actus esset, corrumperetur illa

Egregia ratio. | Commen. 6. | Commē. 92. | Commē. 22. | Commen. 4. | Cap. de rela. | Commē. 15. | Ab antiquo nullum nouum. | Deus est sapientissimus & optimus artifex.

A | B | C | D

A illa possibilitas, sed posuimus illam esse sempiternã; possibilitas enim alicuius rei definit esse,
cum primum illa res actu incipit esse. Postremo ita dicunt, ante generationem mũdi possibile
fuit mundum generari, omnis autem possibilitas fundatur in aliquo subiecto, quod dicitur
esse possibile, omni enim agenti correspondet patiens, cum sint relatiua: quare sicut possibili-
tas actiua non potest esse, nisi in aliquo agente, sic nec possibilitas passiua potest esse nisi in ali-
quo patiente, & sic necesse est concedere ante generationem mundi aliquod subiectum fuisse,
sed cum hoc sit inconueniens, sequitur inconueniens esse ponere ipsum Deum esse causam ef-
fectricem ipsius mundi, ex consequenti Arist. qui lumine naturali philosophatus est, non co-
gnouit hanc creationem. Sunt & innumera alia argumenta, quę ad corroborandam hanc sen
tentiam adducũt, sed nos principalia tantummodo adducere existimauimus, vt illis solutis ce
tera facile labefactentur.

Nunc autem quid veritas ipsa sit, & quæ nos sentiamus aperiẽda sunt, & primo animaduer-
tendum vnum arbitramur, quòd Arist. 8. phy. de Platone suo magistro dixit. Plato autem tẽ- Tex. 10.
pus generat solus, quę verba exponens S. Tho. ait, dicit enim Plato, quòd tempus est simul fa- Quid Platonici sẽserint de generatione mundi.
B ctum cum cęlo, ponebat autem cęlum esse factum, idest habere principium durationis, vt hic
Arist. ei imponit secundum quod eius verba superficiatenus sonare videntur; quamuis Plato-
nici dicant Platonem sic dixisse; cęlum esse factum inquantum habet principium actiuum sui
esse, non autem ita, quòd habeat principium durationis, & ideo de opinione Platonis quid ip-
se censerit de creatione non satis conuenit inter omnes Platonicos. Aliqui enim dicunt Plato-
nem fecisse mundum æternum, non aliter quàm fecit Arist. nam cum apud eum in Timęo sint
tres causæ ipsius mundi, vna efficiens, quæ est Deus, altera exemplaris, quæ est idea, tertia tan-
quam finis, quæ est bonitas ipsius Dei, & cum hæ tres causæ omnes sint ęternę non potuit mũ-
dus nõ esse sempiternus, vocat autem eum genitum & factum, vt indicet eum pendere à Deo.
Aliqui dixerunt Platonem sensisse mundum ab initio temporis factum esse ex materia, quod
etiam sentire videtur Plutarchus 1. lib. de placitis philosophorum. Alij volunt Platonem fe- Cap. 5.
cisse mundum de nouo, & ex nihilo.

Sed quicquid sit de sententia Platonicorum modo non intendimus inuestigare, sed tantũ-
modo mentem Arist. qui in hac materia secundum veram doctrinam Platonis ipsi Platoni nõ
C contradicit, vt ostendit S. Tho. 1. p idcirco pro veritate ipsa pono hanc conclusionem. Arist. & Q. 44. art. 1.
Plato cognouerunt creationem lumine naturę, licet Arist. non vsus fuerit nomine creationis, Dilucidatio
sed potius nomine dependentię. hanc sententiam probat S. Tho. 8. phy. vbi ait Arist. non ne- Lect. 2.
gasse creationem nisi quoad nouitatem essendi, sic etiam sustinet Scotus in 2. sen. & expressius Dist. 1.
in quolibe. sic etiam & Thomas Argen. eodem lib. 2. sent. August. Niphus in Commentariis Quæst. 3.
super 1. lib. de cœlo, & Caiet. lib. de ente & essentia. Soncinas 12. metaphy. & multi alij gra- Quæst. 7. Dist. 1.
uissimi viri, & in hoc sequuti sunt Simplicium 8. de physico auditu, & in 2. & in 1. de cęlo & Cap. 4.
mundo, vbi inquit Arist. Deus & natura nihil agũt frustra, Deus igitur facit, sed facere spectat Cap. 5.
ad causam efficientem, igitur Deus est causa efficiens, & eodem lib. asserit idem philosophus, à Quæst. 15.
primo quidem ente communicatum est esse his quidem clarius, his vero obscurius, & 1. lib. de Text. 100.
genera. & corrup. vbi quærit cur motus sit perpetuus, asserit quia Deus est causa effectiua eius, Tex. 32.
& 1. huius laudauit Anaxagoram, qui non solum posuit causas materiales, sed dixit etiam Tex. 11. Tex. 9.
mentem esse causam efficientem & finalem, quare si Anaxagoram laudauit, quia mẽtem diui-
nam agentem & finem esse concedit: ergo Arist. opinio est, quòd Deus est causa effectiua om-
D nium, & 8. phy inquit esse nonnulla æterna, quæ causam habent, aliqua vero nequaquam, & Tex. 15.
in 12. huius inquit Deum esse animal optimum & sempiternum, à quo cęlum & natura pen- Tex. 38.
det; ecce quomodo expressẽ hic fatetur cęlum & omnia pẽdere effectiue à Deo, quod est idem
dicere, quòd esse ab eo creata, & verba adducta in principio huius dilucidationis mani-
feste hoc ostendunt, quę verba hęc sunt, quapropter semper entium principia esse verissi-
ma necesse est: non enim quandoque sunt vera, quandoque non, nec illis causa aliquid est, vt
vera sint, sed illa alijs: quare vnumquodque sicut se habet vt sit, ita ad veritatem, sempiterna
itaque corpora causam eorum esse, & permanentiæ habent, quæ non nisi causa effectiua est,
vnde exemplo calidi vtitur Arist. ignis enim quoniam maxime calidus est causa est quare cete-
ra calida sunt, & super his verbis fundat rationem euidentissimam S. Tho. 1. p. asserẽs, si enim q. 44. art. 1.
aliquid inuenitur per participationem, necesse est quòd causetur in ipso ab eo, cui essentiali-
ter conuenit, sicut ferrum fit ignitum ab igne; sed Deus est ipsum esse per se subsistens, hoc au-
tem non potest esse nisi vnum & per essentiam, sicut si albedo esset subsistens non posset esse
nisi vna, cum albedines multiplicentur secundum recipientia, relinquitur ergo, quòd omnia
alia à Deo non sint suum esse, sed participent esse: quare necesse est, quòd omnia, quæ diuer-
sifican-

sificantur secundum diuersam participationem, vt sint perfectius, vel minus perfecte causantur ab vno primo ente, quod perfectissime est, & huic veritati subscribit se Plato asserés, quòd necesse est ante omnem multitudinem ponere vnitatem: subscribit etiam se Arist. hic & in multis locis adductis volens maxime ens & maxime verum esse causam omnis entis & omnis A
Cap. 11. veri, quod expressius Paulus Apostolus ad Rom. dixit, ex ipso & per ipsum & in ipso sunt omnia, & in hoc quoque lib. ex professo Arist. ipse probat dari statum in omni genere causarum, itaquòd deueniendum est ad vnam primam materiam, primam formam, & primam causam
Tex. 56. effectricem omnium, & vltimum finem: probat etiam Simplicius suum intentum 2. phy. hoc argumento: cęlum habet sempiternam motionem à Deo vt ab agente: ergo eodem pacto substantia ipsius cęli pendet ab ipso Deo, nam sicuti res se habet ad operari, ita ad esse, à quo enim res pendet quoad proprium opus, ab eodem etiam pendet in esse: sed motus cęlorum, qui est eorum opus pendet à Deo tanquam à causa effectrice: ergo & substantia cęlorum à Deo pendet: si ergo cęlestia omnia effecta sunt ab ipso Deo: igitur & sublunaria, sic etiam & intelligentię, quæ, cum non habeant materiam, necesse est vt sint productę ex nihilo, & hęc productio
Quam creationē Arist. negat. ex nihilo est creatio ab ęterno secundum Auicen. Platonem, & Arist. licet creationem de nouo neget Arist. non tamen istam, de aqua modo intendimus; immo ipsemet Auer. non sibi constans aliquando eam posuit, aliquando ipsam negauit: negauit eam in argumentis supra ad- B
Comm. 44. ductis, posuit ipsam 12. metaph. arguens contra Auicen. inquit, in intelligentijs non est actio, nec passio, neque consecutio, neque prouentus, sed tantum illic est causa & causatum secundum quod intellectum est causa intelligentis, sed intellectum est causa efficiens: ergo cum Deus ipse sit intellectus ab intelligentijs, erit earum causa efficiens non ex aliqua materia, vt dictum est: igitur ex nihilo eas produxit.

Com. 56. Et eodem lib. dixit, balneū in anima mouet vt efficiens, extra vero mouet vt finis: aperte igi
In prologo. tur patet rem intellectā inter effectrices causas cōnumerari, & 1. phy. idem Auer. inquit scientia diuina tria genera causarum considerat veluti primum agens, primam formam, & vltimum finem, sed primum agens per motum consideratur à physico: ergo primum agens conside-
Com. 105. ratum à metaphysico erit agens sine motu per simplicem emanationem, & 1. cœli nec non & in lib. de substantia orbis vult corpus cæleste non indigere tantum virtute mouente in loco, sed largiente ei substantiam & permanentiam æternam, ibi etiam ait, finis significat agens significatione necessaria: nunc sic, si finis necessario significat agens, aut accipitur agens secundum similitudinem prout est idem quod finis, quod dici nequit: quia tūc idem seipsum signi- C
Com. 56. ficaret secundum vnam & eandem rationem significatione necessaria, quod ridiculum est dicere apud Auer. pręsertim quia etiam 2. cæli asserit, in separatis quod dat formam dat finem, & quod est finis est agens, sed Deus est finis omnium, & intelligentiarum, & cælestium, & sublunariū: ergo erit efficiēs non ex materia aliqua: igitur ex nihilo. Quod confirmat S. Tho.
Lec. 2. 8. phy. hac pulcherrima ratione, eo maior est nobilitas agentis, quo paucioribus indiget ad agendum, sed Deus est nobilius agens, quàm natura: ergo paucioribus ad agendum indigebit, sed natura eget materia prima: igitur Deus hac non indigebit, cum sint tria agentia hæc, ars, quæ indiget aliquo corpore in actu ad operandum; natura, quæ indiget materia prima: ergo
Cap. 15. Deus sine his omnibus operatur: quare ex nihilo, & 2. contra gent. plures rationes ad hanc veritatem confirmandam affert, inter alias hæc præcipua mihi videtur: quia imperfecta à perfectis sumunt originem, vt semen ab animali, & Deus gloriosus est perfectissimum & summum
Tex. 81. ens, & summum bonum, vt ostendit Arist. & Auer. 5. huius: igitur ipse est omnibus causa essendi. Quam rationem ita confirmare possumus ex discrimine repertō inter scientiam nostram & scientiam Dei, nostra enim scientia à rebus producta est, Dei autem scientia rerum causa existit, atque scientia nostra à rebus tanquam ab agente producta est: quare Dei scientia rerum omnium causa effectrix erit; quandoquidem ita se habent arte facta ad scientiam nostram, vti omnia, quæ natura constant ad scientiam diuinam, sed arte facta à scientia nostra tanquam ab agente pendent: consimiliter ergo & quæ natura constant à scientia diuina vt ab effectrice causa producuntur, & cum hęc sit rei veritas, non est mirum si eam diuina auctoritas D
Psal. 138. confirmat, dicit enim Propheta, qui fecit cęlū, & terrā, mare, & omnia, quę in eis sunt, & Euāg.
Cap. 1. Ioan. omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil, quod factum est. &c.

Superest modo respondere ad fundamenta Aduersariorum, sed, vt facilior sit nobis aditus ad ea diluenda, aliqua iaceamus fundamenta, sit ergo primum fundamentum hoc, quod po-
q. 45. art. 3. nit S. Tho. 1. p. quòd creatio duplex est, altera cum nouitate essendi seu noua, de qua intelligunt nostri theologi & sacrę historię, vt scribitur 1. Gen. In principio creauit Deus cœlum & terram, & hāc nullus philosophorum naturali lumine agnoscere potuit. Altera creatio est sine

nouita-

A nouitate essendi seu antiqua, qua Deus ab ęterno produxit cęlum & intelligentias effectiue nullo eorum præsupposito, & hanc plures philosophi cognouerunt, præsertim Arist. vt ex dictis eius superius allatis ostendimus; licet non sub nomine creationis, sed dependentiæ potius fuerit nota. Secundo sciendum est, quòd hæc dependentia seu creatio, vt idem S. Tho. ostendit, non est motus neque mutatio, quia non indiget subiecto in quo recipiatur, & circa quod versetur, sed est productio rei immaterialis seu materialis ex nihilo, quę immediate fit à Deo, & significatur vt media inter creatorem & creaturam, & vt dicitur actiue est actio diuina, quæ est eius essentia cum relatione ad creaturam, quæ relatio vt est in Deo non est realis, sed secundum rationem tantum; creatio passiue accepta est in creatura, & est creatura, non tamen alia creatione creatur, & est relatio realis ad ipsum Deum, cuius relationis realis subiectum est ipsamet creatura, & prior ea in esse, sicuti vniuersaliter subiectum est prius accidēte, licet ex parte obiecti ipsa creatio habeat quandam rationem prioritatis, quia secundum quod significatur vt mutatio quędam, ipsa creatura erit eius subiectum, & propterea realiter distinguitur ab ipsa creatura, vt perbelle docent nostri, hoc est Capreolus 2. sent. & Caiet. 1. p. & Ferrariensis
B 2. contra gentes, & hoc contra doctrinā Scoti 2. sent. Ex quo reprehendendi veniunt recentiores, qui potius sententiam Scoti tanquam falsam, quàm S. Tho. rationi consentaneā sequūtur.

Creatio non est mot⁹ nec mutatio propriè dicta.

Creatiō duplex actiua & passiua.

Dist. 1.
Qu. 45. ar. 3.
Cap. 18.
Dist. 1.

Tertio notandum est, quòd tam prima creatio, quàm secunda est proprium opus primi principij infiniti, & nulli creaturæ communicari potest neque tanquam agenti principali, neque instrumentali: non principali, quia sicut repugnat creaturæ non dependere ab hoc primo principio, quod est Deus in esse, ita non dependere ab eo in causalitate; nec etiam vt agenti instrumentali; quia instrumentum nō adhibetur à principali agente, nisi vt per suam propriam actionem aliquo modo disponat productionem effectus, quem principale agens intendit, vt patet in securi & serra & alijs instrumentis; sed ad productionem eius, quod creatur ex nihilo, nulla dispositio potest præcedere aut recipi in ipso nihilo: igitur creatura nullā operam subministrare poterit Deo ad creandum, vel aliquid præparando, vel productionem eius, quod creatur, vi sua aliquo modo attingendo, & hoc voluit S. Tho. 1. p. & 2. contra gentes, quem secutus est Scotus 4. sent. & Romanus Ægidius in quolib. & Henricus de Gannauo in quolib. & multi alij illustres theologi contra magistrum sententiarum lib. 4.

Creatio est propriū op⁹ Dei & nulli creaturæ cōmunicabilis

Qu. 45. ar. 5.
Cap. 21.
Dist. 1.
Quęst. 1.
Quolib. 4.
Quæst. vlt.
Dist. 1.

C Postremo notandum est, quòd ex hac veritate confirmata plurimi errores excluduntur, vt ponit idem S. Tho. 2. contra gent. Primus error erat illorum antiquorum, præsertim Anaximandri, qui ponebant corpora quædam non habere causam essendi. Secundus error erat illorum, qui totaliter negabant generationem, sed omnia faciebant esse vnum ens immobile, quē errorem tribuit Arist. Parmenidi & Melisso. Tertius error fuit illorum, qui dicebant nihil generari de nouo, sed generationem nihil aliud esse, quàm segregationem quandā, & manifestationem eorum, quæ prius erant permixta & abscondita, qui error tribuitur Anaxagoræ. Quartus error fuit ipsius Auicennæ, qui voluit naturales formas ex nihilo creari à quadam intelligentia, quæ præsidens huic mundo inferiori producit omnes formas intelligibiles, sensibiles, & physicas, itaquod agentia particularia tantum disponere materiam ad recipiendas huiusmodi formas docebat. Quintus error est ipsius Auer. 7. huius, qui vult omnes formas naturales & caducas produci ex materia ab agentibus particularibus, & idem esse agens disponens materiam & inducens formam, vt latius 12. huius etiam ostendit. Vltimus error illorum est, qui dicunt Deum non esse causam substantiæ cæli, sed solum motus, cum non sit causa effe-
D ctrix rerum ipsarum quoad substantiam, ipsas ex nihilo producendo, sed tantum finis. Quem errorem sequuti sunt plurimi Auerroistæ, præsertim Io. Bachonus 2. sent. & Alex. Achel. Bonien. lib. de intelligentijs. Rei ergo veritas est, quam supra exposuimus res omnes à Deo benedicto creari & ex nihilo effici, & cum ipsis simul productam fuisse materiam, tempus, & motum; quibus iactis sigillatim respondendum est fundamentis aduersariorum.

Cap. 15.
Excludūtur sex errores de productione rerū.

Com. 31.
Com. 18.
Dist. 1.

Ad primum, quod tanti faciunt, & quod innitebatur cōmuni conceptioni philosophorum asserentium ex nihilo nihil fieri, dicimus hanc sententiam esse verissimam ex nihilo nihil fieri per motum & transmutationem, & à virtute finita, sed ex virtute infinita, & in prima emanatione ab vniuersali principio rerum potest aliquid ex nihilo fieri, ita respondet S. Tho. 1. p. asserens antiquos philosophos non considerasse nisi emanationem effectuum particularium à causis particularibus, quas necesse est præsupponere aliquid in sua actione, & propterea communiter conuenerunt in hoc decreto ex nihilo nihil fieri.

Solutio argumētorū.

q. 45. art. 2.

Sic etiam soluitur secundū, quod initebatur illi propositioni impossibile est ex simpliciter non ente aliquid fieri scilicet per motum & transmutationē. Soluitur & tertium desumptum ex æternitate materiæ primæ; quia licet impossibile sit materiam primam generari vel corrumpi per

pi per

pi per motum & tranſmutationem, tamen ex hoc non excluditur, qnin per creationem in eſſe A
Lect. 15. procedat, vt oſtendit idem S. Tho. 1. phy. Soluitur & quartum de æternitate motus & tempo-
ris, quia illæ rationes adductę ab Ariſt. non ſunt demonſtratiuæ ſimpliciter, ſed ſecundũ quid,
ſcilicet ad contradicendum rationibus antiquorum ponentium mundum incipere ſecundum
Tex. 2. quoſdam modos impoſſibiles: quod ex tribus facile apparet; quia tam in 8. phy. quã in 1. de cę
Tex. 23. lo præmittit quaſdam opiniones, vt Anaxagoræ, & Empedoclis, & Democriti, contra qnos rõ-
nes contradictorias inducit. Secũdo quia vbicunque de hac materia loquitur, inducit teſtimo-
nia antiquorum, quod non eſt demonſtratoris, ſed probabiliter perſuadentis. Tertio quia ex-
Cap. 5. preſſe dicit 1. lib. topicorum, quòd ſunt quædam problemata dialectica, de quibus rationes nõ
habemus, vtrum mundus ſit æternus. Et ſic etiam patet ſolutio ád omnia alia inconueuientia,
quę adducuntur in doctrina Ariſt.

Ad quintum, quod ſumitur ex lib. de cœlo contra Platonem, dicitur quòd ibi Ariſt. loqui-
tur contra illos, qui ponunt cęlos incepiſſe per generationem phyſicam; ſic enim omne, quod
incipit, deſinit eſſe, ſed non eſt contra nos ponentes cęlum totumque mundum incepiſſe per
Cap. 9. ſimplicem emanationem, ſeu per dependentiam ab ipſo Deo effectiue, vt oſtendit B. Augu. 10. B
Egregium de Ciuit. Dei exemplo pedis, qni ſi ex æternitate ſemper fuiſſet in puluere, ſemper ſubeſſet ve-
exemplum. ſtigium, quod à calcante factum nemo dubitaret, ſic & mundus ſemper fuit ſemper exiſtente
qui illum fecit, ſed ex hac factione non eſt neceſſarium intelligentias & corpora cęleſtia deſi-
nere eſſe per potentiam intrinſecam, licet poſſint non eſſe per potentiam extrinſecam ipſius
Dei, qui ſi ſubtraheret ſuam actionem ab eis, omnia in nihilum redigerentur, vt docet B. Au-
gu. 4. ſuper gene. ad literam: ſicut igitur in potẽtia creatoris fuit, vt res eſſent antequam eſſent
in ſe ipſis, ita in potentia creatoris eſt poſtquam ſunt in ſeipſis, vt non ſint.

Ad ſextum, quod ſumitur ex 5. lib. huius, in quo Ariſt. non poſuit ſignificata hnius nomi-
nis creationis, dicitur nullam vim habere: quia non omuia nomina, quibus vtuntur diſcipli-
næ, Ariſt. ipſe diſtinxit in illo libro, ſed tantum nomina famoſa, non enim diſtinxit Ariſt. hoc
nomen, vtilitas. hoc nomen, homo, animal, diſciplina, ars, experimentum, & ſimilia, & tamen
his omnibns diſciplinæ vtuntur, ſic etiam non fuit inconueniens tacere hoc nomen, creatio.
Agens duplex. Ad ſeptimum, qnod fundatur ſupra definitione potentiæ, dicitur agens bipartitum eſſe, alte-
rum, quod ex præſuppoſita materia per motum & tranſmutationem operatur, & huius agen- C
Tex. 2. tis potentiam definit Ariſt. 9. huius & etiam 5. alterum vero eſt agens, quod producens melius
Tex. 17. nuncupatur, & potentia huius agentis non per motum & tranſmutationem operatur, ſed per
ſimplicem emanationem, quæ quidem ſimplex emanatio ſecundum quandam ſimilitudinem
vocatur mutatio, quę in ſempiternis reperiri poteſt: hoc vero agens natura tantum & non tẽ-
pore ſuum effectum præcedit, & hęc diſtributio de duplici agente expreſſe habetur ab
Tex. 1. Ariſt. & Auer. 9. huius Ariſt. enim inquit potentiam & actum in plus ſe habere, quàm ea, quæ
ſecundum motum tantum dicuntur, & Auer. ibi inquit, quòd potentia & actus dicuntur in
Com. 44. plus, quàm in rebus tranſmutabilibus, & 12 eiuſdem operis arguens Auicen. hoc duplex agẽ-
tium genus confitetur: quia Auicen. duo de abiunctis mentibus affirmauit, primum, quòd al-
tera alterã producit per ſimplicẽ emanationem, ſecundum, quòd vna vnã tantum producit, cũ
ab vno non proueniat niſi vnum, & vna actio vnum agens inſequatur, Auer. itaque quoad pri
mum cum Auicen. conſentit, quòd in ſempiternis æterna productio per ſimplicem emanatio
nem ſit, ſed arguit Auicen. quoad ſecundum: nam opinatur Auer. à primà intelligentia omnes
Diſp. 3. produci, & lib. diſp. contra Algazelem inquit corpora cęleſtia non eſſe generabilia eo modo D
quo hæc corpora genita dicuntur, ſed alio modo; ex quibus ergo ſatis apparet æquiuocatio
circa hoc argumentum de definitione potentiæ. Ad octauum, quod fundatur ſuper 7.
Tex. 25. huius dicimus verum eſſe formam non poſſe produci eo modo, quo Ariſt. arguit contra Plato
nem: quia vnumquodq; generatur à ſuo ſimili, & illud, quod fit & generatur, debet eſſe com-
poſitum, quod proprie habet eſſe, forma autem non fit niſi per accidẽs, cũ non proprie habeat
eſſe, ſed magis eſt id, quo aliquid habet eſſe. Ad nonum, quod fundabatur ſuper 8. lib. huius,
quòd in omni productione requiratur ſubiectum, terminus à quo, & ad quem, dicimus con-
cludere in productione particulari phyſica aliquorum entium, non autem in productione to-
tius eſſe à cauſa vniuerſali omnium entium, quæ eſt Deus, qui producendo res ſine motu, inſi-
mul producit materiam, tempus, & omnia neceſſaria ad naturam ipſarum rerum.

Ad argumenta Neotericorum deſcendendo dicimus ad primum, quod fundabatur ſupra
Deus agit libere & neceſſario. illa diuiſione, ſi Deus agit libere, vel ex neceſſitate naturæ, &c. reſpondetur, ꝙ libere agit Deus
prout diſtinguitur ipſum liberum contra violentum & coactum, etiam neceſſario neceſſitate
ſuppoſitionis operatur, ſuppoſito enim, quòd velit mundum producere, non potuit ipſum

non

A nou producere, quia uon poteſt voluntas eius mutari. Nec eſt verum, quòd philoſophus vllam cauſam & rationem teddere poterit de conſideratis ab ipſo: quia demonſtrationes uon ſunt per cauſam remotam, ſed per cauſam proximam, vt docuit ipſemet philoſophus 1. poſter. ſcire eſt rem per cauſam cognoſcere, quoniam illius eſt cauſa &c. & ſic etiam diſciplinæ omnes pro ximas cauſas rerum perquirunt, vt docet Aug. 3. de trini. placuit vanitati philoſophorum etiã alijs cauſis effectus contingentes tribuere, cum omnino videre nõ poſſent ſuperiorem ceteris omnibus cauſam, ideſt voluntatem Dei, quam theologi etiam balbutiendo requirunt. Tex. 5. Tex. 12.

Ad ſecundum, in quo dicitur, creatio eſt actio &c. uegamus creationem eſſe proprie actionem: quia uou eſt motus, neque mutatio proprie loquendo, ſed eſt ipſa dependentia creata, quæ non alia creatione creatur: qnia relationes, cum hoc ipſum qnod ſunt ad aliquid dicatur, nec referuntur per aliquas alias relationes, ſed per ſeipſas, & vt dictum eſt, creatio actiue ſignificata eſt actio Dei, quæ eſt eius eſſentia cum relatione ad creaturam, qnę relatio eſt ſecundum rationem tantum, paſſiue vero iutellecta eſt relatio realis, quæ in qualibet creatura eſt accidés diſtinctum realiter ab eius ſubſtantia; nec creatura poteſt eſſe ſine huiuſmodi dependentia, ſicut uec homo quiu ſit riſibilis, vt declarat Capreolus 2. ſeut. & Caiet. 1. p. & Ferrarien. 2. contra gent. aduerſus Scotum, qui 2. ſent. tenuit creatiouem iſtam paſſiuam non differre realiter, ſed tantum formaliter à ſubſtantia creaturæ, quam opinionem ſeqnuntur quidam nouiter philoſophantes & male: quia cum hæc ſit relatio realis: ergo accidens, & ſic diſtincta realiter à ſubſtantia creaturæ. Creatio non eſt actio proprie ſed ſecũdum modũ intelligendi. B diſtin. 1. q. 45. art. 3. Cap. 28. Diſtin. 1. Creatio eſt accidens cõtra nouiter philoſophãtes.

Ad tertium, in quo dicebatur, aut quod creatur, ante poterat eſſe &c. dicitur quòd poterat eſſe potentia logica, quę eſt non repugnantia terminorum, vel per potentiam extrinſecã agentis, non autem per potentiam phyſicam, & intrinſecam ex parte materiæ.

Ad quartum, in quo dicitur, ſi creatio fieret ex nihilo &c. reſpondet Ariſt. 9. huius, quòd agens per intellectum determinat ſe ad agendum potius hoc, quàm aliud à prohereſi, ſeu à voluntate ſua, deinde Deus glorioſus, cum habeat in ſe varias ideas, ſecundum diuerſitatem illarum diuerſos quoque effectus in hoc mundo producit, vt aſſerit B. Aug. in lib. 83. q. alia idea conditus eſt homo & alia equus. Tex. 10. quæſt. 31.

C Ad quintum, in quo dicitur, aut Deus creat res per aliquam actiouem tranſeuntem &c. dicitur, quòd Deus creat per voluntatem ſuam, qua ab æterno cõſtituit & deliberauit certo quodam tempore producere mundum, ſicut quilibet noſtrum poterit hodie determinare ſcribere literas ad amicum ſuum in fine huius menſis, & ſic effectus nouus poteſt produci per actionẽ antiquam. Dico etiam creationem eſſe actionem tranſeuntem non phyſice cum omnibus appenditijs requiſitis ad actionem tranſeuntem phyſicam, ſed ſimilitudinarie: quia ſicut per actionem tranſeuntem aliquid producitur ad extra, ita per creationem producitur creatura extra Deum. Creatio eſt actio trãſiẽs nõ proprie.

Ad ſextum in quo dicitur, ſi Deus poteſt immediate creare &c. neganda eſt conſequentia: quia licet Deus in prima & vniuerſali productione rerum non indiguit agentibus ſecundis ad operandum: quia, vt dictum eſt, creatio eſt opus proprium eius, tamen poſitis ipſis creaturis in vniuerſo, vt manu teneatur ſuauis diſpoſitio rerum, ſunt neceſſaria agẽtia naturalia ad exercendas ſuas operatioues, ſupponendo tamen ſemper ipſum Deum tanquam primam cauſam, à qua deriuatum eſt eſſe his quidem clarius, his vero obſcurius, vt dictum eſt ſupra.

D Ad ſeptimum, in quo dicebatur, quòd ponentes creationem coguntur ponere vacuum, reſpondet S. Tho. 1. p. uegando couſequentiam: quia de ratione vacui non ſufficit in quo nihil ſit, ſed requiritur quòd ſit ſpatium capax corporis, in quo non ſit corpus. Deinde mundo ipſi per ſe nullus locus debetur, niſi ratione partium, & propterea nõ eſt neceſſarium ante eius productionẽ ex nihilo, præceſſiſſe aliquem locum aptum natum ipſum recipere: quia poſſibilitas, quæ pręceſſit creationem mundi, non fuit paſſiua ex parte ſubiecti ſeu materiæ, ſed tantũ logice, & ſecundum extrinſecam actiuam potentiam Dei. q. 46. art. 1. Vacuũ quid nam ſit.

Ad octauum, in quo dicitur, ꝙ ponentes mundum genitum non poſſunt demonſtrare Dei æternitatem &c. reſpondet idem S. Tho. 8. phy. ꝙ melius ex creatione mundi poſſumus oſtẽdere perfectiones diuinas, quàm ex motus, temporis, & mundi æternitate: quia ſicut propter ſeipſum produxit vniuerſum, vt iu eo ſuæ bonitatis ſimilitudo manifeſtaretur, ita voluit ipſum non ſemper eſſe, vt ſua ſufficientia manifeſtaretur in hoc, quòd omnibus alijs nou exiſtẽtibus ipſe in ſeipſo omnem ſufficientiam beatitudinis habuit & virtutis ad rerum productionem, & hoc quidem dici poteſt, quantum humana ratio capere valet de diuinis, ſaluo tamen ſecreto diuinæ ſapientiæ, quod à nobis comprehendi non poteſt: patet ergo, quòd ex rebus creatis ex nihilo clarius demonſtratur Deum eſſe, & alias Dei perfectiones, puta bonitatem, Lect. 2.

ſapientiam &c. quia nullus creare poteſt, niſi infinitam poteſtatem habens. A

Ad nonum in quo dicitur quicquid fit ex oppoſito & ſubiecto &c. dicitur, ꝙ licet ex ſen-
ſibus philoſophari incipiamus, vt docet Ariſt. 1. huius & 1. poſte. quòd omnis doctrina & di-
ſciplina &c. intellectus tamen ex particularibus productionibus particularium entium erigen-
do ſe ſupra ſenſus cognoſcit generalem productionem totius entis, ſicuti ex accidentibus ap-
prehenſis à ſenſibus ipſe intellectus cognoſcit ſubſtantiam diſcurrendo, & multa alia intelle-
ctus ipſe agnoſcit, ad quæ ſenſus peruenire non poſſunt, vt Deum, intelligentias, vniuerſalia,
ſpecies intelligibiles, entia rationis &c. Nec verum eſt creationem eſſe actionem coniunctam
motui, aut ſubiecto, ita ut indigeat tempore, loco, & alijs circumſtantijs materialibus: propte-
rea ponentes creationem maxime prædicant & extollunt excellentiam & infinitatem diui-
nę virtutis.

In proemio. Tex. 1.

Intellectus multa agnoſcit ad quę ſenſus nō ſe extendit.

Ad decimum, in quo dicebatur, facientes mundum de nouo coguntur &c. reſpondet S.
Tho. 3. p. vbi agit de myſterio incarnationis dubitans, quòd cum Deus ab ęterno fuerit ſine
carne, etiam & modo ſine carne eſſe deberet, aliter mutatus eſſet à non habente carnem ad ha-
bentem. Et reſpondens dicit incarnationis myſterium non eſſe impletū per hoc, ꝙ Deus ſit ali B
quo modo à ſuo ſtatu immutatus, in quo ab ęterno fuit, ſed per hoc, ꝙ nouo modo ſe creaturę
vniuit vel potius eam ſibi vniuit, eſt autem conueniens, vt creatura, quæ ſecundū rationem ſui
mutabilis eſt, non ſemper eodem modo ſe habeat, & ideo ſicut creatura incepit eſſe, cum prius
non eſſet, ita conuenienter cum prius nō eſſet vnita Deo in perſona, poſtmodum fuit ei vnita:
ex quibus concludit mutationem factam eſſe ex parte creaturę, non autem ex parte Dei, qui
eſt immobilis ſemper manens, ſic etiam dicimus in creatione nullam mutationem factam eſſe
ex parte Dei, ſed tantum ex parte mundi, qui creatus eſt, ſicuti columna ſemper eſt immobilis
animal tamen, quod mouetur ante ipſam, modo acquirit dextreitatem, modo ſiniſtreitatem
nulla mutatione facta in columna.

q. 1. art. 1.

Deus creat ſine ſui mutatione ſicut aſſūpſit carnem abſque ſui mutatione.

Ad vndecimum, in quo dicitur, quòd ſi voluntas ęterna dicitur producere &c. reſpondetur,
quòd licet voluntas ſit antiqua, & mundus factus ſit de nouo, hoc tamen eſt ſecundum deter-
minationem & propoſitum, quod ab ęterno decreuerat producere ipſum, quia effectus intel-
ligibilis & volūtarius procedit ab intellectu ſecundum pręſcriptionem & diffinitionem eius,
ſicut dictum eſt ſupra, quod ego nunc ſtatuo ſcribere literas ad amicum meum in fine huius C
menſis; quo tempore ſcribo, tunc effectus à voluntate antiqua perfici poterit.

Ad duodecimum, in quo dicitur, ſi voluntas æterna dicitur producere &c. reſpondetur nul-
lum fuiſſe impedimentū nec ex parte agentis, nec ex parte mundi producibilis, ſed tantū libe
ram voluntatē Dei benedicti. Deinde argumentum hoc concludit in agente de neceſſitate na-
turæ, non autem in ipſo Deo, qui libere operatur. Ad tertiumdecimū, in quo dicitur, ſi Deus
ab æterno habuit omnes conditiones &c. reſpondetur, quòd non poteſt alia cauſa reddi, niſi
illa, quam aſſignauit S. Thom. reſpondendo ad octauum argumentum, aſſignatur etiam Dei
opt. max. voluntas, quę habet omnia neceſſaria requiſita ad agendum & poteſt non agere pro-
ducendo mundū abſque ſui mutatione, & ſic denominatur creatrix, & conſeruatrix actu, & de
nouo non formaliter & intrinſece, ſed propter ipſas craturas, quę ante erant potentia, & poſtea
ſunt actu, antea non erant, poſtea de nouo ſunt productę, & tales relationes in Deo ſunt ſecun-
dum rationem, in creatura vero realiter, vt dictum eſt.

Agēs duplex neceſſariū & voluntariū.

Ad quartumdecimum, in quo dicitur, quod non eſt generatum &c. reſpondetur, vt ſępe
dictum eſt, quòd poſſibilitas, qua mundus productus eſt, non eſt potentia phyſica fundata in D
materia, ſed potentia logica, quę eſt non repugnantia terminorum, & potentia actiua ipſius
Dei, qui propter ſuam infinitam virtutem à nulla re dependentem potuit mundum ipſum ex
nihilo producere.

Potentia logica quę nā ſit.

Ad vltimum, in quo dicitur, ante generationem mundi &c. dicimus argumentum hoc con-
cludere de agente naturali & finitę virtutis, & de modo generationis rerum naturalium, non
autem de agente virtutis infinitę, qualis eſt Deus, & de vniuerſali productione omnium re-
rum: propterea dicit S. Tho. 8. phy. quòd ex ſimili cauſa deceptus fuit Auer. ex qua cauſa ar-
bitratus eſt nos eſſe deceptos, ſcilicet ex conſideratione particularium entium non erigendo
intellectum ſuum ad contemplandum primum agens vniuerſale, quod eſt actiuum totius en-
tis, nihil pręſupponens in ſua actione, cui laus & honor in ſæcula.

Lect. 2.

Et ma-

Et manifestum est, quòd res habent principium, & quòd causa rerum entium non sunt infinitæ &c. Tex. 5.

Num sit necesse ponere statum in omni genere causarum.

Dilucidatio quinta.

Irca hanc controuersiam tria agemus. Primo declarabimus titulum quæsiti. Secundo annotabimus quædam declarando in quolibet genere causæ dari statũ. Tertio soluemus argumenta aduersariorum. Quantũ ad primũ sciẽdum, quòd causa, vt ait Boetius libro definitionum nihil aliud est, nisi illud ad cuius esse sequitur aliud, vel causa est, quæ actione sua producit effectũ, & hęc est duplex. Altera per se, altera vero per accidens. Causa per se est illa, quæ secundum suam propriam naturam producit effectum, vt leo generat leonem, & oliua oliuam. Causa per accidens est illa, quæ non secundum suam naturam propriam producit effectum, sed secundum aliquid sibi accidens: verbi gratia, philosophus ędificat, & musicus generat. Et causa per se est quadruplex, vt docet philosophus 2. physic. & 5. huius, nam vel est causa effectiua, vel formalis, vel finalis, vel materialis: licet Diuinus Plato posuerit exemplarem causam: hæc tamen reducitur ad formalem, sicuti instrumentalis reducitur ad efficientem. Cap. 5. Definitio causæ duplex. B Causa per accidens quæ sit. Tex. 27. Tex. 2.

Secundo notandum est, quòd status capitur tribus modis, primo pro firma permansione legibus firmata pertinente proprie ad libertatem, vel seruitutem in temporalibus, vel spiritualibus dicente immobilitatem & obligationem personæ hominis. Secundo capitur status apud medicos pro tertia parte morbi, siue pro quiete. Tertio capitur status, vt ait S. Thomas secunda secundę pro termino & limite, post quem vlterius progredi nõ licet, vt dixit philosophus C 1. poster. contra antiquos de primis principijs, vnde status hic sumitur hoc tertio modo pro termino, siue pro fine, ad quem cessat multitudo. Tertio est sciendum quòd processus ad infinitum aliquando sumitur indirectum, hoc est in eodem genere causæ, puta in genere causę efficientis, vel formalis, &c. aliquando secundum speciem, idest secũdum diuersa genera causarum. Ita quòd non tantum sunt quattuor genera causarum, sed infinita. Status trifariã dicitur. Quæst. 193. Cap. 11.

Quarto est sciendum, quòd processus in infinitum dupliciter etiam intelligi potest, aut in causis, quę per se ordinãtur; aut in causis quę per accidens ordinãtur, & hoc secũdo modo adhuc dupliciter, vno modo in causis per accidens actu per se simul existentibus: puta quòd actu sint infinita indiuidua. Alio modo in potentia & successiue, & nota etiam, quòd hunc statum probat physicus rationibus suis sumptis à motu, probat & metaphysicus rationibus communioribus causæ & causati, & hæc de primo. Processus ad infinitum bifariam dicitur.

Quoad secundum est notandum illud quod communiter dicitur, causarum quędam sunt essentialiter ordinatæ, quędam vero accidentaliter, & inter istas sunt tria discrimina. Primum est, quòd in causis essentialiter ordinatis secunda causa, inquantum causat, dependet à D prima causa: licet non inesse, vnde causa secunda non agit, nisi in virtute primæ causę, sicut cęlum si debet causare aliquid in istis inferioribus, ab intelligentia oportet vt dependeat, & intelligentia mouens secunda dependeat à primo motore, sed in accidentaliter ordinatis secunda non dependet à prima, inquantum causat, & licet dependeat in esse suo, vel in aliquo alio, vt Sortes, qui potest generare patre mortuo. Secundum discrimen est, quòd in causis essentialiter ordinatis quanto aliqua causa est superior, tanto est perfectior, cum sint diuersarum specierum, vt patet de primo motore, & intelligentia, & cælo, sed causæ essentialiter ordinatę omnes possunt esse eiusdem ordinis, & rationis in causando. Tertium discrimen, quòd causæ essentialiter ordinatę simul necessario concurrunt ad causandum, vnde si debet aliquid generari in istis inferioribus, oportet vt simul causet primus motor, intelligentia, & cęlum, sed causæ accidentaliter ordinatę non est necessarium, vt simul cõcurrant ad causandum. Triplex differẽtia inter causas essentialiter ordinatas & accidentaliter.

Deinde est notandum, quòd procedere in agentibus est sursum ascendere, cum patiens subijciatur agenti, & procedere in patientibus est deorsum descendere, sicut autem agere attribuitur causę mouenti: ita & pati materię: quapropter processus causarum mouentium est ire sursum, & processus causarum materialium deorsum, vnde non est processus in infinitum in Processus in agentibus & in patientibus est diuersus.

ſurſum ideſt in agentibus, & in deorſum ideſt in materialibus. A

Prima concluſio.

Ponitur modo hæc prima concluſio, quòd in efficientibus cauſis datur ſtatus: probatur ſic ſupponendo dari primum efficiens in quocunque genere cauſæ: datur prima cauſa: ergo non poteſt ſub illa multitudo infinita cauſarum reperiri: quia aliter illa multitudo non eſſet ab illo primo per ſe, ſed ſolum per accidens, & ſic non eſſet primum efficiens: ſed in genere cauſæ efficientis datur prima cauſa efficiens per ſe ex ſuppoſito facto: igitur in cauſis efficientibus per ſe, & eſſentialiter ordinatis non poteſt procedi in infinitum, ſed datur ſtatus & terminus ſurſum.

Cõcluſio ſecunda.

Secunda concluſio eſt de cauſis materialibus per ſe ordinatis, quòd etiam in eis datur ſtatus, & ſupponit primo dari materiam primam: ſecundo ſupponit, quòd aliquid fieri ex alio intelligitur dupliciter, vno modo directe, ſicuti quando ex puero fit vir. Secundo reflexe, quẽadmodum ſi ex igne fit aer, & ex aere fit aqua, & ex aqua terra, & ex terra iterum ignis, ſemper reflectendo. His ſtantibus arguit ſic philoſophus, ſi daretur proceſſus in infinitum in his, quæ fiunt à materia; hoc vel eſſet directe, vel reflexe: non directe, quia id, ex quo fit aliquid directe, eſt medium inter eſſe, & non eſſe, veluti puer, ex quo fit vir, ſed poſitis extremis non poſſunt B media eſſe infinita: igitur hoc pacto non eſt proceſſus in infinitum: nec reflexe, quia vbi eſt reflexio, ibi eſt reditus ab vltimo ad primum: ergo eſt dare vltimum & primum, ſed inter vltimum & primum dantur media finita: ergo in cauſis materialibus per ſe non eſt proceſſus in infinitum, ſed neceſſe eſt dari ſtatum.

Cõcluſio tertia.

Tertia concluſio eſt de cauſis finalibus per ſe ordinatis, quòd in eis etiam datur ſtatus: quia ſi non daretur ſtatus in cauſis finalibus: tunc deſtrueretur natura boni: probatur cõſequentia, quia bonum eſt, quod omnia appetunt, ſed amoto vltimo fine nihil appeteretur: ergo &c. Prçterea ſi daretur proceſſus in infinitũ in finibus, tunc nullus ageret aliquid, ſed hoc eſt impoſſibile: igitur datur ſtatus in finibus: probatur conſequentia, quia ſi non eſſet vltimus terminus actionis, nullus conaretur agere aliquid. Prçterea ſequeretur non dari agens per intellectum: quia hoc agens cum agat gratia vltimi finis ſi non datur vltimus finis, neque datur iſtud agens. Adducitur etiam alia ratio ab Ariſt. ad hoc idem probandum: quia vel eſt aliquid, cuius cauſa omnia fiunt, & ſunt, & ipſum non eſt cauſa alicuius, vel nihil tale inuenitur, ſi primo modo tunc non erit proceſſus in infinitum in cauſis finalibus, ſed erit ſtatus: ſi ſecundo modo, tunc C tolleretur omnis finis, quod eſt impoſſibile.

Concluſio quarta.

Quarta concluſio, in cauſis formalibus datur etiam ſtatus, probatur quia aliter non eſſet prima ratio diffinitiua. Præterea non eſſet deuenire ad ſpeciem ſpecialiſſimam, & ſic non eſſet ſcientia perfecta de aliquo. Præterea nulla res ſimpliciter ſciretur diffinitiue: quia cum omnis ſcientia diffinitiua ſit per formam, & formæ ſunt infinitç: ergo nihil ſcitur diffinitiue, & demonſtratiue. Quarto materiæ conuenit infinitas: ergo & formç competit finitas, & ſic in formis debet reperiri ſtatus in rectum; probatur etiam, quòd genera cauſarum ſint finita: quia da oppoſitum, ſequitur quòd nihil perfecte, & demonſtratiue ſciretur, cum ſcire ſit per cauſam.

Soluuntur argumenta Aduerſariorum.

Tex. 55.

Ex iſtis ſoluuntur argumenta aduerſariorũ deſcendẽdo ad tertium propoſitum. Argumentantur enim quidam, quòd in omni genere cauſarum proceditur in infinitum: quia Ariſt. 8. phyſi. ponit motum çternum, prçcipue motum circularem. Hoc ſtante ſequitur aliud dictum, quòd habetur 2. de generatione, quòd etiam generatio eſt çterna: ſi ſic, ergo infinitç ſunt generationes, & cum quælibet generatio habeat omnia genera cauſarum, ſequitur, quòd in omni D genere cauſç datur proceſſus in infinitum: generatio enim quçlibet habet cauſam efficientem proximam, finemque, & materiam, & formam. Ad hoc argumentum facile reſpondere poſſumus, quòd concludit de cauſis accidentaliter ordinatis, non autem eſſentialiter: nam dictum eſt, quòd in cauſis accidẽtaliter ordinatis ſucceſſiue proceditur in infinitum ſuppoſito, quòd mundus ſit çternus, & quòd motus & generatio ſit çterna: quia ſic infiniti homines prçceſſerunt, & ſi effectus ſunt infiniti, etiam & cauſç: quia reuolutiones cæli, quç ſunt efficientes generationis, ſunt infinitç, quoad partiales reuolutiones: tamen ſecundum fidem, quæ ponit mundum incœpiſſe, & deſiniturum, & ponit primum hominem, & vltimum, & primum inſtans, & vltimum, nec in cauſis accidentaliter ordinatis poteſt dari proceſſus in infinitum.

Fides ponit mundum incepiſſe. Gen. cap. 1.

Secundum argumentum ipſorum eſt, quòd quando inter aliqua extrema eſt diſtantia infinita poſſibile eſt, quòd ibi ſint infinita media, ſed inter primum & quodcunque aliud efficiens eſt diſtantia infinita, cum primum efficiens ſit infiniti vigoris: ergo datur progreſſus in infinitum in genere cauſç efficientis, & ſic etiam in genere cauſç formalis, & finalis: quia quçlibet forma finita in infinitum diſtat à forma infinita, & quilibet finis finitus à fine infinito: probatur

A tur maior: quia quanto aliqua magis distant, tanto plura possunt esse media inter ipsa: ergo si in infinitum distant, infinita reperiuntur media. Ad hoc argumentum potest responderi secundum theologos, & præcipue secundum Herueum, qui 1. suorum quolibet. tenet, quòd Deus potest facere in infinitum creaturam nobiliorem quacunque alia data: quia quicquid non repugnat creaturæ potest sibi communicari, sed huiusmodi processus non repugnat creaturæ: quia semper procedendo quælibet creatura erit finita. Et hoc stante tunc inter primum efficiens, quod est infinitum, & quodcunque aliud non est infinita distantia dimensionalis, sed perfectionalis, & sic habemus duplicem distantiam, alteram dimentionis, alteram vero perfectionis. Concludit ergo argumentum secundum Herueum de distantia perfectionis, & non dimentionis. Responsio theologica. Distantia duplex est.

Argumentantur tertio, ens in infinitum distat à nihilo: ergo inter nihil & ens possunt esse infinitæ entitates potétiales, cuiusmodi est materia. Ad hoc dicitur, quod materia prima potest dupliciter considerari, vno modo secundum essentiam, & sic est vna & eadē ingenito & corrupto: quia in ea nulla est diuersitas. Alio modo secundum esse, quod habet à forma, & sic non est eadem B numero in genito & corrupto. Vnde materia non est infinita, nec quantitatiue, nec perfectionaliter, sed tantum priuatiue: nec est inconueniens in causis materialibus proximis non actu existentibus, sed potentia dari progressus in infinitum. Nec est verum ens in infinitum distare à nihilo: quia distantia supponit extrema: nihil non potest dici extremum ipsius entis. Argumentātur etiam, quòd stante æternitate mundi infinitæ essent animæ rationales, & istæ sunt formæ: igitur dantur formæ infinitæ. Materia prima bifariam cōsideratur.

Hoc argumentum diuersimode soluitur à S. Thoma, præcipue 1. p. sed in præsenti possemus nos dicere, quòd animæ rationales prout sunt separatæ à materia, non sunt formæ informantes, sed per se existentes & finitæ à parte postea, licet infinitæ à parte antea. Alex. tamen diceret animas ipsas corrumpi cum corpore. Auer. affirmat dari tantum vnam, quæ omnia vide in S. Tho. qui vult istam rationem esse particularem, quia posset quis dicere mundum fuisse æternum quoad aliquam sui partem puta intelligentias, vel corpora cælestia non autem quoad hominem & vniuersaliter quoad omnes creaturas, & si Caiet. in Commentarijs suis in 1. par. asserit doctrinam S. Thomæ esse diuersam à doctrina Arist. in hoc negotio: quia Arist. C ipse tenet iuxta expositionem S. Thomæ 3. de anima animas intellectiuas immortales, & numeratas secundum numerum corporum: & constat Arist. tenuisse generationem æternam, ex quibus dictis manifeste sequitur animas humanas esse actu infinitas, quod tamen S. Thomas decernit esse impossibile: quia omne creatum comprehenditur sub certo finitoque numero, sed omnes animæ sunt creatæ: ergo sub certo & finito numero comprehenduntur, & propterea in hoc quæsito S. Tho. ademit sibi omnem viam concordiæ cum doctrina Arist. verum quicquid sit de hac opinione Caiet. quæ in Theologia est ventilanda impræsentiarum prosequemur responsionem à nobis superius datam. q. 47. art. 2. In resp. ad octauum. q. 7. art. 4. Opinio Caietani. Tex. 10. Animæ omnes sunt sub certo numero.

At vero, quod sit principium quoddam, & non infinitæ causæ existentium, &c. Tex. 5.

D

An detur infinitas in effectibus Dei.

Dilucidatio sexta.

Tria indicamus circa hanc controuersiam esse videnda. Primo supponere quædam pro declaratione tituli. Secundo determinare quæsitum iuxta rei veritatem, & doctrinam S. Tho. Tertio soluere argumenta Aduersariorū. Quoad primum nota, quòd infinitum sumitur multis modis. Primo pro eo, quod non potest pertransiri, vel terminari: quia non est quantum, & sic punctus, & vnitas, & ens incorporeum, vt substantiæ separatæ, & Deus dicuntur infinita negatiue. Secundo sumitur pro eo, quod licet possit terminari, tamen cum maxima difficultate terminatur, vel pertransitur, vt via, quæ est ab oriente ad occidenté: hæc enim dicitur infinita: quia cum difficultate pertransitur. Tertio pro eo, quod non potest pertransiri propter impedimentum, vt est profunditas maris, vel centrum ipsius Infinitum multifariam dicitur.

terrę, ad quod nemo peruenire potest propter multa impedimenta, quæ ibi sunt. Quarto sumitur pro aliquo quanto continuo, vel discreto, quod est aptum natum habere principium, & finem, & tamen non habet, vt linea indeterminata, & superficies, & numerus interminatus. A

Actꝰ duplex est permanẽs & successiuꝰ.

Secundo est notandum, quòd actus est duplex, quidam permanens, & quidam successiuus: actus successiuus est ille, qui non habet suas partes simul existentes, sed sibi inuicem succedentes sunt, vt dies, qui habet mane, meridiem, & vespere, quæ partes sibi inuicem succedunt, itaquòd vna parte existente est potentia ad aliã, & illa alia adueniente adhuc est potentia ad aliã, & philosophus etiam ponit exemplum de Agone, idest de ludo, qui celebratur in monte Olimpi: illius enim ludi Agonistici partes non erant simul omnes, sed sibi inuicem succedebant, & hoc est videre in omni motu vero & continuo, & talis actus dicitur imperfectus, & actus potentiæ permixtus, & actus in fieri. Actus autem permanens est ille, qui non habet partes succedentes, sed aut nullas habet partes, sicut vnitas & punctus, aut partes habet simul existentes, vt albedo, nigredo, & forma Sortis, & statuæ, & huiusmodi formæ habentes esse fixum in subiecto, & talis actus dicitur actus perfectus, & in facto esse consistens, & non permixtus potentiæ ad aliam partem generandam. B

Actus permanens quis sit.

Quid intelligitur per effectum infinitum.

Tertio nota, quod per effectum infinitum possumus intelligere aliquod corpus infinitum, siue sit simplex vt elementum, siue sit compositum vt aliquod mixtum ex quattuor elementis, & possumus intelligere aliquam multitudinem actu infinitam, sicuti si esset multitudo infinita malleorum, vel animarum. Et aduerte, ꝙ hic non loquimur secundum theologos ponẽtes virtutem creatiuam in Deo esse infinitam, sicut virtus generatiua, quæ est æqualis perfectionis cum virtute creatiua. Vnde sicut virtus generatiua de mente Heruei theologi 1. quolibet. potest habere infinitum productum, vt puta filium in diuinis, sic & virtus creatiua licet non eodem modo, putat enim Herueus, quòd in ascendendo potest fieri nobilior forma: nam post materiam primam est forma elementorum, & post illam forma mixti, & post illam forma viuentis, quæ est sensitiua, & deinde intellectiua, & sic deinceps in infinitum in nobilitate, quælibet enim forma specifica creata est quædam imitatio primæ formæ: ergo sicut prima forma est in infinitum imitabilis, & infinitis modis, sicuti ideæ in mente diuina, sic etiam sunt infinitæ creaturæ creabiles: quia dicit Euangelista Lucas non est impossibile apud Deum omne verbũ, & sic Deus potest producere omne id, quod non implicat contradictionẽ, & quia infinita multitudo actu non implicat contradictionem, idcirco dari potest secundum istum Herueum, ideo poterit Deus producere effectum infinitum: vnde si secundum theologos disputatio hæc dilucidari deberet, esset dicendum, vtrum omne illud, quod est aliud à Deo possit esse actu infinitum, & secundum philosophos intelligendum esset de aliquo corporali, siue sit continuum, siue discretum, vt proponitur 3. physicorum; hęc de primo. C

Quolib. 12.

Ordo formarum.

Cap. 5.

Tex. 31.

Sententia theologorũ.

Quoad secundum dici potest secũdum theologos primo, quòd est impossibile esse aliquod creatum actu infinitum, siue secundum essentiam, siue secundum magnitudinem continuam, siue secundum quantitatem discretam: probatur prima pars istius conclusionis, quia infinitũ est illud, quod caret principio & fine ex 3. physicorum, sed omne aliud à Deo habet principium: quia est ex ipso met Deo supponendo modo, quòd Deus sit causa effectiua omnium: ergo nihil, quod est pręter Deum, potest esse simpliciter infinitum: tum etiam quia cum materia semper finiatur per aliquam formam, & si est substantialis, prout remanet sub ipso actu est in potentia ad plurimas formas accidentales, sicuti lignum est finitum secundum suam formam substantialem, sed cum sit in potentia ad infinitas figuras potest dici infinitum secũdum quid, sed non simpliciter; sic etiam formæ illæ, quæ non sunt receptæ in materia, sed sunt per se subsistentes, quemadmodum substantiæ separatę, dicuntur infinitæ secundum quid: quia non sunt arctatę, & limitatę per materiam, sunt tamen finitæ simpliciter: quia habent principium & finem, & sic patet non dari præter Deum infinitum simpliciter. D

Tex. 34.

Omne aliud à Deo ẽ finitum simpliciter.

Quòd autem non detur infinitum secundum magnitudinem continuam: probatur, quia omne corpus habet superficiem, quę est longitudo & latitudo, cuius extrema sunt duę lineæ, & omne habens superficiem est finitum & limitatum: ergo sequitur, quòd omne corpus est finitum, si enim terminatur quibusdam terminis; sequitur, quòd sit finitum, & sic etiam superficies, linea, & locus, cum habeant terminos, oportet vt sint finita, & non solum loquor in pręsentiarum de corpore naturali, quod habet formam naturalem determinatam, ad quam etiam sequuntur accidentia terminata, sed etiam de corpore mathematico, quòd si quis imaginetur, oportet ipsum imaginari sub aliqua forma: quia nihil est in actu, nisi per formam, & forma ipsius corporis mathematici est figura, quę termino vel terminis clauditur, & sic nulla magnitudo, siue

Corpus naturale est finitum simpliciter.

A do, siue sit naturalis, siue mathematica potest esse actu infinita, sed bene in potentia: nec etiam potest esse quantitas discreta actu infinita: quia omne creatum secundum theologos oportet vt sit ordinatum ad aliquem certum finem & comprehensum ab ipso agente: sed omnis quantitas discreta, siue multitudo quomodocunq; numeralis alia à Deo est creata, & sic ordinata ad aliquem certum finem, & comprehensa ab ipso agente & creante; ergo finita: tum etiam, quia omnis multitudo oportet vt sit sub aliqua specie numeri: sed quod est sub aliqua specie est finitum, licet non nobis, sed secundum naturam suam & respectu ipsius Dei: sequitur ergo nullam multitudinem creatam posse esse infinitam. Si quis instaret de animabus respectu infinitorum præteritorum hominum, quæ actu nunc sunt, & quęreret, aut ipsæ actu sunt finitę, aut actu infinitę: si infinitę habetur propositum: si finitę, ergo accipiendo vnam post alteram tandem esset deuenire ad vltimam, & istę non sunt infinitę in accipiendo, & idem argumentum potest fieri de futuris: omnia futura si nunc simul essent, essent actu infinita, sed omnia simul erunt: ergo actu infinita erũt, probatur prima pars antecedentis, quia non essent actu finita, quia tunc aliquando omnia forent accepta: probatur secunda pars antecedentis, quia futurum erit pręteritum, includitur in subiecto. Magnitudo mathematica quomodo dicatur infinita.

B Hęc argumenta concludunt secundum philosophos ponentes ęternitatem mundi: sed non secundum theologos ponentes primum & vltimum hominem, & primum & vltimum instans, & vt dictum est superius, argumentum concludit, quòd animę sunt infinitę à parte antea, non autem à parte postea. Secũdum quoque est impossibile ponere effectum infinitum, siue secundum quantitatem cõtinuam siue discretam, & loquor de effectu infinito simpliciter, non secundum quid: & ratio pro prima parte est: quia omne corpus siue sit simplex, siue mixtum, siue sphericum, siue angulare habet superficiem, ex consequenti habet terminos, & sic est finitum: hęc est ratio Arist. 3. physi. & 1. cæli. Nec etiam potest esse multitudo infinita discreta: quia vel esset generum vel specierum, vt arguit Alexander in libro de sensu & sensato, sed si esset generum, tũc vnum infinitum esset maius altero, & sic idem sequeretur, si esset specierum: nam cum quodlibet genus habeat multas species sub se, tunc infinita multitudo specierum esset maior multitudine generum, & similiter multitudo indiuiduorum esset maior multitudine specierum, sed impossibile est vnum infinitum esse maius altero, cũ sit contra Arist. Egregia via soluendi argumenta de infinitate. Tex. 40. Tex. 46. Cap. 3.

C 1. physi. ergo impossibile est dari multitudinem actu infinitam: & sic patet dilucidatio quęsiti secundum theologos, & secundum philosophos. Tex. 33. Dilucidatio quæsiti.

Nunc superest tertio loco dissoluere argumenta Aduersariorum quorum primum est. Omnis differentia alicuius generis habet differentiam oppositam condiuidentem secum illud genus, sed infinitum in potentia est differentia quantitatis: ergo habet infinitum in actu pro differentia sibi opposita: quia differentię oppositę non compatiuntur se: sed idem est finitum actu & potentia: ergo habet per oppositum infinitum in actu. Hoc argumentum soluit S. Thomas 1. p. ad secũdum, vbi dicit, quòd licet infinitum non sit contra rationem magnitudinis in communi; est tamen contra rationem cuiuslibet speciei eius, scilicet contra rationẽ magnitudinis bicubitę vel tricubitę, siue circularis vel triãgularis & similium: non autem est possibile in genere esse, quod in nulla specie est: vnde non est possibile esse aliquam magnitudinem infinitam, cum nulla species magnitudinis sit infinita. q. 7. art. 3.

Sed contra istam responsionem arguunt Quidam dupliciter. Primo, quòd licet hęc regula non valeat, quicquid repugnat antecedenti, repugnat consequenti, tamen quod repugnat cuilibet antecedenti repugnat consequenti, quia omne repugnans alicui repugnat, quia aliud ei inest: sicut negatiua est vera propter affirmationem veram: si ergo aliquid repugnat aliquibus, hoc est, quia aliquid inest illis multis: sed nihil inest omnibus speciebus quantitatis, nisi quantitas, quę est genus: si ergo infinitum non repugnat generi, ergo neq; speciebus, & sic responsio est nulla. Argumenta neotericorũ.

D

Pręterea omne, quod inest multis vniuoce, inest eis per aliquod principium in eis, cui primo inest: sed quantitas primo inest speciebus: ergo per quantitatem inest ipsum finitum & infinitum speciebus ipsis. Propterea cum responsio S. Thomę non satisfaciat; dicendum est (aiũt illi) quòd Arist. loquitur 1. physi. secundum opinionem Melissi, qui ponit finitum & infinitum posse esse in actu secundum veritatem; tamen infinitum non est differentia quantitatis in actu, sed in potentia. Tex. 15.

Verum hi voluerunt impugnare responsionem S. Thomę, & tamen nihil dixerunt firmum, ac stabile. Vnde si quis diligenter inspiciat verba eius manifestum erit sibi, quòd negat infinitatem esse passionem quantitatis: quamuis concedat ei non repugnare, nec etiam verum est illud, quod dicunt dictum Arist. esse ad mentem Melissi: quia est secundum rei ve- Defenditur doctrina S. Tho. contra Recentiores. Tex. 15.

rei veritatem, & vult intelligere Arist. quòd infinitas vendicat sibi quantitatem, sed non econtra, quòd quantitas vendicet sibi infinitatem: sicut etiam de vacuo dicimus, quòd si daretur conueniret loco; sic de infinito, quod si daretur conueniret quantitati. Modo argumenta illa probant, ac si S. Thomas concederet infinitum actu de facto connenire generi, non autem speciebus; sed non est ita, quia intelligit non repugnanter & conditionaliter. A

Cap. 4.

Secundo argumentantur illi ex 6. thop. vbi Arist. increpat diffinitionẽ lineæ rectæ, quæ est cuius medium superadditur finibus: quia linea infinita, neque finem, neque medium habet, sed linea recta est infinita: ergo, &c. & sic de mente Arist. non repugnat dari lineam infinitam. Ad hoc dicitur, quòd si daretur linea recta infinita ipsa non esset infinita simpliciter: sed tantum secundum quid, sicuti etiam si daretur albedo infinita adhuc esset in genere, & sic etiam de corpore si esset infinitum non esset infinitum simpliciter secundum essentiam, sed tantum secundum dimentiones: nos autem in titulo quæsiti querebamus an possit dari effectus infinitus simpliciter, & non secundum quid, vltra quòd diffinitio lineæ non est vituperata ab Arist. hac ratione, quòd detur linea infinita: sed quia dicebatur de linea vt sic, & non de linea recta. B

Linea infinita non est infinita simpliciter.

Tex. 37.
Tex. 41.

Tertio arguũt ex 3. physi. vbi Arist. ait quantam magnitudinem contigit esse in potentia, tantam contingit esse in actu, sed in potentia contingit esse infinitam, cum 2. de anima scribatur, quòd ignis crescit in infinitum appositis combustibilibus: ergo datur magnitudo actu infinita. Ad hoc dicitur, quòd cum vnumquodque, quod est in potentia, reducatur in actum secundum modum sui esse: dies enim non reducitur in actum, vt sit tota simul, sed successiue, & similiter infinitum multitudinis non reducitur in actu, vt sit totum simul, sed successiue: quia post quamlibet multitudinem potest sumi alia multitudo in infinitum, & sic concludit argumentum de actu imperfecto & successiuo, non antem de perfecto, vt intelligit quæsitum.

Quod est in potentia reducitur in actũ quomodo verificat.

Tex. 5.
Tex. 68.

Vltimo arguũt ex 6. etiam physicorum, continuum esse diuisibile in semper diuisibilia: sed numerus sequitur diuisionem continui ex 3. physi. ergo numerus est infinitus. Dicitur, quòd etiam argumentum hoc concludit dari infinitum in potentia, sed non in actu; quia sicuti diminutio ipsius continui est in infinitum in potentia, ita etiam & augumentum. Potest etiam fieri argumentum de motu & tempore: quæ omnia etiam dicuntur reduci in actum non secundum totum, sed successiue. De materia quoque, quæ dicitur esse in potentia ad infinitas formas dico, quòd nunquàm reducitur ad actum simul; nec est verum materiam habere potẽtiam ad magnitudinem simpliciter infinitam: quia illa potentia esset otiosa per totum tempus æternum: quia nunquàm reduceretur ad actum, cum nunquàm futura sit magnitudo infinita: & quia dignitas Dei & ipsius naturæ est, quòd nihil sit frustra, vt scribitur 1. cęli, & mundi; species quoque figurarum cum habeant infinitatem ex parte numeri non sunt infinitæ, nisi in potentia. Et sic nihil valet instãtia illa, quòd omnes species, quæ possunt esse in vniuerso, sint actu in vniuerso: aliter non esset simpliciter perfectum, quia hoc valet de speciebus rerum existentium in actu, non autem de speciebus numerorum. C

Materia est infinita quo modo intelligitur.

Tex. 32.

Dilucidatio quæsiti.

Ex his patet dilucidatio quęsiti nullum effectum posse esse actu simpliciter infinitum. Nec est necessaria distinctio illa vulgaris, quam ponunt Recẽtiores de mente Alberti de Sassonia, quòd duplex est infinitum cathegorematice, & sincathegorematice: quia melius soluuntur argumenta per distinctiones positas supra, cum infinitum cathegorematice idem sit, quod infinitum in actu, & infinitum sincathegorematice idem est, quod infinitum in potentia. Nec etiam multiplicanda sunt argumenta, vt faciunt Quidam alij recentiores adducendo argumenta theologorum, præsertim Gregorij Ariminensis 1. sent. quòd cum Deus possit in quolibet instanti creare vnum Angelum, & cum in vna hora sint instantia infinita: ergo in vna hora potest infinitos Angelos creare. Soluendo istam rationem asserunt, quòd est captiosa: quia procedit à sensu diuiso ad compositum, & est solutio ante ipsos à Caietano tradita in Commentarijs 1. p. summę S. Thomæ, quia licet Deus in quocunque instanti seorsum possit creare vnum aliquem Angelum, non tamen in omnibus instantibus horæ sigillatim numeratis: quia non possunt actu omnia instantia dinumerari ac pertransiri, alioquin tota hora resolueretur in instantia. Sed mirum est qualiter hi sapientissimi viri in eodem libro 10. affirment non esse absurdum dari aliquod actu infinitum: præsertim secundum multitudinem, & in rebus materia carentibus, & non viderint hoc non esse ex defectu diuinę potentiæ, quòd non detur infinitum, sed ex impossibilitate rei factibilis consurgit. quòd infinitum secundum multitudinem actu esse nequit, cum quo tamen stat aliquas propositiones conditionales esse veras, quòd si ignis inferni esset infinitus, & ibi essent infinitæ animæ, quòd ille ignis produceret infini- D

Infinitũ cathegorematice quid sit.

Distin. 43.

q. 7. art. vlt.

Cap. 11.

Egregia & salutaris doctrina.

A infinitos cruciatus,& quia non minoris potentiæ est Deus,quàm infinitæ animæ, si essent, & quàm ignis inferni: sed ab illis producitur infinitum in actu: ergo à Deo potest actu infinitũ secundum multitudinem produci. In Dei potẽtia nullus est defectus.

Hæc & similia argumenta gratis conceduntur: quia non ex defectu diuinæ potentię oritur,sed ex re ipsa,quæ non est factibilis vt dictum est: illa tamen conditionalis est vera,sicuti & ista si homo est leo,est rugibilis:non tamen sequitur,ergo Deus potest facere hominem rugibilem:quia repugnat ex parte rei;& hæc est intentio S. Thomæ in quæstionibus disputatis de potentia Dei, & in 1.p. & in quolib. vbi omnia argumenta, quæ ipsi adducunt egregie soluit:& præsertim ea, quæ adduci solent de mente Arist. ex 3. physi. & in 1. cęli, & mundi: latins quoque dissoluit Capreolus omnia argumenta Aduersariorum 1. sentent. Et hæc dicta sint de hac dilucidatione. Quæst.1. Quæst.7. Quolib.9. Tex.40. Tex.33. Distin.43.

B *Alterius enim corruptio alterius est generatio, &c. Tex.7.*

An generatio vnius sit corruptio alterius.

Dilucidatio septima.

Lexander exponens textum istum septimum docet quomodo reciprocantur generabilia & corruptibilia, & quomodo non; quia quædam sunt quæ non possunt generari nisi quibusdam alijs corruptis, quomodo dicimus ex aere fieri aquam, altero tamen subeunte corruptionem, & inter ista datur reflexio & reciprocatio,sed quando ex puero fit vir,tunc nõ sequitur quòd ex viro debeat fieri vir,& sic etiam quando ex aurora fit dies, neque ex die post modum fit aurora, vnde in istis non est reflexio & reciprocatio, pro- Inter quę da tur reciprocatio & inter quæ nõ.

C pterea dubitat quomodo verificabitur propositio, quam ponit hic Arist. alterius enim corruptio est alterius generatio. Et respondet quòd in auditu physico demonstratum est hoc, sed clarius 1.lib. de gener. & corrup. propterea non absque ratione & vtilitate nostra inquirere possumus de veritate huius propositionis,præsertim cum generatio sit quoddam nomen multiplex, & varie in diuersis locis doctrinę Arist. sumatur, & præsertim etiam cum generatio vnius aliquando est corruptio multorum,quomodo ergo stabit præcisa veritas huius propositionis,generatio vnius est corruptio alterius?assumptum patet,quia generatio vnius ignis frequenter est corruptio multorum straminum, & generatio vnius mixti est corruptio multorum elementorum. Videmus deinde lumen generari in nostro emispherio, & scientias atque virtutes in nostra anima,& tamen nihil corrumpitur in medio, in quo lumen nullum positiuum contrariũ habet,neque in anima intellectiua aliquid corrumpitur,quomodo ergo verificabitur?Item in corruptione hominis aliquid generatur, puta forma cadaueris, & tamen ibi nihil corrumpitur: falsa ergo redditur propositio Arist.proposita;consequentia patet:antecedens probatur,quia in homine non corrumpitur materia cum sit æterna, vt probatũ reliquit Cap.30. Ad generetionẽ ignis corrumpuntur multa.

D Arist. 1.physi.Nec etiam corrumpitur anima intellectiua, vt scribitur 3. de anima,vbi dicit, & hoc solum immortale & perpetuum;sic etiam & 12.huius. Adde adhuc quòd in nutritione hominis aliquid corrumpitur,& tamen ibi nihil generatur:ergo idem quod prius:consequentia est manifesta;& antecedens exponitur;quia corrumpitur ibi cibus,& non generatur neque materia neque forma substantialis,neque aliquid compositum; non materia, quia est æterna vt dictum est; non forma substantialis, quæ in homine nulla alia est,nisi anima intellectiua, quæ neque in toto neque in parte generatur; nec etiam generatur compositum, quia cum nulla eius pars generari possit;de necessitate sequitur quòd nec compositum aliquod orietur. Tex.82. Tex.20. Tex.17.

Pro explicatione veritatis & intellectu propositionis tria sunt videnda. primo ponere aliqua fundamenta. secundo elicere ex eis aliquas propositiones. tertio soluere difficultates. Sciendum est primo,quòd generatio triplex est;alia simplicis ex simplici; alia vero compositi ex simplici;tertia vero compositi ex composito; & sicuti triplex est generatio, ita triplex erit corruptio,vt scribit Auer. 1.cęli.Distinguitur etiam generatio ab Auer. 5.physi. quòd est duplex;altera simpliciter,quę est in substantia, quæ est mutatio ex non subiecto in subiectum. Altera secundum quid,quę fit in accidentibus, quando generatur album ex non albo, & mu Generatio est triplex. Commẽ. 20. Commen.7.

sicum

sicum à nō musico, vt ait ipsemet Arist. 1. physi. Capitur adhuc generatio aliquādo pro subiecto generationis, vt scripsit etiam Auer. 1. physi. materia prima est quæ in rei veritate generatur. Aliquando capitur generatio pro forma ipsa quæ generatur, vnde generatio ignis dicitur forma ignis. A

Comm. 69.

Notandum secundo, quòd hic loquimur de generatione, quę fit per motum, & in sphera actiuorum & passiuorum, vt præseruemus nos à generatione, quę fit sine motu & alteratione, quam supra docuimus esse simplicem emanationem & conuenire rebus ęternis & necessarijs secundum Arist. Quam veritatem nescit ipse Auer. 1. cæli, vbi docuit, quòd si Plato dum dixit mundum esse generatum, intellexerit quòd partes eius pręcedunt ipsum natura non tēpore, Arist. non discrepat ab eo, & infra inquit, quod aptum natum est inueniri in tempore non habet prius & posterius, nisi secundum esse, quòd est de lineis cum figuris, & magis de rebus abstractis, quoniam si aliqua generatio fuerit ex rebus non temporalibus, tunc illæ res non erunt priores nisi in esse tantum, si igitur intendebat, dum dicebat esse generatum, quia ex causis prioribus est inesse, erit verum: ecce quomodo in via Auer. & Arist. datur aliquis modus generationis in rebus æternis, in quibus est prioritas naturę non temporis; negauit ergo Arist. & Auer. generationem in ęternis, quę fit ex subiecto pręsupposito & priuatione, quia talis fit per veram alterationem, & hoc sequebatur ad verbum Platonis, qui posuit mundum esse generatum ex inordinatione elementorum reductorum in ordinem; inordinatio autem est priuatio, & talis generatio, quę fit ex priuatione prçexistente, est cum nouitate & tempore, & ideo dixit Commentator, quòd verba Platonis non patiuntur illam defensionem. Et confirmatur per Auer. lib. de substantia orbis, vbi postquàm dixit, quòd finis significat agens significatione necessaria, intulit quòd agens est duplex; quoddam est prius tempore acto, & hoc est in rebus generabilibus: quoddam vero est prius secundum esse idest secundum naturam, & hoc potest reperiri in æternis. Hęc volui me dixisse, vt notificarem lectori qualiter ea, quę dixi superius de creatione, sunt ad mentem Arist. & Auer. licet Auer. non sibi constet aliquando: & propterea quando impugnat mundū esse generatū ex nihilo, loquitur de generatione, quæ fit ex priuatione, & ex subiecto præsupposito, vt latius colligitur ex verbis suis 1. cæli. B

Dilucid. 4. Comm. 105. Comm. 106. Arist. & Auer. cōcedūt dari generationē in ęternis. Cap. 2. Finis significat agens. Dilucid. 4. Comm. 106.

Tertio notandum est, quòd entia sunt duplicis ordinis. Quędam sunt entia successiua, vt motus & tempus, quorum esse consistit in continuo fieri vnius partis post aliam, en quòd partes talium entium non permanent simul, vt docuit Arist. lib. prędicamen. vbi dixit, quòd partes temporis non habent positionem, quia nōn permanent. Alia entia dicuntur alterius ordinis scilicet permanentium, quorum partes simul sunt & permanent, vt elementa simplicia & mixta ex eis: in rebus primi ordinis idem est esse, generari, & corrumpi; idem enim est motum esse, motum generari, & motum corrumpi, quia scribitur 3. physi. esse motus est actus existentis in potentia inquantum in potentia, quod manifestari etiam potest in motu locali, qui quandoque generatur, vel igitur generatur quando est, vel quando non est: si quando est: ergo tunc esse motus & generari eiusdem motus sunt idem, quod est nostrum institutum, vel antequàm aliquid eius fit: & hoc non, quia tunc generatio motus esset sine motu, & ex alio, quia motus non generatur nisi quando mobile mouetur; modo quando nihil ipsius motus est, mobile non mouetur: igitur quandiu nihil ipsius motus est, motus non generatur, vel postquàm desinit esse, hoc autem nullus diceret: ergo, &c. Et eodem modo argui potest de corruptione, nam motus aliquando corrumpitur: ergo vel quando est, & sic habetur propositum scilicet quòd idem est suum esse & corrumpi; vel postquàm totaliter desinit esse, & hoc non, quia tunc totaliter est corruptus; & ex consequenti amplius non corrumpitur; vel antequàm incipiat esse, quod nullus diceret: patet ergo quòd in entibus successiuis idem est esse, generari, & corrumpi. C D

Entia sunt in duplici ordine. Cap. de quātitate. Tex. 6. In entibus successiuis idem est esse generari & corrumpi.

Postremo notandum est, quòd in naturali philosophia duplex fuit opinio de formis substantialibus: altera, quę plures formas substantiales ponit in composito, & hęc opinio habet diuersos modos. Primus est illorum, qui formas elementorum ponunt manere in mixto. Secundus ponentium duas esse formas partiales substantiales, sensitiuam scilicet eductam de potentia materię, & intellectiuam creatam & infusam à Deo. Tertius ponentium plures formas substantiales subordinatas secundum subordinationem prędicatorum quidditatiuorum, & quòd semper forma correspondens prędicato cōmuniori habet se per modum materiæ respectu formæ minus cōis prędicato quidditatiuo sequēti correspōdentis, & quòd solū est vna forma specifica correspōdens vltimato prędicato quidditatiuo. Quartus modus est ponentiū formam corporeitatis perpetuo inhęrentē materię primæ. Quintus modus est eorū, qui ponunt formas partiales diuersas in cōposito, vt puta carnis, ossis, sanguinis, & ceterarum partium.

Diuersitas illorū qui ponunt pluralitatem formarum.

Sed

A Sed alia est opinio, quam defendemus Deo fauente 7. huius, quę ponit in composito vnicam tantum formam substantialem, vt puta in homine non est alia forma, quàm anima intellectiua creata & à Deo infusa, & hęc opinio est magis consona rationi & fidei. Dilucid. vlt.

Istis sic habitis secundo loco pono aliquas propositiones, ex quibus clarificabitur veritas præposita; sit igitur prima propositio hæc, In successiuis generatio vnius non est corruptio alterius; probatur hęc ex superius annotatis; quia idem est esse, corrumpi, & generari in eis: Deinde in rebus successiuis non datur primum nec vltimum eorum esse, sicuti in motu & tempore, quia motus & tempus & magnitudo eodem modo se habent ad diuisionem: igitur sicut in magnitudine, cum sit continua, & ex consequenti diuisibilis in infinitum, non est assignare primam & vltimam partem: pari ratione nec in motu & in tempore non est dare primam nec vltimam partem, vt latius docet Arist. 6. phys. Opinio quæ ponit vnam formam sub stantialem in cōposito est cōformior fidei. Tex. 40.

Secunda propositio est, In accidentibus permanentibus habentibus contrarium semper generatio vnius est corruptio alterius; probatur, quia duo contraria non possunt esse simul in eodem subiecto; non enim simul stare potest frigiditas & caliditas opposite; & ideo ad generationem vnius puta caliditatis sequitur necessario corruptio frigiditatis: sic etiam dicimus de albedine & nigredine, quæ simul actu in eodem subiecto in esse perfecto impossibile est permanere, & propterea ad generationem vnius puta albedinis sequitur necessario corruptio nigredinis. Duo contraria ī actu cōpleto nō pos sunt esse simul in cōposito.

B

Tertia propositio, In accidentibus permanentibus non habentibus contrarium in subiecto non verificatur, quòd generatio vnius sit corruptio alterius; probatur manifeste, quia ad generationem luminis in diaphano non corrumpitur aliqua qualitas positiua opposita ipsi lumini, quia nulla reperitur ibi; sic etiam dicimus de generatione scientiæ & sensationis in sensu; & de productione gratiæ in anima, & charitatis, fidei, spei in potentijs apud theologos: & de omnibus his, quæ generantur in subiecto, in quo nullam qualitatem positiuam opponsitam inueniunt.

Quarta propositio, In substantijs compositis semper verificatur, quòd generatio vnius sit corruptio alterius, quod patet tam in homine quàm in alijs animalibus; quandoquidem semper adueniens forma perfectior, fit corruptio prioris, ita tamen quòd sequens forma habet quicquid habebat prima, & adhuc amplius, & sic per multas generationes & corruptiones peruenitur ad vltimam formam substantialem tam in homine quàm in alijs animalibus, & ex hac conclusione apparet falsitas illorum, qui dixerunt operationes vitę, quæ apparent in embrione non esse ab anima eius, sed ab anima matris, vel à formatiua virtute, quæ est in semine, quomodo enim opera vitæ vt sentire, nutriri, & augeri possunt esse à principio extrinseco? Apparet etiam falsitas illorum, qui dicebant, quòd illa eadem anima, quæ primo fuit vegetatiua tantum, postmodum per actionem virtutis, quæ est in semine perducitur ad hoc, vt ipsa eadem fiat sensitiua, & tandem ipsa eadem perducitur ad hoc, vt fiat intellectiua, non quidem per virtutem actiuam seminis, sed per virtutem superioris agentis scilicet Dei deforis illustrantis, & propter hoc dixit philosophus lib. de gener. animalium, quòd intellectus venit ab extrinseco. Sed existimamus falsum hos dixisse, tum quia annihilant veritatem suprà positam, tum quia sequeretur generationem animalis esse motum continuum paulatim procedentem de imperfecto ad perfectum, sicut accidit in animali. In cōpositis semper generatio vni⁹ est corruptio alterius. Operationes vitæ in embrione non sunt ab anima matris. Cap. 15. Quomodo verificat̄ generatio vni⁹ est corruptio alterius.

C

D Vltima propositio est, Semper & vniuersaliter proprie siue improprie loquendo, generatio vnius est corruptio alterius siue illa sint substantia, siue accidentia positiua vel priuatiua: hęc manifestatur ex dictis Arist. hic, quia ex aqua fit aer, & ex puero fit vir, & ex aurora fit dies, in istis semp aliquid aduenit & aliquid discedit, siue fiat aliquid ex aliquo tanquàm ex subiecto, vt ex corrupto aere fit aqua, siue fiat aliquid ex aliquo non ex subiecto, sed propter ordinem, vt post auroram fit dies, & post tenebras in emisphęrio aduenit lumen, tamen hęc propositio non ita proprie venit intelligenda vt priores; idcirco nulla interuenit contradictio inter hanc propositionem & superius positas.

Tertio loco sunt soluendæ difficultates quę videbantur aduersari veritati præpositæ: & prima erat generatio vnius est corruptio multorum, &c. Ad quam dicimus non esse contra veritatem præpositam, ad quam sufficit, vt quando aliquid generatur, aliquid aliud corrumpatur, si autem plurima corrumpantur, tanto magis confirmatur veritas pręposita. Secunda difficultas erat de lumine, quod generatur in nostro emisphęrio & nihil corrumpitur, &c. Hæc soluitur per pręposititionem tertiam propositam, quia lumen & virtutes in anima non habent aliquam qualitatem positiuam contrariam. Tertia erat de corruptione hominis, in qua generatur Virtutes in anima nō habent contrarium positiuum.

neratur forma cadaueris,&c. Dicimus ad hanc, quòd licet non corrumpatur materia nec anima intellectiua ipsius hominis, separatur tamen ipsa anima ab eius materia, & hoc sufficit, vt docuit S.Tho.1.p.vbi disputat, num Angeli sint incorruptibiles secundum sui naturam, & affirmat sic esse, quia nihil corrumpitur nisi per hoc, quòd forma eius à materia separatur, & cum Angeli sint formæ subsistentes non habentes aliquam materiam; sequitur in eis impossibile esse corruptionē aliquam : in homine vero separatur anima intellectiua ab eius materia, propterea corrumpitur, & ideo dicimus animam esse terminum formalem generationis quo ad inesse, licet non quoad esse, sic etiam & ipsa anima intellectiua erit terminus formalis corruptionis, quoad non inesse ipsi materiæ. Deinde corrumpitur tertia entitas, & hoc sufficit. A

q.50.art.5.

Corruptio est separatio formę à materia.

Ad vltimam de nutritione hominis conceditur, quòd nec generatur materia nec forma, sed generatur ibi noua pars integralis hominis non per hoc, quòd forma ibi generetur, sed quia anima intellectiua materiam nutrimenti incipit informare, quam antea non informabat. Aliqui dicunt quòd sicuti generatio hominis non est naturalis sed potius miraculosa, ita & nutritio est miraculosa partialiter, quia in nutrimento corrupto in materiam eius non generatur aliqua forma de nouo: sed anima intellectiua incipit illam materiam informare, & hoc non est naturale, quòd forma substantialis vadat de subiecto in subiectum. Sed melior est prima respōsio; quia, (vt dictū est) generatur semper noua pars integralis hominis, sicuti quan do abscinditur aliquod membrum, cessat anima intellectiua informare illud, & non propter hoc corrumpitur. B

In nutritione hominis nihil generatur de nouo.

Sed dubitaret adhuc aliquis, stante veritate supradicta, quòd generatio vnius semper est corruptio alterius; sequitur manifeste esse ęqualem multitudinem entium perpetuā in vniuerso, quod tamen nullus concedit; consequentia patet, quia si semper quando vnum generatur & aliud corrumpitur & econtra, tunc semper manent ęque multa entia, vt si à quatuor denarijs vnus auferatur, & alius addatur & econtra, semper maneret ęqua multitudo denariorum. Sed respondendo dicimus ad hoc, quòd cum contingat ex multis generari vnum, & quandoque vnum corrumpi in multis, non oportet vt sequatur hoc inconueniens perpetuo esse ęqualem multitudinem entium; ad generationem enim vnius ignis frequenter multa ligna & stramina corrumpuntur vt dictum est; patet ergo quid dicendum sit ad obiectiones propositas, & quomodo intelligenda veniat propositio Arist. de hac re. C

Æqualis multitudo entiū in vniuerso non semper existit.

Sed si species causarum infinitæ multitudine essent, non hoc modo esset ipsum cognoscere, &c. Tex. 13.

Num infinitum possit cognosci à nobis.

Dilucidatio octaua.

Propter verba, quę habet Arist. in hoc tex. Quidam mouent arduam istam dubitationem, in qua ex proposito aduersantur doctrinæ S.Thomę. Propterea nos pro defensione eiusdem doctrinę, & vt ordinate procedamus tria agemus. Primo proponemus opinionem ipsorū. Secundo eam impugnabimus. Tertio defendemus doctrinam S.Thomæ dilucidando ipsam veritatem. Quantum ad primum ponūt illi duas distinctiones, ex quibus eligunt octo conclusiones. Prima distinctio est, quòd infinitum tribus modis accipi potest. Primo negatiue & est illud, quod non est aptum natum finiri prout Arist. 3. physicorum dicit de voce, quę est inuisibilis. Secundo dicitur infinitum priuatiue, & est illud, quod priuat finem, vel finitatem in apto nato finiri, & hoc sonat vocabulum. Tertio dicitur infinitum contrarie, & est illud, quod negat finitatem ponendo eis oppositum: hoc modo philosophus in prędicamentis dicebat, qualitati inest habere contrarium, sicut iniustitia contrariatur iustitiæ, iniustus enim contrarie dicitur, eo quòd habet habitum contrarium ex actibus generatum, sic infinitum contrarie negat finitatem cum positione contrarij, puta infinitum extensum sine terminis; & sic loquitur philosophus 1. physi. cōtra Parmenidem, & Melissum: istud infinitum contrarie dictum potest dupliciter intelligi. Vno modo, quòd sit actu existens sine ter- D

Tex. 36.

Vox est inuisibilis.
Tex. 15.
Infinitū cōtrarie dupliciter.

A fine terminis. Alio modo, quòd sit in potentia, quod definit philosophus 3. physi. infinitum est, cuius quantitatem accipientibus semper est aliquid extra accipere, itaquòd quantumcunque accipiatur, semper est aliquid extra; si tamen esset priuatiue, vel negatiue non semper esset aliquid extra accipere: ergo infinitum duobus modis vltimis, scilicet priuatiue, & contrarie semper est in quantitate molis, vel virtutis: quantitas autem omnis proprie dicta, vel metaphorice est magnitudo vel multitudo dicta proprie, vel metaphorice: ergo omnis infinitas talis est in magnitudine vel multitudine propria, vel metaphorica. Secunda distinctio est, quòd infinitum dupliciter accipitur. Vno modo pro ratione infinitatis in se. Alio modo pro substrato rationi infinitatis, & pro eo, quod subest tali rationi: aliud est enim quærere de ratione infinitatis in se, & aliud de eo, quod subest tali rationi infinitatis: sicut aliud est quærere de ente per accidens, & aliud de eo, quod subest, vel est sub ente per accidens nanque Arist. 6. huius probat quædam de ente per accidens: ex quo sequitur; quòd de ente per accidens potest esse scientia, & tamen ibi probat, quòd de ente per accidens non potest esse scientia. Primum intelligitur de ratione per accidens entis in se. Secundum de illo, cui inest, sic in proposito dicitur de infinito.

Tex. 65.

Infinitū pro ratione infinitatis & p substrato.

Tex. 4.

B Ex his deducit aliquas conclusiones, quarū prima est, Infinitum contrarie in magnitudine vigoris vel perfectionis à nobis est intelligibile: quam conclusionem sic probat. Deus est infinitus contrarie in magnitudine perfectionis, sed Deus est à nobis intelligibilis: ergo infinitum contrarie in magnitudine vigoris est à nobis intelligibile: maior patet: quia Deus est infinitus, & non negatiue nec priuatiue: ergo contrarie, minor patet.

Secunda conclusio est ista, Infinitum contrarie in multitudine non potest cognosci à nobis simul, tanquàm vnum obiectum: probat sic, intellectus, qui concludit contradictionem, est impossibilis, sed intellectus intelligens infinitum contrarie in multitudine includit contradictionem: ergo infinitum contrarie in multitudine nō potest à nobis cognosci simul, tanquàm vnum obiectum, maior est euidens, minor patet ex præcedentibus: tum quia non est dare infinitum in re in actu: tum quia infinita secūdum multitudinē sunt intelligibilia infinitis actibus, quod repugnat intellectui nostro.

Quod includit contradictionem est imposs.

C Tertia conclusio est ista, Infinitum contrarie in multitudine non potest intelligi à nobis successiue, puta intelligendo vnum post aliud: probatur sic, si infinitum in multitudine potest intelligi successiue: ergo contingit infinitum pertransire: consequens est euidenter falsum; ergo & antecedens: probatur consequentia, quia si contingeret intelligere infinitum in multitudine successiue, oporteret totam istam multitudinem pertransire. Et notat quòd ista conclusio videtur esse ad mentem philosophi, & certum est de actibus intellectus actu infinitis, siue simul, siue successiue: quia virtus eius non sufficit ad tot actiones habendas simul siue successiue, & hoc modo loquitur philosophus; habitualiter autem intelligi infinita per species proprias non quidem naturaliter acquisitas, sed à Deo impressas, forte non est impossibile.

Nihil intelligitur successiue.

Quarta conclusio est ista, Infinitum contrarie in magnitudine quantitatis molis non potest intelligi à nobis: probatur sic, intellectus, qui includit contradictionem, est impossibilis: sed intelligere infinitum in tali magnitudine includit contradictionem, pro quanto non est dare tale infinitum in re: ergo infinitum contrarie in magnitudine quantitatis molis non potest à nobis intelligi.

Includēs cōtradictionē, est imposs.

D Quinta conclusio est ista, Infinitum priuatiue in magnitudine molis non potest à nobis intelligi, quam sic probat, non est dare aliquam talem magnitudinem, quę sit apta nata finiri, & non sit actu finita: & ideo intellectus intelligens tale infinitum repugnat rei.

Sexta conclusio, Infinitum priuatiue in multitudine non potest intelligi à nobis: probatur, quia nulla est multitudo, quæ sit apta nata finiri, & non sit actu finita: ergo intellectus intelligens multitudinem infinitam repugnat rei. Aduertit auctor, quòd conclusiones prędictæ accipiunt infinitum pro re substrata, quę subijcitur rationi infinitatis, sed si quæratur de infinito accepto pro ratione infinitatis in se: ponit istam aliam conclusionem. Infinitum isto modo potest intelligi à nobis, & est septima conclusio: quam ita probat, impossibile est aliquid intelligere inesse, vel non inesse alteri, nisi ipsum prius apprehendatur ab intellectu simplici: sed infinitum omni modo dictum possumus cognoscere alicui inesse, vel non inesse, ergo necessario ipsum infinitum vt sic, prius est apprehensum ab intellectu.

Infinitū pro re substrata.

Deus est infinitus perfectione.

Ex omnibus prædictis concludit corollarium, quòd infinitum acceptum pro re substrata, sic est impossibile intelligi vel non intelligi, sicut est impossibile esse vel non esse ex parte rei. Vnde infinitum perfectione, sicut est Deus, est intelligibile à nobis: infinitum autem in magnitudine molis, vel in multitudine secundum actum non. Item infinitum in essentialiter ordinatis

A re est articulus fidei: consequentia probatur: quia arguendo contra S. Tho. loquuntur de cognitione naturali: & ita etiam oportet, vt intelligant in conclusione.

Deū esse creatorem in tēpore est articulus fidei.

Contra secundam conclusionem arguitur etiam: quia si infinitum contrarie in multitudine non posset à nobis cognosci, tanquàm vnum obiectum simul, sequeretur quòd intellectus noster non posset intelligere naturam generis, vel speciei: probatur consequentia, quia natura generis vel speciei, quæ est vniuersale quoddam, de infinitis prædicari potest, & sic continet sub se infinitum contrarie in multitudine, vt docet S. Thom. 3. p. in qua quærit vtrum anima Christi in verbo cognouerit infinita.

q. 10. art. 3.

Contra tertiam conclusionem arguitur: quia contradicunt sibiipsis in responsione ad tertium argumentum: nam arguunt, quòd omnes species quorumcunque generum sunt intelligibiles à nobis, quia diffinibiles: sed species numeri & figuræ sunt infinitæ: quia vltra vnam speciem datam potest accipi alia, & sic in infinitum: ergo possunt cognosci res infinitæ in multitudine. Et respondent huic argumento concedendo infinitas species numerorum & figurarum posse intelligi à nobis non simul, sed successiue, contra illud, quod notant pro istis duabus conclusionibus, quòd intellectus noster potest intelligere istam infinitam multitudinem, non per species proprias naturaliter acquisitas, sed per species impressas à Deo: quia in secunda conclusione posuerunt hoc implicare contradictionem, & in hoc notabili dicunt, quòd non est imposibile hàs conclusiones verificari de speciebus impresis. Sed contra, quia quod implicat contradictionem est imposibile: ergo nec per species impressas à Deo, hoc poterit esse.

Omnes species generū sunt diffinibiles.

B

Contra quartam conclusionem arguitur, quia non implicat contradictionem de mente philosophi, dari illud infinitum: quia sicut magnitudo est diuisibilis in infinitum, ita & augumentabilis in infinitum: quia contraria nata sunt fieri circa idem: igitur cum diuisioni apponatur additio, & diminutioni apponatur augumentum, videtur quòd magnitudo posit crescere in infinitum: ergo posibile est dari hoc infinitum contrarie in magnitudine quantitatis molis: non ergo implicat contradictionem, vt ponunt in conclusione sua quarta.

Cōtraria apta nata sunt fieri circa idem.

Contra quintam & sextam conclusionem arguitur etiam simul: quia in scientijs mathematicis non inuenitur falsum, cum abstrahentium non sit mendacium, vt scribitur 2. physi. sed scientiæ mathematicæ vtuntur infinito, prout ponunt quinta & sexta conclusio: igitur non est falsum illud, infinita imaginari, ex consequenti intelligi.

C

Tex. 18. Scientia mathematica vtitur infinito.

Contra septimam conclusionē arguitur quærēdo, quid intelligant per rationem infinitatis in se, aut ens reale, aut ens rationis: si reale; ergo illud intelligitur inesse alicui substrato, quod esse nequit nisi intelligatur illud substratū, qui enim intelligit animal inesse homini, oportet etiam vt intelligat hominē esse: si ergo intellectus noster intelligit infinitum pro ratione infinitatis inesse alicui subiecto: ergo intelligit & subiectū illud infinitū, & sic etiam dabitur illud tale infinitum. Si vero dicant quod intelligunt ens rationis, oportet vt hoc ens habeat correspondentiam in re: quia ab eo, quod res est, vel non est, oratio est vera vel falsa. Nec etiam possunt intelligere purum ens rationis, vt est secunda intentio: quia aiunt, quòd nos possumus cognoscere infinitum alicui inesse, vel non inesse, sed inhærere dicit relationem: ergo oportet, vt sit reale infinitum inhærens alicui magnitudini; nam ita docet philosophus 1. physi. quòd finitum & infinitum quantitati insunt.

Ab eo quod res est, vel nō est oratio dicitur vera vel falsa in præd. cap. de substantia. Tex. 15.

Contra vltimam conclusionem arguitur etiam sic: quia non est idem esse puncti, per quòd intelligitur à nobis, & in eo, quòd dicitur infinitum: punctum enim & omne quod est, sicut indiuisibile non cognoscitur à nobis, nisi per id, quod accidit ei de priuatione diuisionis in magnitudine, vt ait Commentator 3. de anima, ergo secundum quod intelligitur à nobis est sub priuatione, vel ratione priuationis. Secundum vero, quòd intelligitur à nobis, sicut infinitum negatiue; est alio modo, sicut vox dicitur inuisibilis: quia non est de genere visibilium, ita etiam omnia indiuisibilia, vt punctum & forma dicuntur infinita: quia non sunt de genere finitorum, & sic non cognoscuntur sub ratione infiniti, sed sub ratione priuationis, sicut dictum est de voce, quæ est inuisibilis: propterea falsa est doctrina ipsorum.

D

Tex. 35. Vox est inuisibilis.

Nunc superest dilucidare veritatem ad mentē S. Th. per aliquas propositiones, quarū prima est. Infinitum formale, quod est Deus, est secundum se notum, ignotum autem quoad nos propter defectum intellectus nostri, qui secundum statum præsentis vitæ habet naturalem aptitudinem ad materialia cognoscenda. Et ideo in præsenti Deum cognoscere non possumus, nisi per effectus materiales, sed duplex medium ad præsens declaratur, quo Deus cognoscitur infinitus. Primum est æternitas ipsius motus, qui est effectus secundum se ostendens in vniuerso infinitatem intensiuam, quantitas enim durationis non ex parte mobilis, nec spa-

Dilucidatio quæsiti.

Duplici medio cognoscitur infinitas Dei.

tij, sed ex propria ratione infinitatis temporis arguit infinitatem intensiuam primi motoris, qui ex se & independenter mouet. Secundum medium est causalitas effectiua alicuius substantiæ, siue mundi, siue primę intelligentiæ, siue omnium corruptibilium & incorruptibilium, siue ab æterno, siue in tempore nihil refert, dummodo concedatur hæc causalitas, ex hac etiã possumus cognoscere Deum infinitum, sed nõ infinite: quia non possumus cognoscere illum perfectum modum ipsius Dei, quo cognoscibilis est, & quia est cognoscibilis infinite, sic autem impossibile est, vt cognoscatur, sed bene (vt dictum est) per effectus materiales, vt scribitur 1. p. A

q. 12. art. 7. & q. 86. art. 2.

Infinitũ materiale Iactu nõ habet spe ciẽ adæquatam.

Alia propositio est, Intellectus noster non potest cognoscere infinitum materiale in actu, probatur, quia non habet vnam speciem adęquatã, per quam cognoscere posit; & intellectus noster quicquid cognoscit in actu, per vnicam speciem cognoscere debet; & nota, quòd intelligitur propositio de repræsentatione & cognitione infiniti distincte, siue per modum finiti siue infiniti.

Tertia propositio, Intellectus noster non potest cognoscere infinitum materiale, nec secundum magnitudinem, nec secundum multitudinem, quòd infinitum sit in habitu, probatur, quia habitualis cognitio causatur ex actuali consideratione, intelligendo enim efficimur scientes; vnde non possumus habere habitum infinitorum secundum distinctam cognitionem, nisi considerauissemus omnia infinita numerando partem post partem succesiue, quod est impossibile. B

Infinitum I potentia est cognoscibile

Quarta propositio, Intellectus noster potest intelligere infinitum, siue secundum multitudinem, siue magnitudinem in potentia tantum: quod probatur, quia obiectum intellectus nostri non compatitur aliud infinitum, nisi in potentia, ergo non potest nisi istud infinitum cognoscere, assumptum probatur, quia obiectum nostri intellectus est quidditas sensibilis, quę non habet infinitatem, nisi in potentia, vt patet ex 3. physi. & consequentia probatur: quia eodem modo oportet se habere intellectum ad infinitum, quo se habet ad obiectum illius, quia oportet semper potentiam proportionari obiecto proprio, & in hac dilucidatione sequuti sumus determinationem S. Thomę 1. p. Ex quo reprehendẽdus est Suessanus, qui in vltima sua disputatione istius secundi dixit, rationes istas non esse. S. Tho. sed thomistarum eius doctrinã sequentium, nam clare est videre apud S. Tho. hanc esse expresissimam intentionem suam. C

Tex. 57.

Quæst. 86.

Reprehenditur error Suessani.

Propterea tertio loco descendendum est ad defendendum has rationes contra Aduersarios; impugnant enim in primis rationem illam, proprium obiectum intellectus nostri est quidditas rei materialis: ergo nihil est à nobis cognoscibile, nisi sub ratione quidditatis rei materialis, sed infinitum non est aliquid materiale, nec contentum sub quidditate materiali: ergo non est à nobis cognoscibile. Dicunt istam rationem esse falsam, & remittunt se ad quæstionem de cognitione substantiarum separatarum, in qua tenuerunt proprium obiectum nostri intellectus non esse quidditatem rei materialis, & addunt in pręsenti, quòd nullus habitus potentię potest aliquid habere pro obiecto communius obiecto illius potentię, quia nunquàm habitus excedit potẽtiam, cuius est, sed habitus metaphysicus habet pro obiecto ens, inquantum ens, vt concedit S. Thomas alibi, ens autem inquantum ens cum sit communius quidditate materiali, ergo quidditas materialis non potest esse obiectum adęquatum intellectus.

Habitus nõ excedit potentiam cuius est habitus.

Sed Hi suismet verbis seipsos interficiunt; nam latius ostensum est in quęstione ab eis allegata, quomodo quidditas rei materialis potest esse obiectum nostri intellectus, & quomodo non. Ad istam rationem, quam adducunt modo, dicimus, quòd ipsimet soluunt eam: nam loquuntur de obiecto adæquato ipsius intellectus, quod nos concedimus esse ens, inquantum ens, sed S. Thomas in ratione sua intelligit de obiecto motiuo, & intensiue pro hoc statu, hoc autem non potest esse nisi quidditas sensibilis in essendo, ens autem inquantum ens est obiectum adæquatum extensiue pro quocunque statu, & sic patet diligenter intuenti argumentum nihil concludere. D

Aduersarij non penetrarunt doctrinam S. Th.

Secunda ratio S. Tho. quam impugnant, est ista, Si infinitum posset intelligi à nobis, vel hoc esset vnica intellectione vel pluribus, sed neutro modo est à nobis cognoscibile, ergo infinitum nullo pacto intelligitur à nobis, maior patet à sufficienti diuisione, minor probatur, quod non vna, quia tunc cognosceret per speciem vnam genitam ab obiecto, & tunc sic, omne agens agit secundum quod est ens in actu, ergo quod causat vnam speciem est vnum in actu, sed omne tale habet vnam formam, infinitum autem non habet formam, quia formę est terminare, infinitum autem non terminatur, ergo non potest vnica specie intelligi: Neque etiã pluribus speciebus, quia si sic, tunc essent in intellectu plures species simul: sed plures species

Omne agẽs agit put est in actu.

A cies intelligibiles sunt plures formę eiusdẽ rationis & incorruptibiles in eodem: ergo non pos sunt simul perficere intellectũ;& sic infinitũ, nec pluribus speciebns intelligi potest,ex consequenti nullo modo.Respõdentes huic argumento dicunt,infinitũ posse intelligi vnica intelle ctione.Et ad probationẽ;cum dicitur,ꝙ deberet cognosci per vnicam speciem;concedunt,nõ tamen genitam ab eo,sicut procedit probatio; vel dato quòd gigneret vnam speciem , non sequitur ex hoc,quòd infinitum esset terminatum:quia forma terminat illud,in quo est,illa autem species genita ab infinito, non est in infinito,sed in ipso intellectu finito cognoscente.

Forma est terminare.

Arguunt etiam contra illud,ꝙ nihil intelligitur à nobis vnica intellectione , nisi per vnam speciem . Contra hoc dictum sic argumentantur, omne, quod potest esse extremum vnius compositionis apud intellectum,potest intelligi vnica intellectione simplici : sed possibile est, ahqua duo, quorum duæ species sunt in intellectu , esse vnum extremum vnius compositionis apud intellectum:igitur aliqua duo,quorum duæ sunt species possunt vnica intellectione simplici intelligi:maior probatur, quia intellectus tantum illud apprehendit simplici apprehensione primo quod componit cum alio,minor etiam probatur , quia mons aureus non in-
B telligitur vnica specie,cum nihil vnum tale sit in re extra , qnod vnam speciem faciat in sensu,& per consequens nec in intellectu;& tamen constat,ꝙ mons aureus est extremum vnius cõ positionis:vt si dicatur,ꝙ mons aureus est figmentũ,vel aliquid tale.Præterea multa possumus simul scire:ergo simul intelligere,consequẽtia patet,quia cuiuslibet sciti in actu est species in intellectu in actu:antecedens probatur,quia si considero vnam conclusionem,& cognosco per possibile alias duas conclusiones in habitu , si non habeo species illarum duarum in actu: oportet ergo me inquirere species illarum conclusionum,sed pono per possibile, quòd singulare non sit extra in re, quòd possit facere speciem in sensu , & per consequens nec in intellectu,vel tunc nunquàm intelligam illam conclusionem, vel habeo illam speciem in actu , sicut de prima conclusione , nec ex virtute phantastica potest abstrahi species illius conclusionis, quia ibi non possunt esse simul duę species secundum se, sicut nec intellectu , nec est inconueniens plura accidentia , & plures species eiusdem rationis & generis secundum esse intentionale,esse in eodem subiecto simul,sicut duo lumina sunt in eadem parte medij:Hę sunt rationes contra rationem S.Tho.desumptam 1.p.

Mons aureꝰ non inueniẽ in re ad extra.

Casus fictus de singulari.

q.86.art. 2.

C Sed si quis diligenter inspiciat illam,& has obiectiones luce meridiana clarius sibi apparebit rationem S. Tho. concludere , & has obiectiones esse friuolas . Et quòd solutio tradita ab illis contra rationem S.Tho.sit nulla : probo sic, quia si infinitum esset , & causaret speciem,per quam cognosceretur : quæro ab eis , vel illa species esset finita vel infinita . si primo modo:ergo per speciem illam non posset infinitum cognosci, quia non æquipolleret ei: si secundo modo,ergo illa species esset infinitæ perfectionis,& sic essent duo infinita.Præterea ratio S.Thomę stat,quia si infinitum causat speciem in intellectu ; ergo est in actu , quia omne causans speciem in intellectu est in actu 9.huius,& 3. physi. vbi dicitur,quòd semper existimabitur species mouens: igitur si infinitum efficeret speciem, tunc esset in actu;sed omne , quod est in actu,habet formam, vt omnes philosophi fatentur, & omne habens formam est terminatum: quia omne finitum finitur per formam 3.physi.& ex his sequitur,quòd infinitum esset finitum , qnod implicat contradictionem.

Dilucidatio veritatis.

Tex.22. Tex.17. Semper existimabitꝰ species mouẽs. Tex.62.

Præterea arguo contra illud,quod dicunt,quòd species non generaretur ab infinito , quia vel generatur ab ente creato vel increato:non primo quia intellectus agens non potest abstra
D here,nisi species à phantasmatibus,nec secundo,quia si illa species esset producta ab ente increato, tunc haberet principium , & sic esset finita ; & per illam non potuissemus cognoscere infinitum infinite;quomodocunque ergo dicant,stat ratio S.Tho. Ad primam impugnationem respondeo,quòd extremum alicuius compositionis potest intelligi duobus modis ab in tellectu nostro,vno modo sub quadam confusione,& per modum totius, & sic dico ꝙ multa nedum mons aureus possent cognosci per vnicam speciem simplici apprehensione, vt ipsi dicunt. Alio modo possunt cognosci cognitione distincta secundum quòd mons cognitione distincta cognoscitur , & aurum cognitione distincta cognoscitur ; & sic est impossibile, vt vnum extremum vnius compositionis possit intelligi vnica intellectione per vnicam speciem,& hæc est doctrina S.Tho. 1.p.in responsione ad tertium : & tunc formaliter ad argumentum neganda est maior de cognitione distincta.Et ad probationem dicitur, quòd intellectus apprehendit illud cognitione confusa. Ad secundam instantiam concedendum est antecedens,quia est Arist.2.top.vbi dicit, quòd contingit multa scire , vnum tamen intelligere; sed neganda est consequentia:& ad probationem dicimus , qnòd non est par ratio de ipso scire,& de ipso intelligere:quia intelligere proprie importat actum secundum: scire vero impor tat ha-

Intellectus agẽs substrahit à phantasmatibus.

q.77.art.4.

Cap. 3. Contingit multa scire vnum autẽ intelligere.

Nullus intellectus potest simul actu plura intelligere per species eiusdem ordinis.

tat habitum, qui est veluti actus primus: quia plures species intelligibiles possunt esse in intellectu in habitu: sed non in actu completo, & est impossibile quòd intellectus siue Angelicus siue humanus possit simul intelligere per plures species intelligibiles vnius & eiusdem ordinis: licet intellectus Angelicus per plures species diuersorũ ordinũ intelligere possit: nam Angelus beatus intelligit per essentiam Dei, per essentiã propriam, & per speciem infusam, quæ sunt species diuersorum ordinum, sed quòd simul intelligat per species eiusdem ordinis non subordinatas est impossibile: quia habent rationem multorum, vt latius ostendit Caietanus contra Durandum in Apostillis 1. p. Nec est par ratio de duobus illis luminibus in eadem parte medij, & de pluribus speciebus secundum esse intentionale: quia illa duo lumina concurrunt vt duo agentia subordinata partialiter, vt ostẽdit Caietanus ibi, quomodo vnus effectus non possit esse a pluribus causis totalibus eiusdem generis eiusdemque ordinis: species autem sensibiles nec in medio nec in sensu, vt sensibiles sunt, possunt esse plures in actu completo; vt patet ex 2. de anima, vbi scribitur, quòd species sensibiles nunquàm sunt in actu, nisi in sensu in actu. A

q. 85. ar. 4. *q. 52. ar. 3.* *Tex. 59.*

q. 12. art. 4.

Tertia ratio, quam dixit Suessanus se non vidisse in doctrina S. Thom. habetur ex prima parte quòd obiectum & potentia debent proportionari adinuicem; sed inter finitum & infinitum non datur proportio: ergo intellectus noster, cum sit finitus in essendo, & per consequens in operando, non poterit intelligere infinitum. Respondent huic rationi reflectendo ipsam contra S. Thomam, quærendo de qua proportione intelligi debeat ratio ipsa; B

Proportio triplex est.

cum sit triplex proportio: quædam numeralis, quædam perfectionis, quædã denique mouentis & moti, non potest intelligi primo modo, quia eadẽ potentia numero potest in plura obiecta numero operari, nec etiam secundo modo, scilicet de proportione perfectionis, quæ aliquoties sumpta reddit aliud: visus enim infinities sumptus non reddit solem, itaquòd tantæ perfectionis sit visus, quantę sit sol: nec etiam tertio modo, qualis est proportio commensurationis, quæ est inter finitum & infinitum, hoc est quòd si intellectus est finitus, etiam & obiectum, nam hoc minime esse potest, quia si finitum potest mouere intellectum, igitur & infinitum, sicut cælum potest moueri ab Angelo, ergo moueretur à Deo. Vnde si aliquid mouetur à finito; potest etiam ab infinito moueri, vt dictum est de cælo: ex his ergo patet, quòd inter intellectum & intelligibile debet esse proportio motiui ad mobile, quæ magis requirit dissimilitudinẽ, quàm similitudinem. C Sed istæ obiectiones sunt nullius momenti; quia inter

Proportio inter intelligens & intellectum quænam que sit.

cognitum & cognoscens requiritur proportio secundum ordinem, itaquòd cognoscens non sit inferioris ordinis, quàm sit naturaliter cognitum ab eo quidditatiue. Nec somniauit S. Thomas, quòd inter cognitum & cognoscens sit proportio æqualitatis vel similitudinis, sed debet esse hæc proportio, quam diximus, quòd cognitum non excedat cognoscens, & econtra. Præterea probo, quòd inter intellectum & infinitum non potest esse proportio motiui ad mobile, vt ipsi dicunt, quia si infinitum posset intellectum mouere tunc esset in actu, & sic haberet formam, & sic esset finitum, quod implicat contradictionem infinitum finiri. Præterea si infini-

Motio duplex finita & infinita.

tum mouet intellectum, aut motione finita aut motione infinita: non primo, quia motio finita potest etiam esse à finito: nec secundo, quia intellectus non esset capax: & sic patet, quomodo opinio S. Thomæ ne dum cogit, seu etiam demonstrat.

q. 86. ar. 2.

Videndum est modo, quomodo valent responsiones argumentorum, S. Tho. 1. p. vbi quærit vtrum intellectus noster possit cognoscere infinita; & arguit quod sic: quia potest cognoscere Deum, sed Deus est infinitus: igitur intellectus noster cognoscit infinitum. Et confirmat, D quia cognitio rei est per omnes causas, vt ait Arist. pluribus in locis: ergo per primam causam, sed prima causa est infinita: ergo intellectus noster potest cognoscere infinitum. Re-

In prologo 1. physi. *Qualis sit Dei infinitas.*

spondet huic argumento dicens, quòd Deus dicitur infinitus sicut forma, quæ non est terminata per aliquam materiam, & potest cognosci à nobis, non tamen sub ratione infiniti: quia Deus non cognoscitur, nisi per effectum, sed nullus effectus adæquatur ei, & per consequens non potest ducere in cognitionem eius, secundum quòd est infinitum. Et sic patet solutio ad confirmationem, quòd prima causa cognoscitur à nobis per effectus materiales, non tamen sub ratione infiniti.

Prima causa non cognoscit per effectum sub ratione infiniti.

Sed arguunt cõtra istã responsionẽ Recentiores probando, quod Deus cognoscitur à nobis sub ratione infiniti: quia intelligimus Deum, vt creatorẽ, sed, vt creator, est infinitus: quia potentia creatiua est infinita: ergo intelligimus eũ, vt infinitũ. Prӕterea Deus intelligitur à nobis, vt est finis vltimus, sed vt sic, est infinitus: ergo intelligimus eum, vt infinitũ: probatur maior, quia vt habetur in hoc secundo: omne agens per intellectum cognoscit vltimum finem vt vltimus est. Arguit enim ibi Arist. sic; si fines essent infiniti: ergo nullum agens est per intellectum,

Agens per intellectũ cognoscit vltimum finẽ.

quia

A quia omne tale cognoſcit finem vltimum propter quem agit: probatur maior, quia omni bo-
no finito cõtingit intelligere aliud maius bonũ, ſi ergo Deus ſm ꝙ eſt vltimus finis, non eſt bo
nũ infinitũ, ergo bonum maius Deo intelligere poſſumus ſm ꝙ vltimus finis, ergo aliquid
aliud præter Deum erit poſterior finis, quod eſt abſurdum. Præterea omnis cognitio com- Complexũ
plexa præſupponit cognitionem terminorum, ſed infinitum attribuimus Deo, & remouemus ſuppouit i
à creatura, dicendo quòd Deus eſt infinitus, creatura vero non: ergo cognoſcimus ipſum in- complexũ.
finitum ſecundum quòd eſt alterum extremum illius complexionis, & ſic attribuitur Deo, &
remouetur à creatura; cum ergo reſponſio S. Thomæ ſit nulla, dicendum eſt quòd argumen-
tum factum in principio concludit verum, quia arguit de infinito in magnitudine perfectio-
nis, quæ eſt Deus. Vnde Damaſ. 1. lib. fid. ortod. dicebat, ꝙ hoc ſolum poſſumus ſcire de Deo, Cap. 2.
quòd eſt infinitus & incomprehenſibilis.

Pro reſponſione iſtorum dicendum eſt, quòd S. Thomas reſpondens huic argumento di-
xit, quòd Deus ſecundum ſe eſt notus, ſed ignotus nobis propter defectum intellectus noſtri, Deus eſt no-
qui ſecundum ſtatum pręſentis vitæ habet naturalem habitudinem ad materialia cognoſcen- tus ſecundũ
B da, & ideo in pręſenti Deum cognoſcere non poſſumus, niſi per materiales effectus. Ex iſtis ſe, ſed non
capitur ſolutio, quòd Deus non cognoſcitur à nobis prout eſt infinitus ſecundum ſe & infi- nobis.
nite: ſed non ſequitur, quòd Deus infinitus nullo pacto cognoſcatur à nobis: quia iam docet
S. Tho. ipſum cognoſci per materiales effectus, & ſic cognoſcitur per ſpeciem finiti, ſicut ſilen Silentium
tium per ſpeciẽ ſoni. Nec rationes adductæ aliquid cõcludunt: quia non valet prima ratio: pec quomodo co
cat enim ſm fallaciam accidentis: ac ſi quis argueret; cognoſco Regem Philippum veniẽtẽ gnoſcitur.
in Italiam: ſed Rex Philippus vt veniens, eſt veſtitus rubea veſte: igitur cognoſco Regem Phi
lippum venientem in Italiam veſtitum rubea veſte: non enim ſequitur, ſed committi-
tur fallacia accidentis, vt dictum eſt. Deinde conceſſo toto argumento, quid aliud ſequitur,
niſi quòd ego cognoſco Deum infinitum per materiales effectus? ſed non infinite, vt aſſerit
S. Thomas. Niſi quis dicat, quòd cognoſcimus Deum creatorem non cognitione naturali, ſed
ſupranaturali. Sed hoc non eſt ad propoſitum, quia nec cognitione ſupranaturali cognoſci-
mus Deum infinite. Auerroes tamen negaret minorem, quòd Deus ſit infinitus: ſed nos lo- Deus nõ eſt
quimur ſecundum rei veritatem. Et ſic etiam ſoluitur ſecunda inſtantia, quòd Deus cogno- infinitus ſe-
C ſcitur vt vltimus finis & infinitus, ſed non infinite, nec per ſpeciem receptam ab ipſo, ſed cundũ Auer.
per ſpeciem receptam à materialibus effectibus. Soluitur etiam & tertia inſtantia, quòd infi-
nitum attribuimus Deo, & remouemus à creatura, & ſic cognoſcimus infinitum quoad quid Infinitũ co-
nominis, & per materiales effectus, vt millies dictum eſt. Vide quomodo veritas ſemper prę- gnoſcit quo
ualet. Ex iſtis patet, quomodo etiam intelligẽda ſit auctoritas Damaſceni vt ſupra, quòd Deus ad quid no-
cognoſcitur à nobis, prout eſt infinitus & incomprehenſibilis, ſed non infinite, vt docet S. minis.
Tho. 1. p. Secundo quòd Deus cognoſcitur infinitus, ſed per materiales effectus, & per ſpe- q. 12. art. 7.
ciẽ finiti, & quoad quid nominis, non autem quoad quid rei, & ſic defectiua eſt reſponſio ad
uerſariorũ. Secundum argumentum eſt, illud, cuius definitio & paſſiones aſſignantur à no-
bis, & ei nomen imponimus, intelligitur à nobis, ſed de infinito cognoſcimus paſſiones,
& ei imponimus nomen, vt patet 3. phyſi. igitur infinitum eſt à nobis cognoſcibile. Ad hoc re- Tex. 24.
ſpondet S. Tho. quòd multis imponimus nomina, quę tamen non ſunt intelligibilia, v.g.
nominamus nihil, & tamen nihil non eſt intelligibile. Cum etiam dicitur, quòd infinitum
definimus, &c. dicitur, quòd definitio eſt duplex, quædam quid rei, quędam vero quid nomi- Definitio du
D nis: prima bene arguit diffinitum eſſe cognoſcibile, ſed ſecunda non, quia poteſt eſſe tam en- plex eſt.
tis, quàm non entis, & tamen non ens non eſt intelligibile, talis enim diffinitio infiniti eſt po-
ſita 3. phyſi. Tex. 30.

Sed contra arguunt Aduerſarij, pręcipue aduerſus illud dictum, quòd, nihil, nominatur, & Voces ſunt
tamen non eſt intelligibile: quia voces ſunt ſigna rerum mediantibus conceptibus: ergo nihil ſigna rerum.
ſignificatur, quin prius pręconcipiatur & pręintelligatur, antecedens patet 1. perhier. voces In prologo.
ſunt ſigna paſsionum, quæ ſunt in anima, & ibidem dicitur, quòd ſicut voces ſunt ſi-
gna paſſionum, ſic paſſiones ſunt ſigna rerum. Et confirmatur, quia 4. huius dicitur, quòd Tex. 10.
ſi nihil intelligitur, nihil ſignificatur. Pręterea impoſſibile eſt intelligere differentiam extre-
morum, niſi ipſa extrema intelligantur, ſed nos intelligimus differentiam inter ens, & nihil:
ergo cognoſcimus ens & nihil. Et confirmatur adhuc, quia priuationes & negationes ſunt in- Priuationes
telligibiles, cum de ipſis formentur aliquæ propoſitiones, & tamen priuationes & negatio- & negatiões
nes ſunt formaliter nihil. Propterea ſoluunt argumentum principale dicendo, quòd ſi infi- formaliter
nitum diffinitur & paſſiones demonſtrantur de eo, intelligendum eſt de infinito non pro re quid ſint.
ſubſtrata, ſed pro ratione infiniti in ſe. Nos dicimus primo reſponſionem S. Tho. eſſe opti-
mam,

mam,& instantias Aduersariorũ nihil concludere: nam respõsio est fundata super differentia, A
quę reperitur inter quid nominis, & quid rei: nam quid nominis secundum omnes philosophos potest esse entium & non entium, complexorum & incomplexorum per accidentalia, per communia, & per extranea: quid rei vero est tantum entium incompelxorum, & per propria & essentialia. Hoc stante optime solutum est argumentum à S.Tho. dicendo, quòd infinitum cognoscitur quantum ad nomen, sed per finitum, vt sæpe dictum est: quia licet
A tex.14.vsque ad finẽ. 3.physi. Arist. nonnulla probet de infinito, illa tamen cognouit per sua opposita: quia oppositorum est eadem doctrina, sicut intelligimus vacuum per plenum, & infinitum per finitum: & hoc pacto imponimus ei nomen. Quòd autem instantiæ nihil concludant, patet primo concedendo infinitum præconcipi & pręintelligi ante voces, sed semper per speciem finiti. Et sic patet etiam solutio ad cõfirmationem, quòd si nihil intelligitur, nihil significatur, sed nihil potest intelligi per aliquid, quod est sibi contrarium. Ad aliud, quando dicitur, quòd ponens differentiam inter extrema cognoscit illa; conceditur, sed non eodem modo: quia cognoscimus finitum per se ipsum: infinitum vero per aliud, nempe per finitum, & hæc est responsio S.Tho.1.p. vbi quęrit num intellectus cognoscat singularia, & dicit quòd intellectus B
ponit differentiam inter vniuersale & singulare, sed vniuersale cognoscit directe, singulare vero indirecte. Et ad confirmationem dicimus negationes & priuationes cognosci per species habituum; nam omnis species est per se repręsentatiua alicuius, & per accidens oppositi illius, & sic finitum cognoscitur per speciem suam, quæ per accidens repręsentat infinitum.

Oppositorũ est eadem doctrina.

Ponens differentiam inter aliqua cognoscit ea. q.86.art.1.

Negatio & priuatio cognoscũtur p speciem habitus.

Responsio Aduersariorum ad argumentum principale, superius est impugnata, quærendo quid per rationem infiniti in se intelligant: quia qui cognoscit aliquid per suam rationem formalem, cognoscit etiam & illud, cui inest ratio formal is: si igitur intellectus noster cognoscit infinitum pro ratione formali in se: ergo cognoscit & substratum, cui inest hæc ratio formalis. Vnde patet responsionem istorum esse falsissimam, & non posse substineri secundum veritatem.

q.86.art.2. Tertium argumentum, quod facit S.Tho.1.p.est, quòd omnes species quorumcunque generum sunt intelligibiles à nobis: quia diffinibiles: sed species numeri & figurę sunt infinitę, quia vltra vnam speciem datam potest accipi alia, & sic in infinitum: ergo possunt cognosci. Et si dicas, quòd istæ non sunt verę species, quia non existunt. Contra, quia species rosæ est vere species, licet rosa non existat. Ad hoc respondet S.Tho. quòd solæ illæ species, quę in suis C
singularibus possunt per sensum apprehẽdi, sunt à nobis cognoscibiles, tales autem sunt finitæ. Sed contra dicunt Aduersarij: quia possumus intelligere numeros infinitos, cum per speciem vnius vnitatis possit intelligi alia vnitas, vt vult Augustinus, quòd per speciem vnius solis possumus intelligere quotquot soles volumus: ergo per speciem vnius vnitatis possunt intelligi numeri infiniti per replicationem vnitatis, non dico simul, sed successiue: & hoc sufficit. Sed hæc Aduersariorum impugnatio nulla est, & responsio adducta ipsius S. Tho. non est adducta, vt iacet: quia dicit S.Tho. soluendo hoc argumentum, quòd intellectus noster natus est cognoscere species per abstractionem à phantasmatibus: & ideo illas species numerorum figurarumque, quas quis non est immaginatus, non potest cognoscere nec actu, nec habitu, nisi forte in genere, & in principijs vniuersalibus, quod est cognoscere in potentia & confuse, & sic intelligit S. Augustinus, quòd per speciem vnius solis possumus intelligere quot soles volumus. Etsi Aduersarij intelligunt, quòd possumus cognoscere infinitos numeros actu: sequitur quòd aduersantur sibi ipsis in tertia conclusione, in qua ponunt, quòd D
infinitum contrarie in multitudine non potest intelligi à nobis successiue, & tamen arguendo contra S.Thomam, & respondendo secundum mentem propriam ipsorum argumento adducto, concedunt infinitos numeros & figuras intelligi à nobis non simul, sed successiue. Et addunt aliud, quòd implicat contradictionem, quòd infinita multitudo specierum intelligatur à nobis non simul, sed successiue, & tamen non contingat pertransire: Hoc autem videtur absurdum magnum, quia si intelligitur à nobis aliquid perfecte, ergo comprehenditur, & venitur ad terminum eius, & sic pertransitur, quod est contra ipsos.

Sententia Aug. habetur lib. 83. quęst.q.3.

Communis error Aduersariorum.

Lib.83.quęst. q.3.

Quod perfecte intelligitur comprehenditur.

Vltimum argumentum fundatur supra quadam consequentia Arist. 4. physi. vbi arguitur sic; si duo corpora possunt esse simul: ergo & infinita, igitur à simili, si duæ species possunt esse simul in intellectu, vt clarum est quòd sic, ergo & infinite; & cum quęlibet possit esse principium cognoscendi, ergo infinita possunt cognosci à nobis. Recitant duas responsiones Aduersarij pro solutione istius argumenti, quarum prima est, negãdo similitudinem, quia locus est terminus corporis, & habet rationem formę, inquãtum terminat ipsum corpus, corpus autem locatum est sicut materia, formę enim est terminare & materię terminari, species vero intelligi-

Cap. de vacuo tex.27.

Locus est terminus corporis.

A telligibiles respectu intellectus habent modum formę informantis & perficientis, intellectus vero modum materię & perfectibilis: nunc autem si vna forma potest terminare & informare duo, pari ratione & infinita: quia terminatio & ioformatio est à parte eius: ideo sequitur, quòd si vnus locus potest terminare & recipere duo corpora, pari ratione & infinita: & propter hoc illud antecedens est impossibile: sed si materia potest perfici à duabus formis non oppositis, non propter hoc sequitur ꝙ ab infinitis: quia hoc argueret infinitam capacitatem ipsius materię, licet ergo intellectus possit informari à duabus speciebus simul, oon propter hoc sequitur, quòd ab infinitis. Secunda respoosio est, quòd consequentia philosophi est intelligenda, quando est taota repugnantia respectu paucorum, quanta respectu plurium, sic est in proposito philosophi, quia est tanta repugnantia ex parte loci, quòd in eodem loco siot duo corpora, quanta si sint plura: ideo sequitur, quòd si duo corpora possunt esse simul: ergo iofinita; non autem sic est de speciebus, quia non est tanta repugnantia esse simul duas species in intellectu, sicut plures, vel infinitas.

Duo corpora non possunt esse simul in eodē loco.

Sed arguunt modo Aduersarij cōtra istas respoosiones dicentes, ꝙ licet similitudo non va-
B leat omnino: tamen noo videtur esse aliqua repugnantia ex parte intellectus, quin possint infinitæ species esse in intellectu in actu primo, sicut centrum potest terminare infinitas lioeas, potest enim intellectus, vt videtur, scire infinita in habitu, si esset, qui imprimeret iofinitas species io ipso: verum est tamen, quòd intellectus non potest naturaliter infinitas species acquirere; cuius ratio est, quia oportet acquirere illas species ex actibus suis, & per consequens quòd præcederent actus infiniti, quod est impossibile; tamen quòd intellectus habeat infinitas species per infusionē, non videtur inconueniens: sicut forte habuit anima Christi, & propterea respondendo ad argumentum concedunt infinitas species posse esse simul in iotellectu io actu primo, non naturaliter, sed infuse à Deo, & tameo non sequitur, quòd intellectus in actu secundo possit intelligere infioita. Sed vtraque responsio data, quam impugnarunt, oon est S. Tho. licet defendi possit, vt declarabimus: nam responsio ipsius ad argumentum est, quòd si duo corpora essent in eodem loco vel plura: non oporteret, quòd successiue subiotrareot locum, vt sic per ipsam successionem subintrationis numerareotur locata: sed si species intelligibiles ingrederentur intellectum nostrum, successiue oporteret ipsas ingredi;
C quia non multa simul actu intelliguotur; & ideo oportet numeratas & noo infinitas species esse in intellectu oostro.

Infinitę species intelligibiles possunt esse in intellectu secundum Aduersarios.

Et ex hac respoosiooe facile solutum est argumentum defendendo ac tuendo responsiones traditas, dicimus instantiam adductam esse nullius momenti: quia dato, quòd intellectus sit capax duarum specierum simul, oon tamen sequitur: ergo infinitarum, dato quòd esset aliquod ageos producens species illas infinitas, & repugnantia dicitur esse ex parte intellectus secuodum ipsos: qui in hoc contradicuot sibiipsis; nam ex vna parte poount, quòd non est repugnantia ex parte intellectus, quin possint infinitę species reperiri in iotellectu in actu primo, sicut centrum potest terminare infinitas lineas: & sic poterit intellectus scire infinita in habitu, & tamen 3. senten. quidam ex eis nititur probare, quòd intellectus creatus non potest simul scire iofinita, quia tunc illa scientia esset infinitę perfectionis, & quòd intellectus creatus plus potuisset cognoscere, quàm Deus facere possit: quia Deus non potest facere infinitam multitudinem creaturarum in actu, quoniam omnis multitudo producta est comprehensa sub certa intentione creantis, ex consequenti est finita, & sequeretur etiam ꝙ aliqua vo-
D luntas creata esset infiniti demeriti: si daretur infinitas etiam specierum, per quas intellectus creatus sciret infioitos homines, & eosdem voluntas creata posset odire, & sic esset capax infiniti demeriti, vel aliqua alia voluntas esset capax infiniti meriti, puta si ex charitate illos diligeret. Nec est verum quòd centrum potest terminare infinitas lioeas, nisi in potentia, vt dictum est, & ex his patet, quàm falsa sit doctrina tradita ab illis & repugnans sibi ipsis, quia si Deus non potest facere species infinitas, oec etiam possunt esse infinitæ species in ipso intellectu, nec etiam duæ species eiusdem generis, eiusdemque ordinis & rationis possunt terminare intellectum, vt docet S. Tho. 1. p. vbi probat, ꝙ sicut corpus nō potest figurari simul duabus figuris, sic & intellectus nō potest simul terminari duabus speciebus, quia sicut figura est terminatio corporis, ita species intelligibilis in actu est terminatio intellectus. Et ex istis male videntur glosare auctoritatem Arist. Nam Arist. hic habet, ꝙ si causę formales essent infinitę, nihil cōtingeret scire. & 3. physi. contra Anaxagoram ponentem, principia iofinita, ait, quòd tunc oihil esset cognoscibile, glosant, quòd philosophus intelligit, quòd infinitas in multitudine, quæ intelligitur per diuersas species, non potest intelligi à nobis, esto quòd intellectus haberet infinitas species apud se; nam hęc videntur implicare contradictionem, quòd intelle-

Species intelligibiles simul ī intellectu numeratę debēt esse ſm S. Tho.

Distio. 14.

Infinita multitudo actu nun potest à Deo fieri.

Cētrum terminat infinitas lineas in potentia non in actu.

q. 12. art. 10.

Corpus non potest duabus figuris terminari.

Tex. 13.

Tex. 25.

telle-

Intellectum habere infinitas species actu implicat contradictionem.

tellectus habeat infinitas species,& quòd non intelligat infinita: quia tunc illę species infinitæ essent ociosæ,& tanto magis augetur difficultas, quòd adducit exemplum de anima Christi,in qua sunt infinitæ species per infusionem,sed anima Christi, tam secundum eos, quàm secundum S.Thomam intelligit infinita:ergo valet,quòd si aliquis intellectus haberet infinitas species in habitu,quòd ille intellectus in actu intelligeret infinita. Sed dices tu, ergo & in doctrina thomistica hoc idem inconueniens sequitur, neganda est consequentia, probas tu, quia anima Christi secundum S.Thomam cognoscit infinita: ergo habet infinitas species per infusionem. A

Anima Christi non cognoscit infinita quomodo verificat.

Respondetur, quòd hę tres propositiones,Anima Christi non cognoscit infinita,Et anima Christi cognoscit infinita,Et anima Christi non cognoscit per infinitas species sunt verissimæ in doctrina S.Thomæ:nam prima, quòd Anima Christi non cognoscat infinita,est verissima intelligendo de entibus in actu, quæ solæ sunt substantię,& istę sunt finitæ secundum sententiam fidei decernentis mundum incæpisse, generationemque desituram. Secunda quoque propositio est verissima loquendo de cogitationibus hominum, & de substantijs & accidentibus,nam actus intellectus & voluntatis in infinitum multiplicabuntur, & si non in tempore hoc continuo:in tempore tamen discreto:quia affectiones & cogitationes creaturarum rationalium sunt perpetuæ. Tertia quoque propositio patet, quia anima Christi non cognoscit per infinitas species,sed per scientiam visionis,quam habet in verbo, & sic per vnam speciem potest infinita cognoscere,nempe per essentiam ipsius Dei. Etsi quis dicat, quòd Christus per scientiam inditam vel infusam sciuit omnia,conceditur,sed non per species infinitas, sed per vnam speciem altioris ordinis poterit plura cognoscere,sicuti est de Angelis,& sic stat solida doctrina S.Tho.quòd intellectus creatus nec infinita actu,nec habitu potest intelligere per species infinitas,licet cognoscat infinita in potentia: & sic sunt glosandę auctoritates Arist.quas adducunt ipsi,quorum opinio non cogit,nec quantum ad rationes, nec quantum ad responsiones, quas tradunt argumentis principalibus, quę soluenda sunt secundum doctrinam S.Thomæ. B

Duplex est scientia in Christo.

Opinionem S. Tho. amplectunt̃ ceteri.

Si quis veritatem voluerit tueri: videat ipsam, quam approbant illustriores Doctores & Recentiores in suis voluminibus, vbi recitatis pluribus opinionibus philosophorum & theologorum de hac re,& Adami,& Scoti,& Marsilij,& S.Bonauenturæ,& Durandi, & Godfredi 3.sent.& Alexandri Alensis in 3.p.suæ theologiæ,& Alberti magni in 3.senten. Quibus omnibus reiectis tandem amplectuntur opinionem S.Tho.declaratam hic à nobis,de qua poteris etiam videre apud Capreolū in 3.senten.& apud Caietanum in 1.p.& etiam apud Franciscū Ferrariensem 3.cōtra gentiles,vbi plurima alia argumenta Aduersariorum soluuntur: sufficiat tamen nobis in pręsentia hęc pauca dixisse in hac dilucidatione. C

Quest.2. Distin.14. Quest.13. Distin.14. Distin.14. q.12. art.10. Cap.60.

Quantam vim consuetudo habeat,leges declarant, in quibus fabulosa, ac puerilia,&c. Tex. 14.

An nutritus in aliqua lege falsa,possit venire in cognitionem illius falsitatis.

Dilucidatio nona.

Verrois exponens hęc verba,asserit aliquas leges ponere multa falsa, & homines existentes in illis legibus negare multas veritates, vtputa necessariū esse,& res infinitas,ac similia: propterea rationi consentaneum duximus tum propter verba Arist. tum propter expositionem Auer. explicare quęsitum propositum,& pręserum cum S.Tho.dicat hic,quòd philosophus loquitur de legibus ab hominibus inuentis,in quibus sunt multa vana & friuola, quę homines à pueritia audientes magis approbant, quàm cognitionem veritatis:lex autem diuinitus data cum ordinet hominem ad veram felicitatem,cui falsitas hominis repugnat,propterea in ipsa nulla falsitas,nullaque vanitas contineri potest:idcirco inre quæritur si quis nutritus fuerit in aliqua ex istis legibus, in quibus hęc vana & friuola existunt, postquàm ad annos discreptionis venerit,poterit nec ne veritatem cognoscere.

Cui

A Cui difficultati satisfaciendo dicimus, quòd hic talis si voluerit & si fecerit totum, quod in se est, poterit vtique venire in cognitionem, quòd illa lex sit falsa, & ratio prima talis esse potest. Nullus est homo, qui proprio ingenio derelictus non incidat in multas & varias falsitates, tam in speculabilibus, quàm in agibilibus, in speculabilibus quidem quot reperimus philosophos proprio ingenio volentes scrutari naturas rerum in varios incidisse errores? sic etiam & in agibilibus: Plato quidem volens politicam ordinare dixit omnia debere esse communia, itaquòd ciues non habeant vxores proprias, sed quilibet iret ad quamlibet, dicebat quidem politiam sic esse optimam & bene dispositam; quòd nullus ciuium haberet vxorem propriam, nullus filios proprios, sed quilibet esset cuiuslibet, itaquòd quilibet ciuiũ reputaret quemlibet filium esse suum proprium, & ex hoc (vt dicebat) ciuitas optime disposita esset, & in magna pace, & amore, quia omnes antiquiores ciues diligerent minores vt filios, & minores antiquiores vt patres. Dilucidatio quæsiti.

Sed hanc ordinem politiæ quem tantus philosophus statuit, quilibet aliqualiter naturali ratione vigens improbare posset, quia non est amor filij, nisi sit ibi aliqualis certitudo, & hanc
B ob causam filij meretricium à nullo tanquàm proprij diliguntur; si enim sic esset, vt statuit ipse Plato, nullus ciuium haberet de filijs certitudinem; nec etiam probabilem coniecturam, sed non oportet latius hoc in loco positionem istam improbare, quia sufficit scire magnos philosophos ingenio proprio volentes per suam industriam leges dare ciuibus & politicos ordinare, in varios turpesque errores incidisse; & si hoc in magnis philosophis videmus, multo magis in alijs communiter hominibus necesse est reperiri, quia nulla lex data à puro homine vel per purum hominẽ (nisi data sit per reuelationem diuinam) reperiri potest, quæ non contineat multa falsa & multa reproba & vitiosa, & descendendo ad legem particularem puta Machumetanam, inter alia, quæ ab illa lege permittũtur, hoc est vnum nefandissimum, vt legitur in Alcorano de vitio contra naturam, cui nulla adhibetur pęna; sed quilibet aliqualiter ratione vigens ex hoc poterit dicere legem illam esse iniquam, in qua tam nefandum vitium non punitur: ergo ex naturali ratione poterit quis auertere se à lege falsa per hominem data, quia nulla talis lex est, quæ non contineat multa repugnantia rationi. In lege Machumetana continentur falsa.

Et si quis diceret, quia hoc videretur etiam dici de lege euangelica, quæ multa rationi repu-
C gnantia continere videtur, vt patet quia non possumus illa ratione naturali probare. Ad quod respondet S. Tho. 1. contra gent. quòd si illa ratione naturali probare non possumus, quia sunt supra sensum & rationem, propterea nec improbari possunt. Deinde nulla est ratio naturalis, nullumque argumentum contra fidem nostram, quod dissoluere non possimus, defendendo ea, quæ in ea proposita sunt. Sed lex Machumetana vel quæcunque alia data à puro homine non potest sufficienter defendi, cum sufficientissime per rationem naturalem improbari possit; manifeste enim docet S. Tho. 1. p. omnes rationes, quę fieri solent contra fidem, posse dissolui, easque ostendi nihil concludere, ex hac igitur ratione patet quomodo falsitas legis datę à puro homine sine diuina inspiratione possit ratione naturali deprehendi. Cap. 7. q. 1. art. 8.

Secundo hoc idem ostendere possumus ex operatione miraculorum, quibus confirmata est lex nostra euangelica, quia vnum maximum miraculum est inter alia, quòd nullus negare poterit, vidẽdo tantam multitudinem conuersam ad hanc sacratissimam legem, & tot sapientes per paucos homines & simplices piscatores, quos inuestigare debet quis in falsa lege existens num hi simplices homines primo legem Christianam prædicantes & fundantes operati
D fuissent miracula, vel non. Si primo, igitur cum illa lex sit miraculis cõfirmata, sequitur ipsam esse verissimam, & ad eam omnes confugere debere obseruando quæ pręcipit. Si non, hoc fuit maximum miraculum, quòd sine operatione diuina esse non potuit, vt simplices homines nulla scientia ex proprio ingenio acquisita, sine aliqua miraculorum operatione possent tantam multitudinem, tot tantosque sapientes, & reges, ac magnates conuertere relinquentes propria bona, possessiones, regna, & dominia sequendo Christum Saluatorem nostrum, eiusque legem sanctissimam seruando, vt latius docet B. Aug. 22. de ciui. Dei dicens, ineruditos liberalibus disciplinis, non peritos grammatica, non armatos dialectica, non rhetorica inflatos piscatores Christus cum retibus fidei ad mare huius sęculi paucissimos misit, atque ita ex omni genere tam multos, etiam ipsos philosophos cepit. Et infra subdit, quòd si prędicantibus Apostolis miracula esse facta non credunt, hoc vnum nobis grande miraculum sufficit, quod etiam terrarum orbis sine huiusmodi miraculis credidit. Dicimus ergo, quòd Roma colebat Romulum quasi Deum, & aliæ nationes Romulum colebant, sed hoc fecerunt Romanorum terrore. Sarraceni etiam, qui nunc colunt Machumetum, à principio quidem timore ducti hanc vt susciperent legem eius, coadunabat autem sibi ille Machumetus quosdam Cap. 5. Romulus colebatur à Romanis.

iniquos

iniquos homines bellicosos,& vi gentes cogebat, vt susciperent legem eius, sed lex nostra euāgelica sine coactione, quia per simplices homines sic diffusa & dilatata est. Quòd si quis diceret sine miraculis hoc factum fuisse: hic talis negando miracula ea concedit, quia hoc magnum miraculum est, quòd sine astutia & per simplices homines sine violentia, quia per paucos & pauperes, & sine miraculorum signis fuisset orbis terrę conuersus: patet ergo quòd ille, qui nutritus est in lege falsa, postquàm ad annos discretionis peruenerit comparando ipsam ad legem Christianam, facile poterit venire in cognitionem legem illam esse falsam, sicuti de facto multi Machumetani confitentur, videntes ludibria & nefaria ipsius Machumeti, qui (vt eius historia tradit) sceleratus, adulter, & populorum prædator fuit, atque epilentico morbo sępe correptus, de quo interrogatus, cur id ei contigeret? se Angelico colloquio tunc frui referebat, vt autem ex gladio non rationibus instructus malaque arte homines rudes ac impuros sibi asciuit, quibus paulatim alios in suam lasciuiam fabulosamque sectam amplexus est, armisque peruagante licentia imbecillem multitudinem subiecit, & in suo Alcorano, hoc est libro, quem præceptorum collectionem vocat, Euangelium, vetusque testamentum vbique probans atque confirmans, Christum commendat, quem de VIRGINE natum, Prophetamque verissimum confitetur, & multa contraria affirmat in eo. Ex istis ergo omnis, qui mediocriter rationis philosophięque peritus tam in speculatiuis, quàm in practicis facile deprehendere poterit hanc sectam seu legem esse falsam. A

Vita Machumeti q̄ fuit.

Quis sit Alcoranus. B

Pulchra dubitatio.

Et si quis diceret, cur fide CHRISTI iam in toto orbe terrarū propagata passus est Deus opere huius scelerati viri innumeros populos ab imperio ipsius Christi subduci, & ad hanc legem nefariam compelli, nec vltricem manum tanto tempore in eos extendit, sed potius illorum imperium in hunc vsque diem augeri permisit? si ergo CHRISTVS est verus Deus, cur se ab hoc impio viro superari passus est? vere igitur (inquiunt Saraceni) est fides nostra, quia imperium nostrum semper prosperatur & dilatatur: hoc argumento defendunt se aduersus Christianos, quo etiam multi ex nostris ita obuoluuntur, vt prorsus ignorent quid respondeant.

Resoluta responsio ad Saracenos.

Sed facilis est responsio penetrando finem legis Christianæ, qui est beatitudo æterna acquisibilis non fraudibus, & pollicitationibus, aut voluptatibus huius mūdi, sed varijs pœnis & tribulationibus, quę adhuc non sunt condignæ ad ipsum, qui reuelabitur in nobis, quid ergo mirum est si pauciores Christum sequuntur, cum iubeantur benefacere & mala pati, & propter inuisibilia omnibus mundi blanditijs abstinere, duraque omnia & acerba potius eligere quàm modestiā, continentiam, iustitiam, pietatem, fidemque maculare? non ergo Christus est superatus à Machumeto, quemadmodum etiam nec à Diabolo, cui praui homines inseruiunt, quandoquidem hæc omnia ipso Christo sciente ac permittente fiunt, & vt suauis dispositio rerum manuteneatur. Dedit enim Deus nobis liberum arbitrium ad virtutes, & ad vitia, propterea non coguntur homines ab ipso, alioquin neque merito neque demerito locus esset, si libertas cessaret, præsertim cum scriptum sit: Multi sunt vocati pauci vero electi. & Apostolus clamat, O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientię Dei, quàm incōprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius ad Rom. nullius ergo momēti est argumentum hoc, sed potius probat imperium Turcharum non habere partem in alio mundo, si in hoc dilatatur, cum scriptum sit, Beati qui lugent, quia ipsi consolabuntur, qui ergo rident in hoc mundo in alio flebūt, vt dixit Abraam illi diuiti epuloni, filij recepisti bona in vita tua, & Lazarus similiter mala, nunc autem hic consolatur, tu vero cruciaris, &c. C

Matth. c. 20.

Cap. 11.

Luc. cap. 16. D

Tertia ratio.

Tertia ratio, qua falsitas alicuius legis datę per purum hominem sine spiratione diuina deprehendi potest, hęc erit, quia pie credere debemus, quòd aliquis nutritus in falsa lege, si det se bonis operibus, vt elemosynis faciendis, & alijs operibus pijs, & faciat quod in se est, & deprecetur Deum, quòd sibi ostendat viam salutis, & si lex sua bona est, quòd dimittat eum in ea, si vero mala eruat ab ipsa, quòd Deus reuelabit sibi quid agendum sit: exemplum habemus de Cornelio, vt scribitur in actis Apostolorum, quòd ille vir Cornelius erat religiosus & timens Deum cum omni domo sua faciens elemosynas multas plebi, & deprecans Deum semper, iste ergo, quia talis existebat & faciebat totum quod in se erat, obtinuit à Deo, vt reuelaret sibi viam salutis: vnde dicitur quòd ipse vidit Angelum Dei introeuntem ad se, & dicentem sibi, orationes tuę & elemosynæ tuę ascenderunt in conspectu Dei, & nunc mitte viros in Yopen & inquiri facias Simonem, qui vocatur Petrus, hic dicet tibi quid te oportet facere.

Cap. 10.

Opera Cornelij centurionis.

Cap. 5.

Et si dicis, consuetudo est altera natura, vt scribitur in libro de memoria & reminiscentia; consuetudo autem ad falsum est magnum impedimentum ad cognitionem veritatis, vt docet Arist.

A Arist. in litera, qui ergo sunt assueti in aliqua falsa lege; quia à pueritia nutriti sunt in illis falsitatibus, non videtur quòd possint se auertere. Sed facile hoc soluitur, quia argumentum arguit difficultatem, sed non impossibilitatem: si enim ab assuetis auertere est difficile non tamen est impossibile, quandoquidem si nutritus in falsa lege non posset deuenire in cognitionem, ꝙ illa lex esset falsa, iniuste puniretur à Deo, quia puniretur pro eo, quod vitare non posset. Deinde si verum est, ꝙ peccatum mortale tollit gratiam gratum facientem, non autem totaliter corrumpit bonum naturæ, & quia infidelitas est quoddam peccatum mortale, infideles quidem gratia carent, remanet tamen in eis aliquod bonum naturę: vnde manifestum est, quòd infideles non possunt operari bona opera, quæ sunt ex gratia scilicet opera meritoria, tamen bona opera, ad quę sufficit bonum naturæ aliqualiter operari possunt, propterea non oportet, quòd in omni suo opere peccent, sed quandocunque aliquod opus operantur ex infidelitate tunc peccant: sicut enim habens fidem potest aliquod opus committere in actu, quòd non refert ad finem fidei vel venialiter, vel etiam mortaliter peccando; ita etiam infidelis potest aliquem actum bonum facere in eo, quod non refert ad finem infidelitatis. Et rursus si

Peccatũ mortale tollit gratiam gratum facientem.

Infidelis nõ peccat i omni opere suo.

B omnis actio hominis infidelis esset culpabilis; sequeretur ꝙ quando audiret fidem Christi peccaret, sic etiam honorando parentes, & reddẽdo mutuũ, quod expresse falsum arbitramur, pręsertim cum videamus, ꝙ cum supremo agente stant inferiora agẽtia, & multa prima agẽtia in hoc vel illo genere, vt apparet in regnis & actibus, ita cũ vltimo fine simpliciter totius vniuersi stant multi vltimi fines in genere hoc & illo, nec esse vltimũ finẽ in hoc genere derogat vltimo fini simpliciter, nec aufert ab vltimo fine in genere ordinari ipsum ad vltimum finem simpliciter, & quoniam in agentibus agens primum in aliquo genere, puta Dux in exercitu dupliciter considerari potest primo vt est caput & primum mouens in illo ordine. Secundo vt est motum ab alio scilicet à primo agente, simpliciter, nec est vna & eadem ratio ducis primo & secundo modo sumpti; quia non est eadem ratio mouentis moti inquantum mouentis, & inquantum moti vt patet, sic proportionaliter in finibus dicere oportet, quòd finis vltimus in genere habet duas rationes; vnam quatenus est vltimus finis in illo genere, & ex hac habet quatenus est finis, quòd omnia illius generis sunt propter ipsum, quatenus vero est vltimus in illo, quòd ipse non sit propter aliud in illo genere; alteram quatenus ordinatur ad finem vltimum, & ex hac patet, quòd propter aliud sit, & præsertim quia homo dupliciter diligere poterit Deum explicite scilicet, quando dirigit intentionem suam ad ipsum, implicite cum se habet secundum effectum ad res vt sunt, quia vt ostendetur 12. huius, Deus cognoscitur & diligitur propter se ab homine, alia vero in ordine ad ipsum Deum, & hoc absque fide, sed naturali ratione, quia pars naturaliter est propter totum, & totum propter Deum.

Primũ agens dupliciter cõsideratur.

C

Homo dupliciter diligit Deum. Tex. 51.

Ex his apparet falsitas Gregorij Arimi. 2. sent. vbi voluit omnia opera infidelium simpliciter esse moraliter mala, quia deest in omnibus circumstantia vltimi finis, quia scilicet non fiũt recta intentione propter Deum vltimate, cum non cognoscant Deum vltimate diligendum propter se, & omnia alia propter ipsum. Sed deceptus est valde in hoc motiuo, quandoquidem infideles simpliciter possunt ratione naturali nosse Deum esse finem vniuersi, & dato ꝙ nescirent sufficit ad euitandum peccatum in multis suis operibus, diligere & intendere Deum implicite, habendo se quandoque ad res vt sunt, quamuis hoc non sufficiat ad salutem æternã, nec ad euitanda omnia peccata.

dist. 38, q. 1. Opinio Gregorij Arim. est falsa.

Ineptum quoque est quoddam aliud fundamentum, quo vtitur ad corroborandam suam
D opinionem, quia dicit Apostolus ad Rom. Omne, quod non est ex fide, peccatum est, vbi dicit glosa quædam, omnis infidelium vita est peccatum; sed ad vitam infidelium pertinet omne, quod agunt: igitur omne eorum opus peccatum erit. Et tamen non intellexit Greg. quòd verbum illud Apostoli intelligendum est, vel quia vita infidelium non potest esse sine peccato, cum peccata sine fide non tollantur; vel quia omne, quod agunt ex infidelitate, est peccatum, vt ibi etiam dicitur, quòd omnis infideliter viuens vel agens vehementer peccat.

Cap. 14.

Vita infidelium semper est cum peccato.

Tertium quoque motiuum quod est, quia fides intentionem dirigit; sed nullum bonum potest esse, quòd non sit ex intentione recta: igitur in infidelibus nulla actio poterit esse bona. Soluitur facile, quia fides dirigit intentionem respectu vltimi finis supernaturalis; sed lumen etiam naturalis rationis potest dirigere intentionem respectu alicuius boni connaturalis, & sic non oportet infidelem in omni suo opere peccare; quia per infidelitatem non corrumpitur totaliter ratio naturalis, quin remaneat in eo aliqua veri cognitio, per quam facere possit aliquod opus degenere bonorum. Ex his patet quomodo si nutritus in aliqua lege falsa, poterit venire in cognitionem illius falsitatis.

Aliqui igitur nisi mathematice loquentes non admittunt, quidam vero non nisi exemplis, &c. Tex. 14. A

Vtrum omnes homines naturali appetitu appetant eandem scientiam, puta metaphysicam.

Dilucidatio decima.

Via in hoc contextu ostendit Arist. quomodo homines in consideratione veritatis propter consuetudinem diuersos modos acceptãt; dum Quidam in omni scientia quærunt demõstrationes mathematicas, Quidam vero testimonium aliquorũ, Quidam autem exempla sensibilia, Alij vero tristantur si quid per certitudinem cum diligenti discussione inquiratur, propterea non immerito quæritur hic de hac varia dispositione hominum, num æqualiter sint dispositi ad eandem sciẽtiam capessendam, & an melius sint dispositi ad scientiam nani, quàm gigantes, & pauci quàm magni. B

Ordo quæsiti.

Ad inuestigationem huius veritatis sic procedendum arbitramur. Primo declarare diuersas complexiones. Secundo ostendere, quę nam complexio sit magis apta ad magnitudinem corporalem. Tertio quæ complexio sit illa, quæ reddit hominem per se dispositum ad scientiam. Quarto quæ etiam sit illa complexio, quæ per accidens hoc operatur. Quinto qui homines sunt magis dispositi ad formam, num magni, vel parui. Postremo soluendæ sunt aliquæ difficultates.

Complexiones sunt quatuor.

Quantum ad primum considerãdum est quatuor esse famosissimas complexiones; scilicet melancholicã, quæ est frigida & sicca, & hæc correspondet humori frigido & sicco, & terræ, quę est elementum frigidum & siccum, & autumno, qui est frigidus & siccus. Et quædam est cõplexio phlegmatica, quę est frigida & humida, quæ respõdet phlegmati, seu humori frigido & humido, & aquę, quæ est elementum frigidum & humidum, & hyemi, quę est frigida & humida. Tertia est complexio sanguinea, quę est calida & humida, & hæc respondet sanguini, qui est calidus & humidus, & elemento aeris, quod elementum est calidum & humidum, & tempore veris, quod est tempus calidum & humidum. Quarta est cõplexio cholerica, quæ est calida & sicca, & hęc respondet choleræ, quę est humor calidus & siccus, & igni, qui est calidus & siccus; & æstati, quę est tempus calidum & siccum. In melancholicis igitur magis quàm in alijs cõplexionibus est virtus conformis virtuti terræ. In phlegmaticis etiam magis quàm in alijs cõplexionibus abũdat virtus similis virtuti aquę. In sanguineis vero magis quàm in alijs complexionibus est de virtute simili aereę. In cholericis etiã magis quàm in alijs complexionibus pręualet virtus similis virtuti igneæ. C

Quę complexio sit magis apta ad corporalem magnitudinem.

Quantum ad secundum declarandum venit, quę complexio magis apta sit ad corporalem magnitudinem. Pro cuius intelligentia sciendum est, quòd ad magnitudinem corporalem requiritur materia bene extensibilis, & calidũ bene extendens; quando ergo est aliqua materia bene extensibilis secundum longitudinem tantum, & calidum bene extendens, causatur magnitudo secundum longitudinem tantum; magis quàm secundum diuisiones alias secundum proportionem, cum autem materia bene extensibilis secundum omnem dimensionem, & calidum bene extendens erit, causabitur mediocris quantitas secundum bonam proportionem longitudinis, & latitudinis, & spissitudinis, quando erit materia multum abundans & excessiue extensibilis, secundum omnem dimensionem, & calidum fortiter extendens, causabitur excessiua quantitas secundum omnem dimensionem, vt dicunt medici periti & quando erit materia male extensibilis secundum omnem dimensionem, & calidum debiliter extendens causabitur parua quantitas secundum omnem dimensionem, nunc autem ita est, quòd materia multum subtilis bene apta est ad dimensionem secundum longum, non tamen ita bene extensibilis secundum latum & spissum, cuius est materia tenuis & sicca, materia autem mediocriter subtilis, quę est humiditati permixta mediocriter est extensibilis secundum omnem dimensionem proportionaliter; sed materia abundans grossa & humida excessiue, est extensibilis secundum omnem dimensionem, ita tamen, quòd magis est extensibilis vltra terminum debitum spissitudini, & terminum debitum latitudini, quàm vltra terminum debitum longitudini, materia autem grossa & sicca male est extensibilis secundum omnem dimensionem; D

complexio

A complexio cholerica est calida & sicca correspondens igni, in qua prævalet humor calidus & siccus; ex quo patet, quòd in cholerica complexione est materia tenuis & sicca, & ita bene est extensibilis secundum longitudinem, non tamen secundum latitudinem & spissitudinem: quapropter cholerica complexio reddit hominem aptum ad magnam dimensionem longitudinis, non tamen ad magnam quantitatē latitudinis & spissitudinis, vnde cholerici vt in pluribus habent membra longa, & gracilia, & in corpore eorum maior est secundum suam proportionem dimensio longitudinis, quàm latitudinis & spissitudinis, & dico secundum suam proportionem, quia in omni homine (nisi sit error naturę) maior est dimensio longitudinis quàm latitudinis & spissitudinis. Sanguinea autem complexio est calida & humida correspōdens aeri, in qua plus est de humore calido & humido, quàm in alijs complexionibus; vnde patet, quòd in sanguinea complexione est materia mediocriter subtilis & humida, & ita bene extensibilis mediocriter & proportionaliter secundum omnem dimensionem; quapropter sanguinei vt in pluribus sunt mediocris quantitatis & bene proportionatę secundum omnem dimensionem. Phlegmatica autē complexio frigida est & humida correspōdens aquæ, in qua

Natura choleric orū quę nam sit.

Natura sanguinei qualis sit.

B dominatur humor frigidus & humidus, qui est grossus cum multa humiditate: vnde in phlegmatica complexione est materia bene extensibilis secundum omnem dimensionem, magis tamen secundum dimensionem latitudinis & spissitudinis, loquendo proportionaliter. Hinc phlegmatici vt in pluribus magni sunt secundū communem dimensionem, tamen in eis dimensio longitudinis non est tanta secundnm proportionem, sicut dimensio latitudinis & spissitudinis: exemplum habemus de hominibus habitātibus in partibus, quę vergunt ad septentrionem. Melancholica autem complexio est frigida & sicca correspondens terrę, in qua plus est de humore frigido & sicco, quàm in alijs complexionibus, ob hoc in melancholica complexione est materia grossa & sicca, & ita male extensibilis secundum omnem dimensionem, quam ob causam melancholici vt in pluribus sunt parui secundum omnem dimensionem habentes complexionem compactam secundum quandam similitudinem terrę. Ex his ergo apparet complexionem cholericam multo aptam esse ad quantitatem naturalem longitudinis, non tamen ad quantitatem longitudinis & spissitudinis. Sanguinea autem complexio bene apta est ad mediocrem quantitatem proportionatam secundum omnem dimensionem.

Phlegmatici sunt magni secundū communem dimensionem.

Melancholici efficiūtur parui.

C Phlegmatica vero cōplexio apta est etiam ad notabilem magnitudinem secundum omnem dimensionem, non tamen bene proportionatam, quia in eis maior est spissitudo, quàm exigat eorum longitudo secundum rectam proportionem. At melancholica complexio non est bene apta, nec ad magnam longitudinem, nec ad magnam latitudinem, nec ad magnam spissitudinem.

Tertio loco videndum est, quę complexio magis reddat hominem dispositum per se ad scientiam, & dico, quòd cholerici per se maxime sunt dispositi ad scientiam: deinde sanguinei, indispositi autem ad scientiam per se in respectu prædictorū sunt phlegmatici, & melancholici, magis tamen phlegmatici sunt indispositi ad scientiā per se quàm melancholici, & hoc sic persuaderi potest, duo sunt quę reddunt hominem indispositum ad scientiam per se; vel aggrauatio animę per corpus, vt scribitur in libro sapientię; corpus, quod corrumpitur, aggrauat animam; & etiam grossities spirituum, & magis eorum, quę sunt in medio cerebri vētriculo, & econtrario duo sunt, quæ reddunt hominem per se bene dispositum ad scientiam, scilicet parua aggrauatio animę per corpus, & subtilitas spirituum existentium in medio cerebri ventriculo: propterea dixit Constabulus in libro de differentia spiritus & animę, spiritus autem qui est in eo spatio, idest in ventriculo medio, est in hominibus diuersus, in quibusdam enim est subtilis & clarus, & hic erit rationalis & cogitans disponibilitatem & bonę cogitationis; in quibusdam enim erit econuersō, erit itaque talis hic amens, irrationalis, leuis, atque stultus; nunc autem ita est, quòd complexio cholerica cum sit tenuis & rara aggrauat animam minus quàm aliæ complexiones, ergo, &c.

Quæ cōplexio magis reddat hominem dispositum per se ad scientiam.

Quæ per se disponūt ad scientiam. Cap. 9.

D Cap. 3.

Preterea cum ad subtilitatem spiritus concurrat subtilis materia, tanquàm passiuum, & fortis calor tanquàm actiuum, & hęc duo magis sunt in complexione cholerica, quàm in alijs complexionibus, vt prędiximus: sequitur, quòd complexio cholerica, magis reddit hominem dispositum ad scientiam, quàm alię complexiones, & quia post complexionem cholericam minus aggrauatur anima à sanguinea complexione, quàm ab alijs complexionibus, propter hoc quòd in complexi one sanguinea est materia subtilior & calor maior, & ex consequenti subtiliores spiritus; ideo post complexionem cholericam complexio sanguinea magis reddit per se hominem dispositum ad scientiam: in phlegmaticis autē quamuis non sit materia per se grossa, sicut in melancholicis, tamen quia in phlegmaticis est humiditas multa, & grossa & talis

Complexio cholerica disponit ad scientiam.

talis humiditas hebetat calorem, ideo in phlegmaticis magis obtusus est calor, & hebetatus, A quàm in melancholicis, qui sunt sicci, & ideo quãuis in ratione materię magis essent dispositi ad scientiã melancholici, quàm phlegmatici, tamen ratione caloris est econuerso; & quia grossities spiritus magis dependet ex obtusione & hebetatione caloris generantis, quàm ex grossitie materię, de qua generatur, ideo omnibus computatis magis sunt indispositi per se ad scientiam phlegmatici, quàm melancholici.

Quæ complexio per accidens magis disponat ad scientiam. Quantum ad quartum propositum videndum est, quæ complexio reddat per accidens hominem magis dispositum ad scientiam, & dico iuxta doctrinam, quam tradunt medici periti, quòd illa est complexio melancholica, quia melancholica complexio reddit hominem cogitatiuum, hoc est inquisitiuum & frequentis & profundę cogitationis, & istę sunt quę multum valent ad acquisitionem scientię; quia profunda & inquisitiua cogitatio disponunt ad intelligentiam, vnde scripsit philosophus in libro de memo. & remini. meditationes memoriam in reminiscendo saluant, reddit etiam melancholica hominem solicitum, quod multum valet ad acquisitionem scientię, retrahit etiam melãcholica complexio à multis, quę impediunt scientiam sicut sunt lasciuia carnis & multę alię vanitates mundanę, propterea etiam Magnus Albertus 1. huius tract. explicando diuersitatem hominum in acquirendis scientijs dicebat, B quòd illi homines, quorum intellectus est immixtus & purus, & complexio est subtilis spiritus in calido & humido, itaquòd humidum & luminosum non constans per frigidum congelans, nec turbatur per calidum excessiuum, delectantur subtilibus studijs, vt metaphysicis & diuinis theologalibus; illi autem homines, quorum organum imaginationis est temperate siccum aptum ad bene sigillandum figuras, & siccum complexionale non pigritatur per frigidum congelans, bene proficiunt in mathematicis; illi vero quorum organum imaginationis est medullosum & purum, & spiritus sunt lucidi & non incrassati, nec inertes per frigidum congelans, hi delectantur studio rerum naturalium, & hæc cõplexio est phlegmatica declinans tamen ad sanguineã aliquantulum vel cholericam, illi autem, quorum congelati sunt spiritus & non bene clari propter frigus condensans, in nullo studio subtile proficiunt, & contentantur historijs, exemplis, rhetoricis, & quibusdam sensibus superficialibus, & hęc complexio est mere phlegmatica, quæ ex humido in nulla re subtili firmatur: complexio autem mere melancholica ex frigido crasso & terrestri nulli studio per inquisitionem C apta est, sed magis est receptiua reuelationum, & superiorum impetuum, vnde efficiuntur poetę naturales patientes diuinum furorem, & vaticinatores naturales.

Circa mediũ

Cap. 5.

Qui homines delectantur historijs.

Quoad quintum propositum ponendę sunt aliquę propositiones determinatiuę principalis quęsiti, & prima est. Omnes homines appetunt metaphysicam, sed non in propria forma, sed in alijs scientijs, quę non mouent appetitum hominis, nisi in virtute illius summæ sapientiæ: patet quandoquidem sicut in causis agentibus, ita in finalibus iudicandum est; sed causæ agentes inferiores siue medię agunt in virtute primę causæ, hinc videmus, quòd ignis, cum sit maxime actiuus inter omnia corporalia elementa, non agit nisi in virtute corporis cælestis; sic inferiores fines non mouent nisi in virtute vltimi finis, propterea aliæ scientię ab ista nostra metaphysica non mouent nisi in virtute huius, quia est vltimus finis seu felicitas ipsius hominis, quam ex viribus naturæ acquirere potest,

Omnes scientię mouẽt in virtute metaphysicæ.

Secunda propositio est, Magni secundum dimensionem longitudinis, & parui secundum alias duas dimensiones maxime vt in pluribus & per se sunt dispositi ad scientiam, patet D & hęc ex supradictis, quia cholerica complexio maxime disponit per se ad magnitudinem secundum longitudinem, & non secundum latitudinem, & spissitudinem.

Nani nõ sũt apti ad scientiam. Tertia propositio, Parui, vt sunt nani secundum omnem dimensionem, non sunt ita dispositi per se ad scientiam, sicut sunt magni secundum dimensionem longitudinis: hæc etiam manifesta est per se, quia supradiximus melancholicam complexionem reddere hominem per se indispositum ad scientiam.

Quarta propositio, Magni notabiliter secundum omnem dimensionem non sunt dispositi ad scientiam; hæc etiam patet ex supradictis. Quinta, mediocriter magni & bene proportionati secundum omnem dimensionem maxime sunt per se dispositi ad scientiam, & post illos, qui sunt magni secundum longitudinem, & non secundum quaslibet dimensiones: hęc etiam declarata est superius, Sexta propositio, mediocriter magni & improportionati secundum omnem dimensionem male sunt dispositi per se ad scientiam, sed peius illi, qui sunt notabiliter magni secundum omnem dimensionem. Ex his dilucidatur dictum Arist. 7. ethi. nec paruos vt in pluribus esse humiles, nec magnos vt in pluribus esse sapientes dicimus.

Cap. 14.

Postre-

A Postremo soluendę sunt difficultates, quę oriri possunt ex supradictis. Et prima est, quia cum vnumquodque feratur in suum finem naturaliter, & metaphysica sit finis naturalis ipsius hominis: igitur homo naturaliter appetit metaphysicam, prę sertim cum quilibet hominum naturaliter appetat esse sapientem; sed metaphysica est maxime sapientia, vt dixit Arist. 1. huius: igitur quilibet hominum naturaliter appetit metaphysicam. In prologo.

Sed facile soluitur hęc difficultas animaduertendo non omnes homines ponere sapientiam in metaphysica inueniri, quandoquidem multi sunt asserentes illos esse sapientes, qui sunt astuti in sagacitatibus secularibus, & tamen errant in apprehensione beatitudinis, cum dicat Auer. 1. physi. sapientes de necessitate oportere esse virtuosos in omnibus speciebus virtutum moralium, quæ sunt iustitia, tẽperantia, fortitudo, magnanimitas, liberalitas, veritas, fiducia, mansuetudo, & aliæ de virtutibus hominum; illi autem, qui asserunt se esse sapientes, & non sunt, spernunt metaphysicos, nec non & ludibrio ipsos habent, vocando eos philosophos, improbando eos nihil de mundo scire, quod certe verum est, quia, vt docet Euangelista Ioannes in canonica sua, omne, quod est in mundo, aut est concupiscentia carnis, aut concupi- In prologo. Quales sunt metaphysici. Epist. 1. c. 2.
B scentia vitę, aut superbia oculorũ; hæc autẽ omnia longe sunt (practice loquendo) à metaphysicis, qui non errant in apprehensione finis, nec in prosecutione sicuti sapientes huius mundi faciunt. Et ad illud quod dicebatur, quòd quilibet homo appetit naturaliter esse sapientem, igitur & metaphysicam, cum sit sapientia, & sic omnes homines debuissent esse metaphysici. Conceditur hoc esse verum, licet non omnes homines appetant eam in propria forma, sed in virtute, vt dictum est. Quales sunt sapientes huius mundi.

Secunda est dubitatio circa illud dictum superius, nempe complexionem sanguineam correspondere veri, hoc enim falsum videtur esse, quia in vere multæ generantur infirmitates, & tamen illa complexio sanguinea est nobilissima, quomodo igitur poterit veri correspondere?

Sed facile soluitur considerando infirmitates, quæ in vere sunt, generare propter temporis bonitatem, quia natura ipsa adiuuatur beneficio temporis ad expellendam malam materiam, quæ in corpore erat latens, & in illa repugnantia naturæ contra malam materiam sentitur afflictio, & prouenit infirmitas. Quare in vere generãtur infirmitates.

Tertia difficultas est propter illud, quod supradiximus complexionem melancholicam mi
C nime aptam esse ad magnitudinem corporalem secundum omnem dimentionem. Sed hoc dictum videtur esse falsum, quia aliquando reperiuntur multi melancholici cum corpore valde magno. Sed remouetur & hæc dubitatio considerando in corpore humano melancholicã esse aliquãdo valde magnã, & accidere ex magna abundantia materiæ, quando autẽ diximus complexionem melancholicam esse minus aptam ad magnitudinem corporalem, quàm alias complexiones, hoc intelligendum est supposita æqualitate materiæ, quia tantum de materia sanguinea magis est extensibile, quantum de materia melancholica. & sic dicimus etiam de materia cholerica, & phlegmatica, quòd quælibet illarum aptior est ad maiorem extensionem quàm materia melancholica, supponendo quòd non sit plus de materia melancholica, quàm de phlegmatica vel cholerica. Accidit etiam quandoque cholericos quantum ad complexionem naturalem fieri melancholicos accidenter propter nimiam adustionem cholerę, & ita inueniuntur magni secundum dimentionem longitudinis quandoque melancholici. Potest etiã contingere ꝙ aliqui habentes corpora sanguinea, vel phlegmatica, vel cholerica, habeant tamen materiam melancholicam in organis sensitiuarum interiorum, per quam in actibus Melancholici aliquando inueni untur longi.
D suis sic se habent, vt videntur quandoque ac si totius corporis complexio melancholica sit.

Quarta dubitatio circa illud, quòd dictum est cholericos magis esse dispositos per se ad scientiam, quàm sanguineos vel phlegmaticos, & tamen Arist. 2. de anima voluit molles carne esse aptos mente: nunc autem sanguinei & phlegmatici videntur habere carnes molliores, quàm cholerici, quia mollicies per naturam humida videtur esse, & complexiones istæ humidę sunt: complexio autem cholerica sicca est. Tex. 94.

Ad quam dubitationem respondentes dicimus in carne reperiri quandam molliciem aqueam, quæ quidem vt in pluribus est in carnibus mulierum & phlegmaticorum, & hoc non reddit hominem aptum ad scientiam. Datur etiam & alia mollicies in ipsa carne, quæ est aerea, & hęc reperitur in sanguineis; & ista reddit hominem aptum ad scientiam. Est & tertia mollicies aliquando in carne, quæ est ignea, & hęc est per naturam raritatis, quę reddit hominem aptissimum ad scientiam; & hęc propria reperitur in cholericis. Quæ mollicies carnis reddat homines aptos ad scientiam.

Quinta dubitatio accidit circa illud dictum; quòd melancholici nõ sunt per se bene dispositi ad scientiam, cum tamen videamus quosdam melancholicos esse subtilissimi ingenij. Ad quam dubitationem dicimus contingere quandoque melancholicos in omnibus alijs parti-

bus corporis habere in omnibus organis virium sensitiuarum interiorum complexionem similem, quam communiter habent cholerici & sanguinei in illis locis; nec mirum, quia accidit quandoque hominem vnius complexionis habere aliquod membrum complexionis diuersę, quòd etiam inueniantur melancholici subtilissimi ingenij, hoc sępius contingit per hoc, quòd cholerici fiunt melancholici accidenter propter adustionem cholerę, de istis autem non negamus cum sint multi apti ad scientiam, sed intelligimus hoc de melancholicis naturaliter, si non discordat complexio, quam habent in organis virium sensitiuarum interiorum ab illa corporis complexione, illi enim sunt minime apti per se ad scientiam. Ex his omnibus apparet manifeste (ni fallor) expositio & declaratio verborum Arist. in præsenti contextu, vbi iuxta interpretationem Alex. & omnium bonorum interpretum posuit differentias auditorum hominum, quibus inter se propter complexionem & consuetudinem differunt; nam qui sunt mathematicis assueti, hi dictorum demonstrationes mathematicas omnino, & exactas requirunt, aliter explicatas non admittunt, quibus autem per exempla discere mos est, ita docentibus delectantur, iam qui poematis gaudent, & in his ętatem consumpserunt disputantes ferre nequeunt, nisi poetam quempiam dictorum testem adhibuerint. Item quidam omnia accurate perquirunt. Sunt qui exactam perquisitionem abhorreant, vel quia laborant nec id cõsequi possunt, vel quia nimium accurate discutere hominis esse putant minutissima quæque ad calculos reuocantis. Patet etiã ex his, quæ diximus dilucidatio prępositi quæsiti, & qui de his exactius perscrutationẽ desiderat, legat S. Th. 1. 2. vbi de diuersis passionibus hominum disputat, & de diuersis cõplexionibus & consuetudinibus, quibus ad diuersa inclinantur.

A (margin) — B (margin)

Dilucidatio verborum Arist. de mente Alex.

q. 46. & infra.

Quoniam absurdum est simul scientiam, & modum scientiæ quærere, &c. Tex. 15.

Vtrum logica sit scientia.

C

Dilucidatio vndecima.

ERBA hæc ab omnibus fere expositoribus interpretantur, quòd per modum scientię intendit Arist. ipsam logicam, vnde S. Tho. asserit, non facile homo simul duo capere potest, sed dum duo respicit neutrum intueri potest, & propter hoc prius logicam, quam alias scientias addiscere tenetur, quia logica tradit communem modum procedendi in omnibus alijs scientijs. Idem etiam asserit Auer. exponendo pręsentem textum volens logicam esse vniuersalem omnibus scientijs, & malum est quęrere aliquã scientiam & modum secundum quem declaratur illa scientia, & ponit exemplum de illo, qui cum accessit ad infirmum statim propinauit ei medicinam, & postquam reuersus est in domum respexit librum, & mortuus est infirmus, vnde prius debet medicus addiscere medicinã, quàm intendat hominem medicari. Ex his ergo quæ & Arist. & S. Tho. & Auer. dicunt, clare accipere possumus logicam esse modum & artem sciendi, & si ita est, igitur non est scientia, quia modus & ars sciendi, scientia esse nequit, iure ergo quæritur à nobis de hac re, præsertim cũ sit antiqua disputatio inter philosophos, vnde Auicen. in principio suę dialecticæ statim aggreditur quæsitum hoc, quod in Arist. certe difficillimum est, quia scientia in doctrina peripatetica est solum de necessarijs & perpetuis, vt scribitur 1. post. sed logica non est huiusmodi, cum tractet tantummodo de syllogismo, & de alijs operationibus intellectus nostri, quæ omnia sunt contingentia & temporanea; igitur minime potest scientia nominari.

Egregiũ exẽplum de medico.

D

Cap. 1.

Tex. 5.

Boetius quoque super librũ Porphy. dubitauit de hac re, quia cũ logica sit de entibus rationis, quæ sunt entia diminuta & secundũ quid, & sciẽtia debet esse de ente simpliciter; nullo pacto videtur esse asserendũ ipsam esse scientiã. Sic etiam & Themist. 1. post. fuit anceps in quæsito hoc, videns logicam ipsam esse organum & instrumentum, quo alię scientiæ acquiruntur, & nihil determinate tractare; at scientia non organum aut instrumentum est, sed circa obiectum proprium & peculiare versatur: igitur cum oppositas conditiones habeat ad scientiam, nullo pacto est asserendum ipsam esse scientiam: propterea multi fuerunt ex logicis & philosophis,

Ens rationis est ens diminutum.

Cap. 14.

Logica est instrumẽtũ.

A sophis, qui hanc sententiam prosecuti sunt, existimando logicam non scientiam, sed artem & modum sciendi, & presertim cum expresse doceat Arist. 6. ethic. habitus intellectus esse quinque nempe sapientiam, intellectum, scientiam, & prudentiam, & artem; sed logica non est sapientia, non intellectus, non scientia, non prudentia; igitur erit ars, cuius proprium est dirigere operationes intellectus, & promptas ipsas reddere ad acquirendas alias scientias, sic etiã & Galen. in incitatorio ad artes videtur inter artes ipsas numerare. Cap. 3.

Extremam tamen sententiam multi tenuerunt volentes logicam nedum esse scientiam, sed perfectissimam inter omnes alias scientias, & hæc videtur esse sententia Stoicorum, vt apparet ex Alex. in initio 1. Topic. quia communiter quatuor conditiones scientię videntur conuenire, quarum prima est, vt ille qui habet scientiam, putet aliter esse non posse: secunda vt sit de subiecto scibili necessario & æterno: tertia vt addisci possit ex præcognitis: postremo vt sit & habeatur per demonstrationem: hę autem conditiones manifeste logicæ conueniunt, vt patet discurrenti per omnes. Prima enim conditio conuenit logicę, cum quilibet eam habens existimet aliter esse non posse, terminos, orationes, syllogismos, eorumq. species, nisi vt B in logica exprimuntur. Sic etiam & secunda conditio, ęterna enim sunt & immutabilia quę spectant ad naturam demonstrationis, definitionis, & specierum syllogismorum. Tertia conditio patet longo progressu ex 1. lib. post. vbi nedum exprimitur logicam esse ex præcognitis, sed etiam enucleantur quę sunt illi præcognita. Vltimã etiam conditionẽ, quòd in logica fiant demonstrationes, ostendit Auer. 1. poste. vbi dicit locum istum non esse persuasiuum, sed demonstratiuum, & Arist. eodem lib. cum multa probasset ex communibus asserit ea se velle probare analytice, idest demonstratiue, vt Philoponus exponit: 2. quoque poster. docebat Auer. in logica esse demonstrationes; nec obstat (dicebat) quòd demonstrationis non est demonstratio, quia sicut ex Alex. accipimus 1. topic. definitionis potest esse definitio, sic etiam & demonstrationis potest esse demonstratio. Et confirmatur hęc sententia, quia logica non est fides, neque opinio; igitur erit scientia; patet antecedens, quia logicus non credit sua alicui, neque opinatur ita esse; ergo perfecte ille cognoscit; sic sequitur esse scientiam. Opinio Stoicorum de logica. Tex. 2. Commẽ. 43. Tex. 36. Commẽ. 36. Cap. 4.

Pro indagatione veritatis oportet vt procedamus eo modo, quo Arist. docuit 1. poste. & 1. physi. media via relinquendo extrema, vnde disputans ibi cum antiquis de rebus scibilibus C dixit esse aliquos; qui dicebant omnium esse scientiam, aliquos vero nullius rei fore scientiam, de physicis quoque voluerunt nonnulli omnia generari & corrumpi, alij ex toto negabant generationem & corruptionem, sed Arist. media via incessit dissoluendo vtrumque quæsitum. Ad primum dixit aliquorum esse scientiam nempe conclusionum, aliquorum vero non, vt puta principiorum, quæ non sciuntur, sed intelliguntur. Secundum etiam quęsitum dissoluens dixit quædam esse æterna, quędam vero generari & corrumpi. Sed vt manifestior appareat nobis hæc veritas, sciendum est duo esse nomina huius rei, de qua disputamus. primum dicitur dialectica, quant Cicero interpretatus est disceptatricem 3. lib. de finibus. & Quintil. lib. 2. vertit disputatricem. Alexander vero lib. 1. topic. dixit dialecticam significare idem quod disserere, idest vti ratione, quæ posita est in interrogando & respondendo, & sic etiam Plato in Alcibiade dixit dialecticum esse vtentem ratione, & propterea Stoici solum dialecticum sapientem appellabant, vt habetur ex Diogene in vita Zenonis Stoici, quia solus ipse vtitur ratione, & propterea perfectissimam scientiam esse dialecticam volebant. Arist. 1. topic. definiens ipsam dialecticam, vt notat Ammonius in pręfactione prædicamentorum dixit, quòd D est methodus, qua de omni proposito problemate probabiliter disputare possumus, & 1. elen. dixit dialecticam non versari circa determinatum genus, sed circa omnes res, ac proinde probare vtranque partem contradictionis, & 1. poste. nec non & 4. huius aiebat, circa idem genus versari dialecticum, sophisticum, & philosophum; sed dialecticus probabiliter, sophisticus apparenter, philosophus vero scientifice, vnde concludendo dicimus hoc nomen, dialectica, vniuersaliter pro tota arte vsurpari, & hęc est communis sententia latinorum, quia dialegeste apud Platonem significat vti ratione, & hoc conuenit omnibus partibus logicæ; & propterea tota logica hoc nomine, dialectica, vocari poterit, quia pars logicę, quę dialectica vocatur, est amplior ceteris partibus logicæ, & ideo transtulerũt nomen huius partis ad totam facultatem. Tex 6. Media via est incedendum. Cap. 12. Cap. 1. Cap. 1. Cap. 11. Tex. 34. Tex. 5. Diuersitas inter artifices. Tota logica potest dialectica vocari.

Sed descendendum est modo ad declarandum aliud nomen istius facultatis, quare dicatur logica, vt sępius Arist. in libris suis appellat rationes logicas & logice agere; sic etiam Alexander in initio priorum: Simplicius in initio prædicam. & Cicero 1. libro de finibus, & Plato in dialogo Theages asserit, quòd hoc nomen, logos, tria significare videtur: primo idolum mentis expressum voce, idest sermonem: secundo discursum per elementa in totum, idest argumen ta- Logos tria significat.

gumen ta-

gumentationem. tertio definitionem, ſic etiam apud Ariſt. logos ſignificat ſermonem, tam in- A
ternum, quàm externum, de quo duplici ſermone mentionem fecit Galen. in exortatorio ad
ſcientias, aſſerens logicam ſermocinalem verſari circa ſermonem internum per ſe, externum
autem per accidens, tanquàm ſignum interni; logos etiam ſi ſignificabit argumentationem
tunc dicetur totam occupari circa argumentationem, vel ſaltem maximam partem, ſin autem
logos ſignificabit definitionem, vt videtur apud Ariſt. in ante prędicam. ponentem definitio-
nem vniuocorum, ęquiuocorum, & aliorum, tunc logica dicitur à definitione, non quòd ſo-
lum de ea diſputet, ſed tanquam à nobiliſsima parte & inſtrumento; ſi etiam logos rationem
Quare logica dicitur rationalis. ſignificabit ideſt mentem, tunc dicitur rationalis, vt in initio perhier. exponit S. Tho. non ꝙ
ſit in ratione, vel à ratione proficiſcatur, ſed ꝙ dirigat actionem mentis, & quia verſatur cir-
ca ens rationis.

Secundo notandum eſt apud Ariſt. & eius interpretes varia ſignificatione rationes logicas
reperiri: primo rationes logicę dicuntur illę, quę procedunt ex probabilibus & com-
Cap. 6. munibus, vt indicat Ariſt. 2. de gener. ſic etiam dixit 8. phyſicorum logice agere, ideſt pro-
Tex. 70. babiliter, vt Simplicius & Auerro. ibi interpretantur. Secundo rationes logicæ dicun- B
Tex. 40. tur, quę in vtranque partem affirmantur, vt rationes quibus probantur principia eſſe contra-
Tex. 50. ria & plura 1. phyſico. & etiam in 3. vbi diſputatur de actione & paſsione, an ſint idem mo-
Tex. 19. tus vel diuerſus. Tertio dicuntur logicæ rationes, quæ ſunt veriſimiles non in re, ſed in ratio-
ne, vt rationes Zenonis, quibus probabat motum non eſſe, vt eſt videre apud Simplicium 3.
Comm. 19. phyſi. Quarto rationes logicę dicuntur quæ procedunt ex falſis & ex propoſitionibus non
Commen. 4. conuenientibus, vt 12. huius docet Alex. Quinto dicuntur rationes logicę, quæ conſtant ex
Comm. 35. terminis logicis, vt ſcripſit Auer. 12. huius, & hę ſunt vere logicę rationes.

Cap. 5. Tertio ſciendum eſt, vt ſcripſit etiam Auer. 1. prior. logicam duplicem eſſe, naturalem & ar-
Cap. 8. tificialem; naturalem eam voluit Ariſt. 1. elencho. qua idiotę ſyllogizant ſine arte, & natura-
liter, quia cum habeant quandam potentiam eis inſitam, per illam diſcurrere poſſunt de noto
ad ignotum, logica vero artificialis illa eſt, qua artificialiter homines recta ratione & ſine er-
rore per extrinſecum principium ſyllogizant, quia ars eſt principium extrinſecum, ſicut natu
Logica naturalis & artificialis quomodo differant. ra intrinſecum, & propterea tripliciter differunt logica naturalis, & artificialis. Primo quia ha-
bens logicam naturalem ex principio innato & intrinſeco ſyllogizat, habens vero logicam C
artificialem per principium extrinſecum dicitur ſyllogizare. Secundo habens logicam natu-
ralem non poteſt certe & ſine errore ſyllogizare, quia non ex pręcognitione finis, habens vero
artificialem hæc omnia operatur. Tertio habens logicam naturalem, ſi errat non poteſt ſe ip-
ſum ab errore corrigere; ſed habens logicam artificialem cum errat, poterit ſe ipſum quàm
primum corrigere, quia ex cognitione artis & regulę operatur: hinc ſequitur neceſſario lo-
gicam Ariſt. neque eſſe pręciſe naturalem, neque artificialem, ſed mixtam & compoſitam ex
Cap. 1. vtraque, quia non poteſt eſſe artificiale ſine naturali, vt colligitur ex Ariſt. 2. ethic. vbi dixit,
quòd non poſſumus aliquid agere artificialiter, niſi habeamus potentiam naturalem: ergo lo-
gica ipſa artificialis ad hoc vt ſit completa, neceſſario requiritur vt exordium ſumat à natura-
Commen. 2. li, & ſequatur naturam ipſam, quandoquidem Auer. 1. cæli dixit, quòd leges artis tunc bonæ
ſunt quando imitantur naturam, & propterea arguit Galenum, quòd non detur quarta figu-
ra, quia non inſequitur modum naturę.

Lect. 4. Quarto notandum eſt, vt docuit S. Tho. 4. metaphyſi. logicam iſtam diſtingui & ſecari in
Logica eſt duplex vtens & docens. duas partes, non realiter diſtinctas, ſed tantum ſm rationem in logicam vtentem, & docen- D
tem, logica enim docens illa eſt, quæ docet nos prędicabilia prędicamenta propoſitiones, ex
quibus conficiũtur ſyllogiſmi prioriſtici, poſterioriſtici, topici, & ſophiſtici: logica vero vtens
eſt qua vtimur in alijs ſcientijs ad diffiniendum, demonſtrandum, arguendum probabiliter
atque ſophiſtice; hanc etiam diſtinctionem ſecutus eſt Scotus in quæſtionibus ſuis ſuper Por-
Quæſt. 3. phy. & poteſt colligi ab Ariſt. 1. topic. & Clarius ab Auer. in paraphraſi, vbi habetur, quòd lo-
Cap. 2. gica completur duabus rebus cognitione & vſu rerum cognitarum.

Sed hanc diſtinctionem quidam neoterici nituntur labefactare aſſerentes S. Tho. errare,
quia logica non vtitur inſtrumentis ſciendi, nec etiam vti poteſt, ſed potius alię ſcientiæ & ar-
tes vtuntur logica, propterea nõ debet dici logica vtens, ſed potius vſitata, & hoc voluit Auer.
in ephito. metaphy. huius libri, vbi dicit, quòd logica vſitatur in ſcientijs & actibus duobus
modis. Primo vt eſt methodus quædam ſeu inſtrumentum dirigens intellectum, vt poſsit ſe-
cernere verum à falſo, & hic modus eſt proprius ipſi logicę. Secundo artes & ſcientię vtuntur
logica quatenus accipiunt declarata ab ipſo logico: ecce quomodo logica non debet dici vtẽs:
male ergo S. Tho. vſus eſt hac diſtinctione.

Sed

A Sed pace istorum dixerim, videntur facere vim in vocabulis attendendo ad voces relinquendo res ipsas, existimando etiam logicam docentem & vtentem esse habitus realiter distinctos, quod tamen falsum est; quia est vnus & idem habitus secundum diuersas considerationes docens & vtens dictus, sicuti vnus & idem malleus est quem docet facere faber ferrarius, & quo vtitur fabricator, & illud vocabulum vtens sumendum est passiue & non actiue, vt dicamus logicam vtentem, idest exercitam, qua tractatores aliarum scientiarum vtuntur: sic etiam syllogismus declaratus in libro poster. vt instrumentum demonstrandi est, quo vtitur physicus ad demonstrandas passiones de suo subiecto: est ergo solida distinctio posita à S. Tho. subtiliter intellecta, & nullo pacto reprehendenda. Defenditur S. Tho. contra neotericos.

Istis sic stantibus, pono modo aliquas conclusiones, quarum prima est. Logica siue docens siue vtens seu vsitata & exercita non est proprie & perfecte ars; quia omnis ars propria & perfecta est vel actiua vel factiua, vt docuit Arist. 6. ethico. sed logica neque est actiua neque factiua: igitur non est proprie ars; minor probatur, quia logica non est moralis, neque docet regulas operandi circa exteriorem materiam, ergo &c. Deinde ars propria est eorum, quorum prin- Cap. 10. Logica non est ars.
B cipium est in voluntate, vt in eod. lib. 6. ethic. patet; sed principium eorum, quæ tractantur in logica est intellectus, vt ponit Arist. 4. huius: ex his patet logicam non esse proprie artem, ex qua conclusione sequitur non esse simpliciter necessarium ipsam antecedere omnes alias scientias ordine doctrinæ, quia necessarium simpliciter est illud, sine quo aliquid esse non potest, vt patet 5. huius: sed multę scientię possunt haberi sine logica, immo fere tota geometria & arithmetica addisci possunt sine logica, & de Hippocrate dicitur, quòd perfecte sciuit medicinam, & tamen nihil sciuit de logica, ideo dicitur antecedere omnes alias scientias ordine doctrinę ex suppositione finis, sine quo nō potest haberi perfecte ille finis; sine enim logica quis non perfecte potest syllogizare & scire conclusiones aliarum scientiarum facile & prompte sine errore. Cap. 5. Tex. 26. Tex. 6. Hippocrates sine logica didicit medicinam.

Secunda conclusio est, Logica dicitur esse facultas organorum seu instrumentorum deseruientium omnibus artibus & scientijs, probatur ex Arist. 1. topic. & ex Auer. in epito. logical. vbi habetur, quòd artes logicales sunt scientijs & artibus auxiliantes, idest docent instrumenta deseruientia artibus & scientijs; propterea consumata cognitio huius facultatis non ha- Cap. 9.
C betur nisi per doctrinam à magistris vel propria inuentione, quæ magno errandi periculo & Longo labore fit.

Tertia conclusio, Logica docens habet rationem scientię, sed non perfecte; probatur, quia perfecta scietia est circa ens reale, logica autem est circa ens rationis: ergo, &c. & licet generet certum habitum & euidentem rei necessarię per suam causam logicalem, & tradantur conclusiones, tamen non eo modo quo in physica, aut geometria, & metaphysica, propterea dico, quòd licet vocetur scientia, non tamen habet perfectam rationem scientiæ, & hoc diserte voluit Scotus 1. senten. vbi docet scientiam stricte sumptam quatuor debere includere; nempe quòd sit cognitio certa, hoc est absque deceptione & dubitatione: de cognito necessario; causata à causa euidente, intellectui applicata ad cognitum per discursum syllogisticum, & hæc apparent ex definitione scire 1. poster. quæ omnia considerans Caietanus in 1. p. S. Tho. docuit theologiam non habere perfectam rationem scientiæ, sic etiam dico de logica; & quia scientia imperfecta non est extra latitudinem scientię; propterea grauissimi auctores dixerunt logicam esse scientiam, alij vero negarunt, quia potest vtraque pars substineri. Logica docens est scientia. In prolog. q. 3. Laudat Scotus. Tex. 5. q. 1. art. 2. Theologia est scientia.

D Et si dicis, quòd est perfecta scientia rationalis, licet non realis, & sic etiam dicitur perfecta ars, vt videtur scribere Auer. 2. physi. vbi loquens de Arist. dixit, quòd fuit inuentor harum trium artium nempe logicæ, scientię diuinę, ac naturalis scientię, easque ipse perfecit. Respondemus scientiam rationalem non esse proprie & perfecte scientiam, aliter grammatica, rhetorica, & poetica essent verę scientiæ, sed communiter & largo vocabulo appellantur scientiæ, & hoc pacto Arist. in antepręedicam. vocauit grammaticam scientiam, quando dixit, quòd scientia est in subiecto vt in anima, & de subiecto dicitur vt de grammatica; sic etiam & Auer. largo vocabulo locutus est de artibus, sed pressius loquendo & proprie, neque logica est scientia, cum deficiat sibi aliqua conditio perfectę scientię, prętertim cum in ea non sint verę & proprię causę in essendo & causando, per quas fiat demonstratio simpliciter, dans esse & causam; patet ergo, quòd neque physica neque metaphysica sunt verę & proprię artes, neque logica vere & proprie scientia. In prologo. Cap. 2. Grammatica est scientia.

Ex istis sequitur error quorundam neotericorum, qui affirmant logicam docentem esse vere & proprie scientiam, moti hoc argumento, logica est habitus generans assensum necessariū & euidentem per demonstrationem: igitur logica est vere & proprie scientia, consequentia patet, an- Error Neotericorum.

Syllogismus demonstratiuus generat scientiam. tet, antecedens ita probant, logica demonstrat euidenter, quòd syllogismus demonstratiuus generat scientiam, & quòd syllogismus dialecticus procedens ex probabilibus generat opinionem, & quòd syllogismus sophisticus procedens ex apparentibus fallit apparenter, tamen necessaria & euidens conclusio est, quòd syllogismus dialecticus faciat opinionem, & quòd sophisticus faciat apparentiam, quàm ꝙ demonstratiuus generet scientiam, & sic logica quoad omnes suas partes erit scientia, quia pari lance demonstrat Arist. in libris topic. quando valeat argumentatio à genere ad species, & à toto ad partes, & per alios locos topicos, & quòd in prędicamentis substantia non posşit esse in subiecto, & in libris perihier. demonstrat alteram partem contradictionis esse veram, alteram vero falsam, & sic discurrendo per omnes libros logicales Arist. apparet manifeste logicam esse sciētiam, loquendo de logica docente, quia logica vtens seu vsitata clarum est quòd non est scientia. A

Tex. 1. Sed allucinantur isti sic dicentes, cum expresse aduersentur Arist. 4. huius asserenti, quòd est scientia quędam, quę speculatur ens prout ens est, ceteræ autem partem entis, & omnes fere interpretes interpretantur, quòd metaphysica speculatur ens vt ens est, aliæ autem scientiæ, quę accipiunt partem entis, sunt mathematicę & naturales: cum ergo logica neque sit metaphysica neque mathematica, aut naturalis: sequitur, quòd excludatur à collegio scientiarum. B

Tex. 2. Sic etiam & 6. huius dicit tres esse scientias speculatiuas, philosophiam, mathematicam, & naturalem, & nullam mentionem facit de logica, sequitur ipsam non esse vere & proprie scientiam, & hoc voluerunt Alexāder, & Philopo. 1. prior. argumentū istorum nil aliud concludere, nisi logicam esse scientiam imperfectam: ex consequenti esse infra latitudinem sciētiarum, quia perfectum animal & imperfectum sunt sub eodem genere.

Soluūtur rationes ad vtrāque partem. Vnde cum posşit vtraque pars sustineri facile soluuntur rationes vtriusque partis, & prima, quæ fundatur in pręsenti litera, quòd logica sit modus sciendi. Aliqui enim interpretantur ipsam logicam artificialem, quę prius non necesşitate simpliciter, sed ex suppositione finis addiscenda venit, & deinde scientiæ particulares; quare est absurdum, vt simul addiscatur modus sciendi, qui est logica, & aliæ scientiæ particulares, idcirco non est simul vtrunque quærere, & per modum sciendi non intelligit philosophus logicam docentem, quia hæc est scientia imperfecta, vt dictum est, & si fiat vis in verbo, ipse etiam modus sciendi, cum sit via ad acquirendas alias scientias, non est extra rationem scientiæ, sicuti generatio, quæ est via ad naturam, non est extra latitudinem naturæ, vt docuit philosophus 2. physi. via ad naturam est natura, sic etiam via ad scientiam est scientia. C

Tex. 14.

Aliqui autem per modum sciendi non intelligunt logicam, sed modum procedendi in diuersis scientijs, & sic prius debet addisci hic modus procedendi, quàm scientia ipsa. Nos autem sequimur hic primam expositionem, quę est S. Tho. & Auer.

Soluitur etiam ratio, quæ sumitur ex Auicenna, quòd logica est de necessarijs & perpetuis modo suo, sed non eo pacto, quo physica, & mathematica, & metaphysica, & sic non erit presşius scientia. Soluitur & tertia ratio desumpta ex Boetio, quòd cum logica non sit de ente simpliciter, sic non erit etiam scientia simpliciter. Soluitur & quarta, quæ sumitur ex Themi. quòd logica est facultas organorum & non ipsum organum, & deinde, quòd logica vtens non erit sic scientia sicuti docens. Soluitur & quinta recentiorum, qui dicebant logicam non esse habitum intellectus: sed falsum est hoc, quia spectat ad genus scientiarum, vt dictum est supra.

Logica est habit⁹ intellectus.

Soluuntur etiam alię rationes contrarię & prima Alex. quia non habet veras & proprias conditiones scientię, licet aliquas. Soluitur & secunda Auer. quia largo vocabulo sumpsit locum demonstratiuum & analyticum. Soluitur & tertia concedendo logicam non esse opinionem, neque fidem, sed scientiam imperfectam, & sic omnes alię rationes, quę adduci posşunt ex vtraque parte ex his, quę diximus facile solui posşunt, applicando ad diuersa. D

Prædicamenta primo intētionaliter spectant ad metaphysicum, secūdo vero intētionaliter ad logicum. Essent hic pertractandæ multæ aliæ difficultates pertinentes ad logicum negotium, pręsertim illa, quæ à iunioribus latius disputatur: quis nam sit primus liber in logica facultate addiscendus; an libet periher. vel liber prędicamentorum: sed quia hoc esset potius logicam docere, quàm metaphysicam: propterea iure ipsam relinquendam existimaui, & tanto magis quia in principio prędicamentorum difficultatem istam fusius disputauimus: scimus enim prædicamenta, vt sunt species entis, primo intentionaliter à primo philosopho considerari; vt vero continent genera, species, differentias, propria, & accidentia, & secundo intentionaliter pertinere ad ipsum logicum.

Acribo-

A *Acribologia vero mathematica non est omnibus expetenda, &c. Tex. 16.*

An demonstratio sufficienter diuidatur in demonstrationem quia, & propter quid.

Dilucidatio duodecima.

RÆSENS quæsitũ mouetur hic propter verba Auer. dicẽtis demonstrationes mathematicas esse in primo ordine certitudinis; naturales vero demonstrationes insequi eas in hoc, quia certitudo diuersatur in eadem scientia, v.g. secundum demonstrationem simpliciter & secundum demonstrationem quia: quibus verbis innuere videtur tantum esse duo genera demon-
B strationis, nempe simpliciter, & quia; quæ sententia est conformis Arist. 1. Cap. 5.
poster. vbi distingnit demõstrationem omnem, esse vel per causam, vel per effectum; si per causam illa erit demonstratio simpliciter, si per effectum erit demonstratio quia, quam etiam sententiam implicite videtur tangere S. Tho. in expositione huius literæ, vbi interpretatur acribologiam, idest diligentem & certam rationem non debere inquiri in
omnibus rebus, sed in aliquibus, vtputa in mathematicis, hæc autem certa ratio est demon- Acribologia quid sit.
stratio propter quid, quia in scientijs naturalibus vt in pluribus vtimur demonstratione quia.

Oppositum tamen huius doctrinæ docuit Auer. 1. phy. vbi dixit modos doctrinarum esse In prologo.
tria genera demonstrationum nempe signorum, seu quod est, nec non & demonstrationum propter quid, & postremo demonstrationum absolutarum vel simpliciter, & quod in scientia naturali fiunt demonstrationes signorum, & propter quid, raro autem fiunt demonstrationes
absolute & simpliciter, quia hæc reseruantur in mathematicis. Idem etiam docuit 2. physi. vbi Comm. 22.
digreditur contra Auicen. de quo asserit ipsum peccasse peccato maximo, quia cum in posterioribus audisset, quòd nullus artifex demonstrat causas sui subiecti, existimauit hoc esse im-
C possibile in tribus modis demonstrationum, scilicet in demonstratione simpliciter, & in demonstratione quia, & in demonstratione propter quid; & non est ita, hoc enim non est impossibile nisi in demonstratione simpliciter & in demonstratione propter quid; in demonstratio-
ne autem quia, non est impossibile, sicut fecit Arist. in demonstratione primę materiæ, & pri- Prima materia & prim' motor qua specie demõstrationis cognoscuntur.
mi motoris. Ex his ergo apparet contradictio manifesta, ob hoc non erit inutile inquirere veritatem huius negotij, vbi duo manifestabimus: Primum enucleabimus quid sit demonstratio simpliciter, quid demonstratio propter quid, & demum demonstratio quia. Secundo respondebimus ad contradictionem, demonstrationem simpliciter, volunt nonnulli expositores Auer. idem esse quòd demonstratio vniuersaliter, quia omne quæsitum absoluit vniuersale, quod haberi potest scilicet esse & propter quid, omne enim, quod sciri potest de re est quæsitum esse, & causæ, quia scientia simpliciter per hoc genus demonstrationis acquiritur.

Alij autem Auerroistæ aliter dicunt, quare ista demonstratio dicatur simpliciter. pro quo
notandum est, qnòd 1. elencho. simpliciter dicitur, quòd sine conditione temporis, vel loci, Cap. 5.
vel subiecti est tale, vt simpliciter album omni loco, omni tempore respectu vniuscuiusque
D albi, sine aliqua cõditione temporis, & loci, vel subiecti, album dicitur, vt exposuimus 1. huius Dilucid. 1.
multiplicitatem huius termini simpliciter, vnde oppositum eius est secũdum quid, idest cum conditione particulari tali, vt ethiops est albus non simpliciter, sed cum conditione particulari subiecti, scilicet secundum dentes; ergo albus non simpliciter ille est, qui cum aliqua conditione albus vocatur.

Secundo est animaduertendum, quòd primum analogum est illud, quod absolnte & sine
conditione est, & nominatur tale, vt scribitur in 7. huius, quòd substantia dicitur prima pars Tex. 2.
entis, & est ens absolute & simpliciter sine aliqua conditione. Aliud analogum, seu alia species analogi, non simpliciter & absolute dicitur tale, sed cum aliqua cõditione, sicuti accidens
non dicitur ens simpliciter, sed ens secundum quid, vt patet 7. huius, ex quo sequitur, quòd Tex. 2.
demonstratio simpliciter ita vocatur à suo fine, quia generat scientiam simpliciter, ad differentiam aliarum demonstrationum, quæ non generant scientiam simpliciter. Vel aliter dicamus
secundum The. 1. poster. quòd demonstratio dicitur simpliciter, quia scientia genita per eam Cap. 44.
est simpliciter perfecta, cum insequatur ordinem naturæ, vnde 1. physi. illa dicuntur notiora Tex. 2.
simpliciter, quæ sunt nota naturaliter, & apud naturam res est propter causam; demonstratio

ergo sim-

ergo simpliciter est quæ facit scire causam naturaliter, quia insequitur opus naturę, & facit A
scire rem sicut est apud naturam,& non apud nostrum modum cogitandi, & aliquando luci-
Cap. 3. disimus Themist. 2. poste. appellauit eam demonstrationem potissimam, & perfectissimam,
& absolutam, quia certificat nos ab omni quęsito. Dicitur etiã hęc demõstratio propria, quia
facit propriam speciem scientię. Dicitur etiam demonstratio causę & esse, seu causæ & inuen-
Commẽ. 11. tionis secundum translationem arabicam. Dicitur etiam potentia definitio 1. poster. quia mu-
tata forma & ordine eius, fit definitio; vnde sic definiri potest, demõstratio simpliciter est de-
monstratio, in qua medium est causa iu essendo; ponitur demonstratio loco generis, ponitur
medium est causa, &c. vt differat à demonstratione quia, vnde in hac demonstratione simul
ostẽditur prędicatũ inesse subiecto, & quare inest, & propterea vocatur demonstratio causæ &
esse, quia & si audierim triangulũ, nesciam tamen adhuc an habeat tres, &c. propterea demon
stratur mihi, quia figura rectilinea habens angulum extrinsecum, &c. ex hoc simul acquiro
scientiam, quòd triangulus habet tres & causam eius, quia prius erat mihi ignotum esse rei,
& causa, & postmodum innotescit vtrunque per ipsam demonstrationem, vt exemplum cla-
rius sit apud uos: si aliquis ignoret hominem esse risibilem, & propter quid sit risibilis, vta- B
tur hac demonstratione, quia omne rationale est risibile, homo est rationalis: ergo risibi-
lis, per hanc demonstrationem ego scio, quòd homo est risibilis & causam propter quam
ita dicitur.

Demõstratio propter quid declaratur. Cap. 25.

Veniamus modo ad declarandam secundam speciem demonstrationis, quæ est propter
quid, vbi sciendum, quòd ista demonstratio ita dicitur, vt scribit Auer. 2. poster. propter pro-
prium finem, quia quæsitum, quod finaliter notificat, est tantum causa propter quid est effe-
ctus, & non esse eius. Nominatur demonstratio dans causam, & etiam cur sit, & quamobrem
sit, & vnde nam sit, nominatione facta à fine, quia solum notificat cur est res, & quam ob cau-
sam est res, & à qua causa sit. Verum quia potest comparari hæc demonstratio causę ad demon
strationem quia, & tunc tam demonstratio simpliciter, quàm hæc demonstratio propter quid
dicuntur demonstrationes causę: si vero hęc demonstratio propter quid comparetur demon-
strationi simpliciter, tunc temporis dicitur demonstratio causę tantum; demonstratio autem
simpliciter dicitur demonstratio causæ & esse. Et nota quòd medium huius demonstratio-
nis aliquando est notum prima notitia, quę habetur vel sensu vel inductione sensata, aliquan- C
do autem est notum secunda notitia, quæ habetur per syllogismum, & hoc ponitur ad diffe-
rentiam demonstrationis simpliciter, cuius medium semper debet esse notum prima notitia,
& nunquàm ignotum.

Sed quæres de hoc exemplum; dico qnod clarius dari non potest nisi hoc: esse illumina-
tionis hodiernæ est notum ad sensum, & solum est ignotum propter quid, istud propter quid
non potest demonstrari nisi demonstratione causę tantum, quia ista est, quę notificat propter
quid solum, & non nisi ex causa sua, idest ex pręsentia solis: sol ergo pręsens est causa propter
quid illuminationis hodiernæ: sol præsens medinm in hac demonstratione propter quid est
notum prima uotitia, quia patet ad sensum, & non per syllogismum vel uotionem sensatam,

Exemplum egregium ad ostẽdendum demõstrationẽ pp quid.

quæ faciunt secundam notitiam. Secundum exemplum etiam dari potest de hoc negotio,
generationem esse est notum, & non quæritur esse, sed propter quid, quare demonstratur de-
monstratione causæ tantum ex causa sua propria, idest materia prima, hoc modo, materia est,
ergo generatio est, hæc est causa propter quam generatio est, quemadmodum si quis videat
lunam eclipsari, & ignorat causam, & demonstretur sibi, quòd luna ideo eclipsatur, propterea D
quia interponitur terra inter ipsam & solem: hæc ergo proprie dicitur demonstratio propter
quid, vnde si quis definitionem huius habere desideret: dicat demonstratio propter quid illa
est, in qua notificatur propter quid sit effectus, non autem esse eius, per quam notificatio-
nem differt demonstratio propter quid à demonstratione simpliciter, & à demonstratio-
ne quia.

Quæ sit demonstratio quia est.

Tertia species demonstrationis est demonstratio quia, quam vocant Auerroistæ viam in-
natam, hoc est naturalem, quia illa, quę non oriuntur naturaliter, sunt illa, quæ procedunt ex
effectibus & accidentibus, quę sunt notiora nobis via naturali, propterea vocant eam viam
Commẽ. 95. innatam, vt patet 1. poster. apud Auer. Vocatur etiam demõstratio à non causa, quia medium
in ea est effectus. Appellatur adhuc demonstratio quia, ex nominatione facta à fine, quando-
quidem quod finaliter intendit demonstrare est quæsitum quia. Nominatur & syllogismus à
Commẽ. 24. posteriori nominatione facta à medio, qnod est effectus, vt docuit Auerr. 1. poster. Themist.
appellauit ipsam demonstrationem signi, quia signum est illud, quo posito res est, futura erit,
& posita fuit, & hoc signum est duplex, alterum conuertibile & necessarium, & hoc facit de-
monstra-

A monſtrationem quia;alterum non conuertibile neque neceſſarium, & tale facit coniecturam topicam vel poeticam,vt docuit ipſe Themiſt. 1.poſter.Nominatur adhuc demonſtratio ſigni nominatione facta à medio,quia in demonſtratione quia,eſt effectus vel accidens; effectus autem eſt ſignum neceſſarium eſſe cauſæ; patet 1.poſter. Vocatur & demonſtratio eſſendi tantum nominatione facta à fine,quia notificat quæſitum hoc ſolummodo,ſcilicet eſſe cauſæ. Dicitur quoque demonſtratio an ſit, & an cauſa ſit nominatione etiam facta à fine, quia finaliter hoc demonſtrat,an res vel cauſa ſit, & non aliud. Vocatur adhuc demonſtratio non ſimpliciter nominatione facta à medio, quia medium, quod eſt effectus,eſt tantum nobis notum & non ſimpliciter ideſt ſecundum naturam. Dicitur etiam demonſtratio euidentiæ, quia medium eſt euidens,euidens autem illud eſt,quod eſt ſenſatum, notum, & certum; hoc autem eſt effectus vel accidens ſenſatum, & quia hoc eſt medium in iſta demonſtratione, propterea dicitur demonſtratio euidentiæ. Sed quæres tu definitionem huius demonſtrationis quæ nam ſit. Reſpondetur quòd multiplex definitio dari poteſt,ſed illa, quę communiter datur,eſt hæc: demonſtratio quia, eſt demonſtratio per effectum, vt quando demonſtratur, quòd ſtellæ fixæ
B ſunt remotæ,quia ſcintillant,vel mulier habet lac in mammillis; igitur peperit,hæc enim procedit ab effectu ad cauſam & eſt eius propria definitio ſeu deſcriptio. Cap.4. Tex.95. Demonſtratio quia eſt multis modis declarat.

Quantum ad ſecundum, quod fuit propoſitum dicimus facile poſſe cõcordari dicta Auer. in diuerſis locis ſuæ doctrinæ,& quòd non repugnent intentioni Ariſt. 1.poſter.quia de facto ipſa demonſtratio ſecundum decreta Ariſt. diuiditur in duo membra, in demonſtrationem quia,& in demonſtrationem propter quid. Auer. deinde ſubdiuidit hoc ſecũdum membrum, ſcilicet demonſtrationem propter quid in duo alia membra,aſſerens hanc demonſtrationem propter quid ſubdiuidi poſſe in propter quid tantum, quæ dat cauſam, & in ſimpliciter, quæ dat cauſam & eſſe,quemadmodum Porphy. in prędicab. diuiſit differentiam in differentiam communiter dictam,& proprie dictam. Deinde ſubdiuiſit iterum aliud membrum, quod eſt differentia proprie dicta in faciendo aliud,& in faciendo alteratum: differentia enim proprie facit alterum, quia facit differre accidente proprio, vt riſibile & rudibile, licet inferat aliud ideſt diuerſitatem ſubſtantialem, quandoquidem illa, quæ differunt paſſionibus proprijs,differunt etiam ſpecificis differentijs. Ex his ergo patet Auer. non aduerſari decreto
C Ariſt.de numero demonſtrationum. Cap.13. Quæ differunt paſſionibus proprijs differũt ſpecifice.

Sed dubitaret aliquis,num demonſtratio quia,vnico tantum modo formari poſſit. Sed facilis eſt ſolutio huius dubitationis, quandoquidem demõſtratio quia tot modis dici debet, quot modis dicitur ipſum quæſitum abſolutum per eam;hoc aut quæſitum eſt duplex;alterum ſimplex: alterum compoſitum; quęſitum ſimplex eſt exiſtentia cauſæ, vt ſi quis voluiſſet demonſtrare ſimplicem exiſtentiam materiæ primæ, hoc modo diſcurrere poterit,generatio eſt, ergo materia prima eſt,hæc enim demonſtratio appellatur demonſtratio, quia ſimplex. Demonſtratio vero compoſita illa eſt,quæ oſtendit exiſtentiam rei compoſitæ cum ſubiecto, vt ſyllogizando ſic,quod habet generationem eſt exiſtens; compoſitum naturale habet generationem; ergo eſt exiſtens. Nec mihi imponas per exemplum primum materiam habere actum exiſtentiæ,vt tenuit Greg. Ariminen. 2.ſenten.quòd cum de materia verificari poſſit propoſitio de ſecundo adiacente,quia dicitur materia eſt; ſequitur, quòd ipſa habeat exiſtentiam, quia vt declarabimus 7.huius nullam exiſtentiam ex ſe materia habere poteſt,niſi à forma,per quam cognoſcitur,vt ſcripſit Marcus Antonius Zimara in theore.ſuis dicens, quomodo actus eſt ratio
D intelligendi & cognoſcendi,& quis actus. Quæſitũ duplex. Diſt.2. Error Greg. Theor.1.

Sed dubitaret adhuc aliquis alius,num hęc demonſtratio quia, vel etiam propter quid, poterit eſſe de his,quæ ſunt per accidens, cum ſcientia multa conſiderare videatur, quæ ſunt per accidens, ſicut quòd qualitates & formæ ſunt diuiſibiles per accidens. Ad quam dubitationem dicere poſſumus, ꝙ accidentiũ, de quibus artifex ſcientificus conſiderat, quædam ſunt quę ſunt in ſubiecto eſſentiali & primo,vt par & impar in numero, & quædam exiſtunt ſub ſimilitudine ad accidentia, & exiſtentia in ſubiecto alterius naturaliter, vt Arithmeticus conſiderat de numeris, & Geometer conſiderat de ſuperficiebus, & lineis, & corporibus communicantibus in multis,& de alijs accidentibus contingentibus ſuo ſubiecto,& propter ſubiectum: quod etiam facit philoſophus naturalis in diuiſione continui,quod modo per aſſimilationem,modo per cauſam contemplatur. Accidentia de quibus eſt ſcientia duplicia ſunt.

Hac diſtinctione ſtante dico, quòd de his, quæ ſunt per accidens per aſſimilationem poteſt fieri demonſtratio quia, cum diuiſibilitas per ſe primo & eſſentialiter competat quantitati & per aſſimilationem ipſi qualitati, iuxta dictum Ariſt. in prædicam. quanta ſuperficies fuerit, tantam albedinem fore dices. poſſumus etiam dicere demon- Demõſtratio an ſit de his quæ ſunt per accidens. Cap.de quantitate.

Comm͠. 10.

ſtrationem quia fieri de his, quæ ſunt per accidens non raro, ſed ſemper, vt docuit Auer. 4. phyſi. quòd demonſtrationes non fiunt de his, quæ ſunt per accidens raro, ſed de his, quæ ſunt per accidens ſemper. ex his ergo patet ſolutio ad principale quæſitum, quòd demonſtratio ſufficienter diuiditur prima ſui diuiſione in quia, & propter quid: poſtea demonſtratio pp quid iterum diuiditur in pp quid tantũ, & ſimpliciter, vt fuſius oſtẽdit Auer. 2. cœli, & 8. phyſi. A

Comm͠. 35. Comm͠. 33. Cap. 21.

Sed dubitaret quis circa hæc, quia Ariſt. plures alias demonſtrationum ſpecies poſuit 1. poſter. vtputa vniuerſalis, particularis, affirmatiuæ, negatiuæ, & ducentis ad impoſſibile. Reſpondetur omnes illas reduci aliquo modo ad tria genera ſupradicta, ſiquidem demonſtratio vniuerſalis illa dicitur, quæ facit ſcire ſecundum ſeipſum, & non ſecundum aliud, vt quando aliquis oſtendit hominem eſſe riſibilem per hoc, quod eſt rationalis, dicendo omne rationale eſt riſibile; ſed homo eſt rationalis; igitur eſt riſibilis: iſta demonſtratio dicitur vniuerſalis, quia facit ſcire paſſionem ineſſe ſubiecto ſm ſeipſum, ideſt adęquate, & non ſm aliud, & hanc probat Ariſt. eſſe potiorem & digniorem demonſtrationem pluribus rationibus ipſa demonſtratione particulari. Demonſtratio particularis illa dicitur, quæ facit ſcire non ſm ſeipſum, ſed ſm aliud, ſicut qñ demonſtratur, ꝙ æquilaterus habet tres angulos æquales, &c. non facit ſcire ſm ſeipſum, ideſt ſecundum ꝙ æquilaterus eſt, ſed ſecundũ aliud, videlicet ſecundum quòd eſt triangulus. Vbi aduerte quòd particulare hic non eſt ſumendum pro particulari ſimpliciter, ſed pro particulari in reſpectu, videlicet pro minus vniuerſali, & hoc modo dicitur demõſtratio vniuerſalis & particularis, quotieſcunque enim demonſtratur vniuerſalis paſſio de vniuerſali ſubiecto proprio, primo, ſiue adæquato, tunc celebratur demonſtratio vniuerſalis, ob hoc ſi habere tres angulos demonſtraretur de figura, non eſſet demonſtratio vniuerſalis, quia figura non vniuerſaliter ſubijcitur, & conuertibiliter tali paſſioni, quia non omnis figura habet tres angulos, &c. ſi vero præfata paſſio demonſtraretur de iſoſchele, vel de aliqua alia ſpecie trianguli, nec etiam eſſet vniuerſalis demonſtratio; quia talis paſſio non vniuerſaliter ideſt primo & adæquate ſeu conuertibiliter prædicatur de tali ſubiecto, optime tamen demonſtratio talis tunc temporis dicitur particularis, quia prædicatur paſſio de aliquo ſubiecto non adæquato.

Demõſtratio vniuerſalis q̃ ſit. — *Quæ ſit demonſtratio particularis.* B

Vniuerſale dupliciter ſumit̃ prioriſtice & poſterioriſtice.

Attendendum etiam eſt vlterius, vniuerſale dupliciter ſumi prioriſtice & poſterioriſtice, prioriſtice ſumitur quotieſcunq. prædicatum ineſt ſubiecto cõi intercedente ſigno vniuerſali, puta omne, vel quodlibet, vt omne animal eſt coloratum; ſed omnis homo eſt animal: igitur omnis homo eſt coloratus; hic ſyllogiſmus dicitur vniuerſalis prioriſtice propter illud ſignum vniuerſale, vniuerſale autem poſterioriſtice eſt prædicatum conueniens ſubiecto primo & adæquate, vt rationale eſt riſibile, homo eſt rationalis; igitur homo eſt riſibilis, hæc demonſtratio vniuerſalis eſt, poſterioriſtice, quia demonſtratur paſſio adæquata & conuertibilis de ſuo ſubiecto, licet ibi nullum interueniat ſignum vniuerſale. C

Demõſtratio affirmatiua quæ ſit.

Demonſtratio affirmatiua eſt ſyllogiſmus formatus in modo, per quem ex præmiſſis affirmatiuis concluditur concluſio affirmatiua ſiue vniuerſalis ſiue particularis, vt in prima figura per barbara & darij, vt puta dicendo ſic, omne ſenſitiuum eſt animal; omnis homo eſt ſenſitiuus; ergo omnis homo eſt animal, aliud exemplũ pro demõſtratione particulari affirmatiua erit hoc, omne aĩal eſt ſubſtantia; quoddã corpus eſt aĩal; igitur quoddam corpus eſt ſubſtãtia.

Demonſtrationis negatiuę declaratio.

Demonſtratio negatiua eſt ſyllogiſmus formatus in modo, per quem concluditur concluſio negatiua ex altera præmiſſarum negatiua, & altera affirmatiua, quandoquidem ex ſolis negatiuis nihil ſequitur, & talis demonſtratio fit per celarent & ferio, & per omnes modos ſecundæ figuræ; exempla poſſunt eſſe clariſſima, vt puta in celarent poteſt fieri talis demonſtratio negatiua, nullum animal eſt lapis; omne ſenſitiuum eſt animal; ergo nullum ſenſitiuum eſt lapis. & hæc negatiua demonſtratio eſt infirmior affirmatiua, quia dependet ab ea, & dignius eſt non dependere, quàm dependere. Adde etiam, quòd principium demonſtrationis affirmatiuæ eſt propoſitio affirmatiua; principium autem demonſtrationis negatiuæ eſt propoſitio negatiua: ſed propoſitio affirmatiua eſt dignior negatiua; propterea ſequitur manifeſte negatiuam demonſtrationem infirmiorem eſſe affirmatiua. D

Demõſtratio ducẽs ad impoſſibile quadruplici complet̃ diſcurſu.

Demonſtratio ducens ad impoſſibile eſt ſyllogiſmus, qui compleri non poteſt niſi quadruplici diſcurſu, per quem manifeſtatur & inquiritur veritas alicuius prius negati. Primus diſcurſus eſt ſyllogiſmus concludens manifeſtum impoſſibile; vt hic: pono quòd aliquis neget iſtam propoſitionem, aliquod animal non eſt homo; tunc ſumo contradictoriam eius, quæ eſt hęc, omne animal eſt homo, arguendo ſic, omne animal eſt homo; ſed aſinus eſt animal; igitur aſinus eſt homo. Secundus diſcurſus erit iſte, hęc concluſio eſt falſa, ergo aliqua pręmiſſarum eſt falſa: conſequentia patet, quod iam ex duabus præmiſſis veris non poteſt concludi concluſio falſa ſtante recto modo arguendi, quandoquidem ex veris non ſequitur

A quitur nisi verum. Tertius discursus erit hæc consequentia; sed in prima argumentatione minor non est falsa: ergo maior, quę fuit hęc, omne animal est homo. Quartus discursus est consequentia, qua concluditur illud esse verum quod prius negatum fuerat, verbi gratia, ista maior est falsa, omne animal est homo, ergo hęc est vera aliquod animal non est homo, quę est eius contradictoria, quæ prius fuerat negatio: consequentia patet, quoniam lex contradictoriarum hæc est, in omni materia si vna est falsa, altera est vera & econtra, & hæc demonstratio ducens ad impossibile differt à demonstratione affirmatiua & negatiua, vt scribitur 1. poster. primo quia in eis processus est secundum naturam scilicet ex prioribus & notioribus quoad veritatem, in demonstratione autem ducente ad impossibile est processus contra naturam, quia non ex magis notis quoad veritatem, sed quoad falsitatem proceditur, quandoquidem ex conclusione manifeste falsa retorquemus argumentum ad declarandam falsitatem alicuius premissę, vt supradiximus. Demonstratio ducēs ad impossibile differt ab alijs.

Demonstratio quoque tam affirmatiua, quàm negatiua vnico discursu facto in modo & in figura completur: hęc autem demonstratio ducens ad impossibile compleri non potest
B nisi multiplici discursu, & propterea est etiam infirmior; quia tam demonstratio affirmatiua quàm negatiua procedit ex veris & magis notis premissis, quàm sit ipsa conclusio, aliter non causaret in nobis scientiam de conclusione; sed demonstratio, quæ ducit ad impossibile procedit ex falsitate conclusionis magis notę, quàm sit falsitas alicuius pręmissę, vt supra docuimus: dignius autem est procedere ex maiori notitia præmissarum secundum veritatem, quàm ex maiori notitia conclusionis secundum falsitatem. igitur demonstratio tam affirmatiua quàm negatiua dignior est demonstratione ipsa ducente ad impossibile. Demonstratio ducēs ad impossibile est infirma.

Sed dubitaret aliquis circa hæc, quia videtur, quòd demonstratio ducens ad impossibile nulla sit, quia dictum est omnem demonstrationem sufficienter diuidi in quia & propter quid, sed demonstratio ducens ad impossibile nec est demonstratio quia, nec propter quid, cum non procedat per causam, nec per effectum, quia nihil est causa vel effectus alicuius impossibilis: igitur nulla erit demonstratio ducens ad impossibile. Adde quòd omnis demonstratio procedit ex principijs veris & est syllogismus: sed demonstratio ducens ad impossibile nec procedit ex veris, nec syllogismus est, cum non constet ex tribus terminis &
C duabus propositionibus: ergo non continetur sub genere demonstrationum.

Respondetur, quòd de facto diuisio illa, qua partiti fuimus demonstrationem in quia & propter quid non est diuisio demonstrationis absolute & in communi, sed tantum demonstrationis ostensiuę propterea sub ea non continetur demonstratio ducens ad impossibile. Et sic etiam definitio demonstrationis tradita ab Arist. 1. poster. quòd procedere debet ex prioribus & notioribus & causis conclusionis, & quòd sit syllogismus apoditicon hoc est faciens scire, non est intelligenda de demonstratione in communi, sed de demonstratione ostensiua propter quid, & de syllogismo simplici, in quo est tantum vnus discursus, hinc subdit philosophus quòd si est alius sciendi modus posterius dicetur: licet & possit aliter responderi, dicendo aliquam demonstrationem ad impossibile reduci ad demonstrationem propter quid, aliquam vero ad demonstrationem quia, exemplum habemus ab Arist. in hoc libro, vbi probat non dari progressum in causis efficientibus hac demonstratione ducente ad impossibile, si nulla esset prima causa, nullus esset effectus in mundo, quia causæ non procedunt in infinitum; consequens est impossibile: ergo & antecedens, hæc demonstratio licet
D formaliter sit ducens ad impossibile, tamen virtualiter est demonstratio quia, ac si argueretur hoc modo, aliqui sunt effectus in mundo & non est procedere in infinitum in causis: ergo danda est prima causa, in hac enim demonstratione euidenter apparet, quòd proceditur ab effectu ad causam; est etiam aliqua demonstratio ducens ad impossibile, quæ virtualiter reduci potest ad demonstrationem propter quid, vt est ista, si ignis non esset attractiuus non esset calidus: consequens est impossibile: ergo & antecedens; hæc enim ita reduci poterit ad demonstrationem propter quid, omne calidum est attractiuum; ignis est calidus: ergo est attractiuus: talis etiam est demonstratio, qua vitur Arist. 12. huius, vbi probat Deum non intelligere aliquid extra se, quia si primum ens intelligeret aliquid extra se, tunc illud intellectum esset nobilius primo ente, sed hoc est impossibile: ergo impossibile est primum ens aliquid extra se intelligere; qua etiam demonstratione vtitur S. Tho. 1. p. vbi probat intelligere Dei esse eius substantiam: quia si intelligere Dei esset aliud quàm eius substantia, oporteret quòd aliquid aliud esset perfectio substantiæ diuinæ, sed hoc est impossibile: ergo, &c. ex his ergo patet veritatem superius declaratam nullam pati calumniam. Dilucidatio quæsiti. Tex. 5. Tex. 5. Demonstratio ducēs ad impossibile reducitur aliquādo ad demōstrationē quia, aliquādo propter quid. Tex. 51. q. 14. art. 4.

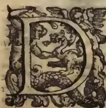
DILVCIDATIO PRIMA

In tertium Librum Metaphysicæ.

Vtrum vnius scientiæ aut multarum scientiarum sit causas speculari, &c. Tex. 2.

An quælibet scientia omnia genera causarum consideret.

Tex. 1.

DVBITATIO hæc mouetur, tum propter verba præposita in textu, tum etiam quia S. Tho. 1. physi. exponens verba illa, quoniam quidem intelligere & scire contingit circa omnes scientias, quarum sunt principia, aut causæ, aut elementa ex horum cognitione, dubitat quare vsus sit disiunctione in hoc sermone philosophus & non copulatione: respondet quòd hoc fecit, quia non omnis scientia per omnes causas demonstrat, nam mathematica non nisi per causam formalem: metaphysica demonstrat per causam formalem & finalem, præcipue & etiam agentem: naturalis autem per omnes causas. Quæ sententia aduersatur dictis Auer. 2. huius, vbi dicit, quòd consideratio vniuersalis in omnibus causis in eo quòd sunt causæ est huius scientiæ, & Arist. quamuis vtatur hic demonstrationibus scientiæ naturalis, tamen inducit eas vniuersalius, quoniam quanto fuerit demonstratio vniuersalior, tanto magis erit proprior huic scientiæ; & Arist. obseruat hoc in hac intentione, scilicet inducendo demonstrationes vniuersales alio modo, quàm in scientia naturali, & hæc est causa in iteratione illarum demonstrationum in hac scientia. Ex quibus verbis manifeste habemus metaphysicũ quoque demõstrare per omnes causas, licet alio modo, cuius tamen oppositum docuit S. Tho. 1. physi. D

Commen. 6.

Quomodo metaphysica vtatur demõstrationibus naturalibus.

Adde etiam, quia illa scientia habet considerare omnes causas, quæ considerat ens inquantum ens; quia omnis causa est ens & participat rationem entis; at metaphysica speculatur ens inquantum ens, & quæ ei per se insunt, vt patet 4. huius: igitur metaphysica habet considerare omnes causas. Et confirmatur, quia 5. huius explicat omnia quatuor genera causarum definiendo vnumquodque ipsorum, & primo definiendo genus causæ materialis dicit quòd causa vno modo dicitur, ex qua in existente aliquid fit, vt æs statuæ & argentum phialæ & horum genera. Deinde genus causæ formalis vult esse rationem, & quodquideratesse rei, vt proportio duorum ad vnum. Genus causæ agentis est vnde principiũ mutationis primum, aut quietis, vt qui cõsuluit & pater prolis, &c. Postremo asserit genus causæ finalis esse illud causa cuius aliquid fit, vt gratia sanitatis deambulamus, patet ergo metaphysicam omnia genera causarum contemplari.

Tex. 1.

Tex. 2.

A Quòd etiam & mathematica hoc faciat, manifestatur sic ex Auer. 2. huius dicente, demonstrationes mathematicas esse in primo ordine certitudinis, naturales vero consequi eas in hoc; sed demonstrationes veræ & perfectæ constant ex omnibus generibus causarum, vt patet 1. poster. vbi docuit Arist. demonstratiuam scientiam esse ex veris, & primis, & immediatis, & notioribus, & prioribus, & causis conclusionis: ergo sequitur nedum naturalem philosophiam & metaphysicam, sed etiam mathematicam omnia genera causarum contemplari. Declaratur etiam latius hoc, quia nullus negare potest mathematicam non demonstrare per causam formalem, cum hoc pluribus in locis dicat Arist. & S.Tho. apertis verbis docuit 1.physi. quòd autem demonstret per causam agentem etiam apparet, quia præmissæ sunt causæ agentes ipsius conclusionis, & 2.physi. voluit Arist. easdem præmissas collocari in genere causæ materialis, ex quo deducitur quòd mathematica demonstrat etiam per causam materialem, demonstrabit etiam & per finalem, quia si per agentem: ergo per finalem, quia agens, forma, & finis, coincidunt ex 2. physi.

Comm. 16. Tex 5. Demonstratiua sciẽtia ex quibus procedit. Commen. 1. Tex. 32. Tex. 30.

De logica quoque hoc idem probari potest propter verba Arist. 4. huius, nam circa idem B genus versatur & sophistica, & dialectica, cum philosophia, & de omnibus disputant; sed dictũ est, quòd philosophia versatur circa quodlibet genus causarum: ergo & logica.

Tex. 5.

Pro dilucidatione huius difficultatis sciendum est, quòd aliqui voluerunt metaphysicum solum tres causas considerare, scilicet formam, finem, & efficientem: nam hæ communes sunt abstractis & materialibus sub ratione qua causæ: materia vero vt materia non est communis abstractis & materialibus; ideo solum illam considerat sub ratione potentiæ, quæ est vna de differentijs entis. Diuinus enim considerat abstracta à materia & à motu, vel per essentiam, vel saltem per indifferentiam. Physicus dicitur considerare omnes causas vt causæ sunt, quia scientia, cuius subiectum habet omnes causas, omnes illas considerare tenetur, quandoquidem nisi eas considerаret, non faceret completam cognitionem sui subiecti; sed naturalis scientiæ subiectum habet omnes causas, præsertim ipsum ens mobile, quod ponitur subiectum naturalis philosophiæ habet causam efficientem, quæ est transmutans materiam: habet & finem, qui mouet efficiens, quia agens non agit nisi inquantum determinatur à fine: habet etiam & formam, quia entia mobilia sunt per formam: ergo has omnes causas considerare tenetur. Ma-C thematica etiam aliquo pacto tenetur considerare omnia genera causarum; licet non ex toto, quia mathematicalia ipsa non sunt realiter separata à sensibilibus qualitatibus secundũ subsistentiam, scilicet loco & subiecto, tamen sunt distincta & diuersa ab eis essentialiter & quidditatiue, ita quòd essentia magnitudinis & numeri non est essentia & quidditas alicuius sensibilis qualitatis aut motus, cum ergo ista entia mathematicalia vtputa numeri & magnitudines sint coniuncta cum sensibilibus, quæ sensibilia sunt mobilia, & habeant omnes causas, sequitur de necessitate mathematicam ipsam eas causas aliquo pacto considerare debere. Deinde quæ non abstrahunt à motu, habent omnia genera causarum: sed entia mathematica non abstrahunt à motu, cum omne corpus sit mobile, & omne, quod mouetur, sit corpus 6.physi. & præsertim quia quod definitur per motum, non est abstrahibile à motu, vt patet de se: sed numerus definitur per motum, est enim numerus multitudo ex vnitatibus aggregata, & aggregatio est quidam motus, vel numerus est multitudo mensurata vno, & mensuratio motus quidam est: cum ergo mathematica sit de lineis, superficiebus, corporibus, & numeris, quæ entia mobilia sunt, & omnia genera causarum habeant inseipsis, necessario deducitur eam omnia D genera causarum contemplari.

Opinio neotericorũ circa hoc quæsitum. Subiectum philosophiæ naturalis habet oẽs causas in se. Tex. 2.

Dicunt etiam de logica, quòd omnia genera causarum speculatur tanquàm instrumenta notificandi subiecta aliarum scientiarum, quia tota intentio ipsius logici est explicare instrumenta sciendi, quæ instrumenta sciendi esse non possunt sine complemento omnium causarum. & ex his volunt satisfactum esse quæsito principali.

Sed opinio istorum est erronea. Primo in hoc, quòd dicunt diuinum philosophum considerare solum tres causas vt causæ sunt, non autem materiam: sed eam contemplari solum vt potentiam. Hæc enim responsio expresse aduersatur dicto Auer. superius adducto, quòd consideratio vniuersalis in omnibus causis, in eo quòd causæ sunt, est huius scientiæ diuinæ. ecce quòd dicit in omnibus causis & non in tribus. Nec valet placitum eorum de materia, de qua dicunt, quòd non est communis materialibus & abstractis, iccirco non consideratur à metaphysico sub ratione qua causa, quia cum ratio hominis non sit ratio communis abstractis & materialibus, sequeretur quòd homo non posset considerari à metaphysico sub ratione, qua ens, vel sub ratione qua causatus est absolute, quod est contra Arist. 6. huius, vbi dicit, quòd principia & causæ entium quæruntur quatenus entia sunt: licet igitur ratio materiæ conside-

Impugnatur positio neotericorum. Tex. 1.

ratæ non sit communis abstractis & materialibus, quia tamen ratio causę, quæ est ratio, sub
Comm̄e. 29. qua materia consideratur, est ratio indifferens ad materialia, & abstracta iuxta illud Auer. 12. A
In ęternis inuenitur causa per similitudinem. huius, in substantia æterna inueniuntur causæ, quæ per similitudinem dicuntur causæ cum
causis generabilibus & corruptibilibus; & propterea sequitur materiam considerari à meta-
physi. nedum vt potentia, sed etiam vt causa, quia prior est ratio causandi secundum naturam,
quàm ratio motus & trausmutationis, & ideo licet materia in suo genere non nisi per trans-
mutationem causalitatem habeat supra compositum, tamen in illo priori, in quo ratio causæ
antecedit rationem motus & transmutationis, necesse est ad metaphysicum pertinere.

Quantum ad illud, quod dicunt, quòd mathematica etiá omnia genera causarum conside
rat, est purum figmentum, quia tunc mathematica per omnia demonstraret; cuius oppositum
Tex. 3. docet Arist. inferius asserens, in mathematicis nullam esse demonstrationem per causam fina-
lem, nec etiam per causam agentem: quia abstrahunt à motu, & à bono; male ergo dicitur,
mathematicam omnia genera causarum considerare. Allucinantur etiam circa dictum de lo-
gica, cuius subiectum cum sit ens rationis, quod sequitur ad operationem intellectus, non ha-
bet aliquam causam; propterea nec ipsa (proprie loquendo) genus aliquod causarum speculari B
Dilucidatio quęsiti. potuerit: & propterea subtilius indaganda est veritas huius negotij. Et primo dicendum est de
metaphysica quomodo considerat genera causarum, & deinde de alijs scientijs. Si ergo lo-
quamur primo de causa agente, voluerunt aliqui ne dum eam à metaphysica considerari: sed
etiam principaliter, tanquàm proprium subiectum.

Sed hi excesserunt in hac parte, quia passiones non debent esse maioris ambitus, quàm
sit ipsum subiectum; quandoquidem tunc non potuissent oriri ex eius principiis, quod enim
Passio debet esse ęqualis subiecto. est extra subiectum aliquod, ex eo oriri non potest, vt si aliqua passio excederet magnitudi-
nem extra eam existens, non orietur ex natura magnitudinis, sed ex aliquo superiori, cuius
ambitus tantus esset, quantus illius passionis. cum ergo hæc nostra sapientia consideret de po-
tentia & actu, de vno & multo, quæ excedunt ambitum causę agentis, sequitur ipsam non posse
esse adæquatum subiectum huius scientiæ: propterea dico quòd metaphysica considerat vtri-
que causam agentem, non inquantum subiectum adæquatum, sed inquantum ens, & inquan-
tum agens: præsertim cum consideret substantias separatas, quæ se habent in ratione agen-
tium respectu horum inferiorum: & ideo ne dum in ratione entis, sed etiam in ratione cau-
Primo enti omnia appetunt assimilari. sæ ipsam speculabitur. Considerat etiam & causam finalem, quandoquidem cum hæc scientia C
speculetur ens inquantum ens, necessario speculari tenetur illud, in quo maxime saluatur ra-
tio entis, id autem est finis omnium, qui est primum ens, cui res omnes assimilari appetunt,
tanquàm primo enti & fini, à quo deriuatur esse his quidem clarius, his vero obscurius. Et
ex hoc sequitur, quòd etiam omnia alia genera causarum considerat: quia finis est causa causa-
rum, cum moueat agentem ad introducendam formam, quæ perficit materiam: & sic etiam
erit illud, per quod ceteræ causæ sunt. Deinde si causa formalis dat entitatem rei, & cum me-
taphysica consideret ens inquantum ens, sequitur ipsam considerare & ipsam causam forma-
lem, ita quoque & materialem, licet non ita principaliter, sicut alias causas, & hoc quia mate-
ria non est causa totius entis, sed tantum entis particularis, & entis mobilis; & ideo si conside-
ratur in ista scientia, non consideratur nisi inquantum saluatur in ea ratio entis, & sub ratione
transcendenti & communi, sub qua omnes causas considerat, tres tamen proprie, pro quanto
Commen. 6. sunt idem subiecto, & sola ratione distinguũtur, vt scribit Auer. 12. huius quòd forma, finis, &
Quomodo metaphysica cõsiderat causas. efficiens, sunt idem subiecto, &c. & ex istis concordantur plurima dicta, quæ videntur esse con-
traria, tum in Arist. tum in Auer. asserendo metaphysicum considerare omnia genera causa- D
rum sub rationibus vniuersalibus & communibus, & considerare duo prima genera causarum
appropriate, nempe primam formam, & vltimum finem: & considerare tria genera causarum
pro quanto forma, finis, & agens, in vnum subiecto coincidunt, & sic quoque naturalis philo-
sophia considerat omnia etiam genera causarum, vt quodlibet ipsorum agit per motum &
transmutationem; non tamen vt dant esse absolute, & sub rationibus transcendentibus,
& quia ratio primæ materiæ & primi mouentis est ratio concernens, vt sic motum &
transmutationem; propterea naturalis philosophus appropriate hęc duo genera causarum con
templabitur, nempe primi mouentis & primę materię, sicuti diuinus alia duo genera videlicet
Scientię diuidũt sibi hereditatem. primę formę, & vltimi finis; & hoc est quod dici solet à multis, quòd hæ duæ scientiæ scilicet
physica & metaphysica diuiserunt sibi hereditatem: patet ergo concordia omnium eorũ, quæ
apparenter contrarietatem importare videbantur, tum in dictis Arist. tum etiam Auer. &
Sentẽtia Aristippi. Sancti Thomæ.

De mathematica dicendum est quòd Aristippus voluit solummodo demonstrationes, quæ

A in ea fiunt, esse potissimas: ceteras autem, quæ fiunt in aliis scientiis appellabat vilissimas, & instabiles, atque variabiles: propterea quòd illæ demonstrationes sunt certiores & firmiores quæ non procedunt nisi per vnum medium ad vnam conclusionem demonstrandam, aliæ vero scientiæ procedunt per plura media, vt est naturalis philosophia & metaphysica, quæ demonstrant per omnia genera causarum; mathematica autem tantum per vnum genus causæ, puta formalis: ob id demonstrationes mathematicæ dicuntur potissimæ, certiores, & firmiores, & magis doctrinales alijs demonstrationibus aliarum scientiarum, in quibus est tanta multitudo mediorum, & quia vbi est multitudo ibi confusio, & per consequens non maxima certitudo: hinc est quòd mathematica scientia solummodo causam formalem considerat; quod pulchre ostendit S. Thom. 1. par. vbi disputat, an necessarium sit omne ens esse à Deo creatum. Et inter alia quæ dicit, dubitat mathematicalia non esse à Deo creata, quia quorumcunque est aliqua causa, in his potest fieri demonstratio per illam causam; sed in mathematicis non fit demonstratio per causam agentem, citando Aristotelem in hoc libro: ergo non omnia entia sunt à Deo, sicuti à causa agente. Et respondendo dicit hoc non sequi, quia mathematica accipiuntur vt abstracta secundum rationem, cum tamen non sint abstracta secundum esse. vnicuique autem competit habere causam agentem, secundum quod habet esse; licet igitur ea, quæ sunt in mathematica, habeant causam agentem, non tamen secundum habitudinem; qua habent ad causam agentem cadunt sub consideratione mathematicæ. Et ideo in scientijs mathematicis non demonstratur aliquid per causam agentem, sed per causam formalem, non ergo scientia mathematica omnia genera causarum considerat. Et ad illud, quod opponitur 2. physi. de præmissis dicimus eas habere tantum vim inferendi. Immo ex hoc probat Arist. 1. poster. mathematicas scientias esse firmiores ceteris scientijs, quia procedunt per conuertibilia, in quibus deceptio causari non potest, minus enim quis decipitur in terminis conuertibilibus, & in propositionibus per se, quàm in terminis non conuertibilibus & in propositionibus per accidens, ex quibus vt plurimum aliæ scientiæ procedunt. Dicuntur etiam propositiones esse materiam conclusionis ratione terminorum, ex quibus componuntur præmissæ & ipsamet conclusio, non tamen formaliter loquendo, vt stant sub ordine propositionum: non C ergo concludi potest ex his mathematicam demonstrare per causam agentem, aut materialem, finalemve. Nec suffragatur dictum Auerrois 2. huius demonstrationes mathematicas esse in primo ordine certitudinis, quia hoc intelligitur ratione modi demonstrandi, non autem ratione obiecti, quia hoc modo dixit Auer. in prohe. 1. de anima, quòd scientia de anima & metaphysica sunt certiores ceteris scientijs, ob hoc diuersimode intelligendo hæc dicta, nullam relinquunt dubitationem.

q. 44. art. 2.

Tex. 3.

Tex. 31. Cap. 22. Mathematica procedit ex conuertibilibus.

Propositiones sunt in genere causæ material is.

Comm. 16.

Nec etiam est contra veritatem declaratam illud quod adducitur de logica: quia & si circa idem genus versetur sophistica & dialectica cum philosophia, non tamen eodem modo; quandoquidem cum duplex sit ens, scilicet rei circa quod proprie versatur metaphysica modo demonstratiuo & scientifico, & ens rationis circa quod versatur dialectica, quod quidem ens rationis applicari potest ad totum ens consideratum à metaphysica, propterea dicitur quòd circa idem versantur; sed non eodem modo vt dictum est. Tum primo, quia metaphysica tractat de ente per propria eius; Dialectica autem, per quædam extrinseca, quia per quasdam secundas intentiones, & per quædam entia rationis adinuenta circa totum ipsum ens applicando ad ipsum. Tum etiam, quia metaphysica (vt dictum est) scientifice de ipso ente disputat; ipsa autem dialectica probabiliter, quia vtitur modo adinuento ad concludendum aliquid probabiliter in singulis scientijs. Conueniunt tamen in hoc, quia sicuti metaphysica de omnibus contemplatur: sic & dialectica in omnibus se intromittit: sophistica vero etiam apparenter modo tentatiuo de omnibus quoque disputat: propterea dicitur quòd dialecticus & sophisticus innuūt eandem figuram, & eandem similitudinem cum metaphysico; sed differunt in desiderio vitæ: quia metaphysicus ordinat vitam suam ad sciendam veritatem, sophisticus vero, vt videatur se scire: quia tendit ad gloriā, vt sapiens esse videatur; hinc dicitur sophisticus, idest apparenter sapiens; procedit enim ex his, quæ videntur vera & probabilia, & nō sunt, vel simpliciter falsas propositiones assumendo, quæ videntur esse veræ & non sunt, uel in uirtute falsarū propositionū argumentando, sicuti logicales argumētationes sunt in virtute uerarū propositionū, s. maximarū, ex quibus tota uirtus argumentationis pendet, sicut ista argumētatio Sortes est homo, ergo Sortes est aial, ꝓcedit in virtute huius propositionis, de quocunq; ꝑdicatur species, & genus; quæ est simpl'r uera, sophista aūt sic arguit, est aial, ergo homo, quasi in uirtute huius ꝓpositionis, de quocūq; ꝑdicat genus & spēs, q̄ est simpl'r falsa

Ens duplex rei & rationis.

Differentia inter metaphysicā dialecticā & sophistam.

D

Ex quibus procedit sophistica ars.

Quo

Quo namque modo possibile est motus principium in immobilibus, aut boni naturam, &c. Tex. 3. A

Num in rebus immobilibus sit causa efficiens, & finalis.

Dilucidatio secunda.

PROPTER verba Arist. in textu præsenti quòd in immobilibus non est motus, neque natura boni, Quidam mouent quæsitum hoc, si in immobilibus sit causa efficiens, & finalis: circa quod tria docent. Primo ponunt aliquas distinctiones. Secundo respondent quæsito. Tertio soluunt quandam dubitationem. Nos quoque in præsenti disputatione tria agemus. Primo recitabimus ea, quę ipsi dicunt. Secundo videbimus errores ipsorum. Tertio determinabimus veritatem ipsius rei. Quoad primum: ponunt distinctiones aliquas, quarum prima est: immobilia sunt in duplici ordine: quædam dicuntur immobilia mouentia, vt Deus, & intelligentiæ: quędam vero, quę neq; mouent, neque mouentur, sicuti sunt entia mathematica: puta linea, superficies, & corpus. Secunda distinctio est de efficiente, quod est duplex. Alterum est, quod tribuit esse sine motu, sicuti Deus benedictus, qui nullo motu interueniente producit res. Alterum est agens naturale, quod producit res cum motu, v.g. cælum agit in hęc inferiora mediate motu. Tertia distinctio est de fine, quem dicunt esse duplicem. Vnum, qui attingitur mediante motu, & correspondet agenti naturali, quod etiam operatur per motum, & transmutationem. Alterum dicunt esse finem, quem res acquirunt sine motu, & correspondet agenti etiam producenti res sine motu. Quarta distinctio est de motu ipso, qui tribus modis reperiri potest in aliquo. Primo effectiue, & sic in Deo & in intelligentijs est motus. Secundo subiectiue, quo pacto reperitur in corporibus. Tertio terminatiue, & sic reperitur in formis, quæ terminant motum ipsum. Vltima distinctio est de fine reperto in aliquo, qui duobus modis esse potest: quia vel reperitur in aliquo, quod ipsemet est finis omnium, & sic dicimus, quòd in Deo est finis: quia ipse Deus dicitur terminus, & finis omnium creaturarum. Alio modo finis reperitur in aliquo, quod est ordinabile ad finem; & sic in omnibus citra Deum est finis, quia ordinantur ad ipsum Deum, tanquàm finem omnium, vt dictum est. Istis stantibus respondent ad quæstionem secundo loco dicendo, quòd si sermo est de immobilibus secundum primum membrum distinctionis, sic dicunt, quòd Deus est efficiens immobile sine motu, & omne aliud ab ipso Deo, quod est efficiens immobile, agit per motum, sicuti sunt intelligentiæ, si autem sermo sit de immobilibus iuxta secundum membrum distinctionis primæ, sic dicunt, quod in eis (realiter loquendo) non est efficiens nec sine motu, nec etiam cum motu, quia entia mathematicalia, vt mathematicalia sunt, non habent aliquod esse reale, quod possit agere, vel cum motu, vel sine motu. B C

Ordo quæsiti. — *Immobilia sunt I dupli- ci differẽtia.* — *Efficiens duplex.* — *Finis duplex* — *Motus tripliciter reperitur I aliquo.* — *De' est finis omniũ creaturarum.* — *Mathematica non agũt cum motu nec sine motu.*

Addunt postea loquendo de fine iuxta tertiam distinctionem & quintam, quòd finis, qui est ipsemet finis, reperitur in Deo, qui est finis omnium rerum; finis vero, qui est in aliquo ordinabili ad finem, reperitur in omnibus alijs ab ipso Deo, siue sint mobilia, siue immobilia, & hoc loquendo de immobilibus iuxta primum membrum primæ distinctionis; loquendo vero de immobilibus iuxta secundum membrum ipsius primæ distinctionis, sic dicunt quòd in eis (realiter loquẽdo) non est finis, nisi loquamur de illo fine, qui reperitur in aliquo, quod est ordinabile ad finem, & cum mathematica sint alia ab ipso Deo, & omne id, quod est aliud à Deo, ordinetur ad ipsum, tanquàm ad finem: propterea in eis reperitur finis, prout ordinantur ad finem. Soluendo deinde dubium, vtrum in immobilibus possit esse motus. Respondent cum distinctione, quòd si loquimur de motu subiectiue secundum viam philosophorum, nec Deus, nec intelligentiæ possunt esse subiectum motus, cum sint simpliciter immobiles: Si vero loquimur secundum theologos, sic omnes intelligentiæ, pręter primam, possunt moueri etiam localiter: quia moueri de loco ad locum non repugnat Angelis. In immobilibus, quæ sunt entia mathematicalia, nullo modo potest esse motus subiectiue realiter loquendo: sed loquendo de motu terminatiue, sic in immobilibus, quæ sunt Deus, & intelligentia non est motus: Deus enim non potest terminari per motum: quia est omnino interminabilis: intelligentiæ quoque, licet sint productę à Deo, non tamen productæ sunt per motum: propterea nec etiam ipsæ possunt motum terminare, & similiter nec in mathematicis est motus terminatiue, cum non producantur D

Quæ ordinãtur in Deũ, tamqnàm I finem. — *Angeli mouentur localiter.*

A prodicantur in esse per motum: de motu autem effectiue loquendo sic in Deo, & intelligentijs reperitur motus, quia possunt mouere, sed in immobilibus, quæ sunt mathematicalia, non est motus effectiue nec subiectiue, vt dictum est, cum non moueant, nec moueantur realiter loquendo. Hæc de primo.

Quoad secundum dico, quod in hac determinatione multa falsa miscuerunt; nam in prima distinctione ponunt Deum intelligentiasque esse eodem modo immobiles. Quod est expresse falsum, quia Deus est omnino immobilis, cum sit primum ens, actusque purissimus, & absque permixtione alicuius potentiæ: intelligentiæ vero non sunt primum ens, nec purissimi actus, cum habeant permixtionem alicuius potentię, immo compositæ ex actu, & potentia: non ergo eodem gradu immobilitatis sunt Deus & intelligentiæ: eoque magis, quia Deus est infinitus comprehendens in se omnem plenitudinem perfectionis, non potens aliquid acquirere, nec extendere se in aliquid, ad quod prius non pertingebat, quæ omnia de intelligentijs minime dici possunt, loquendo secundum theologos; secundum vero philosophos etiam intelligentiæ sunt mobiles per accidens, vt habetur 8. physi. vbi Arist. ponit motores corporum cælestium B moueri per accidens, & sic contradicunt sibi ipsis in hac prima distinctione, in qua ponunt intelligentias esse immobiles, vti Deus. Similiter & in solutione dubij, in qua ponunt intelligentias ipsas moueri localiter. Et si dicis, quod in distinctione locuti sunt secundum philosophos, & in solutione dubij secundum theologos. Contra quia dicunt in solutione dubij, quod secundum philosophum, nec Deus, nec intelligentię possunt esse subiectum motus, sed sunt simpliciter immobiles, vnde patet, quod eodem gradu immobilitatis volunt Deum & intelligentias esse immobiles, tamen hoc etiam est contra ipsos 1. senten. vbi ponunt Angelos de mente philosophi esse compositos ex positiuo & priuatiuo, quæ opinio dat intelligere Angelos non esse simpliciter immobiles. Præterea secundum philosophos Deus non est causa efficiens sine motu, sed tantum secundum theologos ponētes virtutem creatiuam, vt patet ex magistro 2. lib. senten. immo tenemus esse articulum fidei, Deum producere res per creationem, vt patet in Symbolo Apostolorum, in quo profitemur credere Deum creatorem cęli & terræ: quia philosophi non potuerunt intelligere efficiens causare effectum, nisi per motum, & sic apparet falsitas istorum, tam in prima quàm in secunda distinctione.

Reprobatur opinio neotericorum. *Tex. 21. Intelligentię aliq à prima mouētur per accidens.* *Distin. 8. Intelligentię constant ex priuatiuo & positiuo.* *Distin. 1.*

C Circa tertiam distinctionem de fine dico, quòd non est peripatetica: nam finis quilibet ab Arist. 2. de anima. & 5. metaphysices distinguitur in finem gratia cuius, & in finem quo: finis gratia cuius est ipsa res, in qua inuenitur ratio boni. finis quo, est vsus, siue adeptio illius rei, vtputa si dicamus, quòd motus corporis grauis finis est vt quo, esse autem in loco inferiori est finis gratia cuius, & finis auari, vt res est pecunia, vt vsus est possessio pecunię, & quilibet finis attingitur mediante aliquo motu: non ergo hęc distinctio est peripatetica. Et si dicis, quòd intelligit de fine, qui est Deus, qui acquiritur à seipso sine motu. Contra habetur illud, quod scribitur in quinta distinctione, in qua dicitur, quòd Deus est ipsemet finis, & sic non acquiritur à seipso: quia tunc esset distans ab eo: & sic quinta distinctio aduersaretur tertiæ.

Tex. 35. Tex. 2. Finis gratia cuius & finis quo. *Deus nō distat à seipso*

Contra etiam quartam distinctionem, quòd ne dum tripliciter motus reperitur in aliquo sed quadrupliciter, vt patet ex Auer. 12. metaphysices, in quo vult, quòd balneum habet duplicem formam in anima, & extra animam, & per illam formam, quæ est in anima desideramus aliam formam, quæ est extra animam: forma igitur balnei inquantum est in anima, est agens desiderium & motum: secundum autem, quòd est extra animam, est finis motus, & non agens, D & sic patet, quòd datur quartum membrum, in quo reperitur motus: est ergo insufficiens quarta distinctio. Et si dicis, quòd intelligitur in tertio membro, in quo vult motum reperiri terminatiue. Contra, quia tertium membrum est de forma motum terminante, tanquàm forma inhęrente mobili, sed non est ita de balneo, quia non est forma inhærens, veluti albedo, de qua ipsi tradunt exemplum circa illud, quod dicunt in secundo loco quæstionis, quòd in mathematicis nullo modo est realiter agens, nec cum motu, nec sine motu; & postmodum subdunt de fine, qui realiter non est in ipsis mathematicis, nisi secundo modo, prout ordinentur ad ipsum finem. Hæc duo dicta pugnant inter se, quia si in mathematicis est finis, prout ordinantur ad primam causam omnium rerum: ergo in eis est etiam agens, quod est contra primum dictum, consequentia probatur: quia finis significat agens significatione necessaria, vt dicitur libro de substantia orbis. Præterea hic finis, qui est in mathematicis, aut correspondet agenti, quod dat esse sine motu, vt Deus: aut correspondet agenti, quod dat esse cum motu, vt est agens physicum, sed neutro modo esse potest: ergo dabitur aliquis alius finis præter illos enumeratos in tertia distinctione, & sic tam distinctio data de fine, quàm conclusiones de mathematicis sunt sine fundamento positæ, probatur minor, quia finis in mathematicis non

Tex. 36. Balneum habet duplicem formam. *Dicta neotericorum pugnant inter se.* *Cap. 2.*

Finis correspõdet agẽti.

ticis non est ille, qui attingitur sine motu: quia hic est Deus: probatur, quia correspondet agen A
ti, qui est Deus per ipsos, nec etiam est finis, qui attingitur cum motu, quia hic correspondet
agenti. physico, tum etiam, quia mathematica abstrahunt à motu, & sic patet dari tertium fi-
nem, de quo nullam mentionem fecerunt. Præterea si mathematica habent finem, vel ille cõ-
sideratur à mathematico, vel non. Si primo ergo poterit ipse mathematicus conficere demon-
strationem per causam finalem contra præsentem literam Arist. si vero ille finis non conside-
ratur à mathematico: ergo male dicitur, quòd mathematica habent finem: quia sic potuisse-
mus etiam dicere, quòd habent omnia genera causarum, sed non considerant ipsa.

distin. 2. q. 9.

Contra etiam illud, quod tertio loco quæstionis tradunt, quia iuxta theologorum opinio-
nem: omnes intelligentiæ præter primam possunt moueri localiter: nam licet verum sit hoc,
cum einsdem rationis sit Angelum beatum moueri, & animam beatam moueri: sed necessa-
rium est dicere animam beatam localiter moueri, cum sit articulus fidei, quòd Christus se-
cundum animam descendit ad inferos: ergo Angelus beatus mouetur localiter, attamen quia
sicuti esse in loco æquiuoce conuenit corpori & Angelo, ita etiam & moueri localiter, corpus
enim est in loco, inquantum continetur sub loco, & commensuratur loco, vt scribitur 4. physi. B
ita etiam & motus corporis secundum locum commensuratur loco, secundum eius exigen-
tiam: cum ergo Angelus non sit in loco vt commensuratus, & contentus, sed magis vt conti-
nens: vnde motus Angeli in loco non oportet, vt commensuretur loco, nec secundum exigen-
tiam eius erit, vt habeat continuitatem ex loco: propterea motus Angeli est contactus virtua-
lis diuersorum locorum successiue: motus corporum nihil aliud est, nisi generatio partis post
aliam illius perfectionis, ad quam intendit motus, donec perficiatur, & sit in actu. Vnde ne-
cesse est, vt motus, qui est in substantia inueniatur in genere substantiæ, & motus, qui est in
quantitate, in genere quantitatis, & similiter, qui est in vbi, & qualitate, &c. cum ergo non de-
clarassent quo motu mouentur intelligentiæ localiter, impertinenter fuit tactum illud, quod
declarauerunt in solutione dubij huius. Vtrum in immobilibus posset motus reperiri.

Anima beata mouetur localiter.

Tex. 43.

Angelus est in loco vt cõtinens.

Motus Angeli, quis est.

Dilucidatio cõtrouersiæ.

Quantum ergo ad tertium articulum pro dilucidatione veritatis est sciendum primo, quòd
mathematica dicitur à mathesis quod est abstractio & ycos quod est scientia: quasi scientia de
abstractis: verum abstractio duplex est, quædam realis, & quædam intellectualis, abstractio
realis est, qua abstrahitur aliquod reale, quod erat coniunctum aliquibus rebus existentibus C
extra animam, & illud etiam, quod est abstractum existit extra animam, & hoc pacto, liquor
abstrahitur ab herbis per lambicum, & butyrum abstrahitur à lacte: abstractio vero intelle-
ctualis est duplex. Altera intellectus agentis, & altera intellectus possibilis, abstractio intelle-
ctus agentis est illa, qua intellectus agens facit intelligibilia in potentia esse intelligibilia in
actu, vt scribitur 3. de anima, abstractio intellectus possibilis est illa, qua ipse intellectus possi-
bilis intelligit aliquod prius, quod erat coniunctum posteriori non intelligendo illud poste-
rius: sed diligenter attende, quod prius potest esse coniunctum posteriori dupliciter. Primo
essentialiter, quo pacto animal coniungitur homini, & species indiuiduo & quando intelligi-
tur hoc prius sine suo posteriori, dicitur abstractio vniuersalis à suo particulari, & talis abstra-
ctio est communis omni scientiæ: nam in omni scientia potest considerari per intellectum su-
perius præter suum inferius, Secundo modo prius est coniunctum posteriori accidentaliter,
& hoc dupliciter. primo, quando prius per naturam propriam determinat sibi posterius, adeo-
quod realiter in rerum natura vnum sine altero reperiri non potest, sicut est subiectum, & pro-
pria passio, vnde homo non potest reperiri sine sua risibilitate, licet possit intelligi sine ea. Se- D
cundo modo prius est coniunctum posteriori accidentaliter adeoquod vnum sine altero in re-
rum natura realiter reperiri potest, sicuti se habet homo respectu accidentiũ communium, ho-
mo enim potest reperiri sine albedine & nigredine, & sic se habent mathematicalia respe-
ctu sensibilium, potest enim reperiri linea sine caliditate, vt est in niue & sine frigiditate, vt
est in igne.

Abstractio duplex.

Tex. 18.

Prius coniũctum posteriori accidẽtaliter, bifariam dicit.

Omnia vniuersalia conueniunt in aliquo,

Mathematicus abstrahit ab omni genere causarũ per motum.

Est etiam sciendum, quòd omnia vniuersalia conueniunt in hoc, quòd non subsistũt in sua
vniuersalitate, sed est differentia: quia vniuersalia metaphysicalia sumpta secũdum propriam
abstractionem subsistunt, quia in rerũ natura indiuidua sic abstracta, scilicet ab omni materia
sensibili & intelligibili actu reperiuntur, sicuti sunt intelligentiæ, vniuersalia mathemati-
calia sumpta secundum propriam abstractionem non subsistunt: quia in rerum natura nul-
lum indiuiduum mathematicum scilicet abstractum à materia sensibili existit: non enim
hæc linea, vel hic triangulus existit in rerum natura mathematice loquendo: vniuersalia
naturalia secundum abstractionem suam, quæ est communis omni scientiæ: vt dictum
est, subsistunt in rerum natura ratione indiuiduorum; quia indiuidua talium vniuersalium

subsistunt

A subsistunt cum materia sensibili, ceterisq. conditionibus sensibilibus; Sortes enim & Plato reperiuntur in rerum natura, & sunt indiuidua uniuersalium naturalium. Est etiam notandum, quòd mathematicus abstrahit ab omni genere causarum: vnde dixit Auer. in prologo physi. quòd non omnes artes considerant de omnibus causis: quia quædam considerat de causa formali tantum, sicut mathematica, quædam de tribus causis, scilicet motore, forma, & fine, vt scientia diuina; quædam de quatuor causis, vt scientia naturalis,

Mathematicus abstrahit ab omni genere causarũ per motum.

Est quoque notandum, qoòd ens dicitur absolute, bonum vero consistit in quodam ordine, & quia ens dicitur de materia, quæ est potentia: propterea materia non dicitur simpliciter ens, sed bene dicitur simpliciter bona propter ordinem, quem habet ad esse, & ad bonum, vt ait S. Tho. 3. contra gentiles, ens enim dicitur de his, in quibus reperitur suum formale significatum: vnde illud est ens, cui conuenit habere esse quocunque modo etiam non repugnanter: bonum vero dicitur, non tantum de eo, in quo formaliter est ratio boni, sed etiam de eo, quod habet habitudinem & ordinem ad bonom: sicut sanum non solum dicitur de animali, in quo formaliter inuenitur sanitas, sed etiam de medicina, & cibo, & vrina, quæ habent ha- B bitudinem ad sanitatem animalis.

Cap. 10.

Notandum etiam, quòd textus Arist. tripliciter exponitur. Primo quando dicit, quòd in immobilibus non est causa agens, per immobilia intelligimus ingenita & immortalia, vt sunt sobstantiæ separatæ. Secundo per immobilia possumus intelligere numeros & ideas, quas Plato ponit omnino immobiles, & separatas à materia. Tertio per immobilia possumus intelligere mathematica ipsa, quæ licet sint in re mota, tamen non mouentur, nisi per accidés.

Litera Arist. tripliciter exponitur.

Istis sic stantibus ponuntur quatuor conclusiones, quarum prima est: Mathematica non habent causam efficientem: hæc conclusio est. S. Tho. 1. p. in tertio argumento, quod quidem tale est: quorumcunque est aliqua causa, in his potest fieri demonstratio per causam illam, sed in mathematicis non fit demonstratio per causam agentem, vt patet per philosophum 3. metaphy. ergo non omnia entia sunt à Deo, sicuti à causa agente. Et respondet quòd mathematica accipiuntur vt abstracta secundum rationem, cum tamen non sint abstracta secundum esse; vnicuiq; autem competit habere causam agentem, secundum quod habet esse: licet igitur ea, quæ sunt mathematica habeant causam agentem, non tamen secundum habitudinem, quam C habent ad causam agentem cadunt sub consideratione mathematici, & ideo in scientijs mathematicis non demonstratur aliquid per causam agentem; quibus verbis vult innuere, quòd mathematica, vt subsunt abstractioni mathematicæ, & formaliter loquendo de eis, non habent causam agentem, licet materialiter, & vt naturalia sunt, habeant causam agentem.

q. 44. art. 1. Mathematicus non demonstrat per causam agentem.

Secunda conclusio est, Mathematica nullum finem habent: probatur de mente Caiet. in apostillis 1. p. quia si haberent aliquem finem, maxime haberent illum, qui acquiritur per motum: sed sic est, quòd hunc finem non habent, quia abstrahunt à materia & motu, vt patet per Arist. hic: ergo sequitur, quòd mathematica nullum finem habeãt: consequentia probatur, quia non sunt apta nata habere alio modo finem, nisi illum per motum acquisibilem: si ergo abstrahunt à tali fine, sequitur, quòd abstrahant totaliter à fine.

q. 4. art. 3. Mathematicus non demõstrat per causam finalem.

Tertia conclusio, Mathematicus non demonstrat per formam quatenus est forma: probatur, quia demonstrare per formam, considerando ipsam sub ratione, qua forma est, est munus metaphysici: ergo non spectat ad mathematicum, & licet communiter dicatur, quòd mathematicus demonstrat per formam, intelligendum est, non sub ratione qua forma est, vel sub ra- D tione alicuius causæ agentis, finalis, vel formalis, sed quòd demonstrat per formam, quatenus demonstrationes mathematicæ sunt potissimæ, & demonstratio potissima est per formam, sed nullo modo concedendum est, quòd consideret formam sub ratione, qua est causa formalis.

Mathematicus quomodo demonstrat per formam & quo modo non.

Vltima conclusio, Mathematica non sunt bona: probatur, quia bonum dicitur vel de eo, quod actu habet esse & perfectionem in se ipso existenter, vel quod ordinatur ad esse existentie, & ad perfectionem aliquam; sed mathematica formaliter loquendo vt subijciuntur abstractioni mathematicæ, nec habent esse & perfectionem in seipsis existenter, nec ordinantur ad esse, & ad perfectioné: igitur mathematica formaliter loquendo non sunt bona.

Mathematica non sunt bona.

Ex istis soluuntur argumenta, quæ communiter solent fieri circa istam materiam: quando dicitur, bonum & ens conuertuntur, sed immobilia sunt entia, ergo sunt bona. Hoc argumentum potest solui primo iuxta expositionem primam, loquendo de immobilibus, quę sunt ingenita & immortalia, vt substantiæ separatæ concedendo totum argumentum: quia illa sunt maxime bona. Potest etiam & secundo solui iuxta secundam expositionem de immobilibus Platonicis, & sic neganda est minor in argumento, quia illa non sunt entia. Tertio potest dissolui

solui argumentum iuxta declarationem factam, dicendo quòd ens dupliciter capitur. Primo nominaliter. Secundo participialiter. Hoc stante dico, quòd bonum conuertitur cum ente participialiter sumpto, non autem cum ente nominaliter, & sic mathematica sunt entia nominaliter sumpta, sed non participialiter, quia abstrahunt ab existentia. A

Ens bifariam dicitur.

Secundo potest argui, quòd in mathematicis sit causa efficiens: quia vbicunque sunt veræ demonstrationes, ibi sunt vere media demonstrandi; sed in mathematicis sunt veræ demonstrationes, & potissimæ: ergo in mathematicis sunt vere media demonstrandi; sed ista media demonstrandi non sunt causę materiales, nec finales, igitur efficientes, vel formales. Soluitur hoc argumentum dicendo, quòd licet sint vere media demonstrandi in demonstrationibus mathematicis: nihilominus non considerantur à mathematico sub ratione alicuius causæ, sed tantum sub ratione; qua per ipsa fiunt potissimæ demonstrationes: quia vt dictum est mathematicus abstrahit ab omni genere causarum, & abstrahere à causis est cognoscere aliquid, & non per causas quatenus causæ sunt.

Media demõstrandi non considerãtur à Mathematico sub ratione causæ.

Tertio solet argui sic: In illis est finis & bonum, in quibus est forma & ordinatio; sed in mathematicis est forma & ordinatio, cum forma sit quid bonum. 1. physi. & etiam ordinatio: ergo sequitur, quòd mathematica habeant finem & bonitatem: probatur minor primo de forma: quia sunt entia, & entitas est per formam, & similiter est ordinatio: quia dicit Commentator hic, quòd in mathematicis inuenitur ordinatio numerorum & magnitudinũ. Respondendum est glossando minorem istius argumenti, quòd in mathematicis est forma, sed non ordinata ad esse, & perfectionem, & similiter ordinatio reperitur, sed non ordinata ad esse, & perfectionem, vt dictum est: modo illa forma, & ordinatio dicunt bonitatem, & perfectionem, quæ vel in seipsis continent perfectionem, vel sunt ordinatæ ad perfectionem: quod dici non potest de mathematicis, vt subsunt abstractioni suę. B

Tex. 81.

In Mathematicis est forma nõ ordinata ad esse.

Quorum demonstrationes sunt, tunc putamus existere quando scimus quid est, &c. Tex. 3. C

An scire per demonstrationem sit nobilius, scire per definitionem.

Dilucidatio tertia.

XPONENS S.Tho. verba prępofita asserit, quòd inter omnes maxime scire dicimus illum, qui cognoscit quid est res, non auté quid sit, quanta sit, vel qualis, & quid possit facere vel pati: ex quibus verbis conficitur tale argumentum; illud scire est nobilius, per quod notificatur substantia rei; quàm illud, per quod notificatur accidens; sed per scire diffinitione notificatur substantia rei, per scire demonstratione notificatur accidens; ergo scire definitione est nobilius scire demonstratione: & vt breuius formetur ista ratio, substantia præcedit accidens natura, tempore, & nobilitate; vt declarabitur 7. huius, nunc sic, illud instrumentum est nobilius, quo res nobilior cognoscitur; sed per definitionem cognoscitur substantia, & per demonstrationem cognoscitur accidens; ergo definitio erit nobilius instrumentum sciendi ipsa demonstratione. D

Tex. 2.

Secundo etiam confirmari potest negotium hoc prępositum sic: illud instrumentum ceteris omnibus nobilius est atq. præstãtius, quod alia excedit, vel nobilitate subiecti, vel certitudine demonstrationis seu medij, vel ratione separationis à materia; sed scire per definitionem omnibus hisce tribus modis excedit scire per demonstrationem: ergo scire per definitionẽ est nobilius & pręstantius, quàm scire per demonstrationem; ex consequenti definitio erit nobilior demonstratione: maior colligitur ex 1. de anima, vbi dicitur, quòd vna scientia est honorabilior altera, vel ratione melioris & mirabilioris subiecti & rei scitæ, vel ratione certitudinis demonstrationis, aut ratione separationis à materia; illa enim scientia est nobilior, quæ de rebus magis separatis sermonem habet, quàm illa quæ de rebus immersis materiæ disputat: minor propositio probatur, quòd definitio sit nobilior demonstratione, seu quòd scire per definitionem

Tex. 1.

A nitionem sit nobilius scire per demonstrationem omnibus his modis; quia per definitionem scitur quid est res, per demonstrationem scitur qualis & quanta est res, vt docet S. Tho. in expositione huius literæ; sed nobilius & mirabilius est scire quid de rebus, quàm quale & quantum. Secundo scire per definitionem est etiam certius, quàm scire per demonstrationem, nam definitio facit scire per causam formalem, vt habetur in litera, & causa formalis est perfectior ceteris causis; sola enim forma est causa, per quam res est proprie & cõuertibiliter, qua scilicet posita ponitur effectus, & qua remota remouetur effectus; si ergo scire per definitionẽ est per causam formalem, vt supponitur tanquàm verum, & scire per demonstrationem nõ est per causam formalem; sequitur manifeste, quòd scire per definitionem sit certius scire per demonstrationem. Quoad tertiam particulam minoris, quæ erat, (ratione separationis à materia) probatur sic, scire per definitionem non dicit esse, vel non esse, hoc est non significat cum affirmatione vel negatione, vt scripsit Arist. 1. poster. sed scire per demonstrationem dicit esse vel non esse, quia facit scire conclusionem compositam cum affirmatione vel cum negatione, scilicet prædicatum cum subiecto; ex consequenti simplicius est quod scitur per definitionem, B quàm quod scitur per demonstrationem. Per definitionem scitur quid est res. Tex. 14.

Et postremo ita etiam confirmari potest hæc positio, finis est nobilior ijs, quę sunt ad finẽ, vt docuit Arist. 2. phys. & 5. huius, sed scire per definitionem est finis ipsius scire per demonstrationem; demonstratio enim ordinatur ad definitionem, tamquàm ignobilius ad suũ nobilius; quia hoc habet natura, vt accidentia ordinentur ad substantiã, sicut imperfectum ad suum perfectum; & cum per demonstrationem sciatur accidens, vt probatum est, & per definitionẽ cognoscatur substantia; euidenter sequitur demonstrationem ordinari ad definitionem, quæ erit nobilior, vti finis excedens omnia, quæ ordinantur ad ipsum. Tex. 31. Tex. 3. Imperfectũ ordinatur ad perfectum.

Oppositum tamen huius apparere videtur nonnullis, quia quod facit acquirere ignotum naturaliter, perfectius & mirabilius instrumentum est, quàm illud, quod non facit acquirere ignotum naturaliter; sed demonstratio est instrumentum faciens acquirere ignotum naturaliter, quod quidem non facit definitio; igitur demonstratio erit nobilius & præstantius instrumentum, quàm definitio: maior huius argumenti est manifesta, quia instrumenta sciendi ordinantur ad cognoscenda ignota naturaliter; non enim indigemus aliquo instrumento ad co C gnoscendum ea, quæ sunt nota nobis: minor haberi potest ex 1. physi. vbi Auer. inquit; quòd demonstratio & syllogismus faciunt acquirere ignotum naturaliter, definitio vero est sicut inductio, exemplum, & enthymema ad inferendum aliquod. Tex. 1.

Deinde experiẽtia cognoscimus continens esse perfectius contento; sed demonstratio continet definitionem, & non econtra; igitur demonstratio erit perfectior ipsa definitione: maior habetur ex Arist. 4. cęli vbi dicitur, quòd continere est formę, contineri vero materiæ; sed forma est nobilior materia, vt scribitur 7. huius; si ergo demonstratio continet, & definitio continetur, sequitur demonstrationem esse nobiliorem ipsa definitione, & pręsertim quia continere dicit actionem, contineri vero dicit passionem, & agens semper est honorabilius patiente, vt scribitur 3. de anima: ergo demonstratio nobilior erit ipsa definitione, & per consequens erit nobilius instrumentum sciendi: minor etiam probatur, quia totum continet partes, sed demonstratio quoddam totum est, definitio vero est pars demonstrationis, quoniam est principium eius, vt habetur 1. de anima, vbi docetur, omnis demonstrationis principium esse quodquidest, & 2. poster. dixit Auer. demonstrationum principia esse definitiones; cum ergo D definitio sit pars demonstrationis, euidẽter sequitur demõstrationẽ esse nobiliorẽ definitione. Tex. 35. Tex. 7. Tex. 19. Tex. 11. Commẽ. 14.

Tertio hoc idem probari potest, quia scientia per causam perfectior est, quàm scientia sine causa; sed demonstratio facit scire per causam, vt docuit Arist. 1. poster. demonstrationem esse syllogismum scientialem, & subdit ipsam debere constare ex primis, veris, immediatis, prioribus, notioribus, & causis conclusionis; non sic docetur de definitione: patet igitur euidenter demonstrationem seu scire per demonstrationem esse nobilius scire per definitionem. Tex. 5.

Pro explicatione & dilucidatione veritatis sciendum est primo, quòd Arist. 1. topic. loquens de definitione appellauit ipsam terminum metaphoricè loquendo, seu limitem, quo circumscribuntur possessiones, vel domus, sicut enim totum, quod est intra domum aliquam continetur nec quicquàm extra illam reperitur, dicitur terminus ipsius domus, ita illa oratio, quę explicat omnes partes, quę sunt in natura rei, ita vt nihil deficiat, dicitur terminus ipsius rei. Vel vt docuit S. Tho. 5. huius, definitio dicitur terminus cognitionis, quia infra ipsam continentur ea, per quæ scitur res, si autem mutetur differentia, vel addatur, vel subtrahatur, iam non esset eadem definitio; est enim terminus vltimum cuiuslibet rei, itaquòd nihil de primo terminato est extra ipsum terminum; & omnia, quę sunt eius, continentur intra ipsum, & sic Cap. 4. Definitio est termin' rei. Commẽ. 23.

Cap. 10. Definitio est oratio quodquidest signi ficans.

nos vocamus definitionem terminum, quasi vndique circumscribẽtem naturam rei. 2. poster. A quoque Arist. loquens de definitione dixit, quòd est oratio quodquidest significans, ac si dixisset, definitio est oratio, quæ manifestat naturam alicuius rei, vbi posuit, orationem, primo, tanquàm aggregationem quandam multarum vocum & notionum; natura enim rerum, quæ definiuntur, habet plures partes, & ꝑpterea pluribus vocibus & notionibus oportet ipsam manifestare; hinc vna sola vox non est definitio. Addit secundo, naturam alicuius rei significans, ad excludendas orationes multas, quę non sunt definitiones, quia non manifestant naturam alicuius rei; hęc enim oratio, animal rationale, est propria definitio hominis, quia eius naturã explicat atque ostendit: sed hæc oratio; homo est albus, & sit vera sit oratio, cum sit ibi subiectum, prædicatum, & copula; non tamen est vera definitio, quia non explicat naturam ipsius rei.

Non omnis oratio est definitio.

Notandum est secundo, quòd multiplex est ipsa definitio. Aliqua dicitur essentialis, quę est oratio continens genus & differentiam alicuius rei; genus autem illud erit, quod ita naturę definitæ competit, vt simul etiam de alijs prædicetur, sicut in hac definitione hominis, animal est genus, quia cum de natura hominis sit, etiam de equo, leone, & alijs prædicatur. Differentia vero est, quæ iuncta ipsi generi determinat ipsum & coarctat, vt pro sola re definita sumatur, verbi gratia in definitione hominis, rationale est differentia coarctans genus, puta animal ad dicendum tantum hominem, & non aliquam aliam speciem animalis, hæc definitio dicitur essentialis, quia naturam rei per ea, quæ illi essentialia sunt, manifestat; idem enim est natura, & essentia, & quodquideratesse, & hæc definitio debet habere illa quatuor, quæ docuit Arist. 7. topic. & 4. physi. Primo vt per ipsam ostendatur quid sit res, nam dictum est definitionem esse orationem indicantem quid est res. Secundo vt soluantur quæcunque opponi possunt circa rem illam, siquidem cognitio veritatis est solutio dubitatorum. Tertio vt per eam manifestentur proprietates rei, quæ ipsi insunt, cum definitio sit medium in demonstratione, qua propria accidentia de subiectis demonstrantur. Quarto vt ex ipsa manifestetur causa, propter quam aliqui discordant circa ipsam rem definitam, & omnium etiam, quæ opponi possunt in ea, & tunc pulcherrime definitur vnumquodque. Alia est definitio causalis, quę est oratio rei proprias causas manifestans. Causarum autem numerus quadruplex est, vt docet Arist, 5. huius. Quædam est causa materialis, ea nempe, ex qua aliquid fit, vt ligna & lapides materię sunt domus, æs statuę, corpus humanũ ipsius hominis. Alia est forma, ea scilicet, per quam res est, & quæ simul cum materia rem totam absoluit, vt anima rationalis hominis est forma & figura ipsius statuæ. Tertia est efficiens, à qua aliud producitur, vt sol qui lumẽ producit, ipsius est causa efficiens, & ignis caloris. Quarta est causa finalis, gratia cuius aliquid fit, vt beatitudo est causa finalis hominis, & sanitas est finis potionis amarę. Ex his igitur causis, aut singulis, aut pluribus, aut omnibus definitiones causales sunt; exempli gratia quę per materiam dantur, vt domus est ex lapidibus, lignis, & terra, reliquisque partibus constructa, & homo est compositus ex quatuor elementis; sub hoc genere definitionis comprehenduntur omnes illæ definitiones, quibus res artificiatę per ea, ex quibus fiunt, definiuntur: comprehenduntur etiam definitiones, quæ partes rei continent, vt mundus est ex cælo, terra, & ex naturis, quæ intra hęc includuntur, corpus humanum est quod erecto capite, pectore, manibus, pedibusque constat: comprehenduntur etiam definitiones accidentium, quæ per subiecta ipsorum assignantur, vt risibilitas est aptitudo hominis ad ridendum. Secundum genus causarũ D definitionum est per formam, vt homo est animal ex rationali anima constans, ad quod genus illæ definitiones reducuntur, quibus concreta per abstracta definimus, vt album est quod albedine efficitur. Tertium genus est per efficientem causam, vt dies est latio solis super terram, & eclipsis est interpositio terræ inter solem & lunam. Quartum genus est per finalem causam, vt homo est animal ad summi boni perceptionem destinatum, & domus est tegumentum ad extrinsecas incommoditates propulsandas. Tertia definitio est accidentaria, quæ non quid res, sed potius qualis sit significat, hęc autem est oratio rem per sua accidentia manifestans, & hæc est duplex, Altera quæ per genus & accidẽs proprium, quod illi soli rei conuenit, assignatur, vt homo est animal risibile; terra est elementum grauissimum; & hæc proprie dicitur descriptio. Ad hanc definitionem reducuntur ea, quæ dantur per effectus, vt iustitia est, quæ suum cuique tribuit, & sol est auctor diuturnæ lucis, Altera definitio accidentaria est, quæ datur per accidentia communia, quorum singula pluribus rebus insunt, simul tamen iuncta non nisi rei, quę definitur, vt homo est animal bipes implume, pulchrum, magni cerebri, & ad hoc genus definitionis reduci possunt omnes definitiones, quas tradere solent poetæ & Rectores.

Cap. 4. Tex. 31. Definitio debet habere quatuor.

Definitio causalis quæ est.

B

C

Definitio per materiã quę nam sit.

Definitio accidẽtalis quę sit.

Cap. 10. Tertio est sciendum ex Arist. 1. poster. vbi & ipse distinxit definitionem in quid nominis, & in quid

A in quid rei; definitio quid nominis est oratio significans rem significatam per nomen, siue explicet naturam eius, siue non; & talis est duplex; altera quid nominis exprimens solummodo significationem nominis, vt si dicamus, quòd triangulus est illa figura, quę habet tres angulos, qua data adhuc restat quęrere quid est triangulus. Alia est definitio quid nominis, quę datur per plura nomina, sicuti historia Homeri potest per plura nomina significari; definitio vero quid rei, seu qnidditatiua illa est, quæ datur per verum genus & veram differentiam, & explicat per se naturam ipsius rei, & est demonstratio sola positione differens, quod dupliciter interpretari potest. Primo quia si quęratur quid est tonitruū respondetur, quòd est sonus, cum extinguitur ignis in nube: si quis autem iterum peteret, propter quid tonat respondebitur propterea quòd extinguitur ignis in nube, vbi apparet idem responderi ad quęstionem quid est, & ad quęstionem propter quid est; ex consequenti eadem est definitio & demonstratio, & non differunt, nisi quia definitio datur in recto, dicendo quòd tonitruum est sonus, &c. demonstratio vero datur per modum causæ dicendo, quod, propterea quod extinguitur ignis in nube. Secundo etiam interpretari potest hoc dictum scilicet definitionem esse demonstrationem sola positione differentem; quia ipsi definitioni nihil deficit, vt sit demonstratio, nisi dispositio in modo & figura, quando ergo disponitur ipsa definitio in modo & figura, tunc est ipsamet demonstratio; & propterea dicitur de definitione, quòd debet esse clarior ipso definito, cum enim ad hoc inuenta sit, vt rem occultam manifestet, oportet vt notior sit, quàm illud quod definitur, exempli gratia hęc definitio, animal à Deo creatum ad beatitudinem, magis manifestat naturam hominis, quàm si vnica voce exprimatur, nempe homo: & ex hoc excluduntur definitiones illæ, quæ dantur per ignotiora, vel æque nota, vt si dicas, somnus est imago mortis, mors enim est obscurior somno. Excluduntur etiam definitiones illę, quę dantur per metaphoram, vt homo est arbor reuersa. Dicitur etiam de definitione, quòd debet conuerti cum definito, idest de quocunque prędicatur definitum, de eodem definitio prædicari debet, ita ut nulli vnum competat, cui non competat & alterum. Et ex hoc excluduntur definitiones illę quæ dantur per communia, vt homo est substantia sensibilis. Excluduntur quoque nominum etymologiæ, quæ ob id non sunt propriæ definitiones, cum pluribus definitis conueniant, vt theologus est, qui de Deo loquitur, lapis est, qui pedem ledit.

Definitio quid nominis è duplex.

Quid sit tonitruum.

B

Definitio est demōstratio sola positione differens.

Definitio cōuertitur cū definito.

C Dicitur etiam de definitione, quòd nihil debet habere superfluum nec diminutum, sed ita debet rem explicare, vt nec deficiat, nec excedat: propterea non est bona definitio, homo est animal rationale coloratum bipes, est enim superflua, cum coloratum & bipes non sint in natura hominis, & de hac definitione, quæ has circumstantias habet, impręsenti loquimur.

Quarto sciendum est, quòd sicuti est multiplex definitio, ita multiplex est demonstratio, vt docet Arist. 1. poster. nam demonstrationum alia est vniuersalis, alia particularis, alia cathegorica, alia priuatina, alia ostensiua, alia ducens ad impossibile; quæ nam sit vnaqueque istarū non est præsentis speculationis, cum ad logicum negotium attinere videatur. Aduertendum tamen, quòd hic loquimur de ipsa demonstratione potissima, quæ est ipsa definitio, à qua solum ordine differt, & cum logicus & metaphysicus de diffinitione considerēt, verumtamen nō eodem modo, quia logicus vt topicus & analiticus considerat definitionem, vt est sermo instrumentarius, quo intellectus ducitur in cognitionem qnidditatum rerum; metaphysicus vero cōsiderat definitionem vt significat quidditatem rei, quasi per accidens, quia gratia quidditatis, quàm per se considerat: metaphysicus enim per se & primaria intentione ipsas quidditates rerum considerat; per accidens autem sermonem diffinitiuum, vt illas ostendat, & hoc patet ex

Cap. 5.

Demonstratio est multiplex.

Metaphysicus & logicus diuersimode considerant de definitione.

D 7. huius, vbi habetur, ꝙ definitio ratio est, & omnis ratio partes habet, & vt ratio se habet ad rem, similiter & pars rationis ad partē rei se habebit; & 8. etiam huius narrātur plurima genera definitionum, & pręsertim illa, quæ assignabat Architas, qui quidem difiniebat per omnia genera causarum, & hęc approbat ipse Arist. Topicus vero cōsiderat definitionem, vt est vnum prædicatorum problematicorum; analyticus autem, vt est medium in demonstratione potissima. Ex his ergo dilucidatur quęsitum, quia definitio vt consideratur à metaphysico & exprimit quidditatem rei est nobilior demonstratione, quę exprimit accidens rei, vt vero definitio consideratur à logico est ignobilior ipsa demonstratione; tum quia ordinatur ad demonstrationem, cum sit eius medium; tum etiam quia est pars eius, & pars est ignobilior toto. Et sic soluuntur rationes vtriusque partis. primæ enim rationes concludunt definitionem esse nobiliorem demonstratione metaphysice loquendo; secundæ vero rationes concludunt demonstrationem esse nobiliorem definitione logice loquendo, quia non est verū definitionem considerari à logico, tamquàm instrumētum distinctum à demonstratione, sed vt medium eius prout communis opinio illustrium Doctorum habet.

Tex. 35.

Tex. 5.

Dilucidatio cōtrouersię.

Namque de omnibus esse demonstrationem est impossibile, &c. *Tex. 4.* A

An detur regressus demonstratiuus in scientijs.

Dilucidatio quarta.

Cap. 3.

Sententia priscorũ de regressu.

Et si de regressu demonstratiuo disputetur à logicis 1. poster. tamen quia philosophus in hoc contextu videtur ponere eandem opinionem antiquorũ, quam posuit ibi; propterea de hoc quæsito aliquid dicere determinaui; tria faciendo. Primo præponendo opiniones falsas. Secundo declarando veritatem. Tertio soluendo argumenta in contrarium. Quoad primum sententia fuit Priscorum dari regressum demonstratiuũ, tribus tñ suppositis, quorum primum est, quòd scire simpliciter est per causam prio- B rem notam naturæ & nobis, naturæ quia est prior in esse, nobis quia est sensata. Secundum suppositum erat, quòd omnia possunt sciri demonstratione simpliciter; quia scientia non est, nisi per demonstrationem. Tertium erat, quòd principia demonstratiua non possunt facere scire conclusionem, nisi & ipsa sint scita. Ex istis tribus suppositis concludebant regressum demonstratiuum esse necessarium in scientijs, ita arguendo: ipsę præmissæ, quę faciunt scire cõclusionem, aut sunt notæ, aut ignotæ: si ignotæ, ergo non possunt notificare conclusionem, quia ignota non notificant, ergo oportet vt sint notæ & scitę, & non nisi scientia demonstrationis simpliciter ex fundamento posito: si ergo præmissæ sunt scitæ simpliciter, aut hoc est per conclusiones, aut per alias præmissas: si primo habetur intentum, quòd est necessarius regressus per demonstrationem simpliciter: si dicatur secundo, quòd pręmissæ sciuntur per alias præmissas; quæritur de illis, aut sciuntur, vel non: si sciuntur, aut per pręmissas, aut per conclusiones: si per conclusiones habetur intentum: si per pręmissas tunc quęritur de illis iterum, & sic dabitur processus in infinitum; sed in nullo genere causarum dari potest hic processus C

Tex. 6. in infinitum, vt ostensum est 2. huius: ergo melius est dicere præmissas sciri scientia simpliciter per conclusiones, & sic dari regressum demonstratiuum.

Cap. 3. Reprobatio prioris sententiæ.

Non potest esse idẽ prius & posterius respectu vnius & eiusdẽ.

Sed decipiuntur isti, vt docuit Arist. 1. poster. quia supposito eo, quod ipsi concedunt, demonstrationem simpliciter procedere ex notis nobis & naturę, scilicet ex sensatis & ex prioribus in esse, arguitur contra eos deducendo ad impossibile sic: si pręmissę notificant simpliciter conclusionem: ergo sunt priores & notiores nobis & naturæ, & sic idem erit prius & posterius, & idem notius & ignotius respectu eiusdem; quia pręmissæ inquantum notificant conclusionem, sunt priores & notiores; inquantum vero notificantur à conclusione erunt ignotiores & posteriores; & sic idem respectu eiusdem erit notius & ignotius, prius & posterius secundum eundem modum; quod est falsum, vt latius ostendunt Arist. & Auer. contra istam opinionem loco superius allegato. Et ratio ipsorum est nullius momenti, quia quando dicunt, quòd præmissæ, quæ faciunt scire conclusiones, debent esse notæ; conceditur, sed negatur postmodũ, quòd per demonstrationem sint notificandę; quia principia demonstratiua sunt nota tantum sensu, & non per alias præmissas eis notiores; principia enim notificantur ex notitia termino- D

Dilucid. 5. Cap. vltimo. rum; sic enim ea cognoscimus inquantum eorum terminos cognoscimus, vt 1. huius ostensum est, & ostendit Auer. 2. poster.

Secunda opinio in hoc quæsito est opposita opinioni antiquorum: dicunt enim Aliqui regressum demonstratiuum in scientijs esse inutilem & nõ dari; quod ita probant; illud, quod facit demonstratio quia, sine regressu, frustra ponitur in regressu; sed demonstratio quia, facit illud met quod operatur regressus: frustra igitur est ponere ipsum: maior enim patet ex Ari.

Tex. 50. 1. phy. frustra fiunt per plura quę possunt fieri per pauciora contra Anaxagoram: minorem ita probant supponendo primo, quòd regressus hoc facit videlicet, vt ex esse effectus demon-

Regressus demõstratiuus quod faciat ex aliquorũ sententia.

stratione quia, cognoscamus esse causę, secundum quòd regredimur ex esse causæ ad notificandum propter quid effectus; sed hoc totum facit demonstratio quia, sine demonstratione propter quid, & sine regressu, quoniam facit scire causam esse, & vltra hanc esse causam propter quid effectus, quod vtiq. inutiliter & ociose fit in regressu, cum demonstratio quia, faciat vtrumque; nam effectus non potest inferre causam, nisi sciamus illam causam esse inseparabilem ab illo; sed scito hoc, scimus propter quid effectus: ergo demonstratio quia facit scire

vtrumque

A vtrumque & esse causæ & propter quid effectus, & sic regressus iste erit ociosus & inutilis. Secundum est quod præsupponunt, quòd non datur demonstratio causæ, quia finis eius est notificare propter quid ipsius effectus, & hoc facit demonstratio quia, vt dictum est: ergo superflua est demonstratio causę: ex his duobus concluditur manifeste principale intentum in scientijs nullum esse regressum.

Verum quia hęc opinio expresse contradicit Arist. 1. post. vbi probat causam & effectum ad inuicem posse demonstrari; igitur secundum Arist. datur iste regressus; & quando ab effectu imus ad causam tantū notificat quia est, & non propter quid, quia nemo dat quod non habet ex Porphy. in prædicab. sed effectus non est causa causę: ergo effectus non notificat pp quid ipsius causæ; & ad rationem istorum dicimus in demonstratione quia, non esse necessarium cognoscere effectum esse connexum causæ inquantum causa, sed solum esse connexum per se & essentialiter, per regulam 1. poster. vbi docentur quæ sunt per se & essentialia; & demonstratio quia ab effectu ad causam est syllogismus cathegoricus hoc modo scilicet, motus æternus est, quę propositio sumitur tanquam maior: minor propositio erit ista; sed motor æternus existit; B in ista minori debemus pręcognoscere motum ęternum cum motore æterno per se & essentialiter esse connexum; non enim requiritur motum ęternum esse connexum motori ęterno, vt causa & causatum. Ex quibus respōdendo ad rationem istorum dicimus, quòd non possumus scire ex esse effectus in demonstratione quia esse causę, nisi sciamus illam esse causam illius effectus: vnde neganda venit hęc propositio, quia sufficit scire quòd sit connexa essentialiter & per se, & non sufficit scire quòd sit causa tantum illius effectus; nihil igitur concludit ratio istorum, nec mirum, quia falsa sumpserunt pro opinione sua.

Cap. 10. — Cap. de differ. — Cap. 4. — Ex esse effectus non cognoscitur esse causę.

Tertia est sententia aliquorum, qui volunt regressum in scientijs esse possibilem, sed non demonstratiuum, nisi secundum vnam tantum partem, & non secundum omnes, quia primus processus ab effectu ad causam est tantum syllogismus; secundus vero à causa ad propter quid effectus est demonstratiuus: cum ergo primus processus vocetur syllogismus coniecturalis; quo arguimus ab accidentibus ad substantiam, seu ab effectu ad causam, exempli gratia, luna augetur spherice; ergo est rotūda, hæc coniectura est necessaria, quia arguimus ab accidenti necessario. Aliquando arguimus ab accidenti non necessario. v. g. mulier pallet, ergo peperit, C hæc consequentia est coniectura, sed non necessaria: volunt ergo isti, quòd demonstratio quia non sit demonstratio, sed coniectura; & ita probant: scientia non per causam est imperfecta 1. poster. sed imperfectum tale non est simpliciter tale: ergo scientia non per causam non erit scientia; nam demonstratio quia generat scientiam, & non per causam: ergo non est scientia, neque est demonstratio, quia demonstratio est syllogismus faciens scire.

Rotunditas lunæ potest demōstrari. — Cap. 2.

Sed hæc opinio etiam est falsa; quia vt docuimus 2. huius demonstratio quia non est extra genus demonstrationum, & hoc etiam docuit Arist. 1. poster. Et ad argumentum adductum respondetur negando consequentiam, quia licet imperfectio remoueatur à vera scientia & à vera demonstratione, quæ est vna species, non tamen remouetur à demonstratione & à scientia in analogato, & est exemplum clarum, quia accidens est ens imperfectum respectu substantię, & tamen non est imperfectum ens analogice, ita in proposito demonstratio est scientia non per causam, & est imperfecta respectu demonstrationis simpliciter, & demonstrationis causæ tantum, quæ sunt duę species: ergo imperfecta à genere analogo sciētia demonstrationis? negatur consequentia, quia imperfectio non excludit à genere; vnde homo & conchilium sunt sub D eodem genere.

Dilucid. 2. — Cap. 10. — Accidens est imperfectū.

Sunt etiam & alij ex nostris, qui profitentur nullo pacto debere esse regressum demonstratiuum in scientijs, & supponūt primo, quòd quicquid intellectus noster intelligit actu oportet esse phantasiatum in phantasia seu in cogitatiua; ita quòd quoties intellectus est in actu suo circa aliquid suo modo oportet, quòd sensus interiores deseruiant intellectui circa phantasmata, & est sententia Arist. 3. de anima, nequaquam sine phantasmate intelligit anima, & S. Tho. 1. p. vbi vult, quòd facta lęsione in organo cogitatiuæ priuatur quis intellectione. Secundum suppositum est, quòd in parte animę intellectiuæ, & in eius operatione non est intensio & remissio de se & ratione intellectus; sed si est, hoc est ratione partis sensitiuæ deseruientis intellectui.

Opinio cuiusdam thomistę. — Tex. 30. — q. 84. ar. 3. — Rationes negātium progressum.

Quibus stantibus arguunt sic, omnis demonstrator ex notioribus sibi procedere debet; sed habens notitiam substantię per eius accidentia, vel causæ per eius effectus demonstratione quia, & postea per notitiam substantiæ vel causæ intendit redire super accidentia vel effectus, non procedit ex notioribus sibi: ergo talis non est demonstrator; ex consequenti non dabitur regressus demonstratiuus: maior patet ex 1. poster. minor probatur, quia causa & substantia

Cap. 2.

ſunt entia nota naturæ & non nobis. Arguunt & ſecundo deducendo ad impoſsibile, ſi daretur regreſſus demonſtratiuus, ſequeretur quòd aliqua entitas per ſe tenderet ad corruptionem; ſed hoc eſt impoſsibile: igitur impoſsibile eſt dari regreſſum demonſtratiuum: conſequentia probatur, quia in ſecundo regreſſu eſt remiſsior notitia, quàm in primo. A

Cap. 6.

Caietanus 1. poſter. vbi diſputat, num ſit poſsibilis & conueniens demonſtratio circularis, ponit quoddam fundamentum, in quo aſſerit in vtroq. proceſſu reperirii tres notitias, & priorem ſemper eſſe imperfectiorem, ſed euidentiorem; nec hoc inconuenit (dicit ipſe) in inſtrumentis intellectus, quæ producunt ex vigore illius effectum, ideſt notitiam maioris perfectionis, ſicut & principia ſunt imperfectius ſcita, quàm concluſiones demonſtratæ ex eis, ſunt tamen euidentius nota.

Opinio Caietani impugnatur hic.

Quod fundamentum arbitror eſſe falſum, quia ex ſecundo proceſſu etiam ſecundum ipſum eſt demonſtratio propter quid, ſcilicet quando per cauſam demonſtratur effectus; ſed in demonſtratione propter quid ſemper proceditur ex notioribus ſimpliciter, quæ ſunt perfecte nota: ergo principia nedum ſunt euidentius nota, ſed perfectius iuxta regulam Ariſt. adhæremus concluſionibus propter principia. Præterea in iſtis proceſsibus præmiſſæ, cum ſint cauſæ efficientes notitiæ concluſionum; quæro aut ſunt cauſæ vniuocę, aut ęquiuocæ: ſi primum; ergo ſunt æque perfecte notæ, ſicuti & ipſæ concluſiones: ſi ſecundum; ergo ſunt perfectiores in notitia, quàm ipſæ concluſiones. Et demum ita argumentor, quanto aliquid eſt propinquius primo perfectiſsimo in aliquo ordine, tanto eſt perfectius 5. huius; ſed omnes præmiſſę & pręſertim in demonſtratione propter quid ſunt propinquiores primo perfectiſsimo in eſſe cognito, ſcilicet primo principio complexo, quod eſt perfectiſsime cognitum: nõ ergo ex imperfecte notis proceditur in illo progreſſu. B

Tex. 16.

Commen. 7. Regreſſus quid eſt.

Quoad ſecundum declaranda eſt veritas huius negotij. ſed primo ſciendum eſt, vt docuit Themi. 1. de anima quòd regreſſus eſt quędam ambulatio circularis, qua primo ambulamus à præmiſsis ad concluſionem; deinde à concluſione ad præmiſſas, & metaphorice dicitur quidam circulus, nam ſicuti motu circulari ab vno puncto incipientes ad idem reuertimur; ita in motu intentionali incipimus à præmiſſis ad concluſiones, & deinde à concluſione ad præmiſſas reuertimur, & dicitur regreſſus ſeu demonſtratio circularis, quæ eſt eorum, quę conuertuntur, & hic eſt circulus completus, qui conſtat ex terminis conuertibilibus in primo modo primę figurę, vt omne animal rationale eſt riſibile; omnis homo eſt animal rationale: ergo omnis homo eſt riſibilis; aſſumatur deinde concluſio tanquàm præmiſſa, & adiungatur ei minor, & inferatur maior hoc modo; omnis homo eſt riſibilis; omne animal rationale eſt homo: ergo omne animal rationale eſt riſibile. C

Circulus cõpletus.

Conuertibilitas ſecũdũ cauſalitatem & ſecundum pdicationẽ.

Secundo notandum eſt regreſſum dari in conuertibilibus contingere dupliciter, vno modo ſecundum prędicationem; alio modo ſecundum cauſalitatem, & licet vtroque modo fieri poſsit, conuertibilitas tamen ſecundum cauſalitatem eſt principaliter intenta, quę quidem conuertibilitas in hoc conſiſtit, quòd talis effectus neceſſario præexigat talem cauſam, & ad talem cauſam neceſſario ſequatur talis effectus, tunc enim ab effectu concludimus quia de cauſa, & à cauſa concludimus propter quid de effectu, quando connexio eſt neceſſaria ex vtraque parte: conuertibilitas vero ſecundum prædicationem dupliciter intelligi poteſt inter cauſam & effectum; vno modo vt in quocunq; ſit cauſa ſit effectus & econuerſo, quemadmodum ſe habent rationale & riſibile, & hoc modo non poteſt vniuerſaliter intelligi conuertibilitas prædicationis inter cauſam & effectum conuertibilem, quoniam multi ſunt effectus, qui non ſunt in ſuppoſitis, in quibus ſunt rationes cauſandi illos, quemadmodum in iſtis inferioribus ex generatione & corruptione demonſtramus contrarios motus in cęlo, & econuerſo. Alio modo poteſt intelligi, ut de quocunque ſuppoſito prædicetur cauſa, de eodem prædicetur denominatio cauſalis ſumpta ab effectu, & econuerſo, & hoc modo vniuerſaliter verum eſt effectum & cauſam neceſsitate mutua connexionem habentes conuerti ſecundum prędicationẽ; oportet ſiquidem omne naturaliter cauſans generationem & corruptionem habere contrarios motus & ecõuerſo, omne habens cõtrarios motus cauſare generationẽ & corruptionem, quapp demonſtratio quia eſt per effectum conuertibilem cõuertibilitate cauſalitatis & prędicationis. D

Regreſſus cõſuetus ĩ philoſophia naturali quis ẽ.

Poſtremo conſiderandum eſt, quòd regreſſus iſte demonſtratiuus, cum ſit proceſſus artificialis ſcientificus adinuicem oſtendens effectum cum cauſa & econuerſo, eſt proprius & conſuetus in philoſophia naturali, & in metaphyſica, atque in theologia, non autem in mathematica ratio ſi quidem eſt, quia in mathematicis ſcientijs cauſæ ſunt nobis notæ, & propterea regreſſus in eis non eſt neceſſarius, ſed in alijs ſcientijs cauſę ſunt ſubſtantiæ & ſic inſenſibiles & ignotæ nobis, propterea in eis regreſſus eſt utilis & neceſſarius.

Quibus

A Quibus ſtantibus dico regreſſum demonſtratiuum non poſſe eſſe & dari in eodem genere Dilucidatio veritatis.
cauſæ,& ſeruando idem genus demonſtrationis ; & ſi hoc pacto aliquando illuſtres doctores
eo vſi ſunt,ille progreſſus non debet dici demonſtratio circularis,ſed potius ſyllogiſmus, quia
non poteſt eſſe,ut idem ſit prius & poſterius, notius & ignotius reſpectu eiuſdem & eodem
modo & ſimpliciter,quod tamen ſequeretur ſi in eodem genere cauſæ fieret regreſſus & de-
monſtratio circularis. Alio modo dicimus dari regreſſum demonſtratiuum in diuerſis gene- Datur regreſſus in diuerſis generibus cauſarum.
ribus cauſarum,variando genus demonſtrationis, & hic regreſſus non eſt proprie circularis,
quia non eſt ab eodem ad idem eodem modo & ſimpliciter,& ideo dicitur quòd datur demõ-
ſtratio circularis disformis,non autem vniformis ; quia hoc pacto ſimpliciter & proprie lo-
quendo eſt impoſsibilis in arte ſcientifica.

Quod autem detur talis regreſſus ſcientificus variando genus demõſtrationis, probatur &
auctoritatibus & rationibus. Auctoritas prima eſt Ariſt. 1.poſter. vbi per non ſcintillare de- Tex.30.
monſtrat planetas eſſe propinquas demonſtratione quia & per effectum, & poſtea ex propin-
quitate demonſtrat nõ ſcintillare in planetis demonſtratione propter quid,vbi S. Tho.aſſerit
B quòd Ariſt.docet,quomodo demonſtratio quia conuertitur in demonſtrationẽ propter quid.
Secunda auctoritas eſt ipſiuſmet Ariſt. 8.phy.vbi per demonſtrationem quia,demonſtrat mo- Tex 44. Eſt motus ęternus ergo motor.
torem ſeparatum ęternum, & deinde regreditur & demonſtrat ęternitatem motus per moto-
rem ęternum demonſtratione propter quid & per cauſam. Tertia auctoritas habetur 2. de
anima,vbi ex definitione communi ipſius animę videlicet,quòd ſit actus corporis organici po Tex.12.
tentia vitam habentis inueſtigat definitionem propriam cuiuſcunque animæ, & deinde re-
greditur ex propria definitione animę demonſtrando definitionem communem. Quo etiam
vſus eſt Ariſt. 1. poſter. in aſſignando duplicem definitionem demonſtrationis & fina- Cap.2.
lem & materialem. Quarta auctoritas habetur 2.cęli, vbi probat dextrum eſſe in cœlo per Tex.15.
principium motus,& infra regreditur & probat principium motus videlicet, quòd motus ibi Tex.34.
incipit,vbi eſt dextrum cęli;vbi S.Tho.oſtendit quomodo vna demonſtratio eſt per ſignum,
& alia per cauſam. Eodẽ enĩ lib.oſtendit ſtellas non moueri de loco ſuo,quia ſunt ſphericæ fi- Tex.51.
guræ,& infra regreditur probando ecõuerſo, ſcilicet quòd ſunt ſphericę figuræ per hoc,quod
eſt non moueri de ſuo loco, vbi elengantiſſime S.Tho. defendit Alexan. aduerſus Simpliciũ Tex.59.
C & explicat totam vim regreſſus demonſtratiui. Quod etiam lucidiſſimus Themiſtius 2.po- Cap.2.
ſter.ſcripſit. Conformiter etiam ad hæc docuit S.Tho. 1.p.vbi diſputat num Deum eſſe ſit de- q.2.ar.2.
monſtrabile,& oſtendit duplex eſſe genus demonſtrationis, Alterum,quod datur per cauſam
& dicitur propter quid,& eſt per priora ſimpliciter. Alterum vero eſt per effectum,& dicitur
demonſtratio quia, quod eſt per ea,quę ſunt priora quo ad nos. Et 1.ſent.docet quòd ſicut in- Diſt. 1. q. 4. ar.2.
uenimus in proceſſu cognitionis,quòd in cognitionem principiorum venit quis per principia
ta,quibus tamen habitis magis ipſa cognoſcit quàm principiata,nec indiget principiatis ad co
gnitionem principiorum, quæ iam per ſe cognoſcit, neceſſario tamen principiatorum cogni-
tionem amittit, immo illa cognitio per principia perficitur, ita eſt in proceſſu hominis in
Deum,qui per creaturas venit in Deum, quo habito creaturis non eget ad ipſum habendum, Homo per creaturas cognoſcit Deũ
ſed per ipſum venit in perfectum vſum omnium aliorum: ſic etiam eſt in proceſſu naturæ, ꝙ
per diſpoſitiones acquiritur forma,quæ habita eſt principium omnium accidentium, in qui-
bus verbis clare ponit regreſſum.

Probatur modo rationibus, quarum prima ſit hæc;in naturalibus cõmuniter demonſtra-
D tio poteſt fieri per quatuor genera cauſarum,vt oſtenſum eſt ſupra in hoc libro,& in metaphy Dilucid.1.
ſica per duas. ſ.per formalem,& finalem;ſi ergo non poſſemus regredi dum ex accidentibus Ex accidenti cognoſcitur cauſa.
& effectibus cognoſcimus cauſas, & iterum ex cauſis ad accidentia & effectus, tunc numquã
in illis ſcientijs demonſtraretur per illas cauſas; & ſic numquam perficerentur in nobis illæ
ſcientię : quod eſt abſurdum dicere.

Secunda ratio ſit,omnis capacitas naturalis noſtri intellectus ad ſciendum aliquid perfici
& compleri naturaliter poteſt,aliter ipſa eſset fruſtra ; ſed poſtquam intellectus per effectum
pręcognitum cognoſcit cauſam eius, adhuc eſt in potentia & eſt capax cognoſcere illum effe-
ctum per cauſam, cum illi effectus ſicut & quilibet alius ſint apti nati cognoſci etiam per ſuã
cauſam: igitur talis capacitas intellectus compleri debet, quo poſito neceſſario ſequitur re-
greſſus : minor patet de ſe, quia aliter nullus effectus poſſet cognoſci per ſuam cauſam, ſi co-
gnoſci per cauſam non competeret omni effectui,non enim dici poteſt ꝙ alicui conuenit, &
alicui non,cum ſint vniformes in hoc,quòd ſcire eſt rem per cauſam cognoſcere. Oĩs ſcientia poteſt vti demõſtratione quia eſt.
Tertia omnis ſcientia poteſt vti demonſtratione quia, & propter quid reſpectu ſui ſubiecti &
eius effectuum & paſsionum; ergo omnis ſcientia poteſt regredi regreſſu artificiali & ſcien-
tiſico

tifico; antecedens probatur, quia illæ duę demonstrationes f. quia, & propter quid sunt respectu eiusdem obiecti formalis ordinatæ ad inuicem, vt imperfectum & perfectum, quæ non variant speciē, & per consequens possunt esse ambe in eadem specie scientię: consequentia patet, quia si scientia potest vti hac duplici specie, seu genere demonstrationum; necessario sequitur eam vti posse regressu demonstratiuo. A

q. 52. art. 1. Habitus sciētific' est qualitas intensibilis.

Et postremo ostendo hoc esse de opinione S. Tho. 1. 2. vbi ponit habitum scientificum esse intensibilem, & iterum esse qualitatem simplicem, quæ educitur de imperfecto ad perfectum dum intenditur; sed in intensione semper sequens gradus vel perfectio additur præcedenti, & pręcedens notitia perficitur per sequentem: igitur ibi fit continuus regressus, dum semper prius nota perficiuntur per posterius nota, donec compleatur perfectio scientiæ, & cum contingat aliquando prius nota esse effectus, & posterius nota quoad nos esse causas: igitur contingit regredi ex causis notis per effectus ad ipsos effectus perfectius cognoscēdos, & e conuerso.

Tertio loco soluenda sunt argumenta. Et primo respondendum est ad illa duo argumenta, quibus aliqui ex nostris mouebantur ad negandam veritatem supra declaratam, quorum primnm erat; omnis demonstrator ex notioribus sibi procedere debet &c. Concedimus maiorem, sed negamus minorem, quia semper in quolibet progressu siue à priori siue à posteriori demonstrator ex notioribus sibi procedit. Secundum argumentum erat deducens ad impossibile, quòd si daretur regressus demonstratiuus, sequeretur quòd aliqua entitas per se tenderet ad corruptionem &c. neganda venit consequentia, & ad probationem dicimus, quòd per primum processum acquiritur cognitio aliqua rei demonstrandæ, & per secundum etiam augetur. B

Demonstrator semp procedit ex notioribus sibi.

Tex. 13.

Aliqui contra veritatem declaratam ita arguunt, quia 2. poster. habetur, quòd causæ agentes & materiales non reciprocant, nec cum effectibus conuertuntur, & tamen in philosophia naturali omnis fere regressus ex causa efficienti & materiali conficitur: igitur saltem in naturali philosophia regressus demonstratiuus non datur, & si dabitur, erit inutilis. Ad quod respondentes dicimus, quòd causa efficiens & materialis potest considerari cum suo subiecto proprio in vniuersali, & cum suis subiectis proprijs in particulari: si primo modo considerabitur, tunc causa conuertitur tantum in terminis, quia causę naturales efficientes sunt per se determinatę, vt elicitur ex Arist. 1. phys. vbi dicit, quòd non quodlibet fit ex quolibet, sed determinatum ex determinato, & hinc est quòd materia prima conuertitur cum materia generabili in subiecto proprio & vniuersali, vnde valent istæ consequentiæ, si materia est, res generabilis est; si res generabilis est, ergo materia est; si vero secundo modo considerabuntur causa efficiens & materialis comparando ipsas ad subiecta particularia, & per accidēs, vt materia ad generabile hoc particulare, & efficiens naturale ad hunc effectum particularem, hoc igitur modo loquendo est quædam differentia inter generabilia & æterna, valet enim homo est, ergo materia est; sed non valet, materiā est, ergo homo est. Ad punctum igitur argumenti dicitur, quòd quando Arist. dixit 2. poster. quòd causę agentes & materiales non reciprocant, nec conuertuntur cum suis effectibus, locutus est de comparatione causæ efficientis & materialis in ordine ad causata particularia, de quibus neque scientia neque demonstratio est, non autem de comparatione causæ agentis & materialis in ordine ad causata vniuersalia. C

Determinatū fit ex determinato & non qdlibet ex quolibet.

Causæ agentes & materiales quomodo reciprocantur.

Aliqui sunt etiam qui dubitant, inquirendo de hoc demonstratiuo regressu, in quibus causis, & in quibus effectibus fieri debeat, an in his, quę conuertuntur adinuicem, an inter causam & causatum, inter quæ non est conuersio & reciprocatio. Verum solutio huius difficultatis ex superioribus haberi potest, sed vt clarior adhuc fiat dicimus, quòd regressus iste non fit nisi inter causam & effectum conuertibilem, quod docuit Auer. 1. poster. dicens, quòd si debet fieri demonstratio circularis scilicet disformis, requiritur hæc conditio, vt causa conuertatur cum effectu, & assignat rationem, quia si conuertuntur adinuicem effectus & causa, tunc effectus declarat quia, ipsius causæ, & causa demonstrat propter quid effectus, & est demonstratio circularis scilicet disformis; si vero nec effectus causam infert, nec causa effectum, nulla demonstratio est; si etiam effectus demonstrat causam, & non econtra est demonstratio quia, exempli gratia, fumus est, ergo ignis est, sed non ecōtra, demonstratio hæc est quia, sed non potest fieri demonstratio propter quid, nec tunc temporis erit regressus; si vero causa infert effectum & non econtrario, tunc temporis erit demonstratio causę tantum, sed non demonstratio quia, nec regressus, v. g. in hac demonstratione, sol est, sequitur necessario, ergo illuminatio est, quia causa infert effectum, sed non valet econtrario, est illuminatio in hac aula nostra, ergo sol ipsam illuminat, non enim valet, & est neganda consequentia, quia illuminatio poterit prouenire ab aliquo alio corpore, puta ab igne, vel ab aliquibus lapidibus præciosis, & propterea luculenter Tho- D

Comm. 97.

Sol est, ergo illuminatio est, sed non econtra.

A ter Themistius 1.poster. docuit & cum ipso omnes logici contra antiquos demonstrationem circularẽ non posse fieri, nisi in terminis conuertibilibus, & si causa non conuertitur cum suo effectu; tunc solum erit syllogismus, & non demonstratio quia, nec pp quid, neque regressus.

Amplius autem duo solida in eodem necesse loco esse, &c. Tex. 9.

Vtrum duo corpora possint esse simul in eodem loco.

Dilucidatio quinta.

B EXPONENS S.Tho. præsentem textum ait, impossibile esse duo corpora reperiri in eodem loco, & non solum hæc propositio est vera de corporibus sensibilibus, sed etiam de corpore sensibili & mathematico. Eandem doctrinam ponit Arist. 4. physi. quæ licet in se sit verissima naturaliter loquendo, tamen difficultas maxima oritur, si diuina virtute effici valeat, vt duo corpora in eodem loco simul existant, præsertim cum legamus & fide sustineamus Christum redemptorem nostrum natum esse ex Beata Virgine clauso eius vtero, vnde remansit etiam Virgo post partum, quod quidem fieri minime potuit, nisi simul esset cum corpore matris. Deinde sustinemus etiam Christum surrexisse clauso sepulchro, quod similiter esse non potuit, nisi simul esset corpus Christi cum lapidibus sepulchri. Tertio idem noster redemptor post resurrectionem intrauit ad discipulos suos ianuis clausis, vt scriptum nobis reliquit Io. Euangelista. Quarto habemus corpus cęleste esse corpus solidum, & non posse diuidi quantum ad substantiam spherarum, & tamen Christus Saluator noster ascendit ad cęlum empireum post resurrectionem: vnde necessum est dicere C duo corpora esse simul per diuinam virtutem. Quinto corpus non impeditur esse cum alio corpore, nisi ratione quantitatis; sed diuina virtute fit in sacramento altaris corpus Christi simul esse cum quantitate panis: ergo eadem virtute fieri poset, vt multi sustinuerunt simul esse etiam cum substantia panis, & tunc duo corpora esent simul. Postremo diuina virtute factum est, vt duæ naturæ completæ, quarum quælibet est nata constituere proprium suppositum, sint simul in vna persona: igitur diuina virtute fieri poterit, vt duo corpora sint simul in eodem loco: consequentia patet, quia sicuti se habent plures tales naturæ ad vnitatem suppositi, ita plura corpora ad vnitatem loci, quandoquidem sicuti quælibet natura constituit suum suppositum, ita quodlibet corpus occupat suum locum. Et confirmatur, quia sicuti se habet punctus ad punctum, ita linea ad lineam, & superficies ad superficiem, & corpus ad corpus; sed duo puncta possunt esse simul, vt patet quando duæ lineæ se tangunt, & similiter duæ lineæ in contactu duarum superficierum, & duæ superficies in contactu duorum corporum, quia cõtigua sunt, quorum vltima sunt simul, vt scribitur 5. phy. ergo non est contra naturam corporis quin possit esse cum alio corpore in eodem loco, & sic duo corpora erunt simul.

Tex. 17.

Christus resurrexit clauso sepulchro Cap. 22.

Duæ naturæ humana, & diuina sunt in vna psona.

Tex. 22.

D Pro explicatione huius negotij tria facienda sunt. Primo ponemus vnam opinionem falsam. Secundo declarabitur veritas. Tertio respondebitur ad argumenta. Quoad primum fuerunt aliqui, qui dixerunt nullo pacto fieri posse nedum naturaliter, sed nec diuina virtute duo corpora simul existere in eodem loco, quia Deus non potest facere sua virtute contra communem animi conceptionem omnium, nõ enim poterit facere partem esse minorem toto nec q triangulus non habeat três angulos æquales duobus rectis, nec aliquid facere potest in linea contra eius diffinitionem, quia separare definitionem à definito est ponere duo contradictoria esse simul; sed duo corpora esse in eodem loco est contra communem animi conceptionem philosophorum, & geometrarum; igitur nec diuina virtute fieri poterit, vt duo corpora sint simul in eodem loco; probatur minor, quia hæc est conclusio geometrica, quòd duo circuli nõ tangũt se, nisi in puncto; si autem duo corpora circularia esent in eodem loco, tunc duo circuli designati in eis se tangerent secundum totum; sic etiam est contra definitionem lineæ, quòd infra duo puncta sit plusquam vna linea recta, quod contingeret si duo corpora esent in eodem loco, quia infra duo puncto signata in diuersis superficiebus loci esent duæ lineæ rectę duorum corporum locatorum. Addunt etiam, quia locus proportionaliter respondet locato; sed

Opinio neotericorũ negãtium duo corpora esse simul in cõmuni loco.

Locus proportionaliter respõdet locato.

sed numquam fieri potest nec per diuinam virtutem, quòd idem corpus sit simul in diuersis A locis, nisi per aliquam conuersionem, vt accidit in sacramento altaris, in quo corpus Christi repetitur sacramentaliter: ergo nullo modo fieri poterit, vt duo corpora sint simul in eodem loco.

Et ad ea, quæ proposita sunt in contrarium respondentes dicunt, quòd forte latera vasis intemeratæ Virginis absque ruptione poterant dilatari, & cæli scindi virtute diuina. Neque etiam habetur exprese in Euangelio, quòd Christus Saluator noster clauso sepulchro resurrexerit, aut ꝙ per fores clausas fuerit ingressus, sed quòd erant clausæ dum venit. Sic etiam cęlum fuit dilatatum diuina virtute, non tamen factum est, vt in eodem loco simul duo corpora se penetrauerint, quia hoc est facere duo contradictoria simul, vt ex Boet. lib. 1. de Trin. habetur, vbi ait, quòd differentia indiuidualis sumitur ex accidentibus, duo enim homines non genere aút specie, sed accidentibus distant, inter quę potissimum est locus: ideo inquit, duo corpora in vno loco non possumus fingere, quia tunc duo numero essent vnum.

Corpora cælestia possũt scindi diuina virtute.

Cap. 1.

Sed hæc opinio est cõtra Patres, arctat diuinam virtutẽ, & destruit lumen naturæ: igitur est falsa: quòd sit contra Patres babetur ex D. Gregor. lib. homil. vbi dicit, illud corpus domini B intrauit ad discipulos ianuis clausis, quod ad humanos oculos per natiuitatem suam clauso exijt vtero Virginis. Et Io. Damas. libr. 3. fid. ortod. inquit, corpus gloriosum erit spirituale, quale fuit corpus Domini post resurrectionem clausis ianuis pertransiens.

Homel. 26.

Cap. vlt.

Quòd autem arctet diuinam virtutem ostenditur ex officijs ipsius quantitatis dimensiuæ: habet enim quantitas dimensiua multa officia. Primum est causare extensionem partium, & diuisibilitatem. Secundum est expellere à loco suo proprio aliam quantitatem. Tertium est distinctio ipsarum quantitatum: diuina virtus & si non possit remouere à quantitate primũ officium, cum sit effectus formalis ipsius quantitatis inseparabilis ab ea; (vnde sicut Deus non potest facere sensitiuum sine sensu, & intellectiuum sine intellectu, sic non potest facere quantitatem sine extensione & diuisibilitate) secundum tamen officium ipsius quantitatis potest suspendere, quia vnam quantitatem expellere aliam non est effectus causæ formalis, sed efficiẽtis, & Deus supplet vicem cuiuscunque causæ efficientis. Tertium officium nempe distinctionẽ poterit etiam diuina virtus manutenere, itaquòd duæ quantitates sint distinctæ, & tamẽ reperiantur in eodem loco. Hoc stante ita argumentatur contra prædictam opinionem; qui C dicit diuinam virtutem non posse effectum cuiuscunq; causæ agentis producere sine ipsa causa agente secunda, arctat diuinam virtutem; sed in hunc errorem incidit præfata opinio: igitur assumptum est verum; minor probatur, quia duo corpora seu duas quantitates distingui in eodem loco non est effectus formalis corporum, seu illarum quantitatum, sed causæ agentis secundę: ergo dicere diuinam virtutem non posse duo corpora distincta manutenere in eodem loco est ipsam arctare.

Officium quantitatis est multiplex.

Diuina virtute possunt duæ quantitates distinctæ manuteneri.

Quòd autem destruat lumen naturæ probatur ex hoc, quia diuersi diuersimode existimarunt duo corpora non posse esse in eodem loco. Aliqui enim dixerunt, quòd repugnantia est ex parte qualitatum; corpora enim subtilia penetrant grossa, sed corpora grossa alia grossa penetrare non possunt; sed grossities & subtilitas sunt qualitates: ergo, &c. Verum per lumen naturę excluditur hæc ratio, quia corpora subtilia diuiduntur ad ingressionem corporum grossorum, sicut securis diuidit flammam ignis: igitur subtilitas & grossities nihil faciunt ad hoc. Alij vero dixerunt duo corpora non posse esse in eodem loco propter vniformem modum essendi in loco. Sed hæc etiam ratio excluditur per hoc, quia dulcedo & albedo habẽt vniformem modum essendi in lacte. Fuerunt & alij qui posuerunt ideo esse, quia D duo accidentia eiusdem rationis non possunt esse in eodem susceptiuo. Hæc etiam ratio non approbatur à multis asserentibus duas similitudines eiusdem rationis posse esse simul in eodem, patet in aere & in sensu. Alii voluerunt prouenire ex quadam adæquatione, quia sicut causa habens effectũ adęquatum non potest plus, ita locus babens terminum sibi adæquatum in locato sibi æquali non potest alium suscipere. Sed hęc ratio nulla est, quia Deus potest conseruare rem remoto omni prędicato extraneo, & quod non consequitur naturam rei, vt sua propietas naturalis; sed distingui situ est prędicatum extraneum respectu quantitatis dimensiuæ; ergo Deus potest manutenere distinctionem duorum corporum, dato quòd eorum dimensiones essent in eodem situ, & quòd locus habeat terminum sibi adęquatum in locato.

Sententia neotericorũ destruit lumen naturę.

Grossities & subtilitas sunt qualitates.

Deus potest cõseruare rẽ remoto extraneo prędicato.

Nec rationes adductę aliquid valent, vnde respondentes ad primam dicimus, quòd posito duo corpora existere in eodem loco diuina virtute, non sequitur aliquid contra communes animi conceptiones, nec contra definitionem lineæ, nec contra conclusiones aliquas geometricas, præsertim quia quantitas dimensiua in hoc differt ab omnibus aliis accidentibus, quòd habet

A bet specialem rationem indiuiduationis & distinctionis, scilicet ex situ partium præter rationẽ indiuiduationis & distinctionis, quę est sibi & omnibus aliis accidentibus communis, scilicet ex materia subiecta, sic ergo vna linea potest intelligi diuersa ab alia, vel quia est in alio subiecto, quæ consideratio non est nisi de linea materiali; vel quia distat in situ ab alia, quæ consideratio est etiam de linea mathematica, quæ intelligitur præter materiam: si ergo remoueatur materia, nõ potest esse distinctio linearum, nisi secundum situm diuersum; & similiter nec pũctorum, nec superficierum, nec quarumcumque dimensionum, & sic geometria non potest ponere; quòd vna linea addatur alii tamquam distincta ab ea, nisi sit diuersa in situ ab ea: sed sup posita distinctione subiecti, siue distinctione situs ex diuina virtute intelligẽtur diuersæ lineę, quæ non distant situ propter diuersitatem subiecti, & similiter puncta diuersa, & sic duæ lineæ designatę in duobus corporibus, quæ sunt in eodem loco, trahuntur à diuersis punctis ad diuersa puncta, vt non accipiamus punctum signatum in loco, sed in ipso corpore locato; quia linea non dicitur trahi nisi à puncto, quod est terminus eius, & sic etiam duo circuli designati in duobus corporibus sphericis existentibus in eodem loco; qui sunt duo propter diuersitatem situs, aliàs non possent se tangere secundum totum, sunt quoque duo

Linea quomodo potest intelligi diuersa ab alia.

Lineæ trahũtur à diuersis punctis.

B ex diuersitate subiectorum, & propter hoc se totaliter tangunt, sicut circulus signatus in corpore locato spherico tangit secundum totum alium circulum signatum in corpore locante.

Ad secundum dicitur, quòd vnum corpus esse simul localiter in duobus locis, non potest fieri per diuinam virtutem, tamen duo corpora simul esse in eodem loco, potest miraculose & diuina virtute fieri; & ratio est, quia esse in pluribus locis simul repugnat indiuiduo ratione eius, quod est esse indiuisum per se; sequeretur enim quòd esset distinctum in situ, sed esse cũ alio corpore in eodem loco repugnat ei quantum ad hoc, quòd est esse diuisum ab alio; ratio autem vnius perficitur in indiuisione, vt dicetur 4. huius; sed diuisio ab alijs est de consequẽtibus ad rationem vnius, ob quam causam idem corpus localiter esse in diuersis locis est includere contradictionem, sicuti homo rationalis, & ratione carens; sed duo corpora esse in eodem loco non includit contradictionem, propterea hoc fieri potest diuina virtute, illud autem non, & licet corpus Christi sit in diuersis altaribus, non tamen est in eis localiter.

Nec miraculose fieri potest vnũ corpus existere in diuersis locis.

Tex. 5.

Corpus Christi non est in altari localiter & dimensiue sed sacramentaliter.

C Solutiones datæ ab istis sunt potius cauillationes, & aduersantur sacris literis; idcirco erroneum est negare Christum illęsis conclusisque virgineis claustris natum fuisse, & clauso sepulchro resurrexisse, & ad discipulos clausis ianuis ingressum fuisse, & per cælorum corpora ascendisse ad patrem absq; eorum incisione, ea penetrando, sicuti & in die iudicij ascendent cum eo Beati in corporibus gloriosis, penetrando etiam cęlestia corpora. Verba ipsius Boetij etiam non sunt contra nos, quia intelligenda sunt mera rerum natura pensata; principia enim indiuiduationis naturalia, sunt etiam tempus & locus, propterea duo homines non differunt numero, nisi quia vnus hoc tempore & loco productus fuit, alter vero alio loco & alio tempore: nequeunt enim naturaliter duo in eodem adæquato loco & tempore simul produci, secus autem virtute Dei, qui non dependet in operando ex loco & tempore. Ex hoc principio plurima alia argumenta dissolui possunt, quę à diuersis Doctoribus in fauorem prę fatæ opinionis fieri consueuerunt.

Quo ad secũdum declarabitur veritas huius negocii per aliquas propositiones, quarum prima est, Impossibile est duo corpora physica seruatis legibus loci, naturaliter esse in eodem lo-

D co: hanc propositionem diuersi diuersimode probant, dum aliqui ponunt repugnantiam duorum corporum in eodem loco prouenire ex repugnantia subiectorum. Aliqui sustinent prouenire ex repugnantia quantitatum. Nonnulli ex repugnãtia situs. Mihi tamen videtur prouenire ex repugnãtia vniuersi, ne detur vacuum, quod sic probo, vbicunque est inuenire eandem causam eiusdem rationis, ibi est inuenire eundem effectum; ista patet, quia causa eiusdem rationis effectum eiusdem rationis producit ex 2. de anima planta generat plantam, & oliua oliuam; sed eadem causa inuenitur in positione vacui & duorum corporum in eodem loco, vt docet Arist. 4. phy. quia periret ordo vniuersi, si duo corpora essent in eodẽ situ, nam tunc oĩa in eodem situ collocarentur, & sic patet quomodo vniuersum destrueretur; sequitur igitur conclusio vera, impossibile esse seruatis legibus loci, duo corpora esse simul in eodem loco. Et si dicis; ergo Deus non potest facere contrarium, quod est contra fidem. Respondetur negando consequentiam, quia hæc ratio concludit in ordine ad causas naturales, non autem in ordine ad Deum, qui est causa supra naturam & extrinseca ab vniuerso.

Duo corpora phisicè non possunt esse simul.

Tex. 34.

Tex. 76.

Secunda propositio est, Duo corpora mathematica non possunt esse simul in eodem loco, & sic etiam duæ lineæ, & duæ superficies: probatur, quia entia mathematicalia non distinguuntur

tur

Duo corpora mathematica distinguũtur per sitũ.

tur realiter nisi per situm; si plura esent in eodem loco; ergo esent indistincta, & sic plura es- A
sent vnum, & vnum eset plura, hoc autem videtur implicare contradictionem; igitur impos-
sibile est mathematicè loquẽdo duo corpora ese in eodem loco, licet non physicè, quia diui-
na virtus potest impedire duo corpora physica, ne mutuo se expellant ab eodem loco, & po-
test seruare distinctionem suarum dimentionnm, etiam quòd esent in eodem situ; propterea
non est talis repugnantia in corporibus physicis, qualis est in corporibus mathematicis. Et si
quis quęreret hic, quid est difficilius dari vacuũ in natura, vel duo corpora simul ese in eodẽ?

Difficilius est corpora esse simul q̃ dari vacuũ.

Respondetur quòd difficilius est duo corpora ese simul in eodem loco, quàm dari vacuum:
vnde aliqui crediderunt se demonstrasse vacuum dari per violentiam, quod potest fieri natu-
raliter; sed non quòd duo corpora sint simul in eodem; facilius est enim operationem natu-
ræ impedire, quàm agere contra naturam; sed qui facit vacuum impedit operationem naturæ
succurrentis, qui autem facit duo corpora esse simul, resistit naturę; vnde facilius est destruere,
quàm construere; sed ponens vacuum impedit cursum naturę, ponens autem duo corpora si-
mul agit contra inclinationem naturæ; propterea facilius est imaginari vacuum in natura,
quàm duo corpora esse simul. B

Deus manutenere potest accidẽs sine subiecto.

Tertia propositio; Deus miraculose potest facere, vt duo corpa physica simul existãt in eodẽ
loco; hæc patet ex supradictis, & confirmari potest hac alia rõne, quia videtur minus possibile
diuinam virtutem posse separare accidens à subiecto, quàm facere duo corpora simul existere
in eodem loco, quia inhęrentia est de formali ratione accidentis, distingui autem situ non est
de formali ratione quantitatis continuæ, vt ostensum est supra: sed iuxta sententiam theologo
rum potest Deus sua virtute manutenere accidens sine subiecto, vt patet in sacramento altaris:
ergo poterit etiam facere, vt duo corpora simul existant in eodem loco.

Corpus gloriosum non est cum alio non glorioso dote subtilitatis.

Quarta propositio, Corpus gloriosum potest esse simul cum corpore non glorioso: hæc pa
tet ex probationibus in principio adductis, & verificabitur clarius in die iudicij in corporibus
Beatorum, quibus non ratione dotis subtilitatis, vt aliqui voluerunt, hoc competit, sed sola id
virtute diuina effici poterit, quæ concurrit quotiescunque opus est, vt corpus vnius Beati
possit cum alio corpore simul existere penetrando illud.

Vltima propositio est. Duo corpora gloriosa non posunt ese simul, alterum alterum pe-
netrando; probatur quia sicuti vnum corpus gloriosum habet virtutem subtilitatis, vt corpus C
non gloriosum penetrare possit, ita alterum corpus gloriosum habet virtutem resistendi, vt do
dist. 49. q. 5. cet Richardus 4. sent. & ideo corpus gloriosum cum non glorioso simul existere potest,
non tamen duo gloriosa simul, tum propter rationem adductam, tum quia conuenit eis hoc
ratione eorum status.

Repletio loci non est effectus formalis corporis.

Quoad tertium soluendæ sunt difficultates, quarum prima est; quia de ratione corporis
est replere locum, & in Beatis erit corpus quantum: ergo replebit locum: igitur non poterit es
se simul cum alio corpore. Sed hæc facile soluitur considerando ea, quæ dicta sunt superius,
quia replere locum non est effectus formalis ipsius corporis, sicuti nec distinctio; idcirco po-
terit diuina virtute conseruari. Adde etiam, quia corpus gloriosum penetrat aliud non glo-
riosum diuina virtute.

Secunda difficultas est, quia si duo corpora esent simul in eodem loco, tunc simul agerent
& paterentur, & esent contraria. Et confirmatur, quia plus repugnat duo corpora ese simul,
quàm vnum corpus habere duas formas substantiales in eodem gradu; sed hoc est impossibi-
le fieri; ergo & illud. Sed neganda est consequentia, & respondendo ad primam probatio- D
nem dicimus, quòd non ex hoc agerent aut paterentur, nec essent contraria, quia non essent

Vnum corp' non est cum alio per illapsum.

contigua, sed vnum infra reliquum, licet hoc non sit per illapsum proprie dictum. Ad se-
cundam etiam negamus consequentiam, quia duo corpora esse simul in eodem, non est tantæ
impossibilitatis, sicut idem corpus habere duas formas substantiales in eodem gradu. Multa
dist. 49. alia essent hic adducenda, sed ne pertranseamus limites nostræ considerationis, relinquimus
lectorem ad quartum librum sentent. vbi theologi latius de hac materia disputant, præser-
tim Vldericus,

A *Impossibile autem prædicari aut species de propriorum generum, &c. Tex. 10.*

Vtrum genus prædicetur de differentia per se.

Dilucidatio sexta.

VPER verba Arist. in hoc tertio mouent quæstionem nonnulli quærentes, vtrum genus prædicetur per se de differẽtia; itaquòd hæc propositio, rationale est animal, sit per se: & respondent negatiue, quòd genus non prędicatur per se de differentia: & probant auctoritate Auicen. 5. huius, dicentis, quòd licet genus & differentia prædicentur de toto, idest de specie, B non tamen significant totũ per se: sed genus significat materialem differentia autem formale; vtrumq; autem significat partẽ speciei per modum totius, & sicut materiale est extra formale, sic conceptus generis est extra conceptum differentię. Probant etiam alia ratione; quia si genus per se prædicaretur de differentia, tunc vnum animal erit multa animalia: consequens est falsum: ergo & antecedens, quia animal rationale includitur in conceptu speciei, puta hominis, aut ergo idem animal importatur per genus & differentiã, aut aliud & aliud: si primum, ergo erit nugatio in definitione hominis: si secundum habetur propositum, quia homo erit duo animalia. Cap. 3. Species dicitur totum. Animal includitur in conceptu hominis.

Quidam ex Auerroistis, vt patet per Ioannem de Ianduno in hoc libro tenent oppositum, quòd genus per se prædicatur de differentia: & probant multipliciter. Primo sic, omne, quod est animal per suam formam, est animal per se: quia quod per suam formam est substantia, est modus per se, vt vult Commentator 7. huius, quia quod est bonum per suam formam, est bonum per se: sed rationale est animal per suam formam, cum includat formam animalis: igitur rationale est animal, est propositio per se, & sic genus per se prædicatur de differentia. Quæst. 12. Tex. 13.

C Et si dicis, quòd illud, quod est animal per suam formam, bene est animal per se; tamen animal non prædicatur per se de illo, sed rationale est animal per suam formam, & per se est animal: tamen animal per se non prędicatur de rationali. Sed contra dicit Ioannes; quia modi prædicandi sequũtur quidditates rerum & formas: & tanto magis hęc ratio probat, quanto aliquis tenet illam opinionem, quòd genus & differentia important vnam formam per se, quia illud, quod est idem actui per accidens, prædicabitur de illo per accidens: ergo per oppositum quicquid est idem actui per se, prædicabitur de illo per se, per illam maximam: sicut oppositũ in opposito ita propositum in proposito, sed genus est idem cum differentia, vnde idem significant, nisi quòd animal hoc significat sub ratione formę generalis, & differentia sub ratione formę specialis. Præterea ista propositio est vera, rationale est ens per se, aut ergo eus accipitur pro substantia, vel pro ente communi per sufficientem diuisionem, vel pro accidente: non potest dici, quòd accipiatur pro accidente: quia accidens per se non prædicatur de rationali, cum sit substantia, nec pro ente in communi, quia ens non est vnius rationis, vt patet 4. huius ergo si non potest prędicari ens in communi de rationali secundum vnam rationem, nec de D alijs similiter: ergo capitur pro substantia: substantia autem est genus, ergo genus per se prædicatur de differentia. Modi prædicandi sequũtur quidditates rerum. Rationale ẽ ens, ꝓpositio vera est. Tex. 2.

Et si quis diceret, quòd ens non capitur nec pro accidenti, nec pro substantia, nec pro ente in cõmuni; itaquòd sit sensus, rationale est rationale. Hoc non valet; quia sic ens esset prędicatũ æquiuocum, & significaret res sub propriis formalibusque rationibus, quod est falsum, quia est analogum. Similiter Arist. non posuit modum entis, vt significet res sub proprijs rationibus, & quòd prędicetur secundum differentias proprias vniuscuiusque. Thomistę in hac parte videntur conuenire potius cum Scotistis, quàm cum Auerroistis, & distinguũt de perse, & dicunt, quòd est duplex. Alterum entitatiuum, siue metaphysicum. Alterum vero prædicatiuum, siue logicum: quia metaphysici considerant quidditates substãtiasque rerum: logici vero obseruant prædicationes: vnde per se entitatiuum est, quando res de se & secundum suam naturam est talis, sicuti sol per se est lucidus, luna autem non per se, sed per alterum, & Deus per se est bonus: & creatura est bona per participationem, vt docet S. Thomas. 1. p. vnde ly, per se, entitatiuum videtur incidere cum secundum se, & per essentiam; & non inconuenit, q aliquid sit per se tale entitatiue, & non prædicatiue, sicuti dicunt Theologi. Deus est per se pater Ens non est prædicatum æquiuocum. Per se duplex est, logicum & metaphysicum. Quæst 6. Creatura est bona per participationẽ.

pater, & paternitas diuina est essentia diuina, non tamen ista propositio est vera formaliter, es- A
sentia diuina est per se pater: quia tunc sequeretur, quòd essentia generaret, quod est opinio Abbatis Ioachini dicẽdo, essentia est per se pater: pater per se generat; ergo essentia per se etiã generat.

Hæc opinio est condẽnata in princ. decretalium: cap. dãnam⁹.

Argumentum hoc non tenet: quia essentia est pater, est propositio identica, & non formalis pater generat per se, est propositio formalis, & ex formali & identica non sequitur propositio per se formalis. Per se prædicatiuum est, quando prędicatum est de ratione subiecti, vel subiectum est de ratione prædicati, & rationale est animal, est propositio per se entitatiue, non autem prędicatiue. Et hoc confirmant Thomistæ ex interpretatione S. Thomæ super hunc textum, quòd genus non prędicatur de differentia per se secundum aliquem modum positum ab Aristo. 1. posteriorum; nam quatuor modis posuit ibi Arist. aliquid prædicari de aliquo. Primo quando prædicatum est de definitione subiecti. Secundo quando subiectum est de definitione prædicati, vt homo est risibilis. Tertio quando ly, per se, dicit solitudinem, vt homo per se scribit in domo. Quarto quando dicit causalitatem, vt iugulatus iugulatione interijt: constat autem, quòd nec quarto, nec tertio modo, genus prędicatur de differentia: nec etiã B secundo modo; quia differentia non ponitur in definitione generis: aliter in quocunque reperiretur genus, inueniretur etiam & differentia, quod patet esse falsum, non enim quodcunq; est animal, in eo est rationale, & sic genus non prædicatur in secundo modo per se de differẽtia; nec etiam primo modo, quia genus non ponitur in definitione differentiæ: quoniam ex 4. topicorum, differentia non participat genus: ergo patet inductiue genus nullo modorum per se positorum ab Aris. 1. posteriorum prędicari de differentia: idcirco opinio negatiua est vera, contra Auerroistas.

Cap. 4.
Quatuor modis prędicat aliqd de aliquo per se.
Cap. 4.
Differentia non participat genus.

Pro dilucidatione istius rei sciendũm est ſm doctrinam S. Tho. in libello de ente & essentia, vbi ex professo adducit quæstionem istam motam ab Arist. in hoc libro, & 4. topico. ꝙ genus per se non prędicatur de differentia, nisi forte vt subiectum prædicatur de passione, & adducit pro prima parte eandẽ rõnem, quam adduxit hic: quia vel prędicatur in secũdo, vel in 3. vel in 4. modo positis ab Arist. 1. poste. sed in nullo illorũ modorum: igitur genus per se non prędicatur de differentia, nisi vt subiectum de passione, dicendo risibile est homo, ita etiam rationale est animal: & sic pro secunda parte etiam patet, quòd cum genus sit de intellectu differentiæ, sicut subiectum est de intellectu passionis; consequens est, quòd genus prædicetur de C differentia, sicut subiectum de passione. Sed hæc sunt intelligenda secũdum logicum, qui quidem non declarauit, nisi modos per se, qui ingrediuntur demonstrationem, sed metaphysicus altius, & fusius loquitur de modis per se, vt in 5. huius, vbi plures modos per se ponit, inter alios ponit istum, quòd tunc aliquid prædicatur per se de aliquo, quando prædicatur immediate de eo, & dat exemplum, vt superficies est colorata, est propositio per se, quia non per aliquod subiectum medium, nec per aliquam causam mediam est colorata: & S. Th. in commento dicebat, quòd homo est viuens, est propositio per se, quia immediata, & homo est homo, est propositio per se, quia nulla est causa intermedia: ita etiam dicere possumus, ꝙ rationale est animal, est propositio per se: quia per nullum subiectum medium, nec per causam mediam genus inest differentiæ, sed immediate, & quia omnis propositio immediata est propositio per se, cum ergo, rationale est animal, sit propositio immediata: idcirco erit per se, sed quando differentia prædicabitur de genere dicendo, animal est rationale, erit propositio etiam D per se, quia immediata, sed non erit propositio naturalis: quoniam animal est in plus, quàm rationale: propterea diceretur quasi propositio per accidens, vt distinguitur contra naturalem, sicut ista, numerus est par, erit per accidens, quia in plus est numerus, quàm par, & sic patet quomodo Scotus, qui processit secundum intentionem Auicen. in hac parte deceptus est, & non concludit ratio sua, quæ soluitur à S. Thoma in libello de ente & essentia, vbi habet, quòd genus dupliciter capi potest. Vno modo pro parte. Alio modo pro toto siue per modum totius: verbi gratia animal potest capi, vt significat formam, ex qua præcise oriuntur sensus, & motus, quibus animal à non animali discernitur, vt dicitur 1. de anima: potest etiam accipi animal, vt dicit formam quamcunque, ex qua oriuntur sensus & motus non præcise, & sic est genus: primo modo est pars speciei, & sic homo dicitur compositus ex animali & rationali, tamquam ex partibus essentialibus, accipiendo animal primo modo; animal vero secundo modo est totum respectu hominis implicite includens specificas perfectiones; cum enim dico, animal, sine præcisione, dico naturam sensitiuam indeterminate relinquendo: vnde ista propositio, rationale est animal, ad hunc sensum; idest rationale est habens naturam sensitiuam, erit per se: quando ergo dicit Scotus, quòd animal dicit significatum materiale, & dif-

Dilucidatio quæsiti.
Cap. 3.
Cap. 4.
Cap. 4.
Metaphysic⁹ altius loquit̃ per se.
Tex. 23.
Superficies est colorata est ꝓpositio per se.
Propositio immediata ẽ ꝓpositio per se.
Deceptio Scoti.
Cap. 5.
Genus bifariam sumit̃.
Tex. 9.
Homo est cõposit⁹ ex animali & rationali tãquàm ex partibus.

ferentia

A ferentia dicit significatum formale,& materiale est extra formale:ergo animal est extra conceptum differentiæ. Dico quòd ratio hæc concludit capiendo animal primo modo, quod cum sit pars,non prædicatur de toto;sed secundo modo dicit formam,quia omne prędicatum se te net ex parte formę. Soluitur ratio Scoti.

Nec etiam ratio,quam adducit Quidam neotericus,aliquid concludit,quòd si genus prędicaretur per se de differentia, tunc esset nugatio dicere,homo est animal rationale, vel q̃ vnus homo esset duo animalia, vt probat Arist. 4.top. quia animal inclusum in rationali quidditatiue, vel est idem animal,quod includitur in animali,vel aliud,si idē dicitur nugatio;si aliud, tunc idem homo esset duo animalia;vel idem esset bis animal. Hęc enim ratio concludit,quòd genus non prędicatur per se de differentia, secundum modos positos 1.poster.sed non secundum modos positos 5. huius. Deinde ratio hęc est probabilis, & non demonstratiua; quia si esset demonstratiua,sequeretur quòd genus,quod est substantia,non prędicaretur per se de homine,qui est species specialissima,quia pariformiter dicerem, quando substantia prædicatur de homine,vel est eadem substantia,vel diuersa; si eadem, ergo erit nugatio dicere,homo est B substantia; si diuersa,ergo homo erit duæ substantiæ vna,quæ est ipse;& alia, quę est diuersa ab ipso. Sed est dicendum,quòd prædicatum est idem cum subiecto secundum rem; sed diuersum secundum rationem; vnde rationale est animal,sunt aliquo pacto idem,& aliquo pacto diuersa. Et si dicis,vt arguit S. Tho. 1 .p. & est argumentum Arist. quo probat genus non prædicari de differētijs,quia ens prædicatur de differentijs,& ens non est genus: propterea voluit philosophus ipsum ens non esse genus,quia prædicatur de differentijs: ergo per oppositum voluit genus non prædicari de differentijs. Hæc ratio concludit,quòd genus non prædicatur de differentia prędicatione naturali,dicente quid est,vt habetur 1.poster. sed bene prædicatur per se,vt habetur 5. huius. Cap.3. Cap.4. Tex.25. Refellitur ratio neotericorum. Quæst.3. Ens non est genus. Cap.4. Tex.25

Et si etiam dicis,si genus prædicaretur per se de differentijs,sequeretur quòd differentię essent species ipsius generis; deducitur hoc; quia non videtur,quòd homo sit magis species animalis,quàm rationale:de vtrisque enim per se,& eodem modo perseitatis prædicatur: igitur qua ratione est genus ad hominem, eadem ratione erit genus ad rationale;& cum omne genus descendat in species per differentias: sequitur quòd animal descenderet in rationale per C differentias; quod videtur absurdum, quia eodem modo posset quæri de illis. Hæc etiam ratio conceditur,quia nihil aliud concludit,nisi quòd genus non prædicatur de differentia secūdum modos positos ab Arist.1. poster. sed secundum modos positos 5. huius, quia prędicatur immediate non per aliquod subiectum medium, nec per causam mediam, propterea dicitur per se. Attende etiam circa secundum argumentum, quod mouet Quidam neotericus, quia non est bene solutum ab eo;ait enim ipse,homo per se est animal, homo per se est rationalis;ergo rationale per se est animal: probatur cōsequentia,quia sicut ex præmissis necessarijs sequitur conclusio necessaria,ita ex prėmissis per se,sequitur conclusio per se. Hinc omnes Doctores indifferenter vtuntur conuersa pro conuertente: vnde ad istam,omne intellectiuum est liberum,quę est propositio per se,sequitur & ista alia, omne liberum est intellectiuū, & ad istam,omne necessarium est æternum, sequitur & ista, omne æternum est necessarium; & omne generabile est corruptibile, sequitur, quòd omne corruptibile sit generabile, quæ sunt pro positiones naturales, vt declarat Auerr. 1. cæli. Egregia difficultas. Cap.4. Tex.25. Possum' vti cōuersa propositione p conuertēte. Tex.110.

Hinc reprehendendi sunt Recentiores,quia in quęstionibus suis metaphysicalibus tenue-D runt absolute nullam propositionem per se posse conuerti in aliam propositionem per se: quam opinionem acceperunt à sophisticam artem profitentibus. Sed clarius soluitur argumentum dicendo,quòd rationale per se est animal perseitate metaphysica, non autem logica. Ex hoc etiam soluitur illud argumentum,quòd si genus per se non prædicatur de differentia, igitur per accidēs prædicabitur: consequentia probatur,quia omne,quod prædicatur, aut prædicatur per se,aut per accidens;sed non prędicatur per se,igitur prædicabitur per accidens, & sic rationale potest esse sine animali. Prædicari per accidens dupliciter accipitur. Vno modo quando s.prædicatur aliquid aliquo istorum trium modorum , quos adducit philosophus 5. huius, s.quando prædicatur accidens de subiecto,vel subiectū de accidenti,vel vnum accidens de altero: & sic genus non prędicatur per accidens de differentia. Alio modo communiter s. pro omni illo,quod non est de intellectu alterius, aut de definitione, & sic genus prędicatur per accidens de differentia. Prædicari p accidens bifariā dicit. Tex.1 3. Doctrina resoluta ex qua soluunt omnia argumenta neotericorum.

Sed pro maiori intelligentia huius responsionis,& pro solutione multorum aliorum dubiorum est sciendum,quòd multiplex est prædicatio per se. Prima est,quando definitio,aut pars definitionis prædicatur de definitio siue in recto,siue in obliquo, vt homo est animal rationa

le,& triangulus eſt ex tribus lineis facientibus angulos. Secunda eſt, quando ſubiectum eſt A
de definitione prædicati, vt homo eſt riſibilis. Tertia eſt, quæ dicit ſolitudinem, vt Sortes per
ſe trahit nauem, i. ſolus Sortes trahit nauem, & hęc prædicatio competit primis ſubſtantijs.
Quarta eſt, quando ſubiectum exprimit cauſam prædicati, vt interfectus interijt propter in-
terfectionem: interfectio enim fuit cauſa ipſius interitus. Quinta eſt, quando ſubiectum na-
turaliter ſubijcitur, & prædicatum naturaliter prædicatur, vt homo eſt animal, hæc dicitur
per ſe prædicatione naturali; quia homo naturaliter ſubiicitur, & animal naturaliter prædica-
Animal eſt homo, eſt ꝑdicatio per accidens. tur; hęc vero prædicatio, animal eſt homo, eſt per accidens, quia homo non naturaliter prædi-
catur de animali. Sexta prędicatio eſt, quando prędicatum ineſt ſubiecto ſine medio, vt ſuper-
ficies eſt alba, eſt propoſitio per ſe; quia ſine aliquo ſubiecto medio ſuperficies eſt alba & co-
Tex. 23. lorata, vt declaratum eſt ex 5. huius: hæc vero propoſitio, corpus eſt album, eſt per accidens,
quia per medium, quod eſt ſuperficies, corpus efficitur album. Septima prædicatio eſt, quo-
tieſcunque prædicatum ineſt ſubiecto ſine cauſa media, ſiue ſit formalis, ſiue efficiens, vt ho-
Homo eſt homo, quænam propoſitio ſit. mo eſt homo; hęc eſt propoſitio per ſe, quia eſt ſine media cauſa, ſed per naturã ſuã homo dr̃
homo; & his duobus modis vltimis genus dicitur prędicari per ſe de differentia, & ſimiliter B
dr̃ prædicari per ſe, quia prædicatione naturali, & directe ꝑdicatur: dr̃ prædicari per accidẽs,
quia non ꝑdicat, nec primo, nec ſecũdo, nec tertio, nec quarto modo, cũ genus ſit extra eſſentiã
Tex. 43. differentiæ. Soluitur etiam & aliud argumentum: quod fieri ſolet ex Ariſt. 7. huius; vbi ait,
quãdo aliquid de alio prædicatur per ſe, vnum prædicatur de alio, etiam in abſtracto; itaquod
Humanitas eſt rationalitas, quæ prædicatio ſit. hę propoſitiones ſunt verę, humanitas eſt rationalitas, & humanitas eſt animalitas: quia hę
ſunt per ſe primo modo, homo eſt rationalis; homo eſt aĩal: ergo ſequitur rationalitatem eſſe
animalitatẽ, & tunc concretũ prædicabitur de concreto per ſe primo modo, dicendo, rationale
eſt animal; itaque argumentum valet à concretis ad abſtracta, & econtra. Soluunt Neoteri-
Concretum, & abſtractũ ẽ multiplex. ci dicentes, multiplex eſſe concretum, & multiplex abſtractum: eſt enim concretum ad ſubie-
ctum; puta quando aliquid denominat aliud, quod eſt extra eſſentiam ſuam, vt album, quod
denominat ſubiectum ſuum, abſtractum eius eſt albedo: eſt aliud concretum ad ſuppoſita, ſi-
cuti eſt albedo, quę habet plures albedines ſub ſe, de quibus prędicatur; & eſt abſtractum à ſup
poſitis, vt albedineitas; & hoc concretum, & abſtractum eſt in accidentibus: in ſubſtãtijs quoq;
datur concretum, quod concernit ſuppoſita, vt homo, qui prędicatur de pluribus ſuppoſitis: C
& datur abſtractum correſpondens huic concreto, & dicitur humanitas: in relatiuis quoque
datur concretum ad ſubiectum, & hoc dicitur pater, & datur abſtractum correſpondens
Paternitas, & patrinitas quõ differũt. huic concreto, & vocatur paternitas. Datur etiam concretum ad ſuppoſita in relatiuis, quod
vocatur paternitas, quæ habet plures paternitates ſub ſe; & datur abſtractum à ſuppoſitis cor-
reſpondens illi concreto, quod vocatur patrinitas. His ſic ſtantibus, tunc dicunt, auctoritatem
Ariſto. valere de concretis, & abſtractis à ſuppoſitis, & nõ à ſubiectis, vnde hęc eſt vera, homo
eſt homo; & etiã hæc, humanitas eſt humanitas, ſed hæ ꝓpoſitiones ſunt falſę; ſi homo eſt al-
bus; ergo humanitas eſt albedo, & ſi animal eſt deambulans; ergo aĩalitas eſt deambulatio. Sed
facilius dicere poſſumus auferentes tot, tantaſque imaginationes, quando prędicatio eſt per ſe
Cap. 4. in primo modo declarata ab Ariſt. 1. poſt. tunc valet prędicatio per ſe à cõcretis ad abſtracta, &
hoc in terminis conuertibilibus: vnde ſi hæc eſt vera, homo eſt rationalis, & etiam hęc erit
vera, humanitas eſt rationalitas, & econtra, rationalitas eſt humanitas: ergo homo eſt rationa-
Rationale eſt ſubiectũ. q. 4. art. 2. lis: ſed hęc, rationale eſt aĩal, non eſt in primo modo dicendi per ſe declarato 1. poſt. ergo neq;
hæc, rationalitas eſt animalitas, erit vera. D

Etſi vis clarius hæc ſcire, videas Caie. 1. p. S. Th. vbi declarat locũ hunc, qui dr̃ à coniugatis.
Soluitur etiam & aliud argumentũ; qđ fieri ſolet; minus differt differẽtia à genere, quàm ſubie
ctum ab accidente proprio; quia genus & differentia ſunt eiuſdem prędicamenti; ſubiectum
& proprium ſunt diuerſorum prędicamentorum; ſed proprium prędicatur per ſe de ſubiecto;
ergo & genus per ſe ꝑdicabitur de differentia. Dicimus non currere argumentum; quia ſubie
Subiectũ ponitur in definitione paſſionis. ctum eſt de definitione paſſionis ſuę; ꝓpterea poterit ꝑdicari propria paſſio de ſubiecto, ſed
genus eſt extra eſſentiam, & definitionẽ ipſius differentię, vt dictum eſt; & ideo non valet argu
mentum, ſi propriũ prędicatur per ſe de differentia, ergo & genus. Sed cõtra, diceret aliquis:
quia rationale eſt per ſe ens; igitur erit per ſe ſubſtãtia, vel accidens: nõ accidens, ergo ſubſtan
tia; ſi ſubſtantia, aut corporea, aut incorporea, nõ incorporea; ergo erit p ſe corporea: igitur per
ſe erit corpus: tunc ſic: aut erit animatum, aut inanimatum; non inanimatum: ergo erit anima
tum; ſi aĩatum, aut ſenſitiuum, aut non ſenſitiuum; non eſt dicendũ, ꝙ ſit non ſenſitiuum; ergo
erit ſenſitiuum: ſi ergo rationale erit per ſe ſenſitiuum, ergo à primo ad vltimum rationale
erit per ſe animal; & ſic genus prædicabitur per ſe de differentia. Pro ſolutione huius eſt ſcien
dum,

A dum, genus, & differentiam dupliciter sumi; vno modo primo intẽtionaliter, & pro rebus substratis, vt genus sit res, quæ est apta nata esse in pluribus, puta animal; differentia vero sit res, qua homo abundat ab animali. Secundo sumitur genus & differentia pro secundis intentionibus, siue secundo intentionaliter, & sic considerauit Porphyrius in prædicabilibus; quare genus est illud, quod prędicatur de pluribus differentibus specie in eo, quod quid; & differentia est, quæ prædicatur de pluribus differentibus specie in eo, quod quale; vel quod est aptum natum diuidere ea, quæ sub eodem genere sunt, & iuxta alias definitiones datas à Porphyrio, in prædicabilibus: hoc modo considerantur à logico: primo verò modo considerantur à metaphysico. Debemus etiam scire, triplicem esse denominationem: quandam penes rem tantum; quandam penes vocem tantum; quandam penes vocem, & rem simul. Prima est, quando verum accidens prædicatur de aliquo subiecto alterius naturę ab eo, quod tamen non conuenit in principio dictionis cũ forma denominante: sicuti studiosus prędicatur denominatiue de homine, qui denominatur studiosus à virtute. Secunda denominatio est, quando illud quod prædicatur, conuenit in principio dictionis, & differt in fine dictionis cum forma denominante; non tamen differt realiter ab eo, de quo prædicatur s. à subiecto denominato, & sic

B homo denominatur humanus ab humanitate. Tertia est, quando illud, quod denominatur, differt realiter à subiecto denominato, & conuenit in principio dictionis, & differt in fine dictionis cum forma denominante; sicut homo denominatur albus ab albedine: vnde genus nõ prędicatur denominatiue proprie de differentia aliquo horum trium modorum, sed bene prædicatur de ea denominatiue, sumendo denominationem pro omni illa prædicatione, in qua prædicatur aliquid de altero, quod non est de definitione alterius; sed non est ita de ente: quia nihil subterfugit rationem entis: propterea ens non solum prędicatur per se de generibus, sed etiam de differentijs: sed quando dicimus; rationale est ens ly, ens, non supponit pro substantia, nec pro accidente tantum, sed simpliciter; quia ens est analogum, vt declarabitur in 4. huius; vel dicimus, ꝙ ly ens, supposit pro differentia ipsius substantię. Ex his ergo omnibus patet, quomodo genus potest per se prędicari de differentia, & quomodo per accidens; patet etiam solutio omnium obiectionum, quæ contra hanc veritatem fieri solent. Et hanc determinationem dicimus esse iuxta mentem S. Thomæ in libello de ente essentia; licet non-

C nulli Thomistæ videantur oppositum huius determinationis sustinere.

Genus, & differentia bifariam sumit.

Genus prędicat in quid, & differẽtia in quale.

Denominatio ẽ triplex.

Homo denominatur humanꝰ ab humanitate.

Nihil subterfugit rationem entis.

Tex. 2.

Cap. 5.

Simile nanq. est lineam ex punctis esse dicere. &c. Tex. 16.

An continuum componatur ex indiuisibilibus.

Dilucidatio septima.

EST communis interpretatio omnium fere interpretum impossibile esse cõtinuum ex indiuisibilibus componi contra vetustiores philosophos, præser-

D tim Alex. Alen. scribentis in interpretatione horum verborum, quòd licet numerus componatur ex indiuisibilibus, non tamen magnitudo, hoc enim est impossibile, sicut ponere quòd linea componatur ex punctis: cuius tamen oppositum videtur docere Arist. 1. post. vbi declarans primum modũ dicendi per se, asserit per se sunt quęcunque sunt in eo quod quid est, vt triangulo inest linea, & punctum lineæ, substantia enim ipsorum ex his est: modo vnũquodque componitur ex illis, quę ponuntur in sua definitione, cum definitio sit sermo explicans quidditatem & essentiam rerum, vt docuit Commentator 7. huius: sed punctus ponitur in definitione lineæ, vt docet Euclides 1. element. linea est longitudo sine latitudine, cuius extrema sunt duo puncta: ergo, &c.

Præterea vnumquodque componitur ex illis, in quę resoluitur, vt scripsit Arist. 1. phy. sed linea resoluitur in puncta, igitur linea cõponitur ex punctis, cuius tamen oppositum p̃ferunt verba Arist. prępostia: probatur minor, quia possibile est lineam vndique esse diuisam, nam qua ratione potest esse diuisa secundum vnum signum, eadem ratione secundum aliud, & sic de singulis; ergo poterit esse diuisa vndique; quo posito aut post aliam diuisionem nihil remanebit,

Cap. 4.

Commẽ. 13.

Definitio lineæ quę nã sit.

Tex. 66.

manebit punctus, aut linea, aut superficies, aut corpus, sed non est dicendum, quòd post illam diuisionem remaneat linea, nec superficies, nec corpus; quia sic non esset vndique diuisa contra hypothesim factam: nec etiam dicendum est, φ remaneat nihil, quia tunc linea esset composita ex nihilo: quod est impossibile; relinquitur ergo manifeste lineam ex punctis esse compositam. A

Numerus cõstat ex vnitatibus. Tex. 4. Et postremo ita corroboratur propositum, sicuti se habet vnitas ad numerum, sic punctus ad lineam, quia quemadmodum numerus cõstat ex vnitatibus, sic linea ex punctis; sed numerus componitur ex vnitatibus, vt docet Arist. 10. huius, numerus est multitudo mensurata per unum, sed non mensuraretur per vnum, nisi quia vnitas est eius intrinsecum principium; lineã igitur ex punctis necesse est componi.

Sententia illorum qui dicunt punctũ esse quid priuatiuum. Pro explicatione huius veritatis videndum est primò, quid sit pũctum. Deinde dicemus ad quæsitum. Tertio soluemus dubitationes præpositas. Quoad primum fuerunt aliqui, qui dixerunt punctum nihil esse positiuum extra animam, & lineam, superficiem, ac punctum nec inter se, nec ab ipsa corporeitate realiter distingui: fundamentum, quo isti mouentur, talis est fatinæ, punctum aut est substantia, aut accidens: non substantia, quia vel materia, vel forma, vel compositum; sed nullum horum est: ergo &c. igitur erit accidens; sed omne accidens habet subiectum sibi adæquatum, de quo rursus inquirunt, vel illud subiectum est aliquid diuisibile, vel indiuisibile; non diuisibile, quia accidens est in toto subiecto sibi adæquato; punctum autem cum sit indiuisibile, non potest esse in toto aliquo diuisibili; neque indiuisibile; quia tunc inquirunt iterum, vel subiectum puncti est substantia, vel est linea, sed linea est per se diuisibilis, substantia quoque puta materia est extẽsa & diuisibilis: ex his ergo concludunt punctum nihil esse positiuum extra animam. Et confirmant sic, si punctum esset aliquod ens absolutum extra animam realiter distinctum ab alijs, nec existens pars alterius; ergo per se erit in aliquo prædicamento, cum igitur nõ sit substantia, nec qualitas, nec relatio, nec aliquid aliorum, ergo oportet ipsum esse quantitatem, quod tamen implicat contradictinoem, quia quantitas est quæ habet partes, & punctum est illud, cuius nulla est pars. B

Dist. 2. q. 1. art. 1. Cap. 4. Punctum dupliciter consideratur. Oppositum autem huius substinet Capreo. 2. senten. ad mentem S. Tho. & hoc de mente Arist. 1. post. vbi definiens punctum dixit esse vnitatem, quæ habet positionem in continuo, & posuit ipsum in linea dicens, lineam esse in triangulo, & punctum in linea, quod quidem dupliciter considerari potest, nempe physicè, vel mathematicè: si physicè, punctum non est in linea tanquam in subiecto, sed est in ipsa materia, materia enim ex se non est diuisibilis, sed habet diuisionem à quantitate, ideo quatenus materia est diuisibilis potentia secundum longitudinem fit subiectum lineæ, secundum latitudinem superficiei, secundum crassitiem corporeitatis; sin autem consideretur linea mathematicè, sic punctum est in ea, vt pars definitiua in eo, quod definitur, quia tripliciter linea definiri potest per punctum. Primo secundum sui imaginariam generationem, vt cum mathematici dicunt lineam esse, quæ fit ex fluxu puncti. Secundo poterit definiri ẽm continuationem, vt cũ dicitur; linea est, cuius partes copulantur ad vnum terminum communem, qui est punctum. Postremo secundum terminationem, vt cum dicitur, linea est quę duobus vtrinque punctis terminatur: φ autem punctum definiatur per priuationem, id non concludit ipsum esse ens priuatiuum, nam & Deus & materia prima definiuntur per priuationem, & similiter multa alia, propterea quòd eorum positiuę differentiæ, ac proprietates nos latent, vt docet S. Tho. 1. p. loquens de vnitate Dei. Adde quòd punctum etiam definitur positiue, cum dicitur punctum est vnitas habens positionem in continuo, & punctum est terminus communis, ad quem copulantur & continuantur partes lineæ. C

Linea tripliciter definit.

q. 11. art. 3. D

Opinio neotericorũ nihil determinate asserentium. Propter has rationes ex vtraque parte adductas, quidam recentiores philosophi arbitrantur vtranque opinionem probabiliter posse defendi, probabilius tamen dicunt punctum re non distingui à linea, nec positiuam aliquam rationem, sed priuatiuam tantum significare. Sed isti toto aberrant cælo, tũ primo quia nihil determinate & resolute dicũt, sed oĩa improbabilitate ponunt; tum quia si punctum esset idem secundum rem quòd linea, vel erit pars lineę, vel accidens lineæ: sed non est pars, quia linea non componitur ex punctis, vt declarabitur, nec accidens, partim quia punctum secundum naturam prius est linea; accidens autem est posterius subiecto: partim autem quia linea est diuisibilis, punctum vero indiuisibile; nullum autem indiuisibile potest esse accidens subiecti diuisibilis. Quòd autem non dicat puram rationem priuatiuam, sic probo; illud, quod habet positionem in continuo, videtur esse quid positiuum, & non pura priuatio; sed punctus dicit positionem in continuo; igitur non est pura priuatio: pro intellectu minoris nota, nomen positionis tripliciter sumi posse. Primo vt significat ordinem partium permanentium in toto continuo, vt docuit Arist. in prædicamentis

Indiuisibile non est accidens subiecti diuisibilis.

Cap. d quãt.

A titatis aliam habere positionem, vt linea & superficies, aliam vero non habere, vt tempus & motus; hoc enim pacto non dicimus punctum habere positionem, cum omnino vacet partibus. Secundo nomen positionis significat habitudinem partium locati ad partes loci, & sic est vnum ex prædicamentis, quo etiam modo asserimus punctum positionem non habere, quia nec est in loco, nec partes habet. Tertio significat non per se constare seiunctum ab aliis, sed inhærere alij, & in alio positum esse; quoniam igitur punctum semper hæret, iunctumque est continuo, si quidem vel terminat, vel continuat lineam, idcirco dicitur habere positionem in continuo. Adde quia illud, qnod est terminus & principium entis positiui, non est pura priuatio; sed punctus est huiusmodi, vt omnes fatentur; male ergo isti in neutra parte persistunt, vel debiliorem eligunt, cum potius veritatem cum S. Tho. sequi deberent, & quòd punctum sit ens positiuum extra animam, & quòd re distinguatur à linea, & dissoluere fundamenta in contrariũ, cum facile solui possint. Et primum, in quo dicebatur, punctum aut est substantia, aut accidens &c. solui potest dicẽdo, quòd est accidens, & falsum est omne accidens habere subiectum sibi adęquatum vel diuisibile; immo nullum accidens, quod est terminus alterius accidentis, habet subiectum proprium sibi adęquatum, sed est in eodem subiecto, in quo est id, cuius est terminus, & quia terminus non adæquatur ei, cuius est terminus, ideo terminus non adęquatur subiecto. Secundum quod erat confirmatio, in qua dicebatur; si punctũ esset aliquod ens absolutum &c. soluitur dicendo, punctum esse accidens absolutum, nec tamen sequitur vt sit quantitas, sed satis est vt sit aliquid quantitatis, nempe terminus eius intrinsecus, & sic reducitur ad prædicamentum quantitatis, quemadmodum materia non est substantia prædicamentalis, est tamen aliquid, hoc est pars & principiũ eius, quamobrem in prædicamento substantiæ numeratur.

Positionis nomen tripliciter sumit.

Doctrina S. Tho. verissima.

B

Punctum reducit ad prædicamentum quantitatis.

Et si dicis omne ens absolutum realiter distinctum ab aliquo, potest saltem per Dei omnipotentiam separari & intelligi; sed punctum, nec intelligi, nec per absolntam & omnipotentem Dei virtutem potest remoueri à linea: igitur punctum nec distinguitur à linea, nec positiuum quid significabit. Respondetur verum esse nullo modo punctũ secundum rem separari posse à linea, ita vt per se separatum ab ea subsistat. Primo quia est terminus intrinsecus eius. Secundo quia ponitur in definitione lineę, & prædicatur de ea in primo modo dicendi per se,
C vt dixit Arist. 1. poster. quę autem sunt huiusmodi nullo modo possunt inuicem separari. Denique cum pũctũ definiatur, quòd sit vnitas habens positionem [illegible] ratio-nem eius essentialem, vt p[illegible] esse extra li[illegible] propositio illa maior assumpta in argumento, quòd omne absolutũ [illegible]aliter distinctum, &c. nõ est vera omni ex parte; nec est defectus ex parte virtutis Dei, sed ex pa[illegible] [illegible]pugnantiæ ipsius rei. Cap. 4.

Quoad secundum notandum est, quòd co[illegible]positio multiplex est. Quędam, quæ dicitur essentialis, qua aliquid componitur ex materia & fo[illegible] ut homo. Alia est compositio elementorum; qua mixtum aliquod conflatur ex elementis. Alia est compositio ex partibus corporalibus, quæ sunt in distinctis locis, vt compositio animalis ex carnibus & ossibus, & compositio domus ex lapidibus & lignis. Alia est compositio, qua aliquid conflatur ex confusione & permixtione, vt mulsum ex aqua & melle. Alia est compositio, qua resultat aliquid ex ære & figura, ut statua, in qua remanent istę partes, non tamen loco aut subiecto distinctæ. Alia est compositio ex genere & differentia, quę est similis compositioni ex re potentiali & actuali.

Compositio est multiplex

Istis sic habitis dico primo lineam non esse compositam ex punctis, tanquàm ex partibus
D essentialibus; quia si componeretur ex eis tãquàm ex partibus, tunc esset corpus; sed corpus habet tres dimensiones: igitur & linea tres dimensiones habebit, quod est falsum: consequentia patet, quia omne compositum ex materia & forma tanquàm ex partibus essentialibus est corpus. Deinde puncta, cum sint indiuisibilia, si componerẽt lineam, necesse est vt essent vel inter se continua, uel contigua; sed cum indiuisibile careat partibus; contigua uero & continua sint ea, quorum extrema sunt simul uel unum; relinquitur igitur indiuisibilia nec continua, nec contigua inuicem esse posse: ergo neque ex ipsis potest fieri aliquod vnnm, tanquàm ex partibus essentialibus.

Corpus habet tres dimensiones.

Secundo dico lineam non componi ex punctis tanqnàm ex elementis: probatur, quia sequeretur idem inconueniens, quod deductum est in prima. Pręterea si linea componeretur ex punctis, etiam & corpus componeretur ex punctis; nam corpus componitur ex superficiebus, superficies ex lineis, linea autem ex punctis: sed hoc est absurdum dicere, q corpus habens longitudinem, latitudinem, & profunditatem componatur ex punctis, quę his omnibus carent.

Dico tertio lineam non posse componi tertia compositione, quia ex non quantis non potest fieri quantum; sed puncta non sunt quanta, linea autem est quanta: ergo nequit hęc componi ex

Ex non quãtis non fit quantum.

poni ex illis, quandoquidem sicut se habet compositio substantialis ad substantiam compositam, ita compositio quantitatiua ad quantitatem compositam; sed substantia nequit componi ex partibus, quæ non sunt substantia; sed necessario componitur ex substantijs, cuiusmodi sunt materia & forma; ergo nec quantitas potuit componi ex punctis, quę non sunt quanta. A

Mulsi compositio constat ex aqua & melle & dicitur à mulsendo.

Dico quarto lineam non componi quarta illa compositione, qua mulsum conflatur ex aqua & melle: probatur, quia ea compositione componitur aliquid ex his, quę sunt diuersarum rationum; sed puncta omnia sunt eiusdem rationis: igitur ea compositione non potest linea ex punctis componi. Deinde quęritur, si linea componeretur hac compositione ex punctis, aut omnis linea haberet infinita puncta, aut finita: si infinita; sequuntur duo inconuenientia, unū est quòd linea esset actu infinita, nam si ex tot punctis fit tanta linea, & ex pluribus flueret maior: ergo ex infinitis efficeretur infinita. Alterum est omnes lineas esse inuicem ęquales; nā quæ constant ex partibus numero & magnitudine æqualibus, sunt etiam æqualia: sed puncta vnius lineæ sunt æqualia numero & magnitudine punctis alterius lineæ cuiusuis: numero qui dem, quoniam sunt infinita, magnitudine vero, quoniam vnum punctum non est maius alio: B

Vnum punctum nō est maius altero.

ergo omnes lineę inter se ęquales essent; si autem lineæ ipsæ haberent puncta finita; ergo puncta cuiuslibet lineæ erunt certo numero comprehensa; quare vnaqueque linea erit commensurabilis cuilibet alteri lineæ; nam inter puncta vnius lineæ & alterius semper inuenietur talis proportio, qualis est inter duos numeros, ex quo fieret vt nulla esset linea irrationalis, hoc est diameter respectu costę, quo posito necesse est ruere doctrinam traditam ab Euclide 10. lib. elementorum, in quo plurimas demonstrationes facit circa lineas.

Punctum est infigurabile.

Dico quinto lineam non componi ea compositione, qua statua fit ex ęre & figura: probatur, quia puncta non possunt figurari. Addo etiam quòd si linea componeretur hoc pacto ex punctis, sequeretur nullam lineam dari finitam; quia quæro, termini lineæ aut sunt puncta, aut nihil: sed puncta esse non possunt, quia sunt partes lineę, & terminus est aliquid aliud à toto terminato & partibus eius: si enim terminus esset pars rei, non esset terminus totius rei, sed tantum aliquarum partiū, quare si puncta sunt partes lineæ: ergo non erunt eius termini; si nō essent termini eius: igitur linea esset infinita; probatur cōsequentia, quia linea carens terminis infinita est, & sic à primo ad vltimum sequitur vllam lineam dari finitam: si autem dicis puncta esse nihil, ergo linea componitur ex nihilo, quod est absurdius. C

Dico sexto lineam non compo[illegible] punctis tanquam ex gen[illegible] & differentia: patet hæc, quia genus se habet vt potentia, & differentia veluti actus; [illegible] puncta nō ita se habere possunt; non enim vnum punctum est alterius potentia, vel a[illegible] ergo non possumus dicere lineam esse compositam ex punctis, tanquam ex gener[illegible] differentia.

Quomodo intelligi potest lineam componi ex punctis.

Postremo dico lineam esse composi[illegible] punctis, quadam compositione essentiali improprie dicta: hanc ita probo; illud, quod componitur ex aliquibus diuersarum rationum, est compositum ex eis cōpositione essentiali; sed linea terminata est cōposita ex essentia lineæ & punctis, tanquàm ex aliquibus diuersarum rationū: ergo propositio vera: minor declaratur, patet enim lineam terminatam, esse quoddam aggregatum ex essentia lineæ, & terminis terminantibus ipsam, & ipsi termini non sunt aliud nisi puncta; quare patet ipsam esse compositam ex essentia lineæ & punctis, & essentia lineæ est alterius rationis à punctis, nam essentia lineæ est

Compositio elementalis duplex.

diuisibilis, punctus autem indiuisibilis; dixi quòd hæc compositio est essentialis improprie dicta, quia compositio essentialis proprie dicta, est qua aliquid componitur ex duobus, tanquam ex materia & forma, vt Sortes componitur ex corpore & anima; linea vero componitur ex essentia ipsius lineæ, quę se habet ad modum materię, & ex punctis, quæ se habent ad modum formæ, quia quemadmodū Sortes distinguitur à leone per suam animam, ita vna linea distinguitur ab alia per sua puncta, & sicuti extra formam ipsius Sortis nihil eius reperitur, ita extra puncta terminantia lineam nihil est de ipsa linea terminata, sed tota est infra sua puncta termi- D

Tex. 33.

nantia; & hæc est expressa sententia Arist. 7. huius, vbi dicit, quòd partes definitionis significant partes rei, quoniam definitio indicat essentiam, & principia essentialia, & in hoc distingui tur descriptio à definitione; sed puncta sunt partes definitionis lineę iuxta sententiam Euclidis 1. element. quòd linea est longitudo sine latitudine, cuius extrema sunt duo puncta: igitur puncta sunt partes essentiales ipsius lineę.

Quæst. 1. Reprobatur sententia Iauelli.

Et ex hac determinatione reprehendendi veniunt quidam ex nostris, de numero quorum est Chrysostomus Iauellus Canapicius in quęstionib. suis 6. phy. vbi negat hāc doctrinam sic à nobis expositam, & glosat dictum Arist. de definitione substantiæ completæ, cuius partes diffinitiuæ sunt proprium genus & propria differentia. Sed hęc glossa dupliciter est vitiosa: primo quia

A mo, quia subterfugere videtur vim rationis adductę: secundo quia est expresse contra literam Arist. 7. huius, vbi dicit quòd definitio ratio est, & omnis ratio partes habet, vt autem ratio ad rem, & pars rationis ad partem rei similiter se habet, & dat exemplum de circulo, & de incisionibus: vide quomodo expresse loquitur hic vir contra Arist. qui vult lineam ipsam componi ex essentia eius, & ex punctis compositione essentiali impropriè dicta, vt ostensum est supra. Tex. 33.

Quoad tertium soluendę sunt dubitationes pręposita, quarum prima est, vnumquodq; componitur ex illis, quę ponuntur in sua definitione, &c. Respondetur concedendo lineam componi ex punctis compositione essentiali impropriè dicta, & in hoc etiam deceptus est ipse Iauellus, qui dicit exemplum illud, quod Arist. posuit 1. post. declarans primum modum dicendi per se, quòd in definitione lineæ ponitur punctum, non esse ad mentem Aristotelis, sed potius antiquorum ponentium lineam componi ex indiuisibilibus, & resolui in indiuisibilia; hoc enim dici nequit, quia sequeretur Arist. non declarasse modos perseitatis secundum veram doctrinam, sed tantum iuxta sententiam antiquorum. Ad secundam, in qua dicebatur vnumquodq; componitur ex illis, in quæ resoluitur &c. neganda est minor. Et ad probationē Cap. 4. Error Chrysostomi Iauelli.

B dicitur hoc dupliciter intelligi posse: vno modo quòd linea habeat potentiam & diuisionem vndique, & in infinitum, tanquam ad actum perfectum, qui potest existere totus simul, & non est admixtus potentię ad vlteriorem partem eius, & sic est falsum. Alio modo quòd habeat potentiam ad diuisionem infinitam, vt ad actum imperfectum, & permixtum potentię, qui non potest existere totus simul, sed vna parte existente est potentia ad aliam, vt est de ludis agonalibus, & sic linea bene est diuisibilis in infinitum. Et cum dicitur, ponatur ergo, quod sit vndiq; diuisa &c. dico quòd non est possibile, quòd sit vndique diuisa diuisione completa & terminata, sed diuisione successiua; itaquòd vna diuisione facta, alia sit in potentia, & sic in infinitum, ita vt semper remaneat aliquod diuidendum, quapropter nunquam peruenitur ad indiuisibilia. Vel potest dici quòd diuiditur linea diuisione secundum rationem in essentiam lineę, & puncta, quę sunt partes definitionis eius. Ad tertiam, in qua dicebatur, quòd sicuti se habet vnitas ad numerum &c. respondetur negando similitudinem istam, & ratio negationis est differentia, quę reperitur inter quantitatem discretam & continuam, quia subiectum quantitatis continuę non debet esse diuisum & discretum actu, & ideo oportet quòd partes eius vel sint
Linea dupliciter est in potentia ad diuisionem.

C continuę, vel contiguę, vel consequenter se habentes, sed subiectum quantitatis discretę debet esse actu diuisum, & non oportet, quòd vnitates sint continuæ, nec cōtiguę, nec consequenter se habentes ad constitutionem numeri. Aliæ essent difficultates soluendę: sed solutis his principalibus, ceterę quoque facile ex his solui possunt.

His autem consequens dubitatio est, si corpora & superficies aliqua substantia sint, &c. Tex. 17.

Num quantitas sit substantia.

Dilucidatio octaua.

D

LEXANDER hic scribit fuisse antiquam Stoicorum opinionem, quantitatem realiter non distingui à substantia, quam opinionem renouauerunt atque confirmarunt multi Recentiores volentes hoc esse de intentione Arist. & secundum rei veritatem: Arist. enim 4. phy. scribit aerem posse condensari sine mutatione omnium quantitatum, vel aliquarum: vnde quando aer condensatur non oportet ipsum perdere aliquam quantitatem, quam prius habebat. Ex hoc ita argumentantur, quando aer condensatur, aut manet tota quantitas pręcedens, aut non: si primo, ergo eadem quantitas est nunc minor, quàm prius per hoc solum, quòd partes quantitatis propinquius iacent nunc, quàm prius, igitur cum partes substantię sint eodem modo propinquius iacentes nunc, si prius, & propter aliud non ponatur quantitas; videtur ergo ipsam esse superfluam: si autem non manet tota quantitas, quę prius: igitur aliqua pars deperditur, & cum ad corruptionē subiecti immediati corrumpatur accidens eius; sequitur quòd non omnis quantitas maneat, contra id, quod asserit Aristoteles in quarto physicorum. Tex. 84. Cōdensatio aeris quomodo fit. Tex. 84.

Præterea

Praeterea nullum accidens distinctum realiter à substantia est susceptiuũ contrariorum per A
sui mutationem; si autem quantitas esset accidens & subiectum qualitatum, manifestum est quòd mutaretur in recipiendo qualitatem, ita quòd per mutationem sui reciperet contraria, quod est contra philosophum in praedicamen.

Cap. de substantia.

Tertio substantia per se habet partes inuicem situ distantes: ergo non habet hoc formaliter propter quãtitatem aliquam realiter diuersam ab ipsa: consequentia patet, & assumptum ita probatur; si quantitas esset accidens diuersum realiter à substantia & inhaerens ei; cum omne accidens praesupponat substantiam, cum sit eius subiectum; ergo partes quantitatis etiam praesupponunt partes substantiae, quia sicut quantitas praesupponit subiectum in quo est, cum ipsa sit accidens, ita quoque partes quantitatis, cum ipsae sint etiam accidentia, praesupponent partes substantiae, quibus insunt, tanquam suis subiectis, ergo prius natura est substantiam habere partes, quàm habere quantitatem: ergo substantia non propter quantitatem realiter ab ea distinctam, sed per se & intrinsece habet partes extra partes. Quarto Deus potest conseruare substantiam remouendo ab ea omne accidens absolutum sine mutatione locali ipsius: si igitur substantia habens partes in aliquo loco, eamque Deus ibidem conseruat, & ipsa est accidẽs B
absolutum realiter distinctum à substantia, tunc aut illa substantia habebit partes, vt prius inter se distantes, aut non habebit: si habebit; ergo talis distinctio partium non conuenit substãtiae propter quantitatem, cum ex suppositione eam non habeat, sed propter se ac intrinsece: si autem non habet; ergo cum prius partes essent inter se loco distantes, nunc autem non sunt, cũ prius occuparent locum, quem nunc non occupant; necesse est in illis factam esse mutationem secundum locum; nam quod non est in eo loco, vbi prius erat, nec tamen corruptum fuit, id profecto mutatum est secundum locum, aut hoc est contra suppositionem, positum enim fuit illam substantiam conseruari à Deo sine ulla eius mutatione locali. Postremo si quantitas est aliud realiter à substantia; ergo substantia ipsa poterit intelligi & esse substantia, quae est corpus sine quantitate; hoc autem est impossibile, quia tunc corpus haberet esse spirituale & non corporeum.

Accidẽs supponit substãtiam.

Deus potest conseruare pri⁹ sine posterion.

Ordo dilucidationis.

Pro dilucidatione huius veritatis tria agenda sunt. Primo recitabimus sententiam quorundam Neotericorum asserentium nulla ratione naturali euidenter ac demonstratiue posse probari quantitatem esse rem diuersam à substantia. Secundo enucleabimus veritatem ipsam. C
Tertio soluemus argumenta in contrarium. Quoad primum, sunt Aliqui de hac re ita sentientes, quòd si philosophicè loqui volumus, opinio illa substinẽs, quantitatem non esse realiter distinctã à substantia, est probabilis, quia firmioribus rationum praesidijs est munita, & auctoritate multorum doctorum; & omnes illae rationes, quae contra istam opinionem adducuntur, nil aliud concludunt, nisi substantiam & accidens distingui formaliter, vel secundum rationem; sicuti distinguitur fundamentum & relatio, & quantitas & figura, nec non actio & passio: si autem theologicè loquamur positis ijs, quae in venerabili sacramento Eucharistiae credimus & confitemur, illa opinio non potest sustineri, vel egre defendi potest.

Sententia neotericorũ.

Sed certe hi maxime allucinari videntur, quia nedum in theologia, vt ipsi dicunt, sed etiam in philosophia est euidentissima haec propositio, substantia & quantitas sunt duae res realiter distinctae. Vnde inchoando ab his, quę Arist. docet in praedicam. hanc veritatem facile venari possumus, ponit enim substantias habere aliquas passiones realiter distinctas à quantitate; sed quae habent passiones realiter distinctas, ipsa quoque realiter distinguuntur; sed ita est de substantia & de quantitate; ergo &c. maior patet: minor probatur, quia substantiae conuenit D
non esse in subiecto, & significare hoc aliquid, & secundum eam res dici eadem vel diuersa: secundum quantitatem autem res dicuntur aequales vel inaequales. Ad quod etiam facit dictum illud 1. poste. praedicamenta esse impermixta. Nec potest ad hoc responderi, quòd sufficit distingui distinctione formali, vel secundum rationem, qualis est inter actionem & passionem, quia substantia, quantitas, & qualitas sunt praedicamenta absoluta, & ideo absoluta & reali distinctione haec tria praedicamenta distingui debent: hinc videmus quòd substantia est per se subsistens, & non alteri inhaerens, qualitas & quantitas sunt alteri inhęrentes, & non per se subsistentes; vnde quantitas est sensibilis per se, vt docuit Arist. 2. de anima, substantia vero est sensibilis per accidens, & propterea etiam alia species mutationis est ad quantitatẽ, & alia ad substantiam; ad quantitatem enim est augumentum & diminutio, ad substantiam vero est generatio & corruptio; haec enim ratio conuincit euidenter quantitatem esse re ipsa diuersam à substantia, & non formaliter, vt isti imaginati sunt. Deinde Arist. 1. phy. arguit contra Parmeni. & Melis. asserentes omnia esse vnum ens, quaerit Arist. aut istud vnum ens est tantum substantia, aut tantum accidens; si tantum substantia; ergo non erit finitum, aut infinitum, quia huiusmodi

Substãtia & quantitas distinguuntur realiter ĩ philosophia & ĩ theologia.

Cap. 24.

Tex. 65.

Substãtia est sensibilis per accidens.

Tex. 15.

A huiusmodi passiones sunt propriæ quantitatis; si solum accidens, ergo non erit vnum ens, quia accidens non est separatum à substantia. Quòd si dicant Parmenides & Melissi illud ens habere in se substantiam & quantitatem; ergo non erit vnum ens, sed duo; si ergo in philosophia naturali poterit sustineri quantitatem & substantiam esse idem realiter, quomodo stabit hæc ratio Arist. contra Antiquos? Deinde 5. huius philosophus asserit accidentia esse quanta per accidens, nimirum ratione subiecti, cui inhærent; & cum vni composito multa simul insint accidentia, oporteret simul quoque multas inesse quantitates, quæ cum omnes sint vnius speciei, erunt simul in vno subiecto multa accidentia absoluta & realia eiusdem rationis, quod tamen est impossibile. Et 7. huius, etiam Arist. asserit, longitudo, latitudo, & profunditas quantitates quædã sunt, sed non substantia; quantitas enim non est substantia, sed magis cui hæc primo insunt. Et 4. physi. docet philosophus solam quantitatem cubi tametsi omnia alia, quæ sunt in cubo detraherentur, occupaturam tamen tantundem loci, quantum antea obtinebat, ex quo intelligitur locum & situm cuicunque rei côuenire, non propter substantiam, sed propter eius quantitatem, quid clarius dici potest? vnde lucidissimus B Themi. ibidem eandem sententiam disertissime docet. Auer. quoque 1. physi. probat, quòd quantitas distinguitur à materia per hoc, quòd materia non transmutata de vna forma in aliã, potest variari quantitas, sicut & quantitates sensibiles, quæ sunt in subiecto, & in fine illius cômenti concludit, quòd materia defert quantitatem, sicut subiectum defert sua accidentia, & propterea peccant qui ponunt materiam esse corpus: si ergo quantitas non differt realiter à substantia, non peccarent qui dicerent materiam esse corpus, cuius tamen oppositum docet Auer. male ergo sustinent Recentiores isti ad mentem antiquorum, quantitatem realiter nõ distingui à substãtia, in philosophia naturali esse probabile. Sed peius est quod subdunt, quòd theologicè ægre defendi queat. Quod quidem dictum (pace eorum dixerim) videtur esse erroneum, quia sequeretur, si potuisset defendi hæc opinio in theologia, quòd defendi etiam posset in sacramento altaris remanere substantiam panis, quia remanet ibi quantitas panis: si ergo quantitas panis non differt realiter à substantia panis, cum ergo remaneat quantitas ipsius panis in Eucharistia: igitur & substantia panis ibi remanebit, cuius tñ oppositum sanciuit sancta synodus Tridentina dicens. Si quis dixerit in sacramento Eucharistiæ, remanere substantiam C panis & vini vna cum corpore & sanguine Domini nostri IESV CHRISTI, negaueritque mirabilẽ illã & singularem conuersionem totius substantiæ panis in corpus, & totius substãtiæ vini in sanguinẽ, manentibus duntaxat speciebus panis & vini, quam quidem conuersionem catholica ecclesia aptissime trãsubstantiationẽ appellat, anathema sit, uideant igitur illi modo; quomodo, quantitatem non realiter distingui à substãtia, sit opinio probabilis in philosophia, & ægre defendi queat in theologia.

Tex. 18. | Tex. 8. | Tex. 76. | Locus circumscriptiue cõuenit rebus propter quãtitatem | Commẽ. 63. | Egregia ratio cõtra neotericos. | Sess. 3. can. 2. | Côuersio totius substantiæ in substãtiam dicitur transubstantiatio.

Quoad secundum, rei veritas in hoc consistit, quòd quãtitas realiter distinguitur à substantia non realitate existentiæ, itaquòd quãtitas possit per se existere sine substantia, ut Sortes per se realiter existit distinctus à Platone; sed est distincta realitate essentiæ, quia aliam essentiam habet substantia, & aliam habet ipsa quantitas, sicuti albedo & dulcedo in lacte dicuntur realiter distingui distinctione essentiæ, hanc veritatem docuit S. Tho. 1. phy. vbi loquens contra positionem Melissi asserit quantitatem esse de numero accidentium, & inter substantiam & accidens esse realem distinctionem, quia sunt entia primo diuersa; & sic etiam inter substantiam & quantitatem. Eandem veritatem docet in hoc libro, vbi probat quatuor rationibus D ad mentem Arist. lineam, superficiem, & corpus non esse substantias rerũ. Sic etiam & Alex. de Ales doctor irrefragabilis ponit dimensiones corporis non esse rerum substantias; modo quantitas facit dimensiones corporis vel secundum longitudinem, vt lineas; vel secundum latitudinem, vt superficies; vel secundum profunditatem, vt corpus; hæc omnia realiter distingui à substantia euidenter hic docet Alex. Septimo etiam lib. huius scribit S. Tho. quosdam fuisse deceptos, dimensiones esse substantias rerum sensibilium, quia remotis qualitatibus nihil remanere videbant, nisi quantitatem. Quarto etiam lib. sent. docet substantiam corporalem esse subiectum accidentium, de numero quorum quantitas est primum, quod inest. Tertia quoque parte summæ suæ, vbi disputat si in sacramento altaris quantitas dimensiua panis vel vini sit subiectum aliorũ accidentiũ. Respondet affirmatiue dicens, & licet accidens per se non possit esse subiectum alterius accidentis, quia per se non est, secundum vero quòd est in alio vnum accidens dicitur esse subiectum alterius, inquantum vnum accidens recipitur in subiecto alio mediante, sicut superficies dicitur esse subiectum coloris; & ideo quando accidenti datur diuinitus, vt per se sit, potest esse per se subiectum alterius accidentis, & sic est quantitas. Idem etiam persuaderi potest hac potissima ratione, quia si quantitas esset idem realiter cum

Lect. 3. | Substantia & accidẽs sunt entia primo diuersa. | Lect. 13. | Tex. 35. | dist. q. 1. ar. 1. | q. 77. art. 2. | Superficies est subiectũ coloris.

cum substantia, quæritur, aut est idem realiter cum substantia, quæ est forma, aut cum substantia, quæ est materia, aut cum substantia, quæ est tertia entitas ipsius compositi; sed nullo istorũ modorum esse poterit: ergo, &c. maior patet à sufficienti diuisione, minor probatur, quia non potest esse primo modo, quandoquidem formæ naturales sunt diuersarũ specierum, quantitates autem omnes sunt vnius rationis contentæ sub eadem specie: non poterit esse secundo modo, quia materia intrinseca & per se non habet partes, remoto ab ea omni accidenti, quoniam si haberet, tunc illæ partes aut essent essentiales, aut accidentales, non substantiales, quia cum materia sit substantia simplex, non potest esse composita ex diuersis partibus substantialiter; non poterunt esse accidentales, quia iam remouimus à materia omne accidens: relinquitur ergo fieri non posse, vt materia per se ac intrinsece habeat partes: nec poterit esse quantitas idem realiter cum tertia entitate ipsius compositi, quia excluso quòd non sit eadem cum materia & forma, excluditur etiam ab ipsa tertia entitate, quæ iam constat ex materia & forma: nõ igitur immorandum est amplius circa hanc rem, quæ ita est manifesta, vt luce meridiana clarius aliquid esse non possit. A

Materia secũdum se non habet partes.

Quoad tertium soluendæ sunt difficultates prepositæ. Et ad primam, in qua dicebatur iuxta sententiam Arist. 4. physi. aerem posse condensari, &c. dicimus quòd cum aer rarefit non acquirit nouam quantitatem, nec cum condensatur, perdit antiquam. Dicimus & secundo, quòd eadem essentia quantitatis potest successiue esse extensior, & minus extensa, & nunc maior, nunc minor sine additione, vel subtractione quantitatis; & tunc neganda venit consequentia, qua inferebatur simile de substantia, quia ponendo quantitatem esse accidens substantię, concedimus eandem quantitatem posse esse extensiorem, quàm prius sine additione alicuius nouę quantitatis, aut partis suę. Hanc doctrinam innuit S. Tho. 1. 2. B

Tex. 84. Aer in rarefactione nõ acquirit nouã quantitatẽ.

q. 52. art. 2.

Ad secundam difficultatem dicimus, quòd eo modo, quo accidens potest esse subiectum accidentis, eodem etiam modo conceditur esse susceptibile contrariorum secundum sui mutationem, vt erudite satis docet S. Tho. in quæst. disp. de virtutibus, vbi quærit an potentia animę possit esse subiectum virtutis, & asserit tripliciter posse subiectum ad accidens comparari. Vno modo sicut præbens ei substentamentum, nam accidens per se non subsistit, sed fulcitur per subiectum. Alio modo sicut potentia ad actum, nam subiectum accidenti subijcitur sicut quædam potentia actui, hinc accidens appellatur forma. Tertio sicut causa ad effectum, principia nanque subiecti sunt principia per se accidentis. Quantum igitur ad primum, alterum accidens alterius subiectum esse nõ potest, quandoquidem nullum accidens per se subsistit; ob hoc alteri substentamentum præbere nequit. Nisi fortasse dicatur, quòd inquantum est à subiecto substentatum, vnum accidens aliud substentat, sed quantum ad alia duo, vnum accidens se habet ad aliud per modum subiecti, quia vnum accidens est in potentia ad alterum, vt diaphanum ad lucem, & superficies ad colorem, ex quibus patet quantitatem non esse principale subiectum alterius accidentis vt quod, sed tamen vt quo; & sic poterit esse susceptiua contrariorum. C

Quæst. 3. Subiectũ tripliciter cõparatur ad accidens.

Subiectũ est duplex qd, & quo.

Ad tertiam difficultatem dicimus, quòd licet partes substantię quantum ad id, quod sunt, pręcedant ipsam quantitatem, non tamen quantum ad id, quod est esse sic diuisum, hoc enim eis non conuenit, nisi per quantitatem; sicut etiam licet substantia, quæ est alba, secundum id quod est, sit prior albedine, non tamen secundum id quod est esse album; vnde potest esse alba remota albedine, quapropter partes quantitatis pręsupponunt partes substantiæ, quantum ad esse, sic enim omne accidens præsupponit substantiam, sed non quantum ad id, quod est esse extra seinuicem situ distinctas, hoc enim non conuenit substantiæ, nisi per quantitatem, aut quantitati conuenit per se etiam remota substantia, vel secundum rem, vt patet in quantitate hostię consecratæ, vel secundum rationem, vt in quantitate mathematica. D

Quãtitas præsupponit substantiã, quomodo intelligitur.

Ad quartam ita dicimus, remota quantitate à substantia remanere partes substantię quantum ad entitatem, non autem quantum ad distantiam earum secundum situm, nec tamen propter hoc sunt mota localiter, aut per motum appropinquarunt sibi inuicem, sed quia amplius non erunt partes; nam esse sic partes habebant à quantitate, & illa substantia non erit amplius in loco circũscriptiue, sed tantum diffinitiue, nec propterea tamen erit mota secundum locum; non enim deseruit locũ ob transmigrationem in alium locum; sed quoniam amisit rationem essendi in loco circumscriptiue, quam habebat à quantitate.

Ad postremam ita respondemus, admittendo primam consequentiam, & negando impossibilitatem consequentis. Et ad probationem dicimus cõcedendo, quòd haberet esse spirituale, idest nõ extensum, nec diuisibile, non tamen habebit esse spirituale, idest immateriale, sicut Angelus. Nec prætermittendum est huc, quòd partibilitas tripliciter sumi potest. Vno modo pro

Esse spirituale est duplex.

essentia

A essentia quantitatis, quæ est radix, quòd aliquid habeat partes vnius rationis. Alio modo pro esse, quod dat subiecto, scilicet esse partibile in tales partes. Tertio pro relatione totius ad partes, & econtra, qua scilicet substantia dicitur tota, & partes dicuntur partes; vnde partibilitas primo & secundo modo conuenit quantitati, sed partibilitas tertio modo sumpta potest conuenire substantiæ, quæ est ipsa materia, hoc volui annotare, vt facilior sit doctrina ad dissoluendas plurimas difficultates, quas videre poteris apud Capreolum 2. senten. contra Adam, Occam, & Greg. Arimi. Partibilitas dicitur tripliciter. dist. 18. q. 1. art. 3.

At puncta lineas & superficies neque fieri, neque corrumpi contigit, &c. Tex. 17.

B

An punctum generari & corrumpi valeat.

Dilucidatio nona.

PRæsens dubitatio oritur, tum propter literam Arist. qui asserit nec punctum temporis, nec aliquod indiuisibile posse generari & corrumpi, tum propter rationē, quam tangit Alex. Aphrondisęus; quia oē, quod generatur, generatur in tēpore; ex consequenti obtinet partes, quarum alia generata, alia generabitur; sed punctum & quodlibet indiuisibile nullas partes habet: igitur nec punctum nec indiuisibile aliquod generari aut corrumpi potest. Oppositum tamen probant nonnulli ex verbis ipsiusmet Arist. 2. topico. motis nobis mouentur quæ sunt in nobis; sed puncta sunt in nobis, vt dictum est supra, vbi ostendimus punctum esse quid positiuū cōtra Neotericos: igitur mouentur, generantur, & C corrumpuntur nobis corruptis. Prӕterea philosophus 1. de gener. commendat Democritum supra Platonem, & ait Democritum melius potuisse saluare confessa & apparentia, quàm Plato, & est causa, quia ipse plus insudauit naturalibus, & plus fuit expertus in natura rerū, quàm Plato; sed Democritus ponebat indiuisibilia generari & corrumpi: ergo verum est ipsa indiuisibilia posse generari & corrumpi. Cap. 3. Dilucid. 7. Tex. 56. Democritus insudauit naturalibus.

Pro dilucidatione huius rei tria agenda veniunt. Primo declarabimus, si verum fuerit Democritum posuisse corpora illa indiuisibilia diuersarum figurarum esse principia aliorum, vt imponit sibi Arist. 1. de genere. Secundo explicabimus veritatem. Tertio dissoluemus argumenta proposita. Quoad primum sunt Aliqui, qui scribunt non fuisse possibile de intentione Democrati dari illa corpora athoma sectione carentia; quia corpus de ratione sui nominat quid continuum, & continuum est ex se diuisibile, sed quandocunque prædicatum est de ratione subiecti, propositio dicitur esse per se nota; sed propositiones per se notę (inquit Auer. 2. huius) sunt quasi locus ianuæ in domo, quam nullus ignorat: ergo non fuit possibile Democr. ignorasse illas propositiones, quas omnes sciunt. Et si quis diceret hoc non esse inconueniens D Democr. negasse continuum esse semper diuisibile, quia & Antiphon, qui diu operam dedit geometricis disciplinis, negauit etiam continuum esse diuisibile in semper diuisibilia, & hoc principio vsus, quadrabat circulum, & ideo ad quadraturam eius non erat geometrice respondere, quia negabat continuum semper esse diuisibile, quod geometra supponit tanquàm principium: vnde si hoc est verum, non fuit inconueniens Democr. decepuim fuisse circa diuisionem corporum: cum Antiphon & plures alij illustriores philosophi circa hoc decepti fuerint: ob hoc omnino absurdum videtur eum posuisse corpora illa indiuisibilia, & tamen esse diuersarum figurarum, quia aliqua illorum dicebat quadrangularia, aliqua triangularia, aliqua pyramidalia, & sic de alijs; eo enim ipse ponebat ipsa corpora esse diuisibilia, quia erat plurium angulorum, ipse enim sensus iudicat quadratum diuisibile esse in duos triangulos: ergo non videtur possibile ipsum Democr. fuisse istius opinionis, dari talia indiuisibilia, ex consequenti non generabantur, neque corrumpebantur, vt fatetur Arist. hic in litera. Tex. 31. Sententia illorum qui defendunt Democritum. Comm. 1. Antiphō negauit continuum diuidi in semper diuisibilia.

Sed dico hos sic sensisse plurimum allucinari, quia etsi non plene scire possumus sententiā ipsius Democ. quia libri sui ad manus nostras non peruenerunt, tamen quia Arist. id ei imposuit, & 1. physicorum, & 8. propterea non est dicendum ipsum sibi aliquid falsum imposuisse, Tex. 41. Tex. 19.

P deceptus

Causa erroris antiquorum.

A

deceptus enim fuit Democritus, sicut & multi alij ex priscis philosophis, quia voluerũt iudicare de rebus naturalibus secundum apparentiam ipsius sensus, quem dicebant habere virtutem disciplinę, & quicquid apparebat sensui, illud decernebant esse verum, & sicut secundum sensum arbitrabantur posse deuenire ad corpora indiuisibilia, sic etiam secundum veritatem affirmabant dari talia corpora indiuisibilia.

Commẽ. 15.

Error Auicẽ.

Commẽ. 46.

Auicẽnas dicitur fatuus ab Auerroe.

B

Nec rationes istorum cogunt, & ad primam, in qua dicebant, quòd continuum est diuisibile, est propositio per se nota; igitur debebat etiam esse per se nota ipsi Democrito &c. respondemus verum esse de per se, sed per accidens potuit esse oppositum, sicuti de facto fuit. Nec est mirum, quia multæ propositiones sunt concessæ fere ab omnibus, & aliqui negant illas, vt scribit Auer. 2. huius, ita dicens, vidi multos homines dantes se ad philosophiam, & negabát primas propositiones; & similiter negabát formas specificas esse proprias materijs necessario, adeo quòd Auicen. cum sua famositate in philosophia dicit, hominem generari ex terra esse possibile, sicut murem, & alia multa, & eandem doctrinam ponit 8. physi. vbi vocat ipsum Auicen. valde fatuum, quia negabat e , quæ erant manifesta per se. Sic etiam dicimus de ipso Democrito, qui negando ea, quæ sunt per se manifesta, prolapsus est in magnam fatuitatem: sic & Antiphon, qui tanto magis est reprehendendus, quanto maiori tempore insudauerit geometricis disciplinis.

Corp° physicum bifariã consideratur.

Tex. 16.

Tex. 33.

C

Tex. 41.

Debilitato corpore debilitat° virtus.

Sed hic animaduertendum est, fuisse aliquos, qui voluerunt saluare opinionem Democriti circa hoc negotium, & dixerunt corpora illa, quæ ponebat Democritus, vtique esse quanta & physica; ratione autem qua erant quanta, diuidi poterant in semper diuisibilia, est enim de ratione continui, quòd diuidatur in partes semper diuisibiles: sed ratione qua erant physica, non est ita affirmandum, quia est dare minimum corpus physicum, licet non sit dare minimum mathematicum; corpus enim physicum dicit materiam cum forma coniunctã qualitatibus actiuis & passiuis; & quia actus actiuorum sunt in patiente bene disposito, vt habetur 2. de anima: posset adeo diuidi corpus physicum, quòd si vlterius diuideretur, forma & qualitates illius corporis inuenirent sibi materiam improportionatam, propter quod in eo natura illius corporis reseruari non posset; vnde Aristo. 1. phy. disputans contra Anaxagoram dixit, quòd est dare minimam aquam & minimam carnem, vnde ibidem ait, quòd est determinata quãtitas carnis magnitudine & paruitate. Quòd si forte de magnitudine dubitaret aliquis, verũ sit determinata quantitas, quia ignis videtur posse crescere in infinitum, si haberet infinitum combustibile, vt scribitur 2. de anima, tamen quòd possit esse corpus adeo paruum, quod reddatur improportionatum formæ, nemini dubitandum videtur, quia crescente corpore crescit & fortificatur virtus, & per oppositum diminuto corpore minuitur & debilitatur: quam ob causam corpus aliquod adeo poterit debilitari per continuam diminutionem, quòd de necessitate tolletur virtus, & forma illius corporis, cum ergo Democritus tradiderit principia tum naturalium, tum & mathematicorum, quia est dare minimum corpus physicum, licet non sit dare minimum corpus mathematicum, propterea sententia Democriti intelligi poterit de corpore physico, quod est indiuisibile, non autem mathematico.

Qui defendit Democritum absq; ratione loquitur.

Sed ego dicerem, si hi, qui ita saluare intendunt opinionem Democriti, hanc doctrinam sic expositam in aliquo librorum Democriti mihi ostenderent, libenter eis adhęrerem, sed sic dicere est absque rõne diuinare, & occulta in lucem proferre; propterea hæc sententia non probatur, ideo standũ est dictis Arist. qui nihil sine forti ratione dixit, vt voluit Auerr. 1. de gener.

Commẽ. 37.

Indiuisibile duplex.

D

Deus, angel° & anima nostra sunt indiuisibilia.

Quoad secundum notandum est primo, quòd indiuisibile est duplex: vnum quod est terminus continui, vt punctus in permanentibus, & momentum in successiuis, huiusmodi indiuisibile in permanentibus, quia habet determinatum situm, non potest esse in pluribus partibus loci, vel in pluribus locis, & similiter indiuisibile actionis vel motus, quia habet determinatũ ordinẽ in motu vel actione, non potest esse in pluribus partibus temporis; vnde sicuti se habet tempus ad successiua, ita se habet locus ad permanentia; sed vnum indiuisibile actionis vel motus nõ potest esse in diuersis temporibus, vt est momentum: ergo nec vnum indiuisibile, vt punctus existẽs in genere rerum permanentium, poterit esse in diuersis locis. Sed aliud est indiuisibile, quod est extra totum genus continui, vt sunt substantiæ incorporeæ, vt Deus, Angelus, & anima nostra; hæc talia dicuntur indiuisibilia, & non applicantur ad continuum, nec aliquid eius, sed tantummodo possunt applicare suam virtutem ad illa, de quibus non est sermo in præsenti.

q. 76. art. 8.

Cap. 71.

Formæ duplices sunt.

Sed dubitaret forsitã aliquis etiam de formis naturalibus, num sint etiam & ipsæ indiuisibiles & inextensæ. Quam difficultatem soluit S. Tho. 1. p. & 2. lib. contra gent. vbi distinguit formas naturales esse in duplici differentia; quasdam animalium perfectorum, vt animæ equi, & leonis,

A leonis;& hęc non dicuntur extensæ ac diuisibiles secundum quantitatem materię. Aliquæ vero sunt formæ naturales animalium imperfectorum, vt animę serpentis, lacertis, & plantæ, & hæ dicuntur extensę, vt testatur Arist. 2. lib. de anima, de animalibus anulosis, quorum pars decisa exercet opera vitæ mouendo se ipsum localiter per dilatationem & cōstrictionem, licet aliqui Neoterici vniuersaliter teneant omnes formas naturales, siue animalium perfectorum, siue imperfectorum esse extensas & diuisibiles per accidens, nempe ratione subiecti, in quo sunt: ad quod probandum adducunt rationem hanc, quam dicunt esse demonstratiuā, quicquid recipitur in subiecto quanto, ex illius potentia eductum, & ab eo penitus dependens, necesse est esse extensum ac diuisibile, alioquin vel nulla forma siue accidentalis siue substantialis esset diuisibilis, vel certe nulla posset reddi causa, propter quam forma materialis esset diuisibilis; sed omnes formæ naturales sunt huiusmodi, quia recipiuntur in subiecto quanto, puta in materia, cui est coæua quantitas interminata, & educūtur ex eius potentia, & sic omnes formæ naturales dicuntur esse extensæ ac diuisibiles per accidens. Ad quam respondentes dicimus rationem istā, ne dum non demonstrare, sed nec probabilitatem aliquam ostendere:

Tex. 20.

Ratio neotericorum probans omnes formas naturales esse diuisibiles contra S. Tho.

B ratio siquidem est, quia æquiuocat de formis. Sunt enim aliquę formæ, vt docet Auer. 2. de anima, quæ si diuidantur, quælibet pars illarum exercet opera vitæ, sicuti est pars plantarum, quæ si replantetur adhuc producit arborem: sicuti etiam est pars decisa animalis anulosi, quæ habet sensum & motum secundum locum constrictionis & dilatationis, & de istis concludit ratio. Sed aliæ sunt formæ animalium perfectorum, quæ non diuiduntur diuisione subiecti, sed requirunt distinctionem membrorum, & quælibet istarum est tota in toto, & tota in qualibet parte corporis; & propterea licet recipiatur in subiecto, & educatur de potentia eius, non tamen sequitur ipsam esse extensam & diuisibilem.

Com. 20.

Pars decisa aīalis anulosi habet sensum & motum.

Secundo notandum est, multa requiri ad generationem, & primum est subiectum, seu materia, ex cuius potentia forma naturalis per generationem producitur ad actum; nunquàm enim generatio physica sine subiecto & materia constare potest. Secundum est terminus à quo, qui est priuatio, hoc est negatio formæ in subiecto apto; homo enim generatur ex semine, quod non est homo, sed aptum fieri hominem. Tertium est terminus ad quem, qui est res corporea, materialis, corruptibilis, nam in generationibus omnino physicis & rebus ma-
C terialibus termini, ad quos terminantur generationes, sunt formæ substantiales corporum naturalium corporeæ & mortales. Quartum est motus, qui est veluti genus ipsius generationis, & generatio est quædam actio transiens in subiectum, & successiue fit propter dispositiones, quas necessario requirit. Quintum generatio requirit tempus & locum; tempus quoniam est motus, cuius mensura est tempus; locum quoniam fit ex alio corpore, quod est in loco; quia id, quod generatur, est corporeum & mobile localiter, cum sit res naturalis. Sextum generatio fit à causa particulari & vniuersali, neque enim sufficeret vniuersalis, vti est cælum, uel intelligentia quęuis præter Deum, cum sit per se indifferens, & indeterminata ad productionem huius vel illius effectus particularis: neque sola particularis causa sufficeret, cum hæc non moueat nisi mota ab vniuersali causa: ob hoc inquit Arist. sol & homo generant hominem.

Sex requiruntur ad generationem.

Priuatio est negatio formę in subiecto apto habere illam.

Causa vniuersalis naturalis non sufficit ad generationem.

Istis sic habitis ponitur talis conclusio respondens quæsito, Impossibile est punctum generari & corrumpi; probatur primo per rationem Alex. quam adduximus in principio, quia omne, quod generatur, in tempore generari debet, & sic est diuisibile; modo punctum est indiuisi-
D bile; ergo, &c. Probatur & secundo per rationem S. Tho. quia omne illud, quod per generationem incipit esse, & per corruptionem desinit esse, est compositum ex materia & forma, cuius signum est, quoniam minima pars corporis, cum generatur atque corrumpatur, est composita ex materia & forma; sed punctum non est compositum ex materia & forma: cum sit indiuisibile: ergo nec per generationem incipit, nec per corruptionem desinit esse.

Sed diceret aliquis, hæc ratio est nullius momenti, quoniam pari ratione sequeretur nullum accidens generari & corrumpi, quia omne accidens, cum sit forma, quę non habet materiam, sequitur ipsum non generari, & sic facile poterit quis euadere rationem istam dicendo, punctum generari & corrumpi vt quo, compositum autem generari vt quod. Sed hæc responsio nulla est, quia S. Tho. argumentatur in persona Arist. contra antiquos ponentes puncta ipsa esse abiuncta à materia, vnde eis nulla subijcitur materia, & sic ratio hæc concludit non simpliciter, sed ad hominem. Ponitur secunda propositio, Nullum indiuisibile simpliciter in genere substantię generatur & corrumpitur per se: hæc patet ex secundo notabili, quia ad generationem per se, requiruntur illa sex supradicta, quę impossibile est saluari in generatione indiuisibilium in genere substantiæ.

Impugnatur ratio S. Th.

Defenditur S. Th. ratio.

Forma physica generatur & corrũpitur per accidens.

Tertia propositio, Omnes formę naturales sunt generabiles & corruptibiles per accidens: A
probatur, quia si non essent generabiles: ergo essent producta ex nihilo per creationem, quo stante non essent tunc formæ physicæ, cum nec per motum physicum, nec ab agente physico, nec ex subiecto physico producerentur, vel omnes ab ęterno essent in materia; sed hoc modo nulla esset generatio; & ruerent quę ab Arist. in 1. physi. scripta sunt de principijs rerum naturalium; neque vero existimandum est quasdam formas esse ęternas, nonnullas creabiles, alias generabiles; nam neque ostendi potest, quæ sint primi, & secundi, aut tertij ordinis, cum omnes sint materiales; quarum eadem est natura, eandem quoque oportet esse conditionem.

q. 39. ar. 5.

Quoad tertium respondendum est duobus illis argumentis factis in principio. Et ad primum, in quo dicebatur, motis nobis, &c. respondet in simili S. Tho. 1. p. vbi disputans, si nomina essentialiter in abstracto significata possint supponere pro persona, itaquòd hæc sit vera, essentia generat essentiam, arguit sic, generatis nobis vel corruptis generantur vel corrumpuntur ea, quę in nobis sunt; sed filius generatur: ergo cum essentia diuina sit in filio, videtur quòd

Error Abbatis Ioachim.

essentia diuina generetur. Sequitur responsio, quòd circa hoc errauit Abbas Ioachim asserens, quòd sicut dicitur, Deus genuit Deũ, ita potest dici, quòd essentia genuit essentiam. Qui B

Cap. firmiter

error fuit condemnatus, vt patet in principio decretalium de summa Trinitate, & fide catho. vnde non potest dici quòd essentia generet, neque quòd generetur. Et formaliter respondendo ad argumentum dicit, quòd tenet in creaturis, in quibus generatum non accipit naturam eandem numero, quam generans habet, sed aliam numero, quę incipit in eo esse per generatio-

Genitum & generans habent eãdem numero naturam in diuinis.

nem de nouo, & desinit esse per corruptionem, & ideo generatur & corrumpitur per accidẽs: sed Deus genitus eandem naturam numero accipit, quam generans habet, & ideo natura diuina in filio non generatur, neque per se, neq; per accidens. Sic etiam nos respondẽdo ad argumentum dicimus puncta esse in nobis: ergo ipsa mouentur, generantur, corrumpuntur, alterantur: concedimus, non tamen per se, sed per accidens. Ad secundum, in quo dicebatur, phi-

Tex. 8.
Democritus in quibus excessit Platonem.

losophũ commendarę Democritum supra Platonem 1. de gener. Dicitur quòd non commendat in hoc, sed tantummodo præfert eum ipsi Platoni, quia vtebatur rationibus proprijs, hoc est physicis ad declarandam suam opinionem: Plato autem vtebatur rationibus logicis, idest communibus & alienis: laudabat etiam Democritum, quoniam eiusmodi statuit principia, è C
quibus poterat omnia, quæ contingunt in natura, etsi non uere, saltem apte & apparenter explicare, quod tamen Plato non fecit; sicuti etiam & Lucretius 1. lib. suo recitans opinionem Democriti his uersibus dixit:

Omnis vt est igitur per se natura duabus,
Consistit in rebus nam corpora sunt, & inane.
Corpus enim per se communis deliquat esse sensus, &c. & infra subdit
Tum porro locus & spatium, quod inane vocamus
Si nullum foret, haud vsquam sita corpora possent
Esse neque omnino quoquàm diuersa meare. de qua re lege ipsum, si latius desideras hoc negotium perspicere.

Similiter autem se habet circa nunc in tempore: non enim hoc contingit fieri, & corrumpi, &c. Tex. 17. D

An idem nunc, vel instans sit in toto tempore.

Dilucidatio decima.

Tex. 121.

Vper hunc contextum nonnulli agitant quæstionem hanc, quæ potius spectat ad quartum physicorum: vbi Arist. fusius, vt proprio in loco, tractat hanc rem; sed occasione verborum, quæ Aristoteles habet in hac litera, in qua probat indiuisibilia non generari, neque corrumpi, & subdit, similiter se habere circa nunc in tempore, non enim hoc contingit fieri, & corrũpis quærunt. Nõnulli an idem nunc penes substantiam sit idem in toto tempo-

dist. 2. q. 2.

re: & subdunt opinionem, quam docuit Scotus 2. sent. vbi agit de æuo Angelorum;

A gelorum; & dicit ibi Scotus cum suis asseclis nunc esse aliud & alind secundum substantiam in toto tempore, sicut punctum est aliud & aliud in tota linea, & adducit ad hoc plures rationes. Et arguit primo sic; cuinslibet diuisibilis finiti oportet esse duo extrema, inter quæ illud includatur & continuetur, vt lineæ finitæ sunt duo puncta, & superficiei finitæ sunt duæ lineæ: sed est accipere tempus finitum, puta horam aut diem; ergo oportet talis temporis esse duos terminos vel extrema; sed termini vel extrema ipsius temporis non sunt, nisi instantia: ergo instans non est vnum secundum substantiam in toto tempore. Lineę finitæ sunt duo pũcta.

Præterea arguit secundo, si esset idem instans secundum substantiam in toto tempore, sequeretur illa, quæ fuerunt ab hinc millesimo anno, esse nunc simul cum illis, quæ sunt in præsenti tempore: vt bellum Troianum esset modo cum bellis nostris; sed hoc est impossibile & absurdum; ergo, &c. sequela probatur; quia simul sunt illa, quę sunt in eodẽ instãti, & vnum talium non est prius altero neque posterius; sed vnum est instans secundum substantiam: ergo omnia erunt simul. Tertio arguitur, quia sicuti se habet punctum ad lineam, sic instans ad tempus, per conuenientem similitudinem, quam etiam Arist. concedit; sed non est vnum solum punctum per totam lineam, vt manifestum est, quia sic corrupto vno solo puncto lineæ, tunc corrumperetur tota linea: quod est falsum; cum enim diuiditur linea, corrumpitur punctum vnum, quod continuabat partes illas, in quas fit diuisio, sed non propter hoc corrumpuntur omnia puncta illius lineę; vt manifestum est: sequitur igitur, quòd sicuti plura puncta sunt in linea, ita plura instantia secundum substantiam sunt in tempore. Præterea quarto, si esset vnum instans secundum substantiam, tunc sequeretur, instans non esse instans; quod implicat contradictionem: sequela probatur; quia instans dicitur quasi non stans, ut dicunt Grammatici, modo si maneret vnum & idem in toto tempore, tunc esset stans, & sic non esset non stans, & consequenter non esset instans, quod est impossibile. Quæ sunt illa quæ dicuntur esse simul. Comparatio pũcti ad instans.

B

Quinto sicuti se habet indiuisibile motus ad motum; ita indiuisibile temporis ad tempus, per conuenientem similitudinem; sed indiuisibile motus non est vnum & idem in toto motu; indiuisibile enim ipsius motus est mutatum esse, & hoc non est vnum & idem per totum motum; immo aliud & aliud, quia est aliud & aliud ubi in motu locali, & alius & alius gradus formæ in motu ad formam: ergo sequitur non esse idem nunc in toto tempore. Sexto arguitur, si esset vnum & idem instans in toto tempore, nunc ipsum instans esset diuisibile: non enim est intelligibile aliquod vnum & idem esse in aliquo toto diuisibili, nisi sit diuisibile saltem per accidens; vt albedo non posset esse in tota superficie, nisi ipsa albedo esset diuisibilis, saltem per accidens: cum ergo tempus sit quid diuisibile, videtur necessario, si instans est unum & idem in toto tempore, ipsum esse diuisibile saltem per accidens: quod est impossibile. Et si dices propter rationem Arist. in 4. physi. sicuti se habet substantia ipsius mobilis, & variatio ipsius in motu, ita se habet substantia ipsius nunc, & variatio eius in motu; cum correspondeant sibi ipsis inuicem; sed substantia ipsius mobilis manet eadem in toto motu, variatur tantummodo secundum diuersa vbi; ergo nunc est idem secundum substantiam, & diuersum secundum esse in toto tempore. Respondet Scotus, quòd mobile manet idem non absolute, vt præcedat mutationem, quia hoc modo nec tempus nec aliquid pertinens ad tempus potest esse mensura ipsius mobilis; sed erit ęuum (ut declarat in 2. senten.) propria mensura eius, sed mobile vt est sub una mutatione dicitur esse idem secundum substantiam, idest secundum esse illius mutationis consideratæ in se, vel secundum se, est autem aliud secundum esse, idest vt sub illa mutatione terminat pręteritum, & inchoat futurum, & secundum hoc dicitur alibi & alibi esse, non quidem actu, sed in eodem vbi medio inter extrema, quatenus illud terminat motum secundum prius vbi, & inchoat motum secundum posterius ubi, dicitur autem alibi & alibi esse, quatenus mutari est aliquid vtriusque extremi. Hanc opinionem sequitur Gregorius Ariminensis, & Durandus 2. sent. Duplex indiuisibile motus, & temporis. Tex. 121. Substantia mobilis qũo manet i motu. Dist. 2. q. 2. distin. 2.

C

D

Sed verior opinio est ipsius S. Thomæ in tractatu de tempore, & in 4. physi. & 1. p. vbi disputat de ęternitate Dei: in omnibus enim his locis ait, idem esse nunc secundum substantiam in toto tempore, licet differat secundum esse. Et pro clariori cognitione huius ueritatis est sciendum, vt docet Arist. 4. physi. instans dupliciter posse accipi. Vno modo secundum substantiam. Alio modo secundum esse; & vt hoc intelligatur, oportet vt prius consideremus ipsum mobile; quod quidem potest dupliciter accipi, vno modo secundum se, alio modo quò ad suum mutatum esse: ipsum mobile secundum se sumptum non mensuratur tempore, sed ipso ęuo, vel ipso instanti secundum suam substantiam: possum ergo intelligere per instans secundum substantiam ipsam mensuram mobilis secundum se: sed instans secundum esse est ipsum mutatum esse mobilis secundum actum, sicut enim idem fluxus realiter est motus & tem- Tex. 87. Quæst. 10. Tex. 104. Instans bifariam capitur

pus; sicunum & idem indiuisibile est terminus motus & temporis: vnde ipsum mutatum esse actu existens in mobili, dum mouetur, est idem instans secundum esse: sed dicitur instans in habitudine ad tempus,& dicitur mutatum esse in habitudine ad motum. A

Esse mobilis est duplex. Est etiam animaduertendū ipsius mobilis duplex esse, esse; vnū, quod est esse primū & substantiale,& aliud quod est esse accidentale, sicuti esse in theatro, vel in foro: modo constat mobile per totum motum manere vnum & idem secundum esse primū substantiale: sicuti est esse cælum, vel plantam, vel leonem; sed non manet vnum & idem secundum esse accidentale; immo variatur iuxta talia esse, vt patet ex se: sic etiam ipsum instans habet vnum esse substantiale, & aliud accidentale: esse quidem substantiale ipsius instantis secundum substantiam est ipsum esse id, quod est mensura ipsius mobilis secundum se: esse vero accidentale est mutatum esse hoc, vel illud. Possumus etiam inuenire hanc veritatem ex puncto in linea, in qua duplex

Punctum est duplex. reperitur punctum s. extrinsecum & intrinsecum: extrinsecum est illud, quod suo fluxu apud Geometram causat lineam; & dr extrinsecū eo quòd non est de essentia lineæ constituræ; quia cum sit quid vnū indiuisibile, nō potest esse in diuersis partibus lineæ: nec est terminus lineę; quia cū linea finita habeat duo extrema actu, quæ sunt duo pūcta, vt patet ex definitione lineæ finitę, non potest idē punctū præcise esse duo extrema; nec est continuans partes lineæ inter se, quoniam idem punctum non potest cōnnuare plures partes lineæ: alioquin haberet plures situs simul in continuo, quod est impossibile; sicuti impossibile est idem corpus esse simul in pluribus locis,& hoc punctum extrinsecum est vnum numero in tota linea; quam causat imaginarie suo fluxu. Punctum intrinsecum est illud, quod terminat, & continuat lineam, & non est vnum tantum, immo sunt duo actu, vt terminant lineam finitam; & sunt plura in potē- B

Linea est diuisibilis in infinitum. tia; vt linea est diuisibilis in infinitum: diuersa ergo esse ipsius puncti extrinseci, vt causat lineam, dicuntur puncta intrinseca; quoniam secundum quòd fluit, acquirit diuersa esse accidentalia; prout est in prima parte sui fluxus, acquirit vnū esse, & prout est in secunda, aliud,& differt à seipso, vt fluit in prima parte fluxus; sicuti differt Sortes vir à seipso puero; & hæc diuersa esse dicuntur puncta intrinseca, quæ ideo dicuntur intrinseca, quia sunt de ratione lineę; nam in eius definitione ponitur punctum, vt terminus vel vt extremum, vt ait Euclides; & ponitur continuans & copulans partes eo quòd linea est ex genere continuorum; continuum autē est, cuius partes copulantur termino communi, vt habetur in prædicamentis, sic proportionaliter dicimus, esse duplex instans in tempore, extrinsecum & intrinsecum. Extrinsecum est illud, quod suo fluxu imaginario causat tempus; sicut apud Geometram punctum extrinsecū causat lineam: sed in hoc differunt; quia pūctum causat quantitatē continuam permanentem; instans autē continuum successiuum: & hoc instas extrinsecum non est pars temporis, nec terminus, nec continuans tempus eadem ratione, qua diximus punctum extrinsecum non esse terminatiuum, nec continuatiuum lineæ. Instans autem intrinsecum est illud, quod terminat, & diuidit tempus; & est de ratione intrinseca temporis, vt est quantitas continua. Si ergo loquimur de instanti extrinseco, sic est tantū vnum secundum rem & substantiam in toto tempore: quia si das oppositum; ergo succedit ei aliud instans immediate, vel aliqua pars temporis: non primum, quia vnum instans non potest continuari alteri instanti: nec secundum, quia nulla pars temporis potest existere, cum sit ex genere successiuorum. C

Cap. de quātitate. Instans intrinsecum, & extrinsecum.

Mobile est vnum in toto motu. Adde etiam: quia, vt dictum est, sicuti se habet mobile ad motum; ita nunc ad tempus; sed mobile est tantum vnum in toto motu, stante vnitate motus; ergo in toto tempore est tantum vnum instans secundum rem: quòd si loquimur de instanti intrinseco terminante tempus, sic non est vnum tantum, sed plura sunt realiter; duo quidem actu terminantia omnem signatam partem temporis; verbi gratia in hora est primum & vltimum instans; & alia sunt infinita in potentia, prout hora est diuisibilis in partes infinitas, vt diximus de linea: quòd autem hæc instantia intrinseca sint plura probatur, quodlibet continuum finitum habet duo extrema distincta realiter, quoniam idem respectu eiusdem partis non potest esse principium & finis; sed quęlibet pars temporis est continua & finita, vt ab omnibus conceditur; ergo habet duo extrema: extremum autem in tempore est instans, sicuti extremum in linea est punctū; ergo in qualibet parte temporis sunt plura instantia intrinseca terminantia & continuantia tempus: sed terminantia sunt actu continuantia: ex quibus habemus instans extrinsecum esse vnitatem ex genere quantitatis; vnitatem quidem mobilem non secundum substantiam immediate & simpliciter, sed vnitatem mobilem accidētalem, prout est sub forma, secundum quam est motum; & sic non est pura negatio; vt aliqui arbitrantur; nec est substantia ipsius primi mobilis. Instantia autem intrinseca sunt diuersa esse instantis intrinseci: vnde sicuti se habent mutata esse ad ipsum mobile; ita instantia intrinseca ad instans extrinsecum: sed mutata esse sunt diuersa esse D

In qualibet parte temporis sunt plura instantia.

quæ

A quæ accidunt mobili; vt aliter & aliter se habet in motu; sic ergo & instantia intrinseca sunt diuersa esse instantis extrinseci, prout suo fluxu imaginario causat tempus.

Ex quibus omnibus patet, falsam esse opinionem Scoti dicentis, in eodem tempore esse infinita instantia secundum substantiam & esse: quia stante ista imaginatione sequeretur tempus componi ex instantibus; & consequenter continuum componi ex indiuisibilibus; & sic rueret propositio illa maxima Aristotelica, quæ est fundamentum tam in philosophia naturali, quàm in metaphysica, impossibile est continuum cōponi ex indiuisibilibus 6. phys. Præterea, si sunt infinita nunc & instantia in tempore, vel erunt secundum substantiam & secundum esse, vel secundum rationem: aut ergo omnia erunt simul, & hoc est falsum, quoniam tunc simul erit præteritum cum futuro, & quæ nunc sunt simul erunt cum his, quæ fuerunt ante millesimum annum: aut non sunt simul, & consequenter non manent simul, ergo vnum succedit alteri, & non manet id, quod prius est, nec aliquid, quod est idem sub priori & posteriori manet sub vtroque; & consequenter sequitur tempus nihil esse; quoniam quod prius est, non manet, nec etiā posterius, nec etiam aliquod præsens inter vtrumq; ergo &c. nisi ergo esset huiusmodi B instans, non esset tempus.

Reprobatur sententia Scoti. *Tex. 4.* *Nisi esset instans, non esset tempus.*

Nec valet argumentum suū contra hanc positionem: nimirum illa esse accidunt illi nunc eidem secundum substantiam & rem: quia illud nunc manet idem sub diuersis esse: & per consequens illa esse accidunt sibi; ergo nunc tēporis non per se, sed per accidens est terminus temporis; quod est falsum: nam omne indiuisibile ex genere quantitatis per se terminat quantitatem, vel est pars discreta eius; quare sequitur tale idem nunc non per se esse indiuisibile ex genere quātitatis. Quibus respondetur non esse inconueniens illa esse diuersa accidere ipsi instanti, quemadmodum motus est accidens mobilis, & tamen sequitur mobile necessario, quatenus mobile est idem re; sic tempus est accidens motus, & consequitur motum necessario, & nunc prius, & nunc posterius consequitur mobile, idest id, quod mouetur pro ut continue est alibi, & alibi, & vbi est posterius non fuit prius, & ista consequuntur se inuicem necessario, quoniam vbi terminantur partes motus contingit terminari partes mobilis, quod est idem in diuersis partibus motus, ita & partes temporis contingit continuari per ipsum nunc & terminari, quod est aliud & aliud, sicut mobile est aliud non subiecto, sed ratio- C ne: ita & instans non est aliud subiecto, sed solum ratione.

Tempus cōsequitur motum.

Nec etiam valet aliud argumentum, quod adducit quærēs illa esse, cuius generis sint; si sunt indiuisibilia ex genere quantitatis, ergo sufficiunt ad terminandum proprium continuum absque illo nunc secundum substantiam, quod nemo diceret: si autem sint alterius generis, puta qualitatis; ergo qualitas per se est ratio terminandi continuum in genere quantitatis, quod est falsum. Sed rñdemus illa diuersa esse, esse de prædicamento quantitatis reductiue, sicut non album de prædicamento qualitatis: vnde illa diuersa esse distinguuntur realiter: & negatur sequela, si infertur sufficere ad terminandum proprium continuum absque vllo instante secundum substantiam; posterius enim nulli actioni aut operationi datæ sibi virtute prioris potest præesse absque suo priori: est enim ordo essentialis inter instans secundum substantiam, & instās secundum esse, sicut inter effectum & causam; nam instans secundum substātiam, quod est idem in toto tempore, est causa; instans vero secundum esse, quod variatur, est effectus.

Non album est in prædicamēto qualitatis.

Nec sequitur etiam, quando arguunt Aliqui neoterici sic, si idem nunc secundum substantiam flueret per totum tempus, ergo totus eius fluxus componeretur ex indiuisibilibus, & per D consequens tempus componeretur etiam ex indiuisibilibus; quia nunc fluens causat tempus; consequens est manifeste falsum, ergo & antecedens: sequela probatur, quia nunc indiuisibile non posset fluere, nisi secundum esse diuersa, quæ necessario sunt indiuisibilia; & indiuisibile non potest moueri per Arist. 6. phys. quia tunc motus eius componeretur ex indiuisibilibus, quia prius pertrāsitur minus vel equale, quàm maius; ergo tempus esset compositum ex indiuisibilibus, quod est contra philosophum. Sed neganda est consequentia: quia sequeretur argumentum, si tempus esset ex genere continuorum permanentium, modo est ex genere successiuorum, vnde nec motus, nec tempus, nec momentum corrumpitur, vt dicit S. Tho. 1. p. nam quędam corrumpuntur, quia ipsa sunt, quæ corrumpuntur, vt substantiæ compositæ, & id genus: quędam corrumpuntur, quia ipsa sunt, quibus alia corrumpuntur, vt alteratio & generatio corrumpuntur, quia per ipsas aliquid corrumpitur, & hoc modo momentum dicitur corrumpi, & consequenter fluxus non componitur ex indiuisibilibus.

Tempus nō componitur ex indiuisibilibus. *Tex. 89.* *q. 9. art. 2.* *Aliquid dupliciter corrumpitur.*

Nec sequitur id, quod subiungūt, omnis mutatio habet aliquam mensuram, si ergo idem nunc secundum substantiam mutatur secundum diuersa esse, oportet ipsius & suorum esse habere aliquam mensuram; & illa vel erit tempus, vel erit nunc. Respondetur ipsum mobile habere

Mobile habet duplicẽ mensuram.

bere multiplicem mensurā: nam alia mensura est, qua mensuratur eius substantia, quæ manet vna & eadem toti motui, & in toto tempore mensurante illum; & alia est mensura, qua mensuratur eius esse, siue operatio, siue motus; & alia mensura est qua mensurantur eius mutata esse. Prima mensura dicitur vnitas mobilis; quemadmodum mensura Dei, quę est æternitas interminabilis vitę tota simul & perfecta possessio, dicitur æternitas eius; mensura ipsius intelligētiæ est vnitas eius, quæ dicitur æuum, quod differt ab ipso tempore, vt ait Boetius; qui tempus ab æuo ire iubes: mensura qua mensuratur motus, est tempus; mensura vero, qua mensuratur mutatum esse ipsius mobilis, est nunc quoad effectus, quod quidem est indiuisibile temporis, quo partes temporis copulantur termino communi. A

Æternitas quæ nam sit.

Et si dicis, mensura est notior mensurato; sed instans non est notius mobili, immo potius econtra; ergo instans non potest esse mensura. Respondetur instans secundum substantiam nō esse propriam mensuram respectu mobilis, sed quasi metaphoricè & aliqua similitudine: nam sicut vnitas, quæ est mensura proprijssime dicta est quid indiuisibile in numero, sic & ipsum instans secundum substantiam est quid indiuisibile existens in mobili; indiuisibile dico vel simpliciter, vel in tali genere, & sicuti mensura aliquoties sumpta reddit totum mensuratum præcise, sic ipsum instans secundum substātiam non excedit mobile, nec exceditur ab eo; sed ei correspondet, sicut tempus mobili. B

Vnitas est mẽsura quędam.

Possumus etiam dicere, instans esse notius mobili secūdum naturam, non quoad nos. Et ex his patet, quàm male Quidam Neotericus soluat dubitationem illam, idest est rationem Arist. 4. physi. quia illa ratio est demonstratiua; sicuti mobile ad motum, ita instans ad tempus, sed mobile manet vnum & idem secundum substantiam in toto motu continuo: ergo instans secundum substantiam debet manere vnum & idem in toto tempore.

Tex. 1004. Ratio Arist. efficacissima.

Et sic etiam soluuntur præcipuæ rationes Scoti, & primæ illæ duæ positæ in principio huius disputationis, nunc secundum esse est aliud & aliud, &c. concludunt & conceduntur secundum esse, sed non secundum substantiam: quia sic est vnum & idem, vt dictum est, nam est vnitas ipsius mobilis, quę semper manet eadem.

Tertia quoque ratio soluitur, asserendo esse simile de puncto in linea, & de instanti in tempore in hoc, quoniam sicuti punctum continuat partes lineę, sic instans continuat partes temporis, sed in alio est dissimile; quia punctum est quid permanens & quiescens; & ideo potest esse aliud & aliud: sed ipsum instans secundum substantiam semper mouetur: & ideo non manet idem secundum esse: propterea ratio concludit de instanti secundum esse, & hoc est comparari nunc tempori, vt punctum lineæ C

Instans est cōtinuatiuū temporis.

Quarta quoque ratio dissoluitur per fundamenta posita, instans secundum esse non manere idem: sed instans secundum substantiam manet idem secundum illud, quod est, siue hoc vocetur instans extrinsecum, vt vocant Themistius & omnes Græci, siue vt causa; hoc enim secundum rem subiecti manet vnum & idem, sed secundum rem formæ, & secundum esse, & ratione variatur.

Instans quō manet idem in tempore.

Quinta quoque ratio soluitur dicendo, quòd indiuisibile motus, idest mutatum esse non manet vnum & idem; & ideo nec instans secundum esse.

Vltima etiam soluitur negando sequelam; & probationi respondetur verum esse, si sit in indiuisibile, sicuti perfectio in suo perficiente, vel sicuti forma inhærens subiecto, sed si est in eo sicuti continuans eius partes, non oportet esse diuisibile secundum eius diuisionem. Vel dicatur rationem bene concludere instans secundum esse, non esse vnum & idem in toto tempore, sed diuersum; tamen instans secundum substantiam est idem in toto tempore, sicuti dispositio mobilis necessaria ad vnitatem motus, non sicuti forma perficiens ipsum tempus. D

Dispositio mobilis est necessaria ad vnitatē motus.

Est etiam notandum circa contextum, in quo Arist. agitat quæstionem illam; an sint eadem principia rerum corruptibilium & incorruptibilium; & adducit opinionem Hesiodi, qui quidem posuit principia omnium rerum esse quosdam Deos, & ex diuinis dicebat alia esse facta immortalia, s. quæ degustauerunt quosdam dulces cibos, videlicet nectar & ambrosiam, quædam vero facta sunt mortalia; illa videlicet, quæ non degustauerunt hos dulces cibos. S. Thomas interpretans hunc textum adducit fabulam hanc ad veritatem dicens, posse sub hac fabula aliquid veritatis occulte latere, vt scilicet per nectar & ambrosiam intelligatur ipsa suprema bonitas primi principij; nam omnis dulcedo dilectionis amorisque ad bonitatem refertur; omne bonum à primo bono deriuatur: potuit ergo esse sententia huiusce fabulę, ob communionem propinquam summæ bonitatis aliqua incorruptibilia reddi, sicuti quæ perfecte recipiunt diuinum esse: quædam vero quoniam longe distant à primo principio, quòd non est degustare ambrosiam & nectar, non possunt perpetuum esse suum conseruare secundum idem

Tex. 15. Nectar & ambrosia quę nam sit.

A primo bono est omnis bonitas.

A idem numero, sed secundum idem specie; vt dicit philosophus 2. de anima, & 2. de generatione: sed an hoc voluerit occulte tradere, vel aliud, ex hoc dicto plenius percipi non potest. Tex.35. Tex.59.

Quidam Neotericus, qui conatus est in omnibus contrariari dictis S. Thomæ, recitat hæc verba, quędam expositorem dicere, sub ista fabula contineri aliquid veritatis. Contra istum expositorem his verbis inuehitur; sed quæ vtilitas est immorari circa finem fabularum? licet ergo hoc forsitan sit bene dictum; tñ dubium est, & forte falsum, illam fuisse mentem Poetarũ. Sed ego dicerem, quæ mordacitas est huius viri contra doctrinam Angelicam? quã mordendo in hac interpretatione non ne videt se mordere Aristotelem pluribus in locis suæ doctrinæ? & præcipue 4 physi. vbi recitat etiam opinionem Hesiodi loquens de loco; qui Hesiodus fabulose posuit illud chaos. Non ne mordet etiam Auerroem in commentarijs, qui recitat fabulam Homeri? Non ne etiam 2. meteorologicorum Aristotelẽ, loquentẽ de salsedine maris, adducẽtẽ fabulam Esopi; qui fabulose dixit Charybdim absorbentem, primo fecisse montes manifestos, secundo insulas, tertio aridam, & multa interposuit fabulose. Non ne & Scotum 2. sent. loquentem de obduratione Angelorum malorum & animarum, adducentem eandem fabulam ipsius Hesiodi, quam narrat Arist. in hoc 3? si ergo nulla est vtilitas immorari circa fabulas: cur Aristoteles, Auerrois, & Scotus vtuntur fabulis his? cur etiam & ipsemet immoratus est adducendo hanc interpretationem fabulæ in commentarijs suis? Deinde dicit, forsitan bene est dictum illud, quod declarauit S. Thomas. Si est bene dictum; cur ergo est inutile? Subdit & aliud verbum, dubium esse, an hæc fuerit mens Poetarum. Et ego addo id, quod habetur de regulis iuris, in dubiis meliorem viam esse eligendam: si est dubiũ, & potest exponi in vtranque partem; cur ergo non debemus amplecti veritatem? an debemus semper versari circa falsa, vt ipse versatur in opinionibus suis? Subdit aliud verbum, forte esse falsum. Et nos dicere possumus, forte esse verum: nam si Aristoteles 1. de cælo & mundo ait, à primo quidem ente deriuatum est esse, his quidem clarius, his vero obscurius: clarius esse est illud, quo gaudent immortalia: hanc etiam mentem potuit habere Hesiodus. Sed quid dicam, non ne in litera declarat fabulam Hesiodi esse nullius efficaciæ, si vocetenus intelligatur? quia Dij, qui degustauerunt nectar & ambrosiam, aut degustauerunt ad delectationem, aut ad necessitatem; his enim de causis aliqui sumunt cibum: sed neutro istorũ modorũ possunt reddi incorruptibiles: non primo, quia delectatio non est causa essendi, sed quoddam consequens ad esse: non secundo, quia iterum indigerent cibo, & sic impugnata opinione ipsius Hesiodi quo ad verba, sequitur nullam inutilitatem esse, immo maximam vtilitatem studiosis, scilicet reducere hanc fabulam in bonam & veram mentem, quia semper datur occasio noua inueniendi, & præcipue in philosophia, quæ vt dicit Aristoteles 1. huius, assimilatur poesi, sicuti & philosophus poetæ, & fabulatori: fabula enim componitur & constituitur ex miris, & philosophus est aliqualiter philomites: immo S. Augus. lib. de ciuitate Dei: & Scotus 1. sent. loquẽtes de ideis Platonicis, quas Arist. impugnat tanquàm fabulas, multos aiũt interpretes doctissimos, vt Simplicium 2. physicorum reducere eas ad bonam mentem: non ergo est inutile immorari circa fabulas, vt hic Neotericus carpit; sed sanctissimum ac sapientissimum, & prudentissimum est quod ostendit S. Tho. in declaratione huius fabulæ, confortando fideles, purgando infideles, & vtrosque instruendo, prębendo quoque se exemplar ceteris doctoribus, nec ex hoc transcendit limites metaphysicales obiecti, non extra propositum euagatus est, quinimo hac sua doctrina quæstioni præpositæ philosopho satisfecit: hinc enim habetur, quòd ambo rerum genera: mortalia inquam & immortalia ab vno primo immortali proficiscuntur principio, cui laus & honor sit semper in sæcula.

Margin notes: Tex.7. — Cap.3. — dist.7.q.vnica. — Tex.15. — In dubijs tutior via est eligenda. — Tex.124. — Causæ propter quas sumatur cib⁹, quæ nõ sint. — In prologo. — Lib.24. dist.39. — Tex.18.

(Letters in left margin: B, C, D.)

F I N I S.

DILV-

DILVCIDATIO PRIMA,

In quartum Librum Metaphysicæ.

Id autem quod est, dicitur quidem multipliciter, sed ad vnum & vnam quandam naturam, &c. *Tex. 2.*

An ens sit vniuocum vel æquiuocum.

Vniuocatio triplex est.

RESPONDENT Aliqui ex Recentioribus supponentes vnam distinctionem videlicet; vniuocationem esse triplicem: quandam logicam: quandam physicam: quandam vero metaphysicam. Vniuocatio logica est vnitas intentionis primæ, vel alicuius realitatis conceptæ sub intentione secunda, verbi gratia vnitas animalis concepta sub intentione generis: vel vnitas rationalis concepta sub intentione differentię est vniuocatio logica; quia logicus considerat secundas intentiones adiunctas primis, ex quo sequitur transcendens esse proprie vniuocum vniuocatione logica: quia licet nulla secunda intentio, puta genus & differétia competat alicui transcendenti existenti extra genus sicuti patet; aliqua tamen competit sibi, vt puta intentio vniuersalitatis, quæ est logica, & secunda intétio. Sequitur etiam ex hoc aliquid posse esse vniuocum vniuocatione logica, & æquiuocum ęquiuocatione physica; quoniam genus est ęquiuocum æquiuocatione physica, & tamen est uniuocum vniuocatione logica. Vniuocatio physica est vnitas naturæ ex natura rei, circumscripto omni opere intellectus, & de hac loquitur philosophus 7. physic. quando dicit, quòd in specie specialissima est propria comparatio, & non in genere; quatenus species dicit unam naturam & vniuocam; non autem genus, sed latent ęquiuocationes in generibus, genus enim dicitur ęquiuocum æquiuocatione opposita vniuocationi physicę, eoquòd non correspondet illi vna natura. Vniuocatio metaphysica est vnitas alicuius primę intentionis abstrahibilis per intellectum à pluribus ex natura rei, circumscripta quacunque intentione secunda vel logica; & hoc modo transcendentibus non repugnat vniuocatio. Ex quo sequitur, aliquid esse vniuocum metaphysicum, quod non est vniuocum physicum. C

Aliquid potest esse vniuocũ, & ęquiuocum.

Tex. 24.

D

Posita hac distinctione, ponunt tres propositiones; quarum prima est; Ens communiter sumptum non est vniuocum omnibus entibus vniuocatione physica; quam sic probant, conceptui entis communiter sumpti non respondet vna natura in re ad extra: ergo conceptus entis non est vniuocus vniuocatione physica: antecedens est manifestum, quia conceptui entis in communi subsunt omnia entia, quæ certum est non dicere aliquam vnam naturam: sequela patet.

Secunda propositio est; Ens communiter sumptum est vere vniuocum omnibus entibus vni-

uoca-

A uocatione logica, quam ita probant; illud quod dicit aliquam vnam realitatem vel primam intentionem conceptam sub aliqua intentione logica, est vniuocum vniuocatione logica; sed ens communiter sumptum est huiusmodi: ergo sequitur ens esse vniuocum vniuocatione logica: maior patet ex definitione vniuocationis logicæ positę superius: minor etiam est manifesta, quia licet ens communiter sumptum non concipiatur sub intentione generis, vel differentiæ, vel alicuius alterius secundę intentionis in vniuersum: concipitur tamen vel potest concipi sub intentione vniuersalis, quę vtique est intentio secunda, vel logica.

Tertia propositio est; Ens cōmuniter sumptum est vere vniuocum omnibus entibus vniuocatione metaphysica, sic intelligendo ens dicere aliquem vnum conceptum realiter abstrahibilem ab omnibus entibus participantibus ens quidditatiue, iuxta quam considerationem ens est prædicabile de omni ente vniuoce, realiter, & in quid: quam propositionem pluribus rationibus probant: & primo sic, oīs intellectus certus de uno conceptu, & dubius de duobus, in quibus ille conceptus certus quidditatiue includitur, habet conceptū illum, de quo est certus alium à conceptibus, de quibus est dubius, & vniuocus illis: sed intellectus hominis potest esse

Argumentū cōmune de vniuocatiōe entis.

B certus de aliqua re illam esse ens, dubitans an sit Deus vel creatura, substantia vel accidens; & sic de alijs, in quibus conceptus entis quidditatiue includitur, sicuti patet: ergo conceptus entis est alius à conceptibus dubijs, & vniuocus eis; itaquòd ex se est neuter, & includitur in vtroque ipsorum: maior probatur, quia impossibile est eundem conceptum eidem intellectui simul esse certum & dubium: ergo vel est alius, & habetur propositum; vel nullus, & tunc non est certitudo de aliquo conceptu: est ergo alius: & si quidditatiue includitur in illis, sequitur, non tantum esse alium, sed esse vniuocum: minor declaratur primo de Deo & creatura: quia quilibet philosophus antiquus fuit certus, primum principium, quod ponebat, esse ens: nam Heraclitus, qui posuit primum principium ignem, & Thales Milesius, qui posuit primum principium aquam; quilibet eorum erat certus tam ignem, quàm aquam esse ens, tamen erat dubius an esset ens creatum vel increatum; primum vel non primum: non enim erat certus, esse ens primum; quia tunc fuisset certus de re falsa; sed falsum non contingit sciri; nec erat certus, esse non primum; quia tunc non posuisset oppositum. Secundo probatur de substantia & accidente: nam philosophi multi varie opinati sunt de lumine: quorum vnus asse-

Thales posuit principium rerum aquam.

C rit esse accidens, alter vero esse corpus & substantiā; & ille qui ponit quòd est substantia, iam certus est, quòd est ens, sed non est certus, quòd sit substantia; quia tunc esset certus de falso, nec quòd non est substantia, quia tunc non potuisset esse oppositum.

Et si quis diceret, quòd quilibet talis philosophus habuit duos conceptus in intellectu suo propinquos, qui propter propinquitatem, analogice videtur esse vnus conceptus: & propter istam propinquitatem videtur esse certus de vno, hoc est de illis duobus dubie conceptis. Sed contra, quia ex ista euasione videtur destrui omnis via probandi vnitatem vniuocam alicuius conceptus: si enim dicis hominem habere vnum conceptum communem ad Sortem & Platonem: negabitur tibi, & dicetur quòd sunt duo cōceptus, sed videtur vnus propter magnā propinquitatem & similitudinem. Confirmatur ratio principalis: quia omnis conceptus prædicabilis de pluribus secundum vnum nomen & eandem rationem, est vnus vnitate vniuocationis: hæc enim est descriptio vniuocorum in antepædicamentis; sed conceptus entis non prædicatur in quid, & includitur quidditatiue in entibus inferioribus, de quibus dicitur; & per consequens prędicatur secundum nomen & definitionem: ergo conceptus entis est vniuocus.

Vnitas vniuocatiōis q̄ sit.

D Amplius prima dignitas seu primum principium non est multiplex; ergo nec ens: & per consequens erit vniuocum: antecedens patet, quia primum principium non est distinguendum, cum sit notissimum & firmissimū ex 4. huius: consequentia probatur, quia primum principium constituitur ex ente: ergo si primum principium non est multiplex, ergo nec ens, ex quo constituitur.

Prima dignitas non est multiplex. Tex. 8.

Probatur etiam vlterius, quòd sit vniuocum ad substantiam & accidens sic, Si ens non est vniuocum substantiæ & accidenti: ergo intellectus noster non haberet conceptum quidditatiuum de substantia; consequens est euidenter falsum; ergo & antecedens: probatur consequentia, quia substantia non immutat immediate intellectum nostrum ad intellectionem sui, cum non intelligatur pro statu isto, nisi per speciem accidentis sensibilis: sed nullus conceptus quidditatiuus substantiæ potest haberi per immutationem accidentis sensibilis, nisi possit abstrahi à conceptu accidentis; & ille necessario sic abstractus est vniuocus, aliàs non esset abstrahibilis: talis aūt conceptus maxime vr esse conceptus entis; nam nullus alius esset quidditatiuus; ergo &c. maior patet, quia quicquid pręsentia sui immediate immutat intellectū, illius absentia potest naturaliter ab intellectu cognosci, quando non immutatur, sicut apparet in 2. de anima,

Substantia quidditatiue agnoscit.

Tex. 100.

anima, quòd visus est perceptiuus tenebrarum, quando lux non est præsens, nec visus immutatur: ergo si intellectus noster immutaretur à substantia immediate ad actum circa ipsam, sequeretur, quòd quando substantia non esset præsens, posset eius absentia naturaliter agnosci; & A
Dictũ theologicum. ita posset naturaliter cognosci in hostia consecrata non esse substantiam panis; quod est manifeste falsum: nullus ergo conceptus quidditatiuus habetur de substantia naturali immediate à substantia causatus, sed tantum causatus & abstractus ab accidentibus.

Præterea signum distributiuum non distribuit terminum æquiuocum pro suis significatis: quia terminus æquiuocus non habet vnum conceptum, qui sit diuisibilis in plures; sed signum distributiuum additum enti, distribuit ipsum ens pro suis inferioribus: sequitur enim, est omne ens; ergo substantia; ergo accidens, & sic ens non est æquiuocũ. Vltimo arguitur; vnius potentiæ
Obiectũ intellectus est cõe quoddã. est vnum primum obiectum; sed primũ obiectum intellectus est ens, vt cõe omnibus: ergo ens sic cõmune est aliquod vnum, & per consequens vniuocum: maior patet, quia potentia mouetur ab obiecto secundum formam obiecti, & nisi habeat vnam formam, non mouebit: & ideo
Tex. 19. dicitur 4. huius, quòd intellectus, qui non intelligit vnum, nihil intelligit: probatur minor, quia illud est primum obiectum intellectus, sub cuius ratione omnia intelliguntur, sicut patet de obiecto visus; sed nec ratio substantiæ nec accidentis, sed sola ratio entis reperitur in omnibus intelligibilibus: ergo ens est primum obiectum intellectus nostri. B

Hæc est sententia istorum, in qua duo falsissima docent. Primum est distinctio posita ab eis; non enim in doctrina Arist. datur aliud vniuocum, nisi logicum, vel physicum; vt patet inquirenti & aspicienti eius doctrinam in antepredicamentis; vbi ex professo definiuit æquiuoca & vniuoca; vt auctor est Boetius omnesque boni interpretes: & non definiuit Arist. vniuo-
Vniuocũ duplex. cum vniuocans, sed vniuocum vniuocatum dicens, quòd vniuoca dicuntur, quorum nomen
Cõditiones vniuocati. est commune, & ratio substantiæ est eadem: vbi tres conditiones tribuit vniuocatis. Prima est, quòd vniuocata conueniunt in vno nomine. Secundo, in vna ratione, quam rationem exposuit Boetius definitionem vel descriptionem. Tertia conditio est, quòd illa vna ratio æqualiter conuenit vniuocatis: nam si prius conuenit vni, & posterius alteri non erit vniuocatio logica, sed erit proportio & analogia: propterea sanum non est vniuocum, quoniam ratio sani prius conuenit animali sano, & deinde vrinæ & medicinæ, cum non conueniat eis, nisi in ordine
Tex. 24. & 31. ad animal sanum. Aliud vniuocum posuit Arist. 7. physi. vbi dixit iuxta genera latent æquiuo- C
Proprietas vniuoci physici. cationes; quibus verbis habemus, quòd vniuocum physicum vltra illas tres conditiones, quas habet vniuocum logicum, debet habere aliam, quæ est vnitas naturæ: hinc sola species est vniuocum physicum, quia est vnius naturæ, in qua conueniunt omnia indiuidua illius, & duæ species, puta leo & homo non dicuntur vniuoce vniuocatæ secundum physicum, cum habeant
Tex. 26. diuersas naturas; sed bene secundum logicum: & sic Arist. loquutus fuit 10. huius de differentia in genere; quando dixit, corruptibile & incorruptibile differunt genere: ex illis verbis non potest sumi vniuocum metaphysicum; quia cum genus sumatur à materia receptiua formarum naturalium, quæcunque conueniunt in materia, quæ possunt adinuicem transmutari, dicuntur conuenire in genere physico; & hæc sunt omnia elementa & elementata, quæ ad in-
Tex. 46. uicem generantur & corrumpuntur; vt patet 2. de generatione: vnde cum Aristo. 10. huius lo-
Tex. 26. quatur de genere physico, non potest ex illo loco sumi vniuocum metaphysicum: ergo sequitur, quòd distinctio posita ab istis pro tertio membro est voluntaria, & contra Arist.

Prima quoque conclusio posita est falsa, quia si ipsi tenent vniuocum physicum dicere vnã naturam, quomodocunque sit natura illa; & per tertiam conclusionem positam ab eis ens dicit D
Doctrina nominalium. vnum conceptum realem abstrahibilem ab omnibus entibus, quia realitas venit à re, sicut formalitas à forma, & naturalitas à natura, & materialitas à materia: si ergo ens dicit vnum conceptum realem quidditatiuum; ergo vnam rem; ergo vnam formam: ergo vnam naturam; & sic ens erit vniuocum physicum secundum istos. Præterea sequeretur, quòd quælibet intel-
Quælibet intelligentiarũ dicit vnã naturam. ligentiarum esset vniuocum physicum: probatur consequentia, quia quælibet intelligentiarum dicit vnam naturam: & sic prima conclusio & tertia pugnant adinuicem. Et si dicis, quòd idem inconueniens sequitur apud Thomistas, quòd quælibet intelligentiarum esset quoddam vniuocum physicum, quia dicit vnam naturam. Respondetur, quòd hoc non sequitur; quia Thomistæ dicunt, quòd illa sunt vniuocata vniuocatione physica, quæ conueniunt in vna natura communi secundum materiam, per quam possunt adinuicem transmutari: hinc corpora cœlestia & inferiora, cum non conueniant in vna materia, non possunt dici vniuocata vniuocatione physica, sed bene vniuocatione logica; à fortiori nec homo & intelligentia dici
Impugnatur Ægidius. debent vniuocata vniuocatione physica, cum intelligentia sit immaterialis & incorruptibilis: & hoc habemus cõtra Romanum Ægidium tenentem eandem esse materiã superiorum & in-

feriorum

A feriorum corporum: hic enim coactus est ponere, quòd illa superiora & inferiora corpora sunt vniuocata vniuocatione physica. Sequitur etiam ex his falsam esse secundã conclusionem posi tam ab istis, quia si ens esset vniuocum vniuocatione logica, tunc vel esset genus, vel species, vel differentia; sed nullum istorum est: ergo sequitur, q falsa est conclusio asserens, ens esse vniuo cum vniuocatione logica.

Tertia conclusio est contra Arist. Simplicium, Auerro. & denique rationem: nam Aristo. 1. ethic. arguens contra Platonem dicebat, quòd si daretur idea boni, vel illa esset substantia, vel quantitas, vel aliquod aliorum generum, sed nullum illorum est: ergo non datur idea boni: modo stante tertia cõclusione posita ab Aduersarijs, quòd ens dicit conceptum abstrahibilem ab omnibus entibus; & propterea est vniuocum, sequitur quòd ratio Arist. contra Platonem est nulla, quia posset dicere Plato, quòd illa idea boni non est nec substantiæ, nec accidentis, sed ipsius entis: & sic ratio Arist. esset nulla. Est etiam hæc positio contra Simplicium 2. de anima, vbi dicitur. igitur vnum quoddam genus, &c. ita arguit Simpl. nullum vniuocum dicitur magis vel prius, vel posterius in vno, quàm in alio, veluti color non dicitur magis in albo, B quàm in nigro, nec prius, nec posterius; sed ens magis proprie & vere dicitur ens in substantia, quàm in ceteris prædicamentis & magis & propria prima causa: igitur ens non est vniuocum substantiæ & accidenti, primæ causæ & causatis. Est etiam contra Auerroem, qui in libro d.d. in solutione vltimi dubij sic arguit: illud, in quo vnum per se & essentialiter antecedit aliud, non potest esse illius vniuocum: dico per se & essentialiter, quia Socrates pater antecedit Platonem filium in humanitate; quia tamen hęc præcessio est per accidens, ideo homo potest esse vniuocus ambobus: igitur quãdo antecedit per se & essentialiter non potest cum illo vniuoce conuenire; sed substantia antecedit essentialiter accidens, sic etiam Deus antecedit creaturam: ergo ens non potest esse vniuocum substantiæ & accidenti, Deo & creaturis. Est etiam contra rationem, quia id, quod per essentiam capit aliquid, non potest vniuoce conuenire cum illis, quę capiunt illudmet per participationem: sed Deus capit ens per essentiam; solum enim primum ens est ens per essentiam; cetera capiunt ens per participationem; quia omne citra primum ens, est ens per participationem: igitur non possunt in ente vniuoce conuenire.

Cap. 6.

Tex. 1. Egregia ratio contra neotericos sũpta à Simplicio.

Distin. 7.

Deus est ens per essentiã creatura est ens per participationem.

C Vltra istas rationes sunt & alię antiquorum fundatæ etiam in dictis Aristo. quas ipsi conantur soluere: sed eorum solutionibus magis confirmantur, vt videbimus: & inter alias est prima, quæ fundatur supra verba Aristo. in hoc libro; & in 7. quòd ens dicitur multipliciter; & exemplificans multiplicitatem entis tradit exemplum de sano, quod dicitur secundum diuersas rationes de medicina, de exercitio, & de alijs, quæ dicuntur secundũ vnum, & ad vnum non vniuoce, sed analogice: igitur ens non est vniuocum, sed analogicum. In 7. etiam huius ait philosophus, quòd qualitates & cetera accidentia sunt entia, sicuti logici dicunt, non ens est ens, & non scibile est scibile, & sicut vas dicitur salubre & corpus; sed in omnibus istis non est vniuocatio eius, quòd dicitur de pluribus: ergo sequitur ens non esse vniuocum. Respondent ipsi sumendo unum, quod habet philosophus 10. huius, vbi concedit ordinem essentialem inter species eiusdem generis: nam ibi vult, quòd in quolibet genere est vnum primum, quod est mensura omnium aliorum; sed mensurata habent ordinem essentialem ad mensuram: & tamen non obstante tali attributione, nullus negat conceptum generis esse vnum; quia prædicatur de pluribus differentibus specie: si enim genus non habet vnum conceptum aliũ D à conceptibus specierum, nullus conceptus diceretur in quid de pluribus; sed quilibet de se ipso; & sic idem prædicaretur de eodem, & non genus de specie. Hoc confirmant etiam auctoritate Aristo. 7. physicorum, quòd in generibus latent æquiuocationes, propter quod non potest esse comparatio secundum genus; non tamen est ibi æquiuocatio in genere quantum ad logicum; sed quantum ad realem physicum; quia non est ibi vnitas naturæ: omnes ergo auctoritates, quæ essent de illa materia, siue in metaphysica, siue in physica, possent opponi propter diuersitatem realem illorum, in quibus est attributio; cum qua diuersitate stat vnitas conceptus abstrahibilis ab eis, sicut patet de genere: concedo ergo, quòd accidens habeat attributionem essentialem ad substantiam; & per consequens, quòd ens sit analogum ad ea: & tamẽ ab hoc, & ab illo potest abstrahi vnus conceptus communis vniuocus; nam analogia realis & vniuocatio metaphysicalis realiter non repugnant in eodem conceptu. Et sic soluitur etiam illud, quod habetur in 7. huius, quòd accidentia sunt entia sicuti logici dicunt, non ens est ens; quatenus inter substantiam & accidens est analogia, secundum perfectius & imperfectius, cum qua tamen stat vera vniuocatio; propterea philosophus subdit ibi, quòd talia non dicuntur æquiuoce, sed ad vnum.

Tex. 2. Ad principium. Salubre dicitur multipliciter.

Tex. 2.

Tex. 12.

Primum est mẽsura aliorum.

Tex. 31.

Accidens ordinat ad substantiam.

Tex. 2.

Q Verum

Verum hæc solutio est contra textum; igitur falsa: probatur antecedens, quia in textu fit ser- A
mo de ordine attributionis; sed ordo essentialis non est ordo attributionis, vt declarat Boetius

Cap. 1.

in libro prædicamentorum, vbi vult inter illa esse ordinem attributionis, quoties vnum illorum est tale formaliter, cetera sunt talia attributiue & denominatiue, quemadmodum datum

Solum animal est subiectum sanitatis.

est exemplum de sano, solum enim animal est formaliter sanũ, quia solum animal est tale sanitate, quæ est sibi forma, cetera autem sana sunt attributione ad animal sanum formaliter, quia vel signa, vel causæ sanitatis; & ita non sunt sana sanitate, quæ sit forma illorum; non enim vrina est sana sanitate, quæ est forma vrinæ; sed dicitur sana sanitate animalis, cuius ipsa est signũ. Ex istis ergo patet argumentum antiquorum, concludere contra Aduersarios. Et responsio eorum corroborat ipsum argumentum, cum destruat textum Arist. nam quæcunque ita se habent in ente, quòd aliquod illorum sit ens formaliter, cetera sint entia attributione ad illud ens formaliter, non potest in ente vniuocari; sed decem prædicamenta ita se habent ad ens,

Nouem prędicamenta quomodo dicatur entia.

quòd substantia est ens formaliter, & nouem prędicamenta sunt ens attributione ad substantiam; igitur non possunt in ente vniuocari: minor est Arist. & Auerro. in textu. Nec est simile de speciebus respectu generis, & de prædicamentis respectu entis: nam in speciebus non est B
dare medium aliquam speciem, quæ sit formaliter tale, & ceterę sint talia attributione ad illam; non enim homo est formaliter animal, & cetera sunt talia attributione ad hominem. Nec etiam valet responsio data ad dictum philosophi in 7. quia ibi non est sermo de

Tex. 2.

ordine perfectionis, sed attributionis, vt patet per exemplum datum de sano, quod est illudmet, quod positum est in hoc 4. Et confirmatur, quia si ita esset, philosophus nihil concluderet; nam vult ibi philosophus cetera accidentia non posse habere quidditatem sine substantia;

Tex. 2.

sola enim substantia habet quidditatem per propria sui generis; accidentia vero non nisi per substantiã: ergo accidentia non sunt entia, nisi attributione ad substantiã; & sic ex verbis Arist. ibi habetur, quòd non est sermo de ordine perfectionis, sed attributionis.

Tex. 15.

Secunda ratio fundatur supra dicto Aristo. 1. phys. vbi disputans contra Parmenidem & Melissum supponit vnum principium, tanquam omnibus notum, quòd ens multipliciter dici-

Multiplex bifariã dicit.

tur; ergo ens non est vniuocum. Respondent ipsi ad hanc auctoritatem, quòd multiplex duobus modis dicitur. Alterum multiplicitate suppositorum, quæ non repugnant vniuocationi, sicuti animal est multiplex, quia habet multas species sub se, etiam & homo multiplex est multiplicitate suppositorum. Alterum dicitur multiplex multiplicitate significatorum, sicut canis C
dicitur multiplex multiplicitate; quia multa significat, Arist. supponit cõtra Parmenidem ens esse multiplex multiplicitate suppositorum, propterea est vniuocum. Sed hæc responsio est

Prædicamenta sunt significata entis & non supposita.

expresse contra superficiem & sensum literę; nam Arist. statim subiungit ens dici de decem prædicamentis, quę sunt significata ipsius entis, & non supposita. Et Auerr. etiam in commento ait, ens dici de multis intentionibus, quæ sunt ipsa prædicamenta, puta substantia, quantitas & qualitas, &c. hæc enim sunt significata entis, non autem supposita, vt ipsi dicunt; vnde est sermo de multiplicitate significationis secundum analogiam.

Est etiam alia ratio antiquorum, quòd si ens est vniuocum ad omnia entia; tunc sequitur ens

Tex. 10.

esse genus; consequens est falsum, & contra philosophum 3. huius; ergo &c. consequentia probatur, quia ens secundum ipsos dicitur de pluribus differentibus specie in eo quod quid; & hæc est propria definitio generis. Soluunt ipsi istam rationem, quia procedit ab insufficienti; nam aliquid deficit enti, ratione cuius non potest esse genus, quia ens prædicatur

Genus non ꝑdicatur de differentia.

de vltimis differentijs, de quibus non potest nec debet genus prædicari, de illis videlicet, quæ D
sumuntur ab alia re, quàm sit res, à qua sumatur genus; tales enim differentiæ sunt sicut est forte rationale, quod includit ens quidditatiue; & hoc est contra naturam generis, prædicari scilicet quidditatiue de differentijs. Sed contra istam responsionem est ratio Boetij in libro Porphyrij in secunda editione supra illis verbis (si quis omnia entia vocet, æquiuoce nuncupabit)

Prędicari vniuoce qd sit.

vbi facit istam consequentiam; ens vniuoce prædicatur de decem prædicamentis; igitur ens est genus: consequẽtia probatur, quia prædicari vniuoce est prędicari vt genus, & si prædicabitur de differentijs quidditatiue; sequitur hoc aliud inconueniens, quòd ens erit genus ad differẽtias.

Aliá est ratio, quòd si ens prædicatur de entibus secundum rationem alicuius vniuersalis, vel erit differentia, vel proprium, vel accidens, vel species: non differentia, quia dicitur in quale: nõ proprium nec accidens, quia hæc sunt extra essentiã eius, de quo dicuntur, quod non est dicendũ de ente; nec etiã prædicabitur, vt species; ergo relinquitur qđ prædicabitur vt genus. Soluunt Scotistæ & istam rationem dicendo, quòd Porphyrius ordinauit librum suum ad prædicamẽta Arist. sicut ipsemet promittit in procemio, & ex cõsequẽti loquitur de illis vniuersalibus, quæ aliquo modo reperiũtur in linea prædicamẽtali: sed præter illa est aliud vniuersa-

le

A le transcendens prædicatum in quid, quod non est, neq; genus, neq; species, neq; aliquod illorũ. Sed contra istam responsionem arguitur primo sic, propria ratio prædicabilis, quæ diuiditur à Porphyrio, conuenit ipsi enti: ergo continetur ens sub illis quinque prædicabilibus; nam prædicabile, de quo tractat Porphyrius, est vniuersale, quod est aptum natum vniuoce dici de multis secundũ esse distinctis: ergo continetur sub membris diuidentibus illud vniuersale, quod à Porphyrio consideratur, aliàs contineretur aliquid sub diuiso, quod tamen non contineretur sub membris diuidẽtibus, quod est cõtra philosophũ 2. poster. tenet igitur ratio quòd si ens est vniuersale prædicabile erit vel genus, vel species, vel aliquod illorum. Præterea si daretur hoc vniuersale transcendens, quod isti fingunt, tunc philosophus, vel Auerro. vel Porphyrius, vel aliquis peripateticorum faceret mentionem de isto; sed nullibi inuenitur hoc tale vniuersale trãscendens: igitur monstruosum & fictitium est illud ponere; nam vniuersale est prædicatum; modo tantũ quinque sunt prædicata 1. topicorum, inter quæ hoc tale vniuersale transcendens non connumeratur: ergo est imaginarium illud ponere, præcipue quia omne vniuersale est forma secundum Auer. 1. huius; sed ens non est forma; ergo non est vniuersale.

Ens non continetur sub quinque vocibus Porph.

Cap. 12.

Cap. 4.

Tex. 17.

B Est etiam alia ratio antiquorum probantium ens non esse vniuocum ad decem genera, quia tunc descenderet in illa per aliquas differentias; & illæ differentiæ sint A. & B. aut ergo A, & B. includunt ens, aut non, si sic, ergo in conceptu cuiuslibet generis generalissimi includetur bis ens, & per consequens nugatio: si non, ergo A, & B. non sunt entia, & tunc non ens erit de intellectu entis: nam A. & B. includuntur in conceptibus decem generum. Soluit Scotus hoc argumentum cum suis discipulis, concedentes ens descendere in decem genera per aliqua contrahentia, quæ propriè non sunt differentia. Cum autem quæritur, aut includunt ens, aut non; Dicunt quòd non includunt ens formaliter, sicut nec passiones entis, nec vltimæ differentiæ; & tamen non sunt nihil. Cum ergo arguitur, quòd non sunt entia: dicendum, quòd non sunt entia formaliter, sunt tamen entia realiter & essentialiter: quòd aut aliquid, quod non est ens formaliter, dummodo sit ens realiter, sit de intellectu entis, nullum est inconueniens; sicut rationale, quod non est animal formaliter, est tamen de intellectu hominis, qui est vere animal. Sed hæc responsio est nullius momenti & contra Aristo. & Auerroem 3. huius, vbi probant ens non esse genus; quia prædicatur de omnibus differentijs: tunc

Ens non descẽdit ad genera per differentias.

C quæro, aut intelligunt ipsum prædicari de omnibus differentijs realiter, aut formaliter: si primo modo, ergo ens est genus realiter, cum prædicetur de differentijs realiter: si secundo modo, sequitur quòd ens prædicatur de A, & B. formaliter: quod Scotistæ negant. Præterea hæc responsio est contra seipsos, qui in 3. huius affirmant ens non prædicari de ipsis differentijs, quia tunc esset nugatio dicere, homo est animal rationale; quia ens in animali semel formaliter includeretur; & semel formaliter in rationali, & per hoc concludunt ens nõ prædicari formaliter de differentijs, si ergo prædicatur de differẽtijs realiter & essentialiter, vt ipsi fatentur; ergo esset nugatio realis & essentialis; & sic contradicunt sibi ipsis.

Tex. 10.

Ens prædicatur de omnibus differentijs.

Quest. 2.

Scotici ducũtur in cõtradictionem.

Aliud argumentum antiquorum est, illis, quæ sunt totaliter & immediate sub extremis cõtradictionis, nihil est commune vniuocum; sed Deus & creatura, substantia & accidens sunt huiusmodi; nam sub ipsis extremis contradictionis, dependens & independens, causatum & non causatum patet, quòd nihil est eis commune vniuocum: probatur maior, quia omnis cõceptus communis est neuter respectu illorum, quibus est communis; sed nullus conceptus respectu contradictoriorũ est neuter, sed necessario est alter illorum, alioquin contradictoria ha-

D berent medium, ergo &c. Soluit Scotus hoc argumentũ 1. sent. dicens, quia argumentum hoc aut intelligit, quòd illa sunt sub extremis contradictionis totaliter, hoc est quod illa præcise sunt extrema contradictionis; & tunc minor est falsa, quia Deus vel substantia non est præcise hoc, quod est esse non ab alio, accipiendo proportionabiliter, quoniam illa negatio dicitur etiã de chimera; sic nec creatura est præcise illa negatio, non necesse esse, quia hoc etiam conuenit chimeræ; sed tam Deus quàm creatura, tam substantia quàm accidens est aliquid, cui conuenit alterum extremum contradictionis, si ergo sic accipiat maiorem, quòd quibuscumque conueniũt extrema contradictionis, ipsa non vniuocantur in aliquo communi, illa maior est falsa, nã omnia diuidentia per se aliquod commune sunt talia, quòd de ipsis dicuntur extrema contradictionis, & tamen vniuocãtur in ipso communi diuiso; similiter in proposito Deus & creatura, substantia & accidens possunt recipere prædicationem contradictionis; & tamen habent aliquod substratum commune illis extremis contradictionis, ratione cuius possunt habere aliquod commune.

dist. 8. q. 2.

Sed contra istam responsionẽ arguitur sic, illud commune, quæro, aut est necesse esse, aut nõ est necesse esse; patet ista diuisio, quia extrema sunt contradictoria, & per consequens non ha-

Necesse esse & non necesse esse sunt extrema contradictionis.

bent

Tex. 5.

bent medium, vt habetur 1. poster. si est necesse esse, cum illud cōe includatur realiter & essentialiter secundum Scoticos in omni ente; sequitur q omne ens est necesse esse; si vero dicant, quòd non est necesse esse; ergo in Deo dabitur aliquid, quod non est necesse esse; quod est falsissimum: igitur falsa est responsio asserens Deum & creaturam habere aliquod substratum vniuocum commune. Preterea ei, quod de se est ens, & ei, quod de se est non ens, non est aliquod substratum commune vniuocum; sed Deus ex se est ens, creatura ex se est non ens: igitur Deo & creaturæ nihil est substratum commune vniuocum: maior patet, quia ens & non ens sunt contradictoria: ergo in nullo conueniunt: consequentia patet, quia si in aliquo conuenirent; tunc oppositio eorum non esset maxima; cuius oppositum habetur in postprędicamentis. A

Deus ex se est ens.

Est aliud argumentum antiquorum; quæ sunt primo diuersa in nullo conueniunt; sed Deus est primo diuersus à creatura, & vnum prædicamentum ab alio: ergo nec Deus & creatura, nec decem genera conueniunt in aliquo: nec per consequens in aliquo conceptu communi vniuoco: maior est euidens; sed prima pars minoris de Deo, & creatura probatur, quia alioquin Deus haberet quo conueniret, & quo differret à creatura; & ita non esset simpliciter simplex. Secunda pars de decem generibus probatur; quia aliter non esset negatiua immediata, quando negatur vnum genus generalissimum ab alio, consequens est falsum, & contra philosophum 1. poster. ergo &c. probatur consequentia; quia tunc extremæ illius negatiuæ conuenirent in aliquo toto, puta in ente, quod non potest esse in propositione immediate negatiua; sicut dicitur 1. poster. ergo ista negatiua, quantitas non est substantia, non esset immediate. Soluit Scotus hoc argumētum vbi supra, quòd licet Deus & creatura sint primo diuersa in realitate, quia in nulla realitate conueniunt, non tamen sunt primo diuersa in conceptu reali, sed quomodo possint esse conuenientia in conceptu reali & non in realitate, declarat, quòd distinguuntur secretis subiectiue, nō aūt obiectiue. Quòd autem dicitur, quòd negatiua, in qua negatur vnum genus generalissimum ab alio, non esset immediata, negat consequentiam: Et ad probationem, cum dicitur quòd extrema essent in aliquo toto; ait non esse in aliquo toto, quod possit esse medium in aliqua figura syllogistica, remouendo vnum ab alio, cum de vtroque affirmatiue ipsum ens prædicetur. B

Propositio negatiua immediata est, vnum genus generalissimū negat de alio.

Tex. 13.

Sed contra istam resolutionem arguo dupliciter, quòd si Deus & creatura conuenirent in conceptu reali, tunc sequeretur nulla esse simpliciter primo diuersa contra Aristo. 5. huius: probatur consequentia, quia omnia saltem in conceptu reali conuenirent. Et confirmatur quia tunc inter Deum & creaturam non daretur distantia infinita: probatur consequentia, quia conueniunt in cōceptu reali. Præterea si responsio esset vera, tunc sequeretur, quòd tam Deus, quàm creatura esses formaliter se ipso ens, & sic creatura esset se ipsa per essentiam formaliter ens, quemadmodum Deus; quod est magnum absurdum: quia tantum Deus est ens per essentiam, cetera vero per participationem. C

Tex. 15.

Deus & creatura distant infinite.

Vltimum argumētum antiquorum est. vbi est tantum vnitas attributionis, non potest esse vnitas vniuocationis; sed omnia entia attribuuntur ad substantiam in ratione entis, vt habetur in hoc libro 1. ergo &c. Item creaturę ad Deum in ratione entis oportet ponere vnitatem attributionis; ergo ens non est vniuocum prædictis. Soluit Scotus vbi supra dicens, quòd attributio sola non ponit vnitatem vniuocationis; quia vnitas attributionis minor est vnitate vniuocationis: sed minor vnitas non arguit maiorem, tamen minor potest stare cum maiori, sicut quæ sunt vnum genere sunt vnum specie: licet vnitas generis sit minor vnitate speciei: similiter in proposito dicit, quòd licet vnitas attributionis non arguat vnitatem vniuocationis, tamen cum vnitate attributionis stat vnitas vniuocationis, quamuis vna non sit alia formaliter: & tradit exemplum, quòd species eiusdem generis habent essentialem ordinem, & attributionem ad primum in illo genere, ex 10. huius, & tamen cum hoc stat vnitas vniuocationis conceptus ipsius generis respectu specierum: similiter in proposito in ratione entis, in qua est vnitas attributionis, ipsa attributa habēt vnitātē vniuocationis. D

Tex. 2.

Tex. 2.

Sed hæc responsio superius est improbata: tum quia putant Scotistæ, ordinem essentialem esse ordinem attributionis, quod est falsum: tum quia inter species eiusdem generis non est ordo attributionis, sicuti inter Deum & creaturas, & substantiam & accidentia, nam non datur aliqua species animalis, quę sit formaliter animal: ceteræ vero sunt animalia attributione ad illam, sicut Deus est formaliter, & per essentiam ens, creatura verò attributione ad ipsum Deū, & similiter substantia est ens per se, accidens vero non est ens, sed entis. Ex istis patet rationes nostras concludere contra opinionem Scoti.

Ordo essentialis non est idem cū ordine attributionis.

Superest modo soluere argumenta, quæ adducuntur pro opinione ipsorum. Et primum argumentum, quod difficile, & Achiles apud ipsos reputatur, fuit ipsius Auicēnæ in 5. suæ metaphy.

A taphysi. cuius falsitas multipliciter ostenditur. Et primo secundum Heruęum, quòd ens dicit conceptum disiunctum, & de hoc intellectus potest esse certus, existente tamen dubio de substantia, & accidente: vnde si quis mihi diceret, si veneris ad me dabo tibi equum, certus sum, quòd si vado habebo equum; sed dubius tamen an hunc, vel illum: ita etiam de Deo sum certus, quòd est ens, quod quidem ens dicit substantiam, vel accidens. Secundū etiam argumentum nihil aliud probat, nisi alietatem conceptus, non autem vniuocationem. Tertio ostenditur falsitas argumenti, quia dato quòd probet aliquam unitatem; non tamen probat unitatem uniuocationis, sed tantum unitatem proportionis; immo ex hoc argumento possumus probare quodlibet æquiuocum esse uniuocum; quia quilibet potest esse certus, quòd canis curratur dubitaret tamen de quo cane intelligatur, an de pisce marino, uel sydere cælesti; & sic si argumentum hoc concluderet, sequeretur quodlibet æquiuocum esse uniuocum, & cum ad uniuocationem requiratur, quòd æqualiter sit participatum à suis contentis, itaquòd nullum uniuocatum in ratione sui vniuoci habeat aliquid plus, quàm reliquum vniuocatum, sequeretur substantiam esse accidens, & accidens substantiam, quia accidens & substantia secundum

Cap. 3. Primū arg. Scoti multipliciter soluitur & non est suum sed Auicen.

B Scotum sunt vniuocata in ratione entis: quod est absurdum magnum. Vltimo dico, quòd certitudo & dubietas spectant ad secundam operationem intellectus; unde argumentum concludit pro prima operatione, in qua neque dubietas neque certitudo est, quoniam ut dicit philosophus 9. huius, intellectus circa primam operationem suam, aut totum, aut nihil apprehendit de rebus. Ad confirmationem, quæ erat secunda ratio, neganda est minor, quia ens non prædicatur de Deo & creaturis, de substantia & accidente secundum eandem rationem æqualiter participatam; quia hoc est prædicari vniuoce & quidditatiue.

Certitudo & dubietas spectant ad secūdam operationem intellectus. Tex. 22.

Et si quis diceret, S. Thomas 10. huius ait, ens & vnum ęqualiter prędicari de omnibus generibus: ergo secundum eandem rationem participatam. Respondetur, negando consequentiam; quia sensus est, unum eodem modo prędicatur de substantia & accidente, sicuti & ens: sed ens prædicatur analogice: ergo & vnum. Ad aliam rationem de multiplicitate primi principij dicitur, quòd multiplicitas duobus modis potest intelligi in primo principio. Primo, quòd in eo non sit multiplicitas æquiuocationis: & hoc concedimus nos. Secundo, quòd in eo non sit multiplicitas analogiæ, & hoc negamus; quia analogum sufficit ad saluandam contradictionem & ad medium syllogisticum: vnde non est inconueniens primum principium esse multiplex tali multiplicitate. Et ex hoc aliqui ex nostris voluerunt Scotum non differe à S. Thoma, nisi in nomine, vt patet 1. sent. vbi vult in ente saluare tantam vnitatem, quę sufficiat pro medio syllogistico, vt extrema vnita in medio sic vno, sine fallacia æquiuocationis concludantur inter se vnum. Sed (pace istorum dixerim) errant maxime, quia si verum est hoc, vnde tantus labor Scotistarum Auerroistarum Thomistarumque, erit forsan de nomine? absit tantus error, cum videamus Scotum ex professo arguere contra S. Thomam, propterea tenendum est, quòd non tam in voce, sed etiam in re discrepant.

Tex. 7. Sedatur contradictio apparens in dictis S. Tho.

C Primū principium quō modo sit multiplex. q. 1. dist. 3. Reprehendūtur quidam Thomistæ.

Ad quartam rationem neganda est consequentia. Et ad probationem dicimus falsum esse substantiam non immutare intellectum nostrum per propriam speciem; quia non per speciem accidentis, sed per suam propriam intelligitur. Et ad motiuū, quod adducunt de sacramento Eucharistiæ, cum sit theologicum, theologicè respondemus, quòd accidentia Eucharistię, puta quantitas & albedo, gerunt vicem substātię, vnde agunt & patiuntur, sicut substantię: hinc est, quòd nutriunt hominem, & ex eis generantur vermes: propterea substantia panis est illa,

Quātitas in Eucharistia gerit vicem substantiæ.

D quæ immutat intellectum nostrum, & licet sit absens secundum seipsam, remansit tamen accidens loco eius; propterea non est simile de sensu visus respectu tenebrarum. Nec etiam iuuat dictum Aristo. adductum pro eis ex 2. de anima; quia illud verificatur vbi est simpliciter absentia obiecti, hoc est quando nec in se, nec in suo accidenti, quod non est ita de substantia panis, vt dictum est.

Tex. 70.

Ad quintam rationem dicimus; quòd licet signum distributiuum non possit distribui pro æquiuoco, cui adiungitur, potest tamen distribui pro analogo, vt perbelle notat Albertus Magnus 1. p. summæ suæ theologiæ, vbi ait, analogum confundi & distribui potest etiam signo vniuersali distributiuo: hinc dicimus, quòd medicus loquitur de omni sano, & metaphysicus de omni ente.

Quæst. 30.

Ad vltimam rationem dicimus, quòd vnum bifariam sumitur: primo pro vniuoco: secundo pro analogo, & quòd ad vnitatem potentię & scientię requiritur vnitas obiecti, vel secundum vniuocationem analogicam vel vniuocam, vnde sufficit, quòd ens sit vnum secundum analogiam ad hoc, quòd constituat vnitatem scientiæ: ppterea non oportet, vt sit vnitas numeralis subiecti, nec vnitas secundum speciem specialissimam, nec vnitas secundum genus vniuocum

Ens quomodo cōstituit vnitatē sciētiæ.

cum; sed sufficit vnitas analogiæ, vt dictum est, hanc opinionem Scoti esse falsam, eiusq; rationem nihil concludere ostensum est. A

q. 7. art. 7. Opinio illorum qui voluerunt ens esse æquiuocum.

Sciendum est modo, quòd fuit alia opinio extrema, vt notat S. Thomas in disputatis de potentia, quæ attribuitur Rabi Moysi; hic enim voluit ens esse nomen æquiuocum ad decem prædicamenta: & huius opinionis etiam videtur fuisse Porphyrius in prædicabilibus; quando dixit (si quis omnia entia vocet æquiuoce nuncupabit (quamuis glosēt Scotus auctoritatem ipsius Porphyrij dicens, quòd non loquitur secundum propriam intentionem: vel si locutus fuerit secundum intentionem propriam, dicendum est quòd accepit çquiuocum pro æquiuoco physico; quod çquiuocum physicum potest esse vniuocum logicum & metaphysicum. Et si quis diceret, quòd cum Porphyrius fuerit logicus, logicè locutus est. Respondet Scotus, quòd multa dicuntur in logica non logicè, sicuti etiam in metaphysica multa non metaphysicè, vt patet in 2. huius, vbi habetur, quòd in omni moto est materia, & tamen hoc considerare magis spectat ad physicum, quàm ad metaphysicum. Sed falsissima est hæc responsio; quia Simplicius, & Boetius aperte fatentur in lib. prædicamentorum Porphyrium fuisse istius opinionis ens esse æquiuocum. Et pro hac opinione adducitur ratio talis à definitione ad definitū: æquiuoca sunt, quorum nomen commune est, & ratio substantię est diuersa; sed sic est, quòd decem prædicamenta Deus, & creatura conueniunt in nomine entis, & differunt in ratione: igitur ens est æquiuocum decem prædicamentis, Deo & creaturis: probatur minor, quia alia est ratio ipsius Dei, & alia creaturarum, & alia est ratio substantiæ, & alia ipsorum accidentium. Præterea inter contradictoria non datur medium, sed æquiuocum & vniuocum sunt contradictoria: igitur non datur medium inter ipsa; modo ens non est vniuocum, quia hæc est opinio Scoti impugnata superius: igitur erit æquiuocum. Pro hac positione facit textus Arist. contra Parmenidem & Melissum 1. physi. vbi habet principium esse notissimum, ens dici multipliciter, & textus secundus huius quarti, ens dici multipliciter, vt sanum de sanis: non vniuoce; ergo æquiuoce.

Tex. 12.

Doctrina Scoti est cōtra bonos auctores. B

Tex. 13.

Pro declaratione istius opinionis est sciendum, quòd omnes res mundi, aut coniunguntur eodem nomine eademque ratione, vt homo & bos; quæ conueniunt in nomine & ratione animalis, & sic vocantur vniuoca; aut nec nomine, nec ratione conueniunt vt cælum terra, aqua, & ignis, & hęc talia philosophi appellant diuersiuoca: aut nuncupantur diuersis nominibus, & conueniunt in definitione, vt tunica, & vestimentum, & hæc multiuoca & synonyma dicuntur: aut nomine tantum conueniunt, & definitione differunt, vt homo verus, & homo pictus, & hæc vocantur çquiuoca. C

Quæ sunt diuersiuoca & multiuoca.

Æquiuocū duplex.

Secundo est sciendum, quòd æquiuocum dicitur duobus modis: aliud dicitur æquiuocum à casu; aliud à consilio. Æquiuocum à casu est quando vnum nomen imponitur duobus, sicuti Cęsar Imperator Ro. & Cęsar filius Caroli dicuntur æquiuoca à casu, quia casus fuit, vt vtrique imponeretur idem nomen. Æquiuocum à consilio est quotiescunque per voluntatem hominum duabus rebus impositum est vnum nomen, sicuti homo pictus, & homo verus, nominantur hoc nomine, homo; vnde dicitur çquiuocum à consilio.

Medium bifariam consideratur.

Sciendum est etiam, quòd medium comparatum vni extremorum tanquàm oppositum induit rationem alterius extremi, vt patet 5. physi. sicuti tepidum comparatum frigido simpliciter vocatur calidum, & comparatum calido simpliciter vocatur frigidum: quo pacto etiam S. Thomas 1. p. posuit, quòd Angelus comparatus Deo, dicitur corporeus; comparatus autem nobis, dicitur incorporeus: sic etiam ens si comparabitur æquiuoco à casu, dicitur vniuocum, si vero comparatur vniuoco, simpliciter, dicitur æquiuocum: vnde Arist. in prædicamentis non definiuit pure çquiuoca, quæ alio vocabulo dicuntur çquiuoca à casu, sed definiuit æquiuoca in communi, quę comprehendunt etiam analoga, quæ alio vocabulo dicuntur çquiuoca à consilio: & ideo Doctores, quando vsi sunt ente prout habet rationem vnius extremi, aliquando nocauerunt illud çquiuocum, sicut fecit Porphyrius: aliquando nocauerunt vniuocum, vt dixit Arist. 2. huius; vnumquodque maxime aliorum ipsum dicitur secundum quod alijs ineft vniuocatio, vbi probauit Deum esse causam entitatis & veritatis; quia causa vniuoca entitatis & veritatis est maxime ens, & maxime verum; sed Deus est causa vniuoca entitatis & veritatis: ergo Deus est maxime ens & maxime verum: ecce quomodo philosophus appellauit ens vniuocum, quia non est çquiuocum à casu, sed à consilio: tunc dicimus ad istos auctores, quòd si voluerunt ens esse çquiuocum purum, decepti sunt, vt fuit Rabi Moyses, Porphyrius, Boetius, & Simplicius. Nec rationes eorum aliquid concludunt: & prima est nullius momenti, quia Deus & creatura conueniunt in ente non secundum nomen tantum, sed etiam secundum rationem secundum quid eandem, & secundum quid diuersam: sic etiā D

q. 50. ar. 1.

Æquiuoca definita ab Arist. cōprehendūt analoga.

Tex. 4.

dico

A dico de ſubſtantia & accidentibus. Ad ſecundam etiam rationem dico, quòd inter æquiuocum purum, quod eſt ęquiuocum à caſu, & vniuocum purum datur medium, quod dicitur æquiuocum à conſilio.

Auctoritates adductę pro ipſis nihil faciunt: quia exponi poſſunt de multiplicitate analogiæ, vt dictum eſt contra Scotum. Si vero volumus reducere hos Doctores ad bonum ſenſum
dicamus, quòd quando dixerunt ens eſſe ęquiuocum, intellexerunt de ęquiuoco à conſilio, vel Ens quomodo poteſt dici ęquiuocũ.
intellexerunt ipſum analogum, quod cum ſit medium, induit rationem vtriuſque extremi:
propterea aliquando vocãt vniuocum, vt Ariſto. fecit 2. huius, aliquando ęquiuocum, vt Porphyrius. Tex. 3.
Hæc de hac ſecunda poſitione dicta ſint; ſed nota quòd Alexander & Auerro. in lib. hoc vocant analogum medium inter ęquiuocum & vniuocum.

Pro tertia poſitione, quam tenet S. Thomas. 1. p. & in diſputatis de potentia Dei, & 1. q. 13. art. 3.
lib. contra Gentiles, eſt notandum quòd ens dicitur multis modis. Primo dicitur ens, quod q. 7. art. 7.
eſt in prędicamento ſubſtantię. Secundo dicitur ens, quod eſt in prædicamentis accidentium. c. 32.
Tertio dicitur ens, quod eſt via ad ſubſtantiam & ad accidentia, ſicuti eſt generatio, corruptio, Ens dicitur multis modis.
B aliique motus. Quarto dicitur ens rationis, vt ſunt reſpectus, puta relatio identitatis alicuius ad ſeipſum, vel priuationes vel negationes, & omnia ſecundo intellecta: vt ſunt propoſitiones affirmatiuæ, vel negatiuæ, vniuerſales, vel particulares, ſyllogiſmi, demonſtrationes, quorum
munus eſt logicæ facultatis. Secundo eſt ſciendum, quòd conceptus eſt duplex, ſcilicet formalis & obiectiuus: conceptus formalis eſt actus intelligendi, vel verbum formatum de re per Conceptus eſt duplex.
actum intelligendi: conceptus obiectiuus eſt res ipſa, quæ actu vel potentia intelligitur, vt dixit Auerroes 3. de anima, quòd intentiones intellectæ continuantur cum intentionibus ima- Commẽ. 18.
ginatis. Tertio eſt ſciendum, quòd analogia eſt triplex; vna ad ſubiectum: ſecundum quam Analogia eſt triplex.
omnia accidentia attribuuntur ſubſtantię. Secunda dicitur analogia ad vnum finem, quo pacto omnia ſalubria attribuuntur ad ſanitatem, tanquàm ad finem. Tertia dicitur analogia ad vnum efficiẽs, vt omnia medicamẽta attribuuntur vni, vt medicinæ, tanquàm efficienti. Hinc etiam ſolet diſtingui analogia, quòd eſt duplex; quædam excludens vnitatem genericam, quæ analogia ſimpliciter dicitur, ſicut ens, principium, cauſæ, elementum, & alia nomina, de quibus
philoſophus tractat 5. huius. Alia dicitur analogia compatiens ſecum vnitatem genericam, Per totum.
C quæ reperitur inter ſpecies cuiuſcunque generis, inter quas eſt analogia ſecundum perfectionem & imperfectionem; de qua S. Thomas tractans 1. ſenten. vocauit ipſam analogiam ſecun dist. 19. q. 5.
dum eſſe, non autem ſecundum intentionem, quia eſt analogia ſecundum quid: & hoc pacto prædicamenta omnia dicuntur multipliciter multiplicitate huius analogiæ.

Sciendum etiam, quòd analogata ſunt in duplici differentia; quędam ſecundum determi- Analogata ſunt in duplici differẽtia.
natam habitudinem vnius ad alterum; quædam ſecundum proportionabilitatem, ſicuti ſubſtantia & accidens, hoc modo analogantur ſub ente: ſecundum vero proportionabilitatem dicuntur analogari Deus & creatura ſub ipſo ente, quia eſt infinita diſtantia inter Deum & creaturam: analogata ſecundum determinatam habitudinem ita ſe habent, quòd poſterius definitur ſecundum nomen analogum per ſuum prius: accidens enim inquantum ens definitur per ſubſtantiam; analogata vero ſecundum proportionalitatem non ita ſe habent, quòd poſterius definiatur per ſuum prius: creatura enim inquantum ens non definitur per ipſum Deum: & & hinc eſt, quòd analogata primo modo habent nomen commune & rationem ſecundum illud nomen ſecundum quid eandem, & ſecundum quid diuerſam; analogata vero ſecundum
D proportionem habent nomen commune, & rationem ſecundum illud nomen aliquo pacto eandem, aliquo pacto diuerſam; quia iſta non ſunt analogata ad ſubiectum, ſed ad efficiens: quia Deus non eſt ſubiectum creaturarum, ſed auctor. Et ex ignorantia huius diſtinctionis deceptus eſt Quidam neotericus, qui concedit creaturam quatenus eſt ens, neceſſario definien-
dam eſſe per Deum; quam doctrinam putat eſſe de mente S. Thomę de potentia Dei: & non q. 7. art. 7.
aduertit regulam illam, quòd primum analogatum ponitur in definitione aliorum analogatorum, tenet, vt docuit Cajetanus de analogatis, ſecundum determinatam habitudinem vnius ad alterum, vt eſt accidens & ſubſtantia, non autem de analogatis ſecundum proportionalitatem, vt eſt Deus & creatura: vel tenet regula, vt docuit Silueſter in primo volumine conflati, de illo analogato, quod eſt comprehenſibile & diffinibile in ordine ad alia diffinibilia: modo Deus non eſt cõprehenſibilis à nobis, nec diffinibilis, vt teſtatur ipſemet Neotericus. Et ſic patet quo
modo verificantur diuerſa dicta S. Thomę in 1. p. & de potentia Dei loco citato. q. 13. art. 6.

Iſtis ſic ſtantibus pono tres concluſiones, quarum prima eſt. Ens dicitur de ſubſtantia & accidente analogice, ſecundum triplicem analogiam, puta ſubiecti, agentis, & finis.

Secunda concluſio eſt, Ens dicitur analogice de Deo & creaturis ſecundum duplicem ana-

logiam

logiam puta agentis & finis,& secundum quandam propotionalitatem. Tertia conclusio, Ens A
dicitur analogice de ente,quod est in re,& de ente, quod est in mente secundum analogiam
proportionalitatis,non autem proportionis vel agentis proprie; sed consecutiue & secũdario.
Tex. 1. Prima conclusio probatur sic: substantia est ens formaliter per Aristo. 7. huius & 12. cetera ve-
Tex. 1. ro sunt habitudines ad ens: igitur dicuntur per attributionem ad ipsam, quę est causa finalis,
Commen. 2. materialis,& efficiens ipsorum, vt declarat Auerroes in hoc 4. Secunda vero conclusio pro-
batur etiam per rationem S. Thomę: quia omnis effectus non adæquatus virtuti causæ agẽtis,
recipit similitudinem agentis non secundum eandem rationem, sed deficienter; vt patet per
Tex. 22. Aristo. 7. huius: sed nulla est perfectio creaturæ, quę adæquet virtutem Dei,cum sit infinita: er-
Nulla perfectio creaturę adæquat virtutem Dei. go sequitur, quòd nulla perfectio conuenit Deo secundum eandem rationem: cum igitur no-
mina, quæ attribuuntur Deo & creaturis, significent aliquam perfectionem procedentem à
Deo in creaturas: ergo sequitur quòd nullum nomen dicitur de Deo & creaturis, secundum
eandem rationem, sed tantum proportionaliter: & sic ens, quod est primum nomen, ex con-
sequenti conclusio est optima: Potest etiam probari rationibus factis contra Scotum vtra-
que conclusio. B

Tertia etiam probatur, quia plus distat Deus & creatura, quàm ens reale,& ens rationis: sed
Deus & creatura analogantur sub ente secundum analogiam proportionalitatis; ergo ens rea
le, & ens rationis eadem analogia analogantur sub ente. Hæc conclusio etiam est ad men-
Tex. 5. tem Aristo. hic, vbi ponit conuenientiam inter primam philosophiam, dialecticam,& sophisti
cam, inquiens, quòd versantur circa idem, puta circa ens: sed dialecticus non solum versatur
circa ens, quod est in re, sed circa id, quod est in mente iuxta dictum Auicennę; quòd logica est
de secundis intentionibus adiunctis primis: ergo diuina philosophia vtrunq; contemplatur,
alioquin huiusmodi facultates non essent ęqualis ambitus;& sic habetur, quòd ens analogice
dicitur de eo,quod est in re, & de eo, quod est in mente.

Sed contra secundam conclusionem potuisset quis arguere sic, Mensura est homogenea
Tex. 7. mensurato, vt habetur 10. huius: sed Deus est prima mensura omnium creaturarum, vt etiam
ibi habetur ab Auerro. igitur Deus est homogeneus creaturis; & ita aliquid vniuoce de eo &
Mensura est duplex. creaturis dici potest,& sic ens non dicitur analogice. Sed hæc obiectio facile soluitur dicendo,
quòd est duplex mensura, alia proportionata mensuratis, & hæc est eiusdem generis cum eis; C
altera vero improportionata, & per virtualem continentiam; & hæc est Deus, quæ non di-
citur mensura homogenea, nisi capiendo genus pro ordine substantiarum. Sed contra, quia
omne æquiuocum reducitur ad vniuocum, sicut multa ad vnum: nã si hoc nomen, Canis, æqui-
uoce dicitur de latrabili,& marino: oportet vt de aliquibus vniuoce dicatur, scilicet de omni-
bus latrabilibus, aliter esset procedere in infinitum: sed inueniuntur quædam agentia vniuoca,
quæ conueniunt cum suis effectibus in nomine & definitione; vt homo generat hominem:
quędam vero agentia ęquiuoca, sicut sol causat calidum, cum tamen ipse non sit calidus, nisi
ęquiuoce; videtur igitur, quòd primum agens, ad quod omnia agentia reducuntur, sit agens
vniuocum: & sic prima conclusio, in qua asseritur ens analogice dici, est falsa. Hoc argumen-
tum multipliciter solui potest. Primo dicendo, quòd sufficit, vt sit agens analogum. Secundo
potest solui dicendo, quòd licet in prędicationibus oporteat ęquiuoca ad vniuocum reduci:
Differentia inter agens vniuocũ & nõ vniuocũ. tamen in actionibus agens non vniuocum est causa vniuersalis totius speciei, vt sol est causa
generationis omnium hominum: agens vero vniuocum non est causa agens vniuersalis totius
speciei, alioquin esset causa sui ipsius, cum contineatur sub specie: sed causa particularis respe- D
ctu huius indiuidui, quod in participatione speciei constituit: causa igitur vniuersalis totius
speciei non est agens vniuocum: causa vniuersalis est prior particulari: hoc autem agens vni-
uersale licet non sit vniuocum, non tamen est omnino ęquiuocum, quia sic non faceret sibi si-
mile; sed dicitur agens analogicum, vt dictum est in prima responsione. Potest etiam tertio di-
ci, quòd omne æquiuocum reducitur ad vniuocum reducendo superiora ad inferius: quia agẽs
vniuersale, quod est æquiuocum, modificatur in agente particulari, quod agens particulare vni
uoce conuenit cum eo, quod producitur.

Tertio dubitatur, quia primum analogatum ponitur in definitione aliorum analogatorum;
sed Deus non ponitur in definitione creaturarum; ergo Deus non conuenit analogice cum
creaturis. Soluitur facile hoc argumentum: quòd concludit secundum analogiam subiecti, nõ
autem secundũ analogiam agentis & finis. Et caue ne dicas Deum poni in definitione creatu-
rarum, vt docuit Quidam. Contra secundam conclusionem est difficultas: quia ista proposi-
tio est vera: substantia est prius ens,& perfectius accidente: ergo vel ibi sumitur ens pro sub-
stantia, aut pro accidenti, aut pro ente in communi sub ratione tertia per sufficientem diuisio-

nem

A nem: si dicis, quòd sumitur pro substantia; hoc est inconueniens; quia tunc erit sensus, quòd substãtia est prius substantia, quàm accidẽs sit substantia: si vero sumitur pro accidente, adhuc est magis inconneniens, quia tunc erit sensus, substantia prius erit accidens, quàm accidens; quòd est impossibile: si capiatur tertio modo habetur propositum, quòd ens dicit rationem communem, quæ nec est ratio substantiæ, nec accidentis, sed erit conceptus obiectalis vniuocus. Ad hoc dicitur, quòd ista propositio conceditur, substantia est prius ens & perfectius accidente; & quando arguitur, aut ibi sumitur ens pro substantia, aut pro accidente, aut pro communi, dico, quòd sumitur pro substantia, sed non propter hoc erit sensus, quòd substantia sit prius substantia, quàm accidens sit substantia; sed erit sensus, quòd substantia sit prius substantia, quàm accidens sit accidens; quia sicut prior est substantia ipso accidente natura, tempore, & definitione, vt patet 7. huius; sic etiam substantia est nobilius ens, quàm accidens, quia substantia in essendo substantia non dependet ab accidente, sed accident in essendo accidens, dependet à substantia. Potest etiam dici, quòd capitur tertio modo ens, prout dicit conceptũ analogicum determinatæ proportionis, non autem vniuocum.

Substantia est prius ens & perfectius accidente.

Tex. 40.

B Sed arguitur secundo, quia quod prædicatur de substantia & accidẽte, & non per rationem substantiæ & accidentis, oportet vt prædicetur de eis per rationem communem simplicem, vel per nullam rationem: hæc est manifesta per sufficientem diuisionem; sed non possumus dicere, quòd per nullam rationem prædicetur, vt de se patet; ergo prædicabitur per aliam rationem, & non prædicatur de accidente per rationem substantiæ, nec prædicabitur de substantia per rationem accidentis; vt dicatur substantia est ens per rationem accidentis; ergo prædicabitur per rationem communem & simplicem distinctam à rationibus eorum; & hæc ratio communis erit vniuoca. Ad hoc dicitur primo, quòd diuisio non est sufficiens; quia oportet addi, nec per rationem vtriusque; quia ens prædicatur de substantia per rationem substantiæ, & de accidente per rationem accidentis; vnde dicere, Sortes est ens, non est aliud dicere, quàm Sortes est substantia; & dicere, album est ens, nil aliud est dicere, nisi quòd album est accidens.

Et si quis diceret, quòd si eadem est ratio substãtiæ & entis, itaquòd idem est esse substantia & ens; tunc quicquid debetur substantiæ secundum quòd substantia est, debetur enti secun-
C dum quòd ens; sed hoc est falsum, quia substantiæ debetur non esse in subiecto, & tamen hoc non debetur enti secundum quod ens; quia tunc deberetur accidenti. Sed soluitur hoc, dicendo quòd quicquid debetur substantię secundum formam eius, debetur ei secundum quòd est ens, vt non esse in subiecto debetur substantiæ secundum quòd est ens: & quando arguis, ergo debetur accidenti, neganda est consequentia, quia reduplicatio non infert vniuersalitatem, nisi tantum in terminis vniuocis; vnde dicendo, latrabile secundum quòd canis natus est currere, currit; ergo stella currit: non valet ista consequentia; quia ista reduplicatio non infert vniuersalitatem, nisi in vniuocis, puta in latrabili: & sic est in hoc argumento; si substantię debetur non esse in subiecto, secundum quòd ens, non infert: ergo omni enti, quia ens non est vniuocum ad substantiam & accidens, vt dictum est. Potest etiam & secundo dici, quòd ens prędicatur de substantia & accidente secundum rationem analogam, non autem vniuocam.

Reduplicatio quando infert vniuersalitatem.

D Tertio dubitatur, quia tota multitudo entium potest concipi vnó conceptu; nam possum formare vnam propositionem, scilicet quòd tota multitudo entium est extra nihil; vel ergo vno conceptu concipio istam propositionem, vel pluribus, & hoc quoad totam multitudinem, itaquòd tota multitudo entium concipiatur uno cõceptu, vel diuersis: si primo modo habetur propositum, quòd vnus est conceptus entis omnium entium: si diuersis, ergo infinitis conceptibus; quia infinita est multitudo entium, sed hoc est falsum, ergo &c. Ad hoc dicitur, quòd ista propositio, tota multitudo entiũ est extra nihil, non est vna, sed plures; itaquòd sensus est, substantia est extra nihil; quantitas est extra nihil, & sic de alijs; & cum dicitur, quòd quando formatur propositio, subiectum debet concipi vno conceptu: dico, quòd ex hoc argumento, posset probari, quòd canis est vniuocum, quia est extra nihil; ergo debet concipi vno conceptu simplici, quod est falsum; ita dico de ente, quod pluribus conceptibus concipitur, vel dicendũ, quòd concipitur vno conceptu analogo ad vnum.

Tota multitudo entium est extra nihil nõ est propositio vna, sed plures.

Contra tertiam conclusionem posset quis arguere, quòd nullus terminus analogus vere dicitur de aliquo, nisi ratio per terminum significata in eo reperiatur; sed ratio significata per ens non saluatur in ente rationis; ergo ens non est analogum enti in re, & enti in mente; probatur minor, quia ratio significata per ens est hoc disiunctum, substãtia, vel accidens; sed hoc disiunctum non saluatur in ente rationis, alioquin ens rationis aut esset in prædicamẽto, aut esset no-

Ens dicitur analogice de ente in re & de ente in mente.

bilius aliquo, quod est in prædicamento, sicut dicitur in substantia, quæ est prima causa quæ A transcendit omnes genus. Sed auctor istius rationis decipitur in probatione minoris, quandoquidem ens dictum analogice de ente in re, & de ente in mente, non est illud ens, quod est in prædicamento, vt dictum est in primo notabili istius tertiæ opinionis. Arguit secundo, quod inter analogata est aliqua similitudo & conuenientia vnius ad alterum; sed entis rationis ad ens reale nulla est similitudo & conuenientia: igitur ens non dicitur analogice de ente in mente, & de ente in re. Arguit & tertio, nulli contento sub analogia entis, repugnat existentia, quia ens est id, cui conuenit esse; sed enti rationis repugnat existentia; ergo nihil est commune enti rationis & enti reali. Sed hæ rationes, & aliæ similes concludunt pro prima & secunda conclusione; sed non pro analogia tertiæ conclusionis, vt patet ex dictis; nec me latet aliquos Thomistas oppositum illius conclusionis substinere, sed antiquum est adagium; amicus Sortes, amicus Plato, magis amica veritas. Ex de hac veritate sic inuestigata sit laus Deo, Beatæ Mariæ, & S. Thomæ de Aquino.

Quædam enim quoniam substantiæ entia dicuntur, quoniam passiones substantiæ, quædam quoniam via, &c. Tex. 2.

Vtrum negatio habeat distinctam formalitatem ab affirmatione, cui opponitur.

Dilucidatio secunda.

Formalitas quæ sit secũdũ aliquos.

Respondent Aliqui proponendo quædam fundamenta cum duabus conclusionibus: primum, quod proponunt est definitio ipsius formalitatis dicentes, quòd formalitas est ratio obiectalis in re apprehensa ab intellectu ex natura rei, quam non oportet semper mouere intellectum, dummodo actus intellectus possit terminare, & hoc dicunt, quia licet aliquid possit terminare actum intellectus, non tamen semper mouet ipsum intellectum ad sui cognitionem; sicut dicit Scotus 1. sententiarum, dist. 3. quòd relationes non mouent intellectum ratione dependentiæ, quia non sunt aliquid absolutum, & tamen terminant actum intellectus; similiter proprietates indiuiduales ex eo, quòd non habent rationem quidditatis non mouent intellectum, & tamen terminant eius actum, negationes quoque terminant intellectum, & non mouent ipsum, quatenus non sunt entis. Vnde tria requiruntur ad hoc, vt aliquid moueat intellectum. Primum quòd sit ens: secundum quòd sit absolutum: tertium quòd habeat rationem quidditatis vel essentiæ: propter primum remouentur negationes: propter secundum remouentur relationes: propter tertium remouetur omnis proprietas hypostatica vel personalis in diuinis, & proprietates indiuisibiles, quæ omnia licet actum intellectus terminent, non tamen mouent ipsum.

Mouens intellectũ quæ requirit.

Et ex istis deducunt istam maximam propositionem. Omnia illa, quæ possunt distinctè concipi per intellectum, habent distinctas formalitates ex natura rei. Et si quis argueret contra B id, quod dictum est in descriptione, scilicet quòd aliquid potest terminare actum intellectus; non tamen potest ipsum mouere, quia visus mouetur à relatione, de qua dictum est, quòd non potest mouere intellectum; videmus enim ad sensum, quòd ex alio & alio ordine obiectorum fit alia & alia visio, quod non esset, nisi ille ordo moueret visum; sed ordo est relatio: si igitur poterit mouere visum; à fortiori poterit mouere & intellectum, cum sit spiritualior potentia. Præterea visus potentiæ, & actus rationis est vna ratio obiectalis & vnius rationis; sed omnis actus intellectus sunt vnius potentiæ, & sunt actus vnius rationis in ratione talis actus: ergo eorum est vna ratio in obiecto; sed hoc non potest esse ratio terminatiua distincta à motiua, quia sic essent aliæ & aliæ rationes obiectales: ergo illæ rationes non sunt distinctæ; & sic si est obiectum terminans intellectum, est etiam mouens ipsum. Tertio si ratio terminandi sufficit ad obiectum intellectus; ergo vbi aliquid terminabit actum intellectus ex natura rei, illud erit obiectum reale intellectus; sed secũdo intellecta terminant actum intellectus, & tamen nullus diceret, quòd sunt obiectum reale intellectus, ergo &c.

Ordo & relatio non sit obiectum alicuius potentiæ.

Respondet ipsi, quòd ille ordo non mouet uisum, sed extrema illius ordinis, quæ habent rationem absoluti, licet ille ordo sit quædam ratio connexa, & sine qua non; unde ordo ille, cum non

A non ſit obiectum proprium nec commune ipſius ſenſus; non ſolum non mouet ſenſum, ſed nec etiam terminat; vnde cognitio eius pertinet ad altiorem potentiam, quæcunque ſit illa, ſiue ſenſus communis, ſiue intellectus; vel dato quòd ille ordo aliquo modo percipiatur à ſenſu; negant ex hoc ſequi, quòd moueat ſenſum, ſed ſufficit, quòd terminet actum eius. Et ex iſtis volunt habere ſolutionem primę difficultatis. Ad ſecundam difficultatem dicunt, quòd ratione obiecti non eſt præciſe mouere; ſed accidit ei ſicut patet in potentia nutritiua & augmentatiua, & in alijs potentijs mere actiuis, quæ habent obiectum non motiuum potentię, ſed tantum terminatiuum actus eius; cum ergo in omni obiecto ſit ratio terminatiua, ſequitur quòd obiectum, vt obiectum, habet rationem terminandi, non mouendi: hoc enim ſignificat nomen obiecti, nam obiectum eſt illud, quod obijcitur potentiæ, & circa ipſum terminatur actus illius potentię. Ad tertiam difficultatem, quæ erat de ſecundo intellectis, dicunt quòd ſecundæ intentiones non terminant ex natura rei, nam ipſæ fabricantur per actum intellectus negociantis: propterea dictum eſt in definitione formalitatis, quòd formalitas eſt ratio obiectalis; id eſt reperta in re ex natura rei, & apprehenſa ab intellectu; modo ſecundæ intentiones B non reperiuntur in re ex natura rei: ideo nihil concludit difficultas tertia. Obiectũ potentiæ quid eſt.

Secundum, quod ſupponunt, in hoc quæſito, eſt hoc, quòd diſtinctio formalis ſiue per formalitates importat non identitatem aliquorum, quorum vnum excludit aliud à ſuo conceptu formali in primo modo dicẽdi per ſe, vt omne illud dicitur diſtingui ab alio formaliter, quod non eſt idem ſibi in primo modo dicendi per ſe.

Tertium, quod ſupponunt eſt, quòd negatio comparatur ad duas affirmatiuas, quarum vna includit & ſupponit, alia vero deſtruit & excludit, v.g. iſta propoſitio negatiua, homo non eſt aſinus, recipit iſtam affirmatiuam, homo eſt aſinus, & iſtam aliam, homo eſt homo, primam deſtruit, ſicut patet, ſed ſecundam ſupponit, & includit virtualiter in ſuo ſubiecto: nam pro tanto iſta eſt uera, homo non eſt aſinus, pro quanto homo eſt homo; negatio autem diſtinguitur & plurificatur ſecundum diſtinctionem & plurificationem affirmationis, quam deſtruit, & ſic eſt una unius, ut habetur 1. perhier. c. illo. (vni affirmationi vna negatio opponitur) ſed non ſecundum affirmationem, quam includit, diſtinguitur & plurificatur, immo vnius affirmationis ſunt plures negationes, ſicuti iſtius, homo eſt homo, ſunt illę negatiuæ, homo non eſt C aſinus, homo non eſt lapis, & ſic de alijs quibuſcunque, in quibus negatur aliquid vere de homine. Quare iſta propoſitio eſt vera homo non eſt aſinus.

Iſtis ſic præſuppoſitis, ponunt duas concluſiones, quarum prima eſt; Negatio non habet diſtinctam formalitatem ab affirmatione, quam includit & ſupponit; quam concluſionem ſic probant, quod non habet diſtinctam conceptibilitatem ex natura rei à conceptibilitate alterius, non habet diſtinctam formalitatem à formalitate illius; ſed negatio eſt huiuſmodi reſpectu affirmationis, quam includit & ſupponit: ergo concluſio vera: maior patet ex pręcedentibus: minor probatur, quia nihil eſt diſtincte conceptibile ab eo, quod includit in ratione ſua intrinſeca; ſed negatio includit in ratione ſua affirmationem, quam ſupponit; nam de ratione negationis eſt nõ tantum prædicatum negatum, ſed etiam ſubiectum, quod eſt virtualiter ipſa affirmatio ſuppoſita; ergo &c. Et cõfirmatur quia impoſſibile eſt intelligere negatiuã hanc, homo non eſt aſinus, niſi intelligatur, homo, qui ſubijcitur in illa propoſitione negatiua; ſed intelligendo hominem; intelligitur virtualiter, quòd homo eſt homo: ergo illa negatio nõ poteſt intelligi ſine illa affirmatiua, quam ſupponit: & hanc inſtantiam magnifaciunt contra Thomi- D ſtas in quęſtione illa, vtrum ens & vnum ſignificent eandem naturam. Ratio apparens contra Thomiſtas.

Secundam concluſionem proponunt, quæ eſt iſta; Negatio non habet diſtinctam formalitatem ab affirmatione, quam deſtruit & excludit; & hanc ita probant; illa, quorum vnum dicit perfectionem ſimpliciter, & aliud imperfectionem ex natura rei, habent diſtinctas conceptibilitates & formalitates; ſed in Deo, non eſſe aſinum, dicit perfectionem ſimpliciter, & ſua affirmatio, quam excludit, dicit imperfectionem ex natura rei, ſcilicet Deum eſſe aſinum, & hoc ex natura rei, ſicut patet: ergo negatio & affirmatio habent diſtinctas formalitates; ſimiliter poteſt poni exemplum in creaturis; nam iſta negatiua, homo non eſt aſinus, dicit perfectionem in homine: affirmatiua autem oppoſita dicit imperfectionem, ſcilicet homo eſt aſinus. Præterea illud, quod non eſt idem alteri in primo modo dicendi per ſe, diſtinguitur ab eo formaliter, & per conſequens habet diſtinctam formalitatem; ſed negatio eſt huiuſmodi reſpectu affirmationis, quam excludit: ergo negatio habet diſtinctam formalitatem ab affirmatione, quam deſtruit & excludit: maior patet ex pręcedentibus: minor etiam patet, quia nulla negatio includitur in conceptu affirmationis, nec eſt ſibi idem in primo modo.

Sed hæc poſitio errat in multis, & primo quia cum formalitas multis modis ſumi poſſit, nõ

distinxe-

Formalitas multiplex. distinxerũt de qua formalitate loquantur: igitur errauerunt & in æquiuocatione morati sunt. A
Potest enim sumi vno modo formalitas cõmunissime, vt formalitas rei denominetur à forma, sicut materialitas à materia, & sic quemadmodum vnius rei est vna forma secundum rei veritatem; ita vnius rei est vna tantum formalitas. Secundo potest sumi communiter, vt formalitas rei sit modus, quo res est, & sic dicimus, quòd album & albedo dicunt plures formalitates, & vniuersaliter abstractum & concretum. Tertio potest sumi proprie pro conceptione intellectus, siue pro ratione, quam significat nomen, quæ immediate fundatur in re extra animam, siue sit perfecte repræsentans rem extra animam, siue imperfecte. Potest vlterius accipi pro specie intelligibili repræsentante obiectum cognitum, quæ apud Theologos dicitur species impressa. Adhuc pro verbo, quod format intellectus de re intellecta per speciem repræsentatiuam obiecti, & hęc dicitur species expressa. Vltimo potest accipi pro ipsa intellectione, qua Sensus quęsiti est varius. intellectus formaliter intelligit: de omnibus istis poterit esse quæstio, vtrum priuatio habeat propriam formalitatem desumptam à sua forma, vel modum essendi rationem obiectalem existentem in re ex natura rei, vel speciem impressam, aut expressam, aut intellectionem: cum ergo ipsi non explicauerint titulum istius quæsiti, patet quòd laborauerunt in æquiuoco. B

Errauerunt etiam & secundo circa negationem, quam non distinxerunt, cum triplex sit, scilicet Negatio est triplex. negatio negans; negatio priuans; & negatio infinitans. Negatio negans negat totum, quod affirmatio affirmat, nec respicit determinatum subiectum in genere, siue extra genus; sed cuilibet subiecto addi potest, vt homo non currit, liber non est tabula, &c. Negatio priuans determinat sibi subiectum, sicut cęcitas, & surditas, quę determinat sibi proprium subiectum: non enim surditas est in oculis, sed in auribus, neque cęcitas in auribus, sed in oculis. Negatio vero infinitans negat qualitatem determinatam siue actu speciali, & relinquit substantiam, siue esse in communi, vt patet 1. perhier. defecerunt igitur & in hoc, non distinguendo hanc triplicem negationem.

Defecerunt & tertio in descriptione formalitatis, quia stantibus conditionibus, quas dicunt esse necessarias ad obiectum, vt sit motiuum; sequeretur quòd materia prima per se posset mouere intellectum, quia est ens absolutum, & per modum quidditatis & essentię, quod est contra ipsos, qui hoc non concederent: materia enim est ens absolutum & separabile ab omni forma, vt tenent ipsi, & sic per se intellectum mouere posset, stante desinitione ipsius formalitatis. C

Defecerunt & quarto circa illud, quod dicunt, quòd aliquid potest terminare actum intellectus, & non mouere ipsum: hoc enim est falsum, quia intellectus possibilis, vt tenet Arist.
Tex. 17. 3. de anima, est pura potentia passiua; vnde nullam aliam naturam habet, nisi quia possibilis vocatur, sed potentia passiua mouetur ab illo, cui attribuitur, sicut potentia actiua mouet illud,
Tex. 17. cui attribuitur, tenet philosophus 5. huius, quòd potentia passiua est principium transmutandi ab altero inquantum ab altero, sicut potentia actiua est principium transmutandi alterum inquantum alterum: cum ergo intellectus possibilis comparetur ad relationes, negationes, & priuationes, vt est potentia passiua: igitur mouetur ab istis, & si non per se, saltem per accidẽs,
Tex. 1. quia contrarium cognoscitur per alterum contrarium, vt 3. de anima habetur, nam rectum est iudex sui obliqui, & negatio cognoscitur per affirmationem.

Et ex istis etiam habetur falsas esse responsiones traditas ad illas tres difficultates, & præcipue ad primam, quòd extrema illius ordinis non tantum mouent visum, sed etiam illemet ordo, qui est relatio: quoniam habemus in theologia diuinas relationes distingui realiter, puta paternitatem & filiationem; & tamen vna non potest concipi sine altera. Sic etiam si vnum extremum ordinis non potest concipi sine altero extremo, sequitur quòd ne dum absolutum, sed etiam relatio ipsa mouet. Responsio etiam data ad tertiam difficultatem est expresse con- D
Cap. 3. tra Auicennam tenentem. 1. suæ metaphysi. secundo intellecta habere fundamentum in rebus, & tamen ipsi tenent oppositum, quòd secundę intentiones fabricantur tantummodo per actum intellectus.

Distinctio secundum formalitatem. Defecerunt etiam in secundo supposito, quia videtur, quòd distinctio secundum formalitatem non sit non identitas aliquorum in primo modo dicendi per se; quia sicut oppositum in opposito, ita propositum in proposito; sicut ergo distinctio secundum formalitatem est non identitas aliquorum in primo modo dicendi per se ita illa, quæ sunt eadem primo modo dicendi per se, habent eandem formalitatem; quod est falsum, & contra ipsos; quia homo & animal distinguuntur.

Defecerunt etiam in tertio supposito, quod licet verificetur in negatione vera, non tamen verificari potest in negatione falsa, vt homo non est animal; hęc enim non potest comparari ad duas

A ad duas affirmatiuas, quarum vnam destruat, & aliam supponat, quia non supponit istam, homo est animal, nec istam, homo est homo: quia de quo prædicatur superius, prædicatur & inferius in essentialiter ordinatis, & sic neutram presupponit, sed excludit eas.

Contra primam conclusionem etiam argumentatur, quia est expresse contra Arist. 1. perhier. vbi absolute loquens de affirmatione & negatione dicit, quòd affirmatio est enunciatio — *Cap. de enunciatione.*
alicuius de aliquo; & negatio est enunciatio alicuius ab aliquo: ergo omnis negatio habet distinctam formalitatē ab omni affirmatione, quia quæ distinguuntur definitione, distinguuntur formalitate; sed affirmatio & negatio vniuersaliter distinguuntur definitione: igitur distinguūtur formalitate. Præterea arguitur contra secundam conclusionem, quærendo quo negatio dicat formalem distinctionem, vel formalitatem distinctam ab affirmatione, quam excludit: vnde accipiatur non homo; si dicit formalitatem distinctam ab homine; cum secundum ipsos omnis formalitas sit positiua: sequitur quòd si negatio habet distinctam formalitatem ab affirmatione, quam excludit, erit medium per abnegationem inter hominem & non hominem; sed hoc est contra primam dignitatem, nec contingit simul esse vel non esse: consequentia pa-
B tet, quia dicit, quòd non homo habet formalitatem distinctam ab homine, & formalitas est aliquid positiuum; modo illud positiuum non potest esse non homo, quia tunc non homo esset — *Formalitas est quid positiuum.*
ens positiuum, & non esset contradictorium homini; similiter non potest esse homo, quia formalitas contradictorij alicuius non potest esse illud, cuius est contradictorium: & sic formalitas erit aliquid positiuum, quod nec est homo, nec non homo, & sic etiam medium per abnegationem contradictoriorum, quę est contra primam veritatem; quæ est primum principium: quia contradictio est oppositio secundum se, cuius non est dare medium: vnde licet aliqua op- — *Cōtradictio quæ sit.*
positio immediata non habeat medium, non tamen hoc est secundum se, quia nulli oppositioni hoc debetur secundum se, nisi contradictorijs, & sic illi formalitati, quæ est aliquid positiuum, correspondet aliquid in re, vel esset figmentum. Argumentatur etiam generaliter contra conclusiones positas, quia sunt insufficientes: nam licet de negationibus complexis suffi- — *Reprehendū tur exemplo neotericorum.*
ciant; de simplicibus tamen nihil dicunt: & exempla quoque posita in eis sunt indigna hac materia; ponunt enim in Deo non esse asinum, dicere perfectionē simpliciter, & sua affirmatio, quam excludit, dicit imperfectionem, scilicet Deum esse asinum: hęc enim sunt excludenda ab
C ore fidelium Christianorum, & etiam philosophorum gentilium.

Idcirco relinquendi sunt isti cum suis formalitatibus, à quibus formalistæ appellati sunt, & est dilucidanda veritas ipsa paucis verbis; quia scientia consistit in paucis; & hanc veritatem — *Dilucidatio quæsiti.*
ponit S. Thomas 1. p. vbi habet; illud, quod primo cadit in intellectu, est ens, secūdo quòd hoc — *q. 11. art. 2.*
ens non est illud ens, & sic secundo apprehendimus diuisionem, tertio vnum, quarto multitudinem. Item eodem libro quærens, an ingenitum sit proprium patri, inquit, priuatio cogno- — *q. 33. art. 4.*
scitur per suum habitum, & negatio per affirmationem: vnde tribus modis intellectus potest intelligere negationem & priuationem. Primo apprehendendo quid nominis ipsius nega- — *Negatio quibus modis intelligitur.*
tionis & priuationis, quam notitiam habet intellectus per ipsam affirmationem; quia enim cognoscit, quòd affirmare est vnum alteri attribuere; ideo ex hoc intelligit, quòd negare est vnum ab altero remouere, dicendo hoc non est illud. Secundo quia cognoscit aliquod prędicatum vere negari de aliquo subiecto, puta quòd homo non est lapis; & hanc notitiam habet intellectus per speciem subiecti & prędicati, quod patet quia nihil plus requiritur ad formandam propositionem; qui enim cognoscit significatum hominis, & significatum lapidis cognoscit
D vnum alteri repugnare, & ideo nullo alio requisito potest formare hanc propositionem, homo non est lapis, cuius negatiuæ veritas cognoscitur per veritatem huius affirmatiuæ, homo est homo. Tertio intellectus potest intelligere negationem & priuationem, quia apprehendit formale significatum nominis infiniti, siue negationem termini incomplexi; & hanc notitiam habet intellectus per speciem eius, cui adiungitur negatio: intellectus enim habens tantum speciem hominis cognoscit primo per eam quid sit homo, & postea per eandem remouet significatum hominis absolute non magis ab hoc, quàm ab illo; itaquòd hoc significatum sic negatum non magis applicat ligno, quàm lapidi, & hunc conceptum ita confusum scilicet significati hominis absolute negatio exprimit per hoc nomen, non homo, nec ad ponendam negationem circa significatum hominis requiritur aliqua alia species præter speciem hominis; si autem huiusmodi negationem ponat non absolute, sed tantum circa illud subiectum, cui nata est inesse affirmatio opposita, sicut ponit in actu priuationem, & in esse cognito: patet igitur, — *Intellectus per speciem habitus agnoscit priuationem.*
quòd intellectus per speciem habitus cognoscit negationem & priuationem, & etiam quomodo istud sit, quia non est per hoc, quòd species repręsentent negationes & priuationes; sed hoc sit per quendam discursum, nam ex hoc, quòd cognosco hominem esse ens, infero quòd non

R est non

est non ens,& quòd non est lapis,nec lignum;& hoc dico quantum ad negationem;quæ est in A
complexione;quantum vero ad negationem termini incomplexi constat;quòd oportet intelle-
ctum formantem hanc propositioné,ens non est nõ ens,prius habere notitiam subiecti & præ
dicati,quàm formet propositionem,& ideo conceptum non entis format per speciem entis.

Formalitas est conditio qua aliquid denominat tale.

Ex istis patet,quid sit formalitas, cum multis modis sumpta sit superius, potest etiam & alia
descriptio dari de formalitate dicendo,quòd formalitas est condictio quædam,qua aliquid de-
nominatur formaliter tale;vt albedo est,qua homo formaliter denominatur albus;& nigredo,
qua denominatur niger;condictio ponitur loco generis,quia est communis tam formæ,quàm
ei,quod est simile formæ; illa alia particula, (qua denominatur formaliter tale) ponitur loco
differentiæ, quia per illam denotatur esse in plus, quàm forma, sicut formaliter tale in plus
est, quàm formatum; sed hęc descriptio competit rebus realibus. Patet etiam dilucidatio
quęsiti, quando quæritur, si negatio habet distinctam formalitatem ab affirmatione,cui oppo-
nitur; & respondendum est resolute,quòd primo modo non habet; ratio est, quia formalitas
primo modo est ens reale;nec etiam secundo modo, quia non habet modum essendi realem;
nec tertio quia non habet aliquod esse in re ex natura sua; sed tantum habet esse obiectiuum; B

Negatio quã formalitatẽ habet.

nec quarto modo itaquòd habeat propriã speciem impressam in intellectu,vel speciem expres
sam;sed possumus dicere quòd habet formalitatem distinctam ab affirmatione, capiendo for-
malitatem pro eo,quod est obiectiue in intellectu: sed priuatio & negatio dicunt esse obiecti-
uum in intellectu; ergo hoc modo dicuntur habere formalitatem distinctam quòd idem est
dicere negationem non dicere formalitatem distinctã à formalitate affirmationis per se idest
positiue;sed tantum per accidens, quia semper negatio intelligitur per affirmationem, & pri-
uatio per habitum,& infinitum per finitum, & vacuum per plenum, & vniuersaliter vnum
contrariorum per alterum.

Ex istis modo facile soluuntur omnia argumenta quæ possunt oriri contra istam veritatem.
Et primo argumentum illud,quod fieri solet; quod non habet distinctam intelligibilitatem,
non habet distinctam formalitatem:sed negatio non habet distinctam intelligibilitatem; ergo
nec distinctam formalitatem:probatur minor,quia negatio non continetur sub obiecto intel-
lectus;cum sit non ens,& obiectum intellectus est ens. Hoc argumentum concludit negatio-
nem non habere distinctam intelligibilitatem & formalitatem per se positiue, sed non per ac- C
cidens:quia metaphysicus ne dum considerat ens reale, sed etiam ens rationis & priuationis

Dilucidatio ne prima.

& negationis,quæ reducuntur ad ipsum ens;vt fuit determinatum 1. huius, quòd ens commu
ne Deo & creaturis,enti per se, & enti per accidens, enti reali & enti rationis est subiectum in
metaphysica,& hoc tale etiam est obiectum intellectus.

Cap. 2.

Soluitur & alia obiectio,quæ fundatur in auctoritate Arist. 2. perhier. quòd priuatio cogno
scitur per habitum,& negatio per affirmationem;& sic nec negatio, nec priuatio habent distin
ctam intelligibilitatem ab habitu,& affirmatione, & sic nec formalitatem. Hæc confirmatio

Negatio nõ habet ꝓpriã speciem.

concludit vtique, quòd priuatio & negatio non habent propriam speciem impressam vel ex-
pressam,per quam cognoscantur: sed non concludit quòd non habent propriam formalita-
tem distinctam,capiendo formalitatem pro ratione ipsius habitus,priuationis, affirmationis,
& negationis;quia clarum est, quòd hæc omnia distinguuntur per suas definitiones. Soluitur
etiam & aliud, quòd inter affirmationem & negationem non est dare medium, cum sint con-
tradictoria: sed si negatio posset distincte concipi, quod oportet concedere si habeant distin- D
ctam formalitatem, tunc affirmationi & negationi esset aliquod commune & medium,scili-
cet posse concipi. Hæc ratio est nullius momenti, quia quando dicitur,inter contradictoria

Qđ medium est illud qđ nõ datur inter contradictoria.

non datur medium, intelligitur de medio reali; modo illa formalitas, quæ est inter affirma-
tionem & negationem;scilicet posse distincte concipi,non est medium reale, sed ens rationis.
Adde etiam, quòd inter affirmationem & negationem non datur medium, quod sit proposi-
tio vera, vel falsa:modo illa formalitas non est propositio, sed est esse obiectiuum ipsius nega-
tionis apud intellectum.

Et si quis diceret; contra,quia omnis formalitas est aliquid positiuum reale;nam actus intel
lectus, cum sit positiuus, non videtur posse terminari ad obiectum, quod non est positiuum;
sed negatio non est aliquid positiuum: ergo non habet propriam formalitatem. Ad hoc ne-
ganda est maior;& ad probationem dicitur; quòd intellectus cum sit potentia passiua, potest

Formalitas abstrahit à positiuo & negatiuo.

per se primo terminari ab ente positiuo, secundario ab ente negatiuo. Deinde formalitas abstra
hit ab ente positiuo & negatiuo, sicuti etiam subiectum metaphysi. abstrahit ab ente reali &
rationis, quia est commune vtrique: formalitas igitur alicuius non semper est in re, sed ali-
quando in intellectu: vnde ista propositio negatiua, homo non est lapis,manet semper,quan-

A do intellectus ipsam contemplatur formaliter & fundamentaliter nullo intellectu considerante adhuc est vera; sed sua affirmatiua non manet fundamentaliter, homo est lapis: ergo illa affirmatio, & negatio opposita habent distinctas formalitates: & supponendo illam maximam, quòd illa dicuntur habere distinctas formalitates fundamentaliter, quorum vnum manet altero non manente, & cum negatio & affirmatio ita se habeant; sequitur quòd negatio habeat distinctam formalitatem ab affirmatione: non per se, & positiue, vt dictum est, sed per accidens.

Si igitur ens & vnum idem, & vna natura, &c. *Tex. 3.*

Num ens, & vnum significent eandem naturam.

B

Dilucidatio tertia.

Huic quęsito respondẽt Nõnulli, duo principaliter pertractando, quorum alterum spectat ad opinionem Auicennæ: alterum vero ad decisionem quæsiti: prosequendo primum referunt opinionem Auicennæ consistere in tribus punctis, quorum primum est, quòd ens & vnum prædicantur de omnibus entibus, & hoc supponunt tanquàm verissimum, adeo quòd non indiget probatione. Secundum punctum est, quòd ens & vnum non sunt idem secundum naturam, licet sint idem subiecto, sicuti quælibet passio est eadem cum suo subiecto, & hoc secundum punctum probant tribus rationibus, quarum prima est: quia si vnum, & ens significarent eandem naturam, sequeretur quòd multitudo non esset ens: probatur consequentia, quia multitudo non est vnum. Secunda ratio est, quia si vnum, & ens significarent eandem naturam, tunc dicendo ens vnum esset nugatio, quod est falsum; C consequentia probatur, quia tunc idem bis diceretur. Tertia ratio est; quia ens prędicatur de eo, cuius est ens in eo quod quid, sed vnum non prædicatur de ipso ente in eo quod quid est, sed tantum denominatiue: ergo ens & vnum non sunt idem secundum naturam, sed tantum subiecto. Tertium punctum est, quòd vnum est determinati generis, scilicet in genere quantitatis; & per consequens non conuertitur cum ente; quod sic probatur; omnis vnitas est de genere quantitatis: ergo vnum non est conuertibile cum ente, nec dicit eandem naturam cum eo: antecedens probatur; quia omnis vnitas, quę cum alia constituit numerum, est de genere quantitatis, sicut & ipse numerus constitutus; nam si constitutum est in genere quantitatis: ergo & constituentia sunt in eodem genere: sed quælibet vnitas est constituens numerum: ergo sequitur, quòd vnitas est in genere quantitatis, & cum ens sit transcendens; sequitur quòd illud, quod est in genere determinato, non possit esse idem secundum naturam nec conuertibile cum ipso ente.

Sententia Auicen. in quibus consistat.

Hanc positionem communiter Doctores improbant, & inter alios Auerroes arguit hac ratione: si vnum non dicit eandem naturam cum ente, sed aliquid additum; accipio istam pro- D positionem, quòd homo est vnus: vnumquodque autem est vnum sua vnitate, tunc quæro, aut homo est vnus per se, aut per accidens; si per se habetur propositum, quia homo, qui est quoddam ens, est vnus non per aliud additum: si homo est vnus per accidens: ergo per aliquid additum; & tunc quæram de illo addito: quia vel est vnum per se, vel per aliud; si per se pari ratione standum est in primo: si per aliud, quæram de illo addito sicut prius, & sic vel erit processus in infinitum; vel stabitur in aliquo, quod est vnum per se, & non per aliquid additum. Sed Aduersarij asserunt rationem istam peccare dupliciter: primo per fallaciam figuræ dictionis, mutando quo in quod, sicut homo est albus per se, vel per accidens; si per accidens: ergo per aliud, & tunc quæram de illo alio, & sic procedendo vt prius: ergo sequitur quòd homo sit albus per se: iste modus argumentandi non valet, quia concludit euidenter falsum, mutat enim quo in quod: nam albedo est principium, quo homo est albus, non tamen habet rationem quod; quia albedo non est alba proprie loquendo: ideo dato, quòd homo sit albus per aliud, quia per albedinem, non tamen debet vlterius quæri vtrum albedo sit alba per se, vel per accidens, nisi muiet quo in quod; similiter in proposito ipsum vnum, dato quòd sit aliud ab ente, non potest quæri vtrum sit vnum per se vel per aliud, sed mutatur quo in quod: nam ipsum vnum sic habet rationem quo, quòd non po-

Refellitur Auicẽnas ab Auer.

Arguitur ratio Auer.

Per se & per accidens dicuntur bifariam.

est habere rationem quod; vnitas enim non est vna proprie loquendo. Secundo peccat ratio Auerro. per æquiuocationem; nam sicut per se dicitur dupliciter, scilicet primo, & secundo modo; ita etiam per accidens dupliciter dicitur; vno modo vt opponitur per se primo modo; alio modo vt opponitur per se secundo modo; ens ergo denominatiuũ ab vno est vnum per accidens, vt opponitur primo modo per se, non tamen vt opponitur secundo modo, nam vnum, cum sit passio entis, prædicatur de ente per se secundo modo: si ergo inferas, si per accidens: ergo per aliud. Respondent ergo Aduersarij, quòd per aliud dici tur dupliciter; vno modo per aliud ab vtroque extremo: alio modo per aliud ab altero extremo tantum: ens ergo est vnum per aliud non primo modo, sed secundo: sicut homo est risibilis non per aliud ab ipso homine, sed per aliud à risibili, quia per formam propriam, quæ est aliud à risibili, non aliud ab ipso homine; & sic volunt rationem Auerro. non concludere contra Auicen. Verum, quia hæc met ratio Commẽtatoris adducitur à S. Thoma 1. p. impugnando eundem Auicen. dicens, quòd quælibet res est vna per suam substantiam: si enim per aliquid aliud esset vna, cum illud iterum sit vnum; si esset iterũ vnum per aliquid aliud esset, & sic esset abire in infinitum: ꝓpterea standum est in primo; quapropter hęc ratio est demonstratiua contra ipsum Anicen. quoniam ea vtuntur omnes fere Doctores, vt est Romanus Ægidius, Ioan. de Ianduno, & ceteri metaphysicantes. Et cauillus, qui adducitur contra istam rationem, est nullius momenti; quia hæc propositio est verissima; vnitas est ens, & illa, entitas est ens, & etiam hæc, vnitas est vna, quia sunt termini vniuersales & transcendentes; propterea ratio est demonstratiua in istis terminis: in terminis uero specialibus vtique committeretur fallacia figuræ dictionis mutando quo in quod, vt ipsi dicunt de albedine & albo; sed non est ita in istis terminis transcendentibus: propterea ratio S. Thomę, & Auerro. est demonstratina gratia materiæ.

Per aliud dicitur dupliciter.

q. 11. art. 1.

Ratio Auer. demõstrat in terminis trascendẽtibus.

A

B

Nec etiam secundus cauillus aliquid concludit, quia per ipsum per se S. Thomas intendit non per additum realiter diuersum, per ipsum per accidens intendit additum, & diuersum realiter, & sic est ratio, si ens est vnum vel per formam superadditam realiter distinctam ab ipso, quod est dictum vnum per accidens, aut non per formam superadditam, quod est dictum esse vnum per se: si primo modo, tunc quęritur de illa forma superaddita, quę cum sit ens oportet etiam vt sit vna, & sic vel per se, vel per accidens: & iterum quæritur adeoquòd daretur progressus in infinitum: si vero dicat Auicen. quòd ens est vnum per se, idest non per formam & dispositionem superadditam, tunc habetur intentum, quòd ens & vnum significant eandem naturam; & ex hoc habemus duo. primum quòd ratio Auerro. & S. Thomæ est demonstratiua contra Auicen. Secundum quòd obiectiones Aduersariorum sunt nullius momenti contra istam rationem.

Sensus rationis S. Thomæ quis sit.

C

Sed videamus modo impugnationes, quas adducunt ipsi contra Auicen. an aliquid concludāt. Et est prima impugnatio, in qua quærunt, vtrum ens & vnum pędicentur de omnibus vniformiter, aut difformiter: si dicis vniformiter: Contra quia vnum prædicatur denominatiue, cum sit passio, ens autem quidditatiue: si secundo dicis secundum Anicen. quòd prædicatur difformiter, sic intelligendo quòd ens pędicatur quidditatiue de omnibus, vnum vero denominatiue. Contra primum arguitur sic, quòd ens non pędicatur quidditatiue de vltimis differẽtijs, probatur dupliciter. Primo sic, sint duę differentię A. & B. tunc vel A. & B. includunt ipsum ens quidditatiue, vel non; si non habetur propositum, quia ens non pędicatur de eis in quid; si vero includunt ipsum ens, cum non sint omnino idem inter se, habent quo conueniunt, & quo differunt: ergo A. & B. non erunt primo diuersa, nec vltimę differentiæ, sed differentes: ergo differunt alijs differentijs, sint illæ aliæ. C. & D. tunc arguitur de istis, sicut de prioribus, quia vel includunt ens quidditatiue, vel non; & sic procedendo, vel erit ire in infinitum in differentijs, vel stabitur ad aliquas omnino non includentes ens quidditatiue, quod est propositum; quia solæ istæ erunt vltimæ. Hęc ratio, quam putant Aliqui esse demonstratiuam contra Anicen. si quis diligenter consideret eam, est nullius momenti, quia potest sic solui dicendo, quòd A. & B. includunt ens quidditatiue, & conueniunt in entę, & quòd sunt distinctæ; sed neganda est consequentia, ergo differunt: sed bene, ergo sunt primæ diuersæ. Ad hoc enim, quòd aliqua sint primo diuersa non est necesse, quòd in nullo conueniant: aliter decem prædicamenta non essent primo diuersa; quia conueniunt in ente, & in passionibus entis; sed sufficit, quòd non conueniant in aliquo vniuoco: neganda ergo est illa consequentia: ergo A. & B. non erunt primo diuersæ, nec vltimæ differentię, sed differentes; immo non sunt differentes, sed sunt quibus aliqua differunt, & sic non oportet assignare alias differentias, quibus differant A. & B. & per consequens non est procedere in infinitum. Sed decepti sunt ipsi in hac ratione putantes ens esse vniuocum, cuius tamen oppositum ostensum est supra in hoc libro.

Examinãtur rationes Auicen.

D

Causa deceptionis aliquorum.

Dilucidatione prima.

Alia

A Alia etiam ratio adducitur ab istis contra primum dictum Auicennæ & est talis, sicut est in compositione reali; ita etiam est in compositione conceptuum; quia sicuti ens componitur ex actu & potentia in re, ita conceptus compositus per se vnus componitur ex conceptu potentiali & actuali, seu determinabili & determinante; sicut ergo resolutio entis compositi stat vltimo ad simpliciter simplicia, scilicet ad actũ vltimum, & potentiam vltimam, quę sunt primo diuersa, itaquòd nihil vnius includit aliquid alterius, alioquin nec hoc esset primo actus, nec illud esset prima potentia, nam quod includit aliquid potentialitatis nec est primo actus, nec econuerso; similiter oportet etiam in conceptibus, quòd omnis conceptus compositus per se vnus resoluitur in conceptum determinabilem & determinantem; itaquòd illa resolutiò stat ad conceptus simpliciter simplices; scilicet ad conceptum determinabilem tantum, qui nihil determinans includit, & ad conceptum determinantem tantum, qui nihil determinabile includit, conceptus ille determinabilis est conceptus entis, conceptus autem determinans est conceptus vltimę differentię: isti ergo conceptus erunt primo diuersi, itaquòd vnus nihil includit alterius, & sic ens non poterit prædicari in quid de vltimis differentiis. Ad hanc rationem neganda est
B similitudo, & ad probationem neganda est illa consequentia, quæ stat in hoc, sicut resoluitur vltimate ens compositum in simpliciter simplicia, sic oportet conceptum compositum vltimate resolui in conceptus simpliciter simplices, itaquòd vnus nihil includat alterius: hoc enim non sequitur, quoniam licet non repugnet dari in entibus duo simpliciter simplicia, repugnat tamen in conceptibus; quoniam omnis conceptus resoluitur in conceptum entis, qui ingreditur quemcunque alium conceptum, sicut omnis veritas complexa ad veritatem primi principij complexi resoluitur: negatur igitur, quòd possint dari duo conceptus simpliciter simplices itaquòd vnus nihil includat alterius.

Omnis conceptus resoluitur in conceptum entis.

Et si dicas; ergo non dabuntur duo conceptus primo diuersi. Neganda est consequentia; quoniam conuenientia in ente non impedit primo diuersa: cum non sit vniuoca conuenientia, sed analoga, vt dictum est, alioquin Deus & creatura non essent primo diuersa. Arguunt etiam aduersus secundum dictum Auicennæ hoc argumento; quæcunque sunt idem realiter dicunt eandem naturam; sed ens & vnum, subiectum & passio sunt idem realiter: ergo ens & vnum dicunt eandem naturam: probatur minor sic, illa, quorum separatio includit contra-
C dictionem, sunt idem realiter; sed ens & vnum, subiectum & passio sunt huiusmodi; quia separatio istorum includit contradictionem: ergo sequitur quòd subiectum & passio sunt idem realiter: maior patet, quia sicuti ex separatione aliquorum arguitur distinctio realis, alioquin contingeret eadem simul esse, & non esse; quod est oppositum primi principij, ita econtrario, ex impossibili separatione aliquorum sine contradictione probatur eorum identitas realis: probatur minor ex hoc lib. de vno & ente, quæ se consequuntur in generatione & corruptione: probatur etiam generaliter de omni passione; nam si propria passio esset separabilis à subiecto, tunc inesset ubi contingenter; & per consequens, cum scientia sit de necessarijs, syllogismus concludens passionem de subiecto non esset scientificus, quod est manifeste falsum; hanc doctrinam de identitate subiecti & passionis docuit Scotus 2. sent.

Tex. 3.

dist. 1. q. 4.

Sed (pace eius dixerim) rationes istæ sunt nullius momenti & roboris; nam identitas realis multiplex est. Quædam enim dicuntur eadem realiter realitate subiecti seu existentiæ; & hoc pacto nulli dubium est, quòd subiectum & passio sunt eadem realiter. Aliqua dicuntur eadem realiter realitate essentiæ seu prædicamenti; & sic tenet S. Thomas subiectum & propriam
D passionem distingui realiter; quia subiectum & propria passio collocantur in diuersis prædicamentis, vel saltem non sunt in eodem prædicamento per se; igitur realitate essentiæ, & prædicamentaria distinguuntur.

Identitas realis ẽ multiplex.

Præterea arguo ex principijs eorum sic: quæcunque distinguuntur formalitate & realitate, distinguuntur realiter; sed secundum ipsos subiectum & propria passio distinguuntur formalitate & realitate: igitur distinguuntur realiter; maior patet, quia quæ distinguuntur in ratione superiori, distinguuntur in ratione inferiori; sed res est inferior ad formalitatem & realitatem apud ipsos, quia formalitas secundum eos est omne illud, quod est extra nihil, & sic necessarium est dicere subiectum & propriam passionem distingui secundum rem prędicamentariã, & esse res diuersas realiter distinctas, quia distinguuntur semoto omni opere intellectus, & subiectum est causa ipsius proprię passionis, nec valet de vno & vero, quæ sunt passiones entis; & non distinguuntur realiter ab ente; quia vnum & verum circuunt omnia prædicamenta, & non sunt propriæ passionis; nisi secundum quandam similitudinem; sed præsens sermo est de subiecto & passione prædicamentarijs. Istis sic stantibus neganda est minor primæ rationis, & ad probationem negatur maior, quia materia & forma distinguuntur realiter, &

Quæ distinguũtur in superiori etiã separãtur in inferiori.

sunt duæ naturæ diuersæ: & tamen implicat contradictionem materiam separari à forma: hac igitur ratione aliquis contra Scotistas posset probare materiam esse formam, & econtra, & sic materia esset actus, & actus potentia: separatio igitur aliquorum non arguit distinctionem realem tanquàm illius conuertibilis, quia possũt nonnulla realiter esse diuersa, quorum est impossibilis separatio, &c. Ad secundam rationem dicimus, quod propria passio non potest separari à subiecto, & tamen distinguitur realiter ab ipso subiecto, non realitate existentiæ, sed essentiæ, quia subiectum est in prædicamento substantiæ, & propria passio in prædicamento qualitatis. A

Passio nõ separatur à subiecto.

Arguunt etiam contra tertium dictum Auicennæ quatuor rationibus, quarum prima est; si vnitas esset de genere quantitatis; tunc sequeretur, quòd quantitas esset posterior omnibus alijs prædicamentis; consequens est falsum; tum quia quantitas ponitur prior omnibus alijs prædicamentis accidentalibus; tum quia immediatius inest substantiæ, quàm aliquod aliud prædicamentum, ergo &c. consequentia probatur, quia quicquid est prius priori est prius posteriori; sed cum vnum sit passio omnium prædicamẽtorum; & passio sit naturaliter posterior quocunque subiecto; sequitur quòd omnia alia sunt priora ipso vno, vnum autem ponitur prius ipsa quantitate, cum sit principium in genere quantitatis: quare sequitur quòd alia prædicamenta sunt priora quantitate. Præterea substantia est prior omni accidente ex 7. huius; sed prius in suo priori est cognoscibile sine posteriori; ergo substantia in suo priori est intelligibilis sine quantitate, & intelligitur vt vna; quia indiuisa à se, & diuisa à quocunque alio; ergo talis vnitas est sine quantitate. Preterea nullum transcendens est determinati generis; sed vnum est transcendens, quia conuertitur cum transcendente scilicet cum ente: ergo vnum non erit alicuius determinati generis. Præterea nihil vnius prædicamenti est passio alterius extra illud prædicamentum: sed vnitas est passio omnis entis; ergo non est alicuius determinati prædicamenti: maior patet, quia passio est eadem realiter cum subiecto, & prędicamenta sunt realiter distincta & impermixta. B

Quod est prius priori est prius posteriori.

Tex. 4.

dist. 24.
dist. 12.

His rationes suscipiunt ipsi ex suo magistro in 1. & 4. senten. nihilominus nec istæ aliquid concludunt contra Auicen. quoniam ex vno fundamento posito, possunt facile solui: fundamentum autem est, quòd propria passio dupliciter considerari potest. Vno modo vt est quidam modus; alio modo vt est res, cuius est modus siue passio, v. g. risibile vt modus est in prędicamento substantiæ, saltem reductiuę, vt res quædam est in prędicamento qualitatis; sic etiã de mente Auicen. posset aliquis dicere, quòd vnum potest cõsiderari vt est modus, quo vnumquodque intelligitur indiuisum in se, & diuisum à quolibet alio ente, & sic est transcendens, & non est in aliquo prædicamento determinate. Alio pacto potest considerari secundum rem, & sic erit in prædicamento quantitatis. Similiter numerus poterit considerari vt modus, & sic erit transcendens; poterit etiam considerari secundum rem, & sic erit species quantitatis: vnde Simplicius in expositione libri prędicamentorum loquens de quali asserit, quòd dupliciter sumi potest. Primo communiter, & sic reperitur in omnibus prędicamentis, quomodo dixit Porphyrius differentiam prædicari in quale, & Aristo. quòd omnia accidentia qualificant substantiam. Alio modo quale sumitur proprie, & sic est speciale prędicamentum, & significat certam naturam entis, prout dixit philosophus in prędicamento qualitatis; (qualitatem autem esse dico, secundum quam quales esse dicimur) hoc etiam modo saluari potest Auicen. dicendo, quòd vnum potest sumi communiter, & sic est in omnibus prædicamẽtis, potest sumi & proprie; & sic erit in prædicamento quantitatis. C

Passio secundum aliquos dupliciter cõsideratur.

Quale bifariam sumitur.

Istis sic stantibus dico ad primam rationem, quòd non sequitur quantitatem esse vltimam omnium prædicamentorũ, quia vnum non est in prædicamento quantitatis, vt modus & communiter, sed tantum vt res, & vt quid, & proprie. Ad secundam rationem dico, quòd substantia est vna prout vnitas dicit modum, & sumitur communiter: hoc enim pacto est in omnibus prædicamentis, vt dictum est. Ad tertiam quoque dico, quòd vnum est transcendens considerando ipsum vt est quidam modus, & communiter, & vt dicit illam duplicem negationem scilicet indiuisionem in se, & diuisionem ab alio ente; sed proprie vt est res, & vt quid erit in prædicamento quantitatis. Quarta etiam ratio soluitur ex doctrina ipsorum asserentium non esse inconueniens aliquid vnius prædicamenti esse passionem alterius; vt modus quidam. Ex his omnibus apparet, quòd si aliqua ratio concludit contra Auicen. non est, nisi illa, qua vsus est S. Thomas 1. p. hanc declarauit magister Antonius de Neapo. hanc etiam assumpsit Albertus, Alexander, & Auerr. contra Auicennam. D

q. 11. art. 1.
Ratio s. Th. est efficax cõtra Auic.

Verum hac ratione potest aliquis probare essentiã esse realiter eadem cum existentia; quia quando dico, essentia est ens, quæro aut hoc ens, dicit aliquid distinctum ab essentia, vel non: si

non

A non, habetur propositum, scilicet quòd essentia & existentia non distinguuntur realiter; si sic, quæro vtrum illa existentia sit ens, aut non; si est ens, quęritur iterum, aut est distinctum, aut non; si non habetur propositum, si sic quęritur de illa alia, & sic dabitur processus in infinitum: si tu dicis, quòd essentia est id, quo existentia est ens: & ita vis soluere argumentum hoc: ita etiã potest quis soluere argumentum de ente & vno: quia aut ens est vnum per aliquid additum, aut per seipsum: si per aliquid additum quæritur iterum de illo; si per seipsum standum est in primo. Sed facile soluitur hoc argumentum, quia non currit similitudo de ente & vno; & de essentia & existentia: quia essentia se habet vt materia; & existentia vt forma: vnde essentia & existentia faciunt compositionem, quæ dicitur cum his, ens & vnum non faciunt compositionem aliquam. Nec valet obiectio Scotistarum de albo & albedine, vt dictum est; quia sunt termini speciales, & in transcendentibus concretum prædicatur de abstracto, vnde ista est vera, entitas est ens, & vnitas est vna; sed hęc est falsa, albedo est alba.

Explicatio rationis neoterici.

Ex istis soluuntur rationes Auicen. quę erant ad probandum secundum punctum. Et prima ratio: si vnum & ens significarent eandem naturam, tunc multitudo non esset ens; soluitur à
B S. Tho. 1. p. negando consequentiam, & assignat rationem de mente Dionysij, lib. de diuinis nominibus, quòd non est multitudo non participans vno, sed quę sunt multa accidẽtibus, sunt vnum subiecto, & quæ sunt multa partibus, sunt vnum toto; & quę sunt multa numero, sunt vnum specie; & quæ sunt multa speciebus, sunt vnum genere; & quæ sunt multa processibus, sunt vnum principio; & cum ens diuidatur simpliciter per vnum, & secundum quid per multa, idest vnum continetur simpliciter sub ente, & multa secundum quid; non sequitur argumẽtum; ergo multitudo non est ens, sed bene sequitur; quòd non est illud ens, quod opponitur multitudini. Secunda etiam ratio soluitur à S. Thoma negando consequentiam; quia non est nugatio dicendo ens vnum, quoniam vnum addit supra ens aliquid secundum rationem. Ad tertiam respondet Romanus Ægidius 4. huius, quia ratio entis est ratio essendi, & ratio vnius est ratio indiuisionis; & sic debemus intelligere, quòd ens & vnum non conuertuntur in significato, non quòd natura vnius sit alia à natura entis; sed quia alia est ratio, à qua accipitur nomen vnius, & alia à qua accipitur nomen entis: & propterea ens dicitur prædicari secundum aliam rationem de rebus; & sic etiam vnum prædicatur de rebus secundum
C aliam rationem.

q. 11. art. 1. Cap. vltimo. Omnis multitudo participat vnitatem.

Quæst. 8.

Ad illam rationem Auicen. quæ probabat tertium punctum, respondet etiam S. Thomas 1. p. quòd est duplex numerus; alter, qui causatur ex diuisione continui; & hic est in genere quantitatis; & illud etiam vnum, ex quo constituitur talis numerus: alius est numerus causatus ex diuersis formis; & hic non est in genere aliquo; sed est de transcendentibus, & sic etiam illud vnum, ex quo constituitur hic numerus transcendens, non est in aliquo genere determinato: propterea illa propositio, omnis vnitas est de genere quantitatis, est falsa: hæc de opinione Auicennæ.

q. 30. ar. 3. Numerus est duplex.

Superest vt videamus opinionem Neotericorum, quę consistit in duobus punctis: in primo ponunt tres distinctiones: in secundo quatuor conclusiones. Quoad primum punctum faciunt istam distinctionem, quòd vnum dupliciter dicitur; quoddam est vnum, quod est principium numeri, & quoddam est vnum, quod conuertitur cum ente: primum vnum est in genere quantitatis, secundum est quoddam transcendens, & quodlibet vnum est principium alicuius numeri. Secundam distinctionem ponunt, quòd numerus est duplex; alter de genere
D quantitatis: alter transcendens: primus causatur ex diuisione continui: secundus ex distinctione seu diuisione essentiarum: principium primi numeri est vnum de genere quantitatis; principium secundi est transcendens, quod conuertitur cum ente, & ideo primus numerus est quantitatum, secundus vero est quidditatum. Tertiam distinctionem faciunt, quòd vnum, quod conuertitur cum ente, potest accipi dupliciter. Vno modo communiter & large & simpliciter, & sic est passio vnica entis conuertibilis cum ente simpliciter. Alio modo potest accipi stricte, determinate, & secundum quid, & hoc modo opponitur multitudini, & est passio entis nõ vnica, sed disiuncta, & est passio conuertibilis cum ente non simpliciter, sed cum disiunctione. Hæc de primo puncto, in quo attende, quòd duas primas distinctiones susceperunt à S. Thoma 1. p. & 1. senten. & de potentia Dei, quibus in locis S. Thomas clarius ponit has distinctiones, motus occasione illius quæsiti, num termini numerales ponant aliquid in diuinis, & ibi distinguit duplicem esse diuisionem. Alteram materialem, quæ fit secundum diuisionem continui, & hanc consequitur numerus, qui est species quantitatis: vnde talis numerus non est nisi in rebus materialibus habentibus quantitatem. Alia est diuisio formalis, quæ fit per oppositas vel diuersas formas, & hanc diuisionem sequitur multitudo, quæ non

Neoterici suscperunt has distinctiões à S. Tho. vide inferius.

q. 30. art. 3. dist. 24. q. 1. q. 9. art. 7.

Diuisio est duplex materialis & formalis.

est in

est in aliquo genere: sed est de transcendentibus secundum quòd ens diuiditur per vnum & A
multa. Tertia distinctio, quam voluerunt adinuenire ex proprio capite, est falsa: & sic ar-
gumentor contra ipsam, quoniam si vnum secundum quòd simpliciter accipitur, est passio vni
ca entis conuertibilis cum ente; sequitur quòd omne ens simpliciter est vnum, quoniam cum
ente conuertitur, & sic tantum vnum est ens, & sic multa non sunt entia: consequentia proba-
tur, quia solum in secunda acceptione videlicet stricte accipiendo, determinate, & secundum
quid est vnum, vel multa, passio entis disiuncta, vel sub disiunctione; & hoc contradicit ijs,
quę dicta sunt supra; quoniam tunc non erunt neque numerus, neq; multitudo in transcendē-
tibus; sed in alijs stricte, & determinate, & secundum quid acceptis: quæ omnia maximam re-
pugnantiam, & contradictionem habent adinuicem: hæc de primo puncto.

Nota diligēter cōclusiones has pati defectum.

Quoad secundum, ponunt quatuor conclusiones, quarum prima est, Ens & vnum non di-
cunt eandem naturam conuertibiliter, si vnum accipiatur proprie, & stricte, & secundum quid:
si autem accipiatur vnum communiter, & simpliciter, sic vnum & ens dicunt eandem natu-
ram conuertibiliter. Prima pars conclusionis probatur sic; quia si ens & vnum sic acceptum
dicerent eandem naturam conuertibiliter, de quocunque prędicaretur vnum, prædicaretur & B
alterum, sed ens prædicatur de multitudine: ergo & vnum, quod est falsum de vno sic accepto.
Secunda pars conclusionis patet sic, de quocunque prædicatur ens, de illo prædicatur vnum lar-
ge, & communiter sumptum, & hoc modo multitudo est vnum, sicut ens. Secunda conclu-
sio est ista; Ens & vnum non dicunt eandem naturā quidditatiue & formaliter; quam sic pro-

Ens vnū nō facit nugationē vt hic arguitur.

bant. Primo quia tunc esset nugatio dicendo, ens vnum, sicut quando dicimus, homo animal,
vel econtra. Tum secundo, quia prædicarentur de se in abstracto, & sic ista esset vera, entitas est
vnitas, quod est falsum: consequentia patet, quia quæ sunt idem quidditatiue, videntur de se
in abstracto prædicari adinuicem, vt forte verum est dicere, humanitas est animalitas: licet
non curent de istis exemplis. Tum tertio, quia ens & vnum non prædicantur de se inuicem
in quid: ergo non dicunt eandem naturam quidditatiue & formaliter: consequentia patet,
sed antecedens probatur, quia cum vnum sit passio entis, prędicatur de ente per se in secundo
modo: ens autem de vno per se nullo modo, sed per accidens prædicatur; quia secundum phi-

Cap. 4.

losophum 1. poster. prędicationes per se non conuertuntur. Tum quarto, quia illud, quod non
continetur in aliquo eorum, quæ diuidunt ens sufficienter, & includunt ipsum quidditatiue, C
non includit ens quidditatiue, sed vnum & aliæ passiones entis sunt huiusmodi: ergo vnum &
aliæ passiones entis non includunt ens quidditatiue: maior patet, sed minor probatur, quia
ens sufficienter videtur diuidi tanquàm in illa, quæ includunt ipsum quidditatiue in ens in-
creatum, & in decem genera, & in partes essentiales decem generum; sed vnum & passiones en
tis non sunt aliquod decem generum, vt patet, nec etiam est ens ex se increatum, quia conue-
nit entibus creatis, nec est species in aliquo genere, vel principium essentiale alicuius generis;

Transcēdēs non est determinati generis.

quia omne tale includit limitationem; nullum autem transcendens de se est limitatum, alio-
quin repugnaret enti infinito, nec posset de ipso dici formaliter, quod est falsum, quia omnia
transcendentia dicunt perfectionem simpliciter, & conueniunt Deo in summo. Tum quinto,
quia si vnum includit ens quidditatiue, vel includit ipsum præcise, vel addit aliquid aliud:
non primo modo, quia tunc illud idem ens esset passio sui ipsius: si secundo modo illud aliud,
quod addit, sit A. ergo idem A. includit ens, vel non: si includit, ergo vnum includit ens bis, &
sic esset processus in infinitum, vel vbicunque stetur, illud erit vltimum, quod erit de ratione
vnius: si non includit ens, vocetur A. tunc sic: vnum ratione entis non est passio, quia idem nō D
est passio sui: ergo illud aliud inclusum, quod est A. est passio entis primo, & est tale, quod non
includit ens quidditatiue. Concludunt ex omnibus istis, quòd ens & vnum non significant ean-
dem naturam formaliter & quidditatiue, similiter est de alijs passionibus entis.

Tertia conclusio est ista; Ens & vnum dicunt eandem naturam realiter, licet distinguantur
formaliter, vt patet per secundam conclusionem: istam conclusionem volunt habere proba-
tam per philosophum in litera, tum quia non separantur quantum ad generationem & corru-
ptionem, tum quia sunt idem realiter in tertio, de quo prædicatur per se, & non per accidens:
ergo inter se sunt idem realiter.

Quarta conclusio est ista: Vnum, quod est passio entis, dicit formaliter aliquod positiuum,
quam sic probant, quia vnum dicit perfectionem simpliciter, sed negatio non dicit perfectio-
nem simpliciter de se formaliter: ergo ipsum vnum non est pura negatio: maior patet, quia in
quolibet melius est ipsum, quàm non ipsum, & hæc est descriptio perfectionis simpliciter,

Cap. 15.

quam ponit Anselmus libro monologion, & propter hoc summa vnitas attribuitur primo
enti, cui nulla competit imperfectio: minor patet, quia priuatio habet rationem mali, & simili-

A ter negatio: hanc rationem sumunt ex Scoto 2. senten. Probatur & secundo sic, quia in priuationibus nunquàm fit reductio ad primum tale, quia non est dare summum malum; sed sicut omnia bona reducuntur ad summum bonum, ita omnia vna ad primum vnum: ergo vnum non habet formaliter rationem priuationis. Tertio sic, nulla priuatio suscipit magis & minus, sed vnum suscipit magis & minus, quia simplex est magis vnum, quàm compositum: ergo vnū non dicit solam priuationem. Quarto, negatio non habet rationem mensuræ, sed oportet mensuram esse aliquid positiuum; sed vnum habet rationem mensuræ in quolibet genere ex 10. huius: ergo sequitur, quòd vnum dicit quid positiuum. Vltimo, impossibile est aliquod positiuum componi intrinsece ex priuationibus; sed numerus, qui est aliquod positiuum, componitur intrinsece ex vnitatibus; ergo vnitates non sunt formaliter priuationes. Distin. 3. Tex. 10.

Et si diceres, quòd vnum & per consequens numerus duo dicit, scilicet aliquid positiuum, quod est ipsum ens, vel plures entitates, & dicit aliquid negatiuū s. ipsam vnitatem, vel plures vnitates, quarum qualibet dicit formaliter duplicem negationem, itaquòd vnum licet formaliter dicat negationem, tamen dicit fundamentum positiuum scilicet ipsum ens, cui est idem B realiter; dicit ergo quòd vnum est perfectio formaliter non simpliciter; sed ratione fundamenti, & sic aliquis posset soluere primam rationem. Secundam quoque, quòd plura reducuntur ad summum vnum non formaliter; sed ratione fundamenti. Tertiam similiter quòd vnum suscipit magis & minus ratione fundamenti, sed non formaliter. Quartam quoque, quòd vnum habet rationem mēsuræ ratione fundamenti, sed non formaliter, & quòd numerus quantum ad illud, quod dicit positiuum, componitur ex vnitatibus ratione fundamenti; & quantum ad illud, quod dicit negatiuum, componitur ex vnitatibus formaliter, & per istam distinctionem posset aliquis subterfugere omnes istas rationes. Numerus duo dicit.

Contra quas responsiones arguunt iterum ipsi sic, supponendo quòd vnum est vera passio entis; tunc quærunt vel hoc est ratione fundamenti, vel ratione alicuius additi supra ens: non primo modo, quia tunc idem esset passio sui met: si dicis secundo modo, quærunt vel illud additum est positiuum, & sic habent intentum, vel est negatiuum; & tunc arguunt contra, quia nulla negatio vel priuatio est idem realiter cum positiuo: quoniam tunc sequeretur quòd idem esset realiter negatiuum & positiuum; sed passio, quæ est vnum, est idem realiter cum subiecto, C quod est ens; tum quia negatio realiter & formaliter est nihil: si ergo vnum est negatio, sequitur quòd nihil, & non ens est realiter passio entis, & sic quòd idem est realiter ens, & realiter non ens, & nihil; quæ omnia videntur absurda; ex consequenti vnum addit aliquid formaliter positiuum supra ens; hæc de positione istorum. Vide replicā neotericorū.

Sed contra hæc, quæ dicta sunt in hoc secundo puncto ab istis arguo: & primo contra primam conclusionem, quæ est expresse contra Arist. 4. huius; quia declarat ibi, quòd omnia illa, quæ eadem generatione generantur per se primo, & eadem corruptione corrumpuntur, sunt idem conuertibiliter; sed ens & vnum sunt huiusmodi; igitur sunt eadem conuertibiliter: minor patet ex Arist. ibi, vbi ponit exemplum de homine, & de vno homine, & de ente homine: simul enim generatur homo, ens homo, & vnus homo, & hæc ratio concludit tam de vno simpliciter, quàm de vno secundum quid: vnum enim simpliciter generatur cum ente simpliciter, & vnum secundum quid generatur etiam simul cum illo ente, cuius est passio. Cōtra secundam conclusionem, in qua dicitur quòd vnum & ens non dicunt eandem naturam quidditatiue formaliter; hæc expresse destruit tertiam conclusionem, in qua dicitur, quòd ens & vnum D dicunt eandem naturam realiter, licet distinguantur formaliter, & probatur sic assumptum: quæcunque sunt eadem realiter realitate essentiæ, sunt eadem formaliter: hæc propositio est manifesta secundum eos; quia formalitas est ratio obiectalis apprehensa in se ab intellectu ex natura rei, quam formalitatem non est necesse semper mouere intellectum, licet terminet actum intellectus, sed realitas est ratio obiectalis apprehēsa ab intellectu, vt habetur ex dictis eorum: ergo realitas est formalitas: minor patet ex tertia conclusione ipsorum, quia unum & ens sunt idem realiter. Præterea quæcunque sunt diuersa formaliter, habent diuersas formas, quia sicut materialitas non est sine materia, sic formalitas non est sine forma: valet igitur, quæ sunt diuersa formaliter habent diuersas formas, sed ens & vnum non habent diuersas formas, quia eandem formam habet ens homo, & vnus homo, eadem enim forma dat esse, & indiuisum esse, & sic secunda conclusio ipsorum est falsa, & repugnat tertiæ. Præterea, quæcunque sunt diuersa formaliter, sunt diuersa realiter, præcipue secundum ipsos tenentes formalitatem esse realitatem, sed ens & vnum sunt diuersa formaliter, & quidditatiue per secundam conclusionē, igitur sunt diuersa realiter: ergo non dicunt eandem naturam realiter, & sic secunda conclusio destruit tertiam. Tex. 3. Quæ sunt eadem realiter in essentia sunt eadem formaliter. Quæ sunt diuersa formaliter sunt diuersa realiter.

Contra

Tex. 3. Quarta conclusio est contra omnes Peripateticos,& contra Arist. in hoc 4. vbi ponit vnum dicere negationem: igitur non dicit positiuum,& est contra rationem adductam, quia si vnum diceret positiuũ superadditum enti, vt albedo dicit aliquid positiuum superadditum subiecto albo, tunc sine dubio esset progressus in infinitum, & tenet ratio in terminis generalibus & transcendentibus, non autem in specialibus, vt dictum est. A

Sed rationes illas, quæ sunt pro quarta conclusione soluimus, & primo primam negando, quòd vnum dicat perfectionem, sed abstrahit à perfectione & ab imperfectione, vt expresse docuit S. Thomas 1. p. & si vnum diceret perfectionem, sequeretur quòd paternitas sumpta seorsum esset perfectior paternitate, filiatione, & spiratione simul sumptis: consequentia patet, quia paternitas seorsum sumpta est vna,& aliæ relationes simul sumptæ sunt plures. Et ad probationem, quam adducunt ex Anselmo, dicitur quòd defecit ibi vna particula, quæ est, melius, quia quod non est bonum, non potest esse melius. Et ad aliam probationem, quam adducunt, quòd summa vnitas attribuitur primo enti, cui nulla competit imperfectio: si ergo vnum dicit priuationem, sequitur quòd Deus non esset vnus, quia in eo non est priuatio, & imperfectio. Ad hoc dicunt aliqui, quòd committitur æquiuocatio, quia vnum in Deo & alijs entibus non dicitur nisi æquiuoce; vnum enim in Deo non significatur sub ratione indiuisionis; quia illud, à quo accipitur ratio vnius in Deo, est positiuum & non est negatio; sed in alijs entibus ratio, qua significatur vnum, est priuatio. Sed hæc responsio non placet, quia sicut ens non dicitur æquiuoce de Deo & creaturis, ita nec vnum. Et propterea melius dicitur, vt declarat S. Thomas 1. p. quòd vnum, quod est principium numeri, non prędicatur de Deo, sed solum de his, quę habent esse in materia: vnum vero, quod conuertitur cum ente, est quoddam metaphysicum, quod secundum esse non dependet à materia; & licet in Deo non sit aliqua priuatio, tamen secundum modum apprehensionis nostræ non cognoscitur à nobis, nisi per modum priuationis & remotionis,& sic nihil prohibet aliqua priuatiue dicta, de Deo prędicari, sicut quòd est incorporeus,& infinitus,& similiter de Deo dicitur quòd sit vnus.

q. 28. art. 3.

Vnũ abstrahit à perfectione & imperfectione.

B

Refellitur respõsio Recentiorum.

q. 11. art. 3.

In priuationibus potest fieri reductio ad primum.

Ad secundam rationem dico, negando quòd non possit fieri reductio ad primum tale in priuationibus; vnde reductio ad primum tale non est proprietas perfectionum, quia competit etiã negatiuis, sicut fit reductio ad summe inalterabile,& ad summe immutabile,& ad summe immateriale, ita etiam potest fieri reductio ad summe vnum, quamquàm dicat negationẽ, & ens indiuisum. C

Ad tertiam rationem dico, quòd priuatio dupliciter consideratur, vno modo secundum se, & sic concedo, quòd non suscipit magis & minus, alio modo secundum suum oppositum, & sic negandum est, quòd non recipiat magis & minus; vnde secundum quod est aliquid magis vel minus diuisum, est magis vel minus vnum, & vmbra vnius corporis non est maior quàm altera, & vnum peccatum non est maius altero peccato secundum se, sed tantum ratione sui oppositi, & tamen vmbra & peccatum sunt priuationes; nisi velimus dicere omnia peccata esse paria, vt dicebant Stoici.

Tex. 21. Ad quartam rationem similiter est neganda maior, quia est expresse contra Arist. 5. huius, vbi vult etiam in malis dari mensuram, cum mensurate sit commune positiuis & negatiuis, non enim solum in genere entium id, quod est simplicissimum, dicitur mensura reliquorum, sed etiam in genere ęgritudinum & peccatorum; minimum enim in peccato gulę & luxurię est mensura reliquorum peccatorum,& minimum absolute, idest vnum mensurat multitudinem absolute, cum vtrunque sit negatiuum, scilicet multitudo & vnum; & sic de multitudine transcendente & prędicamentaria. D

Vnum bifariam dicit.

Quintam rationem soluit S. Thomas 1. p. eadem quęstione qua supra, quia duplex est vnũ, quoddam homogeneum, quod componitur ex similibus partibus, & quoddam heterogeneũ, quod componitur ex dissimilibus partibus. in quolibet autem toto homogeneo, totum constituitur ex partibus habentibus formam totius, sicut quælibet pars aquæ est aqua, & talis est constitutio continui ex partibus suis: in quolibet autem toto heterogeneo quælibet pars caret forma totius, nulla enim pars domus est domus, nec aliqua pars hominis est homo, & tale totum est multitudo: inquantum ergo pars eius non habet formam multitudinis, cõponitur multitudo ex vnitatibus, sicut domus ex non domibus, non quòd vnitates constituant multitudinem secundum id quod habent rationem indiuisionis, prout opponuntur multitudini, sed secundum hoc quod habent de entitate, sicut & partes domus constituunt domum per hoc, quòd sunt quædam corpora, non per hoc quod sunt non domus. Nec replica, quam adducit Quidam doctor, est alicuius momenti aduersus istam responsionem, quia licet nulla negatio vel priuatio sit idem realiter cum positiuo, & vnum dicat negationem & priuationem, quomodo igitur

posit

A posſit eſſe idem cum ente, cuius eſt paſsio; dicitur ergo quòd eſſe idem contingit dupliciter, ſcilicet poſitiue & negatiue, vnum enim formaliter eſt idem enti negatiue & nõ poſitiue, quia non aliam naturam ſignificat, ſed eandem; & ſic ipſum vnum non eſt magis extra nihil, quàm alia priuatiua & negatiua. Eſſe idẽ dupliciter contingit negatiue & poſitiue.

Ex quibus omnibus patet quo ad vtrumque punctum, opinionem Scotiſtarum eſſe falſam. Sequitur modo vt videamus veritatem iſtius quæſiti de mente S. Thomæ. Sed tu domine Deus noſter, qui vnum te filiis Iſrael prædicaſti, quando dixiſti eis: Audi Iſrael dominus Deus tuus vnus eſt, doce ſeruum tuum in hac profunda perſcrutatione, quomodo vnitas & in te, qui es vere vnus & maxime vnus, & in alijs à te reperiatur, & quidnam ſupra ipſum ens addat; verum, cum ratio naturalis doceat, ens non æqualiter & ſecundam vnam rationem eſſe in omnibus: ſic quoque nec vnum nec indiuiſio. Vnde alio pacto eſt in ſimplicibus, & alio pacto in compoſitis, nec non & in ſubſtantijs & accidentibus: docet etiam & ratio naturalis, quòd vnum poteſt accipi tribus modis. Primo pro ſubſtrato tantum, quod dicit in recto, vnum enim ſubſtrate & materialiter nihil aliud eſt, niſi ipſum ens. Secundo poteſt accipi ipſum vnum pro Vnũ tripliciter accipitur.
B ſuo formali ſignificato, & hoc tale ſignificatum formale eſt indiuiſio, quæ quidem indiuiſio & entitas differunt non ſicut duæ res, ſed ſicut res & negatio eius, exempli gratia ipſius columbi & indiuiſio columbi non ſunt idem, licet ad vnum ſequatur reliquum, vt licet ad albedinem ſequatur non nigredo, tamen albedo non eſt eſſentialiter non nigredo, quia nulla negatio eſt de eſſentia alicuius poſitiui. Tertio poteſt accipi ipſum vnum prout ſimul dicit ſubſtratum & formale, & ſic ratio eius erit compoſita ex conceptu entis & indiuiſionis, & ſic vnum duo ſigni ficat, vnum in recto, quod eſt ens, & aliud in obliquo, quod eſt indiuiſio: hinc vnum nihil aliud eſt, niſi ens habens diuiſionem. Docet quoque ratio naturalis, quòd de ratione formali vnius, quod conuertitur cum ente, non eſt diuiſio à quocunque alio: nam remota omni multitudine, poteſt adhuc ſaluari vnitas, quia ipſa eſt prior, ſed diuiſio ſine multitudine ſaluari non poteſt: ergo diuiſio non poteſt eſſe de ratione vnitatis: nullum enim poſterius eſt de formali ratione prioris, ſi enim diuiſio ab aliquo eſſet de ratione vnitatis, vbi eſset maior vnitas, ibi eſſet maior diuiſio, cuius oppoſitum eſt euidens: nam licet maior ſit vnitas animæ, quàm corporis, videmus tamen, quod tanta eſt diuiſio corporis ab anima, quanta econuerſo.

C His ſic iactis nunc dico, quòd vnum quoad ipſum ſubſtratum dicit eandem naturam cum ipſo ente, & hoc dicit philoſophus in præſenti lib. 4. quòd ens homo, & vnus homo idem ſignificant, quod probat dupliciter: tum quia non ſeparantur in generatione & corruptione: tum quia ens & vnum prædicant eandem naturam & eſſentiam cuiuslibet per ſe, & non per accidens, hæc igitur propoſitio eſt indubitanter vera. Tex. 3.

Secunda propoſitio eſt peripatetica, quòd vnum dicit poſitiuum cum negatiuo, hæc etiam patet, quia ſubſtratum ipſius vnius, quod ſignificat in recto, eſt poſitiuum, formale ſignificatum ipſius vnius eſt negatiuum, puta eſse indiuiſum à ſe, & eſſe idem ſibi ipſi, hoc enim ſignificat in obliquo: vnde vnus homo eſt animal rationale, hoc eſt poſitiuum habens indiuiſionem, hoc eſt negatiuum. Vnum dicit poſitiuũ cũ negatiuo.

Tertia propoſitio etiam peripatetica eſt, quòd vnum quoad ſignificatum formale non dicit aliquod poſitiuum, ſed tantum indiuiſionem, & probatur primo ſic; ſi vnum quoad ſuum formale ſignificatum diceret poſitiuum, quæro aut diſtinguitur ab ente tanquàm vnum, vel non vnum: non eſt dicendum primo, quia tunc vel eſſet vnum poſitiue ſeipſo, vel aliquo alio;
D ſi aliquo alio de illo quæratur, & ſic in infinitum; ſi ſe ipſo: ergo ſequitur quòd vnum non dicit aliquod poſitiuum diſtinctum formaliter ab ente, ſed tantum priuatiuum, vt dictum eſt; ſi autem dicis quòd vnum diſtinguitur formaliter ab ente, tanquàm non vnum, quod erat ſecundum membrum poſitum in argumẽto, hoc eſt impoſsibile, & implicans contradictionem: hæc ratio concludit pro iſta tertia propoſitione.

Nec valent obiectiones Aduerſariorum contra iſtam rationem, quæ ſunt duæ; quarum prima eſt reflectens rationem contra S. Thomam dicens: vnum ſupra ens addit duplicem negationem, accipio eam, & argumentor ſic: vel illa vnitas, ſiue duplex negatio eſt vna ſeipſa, vel alio; ſi ſeipſa, pari ratione ſtandum erit in primo, ſcilicet quòd ens ſit vnum ſine duplici negatione, & ſic aliquid eſſet formaliter vnum ſine vnitate, quod videtur abſurdum, ſi eſt vnum aliquo alio, quæram de illo, & ſic procederetur in infinitum, vel ſtabitur in aliquo alio, quod eſt vnum ſeipſo ſine illa duplici negatione, quod eſt maxime falſum. Sed hæc ratio deficit dupliciter, primo quia dictum eſt, quod de ratione vnius non eſt diuiſio, ſed tantum indiuiſio, quia ſi poneretur tantum Sortes in rerum natura, ipſe eſſet vnus, & eſſet indiuiſus à ſe, & à nullo diuiſus; ecce quomodo non eſt neceſſaria duplex negatio ad formale ſignificatum vnius, niſi Soluũtur rationes aduerſæ.

ſuppoſita

suppositа multitudine. Deinde argumentum eorum est in negatiuis, propterea non concludit: argumentum S.Tho. est in positiuis, quæ debent habere alia significata. Obiectio etiam illa secunda, quæ est contra rationem S.Tho. dicebant quòd peccat, per fallaciam figuræ dictionis mutando quo in quod, & respondendo ad formam volebant, quòd vnum addit supra ens aliquid positiuum, & quando dicitur: illud vel est vnum à seipso, vel ab aliquo alio, dicunt quòd vnum, cum sit principium quo, non potest dici proprie vnum, quia sic haberet rationem quod: sicut albedo non est alba, licet sit illud, quo aliquid est album, quando ergo dicis quòd eodem modo erit de ente, non valet ille modus arguendi mutando quo in quod, dicunt enim, quòd illud positiuum, quod dicit vnum formaliter, nec est vnum formaliter, nec non vnum; sed est illud, quo ens est vnum. Sed dico ad hoc, quòd nullius roboris apparet, vt ostensum est contra Auicen. quia hæc ratio est demonstratiua in terminis transcendentibus, sicut in ente & vno, vnde non est par ratio de albedine & albo; quia hi non sunt termini transcendentes; sed prædicamentales. Secunda ratio, quæ adducitur ad probandam tertiam propositionem, est ista; ens vt secundum suam rationem formalem distinguitur ab vno, quæro vel est vnum, vel non, non est dicendum. quòd non sit vnum, alioquin secundum suam rationem formalem non distingueretur ab altero; si est vnum, quæro vt prius, vel illa vnitas dicit aliquid positiuum, & sic quæram de illo, & sic in infinitum, vel standum est in hoc, quòd ens positiue seipso est vnum: ergo vnitas non addit supra ens aliquid positiuum, sed tantum negatiuum.

Causa deceptionis aduersariorũ.

Infringunt etiam istam rationem dupliciter soluendo ipsam, & primo dicunt quòd ens vt distinctum formaliter ab vno, nec est vnum formaliter, nec non vnum; sed abstrahit ab vtroque, si tamen non vnum accipiatur positiue, vel contrarie, non priuatiue solum, vel negatiue, nam vtique ens vt sic formaliter acceptum est non vnum: sicut conceptus entis dicitur non esse finitus, vel infinitus formaliter positiue; sed est nec finitus, nec infinitus. Respondent & secundo quòd ens si accipiatur vt distinguitur ab vno, & quæratur vtrum sit vnum, vel non vnum; potest dici quòd ly, vt, vel accipitur reduplicatiue, vel specificatiue, si primo modo sic ly, ens, vt distinguitur ab vno, nec est vnum, vel non vnum contrarie, vt dictum est; si specificatiue, sic ens, vt distinguitur dicitur esse vnum; & est sensus, quòd ens, quod distinguitur formaliter ab vno, est vere vnum: sed ex hoc nihil habet ista ratio secunda.

Attende & considera responsiones neotericorũ.

Verum si quis diligenter consideret has responsiones, iudicabit vtique esse superfluas, & nõ ad propositum, & implicare contradictionem. Sunt superfluæ, quia supponunt vnum dicere naturam præcisam à rebus sicut ens, quod superius latius fuit improbatũ. Non sunt ad propositum, quia dictũ est vnũ non significare positiuum; sed negatiuum. Implicant contradictionem quia apud intellectum bene dispositum vnum, & non vnum proportionaliter sumendo ipsa implicant contradictionem: quomodo igitur ens non est vnum, nec non vnum. Nec est verum, quod dicitur in secunda responsione, quòd quando ly, vt, accipitur reduplicatiue, tunc ly, ens vt distinguitur ab vno, nec est vnum, nec non vnum contrarie, quia siue reduplicatiue, siue specificatiue sumatur ly, vt semper vnum, & non vnum participant contradictionem, quæ est prima species contrarietatis; cum quatuor sint contrarietates, vt declarauit Arist. in postprædicamentis. Tertia quoque ratio, quam adducit S. Thomas ad probandum vnum non dicere positiuum, concludit clarius quàm aliæ rationes adductæ: quia quæcunque in creaturis formaliter distinguuntur, & quodlibet illorum est positiuum, distinguuntur etiam realiter, vt rationale & animal in homine; ergo si vnum & ens formaliter distinguuntur, & quodlibet est positiuum, distinguuntur etiam realiter: ergo si vnum & ens formaliter distinguuntur & quodlibet est positiuum, distinguitur etiam realiter; sed hoc est falsum: ergo illud, ex quo sequitur: maior patet, quia cum neutrum istorum positiuorum sit infinitum intensiue, non includit per identitatem realitatem alterius. Et confirmatur, quia aliter homo non esset vnus secundum substantiam: hanc rationem conantur Aduersatij reflectere contra nos sic: ens & illa duplex negatio differunt formaliter; ergo & realiter, hoc est contra Thomistas: consequentia probatur secundum ipsos, quia cum neutrum sit infinitum intensiue, non includit per identitatem realitatem alterius: nec refert dicere, vtrum sint ambo positiua vel non, sed hoc accidit dummodo neutrum extremorum sit infinitum intensiue, quia per vos illa est causa præcisa: quare quæcunque differunt formaliter, differunt & realiter, si intelligatur realiter idest ex natura rei, non tamen sic realiter distinguuntur, sicut res & res: & tunc concedunt argumentum, & sic esset in proposito. Dicunt etiam rationem istam non esse ad propositum; quia arguitur de his, quæ sunt in creaturis; ens autem & vnum cum sint transcendentia abstrahunt à creato & increato, & reperiuntur in vtroque.

Ostenditur responsiones neoter. implicare contradictionẽ.

Sed dico primo, quòd reflexio non est ad propositum, quia ratio S. Thomæ supponit vnum dicere

Defenditur ratio S Th. dupliciter.

A dicere positiuum, vt tenent ipsi, propterea concludit contra ipsos; vnde non valet argumentum, quod ipsi adducunt contra nos: ens & illa duplex negatio differunt formaliter; ergo realiter, quia ista formalitas apud nos non est positiuum vt dictum est: apud ipsos est positiuum reale. Dico & secundo, quòd causa pręcisa istius rationis, non est illa, quam assignant, quòd neutrum extremorum sit infinitum intensiue, nisi fundetur in positiuis, quia in negatiuis non reperitur ista infinitas adeoquòd negatiuum identificet sibi positiuum. Nec secunda responsio soluit argumentum, quia sufficit mihi, vt in creaturis teneat ratio, & est demonstratiua, vt ipsimet acceptant in eis. Nec etiam valet ratio, quam adducunt contra conclusionem: nulla negatio est idem realiter per se positiuo, sed vnum per Thomistas est idem realiter ipsi enti: ergo vnum non est negatio formaliter: maior probatur, quia aliter idem esset realiter positiuum, & realiter negatiuum, quod videtur implicare contradictionem. Facilis est responsio ad hoc dicendo, quòd aliqua dupliciter possunt distingui: vno modo positiue, & hoc est, quando in vtroque est aliquid positiuum per quod distinguitur ab alio; & hoc modo dicimus, quòd homo, & leo distinguuntur per rationale & irrationale. Alio modo distinguuntur aliqua B negatiue, quia vnum non dicit aliam naturam ab altero, licet aliqua includat, quæ non includuntur ab altero, vt dicimus, quòd albedo distinguitur à non nigredine, & tamen albedo non est essentialiter non nigredo, quia nulla negatio est eadem realiter positiuo, & sic vnum & ens distinguuntur, s. negatiue & non positiue; quia vnū dicit indiuisionem, quam non dicit ens. Bifariam possunt aliqua distingui.

Soluuntur etiam rationes, quas adducebant ipsi pro secunda conclusione dicendo, quòd ens & vnum non dicunt eandem naturam quidditatiue & formaliter; tum primo, quia esset nugatio dicere ens vnum. Neganda est consequentia, quia sufficit ad tollendam nugationem distinctio rationis, vel diuersitas modorum significandi: vnde modus diuersus importatus per ens & vnum facit, quòd non sint nomina synonima, nec est nugatio quando iunguntur adinuicem. Soluitur etiam secunda ratio, in qua dicebant, q prædicarentur de se inuicē in abstracto, & ista esset vera, entitas est vnitas, quod est falsum. Ad hoc negamus falsitatem; quia apud S. Thomam hæc est vera prædicatio, entitas est vnitas, & econuerso propter communitatem terminorum: homo & animal licet sint idem essentialiter in eodem, tamen hæc non est vera, humanitas est animalitas, & hoc propter terminos particulares, & prædicamentarios, C quòd non est ita de transcendentibus. Soluitur & tertia ratio, in qua dicebant, quòd ens & vnum non prædicantur de seinuicem in quid, negatur hoc. Et ad probationem, quòd vnum est passio entis, & prædicatur de ente per se in secundo modo, ens autem de vno per se nullo modo, sed per accidens prædicatur, vt habet Arist. 1. poster. dico, quòd male intellexerunt Arist. ibi, cum loquatur de passionibus specialibus, & vnum est passio transcendens, & non inconuenit quidditatiue prædicari de subiecto, & econtra extendendo nomen quidditatis, quia in transcendentibus non proprie reperitur quidditas. Ad quartam rationem, in qua dicunt quòd ens non includitur quidditatiue in vno, sed tantum in ente creato & increato, & in decem prædicamentis: hoc argumentum supponit ens non prædicari quidditatiue de passionibus eius, & de vltimis differentijs, quod est falsum, vt supra ostensum est. Ad vltimam, in qua dicunt, quòd vnum non potest includere ens quidditatiue, quia tunc idem esset passio sui ipsius; quod est falsum: sed dico ad hoc verum esse, quòd illud, quod est idem secundum rem & rationem, non potest esse passio suiipsius; sed vnum est idem ipsi enti secundum rem tantum, & non secundum rationem: propterea potest esse passio alicuius transcendentis cum addat ipsi D enti indiuisionem, vt sępius dictum est. Ad tollendā nugationem sufficit distinctio rationis. Cap. 4. Idem nō potest esse passio suiipsius quomodo intelligitur.

Soluuntur quoque & argumenta principalia, quæ fieri solent contra conclusionem principalem: quòd si vnum & ens subirent eandem naturam, sequeretur quòd ista propositio esset vera, tantum vnum est ens, quod est expresse contra Arist. 1. physi. impugnantem Melissum, & Parmenidem ponentes tantum vnum esse ens: consequentia probatur; quia quando aliquid prædicatur de aliquo conuertibiliter, prædicatur de eo cum dictione exclusiua; sicut si homo & risibilis conuertuntur, verum est quòd tantum homo est risibilis; ita etiam ens & vnum conuertuntur: ergo tantum vnum est ens. Sed hoc soluit S. Thomas, & omnes fere Doctores vnanimiter; quòd ens & vnum conuertuntur proportionabiliter; si est vnum numero conuertitur cum ente, quod est idem numero, similiter de vno specie, genere, & analogia: nam vnum, cum sit passio entis, debet accipi vniformiter, sicut & ipsum ens: & licet Arist. impugnauerit Parmenidem, & Melissum; hoc est verum pro quanto illi ponebant omnia entia esse vnum signatum & particulare simpliciter, quod non est ita secundum nos. Et si quis diceret contra; quia si ens & vnum importarent penitus eandem naturam, quicquid opponeretur vni, opponeretur alteri, sed multum opponitur vni; ergo opponetur enti, & ita multitu- Tex. 13. Quomodo ens & vnum conuertūtur vide hic.

q.11.art.1. Cap.vlt. do esset non ens. Hoc soluit S. Thomas 1. p. q vnũ diuidens ipsum ens est vnum fm quid sumptum; quia non est aliqua multitudo non participans vno, vt dicit Dionysius lib. de diui. nom. vnde sicut malũ est quoddam bonum, & non ens est quoddam ens, ita etiam multitudo est quoddam vnum; & quod est vnum simpliciter, est vnum secundum quid; vnde negandum est quòd multitudo non esset ens, licet dicant, quòd multitudo non est vnum ens, sed plura entia. Et ex his omnibus patet dilucidatio istius quæsiti. De qua re si latius alias rationes uis adducere, legas Herueum in quodlibet. & Capreolum 1. senten. & Gabrielem 1. sent. & Durandũ eodem loco; hi enim doctores plurimas alias rationes formant præsertim nominales, vt Gregorius Ariminensis 1. sent. Nos autem ea breuitate, qua potuimus pro explicatione opinionis S. Thomæ hæc pauca de hac re dicenda iudicauimus. A

Quolib. 4. q.2. distin.13. dist.24. dist.24.

Palam autem, quia non separatur nec in generatione nec in corruptione, &c. Tex. 3. B

An existentia distinguatur re ab essentia in alijs à Deo.

Dilucidatio quarta.

Quæst.9. GERARDVS de Carmelo quolibet 5. perpendens hanc literam Aristo. audacter substinet in omnibus rebus existentiam identificari cum essentia, ita arguens; illa sunt idem realiter, quę eadem generatione generantur, & eadem corruptione corrumpuntur, vt docet hic Arist. sed ita se habent esse & existentia, vt in eodem contextu habetur: ergo tenendum est in omnibus rebus existentiam & essentiam identificari, Et confirmat ex verbis philosophi, qui in præsenti contextu dicit, idem enim vnus homo, & ens homo, & homo, & non diuersum aliquid ostenditur, & sic idem est existentia cum essentia. C

distin.8.q.1. art.2. Aureolus 1. senten. eandem sententiam docuit multis argumentis, sed inter alia ex verbis Auer. hic, qui arguens Auicennam asserit, quòd multum peccauit in hoc, quòd existimauit, vnum & ens significare dispositiones additas essentiæ rei, & mirum est de isto homine, quomodo errauit tali errore, & post pauca subdit, nos autem diximus, quòd significant eandem essentiam, sed modis diuersis, non dispositiones diuersas essentiæ additas &c. vnde manifesta est opinio Auer. in hoc loco existentiam non differre ab essentia.

dist.6.q.1. Scotus 3. senten. opinatur etiam existentiam & essentiam rei esse idem realiter, distingui tamen ex natura rei, sicuti distinguitur modus intrinsecus, & quidditas cuius est, vti albedo distinguitur à tali gradu, & licet plurima argumenta multiplicent tam ipse, quàm sui discipuli ad id persuadendum; principalius tamen est hoc fundamentum; quando aliqua duo sunt realiter distincta, prius potest sine contradictione fieri absque posteriori, sed essentia non potest fieri sine existentia: ergo essentia & existentia realiter non distinguuntur: minor patet, quia essentia particularis, quæ sola fit, necessario est existens. D

quoli.3.q.2. Cap.3. Godofredus lib. suorum quolib. probat ex B. Aug. 5. de trini. essentiam & existentiam differre solummodo grammaticaliter; inquit enim B. Aug. sicut ab eo, quod est sapere, dicta est sapientia, ita ab eo, quod est esse, dicta est essentia; sed sapere & sapientia distinguuntur solum grammaticaliter, sicut cursus & currere, lux & lucere; igitur esse & essentia erunt idem realiter, & grammaticaliter tantum differunt, quia se habent sicut nomen & verbum, esse enim est nomen, vt calor & calere, cursus & currere; vita & viuere; hæc omnia differunt grammaticaliter, sic esse & existentia.

dist. 34. q.1. Durandus de sancto Portiano vir perspicacissimi ingenij 1. sent. dilatauit eandem sententiam, qui postquàm recitauit diuersos modos dicendi circa hoc quæsitum, subdit ipse, nihilominus alius modus dicendi est, quem credo veriorẽ, scilicet quòd suppositum & natura, hoc est concretum & abstractum, siue accepta in vniuersali, vt homo & humanitas, siue in singulari, vt hic homo, & hęc humanitas, non importãt aliud de principali significato, sed idem penitus: ex modo tamen significandi suppositum seu concretum aliquid connotat, quod non connotat natura; quod quidem ita persuadet, non plus differt concretum & abstractum in prædi-

A camento substantiæ, quàm in prædicamento accidentis; sed in prædicamento accidentis concretum & abstractum penitus idem significant, vt album & albedo, album enim solam qualitatem significat, sicut albedo, vt docuit Arist. lib. prædicamen. ergo in prędicamento substantiæ concretum & abstractum, vt homo & humanitas penitus idem significant. Cap. de substan.

Hanc eandem doctrinam sequuntur Neoterici, & conantur tum rationibus, tum auctoritatibus Arist. colorare. Et ratio prima istorum est, quia Arist. 10. huius scribit ens & vnum adiuncta rebus nihil amplius significare, quàm res ipsas; sed idem est existens quod ens: ergo existere non significat aliquam rem diuersam ab essentia: probatur minor, tum quia hoc nomen, ens, impositum est in lib. de ente & essentia ad significandam essentiam in ordine ad existentiam; tum etiam quia cum existere sit transcendens, necesse est quòd sit idem quod ens, vel aliqua passio entis; sed constat non esse aliquam passionem entis: ergo est idem quod ens. Et confirmant rationem istam, quia existere est transcendens: ergo non significat aliquam rem diuersam ab ijs, de quibus dicitur: probatur consequentia, tum quia cetera transcendentia, vt ens, vnum, verum, bonum, non significant aliquid re diuersum ab his, de quibus dicuntur; Tex. 1. Cap. 1.

B tum etiam quia hoc requirit ratio transcendentis; nam si est transcendens; ergo per omnes res peruadit: si autem existentia est res quædam; ergo ipsa quoque existet; nam transcendens de omnibus dicitur, vel igitur seipsa, vel per aliam entitatem; si se ipsa, cur non itidem essentia existet seipsa; sin autem per aliam entitatem, & illa similiter per aliam, res abibit in infinitum.

Secunda ratio istorum, qua nituntur probare suum intentum, & refellere opinionem S. Tho. talis est: si existentia est res quædam diuersa ab essentia, necesse est eam esse vel substantiam, vel accidens: non substantia, quia nec est materia, nec forma, nec compositum, hæc enim pertinent ad ipsam essentiam, nec est accidens, tum quia substantia non existit propter accidens, sed potius econtrario; tum etiam quia dici non potest ad quam accidentis categoriā existentia proprie pertineat. Sed quia viderunt isti responsionē Caietani ad istam rationem, in libello de ente & essentia, labefactantes ipsam dicunt, nec firmum est Thomistarum perfugium, qui respondent existentiam nec esse substantiam, nec accidens, sed vltimam rei actualitatem, atque complementum: hoc enim est; (vt Aristotelico vtar prouerbio) pręter fores rationi occurrere: siue enim existentia sit complementum, siue actualitas, siue quiduis aliud, id non obstat quominus necesse sit eam esse vel substantiam, vel accidens; etenim diuisio entis in substan- Cap. 5.

C tiam & accidens immediata est, quippe cum ad contradictoria reducatur. Postea existentia secundum Thomistas est actus; cum igitur Arist. 2. de anima distinguat actum in primum & secundum, quærendum est, an existentia sit actus primus, sed is est forma secundum Arist. quare si existentia est actus primus, non poterit re distingui à forma: an secundus, at vero is est operatio; ergo existentia nullus est actus. Tex. 2.

Tertia ratio est, essentia sm ipsos est in potētia ad existentiā; duplex aūt est potētia, vt Arist. innuit 8. phys. vna essentialis, altera accidentalis; sed essentia non est in potentia essentiali ad existentiam, alioquin essentia per se non esset completa, & per existentiā essentialiter cōpleretur, quod & falsum est, & decretis ipsorū repugnans: nec in potēna accidentali, quia existentia non est accidens; ergo &c. Confirmant rōnem istam, quærendo, vel ex essentia & existentia fit vnū ens per se, vel vnū ens per accidens; non vnū ens per se, quia cū essentia sit actus & similiter existentia est apud ipsos axioma certissimum ex duobus entibus in actu nō posse fieri vnū ens per se, hac enim maxima ratione pugnant ipsi contra eos, qui ponunt multas formas sub- Tex. 32.

D stātiales in vno composito, sin aūt ex ipsa existentia & essentia existat vnum per accidens, cum res existēs sit terminus generationis, generatio substantialis terminaretur ad ens per accidens.

Quarta ratio, si existentia re differret ab essentia, essent duo termini per se primi ipsius generationis, quod nequaquàm fieri potest, vnitas enim numeralis cuiuslibet motus pendet ex vnitate numerali termini ad quem; probatur antecedens: nam terminus generationis est forma, vnde Arist. formam sæpe vocat generationis terminum, finem, & cuius gratia: est etiam existentia terminus generationis, nam generatio definitur, quòd est mutatio à non esse ad esse, generari est fieri, fieri autem per se terminatur ad esse, quare si esse secundum rem differret à forma duo essent termini generationis. Verum Thomistæ respondent esse quidem duos terminos, non tamen æque primos, sed vnum primarium, alterum secundarium. Sed contra istam responsionem arguunt, quærendo vtrum velint esse primarium, formam ne, an existentiam; non existentiam, hęc enim posterior est forma, cum sit effectus formalis eius; nec ipsam formam, nam si generatio per se primo terminatur ad formam, secundario autem ad existentiam: ergo etiam si remoueretur existentia (quacunque ratione id fieri possit) generatio quantum attinet ad ipsam rationem generationis, completa & absoluta esset in sola forma, quod tamen

implicat contradictionem: pugnant enim hæc inter se, aliquid esse generatum & productum, A
quod tamen non existat, at si existentia esset terminus secundarius generationis, non accideret
talis repugnantia, quemadmodum quia calefactio primo terminatur ad calorem, secundario
ad raritatem, etiam si raritas separaretur à calore, nihilominus calefactio intelligeretur comple
ta & absoluta per solam caloris productionem.

Quinta ratio est, in accidente essentia non distinguitur ab existentia, ergo nec in substantia:
probatur antecedens, si existentia accidentis est res diuersa ab essentia, quærendum est, an talis
res sit substantia vel accidens: non substantia vt patet: si est accidens, ergo similiter ipsum inexi
stit; aut igitur seipso, aut per existentiam à se diuersam; si seipso, cur non idem de primo acci-
dente dictum est? si per aliam existentiam, idem rursus de illa quæri potest, atque hoc pacto res
procederet in infinitum.

Ratio Auer. contra Auicennam. Sexta ratio, sumunt ex Auer. in præsenti litera arguente contra Auicen. quòd cum Auicen-
nas ipse affirmasset ens & vnum significare dispositiones, seu naturas quasdam adiunctas re-
bus; de quibus dicuntur; quam rationem ibidem probat S. Tho. dicunt modo isti, quòd hæc ra
tio Auer. non minorem vim habet contra hanc Thomistarum opinionem, quàm contra Aui-
cennam: est autem ratio Auer. huiusmodi; si ens & vnum significant aliquid additum rebus, B
cum illud etiam sit ens & vnum, alioquin nihil esset, vel est tale seipso, vel per aliquid aliud:
si seipso etiam quælibet res erit ens & vna seipsa: si per aliud de illo itidem quęratur, &
sic continget processus in infinitum: hæc ratio similiter valet contra Thomistas; nam si existen
tia est diuersa res ab essentia, cum ipsa existat, siquidem ipsum existere transcendens est; vel
existit seipsa, vel per aliam existentiam &c. deinceps similiter vt supra connectantur. Subdunt
deinde nolle plura argumenta colligere ad extirpandam hanc opinionem S. Tho. quia mani-
festissimum est existentiam non posse realiter distingui ab essentia, & sanè nullo viro sapien-
ti placere potest multiplicatio entium sine causa & necessitate, pręsertim cum quę de essentia
& existentia dicuntur, sola rationis distinctione posita, facillime defendi & optime possint
explicari.

Contendunt deinde auctoritatibus Arist. essentiã nõ distingui ab existentia, præsertim in in-
Tex. 16. telligentiis; Arist. enim 8. huius inquit, quæcunque nec sensibilem, nec intelligibilem materiã
habent, seipsis sunt ens & vnum, & non per aliquid sibi additum; sed intelligentiæ nec sensibi-
lem, nec intelligibilem materiam habent; dicitur enim materia sensibilis ea, quæ est in rebus C
physicis, & intelligibilis, quę est in mathematicis, quemadmodum ipsemet Arist. declarat 7.
Tex. 35. huius: ergo intelligentiæ non sunt, nec existunt per existentiam additam essentiæ suæ & ab ea
Tex. 9. re diuersam. Item Arist. 3. de anima inquit, in abstractis à materia idem est quidditas, & ha-
bens quidditatem; sed habens quidditatem est res existens: ergo in rebus abstractis existentia
Tex. 17. est idem cum essentia. Item Arist. 9. huius remouet omnem potentiam ab intelligentijs asse-
rens omne æternum carere potentia, & solum ibi excipit cælum, quod habet potentiam ad
Tex. 30. vbi, ratione cuius est mutabile & variabile. Et 12. huius scribit idem Arist. in intelligentijs
nullam esse potentiam, siue in substantia, siue in operatione; cuius rei vtroque in loco hanc red
dit causam, cum omnis potentia sit contradictionis, si intelligentię haberent potentiam vel in
substantia, vel in operatione possent esse & non esse, etiam operari & non operari; quare &
motus cælestis, & intelligentiarum, atque adeo ipsius mundi æternitas tolleretur, stante hac
veritate Arist. si essentia & existentia distinguerentur realiter, vt volunt Thomistæ in intelligen
tijs, tunc in eis esset compositio & potentia, nam essentia habet potẽtiam ad existentiam; qua-
re sequitur opinionem istam esse contra Arist. D

Addunt adhuc, quòd apud peripateticos tritissimum est, atque certissimum axioma, omnẽ
compositionem esse nouam & dissolubilem, quare si in intelligentijs esset compositio ex
Tex. 51. essentia & existentia, intelligentiæ non essent æternæ, & tamen Arist. 12. huius, vult in intelli-
gentijs idem secundum rem esse intellectionem, intelligentem, & rem intellectam; si autem
intellectio idem est cum substantia intelligentiæ, multo magis erit existentia. Hęc ipsi in pro-
pria forma.

Vt veritas huius negotij manifestetur omnibus tria prępono hic explicanda. Primo impu-
gnabo opinionem istorum. Secundo declarabo veritatem iuxta placitum S. Tho. Tertio re-
Occasio disputãdi hoc quæsitum. spondebo argumentis ipsorum. Quoad primum, quia hæc disputatio latius à grauissimis
auctoribus est agitata, iure esset à me derelinquenda; verum quia quidam Recentiores reuo-
cant in dubium id, quod sancitum est ab illustribus doctoribus; ob hoc vt ostendam eos allu-
cinari, & rationes, quibus mouentur ad oppositum persuadẽdum, nihil concludere, volui con
trouersiam hanc aliquo pacto agitare hic, & quia verum vero nunquàm aduersatur, propterea
si con-

A si controuersiam hanc allatam resolutam esse in theologia reperimus, in philosophia quoque ita existimare debemus; sed sic est quòd in theologia existentia & essentia distinguuntur realiter in creatura rationali: ergo ita & in philosophia asserendum est: minor huius argumenti patet ex concilio Ephesino, vbi patres illius concilij determinarunt contra Nestorium, & Theodorum mosuestenum, qui ponebant in CHRISTO Domino duas personas & existentias, dicentes quoniam enim vnus est filius & dominus; verbum illud Dei incarnatum, omnino etiam vna est illius persona; propterea qui illum diuidunt, partiuntur in hominem separatim, tanquàm alium præter Dei verbum existentem filium, & in Deum separatim tanquàm rursus alium existentem filium merito tanquàm duos dicentes esse filios, virtuti propositi huius anathematismi subijciuntur: si ergo existentia non distinguitur realiter ab essentia & natura, & in CHRISTO Domino sunt duæ naturæ & essentię, nempe diuina, & humana: ergo erunt duæ existentiæ, & sic erit duplex existens, cuius tamen oppositū sancitur in hoc canone. *Christus est vnus existēs, ergo habet vnam existētiam.*

Verum respondent oppositum sustinentes huic canoni dicentes, quòd in græco habetur hypostasis loco existentiæ, & quia hæc synodus fuit scripta græco idiomate, interpres debuit vertere personam, sed loco personæ posuit existentiam, vnde fatendum est in CHRISTO Domino non esse duas personas, quia hæc est hæresis Nestoriana; sed ponere duas existentias B in eo non est hęreticum neque erroneum, quia existentia non est idem quod persona, sed est perfectio naturę humanę, quia CHRISTVS Dominus accepit naturam humanam perfectam; igitur non sine sua actuali existentia: non ergo debemus concedere in CHRISTO duas personas, nec duas subsistentias, nec duas hypostases, sed concedimus vnam personam, & duas existentias. *Responsio neotericorū.*

Sed contra istam responsionem arguo in primis non posse stare; tum quia sequeretur concilij ipsius Ephesini canonem male esse translatum, quia pro hypostasi posuit existentiam. Secundo quia hoc expresse aduersatur epistolæ Sophronij, quæ probata fuit à Concilio Constantinopolitano sexto, & illi est inserta, vbi traditur carnem CHRISTI non habere esse, nisi in verbo, & quòd vnam habet & existentiam cum verbo. Item in sexta synodo generali in confessione patriarchę Hierosolymitani sic habetur: in verbo Dei non in seipsa (loquitur de carne à verbo) habet vnam existentiam cum verbo. Et Ioannes Damascen. lib. 3. fidei orthodoxæ dicit humanitatem CHRISTI existere per existentiam verbi. Deinde probo absolute, C quòd persona, hypostasis, subsistentia, existentia, substantia prima, vnum & idem significant; & hoc ex concilio Florentino, vbi ita dicitur. Substantia duobus modis à doctoribus solet intelligi, vno quidem pro rei ratione, quę diffinitionem quodquid esse rei significantem, vel alio nomine entitatem, atque naturam rei; altero vero modo substantia pro supposito capitur, quemadmodum Arist. 5. lib. metaphy. iuxta omnium doctorum expositionem dicere videtur, quod quidem suppositum in prędicamentali substantię linea, speciebus, atque generibus apud Porphy. substat, vt Socrates atque Plato, quæ alio quoque nomine hypostasis, vel existentia, vel res naturæ solet appellari; in genere autem humano eadem substantia personam significat, quandoquidem persona dicitur esse naturę rationis capax incommunicabilis existentia, itaut in rationali specie substantia pro supposito accepta existentiam, atque personam apud omnes illos doctores significet, qui in Arrium ac Macedonium conscripserunt, quid clarius? hęc verba non possunt aliqua alia ratione tergiuersari, cum concilium hoc fuerit scriptum idiomate latino, & propterea non oportet fugere quòd interpres transtulit existentiam, loco cuius debe-D bat ponere hypostasim. *Act. 11.* *Cap. 13.* *Sess. 19.* *Tex. 15.* *Persona & existētia sūt idem.*

Deinde in eodem concilio Ephesino supra citato ita habetur: si quis in personis duabus vel subsistentiis eas voces, quæ in Apostolicis scriptis continētur, & Euangelicis diuidit vel quæ de CHRISTO dicuntur, anathema sit. Alex. Alensis 1. p. summę de mente Rich. in libro de trinit. ait, conuenienter dicuntur tres existentiæ sicut tres personę, sed nullo modo dicuntur tres essentię; sed vna tantum essentia, quia nomen existentiæ significat essentiam cum ordine originis, quia existere nil aliud sonat nisi ex alio sistere, & ideo existentia est nomen personale in diuinis, ecce quomodo hęc nomina nempe persona, hypostasis, substantia prima, suppositum, res naturę, subsistentia, & existentia idem significant ex Conciliis & ex patrihus. *Can. 4.* *q. 49. mēb. 2.*

Argumentor etiam & rationibus, quòd in CHRISTO Domino non debent multiplicari existentiæ, & tamen multiplicantur essentię, ob hoc essentiam & existentiam re distingui necessario dicendum est, Sit prima ratio talis; existentia est proprietas personalis primo & per se conueniens personę, deinde naturę ratione personę; sed proprietates personales non multiplicantur in CHRISTO magis quàm ipsa persona: ergo &c. maior probatur, nam suppositum siue persona est quod primum & per se generatur, non natura, non esse, vt patet 7. huius; *Tex. 26.*

sed eius est esse cuius est generari & fieri, nam fieri est acquirere esse: ergo existentia est proprietas personalis. A

Secunda ratio sit, si humanitas CHRISTI haberet propriam existentiam, non recte intelligi posset, quomodo hæc vnio sit substantialis secundum existentiam, subsistentiam, & personam; nam si humanitas ex se haberet existentiam & non à verbo; ergo ex se esset in actu completo, & sic non esset vnita verbo per existentiam eius, sed tantum esset copulata accidentaliter, & secundum dignitatem & vnitatem affectus & operis, vt peruerse docebat Nestorius, quemadmodum si anima haberet vnum esse completum per se & existentiam propriam, & corpus aliud esse & existentiam, non posset intelligi, quomodo anima & corpus vnirentur in vna existentia & persona substantialiter, sed tantum vnirentur vnione accidentali, vt duo lapides.

Hæresis Nestorij.

Tertia ratio sit ducens ad impossibile; si humanitas CHRISTI est idem realiter cum sua existentia, sequitur quòd verbum diuinum existit per existentiam creatam; sed hoc est falsum ergo, &c. consequentia probatur, nam verbum diuinum est homo per humanitatem creatam, vult per voluntatem creatam, quia assumpsit humanitatem & voluntatem; ergo si assumpsit existentiam creatam, existit etiam per illam, cuius tamen oppositum docet fides, quia humanitas fuit assumpta ad personalitatem verbi diuini, quod quidem diuinum verbum dedit suam existentiam humanitati præueniendo existentiam ipsam creatam. B

Cap. de substantia.

Probo deinde opinionem istorum esse falsam, & contradicere decretis Arist. qui in prædicamentis comparans primas substantias ad secundas dixit, substantias secundas substentari in primis, quibus corruptis impossibile est aliquid aliorum remanere, hoc est substantiarũ secundarum & accidentium, & tñ Porphy. lib. prædicab. dixit ꝙ destructis singulis animalibus remanet ratio animalis, & sic etiam destructis omnibus hominibus remanet adhuc animalis ratio, quæ duo dicta cum euidenter contraria appareant, alia via conciliari non possunt, nisi dicendo quòd Arist. loquitur secundum realem existentiam, quia destructis singularibus clarum est, quòd nec animal nec homo in eis inueniretur; Porphyrius autem loquebatur de animalibus secundum essentiam, hoc est secundum habitudinem & connexionem terminorum, qua animal dicitur de homine nullo singularium existente, sicuti nulla rosa existente ista propositio est vera, rosa est flos spirans odorem; patet ergo existentiam realiter distingui ab essentia de mente Arist. & Porphy. sicuti corruptibile ab incorruptibili. C

Cap. 5.

Cap. 1.

Item 2. poster. scribit Arist. quatuor esse quæstiones de rebus scibilibus, an sit, quid sit, quia est, & propter quid est, vt an sit centaurus, quid sit &c. Sed istę quæstiones realiter distinguuntur; quæstio enim propter quid, dicit causam; quæstio quia est, dicit inhærentiam passionum ad subiectum, quæstio quid, dicit prædicata quidditatiua & essentialia; quæstio an sit, dicit existentiam rei, puta an existat centaurus in rerum natura: igitur existentia & essentia de mente Arist. realiter distinguuntur.

Tex. 9.

Item 3. de anima dicit, quòd aliud est magnitudo, & magnitudinis esse, & aqua & aquæ esse, hoc est suppositum & natura, seu existentia & essentia secundum communem interpretationẽ omnium illustrium doctorum, &c.

Tex. 15.

Item 5. huius distinguit substantiam in multos modos, quorum vnum dicit esse quodquideratesse, cuius ratio est definitio, & hoc est substantia & essentia vniuscuiusque, vt exponit Auer. Alterum dicit esse indiuiduum, quod non dicitur de aliquo, neque est in aliquo, & alia dicuntur de eo; & exponit Auer. quòd hic modus est indiuiduum substantiæ, quod in prædicamentis appellatur prima substantia, quæ prima substantia est suppositum, existẽtia, & persona; sed isti duo modi substantiæ realiter distinguuntur: nam prima & secunda substantia distinguuntur realiter; ergo essentia & existentia realiter distinguuntur. D

Tex. 7.

Item 7. huius docet Aristo. eandem doctrinam asserens substantiam capi aliquando pro quodquideratesse, vt vniuersale, & genus dicitur substantia cuiusque: aliquando vero pro subiecto, de quo cetera dicuntur, illud vero non amplius de alio, & exponit Auer. quòd hanc substantiam definiuit in libro cathegoriarum dicens esse illam, de qua prædicantur alia, ipsa vero de nihilo prædicatur; sed clarum est hæc duo membra substantiæ realiter distingui: ergo essentia & existentia realiter distinguuntur ad mentem Arist. & Auer.

Veritas semper præualet.

Deinde probo & ratione existentiam realiter distingui ab essentia; quia veritas est vniformis in omnibus, cum sit vna & semper præualeat; sed illi, qui dicunt existentiam identificari cum essentia, non vno modo hoc explicant; igitur opinionem illorum alienam esse à veritate arbitrandum est; minor declaratur, quia sunt aliqui, qui dicunt existentiam esse idem cum essentia, & non differre nisi per quandam relationem in ordine ad causam efficientem; & hęc est opinio Henrici Gannauen. in quolib. Alij vero dicunt existentiam in creaturis distingui tan-

Quolib. 9. & 10.

tum

A tum ex natura rei, sicut modus intrinsecus, & quidditas cuius est, quemadmodum albedo distinguitur à suo modo intrinseco, gradu scilicet vt tria vel quatuor. Hanc opinionem docet Scotus 3. sent. quam magnificat & dilatat Franciscus de Mayronis 1. sent. vbi diuersos modos dist. 6. q. 1. rerum explicat. Alij concordant cum Durando 1. sent. qui asserit suppositum & naturam esse dist. 42. q. 5. penitus idem, & distingui tantum modaliter; ita enim scribit, postquàm retulit diuersas senten dist. 34. q. 1. tias doctorum; nihilominus alius modus dicendi est, quem credo veriorem, scilicet quòd suppositum & natura, hoc est concretum & abstractum, siue accepta in vniuersali, vt homo & humanitas, siue in singulari, vt hic homo, & hęc humanitas, non important aliud de principali significato, sed idem penitus, ex modo tamen significandi suppositum seu cõcretum aliquid connotat, quod non connotat natura. Alij vero dicunt essentiam & existentiam, seu suppositum & naturā distingui sola grammatica distinctione. Quam sententiam docuit Godofredus in quolib. Sunt & quidam alij, qui volunt in rebus tantum corruptibilibus distingui es Quolib. 3. se ab essentia; in perpetuis autem identificari, quam opinionem substinent multi Auerroistæ, inter quos est Ioannes de Ianduno in hoc libro; ergo &c. Quæst. 3.

B Pręterea quando sunt aliqua duo eadem realiter, cuicunque est vnũm incompossibile, erit & alterum; sed essentia & actualis existentia ita se habent, quòd non quicquid est incompossibile essentiæ, est incompossibile existentiæ, & econtra: ergo essentia & existentia non sunt eadem realiter; maior patet; minor probatur, quia quadruplex est quidditas, seu essentia: Essentia est quatruplex. quædam quę est necesse esse, sicut deitas, quędam, quę non est necesse esse, sicut chimera: quędam, quæ est contingens esse, sicut natura rei creatæ, quę potest non esse, & ideo contingenter potest esse: quædam, quæ est contingens non esse, sicut essentia rei creabilis; modo ipsi essentię est compossibilis necessitas, cui non est compossibilis contingentia, sed existentiæ est compossibilis contingentia & non necessitas, excepta existentia Dei, quę est necessaria & eadem cum natura Dei: ergo à primo ad vltimum sequitur existentiam realiter distingui ab essentia in creatis.

Præterea Deus est primum verum & primum ens per se, ex 2. huius, à quo deriuatur esse Tex. 4. his quidem clarius, his vero obscurius ex 1. cæli; sed nulla creatura est verum & ens per se: igi Tex. 100. tur in nulla creatura existentia & essentia sunt idem realiter, cum hæc sit proprietas tantum pri

C mi principij, sicut enim illud, quod habet ignem, non est ignis, sed ignitum in participando ignem, ita illud, quod habet esse existentiæ & non est esse existentiæ participat illud; sed sola prima causa est ens existens per se, omnia creata non sunt entia, sed habent existentiam: igitur in omnibus rebus creatis necessario essentia & existentia distinguuntur realiter. Plurimę alię rationes adduci possent ad hoc probandum, sed sufficiant hæ in præsenti.

Quantum ad secundum declaranda est veritas, quomodo in omnibus, citra Deum, existentia realiter distinguatur ab essentia; hanc enim veritatem docuit Plato in primis, qui tradidit essentiam rerũ esse ideas abstractas vt formas ab indiuiduis, sicuti imponit sibi Arist. pluribus in locis suæ doctrinę, præsertim 7. huius, quam sententiam & si impugnauerit, nõ tamen quoad hoc, vt expresse testantur verba sua. Auicen. quoque fuit huius opinionis 5. lib. suę metaphy. Item Algazel, vt recitat Auer. lib. destru. destru. cuius verba referuntur ibi; Deus (ait) est per se ens, creatura vero habet esse per additamentum, quia recipit esse à Deo. Alpharabius lib. suo Colliget eandem sententiam docuit. Sic etiam & Boetius lib. de hebdog. vult in creatis diuersum esse id quod est, ab eo quo est. Alber. etiam Magnus libro de quatuor coęuis Tex. 18. Cap. 5. Disp. 8. Cap. 5.

D eandem sententiam docuit. Sic etiam & Roma. Ægid. in quolibeto primo, vbi ex professo Quęst. 7. disputãs hoc quęsitum docet, in omni ente creato differre essentiam & existentiam, quam veritatem didicit ex magistro suo S. Tho. ex hoc loco, & ex 1. sent. & ex libello de ente & essentia, dist 8. q. 1. & ex 2. lib. contra gent. & ex tota fere sua doctrina. Quam etiam sententiã sequuntur omnes Cap. 5. philosophi & theologi reales, oppositam autem tantummodo nominales, qui de nominibus Cap. 52. tantum disceptare solent, amplectuntur.

Pro cuius intellectu notandum est primo, quòd aliqui dicunt existentiam esse in duplici differentia: aliam entitatiuam; aliam formalem; prima est, qua res est extra suam causam, & sic materia extra causam suam habet hanc existentiam, vnde vere dicitur, materia existit; formalem vero dicunt esse effectum formę, & modum quendam rei, quo res ipsa dicitur esse extra nihilum & à suis causis producta, & actu esse in mundo; qui enim dicit, hominem, significat naturam & quidditatem hominis non declarando an sit actu in rebus nec ne, qui autem dicit hominem existere significat naturam hominis quatenus extra nihilum, & extra suas causas producta existit in rebus. Dicta neotericorũ sunt quatuor. Opinio S. Th. consistit in quinque propositionibus.

Secundo dicunt opinionem S. Tho. consistere in quinque propositionibus, quarum prima est

ma est: nulla creatura est penitus simplex. Secunda, nulla creatura est actus purus. Tertia, A
nullius creaturæ operatio est idem cum eius substantia. Quarta, in omni creatura est aliquod
accidens. Quinta, de nulla creatura vere dici potest, quòd ipsa sit suum esse, quia hoc est pro-
Exodi cap.3. prium ipsius Dei, qui dixit: Ego sum qui sum: æquę omnes propositiones vno eodemq; nitun-
tur fundamento; nam si cunctis in rebus esse distinguitur realiter ab essentia: ergo in omnibus
est compositio ex esse & essentia. Secundo, ergo in omnibus est potentia, quia in omni com-
positione implicata est ratio potentiæ & actus. Tertio, ergo operatio distinguitur à substantia
cuiuslibet rei; nam cum operari sequatur esse, si esse distinguitur realiter ab essentia, multo ma
gis operari. Quarto, ergo quia in quibusdam rebus operari distinguitur ab essentia, in his ope
ratio est accidens; sed in omnibus creaturis operari distinguitur realiter à substantia; igitur ne-
cesse est in omnibus creaturis esse aliquod accidens. Postremo, si in creatura esse extrinsecus
aduenit essentię, eique imprimitur à primo agente, nulla creatura erit suum esse.

Tertio dicunt opinionem istam quinque tantummodo inniti fundamentis, quorum primũ
Cap.1. est Arist. 2. poster. vt superius nos citauimus, & Boetij lib. de hebdom. Secundum quia si es-
sentia secundum se est indifferens ad esse & non esse, ab vtroq; enim abstrahitur, essentia enim B
rosæ. v.g. in hyeme non habet existentiam, in vere autem habet: ergo existentia distinguitur
realiter ab essentia; nam si esset idem realiter cum existentia, nunquàm posset reperiri cum
opposito eius, quemadmodum si aliquid esset idem realiter cum albedine, nunquàm posset
reperiri cum nigredine. Tertium si idem est esse & quidditas, sicut quælibet res est sua quid-
ditas, ita esset suum esse, ac proinde haberet esse infinitum ac illimitatum, omnis enim limita-
tio fit vel per subiectum, in quo recipitur, vel per aliquas differentias, quæ contrahũt id, quod
limitatur, & ipsum esse non limitatur per receptionem in subiecto, nam cum sit idem cum es-
sentia, non potest dici, quòd recipiatur in ea, tanquàm in subiecto; nec etiam limitatur per dif-
ferentias, sicut enim ens non habet differentias, ita nec esse, non enim habet essentiales diffe-
rentias, quoniam hę pertinent ad essentiam, nec accidentales, alioquin existeret per accidens.
Quartum fundamentum est, in accidente inhæsistentia differt ab essentia, potest enim vnum
ab altero separari, nam in quantitate hostiæ consecratę manet essentia quantitatis; quæ prius
erat, non autem manet inhæsistentia, quia non inhæsistit alicui subiecto, sicut prius inhęsiste-
bat: ergo similiter in substantia existentia realiter differt ab essentia. Postremum fundamen- C
tum est, quidditas non habet causam efficientem. v.g. hominem esse animal rationale quiddi-
tatiue à nullo fit; tum quia hoc est æternum, quod autem fit à Deo non est æternum; tum quia
quod fit à Deo potest non fieri, sed nullo modo potest fieri, quin homo sit animal rationale;
sed existentia habet causam efficiẽtem, omnia enim habent esse à Deo, & tam generatio quàm
creatio terminantur ad esse rei: ergo existentia differt realiter ab essentia.

Responsionis recentiorũ ad fundamẽta S. Tho.
Quarto dicunt fundamenta hæc non concludere, & præsertim primum, quod innitebatur
testimonijs Arist. & Boetij, nam sufficit ad saluanda illa testimonia distinctio tantum rationis
inter essentiam & existentiam. Secundum etiam non valet, essentia est indifferens ad esse &
non esse: ergo distinguitur realiter ab existentia; nam etiam albedo est indifferens ad funda-
dam dissimilitudinem comparatione nigredinis & similitudinem comparatione alterius albe-
dinis, albedo tamen nec à similitudine nec à dissimilitudine realiter differt, quia relatio non
differt realiter à suo fundamento. Tertium etiam dicunt non valere, quia creaturam esse
suum esse dupliciter intelligi potest; vno modo essentiam creaturę idem secundum rem esse
cum sua existentia, & hoc est commune Deo & creaturis: altero modo creaturam habere esse D
à se non aliunde acceptum, aut dependens, & hoc est falsum, quia hoc dicitur esse proprium
Deo. Ad quartum negant quantitatem hostiæ consecratæ amisisse eam existentiam, quam
habebat ante consecrationem, nam cum existentia separari nequeat ab eo, cuius est sine eius
interitu, quid enim aliud est corrumpi quàm priuari sua existentia? Si quantitas in consecra-
tione hostię amisisset propriam existentiam, necessario fuisset corrupta, & rursus denuo ge-
nerata, quare eadem prorsus existentia manet in quantitate ante & post consecrationem, sed
diuerso modo; nam ante erat in subiecto; in ipso inhærens, & ab ipso dependens, post autem
est per se absque vllo subiecto, quo circa ante vere dicebatur inhæsistere, & ipsius existẽtia ve
re dicebatur inhęsistentia, post autem minime. Postremum etiam fundamentum dicunt esse
falsum quidditatem creaturę non habere causam efficientem, nam si ipsa non est Deus, neces-
se est eam à Deo productam esse, quinimo quod producitur per generationem substantialem
ex forma & quidditas, alioquin non esset generatio substantialis, si ea non per se terminaretur
ad substantiam. Falsum etiam ex quidditates rerum, prout habent esse diuersum à Deo & ex-
tra Deum, esse æternas: Hęc isti recentiores sentiunt circa sententiam S. Tho.

Sed

A . Sed in omnibus his quatuor, hi auctores maxime allucinati sunt, cum expresse locuti fuerint contra Arist. & rationem; nam Arist. vt ab hoc dicto exordiamur loquens contra Parmenidem 1. physi. qui hoc argumento voluit omnia esse vnum: quicquid est præter ens est non ens; sed quod est non ens est nihil, ergo quicquid est præter ens est nihil; sed ens est vnum; ergo quicquid est præter vnum est nihil; & sic tantum erit vnum ens; & ex hoc etiam concludebat illud esse immobile. Soluens Arist. argumentum Parmenidis distinguit de ente, quòd aliud est ens quod significat inhęrēs, sicut accidens, quod distinguitur per nonem prædicamenta, & aliud est ens, quod est existens, quod vere est, & est substantia, quibus verbis innuit philosophus existentiam non conuenire omni enti: ergo falsum est primum dictum istorum, quòd existentia est duplex, nempe entitatiua & formalis. 4. etiam huius loquens Arist. de ipso ente asserit ens & vnum esse idem & vnam naturam; quę verba exponens eruditissimus vir Petrus Fonseca Societatis Iesu iuxta versionem grçcam distinguit, quòd ens in genere neutro, quod græce dicitur τὸ ὄν, sumitur aliquando vt significat existentiam, & est quando accipitur vt participium; aliquando sumitur vt significat essentiam, & sumit vicem nominis in genere masculino, & dicitur græce ὁ ὤν: ergo de mente huius viri existentia hoc in loco non conuenit omni enti, sed tantum enti participialiter sumpto, & sic non datur illa duplex existentia, quam isti fingunt. Item Arist. 5. huius distinguit, quòd ens aliquando dicitur secundum accidens, vt homo est albus; aliquando secundum se, vt homo est animal; aliquando significat veritatem affirmationis & negationis, vt coruus est niger, & nix non est nigra; aliquando significat aliquid esse factibile in potentia, vt imaginē Mercurij dicimus esse in potentia in lapide, & frumētum non dum perfectum, vt quando est in herba, dicitur esse in potentia, cui non competit existentia, sicuti frumento perfecto; ecce quomodo expresse in his verbis ponit Arist. existentiam non conuenire nisi rebus perfectis habentibus formam: ergo non datur existentia nisi formalis; & illa, quam dicunt esse entitatiuam, est imaginaria. 7. quoque huius declarans Arist. quis sit effectus ipsius actus, asserit quòd est diuidere & distinguere, & Alex. & Auer. declarāt, quòd per existentias res diuiduntur & distinguuntur, & ex duobus existentibus in actu nō potest fieri vnum, & per actum exponunt ipsam formam; existentia igitur non erit nisi à forma contra istos. Item 9. huius declarans Arist. quid sit actus dicit hęc verba formalia; estantem actus existere rem, & declarans hæc per exempla, actu speculare, actu scire: igitur existentia erit effectus ipsius actus, qui est forma: ergo non datur ad mentem Arist. illa duplex existentia.

Tex. 16. Refelluntur dicta recentiorum.

Tex. 3.

Sententia R. P. Fōsecę.

B

Tex. 14.

Tex. 49.

Tex. 11.

C

Quòd autem loquantur contra rationem patet ex verbis Arist. 2. de anima, vbi distinguit de actu, quòd est duplex: alter primus, vt scientia, alter secundus, vt considerare: quæ verba dupliciter interpretantur, primo secundum latinos dicentes actum primum esse formam, actum vero secundum esse operationem: secundo iuxta gręcos interpretes dicentes actum primum esse formam non operantem, actum vero secundum esse formam operantem. Et subdit deinde Arist. in sequentibus verbis, quod proprie est, actus est, & vt est communis interpretatio existentia non competit nisi actui, qui est forma: quibus stantibus arguitur sic, existentia illa entitatiua, quam isti fingunt aut competit actui primo, aut actui secundo: quomodocunque respōdeant sequitur existentiam conuenire formę, quia si actui primo; ergo formæ non operanti: si actui secundo; ergo formę operanti iuxta interpretationem græcorum: nō igitur datur illa existentia entitatiua, quandoquidem ea competit etiam materię primæ secundum ipsos, quę materia prima neque est actus primus, neque secundus.

Tex. 5.

Tex. 7.

D Et si dicunt quòd ista existentia est quidam modus, qui sequitur essentiam rerum si essentia est completa, existentia etiam erit completa, itaquòd rem existere est ipsam esse extra nihil, atque productam extra suas causas. Contra istam fugam ita argumentatur quęrendo, modus iste aut est accidens, aut substantia; si accidens, aut commune, aut proprium, si commune; ergo poterit esse essentia sine hoc modo, qui est existentia, quia subiectum potest esse sine accidenti communi, si proprium; ergo distinguitur realiter ab essentia, quia accidens proprium vt risibile distinguitur realiter à suo subiecto: si est substantia, aut materia, aut forma, aut compositū à sufficienti diuisione posita ab Arist. 2. de anima: non materia, quia hic modus, cum sit actus insequens essentiam, non potest materię conuenire: nec etiam erit forma, quia dicitur ab ipsis, quòd hic modus sequitur ipsam essentiam, quę si est completa, modus hic insequens erit completus; si autem erit incompleta, modus etiam insequens erit incompletus; sed essentia non potest esse completa sine forma; ergo hic modus forma esse non potest. Nec etiam erit compositum, quia compositum antecedit modum istum, quem dicunt esse existentiam, & non insequitur ipsam essentiam neque completam neque incompletam: sequitur ergo imaginarium esse hunc modum à nominalibus excogitatum.

Tex. 1.

Quantum

Confutatio secundi dicti neotericorũ. Quantum ad illud secũdum, quod dicunt quòd omnes illæ quinque propositiones S. Tho. vni eidemque fundamento innituntur, manifestum mendacium committunt, quia primam propositionem, nullam creaturam esse penitus simplicem, probat S. Tho. hoc fundamento, habens causam necessario est compositum; sed omnis creatura habet causam nempe Deum producentem ipsam ex nihilo; ex consequenti omnis creatura est composita, & loquitur de creatura proprie sumpta, vt excludantur partes, quę non creaturę dicuntur, sed entia concreata, A

q. 3. art. 7. Commẽ. 39. Theo. 41. & concausata, hoc fundamentum posuit S. Tho. 1. p. & est fundamentum Auer. 12. huius, vbi dicit omne compositum esse nouum, & per nouum intelligit dependens, vt docet Zimara in theore. inis; si ergo omnis creatura est dependens à Deo; ergo noua; ergo composita; ergo non penitus simplex.

Quæst. 3. Secundam propositionem, nullam creaturam esse actum purum, probat alio fundamento 1. p. quia in actu puro nihil est quod non sit ipse, nulla enim diuersitas in eo esse potest, aliter non esset purus actus, sicuti aer dicitur purus, qui non est mixtus alienę naturæ; sed in creatura est aliquid, quod non est substantia sua, reperitur enim in ea accidens, vtputa sua operatio, quæ non est eius substantia: ergo nulla creatura poterit esse actus purus. Quo etiam fundamento B

Commen. 5. distin. 8. q. 2. Quodlib. 4. q. 16. vsus est Auer. 3. de anima, vbi docet quòd sola prima causa est quidditas absoluta & purus actus, cetera autem omnia non sunt purus actus, quia in eis reperitur compositio ex positiuo & priuatiuo, quam compositionem posuit etiam Scotus 1. senten. Et Henricus de Gandauo in quodlibet.

Tertiam propositionem, operationem cuiuscunque creaturæ non esse idem cum sua substantia, probauit hoc fundamento S. Tho. esse cuiuslibet creaturę est determinatum ad vnum secundum genus, & secundum speciem; esse solius Dei est simpliciter infinitum in se omnia comprehendens; ergo operatio cuiuscunque creaturę distinguitur ab eius substantia, & operatio ipsius Dei est sua substantia, probabat consequentiam; quia si substantia creaturæ est determinata ad genus & speciem, & operatio illius creaturæ esset extra limites generis illius & speciei, ergo non possunt esse idem, in solo autem Deo operatio, substantia, & esse æqualiter se ha-

Cap. 4. bent ad inuicem. Et hoc fundamento vsus est Diony. lib. de diui. nomi. asserens solum esse diuinum esse suum intelligere & suum velle.

Cap. 23. Quartam propositionem, in omni creatura esse aliquod accidens, fundat S. Thomas 1. contra gentes multis fundamentis; sed inter alia, hoc præcipuo; quia cuicunque inest aliquod accidens, illud est mutabile secundum sui naturam, quandoquidem accidens de se natum est inesse & non inesse; sed omnis creatura est mutabilis secundum sui naturam, vt docuit Aug. lib. de natura boni, solus Deus immutabilis, quæ autem fecit, quia ex nihilo sunt, mutabilia sunt: igitur in solo Deo accidens inueniri nõ potest, creaturę autem necessario accidens admiscetur. C

Cap. 2.

Cap 3. Cap. 22. Vltimam propositionem, de nulla creatura vere dici potest quòd ipsa sit suum esse, sed hoc est proprium Dei, qui dixit Moysi: Ego sum qui sum, lib. Exodi, probauit 1. contra gent. sex rationibus, inter alias hęc est præcipua, quia id quod est suum esse, est per se necesse esse, sed solus Deus est per se necesse esse: ergo solus Deus est suum esse: igitur de nulla creatura vere dici potest, quòd sit suum esse, sicuti nec vere enunciari potest; quòd sit per se necesse esse; patet ergo mendacium istorum dicentium omnes illas quinque propositiones S. Tho. vni eidemque fundamento inniti.

Refellitur tertiũ dictũ Aduersariorum. Tertium quoque dictum istorum, scilicet conclusionem principalem S. Tho. nempe existentiam cuiuslibet rei creatæ distingui realiter ab eius essentia & quidditate, quinque tantum rationibus & fundamentis ab ipso probatam fuisse, est adeo manifeste falsum, vt nihil magis D

Cap. 52. falsum in hac materia dici possit, cum expresse 2. lib. contra gent. adducat S. Tho. septem rationes demonstratiuas ad probandam conclusionem istam: ergo non tantum quinque rationibus

distin. 8. q. 1. art. 1. & q. 4. art. 2. probauit, vt isti ei imponunt, quas hic adducere longum esset, & 1. sentent. alias etiam rationes addit: sic etiam in libello de ente & essentia addit nouas rationes, vbi Reuerendissimus Caietanus ex professo longum sermonem habet contra Scotum eiusque discipulos: in hoc etiam li-

q. 2. art. 1. q. 1. art. 5. bro probat eandem cõclusionem diuersa ratione: sic etiam 2. quodlib. & in disputatis de veritate, multas quoque alias rationes addit eruditissimus Capreolus, qui hanc veritatem latissime disputat per quinque folia, ita ample & clare, vt rectius dici non possit, quomodo ergo tantum quinque rationibus & fundamentis S. Tho. suam probauit conclusionem?

Improbatur quartum dictum recẽtiorum. Quartum dictum istorum Neotericorum nullum est apud recte considerantes rationes S. Tho. & primo testimonium Arist. & Boetij male glosatum est de distinctione rationis tantũ; Arist. enim 2. poster. inquit, quęstionem quid est, diuersam esse à quęstione an est, vt quid est

Tex. 2. homo, est quid diuersum ab hoc, quod est esse hominem; quia istę duæ quæstiones ponunt in

numerum;

A numerum; sed poni in numerum est distingui realiter, vt docet Arist. 10. huius, quòd numerus componitur ex vnitatibus realiter distinctis & non secũdum rationem: ergo falsa est glosa hęc de distinctione rationis: assumptum est ipsius Arist. in eadem serie verborum, dicentis res quæ quæruntur, & res quas scimus sunt quatuor, an sit, quid sit, quia est, & propter quid est. Deinde quæstio quia est, cum quærat de passionibus, & quæstio propter quid quærat de causa, distinguuntur realiter: ergo quæstio an est, & quæstio quid realiter etiam distingui debent, aliter posset dici Arist. quòd tantum quæstio quia est, & propter quid ponunt in numerum, cum ista distinguantur realiter, quæstio vero an est, & quid est, cum non distinguãtur realiter, quia essentia & existentia sunt idem secundum istos: non ponunt in numerum. Tex. 4. Diuersitas quæsitorum.

Et confirmatur per Auer. in commento, qui dicit, quòd quæstio quia est, quærit de existentia simplici & composita: si ergo existentia est idem realiter cum essentia; sequitur quòd quæstio quid est, quæreret de existentia simplici & composita; hoc autem est contra Arist. & Auer. ergo glosa istorum destruit doctrinam Arist. & Auer. igitur non est sustinenda. Dictum etiã Boetij male intelligitur ab istis, quia vult probare ibi Boetius solum Deum esse actum purum,

B quia in eo solo idem est quod est, et quo est; clarum est quòd in Deo sunt idem realiter & distinguuntur secundum rationem: si ergo in creaturis quoque quod est idest essentia, & quo est idest existentia sunt idem realiter, & distinguuntur tantum secundum rationem: ergo quelibet creatura est actus purus; hoc autem dicere quàm absurdum sit, iudicent ipsi: propterea male etiam dictum Boetij est ab eis intellectum de distinctione rationis, cum apertis verbis intelligatur de distinctione reali.

Secundum fundamentum, quod dicunt esse S. Tho. quòd essentia secundum se est indifferens ad esse & non esse, &c. allucinantur quia non S. Tho. est, sed Pauli Soncinatis in hoc lib. Deinde responsiones, quas ipsi illi fundamento tradunt, sunt vanę: & prima, in qua dicunt, quòd albedo est indifferens ad fundandam similitudinem & dissimilitudinem, & tamen non differt ab ea, quia relatio non distinguitur realiter à fundamento. Hæc responsio est falsissima, quia omnis relatio in creaturis distinguitur realiter à fundamento suo, licet in Deo sint idem, vt docet S. Tho. 1. p. & in sequenti lib. Deo fauente nos disputabimus. Secunda quoque responsio ipsorum est falsa, quòd essentia non possit esse sine existentia, quia in ęstate est essentia ipsius rosæ, quæ consistit in hoc, quod est flos spirans odorem, & tamen non est eius existentia: Quæst. 11. q. 28. art. 2.

C ergo falsum est essentiam non posse esse sine existentia, & sic patet quomodo fundamentum adductum à Paulo Soncinate etiam concludit.

Tertium fundamentum recitatum ab istis, si res creata esset sua quidditas, tunc esset infinita, &c. est tertia ratio S. Tho. 2. lib. cont. gent. & est demonstratiua: nec valet responsio eorum creaturam esse suum esse dupliciter posse intelligi, vno modo essentiam creaturę idem secundum rem esse cum sua existentia: altero modo creaturam habere esse à se, primo modo concedunt, secundo modo negant. Sed hęc responsio non est ad propositum, quia ratio S. Thom. consistit in hoc, si existentia & essentia realiter sunt eædem in creatura; ergo creatura est per se subsistens; ergo irrecepta & illimitata & infinita, & hoc est falsum: ergo falsum est essentiam identificari cum existentia in creatura: consequentia patet, quia existentia, cum sit actus irreceptus, sequitur ipsum esse illimitatum & infinitum. Nec valet eorum instantia, quòd sic etiam apud S. Tho. sequitur quidditatem & essentiam esse infinitam, quia est irreceptam nam essentia illa, cum dicat potentiam in ordine ad existentias, est infinita secundum in- Cap. 52.

D determinationem, sicut materia prima dicitur infinita per indeterminationem ad diuersas formas; & cum non habeat aliud subiectum, in quo recipiatur, quia ipsa est primum subiectum omnium: existentia autem est actus, qui si erit irreceptus erit infinitus secundum perfectionem. Nec etiam valet quod dicunt, quòd potest limitari per causam agentem, quia circumscripta causa agente oportet intelligere existentias ab intrinseco esse determinatas & distinctas. Nec etiam valet dicendo, quòd distinguerentur seipsis, quia sequeretur ex hoc omnes existentias esse specifice distinctas; quia actus, qui formaliter distinguuntur seipsis, distinguuntur specifice: patet ergo quomodo & hoc tertium fundamentum est validissimum.

Quartum in quo dicunt de accidenti pręsertim in quantitate hostiæ consecratæ, in qua manet essentia sine inexistentia, &c. non est expresse S. Tho. sed potius ipsius Capreoli 1. sent. Nec responsio istorum eneruat illud fundamentum: dicunt enim remanere existentiam quantitatis in hostia consecrata. Hæc enim responsio oritur ex ignorantia distinctionis de inhærentia duplici, actuali, & aptitudinali; licet enim quantitas habeat inexistentiam aptitudinalem in hostia consecrata, non tamen inexistentiam actualem, quia Deus gloriosus, qui est prima causa substantię & accidentis per suam infinitam virtutem conseruat quantitatem sine d. 8. q. 1.

actuali

actuali inexistentia ad subiectum proprium, cui primo actualiter inhętebat: vnde amisit existentiam actualem, & non est alia de nouo generata, vt ipsi fingunt, sed conseruatur à Deo ma- A
q.77. art.1. nutente ipsam ex speciali ratione secundum ordinem gratiæ, vt docet S. Tho. 3.p. in materia de sacramento Eucharistiæ: ex his ergo apparet quomodo & hoc fundamentum concludit.

Postremum, in quo dicebatur, quidditas non habet causam efficientem, &c. respondendo ipsi ad hoc negant quidditatẽ creaturæ non habere causam efficientẽ, & est quinta ratio S. Th.
Cap.52. 2. contra gent. quam non intellexerunt Aduersarij, quia aliud est dicere essentiam alicuius rei habere causam productiuam, & aliud est ipsam essentiam conuenire rei per aliquam causam effectiuam: primum enim est verum, sed secundum est falsum, nam cum omnis productio terminetur ad esse actualis existentię; omne quod ab alio habet esse, dicitur causam productiuam habere, & sic cum omnis essentia creata ab alio habeat esse, necesse est dicere omnẽ essentiam creatam habere causam productiuam, cum autem dicitur hominem esse animal, non dicitur aliquod esse actualis existentiæ, sed tantum compositio prædicati cum subiecto & ordo vnius ad alterum, qui ordo conuenit rei siue sit in rerum natura, siue non, siue enim B
homo sit, siue nõ sit, ista semper est vera, homo est animal, quia hominem esse animal, nullam habet causam productiuam, cum hęc propositio sit in primo modo dicendi per se ex 1. poster.
Cap.4. licet hominem esse, habeat causam productiuam.

Ex his patet responsiones neotericorum ad fundamenta S. Thomę & Thomistarum esse vanas & nullius momenti, patet etiam sententiam S. Tho. consistere in his propositionibus, quarum prima est, Suppositum & natura, seu existẽtia & essentia in solo Deo sunt idem realiter & omnino intrinsece & extrinsece; differunt tamen secundum rationem, & ratione modi significandi, itaquòd Deus & deitas, seu hic Deus & hęc deitas tantũ ratione significandi distinguun-
Cap. damnamus. tur: hinc ista est hęretica, deitas generat deitatem; & ista catholica, Deus generat Deum, vt patet de sum. trin. & fide catholica: probatur deinde quia in ipso Deo nullum est accidens nulla-
q. 3. art. 3. ar.4. que compositio, hãc docet S. Tho. 1. p. & in quodlib. 2. & 3. p. vbi disputat de mysterio incar-
q. 2. art. 2. nationis dominicæ.

Secunda propositio, In substantijs separatis differt realiter existentia & essentia seu suppositum & natura: hãc etiam ponit S. Tho. quodlib. 2. probans hac ratione, in Angelis est aliquid C
art.4. pręter essentiam & naturam eorũ, & illud pertinet omnino ad suppositum, & nõ ad naturam: igitur in Angelis differt realiter suppositum & natura non ea differentia reali, qua differt Sortes à Platone, sed ea differentia, qua suppositum includit aliquid reale, quod tamen non inclu-
q.2. art.2. & q.4. art.1. ad 3. ditur à natura: hanc etiam posuit S. Tho. 3. p. vbi asserit naturam Angelicam esse assumptibilẽ à diuino verbo, non tamen eius suppositum seu personam.

Sed statim diceret aliquis contra istam propositionem, quia nihil clauditur in supposito An-
q.3. art.3. geli, quod non claudatur in natura eius; vnde 1. p. S. Tho. docet solum in materialibus distingui suppositum à natura, non autem in abstractis à materia, in quibus est idem quodquid est,
Tex.20. & id cuius est, vt scripsit Arist. 7. huius. Ad istam difficultatem nititur respondere Caietanus
Cap.5.; in libello de ente & essen. & 1. par. asserens in substantijs separatis alijs à prima, suppositum
q.3. art.3. differt à natura duobus tantum modis, extrinsece secundum rem, & secundum rationem, intrinsece autem non differunt sm rem; in Deo differunt tantum vno modo scilicet secundum rationem; in substantijs materialibus differunt tribus modis scilicet intrinsece, & extrinsece; & sm rationem, tunc vult sedare contradictionem S. Tho. dicendo, quòd quando dicitur sup- D
positum & natura in Angelis distinguuntur realiter, intelligitur extrinsece, quando vero dici-
q.3. art.3. tur 1. p. quòd sunt idem intelligitur intrinsece; vnde Gabriel est sua gabrielitas.

Sed hæc responsio non tollit difficultatem, quia natura Angelica est assumptibilis sicut natura humana à diuino verbo; suppositum autem non est assumptibile: ergo intrinsece & extrinsece suppositum & natura distinguuntur in Angelis. Propterea dicendum est, quòd in
Quæst.3. 1. par, S. Tho. loquutus est secundum genus abstractorum dicendo, quòd in abstractis est idem natura & suppositum, sufficit enim quòd hęc propositio verificetur tantummodo
Optima glossa multorũ locorum. in ipso Deo, de quo principaliter S. Tho. loquebatur; sicut hoc pacto glosantur multæ aliæ propositiones, puta substantia est prior tempore ipso accidenti, & quòd ex intellectu & intelligibili fit magis vnum, quàm ex materia & forma; hę & consimiles alię propositiones intelliguntur secundum genus suum: vnde quando S. Tho. locutus est in particulari de Angelis dixit quòd distinguuntur realiter, & sic nulla est contradictio in dictis eius.

Tertia propositio, In substantijs materialibus compositis ex materia & forma suppositum & natura realiter distinguuntur, & magis apparenter, quàm in substantijs separatis; hanc posuit S. Tho.

A nit S.Tho. in omnibus locis superius allegatis, & est manifesta ex se, quia natura comprehendit in se ea tantum, quæ cadunt in definitione speciei, suppositum vero claudit etiam principia indiuiduantia, puta hæc ossa & has carnes: ergo suppositum & natura realiter distinguuntur in compositis ex materia & forma, & magis apparenter quàm in separatis. Deinde hanc manifeste docet Arist. 7. huius, & 3. de anima. Tex. 11.

Vltima propositio, In accidentibus differt essentia & inexistentia, hanc ponit S.Tho 4. sent. vbi loquitur de accidentibus separatis in sacramento Eucharistiæ, de quibus affirmat differre esse ab essentia, & esse cõpositionem ex quod est, & quo est; & quamuis hæc propositio sit difficilis intellectu, quomodo essentia accidentis sit aliud à suo esse, tamen si quis diligenter perpendat naturam accidentis, efficitur sibi manifesta, natura enim albedinis & essentia eius est disgregare visum, sed esse, quod ipsa albedo dat suo subiecto, cum claudat aliquid quod non est in natura albedinis, necessario distinguitur ab ipsa natura albedinis, & propterea dicitur in prædicamentis, quòd album puram qualitatem significat de principali scilicet suo significato, secundario tamen connotat subiectum; propterea substantia albedinis & esse albi necessario Tex. 9. dist. 12. q. 1. art. 1. q. 3.

B distinguuntur, quia esse albi claudit subiectum, albedo vero ex sui natura non, & hoc expresse docuit S.Tho. 4. senten. loquens de relatione, quę habet esse in creatura, de qua dicit quòd habet aliud esse, quàm sit esse sui subiecti, propterea est aliud à subiecto, & sicut ipse dicit de relatione, ita etiam asserendum est de alijs accidentibus, quæ non solum actuant sua subiecta, sed tribuunt eis quoddam esse inexistentiæ, quod nec sunt ipsa accidentia, nec substantiale ipsorũ, sed dicuntur esse quædam actualitates completiuæ ipsorum actualiter inhærentium suis subiectis, sicut existentia ipsius substantiæ, nec est materia, nec forma, nec compositum, sed vltimum complementum cuiuslibet rei, quod quidem reducitur ad illud prædicamentum, in quo reponitur illa res, cuius est existentia, vt existentia substantiæ reducitur ad pędicamẽtum substantię, & inexistentia quantitatis ad pędicamentum quantitatis, & sic de alijs. dist. 20. q. 1. art. 1.

Postremo respondendum est ad argumenta in principio adducta. Et ad primum Cerardi, in quo dicebatur, illa sunt idem realiter, quę eadem generatione generantur, &c. respondetur concedendo maiorem, quando eodem modo generantur, itaquòd quodlibet illorum se habeat vt quod generatur, vel vt quo; sed si vnum se habet vt quod, alterum vero vt quo, non verifica-

C tur propositio, & sic est in præsenti; quia essentia se habet vt quod, & existentia vt quo, sicut etiam in generatione Sortis apparet, Sortes enim generatur vt quod, & forma est terminus generationis vt quo, & esse etiam est terminus quo, tanquàm formalis terminatio fluens à forma. Et ad confirmationem desumptam ex verbis Arist. dicimus non esse ad propositum, quia vnus homo, & ens homo, & homo eodem modo generantur; sed non est sic de essentia & existentia, vt dictum est.

Ad argumentum Aureoli, in quo dicebatur, quòd hęc sententia ponens essentiam distingui realiter ab existentia coincidit cum opinione Auicennę reprehensa hic ab Auerroe, respondetur negando istud assumptum, quia Auicennas aliter sentit, quàm doceat S. Thomas, posuit enim Auicennas vnum & ens non significare substantiam rei, sed esse quoddam accidens existens in genere accidentis, vt scripsit ipsemet S.Tho. de poten. Dei narrans opinionem Auicennę, eamque reprehendens; ipsa autem existentia, quę est vltima actualitas ipsius substantię, non est in genere accidentis, sed reducitur ad pędicamentum substantię, vt dictum est supra, dicitur tamen accidens ipsius essentię, quia est extra definitionem eius, sicut homo est accidẽs ani- quæst. 5. art. 4. ad 3.

D malis, quia non ponitur in eius definitione.

Ad tertium Scoti, in quo dicebatur, quòd quando sunt aliqua duo realiter distincta, prius potest esse sine posteriori &c. dicitur hanc maximam Scoticam verificari in his, inter quæ non est necessaria connexio, sicut est inter subiectum & accidens commune, tamen subiectum realiter distinguitur ab accidenti proprio, sine quo existere nequit, vt homo sine risibili, sic non potest esse existẽtia sine essentia, potest tñ reperiri essentia, puta ipsius rosę absq; sua existẽtia.

Ad quartum Godofredi, in quo dicebatur essentiam & existentiam differre solummodo grammaticaliter, negatur assumptum. Et ad probationem desumptam ex Aug. dicimus, quòd licet à sapientia dicatur sapere, tamen sapere realiter distinguitur à sapientia, quia sapere est sapientem esse, sicut cursus non est currere, nec lux est lucere, sed currere est esse currentem, & lucere esse lucentem, tanquàm quædam esse accidentalia causata à suis formis.

Ad quintum Durandi, in quo dicebatur, quòd homo & humanitas siue in vniuersali siue in singulari idem significant vt abstractum & concretum, negatur hoc de mente S.Tho. & veritatis, quia vt habetur 1. p. humanitas significatur vt pars formalis hominis, quia principia definientia habent se formaliter respectu materiæ indiuiduantis, sed hic homo significat principia q. 3. art. 3.

indiuiduantia, quę non concluduntur in humanitate, vt sunt hęc ossa, & hę carnes designantes A hanc materiam, non ergo est verum, quod assumpsit Durandus, hominem & humanitatem, & hunc hominem, & hanc humanitatem idem significare.

Significatū entis nominaliter sumpti quid significat.

Ad argumenta Neotericorum respondendo ad primum, in quo affirmant ens & vnum adiuncta rebus nihil significare pręter ipsas res, dicimus quòd ens duobus modis dicitur, vno modo participialiter, vt significat existentiam, alio modo nominaliter vt significat essentiam, de qua distinctione dictum est supra, & quòd ens participialiter sumptum additum rebus nil aliud significat, nisi existentiam, & ens nominaliter sumptum nil aliud significat, nisi essentiam, tamen sicuti existentia & essentia realiter distinguuntur, ita ens participialiter sumptum distinguitur ab ente nominaliter sumpto. Et ad confirmationem, in qua asserunt existere esse transcendens, si intelligunt de illo transcendente, quod est extra omnia pręedicamenta & principium ipsorum, negatur, quia hoc est tantum Deus, qui creauit omnia genera; si vero per transcendens intelligunt illud, quod dicit essentiam; negatur etiam, quia existentia competit enti participialiter sumpto: si vero intelligunt existere esse transcendens, quia conuertitur cum ipso ente participialiter sumpto, conceditur; sed hoc non est contra nos, quia idem est dicere existere est existere, & existentia est existentia; vnde in multis peccat argumentum hoc, vt B patet etiam ex his, quæ dicta sunt arguendo contra ipsos.

Esse est accidens & substantia diuersimode.

Ad secundum, in quo quærunt existentia vel est substantia, vel accidens, &c. dicitur esse accidens, quia non ponitur in definitione essentiæ, & esse substantiam, quia reducitur ad prædicamentum substantiæ, vt dictum est de homine respectu animalis, & ideo non est præter fores rationi occurrere per istam responsionem, quia est realissima & non imaginaria, vt eorum doctrina. Et ad confirmationem, in qua quærunt de hac existentia, quæ est complementum rei, vel est actus primus, vel secundus, &c. dicimus, quòd nec primus nec secundus, sed se habet per modum actus primi, cum sit effectus ipsius formę, nec est Deus, nec proprie creatura, nec proprie ens vel quod est, sed est id quo aliquid est, nec proprie dicitur res creata, sed concreata.

Tex. 2.

Et auctoritas Aris. 2. de aia nõ est cõtra nos, quia ibi loquebatur philosophus de principijs intrinsecis substantię compositę scilicet materia & forma, & deinde distinxit formam in actum primum & secundum, esse autem non est principium intrinsecum substantiæ compositæ, immo est totaliter extra quidditatem eius, & cuiuslibet substantię creatæ, cum sit participatio essentię increatæ. C

Essentia quomodo est potentia. *Tex. 8.*

Ad tertium, in quo dicunt essentiam esse potentiam, & quærendo quæ nam potentia sit, respondetur esse potentiam essentialem non per se primo, sed per se secundo, quia cum in substantia materiali composita sint quatuor realiter distincta, scilicet materia, forma, essentia composita ex eis, & existentia: materia est pura potentia, & ideo dicitur essentialis per se primo, quę non fit, nec est quid, vt habetur 7. huius, essentia vero est potẽtia essentialis per se secũdo, quia completur per existẽtiam, & nõ est illud, quod fit ex materia & forma velut vnum tertiũ compositione ex his, quia ex essentia & existentia non fit tertiũ, sed tãtum fit compositio quædam, quę dicitur cum his. Ex his etiam soluitur confirmatio, in qua quærebant vel ex essentia & existentia fit vnum ens per se, vel per accidens, dicimus quòd fit vnum per se, sed non tertiũ distinctum realiter ab eis, sicuti ex materia & forma tanquàm per compositionem ex his fit vnum tertium, essentia enim componit cum existentia, & econuerso, & adunantur per se non componendo tertium, quia cum existentia sit vltima actualitas puta Sortis, post eius existentiã nihil sibi substantiale amplius aduenit. D

Forma & existentia quomodo sint termini generationis.

Ad quartum, in quo quęrunt quòd si essentia re differt ab existentia, tunc essent duo termini per se primi ipsius generationis, &c. dicimus non esse inconueniens esse duos terminos generationis, sed differentes, quia forma est terminus formalis quo formaliter constituitur compositum in esse specifico, esse vero est terminus formalis, quia est vltima actualitas ipsius producti non relinquendo ipsum ad vlteriorem actualitatem substantialem. Et ad replicam, quã faciunt contra istam responsionem, quærendo an forma sit primarius terminus, & existentia secundarius, vel econtra, respondetur quòd forma est per se primo terminus generationis vt quo, receptiua tamen ipsius existentiæ, ad quam comparatur vt potentia recipiens, existentia tamen est secundarius terminus generationis vt quo; vnde ad nil aliud comparabitur vt potentia, sed est vltima actualitas omnis rei, etiam ipsius formæ, vnde negatur, quòd generatio possit compleri in sola forma sine existentia, quia ad ipsam formam necessario sequitur ipsa existentia; nec est par ratio de calore & raritate, quia raritas conuenit alijs etiam à calore, puta ipsi spongiæ.

Ad quintum, in quo dicitur, in accidenti essentia non distinguitur ab existentia, &c. negatur an-

A tur antecedens. Et ad probationem, in qua quæritur, si talis existentia est accidens vel substantia, &c. dicitur quòd est accidens, qui ia est extra rationem essentię, sicuti dictum est de existentia respectu substantiæ: & quando dicitur si accidens; ergo similiter ipsum inexistit, & tunc aut seipso, aut per existentiam à se diuersam, &c. & sic daretur progressus in infinitum, neganda est consequentia, quia forma sic dat esse subiecto, non vt ponat inter se & subiectum vnam tertiam entitatem, eo modo quo est ipsa forma inhærens, quia sic argumentum procederet; sed forma ita est principium essendi, vt ex coniunctione sui ad subiectum resultet esse subiecti per illam formam; & deinde illud esse, quod dat forma accidentalis subiecto, non est in illo subiecto per illum modum, quo accidens est in subiecto, vel forma substantialis in materia, propterea nullum sequitur argumentum. Adde quòd actualitas, quam dat accidens suo subiecto est ista existentia realiter distincta ab ipso accidente, quam quidem actualitatem non effectiue, sed formaliter accidens tribuit subiecto, paries enim est per albedinē formaliter albus, & hæc actualitas non est relatio, sed est eiusdem generis & speciei cum suo accidente, vnde esse quantitatis est de genere quantitatis reductiue, tanquàm actualitas vltima illius generis, & B esse albedinis est in specie albedinis, & sic concludo, quòd in omnibus accidentibus tam simplicibus, quàm compositis distinguitur existentia ab eorum essentia, quemadmodum inhærentia actualis distinguitur ab accidente, sed non valet, ergo illa inhærentia inest subiecto per aliam, vt docebimus Deo fauente 7. huius; Esse accidentis quo est in subiecto. Dilucid. 2.

Ad postremum argumentum, in quo dicunt opinionem S. Tho. coincidere cum opinione Auicennæ, quam reprehendit Auer. in præsenti litera: negatur assumptum, vt dictum est respondendo ad Aureolum; Isti enim sic arguentes non legerunt totam doctrinā S. Tho. si quidem ipse 1. p. disputat, vtrū vnū addat aliquid supra ens, & narrat opinionem Auicennæ, qui non distinxit inter vnum, quod est principium numeri, & vnum, quod conuertitur cum ente; q. 11. art. 1. & propterea sicut vnum, quod est principium numeri, addit aliquam rem diuersam super substantiam entis, ita credidit vnum, quod conuertitur cum ente, addere aliquam rem diuersam super substantiam entis. Sed hanc opinionem asserit. S. Tho. esse manifeste falsam, non ergo opinio nostra coincidit cum opinione Auicennæ, quia existentia de mente Auicennę est in C genere accidentium, sed de mente S. Tho. reducitur ad illud genus, in quo reponitur id, cuius est existentia: vanum igitur & vitiosum est adducere hoc argumentū contra opinionem S. Th. præsertim cum per multos ante annos solutum sit ab eruditissimo Capreolo 1. senten. distin. 8. q. 1.

Nec est verum quod subdunt in eodem argumento, quòd multiplicamus entia sine necessitate, quia ponimus hoc fundamentum, quod est verissimum & rationibus naturalibus innixū & sacris Concilijs, & auctoritatibus sanctorum Patrum & eruditissimorum philosophorum, existentiam in creaturis distingui realiter ab essentia, & non sufficere distinctionem rationis, quia hoc tantummodo est proprium ipsius Dei opt. max.

Nec auctoritates, quas adducunt pro eorum opinione, aliquid concludunt. Et prima, quæ est Arist. 8. huius, vbi dicit, quòd illa, quæ non habent nec sensibilem, nec intelligibilem materiam, seipsis & non per aliquid additum sunt ens & vnum, intelligitur de ente nominaliter sumpto. Deinde non adducunt eam ad propositum, quia ibi philosophus intendit excludere causam formalem & efficientem ab ipsis separatis, & non dicere in eis esse idem existentiam & essentiam, vt male deducunt. Et quòd hoc sit verum, patet legenti S. Tho. 1. p. vbi disputat, vtrum Angeli habeant causam sui esse, & arguit tali argumento, philosophus di- D cit 8. metaphysi. quòd si aliqua substantia sit forma sine materia, statim per seipsam est ens & vnum, & non habet causam, quę faciat eam ens & vnum; sed Angeli sunt formę immateriales; ergo non habent causam sui esse. Sequitur responsio. Ad quod dicendum, quòd substantiæ, quæ sunt formæ subsistentes, non habent causam aliquam formalem sui esse & suę vnitatis, nec causam agentem per transmutationem materiæ de potentia in actum, sed habent causam producentem totam substantiam, &c. Hæc ergo est intentio Arist. illo in loco, & non ea, quam ima ginati sunt isti neoterici. Tex. 16. q. 61. art. 1.

Nec secunda auctoritas, quam adducūt ex 3. de anima fauet eorum instituto, quia ibi Arist. loquitur secundum genus abstractorum, quando dixit, in abstractis à materia idem est quidditas & habens quidditatem, sufficit enim vt hoc dictum verificetur tantummodo in Deo, sicuti dictum est de illa auctoritate 7. huius, substantia est prior tempore accidente, sufficit ad verificandam istam propositionem, vt in latitudine substantiarum sit vna, quæ est communis omni accidenti. Tex. 9. Tex. 4.

Tertia quoque auctoritas, quæ adducitur ex 9. huius, quòd omne æternum caret potentia, & cum intelligentiæ sint æternæ, sequitur ipsas non habere potentiam aliquam, in eisque nul- Tex. 17.

iam reperiri compositionem; at posito hoc principio à nobis declarato, quòd essentia realiter distinguitur ab existentia, & cum essentia habeat potentiam ad existentiam; sequitur in eis esse potentiam & compositionem, cuius tamen oppositum vult Arist. loco allegato. Respondetur, quòd hoc argumentum certe lepidum est & concludens, sicuti cetera argumenta ab eis adducta, sed considera diligens lector, quòd intelligentia illa, quæ nullam potentiam habet nullamq; compositionem, est actus purus, primum ens, primum verum, primum bonum ex se necessarium, primum gubernans, ac prima causa, si ergo valeret argumentum hoc ab istis adductum, sequeretur intelligentias omnes esse veluti primam causam, quod quantum sit absurdum, iudicent ipsi. Sed ne videamur effugere vim argumenti per hæc inconuenientia contra eos adducta A

Tex. 10. dicimus, quòd Arist. prætendit 9. huius probare, in rebus æternis non esse potentiam distantē ab actu, vt exponunt Alex. Auer. & S. Tho. sicut est in rebus generabilibus & corruptibilibus, in quibus est potentia distans ab actu, & propterea vocatur potentia contradictionis. Vel dicamus quòd potentia est duplex; quædam pure receptiua, quæ nulla passione media recipit actum, quædam vero receptiua & passiua simul, itaquòd & agitur ab agente, & recipit actum, B prima potentia reperitur in æternis, quia materia lunæ est in potentia secundum se ad formam lunæ tantum, & materia solis ad formam solis tantum, & sic de alijs, secunda vero reperitur in generabilibus & corruptibilibus, & hæc vocatur potentia contradictionis, quam negat Arist. reperiri in æternis, non ergo sequuntur illa inconueniētia, quę isti adducunt, vt puta quòd tolleretur motus cęlestis & ęternitas mundi ex opinione S. Tho.

Ad postremum, quod dicunt esse tritissimum axioma, omnem compositionem esse nouam & dissolubilem, & quòd si in intelligentijs esset compositio ex existentia & essentia, tunc non essent æternæ, &c. respondetur hoc argumentum non esse dignum eruditione illorum, qui in
Comm. t. 39. hac materia illud adducunt, quod est fundatum super illam propositionem Auer. 12. hu-
Theo. 41. ius, omne compositum est nouum, quam quidem glosat Zimara in theoremat. suis multis glosis; inter alias hæc est vna pręcipua, omne compositum est nouum idest dependens, & cum in intelligentijs sit ista compositio ex essentia & existentia, sequitur ipsas esse dependentes, hoc autem dicere nullum sequitur inconueniens, immo est ipsamet veritas Christiana & peripatetica intelligentias omnes pendere à prima effectiue & finaliter, in eisque non esse idem existentiam & essentiam. Et si Arist. dicat 12. huius quòd in intelligentijs idem est intelligens, C
Tex. 51. intellectio, & res intellecta. Hoc dictum & similia intelligi debent secundum genus suum, hoc est sufficit vt in genere intelligentiarum sit vna, in qua idem sit intelligens, res intellecta, & intellectio, hęc autem est prima, quę est Deus benedictus in sæcula.

Nam circa idem genus versatur sophistica & dialectica cum philosophia, &c. Tex. 5.

An subiectum logicę sit ens rationis.

Dilucidatio quinta.

D

EXPONENS S. Tho. hęc verba Arist. affirmat, ens rationis esse proprie subiectum logicæ, sic etiam & Alexander de Ales docet metaphysicam proprie esse circa ens rei, dialecticam autem circa ens rationis, hoc etiam pacto scribit Auer. affirmando commune esse philosopho & logico loqui de ente, sed diuersimode, quia philosophus de ente secundum considerationem demonstratiuam, logicus autem secundum considerationem probabilem; propter hęc iure duximus in præsenti veritatē huius rei inuestigare, præsertim cum sint variæ sententiæ philosophorum circa hoc negotium; & vt ordinate procedamus
Ordo quæsiti. tria proponimus faciēda. Primo recitare opiniones aliorum. Secundo explicare veritatem huius rei iuxta doctrinam S. Tho. Tertio dissoluere difficultates, quæ aduersus eam fieri solent.
Opinio illorū qui dicūt subiectū logicę esse voces. Quoad primum sciendum est, ad tria capita reduci posse sententias omnes de hac re, scilicet vocum, rerum, & entis rationis. Fuerunt ergo aliqui, qui dixerunt subiectum in logica facultate esse voces siue dictiones significantes ea, quę sunt in intellectu quæ sententia est Ioannis Gram-

A matici in principio libri priorum,& Ammonij in principio libri prædicamentorum, quia logica dr̄ quaſi ſermocinalis;ergo eſt de ſermone,& ſic de vocibus. Deinde tota logica verſatur circa voces,vt puta circa pdicamenta,& circa nomen,verbū orationes,vt in lib.perhier.& circa ſyllogiſmos,vt in alijs libris logicalibus,quæ oīa dicuntur eſſe voces.Sed hæc ſententia ſtare nō poteſt,quia ſubiectū in ſcientia eſt illud, quod per ſe & proprie cōſideratur in ea;ſed voces non per ſe, ſed per accidens conſiderantur in logica: ergo non poſſunt eſſe ſubiectum in ea; maior patet ex Ariſt.1.poſter.vbi voluit quòd ſubiectum,principia, partes, & paſſiones per ſe conſiderantur in ſcientia & non per accidens: minorem longo progreſſu probat Caietanus in præfatione libri prædicamentorum, vbi aſſerit, quòd conſiderare de vocibus non eſt logici negotij ex intentione,ſed neceſſitas ad hoc compulit, quoniam res ſic conceptas non niſi verbis exprimimus,& ſi abſque verbis poſſemus explere, contenti ſolo ſermone interiori, de vocibus tractandum non eſſet.Nec rationes iſtorum aliquid concludunt;& prima,quæ ſumebatur ex ethymologia nominis logices,eſt æquiuoca,quia logos ſignificat rationem,& nō tantum ſermonem vocalem,vt ſcripſit S.Tho.in prologo primi perhier. Secunda etiam ſoluitur facile,quia Ariſt.conſiderat ea quatenus ſunt voces per accidens & ſignificatiua rerum incomplexarum,ſiue illæ voces ſint complexę,ſiue incomplexę.

[Margin: Tex.179. — Cōſideratio de vocibus p accidens ſpectat ad logicum.]

B

Secunda ſententia eſt illorum, qui ponunt ſubiectum in logica eſſe terminum;quandoquidem omnia,quæ ſunt in vniuerſo,vel ſunt res extra intellectum,vel res in intellectu, vel voces, vel termini; logica non eſt de rebus extra intellectum, quia illæ ſpectant ad ſcientias reales, neque eſt de rebus in intellectu; quia illæ ſpectant ad animaſticum, nec etiam eſt de vocibus, quia illę ſpectant ad grammaticum; relinquitur ergo quòd tractet de ipſis terminis, & ſic terminus erit ſubiectum in logica facultate. Hæc eſt opinio nominalium, præſertim Pauli Veneti, & Pauli Pergulenſis definientium omnia per terminos: quę opinio ſtare non poteſt, quia ſubiectum debet eſſe certum,per quod diſtinguitur vna ſcientia ab alijs, quia inde debet ſumere ſpeciem,hinc quantitas continua, quæ eſt certi generis ponitur ſubiectum in geometria,quia per eam differt ab arithmetica,in qua ſubiectum eſt quantitas diſcreta, ſed per terminum vna ſcientia non poteſt diſtingui ab altera, cum non ſit certi generis, terminus enim poteſt eſſe realis,& vocalis,& intentionalis,& multis alijs modis;non ergo poteſt

[Margin: Opinio illorum qui ponūt ſubiectū logices eſſe terminum.]

C eſſe verum ſubiectum in logica facultate, præſertim quia ſubiectum ſcientiæ debet continere eminenter,vel virtualiter,& vt radix in ſe, vel in participantibus ipſum omnes veritates illius ſcientiæ,vt ſcripſit Caietanus in 1.p. S.Tho. contra Scotum; ſed terminus non poteſt habere has conditiones, cum non ſit neque radix neque cauſa illarum veritatum, quæ declarantur in logica: falſa ergo eſt opinio iſtorum nominalium. Et ratio adducta ab eis eſt nullius momenti,quia logica nec de rebus præciſe,nec de vocibus, nec de terminis diſputat,ſed de rebus ipſis non abſolute ſed incomplexe conceptis, & conſequenti neceſſitate ſignificatis ordinabilibus ſecundum diuerſos ordines,& ideo diuiſio poſita in argumento iſtorū eſt inſufficiens.

[Margin: Termin' eſt multiplex. — q.1.art.1.]

In ſecundo capite recitandę ſunt ſententię illorum, qui dixerunt ſubiectum in logica eſſe res. Et prima fuit Euſtratij,vt habetur 2.poſter. vbi voluit non aliquam rem certam & peculiarem ſubiectum eſſe in logica,ſed omnes res,cuius ſignum eſt, quia Ariſt. à decem categorijs cepit docere ipſam logicam,in quibus decem cathegorijs omnia reponuntur,& propterea in hoc libro tractans de differentia inter logicum & philoſophum dixit,quòd etſi logicus & philoſophus verſantur circa idem, differunt tamen in modo poteſtatis,quia philoſophus demon-

[Margin: Cap.2. — Opinio Euſtratij de ſubiecto logices.]

D ſtratiue,logicus autem probabiliter diſputat. Sed neque hæc opinio ſtare poteſt, tum quia dictum eſt logicum præciſe non tractare de rebus, tum etiam quia & ſi aliquo pacto conſiderat res,oportuiſſet ipſum Euſtratium declarare modum, quo logicus ipſe de rebus diſputat, & ideo ſatis diminute hic loquutus eſt,& ſi ſumpſit initium facultatis logicæ à decem prædicamentis, hoc non indicat logicum diſputare de rebus communiter, ſed vt ex adunatione omnium rerum ad decem capita tolleretur vagatio intellectus ad habendam notitiam incomplexorum & hoc potius oſtendit certum ſubiectum ſed non incertum,vt ipſe exiſtimauit.

[Margin: Euſtratius diminute loquut' eſt de ſubiecto logicę facultatis.]

Secunda ſententia etiam eſt,quæ placuit Ioanni de Ianduno 2. huius, & 6. quę affirmat iſtis logicam tractare de ente reali, ipſamque eſſe ſcientiam realem, quam opinionem ſequuntur multi Recentiores,vt eſt Mirandulanus lib.2 apologiæ, & Quidam eius diſcipulus Hieronymus Pontanus,qui per multos annos publice profeſſus eſt philoſophiam in almo Vrbis gymnaſio, & quia iſti vident logicam tractare de operationibus intellectus,ſed operationes intellectus dicūtur eſſe entia realia:idcirco logicam de ente reali diſputare per ſe primo exiſtimant. Præterea illud per ſe primo ab arte conſideratur, de quo proprie verificantur definitiones traditæ in illa arte;ſed de rebus illis vere & proprie verificantur definitiones aſſignatæ in logica:

[Margin: q.vltima. — Quæſt.3. — Sect.5. — Sententia Hieronymi Pontani de ſubiecto logicæ.]

ergo de rebus per se primo logicus considerat tanquàm de eius subiecto : minorem ita nitun- A
tur probare inducendo definitiones tum prædicabilium tum prædicamentorum, quę non ve-
rificantur nisi de rebus, vnde substantia, quę non est in subiecto neque dicitur de subiecto rea-
liter ei conuenit, & sic etiam qualitas secundum quam quales esse dicimus, hoc realiter ei con-
uenit. Et si quis diceret quòd tractat de secundis intentionibus, respondent concedendo, tamē
non primo de eis tractat sed per se secundario.

Reprobatur Mirandulan'. Verum hęc sententia & si sit doctissimorum virorum, in hac tamen parte est aliena à verita-
te, quia modus considerandi per se res non est nisi triplex. Primus abstrahit ab omni ma-
teria sensibili & intelligibili, & hic spectat ad metaphysicum. Secundus est, qui abstrahit à ma-
teria sensibili & non intelligibili, & hic spectat ad mathematicum. Tertius est, qui abstrahit à
materia sensibili particulari, sed non vniuersali, quia est cum motu & transmutatione, & talis
spectat ad physicum; cum ergo nullus alius relinquatur modus considerandi res: sequitur va-
Tex. 1. num esse dicere logicum per se & primo res ipsas considerare. Adde quòd Arist. 6. huius di-
Scientiæ reales tres sunt species. uisit scientias reales in tres species, scilicet in metaphysicam, mathematicam, & physicam; cum
ergo logica non contineatur sub aliqua harum trium specierum, sequitur falsum esse affirma- B
re logicam de rebus per se primo considerare. Neque etiam rationes istorum aliquid conclu-
dunt. Et prima, in qua dicitur, quòd logica tractat de operationibus intellectus, soluitur dicendo
de operationes intellectus dupliciter considerari posse, vno modo secundum se, & prout sunt
Tex. 21. effectus ipsius animæ eiusque affectiones, & sic de eis sermonem habet Arist. 3. de anima. Alio
Ens rationis duplex est. modo vt in eis reperitur veritas & falsitas, & sic spectant ad logicum. Secunda etiam soluitur
distinguendo de ente rationis, quod est duplex: alterum quod est solum formatum ab intelle-
ctu, extra quem nullum habet esse, vt oratio, propositio, syllogismus, enthymema & cetera ta-
lia: alterum dicitur ens rationis relatiue ad rationem, & hoc pacto prędicamenta dicuntur en-
tia rationis, quia logicus ea considerat non secundum se & quoad naturam suam, sed in ordine
ad rationem, considerat enim substantiam sub ratione generis generalissimi, & animal sub ra-
tione generis subalterni, & hominem sub ratione speciei specialissimi, & aliquem hominem sub hac
Quomodo logicus tractat de reb'. ratione, non esse in subiecto, nec dici de subiecto: dico ergo modo, quòd logicus tractat de re-
bus non in ordine ad passiones reales, nec secundum sui naturam, sed in ordine ad intentio-
nem secundam, & rationem ipsam, & sic definit omnia prædicamenta, ex ignorantia huius di- C
stinctionis isti sic opinantes prolapsi sunt in tam pessimum errorem. Nec est verum quòd lo-
gicus tractet de secundis intentionibus non per se primo, cum consideret ipsas, vt sunt instru-
menta cognoscendi alia, & hoc per se primo logicus intendit tradere & nō considerare res nisi
exemplariter & incidenter.

Variæ sententiæ de subiecto logicæ. In tertio capite recitandæ sunt sententiæ illorum, qui posuerunt subiectum in logica facul-
tate esse ens rationis, hi enim in varias sectas diuisi sunt, dum quidam eorum dixerunt esse de-
monstrationem potissimam. Quidam autem esse instrumentum sciendi, & hoc tale siue sit
demonstratio, siue definitio non curant. Quidam alij voluerunt esse modum cognoscendi.
Nonnulli existimarunt esse argumentationem, vt complectitur in se omnes species arguendi,
quæ positio videtur esse magni Alberti in principio libri prædicabilium. Alij dixerunt es-
Quæst. 3. se syllogismum, vt fuit Scotus in quæstionibus suis de vniuersalibus motus hac præcipua ra-
tione, quia illud est subiectum proprium & adæquatum in aliqua arte vel scientia, quod habet
omnes cōditiones ipsi subiecto necessario requisitas; sed syllogismus est huiusmodi, ergo &c.
Conditiones subiecti sunt tres. minorem probat, quia tres præcipue sunt conditiones subiecti in scientia. Prima est, vt de ip- D
so præcognoscatur quid & quia. Secunda est, vt per eius quodquidest demonstrentur in scien-
tia passiones illius subiecti. Tertia est vt ad ipsum omnia alia considerata in scientia redu-
cantur, & hæ conditiones non conueniunt nisi syllogismo: ergo syllogismus erit adæquatum
subiectum in tota logica facultate. Verum si quis diligenter has opiniones consideret, vide-
bit omnes esse diminutas; quia subiectum, de quo loquimur tale esse debet, vt comprehendat
omnia vel vt species, vel vt principia, vel vt passiones eius; sed nec demonstratio potissima se-
cundum primam opinionem, nec instrumentum sciendi iuxta secundam, nec modus cogno-
Subiectū & scientia debent esse æqualis ambitus. scendi iuxta tertiam, nec argumentatio vt voluit Albertus, nec syllogismus, vt scripsit Scotus,
comprehendunt omnia, quæ in logica tractantur: ergo nullum istorum poterit esse proprium
& adęquatum & totale subiectum, de quo disputamus: maior patet; & minor declaratur, quia
in logica considerantur prædicabilia, prædicamenta, nomina, verba, orationes affirmatiuæ, ne-
gatiuæ, cathegoricæ, & hypoteticæ, inductio, exemplum, & enthymema, & multa alia, quæ non
possunt adęquate & totaliter comprehendi nec à demōstratione potissima, nec ab instrumēto
sciēdi, nec à modo cognoscēdi, nec ab argumētatiōe, nec à syllogismo: ergo &c. Ratio adducta
à Scoto

A à Scoto conuincitur falsa, pręsertim quoad minorē, quia adæquate non reducuntur omnia logicalia ad syllogismum. Nec valet responsio eius discipulorum, quòd saltem reducuntur principaliter, quia hoc etiam pacto potuissemus ponere demonstrationem potissimam aut argumētationem, aut definitionem esse subiectum, quia ad quodlibet istorum principaliter etiam reduci possunt, verum cum nos loquamur de subiecto adæquato & totali, sequitur manifeste respō sum istorum non esse ad propositum. Ratio Scoti cōuincit̃ falsa.

Quoad secundum explicanda est veritas huius quæsiti vt promisimus iuxta doctrinam S. Tho. nam Quidam Recentiores tribuunt S. Thomæ varium fuisse de subiecto logices, quandoquidem 1. lib. perhier. protulit adęquatum subiectum logices esse operationes intellectus, In prologo. quia circa eas tota logica versatur, si quidem primę operationi, quę est indiuisibilium intelligentia; correspondet liber prædicamentorum, secundę vero operationi, quę est compositio & diuisio, correspondet liber perhiermenias: tertiæ operationi, quæ est discursus, correspōdet liber priorum & aliorum librorum logicalium. Eandem quoque sententiam posuit 1. lib. poste, Lect. 1. tamen in hoc libro affirmauit subiectum logicæ esse ens rationis & non reijcere quomodo va-
B rius reperitur S. Thomas in assignando subiectum huius facultatis.

Vt igitur appareat quòd semper vnam & eandem sententiam habuerit S. Tho. de hac re nec non & propriam intentionem Arist. adeptus fuerit sciendum est primo, quòd hoc nomen, subiectum, est æquiuocum, & multis modis dicitur, nam aliquando dicitur subiectum in Subiectū est æquiuocum. quo, qua ratione Arist. in anteprædicam. dixit animam esse subiectum grammaticæ, his verbis, vt quædam grammatica in subiecto quidem est in anima. Secundo dicitur subiectum de quo, vt in eodem libro docuit ipse philosophus dicens, quando alterum de altero prædicatur vt de subiecto, quæcunque de eo quod prędicatur dicuntur, omnia etiam de subiecto dicuntur, vt homo de quodam homine, &c. dicitur etiam aliquando subiectum circa quod, similitudine Subiectum scientię quare dicat̃ obiectum. quadam desumpta à potentijs animæ, sicut coloratum est obiectum circa quod versatur potentia visiua, ita subiectum scientiæ dicitur obiectum, circa quod versatur illa scientia: aliis etiam nominibus nuncupatur secundum quòd diuersimode consideratur, nam si comparabitur ad passiones dicitur subiectum; si vero comparabitur ad principia, ex quibus conficitur vocatur, compositum, vt scripsit Auer. 1. phys. si autem comparetur ad partes subiectiuas, vocatur ge- Commē. 65.
C nus, vt docuit etiam Auer. 1. poster. comparatur etiam subiectum scientiæ ad ipsam scientiam Commē. 45. tribus modis, vt docuit S. Tho. in prologo 1. senten. primo quòd omnia considerata in scientia q. 1. art. 4. contineri debent sub ipso subiecto, & hoc est quod aliqui dicunt quòd subiectum non debet Comparationes subiecti ad scientiam sunt tres. excedere scientiam, nec scientia subiectum. Secundo subiectum comparatur ad scientiam secundum principalem cognitionem, quia subiectum est illud, quod principaliter attenditur in scientia. Tertio quoad distinctionem, quia per subiectū distinguitur scientia ab omnibus aliis: secantur etiam scientiæ quemadmodum & res, vt scribitur 3. de anima. Tex. 38.

Secundo est notandum, quòd triplex primitas reperitur in subiectis scientiarum, vt 1. huius Dilucid. 1. tetigimus. Datur enim primitas adæquationis, & hæc inest subiecto totali, vt enti mobili simpliciter respectu naturalis philosophię, & enti inquantum ens respectu metaphysicę. Altera Primitas in subiecto est triplex. primitas est attributionis, & hæc primitas inest corpori mobili respectu philosophiæ naturalis, & substantiæ respectu metaphysicæ. Tertia est primitas intentionis, & hęc inest primo motori in ordine ad philosophiam naturalem, & generi abstractorum in ordine ad metaphysicam.

D Tertio est considerandum, quòd logica dupliciter sumi potest: vno modo vniuersaliter, vt Logica bifariam sumit̃. continens sub se grammaticam, rethoricam, & logicam discretiuam veri à falso; alio modo pressius & magis proprie sumitur logica vt est scientia rationalis distincta ab istis artibus. Et sic etiam ens rationis dupliciter etiam sumitur: vno modo vniuersaliter, vt continet sub se orationem congruam & incongruam, tropum, vel figuram, exordium, rethoricas perorationes, & cetera talia, & hoc pacto non loquimur nos in pręsenti. Alio modo ens rationis capitur proprie, quod consequitur ad operationem intellectus; intellectus enim considerans naturam hominis, quia videt eam esse communem multis indiuiduis, vocat ipsam speciem, & quia videt Sortem habere albedinem facit propositionem, exprimendo ipsam tribus terminis dicendo Intentiones secūdę æquiualent rebus Sortes est albus, quia tria sunt in re nempe Sortes, albedo, & coniunctio albedinis cum Sorte: propterea tribus terminis exprimit illam propositionem subiecto, prædicato, & copula: sic etiā componit syllogismos & cetera talia.

Istis stantibus ponitur primo talis conclusio contra neotericos, Nunquàm S. Tho. fuit varius in explicando subiectum logices, sed semper habuit vnam & eandem intentionem: pro- Sententia S. Th. de subiecto semp est vniformis. batur quia operationes intellectus & ens rationis obiectiue pro eodem capiuntur in doctrina S.Tho.

Lect. 1. In prologo.

S. Tho. sed aliquando dixit operatinnes intellectus esse subiectũ in logica, vt in 1. lib. perhier. A
& 1. poster. aliqñ vero dixit ens rationis esse subiectũ, vt in expositione præsentis literæ: ergo
non varius, sed vnam eandemque intentionem semper habuit de subiectn logices, licet enim

Operationes Intellect⁹ qũo spectant ad animasticũ.

operationes intellectns secundum sni naturam & formaliter spectent ad animasticum, quia sic
distinguuntur ab ente rationis, cum sint subiectine in intellectu, sicuti species intelligibiles &
scientiæ ipsæ, tamen vt obijciuntur ipsi intellectui consideranti conceptum generis, speciei,
prnpnsitinnis affirmatiuæ, negatiuæ, enthymematis, inductionis, sunt entia ratinnis, quia in
nullo sunt subiectiue, sed tantum obiectine, vt dictum est.

Tex. 179. Tex. 12.

Adhuc obstrepunt Recentiores isti contra S. Tho. propter auctoritatem Arist. 1. poster. vo-
lentis eandem scientiam considerare principia, partes, & passinnes subiecti; sed principium
operatinnum ipsius animæ & ipsius entis rationis est intellectus, de quo pertractatur in 3. de
anima, & non in logica: ergo qunmodocunque capiantur operationes animæ & ens rationis
nullo pactn possunt ad logicum pertinere. Addunt qnia Thomistę non pnssnnt snbterfugere,
quin opinin S. Thn. non sit diminnta, quandnquidem subiectum cuinscunqne scientiæ duas
partes habere debet, rem consideratam; & modnm considerandi; dato & nnn concesso, B
quòd operationes intellectus & ens rationis sint res consideratæ in logica, modus tamen
considerandi nnn est expressus à S. Tho. sed nmisit eum tanquàm potiorem partem subiecti:
igitur est diminutus.

Labefactant rationes neotericorum.

Sed istæ ratinnes sunt frinolæ, & ideo merito spernendæ; & præsertim prima, in qua non cõ
siderarunt vnam eandemq; rem considerari à diuersis artificibus, sicuti cælum consideratur à
philosnpho naturali, & ab astrologo; sic etiã in prnposito intellectus operatiões vt sunt effectus
reales ipsius intellectus, & vt suscipiũtur in eodem intellectu subiectiue, conceditur φad aĩa-
sticum spectant, qnia sic collocantur in prędicamento qualitatis, cum sint accidentia realia,
sed pront sunt in anima obiectiue solum consequentia naturas rerum, sic à logico tantum con-

Tribus modis ẽ aliquid I intellectu.

siderari debent: & dico hnc quia tribus modis aliquid est in intellectu. Primo subiectine &
sic species intelligibilis, & actus intelligendi sunt in intellectu, vt dictum est. Secundo obie-
ctiue tantum, & sic ens & omne intelligibile dicitur esse in intellectu. Tertio obiectiue con-
sequenter, & sic entia rationis sunt in intellectu, & considerantur à logico; vnde patet rationem
istorum esse friunlam. Ad secundam respondentes dicimus non esse inconueniens omisisse C
S. Tho. mndum considerandi in vna parte, quem tamen expresit in alia parte; primo enim

Duplex est pars subiecti res considerata & mod⁹ considerãdi.

perhier. fatemur eum nnn loquutum fuisse de parte subiecti, quæ spectat ad modum conside-
randi, sed tantum de re considerata, tamen in 1. pnster. vbi ex professn declarat subiectum lo-
gicæ asserens esse actus rationis, exprimit modum considerandi affirmans non quocunque mn
do logicum considerare actus ratinnis, sed vt dirigunt nperationem intellectus, & clarioribus
verbis expresit in libelln de trinitate ipsins Boetij, vbi docet logicam considerare sua non ab-
solute, sed vt sunt adminicula quædam ad alias scientias capessendas; quæ verba exponens
Rom. Ægidius discipnlus S. Tho. dixit actus rationis spectare ad logicum, quatenus sunt orga-
na quædam applicabilia rebus: nnn ergo est diminuta sentẽtia S. Thn. de subiecto logices, nisi
apud eos, qui non totam legem perspexerunt.

Subiectũ totale in logica est ens rationis. Commen. 2. Commẽ. 17.

Secunda cõclusio, Subiectum tntale seu primum primitate adęquatinnis est ens rationis nõ
vniuersaliter sumptum, sed prout sequitur ad operationes intellectus obiectine consequenter,
vt dictum est supra; & hæc est sententia S. Thn. hic & in opusc. de natura generis. & Roma. Ægi-
dij in principio libri elenchnrum, & Aner. in hoc lib. & Liconiensis 1. poster. hæc etiam est D
opinio, quam nouam aliqui existimant, dicentes secundo intellecta vt instrumenta notifican-
di sunt subiectum totale & adæquatum in logica, hoc etiam expresit Auicen. in initin suæ lo-
gices, vbi constituit subiectum esse secundas intentiones adiunctas primis, dicere ergo secun-

Concordant plurimę opiniones de subiecto.

do intellecta & secundas intentinnes, & actus ratinnis, seu ens rationis in intellectu obiectiue
conseqnenter idem est, patet etiam ex ethymologia ipsius artis logicalis, quæ dicitur ratinnalis
ab ente ratinnis, sicuti & scientię reales ab ente reali. Secundo quia ens rationis continet om-
nia, quę tractantur in logica; ac proinde est adęquatum subiectum. Tertio inductione proba-
tur, nam logica agit de generibus, speciebus, de subiecto, prædicato, de propositione, syllogis-
mo, & alijs consimilibus, quæ omnia snnt entia rationis. Quarto logica non agit de rebus rea-
libus, nec de vocibns: ergo de ente rationis. Quinto logica dirigit operationes intellectus, &
dat instrumenta cognoscendi, quæ omnia consequuntur res cognitas, veluti ens rationis: igitur
tale erit subiectum in ea. Postremo ad scientias requiritur cognitio generis, speciei, subiecti,
propositionis, syllogismi: ergo ab aliqua arte hæc nmnia debent tradi; sed non ab aliqua scien
tia particulari, quia hæc consequuntur omnes res: igitur ab aliqua scientia vniuersali, sed

non

A non a metaphyfica, quia ipfa agit de ente reali, & fi aliquando confiderat ens rationis vt 6. huius, illud tamen non confiderat vt deferuit fcientijs: ergo fpectat ad logicam, quę vt metaphyfica, eft fcientia vniuerfalis, & hoc eft quod afferit hic Arift. circa nanque idem genus dialectica & philofophia verfatur, vt exponit Alex. Aphrodifien. metaphyfica & logica nullum genus proprium determinatum habent, ficuti geometria vel mufica, fed de omni ente confiderant, licet diuerfa ratione.

Tex. 6.

Metaphyficus quomodo cõfiderat de ente rationis.

Tertia conclufio eft, Subiectum primum primitate attributionis in logica eft fyllogifmus; probatur quia omnia, quę in logica confiderantur, ei attribuuntur, & fi fic intellexit Scotus in quæftionibus fuis de vniuerfalibus, poteft admitti fua opinio in hac conclufione, quia ficuti fubftantię omnia attribuũtur in metaphyfica, & corpori mobili in philofophia naturali, ita in logica attribuuntur omnia logicalia fyllogifmo; vnde Arift. ftatim poft determinationem de partibus eius in veteri logica; in 1. priorum pręmittit eius definitionem multas pafsiones de ipfo oftendendo, vt modum & figuram habere tres terminos, & alia fimilia: determinatur etiam de eius partibus integralibus fcilicet de incomplexo, & enunciatione, & de partibus fubiectiuis, vt in libris topic. fophi. & pofter. & hoc etiam Ferrariens. in qnęftionibus 1. phyfi. voluit B oftendere, quando in logica afsignauit duplex fubiectum formale, quod dicebat effe ens rationis, & materiale quod afferebat effę fyllogifmum, & nifi hoc pacto intelligat, doctrina illa; quã tradit de fubiecto materiali & formali, non poterit ftare, quia tam ens rationis, quàm fyllogifmus poteft poni pro fubiecto formali & materiali in logica, & ens mobile, & corpus mobile in philofophia naturali, licet fecundum diuerfam primitatem, fcilicet adæquationis & attributionis, vt fupra dictum eft.

Syllogifmus qũo eft fubiectum in logica.

Quæft. 3.

Cap. 1.

Quæft. 2.

Opinio Ferrarienfis de fubiecto qũo faluari põt.

Quarta conclufio. Subiectum primum primitate intentionis in logica eft ipfa demonftratio, ficuti primus motor in philofophia naturali, & genus abftractorum in metaphyfica, probatur quia logicus primo & principaliter intendit demonftrationẽ ipfam tanquàm finem totius logici negotij; & quia finis primo intenditur ab agente; propterea fubiectum primum primitate intentionis in logica eft ipfa demonftratio, & hoc quilibet firmifsime teneat, & nullatenus dubitet in doctrina S. Tho. in qua non exiftimet me noua cudere, cum ipfe in expofitione huius literæ diftinguendo logicam in partes fuas, puta in topicam, fophifticam, & analyti-C cam, afferat topicam & fophifticam, effe docentes & vtentes, docentes prout inftituunt modum, per quem procedi pofsit ad conclufiones in fingulis fcientiis probabiliter oftendendis, & fic dicuntur fcientię, vt in fecundo dilucidauimus; vt vero vtuntur hoc modo adiuncto ad concludendum aliquid in ipfis fcientiis dicuntur vtentes, loquens de analytica dicit, quòd folum doctrina pertinet ad logicam, vfus vero fpectat ad philofophiam, & ad alias particulares fcientias reales, nec funt intelligenda hæc verba S. Tho. vt exponit Suefs. quòd topica & fophiftica, vt funt docentes, dicuntur fcientiæ, non autem vt vtentes; fed analytica vt eft docens & vtens poteft dici fcientia, hæc enim expofitio eft extra intẽtionem S. Tho. qui ab Alex. Aleñ. fufcepit hanc doctrinam hic, qui Alex. dicit, quòd doctrina & vfus doctrinæ fpectat ad logicam prout logica continet fub fe topicam & fophifticam; prout autem continet fub fe analyticam pertinet tm̃ ad ipfam doctrina, & non vfus doctrinæ, quia talis vfus fpectat ad philofophiam, & ratio eft, quia vfus demonftrationis confiftit in vtendo principiis rerum, per quę fit demonftratio, quę principia pertinent ad fcientias reales; fed logica non eft fcientia realis: ergo ad ipfam non fpectat vti demonftratione, fed bene fyllogifmo topico aut fophiftico; cum D ergo principaliter logicus docere intendat demonftrationem; fequitur ipfam effe fubiectum primum primitate intentionis in tota logica. Nec eft inconueniens logicam diftingui in docentem & vtentem tantum pro quibufdam partibus, nempe topica & fophiftica, & non pro demonftratiua. Nec etiam aliquod abfurdum eft vnius fcientiæ effe plura fubiecta fecundum diuerfas primitates, vt dictum eft.

Demonftratio quomodo eft fubiectum in logica.

Topica & fophiftica fũt docentes & vtentes.

Dilucid. 11.

Reprehenditur Auguftinus Niphus tanquàm nõ loquens ad intẽtionem S. Tho.

Doctrina Analytica fpectat ad logicum & non eius vfus.

Vnius fcientię plura pofsunt effe fubiecta.

Quoad tertiũ foluenda funt aliqua argumenta præfertim contra fecundam conclufionẽ, in qua dictum eft ens rationis effe fubiectum adæquatum. Cõtra quia de fubiecto in omni fcientia præcognofci debet an fit & quid fit, vt fcribitur 1. pofter. hæc non cognofcuntur de ente rationis: ergo ipfum non poteft effe fubiectum. Sed refpondetur primo, quòd hæc regula verificatur quando fubiectum eft ignotum, quando autem eft manifeftum, non eft neceffaria hæc regula, vt patet per Auer. 1. pofter. Secundo etiam dicitur, quòd præfupponitur an eft, & quid eft in partibus fuis, quia cum ens rationis fit quoddam analogum, non poterat de illo in communi præcognofci quid fit, fed hoc agendum eft in fuis inferioribus.

Tex. 2.

Tex. 25.

Secundo arguitur, Quia logicus non confiderat principia partes & pafsiones entis rationis; igitur ens rationis non erit fubiectum in logica. Refpondetur quòd fubiectum fcientiæ

duplex

Subiectum scientiæ potest esse vniuocū & analogum.

A duplex esse potest. Alterum vniuocum, quod cum dicat quandam naturam distinctam à suis inferioribus; ideo scientia illa, quę habet tale subiectum, debet primo de illo considerare & principia, & partes, & passiones descendendo ad singulas, v.g. scientia de animali primo debet considerare principia & passiones animalis, cum sit quoddam vniuocum, secundo debet descendere ad species eius, puta ad hominem & leonem, sed quando obiectum est analogū, quod non habet naturam distinctam ab inferioribus, nnn est necessarium vt scientia ttadat principia & passiones analogi, sed sufficit sibi tradere principia & passiones inferiorum, sicuti metaphysica, cuius subiectum est ens inqnantum ens, analogum ad substanttam & accidens, non considerat principia & passiones entis vt ens est, sed substantiæ tantum & accidentis, quæ sunt partes entis, sic etiam ens ratinnis cum sit quoddam analogum, logicus non considerat principia & passiones in communi, sed tantum snorum inferiorum. Adde quòd logicus non considerat ens rationis secundum sui naturam, sed tantum vt est instrumentum cognoscendi, & ideo non oportet etiam, vt consideret principia & passiones eius in communi; sed hoc spectat ad metaphysicum.

Logicus considerat ens rationis vt est instrumentū cognoscēdi.

B Tertio obijcitur, ens rationis nullius scientiæ vel facultatis subiectum esse potest: ergo neq; ipsius logicę; consequentia patet: antecedens probatur. Primo, quia ens rationis non potest mouere intellectum: ergo non potest esse eius obiectum, nec alicuius habitus intellectualis. Secundo sciētia refertur realiter ad scibile ex 5. huius: ergo scibile necessario est aliquid reale, & non ens rationis, quia relatio realis debet terminari ad rem realem. Tertio qnia ens rationis semper est quasi quędam passio & proprietas aduenıens rebus, quatenus cognitis: ergo non potest cōsiderari nisi vt proprietas alicuius subiecti, & nnn vt subiectū: non ergo poterit esse subiectū in scientia. Quarto ens rationis non est necessarium, quia pendet à voluntate, sed scientia est necessariorum: ergo ens rationis non potest esse subiectum in logica. Quinto subiectum est prius scientia: ergo si ens rationis est subiectum in logica, debuisset esse prius ea, & quia logica cum sit habitus intellectualis, est ens reale; igitur ens rationis erit prius ente reali. Sexto obiectum est causa scientiæ, si ens rationis erit obiectum logicę, tunc ipsum erit causa ipsius logicæ, & tunc ens rationis erit causa entis realis. Postremo in ente rationis datur progressus in infinitū, vt docet S. Tho. 1. p. de mente Auicennę, sed sciētia est rerū finitarum: ergo de ente rōnis non poterit esse sciētia, ex cōseqnenti ipsum nō potest poni pro subiecto logicę. C

Tex. 20.

q. 2 & art. 4.

Ens rationis quō mouet intellectum.

Rn̄detur ad primā negando antecedens. Et ad primam probationem dr̄ ens rationis mouere intellectum non per se, sed mediante ente reali, cui innititur. Prętere a ens rationis habet conceptū positiuum, vt genus habet conceptū positiuum relationis, ad speciē quamuis non realem, vnde potest mouere intellectum & esse illius obiectū, idest obijci intellectui. Ad secundam confirmationem dicitur primo, forte illud intelligi solum respectu primorum intelligibilium, nempe rerum realinm, non antem respectu relationis secundum rationem, & entis rationis. Secundo dr̄ scientiā de ente rationis referri realiter ad materiale ipsius entis rationis, quod est ens reale. Tertio scientia refertur ad scibile relatione secundum dici, hæc autem potest terminari ad ens rationis. Ad tertiam dicitur ens rationis quatenus instrumentum, habere quasdam proprietates, quę non pendent ex cognitione entis realis, neque ex cognitione entis rationis, vt est passio entis realis, vnde ens rationis vt instrumentum, potest constituere subiectum alicuius scientiæ. Quòd si consideraretur secundum sui naturam, quia hoc pacto pendet ab ente reali, non posset esse nisi passio in subiecto; sicuti etiam cognitio quantitatis, quę habetur in mathematica, cum pendeat ex cognitione substantiæ, non potest esse subiectū D in mathematica, nisi quatenus cum ea consideratur substantia, ob hoc substantia quanta est subiectum in mathematica. Ad quartam dicitur ens rationis ex voluntate pendere quoad existentiam, non autem quoad essentiam, sicuti etiam operationes intellectus quoad actualem existentiam pendent à voluntate, tamen secundū se sunt entia necessaria. Ad quintam dicitur non omne ens reale esse prius omni ente rationis, sed ens reale est prius illo ente rationis, quod sequitur ad illius cognitionem; vnde dicimus ens reale in vniuersum esse prius; secundo sequitur ens rationis: tertio sequitur cognitio ipsius entis rationis, ex hoc ergo nihil habet quinta obiectio. Ad sextam dicitur obiectum per se sumptum non esse causam scientię, sed bene intellectus vnà cum obiecto erit causa scientię; & sic concedimus quòd intellectus simul cum ente rationis est causa logicæ. Ad vltimam dicitur entia rationis secundum se esse finita, posse autem in infinitum esse processum in eis per reflexionem entium rationis supra semetipsa non est inconueniens, sicuti supra quatuor potest esse processus in infinitum per replicationē eiusdē numeri quaternarij. Essent & alia argumenta soluenda contra alias cōclusiones, sed quia ex his, quę dicta sunt, facile solui possunt, iure relinquenda esse duximus.

Ens rationis quō potest habere proprietates.

Ens rationis quō pendet à voluntate.

Processus ad infinitū quō est in ente rationis.

Natura

A *Natura nanque principium, & aliarum dignitatum hæc omnium. &c. Tex. 9.*

Vtrum iſtud principium, impoſsibile eſt idem ſimul eſſe & non eſſe, ſit ſimpliciter primum.

Dilucidatio ſexta.

CCASIONE horum verborum occurrit hæc diſputatio, num impoſsibile eſt idem eſſe vel non eſſe, ſit primum principium ſimpliciter; circa quam diſputationem more ſolito procedā. Primo declarando opinionem Aduerſariorū. Secundo improbando ipſam. Tertio quid ſit rei veritas aperiēdo. Quarto ſoluendo argumenta in contrarium. Quoad primum, Quidam aiunt quòd primum complexum eſt hoc principium, ens eſt ens, & pro declaratione ſuæ opinionis ſupponunt primo duplicem eſſe propoſitionē, alteram identicam, ideſt dicens identitatem prædicati ad ſubiectum, ſiue eſſentialiter ſiue accidentaliter, vt homo eſt animal, & homo eſt albus. Alteram diuerſidicam, & eſt negatiua illa, quæ dicit diuerſitatem prædicati à ſubiecto, vt homo non eſt lapis. Secundum, quod ſupponunt eſt, quòd in propoſitionibus eſt ordo, tam in affirmatiuis, quàm in negatiuis; nam quædam eſt primo prima: quædam ſecundo prima, & ſic deinceps; vnde in affirmatiuis homo eſt homo, eſt primo prima; homo eſt rationalis eſt ſecundo prima; homo eſt riſibilis eſt tertio prima; homo eſt albus, eſt quarto prima, &c. ſimiliter in negatiuis homo non eſt equus, eſt prior iſta, homo non eſt hinnibilis. Tertium ſupponunt, quòd idem in comparatione ad diuerſa poteſt eſſe prius & poſterius, vt patet in linea prædicamentali, quòd genus ſubalternum eſt prius reſpectu ſpeciei ſpecialiſſimæ, & poſterius genere generaliſſimo. His ſtantibus probant dupliciter iſtud non eſſe primum principium ſimpliciter: quia illud principium non eſt ſimpliciter primum, cuius termini non ſunt primo primi, nec vltimo vltimi; ſed iſtius propo-

C ſitionis, impoſsibile eſt ſimul eſſe & non eſſe, termini non ſunt primo primi, nec vltimo vltimi, ergo &c. maior patet; quia de ratione primi ſimpliciter eſt, quòd ſit primum in eſſendo, & vltimum in reſoluendo: minor probatur tum ex parte prædicati, tum ſubiecti: ex parte prædicati: quod eſt hoc, eſſe, & non eſſe; ſed hoc tale prædicatum eſt conceptus reſolubilis, cum ſit compoſitus ex affirmatiuo & negatiuo; igitur non eſt primo primus, nec vltimo vltimus: ex parte etiam ſubiecti, quod eſt, hoc idem eſſe; ſed tale etiam eſt conceptus compoſitus ex reſpectiuo & abſoluto: ly enim idem dicit conceptum reſpectiuum; & ly ens dicit conceptū abſolutum, vel ſaltem neutrum & indifferentem ad abſolutum & reſpectiuum: cum igitur hæc propoſitio ſit reſolubilis in anteriores terminos, ex quibus cōponitur, ſequitur quòd hęc propoſitio, impoſſibile eſt idem ſimul eſſe & non eſſe, non ſit primum principium ſimpliciter.

Præterea nulla propoſitio modalis eſt primo prima quia eſt reſolubilis in aliam de ineſſe; ſed iſtud principium, impoſſibile eſt ſimul eſſe & non eſſe, eſt propoſitio modalis: ergo non eſt primo prima. Et confirmatur, quia quælibet propoſitio negatiua eſt poſterior ſua affirmatiua, vt dicitur 2. perhier. bonum non eſt malum eſt negatiua, & ſupponit ſuam affirmatiuam,

D quę eſt hęc, bonum eſt bonum, ſed hęc propoſitio, impoſſibile eſt ſimul idem eſſe & non eſſe, eſt negatiua: ergo non eſt primo prima: ſi quis igitur quærat quod eſt primo primum ſimpliciter. Reſpondent quòd eſt iſta propoſitio, ens eſt ens, & ratio eſt, quia habet terminos primo primos, & vltimo vltimos, & per conſequens quia non ſunt reſolubiles in aliquos priores; immo omnis reſolutio conceptuum ſtat ad conceptum entis, vt ad ſimpliciter primum inter conceptus quidditatiuos, & licet philoſophus vocet iſtam propoſitionem primum principiū, non eſt vt ſit ſimpliciter primum; ſed quia eſt primum reſpectu iſtorum, ſcilicet de quolibet dicitur affirmatio & negatio, & de nullo ambo ſimul, & omne totum eſt maius ſua parte, & quę ſunt paria alicui tertio, ſunt paria etiam inter ſe, vnde dicitur dignitas dignitatum. hæc de primo.

Quantum ad ſecundum, hæc ſententia ſic declarata in pluribus peccat: & primo, quia plurimæ ſunt propoſitiones affirmatiuæ, quæ non ſunt identicæ, vt prædicatio denominatiua, ſicut iſta, homo eſt albus, & corpus, quod eſt altera pars compoſiti, eſt animatum; ſicuti docent ipſimet in quolibetis, ergo &c. Peccat & ſecundo hæc opinio, quia eſt expreſſe contra ſententiam Ariſto. in hoc 4. vbi nullam aliam propoſitionem uocat primum principium, niſi

iſtam

Vide Franciſcū de Mayronis tractatu de forma lita.

Propoſitio duplex identica & diuerſidica.

Primū ſimpliciter quid eſt ſecundū aliquos.

Propoſitio modalis nō eſt primo prime.

Cap. 2.

Quæ ſunt paria in tertio ſunt paria inter ſe.

Tex. 8.

istam, impossibile est idem simul esse, & non esse. Peccat & tertio quia illud est primum principium simpliciter primum, quod in secunda operatione intellectus est primo cognitum, & sine quo nihil aliud eadem operatione potest cognosci, & à quo notitia aliorum pendet; sed tale est hæc propositio, impossibile est idem simul esse, & non esse: igitur falsa est conclusio posita ab ipsis dicentibus hanc propositionem, impossibile est, &c. non esse primum principium simpliciter, idest primo primum. Præterea probo absolute de mente Alexandri, & Auerrois hanc propositionem esse primo primam, seu simpliciter primum principium: quia illud est primum principium simpliciter, cui conueniunt conditiones primi principij simpliciter, sed huic propositioni, impossibile est &c. conueniunt cōditiones primi principij simpliciter, quas declarāt metaphysici: igitur ista propositio erit primū principiū simpliciter: probatur minor, quia multæ sunt conditiones primi principij; quarum prima est, vt sit firmissimum; quia dicitur esse manifestissimum, cum circa ipsum non cadat error aliquis. Secundo dicitur esse euidentissimum; quia nihil potest assignari, cui non competat vere esse, vel non esse. Tertio dicitur esse verissimum; quia habitudo suorum terminorum, in qua consistit veritas cuiuslibet propositionis, est incommutabilis, cum inueniatur inter extrema summe necessaria. Quarto dicitur esse certissimum, quia veriora sunt notiora omnibus, cum verum sit obiectum intellectus. Quinto sine primo principio nulla alia propositio est demonstrabilis; hoc enim primum principium virtualiter ingreditur omnem demonstrationem; ipsum enim est simpliciter indemonstrabile, non enim acquiritur per disciplinam & discursum demonstratiuum; sed eius cognitio aduenit nobis naturaliter; & istæ conditiones præpositæ, vt docet Alex. & Auerr. conueniant huic propositioni, impossibile est &c. & non illi propositioni, ens est ens: ergo patet veritas huius rationis, & falsitas opinionis istorum. Ex hac ratione patet etiam error Pauli Soncinatis in hoc quarto asserentis, tres tantum esse conditiones primi principij; cum nos plurimas alias de mente Auerrois, & Alex. docuimus. Adde contra Aduersarios, quòd illud est primum principium simpliciter, quod Arist. defendit contra antiquos ipsum negantes, & præcipue contra Heraclitum; sed non istam propositionem, ens est ens, sed istam, impossibile est &c. defendit Arist. contra antiquos: igitur hæc propositio est primum principium simpliciter, non autem illa, quam ponūt ipsi. Ex hac ratione collige, quòd ratio primi proprie loquendo non est ratio relatiua, ita vt primum dicatur relatiue ad secundum, sicut prius dicitur relatiue ad posterius, sed est ratio negatiua; quia illud proprie dicitur primum, ante quod nihil est, vel simpliciter, vel in eo ordine, in quo tale dicitur primū: & propterea non est eadem ratio primi & principij; quia ratio principij est relatiua, principium enim dicitur relatiue ad principiatum; & vna propositio dicit principium alterius propositionis; & hoc est quando ex notitia vnius propositionis intellectus causat in se notitiam alterius; sicut ignis mediante calore causat calorem in aliquo alio subiecto; & propter hoc dicitur 1. poste. quòd præmissę sunt causæ efficientes conclusionum, quia notitia præmissarū efficit notitiam conclusionū.

Conditiones primi principij simpliciter quæ sint.

Quest. 1.

Error Soncinatis.

Ratio primi principij nō est relatiua ad posterius.

Cap. 2.

Arguitur etiam contra Aduersarios sic, quòd illud est primum principium simpliciter, ad quod reducitur omnis demonstratio, quia primum principium simpliciter ingreditur virtualiter omnem demonstrationem, vt habetur 1. poste. sed ad hanc propositionem, impossibile est simul, &c. & non ad istam, ens est ens, reducitur omnis demonstratio: igitur hæc propositio, impossibile est &c. est primum principium simpliciter; & non illa, ens est ens; minor patet. quia aliter non potuissemus adducere aduersarium in contradictionem. Et ex hoc collige aliud falsum, quod dixerunt ipsi, quòd hæc propositio, impossibile est, &c. dicitur primum principium non simpliciter, sed respectu istius de quolibet dicitur affirmatio, vel negatio, in hoc enim valde decepti sunt; quia idem principium designatur per has duas propositiones, de quolibet est affirmatio & negatio, & impossibile est &c. quamuis diuersa ratione, quia ab ipso logico dicitur hoc principium per hanc propositionem compositam ex terminis secundæ intentionis; de quolibet est affirmatio & negatio: à metaphysico vero exprimitur idem met principium, sed per alios terminos, scilicet primæ intentionis, impossibile est, &c. quoniam ad vtrunque artificem spectat considerare prima principia, licet diuersimode, vt docet Auer. in hoc 4. metaphysicus enim cū consideret maxime vera, & prima principia sint maxime vera, debet ipsa prima principia considerare; logicus etiam cum consideret omnia entia, debet & prima principia considerare, & vt alias dictum est circa idem versatur logicus & metaphysicus, licet diuersa ratione.

Primū principiū ingreditur omnē demōstrationem.

Commen 8.

Quātum ad tertium pro dilucidatione huius veritatis sciendum est primo ex Angelica doctrina S. Thomæ, quam pluribus in locis docuit, & pręsertim 1. perhier. quòd duplex est operatio intellectus: vna qua cognoscitur quodquid erat esse rerum, & hæc vocatur intelligentia

In prologo. Operatio intellectus est duplex.

indiuisi-

A indiuiſibilium terminorum, in hac enim operatione ipſe intellectus cognoſcit quid eſt ſub-
ſtantia, quid quantitas &c. Alia eſt operatio, qua intellectus componit & diuidit dicendo, ſub-
ſtantia eſt quanta, & ſubſtantia non eſt quantitas; & quia in vtraque operatione reperitur ali-
quod primum; verum illud, quod eſt primum ſimpliciter in prima operatione, eſt ens, vt di-
xit Auicen. primo ſuo metaphyſicæ, ens & res ſunt illa, quæ primo cadunt in intellectum; Cap. 1.
quia cum intellectus ſit pura potentia in genere intelligibilium; ſicut materia prima in genere Materia prima ſuſcipit formam vniuerſalem.
ſenſibilium; ſed materia prima ſuſcipit formam vniuerſaliſſimam: ergo & intellectus primo
& principaliter ſuſcipit formam vniuerſaliſsimam, quæ eſt ens; & quia hoc principium, impoſ
ſibile eſt &c. dependet ex intellectu entis, ſicut hoc principium, omne totum eſt maius ſua par
te, ex intellectu totius & partis; ideo hoc primum principium eſt naturaliter primum in ſecun-
da operatione intellectus, ſcilicet componentis & diuidentis, quia illud eſt primum ſimplici- Cap. de priori.
ter, à quo non conuertitur ſubſiſtendi conſequentia, vt docuit Philoſophus in poſtprædica-
mentis; ſed iſtud eſt huiuſmodi: igitur erit primum principium ſimpliciter; declaratur minor;
quia ſi aliqua propoſitio eſt vera, oportet hoc eſſe verum, ſed non econuerſo, ſicut dicendo, eſt
B homo, ergo animal, ſed non econtra, propterea animal eſt prius homine; vnde ſi aliqua propo
ſitio eſſet, cuius veritas non penderet ab hoc principio, maxime eſſet iſta, ens eſt ens: quia ipſa
cóponitur ex primis terminis, & eſt affirmatiua, & in ea idem prędicatur de ſe ipſo, vt docue-
runt Aduerſarij, ſed primum principium poteſt eſſe verum, dato quòd iſta non ſit vera; quia
poſito per poſſibile vel per impoſſibile, quòd nihil eſſet in rerum natura nec poſſet eſſe, adhuc
iſta propoſitio eſt vera, impoſſibile eſt &c. & tamen iſta eſt falſa, ens eſt ens, ſiue exiſtens eſt exi
ſtens; igitur hæc propoſitio, impoſſibile eſt, &c. erit primum principium ſimpliciter in ſecun- diſtin. 1. q. 1. art. 1.
da operatione intellectus. Secundo notandum eſt, ex eadem doctrina S. Thó. 2. lib. ſentent. Primum bifariã dicit.
quòd duobus modis dicitur primum. Vno modo ſimpliciter; & ſic non eſt niſi vnum, quod
eſt ipſe Deus glorioſus, vt patet ex ordine vniuerſi, & ex natura rerum, nec non ex immateria-
litate propria; vt concluſit Ariſt. 12. huius, pluralitas principatum mala, vnus ergo princeps. In fine.
Alio modo dicitur primum in reſpectu, ſiue in genere, vel in ordine; & ſic plura poſſunt eſſe
prima, ſecundum quòd plura genera cauſarum ſunt plura prima principia, vt principium
materiale in genere cauſæ materialis; & formale in genere cauſæ formalis, & ſic de finali, &
C effectiuo: immo in eodem genere cauſæ poſſunt eſſe plura prima, quia in liquefactibilibus pri
ma materia eſt aqua, & in ſiccis prima materia eſt terra, & in animalibus prima materia eſt ſe-
men, ſiue ſanguis menſtruus, vt latius docuit S. Tho. prima ſecundæ: vbi loquitur de beatitu- q. 3. art. 7.
dine aſſerens, non eſſe inconueniens eſſe plura ſumma bona, non tamen ſimpliciter, ſed in ge
nere; ſicuti ſunt plura prima peccata non ſimpliciter, ſed in genere peccatorum: hinc de aua-
ritia dicitur, quòd eſt radix omnium malorum, & etiam de ſuperbia, quòd eſt initium omnis
peccati. Tertio notandum, quòd primum principium continet virtualiter omnem notitiam, Primũ principium virtualiter qđ continet.
quam continent eius termini, & ratio eſt, quia conſtituitur ex terminis communiſſimis, ſcili-
cet ex ente: ens autem continet virtualiter notitiam cuiuslibet ſuæ proprietatis ſuorumque in-
feriorum: quia ſi quis perfectiſſime cognoſcit naturam entis, ſicut eam cognoſcit ſolus Deus,
cui nulla creatura eſt inuiſibilis, cognoſcit etiam omnes gradus & perfectiones omnium entiũ
tam eorum, quæ ſunt, quàm eorum, quæ poſſunt eſſe; quòd autem intellectus noſter ex notitia
primi principij non poſsit naturaliter acquirere quamlibet notitiam, ideo eſt, quia non per-
fecte cognoſcit naturam entis ſignificatam per terminos, ex quibus componitur primum
D principium.

Iſtis ſic habitis dicitur, quòd hæc propoſitio, impoſſibile eſt &c. eſt primum principium Primũ principium eſt ꝓpoſitio artificialis.
complexum ſimpliciter & firmiſſimum, & primo primum in omnibus artibus, & diſciplinis,
& ſcientijs; & eſt propoſitio artificialis idest deſeruiens arti, quia ingreditur virtualiter omnes
demonſtrationes, & ad ipſum omnes reſoluuntur, vt dictum eſt ſupra; & non illa propoſi-
tio, quam docuerunt Aduerſarij, ens eſt ens, ſeu exiſtens eſt exiſtens, quia hæc non ſub-
ſeruit arti, cum ſit propoſitio naturalis; & hęc determinatio eſt de mente Auerr. hic, qui aſſerit,
ꝙ omnis, qui vtitur demonſtratione & vniuerſaliter ſyllogiſmo, ponit hanc dignitatẽ, ſcilicet
quòd contradictoria non congregantur, & ideo iſta dignitas eſt prior omnibus dignitatibus,
& communis naturaliter omnibus, impoſſibile enim eſt, vt diſputatio, aut ratiocinatio fiat ſine
illa: hoc etiam idem aſſerit Alexan. hic docens, hoc principium eſſe firmius oĩbus principijs;
& qui deſtruit hoc principium, deſtruit philoſophiam. Eandem veritatem docuit Albertus
in hoc quarto, volens hoc principium eſſe firmiſsimum omnium principiorum quatuor diffe Cap. 3.
rentiis omnia alia excedens. Quia eſt manifeſtiſsimum. Deinde circa ipſum mentiri & decipi
nullatenus contingit. Tertio eſt firmiſsimum abſque aliqua conditione vniuerſaliter, exi-

V ſten

Primũ principium est dignitas dignitatum. q. 2. art. 1.

stens verum. Quartò oportet istud principium præuenire scientes & non audientes; hinc est quòd dicitur dignitas dignitatum. Sed S. Thó. in multis locis suæ doctrinæ voluit hoc principium habere euidentissimam veritatem & incontradicibilem, & pręcipue 1. p. quia eius prædicati ad subiectum talis est habitudo & modus enunciandi, vt pręcedat omnia alia complexa; & confirmet omnia alia principia, & ad ipsum resoluantur veritates omnium aliorum principiorum: quia à veritate huius principij pendet veritas omnium scientiarum. A

Quantum ad vltimum soluuntur argumenta eorum ex istis sic determinatis; & ad primum argumentum in quo dicebant, quòd hoc principium habet terminos non primo primos, nec vltimo vltimos, sed resolubiles in priores, dicimus hoc non esse de ratione primi principij in arte & disciplina; sed de ratione primi principii sunt illę conditiones, quas supra assignauimus de mente Arist. Auerro. Alexandri, & Alberti, scilicet quòd per ipsum primum principium firmetur omnis demonstratio, & quòd circa ipsum non contingat errare, & quòd eius veritas non sit conditionata, sed absoluta, & quòd non cognoscatur per demonstrationem, quia est naturaliter cognitum, & secundum alias conditiones, quas supra diximus: idcirco formaliter respondendo ad argumentum neganda est maior. Ad secundum argumentum, in quo dicebatur, nulla propositio modalis est primo prima, quia est resolubilis in aliam de inesse, dicitur, quòd hoc primum principium, impossibile est simul idem esse & non esse; licet sit propositio modalis, & supponat illam, quæ est de inesse, hoc est tantummodo quoad rationem propositionis, sed non quoad veritatem demonstrandi & probandi, secundum quòd de hoc principio loquitur Arist. hic, & ceteri metaphysicantes. Soluitur & tertium argumentum, in quo dicebant, quòd hoc principium, impossibile est simul &c. est propositio negatiua, & propositio negatiua supponit affirmatiuam: quia licet sit negatiua secundum vocem, non tamen secundum sensum, quoniam æquipollet huic affirmatiuæ de modo; necesse est idem non simul esse & non esse; propterea non oportet, quòd habeat aliquam priorem, aut notiorem. Possunt etiam & alia via omnes cauilli istorum solui dicendo, quòd ista propositio, ens est ens, est complexũ primo primum; sed non est principium primo primum: quoniam non deducitur ex eo omnis alia propositio; nec ad ipsum est status in demonstrationibus, immo hoc complexum, ens est ens, potest firmari per hoc principium, impossibile est idem, &c. nam omne ens vel est ens, vel non ens, vel ens & non ens simul: non secũdũ, quia oppositũ non prædicatur de suo opposito, nec tertium: quia impossibile est idem simul esse & nõ esse: ergo primum, & sic erit principiũ primo primum hæc propositio, scilicet impossibile est &c. licet non sit complexum primo primum, sed illa potius propositio affirmatiua & categorica, ens est ens: sed quia intentio Arist. est loqui de principio primo primò contra antiquos; propterea illa, quæ dicunt ipsi, sunt extra propositum. B

Primũ principium est ꝓpositio negatiua secũdum vocem.

C

Hoc autem omnium firmissimum est principiorum, &c. *Tex. 9.*

Vtrum istud principium, impossibile est idem simul esse & non esse, sit firmissimum & notissimum. D

Dilucidatio septima.

Vide Francisci de Mayronis in tractatu de primo principio.

T respondent Nonnulli hoc primum principium esse firmissimum, hac ratione moti; quia conueniunt sibi conditiones primi principij firmissimi; tum quia circa ipsum non contingit errare nec dubitare: tum quia non est conditionale: tum quia non est necesse venire in mentem haberi terminos ipsius: istæ autem sunt tres conditiones principii firmissimi. Prima conditio probatur, scilicet quòd non contingit circa ipsum dubitare: quia si sic, tunc posset quis opinari contraria inesse eidem, vt quòd idem sit calidum & frigidum: sic enim arguit Commentator & Philosophus. Et si quis diceret contra istam rationem, quòd peccat; quia omnis ratio ad impossibile, cuius conclusio non est in falsitate notior, quàm præmissa interimenda, peccat; & sic est in proposito, quia consequens non est ma-

gis

A gis inconueniens, quàm antecedens: nam si aliquis opinatur contradictoria esse simul, multo magis contraria. Et respondetur primo, quia consequens est magis secundum sensum; & hoc dixit Philosophus in fine huius 4. quòd nullus sensus dicit idem simul esse & non esse. Secundo dicunt, quòd Philosophus non arguit contra negantes primum principium: sed ad recipientes ipsum, probando quòd sit firmissimum: notius autem est in falsitate, quòd contrariæ opiniones de contrariis sunt simul in anima, quàm quòd primum principium secundum intellectum est notius; notius est enim mihi secundum intellectum, quòd contrariæ opiniones non possunt simul esse in anima mea, quàm istud principium sit firmissimum: vnde non oportet fugere ad aliquod notius secundum sensum. Et addunt notando, quòd Philosophus & Commentator non ducunt ad hoc inconueniens, quòd aliquis opinetur contrarie opposita; sed quòd contrariæ opiniones sint in anima eius; sicut opiniones contradictoriorum; licet Commentator magis videatur ire ad ipsa opinata. Secunda conditio probatur ex hoc, quòd omnes propositiones reducuntur ad istam, quare non est cōditionalis. Tertia etiam probatur ex hoc, quòd est prima dignitatum, quare non potest acquiri per aliud: ergo statim cognoscitur notis terminis: hæc ipsi. Tex. 15.

B Sed contra, quia in declarando has conditiones sunt diminuti; quia primum attributū huius primi principij est, vt consideretur à metaphysico, & sic declarat Alexander: nam artifex, qui non certum ens, nec determinatum genus, sed in vniuersum ens ipsum communissimum & generalissimū considerat, debet disserere de hoc principio; quia in vnoquoq; genere sunt firmissima principia, quę omnium notissima & firmissima sunt; & quæ disputantibus de illo genere minus sunt dubia: si quis enim punctum esse negauerit, cuius nulla est pars, & lineam longitudinem absq; latitudine, & superficiem, quòd latitudinem tantum & longitudinem habet: nemo tamen eorum negabit eum in ipsorum cognitione versari, sed metaphysicus considerat eos ipsum communissimum & generalissimum, quia est vniuersalis cognitor, vt fuit ostensum primo & 4. huius: igitur debet disserere & disputare de hoc primo principio, quod dignitas, & prima sententia nominatur. Et licet dialecticus, & sophista etiam de hoc considerent; tamen metaphysicus & dialecticus differunt in modo facultatis, quia metaphysicus est demonstrator verorum, dialecticus probabiliter ratiocinatur, sophista non demonstrat, nec ratiocinatur, sed potius quandam speciem emulatur, vt appareat sapiens, & tamen non est. Secundum attributum ipsius primi principij est, vt eius veritas sit inconcussa, firma, & constans, aperta, & manifesta omnibus, & ex hoc sequitur, quòd nullus decipitur circa ipsum, quia, vt ait Auerro. homines non decipiuntur, nisi in eo, quod nesciunt, aut in eo, cuius cognitio non est valde manifesta, quod sic probat Aristote. impossibile est aliquem sani intellectus mente concipere, quòd eidem possit simul inesse & non inesse secundum addita; & hoc dixit Philosophus in textu ad insinuādas cōditiones, quæ requiruntur in principio isto: quia oportet opposita esse circa idem, nam enunciatio constituitur ex subiecto & prædicato. Requiritur primo ad contradictionem, quòd affirmatio & negatio sint eiusdem prædicati, si enim dicatur, Plato currit, & non disputat, nō est contradictio. Secundo requiritur, quòd sint de eodem subiecto, si enim dicatur, Sortes non currit, Plato currit, non est contradictio. Tertio requiritur identitas subiecti & prædicati secundum nomen & rem, vnde in æquiuocis non est contradictio, canis currit, & canis non currit. Quarto requiritur vt fiat hoc principium secundum eandem partem, vnde non est contradictio si quis diceret, æthiopus est albus dente, & non est albus pede. Quinto requiritur idem modus tam ex parte subiecti quàm prędicati, vnde ista non contradicūt, Sortes currit tarde, & non mouetur velociter, nec ista nouum est animal in potentia, & non est animal in actu. Sexto requiritur identitas ex parte loci, vnde ista non contradicunt, pluit in Gallia, & non pluit in Italia. Septimo requiritur identitas temporis: hinc istę, pluit heri, & non pluit hodie, non contradicunt. Octauo requiritur eadem habitudo ad extrinseca, vnde hæc non contradicunt, viginti homines sunt plures in domo, & nō sunt plures in ciuitate: impossibile est ergo aliquē sani capitis in animo suo concipere idē simul esse, & non esse iuxta conditiones positas, pręcipue in terminis vniuersalibus: ergo nullus decipitur circa hoc primum principium: antecedens probatur, quia si aliquis in animo suo conciperet idem simul esse & non esse cum conditionibus propositis, tunc in animo suo haberet cōtrarias opiniones, sed hoc est impossibile, quia non potest homo simul cōtraria opinari, licet aliquis ore id proferre possit, non tamen mente, & ratione hoc concipere, & sic Heraclitus ore protulit, sed non mente cōcipit, quia contraria sunt, quæ mutuo se ex pellunt ab eodē subiecto.

Error Aduersariorum. Commē. 8.

In procemio. Tex. 1.

Homines circa quod decipi solēt.

Requisita ad contradictionē vide hic.

C

D

Homines non possunt simul contraria opinari.

Contra probatur sic; quia duæ opiniones duorum contradictoriorum sunt contrariæ, sed simul esse & non esse sunt duo contradictoria: ergo, si quis opinetur duo contradictoria esse

simul vera, habebit simul in suo intellectu contrarias opiniones, quod est manifeste falsum. A
Sed considera hic quomodo possunt esse contraria in anima, non prout entia sunt ex parte subiecti, sed vt vera & falsa idest obiectiue, vt colligitur ex Auerr. 3. de anima, recipiuntur enim contraria in anima in ordine ad obiecta, & absque contrarietate in ordine ad subiectum, & sic cum anima mutatur de contrario in contrarium, scilicet de errore in scientiam, mutatur obiectiue non subiectiue, cuius signum euidens est, quòd eadem propositio subiectiue successiue est uera & falsa absque sui mutatione, vt habetur in prędicamento substantiæ, & pulchre declarat Caietanus 1. par. Ex ista declaratione patet superfluam fuisse dubitationem motam ab Aduersarijs circa istam primā conditionem, quia in hoc textu Philosophus non arguit contra antiquos, sed tantum intendit stabilire conditiones primi principii. Tertia conditio siue tertium attributum primi principii est, vt non sit positio, quia primum principium debet sumi absque demonstratione ab omni philosopho, sed positio est propositio demonstrabilis simpliciter, licet sit indemonstrabilis in illa scientia, in qua sumitur vt positio, sicuti est ista, à puncto ad punctum contingit lineam rectam ducere, sed indemonstrabilis in mathematica, si ergo primum principium esset positio, tunc eius veritas non esset firma & stabilis. Quartum attributum etiam est in ordine ad addiscentes & recipiētes ipsum, quòd primum principium debet esse notissimum omnibus, quia omnes demonstrantes referunt sermonem suum in hanc primam sententiam per se notam, & manifestam ac indubitatam, qui de aliqua re disputant, hi ad aliquid demoliendum non putant pluribus verbis opus esse, si eius quod impugnant demonstrauerint contradictionem simul esse veram. Quintum & vltimum attributū primi principii est, vt non addiscatur per demonstrationem, sed sit notum solummodo lumine intellectus agentis, omnis enim disciplina ex aliquo pręcognito proficiscitur: si ergo per disciplinā acquiratur, sequitur quòd non erit primum principium: quia ratio primi proprie loquendo, non est relatiua, ita ut primum relatiue dicatur ad secundum, sicut prius relatiue dicitur ad posterius, sed est ratio negatiua; illud enim proprie dicitur primum, ante quod nihil est vel simpliciter, vel in eo ordine, in quo dicitur primum: ante ergo primum principium nihil est cognitum quoad secundam operationem intellectus, vt dictum est superiori dilucidatione. Sed attende hic, quòd aliquod primum principium poterit syllogizari, sed non demonstrari, vt est hoc, omne totum est maius sua parte poterit sic syllogizari, excedens est maius excesso, totum est excedens, pars est excessa, igitur totum est maius sua parte. C

Commen. 5.
Anima quomodo mutatur de contrario in contrarium.
q. 75. art. 6.
Primū principiū potest syllogizari non aūt demonstrari.

Ex istis soluuntur argumenta, quæ adduci solent contra hanc veritatem sic declaratam, & primo quia omnis nostra cognitio oritur à sensu, sed circa omnem cognitionem sensitiuam contingit errare & falli: ergo & circa cognitionem intellectiuam: modo hoc primum principium cognoscitur cognitione intellectiua vt patet: ergo falsum est attributū secundum, quod non contingit dubitare circa hoc principium. Et confirmatur quia 2. prio. ait Aristo. quòd contingit scire in vniuersali, & ignorare in particulari, ita quòd contingit opinari in particulari oppositum vniuersalis: sed illud particulare est contradictorium vniuersalis sciti, vt omnem mulam esse sterilem, & hanc non ergo contingit contradictoria opinari. Ad hoc dicunt aliqui, quòd omnis deceptio orta ex sensu nunquam poterit falsificare hoc primum principium, quia nullus sensus poterit iudicare simul, quòd hoc sensibile sit, & non sit in eodem instanti, vt patet discurrēdo per singulos sensus. Dicunt etiam ꝙ dato, ꝙ sensus erret circa ipsum, tamen per intellectū tanquàm per potentiam nobiliorem corrigeretur error sensus. Sed vtraque responsio est contra Aristo. & Themistium. 2. de anima, vbi habent, quòd sensus circa suum proprium sensibile non errat, concurrentibus tamen circumstantijs requisitis, videlicet quòd sensibile sit debite approximatū sensui, nam si est in maiori, aut minori distantia, quàm sit opportunum, iudicium sensus non erit verum: vnde si rubeum sit multum distans à vidente non apparet rubeum, sed nigrum. Secundo quòd organum sit debite dispositum, & non deprauatum, vnde gustus febricitantis iudicat dulce esse amarum. Tertio quòd deporatum sit medium, vnde si aer, aut aqua non sint pura diaphana, visus non iudicat de visibili, sicuti est videns solem per aerem admistum vaporibus igniris iudicat solem esse rubeum, qui tamen non est. Istis enim circumstantijs positis nunquam sensus decipitur circa suum obiectum, & sic neque intellectus: falsa ergo est vtraque responsio data ab illis. D

Cap. 10.
Tex. 63.
Cōditiones sensus non errantis.

Dicamus ergo cum Auerr. primo cæli, quòd multi homines non possunt recipere primas propositiones aut propter diminutionem innatam in natura, aut propter paucitatem exercitationis, aut propter pessimam consuetudinem, quę radicata est in eis: habens igitur intellectum bene dispositum, & sensum, nunquam decipitur circa primum principium. Ad confirmationem dicitur quòd verum est, quòd contingit scire in vniuersali ignorando in particulari, cuius causa

Tex. 22.
Causa non recipiēdi primas propositiones.

A cauſa eſt, quia non pertractatur minor cum maiori; nam vt ſcribitur primo poſteriorum ma-
ior poteſt ſciri prius tempore, quàm minor, vel concluſio, quando ſcilicet minor non applica-
tur maiori, ſi tamen applicetur eodem tempore ſcitur maior, minor, & concluſio, & nunc
formaliter dicitur ad punctum argumenti, quòd contingit ignorare in particulari, & ſcire in
vniuerſali, quando neſcitur illud particulare contineri ſub vniuerſali; & propterea nõ ſciuntur
contradictoria, non enim opinor contradictionem, niſi opiner hanc mulam contineri ſub mu-
la vt ſic, & hoc non facio vt ſupponitur, quòd ſi opinarer hanc mulam contineri ſub mula, im
poſſibile eſset ignorare hanc mulá eſſe ſterilem; nam applicata maiori minori, ſtatim ſcitur
maior, minor, & concluſio dicendo, omne habens magnum ventrem eſt ſterile; ſed hæc mula
habet magnum ventrem; ergo hæc mula eſt ſterilis.

Arguitur contra primum attributum, metaphyſicus verſatur circa difficillima cum ſit ſa- Metaphyſici munus eſt cõtemplari res difficiles.
piens, cuius eſt ſcire difficillima, vt habetur primo huius, ſed primum principium non eſt
de numero difficillimorum, quia eſt per ſe notum omnibus: ergo falſum eſt primum attribu-
tum huius principij. Niſi dicamus, quòd quando dicitur, quòd metaphyſicus verſatur circa dif- In prologo.
B ficillima intelligitur, quia conſiderat de ſubſtantiis ſeparatis, & multis concluſionibus difficil-
limis contentis ſub ente, quod eſt ſubiectum in metaphyſica, cum hoc tamen ſtat, quòd conſi-
derat de multis alijs, & præcipue de primis principijs defendendo contra antiquos negantes,
& demonſtrando ipſa elenchicè. Contra tertium attributum probatur, quòd primum princi-
pium poteſt demonſtrari, ex conſequenti eſt poſitio; nam illud quod poteſt probari per ratio-
nem ducentem ad incommodum, poteſt demonſtrari; ſed primum principium poteſt proba-
ri per rationem ducentem ad impoſſibile, accipiendo oppoſitum concluſionis cum una præ-
miſſarum, & inſerendo oppoſitũ alterius præmiſſę, vt patet in analyticis: ergo falſum eſt aſſi-
gnatum illud tertium attributum. Niſi etiam dicamus ad iſtud, ꝙ non poteſt demonſtrari per
demonſtrationem ſimpliciter, ſed benè elenchicè, vt ait philoſophus, in hoc lib. & hoc eſt qñ Tex. 12.
aliquis procedit ex minus notis ad magis nota, quæ concedit aliquis, in demonſtratione enim
ad impoſſibile capitur virtus ex primo principio, quod contradictoria non poſſunt eſſe ſimul,
quia in virtute eius probatur bonitas demonſtrationis, & verę concluſionis; nam ſi aliquis ne-
gat iſtam concluſionem, oportet concedere oppoſitum; & ita primum principium non proba-
C tur in illa demonſtratione, ſed magis eſt probans oppoſitum per oppoſitum. Contra quar-
tum attributum quòd non ſit notiſsimum; quia propoſitio affirmatiua eſt notior negatiua, vt
ſcribitur in hoc lib. notior eſt affirmatio, quàm oppoſita negatio, ſed iſtud principiũ primum Tex. 16.
eſt propoſitio negatiua vt patet: ergo aliquid eſt notius iſto principio. Et confirmatur, quia Qualitas ſyllogiſmi ex oppoſitis q̃ ſit.
in ſyllogiſmo ex oppoſitis concluſio debet eſſe notior pręmiſsis in falſitate: ſed in pręmiſsis
accipiuntur oppoſita contradictorie; in concluſione autem negatur idem à ſe: exemplum ho-
mo eſt animal, homo non eſt animal: ergo animal non eſt animal: ergo aliquid in falſitate eſt
notius, quàm ſit oppoſitum primi principij; & per conſequens aliquid eſt notius in veritate
primo principio, ſcilicet oppoſitum illius falſi notioris.

Sed dicitur ad hoc, quòd iſtud principium dupliciter conſiderari poteſt: vno modo for- Primũ principium bifariam cõſideratur.
maliter & realiter; alio modo ſecundum vocem, licet ſecundum vocem ſit propoſitio ne-
gatiua; tamen formaliter, & realiter eſt propoſitio affirmatiua: exempli gratia iſta propoſi-
tio, non impoſsibile eſt hominem currere æquiualet huic, poſsibile eſt hominem currere;
ſimiliter iſtud principium, impoſsibile eſt idem ſimul eſſe & non eſſe, idem valet quòd
D iſta, neceſſe eſt idem non ſimul eſſe & non eſſe, quę eſt affirmatiua de modo, & tali nega-
tiua non eſt neceſſarium aliquam affirmatiuam eſſe notiorem. Ad confirmationem di-
citur, ꝙ Ariſt. primo analyticorum docet multos ſyllogiſmos ex hypotheſi, per quos non con- Cap. 5.
tingit aliquid probare; docet enim ſyllogizare ex falſis, ſecundum quem modum nunquàm ali
quid probatur, ſimiliter de ſyllogiſmo circulari, ſecundum quem nihil contingit, immo eo ip-
ſo, quòd eſt circularis nihil probat, & ſimilis eſt ſyllogiſmus factus ex oppoſitis. Vel dicatur,
quòd notius eſt impoſsibile eſſe idem ſimul eſſe & non eſſe, quàm negatio eiuſdem de ſe, quæ
concluditur in ſyllogiſmo ex oppoſitis: vnde licet forſan aliquis negaret, quòd idem ſit ipſum,
tamen nunquàm concederet, quòd idem ſit ipſum & non ipſum, vnde notius eſt in falſitate, ꝙ
idem ſit ipſum, & non ipſum, quàm quòd idem non ſit ipſum. Vltimo arguitur contra vlti-
mum attributum, quia illud acquiritur per diſciplinam, quod non conuenit homini naturali-
ter, & per ſe, ſed cognitio primi principij non conuenit homini naturaliter & per ſe: igitur pri-
mum principium per diſciplinã eſt acquiſibile, & ſic redditur falſum illud quintum attributũ:
probatur minor, quia ſi conueniret homini naturaliter & per ſe, tunc pueri ante vſum rationis
cognoſcerẽt primũ principiũ, ſed hoc eſt falſum: igitur per doctrinã, vel intentionẽ acquiritur.

Bifariam potest esse alicui naturale.

Sed dicitur ad hoc, quòd dupliciter aliquid potest dici esse naturale alicui, vel quia intrinsece pertinet ad naturam eius, vel quia inseparabiliter concomitatur eius naturam, & secundum istum modum diceretur, quòd anima intellectiua, & eius potentiæ conueniunt homini naturaliter, et quòd grauitas naturaliter conuenit corpori graui, quia nulla mensura assignari potest, in qua corpus graue sit, & non habeat grauitatem. Alio modo dicitur aliquid naturale alteri, non quia semper & inseparabiliter insit ei, sed quia habet in se sufficiēs principiū ad hoc, quòd ei insit, nec ad hoc indiget motore extrinseco, & hoc modo diceretur, quòd motus deorsum est naturalis corpori graui, non quòd semper actu moueatur, nam aliquādo quiescit deorsum, & aliquando violenter detinetur sursum, sed quia habet in se sufficiens principium talis motus, scilicet grauitatem, & hoc secundo modo notitia primi principii est naturalis homini: sed differentia est inter conclusiones & principia, quia postquàm intellectus formauit in se aliquod principium naturale, lumen intellectus agentis sufficit ad hoc, vt intellectus possibilis assentiat huiusmodi principio, nec ad hoc indiget aliqua alia propositione; quod ideo est, quia ex sola notitia terminorum est euidens intellectui; sed non est ita de conclusionibus; quia ad hoc vt intellectus possibilis assentiat eis, non sufficit naturale lumen intellectus agentis; sed præter hoc requiritur aliquod extrinsecum, quod est notitia primi principii, quæ facit conclusionem intellectui apparere esse veram, & hæc notitia est homini naturalis, sicut cognitio existendi Deum, est homini naturaliter inserta, vt ait Damasc. de qua re vide S. Thomam 1. par. A B

q. 2. art. 1.

Verum nec inter contradictiones nihil medium esse contingit, &c. Tex. 27.

Num inter contradictoria reperiatur medium.

Dilucidatio octaua. C

Medium bifariam dici secundū aliquos.

RESPONDENT Aliqui distinguendo primo de medio, quod potest esse duplex; vel secundum formam, vel secundum subiectum; exemplum primi in contrarijs mediatis; eo quod sunt quædam media forma inter album & nigrum; & hoc medium est eiusdem generis cum extremis: exemplum secundi in priuatiuis oppositis: lapis enim non est, neque videns, neque cæcus. Distinguunt secundo, q. medium potest capi adhuc dupliciter: primò positiue, vt rubedo est medium inter album & nigrū. Secūdo negatiue, siue per negationē vtriusq; extremi, vt corpus, quod nec est ægrum, nec sanum secūdum medicos ponitur aliqua forma, siue dispositio, quæ est media inter ægritudinem & sanitatem, quæ dicitur neutralitas. Addunt & tertio, quòd medium dicitur aliquando interpositionis, aliquando præsuppositionis: exemplum primi, vt clauus coniungens duos postes, & viscus coniungens duos ramos arboris: exemplum secundi, vt quantitas, quæ mediat inter formam substantialem & materiam: forma enim substantialis requirit, & præsupponit materiam quantam, & dispositam, non quòd quantitas mediet inter formam & materiam, quasi quidam clauus, & viscus, cum forma substantialis attingat immediate materiam ipsam; sed solum dicitur mediū pro quanto præexigitur, & præsupponitur ad introductionem formæ in materiam. Quibus iactis ponunt conclusionem, quòd inter contradictoria nullum est medium, scilicet nec secundum formam, nec secundum subiectum, nec positiue, nec negatiue, nec interpositionis, nec præsuppositionis; quam conclusionem ita probant: quandocunque aliquid inest alicui per se, eius oppositum nullo modo inesse potest, nec per se, nec per accidens, vt patet inductiue, sed carere medio inest contradictoriis per se, iuxta illud primi posteriorum: contradictio est oppositio cuius non est dare medium secundum se: igitur inter contradictoria nullum est medium. D

Medium interpositionis quid sit.

Cap. 2.

Et si quis diceret contra diffinitionem datam 1. poste. quia non videtur, quòd sit propria ipsis contradictoriis, cum conueniat etiam contrariis immediatis, quæ non habent medium secundum se, saltim secundum formam.

Respondent, quòd definitio data est multiplex, eo quòd negatio potest cadere super ly, secundum

A cundum se, vel per se, vt sit negatio perseitatis, vel potest esse econuerso, vt ly, per se, cadat super negationem, vt sit perseitas negationis; primo modo non accipitur in illa definitione, sed secundo modo, & est sensus, quòd perseitas affirmatur, & cadit super negationem, vt contradictio sit oppositio, cuius per se non est medium; ex quo sequitur, quòd nullo modo habet medium, ex quo carere medio per se inest sibi, sed primo modo, prout perseitas negatur, & est negatio perseitatis, sic carere medio non potest conuenire contrarijs immediatis, nec etiã priuatiue oppositis, quatenus carent medio secundum formam; tamen hoc non obstante habent medium per accidens, scilicet secundum subiectum; nam carere medio non inest eis per se, vt ly per se cadit super ly, non habere medium, & est perseitas negationis; & ideo non repugnat eis habere medium saltem per accidens, hæc ipsi. Negatio perseitatis vel perseitas negatiõis quõ intelligatur.

Sed in hac determinatione sunt multa impertinenter dicta. Primo distinctiones propositæ sunt superfluæ: nam Aristo. loquens de medio in postpredi. non distinxit ipsum, nisi in illud, quod dicitur per participationẽ & negationem; primum ab vtroque extremo differt, quod tamen vtriusque naturam participat, vt pallidum quod nec album, nec nigrum est, tamen albi & B nigri naturam sapit: medium vero per abnegationem dicitur, quod vtriusque extremi negationem omnino habet, vel simpliciter vt lapis nec prauus nec studiosus, vel secundum tempus, vt homo ab infantia nec prauus, nec studiosus, vel secundum partem, vt homo secundum corpus nec prauus nec studiosus: & tale medium inter omnia contraria inuenitur: medium vero per participationem, de quo Aristo. 5. physicorum dixit, quòd est illud, in quod aptum natum est primum pertingere mutans, quàm in quod vltimum, non inuenitur in omnibus. Et si quis voluisset scire multiplicitatem medij, videat Boetiũ in arithmet. vbi assignat triplex medium, scilicet arithmeticum, vt sex inter quatuor, & octo; quia secundum æqualem quantitatem distat ab vtroque: & medium Geometricum: sicut sex inter nouem & quatuor, quia secundum eandem proportionem, scilicet sexquialteram ab vtroque extremo distat, licet non secundum eandem quantitatem: & medium armonicum, siue musicum, sicut tertia est medium inter sextam, & secundam, quia quę proportio est vnius extremi ad alterum, scilicet sex ad duo, eadem est proportio triũ, quia eadem est distantia inter sex, & tria ad vnum, quod est distantia inter duo & tria: medium naturale de quo Auerr. 1. cæli dixit, quòd capitur secundũ C tres intentiones. Primo secundum locum inferiorem. Secundo pro medio sphæræ. Tertio pro medio, quod est inter duo contraria extrema, & hoc est contrarium extremo per id, quod habet in se de alio extremo, vt dixit etiam Auer. 5. physi. sed hæc nihil ad propositum, quia non faciunt pro nobis, nisi ea, quæ suscipiuntur ex postprædi. Cap. de oppo. Tex. 22. Mediũ multiplex est secundũ Boetium. Tex. 45. Medium naturale quid sit. Tex. 22.

Aliud quoque est impertinenter dictum ab illis, & contra Aristo expresse 1. poste. quòd definitio contradictionis non est illa, quam ipsi fingunt, dicendo contradictio est oppositio, cuius per se non est medium, sed illa, quam ponit Arist. in verbis suis, quę sunt ista, Contradictio est oppositio, cuius non est medium secundum se, & sic est negatio perseitatis & non perseitas negationis, vt existimant; & hoc pulcherrime declarat S. Thomas 4. sent. vbi soluendo hoc argumentum; in omni conuersione requiritur, vt sit aliquid, quod aliter se habeat nunc & prius, cum cõuersio mutatio quædam sit, sed vbicunq; est nunc & prius, est successio: ergo in omni conuersione & mutatione oportet esse successionem, & sic etiam in cõuersione panis in corpus CHRISTI. Et respondet S. Thomas, quòd in qualibet mutatione oportet designari nunc & prius secundum duos terminos mutationis, qui sunt incontingentes, vt dici- D tur 1. physicorum, idest qui non possunt simul esse; vnde secundum diuersitatem terminorum in diuersis mutationibus secundum hoc diuersimode significatur ibi nunc, & prius: aliqua enim mutatio est inter cuius terminos potest accipi medium, quod minus distat ab vno extremorum: quàm aliud, vnde antequàm perueniatur ad vltimum mutationis terminum, fuit recessus ab vno termino, & accessus ad alterum, in quo consistit mutationis ratio, & ideo vtrunq; ad illam mutationem pertinet, & nunc, f. in quo terminatur accessus & recessus, & prius illud, in quo incepit; & ideo talis mutatio non est in instanti; sed in tempore. Aliqua vero mutatio est inter cuius terminos non potest accipi medium in eodem subiecto, nisi forte per accidens, sicut inter affirmationem & negationem, quia contradictio est oppositio, cuius non est medium secundum se, vt dicitur in 1. post. per accidens autem potest accipi ibi medium ex parte negationis, cui aliquid adiungatur, quod magis vel minus distat ab affirmatione, siue illud sit contrarium in eodem genere directe, siue dispositio contraria, sicut inter non album, & album accipitur per accidens medium ex parte coloris, cui coniungitur negatio albedinis secundum quòd magis, vel minus distat ab albedine, & inter non ignem & ignem accipitur medium secundum quod aliquid est magis vel minus frigidum, aut humidum, vnde in omnibus muta- Cap. 2. dist. 11. q. 1. art. 1. Tex. 45. Mutatio aliqua non est in instanti. Cap. 2.

mutationibus, in quibus sunt affirmatio & negatio tantum, seu priuatio & forma tantum, per se loquendo non potest esse recessus à termino, vel accessus ad terminum ante peruentionem ad vltimum terminum, & ideo illud principium non pertinet per se loquendo ad hanc mutationem, sed solum per accidens ratione illius adiuncti ad negationem, secundum quod per accidens negatio recipiebat magis vel minus, & per consequens medium; vnde per se loquendo pertinet ad motum præcedentem, sicut ad alterationem, quæ præcedit generationem & motum localem, qui præcedit illuminationem; & propter hoc istę mutationes dicuntur esse in instanti, & quia inter substantiam panis, & substantiam corporis CHRISTI non est accipere medium, quod magis sit propinquum corpori CHRISTI, quàm substantia panis quantum ad hoc; quòd conuertatur in ipsum diuina virtute: ideo simile est iudicium de ista conuersione, & de prædictis mutationibus. Vnde ad hanc conuersionem non pertinet nisi illud nunc; in quo desinit esse panis, & incipit esse corpus CHRISTI, sed illud primum pertinet ad totũ tempus præcedens, quod mensurabat prolationem verborum, quæ efficit conuersionem. Ex istis patet secundum rei veritatem inter contradictoria reperiri medium per accidens, quod tamen ipsi negant immemores eorum, quæ dixerunt supra, vbi quærebant, si negatio habet distinctam formalitatem ab affirmatione, ibi concesserunt medium inter affirmationem & negationem, quod tamen hic aspernantur.

Quæ sunt mutationes instantaneç.

Quæst. 2.

A B (margin letters)

Soluitur & ratio, quam adducunt ad probandam conclusionẽ concedendo, quòd per se contradictoria non habeant medium, cum hoc tamen stat, quòd habeant per accidens, vt dictum est: & sic negatur maior quantum ad illam partem, quod non habẽt per accidens, ob id potest alio pacto probari conclusio, sed antequàm adducam probationem efficacem, est notandum, quòd illi, qui ponebant inter contradictoria dari medium, sequebantur opinionem Anaxagoræ ponentis omnia esse mixta in quodam medio, sed mixtum est neutrum extremorum, & ex consequenti nec bonum, nec malum, nec ens, nec non ens; Contra hos conclusio sustinetur, quæ efficacissime probatur hac ratione: si inter contradictoria daretur medium, aut illud esset per negationem, aut per participationem; sed neutro modo esse potest: igitur inter contradictoria non datur medium; probatur minor, primo de medio per participationem; hoc enim non reperitur, nisi inter extrema, quæ sunt vnius generis, vt patet de tepido & palido; sed duo contradictoria non sunt eiusdem generis, vt contradictoria sunt, quoniam alterum est ens, alterum est non ens, quibus non potest assignari commune genus; ergo inter contradictoria non datur medium per participationem; quòd autem non detur per abnegationem, probatur sic; quia si daretur medium, tunc nulla posset fieri mutatio, & deducitur sic; omnis mutatio est inter extrema contrarie, vel contradictorie opposita, vt ostendit Philosophus 5. physi. & quando est inter contraria, est etiam inter contradictoria; quoniam in vno cõtrario est negatio alterius: si igitur datur medium per abnegationem inter contradictoria, illud nec erit ens, nec non ens; alterum contradictoriorum est ens, alterum non ens, si illud medium non est ens, nec non ens, cum omnis mutatio sit ab extremo ad medium, vel ab extremo per medium ad extremum, sequitur quòd mutatio terminetur ad medium, quod non est ens, nec non ens, vel id, quod permutatur antequàm perueniat ad extremum, perueniet ad huiusmodi medium, sed impossibile est dari terminum neque medium, neque extremum in mutatione, quod non sit ens, neque non ens; omnis enim mutatio est à bono ad non bonum, vel econuerso, quòd autem neque est ens, neque non ens, non est bonum, neque non bonum; hæc enim ratio vere probat conclusionem.

Contradictoria habẽt medium per accidens.

Contradictoria non sunt eiusdem generis.

Tex. 7.

C (margin letter)

Et ex his soluuntur argumenta omnia, quæ contingunt fieri contra istam conclusionem, & primo arguitur sic; termini generationis sunt contradictorii, scilicet esse & non esse, vt docet philosophus 5. physi. sed inter istos terminos datur medium, scilicet materia prima; seu ens in potentia: igitur inter contradictoria datur medium. Ad quod dicunt aliqui, quòd esse potest dupliciter accipi; vno modo pro esse simpliciter; alio modo pro esse secundum quid: modo inter esse simpliciter, & non esse simpliciter bene est medium secundum quid, vt generatio, & dico esse simpliciter, esse perfectum, & esse secundum quid esse in fieri. Vel alio modo respondetur, quòd esse accipitur vno modo pro esse generaliter, prout includit esse simpliciter, & secundum quid; & non esse pro non esse simpliciter; & primo modo sunt contradictoria; nec est medium inter ipsa: secundo vero modo non sunt contradictoria, sed habent medium, scilicet ipsum fieri, vel esse imperfectum: & hoc secundo modo loquitur philosophus 2. huius, vbi dicit, quòd sicut semper est medium inter esse & non esse, scilicet generatio, ita existentis & nõ existentis, idest entis & non entis est medium, quod fit, & patet per exempla sua, quæ ponit, scilicet ex addiscente fit sciens, & ex puero vir. Sed hæc responsio patitur difficultates, sicuti & ipsimet

D (margin letter)

Tex. 7.

Esse bifariã capitur.

Tex 7.

A ipsimet fatentur: quia omnis per se mutatio mediat inter per se terminos, sed termini generationis sunt contradictorii, scilicet esse & non esse: ergo inter esse & non esse vere est medium: probatur minor, quia generatio est à non subiecto in subiectum, & corruptio econtra, vt scribitur 5. physi. ergo generatio & corruptio sunt contradictoria; & tanto magis augetur difficultas: quia 4. huius Arist. habet, quòd non est medium inter contradictoria, sic arguendo, quia sic sequeretur, quòd aliqua mutatio media esset inter generationem & corruptionem, quę consequentia nulla esset, nisi termini generationis contradicerent. Idcirco remouendo tot superfluitates resolute dicamus iuxta determinationem factam, quòd inter ens & non ens vniuersaliter loquendo, non est medium; quia ipsa generatio est ens, cum sit via ad ens 2. physicorũ, & in hoc 4. tamen inter ens & non ens in actu bene potest esse medium, scilicet ens in potentia, & sic per accidens potest esse medium inter contradictoria. Tex.7. Tex.17. Tex.4. Tex.1.

Et ex hac solutione soluitur illud argumentum, quo aliqui nituntur probare inter contradictoria dari medium per abnegationem vtriusque extremi: nam scutum, cuius medietas est alba, & medietas nigra, nec est album; nec non album; sed album & non album sunt contradictoria: ergo inter contradictoria datur medium per abnegationem. Sed dico quòd hoc

B est medium per accidens; quia non est inconueniens duo accidentia contraria, seu disparata esse in eodem subiecto secundum diuersas partes eius, & in hoc videntur concedere hoc mediũ per accidens, quando dicunt non esse inconueniens scutum esse album, & non album; quia hoc non est secundum idem; quia vnum contradictoriorum inest pro vna parte, & alterum pro altera: ideo neutrum inest simpliciter, sed secundum quid, & hoc est medium per accidens. Accidentia disparata posſunt esse in eodem.

Tertio arguitur, quanto magis extrema distant, tanto sunt plura media inter ipsa; ergo si infinite distãt, infinita erunt media inter ipsa; sed contradictoria distant in infinitum: ergo inter contradictoria non est vnum tantum medium, sed infinita: probatur minor, quia omni finito contingit intelligere maius; sed non contingit intelligere maiorem distantiam, quàm quæ est inter contradictoria, quia quæcunque daretur, illa caderet sub contradictione: igitur, &c. Ad hoc dicitur, quòd duplex est distantia; altera dimensiua, qua vnum distat ab alio dimensionaliter; alia est distantia formalis, quæ adhuc est duplex; quædam positiua, qua distant ipsa contraria, alia est priuatiua, qua distant ipsa contradictoria: argumentum concludit de distantia

C dimensiua, non autem de distantia priuatiua, qua distant contradictoria. Distantia est duplex.

Arguitur quarto, quia inter relatiua datur medium, quod est relatio; sed contradictoria sunt relatiua, quia referuntur ad inuicem; nam opponuntur, & oppositio est quædam relatio: ergo inter contradictoria est media relatio. Nisi dicamus, quòd contradictoria dupliciter considerari possunt. Vno modo pro intentionibus, & sic sunt in genere relationis, quatenus oppositio, quæ est genus eorum, est in genere relationis, & sic contradictoria secundum istam intentionem habent medium, scilicet ipsam relationem. Alio modo possunt sumi ipsa contradictoria pro rebus substratis intentioni, & sic non est verum, quòd referantur, nec per consequens, quòd habeant medium, ipsam videlicet relationem, nam homo & non homo, non referuntur ad inuicem. Contradictoria bifariam considerant.

Arguitur vltimo, si inter contradictoria non esset medium; sequeretur quòd de quolibet esset vera affirmatio & negatio; sed hoc est falsum, quia istæ sunt ambæ falsæ, omnis homo est albus, & omnis homo non est albus: ergo &c. Sed dicitur ad hoc quicquid dicant alij, quòd istæ duę non sunt contradictoriæ, sed contrariæ. Dicendum secundo quòd in vna contra-

D dictione secundum illas conditiones necessario requisitas, vt dictum est supra, verum est, quòd de quolibet dicitur affirmatio vel negatio, præcipue in terminis singularibus incomplexis; Iam vero, quia CHRISTI & beatæ VIRGINIS, ac sancti Thomæ Aquinatis auspicijs has dilucidationes in his quatuor libris ad vmbilicum deduximus, post grates eis impensas superest omnes calculo sedis Apostolicę submittere, & eorum quorum has & omnes alias nostras subsequentes interefit discutere, quibus si quid forte corruptum, aut sapiens corruptionem extiterit, iam modo retracto. Vide conditiones contradictionis supra.

FINIS.

DILV.

DILVCIDATIO PRIMA

In quintum Librum Metaphysicæ.

Amplius autem vt finis hoc autem est, quod est cuius causa, &c. Tex. 2.

An finis sit principium.

Tex. 37. Finis duplex est.

Tex. 5.

Res bifariã dicitur causata.

VI quæsito respondent Aliqui sumendo, quę Arist. docuit 2. de anima, quòd finis est duplex, finis gratia cuius, & finis quo: dicitur autem finis gratia cuius ipsum obiectum, quod per operationem attingitur, vt Deus qui attingitur à beatis per actum intellectus & voluntatis; sed finis quo dicitur ipsa operatio, qua obiectum attingitur, puta ipsa volitio, seu intellectio. Supponunt secũdo, quòd finis gratia cuius aliquando per operationem in esse producitur, aliquando non, sed præsupponitur; exemplum primi de forma naturali, quę per motum vel generationem producitur, Vnde 5. huius dicitur, quòd finis generationis est forma, & ille finis est obiectum, quod attingitur actione siue operatione transeunte, per quam producitur in esse; exemplum secundi, Deus, qui finis est & obiectum, quod attingitur operatione, seu actione immanente, puta per actum intellectus & voluntatis: & hoc secundo modo se habet obiectum sensus ad sensum. Supponunt & tertio de mente Auicennæ, quòd res dicitur esse causa dupliciter: nam res dicitur aliquando causata in sua causalitate; aliquando in suo esse: primo modo causa finalis præcedit omnes alias in causalitate, quia mouet agentem, & agens ex appetitu finis mouetur ad agendum, vt attingat finem: efficiens autem habet rationem causati respectu finis, non quantum ad suum esse, sed quantum ad causalitatem. Secundo modo ipse finis est causatus, sicut forma causari dicitur quantum ad suum esse. Ex istis volunt esse satisfactum difficultatibus, quæ moueri possunt in hoc quæsito.

C

D

Tex. 15. Cap. 3. Cap. 2. q. 1. art. 8. Tex. 2.

Sed contra, quia in hoc commiserunt plurimos errores; & primo contra primum fundamẽtum insto, quia Philosophus 9. huius ait, actus potentiarum esse fines earum, & non esse alium finẽ in eis præter actum, qui est operatio. 6. ethico. etiam habetur, quòd obiectum non habet rationem finis inquantum numeratur contra actum, quod etiam 1. ethicorum clarius scripsit Philosophus dicens, in quibusdam operationes esse fines potentiarum omnium, & sic destruitur primum fundamentum declaratum ab istis, quòd si aliquis secundũ veritatem illud intelligere cupit, legat S. Thomam 1. 2. vbi quærit, si omnes creaturæ conueniunt in vltimo fine; & ait quòd sicut dicit Philosophus 5. metaphysices, quòd finis dupliciter dicitur, scilicet cuius & quo, idest ipsa res, in qua ratio boni inuenitur, & vsus siue adeptio illius rei; sicut dici-

mus

A mus,quod motus corporis grauis finis est, vel locus inferior, vt res, vel hoc,quod est esse in
loco inferiori,& finis auari vt res,est pecunia; vt quo est possessio & vsus pecuniæ: si ergo lo- Finis auari
quamur de vltimo fine hominis quantum ad ipsam rem,quæ est finis,sic in vltimo fine homi est pecunia.
nis omnia conueniunt,quia Deus est vltimus finis hominum, & omnium aliarum rerum: si Finis vt res
autem loquamur de vltimo fine hominis quantum ad consecutionem finis,sic in hoc fine ho- quis sit.
minis non communicant creaturæ irrationales: nam homo & aliæ creaturæ rationales conse-
quuntur vltimum finem cognoscendo & amando Deũ,quod non competit alijs creaturis,quę
adipiscuntur vltimum finem inquantũ participant aliquam similitudinem Dei,ſm q; sunt,vel
viuũt, vel etiã cognoscũt.Secundũ etiam fundamentũ positũ ab istis est dubitabile,quia Deus
non ponitur finis, vt distinguitur contra actũ intellectus vel voluntatis;finis enim,qui est feli
citas vel beatitudo,tam ſm philosophos,quàm theologos ponitur consistere in actu secundo,
scilicet in operatione,vt habetur 10.ethic.& 12.huius philosophiæ. Contra tertiũ fundamen- Cap.8. Tex.38.
tum; quod dicitur esse de mente Auicennæ,nam illud est philosophi in litera, vbi dicit, quòd Tex.2.
causa efficiens & finalis sunt sibi inuicem causæ: nam sanitas est causa deambulandi,& deam-
B bulatio est causa sanitatis;& patet,quòd vtrumque est causa alterius secundum esse, & non se-
cundum causalitatem. Et confirmatur per id, quod Philosophus habet 2.physicorum, quòd Tex.38.
secundum vnumquodque genus causę oportet causam summam quærere;quod non esset,nisi
aliqua causa secundum genus suum esset prima in quolibet genere.

Preterea ex istis fundamentis non apparet fuisse satisfactum dubitationibus motis, vi-
delicet;si finis sit principiũ;si finis sit causa;si finis sit causa efficiẽs;& si finis sit maxima causa:
Propterea vt sine errore hæ dubitationes soluantur est sciendum ex S.Thoma in quodlibetis, Quodlib.5.
quòd finis est triplex,vltimus,remotus,& propinquus: vltimus simpliciter est Deus, qui pri- Finis est triplex.
mus & vltimus est simpliciter in genere causæ finalis,& est extrinsecus à re, cuius est finis, &
est perfectior;in omnibus enim his,quæ sunt à natura, siue ab arte, semper quod est deterius
dicitur esse beneficio melioris,vt patet graduando entia: finis remotus est ordo vniuersi,& hic
dicitur à nonnullis natura vniuersalis: propinquus autem finis est agens particulare: quilibet
autem horum trium dici potest finis gratia cuius; nam sicut agens primum omnia propter se
agit finaliter;ita etiam quodlibet secundum agens agit propter perfectionem ipsius finaliter,
C licet non vltimate:ergo qua ratione primum efficiens est finis omnium causatorum à se, ita
secundum agens dici potest finis omnium suarum operationum: nihilominus vnus istorum
finium secundum sui operationem ordinatur in alium: videmus enim agens particulare ali-
quando dimittere operationem propriam,ad quam ex natura propria magis limitatur,& pro- Natura par-
ducere operationem quasi contrariam, sicut cum aqua ascendit, vt prohibeatur vacuum,& sal- ticularis ali-
uetur ordo vniuersi; propter quod videtur, quòd natura particularis magis intendat bonum quando ope
commune,quàm suum proprium: Hi fines tres superius dicti dicuntur à S.Thoma fines prin ratur contra
cipales,licet non æqualiter,finis vero secundarius respectu alterius est medium, vel perfectio, sui Iclinatio
qua attingitur finis principalis. nem.

Sciendum est secundo,quòd sicut in causalitate efficiente distinguendum est secundũ Tho-
mistas de ratione efficiendi,& de cõditione efficientis:dicimus enim cum medicus medetur,
quòd ratio medendi est ars medicinæ, conditio vero medicantis est existere esse singulare
quoddam subsistens;ita in causalitate finali distinguendum est inter rationem finalizandi, & Ratio finali-
conditionem finalizantis, vt experientia in nobis ipsis testatur: vnde vniuersaliter loquendo zandi est alia ab eius con-
D ratio agendi est forma iuxta illud 3.physic.semper existimabitur species aliqua mouens: con- ditione.
ditio vero agentis est subsistere, vel subsistentem esse, iuxta illud primi metaphysi. actiones Tex.17.
sunt subsistentium: ratio finalizandi est esse rei, quæ finis dicitur; conditio vero finalizantis In prologo.
est esse in intentione.

Sciendum tertio,quòd hæc disputatio non est vniuersalis, sed tantum nostra, & peripateti-
ca; quia antiqui ponentes omnia euenire de necessitate naturæ, tollebant finem, propterea
Arist. multa dixit contra ipsos 2.physi. probando naturam agere propter finem, quem finem Tex.72.
pluribus in locis probauit Philosophus esse causam hic, & 2.physi. nec non & in lib. de Tex.2.
aialibus,cuius ratio principalis fuit, quia per ipsum respondetur ad quæstionẽ propter quid. Tex.29.

His iactis ponitur vna conclusio,per quam respondetur ad primam dubitationem. Finis est
principium;probatur sic,id,propter quod cetera agunt & sunt,habet rationem principij; sed
finis est,propter quem cetera agunt & sunt: ergo finis habet rationem principij: maior pro- Finis est propter quẽ ce-
batur,quia id, propter quod cetera agunt, primo venit in mentem agentis; & quod primo ve- tera agunt.
nit in mentem agentis tenet rationem principij: minor probatur, quia quando agens est motũ
à fine producit formam, quę communicatur materiæ, qua communicata, vltimo sequitur cau-

salitas

ſalitas materiæ, quę eſt, quòd ipſa ſubſtantificat formam, & ſic propter finem omnia ſunt & A
Tex.30. & agunt. Probatur etiam concluſio auctoritate Ariſt. 4. huius, vbi dicit, quòd ſic ſe habet vnũ
& ens, ſicut principium & cauſa; ſed probabitur quòd finis eſt cauſa: igitur finis eſt principiũ.
Ex his ſoluitur obiectio, quę fit contra iſtam concluſionem, quòd primum & vltimum oppo-
Tex.2. nuntur; ſed finis habet rationem vltimi, vt declarauit Philoſophus in hoc 5. quòd finis vltimo-
q.1.art.1. rum aliquid eſt; ergo finis non eſt principium. Hanc obiectionem ſoluit S. Thomas. 1. 2.
quòd finis dicitur primum & principium ſecundum eſſe, quod habet in mente agentis: dici-
tur poſtea vltimum ſecundum eſſe, quod habet in rerum natura: & hoc modo primum, & vlti-
mum non opponuntur, quia non accipiuntur ſecundum idem.

Tex.89. Secunda concluſio eſt. Finis eſt cauſa, probatur ſic per Ariſt. 2. phyſi. ſicut eſt principium in
ſpeculationibus, ſic finis in agibilibus; ſed principium in ſpeculationibus eſt per ſe cauſa, &
eſſentialis ipſius notitiæ concluſionis: ergo in agibilibus finis erit cauſa eorum, quæ ſunt ad fi-
Tex.2. nem. Concluſio hęc expreſſe habetur in hoc 5. vbi Ariſt. loquens de cauſa finali ait, hoc autem
Ratio deambulationis ē ſanitas vel exercitium. eſt quod eſt cuius cauſa, vt ambulandi ſanitas, nam quare ambulat, dicimus, vt ſanetur, & di-
centes ita, putamus reddidiſſe cauſam. Hæc concluſio non habet aliam difficultatem, niſi il- B
lam, quę communiter adduci ſolet; ſi finis eſſet cauſa, quęritur vel hoc eſſet ſecundum quòd
eſt ens, vel ſecundum quòd non eſt ens, per ſufficientem diuiſionem contradictoriorum, ſed
neutro modo dici poteſt: igitur finis non eſt cauſa, probatur minor, quia non poteſt eſſe cauſa
prout eſt non ens; nam non ens non eſt cauſa alicuius entis; cum cauſalitas non fundetur
Tex.55. in nihilo 1. phyſicorum: nec etiã erit cauſa prout eſt ens, quia quando ſanitas eſt in corpore,
tunc ceſſat medicatio, & nõ amplius mouet medicum: quia habitibus præſentibus in materia,
Tex.84. ceſſat motus, 1. de genera.

Pro ſolutione huius difficultatis, pono iſtam concluſionem. Finis non eſt cauſa ſecun-
dum eſſe, quod habet in anima tantum, nec ſecundum eſſe, quod habet in rerum natura
tantum, ſed vtroque modo. Pro intellectu huius aduerte, quòd hic ſunt tres opiniones.
Commẽ.36. Prima attribuitur Commentatori 12. huius, vbi habet, quòd forma balnei habet du-
plex eſſe, vnum in anima, aliud extra animam; & ſecundum primum eſſe eſt agens
deſiderium & motum; ſed per ſecundum eſſe eſt agens vt finis; & hoc ſecundum eſſe eſt
optimum & vltimum, & eſt diſtinctum ab alijs cauſis: ex hoc vult habere, quòd finis C
Cap.15. eſt cauſa ſecundum eſſe extra animam. Alia opinio attribuitur Auicennę in lib. ſuæ meta-
phyſi. quòd finis eſt cauſa ſecundum eſſe, quod habet in anima; tum quia extra animam eſt
cauſatus; nec eſt ratio vt cæterę cauſæ cauſent, quia iam cauſarunt. Tertia opinio, quam re-
q.1.art.1. puto veram, eſt expreſſa in concluſione propoſita; & colligitur ex Caietano 1. 2. quòd finis
In fine tria conſiderari poſſunt. tria amplectitur. Vnum quod eſt eſſe in anima, & hoc dicitur conditio finis, quia ſanitas nun-
quàm appeteretur ab ęgroto, niſi eſſet cognita ab ipſo. Secundum eſt eſſe in rerum natura,
& hoc eſt ratio finis; ſanitas enim prout eſt in rerum natura, eſt illa, quæ mouet ægrotum; hæc
enim deſideratur, hæc amatur, & appetitur. Tertium, quod reperitur in fine, eſt eſſe in ſtatu
optimo, vltimo, & perfecto, & hoc eſt effectus ipſius finis, & per hoc dicitur quòd præſenti-
bus habitibus ceſſat motus.

Et ex his patet, quòd opinio tam Auerro. quàm Auicennę eſt diminuta: patet etiam error
Neotericorum inſequentium Auicen. in hac parte; dicunt enim finem eſſe cauſam ſecundum
eſſe præſentatum in mente, ſiue in intentione agentis. Sed hoc eſt falſum, quia eſſe in inten-
tione agentis non eſt ratio formalis ipſius finis, ſed tantum conditio ſine qua non; tum etiam, D
quia eſſe in intentione eſt eſſe diminutum. Nec rationes Bartholomæi Medinæ aliquid con-
Queſt.1. cludunt contra iſtam veritatem, vt eſt videre apud ipſum 1. 2. Rationes etiam adductæ
pro Auerro. faciunt pro nobis, quia eſſe in rerum natura eſt ratio formalis ipſius finis. Solui-
tur difficultas adducta, quia finis eſt cauſa ſecundum quòd eſt ens, non autem ſecũdum quòd
eſt non ens: dicitur poſtea vltimum & eſſe in ſtatu optimo & perfecto, & quòd ceſſat medicatio
pręſente ſanitate in corpore ęgroti ſecundum eſſe actuale & acquiſitum, & prout eſt effectus.

Tertia concluſio ſit iſta. Cauſa finalis eſt cauſa cauſalitatis efficientis; probatur ſic, eo modo
Finis habet rationẽ propter quid. finis habet rationem cauſæ, quomodo habet rationem propter quid; ſed finis habet rationem
propter quid, non ſolum reſpectu effectus extra in re, ſed etiam reſpectu agentis: quod pro-
batur, quia non ſolum illud, quod fit, ordinatur ad finem, & eſt propter finem, ſed etiam ip-
ſum agens per ſe agit propter finem: ergo finis non ſolum eſt cauſa effectus ad extra, ſed etiam
agentis quantum ad cauſalitatem. Et confirmatur, quia impoſſibile eſt dari duo principia
ęque prima ſimpliciter reſpectu alicuius effectus, vel duas cauſalitates æque primas ſimplici-
ter; ſed ſi finis non eſſet cauſa cauſalitatis agentis, tunc cauſalitas agentis & finis eſſent

æque

A æque primę simpliciter. Vnde hic ordo est in his causalitatibus, quòd prima causalitas ex natura rei est finis, secunda est efficientis, tertia est formę, quarta est materiæ. Hinc omnes causalitates reducuntur ad causalitatem finis, vt ad primum: nam extrinseca prius causant, quia enim extrinseca causant, ideo & intrinseca, & non econuerso; inter extrinseca prius causat finis, quia ille monet efficientem ratione amati, ideo agens agit, & non econtra.

Finis est causa causarũ.

Et si quis diceret, contra, quia tunc sequeretur, quòd idem respectu eiusdem esset causa & causatum, & per consequens prius & posterius naturaliter, quod patet ex hoc; quia ipsum efficiens est causa finis, & finis est causa efficientis, vt dicit conclusio: & quia quicquid est causa causæ, est causa causati, & quicquid est prius priori, est prius posteriori; si ergo finis est causa efficientis, & efficiens est causa finis: sequitur quòd finis esset causa finis, & finis esset prior fine. Dicunt aliqui ad hoc, quòd quatuor causæ sunt ęque primæ in genere suo, & tamen vna potest esse prior altera, sicut omnia genera generalissima sunt ęque prima genera simpliciter, & tamen vnum prædicamentum est prius altero; vnde prioritas in causis est æquiuoca, sicut causalitas: propterea non est inconueniens idem esse prius & posterius, causa & causatũ, prio-
B ritate, posterioritate, & causalitate diuersimode dicta; in eodem tamen genere causalitatis & prioritatis est impossibile: vnde efficiens est causa finis primum in genere causæ efficientis; finis est causa ipsius efficientis, & per consequens prior in ratione finis & desiderabilis. Et cùm dicitur, quòd idem esset causa sui ipsius, quoniam quicquid est causa causæ, est causa causati: Dicitur quòd in illa propositione accipiuntur tres causæ, sed tamen variatur causa prima respectu mediæ; & media respectu vltimæ, hinc committitur fallacia accidentis, prima enim causa accipitur in genere causæ efficientis, cum dicitur, quicquid est causa causæ: sed secunda sumitur in genere causæ finalis, quando additur, est causa causati, & sic variando redditur falsa propositio: si vero vna causa sit prima respectu secundæ in genere causæ efficientis, & illa secunda respectu tertię in eodem genere causę, tunc est propositio vera. Similiter dicitur ad id de prioritate, quia mutatur prioritas.

Quicquid est causa causæ est causa causati.

Sed in hac responsione sunt quædam impertinenter dicta, & primum, quia falsum est, quòd prioritas & causalitas in causis sint æquiuoca, quia tunc non esset scientia de eis, cum æquiuocorum nulla habeatur scientia, sed benè sunt analogæ. Secundum est, quia stante ista resione
C sequeretur, ꝙ efficiens & finis essent causæ causatę, & in eo ꝙ causæ: & sequeretur etiã, ꝙ causa finalis non esset summa respectu omniũ, ex quo habet causam efficiẽtẽ: immo sequeretur, ꝙ nulla esset prior alia respectu alterius, & alia inconuenientia sequuntur, quę nõ possunt euadi.

Improbatur rńsio Neotericorum.

Propterea dicendum cum S. Thoma, quòd efficiens & finis correspondent adinuicem; quia efficiens est principium motus, finis autem terminus: est ergo efficiens causa finis quantum ad esse, quia mouendo efficiens producit ad hoc vt sit finis: finis est causa efficientis non quantũ ad esse, sed quantum ad rationem causalitatis; nam efficiens est causa inquantum agit, non autem agit, nisi causa finis, vnde ex fine efficiens habet suam causalitatem, & sic nullum sequitur inconueniens. Immo soluitur & aliud inconueniens, quod adduci solet, quòd si finis esset causa ipsius efficientis, tunc daretur demonstratio circularis contra Arist. 1. poster. probatur, quia cum efficiens sit causa finis, tunc per efficientem possum demonstrare finem, & quia finis est causa ipsius efficientis, tunc per finem demonstrabitur efficiens, & sic dabitur circulus. Sed hoc non reputamus inconueniens, quia vtrobique non est idem genus demonstrationis: vnde concedit Arist. 1. poster. dari demonstrationem circularem difformem, licet non vni-
D formem, & hoc tantum sequitur in hac parte.

Efficiens habet suã causalitatem ex fine.

Cap. 3.

Cap. 3.

Quarta conclusio est, Finis est nobilissima omnium causarum: probatur primo ad mentem Auicennę 6. metaphysices, vbi sic habet, quòd si de vnaquaque causarum esset scientia, illa, quæ esset de causa finali, esset nobilior alijs partibus illius scientiæ, & ipsa esset sapientia, quæ consequentia non valeret, nisi finis esset nobilissima causarum, cum scientia mensuretur ab obiecto, & sortiatur suam dignitatẽ & perfectionem ab ipso, vt patet 6. huius. Probatur secundo sic; illa causa est nobilior, quæ est mouens non mota actualiter ab alio; quàm sit illa, quę est mouens mota actualiter ab alio; sed ita est, quòd causalitas finis est mouens nõ mota actualiter ab aliqua causa priore, & causalitas efficientis, materiæ, & formę sunt mouẽtes motę actualiter, ergo causalitas causę finalis est simpliciter nobilior ceteris causis: maior est manifesta, quia in mouentibus & motis, mouens est præstantius moto, & quanto aliqua causa est independentior, tanto est nobilior & perfectior; quia sicut ens quanto est independentius tanto nobilius, ita etiam causa, quæ est proprietas, & passio entis: minor patet, quia agens mouetur à fine, & forma ab agente, & materia à forma, vt dictum est supra: hinc finis dicitur causa causarum.

Cap. 5.

Tex. 20.

Causalitas finis est mouens nõ mota.

Et si quis diceret, contra, quia causa intrinseca est magis causa, quàm causa extrinseca, nam intrin-

intrinsecum videtur magis conferre ad esse rei, quàm extrinsecum; sed materia & forma sunt causæ intrinsecæ, agens & finis sunt causæ extrinsecæ: ergo materia & forma sunt magis causæ, A

Materia & forma quare dicuntur magis causæ q̄ finis.

quàm finis, & etiam agens. Ad quod dicitur, quòd aliud est dicere, hæc causa est immediatior & proximior suo effectui; & aliud est dicere, hæc causa est independentior, verior, & magis causa simpliciter: materia & forma vtique dicũtur magis causæ quoad propinquitatem & proximitatem sui effectus: sed non magis idest independentes, quia omnes dependent à fine, vt dictum est. Nec etiam valet, si quis argueret, quòd tunc nobilissima entia debuissent habere

Tex.3.

finem; quod est falsum, quia vt scribitur 3. huius, immobilia sunt nobilissima causata, & tamen non habent causam finalem: ratio est, quia finis est alicuius actionis, & actio est in motu; sed immobilia non habent motum: ergo neque finem: consequentia probatur, quia quod est perfectionis in ente inferiori, non debet negari nobilissimis entibus; causalitas enim est conditio perfecta in ente, & causalitas finis est nobilissima causalitas: ergo in nobilissimis entibus reperiri debet: & tunc Deus debuisset habere causam finalem. Ad quod dicitur, quòd Deus est finis omnium: alia à Deo, quæ sunt immobilia, vt intelligentię, dicuntur habere finem, quia ordinantur ad Deum, cum ad alium finem non ordinẽtur. Auctoritas Arist. 3. metaphysi. intelligitur de mathematicis, vnde non est ad propositum. B

Alia à Deo dicuntur habere finem.

Tex.3.

Soluitur & alia dubitatio, in qua dicitur, quòd si finis esset maxima causa, tunc per causam finalem haberetur maxima & perfectissima cognitio; sed hoc est falsum, quia maxima cognitio habetur per formam 7. huius, ergo, &c. Aliqui concedunt, quòd cognitio per finem est maxima & certissima; quia omnes causæ possunt demonstrari per finem; idcirco potissima demonstratio & certissima est illa, quæ habetur per causam finalem: & sicuti se habet principium in speculationibus, ita finis in agibilibus, & quia prima principia sunt certissima, sic & finis etiam est certissimus: & falsum asserunt esse illud dictum, quodquidest maxime cognoscitur per formam, quia quodquidest & definitio potest accipi ab omni causa. Hæc tamen responsio stare nequit, quia cognitio per causam intrinsecam est certior & nobilior, quàm sit cognitio per causam extrinsecam, sicuti est per finem & agentem. Propterea dicitur melius, quòd causa finalis dupliciter consideratur. Primo prout est ens quoddam. Secundo vt est causa; primo modo cognitio de ipsa est nobilior, quia est nobilius ens, quàm forma: sed secundo modo non, quia certius & nobilius cognoscitur effectus per formam, tanquàm per causam intrinsecam & propinquam, quàm per finem, tanquàm per causam extrinsecam, quæ nullo pacto spectat ad quodquideratesse rerum diffinibilium. C

Tex.vlt.

Cognitio p causam intrinsecam est melior q̄ p extrinsecam.

Accidit autem multoties dictis causis, & multas eiusdem esse causas, &c. Tex. 2.

Vtrum vnius effectus sint plures causæ per se.

Dilucidatio secunda.

dist.2.q.2.

VI respondet Scotus 2. senteut. vbi videtur tenere partem affirmatiuam: asserit enim quòd idem homo numero non solum quoad animam, sed etiam quoad corpus organicũ potuit esse filius Adæ & filius Abrahę; & ex quocunque istorum duorum genitus esset, idem numero fuisset; & similiter si ignis A. tantæ quantitatis & virtutis ex tali materia ignem talem generaret; & ignis B. eiusdem quantitatis & virtutis pro eodem instanti, si ageret in istam materiam, eundem ignem numero producerent: ratio eius est, quia ad hoc quod corpus organicum sit idem numero, sufficit quòd materia sit eadem numero; vnde existente eadem materia numero, agentibus quantumcunque multiplicatis producetur idem numero corpus. Et pro hac opinione faciunt rationes istæ. Prima; sit parua stuppa facile combustibilis, & sint tres ignes æquales in virtute, quorum quilibet possit illam stuppã ignire & appropinquentur illi in æquali distantia, tunc quæritur; aut illi tres ignes comburerent illam stuppam, aut non: si dicis quòd sic; ergo vnus effectus est à pluribus causis, si dicis quòd non; contra, quilibet illorum ignium combureret illam stuppam: ergo multo magis tres simul. Ad idem facit, si fingas duo corpora luminosa eiusdem rationis & virtutis æque pro- D

Rationes Scoti hic fideliter recitantur.

xima

A xima alicui medio, primo illuminabili perfecto, idest in summo à quouis eorum illuminabitur, & ab vtroque simul: igitur duæ causę totales erunt eiusdem effectus. Præterea Sortes non potest produci ab alio, quàm à Platone, & Plato non potest produci ab alio, quàm à Socrate, & sic de alijs: igitur inter indiuidua eiusdem rationis erit essentialis ordo, & cum illa procedant in infinitum, sequitur quòd in essentialiter ordinatis sit processus in infinitum, quod est contra Arist. 2. huius: probatur consequentia, quia tūc est essentialis ordo inter causam & effectū, quando effectus non potest procedere, nisi à tali causa; si ergo Sortes non potest procedere, nisi à Platone, & Plato nisi à Socrate, & sic de alijs: ergo inter indiuidua erit essentialis ordo. Tū etiam, quia idem effectus numero est naturaliter corruptibilis à pluribus agentibus: ergo à pluribus agentibus est producibilis: tenet consequentia, quia non videtur maior ratio hic, quàm ibi: antecedens etiam patet, quia idem calor numero, qui corrumpitur ab hac aqua, potuit ab alia aqua corrumpi. Addunt adhuc eandem sensationem numero, quam nunc causat hoc album puta ouum, potest aliud album conseruare & continuare: ergo potest illam causare; consequentia patet: antecedens probatur, si Deus poneret aliud albū totaliter simile huic in eodē

B situ subtrahendo causalitatē prioris, adhuc maneret prior sensatio, alioquin posset sensus percipere differentiam inter vtrumque album, & aliud album; igitur aliud album conseruat priorem sensationem. Ad idem facit, quòd idem effectus potest habere plures causas finales totales, vt si quis operetur propter gloriam & propter pecuniam, vterque finis est sufficiens causa ad voluntatis motionem; & sic hic effectus, qui est motio voluntatis, erit à duabus causis totalibus eiusdem ordinis & generis, quia tam gloria quàm pecunia sunt in genere causæ finalis. Præterea idem homo numero potest esse hodie à constellatione præsentis horæ, & hinc ad quadraginta nouem millia annorum ab ea constellatione, quæ tunc erit: & hoc probatur per omnes Astronomos; modo hæc constellatio præsentis horæ & illa, quę erit eo tempore, differunt numero, quia non potest idem motus numero redire: non igitur erit inconueniens, quòd idem effectus sit à causis totalibus eiusdem ordinis. Hę & aliæ rationes plurimę adduci possunt pro confirmatione huius opinionis; quia plures possunt eundē baptizare, itē plures sacerdotes possunt eandē hostiā consecrare: item plures aiæ eadē pœnam pati possunt: ergo &c.

Ordo essentialis inter causam & effectum quis est.

Tex. 5.

Idem effectus plures habet fines secūdū Scotum.

Opinio S. Thomæ est, quòd impossibile est, quòd duæ causę cōpletæ sint immediatæ vnius

C & eiusdem rei, quod patet in omni genere causarum: vna enim est forma proxima vnius rei, & vnum est proximum mouens, licet possint esse plures motores remoti, nec habet instantiam de pluribus trahentibus nauem, quia nullus eorum est perfectus motor, cum virtus vniuscuiusq; sit insufficiens ad mouendum; sed omnes simul sunt in loco vnius motoris, in quantum omnes virtutes eorum aggregantur ad vnum motum faciendum, hoc idem tenet in quodlib. ait enim quòd impossibile est eundem filium nasci, siue sit alius pater, siue sit alia mater: sicut etiam non est idem sigillum numero, siue sit alia cera, siue sit aliud corpus sigilli, ex cuius impressione cera sigillatur: in hoc etiam libro ait, quòd impossibile est, quòd eiusdem secundum idem genus sint multæ causæ per se eodem ordine, licet possint esse plures causæ hoc modo, quòd vna sit proxima, & alia remota, vel itaquòd neutrum sit causa sufficiens, sed vtrunque coniunctim: hanc quoq; veritatem docuit Arist. 2. physi. quam amplexus est Auerr. Albertus, Alexander, & Themistius, omnesque Peripatetici.

Quodlib. 6. quæst. 1.

Tex. 2.

Tex. 30.

Pro maiori dilucidatione huius materiæ, est sciendum primo, vt docet Albertus 2. physic. quòd quadruplex ordo potest inueniri in causis. Primo possunt ordinari secundum propin-

D quitatem ad suum effectum, & hoc modo materia est prima causa, quia in naturalibus res causantur per motum, cuius materia est subiectum, & quia forma intrinsece terminatur ad materiam, cum compleat & perficiat ipsam; ideo secundū hunc ordinem forma est secunda causa; & quia efficiens est illud, quod ducit materiam ad formam propter finem, ideo efficiens est tertia causa, & finis vltima. Secundo possunt ordinari quantum ad intentionem, & actum causandi, & sic illa dicitur prima, cui primo competit causare, & quia materia non ducit seipsam ad formam, sed ducitur ab efficiente, efficiens autem non mouet nisi præmotum à fine; ideo secundum istum ordinem finis est prima causa; efficiens secūda, forma tertia, & materia vltima. Tertio possunt ordinari quantum ad esse, & sic illa dicitur prima, cui prius competit esse extra animam, & hoc ordine prima causa est efficiens, secunda materia, tertia forma, vltima finis. Quarto possunt ordinari quantum ad rationem principij mouendi, & sic quia omne mouens mouet per formam, quæ est sibi principium, & ratio mouendi: ideo iuxta hunc ordinem forma est prima, efficiens secunda, finis tertia, vltima materia.

Cap. 4.

Ordo quadruplex inuenitur in causis.

Secundo est notandum, quòd causa per se in genere dicitur quatuor modis. Primo pro causa, ex qua fit aliquid ipsa inexistente, sicut æs est causa statuæ, & argentū phialæ, & horum gene-ra; &

Quatuor sūt genera causarum.

ras & hoc modo est causa materialis, ex qua fit aliquid cum insit. Et nota quòd dicitur ipsa inexistente propter priuationem, vel contrarium : nam ex contrario, vel priuatione dicitur aliquid fieri sicut ex non inexistente, vt album ex nigro, vel album ex non albo. Secundo modo dicitur causa species, & exemplar, quæ est ratio ipsius qnodquideratesse, & hoc modo causa formalis dicitur causa, & eius genus, sicut diapason causa formalis est duorum ad vnum, & quia numerus est genus dualitatis, ideo numerus dicitur etiam forma ipsius diapason. Tertio dicitur causa, vnde est principium motus & quietis, & hoc modo causa efficiens, siue mouens est causa. Quarto dicitur causa ipse finis, cuius gratia aliquid fit, vt sanitas dicitur causa finalis deambulationis post cœnam. Et ex his patet etiam quid sit causa, quòd est illa, quæ actione sua producit effectum, vt statuarius sua actione producit statuam. Nota etiam quòd causarum, quædam sunt einsdem ordinis, vt quę sunt in eodem genere, & eiusdē speciei, sicut duo hoies trahentes nauem. Quędam sunt diuersi ordinis, sunt tamen essentialiter ordinatæ secundum prius & posterius, & alterius speciei, vt sol & homo, quæ concurrunt in generatione hominis. Nota adhuc, quòd quædam sunt causæ eiusdem generis, vt omnes causæ materiales dicuntur eiusdem generis, similiter efficientes, & finales. Quædam sunt diuersi generis, vt si capiatur causa efficiens, materialis, & formalis. Adde adhuc, quòd inter causas eiusdem ordinis, quędam sunt totales, quædam partiales : causa totalis est illa, quæ in illo genere causæ non indiget ad suam causalitatem aliqua causa eiusdem generis secum concausante, sed sola per se sufficit, vt ignis generat ignem: causa partialis est, quę in illo genere causæ non sufficit ad causandum effectum, sed indiget alia causa eiusdem ordinis secum concausante, vt duo homines trahentes nauem, quorum alter per se non sufficeret ad tractum nauis. Nota vltimo, quòd tres sunt proprietates causarũ. Prima est, quòd vna & eadem causa potest esse causa contrariorum, vnius per se, & alterius per accidens, sicut nauta per sui presentiam est causa per se saluationis nauis, & per sui absentiam est causa per accidēs perditionis eiusdē. Secũda proprietas est, quòd causæ sunt sibi inuicē causæ, vt sanitas est causa deambulandi, & deambulatio est causa sanitatis, sed hoc est in diuersis generibus causarũ, quia sanitas est causa finalis deambulationis, deambulatio vero est causa efficiēs sanitatis; sed in eodē genere causæ nõ potest hoc verificari, quòd causæ sint sibi inuicē causę. Tertia proprietas est, quòd vnius & eiusdē effectus possũt esse plures causæ per se, vt statuę, causa per se est statuarius, tanquàm efficiēs, & æs tanquàm causa materialis.

Causa formalis multipliciter nominatur.

Causa quę sit.

Causę sunt in duplici ordine.

Proprietates causarũ sunt tres.

A

C

Et ex istis deducitur primo, quòd eiusdem effectus possunt esse plures causę, alterius, & alterius generis, & totales, vt in constitutione domus concurrunt omnes causæ. Et primo est efficiens, quæ est ędificator. Secundo est vsus siue habitudo, quę est causa finalis. Tertio est causa materialis, puta terra, lapis, & ligna. Quarto est causa formalis, vt proportio siue compositio domus. Deducitur secundo, quòd plures causæ totales eiusdem generis & ordinis, non tamē eiusdem speciei ac immediate, possunt concurrere ad producendum eundem effectum, & similiter si fuerint causæ partiales: patet hoc primo de ipso Deo, & corpore cælesti, & homine, quę omnia simul concurrunt ad producendum hominem : de causis partialibus quoque patet de trahentibus nauem, qui partialiter concurrunt ad tractum eius. Deducitur tertio & vltimo, quòd est impossibile plures causas totales eiusdem generis, & eiusdem ordinis, ac speciei, & immediate concurrere ad producendum eundem effectum numero: probatur hoc ratione, quia si plures causę totales eiusdem generis & ordinis concurrerent ad producendum eundem effectum; tunc sequeretur, quòd effectus ille essentialiter non dependeret ab aliqua illarum causarum; sed consequens est falsum; ergo & antecedens: probatur consequentia, sint A. & B. totales causæ ipsius C. tunc hic effectus, qui est C. non depender ab A. quia potest esse sine A. cum sufficienter habeat esse per B. quod ponitur totalis causa eius, & per idem haberi potest, quòd non dependet essentialiter ab ipso B. quia sufficienter causatum est per ipsum A. quod positum est totalis causa eius: ergo ille effectus C. non dependet nec ab A. nec ab B. essentialiter. Ex hoc deducit S. Thomas 1. p. quòd plures Angeli non possunt esse in eodem loco, quia Angelum esse in loco est perfecte & immediate continere illum in genere causæ efficientis. Hinc etiam habetur, quòd plures sacerdotes simul non possunt de facto vnam hostiam consecrare, licet de possibili, vt patet ex 4. senten. & 3. par.

Plures causę possunt esse eiusdem effectus quomodo intelligitur.

D

q. 52. ar. 3. Plures Angeli non possunt esse in eodem loco. distin. 13. q. 82. ar. 2. Vide Caiet. ibi.

Soluuntur modo omnia argumenta adducta in contrarium, dicendo ad primum, quòd ad vnitatem numeralem effectus non sufficit vnitas materiæ, sed requiritur etiam vnitas agentis, sicuti ad vnitatem numeralem sigilli non sufficit vnitas ceræ, sed requiritur etiam vnitas corporis imprimentis figuram in cera. Et si quis diceret contra istam responsionem, quòd si ad vnitatem numeralem effectus, requiritur non solum vnitas materiæ, sed etiam vnitas agentis; sequitur quòd ad pluralitatem effectuum requiritur etiam pluralitas materiæ, & agentis, &

sic ab

A sic ab vna causa non poterunt esse plures numero effectus, quod est falsum: nam idem pater habet multos filios: consequentia probatur, quia cuius vnitas requiritur ad vnitatem alicuius; eiusdem pluralitas requiritur ad pluralitatem. Ad quod neganda est consequentia, & ad probationem negatur assumptum, quia plura requiruntur ad vnitatem, quàm ad pluralitatem; nõ sufficit enim ad vnitatem numeralem vnitas materię tantum, quia vna materia potest recipere plures formas, & proprerea præter vnitatem materiæ, vnitas agentis requiritur, vna autem forma numero non potest esse in pluribus materiis, sicuti eadem albedo numero non potest esse in diuersis subiectis; ideo ad diuersitatem numeralem, cum vnitate agentis requiritur pluralitas materiæ, ex qua pluralitas formarum numero resultat. Vna forma non potest esse in pluribus materijs.

Ad secundum dicunt aliqui, quòd illa materia non igniretur, & ratio ipsorum non est indispositio materiæ, aut quòd illi tres ignes non sint debite approximati ipsi combustibili, sed quia implicatur contradictio, scilicet quòd daretur effectus sine causa: nam à nulla illarum causarum dependeret. Sed hi videntur relinquere sensum propter rationem; idcirco debilitas rationis apparet in eis. Dicamus ergo resolute, ꝙ ignis productus non erit vnus numero, sed

B tantum per aggregationem, & quòd illi tres ignes citius, efficacius, ac nobilius producunt effectum, & concurrunt tantum partialiter. Et sic etiam dicitur, quòd illa duo corpora luminosa se habent, vt partes vnius luminosi superexcedentis in duplo, vel amplius sua actiuitate ad medium illud, cui approximantur, & sic illuminatio non dependeret secundum partem diuisi, sed prout vnirentur in vno. Ignis productus à pluribus non est idem numero.

Ad tertium dicitur, quòd esse processum in infinitum in essentialiter ordinatis potest dupliciter intelligi. Vno modo in causando vnum effectum, quia scilicet vnus effectus procedit ab infinitis causis, quarum vna ab altera in causando dependeat, & omnes simul moueant, & ad hunc sensum negat Philosophus esse processum in infinitum in causis essentialiter ordinatis: vnde negatur consequentia. Alio modo ad hunc sensum, quòd iste effectus producatur ab ista causa per se, itaquòd ab alia non possit produci, & illa causa producatur ab alia causa, itaque ab alia produci non possit, & sic in infinitum, & tunc negatur falsitas consequentis, nec ad hunc sensum locutus est Arist. 2. huius. Tex. 6.

Ad quartum neganda est consequentia; per hanc enim rationem probari posset quòd equus

C sit naturaliter producibilis à diuersis secundum speciem, est enim corruptibilis ab igne & aqua secundum speciem diuersis, & à multis alijs corrumpentibus.

Ad quintum negatur antecedens; & ad probationem dico, quòd posito illo casu, non remaneret eadem sensatio, & ad improbationem negatur consequentia; non enim quacunque diuersitate posita obiectorum, potest anima eorum diuersitatem apprehendere ac iudicare.

Ad sextum dicitur, quòd habere plures fines totales dupliciter intelligi potest. Vno modo quòd vere & secundum rem sint fines. Alio modo quòd sint fines ex præstitutione voluntatis: si primo modo, negatur antecedens, quia est tantum vnus totalis finis omnium rerum: si secundo modo, negatur consequẽtia, nam si ipsa valeret, sequeretur ꝙ quilibet effectus naturalis posset produci naturaliter ab agentibus naturalibus specie distinctis, & sic ignis posset generari ab igne, & ab aqua: patet consequentia, quia per te talis effectus potest esse propter duos fines totales specie distinctos: ergo bene sequitur, quod dictum est, si ex pluralitate finium deduci potest vniformiter pluralitas agentium. Habere plures fines totales bifariam intelligi potest.

Ad vltimum dicitur ꝙ dato, quòd reuolutio stellarum fixarum fiat singulis quibusque 49:

D milibus annis: nunquàm tamen redibit eadem constellatio numero, sed similis tantum ei, & ex consequenti nunquàm redibit idem homo numero, sed bene similis, vt apparet in fructibus, qui in singulis æstatibus videntur redire ijdem numero, & non sunt ijdem, sed similes. Et ex his patet veritas quæsiti, & error Aduersariorum. Hæc disputatio potest moueri apud logicos, si vna conclusio potest esse à pluribus præmissis eiusdem ordinis. Apud physicos, si vnus effectus numero potest generari à pluribus causis, sicuti corrumpitur. Apud animasticos, si vna sensatio numero causatur à pluribus obiectis. Apud metaphysicos, si vna paternitas est à pluribus filiationibus, & quòd inter indiuidua eiusdẽ speciei detur ordo essentialis. Apud morales, si vnus homo potest moueri à pluribus finibus. Apud astronomos, si eadem hoīs inclinatio producitur à pluribus cõstellationibus. Apud medicos, si vna medicina potest esse à pluribus medicis & materijs. Apud legistas, si vna sentẽtia est à pluribus Doctoribus. Apud theologos, si plures Angeli sunt in eodẽ loco, & si plures baptizant vnũ, & si plures Sacerdotes cõsecrant eandẽ hostiã, & plures aiæ patiuntur eandem passionẽ, vel habent eandẽ beatitudinẽ; & si Spiritus sanctus producitur à patre & filio, veluti à duabus causis particularibus, vel totalibus. Quæ oīa quęre apud proprios artifices, ne mittamus falcẽ in mesẽ alienã. Nunquam eadem constellatio redibit. Solutio plurium difficultatum. Vide S. Th. 3. p. q. 82. & 1. p. q. 36. ar. 4.

X 3 Differunt

Differunt autem eo quòd agentes quidem, & singulares simul sunt, &c. Tex. 2. A

Vtrum causa particularis in actu sit simul cum effectu, vel non sit.

Dilucidatio tertia.

Doctrina Neotericorũ de fundamẽtis causarũ.

CVi respondent Aliqui asserendo tria, quorum primum est, quòd illa differentia inter causas in actu, & in potentiâ respectu effectuum proportionabiliter acceptorum, non est accipienda quantum ad ipsas relationes causæ ad effectum, quia sic simul est causa in potentia, & effectus in potentia, sicut causa in actu, & effectus in actu: nam omnia hæc referũtur vno genere relatiuorum, scilicet secundo modo. Sed veritas huius dicti accipienda est in fundamentis relationum, vt sit sensus, quòd relatio causæ in actu, & effectus in actu non possunt fundari nisi in ente in actu; & ideo sicut relationes simul sunt & non sunt, ita & fundamenta earum; sed relationes causæ in potentia, & effectus in potentia, non requirunt fundamenta in actu: & ideo non oportet fundamenta eorum simul esse, licet relationes simul sint: nam si relatio causæ in potentia fundaretur in ente in actu; sicut ista ædificator est, non oportet relationem effectus in potentia sibi correspondentem fundari in aliquo ente in actu; non enim oportet simul existere ędificatorem & ædificabile, quia ędificabile potest fundari in ente in potentia. B

Secundum est, quod dicunt, quòd illa differentia non est intelligenda de fundamentis relationum, inquantum fundamenta sunt, quia sicut vtræque relationes simul sunt, ita & fundamẽta simul sunt, idest in actu sunt inquantum fundamenta, hoc est actu sunt sub illis relationibus; sed est intelligenda de fundamentis comparatis ad existẽtiam; quia in causa & effectu in actu, si vnum fundamentum existit in actu, & aliud, non sic de causa & effectu in potentia.

Tertio dicunt, quòd illa differentia non est intelligenda de fundamentis absolute acceptis, sed sub relationibus: non enim sequitur quòd si vnum fundamentum existit, scilicet causę in actu, quòd fundamentum effectus in actu existat; quia fundamentum absolute existere potest in actu sine relatione: sed si fundamentum causæ in actu est sub relatione in actu, fundamentum relationis effectus in actu existit sub relatione in actu. Et ex his concludunt, quòd differentia sic est accipienda hinc inde; non quidem inter relationes, quia sic vtrique necessario simul sunt, nec inter fundamenta relationum inquantum fundamenta; quia etiam illa vtrique necessario simul sunt, cum sine illis vt sic non sint relationes; nec inter ea, quę sunt fundamenta secundum se considerata, quia sic neutrobique necessario sunt simul in actu, nec necessario simul in potentia; sed intelligitur differentia de fundamentis actu existentibus sub relationibus comparatis ad existentiam non absolute, sed ad existentiam sub relationibus, vt sit sensus, quòd si est causa in actu, illa relatio est in actu: ergo necesse est aliquid existere, in quo fundetur relatio causæ in actu, & effectus in actu: sed si est causa in potentia sicut ędificator, non oportet aliquod ens in actu esse, in quo fundetur illa relatio in potentia; sed sufficit habere aliquod fundamentum, scilicet ens in potentia. Hæc illi. C

Resolutio quæ sit secundũ quosdam Recentiores.

Reprobatur opinio Recẽtiorum.

Sed maxime errant, quia quęro ego, quid intelligunt per relationem actualẽ, aut respectum, quo denominatur actu relatiuum; aut per relationẽ actualem intelligũt ipsum agere in agente, & ipsum pati, siue ipsum fieri in passo; sed neutro modo esse potest: ergo &c. non primo, quia relatio causæ in potentia est respectus actualis, & respectus causatus in potẽtia adhuc est actualis, cum vterque recipiat prædicationem relationis actualiter, & per vnumquenque illorum respectuum fundamentum eorum denominatur actu relatiuum: nec secundo quia hoc ipsi impugnant, & sic implicarent in obiecto, affirmando quod reprobant, agens enim in actu simul est, & non est cum suo fieri, supra quod immediate cadit eius causalitas. Pręterea per determinationem, quam isti amplectuntur, non apparet quare potius Arist. protulit propositionem hanc de causa in actu & in particulari, quàm de causa in actu & in vniuersali, quia vtręque causæ sub relationibus actualibus simul sunt & non sunt. Prętεrea adhuc sequeretur Arist. non esse ordinatum, sed potius confusissimum, cum non adhuc verba fecerit de relationibus, sed reseruauerit sibi hoc infra. D

Tex. 10.

Relicto igitur hoc errore istorum, elicienda est veritas ex fundamentis S. Thomæ, qui tra-

ctans

A ctans quæsitum illud 1. p. num creaturę indigeant conseruari à Deo, habet quòd aliquid conseruatur ab aliquo dupliciter. Vno modo indirectè & per accidens, sicut ille dicitur rem conseruare, qui remouet corrumpens, puta si aliquis puerum custodiat, ne cadat in ignem, dicitur eum conseruare, & sic dicitur Deus conseruare aliqua, sed non omnia; quia quædam sunt, quę non habent corrumpentia, quæ necesse sit remouere ad rei conseruationem. Alio modo dicitur aliquid rem aliquam conseruare per se & directè, quando scilicet illud, quod conseruatur, dependet à conseruante, vt sine eo esse non possit: & hoc modo omnes creaturæ indigent diuina conseruatione: dependet enim esse cuiuslibet creaturæ à Deo, itaquòd nec ad momentum subsistere posset, sed in nihilum redigeretur, nisi operatione diuinæ virtutis conseruaretur in esse. Addit etiam, quòd omnis effectus dependet à sua causa, secundum quòd est causa eius; verum aliquod agens est, quod est causa sui effectus secundum fieri tantum, & non directè secundum esse eius, quod quidem conuenit & in artificialibus & in rebus naturalibus: ædificator enim est causa domus quantum ad eius fieri, non autem directè quantum ad esse eius: manifestum enim est, quòd esse domus consequitur formam eius; forma autem domus est compositio & ordo, quæ quidem forma consequitur naturalem virtutem quarundam rerum: sicut enim coquus coquit cibum adhibendo aliquam virtutem naturalem actiuam, scilicet ignē; ita ædificator facit domum adhibendo cæmentum, lapides, & ligna, quæ sunt susceptiua & conseruatiua talis compositionis & ordinis: vnde esse domus dependet ex actione ædificatoris, & simili ratione est considerandum in rebus naturalibus; quia si aliquod agens non est causa formę inquantum huiusmodi, non erit per se causa esse, quod consequitur ad talem formam; sed erit causa effectus secundum fieri tantum: manifestum est autem, quòd si aliqua duo sunt eiusdem speciei, vnum non potest esse per se causa formæ alterius, inquantum est talis forma, quia sic esset causa formæ propriæ, cum sit eadem ratio vtriusque, sed potest esse causa huiusmodi formæ secundum quòd est in materia, idest quòd hæc materia acquirat hanc formam, & hoc est esse causa secundum fieri; sicut cum homo generat hominem, & ignis ignem, & ideo quandocunque naturalis effectus est natus impressionem agentis recipere secundum eandem rationem, secundum quam est in agente, tunc fieri dependet ab agente, non autem esse eius; sed aliquando effectus non est natus recipere impressionem agentis secundum eandem rationem, secundum quam est in agente, sicut patet in omnibus agentibus, quę non agunt simile secundum speciem, sicut cælestia corpora sunt causa generationis inferiorum corporum dissimilium secundum speciem, & tale agens potest esse causa formæ secundum rationem talis formæ, & non solum secundum quod acquiritur in hac materia, & ideo est causa non solum in fieri, sed in esse; sicut igitur fieri rei non potest remanere cessante actione agentis, quod est causa effectus secundum fieri, ita nec esse rei potest remanere cessante actione agentis, quod est causa effectus, non solum secundum fieri, sed etiam secundum esse, & hęc est ratio quare aqua calefacta retinet calorem cessante actione ignis, non autem remanet aer illuminatus, nec ad momentum cessante actione solis: quia scilicet materia aquæ susceptiua est caloris ignis secundum eandem rationem, qua est in igne; vnde si perfectè producatur ad formam ignis, retinebit calorem semper, si autem imperfectè participet aliquid de forma ignis, secundum quandam inchoationem; calor non semper remanebit, sed ad tempus propter debilem participationem principij caloris: aer autem nullo modo natus est recipere lumen secundum eandem rationem, secundū quam est in sole, vt scilicet recipiat formam solis, quæ est principium luminis, & ideo quia nō habet radicem in aere, statim cessat lumen cessante actione solis.

Notandum secundo, quòd causarum quædam est prior, seu vniuersalis, vt artifex; quædam est posterior, & particularis, vt medicus. Rursus causarum alia est per se, vt statuarius dicitur per se causa statuæ: alia per accidens, vt Policletus est causa per accidens ipsius statuæ. Tertio causarum quędam est in actu, vt ædificans est causa in actu ipsius domus; alia est causa in potentia, vt ædificator est causa domus in potentia. Iterum causarum quædam est complexa, vt Policletus statuæ factor est causa complexa ipsius statuæ, quædam est incomplexa, vt statuę factor. Ex his concludo, quòd sex sunt modi causarum, scilicet vniuersalis & particularis; per se & per accidens; incomplexum & complexum; & quilibet istorum diuiditur per actum & potentiam, & sic sunt duodecim.

Notandum tertio, quòd causa particularis est causa particularizata, & contracta per particularem causationem; quę, si sit in potentia, dicit respectum potentialem, vel aptitudinalem ad effectum, vt ędificator & lector: si vero sit causa in actu, dicit respectum actualem ad causatū, vt ędificans & legens. Similiter est distinguendum de effectu, quia datur effectus, qui dicit respectum potentialem & ad causam, vt ædificabile ad ędificaturam: & datur effectus, qui dicit respe-

Marginal notes: q. 104. art. 1. — Res bifariā cōseruari potest ab alio. — Forma domus quæ sit. — Nulla res est causa suę propriæ formæ. — Cur aqua retinet calorē cessāte actione ignis. — Causarum alia p se alia per accidēs. — Causa particularis q̄ sit.

cit respectum actualem ad causam, vt ædificatum ad ædificantem. A

Simultas naturæ quę sit. Cap. de ad aliquid.

Nota quarto, quòd simultas, de qua est sermo præsens, est simultas naturæ, de qua scribitur in prædicamentis, quòd vno extremorum posito, ponitur & alterum, & vno remoto remouetur & aliud. Ex his dictis S. Thomæ, suscepit Ægidius Romanus, tanquàm verus discipulus

Causa efficiens habet duplicē effectum.

eius, quòd causa efficiens per motum habet duplicem effectum: vnum immediatum, scilicet ipsum fieri: alium mediatum, scilicet ipsum factum esse, quibus stantibus verificat propositionē, quòd posita causa ponitur effectus, ista propositio semper est vera de causa in actu & de effectu immediato, scilicet ipso fieri, & sic declaratur, quia quando causa est in actu, tunc mouet, & quando mouet, tunc ipsum fieri est in mobili; & ideo simul sunt causa mouens, & ipsum fieri, siue moueri: sed non est vera ista propositio de causa in actu & effectu mediato; quia stante hoc sequeretur, quòd omnia euenirent de necessitate, supposita illa alia propositione, quæ po-

Tex. 7.

nitur 6. huius, quòd omnia haberent causas per se, & sic deducitur: sit aliquid agendum tertia die, & vocetur A. si A. fiet ab aliqua causa per se, sit illa causa B. habeat aliam causam C. & sic reducēdo ad aliquid, quod nunc est & sit D. quod est causa ipsius C. tunc sic, si D. est causa in actu, est causa necessaria, & ipsum C. est necessario in actu ex hypothesi: & si C. ergo B. & si B. B

Tex. 7.

ergo A. ergo omnia necessario euenirent: sic arguit Philosophus 6. huius, vnde istę duæ propositiones non sunt simul veræ, scilicet quòd cuiuslibet fiendi detur aliqua per se causa, & quòd posita causa in actu, necessarium sit ponere effectum in actu: nam ex his duabus propositionibus, sequitur conclusio impossibilis modo prædicto, quòd omnia erunt de necessitate non propter primam propositionem, quia concessa illa tanquàm vera, adhuc conclusio sequeretur propter secundam: ergo secunda est impossibilis. Similiter causa in potentia non oportet, quòd sit simul cum effectu; ratio est, quia causa in potētia est prior effectu, nam potest esse sine eo. Nisi

Dilucidatio quæsiti.

dicamus, quòd posita causa in potentia, ponitur etiam effectus in potentia, & sic est vniuersaliter vera ista propositio, posita causa ponitur effectus, & remota remouetur, scilicet eo modo, quo ponitur, eo modo remouetur: nam si ponitur causa in actu, ponitur effectus in actu, si ponitur causa in potentia, ponitur effectus etiam in potentia: posito ædificatore ponitur ædificabile, posito ædificante ponitur ædificatum.

Sed contra hæc dicta arguunt Aduersarij tripliciter; & primo quòd ratio facta de effectu immediato concludit etiam de effectu mediato; nam data prima propositione; scilicet quòd C cuiuslibet fiendi est dare aliquam causam per se, si huic apponatur alia, quę conceditur, scilicet quòd posita causa particulari in actu, ponitur effectus in actu, ex istis duabus propositionibus sequitur, quòd omnia eueniunt de necessitate: probatur consequentia, arguendo vt argumentatus est Ægidius, quia D. existente in actu, necesse est C. fieri, & ex C. necesse est fieri B. & ex B. necesse est fieri A. & sic omnia futura necessario euenient, quod ne dum est contra theologos, sed etiam contra philosophos.

Præterea arguunt secundo contra illud dictum, quòd causa particularis & effectus imme-

Datur causa quę agit sine motu. Agēs per voluntatē agit contingēter secūdū aliquos.

diatus sunt simul, quia stante veritate istius dicti, cum multę sint causæ, quæ agunt non per motum; sequitur quòd omnia producibilia à talibus causis necessario eueniunt, quod est expresse falsum; quia possunt illa contingenter causare, sicut causæ agentes per motum, & magis contingenter, vt patet de agente per voluntatem, qui contingenter se habet ad effectum suum, magis quàm ignis, qui agit per motum: consequentia probatur, quia causa particulari existente in actu, necesse est effectum esse; sed voluntas est causa particularis: ergo effectus ab ea productus erit necessarius, quod tamen est falsum: propterea non valet ratio adducta ab Ægidio, dicunt D Aduersarij: sed est ibi fallacia secundum quid, & simpliciter, conceditur enim, quòd quando causa in actu causat, necessario sequitur, quòd effectus est in actu; si autem inferas; ergo necessario est effectus, non valet, quia causa est in actu contingenter, vnde ista consequentia non valet, effectus necessario necessitate consequentiæ est in actu, si causa sit in actu; ergo effectus necessario est; nisi poneretur, quòd esset causa necessario in actu; nunquàm enim ex necessitate antecedentis sequitur necessitas consequentis, nisi antecedens sit necessarium, sed non est ita in proposito, si sit causa in actu contingenter.

Arguunt & tertio contra illud dictum, quòd efficiens in potentia non est simul cum effectu in potentia; quia causa in potentia & effectus in potentia referuntur secundo modo relatiuorum, inter quæ est mutua dependentia

Tex. 10.

5. huius: ergo simul sunt & non sunt.

Soluuntur rationes Aduersariorū.

Sed (pace horum dixerim) male carpunt doctrinam supradictam, & rationes adductę sunt nullius momenti. Et ad primam negatur consequentia, & ad probationem negatur similitudo de causa in actu comparata ad fieri, & non factum esse, vnde ratio optime procedit; consequētia probabatur, quòd si causa est in actu, & est causa necessaria; sequitur quòd effectus sit in

actu,

A actu, & necessario, & consequenter omnia necessario eueniant: nam causæ naturales ex necessitate inferunt suum effectum, & præcipue causæ naturales vltimatę dispositæ, cum necessario agant, & non possint non agere deducto impedimento: totus enim ordo causarum naturalium cuiuscunque naturalis effectus est necessarius: ergo & effectus, qui sequitur, licet sit contingens secundum quid, scilicet in ordine ad vnam causam tantum, quatenus illa potest impediri; non tamen in ordine ad omnes eius causas: non autem sequitur processus consimilis de causa particulari in actu respectu facti esse; quia licet D. existente in actu, necesse sit C. fieri in ordine ad omnes causas: tamen vel propter indispositionem materię, vel propter agentem habentem actionem liberam, vt ait S. Thomas 6. huius, non repugnat effectum aliquem posse fieri, & tamen non fore propter aliquod impedimentum; effectus nanque necessarij & contingentes non considerantur ex causa remota, sed ex causa propinqua, quę si non est impedibilis, effectus est necessarius, & si est impedibilis, non erit necessarius.

Causæ naturales necessario operãtur.

Lectione 3.

Ad secundum dicitur, Ægidium intellexisse solum de causis mere naturalibus distinctis ab agentibus liberis. Ad tertium dicitur, quòd licet causa in potentia in esse relatiuo simul sit, &

B non sit cum suo effectu in potentia; non tamen sumendo causam in potentia pro substrato absoluto, vt ædificatorem & ędificabile, tanquàm effectum in potentia in esse absoluto, & secundum hoc intelligitur dictum illud, causa in potentia est prior effectu, & potest esse sine illo; & verificatur illud aliud, quòd posita causa ponitur effectus eo modo, quo ponitur ipsa causa, quia relatiua simul sunt & non sunt, vt habetur in prædicamentis; sed causa in potentia & effectus in potentia referuntur secundo modo relatiuorum, vt dictum est, sicut calefactum & calefactibile, in quo modo est mutua & essentialis dependentia, sicut in primo, & per hoc distinguuntur à tertio modo: ergo causa in potentia, & effectus in potentia simul sunt & non sunt, quod est verum pro esse relatiuo non pro esse absoluto. Et si quis quæreret, cur Arist. assignauit propositionem de causa particulari, & non de causa vniuersali. Facilis est respõsio, noluit enim assignare propositionem de causa vniuersali secundum prædicationem, quia illa nõ causat nisi per accidens, idest ratione causæ particularis.

Cap. de Ad aliquid.

Causa vniuersalis quo causat.

Ex istis soluuntur argumenta principalia, & primum est, quia stante veritate propositionis, ꝙ posita causa in actu ponitur effectus: ponitur alia propositio, ꝙ Deus ab æterno est causa in

C actu, vt scribitur 12. huius: igitur aliquis effectus ab æterno fuit quod est falsissimũ. Et si dicis ꝙ Deus prius fuit causa in potentia, & postea in actu. Contra, ergo sequitur mutatio in Deo, contra philosophos & theologos, vt habetur 1. p. Ad quod dicunt aliqui, quòd Deus semper fuit, non tamen semper fuit in actu, & quando dicitur: ergo esset mutatio in Deo, dicunt hoc non valere: quia agens voluntarium, sicuti est Deus voluntate antiqua non mutata potest causare quando sibi placet sine mutatione; datur hoc exemplum; si ego determino me velle sedere cras, sine mutatione voluntatis meæ possum sedere cras: similiter de Deo, quia quicquid facit, vel facturus est, sciuit & voluit se facturum voluntate antiqua & ab æterno, & ideo facit quicquid facit sine mutatione sui, facta solùm mutatione ex parte effectus.

Tex. 38.

quęst. 9. ar. 2.

Male sentiũt Aliqui de Deo.

Sed in hac responsione ponitur vnum irrationabiliter dictum, quòd Deus ab æterno non fuit causa in actu, sed in potentia; & sic sequeretur ꝙ quando fuit causa in actu, tunc suscepisset aliquam perfectionem ab effectu; & ideo dicendum, quòd Deus ab ęterno fuit causa in actu. Verum attende, quòd Deum esse causam in actu potest dupliciter intelligi. Vno modo secundum quòd actio ipsius Dei ponit aliquid in agente. Alio modo secundum quod infert ex se

D passionem vel effectum. Primo modo Deus est causa in actu ab æterno, non autem causa in potentia. Propterea ob secundum non sequitur, quòd mundus fuerit ab ęterno. Hinc ait S. Thomas, quòd Deus ab æterno fuit sufficiens causa mundi, non tamen ponitur mundus ab æterno productus, nisi secundum quod erat in prædefinitione suæ voluntatis, vt scilicet habeat esse post non esse, vt manifestius declaret suum auctorem Deum opt. maximum 1. p.

Deus ab eterno fuit sufficiens causa mundi.

q. 46. art. 1.

Prĉterea scitum in actu, est causa scientiæ in actu; sed scitum in actu, potest esse sine scientia: ergo causa in actu potest esse sine effectu in actu: probatur minor, quia referuntur tertio modo relatiuorum, vbi non est essentialis ordo, nec mutua dependentia, quia scientia dependet à scito, tanquàm ab obiecto, & non econtra. Pro solutione istius est sciendum, quòd scibile secundum se, & essentialiter refertur ad scientiam in potentia: & scientia in potentia & scibile simul sunt & non sunt, nec accidit ipsi scibili, quòd sciatur in potentia, licet accidat rebus, puta lapidi & ligno: sicut Ioanni accidit quòd sit pater & Dominus, non tamen accidit patri, quòd sit pater: nec Domino, quòd sit Dominus. Vnde sicut scientia in potentia essentialiter dependet à scibili, ita econuerso, & scientia in actu dependet à scito in actu, & econtra, & quando dicitur, quòd accidit scibili, quòd sciatur, est intelligendum de re subiecta, scilicet de lapide, vel ligno,

Scibile ĩ potentia quomodo referatur ad scientiam.

vel ligno; vnde in prædicamentis dicitur, quòd scibile & scientia sunt simul natura, & dicuntur ad conuertentiam: quando bene assignatur, s. referendo scibile ad scitiuum, & sciens ad scitum in actu. Nunc ad formam rationis dicitur, quòd non potest esse scitum in actu secundum denominationem, quin sit scientia in actu secundum denominationem, licet possit esse res, vt dictum est. A

Tertium argumentum quoque soluitur, quòd prius potest esse sine suo posteriori, & ex consequenti non sunt simul; sed mouens naturaliter est prius ipso motu, & est eius causa: igitur causa in actu potest esse sine suo effectu in actu. Ad hoc dicitur quòd mouens, motus, & subiectum motum dupliciter considerari possunt. Primo formaliter, & sic sunt simul natura, cum sint relatiua, sicut vniuersaliter causa & causatum, pater & filius. Secundo possunt considerari materialiter pro rebus ipsis, & sic vnum est prius altero: vnde illa substantia, quæ est mouens, est prior substantia, quę mouetur à mouente, sicuti sensus & sensibile sunt etiam relatiua, & tamen sensibile potest esse prius sensu, vt habet Philosophus in prædicamentis: concludit igitur argumentum secundo modo; non autem primo.

Subiectum motum bifariam considератur.

Cap. de qualitate.

Vltimum argumentum soluitur, quia stante veritate propositionis, quòd posita causa particulari in actu, ponitur effectus, sequitur quòd in principio motus cessat motus, quod est falsissimum: igitur falsa est propsitio posita: consequentia probatur, quia vt scribitur 1. de generatione præsentibus habitibus cessat motus, nunc sic, accipiatur aliquod efficiens per motum, clarum est quòd in principio motus est efficiens in actu: ergo & effectus erit in actu; sed existente effectu in actu cessat motus: ergo cessat in principio à primo ad vltimum. Ad hoc est neganda consequentia, & ad probationem dicitur, quòd eo modo, quo agens per motum est in actu, effectus est in actu; sed dum motus est efficiens non est causa in actu ipsius facti esse, nisi vsque ad vltimum instans, accipiendo tamen effectum respectu cuius est mouens actu, ille effectus est in actu, scilicet ipsum fieri, quia scilicet dum mouet non est causa in actu, nisi ipsius fieri, sed in vltimo instanti est causa in actu facti esse, & tunc causa & effectus sunt simul in actu; vnde si causa est in actu in fieri, simul erit effectus in fieri, si est in actu in facto esse, erit simul effectus in facto esse. Et ad auctoritatem Aristotelis dicitur, quòd præsentibus habitibus in facto esse, cessat motus, hoc autem est in fine motus, non autem in principio, ex quibus patet veritas quæsiti, & solutio dubiorum. B C

Tex. 55.

Præsentibus habitib' cessat mot' quo intelligitur.

Et est in ea existenter indiuisibili specie in aliam speciem, &c. Tex. 4.

Num materia prima sit elementum.

Dilucidatio quarta.

Definitio elementi quid sit.

Hæc disputatio tractatur hic, tũ propter verba Arist. in hoc textu in quibus videtur asserere materiam primam esse elementum, qñ dicit, quòd elementum dicitur, ex quo componitur primo inexistenti indiuisibili specie in aliam speciem, vt vocis elementa, ex quibus componitur vox, quę definitio videtur competere materiæ primę, idcirco materia prima videtur esse proprie elementum, nam ex ipsa fiunt res naturales, ex ipsa quoque res naturales componuntur primo; ex elementis enim quasi secũdario componuntur, ipsa quoque materia ex istit intrinsece in rebus naturalibus, propter quod differt materia ab ipsa priuatione, & contrarijs: est etiam indiuisibilis secundum speciem, quia nullam habet speciem, & formam, in quam diuidi possit, propter quod differt materia ipsa à quatuor elemẽtis, quę quidem diuisibilia sunt in partes alterius rationis, saltem in materiam & formam: ideo propter verba Arist. materia proprie, & magis proprie dicitur elementum, quàm illa quatuor simplicia corpora. D

Hęc etiam disputatio pertractatur hic propter verba Auerro. qui ait: quòd verum elementum est commune omnibus compositis, quòd est primum, ex quo componuntur omnia, & est inexistens in vnoquoque eorum, & in quod dissoluuntur omnia, & istud elementum debet esse causa

A se causa aliorum elementorum, & hoc, quod dixit, est prima materia: hoc idem habet 10. huius, vbi dicit, quòd quatuor prima corpora sunt elementa compositorum, sed materia prima est verissime elementum: ergo &c. idem 3. cęli: idem 2. de generatione. S. Tho. quoque 1. cæli ait, quòd elementa large nominat quæcunque simplicia corpora ad differentiam materiæ primæ, quæ est elementum, non tamen corporale, sed absque omni forma, prout in se consideratur: ex quibus verbis moti sunt quidam Thomistæ, vt Versorius, & Paulus Soncinas ad substinendum S. Thomam non discordare à doctrina Auerr. in hac parte; & ratio est, quia quando aliquod prædicatum vniuocum conuenit causæ & causato, prius conuenit causæ, quàm causato, vt scripsit Arist. 2. huius, sed esse elementum & substare, conuenit corporibus simplicibus, & materiæ primæ, & alijs omnibus conuenit per materiam primam, vt per causam; quia corporibus mixtis competit substare per corpora simplicia; & corporibus simplicibus competit per materiam primam: ergo prius esse elementum conuenit materię secundum ordinem naturalem: de corporibus vero simplicibus dicitur primo elementum secundum impositionem vocabuli; quia sunt nobis notiora: propterea famose dicuntur elementa, sed vere & proprie B elementum dicitur de materia prima, vt dictum est.

Tex. 1. Tex. 31. Cap. 6. Tex. 91. Tex. 4.

Corpora simplicia famose dicuntur elementa.

Sed in expositione istius textus S. Tho. ex professo negat materiā primā esse elementum, & hoc rationabiliter: ait enim Philosophus quatuor esse de ratione elementi, quorū primum est, quòd sit in genere causæ materialis: propterea dicitur elementum ex quo, quia habitudo causarum intrinsecarū denotatur per hāc propositionem, ex: dicitur enim, quòd homo componitur ex corpore & anima, habitudo vero causarum extrinsecarum denotatur per hanc propositionem ab; vel ad: vnde dicitur homo generari ab homine, & deambulatio ordinari ad sanitatem. Secundum vero, quod est de ratione elementi, est vt sit id, ex quo primo componatur aliquid, & per hoc differt elementum à materia proxima, inde cuprum nō est elementum statuæ: quoniam cuprum habet aliam materiam, ex qua ipsum fit; nec corpus instrumentarium est elementum animalis, quia eo adhuc est alia materia prior. Tertium quod est de ratione elementi, est vt insit & remaneat, & intrinsecum sit rebus mixtis, & per hoc differt à materia alterationis, qualis est alimentum, ex quo generatur sanguis, & ab ipso contrario, & priuatione: ex vnoquoque enim horum aliquid primo fit, sed nullum horum inest in re ipsa facta. Quartum C est de ratione elementi, quòd habeat aliquam speciem, quæ non diuidatur in aliam speciem; & per hoc quartum differt elementum à materia prima, quæ nullam habet speciem, & ab omnibus materijs, quæ in diuersas materias resolui possunt, sicut sanguis & huiusmodi: vnde de mente S. Thomæ materia prima nullo modo dicitur elementum, & hæc interpretatio est expressa intentio Alexādri, quamquàm S. Thomas non habuerit ipsum; ait enim Alexander, elementum nequit diuidi in alias & diuersas species: neque enim ignis, aut corpus aliud simplex in diuersa specie diuiditur; & si diuiditur elementum, diuiditur vtique in partes eiusdem rationis. Ex hoc patet reprehensibilem esse quendam Doctorem hic, cuius studium fuit semper contradicere S. Thomæ, ipse enim interpretando hanc particulam ait, quòd elementum debet esse vnius rationis indiuisibilis in partes alterius rationis, & per hoc distinguitur à toto etherogeneo. Ex quibus colligit etiam ipse, quòd ista ratio elemēti proprie competit materiæ primæ, vt patet discurrenti per singulas particulas: vnde male dicit quidam expositor, qui materiam primam asserit esse remotam ab hac ratione elementi, ex hoc quòd dicitur elementum esse indiuisibile specie, ideo inquit, cum materia non sit in specie, non est proprie elementū. D Sed hoc non valet; quia æquiuocat de specie; non enim loquitur hic Philosophus de specie, quæ dicitur esse generis, sic enim materia non est in genere vel in specie, nisi per reductionem, sed accipit speciem pro substantiali & ratione formali, & hoc modo materia prima est indiuisibilis; quia eius substantia non est resolubilis in partes alterius rationis.

Quatuor sūt de ratiōe elementi.

Reprehenditur quidam Doctor.

Concludit vlterius, quòd hæc ratio elementi non conuenit primo quatuor corporibus vocatis elementis; quia illa corpora puta ignis, aer, aqua, &c. sunt resolubilia in materiam & formam, quæ sunt alterius rationis, vt patet 1. physicorum; hinc Philosophus non vocat illa quatuor corpora elementa simpliciter, sed quia antiqui vocabant illa esse elementa; ideo ait, vocata elementa, & parum infra mouet dubium, quomodo litera sit diuisibilis secundum Arist. & ponit primo expositionem S. Thomæ dicens, quòd à quodam expositore dicitur, quòd litera in prolatione est diuisibilis secundum tempora, quatenus litera longa habet duo tēpora, breuis aūt vnum, & hoc modo particulę, in quas litera diuideretur essent vnius rationis specificæ. Sed arguit contra istum expositorē citatum in margine eius libri à Mauritio esse Thomā, quia secundum grammaticos diuisio in tēpora, siue habere duo tempora, vel vnum, non competit literę, sed syllabæ: non enim dicitur vna litera longa alia breuis, inquantum litera est, sed

Tex. 48.

Expositor anthonomasice intelligitur S. Tho. à Mauritio.

si sit,

si sic, hoc est vt litera per se facit syllabam, & accentum, competit autem syllabæ per se, tum A
quia esto quòd ita esset, adhuc non esset ad mentem Philosophi; quia tempus cum sit mensura
extrinseca prolationis literę vel syllabę, nec litera nec syllaba potest diuidi in tempora, vt in
particulas habentes rationem elementi: nam elementum est inexistens. Subdit postea suam
interpretationem dicẽs, quòd litera est simpliciter indiuisibilis in alias voces, nec habet quo-
ad hoc rationem elementi. Sciendum tamen, quòd aliquando bene arguitur; & ostenditur
veritas alicuius non solum ex positione possibilis, sed etiam impossibilis, exemplum, impossi-
bile est hominem non esse risibilem, sed illo posito adhuc esset verum, quòd homo esset ratio-
nalis, quia homo non esset non rationalis per non esse risibile, sed magis forte econuerso: hũc
modum loquendi seruat hic Arist. cum dicit, quòd si literæ diuiderentur (supponẽdo impos-
sibile) illæ particulę literarum essent conformes vnius rationis specificę, quod non potest dici
de syllaba, sicut patet.

Dilucidatio quæsiti.

Sed pro dilucidatione veritatis est notandum primo, quòd de elementis duplex contempla
tio haberi potest. Prima erit considerando ipsa, vt sunt principia rerum mobilium, & sic con-
sideratio de elementis spectat ad physicum: Secunda contemplatio potest esse de elementis B
vt sunt principia substantiarum per se existentium, & sic metaphysicus habet considerare de
elementis; vt ait Auerro. de natura, quę, prout est principium motus, spectat ad physicum; vt
vero est substantia, spectat ad metaphysicum; quia substantia, & accidens sunt differentiæ en-
tis secundum quòd ens, vnde Aristo. 2. physicorum ait, quòd sicut medicus considerat ner-
uum, & faber considerat ęs, ita physicus habet considerare formas, scilicet in materia existen
tes: sed metaphysicus habet considerare formas prout sunt quidditates & dispositiones, seu
principia substantiarum.

De natura cõsiderat metaphy.

Tex. 26.

Elementum bifariam sumitur.

Secundo est notandum, quòd elementum dupliciter sumitur, vno modo propriè; alio mo-
do transumptiue: primo modo adhuc sumitur quatuor modis. Primo ex quo aliquid com-
ponitur primo, & sic literæ sunt elementa dictionis. Secundo sumitur pro eo, quod cum al-
tero per naturalem generationem componit res ipsas generabiles & corruptibiles: & hoc mo-
do, quodlibet corpus simplex mobile motu recto dicitur elementum, vt sunt quatuor corpora
simplicia, puta ignis, & terra, &c. Tertio modo dicitur elementum illud, quod secundum se-
tum primo cum alio constituit rem, & sic lineæ constituentes figuram dicuntur elemẽta apud C
Geometram. Quarto dicitur elementum, quod secundum virtutem, & non secundũm sub-
stantiam ingreditur rem ipsam, & sic cælum dicitur elementum communiter, vt ait
Sanctus Thomas 1. cæli, tum etiam quia venit in compositionem totius vniuersi. Elemen-
tum transumptiue sumptum dicitur duobus modis. Primo pro eo, quòd est simplex,
& indiuisibile in diuersa secundum quantitatem, & ad multa vtile; & hoc modo pun-
ctum dicitur elementum lineæ. Secundo modo dicitur elementum, quod est vnum simplex
secundum definitionem, & ad multa vtile, & sic genera, & magis vniuersalia dicuntur elemen-
ta specierum.

Lect. 12.

Definitio elementi est multiplex.

Considerandum tertio, quod diuersimode solet definiri elementum, Isaac libro suo defini
tionum dixit, elementum est res, qua generatione prima generatur aliquid & existit in gene-
rato potestate; & non actu. Galenus in libro suo de elementis dixit, elementum est minima
particula eius, cuius est elementum. Auicen. 6. suæ metaphysices ait, elementum corporeum
est illud, ex quo componitur res, & est in eo per essentiam, & non diuiditur per formam. Ari-
sto. definiuit quoque elementum eo modo quo supra. Non est disputandum modo, an elemen D
ta veniant in compositionem rerum secundum essentiam, vel virtutem, vel in esse refracto, vt
voluit Auerro. sed solum de quo verificetur definitio tradita ab Arist. hic de elemento; & dico
quòd Arist. definiuit hic elementum prout eo plures vtuntur; sed sic est quòd omnes quando
loquuntur de elemento, communiter intelligunt quatuor corpora simplicia; igitur definitio
tradita ab Arist. hic est intelligenda prout conuenit quatuor elementis, quæ sunt corpora sim-
plicia: hoc enim patet manifeste per Alexand. qui dupliciter legit literam illam, in qua poni-
tur definitio elementi. Primo sic: elementum dicitur id, ex quo quippiam componitur primo
vt sit indiuisibile specie in aliam formam. Vnde ex ista scriptura habemus manifeste, quòd
elementum, de quo loquitur Arist. hic, debet habere formam, hoc autem non est nisi corpus
simplex, puta ignis, & terra, &c. ergo definitio tradita ab Arist. hic competit elemento, quod est
corpus simplex, & non materiæ primæ, vt volunt Aduersarij. Secundo etiam Alexander ita le-
git literam, elementum est, ex quo componitur res primo ita vt insit, & sit indiuiduum specie,
quia si diuiditur ignis, & quodcunque corpus simplex, semper diuiditur in partes, quæ sunt
eiusdem speciei; quod si etiam legatur, vt alij legunt, quod sit indiuisibile specie in eandem speciem,

Cap. 2.

Diligentia Alexan. circa literã Arist.

idest

A idest quòd sit indiuisibile in elementa. Vnde quomodocunque legatur, semper apparet quòd definitio propter illam vltimam particulam competit corporibus simplicibus, licet quoad tres particulas primas competat materiæ primæ. Et confirmatur de mente Alex. quia Arist. reprehendendo Antiquos ponentes elementa esse athomos, idest corpuscula indiuidua, non reprehendit illos quantum ad istam particulam, quòd ponebant illa esse indiuisibilia specie: ergo signum est Arist. voluisse intelligere definitionem suam conuenire corporibus simplicibus, & nō materiæ primæ, vt volunt Aduersarij, & Auerroistę, tum quia illa sunt vere elemēta, quibus competunt verę, & proprię conditiones elementorum: hæ autem non competunt materię primæ, sed simplicibus corporibus: igitur simplicia corpora sunt vere elemēta: minor patet, quia conditiones elementorum, quę sunt pluralitas, contrarietas, generabilitas, corruptibilitas, & habere primas qualitates, nempe calidum, frigidum, siccum, & humidū, non conueniunt primæ materiæ, sed tantum primis corporibus, vt scripsit Philosophus 1. physicorum & 1. cæli; & 2. de generatione, & clarius S. Thomas 1. p. vbi disputat, quomodo homo sit compositus ex limo terræ; & etiam 2. sententiarum.

Perpende vim rationis Alexan.

Tex. 44. Tex. 92. Tex. 14. q. 91. art. 1. dist. 1. q. 2.

B Istis sic habitis dicitur ad argumenta; & primo ad primum, quod fundatur in verbis Arist. cum definitio elementi competat materię primę, ideo est proprie elementum: negandum est antecedens, quia repugnat quantum ad illam vltimam particulam, quia non habet speciem, & elementum debet habere speciem. Et si quis diceret contra, quia illud est indiuisibile specie, quod caret specie: materia prima caret specie: igitur est indiuisibilis specie; negatur maior quia esse indiuisibile secundum formam supponit habere formam, sicuti dicimus hoc est indiuisibile secundum naturalitatem, supponit quòd habeat naturalitatem indiuisibilem, vt diximus in quæstione de maximo & minimo.

Ad secundum argumentum, quod fundatur in verbis Auerro. dicitur quòd deceptus est Auerro, quandoquidem elementum non solum debet habere illas tres conditiones, sed vltra illas debet addi quarta, quòd habeat propriam speciem. Ad dictum S. Thomæ 1. cæli, quo mouentur Thomistę aliqui ad substinēdum materiam primam esse proprie elementum, dicitur, quòd S. Thomas dixit materiam primam esse elementum quantum ad tres conditiones illi competentes; sed quo ad quatuor illas conditiones, quas hic Philosophus declarat de elemento, non competit nomen elementi materiæ primę, sed tantum primis corporibus. Ad rationem Auerro. negatur quòd nomen elementi conueniat vniuoce materiæ primæ, & quatuor corporibus, quæ mouentur motu recto, quia nomen elementi conuenit habenti speciem indiuisibilem in aliam speciem: materia prima non habet speciem, vt dictum est, & licet substare primo conueniat materiæ primæ, quia est potentia pure passiua, non tamen nomen elementi, vt dictum est.

Causa deceptiōis Auer.

Lect. 18.

C

Nomen elementi nō est vniuocum.

Ad aliud dictum, quod adducunt Aduersarij, quòd quatuor simplicia corpora vocantur elementa secundum impositionem vocabuli, dicitur hoc esse falsum; quia hic Arist. procedit via diffinitiua, & non secundum impositionem vocabuli, & 4. cęli absolute, & simpliciter asserit quatuor simplicia corpora esse elementa.

Tex. 37.

Ad illud quod dicit ille Neotericus, quòd per speciem Aristo. intelligit rationem, dico hoc esse falsissimum, quia nomine speciei Arist. intelligit formam, & quidditatem, vt 7. huius quasi per totum; & communiter philosophi, & theologi quando quærunt, an aliqua duo sint diuersæ rationis, nō intelligunt diuersæ speciei, vt patet quando inquiritur, an materia cæli, &

Tex. 7.

D materia horum inferiorum sint diuersæ rationis, & non diuersæ speciei, & similiter quando quæritur, an diuina attributa sint eiusdem rationis vel diuersæ, nunquàm nomine rationis intelligunt speciem, aliter diuina attributa essent diuersarum specierum, quod est inconueniens dicere; per speciem ergo Aristo. non intelligit rationem, vt ipse exponit, sed formam, vt S. Thomas, & Alexan.

Doctrina S. Tho. est con formis Alex. expositioni.

Ad aliud motiuum, quod sumit ex Arist. qui quatuor corpora simplicia appellat non elementa simpliciter, sed vocata elementa, sic enim dicebatur ab Antiquis, qui ponebant illa quatuor corpora vel omnia, esse prima principia rerum; dico hoc esse nullius momenti, quia quamplurimis in locis quatuor illa corpora absolute elementa dicit; vt patet his qui legerunt volumina eius, si vero interdum ea dicit vocata elementa, hoc facit vt indicet veteres vocasse illa quatuor elementa sine ratione.

Ad illud, quod vltimo addit contra Sanctum Thomam, quòd litera non dicitur longa, aut breuis inquantum litera, sed inquantum syllabam constituit & accentum, dico hoc esse contra omnes Grammaticos, Latinos, & Græcos; quia syllaba non dicitur longa aut breuis per se, nisi propter vocalem aut con sonantem; ergo primo litera & per se est breuis, & longa non

inquantum constituit syllabam; quia apud Græcos N & A semper sunt longæ, etiam quòd A numquàm constituerent syllabam, sed sequitur quòd sit longa aut breuis, quia vocalis est habens duo tempora, vel vnum.

Ad illud aliud, quod dicit, quòd non est ad mentem Philosophi, quia tempus est mensura extrinseca prolationis literæ, vel syllabæ, nec litera, vel syllaba potest diuidi in tempora, vt in particulas habentes rationem elementi; nam elementum est inexistens, &c. Respondeo primo quòd hæc est expressissima mens Aristo. qui vult ostendere literas esse elementa syllabarum, quia dato quòd litera diuidatur, diuiditur in partes conformes eiusdem rationis, quia diuiditur in tempus longum, & breue, quæ non sunt tempora diuersarum rationum, & sic nec litera longa, nec breuis sunt diuersarum rationum in ratione elementi; vnde posito quòd terra diuidatur, cum diuidatur in partes eiusdem rationis, non propterea sequitur, quòd ammittat rationem elementi, sic etiam dico de literis, ait Philosophus: vnde patet quomodo est expressissima mens Arist. & etiã Alexan. quẽ non vidit ille Neotericus, quia si vidisset non impugnasset S. Thomam in hoc loco, & quando dicit quòd tempus est mensura extrinseca prolationis literæ vel syllabæ, conceditur hoc: quando vero subdit, ergo litera non diuiditur in tempora. B

Litera dupliciter potest diuidi in tẽpora.

Respondeo literam diuidi in tempora, stare dupliciter. Vno modo tanquàm in partes integrales, & hoc conceditur. Alio modo sicuti subiectum diuiditur in accidentia, & hoc modo negatur, quia litera longa dicitur habere duo tempora, breuis autem vnum, sicuti subiectum dicitur habere sua accidentia propria, & quia tempus longum & breue sunt eiusdem rationis in ratione temporis: propterea dictum est quòd dato, quòd litera diuidatur, non propterea est diuisibilis sicut syllaba, quia syllaba diuiditur in literas, quæ sunt aliæ à syllaba, sicuti partes sunt aliæ à toto; sed si litera diuiditur non diuiditur in partes alterius rationis: hinc semper erit elementum, quia est primum in compositione, & vltimum in resolutione.

Vbi habetur exemplũ categoricũ nõ debemus vti hypothetico

Ad interpretationem, quam finxit, dicimus esse falsissimam, & contra Arist. quia vbi habemus exemplum cathegoricum, nõ debemus vti exemplo hypothetico, & impossibili, vt ipse facit; tum quia non est impossibile literas diuidi in tempora, vt dictum est, sicut est impossibile hominem non esse risibilem: quia posito quòd homo non sit risibilis, necessario sequitur, quòd nec sit rationalis. nec homo, cum hæc omnia sint vnum & idem realiter secundum ipsum tenentem passionem non distingui realiter à subiecto. C

Horum quidem vtique altera causa essendi necessaria, horũ autem nulla, &c. Tex. 6.

An necessaria possint habere causam effectiuam.

Dilucidatio quinta.

HÆc disputatio mouetur propter verba Aristo. quæ habentur in textu: ait enim Philosophus, quorundam igitur alia causa est, vt necessaria sint, quorundam nulla; sed ob hæc ipsa alia necessario sunt, in qua dilucidatione ita D procedemus. Primo ponemus errores Auerro. Secundo Aliorum. Tertio dilucidabitur veritas iuxta doctrinam S. Thomę. Auerroistę distinguunt primo sempiterna esse in duplici serie, & ordine: nam alia sunt substantiæ: alia vero accidentia, veluti accidentia corporum cælestium, substantiæ vero ęternæ, aliæ sunt corporales, vt cæli ipsi, alię incorporales, vt mentes diuinę: cælorum animę, & materia prima: inter substantias corporales æternas, quędam sunt perpetuę secundũ numerum, vt cęlestia corpora; quędam vero secundum speciem & totum, secundum partes vero patiuntur ortum & interitum, quemadmodum sublunaris mundus, & mixta, quę in ipso continentur. Secundo dicunt, quòd necessarium est duplex: alterum complexum, & hoc distinguitur contra contingens, puta hominem esse animal, est necessarium complexum, hominem currere est contingens complexum: alterum vero necessarium incomplexum, & est illud, quod est & non potest non esse, vt primum principium est necessarium, quia est & non potest non esse, vt Deus.

Distinctio sempiternorum secũdũ Auer.

His stantibus nunc dicunt, quòd necessarium complexum, vt triangulus habet tres angulos

ęquales

A æquales duobus rectis, habet causam effectiuam: quia conclusiones causantur ex principijs; Opinio Auerr. de causa necessitatis.
sed principia sunt causæ effectiuæ ipsarum conclusionum, quæ conclusiones sunt necessaria
complexa: igitur necessarium complexum poterit habere causam; & de hoc necessatio loquitur
Arist. hic, & 8. physi. necessarium vero incomplexum est, vt Deus, & intelligentiæ, & cor- Tex. 15.
pora cęlestia, quæ non habent causam effectiuam; & ratio est, quia causa effectiua non agit, nisi
per motū, vt patet hic, & 2. phys. vbi dicitur, causa effectiua est principiū vnde motus & quies; Tex. 29.
modo necessarium incomplexum non habet causam effectiuam per motū: igitur nullam causam
babet. Præterea id tantum est asserendum à peripateticis, quod concordat sensibus, vel ex
eis deduci potest, vt scripsit Auerro. 8. physicorum, sermo verus est vt concordet sensatis: sed Commē. 22.
dari causam sine motu, nec sensibus conuenit, nec ex eis deduci potest: igitur necessarium in- Sermo verus in philosophia qs est.
complexum vacat omni causa effectrice. Tertio, si necessarium incomplexum, vt cælum & in-
telligentiæ, haberet causam effectricem, tunc daretur creatio, quod est contra omnes peripa-
teticos: nam ostendit Arist. 1. physicorum, communem conceptionem philosophorum esse, ex Tex. 33.
nihilo nihil fieri: consequentia probatur, quia necessarium habet causam, & non per motum:
B ergo sine motu, & sic per creationem. Quarto, si necessarium incomplexum haberet causam
effectricem, tunc posset non esse; quod est contra naturam talis necessarij, immo nullus effe-
ctus necessarius daretur in mundo: consequentia patet, quia omne, quod babet causam, amo-
ta & circumscripta illa causa, poterit non esse. Quinto, nullum possibile ex se est necessariū
ex alio, vt scripsit Auerro. 12. huius, de possibilibus in natura solus motus est æternus; sed ne- Commē. 41.
cessaria incomplexa non sunt possibilia ex se: ergo non habent causam effectricem. Sexto,
omne causatum est nouum, vt ait Auerr. 12. huius: sed necessarium incomplexum non est no- Omne causatum est nouū.
uum: ergo neque causatum. Ex his deducunt necessarium incomplexum non habere de Commē. 39.
quatuor causis, nisi formalem & finalem, & si habet agentem, hoc non est nisi secundum simili
tudinem, quatenus illa est conseruans, & est eius forma.

Sed hęc positio ponit errorem manifestum, cum dicat necessarium incomplexum, vt est Reprobatur opinio Auer.
intelligentia & cęlum, non esse effectiue à Deo, quia Arist. docuit 2. huius, quod id, quod est Tex. 4.
maxime ens & maxime verum, est causa entitatis & veritatis in ceteris; sed Deus est maximę
ens & maxime verum: ergo est causa entitatis & veritatis in omnibus alijs à se. Et si quis dice-
C ret, quòd est causa finalis & exemplaris, non autem effectrix. Contra, quia Auerro. 12. huius, Commē. 36.
ait, quòd quælibet res separata à materia, cuiuscunque est principium vt finis, eius erit princi-
pium vt causa effectrix: si ergo Deus erit principium intelligentiarum vt finis & forma: ergo
vt effectrix earum. Et confirmatur, quia Auerro. libro de substantia orbis ait, quòd finis si- Cap. 2.
gnificat agens significatione necessaria, & quòd cęlum indiget intelligentia, non solum moue-
re, sed largiente in sua substantia permanentiam æternam. Præterea id, quod dat entibus se-
paratis finem, dat esse, quia finis & forma sunt idem in illis, & forma est esse, id autem dat for-
mam, quod est agens; sed Deus dat finem illis entibus: ergo erit agens illorum. Præterea nul- Solus Deus est liberatus à potentia.
la intelligentia est liberata à potentia præter primam, quia quælibet est cōposita ex actu & po-
tentia, vel ex positiuo & priuatiuo; sed hęc compositio non potest esse nisi propter id, quod est
causata à prima, sed non tanquàm à forma & à fine, quia tunc omnes essent æquales: finis
enim ęqualiter ab omnibus appeti potest: ergo non dependent à Deo tanquàm à fine tantum
sed etiam tanquàm ab agente. Præterea Auerro. 12. huius reprehendit Auicen. qui posuit, Commē. 44.
quòd Deus intelligendo se produxit intelligentiam primam, in qua, quia non est suum esse, Pulchra ratio contra Auer.
D ex necessitate reperitur compositio potentiæ & actus: sic igitur prima intelligentia inquantū
intelligit causam primam, produxit secundam intelligentiam inquantum intelligit se. Secun-
dum quod est in potentia, produxit corpus cęli, quod mouet; inquantum vero intelligit se se-
cundum illud, quod babet de actu, produxit animam cęli, & sic faciebat secunda intelligen-
tia, & tertia vsque ad vltimam.

In hac opinione duo sunt: Alterum est, quòd intelligentia prima producebatur à primo Sententia Auer. contra Auicen. de causalitate intelligētiarum.
motore, qui est Deus. Alterum vero est modus productionis. Auerro. impugnat secundum, &
non primum dicens: iste autem sermo est imaginabilis: non enim est illic prouentus, neq; con
secutio, neque actio, ita quòd dicamus, quòd vna actio consequitur agentem tantum; est enim
illic causa & causatum, secundum quòd dicimus, quòd intellectum est causa intelligentia, &
cum ita sit, non est impossibile, vt illud, quod per se est intelligentia & intellectum, sit causa
plurium entium, secundum quòd ex eo intelliguntur multi modi. Ex quibus verbis patet
Auerro. acceptare vnum positum ab Auicenna, scilicet quòd intelligentiæ producātur à Deo;
& impugnare alterum, scilicet modum productionis: igitur error maximus est Auerroistarū
negare intelligentias, & corpora cælestia, quæ sunt necessaria incomplexa esse effectiue à Deo,

sunt enim, non modo in via Arist. sed etiam Auerro. A

Efficiens est duplex ꝑ motum & per similitudinē.

Istis sic habitis soluuntur argumenta ipsorum, & primo ad illud in quo dicebatur, quòd efficiens est principium vnde motus, & in intelligentijs non est motus, cum sint immobiles; &c. dico, q̄ non est simpliciter de ratione efficientis, quòd sit principium vnde motus; quia accidit efficienti, secundum quod est efficiens, quòd agat per motum, quia efficiens potest agere sine motu proprie, sed per similitudinem motus, tum quia in naturalibus communiter est verum, quòd efficiens agit per motum; ideo dicitur, quòd illa descriptio efficientis, qua dicitur principium vnde motus, est à posteriori, & à notiori quoad nos, in intelligentijs enim est efficiens, non tamen vnde motus, sed secundum quid: quia intellectum est causa intelligentis: hinc 9. huius scribitur, quòd actus & potentia in plus sunt, quàm quę dicuntur per motum.

Tex. 1.

Tex. 44.
Qui sunt illi, qui non valent agnoscere intelligentias a Deo nō causari.

Ad secundum negatur, quòd tale efficiēs non possimus ex sensibus cognoscere, cum Arist. doceat 12. huius ex ordine motuum ordinem mobilium, & ex ordine mobilium ordinem intelligentiarum: sicuti ergo via sensus cognoscimus subiectum, ita via sensus cognoscimus hoc efficiens; & illi tantum non possunt cognoscere istam veritatem, qui non discernunt inter sensum & intellectum. B

Tex. 4.
Tex. 54.
Comment. 1.
Nulla res est otiosa i fundamento naturæ, creatæ, ait Auerr.

Ad tertium dicitur, quòd communis cōceptio philosophorum est, ex nihilo fieri nihil per motum & transmutationem, sed per simplicem emanationem potest fieri aliquid ex nihilo. Similiter non potest fieri aliquid, quod sit completum in specie sua ex nihilo de nouo, sed creatione antiqua fit aliquid ex nihilo; vnde nullus peripateticorum negauit creationem antiquam, licet negauerit (vt diximus) creationem nouam, & hoc patet ex 8. physicorum, & 12. huius, & Auerro. 2. huius vocat naturam creatam non creatione noua: ergo antiqua: ait enim in fundamento naturæ & creaturę nihil esse ociosum.

Ad quartum respondetur, quòd duplex est necessarium, scilicet necessarium effectiue; & necessarium formaliter & per se: necessarium effectiue dicitur quod per se excludit omnem aliam priorem causam efficientem, à qua producatur, & sic solus Deus est necessarius effectiue, seu in genere causæ efficientis: sed necessarium per se formaliter non excludit, quin ab alio possit esse effectiue seu principiatiue, vt ponunt theologi in mysterio sanctissimæ Trinitatis secundam & tertiam personam esse productas, & tamen esse necessarias formaliter. Nunc formaliter ad argumentum dicitur, quòd amota prima causa, cessabunt omnes intelligentiæ, & nego propter hoc quòd sint possibiles non esse: vnde sicuti non valet, si equus volat, equus habet alas: igitur equus habet alas; sic non valet, si Deus non est, intelligentiæ non erunt; igitur intelligentiæ poterunt non esse; antecedens enim est impossibile, similiter & consequens. 9

Necessariū ab intrinseco est possibile ab extrinseco.
q. 9. art. 1.
Tex. 15.
Tex. 5.

Ad quintum dicitur, quòd stat aliquid esse necessarium ab intrinseco, & possibile ab extrinseco, & sic intelligentiæ, & corpora cælestia sunt necessaria ab intrinseco, quia non habent potentiam ad esse & non esse, sunt tamen possibilia ab alio, quia dependent à causa effectrice & conseruatrice: vt scripsit S. Thomas 1. p. & Arist. docuit. 8. physi. & 5. huius, album est formaliter necessarium ex seipso, & ab intrinseco, & tamen est effectiue ab albificante.

Intelligētiæ quō possunt dici nouæ.

Ad vltimum dico, quòd illa propositio potest multipliciter intelligi: pro nunc vero quòd illa est pro nobis, quando enim dicitur, quòd omne causatum est nouum; idest dependens; intelligentię sunt causatæ, ergo sunt nouæ, idest dependentes; & hoc concedimus, Hinc patet necessaria incompleta habere causam effectiuam formalem & exemplarem contra Auerroistas.

Necessitas consequētis & consequētiæ secundū aliquos.

Opinio Aliorum consistit primo in quibusdam distinctionibus, inter quas ponunt hanc primam. Necessaria sunt in duplici genere. Quædam sunt complexa, quædam incomplexa; exemplum primi, vt propositio necessaria, principiū, & conclusio; exemplum secundi, vt Deus & intelligentiæ secundum viam philosophorum, qui posuerunt ea necessaria esse. Secundam distinctionem ponunt, quòd necessitas est duplex; quædam est necessitas simpliciter; quædam secundum quid; prima dicitur necessitas consequentis, puta quando antecedens & consequens sunt in se necessaria, exemplum, si homo est animal, necessario est corpus & substantia; secunda vocatur necessitas consequentię, puta quando consequens non est necessariū; nisi posito antecedente; sic tamen quòd tam antecedens, quàm consequens sint in se contingentia; exemplum, si homo currit, homo mouetur. Tertia distinctio est ista: Ad hoc, quòd effectus sit necessarius, oportet causam esse necessariam in essendo & in causando; quia altero istorum deficiente, potest effectus non esse: exemplum, sit A. causa B. si A. non est necessarium in causando, nec B. eius effectus erit necessarius; quia non causante A. non erit B. similiter si A. non est necessarium in essendo, nec ipsum B. quia non existente A. non erit ipsum B. vtrunque istorum est in complexis: principia enim in se sunt necessaria, & necessario causant conclusiones; D

A clusiones; quia ratio causę necessario causantis est, quòd destructo effectu, illa destruatur: sic est de principijs respectu conclusionis; quia ex falsitate conclusionis arguitur falsitas præmissarum; sed vltra hoc dubitant, vtrum sit reperibilis aliquis effectus necessarius in rebus ipsis; & dicunt secundum viam philosophorum esse reperibilem: quia ipsi posuerunt, quòd agente & mouente secunda causa, prima etiam causa mouet & agit necessario: quia posuerunt ipsi philosophi ordinem & connexionem necessariam ipsarum causarum: nunc sic: in causis essentialiter ordinatis, vna necessario causante, alia necessario causat; sed causæ rerum sunt essentialiter ordinatę, & aliqua causa in rebus necessario causat: ergo & omnes aliæ, & per consequens prima causa: maior patet, quia hæc est vna differentia inter causas essentialiter ordinatas, & causas accidentaliter ordinatas; quia causæ essentialiter ordinatæ simul concurrunt ad causandū; sed non sic accidentaliter ordinatę; minor etiam patet quantum ad primam partem ex hypothesi philosophorum, & etiam verum est; quia multæ sunt causæ essentialiter ordinatę. Secunda pars minoris probatur ex differentia inter causas naturales, & à proposito, quia causa naturalis necessario causat, sed causa à proposito contingenter.

Imaginatio quorundam circa connexionem causarum.

Differentia iter causam naturalē & à proposito secundū Scotum.

B Subiungunt postmodum opinionem theologorum tenentium in incomplexis nullum esse effectum simpliciter necessarium; quia in causis essentialiter ordinatis prima causa causante contingenter, omnes aliæ causant contingenter; sed prima causa quę est Deus, causat contingenter, quia omnis actio Dei ad extra est contingens; ergo omnes alię causant contingenter: maior patet, sed minor probatur: nam effectus necessarius requirit causam necessariam, & quantum ad causalitatem, & quantum ad esse sic, quòd destructo effectu causa destruitur; si ergo prima causa causaret aliquem effectum necessarium, ad destructionē effectus necessario argueretur destructio causæ primę; & ita eius entitas non esset omnino independens & absoluta, quod est absurdum.

Soluunt postea rationem philosophorum dicentes secundam partem minoris esse falsam, cum dicitur, quòd aliqua causa causat necessario: & cum probatur ex differentia inter causam naturalē & causam à proposito, dicunt quod necessitas est duplex, scilicet simpliciter, & necessitas secundū quid: causa ergo naturalis necessario causat necessitate secundum quid, & sub conditione, puta si causa sit, pro eo quòd causa proxima naturalis ex naturali colligantia ad effectū necessario dum est, causat illum; sed illa causatio est contingens simpliciter, sicut & illa causa contingenter est; ignis ergo, dum est, necessario calefacit, tamen quia ignis contingenter est: ideo simpliciter contingenter causat; sed nec sic est necessitas in prima causa, quia tunc esset simpliciter necessitas, cum illa conditio sit simpliciter necessaria: scilicet quòd Deus sit: quod enim necessarium est ex suppositione, non est simpliciter necessarium; hæc enim est necessitas consequentis; illud autem suppositum in alijs causis naturalibus, non est simpliciter necessarium: per illam ergo necessitatem conditionatam, & secundum quid, differt causa naturalis à causa a proposito, supposito quòd sit, non sequitur quòd necessario agat, sed potest non agere ex eo quod agit ex libertate voluntatis.

C

Necessitas bifariam dicitur simpliciter & secūdum quid.

Hanc doctrinam posuit Scotus 2. sentent. vbi dixit Arist. inaduertenter posuisse contradictoria, scilicet quòd prima causa agat, & moueat de necessitate naturę. Ad quod sequitur quòd omnia eueniant de necessitate, & tamen 6. huius ponit non omnia euenire ex necessitate, & adducit duas rationes ad hoc suadendum, quarum prima est: causa quę mouet inquantum mouetur si necessario mouetur, necessario mouet: sed omnis causa secunda mouet, & agit inquantum mouetur à prima; ergo si causa prima necessario mouet secundam, ipsa quoque secunda necessario mouet & agit, & sic nulla remanebit causa contingens, & sic nec etiam effectus contingens. Secunda ratio est, causa prior prius naturaliter & simpliciter respicit effectum, quàm causa posterior: ergo in illo priori causa prima, si de necessitate agit & mouet, dabit effectui necessitatem; ergo in secundo instanti naturæ causa proxima non potest eidem effectui dare contingentiam; necessitas ergo & contingentia in effectu causæ proximę pendet à causa prima, &c. Et sic concludunt Aduersarij quòd necessaria complexa, puta conclusiones habent causam sui esse: multa quoque necessaria incomplexa secundum philosophos habent causam sui esse, vti sunt corpora cælestia, & intelligentię.

D

distin. 1. q. 2. Arist. sibi cōtradicit secū dū aliquos.

Sed in hac serie verborum multos committunt errores. Et primus error est maximus, quòd philosophi latenter concesserint contradictoria, quia illi non concedunt contradictoria; qui ponūt ex professo cōtrarios effectus prouenire à contrarijs causis; sed philosophi hoc concesserunt: nam posuerunt causam primam esse necessariam, & necessario agentem. Posuerunt

runt quoque causam proximam contingentem, penes quam dixerunt esse sumendum effectum contingentem, vt patet 6. huius: vnde germinatio plantæ est contingens propter causam proximam contingentem; licet motus solis, qui est causa prima, sit necessarius: ergo non latenter philosophi concesserunt contradictoria, vt ait Scotus. Hinc Arist. 1. priorum posuit conclusionem contingentem sequi ex maiore necessaria, & ex minori contingente: & 4. huius quoque posuit omnes conclusiones pendere ex primis principiis, & tamen prima principia sunt necessaria: vnde ergo erunt tot tantæque conclusiones contingentes? Nisi dicamus, quòd contingentia effectus prouenit à causa proxima, & non à remota; & Aristo. 1. & 2. de generatione, & 1. metheor. effectum necessarium & contingentem respectu diuersorum esse semper docuit, nam posuit quòd in corporibus cælestibus nihil est contingens, A

Tex. 6.
Contingentia attendenda est penes causam proximam.
Cap. 4.
Tex. 7.
Tex. 78.
Tex. 55.
Cap. 1.

Posuit quoque motum solis in circulo obliquo siue in Zodiaco esse causam generationis & corruptionis omnium generabilium & corruptibilium in æqualibus temporibus, & eodem modo, & hoc est semper & ex necessitate, nisi accidat impedimentum ex parte materiæ: vnde posito ordine essentiali in causis ex 1. metheor. necesse est mundum hunc lationibus superioribus contiguum esse, vt inde omnis virtus gubernetur. Adhuc potest esse impedimentum: & ideo sequitur contingens: propter igitur causam proximam, & materiam, & impedimentum potest esse effectus contingens: ergo secundum philosophos, & theologos datur effectus necessarius & contingens. B

Cap. 2.

Secundo etiam peccant peccato maximo dicentes, quòd à causa necessaria non potest esse nisi effectus necessarius: nam videmus quòd pluralitas procedit ab vniformitate, & motus ab immobili, & difforme ab vniformi; sed contingens habet rationem pluralitatis, motus, & difformitatis, quia potest aliter se habere; necessarium aũt habet rõnem vnius, immobilis, & vniformis, quia impossibile est aliter se habere: ergo effectus cõtingens poterit esse à causa necessaria. Adde etiam ꝙ de mente philosophorum datur effectus per accidens: dantur etiam multa, quæ possunt esse & non esse: & hæc omnia sunt contingentia. Philosophi etiam ponunt casualia fortuita, quæ raro & ad vtrumlibet procedunt, nec non meritum, demeritum, & electio, quę omnia sunt effectus contingentes: igitur à causa necessaria poterit esse effectus contingens.

Difformitas oritur ab vniformitate.

Peccant & tertio, quia dicunt, quòd theologi ponunt Deum esse causam contingenter causantem; hoc enim ne dum est falsum secundum theologos, sed etiam secundum philosophos. theologi enim, vt patet ex S. Thoma 1. senten. ponunt, quòd cum contingentia importet mutabilitatem, dicit imperfectionem: hinc est quòd non debemus dicere Deum agere contingenter; nec etiam est dicendum Deum agere necessario simpliciter; quia necessitas simpliciter repugnat libertati: ideo potius est asserendum Deum agere libere, quàm necessario aut contingenter, quia est super causas necessarias & contingentes: vnde pręhabet in se non formaliter, sed eminenter naturam & modum causarum necessariarum & contingentium, quia cooperatur ad effectus producendos vtrarumque causarum. Ideo apud veros theologos est falsa propositio illa, omnis causa est necessaria aut contingens: datur enim ipse Deus, qui est causa superior vtrisque, scilicet causis necessarijs & contingentibus. Secundum etiam philosophos Deus non est causa contingens, sed libera; causa enim libera dicitur apud philosophos aliquando illa, quæ non coacte & vi operatur; & quia Deus non vi & coacte intelligit, vult, & operatur: ideo causa libera nominatur. Secundo dicitur etiam causa libera, quæ operatur gratia sui, & non alterius, vt voluit Philosophus in 1. huius, loquens de metaphysi. quę est scientia libera, & quia Deus est gratia sui, & non alterius, cum sit primum nobilissimum, ad quod omnia ordinantur; idcirco Deus est causa libera de mente philosophorum. Causa etiã libera dicitur apud philosophos, vt placuit Auicẽ. 6. suæ metaph. quæ bonũ alicui impartitur, & ipsa nullum expectat pręmium, neque retributionem, & quia Deus omnibus suam bonitatem impartitur, à quibus præmium nullum exposcit: hinc est quòd philosophi Deum non esse causam contingentem, quæ ita operatur, quòd secus operari potest, neq, causam necessariam, sed liberam voluerunt, quamquàm dici possit etiam causa necessaria, nõ necessitate simpliciter, sed necessitate immutabilitatis. C D

dist. 38.
Deus non agit necessario nec contingẽter sed libere.
In prologo.
Cap. 17.

Peccant & quarto, quatenus rationes adductæ ab eis sunt nullius momẽti. Erat prima, quæ fuit adducta pro philosophis; quòd in causis essentialiter ordinatis, vna necessario causante, alia etiam necessario causat; sed causæ rerum sunt essentialiter ordinatę: igitur si A. puta Deus necessario mouet B. puta intelligentiam, & B. necessario mouet C. puta cælum, & sic vsque ad infimam, tunc omnia eueniunt de necessitate: ergo non erit contingentia in rebus. Ad quam dicitur, quòd cum causalitas primę causę modificetur & temperetur in secunda causa, non oportet,

Causalitas primæ causę tẽperatur in secunda.

A oportet, quòd si causa prima mouet necessario, quòd etiam & secunda ita moueat necessario: vnde nihil aliud concludit hæc ratio, nisi quòd secundæ causæ causant in virtute primæ: quemadmodum si fingamus manum mouere calamum, scriptura enim non sequitur virtutem artis, quæ est in animo scribentis, vel in manu, sed virtutem ipsius calami; vnde patet quòd quando calamus est optime dispositus, scriptor optime producit scripturam, quando vero est ineptus, inepte etiam scribit. Ad secundam quoque rationem respondendo negamus maiorem, quoniam & si causa secunda non mouet, nisi vt est mota à prima causa, non tamen recipit virtutem primæ causæ eo modo, quo reperitur in prima, sed prout ipsa est capax eius. Hinc vnum elementum recipit virtutem alterius, puta elementum terræ recipit virtutem ipsius aquæ, & aqua ipsius aeris, & aer recipit lumen lunæ, & luna suscipit lumen solis, & sic de aliis, nunquàm tamen virtus causæ superioris recipitur in causa inferiori, nisi secundum modum proportionatum causæ inferiori, vt scribitur in 2. de anima, omne, quod recipitur, recipitur per modum recipientis. Ad tertiam dicimus glosando propositionem auctoris in lib. de causis, quòd ita intelligi debet: causa prima prius attingit effectum, quàm causa secunda; quia Tex. 24.

B prima causa independenter, & propria virtute attingit effectum: secunda vero causa dependenter, & in virtute causæ superioris. Ex hoc non sequitur modo, quòd à prima causa in aliquo priori temporis effectus sit productus, & non ab ipsa secunda, sed in eodem instanti producitur ab vtrisque simul, iuxta tamen naturam vtriusque. Ex his patet opinio & error Aduersariorum. Prima causa prius attingit effectũ q̃ secunda quo intelligitur.

Opinio S. Thomæ circa hoc quæsitum habetur 1. p. & 2. contra gentes. habetur quoque. de potentia Dei; ex istis locis sumitur manifeste distinctio illa de necessario, quòd alterum dicitur complexum; alterum vero incomplexum; primum est conclusio & præmissę demonstrationum: secundum vero est vt Angelus, anima nostra, & cælum pro vno membro; pro altero vero est Deus. Hoc stante ponuntur tres conclusiones ad mentem S. Thomę. Prima est. Necessarium complexum habet causam effectiuam: probatur sic, conclusio est quoddam necessarium complexum, & habet causam sui esse, igitur necessarium complexum habet causam sui esse effectiuam: antecedens patet, consequentia probatur, quia pręmissę sunt causæ effectiuæ ipsius conclusionis. Secunda conclusio est. Necessarium incomplexum pro altero membro, quod est Deus, non habet causam neque effectiuam, neque formalem, neque finalem: q. 9. art. 1. cap. 30. & 55 q. 5. art. 5. Necessariũ complexum habet causã effectricem.

C probatur sic, quia probatum est 2. huius, quòd in nullo genere causæ datur progressus in infinitum: ergo oportet deuenire ad ipsum necessarium, à quo alia necessitatem habeant, & sic nullam causam habebit, sed erit omnibus modis incausatum, & dicitur primum mouens, simplicissimum, primum ens, primum verum, primum gubernans. Tertia conclusio est. Necessarium incomplexum pro altero membro, quod est Angelus, anima nostra, & cælum, habet causam effectiuam, & finalem: probatur, quia 2. huius habetur, quòd vnumquodque maxime aliorum dicitur, secundum quod in alijs est vniuocatio, puta ignis dicitur calidissimus, quia est causa caloris in aliis: similiter verissimum illud est, quod est causa veritatis in aliis: sed ab omnibus conceditur quòd Deus est maxime ens, & maxime verum: igitur omnia alia præter Deum habebunt causam effectiuam, & finalem: & ex consequenti Angelus, & cælum, & hinc Auerro. 2. huius, dicebat omnia entia non acquirere esse, & veritatem, nisi à prima causa. Et nota, quòd non est inconueniens Angelos, & corpora cælestia esse entia necessaria realia, possibilia tamen logicè, & per potentiam in alio, & solum Deum omni- Tex. 6. Tex. 4. Angeli quo dicuntur entia necessaria. Commen. 6.

D mode necessarium, & hoc est valde consonum doctrinæ Aristo. qui reprehendens Democritum 8. physi. qui dicebat, quòd necessariorum non sunt perquirendę causæ, sed tantum rerum possibilium, quę de nouo incipiunt: arguit Philosophus, quòd etiam necessariarum rerum sempiternarum sunt causæ, nedum rerum possibilium, quanquàm Commentator fuerit varius circa hoc, quoniam aliquando tenuit cælum non habere esse perpetuum ab altero, sed dixit quòd tãtum motus habet esse perpetuum ab altero, vt patet 12. huius, vbi contra Alex. tenet de possibilibus in natura solum motum esse æternum; in lib. de subst. orbis tenet oppositum, quòd non solum motus habet esse ab altero, sed etiam orbis ipse, quantum ad esse, & substantiam: propterea relicta opinione Commentatoris & aliorum, standum est cum determinatione S. Thomæ, vt breuissime habes hic. Tex. 15. Comm. 41.

Et si quis diceret contra primam conclusionem; carens causa finali, caret & causa effectiua: sed necessarium complexum caret causa finali: igitur caret & effectiua: probatur minor, quia scribitur 7. huius quòd quærere, propter quid homo est homo, nihil est quærere. Respondetur quòd necessarium complexum dupliciter considerari potest. Vno modo quo ad habitudinem terminorum, puta homo est animal, habitudo reperta inter terminos huius propositionis est Tex. vltimo Necessariũ complexum bifariam cõsideratur.

nis, est relatio rationis, quę nullam causam effectiuam habet. Alio pacto consideratur necessarium complexum quoad esse reale actuale, & hoc modo habet causam effectiuam, quia cum non sit ens independens, ergo est ens dependens: & sic dicitur ad minorem, ꝙ pro habitudine terminorum necessarium complexum non habet causam effectiuam. A

Potest etiam argui contra primam conclusionem sic; quod est commune possibilibus & impossibilibus non habet causam efficientem; quoniam impossibilia non possunt fieri; sed complexum necessarium est commune possibilibus & impossibilibus: ergo tale necessarium nullam habebit causam efficientem: probatur minor, ista propositio, chimera est chimera, est quoddam necessarium complexum, & nullam habet causam effectiuam: ista etiam propositio, Deus est bonus, Deus est sapiens, est necessarium complexum, & nullam habet causam effectricem: antequàm rosa generetur, possibile est rosam esse rosam, est necessarium complexum, neque tamen habet causam agentem; cur igitur triangulus habet tres, & homo est risibilis, cum etiam sint necessaria complexa, habebunt causam effectricem, & illa non? quæ est causa huius diuersitatis?

Termini cōponentes necessariū sunt diuersi. Ad hoc dicitur, quòd causa huius est, quòd necessarium complexum aliquod est, quod cōponitur ex terminis non habentibus esse neque realiter in actu, neque in potentia, & tale est illud, quod componitur ex terminis impossibilibus, vt homo est lapis, chimera est chimera. Aliquod est necessarium complexum, quod componitur ex terminis significātibus ens independens, vt Deus est bonus, & nec tale habebit causam effectricem. Aliquod vero est necessarium complexum, quod componitur ex terminis significantibus ens productum in actu, & hoc tale habet causam effectricem in actu quoad esse reale actuale, non quoad habitudinem terminorum, vt dictum est. Aliud est necessarium complexum, quod componitur ex terminis significantibus esse reale producibile in potentia, & tale habebit causam efficientem in potentia, & tale erit, rosam esse rosam antequàm rosa generetur, & ex hoc apparet diuersitas in instantiis adductis. B

Tex. 16. Contra tertiam cōclusionem poterit quis dubitare sic, quoniam Arist. 8. huius habet, quòd si aliqua substantia sit forma sine materia, statim per se ipsam est ens & vnum, & non habet causam, quæ faciat eam ens & vnum; sed intelligentiæ & anima nostra sunt formæ sine materia, & sunt necessaria incomplexa: igitur talia necessaria non habebunt causam, cuius oppositum asserit tertia conclusio. Ad hoc dicitur, quòd necessaria incomplexa non habent causam formalem, si sunt formæ subsistentes, nec causam agentem per transmutationem materię de potentia ad actū, sed habent causam effectricem per simplicem emanationem. De qua re latius disputat S. Thomas. 1. p. vbi quærit, vtrum Angeli habeant causam sui esse. C

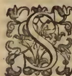
Necessaria carēt formali causa.

q. 61. art. 1.

Alia numero, alia genere, alia specie, alia analogia, &c. Tex. 12.

An materia sit principium indiuiduationis rerum materialium.

Dilucidatio sexta. D

SVPER hunc textum disputant Doctores de principio indiuiduationis, circa quam disputationem sic procedam. Primo ponam opinionem Aduersariorum, & probabo esse erroneam. Secundo opinionem eorum, qui sequuntur Auerro. Tertio dilucidabo veritatem iuxta doctrinam S. Thomę. Quantū ad primum dicunt illi, ꝙ principium indiuiduationis est hecchceitas: & fundamentum eorum principale est, quòd cum materia, & forma opponuntur relatiue, vt scribitur 2. physicorum: & quot modis dicitur vnum relatiuorum, tot modis dicitur & reliquum ex 1. topico. forma autem quantum spectat ad propositum dupliciter accipitur, vel pro forma partis, vel pro forma totius, quę est ipsa quidditas. Similiter materia correspondenter dicitur, dupliciter: quia quędam est materia, quæ opponitur formæ partis, & hæc est materia, quæ est principium essentiale rei constituens rem cum forma; & vnum ens per se; Quædam est materia, quę opponitur formæ totius, & ipsi quidditati,

Tex. 16.
Cap. 12.
Forma duplex est.

A tati, & per consequens est extra rationem quidditatis formaliter, & hæc est materia, quæ est differentia, seu proprietas indiuidualis, quæ est causa propria hæcceitatis & indiuiduationis, quæ dici potest hæcceitas: cum ergo dicit Philosophus, quòd illa sunt vnum numero, quorum materia est vna; loquitur de materia non primo modo dicta, sed secundo modo, quæ proprie & congrue vocatur materia, quatenus constituit rem in esse vltimo subijcibili & materiali, non autem in esse formali; quia (vt dictum est) non pertinet formaliter ad formalem quidditatem rei.

Quo fundamento posito arguunt opinionem S. Thomæ tenentis materiam esse causam indiuiduationis ita; quia si materia est causa indiuiduationis, vbi est eadem materia, ibi est idem indiuiduum; sed eadem est materia in generato & corrupto: ergo generatum & corruptum erunt idem indiuiduum. Quod confirmant adhuc, quia si ex aqua generatur ignis, secundo ex igne generatur aqua; patet quòd aqua primo corrupta, & secundo generata habet eandem materiam, & sunt eiusdem speciei: ergo aqua prius corrupta & secundo generata erūt vna numero, quod est falsum; quia tūc per naturam, corrupta possent redire eadem numero,
B quod est contra Arist. vbique.

Præterea, quod est causa indiuiduationis, est causa distinctionis, quia actus est qui distinguit 7. huius; sed materia non est actus; ergo materia non est causa distinctionis & indiuiduationis. Præterea materia est de essentia speciei, vt scribitur 7. huius, Sed quod est causa speciei, non est causa indiuiduationis, quia tunc species essent indiuidua: ergo materia non est causa indiuiduationis. Et confirmatur, quia contractiuum est extra naturam illius, quod contrahitur; sed materia est de ratione speciei; ergo species seu natura specifica non potest per materiam contrahi ad hanc indiuiduationem seu hæcceitatem; tum quia illud, ad quod primo sequitur vnitas numeralis, est principium indiuiduationis; sed hæcceitas est id, ad quod primo sequitur vnitas numeralis; ergo hęcceitas est principium indiuiduationis, tum quia per id indiuiduum debet esse vnum numero, per quod vltimo differt ab omni alio, sed per nihil differt ab omni alio, quàm per hęcceitatem, non quidem per materiam, quia illa est communis omnibus, non per formam, quia illa est fundamentum vnitatis specificæ, non per aliquod accidens, quia omne accidens pręsupponit vnum numero subiectum; igitur aut
C per nihil, aut per hæcceitatem; non est dicendum per nihil: ergo per hæcceitatem. Vlterius vltimo differentia debent differre per primo diuersa; sed indiuidua sunt vltimo differentia sub specie: igitur debent differre per primo diuersa; sed sub nulla specie sunt primo diuersa, quibus ipsa indiuidua possint differre, nisi per hæcceitates, quia nec materiæ sunt primo diuersę, nec formę, nec accidentia: igitur hæcceitates. Sunt quamplures alię rationes, sed hæ sunt principales.

Actus est qui separat & distinguit. Tex. 49.

Tex. 34.

Quid est illud ad quod vnitas numeralis sequit ex Scoto.

Verum in hac opinione inuenio tres errores. Primus est, quia hæc positio non est quid inuentum ab Aduersarijs sic arguentibus, sed quid traditum ab antiquissimis Doctoribus; igitur error est tribuere ipsam sibiipsis; declaratur assumptum: quia Auicennas 5. suę metaphy. primitus publicauit hanc positionem dicens, indiuidua eiusdem speciei differre differentijs indiuidualibus, sicuti duę species eiusdem generis differunt differentiis specificis, & differentias indiuiduales vocat hypostases, & proprietates indiuiduorum. Rursus ipse Varro differentias indiuiduales appellauit hęcceitates, quibus indiuidua sunt hæc. Item Plotinus assignans ea, quibus animæ numerantur ait, illas numerari terminis internis, quos Aduersarij
D vocant terminos intrinsecos. Proclus quoque has hæcceitates vocauit idiotropias, siue proprietates intimas.

Cap. 5.

Secundus error est, quia hęc positio est contra Aristo. nam nullibi Philosophus aliam materiam cognouit, præter illam, quę est altera pars compositi. 1. enim physicorum posuit materiam esse vnum ex principijs rerum naturalium; in hoc etiam 5. ait, ea esse vnum, quorum materia est vna, si per materiam intellexit hæcceitatem, quę est materia totius, & non materiam, quæ est altera pars compositi, tunc æquiuocus fuit Philosophus in tota doctrina sua; nam vbique locorum, & pręcipue 2. de anima, & 7. huius, & 8. distinguendo substantiam, diuisit ipsam in materiam, formam, & compositum; si ergo datur duplex ista materia totius & partis, cur Philosophus non distinxit illam? egisset ergo contra illud præceptum, omne multiplex prius est distinguendum, quàm definiendum. Item 12. huius ait, quę sunt numero multa, habent materiam; omnes expositores exponūt de materia, quæ est altera pars compositi, vt deducunt ex progressu antedictorum. Est etiam hæc positio contra Commentatorem, qui 3. de anima facit has consequentias contra pluralitatem intellectus, quòd si intellectus esset multiplicatus, esset materialis, & esset corpus, vel virtus in corpore,

Tex. 66. Tex. 12. Tex. 1. Tex. 7. Tex. 3. Tex. 49. Commen. 4.

pore, & reciperet signate cum hic, & nunc: istę consequentiæ non tenent nisi de materia; A
quę est altera pars compositi; quia materia totius, quę est hecceitas, reperitur etiam in intelle
Comment.92. ctualibus secundum ipsos, cum ibi sit indiuiduatio. Rursus Auer. 1. cæli habet, qui dicit cæ
Comment.93. lum, dicit formam; qui dicit hoc cœlum dicit formam in materia. Et rursus infra concludit cæ
lum esse vnum, quia constat ex tota sua materia, & quòd si essent plures cæli, essent etiam plu
res primi motores, & si essent plures primi motores, essent materiales, & semper loquitur de
materia, quæ est altera pars compositi, vt clare est videre verba sua: si ergo vera est regula Ari-
Cap.13. sto. 1. poste. quòd si affirmatio est causa affirmationis, negatio est causa negationis, & econtra
in causis adæquatis & præcisis, sequitur quòd negatio & carentia materiæ est ratio propter
Tex.9. quam in abstractis à materia est idem quidditas & indiuiduum, vt patet per Philosophum 3.
Tex.41. de anima. & 7. huius, & 8. ergo ex opposito habere materiam, quæ est altera pars compositi in
Tex.16. rebus generalibus & corruptibilibus, est causa multitudinis numeralis, & quemadmodum plu-
ralitas materierum, quæ sunt partes, est causa pluralitatis indiuiduorum: ita vnitas materię
est causa vnius indiuidui.

Tertio errant, & peccant in hoc, quia opinio ipsorum in se est falsa, & probo decem ratio- B
nibus. Primo, quòd hæcceitas non sit principium indiuiduationis; quia sicuti se habet indi-
uiduū ad indiuiduationem, ita hoc ad hæcceitatem: ergo secundum commutatam propor-
tionem, sicut se habet hoc ad indiuiduum, ita hęcceitas ad indiuiduationem, & econtra; sed
indiuiduum est idem realiter & formaliter quod hoc, & hoc est idem realiter & formaliter
quod indiuiduum; idem enim est dicere quòd aliquid indiuiduetur, & quòd fiat indiuiduum, &
Hæcceitas est idem cū Indiuiduatione. quod fiat hoc; ergo & hæcceitas est idem formaliter quod indiuiduatio, & econtra, non ergo
hæcceitas est principium indiuiduationis; quia nihil est principium sui ipsius formaliter.

Preterea principia indiuiduationis sunt primo diuersa; sed hæcceitates non sunt primo di-
uersæ; ergo ipsę non sunt principia indiuiduationis: maior conceditur ab ipsis: minor proba-
tur, quia id, quod conuenit magis cum vno, quàm cum alio, non est primo diuersum ab eo,
cum quo magis conuenit; sed hęcceitas vnius, puta Platonis, magis conuenit cum hęcceitate
Sortis, quàm cum hęcceitate lineæ; igitur hæcceitates non sunt primo diuersę: maior prosyl-
logismi patet ex terminis; primo enim diuersum ab alio non conuenit cum illo: minor quo-
Hæcceitas est differētia Indiuidualis. que probatur, tum quia hęcceitas Sortis & Platonis conueniunt in specie; hęcceitates Sortis C
& lineę differunt genere: tum quia illa magis conueniunt, quę magis assimilantur, magis assi-
milantur quę sunt magis comparabilia, hæcceitates Sortis & Platonis sunt magis comparabi-
les, quàm hęcceitates Sortis & lineæ, sicut vniuersaliter res eiusdem prędicamēti sunt magis
comparabiles, quàm res diuersorum prędicamentorum, ergo &c.

Pręterea, materia totius est principium indiuiduationis per ipsos: sed hæcceitas non est ma
teria totius, ergo hæcceitas non est principium indiuiduationis: patet maior; probatur mi-
nor, quia hęcceitas est differentia indiuidualis; differentia vt sic sumitur à forma, quare est mo
dus intrinsecus, & quid formale potiusquàm materia.

Pręterea arguitur sic, quod presupponit indiuiduum, non est principium indiuiduationis;
sed hęcceitas presupponit indiuiduum: ergo non est principium indiuiduationis: maior pa-
tet ex terminis: minor probatur, quia hęcceitas est actus singularis & indiuiduus: ergo præ-
supponit potentiam singularem & indiuiduam, quam actuat, & sic natura indiuidui est singu
Tex.38. laris ante aduentum hęcceitatis, si verum est quod scribitur 2. phys. quòd forma singularis
requirit, & presupponit materiam singularem, & vniuersalis vniuersalem, &c. D

Pręterea, quod est commune materialibus & immaterialibus non potest esse principium
indiuiduationis; sed hæcceitas est quid commune materialibus & immaterialibus: igitur non
est principium indiuiduationis: maior patet, quia principium indiuiduationis est quo aliqua
Hæcceitas inuenitur in Angelis secū dū Aliquos. differunt, & non conueniunt: minor est ipsorum, qui ponunt hęcceitatem esse in Angelis, &
tamen non ponunt in eis materiam totius, vnde coguntur ponere in eis hęcceitatem alterius
generis, & si hoc affirmant, tunc diminute tradunt doctrinam, dum nullibi ponunt distin-
ctionem harum hęcceitatum.

Pręterea, si hęcceitas esset principium indiuiduationis; ergo differentia specifica vltima ip-
sius speciei specialissimę non esset perfectissima differentia: consequens est contra Arist. &
Tex.43. ipsos: igitur positio falsa. Arist. enim 7. huius vult, quòd differentia formalis sit tota substan-
tia rei, & loquitur de differentia specifica, quod non esset nisi talis differentia comprehende-
ret omnem perfectionem rei; consequentia sic deducitur; omnis differentia est perfectiua, quę
presupponit alias differentias superiores, sed differentia specifica non præsupponit differen-
tias existentes in indiuiduo, & ecōtra, differentia indiuidualis sic præsupponit tales differen-
tias

A tiae: ergo differentia indiuidualis erit perfectior differentia specifica. Et confirmatur, quia actus quanto est posterior, tanto est perfectior. 9. huius, priora generatione sunt posteriora secundum substantiam, & perfectionem; sed ita est quòd actus indiuidualis, seu proprietas ipsius est posterior actus ipsa differentia specifica: ergo est perfectior.

Tex. 10.

Indiuidua diuersarũ specierum quo differant.

Praeterea data hac positione, sequeretur quòd aeque indiuidualiter differrẽt duo indiuidua eiusdem speciei, & duo indiuidua diuersarum specierum, vt Socrates & Plato, & Socrates & Bucefalus, quod est omnino absurdum: nam Socrates & Plato differunt indiuidualiter accidẽtaliter Sortes & Bucefalus differunt indiuidualiter essentialiter: consequentia deducitur, quia quaecunque differunt per primo diuersa, aequaliter differunt, quia primo diuersa sunt maxime distantia: sed Sortes & Plato inter se differunt per haecceitates, quae sunt primo diuersę sicut Socrates & Bucefalus: igitur aequè indiuidualiter differunt.

Praeterea sequeretur data positione ipsorum, quòd indiuidua differrẽt essentialiter; consequentia deducitur sic; omnis differentia aliquorum, plusquàm per propria & essentialia accidentia eorum, est differentia essentialis & specifica; haec enim est per se nota, quoniam differentia per accidentia communia est per accidens, differentia per accidentia essentialia vt Leonis per suum proprium, & hominis per suum proprium, est saltem per se, & essentialis secundo modo per se: ergo differentia per ea, quae antecedunt propria & essentialia accidentia, erit distinctio essentialiter, ac magis per se; & sic simpliciter essentialis.

B

Praeterea data ista positionę sequetur, quòd ordo inter indiuidua eiusdem speciei, esset ordo essentialis per se: consequens est falsum, tum quia in indiuiduis est processus in infinitũ; sed in ordine essentiali non est processus in infinitum: ergo talis ordo non est inter indiuidua eiusdem speciei; tum quia hoc est contra Arist. 3. huius, vbi commendat Platonem volentẽ, quòd in indiuiduis eiusdem speciei non sit hoc prius, illud posterius; quare secundum ipsum Platonem omnia indiuidua vt posteriora reducebantur ad aliquod prius separatum, ad quod omnia talia habebant essentialem ordinem, quod secundum ipsum erat idea speciei separata ab indiuiduis. Arist. concordat cum Platone in primo, scilicet quòd in indiuiduis non est ordo prioris & posterioris essentialiter; & discordat in alio: consequentia prima sic probatur praesupponendo, quòd proprietas indiuidualis in Sorte non est accidens Sortis, sed ẽst eadem cum substantia Sortis, similiter in aliis. Pręsupponitur etiam, quòd ordo inter aliqua attenditur penes principia distinctiua, itaquòd talis est ordo inter distincta, qualis inter principia distinctiua, ex hoc arguitur sic; ordo, qui est inter Sortem & Platonem est penes differentias substantiales; ergo iste ordo erit substantialis; sed omnis ordo substantialis est ordo per se, & essentialis: ergo à primo ad vltimum data veritate istius opinionis, sequitur quòd inter indiuidua eiusdem speciei sit ordo essentialis: minor est nota, quia substantiale distinguitur contra accidentale; & per se contra per accidens. Et confirmatur, quia ordo principiorum distinctiuorum debet reduci ad aliquod praedicamentũ, cuius sunt ipsa principia distinctiua; sed talia principia respectu ipsorum indiuiduorũ distinguuntur: ergo talis ordo erit substantialis.

Essentialis ordo non datur inter indiuidua.

Tex. 11.

C

Proprietas indiuidualis non est accidens.

Vltimo arguitur sic, data hac fictione de principio indiuiduationis, sequeretur quòd materia separata ab omni forma, non tantum esset in actu entitatiuo, sed etiam in actu formali, consequens est contra Auctores huius positionis: ergo & antecedens: consequentia probatur, quia materia separata ab omni forma habet secundum ipsos propriam hęcceitatem, & modũ intrinsecum; sed ille modus est actus formalis: quod probatur per eos, quia determinat materiam vt sit haec; sed determinare est proprium actus formalis, quia omne sic determinans habet modum cuiusdam qualificantis. Et corroboratur, quia ipsi dicunt quòd iste modus, seu haecceitas est differentia indiuidualis; & comparatur ad naturam, cuius est modus, sicut realitas formalis ad realitatem potentialem.

D

Modus intrinsecus est actus formalis secũdum Aliques.

His sic iactis respondendum est ad rationes adductas pro parte opposita, & primo dicendũ quòd fundamentum est falsum, quia non datur materia totius, vt probatum est; cum apud Aristo. non sit alia materia, nisi illa, quę habet rationem formabilis; hęcceitas tenet potius rationem informantis, & actus, quàm rationem formabilis & potentiae: & sic male exposita est intentio Arist. quòd ea sunt vnum numero, quorum materia est vna, ita quod intelligat de materia totius, q̃m cum haec sit quoddam fictitium, nõ potest de illa intelligere; sed intelligit de materia, quae est altera pars cõpositi: vt exponit S. Tho. ergo &c. quae expositio est Auer. & Alexan. qui ait quòd Arist. per materiam communiori vocabulo intelligit subiectum, sed hoc subiectum est materia sub certis dimensionibus, vt ait S. Thomas. Falsum quoque est, quòd materia & forma opponantur relatiue, quia vnum relatiuorum non perficitur per aliud, nec ordinatur ad aliud vt ad suum perfectiuum; & licet Arist. dicat 2. physicorum, materiam & formam

Materia totius est quid fictitium.

Tex. 16.

formam esse in genere ad aliquid, hoc tamen non dicit nisi ratione actus & potentiæ, & secundum rationem relationis tantum; vnde sunt relatiua secundum dici, & non secundum esse. Nec est verum hæcceitatem constituere rem in esse vltimo subijcibili, & materiali: quia materia prima est illa, quæ habet rationem vltimi, vt probat Philosophus 1. physicorũ, sic enim probat, quòd si materia corrumpitur in hoc abiret vltimum; hæcceitas cum sit actus & modus quidam, non poterit esse vltimum subijcibile, quia hoc est illud, quod est essentialiter potentia idest materia. Vnde fundamentum positum ab ipsis quot habet verba, tot continet falsitates.

Tex.81.

Hinc ratio, qua probant materiam non esse principium indiuiduationis, quia est eadem in genito & in corrupto, est falsissima: quia illa est materia prima: nos autem loquimur de materia proxima, quæ est diuersissima in genito & in corrupto; quãquidem non est eadem forma substantialis, nec eadem quãtitas, quomodo igitur erit eadem materia? nec idem indiuiduũ, & sic aqua corrupta & generata non sunt eiusdem speciei, nec eiusdem materiæ proximæ, nec formæ, nec idem numero per naturam redire potest.

Aliqui æquiuocat de materia.

Diluitur etiã quarta ratio, qua dicitur, quod actus est qui separat & distinguit; ergo nõ materia: nam ista auctoritas non adducitur ad propositũ. Arist. 7. huius loquitur de distinctione specifica, quæ fit per actũ & formã, & nos loquimur de distinctione numerali, quæ fit per materiã. B

Tex.49.

Diluitur etiam quinta, qua asserunt materiam pertinere ad essentiam speciei: ergo non ad principium indiuiduationis: non enim considerant materiam, quæ pertinet ad essentiam speciei, esse materiam communem: materia autem, quæ est principium indiuiduationis, est materia proxima, vt declarabitur infra. Diluitur & confirmatio; quia natura specifica non contrahitur per materiam communem, quę est pars illius naturę, sed contrahitur per materiã particularem, quę non pertinet ad essentiam speciei.

Materia duplex est.

Soluitur & sexta, quia non ad hæcceitatem, sed ad materiam signatam primo sequitur vnitas numeralis; propterea minor est falsissima. Diluitur & septima, quoniam vt sępe dictum est, materia quę est fundamentum vnitatis specificę, est materia communis, non materia signata & proxima. Ad vltimam negatur, quod materiæ signatæ non sint primo diuersæ, vt latius dilucidabitur infra: ipsę enim sunt, & nõ hęcceitates, quibus indiuidua distinguuntur. Hæc de opinione istorum. C

Materiæ signatæ sunt primo diuersæ

Secunda opinio est ipsius Adæ, qui 1. senten. tenuit substantiam materialem ex se, siue ex natura sua fieri indiuiduam & singularem; itaque non oportet quærere aliam esse causam singularitatis à causa naturæ, quasi natura prius tempore, vel natura sit natura antequàm sit singularis, & tunc per aliquod adueniens contrahatur vt fiat singularis, quod probat per simile sic; quia sicut natura habet ex se verum esse extra animam, nõ autem esse in anima, nisi ab alio, idest ab ipsamet anima: cuius ratio est, quia esse verum conuenit ei simpliciter; esse autem in anima est esse eius secundum quid; ita vniuersalitas non conuenit rei, nisi secundũ quod habet esse secundum quid, idest in anima: singularitas autem conuenit rei secundum verum esse; & ita ex se & simpliciter: ergo quærenda est causa, quare natura est vniuersalis, & assignandus est intellectus pro causa, non autem quęrenda est aliqua causa, quare natura est singularis alia à natura rei medians inter ipsam & singularitatem eius: sed quę sunt causæ vnitatis rei, sunt & causæ singularitatis rei: igitur substantia materialis ex se est indiuidua & singularis. Præterea Arist. 7. huius, contra Platonem probat, quòd substantia cuiuscunq; rei est propria illi, cuius est, & non inest alij: igitur substantia materialis ex natura sua circumscripto omni alio, est propria ei, cui inest: itaque ex natura sua non potest inesse alteri: ergo ex natura propria sua est indiuidua & singularis. D

dist. 33. q. 8. art. 1.

Tex.48.

Sed hæc opinio reprobatur, quia quicquid inest alicui ex natura sua, per se inest ei in quocunque; igitur si natura aliqua puta hominis, de se est hæc, in quocunq; esset natura hominis, esset hic homo singularis: consequens est incõueniens, loquẽdo de singularitate determinata, de qua disputamus, ergo &c. Præterea, cui de se conuenit vnũ oppositũ, ei de se repugnat aliud oppositum: igitur si natura de se est vna numero, ex se repugnabit ei multitudo numeralis.

Duo contraria in eodem esse nequeũt

Nec rationes adductæ aliquid concludunt, Prima enim soluitur: quia non ita se habent communitas & singularitas ad naturam, sicut esse in intellectu & esse verum extra animam: quia communitas conuenit naturę extra intellectum, & similiter singularitas & communitas conuenirent ex se naturę: singularitas autem conuenit naturæ per aliquid in re contrahens ipsam; sed vniuersalitas non conuenit rei ex se; & ideo concedo, quòd quærenda est causa vniuersalitatis; non tamen quærenda est causa communitatis alia ab ipsa natura, & posita communitate in ipsa natura secundum propriam entitatem & vnitatem, necessario oportet quærere

A rere causam singularitatis, quę superaddit aliquid illi naturæ cuius est. Ad aliam dico, quòd Philosophus improbat illam fictionem, quam imponit Platoni, quòd scilicet non possit hic homo per se existens, qui ponitur idea, per se esse vniuersalis omoi homini, quia omnis substantia per se existens est propria ei, cuius est, hoc est vel seipsa, vel est propria per aliquod contrahens, qno contrahente posito noo potest ioesse alteri, licet non repugnet ei ex se inesse alij, etiam loquendo de substantia secũdum qnod sumitur pro natura, & tunc sequitur quòd idea non erit substantia Sortis, quia nec in natura Sortis, cum ex se non sit illi propria, nec est tantum io eo, cum illi appropriata non sit, sed est & in alio secundom ipsum; si aotem accipiatur substantia pro substantia prima; tunc verum est quòd quęlibet substantia est ex se propria illius, cuius est, & tunc multo magis sequitur, quòd illa idea, quæ pooitur substantia per se existens isto modo, non possit esse substantia Sortis, vel Platonis. Fictio Platonica.

Tertia opinio est Henrici tenentis substantiam materialem non indiuiduari per aliquod positiuum; quia illud vel esset materia, vel forma, vel aliquid consequens materiam vel formam, & hoc vel est absolutum, vel respectiuum; non est materia, quia est pura potentia; nec Sententia Henr. de principio indiuiduationis.
B est forma: quia qoęram de forma per quid indiuiduatur, quia nec ex se ipsa; sicut nec natura vt dictum est contra Adam: quæram ergo per quid, & vlterius de illo alio; & sic in infinitum: nec potest dari aliqood consequens absolutum; quia quæram de illo eodem modo; nec per respectiuum; quia respectus præsupponit fundamentum: & sic non indiuiduat ipsum; ergo negatio erit ratio, qua aliquid indiuiduatur, & sic ponit Henricus duplicem negationem, qua indiuiduatur natura singularis: voom enim vt ait Philosophus 4. huius dicit priuationem diuisionis in se; & priuationem ideotitatis ad aliud: igitur cum singularitas vel indiuiduatio noo dicat nisi duplicem negationem; noo oportet eius causam positiuam quęrere; sed sufficit negatio: prima propositio probatur; quia si vnum diceret rationem positiuam non diceret eandem, quam dicit ens; tunc enim esset negatio dicẽdo, ens vnum; nec aliã rationem dicit. Tex. 5.

Sed confutatur quoque ista opinio, quia substantia prima per se generatur 7. huius, & etiã per se operatur 1. huius, & ex hoc distinguitur à secunda, cui neutrum conuenit per se primo; igitur ista conueniunt primę substantię per illud, quod addit supra secundam substantiam; Tex. 34. In prologo.
C noo antem cooueniunt ista alicui formaliter per negationem: ergo prima substantia non addit tantum negationem supra secundam. Prętereà negatio non constituit aliquid formaliter in entitate perfectiori, quàm sit illa entitas præsupposita negationi, alioquin negatio esset formaliter entitas positiua: sed prima substantia per Philosophum in prædicamentis est maxime substantia, & etiam magis substantia, quàm secunda: ergo non formaliter constituitur in entitate primę substantiæ per negationem inquantum distinguitur à secunda. Ad rationem in oppositum dicitur, quod dato, & non concesso quòd vnum significet formaliter illam duplicem negationem, non tamẽ sequitur quod non habeat aliquam causam positiuam, per quam insit ei illa duplex negatio: nam & vnitas specifica pari ratione significat duplicem negationem; & tamen nullus negat entitatem positiuam esse rationem vnitatis specificæ, à qua entitate positiua sumitur ratio differentiæ specificæ: sic etiam in indiuiduo poterit esse aliquid positiuũ, per quod indiuiduetur; & hoc, an sit materia vel forma, infra dicetur. Cap. de substantia.

Quarta opinio est Nicolai Boneti, & Godofrensis, & Rugerij asserentium substantiam materialem effici indiuiduam, & singularem per actualem existentiam: ratio, qua moueotur Opinio Boneti.
D hi grauissimi viri, fundatur in Arist. 7. huius, vbi ait quòd actus determinat & distinguit; igitur vltima distinctio est per vltimum actum: vltimus actus indiuiduorũ est existentia, quia quodlibet aliud ab ipsa intelligitur in potentia ad ipsam existentiam: sequitur ergo existentiam esse rationem indiuiduandi aliquid. Sed opinio istorum est friuola, & de facili diluitur, quia adhuc remanebit quæstio de ipsa existentia, vnde & quomodo contrahitur, vt sit hæc, sicuti quæritur de natura, nam si natura specifica sit eadem in pluribus indiuiduis, habet existentiam eiusdem rationis in eis; sicut ergo natura specifica non est de se hæc; sed quæritur propter quid efficitur hæc, ita de existentia quęritur propter quid efficitur hęc, cum de se non sit indiuidua. Fundamentum adductum pro istis est debilissimum, quia actus distinguit eo modo, quo est actus; si est actus accidentalis, distinguit accidentaliter; si actus essentialis, distinguit essentialiter; existentia est vltimus actus: ergo vltimate distinguit; sed non est prima radix, primumque principium, vnde oritur distinctio indiuiduorum, de qua prima ratione est nostra disputatio. Tex. 49. Reprobatur Bonetus. Actus duplex essentialis & accidentalis.

In secta Auerro. adest Trusianus plusquàm Commentator, qui in secundo tegni super textum; in digressione propria, quam facit de hac materia, tenet quòd forma sit principium Cap. 44. Opinio Trusiani.

Z indiuidua-

indiuiduationis per se, à materia autem indiuiduum non habet quòd sit indiuiduum, nisi peraccidens pro quanto acquisitio formæ fit in ea; motus primo, quia materia omnium generabilium est vna communis, non autem est vna communis forma: quare oportet quòd forma faciat quòd materia sit hæc materia, & non econtra. Secundo quia vna forma numero est incommunicabilis multis materijs simul; licet enim omnes formæ singularium hominum sint vna forma secundum rationem speciei; non tamen sunt vna forma in vna materia. Tertio quia si indiuidua essent à materia, omne indiuiduum haberet materiam: consequens est falsum de substantijs separatis, ergo &c. Nec obstat si quis dicat, quòd materia est principium indiuiduationis in rebus materialibus: quia ego dicam illi, quòd ipsa non habet hoc ex hoc, quòd est materia, sed ex eo quòd non est participabilis à pluribus simul, quod quidem habet à forma, quæ facit sibi eam propriam; sed multo magis hoc habet à forma: nulla enim perficit simul plures materias; & ideo forma est per se principium indiuiduationis, à materia autem non est indiuiduatio, nisi per accidens: & hęc est ex pressa Tex. 1. sententia Aristo. 2. de anima, vbi habet, quòd substantia est vnum quoddam genus eorum, quæ sunt, huius autem aliud quidem est sicut materia, secundum quam non est hoc aliquid, aliud autem forma & species, secundum quam iam dicitur hoc aliquid. Hæc est Commẽ. 6. sententia Auerrois 2. de anima, vbi scripsit, quòd diuersitas formarum est causa diuersitatis materierum, & non econtra, indiuiduum est indiuiduum ex forma, quia per materiã Cap. 2. est diuisibile, cum sit quantum. Hæc est sententia Auicennæ 6. naturalium, vbi habet, quòd materia, in qua existit anima, non est id quod est, nisi ex complexione propria: talem autem complexionem habet à forma; & hinc est quòd materia non remanet eadem numero post separationem animæ à corpore.

Refutatur opinio Trusiani. Sed hæc opinio stare non potest; quia qua rõne ponit iste vir formam esse per se principiũ indiuiduationis: eadem ratione ego dicerem esse materiam; quia quod est per se pars indiuidui, est per se principium indiuiduationis eiusdẽ per ipsum; sed materia est per se pars indiuidui; ergo materia erit per se & non per accidens principium indiuiduationis, vt imaginatur Trusianus: maior est clara: minor est Aristo. 8. huius vbi ait quod ratio propter quam Tex. 15. ex materia & forma aliquid est vnum; non est nisi quia illud est materia, & potentia, aliud vero actus. Opinio hæc est contra Arist. hic tenentem illa esse vnum numero, quorum materia Cap. 14. est vna, non dixit, quorum forma est vna. Est etiam contra Auerr. 12. huius, vbi asserit singularium vnum esse aliud ab alio propter materiam: Præterea nullum pertinens ad quidditatem est principium indiuiduationis, sed forma est tota quidditas per Auer. igitur forma non potest esse principium indiuiduationis: maior patet, quia quidditas per intellectum potest separari à principiis indiuiduationis, propterea quod pertinet ad quidditatem, non est principium indiuiduationis.

Rationes Trusiani facile soluuntur. Nam ad primam possumus dicere, quòd communi- Materia quo modo est vna numero. tas, quæ est in materia, est pura priuatio, & ideo materia dicitur vna numero omnium generabilium & corruptibilium priuatiue, & per priuationem cuiuslibet formę, per quam aliquid dicitur esse vnum numero; sed communitas, quæ est in formis vniuersalibus, est extra animam in potentia: vnde formæ communes extra animam habent esse medium inter puram priuationem & esse actuale: materia igitur, quæ est communis pluribus, non est materia signata, sed materia prima. Ad secundam dicitur, quòd si forma est incommunicabilis pluribus materiis, hoc est propter materiam signatam, quia forma quantum est ex se est pluribus communicabilis. Ad tertiam dico, quòd alio modo indiuiduantur abstracta, alio modo ipsa sensibilia: abstracta enim statim sunt id, quod sunt, & se ipsis sunt hæc & vnum, vt scribitur Tex. 16. 8. huius. Sed sensibilia non seipsis, sed per materiam signatam efficiuntur hæc. Ad illud Tex. 2. Indiuiduum fit hoc aliqd per materiã. Arist. 2. de anima dicitur, quòd per formam indiuiduum fit hoc, sed non primo & principaliter fit hoc aliquid; sed per materiam signatã; per formam indiuiduum fit hoc aliquid secundario. Et sic etiam intelligitur dictum Auerro. Licet etiam possimus dicere, quòd si Auerroes posuit formam esse principale indiuiduationis principium, errauit & peccauit peccato maximo. Soluitur etiam dictum Auicennæ, quòd complexio non est principaliter à forma, sed à materia signata ab agente, vnde formæ recipiuntur in materijs secundum quòd dispositæ Tex. 26. sunt ab ipsis agentibus iuxta illud 2. de anima, actus actiuorum sunt in patiente bene dispositio.

Senten. Suessani. Disp. 5. Apud Auerroistas est etiam opinio Suessani, qui in disputationibus suis huius libri distinguit de principio indiuiduationis dicens, aliud esse principium principale vnitatis numeralis; aliud sine quo non; & aliud dispositiuum; principium principale

est ipsa

A est ipsa materia prima: sine qua non est forma genita : dispositiuum est dimensio interminata. Primum probat sic,quia materia prima seipsa est vna numero, & nullo modo vniuersalis,nec pars vniuersalis secundum peripateticos:ergo &c. Pręterea,eadem est causa multitudinis numeralis,& vnitatis numeralis; sed materia est causa multitudinis numeralis, vt scripsit Auerr.in libro de substantia orbis, vbi posuit quòd ideo sunt multa sub eadem spe cie,quia materia est multa in potentia:igitur materia est causa vnitatis numeralis. Pręterea vniuersale & singulare sunt saltem oppositae rationes; sed forma est principale principium, quo compositum vniuersalitatē participat:igitur materia est principale principium,quo com positum singularitatē participat. Secundum probat sic,de mente Auerr.7.huius, vbi dicit, quòd substantia demonstrata non est vna nisi per hanc substantiam, & per hanc naturam,quae dicitur forma: igitur materia non est principium indiuiduationis,nisi concurrente forma,& forma concurrit tanquàm principium sine quo non. Pręterea,sicut se habet materia ad hoc vt compositum participet vniuersalitatē,sic se habet forma ad hoc vt idem compositum parti cipet vnitatē & singularitatē;sed materia est causa sine qua non,ad hoc vt compositum partici

Cap.2.

Comme.15.

B pet vniuersalitatē; nisi enim materia esset multiplex in potentia,compositū nō esset particeps vniuersalitatis:signum autem,quia vbi non est materia, non est vniuersalitas,atque communi cabilitas,vt patet in separatis:igitur forma est causa sine qua non,singularitatis.Pręterea,quod est causa determinationis materiae & dimensionum, est causa sine qua non,vnitatis numeralis indiuidui compositi; sed forma est causa sine qua non determinationis materię atque dimensionum;nunquàm enim materia esset terminata nec dimensio, nisi adueniente formę:igitur forma est causa sine qua non indiuiduationis. Tertium declarat sic,quia Auerr.lib.de substantia orbis contra Auicen.arguit;quòd si forma corporis reciperetur ante dimensiones interminatas,esset indiuisibilis & aeterna;& materia nullam aliam formam reciperet: igitur dimensio disponit materiam ad multitudinem;& per consequens est dispositiuum principium vnitatis numeralis indiuidui compositi. Sed haec opinio peccat primo in hoc, quòd ponit dimēsiones indeterminatas ante formam substantialem in materia prima: quia stante veritate huius opinionis,tunc daretur accidens ante substantiam contra Arist.7.huius,vbi ponit substātiam pręcedere accidens tempore,& natura. Nec valet, si dicatur quòd est accidens interminatum,

Cap.6.

Refellitur sententia Augustini Niphi.

Tex.4.

C quia accidens interminatum & terminatum sunt in eodem praedicamento: cum ergo pręd icamentum substantiae pręcedat praedicamentum quantitatis; sequitur quòd antecedat tam accidens terminatum,quàm accidens interminatum.

Est etiam falsa ista opinio in secundo dicto, quia causa sine qua non,est veluti causa instrumentalis, sicuti malleus est causa sine qua non,ipsius aedificationis,vel est causa materialis, vt superficies respectu albedinis; sed forma nec est causa instrumentalis, nec materialis ipsius indiuiduationis: igitur forma non potest dici causa sine qua non,ipsius indiuiduationis. Est etiam falsa in primo dicto suo,quia materia prima non potest esse principium indiuiduationis,cum sit communis pluribus; sed materia,quae est principium indiuiduationis, est materia signata: ergo &c.

Causa sine qua non est duplex.

Rationes quas adducit,sunt friuolae,& nullius momenti.Et prima soluitur sic, quòd materia sumitur tripliciter.Primo in communi,vt stat sub ordine ad formam in communi, & vt subiectum formae huius,non quidem vt haec forma, sed communiter vt forma est; & haec est pars quidditatis, & non principium indiuiduationis. Secundo sumitur in particulari vt

Materia trifariam sumi potest.

D haec, quia sub hac forma,& sic non est pars quidditatis, sed est propria huic vel illi, quae dicitur materia signata,& haec est principium indiuiduationis. Tertio sumitur pro materia prima per seclusionem cuiuscunque actus, vt purum ens quod est potentia,& sic est primum principium rerum naturalium, & non principium indiuiduationis. Secunda quoque ratio soluitur,concludit enim de materia signata, non autem de materia prima. Soluitur & tertia ratio similiter, quia formale & principale principium indiuiduationis est quòd aliquid non sit diuisibile tanquàm superius in sua inferiora, vt perbelle declarat Caietanus in comment. super primam partem S. Thomę ad tertium argumentum contra Durandum.

q.3.art.2.

Soluuntur & rationes pro secundo dicto. Et primo prima, quia forma concurrit ad indiuiduationem, non tanquàm conditio sine qua non; sed tanquàm formale & necessarium principium.

Ad secundam negatur illa similitudo:& ad probationem dicitur, quòd compositum participat vniuersalitatem propter formam, & non propter materiam; negatur etiam quòd in separatis non sit vniuersalitas & communicabilitas ex parte intellectus, licet non ex parte rei, vt habetur in lib. de ente & essentia. Soluitur & tertia ratio, quia forma per se est

Cap.5.

 causa

causa determinationis materiæ, & non tanquàm causa sine qua non, vt vult Suessanus. A

Trina dimẽsio nõ ponitur.

Tertium placitum suum est omnino falsum, vt dictum est, quia non datur illa trina dimensio præcedens formam substantialem in materia prima. Ad hanc enim positionem multa inconuenientia sequerentur; & inter alia quòd ens secundum quid præcederet ens simpliciter; & quòd ens per accidens esset prius ente per se; & quòd materia maiorem connexionem haberet cum forma alterius generis, quàm cum forma proprii generis, ex quo à qualibet forma substantiali est denudabilis, & non à qualibet forma accidentali; & quòd substantiæ generabilis non solum tria, sed quatuor principia essent, scilicet materia, forma, priuatio, & quantitas interminata: non enim potest fingi, quin sit principium saltem per accidens, cum sit coniuncta principio per se, sicut de priuatione dicitur.

Sentẽtia Zimarę.

Tertia opinio inter Auerroistas est Zimarę, qui in quæstione propria ponit tres conclusiones pro declaratione huius quæsiti. Prima conclusio est, Materia & forma sunt per se & intrinseca principia indiuiduationis ipsius singularis, prout habet esse prædicamentale & metaphysice loquendo: quam conclusionem sic probat; illa sunt principia per se vnitatis numeralis indiuidui, quę sunt per se principia entitatis eius; quam propositionem ita probat, B quia non est immaginabile quòd ab aliquo res recipiat entitatem, à quo non recipiat aliquam vnitatem, cum ens & vnum sint idem; sed materia & forma sunt per se principia intrinseca entitatis compositi, vt patet 2. de anima: ergo vera conclusio. Confirmat hoc, quia illa sunt principia vnitatis numeralis indiuidui, à quibus talis vnitas essentialiter dependet; sed vnitas numeralis compositi dependet essentialiter à suis partibus, vt patet 7. huius: ergo conclusio vera.

Tex. cõm. 2.

Tex. cõ. vlt.

Addit secundam conclusionem, comparando materiam ad formam in ordine ad ipsum indiuiduum, Per prius forma est principium indiuiduationis, quàm materia: quam sic probat, illud per prius & immediatius est principium indiuiduationis, à quo res per prius habet esse hoc, & vnum; sed indiuiduum per prius habet esse hoc, & esse vnum à forma, quàm à materia: ergo prius & principalius forma est principium indiuiduationis, quàm materia: maiorem probat, quia indiuiduum dicit hoc esse, & vnum esse, idest incommunicabile esse: minor est Auerro. pluribus in locis suæ doctrinæ, & præcipue 2. de anima vbi habet congregatum ex materia, & forma non esse vnum nisi per vnitatem existentem in C ipsa forma.

Commen. 7.

Tertia conclusio est. Principia extrinseca indiuiduationis ipsius singularis in actuali existentia sunt ipsum agens, quantitas, potentia respectiua materiæ, & breuiter quęcunque necessario concurrunt ad esse indiuidui vt sic, veluti tempus & locus: quam conclusionem ita probat; illa sunt principia indiuiduationis extrinseca; necessario tamen concurrentia ad esse incommunicabile indiuidui in effectu, quæ non sunt de intrinseca ratione; neque per se partes essentiales indiuidui, sine quibus tamen indiuiduatio non fieret in effectu; sed agens, quantitas, potentia respectiua, tempus, & locus, &c. sunt huiusmodi; talia enim non sunt intrinsecę partes indiuidui, vt patet; igitur conclusio est vera: probatur primo de agente per Commentatorem 12. huius, vbi habet quòd ad vnitatem numeralem effectus, requiritur agens habens vnitatem numeralem: de quantitate etiam patet, quia secundum ipsum quantitates interminatæ sunt coęternę materię primæ: de potẽtia materię similiter patet 12. huius, vbi habet, quòd statim inductis dispositionibus ab agente, insurgit in materia de nouo quędam habilitas inclinans ipsam materiam, ita ad hanc formam, quòd non ad aliam; & inducta forma in materia, ista potentia corrumpitur, & est ratio propter quam indiuiduum non potest redire idem numero: de tempore & loco est manifestissimum. D

Commẽ. 11.

Cap. 11.

Ad hanc opinionem reducitur sententia Magistri Michaelis de Palatio Granaten. qui 2. sentent. vbi disputat, num Angeli sint incorporei & immateriales, vult indiuiduum sensibile habere vnitatem numeralem ex omnibus causis; quandoquidem quilibet effectus habet materialem, formalem, efficientem, & finalem causam; & fugit quęsitum, quia nos quęrimus de prima causa indiuiduationis; de singularibus quatenus sunt intelligibilia, affirmat formam esse principiũ indiuiduationis in eis, non aũt materiam, & in hoc etiam decipitur, quia intelligẽtię sunt formæ per se existentes, & per se indiuiduantur, nõ autem per formam, quia si per formã; ergo & per materiam, cũ forma & materia sint relatiua, sed hoc est contra Arist. 12. huius, vbi loquitur de vnitate primi principij, & dicẽs ꝙ necessariũ est esse vnũ, quia plura prima principia esse non possunt, nisi conuenirent in forma, & distinguerentur numero, sicuti plures homines conueniunt in forma, & distinguũtur numero, propterea quòd habent materiã, sed primum principium, cum sit quodquiderat esse, idest sua essentia & ratio, non habet ma-

dist. 3. disp. 2

Tex. 49.

A riam, quia eius substantia est endelechia, idest actus, materia autem est potentia, relinquitur igitur primum principium per puritatem suę substantię indiuiduari, & idem est iudicium de omnibus aliis intelligentiis: ergo non per formam.

Sed prædicta opinio ipsius Zimaræ est falsissima: & probo vnica ratione sic, frustra fit per plura, quod potest fieri per pauciora, & æque bene: sed per solam materiam signatam sufficienter saluatur indiuiduatio substantiæ compositæ: ergo frustra adduntur quæ ait Zimara: maior est Aristo. 1. physicorum, contra Antiquos: minor probatur, quia forma est tota quidditas de mente Auerro. ergo communicabilis; igitur per formam non indiuiduatur substantia composita. Alia quæ sunt posita in tertia conclusione, non sunt ad propositum, quia sunt extrinseca ab indiuiduatione, vt ipsemet fatetur; & nos quærimus de principio itrinseco. Reprobatur Zimara. Tex. 50.

Propterea aliter est dicendum, videndo opinionem Thomistarum, inter quos adest Ioan. Capreolus 2. sentent. vbi tenet de mente S. Thomæ, quòd duo concurrunt ad indiuiduationem, materia & quantitas, quia duo sunt de ratione indiuidui, incommunicabilitas & distinctio: quoad incommunicabilitatem, principium indiuiduationis est materia; quoad B distinctionem, principium indiuiduationis est quantitas: & hanc opinionem sequuti sunt Antiquiores Thomistę, inter quos etiam adest expositor librorũ contra gent. lib. 1. & hoc est, quod S. Thomas intelligit in diuersis locis suę doctrinæ per materiam signatam, & per materiam sub certis dimensionibus, & per materiam, & quantitatem. dist. 3. q. 1. Cap. 21.

Caietanus, qui est vnus ex subtilissimis expositoribus doctrinæ S. Thomæ, fuit etiam varius in ista speculatione: in libro de ente & essentia voluit principium indiuiduationis quoad incommunicabilitatem & distinctionem, esse materiam signatam, itaquòd non duo, sed vnum tantum requiratur ad indiuiduandam rem materialem, & ratio sua est, quia idem est principium distinctiuum indiuidui à specie, & ab altero indiuiduo eiusdem speciei; sed non duo, scilicet materia, & quantitas: sed vnum scilicet materia signata est principium intrinsecum, quo indiuiduum distinguitur à specie: ergo non materia, & quantitas; sed materia signata est principium intrinsecum distinctiuum indiuidui ab altero indiuiduo eiusdem speciei: maior est clara omnibus; quia quandocunque aliquod commune diuiditur in plures partes subiectiuas, per idem differunt inferiora inter se & à superiori; sicut per idem, C homo differt ab animali, & à Leone, scilicet per differentiam propriam: vnde Porphyrius tres actus tribuit differentię in prædicabilibus, scilicet diuidere superius, constituere inferius, & distinguere constitutum à superiori: minor conceditur à Thomistis: sequitur igitur quòd vnum tantum nempe materia signata sit sufficiens principium indiuiduationis substantiæ materialis: sed quid intelligendum veniat per materiam signatam; declarat Caieta. dicens, quòd materia signata est materia capax huius quantitatis, itaquòd non illius; hæc nanque materia est pars intrinseca huius indiuidui, puta Sortis; & si definiretur, in eius definitione debuisset poni. Vnde quia agens particulare, puta hoc semen in generatione appropriat materiam ad formam introducendam in ipsa; puta semen humanum appropriat materiam ad animam humanam, & hoc semen appropriat hanc materiam ad hanc animam: & quia in primo instanti generationis Sortis, quod est primum esse Sortis, & primum non esse formę pręcedentis, in quo fit compositum particulare terminans per se primo generationem, est per se distinctum à specie, & ab indiuiduo eiusdem speciei: principium indiuiduationis est materia, quæ est capax quantitatis illius indiuidui tantum, & non D alterius; & illa materia est pars intrinseca ipsius indiuidui, & appropriata ipsi indiuiduo ab agente particulari, & materia signata. Cap. at Cap. 5. Differentia specifica habet tres act². Materia signata quæ sit.

Et si quis quęrat, quid addat materia signata supra materiam, respondet Caietanus, quòd addit capacitatem huius quantitatis ita vt non illius, si quis etiam quæret; quid est ista capacitas huius quantitatis, & non illius, respon. quòd est potentia receptiua huius quantitatis, itaquòd non illius: & hæc potentia receptiua non dicit aliquid distinctum realiter à materia signata; sed dicit aliquod reale, quod est distinctum secundum rationem ab ipsa materia signata: sicut potentia materiæ primæ, cum sit de essentia ipsius, non dicit aliquid distinctum realiter ab ipsa: sed secundum rationem tantum: & sicuti potentia materiæ primæ, si esset definibilis, definiretur per suum actum, quem primo respicit, ita potentia materiæ signatæ quæ est capacitas huius quantitatis, & non illius, si esset definibilis, definiretur per hanc quantitatem: verum quia Aristote. in 12. huius. Item & 9. & hic ait potentiam & actum esse in eodem prædicamento, & hęc propositio est vnum ex principijs doctrinæ S. Tho. pręcipue in materia illa, an potentiæ distinguatur ab essentia aiæ; propterea ista potentia materię signatæ, cum respiciat quantitatẽ, sequitur ꝙ si ista materia esset principium per se intrinsecũ indiuiduatio- Materia signata quid addit super materiam vt sic. Tex. 19. Tex. 2. Tex. 17.

Reprobatur responsio Iauelli.

uiduationis: indiuiduum non esset vnum per se, sed per accidens. Nec valet solutio Chrysostomi Iauelli dicentis ad hoc argumentum illam propositionem, potentiam esse in eodem genere cum actu, cuius est potentia, non valere, nisi de illo actu, quē respicit primo & per se, non aūt quem secūdario intuetur. Nam licet hæc glosa sit verissima in se, nihilominus verissimū est etiam potentiam materiæ signatę primo & per se respicere hanc quantitatem: idcirco hoc argumentum sequitur, quòd si materia signata esset materia cum potentia ad quantitatem, indiuiduum esset vnum per accidens; & ideo doctior factus ipse Caiet. in comment. 1. p. interpretatus est per materiam signatam materiam pręhabentem naturam quantitatis: hæc enim est radix, & fundamentum quantitatis, & est pars intrinseca indiuidui, & primo terminat generationem substantialem in rerum natura ante adhęsionem omnium accidentium in primo instanti naturę, in quo oportet vt singulare sit per se ens & per se vnum, & distinctum ab vniuersali & ab indiuiduo eiusdem speciei: sed istas conditiones non poterit habere in prædicamento substantiæ, nisi per constitutiuū existens in eodem predicamento, & per idem vnumquodque constituitur in esse suo, & distinguitur à ceteris: sed per materiam

q. 19. art. 1. Vera intelligentia de materia signata.

signatam idest prehabentem quantitatem, vt dictum est, constituitur indiuiduum in predicamento substantiæ, igitur materia signata, idest præhabens naturam quantitatis, erit intrinsecum principium, quo distinguitur indiuiduum ab aliis suę speciei, & hæc est expressissima mens S. Thomę 1. p. vbi definiens personam ait, quòd vniuersale & particulare, licet inueniantur in omnibus generibus; tamen speciali quodam modo indiuiduum inuenitur in genere substantiæ: substantia enim indiuiduatur per se ipsam, & accidentia indiuiduantur per subiectum, quod est substantia: nunc sic, de mente S. Thomę, substantia indiuiduatur per se ipsam; ergo non per quantitatem, igitur quantitas non concurrit ad indiuiduationem substantię. Et si quis diceret, quòd S. Thomas pluribus in locis suę doctrinę ait, quòd quantitas cōcurrit ad indiuiduationem, præcipue in opusc. de principio indiuiduationis, & 3. par. & 4. sent. in libello de ente & essentia etiam ait, concurrere ad indiuiduationem certas dimensiones. Hæc omnia & alia dicta saluantur, quòd concurrit quantitas non formaliter, sed fundamentaliter & radicaliter: quoniam distinctio numeralis, qua Sortes distinguitur à Platone inquantum sunt isti homines, non est distinctio quantitatiua, sed fundamentum quantitatiuę distinctionis, & similiter principium distinctiuum huius hominis ab illo vt sic, est radix, & fundamentum quantitatis, & consequenter distinctionis sequentis ipsam: & ista opinio est verior cunctis superius recitatis: quia per hanc soluuntur omnes difficultates, vt ait Arist. 4. physi. veritas est solutio dubiorum. B

q. 19 art. 1. Dilucidatio quæsiti secūdum S. Tho.

q. 77. art. 1. distin. 12. q. 1. art. 1. Cap. 5.

C

Tex. 47.

Et primo soluuntur rationes illorum, qui ponebant quantitatem esse principium indiuiduationis: nam quod conuenit alicui per se, non conuenit alteri, nisi ratione ipsius, per Arist. 1. posterio. sed distinctio numeralis materialis primo conuenit quantitati per Aristo. in hoc libro, vbi ait quòd diuidere aliquid in partes eiusdē rationis primo conuenit quantitati: igitur quantitas est principium indiuiduationis. Hæc est principalior ratio Ægidij, qui fuit huius opinionis. Quæ ratio facile soluitur dicendo, quòd distinctio numeralis, vel competit quantitati, vel alicui pręhabenti naturam quantitatis: & quia materia signata est pręhabens naturam quantitatis, tanquàm radix & fundamentum: & ideo ei primo conuenit: & cuicunque conuenit, conuenit per ipsam. Per hanc declarationem soluuntur rationes Aduersariorū, quibus dicunt hæcceitatem esse principium indiuiduationis: quia illud est principium indiuiduationis, quo indiuiduum est indiuiduum; sed hęcceitate indiuiduum est indiuiduum: D igitur hæcceitas est principium indiuiduationis. Ad hanc neganda est minor; quia indiuiduum est indiuiduum materia signata, & non hęcceitate. Si autem ipsi per hęcceitatem intelligunt materiam signatam, concedimus quòd hicceitas, hęcceitas & hocceitas est principium indiuiduationis: si autem intelligunt aliquid aliud, negandum est.

Cap. 4. Tex. 18.

Aliæ rationes solutę sunt superius in reprobatione opinionis eorum; similiter rationes tenentium formam esse principium indiuiduationis. Ex quibus patet dilucidatio quomodo indiuiduentur substantiæ materiales, quia per materiam signatam, & hoc declaratum est ex pluribus locis S. Thomæ, & pręcipue ex 1. p. Ex quo etiam loco patet quomodo indiuiduentur accidentia; quia per substantiam, in qua reperiuntur: & hęc est etiā doctrina Auer. 7. huius, vbi aperte dicit, quòd accidens est vnum numero & diuisum ab accidente eiusdem speciei per suum subiectum, in quo est: & indiuiduum substantię est prius indiuiduo accidentis. Ex his etiam patet quomodo animę separatę sint indiuiduatæ per respectus transcendentales ad corpora, quę sunt occasiones multitudinis animarum, de quibus vide 1. p. Ex his etiam patet quomodo substantia separata sit vna numero in sua specie, & indiuisibilis in plura sup-

q. 19. art. 1. Commen. 1. q. 76. art. 2.

A ta supposita eiusdem speciei: quia seipsa est vna numero, quoniam in huiusmodi substantiis idem est quidditas & id, cuius est, vt patet 3. de anima. Vnde quo intelligentia est Tex. 9. ens, eo est vna numero, sed est ens & quid seipsa: ergo seipsa est vna numero, & hoc habes ab Arist. 8. huius, & à S. Thoma 1. p. Ex his etiam quoquomodo est manifestum quo pacto natura humana in Christo dicatur induidua; quia fuit assumpta in induiduo, quod est diuinū verbum, vt dixit Io. Damascenus lib. 3. filius Dei assumpsit humanam naturam in athomo, vt habes à S. Thoma 3. p. Ex his patet adhuc quomodo diuinę personæ in diuinis distinguuntur per diuinas relationes, & non per origines, vt voluit S. Bonauent. 1. sentē. Hinc Boenus ait in lib. de trinitate, quòd sola relatio multiplicat trinitatem diuinarum personarum; quia ibi nulla est materia. Vnde quæstionis istius dilucidatio aperit intellectum nostrum ad hæc omnia secreta; immo & hic mundus totus induiduatur à materia; nam ideo est vnus, quia constat ex tota sua materia, vt habes à S. Thoma 1. p. Plura quoque accidentia respectiua induiduantur ex subiecto in ordine ad aliquod extrinsecum, vt plures paternitates possunt esse in eodem patre non respectu vnius filij, sed respectu diuersorum. Ex hac resolutione explodītur Tex. 18. q. 50. art. 4. q. 4. art. 2. distin. 25. q. 47. art. 3.

Refelluntur Neoterici. Cap. 12.

B sententia cuiusdam moderni philosophi de communibus omnium rerum naturalium principijs, & affectionibus lib. 6. vbi declarat principium induiduationis, & asserit vnitatem & distinctionem induiduorum principaliter esse à forma; tamen quia secundum nos manifestius est talem vnitatem & distinctionem fieri per materiam, quàm per formam, idcirco materiæ, & nō formæ appropriari debet. Hanc sententiam sumpsit ex Io. Bachono 2. senten. vbi agit de distinctione peccatorum; & quærit num peccata distinguantur ex parte formę, vel ex parte materiæ. Innititur etiam ipse quibusdam leuissimis rationibus, quas supra impugnando opiniones Aduersariorum soluimus, ideo non oportet amplius immorari circa ipsas, & præsertim cum dictum sit vnius effectus vnicam esse causam; & quia vnitas & distinctio induiduorum est vnus effectus; ergo ab vna causa prouenire debet: & sic male assignantur materia & forma pro distinctione induiduorum, nisi velit intelligere secundum diuersa genera causarum, quæ responsio nō esset ad propositum; quia disputatur hic, per quid primo & adæquate induiduum fiat hoc. distin. 39.

Rationes Neotericorū leuissimæ.

C

Item Alia numero, alia genere, alia specie, &c. Tex. 12.

An secunda diuisio vnius, quæ dicitur logica, sit rationi consentanea.

Dilucidatio septima.

Otandum quòd in hoc textu Arist. ponit duas diuisiones vnius, quarum prima habet quinque membra: secunda vero quatuor: membra primæ diuisionis sunt, quia quędam dicuntur vnum continuatione, vt linea, & superficies; quędam dicuntur vnū ratione subiecti, vt homogenea, puta omnes partes aquę dicuntur vnum; quædam dicuntur vnum, quia conueniunt in vno genere, vt homo, bos, & leo; quędam dicuntur vnum, quorū definitio est vna siue specifica, siue generica: alia dicuntur vnum, quorum intelligentia est indiuisibilis, vt punctum. Primum membrum secundæ diuisionis est, quòd quædam dicuntur vnum numero, quorum materia est vna, vt omnia synonima, puta Marcus Tullius Cicero; ista nomina conueniunt in vna materia: quędam sunt vnum specie, vt induidua eiusdem speciei: quędam sunt vnum genere, vt species eiusdem generis: quædam sunt vnum analogia, vt omnia prædicamenta. Circa hęc Neoterici reprehendunt S. Thomam, & Commentatorem. Primo S. Thomam circa primum membrum secundæ diuisionis; vult enim S. Thomas, quòd Arist. intelligat de materia secundum quod stat sub dimensionibus signatis, & talis materia est principium induiduationis formę, ex consequenti dictum Aristo. non verificatur nisi in his materialibus.

Explicatio literæ.

D

Quæst. 4. Quæst. 6.

Sed contra arguunt, quia Arist. loquitur de materia, quę est hæcceitas, & non de materia, quæ est altera pars compositi; & sic male S. Thomas interpretatus est intentionem Philosophi; assumptum probant, quia vnitas numeralis reperitur etiam in rebus immaterialibus, & tamen

Argumenta Neotericorū cōtra S. Th.

tamen in illis secundum S.Thomam non est materia, quę substet dimensionibus interminatis. A
Præterea si intelligeret de materia, quæ est altera pars compositi, tunc sequeretur quòd
contraria essent vnum numero: consequentia probatur, quia ipsis contrarijs subijcitur vna
Tex.14.
materia ex 1.de genera. similiter etiam genitum & corruptum essent vnum numero, quia habent eandem materiam: propterea addunt, quòd Arist. intelligit de materia totius, quæ est
differentia indiuidualis, & exemplificauit per exemplum nobis magis manifestum, cum manifestior sit nobis vnitas materialium, quàm immaterialium; sed non propterea excluditur,
quin vnitas numeralis reperiatur etiam in immaterialibus. Addunt vlterius, quòd est quædam descriptio conuertibilis; quia omne vnum numero habet hæcceitatem, & omne habens
hæcceitatem est vnum numero.

Refellitur sentẽtia Neotericorum.
Contra hanc opinionem & declarationem istorum probo, quòd Aristo. loquatur hic de
materia, quæ est altera pars compositi, & non de hęcceitate, quia de illa materia loquitur hic
Philosophus, de qua communiter loquuntur omnes sapientes, aliter in æquiuocationem caderet, cum reperiatur multiplex materia, de cuius multiplicitate nullam mentionem facit
Philosophus; hęc autem materia, de qua communiter loquuntur sapientes, est materia partis: ergo de materia, quę est altera pars compositi, & non de hæcceitate loquitur hic Philoso- B
phus. Præterea de illa materia loquitur hic Philosophus, quam superius voluit esse naturam
& condistingui contra formam, patet hoc inuestiganti literam contextus; sed hęc materia est
pars compositi, & non hæcceitas, vt ipsi fingunt: igitur de materia partis, & non de hęcceitate
Tex.18.
loquutus est hic Philosophus: propterea 7. huius, contra Platonem assignans causam multiplicitatis indiuiduorum, ipse Philosophus dixit esse diuersitatem materiæ, quæ est receptiua
formæ; hinc Callias & Sortes sunt diuersi propter diuersam materiam; ergo Callias est
vnus propter vnitatem materiæ: & exponens Commentator dicebat, causa in multiplicatione
Causa multiplicationis indiuiduorũ quæ sit.
generabilium ab vno generante est multiplicatio materierum, in quas agit: istæ enim materiæ
sunt partes compositorum, & non hæcceitates. Hanc etiam materiam, quæ est altera pars com
positi, dixit Philosophus 12. huius esse causam multitudinis numeralis; & propterea primum
Tex.49.
principium non potest plurificari numero; quia non habet istam materiam. Et si dicas, quòd
ibi etiam Philosophus loquitur de materia, quæ est differentia indiuidualis. Contra, quia
Aristo. intellexit ibi de materia, quam negat reperiri in primo principio, & in intelli- C
gentiis, est materia, quæ est altera pars compositi; per cuius negationẽ probauit Philosophus
Tex.78.
8. physicorum, & in 12. huius intelligentias esse immateriales: igitur non oportet amplius la-
Tex.30.
borare in hac re, quia hoc expresse sentit Alexan. & Auerro. cęterique omnes boni interpretes.

Propterea soluuntur obiectiones Aduersariorum; & prima in qua dicitur, quòd vnitas numeralis reperitur etiam in rebus immaterialibus; ergo non loquitur de materia, quæ est alte-
Vnitas numeralis duplex est.
ra pars compositi. Dico, quòd est duplex vnitas numeralis: altera materialis & quantitatiua;
altera vero formalis & immaterialis; in separatis à materia est vnitas secundo modo, non primo, & Arist. loquutus est hic de rebus materialibus; hinc quę differunt numero formaliter,
differunt specie, vt intelligentiæ quarum vnaquęque est vna numericè & specificè; quia cum
sit forma separata, seipsa est ens & vnum; sed in his materialibus, quod est vnum numero, vt
Sortes, non constituit vnam speciem; quia habet formam in materia. Et sic etiam soluitur instantia illa de mathematicis, quę mathematica cum abstrahant à materia, à tempore, & motu
sequitur quòd in eis non sit multitudo numeralis; quia ibi non est materia, quæ est altera pars D
compositi; & tamen duę lineæ mathematicæ differunt numero: propterea dico, quòd aliqua
distinguuntur numero distinctione formali, vt dictum est de intelligentiis. Aliqua distinguun
Distinctio altera formalis, altera formarum.
tur numero distinctione formarum, & sic est distinctio numeralis in mathematicis: vnde alia
est distinctio formalis, & alia formarum. Aliqua vero distinguuntur numero distinctione materiali, vt Sortes, Plato, & Callias; & de istis est sermo præsens.

Ad secundam dicitur, quòd contraria non habent eandem materiam sub eisdem dimensionibus, licet subijciatur eis idem subiectum motus & mutationis successiue, sed illud subiectum est materia remota; non autem proxima: nam impossibile est duo contraria simul esse in
eodem subiecto secundum idem, bene autem successiue. Similiter ad tertiam negatur in genito & corrupto esse eandem materiam, cum non sit eadem forma, nec sint eadem accidentia;
variata enim forma necesse est materiam & accidentia variari. Ex his ergo patet, quid sit vnũ
numero in abstractis, in mathematicis, & sensibilibus.

Quantum ad illud, in quo reprehendunt Commentatorem, est in solutione cuiusdam argumenti, quo probant male Arist. definisse vnum numero; nam si illud dicitur vnum nume-

ro, cuius

A ro, cuius materia est vna; sequitur quòd nullum immateriale sit vnum numero: consequens est falsum, igitur definitio tradita de vno numerali est falsa; consequentia probatur, quia immateriale caret omni materia: ostenditur falsitas consequentis, quia sicut vnitas prior infert vnitatem posteriorem, ita per oppositum valet de multitudine, quia multitudo posterior infert priorem; sed in materialibus est multitudo specifica: ergo erit & multitudo numeralis; & per consequens vnum numero.

Soluens Commentator hanc obiectionem ait, quòd vnum numero dicitur de illo, cuius materia est vna; & differētia est inter illud vnum, quod est principium numerorum; quia hoc vnum est in materia; & vnum, quod est principium numeri, non est in materia: & sic argumētum non militat contra Auerro. quia in materialibus est tale vnum, quod est principium numerorum. Sed Neoterici arguunt dupliciter contra istam responsionem; & primo contra hoc, quod dicitur vnum, quod est principium numerorum non esse in materia, quia illud dictum vel equipollet vniuersali negatiuę, vel particulari negatiuę: si primo modo, ergo nullū vnum principium numerorum erit in materia, quod est falsum, quia aliquis numerus est in B materia, puta ille, qui causatur ex diuisione continui: & sic aliquod principium numeri est in materia, quia quodlibet diuisum est vnum numero: si ergo nullum vnum principium numeri esset in materia, nullus etiam numerus esset in materia. Si æquipollet particulari negatiuę, ita quòd loquatur de vno, quod conuertitur cum ente, quod ponit esse aliud ab vno, quod est principium numeri. Contra, quia illud vnum non est tātum propriè in rebus immaterialibus, sed etiam in rebus materialibus: ergo in omnibus potest esse verum, quod est principium numerorum.

Doctrina Cōmētatoris est peripatetica.

Præterea arguitur contra secundum membrum; quia aut differentia, quam ponit, est nulla, aut debet intelligi quòd omne vnum numero est in materia, sed hoc est falsum; quia in materialibus est aliqua vnitas maior vnitate speciei: sed nulla alia est maior, quàm vnitas numeralis: ergo vnum numero est in rebus immaterialibus: maior patet, quia aliquis Angelus est ita vnus, quòd non prędicatur de pluribus, puta Gabriel: ergo est magis vnus, quàm vnum specie. Verum quoniam doctrina Auerro. in hac parte est conformis doctrinę S. Thomæ, qui loquens de multitudine Angelorum 1. p. ponit eandem doctrinam, quam hic Auerro. docet: nō C erit inutile dissoluere quę contra ipsum afferuntur hic; & pro intelligentia huius rei est sciendum, quòd quælibet vnitas dicit duplicem negationem: negationem scilicet diuersitatis in se, & negationem identitatis cum alio: nam quodlibet vnum est in se non diuersum, siue in se indiuisum, & ab alio diuisum: verū si aliquod est in se indiuisum, & ab alio sub ente diuisum, hoc dicitur vnum vnitate entis: si vero aliquod est in se indiuisum, & à quolibet alio sub eodem genere diuisum, est vnum specie, si vero aliquod est in se indiuisum, & diuisum à quolibet suę speciei, dicitur vnum numero: igitur vnum numero est per duplicem negationē; quia per indiuisionem in se, & diuisionem à quolibet eiusdem speciei: & ex hoc sequitur, quòd nullum æternū dicitur vnum numero; quia licet omne æternum sit in se indiuisum, non tamen est ab aliquo eiusdem speciei diuisum; quia nec est in specie, nec est aliquod aliud indiuiduū eiusdem speciei, à quo diuisum esse possit; & hoc intendit Auerro. hic, vbi dicit, quòd vnum numero, quod est in æternis, est vnum, quod est principium numeri. Quòd autem theologi, & philosophi dicant Deum, & quodlibet æternum esse vnum numero, vtuntur vno numero pro omni eo, quod cum alio quouis numerum efficit; non autem sumunt vnū numero prout D distinguitur contra vnum ente, vnum genere, & vnum specie; & hoc etiam dici potest vnum numero quidditatiuum, vel transcendens, & singulare, & persona de mente S. Thomæ. Secundo est sciendum, quòd substantiæ separatæ sicuti seipsis sunt entia, ita seipsis sunt vnum, & singularia.

q. 50. art. 3.

Quælibet vnitas duplicē negationem importat.

Defenditur Auer contra Recentiores.

Et ex his soluuntur argumenta disceptantium, & primo primum, in quo quęritur cui ęquipollet, &c. dico quòd nec vniuersali negatiuę, nec particulari: quia Auerro. per vnum numero, quod est principium numeri, intelligit vnum numero, quod cum alio sumptum numerū efficit, & sic reperitur tam in materialibus, quàm in immaterialibus; & sic dictum Auerro. est intelligendum, quòd vnum numero, quod est principium numeri, non est in materia, quia quoddam est in materia, & quoddam non est in materia, sed vnum numero propriè solum est, quod est in materia; & in quantitate. Ad secundum concedo, quòd ibi est minor vnitas, quàm specifica: sed negatur quòd ibi sit vnitas materialis, & quantitatiua: hęc enim est propriè vnitas numeralis, quę in abstractis non reperitur; sed tantum vnitas, quę cum alio facit numerum, qui dicitur transcendens, & quidditatiuus, de quo sępe dictum est.

Sententia Auer. exponit.

Quoad tertium, quia S. Thomas habet declarando secundam diuisionem vnius, quòd ista

Multiplex vnitas.

diuisio

diuisio est magis logica in dicendo, quòd quædam sunt vnum numero, quædam specie, quædam genere, quædam analogia. Nituntur Aliqui declarare quomodo sit diuisio logica, & quomodo possit haberi sufficientia istius diuisionis. Quoad primum aiunt, quòd hæc diuisio est secundum intentiones logicas, & fundamenta intentionalia: prima vero diuisio est secundum fundamenta realia: & sic modi secundæ diuisionis fundantur supra modos primæ diuisionis, eo modo, quo intentiones fundantur in rebus, & sic habetur quomodo prima diuisio dicitur realis, & secunda logica. Sed arguunt contra seipsos circa hoc dictum. Primo quia si secunda diuisio daretur secundum intentiones, seu fundamenta intentionalia; tot essent vnitates, quot fundamenta, & econtra; sed hoc est falsum, quia plura sunt fundamenta intentionalia, quàm illa quatuor, scilicet genus, differentia, proprium, & accidens. Præterea si secunda diuisio est secundum intentiones logicas, & fundamenta intentionalia, tunc sequitur quòd illę vnitates erunt nihil, quod est falsum; probatur consequentia: quia omne minus ens ente rationis est omnino non ens: sed passio fundata in ente rationis, est minus ens ipso ente rationis; quia omnis passio est minoris entitatis, quàm sit subiectum: ergo illę vnitates fundatę super fundamenta intentionalia erunt non ens, & nihil. Soluunt primam obiectionem dicendo, quòd diuisio vnius datur secũdum quòd vnitas intentionalis fundatur in quocunque considerato vt quid: sed prædicata in quid non sunt nisi quatuor enumerata: illa autem alia de quibus instatur, prędicantur in quale. Vel dicitur, ꝙ illa diuisio assignatur secundum quòd vnitas cuiuslibet intelligitur in se, non vt comparatur ad alia, & secundum diuersos gradus vnitatis, per primum excluditur proprium & accidens, quia si in se considerentur reducuntur ad vnum specie, vel genere; quia omne proprium vt sic, est idem genere, vel specie: similiter de accidente. Per secundum excluditur vnitas definitionis, & differentiæ, quę, vt videtur, secundum diuersos gradus comparantur ad alia, de quibus dicuntur. Soluunt & secundam obiectionem dicendo, quòd sicut est dare gradus in entibus realibus, ita in entibus rationis: & ideo maior est falsa: non enim oportet vt quicquid est minus ens ente rationis, sit non ens: nam licet illa res rationis, quæ subijcitur alteri rei rationis, sit magis res aliquo modo; non tamen sequitur rem fundatam esse nihil.

Minus ente rationis est non ens.

Sed circa hæc, duo sunt impertinenter dicta. Primum est, quòd hæc diuisio non ideo dicitur logica à S. Tho. quia sit secundum intentiones logicas, & fundamenta intentionalia; quia sic etiam esset metaphy. quia circa idem versatur logicus, & metaphysi. 4. huius, sed dicitur logica, quia sumitur ex modo prędicandi, & prima dicitur realis, quia sumitur ex modo essendi: propterea istæ duæ diuisiones sunt omnino diuersæ, & disparatę; sicut modus essendi, & modus prædicandi dicuntur diuersi, & disparati. Secundum etiam, quod impertinenter dicunt ipsi, est quòd volunt in ipsis intentionalibus esse latitudinem gradualem perfectionis; nam si verum est quòd perfectio & bonum sint idem apud omnes, & bonum est solummodo in rebus, vt patet 6. huius: igitur perfectio est in rebus, & non in intentionalibus, vt ipsi arbitrantur. Præterea stante positione eorum, tunc daretur maximum, & minimum ens rationis, deduco hoc; signetur minimum quo minus sit nihil: hoc enim est necessarium, aliter in illis esset processus in infinitum: sit igitur istud minimum. A. & quæro, vel est intelligibile, vel non; si non: igitur non potuit intelligi esse minimum, nec maximum, si sic: igitur oportet ipsum intelligere sub aliquo modo: omne enim, quod intelligitur, aliquo modo intelligendi intelligitur: semper enim intelligitur, vel vt species, vel vt genus, vel sub aliquo alio modo; sit iste modus intelligendi B, & suppono secundum ipsos, quòd modus rei sit minus ens ipsa re: nunc arguo sic; si in entibus rationis daretur latitudo, tunc daretur minus minimo: probatur, quia si daretur latitudo oporteret deuenire ad minimum, & tale diximus esse A. & cum A. sit intelligibile per modũ, quem diximus esse B, & B. sit minus ens ipso A. per deducta: igitur minus minimo.

Impertinentia dicta à Neotericis. Tex. 5.

Tex. 6. Egregia ratio cõtra Recentiores.

Ponunt adhuc isti, quomodo possit haberi sufficientia secundæ diuisionis, & dicunt quòd intellectus intelligens aliquid sub ratione vnius, aut intelligit illud sub ratione incommunicabilis, aut sub ratione communicabilis, & prædicabilis de pluribus: si primo modo sic est primus modus, scilicet vnum numero, si secundo modo, aut est communicabilis pluribus differentibus numero, & tunc est vnitas speciei, aut pluribus differentibus specie, & tunc est vnitas generis; vltra autem illam vnitatem, vel similem (quod dico propter vnitatem entis, quod non est proprie species, neque genus) non est inuenire aliquem conceptum vnum prædicabilem de pluribus prædicatione quidditatiua; tamen comparando vnum conceptum communissimum alijs communissimis, si similiter se habent respectu suorum inferiorum, prædicando in quid de eis, inuenitur vnitas proportionis siue analogię, & sic diuisio est sufficiens.

A ficiens. Et si quis diceret cōtra, quia duo membra in hac diuisione non sunt accepta secundum fundamenta intentionalia, vnum est quantum ad primum modum, secundum quod dicitur, quòd vnum numero est cuius materia est vna, sed materia non est in consideratione intellectus, cum sit ens reale, & non consideretur à logico. Secundum membrum est quantum ad quartum modum; quia aliqua est proportio non existente intellectu, nam tunc similiter se haberet octo ad quatuor, sicut sex ad tria: ergo vnitas proportionis non causatur ab intellectu. Et respondent, quòd quando dicitur, quòd vnum numero non prædicatur de pluribus, hęc est vnitas singularis; & sic fundamentum eius est singulare, quod est fundamentum intentionale: & probatur quia vniuersale & singulare referuntur adinuicem, sed vniuersale est intentionale: ergo & singulare, quia sunt simul natura: res autem primæ intentionis & secundę non sunt simul. Ad illud de proportione dicendum, quòd dupliciter accipitur proportio, vno modo secundum fundamenta realia, sicut in numeris: alio modo secundum fundamenta intentionalia, sicut prædicati & subiecti; prima potest esse sine intellectu, & de illa arguit ratio; secunda non potest esse sine intellectu, cum prædicari & subiici pertineant ad

B actum intellectus, & de illa loquitur hic Philosophus, quia prędicata habent hanc proportionem in prędicando in quid de contentis sub se.

Ens reale nō considera tur à logico.

Proportio bi fariam sumi potest.

Sed circa hoc secundum dictum ipsorum duo sunt adhuc digna reprehensione. Primum quia sunt insufficientes, quoniam non assignarunt sufficientiam primæ diuisionis, cum facile assignari possit, quia cum prima diuisio assignetur ex modo essendi rerum, vt dictum est, res possunt reduci ad vnum, vel ex parte nostra, vel ex parte ipsarum: si primo modo, vel ex parte sensus, vel intellectus: si sensus, tunc est modus ille, qui est in differentia formæ: si intellectus hoc dupliciter, vel diuisibiliter, vel indiuisibiliter: si primo, tunc est modus ille, qui dicitur vnum definitione: si indiuisibiliter, sic est modus ille, qui dicitur vnum intellectione: si vero aliqua dicuntur vnum ex parte ipsarum rerum, vel hoc est quatenus res sunt partes integrales, vel quatenus sunt partes subiectiuæ; si primo, tunc erit ille modus, qui dicitur vnum continuitate, si secundo, tunc dicitur ille modus, qui est vnum genere, & sic habentur omnia quinque membra primę diuisionis.

Res dupliciter ad vnum reduci possunt.

Alterum, quod est reprehensione dignum, est, quia communicabile & incommunicabile

C secundum ipsos supponunt pro rebus; sed vniuersale, particulare, & prædicatum non supponunt nisi pro intentionibus: igitur non bene datur per communicabile & incommunicabile: idcirco sufficientia huius diuisionis secundæ, si rationabiliter assignari debet; oportet vt assignetur ex modo prædicandi sic, quia ea, quæ prędicantur, vel prædicantur de vno solo, & sic habetur vnus modus, scilicet vnum numero, vel prędicantur de pluribus, & hoc vel secundum rationem, vel secundum similitudinem, & proportionem: si secundum rationem, vel de pluribus differētibus numero, & sic est alius modus, qui dicitur vnum specie, vel de pluribus differentibus specie, & sic est alius modus, qui dicitur vnum genere: si vero prædicatur de pluribus similitudine & proportione, sic est modus, qui dicitur vnum analogia, & sic habetur sufficientia vtriusque diuisionis.

Quot modis aliquid de aliquo pdicari pōt.

Soluuntur etiam argumenta in contrarium, quando dicitur, quòd secunda diuisio non est conueniens, quia vel est eadem cum prima, vel non est eadem, quia esset insufficiens, cum prima habeat quinque membra, & illa quatuor tantum; nec est alia, quia duo membra illius diuisionis coincidunt cum duobus alterius diuisionis, scilicet vnum genere, & vnum specie.

D Hanc obiectionem soluunt ipsi satis intricate miscendo multas falsitates. Nos autem breuissime dicimus, quòd secunda diuisio est alia à prima, quoniam secunda est logica, & sumitur ex modis prædicandi, prima est realis, & sumitur ex modis essendi, & ideo sunt diuersæ.

Soluitur & aliud argumentum: in quo quærunt, illa diuisio vnius, vel est diuisio vnius vniuoci, vel æquiuoci: non est diuisio vniuoci, quia tunc multum, cui opponitur vnum, non diceretur tot modis, quot ipsum vnum; cuius oppositum patet & innuitur in litera: consequentia probatur, quia quando aliquid vniuocum dicitur multis modis, non oportet suum oppositū tot modis & ęqualibus dici: patet de rationali & irrationali, quæ non diuiduntur in æqualia, quia de pluribus dicitur irrationale, quàm rationale. Nec est diuisio æquiuoci, tum quia omnis propositio, in qua poneretur vnum vel multa, esset distinguenda: tum quia ad vnum membrum non posset sequi aliud, cuius oppositum dicitur in litera, scilicet quòd vnum membrū diuisionis conuenit omnibus membris: nam in eodem capitulo dicitur, quòd vnum est principium numeri: ergo omne esse vnum est principium numeri, ex quo patet, quòd vnum numero, quod est vnum membrum illius diuisionis, est commune omnibus membris. Et respondent, quòd vnum hic diuisum, æquiuoce dicitur de vno prius diuiso; tamen istud vnū

Rationale & irrationale non diuidūtur in æqualia.

in se,

in se, & illud in se non sunt æquinoce dicta, quoad suos modos, licet vnitas hic in suis modis, & ibi in suis, differant secundum magis & minus, cum ergo arguitur, quòd multum non sic dicitur. Dico falsum esse; quia sicut vnum dicitur magis & minus de aliquibus; sic & suum oppositum, quod est multum dicitur tot modis; non tamen oportet oppositum diuidi in tot inferiora, sicut aliud oppositum, sicut dictũ est de rationali & irrationali: quando ergo dicitur 1. topico. φ tot modis dicitur vnum oppositorum, &c. non est intelligendum de multitudine suppositorum, sed significatorum: cum ergo dicebatur, quòd tunc propositio, in qua ponitur vnum, esset multiplex & distinguenda, concedo accipiendo vnum, quod est commune vtriq; diuisioni, non autem vt accipitur seorsum in hac, vel illa diuisione. A

Cap. 13.

Sed hæc solutio nulla est, quia adhuc stat ratio: sequitur enim quòd vbicunque poneretur vnum, propositio esset distinguenda; quia vnum semper est æquiuocum vtrisque diuisionibus: propterea melius dicitur, quòd vnum est analogum vtrisque diuisionibus & membris vtriusque diuisionis, & dicitur magis proprie de membris primę, quàm de membris secundæ, quia membra primæ diuisionis sumuntur à modis essendi; membra secundæ à modo prędicandi, sicuti hoc nomen, ens, analogice dicitur, vt declarauimus in 4. huius: aliquando enim ens significat actum essendi, seu quod idem est existendi, quo pacto est participium verbi, sum, es, est; & sic de nulla re, nec de vlla differentia rei, nec de passionibus entis prędicatur in quæstione quid est, præter quàm de Deo. Alio modo ipsum ens significat ipsam naturam rei existentis, quo pacto non sumitur vt participium, sed vt nomen verbale, vt vocant, & sic prędicabitur in quęstione quid est de omnibus rebus, & omnibus earum differentiis, habet etiam & multa alia significata ens ipsum, de quibus non vniuoce nec ęquiuoce, sed analogice dicitur, vt alias docuimus, sic etiam & ipsum vnum dicitur de suis significatis, nec æquiuoce, nec vniuoce, sed analogice. B

Dilucidatione prima.

Ens quomodo prædicatur de Deo & de aliis rebus.

Per se vero esse dicuntur quæcunque significant prædicationis figuras, quoties enim dicuntur, toties ipsum esse significant, &c. Tex. 14. G

An ens distinguatur in decem prædicamenta secundum diuersos modos prædicandi.

Dilucidatio octaua.

Qvidam quęrunt vtrum ens secundum se communiter diuidatur in decem genera generalissima; & respondent quòd diuisio entis in decem generalissima est sufficiens, & prima; quia non est alia bimembris, nec trimembris prior ea, itaquòd ens descendat in decem genera, non per diuersos modos prędicandi, sed per diuersos modos essendi distinctos ex natura rei, quorum quilibet habet rationem contractiui respectu entis, & constitutiui respectu alicuius prædicati: nam sicut ens prima sui diuisione simpliciter descendit per finitum & infinitum, in ens creatum & increatum, tanquàm per modos intrinsecos, sic ens finitum, & creatum, cuius est diuisio in decem genera, contrahitur & descendit prima & immediata diuisione in decem genera per proprios modos essendi, qui cum sint nobis incogniti, vocentur A. & B. Et si quis diceret; ens non potest contrahi ad aliquid determinatum per differentias, sicut genus contrahitur ad species; quia vt arguit Philosophus 3. huius, ille differentię essent non ens, & nihil, cum nulla differentia participet suum genus, vel cuius est differentia diuisiua, seu contractiua: si ergo ens non contrahitur ad diuersa genera per differentias, relinquitur, quòd contrahitur per diuersum modum prædicandi, qui consequitur diuersum modum essendi: Respondent quòd licet ens non contrahatur per differentias proprie sumptas, contrahitur tamen per aliquos modos essendi, qui largo modo licet improprie, possunt dici quædam differentiæ. D

Opinio Neotericorum de prima diuisione entis.

Tex. 10.

Et si quis diceret quòd essent non ens, concedunt, formaliter loquendo, quia semper contractiuum est extra rationem formalem contrahibilis. Et si quis vlterius diceret: ergo erunt nihil, negant consequentiam, quia sunt ens realiter, licet non formaliter: est enim dare medium inter ens formaliter, & nihil scilicet quòd est ens realiter, sed non formaliter, nec nihil, vt te-

Contractiuũ est extra rationem formalẽ cõtrahibilis.

A vt tenent vniuersaliter de passionibus,& de vltimis differentijs. Si quis etiam adduceret tex. Arist. cōtra ipsos, ait enim Philosophus 5. huius ꝙ quoties diuiditur ens, toties esse significat, Tex. 14. & propter hoc ea, in quę diuiditur primo ens, dicuntur prædicamēta, quia distinguuntur ſm diuersum modum prædicandi. Respondent asserendo, esse dici æquiuocum ad esse primæ intentionis,& secundæ Intentionis: esse autem, quod prædicatur, est esse primæ intētionis, dicendo, homo est, idest homo est existens: esse autem, quod est secundæ intentionis, s. quod est esse vnieus, seu esse propositionis; non prædicatur: cum ergo dicit Philosophus ꝙ quoties diuiditur ens, toties esse significat, dicunt, illud esse non est esse propositionis, quod est compositio, sed esse primæ intentionis dictum denominatiue ab ente,& illud esse significat idem vnicuiq; categorice: nam ens non diuiditur in decem genera, quæ sunt decem prædicamenta entium, sicut vox in significationes, cum ens non sit æquiuocum ad decem genera.

Sed hæc positio docet multa falsa & contra Arist. & primo supponit ens esse vniuocum ad decem prædicamenta, cuius oppositum docuit Arist. Auerr. Alex. 4. huius, quia falsissimū est ens non habere priorem diuisionem ista per decem prædicamenta; quia ens primo diuiditur Confutatio opinionis su prædictæ. Tex.2.

B per vnum,& multa,& deinde per decem prædicamenta, vt docuimus 1. huius diuinę Philosophię. Est etiam contra Arist. hic diuidentem ens in ens per se,& per accidens. Præterea in hac parte isti contradicunt sibiipsis: quia eorum Magister 1. senten.& in quodlib. diuidit ens reale prima diuisione per quantum & non quantum, deinde ens quantum per finitum & infinitū: postmodum per vnum & multa; & ibi declarat, ꝙ per ly, quantum, intendit quantitatem virtualem, quæ est perfectio rei, & non quantitatem dimensiuam; & per infinitum intendit ens infinitę perfectionis, qualis est Deus, & per finitum intendit ens finitæ perfectionis, qualis est homo,& lapis: si ergo ipsi ponunt multas alias diuisiones ante illam, quæ est per decem prædicamenta, quomodo dicunt hic primam diuisionem entis esse per decem prædicamenta? Nec valet responsio, si dicatur quòd ens simpliciter diuiditur prima sui diuisione per finitum & infinitum,& deinde ens finitum diuiditur prima sui diuisione in decem genera per proprios modos essendi; quia ens finitum diuiditur primo in ens in animam,& in ens extra animam: deinde ens extra animam diuiditur primo in ens per se, & in ens per accidens. Dilucid.1. distin.8. q.1. Quodlib.5. Diuisio entis est multiplex.

C Ex ista opinione sequitur aliud falsum, quòd ipsa prędicamenta non sint entia formaliter, sed tantum entia realiter: consequentia sic deducitur, vnumquodque est tale per suum contractiuum, sicut animal est homo per rationale, sed contractiua, siue differentiæ prędicamentorū sunt non entia formaliter per ipsos: ergo prædicamenta erunt non entia formaliter, & entia realiter. Pręterea opinio hęc est contra Auerro.& Alex. tenentes ens diuidi per figuras prædicationis,& per figuras exponit Auerro. genera, & Alex. prędicamenta. Est aliud falsum in hac opinione: nam dicit quòd esse est æquiuocum ad esse primæ intentionis, & ad esse secundæ intentionis, cum hoc tale esse sit analogum, & non æquiuocum, quod patet ex hoc, quia omnia illa, quæ cadunt sub vna consideratione scientifica analogantur sub aliquo vno; sed ens primæ intentionis, & ens secundæ cadunt sub vna consideratione scientifica, nempe metaphysicali: igitur male dictum est, quòd esse est æquiuocum ad esse primæ intentionis,& secundę. Esse primæ intētionis & secundę non dicitur æqui uoce.

Præterea plus distat Deus & creatura, quàm ens primę intentionis & secundę: sed Deus & creatura ens finitum & infinitum analogantur sub ente: igitur ens primę intentionis, & se-

D cundæ analogantur sub ipso ente: male igitur dicunt ens primę intentionis, & secundæ æquiuocari sub ipso ente: & ex hoc sequitur corollarium male positum esse entia rationis & secundas intentiones esse vere in prædicamento, non tamen in aliquo decem generum primorum assignatorum ab Aristo. sed in vndecimo prędicamento quidditatum intentionalium, quia cum Arist. & ceteri peripatetici nō cognoscant aliud prædicamentum, nisi illa decem; imaginarie & contra Aristo. ponitur illud vndecimum prædicamentum. Sequitur aliud corollarium, optime dixisse S. Thomam negantem entia rationis esse in prędicamento: quia id, quod est in prędicamento, debet esse ens; ideo non entia non sunt in prędicamento. Secundo: quòd sit ens reale: propterea entia rationis non sunt in prędicamento, cum distinguantur contra ens reale: Tertio quòd sit ens reale limitatum habens essentiam distinctam ab esse, propter quod Deus non ponitur in prædicamento. Quarto quòd sit ens reale vniuersale, vel particulare cōpletū, hinc partes non sunt in prędicamento. Quinto quòd sit vniuocū, ideo ęquiuoca non sunt in prædicamento. Sexto quòd sit incomplexum ſm rem, vel ſm vocē simul, ideo cōplexa non ponuntur in prędicamento: habes adhuc entia rationis nec esse substantias, nec accidentia. Reiecta igitur opinione istorū. S. Tho. 3. physic.& 5. huius, posuit Imaginatio quorūdā de vndecimo p̄dicamēto reprobatur. Tex.21. Tex.14.

Aa prędica-

prædicameta distingui secundum diuersos modos prædicandi, quia prędicatum tribus modis potest se habere ad subiectum. Vno modo vt est idem quod subiectum, vt dicendo, Sortes est animal, & hoc prędicatum significat substantiam. Secundo modo vt prędicatum sumatur ab eo quod est in subiecto, quod quidē vel inest ei absolute, vel vt consequēs materiam, & sic est quantitas, vel vt consequens formam, & sic est qualitas; vel inest ei non absolute, sed in respectu ad aliud, & sic est relatio. Tertio vt prædicatum sumatur ab eo, quod est extra subiectum, quod est dupliciter, vno modo vt sit extra subiectum omnino, quod quidem si non est mensura subiecti, prædicatur per modum habitus, vt Sortes est calceatus, si autem sit mensura eius extrinseca, vel est tempus, vel est locus, ex parte temporis est quando, ex parte loci est ipsum vbi, non considerando ordinem partium in loco, quo considerato erit prædicamentum situs. Alio modo vt illud, à quo sumitur prędicatio secundum aliquid sit in subiecto, de quo prædicatur: & si est secundum principium, sic est agere; nam principium actionis in subiecto est agere; si autem est secundum terminum, sic prædicabitur vt pati, nam passio terminatur in subiectum patiens; & sic habetur sufficientia, & norma omnium prędicamentorum. A

Prædicamenta tribus modis sumi possunt.

Notandū secundo, ꝙ prædicamēta tribus modis sumi possunt. Vno modo primo intentionaliter, & sic sumūtur pro rebus ipsis, puta pro substantia, qualitate, &c. Alio modo possunt sumi secundo intētionaliter, prout dicunt ordinē inter genera, species, & sic spectant ad logicū: Tertio sumi possunt pro rebus vt subsunt intentionibus secundis, & hoc modo intendit hic S.Tho. loqui oempe de substantia, vt induit rationem generis, & sic de quātitate & qualitate. B

Realiter à duplici capite sumi valet.

Sciendum tertio, quòd decem prędicamenta distinguuntur realiter, non sumendo rem vt dicitur à ratus, rata, ratum, quasi materialiter sicut suppositum à supposito; sed distinguuntur realiter, vt dr̄ à reor reeris, i. vt significat essentiā rei, & sic distingui realiter est distingui essentialiter, cum essentia vnius non sit essentia alterius: & licet tales modi essentiales & intrinseci prędicamentis non sint decē prædicamenta, tñ realiter non distinguuntur à decē prędicamentis, sed solum f m rationem, & intellectum discurrentem, nec præcedunt decem prædicamenta, nisi secundum nostrum modum intelligendi, & consequenter diuisio quidditatiua non distinguitur à modali, nisi ratione, & propterea prædicamēta sunt primo diuersa, vt habetur 10. huius: quia non conueniunt in aliqua natura communi vniuoca, & ideo distinguūtur seipsis, loquendo tamen de prædicamentis primò intentionaliter pro rebus ipsis: & si ista prędicamēta sunt distincta, sequitur etiam quòd distinctè intelligantur; quia distinctę intellectiones fundantur supra distinctis rebus, non suppositaliter, sed realiter; nam vbi est ordo naturę realis, ibi est distinctio realis, vt ait S.Thomas de potentia Dei: sed inter prędicamenta est ordo realis, causę scilicet ad effectum; ergo inter ea est distinctio realis. Hinc dicitur cōmuniter essentias prędicamentorum esse impermixtas, quia differunt genere, & specie, & sic per differentias specificas & essentialiter remota omni operatione intellectus; si autem nos sumamus prędicamenta vt stant sub intentionibus prædicati, sic distinguuntur per decem modos prędicandi de ipsis primis substantiis, vt dictum est in primo notabili: hoc innuit Arist. Auerro. Alex. & S.Thomas, omnesq; boni Peripatetici. Hinc peruerse & iniuste Aliqui reprehendunt S.Thomam, quod clarius patebit ex solutionibus, quas adducemus ad argumēta, quę ipsi adducunt contra nos. C

Tex. 26.

Quæst. 10.

Prædicamenta sunt impermixta.

Modi prædicandi supra quo fundantur.

Et primo arguunt sic: modus prędicandi sequitur modum essendi, ergo distinctio per modos prędicandi non est prima. Soluitur quòd non est prima ex parte rei, sed est prima ex parte nostri: nam modi prædicandi fundantur supra modos intelligendi; & modi intelligendi supra diuersos modos essendi. Secundo arguunt sic, primi modi prędicandi simpliciter nō sunt nisi duo, scilicet in quid, & in quale, nec sunt nisi quatuor prædicata 1. topic. non sunt nisi quinque vniuersalia secundum Porphyrium: ergo penes modos prędicandi non possunt distingui prędicamenta ponendo, quòd sint decem. Respondetur quòd prædicari in quid conceditur esse tantum vnum modum; sed prædicari in quale de prima substantia est multiplex: prædicari etiam de prima substantia in aliud est multiplex, adeoquòd efficiuntur decem modi prædicandi; & sic nego esse tantum duos; licet etiam sint tātum quatuor prædicata, & quinq; vniuersalia reductiue; tamen absolute sunt decem genera rerum. Tertio arguunt sic: si prædicamenta distinguerentur secundum modos prędicandi, tunc sequeretur, quòd in omni prædicatione committeretur nugatio: consequentia deducitur, quia esse bis diceretur, semel in prædicato; quia prædicatum ipsum est esse, & semel in compositione, quę se tenet ex parte prædicati, vt habetur 1. perhier. cum dicitur, to es substantia, ly esse significat te esse substantiam, & idem exprimitur in prædicato, & sic idem bis diceretur, scilicet ipsum prædicatum, quod significat esse aliud, & ipsum esse compositionis, quod est ex parte prę- D

Cap. 4.

Modi prædicādi sunt decem.

Cap. 3.

A re prędicati. Ad hoc neganda est consequentia, quia esse non eodem modo dicitur in prędicato & in subiecto, & sic esse non reperitur bis eodem modo, vt putant.

Quarto arguunt sic, esse significat quandam compositionem, quam sine extremis non est intelligere 1. perhier. sed illa compositio causatur ab intellectu; ergo & illud esse, & per consequens esse significat aliquid secundæ intentionis, sed eius secundæ intentionis non diuersificatur propter distinctionem rerum primæ intentionis, nec econtra; ergo prędicamenta, quæ sunt primæ intentiones non distinguuntur secundum distinctionem talis esse, vel modi prędicandi, qui est res secundæ intentionis: probatur assumptum; quia genus, quod est secunda intentio, secundum eandem rationem dicitur de substantia, & de qualitate, quę sunt res primæ intentionis; ergo secunda intentio non variatur ad variationem rerum primæ intentionis; similiter animal, quod secundum se est res primę intentionis, non variatur ad variationem generis, vel speciei, quę illi attribuuntur ab intellectu, prout ponitur genus subalternum, quia est genus respectu inferiorum, & species respectu superiorum, & sic patet res primæ intentionis non variari per res secundę intentionis. Et si diceres,

B modus prędicandi est duplex, quidam intentionalis, & quidam qui se tenet ex parte rei; & quòd non quilibet modus prędicandi intentionalis distinguit prędicamenta, sed solummodo illi, qui sunt modi ipsarum rerum prędicamentorum; quia alium modum prędicandi habet quantitas & qualitas ex natura rei, puta quia qualitas prędicatur per modum informantis, & quantitas per modum mensurantis: argumentum concludit de modo intentionali, puta de ipso esse siue compositione propositionis, quę est secunda intentio.

Sed arguunt contra istam responsionem sic; si diuersus modus prędicandi ex natura rei ponit distinctionem prędicamentorum: ergo in quolibet genere erunt duo genera generalissima: probatur consequentia: quia alius modus prędicandi est abstracti, alius concreti, quod patet, quia modi intentionales prędicandi, quos excludit, non causant falsitatem in propositione: sed isti modi abstracti & concreti faciunt falsitatem in propositione dicendo album est albedo, illa autem est vera, albedo est albedo: ergo isti duo modi sunt ex parte rei. Ad hoc dicitur res primę intentionis dupliciter considerari posse. Primo absolute; secundo prout stant sub intentionibus secundis: primo modo res primę intentionis non

C diuersificantur per res secundæ intentionis; sed secundo modo, negatur non posse diuersificari, & ita loquimur nos de prędicamentis, quæ quidem non distinguuntur per quoscunque modos prædicandi, sed per modos prędicandi de prima substantia; & sic responsio adducta ad argumentum est optima, & replica facta contra ipsam est nullius valoris, quoniam abstractum prædicatur per modum substantiæ, & ideo est in prędicamento substantię secundum modum, & in prædicamento sui concreti secundum esse, & sic nulla res alterius prędicamenti prædicatur de prima substantia in abstracto, vnde hęc est falsa, Sortes est albedo.

Quinto arguunt sic, diuersus modus prædicandi realis est in diuersis generibus generalissimis accidentium, & tamen non competit eis, nisi in comparatione ad substantiam; quia comparando ea ad proprias species, & ad propria inferiora habent vniformem modum prędicandi, scilicet in quid: si ergo prædicamenta distinguuntur penes modos prædicandi: illa, quæ diuersimode prædicantur de substantia, erunt prædicamenta diuersa: sed huiusmodi sunt accidentia in concreto; quia accidens in abstracto non prædicatur de substantia: ergo ip-

D sum quale erit prędicamentum, & non qualitas, quod est falsum, & contra Auicen 3. metaphysi. vbi probat, quòd si aliquid habet rationem generis inquantum prædicatur in quid: ergo quod verius prędicatur in quid, verius est genus: sed talia sunt abstracta: ergo, &c. Ad quod dico istos, qui reprobare intendunt hanc opinionem, rem penitus ignorare; nam in prædicamento duo sunt, scilicet modus prędicandi de prima substantia, & modus prædicandi de suis inferioribus: nam qualitas prędicatur de Sorte, & de specie bus qualitatis; à primo modo sumitur ratio distincti prædicamẽti: nisi enim alio modo prędicaretur qualitas de prima substantia, & alio modo quantitas; alio modo relatio, non posset assignari quare sunt distincta prædicamenta; à modo secundo sumitur prædicamentum ipsum intrinsece: nam si in qualitate non esset assignare generalissimum, subalternum, & specialissimum, non esset prædicamentum. Nunc ad argumentum dico consequentiam esse falsam; & ad probationem dico non esse necesse quòd eo modo sint prædicamẽta, quæ prædicantur de prima substantia, sed quòd à tali prædicatione sumatur ratio distincti prædicamenti, est autem prædicamentum, vt in tali natura fundatur, generalissimum, subalternum, & specialissimum, & sic doctrina S. Thomæ non est contra Auicen. in hac parte.

Cap. 3.

Genus est secunda intentio.

Compositio in propositione est secunda intentio.

Res primæ intentionis bifariam considerantur.

Cap. 4.

In quolibet prędicamẽto accidentium duplex reperitur modus prædicandi.

Vltimo arguunt sic: si diuersi modi prędicandi distinguunt genera, aut illa distinctio sola sufficit, aut cum hoc requiritur diuersitas eorum, quę prædicantur, si prima sufficit, contra, tum quia prædicamenta non erunt diuersa entia realiter, & per se; tum quia negatiua, in qua negabitur vnum prædicamentum de alio, non erit prima negatiua: consequens est falsum, & contra Philosophum 1. poste. probatur consequentia, veritas negatiuæ est ex diuersitate extremorum, sicut veritas affirmatiuæ ex identitate, vbi ergo maior diuersitas, ibi verior negatio, sed diuersitas, quę est in re, est maior quàm diuersitas in modo prædicandi solum: sed ista homo non est Asinus, est diuersitas in re: ergo ipsa erit verior, prior, & immediatior, quàm ista, substantia non est quantitas, vbi est tantum diuersitas secundum modum prædicandi: sed detur aliud membrum, scilicet quòd cum diuersitate in modo prædicandi requiratur diuersitas rerum, quæ prædicantur; sequitur distinctionem prædicamentorum secundum diuersos modos prædicandi non esse primam, quod est contra Philosophos, & contra S. Thomam: probatur consequentia; quia res, quæ prędicatur, est prior, quàm modus prędicandi: ergo aliquid distinguit ipsa genera prius quàm modus prędicandi. A

Cap. 15.
Maior diuersitas veriorẽ negationem infert.

Ad hoc breuiter dicimus distinctionem per modos prædicandi esse primam respectu prędicamentorum, quatenus sumuntur pro rebus, vt substant intentionibus; non autem primam, vt sumuntur pro rebus absolute, quia sic distinguuntur se ipsis, vt dictum est. Et nota quòd magis distinguuntur duo prædicamenta, quàm duæ species vnius prædicamenti, puta homo, & Asinus; ratio est, quia duo prædicamenta faciunt propositionem immediatam, dicendo, substantia non est quantitas; duæ species non faciunt propositionem immediatã dicendo, homo non est Asinus, quia species conueniunt in genere, duo autem genera in nullo conueniunt. Deducunt deinde corollarium, quòd omnes vię diuisiuæ ad ostendendum sufficientiam prædicamentorum videntur dupliciter peccare, tum quia ostendunt oppositum propositi, scilicet quòd diuisio in decem genera non sit prima, si enim prius fiat diuisio in ens per se, & in ens non per se; & vltra vnum membrum subdiuidatur, vel ambo erunt multę diuisiones subordinatę, & sic ens non immediate diuiditur in decem genera; tum secundo, quia non probant diuisionem illam sic debere fieri, & non aliter: oportet enim probare, quòd diuisum sic diuiditur, quòd diuidentia constituant generalissima, & etiam quòd precise sic diuiditur, & non aliter. B

Species disparatæ non faciũt immediatam propositionem.

Sed hoc corollarium est nullius momenti, tum primo, quia dictum est, hic esse sermonem de prædicamentis, vt stant sub intentionibus secundis, & hoc modo diuisio entis in decem genera est prima, quia ipsam non antecedit alia ex natura rei, propterea non ostenditur oppositum propositi, sed conclusio intenta; tum quia falsum est dicere, quòd non sit probatum diuisionem debere fieri in decem genera, quia hoc probatum est ex sufficientia prædicamentorũ. Possumus etiam dicere istam diuisionem iam non esse vniuoci in sua vniuocata, nec vocis in sua significata, sed analogi in sua analogata, & per hoc differt ab illa numeratione; quam posuit Philosophus in antepręd icamentis, vbi dicit singulum eorum, quæ secundum nullam complexionem dicuntur, aut significat substantiam, aut qualitatem, &c. patet ergo quomodo ens diuidatur in decem prædicamenta, & quomodo habeatur norma & sufficientia ipsorum, & quomodo sit prima diuisio, & quomodo non; de qua re poteris videre apud Ferrariensem 3. physi. vbi disputat, num actio & passio sint duo prædicamenta, vbi etiam narrauimus nos in nostris scholiis varias fuisse sententias apud Antiquos, & modernos de distinctione prędicamẽtorum; quia diuinus Plato, vt narrat Philoponus. 1. prior. visus est ponere vnum tantũ prędicamentum, cuius genus generalissimum, & primum principium est ipsum ens. Alij, de numero quorum videtur Auicen. asserunt quatuor tantum prædicamenta, videlicet substantiam, quantum, quale, & ad aliquid; cætera vero non esse prima prædicamenta, quia positio est in prædicamento relationis, actio & passio sunt motus, qui sunt in prædicamento qualis & quanti, sic etiam habitus erit in prędicamento qualis; quando, & vbi reducuntur ad quantum. Sorticulę autem, de numero quorum est Paulus Pergulensis in summulis logicalibus, tenent omnia prędicamenta reponi in prędicamento qualis, quia volunt ipsa esse voces, vel conceptus, & adducunt Boetium pro se dicentem librum prædicamentorum esse de vocibus. Tu autem sequere hęc, quæ hic determinauimus cum sint ad mentem S. Thomę hic, & 3. physicorum, vbi disputat, num actio & passio sint vnus motus, & an sint duo prędicamenta. C D

Diuisio entis in prædicaměta, qualis sit.

Quæst. 5.

Cap. 2.
Variæ sententiæ de prædicamentis.

Lect. 5.

A *Et quæcunque cum in eadem substantia entis differentiam habent, &c. Tex: sine commen.*

Vtrum possibile sit duo accidentia di[...]a tantum numero esse in eodem subiecto.

Dilucidatio nona.

PONIT Philosophus post textum 15. alium textum, quem Auerro. non est commentatus: propterea dicitur textus sine commento, in fine cuius habetur famosa propositio: quòd impossibile est plura accidentia vnius speciei in eodem subiecto reperiri, quam propositionem disputant Aliqui 2. sent. distin. 32.
B & habent magnam difficultatem in ipsa. idcirco per quinque conclusiones nituntur eam declarare, quarum prima est. Non implicat cõtradictionem duo accidentia intentionalia differentia solo numero, esse in eodem: quia multæ species intentionales eiusdem rei sunt in eadem parte medij, & in eodem oculo: sed illę species sunt quædam accidentia: ergo duo accidentia intentionalia differentia solo numero esse in eodem, non includit contradictionem: minor patet, quia si ponantur multa alba in medio, oculus existens in quocunque puncto medij, poterit videre ipsa: ergo potest habere species ipsorum, & distincte videre eas; ergo habet distinctas species: similiter in virtute imaginatiua sunt duæ species eiusdem rei & rationis: minor etiam patet, quia istæ species sunt entia intentionalia secundum communem modum loquendi. Et si quis diceret quòd non in eadem parte medij sunt huiusmodi species; & similiter de oculo, quòd non in eadem parte oculi sunt species huius albi, & illius. Contra arguunt dicentes ponatur hic vnum album tantum, scilicet ouum, species illius erit in toto medio illuminato, quantum durat virtus eius; ponatur etiam aliud album, tunc species eius erit in eadem parte medij cum specie alterius albi; aut sequitur quòd illud aliud non videbitur ab oculo disposito; cum non possit gignere speciem suam; quod est contra sensum manifeste, aut quòd erunt in eadem parte. Egregiũ exẽplum.

C Et si quis diceret, quòd gignendo speciem suam vnum album corrumpit speciem alterius albi. Contra arguunt supponendo, quòd vnum album sit debilius alio: & tunc quærunt; aut ergo simul species vnius albi erit simul cum specie alterius, aut species vnius corrumpet speciem alterius: sed non potest corrumpere, quia alterum est altero debilius, vt dictum est ex hypothesi facta: ergo patet illas duas species esse in eadem parte medij; & similiter probatur quòd sint in eadem parte oculi, vel phantasiæ: nam si non, organum visus, vel phantasiæ cum sit satis paruum quantitate, cito esset occupatum speciebus, puta duabus, vel tribus, & tunc non posset sentire de nouo aliquod obiectum nouiter repræsentatum, cum species eius non possit recipi in organo visus vel phantasię: sed illud consequens est manifeste contra sensum: ergo falsum est illud, quod sequitur. Vnum sensibile est altero debilius.

D Et si quis etiam diceret ad hoc, quòd duæ species per comparationem ad obiecta, quorum sunt effectus, sunt duæ: ratione vero medij, in quo sunt subiectiue, sunt vnum. Arguunt contra dupliciter. Primo quia si talis species est vna, est intensior altera seorsum, & per cõsequens illa talis vna species in medio vel in oculo non ducet in albedinem remissam, quæ multiplicauit vnam speciem; & eadem ratione nec in alteram, quia illa species composita ex vtraque est improportionabilis vtrique: repræsentabit ergo aliam intensiorem & perfectiorem vtraque istarum; & sic illæ albedines nullo modo videbuntur ab oculo. Secundo sic, quia ex quo illa species composita est vna numero, non repręsentabit duas albedines distincte, sed aliquod vnum intensius. Et confirmatur, quia distincta actio est distincti entis: si ergo species repræsentent duo distincta obiecta, sequitur quod erunt distinctę, & non vna.

Secunda conclusio est ista. Non est impossibile duo accidentia realia respectiua differentia solo numero, esse in eodem. hanc conclusionem ita probant; vnus pater habet multos filios: ergo in eodem sunt multæ relationes reales puta plures paternitates; quæ sunt eiusdem speciei: probatur consequentia, pater dicitur, quia genuit 5. huius: ergo si multis actibus genuit, multis paternitatibus est pater. Et si quis diceret, quòd non sunt plures paternitates simul, sed pater eadem paternitate refertur ad Accidentia realia respectiua. Tex. 20.

An relatio paternitatis multiplicet.

multos filios: vnde pater non est pater, quia genuit hunc filium signatum, sed quia genuit filium in communi, similiter fundamentum paternitatis non est iste actus signatus, sed actus in communi; & sic est vna paternitas per se, quòd autem sint plures filij, hoc accidit ei. Contra istam responsionem arguunt, quia paternitas in isto patre ad hunc filium signatum dicit maiorem vnitatem, quàm sit [illegible] speciei, alioquin non esset maior vnitas alicuius paternitatis cum se ipsa, quàm cum [illegible] alia; puta cum paternitate Platonis, quod euidenter apparet falsum: sed maior vnitas vnitate speciei non est, nisi vnitas particularis, scilicet hęc paternitas: ergo in isto patre ad hunc filium est hæc paternitas, sed per hanc non refertur ad plures filios: probatur, quia destructo hoc filio, destruitur hæc paternitas, si per eandem ad alium filium referatur, illo alio filio existēte, existeret hæc paternitas, nam relationes mutuo simul sunt, & non sunt; ergo hæc paternitas simul erit & non erit, quod est contradictio manifesta. Confirmant hoc, quia responsio supponit falsum, quòd actus generandi sit fundamentum paternitatis; quia in eo, quod non est, non potest aliquid fundari; sed illo actu transeunte paternitas manet; igitur actus ille non est fundamentum ipsius paternitatis. A

B

Accidentia realia absoluta.

In prologo.

Tertia conclusio est ista. Non est impossibile duo accidentia realia absoluta non educta de potentia materię differentia solo numero, esse in eodem: hanc sic probant, quia vt habetur in 1. huius, ex multis memoriis fit & generatur vnum experimentum; sed illę multæ memoriæ sunt cognitiones eiusdem speciei; quia de singularibus eiusdem speciei: & ista sunt accidentia realia & absoluta, vt patet: ergo non est impossibile talia accidentia solo numero differentia esse in eodem. Quòd si quis diceret illas plures cognitiones esse in diuersis partibus organi vel potentiæ; dato enim per impossibile, quòd species obiectorum singularium essent in alia & in alia parte organi, tamen cognitio est in tota potētia cognoscentis, dato quòd per formam, quę habet esse in parte, cognoscat. Præterea memoria est ex diuersis speciebus simul in memoria sensitiua; sed illæ plures memorię sunt plura accidentia realia & absoluta: patet etiam quòd sint eiusdem speciei: igitur, &c. probatur maior, si nunc memoror, vel imaginor de illo albo prius viso, habeo speciem & cognitionem eius in memoria; statim etiam imaginor de alio albo viso: ergo habeo speciem & cognitionem illius; sed cum hac specie in cognitione manet prior species, vel cognitio albi prioris, alioquin non possem iterum imaginari de priori albo, nisi iterum videretur illud, & sic acquirerem speciem illius, cuius oppositum experimur quotidie: ergo oportet simul memorari. C

Accidentia producta sine motu.

Quarta conclusio, quam ponunt est ista. Non est impossibile duo accidentia realia & absoluta educta de potentia materię si non per motum educantur, differentia solo numero, esse in eodem: hanc sic probant; duo lumina distincta sunt in eadem parte medij; sed duo lumina distincta sunt accidentia realia absoluta educta de potentia materiæ non per motum, sicut patet, quia in instanti medium illuminatur ab vtroque: ergo plura talia accidentia non est impossibile esse in eodem simul: probatur maior, ponantur duę candelę, vna hic, & alia ibi, ponatur etiam corpus medium densum, fient duę vmbræ: si ergo amoueatur illud corpus medium, lumen vtriusque candelę incedet incessu directo vsque ad locum, vbi erit corpus densum, & ita erunt duo lumina in eadem parte; nam vmbra est priuatio luminis, ergo amoto obstaculo, lumen vtriusque cādelę erit, vbi vmbra prefuit; quia habitus & priuatio circa idem fiunt. Et si quis diceret, quòd duo lumina per comparationem ad subiectum scilicet ad medium sunt vnum lumen, & duo per comparationem ad candelas, à quibus sunt effectiue. Contra arguunt, quia si illa lumina essent vnum subiecto, & duo per comparationem ad processum à candelis, sequeretur quòd isti duo radij essent geometrici, non visuales: nam secundum rationem lineę essent ibi duo radij, sed non secundum aliquam qualitatem naturalem superadditam lineę visuali, & tunc conclusiones perspectiuæ de intersecatione radiorum, & consimiles, quę dependent ex diuersitate radiorum, essent tantummodo veræ secundum geometricam considerationem, & non secundum perspectiuam: quia perspectiuus considerat lineam, vel radium, vt est in materia sensibili. D

Accidentia quæ educuntur per motum sunt vt caliditas & albedo.

Tex. 4.

Quinta conclusio, quam ponunt est ista. Impossibile est duo accidentia realia absoluta educta de potentia materię per motum naturalem differentia solo numero, esse in eodem; quam ita probant, quia motus non est nisi in mobili disposito sine dispositione opposita formæ inducendæ, vt contraria vel media: nam omnis motus est inter contraria vel media ex 5. physi. sed si agens inueniat in mobili formam eiusdem speciei formæ suę, non inuenit ipsum sub dispositione opposita: ergo non mouet ipsum simpliciter, inducens aliam formam, sed augebit præexistentem in mobili. Pręterea quęcunque forma non est inducibilis nisi post

aliam

A aliam formam incompossibilem, tunc corrupta ipsa, tantum potest esse vnica in vno susceptiuo; sed omnis forma inducibilis per motum vel per mutationem necessario terminantem motum ad ipsam, necessario ad sui inductionem præexigit in subiecto formam incompossibilem tunc corruptam: ergo quæcunque talis forma est vnica in vnico susceptiuo: probatur maior, quia illa forma inducta manente, non inducetur alia postquàm illa est inducta, si sit eiusdem speciei; quia illam secundam non præcederet alia incompossibilis; iam enim in inductione primę, quęlibet incompossibilis est expulsa; item nec duæ tales, neque similes simul inducerentur; quia vel hoc esset ab eodem agente, vel à diuerso, non ab eodem, quia si efficiens est vnum & materia vna, effectus erit vnus, vt habetur 8. huius, (Tex. 12.) nec à diuersis, quia si illa sint approximata diuersis partibus mobilis, puta vnus ignis ad caput, alius ad pedes, agunt in diuersas partes primo, & inducent vnam formam; quod probatur, quia intensiorem, quàm alter solum induceret, quando non simul agunt. Similiter si ponatur in eodem situ respectu eiusdem partis passi, inducerent vnam formam intensiorem sicut prius; probatur minor, quia omnis motus naturalis est inter terminos incompossibiles, itaquòd ad aduentum termi-
B ni ad quem corrumpitur forma contraria, quę fuit terminus à quo: itaquòd nullum agens naturale mouet, vel mutat mutatione terminante motum aliquod mobile, nisi habens formam suę formæ incompossibilem, & ideo nō possunt plures eiusdem speciei simul esse per motū, nec per mutationem per se terminantem motum.

Et si quis diceret, quòd duo contraria possunt esse simul in eodem subiecto in esse remisso: (Contraria remissa.) ergo & duo accidentia eiusdem speciei etiam educta per motum; antecedens est euidens, sed consequentia patet à minori, quia minus repugnant duo accidentia eiusdem speciei, quàm duo contraria etiam remissa: negant consequentiam; & ad probationem dicunt non valere: nam repugnantia, vel non repugnantia non est causa in proposito incompossibilitatis duorum accidentium eiusdem speciei; sed est causa, quia per motum inducuntur, vt præostensum est: ideo agens inducens secundam formam, intendit primam, & fit vnica intensior, sed contraria manent simul in esse remisso distincta, ex eo quòd ex duabus formis contrarijs non est apta nata fieri intensior vna, manet autem simul ex eo, quòd vnum contrarium agens non habet plenum dominium supra aliud, & ideo remittunt seinuicem, & non totaliter se corrum-
C punt. Ex istis conclusionibus volunt habere veritatem huius quæsiti, quomodo accidētia solo numero differentia possunt esse simul, & quomodo non.

Sed pace horum dixerim immiscent in istis multa falsa, & primo arguitur contra primam conclusionem, quæ est falsissima, quia ponere plura, & non plura, vnum numero, & non vnū numero, implicat contradictionem; sed dicere duo accidentia intentionalia differentia solo numero, esse in eodem, est ponere plura & non plura, vnum numero, & non vnum numero: igitur prima conclusio posita, nedum est falsa, sed implicans contradictionem: probatur minor, quia à quo res habet entitatem, ab eo habet vnitatem: sed accidens habet entitatem à subiecto: ergo habet vnitatem ab eo: igitur si subiectum est vnum numero, accidentia, quæ non habent aliam differentiam, quàm numeralem, erunt vnum numero: ponere ergo plura accidentia differre numero, est ponere plura subiecta: ponere vnum accidens numero, est ponere vnum subiectum. Ex hoc fundamento eliduntur omnes conclusiones; & rationes, quibus probant ipsas facile soluuntur. Prima, quòd licet sint plures species sensibiles, puta duæ species alborum in medio, & in oculo, & in virtute imaginatiua, & in memoria, & etiam in intel- (Quomodo species sunt in medio.)
D lectu; non tamen sunt in istis subiectis secundum esse perfectum, & secundum actum completum, & vltimatum, & adæquate, & hoc modo S. Thomas asserit in quæstio. de veritate; (q. 8. art. 9.) duo accidentia intentionalia differentia solo numero non posse esse in eodem subiecto: nam licet reperiantur in eadem parte aeris, sunt tamen in ea tanquàm in medio deferente in sensum, & in imaginatiuā secundum esse imperfectum, in memoriā, & in intellectū habitualiter: & ideo prima responsio adducta de diuersis partibus subiecti, & secunda de corruptione specierum, quòd genita vna species in subiecto, corrumpit aliam: & tertia responsio, quòd duæ species per comparationem ad obiecta, quorum sunt effectus, sunt duæ: ratione vero medij, in quo sunt subiectiue sunt vnum, non sunt ad mentem S. Thomæ, nec alicuius Thomistarum, sed tantummodo figmentum Aliquorum. Responsio S. Thomæ est illa, quam sumimus ex quęstionibus disputatis.

Secunda conclusio posita de accidentibus, etiam est contra Arist. 5. physi. vbi loquitur de (Tex. 42.) tempore, & motu, qui sunt accidentia respectiua, & tamen ait, quòd si mobile est vnum numero, similiter erit de tempore; & de motu, quod erit idem numero, & Auerro. dixit 3. huius, (Comm. 214.) quòd omnis multitudo, aut est rerum differentium secundum formam, vel secundum quantitatem

titatem: sed accidentia diuersa numero eiusdem speciei in eodem subiecto, neutro modo differunt, non enim secundum formam; quia distinctio formalis est specifica; sed quæstio nostra est de accidentibus, quæ sunt eiusdem speciei; nec differunt secundum quantitatem, quia tūc idem subiectum haberet plures quantitates, quod est dissonum: ergo non potest esse quòd plura accidentia, quæ differunt numero solo, sint in eodem subiecto, etiam loquendo de accidentibus respectiuis. Et ad argumentum eorum dicitur, vt habet Caietanus in exposit. 3. p. S. Thomæ, quòd pater eadem relatione, & eodem respectu reali respicit multos filios, & si aliquando dicunt Thomistę quòd istæ relationes sunt diuersæ, intelligunt de diuersitate rationis non realis, quia vnica illa realis relatio induit rationem plurium respectuum, ex quo colligitur respicere diuersos terminos, itaquòd in re non est diuersitas respectuum, sed respectorum, quibus illa vna relatio quasi multiplex cointelligitur. Nec valet replica ipsorum, quòd tunc non esset maior vnio paternitatis cum seipsa, quàm cum alia puta Platonis; quia accidens suscipit vnitatem à subiecto, & sic paternitas suscipit vnitatem à patre, & non à filio, qui est terminus; propterea vna paternitas ad diuersos filios est vnica numero realiter, & non conuenit cum aliqua paternitate nisi in specie, sed paternitas ad diuersos filios est vna secundum rem, & diuersa secundum rationem. Nec etiam alia replica est alicuius momenti, quando dicunt, quod non est, non potest esse fundamentum, siue causa alicuius: sed actus generandi est in transitu, & non est dum paternitas remanet in patre: igitur actus generandi non est fundamentum paternitatis; quia si ratio hęc esset alicuius roboris, tunc eodem modo probaret, quòd calefactio non est causa caloris in aqua, quia remanet ipsa cessante calefactione; & eodem modo probaret, quòd domifactor non est causa domus: supponit enim quòd actus generandi sit causa intrinseca relationis, ingrediens compositionem eius, sicut materia & forma. Vnde dicendum, quòd actus generandi est causa paternitatis non totalis, sed vna cum potentia actiua generantis effectiue causat relationem, quę causa potest corrumpi effectu remanente, vnde ponenda est vna sola paternitas in habente diuersos filios; immo quod fortius est, ponenda est vna sola filiatio in vno filio, qua refertur ad pattem, & ad matrem, vt ait S. Thomas 3. p. sed rectè consideranti apparet eadem relatione referri vnumquodque ad suum patrem, & ad suam matrem propter vnitatem causæ: eadem enim natiuitate homo nascitur ex patre, & matre; vnde eadem relatione ad vtrumque refertur; & eadem est ratio de magistro, qui docet multos discipulos eandem doctrinā, & de domino, qui gubernat diuersos subditos eadem potestate.

q. 36. art. 5.

Pater vno respectu refertur ad plura.

A

B

Causa nō est remanēte effectu.

Quæst. 35.

C

Tertia conclusio etiam est falsa de accidentibus realibus absolutis; quia recipiens debet esse denudatum à natura recepti; vnde receptiuum coloris debet esse abscolor, vt habetur 2. de anima: igitur existens in actu per vnam formam in specie, non potest aliam recipere eiusdem speciei. Et ad argumentum de pluribus memorijs dicimus, quòd si per illas plures memorias, ex quibus generatur experimentum, intelligunt plures actus cognoscendi, sic non sunt simul in eodem subiecto, vt patet: si vero intelligunt diuersos habitus, accipiendo cognitionem pro habituali cognitione, tunc est ibi vna tantum; est enim habitus vnus numero plurium conclusionum in eadem scientia; perfectior tamen & imperfectior quanto per plures cognitiones habetur, hoc est impossibile, quòd memoria sine aliqua alia potentia sensitiua possit simul habere plures actus circa vnum & idem obiectum, vt habetur in lib. de sensu & sensato, nec sunt plures species simul, sed eadem est species, quę est prioris actus, & succedentis, qui actus non manent, videntur esse plures actus in medio & simul esse, sicut isti putant, quia semper mouetur memoria secundum aliquem motuum ex his, quos prius habuit; memoratur enim quis quæ audiuit, aut vidit, aut passus est, sed non simul fiunt ipsi motus, sicuti isti imaginantur. Ad secundam, & ad consimilem dicendum, quòd non inconuenit talia accidentia imperfecta & incompleta, quæ sunt quasi media inter potentiam & actum, esse in eodem subiecto adęquato. Hinc S. Thomas in quæstione de veritate in simili inquit, quòd habitus non sunt actus completi, sed medij inter potentiam & actum, ideo tales plures possunt esse in eodem subiecto.

Tex. 71.

Vnus habitus continet plures cōclusiones.

Cap. 3.

D

Quæst. 8.

Habitus qualis actus sit.

Quarta conclusio etiam est falsa de accidentibus realibus, & absolutis eductis de potentia materiæ non per motum; quia sicuti se habet materia quantitate signata ad formas naturales, ita subiectum ad formas accidentales; sed formæ naturales non possunt plurificari numero, ita vt sint plura indiuidua per eas informata, nisi plurificetur materia & cetera principia indiuiduantia: ergo nec accidentia possunt esse plura numero, nisi illa, per quę indiuiduantur, sint plura, vnde, sicut dictum est, ponere plura accidentia solo numero distincta in vno subiecto, est ponere ipsa esse plura numero, & non plura, quod contradictionem implicat. Hinc

theologi

A theologi non ponunt plures Angelos esse in eodem loco, nec plures animas intellectiuas in eodem corpore, nec plura corpora in eodem loco, siue sint naturalia, siue gloriosa, quia quę habent idem esse in, simul manere non possunt. Et ad argumentum de duobus luminibus, & duabus candelis dicitur, quòd lumen causatum erit vnum, & magis densum, quàm si fuerit causatum ab vna candela tantum, & illæ duę candelæ concurrunt ad causandum effectum, tanquàm causę partiales, & non totales; quia vt probatum est supra, non potest vnus effectus produci à duabus causis totalibus eiusdem generis & ordinis, & ista est responsio resoluta, & non illa, quam fingunt ipsi, quòd illa duo lumina per comparationem ad subiectum scilicet ad medium, sint vnum lumen, & duo per comparationem ad candelas, à quibus sunt effectiue: hæc enim responsio nunquàm reperitur in doctrina S. Thomæ, sed est inuentum eorum.

Lumen duarum candelarum quale sit.

Auerroistę autem conueniunt inter se in hoc quæsito, quoniam aliqui ex eis dicunt, quòd si accidentia sunt connaturalia subiecto, vel coæterna, illa non possunt esse in eodem, si tamen numero differunt, accidentia connaturalia, vt sunt risibile respectu hominis, & calidum respectu ignis, coæterna sunt, vt dimensio in cælo, & figura in mundo; patet hoc, quia frustra duo talia inessent subiecto, quoniam ad quodcunque vnum sufficeret, & alterum etiam, & per vnum ita perfecte sufficeret veluti per duo illorum: igitur non possunt esse in eodem subiecto. Dicunt etiam, quòd accidentia solo numero differentia possunt esse in eodem subiecto, si sint aduentitia, hoc est nec coęterna, nec propria, siue connaturalia; patet hoc de duabus intentionibus albedinum in eodem puncto diaphani, & de duobus luminibus diuersorum corporum, quæ differunt numero, & possunt esse in eodem subiecto, vt patet per vmbras diuersas, quę clare cernuntur; patet etiam in pluribus relationibus, quæ possunt inesse eidem patri in ordine ad plures filios, & de pluribus formis substantialibus, quę solo numero differunt, & sunt in eodem subiecto; in Sorte enim est vna forma, qua Sortes est homo, & alia, qua Sortes est hic homo: forma substantialis dat esse simpliciter: accidentalis vero secundum quid: igitur si idem subiectum potest habere plura esse numero simpliciter, poterit habere plura esse numero secundum quid.

B

Sententia Auerroistarũ de hac dilucidatione.

Alii vero ex Auerroistis sustinent probabiliter, ꝙ quædam sunt accidentia, quorum agens subit vicem subiecti & agentis, vt illa, quę ab agente dependent in esse, & conseruari, in fieri, & facto esse, vt lumen, phantasma, intentio, albi species, & actus intelligendi; lumen enim à luminoso corpore dependet in esse, fieri, & conseruari; phantasma ab obiecto, & species siue actus; vnde agens talium accidentium vicem subit subiecti; quia subiectum proprie illud est, à quo dependet accidens in esse & conseruari; sed quia talia accidentia dependent ab agente in esse, & conseruari, non tantum in fieri: hinc eorum agens vicem subit agentis, & subiecti; agentis quidem quatenus illa dependent ab eo in fieri, subiecti vero, quatenus illa dependent ab eodem in esse, & conseruari. Quædam sunt accidentia, quorum agens subit vicem agentis tantum, & nullo pacto subiecti; vt illa, quę ab agente dependent in fieri tantum, vt sunt omnia accidentia naturalia, quę post actionem agentis derelinquuntur in subiecto, vt caliditas, frigiditas, & id genus: hęc enim post actionem agentis in subiecto derelinquuntur. Quædam sunt, quorum terminus vicem subit subiecti, vt relationes, nam relatio nec esse nec conseruari potest sine termino. Nunc dicunt, quòd proprie loquendo de ipsis accidentibus, quorum agens subit vicem subiecti, & agentis, illa solo numero differentia possunt esse in eodem subiecto; vt duo lumina, duo phantasmata, duæ alterationes numero, duæ motiones numero; causa est, quia esse numerale talium non est à subiecto, sed ab agente, quod vicem subit agentis, & subiecti: materia enim præiacens, pro tanto dicitur subiectum, pro quanto est id, sine quo non existerent illa talia: principale enim à quo illa habent esse & vnitatem, est agēs, quod respectu illorum subit vicem agentis, & subiecti: similiter loquendo de illis, quorum terminus subit vicem subiecti: eodem modo dicendum; cum enim terminus subeat vicem subiecti, quatenus sine ipso accidens nec esse, nec fieri potest; tales relationes videntur nancisci distinctionem & numerum ab illis, loquendo vero de accidentibus, quorum agens subit vicem agentis tantum, sic impossibile est duo illorum numero solum differentia esse in eodem numero subiecto; quia sicuti illorum esse est à subiecto, ita & vnitas.

C

Effectus dependēs in fieri & conseruari qualis sit.

D

Sed istis non obstantibus ponitur conclusio negatiua, & vniuersalis de mente S. Thomæ loquendo absolute de omnibus accidentibus quomodolibet sumptis. Quòd est impossibile duo accidentia eiusdem speciei solo numero differentia esse in eodem subiecto. pro cuius intelligentia nota, ꝙ capitur hic accidens vt definitum est ab Arist. in antepræedicamētis: quod est illud, quod cum sit in aliquo, non est in eo tanquàm pars, & impossibile est esse sine eo in quo

Dilucidatio quæsiti ex S. Tho.

in quo est & est accidens commune, vt album nigrum, &c. subiectum capitur hic pro subiecto in actu, quod communiter dicitur subiectum inhęsionis; differentia solo numero illa dicuntur, quæ sub eadem specie continentur, vt album huius parietis, & hoc album huius papiri, hęc duo alba continentur sub specie specialissima, puta albedinis, quæritur hoc in loco an ista duo accidentia esse possint simul in eodem subiecto: & probatur conclusio vniuersaliter negatiue simili ratione, qua Aristo. 4. physi. probat duo corpora non posse simul naturaliter in eodem loco esse; quia si non repugnat duo corpora simul esse in eodem loco: igitur infinita possent esse simul: eadem igitur ratione arguitur, si non repugnat duo accidentia eiusdē speciei esse simul in eodem subiecto: ergo etiam nec infinita repugnabit esse simul: sed hoc est impossibile esse infinita lumina, & infinitas intellectiones: igitur repugnabit duo accidentia eiusdem speciei solo numero differentia esse simul: maior est Philosophi 4. physi. vt dictum est: minor probatur non solum ratione infiniti, cui repugnat esse actu; sed specialiter arguitur: subiectum habens infinita lumina requirit infinitas causas agentes, à quibus illa lumina causentur; sed non dantur infinitæ causę, vt probatum est 2. huius, ergo &c. Preterea impossibile est vt vna potentia simul recipiat diuersos actus, quia si plures reciperet, iam nō esset vna: nam vnius potentiæ est vnus actus; sed subiectum est potentia respectu accidentis: ergo vnum subiectum numero, vnum tantummodo accidens numero recipit, & sic non diuersa accidentia numero distincta recipit: ergo conclusio vera. Tertio sic, formæ eiusdem generis siue sint oppositæ, siue non, non possunt esse simul in eodem subiecto: ergo multo minus plures formæ eiusdem speciei distinctę solo numero: consequentia probatur, quoniam maior est distinctio specifica, quàm sola distinctio numeralis: si igitur formę distinctæ specie nō possunt esse simul in eodem, multo minus formæ distinctæ solo numero, quæ omnem distinctionem videntur trahere à distinctione subiecti: & hæc est mens S. Thomæ hic, & in quæst. de veritate 1. p. & 3.

Tex. 76. Tex. 76. Dilucid. 8. Formę eiusdem generis non possunt esse in eodē subiecto. q. 8. art. 14. q. 85. art. 4. q. vbi supra.

A B

Ex quibus patet solutio ad argumentum Auerroistarum primæ opinionis de diuersis luminibus & relationibus, & de pluribus formis substantialibus, quæ non possunt esse simul in eadem portiuncula materiæ. patet etiam solutio alterius opinionis, siue loquamur de accidentibus, quorum agens subit vicem agentis & subiecti, vt duo lumina, duo phantasmata; quia ostensum est, quòd secundum esse perfectum non possunt esse simul in eodem subiecto, siue loquamur de illis accidentibus, quorum terminus subit vicem subiecti, vt sunt relationes. Similiter ostensum est contra Aduersarios, quòd non possunt esse simul in eodem propter rationes superius adductas. Et si dicis, quòd vnum calefactibile potest habere duas calefactiones numero distinctas à duobus ignibus. Respondendum est, quòd illę duæ calefactiones efficiuntur vnum accidens magis intensum proueniens à duabus causis partialibus, vt dictum est de duobus luminibus supra. De qua materia lege Ioan. Capreolum Tholosanum in 1. sentent. vbi disputat, si in diuinis possunt esse plures filij, & multa argumenta ipsius Aureoli & Adæ, & Hugonis de Castro, concernentia hanc materiam, adducit, & soluit. C

Dilucid. 2. huius, dist. 7. q. 2.

Priora & posteriora dicuntur quædam quidem tanquàm existente aliquo primo, &c. Tex. 16. D

Num hęc sit ratio communis & propriè assignata de priori, scilicet prius est, quod est principio propinquius. 2

Dilucidatio decima.

ESPONDENT aliqui istam rationem, seu definitionem communem traditam de priori esse conuenientissimam, & bene assignatam: tamen aduertendum est, quòd aliter conuenit prioribus essentialiter ordinatis, aliter autem accidentaliter ordinatis; nam in essentialiter ordinatis est vera dependentia posterioris ad primum simpliciter: vnde in causis essentialiter ordinatis nihil causatur sine primo simpliciter. Sed non est sic in accidentaliter ordinatis; quia accidit huic reuolutioni cæli, quòd aliqua præcesserit, nam potuit fuisse etiam per impossibile si prima non fuisset: in essentialiter ergo ordinatis

Dependētia duplex.

A dinatis dicitur prius in respectu alicuius primi simpliciter, sed in accidentaliter ordinatis per
comparationem ad aliquod primum non simpliciter, sed secundum quid, vt respectu illius,
quod ponitur esse prius, & hoc accidit; propter quod patet, quòd in vtrisque est prius & poste
rius in comparatione ad aliquod primum, vel simpliciter, vel secundum quid, & sic intelli-
gendo, definitio siue ratio prioris est conuenientissima.

Et si quis diceret, in tempore est dare prius & posterius, ita dixit Philosophus 4. physi. sed Tex. 101.
in tempore nullum est principium, vt habet etiam ipse Philosophus 8. physi. & 12. huius, vbi Tex. 12, Tex. 38.
ponit tempus ęternum, & æternum caret principio: & sic definitio prioris est male assignata,
quia non conuenit omnibus prioribus. Respondent partes temporis esse accidentaliter or-
dinatas: accidit enim diei pręsenti, quòd externa præcesserit, ideo in tempore non est primũ
simpliciter, sed secundum quid, itaquòd prius in tempore & similiter principium sunt ex as-
signatione nostra, & non simpliciter, dato quòd tempus esset æternum, vt probat ratio.
Sed contra posset aliquis afferre instantiam, quia stante ista responsione, sequeretur tempus Tempus est in genere quanti.
non esse in genere quantitatis: consequens est manifeste falsum, & contra Arist. in prædica-
B mentis: ergo &c. consequentia probatur, quia tunc tẽpus non esset reale ens; cũ prius & poste
rius in tempore dependeant ab anima, & ab assignatione nostra. Præterea sequeretur tunc, ꝙ
vel primus motus ęsset sine tempore, vel quòd ille motus dependeret ab anima, quorum
vtrunque est falsum: primum quidem, quia tempus est passio primi motus ex 4. physi. secun- Tex, 113.
dum etiam, quia est ens reale extra animam. Et respondent ad istas instantias distinguen-
do, quòd quędam sunt entia pure realia, vt sunt entia naturæ, quædam pure rationis, vt secun-
do intellecta, quædam partim sic, & partim sic, vt vniuersalia, quæ includunt aliquid rei, &
aliquid rationis, tale est tempus: nam tempus materialiter est ens reale, cum sit idem quod
motus materialis, qui est ens reale, formaliter tamen vt habet rationem numeri secundum
prius & posterius ex 4. physi. habet esse ab anima: si ergo accipitur tempus materialiter, sic Tex. 131.
vtique est in genere quantitatis, sicut & motus; secundum vero quod dicit compositionẽ ex
materiali & formali, non est in genere, cum sit quoddam ens compositum per accidens ex re,
& intentione. Sic ergo intelligendum, quòd in tempore est aliquod principium, non tamen
sine anima, non quidem simpliciter primum, sed respectu alicuius prioris & posterioris, pu-
C ta ista dies incipit à mane, & prima hora dicitur proprie mane, alia hora est secunda, & sic de-
inceps comparando vnam partem temporis ad aliam.

Et si quis diceret contra, quia si in tempore secũdum se non est principium, sed in aliqua
parte eius respectu alterius partis, tunc tempus non habet secundum se prius & posterius, sed
solum respectu aliquarum partium: sed hoc est inconueniens, quia definitio conuenit per se
toti, partibus autem per accidens; sed definitio temporis est, quòd tempus est numerus mo-
tus ẜm prius & posterius: ergo &c. Præterea tempus est continuum: ergo non est ibi aliquod
nunc in actu de se, quod est prius, respectu cuius dicatur alia pars posterior, sed solum in po-
tentia, quantum est ex parte temporis: probatur consequentia, quia si sic, esset de se discontu-
nuum. Et respondent ad primum, quòd si ly secundum se, accipiatur pro toto tempore, ve-
rum est quòd secundum se non habet prius & posterius: sed ex hoc non sequitur, quin tem-
pori insit prius & posterius; quia secundum partes habet prius & posterius ex assignatione
nostra. Ad aliud etiam dicitur, quòd bene concludit, quòd in tempore non sit aliquod nunc
in actu quantum est de se, & sine consideratione nostra; sic enim est idem quod motus, & per
D conseqnens continuum; tamen in consideratione animæ habet rationem numeri, & per con-
sequens discontinui & discreti, & hoc modo est ibi dare aliquod nunc in actu secundũ nostrã
considerationem; & sic prius & posterius modo prædicto. Ex hoc etiam discursu sumunt
Aliqui, pręcipue Mauritius, quòd vbicunque est ordo, ibi est prius & posterius, & sicut est
multiplex ordo, scilicet durationis naturæ & originis, & sic de alijs; ita etiam datur prioritas Opinio Mauricij de prioritate.
originis, quam volunt reperiri in diuinis, naturæ, & durationis, quia vbicunque est ratio prin
cipij, ibi est ratio prioris & posterioris; sed in diuinis est ratio principii: igitur in diuinis erit
ratio prioris & posterioris, & sic ponunt vnam personam priorem alia. Reprehendunt etiam
S. Thomam in interpretatione cuiusdam exempli, quod ponit Arist. in textu. ait enim Philo
sophus quòd prius est Menelaus Pyrro. quod exponens S. Thomas ait literam corruptam
esse: tamen quia tempore Aristo. personę illę non erant futuræ, sed pręteritæ: ideo inter eas Littera Aristo. reperitur corrupta.
non erat ordo prioritatis ex maiori appropinquatione ad præsens nunc, vt litera Philosophi
dicit, pro qua hoc exemplum inducitur, tum etiam ex textu græco, ad quem in dubiis transla-
tæ doctrinæ Arist. in linguam latinam, debemus recurrere, qui aliud exemplum inducit. Ad-
uersarij autem, qui in ominbus se inquãtum possunt. S. Thomæ opponunt, dicunt quòd po-

test

in quo est & est accidens commune, vt album nigrum, &c. subiectum capitur hic pro subie- A
cto in actu, quod communiter dicitur subiectum inhæsionis; differentia solo numero illa di-
cuntur, quæ sub eadem specie continentur, vt album huius parietis, & hoc album huius pa-
piri, hęc duo alba continentur sub specie specialissima, puta albedinis, quæritur hoc in loco
an ista duo accidentia esse possint simul in eodem subiecto: & probatur conclusio vniuersali-
Tex. 76. ter negatiue simili ratione, qua Aristo. 4. physi. probat duo corpora non posse simul naturali-
ter in eodem loco esse; quia si non repugnat duo corpora simul esse in eodem loco: igitur in-
finita possent esse simul: eadem igitur ratione arguitur, si non repugnat duo accidentia eiusdē
speciei esse simul in eodem subiecto: ergo etiam nec infinita repugnabit esse simul: sed hoc
est impossibile esse infinita lumina, & infinitas intellectiones: igitur repugnabit duo acciden-
Tex. 76. tia eiusdem speciei solo numero differentia esse simul: maior est Philosophi 4. physi. vt di-
ctum est: minor probatur non solum ratione infiniti, cui repugnat esse actu; sed specialiter
arguitur: subiectum habens infinita lumina requirit infinitas causas agentes, à quibus illa lu-
Dilucid. 8. mina causentur; sed non dantur infinitæ causę, vt probatum est 2. huius, ergo &c. Pręterea im
possibile est vt vna potentia simul recipiat diuersos actus, quia si plures reciperet, iam nō esset B
vna: nam vnius potentiæ est vnus actus; sed subiectum est potentia respectu accidentis: ergo
vnum subiectum numero, vnum tantummodo accidens numero recipit, & sic non diuersa
Formę eiusdem generis non possunt esse in eodē subiecto. accidentia numero distincta recipit; ergo conclusio vera. Tertio sic, formæ eiusdem gene-
tis siue sint oppositæ, siue non, non possunt esse simul in eodem subiecto: ergo multo minus
plures formæ eiusdem speciei distinctę solo numero: consequentia probatur, quoniam ma-
ior est distinctio specifica, quàm sola distinctio numeralis: si igitur formę distinctæ specie nō
possunt esse simul in eodem, multo minus formæ distinctæ solo numero, quæ omnem distin
ctionem videntur trahere à distinctione subiecti: & hæc est mens S. Thomæ hic, & in quæst.
q. 8. art. 14. q. 85. art. 4. q. vbi supra. de veritate 1. p. & 3.

Ex quibus patet solutio ad argumentum Auerroistarum primæ opinionis de diuersis lu-
minibus & relationibus, & de pluribus formis substantialibus, quæ non possunt esse simul
in eadem portiuncula materiæ. patet etiam solutio alterius opinionis, siue loquamur de acci-
dentibus, quorum agens subit vicem agentis & subiecti, vt duo lumina, duo phantasmata;
quia ostensum est, quòd secundum esse perfectum non possunt esse simul in eodem subie- C
cto, siue loquamur de illis accidentibus, quorum terminus subit vicem subiecti, vt sunt rela-
tiones. Similiter ostensum est contra Aduersarios, quòd non possunt esse simul in eodem
propter rationes superius adductas. Et si dicis, quòd vnum calefactibile potest habere duas
calefactiones numero distinctas à duobus ignibus. Respondendum est, quòd illę duæ cale-
factiones efficiuntur vnum accidens magis intensum proueniens à duabus causis partiali-
Dilucid. 2. huius, dist. 7. q. 2. bus, vt dictum est de duobus luminibus supra. De qua materia lege Ioan. Capreolum Tholo
sanum in 1. sentent. vbi disputat, si in diuinis possunt esse plures filij, & multa argumenta ip-
sius Aureoli & Adæ, & Hugonis de Castro, concernentia hanc materiam, adducit, & soluit.

Priora & posteriora dicuntur quædam quidem tanquàm existente aliquo primo, &c. Tex. 16. D

Num hęc sit ratio communis & propriè assignata de priori, scilicet prius est, quod est principio propinquius.

Dilucidatio decima.

Respondent aliqui istam rationem, seu definitionem communem tra-
ditam de priori esse conuenientissimam, & bene assignatam: tamen aduer-
tendum est; quòd aliter conuenit prioribus essentialiter ordinatis, aliter
autem accidentaliter ordinatis; nam in essentialiter ordinatis est vera de-
pendentia posterioris ad primum simpliciter: vnde in causis essentialiter
Dependētia duplex. ordinatis nihil causatur sine primo simpliciter. Sed non est sic in acciden-
taliter ordinatis; quia accidit huic reuolutioni cæli, quòd aliqua præces-
serit, nam potuit fuisse etiam per impossibile si prima non fuisset: in essentialiter ergo or-
dinatis

A dinatis dicitur prius in respectu alicuius primi simpliciter, sed in accidentaliter ordinatis per comparationem ad aliquod primum non simpliciter, sed secundum quid, vt respectu illius, quod ponitur esse prius, & hoc accidit: propter quod patet, quòd in vtrisque est prius & posterius in comparatione ad aliquod primum, vel simpliciter, vel secundum quid, & sic intelligendo, definitio siue ratio prioris est conuenientissima.

Et si quis diceret, in tempore est dare prius & posterius, ita dixit Philosophus 4. physi. sed in tempore nullum est principium, vt habet etiam ipse Philosophus 8. physi. & 12. huius, vbi ponit tempus æternum, & æternum caret principio: & sic definitio prioris est male assignata, quia non conuenit omnibus prioribus. Respondent partes temporis esse accidentaliter ordinatas: accidit enim diei presenti, quòd externa præcesserit, ideo in tempore non est primũ simpliciter, sed secundum quid, itaquòd prius in tempore & similiter principium sunt ex assignatione nostra, & non simpliciter, dato quòd tempus esset æternum, vt probat ratio. Sed contra posset aliquis afferre instantiam, quia stante ista responsione, sequeretur tempus non esse in genere quantitatis: consequens est manifeste falsum, & contra Arist. in prædica- Tex. 101. Tex. 12. Tex. 38.

B menus: ergo &c. consequentia probatur, quia tunc tẽpus non esset reale ens; cũ prius & posterius in tempore dependeant ab anima, & ab assignatione nostra. Præterea sequeretur tunc, ꝙ vel primus motus esset sine tempore, vel quòd ille motus dependeret ab anima, quorum vtrunque est falsum: primum quidem, quia tempus est passio primi motus ex 4. physi. secundum etiam, quia est ens reale extra animam. Et respondent ad istas instantias distinguendo, quòd quedam sunt entia pure realia, vt sunt entia naturæ, quædam pure rationis, vt secundo intellecta, quædam partim sic, & partim sic, vt vniuersalia, quæ includunt aliquid rei, & aliquid rationis, tale est tempus: nam tempus materialiter est ens reale, cum sit idem quod motus materialis, qui est ens reale, formaliter tamen vt habet rationem numeri secundum prius & posterius ex 4. physi. habet esse ab anima: si ergo accipitur tempus materialiter, sic vtique est in genere quantitatis, sicut & motus: secundum vero quod dicit compositionẽ ex materiali & formali, non est in genere, cum sit quoddam ens compositum per accidens ex re, & intentione. Sic ergo intelligendum, quòd in tempore est aliquod principium, non tamen sine anima, non quidem simpliciter primum, sed respectu alicuius prioris & posterioris, puta ista dies incipit à mane, & prima hora dicitur proprie mane, alia hora est secunda, & sic de-

Tempus est in genere quanti. Tex. 113. Tex. 131.

C inceps comparando vnam partem temporis ad aliam.

Et si quis diceret contra, quia si in tempore secũdum se non est principium, sed in aliqua parte eius respectu alterius partis; tunc tempus non habet secundum se prius & posterius, sed solum respectu aliquarum partium: sed hoc est inconueniens, quia definitio conuenit per se toti, partibus autem per accidens; sed definitio temporis est, quòd tempus est numerus motus s[e]c[undu]m prius & posterius: ergo &c. Præterea tempus est continuum: ergo non est ibi aliquod nunc in actu de se, quod est prius, respectu cuius dicatur alia pars posterior, sed solum in potentia, quantum est ex parte temporis: probatur consequentia, quia si sic, esset de se discontinuum. Et respondent ad primum, quòd si ly secundum se, accipiatur pro toto tempore, verum est quòd secundum se non habet prius & posterius: sed ex hoc non sequitur, quin tempori insit prius & posterius; quia secundum partes habet prius & posterius ex assignatione nostra. Ad aliud etiam dicitur, quòd bene concludit, quòd in tempore non sit aliquod nunc in actu quantum est de se, & sine consideratione nostra; sic enim est idem quod motus, & per

D consequens continuum; tamen in consideratione animæ habet rationem numeri, & per consequens discontinui & discreti, & hoc modo est ibi dare aliquod nunc in actu secundũ nostrã considerationem; & sic prius & posterius modo prædicto. Ex hoc etiam discursu sumunt Aliqui, precipue Mauritius, quòd vbicunque est ordo, ibi est prius & posterius, & sicut est multiplex ordo, scilicet durationis naturæ & originis, & sic de alijs; ita etiam datur prioritas originis, quam volunt reperiri in diuinis, naturæ, & durationis, quia vbicunque est ratio principij, ibi est ratio prioris & posterioris; sed in diuinis est ratio principii: igitur in diuinis erit ratio prioris & posterioris, & sic ponunt vnam personam priorem alia. Reprehendunt etiam S. Thomam in interpretatione cuiusdam exempli, quod ponit Arist. in textu. ait enim Philosophus quòd prius est Menelaus Pyrro. quod exponens S. Thomas ait literam corruptam esse: tamen quia tempore Aristo. personę illę non erant futuræ, sed preteritæ: ideo inter eas non erat ordo prioritatis ex maiori appropinquatione ad præsens nunc, vt litera Philosophi dicit, pro qua hoc exemplum inducitur, tum etiam ex textu græco, ad quem in dubiis translatæ doctrinæ Arist. in linguam latinam, debemus recurrere, qui aliud exemplum inducit. Aduersarij autem, qui in omnibus se inquãtum possunt, S. Thomæ opponunt, dicunt quòd potest

Opinio Mauricij de prioritate. Littera Aristo. reperitur corrupta.

test illa litera saluari, si Menelaus & Pyrtus accipiantur pro duobus hominibus futuris, quorum vnus sit propinquior præsenti nunc, quàm alius. A

Sed in omnibus his tribus tactis ab his in hoc textu, deficiunt quàmplurimum, & impertinenter & sine ratione loquuntur. Et primo quantum ad primum, in quo ostendunt descriptionem prioris esse conuenientem: nam debebant ostendere quot modis dicitur prius, & deinde disputare de definitione prioris, vt facit S. Thomas. Assignare etiã causam, cur Philosophus non posuit nisi quinque modos prioris, videlicet prius tempore, prius natura, prius ordine, prius perfectione, & prius causalitate; in hoc aũt libro plures modos illis inuestigauit, vt est prius secundũ ordinem, & hoc vel secundum quantitatem continuam, vel discretam; & & secundum cognitionem sensitiuam vel intellectiuam, & multos alios, vt est videre in textu.

Modi prioris qui sint.

Propterea dicas tu, quòd cum in postprædicamentis tractetur de priori & posteriori, prout modi eorum valent ad cognitionem prædicamentorum; propterea Aristo. non posuit nisi quinque modos prioris magis famosos, qui faciunt ad intentionem suam; hic autem loquitur de priori & posteriori, prout sequuntur vnum, quod conuertitur cum ente, ideo assignat hic omnes modos prioris & posterioris, prout posterius dicitur per oppositum ad prius. B

Cap. de priori.

Qui etiam disputat de definitione prioris, debet dare normam & sufficientiam omnium modorum, ad hoc vt sciat quomodo definitio prioris conueniat omnibus, vel quomodo non, quæ sufficientia facile assignari potest, cum prius dicat ordinem ad aliquod principium determinatum, vel ergo tale principium est principium quantum ad moueri, siue fieri, vel quantũ ad cognosci, vel quantum ad esse; si primum, hoc est dupliciter, vel talis ordo sumitur secundum quantitatem continuam, vel secundum quantitatem discretam: si primum, hoc est tripliciter, vel quantum ad motum, vel quantum ad locum, vel quantum ad tempus: si quantum ad locum, hoc est dupliciter vel naturaliter, & sic est primus modus, vel est secundum artem, & sic est secundus: si loquamur quantum ad tempus, hoc est dupliciter, vel in præteritis, & sic est tertius modus, vel in futuris, & sic est quartus modus: si loquamur quantum ad motum, hoc etiam est dupliciter, vel in naturalibus, & sic est quintus modus, vel in voluntarijs, & sic est sextus modus. Si autem talis ordo sumatur secundum quantitatem discretam, sic est septimus modus; si vero tale principium est secundum cognitionem, hoc erit dupliciter, vel secundum cognitionem intellectiuam, vel secundum cognitionem sensitiuam: si primum, hoc erit tripliciter, vel ratione vniuersalitatis, & sic est octauus modus, vel ratione simplicitatis, & sic est nonus modus; vel ratione ordinis subiectorũ, & sic est decimus modus. Si autem sit principium secundum cognitionem sensitiuam, hoc est tripliciter, vel secundum quod singularia præcedunt vniuersalia, & sic est vndecimus modus, vel composita simpliciora, & sic est duodecimus modus, vel passiones compositorum passiones simplicium, & sic est decimustertius modus: si autem tale principium sit principium in essendo, hoc est tripliciter, vel talis ordo attenditur ratione communitatis, & sic est quartusdecimus modus, vel ratione substantiæ, & accidentis, & sic est quintusdecimus modus, vel ratione diuisionis entis in actum & potentiam, & sic est vltimus modus. Vnde patet qualiter modi prioris sint sexdecim. Ex his etiam facile poterit aliquis deducere ad hos vltimus modos, præcipue ad illum prout prius dicitur quod potest esse sine aliis; & non econuerso. Quædam enim possunt esse sine alijs per generationem, per quem modum, totum est prius partibus, quia quando ita totum generatum est, partes non sunt in actu, sed in potentia. Quędam vero contingit esse sine alijs secundum corruptionem, sicut pars sine toto, quando iam totum corruptum & resolutum est in partes: & similiter etiam alij modi prioris & posterioris ad hunc modum reduci possunt: constat enim q̃ priora non dependent à posterioribus, sed econuerso. Vnde omnia priora aliquo modo esse possunt sine posterioribus, sed non econuerso. C D

Sufficientia modorum prioris.

Prius quid sit.

Istis sic stantibus probatur quòd definitio prioris sit optima, quando dicitur ab Arist. quòd prius est, quod est principio propinquius: nam hæc descriptio cõuenit omnibus modis prioris: igitur est optima descriptio: antecedens patet discurrenti per singulos modos prioris: consequentia etiam est manifesta. Falsa quoque est doctrina Aduersariorum, quam tradunt in responsione illius argumenti de tempore, de quo dicunt partim esse ens rationis, partim ens reale: nam quęro ab illis, tempus prout distinguitur à motu, sicut mensura realis à mensurato, vel est ens reale, vel non: si non, sequitur ergo quòd non erit realis mensura motus primi mobilis, quod est contra Philosophum 4. physi. si vero sit ens reale, sequitur quòd includit aliam realitatem, & essentiam à realitate motus. Et confirmatur, primus motus cum sit localis non est species quantitatis, nec terminatur ad speciem quantitatis; tempus autem secundum essentiam consideratum est species quantitatis: ergo aliquid aliud realiter est tempus, quàm quan

Definitio prioris quæ sit.

Tex. 133.

A tum ad suum materiale, scilicet quantum ad motum; & propterea illa doctrina, cum est falsa, tum non soluit argumentum: ideo est dicendum, quòd quando dicitur, tempus est numerus motus, hoc potest intelligi dupliciter. Vno modo quantum ad habitualem numerationem, & sic tempus non habet ab anima, quòd sit numerus motus secundum prius & posterius. Alio modo quantum ad actualem numerationem & actualem assignationem prioris & posterioris in motu, & sic hoc habet ab anima effectiue, formaliter vero à seipso, materialiter autem à motu primi mobilis, & sic tempus ponitur in prædicamento quantitatis quantum ad habitualem numerationem & assignationem, non autem quantum ad actualem; & sic argumentum laborat in æquiuoco. Tempus est numerus motus quomodo intelligitur.

Circa aliud etiam sine ratione & contra veritatem loquuntur Aduersarij, quia licet in diuinis reperiatur ordo originis, non tamen reperitur ibi ratio prioris; quod patet, & primo ex definitione prioris tradita ab Aristo. hic, & acceptata ab eis: nam illud est prius, quod est principio propinquius: sed nomen propinquitatis & vicinitatis non potest in diuinis attribui vni personæ respectu alterius, eoquod talia nomina absoluta distinctionem supponant: neq; In diuinis est ordo originis sine prioritate.
B enim dicimus filium patri, vel spiritum Sãctum vtriq; propinquum, aut econuerso, quia cum proprie talia noia distinctionẽ ſm quantitatẽ & distantiã quantitatiuã importent ad diuina trãslata, non nisi in quãtitate virtutis, essentialisq; perfectionis distantiã designabunt inter personas, quod est alienum à doctrina theologorũ: igitur falsissime asserunt prioritatẽ in diuinis.

Secundo etiam patet discurrenti per omnes modos prioritatis positos hic ab Aristo. & secundum veritatem. Et si quis dicat, quòd pater est prior filio, quia est à se, & filius est posterior patre, quia est ab alio, & sic est prioritas à se, & non prioritas in se in diuinis; & hoc voluit Anselmus lib. Monologion, intellectus non capit quod idem det sibi ipsi esse, pater dat esse filio, ergo pater est prior filio. Et Aug. 1. de trinit. ait, nulla res est, q̃ seipsam gignat, quia tunc idem esset prius seipso, ergo &c. Sed ex his auctoritatibus & similibus non habetur ista prioritas, quam ipsi fingunt, sed tantum ꝙ pater est generans, & filius est genitus, & ꝙ pater dat, & filius recipit, vt habet S. Thomas 1. senten. quòd ordo naturæ in sui ratione tria includit. Primo rationem prioris & posterioris, & secundum istam rationem in diuinis non est ordo. Includit secundo distinctionem, cum ordo non sit nisi aliquorum distinctorum, & hoc Cap. 6. Cap. 5. dist. 20. Ordo naturę tria includit.
C magis pręsupponit nomen ordinis, quàm significet. Includit etiam tertio rationem ordinis, ex qua etiam ordo in speciẽ trahitur, vnde est vnus ordo secundum locum, alius secundum dignitatem, alius secundum originem; & ista species ordinis scilicet originis conuenit diuinis personis; vnde dico, quòd ordo originis significatur cum dicitur ordo naturæ secundum quòd dicitur natura à Philosopho in hoc libro, ex qua pullulat aliquid, vnde nomen naturę importat rationem originis, & sic ista duo nomina, ordo naturæ, sumuntur in vi vnius nominis ad significandam speciem ordinis, quæ quidem saluatur in diuinis personis quantum ad rationem differentiæ, scilicet originis, & non quantum ad rationem generis, scilicet prioritatis & posterioritatis. Ex quibus patet non valere illud argumentum: vbicunque est ordo huius ab hoc, ibi est prius & posterius origine; sed constat quòd filius Dei est à Patre: ergo pater est prior origine filio: filius autem posterior, quoniam cum in diuinis non sit aliud, nisi absolutum & relatiuum, absolutum est commune vtrique, vnde ex hoc vnus non habet prioritatem ad alium, cum essentia diuina non sit diuisibilis: relatiua etiam sunt simul natura, & intellectu; quia posita se ponunt, & perempta se perimunt. Tex. 5.
D Et hinc concludendum est in diuinis nullam reperiri prioritatem, vt tenet Caieta. 1. par. ex quibus patet solutio ad dubia præposita. q. 42. art. 3.

Quantum ad illud tertium de corruptione literæ, dico primo quòd cum exempla non inducantur nisi ob manifestationem: propterea non debuit Aristo. de personis incognitis loqui, vt sunt omnes contingenter futurę: igitur textus ille non potest interpretari, nisi de famosissimis illis duobus hominibus, inter quos ordo prioritatis omnibus notus erat; & sic per ista notissima exempla manifestaretur ratio prioris, & tamen illa exempla repugnant literæ, vt probat S. Thomas: ergo non sunt exempla Aristo. & sic litera ponens talia exempla est corrupta. Præterea hoc probat S. Thomas ex textu græco, in quo habetur quòd prius est nemea pythion, quæ quidem erant duæ nundinæ, vel duo festa, quorum vnum erat propinquius illi nunc, quo hæc scripta sunt, cum tamen vtrumque sit futurum, & hoc modo exponit etiam Alexander, quòd ludi Iouis sunt priores ludis Apollinis. Expositio S. Th. est conformis. Alexand.
Vnde patet hic error Aduersariorũ ex omni parte, & liuor ipsorum contra doctrinam S. Th.
Et si quis adhuc contra descriptionem prioris argueret, quòd redditur falsa; quia in

generationibus per propagationem vnum generans est prius altero, dato quòd generatio A
fuerit sine principio: ergo prius non esset illud quod est principio propinquius: consequen-
tia patet, quia ibi nullum esset principium facta illa hypothesi: antecedens patet, qnia adhuc
auus esset prius generans, quàm pater, & pater, quàm filius. Ad hoc dicitur; quòd facta
hypothesi illa, ibi non esset principium simpliciter, esset tamen secundnm quid, & in respe-
ctu; nam tres generantes accidentaliter ordinati, habent quartum pro principio, respectu
cuius dicuntur inter se priores & posteriores.

Et si quis adhuc proteruiret dicẽs, quòd si prius est illud, quod est principio propinquius:
Quomodo intelligenda venit descriptio prioris. ergo principium non est prius principiato: consequens est falsum: ergo, &c. consequẽtia pro-
batur, quia principium & principiatum sunt simul. Soluitur & hoc, quia dicta descriptio
non datur de principio simpliciter primo, sed de priori; quod præsupponit aliquid ante se:
argumentum autem procedit de principio simpliciter primo, & non de priori, quod præsup-
ponit aliud principium. Ex litera adhuc aliquis posset sumere ansam dubitandi: nam dici-
tur quòd aliquid est prius, quia remotius à præsenti nunc, vt in præteritis, & tunc vtimur prę-
Relatiua quo sunt simul natura. senti nunc vt primo; ergo non omne prius est principio propinquius. Soluitur & hoc di- B
cendo, quòd nunc prę sens non est principium respectu cuius dicatur prius & posterius in
præterito, nisi mediante aliquo nunc præterito priori; quia est aliquod nunc prius, respectu
cuius illa in præterito dicuntur priora vel posteriora, vt quod est propinquius illi dicatur
prius, & quod est remotius dicatur posterius: non est ergo simpliciter prius & posterius in
præterito respectu præsentis; nisi vt respicit nunc præcedens, & sic est intelligenda sententia
Philosophi de descriptione prioris.

Si quis adhuc diceret; prius & posterius sunt correlatiua: ergo principium non præcedit
principiatum, nec prius prę cedit posterius, & sic prius non erit illud, quod est principio
propinquius. Soluitur & hoc, quia quamuis formaliter loquendo secundum intentiones
eorum, prius & posterius sint relatiua, & vnum non prę cedat aliud: materialiter tamen, &
secundum id quod sunt, vnum dicitur aliud præcedere, & sic est data definitio de priori:
q. 36. art. 3. & q. 42. ar. 3. dist. 9. q. 2. pater igitur quomodo intelligenda venit absque aliquo scrupulo. de qua re lege S. Tho. 1. p.
& in 1. libro sentent. vbi diffuse habebis ea, quæ de hac prioritate tetigimus. C

Quantum vero dicitur quod est diuisibile in ea, quæ insunt, &c, Tex. 18.

An propria ratio quantitatis secundum quod est genus generalissimum sit diuisibilitas.

Dilucidatio vndecima.

RESPONDENT quidam ponendo tres conclusiones, quarum prima est.
Diuisibilitas in partes eiusdem rationis non est essentialis ratio quanti- D
tatis, quam sic probant; nullus respectus formaliter est essentialis ra-
tio alicuius absoluti: sed diuisibilitas est formaliter respectus; quia di-
cit quandam aptitudinem ad diuisionem: ergo non erit essentialis ra-
Tex. 16. tio quantitatis, quod est ens absolutum: maior patet ex 4. huius, vbi
ponentes omnia apparentia vera, ducunt ad hoc inconueniens: tunc omnia
Potentia & actus sunt in eodem genere. formaliter essent ad aliquid. Præterea potentia & actus sunt eiusdem generis, & eiusdem essen
tiæ, quia diuidunt omne ens, sed actu diuidi non est essentiale quãtitati, quia tunc omnis quã-
titas esset actu diuisa: ergo nec potentia ad diuidi est de essentia eius, esse autem diuisibile di-
cit potentiam ad diuidi.

Et si quis argueret contra istam conclusionem, quòd illa ratio, secundum quam est di-
stinctio specifica, est essentialis generi: sed diuisibilitas est huiusmodi, vt patet in litera,
vbi secundum diuersum modum diuisibilitatis, puta secundum vnam diuisionem, vel
secundum duas, &c. ponit Philosophus diuersas species quantitatis. Præterea dicitur
in prę-

A in prædicamentis, quòd quantitas continua est cuius partes copulantur ad vnum terminum communem: discreta vero cuius partes non copulantur: ergo de ratione vtriusque est habere partes. *Differentia inter quantitatem continuam & discretam.*

Soluunt primam obiectionem dicentes, diuisionem generis aliquando fieri per differentias proprie dictas, aliquando per passiones circumloquentes differentias essentiales, quæ sunt ignotæ nobis: exemplum primi, animal diuiditur per rationale & irrationale: exemplum secundi, ens diuiditur per actum & potentiam: numerus per par & impar, quæ non sunt differentiæ, sed magis passiones, sic est in proposito: nam diuisibilitas est passio quantitatis, & sic secundum diuersum modum diuisibilitatis distinguit Philosophus diuersas species quantitatis.

Secundam etiam obiectionem soluunt Aduersarij, quòd concludit vtique essentiale esse quantitati habere partes, non tamen est essentialis diuisibilitas, quæ consequitur habere partes, vt quædam passio, quæ non est essentialis ratio quantitatis. Secunda conclusio sit ista, Diuisibilitas in partes eiusdem rationis est propria passio quantitatis, quam sic probant. illud, B quod inest alicui per se primo, & secundum quod ipsum, videtur esse propria eius passio: sed diuisibilitas inest quantitati isto modo: ergo conclusio vera. minor patet, quia diuisibile esse, inest omni quantitati, ipsi quidem quantitati inest per se primo, sed speciebus per se non primo; cuicunque etiam inest diuisibilitas in partes eiusdem rationis, licet habeat eas de se extensas, & diuisibiles in potentia; tamen actu extensas & diuisibiles habet per quantitatem. Ex hoc concludunt corollarium, quòd ista propositio, quantitas est diuisibilis, est per se secundo modo, sicut ista, color est visibilis. Vnde sicut visibilitas est respectus quidam in colore per comparationem ad visum, sic diuisibilitas est respectus in quantitate, & dicit habitudinem ad diuisionem. Vnde notificatio Philosophi de quantitate posita in principio huius capituli est notificatio per propriam, & proximam passionem eius, & non est propria definitio. *Color est diuisibilis quæ propositio sit.*

Ponunt etiam tertiam conclusionem. Diuisibilitas in partes eiusdem rationis est prima passio quantitatis, pro intellectu cuius, dicunt, quòd de quantitate Philosophus assignat quatuor passiones. Prima est diuisibilitas in partes eiusdem rationis. Secunda est esse finitum, vel C infinitum: & hæc supponit primam: nam quod est finitum præsupponit aliquod, quod debet finiri, & illud necessario præintelligitur diuisibile. Tertia est æquale & inæquale, quæ consequitur, & præsupponit secundam, scilicet finitum & infinitum. Quarta est ratio mensuræ, quæ præsupponit tertiam: nam omnis mensura præintelligitur æqualis vel inæqualis mensurato: quia enim est æquale vel inæquale, ideo mensurat, & non econuerso. Vnde ex his patet ordo istarum passionum quantitatis, quòd diuisibilitas est prima passio simpliciter: primæ duæ competunt quantitati in se; sed aliæ duæ in respectu ad aliud. de prima passione scribitur hic, & 3. physicorum, de secunda habetur 1. physicorum, vbi dicitur, quòd finitum & infinitum soli quantitati congruit. de tertia habetur in prædicamentis, vbi dicitur quod proprium est quantitati secundum eam æquale vel inæquale dici. de quarta habetur 10. huius. & ex his volunt satisfactum esse huic quæsito. *Passiones quantitatis secundum aliquos.* *Tex. 35.* *Tex. 15.* *Tex. 25.* *Cap. de quantitate.* *Tex. 2.*

Sed pace horum dixerim in his dictis multa irrationabiliter docent. & primo dico conclusionem, quam docent, esse falsissimam: nam si diuisibilitas in partes eiusdem rationis, non est ratio formalis quantitatis; quæro ab eis, quæ est eius propria ratio formalis, inue- D niant ipsi per artem Aristo. qui 6. topic. & 2. poste. docuit artem inueniendi descriptiones, & definitiones rerum omnium: si ergo quantitas habet rationem formalem, illa per artem definitiuam Aristo. inueniri potest; sed nõ videmus posse esse aliam, nisi istam positam hic in litera, quia ens diuisibile in partes eiusdem rationis est totus conceptus formalis quantitatis; igitur prima conclusio Aduersariorũ est falsissima: minor patet, quia si datur alia, inueniant eam ipsi. Præterea nihil est ignotum humano intellectui naturaliter loquẽdo, vt habetur 3. de anima, quòd intellectus est omnia fieri, & Auerr. lib. de generatione ait, quòd primus magister Aristo. nihil sine forti ratione & probatione dixit: ergo definitio quantitatis est reperibilis, & non reperitur nisi ista; ergo hæc erit propria definitio eius ex parte nostra; & licet vltimæ rerum differentiæ sint nobis incognitæ, tamen ex parte nostri hæ erunt essentiales, aliter quis diceret posset, quòd rationale non est essentiale homini, & si hoc non est, dicant mihi quæ est differentia essentialis hominis? ita etiam quæro, si diuisibile in partes non est essentiale quanto saltem ex parte nostra; quæ erit differentia essentialis eius? cum ergo nullam aliam assignent, igitur erit ista. *Reprobatur opinio Neotericorum.* *Cap. 4.* *Cap. 10.* *Tex. 17.* *Commẽ. 38.*

Soluuntur facile rationes eorum pro hac conclusione: nam quando dicunt, nullus respe-

ctus formaliter est essentialis ratio alicuius absoluti, licet vera sit ista propositio: tamen non A inconuenit ipsum ingredi rationem alicuius absoluti; quia sunt aliqua, quæ non possunt concipi, nisi conceptu relatiuo, & tamen non dicunt respectum, sed absolutum, sicut bonũ non potest concipi, nisi per respectum ad appetitum, & verum per respectum ad intellectum, & tamẽ ista quoad suam naturam sunt absoluta, & sic dicerem, quòd ratio quidditatiua quantitatis sumitur à diuisibilitate, non quòd quantitas sit sola diuisibilitas, vt est aptitudo; sed quia natura quantitatis non potest concipi quidditatiue sine diuisibilitate; sicut non potest concipi bonũ sine appetibilitate.

Aliqua concipiuntur cõceptu relatiuo & tamen dicunt absolutum.

Secunda quoque ratio, in qua dicunt quòd potentia & actus sunt eiusdem generis, si intelligunt quòd sint in eodem prædicamento, vt substantia in potentia, & substantia in actu, & qualitas in potentia, & qualitas in actu, concedimus ipsam; ex consequenti posse diuidi in partes, & actu diuidi, sunt in prędicamento quantitatis; si autem velint intelligere illam maximam, potentia & actus sunt eiusdem generis, idest eiusdem rationis quoad ingredi rationem quidditatiuam alicuius, sic falso assumunt eam; nam esse mobile in potentia sine moueri in potentia est de essentia ipsius motus, sed esse motum actu, vel actualiter moueri non B est de essentia ipsius motus: sic etiam esse actu diuisum est separabile à quantitate, non autem esse diuisibile in potentia; quia omnis quantitas est diuisibilis in potentia, sed non omnis quantitas est diuisa in actu. Et ex his habemus, quòd solutiones, quas adducunt ad illas duas rationes factas contra ipsos, non soluunt; quia si diuisibilitas est passio circumlocutiua quantitatis: ergo sequitur quòd aliquid prius conuenit quantitati, per quod prius inest illa diuisibilitas; sed non est assignandum aliquod, quo mediante diuisibilitas insit quantitati: ergo sequitur quòd diuisibilitas erit propria ratio quidditatiua, & essentialis eius.

Omnis quãtitas est diuisibilis in potentia.

Ex istis sequitur falsitas secundæ conclusionis, in qua dicebatur, quòd diuisibilitas in partes eiusdem rationis est propria passio quantitatis: nec ratio adducta pro illa conclusione aliquid concludit; quando enim dicit, illud, quod inest alicui per se primo, & secundum quòd ipsum, est propria passio eius; transeat: sed tunc negatur minor, quòd diuisibilitas insit isto modo. Et ad probationem dicitur, quòd falsum est diuisibilitatem vniformiter & vniuoce non conuenire quantitati, & speciebus eius. Et vlterius dico, quòd numerus vt numerus, est actu indiuisus in partes eius, eo pacto quo ipse est vna species quanti; est tamen C diuisibilis sua ratione in partes eiusdem rationis per se, vt in vnitates, per accidens in partes alterius rationis, vt in binarium ternarium, & id genus. Ad id de substantia dico, quòd non diuiditur in partes eiusdem rationis, sed diuersarum, nempe in materiam, formam, & compositum; quæ habent diuersas definitiones, & si competit ei diuisio in partes quantitatiuas; hoc non est nec per se primo, nec per se secundo; sed per accidens, & extrinsece.

Numerus quomodo est indiuisus.

Corollarium deductum ex conclusione secunda adhuc est falsissimum, videlicet quòd ista propositio, quantitas est diuisibilis, sit per se in secundo modo dicendi, sicut ista, color est visibilis; nam quomodo hoc esse potest, cum visibilitas conueniat colori per ordinem ad visum, & diuisibilitas sit quidditas, & essentia quantitatis? Nec valet quando dicit, quòd diuisibilitas est respectus in quantitatem, & dicit habitudinem ad diuisionẽ; quia hic respectus non est prædicamentalis, sed transcendens, & identificatur cum eo, cuius est respectus, sicut potentia materiæ primæ. Falsa quoque est tertia conclusio, in qua sustinent diuisibilitatem in partes eiusdem rationis esse primam passionem quantitatis: hæc conclusio est expresse contra Arist. in prędicamentis, vbi assignans proprietates quantitatis ait, quòd prima est, non habere contrarium; secunda non suscipere magis & minus: tertia secundum quantitatem dici D æquale & inæquale: illud primi phys. finitum vel infinitum esse passionem quantitatis: hoc nunquàm somniauit Aristote. sed dixit, ratio infiniti congruit quantitati, quia non est intelligibile dari infinitum nisi in quantitate; sicuti si daretur vacuum, illud esset in loco, vt clare est videre apud Caieta. in comment. 1. par. Ex quibus patet error Aduersariorum.

Diuisibilitas quem respectum dicat.

Cap. de quãtitate.

Tex. 15.

q. 7. art. 3. ad 2.

Diuisibile bifariam sumitur.

Aliqui ex Auerroistis asseruut diuisibile duobus modis sumi posse. Primo pro potentia, quę diuiditur contra actum diuisionis. Secundo pro principio. vnde fluit hęc potentia, & dant exemplum de rationali, quod potest sumi pro potentia ad ratiocinandum; & potest sumi pro principio, vnde hæc potentia fluit: tunc dicunt, quòd si diuisibile sumitur pro potentia, sic est passio quantitatis, veluti rationale sumptum pro potentia est proprium hominis, quia est prædicatum conuersum extra essentiam: si autem diuisibile sumatur pro principio aptitudinali, vnde est apta nata fluit illa potentia ad diuisionem, sic est prima ratio quantitatis, & probant à signo, quia Aristo. 6. physic. demonstrauit diuisibile de continuo, non tantum

Tex. 32.

A tantum in infinitum, sed absolute per hoc, qnia continnum non componitur ex indiuisibilibus: vnde hic Philosopbus supponit diuisibilitatem esse primam rationem quantitatis, & demonstrauit diuisibilitatem de potentia. Sed positio istorum committit errorem peiorem priori, quia impossibile est vnnm, & idem esse snbstantiam & accidens, cum inter ea nullum detur medium, vt probat S. Tho. contra Auerr. de mixtione elementorum. 1. p. sed diuisibile secundum istos est substantia & natura ipsius quanti: ergo non potest esse accidens, & propria passio eius. Exemplum etiam adductum ab eis est potius ad oppositum, quàm pro eis: nam potentiæ realiter distinguuntur ab eo, cuins sunt potētiæ: si ergo rationale erit potentia hominis: igitur erit realiter distinctum ab homine, & sic nunquàm poterit snmi pro substantia hominis: quia substantia hominis non distinguitur ab homine.

q. 76. art. 4.

Substantia rei non distinguitur ab ea.

Inter thomistas adbuc est discordia, nam qnidam ex eis tenent formalem rationem quanti esse mensuram, & hanc veritatem expressit S. Thomas 1. p. nec non in quodam opusculo de natura loci, vbi reiectis quibusdam concludit, qnòd ratio qnantitatis, quę competit quantitati secundum quod quantitas, est ratio mensuræ. Hinc Philosophus in prædicamentis

Cap. de quantitate.

B probauit orationem esse quantitatem per boc, quia est mensnra syllabarum; igitur mensnra est propria & essentialis ratio quantitatis, ibique etiam Philosophus assignat species quanti ex ratione mensuræ, vnde numerat locum & superficiem, quæ in ratione diuisibilitatis non differunt, sed bene in ratione mensnræ, quia locus est mensura extrinseca, snperficies intrinseca: igitur ratio mensuræ est formalis ratio quanti. Alij tenent intentionem S. Thomę fuisse, qnòd definitio ipsius quanti est ista; quātum vero dicitur, quod est diuisibile in ea, quæ insunt, quorum vtrunque, ant singulum vnūqnodq; boc aliqnid aptum natum est esse & hæc intentio est expressissima mens S. Tho. interpratādo hæc verba. ait enim hic Arist. ponere rationem quantiiatis quantum est diuisibile, &c. hanc etiam intentionē expressit S. Tho. 1. sent. vbi sic ait, æqnalitas consequitur rationem quantitatis, quæ in diuisibilitate consistit, ponit differentiam inter quantitatem & qualitatē dicens, quòd quantitas est diuisibilis secundnm sui propriam rationem, qualitas vero non, vt igitur appareat quæ harum opinionnm sit verior.

dist. 19. art. 1. & distin. 17. q. 1. art. 1.

Notandum est in primis, quòd generalissimum nō habet rationem formalem, quæ alio nomine definitio dicitnr, vt habet Boetius in prædicamentis, eo quia non habet genus & diffe-

Generalissimū proprie nō definitur.

C rentiam, habet tamen aliquam descriptionem æque sibi essentialem, ac si esset definitio: igitur per rationem formalem intelligendns est in proposito conceptus formalis, vel descriptio formalis, quę habetur loco definitionis, ratio formalis in habentibus definitionem est definitio, in non habentibus definitionem est conceptus formalis, siue descriptio formalis. Secundo est notandum, quòd quantitas est duplex, alia dicitur quantitas virtutis, quæ attenditur secundum perfectionem alicuius naturæ, vel formæ, & dicitur apnd Auerr. 8. pbysi. qnantitas vigoris, alia dicitur quantitas molis, siue dimensiua, de qua loqnens etiā Auerr. vbi supra dixit primū motorē non esse nec finitū, nec infinitum. Tertio est notandum ꝙ logicus, & metaphy. licet versentur circa idem, diuersa tamen ratione, vt habetur 4. huins: nam metapbysi. considerat naturas rerum: sed logicus in prędicamentis pręcipue intendit adunare omnia ad decem generalissima, propterea diuersimode notificatur quantitas apud logicum, & apud metaphysi. Vnde quando S. Tho. locutus est de quantitate quòd est mensura substantiæ, logicè locutus est. Et sic soluitur illa ratio, qna probabatur rationem quanti apud S. Tho. esse mensuram substantiæ, qnia in prædicamentis probauit orationem esse quātitatem per hoc mediū,

Quantitas duplex.

Comm. 76.

Tex. 5.

D quia est mensura substantię. Et similiter secunda, quia distinxit snperficiem à loco ex ratione mensuræ: non enim distinguuntur realiter, vt aliàs dicebamus: est ergo metaphy. loquendo ratio quantitatis ista, quam assignauit hic Arist. quia quod conuenit alicui primo, & per se, & immediate est essentiale illi, sicut rationale conuenit homini: sed esse diuisibile in partes eiusdem rationis conuenit quanto primo, & per se: igitnr quidditatiue & essentialiter connenit ei: minor patet per Auerro. lib. de substantia orbis, quòd materia est secundum se indiuisibilis; similiter forma, & non connenit eis diuisio nisi per quantitatem: igitur quanto primo per se, & essentialiter conuenit. Sed attende quòd diuisio alicuins in partes tribus modis pro nunc esse potest. Aut in partes potestatiuas, vt anima in sensiuiuam & intellectiuam. Aut in partes essentiales, vt compositum in materiam & formam. Ant in partes eiusdem rationis, vt diuisio continni in partes, quarum quęlibet est continua, & sic capitur hic, quando dicitur, quantum est eņs diuisibile in ea, quæ insunt, &c. ad differentiam mixti, in quo sunt elementa in virtute. Sed meditare hic, quòd partes quantitatis esse in continuo potest intelligi tripliciter. Primo vt ly, in potentia, faciat propositionem de possibili, vt sit sensus, continuum habet partes in potentia, idest continuum potest habere par-

Superficies & locus quo modo distinguantur.

Cap. 1.

Diuisio alicuius in partes trifariam fit.

Partes tripliciter sunt in continuo.

Cap de quātitate.

tes, ſed eas non habet, & ſic ſenſus eſſet falſus; quia tunc propoſitio non eſſet vera; continuum A
non habet plures partes, cuius oppoſitum dicit Philoſophus in prędicamentis, vbi definiens
continuum dicit, quòd eſt, cuius partes copulantur ad vnum communem terminum. Alio
modo accipitur vt ly, in potentia, determinet ly, partes, & ſit ſenſus, continuum habet partes
in potentia, ideſt habet partes potentiales, quarum nulla ſecundum ſe eſt aliquid pręciſum &
vnum hoc aliquid non faciens cum aliis vnum, ſed omnes ſimul ſumptę conſtituunt aliquid
vnum in actu. & hoc ad differentiam quantitatis diſcretę, cuius quęlibet pars ſecundum ſe eſt
aliquid vnum. Tertio accipitur ly, in potentia, prout denotat, quòd nulla pars continui habet
eſſe ſibi proprium quandiu eſt in toto, ſed exiſtit ſolū per eſſe totius, quod quidē eſſe eſt princi
paliter ipſius totius, & conſequenter partiū eius: & quia id, qđ nō habet propriū eſſe, & poteſt
habere, vti eſt pars quantitatis, quę haberet eſſe propriū, ſi à toto ſepararetur, dr̄ eſſe potētia in
toto ideo partes continui dn̄r eſſe in continuo non actu, ſed potentia, & iſti duo ſenſus vltimi
ſunt veri. Tertio dicitur, quodlibet eorū, in quę eſt diuiſibilis quantitas, eſt aptū natū eſſe hoc

Eſſe hoc aliquid bifariā intelligi poteſt.

aliquid. Vbi meditare quòd eſſe hoc aliquid dupliciter intelligi poteſt. Primo quodlibet
per ſe ſubſiſtens ſiue completum in ſpecie, ſiue non; & ſic etiam anima eſt hoc aliquid ſecun- B
dum S. Thomam. Secundo accipitur pro eo, quod eſt completum in ſpecie in rebus mate-
rialibus, vt hic lapis, & hic homo, & ſic hoc aliquid dicitur proprie de ſubſtantia particulari
materiali, vnde pars quanti eſt hoc aliquid ad differentiam generis, cuius partes non ſunt hoc
aliquid; & ad differentiam etiam compoſiti, cuius partes eſſentiales, puta materia & forma,
non ſunt hoc aliquid: poteſt etiam hoc dici ad differentiam continui, quod conſtituitur ex
partibus carentibus ſitu, vt eſt tempus, oratio, & motus; talia enim proprie non ſunt quan-
ta. Et ex his patet quomodo diuiſibilitas non eſt prima paſſio quanti, vt imaginati ſunt Aduer
ſarij; & quomodo eſt intelligenda eius ratio. Patet etiam ſolutio argumentorum; nam quan
do arguitur, ſi quantum eſt ens diuiſibile in ea, quę inſunt &c. ergo partes poſt diuiſionē dif-
ferunt inter ſe: conſequens eſt falſum: quia quæro qualiter differunt; aut enim differunt for-
maliter; aut per accidens: non primo, quia differentia formalis eſt ſpecifica: non per accidens,
quia quantitas eſſet diuiſibilis per accidens: idem enim eſt principium diuiſionis & diſtin-
ctionis partium diuiſarū: ergo partes diuiſæ differunt ſpecifice, inquantum ſunt partes diuiſę.

Ad quod reſpondent, quòd partes quantitatis diuiſæ per accidens differunt, quia ſcilicet C
per partes ſubſtantię, in quibus ſunt. Et ſi quis iterum quęrat de partibus ſubſtantiæ, vel
differunt per ſe, vel per accidens: ſi per ſe, & formaliter: ergo ſpecifice; quod eſt fal-
ſum: ſi per accidens: ergo per aliud, & ſic in infinitum: quia illud aliud non poteſt eſſe
quantitas; quia ſic eſſet circulus, & vlterius ſi partes diuiſæ differunt per accidens: ergo to-

Partes quanti quomodo differunt.

tum fuit diuiſibile per accidens: & propterea dicitur quòd partes diuiſæ ipſius quanti diffe-
runt ſeipſis formaliter per principia indiuiduantia de genere quantitatis: ergo illa pars eſt
hæc; & ſimiliter illa hæc; per ſuum, principium indiuiduans: non tamen ſequitur quòd diffe-
rant ſpecifice: quia non omnis differentia formalis eſt ſpecifica, niſi eſſet per differentias ſpe-
cificas & eſſentiales. Sed melius dicerem, quòd duę quantitates eiuſdem ſpeciei, vel ſunt na-
turales, vel mathematicæ; ſi naturales, ſic differunt per ſubiecta ſua: ſi autem mathematicæ, ſic
differunt numero ſeipſis: non tamen ſequitur, ergo ſpecifice: quia duæ animę ſeparatę diffe-
runt ſeipſis, vel ſaltem per habitudinem ad diuerſa corpora; & tamen non differunt ſpecie.

Arguitur ſecundo, quòd cum propria ratio generis ęqualiter conueniat omnibus ſpecie-
bus, ſicut genus æqualiter prædicatur de omnibus: ſed diuiſibilitas non eſt ſic: igitur diuiſibi- D
litas non eſt propria ratio quantitatis: probatur minor, quia quantitas continua eſt diuiſibi-
lis in potentia; diſcreta eſt diuiſa in actu, nam ſi eſt actu ſenarius, duo ternarij ſunt actu par-

Tex. 2.

tes eius: & per conſequens ipſe ſenarius eſt diuiſus actu. Hinc Philoſophus in hoc lib. ait
quòd numerus habet partes aliquo modo diuiſibiles: ſicut quinarius habet binarium, & ter-
narium, & ſic numerus non conſtat tantum ex vnitatibus, vt etiam Euclides fatetur propoſi-
tione ſua quarta, quòd omnis numerus minor eſt pars maioris. Soluunt Aduerſarij negan-
do minorem, & ad probationem dicunt, quòd quantitas diſcreta non eſt diuiſa actu, ſicut nec
continua, ſed ſolum in potētia, nec actu duo ternarij ſunt partes ſenarij, ſed in potentia: alias
ex diſtinctis ſpecie, & actu ſpecie diſtinctis fieret vnum ſpecie, quod eſt falſum, nam eadem
ratione binarius & ternarius eſſent partes quinarij: & propterea dico quòd partes numeri
ſunt vnitates. Et ad auctoritatem Philoſophi, & Euclidis dicūt, quòd numerus minor eſt pars
maioris ideſt vnitates in numero minori ſunt partes materiales in numero maiori, vt ſic par-
tes numeri dicantur diuiſibiles, pro quanto poteſt accipi pars minor, & maior in numero,
puta quæ habet duas vnitates, & quæ habet tres vnitates.

Sed

A Sed melius soluerem hoc argumentum, glossando maiorem dicendo, quòd propria ratio generis conuenit speciebus eius, eo modo, quo ipsum genus eis conuenit: quantitas enim si consideretur secundum rationem quantitatis, scilicet secundum quod est genus, sic æqualiter conuenit omnibus speciebus eius: si vero consideretur secundum esse naturæ eius, sic non oportet, quòd conueniat æqualiter suis speciebus: & sic etiam est dicendum de passionibus quantitatis: nec hoc mirum debet alicui videri: nam substantia si consideretur secundum esse naturæ eius, non æqualiter, sed analogicè conuenit substantiæ corporeæ & incorporeæ, cum eis nihil possit vniuocè conuenire loquendo de vniuocatione physica, aut metaphysica, quæ naturas rerum speculatur: si autem substantia consideretur secundum rationem, & intentionem substantiæ vt sic, æqualiter eis conuenit, & vniuocè de eis prædicatur, vt innuit S. Thomas 1. senten. nec est verum quod dicunt Aduersarij, quòd quantitas discreta sit actualiter diuisa: quia sic sequitur argumentum factum contra eos, quòd ex aliquibus actu, & specie distinctis fieret vna species, quod est absurdum; neque etiam duo ternarii actu, sunt partes senarij in actu: nam bis tria non faciunt sex, sed semel sex sunt sex actu, & formaliter loquendo, & quando dicitur, quòd numerus minor est pars maioris, intelligendum est materialiter, & in potentia, non autem formaliter in actu. B

Ratio generis quomodo cõuenit speciebus.

dist. 19. q. vlt. art. 3.

Tertio arguitur, cuius est potentia, eius est actus, vt dicitur in libro de somno & vigilia: si ergo diuisibilitas est propria ratio quantitatis, tunc competit omni quantitati: ergo actu diuidi conuenit omni quantitati, quod est falsum: quia diuidi in actu repugnat continuo; nam quod diuiditur, non est in actu continuum secundum quod diuiditur. Soluitur hoc distinguendo de potentia, quæ est duplex: quędam abijciens actum, quędam simul stans cum actu: exemplum primi, corruptibile est in potentia ad corruptionem, & tamen nunquam illa potentia simul est cum actu: quia adueniente actu subiectum est in corrupto esse, & non in potentia ad corrũpendum; exemplũ secundi, homo est risibilis; nam si actu non ridet, nihilominus est aptus ad ridendum, quia illa aptitudo, quæ est risibilitas, est propria passio hominis, & passio nunquàm derelinquit subiectum; & sic cõtinuum est diuisibile in potentia primo modo, quia quando actu diuiditur, iam non est continuum; & sic glossatur propositio; cuius est potentia, eius est actus successiue quidem primo modo, simul autem secundo modo.

Cap. 1.

Potentia duplex est.

C Quarto arguitur: si ratio propria quantitatis secundum quod est generalissimum esset diuisibilitas, tunc sequeretur quòd ista diuisibilitas conueniret omni quanto: consequens est falsum; quia est dare minimum generatum in quantitatibus naturalibus, scilicet minimam carnem, minimum os, ex 1. physi. igitur & antecedens ex quo sequitur, est falsum. Soluitur facile hoc dicendo quòd quantum dupliciter sumi potest. Primo modo mathematicè. Secundo physicè. Primo modo est diuisibile in infinitum, nec est dare minimum, aut maximum. Sed secundo modo est dare maximum & minimum quatenus forma naturalis requirit subiectum determinatum, quod si vlterius diuidatur, non potest ibi reseruari forma naturalis, sed corrumpetur, & hoc modo loquitur Philosophus 1. physi. hic autem loquitur de quãto, vt quantum est, vt videre potes apud Caiet. 1. p. quomodo diuidi in partes eiusdẽ rationis, & esse hoc aliquid, ait esse essentiale quanto non repugnanter.

Tex. 36.

Tex. 37.

q. 7. ar. 3.

Arguitur & quinto, si diuisibilitas esset propria ratio quantitatis, tunc sequeretur illud, cui inest per se diuisibilitas, esse per se speciem quantitatis: sed hoc est falsum, vt apparet de loco, cui per se inest diuisibilitas, & tamen non est per se species quantitatis. Ad hoc respondent D aliqui dicentes locum nec esse per se in genere quantitatis, nec per se diuisibilem; sed tantum per accidens, scilicet ad diuisionem superficiei; quia locus materialiter est ipsa superficies; tum quia locus est ens per accidens, cum sit compositum quoddam ex superficie, & respectu immobilitatis: hoc enim modo definitus est ab Aristo. 4. physi. locus est superficies continentis vltimum immobile primum. Et si quis diceret, quòd Aristo. ponit locum esse per se speciem quantitatis in prædicamentis. Respondent, quòd quæ Arist. dicit in prædicamentis non sunt vera, sed famosa secundum opinionem aliorum, & non secundum propriam intentionem. Sed hæc responsio non placet: nam dicere Aristo. non docere vera in prædicamentis est destruere totam doctrinam suam; cum prædicamenta sint bases, & fundamenta totius doctrinæ peripateticæ: propterea aliter est dicendum quòd locus dupliciter considerari potest. Vno modo in ratione mensuræ, & sic est species quantitatis distincta à superficie, & etiam ab aliis speciebus quantitatis: locus enim mensurat locatum extrinsece: superficies vero intrinsece. Alio modo potest considerari locus secundum suum esse, & entitatem, prout metaphy. considerat hic quantum, & sic non ponitur species eius. Tunc ad argumentum negatur loco per se secundum entitatem distincto à superficie conuenire diuisibilitatem: ideo non est

Tex. 41.

Arist. vera docet in prædicamentis.

Locus bifariam sumit.

non est species quanti metaphysicè loquendo. A

Et si quis diceret contra istam responsionem, quòd mensurare siue esse mensuram non est propria ratio ipsius quanti: quia ratio generis æque primo conuenit omnibus speciebus: nam genus æqualiter dicitur de omnibus: sed ratio mensuræ non æqualiter inest continuis & discretis, sed discretis magis: continuis autem non, nisi inquantum participant rationem discre-
Tex.3. ti vel numeri, vt dicitur 10. huius: ergo ratio mensuræ non est propria ratio generis quantitatis. Præterea si ratio mensuræ esset propria ratio quantitatis: sequeretur quòd illud, quod habet maxime rationem mensuræ per se, maxime esset quantitas: sed vnitas maxime habet ratio-
Tex.2. nem mensuræ ex 10. huius: ergo vnitas per se maxime erit species quantitatis: quod est euidenter falsum; quia non est in genere, nisi per reductionem. Præterea ratio mensuræ conuenit omni generalissimo, quia in omni genere est vnum primum, quod est mensura omniũ
Tex.2. illius generis, ex 10. huius: ergo non est propria ratio quantitatis.

Mensura duplex. Et si etiam quis diceret, quòd mensura est duplex: quædam mensurans per reduplicationẽ; quędam est mensurans secundum perfectionem & cognitionem, nam aliquoties ducta reddit suum totum, sicut albedo mensurat colores; & illud, quod ducit in cognitionem alterius, B dicitur mensurare illud: prima mensura est proprie quantitatis; secunda vero non, sed competit alijs generibus. Arguunt contra istam responsionem; nam adhuc stat ratio prima: quia mensura per replicationem non ęqualiter conuenit continuis & discretis; nam in discretis est simpliciter minimum reddens per replicationem totum, non sic in continuis, vt habetur 10. huius; quia nihil est ibi minimum, nisi punctum, quod nunquàm reddit totum per replicationem: ergo ratio mensuræ non erit propria ratio quantitatis, cum non conueniat æqualiter
distin. 19. q. vlt. art. 1. omnibus speciebus. Pro solutione istorum dicitur, quod habet S. Thomas. 1. senten. quòd tribus modis dicitur aliquid secundum analogiam. Primo secundum intentionem tantum,
Trifariã dicitur aliquid secundũ analogiam. & non secundum esse, & hoc est quando illa intentio refertur ad plura per prius & posterius, quæ tamen non habet esse nisi in vno, sicut intentio sanitatis non est in animali. Secundo potest esse secundum esse, & non secundum intentionem, & hoc contingit quando plura parificantur in intentione alicuius rei communis, sed illud commune non habet esse vnius rationis in omnibus; sicut omnia corpora parificantur in intentione corporeitatis. Vnde logicus, qui considerat intentionem tm̃, dicit hoc nomen; corpus, prædicari vniuoce de oĩbus corporibus: C sed esse naturę corpis, non est eiusdẽ rõnis in corporibus corruptibilibus & incorruptibilibus. Vnde quantum ad metaphysicum & naturalem, qui considerant res secundum suum esse naturæ, neque corpus, neque aliquod prædicatũ dicitur vniuoce de corruptibilibus & incorru-
Tex.26. ptibilibus, & ęternis, vt patet ex 10. huius. Tertio poterit esse secundum esse, & intentionem simul, & hoc est quando neque parificantur in intentione communi, neque in esse, sicut ens dicitur de substantia, & de accidente, & in talibus oportet quòd natura communis habeat esse
Metaphysic' & logicus diuersimode cõsiderãt quantum. aliquod in vnoquoque eorum, de quibus dicitur. Hoc stante est etiam meditandum, quod supra notatum est, quòd alio pacto logicus, alio pacto metaphysicus considerant quantum: logicus enim dicit quantitatem esse mensuram; & metaphysicus esse diuisibilem, &c. quod patet, quia Philosophus, vt dictum est in prędicamentis, probauit orationem esse quantitatem per hoc, quòd sibi conuenit ratio mensuræ, patet etiam hoc, quia sicuti se habet dispositio ad qualitatem; ita se habet ratio mensurę ad quantitatem: sed dispositio dicitur propria, & prima ratio qualitatis: ergo ratio mensuræ dicitur propria, & prima ratio quantitatis. Additur adhuc, quia illud, ex cuius distinctione assignatur distinctio essentialis speciei, est ratio pro- D pria & prima illius generis, sed per rationem mensurę distinguuntur species sub quantitate à logico: ergo ratio mensurę est prima ratio quantitatis secundum logicum.

His stantibus dicitur ad primum argumentum Aduersariorum, quòd sicut ratio quanti-
Ratio quantitatis & mẽsuræ æqualiter currit. tatis dicitur ęqualiter conuenire omnibus speciebus quantitatis logicè: ita & ratio mensuræ æqualiter, & vniuoce conuenit omnibus eo modo quo conuenit genus: ita ratio eius. Ad secundum dicitur, quòd ratio mensurę maxime conuenit vnitati, & puncto tanquàm principijs quantitatis, sed non tanquàm speciebus completis contentis sub genere quantitatis. Ad tertium dicitur quòd ratio mensuræ non æqualiter conuenit omni generalissimo, vt in distinctione de mensura per reduplicationem & virtualem continentiam tactum est. Ad replicam contra istam responsionem factam dicitur, vt responsum est ad primum argumentum, q̃ sicut genus quantitatis conuenit æqualiter discretis & continuis, ita ratio mensuræ, vt millies dictum est, & hoc logicè loquendo.

Est etiam difficultas de motu, & tempore, quę sunt diuisibilia quędam, & non ponuntur hic inter species quantitatis, nisi per accidens: ergo signum est diuisibilitatem non esse propriam

A priam rationem quantitatis,ſed aliquid aliud. Reſpondet hic S. Thomas,quòd Philoſophus Cap. de quantitate.
in prædicamentis poſuit tempus eſſe ſpeciem quantitatis per ſe: hic tamen poſuit ipſum eſſe
quantitatem per accidens: quia ibi diſtinguuntur quantitates ſecundum diuerſas rationes Tẽpus quomodo dicitur quãtitas.
menſuræ: aliam enim rationem menſuræ habet tempus, quę eſt menſura extrinſeca; & aliã
magnitudo, quæ eſt menſura intrinſeca: & propterea ibi ponitur ſpecies quantitatis per ſe,
hic autem per accidens,& ſic etiam eſt de motu, qui eſt formaliter quantus per magnitudinẽ,
& tempus per motum,vnde cum ſint quanta per aliud,ſunt etiam hoc modo diuiſibilia;& ſic
argumentum eſt nullius roboris. Sed contra iſtam reſponſionem arguunt Aduerſarij plu-
ribus argumentis,& primo ſic.illud,quod habet partes eiuſdem rationis diſtinctas realiter à
partibus alterius,habet propriam diuiſibilitatem aliam à diuiſibilitate alterius: ſed motus
tempus, & magnitudo ſunt huiuſmodi inter ſe: igitur motus, tempus, & magnitudo ſunt Magnitudo eſt de genere permanẽtiũ.
per ſe diuiſibilia: probatur minor, tum quia partes temporis & motus ſunt partes, quæ nõ
poſſunt eſſe ſimul cum ſint de genere ſucceſsiuorum: partes autem magnitudinis in omni in-
ſtanti ſunt ſimul, cum magnitudo ſit de numero permanentium: tum quia partes temporis
& motus ſunt ſecundum prius & poſterius: ſed partes magnitudinis ſunt omnes ſimul: ergo
B diuiſibilitas hæc, & illa non erit eadem. Præterea hic in litera dicitur, quòd propria paſ-
ſio quantitatis eſt ſuſcipere maius & minus: tunc ſic, quod habet proprium maius & minus
aliud à maiori & minori alterius, habet propriam diuiſibilitatem & diſtinctam: ſed motus eſt
huiuſmodi reſpectu magnitudinis: igitur motus habet propriam diuiſibilitatem: probatur
minor,quia exiſtente tanta magnitudine,poteſt eſſe motus maior,ſi tranſit mobile tardum,& Cõtinui deſcriptio.
minor,ſi tranſit mobile velox. Præterea continuum eſt cuius partes copulantur ad aliquem
terminum communem;tunc ſic,cuius partes copulantur ad aliquem terminum communem,
habet aliam continuitatem;ſed ad aliud indiuiſibile copulantur partes motus ſcilicet ad mu-
tatum eſſe: partes magnitudinis ad punctum: ergo alia eſt continuitas huius & illius. Pręte-
rea arguunt contra rationem S. Thomę ſic: ſunt quanta per aliud: ergo per accidens: primo
contra antecedens ſic,quia ſi ſunt quãta per aliud, aut illud aliud eſt ipſum mobile,vel termi-
nus motus,vel ſpatium: non ipſum mobile, vt ait Philoſophus in litera; nec eſt terminus mo
tus,quia tunc alteratio non eſſet continua;cum forma, quæ eſt terminus alterationis,non ſit Tex.31.
C quanta vel diuiſibilis per accidens 7.phyſi. nec eſt ſpatium,quia vt dicitur 5.phyſi.ſuper ſpa- Tex.22.
tium diſcontinuum poteſt eſſe motus diſcontinuus, vt patet ex motu facto ſuper cordas citha
ræ pulſatę.
Secundo arguunt contra conſequentiam ſic, quia non valet, muſca eſt muſca per aliud,
quia eſt ſubſtantia ab alio effectiue: ergo muſca eſt per accidens in genere ſubſtantię: conſe-
quens eſt euidenter falſum; quoniam licet muſca ſit ab alio effectiue ſubſtantia: eſt tamen Muſca eſt effectiue ab alio.
formaliter ſubſtantia ſecundum ſe,ſic eſt in propoſito, motus eſt effectiue quantus à magnitu
dine & formaliter de ſe,& ſic concludunt per rationes iſtas, quòd motus eſt formaliter quan-
tus non quantitate magnitudinis,& quòd motus & tempus ſunt formaliter quanta à ſeipſis.
Ad dictum Philoſophi in litera: quando dicit,quòd motus & tempus ſunt quanta per aliud.
dicunt quòd de ratione continui ſunt duo: vnum eſt diuidi in ſemper diuiſibilia: aliud eſt
quòd habeat vnitatem ex hoc,quia partes copulantur ad terminum communem. Quoad
primum poteſt concedi,quòd motus conſequatur magnitudinem, ita quòd motus diuida-
tur ad diuiſionem magnitudinis,& tempus ad diuiſionem motus, & ſic intelligit Philoſo-
phus. Sed quoad vnitatem non oportet, quia non requiritur tanta vnitas in magnitudine,ſi-
D cut in motu;quia motus poteſt eſſe continuus & vnus;licet magnitudo ſit diſcontinua, vt ar-
guebatur: quia ergo motus non eſt diuiſibilis de ſe, ſed per aliud, ideo ponitur quantitas per
accidens.
Quidam ex Auerroiſtis conantur declarare quomodo motus, & tempus dicantur quanta
per accidens: & diſtinguunt aſſerendo motum dupliciter poſſe ſumi. Vno modo pro flu- Motus dupliciter ſumit.
xu. Alio modo pro forma fluente,vt ſcripſit Auerro 3.phyſi. nunc dicunt quòd motus ſum- Commẽ. 60.
ptus pro forma fluente eſt quantus per accidens;ſed ſumptus pro fluxu eſt quantus per ſe, &
hoc ſecundo modo concludunt rationes Aduerſariorum. De tempore quoque dicunt eſſe
quantum per accidens; quia eſt aggregatum ex continuo & diſcreto, & ita dicitur quantum
per accidens. Sed pace horum dixerim: iſti ſic dicentes deuiant quàmplurimum à via ve-
ritatis;quia Ariſto. diſtinguit in litera, quædam dici quanta per accidens ratione ſubiecti; vt Quantũ per accidens bifariam dicit
muſicum & album; quædam vero ratione magnitudinis, ſiue ſpatij, in quo fit motus: modo
motus pro forma fluente eſt motus per accidens ratione ſubiecti, non ratione magnitudinis,
& ſic nulla eſſet diſtinctio facta ab Ariſto.in litera. Deficiunt quoque in illo, quod dicunt
de tem-

de tempore, quia Arist. eodẽ modo loquitur de tempore & motu: ait enim motum esse quantum per accidens ratione spatij, tempus vero ratione motus: modo tempus non est discretum propter motum: igitur nec quantum per motum. A

Per accidens dupliciter aliquid potest alicui conuenire.

Propterea est aliter dicendum, & pro intellectu huius veritatis est sciendum. Primo quòd aliquid potest conuenire alicui per accidens dupliciter. Vno modo prout distinguitur per se absolute, siue sit per se primo modo, siue secundo modo: & hoc modo musicum, & album dicuntur quanta per accidens, prout opponitur per se absolute. Alio modo capitur per accidens vt condiuiditur contra per se non absolute, sed contra per se primo, & sic risibile conuenit Sorti per accidens, idest per alterum, quia non per se primo, sed secundo modo; ideo motus & tempus dicuntur quanta & diuisibilia per accidẽs, idest quasi per posterius inquantum sortiuntur diuisionem quantitatis ab aliquo priori.

Diuisibilitas cõuenit motui bifariã.

Tex. 4.

Tex. 99.

Meditandum est secundo, ꝙ motui conuenit duplex diuisibilitas, vna quam habet à termino, quia qualitas, quantitas, & vbi, ad quę tria est motus, sunt formæ acquisibiles per partem post partem; ideo motus est successiuus & diuisibilis, & hæc diuisio non conuenit motui vt motus est per se, sed conuenit ei, quia est idem cum termino suo, vt scribitur 3. physi. idem est motus & terminus eius. B Secunda diuisibilitas & successio cõuenit motui extrinsece, & hęc est illa, quã habet à tpe: hinc Philosophus 4. physi. aiebat, ꝙ prius & posterius ĩ magnitudine causant prius & posterius in motu; & prius & posterius in motu causant prius & posterius in tpe; & ideo Philosophus ait in hoc quinto, motũ non esse quantitatẽ per se, quia non cõuenit diuisio ex se, sed ex termino. De tpe est supponendum quod sit motus; vnde motus cæli est tempus omniũ motuũ hic inferius, & motus horologij, vt mensura, est tempus secundariũ cæterorum motuum, dico secundarium quia adhuc mensuratur tempore primo; quod est motus cæli, & propterea tempus ratione motuum est quantum, & etiam ratione spatij, sed remote & mediate; & sic tenet ratio Aristo. & S. Thomę, tempus & motus sunt quanta per aliud, quia non ex se ipsis: ergo per accidens, prout distinguitur contra per se primo, & sic quasi per posterius. Tunc ad rationes quando dicitur, habet propriam diuisibilitatem aliam à magnitudine, quia est de numero successiuorum: ergo motus est quantitas per se, concedo, per se vt distinguitur contra primo, non prout distinguitur contra per se absolute.

Ad aliam probationem, in qua dicitur quòd partes temporis & motus habent prius & posterius. conceditur, sed non primo, quia hoc est ratione magnitudinis. C Ad secundam in qua dicitur, quod habet propriam passionem scilicet suscipere maius & minus aliam à magnitudine, conceditur, sed nõ per se primo; vt linea superficies, & corpus, quia nisi esset spatium non esset motus, & tempus, propterea secundario & per accidens dicuntur quanta, idest quasi per posterius. Ad tertium similiter dicitur, quòd licet motus habeat proprium terminum, ad quem copulantur eius partes: ergo motus est quantus per se: negatur consequentia, quia continuitas non competit motui ex se, nisi ratione termini, & spatij, propterea non est quantus ex se, sed per aliud, & per accidens. Ad quartum dicitur, in quo quęrit, si motus est quãtus aut per mobile, aut per terminum, aut per spatium. quòd non per mobile, sed per hæc duo vltima. Et ad probationem, quia tunc alteratio non esset cõtinua, si motus esset continuus per terminum, conceditur quòd non sit continua continuitate quantitatiua, quia habet alium terminum à quantitate; sed dicitur continua, quia sine interpollatione. Ad illud de spatio discontinuo, supra quod poterit esse motus continuus, vt patet de motu facto super cordas citharę pulsatę, dicitur illum motum nõ esse continuum ratione spatij, & termini, sed ratione motoris; quia sine interpollatione. D Ad similitudinem de musca dico, quòd non est ad propositum: nam licet musca habeat esse ab alio effectiue, non tamen habet vt sit musca ab alia specie sibi opposita sub eodem genere proximo.

Continuitas q̃o conuenit motui.

Aduersarij ducuntur in contradictionem.

Et ex istis patet error Aduersariorum, & contradictio: nam dicunt quòd motus est ex se formaliter quantus, & deinde quòd est diuisibilis per aliud; propterea dicitur quantitas per accidens. in quibus verbis est expressa contradictio, quoniam illud, quod de se & formaliter est quantum, est de se & formaliter diuisibile; sicuti quòd de se & formaliter est homo, non est homo per aliud, sed motus est de se & formaliter quantus: igitur non est quantitas per aliud, & per accidens cõtra Arist. in textu. Patet etiam error Auerroistarum & veritas doctrinæ S. Thomę hic, & in libello de nouem generibus accidentium, quomodo motus, & tempus sunt quantitates per accidens, hoc est per aliud, idest per posterius. De his oĩbus vide S. Tho. 2. contra gen. & 1 p. & 4. sent. Ad hoc etiã facit quod docet in tertia parte de quantitate & qualitate, quomodo consequitur substantiam ex parte materiæ ipsa quantitas, & quomodo qualitas ex parte formę, quod latius etiam exprimit in disputatis quæstionibus de potentia Dei.

Cap. 2.
Cap. 94.
q. 42. art. 1.
dist. 12. q. 1.
q. 90. art. 2.
q. 9. art. 7.

Dico

Dico autem non quod mouetur, sed quod motum est, etenim quoniam illud quantum est, &c. Tex. 18.

vtrum tempus sit idem cum motu realiter.

Dilucidatio duodecima.

ROPTER hæc verba, quæ habentur in calce huius textus, quærunt Doctores,
num tempus sit idem cum motu realiter, itaquòd quantitas, qua motus est
quantus formaliter, sit ipsum tempus. Et respondent Aliqui præmittendo
tres distinctiones, quarum prima est, quòd duplex est motus: scilicet com
munis & primus, & hic est motus primi mobilis. Alius est motus specia-
B lis & secundarius, puta omnes alij à primo. Secundam distinctionem de
tempore ponunt quòd est duplex; commune & speciale; de primo tra-
ctatur 4. physi. vbi Philosophus dicebat quòd idem est tempus omnium in cęlo & in terra, Tex. 130.
& in mari; & illud respondet motui primo pro mensura; de secundo potest intelligi, quod eo
dem quarto dicitur, tempus est numerus motus, licet hoc sit commune vtriq; tempori, & tale Tex. 101.
tempus speciale est propria mensura motus inferioris, itaquòd tot sunt motus particulares,
quot sunt tempora huiusmodi specialia. Tertiam distinctionem adhuc admittunt, quòd
duplex est mensura; quædam intrinseca; & quædam extrinseca, exemplum primi, ipsa duratio Mensura in
rei, & vltima superficies corporis, exemplum secundi, locus. Quibus stantibus dicunt quòd trinseca &
tempus est idem realiter, quod motus, distinctum tamen formaliter; & per consequens quan- extrinseca q̃
titas, qua motus est quantus formaliter, est ipsum materialiter, non tamen formaliter. sit.
Et si quis diceret id, cuius partes copulantur ad alium terminum, habet formaliter aliam
continuitatem & quantitatem; sed partes temporis copulantur ad alium terminum, nempe
ad ipsum nunc, ad alium terminum copulãtur quoq; partes motus, scilicet ad mutatum esse,
C igitur tempus habet aliam continuitatem & quantitatem à motu: & sic falsum est quòd quan
titas, qua motus est quantus formaliter, sit ipsum materialiter. Negant minorem huius ratio
nis, & dicunt quòd sicut tempus est idem realiter cum motu, ita & nunc cum mutato esse; Idem sit iu-
tamen cum illa identitate reali stat aliqua distinctio ex natura rei, vel saltem secundum ratio- dicium de tẽ
nem, propter quam diuersa nomina sortiuntur. Quòd si quis vlterius argueret; quia quod ha pore & nũc.
bet proprium magis & minus aliud a maiori & minori alterius, habet distinctam continuita
tem & quantitatem ab alia; sed tempus est huiusmodi respectu motus: quia in minori tem-
pore est maior motus, si mobile sit velox, & in maiori minor, si sit tardum mobile, & sic tem-
pus habet aliam continuitatem & quantitatem à motu. Asserunt in hoc argumento minorẽ
esse falsam, si motus & tempus vniformiter accipiantur; scilicet motus primus, & tempus
commune; motus inferior, & tempus speciale: argumentum tamen accipit tempus commu-
ne & motum aliquem inferiorem: sicut enim verum est, quòd secundum velocitatem & tar-
ditatem mobilis in maiori tempore, erit minor motus, & in minori maior: sic non plus con-
cludit, nisi quòd tempus commune, quod est passio primi motus, distinguitur realiter à motu
D inferiori, quod concedunt; tamen hoc nõ obstante, quodlibet tempus est idem realiter cum
proprio motu, cuius est passio propria, & mensura.
Quòd si adhuc instaret aliquis dicens, relatiua realiter differre, modo tempus, & motus Relatiua di-
sunt huiusmodi: igitur realiter differunt; probatur minor quia mensura & mensuratum reali stinguuntur
ter differunt; sed tempus est mensura motus: ergo quantitas motus non est tempus realiter. realiter.
Respondent argumentum concludere de mensura extrinseca, & sic cõparando tempus com-
mune ad motus inferiores, quorum est mensura extrinseca, differt vtriq; ab eis realiter: tamen
si tempus commune comparetur ad motum primum, cuius est mensura intrinseca, non dif-
fert ab eo realiter, nec sic refertur realiter ad ipsum: similiter est de tempore speciali, si com-
paretur ad motum inferiorem, cuius est intrinseca mensura. Potuisset vlterius aliquis proter-
uire dicendo, q̃ omnis motus est de se formaliter successiuus, sed non omnis motus habet in
se tempus: sed solum primus motus: ergo successio cuiuslibet motus non est tempus. Re-
spondent quòd licet non omnis motus habeat in se tempus cõe, sed solum primus motus; ni
hilominus quilibet motus habet suum tempus proprium, quod est propria & intrinseca mẽ-
sura eius. Ex his concludunt duo, quorum alterum est, quòd motus & tempus non sunt quan

titates per se, quatenus habent diuisibilitatem per aliud; quia motus per magnitudinem, & tempus per motum. Alterum vero est quomodo spiritualia habent diuersam mensuram propriam aliam a tempore, vt patet ex 2. senten. A

distinct. 2.

Reprobatur præcedés sententia quo ad multa.

Sed in ista quæstione videtur mihi multa male dicta; & præcipue illud, quod principaliter disputatur, quòd tempus est idem realiter quod motus, distinctum tamen formaliter, nam ista est propositio per se nota, causa realiter distinguitur à suo causato, & nullus sani capitis est qui neget istam propositionem; sed motus est causa ipsius temporis: igitur motus & tempus realiter distinguuntur: probatur minor ex 4. phy: vbi scribitur, quòd prius & posterius in motu sunt causa prioris & posterioris in tempore; vbi Commentator ait quòd causa continuitatis temporis est continuitas motus. Præterea Philosophus ex professo probat 4. phy. tempus non esse motum, nam si tempus commune esset motus primi cæli, cum ille motus sit circularis, sequeretur quòd tempus commune esset circulatio: quod est falsum: quia quælibet pars temporis est tempus; sed quælibet pars circulationis non est circulatio. Preterea motus multiplicatur ad multiplicationem mobiliũ; quia accidés semper multiplicatur ad multiplicationem subiectorum; & si essent plures primi cæli secundum Democratinos astruentes plures mundos, sequeretur quod essent plures motus primi: supposita modo ista opinione, quòd tempus commune esset idem realiter quòd primus motus, quòd sunt plura tempora communia simul, quorum vnum non est pars alterius, si hæc vera sunt: sequitur manifeste destructio temporis. Ex istis sequitur aliud falsum, quòd mutatum esse, & nunc ideotificentur, & quòd distinguatur tantum ex natura rei: nam secundum ipsos distinctio ex natura rei est diuersitas extremorum conuenientium in aliquo ex natura rei: vt iustitia & bonitas in Deo: sed tempus, & motus non habent aliquod tertium, in quo conueniant: ergo non distinguuntur ex natura rei: igitur realiter distinguuntur: minor patet: maior est ipsorum. B

Tex. 99.

Text. 91.

Distinctio ex natura rei quæ est.

1.

Aliud falsum, quod dicunt, habetur in responsione primi argumenti, in quo volunt mutatum esse, quod est indiuisibile ipsius motus, esse idem cum ipso nunc, quod est indiuisibile temporis, & hoc dictum est expresse contra Arist. 4. phy. vbi vult quòd ipsum nunc sit numerus eius, quod fertur secundum quod fertur, sed mutatum esse non est numerus eius quod fertur, secundum quod fertur: ergo nunc non est idem quod mutatum esse. Præterea mutatum esse semper est in termino ad quem ipsius motus, vt probat Philosophus 6. phy. sed nunc temporis proprij non est semper in termino temporis; sed est principium futuri: & terminus præteriti: ergo male dicitur quòd nunc temporis est mutatum esse ipsius motus. C

Text. 107.

Text. 46.

Tertium dictum habetur in responsione ad secundum, quòd si motus, & tempus vniformiter accipiantur, scilicet motus primus, & tempus commune; motus inferior, & tempus speciale, sont idem realiter: si vero difformiter, sic non sunt idem. Contra hoc dictum, accipiatur tempus speciale, & sit A. motus localis proprius, & sit B. mobile velox, & sit C. mobile tardũ & sit D. vel ergo C. faciet illum motum localem scilicet. B. in minori parte quàm D. vel non: si non, ergo non erit, ergo sequitur quòd non erit mobile velocius, si sic, tunc ratio non solum concludit de motu proprio, & tempore communi, sed etiam de eis, si vniformiter accipiantur; oppositum asserunt Aduersarii: propterea tempus qualitercunque accipiatur semper differt realiter à motu.

Egregia ratio contra Neotericos.

Quartum dictum habetur in responsione ad tertium, in quo asserunt tempus commune esse mensuram intrinsecam primi motus; & extrinsecam motuum inferiorum. Contra quod dictum ita arguitur, si tempus proprie dictum esset mensura intrinseca rei: ergo tempus esset corpus: probatur consequentia, quia corpus mensurat secundum tres dimensiones, ideo est mensura intrinseca: si ergo tempus quoque mensurat intrinsece: igitur mensurabit secundũ tres dimensiones, & sic erit corpus, quod est falsum, quia tunc non differret ab ipso corpore specie, & tamen Aristo. in prædicamentis ponit ipsum esse differens à corpore. Quòd si isti dicerent quòd tempus mensurat secundum durationem; & corpus secundum substantiam. Contra quia ponere tempus mensurare secundum durationem est ponere tempus esse mensuram extrinsecam, quia duratio est accidens rerum, & non est substantia nisi in Deo: propterea semper sequitur argumentum mensuram esse realiter distinctam à mensurato. D

Corpus quo mensurat.

Quintum dictum habetur in responsione ad quartum argumẽtũ, quod quilibet motus habet suum tempus proprium, quod est propria, & intrinseca mensura eius. Contra hoc dictum arguitur, quòd si esset verum, sequeretur quòd tempus calefactionis, & tempus frigefactionis differrent specie, cum calefactio & frigefactio differant specie, & sic non solum essent plura tempora simul distincta secundum numerum, sed etiam secundum speciem; quomodo ergo stare poterit hoc, quòd tempus proprium sit motus particularis, cum motus sit in diuersis prædi-

Motus ponitur in diuersis prædicamentis.

A prædicamentis, scilicet quantitatis, vel qualitatis, vel vbi, & tempus sit in prædicamento quantitatis: ecce quot falsa miscerunt Aduersarij in hoc quæsito, supra quibus falsis fundatæ sunt responsiones, quas dederunt ad argumenta: sequitur ergo quòd nō sint solutæ: sed cōcludunt tempus quodcunque esse realiter à motu distinctum, cum passio sit vniuersaliter distincta à substantia: & tempus est passio motus: igitur realiter ab eo distinctum, & hęc est determinatio S. Thomæ. 4. phy. in declarando definitionem temporis, & 1. p. & in tractatu de instantibus quam determinationem sequitur Capreolus 2. sent. & Her. 2. sent. Lect. 17. q. 10. art. 5. dist. 2. q. 2. dist. 2. art. 4.

Et si quis diceret, quòd hęc determinatio est contra Arist. S. Thomam, Auerr. & meipsum superiori disputatione; igitur ruit tota determinatio facta: antecedens probatur & primo, quòd sit contra Aristo. dixit enim 4. physi. quòd tempus est prius & posterius ipsius motus: sed prius & posterius motus sunt essentialiter ipse motus: igitur Aristo. vult tempus esse motum S. Tho. quoq; 4. physi. ait quòd pars prior & posterior in motu, vt sunt numeratę idest adinuicem comparatæ, prout vna præcedit alteram sunt tempus: igitur S. Tho. tenet tempus esse realiter motum. Auerro. quoque vult 4. phy. primum motum esse mensuram extrinsecam Tex. 100. Lect. 17. Comm. 114.

B omnium motuum inferiorū, & mēsura extrinseca omnium motuum inferiorum est tempus: igitur tempus & motus sunt vnum & idem, & tanto magis quia mensura & mensuratum sunt vnigenea, vt patet 10. huius. Determinatio quoque tua in disputatione præcedenti fuit, quòd motus cæli est tempus omnium motuum hic inferiorū: & motus horologij est mensura, & tempus secūdarium ceterorum motuum: male igitur dictum est, quòd tempus sit realiter distinctum à motu. Tex. 2.

Propterea hic est meditandū, quòd aliqui ex Thomistis volūt istam propositionē, tempus est motus, esse verā identice, & nō formaliter, sicut ista, motus est actio, & ens est bonū; tūc enim dicitur propositio identica, quando per prædicatū & subiectum significatur eadem identitas, etiam quòd prædicatum non ingrediatur definitionem subiecti. Vnde hæc est identica, bonitas Dei est eius iustitia; formalis propositio, & quidditatiua est quando prædicatum dicit eandem rem cum subiecto, & prædicatur de eo in primo modo dicendi per se. Sed hæc opinio non mihi placet, cum sit opinio Aduersariorum contra multa dicta S. Tho. & rationem, vt probatum est supra. Sententia aliquorum thomistarū.

C Et propterea resolute & iuxta veritatem est dicendum, quòd tempus non solum formaliter, sed etiam realiter distinguitur à motu. Sed est valde attendendum, quomodo hoc intelligatur: quia motus potest accipi duobus modis. Vno modo pro perfectione fluente, seu pro forma ipsa, cuius vna pars generatur post aliam. Alio modo pro ipso fluxu continuo, qui dicitur successio, siue motus, siue duratio, & extensio successiua, & primo quidem modo tempus non est assentialiter motus, quia motus sic sumptus est in tribus generibus, qualitate, quātitate, & vbi, vt dictum est supra: tempus autem est quantitas. Sed si accipiatur motus pro fluxu continuo, qui est successio, siue duratio motus, sic est tempus quidditatiue, & essentialiter: quia ista duratio continua, & extensio successiua est quædam quantitas; & non est linea, nec corpus, nec oratio, nec numerus: erit igitur tempus: & sic opinio nostra non est contra Aris. sed expressa mens eius. Et quando dicitur quòd tempus est prius & posterius ipsius motus: igitur tempus est motus realiter, concedo accipiendo motum pro fluxu continuo, sed non pro illa perfectione fluente. Et sic intelligitur dictum S. Thomæ, & Auerro. & sic tempus, & motus sunt mensura vnigenea: quia ambo sunt de genere successiuorum: & hoc etiam modo Sententia Auctoris. Motus accipitur aliquā do pro fluxu aliquādo pro perfectio ne fluente.

D nos supposuimus in disputatione nostra, tempus proprie dictum esse motum. Nec te moueat quod asserit Quidam alius Neotericus, tempus non esse diuersum à motu; quia vel erit tempus permanens, vel successiua: non primo vt patet; si secundo; ergo nullo modo erit aliud quàm motus, hanc tamen minorem non probat nisi ex hoc, quia cōuenit ei definitio motus, quæ est esse actu entis in potentia &c. Sed hoc est irrationabile valde, quia si tempori conueniret definitio motus, tunc superflue Aristo. duos tractatus alterum de motu, alterum de tempore egisset; propterea tenendum est, vt supra determinauimus quod etiam affirmat Toletus 4. physi. satis erudite, vbi adducit dictum illud etiam fabulosum de his, qui apud heroas in Sardo dormierunt, vt narrat Simplicius: cum Sardi capti essent à Græcis in antro, inuentos esse nouem Herculis filios mortuos, ita tamen bene aromatibus conditos, vt viderentur dormire: & hos vocat heroas, per quod exemplum vult dormientes non percipere tempus, sed tantum vigilantes, sed quomodocunque hoc fiat, rei veritas est certa, quòd tempus distinguitur realiter à motu. Lib. 12. c. 2. Commē 97.

Ad aliquid dicuntur alia per se, vt duplum ad dimidium, alia vt calefactiuum ad calefactibile, &c. Tex. 20. A

Vtrum Philosophus conuenienter assignauerit tres modos relatiuorum.

Dilucidatio decimatertia.

Quid sentiant Recentiores de hac re.

ESPONDENT Aliqui ex Recentioribus dicentes tres istos modos bene, & sufficienter esse assignatos. Sed notāt quòd licet relationes habeant distinctiones specificas secundum proprias differentias, sicut & alia: tamen quia latent nos, & sunt ignotę nobis, accipimus distinctiones earum per fundamenta, per quæ circumloquimur earum differentias specificas, quę forte propter earum modicam entitatem latent nos, itaquòd ex fundamētis innotescit nobis distinctio earum relationum, siue effectiue, siue materialiter, ita quòd illa distinctio sit extrinseca. B

Et si quis diceret, quòd isti tres modi fundātur super diuersa generalissima: ergo non sunt relationes vnius generis, sed diuersorum generum: quod videtur absurdum; consequentia probatur; quia relatio vel est idem cum fundamento, vel aliud: si primo, habetur propositū: quia sicut fundamenta sunt in diuersis prædicamentis, ita & relationes: si secundo, cum relationes accipiant speciem, & distinctionem à fundamentis: tāta erit distinctio in relationibus, quanta est in fundamentis distinguentibus: sed fundamenta distinguuntur genere: ergo & relationes. Respondetur quòd relatio non est idem realiter cum fundamento, licet sit verum de quibusdam: & quando arguitur quòd tanta est distinctio in relationibus, quanta est in fundamentis, negatur: quia fundamenta sunt distinguentia extrinseca, in quibus non est verum, quòd æqualis sit distinctio in distincto, sicut in distinguente: verbi gratia anima, & vermis distinguuntur inter se, non tamen sicut sol producens vermes effectiue; & Deus creans animā: similiter etiam nec est necessarium loquendo de distinguentibus intrinsece: nam duę species specialissimæ distinguuntur non se totis, quia conueniunt in genere; & tamen differentiæ specificę distinguuntur se totis: sic in proposito fundamenta possunt distingui in genere: relationes tamē erunt eiusdem generis. Vnde sicut vniuersalitas potest fundari in re cuiuslibet generis, ita non repugnat, quin super duo distincta generalissima possit fundari relatio eius dem generis, immo eiusdem speciei. C

Deus dicitur creator animæ.

Et si quis adhuc instaret, quòd aliqua sunt per se relatiua, quæ non continentur sub aliquo istorum modorum: ergo isti modi non sunt assignati sufficienter: consequentia patet: antecedens probatur, quia multa sunt relatiua secundum genus, sicut medicina refertur: quia scientia est relatiuum per se: & quicquid est de intellectu generis, est de intellectu speciei: si ergo genus depēdet ad aliquod: sequitur quòd similiter & species: huiusmodi aut relatiua secundum genus non continentur sub aliquo istorum trium modorum, quos Aristo. assignauit in litera. Huic argumento negant antecedens, & ad probationem dicunt, quòd relatiua secundum genus licet non contineantur directe sub istis modis: tamen reducuntur ad aliquem istorum. Dicunt etiam quòd Philosophus loquitur in hoc textu de relatiuis per se primo: illa vero, quę referuntur ratione generis, non referuntur primo, sed solum per se: ipsum autem genus, quod refertur per se primo, continetur sub aliquo istorum trium modorum, vt patet de scientia, quæ refertur tertio modo; vnde ad ipsum genus commune, quod sic refertur, reducuntur ipsa relatiua secundum genus: sic possunt pertinere ad eundem modum, licet non æque primo. D

Quod est de intellectu generis est etiā de intellectu speciei.

Verum isti in hoc negotio diminute satis videntur loqui; nam prius deberent inquirere, si relatio in se prout abstrahit ab omnibus modis relatiuorum sit aliqua res, vel non: quam disputationem mouet Simplicius super prędicamenta adducens rationes aliquas Stoicorum, quibus probant relationem esse per actum animę, & non aliquid reale: quia sine mutatione accedit, & recedit, tum quia fundatur super pluribus generibus, & nulla res vna conuenit pluribus generibus: tum quia plures relationes sunt ad non entia vt prius & posterius ad genus & ad speciem. Hinc Commentator 12. metaphy. ait quosdam existimasse relationem esse de secundis intellectis.

Egregia speculatio Simplicij.

Tex. 19.

Hanc

A Hanc quoque disputatiooem pertractat Auiceo. 3.lib. suæ metaphysi.ubi narrat quosdam sustinuisse relationes esse solum in anima, vnde biberunt istam opinionem iuniores Philosophi ac Theologi, vt narrat Capreolus primo senten. aduersus primam conclusionem, vbi adducit suas debilissimas rationes,& soluit. Aliqui vero ex aduerso voluerunt relationem esse rem realissimam: quia nullum ens rationis est per se de consideratione alicuius scientiæ realis: omne enim consideratũ à scieotia reali, vel est subiectum, vel est principium, vel pars subiecti, vel proprietas eius: sed hæc omnia suot eotia realia: cum igitur relatio consideretur ab artifice reali, sicuti videmus quòd Arihtmetica cõsiderat per se proportiones numerorũ. Geometria proportiones figurarum. Astrooomia distantias syderum. Philosophia naturalis actiones rerum naturalium, quæ nequeunt fieri sine approximatione debita inter agens, & passum. Metaphysica deinde speculatur perfectiooem vniuersi, quę coostat ex omnibus partibus essentialibus, vt sunt intelligentiæ, corpora cælestia,& elementa, inter quas partes datur ordo, qui est relatio; modo proportio, approximatio, & ordo, sunt relationes consideratę à scientia reali: ergo male dicitur, relatiooes esse entia ratioois. Hinc dicebat Auctor in lib. de causis, quòd inconueniens est armoniam destruere, quia realiter delectat; hæc armonia est relatio; igitur inter has extremas opiniones veritas ipsa reperitur, quòd relatio vt relatio, nec quid reale, nec quid rationis simpliciter dicit, quoniam ly, relatio, ordinem quendam seu habitudinem vnius ad alterum sonat, quæ quidem habitudo aliquando penitus sine ope intellectus est,& in rerum natura reperitur, vt dixit Auicenna 3. suæ metaphy. nos scimus quòd hęc res in esse est pater illius,& ille filius, siue intelligatur siue non;& scimus quòd planta accipit nutrimentum sic, quòd ibi est agens,& patiens,& scimus quòd cęlum est super terram, & terra est inferior eo, siue hæc intelligantur siue non: ecce quomodo sine intellectus ope datur relatio quędam: aliquando non est iste ordo,& habitudo nisi intellectu speculante, vt est ordo generis ad speciem,& econtra: propterea relatio, vt relatio, abstrahit ab ente reali, & ab ente rationis; veluti analogum quoddam abstrahẽs à suis analogatis. Nec alterum oecessarium est affirmandum cum vtrunque esse valeat;& hoc clarissime docuit. S.Tho. 1.p.& ex eis patet quid sentiendum sit de relatione: patet etiam solutio rationum vtriusque partis concedendæ enim sunt aliquę relationes reales: & aliquæ rationis, noo enim omnes sunt reales, neque omnes sunt rationis.

Cap.10. dist. 30.q. 1. Relationes considerãtur ab artifice reali. B Relatio vt sic quid dicat. Cap.10. q.28.art.1.

C Istis sic iactis probatur modo cooclusio, quę est ista. Modi relatiuorum assignati ab Ari. sunt sufficienter & cooueniecter positi. Prima ratio est: quia tot suot modi relatiuorum, quot modis contingit vnam rem ordioari ad aliam, cum relatio dicat ordinem, vt dictum est: sed tribus modis vnam rem ad aliam ordinare contingit: igitur tantum tres sunt modi relatiuorum, nec plures, oec pauciores: probatur mi oor: primo enim vna res ordinatur ad aliam tanquam mensuratum ad mẽsuram,& sic est primus modus qui est secundum quantitatem. Secundo vna res potest ad aliam ordinari secundum virtutem actiuam,& passiuam; & sic est secundus modus, qui est secundum actionem,& passionem. Tertio secundum iudicans, & iudicatũ: & sic est tertius modus, quo referuotur scientia, & scibile, sensus & seosibile. Secunda ratio potest esse; tot sunt modi relatiuorum, quot sunt fundamenta supra quibus fundantur: sed tria tantum sunt fundamenta in genere: igitur tres tantum modi relatiuorum sunt: probatur minor, quia hæc fundamenta oou sunt nisi quantitas, vel actio, vel iudicium, quod habet scientia super scibile;& sensus super sensibile.

Quibus modis res ad rẽ ordinatur. Fundamẽta relatiuorũ quot sunt.

D Et si quis diceret contra: quia inter materiam & formam est relatio, quæ non fundatur supra quantitate, neque actione, neque iudicio: ergo aliud fundamentum dabitur, puta substantia, supra quam erit fundata ista relatio;& etiam relatio identitatis,& creationis,& similitudinis. Respondetur, quòd hic non sumitur quantitas pro vera quantitate, nec actio, quę est tãtum per trausmutationem: sed sumitur pro eo, quod etiam habet modum quantitatis; & sic substantia vt vna fuodat ideotitatem; vt plurẹs distinctionem: & sic etiam actio sumitur vniuersaliter,& se extendit ad omne motum,& productionem: & sic etiam iudicium pro iudicio seosus,& intellectus. Vnde patet quòd omnes alii modi, qui possent assignari, reducuntur ad hos tres in genere assigoatos ab Arist. in litera, quod clare ostendit Alex. in expositione huius contextus,& Rabi Moyses in lib. de mysteriis Ægyptiorum, vbi copiose satis de modis relatiuorum disputat. Nostri etiam latini multa docent de hac materia, vt est videre apud Albertum Magnum hic,& apud Romanum Ægidium,& alios illustres Doctores. Cap.6.

Dicuntur autem prima quidem secundum numerum, aut simpliciter, aut determinate ad ipsos, aut ad vnum, &c. Tex. 20. A

An primus modus relatiuorum sit rationi consentaneus.

Dilucidatio decimaquarta.

VNT Nonnulli hic, qui notant quòd relationes primi modi fundantur super rem de genere quantitatis; & principaliter super numerum, & ex consequenti fundantur super continua, inquantum habent aliqualiter rationem numeri inter se. Et si quis diceret quòd idem nõ refertur per se ad diuersa; quia alias idem diceretur bis: sed idem continens refertur ad multa contẽta: ergo super quantitate non potest fundari relatio: & sic male assignatus est primus modus. Et respondent dicentes, quòd licet idem per se primo non possit referri ad diuersa; tamen per se secũdo referri potest. Vel aliter quòd continens potest accipi dupliciter. vno modo materialiter, vel subiectiue. Alio modo formaliter, & sub ratione formali continentis. Primo modo idem continens potest referri ad diuersa contenta; sicut idem pater subiectiue ad multos filios, tamen continentia formaliter dicuntur multipliciter, quotiens multipliciter dicitur aliquod extremum, & sic idem continens formaliter non refertur per se primo, nisi ad vnum cõtentum. Et si quis vlterius diceret, quòd relatiua omnia sunt opposita, vt ait Aristo. in prædicamentis: sed continens & contentum non sunt opposita igitur super quantitate non potest fundari relatio: ex consequenti male assignatus est primus modus relatiuorum. Respondent quòd relatiua dupliciter considerantur. Vno modo vt comparata ad se inuicem. Alio modo vt idem comparatur ad diuersa. Primo modo sunt opposita. Secundo modo non: nam idem est generans & genitum, vt pater habens filium & patrem: pater non refertur ad se ipsum patrem; sed ad patrem eius, & illo modo pater & filius sunt opposita, vt scilicet ad se inuicem referuntur & non aliter; sic in proposito de duplo, & dimidio. Sed Arist. in prædicamentis vult probare quòd magnum & paruum non sunt contraria absolute, sed solum in respectu; alioquin opposita essent vera de eodem, pro quãto idẽ mons est magnus respectu huius, & paruus respectu illius. B C

Continens sumitur bifariam.

Cap. de relatio.

Cap. de quãtitate.

In ista determinatione videntur mihi multa insufficienter dicta, & primo quòd relationes primi modi fundantur super rem de genere quantitatis: & quia istæ relationes possunt esse reales & rationis, & tamen non explicant de quibus loquantur, neque dicunt quæ requirantur ad relationem realem, & quę ad relationem rationis. Propterea dicas tu resolute, quòd quatuor requiruntur ad relationem realem. Primum est quòd illud, quod refertur relatione reali, sit aliquid reale: quia non entis non est relatio realis, ideo chimera non refertur relatione reali. Secundum est vt in eo, quod refertur, sit aliquod positiuum reale, hinc scitum non refertur realiter ad scientiam; quia scitum non dicitur scitum per aliquid existens in scito, sed tantum in sciente, pater refertur relatione reali, quia non refertur per aliquod positiuum in altero, sed per aliquod positiuum in se ipso, & hæc duo sumuntur ex parte subiecti. duo alia sumuntur ex parte termini; quorum primum est, vt terminus ipse sit realis: hinc entis ad non ens non est relatio realis. Secundum est, vt terminus, qui refertur, sit realiter distinctus ab opposito termino, ad quem refertur, hinc relatio eiusdem ad se ipsum non est realis, vt ait S. Th. in quæstionib. de potentia Dei, quòd si aliquis est idem sibi ipsi realiter, & non solum secundum rationem tantum, propter hoc quòd relationis causa sit realis, scilicet vnitas substantiæ, quam intellectus sub relatione intelligit, & sic intellectus vtitur vno vt duobus. Nec idem credas de identitate speciei, generis, & analogiæ, quia istæ sunt relationes reales, hæ enim habent ista quatuor, duo ex parte subiecti, duo ex parte termini. D

Quæ sunt requisita ad relationẽ realem.

q. 7. art. vlt. ad 3.

An intellectus vtatur vno vt duobus.

Quid constituit relationẽ rationis.

Ad relationem rationis requiritur illud, quod est in defectu relationis realis: nam vbicunque deficit aliquid de requisitis ad relationem realem, habitudo aliqua existens inter extrema quocunque modo erit relatio rationis: quod patet deducendo per singulos modos prius positos: si enim contra primã cõditionem ponatur non ens habere aliquam habitudinem ad ens, erit relatio rationis tantum; sicut si ponatur, quòd mortui fuerunt priores nobis viuentibus;

A bus; hæc ratio priorum ad nos posteriores est relatio rationis. Si etiam contra secundam ponatur quòd aliud relatiuum referatur non per illud, quod in ipso est, sed per aliud, quod in alio est positiue, erit relatio rationis, & sic refertur scitum ad scientem. Si contra tertiam conditionem entis ad non ens sit aliqua habitudo, sicut est cum dicimus, nos sumus priores posterioribus futuris, ibi relatio importata per illam prioritatem est relatio rationis. Si autem contra quartam deficit in illis, vbi consideratur aliqua habitudo, quòd termini relationum oppositi non sunt distincti in esse relatiuo saltem, non erit relatio realis, sed rationis, vt dictũ est de relatione identitatis. Et sic patet quid relatio realis, & quid rationis sit. Quòd si breuius vis scire, dicas, quòd relatio realis est qua aliquid habet respectum realem in rerum natura ad aliquid, circumscripto omni actu intellectus: Relatio rationis est respectus secundum intellectum comparantem, & conferentem duo ad se inuicem, vt superius latius diximus. Relatio realis quæ sit.

Secundo dicunt, quòd idem pater potest referri subiectiue ad multos filios. Hoc dictum est falsum, quia præsupponunt quòd in vno patre sint plures paternitates eiusdem speciei; ex consequenti plura accidentia eiusdem speciei in eodem subiecto, cuius contrarium ostensum fuit supra in disputatione propria: & ideo dico, quòd patet formaliter vna paternitate numero refertur ad plures filios, etiam per se primo, & sic etiam non est inconueniens, quòd vnum continens referatur ad plura formaliter simul per se primo. Tertio insufficienter assignabatur hic primus modus tantummodo narratiue, quòd relationes primi modi fundabantur super rem de genere quantitatis. Dilucid. 9. Debilitatur Aduersarij.

B

Sed dicas tu probando hoc dictum, quod ipsi non probarunt: super illud potest fundari relatio, quod ordinatur ad aliud tamquam mensura ad mensuratum, vel ecõtra: sed secundum quantitatem vna res potest ordinari ad aliam vt mensura ad mensuratum, & econtra: igitur super quantitatem optime possunt fundari relationes: & sic primus modus est optime assignatus. Et nota quòd cum omnis mensura, quæ est in quantitatibus continuis, aliquo modo deriuetur à numero: ideo relationes, quæ sunt secundum quantitates continuas, etiam attribuuntur numero.

Quòd si quis argueret has relationes non esse reales; quia istæ relationes non sunt nisi identitas, similitudo, & æqualitas, & aliæ spectantes ad primum modum: quæ omnes non sunt
C aliud, nisi vnitates quædam, quæ sunt indiuisio, & indistinctio: & istæ tales relationes non possunt fundari in aliqua re communi, cum nulla talis sit dabilis: igitur fundabũtur in natura cõmuni habente solum vnitatem intentionis. Et ex hoc nascitur, quòd cum fundamentum sit solummodo ens rationis, quòd relationes existentes in tali fundamento erunt etiam ens rationis. Nec dici potest, quòd fundentur in duabus rebus indiuidualibus, quoniam sequeretur quòd vna res staret in duobus subiectis: & sic concluditur relationes primi modi esse relationes rationis, & non reales: & sic male Arist. dixit esse reales. Hæc ratio est quoddam inuentum Aduersariorum, præcipue ipsius Petri Aureoli, qui 1. senten. voluit omnem relationem habere esse solũmodo in apprehensione intellectus. Verum ratio hæc nihil cogit, quia falsum est quòd identitas, similitudo, & æqualitas sint essentialiter indiuisio seu indistinctio: supponunt tamen ipsam in unoquoque genere scilicet substantiæ, quantitatis, vel qualitatis: quia vnum in substantia facit idem; vnum in quantitate facit æquale; & vnum in qualitate facit simile. Et quando dicitur, quòd indiuisio & indistinctio, quam supponunt identitas, similitudo, & æqualitas nequeunt fundari in aliqua re seu natura communi in rerum natura dist. 30. q. 1. art. 1. Opinio Petri Aureoli.
D existenti, cum non sit dabilis. Dicitur quòd hoc est verum, quòd talis natura communis in actu extra intellectum non est dabilis; cum omnis natura extra intellectum posita, sit singularis, & propterea nequit vnitatem perfectam in actu habere: potest tamen vnitatem habere aptitudinalem seu potentialem, qualem vniuersalia extra intellectum habere noscuntur. Possumus etiam dicere quòd huiusmodi relationes fundantur super res ipsas, puta identitas naturæ humanæ fundatur super duabus humanitatibus scilicet Sortis, & Platonis, æqualitas super duabus quantitatibus: similitudo super duabus albedinibus in duobus suppositis existentibus tanquàm super principale fundamento, & super vnitate ipsa communis naturæ, veluti super conditione fundamenti; & sic sequitur relationes primi modi esse reales, & non rationis. Natura existens est singularis.

Et si quis diceret, quòd in omni genere est vnitas: igitur identitas, æqualitas, & similitudo: ergo male dictum est quòd vnum in substantia determinate facit idem: in quantitate, æquale, & inæquale, in qualitate simile. Est respõsio quòd sicut ens dicitur multipliciter, ita & vnum: vnde verum est quòd in omni genere reperitur vnitas: & quando infertur: igitur identitas non erit precise in genere substantiæ, & æqualitas in quantitate, & similitudo in qualitate. Dicas tu

Cc 3 quòd

Substantia dupliciter sumitur.

quòd substantia potest sumi dupliciter. vno modo vt res determinati generis, alio modo pro essentia rei, quæ est communis omni generi: similiter quantitas potest sumi dupliciter, vel prout est res determinati generis, quæ potest dici quantitas molis, vel pro quantitate perfectionis & gradus essentialis rei, & sic conuenit omni generi; qualitas potest sumi vt est determinati generis; vel pro qualitate essentiali eo modo, quo dicitur differentia specifica, quòd est qualitas: accipiendo ergo illa primo modo prout dicunt res determinati generis, sic identitas fundatur super vnum in substantia, & non super vnum in alijs generibus: similiter intelligendum est de æqualitate & similitudine: sed accipiendo secundo modo vtique identitas potest fundari super vnum in substantia cuiuslibet generis: similiter æqualitas, & similitudo: hoc enim modo omne ens omni enti comparatū est idem, vel diuersum, vel simile, vel dissimile, vel æquale, vel inæquale. Et hæc sufficiant pro relationibus spectantibus ad primum modum relatiuorum.

Ens enti cōparatū quid facit.

Actiua vero & passiua secundum potentiam actiuam & passiuam sunt &c. Tex. 20.

Vtrum secundus modus relatiuorum sit bene assignatus ab Arist.

Dilucidatio decimaquinta.

HVic difficultati respondent Aliqui ex Neotericis affirmatiue, nullam probationem adducentes, sed tantummodo soluunt duo dubia, quæ aliquis habere potuisset: quia relatiuum non potest esse fundamentum alterius relationis; sed potentia actiua & passiua sunt relatiua: ergo relatio non fundatur super potentiam actiuam & passiuam: probatur maior, quia cum relatiuum sit relatiuum relatione, esset processus in infinitum in relationibus: si relatio super relatiua fundaretur: minor patet, quia potentia actiua refertur ad passiuam. Rursus idem non potest per se referri ad diuersa: sed si secundum potentiam actiuam aliquid dicatur relatiue, hoc erit ad dictum secundum potentiam passiuam: cum ergo potētia actiua per se referatur ad agere: sequitur quòd idem per se diceretur ad duo, scilicet ad ipsum agere, & ad potentiam passiuam. Soluunt primum negando maiorem: quia relatio videtur posse fundari super aliam relationem; & per consequens super relatiuum, sicut proportionalitas super proportionem; nec tamen sequitur processus in infinitum: quia erit deuenire ad aliquam primam relationem, cuius fundamentum non erit alia relatio, nec per consequens relatiuum. Dicunt etiam concessa maiore, quòd potentia actiua & passiua dupliciter accipi possunt. Vno modo circumscripta relatione potentialitatis. Alio modo includendo ipsam. Primo modo non sunt actu relatiua, & vt sic fundant relationes secundi modi. Secundo modo sunt relatiua actu, & tunc non fundant; sed sunt quid compositum ex fundamento, & relatione. Secundum quoque soluunt dicendo, quòd non est inconueniens idem referri ad plura non per se primo, sed quasi secundario: & sic potentia actiua refertur per se primo ad potentiam passiuam tantum, ad ipsum autem agere per se, sed non primo.

Potētia actiua ad quod referatur.

Verum hæc diuisio est nullius momenti: quia cum relatio sufficienter diuidatur per mutuam & non mutuam: primus & secundus modus causent relationem mutuam: tertius vero modus faciat relationem non mutuam, debebant isti declarare, quę sint istæ relationes, quod quidem minime fecerunt: igitur insufficienter modus iste fuit assignatus ab eis. Et vt scias tu quæ sit mutua relatio, nota, quòd tres conditiones requirit. Primo quòd vtrumque extremum sit ens reale, & vnum realiter ab alio distinctum, propter quod inter ens, & nō ens, non est relatio realis, vt supra disputatum est. Secundo quòd vtraque extrema sint ens actu, & sint actu abinuicem distincta, propter hoc inter duo alba actu existentia & actu abinuicem distincta est mutua relatio similitudinis; hinc inter totum & partes, & inter ipsas quoque partes non est mutua relatio: quia partes non habent esse actu distinctum ab esse totius, sed per esse totius existunt; nec vna habet esse distinctum ab alia, cum non sint in actu, dum componunt

Relatio mutua quæ sit & quot requirat.

Partes existūt per esse totius.

A nunt totum, licet actu componant. Tertio quòd sint eiusdem ordinis, quod non sic intelligas, quasi sit necesse quòd sint eiusdem generis prædicamentalis: nam inter Solem generantem, & murem genitum est mutua relatio realis secundo modo relatiuorum; & tamen non sunt eiusdem generis: quia cum ex natura sua sint adinuicem ordinata, & habeant mutuam dependentiam in ratione perfectiua, quæ conditio seruatur inter omne agens secundum & suum passum: ideo inter primum agens, & effectum suum non est relatio mutua: quoniam agens primum non perficitur actione sua, cum sit ex se perfectum, & actio sua sit sua substantia, vt docuit Philosophus 12. huius, relatio non mutua est quando vnum extremum dependet ab altero, sed non econtra, vt scientia nostra dependet à scibili, & non econuerso, & tales videntur relationes tertij modi. Præterea relationes secundi modi differunt à relationibus primi in hoc, quia relationes secundi modi accipiuntur secundum actiones veras. relationes primi modi accipiuntur secundum actiones secundum similitudinem, sicut est multiplicare, diuidere, &c. Præterea & tertio, relatiua tertij modi sunt in duplici differentia; quædam secundum potentiam actiuam & passiuam, quædam secundum actus
B harum potentiarum, qui sunt agere & pati: nam sicut calefactiuum dicitur ad calefactibile secundum potentiam actiuam & passiuam: calefactiuum dicitur quod potest calefacere, & calefactibile quod potest calefieri: sic calefaciens dicitur ad calefactũ, & secans ad secatum secundum actiones illarum potentiarum.

Tex. 51.

Relatiua tertij modi bifariam dicũtur.

Prterea soluẽdo primum dubiũ satis obscure loquuti sunt, non declarando quõ differant relatio, & relatiuum. Propterea dicas tu, ꝙ relatiuũ est concretum & relatio abstractum, & habent se adinuicem: sicuti albũ & albedo, quia sicuti album importat rem albam, & habens albedinẽ & albedo dicit solam formam, & solam qualitatem quæ habetur; ita relatiuum dr̃ illud, quod habet respectum ad alterum: sed relatio dicitur ipse respectus precise formaliter habitus ab illo, quod est relatiuum. Meditare quoque, quomodo relatiuum est illud, quod diuiditur contra absolutum, quia absolutum dicitur, quod ab omni alio est solutum; sic tali solitudine quòd non habet respectum ad aliud, & ideo per oppositum illud dicitur relatiuum, quod habet, & importat respectum ad aliud, propter quod dicitur relatiuum: dicitur etiam respectiuum, in quo scilicet respectiuo fit aliqua maior expressio ipsius respectus, quàm in nomi-
C ne relatiui: & quia respectus importatur per hanc propositionem, ad, terminus vero per aliquid: idcirco relatiua vocantur hoc nomine ad aliquid; hoc enim quod dico, aliquid, dicit & significat essentiam, cum sit neutri generis, & importat terminum respectus, & dependentiæ, cum sit accusatiui casus, qui est maxime determinatiuus: hæc etiam propositio, ad, importat quendam respectum, & quandam dependentiam: istam autem duplicem naturam habent relatiua, scilicet naturam terminantis quantum ad oppositum relatiuũ; & dependentis quantum ad seipsum; & ita magis explicite tangitur natura relatiuorum, cum respectiua dicuntur, quàm cum simplici nomine relatiua appellantur, sed cum dicuntur ad aliquid, tunc expressius, & explicatius exprimuntur, & sic patet quomodo differant, relatio, relatiuum, respectiuum, & ad aliquid, per quam declarationem nedum habemus secundum modum relatiuorum clariorẽ, sed quasi omnes alios modos; quapropter sic persuaderi potest quòd secundus modus sit recte assignatus à Philosopho, quia relatio fundatur super illo secundum quod vna res ordinatur ad aliam: nam relatio consistit in ordine, siue in dependentia vnius rei ad aliam; sed secundum actionem & passionem, virtutem actiuam & passiuam vna res potest ad aliam ordinari, & vna res ab alia habet dependentiam: igitur super actionẽ,
D & passionem, & super virtutem actiuam & passiuam fundantur relationes secundi modi; & sic optime est ab Aristo. hic modus assignatus.

Absolutum quare ita dicatur.

Ad, quid importat.

Sed cõtra aliquis posset dicere probando, quòd relationes secundi modi sint relationes rationis, & non reales, & sic male fuit assignatus ab Aristo. quoniam paternitas & filiatio, quæ fundantur super actione & passione, non videntur fundari nisi super actu generationis, qui transit: sed actus transiens nihil fundat in re; igitur tales relationes non in re, sed in intellectu solummodo sunt. Quæro etiam de paternitate ipsa à quo nam producatur: non enim dici potest à patre, quoniam sequeretur quòd actione transeunte aliquid in seipsum ageret; quod est absurdum dicere, nec etiam à filio, quoniam ipse à patre recipit: non autem in patrem imprimit, nec etiam ab actione à patre in filium profluente, quia ipsa in filio recipitur: & omne id, quod à patre producitur in ipso filio, non in patre suscipitur: & sic cum nullum sit assignabile productiuum principium ipsius paternitatis: ipsa non in re sed in intellectu est ponẽda. Sed quia hoc argumentum procedit etiam ex fonte & schola Aduersariorũ, pręcipue Aureoli, qui voluit nullam esse relationem realem, idcirco soluendo ipsum dicimus, falsum esse

Egregia difficultas.

quòd

quòd paternitas,& filiatio fundentur super actu transeunte,qui nihil est: nam paternitas fun A
Paternitas & filiatio supra quibus fundantur. datur super potentia generatiua,& filiatio super potentia generandi passiue; quę sunt entia:
sed actus harum potentiarum,qui sunt generare,& generari sunt rationes fundandi has relationes quoad principium, licet non quoad permanentiam nisi virtualem: prædictæ enim potentiæ,vt puta sub actu generationis fundant relationem paternitatis,& filiationis, & id sufficit ad fundamentum earum. Quando iterum arguebatur interrogando, à quo generatur,& producitur ipsa paternitas. Respondetur quòd relationes non proprie & per se generantur
Tex.27. ex 7. huius: sed solummodo per accidens ad generationem & corruptionem alicuius fundamenti: propterea frustra quæritur à quo generetur paternitas, & filiatio. Possumus etiam dicere quòd generatur à patre non primo & per se,sed consecutiue hoc modo; quia quando pater producit filium,simul in filio producit filiationem,& in ipsomet patre paternitatem: nã producendo illud absolutum, producit relationes consecutiue, vt dictum est. Sed dubitaret
Pulcra dubitatio. aliquis circa hæc,& satis pulchre: quia vna relatio ſm speciem non potest habere diuersa fundamenta non solum genere, sed nec specie distincta: sed potentia generatiua, & actio
sunt genere distincta, igitur paternitas habere fundamenta hæc, nempe potentiam generatiuam,& genuisse nequit: minor patet,quia potentia generatiua ponitur in prædicamento qualitatis;& genuisse in prædicamento actionis: sed qualitas & actio sunt distincta genere: ergo &c. Nisi dicamus ꝙ potentia actiua,& actio habent rationem vnius fundamenti, quia potentia non fundat relationem nisi mediante actione ab ea emanante: & licet potentia, & genuisse B
Fundamenta relationis plura esse possunt. differant quoad essentiam: tamen conueniunt in ratione fundamenti. Possumus etiam dicere, quòd non est inconueniens esse plura fundamenta ipsius relationis,sed non æque immediate,sed ordine quodam ad inuicem se habentia. de hac materia lege Caietanum in 1. p.
q.13.art.7. S.Tho. vbi de diuersitate fundamentorũ & relationum latius disputat occasione illius quęsiti, vtrum nomina, quæ important relationes ad creaturas, dicantur de Deo ex tempore.

Alia vero vt mensurabile ad mensuram; & scibile ad scientiam, & sensibile ad sensum, &c. Tex. 20. C

Num tertius modus relatiuorum sit recte ab Aristo. traditus.

Dilucidatio decimasexta.

EST vna opinio, quę soluit hic duas difficultates, quarum prima est, quòd ambo relatiua sunt eiusdem generis, alioquin relatio esset duo generalissi-
Tex.22. ma: sed relatiua dicta tertio modo non sunt in eodem genere: ergo nihil refertur secundum istum modum: minor probatur ex 10. huius, vbi dicitur, quòd inter relatiua non est medium, quia non sunt in eodem genere; & ponitur exemplum de scientia & scibili, quæ sunt relatiua tertio modo, vt patet. Amplius omne, quod habet esse in genere relationis proprium, D
illius esse est ad aliud, siue sit concretum denominatiuum, siue sit forma: sed esse scibile non est ad aliud se habere, quia non dependet à scientia: ergo scibile non est in genere relationis.
Tex.36. Et soluens primam negat minorem; & ad probationem inquit, quòd Philosophus 10. huius loquitur de genere physico, quale est inter opposita, quę habent ad inuicem transmutationem, vbi prius aliquid mutatur ad medium, quàm ad extremum; & ideo talia opposita habent medium: relatiua autem non sunt talia opposita, quæ adinuicem habent transmutationem, & ideo carent medio, nec sunt in eodem genere physico: sed hoc non obstante sunt in eodem genere logico, de quo nunc est sermo. Soluens secundam dicit, ꝙ scibile, & scientia possunt accipi dupliciter, scilicet vniformiter, vt ambo in actu, vel ambo in potentia. possunt
Scibile refertur ad scientiam in potentia. secundo modo accipi difformiter, puta vnum in actu, & alterum in potentia. primo modo habent mutuam dependentiam, sicut relatiua aliorum modorum: & sic esse scibile est ad aliud se habere, & econtra: nam scibile vt scibile secundum se, & essentialiter refertur ad scientiam in potentia, nec accidit scibili ꝙ sciatur in potẽtia: nam scibile non est scibile, nisi quia eius potest esse scientia: quia si esset scibile & eius nõ esset scientia, in potẽtia esset scibile, & nõ scibi
le: &

A lis & ideo in ratione eius includitur scientia in potentia, sicut suum per se correllatiuum, vt non solum scientia dependeat à scibili; sed etiam econuerso: similiter est de scientia in actu, & scibili in actu: secundo autem modo accipiendo ipsum, non habet mutuam dependétiam: nam scibile in potentia non dependet à scientia in actu: quia potest esse scibile in potentia, cuius non erit scientia in actu.

Et si quis quçreret, quomodo igitur hic modus distinguitur ab aliis modis supradictis: nam Philosophus per hoc distinguit istum modum ab illis; quia in illis est mutua dependentia, in hoc autem non. Respondent, quòd etiam in hoc tertio modo est mutua dependentia, sicut in aliis: sed in hoc non est mutua dependentia realis; sed in vno extremo est realis, & in alio rationis: scientia enim realiter refertur ad scibile, scibile autem ad scientiam secundum rationem: est igitur differentia, quia in primis duobus est omnino mutua dependentia realis, in tertio non: propter hoc dicitur, quòd relatio inter Deum & creaturam est tertio modo, quatenus creatura ad Deum realiter refertur: Deus autem ad creaturam non nisi secundum rationem. Sed pace bonorum dixerim, videtur quòd satis insufficienter tractauerint hunc tertiū B modum, non distinguendo prius diuersitatem relatiuorum, de qua pulchre S. Thom. 1. sent. loquens dicit, quòd relatiuorum inuenitur triplex diuersitas. Quædam sunt, quorum vtrumque importat relationem non in re existentem, sed in ratione tantum, sicut quando ens refertur ad non ens. Quædam vero, quorum vtrumque relationem realem importat, sicut pater, & filius. Quędam vero, quorum alterum importat realem relationem, alterum vero rationis tantum, sicut scibile & scientia, & hæc relatiua collocantur in tertio modo. Adde vlterius diuersitatem illam, quam docuit S. Thomas in disputatis de potentia, quòd relatiuorum quædam sunt secundum dici: quædam secundum esse. Relatiua secundum dici dicuntur relatiua secundum accidens. Relatiua secundum esse dicuntur relatiua secundum se: quia quantum ad sui essentiam, & quantum ad illud, quod primo significatur per nomen, sunt in prædicamento relationis, vt duplum, triplum, pater, & huiusmodi: ista enim directe & in formali significato important relationes: sed illa, quæ sunt secundum dici, quantum ad sui essentiam, & quantum ad id, quod primo significatur per nomen, non dicunt nisi fundamentum relationis, & sic sunt in alio prædicamento: quantum autem ad respectum, quem important non autem in formali C significato, sunt in genere relationis: sicut patet de scientia, quæ quantum ad formale significatum, quod importat nomen, est in prima specie qualitatis, tamen quia refertur ad scibile, quantum ad relatiuum est in genere relationis. Adde adhuc illam aliam diuersitatem, quòd relatiuorum quædam sunt suprapositionis; quædam suppositionis; quædam æquiparantiæ. exēplum primi est, vt dominus respectu serui, & pater respectu filii, hæc enim important maioritatem, exemplum secundi est, vt seruus respectu domini, & dimidium respectu dupli; hæc important minoritatem. exemplum tertii est, vt simile, & æquale, & amicus, quę omnia referuntur ad æquiparantiā, & ęquipollentiā: propterea important non inferioritatem, non minoritatem, non superioritatem, sed æqualitatem. Scias etiam, quòd relatiua tertij modi, vt scibile, & sensibile, & intellectuale dicuntur relatiua, non quòd ipsa referantur, sed quia alia referuntur ad ista, scibile enim dicitur ad aliquid, quia habetur scientia de ipso: & similiter sensibile dicitur ad aliquid, quia potest sentiri, vnde non dicuntur relatiue propter aliquid, quod sit ex eorum parte, quod sit vel quantitas, vel actio, vel passio; sicut in relationibus primi, aut secundi modi accidit, sed solum propter actiones aliorum.

Sed dubitaret aliquis circa hoc, quia scientia refertur ad sciens, cum sit ipsius scientis: igi-D tur scientia non refertur ad scibile: patet consequentia, aliter idem bis diceretur ad aliud, & sic haberet duplex esse: & similiter patet de visu, quòd nō dicitur ad videntem, sed ad obiectum, quod est color, vel ad aliquid tale. Nisi dicamus quòd licet visus sit ipsius videntis, non tamen vt correlatiuum, sed tantum vt accidēs sui subiecti, vnde respectus accidentis ad subiectum, licet sit realis, non tamen est de genere ad aliquid: similiter respectus formæ ad materiam, licet sit realis, non est tamen de prædicamento relationis: potest dici quòd est trāscendens: & sic nō obstat difficultas de sciētia, quæ refertur vtique ad sciens, sed non vt correlatiuum; sed tamquā accidens ad subiectum suum.

Istis sic iactis potest persuaderi conclusio præposita hoc modo videlicet, quòd hic tertius modus sit bene assignatus: namq; inter illa optime inuenitur relatio, quorū alterum ab altero quoquomodo dependentiam habet: sed in hoc modo relatiuorum reperiuntur nonnulla assignata ab Aristo. quorum alterum ab altero dependentiam quoquomodo habet: igitur hic modus est optime assignatus: minor patet ex exemplis in litera ab Aristo. positis, scilicet de mensurabili & mensura, scibili & scientia, & sensibili & sensu. Et si quis inficiaretur hunc tertium modum

Relatio inter Deum & creaturā quę est.

dist. 3. q. vnica.

q. 7. art. 10.

Relatiua secūdum esse & secūdum dici q̄ sunt.

Relatiua suppositionis & æquiparātiæ quō differant.

Visus quomodo est videntis.

modum probando quòd non causat relationem realem: quia impossibile est rem à non re dependentiam habere; sed si relatio tertij modi esset realis, tunc res à non re dependeret; quia scientia destructo scibili remanet: igitur relatio scientiæ ad scibile non est realis, & extra intellectum, sed solummodo in intellectu. Ad quod dicere possumus, quòd si res neque actu, neq; potentia terminat dependentiam alterius, tunc verum est rem à non re dependere; sed illud est falsum quòd si relatio tertij modi esset realis, tunc res à non re dependeret. Et ad probationem dicitur, quòd scientia quæ refertur ad scibile potest esse, scibili destructo: & propterea ipsius scientiæ ad scibile non potest esse relatio realis, & extra intellectum. Respondetur, ergo q. licet scibile destruatur actu, vt rosa in hyeme, non tamen destruitur secundum esse potentiale, secundum quod ipsa scientia refertur ad scibile: semper enim rosa est scibilis in potentia, licet non secundum existentiam. Potest etiam secundo dici, quòd cum scientia proprie dicta sit habitus per demonstrationem acquisitus; & conclusiones demõstrationum sint per se necessariæ & sempiternæ veritatis 7. huius, hæ tantum conclusiones sunt per se scibiles, hinc fit vt minime destrui possint: scientia enim & conclusiones sunt de inhærẽtia proprietatum ac passionum ex subiecto naturaliter permanẽtium, ad ipsum subiectum: cum ergo inter tales proprietates, & propria subiecta sit per se & necessaria connexio: impossibile est conclusiones ipsas demonstratas, vel demonstrabiles, quas tantummodo scibiles proprie dicimus esse corruptibiles: & sic scibile nunquam destruitur. Supponit hoc argumẽtum, quòd ad hoc vt aliquid sit scibile, actu existat; quod reputamus falsissimum, scientia enim abstrahit ab existentia.

Quomodo pôt esse sciẽtia destructo scibili.

Tex. 51.

Cap. de substantia.

Et si quis diceret, hoc esse contra Arist. in prædicamentis, vbi asserit, ab eo quod res est, vel non est, oratio est vera, vel falsa. Respondetur q. dictum Arist. intelligitur de significato quidditatiuo & essentiali ipsius orationis, seu de inhærentia proprietatum, & passionum ad subiectum, quæ semper est perpetua, & secundum hoc oratio dicitur vera, vel falsa; & non secundũ existentiam simplicium terminorum, nam hæc propositio, homo est animal, dicitur vera ratione inherentiæ prædicati ad subiectum, & non ratione existentiæ terminorum. Et hæc sint dicta pro hoc tertio modo relatiuorum.

Ab eo quod res est vel nõ est oratio dicit vera vel falsa quomodo intelligat.

Secundum numerum quidem igitur & potentiam dictam ad aliquid omnia sunt, &c. Tex. 20.

An tertius modus relatiuorum distinguatur à duobus primis.

Dilucidatio decimaseptima.

RESPONDENT Aliqui tertium modum distingui sic à primo, quia relationes primi modi fundantur præcise supra rem de genere quantitatis: relationes vero secundi modi fundantur super rem de genere actionis, & passionis, & super principia agendi & patiendi, quę possunt esse in multis generibus, & non solum de genere substantię, nam omnes formæ possunt esse actiuæ præterquam quantitas, & forma relatiua: relationes autem tertij modi fundantur in omni re cuiuscunq; generis, etiam super ideam in mẽte diuina pro quanto est mensura & perfectio ideati. Possunt etiam fundari super res diuersorum generum pro quanto omnis res cuiuscunque generis est intelligibilis & scibilis: & potest mensurare habitum cognitiuum, qui est de genere qualitatis. Ex hoc ergo distinguitur tertius modus à duobus primis. & non per mutuam, & non mutuam dependentiam, sed per fundamenta, quia primus modus fundatur præcise super rem de genere quantitatis. secundus autem super rem de genere actionis & passionis, vel super principia agendi vel patiendi, quæ sunt potentia actiua vel passiua. Tertius vero super rem cuiuscũq; generis pro quanto in omni genere est dare vnum primum, quod est mensura omnium aliorum. Et si quis quęreret, quomodo scientia mensuretur à scibili. Respondent, quòd scientia est duplex: quædam speculatiua: quædam practica: practica adhue duplex, quædã ordinatiua ipsius operari, & hæc est practica vniuersalis; quędam est operatiua immediate; & hæc est particularis puta scientia

Quãtitas nõ est forma actiua.

In omni genere dat primũ aliquod.

A scientia artificialis, loquendo de scientia practica, & speculatiua primo modo ipsum scibile mensurat scientiam, pro quanto talis scientia causatur à rebus: sed loquendo de scientia operatiua, ibi ipsum scibile habet rationem mensurabilis, & ipsa scientia rationem mensurę ex eo quòd artificialia causantur à scientia practica, quę est ars; & hoc modo se habent omnia naturalia ad scientiam Dei: sicut artificialia ad scientiam nostram: quia scientia Dei est causa rerum.

Sed hæc positio interimit se ipsam, quoniam sustinuit superius, vt communiter habēt metaphysici, q̄ identitas specifica, generica, & analogica est relatio realis: sed istę identitates reperiuntur in omni prędicamento: igitur falsum est quod dicunt, relationes primi modi fundari super rem de genere quantitatis: probatur minor ex communi dicto vtriusque partis: quia alia est relatio duorum alborum; & alia duarum albedinum: relatio enim duorum alborum dicitur similitudo: sed duarum albedinū in abstracto dicitur identitas: similitudo enim, qua alba dicuntur similia, est relatio realis fundata super vnitate qualitatum: sed similitudo, qua ipsæ albedines dicuntur similes, non est similitudo vera in natura speciei, quæ dicitur B identitas specifica: & ideo non est eadem similitudo, qua album dicitur simile albo, & qua vna albedo dicitur similis alteri, quia prima est per albedinem, quæ inest ei: sed albedo dicitur similis alteri per se ipsam: vnam enim albedinem esse similem alteri per se ipsam non est aliud quàm habere idem esse specificum. Et si quis diceret ad istam rationem, quòd illa, super quibus fundantur illæ relationes, habent modū quantitatis. Contra, quia pari ratione dicam ego, quòd omnia, super quibus fundantur relationes tertij modi, habent modum virtutis actiuę & passiuę; distinctio de scientia practica quomodo est duplex & quomodo non, impugnata fuit primo lib. huius.

Reprobātur Neoterici.

Dilucid. 12.

Pro dilucidatione ergo quomodo tertius modus distinguatur à duobus pręcedentibus. est sciēdum, quod triplici via inuestigare possumus. Prima via est, quia in primis duobus vnumquodque dicitur relatiue ex eo quòd ipsum met ad aliud refertur: & non ex eo quòd aliquid refertur ad ipsum, vt patet de sensibili & sensu, scibili & scientia, intelligibili & intellectu, vnde non est mutua dependentia in relatiuis tertij modi: in relatiuis aliorum duorum modorū est mutua dependentia: vnde duplum refertur ad dimidium, & conuerso; & pater refertur ad C filium, & econtra. Secunda via est penes mensuram & mensuratum, actionem & passionem, & iudicans & iudicatum, nam relatiua primi modi sumuntur iuxta quantitatem, & pręcipue penes numerum: & quia dictum est supra, quòd propria ratio quantitatis logicè loquendo cōsistit in mensura, ideo relatiua primi modi dicuntur sumi penes mensuram & mensuratum, & duplum & dimidium. Relatiua secundi modi sumuntur penes actionem & passionem, vt pater & filius, dominus & seruus, sed relatiua tertij modi sumuntur penes iudicans & iudicatum: nam sensibile gradualiter dicitur iudicare sensum; & intelligibile intellectū: quia excellens sensibile non percipitur à quocunque sensu, neque excellens intelligibile à quocūque intellectu, & sic etiam dico de scibili respectu scientiæ speculatiuæ, & de scientia practica respectu artificialis. Tertia via est illa, quam impugnant Aduersarij, quam innuere videtur S. Thomas in expositione huius textus, quòd mensura est duplex. altera quantitatiua & relatiua: quę sumuntur secundum istam mensuram spectant ad primum modum, in quo vtrunque ad vtrunque dicitur: nam duplum refertur ad dimidium, & dimidium ad duplum. Altera est mensura esse, & veritatis rei, siue perfectionis: & relatiua, quæ sumuntur iuxta hanc mē- D suram, spectant ad tertium modum: omnis enim res, vel est sensibilis, vel scibilis potens actiue mensurare sensum, vel scientiam: propterea dicitur mensura perfectionis: sed mensurari passiue fundatur super habitum scientificum, qui est de genere qualitatis.

Relatiua primi modi penes quid sumuntur.

Defenditur doctrina S. Tho. contra Aduersarios.

Sed arguunt Aduersarij contra hanc tertiam viam. Primo quia non omne contentum mensurat continens quantitatiue: igitur non omnia relatiua primi modi sumuntur penes mensuram & mensuratum quantitatiue: antecedens patet de quibusdam numeris: nam quinarius non mensuratur quaternario, licet contineat ipsum. Præterea tempus mensurat motum mensura quantitatiua pertinente ad primum modum, tamen tempus non excedit motum, nec aliquoties sumptum reddit ipsum, supposito secūdum Arist. motum esse ęternum, & infinitū. Contra illud, quod additur appropiando istum modum obiecto, & habitui cognitiuo: nam in omni genere est aliquid primum, quod est mensura omnium in illo genere, ex 10. huius: ergo circumscripto omni alio habitu de genere quantitatis est aliquod in genere substantiæ, quod mensurat essentiam omnium illius generis: similiter in alijs generibus.

Tex. 2.

Sed si quis rectè meditatus fuerit differētias positas à nobis inter hos modos relatiuorum, gloriose euader captiunculas positas ab Aduersarijs: propositiones enim naturales semper sunt

Rationes Aduersariorum facile soluuntur.

ſuot vt in pluribus, vt patet in iſta, omnis homo habet qoinqoe digitos in manu, in multis tamen apparet oppoſitum quandoque: ſic etiam quando dicimus, quòd omnis relatio ſecundũ primum modum habet ratiooem menſuræ, intelligitur vt in pluribus: ſufficit enim ad differentiam duorum, quòd illud, quod conuenit vni, ooo conueniat alteri: manifeſtum eſt omnibus, quòd nulla relatio primi modi ſumitur ſecundum menſurationem eſſe & veritatis. quęlibet tamen, quæ eſt de tertio modo, ſumitur iuxta illam menſuram: ergo eſt ſufficientiſſima illa aſſignatio. Et formaliter reſpódeodo ad ratiooes dicimus ad primam, negando iſtam propoſitiooem, continens non menſurat cótentum: eſt enim falſiſſima; quia vniuerſaliter & ſemper continens vt continens menſurat ipſum contentum ea ratione, qua eſt continens; & quinarius numeros menſurat quaternarium noo vt quinarius, ſed quoad oos, ea ratione qua eſt cõtinens. Ad ſecundam dicimus, quòd licet tempus ſecundum totum non menſuret motum ſecundum totum; cum vtrunque ſit infioitum: tameo tempus ſecundum partem menſurabit etiam motum ſecundum partem, vt tempus vnius horę meoſurabit motum trium miliarium; & ſic ſemper augendo tempus & motum. Ad tertiam quoque reſpondendo dicimus, quòd licet verum ſit in omni genere eſſe primum, quod eſt menſura cæterorum: tamen appropriate hoc non verificatur oiſi in prædicamento qualitatis, in quo ponuntur habitus ſcieotifici, & diſpoſitiones: in cęteris autem prędicamentis non poouotur habitus & diſpóſitiones, ſicut in prædicamento qualitatis. A B

Continens quo menſurat contẽtũ.

Iuxta hanc veritatem poſſuot ſolui & alia argumenta, quibus probatur tertium modum relatiuorum non eſſe diſtinctum à primo; quia menſura & menſuratum referuntur tertio modo relatiuorum, vt dictum eſt: hæc etiam referuntur ſecuodum primum modum: igitur tertius modus non diſtioguitur à primo modo: probatur mioor, quia continens eſt menſura contenti, & duplum meoſuratur dimidio, quæ ſunt relatiua primi modi: igitur. &c. Ad quod dicimus menſuram & mẽſuratum poſſe capi duobus modis, vt dictum eſt. Voo modo quantitatiue. Alio modo eſſentialiter: nunc dico quòd relatiua primi modi referuntur penes menſuram & menſuratum; ſed quantitatiue relatiua tertij modi referuntur etiam iuxta menſuram & menſuratum, ſed eſſentialiter. Præterea argumentatur probando, quòd hic tertius modus non diſtinguitur à ſecundo ſic: quia ſenſus & ſeoſibile ſunt relatiua tertij modi, & etiam ſecundi modi: igitur tertius modus relatiuorum non diſtinguitur à ſecundo. probatur minor, quia ſenſus & ſenſibile referuntur ſecundum potentiam actiuã & paſſiuam, quia ſe habeot ſicut moueos & motum, vt ſcribitur 4. huius, vbi dicitur quòd ſenſibile eſt motiuum ſenſus: & mouens eſt prius moto; ergo ſenſus & ſenſibile referũtur ſecũdo modo relatiuorum: & ſic tertius modus non diſtinguitur à ſecundo modo: & tanto magis augetur difficultas, quia ſenſus eſt in poteotia paſſiua ex 2. de anima: ergo fundat relationem ſecundi modi; quomodo ergo ponitur correlatiuum tertij modi. Ad quod reſpoodẽt Aliqui quòd ſenſus eſt æquiuocus ad ipſam potentiam oaturalem ſenſitiuam, & ad ipſum actum ſentiendi: quia ſenſus primo modo ſumptus fundat relationem ſecuodi modi; & ſic procedit ratio hæc adducta in vniuerſum: ſed ſenſus ſumptus ſecundo modo fundat relationem tertij modi: & ſic etiam eſt intelligendum de intellectu: quia ſic ſenſus menſuratur à ſeoſibili, & intellectus ab iotelligibili. C

Menſura & menſuratum bifariam ſumi poſſunt.

Tex. 25.

Tex. 31.

Sed hæc reſponſio non eſt ad propoſitum, quia dictum eſt tertium modom relatiuorũ non diſtingui à ſecundo penes fundamenta, ſed tribus illis modis ſupradictis; & præcipue quia in illis duobus primis eſt mutua dependentia, non autem in hoc tertio modo relatiuorum, quo refertur ſenſus & ſeoſibile in potentia, licet noo ita ſe habeat ſenſatum & ſcitum, vt alias dictum eſt in logica. Poteſt etiam dici, quòd ſeoſus poteſt dupliciter conſiderari. Primo modo vt dicit paſſionem, & ſic ſpectat ad ſecundum modum relatiuorum. Alio modo vt eſt quoddam meoſuratum quoad eſſe, & veritatem à ſenſibili, & ſic ſpectat ad tertium modum: non enim inconuenit idem diuerſis modis in diuerſis collocari, quod patet ex alio argumento, quod communiter adduci ſolet, ſcientiam per ſe eſſe io genere qualitatis: quomodo igitur poterit ipſa referri ad ſcibile, vt teſtatur Ariſto. in litera? qualitas eoim cum ſit quoddam abſolutum non dependet ſecundum ſe ad aliud. Et ſolutio huius eſt, quòd ſcientia eſt in genere qualitatis, & non per ſe in genere relationis, quia diuerſorum generum, & non ſubalternatim poſitorum diuerſę ſuot differentiæ ſpecificæ: attamen ſcientia, quę eſt habitus, eſt proximum fundamentum relationis tertij modi, & ſic eſt in genere relationis denominatiue: exemplum eſt de quaternario manifeſtum: ipſe enim eſt in prædicamento quantitatis, & tamẽ fundat duplicitatem, quæ eſt in genere relationis: ſic ergo patet hos tres modos relatiuorum eſſe bene aſſigoatos ab Ariſt. & diſtinctos eſſe abinuicem. D

Senſus dupliciter conſideratur.

Diuerſorum generum & non ſubalternatim poſitorum diuerſæ ſunt differentiæ.

Non

A *Non est autem intellectio ad hæc, cuius est intellectus: bis enim idem dictum vtique erit, &c. Tex. 20.*

An vnum & idem possit referri ad duo, vel ad plura per se.

Dilucidatio decimaoctaua.

NON nulli respondent huic quæsito, supponendo primo, quòd aliquid potest conuenire alicui dupliciter; vno modo per se primo; alio modo per se non primo; illud competit alicui per se primo, quod competit ei per suam speciem, & propriam rationem specificam: sed illud competit alicui per se non primo, quod competit sibi per causam in se, nõ tamen per propriã rationem specificam: & hinc est quòd illud, quod inest per se & primo, inest adæquate, & secundum quod ipsum: non autem quod inest per se nõ
B primo; exemplum primi habere tres angulos inest triangulo: exemplum secundi habere tres inest isoscheli.

Triangulus & Isoscheles non æqualiter se habent ad habere tres æquales &c.

Quo stante ponunt tres conclusiones, quarum prima est. Impossibile est referri vnum, & idem ad plura per se primo; probant ducendo ad impossibile: quia tunc vna relatio esset essentialiter plures: consequens est falsum: ergo & antecedens: probatur consequentia: quia non est eadem habitudo per se primo ad plura: sed relatio est habitudo secundum se: ergo relatio, quę esset ratio referendi ad plura per se primo, esset essentialiter plures de necessitate. Et si quis diceret, quòd essent plures rationes, itaquòd refertur ad plura distinctis & proprijs relationibus, & ad quodlibet per se primo. Arguunt contra, quia vnum relatiuum est vnica relatione relatiuum; sicut vnum album est vnica albedine album: ergo si penes plures tales relationes: iam non erit idem relatiuum nisi materialiter, & subiectiue. Præterea arguunt, quia si vnum relatiuum diceretur ad plura, tunc idem haberet plures definitiones proprias: conse-
C quens est falsum: ergo & antecedens: consequentia probatur, quia etiam per vtrumq; correlatiuum ęque primo definiretur; nam secundum Porphyrium in prædicabilibus, in relatiuis oportet in vtrorunque rationibus vtriusque vti; falsitas etiam consequentis probatur: quia tũc posset cognosci per vnam definitionem, & non cognosci per aliam. Ad idem arguunt: quia si idem referretur ad plura per se primo, sequeretur ꝙ idem simul erit, & non erit: consequẽs est euidenter falsum, quantum ad vtranque partem: ergo, &c. cõsequentia probatur; detur ꝙ C. referatur ad. A. & ad B. ad vtrunque per se primo, tunc destructo. A. potest referri ad B. & destructo B. ad A. quia correlatiua simul sunt & non sunt: vel dabis quòd ipsum C. est duo relatiua, vel quòd destructo A. simul est & non est, nam destrueretur destructo A. & manebit manente B.

Cap. de genere.

Ponunt secundam conclusionem. Non est impossibile idem referri ad plura per se non primo; probatur quia à quocunque dependet genus vel ad quodcunque refertur, ab eodem depẽdet, vel ad idem refertur species: ergo species refertur ad suum proprium correlatiuũ, & ad correlatiuum generis: & sic ad vtrunque per se; vt duplum, quod est species multiplicis refer-
D tur ad suum submultiplex, quod est correlatiuum multiplicis; & ad dimidium, quod est proprium correlatiuum. Præterea species per se refertur ad genus, iuxta doctrinam Porphyrij & species per se quoque refertur ad indiuidua: igitur idem relatiuum per se refertur ad plura, probatur minor, quia species definitur per indiuidua, cum dicitur species est quòd prædicatur de pluribus &c. quæro vel indiuidua ponuntur in definitione speciei, sicut genus, vel sicut subiectum, vel sicut correlatiuum: non primo nec secundo: igitur tertio modo, & hæ duæ rationes probant relatiua referri ad plura, sed non per se primo.

Genus & species sunt relatiua.

Tertiam conclusionem ponunt. Quando idem refertur ad duo, ad vnum per se primo & ad aliud per se non primo; posito illo, ad quod refertur per se primo, necessario ponitur correlatiuum per se non primo, non tamen est necessarium econuerso: sed potest esse per se correlatiuum sine primo correlatiuo: quam sic probant; dato opposito huius conclusionis, sequeretur quòd vnum extremum correlatium simul esset, & non esset: consequens est falsum: ergo & antecedens: probatur consequentia, correlatiua simul sunt & non sunt, referatur ergo A, ad B. per se primo, puta duplum ad dimidium, & ad C. per se non primo, puta ad submultiplex; tunc existente B. idest dimidio, necessario est A. idest duplum, cuius est per se primo correla-

tiuū: sed destructo C. idest submultiplici,quod est per se correlatiuū dupli; & non primum, A destruitur A.idest duplum: si ergo B.idest dimidium posset esse non existente C.idest submultiplici,simul esset & non esset ipsum A.id est duplum: quia esset ad esse dimidij, & destrueretur per se ad destructionem per se correlatiui, quod est submultiplex;& ideo non potest esse B.destructo C.veruntamen quia ipsum C. idest submultiplex;quod est per se correlatiuum, ponit tantum esse generis:& non ponit necessario aliquid posterius ipso genere:ideo ipsum C.idest submultiplex,quod est per se correlatiuum,potest esse non existente B.idest dimidio: quod est primum correlatiuum. Ex quibus volunt posse dissolui omnes difficultates:& præcipue illam de continente, quòd idem continens dicitur ad multa contenta,sicut vnus numerus continet multos:similiter vna potentia actiua refertur per se ad ipsum agere & ad potentiam passiuam: similiter idem pater dicitur per se ad multos filios: nam continens licet sit idem materialiter dictum ad plura contenta,ad quæ refertur per se primo;est tamen plura continētia formaliter;nam proprijs & distinctis relationibus continentię refertur ad quodlibet illorum: similiter dicendum est de patre dicto ad plures filios: potentia etiā actiua per se primo refertur ad potentiam passiuam,ad agere vero per se non primo. B

Sub multiplex est in genere relationis.

Sed hæc opinio in pluribus deficit & est manca: nam primo debuit exponere quid sit referri,de quo Arist.in lib.prædicamentorum aiebat,hoc ipsum quod est ad aliud dicitur:Interpratatio nominum plurimum facit ad intelligentiam quęsiti. Amplius erat etiam necessaria distinctio de eo, quod refertur secundum rem subiecti,& existentiæ, & secundum rem essentię, quia secundum rem existentiæ potest idem ad plura referri: secundum rem essentiæ non potest:ex hac igitur parte deficit adhuc positio hęc; tum etiam quia plurimum iuuat scire quomodo idem referri ad plura potest intelligi dupliciter; quia vel ad plura eiusdem rationis, vel ad plura diuersarum rationum;& quomodo in relatiuo sunt tria, subiectum,cui inest relatio, fundamentum per quod inest:& ipsa relatio quæ inest: vt puta homo est subiectum, cui inest relatio paternitatis; virtus generatiua,quæ est fundamentum,per quod homini inest paternitas:& paternitas ipsa,quæ dicitur relatio;hinc fit vt relatio habeat duas habitudines,alterā quidem ad terminum,alteram vero ad subiectum;& quòd relatio habeat realitatem suam à fundamento non à termino,qui est extrinsecus à relatione:& possibile est aliquando terminū esse realem,& relationem esse rationis tantum,vt patet in scibili respectu scientiæ: ideo relatio C scientiæ ad scibile est rationis:& quomodo illud, quod refertur est relatiuum,vt pater; illud, quo refertur tanquam materia & subiecto est homo, quo vero tanquam conditio referendi est potentia generatiua: non enim ad filium refertur pater, nisi præsupposita potentia generatiua; quo denique relatiuum refertur tanquam ratione formali est paternitas ipsa, quia ita se habet paternitas ad patrem,& vniuersaliter relatio ad relatiuum: sicuti albedo ad album: sed album formaliter est album albedine: igitur relatiuū est formaliter ad aliquid relatione:& ita ratio,qua terminat relationem alterius,est relatio. Erat adhuc necessariū scire, quomodo prędicamenta licet sint decem quasi prima rerum genera,ut inquir Boetius lib. prædicamentorū tamen quatuor illorum dicuntur prædicamenta per antonomasiam: alia vero dicuntur sex principia,vt fatetur grauissimus ille Gilibertus Porretanus: quādoquidem prędicamenta græce dicuntur cathegorię,quasi coordinationes: in quibus ponuntur quædam supra,vt genera, & quædam infra,vt species: sed prima quatuor videlicet substantia, quantitas, qualitas, ad aliquid dicuntur signanter prædicamenta: quia in omnibus magis apparet ordo specierum, & generum: reliqua sex dicuntur principia,quatenus in illis est quoddam primum: ordo tamen D in posterioribus non ita clare spectatur, immo fortasse in illis non inueniuntur species, vt in prædicamento quando,non enim est de ratione prędicamenti vel principii vt habeat plures species,sed vt in nullo contineatur genere:& propter hanc rationem illa sex principia dicta sunt veluti agere, pati, vbi, quando, habitus, & positio: & variæ sunt opiniones circa hæc sex principia, dum aliqui volunt significare absolutum cum respectu, puta quòd vbi significat locum cum respectu ad locatum. Alii vero quòd significant denominationem extrinsecam: itaquod nihil aliud significat Sortem esse in loco, quàm sortem denominari a loco, vt à mensura extrinseca, & hoc videtur innuere S. Thomas 3. physicorum, quam opinionem sequitur Herueus.

Cap. de relatiuis.

Idem referri ad plura potest intelligi dupliciter.

Quatuor sūt tantum prædicamenta.

Sex principia rerū quę sunt.

Lect. 42.

Alij putant hæc sex principia significare respectum differentem à genere relationis dupliciter. Primo quia genus relationis inuenitur in corporalibus, & spiritualibus: sed respectus horum in corporalibus tantum: cōsequūtur enim locum, aut tempus, aut aliquid tegens, quæ corporalium tantum sunt. Secundo in hoc quòd genus relationis fundatur super res quinq; generum sub modo absoluto: respectus autem horum generum fundantur super alios respe-

A ctus, vt patet ex definitionibus positis à Gilberto dicente vbi, & positio consequuntur adiacẽtiam passiuam corporis locati à loco: quando vero sequitur adiacentiã temporis, & habitus adiacentiam eorum, quæ circa corpus sunt; à quibusdã autem dicitur quòd hæc sex principia importãt respectus differentes à genere relationis in hoc, quòd respectus generis ad aliquid est respectus intrinsecus adueniens: respectus aliorum generum est respectus extrinsecus adueniens: & vocatur respectus intrinsecus adueniens, qui necessario sequitur extrema: vt similitudo necessario sequitur duo alba: respectus autem extrinsecus adueniens dicitur qui non necessario sequitur extrema posita in actu, vt vbi non necessario sequitur corpus, & locum &c. & quia hæc omnia admodum necessaria sunt pro intelligentia huius veritatis: idcirco inter has varias opiniones sequendo primam, vt clarior sit doctrina; sic resoluendo & dilucidando, quomodo idem relatiuum potest referri ad plura, & quomodo non, dicimus secundum veritatem & doctrinam S. Tho. & Aristo. & Auerro. quòd idem referri ad plura potest dupliciter intelligi. Vno modo diuersis relationibus specie distinctis. Alio modo numero distinctis; primo modo dicimus quòd idem materialiter, tamẽ per se primo potest ad plura referri, vt patet de homine albo, qui relatione similitudinis refertur ad album, & relatione dissimilitudinis refertur ad nigrum, sed secundo modo est impossibile per se primo idem referri ad plura, quia vt probatum est supra impossibile est plura accidentia eiusdem speciei esse in eodem: dicimus quoque quòd idem relatiuum secundum rem existẽtiæ, & subiecti, & essentiæ, & definitionis potest referri ad plura secundum eandem rationem per se primo, quia idem pater secundum eandem relationem per se primo refertur ad plures filios, & non ad vnum per alium. *Respectus extr insecus quo differt ab intrinseco.* *Dilucidatio cõtrouersiæ.*

B

Quibus stantibus soluuntur rationes Aduersariorũ pro prima conclusione, quia nõ sequit̃ q̃ vna relatio esset essentialiter plures ẽm speciem: sed q̃ vna relatio ẽm speciẽ respicit plures ẽm numerum, & hoc nõ est inconueniens, sed rationi consonũ: quia plura numero sunt vnũ specie. Secunda quoque ratio soluitur, quia tunc sequeretur idem habere plures relationes, quando idem relatiuum secundum speciem diceretur ad plura etiam specie distincta, quod non dicimus nos, sed tantum ad plura numero distincta refertur. Nec sequitur tertia ratio probans conclusionem Aduersariorum, quia tunc idem esset, & non esset, quando idem ẽm speciem diceretur ad diuersa secundum speciem distincta; sed quando vnum & idem secundum speciem dicitur ad distincta secundum numerum non sequitur: quia quando pater habet plures filios: corrupto vno filiorum restat pater in ordine ad alios. Rationes pro secunda & tertia conclusione non sunt contra nos: quia si concedimus idem per se primo referri ad plura: multo magis per se secundo. Argumenta in contrarium huius determinationis soluuntur ex dictis. *Quomodo vna relatio respicit plures.*

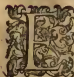
C

Amplius quæcunq. secundum habentia dicuntur ad aliquid, vt æqualitas, &c. Tex. 20.

Vtrum relatio distinguatur à fundamento.

D

Dilucidatio decimanona.

Est vna opinio in hac controuersia asserens duas propositiones vniuersales, quòd relatio, cuius fundamentum potest remanere sine termino, non distinguitur realiter à fundamento: quia omnem rem realiter distinctam ab alia Deus potest separare: si ergo relatio & fundamentum differunt realiter, Deus pòterit facere relationem sine fundamento. Preterea Deus potest facere prius sine posteriori in realiter distinctis: sed fundamentũ pręcedit relationem: ergo si realiter distinguãtur: sequitur quòd poterunt esse duo alba absque similitudine, quod est falsum, & impossibile. Tertio nulla res de nouo potest aduenire alicui subiecto nulla facta mutatione in eo, vt omnes Philosophi rectè testantur: sed relatio potest alicui aduenire de nouo nulla mutatione facta in eo, vt patet ex Aristo. 5. physicorũ, igitur relatio non distinguitur à fundamento. Quarto si relatio distingueretur à fundamento, sequeretur quòd in eadem re essent infinitę entitates, & relationes: probatur consequẽ *Sententia Aliquorum.* *Tex. 18.*

tia, quia omnis res ad aliam comparata, ita est similis vel dissimilis: cum ergo infinitæ sint res distinctæ; sequitur quòd idem possit ad infinita comparari, & quòd in quolibet motu locali acquirerentur infinitæ res, & destruerentur, quia cum distantia sit relatio realis; & quodlibet mobile quando mouetur diuersimode distat à qualibet parte cæli, & ab omnibus rebus, quæ sunt in mundo: & sic per motum cuiuscunque mobilis infinitæ distantiæ reales acquirentur, & infinitæ aliæ corrumpentur: & sic quando mouetur vermis, & rana acquiretur & corrumpetur simul hæc immensitas rerũ, quod nullus Philosophorũ admittit. Quinto, posito quòd relatio distinguatur à fundamento, sequitur quodlibet agens posse causare & producere aliquem effectum realem ad quamcunque distantiam: & sic posito aliquo albo in partibus Indię nouiter innentæ: & aliquod agens in hac Ciuitate nostra Neapolitana causaret aliud albũ; tunc inter ista duo alba consurgeret relatio similitudinis & dissimilitudinis causata ab hoc agente; & sic sequitur quòd agens Neapolis existens ageret in partibus Indiæ, quod videtur mirabile dictum: & sic proposita propositio est vera, quòd relatio, cuius fundamentum potest remanere sine termino, distinguitur realiter à fundamento. A

Egregium exemplum.

Altera propositio est ista. Relatio, cuius fundamentum non potest esse sine termino, est eadem realiter cum fundamento: quam propositionem ita probant: quia omne distinctum realiter ab aliquo potest sine cõtradictione intelligi absque illo, sed fundamentum non potest intelligi absque relatione: igitur relatio non distinguitur à fundamento. Secundo si relatio distingueretur à fundamẽto, sequeretur materiã primam esse subiectũ accidentium, quod est cõtra Philosophum 2. de anima, & contra Commentatorẽ asserentẽ ibi, subiectum accidentis esse compositum ex materia & forma: sed materia non est composita ex materia, & forma: ergo &c. consequentia probatur, quia potentia, quam habet materia ad formam, est relatio, & pp hoc potentia est aliud à materia. Tertio si relatio distingueretur à fundamento, tunc relatio adueniens fundamento redderet illud compositius, itaquod homo antequàm generet aliquẽ filium est minus simplex quàm post eius generationẽ, quia prius non habebat relationẽ paternitatis, & postea habet; sed hoc est falsum, quia relatio aduenies suo fundamẽto non facit ipsum cõpositius, quàm prius, vt si aliquis fiat similis alicui, cui prius non fuit similis, non est cõpositior per similitudinem, & sic sequitur ꝙ relatio non distinguitur realiter à fundamento. Quarto illa, quorum differentiæ sunt eædẽ cum differẽtiis fundamenti, non sunt distincta realiter ab illo; quia differentia est idem cum eo, cuius est differentia; sed differẽtiæ relationis sunt eędem cum differẽtiis fundamenti, quia relationes distinguũtur per distinctiones fundamentorum, vt dictum est supra: igitur relatio non distinguitur a fundamento. Quinto si relationes distinguerẽtur à fundamentis; tunc in Deo esset compositio; quia in Deo sunt relationes, vt causæ, & esse primum; quia causalitas est in Deo, ab ipso enim Deo pendent cælum, & natura: similiter in Deo est prioritas, quia Deus est primum ens, & est primum principium; si igitur relatio esset realiter distincta; tũc causalitas & prioritas essent realiter distinctę à Deo: & quod est distinctum ab alio est causa compositionis realis: sed hoc est falsum, quia in Deo nulla est compositio cum sit simplicissimus, vt probatur ab Aristo. 12. huius. Istis & multis alijs rationibus nititur hæc opinio verificare has duas propositiones. B C

Tex. 7. Commen. 7.

Relatio an faciat compositionem.

In Deo sunt relationes.

Tex. 38.

Sed pugnat cum veritate, præcipue quoad illã partem, ideo relatio non est distincta à fundamento, quia eius fundamentum sine termino esse non potest; quia iuxta eorum doctrinã oẽs partes essentiales simul vnitę absque toto esse nequiunt, & tamen realiter distinguuntur à toto. Præterea, materia prima non potest esse sine forma substantiali, & tamen realiter distinguitur ab ea: & sic subiectum non potest esse sine propria passione, & vnum correlatiuum non potest esse absque alio, distinguitur tamen alterum ab altero. D

Materia prima non potest esse sine forma.

Rationes adductæ soluuntur facile, & ad primam de separatione dicimus, quòd tunc sequitur quando duo sunt realiter distincta, & vnum non sequitur ad aliud de necessitate secundũ necessariam concomitantiam in istis sine dubio est, quòd Deus poterit facere vnum sine altero, & separatim præseruare: sed hoc non sequitur in his, quorum alterum sequitur ad alterum de necessitate, sicuti in subiecto & propria passione, & in luce, & calore: ex luce enim resultat calor, Deus non potest facere lucem sine calore, similiter relatio de necessitate sequitur aliud, etiam seclusa quacunque operatione intellectus: si fundamenta, & extrema ponantur in esse; vnde non concludit ratio in ipsa. Hinc ruit & secunda ratio, quia tunc Deus posset facere prius sine posteriori, quando ad prius non sequitur de necessitate posterius: sed quando de necessitate sequitur, vt est in proposito de relatione & fundamento, non valet. Tertia quoq; ratio soluitur distinguendo quòd cum duplex sit res accidentalis; quædam absoluta, cuius esse non dependet nisi ab vno, vt puta à subiecto; & talis non potest aduenire alicui nulla mutatione

Lux sine calore non potest fieri.

tionę

A tione facta in eo. Alia accidentalis respectiua, & talem aduenire alicui de nouo, potest intelligi dupliciter. Vno modo quòd adueniat de nouo totaliter, & quantum ad radicem, & quantum simul ad actum completum: & sic etiam relatio non potest alicui aduenire de nouo sine mutatione aliqua: quia fundamentum relationis non potest de nouo acquiri in subiecto sine mutatione subiecti. Alio modo potest intelligi, quòd aliquid adueniat alicui de nouo quantum ad esse fundamentale: & sic relatio bene potest aduenire alicui de nouo, & quælibet res respectiua: & sic argumentum laborat in æquiuoco.

Et si quęratur, an producto fundamento sit ibi relatio formaliter: verbi gratia producto Sorte albo, & nullo alio existente albo, an sit ibi similitudo. Dicitur ad hoc quòd non est ibi relatio formaliter, sed subiectiue, & fundamentaliter tantum, & producto altero albo producitur ibi illa relatio formaliter, non quantum ad esse totale, sed quantum ad esse completum & perfectum, quod non est inconueniens, sicuti si ponatur aqua super ignem pręexistentem, qui actu non calefaciebat aquam, ibi fit noua actio quantum ad eius esse completum: non tamen quantum ad causam eius: vt latius habet S. Thomas de potentia. Quarta ratio de immensitate entitatum & realitatum est nullius momenti: quia relationes non distinguuntur propter distinctionē numeralem terminorum relationis, sed distinguuntur propter diuersitatem principiorum suorum fundamentorum, vnde si per aliquod fundamentū aliquod subiectum referatur ad mille entia, ibi erit vna relatio, & secundum numerum, & secundum speciem vt supradictum est: sic ergo si sit Sortes albus, & omnia entia totius vniuersi sint alba, non erit nisi vna relatio similitudinis eius in numero, & in specie in ipso Sorte ad omnia alba, licet in suppositis sint distinctæ relationes secundum numerum, secundū quòd sunt distincta subiecta: vnde consequentia non valet: dictum est enim supra, quòd Sortes pater si habet mille filios, in ipso Sorte est vna relatio secundum numerum, & secundum speciem: licet in filijs sint mille filiationes numerales. Hinc ad exemplum de motu vermis dico, quòd quando mouetur non acquirit per illum motum nisi vnam relationem realem ad omnes partes vniuersi, quanquam in partibus vniuersi acquirantur nouę relationes per motum ipsius mobilis: sed hoc non est inconueniens, cum non acquirantur simpliciter de nouo, quia iam fundamenta in eisdem pręexistebant. Vltima quoque soluitur dicendo non esse incō-

C ueniens agens causare aliquod ens reale respectiuum per quantuncunque maximam distantiam, cum non causet illud propria causalitate, sed per quandam resultantiam; nec simpliciter, & totaliter illud fiat, sed tantummodo secundum actum completum.

In altero relatiuorū quō reperitur relatio altero non existēte.

q.7.art.9.

B (beside "ta ratio de immensitate")

Relationes quō distinguuntur.

Quomodo aliquid non propria causalitate causatur.

Soluuntur & rationes adductę pro alia propositione, & ad primam dicimus, quòd maior est vera dummodo posterius non includatur in ratione prioris: relatiuum enim potest intelligi sine correlatiuo, cum ex natura fundamenti relatiuum pręcedat correlatiuum, licet non in ratione relationis: sed minor est falsa: & ad probationem dicendum, quòd licet non possimus intelligere duo similia in sensu composito, vt scilicet similia sint sine similitudine, possum tamen intelligere duas albedines, super quibus fundantur duæ similitudines sine alia similitudine.

Ad secundam dicunt aliqui, non esse inconueniens materiam esse subiectum accidentium interminatorum, vt dimensionum & potentię, quę insequuntur immediate ipsam materiam. Sed hæc responsio est falsa, quia relatio materię ad formam substantialem non est relatio realis, neque etiam relatio accidentis ad substantiam est relatio realis: quia ad hoc quòd aliquid sit relatio realis de genere ad aliquid, requiritur quòd vnum extremum ordinetur ad

D aliud tanquam ad extrinsecum: sed nullum relatiuum suscipitur in opposito, sicut filius non suscipitur in patre, & tamen forma suscipitur in materia: erit igitur inter materiam & formam relatio rationis, vt S. Thomas docet in libello de ente, & essentia. Ad tertiam dicimus quòd aliquid esse compositius potest intelligi dupliciter. Vno modo quoad partes quantitatiuas. Alio modo quoad partes essentiales: modo uerum est quòd illud, cui aduenit aliquod ens reale vel est compositius compositione quantitatiua, vel essentiali: & quando dicitur quòd relatio non facit aliquod compositius; conceditur compositione quantitatiua: non tamen est concedendum compositione essentiali, quia plures essentię sunt in Sorte patre, quàm in Sorte non patre. Ad quartam dicimus, quòd differentiæ relationum non sunt eædem essentialiter cum differentiis fundamentorū. Vnde neganda est minor, & ad probationem dicitur quod relationes distinguuntur per differētias fundamentorū materialiter vt per materiam in qua; & non formaliter tanquam per differētiā intrinsecam, cum differentiæ relationū sint nobis occultæ; propterea exprimuntur per differētias fundamentorū, quæ sunt magis notæ. Ad vltimam dicimus, quòd causalitas, qua Deus est causa, non est aliquid in ipso subiectiue, sed in rebus

Reprobatur doctrina Auerroistarū.

Cap. 2.

Bifariam potest aliquid dici compositius.

causatis: quia causa non refertur ad causatum, nisi causatum referatur ad causam: sicut mensura non refertur ad mensuratum, nisi quia mensuratum refertur ad mensuram; similiter pri- A
meitas non est in Deo, sed est denominatio extrinseca; quia Deus non denominatur ab accidente inhęrente, sed ab extrinseco, sicut si mons dicitur humanus, non quòd humanitas sit in monte, sed est denominatio ab extrinseco. Possumus etiam dicere, quòd ista prędicata nempe primum, & causa non differunt in Deo, immo sunt idem essentialiter cum ipso: sed differunt quoad nostram acceptionem, quia illa apprehendimus vt sunt in inferioribus rebus, in quibus differunt. Hæc quoad opinionem Aduersariorum.

Primeitas quō est in Deo.

distin. 3. q. 1. art. 1.
dist. 28. q. 2. art 8.
Quæst. 11.
Quæst. 18.
Tex. 17.
Tex. 20.

Quidam, de numero quorum fuit doctissimus Herueus 1. sent. quem sequutus est Gregorius Ariminensis 1. senten. Henircus Gandauensis, Paulus Soncinas in hoc lib. & Magister Chrysostomus eodem lib. Siluester Prieras 1. par. conflatus, volunt esse de mente S. Thomæ, & Egidij Romani relationem omnem identificari realiter cum suo fundamento. Rationes horum sunt plures, sed potissimæ sunt: quia Arist. 7. physicorum probās, ad primam speciem qualitatis non esse motum nec alterationem, vtitur hoc medio: quia ad aliquid non est motus nec alteratio: sed habitus est ad aliquid: igitur ad ipsam primam qualitatis speciem nec B
motus nec alteratio est. Præterea Philosophus in hoc quinto ait, q eodem modo refertur calefactibile ad calefactiuum: sicut calefaciens ad calefactum, quo stante arguitur: in primis prędictis non est relatio realis distincta à suo fundamento: igitur nec in secundis: consequentia patet, quia codē modo sunt relatiua: antecedens probatur, quia nisi esset hoc modo, saltem sequeretur iuxta doctrinam Philosophi, qui posuit mundum ab æterno, quòd in aliquo esset infinita actualitas rerum; puta in sole, qui infinita posset calefacere. Prȩterea si relatio poneret aliam entitatem à suo fundamento, tunc poneret etiam aliam bonitatem, & esset ens per accidēs: & sic sequeretur quòd posset adesse & abesse præter corruptionem subiecti: sic pater & filius; dominus & seruus possent esse absque relationibus: consequentiæ patent, quia ens & bonum conuertuntur, & accidens adest, & abest præter subiecti corruptionem.

Accidens potest adesse & abesse præter corruptionē subiecti.

Præterea arguitur de relatione æqualitatis, quòd si ipsa æqualitas esset res existens in re quanta alia ab illa, vel est tota in toto quanto, vel pars in parte, vel tota in toto, & tota in qualibet parte: non tota in toto, & pars in parte, quia cum illȩ partes non differant specie, tunc cuicunque toti quęlibet pars esset. ęqualis: nec potest esse tota in qualibet parte, quia tunc C
pars esset æqualis alicui, cui est ęquale suum totum: & hęc videtur intentio S. Thomæ, qui in 5. physicorum sic arguit. In illis, in quibus relatio inuenitur realiter in vtroque extremorum videtur difficile, quòd aliquid relatiue dicatur de vno per mutationem alterius absque mutatione sua, cum nihil de nouo adueniat alicui absque mutatione eius, cui aduenit. Respondēs autem dicit, quòd si aliquis per sui mutationem efficiatur mihi ęqualis me non mutato, ista ęqualitas primo erat in me quodammodo sicut in sua radice, ex qua habetur esse reale: ex hoc enim quòd habeo talem quantitatem, competit mihi quòd sim ęqualis omnibus illis, qui eandem quantitatem habent: cum ergo aliquis de nouo accipit illam quantitatem: ista communis radix æqualitatis determinatur ad istum, & ideo nihil aduenit mihi de nouo per hoc quòd incipio alteri esse æqualis per eius mutationem. Ex quibus verbis arguunt; si vltimum dictum est verum scilicet, q ideo nihil aduenit mihi &c. verificatur vel de subiecto ęqualitatis secundum esse reale æqualitatis, vel secundum esse formale: non secundum esse formale, quoniam quando ego solus habeo talem quantitatem non dicor formaliter ęqualis: sed posita eadem quantitate in alio, statim dicor formaliter ęqualis illi: æqualitas ergo quoad esse for- D
male de nouo aduenit mihi; si ergo dictum Doctoris sancti est verum, necesse est vt verificetur de esse reali, quasi dicat, statim quòd habeo talem quantitatem, habeo ęqualitatem quoad esse reale: & ideo quando incipio esse æqualis alteri, id est dici formaliter æqualis; nihil de nouo quoad esse reale aduenit mihi, & sic relatio æqualitatis non differt realiter à quantitate super quam fundatur. Idem etiam sumi potest ex S. Tho. 1. sent. vbi ait, quòd relatio nihil ponit in re nisi ad aliquid; ideo licet in vno sit negatio alterius, tamen non est in ea imperfectio, quia imperfectio est dum aliquid non habet, quod debet habere seu potest babere, sed hec negatio non negat aliquid, sed ad aliquid solum, & sic non est imperfectio: ex quo habetur quòd si relatio ex se aliquid poneret, tunc negatio relationis esset negatio alicuius rei inhærentis, & per consequens alterum relatiuorum negaret aliquid inhærens, quod est contra verba adducta. Et hæcmet conclusio est de mēte Commentatoris, qui in lib. de substantia orbis ait, quòd potentia materię est ipsa substantia materiæ & 1. phy. ait quòd potentia differt ab ipsa materia: quia potentia est de prædicamento ad aliquid: si ergo primum dictum debet concordari cum secundo, necesse est dicere, quòd relatio & fundamentum sunt idem re, licet

Lect. 3.
Relatio est in radice.
dist. 26. q. 2. art. 2.
Imperfectio est dum aliquid non habet qood debet habere.
Cap. 5.
Commē. 70.

differant

A differant ratione, seu prędicamentaliter.

Et si quis quærat, quomodo relatio est eadem cum fundamento. Respondēt ipsi quòd relatio dupliciter considerari potest. Primo quãtum ad id quod dicit in recto, & intrinsece. Secundo quantum ad id quod dicit in obliquo, & exconotato; quod est terminus, & quidem quantum ad secundum sensum manifestum est quòd distinguitur realiter à suo fundamento; quoniam fundamentum cum sit quid absolutum non includit terminum: relatio autem cum sit ad alterum ipsum includit: constat autem quòd fundamentum & terminus distinguuntur realiter; sed quantum ad primum sensum, de quo proprie intenditur, relatio est eadem realiter cum fundamentum suum; itaquòd hæc propositio est identica: albedo est similitudo, non autem formaliter: quoniam fundamentum est ad se, relatio autem ad alterum: & hoc probant rationes ab eis allatæ.

Relatio bifariam consideratur.

Sed his non obstantibus opinio contraria, quæ tenet relationem omnem realiter distingui à suo fundamento, mihi magis placet: hanc enim docent, & substinent grauissimi viri, inter quos est Capreolus 1. sent. Caietanus Cardinalis in comment. 1. p. S. Thomę. Expositor
B lib. contra gentiles in lib. 4. in quam descendit Ioannes Bacconitanus 1. senten. & plerique alii. Et hanc opinionem arbitror quoque esse ad mentem Arist. Auerro. S. Tho. & veritatis. Et pro intelligentia huius opinionis, est notandum primo, quod relationum quædam attribuuntur Deo, quædam creaturis: inter relationes, quæ attribuuntur Deo, sunt aliquę cognitæ à Philosophis, vt esse primam causam, & primum ens, & primam mensuram substantiarum omnium: quædam sunt cognitę tantum per fidem à Theologis, vt esse patrem, filium, spiratorem & spiratum quorum disputatio est Theologici negotii. Relationes attributę Deo, & cognitæ à Philosophis, vt est relatio primę causæ, primi entis, & primę mensurę, licet spectent ad Philosophum, tamen de eis ad pręsens non est disputatio; sed tantum de relationibus repertis in creaturis, istæ enim sine dubio distinguuntur à fundamento earum.

distin. 30. q. vnica. q. 28. art. 2. Cap. 14 dist. 28. q. 2.

Relationes cognitæ per fidem.

Notandum etiam secundo, quòd relationum, quædam sunt reales, vt relatio æqualitatis, dominii, & similitudinis, quędam vero sunt relationes rationis, vt identitas, qua Sortes est idem sibi non est realiter distincta à subiecto: talis enim relatio non est subiectiue in duobus, sed tantum obiectiue, quia vtimur vno vt duobus. Tertio est notandum, quòd aliud est loqui
C de subiecto relationis, & aliud de fundamento eius, nulli dubium est quòd relatio distinguitur à subiecto, sicuti accidens distinguitur à substantia, sed fundamentum est id cui immediate inest, quod & substantia, & quantitas, & actio, & passio esse potest: in substantia enim fundatur relatio identitatis specificę, & creationis passinę: in quantitate relatio æqualitatis; & in qualitate relatio similitudinis &c. est igitur disputatio nostra non de subiecto, sed de fundamento relationis. Quarto est notandum, quòd aliqua distinguuntur realiter realitate essentiæ, vt albedo, & dulcedo in pomo, quæ sunt in eodem subiecto, sed habent diuersas essentias. Aliqua distinguuntur realiter realitate existentiæ, vt Sortes & Plato.

Aliud est subiectũ relatiõis aliud fundamẽtũ.

Distinctio realis duplex.

Quibus stantibus pono duas conclusiones, quarum prima est. Relatio distinguitur realiter à fundamento realitate essentiæ, quod est dictũ essentialiter, quidditatiue, specificatiue, diffinitiue: sicut res naturę ab alia re: quæ cõclusio sic probatur, illa sunt realiter distincta realitate essentiæ, quæ sunt in distinctis prædicamẽtis: quia diuersa prędicamenta sunt diuersa genera rerum: sed fundamentum & relatio sunt in distinctis prędicamẽtis: igitur fundamentum & relatio sunt realiter distincta realitate essentię: minor patet, quia relatio est distinctũ prędicamen
D tum à substantia, quãtitate, & qualitate, in quibus fundatur. Prętерea illa realiter distinguũtur, quorũ vnũ corrũpitur altero remanente; quia si illa essent idem, quorũ vnũ maneret, & alterũ corrũperetur, tũc idẽ maneret & nũ maneret, quod implicat contradictionẽ: sed fundamentũ manet corrupta relatione, vt corrupta similitudine ad coalbum remanet alterum albũ, quod est fundamentum similitudinis: igitur relatio & fundamentum distinguũtur realiter realitate essentiæ. Conclusio hæc est ad mentem Arist. 12. huius ponentis alia esse principia relationis, & qualitatis, & aliorum generum: hoc ideo quia secundum propriam essentiam est distincta ab alijs prædicamentis, & sic à suo fundamento. Est etiam hæc conclusio ad mentem Auerro. qui 12. huius ait, quòd Arist. loquens de prædicamentis, num omnium sint eadem principia, specialiter memorat relationem, quia est debilioris esse a lijs prædicamentis, itaquòd quidam reputarunt ipsam esse ex secundis intellectis, ex quibus aperte ostendit relationem esse distinctam à suo fundamento. S. Thomas quoque idem proclamat pluribus in locis suæ doctrinæ, & præcipue 1. par. vbi ponit differentiam inter relationes in creaturis, & relationes in diuinis dicens, id quod inuenitur in creatura, præter id quod continetur sub significatione nominis relatiui, est alia res. ex quibus verbis sumpsit doctissimus Caietanus Cardinalis, quod

Tex. 28.

Commẽ. 19.

q. 28. art. 2.

cum

cum in creaturis fundamentum non contineatur sub significatione nominis relatiui: igitur erit distinctum à relatione. Nec valet responsio aliquorum Thomistarum dicentium ibi S.Thomam comparare relationem ad subiectum, & non ad fundamentum: nam si hoc esset verum, tunc S.Thomas ibi nihil concluderet, vt patet intuenti eius verba. Nec etiam est verũ quod dicunt ad auctoritatem de potentia Dei; quòd ibi S.Thomas loquatur tantum formaliter; quia essentialiter & quidditatiue docet nullam relationem esse idem quod substantia: & sic etiam Arist. ne dum subiecto, sed fundamento comparat relationem 12. huius. Secunda conclusio est clara ex se; quòd relatio & fundamentum non distinguuntur realiter, realitate existentiæ, quia non possunt per se separatim existere; ergo, &c. A

Reprobãtur Aliqui thomistæ. q.8.art.2. Tex.19.

Et stante hac dilucidatione veritatis soluuntur quæ adducta sunt in contrarium: nam arguebant primo ex Arist. 7. physicorum, ad primam speciem qualitatis non esse alterationem, quia ad aliquid non est motus. Ad quod respondet Bachonus 1. sentent. quòd ad aliquid non est motus primo & per se, bene autem consecutiue, & per accidens, & quòd non inconueniat aliquid aduenire alicui de nouo quod sit respectiuum; est autem inconueniens in absolutis, & per hoc soluitur dictum Aristo. 5. physi. quòd nihil aduenit alicui de nouo sine eius mutatione: secundũ doctrinã Auerr. non habetur pro inconuenienti in relationibus, licet in rebus absolutis illud verificetur. B

Tex.15. dist. 25. q. 2. art. 4. Tex.10.

Relationũ alia aptitudinalis alia actualis.

Ad secundum dicimus, quòd vtrobique est relatio realis; vna actualis alia aptitudinalis. vnde non sequitur quòd in sole sint infinitę relationes, immo non est nisi vna relatio in sole ad omnia calefactibilia, quę scilicet fundantur super potentia calefactiua ipsius solis: & cum illa sit vna in specie & in numero, sequitur quòd in sole sit tantum vna relatio calefactibilitatis, vt dictum est supra de vna relatione paternitatis in patre.

Ad tertium dico, quòd relatio realis secundum suam propriam rationem dicit aliquam bonitatem respectiuam in illis rebus, in quibus distinguitur à fundamento, vt pręseruemus nos ipsos à diuinis relationibus, quæ neque perfectionem, neque imperfectionem dicũt, & quòd creata relatio potest adesse & abesse, non tamen stante fundamento.

Ad quartum etiam dico, quòd nulla relatio est totum, & sic nec æqualitas, nec multiplicitas esse potest tota in toto, vel tota in qualibet parte: non enim est forma absoluta vt acquiratur in instanti, vel in tempore, sed consequitur terminum ad quem. C

Relatio bifariam consideratur.

Ad quintum, quòd assumitur pro fundamento validissimo in doctrina S.Thomę, dicitur, relatio dupliciter consideratur, vno modo vt relatio est, alio modo vt accidens: si considerabitur primo modo, sic cum nihil aliud dicat nisi ordinem & tendentiam vnius rei ad aliam, vt sic non habet vt sit aliquid subiecto inhærens, sed potius assistens; hoc modo considerata potest alicui aduenire absque eius mutatione, & sic intellexit Aristo. & S.Thomas dictum suum: si vero considerabitur vt accidens, cum ei competat esse in subiecto; sicuti cuicunque accidenti, non potest aduenire alicui subiecto absque eius mutatione: sed hoc secundo modo non est intelligendum dictum Arist. & S.Thomæ, & exemplum est clarum de luce, quæ cum habeat in se naturam perfectam, quia semper est habilis vt actu illuminet, & quòd actu non illuminet, hoc prouenit ex absentia illuminabilis; vnde posito illuminabili, statim illuminat absque omni mutatione quantum sit ex parte sui: similiter album fundamentum relationis similitudinis habet in se naturam, qua actu est habile, vt actu assimiletur alteri: propterea nulla requiritur in eo mutatio vt assimiletur; sed sola præsentia oppositi termini: & ex hoc non sequitur quòd relatio identificetur fundamento, cum habeat proprium suum esse: D datur & aliud pulchrum exemplum, quòd si poneretur per possibile vel impossibile, quòd impediretur anima ne ex ea fluerent eius potentiæ, deinde impedimento remoto ex ea emanarent, nunquid homo ex tali effluxu potentiarũ diceretur mutari: non equidem, quia non reciperet eas per mediam actionem ad ipsam terminatam, sed solum per naturalem concomitantiam improprie mutari diceretur, quia aliquam completam realitatem, quam prius incõplete habebat, nunc complete consequitur: & sic est dicendum de relatione, quòd non per mediam actionem fit, sed per quandam resultantiam, propterea aduenit subiecto sine eius mutatione.

Quare lux actu non illuminat.

Relatio vnde habet q dicat imperfectionem.

Ad dictum S.Thomæ, quod sumitur ex 1. senten. dicitur, quòd relatio si consideretur secundum quod est accidens, dicit imperfectionem, sicut & cetera accidentia, si vero consideretur vt tale accidens, scilicet de genere relationis, sic potest considerari dupliciter. Vno modo quantum ad rem significatam secundum se, & sic etiam dicit aliquid imperfectum. Alio modo secundum modum significandi, inquantum scilicet significatur vt ad aliquid & sic non dicit imperfectionem respectu sui obiecti, quia vt sic non significatur vt aliquid pertinens

A nens ad subiectum, sed magis vt tendit ad aliud: illud enim dicit imperfectionem alicuius, quando nō est perfecte in eo, in quo aptum natum est esse: sic ergo relatio, quæ est ad aliquid dicit imperfectionem, vt dictum est supra.

Ad dictum Commentatoris dicitur quoque, quòd relatio, & fundamentum sunt idem realiter realitate existentiæ & subiecti, non autem essentiæ, & prædicamenti, vt dictum est supra. Ad modum illum imaginatum, quo relatio identificetur cum fundamento, & distinguatur per id, quod dicit in recto, & in obliquo, siue quòd differat quoad connotatum; Contra quia quæro, aut illud connotatum est quid reale in fundamento existens, aut non: si non, sequitur quòd per ipsum relatio non collocabitur in prædicamento reali: si sic, sequitur idem quod prius, scilicet quòd aliquid aliud realiter addit supra fundamentum in ipso fundamento existens: & sic semper habetur quòd relatio distinguitur à fundamento, & si facit compositionem cum fundamento, hoc est quatenus accidens, non quatenus relatio.

Et si quis quæreret de relatione creationis; dicas quòd creatio actiue sumpta in nullo ponitur prædicamento, cum sit ens illimitatum, scilicet ipse Deus: sed creatio passiue sumpta B quantum ad rem significatam fundatur super potentia passiua creaturæ, & ponitur in prædicamento relationis, vt habet S. Thomas de potentia Dei, & sic vniuersaliter sustinendum est in creaturis relationem omnem esse realiter seiunctam à fundamento. De hac materia multi ex nostris satis prolixe disputant: sed nuper Magister Georgius Bustus Vercellen. copiose eruditeque satis in quodam libello suo quæst. philosophicarum & theologicarum disserit, vbi resolute determinat iuxta hanc sententiam, quam nos supra declarauimus, omnem relationem realem distingui à suo fundamento in creaturis, licet in quodam alio suo libello prius impresso, vbi de reali distinctione diuinarum relationum loquitur, dicat vnum, quod iudicio meo erroneum apparet, quòd vna relatio originetur ex altera: siquidem cum relationes sint oppositæ, & vnum oppositorum nullo pacto possit ex alio originari; quia in nullo genere causæ etiam data licentia fingendi, quis immaginari potest: non enim in genere causæ efficientis vna relatio ex altera causatur, & producitur; neque in genere causæ materialis, quia vnum oppositum non est materia alterius oppositi, neque in genere formalis, neque finalis, eadem ratione cum alterum oppositorum non possit esse neque forma, neque finis alterius, vt subC tiliter docet Caietanus in prædicamentis declarando illam proprietatem relatiuorum, scilicet esse simul natura & intellectu, cuius sensus est, quòd relatiuis formaliter seu inquantum relatiua sunt, cōuenit esse simul natura idest consequi se in esse, & non in esse, itaquòd neutrū est causa alterius, quia ponunt se inuicem, & auferunt seinuicem: si ergo hęc vera sunt, falsum & erroneum est illud quod docet hic vir vnam relationem ex alia originari: nec est locus inficiationi, cum hæc sint expressa verba sua, respondendo ad quoddam argumentum Durandi, qui 1. senten. disputat, num generatio filii, & processio Spiritus sancti sint emanationes distinctę; & inter disputandum facit hoc argumentum: relationes penes terminos distinguuntur; sed generatio actiua & spiratio sunt relationes: ergo distinguuntur ex suis terminis, terminus autem generationis est filius, terminus vero spirationis est Spiritus sanctus, & filius & Spiritus sanctus realiter distinguuntur: ergo generatio & spiratio realiter distinguuntur. Responsio huius eximij Doctoris consistit in hoc, quòd distinctio realis relationū sumitur ex oppositione ipsarum, vel ex eo quòd vna ex alia originetur. Sed nouum quid & inauditum est, quòd vna relatio ex alia originetur, quia vt supra tactum est, vera & germana D proprietas relationum est esse simul natura, quòd non insinuat tantummodo esse simul in ortu & occasu, itaquòd si vna est, reliqua quoque sit, & si vna perimitur, reliqua quoque perimatur, sed importat etiam simultatem consequentię, & negationem causalitatis, itaquòd neutra sit alterius causa; quandoquidem & si homo & risibile sint simul secundum ortum & occasum, non tamen possunt dici simul natura, quia vnum est causa alterius; sed bene duplum & dimidium merito dici possunt simul natura, quia consequuntur se in esse & non esse, & neutrum est causa alterius; sic ergo dicendum quòd si generatio actiua & spiratio sunt relationes; ergo simul natura; ergo altera ex altera originari non potest; quomodo vero discriminentur generatio filii, & processio Spiritus sancti, & generare & spirare, sic etiam generari & spirari, 1. senten. latius exposuimus contra ipsum Durandum, & Ioannem Bachonum.

Creatio potest sumi actiue & passiue. q. 3. art. 3.

Laudatur opinio Magistri Georgij Busti.

Cap. de ad aliquid.

dist. 12. q. 2.

distin. 13.

F I N I S.

DILVCIDATIO PRIMA.

In sextum Librum Metaphysicæ.

Nam efficiendarum quidem rerum principium siue sit mens, siue ars, siue potentia quædam, &c. Tex. 1.

Num scientia practica sortiatur suum esse practicum ex fine, vel ex obiecto.

Cap. 5. Tex. 51. Scientia practica habet duplicē respectum.

ST vnus modus dicendi defendens scientiam practicam sortiri suum esse practicum ex obiecto, quia Aristo. 6. ethicorum ait, ratiocinatiuū esse distinctum à scientifico penes obiectum necessarium & contingens; igitur quilibet habitus scientificus efficitur talis ab obiecto, & non à fine. Secundo, quia Arist. 3. de anima, assignat obiectum practicum bonum non quodcunque, sed agibile, & contingens: ex quibus etiam verbis patet scientiam esse per se practicam ex obiecto, & non ex fine. Tertio, illud, à quo scientia practica habet duplicem respectum, scilicet prioritatis naturalis & conformitatis, est illud, à quo est scientia practica; sed obiectum est huiusmodi: ergo scientia practica sortitur suum esse practicum ex obiecto, & non ex fine: maior est euidens; nam esse practicum stat in duplici respectu, qui supponitur; minor patet de conformitate primo, nam habet ipsam ex obiecto, quia obiectum vel est rectitudo praxis, vel aliquid virtualiter includens ipsam rectitudinem: ideo enim ipsi scientię practicæ est praxis conformabilis vt sit recta: quia scientia practica est talis obiecti. Secundo declaratur minor de respectu prioritatis: hunc enim respectum habet scientia practica nō solum ex ratione potentiarū ordinatarum naturaliter; quatenus intellectus est prior voluntate; & praxis est actus voluntatis elicitus, vel imperatus: sed hoc habet ab obiecto eo quod non semper illa scientia, & intellectio prior est practica, nisi sit determinatiua rectitudinis ipsius praxis formaliter vel virtualiter; & hoc habet ex obiecto. Et confirmatur, quia à quo res habet esse effectiue, ab illo habet tale esse proprium: sed sciētia habet esse effectiue ab obiecto: ergo ab obiecto habet vt sit practica, vel speculatiua, & hoc non formaliter, sed effectiue, quia prima diuisio scientiarum est ex obiectis. C D

Quol. 8. q. 1. Est alia opinio, quæ tribuitur Henrico de Gandauo in quolibet. hic enim tenet scientiam sortiri suum esse practicum à fine, qui est ipsa praxis, & vult ipse Henricus hanc esse mentem
Tex. 49. Arist. 3. de anima, vbi ait intellectum extensione fieri practicum & esse differentem à specula-
In prologo. tiuo fine, & primo huius dicebat Philosophus practicam esse minus nobilem, quàm speculatiuam, quia est gratia vsus; hæc ratio Arist. esset nullius roboris, nisi vsus esset per se finis ha
Tex. 1. bitus practici: clarius habet hoc Philosophus 2. huius, vbi dicit finem speculatiuæ scientiæ esse ve-

A esse veritatem,& finem practicæ esse opus. Additur & ratio talis,quia scientia non dicitur
practica ex obiecto,ergo ex fine: consequentia est euidens: antecedens probatur,quia intelle-
ctus extensione fit practicus,vt ait Philosophus 3.de anima,quod non est uerum,nisi de eodẽ Tex.49.
intellectu prius speculatiuo,& postea extenso ad opus: ergo circa idem obiectum potest esse
consideratio speculatiua & practica:& per consequens non erit practica ex obiecto. Secundo
quia medicina diuiditur in practicam & speculatiuam, & tamen ipsa est de aliquo eodem su-
biecto sic vel sic accepta,scilicet sanitate,vel corpore sanabili. Præterea ratio quidditatiua rei Medicina scientia est duplex.
accipitur per se à causis eius,ex quibus habet esse per se,& essentialiter: sed finis per se notitiæ
practicæ est per se causa eius, ergo ratio quidditatiua notitiæ practicæ accipitur per se à fine
eius,qui est opus,seu praxis. Præterea notitia practica est illa,quę conformiter se habet ap-
petitui recto 6. ethico. ergo ratio notitiæ practicę accipitur ex appetitu recto, sicut ex regu- Cap.3.
la: sed appetitus rectus est appetitus finis,vt intenti, & amati. ergo &c. Sed reprobatur ista
opinio primo,quia si scientia dicitur practica propter extensionem ad finem, aut propter ex- Extensio duplex actualis & aptitudinalis.
tensionem actualem, aut aptitudinalem: non primo, quia tunc eadem scientia aliquando
B esset practica,aliquando non,cum aliquando extendatur,aliquando non: tum quia faber non
intendens operari,vel non operãs actu,non haberet cognitionem practicam,quod est falsum
ergo erit practica propter extensionem aptitudinalem: nunc sic, nunquam aptitudo conuenit
vni naturæ,& repugnat alteri nisi propter aliquod absolutum in tali natura intrinsecum;quia
hæc natura est talis,ideo conuenit sibi talis aptitudo: ergo præsupponitur in ipsa scientia ali-
qua conditio intrinseca,propter quam conuenit sibi aptitudo talis,ista autem conditio scien
tiæ est ab aliqua causa eius priore: causę aũt priores eius sunt intellectus, & obiectum: igitur
esse practicum conuenit scientiæ ab obiecto, & ab intellectu: non ergo à fine. Et si quis dice
ret;contra, quia Auicenna 6.suæ metaph.ait,quòd finis est causa prima,ergo à fine potest sciẽ Cap.3.
tia esse talis naturæ,vt ei conueniat talis aptitudo. Respondetur, finem non esse causam, nisi
inquantum scilicet ipse amatus & desideratus mouet efficiens ad agendum: aptitudo autem Finis amatus mouet efficiens.
dicta conuenit scientiæ,siue finis sit amatus siue non: nam potest esse in intellectu dicta scien-
tia qualitercunque voluntas se habeat, etiam si voluntas per impossibile non esset coniuncta
intellectui; exemplum,scientia scribẽdi adhuc est practica,siue voluntas amet opus,siue non:
C talis ergo aptitudo non cõuenit scientię à fine tanquam à finali causa,quia nihil est ab aliqua Nihil est ab aliquo non causante.
causa,illa causa non causante.

Et si quis adhuc instaret dicendo,quòd finis est aptus natus amari antequam aptitudo insit
scientiæ practicæ, itaquod illa practicabilitas est à fine,non vt amatus, sed vt amabilis. Contra
istam responsionem arguitur,quia finis non habet à causa aliquid,inquãtum ipsa est apta na-
ta causare nisi actu causet: sed finis vt amabilis tantum est in aptitudine causandi: ergo non
causat aliquid nisi vt actu amatus mouet efficiens ad agendum. Præterea arguunt ad prin-
cipale sic,si finis facit scientiam esse practicam,vel hoc est vt elicitus est & habitus in re extra,
vel vt est cognitus,vel vt est intentus. non vt elicitus & habitus iam in re extra: quia sic est po-
sterior scientia, & effectus eius aliquo modo, effectus autem non distinguit,neque specifi-
cat suam causam: si vt cognitus, habetur propositum,quia sic habet rationem obiecti,si autem
vt intentus; hoc non potest esse,quia naturaliter antequam finis intendatur,iam scientia est ta-
lis scilicet practica. Soluuntur quoque rationes supradictæ. & primo illa, quæ fundatur su-
per dicto Arist.3.de anima,quia Philosophus loquitur ibi de fine vt cognito: nam intellectus Tex.49.
D ratiocinans propter aliquid ratiocinatur, scilicet propter finem cognitum, à quo sumitur
principium demõstrationis practicæ: sic autem finis habet rationem obiecti. Ad illud quod
sumitur ex 1. huius, dicitur quòd practica scientia non est gratia vsus vt per se finis, ha- In prologo.
bet tamen aliquam aptitudinem ad vsum secundum quòd vsus est per se obiectum eius, vel
aliquid virtualiter includens vsum,quale Philosophus non posuit aliquod ens,nisi ens ad fi-
nem: omne autem tale obiectum est ignobilius obiecto speculabili, & ideo talis ordo ad pra-
xim arguit ignobilitatem practicæ respectu speculatiuæ. Ad illud quod sumitur ex 2. huius Tex.1.
dicitur, quòd speculatiua & practica habent diuersos fines, loquendo etiam de per se fine in-
tra genus cognitionis: tamen illi fines non primo distinguunt ipsas: sed prior distinctio scien
tiarum est ab obiectis,

Ad rationem negatur antecedens,& ad probationem scilicet quòd intellectus fit practicus
extẽsione,r͂ndetur quòd intellectus speculatiuus & practicus non sunt circa idem obiectum:
nec intellectus speculatiuus quacunque extensione fit practicus: cum Arist. ponat tres gradus Gradus intelligendi esse possunt.
intellectus: quorum primus est considerare tantum speculabilia. Secundus est considerare agi
bilia in vniuersali non dictando prosequi,vel fugere. Tertius est iam prosequi, vel fugere,
vel di-

vel dictare proſequutionem, vel fugam in particulari; intellectus ergo exiſtens in ſecundo gra- A
du, in qoo eſt perfecte practicus, extendit ſe ad tertium, & fit perfecte practicus dictando ſe
velle proſequi, vel fugere, itaquòd illa extenſio eſt intellectus imperfecte practici ad conſide-
rationem perfecte practicam, puta ab apprehenſione terribilium, ad dictameo completum de
eius pręcipiendo fugam vel proſecutionem: dato etiam quòd iotellectus ſpeculatious fiat pra-
cticus non eſt ad propoſitum; quia ſpeculatiuum, & practicum ſunt differentiæ accidentales
intellectus; & eſſentiales ſcientiæ in communi, & ideo ſcientia ſpeculatiua non extenditur,
nec fit practica, itaquòd impoſſibile eſt circa idem obiectum eſſe ſcientiam ſpeculatiuam, &
practicam. Ad ſecundam probationem de medicina dicitur, quòd quando accipitur ali-
qood medium interduo extrema, quanto plus recedit ab vno extremo, tanto plus accedir ad
alıud extremum: quia ſcientia pure ſpeculatiua, & ſcientia pure pratica, quæ immediate nata
eſt eſſe conformis praxi eliciēdæ, quæ eſt practica particularis, ſunt quædā extrema, inter quæ
eſt media ſcientia practica vniuerſalis, quæ ſcilicet oon eſt nata eſſe immediate conformis
Medicina de vniuerſalib⁹ euris qualis ſit.
praxi elicieodæ, ideo poteſt dici aliquo modo ſpeculatiua reſpectu ſcientię practicę particu-
laris, quę immediate dirigit eliciendam, ita in propoſito poteſt diſtingui medicina io theori- B
cam ſeu ſpeculatiuam, quæ eſt de vniuerſalibus cauſis & curis, & io practicam, quæ eſt de parti
cularıbus propinquioribus praxi, tameo ſecundum veritatem illa vniuerſalis, quæ reſpectiue
dicitur ſpeculatiua, eſt practica ſimpliciter, quia virtualiter includit particularem, & eſt directi
ua praxis, licet mediate. Aliam rationēm reflectunr contra opinioоem: quia ſtaote maiori addi
tur minor ſic, ſed fiois per ſe notitię ſpeculatioę eſt ſcire: ergo ratio quidditatiua notitię ſpe-
culatioę accipitur per ſe à fine, qui eſt ſcire, & non ab obiecto, qnod nullus ſanę mentis dice-
ret; & ſic ad formam dicunt, quòd finis quo, non eſt cauſa finalis, ſed finis gratia cuius, qood
eſt ipſom obiectum, eſt cauſa finalis, & ipſe eſt qui cauſat notitiam practicam, non autem finis
quo, niſi qoatenus habet rationem obiecti, & vt eſt cognitus. Ad aliam quoque rationem
dicitur, quòd oō eſt intelligendū ſicut videtur accipere argumētū, quòd ſcientia practica ſe ha
bet ad appetitum rectum conformiter paſſiue; ſed ſe habet conformiter actiue: nam habet ra-
tionem directiui, & regulatiui: idcirco concludunt ſcientiam practicam ſortiri ſuum eſſe pra-
cticum ab obiecto.

Sed dico (ſaluo ſemper meliori iudicio) ambas has opiniooes eſſe diminutas, qoia ſcientia C
perfecte non poteſt pure & ſimpliciter dici practica pręciſe ab obiecto neque ex fine tantum-
Habit⁹ quare dicat̃ practicus.
modo: igitur ambę opiniooes diminute loquuntur: probatur aſſumptum, quia dicitur aliquis
habitus practicus propter reſpectum prioritatis & conformitatis ad praxim: ſed hic reſpe-
ctus non eſt obiectum, nec finis: igitur oollus habitus poteſt dici ſimpliciter perfecte practi-
cus ex obiecto, vel ex fine præciſe taotummodo. Præterea id, qoo aliquid formaliter eſt ta-
le, eſt ei intrinſecum, quia forma & effectus formaliter non ſeparantur; ſed obiectum & finis
non ſont intrinſeca habitui: ergo oullos habitus poterit dici complete, perfecte, & ſimpliciter
Doctrina falſa impoſita S. Tho.
practicus ex obiecto aut ex fine tantum, & ſic ſequitur ꝙ falſo Aliqui impoſuerūt S. Tho. pri
mam opiniooem, qnòd ſcientia denominatur ſimpliciter practica ex fine; cum illa opinio ſit
ipſius Henrici, vt dictum eſt, & ſic eſt diminuta, quod ſi quis euidentiſſime inſpicere voluerit,
q. 14. art. 16.
legat S. Thomam. 1. p. vbi quærit, num Deus habeat ſcientiam ſpeculatiuam de rebus ipſis, &
diſtioguit, quòd aliqua ſcientia eſt ſpeculatiua tantum, aliqua practica tantum; aliqua vero eſt
ſecundum aliquid ſpeculatiua, & ſecuodum aliquid practica: & ſubdit qoòd aliqua ſcientia
Scientia tripliciter ſpeculatiua dici poteſt.
tripliciter dici poteſt ſpeculatiua. Primo ex parte rerum ſcitarum, quæ non ſunt operabiles D
à ſciente, vt eſt ſcientia hominis de rebus naturalibus: vel diuinis. Secundo quantum ad mo-
dum ſciendi, vt puta ſi ędificator cooſiderat domum defioiendo, & diuidendo, & conſideran
do vniuerſalia prædicata ipſius, & hoc eſt conſiderare operabilia modo ſpeculatiuo non ſecū-
dum qood operabilia ſunt: operabile enim eſt aliquid per applicationem formę ad materiam
noo per reſolutionem compoſiti in principia vniuerſalia formalia. Tertio quantum ad fioē:
Tex. 49.
nam iotellectus practicus differt à ſpeculatiuo propter ipſum finem, vt ſcribitur 3. de anima:
intellectus enim practicus ordinatur ad finem operationis: finis autem intellectus ſpeculati-
ui eſt cooſideratio veritatis; vnde ergo ſi ędificator conſiderat qualiter poſſit fieri aliqua do-
mos, non ordinans ad finem operationis, ſed ad cognoſcendum tantum, erit quantum ad finē
ſpeculatioa, conſideratio tamen de re operabili; ex quibus verbis liquet practicam ſcientiam
q. penult.
non dici perfecte practicam ex obiecto, vel ex fioe tantum: hoc idem videre potes ſuper Boe-
q. 16. art. 1.
tio de trinitate, & r. 2. vbi declarat qoot modis operatio alicui potentiæ tribui poteſt.

Dilucidatio quęſiti.
Ob hoc pro dilucidatione præſentis quæſiti eſt attendendum, quòd oportet in hac diſputa
tione ſupponere omnia, quę habita ſunt io quæſtiooe de praxi primo huius, vbi declaraui-

A mus quomodo praxis græce idem est qood operatio latine, ooo omnis, sed inquantum regulatur à ratione: hinc operatio hominis, vt homo est, potest dici praxis, eo quòd omnis talis est regulabilis à ratione: operationes autem animalium oon dicuntur praxes, oisi largo vocabulo, prout possunt aliquo pacto regulari ab ipso homine. Notandum quoqoe est, quòd ad operationem simpliciter, & complete practicam requiritur primo ipsa potentia scilicet intellectus practicus. Secundo ipsa species, quæ est similitudo in mente Artificis. Tertio ipse habitus puta ars, vel prudẽtia. Quarto actus vt est elicitus, vel imperatus ab arte, vel prudẽtia. Quioto obiectũ seu actus humanus. & quia proprie praxis oon est nisi actus voluntatis, quia nullos alius est regulabilis à ratione, nisi actus voluntatis, ideo à doctoribus dicitur, ꝙ scientia vel intellectus practicus habet respectum fundamentalem prioritatis, & respectom ipsius potentiæ, in qua est ipsa, formaliter autem habet alium respectum conformitatis secundum quod iste actus voluntatis est aptus natus regulari ab ipso iotellectu, siue ratione: quia actus voluntatis, qui est praxis, est ille qui versatur circa ea, in quibus cõtingit errare, & non errare, & sic practica scientia vel intellectus practicus denominatur extrinsece ab actu voluntatis: &

Praxis est actus voluntatis.

B quia io omni scientia duo sunt, scilicet finis, & obiectum, siue subiectum, quæ duo aliquando coincidunt in idem, vt in omnibus speculatiuis idem sit finis, & obiectum: nam obiectum cuiuscuoque speculatiui est finis gratia cuius, omnem considerationem ipse speculans facit gratia illius, & illud finaliter intendit, & de illo affectiones, & accidentia, & definitionem inuestigat; aliquando obiectum, & finis separantur, sicuti est in practicis; in medicinali scientia noo est idem obiectum, & finis: quia obiectum est corpus humanum, de quo passiones, & definitiones speculans speculatur, vt dicitur quòd medicina est scientia corporum sanorum, & ægrorum, & neutrorum; finis vero ipsius medici est ipsa sanitas per artem medicinæ operabilis, vel actu curationis, vel conseruationis, vel præseruationis, & posito adhuc quod in istis obiectum, & finis essent idem, non tamen eadem ratione, quia alia ratione corpus humaoum esset obiectum, & alia fiois: esset enim obiectum vt contemplabile, finis vero vt subiectum operationis.

In scientia duo sunt.

Quãdo obiectum & finis separantur.

Est vlterius meditandum pro maiori dilucidatione dictorum & dicendorum, quòd esse practicum est esse directiuum & regulatiuum, esse regulatiuum conuenit omni habitui intel-

C lectus, quicunque sit ille: quia per omnem habitum potest elici aliquis actus conformis habitui: actus enim, quo intelligo lapidem per habitum Philosophicum, est conformis huic habitui; quia per ipsum attingitur lapis, vt est repræsentatus per speciem; & quia omnis regula est prius regulato, cum regulatum præsupponat regulam, & mensuratum mensuram: & iterum quia omne regulatum potest esse conforme suę regulæ, alioquin frustra adhiberetur ei regula: siue enim actus non possit quouis modo esse deficiens, siue necessario sit deficiens, frustra appooitur ei regula, ideo omnis habitus, qui est actuum directiuus, habet duos respectus ipsum consequentes ioquantum est regula, scilicet respectum prioritatis & conformitatis, sed in his præcise non consistit ratio habitus practici, quia ista conueniunt etiam habitui speculatiuo, inquantum est speculatiuus, quia circumscriptis huiusmodi respectibus adhuc posset dici speculatiuus, si eliceret speculationem, sed consequitur habitum ex ratione habitus intellectus, & oon ex ratiooe speculatiui: habitui autem practico conueniuot nou solum quia est habitus intellectus, sed etiam qoia est practicus, quia inquantum est practicus est directiuus. Preter istos respectus requiruntur alia tria. Primum est, ꝙ actus directiuus per habitum prædictum sit alterius potentiæ ab intellectu. Secundum est, quòd obiectum respiciens huius-

Practicum quid est.

D modi actus, sit attingibile per talem actum. Tertium est ordo saltem habitualis inter habitũ, & obiectum, idest oportet quòd habens habitum ordinet ipsum ad attingendum obiectum per actum, quem dirigit: & quia scientia practica, & speculatiua sunt formæ intellectus possibilis, quibus ipse denominatur formaliter practicus & speculatiuus, veluti albedo est forma parietis, qua ipse denominatur formaliter albus, & quia forma dependet ex tribus causis, scilicet materia, forma, & fine, forma enim est actus materiæ illatus ab agente, & ordinatus ad opus; ex quibus sequitur quòd iotellectus practicus pro sui esse requirit quatuor causas: sciẽtia vero practica tres tantum: scieotia enim practica est forma intellectus, propterea indiget intellectu pro sui substentatione, est actus agentis, ideo indiget agente pro sui eductiooe, est etiã intenta, ideo eget & fine: sed iotellectus practicus est quid compositum ex scientia practica, et intellectu, & ideo eget intellectu, & scientia practica, tãquam ipsius partibus, oec oon fine, & ageote, vt supra habitum est.

Intellectus possibilis denominatur practicus vel speculatiuus.

Quibus stantibus ponuntur quatuor conclusiones ad mentem S. Thomæ, quarum prima est. Scientia practica non habet suum esse practicum simpliciter ex ordine ad finem; quæ qui-

Absolutum non dicitur tale per respectiuum.

dem conclusio ita probatur: nullum absolutum debet formaliter dici tale per relationem: relatio enim cum sit minimæ entitatis, non potest esse causa alicuius absoluti: sed ordo ad finē dicit relationem: ergo scientia quæ est quoddam absolutum, non debet dici practica nec speculatiua ex tali ordine ad finem. Secunda conclusio est. Scientia practica non dicitur sortiri suum esse practicum absolute, & simpliciter à fine: probatur, quia prius non denominatur à posteriori; sed finis est posterior his, quæ sunt ad finem: ergo scientia non debet denominari practica, aut speculatiua à fine præcise, & secundū quòd finis habet esse in intētione. Tertia cōclusio. Scientia non dicitur præcise practica ex obiecto, quia ab eodē habet quòd aliqua sciētia sit practica, à quo habet quòd sit habitus alicuius, sed non ab obiecto, sed à natura sua propria habet quòd sit habitus actiuus: igitur scientia non dicitur practica præcise ab obiecto, tanto magis, quia si ideo scientia esset practica, quia est de obiecto operabili: sequeretur quòd illa pars libri, in qua agitur de actibus sensuum, intellectus, & voluntatis, esset scientia practica quod est expresse cōtra Philosophum in hoc libro, consequentia patet, quia prædicti habitus sunt operabiles. Quarta conclusio. Scientia dicitur simpliciter, & perfecte, & complete practica ex omnibus istis, scilicet ex ordine ad finem, ex ipso fine, & ex obiecto; principaliter tamen à fine, quia à causa, quæ est omniū causa principalius dependet effectus in esse; sed finis est causa causarum, ut omnes fatentur: igitur à fine principaliter, & ab omnibus integre pendet, quia quando aliquid dependet à pluribus partialiter integre dependet ab omnibus: sed scientia practica partialiter dependet ab ordine ad finem, & ex ipso fine, & ex obiecto, igitur integre ab omnibus istis dependet. Et sic soluuntur omnia argumenta tum Henrici tenentis quòd notitia dicitur practica ex fine, conceditur vtique, sed non præcise, licet principaliter. Argumenta quoque Aduersariorum soluuntur, quòd notitia dicitur practica ex obiecto, sunt enim concedenda, sed nō præcise ab obiecto; sic quoque intelligūtur omnes auctoritates tum Arist. tum S. Thomę iuxta verum sensum, quomodo ex fine, & quomodo ex obiecto scientia dicitur & denominari debet practica. A B

Finis est causa causarum.

Veritas est solutio dubiorum.

Quare si omnis intellectus aut actiuus, aut factiuus, aut speculatiuus est, &c. Tex. 1. C

Num practicum & speculatiuum sint differentiæ essentiales ipsius scientiæ in communi.

Dilucidatio secunda.

DICUNT Aliqui ex recentioribus hic, quòd prima diuisio alicuius generis semper videtur fieri per essentiales differētias, sicuti quando diuiditur substantia per corporeum & incorporeum, sed ista est prima diuisio tradita ab Aristo. in communi de scientia: quia omnis intellectus, siue scientia, aut est actiuus, aut factiuus, aut speculatiuus: igitur omni dubitatione semota tenendum est hanc primam diuisionem esse per essentiales differentias. D
Sed cōsideremus in primis opinionē istorū, qui ponunt vnam distinctionē cum duabus conclusionibus. Distinctio est, practicum & speculatiuum dupliciter accipi posse. Vno modo ut practicū accipiatur pro esse aptitudinali directiuo, seu pro illo duplici respectu aptitudinali, scilicet prioritatis naturalis, & conformitatis; speculatiuum autem accipiatur pro negatione illius duplicis respectus, seu extensionis ad praxim. Alio modo potest accipi practicum, seu praxibilitas pro ratione quadam, siue conditione intrinseca ipsi notitiæ, quæ quidem est sibi ratio fundandi talem respectum & aptitudinem; speculatiuum, vel speculabilitas accipi potest pro illa ratione intrinseca, pro qua repugnat tali notitiæ aptitudo, seu respectus aptitudinalis prædictus, impossibile enim est aliquā aptitudinē cōuenire vni naturæ, & repugnare alteri, nisi ratione alicuius conditionis intrinsecę. Qua distinctione stante ponunt duas conclusiones, quarum prima est. Speculatiuum & practicum primo modo non sunt differentię essentiales scientiæ in communi, quam ita probant: nullus respectus formaliter, vel negatio respectus, est differentia essentialis alicuius absoluti; sed sciētia est quoddam absolutum, quia est qualitas: practicum autem dicit formaliter respectum, speculatiuum vero

Respectus duplex aptitudinalis.

A vero negationem eius: ergo practicum & speculatiuum primo modo non sunt differentiæ essentiales scientiæ in communi.

Et si quis quęreret, quid erunt. Respondent quòd sunt passiones disiunctę scientię in communi, eo modo quo dicimus par vel impar esse passiones disiunctas numeri, sicut enim numerus est par, vel impar, sic scientia est practica, vel speculatiua. Secunda conclusio est ista. Practicum & speculatiuum secundo modo dicta, sunt differentiæ essentiales scientiæ in communi: quam sic persuadent: illa, quæ faciunt differre essentialiter species contentas sub genere, sunt differentiæ essentiales eius: sed speculatiuum & practicum sunt huiusmodi, secundo modo dicta respectu scientiæ in communi: igitur speculatiuum & practicum sunt essentiales differentię: minor patet, quia ex quo practica & speculatiua sunt duæ species contentę sub scientia in communi, vt sub genere, oportet dare differentias essentiales, quibus distinguantur; illas vocant conditiones seu rationes intrinsecas earum, per quas vni conuenit duplex respectus prædictus, & alteri repugnat. Passio duplex disiuncta & côiuncta.

Et si quis instaret dicendo, quod affirmatio & negatio non sunt differentię essentiales alicuius B positiui: sed practicum & speculatiuum se habent sicut affirmatio & negatio: nam practicum dicit extensionem ad praxim; sed speculatiuum negat illam; & sic se habent vt affirmatio & negatio. Soluentes hoc argumentum dicunt, quòd practicum & speculatiuum primo modo dicta, se habent sicut affirmatio & negatio, & hoc modo non sunt differentię essentiales, vt probatum est per primam conclusionem: sed sumpta secundo modo ipsum practicum & speculatiuum sunt differentię essentiales, vt dictum est per secundam conclusionem, quia vtrunq; dicit aliquid positiuum. Affirmatio & negatio non possunt esse essentiales differētiæ.

Sed argumentor contra secundum membrum distinctionis: nam quæro quid intelligant per conditionem intrinsecam ipsi notitiæ, quæ conditio est ratio fundandi respectum, & aptitudinem: ant intelligunt ipsammet notitiam, aut aliquid sumptum ab obiecto, siue à fine. non primo, quia idem non potest esse differentia essentialis constituens, & species constituta: non secundo, quia quod sumitur ab obiecto, & à fine est quid extrinsecum, sed per extrinsecum non potest vna scientia essentialiter distingui ab alia scientia: igitur membrum sumptū in distinctione illa est nullius momenti. Pręterea omnes scientiæ sunt eiusdem speciei ha- Idem nō est differētia & species.

C bitus, vt docuit Aristo. in prædicamentis: sed quæ sunt eiusdem speciei non possunt differre differentiis essentialibus: igitur practicum & speculatiuum non possunt esse differentiæ essentiales, etiam quòd sumantur pro conditione intrinseca ipsi notitiæ, vt dicunt Aduersarij. Tertio quę differunt specie non possunt esse in eodem subiecto, vt scribitur 10. huius, sed omnes scientiæ possunt esse in eodem subiecto; igitur non differunt specie: ex consequenti practicum & speculatiuum non sunt differentiæ essentiales. Contra illud aliud quod dicunt, quòd sunt passiones disiunctæ, sicut par & impar: quia ante quamcunque passionem oportet assignare differentias illius, cuius assignantur passiones, vt patet, quia ante risibile ipsius hominis assignatur rationale: sed nihil conuenit scientiæ ante practicum & speculatiuū: igitur male dicitur ab ipsis practicum & speculatiuum esse passiones disiunctas. Præterea passio potest sine subiecto intelligi, vt ipsi fatentur, puta risibile sine homine intelligitur: sed practicum & speculatiuum non possunt intelligi sine scientia: igitur practicum & speculatiuū non sunt passiones ipsius scientiæ in communi. Cap de qualitate. Tex. 13. Subiectum potest esse sine passione diuina virtute.

Pro dilucidatione ergo huius difficultatis est sciendum, quòd practicum & speculatiuum D neque sunt differentiæ essentiales primo diuidentes scientiam in communi, neque quasi passiones consequentes primo diuidentes ipsam scientiam, sicut nec visiuum, & auditiuum sunt differentię primo diuidentes sensum in communi; sed quemadmodum sensus prius diuiditur in communem, & proprium & deinde sensus proprius diuiditur in visum, auditum, gustum, &c. ita scientia prius diuiditur in scientiam finitam & infinitam: & deinde scientia finita diuiditur per practicum & speculatiuum: & ratio huius est, quia vna ratio formalis obiecti finita non potest habere vtranque conditionem, & quod sit, ex qua sumatur regula operandi, & quòd sit in se scibilis, etiam si nulla possit ex ea regula operis sumi, sed oportet has duas conditiones in duabus fundari rationibus formalibus finitis: sed si ratio formalis alicuius obiecti scibilis est infinita, iam ex sua infinitate vtranque conditionem in se compręhendit altiori modo, quàm sint in rebus finitis, eo quòd dispersa in inferioribus vnitè inueniuntur in superioribus: & propterea sicut præter sensus proprios datur sensus altioris ordinis, qui nō est visus, nec auditus &c. ita præter scientias speculatiuas, & practicas datur scientia altioris ordinis, nec speculatiua nec practica, sed eminenter continens vtranque, vt est theologia reuelata; speculatiuum ergo & practicum non dicuntur differentiæ Pulchra speculatio & subtilis.

essentiales, nec passiones scientiæ in communi vt sic. A

Practicum & speculatiuũ bifariam cõsiderantur.

Secundo est notandum, quòd practicum & speculatiuum possunt dupliciter considerari. Vno modo formaliter, & proprie. Alio modo circumlocutiue. primo modo non sunt differentiæ essentiales, quia nullum posterius est de essentia prioris, nam constitutiuũ essentiæ alicuius est prius ipso constituto: sed practicum & speculatiuum sunt posteriora scientia, cui conueniunt: quia omnis respectus est posterior fundamento: igitur practicum & speculatiuum proprie loquendo non sunt essentiales differentiæ ipsius scientię in communi. circumlocutiue vero loquendo de eis, sic dicuntur differentiæ essentiales, nam quędam entia sortiuntur speciem per aliquid sui, vt sunt substantiæ completę, & albedo & nigredo, quę sunt entia absoluta; & in istis eadem est differentia formalis, specialis & essentialis. Quædam sunt entia, quę sortiuntur speciem ab aliquo extrinseco, vt sunt potentię, habitus, & motus, ac operationes: & differentię istorum entium dicuntur essentiales non proprie, sed circumlocutiue.

Scientia est de numero relatiuorum secũdum dici.

Tertio est notandum, quòd scientia non est purum absolutum, nec purum relatiuum, cum sit relatiuum secundum dici, quod quid em relatiuum quoad suum principale significatum est absolutum, cum sit in prima specie qualitatis, quæ est habitus, & dispositio: quoad significatum secundarium per se refertur ad scibile, & sic dicitur scientia scibilis scientia, & scibile scientia scibile. B

Quibus ſtátibus ponuntur aliquę conclusiones, quarum prima est. Practicum & speculatiuum sunt differentię essentiales scientię finitę in communi circumlocutiue loquendo, probatur quia scientia in communi cum sit quoddam genus, oportet vt diuidatur per aliquas differentias essentiales, & non apparet quibus aliis differentiis diuidatur, nisi istis: igitur hę sunt essentiales differentiæ, s. circũlocutiue. Secunda conclusio. Practicũ & speculatiuum non sunt differentię essentiales ipsius scientię in cõmuni quoad principale significatum, sed bene quoad secundarium: probatur prima pars conclusionis: quia res vnius prędicamenti non est differentia essentialis alterius prędicamenti per illam regulam, diuersorum generum & non subalternatim positorum, &c. sed practicum & speculatiuum sunt respectus, & scientia est in genere qualitatis: igitur practicum & speculatiuum non sunt differentiæ essentiales; probatur minor, quia practicum est ordo ad opus, speculatiuum priuat illum ordinem. Quoad secundam partem probatur sic; relationes sunt differentię relatiuorum essentiales, vt patet per Aristo. 5. huius. sed scientia quoad suum secundarium significatum est quoddam relatiuum; practicum, & speculatiuum sunt relationes: igitur erunt essentiales differentię ipsius scientię in communi. C

Practicũ est ordo ad opus.

Tex. 20.

Tertia conclusio. Practicum & speculatiuum sufficienter diuidunt habitus finitos intellectus, probatur quia omnis habitus intellectus aut est sapientia, aut intellectus principiorum, aut scientia, aut prudentia, aut ars vt habitum est 1. huius: sed sapientia est de numero speculatiuarum, intellectus siue habitus primorum principiorum speculabilium est speculatiuus, & intellectus practicorum est practicus, vt puta omne bonum est prosequendum, & omne malum fugiendum: scientia vel est practica vel speculatiua, vt habetur in hoc libro: prudentia & ars sunt habitus practici: igitur conclusio est vera quòd practicum & speculatiuum sufficientissime diuidunt habitus intellectus.

Dilucidatio 9. & 10.

Tex. 2.

Quarta cõclusio. Scientia speculatiua est nobilior practica simpliciter loquendo, s'm quid vero poterit esse ignobilior. prima pars probatur per Aris. 1. de anima, dicentē theoricas esse desiderabiliores practicis, quia per theoricas assimilamur nobilissimis substantiis intellectualibus; per practicas vero non: quia nostra opera artificialia eis non conueniunt. hinc finis scientiarum speculatiuarum est scire; finis practicarum est operari: melius est scire vt sic, quàm operari vt ait S. Tho. 1. p. igitur prima pars conclusionis est optima. Secunda pars probatur sic: quia aliqua scientia practica est nobilior speculatiua, puta philosophia moralis est nobilior logica quoad fines suos proprios; & etiā ipsa mathematica, & philosophia naturali: quoad aliquas cõclusiones: nam melius est operari s'm virtutem, quàm scire syllogismum, & triangulum habere tres angulos, & q. terra descendat, & sic de multis aliis conclusionibus: hinc Philosophus 12. huius, dicebat melius est quædam non videre, quàm videre: patet ergo quomodo practicum & speculatiuum sint scientiarum differentię, & quomodo illas variant quoad nobilitatem & ignobilitatem; de hac re lege Caietanum in 1. p. S. Thomę, vbi loquitur de scientiis practicis subordinatis & disparatis, & quomodo altera illarum est altera nobilior, & quomodo est dignius ministrare arti superioris ordinis puta artifici, quàm principari in arte inferioris ordinis, puta figulo. D

Tex. 1.

q. 1. art. 5.

Moralis sciẽtia est nobilior logica.

Tex. 52.

q. 1. art. 5.

Quare.

A *Quare tres erunt philoſophiæ theoricæ, mathematica, phyſica, theologia, &c. Tex. 2.*

Num hæc diuiſio in tres iſtas theoricas ſcientias ſit congrua.

Dilucidatio tertia.

EST vna opinio, quam ſequuntur Recẽtiores, aſſerẽs hic eſſe ſermonem de ſciẽtiis ſpeculatiuis realibus, quę cõſiderant intentiones primas abſtractas à ſingularibus realibus, & dictas de illis in quid, per quod excluditur logica, quæ eſt de ſecundis inteutionibus, quæ de nulla re primę intentionis prædicantur in quid. Vult etiam quòd hic textus loquatur de ſcien-

Logica eſt de ſecundis intentionibus.

B tia ſpeculatiua proprie ſumpta, quæ ex ſui natura & eius ſubiecti, ordinatur tanquam ad finem, ad ſcire tantum, & non quę ordinatur ad ſcire directiuum iu aliquam operationem, quæ non eſt eſſentialiter ſpeculatiua, per quod excluditur practica vniuerſalis, qnę largo modo dicitur ſpeculatiua, eo modo, qno medicina vniuerſalis dicitur, & vocatur theorica. Addit quoque Ariſt. loqni de ſcientia ſpeculatiua poſſibili acquiri ab homine ex lumine uaturali intellectus, ſcilicet ex principiis cognitis via ſenſus; quia cognitio noſtra oritur a ſenſu primo poſter. per quod excluditur ſpeculatiua cognitio de ſubſtantiis ſeparatis quantum ad propria ipſarum.

Tex. 1.

Qnibus iactis ponit talem couclusionem. Iſta diuiſio ſcientiæ poſita hic ab Ariſt. eſt rationabiliter tradita iu tres partes, ſcilicet mathematicam, phyſicam, & metaphyſicam, verum quia poterit eſſe dubium de vnitate iſtarum ſcientiarum, propterea antequam declaretur dicta concluſio, declarabitur quomodo ſcientia poteſt dici vna: ad quod perſuadendum fingit quòd habitus iutellectus eſt quędam qualitas generata ex frequenti conſideratioue, vel ex vnica perfecta inclinans intellectum ad couſimilem; & in qualibet ſcientia ponitur duplex habi-

Habitus duplex.

C tus reſpectu cõcluſionum. Vnus qui formaliter inclinat ad ſpeculationem ipſarum tanquam naturalis ſimilitudo derelicta ex couſideratioue eius. Alter vero habitus communis iuclinat virtualiter, & formaliter ad ſpeculationem alterius, in quo ſcilicet illę concluſiones continebantur virtualiter, ſecundum primum habitum; tot ſunt ſcientiæ, quot ſcibilia, quia cum habitus innoteſcat per actus, & reſpectu diuerſarum concluſiouum ſint diuerſi actus ſciendi diſtincti ſpecifice, ſic etiam habitus erunt diſtincti ſpecie: minor probatur, quia actus ſciendi circa diuerſas concluſiones ſunt diſtincti pluſquam numero: ergo ſpecie: conſeqnentia patet, quia differentia maior quàm numeralis eſt ſpecifica: antecedens probatur, quia ſi uou: ergo tales actus circa dinerſas concluſiones non plus diſtinguerentur, quàm actus ſciendi circa eandem concluſiouem frequeuter elicitus: nam omnis differentia numeralis eſt ęqualis: iuxta ſecundum habitum vna erit ſcientia reſpectu multorũ complexorum, cum enim concluſiones ſint in principiis virtualiter, & principia ſint in ſubiecto etiam virtualiter, terminus enim, qui eſt ſubiectum includit prędicatum iu primis principiis & hoc eſſeutialiter, ſi ſint per ſe primo modo, vel virtualiter ſi ſint per ſe ſecundo modo, quia inquantũ ſic eſt, ſequitur quòd

D in ſubiecto incomplexo quidditatiue cognito virtualiter contineãtur principia, & concluſiones de tali ſubiecto, & ſic tota uotitia, quæ eſt de tali ſubiecto nata eſt haberi: & etiam vlterius quæ uata eſt haberi de aliis per rationem eius, ſiue ſint inferiora contenta ſub illo, ſiue ſint aliqua attribnta ad ipſum vt ad primum; omnia virtualiter continentur in ipſo ſubiecto, itaquòd habitus, qui inclinat formaliter ad ſpeculandum tale ſubiectum ſecundum rationem quidditatiuam, inclinat etiam virtualiter ad omnia complexa prędicta, ſed primo ad conſiderandum de ſubiecto ipſo; per ſe autem, ſed non primo ad conſiderandum de aliis per rationẽ eius; & ita reſpectu omuium iſtorum eſt vnus habitus virtualiter.

Subiectum incomplexũ quid continet.

Hinc prima diſtinctio ſcientiarum ſecundum concluſiones ſcitas poteſt eſſe ſecundum ſpecies ſpecialiſſimas; ſed illa, quæ eſt ſecundum virtualem continentiam, erit diſtintio ſecundũ genera proxima ſic intelligendo, quòd in vna uotitia ſubiecti omnes ſcientiæ primo modo dictæ virtualiter coutentæ ſunt vnius generis tantum; ſed uotitia continens eſt vna ſpecie ſicut & ſubiectum cuius eſt; & hoc modo poteſt iutelligi illud 1. poſter. quòd vna ſcientia; quę eſt vnius generis ſubiecti ſit vna, vel vnitate ſpecifica, vel vnitate generis proximi; vltra ſcientiam ſecundo modo dictam eſt minor vnitas ſcientię, quæ eſt reſpectu multorum verorum com-

Prima diſtinctio ſciẽtiarum qualis eſt iuxta ſententiam aliquorum. Cap. 11.

 plexorum

plexorum, ad quę non inclinat virtualiter vnus habitus subiecti nec primo, nec per se, vt dicebatur secundo modo, sed tantum in potentia, & in vniuersali, veluti habitus inclinans formaliter ad considerandum aliquod subiectum commune inclinat ad considerandum propria inferiorum de ipsis tantum in vniuersali, quę scilicet scienda sunt per proprias rationes inferiorum, & non per naturam communis, & ista vnitas minime potest dici vnitas generis remoti intelligendo simili modo vt expositum est in secundo modo de scientia virtualiter, quæ in se est vna species: sed scientiæ omnes formaliter in ista virtualiter contentę sunt vna genere remoto, & sic intelligunt modo conclusionem, quòd illa diuisio sit primaria, quę scilicet est contenta immediate sub diuiso; quam conclusionem sic probant, talis diuisio non potest esse in scientias habentes vnitatem primo modo, quia illę sunt species specialissimæ & remotissimæ à diuiso: ergo oportet vt sint habentes vnitatem secundo vel tertio modo: sed vtraque istarũ vnitatum correspondet vnitati subiecti virtualiter continentis totam scientiam, vt suppositũ est: ergo sequitur quòd secundum distinctionem talium subiectorum est diuisio talium scientiarum: & adhuc sic probant, subiecta propria prima speculabilia realia, de quibus possunt aliqua sciri via sensus, sunt tantum tria: igitur tantum sunt tres sciẽtiæ speculatiuę propriæ reales & scibiles naturaliter via sensus: consequentia patet ex prędictis: antecedens probatur sic: nã ab omnibus speculabilibus realibus potest abstrahi vnum cõmune, quod est ens habens proprias passiones 4. huius, vt sunt omnia transcẽdentia denominatiua, puta vnum, bonũ, actus, potentia &c. ergo de ente est aliqua scientia possibilis quantum ad tales passiones, & etiam necessaria, quia cognitio nostra procedit à cõibus ad propria ex 1. physi. ens autem est subiectũ reale, nam prędicatur de rebus in quid: & est subiectum proprie speculabile, quia circa ens in quantum ens non est nata esse speculatio directiua in aliqua operatione, quæ sit vera praxis, & alterius generis à speculatione. Iterum passiones eius possunt ostendi de ipso ex principiis cognitis via sensus, & sic habemus vnum primum subiectum, quod habet omnes prædictas conditiones, & ex his patet vna pars antecedentis. A B

Distinctio subiectorũ.

Tex. 5.

Vlterius quia habitus in vniuersali non est respectu propriorum, nisi in potentia tantum & secundum quid; ad hoc vt intellectus circa alia speculabilia perficiatur oportet descendere inferius, & quærere subiecta specialia: & quia sub ente occurrunt primo decẽ generalissima, de quibus ex principiis notis via sensus non sunt demonstrabiles aliæ passiones, quàm transcendentes, ideo nullum istorum est subiectum alterius scientiæ à metaphysica. Vlterius si oportet diuidere ad inueniendum subiectum alicuius sciẽtiæ, non oportet procedere diuidendo aliquod genus accidentis: nam quodlibet illorum, & quælibet species cuiuslibet illorum in aliqua specie substantiæ mediate vel immediate virtualiter continetur; & ita quodcunque istorum ponatur pro subiecto, licet forte haberet aliquam passionem scibilem de se: non tamen esset primum subiectum, quare non accipietur prima distinctio sciẽtiarum penes aliquid istorum: oportet ergo diuidere substantiam præcise, vt subiectum primum habeatur alterius sciẽtiæ aliud à subiecto metaphysicę: diuisa autem substantia per corpoream & incorpoream, alterum membrum, scilicet incorporea dicitur ad metaphysicum pertinere, cuius ratio hęc est, quia & si substantia incorporea habeat passiones sibi primo inherentes, non tamen nobis scibiles via sensus; sed sic sunt notæ de ipsa solę passiones entis, vnde verum est, quòd illa substãtia est subiectum scientiæ speculatiuę possibilis intellectui potenti cognoscere ipsam sub propria ratione, sed non nobis, restat ergo substantia corporea, cui absolute consideratæ inest primo quantitas continua, secundo quantitas discreta, & mediante quantitate omnia, quę consequũtur quantitates, vt sunt relationes fundatæ super quantitatem, & etiam qualitates quartæ speciei, & illæ passiones sunt de ipsa cognoscibiles ex principiis cognitis via sensus: ergo ipsa potest esse, & est subiectum scientiæ speculatiuæ possibilis nobis, & alterius à metaphysica; & hęc nominatur mathematica, quæ quamuis dicatur esse de quanto vel de quantitate, ideo est quia mathematica non multum comparat quantitatem ad substantiam corpoream, sed posteriores passiones ad quantitatem, quæ est prima passio, & quia ipsa nota est inesse subiecto, ideo quasi supponit vt formalis ratio subiecti; tamen secundum veritatem primum subiectũ virtute continens omnia est substantia corporea: & ex his habetur secunda pars antecedentis. C D

Diuisio substantię p corporeũ & incorporeum.

Tunc vltra eadem substantia corporea non contracta ad inferiora, sed alio modo considerata inquantum scilicet habens formam, quæ est principium determinatæ operationis, & motus, & quietis, habet multas passiones sic sibi inhęrentes, & scibiles secundum viam sensus: ergo secundum istas passiones est alia tertia scientia speculatiua, quę dicitur physica, seu naturalis: & ex his patet antecedens quoad tertiam partem. Pręter istas tres non potest inueniri aliqua alia scientia speculatiua, quæ non contineatur sub istis, vel aliqua istarum, puta si sit de aliqua

Forma est principiũ determinatę operationis.

substantia

A substantia inferiori, vel in aliqua istarum includatur, puta si sit de aliquo accidente: ergo sunt
tantum illæ tres diuidentes sciendam speculatiuam, penes tria subiecta habenda conditiones
ita expressas.

Sed in hac decisione sunt multi errores. Primus est, quia stante opinione istorum, seque-
retur quòd omnes habitus scientifici essent vna scientia per aggregationem, quod tamen ipsi
impugnant tanquam falsum, & impossibile: consequentia probatur, quia ipsi ponunt habitũ
inclinantem intellectum formaliter ad aliquod speculabile, & habitum inclinantem virtuali-
ter secundum genus remotum, & habitum secundum genus propinquũ, & isti tres efficiunt
vnum per aggregationem, ergo &c. Præterea sequeretur quòd omnes scientię totales essent
vnus habitus virtualiter, quod adhuc potant esse impossibile: deducitur consequentia, quia
conclusiones omnium scientiarum reducuntur ad vnum primum simpliciter, & commune
principium, vt habetur 4. huius, & sic omnes scientiæ essent vnus habitus virtualiter per re- Tex. 5.
ductionem ad illud primum principium simpliciter. Tertio argumentatur, quia si omnes Scientię omnes simul nõ sunt vn' habitus.
conclusiones efficiunt vnum habitum virtualem per reductionem ad vnum obiectum, quod
B est subiectum considerationis: ergo pari ratione omnes scientiæ essent vnus habitus per redu-
ctionem ad vnum subiectũ inhęsionis, quod est intellectus, sed hoc est inopinabile; quia tunc
grãmatica esset metaphysica & econtra. Secundus error est, quia aiunt substantiã incorporeã
esse subiectũ scientię speculatiuę possibilis intellectui potentẽ agnoscere ipsam sub propria ra-
tione; sed non nobis, hoc autem est contra Arist. rationem, ipsosmet, & Auerr. Arist. 12. hu- Tex. 14.
ius, inuestigauit multas proprietates substantiarum abstractarum, & pręcipue primi princi-
pii: quæ proprietates non explicantur per passiones entis, puta quòd est actus purus, quòd est
maxime intelligibile, quòd intellectio est sua substãtia, sua delectatio, sua uita, & quòd est bo- De' est à quo cælum & natura pendet.
num totius naturę, à quo cęlum, & natura pendet.

Est etiam contra rationem hoc dictum, quia si non possumus cognoscere de substantiis se-
paratis, nisi solas passiones entis, tunc genus abstractorum non erit subiectum in 12. huius,
probatur consequentia, quia de subiecto cognoscitur quid & quia 1. poster. sed per passiones Tex. 2.
entis non cognoscitur quid substantiarum separatarum: igitur error maximus committitur in
hac parte. Est etiam contra ipsos tenentes 2. huius intelligentias cognosci quidditatiue ab in- Quæst. 3.
C tellectu viatoris. Quod etiam & Auerroistæ substinent; si ergo cognoscuntur solæ passiones Neoterici ducuntur in contradictionem.
entis, quæ sunt communes omnibus rebus; quomodo possunt cognosci quidditatiue; quia id
quidditatiue cognoscitur, quod per propria pręedicata notificatur nobis, & non per commu-
nia: sed substantiæ separatę non per propria, sed per commonia prædicata notificantur nobis:
igitur non quidditatiue cognoscuntur: maior est nota: minor est Scoti hic dicentis de substan-
tiis separatis solæ passiones sunt nobis cognitæ. Tertius error est in assignatione trium su-
biectorum in tribus scientiis speculatiuis: dicunt enim quòd hec tria subiecta sunt tres sub-
stantię, puta substantia incorporea in metaphy. substantia cui primo inest quantitas cõtinua,
secundo quantitas discreta in mathematica, substantia corporea habens formam, quę est prin
cipium determinatæ operationis, motus, & quietis in physica.

Hæc aũt determinatio est imaginaria, & contra Arist. 4. huius, vbi habet, est scientia quæ- Tex. 1.
dam, quæ speculatur ens prout ens est, & quæ ei per se insunt, ceterę vero scientię sunt abscin-
dentes quandam partem entis. & Auerr. exponens verba hæc dixit, q physica est de ente mobi- Ens mobile est subiectũ in physica.
li: ergo numerus scientiarum speculatiuarum est assignandus penes diuersitatem ipsius entis,
D non autem substantiæ, quod & Scotus confirmauit 1. huius, vbi posuit ens commune Deo, & Quæst. 1.
creaturis esse subiectum in hac diuina scientia. Quartus error est; quia ipsi Aduersarii po-
nunt hic subiectum in mathematica esse substantiam corpoream, cuius oppositũ clamat Auer-
ro. 4. huius, vbi habet quòd mathematicæ scientiæ accipiunt numeros, & magnitudines di- Commen. 1.
stinctas ab ente, & considerant de eis, & suis accidentibus essentialibus &c. Quintus error est,
quia non ordinarunt has scientias Theoricas, cum secundum ordinem naturę prima sit me-
taphysica, secunda physica, tertia mathematica; ordine vero doctrinæ est ecõtrario, prima est
mathematica, secunda physica, tertia metaphysica, vt dixit Auer. in hoc lib. metaph. esse in do-
ctrina post phy. & non dixit post mathematicã, quia inter metaphysicã, & mathematicã me- Commen. 3.
diat physica. Sextus error est, quia imponunt S. Tho. scientiã esse vnã per aggregationẽ, cũ tñ q. 54. art. 3.
substineat esse vnã simplicẽ qualitatẽ, vt patet 1. 2. q habitus sit pfectio quædã ipsius potẽtiæ:
omnis aũt perfectio proportionatur suo perfectibili, vnde sicut potentia cum sit vna ad mul-
ta se extendit secũdum q conueniunt in aliquo vno idest in generalizatione quadam obiecti,
ita etiam habitus ad multa se extendit secundum quod habet ordinem ad aliquod vnum, pu-
ta ad vnam solam rationem obiecti, vel vnam naturam, vel vnum principium: si ergo conside-

remus

remus habitum secundum ea, ad quæ se extendit, sic inuenimus in eo quandam multiplicita- A
tem; sed quia illa multiplicitas est ordinata ad vnum, ad quod principaliter respicit habitus,
Habitus est qualitas simplex.
inde est quòd habitus est qualitas simplex non cōstituta ex pluribus partibus, etiam si ad mul-
ta se extēdat: non enim vnus habitus se extendit ad multa, nisi in ordine ad vnum, ex quo ha
bet vnitatem, veluti in vno appetitu est vna temperantia ex multis actibus generata, sic etiam
scientia generatur primo in intellectu ex actibus cognoscendi prima principia illius scientię;
& sic habetur totum esse illius scientiæ, licet in gradu infimo, & tamen ille habitus dicitur in-
tellectus principiorum, vlterius cognoscendo alia principia proxima augetur ille habitus, &
dicitur intellectus plurium principiorum. Vlterius ex principiis deducuntur conclusiones, &
sic amplius augetur scientia siue habitus, & sic dicitur scientia istarum conclusionum, semper
tamen idem habitus manens non habens differentiam nisi rationis tantum, & hoc patet quia
principium perfectius cognoscitur, quando ex ipso conclusio deducitur, quod non esset nisi
Augetur habitus scientificus.
habitus principii intenderetur: ergo non generatur alius, sed augeretur pręexistens, vt dictū
est de temperantia, quæ generatur in appetitu ex diuersis actibus eiusdem rationis: nec me
Quæst. 9.
præterit aliquos Thomistas, de quorum numero est Soncinas in hoc lib. sustinere de mente B
S. Thomæ, & Commentatoris scientiam esse aggregationem specierum, vel ipsas species ag-
gregatas, & consequenter quòd vna totalis scientia sit constituta ex multis notitiis partialibus
ita quòd per quamlibet demonstrationem acquiratur noua notitia, & non augeatur præexi-
Comm. 27.
stens; & quod principaliter mouet ipsum est auctoritas Commentatoris 1. huius, vbi ha-
bet quòd scientiæ non sunt aliud, quàm species, & illa quæ constituūtur ex vniuersali, quod
sic describitur, quod est vnum prædicatum de pluribus & ex affirmatiuis, quæ describuntur
sic; aliquid prędicari de aliquo, sunt etiam & auctoritates plurimæ ipsius S. Thomæ, pręcipua
q. 52. ar. 2.
est illa quæ sumitur ex 1. 2. vbi vult scientiam augeri secundum se per additionem: ex qua ar-
guitur sic; scientia secundum se augetur per additionem: ergo ipsi secundum se aliquid addi-
tur, sed non nisi noua species intelligibilis: ergo species intelligibilis spectat ad habitualem
q. 65. art. 1.
scientiam in se ipsa. Alia est in eadem 1. 2. ad primum, vbi vult quòd geometer modico stu-
dio acquirit scientiam conclusionis, quam nunquam considerauit: ex hoc arguitur, quod de
nouo acquiritur modico studeo, additur scientiæ acquisitæ: sed semper acquiritur aliquid
q. 67. art. 2.
de nouo: igitur scientia non erit simplex qualitas. Tertia est ex eodem libro, vbi vult quòd C
species intelligibiles se habent ad scientiam vt formales, phantasmata autem vt materialia: ex
Quęst. 12.
hoc arguitur: ergo scientię formaliter sunt ipsę species intelligibiles. Ex tertia parte affertur
articulus secundus, vbi auctor expresse vult scientiam augeri per successiuam generationem
specierum intelligibilium, & vocatur hoc augumentum secundum essentiam ipsius habitus
scientifici, & multæ aliæ auctoritates ad hoc propositum adducuntur.

Species intelligibiles conseruātur in Intellectu.
Sed pro intelligentia opinionis S. Tho. est considerandum, quòd dari, & conseruari spe-
cies intelligibiles in intellectu, & vnitatem specificam scientiæ potest attendi penes vnitatē spe
cificam scibilis, non inquantum est in hoc vel in illo genere substantiæ vel quantitatis, sed in-
quantum est in genere scibilis, vtrumque est verum in doctrina S. Tho. oportet enim conce-
dere q aliqua vna habitualis scientia secūdum speciem puta geometria duas res ponat in in-
tellectu nostro. Quarū prima est species intelligibilis linearum, angulorum, & figurarum &c.
Secunda habilitas ad promptè, faciliter, & delectabiliter considerandum conclusiones scitas
in geometria: quòd enim oporteat ponere species intelligibiles ordinatas ad unam, & eandē
rationem formalem talis scibilis, patet ex eo, quòd plura secundum speciem non concurrunt D
Plura specie quō concurrunt ad vnū.
ad vnum secundum speciem, nisi aliquo modo ordinata ad illud unum, vt patet in pluralita-
te heterogeneorum, tam in naturalibus, quàm in artificialibus: quomodo enim species intel-
ligibiles subiecti, puta lunæ, & species accidentis, puta echlipsis, & species causæ mediæ pu
ta interpositæ terræ &c. in vnum secundum speciem actum sciendi cōuenient, nisi aliquo mo
do ordinatæ; & rursus quomodo tot species rerum contentarum sub vna specie scibilis ut
sic conueninnt ordinatæ: vbi enim pluralitas sine ordine, ibi confusio: quòd autem requi-
ratur habilitas aliqua ad vtendum prompte, & faciliter, &c. speciebus istis sic ordinatis, ex
hoc ipso patet quòd intellectus cum sit secundum se sicut tabula rasa, non est secundum se or-
dinatus ad vsum talem talium sic ordinatorum ad vnum scibile; sed oportet per aliquam sibi
additam qualitatem respicientem per se primo illud scibile determinari ad prompte, facili-
ter, & delectabiliter vtendum quibuscunque speciebus & actibus in ordine ad illud, hanc
autem qualitatem habilitantem constat esse vnam iuxta qualitatē sui obiecti, ac per hoc vnius
speciei specialissimæ, & consequenter qualitatem simplicem, cum sit species qualitatis: his au
tem duobus in intellectu concurrentibus profecto secundum aliquam scientiam videndum

restat

A restat, quid horum, non habitus sed habitus talis scilicet scientiæ humanæ, quæ est habitus per demonstrationem acquisitus, rationem essentialiter habet, notanter autem dixi non habitus, quia constat quòd species intelligibiles apud S. Thomam sunt habitus intellectuales, & similiter dixi scientiæ humanæ: quia in Angelis habitus scientiæ non sunt nisi species intelligibiles: & non aduertere ad hæc duo fuit occasio erroris apud aliquos Thomistas, quòd autem scientia, de qua loquimur non sit essentialiter plures species intelligibiles ordinatæ, sed simplex qualitas, manifestum est ex hoc, quòd habitus scientificus est essentiali... in prima specie qualitatis, vt vna eius species specialissima: sed nulla species qualitatis est composita ex pluribus qualitatibus diuersarum specierum, quales sunt species intelligibiles: ergo vel negãt habitum scientiæ esse aliquam speciem essentialiter in genere qualitatis, ponendo ipsam esse vnam ordine sicut exercitum, & in genere relationis: formale & materiale solum in genere qualitatis, quod repugnat doctrinæ S. Thomæ: vel coguntur dicere ipsam non esse formaliter species ordinatas, sed qualitatem simplicem ad vtendum illis. Hinc in vna scientia puta metaphysica inuenitur intellectus sic dispositus, quòd habeat species intelligibiles elementorum, mixtorum, plantarum, animalium, hominum, quanti, qualis, relationis, motus, &c. bene dispositas quatenus repræsentant gradus metaphysicales, idest spectantes ad ens inquantum ens, & quòd habet qualitatem quandam determinantem ipsum non solum ad utendum, sed ad ponendum, & ordinandum species in tali ordine, & hæc qualitas est essentialiter habitus scientiæ, quę dat formaliter intellectui facultatem faciendi huiusmodi dispositionem in speciebus faciliter, & delectabiliter.

Scientia est habitus acquisitus per demõstrationem.

Habitus scientificus est in prima specie qualitatis.

B

Vlterius sciendum est, quòd scientia nostra duo exigit; assimilationem scilicet intellectus ad res, de quibus est scientia: & determinationem intellectus ad componendum, diuidendũ, & discurrendum, inter huiusmodi res, & primum fiat per species intelligibiles: secundum autem per illam qualitatem habilitantem intellectum ad tale scibile, & constat quòd primum ordinatur ad secundum in quo consumatur scientia: consequens est quòd species intelligibiles repræsentando ea, de quibus est scientia, claudantur sub scientia tamquam secũdaria sub principali: ac per hoc scientia per se ipsam habet actum componendi, &c. per species vero habet actum repræsentandi, sicut prudentia per seipsam præcipit, & per euboliam consiliatur: cum igitur determinatio intellectus ad scibile plura exigat, & in speciebus intelligibilibus ordinatis inchoatiue fit, & in qualitate illa simplici consumatur, consequens est quòd species intelligibiles tanquàm partes potentiales scientiæ sint, & sic intelligitur dictum Commentatoris primo huius, quòd scientiæ non sunt aliud quàm species & illa, &c. & etiam auctoritas prima S. Thomæ, in qua videtur ponere augumentum per additionem, vbi est sermo de augumento extensiuo, ut expresse ipsemet declarat, 1. 2. & quia scientia modo ad pauciora, modo ad plura se extendit, ideo sic suscipit augumentum, virtus autem moralis quia oportet vt ad omnia se extendat, non sic augetur: vnde ex hoc, quòd S. Thomas dicit ipsam augeri per additionem, nihil aliud habetur, nisi quòd augetur extensiue, quia ad plura continue se extendit, sed non fit additio in essentia. Secunda quoqi auctoritas intelligitur sic, geometer modico studio acquirit demonstratione augumentante scientiam notitia conclusionis, quam nunquam considerauit, hoc autẽ acquirere scientiã nouæ conclusionis, quamuis non sit acquirere scientiam illam simpliciter, est aũt acquirere illam scientiã inquantum est scientia illius conclusionis, quam nunquam considerauit, Tertia auctoritas quoque non obstat, quia species intelligibiles sunt principia actuum, ex quibus fiunt virtutes intellectuales, & propterea dicuntur formales in virtutibus intelligibilibus cum quo patet stare, quòd non sunt ipsæ essentiæ virtutum intellectualium.

Scietia duo exigit.

C

Prudentiæ & euboliæ officium.

Comm. t. 17.

q. 66. art. 1.

D

Et ex his etiã soluuntur argumenta Aduersariorum. Primo quòd actus naturaliter sunt generatiui habitus per hoc, quòd naturaliter relinquũt suam similitudinem in passo, sed agenũ differentium specifice secundum proprias rationes sunt reales similitudines specifice distinctę: ergo actus distincti specie cuius sunt intellectiones diuersorum principiorum, diuersarũque conclusionum non generabunt eundem habitum specie, Et confirmant, quia vbi est eadem causa, ibi est idem effectus; sed actus differentes morales vt temperantię iustitiæ generãt diuersos habitus specie ex eo, quòd secundum proprias rationes specificas imprimunt potentiæ similitudines naturales differentes specie: ergo similiter erit in proposito: videtur enim extra rationem quòd quidam habitus generetur ex actibus vniformibus, & quidam ex difformibus: poterit enim dici eadem ratione, quòd non sit nisi vna virtus moralis ex quocunq; actu, & deinde augeatur non tantum per actus similes, sed etiam per difformes. Dicimus enim ad hoc, quòd aliqua possunt esse eiusdem speciei secundum vnam rationem, quę sunt diuersarum.

Aliqua eiusdem speciei vno modo possunt esse diuersarum specierum.

sarum specierum secundum aliam rationem: verbi gratia omnes formæ sunt eiusdem generis A
subiecti, & tamen non omnes sunt eiusdem generis prędicabilis. Amplius omnes actus temperantię sunt eiusdem generis, & speciei moris, qui tamen non sunt eiusdem speciei prędicabilis: actus enim temperatus circa uenerea est alterius speciei prędicabilis ab actu temperato circa iram, & ab actu temperato circa cibum, & potum; ex qnibus sequitur, quòd vnus habitus specie vel numero effici potest à diuersis actibus specie prędicabili, dummodo sit eiusdē speciei moris, vel einsdem speciei cognoscibilitatis. Tūc formaliter ad argumentum dicimns, ꝙ omnes actus relinquūt similitudinem eiusdem speciei cognoscibilitatis: oēs enim conclusiones eiusdem scientiæ totalis relinquūt similitudinem eiusdē rationis scibilis, & cognoscibilis: quia omnes generantur quatenus obiecta concernunt materiam in genere scibilis, non autem rei. Et sic patet responsio ad confirmationem, quòd non est ad propositum, quia licet actus temperantiæ sint diuersę speciei prædicabilis: sunt tamen eiusdem generis, & speciei moris, vt dictum est.

Cap. 6.

Secundum argumentnm est, quia Arist. 6. ethicorum distinguit intellectum à sciētia, sicut habitum aliū specie, licet sit eiusdē generis propinquioris, quàm sit alter eorum cum opinione, & prudentia, & arte: Confirmant etiam, quia verum inquātum euidēs, B
est aptum natum causare in intellectu habitum cognitiuū sui: sed simpliciter alia est ratio euidentiæ in principio, & in cōclusione; quia in principio propter se, & ex terminis; in conclusione autem propter aliud, & per discursum: ergo alius erit habitus in intellectu, qui est conclusionis ab illo, qui est principij.

Cap. 6.

Dicimus quòd Aristi. 6. ethicorum distinguit habitum principiorum à scientia, tanquam diuersas virtutes intellectuales, non autem in genere cognoscibilitatis, & scibilis. Et sic etiam confirmatio est nullius roboris: licet enim ratio euidentiæ in principio, & in conclusione sit alia, & alia secundum speciem prędicabilem, non tamen secundnm speciem scibilem: & sic ratio adducta pro conclusione stat in robore suo, quòd principiū magis cognoscitur, qnàm conclusio, quę ex ipso deducitur, & quomodo scientia est simplex qualitas, & quomodo aggregatio specierum, manifestum est.

Principium magis cognoscitur q̄ conclusio.

Restat modo dicere ad principale, qūo hæc diuisio sciētiæ est trimēbris. Pro qno est notandū ꝙ duplex est ratio formalis; vna, quæ est ex parte subiecti, vt res est, veluti in subiecto philosophiæ naturalis, mobilitas dicitur ratio formalis eius, in subiecto mathematicę est quantitas, in subiecto metaphysicę est entitas. Secunda est ratio formalis subiecti vt obiectum est, & hæc C
vocatur modus cognoscendi, siue definiendi: verbi gratia abstractio à materia particulari erit ratio formalis obiecti philosophię naturalis, vt obiectū est: abstractio ab omni materia sensibili sine particulari in vniuersali est ratio formalis in mathematica, quæ non abstrahit à materia ītelligibili: abstractio vero ab omni materia tam sensibili, quàm intelligibili est ratio formalis obiecti vt obiectū est in metaphysica.

Ratio formalis obiecti in mathematica quæ est.

Secundo est notandum, ꝙ scientia prima sui diuisione diuiditur in eam, quæ est de vocibus, & in eam quæ est de rebus: ea quę de vocibus, dr̄ sermonica, siue logica, cuius primę partes sunt dialectica & grammatica: scientia, quæ est de rebus aut est practica, siue operatiua, aut theorica, siue speculatiua: quia cum duplex sit animę vis, vna appetendi, altera cognoscendi: quod perficit appetitum vocatur practicum: quod vero perficit intellectum, vocatur speculatiuum: quod quidem speculatiuum aut est de entibus coniunctis, aut de separatis: si de entibus coniunctis, sic est Philosophia naturalis: si de entibus separatis, hoc potest esse dupliciter, quia aut simpliciter, & sic est metaphysica, aut secūdū quid, & sic est mathematica; & hæc est deductio, quam facit Alex. dicens, si ergo entia tripliciter diuiduntur, & partim inseparabilia sunt, & mouentur, quædam inseparabilia, & immota, alia D
separata, & prorsus immota, dubium qnoque esse non debet, quin doctrinæ quoqne tres numero habeantur, physica quæ de his versetur, quæ inseparabilia sunt & mouentur; mathematica quæ ea tractet, quæ inseparabilia sunt, & immota: theologia, quæ separata & immobilia considerat, & quod Alex. vsus est nomine entis; Auerro. vsus fuit nomine rei, sciens qnòd ens & res conuertuntur, vnde concludit Auerro. quòd modi Philosophię speculatiuę sunt tres. scilicet scientia rerum mathematicarum, & naturalium, & diuinarum: res diuinæ sunt in quarum definitione sumitur Deus; naturales in quarum definitione accipitur natura, & voluntarię in quarum definitione sumitur voluntas: ex quibus patet quòd hæc diuisio est optima, & conuenientissima & est diuisio secundum genus, non autem secundum speciem: quia quęlibet scientia sub se continet plures species, vt puta mathematica diuiditur in plures scientias mathematicas, & sic physica; de metaphysica non est ita apertum, tamen Auerro. hoc aperit 7. huius vbi distinguit hanc scientiam iuxta diuisionem entis; patet etiam quomodo hæc diuisio est reducibilis ad bimembrem per rationem Alex. dicentis physicam esse de inseparabilibus motis, mathematicā de inseparabilibus immotis, Theologiā, siue metaphysicā de separa-

Doctrinæ sunt tres.

In prologo.

tis, &

A tis,& immobilibus: vnde reducitur diuisio ista ad hęc duo membra,hoc modo videlicet omnis scientia aut est de separatis,aut non,sic non, hoc est dupliciter, aut de non separatis mobilibus,aut immobilibus:si de non separatis mobilibus est physica:si de non separatis immobilibus,est mathematica, vel reducitur sic: scientia speculatiua,vel est de abstractis simpliciter, & sic est metaphysica: aut est de abstractis non simpliciter:& hoc dupliciter,quia vel est de abstractis non simpliciter respectu materię sensibilis,quia tantum à particulari materia sensibili:vel est de abstractis respectu omnis materiæ sensibilis,tam particularis,quàm vniuersalis & sic est mathematica.

Omnis scientia aut est de abiunctis à materia aut de coniūctis.

Hinc soluuntur aliqua argumenta,quæ adduci solent contra hanc veritatem,& pręcipue illud de logica,grāmatica,& poetica,quòd sunt scientię speculatiuæ,& tamē non cōtinētur sub aliquo membro huius diuisionis: igitur diuisio est insufficiens: hic esset disputatio, num hæ pręnominatæ sint artes,vel scientiæ,vel modi sciendi, quicquid sit de hac disputatione dicamus argumentum non esse ad propositū: quia sermo noster est de scientiis realibus;istæ vero prænominatæ non sunt reales,sed sermocinales. Soluitur & illud aliud, quòd scientia partiri debet ad partitionem entis,cum omnis scientia sit de ente,vt patet 4. huius :sed ens diuiditur in decem prima genera rerum:igitur decem sunt primæ species scientię. Potest concedi hoc argumentum,quia concludit diuersas esse species scientiæ; quod non est ad propositum, quia nos loquimur de diuisione generica scientiarum,non specifica,de qua loquitur argumētum. Dicitur etiam secundo,quòd licet sint decem genera rerum, possunt tamen cōuenire sub vna ratione scibilis, & sic etiam metaphysica considerabit corpoream & incorpoream substantiam:immo res omnes sub vna ratione formali scilicet entitatis abstractæ ab omni materia physica,& mathematica modo præexposito,ideo tres constituuntur scientiæ vt supra dictum est.

B Tex. 1.

Diuisio scientiarum duplex.

Cuius inditium ex eo nobis esse videtur, quia nulli scientiæ
C *prorsus curæ est neque actiuæ,neque effectrici.&c. Tex. 4.*

vtrum de ente per accidens possit esse scientia.

Dilucidatio quarta.

IRCA hęc verba notandum,quòd solet fieri distinctio de ente per accidēs, quod dupliciter accipi potest. Primo vt ly per accidēs negat vel priuat perseitatem rei secundum se acceptę, & hoc est ens per accidens aggregatum ex rebus diuersorum generum,vt homo quantus,vel quantum album, vel ex rebus intermediorum,vt album dulce,& tale ens per accidens opponitur enti per se,quod diuiditur in decem genera:quia tale ens per accidens non habet vnum conceptum quidditatiuum , per quē possit in aliquo vno genere collocari, & de isto ente per accidens loquitur Arist. 5. & 7. huius quando negat ens per accidens habere quodquiderat esse; & dicit quod quid est non est idem cum eo cuius est. Secundo modo accipitur ens per accidens prout ly per accidens non priuat perseitatem in entitate rei secundum se,sed in comparatione ad aliquam causam, & sic dicitur ens per accidens respectu alicuius causæ,ad cuius fieri vel esse talis causa non ordinatur essentialiter,sed euenit pręter intentionem talis causę aliud intendentis,& tale est ens fortuitum & casuale, & iuxta distinctionem horum membrorum quæruut Aliqui,vtrum de ente per accidens primo modo possit esse scientia. Cui quæsito respondent multi supponendo distinctionem habitam & addendo duas alias,quarum prima est,quòd esse scientiam de aliquo dicitur dupliciter scilicet proprie,& stricte:alio modo large,& communiter; proprie de illo dicitur esse scientia de quo aliquid scitur;vt est subiectum de quo scitur passio,large autem,& communiter dicitur esse scientia de illo quod scitur,vt de conclusione seu de passione scita de subiecto: tunc enim magis proprie diceretur scientia eius, quàm de ipso. Aliam distinctionem addunt quòd scientia potest distingui vel secundum vnitatem speciei specialissimæ,vel generis inter medii,& propinqui,vel etiā generis remoti. Quibus stantibus ponunt tres conclusiones, quarum

Ens per accidens bifariā accipitur.

D Tex. 7. Tex. 11.

Scientia bifariā distingui potest.

quarum prima est de ente per accidens primo modo accipiendo, de qoo proprie non potest A esse scientia per se vna vnitate speciei, quam conclusionem ita probant: vnius scibilis isto modo est vna per se causa: sed tale ens per accidens non potest esse vna causa per se: ergo de ente per accidens primo modo non potest esse scientia una, unitate speciei: minor probatur, quia cum totum illud non sit aliqnod vnum ens, non poterit esse per se causa alicuius vnius passionis, & ideo de tali nihil demóstratur, nisi per alterum concpetum, quę includit; & ideo illi conceptui per se inest tale demóstratum, non autem composito, nisi per accidens: ergo sciētia vna specie, quę est conclusionis demonstratę, non est per se, nisi de altero conceptu in tali ente complexo. Secunda conclosio est. De ente per accidens primo modo accipiendo non proprie, sed communiter potest esse scientia vna vnitate speciei per se: hoc apparet simili ratione, quia de tali non potest accipi proprium medium ad ipsom demóstrãdum, nisi per conceptum alterius, & ita non scitur, nisi per accidens. Tertia conclusio. De ente per accidens primo modo accipiendo proprie potest esse scientia vna vnitate generis proximi, vel remoti, quam sic probant, vnius intelligibilis plures passiones continentis potest esse scientia vna vnitate generis proximi vel remoti: sed ens per accidens primo modo est huiusmodi: ergo conclusio vera, probatur minor: nam tale ens est aliquo modo vnum intelligibile vnico B actu intelligendi, non tamen ita simplici, & per se vno actu concipiendi, concipitur homo albus, sicuti homo: tali ergo enti natus est correspondere habitus per se ex talibus actibus genitatos; sed ille habitus non est ita vnus, sicut ille, qui est alterius partis tantum: tale quidem totum potest multas passiones includere, quas simul neutra pars per se includit, nisi ratione alterius partis: ergo habitus proprius istius totius virtualiter inclinat ad omnes istas passiones sciendas de illo toto: quare omnes istæ scientię virtualiter continentur in habitu, qui est per se correspondens enti per accidens, & ita habent vnitatem in genere proximo, licet non tantam sicut illi, qui includuntur in habitu correspondente vni conceptui quidditatiuo. Et si quis diceret, qoòd linea visualis non est intelligibilis aliquo vno actu, sed diuersis, ex quibus diuersi habitus relinquũtur, alter lineæ, alter visualitatis, quorum vterque virtualiter inclinat ad speculandum illa de suo proprio obiecto, quæ in illo obiecto virtualiter includontur vt sic, sicuti nec voa scientia est de toto, nisi per accidens, sic nec vnus habitus virtualiter includit illas scientias, quæ sunt de vna parte, & alia. Arguunt contra, quia si ita dicatur, non apparet qoalis vnitas possit assignari scientiæ subalternę, vt musicę, vel perspectiuę, nisi vnitas aggregationis: quod uidetur inconueniens, & non potest hoc euadi, nisi via suprapposita teneatur de scieotia vna genere. C

Totum multas passiones includit.

Sed io hac determinatione sunt commissi plurimi errores, inter alios est primos in tertia distinctione, in qoa distinguũt scientiam secundum vnitatem speciei specialissimæ, & generis proximi, & remoti, quia quęro: illa scienoa, quę est secundum genus remotum, aut est habitus sciētificus, aut non: si primo, ergo erit proprius, quia vt scribitur 1. poster. demóstratio, ex qua generatur scientia, est ex propriis: si non est sciencificus: igitur perperam habita est distinctio per habitum, qui est scientificus, & per babitum, qui non est scientificus. Præterea huiusmodi habitus, qui est scientia secundum genos remotum, aut est alius à qoolibet particulari habitu, aut est idem cum habitu, qoi dicitur scientia secundum speciem specialissimam: si primo, ergo non inclinat ad similem speculationē: quia de distinctis habiobus non potest esse similis & omnino eadem speculatio; & tamen oppositum substinent Neoterici, vt discussum est superiori dispotatiooe: si vero concedunt secundum membrum: ergo non habent distinctionem ad inuicem; quia quorum est idē actus videlicet speculatio, & habitus idem esse oportet: & si ponitur idem, ergo nullus erit communis. Secundus error habetur in tertia conclusione, in qua dicitur, quòd de ente per accidens potest esse scientia voa vnitate generis proximi, vel remoti. Contra quia si hęc conclusio esset vera, sequeretur qoòd posset etiam baberi vna scientia secundum unitatem speciei specialissimæ, quod est contra primam conclusionē: consequentia probatur ex maxima illorum, dicentium quod determinat sibi genos, determinat sibi speciem, determinat sibi & indiuiduum, & habetur 2. topicorũ, nihil est sub genere, qoin sit sub aliqua specie. D

Cap. 2.

Distinctorũ habituũ non est eadē speculatio.

Præterea quęro aut habetur vna scientia tali vnitate secundum aliquam rationem propriã, sicut supra argumentabantur, quæ non est aliqoa ratio perticulariom habituum contentorum sub eo; aot est idem cum omnibus aliis, sicut ipsi videntur asserere: si primo modo, sequitur quòd de ente per accidens erit per se habitus scientificus per ratiooem propriam, quod tamē negant; si vero dicatur secundo modo quòd hæc scieotia, quę habetur de ente per accidens est eadem cum aliis habitibus particularibus, tunc sequitur qoòd tot sunt scieotiæ de ente per

Egregia ratio ex concessis ab aduersariis.

accidens

A accidens; quot ſunt de ente per ſe; & ſic cum de ente per ſe habeatur ſcientia vna vnitate ſpecifica, etiam de ente per accidens hoc idem erit. Tertius error habetur, quia ponunt ens per accidens dici duobus tantum modis, cum tamen poſſit pluribus modis accipi, vt colligitur ex bonis peripateticis. Poteſt enim primo accipi ſecundum concurſum in eodem tempore, vt ſi eodem tempore interficiantur duo homines in diuerſis Regionibus. Poteſt etiam & accipi ſecundo pro concurſu in eodem ſubiecto, vt album, & muſicum in homine. Tertio poteſt accipi ſecundum concurſum in eadem cauſa, vt ædificator, & Medicus. Quarto poteſt accipi ſecundum concurſum in eodem effectu, vt in pulmento conueniunt ſalubre, & delectabile. Quartus error habetur etiam in doctrina iſtorũ, quia dicunt in ſcientia ſubalternata, vt eſt muſica, & perſpectiua, non poſſe ſaluari niſi vnitatem aggregationis: nam licet verum ſit, quòd ſcientia ne dum ſubalternata, ſed etiam ſubalternans vt eſt cognitio diuerſarum concluſionum, ſit vna per aggregationem; tamen vt eſt habitus eſt qualitas ſimplex, vt probatum eſt ſupra; immo omnes ſcientiæ mundi ſunt vnius ſpeciei, quia ponuntur ſub ſpecie habitus, qui eſt prima ſpecies qualitatis, & ſubiectãtur in intellectibus, qui omnes ſunt vnius ſpeciei.

Ens per accidens quatrifariam accipitur.

Dilucid. 3.

B Preterea quęlibet ſcientia ſubalternata habet vnam rationem formalem ſui obiecti: quomodo igitur erit vna per aggregationem cum ratio formalis obiecti ſit ſimpliciſſima?

Et ſi quis probaret quòd ſcientia ſubalternata eſſet de ente per accidens, vt puta muſica, & aſtrologia, & perſpectiua, quæ eſt de linea viſuali, de qua multa probat perſpectiuus, quæ per ſolam rationem lineæ non inſunt ipſi lineę, alioquin perſpectiuus eſſet pure Geometra, ſimiliter oſtendit multa, quæ per ſolam rationem viſualitatis non inſunt ipſi viſualitati; aliter eſſet pure naturalis: ergo quod quid eſt ſubiecti eius includit ambo, quę quidem non conſtituunt, niſi vnum per accidens; tum quia quælibet talis ſcientia ſubalternatur duabus, quia vtriuſque concluſiones continentur in eã pro principiis, quod non eſſet niſi ſubiectum includeret ſubſtantiam ambarum. Ad hoc dicimus quòd linea viſualis, & ſimiliter numerus ſonorus dupliciter accipi poſſunt. Vno modo formaliter, & ſic ſunt entia per accidẽs, ſed vt ſic nõ ſunt ſubiecta alicuius ſcientię. Alio modo circumlocutiue prout ſcilicet per ea circumloquimur aliquod ſubiectum nobis innominatum, vt puta ſi homini non eſſet nomen impoſitum, diceretur quòd animal riſibile eſt ſubiectum riſibilis, hoc eſt ens per ſe, ſic ſubiecta harum ſunt entia per ſe, de quibus ſunt iſtæ ſcientiæ, quæ num magis naturales, vt tenet S. Thomas, vel magis mathematicę ſint, vt tenet Egidius, alias diximus.

Lineæ viſualis bifariam capitur.

C

In ſcoliis 2. phyſicorum.

Iſtis erroribus ſic reiectis dicendum eſt ad quæſitum, quòd ens per accidens dupliciter accipi poteſt. Vno modo in vniuerſali per reſpectũ ad illa, ad quę habet neceſſariam habitudinẽ quia nihil eſt adeo per accidens, quod non habeat habitudinem ad aliquid. Alio modo poteſt conſiderari in particulari ſecundum hanc cauſam, vel hoc ſubiectum. Qua diſtinctione ſtante pono duas concluſiones, quarum prima eſt. De ente per accidens primo modo poteſt eſſe ſcientia communiter ſumpta, non proprie: probatur prima pars: quia ſciẽtia communiter ſumpta poteſt etiam eſſe per effectum cauſamque remotam, & hoc docet Ariſt. in hoc lib. inquiẽs quæ ſit cauſa, & natura ipſius entis per accidens. Hinc S. Thomas in principio huius dixit Philoſophum excludere ens per accidens à principali conſideratione Metaphyſici, quaſi dicat quòd ſecundario tractat de ipſo. Secunda pars concluſionis patet, quia ſcientia proprie ſumpta non poteſt haberi niſi per cauſam propriam, & neceſſariam, & immediatam, ergo &c. Secunda concluſio eſt. De ente per accidens in particulari nullo modo poteſt eſſe ſcientia: & hoc probat Philoſophus, quia infinita vni accidunt, & infinitum inquantum infinitum, eſt ignotum. Et ex hoc concluditur manifeſte, quòd de ente per accidens non poteſt eſſe ſcientia, neque ars, neque ſpeculatiua, neque factiua, neque actiua; ſolum autem ſophiſticam poteſt concedi eſſe circa ens per accidens, ſicut voluit Plato. Et ex hoc ſoluitur argumentum illud, de quo poteſt eſſe demõſtratio & definitio, de eo poteſt eſſe ſcientia; ſed de ente per accidens poteſt eſſe demonſtratio, quia Philoſophus multa demõſtrat de eo in hoc loco. Iterũ poteſt eſſe definitio, quæ eſt medium demonſtrationis, & demonſtratio eſt ſyllogiſmus faciens ſcire, 1. poſt. igitur &c. Ad hoc dicitur quòd eo modo, quo eſt demonſtratio, & definitio, ſic eſt ſcientia ſcilicet in communi, & in vniuerſali, non autem in particulari: ſimiliter eſt demonſtratio de eo communiter ſumpta, & ſecundario, non autem proprie, & principaliter. Soluitur & aliud, oppoſitorum eſt eadem diſciplina: ſed ens per ſe, & ens per accidens ſunt oppoſita: igitur ſi habetur ſcientia de ente per ſe: ergo & de ente per accidens. Quia habetur ſcientia ſecundum nomen tantum; quod eſt ens per accidens; ſed non ſecundum rem, quod poſſit eſſe concluſio demonſtrata de aliquo ſubiecto, ſicuti hic terminus, & hæc vox ſcientia communiter dicta, ens per accidens eſt quod accidit enti per ſe, ſimiliter ſcitur nomen in

Tex. 6.

D

De ente per accidens nõ eſt ſcientia.

Cap. 2.

Oppoſitorũ eſt eadem diſciplina.

Ff finiti,

finiti, & ipsius vacui, quia vacuum opponitur pleno, & infinitum ipsi finito, sed hęc talia non sciuntur scientia demonstratiua, vt dictum est supra, ergo &c. A

Quod enim neque semper est, neque plerunque, id accidens dicimus esse, &c. Tex. 5,

An de ente per accidens secundo modo possit esse scientia.

Dilucidatio quinta.

Scientia dupliciter sumitur.

ST hic vnus modus dicẽdi approbatus a Recentioribus distinguens de scientia, quòd dupliciter accipi potest. Vno modo pro habitu conclusionis prout scilicet est notitia habita per causam necessariam. Alio modo pro quacunque determinata notitia per causam per se, licet non necessariam Distinguit etiã de scibili, quòd dupliciter aliquid sciri potest, vel absolute vel reduplicatiue; dicit modo quòd de ente per accidens secundo modo accepto, scilicet reduplicatiue prout est ens per accidens, non põt esse sciẽtia: quia omne illud, de quo est scientia, est semper, vel frequenter: sed ens per accidens inquãtum per accidens non est huiusmodi: ergo de ente per accidens reduplicatiue non est sciẽtia, minor patet; quia ens per accidens secundo modo dicitur in comparatione ad aliam causam, pręter cuius intentionem euenit quandoque; non tamen semper, & frequenter, & ideo vt sic tale ens per accidens non est scibile. Dicit quoque quòd de ente per accidens non reduplicatiue sumpto, sed absolute potest esse sciã: quia omne illud, quod habet causam determinatam, à qua euenit, semper vel freqnenter est scibile per illam causam: sed ens per accidens non reduplicatiue sumptum est huiusmodi: igitur de eo potest esse scientia: probatur minor; quia licet ex comparatione solis ad zodiacum non possit sciri quòd pluat sub cane, quia sic non habetur causa pluuiæ: tamen ex comparatione alterius planetæ ad solem, vel ad alium planetam vel ad stellas fixas, vel respectu lunæ sic eleuatæ in comparatione multorum simul possunt sciri hęc, quę sunt concurrentia, & sunt causa pluuię, vt in pluribus, & sic generaliter in aliis: nullum enim est ens per accidens respectu alicuius, quod non sit per se effectus respectu alicuius alterius, vel aliorum concurrentium. C

Pluuia sub cane.

Sed contra secũdam distinctionem, & vtranque conclusionem argumentor: quia sunt contra Arist. expresse 2. phy. vbi tradit scientiam de ente per accidens reduplicatiue: tradit enim scientiam de casu, & fortuna, quatenus casus & fortuna sunt, & sic de ente per accidens reduplicatiue habetur sciẽtia. Pręterea quæ possunt definiri, possunt reduplicatiue sciri: quia definitio est medium in demonstratione potissima, vt habetur 2. posteriorum: sed casus, & fortuna possunt definiri, & definiuntur 2. physicorum: fortuna enim est causa per accidens in his, quæ fiunt à proposito: & casus in his, quæ non fiunt à proposito: ergo male posita est distinctio cum conclusionibus. Præterea quicquid continetur sub subiecto metaphy. illud est scibile; quia eadem scientia est de toto & partibus; sed ens per accidens secundo modo sumptum continetur sub subiecto metaphy. igitur tale ens per accidens est scibile nedum absolute, sed etiam reduplicatiue, non ne vna & eadem causa substãtialiter dicitur intellectus practicus, & fortuna? intellectus enim practicus ipsius hominis in comparatione ad effectum euenientem vt in pluribus, & non pręter intentionem agentis, dicitur causa per se: in comparatione vero ad effectum raro euenientem & pręter intentionem, dicitur fortuna: & hoc modo potest sciri, ita etiam in agentibus naturalibus, idem agens est casus, & natura: casus enim nihil aliud est, nisi natura operans sine intentione, vt virtus informatiua quę est in semine si producit hominem cum duobus oculis, & vno naso, dicitur natura, cum hic effectus principaliter intendatur à virtute informatiua vt in pluribus, sed si producat hominem cum vno oculo & duobus nasis, dicitur casus, hęc enim omnia sciuntur. D

Tex. 40.

Cap. 6.

Tex. 51.

Quomodo idem dici potest causa per se & fortuna.

Pro declaratione igitur veritatis est sciendum primo, quòd causa per accidens potest comparari ad duo, videlicet ad causam suam, & ad suum effectũ: si comparetur ad suum effectũ. sic dicitur per accidens: si vero comparetur ad suam causam, sic dicitur effectus per se, & non

per ac-

A per accidens: vnde licet cauſa per accidens materialiter ſumpta, videlicet vt eſt effectus cuiuſdam cauſæ, reducatur ad aliquam cauſam per ſe; non tamen ſi conſideretur vt cauſa per accidens caſualis, vel fortuita: verbi gratia aliquis fodit terram, & fodiendo inuenit theſaurum, foſſio eſt effectus per ſe hominis, & eſt cauſa per accidens inuentionis theſauri: ſi enim ipſa foſſio conſideretur vt cauſa per accidens inuentionis theſauri, ſic non reducitur ad aliquam priorem cauſam inquantum huiuſmodi: ſed ſi conſideretur vt eſt effectus per ſe hominis fodientis, ſic reducitur ad cauſam per ſe, non quidem vt cauſa per accidens, ſed vt effectus per ſe. Sciendum ſecundo, quòd effectus fortuitus poteſt comparari ad cauſam primam & vniuerſalem, & poteſt comparari ad cauſam particularem: primo modo nullus eſt effectus fortuitus, aut caſualis, ſed ſecundo tantummodo datur, vt patet de concurſu duorum ſeruorum in ordine ad dominum ipſorum, & in ordine ad ſe ipſos. Quibus ſtantibus dico ad quęſitum iuxta determinationē præcedentis diſputationis, quòd de ente per accidens ſecundo modo etiam poteſt eſſe ſcientia communiter ſumpta in vniuerſali & ſecundario, non principaliter quia poteſt per iſtum terminum ens, & per iſtum alium ens per accidens; quia per ſe, & per ac-

Effectus fortuit⁹ ad duo cōparari poteſt.

B cidens ſunt differentiæ non rerum extra ſignificatarum per terminos, vel propoſitiones; ſed potius ſunt differentiæ propoſitionum per ſe vel per accidens verarum: & ideo ſunt entia ſcibilia ſciētia cōmuniter dicta & ſecūdario, non principaliter. Ex quibus ſoluuntur argumenta contra iſtam determinationem: quorum primum eſt illud; quod habet cauſam determinatam, poteſt ſciri: ſed ens per accidens ſecundo modo eſt huiuſmodi; igitur ens per accidens poteſt ſciri: probatur minor, quia ens per accidens ſecundo modo prouenit à cauſa naturaliter vt in pluribus, & non à cauſa, quæ eſt ad vtrumlibet: ſed cauſa naturalis eſt determinata cum producat ex neceſſitate; & per hoc diſtinguitur à voluntate: ergo ens per accidens habet cauſam determinatam. Dicunt aliqui quod ens per accidens poteſt vno modo accipi pro cōceptu, quem per ſe importat hoc quod eſt ens per accidens. Alio modo pro re illa ſubſtrata cui ineſt, & de qua denominatiue prædicatur: ſecundo modo non eſt ſcientia de ente per accidens inquantum per accidens: ſed poteſt eſſe ſcientia de ente per accidēs primo modo, & dāt exemplum de infinito, & vacuo, de quibus non eſt ſciētia pro ſubſtrato: ſed bene eſt ſcientia pro conceptu importato per infinitum, & vacuum.

Cauſa naturalis ꝓducit ex neceſſitate.

C Sed contra, quia conceptus ipſius entis per accidens aut eſt realis, aut rationis: non ſecundo ergo primo, ſi primo & habetur ſcientia de eo pro conceptu reali importato per ipſum: ergo & de ipſo ſubſtrato; tum etiam quia de infinito, & vacuo habetur ſcientia per propoſitionē negatiuam, ſicuti de contradictorijs, quòd nec ſunt, nec poſſunt eſſe ſimul vera, ita etiam infinitū in actu non eſt, nec etiam vacuum, ens tamen per accidens eſt; & ideo melius dicendum quòd ens per accidens prouenit à cauſa naturali ſecundario, ideo de eo erit ſcientia ſecundario, & vt ſignificatur per terminum concluſionis, non autem vt concluſio demonſtrabilis, aut demonſtrata vel vt ſubiectum, de quo poſſint demonſtrari paſſiones demonſtratione potiſſima. Secundum argumentum eſt, quicquid venit à cauſa inuariabili eſt neceſſarium, & per conſequens ſcibile: ſed ens per accidens eſt huiuſmodi: ergo ens per accidēs eſt ſcibile: maior probatur, quia non videtur effectus quandoque euenire, & quandoque non, niſi quia cauſa quandoque ſe habet ſic, vel aliter ad ipſum, quod non videtur poſſe eſſe ſine mutabilitate cauſæ: ſi ergo cauſa ſit immutabilis: & effectus erit immutabilis, & neceſſarius; & per conſequens ſcibilis: & probatur minor, quia à primo ente prouenit quilibet effectus poſitiuus, & per con-

Contradictoria non ſunt ſimul vera.

Ens per accidens quō eſt ſcibile ſecūdū aliquos.

D ſequens ens per accidēs, licet reſpectu eius non ſit ens per accidens, primum aūt ens eſt immutabile ex 8. phy. Ad quod argumentum reſpondentes Aduerſarii recitant reſponſionem, quam impugnant; & hęc reſponſio negat maiorē, quia eſt vera tantūmodo de cauſa proxima: minor aſſumpta verificatur de cauſa remota, ideo argumentum non concludit, ſed ęquiuocat. Arguunt contra iſtam reſponſionem, & volunt probare maiorem eſſe veram de cauſa remota; quia ſi cauſa prima neceſſario cauſat mediante A. neceſſario mouet ipſum. A. & A. neceſſario motū neceſſario mouet B. & ſic vſq; ad proximā cauſam, cum poſterior nūquam moueat niſi mota à priori: ſi ergo ſola prima cauſa concedatur mouēs neceſſario, ſequitur quòd omnes neceſſario mouebunt, & ſic ſtabit argumentum in robore ſuo: propterea aliter dicunt negando maiorem, & ad probationem reſpondent quòd cauſa voluntaria ſine ſui mutatione poteſt aliter ſe habere ad effectum per ſolam mutationem alterius, à quo effectus dependet itaquod ſolum ex parte effectus ſit mutatio: agens autem voluntarium per voluntatem antiquam eſt cauſa noui effectus: & dant exemplum, ſi volo nunc me ſedere cras, tali voluntate exiſtenti vniformi ſedebo cras; itaque eſt effectus nouus à voluntate antiqua non mutata: ſic dicendum eſt de primo ente, quòd ipſum voluntate antiqua, & ęterna vult quicquid vult, ita-

Tex. 45.

Cauſa voluntaria quomodo ſe habet ad effectum.

quòd ab eius voluntate immutabili eueniunt effectus noui quotidie. Verum quia respon- A
Quæst.19. sio est S.Thomę pluribus in locis suę doctrinæ,& pręcipue 1.p.ideo pro defensione eius sciẽdum,quòd illa responsio est optima:argumentum principaliter intendit concludere à primo ente,quod est Deus opt.max. omnia esse necessaria, & secundario omnia esse scibilia, quod vtique concedendum est in ordine ad primum ens; hoc enim est verissimum,ens per accidẽs esse scibile prout reducitur ad ens per se;& illa propositio, à causa inuariabili & necessaria procedit effectus necessarius,non potest verificari nisi de causa proxima, quia stat supremam causam esse necessariam,& tamen effectus est contingens, & hoc propter causam proximam contingentem,sicut germinatio plantæ est contingens propter causam proximam contingentem,licet motus solis, qui est causa prima, sit necessarius,& similiter producta à Deo sunt contingentia,quamuis ipse Deus sit causa necessaria, vt ait pulchre S.Thomas 1.p. Et obiectio adducta est nullius momenti, quia non est verum,quòd si prima causa necessario causat mediate A.necessario moueat ipsum A.& A.necessario motũ, necessario moueat B.& sic vsq; ad proximã causam, quia causalitas,& virtus primę causæ recipitur in secũda causa fm naturã ipsius causę secundæ,quæ si est contingens,causabit contingenter,si libera,libere,& si necessaria necessario, sicuti videmus quòd virtus scriptoris temperatur,& modificatur in calamo, qui si est optimus,optime format literas,si vero turpis turpissimos producit characteres. Et rñsio Aduersariorum non potest stare, nec in via Philosophorum, nec Theologorum: apud enim Philosophos sequeretur stante ipsorum responsione, Deum esse mutabilem,vt arguit Aristo. 8.phy.quia quomodo Deus mouet modo,cum prius non mouebat,nisi esset aliqua mutatio in Deo? secundo quomodo saluatur illa maxima Philosophorũ, ab æterno nullum nouum? apud etiam Theologos,sequeretur stante illorum responsione,non dari effectum contingentem,quoniam si per eos voluntate antiqua non mutata, nec mutabili, Deus vult hodie me sedere;sequitur quòd erit hoc ex necessitate,& nullum erit contingens ad vtrumlibet, quia solum ad alteram partem erit determinata voluntas:dato enim tali contingẽti ad vtrumlibet,& posito in esse pro altera parte contradictionis, quę est me non sedere: sequitur statim mutatio in voluntate,quod est impossibile,& ideo responsio S.Thomæ euacuat argumentum, & secũdum Philosophos,& Theologos,& non responsio Aduersariorum negantium contingentia, & ponentium omnia de necessitate euenire secundum Aristo.vt aperte ipsi docent 1.senten. C vbi asserunt alterum secundum rei veritatẽ,contingentiã esse in rebus naturalibus: quia Deus agit ad extra contingenter,& libere potuit creaturas producere,& non producere; potuit etiã eas conseruare, & non conseruare, quamobrem tam productio quàm esse rerum est contingens:alterum vero est secundũ Arist.qui putauit Deum agere ex necessitate naturæ, nullam in rebus contingentiam esse posse, quod probãt duobus argumentis, quorum primum dictum est à nobis superius: quia omne quod fit vel immediate producitur à Deo, qui cum agat ex necessitate, id etiam ex necessitate fiet, vel etiam fit à causis secundis, & sic etiam necessario fiet: nam causæ secundæ,cum sint veluti instrumenta primę causę,non mouent nisi prout mouentur à prima, sed à prima mouentur necessario: ergo ipsæ quoque mouebunt necessario: quare quicquid ab ipsis fiet,necessario fiet. Quod soluimus dicendo, quòd licet prima causa moueret necessario, tamen propter contingentiam secundarum causarum effectus existeret contingens,quia motio,& actio primę causę non recipitur in secunda causa secundum conditionem causæ primæ, sed secundum dispositionem causæ secundę determinatur, & modificatur,quicquid enim recipitur per modum recipientis recipitur, nec actio recipitur secundũ D conditionem agentis, sed secundum dispositionem patientis, cuius rei exemplum habemus in syllogismis,in quibus conclusio semper sequitur debiliorem partem: ex maiori enim affirmatiua, vel necessaria, vel vniuersali,& minori negatiua, vel contingenti, vel particulari, sequitur conclusio non maiori, sed minori similis,nimirum negatiua contingens particularis: ergo causa secunda non mouet nisi mota à prima, hoc est nisi concurrente motione primæ, per quam ipsa cietur, dirigitur, determinatur, & applicatur ad mouendum,sed non mouet secundum modum mouendi, quem habet prima,sed mouet secundum modum naturæ suę, quæ,quoniam est contingens, hinc necessario fit, vt non solum motio procedens ab ipsa, sit contingens,sed etiam motio proficiscens à causa prima, quoniam recipitur in causa secunda contingenti,etiam ipsa contingens esse debeat, & contingenter attingit effectum.

Contingẽtia stat cum necessitate primę causę. q.14.art.13.

Virtus primæ causæ temperatur in secunda.

Tex.7. Ab æterno nullũ nouũ.

dist.2. q.2.& dist.8.q.5.

Omnia sunt necessaria secundũ Arist. iuxta sententiam aliquorum.

Conclusio sequitur debiliorem partẽ.

Alterum argumentum est, quòd causa prima prius natura respicit effectum producendum quàm causa secunda:sed causa prima ex necessitate agens necessario respicit effectum:ergo in illo priori effectus habet necessitatem respectu causæ primæ, nec superueniens deinde causa secunda potest illam necessitatem à prima causa iam inductã ex ipso effectu auferre. Et si obi-

ceres

A teres ipsis Aristotilem ponere in rebus contingentiam in primo libro perhier. vbi dispntat de propositionibus singularibus futurorum contingentium, & in 2. lib. physicorum, & in hoc præsenti libro, vbi ponit ens per accidens, & 3. ethico. vbi astruit liberum arbitrium, electionem, & consilium, & in multis aliis locis suæ doctrinæ ponit contingens ad vtrumlibet pendens ex volnntate hominis. Huic obiectioni non aliter respondent, quàm affirmando Arist. sibi contradixisse: is enim sensit Deum agere ex necessitate, ipse etiam concessit in rebus dari contingentiam, non animaduertens inter hæc duo esse manifestam contradictionem.

Cap. vltimo
Tex. 53.
Tex. 5.
Cap. 2. & 3.

In qua re aperte decepti sunt, quia posito per possibile, vel per impossibile, quòd Deus non libere, sed naturali necessitate vellet, & causaret, salua tamen efficaciæ suæ virtute hoc vniuersum quale nunc est, adhuc contingentiã haberet; tum quia essent causæ defectibiles; tum quia essent agentia libera: puta homines, & hoc euidentius apparet, si fingamus mundum non esse à Deo: tunc etiam manifeste ostenditur quòd ex hoc ipso, quòd non omnis effectus habet per se causã, aliquid contingẽter euenit, & argumentum hoc secundũ est nullius valoris: quia causam primam prius respicere vel attingere effectum, quàm causas secundas, partim verum

Arist. saluatur à contradictione.

B est, si prius significet intimius, & independentius, vel (vt asserit Caietanus in 1. p. S. Thomæ) immediatius immediatione virtutis: sed hoc modo nihil facit ad propositum, partim falsum est, si prius respicere, vel attingere effectũ significet prius agere, & imprimere aliquid in effectum, quomodo sumi debent ab ipsis ad concludendum id, quod volunt concludere, dico id esse falsum tum quia causa vniuersalis per se indifferens, & indeterminata est ad hunc, vel alium effectum particularem producendum, nec attingit effectum, nisi determinata, & modificata per causas secundas & particulares, quomodo igitur potest vis & causalitas eius peruenire ad effectum, prius quàm vis causarum secundarum: tum etiam quia vna numero productio est per quam effectus particularis producitur simul à causis secundis, & à causa prima: non igitur potest causa prima inducere in effectum necessitatẽ aliquam prius quàm causa secunda inducat in eundem contingentiam: atq. hinc palam est Aristo. facientẽ Deum agere ex necessitate naturę, & ponentem in rebus contingentiam non sibi ipsi contradixisse, cum hęc duo non pugnent inter se, quam rem copiose, docte, acuteq. tractauit Caietanus in 1. p. S. Thomæ, quia vera, & suprema causa contingentiæ est voluntas Dei efficacissima: inde fit

q. 8. art. 1.

Causa prima prius attingit effectum.

q. 14. art. 3.

C vt non solum fiant quæ Deus vult fieri, sed & eo modo fiant quo Deus vult ea fieri: vult autem Deus quædam fieri necessario, quædam contingeret, vt sit ordo in omnibus ad complemẽtũ vniuersi. Nec valet repręhẽsio Neotericorũ dicentiũ S. Thomã non reddere verã rationem & causam omnis cõtingentiæ: nã uidemus cõtingentiã rei, quæ est vel in eius productione, vel in actuali existẽtia, vel in operatione, pendere ex efficacia diuinæ voluntatis, quoniam hæc oĩa possint esse & non esse: attamẽ quòd homo verbi gratia secundũ naturam suã sit res contingẽs & corruptibilis siue producatur siue non; siue existat, siue non existat, hoc non pendet ex efficacia diuinæ voluntatis, etenim cum Deus nihil extra se velit aut agat ex necessitate, sed contingenter, ac libere eorum tantummodo voluntas Dei causa esse potest, quę possunt esse & nõ esse; sed hominem esse rem contingentem est omnino necessarium, nec potest fieri à Deo vt sit homo, & non sit contingens: nam esse contingens vel est de essentia rei, vel intrinsecè, ac per se consequitur essentiam, quamobrem oppositum eius conuenire rei quæ secundum naturam suam est contingens implicat contradictionem, quocirca non potest fieri, nec cadit sub Dei voluntate, immo cum ex natura rei uel certe secundum modum nostrum intelligendi prius

q. 19. art. 8.

Efficacia diuinę voluntatis.

C sit Deum intelligere in sua essentia omnes res, quàm velle eas producere, in illo priori præsen-
D tantur intellectui diuino omnia quæcunque sunt producibilia: quorum alia habent naturam contingentem: alia necessariam: prius igitur est Deum cognoscere esse aliquas naturas contingẽtes possibiles produci, quàm Deum velle eas producere, immo vult eas producere: quia in latitudine totius entis producibilis à Deo cognoscit esse aliquas res contingentes & alias necessarias producibiles: contingentia igitur, quæ est propria passio per se consequens essentiam rei, non conuenit ipsi rei propter efficaciam diuinæ voluntatis.

Sed ista repręhensio æquiualet nihilo, quandoquidem aliud est loqui de rebus contingentibus & necessarijs in esse complexo, & aliud est loqui de eisdem in esse de incõplexo: licet primo modo Deus non sit causa necessariorum, & contingentium: quia huius propositionis homo est animal rationale, vel homo est res contingens, nulla est causa effectiua: quia complexa non habent causam effectricem: sed secundo modo, qui negaret Deum non esse causam effectricem necessariorum, & contingentium, maximo errore inuolueretur: scimus Deinde causam intrinsecam contingentiæ esse materiam, quæ habet priuationẽ, & potentiam contradictionis ad esse & non esse, vt docet Arist. 7. huius, causam autem extrinsecam proximã

Res contingentes & necessarię bifariam considerantur.

Tex. 22.

esse contrarium agens, à quo res sublunares impediri possunt, ne secundum naturam suam operentur: necnon naturam rei dicimus esse causam ipsius contingentiæ tamquã subiectum suæ propriæ passionis, & hoc in ordine ad productionem & existentiam, siue actualem, siue possibilem. De qua re accurate satis, & docte copioseque disputauit S. Thomas 3. contra gẽt. per plura capita. A

Cap. 74. & 75

Falsum enim verumq; non sunt in rebus, vt bonum quidem sit verum, malum autem falsum &c. Tex. 8.

An verum debeat à metaphysico considerari, vel à Logico.

Dilucidatio sexta. B

Veritatem bifariam intelligitur in rebus secundũ aliquos.

DISPVTATIO hęc est satis difficilis propter varias Philosophorũ sentẽtias, ideo eget maxima perscrutatione; sunt .n. aliqui, qui dicunt primo veritatẽ esse duplicẽ; vnam in rebus; aliam vero in intellectu. Secundo volunt veritatem in rebus sumi dupliciter: vno modo absolute secundum rem: alio modo per comparationem ad intelligentem, & cognoscentem. primo modo sumitur tripliciter. Vno modo vt dicit absolute conformitatem producti ad producens. Alio modo vt dicit determinate conformitatem producti ad producens secundum imitationem. Tertio modo vt supra istam imitationem addit adęquationem. Primus modus istorum trium licet videatur esse communis secundo, & tertio, tamen si nomen imponatur ad significandum quodcunque istorum trium secundum propriam rationem, esset æquiuocum. Secundus modus inuenitur in creaturis, quæ imitatur exemplar diuinum, vel creatum; quia illi, à quo producitur, assimilatur. Alius modus tertius inuenitur in filio Dei, qui est veritas, in qua est summa similitudo ad primum producens secundum Augusti. hæc enim est conformitas cum adequatione; secundo autẽ modo principali, vt est veritas in rebus per cõparationem ad intellectũ, dicitur res vera tripliciter. Vno modo inquãtum est de se manifestatiua sui cuicunq; intellectui potenti manifestationẽ cognoscere. Alio modo quia est assimilatiua intellectus sibi assimilabilis puta mediãte actu, vel aliqua specie, qualis nõ est nisi intellectus creatus. Alio modo, quia facta manifestatione, vel assimilatione, res est in intellectu, sicut cognitũ in cognoscente. Et est sciendum quòd iste secundus ternarius distinguitur à primo, quia habitudo ad producentem & ad intelligentem alia & alia est; licet quandoq; idem sit intelligens & producens, possunt enim separari; nam si per impossibile Deus esset producens alicuius consimilis & æqualis, & secundum imitationem, & non esset intelligens; esset primus modus tripartitus sine secundo; similiter e conuerso, si esset alius Deus intelligens creaturas, & non producens: quomodo etiam distinguantur partes vtriusque ternarii inter se, patet intuenti. C

Res vera quibus modis dicitur.

Tertio dicunt veritatem in intellectu esse duplicem secundum eius duplicem operationẽ, quarum vtraque natus est intellectus conformari obiecto, vt mẽsuratum mensuræ, ex 5. huius vna veritas dicitur incomplexa, alia complexa: est autem inter istas veritates differentia vna, quia veritati incomplexæ non opponitur falsitas, sed ignorantia tantum, & sic intelligitur illud 3. de anima, quòd intellectus circa quodquid est semper est verus: sicut sensus circa proprium obiectum, & intelligendum est pręcise circa conceptum simpliciter simplicem, quia circa conceptum non simpliciter simplicem, licet non possit esse formaliter falsus, potest tamen esse uirtualiter falsus, apprœhẽdendo aliquid sub determinatione sibi non conuenientẽ, vnde 5. huius dicitur, quòd est aliqua ratio in se non solũ de aliquo falsa, & tamẽ ista ratio in se falsa est intelligibilis simplici appręhensione, licet ipsa non exprimat aliquid, nisi forte quid nominis. Secundę autẽ veritati, scilicet cõplexę opponitur ignorãtia priuatiue, & falsitas cõtrarie, quãdo s. vniuntur quæ in re nõ sunt vnita. Secunda differẽtia est in modo essendi veritatis in hac operatione & illa, licet enim in utraq; operatione intellectus sit proprie veritas prima, tamen non est ibi obiectiue, sed formaliter; secunda autem est ibi formaliter & obiectiue, neutra enim in intellectu obiectiue nisi reflectente se super actum suum, comparando illum ad obiectum, quæ reflexio, scilicet in cognoscendo quòd actus talis est similis, vel dissimilis D

Tex. 10.

Tex. 51.

Tex. 54.

In operatione intellectus est veritas quomodo intelligatur.

obiecto

A obiecto non est nisi in cõpositione, vel diuisione. Dicunt quarto, veritatem incõplexam esse habitudinem conformitatis, & similitudinis actus simplicis ad obiectum simplex intelligibile, veritatem autem complexam ad obiectum complexum: veritas prima subiectiue, & formaliter est in actu simplici, secunda vero in actu complexo, quę est compositio & diuisio; neutra autem est in intellectu obiectiue, nisi in intellectu reflectente super actum suum, & comparante ipsum ad obiectum, vtrum sit sibi similis & conformis vel non; & tunc cognoscit istam conformitatem, & similitudinem, quæ est formaliter ipsa veritas: hæc autem reflexio & comparatio non est sine compositione & diuisione: quare sequitur quòd in sola operatione complexa sit veritas obiectiue.

Quibus stantibus ponunt quatuor conclusiones, quarum prima est. Veritas in intellectu secundum operationem complexam non est de consideratione metaphysici: probatur quia talis veritas aut est relatio realis, aut rationis: si primo, tunc pertinet ad librum de anima, vbi agitur de potentiis animę, ex natura.n. actus intellectus cognoscitur, quomodo est fundamẽtum realis rationis: si vero erit relatio rationis, tunc pertinet ad considerationem logici, cuius est Logicus considerat verũ vel falsum.

B considerare verum & falsum, possibile & impossibile, omnesque alios modos compositionis; & sic etiam est dicendum de veritate incomplexa intellectus. Secunda conclusio est. Veritas in rebus primo modo sumpta, scilicet per comparationem ad producentem, pertinet ad considerationem metaphysici: quam ita probant: illud reale verum, quod non cõtrahit ens ad quantum, nec ad motum, pertinet ad considerationem metaphysici; sed verum reale dictum isto modo est huiusmodi; ergo conclusio vera, probatur minor, quia tale verum reperitur in diuinis, vbi nec est motus, nec quantitas. Tertia conclusio. Verum reale sumptum per comparationem ad cognoscentem primo modo illorum trium, pertinet ad considerationem metaphysici: probant & hanc, quia tale verum conuertitur cum ente: ergo pertinet ad metaphysicum, sicut & ens cum quo conuertitur: antecedens patet, quia omne ens quantũ est de se est manifestatiuũ sui cuicunq; intellectui potẽti cognoscere ipsum. Quarta conclusio. Verum reale sumptum per comparationẽ ad cognoscentẽ secũdo & tertio modo istorum trium non pertinet ad considerationem metaphysici: probant sic pro secũdo modo, quia tale verum non conuertitur cum ente, patet nam contrahitur ad actum determinatum: Non omne verum conuertitur cũ ente.

C ergo non pertinet ad metaphysicũ, qui determinat de ente: probãt pro tertio modo, quia tale uerum est ens diminutum, & contractum ad ens logicum: unde omnes secundę intentiones de tali ente prędicantur, & ideo proprie vt sic excluditur à metaphysico, conuertitur tamen cum ente aliqualiter; quia logicus considerat omnia aliqualiter vt metaphysicus: sed modus considerationis est alius per quid reale, & per intentionẽ secundã, sicut etiam est conuertibilitas ennis simpliciter, & diminuti: quia neutrũ alterũ excedit in cõmunitate: nã quicquid est simpliciter ens, pòt esse ens diminutũ, quatenus omne ens potest esse cognitũ aut intellectũ.

Sed contra opinionem istorũ arguitur. Primo quia inuoluit humanũ intellectũ, & nullam manifestationem ponit: immo distinctiones positæ, & cõclusiones sunt cõtra peripateticos, & præcipue Ammoniũ, qui in lib. de interpretatione dicit verũ non esse nisi vel in anima, vel in re, vel in voce. Sunt enã cõtra Arist. hic vbi simpliciter ait, verum & falsum esse in mente, & bonũ, & malũ in rebus, & primo perhier. ait quòd circa cõpositionẽ & diuisionẽ est veritas & falsitas. Sunt etiã contra rationem: quia sine eis potest facilius res dilucidari. Arguitur & secũdo cõtra ambas distinctiones: quoniã quomodocunq; sumatur veritas semper est per In prologo. Tex. 8.

D comparationem ad intellectum, vt patet in omnibus tribus modis datis huius veritatis, quę est conformitas producti ad producens, quod est Deus: quoniam tam productio, quę est creaturæ ad esse, quàm productio, quæ est verbi Dei est per intellectum, sicut patet; & per consequens veritas, quę est in vtraque productione per conformitatem producti ad producens, est per comparationem ad intellectum: & reliqui tres modi per comparationem ad intellectum manifeste coincidunt cum primis dictis, sicut patet, quoniam productio verbi nõ est aliud nisi notitia genita in eadem essentia in cõparatione ad intellectũ: similiter productio creaturæ, quę est ad extra, licet Aduersarii conentur oppositũ ostendere, vnde non separantur, neq; distinguũtur isti modi ab inuicẽ secundũ rem, licet in casu dato secundũ imaginationẽ forte posset aliter cõtingere; sed scientia realis est de veritate secundũ quod reperitur in re, nõ secundum quod conuenit extra rem imaginati, & talis modus abstractionis secundum quod ipsi abstrahunt, nec est secundum metaphysicum, nec secundum mathematicum. Veritas semper est per comparationem ad intellectum. Scientia realis de qua veritate est.

Confirmatur quia Theologia vel est eadem cum metaphysica, vel distincta: si primo, tunc esset de eisdem actibus, & rebus: si secundo, arguitur quia secundum veram theologiam illi actus non sunt distincti; videlicet actus cognitionis, & productionis: igitur nec secundum metaphy-

metaphysicam: ex quo sequitur quòd vel erit verum secundum quòd pertinet ad intellectum de consideratione metaphysica; quod est contra Philosophum, vel quòd male fuit distinctũ de veritate in præmissis distinctionibus, attribuendo ueritatem secundum rem, vbi non oportebat attribuere; ideo intelligendũ quòd veritas secundũ q attribuitur productẽ, & producto secundũ productionẽ, non est secundũ productionem in se, vel secundũ se, sed in ordine ad intellectum: vnde sic se haber veritas ad ista, sicut se habet dextrum & sinistrũ in columna, quę sunt per respectum, & relationem ad nos, & hoc in rebus creatis est manifestum: in diuinis vero inuenitur veritas propter identitatem harum duarum rationum in vno actu, quoniam actus intelligendi est emanatio ad intra, vel ad extra, sicut dictum est: sed tamen isti actus secundum omnes differunt ratione: ergo non secundum productionem secundum se erit veritas in actu, qui est idem secundum rem: ex quibus patet destructio huius fundamenti, quo destructo, quid veritatis possunt continere conclusiones? Nihilominus arguitur adhuc contra eas, quoniam si in rebus esset veritas secũdum se, & non per comparationem ad intellectum: sequeretur q res secundum quòd huiusmodi essent per se, & primo intelligibiles, & non per intellectum primo: similiter sensibiles, & scibiles primo; & non per sensum, & scientiã; quod est contra Arist. 3. de anima; quia tunc materialia essent per se intellecta. Præterea sequeretur quòd esset relatio per se primo scibilis ad scientiam, & intelligibilis, & sensibilis ad ad intellectum, & sensum contra Arist. 5. huius, & in prædicamentis: nam scibile refertur ad scientiam, eo q scientia refertur ad ipsum: vnde non cõuertuntur eodem modo, sicut alia correlatiua. Arguitur etiam specialiter contra tertiam conclusionem, quoniam talis veritas quomodocunq; capiatur per cõparationem ad intellectum, est vel operatio, vel passio intellectus; & consequenter ad eundẽ artificem pertinet consideratio eius, ad quem pertinet considerare de intellectu; & hęc est ratio, per quam Philosophus concludit, quòd de ente vero non pertinet ad metaphysicum considerare; quoniam verum inquantum verum semper dicit ordinem ad intellectum, siue complexum, siue incomplexum, quoniam autem est compositio, vel diuisio, aut operatio aliqua, vel passio intellectus: indiuisibilium enim intelligentia, quæ est circa simplicia, operatio quædam est intellectus, sicut compositio, & diuisio: igitur ad alium artificem de huiusmodi ente speculari pertinet.

Dextrum in columna dicit respectũ.

Tex. 15.

Tex. 10.

Cap. de relatiuis.

Rationes etiam ab eis adductæ non concludunt, & prima in qua dicitur quòd idem reale verum, quod non contrahit ens ad motum, nec ad quantum, est de consideratione metaphysici. Hęc propositio est falsa: quia Philosophus naturalis considerat de anima intellectiua, quæ non est nec mobilis, cum non sit corpus, nec est quanta. Secunda ratio, quæ dicit quòd verum conuertitur cum ente, quia est eius passio; dico quòd licet conuertatur secundum rem, tamen est distinctum ab eo secundũ rationem; quæ ratio non cõuenit enti nisi per intellectũ.

Anima intellectiua non est mobilis per se.

Pro nunc ponenda est opinio S. Thomæ, & soluenda argumenta, quæ contra ipsum fieri solent, S. ergo Thomas, vt colligitur ex interpretatione sua, quam habet supra hunc textum octauum, & ex 1. parte, & ex quęst. de veritate, & 1. perhier. ad principium, & primo contra gentes ait, entitas rei præcedit rationem veritatis: cognitio autem est quidam veritatis effectus: & secundum hoc tripliciter dicitur habere definitionem ipsa veritas. Vno modo secundum id quod præcedit rationem veritatis; & in quo verum fundatur, & sic definit sanctus Augustinus. dicens, quòd verum est id quod est. Et Auicenna secundo metaphysices, veritas cuiuslibet rei est proprietas sui esse. Alio modo definitur veritas secundum id quod formaliter ratio veri perficitur, & sic definit ipsam veritatem Isaac dicens, veritas est adæquatio rei ad intellectum. Tertio modo definitur verum secundum effectum consequentem, & sic definit Hilarius dicens, verum est declaratiuum esse rei.

Quæst. 16.
Quæst. 1.
Cap. 6.

Veritas trifariam definitur.

Ex his sumuntur duo dicta, quorum primum est, quòd verum est primum obiectum intellectus: quod dictum ita probari potest, obiectum potentiæ proprium determinatur ad potentiam cuius est obiectum, sed verum est huiusmodi respectu intellectus: ergo verum est primũ obiectum intellectus; maior patet, quia obiectum apetitus vt bonum determinat ens ad apetitum: ergo à simili videtur in aliis potentiis de intellectu, quòd obiectum intellectus determinat ens ad intellectum: minor declaratur, quia præter ens non videtur aliud determinans ipsum ad intellectum, nisi uerum, quia ens vt ens de se est indifferens ad sensibile, & intelligibile. Alterum dictum est: verum non est de consideratione metaphysici, quia nullum distrahens, & diminutum est de consideratione metaphysici, cum metaphysica sit maxima sciẽtia; sed ens uerum est huiusmodi: igitur dictum est verum: probatur minor, quia cum intellectus tendat in obiectum; sequitur quòd verum, cum sit obiectum intellectus, dicat rationem entis in intellectu: & ideo rationem entis diminuti, & distracti: nam esse in intellectu diminuit

Verum non consideratur à Metaphysico.

A
B
C
D

A nait ab ente & diſtrahit. Sed arguunt Aduerſarii contra primum dictum multipliciter : &
primo quia primum obiectum potentiæ ſecundum ſuam rationem formalem eſt prius ſim-
pliciter ipſa potentia, vel ſaltem actu potentiæ: ſed verum ſecundum Thomam dicit rationē
entis in intellectu,& non eſt naturaliter prius ipſo actu; nam non contingit cognoſcere, ſeu
intelligere rationem entis in intellectu vt cogniti, niſi intelligendo actum intelligendi per
quem ſic eſt in intellectu: ergo ens verum ſecundum Thomam non eſt primum obiectum
intellectus. Præterea illud non eſt primum obiectum intellectus,quod non intelligitur actu
directo ſed reflexo tantum, ſed verum per Thomam eſt huiuſmodi: ergo verum non eſt pri-
mum obiectum intellectus:maior patet;quia actus directus præcedit naturaliter actum refle
xum:cum ergo in quolibet actu formalis ratio inueniatur obiecti : poſſibile eſt illud, quod
cognoſcitur tantum actu reflexo, eſſe primum obiectum potentiæ: minor patet, quia ſecun-
dum Thomam verum intelligitur,ſicut ratio intelligibilis,quæ habet intelligi poſt obiectum,
puta ſi lapis fuerit intellectus reflectendo ſuper rationem obiecti.

Actus duplex directus & reflexus.

Ex his ſequitur,ſecũdum quoque dictum eſſe impoſſibile: quia obiectum habitus non de-
B bet excedere obiectum potentiæ, cuius eſt habitus: ſed obiectum metaphyſici eſt ens: ergo cũ
ratio entis ſit prior ratione veri, impoſſibile eſt quòd verum ſit primũ obiectum intellectus,
alioquin aliquid eſſet ſubiectum metaphyſicæ,quod non haberet rationē intelligibilis inquã
tum tale. Præterea illud,quod ſecundum propriam rationem poteſt intelligi non inquantũ
includit aliud,ita eſt per ſe intelligibile,ſicut illud aliud; & per conſequens ęque erit primum
obiectum intellectus: ſed bonum inquantum diſtinguitur contra verum , & vt non includit
eius rationem,ita eſt per ſe intelligibile ſecundum ſuam propriam rationem,ſicut econuerſo
verum inquantum verum non includit bonum: ergo bonum ęque erit primũ obiectum intel-
lectus ſicut verũ,quod eſt cõtra Thom.& veritatē,quia tũc unius potentiæ eſſent duo obiecta,
probatur minor;tum quia intellectus intelligens differentias boni inquantum bonum,& ve-
ri inquantum verum, cognoſcit æque perfecte ex utraque parte: ergo etiã cognoſcit extrema;
cum hæc differentia non conueniat bono niſi ſecundum propriam rationem , & vt differt à
vero: tum quia ſi non intelligeretur bonum, nec aliquid aliud,niſi vt includeret verum,ſeque
retur quòd nec bonum, nec quidditas rei intelligeretur,niſi per accidens ; cum per accidens
C includat uerum,& ita intelligitur per accidens,& non ſimpliciter: ſicut Coriſcus non cogno-
ſcitur ſimpliciter, ſi cognoſcatur inquantum veniens.

Verum eſt obiectum intellectus.

Ex iſtis deducunt,quòd primum obiectum intellectus non poteſt eſſe aliquid niſi forma-
liter,uel ſaltem realiter,& eſſentialiter includatur in quocunque per ſe intelligibili,ſicut obie-
ctum viſus non eſt niſi quod eſſentialiter includitur in quolibet per ſe uiſibili, puta lux , vel
color: cum autem vnumquodque ens ſit per ſe intelligibile,& nihil poſſit in quocunque en-
te ſic includi niſi ens: ſequitur quòd primum obiectum intellectus eſt ens. Vnde Auicen. 1.
metaphy. ait quòd ens prima impreſſione imprimitur in anima ; omnes autem rationes trã-
ſcendẽtes, quæ ſunt paſſiones entis; puta, verum, bonum,&c. ſunt poſteriores primo obie-
cto,& quælibet earum eſt æque per ſe intelligibilis, nec vna habet magis rationem obiecti in-
tellectus,quàm alia. Deducunt & ſecundo,quòd ratio,quæ probabat primum dictum,non co
git,ſed quia potentiarum animę quædam ſunt diſparatę , & talium obiecta ſunt ſimpliciter
diuerſa : quędam vero ſunt ſubordinatę , vt ſunt omnes potentiæ ſenſitiuæ reſpectu intelle-
ctus,& talium ſunt ſimiliter obiecta ſubordinata,vt ſicut potentia eſt ſub potentia , ita obie-
D ctum ſub obiecto: obiectum ergo intellectus eſt communiſſimum, & abſtractiſſimum ; & iſta
abſtractio , & communitas eſt determinatio talis obiecti,nec oportet quòd determinetur per
aliquid poſterius ente. Deducunt vlterius,quòd ratio probans primũ dictum ſupponit etiam,
& hoc falſum,ſcilicet quòd bonum determinet obiectum appetitus; quia ſicut ens ſub ratione
entis eſt primum obiectum intellectus;ita & voluntatis,quod eſt abſurdum.

Obiectum viſus eſt viſibile.
Cap. 1.

Sed (pace horum dixerim) iſti noluerunt intelligere. S. Thomam: nam diuerſis in locis ſuæ
doctrinæ S. Thomas ait,quòd ens eſt obiectum intellectus, vt patet in prologo codicilli de en
te,& eſſentia , nam aliquando ſcripſit quòd quidditas eſt obiectum intellectus , aliquando
vero Deum eſſe obiectum intellectus ; aliquando ſingularia , aliquando uerum: ſed diuerſi-
mode intelliguntur iſta dicta,nam ens vniuerſaliſſimo modo ſumptum eſt primum obiectũ
intellectus primitate adæquationis, & temporis : quidditas rei materialis ſenſibilis eſt obie-
ctum primo motiuum intellectus: Deus eſſe obiectum intellectus primum , ideſt perfectiſſi-
mum; ſingularia ſenſibilia,actus intelligẽdi,& ipſe intellectus, & ipſa anima intellectiua ſunt
ſecundaria obiecta intellectus: verum eſt obiectum intellectus tanquam formale,vt quo,quia
ſicut luce aliquid eſt uiſibile , & ideo lux eſt obiectum quo in viſu; ſic veritate aliquid eſt in-
telligi-

Diuerſa dicta S. Tho. conciliãtur.

telligibile; & ideo nerum est obiectum quo, ipsius intellectus. Adde etiã quòd in quæstionibus de ueritate ait, quòd obiectum cõsequutiue ipsins intellectus est uerum, quia ratio entis est prior ratione ueri; & sicut bonum addit rationen appetibilis supra ens, ita uerum dicit comparationem ad intellectum. A

quæst. 1. ar. 1.

Quibus stantibus dicitur ad primum, quòd maior propositio tenet de obiecto quod, quod est ipsum ens; hoc enim antecedit ipsam potentiam, non autem de obiecto quo, & hoc est verum, quia nihil potest intelligi, nisi ratio ueri consequatur apprehensionem illius. Secundum quoque argumentum ita soluitur, quia ens est primum obiectum intellectus nostri vt quod, propterea intelligitur actu recto; verum si intelligatur actu reflexo, ideo est quia consequitur ipsum ens, sicuti visus terminatur ad coloratum mediante luce, ita intellectus mediante veritate terminatur ad ens. Soluitur & tertium, quod uidetur esse contra secundum dictum, quia falsum est ens excedere uerum, cum sint ęqualis ambitus, & implicat quòd aliquid sit intelligibile sine ueritate, sicuti non est aliquid uisibile sine luce. Soluitur & quartũ, negando quòd bonũ inquantum bonũ sit per se intelligibile, quia non est intelligibile, nisi prout adæquatur intellectui, & ut sic habet rationem veri, & non boni. Illud, quod deducunt, dicimus non esse contra S. Thomam, immo ipse fatetur in libello de ente & essentia de mente ipsius Auicennæ, quòd ens & res sunt quę prima impræssione imprimũtur in anima, & licet ratio entis sit prior ratione ueri, tamen prout ens est intelligibile claudit in se conformitatem, vt dictum est. Secũdum etiam, quod deducunt contra nos est, verum non determinat ipsum ens ad aliquod particulare, cum conuertatur cum ipso ente; nec ratio supponit aliquod falsum, sed summam veritatem; quoniam ens est obiectum intellectus & voluntatis, licet diuersimode, quia quatenus habet conformitatem ad intellectum, est obiectum intellectus, quatenus vero habet conformitatem ad voluntatem, est obiectum voluntatis, & sic dicitur bonum. B

Obiectum duplex quod & quo.

Ens est obiectum uoluntatis, & intellectus diuersimode.

Pro dilucidatione ergo veritatis iuxta peripateticos & S. Tho. reducendum est in memoriam veritatem posse considerari tripliciter. Primo vt est in enunciatione tanquam in signo, vt dixit Philosophus 1. perhier. quòd veritas & falsitas sunt circa compositionem & diuisionem. Secundo prout est in intellectu, tanquam in subiecto, & sic ait Philosophus, quòd verum & falsum sunt in intellectu. Tertio prout est in re, sicut in causa, vel in effectu; sic 2. huius habetur, quòd vnumquodque sicuti se habet ad esse, ita ad veritatem. Quo stante dico ad scopum, & ad punctum principale, quòd de vero primo & secundo modo spectat ad logicum considerare: quia subiectum logicæ est ens rationis; sed verum primo & secundo modo sumptum continetur sub ente rationis: igitur verum primo & secundo modo sumptum spectat ad logicum: sed tertio modo sumptum spectat ad metaphysicum considerare; quia cum verum, & ens conuertantur, metaphysicus considerat de omni ente: ergo de omni vero, quod conuertitur cum ente, hinc dicitur 2. huius, quòd metaphysica vocatur scientia veritatis, quia habet considerare maxime entia, puta primas causas, & ex consequenti maxime vera: & quia ex primis causis causatur verum in aliis, ideo primæ causę sunt maxime veræ, tum quia vnũquodque sicuti se habet ad esse, ita se habet ad veritatem, vt scribitur 2. huius; si igitur verum conuertitur cum ente, & munus metaphysici est de ente speculari, ergo & de vero: tum quia metaphysica est scientia communissima, & sic habet considerare primum obiectum scibile & intelligibile, sed primum obiectum scibile & intelligibile non est nisi verum: igitur habet cõsiderare de uero. C

In prologo.

Tex. 4.

Subiectum logicę quid est.

Tex. 3.

Tex. 4.

Non omne uerum dicit diminutionem.

Et si quis diceret, quòd verum debet excludi à consideratione metaphysici, cũ dicat aliquid diminutũ. Respõdetur quòd non omne verũ dicit quid diminutũ; quia illa, quæ diminuũt de perfectione entis, nõ debẽt attribui primo enti, vt patet de causato, & finito, & huiusmodi, sed uerũ attribuitur primo enti in sũmo, vt patet 2. huius, principia sẽpiternorũ necesse est semper esse uerissima: idcirco falsum est verũ oẽ esse diminutũ: sed illud verum, quod est diminutũ, est ens rationis, quod quidem consideratur etiam à metaphy. non primo & principaliter, sed secundario, vt patet per S. Thomam in principio huius, vbi habet, quòd Aristot. in hoc 6. primo ostendit modum tractandi de entibus, qui competit huic scientiæ per differentiã ad alias scientias. In secũdo remouet à consideratione huius scientię ens aliquibus modis dictũ, secundum quos modos ens non intenditur principaliter in hac scientia, & isti modi sunt ens per accidens, & ens uerum complexum: idcirco patet quòd de hoc etiam vero, quod est ens rationis, habet metaphysicus considerare, licet non primo & principaliter, vt dictum est. De hac re lege ipsum S. Thomam 1. p. & 1. sent. & in quęst. disputatis de veritate. D

Tex. 4.

Lect. 1.

Quæst. 16. Dist. 19. q. prima.

F I N I S.

DILVCIDATIO PRIMA,

In septimum Librum Metaphysicæ.

Nihil enim ipsorum est, nec secundum se aptum natum separari possibile à substantia, &c. Tex. 3.

Num inhærentia sit de essentia accidentis.

C

RESPONDENT nonnulli, quos sequuntur Neoterici, ponentes aliqua fundamenta, quorum primum est. Hoc nomen, accidens, cum sit nomen concretum dupliciter sumitur, sicuti quodlibet nomen concretum. Vno modo pro per se significato nominis, quod est conceptus, quem accidens naturaliter importat, & est ipsa accidentalitas siue ipsa accidentia, quæ videtur synonymum cum hoc, quod dicitur inhærentia; Alio modo potest sumi pro illo substrato, quod denominat hoc concretum accidens, quod est aliquid ex nouem prædicamentis, siue sit absolutum, siue respectiuum, puta quantitas, qualitas, vel relatio. Secundum est, quòd inhærentia est duplex: scilicet actualis: & aptitudinalis, actualis est ipsa unio accidentis existentis cũ ipso subiecto existẽte; vt quidã actus & perfectio cũ potentiali perfectibili: inhærentia autem aptitudinalis est ipsa dependentia, siue essentialis ordo accidentis secundum suam

D quidditatem ad subiectum. Differunt autem hæc inhærentia, & illa, nam quæ est actualis circumscribitur à demonstratione, quia demonstratio abstrahit ab existentia, & consequentibus rem inquantum existit, alioquin non esset necessariorum: secunda autem inhærentia scilicet aptitudinalis, quæ est passionis ad subiectum, demonstratur: ex quo patet quòd illa secunda est alia à prima, quia prima est existentia, vel conditio propriæ existentiæ, & non semper inest accidenti: secunda vero semper inest, siue existente subiecto, siue non. Tertium est, quòd aliquod est de essentia alicuius, quod non est essentialiter vel realiter idem ipsi, quia illud dicitur esse de essentia alicuius, quod includitur in conceptu quidditatiuo, & ponitur in ratione eius quidditatiua, non tanquam additum, sicut animal est de essentia hominis: aliquid vero potest esse idem realiter, & essentialiter alicui, & tamen est extra eius conceptum formalem, & quidditatiuum, puta vnitas & veritas, quæ sunt passiones entis; hæc sunt idem realiter & essentialiter cum ente, & tamen sunt extra conceptum formalem eius.

Accidens est nomen concretum.

Inhærentia Duplex est.

Aliquid potest esse de essentia alicuius, & non esse ei essentialiter.

Sed dico istos circa primum fundamentum allucinatos esse, non distinguendo accidens ad mentem Aristo. quod quatuor modis sumi potest. Primo pro omni eo, quod non est de ratione alicuius; & sic omnia, quæ non sunt de ratione hominis, dicuntur accidentia eius,

Quatrifariã accidens sumi potest.

sicut

ficut rifibile, Sortes, & Plato, quæ non funt de intellectu hominis, poteft enim homo intelligi non intellecto Sorte, & Platone, atque rifibili; & ideo hæc omnia dicuntur accidentia hominis. Secundo fumitur accidens pro omni ente, quod non eft fubftantia, fed inhæret ei, & diuiditur in nouem prædicamenta, in quantitatem, qualitatem &c. quæ omnia dicuntur accidentia. Tertio fumitur accidens pro omni eo, quod euenit præter intentionem agentis, vt quando homo fodit agrum vt feminet, & fodiendo inuenit thefaurum eft accidens, quod dicitur fortuna, & cafus, de quibus Arifto. in 2. phy. difputat. Quarto fumitur accidens pro omni eo, quod pofitum in prædicato facit propofitionem per accidens, fiue illud fit fubftantia, fiue accidens prædicamentale, fiue non: ad hoc enim quod fiat propofitio per fe, oportet prædicatum effe de effentia & ratione fubiecti, aut proprium eius quarto modo: omnia ergo alia prędicata faciunt propofitionem per accidens: vnde hęc eft per accidens, animal eft homo. In pręfenti fermo non erit nifi de accidente fumpto fecundo modo. A

Tex. 57.

Deinde allucinati quoque funt circa fecundum fundamentum, quod quidem non eft de mente Arifto, & peripateticorum volentium omnem inhærentiam effe actualem, quia ficuti non effe in fubiecto actualiter conuenit fubftantiæ, ita effe in fubiecto actualiter conuenit accidenti fecundum peripateticos, licet non fecundum rei ueritatem, quia per potentiam diuinam, quæ poteft fupplere vicem caufæ effectiuę cuiufcumque, accidens quodlibet actualiter poteft effe fine fubiecto; immo omnes formæ poffunt effe actu fine materia. Ex quo reprehendendus eft Thomas Vualdenfis thomo 2. de facramentis, qui uoluit perfuadere ad mentem Arift. & philofophorum accidens naturaliter poffe exiftere fine fubiecto: quia Philofophus 1. phy. redarguit Anaxagoram dicentem omnia effe commixta, atque etiam accidentia cum fubftantijs; omniaq; fubinde poffe adinuicem feparari; contra quem Arifto. inferebat poffe effe accidentia fine fubiecto. Et Plato pofuit vniuerfales formas ab indiuiduis abftractas. Commentator 2. phy. ait, difficilius effe illud opinari, quàm quod formæ accidentales abftrahantur à fubiecto: & 4. phy. refert Arifto. quofdam opinantes inane & vacuum effe locum dimenfionibus repletum fine fubftantijs. Et Auicebron in lib. fontis vitæ nihil affirmare veretur accidentia exiftere poffe fine fubiecto. immo S. Bafilius, S. Gregorius, S. Ambro. dicunt lucem illam, quę fuit in prima die creata, fuiffe accidens fine fubiecto, cui & Damafcenus aftipulatur. B

Aliud eft loqui de inhærentia fecundum peripateticos & iuxta veritatẽ.
Cap. 76.
Tex. 37.
Com. 39.
Tex. 55.
Tra. 10.
In examerõ

Sed hæc omnia nullam perfuafionem faciunt; quia fi accidens naturaliter poffet effe fine fubiecto; tunc hoc non effet miraculo attribuendum, & fic ifta propofitio non effet de fide, accidentia funt fine fubiecto in facramento Euchariftiæ, quod eft contra Concilium tridentinum, determinans in Euchariftiæ facramento remanere tantum fpecies panis, & vini, non autem fubftantiam panis aut uini. Tertium fundamentum quoq; dicitur effe falfum: quia apud peripateticos idem eft forma, & effentia, & quidditas: propterea definitio dicitur effe fermo explicatiuus quidditatis, formæ, & effentiæ, vt fcripfit Auerro. 1. huius & ideo effe de effentia, & effe de forma, & effe de quidditate alicuius eft effe de definitione illius: quia effe effentiale, formale, & quidditatiuum eft effe definitiuum, & effe effentialiter, effe formaliter, & effe quidditatiue eft effe definitiue fecundum Arifto. omne igitur, quod eft de effentia alicuius eft illi effentialiter. Nec ualet exemplum de ente, & paffionibus eius, quia ens & paffiones funt idem re, & diftinguũtur tantum ratione, vt oftendit S. Thomas 1. p. ex qua veritate patet etiã error manifefte cuiufdã Neoterici 4. huius, vbi difputans de paffionibus entis vult ens, aliquid, & rem idem prorfus effe, nec ullo pacto diftingui inter fe: Quę opinio fi vera effet, tunc committeret nugationem qui diceret ens aliquid, & ens res, velud dicens gladius, enfis, quod tamen eft falfum: patet ergo omnia hæc tria fundamenta illorum effe falfa, quia primum eft contra Arifto. in prædicamentis, quandoquidem fi nomen concretum poteft dupliciter fumi, pro fignificato nominis, quod eft conceptus, & pro fubfubftrato: fequitur quòd album, & muficum, & quodlibet aliud huiufmodi concretum eodem modo poterit dupliciter fumi, quod eft contra dictum Arifto. afferentis album folam qualitatem fignificare ficut albedo. Pręterea conceptus per nomen importatus aut eft aliquid fecundum rem, aut eft aliquid fecundum rationem. Si primo tunc per iftud diftinguatur abftractum à concreto: fequitur quòd per aliud reale concretum eft id quod eft, & per aliud abftractum: quod eft inconueniens, & abfurdum: fi eft aliquid fecundum rationem, fequitur quòd concretum denominatur ab ente rationis, quod etiam eft falfum, & inconueniens. Contra 2m fundamentum arguitur fic; fuppofito quòd nullo modo inhærentia fit de effentia accidentis, fequitur primo quòd erit dare accidens, quod nec erit actu inhęrens, nec fecundum aptitudinem, quia quod neutro modo inhęret eft ens feparabile, & fic dabitur accidens à fubie- C D

Seff. 13. can. 2.
Com. 42.
q. 11.
q. 5. fect. 2.
Error Neotericorum.
Cap. de fubftantia.
Album folã qualitatẽ fignificat.

A à ſubiecto ſeparabile, quod eſt contra Philoſophum io hoc ſeptimo. Contra tertium funda- Tex.3.
mentũ arguitur, quia illud videtur eſſe de eſſentia alicuius, ſioe quo illud nec eſſe, nec intelli-
gi poteſt: ſed iohęrentia eſt huiuſmodi; nam ſine iohærentia aptitudinali, & actuali natura-
liter loquẽdo nec eſſe nec intelligi poteſt ipſum accidens: quia ſicut res ſe habet ad eſſe, ita ſe
habet ad veritatem, & per conſequens ad intellectum 2. huius, ex quo patet falſum eſſe id, Tex.4.
quod io tertio fuodamento dictum eſt.

Ponunt deinde tres concluſiones quarum prima eſt. Neutra inhærentia eſt de eſſentia acci-
dentis ſecundo modo ſumpta: accipieodo accideos pro eo, quod hoc nomine denominatur,
& hoc ſiue ſit accidens abſolutum, ſiue reſpectiuom, quam concluſionem ita perſuadent quo-
ad primam partem: nullus reſpectus eſt de eſſentia abſoluti, ſed vtraque inhęrentia eſt for-
maliter reſpectus: ergo cõcluſio vera, maior patet, quia aliter omoia eſſent formaliter ad ali-
quid, quod tamquam inconueniens concludit Philoſophus 4. huius. Quæ ratio eſt deri- tex. 26.
ſibilis & nullius momenti, vt Caietanus lib. de eote, & eſſentia ſcripſit diſtinguendo de ab- Cap.6.
ſoluto, quod eſt duplex: alterum à termino, & ſubiecto, & hoc eſt tantum prædicamentum Abſolutum
B ſubſtantiæ: alterum vero dicitur abſolutum à termino, & non à ſubiecto: & ſic quodlibet duplex.
accidens dicitur eſſe abſolutum, quia non dicit reſpectum ad terminum, attamen dicit reſpe-
ctum ad ſubiectum; & ſic patet quòd maior eſt omnioo falſa, ex conſeqoenti tota ratio deri-
ſibilis. Secundam partem concluſioois ita probant, fundamentum reſpectus eſt aliquid prę-
ter reſpectum, quia nihil fundat ſeipſum, vt ſcripſit Augusti. 7. de trinitate, omne quod re- Cap.1.
latiue dicitur eſt aliquid præter relationem: ergo inhærentia non eſt de eſſeotia accidentis ſe-
cundo modo ſumpti; in quo fundatur. Hæc etiam ratio ſoluitur à S. Thoma. 1. p. in re- q.78. art. 3.
ſponſione ad ſecundum, vbi exponitur auctoritas Auguſtini, omnis res quæ relatiue dicitur
eſt aliquid excepto relatiuo: quæ auctoritas poteſt intelligi formaliter, ſed non realiter, quia
ſtat ꝙ inhærentia ſit idem cũ accideote eſſentialiter, non tameo formaliter, Poſſumus etiam Reſpectus
dicere, qoòd maior huius rationis tenet de reſpectu ad terminum, inhæreotia autem vt dictũ duplex
eſt, dicit reſpectum ad ſubiectum, & non ad terminum, & eſt idem realiter cum ipſo acciden-
te, & ſic non oportet vt ſit poſterior eo. Probant adhuc concluſionem alio argumento ſic; ſi
inhærentia eſſet de eſſentia accidentis, tunc ſequeretur, quòd quantitas, qualitas, & relatio
C ceteraque prædicamenta accidentium, noo erunt genera generaliſſima; conſequens eſt fal-
ſum: ergo & antecedens: probatur conſequentia; quia inhærentia videtur eſſe eiuſdem ra-
tionis in quaotitate, qualitate, & alijs accideotibus: ergo ſi eſt de eſſentia utrinſque, pote-
rit ab utroque abſtrahi conceptus communis dictus in quid de eis, inferior conceptu entis,
& ſuperior iſtis prædicamentis, & omnis talis eſt conceptus generis, & ſic prædicamenta ac-
cidentium non erunt genera generaliſſima, quia haberent aliquod ſupra veniens genus.
Hęc quoque tertia ratio deridenda venit cum aliis, & formaliter reſpondendo ad ipſam, ne-
gamus conſequentiam: quia ad hoc quòd aliquid ſit genus, non ſufficit quòd ſit commune
ijs de quibus dicitur & prædicatur io quid, & vniuoce; ſed quòd dicat determinatam naturam
puta ſubſtantiam, vel quantitatem, &c. modo inhærentia in communi non dicit iſtam deter- Quæ requi-
minatam naturam, cum inhærentia quantitatis ſit quantitas, & inhærentia qualitatis ſit qua- rũtur ad hoc
litas & ſic de aliis: vode patet iſtorum rationem nihil concludere, & concluſionem eſſe fal- vt aliquid ſit
ſam, vt poteſt videri in ratione, quam adduximus cootra tertium fundamentum. genus

Ponunt ſecundam concluſionem quæ eſt iſta. Inhærẽtia aptitudinalis eſt idem realiter vel
D eſſentialiter accidenti ſecundo modo ſumpto, ſiue ſit abſolutum, ſiue reſpectiuum, quam ſic
probaot; nulla aptitudo naturalis alicuius diſtinguitur realiter ab illo cuius eſt aptitudo: ſed
inhærentia aptitudinalis eſt quędam aptitudo naturalis talis accideotis: ergo concluſio uera.
Secundo ita probant: paſſiones entis dictæ de inferioribus noo dicunt aliquid realiter ab eis:
ſed eſſe in ſe ens, & eſſe inhærens ſunt quædam paſſiones dictæ de inferioribus ſcilicet de
ſubſtantia, & accidente: ergo nec eſſe in ſe ens dicit aliud à ſubſtantia, nec eſſe inhęrens
aliud ab accidente: probatur minor; quia eſſe in ſe ens, & eſſe inhærens pro eodem accipiun-
tur; ſicut eſſe prius, & poſterius; prius autem, & poſterius diuidunt ens vt paſſiones.

Sed iſtæ rationes non concludũt, quia maior primę rationis eſt falſa, quoniã ſubiectum eſt
prius oatura propria paſſione; ſed prius oatura poteſt eſſe ſine poſteriori ſm Philoſophũ in cap. de prio
poſtpræ. quia prius natura eſt à quo non conuertitur ſubſiſtendi conſequentia, igitur &c. Et ri
confirmatur, quia cauſa eſt prior natura ipſo cauſato igitur &c. Secunda quoque ratio non
concludit: quia eſſe in ſe ens, & eſſe inhærens non ſunt paſſiones, ſed modi ipſius entis.

Addunt tertiam concluſionem. Inhærentia actualis non eſt idem realiter accidenti ſecun-
do modo ſumpto, quod eſt abſolutum, nec per conſequens eſt de eſſentia eius, quam ita

putant se demõstrare: impossibile est quòd idem realiter maneat, & corrumpatur, alias esset A
& non esset simul, qđ est oppositũ primo principio: sed manente, & existente accidente absoluto non manet inhærentia actualis: ergo &c. minor patet in sacramento Eucharistiæ, vbi accidentia separata existunt sine inhęrentia actuali, alias si illa maneret, etiam substantia panis maneret, quod est falsum. Sed dico quòd Theologus in hoc articulo habet discordare ab Aristo. qui tantum lumine naturæ procedit, & sicuti discordat in articulo de creatione mundi, & de numero Angelorum, eorumque loco, & motu, & in multis aliis; ita habet discordare in hoc; quia non potest Philosophus neque definire, neque abstrahere ipsum accidens à subiecto; & Theologus non haberet suum finem in hac propositione, si esset cognita naturaliter: fides enim non habet meritũ, ubi humana ratio præbet experimentũ; virtute enim diuina fit & non naturali, quòd accidens possit esse sine subiecto. Et si dicis, Deus non potest separare id quod est de definitione accidentis ab ipso accidente. Dico quòd hoc est intelligẽdum de definitione absoluta: non enim Deus potest separare qualitatem ab albedine, ita qđ stet albedo & non sit qualitas: aliter autem est de definitione per additum, vt est illa, qua definitur accidens per subiectum, à quo remouet accidens actualiter. B

Theologi & peripatetici non concordant in hoc quęsito & in multis aliis.

Relicta igitur opinione istorum dico, φ iuxta placita Arist. oporteret dicere omnem inhęrentiam esse de essentia accidentis, vt fusius ostendit Bachonus 1. sent. multiq; alii peripatetici, qui de hoc scribunt lumine naturæ: quia illud, quo accidens est formaliter ens, est sibi realiter idem: sed accidens est formaliter ens per inhęrentiam ad subiectum: ergo talis inhęrentia est sibi idem realiter, & essentialiter; probatur minor, quia vt dicitur in litera, accidentia sunt entia in eo quòd sunt taliter entis: ergo formalis ratio entitatis in accidente est inhęrere taliter enti, idest substantiæ. Nec ualet responsio Aduersariorum negantium minorem; & ad probationem dicẽtium, quòd peccat ex æquiuocatione huius uocabuli, in eo quod, non enim sem per in eo quod, est nota causæ formalis illius, quod præcedit natura, vt dicitur 5. huius, quotiens dicitur causa, totiens dicitur in eo quod, vel secũdum quod ipsum; ergo in eo quod, potest esse nota cuiuscunque causæ illius quod præcedit, & ideo cum substantia sit aliqua causa accidentis, & non de essentia eius; ideo accidens est ens in eo quòd est taliter entis, idest talis causæ & in tali ordine causandi: nec tamen illa habitudo ad quancunque causam est ens formale vel essentiale in causato: quia tunc nullum causatum esset formaliter absolutum. C
Sed hæc responsio est nullius momenti, quia licet verum sit, quòd illa particula, quia, reddat causam siue materialẽ, siue formalẽ, & oẽ genus causæ: tamen si uera esset respõsio data, sequeretur quòd pari ratione dicere possemus substantiales formas nõ esse ens, nisi quia entis: idest Dei causantis; tenet consequentia ab inferiori ad superius: sunt .n. ens quia sunt huius entis; ergo non sunt ens nisi quia entis; quod est contra omnes peripateticos; propterea ratio concludit lumine naturę, licet aliter sit dicendũ secundũ fidẽ & veritatẽ ipsam. Secunda ratio est, si inhærentia non esset de essentia accidentis: ergo est aliud, & inhęret ipsi accidenti, quia accidens dicitur inhęrens formaliter, quæritur ergo de illa inhęrẽtia secunda, qua prima inhęrẽtia inhæret accidẽti, aut ipsa est eadẽ ipsi accidẽti, vel primæ inhęrẽtiæ, aut est aliud: si est eadẽ, pari ratione standũ fuit in primo, si est aliud, tunc esset processus in infinitũ. Sed respõdent ad hoc concedendo inhęrentiam inhęrere accidenti, puta albedini, alioquin albedo non esset formaliter inhęrens, & cum quęris de illa secunda inhęrentia dicunt, quòd illa est realiter eadem primæ, & ita est ibi status; quia illa relatio est eadem cum fundamento, sine qua fundamentum esse includit contradictionem, huiusmodi est illa inhęrentia inhærentię: quia D
contradictio est inhęrentiã albedinis ad superficiem esse in actu, uel aptitudine, & non inhærere actu; sed propter rationem oppositam nulla inhærentia formæ absolutæ est sibi eadem, quia non est simpliciter repugnantia formam absolutam simpliciter esse, & non tamen in esse. Sed hęc responsio non est secundum Aristo. qui lumine naturæ nõ cognouit accidens posse esse actu sine subiecto: & quæsitum hoc est iuxta eius doctrinam, propterea potuisset quęrere aliquis Peripateticus, ponẽdo φ albedo sit inhęrens, & inhęrẽtia qua inhęrẽt sit aliquid, tunc quęrit: vel istud est accidens vel non: si primo, ergo inhęret vel se ipso, vel per aliud; si per aliud quęritur de illo alio, & sic dabitur processus in infinitum: si secundo, tunc sequitur quòd essentia accidentis non erit accidens, quod est contra omnem doctrinam. Adde etiã quòd illorum, quæ sunt eiusdem generis, & rationis quicquid per se vni competit, competit omnibus; sed albedo, & sua inhęrentia sunt eiusdem rationis in accidente; quia ambę conueniunt in ratione accidentis: ergo quicquid competit albedini per rationem accidentis competit & ipsi inhęrentiæ per naturam accidẽtis, sed albedini competit inhærere; ergo & ipsi inhęrentiæ competit inhęrere.

Dist. 28. q. 1. ar. 4.

Tex. 3.

Tex. 23.

Quia, est dictio causalis

Arist. non cognouit accidens posse esse sine subiecto.

Tertio

A Tertio nituntur soluere aliam rationem efficacissimam, quæ est hæc; respectus accidentis ad subiectum non est minus idem accidenti, quàm respectus creaturæ ad Deum sit idem creaturæ; sed vt docent ipsi, respectus creaturæ ad Deum est idem: ergo respectus accidentis ad subiectum, qui est inhærentia, est idem realiter accidenti: maior patet quia creatura non definitur per ipsam essentiam diuinam additam in sua definitione; quia tunc nihil haberet definitionem in suo genere, cum Deus sit extra genus: accidens tamen propter suum respectũ ad subiectum necessario definitur per subiectum: ergo ille respectus accidentis ad subiectum non minus est idem sibi, quàm respectus creaturę ad Deum. Sed soluunt negantes maiorem; & ad probationem dicunt non esse simile, quia accidens non potest definiri sine subiecto, quia non habet esse per se subsistẽs, & propterea nõ põt terminare actum intellectus sine subiecto: ipsa autem creatura habet esse per se subsistens, & potest terminare actum intellectus sine omni alio extrinseco, & sic arbitrantur soluere hanc rationem. Quam solutionem non acceptant peripatetici: quia illud, quod est intimius definitioni alicuius, est etiam intimius essentiæ illius: si ergo inhærentia accidentis est intimior essentiæ accidentis in ordine ad subiectum, quàm sit habitudo creaturæ ad Deum, & habitudo creaturæ ad Deum est idem B creaturæ secundum ipsos: ergo habitudo accidentis ad subiectum erit etiam eadem identice cum ipso accidente, & loquor de inhærentia actuali, sicut etiam actualis dependentia ipsius creaturæ à Deo identificatur cum ipsa creatura. Sunt & multæ aliæ rationes, quas nituntur soluere; attamen quia solutiones ipsorum nõ sunt ad mentem Arist. vt clare est videre ab exercitato in philosophia peripatetica, propterea ipsas iure derelinquo.

Habitudo creaturæ ad Deũ est idẽ cum creatura, secundũ aliquos.

Resolutio tamen huius quęsiti secundum rei veritatem derelicta doctrina Aristo. à qua in hoc negotio Theologos discordare oportet, consistit in his propositionibus; quarum prima est. Accidẽs potest separari à subiecto cum corruptione ipsius subiecti: ista propositio patet ad sensum, & non indiget alia probatione, quia corrupto subiecto corrumpitur accidens, ergo &c. Secunda est. Accidens non potest separari à subiecto accidente manente secundum esse existentiæ, & quantum ad habitudinem existendi in subiecto simul: ista etiam patet ex definitione tradita à Porphyrio dicente, accidens non est genus, neque spe cies, semper tamen est in subiecto subsistens; & Boetius lib. prædicabilium idem ait, accidentis est inesse. Tertia propositio. Accidẽs potest separari à subiecto, quoad esse existentiæ, non tamen quantum ad ha- C bitudinem existendi in subiecto, & hoc per diuinam potentiam, sed non naturaliter, & ista propositio est de fide, vt patet in sacramento altaris, & sumitur ex Concilio Tridentino & ex S. Thoma. 1. p. & 3. p. de qua re vide Sotum 4. sent. Quarta propositio. Deus potest facere qualitatem puta albedinem secundum naturam specificam separatam a substantia, & quantitate: talis autem albedo non esset de natura albedinum istorum inferiorum, quia esset per se subsistens, hanc docet S. Thomas pluribus in locis suæ doctrinæ, & pręcipue in quolib. Quinta propositio. Nulla qualitas potest separari à quantitate, ne dum à substantia quoad esse indiuiduale, itaquòd qualitas sit hæc, vel illa separata, & hoc loquendo de qualitate corporali: probatur, quia cum accidentia sint indiuidua per hoc quòd sunt in aliquo singulari, vt docet etiã S. Thomas 1. p. substantia indiuiduatur per se ipsam, accidentia vero indiuiduantur per substantiam, ergo &c. Vltima propositio. Quantitas indiuiduata potest esse sine substantia. hanc ponit S. Thomas in quolib. vbi notat, quòd in albedine, & qualibet alia corporali qualitate est duo considerare; scilicet ipsam naturam albedinis, per quam speciem sortitur, & indiuiduationem eius, per quam est hęc albedo sensibilis alia ab hac albedine sensibili: posset etiam fieri diuino miraculo, vt natura albedinis subsisteret sine omni quantitate; tamen illa albedo non esset hæc albedo sensibilis; quia hæc albedo sensibilis non est hęc, nisi in hoc subiecto, tamen quantitas bene indiuiduatur sine subiecto, vt patet in corpore Christi. Ex his patet, quomodo inhærentia actualis secundum rei veritatem non est idem cum accidente, licet non sit de mente Aristo. de qua re lege Capreolum 4. sent. & Herueum in quolib. qui fusius hoc negotium disputant. Vide etiam Dominicum soto 4. sent. vbi docet, quomodo accidentia panis & vini relinquantur in sacramento Eucharistię sine subiecto, quia cũ non sustineantur in substantia panis & vini, quę iam transubstantiata est in substantiã Corporis Christi, neque subiectãtur in corpore & sanguine Christi, tum quia huiusmodi accidentia non sunt humani corporis, sed panis & vini, tum etiam quia corpus Christi cũ sit gloriosum, est perinde impassibile, non potest huiusmodi accidentibus affici, sed neque insunt aeri circumstanti, quia non sunt accidentia aeris, sed panis & uini, vnde ibi hic Auctor multa dicit, quę faciunt ad declarationem veritatis superius declaratæ.

Dilucidatio quęsiti.

Cap. 5.

q. 76. ar. 1. q. 77. dist. 10. q. 1. art. 1. Quol. 7.

q. 29. ar. 1.

Quol. 8.

D

dist. 41. q. 1. quol. 6. q. 9. dist. 10. q. 2. art. 1.

Sed substantia omnium primum ratione, & notitia, & tempore, &c. Tex. 4. A

Num substantia sit prior tempore & natura omnibus accidentibus.

Dilucidatio secunda.

CIRCA hanc difficultatem sunt quatuor opiniones, quarum prima est Auerro. in hoc libro, qui vult accidēs aduenire corpori postquam est corpus, vt accidens separabile, tunc substantia est prior tempore omnī accidente sic adueniēte: si vero non est accidēs adueniens, sed est inseparabile, & semper simul cū eo, tunc substantia cōposita non præcedit accidens tempore, sed præceditur à materia substantiæ compositæ, itaquòd respectu accidentium separabilium propositio est vniuersalis; respectu uero inseparabilium est vera gratia materiæ. Sed contra istam opinionem arguunt Aliqui duplici via, prima via est, quia de eadem substantia probat Philosophus in præsenti capitulo, quod est primum ens inter entia prædicamentalia, & quòd etiam sit prior tempore accidente, sed manifestum est quò Philosophus non accipit hic substantiam pro materia, dum probat ipsam esse priorem tempore: ergo, &c. probatur minor, quia Philosophus probat substātiam esse primū ens, quia dicit simpliciter quid & quia, alia vero non sunt ens, nisi quia entis, scilicet substātię: sed manifestū est quòd materia non dicit simpliciter quid, neque accidentia dicuntur entia, quia sunt ipsius materiæ, cum multa sint accidentia, quæ non sunt subiectiue in materia: igitur de mente Arist. non est accipere substantiā pro materia. Et confirmant sic, quia de eodem probat Aristo. primitatem temporis, & primitatem cognitionis, & definitionis; sed materia non præcedit accidens cognitiōne, quia scibilis est per analogiam ad formam 1. phy. etiam actus est prior cognitione, quàm potentia, nec etiam præcedit accidens definitione: quia substantia composita cadit in definitionē accidentis, & non materia: accidentia enim omnia definiri debent per proprium subiectum: ergo Philosophus non accipit subiectum pro materia. B C

Reprobatur Auerr.

Tex. 63.

Verum hæc uia, qua ipsi vtuntur, est fallax; non quòd ego sim Auerroista, cum profitear doctrinam S. Thomæ, sed vt ostendā ipsos deceptos fuisse in arguendo, hæc dico: nam Philosophus de eadem substantia probat ipsam esse primum ens inter entia, ipsamque esse priorem tempore accidentibus, loquendo de accidentibus separabilibus, non autem de accidentibus propriis, & inseparabilibus, vt ex ratione Philosophi apparet: nam subiectum naturaliter non potest esse sine propria passione, nec econuerso, subiectum enim non est separabile à proprio suo accidente, cum de eo per se, & necessario prædicetur, alias de nulla conclusione esset scientia, cum scientia sit necessariorum; & licet materia non sit completa essentia, est tamen pars essentiæ completæ: accidens autem non est perfecta essentia neque pars completæ essentię; unde ex probatione Philosophi; qua probat substantiam esse primum ens, quia dicit quid simpliciter, concluditur, quòd materia sit primum ens inter accidentia corporalia & materialia, de quibus potissimum loquitur Philosophus in hoc 7. licet etiam aliqua accidentia animæ non sint in materia subiectiue: tamen omnia accidentia materialia sunt totius compositi, & in toto composito subiectiue ratione materię: ideo non est inconueniens concedere accidentia esse entia, quia sunt entis, scilicet materiæ tanquam principii primi subiectiue. Confirmatio illorum etiam est nullius momēti, quia negaret Auerroes materiam non præcedere cognitione, & definitione ipsa accidentia, licet enim materia sit scibilis per analogiam ad formam substantialiter, non tamen propter hoc sequitur, quòd non præcedat cognitione ipsa accidētia, quorum materia est principium: similiter quia materia est substantia secundum se, & sic habet præcedere ipsa accidentia definitione, cum ponatur in definitione eorum, implicat enim dicere, quòd substantia composita ex materia & forma ponatur in definitione accidentis, & non ipsa materia, quia Vbi ponitur totum, ibi necessario ponitur pars totius. Propterea videntes ipsi hanc primam viam non concludere contra Auerroem adinuenerunt secundam, ex qua sic arguunt: nam si materia præcedit accidens: aut hoc est verum de materia in se; aut vt est sub aliqua forma, non primo D

Subiectū sine passione esse nequit.

Non omne accidens est in materia.

Vbi est totū ibi necessario est pars.

A mo modo, quia vt sic non est sub tempore, cum sit ingenerabilis & incorruptibilis 1.phy. neq; secundo modo, quia aut vt est sub forma accidentali, & tunc non præcedit quodcunque accidens, aut est sub forma substantiali, & sic habeo propositum, quòd substantia composita & non materia præcedit accidens. Et confirmant, quia si sic, sequeretur quòd aliqua essent accidentia, videlicet accidentia propria corporum cælestium, quę nulla substantia præcederet, quod videtur esse contra Philosophum: consequentia probatur, quia in cęlo vel est materia, vel non: si non, vt Auerro. concedit in lib. de substantia orbis, tunc illa accidentia, quę sunt in cælo, non præcedit aliqua substantia: quia materia non præcedit ea, cum ibi non sit: si dicatur quòd in cęlo est materia, illa materia non præcedit proprie substantiam compositā cęli, cum substantia cæli sit ingenerabilis & æterna secundum Philosophum, & per consequens non præcedit illa accidentia tempore. Tex.69. Cap.3.

Sed dico hanc quoque viā esse fallacem, & nihil concludere: quia diceret Auerro. quòd materia secundum se præcedit accidentia, & licet non cadat sub tempore secundum suam essentiam consideratam, sic etiam esset ingenerabilis & incorruptibilis, cadit tamen sub tempore, B ut est sub forma sensibili. Potuisset quoque dicere, ut male Aduersarii concedunt, quòd tempus hic non proprie accipitur prout definitur in 4.phy. sub quo non cadit materia; sed accipitur tempus communiter, vt dicit prioritatem cuiuscunque durationis. Ad confirmationē etiā diceret Auerro. Philosophum loqui hic de accidentibus generabiliū & corruptibilium, & de accidentibus compositorum ex materia & forma, de quibus potissime Arist. in hoc 7. disputat: propterea rationes istorum sunt nullius momēti, & opinio Auerrois est falsa, & potest adduci talis ratio efficax ad ostendendam falsitatem eius: quia aut accipitur tempus hic proprie, vt est numerus motus secundum prius & posterius: aut accipitur communiter pro quacunq; prioritate cuiuscunq; durationis, si concedit primū, tunc manifestum est quòd materia nō præcedit tempore oīa accidentia inseparabilia, nam materia non præcedit tempore quācunq; formā substantialē, alias materia esset sine forma, & forma in materia existens non pręcedit tempore propria accidentia accipiendo tempus proprie, & sic materia non pręcedit tempore oīa accidentia inseparabilia, licet enim materia existens sub forma embrionis pręcedat tēpore animā rationalē, & risibilitatem: non tamen præcedit tempore propria accidentia C embrionis. Si vero dicat Auerr. se accipere tempus secundo modo, tunc non solum materia pręcedit illa accidentia inseparabilia tempore, sed etiam ipsa substantia composita: manifestum est enim, quòd substantia composita est aliquo modo prioritatis prior talibus accidentibus. Ex his apparet opinionem Auerro. non bene declarare istam propositionem, quomodo substantia est prior tempore, &c. Tex.101. Tempus bifariam sumi- tur.

Secunda opinio est Aliquorum dicentium primo, substantiam dici priorem tempore, non eo tēpore, de quo loquutus est Arist. 4.phys. nam primitas temporis est ipsius substantiæ inquantum substantiæ est: sed tempus non est mensura nisi motus, & quietis, & eorum, quæ sunt in motu & quiete: substantia autem secundum se non est aliquid tale, sed abstrahit a motu, & quiete. Secundo dicunt non accipi hic tempus pro quacunque duratione, vel mensura extrinseca successiua alia ab essentia rei: nam de illa esset quęstio: quia tunc substantia posset illam præcedere, cum sit ei accidens, & sic pręcederet illam durationem, & tunc quæratur de illa duratione, & sic in infinitum. Tertio dicunt, quòd prius tempore accipitur hic prout est separatim esse sine alio, & aliud non sine ipso, & isto modo substantia est prior omni acciden- D te vno modo, & alio modo non. Quarto dicunt quòd prius tempore est posse habere existentiam actualem & priorem alio, ita quòd sibi non repugnat quantum est de se esse sine alio eo quòd in nihilo dependet ab eo, & tale prius satis potest dici prius natura: nihil enim est prius natura, quod non sit etiam illo modo prius tempore, quòd autem aliquid possit pręcedere aliud illo modo potest esse dupliciter. Vno modo quia non depēdeat ab illo. Alio modo quia non est causa necessaria illius, quod probatur per oppositum, quia si non potest ab illo separari, hoc est vel quia depēdet ab illo, vel quia est necessaria causa illius. Quibus stantibus dicunt ad propositum, quòd substantia comparata ad accidentia separabilia est prior vtroq; modo, comparata autem ad accidens inseparabile, puta ad propriam passionem, est prior vno modo, quia scilicet non dependet: sed non alio modo, quia scilicet est causa, immo habet causam necessariam respectu passionis, ideo non est prior isto modo: & sic concludunt substantię vt sic non repugnare, quòd existat sine omni accidente. Tex.101. Cap.5.

Sed isti multa immiscent falsa in hac interpretatione. Et primū fundamentum est falsum, in quo ponunt substantiam absolute sumptam non mensurari tempore, quia licet hoc verū sit de substantia æterna, quę mensuratur æuo, tamen substantia generabilis, & corruptibilis Substantia æterna mensuratur æuo.

quæ subijcitur motui, & quieti non potest intelligi à physico sine passionibus naturæ, quæ sunt motus, & quies, locus, finitum, & tempus: errant igitur in primo fundamento. Errant & A
Tex.16. in secundo, quia de illo priori secundum tempus loquitur hic Arist. de quo loquutus est in 5. huius. Sed ibi loquutus est de priori secundũ tempus proprie dictum: ergo & in hoc septimo debet etiam loqui de illo priori secundum quòd aliquid dicitur esse in vno tempore, in quo non est aliud, vt bella Troiana sunt priora bellis Romanis. Tertium quoque fundamentum est falsum, quia illud prius, quod declaratur in tertio fundamento, coincidit cum prioritate
Cap. de prio. naturæ, & tamen Aristo. ponit esse duo membra distincta 5. huius. & in postprædic. Quartum fundamentum etiam sibi ipsi repugnat: quia prius natura est modus distinctus contra prius tempore vt dictum est; & quicquid est prius tempore, dicitur prius natura, sed non econuerso. Applicatio quoque ab eis facta est falsa, & repugnat rationi; quia si non repugnaret substantiæ secundũ se existere absq; omni accidẽte, tũc possibile esset ipsã esse sine accidẽte
Cap. 5. & possibili posito in esse, nullum sequitur impossibile, vt docuit Arist. 1. priorũ: ponatur ergo in esse, quòd scilicet substantia sit absque omni accidente: ergo erit casu posito subiectum sine propria passione, & sic conclusio demonstrationis non erit necessaria & per se; nam necessarium est quod impossibile est non esse, sed est hoc inconueniens, & contra Philosophum in B
præsenti libro; est etiam contra scholam ipsorum tenentium passiones identificari cum subie
Quod conuenit superiori reperitur etiam in inferiori. ctis. ergo, &c. Adde quia quod cõuenit alicui superiori, necessario reperitur in aliquo inferiori, sed nulla substãtia est quę sit absque omni accidente, neque quę possit esse omni accidente non existente; sicut patet de relatione creaturę ad creatorẽ, quæ relatio secũdum ipsos idẽtificatur cum creatura; ex quibus ergo concluditur hanc opinionem esse falsam, & repugnantẽ dictis Philosophi & sibipsi. Et confirmatur, quia nomina synonyma non vsitantur in doctrina demonstratiua, modo si prius tempore idem est quod prius natura: ergo sunt nomina synonyma, & tunc esset nugatio, & superfluitas in sermone Arist. quia dixit, substãtia est prior tempore & natura. Et sic dicit, quòd licet vti nominibus synonymis ad exponendum, vt ait
Com. 4. Auero. 4. phys. Contra quia licet vbi nomina synonyma ita se habeant, vt vnum sit notius altero, notius potest adduci post ignotius, vt sermo sit clarior; sed prius natura non est notius prius tempore: ergo prius natura non adducitur ad declarandum prius tempore. Adde quòd non est consuetudo phylosophi in scientiis vti locutionibus metaphoricis, & abusiuis, quia C
Metaphorę excluduntur à scientiis. in hoc damnauit Platonem, & 1. posteriorum docuit non esse definiendum, neque disputandum in metaphoris. Vnde Auerr. 1. cæli, & mundi inquit, quòd Aristoteles increpat Pla-
Tex. 106. tonem & sequaces, quia aut male sentiunt, aut male docent phylosophiam per metaphoras.
Vide Zima. in tabula verbo Metaphora. Accipere igitur prioritatem temporis pro prioritate naturæ est abusiue loqui, quod non licet in scientia præsertim altissima, qualis est diuina scientia. Deinde si subiectum secundum ipsos, respectu propriæ passionis potest esse secundum se sine illa, quia non depẽdet ab illa, licet non possit esse sine ea, quia est causa, ergo habet causam intra se necessariam respectu illius: ergo tunc non esset omnino contradictio, subiectum non potest esse in re sine posteriori, & sic vtroque modo subiectum posset esse sine propria passione, quod nullus vnquam nec somniare potuit.

Cap. 10. Ex his reprehendendus quoque venit quidam Neotericus, qui libro suo 5. de communibus omnium rerum naturalium principijs & affectionibus indeterminatus se habet ad intelligentiam huius propositionis soluens argumentum, quòd si substantia est prior accidente tẽpore, sequitur quòd in materia prima non erit quantitas æterna existens ante formas substãtiales: dicit quòd substantia composita est prior tempore accidentibus, non eodem modo, sed D
quibusdam nimirum his, quæ illi adsunt, & absunt præter eius interitum; aliis secundum rationem, & conditionem, aliis secundum naturam, idest secundum perfectionem, & sic est prior quantitate interminata. Addit substantiam compositam esse priorem omnibus accidentibus terminatis, interminatis vero si non secundum se totam, saltem ratione partis esse quoque priorem. Quia iste vir corrumpit textum Arist. dicentis absolute, quòd substãtia est prior tempore accidente, & ideo tanquam corruptor veritatis relinquendus est in suo sensu, & iam impugnatus est Auerr. quem in hoc loco ipse sequi videtur.

Sententia Thomistarum. Tertia opinio est quorundam Thomistarum tenentium aliquid esse prius altero tempore, posse intelligi dupliciter. Vno modo accipiendo tempus proprie pro aliqua duratione, & sic non est intelligendum, quòd quęlibet substantia præcedat quodlibet accidens tempore, sed solum accidentia, quę ab extrinseco subiecto perueniunt post eius generationem. Alio modo aliquid dicitur esse prius tempore improprie, idest generatione, & hoc potest dupliciter intelligi. Vno modo aliquid dici prius generatione, cuius generatio est in alio tempore, quàm

A quàm generatio alterius, ſicut illi, qui eſt pater eſt prior generatione Socrate filio ſuo, & iſto etiã modo ſubſtantia non eſt prior tempore quodlibet accidente; quia ſubiectum & propria paſſio in eodem tempore producuntur, & corrumpuntur. Alio modo aliquid dicitur prius tẽpore, ideſt generatione, quia unũ generatur per ſe, & non ad generationẽ alterius; ſed alterũ generatur ad generationẽ alterius, & ſic quęlibet ſubſtantia præcedit quodlibet accidẽs tẽpore ideſt generatione: ſubſtantia enim non generatur ad generationem accidentis, ſed econuerſo, quodlibet accidens præſupponit generationẽ ſubſtãtię, & ſic quãdo Philoſophus dicit, ſola ſubſtantia eſt ſeparabilis ab aliis prędicamẽtis, intelligendũ eſt nõ ꝙ ſubſtãtia ſit prior accidẽtibus quibuſcunq; non exiſtentibus, ſed quod ſubſtantia quantũ ad generationẽ, quę terminatur ad eſſe exiſtentię ſubſtantiæ non dependet ab accidente: accidentia vero quãtum ad eſſe eorum dependet à ſubſtantia, & præſupponunt generationem eius. Sed hæc expoſitio eſt extorta, & voluntaria, & contra doctrinam Ariſto. & S. Thomę: ait enim Philoſophus quòd ideo ſubſtantia eſt prior tempore aliis accidentibus, quia eſt ſeparabilis ab eis; nullum autem prædicamentorum accidentium eſt ſeparabile à ſubſtantia; &c. S. Thomas exponens verba

Accidens generatur ad generationẽ ſubſtantiæ.

Reprobatur opinio aliquorum thomiſtarum.

B Ariſto. dicit, propter hoc ſubſtantia eſt prior tempore, quòd aliqua ſubſtãtia inuenitur ſine accidente, & non dicit quòd ſubſtantia generatur per ſe, & accidentia generantur ad generationem alterius. Relinquendi igitur ſunt & iſti tanquam inepte loquentes, & non ſecundum verum, & germanum ſenſum Ariſt.

Quarta & vltima opinio eſt dicens, ſubſtantiã dupliciter conſiderari poſſe. Vno modo inquantum hæc, & ſic non præcedit neceſſario accidens tempore. Alio modo inquantum ſubſtantia communiter, & ſic eſt prior accidente tempore; quia illud, quod conuenit ſpeciei, non repugnat generi, nec alicui inferiori ratione generis: nam ſi habere alas conuenit aui, nõ repugnat animali habere alas, nec alicui inquantum animal: ſed aliqua ſubſtantia præcedit tempore omne accidens, ſcilicet prima cauſa: ergo ſubſtantiæ inquantum ſubſtantia non repugnat pręcedere omne accidens, duratione, & per conſequens non repugnat alicui ſubſtantiæ inquantum ſubſtantia, & iſta eſt opinio, quam tangit S. Thomas in interpretatione huius literæ, quę eſt interpretatio Alexãdri Afrodiſei, qui fuit verus interpres ipſius Ariſtotelis: hic enim dicit, quòd omnia, quæ prædicãtur de ſubſtantia, nihil eorum prorſus eſt ſeparabile ab

Subſtantia bifariam conſideratur.

Expoſitio S. Tho. conformis expoſitio. Alex.

C ea: ipſa autem ſola eſt ſeparabilis ab oĩbus, & hoc propter rationem quã diximus, quia prima cauſa nullum habet in ſe accidens: quam opinionẽ extollebat Portius ille Neapolitanus princeps philoſophorũ noſtra hac tempeſtate, dicens quòd propoſitio Philoſophi eſt vera per ſe, & falſa per accidens, & conſimiles propoſitiones inueniuntur à Philoſopho frequenter, vnde in 6. phyſicorum ſupponit ipſe Ariſt. quòd in mobili ſit accipere motum velociorem, & tardiorem in infinitum, & tamen in 8. dicit quòd aliquis motus ita velox eſt, quòd nullus ſit velocior, ſicut motus primus: illa enim propoſitio eſt vera per ſe, ſcilicet ratione motus in ſe accipiendo mouentia proportionabilia motui, eſt tamen falſa per accidens, vt ſcilicet contrahitur ad talem motum, vel talem: ſimiliter in propoſito; ſubſtantię quantum eſt de ſe non repugnat præcedere omne accidens tempore, ex quo non dependet ab aliquo accidente; nam conceptus completus, & quidditatiuus poteſt haberi de ſubſtantia circumſcripto omni accidente, repugnat tamen alicui ſubſtantię, ſed hoc eſt per accidens, ideo propoſitio Ariſt. eſt vera per ſe, & ſecundum ſuum genus, fallit tamen in aliquo; quæ interpretatio ſatis etiam conuenit ſanctis patribus, vt docet S. Thomas 1. p. exponens verbum illud Apoſtoli. Deus vult

Tex. 60.

Tex. 64.

Verum vero non contradicit.

Quæ. 19. ar. 6

D omnes homines ſaluos fieri de mente Auguſt. quod intelligitur pro generibus ſingulorum, & non pro ſingulis generum: eſt ergo vera ſententia Ariſto. quòd iſta propoſitio eſt intelligẽda ſecundum ſuum genus, & per ſe, & de ſubſtantia inquantum ſubſtantia eſt, quia datur vna quæ eſt immunis ab omni accidente, ſicuti Deus Benedictus.

Et quia veritas eſt ſolutio dubiorũ: ideo ex iſta veritate ſoluuntur omnia argumenta, quæ fieri ſolent. & primum argumentum aliquis fingere poſſet ſic, quòd ex hoc non ſequitur Deũ qui eſt ſimpliciter prior omni accidente, pręcedere ipſum accidens: ergo ſubſtantia omnis pręcedit accidens tempore, eſt fallacia accidentis. Sed arguens deceptus eſt in hoc argumento, quia putat opinionem Alex. & S. Thomæ eſſe, quòd omnis ſubſtãtia etiam producta ſit prior tempore, hoc enim iſti non dicunt, ſed aſſerunt, quòd ad veritatem huius propoſitionis, ſufficit vt detur vna ſubſtantia, quæ ſit prior omni accidente, cum iſta ſit propoſitio indefinita, ſicut & iſta alia, ſcientiæ ſpeculatiuę ſunt nobiliores ſcientiis practicis: ad uerificandam iſtam propoſitionem ſufficit vt vna ſpeculatiua, puta metaphyſica ſit nobilior omni practica, &c. Secundo aliquis potuiſſet dubitare de hac interpretatione; Deus non eſt in aliquo genere: ergo ex hoc quòd Deus eſt prior tempore omni accidente, non poteſt concludi ſubſtantiam, quę

In Deo nullum eſt accidens.

est primum genus comparatum generibus accidentium, esse priorē tempore accidente. Sed A decipitur etiam arguens hic, quia in hac propositione non accipitur substantia, vt est genus vniuocum, sed vt est analogum, sub quo continetur Deus: quia nec accidens est genus vniuocum sed analogum, alioquin prædicamenta accidentium non essent genera generalissima. Ad de quòd Deus est in prædicamento vt principium, sicut docuit S. Thomas, & Caietanus 1. p. q. 3. ar. 5. Tertio dubitaret aliquis, quia Deus non præcedit tempore accidens, quoniam non mensuratur tempore, cum sit extra omnem mutabilitatem: ergo non est prior tempore omni accidente: patet consequentia, quoniā tempus est accidens. Sed hæc dubitatio est nullius momēti, quia dictum est in expositione, sufficere Deū non esse subiectum alicuius accidentis ad uerificandam illam propositionem; vnde argumentum hoc confirmat opinionem nostram quando dicit, quòd Deus non mensuratur tempore, sed æternitate, quæ est tota simul. Adde etiam quòd Deus dicitur prior ipso tempore aliqua duratione, quæ potest dici tempus communiter dictum, vt docet S. Thomas 1. p. q. 10. ar. 5. Soluitur etiam quarto illud argumentum, quod fieri solet. æterno nihil est prius tempore: sed aliqua accidentia sunt æterna, sicuti motus cęli, ergo tali accidente substantia non est prior tempore. Ad hæc omnia patet solutio ex dictis: quia Deus B non est subiectum motus, nec temporis, cum quicquid sit in Deo sit eius substantia, vt patet 12. huius. Sic etiam soluitur argumentum de materia, & quantitate terminata, quod soluere nequiuit ille Neotericus, & sic de creatura & eius depēdentia ad creatorem, & omnia, quæ adduci possunt contra istam veritatem, vnico verbo resolute habentur.

Genus duplex vniuocum & analogum.

Aeternitas est perfecta possessio tota simul uitę interminabilis.

Tex. 52.

Sed substantia omnium primum ratione, & notitia, & tempore, &c. Tex. 4.

Vtrum substantia cadat in definitionem cuiuscunque accidentis.

Dilucidatio tertia.

C

RESPONDENT Recentiores affirmatiuè probādo sic, omnis definitio perfecta exprimit perfectum conceptum, & quietatiuum intellectus; sed nulla definitio accidentis sine substantia est huiusmodi: ergo necessario substantia cadit in definitionē cuiuslibet alterius, scilicet accidentis: maior patet ex ratione definitionis; quòd est ratio indicans quodquidest rei 6. topicorum, minor probatur, quia omne accidens habet rationem formæ inhærentis, de tali autem non potest haberi perfectus conceptus quietans intellectum sine illo cui inhæret; conceptus autem perfectus formæ inhærentis non potest haberi quietans intellectū, nisi quousq; intelligatur id, cuius est, & cui inhæret, ergo, &c. Preterea sicut conuenit aliquibus quid, sic & definitio, sed accidentia non habent quid, nec sunt entia, quia nisi entis; ergo nec habent definitionem, nisi quia entis, idest substantię, & sic concludunt in definitione accidentium debere poni substantiam. D Sed isti in duobus deficiunt: primo quia rationes non concludunt; nam prima ratio, quę fundatur super conceptu quietatiuo intellectus, ne dum requirit cognitionem subiecti accidē tis, sed etiam cognitionem omnium causarum, à quibus dependet: quia ad habendam perfectam cognitionem, & quietatiuam intellectus de re, est necesse cognoscere omnes causas eius per se intrinsecas, & extrinsecas, propinquas, & remotas, ista tantummodo cognitio non stat cum dubitatione intellectus, nec cum ignorantia cuiuscunque quęstionis, quę possit mouere de re causata; nam da oppositum, ergo non erit cognitio perfecta complexa simpliciter: sed si non cognoscuntur omnes eius causæ, tam propinquę, quàm remotæ, donec deueniamus ad primas & vniuersales eius causas, non quiescit intellectus: quoniam circa quamcumque eius causam potest formare quæsitum, & nisi eam cognouerit, nesciet quæsitum resoluere: ergo nō stat cognitio quietatiua intellectus de re causata cum ignorantia alicuius eius causæ per se, secundum quòd est apta nata causam habere, & cum accidens habeat omnia genera causarum, si quietatiue intelligi debet, oportet ut illa oīa causantia, à quibus dependet, cognoscantur, & hæc est doctrina Arist. 1. physicorum tunc perfecte arbitramur cognoscere vnumquodque cum

Cap. 4.

Conceptus duplex alter quietans intellectum, alter non.

Tex. 1.

A cum causas primas, primaque principia cognoscimus vsque ad elementa. Secunda quoque ratio est nullius momenti, quia de accidentibus formantur quæstiones æquales numero his, quæ uere scimus ex secũdo posteriorũ, & ex principio Euchlidis. vnde cognoscimus quid sit linea, quid superficies, quid corpus, quid tempus, quid locus, absque hoc quòd in eorum definitione ponatur subiectum. Deficiunt etiam & in principali, quia cum definitio rei sit sermo nihil aliud explicans, nisi essentiam rei, vt docet Auerroes in hoc libro: igitur omnis definitio erit completa, quæ complere explicat essentiam rei, & nihil eorum prætermittit, quæ sunt de essentia rei; sed accidens habet essentiam completam sine substantia; igitur illa definitio accidentis, quę explicat essentiam huius, nihil prætermittens de illis, quę sunt illius essentię, erit optima definitio: & sic substantia non debet poni in definitione accidentis ad hoc vt substantia quietet intellectum, quia iam non remanet quietus, quandoquidem adhuc dubitare pôt, sed sufficiet sibi scire proprium genus, & propriam differentiã huius, ad hoc vt habeat definitionem accidentis. Adde quia quæro, propter quid conceptus accidentis sine conceptu substãtiæ sit imperfectus, aut quia sibi aliquid deficit, qđ pertinet ad eius essentiam, aut quia

B ipsum ratione habita ad subiectum est imperfectius, non quia sit imperfectius substãtia: quia sic solus ipse Deus habebit perfectum conceptum: nec quia sibi aliquid deficit, quod ad eius essentiam attinet: quia per eos substantia non est de essentia accidentis; ergo accidens nullo pacto sine conceptu substantiæ habebit im perfectum conceptum.

Tex.1.

Com.42. Accidens habet essentiã completã sine substãtia.

Propterea cũ isti sint deficientes in declaratione huius rei, scire oportet quòd omnis definitio aut est absoluta, aut respectiua: definitio absoluta est substantiarum completarum, quę definiuntur absq; addito, quia essentia earũ est omnino absoluta, sicut est homo, animal, &c. quædam est definitio respectiua & est tam formarum substantialium, quàm accidentalium: ipsæ. n. formæ semper definiuntur per additũ quia non sunt entia absoluta à subiecto, immo & nobilissima omnium formarum, sicuti est anima, definitur per additum: in eius enim definitione ponitur corpus: quia ipsa est actus corporis vt habetur 2. de anima, & sic etiam omnes formę accidentales si definiri debent, oportet vt in earum definitione ponatur subiectum; ratio est quia sunt respectiuę ad ipsum: & propterea etiam relatiua definiuntur ad aliud, quia essentia relatiuorum consistit in respectu, vt est sententia Arist. Porphyrii, Boe-

C tii, Auicenæ, Alpharabij, Alberti, & S. Thomę. Secundo sciendum, quòd subiectum ponitur in definitione accidentis aliquando in obliquo, vt quando accidens definitur in abstracto, vt cum dicimus, quòd simitas est curuitas nasi: aliquando vero in recto, vt cum accidens definitur in concreto, vt quando dicimus, quòd simum est nasus curuus, & subiectum ipsius aliquando determinate cadit in definitionẽ accidentis, sicuti datum est exemplum de naso respectu curuitatis; aliquando cadit tantummodo indeterminatum, vt quando definitur album vel color, vel linea in definitione eorum ponitur subiectum indeterminate. Tertio sciendum quòd quædam est definitio descriptiua, quæ datur per posteriora simpliciter, priora tamen quoad nos, & in hac definitione accidentia ponuntur in definitione substantiæ, vt definitio naturæ, quæ est principium motus & quietis. Alia est definitio quidditatiua, quę datur per priora secundum naturam; & in hac definitione accidens non ponitur in definitione substantiæ, sicuti quando definitur homo, quòd est animal rationale. Alia dicitur definitio circumlocutiua, quæ datur per aliqua, quibus circumloquimur differẽtias specificas, vt quãdo definitur, quòd homo est animal gressibile, bipes. Alia dicitur definitio quidditatiua forma-

D lis, vt quando definitur linea, quòd est longitudo sine latitudine, & profunditate; Alia dicitur definitio quidditatiua formalis, & materialis, & respectiua simul.

Definitio duplex esse potest.

Tex.4.

Accidens bifariam definitur.

Descriptio & definitio quomodo differũt.

Quibus stantibus ponuntur duę conclusiones, quarum prima est. Quando accidentia definiuntur definitione quidditatiua formali, in eius definitione non ponitur subiectum: hæc cõclusio est sententia omnium Gręcorum, qui censent à mathematico considerari nudam quantitatem segregatam ab omni materia & substantia. Vnde Themistius 3. physicorum ita scribit, ideo mathematica dicuntur ex abstractione, quoniam ab eis quæ cernuntur in corporibus naturalibus, abiunguntur, & ipsæ per se dimẽsiones, ipsumque continuum existimatur, atque spectatur. & 1. de anima ait. in omnibus quæ mathematicæ contemplantur naturales affectiones à cõspectione sua reiiciunt solas merasque magnitudines, & nuda, atque inania spatia considerant. Eandem sententiam habet Simplicius in 3. de anima, Item etiam Philoponus 2. physicorum vbi ait, nudam quantitatem per inde ac si per se subsisteret à mathematico considerari sine omni substantia. Et Arist. expresse id sensisse videtur 12. huius vbi ait, quòd inter ceteras disciplinas mathematicas, astrologiam quidem speculari de sensibili, ac sempiterna substantia, geometriam autem, & arithmeticam nullam talem substantiam conside-

Tex. 71.

Tex. 17.

Tex. 35.

Tex. 38.

Tex. 2. considerare,& 6. huius ait, quòd in definitionibus mathematicis nulla fit mentio, nullaque ratio de ipsa substantia, vel materia, vt patet consideranti omnes definitiones mathematicas, & A
Tex. 19. 2. physicorum ostendit mathematicum abstrahere à materia sensibili, propterea quòd definit par, impar, triangulum, & alia eiusdem generis absque materia sensibili, propterea quòd definit talia accidētia, in quibus apparet tantum suum proprium genus, & differentia.
Passiones rerum mathematicarū cōueniunt eis non in ordine ad substātiam. Adde quòd affectiones, quæ à mathematico demonstrantur, non ei conueniunt in ordine ad substantiam, sed per se, vt esse diuisibilem, commensurabilem, proportionabilem, æqualem, vel inæqualem; similiter triangulum habere tres angulos æquales duobus rectis, sphericum nō posse tangere planum nisi in puncto, & alia eiusdem generis, quę sine vllius substantię respectu per se spectantur in quantitate: quare mathematicus ad eas res demonstrandas non indigebit consideratione vllius substantię; non enim quantitas est diuisibilis ex eo quia est in substantia, neque triangulum habet tres angulos æquales duobus rectis, nec linea recta tangit circulum in puncto, quia insint in substantia aliqua: similiter etiam non conuenit quantitati tan
Tex. 76. tum locum occupare in ordine ad substantiam, sed per se, vt demonstrat Arist. 4. physicorum immo quædam non videntur posse conuenire quantitati in ordine ad substantiam, quemadmodum continuum esse diuisibile in infinitum: nam si subiectum quantitatis est substantia composita, perspicuum est repugnare quantitati prout est in substantia composita diuidi in infinitum: forma enim substantialis neque diuisionem, neque acretionem in infinitum fieri in quantitate sibi coniuncta vllo modo patitur: immo mathematicus neque essentiam, neque existentiam, neque proprias, & reales causas tum quantitatis, tum affectionum eius considerat, habendo respectum ad substantiam aliquam, & hoc pulchre ostendit Zimara in theorematibus suis, licet S. Thomas 2. physicorum; & 1. p. & super Boetium de trinitate, opusculo 40. & Albertus 5. metaphy. tractatu 3. & Antonius Andreas iuxta doctrinam Scoti 6. huius, & Romanus Egidius 2. phys. & nōnulli alij videantur oppositū docere, quia nullū posterius potest abstrahi à priori, cui per se subordinatur, sed quantitas per se est posterior substantia, ergo non potest abstrahi ab ipsa: deinde quantitas cum sit accidens, tam secundum esse, quàm secundum essentiam dependet à subiecto suo, quod est substantia; quia vt docuimus B
Theor. 88. Lect. 3. q. 85. ar. 1. cap. 2. q. 3. com. 18.
Diluc. 1. in dilucidationibus præcedentibus, accidentis esse inesse, & definitio accidentis fit per additamentum, quo circa nullum accidens vel esse, vel definitiue, ac scientifice cognosci potest sine suo subiecto. Sed dico quòd isti grauissimi doctores loquuti sunt, quādo accidentia sciri debēt G
Accidēs multifariam cognosci pōt. definitione formali, & respectiua, & materiali; quia vt dictum est supra iuxta horum sententiam accidentia sunt formaliter entia per propriam, & intrinsecam rationem, non enim quia substantia est substantia, ideo accidens est accidens. Vnde sensus illius famosæ propositionis, accidentia sunt entia quia entis, est verus in genere causę materialis, non autem formalis, quia nota reduplicationis potest vnumquodque genus causæ reduplicare, tot enim modis
Tex. 23. dicitur secundum se, quot modis dicitur causa 5. huius, & hoc latius ostēdit Auerroes destructio. destructio. disputatione sexta in solutione sexti dubij, vbi inquit, radix nanque accidētium est quòd ab alijs habeant sustentationem & quidditatem. Similiter etiam quando dicitur, acci-
Accidentia non sunt entia qūo intelligitur. dentia non esse entia simpliciter, intelligitur quia non habent esse perfectum, sicut habent substantiæ; quia esse simpliciter est per se existere, & per se constare, & tale est esse substantiarum quia omnia accidentia fundantur in substātia, & nullum potest separari ab ipsa; sed in definitione formali & quidditatiua non oportet vt substantia ponatur in eorū definitione; quia ipsa cum sit extra essentiam accidentis: non oportet ad hoc vt ipsum accidens quidditatiue sciamus, vt in eius definitione ponatur substantia, pręcipue cum prædicamenta ipsa sint imper- D
Cap. 15. mixta ex 1. post.

Secunda conclusio est. Quādo accidentia definiuntur definitione formali, materiali, & respectiua oportet vt in definitione eorū appareat subiectum vel determinate vel confuse, & sic nec mathematici possunt abstrahere à quātitate, vt male docuit Quidam Neotericus de communibus omnium rerum naturalium principijs, & affectionibus libro 10. quia si accidentia
Cap. 18. ipsa sunt respectiua ad subiectum, siue sint naturalia, siue mathematica, siue metaphysicalia, quomodo sciri & perfecte & omnibus modis possunt iuxta istam secundam conclusionem,
Error Zim. Theor. 88. Theor. 7. nisi in eorum definitione appareat subiectum vel determinate, vel vage? ex quo etiam reprehendendus venit Zimara in theorem. suis, & alibi volens theologizare contra Scotum cecidit in foueam; vult enim quòd Theologi abstrahant accidentia à substantia per hoc, quòd Sco-
Quol. 5. ar. 1. tus in quolib. quærit, quomodo relatio originis in diuinis sit formaliter infinita: & dicit quòd hoc non est quęrere, si relatio est eadem realiter alicui infinito; de quo non est dubium communiter loquendo, quia realiter est eadem essentiæ, nec etiam est quęrere, si relatio sit per iden-

A identitatem illud infinitum, sed est quærere, si relatio formaliter, hoc est secundum suam entitatem propriam, quæ est entitas ad alterum, sit entitas infinita intensiue infinitate illius entitatis: hoc est si entitati propriæ huius paternitatis, vt est entitas propria huius paternitatis, sit infinitas intensiua, & per se modus intrinsecus, quòd non ratione tantum alicuius alterius quod sit realiter illi entitati idem, sed non includendo aliquam entitatem nisi istam, immo circumscribendo quodlibet præter istã ad alterum, adhuc esset entitas illa, quæ est ad alterum intensiue infinitas in seipsa. Ex quibus vult concludere Zimara, quòd Scotus circumscribit per intellectum entitatem relationis, quæ est posterior ratione ipsa essentia diuina, & relatio est accidens, & sic accidẽs intelligitur sine substantia, & ex hoc vult habere falsam opinionem, & sententiam Scoti, S. Thomæ, Alberti Magni, ceterorumque grauissimorum virorum, qui tenuerunt accidens non posse intelligi vllo pacto sine respectu ad subiectum.

Doctrina Scoti de diuinis relationibus.

Sed iste adhuc deceptus est, sicut & ille Neotericus superius nominatus, quia non aduerterunt istam secundum conclusionem à nobis propositam, nec etiam inspexerunt quomodo in relatione duo sunt consideranda: alterum quod dicitur esse in; alterum quod dicitur esse ad,
B & licet Scotus in illo quæsito abstraxerit relationem à diuina essentia, quantum ad illud ad, non tamen abstraxit quãtum ad illud quod dicitur in, & hoc pulchre docuit. S. Thomas. 1. p. vbi reprehendens Gilbertum Porectanum, qui errauit circa relationes diuinas, ponendo eas extrinsecus affixas; voluit S. Thomas, quòd in quolibet nouem generum accidentis sit duo considerare, quorum vnum est esse, quod competit vnicuique ipsorum, secundum est accidens, & hoc communiter in omnibus est esse in subiecto; quia accidentis est inesse: aliud quod potest considerari in vnoquoque est propria ratio vniuscuiusq; illorum generũ, & in aliis quidem generibus à relatione, vtpote in quantitate, & qualitate, &c. ex quibus patet quòd potest quodlibet prædicamentum cognosci secundum suam propriam rationem absq; subiecto, & hoc est quòd concludit illum argumentum: quod fieri solet, definitio propria & sufficiens constituitur ex proprio genere, & differentia: sed omne accidens habet proprium genus & propriam differentiam: ergo definitio propria & sufficiens potest haberi de accidente sine substantia: maior patet ex 8. huius, vbi dicitur, quòd in definitione est quid, & quale; scilicet conceptus generis, qui est quidditatiuus, & conceptus differentiæ, qui est qualifica-
C tiuus: minor patet ex antepredicamentis, vbi dicitur quòd diuersorum generum, & non sub alternatim positorũ diuersæ sunt species & differentiæ: sed substãtia, & accidens sunt in diuerso genere; ergo &c. Hæc enim ratio vtique concludit, quòd accidens potest sciri secundum suam propriam rationem formalem, attamen si sciri debet secundum respectũ, quem habet ad terminum, necesse est vt in eius definitionẽ cadat subiectum. Et si quis adhuc instaret quia ratio quã significat nomẽ est definitio ex 4. huius: sed nomẽ accidentis non significat substantiã, ergo substãtia non debet poni in eius definitione. Dicunt ad hoc Aliqui, quòd accidẽs in cõcreto semper dat intelligere subiectũ in suo significato, & propterea debet poni in eius definitione. Sed ista responsio non satisfacit, quia tunc sequeretur quòd accidens abstractum non definiretur per subiectum, cum nullo modò det intelligere ipsum, & cum accidens abstractum sit verius in genere accidentis, haberetur propositum quòd in definitione accidentis, quod est maxime accidens, non poneretur subiectum. Et ideo verior responsio est, quòd in definitione respectiua semper intelligitur subiectum, quia vt dictum est supra, accidens dependet à subiecto, saltem aptitudinaliter etiam secundum omnes; & ideo nomen acciden-
D tis saltem secundario significat substantiam.

Quæ. 8. ar. 10

Error Gilberti porectani pictonum episcopi qui postea reuocauit sententiam in concilio Rhemẽsi, victus a D. Bernardo.

Tex. 6.

Regula antepredicamentalis.

Tex. 19.

Dilucid. 1.

Sed contra, quia tunc erit nugatio in ista propositione, scilicet nasus simus: sed consequens est falsum: ergo & antecedens: probatur consequentia, quia ad efficiendã nugationem ponenda est ratio pro nomine, sed posita ratione simi, quæ est nasus cauus, patet quòd dicendo nasus simus est dicere nasus cauus. Sed dico quòd simum, & cauum non sunt idem, quandoquidẽ simum non dicit tantum concauitatem, sed aliquam certam habitudinem ad nasum ratione cuius differunt, vnde sicut dicendo animal hominem, non est nugatio, quia animal est genus hominis, sic dicendo simum nasum non est nugatio, quia nasus est genus simi, vnde tunc efficietur nugatio, quando exprimuntur duo nomina eadem secundum rem & rationem, vt dicendo gladius, cultellus. Et si quis diceret adhuc, quia Deus cum sit causa perfecta simpliciter, & perfectum sit illud, cui nihil deficit, vt scribitur 5. huius; quicquid potest facere prima causa cum secunda, poterit sola prima causa, per se facere: sed Deus qui est prima causa, & substantia, quæ est secunda causa faciunt, vt accidens sit in subiecto, & definiri non possit sine subiecto; ergo Deus solus per se ipsum sine substantia poterit facere, vt accidens sit sine subiecto, & etiam definiatur sine eo, vt de facto facit in sacramento altaris, in quo sunt accidẽtia

Hæc propositio Nasus simus non inducit nugationem.

Tex. 21.

tia

tia sine subiecto. Sed hoc soluitur primo, quia est miraculum, & per diuinam potentiam fit A quòd in sacramento altaris transsubstantietur substantia panis in corpus Christi, & accidentia remaneant sine subiecto, nos autem loquimur naturaliter. Deinde illa accidentia in sacramento altaris aptitudinaliter semper dicunt respectum ad subiectum. Adde etiam, quòd illa famosa propositio, quicquid facit prima causa cum secunda, potest prima sine secunda, tenet in genere causæ efficientis, & finalis, non autem in genere causę formalis, & materialis, vnde licet Deus possit producere calorē sine igne, non tamen fieri potest, quòd calor per se existat sine subiecto, saltem aptitudinaliter. Et si quis adhuc instaret, quia inter partes definitionis, & definitum attenditur aliqua perseitas, vt patet 1. poster. sed inter accidens commune & substantiam nulla est perseitas; ergo saltem accidens commune definiri pōt sine substantia. Respondetur quòd licet accidentia communia non habeant subiectum determinatum, habent tamen indeterminatum: hinc Arist. in prędicamento qualitatis definiendo qualitatē dixit, qualitas est secundum quām quales esse dicimur, vbi apparet poni subiectum indeterminate, & vage. B

Quod facit prima causa cum secunda potest facere prima sine secunda quomodo intelligitur.

Cap. 4.

Accidens cōmune quale subiectum habet.

Substantia est omnium primum ratione, & notitia & tempore, &c. Tex. 4.

An substantia sit primum omnium entium in cognitione nostra.

Dilucidatio quarta.

PINIO quędam est, quam sequuntur Neoterici asserens duplicem esse primitatē: alteram generationis & originis; alteram vero perfectionis: quia illa, quę sunt priora generatione, sunt imperfectiora, & econtra quæ sunt priora perfectione, sunt posteriora generatione, vt scribit Arist. 9. huius C quo fundamento posito ponit duas conclusiones: quarum prima est. Substantia non est primum omnium entium cognitione primitate generationis, ratio est quia omnis nostra cognitio oritur à sensu, sed accidentia sunt sensibilia, & nō substantia; ergo accidēs prius cognoscitur quàm substantia. Secūdo probat eandē conclusionē sic: accidentia magnā partē cōferunt ad cognoscendū quod quid est ex 1. de aīa: igitur accidētia prius cognoscūtur, quàm quod quid est ipsius substātiæ. Secūda cōclusio est. Substātia est primū oīm entiū cognitione primitate perfectionis, quā conclusionē ita probat, nā docet Arist. in hoc 7. quòd cognitio ipsius quodquidest, est perfectissima: quo stante arguit sic: illud, quod maxime habet quodquidest, est perfectius cognoscibile, sed substantia perfectissime habet quod quid est: ergo est perfectissimū cognoscibile: maior patet; quia etiam in his, quæ non habent simpliciter quod quid est, vt sunt accidentia, perfectissima est eorum cognitio, quia cognoscitur quid eorum eo modo, quo habent quid.

Tex. 15.

Tex. 11.

Tex. 4.

Nihilominus in hac determinatione adest multiplex defectus. Et primus est in fundamento proposito, quia licet vera sit illa distinctio, tamen requirebat maiorem intelligentiam, vt D exprimeret de qua cognitione ipsa loqueretur: quia substantiam esse priorem accidentibus cognitione potest intelligi vel de cognitione sensitiua, quæ duplex est interior, & exterior secundum quam cognitionem nulli dubium est quòd accidentia prius cognoscuntur, quàm substātia: vel de cognitione intellectiua, & de hac adhuc dupliciter intelligere possumus; vno modo quòd substantia percipiatur sine accidente, & non econuerso, & hoc modo patet substantiam prius cognosci, quàm accidentia, quia vnumquodque sicuti se habet ad esse, ita ad cognosci 2. huius; sed accidentia non habent esse nisi per hoc quòd insunt substantiæ, substantia vero habet esse per se sine accidentibus: ergo accidentia non possunt cognosci nisi cognoscatur substantia; substantia vero cognoscitur sine accidentibus. Alio modo potest intelligi quòd substantia prius cognoscatur, quàm accidens, idest quòd prius generetur in intellectu nostro conceptus substantiæ, quàm conceptus accidentis: & sic loquendo de cognitione confusa nulli dubium est quòd prius cognoscitur à nobis substantia, quàm accidens, quia sem per in definitione accidentium vt probatum est supra accipitur substantia, hoc autem esse nō poterit nisi ipsa substantia cognoscatur à nobis, & hoc via originis, & generationis. Alio modo

Cognitio sēsitiua duplex est.

Tex. 4.

Substantia prius cognoscitur quàm accidens.

A do poſſumus loqui de cognitione diſtincta, & ſic concedimus, quòd accidentia prius cognoſcuntur quàm ſubſtantia, quia nunquam poterit ſubſtantia diſtincte cognoſci, niſi habeatur diſcurſus de ipſa, qui diſcurſus haberi non poteſt ſine cognitione accidentium. Secundo eſt defectus in concluſione ſecunda, quia cum ſubſtantia poſſit ſumi multipliciter, non exprimit ipſa concluſio, de qua ſubſtantia loquatur: quia poterit aliquis dicere, quòd cum Deus ſit perfectior omnibus ſubſtantiis, ipſe tantum erit prior cognitione primitate perfectionis. Tertio eſt defectus in ratione prima adducta ad probandam illam concluſionem primam: quia licet omnis noſtra cognitio oriatur à ſenſu, loquendo de cognitione confuſa accidentis, & de cognitione diſtincta ipſius ſubſtantiæ, patet ipſa accidentia prius cognoſci, quàm ſubſtantia ab intellectu, tamen loquendo de cognitione confuſa ſubſtantiæ, & etiam de cognitione confuſa ipſius accidentis, dico quòd ipſa ſubſtantia prius cognoſcitur quàm accidens, & hoc ſecundum cognitionem intellectiuam. Adde etiam, quòd aliquis potuiſſet dicere, argumentum concludere de cognitione ſenſitiua, & non intellectiua; eſt ergo falſa ratio adducta, & ipſa concluſio contra Ariſt. 1. poſteriorum, vbi dicit; quòd cognitio

Subſtantia multipliciter ſumi poteſt, & pro immateriali, & materiali, pro caduca & pro æterna.

Tex. 2.

B ſubiecti in omni ſcientia præcedit cognitionem omnium aliorum; de ſubiecto enim præſupponitur quid, & quia: & in hoc 7. docet Ariſtoteles quòd totum prius cognoſcitur, quàm partes eius, & ſimiliter 1. phyſ. ſed accidentia ſe habēt veluti partes ſubſtantię, cum ſint eius formæ accidentales: ergo prius cognoſcitur, quàm ipſa accidentia. Secunda quoque ratio ſoluitur, & eſt defectuoſa, quia ibi Ariſt. loquitur de cognitione diſtincta, & diſcurſiua, ita quòd ſi debet proprie, & diſtincte apprehendi ipſum quod quid erat eſſe: oportet vt cognoſcantur accidentia propria, quæ magnam partem conferunt ad ipſum diſtincte cognoſci. Quarto eſt defectus in reſponſione ad illud argumentum, in quo concludit ſubſtantiam non poſſe cognoſci per propriam ſpeciem, ibi enim arguit ſic volens demonſtrare, quòd accidentia ſunt priora cognitione prioritate perfectionis; quia cognoſcibile non cognoſcitur niſi quia eius ſpecies eſt in cognoſcente; ſed in intellectu eſt ſpecies accidentis, & non ſubſtantię: ergo accidens perfectius cognoſcitur: maior patet, minor vero probatur quoad primam partem; quia intellectus agens eſt abſtractiuus illorum, quæ ſunt in phantaſia: ſed ſpecies accidentis dicuntur eſſe in phantaſia: ergo ſpecies accidentis abſtrahit intellectus agens, & illas recipit intel-

Tex. 7.

Tex. 3.

Cognitio duplex ē diſtincta & confuſa.

C lectus poſſibilis.

Quoad illam aliam partem, quòd ſubſtantia non cognoſcatur per propriam ſpeciem, probatur ſic: ſi ſpecies ſubſtantiæ eſſent in intellectu, tunc prius ipſa eſſet in ſenſu; & ſic poſſet ſubſtantia cognoſci à ſenſu; quia nihil eſt in intellectu, quin prius fuerit in ſenſu; ſed falſum eſt ſubſtantiam cognoſci à ſenſu; quia omnia ſenſibilia dicuntur eſſe accidentia, puta quantitas, qualitas, &c. & ſi quis negaret minorem dicēdo, quòd ſpecies ſubſtantiæ eſt in ſenſu inuoluta cum ſpecie accidentis, non tamen facit ſenſationem, nec eſt principium ſentiendi, ſed appræhenſa ſpecie accidentis à ſenſu, virtus ſuperior puta intellectus ſuffodiendo ſub ſpecie accidentis ſpeciem ſubſtantię, cognoſcit ſubſtantiam per propriam ſpeciem eo modo, quo æſtimatiua in agno per ſpeciem inimicitię, quam ſuffodit per ſpeciem apprehenſam per ſenſum, cognoſcit inimicitiam lupi, licet ſpeciem inimicitiæ non comprehendat per ſenſum.

Quod eſt i intellectu prius fuit in ſenſu.

Sed impugnant hanc veritatem Neoterici dicentes, ꝙ ſi hæc determinatio eſſet vera, ſequeretur, quòd intellectus naturaliter poſſet cognoſcere abſentiam ſubſtantiæ panis in ſacramen-

D to altaris, quod eſt falſum, & deducunt ſic: illud, quod præſens immutat intellectum, eius abſentia poteſt cognoſci, quando non immutat, ſicut viſus cognoſcit tenebras, quando non immutatur à lumine ex 2. de anima, ſi ergo intellectus poteſt cognoſcere naturaliter præſentiam ſubſtantiæ panis, ita & abſentiam in ſacramento altaris poſſet cognoſcere, quod nullo pacto eſt concedendum. Sed decipiuntur maxime in hoc, quia ſupponunt quod non probant, videlicet quòd ſubſtantia non immutet intellectum per propriam ſpeciem: & propterea dico ad eorum probationem, quòd quantitas, qualitas, & cetera accidentia in Euchariſtia agunt, & patiuntur totum, quod ageret, & pateretur ſubſtantia, ſi eſſet; ſicut enim acceperunt modum eſſendi ſubſtantiæ, ſcilicet abſque ſubiecto, ita etiam agere, & pati eius, & ideo ex multis hoſtiis ſenſatis generatur in intellectu ſpecies intelligibilis ſubſtātiæ panis, & eius quidditatiua cognitio, ſicut & ad nutritionem agunt, ac ſi eſſet ibi panis, nō enim minus ex illis accidentibus nutrimur, quàm ex aliis hoſtiis non conſecratis: ſicut non minus ex conſecratis generantur vermes, & cineres, quàm ex non conſecratis: & idcirco dico ad argumentum, quòd panis abſens immutat; quoniam non eſt omnino abſens, quia remanet ibi accidēs ſuum, quod eſt vice panis; nec eſt ſimile de viſu reſpectu tenebrarum, & ideo auctoritas Ari-

Tex. 103.

Quantitas in euchariſtia gerit vicem ſubſtantiæ.

Ex hoſtiis cōſecratis poſſunt generari vermes.

ſtotelis adducta ab eis non eſt contra iſtam deciſionem , quandoquidem illa habet locum, A
vbi eſt ſimpliciter abſentia obiecti , quam hic non concedimus quoad operationes.

Quinto eſt defectus, nam affirmant S. Thomam dixiſſe in intellectu non eſſe niſi ſpeciem
accidentis, quæ immediate cauſatur ab accidente , & mediate à ſubſtantia , & ideo primo illa
ſpecies repræſentat accidens, & ſecundo ſubſtantiam . Sed hæc eſt falſa affirmatio & impo-
quæſt 85 ſitio; quia ſecundum veram doctrinam S. Thomæ 1. p. ſubſtantia cognoſcitur per propriam
Subſtantia cognóſcitur, per propriã ſpeciem in uia. S. Tho. ſpeciem, quam intellectus abſtrahit à phantaſmate, & hoc in virtute ſubſtantiæ, à qua cauſatũ
eſt ipſum phantaſma, & in virtute intellectus agentis illuſtrantis phantaſma, cuius lumine ſe-
paratur ſpecies ſubſtantiæ à ſpecie accidentis, quarum vtraque latebat in phantaſmate : quòd
autem ſubſtantia cauſet ſpeciẽ ſui ipſius in intellectu patet, quia omne ſimile generat ſibi ſi-
mile, ſubſtantia cum cauſet cognitionem ſui ipſius in intellectu noſtro, oportet vt per ſimilitu
dinem ſui cauſet illam, ex conſequenti in intellectu reperitur ſimilitudo ſubſtantiæ, hoc etiã
habent dicere Aduerſarii tenẽtes ſubſtãtias immateriales quidditatiue poſſe intelligi ab intel
quæſt. 4. lectu viatoris, vt pluribus argumentis probarunt 2. huius, quæ ſoluimus nos ibi : inter
alia dixerunt in hac vita multa prædicata eſſentialia de Deo nos intelligere poſſe , vt B
quòd ſit actus, ſubſtantia, viuens, æternus , iuſtus , ſapiens, & vt ſemel dicam, quælibet alia
prędicata poſitiua, quæ dẽ eo non per tranſlationem, ſed propriè, & formaliter dicuntur; ne-
que enim hæc diuinæ naturæ accidunt, ſed ſunt ipſa natura diuina ; ſi tamen recta intelligen-
tia Deo tribuantur; vnde ponunt ens eſſe vniuocum Deo & creaturis , & ꝙ poſſumus habere
conceptum proprium & peculiarem ipſius Dei ; ſtante igitur doctrina iſtorum, ſequitur quòd
ſubſtantię præcipue materiales quidditatiue cognoſcantur à nobis , quod coguntur dicere;
quia ponunt etiã ſubſtãtias immateriales quidditatiue à nobis cognoſci, & ſic ſequitur quòd
per proprias ſpecies cognoſcantur: probatur conſequentia, quia cognitio quidditatiua de re
haberi nõ põt, niſi ipſa vniatur intellectui, vel per propriã eſſentiã, vel per propriã ſpeciẽ: quã
Species accidẽtis eſt inferior ſpẽ ſubſtantię. doquidẽ ſpecies inferioris rei non põt quidditatiue repræſentare rẽ ſuperiorẽ, quia nulla res
agit vltra ſuã ſpeciẽ, ſed ſpecies accidẽtis eſt inferior ipſa ſubſtantia, ergo nõ poterit quiddita
tiue repræſentare ſubſtantiam . Hoc etiam tenent Auerroiſtæ ponentes adhuc falſam illam
doctrinam, ſubſtantias ſeparatas quidditatiue intelligi ab intellectu noſtro; aliter natura ocio
ſe egiſſet, quia feciſſet res à ſe intelligibiles, non eſſe intellectas ab alio: quemadmodum ſi fe- C
ciſſet ſolem non compræhenſum ab aliquo aſpectu; & hanc doctrinam affert Auerro. de mẽ-
Com. 36. te Auempacis, Themiſtij, & Alexandri 3. de anima, quia cum materialia agant in intellectum
poſſibilem, & in eum imprimant ſui ſimilitudines virtute intellectus agentis, multo id magis
facere poterunt immaterialia , cum ſint aptiora ad agendum ; quia prętãtioris & actualioris
naturæ exiſtunt, quòd ſi ſui ſimilitudines in intellectum noſtrum imprimere poſſunt imma-
quęſt. 2. terialia: ergo & quidditatiue intelliguntur; & Ioannes de Ianduno tenet 3. de anima eandem
veritatem. ſ. quòd ſubſtantia materialis intelligatur per propriam ſpeciem, & non per ſpeciẽ
Tex. 38. accidentis; & eſt ipſamet intentio Ariſto. qui 3. de anima dicit, non lapis, ſed ſpecies lapidis
eſt in anima; ſed lapis eſt quædam ſubſtantia: igitur ſpecies ſubſtantię reperitur in anima, quę
eſt locus ſpecierum, & ſic ex falſo fundamento iſtorum. ſ. ex quidditatiua cognitione ſubſtan
tiarum ſeparatarum deducitur iſta ueritas, quòd ſubſtantia cognoſcitur per propriam ſpeciẽ
quæſt. 14. Hanc eandem veritatem declarat Soncinas 7. huius.

Sexto eſt defectus in hac determinatione ; quia expreſſe contradicunt ſibi ipſis , dum po-
nunt ſubſtantiam eſſe perfectiſſimum cognoſcibile, tamen in hoc ſtatu non poſſumus ad illã D
quæſt. 4. pertingere, & in 2. huius ponunt ſubſtantias immateriales poſſe quidditatiue cognoſci ab in
tellectu viatoris; ecce igitur expreſſa cõtradictio, quia ſi intellectus noſter in hoc ſtatu poteſt
cognoſcere ſeparatas ſubſtãtias, vt ipſi arguunt; quia cognitio noſtra fit per ſimilitudinem;
ſubſtantiæ autem ſeparatæ ſunt ſimiliores animæ noſtræ, quàm quæuis aliæ res : igitur ſi ani-
ma noſtra in hoc ſtatu poteſt quidditatiue ſubſtantias ſeparatas percipere, potiori ratione po
terit ſubſtãtias materiales , & hęc ratio concludit apud ipſos , licet non apud nos , quæ ratio
probat, quòd homo in hoc ſtatu poteſt peruenire ad cognoſcendum ſubſtantiam : quomodo
igitur in præſenti quæſito dicunt, quòd non poſſumus in iſta vita pertingere ad cognoſcendã
ſubſtantiam? licet in ſe ſit perfectius cognoſcibile, quàm accidens; & ideo non cognoſcitur in
hac vita ſubſtantia niſi per diſcurſum, ab accidentibus arguendo ad ſubſtantiam.

Et ſi quis diceret contra ipſos, quia cum omnis cognitio diſcurſiua ſit imperfecta; ſequitur,
quòd ſubſtantia imperfectius cognoſceretur, quàm accidens, quod eſt contra textum propo-
ſitum , Reſpondent quòd ſubſtantia eſt perfectius cognoſcibile ſimpliciter , tamen aliquid
aliud poteſt perfectius cognoſci à nobis ſecundum proportionem cognoſcibilitatis ſuæ , nec

illa

A illa repugnant, vt patet per hoc exemplum; quia species alicuius albi remissi perfectius mihi repræsentat ipsum album, cuius est species, quàm species solis repræsentet oculo Aquilæ ipsum solem: & magis ego video album secundum proportionem visibilitatis suæ, quàm Aquila videat solem secundum proportionem visibilitatis suæ, licet simpliciter sol sit perfectius visibile, quàm tale album. Et sic modo soluunt secundum mentem ipsorum argumentum illud, quod nunquam soluerunt, videlicet nulla species potest distincte repræsentare illud, quod est perfectius eo, cuius est species: sed substantia est prior & perfectior quàm accidens etiam cognitione; ergo species accidentis non potest distincte repræsentare substantiam; maior patet, quia alias similitudo alicuius albi remissi repræsentaret album intensum, & tunc quandocunque videretur album remissum, videretur album intensum, quod est falsum. Hoc argumentum demonstratiue ostendit, quòd substantia debet cognosci per propriam speciem, & non per speciem accidentis. Nec est mirum, si in solutione huius argumenti sibi ipsis contradicunt, ponendo quòd non possumus pertingere in hac vita ad cognitionem substantiæ, cuius oppositum dixerunt 2. huius. Species accidentis non valet repræsentare speciem substantiæ. quæst. 4.

B Ex his ergo eliciendę sunt tres conclusiones pro veritate: quarum prima est. Substantia via originis, & quoad cognitionem confusam intellectiuam secundum communia prædicata est prior cognitione ipso accidente, & sic potest intelligi textus Aristo. quia in omni scientia demonstratiua cognitio subiecti præsupponitur, vt probauimus supra. Secunda conclusio est. Substantia cognoscitur per propriã speciem, quia est quoddã actiuum naturale, & ens absolutum, ex consequenti potest ex se causare speciem sui ipsius in intellectu, cum cognoscatur cognitione quidditatiua, & perfecta, vt probatum est. Tertia conclusio in qua omnes conueniunt. Substantia est prior cognitione accidente, loquendo de cognitione secundum perfectionem; nec etiam negamus textum Arist. non posse intelligi iuxta sensum huius conclusionis. substãtia cognoscitur p propriã speciem.

C *Forma & quod est ex ambobus substantia, videtur esse magis quàm materia, &c. Tex. 7.*

Vtrum forma sit prior materia & composito, & magis ens vtroque.

Dilucidatio quinta.

SVNT Aliqui dicentes formam esse priorem materia, & magis ens, quia omnis actus est prior potẽtia simpliciter, & prioritate perfectionis ex 9. huius, sed forma est actus & perfectio materiæ, materia autem est perfectibilis vt potentia, ergo forma est prior materia, & magis ens. Tex. 13.

Contra, quia omnis propositio dubitabilis prius est distinguenda, & deinde venit declaranda: cum ergo vterque terminus scilicet tã materia, quàm

D forma positus hic sit dubius & multiplex, igitur prius erat distinguendus postea explicandus. Est enim in primis triplex materia. Vna alterationis tantum, sicut cibus est materia viuentis. Altera est compositionis tantum, sicut lapides sunt materia domus. Tertia est alterationis, & compositionis simul; quia ex ea manente & alterata res fit, sicuti elementa sunt materia mixti. Et hæc materia est duplex. Alia est prima, alia secunda: prima est per se simplex in formis, & receptaculum omnium formarum, quę ab August. vocatur prope nihil, & Plotinus nominabat ipsam ꝓfundũ vniuscuiusq;. Vnde illud famosum de ea dici solet, in fundamento naturæ nihil est distinctum, dicitur chaos siue cõfusio, nominatur sylua, quia est in potentia ad omnes formas naturales, vt sylua in potentia ad omnes artificiales: dicitur mater apud Platonem, quia est principium passiuum, quemadmodum fęmina respectu viri. Materia vero secunda habet formam, & est composita, sed dicitur materia comparatione posterioris & perfectioris formę, cui subiicitur, & quam in se recipit; sic corpus organicum est materia animæ. Deinde dicitur materia aliqua, ex qua fit res, vt lignum, ex quo fit arca: datur materia, in qua, vt intellectus est materia sciẽtiarum; & datur materia circa quàm, quo pacto dicimus subiectum esse materiam; circa quam versatur artifex: datur materia intelligibilis, Materia triplex. Materia intelligibilis quę sit.

lis, quam considerant mathematici; & datur materia sensibilis, quam considerat physicus. Sic etiam terminus iste, forma, multiplex est, quia aliqua est substantialis; aliqua vero accidētalis. Substātialis alia exemplaris, sicut Deus dicitur forma mundi, alia dicitur forma; quæ est pars rei, & hæc vna cum materia constituit compositum, & ista vocatur species; quia omnis rerum pulchritudo ab ea emanat: vocatur ratio, quia ab ea præcipue sumitur definitio, & ideo appellatur aliquando quidditas, & quod quid erat esse; vocatur finis & terminus; quia ipsa primo determinat infinitatem, & indifferentiam materię, & est finis & formalis terminus generationis. Dicitur apud Platonem simulachrum vere existentium, & participata similitudo diuinæ naturæ. Vocatur etiam quoddam diuinum & optimum apud Arist. 1. phys. Defecerunt igitur Aduersarii in declarando terminos huius conclusionis. A

Forma dicitur multiplex.

Addē quia quando dicunt formam esse priorem materia, & magis ens, queri potest ab eis, quid intelligant per priorem; aut intelligunt prioritatem temporis, aut naturę, aut perfectionis, temporis non; quia forma & materia sunt relatiua, & posita se ponūt, & perempta se perimunt, quia sunt simul tempore, natura, & intellectu, vt docuit Arist. 2. physicorum: non ergo possunt intelligere de prioritate temporis, neque naturę: nec de prioritate perfectionis, quia tunc inciderent in superfluitatem, idem enim esset dicere formam esse priorem materia, & formam esse magis ens, quàm materia; quia est perfectior ipsa materia. Dicunt postea formā esse priorē composito, & sic probant; materia est prior composito, sicut principium principiato; sed forma est prior materia ex prima conclusione: ergo forma est prior composito; quia quicquid est prius priori, est prius posteriori. Et confirmant, quia principium est prius principiato, sed non tantum materia, sed etiam forma est principium compositi: ergo &c. Sed dicas hanc propositionem esse dubiam, dum dicitur quòd forma est prior cōposito, quia vt declarabitur potest intelligi de prioritate perfectionis, & ex probatione adducta ab eis potest intelligi de prioritate naturæ, sicut materia est prior composito, & principiū est prius principiato: igitur & hoc maiorem declarationem requirebat. B

Prioritas triplex.

Tex. 26.

Forma est prior composito est propositio dubia.

Addunt tertio; forma non est magis ens composito, quia illud dicitur perfectius ens alio, quod includit totum illud, & aliquid ultra, sed sic est compositum respectu formæ, quia includit formam & materiam: ergo est magis ens, & perfectius. Et si quis diceret, contra, quia actus est perfectio simpliciter, aliter non attribueretur primo enti: ergo cui verius inest ratio actus, illud videtur simpliciter perfectius; sed forma est primo, & essentialiter actus, compositum autem non nisi per formam est in actu: ergo forma est perfectior simpliciter ipso composito. Respondent dicentes: quòd cui inest verius ratio actus, illud est perfectius simpliciter, asserunt id esse verū ceteris paribus; sed in proposito cetera non sunt paria; nam ipsum compositum includit ipsam formam; & per cōsequens quicquid perfectionis est in forma, & adhuc aliquid aliud addit ad perfectionem eius, scilicet materiam. C

Et si instaret iuuenis propter verba Arist. hic, quòd forma est prior & magis ens, quàm cōpositum: glosant, quòd ly prius, & magis intelligitur non secundum perfectionem, sed secundum principalitatem, & independentiam; quia entitas principij principalioris, quod est forma, est independens respectu principiati, quod est compositum, & respectu principij minus principalis, quod est ipsa materia: principiatum enim dependet à principio potissime principaliori, & non econuerso.

Verum pro declaratione huius rei primo supponendum est nobis, quòd sit hic sermo solū de forma, quæ est causa intrinseca importante respectum eius, quod secundum eam formatur per modum per se informantis, quæ dicitur forma intra, non autem forma extra. Supponendum est secūdo nullū dari actū entitatiuū, aut existentiæ, seu imperfectum pręter ipsam formam; & hoc ex doctrina peripatetica, in qua non est alius actus, nisi illę simplicissimus, cuius intellectio & intellectus sunt idem omnibus modis, vt docuit Arist. 12. huius; datur etiam actus, qui vocatur subsistentia, seu existentia quod idem est, & hic conuenit composito singulari, & hypostasi, seu personę, nō autē materiæ primæ: actus ille simplicissimus, qui est Deus opt. max. neq; conuenit materiæ primæ; & Auer. libro de substantia orbis dixit esse quendam alium actū mediū inter puram potentiā, & actum purū, & hic competit orbi, quem vocauit naturam mediam: est igitur sermo noster de actu formali, vt latius ostendimus in quadā particulari disputatione de pręstantia formę supra compositum. D

Actus entitatiuus nō datur in via Arist.

Tex. 51.

Cap. 1.

Quibus suppositis dico, hoc vltimum dictum esse falsum, & ad probādum hoc sit prima ratio: illud, à quo compositum suscipit nomen; definitionem, determinationem, constitutionem, & perfectionem est eo perfectius, sed compositum à forma suscipit nomen, definitionem, & cetera omnia alia, quę habet, vt manifestum est omnibus philosophantibus: igitur for

ma

A ma erit perfectior & magis ens, quàm compositum; immo forma hoc modo dicitur quoddã totum; nam totum ipsum duplex est, alterum continens, seu contentiuum, veluti aurum est to tum respectu metallorum; & sic Deus dicitur esse omne, vt dixit Parmenides, & nos sumus partes Dei non essentiales, aut integrales, sed cootentæ, quia sumus in eo contenti eminenter, & virtualiter, immo totus mundus conneetur in ipso Deo, propterea dici potest quoddam totum respectu mundi, & etiam pars illius, sed secundum numerum, quia Deus, & mundus noo faciunt aliquid melius, quàm Deus tantum ex se sine mundo: sicuti ergo Deus dicitur to tum contentinum, sic etiam forma potest dici totum continens, seu contentiuum respectu cõ positi, quia est causa essendi illius in actu, & continet omnem perfectionem compositi, & illã materiæ, si aliquam perfectionem dato, & non concesso, quòd haberet. ex hac igitur ratione aperte concluditur formam esse magis ens, quàm compositum absolute, & simpliciter sine ali qua circumstantia & conditione, loquendo contra Aduersarios, qui appoount circumstantiã principalitatis & independentię; quia sermo debet esse absolutus & formalis, & non circum stantionatus, quia ita Arist. loquitur in verbis propositis, licet posset dici, quòd forma sit im-
B perfectior composito ratione, qua dicitur pars eius, sed hic non est sermo de esse completo, & incompleto, sed de ratione, qua sunt entia.

Totum duplex est.

Forma dicitur totum.

Secunda ratio est, per formam compositum est vnum, aliquid, ens, & perfectum; igitur for ma erit magis ens, magis vna, magis perfecta, quàm ipsum compositum, consequentia patet, antecedens est Arist. 5. huius. Rursus & tertio; dans esse dat ea, quę consequuntur esse ex 3. lib. de cęlo & mundo; sed forma dat esse cõposito, vt habetur 2. de anima: igitur dat omnia illa, quæ consequuntur ipsum compositum; sed perfectio consequitur esse compositi; ergo forma dat composito perfectionem, & sic sequitur quòd sit perfectior, & magis ens, quàm composi tum. Et confirmatur per illam regulam posterioristicam, propter quod vnumquodque ta le & illud magis, sed propter formam compositum est ens, & substantia; igitur forma est magis ens, & magis substantia, quàm compositum. Quarto, finis est perfectior his, quæ sunt ad finem; sed forma est finis compositi ex 2. libro de anima, vbi Arist. loquens de anima dicit quòd est gratia cuius fit compositum: igitur forma erit perfectior, & nobilior composito, si cut anima est nobilior animato. Quinto, illud, cuius scientia est nobilior & præstantior, est
C nobilius & præstantius, vt scribitur in 1. de anima, & 6. huius; sed scientia de anima est nobi lior & præstantior scientia de composito, & sic sequitur, quòd anima est nobilior animato, & ex consequenti forma est prestantior composito, quia anima est forma. Et confirmatur, quia compositum intelligitur per formam, & forma est propinquior, & similior primo principio. Sexto, definitio est præstantior definito, quia pędicatum est nobilius subiecto; sed definitio est forma, & definitum est compositum, vt scribitur in 8. huius, ergo forma est oobilior ipso composito, tunc enim scimus perfecte, cum cognosci mus quod quid est rei, & quod quid est compositi est forma ex 2. de anima. Septimo perfe ctio compositi, quam dicunt Aduersarij esse supra formam, non erit à materia, quia nemo dat quod non habet, nec erit à composito, quia compositum non habet ex se illud, quo est: igitur erit à forma, & sic semper sequitur formam esse perfectiorem composito, & magis ens. Octa uo, confessum est apud omnes peripateticos, in vnoquoque genere esse vnum, quod sit primũ metrum & mensura aliorum; & vulgatissimum est, substantiam esse vnum genus, ergo simpli citer in ea est mensura aliorum, vt in genere colorum, & ponderum, vt docet Arist. 10. huius;
D sed forma in genere substantiæ est simpliciter tale, vt scribitur 2. de anima, substantia enim est vnum genus vt dicitur ibi, & infra, quod proprie est, actus est: igitur forma est metrum & mensura in genere substantiæ, & sic erit præstantior omnibus, quę in ipso genere substantiæ reperiuntur. Nono, ab Aduersarijs conceditur, quòd ęternum est perfectius caduco; sed for ma vt forma, est æterna, etiam secundum ipsos, & compositum est caducum, quia est generabile & corruptibile, vt declarabitur infra: ergo clare habetur, quòd forma sit nobilior, & perfectior composito. Decimo, si compositum est perfectius forma, quæro illud, aut est propter esse, aut propter operationem; sed vtrumque istorum est à forma: ergo habetur propositum: nec oportet vti tergiuersatione aliqua, quòd esse aut operatiõ sit à composito sine forma quia compositum sine forma nihil est. Hanc opinionem habeot omnes Græci, & Arabes, & præstantiores latini; nam Alex. 7. huius clare deducit formam esse pręstantiorem composito, vt aperte est videre in verbis eius. Auerro. quoque eodem loco de materia, & forma loquẽs ait, actus est prior, & magis ens, quàm potentia, forma est actus, materia est potentia, ergo for ma est prior & magis ens, quàm materia: & eadem ratione probatur de composito. Et S. Thomas ibidem vtitur regula illa, propter quod vnumquodq; tale, & illud magis, &c.

Tex. 16.
Tex. 32.
Tex. 4.
Tex. 36.
In prologo.
Tex. 2.
Tex. 26.
Tex. 4.
Tex. 10.
Tex. 2.
Forma est ęterna.
Tex. 8.
Com. 8.

Com.4. Et si quis diceret, quòd Auerro. videtur oppositum sustinere in 2.phy. & 2.de anima, & 8. A
com.7. huius, quibus in locis expresse ait, compositum est dignius habere hoc nomẽ substãtiæ, quàm
com.4. materia & forma, & hoc rationi consentaneum videtur, quãdoquidem totum ipsum per se à
Tex.5. natura intenditur; partes vero per accidens; vnde & Philosophus 1.cœli dicebat, quòd totum & perfectum idem sunt, & sic quod magis habet rationem totius, est magis ens & perfectius; sed nihil habet magis rationem totius, quàm ipsum totum: ergo sequitur falsum esse, quòd forma sit præstantior composito.

Sed hæc omnia fuerunt soluta à nobis in disputatione illa de præstantia formæ supra com positum, asserendo quòd Auerroes, & S.Thomas, & Aristo. & quicunque alius Auctor inuenitur sic loqui, illud dixerunt secundum famositatem; quia apud vulgum non cognoscitur nisi compositum, quod vere existit, & habet esse manifestissimum in natura: propterea vulgares
Tex.9. dicunt illud esse perfectius, & magis ens, & secundum illos loquitur Auerroes. Hinc Aristoti
In prologo. les 7. huius neglexit inquirere de substantia composita, quia omnibus est manifesta; & quia ars est de difficilioribus, & sic difficilia inquirit, & nõ vulgaria; & vt scribitur 1.huius & hic,
Cap.3. quod est famosum, non est in toto verum, neque in toto falsum, vt docet Arist. 2.topicorum, B
& hinc in prædicamentis vocauit primam substantiam, quæ est compositum, proprie & maxime substantiam, & in hoc 7. & 2. de anima vsus est verbo, videtur, quod est verbum topicum,
Tex.7. & eorum, qui existimant composita esse magis substantias: sed nos loquimur hic scientifice,
Tex.1. & non famose: propterea Aduersarii, qui non possunt saluare istam ueritatem, coacti sunt dicere formam esse magis ens ipso composito ratione independentię, vt dicatur forma magis ens, quàm compositum, non quia habeat perfectius esse, sed quia, cum sit principium compositi, & non econuerso, verum est formam in ratione principij non dependere à composito. Et
Iauellus sequitur Scotistas. Magister Chrysostomus Iauellus sequens Scotistas in hac sententia & vulgares, voluit interpretari dictum Aristo. aliter, & corrumpit textum dicens, quòd Aristot. in hoc contextu non comparat formam composito in esse magis, aut minus ens, sed tantum secundum prioritatem, & est expresse contra verba textus; quæ ita se habent; quare si species est prior, & magis ens, & ipso quod ex vtriusque; si ergo forma est prior & magis ens ipsa materia, eadem ratione erit prior & magis ens ipso composito; & si forma erit magis ens ratione independentiæ ipso composito, sequitur quòd ẽt materia, cum nõ dependeat à composito, erit magis eus C
ipso composito; quod nullus vnquã philosophorum somniauit. Quidam autem Doctissimus & eruditissimus vir ex nostro ordine nomine Georgius Bustus Vercellẽsis ex oppido Cã deli artium, & Sacræ Theologiæ doctor celeberrimus & grauissimus, eundem errorem insequens dereliquit id, quod spectat ad veritatem, sumens occasionẽ ex rationibus nostris, quas
quæst. 8. recitat in quadam sua quæstione, licet non omnes, sed quas videbat ipse faciliores, & nullam earum soluit, quia non considerauit fundamentum, super quo fundantur, quod est Caietani
In prologo. in 1.de anima, vbi examinauit propositionem illam: scientia de anima excedit alias scientias nobilitate subiecti excepta diuina; facit vnum argumentum contra se; quia scientia de corporibus animatis est nobilior, quẽadmodum corpus animatum est nobilius anima: & vniuersaliter totum est nobilius sua parte. Et respondet doctissimus Caietanus huic argumento, sup
Diuisio substantiæ compositę in tria mẽbra fit. ponens tanquam manifestum per se, substantiam esse perfectiorem accidentibus, & substantiam diuidi in materiam, formam, & compositum, & formam esse nobiliorem vtrisque, & animam esse nobiliorem omnibus formis naturalibus.

Sed diligenter est attendendum, quòd comparatio supponit distinctionem extremorum: D
non est comparanda anima corpori animato, vt includit animam, & aliquid vltra, quia nec sic ab aliqua scientia consideratur, quoniam oportet iterare dicta de anima; sed comparanda est corpori animato, vt distinguitur contra animam, sicuti consideratur in libro de anima, & hoc modo constat animam esse nobiliorẽm corpore animato; & sic vniuersaliter forma est nobilior composito. Et adde ne decipiat te, quòd videtur impossibile prima facie abstrahere compositum à forma; hoc enim secundum rem quidem impossibile est, sed secundum intellectũ non est impossibile, immo nec difficile: possumus enim seorsum considerare conditiones
Separatio cõpositi à forma quõ fit. formę, & seorsum quæ in composito conditiones reperiuntur, vt patet conferenti considerata in libros de vegetabilibus & animalibus: ex his ego deducebam tale argumentum: merita, circumstantiæ, & attributa ipsius formæ sunt nobiliora circumstantiis compositi: igitur forma erit excellentior, & nobilior composito: hoc argumentum nititur soluere iste Georgius, sed frustra laborat dum vult, quòd merita ipsius compositi sint excellentiora meritis formæ, hoc.n.tenebatur probare, & nõ probauit, immo oppositum apparet, namque esse per se actũ,
Tex. 7. & p se ens vt docet Aril. 2.de aia, qd pprie est, actus est, dicũtur esse attributa formæ: attributa

vero

A vero ipsius compositi est habere esse per formam, & omnia, quę habet, mendicat ab ea; videte quomodo poterit stare, quòd compositum sit nobilius forma, cum beatius sit dare, quàm recipere, non oportet prolixius in hac materia immorari, cum doctrina sit expresse Arist. pluribus in locis, & pręcipue in verbis propositis, & ipsius Auerr. hic, & Alexandri, & Themistii 1. phys. vbi declarat verba illa, existente quodam diuino, & optimo, & appetibile; hanc veritatem docuit Diuinus ille Boetius libro de vnitate & vno, vbi ponit existentiam & omne esse tribui formæ; & M. Antonius Zimara vir apprime eruditus in theoremat. suis hanc veritatem ex intimis, & penetralibus philosophię multis testimoniis, rationibusque tuetur; sic etiã & Suessanus in disputationibus huius libri, latius eandem veritatem defendit. Com. 81. Theor. 10. Disp. 6.

Nec te moueant ratiunculæ huius viri, quę ad quatuor capita reducuntur, quia compositum est per se subsistens, & per se generatur, operatur, & habet esse completum, & constitutũ in specie & continet materiam, idcirco erit præstantius forma, hæc non habente, quod S. Thomas annuere videtur 1. p. summę suæ, vbi vult composita apud nos esse meliora simplicibus. Sed hæc omnia, & quæcunque alia similia soluta sunt; quia loquuntur secundum famositatẽ, non autem secundum rei veritatem, hæc est intentio doctorum, vel secundum quòd composita claudunt in se formam: nulli dubium est id, quod claudit in se aliquid, esse excellentius illo, sed ista non est bona comparatio, quia comparatio supponit distinctionẽ extremorũ, nec est consideranda forma vt pars, & compositum vt totum; sed consideranda sunt seorsum (vt dictum est) merita, & conditiones ipsius formæ à meritis & conditionibus compositi, & super hoc fundamento fundatæ sunt rationes meæ, quę sunt ipsius Arist. volentis librum de anima in nobilitate subiecti excedere scientiam de animalibus, & plantis: hanc veritatem nullus tueri potest, nisi teneat formam esse nobiliorem composito, nisi velint dicere animam nõ esse subiectum in libris de anima, quod nullus verus Thomista asserit. q. 3. art. 7. B Comparatio supponit distinctionem extremorũ.

Nec te moueat doctrina cuiusdam etiam Neoterici volentis, has duas extremas opiniones ducere ad concordiam, dicendo formam dupliciter posse considerari. Vno modo per se, & separatim in materia. Alio modo vt habet esse in materia, primo modo sumpta est ignobilior cõposito, & sic vult tueri opinionem ipsius Georgii: secundo vero modo forma est æque nobilis, vel nobilior ipso composito.

C Sed hæc concordia potius generat discordiam, & confusionem, quàm aliquid veritatis; quia tunc esset æquiuocatio inter istos, loquimur enim de meritis formæ secundum se, & de meritis compositi secundum se; & tunc quęrimus, an forma sit nobilior composito, vel econtra; & concludimus attributa formę esse nobiliora attributis compositi, quia in composito est ipsa materia, non ponens in eo ullam perfectionem, cum sit radix, & seminarium cunctarum imperfectionum, & defectuum, qui accidunt rebus naturalibus, idcirco iste vir non intellexit punctum disputationis. Impugnatur opinio Recẽtiorum.

Reprehendit etiam ille Georgius quoddam meum dictum in eadem disputatione, quia dixi, quòd Deus est pars vniuersi, arguit ipse, quia causa omnium efficiens non potest esse pars constitutiua ipsius mundi, qui est eius effectus, eo pręcipue, quia creator, & creatura in infinitum distant. Sed hoc ortum est, quia hic vir non considerauit doctrinam Arist. 1. cæli, vbi vult mundum sumi quatuor modis: primo modo pro aggregato ex solis rebus corporeis corruptibilibus, excludendo Deum, & intelligentiam, & cęlos, & sic dicitur mundus inferior, secundo sumitur mundus pro aggregato ex omnibus naturis corporeis, tam corruptibilibus, quàm incorruptibilibus, vt sunt cæli, excludendo Deum, & intelligentias. Tertio sumitur pro quodam aggregato ex intelligentiis, & naturis corporeis excepto Deo, & his tribus modis Deus non est pars mundi. Quarto modo sumitur mundus pro aggregato ex Deo, & intelligentiis, & aliis naturis corporeis, & sic qui negat Deum esse partem mundi, negat ipsam veritatem, non enim est pars integralis, aut essentialis, sed pars numerica: hoc docuit S. Thomas 1. p. vbi ponit in ipso Deo totum, & partem, & etiam in tractatu Angelorum ponit Angelos, & creaturas omnes diligere Deum dilectione naturali, quia sunt eius partes. Tex. 15. Mũdus quadrifariam sumitur. D Deus est pars mundi. q. 30. ar. 1. q. 60. ar. 5.

Impugnat etiam aliud dictum meum in illa quæstione, vbi dixi formam esse finem compositi, ipse autem vult oppositũ, compositum esse finem formæ, & hoc ideo fuit, quia oblitus est doctrinæ Arist. 2. de anima, vbi distinguit duplicem esse finem, alter qui dicitur cuius gratia aliquid fit, & alter finis dicitur esse cui, vt patet in moralibus, in quibus fęlicitas est finis, gratia cuius omnia expetuntur, alter finis est homo, cui impartiri debet ista fęlicitas: similiter etiam in medicina, sanitas est finis gratia cuius vocatur medicus, & actio medici, alter finis est ægrotus, cui paratur sanitas: finis igitur, qui est nobilior ordinatis ad finem, est finis gratia cuius, quia ordinatur ad perficiendum illud, quod est finis cui, & hoc pacto substantia composita Tex. 35. Finis duplex

posita dicitur finis cui, anima vero & forma dicitur finis gratia cuius fit generatio. Hanc distinctionem noluit intelligere præfatus doctor, quemadmodum in quæsito de subiecto philosophiæ noluit videre distinctionem inter ens mobile, & corpus mobile, & ideo ibi contra me adhuc multa dixit, quę omnia Deo fauente loco suo commõstrabo esse nullius roboris, & valoris, immo contra doctrinam sui magistri. S. Thomæ: concludo igitur hanc veritatem in præsenti contra omnes oppositum tenentes, formam secundum sua prædicata absoluta, & secundum suas circumstantias, & conditiones esse nobiliorem, præstantiorem que ipsa substantia composita. A

An materia possit esse sine forma. Restat modo disputare aliam propositionem, quam ponunt Neoterici quòd materia potest existere sine forma per diuinam potentiam, quã pro positionem ostendo esse impossibilẽ pluribus argumentis. Et primo, si materia posset existere sine omni forma, tunc esset priuatio simpliciter, & tunc materia non esset materia; consequentia probatur, quia priuatio tunc Com. 76. temporis nullam formam comitaretur, & hæc est expressa ratio Auerr. 1. phys. Secundo, si materia per diuinam potentiam, secundum quod isti fingunt, posset per se existere sine forma, tunc ex materia & forma non posset per se fieri vnum: consequentia probatur, quia actu esset materia, quæ per se existere posset, sunt enim materia & forma partes eius, quod est hoc aliquid, quarum nulla põtest esse hoc aliquid: si ergo materia per se existeret, tunc ex duobus entibus in actu compositum necessario fieret, quod est contra omnem philosophiam: hæc Com. 31. etiam est ratio Auerr. in hoc lib. Adde quia tunc aliquid existeret, quod non esset actus, neq; actum essentialiter includens, neque subiectum actus. Tertio, materia in genere causæ forma his depẽdet à forma, ergo Deus eã separare non potest, consequentia probatur, quia causas intrinsecas istorũ materialiũ Deus supplere non põt. Quarto, si materia sine forma existere posset tũc, quod non est in actu, esset in actu, quod cõtradictionẽ implicat: consequentia probatur, quia pura potentia existeret, & sic ipsa esset prima potentia, & non esset pura potẽtia: hanc Com. 12. quoque rationem deducit Auer. 2. physicorum, & est ratio, quam ponit S. Thomas in 1. p. q. 66 ar. 1. & latius deducit eam Caietanus in libello de ente, & essentia. Quinto, relatiua posita se po- Cap. 5. nunt, & perempta se perimunt, vt sententia est Arist. in prædicamentis, sed materia, & forma Tex. 26. sunt relatiua, vt scribitur 2. phys. ergo si ponitur forma non esse: sequitur materiam non esse, & ecõtra. Sexto, materia sine forma non est intelligibilis; ergo materia sine forma non est in rerum natura, si forma non est: consequentia probatur, quia intellectus est vigorosior in exercendo operationem suam, quàm natura ipsa extra intellectũ. Septimo, formæ est finire, & determinare materiam: ergo absente forma materia est infinita, & indeterminata, & sic per se existere non potest. Octauo, si materia sine forma existere posset, tunc materia & forma essent duo in actu, & sic agens generans daret multitudinem, & perfectionem, quod est contra Com. 15. Auerroem 8. huius, quia factum est vnum in actu, & non multa, & sic agens dat perfectionem, sed non multitudinem, quia factum non ponit in numerum cum præexistentibus, quia eius materia præfuit, & corruptum est illud, cuius materia erat pars. B C

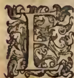
Tex. 17. Vltimo adest textus Arist. 4. phys. materia est inseparabilis à rebus; & istam propositionẽ Com. 39. docuit Auerr. in hoc libro contra ideas Platonis, vbi expresse ponit, impossibile est formã esse sine materia, quòniam impossibile est materiã esse sine forma; adducit & alias rationes pro Cap. 5. hac conclusione Caietanus in expositione libelli de ente & essentia, vbi soluit omnia argumenta Aduersariorum. Nec te moueant quædam responsiones de existentia ipsius materię, quas adducit quidam Neotericus, quia non sunt secundum sententiam peripateticam, cũ nullus sit alius actus apud Arist. nisi primus, & secundus, & omnis existentia est ab actu primo, nec est verum, quod etiam ipse dicit, idem esse existentiam & actum entitatiuum, vt latius docet Theo. 1. Zimara in theorema. vbi declarat quomodo intelligenda est famosa illa propositio, actus est Tex. 15. ratio intelligendi, & cognoscẽdi & Arist. 5. huius inquit, alio modo substantia dicitur quodcũq; fuerit causa existendi inexistẽs, vt anima animali, quæ verba exponẽs Auerr. dicit, quòd substantia dicitur de illo, per quod indiuiduũ substantiæ fit substantia, scilicet de forma, per quã fit substãtia Sortes vel Plato, sicut aĩa in animato; & subdit quòd dedit exẽplũ de aĩa, quæ est forma in substantia in actu, quibus verbis ostendit non esse aliũ actum præter formalẽ, qui Tex. 12. etiam dicitur existentia, & 2. phys. asserit res naturales esse in potentia per materiã, & per formam existere in actu, quæ verba exponens Auerr. dicit verb. gratia, quicquidem est in potentia caro, aut os, non dicitur habere naturam carnis aut ossis, donec recipiat formam carnis & ossis, per quam est in actu & existit, & Boetius lib. de vno & vnitate ait, quòd omne esse est à forma, quid clarius dici potest ad ostendendam existentiam omnem esse à forma, & actum entitatiuum esse quid chimericum? D

Dico

A *Dico autem materiam, quæ eſt ſecundum ſe nullatenus neque quid, neq; quantitas, neq; ad aliquid dicitur, &c. Tex. 8.*

Vtrum materia ſit ens.

Dilucidatio ſexta.

EST hic vnus modus dicendi, quòd ens in potentia dicitur dupliciter. Vno
modo vt obiectum potentiæ, in quo eſt potentia. Alio modo ſicut termi-
nus potentiæ, ad quem eſt potentia: exemplum primi, ſuperficies dealban
da, exemplum ſecundi, albedo generanda; prima potentia dicitur ſubie-
B ctiua, ſecunda vero obiectiua; nec ſunt eędem illæ duæ potentiæ, quia poſ- Potentia obiectiua & ſubiectiua quæ ſit.
ſunt ſeparari; quod enim nunc eſt creabile puta, Angelus, eſt in potentia
obiectiua, non ſubiectiua; quandoque autem ſunt in eodem, quia ea-
dem potentia vt eſt in ſubiecto dicitur ſubiectiua, & illa eadem vt eſt illius, ad quod eſt, di-
citur obiectiua, & ſic roſa non exiſtens comparata ad ſubiectum eſt in potentia ſubiectiua:
comparata ad agens dicitur eſſe in potentia obiectiua: nunc dicunt quòd materia dici-
tur ens in potentia, non obiectiua, ſicut albedo antequam ſit, tum quia eſſet ſimpliciter nõ
ens, tum quia talis potentia obiectiua numeratur ſecundum numerum actuum; materia autẽ
eſt vna reſpectu omnium formarum; tum quia ens in potentia obiectiua non eſt ſubiectum
tranſmutationis: ſed terminus: materia autem ponitur ſubiectum, ſed materia ponitur ens in
potentia ſubiectiua eo modo, quo ſuperficies eſt in potentia ad albedinem, ita quòd materiæ
potentia eſt ens reſpectiuum actus ſubſtantialis primo, & actus accidentalis ſecundario; ma-
teria ergo licet ſit ens actu entitatiuo, quia eſt aliquid diſtinctum extra cauſam ſuam, tamen
diſtinguitur contra actum diſtinguentem formalem & ſpecificum, & ita deſcribitur per ens
C in potentia, quia maxime eſt receptiua actus: eſt ergo ens in potẽtia ſubiectiua, & magis quàm
ſubiectum accidentis, quia ſic minus habens actualitatis in ſe eſt magis capax actualitatis.

Sed circa hæc dicta, duo mihi occurunt conſideranda; primum declarabo breuiter omnia
illa, quæ de materia dici poſſunt. Secundo oſtendam quàm falſum ſit hoc dictum de poten-
tia obiectiua; & primum dicimus de materia quòd eſt ens, & hoc affirmauit Plato in thimeo Materia eſt ens.
vocans ipſam receptaculum omnium formarum; & Ariſt. 1. phyſ. voluit eſſe ſubiectum tran- Tex. 65.
ſmutationis, quod quidem eſſe non poterit, niſi ſit ens, vt diſtinguitur contra nihil, non autẽ
eſt ens prout diuiditur in decem prędicamenta 5. huius. Secundo dico, quòd materia eſt
ſubſtantia, & hoc probauit Philoſophus 1. phyſ. aliter ſubſtantia fieret ex non ſubſtantia. Tex. 51.

Tertio dico, materiã eſſe per ſe ignotam, & non cognoſci niſi per negationes, & hoc conclu
ſit Ariſt. in hoc 7. Quarto dicitur de materia, quòd non eſt ſcibilis, niſi per analogiam ad Tex. 8.
formam, hęc propoſitio habetur 1. phyſ. Quinto de materia dicitur, quòd eſt ens, non ſicut Tex. 69.
hoc aliquid, & hanc propoſitionem voluit Ariſt. 2. de anima. Sexto dicit Ariſt. materiam Tex. 1.
poſt generationem manentem vna cum forma eſſe cauſam eorum, quæ fiunt, tanquam matrẽ
D 1. phyſ. Septimo dicitur, quòd materia appetit formam, ſicut turpe pulchrum, & fæmina Tex. 80.
virum, ſcribitur etiam hæc propoſitio 1. phyſ. Octauo dicitur, quòd materia per ſe, & ſe- Tex. 81.
cundum potentiam ſuam eſt ingenerabilis, & incorruptibilis ex eodem libro. Nono di- Tex. 82.
citur, quòd materia non eſt genus, & hoc oſtendit Auerr. 1. huius: quia genus prędicatur de Com. 17.
ſpecie, & de indiuiduis; materia autem non prędicatur niſi in obliquo, & in concreto, nec po-
teſt eſſe vniuerſale intelligibile, nec diuiſibile per differentias eſſentiales, cum ſit ſingularis &
ſenſibilis per aliud. Decimo ſcribitur, quòd materia eſt primum ſubiectum, ex quo inexi-
ſtente res fiunt, & in quod vltimum corrumpuntur, hoc dictum ſumitur ex eodem 1. phyſ. Tex. 82.
Vndecimo eſt propoſitio, quę ſumitur ex hoc textu, quòd materia per ſe neque eſt quid, neq;
quantum, neque quale, neque ad aliquid, nec aliquid aliorum, quibus dicitur eſſe ens deter-
minatum. Duodecimo dicitur, quòd materia eſt vna numero, & hoc dictum ſumitur etiam
ex 1. phyſicorũ, & ex 12. huius, quod dictum intelligitur de vno numero priuatiue, non au- Tex. 41.
tem poſitiue, vt declarat Auerr. in 1. de ſubſtantia orbis, & 2. phyſ. vbi docet materiam eſſe Tex. 14. Cap. 2.
plura ſecundum habitudinem, & habilitatem ad diuerſas formas.

Sunt etiam & plures errores orti de materia: inter alios fuit ille, quem narrat S. Thom.

q. 3. art. 8. 1. p. & 1. contra gentes, quem errorem attribui t Dauidi dedinanno, seu dedinanto, vt aliqui A
Cap. 17. dicunt, hic enim fuit hęreticus, & inter alias hæreses habuit istam, asserendo Deum esse materiam primam; aliter Deus esset compositus, quia cum Deus, & materia prima sint simplicia, sequitur quòd non differunt: illa enim quæ differunt, differentiis differunt, ex consequenti
Tractatu 3. cap. 1. sunt composita: hoc argumentum narrat etiam Albertus in 1. physicorum, & attribuit cuidã Alexandro epicurço. Sed est nullius roboris, vt tenet. S. Thomas locis vbi supra, quia licet Deus & materia non differant per differentias, sunt tamen seipsis entia distincta; quia alterũ vtputa Deus benedictus est summę perfectionis, independẽs, immutabilis, & infinitus actus; alterum vero est summæ imperfectionis, & infimum ens, ac prope nihil, & omni mutationi
Reprehendi tur Suessanus. subiectum. Nec etiam valet argumentum: quod adducit Suessanus 1. physicorum, quòd materia est æterna, incorruptibilis, Deus etiam æternus & incorruptibilis: igitur Deus est materia, quia ex cõditionibus datis apparet diuersam esse incorruptibilitatem materię ab illa, quæ est ipsius Dei benedicti.

Com. 63. Secundus error fuit Auerr. 2. physicorum, vbi posuit in materia prima esse dimensiones
Cap. 1. inseparabiles, & ei coæternas, in libro de substantia orbis voluit, materiam ipsam nunquam B
denudari à dimensionibus interminatis, quia si denudaretur, tunc corpus fieret ex non cor-
Cap. 5. pore, & dimensio ex non dimensione, quam opinionem reiicit Caietanus libello de ente, & essentia; quia propria & immediata potentia dicitur proportionari proprio actui: sed omnis forma substantialis est actus simpliciter: ergo eius subiectum est potentia simpliciter. Deinde sequeretur, quòd aliquid existens in prædicamento quantitatis præcederet aliquid in prædicamento substantiæ, & quòd principia rerum naturaliũ essent quatuor, & multa alia absurda sequerentur, vt est videre vbi supra.

Cap. 3. & 5. Tertius error fuit Alberti 1. physicorum dicentis materiã esse veluti habitum præhabentẽ formas omnes secundum essentiam, non quòd formæ sint plures; sed vnum secundum esse
q. 1. art. 2. incohatiuum in ipsa materia. Hic enim est error manifestus, vt ostendit S. Thomas in quæstionibus de formis; quia illud esse formæ, quod est in materia secundum Albertum, vel est idem numero cum forma producenda, & tunc forma producenda non fieret de nouo, si vero non est idem numero, pero aut conuertitur in formam de nouo producendam, aut est idem, quòd materia ipsa: si primo modo, hoc est impossibile, quia substãtia non conuertitur in aliã: C
si secundo modo, ergo materia non est potentia, sed actus, quod est falsum.

Quartus error fuit Romani Egidii, qui in primo tractatu de materia cæli multis rationi-
Tex. 17. bus nititur probare materiam cæli, & sublunarium esse eiusdẽ rationis, contra Arist. 9. huius, & contra veritatem, quia tunc cęlum ex se esset corruptibile, & ista sublunaria essent in potentia ad formas cælorum, vt latius rationes contra istam opinionẽ videre poteris apud Caie-
q. 66. ar. 2. tanum in 1. p. S. Thomæ.

Quintus error est cuiusdam moderni dicti Archãgeli Mercenarii, qui in quibusdam suis dilucidationibus in doctrina Auerrois voluit, materiam cęli sui natura esse actum, & non puram potentiam. Quibus verbis destruit naturã ipsius materiæ, mouetur autem ad hoc suadẽ
Tex. 26. dum ex falso fundamento, quia 2. physicorum legitur, quòd cum materia & forma sint relatiua, ex consequenti qualis diuersitas reperitur in formis, talis reperiri debet in materiis; sed dantur formę, quę indigẽt materia, vt subsistant, sicuti formæ inferiorum; alię vero non indigent materia, vt subsistant, vt formæ æternę: igitur & duo gradus materiæ reperiri debent, quorum alter indigeat forma, vt actu sit, veluti materia inferiorum, alter vero non indigeat D
forma, vt subsistat, & actu sit, sicuti materia cęli: & ita formarum diuersorum ordinum erunt
Tex. 26. materię diuersi ordinis, vt uult Arist. 1. physicorum; nam formæ cęlestes cum motrices sint solum secundum locum, materiam habebunt mobilẽ secundum locum, & ita in actu, formę vero mortales, cum generabiles sint, materiam habebunt in potentia; & sicut in formis dantur gradus, ita etiam & in materiis gradus inuenientur. Hoc autem fundamentum, vt diximus, est falsissimum; quia secundum rei veritatem cælum semotis substantiis separatis est cõpositum ex materia, quæ est pura potentia, & ex forma sua, quę est actus illius potentiæ, & licet materia & forma sint relatiua, non tamen quoad hoc, vt si forma datur sine materia, ergo & materia sine omni forma existere debet, sed tãtum quoad considerationem in eadem sciẽtia, vt patet ex verbis adductis.

Sextus error circa materiam fuit ipsius Alexan. Achillini Bononiensis, qui in libro suo de elementis asseruit materiam non esse partem quidditatis, sed vehiculum: qui error fuit Auerrois, & eius doctrinam sequentium. Et est manifesta falsitas; quia sequeretur definitionem datam per materiam esse per additamentum, cum ipsa sit extra quidditatem, & quòd sola

forma

A forma sufficeret ad hoc, vt res existerent; quandoquidem quidditas rei sufficit ad hoc, vt res sit, & sic res naturales existerent sine materia, vt ostendit S. Thomas in hoc 7. & in 1. p. & in li- bello de ente, & essentia, vbi de mente Auicennæ, & omnium veterum philosophorum ostē- dit, solam formam non posse esse totam quidditatem, & licet Arist. aliquando vocet ipsam quidditatem, hoc ideo est, quia est principaliter eius pars; sic etiam intelligitur Alex. Afrondiseus, Themist. Simpli. Auerro. & ceteri Auctores, si qui sunt, qui dicant formam esse quidditatem: numquam enim asseruit totam quidditatem, excludendo materiam. Tex 34. q. 75. ar. 4. cap. 2.

Septimus error fuit ipsius Ioannis de Ianduno, qui in 1. physicorum tenuit potentiam materiæ distingui realiter ab ipsa materia, quia multiplicatur numerus potentiarum ipsius materiæ secundum numerum specierum generabilium, & tamen ipsa materia remanet vna, & prolaxus est in errorem propter ignorantiam distinctionis de potentia materiæ, quæ dupliciter capi potest: vno modo pro gradu entis: alio modo pro respectu, quo respicit formam; licet enim potentia materiæ pro respectu illo, quo respicit formam, distinguatur ab ipsa materia, & non sit de eius essentia; attamen potentia, quæ sumitur pro gradu entis, dicitur esse ipsamet B materia, & hæc dicitur esse eius essentia. quest. 15. Potētia materiæ dupliciter sumitur.

Octauus error circa ipsam materiam est ipsius Augustini Suessani, qui in 5. huius disputās de principio indiuiduationis, posuit cum materia ipsam dimensionem interminatam esse dispositiuum principium numeralis multitudinis: & formam esse principium sine quo non. Hæc enim doctrina est erronea, vt latius ostendit Caietanus in libello de ente, & essentia, vbi contra Scotistas demonstratiuis rationibus ostendit, materiam solam esse principium indiuiduationis. Disput. 5. Cap. 2.

Nonus error est Aduersariorum asserentium materiam posse esse sine forma, quem errorē supra impugnauimus, & de hoc etiam disputat Caietanus in libello de ente, & essentia. Vltimus error, quem intendo refellere circa doctrinam de materia est ipsius potentiæ obiectiuæ, quam ponunt Aduersarii, quæ potentia obiectiua est omnino chimerica & impossibilis quandoquidem omnis potentia in doctrina Aristo. dicit ordinem ad aliquem actum, cum carentia illius dispositionis, quam habet res, dum est in actu, sed quæ producta sunt nullo præsupposito, vt cœlum & intelligentiæ, ante sui productionem non intelliguntur, vt carentes ali- C qua dispositione, quam postmodum acquisiuerunt: ergo non est in eis ante sui productionē aliquis respectus, vel ordo fundatus ad aliquem actum; & consequenter nec potentia aliqua dicens hunc ordinem: maior propositio est Arist. in 2. physicorum; minor probatur, quia non potest intelligi aliquid esse in potentia ad seipsum, & propterea hæc potentia obiectiua non est secundum doctrinam peripateticorum, qui non cognoscunt nisi duas potentias, actiuam ex parte agentis, qua scilicet agens potest aliquid producere; & passiuam ex parte patientis, qua scilicet producibile potest ab agente produci: & hæc vel potest esse realis, & dicitur potentia physica; vel logicalis, quæ dicitur repugnantia terminorum. Cap. 5. Potentia dicit ordinem ad actum. Tex. 17. Quæ sit potētia actiua & passiua.

Hæc doctrina est clara & expressa sententia Aristotel. 9. huius, & 5. similiter est doctrina Auerro. in primo libro de cœlo, quòd potentia duplex est: vna quæ conuenit materiæ ex natura eius: altera quæ conuenit ei prout est destinata ab agente ad hanc, vel ad illam formam, et sic duplex est materia, scilicet prima, & secunda, sic etiam duplex potentia; altera, quæ conuenit primæ materiæ: quę dicitur prima, indeterminata, vniuersalis, remota, confusa, essentialis, & inseparabilis ab ipsa materia: altera autem appellatur materia secunda, seu potentia se- D cunda determinata, particularis, propinqua distincta, accidentalis ipsi materiæ, & ab ea separabilis: modo nulla istarum potest dici obiectiua; igitur chimerica est ista potentia adinuenta ab ipsis, & 2. physicorum etiam ipse Auer. asserit potentiam tripliciter accipi posse: vel subiectiue, quod idem est quòd materia potens: vel formaliter pro illo respectu, & habitudine potentiæ ad actum: vel terminatiue pro ipso actu, & forma, ad quam terminatur potentia: primo modo potentia est substantia non differens à materia, secundo modo est relatio de prædicamento ad aliquid: tertio modo spectat ad formam, à qua & vnitatem, & distinctionem accipit: sed nulla istarum potentiarum dici potest obiectiua: igitur falsitas per se manifesta est. Tex. 2. Tex. 17. Tex. 120. Materia secunda quæ est. Com. 10.

Et si dicis, quòd datur potentia, quæ est qualitas in secunda specie qualitatis. Contra quia neque hęc dici potest potentia obiectiua, vt patet, cum sit quædam naturalis habilitas ad operandum. Concludendum igitur est à nobis, esse præcipuum errorem ponere hanc potētiam obiectiuam, & contra Arist. & Themist. 1. physicorum in aurea sua digressione de materia; & contra Auer. eodem libro. essent & multi alii errores recitandi circa naturam materię, quos breuitatis causa derelinquo. Potentia obiectiua nō est in secūda specie qualitatis. Com. 70.

Singu-

Singulum enim non aliud videtur esse à suimet substantia, & quod quid erat esse dicitur, &c. Tex. 20. A

Vtrum quod quid est sit idem cum eo cuius est.

Dilucidatio septima.

SVNT quidam dicentes hic, quòd idem quandoque accipitur confuse, quandoque distinctè; primo modo significatur per nomen; secundo vero significatur per definitionē, & sic primo modo dicitur illud, cuius est quod quid est: secūdo modo dicitur quod quid est, vnde concludūt, quòd illud, cuius est, & ipsum quod quid erat esse non differunt, nisi in diuerso modo concipiendi idem. B

Sed hoc fundamentum non videtur esse ad mentem peripateticorum, quia etiam ipsa definitio dicit aliquando conceptum confusum, cum dicat conceptum generis, per quem conceptum species etiam secundum ipsos confuse accipitur; & ideo hoc peripateticis & ipsismet aduersatur, licet Arist. in 1. physicorum dicat, quòd definitio resoluit in partes; istud dictum intelligendum venit de resolutione in partes essentiales, non autem in partes potentiales, quia loquendo de his partibus, eadem res prout significatur per nomen, & prout significatur per definitionem, potest accipi confuse.

Tex. 5.

Sed videamus secundum, quod dicunt; aiunt enim, quòd sicut forma potest sumi dupliciter, ita & materia, nam materia & forma opponuntur relatiue ex 2. physicorum, & quot modis dicitur vnum oppositorum: tot modis dicitur & alterum ex 1. topicorum: forma autem sumitur dupliciter; vel pro forma partis: vel pro forma totius, exemplum primi, anima hominis, exemplum secūdi, quidditas hominis, quæ est humanitas: similiter materia dicitur vno modo, quæ correspondet formæ partis, & sic materia est pars essentialis compositi, quia constituit cum forma vnum ens per se de genere substantiæ. Alio modo dicitur materia, quæ correspondet formæ totius, contrahens quidditatem ad esse hoc, & est proprietas indiuidualis, quę cum ipsa quidditate specifica constituit ipsum indiuiduum speciei, vnum ens per se. C

Tex. 26. Cap. 12.

Hoc fundamentum aduersatur rationi, & Arist. Primo rationi, quia materia & forma non sunt relatiua, cum sint res absolutę, & licet 2. physicorum dicatur, materiam, & formam esse relatiua; per relationē tamen non intelligitur substantia materię aut formę, sed tantum determinatio, seu habitudo formę & materiæ: fundamentum autem propositum loquitur de substantia materiæ & formæ; aliter non esset ad propositum. Adde, quia vnum relatiuorum nō est perfectio alterius, & tamen forma est perfectio materiæ: ergo &c. Deinde, si hoc dictum esset verum, tunc materia secundum Arist. non tantum diceretur dupliciter, sed multipliciter; nam alia esset materia opposita formæ partis, alia formæ per se subsistenti; alia opposita quidditati; modo hoc videtur esse expresse contra doctrinam Arist. non ponentis, nisi duplicem materiam, alteram quam vocat partem essentialem compositi; alteram vero, quam vocat subiectum.

Tex. 26. Quō intelligatur q̄ materia & forma sunt relatiua.

Aduersatur etiā hoc dictum sibiipsis, ponentibus materiam posse esse sine forma: si ergo materia & forma sunt relatiua, & natura relatiuorum sit, quòd vnum non possit esse sine altero; quomodo ergo hęc dicta contraria ab ipsis connecti possunt? Præterea, nunquam secundū peripateticos inuenitur proprietas ista indiuidualis in ipso indiuiduo: in quo præter materiā & formam nihil est nisi accidens; immo secundum Auerro. in hoc libro forma partis & forma totius idem sunt, sicut homo & forma hominis, & rectum & forma recti, licet ego non approbem hoc dictum Auer. attamen vt videatur quomodo hoc secundum fundamentum à nemine acceptatur, volui illud inserere. D

Com. 36. Forma partis & totius sunt idem.

Tertiū fundamentū est: eorum, quæ sunt, q̄dam sunt entia per se, quædā vero per accidēs, exēplū primi, decem genera, omnes species generum, & omnia indiuidua, q̄ sunt per se in genere, quæ non includunt res diuersorum generum; exemplum secundi, omnia aggregata ex rebus diuersorum prædicamentorum, siue diuersis nominibus, vt homo albus, siue vno nomine, vt album nominatur: nam album, cum sit concretum accidentis, includit diuersas res scilicet substantiam, & accidens.

Sed in hoc tertio fundamento apponunt vnum falsum, quia volunt album esse aggregatū

per

A per accidens, cum tamen solam qualitatem significet, vt expressit Arist. in prædicamentis, im mo Auerro. repræhendit Auice. de hac re in 5. huius, quod si latius, & fusius desideras, lege Caietanum in 1. p. S. Thomę. Cap. de substantia. Com. 14. q. 13. ar. 1.

Vltimum fundamentum est: quædam dicuntur habere quodquid est primo & per se ex hoc quòd quidditas per nihil aliud aduenit eis, vt quælibet species composita vniuersalis; nam species dicitur habere quod quid est primo, & per se, non autem indiuidua; quia ipsis indiuiduis conuenit quod quid erat esse per ipsas species: hoc enim est habere aliquid primo ex 1. poster. Quædam autē habent quod quid est per se, sed non primo, vt hic homo singularis ab strahens ab existentia & tempore; & tale indiuiduum est per se in genere, quia non includit res diuersorum generum, tale antem indiuiduum habet quod quid est per se, quia nihil inclu dit tollens vnitatem per se entis; tamen quia quidditatem habet per aliud, scilicet per speciem quam participat, ideo non primo habet quodquid est, quædam tamen habent quodquid est, nec primo nec per se, sed per accidens, vt hic homo existens, & ens in tempore, nam tale indiuiduum includit aliquod accidens extra rationem quidditatis, puta existentiam, & esse in tem Tex. 11.

B pore, & alias conditiones materiales, quę tollunt per se vnitatem entis. Vlterius, si homo albus habeat aliqualiter quod quid est, habet ipsum magis per accidens, quàm hic homo existens, nam homo albus est magis ens per accidens quàm hic homo existens, quia includit existentiam, & si accipiatur hic homo albus existens, adhuc addit aliud accidens, puta albedinē; si etiam homo albus accipiatur, vt abstrahit ab existentia, adhuc est magis ens per accidens, quàm hic homo existens; quia albedo est proprie, & vere accidens, existentia autem non est proprie accidens, nisi prout accidens accipitur large quicquid formaliter non est idem alicui; ergo homo albus magis habet quod quid est per accidens, quàm hic homo existens.

Sed hoc vltimum fundamentum licet quoad membra pertransiri possit, tamen falso applicatur; quia indiuiduum abstractum ab existentia, non est indiuiduum apud philosophos, abstrahere enim ab existentia est abstrahere à ratione contingentię, & sic est facere vniuersale. Præterea illa abstractio, vel est per intellectum, vel per aliquem sensum: si primo, ergo est abstractio vniuersalis, quia intellectus quicquid abstrahit, abstrahit ab hic, & nunc: si vero erit abstractio per aliquem sensum, hoc nihil est dicere; quia sensus omne quod comprahendit, Indiuiduū abstractū ab existētia nō est indiuiduum.

C comprahendit tanquam existens hic & nunc. Tertium falsum apponunt, asserendo existentiam tantum formaliter distingui ab indiuiduo, quia vt alias ostendimus, in omnibus creaus distinguitur existentia ab essentia.

Apponunt deinde duas conclusiones, quarum prima est. In dictis per se est idem quod quid est, & id cuius est; hanc probant duobus argumentis, quorum primum est, quia singulū non videtur aliud, quam suimet substantia; sed quod quid est, est substantia cuiuscunque, extendendo substantiam ad omne genus entium, vt sumitur pro essentia cuiuslibet rei, tum quia aliter nulla res esset scibilis, tunc quia nulla res esset formaliter ens, vnde scire perfecte rem, est scire suum quod quid est, nec aliquid est ens formaliter, nisi quia sibi inest quodquid est. Præterea, sit B. quod quid est ipsius. A. nunc sic, vel. B. includit pręcise idem quod A. vel includit minus, quàm A. si idem præcise, habetur propositum, si minus, ergo non est propriū quod quid est; nam definitio est terminus rei, terminus antem est intra quem includitur tota res, & nihil est extra 5. huius: si vero includit plus, abijciatur ipsum additum ab ipso B. & tunc quod remanet est ipsum quodquid est ipsius A. nihil includens plusquam A. & sic habetur propositum. Esse & essentia distinguuntur in creatis. Tex. 12.

D Secundam conclusionem ponunt. In dictis per accidens non est idem quod est cum eo cuius est: hanc sic probant, quod non habet quod quid est non est idem cum eo cuius est; sed ens per accidens non habet quod quid est propter duplex significare: igitur cōclusio vera.

Sed quicquid sit de probationibus, arguo contra ambas conclusiones, & primo contra primam sic; data veritate conclusionis, sequitur entia materialia, quæ secundum se dicuntur entia, & omnia composita ex materia & forma habere quod quid est idem cū eo cuius est, quod est contra Arist. in textu, asserentem in conceptis cum materia aliud esse quod quid est ab eo cuius est; probatur consequentia, quia sunt entia per se. Contra secundam ex his, quæ dicta sunt & determinata in 6. huius arguo; quia de ente per accidens nullo modo potest esse scientia, etiam secundum ipsos; & omne illud, de quo scientia haberi potest, habet suū quod quid erat esse, vt patet ex Arist. 1. poste. quòd de subiecto oportet præsupponere quid & quia, & illud, quod scitur, oportet esse verum: ex his ergo apparet vtramque conclusionem positam pati angustias. Diluci. 5. Tex. 2.

Propterea videtur aliter dicendum ad disputationem propositam, ad quam quidem aliqui

Auerroistę quid dicant circa hoc quęsitum.

ex Auerroistis recitant quandam sententiam, quam dicunt esse S. Thomæ, & Romani Egidij, A quæ in duobus punctis consistit. In primo recitant tres suppositiones, quarũ prima est, quòd ipsum quod quid est dicitur esse illud, quod colligitur ex prædicatis in quid, non autẽ ex prædicatis in quale. Secunda suppositio est, quòd illa prædicata in quid sunt formaliter talia per rationem, & sic sequitur, quod quid est esse substantiam per rationem dictam secundum se, illam scilicet, quæ habet intellectum completum per aliquam differentiam proprij generis. Tertiam suppositionem ponunt, quæ sequitur ex pręcedentibus, quòd talia, simpliciter loquendo, non sunt nisi substantiæ; nam accidentia licet habeant differentiam proprii generis tamen semper dependent à subiecto, ideo sequitur, quòd solæ substantiæ habeant quod quid est, & non accidentia, cum includant subiectum.

In secundo puncto ponunt tres conclusiones, quarum prima est. Ipsum quod quid est, est idem cum eo, cuius est in substantijs, ista conclusio patet ex dictis, quia ipsum quod quid est non est nisi eorum, quæ habent prædicata in quid, sed hæc talia sunt tantummodo substãtiæ, igitur conclusio vera. Secunda conclusio est. In dictis per accidens quod quid est non est idẽ cum eo cuius est; hæc etiam probatur de mente Arist. quia si esset idem, puta quod quid est B hominis albi, cum ipso homine, tunc idem esset homo, quod homo albus, quod est falsum, quia homo albus non subiicitur nisi ratione alterius partis, quæ est substantia. Tertia conclusio est. Particularia non habent quod quid est idem sibi, probatur, quia singularia non habent prædicata in quid, nisi prędicata speciei, & ideo non habent quod quid est proprium, sed solum habent quod quid est speciei, quia tamen includunt aliquid in se, quod est extra rationem speciei, ideo non sunt idem cum ipso quod quid est speciei, nec habent aliquod quod quid est.

Verum ipsi Aduersarii audientes hanc sententiam esse S. Thomæ, & suorum discipulorum impugnant ipsam pluribus argumentis. Et primo arguunt contra suppositiones; quia nihil est formaliter ens, nisi suum quod quid est sibi insit; si ergo quod quid est, esset ex prædicatis in quid collectum secundum rationem, nihil esset formaliter ens, nisi per considerationem intellectus, qui facit prædicata in quid; quod est inconueniens, quia nullum esset ens reale,

Tex. 10.

sed rationis tantum: maior patet ex litera, vbi dicitur, quòd cui non inest bonum esse, non est bonum, & similiter cui non inest ens formaliter, non est ens. Præterea arguunt etiam ex eadem litera, vbi dicitur, singulum enim non aliud videtur à suimet substãtia, & quodquid erat C esse dicitur singuli substantia: si ergo quod quid est esset substantia secundum rationem, vt ipsi dicunt, singulum esset ens rationis, & nullum esset ens reale. Tertio addunt, quia veritas in intellectu componente oritur, & causatur ex re extra, ex hoc scilicet quòd aliqua sunt composita in re, sicut ibi concipiuntur, itaquòd naturaliter sibi prior est identitas in re, quàm in intellectu: si ergo homo, & quod quid est hominis secundum rationem sunt idem, sequitur quòd homo antequam consideretur ab intellectu, sit idem quidditati suę pręter omnem intellectum: vnde videtur dicendum, quòd ipsum quod quid est, est idem quòd res, nec dependet à prędicatis in quid, nec ab intellectu, sed est idem sine omni intellectu. Et ad auctoritatem Philosophi, quæ adducitur, dicunt quòd ibi loquitur logice.

Contra secundum pũctum etiam arguunt, concedendo tamen primam, & secundam conclusionem, sed rationem, quę probat secundam conclusionem, dicunt peccare secundum fallaciam accidentis. Contra etiam tertiam conclusionem arguunt duobus argumentis, quorũ primum est: nam quod quid est, est idem cum eo cuius est in substãtijs tantummodo, per primam conclusionem; sed prima substantia est maxime substantiá, & maxime ens; ergo prima D substantia, quæ est singularis, maxime habet quod quid est, & per consequens est idem cum suo quod quid est, quod est contra tertiam conclusionem. Secundũ argumentum est; illud, quod singulare addit ad speciem, quicquid sit, aut facit vnum per se cum natura speciei, aut non: si non, tunc illud additum, cum non sit de essentia primæ substantiæ, sequitur quòd prima substantia est ens per accidens, & per consequens non generabitur, neque corrumpetur

In prologo.

per se, quod est falsum, vt patet ex 1. huius, quia omnes generationes per se sunt circa singularia: si vero facit vnum per se: ergo totum illud est idem sibi vere, & potest habere proprium quodquid est, licet includat aliud à natura speciei.

Sed ego non arbitror sententiam istam recitatam ab Auerroistis, & impugnatam ab istis, esse S. Tho. vt ex eius doctrina inferius ostendam, attamen quicquid sit potest facile defendi contra hos calumniantes, supponendo tamen, quòd ipsum quod quid est dupliciter sumi potest. Vno modo logice pro definitione indicante naturam rei datá per genus, & differentiá propriá secũdo intentionaliter. Alio modo sumitur ipsum quod quid erat esse pro significato

Quodquidẽ dupliciter sumitur.

defini-

A definitionis, quod est ipsa quidditas, siue essentia rei sumpta in concreto, puta id quod ex parte rei correspondet definitioni hominis, est quod quid est hominis metaphysicum, & primo intentionaliter. Notandum est et ipsum quodquid est hominis fieri ab intellectu posse dupliciter intelligi. vno modo q intellectus sit ille, qui faciat animal rõnale primo intentionaliter, & hoc est temerarie dictum, & nullus vnquã imaginatus est. Alio modo q intellectus sit ille, qui colligat illa duo, tanquã genus & differentiã, colligendo, componẽdo, & diuidendo secũdo intentionaliter, & hoc oẽs logici, & metaphysici affirmãt fieri à rõne, idest ab intellectu.

Quod quid erat esse quõ fit ab intellectu.

His sic iactis soluuntur singula argumenta; & primo primum, quod nihil aliud concludit, nisi quòd logice, & secundum collectionem quod quid est fit ab intellectu, non autem metaphysice, & pro significato definitionis. Sic etiam respondetur ad secundum, quod fundabatur supra verbis Arist. Ex quo soluitur & tertium, in quo dicitur, quòd homo antequam consideretur ab intellectu est idem quidditati suę præter omnem intellectum metaphysice loquendo, sed logice fit ab ipso intellectu. vnde facile defendi possunt ea, quæ in primo puncto dicebantur. Ad ea vero, quę tanguntur in secundo puncto dicimus primo, falsum esse, rationem, quæ probat secundam conclusionem peccare secundum fallaciam accidentis: quia ratio

B consistit in hoc: nam si ipsum quod quid est hominis albi est idem illi dicto per accidens, vel hoc erit idem tam albo, quam homini, vel albo, & non homini, vel homini, & non albo, non potest esse idem vtrisque, quia tunc illa essent eadem inter se, & sic non essent vnum per accidens; si vero alteri illorum quoduis ponat; non erit idem alteri illorum, & sic non erit idem illi toti, & in hoc fundatur ratio probans cõclusionem illam secundã. Ad argumenta cõtra tertiam conclusionem dico, quòd primum est nullius momenti, quia definitio competit substantiæ ratione qua substantia est vniuersalis, modo prima substantia non est maxime vniuersalis, vel competit substantiæ ratione, qua substantia est per se vna, & quia nulla est per se vna verior ipsa specie, ita soli speciei competit primo. Ad secundum argumentum dicimus, quòd indiuiduum per se generatur, & tamen est aggregatum per accidens, quoniam motus est vnus ratione termini formalis, & non ratione termini totalis; modo licet indiuiduum sit vnum per accidens, tamen forma eius est per se vna, & ratione illius attenditur vnitas generationis, & motus per se: ex his ergo defendi possunt ea, quæ dicta sunt in hoc 2. puncto.

Sola species definitur.

C Sed ad veritatem ipsam enucleandam veniamus. Pro cuius rei intellectu sciendum est primo, quòd per quodquid est, vno modo potest accipi quidditas, & natura rei abstractę significata, puta si dicatur, quòd humanitas est quòd quid est hominis, & hoc non proprie dicitur, quia quod quid est, prędicatur in recto de eo cuius est, humanitas autem non prædicatur in recto de homine, licet hęc sit vera, homo habet humanitatem, non tamen homo est humanitas. Alio modo accipitur per quodquid est, significatum definitionis, vt docuit Arist. in topicis, quod definitio est oratio indicãs quod quid est esse rei, & sic animal rationale dicitur quod quid est hominis; quando ergo disputatur, an quod quid est, & id cuius est; sint idem; secundum metaphysicos, idem est dicere secundum Logicos, vtrum definitio & definitum sint idẽ, & secundum Theologos: vtrum quidditas, seu natura, & suppositum sint idem.

Quid intelligitur p quod quid erat eẽ.

Secundo sciendum est, quòd quodquid est, duo requirit; alterum quòd sit constitutum ex prędicatis in primo modo dicendi per se: alterum, quòd explicite declaret illud, cuius est & quidditatiue, quia nulla res potest cognosci quidditatiue; nisi sciatur, q eius, quod quid est inest ei, quia tantũ huiusmodi notitia est proprie quiditatiua; & propterea ipsum quod quid

D erat esse non potest esse separatum ab eo, cuius est.

Tertio est sciendum, quòd distinctio est duplex: altera secundum rationem; & altera secundum rem; & hæc subdiuiditur inter distinctionem realem inter rem, & rem, vt est inter Sortem, & Platonem: & inter distinctionẽ realem inter rem includentem aliquid reale, & nõ includentem illud. Et hęc rursus subdiuiditur inter distinctionem realem, penes inclusionẽ alicuius realis intrinsece, sicut homo distinguitur ab animali, quia homo includit intrinsece rationale, quod tamen non includitur ab animali; & penes inclusionem alicuius realis extrinsece, sicut disciplinabile differt ab homine, quia disciplinabilitas includit extrinsece disciplinam vt actum, per quem definitur, quam non includit homo in sua ratione.

Distinctio est multiplex.

Istis sic iactis declaratur veritas ista vniuersaliter in omnibus rebus; & primo in his, quæ sunt per accidens dico, quod quid erat esse, non esse idem cum eo cuius est, sed distingui & secundum rem, & secundum rationem: probatur, quia ea, quę dicuntur per accidens, vt homo albus, non habent quodquid est: ergo ipsum quod quid erat esse, non est idem cum his, quæ sunt per accidens. Secundo dico, quòd in rebus materialibus etiam non sunt idem, sed differunt quod quid est, & id cuius est dupliciter. Primo intrinsece secundum rem, quia

In materialibus quod quid est quõ est idem.

suppositum, quod dicitur esse id cuius est, includit aliquod reale intrinsecum, quod non includit ipsum quod quid erat esse; hoc autem reale intrinsecum sunt principia indiuiduationis; si enim Sortes definiretur, in eius definitione poneretur hæc materia, quę non ponitur in definitione naturæ humanæ. Differunt secundo extrinsece, quia aliquid reale extrinsecum sibi includit suppositum, scilicet esse actuale existentiæ, quod non includit natura: existentia enim primo est actus suppositi, cuius est fieri, quæ tamen caderet in definitionem Sortis, si definiretur. Tertio differunt etiam sm rationem ratiocinatam, & ratiocinantem: dico etiam, q̃ in oībus entibus per se logice loquendo dicuntur esse idē, quia definitio & definitū sunt idē. A

In separatis quidditas & id cuius est quomodo identificatur. Ascendo modo ad substantias separatas, in quibus omnibus, excepta prima, dico quod quid est, & id cuius est, seu suppositum, & naturam distingui duobus tantum modis, scilicet extrinsece secundum rem, & secundum rationem, nihil enim reale intrinsecum sibi includit suppositum in eis, quod non includat natura, quia non indiuiduatur per aliquod positiuum contrahens naturam specificam, quod sit veluti differentia indiuidualis intrinseca ipsi supposito, sicut est in substantiis materialibus; sed quia in eis existentia differt realiter ab ipsa natura: ideo suppositum in eis differt extrinsece à natura, ex consequenti etiam differunt secundū rationem. De prima autem intelligentia, quæ est Deus gloriosus, dicimus quòd tantùmodo differunt secundum rationem, quia nec natura diuina indiuiduatur per additum, nec existentia sua est distincta realiter ab eius essentia. Hæc est determinatio secundum doctrinam S. Thomæ, vt scribit subtilissimus Caietanus in 1. p. & in libello de ente & essentia. B

q. 3. ar. 3.

Cap 5. Et quia veritas est solutio dubiorum; propterea omnes contradictiones, & dubia soluuntur ex hac decisione; quia S. Thomas in quolib. 2. & hic asserit, quòd in his, quibus admiscetur aliquod accidens: natura, & suppositū distinguuntur, & in 1. p. docet, in oībus substantiis separatis excepta prima, admisceri aliquod accidens: ergo in oībus his distinguitur natura & suppositū, scilicet extrinsece. Hoc etiā modo intelligimr dictū S. Tho. & Com. 3. de aia, q̃ in separatis à materia, est idē quod quid est, & id cuius est, scilicet intrinsece, sed non extrinsece; quod latius docuit S. Thomas in 1. p. Ex his etiam conciliantur dicta Arist. in diuersis locis, quia 3. de anima dixit, aliod esse magnitudinem & magnitudinis esse, & carnē, & carnis esse; sed per magnitudinis esse intelligitur quod quid est magnitudinis, & per magnitudinem intelligit ipse Philosophus habens magnitudinem, & similiter de carne. Et in hoc 7. asserit, quòd in conceptis cum materia non est idem quod quid est cum eo, cuius est: hęc omnia dicta & alia similia intelliguntur intrinsece, vel extrinsece, quod non sunt idem, & hoc metaphysicè loquendo; si autem loquamur logicè, comparando ipsum quod quid erat esse ad id cuius est in vniuersali, dicimus esse idem, quia definitio, & definitum sunt idem realiter. C

q. 2. ar. 2.

q. 55. ar. 1.

Com. 9.

quęst. 3.

Tex. 10.

Tex. 54.

Definitio, & definitū sūt idem.

Et si quis diceret, contra, quia ea, quę sunt idem realiter, corrupto vno corrumpitur & reliquum, si ergo quod qoid est, est idem cum eo cuius est; sequitur quòd corrupto supposito, corrumpatur quidditas; & sic quod quid erat esse erit corruptibile. Sed hoc facile soluitur dicendo, quòd ipsum quod quid est potest corrumpi per alterum, quantum ad esse existētiæ, non autem per se, & quantum ad esse essentiæ. Ex his reprehendendus venit Zimara, qui in suis theorematibus non intelligens hanc veritatem, scripsit non nulla falsa circa hanc vulgatam propositionem, in conceptis cum materia aliud est quod quid est ab eo cuius est. De qua re, si theologicè loqui desideras, vide Caietanum in 3. p. S. Thom. & Bartholomæum Medinā, vbi copiose & erudite satis isti grauissimi viri hoc negotium exponunt.

Theor. 39.

q. 2. ar. 5.
q. 4. ar. 2.

Quædam enim & illic eadem & hac spermate fiunt, & sine spermate &c. Tex. 23. D

An genita ex putri materia, & ex propagatione sint eiusdem naturę specifica.

Dilucidatio octaua.

Com. 46.

HIc sunt multæ opiniones, quarum prima fuit Auicennę, vt sibi imponit Commentator 8. physicorum, quòd omnia, quæ generantur ex semine eadem specie possunt per putrefactionem sine semine generari; & hæc opinio communiter non tenetur, quia tunc animalia perfecta puta homo, & equus, & huiusmodi possent per putrefactionem generari sine propagatione; quod est absurdum. Sed Commentator non imponit Auicen. quòd ipse Auicennas nō dixit, quandoquidem istam sententiam posuit in libro, quem scripsit de diluuio; immo eandē

A opinionem tenuit Euripides poeta volens, terram mollem ardore solis euasisse densionem, & producere varias formas animalium, quorum ea, quæ sortita essent maiorem calorem, euadebant volatilia, alia vero ficciora efficiebantur animalia grauiora, & serpentia, deinde aresfacta ventis per ardorem solis, perfectiora animalia generabantur, vtputa equus & homo. Opinio Euripidis de productione animalium.

Eandem etiam conclusionẽ tenuit Empedocles, & Philop. in 3. de generatione animalium, vbi recitat opinionem priscorum philosophorum dicentium, post diluuium homines fuisse renatos ex putri materia, immo volunt istam opinionem fuisse Arist. in 2. politicorum, dum scribit putandum esse priscos illos homines, siue ex terra genitos; siue corruptione aliqua seruatos simul fuisse ignaros, & imprudentes. Vnde nonnulli Astronomi, de numero quorum est Albumasar, defendunt istam opinionem, quam plurimis argumentis confirmat ipse Auicennas in quodam suo libro theologico, quem scripsit, qui adhuc ex Arabico non est trãslatus in latinum, vt retulit mihi Patriarcha Antiochenus Beghemin, qui ait, quòd centum & quinque libros composuit, in vno quorum adducit has rationes, quarũ prima est: nam aliud est agens creans formas, & aliud disponens, & propterea cum in materia sit dispositio con- Cap. 6. Cap. 5. Non omnia opera Auicẽ. habentur à latinis.

B ueniens, introducta per actionẽ solis & stellarũ, tunc colcodea creat formas, & sic pòt idẽ animal fieri sine semine & cũ semine ab eodẽ agente, non autẽ ab eodem disponente. Secunda, quia quicquid potest virtus inferior, potest etiam & superior, sed virtus, quæ est in semine potest producere animal perfectũ; igitur & virtus superior nempe cœlestis poterit idem animal producere perfecte. Tertia, eadem est ratio oppositorum; sed cælum cum elementis potest facere omnia animalia perfecta interire: ergo cælum cum elementis per oppositum potest omnia animalia perfecta generare. Quarta, materia generationis, & nutritionis est eadem, vt docet Arist. 2. de anima; sed terra producit materiam, qua homo nutritur, puta herbas & fructus: igitur eadem terra cum cælo poterit producere materiam, ex qua homo generetur. Quinta est ex auctoritate Hermetis, qui ait, nullum esse animal in terra, quod non obtineat in cælo propriũ sitũ, à quo suscipiat incrementũ, & sic etiã esse, poterit accipere, ergo &c. Adest & auctoritas sacræ scripturæ libro Genesis, vbi ponitur hominẽ fuisse productũ à Deo ex limo terrę: & nos generamur ex semine; igitur vel nos cum Adam non sumus eiusdẽ speciei, vel tenendum est hominem aliquando produci ex limo terrę; ne tota humana species Tex. 32. Cap. 3. Homo est ex limo terræ.

C pereat, quia cum homo libere generet, sicuti potest generare, ita per oppositum potest non generare: ponatur ergo quòd non generet, sequitur quòd aliquando deficiet tota humana species, & non potest aliter reparari; ergo sequitur de necessitate hominem, & sic cetera animalia perfecta produci ex putrefactione absque semine.

Sed hęc sententia est falsa & erronea, & contra experientiam, & rationem: nam per experientiã videmus homines non posse naturaliter produci, nisi ex semine, nullus enim vnquam nisi amens asseruit hominem fuisse productum ex putri materia, quemadmodum omnes sacrę & profanę historię asserunt: ratio etiam adest ad probandum hoc esse absurdum, quia animal tam perfectum & delicatum cum tanta varietate membrorum non potest ex putri materia produci, tanto magis; quia Arist. asserit animam ipsam deforis aduenire. Pręterea arguit & Auerr. in hòc 7. quia si aliud esset agens disponens, & aliud gnerans formam, tunc generatum non esset vnum in actu; consequentia tenet, quia sicut actio agentis debet terminari, ita actio disponentis debet terminari ad ens actu, aliter ambæ essent ociosę, vnde cum sint duę actiones; igitur genitum esset duo in actu, quod est absurdum. Com. 31.

D Rationes autem adductę sunt nullius momenti, & respondendo ad primam dicimus, chimericam esse illam colcodeam, quam ponit Auicennas; negamus etiam posse fieri tantam dispositionem in materia, quòd possit introduci forma hominis absque semine. Secunda quoque ratio soluitur, quia illa maior est falsa in illis, quæ sunt diuersorum ordinum, non enim causa vniuersalis potest agere sine particulari, vnde cum cęlum sit causa vniuersalis, indiget semine ad hoc, vt determinetur ad productionem talis effectus particularis. Soluitur & tertia, quia multo plura requiruntur ad generandum hominem, quàm ad corrumpendũ; corruptio enim potest fieri ab vno tantũ, non autẽ generatio. Ad quartã rationem dicimus materiam nutritionis esse duplicem: alteram remotam, puta herbas, & alteram proximam puta sanguinem; primã potest prębere terra, non autem secundam, de qua loquitur argumentum dicens, eandem esse materiam nutritionis & generationis; deinde falsum quoque est quòd materia sit eadem; quia materia generationis dicitur materia seminalis, quę est purior, efficacior, & perfectior: materia vero nutritionis dicitur alimentalis, quę non est ita nobilis. Colcodea Auicen. quæ sit. Materia nutritionis duplex.

Ad dictum ipsius Hermetis dico, quòd ipse non vult sydus sufficere ad generationem ani-

malis perfecti, ſed vult tantum animal perfectum facilius conſeruari, vbi viget ſydus habens A
virtutem conſeruandi illud animal. Nec eſt verum dictum ipſius Auicennæ de illo vitulo; quẽ
voluit cecidiſſe ex nube; hoc autem tanquam fabuloſum eſt ſumendum, & ſic etiam Euripi-
des, & Empedocles, & Albumaſar, & ceteri Aſtronomi, qui hanc opinionem biberunt, fabu-
loſe potius loquuti ſunt, quàm rationabiliter. Ad dictum Ariſt. dicimus non eſſe aſſertiue
ab eo prolatum, ſed recitando hiſtorias, quæ dicunt fuiſſe diluuium vniuerſale, ex hoc ſequi-
tur, dicit Philoſophus, poſt diluuium homines fuiſſe ortos ex terra. Sed nos dicimus hoc nõ
eſſe neceſſe, quia fuerunt conſeruati in arca Noe, & Albumaſar tradit illos fuiſſe conſeruatos
in montibus Armeniæ, ſicuti & ſacra ſcriptura ſecundum rei veritatem, & catholicæ nos do-
Geneſ. c. 8. cet, ibi ipſam arcam remanſiſſe. Et ad dictum illud, quòd primus homo fuit ex limo terræ di-
citur, quòd cum virtus diuina ſit infinita, poteſt idem ſecundum ſpeciem ex quacunque ma-
teria facere, ſicut virum ex limo terrę, & mulierem ex viro: natura autem creata cum habeat
determinatum principium, non poteſt producere niſi vnum ex determinata materia, & ſic pri
mus homo creatus à Deo, & homo naturaliter genitus dicuntur eſſe eiuſdem ſpeciei, non ob-
ſtante diuerſitate principiorum producentium, & quamquàm coniunctio maris, & fęminæ B
Gñatio ho- libere fiat ab homine, attamen poſtquam mulier complexa eſt ſemen viri, omnis illa operatio
minis qũo li- quę ſubſequitur, & per quam generatio hominis abſoluitur, non libere, ſed naturaliter effici
bere & natu- tur: licet ergo principium generandi libere fiat ab homine, non tamen metuendum eſt gene-
raliter fieri poteſt. rationem eius aliquando deficere, & præcipue propter appetitum generandi, qui naturali-
ter ineſt ipſi homini: patet ergo quomodo falſa eſt poſitio Auicennæ, & contra fidem.

Nunc ad opinionem Auerr. deueniendum eſt, quam recitantes nonnulli aſſerunt de mente
Com. 46. ipſius Auer. vt habetur 8. phyſic. eadem ſecundum ſpeciem non generari ex ſpermate, & ſine
ſpermate. Et rationes Auer. ſunt tres: quarũ prima eſt: Vnius naturæ vnus eſt modus commu
nicandi; igitur illa, quę habent diuerſos modos communicandi, ſunt alterius naturæ ſpecifi-
cę; ſed illa, quæ fiunt ex ſemine, & illa, quę fiunt ex putrefactione, habent diuerſos modos cõ-
municandi: igitur ſunt diuerſæ naturæ ſpecificæ. Secunda ratio eſt: illa, quæ generantur à
natura, non ſunt eiuſdem ſpeciei cum illis, quæ generãtur à caſu, aliter homo poſſet generari
ex ſpermate leonis ex infinitis materiis; ſed animalia, quæ fiunt ex propagatione, generan-
tur à natura; animalia vero, quę generantur ex putri, fiunt à caſu, igitur non ſunt eiuſdem ſpe C
ciei. Tertia ratio eſt: diuerſa materia habet diuerſam formam; quia propria materia habet
propriam formam; ſed materia putredinalis, & materia ſeminalis differunt inter ſe ſpecie:
ergo formæ, quæ ex illis educuntur, & in illis recipiuntur, non poſſunt eſſe eiuſdem ſpeciei.

Sed contra hanc opinionem dupliciter arguunt Aduerſarij. Primo ex dictis Auguſt. ſecũ
Cap. 9. do ex dictis ipſius Auerr. & Ariſt. Auguſt. enim 3. de trinitate ait, quòd generatum per putre-
factionem propagat alia iterum propagantia, & tunc ſunt vniuoca generans & generatum à
ſe: ergo propagata, & generata per putrefactionem ſunt vniuoca, & eiuſdem ſpeciei: antece-
dens patet in apibus, muribus, & plantis, quæ generatę ex putri materia producunt deinde ſe
men, ex quo generantur aliæ plantæ eiuſdem ſpeciei. Secundo, ſunt nonnulla dicta ipſius
Com. 44. Auerrois, in quibus videtur ſibiipſi aduerſari: nam 2. cęli concedit, quòd in accidentibus non
eſt ſemper generatio ab vniuoco, & ponit exemplum de calore: nam calor generatur æquiuo-
ce ex motu & concurſu radiorum, generatur etiam vniuoce à calore in ſubſtantiis, quia ignis
generat ignem, & ſic patet calorem generari vniuoce & ęquiuoce de mente Auerrois. Se-
Com. 56. cundum dictum habetur 3. cęli, vbi aſſerit, quòd exitus ignis à lapide non eſt de capitulo trã- D
ſlationis, ſed alterationis, hoc eſt non generatur per tranſlationem, ſed per alterationem, & in
Com. 18. 12. huius tenet, ignem generari per motum localem: hoc etiam aſſerit in 1. metheo. de gene-
Cap. 3. Com. 8. ratione impreſſionum ignitarum. Tertium dictum habetur 1. de anima, vbi ponit quòd
membra leonis non differunt à membris ceruii, niſi quia anima differt ab anima; & aliqua
ſic & ſic generata habent membra eiuſdem ſpeciei, vt patet de muribus & apibus: ergo habẽt
animam eiuſdem ſpeciei, & per conſequens eandem naturam. Quartum dictum eſt Ariſt.
Tex. 22. in hoc 7. aſſerentis aliqua fieri ab arte, & à caſu: quando ſcilicet principium eſt in materia, ſi-
ue in arte, quod eſſet principium motus factionis: & ſic vult Ariſtot. quędam naturalia fieri
à natura & à caſu: quod eſt contra dictum Auerrois.

Sed hæc omnia adducta ab iſtis facile poſſunt ab ipſis Auerroiſtis ſubterfugi dicẽdo, quòd
Com. 46. 8. phyſicorum Auerroes reprobauit Auicen. de homine, & de animalibus perfectis, vnde vo-
Com. 31. cauit ipſum valde fatuum, & hoc ſumitur ex dictis Auerrois 12. huius, vbi laudat Themiſtiũ
dicentem, eadem animalia poſſe generari ex propagatione & putrefactione, vt apes & veſpæ.
Et hinc declarant Auerroiſtæ mentem Auerrois duabus propoſitionibus, quarum prima eſt.

Homo

A Homo,& animalia perfecta puta equus,& bos,& id genus non possunt fieri nisi ex semine, & ratio ad hoc probandum est, quia tunc homo genitus ex semine,& homo genitus ex putri non essent vniuoce.Ratio concludit de facto; si generaretur tantummodo ex virtute cæli, & ex putri,sed non de homine illo primo,qui fuit productus à Deo habente virtutem infinitam. Secunda propositio est. Omnia alia animalia citra hominem, & alia imperfecta possunt fieri ex semine & sine semine:hanc sic probant, quia illa cum sint imperfecta continētur in pluribus materiis alterationis,de quarum corruptione fieri possunt,& sic ex semine & sine semine generari. Vnde patet rationes illorum non esse alicuius momenti, quia loquuntur vel de accidentibus,vel de substantiis imperfectis.

Propterea altius principium inchoādum est,vt appareat & insufficientia rationum Aduersariorum,& mala excusatio Auerrois introducta à suis discipulis; hoc autem principium sumitur ex ipso Auerr. super primum librum de generatione animalium,vbi ponit nullam speciem viuentium posse generari ex putri materia,& ex semine, & mouetur ex dicto Arist. ibidem, vbi asserit,quæ non ex coitu,sed ex putri materia oriuntur,ea generant quidem, sed genus diuersum;& illud,quod generatur neque est mas, neque fœmina; vnde sumens rationem Auerro.dicit,si hoc,quod generatum est ab eo,quod fuit productum ex putri, etiam generaret aliud: vel hoc esset eiusdem speciei,vel esset diuersæ speciei;non primo,quia non habet eū dem modum generationis cum primo generante: si autem secundo, sic generatio procedit in infinitum:habet etiam & hoc principium Auer.2.de anima,quod sumit ex Aristo. generare est naturalissimum operum viuentibus,quæcunque sunt perfecta,& non orbata, neque spontaneam generationem habent, cuius generis sunt ea, quæ oriuntur ex materia putri. Cap. 1. B Com.34.

Est etiam aliud dictum ipsius Auer.in 5.physicorum; mutationes differentes specie habēt terminos ad quos,etiam specie differentes;quia vnitas,& distinctio specifica ipsorum motuū sumitur à terminis,ad quos tendunt;sed generatio ex putri materia, & generatio ex semine, sunt mutationes inter se specie differentes:ergo termini earum specie differunt,& sic animalia, quæ illis duobus modis generantur,erunt diuersæ speciei:probatur minor, quia termini, à quibus procedunt illæ duæ generationes,specie differunt inter se:quia materia putris, & materia seminalis non possunt esse vnius speciei:ergo similiter & termini,ad quos tendunt, erūt diuersæ speciei. Com. 4. Motus specificatur a termino ad quem.

C Deridet etiam Auerro.2.cęli istam opinionem;quia natura nihil frustra, & superflue facit,nec facit per plura,quæ potest facere per pauciora: ergo si eadem species animalium generari potest ex semine,& sine semine:alter istorum duorū modorum erit superfluus,cum vnus illorū sufficiat. Accedit,quòd S.Tho. studiosissimus opinionis Auerr.hanc sibi attribuit; ergo superuacanea,& inutilis est hæc defensio,quam imaginati sunt Auerroistæ. Com.41.

Sed declaremus vltimo loco tertiam opinionem,quæ est S.Thomæ,Arist. & ipsius veritatis,quæ opinio in hoc consistit,quòd genita ex semine,& genita ex putri possunt esse eiusdem speciei contra Auerro. quam sententiam ita probat S.Thomas;illa,quę habent easdem operationes specificas,& circa eadem obiecta,& ab eisdem conseruantur,& ab eisdem corrumpū tur,& eosdem motus exercent,siue quantum ad sursum,siue quantum ad deorsum,siue quantum ad motum progressiuum, habent etiam eadem organa motus progressiui, sunt eiusdem speciei;ista propositio assumpta à S.Tho.est Arist.1.cęli vbi ex vnitate motus concludit vnitatem naturæ specificæ;quia vnus motus non prouenit nisi ex vnitate naturæ;sed genita ex putri,& ex propagatione sunt huiusmodi, vt patet de muribus genitis in naui nouiter facta, in mari existenti,in quam nullus exportatus fuit:illi enim mures eodem modo saltant, corrodunt,& faciunt omnes operationes, quas faciunt alii mures geniti ex semine:igitur sunt eiusdem speciei:& qui hoc negat,negat experientiam, & sensum. Operatio arguit formā. Tex.8. D Mures generantur in naui facta de nouo.

Prætereà minus probabile est eandem speciem naturæ, & à natura & ab arte effici, quàm ab eadem natura diuersis modis procreari;sed potest eadem res effici à natura,& ab arte: etenim Alchimistę pro certo habent, & aliis persuadere conantur, verum aurum opera, & arte scientiæ Alchimisticæ posse ab ipsis effici,non secus quàm à natura efficitur vi agentium particularium,& virtutum cęlestium: ergo multo probabilius est idem animal diuersis modis à natura posse generari.

Tertio,si quid obstaret,quo minus animalia,quæ ex semine,& sine semine generantur,essent eiusdem speciei, illud profecto in primis esset, quod dicunt Aduersarij, vnius naturæ vnus tantum debet esse modus generationis; & quia frustra multas, & diuersas generandi rationes natura instituisset,cum ad propagationem cuiuslibet speciei, & conseruationem vna sufficiet. Sed hæc ratio nulla est; quia multa sunt in natura vnius speciei, & diuersi modi produ-

A pro oppoſito, ex quo corrupto generatur oppoſitum, negamus, quia ignis eiuſdem ſpeciei gę
neratur ſiue ex aere corrupto, ſiue ex aqua corrupta, ſiue ex quocunque alio corrupto: in pro-
pagatis autem & putrefactis eſt materia eiuſdem rationis primo modo; ſed non ſecundo mo-
do. Ad tertiam rationem neganda eſt maior, cum ſit expreſſe contra textum Ariſt. dicen-
tis, quòd eadem ſunt, quę fiunt ex ſpermate, & ſine ſpermate. Ad quartam rationem, quam
adduximus ex verbis Ariſt. dicimus, quòd non loquitur vniuerſaliter de omnibus genitis
per putreſactionem, ſed de his tantum, quæ ad primum genus ſpectant, quæ habent à natura,
aut ex putri tantum materia, vt ab agente æquiuoco generentur, vt dictum eſt in primo notabi
li: ex his enim aliqua ſunt, quæ non generant ſecundum Ariſt. vt culices, & vermiculi: aliqua
vero ſunt, quæ generant quidem, ſed alterum genus, vt pulices, muſcę, & huiuſmodi; & ſic nõ
eſt procedendum in infinitum, vt tangebat ratio. Ad quintam rationem, quæ ſumitur ex
verbis Ariſtotelis in 2. de anima dicimus, quòd genita ex putri per ea, quæ annotata ſunt, non Tex. 34.
generant ſibi ſimilia ſecundum vltimum gradum naturæ, ſed ſecundum ſpeciem ſpecialiſſi-
mam nobis innominatam, vt dictum eſt in notabilibus. Sic etiam ſoluitur ſexta ratio, quòd
B diuerſæ mutationes habent diuerſos terminos ſpecie diſtinctos, ſecundum ſcilicet diuerſos
gradus illius naturæ habitę ſecundum diuerſos modos communicationis perfecti, & imperfe
cti. Vltima quoque ratio, quæ fundabatur in ſuperfluitate; nulla eſt; quia hæc animalia cum Quędã animalia diuerſimode producuntur a natura.
ſint imperfecta, poſſunt à natura diuerſis modis produci: vnde non requiruntur ad eorum ge
nerationem tot & tanta, ſicuti animaliũ perfectiorũ, in quibus oportet, quòd cum virtute cęle-
ſti adſit in ſemine virtus animæ deriuata à patre.

Et ſi quis diceret, quòd S. Thomas non eſt ſibiipſi conſtans: quia in 1. p. ait, quòd illa, quæ q. 71 ar. 1.
naturaliter generantur ex ſemine, non poſſunt ſine ſemine generari. Et 1. ſent. ait, ꝙ idem in diſt. 10.
ſpecie non eſt per putrefactionem, & ſeminationem, & in diſputatis de potentia Dei ait, ꝙ q. 3 ar. 11.
animalia generata ex ſemine, & ex putrefactione in genere conueniunt, & ſpecie differunt: & q 12. ar 2.
de veritate etiam videtur admittere, quòd mures geniti ex ſemine non poſſunt eſſe eiuſdem
ſpeciei cum illis, qui ex putrefactione generantur. Ad quæ omnia reſpondendo dicimus,
quòd S. Thomas non intendit negare, quòd aliqua genita ex ſemine, & aliqua genita ex pu-
tri non ſint eiuſdem ſpeciei; ſed ea, quę ex inclinatione, & virtute actiua propriæ naturæ ge-
C nerantur ex ſemine, non poſſunt ex virtute huiuſmodi ſuæ naturæ per putrefactionem gene-
rari: virtus enim actiua vnius naturę ad vnum modum producendi determinatur: huic autẽ Vna virtus ad vnum determinatur.
non repugnat, quòd poſſint per virtutem corporis cęleſtis gerentem vicem virtutis talis natu
ræ ex putri materia generari: & ſic intelligitur dictum primæ partis.

Ad dictum vero primi ſentent. dicimus, quòd ſenſus illorum verborum eſt, idem in ſpe- Diſt. 10. q. 5 ar. 1.
cie non eſſe à virtute actiua ſuæ naturæ; vtroque illorum modorum poteſt etiam dici eſſe ſen-
ſum, quòd idem in ſpecie non producitur per ſe ex ſeminatione, & putrefactione, comparan-
do ad cauſas particulares: quia generatio animalis ex putrefactione, ſi ad cauſas particulares
hic inferius agentes referatur, inuenitur per accidens, & caſualis, quia præter intentionem ca-
loris, qui putredinem cauſat, eſt quòd ex putrefactione hoc animal generetur. Ad dictum il-
lud de potentia Dei arbitror debere intelligi de his, quæ ex putrefactione tantũ propter ſum-
mam naturæ imperfectionem habent generari, non autem vniuerſaliter de omni genito per
putrefactionem: hunc autem ſenſum expreſſit S. Thomas in 3. ſent. Ad dictum illud, quod Diſt. 33. q. 4.
ſumitur ex quæſtionibus de veritate dicimus primo, quòd loquitur de mente Auerrois, qui art. 2.
D arguendo ipſum allegat. Dicimus ſecundo, quòd non loquitur vniuerſaliter de toto genere
murium ex putrefactione genitorum, ſed de quadam eorum ſpecie determinata, quę ex pu-
trefactione tantum generari poteſt, talis enim ſpecies diſtinguitur ab illa ſpecie murium: qui
& ex ſeminatione & putrefactione poſſunt generari: Dicimus tertio, hoc dictum obiter fuiſ-
ſe adductum, cum ibi ſit ſermo de prophetia, & arguens dicit, quòd diuerſus modus genera-
tionis eſt inditium diuerſitatis ſpeciei; vnde mures generati ex ſemine non poſſunt eſſe eiuſ-
dem ſpeciei cum illis, qui generantur ex putrefactione, vt Commen. dicit 8. phy. ſed homi-
nes naturaliter concluſiones ſcientiarum demonſtratiuarum ex principiis per ſe notis acci-
piunt; ſi igitur ſunt aliqui homines, qui alio modo ſcientias demonſtratiuas accipiant, vt pu-
ta per prophetiam, erunt alterius ſpeciei: & reſpondens aſſerit, quòd diuina virtus, cum ſit
infinita, poteſt producere eoſdem effectus in ſpecie ſine opere naturæ; & ideo naturaliter co-
gnita & reuelata eiuſdem ſpeciei eſſe poſſunt: ex hac doctrina non eſt ſuſcipienda intentio
S. Tho. quòd voluerit mures genitos ex ſemine eſſe diuerſos ſpecie ab his, qui ex putri gene-
rantur, quia vbi ex profeſſo de hac materia locutus eſt, oppoſitum docuit.

Et generationes autem naturales hæ sunt, quorum generatio ex natura est, hoc autem ex quo fit, &c. Tex. 22. A

An compositum ex materia, & forma per se primo generetur.

Dilucidatio nona.

DICITVR primo de mente aliquorum, quòd cum generatio sit quędam
mutatio, potest comparari ad duo, scilicet ad subiectum, in quo est; & ad
terminum, ad quem est, & qui producitur. Sed in hoc dicto isti incide-
Tex.14. runt in æquiuocationem, quia non apparet de qua generatione loquâtur:
nam aut loquûtur de illa, quã scripsit Arist.1. de generatione, & corruptio- B
ne, quæ est transmutatio totius in totũ nullo sensibili remanẽte vt subiecto,
vel de illa generatione, quam descripserat in 4. metheor. vbi asserit, quòd
Cap.3. generatio est permutatio ab his virtutibus, quæ habent rationem ex subiecta materia vnicuiq.
Cap.1. naturæ; vel de generatione, quam descripserat in libro de morte & vita, in quo dicit, quòd ge-
neratio est prima participatio animæ in calido naturali, & vita est eius permansio: cum ergo
non appareat de qua generatione isti loquantur: sequitur eos in æquiuocationem incidisse.

Secundum dictum istorum est, quòd terminare aliquid potest esse dupliciter, sicut agere,
scilicet vel in ratione quo, vel in ratione quod; exemplum de agere, homo intelligit
vt quod, sed intellectus hominis vt quo: exemplum de determinare, filius terminat de
pendentiam patris vt quod, filiatio autem vt quo: similiter in proposito, terminus generatio-
nis potest intelligi, vel in termino formali quo, vel de termino quod: dicitur autem terminus
quod, ipsum compositum, terminus autem quo dicitur ille quo compositum est formaliter,
siue substantialiter, siue accidẽtaliter; iste terminus est forma, scilicet terminus formalis quo.
Forma duplex totius & partis. Sed hoc secundum dictum videtur esse diminutum, quandoquidem forma est duplex, scili- C
cet forma totius, puta humanitas; & forma partis puta anima, nec exprimunt de qua forma in
hoc secundo dicto sit sermo: ergo &c.

Tertio dicunt, quòd hæc dictio, primo, accipitur dupliciter. Vno modo quatenus ipsum
primum distinguitur contra partem, & sic illud dicitur alicui inesse primo, quod sibi non inest
Tex.1. secundum partem, sed secundum totum: & hoc modo loquutus est Arist. 5. physicorum, vbi
Tex.37. distinguit moueri per se primo, & secundum partem, & per accidens, & ẽt in 6. eodẽ modo
accipit primo vbi docuit, ꝙ si aliquid mouetur primo in aliquo tẽpore, mouetur in qualibet
parte illius temporis; quòd si non, non mouetur primo in illo tempore. Alio modo accipi-
tur primo, vt dicit causalitatem præcisam, & adæquatam talis passionis: & hoc modo loqu-
Tex. 11. tus est Arist.1. posteriorum, vbi definiens vniuersale dixit, quòd est per se primo, & de omni
& secundum quod ipsum: & propterea dicitur primum quidditatiuum; illud autem primum
descriptum in 5. physicorum dicitur quantitatiuum; & differunt hæc duo tribus modis. Ve-
rum, quia hoc etiam tertium dictum non est ad propositum, vt declarabitur in impugnatione
cõclusionum; propterea derelinquo enarrare illa tria discrimina inter primum quidditatiuũ, D
& quantitatiuum.

Sed venio ad conclusiones, quas ponunt; quarum prima est. Materia generatur, & cor-
rumpitur subiectiue: quam ita probant: omnis forma alicui formaliter inexistens per necessi-
tatem denominat ipsum, cui inexistit; impossibile enim est albedinem inesse alicui formaliter
nisi illud formaliter sit album; sed generatio formaliter inest materiæ, quia materia est subie-
ctum generationis: ergo necessario generatio denominat materiam, & per consequens gene-
Tex. 6. ratur subiectiue. Præterea omnis mutatio est actus entis in potentia vt subiecti. ex 3. phy. sed
generatio est quædam mutatio: ergo generatio est actus entis in potentia vt subiecti: subiectũ
autem generationis est materia: ergo generatio est actus materiæ; & per consequens materia
Tex. 6. generatur vt subiectum. Tertio, generatio est de non subiecto in subiectum ex 5. phy. nunc
sic; quicquid mutatur de non subiecto in subiectum, generatur; sed materia mutatur de non
subiecto in subiectum, puta à non igne ad ignem: ergo materia generatur: ita etiam arguunt
de corruptione, quę est mutatio à subiecto in non subiectum: nam materia sic mutatur, & per
Tex.8. consequens corrumpitur vt subiectum. Confirmant hoc idem ex 5. physicorum ex ratio-

ne Arist.

A ne Arist. qua probat generationem non esse motum sic: quod generatur non est, quod mutatur est: ergo generatio non est motus, quærit modo, pro quo accipitur in maiori ly, quod generatur; non pro termino, quia sic minor esset falsa; nam in hoc non distinguitur generatio à motu, quia sicut terminus generationis non est, sic nec terminus motus: ergo accipitur pro subiecto, sed subiectum generationis est materia: ergo materia generatur.

Sed hæc conclusio videtur erronea, & superuacanea: quoniam si materia generatur subiectiue, eo quòd est subiectum generationis: aut ergo generatio est in materia tanquam in generabili secundum se; aut tanquam in generabili secundum accidens: non primo, quia tunc materiæ esset materia, tanquam subiectum, & sic in infinitum: si vero dicatur, quòd secundo modo, illud est priuatio, vel forma, quæ generatur & corrumpitur in ea: ergo falsa est conclusio, quòd materia generatur subiectiue. Et confirmatur ex 3. physicorum, vbi dicitur, q generatio est actus generabilis inquantum generabile; sed generatio, vt dicitur ibidé, est species motus: si ergo generatio est in materia tanquam in subiecto; igitur materia esset mobilis; & sic erit in actu contra scholam peripateticam. Sic etiam arguo de corruptione, quia si B materia corrumpitur subiectiue, & ipsa est subiectum corruptionis: & cum omne, quod corrumpitur, corrumpatur in materiam, tanquam in subiectum: sequitur quòd materia corrumpitur in materiam, vel ipsamet in seipsam.

Materia nullo modo generatur.

Tex. 7.

Ex istis soluuntur rationes: & ad primam dico, quòd minor est falsa; quia generatio, cum sit accidens, non inest formaliter materiæ: non enim concedunt peripatetici materiam esse immediatum subiectum accidentis. Secunda quoque ratio soluitur; quia mutatio est actus entis in potentia, non pura, sed permixta actui: materia vero dicitur esse pura potentia: & propterea non potest esse subiectum motus, aut mutationis. Tertia quoque ratio soluitur, quia materia dicitur esse primum subiectum, ex quo fiunt omnia alia cum insit; illud autem, quod mutatur de non subiecto in subiectum, non est primum; sicuti dictum est de materia prima. Et sic soluuntur quoque rationes de corruptione, quæ corruptio est separatio formæ à materia. Ad rationem illam, qua Arist. probat generationem non esse motum, dico, quòd terminus generationis distinguitur à termino motus, prout sunt diuersæ res, & diuersorum prædicamentorum, & non tantum in hoc, vt isti putauerunt.

Corruptio est separatio formæ à materia.

C Secunda conclusio. Materia nec generatur, nec corrumpitur terminatiue; quam ita probát: omne, quod naturaliter generatur, & corrumpitur vt terminus, habet materiam partem sui, sed materia non potest habere materiam partem sui; ergo materia non generatur nec corrumpitur terminatiue; maior patet ex 1. phy. vbi dicitur, quòd materia est, ex qua res fit cum insit: quod etiam probatur ratione; quia omne, quod generatur aut corrumpitur ut terminus est possibile esse, vel non esse de potentia intrinseca, vt patet ex 2. de generatione: ergo quod per se generatur aut corrumpitur, habet per se principium, quod potest esse & non esse; & illud est materia: minor etiam patet, quia aliter esset processus in infinitum in materiis. Arguunt & secundo, quia generabile & corruptibile vt terminus est in potentia alicuius subiecti, sed materia non est huiusmodi, quia principium potentiale in nulla est potentia, nam túc non esset principium potentiale; sed materia est primum principium potentiale & primum subiectum ex 1. phy. ergo &c. Confirmant eandem conclusionem sic: illud, quod supponitur in omni actione naturali, & illud, ad quod stat resolutio omnis generationis & corruptionis, impossibile est generari, vel corrumpi; sed materia est huiusmodi, nam ipsa supponitur D in omni actione naturali, ex 1. phys. & ad ipsam resoluitur omnis corruptio, & generatio ex 2. de generatione: ergo impossibile est ipsam generari, vel corrumpi.

Tex. 67.

Tex. 82.

Tex. 51.

Tex. 51.

Tex. 92.

Sed hæc etiam secunda conclusio patitur difficultates maximas; quia data veritate primæ conclusionis, sequitur quòd sicut materia generatur & corrumpitur subiectiue, eo quòd forma vel priuatio generatur, aut corrumpitur in ea; ita etiam posset dici terminatiue generari vel corrumpi, eo quòd forma in ea generatur, vel corrumpitur, quæ est terminus generationis: & ideo hæc secunda conclusio est impertinens & superflua: quoniam ex ratione adducta pro prima conclusione, impossibile est formam esse in aliquo, quin ipsum denominet formaliter tale; sed sicut generatio ita, & forma est subiectiue in materia: ergo materia denominabitur ab anima sensitiua aial, & ab anima intellectiua homo, quod est irrationabile dictum: cum ergo hoc sit contra omnem rationem: sequitur has duas conclusiones esse falsas.

Materia non dicitur animal nec hó.

Tertia conclusio. Forma nullo modo est terminus generationis per se primo, quam ita probant; omne quod per se primo generatur vt terminus, generatur ex materia, quæ est pars sui; sed forma non habet materiam partem sui, alioquin esset processus in infinitum in formis, & in materiis: ergo forma non est per se primo terminus generationis.

Quarta

A in naturam, quia intentio naturæ terminatur ad formam: & hoc idem asserit in 2. sentent. & sic patet compositum generari vt subiectum, quod aliqui dicunt vt terminus qui. De forma dico, quòd non generatur vt subiectũ, quia hoc est hypostasis, vt dictũ est, neque per accidens, quãdoquidẽ se tota, & quolibet sui producitur, & qđ producitur se toto, & quolibet sui nõ dicitur generari per accidẽs; sed forma est huiusmodi: ergo non per accidens dicitur generari, sed tanquã inexistens ipsi materiæ, qđ est illud, quod aliqui dicunt, quòd forma generatur tanquam terminus, quo res est, quia ipsa forma rei genitę est quæ terminat generationẽ: accidentia vero dicuntur generari, & corrumpi per modum sequelæ, vt patet de quantitate, & aliis dispositionibus consequentibus formam in materia; sicut enim forma prius natura recipitur in materia, quàm prædicta accidentia, ita etiam prius abiicitur.

Dist. 8. · Forma quo modo generatur.

Et si quis diceret, quòd materia per se generatur, quia Arist. 8. huius dicit, materiam esse generabilẽ, & corruptibilẽ & generatio etiã est actus generabilis inquantũ generabile, & corruptio actus corruptibilis inquãtũ corruptibile; sed illud, cuius est actus est ipsa materia: ergo materia est generabilis & corruptibilis. Hoc argumentum aliqui arbitrantur facile vitare B dicendo, quòd materia generatur & corrumpitur vt subiectum. Nos autem oppositum ostẽdimus, & ad illud argumentum, quod sumebatur ex 5. phys. ad mentẽ Arist. quod generatur non est, & quod mouetur est, diximus non concludere, quia generatio distinguitur à motu, non per illud, quod est, & illud quod non est; sed per hoc, quòd generatio est ad substantiam, motus vero ad accidens, generatio est in instanti, motus vero in tempore. Et si de composito etiam aliquis dubitaret, quòd non generetur, quia in eo non est nisi materia prima & anima vt est in homine; sed materia prima per ea, quæ diximus, non generatur, nec etiam anima generatur; igitur compositum non generatur: minor patet, quia tàm materia, quàm anima creantur. Ad hoc dicimus, quòd ex vnione materiæ, & animę rationalis resultat tertia entitas, & ex tali vnione, seu in tali vnione consistit cõpositum, quod est homo: propterea anima non generatur quoad esse, sed generatur quoad inesse; & sic etiam materia non generatur per se vt subiectum generationis, sed per accidens ratione formæ & priuationis, vt dictum est. Hanc responsionem ponit S. Thomas de potentia Dei. essent nonnulla alia argumenta soluenda circa hanc disputationem, sed applicando ea, quæ dicta sunt, facile soluuntur, vt poteris C videre apud ceteros metaphysicantes. Hęc autem, quæ nos diximus, sunt ex doctrina S. Tho. locis superius allegatis, & Caietani in 1. p. S. Thomę.

Tex. 4. · Tex. 8. · Ex anima & corpore fit tertia entitas · q. 3. ar. 9. q. 118. ar. 2.

Vtrum igitur estne quadam sphera prater has, aut domus prater lateres, aut nunquam facta est. &c. Tex. 28.

Vtrum ratio hic ab Arist. adducta concludat contra Platonem.

Dilucidatio decima.

D VOLVNT Nõnulli Aristo. tantummodo probare hic, ideas non esse necessarias ad generationem, non quin sint possibiles, sed quia non sunt necessarię & hoc sufficit Philosopho; quòd autem non sint necessarię; probatur, quia nunquã ponenda sunt plura, vbi vnũ sufficit ex 1. phys. cõtra Anaxagorã; sed generatio vniuoca potest saluari sine ideis: ergo nõ oportet ideas ponere propter generationẽ: non tñ probat Philosophus, quòd ideæ non sint, & sic interpretantur literam, seu textum Aristo. in quo habetur: & si sint ideæ pręter singularia, nihil vtiles essent ad generationem, vnde non vult eas simpliciter non esse, sed quòd propter generationem vniuocam non est necesse eas ponere.

Tex. 30.

Sed in hac parte falsum imponũt Aristot. qui 3. phys. probat, quòd in ęternis idem est esse, & necesse esse, & posse esse: si ergo ideę possunt esse de mente Aristo. ergo necesse est ipsas esse, quod est destruere totam doctrinam peripateticam: ergo non solum probat Philosophus ideas non esse vtiles ad generationem, sed ipsas nullo pacto esse eo modo, quo imaginatus fuerat Plato. Pręterea ex ratione ipsa, quam adducunt, quòd non est ponenda pluralitas, vbi vnum sufficit contra Anaxagoram; sed generatio rerum naturalium potest compleri per tria tantum principia, puta materiam, formam, & priuationem: ergo frustra ponuntur ab Ana-

Tex. 32. · In perpetuis nõ differt esse & posse.

xagora infinita principia: nedum probant infinita principia non esse vtilia ad generationem, A
sed ea nullo pacto esse; quia infinitum est incognitum,& tunc generatio rerum esset incogni-
ta,& etiam nunquam compleretur, quia res dependēs ab infinitis nunquam compleri potest:
patet igitur quomodo ex ratione adducta ab ipsis concluditur ideas Platonicas impossibile
Idea quid sit. esse dari eo pacto, quo Arist. imposuit Platoni, & dico hoc, quia si volumus secundum veri-
tatem loqui de ideis, necesse est ipsas ponere in mente diuina, quia idea grece, forma dicitur
latine; & sic per ideas intelligebat Plato formas aliarum rerum existentes praeter ipsas res;
quia forma alicuius rei existens praeter ipsam ad duo potest esse; vel vt sit exemplar eius, cuius
dicitur forma, vel vt sit principium cognitionis ipsius, secundum quòd formae rerum cogno-
In scholijs physicorum. scibilium dicuntur esse in cognoscente,& quãtum ad vtrunque necessarium est ponere ideas,
& secundum Platonem,& secundum Aristo. & secundum veritatem, vt alibi fusius ostendi-
mus in tractatu de concordia idearum inter Plat. & Arist. quia cum mundus non sit factus à
casu secundum Arist. & Platonē, sed sit factus à Deo per intellectum agentem; sequitur quòd
forma mundi est finis suae generationis, & sic in mente diuina est forma ad cuius similitudi-
nem factus est mundus; vnde in mente diuina oportet secundum Platonem & Aristot. pone- B
re ideas & totius mundi, & omnium rerum,& hoc secundum esse intelligibile; quemadmo-
quaest. 83. dū similitudo domus praeexistit in mēte artificis; & sic loquutus est S. August libro 83. quaest.
de ideis asserens, ꝙ tanta uis constituitur in ideis, vt his non intellectis sapiens esse nemo
possit; & quando Arist. impugnat Platonem de ideis, non impugnat ipsum secundum istam
viam, secundum quam vere Plato intelligit, vt patet legenti Cratillum, & Phedonem, sed im-
pugnat Platonem Cesariensem, qui fuit discipulis Platonis Atheniensis magistri Aristot. quo
mortuo Platone successerunt diuersi discipuli eius, diuersimode interpretantes doctrinam
Plato Cesariensis. Platonis: inter quos fuerat ille Plato Cesariensis, qui posuit ideas per se separatas existentes
in concauo orbis lunae; & hanc positionem Arist. impugnat in tota doctrina sua, quòd impos
Text. 70. sibile est ipsas esse; immo 1. posteriorum dicit, gaudeant ideę si sunt, quia non sunt, tunc enim
essent monstra.

Cap. 1. Et sic etiam Dionysius Ariopagita docuit libro de diuinis nomini: Deum non cogno-
scere res per ideas, scilicet ex istentes praeter seipsum, quia ideae in ipso Deo sunt essentia diui-
na; & sic concludit ratio Aristo. quam ponit in hoc textu, quia ideae ponebãtur ab ipso Plato- C
ne duplici de causa: primo per modum generantis: secundo per modum exemplaris; sed neu
tro modo species separatae sunt ponendę causae generationis: igitur nullo modo sunt. Proba-
tur minor quantum ad primam partem; quia omne, quod generatur, est compositum ex hac
materia,& hac forma; sed omne tale compositum est hoc aliquid,& determinatum in specie:
igitur omne tale genitum debet esse hoc aliquid indiuiduum,& simile generanti: ergo gene-
species separatę non sūt hoc aliquid. nerans quoque debet esse hoc aliquid determinatum in specie: si autem ponerentur species
separatę, non essent hoc aliquid & indiuiduū, sed significarent quale quid sine determinatio
ne huius & illius: nec possunt esse generantes,& sic sunt frustratorię, cum non attingant finē,
ad quem ordinantur: quòd autem non possint esse causę generationis per modum exempla
ris, quod est secunda pars minoris, probatur, quia si tales species separatae requirerentur ad ge
nerationem per modum exemplaris, hoc maxime fuisset in substantiis naturalibus; sed in
istis esse non possunt, quia sufficit generans illud, quod est compositum ex materia & forma,
quod generat sibi simile, sicut homo generat hominem, & equus equum, & vnaquęque res
naturalis generat aliam sibi similem in specie, nisi accidat aliquid pręter naturam, sicut cum D
equus generat mulum,& sic non requiruntur istę ideę per modum causę exemplaris, hęc est
ratio, qua Philosophus optime concludit non esse ideas separatas.

Qua ratione Plato posuit Ideas. Sunt etiam duae aliae rationes ad excludendas ipsas ideas; quia Plato ponebat ipsas es-
se necessarias propter scientiam, quae tantum erat de ideis; res enim istae inferiores sunt gene-
rabiles,& corruptibiles,& propterea de eis non potest esse scientia. Alia etiam causa erat ad
hoc, vt res istę inferiores existerent participando naturam suam ab ipsis ideis; sed alibi, praeci-
Text. 44. pue in hoc 7. & in 1. huius Arist. erudite satis excludit has etiam duas causas, sed nunquam ra-
tiones Arist. concludunt contra ideas, quae sunt in diuina essentia, vt declaratum est supra de
Cap. 12. mente August. qui ait 8. libro de Ciuit. Dei, quòd qui negat ideas, est infidelis, quia negat esse
Cap. 2. filium: vnde exponens illud Ioannis, quod factum est in ipso vita erat, ait hoc est, quia omnes
creaturae sunt in mente diuina, sicut arca in mente artificis: sed arca est in mente artificis per
Cap. 5. suam similitudinem,& ideam: ergo omnium rerum ideę sunt in ipso Deo: & in libro de ordi
ne ait, piget me dixisse duos esse mundos, sensibilem, & intelligibilem, non quin hoc verum
sit, sed quia hoc dixi tanquam ex me, cum à philosophis dictum sit, quia modus iste loquendi
non

A non est consuetus in sacra scriptura; sed mundus intelligibilis nihil aliud est, quàm idea mũdi: ergo verum est ponere ideas in ipso Deo, vt etiam habet ipsemet Augustinus libro de essen Cap. 5. tia diuinitatis, duplex est modus cognoscendi res, scilicet per essentiã, & per similitudinẽ: sed Deus non cognoscit res ipsas creatas per earum essentiam; quia sic cognoscuntur solum illa, quæ sunt in cognoscente per sui essentiam: ergo cum scientiam habeat de rebus creatis, oportet quòd per earum similitudines cognoscat, quod pulcherrime etiam dixit Boetius 3. de con prosa. 6. solatione, vbi loquens ad Deum dicebat, tu cuncta superno ducis ab exemplo mundum mẽte gerens pulchrum pulcherrimus ipse: ex quibus verbis habetur, quòd & ipsius mundi, & omnium, quę in mundo sunt, est exemplum in Deo.

Et si dicis, igitur in Deo erit compositio, quia in ipso Deo erunt plures ideæ. Respondeo, quòd pluralitas idearum non repugnat diuinę simplicitati, & hoc facile est videre, si quis consideret ideam operati esse in mente operantis, sicut quod intelligitur, non autem tanquã species, qua intelligitur, quæ est forma faciens intellectum in actu, forma enim domus in mente ędificatoris est aliquid ab eo intellectum, ad cuius similitudinem format domum in materia, Pluralitas ideaꝝ nõ repugnat Deo.

B sed non est contra simplicitatem diuini intellectus, quòd multa intelligat; sed contra eius simplicitatem esset, si per plures species eius intellectus formaretur: vnde plures ideæ sunt in mẽte diuina, vt intellectæ ab ipso: quandoquidem cum perfecte cognoscat suam essentiam, cognoscit eam secundum omnem modum, quo cognoscibilis est; sed potest cognosci non solum secundum quòd in se est, sed etiam secundum quòd est participabilis secundum aliquem modum similitudinis à creaturis: sed vnaquęque creatura habet propriam speciem, secundũ quòd aliquo modo participat similitudinem diuinæ essentiæ: sic ergo prout Deus cognoscit suam essentiam vt sic imitabilem à tali creatura, cognoscit eam vt propriam rationem, & ideam huius creaturæ, & similiter de alijs.

Ex his patet solutio ad instantiam, quòd Deus intelligit plures rationes proprias plurium rerum, quæ sunt plures ideæ absque detrimento suæ simplicitatis: & hoc asserit etiam S. Aug. libro 83. quæst. vbi dicit, omnia esse condita ratione, nec eadem ratione homo, qua equus, hoc Quæst. 46. enim esset absurdum existimari; singula ergo propriis rationibus sunt creata, & istæ rationes sunt plures ideæ: & in epistola ad Nebridium docet, quòd sicut inconueniens est dicere, quòd

C eadem sit ratio anguli, & quadrati, ita inconueniens est dicere, quòd eadem sit ratio in Deo hominis, & huius hominis: plures ergo sunt rationes ideales in Deo: quod ex sacris literis etiam facile deducere possumus, vt scribitur ad Hebręos, fide credimus aptata esse secula verbo Dei, vex inuisibilibus visibilia fierent, sed inuisibilia pluraliter appellat species, siue ideas, quod est ponere plures ideas: vnde omnes fere doctores vocant ideas nomine artis, & mundi; sed ars & mundus important quandam pluralitatem; ars enim est collectio præceptorum ad vnum finem tendentium, & mundus dicit collectionem omnium creaturarum: plures ergo sunt ideæ absque hoc, quòd ponatur compositio in ipso Deo: quod etiam Arist. cogitur fateri, qui in 2. physicorum posuit causam exemplarem, licet non distinctam à causa formali, Tex. 16. quam definiens vocauit rationem, & exemplar: ratio enim & exemplar dicitur esse ipsa idea, quia prout est principium cognitionis, proprie dicitur ratio, & spectat ad scientiam speculatiuam: prout vero est principium factionis, dicitur exemplar, & pertinet ad scientiam practicam. Res diuersæ rõnibus sunt productæ. Cap. 11.

D Et si quis diceret, quòd Arist. in doctrina sua improbat Platonem ponentem formas rerum naturales existere sine materia: sed multo magis sunt sine materia, si sunt in intellectu diuino, quàm si essent extra ipsũ: quia intellectus diuinus est in summo gradu immaterialitatis: ergo multo magis incõueniens est ponere ideas in diuino intellectu, quàm in cõcauo orbis lunæ. Sed dicendum ad hoc, quòd est contra rationem formarum naturalium, quòd sint immateriales ex se ipsis, sed non est inconueniens, quòd ex alio acquirant immaterialitatem, in quo sunt: vnde in intellectu nostro formę rerum naturalium sunt immateriales: propterea inconueniens est ponere ideas rerum naturaliũ esse per se subsistentes, sed nõ est inconueniens ponere eas in mente diuina. Formę naturales quomodo sunt immateriales.

Dubitaret etiam aliquis, quia Arist. improbat opinionem Platonis de ideis per hoc, quòd ideæ positæ à Platone non possunt nec generare, nec generari, & ita sunt inutiles, vt habetur in hoc præsenti textu: sed si ideæ ponuntur in mente diuina, non generantur, quia omne generatum est compositum; similiter nec generant, quia cum generata sint composita, & generantia sint similia generatis; etiam oportet generantia esse composita: ergo inconueniens est ponere ideas in mente diuina. Ad quod dicimus, quòd ideæ existentes in mente diuina non sunt generatæ, nec generantes, sed sunt creatiuæ, & productiuæ rerum, cum ipsæ neque oriantur, Ideæ nec generãt nec generantur.

tur neque intereant, secundum eas tamen informari dicitur omne, quod oriri vel interire potest; nec oportet agens primum in compositione esse simile generato, cum hoc tantummodo conueniat agenti proximo, & sic concludit ratio Aristo. quòd ideæ non possunt esse proximũ principium generationis. A

Tex. 7. Poterit etiam aliquis dubitare circa pluralitatem idearum propter dictum Arist. 2. huius, vbi ponit statum in omni genere causæ: in genere enim causæ materialis deueniendum est ad vnam primam materiam, & in genere causæ efficientis ad vnum primum efficiens, & sic in genere causæ finalis ad vltimum finem: ergo & in genere causæ formalis etiam deueniendum est ad vnam primam formam; sed ideę sunt formę & rationes rerum, vt dictum est: ergo deueniendum est ad unam primam ideam. Sed dicendum est ad hoc, quòd illa prima vna forma, ad quam omnia reducuntur, est ipsa diuina essentia secundum se considerata, ex cuius cõsideratione diuinus intellectus adinuenit diuersos modos imitationis, in quibus pluralitas idearum consistit: & propterea in Deo ponuntur ideæ omnium rerum, pręcipue specierum.

prima forma quæ sit.

Dubitabit autem aliquis, quare alia fiunt arte, & à casu, ut sanitas, alia non, vt domus, &c. Tex. 29. B

An in materia rerum naturalium sit aliquid formæ generandę coagens ad generationem compositi, vel aliquid, quod sit transmutabile in formam.

Dilucidatio vndecima.

Hic sunt diuersæ opiniones; & prima opinio dicit, quòd in materia est vna forma generabilis coæterna ipsi materiæ, quæ est ratio seminalis respectu generis proximi, & vlterius aliorum sequentium vsque ad formam speciei specialissimæ: quam sententiã videtur tenere Commentator 1. huius.

Com. 17.

Secunda vero ait, quòd in materia præexistit aliquid formæ, quia si non præexisteret, tunc fieret de nihilo, & crearetur, & etiam generatio nõ esset naturalis nisi præexisteret aliquid formæ generandæ in ipsa materia; & esset intrinsecum principium actiuum naturale: in hoc enim distinguitur generatio naturalis ab actione violẽta, quia generatio naturalis est à principio intrinseco, quod coagit extrinseco agenti: actio vero violenta est à principio extrinseco: hanc sententiam videtur substinere Albertus Magnus 1. phy. Tertia opinio est eorum, qui dicebant, quòd respectu cuiuslibet formæ necesse est ponere propriam inchoationem in materia, & ideo tot sunt formæ educibiles de potentia materiæ, quot sunt inchoationes illarum formarum, & illas inchoationes dicebant esse à creante, easque vocant partes formarum, seu formas incompletas, quæ perficiuntur à generante: hanc sententiam videtur substinere Alpharabius. C

Trac. 2. & 3.

Quarta est illorum, qui ponebant propriam incohationem cuiuslibet formæ, sicuti dicebat Albumasar, sed illam asserebãt esse totam formam, itaquòd tota forma præest in materia, non tamen vnita materiæ, nec informans eam, sed postea per generans fit vnio formæ cũ materia, vt eam actu informet. hanc sententiam tueri videtur Themistius in 2. de anima.

Cap. 7.

Quinta sententia est illorum, qui dicunt, quòd tota forma præexistit etiam vnita materiæ; sed præest secũdum esse incompletum, accipiens completum esse per generationem, itaquòd totum compositum præexistit sub alio modo essendi, scilicet sub esse incompleto: quam sententiam videtur tenere Galenus libro de temperamentis. D

Cap. 6.

Sexta sententia est dicentium, in materia esse quandam naturam pure potentialem, quæ præest in ipsa materia, distinctam tamen à materia, quæ est transmutabilis in formam per rationem agentis naturalis, & ista est potentia materiæ, de qua educuntur formæ corporales, quam opinionem videtur fuisse cuiusdam Olimpiodori greci 1. metheor.

Cap. 11.

Septima est quorundam dicentium, quòd in materia ponenda est ratio seminalis, tamen neq; semen, neq; rationes seminales dicuntur esse principium actiuum generationis, quod est ipsa forma; & dum quæritur ab ipsis, à quo nam generentur, aut producantur formæ naturales eductæ per propagationem: respondent, quòd immediate producuntur à Deo; quia tales formæ non possunt produci à semine; quia id, quod non est, non est principium productiuum formæ substantialis; quia agere præsupponit esse; sed semen in instanti generationis

Non ens agere non pôt.

non

A non est, quia generatio vnius est corruptio alterius. Et si quis diceret, quòd semen est principium productiuum dum est. Contra, quia semen est aliquid de proximo conuertibile in illud, quod debet generari; sed omne tale habet ratione passiui, magis quàm actiui: igitur nō potest esse principium actiuū formę substantialis. Præterea, nullum imperfectum est principium producendi perfectius; sed semen est quoddam imperfectius ipsa re generanda: ergo non potest esse principium producendi. Semē est imperfectius re genita.

Et si quis diceret, quòd semen agit in virtute producentis, puta ipsius patris, & non in virtute propria, & sic potest producere formam geniti. Contra, quia in virtute non entis eo modo quo non est, nihil agit; sed virtus producentis, cum non sit in rerum natura, quia est ipsius patris mortui, habet rōnem nō entis: ergo nihil agit. Tertio, in causis accidētaliter subordinatis non oportet omnes causas simul concurrere ad effectum, vt scribitur 2. huius; sed decidens semen, & ipsum semen sunt causæ accidentaliter subordinatæ: ergo decidens semē, & ipsum semen non simul concurrunt ad formam ipsam producendam, & sic patet quomodo istæ formæ non producuntur à semine, neq; etiam à patre, quia ipso mortuo potest filius B generari, neque à virtute cęli, quia ipsa est imperfectior forma animalis, & omne viuens est præstantius non viuente; neq; ab intelligentiis; quia intelligentię non possunt mouere materiam ad formam; tum quia non agunt nisi mediante motu cęli; si ergo non producuntur à cęlo: ergo neq; ab intelligentiis: relinquitur ergo à sufficiēti diuisione, quòd cum huiusmodi formæ non producantur ab aliquo principio præexistenti in materia, neq; à semine, neque à patre, neq; ab intelligentiis, neque a cęlo, neq; præexistant in materia, quòd Deus immediate producat tales formas; nec videtur inconueniens (dicunt) quòd tales formę creentur. Tex. 8. Viuēs est præstantius non viuente.

Sed ista opinio videtur irrationabilior aliis opinionibus, supra positis, quia si omnes formæ naturales crearentur, sequeretur, quòd quodlibet compositum creabitur; consequens est falsum; igitur falsa est hæc sententia: consequentia probatur, quia terminus creationis est esse; ergo illud proprie creatur. cui proprie competit esse, esse autē existentiæ proprie non cōuenit formis naturalibus, quia forma naturalis non est id, quod est, sed id, quo aliquid est, vt habetur 2. de anima: ergo formis naturalibus proprie non competit creari: ergo creantur ad creationem alicuius, cui proprie per se competit esse: hoc autem est totum compositum: igitur C totum compositum creabitur: vel saltem oportet dicere, quòd aliud esse habeat totum compositum, & aliud esse habeat forma substantialis, quia vnum & idem esse, non est per generationem, & creationem; & sic in eodem essent plura esse substantialia, quod implicat, quia sic voa res essent duæ res. Tex. 24. Idem esse nō est per generationem & creationem.

Præterea & fortius, si omnes formæ naturales crearentur; sequeretur quòd agentia naturalia solum disponerent materiam, & sic equus generans non produceret formā equi geniti, ex quo sequeretur opinio Auicennæ, quòd omnes formæ essent totaliter ad extra; quod est contra omnes peripateticos, dicentes quòd per virtutes agentium naturalium formæ educuntur de potentia materiæ ad actum: non igitur est verum formas creari, vt ipsi asserunt. Tertio hoc est expresse contra Arist. in textu dicentē, quòd caro & ossa generantur à forma, quæ est in his carnibus, & in his ossibus, quibus verbis videtur innuere, quòd agens naturale non solum disponit materiam, sed educit formam de potentia in actum. Tex. 28.

Rationes ab ipsis adductæ facile soluuntur. Ad primam dicēdum quidem est, quòd in semine duo sunt consideranda, scilicet spiritus spumosus, in quo virtus actiua generantis est D subiectiue; & corpulenta materia, quę in conceptum conuertitur: vnde verum est, quòd semē in processu generationis corrumpitur, quantum ad corpulentam materiam, ex qua proles formatur, sed non corrumpitur spiritus spumosus, in quo radicatur prædicta virtus, per quam transmutatur materia, vt generetur proles; & sic falsa est minor argumenti, quòd semen in instanti generationis non est. Secunda ratio etiā; seu replica facta est nullius momēti, quia concludit tantummodo quantum ad corpulentā substantiā. Ad secundā rationem principalē dicimus, quòd forma substantialis introducenda est actu in semine, non secundum propriam speciem, sed in virtute actiua, sicut domus est in mente artificis, vt in virtute actiua, sic etiam formæ corporales omnes sunt in virtutibus cęlestibus. Tertia ratio soluitur, quia verū est, quòd nullum imperfectum propria virtute est productiuum perfectioris, quia sic ageret vltra suam speciem; tamen imperfectum virtute alterius potest esse causa producendi perfectius: quemadmodum calor naturalis, vt scribitur 2. de anima, agit vt instrumentum formæ substātialis ignis, ad producendum formam substantialem, sic quoq; virtus actiua in semine agit vt instrumentum animæ sensibilis ad educendum animam sensibilem in actum, non quòd propria virtute hoc possit, sed tantum vt instrumentum ipsius generantis. Quarta ratio solui- Semen quātum ad quid corrūpitur. Tex. 40.

tur etiam, in qua dicebatur, quòd pater erat mortuus, quia licet sit mortuus secundũ substan- A
Filius generatur in virtute patris mortui: tiam, non tamen est mortuus secundum virtutem actiuam, non quidem existentem in eo, sed infusam in semine, quæ actiue & instrumentaliter cooperatur ad generationem. Vltima quoq; soluitur negando, quòd decidens semen, & ipsum semen in actu generandi non sint causæ essentialiter subordinatæ, quia dictum est, quòd se habent veluti instrumẽtum, & causa principalis; instrumentum autem & principalis causa dicuntur esse essentialiter subordinatæ
Tex. 9. vt 2. physicorum docuit Arist.

Hac igitur opinione reiecta, videnda est veritas huius quæsiti. Et primo sciendum est de anima rationali, quomodo producatur, & an habeat rationem seminalem in materia ipsa, de qua considerare oportet; quòd fuerunt diuersæ opiniones: quarum prima dixit animam filij
Opiniones diuersę de productione Animę propagari ex anima parentis, sicut corpus propagatur ex corpore. Alia vero dixit omnes animas seorsum creari, sed ponebat à principio eas fuisse creatas extra corpora, & postmodũ corporibus cõiungebantur, vel proprio motu voluntatis, vel Deo mãdante, & faciente. Alia dixit, animæ simul cũ creantur infundũtur corporibus, & hæc est verior opinio, quam scribit
cap. 4. August. in libro de origine animę; quia cum anima rationalis sit penitus spiritualis, & nõ dependens à corpore, nec com municans corpori in operatione, nullo modo potest propagari, B
nec produci in esse per aliquam virtutem, quę sit in semine; & propterea non educitur de potentia materiæ, nec propagatur per virtutem generantis.

Secundo est sciendum circa alias formas naturales, de quibus etiam fuerunt diuersæ sen-
Variæ sententię de productione formarum. tentię, quarum prima fuit ipsius Anaxagoræ, qui dixit omnia esse in omnibus, vt ex omnibus omnia generari possent. Secunda sententia fuit eorũ, qui dixerunt formas esse totaliter ab extrinseco, scilicet à multitudine idearum, vt posuit Plato, vel ab intelligentia agente, vt posuit Auicennas: agentia autem naturalia solum disponebant materiam, & formam. Tertia est sententia Arist. asserentis formas naturaliter præexistere in materia in potentia eius, & educi in actum per agens exterius naturale; & propterea neque sunt totaliter ab extra per creationẽ, sed partim ab extra, partim ab intra; quia si essent totaliter ab intra, penitus tolleretur generatio, sed esset quædam separatio rerum, vt dicebant antiqui; sic etiam si totaliter essent ab extra, tolleretur adhuc generatio, quia tunc non generatio, sed creatio dici deberet.

Tertio est sciendum, quòd formæ naturales, cum possint producere sibi similia, tribus mo- C
Formæ naturales tribus modis considerantur dis considerari possunt. Primo prout existunt in arte diuina, & sic dicuntur rationes primordiales, eo quòd sunt prima principia rerum producendarum. Secundo considerantur prout sunt positæ in materia, secundum quas consequuntur naturales effectus, & sic dicuntur rationes seminales. Tertio considerantur prout sunt quædam potentiæ inditæ rebus ad suscipiendum illud in se quod diuina voluntas disposuit, & sic uocantur rationes obedientiales, secundum quas insunt naturis ita, vt facere possit Deus ex illis quicquid voluerit.

Istis sic stantibus ponuntur tres conclusiones, quarum prima est. Omnia, quæ processu temporis per opus diuinæ prouidentiæ creata sunt, fuerunt producta in prima rerum con-
q. 62. ar. 3. ditione secundum quasdam rationes seminales, hanc ponit S. Thomas 1. p. vbi loquitur de creatione Angelorum, & exemplificat de arboribus, & animalibus, & de aliis rebus, quibus inditæ sunt seminales rationes omnium naturalium effectuum; immo & de beatitudine ipsa,
Semen beatitudinis quod est cuius semen dicitur esse gratia gratum faciens, & per hoc probat Angelos fuisse creatos in gratia.

Secunda conclusio est. In materia prima non sunt rationes seminales veluti principia acti- D
ua secundum esse incompletum, & incohatum: probatur, quia si istæ rationes seminales præexisterent hoc modo in materia, tunc formæ substantiales superuenientes non darent esse totale, sed aliquod esse tantum; probatur, quia iam formæ præexisterent, & sic aliæ formę subsequentes essent accidentales, & non substantiales.

Vltima conclusio. In materia prima dicuntur esse rationes seminales formarum naturaliũ
Forma trib⁹ modis dicitur esse in materia ante ipsarum aduentum, tantummodo secundum potentiam passiuam. Pro maiori intelligentia huius conclusionis notandum est, quòd forma tripliciter dicitur esse in materia in potentia. Primo in potentia remota, secundum quam nihil est de forma, neque de dispositionibus ad eam, sed solum aptitudo ad formam educendam per agens, sicuti forma ignis dicitur esse in potentia aquæ omnino indispositæ ad formam ignis. Secundo forma dicitur esse in materia in potentia, non sic remota, sed quodammodo disposita, & inclinata ad formam per qualitates naturales, sine hoc quòd aliquid sit de essentia formæ, aut de virtute actiua eductiua formę de potentia materię, & hoc modo forma ignis dicitur esse in potentia aquæ iam alteratę per aliquod agens extrinsecum ad educendam formam ignis. Tertio forma dicitur

esse

A esse in potentia materię, non solum in potentia passiua, sed etiam in potentia actiua; & hoc modo formæ sunt in potentia in seminibus, vt forma leonis est in semine leonis, & forma oliuæ est in semine oliuę. Hoc stante probo sic conclusionem propositam; ratio seminalis materię est illud, per quod ipsa materia inclinatur ad suscipiendas formas; sed tantummodo est inclinata secundum potentiam passiuam: ergo rationes seminales sunt in materia tantum secundum potentiam passiuam. Ratio seminalis quę sit.

Et si quis diceret, si forma solum prçexisteret in materia secundum potentiam passiuam, & non actiuam, quæro aut illa potentia est potentia subiectiua, aut potentia obiectiua: non primum, quia talis potentia passiua nihil aliud est, quàm ipsa materia, non secundum, quia talis potentia nihil ponit, & sic etiam Antichristus esset hoc modo in potentia; immo omnes animæ. Respondetur, quòd formę præexistunt in materia secundum potentiam subiectiuam eius, & non secundum potentiam obiectiuam ab aliquibus imaginatam, & hoc modo ratio nihil concludit.

Si quis etiam dubitaret dicens; illud, quod de nihilo sui est productum, dicitur creatum; si

B ergo forma non præexisteret in materia secundum aliquid sui, tunc esset producta ex nihilo sui, & sic esset creata, & hoc modo omnes formæ producerentur per creationem. Sed dico ad hoc, quòd concluderet, si forma nullo modo præexisteret in materia, sed quia dictum est quòd præexistit secundum potentiam passiuam naturalem, & dispositiuam: propterea non est necesse, vt totaliter veniat ab extra & creetur.

Sic etiam soluitur dictum Commentatoris 8. huius, vbi asserit, quòd ex actu, & potentia non fit vnum, nisi per agens extrahens ad actum, quod non largitur ei multitudinem, sed perfectionem; quia illud, quod est in actu, non est aliud ab eo, quod est in potẽtia; sed illud, quod fuit in potentia, est in actu, & non sunt duo diuersa: modo arguitur sic; si nihil formę præexisteret in materia; agens, quod extrahit, & educit potentiam ad actum, non tantum largiretur perfectionem, sed multitudinem: quod dictum est intelligendum, sicuti diximus in explicatione tertię conclusionis, quia cum formæ sint tripliciter in potentia in ipsa materia, vel remote, vel dispositiue, vel actiue in ordine ad agens: propterea dixit Commentator, quòd agens extrahit & educit formas naturales, quę sunt in potentia remota in materia prima, & dispositiue, & actiue in virtute ipsius agentis ad actum, & sic non largitur multitudinem formarũ Comm. 15. Agens non largitur multitudinẽ sed perfectionẽ. Com. 15.

C sed tantum perfectionem: vnde forma leonis, quæ erat prius remote in materia, & deinde dispositiue, & actiue in semine generantis, non sunt duæ res diuersę, sed vna, & eadem realiter, & sic omnia consonant veritati.

Si igitur est hoc quidem materia, illud vero species, aliud ex his, & substantia est materia, & c. Tex. 34.

An materia sit pars quidditatis.

Dilucidatio duodecima.

D

CIRCA hunc textum narrat S. Thomas duas extremas opiniones de definitione naturalium rerum. Alteram Auerr. & quorundam eum sequentium, qui substinent materiam non ingredi definitiones rerum naturaliũ. Alteram opinionem, quæ est ipsius Auicennæ, immo ipsiusmet Arist. qui expresse in hoc textu vult materiam poni in definitione ipsarum rerum naturalium. Sed primam opinionem defendũt acerrimis rõibus Auerroistę inter quos est Ioannes de Ianduno in hoc libro, qui exponit opinionem Auerr. in hoc 7. vbi soluit quęstionem sophistarum dicens sic: quòd forte quęstio sophistarũ est ista, quidditas hominis aut est idem cum homine, aut aliud: si aliud, tunc non habebit homo quidditatem; si idem, tunc quidditas hominis est homo, & homo habet quidditatem: ergo quidditas habebit quidditatem, & tunc Commentator subdit solutionem, quoniam quidditas hominis est homo vno modo, & non est homo alio modo; est homo, idest forma hominis, & non est homo, qui est congregatus ex materia & forma, & sic expresse vult Commentator, quæst. 12. Quęstio sophistarũ quę fuerit.

mentator, quòd forma rei sit tota quidditas, quia per hoc soluit rationem sophistarum, ex his fit argumentum, quòd nisi sola forma esset quidditas, tūc ratio sophistarum non posset solui, hoc non est dicendum: ergo sola forma est quidditas. A

Tex. 18. Tex. 8. Substantiæ partes q̄ sint. Subdit etiā hanc opinionem esse Aristo. præcipue 2. phys. vbi distinguit formam ab aliis causis, & vocat eam quodquideratesse, & in hoc 7. hoc idem intendit, quia distinguit substantiam in materiam, formam, & compositum, & asserit se velle dimittere de materia, & de subiecto, de materia quidem, quia nec est quid, neque quale, &c. de subiecto autem, quia est substantia manifesta omnibus, & asserit se velle tractare tantummodo de forma, quia hæc est maxime dubitabilis, & in textu 10. replicat hoc ipsum dicens; quoniam in principio diuisimus quot modis determinauimus substantiam, & horum quidem vnum videtur esse speculandum, scilicet de ipso quod est, quodquiderat esse, & speculatur tantummodo de forma: ergo solum forma est quodquideratesse.

Tex. 11. Præterea 8. huius dicit, quòd ad quæstionem de causa substantiæ materialis debet responderi multipliciter; quia si de materiali causa quæreretur, deberet respondi materia, si de materia, & forma quæritur, debet responderi quodquid est, ita quòd quidditas rei sit forma & loquitur de forma vt est distincta causa ab aliis; vnde sic dicit: quando itaq; aliquis quæsiuerit, quid causa, quoniam pluribus modis dicuntur causæ, omnes oportet dicere causas contingētes vt hominis, quę causa vt materia, hoc quidem menstruum; quòd autē vt species & forma, quodquideratesse; & sic respondet quodquideratesse ad quęstionem causæ formalis, quod non faceret nisi quia forma est tota quidditas rei: item B

Tex. 8. Arist. expresse vult hoc 2. de anima, vbi loquens de anima, de qua non est dubium, quòd est forma, vocat ipsam quodquideratesse corporis.

Dub. 11. Eandem sententiam defendit Alexander Achilinus Bononiensis libro suo de elementis, vbi expresse probat materiam non pertinere ad quidditatem rei naturalis, quia de natura quidditatis est esse quid, & id, quo aliquid est quid, hoc autem soli formę conuenit: ideo materia quamuis sit pars substantiæ compositæ, non tamen est pars quidditatis, quia materia licet sit, non tamen est quo aliquid sit; ideo cum ipsa non sit pars formę, nec erit pars quidditatis, sed quia est subiectum formæ, idcirco appellanda est deferens quidditatem.

Dispo. 15. Definibile triplex est. Eandem etiam sententiam defendit Suessanus 7. huius, vbi distinguit triplex definibile. Aliud per se primo, & hoc est forma, vt significatur per nomen speciei, vel generis de prędicamento substantiæ, vt homo, vel animal, aut equus, & id genus: quodlibet enim horum forma est per nomen speciei significata, vel generis. Aliud per se non primo, vt singulare significatum per nomen commune, veluti animal, mixtum, animatum, compositum ex anima rationali, & corpore, & cetera id genus: quodlibet enim singulare est, quia non datur vniuersale compositum præter singularia: quia tamen significat per nomen commune, ideo videtur esse vniuersale. Tertium definibile est per accidens, & est singulare, vt significatur per nomē singulare, veluti Socrates, & Plato, qui sunt singularia hominis, aut hoc mixtum, vel illud animatum, quę sunt singularia compositorum per nomen commune significatorum. C

Quidditas quorum est. Nota etiam, quòd quidditas non est entiū per accidens, sed entium per se, & solius substantiæ compositæ. Quibus stantibus asserit, quòd sumendo definitum per se primo, materia non est pars quidditatis illius, nec pars definiti; quia definitum per se primo est forma significata per nomen speciei: sed sumendo definitum per se secundo, vel tertio modo, materia non est pars quidditatis alicuius illorum, sed bene est pars definiti; patet quia essentia est forma, cuius nunquam est pars ipsa materia: definitum vero, cum sit compositum, materia erit pars eius. Vltimo asserit, quòd cum materia ponatur in definitione definiti per se primi, vel in definitione ceterorum, non significatur pars essentię, sed vt deferens essentiam, vel vt pars definiti. D

Theo. 39. Eandem quoque sententiam defendit Zimara in Theoremat. asserens, in rebus compositis ex materia & forma, ipsam formam esse totam quidditatem, quia est obiectū intellectus nam vniuersale est obiectum intellectus; forma autem est obiectum vniuersalitatis, materia est primo diuersa à forma, quia non est forma, nec habens formam; licet materia & forma sint partes essentiales substantiæ compositæ; attamen sola forma erit quidditas, ipsa autem materia erit deferens formam, & quidditatem.

Opinio Recentiorum. Cap. 8. Sed nouissime Quidam Neotericus libro 7. de communibus omnium rerum naturalium principiis, & affectionibus, distinguit hoc nomen quidditatis, quod dupliciter intelligi potest: Vno modo vt significat totū, quod pertinet ad integritatem substantiæ, & naturę ipsius compositi, & sic materia est pars quidditatis. Alio modo potest accipi quidditas angustius & pressius, & sic significat in quolibet composito naturali id, quod est actuatiuum eius, distinctiuum

A stinctiuum, denominatiuum, definitiuum, intelligibile, determinatiuum, & perfectiuum, & quia hæc omnia proficiscuntur à forma, & sic materia non erit pars quidditatis, sed tantum ipsa forma, & hoc voluit Auerro. 7. huius vbi dixit, quidditas hominis est homo vnô modo vt recitauit Ioannes. Com. 21. Hoc etiam voluit Simplicius in 3. de anima, vbi asserit: forma differt ab eo, quod ex forma constat, quia forma consueuit definiri per ipsum quid erat, quibus verbis videtur excludere materiam à quidditate. Com. 9. Hoc etiam voluit Themistius 3. de anima, vbi dicit, quòd aliud est aqua, & aliud esse aquæ, seu quod quid erat esse aquæ: illud enim est quoddam concretum ex materia, & forma, hoc autem est forma aquæ, & ratio, per quam est aqua. Com. 9. Hoc etiam asserit Alexander Aphrodiseus 2. huius, vbi ita scribit, quemadmodum homo, & hominis esse differunt, sic fit in cunctis rebus compositis, esse enim cuique rei ex forma adest: homo autem ex materia & forma constat; forma vero erit quod quid erat esse hominis. Com. 12. Hoc idem tuetur Albertus Magnus 2. physicorum, vbi dicit; forma propriè loquendo est essentia constituens speciem secundum esse in rebus naturalibus; nam esse compositi fluit ab essentia, quæ est forma rei, sicut lumen fluit à luce: De Aristo. non oportet dubitare, Com. 18.
B quia ex 2. phy. expresse habetur, partes materiales non ingredi definitionem; sed omnes partes definitionis pertinere ad causam formalem, & 2. de anima vocat formam quodquid erat esse; & 3. de anima asserit, in conceptis cum materia aliud esse carnem, & carnis esse: nam illa est forma cum materia, hæc autem forma simplex, & 5. huius asserit, materiam esse causam indiuiduationis, formam autem esse quodquid erat esse. & 9. huius hoc idem asserit, quia per materiam distinguitur suppositum a natura, seu à quidditate: propterea materia nõ pertinet ad quidditatem, & 10. huius asserit, quòd mas, & fœmina non variant speciem, quia sunt differentiæ materiales. Postremo adest ratio efficacissima, quia quidditates rerum sunt ingenerabiles, incorruptibiles, & insensibiles; materia autem est causa generationis, corruptionis, & sensibilitatis: idcirco impossibile est pertinere ad ipsas quidditates: hæc sunt pro parte Auerrois, & eum sequentium. Tex. 28. Tex. 2. Tex. 9. Tex. 15. Tex. 25. Tex. 26.

Alia vero extrema sententia tenens partem affirmatiuam, nempe quòd materia spectat ad quidditatem rerum naturalium tanquam partem, est ipsius Auicenæ, qui in hac parte non discrepat à sententia Aristo. immo est ipsamet doctrina Arist. vt narrat hic S. Thomas, & in 1. p. q. 75. ar. 4.
C vbi quærit, vtrum anima sit homo, & in libello de ente, & essentia. Pro intelligentia ergo huius veritatis, & opinionis sciendum est primo, quòd duplex est pars: alia dicitur quantitatiua; alia vero quidditatiua; primo modo non potest dici quòd materia sit pars essentiæ rerũ naturalium. Secunda pars adhoc duplex est; quædam secundum rationem, quæ & si significet totam essentiam, significat tamen eam: non totaliter; sicut genus dicitur pars essentiæ hominis, & rationale, siue differentia. Alia est pars realis ipsius essentiæ, siue formæ totius, & talis est materia, & forma partis, vt corpus, & anima rationalis in homine; forma vero totius includit materiam & formam partis, sicuti humanitas. Cap. 2. Pars est duplex.

Secundo est considerandum, quòd materia duplex est: quædam particularis, & signata cõditionibus indiuiduantibus, vt hæc caro, & hæc os, & talis materia nõ est pars quidditatis rei. Alia est materia communis, quæ scilicet est pars alicuius speciei, veluti carnes, & ossa, quæ sunt partes speciei hominis inquantum homo, & talis materia est pars quidditatis rerum naturalium. Materia duplex.

Tertio est considerandum, in quo decepti sunt Aduersarij, quòd hæc nomina essentia, quidditas, quod quid erat esse, natura, & substantia vniuersaliter sumpta idem significant realiter,
D licet secundum rationem, & ex connotato significent quandã diuersitatem; quia illud, per quod res constituitur in proprio genere, vel specie, est quod significamus per definitionem indicantem quid est res, & ideo nomen essentiæ idem exprimit quod quidditas, dicitur etiam forma secundum quod per formam significatur perfectio, vel certitudo vniuscuiusque rei; dicitur etiam natura prout natura dicitur esse illud, quod quocunque modo intellectu capi potest; quia res non est intelligibilis, nisi per suam definitionem, & quia omnis substantia dicitur natura hoc modo, dicitur etiam essentia secundum quod essentia est id, per quod res habet esse. Hæc omnia clare habentur ex Boetio libro de duabus naturis, & vna persona Christi. & ex S. Thoma libro de ente, & essentia. Hinc dicimus quòd definitio est oratio significans quod quid erat esse, seu essentiam rei, seu substantiam, seu naturam, quia pro eodem hæc omnia accipiuntur. Essentia & quidditas sunt id em. Cap. 3. Cap. 1. Definitio quid est.

Quibus stantibus probatur modo hæc conclusio. Materia scilicet communis, & substrata formæ genericę, & specificę dicitur esse pars quidditatis rei genericæ & specificæ; quia cum materia particularis sit de quidditate omnium indiuiduorum, quæ continentur sub specie, sequitur

Tex. 34.

quitur materiam eſſe de quidditate ipſius ſpeciei: antecedens patet ex Ariſto. hoc in textu, vbi aſſerit, quòd ſi definiretur hic circulus, in eius definitione debuiſſent etiam poni inciſiones circuli; & ſi definiretur circulus in cõmuni, debuiſſent et̃ poni in cõi, & vniuerſaliter; ſicut ſi definiretur Callias, qui cõponitur ex hac materia & hac forma, in eius definitione debuiſſent poni hæc materia, & hęc forma: ergo ſi debet definiri homo in communi, in eius definitione debet poni materia, & forma cõmuniter ſumptę, & iſta eſt ratio fortiſſima, & peripatetica: cõſequentia probatur, quia illud, quod eſt de quidditate omnium indiuiduorum contentorũ ſub ſpecie, eſt etiam de quidditate ipſius ſpeciei vniuerſaliter conceptæ; aliter quidditas ſpeciei non diceret totam quidditatem indiuiduorum. A

Sola forma nõ exprimitur per definitionem.

Secundo poteſt argui pro concluſione noſtra ſic: illud eſt quidditas ſubſtantię compoſitę naturalis, quod exprimitur per eius definitionem; ſed ſola forma non exprimitur, & ſignificatur per eius definitionem: ergo forma ſolum non poteſt eſſe quidditas ſubſtantiæ compoſitę naturalis: maior patet ex terminis; minor probatur, quia definitiones naturales per hoc differunt à mathematicis; quia iſtæ ſignificant ſolam formam, ideſt formam abſque materia ſenſibili: illę vero ſignificant formam, & materiam ſenſibilem. B

Et ſi quis Auerroiſtarum diceret, q̀ ſignificari per definitionem duobus modis accidit. Primo, vt pars rei definitæ; ſecundo vt ſubiectũ rei definitæ, ſeu vt deferens rẽ definitam: per definitionem naturalem ſignificatur ſola forma, vt res definita, & ideo quidditas eſt ſola forma; materia autem ſignificatur, vt deferens quidditatem. Sed talis decipitur maxime, quia illud, quod eſt proprium accidentibus, ex imperfectione ſuæ eſſentię, non conuenit ſubſtantiis ſpecificis, ſed recipere in definitione aliquid extra eſſentiam ſuam, eſt proprium accidentibus ex imperfectione ſuæ eſſentiæ: ergo hoc non conuenit ſubſtantiis ſpecificis: maior patet ex terminis, quod enim eſt proprium alicui ex ſua imperfectione, non conuenit alteri habenti perfectionem oppoſitam illi imperfectioni: minor habetur in hoc 7.

Tex. 14.

Et ſi quis etiam adhuc inſtaret dicendo, quòd proprium eſt accidentibus definiri per additamentum alterius generis, ſed hoc non conuenit ſubſtantiis: quia materia non eſt alterius generis ab eo, in quo eſt ſua quidditas delata, ſed in eodem genere eſt quidditas, & materia deferens quidditatem: ipſa autem accidentia definiuntur per additum diuerſi generis, ergo &c. Sed contra, quia hæc reſponſio eſt fuga potius: quoniam data hac reſponſione, ſequeretur nullam eſſe differentiam inter definitionem formæ partis, & definitionem formæ totius, niſi forte ſecundum modum ſignificandi, cum vtraque per additum ſui generis definiatur, & ſic eadem erit definitio animę, & ipſius animalis; & tunc quemadmodum nullum genus prędicamenti ſubſtantiæ ponitur in definitione animę, ita nullũ poneretur in definitione animalis, quod eſt deſtruere vniuerſam philoſophiam. C

Animalis & animę diuerſæ ſunt definitiones.

Tertio confirmatur noſtra concluſio ſic: ſi eſſentia & quidditas cuiuſcunque ſubſtantiæ naturalis eſt ſolum forma, quæ eſt intrinſeca ratio ſufficiens eſſendi rei, circumſcripta quacunque alia realiter differente; tunc res naturalis potuiſſet per ſe eſſe abſque materia, probatur, quia vnaquæque res poteſt per ſe eſſe ſtãte ſua tota quidditate, & eſſentia; ſicuti ſi forma ignis eſt tota quidditas ignis: ergo ignis poterit eſſe in natura ſine materia, & ſic materia eſſet ſuperflua in natura, quod patet ex hoc, quia ſi quidditas rerum materialium non includit materiã tanquam partem ſui, tunc non erit cauſata materialiter; ergo nec res materialis erit cauſata materialiter, & ſic fruſtra ponitur materia in rebus materialibus, nec materia erit cauſa, quia nõ poteſt eſſe niſi cauſa intrinſeca, & quia illud, cuius eſſentia eſt incauſata, ipſum quoq; erit incauſatum, quia prædicatum includitur in ſubiecto; quoniam quidditas rei, & ipſa res ſunt idẽ realiter, & ſi vnum eſt incauſatum, eſt & reliquũ: patet ergo quòd ſi quidditas naturalis non includit materiam, tunc erit incauſata materialiter. D

Materia eſt cauſa intrinſeca.

Quarto confirmatur, quia omne ens completum in genere, nulli alteri vnitur ad faciendũ vnum per ſe, ſed ſi vnitur facit vnum per accidens cũ eo, vel vnum aggregatione, vt aceruus, ſed ſi quidditas leonis eſt ipſa forma leonis ſine materia, tũc forma leonis erit ens incõpletũ in genere: ergo cuicunq; vnitur facit vnum per accidens; ſed vnitur materiæ: ergo forma leonis cum materia ſua non eſt vnum per ſe, ſed per accidens, vel aggregatione, vt aceruus lapidum, quod eſt falſum: maior patet, quia illa, quæ faciunt vnum per ſe, non ſunt completa in genere, ſed per reductionem, vt ſunt principia, & partes: minor patet, quia forma leonis eſt tota quidditas leonis; & leo eſt completum quoddam in genere. Immo ſequitur materiam eſſe nihil; quia quod non includit aliquam quidditatem in genere, nec eſt aliqua quidditas in genere, nec eſt pars quidditatis, nec eſt in genere per ſe, nec per reductionem, eſt nihil; ſed per Auerroiſtas materia eſt huiuſmodi, ergo materia erit nihil: quia nullum eſt ens extra genus,

Solus Deus eſt extra genus.

niſi

A nisi Deus, materia non est Deus: ergo erit nihil: maior patet, quia quicquid est in genere per se, est quidditas, vel includens quidditatem, vt leo; & quicquid est in genere per reductionem, includitur in quidditate alicuius habentis quidditatem: minor est euidens, quia si materia non pertinet ad quidditatem: nec etiam includit quidditatem, nec est pars quidditatis &c. sic de primo ad vltimum materia esset nihil. solus Deus est extra genus.

Quinto adest ratio efficacissima, quia in omni obiecto quidditatiue sumpto, cui conuenit aliqua passio adæquata, oportet inueniri intrinsece causam illius passionis: sed res naturalis contrarietati subiecta quidditatiue sumpta, est illud, cui conuenit corruptibilitas per modũ passionis adæquate: ergo in re naturali contrarietati subiecta quidditatiue sumpta oportet intrinsece inueniri causam corruptibilitatis, & talis causa non est nisi materia: ergo materia erit pars essentialis quidditatis: maior patet, quia passio fluit ab intrinsecis principiis quidditatis, aliter non conueniret ei, secundum quòd ipsa: minor probatur, quia corruptibilitas primo concluditur de re naturali subiecta contrarietati: id autem, quod assumptum est, quòd materia sit causa corruptionis, cõceditur manifeste in doctrina Auerr. Et confirmatur, quia Materia est causa corruptibilitatis.

B quandocunq; aliqua ratio cõmunis conuenit pluribus, conuenit eis per aliquod cõmune, cui conuenit primo illa ratio ex 1. poster.; sed facere per se vnum conuenit huic formę, & huic, & illi materiæ: ergo conuenit alicui cõmuni: illud autem cõmune est ipsa materia, & forma cõmuniter acceptæ, quæ primo faciunt per se vnũ, quod non esset, nisi ipsa meteria pertineret ad quidditatẽ rei cõmuniter acceptæ. ergo &c. Postremo arguitur sic ad cõclusionem principalẽ: quod est pars naturæ in rebus naturalibus, est pars quidditatis, quia natura & quidditas sunt idem; sed materia est pars naturæ in rebus naturalibus: ergo materia est pars quidditatis: minor est Arist. 2. phy. vbi probat naturam dici de materia & forma, & hæc est expressa sẽtẽtia Arist. hic, vbi excludit opinionem Platonis de ideis, qui dicebat species rerum naturalium esse per se exiſtẽtes sine materia sensibili, quasi materia sensibilis nõ esset pars speciei: Philosophus volens hoc improbare ostẽdit, ꝙ materia sensibilis necessario est pars speciei, & quidditatis: quo ostenso manifestè dicitur, quòd impossibile est esse species rerum naturalium sine materia sensibili, sicut hominem sine carnibus, & ossibus: quia primo Arist. destruxit ideas per hoc, quòd quidditas non est separata ab eo, cuius est. Secundo, quia species separatæ à Tex. 11. Tex. 7.

C materia non possunt esse causa generationis, neq; per modum generantis, neq; per modum exẽplaris. Vltimus modus destruẽdi ideas est iste videlicet, ꝙ materia sensibilis sit pars quidditatis rerum naturalium: si ergo hoc negatur, tunc nulla erit improbatio Arist. contra Platonem de ideis.

Eandem veritatem docuit manifestè Arist. 1. phy. vbi vult demonstrare principia rerum naturalium esse materiam, & formam, & exemplificat de homine musico, qui componitur ex homine, & musico: & probat hoc dicens: resolues enim rationem in rationes eorum; cum ergo ratio rerum naturalium resoluatur in rationem materiæ, & formæ: ergo ratio rerum naturalium claudit in se materiam & formam. Item 2. phy. asserit considerationem physicam esse veluti considerationem simi, quod dicit materiam & formam, & in definitione hominis declarauit superius debere poni carnem, & ossa, & clarius in vltimis verbis secũdi phy. dixit sunt enim in definitione quædam partes, vt materia. Et in 1. de anima hoc idem habet, definitiones naturales debere esse per materiam sensibilem, quibus verbis coactus Auerroes dixit, qui accipit materiã in definitione rerũ naturaliũ, & dimittit formam, diminutè accipit qui Tex. 66. Tex. 23. Tex. 19. Com. 16.

D accipit formã, & dimittit materiã extimatur, ꝙ dimittit aliquid non necessarium. Sed non est ita, quia forma debet accipi in definitionibus secundum dispositiones, in quibus existit. Et in hoc 7. Arist. hoc idem docuit, vbi ponit parabolam animalis, quam consueuit Socrates iunior dicere, non bene se habet: superfluum est enim auferre materiam à quidditatibus rerum quarum quædam sunt in hoc, idest forma in materia. Et in 8. huius habet, quòd omnis definitio dicit quid, & quale, & oportet hæc esse vt materia, illud verò vt forma; & recitans opiniones definientium res materiales in eodem libro 8. dicit, quòd quidã definiebant per materiam solum, quidam per formam; & quidam per vtrumque, & asserit, hos vltimos perfectè definire: vnde commendat Architam Tarentinum, qui complectebatur in definitione materiam & formam; & sequitur in eodem 8. asserens, definitionem esse orationem longam, quia in ea ponitur materia & forma, & in 9. huius asserit, ꝙ in quidditatibus compositorum accidit error propter multitudinem partium, ex quibus sunt compositæ; in quidditatibus simplicium non accidit error, & per hoc differunt quidditates simplices à compositis; quia quidditates rerum compositarum habent materiam & formam. Hoc idem asserit Boetius in commento prædicamentorum, vbi dicit, ꝙ vsya significat compositum, vsy apud nos idem est Tex. 39. Tex. 35. Tex. 6. Tex. 8. Tex. 22. Dist. 8.

quod

quod essentia, si hoc vocabulum vertatur de græco in latinum, & dictum est, quod essentia idem significat quod quidditas. A

His stantibus soluuntur omnes rationes Aduersariorum. & primo ratio ipsius Ioannis, quæ erat prima, quod si materia est pars quidditatis, ratio Sophystarum non potest solui: neganda est consequentia; quia non valet, homo habet quidditatem; ergo quidditas debet habere aliquam quidditatem, quia est sua quidditas, licet sit idem realiter, non tamen est idem secundum rationem, & illa propositio, quęcunque sunt eadem, quicquid conuenit vni conuenit & alteri, tenet quando sunt eadem re & ratione, modo quidditas, & illud, cuius est quidditas distiguuntur, vt habens, ab eo quod habetur, vnde licet definitio & definitum sint idē, non tamen definitio habet definitionem. Ad illud, quod ponit Aristo. 2. phy. respondet S. Thom. ibidem, quòd licet partes speciei, quæ ponuntur in definitione, comparētur ad suppositum naturę per modum causę formalis, tamen ad ipsam naturam, cuius sunt partes, comparantur vt materia; nam omnes partes comparantur ad totum, vt imperfectum ad perfectū, quæ quidem est comparatio materię ad formam; omne enim superius se habet vt formale respectu inferioris. Ad id, quod adducitur ex hoc 7. quòd Arist. diuidit substantiam in materiam, formam, & compositum, & reliquit materiam, & compositum, & tractat de forma, quę est quidditas: ergo sola forma est quidditas: Dicitur primo, quòd non reliquit materiā in communi, quæ est pars quidditatis, sed materiam particularem, puta hanc carnem, & hoc os. Dicitur secundo, quòd forma est duplex: altera forma partis, vt anima, altera forma totius quæ dicitur humanitas: nunc dico, quòd Arist. tractat in hoc 7. de vtraq. forma, ideo materia dicitur esse pars quidditatis, quæ quidditas dicitur forma totius. Ad id, quod adducitur ex 8. huius, quòd ad quæstionem quid, respondendum est per formam, dicimus, vt tactum est in expositione illius dicti 2. phy. quòd materia prout ponitur in definitione, se habet vt formale quoddam, & propterea dicit quid. Nec facit contra nos definitio, quam tradit Arist. de materia in hoc 7. quòd materia non est quid, neque quale &c. hoc enim intelligi debet de materia secundum se, & solitarie sumpta, non autem de materia prout est substrata formæ generice siue specificæ. Illud autem, quod adducitur ex 2. de anima, quòd anima dicitur quod quid erat esse corporis, dicimus, quòd cum à forma sumatur propria differentia, quæ est principalior pars definitionis, & completiuā eiusdem, potest dici appropriate, sed non simpliciter quòd est quod quid est, siue quidditas, quemadmodum 9. ethicorum Aristot. vocat animam ipsum hominem, quia est principalior pars hominis, & illud potissime videtur esse vnumquodque, quod est principale in eo, sicut quod facit rector ciuitatis, dicitur tota ciuitas facere, & nomine puppis intelligitur tota nauis. B C

Eorū q sunt eadem realiter quicquid cōuenit vni conuenit alteri.

Tex. 28.

Tex. 8.

Tex. 23.

Tex. 28.

Tex. 7.

Tex. 8.

Cap. 7.

Ad rationem Achillini dicendum est; quòd licet materia particularis non sit pars quidditatis; materia tamen communis est pars quidditatis; nō autem deferens, vt ipse putauit: quia omne, quod ponitur in definitione, vel est quidditas, vel habens quidditatem, vel pars quidditatis: si enim illud non est alterum trium, ipsum non est pars definitionis; sed materia non est quidditas, nec habens quidditatem: igitur erit pars eius, aliter forma tantum sufficeret ad hoc vt res naturalis existeret, vt alias dictum est, quod est manifeste falsum.

Materia cōis est pars quidditatis.

Ad id, quod ponit Suessanus, dicendum est, quòd sicut in ceteris suis dictis multa perplexa scripsit, ita & in hoc quęsito: implicat enim id, quod ipse ponit, quòd materia sit pars definiti, & non quidditatis, cum definitum debeat exprimi per definitionem, & definitum non est forma tantum, sed est ipsum compositum, vt dictum est, loquendo etiam de definito per se primo, vel secundo, vel tertio quomodocunque capiatur, quemadmodum dictum est de mente Boetii, & natura ipsa per se docet; quia homo est ille, qui definitur: ergo partes eius erunt animal rationale, & sumi debent à partibus rei, quę sunt materia, & forma, & non loquimur modo de forma partis, sed de forma totius, quam etiam ipse Suessanus non negat: si ergo definitum est compositum, ergo & definitio est composita, non ex pluribus formis: ergo ex materia, & forma. D

Pars definiti est etiā pars quidditatis.

Ad dictum Zimaræ respondemus, quòd etiā materia ipsa communis est vniuersale quoddā, & obiectum intelligibile, & propterea sua ratio non concludit, nisi de forma particulari.

Theor. 39.

Ad illud Pererii dicendum, quòd disputatio nostra est de quidditate, prout loquitur Arist. in hoc 7. quia loquendum est vt plures, loquitur enim Arist. de quidditate, vt significatur per formam totius, & ideo superuacaneum fuit distinguere vocabulum, quidditatis, prout pertinet ad integritatem substantię, & prout angustius atque pressius sumitur.

Vnūquodq. noīatur parte potiori in eo reperta.

Auctoritates, quas adducit in fauorem Auerrois de mente Arist. Simplicij, Themistij, & Alex. & Alberti Magni, iam expositæ sunt à S. Thoma in alia auctoritate eis consimili, quia illud

A illud potissime videtur esse vnumquodque, quod est principale in ipso: vnde nauis nominatur nomine suę principalioris partis, & dicitur puppis: sic etiã totus homo nominatur nomine suæ partis principalis & dicitur anima, vt patet ex ipsamet veritate sacrarum scripturarum 2. ad Corin. licet is, qui foris est noster homo corrumpatur; tamen is, qui intus est renouatur de die in diem, vbi nomine, hominis, intelligit animam rationalem, quæ est homo interior, vt exponit S. Thomas. 1. p. Ad vltimam rationem dicitur quòd corruptibilitas, sensibilitas, & distinctio suppositi à natura insequuntur materiam particulariter existentem, non autem materiam abstractam à singularibus, quia hæc, vt dictum est, prout subest formæ specificę & genericæ, dicitur esse pars quidditatis, cum sit declaratiua, & manifestatiua alterius. Cap. 4. Homo duplex. q. 75. ar. 4.

B *Abeuntes vero ex actu non palam, vtrum quidem sunt aut non sunt, & c. Tex. 36.*

vtrum singularia sint intelligibilia ab intellectu.

Dilucidatio decimatertia.

XPONENS S. Thomas hæc verba, asserit, singularia non cognosci in sua essentia, nisi per vniuersalia sua; quia ipsa singularia non cognoscuntur nisi dum sunt sub sensu, & imaginatione: & hæc disputatio est antiqua inter S. Thomam, & Aduersarios qui substinent singularia sensibilia per se esse intelligibilia à nobis pro præsenti statu, & arbitrantur se hoc demonstrasse demonstratiuis rationibus; quia intellectus complexus præsupponit incomplexum, sed intellectus componit vniuersale cum singulari, dicendo Sortes est homo, & cognoscit compositionem esse veram, vel falsam: ergo cognoscit vtrumque extremum incomplexum, alias componeret ignorans. Secundo, probant idem, quia cognoscens per se differentiam extremorum, per se cognoscit illa extrema illius differentiæ, nam cum differentia sit per se quædam relatio, nõ potest cognosci nisi cognitis extremis; sed intellectus noster per se cognoscit differentiam inter singulare, & vniuersale: ergo per se cognoscit vtrunque extremum: sic enim arguit Arist. 2. de anima de sensu communi. Tertio, intellectus discurrit à singulari ad vniuersale, & econuerso; ergo cognoscit vtrumque extremum discursus, consequentia patet, quia aliter discurreret ignorãs: antecedens probatur, quia sicut per syllogismum cognoscimus conclusionem, ita per inductionem principia ex 1. posteriorum, sed nulla potentia arguit discurrendo inductiue, nisi intellectus; ergo notiores sibi sunt premissæ, quàm conclusiones; ergo per se intelligit singularia, à quibus arguit discurrendo. Quarto, intellectus non imponit nomina rebus, quas ignorat; sed intellectus imponit & attribuit nomina singularibus, quibus etiam attribuit secundas intentiones, puta singulare, indiuiduum, & huiusmodi, & de his facit etiam propositiones, & opiniones, quę omnia pertinent ad intellectum: ergo intellectus noster non ignorat singularia. Quinto, incognita non possumus diligere secundum August. 9. de Ciuit. Dei, sed magis & plus diligimus singulare, quàm vniuersale: quia præceptum de dilectione magis est singulare, quam vniuersale, vt scribitur 1. Ioannis, qui non diligit fratrem suum, quem videt, Deum, quem non videt quomodo diliget potest? ergo intelligimus singulare. Sexto, nisi intellectus per se intelligeret singulare, voluntas non posset per se velle actum singularem, nec per consequens peccare; consequens est falsum: ergo &c. consequentia probatur, quia voluntas non potest per se velle, nisi quod est per se actu cognitum ab intellectu. Septimo, quicquid perfectionis est in potentia inferiori, scilicet sensitiua, est in potentia superiori, quæ est intellectus: sed perfectionis est in sensitiua cognoscere singulare per se: ergo multo magis in intellectu. Octauo, species per se repræsentat illud, à quo gignitur, sed quælibet species intelligibilis gignitur à singulari, patet quoniam non ab intellectu agente, quia tunc esset eius species, & principiũ intelligendi ipsum intellectum agentem: ergo per se repræsentat ipsum singulare. Vltimo, nullius est distincta memoria, nisi cuius præcessit distincta appræhensio; sed intellectus habet distinctam memoriam actuum suorum, qui non sunt sensibiles, & hoc inquantum sunt singulares: ergo habet distinctam notitiam eorum, quando insunt.

Marginalia: C (beside "cendo Sortes est homo"); D (beside "nia pertinent ad intellectum"); Cõplexum supponit incomplexũ. Tex. 146. Tex. 5. Cap. 3. Cap. 4. Volũtas fertur incognitum.

Dist. 3. q. 7. Istorum opinionem sequutus est Duran. 2. senten. confirmando ipsam tribus argumētis; A quorū primum est, intellectus incipit, vbi terminatur sensus, sed sensus terminatur ad singulare: ergo a singulare incipit. Secundum est, quia vniuersale abstrahitur à singulari, vt à termino à quo: ergo singulare prius cognoscitur, abstractio. n. non nisi à noto fit. Tertium, singulare primo mouet intellectum: ergo primo intelligitur, consequentia patet: antecedens probatur, quia actiones sunt singularium, talis enim motio actio quędam est. Gregorius etiam

Dist. 3. q. 1. Ariminensis eandem tuetur sententiam eisdem fere rationibus. 1. sent. Sic etiā Ochan 1. sent. & Caietanus Thienensis, & Burleus nomine Ridiculus, sed doctrina Auerroica peritus, eisdē

quæst. 12. rationibus confirmāt hanc sententiam. Ioannes de Ianduno in 3. de anima ostendit intellectum per se cognoscere singularia eisdem fere argumentis, quia phantasma imprimit speciē primo in intellectu, per quam licet cognoscat vniuersale, attamen postea voluntate applicante absque alia specie, ipsemet intellectus cognoscit singulare. Sic etiam nonnulli moder-

quæst. 12. niores hanc opinionem tueri videntur, de numero quorum est Franciscus Toletus 3. de anima, vbi asserit intellectum per propriam speciem singularia cognoscere, & dicit, hanc sententiam esse probabiliorem, & multum veritati conformem. Sic etiam & Benedictus Pererius B

Cap. 16. de communibus omnium rerum naturalium principiis, & affectionibus lib. 3. vbi asserit, singulare cognosci distinctè, & prius quàm vniuersale. Sic quoque Petrus Fonseca 1. huius ni-

quæst. 3. titur probare contra S. Thomam Capreolum, & Caietanum intellectum cognoscere singularia per proprium, & peculiarem conceptum. Tum quia intellectus format propriū verbum de singularibus, siue nomen mentale. Tum quia ea, quæ sunt in voce, sunt signa eorum, quæ sunt in mente; in voce autem sunt propria nomina singularium materialium: ergo & in intellectu. Tum tertio, quia omnia singularia percipiuntur à nostro intellectu, non solum vt continentur in suis vniuersalibus, sed etiam in se ipsis, immo vult S. Thomam esse huius opinio-

q. 86. ar. 1. nis, quia 1. p. asserit, quòd intellectus noster format hanc propositionem, Sortes est homo, quod certe non iudicaret posse fieri, nisi per proprium cōceptum Sortis. Adducit etiam Fran-

Cap. 65. ciscum Ferrariensem lib. 1. contra Gentiles, qui est Thomista, & asserit eandem veritatem.

q. 13. Hanc etiam sententiam docuit Gabriel Zerbus Veronensis in hoc 7. vbi asserit, singulare quomodolibet sumptum siue materiale, siue immateriale, non solum est per se intelligibile, sed etiam primum intelligibile quantum est ex se; immo asserit ipse Fonseca hoc esse de in C

disp. 14. tentione omnium græcorum, & Arabum. Suessanus quoque in hoc 7. declarat singularia immaterialia deducta à materialibus, vt actus intelligendi, singulares actus credendi, & id genus, talia omnia singularia per se intelligi posse ab intellectu nostro intuitiue; sic etiam singularia materialia, & sensibilia intuitiue cognoscuntur ab intellectu nostro. Hæc sunt quę potui colligere ab Aduersariis.

Superest modo videre veritatem huius quęsiti, verum quia hęc disputatio est animastica pertinens ad tertium librum de anima, quatenus quęrit de intellectione singulariū respectu

In prologo. nostri intellectus est naturalis, & physica, vnde tractatur 1. physi. à multis, vbi disputatur, an vniuersale sit primo cognitum ab intellectu nostro, immo etiam est posterioristica, vt patet in

Tex 5. primo posteriorum, vbi Arist. docet demonstrationem esse ex vniuersalibus, & dicit ibi, quòd vniuersalia posterius cognoscuntur quàm singularia, est etiam & metaphysicalis, vt patet in

Dist 50 hoc præsenti textu; est etiam & theologica, nam disputatur à multis theologis in 4. sent. quia anima separata recordatur peccatorū suorum, qnę sunt actus singulares; propterea expediēs satis iudicaui omni ex parte discutere hanc veritatem. D

Singularia sunt in duplici differentia. Pro cuius notitia sciendum est primo, quòd singularia sunt in duplici differentia. Quædam secundum sui naturam sunt per se intelligibilia, licet non à nobis, vt substantię separatæ quas noster intellectus magnitudini coniunctus non potest quidditatiue intelligere, sed tantum per effectus. Quædam sunt singularia materialia, & hæc adhuc sunt in duplici differētia. Quædam mathematicalia, & quędam sensibilia: & vtraque possunt dupliciter considerari. Vno modo quantum ad formam, quam includunt, & sic quantum ad eorum naturam sunt intelligibilia, quia omnis forma est actus quidam; vnumquodque enim est cognoscibile in se, secundum quòd ipsum dicitur esse in actu. Alio modo possunt considerari secundum quòd constituuntur in esse indiuiduali per materiam; & tali modo secundum naturam eorū non sunt secundum se intelligibilia, sed bene in alio, scilicet in natura specifica, & ratio est; quia illud, quod secundum sui naturam est per se intelligibile, potest per se intelligi à quocunque intellectu, nisi sit per excellentiam ipsius intelligibilis: quòd enim natura Angelica non possit intelligi ab intellectu nostro pro statu isto, hoc est propter excellentiam eius, sed indiuidua materialia considerata in esse indiuiduali, non possunt per se intelligi ab intellectu nostro,

A nostro, cum non sint abstracta ab hic,& nunc;igitur ex natura ipsorum est,quòd non sint intelligibilia; est enim unumquodque intelligibile ex natura sui secūdum quòd est in actu, & secundum quòd est in potentia recedit ab actualitate; sed Indiuidua materialia vt sensibilia sunt,dependent à materia,quæ secundum se non est in actu:ergo talia secundum se non sunt intelligibilia. Vnūquodq. intelligitur, prout est in actu.

Secundo est notandum,quòd singulare dicitur respectu alicuius vniuersalis,& quot modis diuersificatur vniuersale,tot modis particulare diuersificari contingit: vniuersalia autem sunt duplicia. Quædam enim sunt,quæ à sui natura materiam totaliter excludunt, sic quòd non modo in ratione sua non includunt materiam, sed etiā est de eorum ratione non habere materiam, sicut sunt vniuersalia genera,& species substantiarum separatarum. Quædam autem sunt vniuersalia,quæ in ratione sua materiam vniuersalem includunt, sicut species rerum corporalium;si enim definiatur homo definitione naturali, dicetur, quòd est quoddam compositum ex carnibus,& ossibus,neruis,& anima rationali; & huiusmodi,singularia igitur optime diuisa sunt à nobis, quòd quædam sunt metaphysicalia, vt hæc intelligentia Saturni, B vel Iouis, quædam mathematicalia, vt hæc linea, & hic triangulus: quædam naturalia,vt Sortes & hic homo. Vniuersalia sunt duplicia diffetētia.

Tertio notandum est,quòd aliquid potest cognosci tribus modis. Vno modo cognitione eius in se,& sic dicimur cognoscere res intuitiue,vt quādo ego video rosam in se ipsa: secundo aliquid dicitur cognosci mediāte aliquo repræsentatiuo, sicuti cognosco modo rosam mēse Ianuarii,in quo non est,& hæc cognitio vocatur abstractiua. Tertio dicitur aliquid cognosci deductiue,eo modo,quo causa cognoscitur per effectum, à quo deducitur eius cognitio; cognoscitur etiam aliquid vel in confuso,& potentialiter, vt cognoscens hominem conceptū in animali;& aliquid agnoscitur distincte,& determinate, vt quando res cognoscitur in propria natura secundum quod est,vt definiens hominem per hoc,quòd est animal rationale. Trifariā aliquid cognosci potest.

Quarto est notandum, quòd intellectus noster dupliciter considerari potest. Vno modo vt intellectus est,& sic nō est cognoscitiuus nisi vniuersalium, quia principium singularitatis in rebus materialibus est materia indiuidualis,& intellectus,quando intelligit,abstrahit speciem intelligibilem ab huiusmodi materia: propterea intellectus vt intellectus est,non cognoscit nisi vniuersalia. Alio modo potest considerari intellectus,vt est coniunctus sensibus,præcipue cogitatiuæ,& sic intellectus cognoscit singularia, non proprio conceptu, sed conceptu alieno,nec cognitione abstractiua,aut intuitiua,sed potius cognitione arguitiua;quia quādo cognosco vniuersale,puta hominem,& cognosco quòd non subsistit per se, arguo & concludo quòd in rerum natura datur quædam res singularis,quæ differt ab vniuersali,quod cognoscitur per abstractionem,& sic arguitiue,confuse, & conceptu alieno vt sensibus alligatus intellectus singularia cognoscere poterit. Hæc est sententia Capreoli 1.sent.docentis, non dari in nobis vllum proprium,& peculiarem conceptum rerum materialium singularium. Intellectus dupliciter cōsideratur. C Dist. 3.

Ex hoc notabili soluuntur argumenta ipsius Fonsecæ in 5.huius,vbi contra Capreolum, & Caietanum existimauit se probare singularia posse cognosci ab intellectu per proprium conceptum;quia proprius conceptus rei nil aliud est, quàm proprium verbum mentis, siue nomen mentale,quo intellectus ipse secum quasi loquitur: siue illud sit productum per actum intelligendi, siue sit ipse actus intelligendi; sed intellectus non tantum ratiocinatur de vniuersalibus,sed etiam de singularibus,tam materialibus,quàm immaterialibus; igitur concipit singularia omnia per proprios conceptus. Soluendo formaliter hanc rationem neganda est minor,quòd eodem modo intellectus ratiocinetur de vniuersalibus,& singularibus;quia modus cognoscendi singularia est iste. Primo enim singulare immutat sensum particularem, puta hæcalbedo immutat visum,deinde phantasiam, quę simul cum intellectu agente causat speciem intelligibilem in intellectu possibili; & quia illa species repræsentat solam quidditatem;cum singulare, & phantasma per quidditatem tantum speciem intelligibilem causent, ideo intellectus per illam speciem primo naturam vniuersalem intelligit; deinde per cognitionem obiecti vniuersalis redit in cognitionē sui actus; & quia actus causatus est à specie intelligibili;ideo per cognitionem actus redit in cognitionem speciei intelligibilis,quæ fuit principium actus;& quia species est abstracta à phantasmatibus,per cognitionem speciei reuertitur ad cognitionē phantasmatis,& per phantasma cognoscit singulare. Vt res clarior fiat ponitur tale exemplum: Sortes,& Plato prius immutant sensum exteriorem,deinde in phantasia causant eorum phantasmata,quippe quæ cum intellectu agente producunt similitudinē hominis in intellectum possibilem, qua similitudine ipse intellectus informatus cognoscit directe humanam naturam, deinde reuertitur ad cognoscendum suum actum, & per illum Quæst. 3. D Intellectus non æqualiter se habet circa vniuersalia & singularia. Intellectus directe cognoscit vniuersale.

actum cognoscit speciem intelligibilem, & per speciem intelligibilem cognoscit phantasmata, & per ipsa phantasmata postremo cognoscit Sortem, & Platonem, ex quo clare colligitur quòd singulare per propriam, & distinctam speciem, quæ scilicet ipsum repręsentat distincte intellectui, quantum ad suam singularitatem non cognoscitur, sed per speciem vniuersalem, tanquam per principium, quo intellectus intelligit, & actum intellectus producit: per phantasmata autem tanquam per id, in quo ipsum singulare intuetur. A

Opinio Neotericorum.

Et sic etiam soluitur secunda ratio ipsius Petri Fonsecæ, arbitrantis se demonstrare, quòd cum propria nomina singularium sint in voce; ergo & in intellectu, neganda est consequentia, quia intellectus abstrahit ab hic, & nunc, vt dictum est. Ad tertiam quoque rationem, in qua dicebat, singularia percipiuntur ab intellectu in suis vniuersalibus, & in se ipsis, negandum est antecedens quantum ad secundam partem. Illud quoque quod asserit, singularia cognosci per proprium conceptum, esse de mente S. Thomæ, & Ferrariensis, Græcorum, & Arabum, sibi negamus, & ipse nullibi ostendit, propterea tenendum est, vt latius inferius ostẽdemus singularia alieno conceptu, & non proprio cognosci ab intellectu.

Istis sic stantibus ponuntur duæ conclusiones, quarum prima est. Intellectus noster non potest directe, & primo cognoscere singulare materiale: probatur primo, quia intellectus intelligit abstrahẽdo à materia indiuiduali: ergo illud, quod primo intelligit & directe, est vniuersale, & non singulare: antecedens est manifestum ex se: consequentia quoad primam partem probatur, quia vniuersale est abstractum à conditionibus indiuidualibus: probatur etiã quoad secundam partem, quia materia indiuidualis est principium singularitans. Probatur secundo, quia si singulare directe, & per se primo est cognitum ab intellectu per Aduersarios; igitur intellectus agens non est necessarius: probatur consequentia, quia intellectus agens ad hoc ponitur, vt abstrahat speciem vniuersalem à phantasmate singulari. Tertio sic, singulare est quid materiale, & intellectus est immaterialis; ergo non potest intellectus ipsum intelligere: consequentia probatur, quia nullum materiale potest agere in immateriale, cum ergo singulare sit materiale quoddam, non poterit ab intellectu intelligi. Quarto, obiectum intellectus ex Aristo. 3. de anima est quod quid est: sed singulare nõ habet proprie quod quid est: ergo non potest ab intellectu intelligi: probatur minor, quia tunc singulare esset definibile, & de ipso esset proprie scientia, quorum vtrunque est contra Philosophum in hoc 7. tũ quia infinitæ possent esse scientiæ, cum infinitas non repugnet singularibus; tunc quia habẽs notitiã perfectam de specie specialissima, haberet imperfectam & in potentia de quolibet singulari: sicut habens perfectam notitiam de genere, habet imperfectè & in potentia notitiam de qualibet specie ipsius: sed hoc consequens est falsum: nam agens per cognitionem non potest perfectissime se dirigere in agendo, nisi perfectissime cognoscat agibile, quantum sibi possibile est; sed artifex per artem de domo tantum vniuersalem perfectissime se dirigit in operando hanc domum particularem, ita perfecte, sicut si eãdem prius aut vidisset, aut nouisset: ergo domus facta non est apta perfectius cognosci ab artifice, quàm in vniuersali. Quinto intellectus non est quantus, nec est in loco, nec est in situ: ergo non potest cognoscere directe, & per proprium conceptum singulare sensibile, quod est quantum, in loco, & situ: consequentia patet, quia hoc non potest agere in intellectum. Sexto, ita se habet sensus ad singulare, sicut intellectus ad vniuersale: ergo per commutatam proportionem, sicut sensus non potest cognoscere directe vniuersale, quia est obiectũ ipsius intellectus: ita nec intellectus poterit p se primo, directe, & per propriũ cõceptũ cognoscere singulare, sed tm̃ per cõceptũ alienũ sicuti cum concipimus sapientiam infinitam, esse rem quandam excellentissimã, sub esse arguimus, quid tamen sit res illa, ignotum est; & sic quodammodo est nota, & quodammodo ignota; nota quidem in alio, scilicet in conceptu sapientiæ infinitæ: ignota vero secundũ suam rationem formalem, & in proprio conceptu, nota dico arguitiue; ignota directe; nota quantum ad quæstionem quia est; ignota quantum ad quæstionem quid est; sic etiam singulare materiale dicitur notum intellectui nostro coniuncto cogitatiuæ, quę est ratio particularis, non directe & per proprium conceptum, sed indirecte, arguitiue, & conceptu alieno. Septimo, si intellectus cognosceret singularia materialia per se, & directe, tunc frustra ponerentur sensus, quia non essent necessarii ad cognoscenda singularia, & multitudo non est ponenda sine necessitate, ergo, &c.

Singularia cognoscuntur Idirecte ab intellectu. B

Cur ponitur intellectus agens.

Tex. 9.

Tex. 36. C

Singulare materiale nõ cognoscitur per propriũ conceptum. D

Cogitatiua est ratio particularis.

Hæc conclusio est de mente Arist 1. phys. vbi dicit, vniuersale est notum secundum rationẽ, singulare vero secundum sensum: & 2. de anima, vbi asserit intellectum esse vniuersalis, & sensum singularis. & 3. de anima, vbi asserit sensũ cognoscere carnem; intellectum vero quod quid est carnis: & 5. huius, vbi asserit expresse singularia esse nota sensibus, & clarius in præ

Tex. 40. Tex 66 Tex. 9. Cap. 11.

senti

A senti litera docet singularia abeuntia non esse nota, an sint, vel non; quòd si cognoscerentur ab intellectu, falsa essent verba Arist. & hoc etiam docuit Porphyrius in prædicabilibus, vbi Cap. 1. dixit, quòd iubet Plato quiescere in speciebus, & singularia esse relinquenda ab arte.

Secunda conclusio est. Intellectus noster potest intelligere singularia materialia indirecte: probatur sic, intelligens non nisi per conuersionem ad phantasmata singularium, indirecte potest ipsa intelligere, sed intellectus noster est huiusmodi, vt patet ex Arist. 3. de anima, vbi Tex. 39. dicit, necesse est intelligentē phantasmata speculari: ergo conclusio vera, quæ expresse habetur 3. de anima ab Arist. vbi dicit, quòd intellectus intelligit singularia per lineam reflexam Tex. 10. & Auerroes exponit per lineam spheralem. Vbi nota, quòd loquimur hic de singularibus signatis, vt Sortes, & hoc album, nō autem de singulari vago, vt aliquis homo, & aliquis equus. Singulare duplex ē vagum & signatum. Ex istis conclusionibus sequitur corrollarium hoc primum. Singulare vt singulare est intelligibile per se, idest ex natura sua; quia cum singulare sit ens per se; ex consequenti est per se intelligibile, quia vnumquodque intantum est intelligibile, inquantum est ens. Secundum corollarium est. Singulare materiale nō potest esse per se intelligibile, quia cum claudat mate-
B riā & conditiones indiuiduātes ex natura sua, repugnat sibi intelligi ab intellectu. Hæc determinatio est. S. Tho. 1. p. & in quæst. de veritate; & in quolib. & in pluribus locis suæ doctrinæ, q. 86. ar. 1. vt est videre apud ipsum. Ex quo sequitur quàm male intellexit Archiepiscopus Amalphitanus S. Thomam in quæst. suis metaphy. præcipue in hoc 7. vbi quærēs, num singularia intel- quæst. 5. quæst. 10. ligantur à nostro intellectu, affirmat ea non intelligi nec directe, nec indirecte.

His ergo determinatis facilis est solutio ad rationes Aduersariorum: & prima ratio erat, intellectus complexus præsupponit incomplexum, &c. hæc ratio soluitur à S. Thoma vbi supra, quòd intellectus noster directe non est cognoscitiuus nisi vniuersalium, indirecte autem, & quasi per quandam reflexionem potest cognoscere singulare, & sic concedimus totum argumentum, quòd intellectus noster cognoscit extrema huius propositionis, Sortes est homo, sed non eodem modo. Deinde dicimus, quòd homo est ille, qui cognoscit complexum, & incomplexum, sed per intellectum cognoscit vniuersale, & per cogitatiuam cognoscit singulare. Et sic etiam soluitur secunda ratio, quæ formaliter est soluta à S. Thoma, vbi supra. Homo cognoscit vniuersale & singulare per diuersas potentias. Tertia ratio, in qua dicitur, quòd intellectus discurrit à singulari ad vniuersale, &c. soluitur
C quia cogitatiua est illa, quæ facit hūc discursum inter particularia, & hoc est propter maximā propinquitatem, quam habet ad intellectum, vnde dicitur ratio particularis: & si aliquando intellectus concurrit ad cognoscendum singulare, non est nisi adiutus à cogitatiua. Quarta, in qua dicitur, quòd intellectus non imponit nomina rebus quas ignorat, soluitur dicendo hoc verum esse; falsum autem, quòd cognoscat singularia materialia directe, sed tantum indirecte, vt dictum est. Ad quintam rationem, in qua dicitur, quòd nisi intellectus per se intelligeret singulare, voluntas non posset per se velle actum singularem &c. dicimus, quòd est verum, sed intellectus non cognoscit per se, & per proprium conceptum ipsum singulare materiale, sed tantum reflexe; directe autem cognoscitur à sensu per propriam speciem sensibilem causatam in sensu à singulari materiali, quæ repræsentat obiectum vt hic, & nunc, & vt existens. &c. Sextam quoque rationē, in qua dicebatur, quicquid perfectionis est in potentia inferiori, &c. soluit S. Thomas 1. p. quòd virtus superior potest illud, quod virtus inferior, sed q. 86. ar. 1. eminentiori modo; vnde id, quod cognoscit sensus materialiter, & concrete, quod est cognoscere singulare directe, agnoscit intellectus immaterialiter, & abstracte, quod est cognoscere Quicquid facit virtus inferior facit & superior.
D vniuersale. Potest etiam dici, quòd illa maior tenet in potentiis eiusdem ordinis; modo sensus & intellectus non sunt eiusdem ordinis. Ad septimam, in qua dicitur, quòd species per se repræsentat illud, à quo gignitur &c. dicimus, quòd verum est, nihilominus illa species non recipitur in intellectu directe, & immediate, sed tantū indirecte. Ad octauam dicimus, quòd si loquitur de memoria animæ coniunctæ, quòd memoria singularium non est intellectiua, sed tantū sensitiua, si de memoria animæ separatæ intelligere contendit: opinio S. Tho. Memoria duplex intellectiua & sensitiua. est, quòd anima separata nōn intelligit per species innatas, nec per species, quas tūc abstrahit, sed per species conseruatas, quæ repræsentāt vniuersalia, & per species ex influentia diuini luminis participatas, vt patet expresse in 1. p. & sic soluitur ratio sequens. Ad illam, in qua q. 89. ar. 1. dicebatur, incognita non possumus diligere secundum August. &c. dicimus, quòd singula- Cap. 30. ria materialia non sunt incognita intellectui nostro, cum cognoscantur ab eo indirecte, vt dictum est, &c.

Ad primum Durandi dicimus, quòd intellectus non incipit ab eo, in quo finit sensus, sed à proximo sibi; hoc autem est vniuersale corporeum; falsum est enim, quòd potentiarum ordinatarum posterior incipat à termino prioris, sed bene à proximo sibi; vnde cogitatiua non

à sensatis, sed ab intentionibus elicitis perficitur. Ad secundum dicitur falsum esse, quòd oporteat abstractionem fieri à noto, loquendo tam de abstractione intellectus agentis, quàm possibilis; de agente quidem patet; de possibili vero manifestum est ex ipsomet sensu; visus enim abstrahit colorem ab odore pomi ignoto sibi; tali enim pacto intellectus possibilis cognoscit vniuersales, & non particulares conditiones rei. Ad tertium dicitur, quòd si est sermo de intellectu vt res est, conceditur, quòd primum mouens sit singulare, non materiale, sed immateriale, scilicet intellectus agens: falsum enim supponitur, scilicet quòd in tali motione sit obiectum tanquam primum mouens: sed tunc consequentia nihil valet; ergo singulare primo cognoscitur, quia intellectus agens & obiectum in phantasmate in hoc primo ordine non mouet obiectiue, sed actiue potius: si vero est sermo de intellectu, vt intellectus est, sic concesso quòd primum mouẽs sit obiectum, negatur, quòd sit singulare, sed dicitur, quòd est natura vniuersalis, quæ obiectiue mouet, & facit intellectum esse in actu, quoniam illa est primo repræsentata per speciem intelligibilem: singulare autem non nisi per lineam sphæralem agnoscitur, vt asserebat Auerroes; motiua aliorum doctorum, quia includuntur in his, quæ tacta & soluta sunt, non oportet addere. A B

Non, omnis abstractio fit a noto.

Natura vniuersalis obiectiue mouet intellectum.

Si ergo genus simpliciter non est præter eas, quæ vt generis species, aut si est quidem, &c. Tex. 43.

Num conceptus generis sit alius à conceptu speciei.

Dilucidatio decimaquarta.

SANCTVS Thomas interpretando hæc verba præsentia asserit, quòd animal non inuenitur, quod nõ sit nec homo, nec bos, nec aliquid aliud huiusmodi; aut si inuenitur aliquid, quod est genus præter species, sic acceptum vt est præter species, non accipitur vt genus, sed vt materia; nam licet idem secundum nomen posit esse genus & materia; non tamen idem eodem modo acceptum; materia enim est pars integralis rei, & ideo de re prædicari non potest, non enim potest dici, quòd homo sit caro, & os; genus autem prædicatur de specie, vnde oportet, quòd significet aliquo modo totum, & sic corpus potest accipi vt materia animalis, & vt genus. C

Occasio quæsiti.

Occasione huius interpretationis Aliqui quærunt, num conceptus generis sit alius à conceptu speciei. Et respondẽt per duas conclusiones iuxta sententiam suam, quarum prima est, Conceptus generis in se est vnus: quam sic nituntur probare; omnis intellectus habens in se certitudinem de aliquo, & dubitans de omnibus determinantibus illud, habet de quo est certus conceptum vnum alium ab aliis, de quibus dubitat, alioquin esset certus de nihilo; quia de nullo conceptu: sed intellectus potest esse certus de inhærentia conceptus generis alicui, dubitando de quocunque conceptu speciei, vt si per proprietatem conuertibilem cum genere demonstraret ipsum genus de aliquo demonstratione quia: puta si per mouere demõstret de aliquo, quòd sit animal, de quo nescitur aliqua species generis, sed dubitatur: ergo intellectus habet de illo genere aliquem vnum conceptum alium à conceptibus specierum, de quibus dubitat. D

Tex. 12. Tex. 14.

Secundo probãt eandem conclusionem sic: differentia sunt diuersa aliquid idem entia ex 5. huius: & clarius ex 10. ita quòd magis vnum sunt differentia in illo, in quo conueniunt, quàm sint in illo, in quo differunt, alioquin non essent differentia, sed primo diuersa: ergo illud, in quo sunt idem, magis est in se vnum, quàm illa, in quibus differunt; sed species generis proprie differunt differentiis, & sunt idem genere: ergo genus est magis vnum, quàm differentiæ, quibus differunt, quod non esset, nisi generis esset vnus conceptus; nam si plures, ita essent illi diuersi, sicut conceptus differẽtiarum quoad hoc, quòd species nihil vnum essent.

Genus prædicatur de specie in eo quod quid.

Tertio, genus proprie & in quid prædicatur de specie: ergo secundum aliquem conceptum non eundem speciei, quia tunc esset prædicatio eiusdem de se: ergo secundum alium conceptum à conceptu speciei, & similiter est de quacunque specie; sed ille alius à quacunque spe-

cie

A cie est vnus in se, alias tot essent genera, quot species: quod est absurdum. Et confirmant, quia alias nomen generis non esset vniuocum, nisi significaret vnum conceptum.

Secundã conclusionem ponunt, quæ talis est. Conceptus generis est alius à conceptu differentiæ: probatur, quia differentia non participat genus, nec econtra; sed sunt omnino alterius rationis; vnde conceptus generis est ita alius à conceptu differentiæ, quòd est primo diuersus, in nullo conueniens cum eo, & ex hoc sequitur, quòd est alius conceptus à conceptu speciei, sicut particulare à totali; nam species essentialiter & formaliter includit conceptum generis, & differentiæ: si ergo est alius à conceptu differentiæ, sequitur quòd est alius à conceptu speciei, non totaliter, sed partialiter.

Sed quòd hæc positio sit falsa in se, & quoad conclusiones, & rationes probo sic: primo arguendo contra primam conclusionem; & quæro, aut conceptus generis est in se vnus, & idem cum conceptu omnium specierum eius, aut non est idem, sed alius, & distinctus ab illis, sicut ipsi dicunt: si est idem, sequitur, quòd non est vnus distinctus ab illis, vt videtur innuere conclusio: si nõ est idem sed alius & distinctus, sequitur quòd non est vnus communis omnibus, B quod est contra rationem generis. Præterea, docet Porphyrius in prædicabilibus, quòd genus est in specie, & species in genere, nunc sic, aut species sunt in genere in actu, aut in potentia: primum dici non potest, quia tunc contraria erunt in eodem simul, quod est contra omnẽ philosophiã: si autem erunt in potentia, sicuti ibidem videtur sentire Porphy. sequitur, quòd conceptus generis non erit alius à conceptu omnium specierum, sed vnus & idem: probatur, quia solus actus est ille, qui separat & distinguit. Et confirmatur, quia si conceptus generis secundum quòd est idem omnibus speciebus eius, est conceptus alius, & distinctus ab illis, cũ hoc non possit esse nisi secundum quòd conceptus specierum etiam sunt distincti; sequitur quòd conceptus generis est vnus, & idem omnibus speciebus, secundum quòd distinguitur ab eis: quod est manifeste falsum. Et vlterius sequitur, vt dictum est in secunda ratione, quòd contraria erunt simul actu in eodem, quod est contra omnem veritatem.

Cõceptus generis & specierum quo se habẽt adinuicem.

Cap. de differentia.

Actus separat & distinguit.

Deinde arguo contra secundam conclusionem sic, quia certum est quòd differentię simul continentur in genere: tunc quæro, aut continẽtur in genere secũdum quòd genus est aliquid in actu; aut secundum quòd est in potentia: si primo modo, sequitur quòd differentiæ oppositę, quæ sunt in actu, simul erunt in aliquo ente actu; quod est inconueniens; & tenet consequẽ C tia, quia differentię non possunt esse nisi actu, quia solus actus facit differre: si dicatur, quòd continentur in genere in potentia, habetur propositum, quòd non solum non possit esse genus sine suis differentiis: sed sine eis nec etiam distincte concipi, consequentia patet, quia ex quo genus continet differentias solummodo in potentia, non habet per quid distinguatur ab eis: & per consequens nec esse, nec concipi potest sine eis; sicut totum non potest concipi sine suis partibus, quæ sunt in eo in potentia saltẽ confuse. Præterea, ratio generis est ratio determinabilis respectu eius differentiarum; ergo nihil habet, per quod determinetur ad aliquem actum distinctum secundum se, nisi per differentias: quia dato opposito, sequeretur quòd ratio generis non esset ratio determinabilis per differentias, sed vel determinaretur per ipsummet genus, vel per aliquem alium actum distinctum à differentiis, quod est imaginariè dictum.

Totum non potest concipi sine partibus.

Rationes illorum sunt nullius momenti: prima enim soluitur, quia intellectus potest esse certus de conceptu obiectiuo generis, & dubius de conceptibus specierum, scilicet obiectiuis D non quòd conceptus generis sit alius à conceptu specierum in rerum natura, sed solum obiectiue dum in actu exercito concipitur. Soluitur quoque secunda ratio, quia species differũt differentijs, & conueniunt in genere, & sic alius est conceptus obiectiuus generis à conceptibus obiectiuis differentiarum, non ante conceptionem, sed solum dum illi concipiuntur. Tertia quoque ratio, in qua dicitur, quòd genus prædicatur in quid &c. soluitur concedendo, genus prædicari in quid & vniuoce, & ipsum dicere alium conceptum obiectiuum, non ante conceptionem, & prædicationem, sed dum concipitur, vt dictum est. & sic etiam soluitur confirmatio.

Intellectus põt esse certus & dubius de eodem diuersimode intellecto.

Ad argumentum secundę conclusionis respondet S. Thomas in libello de ente, & essen. quòd genus significare vnum contingit dupliciter; vno modo per positionem vnius determinatæ rei significatę. Alio modo per differentiam, seu indeterminationem plurium rerum importatarum: primo modo genus non significat vnum, sed secundo modo, quia illud significat vnum primo modo, cuius significatum secundum se acceptum est vna aliqua natura, & determinata, sicut homo significat humanitatem, quæ est certa & determinata natura, scilicet humana: illud autem, quod significat vnum secundo modo, habet pro significato, non aliquã naturam

Cap. 3. Genus bifariam potest unum significare.

naturam determinatam, sed plures naturas indeterminate; sicut animal significans perfectionem, seu naturam sensitiuam, non significat aliquam certam, & determinatam naturam, siue formam; nulla enim forma est in vniuerso, quæ sit anima sensitiua, sed quælibet est vel bouina, vel leonina, vel humana &c. & sic patet, quomodo conceptus generis sit alius & à cóceptu specierum, & etiam differentiarum. A

Res habet alium modũ quo intelligitur ab eo quo est.

Sed vt latius appareat veritas huius rei sciendum est primo, quòd alius est modus, quo res intelligitur, & alius modus essendi, quo res est, quia licet id, quod intellectus intelligit, oporteat esse in re, non tamen eodem modo; vnde quamuis intellectus intelligat mathematica nõ cointelligendo sensibilia, & vniuersalia præter singularia, non tamen oportet, vt mathematicalia sint præter sensibilia, nec vniuersalia sunt præter singularia: nam videmus quòd etiam visus percipit colorem sine sapore, & tamen color & sapor in rebus materialibus sunt inseparabiles.

Conceptus duplex obiectiuus & formalis.

Secundo sciendum est, quòd conceptus formales generis, & specierum distinguuntur formaliter, sic etiam conceptus obiectiuus generis est alius à conceptibus obiectiuis specierum, non præter operationem omnem intellectus, sed solum dum intellectus per conceptum formalem cognoscit conceptum obiectiuum generis, tunc genus intelligitur præter species, & vniuersale præter particulare, non tamen ex parte rei genus est aliquid præter species, nec vniuersale præter singularia, & sic conceptui formali generis, dum intelligitur, correspondet alius conceptus obiectiuus præter conceptus obiectiuos specierum: ante tamen quàm genus per conceptum formalem intelligatur, nihil correspondet præter species. B

q. 50. ar. 2.

In naturalibus aliud est determinãs & aliud determinatũ.

Tertio est notandum de mente S. Thomę ex tractatu de natura generis & ex 1. p. ꝙ differentia est quæ constituit speciem, & vnumquodque constituitur in specie secundum quòd determinatur ad aliquem specialem gradum in entibus; quia species rerum sunt sicut numeri, qui differunt per additionem, & substractioné vnitatis; & quia in rebus materialibus aliud est quod determinat ad specialem gradum, scilicet forma, & aliud quod determinatur, scilicet materia; propterea ab alio sumitur genus, & ab alio differentia: sed in rebus immaterialibus non est aliud determinans, & determinatum; sed vnaquęque earum secundum se ipsam tenet determinatum gradum in entibus, & ideo genus & differentia in eis non accipiuntur secundum aliud & aliud, sed secundum vnum & idem quæ tamen differunt secundum considerationem nostram, inquantum enim intellectus noster considerat rem illam vt indeterminate, accipitur in eis ratio generis: inquantum vero considerat vt determinate, accipitur ratio differentiæ. C

Vnitas materiæ differt ab vnitate generis.

Vltimo sciendũ est, ꝙ vnitas materię, & vnitas generis differunt in hoc, ꝙ vnitas materię est vnitas numeralis fundata supra determinatã ré: vnitas vero generica est vnitas non numeralis, sed indeterminationis fundata supra diuersas naturas indeterminate: qñ ergo dicimus, vnitatem materiæ primæ esse vnitatem numeralé, intelligimus negatiue, non autem positiue, quia nullum distinctum includit, cum sit denudata ab omni actu, cuius est distinguere: genus autem non est vnum numero neque positiue, neque negatiue; quia, cum dicat plures naturas, dicit vnũ vnitate indeterminationis.

Quibus stantibus ponitur talis conclusio de mente S. Thomæ. Genus, species, & differentia solum ratione distinguũtur, & non realitate aliqua: probatur sic, quæcunque simul vnita in tertio non faciunt compositionem realem, non differunt realiter; cum enim duæ res sint duæ essentiæ, non possunt facere vnum tertium, nisi faciendo compositionem realem; sed genus & differentia sunt huiusmodi, vt patet de colore & disgregatiuo in albedine, quæ in ea cõpositionem non faciunt, cum albedo sit forma simplex, & idem est indicium de substantia, ac differentia vltima alicuius intelligentiarum, quæ, cum sint simplices, in eis nullam cõpositioné faciunt, ergo, &c. Secunda cõclusio est. Conceptus formalis & obiectiuus generis, differétiarum, & specierum sunt diuersi: probatur sic, genus differentię, & species habent diuersas definitiones: ergo generis, differentiarum, & specierum sunt diuersi conceptus. D

Genus innctum cũ differentia nõ inducit nugationem.

Ex his conclusionibus patet responsio ad rationes Aduersariorum contra S. Thomam. Aiunt enim, quòd si genus non diceret aliquid præter species, sequeretur quòd in definitione esset nugatio, quia idẽ conceptus exprimeretur per genus, & differentiam. Sed hęc rõ est nullius momenti, quia per secundam cõclusioné dictum est, ꝙ genus habet alium conceptũ à conceptibus specierũ, quia sicuti se habet species ad indiuidua, ita genus ad suas species ꝑ conuenienté similitudinem; sed species dicit alium conceptum ab indiuiduis: ergo & genus dicet etiam alium conceptum à speciebus, licet non dicat aliam realitatem, nec species ab indiuiduis, cum Sortes nihil aliud sit, quàm animalitas, & rationalitas, quæ sunt species, sic etiam

A etiam genus nihil aliud dicit, quàm species suas.

Sed contra adhuc dicunt, quia tunc est nugatio, quando positis definitionibus pro nominibus, idem bis dicitur, ut ait Philosophus in hoc 7. non obstante diuerso modo concipiendi Tex. 41. sic erit nugatio, homo est animal. Et confirmant per eundem Philosophum ibidem dicentem, quòd hæc est nugatio, bipes pedes habens, & tamen est alia ratio concipiendi; ergo diuersa ratio concipiendi non excusat nugationem. Et confirmant iterum, quia isti modi concipiendi aut sunt essentialiter intra conceptū generis, & differentiæ, aut non, sed sunt accidētales proprietates, sub quibus cōcipiuntur si secūdo modo, nō vitatur nugatio, ex quo ille rationes sunt extra conceptum qui ponitur vnus: si primo modo, aut ergo vtraque ratio est essentialis intra conceptum speciei, aut non: si non: ergo diffinitio essentialiter includit, quod non pertinet ad speciem essentialiter: si sic, ergo conceptus generis & differentiæ sunt simpliciter alii, quia per alias rationes, quas essentialiter includunt, quæ sunt de per se conceptu speciei sunt alii. Corroborant iterum, quia definitio dicitur esse primo, id est adęquate eadem cum Definitio & definito; sed conceptus iteratus non est primo idem: ergo alter conceptus generis vel diffe- definitū sūt idem.
B rentiæ superfluit in definitione, quia alter sufficit.

Sed hęc omnia soluit Archiepiscopus Amalphitanus in hoc 7. supra præsenti quæsito, & quęst 8 hoc ex fundamentis Auerrois, qui 1. huius docuit, quòd genus est quid medium inter actum com. 17. & potentiam, & quòd conceptus generis est forma per quam indiuiduum reponitur in ipso genere, licet in hoc erret, quia in homine non est nisi vna tantum forma substantialis, per quā Sortes est homo, animal, & corpus, & hæc etiam fuit causa erroris Aduersariorum non considerantium, quòd isti diuersi conceptus obiectiui, quorum istorum diuersorum conceptuum obiectiuorum, vnus est genericus, & determinabilis; alter vero differentialis & determinans; tertius est specificus constitutus ex istis, non sumuntur à diuersis formis, sed ab vna & eadem habente diuersos gradus.

Quibus stantibus negādæ sunt illę cōsequentiæ, quas faciunt, quòd committatur nugatio si genus & species dicant eandem realitatem. & dictum Arist. in hoc libro intelligendum est Quæ nomina faciūt nugationem. quando essent plura nomina, & nulla alia esset diuersitas, sicut optimum exemplum adducitur, quòd hęc est nugatio, bipes pedes habens, quę hic non est alia diuersitas, nisi nominum,
C non sic est modo apud S. Thomam de genere & speciebus. Ad aliam confirmationem, in qua quærebant, isti modi concipiendi aut sunt essentialiter intra conceptum generis & differentię, aut non &c. dicimus, quòd sumuntur ab vna & eadem forma, habente diuersos gradus, vt dictum est. Ad vltimam quoque patet solutio, in qua dicebatur, quòd definitio dicitur esse primo id est adęquate eadem cum definito &c. quia conceptus generis est determinabilis, & conceptus differentiæ est determinans, & conceptus speciei est compositus ex vtrisque; propterea omnes sunt necessarii, & nullus superfluit, vt ipsi putauerunt.

Et pro maiori intelligentia horum omnium considerandum est, quòd homo non est ex animali & rationali, tanquam ex duabus rebus tertia res; sed sicut intellectus tertius ex duobus Homo non est ex aīali & rationali. intellectibus: quandoquidem genus, species, & differentia tribus modis sumi possunt. Primo pro re significata per nomen genericum, specificum, & differentiale primę intentionis. Secūdo pro conceptu formali talium nominum. Tertio pro re significata per eorum nomina secundę intētionis: verbi gratia animal, homo, & rationale possunt accipi pro re significata per hęc nomina: secundo pro conceptibus formalibus eorum; tertio pro relationibus generis, spe
D ciei, & differentiæ; primo modo nec species nec definitio est composita ex genere & differentia, eo quòd res significata per speciem, & definitionem est eadem realiter cum re significata per genus & differentiam: idem enim non componitur ex se ipso: tertio modo similiter nec Definitio species, nec definitio est composita ex genere & differentia, & quòd relatio speciei relatiue non est composita ex genere & differentia quomodo intelligitur. opponitur relationi generis, vt docuit Porphyrius, & nullum correlatiuum componitur ex suo correlatiuo: sed secundo modo tam species, quàm definitio est composita ex genere & differentia: conceptus enim formalis speciei integratur ex conceptu formali generis & differentiæ, tamquàm ex duabus partibus: verbi gratia, conceptus formalis hominis est quid aggregatum ex conceptu formali animalis, & conceptu formali rationalis.

Et ex hoc notabili soluitur aliud dubium, quod mouent, in quo quærunt, quid respondeat in re istis conceptibus generis, & differentiæ, patet solutio, quòd sufficit distinctio diuersorū conceptuum, quę quidem distinctio nullam differentiam nec compositionem realem ponit in re, sed tantum potentialem, sicut intelligendo, quòd ipsa res est nata facere diuersos conceptus in intellectu, ita quòd ista distinctio actu est solum in intellectu concipiente, nec sufficit distinctio rationis ratiocinantis, quæ est, quando res non est apta nata facere nisi vnū conceptum.

ceptum, qui tamen concipitur sub diuersis modis considerandi; sed est ibi distinctio rationis A
ratiocinatæ, sicut inter ens & verum, & lignum & dolabile reperitur hæc distinctio.

Sed contra arguunt probantes istam distinctionem rationis non sufficere; nam concipiendo genus, quærunt aut concipitur aliquid rei in specie, aut nihil; similiter etiam quærunt de differentia, & de specie: si nihil, isti conceptus non sunt reales, sed fictitij, nec per consequens dicuntur de specie; si aliquid, aut aliquid idem, aut diuersum, si idem, tunc idem erit cóceptus generis & differentiæ, quod est falsum: si diuersum, ergo sequitur, quòd in re ipsa erit aliqua distinctio, & differentia inter istos conceptus. Et si diceres, quòd correspondet aliquid rei, & sic concipitur tanquam vnum, & idem; nec sequitur argumentum: ergo erit idem cóceptus quia illud vnum & idem rei, quod correspondet, est aptum natum facere diuersos conceptus. Contra arguunt dupliciter, quia vna res est apta nata facere vnum conceptum adæquatum, quia alias non esset vnum cognoscibile, nec vnico actu cognoscibile; sed secúdum illum conceptum sibi adæquatum formando, videtur immutare intellectum, quantum natum est ipsum

Distinctiò actuum est ex distinctione obiectorum.

immutare: ergo non formabit nisi vnum conceptum. Secundo, quia omnis differentia prior naturaliter omni actu rationis est differentia ex natura rei; sed obiecta naturaliter producunt B
actus, & distinctio obiectorum distinctionem actuum, maxime quando hæc illa causat, vt in præsenti disputatur: ergo differentia intentionis, quæ est in conceptibus, concludit differentiam priorem in obiectis, quæ est realis vel saltem aliqua ex natura rei; & propterea, ne cogantur ipsi concedere conceptus simpliciter diuersos generis, & differentiæ esse fictitios, affirmát quòd eis correspondent aliqua in re realiter diuersa, vel distincta aliquo modo ex natura rei sic, quòd circumscripta omni operatione intellectus agentis, vel possibilis, & omni actu in intellectu proposito, vel concomitante, est in re differentia; sed talis differentia habet gradus secundum quòd genus, & differentia possunt sumi ab alia, & ab alia re, puta si diuersæ formæ sint in aliqua specie, sicut in homine, ita quòd ab vna sumatur genus, & ab alia differentia, vel possunt sumi ab alia, & ab alia realitate, quando est species simplex, puta albedo: prima dicitur differentia realis: secunda dicitur differentia formalis; vtraque tamen est ex natura rei.

Vnius rei é vnú esse substantiale.

Sed hæc non concludunt, quia supponunt, scilicet in re esse diuersas formas substantiales, quod repugnat rationi, & dictis Arist. infra; quandoquidem vnius rei est tantum vnum esse substantiale; sed forma dat esse substantiale; igitur vnius tantum rei est vnica forma substantialis siue hominis, siue cuiuscunque alterius rei. Et ad argumenta ipsorum respondemus; C

Res vna quō potest plurificari.

& primo ad primum, quòd licet res nata sit facere vnum conceptum adæquatum; tamen, quia est vna in actu, & plures virtualiter, potest plures conceptus obiectales & formales de se producere: & formaliter respondendo ad argumentum dico, quòd illa maior intelligitur de re, quæ est actualiter, & virtualiter vna. Ad secundum argumentum dico, quòd sufficit distinctio virtualis in re, quæ præcedit actum, & operationem intellectus; & sic non oportet ponere

Tex. 41.

distinctionem realem. Et hæc est expressa sententia Aristo. in præsenti litera asserentis, ꝙ

Com. 2.

genus non est præter eas, quæ sunt generis, species; & etiam Comment. in hocmet 7. asserit Socratem non esse aliud, quàm animalitas, & rationalitas, & illud est species. Hoc etiam asserit

Cap. 2.

Boetius in interpretatione libri Porphyrii, quòd species est tota substantia indiuiduorũ, & sic etiam genus est tota substantia specierum, quę sententiæ intelligendę sunt realiter, & non conceptibiliter.

Et si quis adhuc instaret, quòd si conceptus generis est idem cum conceptibus specierum, vel est idem omnibus, vel alteri tantum, si omnibus, tunc quot essent conceptus specierum, tot D
essent conceptus generis, quod est falsum: si idem alteri tantum; tunc genus prędicatur tantũ de vna specie, & genus esset ęquiuocum; probatur consequentia, quia species differunt secundum rationem, & sic genus esset multa secundum rationem, & ita esset æquiuocum. Sed so-

Generis speciei & differentię est eadē realitas.

lutio horum pendet ex prædictis, quia cum eadem sit realitas generis, speciei, & differentiæ: tamen diuersi sunt conceptus non dico formales tantum, qui sunt actus intelligendi, siue species intelligibiles; sed conceptus obiectales sunt diuersi, qui concipiuntur, & intelliguntur per conceptus illos formales. Hinc est, quòd ratio in contrarium est nullius roboris, quia non dicimus nos conceptum obiectalem generis esse idem cum conceptibus obiectalibus specierũ sed esse eandem realitatem speciei, generis, & differentiæ, sicuti non est idem conceptus entis & veri: licet sit eadem realitas; & sic etiam apparet manifeste solutio illius, in quo dicitur, quòd tunc genus esset æquiuocum; quod certe sequeretur, quando genus & species conuenirent in eodem conceptu obiectali, cuius oppositum docuimus de mente. S. Thomæ.

Item

A *Item animalis habentis pedem differentiam oportet scire inquantum habens pedes, &c. Tex. 43.*

An differentia diuisiua generis inferioris includat formaliter superiores.

Dilucidatio decimaquinta.

EXPONENS S. Thomas præsentem textum, ait, quòd tota definitio constituitur ex vltima differentia, quia si quis diceret definitionem hominis esse animal bipes habens pedes: in hac definitione bipes erit differentia necessaria, habens pedes esset differentia superflua: ex quibus verbis sumunt aliqui esse de mente S. Thomæ, quòd differentia
B diuisiua generis inferioris includat formaliter superiores, licet Socinas in hoc 7. asserat S. Thomam nihil expresse de hac re dicere, sed tãtum quosdam Thomistas disputare, & ideo ipse de hoc quæsito varie sentit. Si quis tamen diligentius consideret verba S. Thomæ, inueniet ipsum asserere expresse differentiam superiorem includi in inferiori; tum quia Arist. hoc fatetur in textu præsenti, quia vltima differentia est substãtia rei, quod non esset, nisi includeret præcedentes: tum quia etiam asserit Aristo. in definitione non oportet ponere alias differentias, sed solummodo vltimam, quia si aliæ ponerentur cum ipsa prima, committeretur nugatio dicendo, animal bipes habens duos pedes, transponendo terminos; nam dicto pede, superfluum est ponere habens pedes. Hoc etiam confirmari potest de mente S. Thomæ, & Aristo. quia ait Philosophus in præsenti textu, quòd in substantia non est ordo; si autem differentia inferior non includeret superiorem, esset ordo in substantia, quia vna esset prior, alia vero posterior: tum etiam hoc videtur esse de mente S. Thomæ, quia imponunt sibi Aduersarii hanc sententiam, quam arbitrantur esse falsam; sed est
C ipsamet sententia Aristo. vnde impugnando opinionem S. Thomæ sic, impugnant expresse Arist. in 2. de aïa asserentẽ, vegetatiuũ esse in sensitiuo, & sensitiuũ in intellectiuo, sicut trigonũ in tetragono, & tetragonũ in pẽtagoneo, & hic dicentẽ, quòd in genere sunt omnes differẽtiæ superiores, & ipsæ differentiæ habitę inter se ita se habent, quòd prior est in posteriori, & vltima continet omnes alias, & ostendit per hoc, quòd scissio pedis est pedalitas: ergo falsa est opinio Aduersariorum tenentium, differentiam inferiorem non includere differentiam superiorem.

quæst. 37.

In definitione rei sufficit vltimam differẽtiã ponere.

In substãtia non ẽ ordo.

Tex. 31.

Scissio pedis est pedalitas

Fundamentum autem eorum est hoc, quòd quælibet differentia diuisiua generis per se, & de principali intellectu significat formam tantum, & cum quælibet differentia sit specifica respectu alicuius, quælibet differentia est per se diuersa ab alia, quia aliter, dicunt ipsi, daretur processus in infinitum in differentiis; consequens est falsum: ergo & antecedens; probatur consequentia, quia si differentię inferiores includerent superiores ergo essent differentes, nã differẽtia sunt diuersa aliquod idem entia: ergo conuenirent, scilicet in differentia superiori, & differrẽt differentiis, & tunc quæram de illis, vtrum includant differentiã, vel non; quare
D vel proceditur in infinitum, vel stabitur ad aliquas differentias, quæ in nullo conueniunt, nec includunt aliquod commune. Præterea data hac opinione, quòd differentia inferior includat superiorem, sequeretur differentiam inferiorem esse speciem: consequẽs est falsum, quia tũc essent plura genera, quàm decem, cum talis differentia non sit species alicuius illorũ generum; probatur consequentia, quia omne, quod habet prædicatum de eo in quid, & differentiam dictam in quale, est species, quia compositum ex genere & differentia est species; sed talis differentia inferior habet superiorem dictam de ea in quid, & aliam, quæ differt ab opposita differentia, quæ dicitur de ea in quale: ergo est vere species.

Sed hęc fundamenta sunt nullius momenti, & ad primum dicimus, vt tenet hic S. Thom. quòd cuiuslibet speciei est vna tantum forma substantialis, sicut leonis est vna forma, per quã est substantia, corpus, animatum corpus, animal, & leo; si enim essent plures formæ, non possent omnes vna differentia compræhendi, nec ex eis constitueretur vnum, & sic falsum est, quòd diuersæ differentiæ significent diuersas formas. Secundum quoque fundamentum est falsum, in quo dicebatur, quòd daretur processus in infinitum: negatur enim consequentia, quia deueniẽdũ est ad aliquas differentias, quæ non includunt alias, & quę seipsis distinguuntur, sicuti

Vnius speciei vnica est forma substantialis.

sicuti sunt differentiæ, quibus diuiditur genus generalissimum. Ad tertium quoque, in quo A
dicebatur, quòd differentia inferior esset species, neganda est consequentia: nam illud, quod
includit differentiam, sicut constitutum includit constituens, est vere species; non autem illud
quod includit aliquid per modum contrahentis genus, qualis est differentia. Secundo dico,
quòd differentia realiter est ipsa species differens secundum rationem ab ea, propter quam
differentia rationis potest esse prædicabile distinctum à specie; animal enim & homo non
differunt essentialiter, & tamen sunt prædicabilia distincta formaliter, & secundum ratione,
immo definiendo hominem per animal & rationale, solum explicite definitur, tamen implicite per omnes differentias superiores, & hæc est doctrina clara peripatetica, quam docuit Cõmentator in hoc 7. & Albertus in prædicamentis, quòd in definitione dupliciter potest aliquid poni, explicite seu in actu, & implicite seu in potentia.

Differentia est ipsa species.

Com. 42. Cap. 2.

Pro intelligentia autẽ veritatis & opinionis S. Tho. declarandum est, quõ differẽtiæ superiores includãtur formaliter in inferioribus. Propterea est sciendum primo, vt alias etiam tactum est, quòd differentia & genus sumuntur ab eadem forma habente diuersos gradus: sed genus sumitur à forma sub gradu, & sub conceptu confuso, & differentia sub conceptu magis B
determinato, sicut ergo conceptus ex parte generis potest accipi, vt superior, & inferior, & magis, & minus limitatus; sic etiam de differentia dicendum est, quòd eius conceptus potest accipi magis, & minus limitate, licet conceptus generis sit extra conceptum differentię, vt superiori disputatione visum est, & per differentiam superiorem intelligimus illam, quæ constituit genus, & superueniens diuidit, vt sensitiuum, quod diuidit corpus animatum, & animal constituit: per inferiorem vero differentiam intelligimus eam, quę genus diuidit, & constituit speciem illius generis, vt rationale, quod diuidit animal, & constituit hominem. Secundo est sciendum, quòd conceptum formalem scilicet speciei & definitionis cõponi ex conceptibus formalibus generis & differentię, potest dupliciter intelligi. Vno modo de conceptu mẽtali. Alio modo de conceptu obiectali formaliter sumpto: si primo modo, adhuc dupliciter intelligi potest; vno modo de conceptu mentali secundum esse subiectiuũ, seu secundum id, quod est. Alio modo de illo secundum esse repræsentatiuum; conceptus mentalis speciei secũdum id, quod est, non est compositus ex conceptibus mentalibus generis & differentiæ, secũdum id quod sunt, eo quòd omnes sunt qualitates simplices, nec possunt distingui in plures C
partes componentes: vnde quando intellectus format conceptum definitionis hominis, scilicet animal rationale, non format plures conceptus, sed vnum tantum, qui est quędam qualitas simplex, distinctè repræsentans hominem; conceptus autem obiectalis speciei formaliter sumptus, cum nihil aliud sit, quàm significatum formale conceptus mentalis eiusdẽ, est compositus secundum rationem ex conceptibus obiectalibus generis & differentię formaliter acceptis: sicut significatum formale speciei est compositum secundum rationem ex significatis formalibus generis & differentiæ: vnde homo acceptus vt est obiectus cõceptui mentali suo, scilicet specifico, non est animal, neque rationale, sed ex animali, & rationali, accipiendo etiã animal, & rationale prout obiecta sunt suis mentalibus conceptibus: vnde cum dico, homo est animal rationale, si res ipsa solum attendatur, non est neque pars, neque totum; si vero res ipsa sic significata implicite includens inferiora consideretur; tunc se habebit vt totum, & est vera prædicatio, homo est animal rationale, si autem res ipsa sic significata considerabitur, secundum id quod explicite includit, vt sic habebit rationem partis, & tunc homo non est animal rationale, sed erit compositus ex animali, & rationali, quia pars non prædicatur de toto D
in recto, sed tantum in obliquo; & propterea animal ponitur in definitione hominis, vt res significata, res enim de re prædicatur vt totum, & in recto.

Genus & differentia sumũtur à forma.

Conceptus formalis speciei ex quibus componitur.

Homo quãdo dicitur φ non est animal neq; rationale.

Pars nõ prędicatur de toto.

Tertio considerandum est, quòd omnia ista dicunt conceptus distinctos tam genus, quàm differentia, quàm species; & etiam hic declaratur à doctoribus, quòd in definitione speciei ponitur genus, & Arist. expresse docet hic, quòd in definitione debet poni vltima differentia: & in 2. posteriorum voluit, quòd quælibet definitio debet habere partes, quarum quęlibet est in plus quàm definitum, sed totum est æquale, & datur exemplum de numero senario, qui est numerus vtrobique primus; sed hoc quod dicit hic est pura veritas, quia ibi loquitur de definitione, qua non potest haberi melior, quia differentiæ vltimæ sunt nobis ignotæ, propter quòd etiam Porphyrius posuit definitionem differentiæ in communi, & non de vltima, quæ est specifica conuertibilis cum specie, quæ sine dubio dari potest, vt etiam Caietanus ponit 2. poster. quia secundum rei veritatem inter duas differentias datur vnum genus vltimum, & per consequens dabuntur duę vltimæ differentiæ, quarum quęlibet conuertibilis erit cũ specie sua, quod ita probari potest: capiantur. A. B. & C. & sint species, cum tales se habeant sicuti nu-

Cap. 10.

Cap. 5.

Cap. 10.

A ti numeri, vt scribitur 8. huius, nisi esset aliqua differentia, quæ esset tantummodo ipsius. B. vel ipsius. A. tunc non minus conuenirent. A.& C. quàm A.& B. quod ponebantur species, quia, vt dictum est species sunt sicut numeri, & consistunt in indiuisibili: illud autẽ iam factũ, si bene attendatur est illud, quod hic Aristo. probat, dari differentiam vltimam, quam vocat totam substantiam rei, & de his talibus dicit Albertus in prędicabilibus, quòd non sunt veræ differentiæ, quia non sunt virtutis simplicis, sed virtutis multiplicis, ita quòd virtutes omnium aliarum sunt in eis, ex quibus istæ fluunt secundum ordinem, sicut ex causis primariis: ex quibus verbis apparet manifeste, differentias superiores esse formaliter in inferioribus; & hanc veritatem notat Albertus de mente Commentatoris, & Alpharabij. 8. huius. Species sunt veluti numeri. Cap. 3. Cap. 4.

Vltimo est sciendum; quod ponere multas differentias & genera esse in eodem, non est ponere multas formas: quia ab vna forma possunt sumi multi gradus, licet sit vna secundum tẽ. Et si Alii dicant, quòd oportet ponere multas formas, cuius positionis primus fuit Auicebron in libro fontis vitę. Sed hoc non spectat ad præsentem disputationem, nisi quia ex hoc textu etiam argui potest, quòd cum definitio de mente Aristot. dicat vnum tantum: ergo vnam sub- B stantiam: ergo vnam formam: ergo non plures: videant ergo ipsi, quomodo hoc possint euadere. Com. 7. Definitio dicit tantum vnum.

His sic ordinatis, ponitur prima conclusio pro explicatione veritatis & doctrinæ S. Thomæ. Differentia superior non prædicatur de inferiori per accidẽs: probatur, quia dato quòd non prædicetur essentialiter seu formaliter, adhuc tamen non est per accidens; & dato adhuc, quòd esset prędicatio denominatiua, adhuc tamen non esset per accidens: vt dicunt Recentiores, quòd prædicatio generis de differentia est denominatiua, adhuc tamen non est per accidens prædicatio, licet in rei veritate prędicatio denominatiua non habeat locum in prædicamento substantię, sed bene prædicatio essentialis erit in prædicamento substantiæ: quia, vt dicit hic Alexander, denominatio proprie, est illius, quod est extra essentiam subiecti. Secunda conclusio. species habent in se ipsis prædicata superiora formaliter: probatur, quia omnia illa prædicata sumuntur ab vna forma: ergo omnia illa prędicata continentur formaliter in specie. Tertia conclusio. Non quælibet differentia habet superiorem differentiam, quæ de ipsa prędicetur: probatur, quia differentiæ diuidentes genus generalissimum non habent C superiores differentias: ex qua conclusione apparet, quàm manifeste decepti fuerint Aduersarii in illo argumento, quòd si differentia inferior includeret formaliter superiorem daretur processus in infinitum &c. Denominatiua prædicatio ubi habet locum.

Vltima conclusio est affirmatiua respondens quęsito principali. Differentia inferior claudit in se superiorem formaliter, seu differentia superior clauditur in inferiori: probatur, quia dicunt eandem formam, vel ambę sumuntur ab eadem forma secundum veritatem: ergo superior clauditur in inferiori formaliter. Et confirmatur, quia illud, quod prędicatur de alio per se in primo modo, includitur in eo formaliter; sed differentia superior est huiusmodi respectu inferioris: ergo conclusio vera: minor patet ex Arist. in litera, in hoc exemplo, scissio pedum est pedalitas, & rationale est sensiuum: istæ sunt prędicationes formales. Nec valet illorum responsio, quòd verba Arist. non sunt intelligenda prędicatiue: sed diuisiue, quia hæc responsio est expresse contra literam dicentem, scissio pedis pedalitas quædam est, & ista est prędicatio essentialis, & sic exponunt Auerro. Albert. & Alex. & S. Tho. Secundo probatur eadem cõclusio sic, quod prædicatur de aliquo in abstracto, includitur formaliter in illo, quia D in abstractis nõ est vera prædicatio, nisi per se & formalis, sed differentia superior prædicatur de inferiori in abstracto: ergo differentia superior formaliter includitur in ea: minor patet ex eodem pręsenti textu, vbi dicit Aristo. quòd scissio est pedalitas, & per scissionem intelligit differentiam inferiorem, & per pedalitatem superiorem. Et confirmatur, quia si superior differentia non prædicaretur de inferiori, tunc differentia inferior esset simpliciter simplex; sed hoc est falsum; quia non est genus generalissimum, quoniam est posterior illo; sed generalissimum est simpliciter simplex, cum non sit resolubile in plures conceptus: & deducitur consequentia, quia talis differentia cũ nullo cõueniret formaliter, & ita essent simpliciter simplex. Pręterea, si differentia superior nõ clauderetur formaliter in inferiori, sequeretur ꝙ esset de primis prædicatis, quod est contra Arist. in antepredic. & 3. physic. vbi ponit tantũ decem priora genera rerum: consequentia probatur, quia de differentia non prædicatur genus: igitur si nec differentia superior prædicaretur, tunc nihil de ipsa diceretur, & sic esset de primis prædicatis. Nec valent responsiones Aduersariorum, quòd aliquid prædicatur denominatiue, seu diuisiue, quia dictũ est prędicationẽ denominatiuam esse illius, quod est extra essentiam rei. Superior differentia quo clauditur in inferiori. Differentia inferior non est simpliciter simplex. Tex. 4. Genus non prædicatur de differentia.

Quanquam veritas hæc peripatetica satis declarata sit, tamē eam mordent Aliqui tribus ra- A
tionibus, & nituntur soluere rationes principales, supra quibus fundatur hæc veritas: nam di-
cebat Arist. vltimam differentiam esse totam substantiam rei. Contra sic arguunt, quia defi-
nitio indicat totam substantiam rei; sed de substantia definiti, non solum sunt omnes differē-
tiæ, sed etiā genus: ergo genus vel est per se in intellectu vltimæ differentiæ, vel genus super-
fluit in definitione, quorum vtrumque est falsum: ergo & illud, ex quo sequitur, scilicet quòd
finalis differentia sit tota substantia rei. Præterea, omnis definitio habet partes, & sicut tota
definitio totam rem exprimit, sic pars partem, sed differentia finalis est pars definitionis; er-
go exprimit partē rei, & non totam substantiam rei. Et confirmant, quia in definitione duo
Tex. 9. ponuntur, quorum alterum est vt materia alterum vero, vt forma, ex 8. huius; & verba Arist.
in hoc textu ita glosari debent, differentia est tota substantia rei, scilicet complectiue quatenus
ab illa differentia, est tota substantia rei completiue, & perfectiue.

Genus quō dicat totam substantiam rei.

Sed hæc facile soluūtur, negando quòd genus sit supefluum in definitione, quia genus di-
cit totam substantiam rei, non determinate, sed per modum determinabilis: differentia vero
dicit totam substantiam rei, sed per modum determinātis & contrahentis. Ad illud quan- B
do dicunt, quòd definitio habet partes, conceditur, sed non sunt partes rei; sed dicuntur par-
tes rationis, puta genus & differentia, quarum quælibet exprimit totam rem, & totam quiddi-
Tex. 9. tatem definiti, sed diuersimode, vt dictum est, & verbum Aristo. in 8. huius facit pro nobis,
quòd in definitione ponuntur duo, quorum vnum se habet vt materiale, quòd est genus; alte-
rum vero vt formale, quod est differentia; sed tam genus quàm differentia totam essentiā rei
exprimunt. Interpretatio quoque huius contextus ab eis allata fundatur supra falso funda-
mento, quòd res habeat plures formas substātiales quarum vltima sit complementum rei, &
propterea non est audienda eorum interpretatio.

Recentiores male interpretantur Arist.

Sed videamus secundum argumentum, quo nituntur debilitare conclusionem nostram:
aiunt enim, quòd ad conclusionem propositam sequitur nugatio; nam omnis definitio vel da-
tur per primum genus, & differentias intermedias vsque ad vltimam, vel per genus proximū
& differentiā vltimā specificā: si primo modo, sequitur nugatio contra ea, quæ supra sanciui-
mus; quia tunc differentia intermedia ponetur in definitione, & differentia vltima includet
omnes intermedias, vt dictum est de mente S. Thomæ: ergo differentia intermedia bis dice- C
tur, semel in se, & semel in vltima differētia: Si secundo modo, sequitur idem, nā genus pro-
ximum includit suam differentiam constitutiuam, & vltima includit eam; similiter vt di-
citur secundum doctrinam Thomisticam: ergo bis dicetur, puta dicendo animal rationale,
quia sensibile includitur in animali, quod constituit, & etiam in rationali secundum talem
doctrinam: ergo bis dicetur. Nec potest euadi hoc argumentum dicendo, quòd definitio non
sic datur, sed p primū genus, & vltimam differentiam; quia esset contra Aristo. in littera di-
centem omnem definitionem dari per proximum genus, & ultimam differentiam, vel per
primum genus cum aliis intermediis. Deinde etiam est contra Boetium libro definitionū
dicentem, quòd primo in definitione accipiendum est genus cum differentia, & videndum
est de definitione, si sit conuertibilis cum specie definienda, & si minus fuerit, accipienda est
alia differentia, vt genus cum differentia priori sit loco generis, & sic quousque reddat spe-
ciem definiendam; ergo non solum primum genus ponendum est cum vltima differentia, sed
etiam cum omnibus intermediis, & sic debet intelligi Aristo. in hoc præsenti contextu, cuius D
intentio non est quin sine nugatione posset dari definitio per genus & differentias multas,
sed quòd vltima differentia est completiua, & perfectiua substantiæ rei: quia sic non sequi-
tur nugatio.

Sensibile includitur in animali.

Cap. 5.

Sed hoc argumentum tam prolixum soluit S. Thomas, cuius solutionem non viderunt
isti in tractatu de generis natura, vbi asserit, quòd si aliqua differentia replicetur in definitio-
ne super ultimam differentiam, tunc erit nugatio, ut si quis diceret, homo est animal bipes ha-
bens pedes: in hac enim definitione expresse committitur nugatio, quia in bipede includitur
habens pedes, sicut ternarius in senario; si autem dicatur habens pedes, & addatur duos, tunc
non est nugatio: & sic quando magis commune includitur in minus communi; tunc magis
commune præcedit, & minus commune sequitur, & ibi non est nugatio; quia animal includi-
tur actu in homine, & ideo dicendo, animal homo, non est nugatio, sic etiam rationale actu
includit in se sensibile, unde dicendo, sensibile rationale, nulla nugatio cōmittitur, quia & si
magis commune actu includatur in minus communi, non tamen econtra: vnde neganda est
consequentia illius argumenti, in quo dicebatur, quòd ad conclusionem nostram proposi-
tam sequitur nugatio. Et ad probationem dicimus vltimam differentiam claudere in se dif-
ferentias

Cap. 4.

Quando cōmittit nugatio in definitione.

A ferentias intermedias,& minus commune magis commnne:ex hoc patet istos peruertere sensum verborum Arist.& non attingere mentem eius. Dictum quoque Boetii libro difinitionũ non est contra nos, immo facit pro nobis, quia vult vltimam differẽtiam poni in definitione. Minus com mune elaudit magis cõmune.

Vltimò arguunt probando in substantia esse ordinem; nam omnis substantia definibilis componitur ex quid & quale, vt patet in 8. huius,& forma est prior materia, & magis ens, vt Tex. 9. sancitum est in hoc 7.& actus est prior potentia tempore,& perfectione, vt scribitur 9. huius; Tex. 7. sed in definitione vnum est vt potentia & materia, aliud vt actus & forma: ergo ibi est ordo Tex. 13. & per consequens in substantia definibili erit ordo. Sed decipiuntur non considerando substantiam definibilem dupliciter posse perpendi. Vno modò secundum suas partes, scilicet materiam & formam,& sic in ea S. Thomas non negat dari ordinem. Alio modo secundum quod significatur per definitionem, ita scilicet quòd illud, quod significatur per vnam partem definitionis, præcedat illud, quod significatur per aliam,& sic in substantia rei non est ordo, immo quælibet pars definitionis significat totam essentiam rei, vt sæpe dictum est,& sic respõdendo formaliter ad argumentum dicimus, quòd vltima differentia est tota substãtia rei virtualiter, licet non secundum omnem modum cognoscendi, & quamuis aliquid ponatur in definitione, vt materia scilicet genus, & aliquid vt forma, scilicet differentia, tamen qualibet pars definitionis in recto sumpta est forma totius,& se habet vt totum respectu definiti, & non per modum partis. Ex his patet falsam esse opinionem Neotericorum asserentium, differentiam inferiorem non includere formaliter superiorem. Rationes autem illorũ omnes iuxta doctrinam S. Thomæ solutæ sunt.

Substantia definibilis dupliciter cõsideratur.

Pars definitionis est qd totum.

B

Videtur autem impossibile esse substantiam quodcunq; vniuersaliter dictorum, &c. Tex. 44.

An vniuersale sit aliquid in rebus.

C

Dilucidatio decimasexta.

SANCTVS Thomas interpretando hunc textum Arist. narrat opinionem Platonicorum ponentium, animal & hominem in sua vniuersalitate esse substantias, quod Aristot. hic intendit reprobare ostendens, quòd animal commune, & homo communis non sunt aliqua substantia in rerum natura,& propterea merito disputatur de vniuersali ad præsens secundum sententiam Arist. in qua disputatione recitabimus primo opiniones varias, & falsas;& deinde determinabimus veritatem iuxta sententiã Arist. & S. Th.

Quantum ad primum fuit antiqua opinio ipsius Epicuri,& eum sequentium; hi enim negabant totaliter vniuersale, quia non ponebant differentiam inter sensum & intellectum, & dicebant, nihil esse nisi singularia, quæ sentiuntur & videntur. Quam opinionem pluribus D in locis suę doctrinæ impugnat S. Thomas: vnde vocat eos poranos à poro, quod est procul quasi prudentes, & à longe speculantes, quia superficialiter tantummodo loquebantur. Opinio Epicuri de vniuersali.

Secunda opinio est ipsius Platonis, qui quasi volens aduersari istis poranis, posuit vniuersalia esse realiter separata à singularibus & sensibilibus,& appellat ea species,& ideas, vel exẽplaria, vnde præter omnes homines singulares posuit vnum hominem vniuersalem separatum ab eis in esse,& vocabat ipsum anthominem, idest per se hominem, & sic de omnibus aliis speciebus,& generibus loquebatur: posuit etiam in specie leonina antoleonem, & sic equina,& asinina,& cęteris,& hoc primo asserebat esse necessarium, vt haberetur scientia de rebus, quæ non potest esse hominum corruptibilium, neque equorum & leonum: sed de homine, equo,& leone incorruptibilibus. Secundo ex parte generationis, quia nihil potest exire de potentia in actum, nisi ab aliquo agente, sui generis vel suę speciei: vnde quia videmus generari hominẽm, leonem,& equum, oportet ponere formas separatas, uel ideas istorum, à quibus generantur. Tertio quia omne ens per participationem reducitur ad ens per essentiam; sed istę species inferiores sunt entia pe participationem: ergo debet poni entia per essentiam:& sic datur per se homo separatus,& leo,& sic de aliis speciebus. Opinio Platonis.

Exiens de potentia ad actum à quo producitur.

Sed hanc opinionem pluribus argumentis Arist. in tota fere doctrina sua impugnat, quæ in particulari tractatu adduximus de concordia idearum inter Arist. & Platonem iuxta sententiam Simplicii 2. physicorũ, & Ammonii in libro perhier. & in hoc etiam 7. tetigimus, quòd Arist. non impugnauit Platonem suum magistrum, sed totum discipulos Platonis, ita intelligentes, & interpretantes doctrinam Platonicam, inter quos erat plato Cesariensis, & Senócrates, & Leocippus, inter quos erat discordia hæc de intellectu idearum: & propterea Arist. contra istos arguit; sed Plato posuit ideas secundum sententiam Theologorum, ut diximus.

Tex. 18. Digr. 10.

Platonis ideæ sunt secundũ theologos.

Argumenta autem tacta ab istis discipolis Platonis facile soluũtur; & ad primum dicimus, quod habetur scientia de rebus generabilibus, & corruptibilibus secundum propositiones vniuersales & in esse essentiæ, non autem in esse existentiæ. Ad secundum dicimus, quòd propter generationem rerũ non oportet ponere ideas separatas, quia hic homo generat hunc hominẽ, sicuti homo hominẽ, & sol & homo generãt hominem. Ad tertium respondet S. Tho. 1. p. quòd de ratione hominis est, quòd sit in materia, & sic non potest inueniri homo sine materia, licet hic homo sit per participationem speciei, non tamen potest reduci ad aliquid existens per se in eadem specie, sed ad speciem superexcedentem, sicuti sunt substantiæ separatæ; & eadem est ratio de aliis rebus sensibilibus.

q. 44. ar. 3.

Tertia opinio videtur esse quorundam peripateticorum, videlicet Albumasar, & Auẽpacæ: isti enim concesserunt dari vniuersalia etiam separata, & distincta secundum rem à singularibus, vnde parum videntur isti differre à sententia discipulorum Platonis. Mouentur autem istis rationibus; quia illud, quod est perpetuum, non est coniunctum in esse cum corruptibili; quia corruptibile, & incorruptibile differunt pluſquam genere, vt docuit Aristot. 10. huius; sed vniuersalia sunt perpetua, & incorruptibilia; singularia vero caduca & corruptibilia, vt scripsit Arist. in hoc 7. ergo vniuersalia non possunt esse coniuncta singularibus, sed ab eis separata. Secundo, illud, de quo est scientia, non potest esse coniunctum cum his, de quibus non est scientia, aliter de eodem esset scientia & non scientia; sed de vniuersalibus est scientia, non autem de singularibus ex 1. posteriorum: ergo vniuersalia non possunt esse coniuncta singularibus, sed ab eis separata. Tertio, quæ sunt propinqua sensibus, non possunt esse coniuncta cum his, quæ sunt maxime remota à sensibus; aliter vnum & idem esset propinquũ sensui, & remotum ab eo: sed singularia sunt propinqua sensibus, vniuersalia vero remota ab eis, vt habetur 1. post. quòd vniuersalia & particularia opponuntur: ergo vniuersalia sunt separata à singularibus. Quarto, illa, in quibus latent æquiuocationes, non sunt coniuncta cum illis, in quibus non latent, quia ista videntur esse opposita; sed in vniuersalibus latent æquiuocationes, in singularibus vero non, vt dicit Philosophus 7. physicorum, quod iuxta genera latent multa: ergo vniuersalia sunt separata à singularibus. Quinto, sicut se habet intellectus ad sensum, ita vniuersale ad singulare per conuenientem similitudinem; quia vniuersale dicitur obiectum intellectus, singulare vero obiectũ sensus, vt habetur 2. posteriorum: ergo sicuti se habet potentia ad potentiam, ita obiectum ad obiectum, sed intellectus non est coniunctus sensui, quia intellectus est separatus à sensu, cum sit immixtus, & immaterialis ex 3. de anima: igitur & vniuersale erit separatum à singulari. Vltimo, si vniuersalia essent realiter coniuncta singularibus, tunc tot essent species, quot indiuidua, & tot essent genera quot species; sed hoc est impossibile, quia sub vna specie sunt plura indiuidua vel saltem possunt esse plura: similiter sub vno genere necessario sunt plures species: consequentia patet, postquam enim vniuersalia essent singularibus coniuncta, oporteret quòd multiplicarentur secundum multiplicationem eorum; quia, cum homo esset in singularibus, oporteret tot esse homines, quot singularia.

Sententia quorundam Arabum de ideis.

Tex. vlt.

Tex. 53.

Cap. 9.

Cap. 2.

Cap. 31.

Tex. 5.

Tex. 4.

Sub vna specie continentur plura indiuidua.

Verum licet rationes istæ videantur aliquo pacto apparentes; tamen opinio in se est falsissima, quia si darentur vniuersalia actu separata à singularibus de mente Aristo. tunc frustra daretur intellectus agens, quia vniuersalia sunt actu abstracta per essentiam, & nõ indigẽt actione intellectus agentis contra Arist. 3. de anima, vbi ponit, quòd in omni natura oportet ponere vnum, quod est omnia fieri, & alterum, quod est omnia facere. Rationes vt dixi, licet probabiles videantur, nulla tamen earum concludit. Et ad primam, in qua dicebatur illud, quod est perpetuũ &c. conceditur vniuersalia non esse idem cum singularibus secundum identitatem singularem, & numeralem, sed sunt idem identitate generica, vel specifica, & quoad essentiam, non autem quoad existentiam. Et sic ad secundam, in qua dicebatur illud, de quo est scientia &c. non enim concludit ratio, nisi quòd vniuersalia sunt coniuncta cum singularibus secundum subsistentiam, & secundum conditiones particulares, à quibus intellectus abstrahit, considerando vniuersalia, & non singularia, vt dicemus infra. Ad tertiam, in qua diceba-

Tex. 17.

Vniuersalia sunt coniuncta singularibus secundũ existentiam non autem secundum essentiam.

A tur, illa, quorum vnum est propinquū sensui &c. concedimus vniuersalia & singularia esse coniuncta secundum subsistentiam, & conditiones indiuiduales, & sensibiles, secundum quas singularia cognoscuntur à sensu, vniuersalia vero ab intellectu. Ad quartam, in qua dicebatur, quòd in generibus latent multa &c. dicimus, nihil concludere, nisi quòd vniuersalia & singularia non sunt totaliter coniuncta secundum vnitatem indiuidualem; quia singulare est vnum numero, vniuersale vero est vnum genere, vel specie, & propterea intellectus separat vniuersale à singularibus. Ad quintam, in qua dicebatur, sicut se habet intellectus ad sensum &c. dicimus, quòd non currit totaliter similitudo, quia est dissimilitudo aliqua in hoc, quia vniuersale prædicatur de singulari, dicendo, Sortes est animal, intellectus vero non prædicatur de sensu. Ad vltimam, in qua dicebatur, quòd si vniuersalia essent realiter coniuncta &c. dicimus, quòd si species capitur pro re subiecta, tunc tot sunt species numeraliter diuersificatę, quot sunt indiuidua, quia quando dicitur, Sortes est homo, homo importat quidditatem in Sorte distinctā à quidditate, quę est in Platone, quia sicut Sortes & Plato est alius & alius numero, sic homo, qui prędicatur de his, diuersificatur numeraliter. Si vero species B capiatur pro natura specifica communi, sic negatur, tot esse species quot indiuidua; hoc quoque pacto dicendum est de genere, quòd tot sunt genera diuersificata specifice, quot sunt species, quia animal, quod est in homine, & animal, quod est in leone sic specificatum, distinguū tur specie, vt declarat Caietanus in prædicabilibus; si autem genus sumatur pro intentione ipsius generis, sic non multiplicatur, sed repræsentat omnes species.

Intellectus non prædicatur de sensu.

Cap. de differentia.

Quarta opinio est, quæ attribuitur Auerro. qui ex opposito tenuit contra Alpharabium, & Auempacem, quòd vniuersalia sunt totaliter in intellectu, & nullo pacto in rerum natura; vnde expones verba Aristo. 1. de anima, vniuersale aut nihil est, aut posterius est, scripsit intellectus est, qui facit vniuersalitatem in rebus, sed intellectus agens non est potentia, quæ causet aliquid reale extra ipsum, sed tantum in ipso: ergo vniuersale non est in rerum natura, sed tantum in ipso intellectu. Sumpsit etiam hoc Auerr. ex libro perhier. & 1. posteriorum, vbi Arist. definiens vniuersale dixit, quòd est vnum in multis & de multis: ergo includit essentialiter comparationem ad supposita, vt prædicabile ad subiicibile, sed talis comparatio non est in re, sed tantum in intellectu comparante: igitur vniuersale tantummodo erit in intellectu.

Tex. 8.

Intellectus facit vniuersalitatem in rebus.

Cap. 5.

C Sed hæc opinio sic superficialiter intellecta est falsa, quia obiectum naturaliter præcedit actum: sed vniuersale est obiectum intellectus: ergo vniuersale naturaliter præcedit intellectionem, quando intelligitur; sed non est in actu in intellectu, nisi per intellectionem: ergo vniuersale non est tantum in intellectu. Præterea, subiectum scientiæ inquantum subiectū præcedit intellectum actu intelligentem: sed subiectū scientię vt est subiectum est vniuersale: ergo vniuersale antecedit ipsum intellectū actu intelligentem: probatur minor, quia subiectū scientiæ vt sic est quoddā reale & cōparatur ad suā passionē; propterea non efficitur ab intellectu, vt vniuersale est quoddam reale: verum quia vt diximus hæc opinio potest aliquo pacto substineri, vt declarabimus in explicatione opinionis S. Thomæ; propterea differantur illuc rationes istæ, vt videatur earum veritas.

Quinta opinio est Neotericorum, qui multa complicant pro intelligentia huius rei: & primo assignant tres distinctiones, quarum prima est. Duplex est intentio, prima scilicet, & secunda: per primam intentionem intelligunt ipsam rem positam in esse intellecto, & cognito: per secundam intentionem volunt quandam relationem seu comparationem intellectus; D quando intellectus comparat vnum intellectum alteri. Secunda distinctio. Vniuersale, cum sit quoddam concretum, potest accipi dupliciter. Vno modo pro per se significato, quod est vniersalitas & secunda intentio, quæ est quædam relatio rationis in prædicabili ad illud de quo est prædicabile. Alio modo sumitur vniuersale pro illo, quod denominatur ab alia intentione, quæ est aliqua res primæ intentionis, quia secundæ intentiones applicantur primis. Tertia distinctio est. Esse in intellectu contingit dupliciter. Vno modo subiectiue, vt species & actus intelligendi, & habitus, qui sunt in anima. Alio modo obiectiue, & hoc modo potest esse dupliciter, vel habitualiter & in actu primo, quando est ibi per speciem manentem in intellectu. Alio modo actualiter, siue in actu secundo, quando scilicet actu mouet & intelligitur.

Intentio duplex est secundum recentiores.

Ex his dicunt, inter alia, quòd vniuersale sumptum pro subiecto remoto intentionis est aliquid vere in rebus, ita quòd in rerum natura extra animam opinantur esse rem vnam aptā natam esse in pluribus, absq; omni opere intellectus, & probant pluribus rationibus. Primo, quia circumscripto omni actu intellectus, naturæ humanæ non repugnat intelligi, vt vniuersale, & commune pluribus: naturæ autem singulari repugnat intelligi vt vniuersale: ergo præter

operationem intellectus natura humana est alia à natura singulari, & sic vnitas eius est alia ab A
vnitate illius. Secundo, quia natura coloris est ratio formalis obiectiua terminandi visum, & hic color non est ratio terminandi visum: igitur ratio formalis obiectiua visus non est hic color, sed color communis & vniuersalis. Tertio, mensura rerum realium debet esse vna & realis, quia mensuratum dependet à mensura, sed ens reale non depẽdet ab ente rationis; modo vnitas speciei est prima mensura generis apud Arist. igitur vnitas speciei, qua mensurantur omnia sub genere contenta, debet esse realis. Quarto, vnitas alicuius naturæ, in qua aliqua comparantur realiter, debet esse realis; sed in vnitate speciei comparãtur indiuidua eiusdem speciei & realiter: ergo debet esse realis. Quinto, circumscripto omni actu intellectus, plus conuenit Arist. cum Auerroe, quàm Simplicius cum aliquo leone: igitur præter operationem intellectus est illa similitudo: sed omnis relatio realis requirit fundamentum reale: igitur datur natura vna communis realis, quæ erit fundamentum illius similitudinis. Sexto, si omnis vnitas realis est numeralis: ergo omnis diuersitas realis erit numeralis, tenet argumẽtum, quia idem & diuersum sunt immediate opposita: consequens est falsum, quia tunc oĩa æqualiter differrent. Septimo, quod non destruit aliquid, illud permittit; sed differentia nume B
ralis præter operationẽ intellectus non destruit vnitatem specificam: igitur differentia numeralis realis illam permittit, & per cõsequens cum distinctis numero stat vnitas specifica realis: Octauo, quæ solo numero differunt præter operationẽ intellectus, non sunt distincta specie, vt Matthias, & Dominicus; sed hęc sunt distincta numero solo: ergo sunt specie indistincta pter operationem intellectus, tenet argumentum à negatione de prædicato finito ad affirmatiuum de prædicato infinito cum constantia subiecti: cum igitur ista indiuidua sint indistincta specie præter operationem intellectus: igitur datur vnitas quædam realis specifica. Nono, quæcunque non distinguuntur realiter secundum omnem rationem inclusam in eis, habent aliquam rationem realem, in qua conueniunt realiter: sed Simplicius, & Ammonius non distinguuntur realiter secundum omnem rationem in eis inclusam, quia Simplicius inquantum homo non distinguitur realiter ab Ammonio, alias omnis homo distingueretur ab ipso

Mensura rerum est realis.

Ammonio, & sic idem distingueretur à seipso, ergo &c. Vltimo, ignis generans ignem, aut intendit singularem ignem, aut vniuersalem, non singularem, quia sunt præter intentionem artis & naturæ ipsa singularia: si vniuersalem, igitur datur ignis realis communis, & sic con- C
cludunt isti dari naturam quandam vniuersalem, ad quam sequitur quędam vnitas realis absque omni operatione intellectus, & hæc vnitas est minor vnitate numerali, & prior vnitate specifica conueniens eidem naturæ absolute consideratæ secundum se, & hanc vnitatem declarauit Scotus in libro de vniuersalibus, & in theoremat. & 2. senten. immo vult quidam Doctor nomine Gabriel Zerbus Veronensis contra vniuersam scholam Thomistarũ & Herueí, & Petri de Palude, & Capreoli, & Thomæ Anglici hãc opinionem esse S. Thomæ in opusculo de natura generis, vnde in hac parte non videtur Scotus dissentire à S. Thoma.

Ignis generat ignem.

Quæst. 5. Dist. 3.

Sed quòd hęc opinio sit chimerica, & contra veritatem & Philosophiam Peripateticam probatur sic: si natura quę de se non est limitata ad gradum hęcceitatis est prior tali gradu, & per consequens prior vt sic non repugnat esse in alio, & propter hoc natura ista sic considerata est vniuersalis. quæritur à Scoto, in quo genere entium sit, quia cum entia sint in triplici differentia secundum Philosophum 6. huius; ista natura vniuersalis, quam imaginati sunt isti non potest esse de genere entium, quæ sunt in materia secundum esse, & secundum rationem, etiam secundum ipsos, neque de genere entium, quæ sunt in materia secundum esse, & non D
secundum rationem: hęc enim sunt separata à materia secundũm intellectum; nec est de genere entium, quę vtroque modo sunt separata à materia: quia sic esset incidere in opinionem Platonis, quam hic reprobat Aristo. ergo fictitium est hoc tale vniuersale, quod actu fingunt præter omnem operationẽ intellectus. Præterea, cum vniuersale in actu distinguatur contra singulare, sicut singulari repugnat esse in pluribus, ita vniuersali in vno tantum; humanitati enim, de qua negatur repugnantia ad essendum in pluribus, non repugnat esse in vno tantum: ergo negatio talis repugnantię non sufficit ad constituendum vniuersale in actu; quandoquidem vniuersali in actu repugnat esse in vno tantum; sed humanitati inquantum humanitas non repugnat esse in vno tantum, aliter non posset saluari in vnico tantum indiuiduo: ergo humanitas vt sic non est vniuersalis in actu: patet ergo, tam sententiam Scoti, quàm modum ponendi esse impossibilem, & contra Arist. Pręterea, ex doctrina istorum, sequitur vniuersale posse esse aliquid pręter singularia, contra Philosophum 1. perhier. vbi ponit vniuersale esse vnum in multis, & non præter multa: consequentia probatur, quia ex quo vniuersale ponitur esse de se vnum, idest naturæ vniuersalis, inquantum est prior omni gradu limitationis, per

Natura illimitata est prior hęcceitate.

Tex. 2.

Vniuersa Neotericorũ est fictitiũ.

Cap. 5.

A nis, per quam contrahitur ad aliquid ſingulare, quod ſit præter illud. Immo ſequitur aliud
inconueniẽs, quòd, cum hæc natura ſecundum iſtos habeat per ſe vnitatem minorem vnita
te numerali præter ſingularia, eſſet ſimul & ſemel vnum in actu, & plura in actu: quia ipſi po
nunt, quòd datur natura ſpecifica realis, & natura generica realis vna prçter omnem actum
intellectus. Prçterea, argumentor ad idem principale ſic, & fortius quçrendo ab iſtis, aut
hic homo eſt homo participatione hominis, aut eſt homo participatione huius hominis, aut
idem eſt homo, & hic homo; non eſt homo partipatione huius hominis, quia tunc nihil eſſet
homo niſi participatione huius hominis, & ſic Sortes eſſet hic homo participatione huius ho
minis, & ſic de ceteris: nec hic homo eſt homo participatione hominis, quia tunc daretur ho
mo per eſſentiam, qui non eſſet hic homo, cum non ſit idem participans & participatum, &
ſic eſſet idea Platonis. non. n. Plato Ceſariẽſis per ideam aliud voluit, niſi hominem per eſſen
tiam; ſed hoc eſt impoſſibile: igitur præter operationem intellectus idem eſt homo, & hic ho
mo, & ſic ſequitur opinionem iſtorum eſſe fictitiam, & chimericam.

Impoßibile eſt quòd idẽ ſimul ſit vnum & plura in actu.

Argumenta adducta facile ſoluuntur, & ad primum, in quo dicebant, circumſcripto omni
B actu intellectus &c. negandum eſt antecedens, & ad probationẽ negamus conſequentiam,
quia non valet, rei circumſcripto omni actu intellectus non repugnat intelligi vt vniuerſalis:
ergo præter operationem intellectus eſt actu uniuerſalis; quia ſtat, quòd ſit potentia & aptitu
dine quadam, & per intellectionem ſit actu uniuerſalis. Ad ſecundum etiam negandum
eſt antecedens, quia nec color, nec hic color eſt ratio obiectiua uiſus, bene tamen color eſt in
re aliquid, quod per conceptum formalem coloris nobis de nouo occurrentem poteſt intelli
gi non vt ratio formalis obiectiue viſus, & in re eſt aliquid quod per conceptum formalem
coloris poteſt intelligi, non vt ratio formalis, quia abſtrahit ab vtroque. Ad tertium nega-
tur, ꝙ ratio menſuræ fundetur in aliquo vniuerſali, quia non fundatur neq; in vniuerſali ne-
que in ſingulari vt ſic, ſed in natura vna formaliter, quæ reperitur in ſingulari, & ſic non eſt
vnum numero vt ſic menſura aliorum, ſed vnum formaliter. vel dicimus, quòd vnum indiui
duum poteſt eſſe menſura indiuiduorum alterius generis, vel plurium indiuiduorum eiuſ-
dem ſpeciei. Ad quartum, in quo dicebatur, quòd vnitas naturę alicuius &c. dicimus, quòd
circumſcripta operatione intellectus, indiuidua non comparantur in aliquo, ſed bene ex
C parte naturę poteſt eſſe conceptus, quidam, quo repræſentari poteſt aliquid, in quo ſunt com-
parabilia, & alii conceptus repræſentãtes res comparabiles, & ſic in rerum natura non eſt ali-
qua diſtinctio. Ad quintum dicimus, quòd circumſcripto omni actu intellectus. Ariſto. &
Auerroes ſunt ſimiles & conuenientes ſe ipſis vel per eorum animas, non tamen ſunt ſimi-
les vna ſimilitudine, & ideo non oportet dari unum in quo ſint ſimiles, ſed plura quibus
ſint ſimiles.

Res potẽtia & aptitudine eſt uniuerſalis.

Ad ſextum, in quo dicebatur, omnis vnitas realis, &c. neganda eſt conſequentia, quia om-
nis vnitas realis poteſt eſſe numeralis, & tamen differentia poteſt eſſe ſpecifica, & ratio
eſt, quia hæc non ſunt oppoſita; & illa, quæ differunt, poterunt differre per ſuas for-
mas, vel per ſuam naturam realem, quæ non eſt vniuerſale in actu, vt ipſi arbitrantur. Ad ſe-
ptimum, in quo dicebatur, quod non deſtruit aliquid, &c. aſſerimus utique differentiam nu-
meralem permittere vnitatem ſpecificam, quia ſtat aliqua differre numero quæ ſunt eiuſdem
ſpeciei, non tamen ſunt eiuſdẽ ſpeciei per aliquod vniuerſale in actu præter operationem in-
tellectus, ſed plura præter operationem intellectus. Ad octauum, in quo dicebatur, quæ ſo-
D lo numero differunt, &c. dicimus quòd Matthias & Dominicus ſunt indiſtincti ſpecie præ-
ter operationem intellectus, ſed non per naturam quandam, quæ ſit vniuerſalis in actu, ut ipſi
docent; ſed per naturam quæ eſt uniuerſalis in potentia. Ad nonum, in quo dicebatur, quç-
cunque non diſtinguuntur realiter, &c. dicimus ꝙ Simplicius & Ammonius habent quædã
realia quibus differunt, & quçdam realia quibus cõueniunt præter operationem intellectus,
tamen illa, in quibus conueniunt, non ſunt uniuerſalia in actu. Ad vltimum, in quo quçre-
batur quando ignis generat ignem &c. dicimus quòd natura intendit ſingulare; nullum tamẽ
ſingulare intendit diſcrete tantum; ſed vage & confuſe.

Natura in qua conueniũt indiuidua non eſt actu uniuerſalis in re.

His ergo opinionibus reiectis vt promiſimus in principio huius diſputationis, declaranda
eſt ſententia Ariſt. & S. Thomę; pro cuius intelligentia notandum eſt primo, quòd per nomen
vniuerſale tria intelligere poſſumus. Primo vniuerſalitatem, quç eſt relatio rationis. Secũdo
rẽ quæ denominatur vniuerſalis ab illa vniuerſalitate. Tertio aptitudinẽ, quç eſt quid mediũ
inter illa duo, & eſt fundamentũ proximum quare res ſuſcipit illam relatiuam denominatio-
nem: ideo enim intellectus attribuit ipſi rei relationem vniuerſalitatis, quia res illa apta nata
eſt eſſe in pluribus; vnde non intelligimus hic vt illa relatio, quæ vocatur vniuerſale formali-

ter, ſit

ter, sit extra animam: quia apud nullos dubitatum est illam relationem fieri ab intellectu: & A
propterea illud dictū: qđ vniuersale sumptū pro intentione nihil est in rebus, sed in intellectu tantum, est superfluū: quia omnibus manifestum est ens rationis non esse in rebus, sed vniuersale acceptum pro illa relatione, seu pro intentione fit ab intellectu: & est purum ens rationis: ergo non reperitur in rebus, & sic etiam vane impugnarunt Comment. dicentem: intellectus est qui facit vniuersalitatem in rebus 1. de anima, neque etiam disputamus hic, an res, quæ denominatur vniuersalis, quæ quidem res peripatetice vocatur vniuersale obiectiue, & in potētia, sit extra animam; quia de hac etiam re non dubitamus, nam cum sit reale quoddam vt homo & bos & huiusmodi, est extra animam, & in rerum natura; & sic concludunt de hac re illa duo argumenta adducta contra tertiam opinionem, quorum primum fuit: obiectum naturaliter præcedit actum, &c. Secundum, subiectum scientiæ præcedit intellectum, &c. Sed disputamus in præsenti de illa aptitudine ad essendum in multis, vtrum sine opere intellectus inueniatur in rerum natura; & hanc aptitudinem vocant aliqui vniuersale in actu; & dicunt quòd est vere in rebus: & pro hoc adduxerunt illa decem argumenta, quæ non concludunt vt ostendimus nisi de re ipsa, non autem de relatione neque de aptitudine. B

Comm. 8.

Dilucidatio quæsiti.

Secūdo est sciēdū, φ vniuersale dupliciter sumi potest. Vno modo obiectiue in potētia, & sic est ipsa res vna formaliter sine aptitudine ad essendū in pluribus, ut natura humana absq; aptitudine ad essendū in indiuiduis. Alio modo dicitur vniuersale obiectiue in actu, & sic dicitur totū hoc, scilicet res vna apta nata esse in pluribus, quia vniuersale triplex est, vt docuit S. Thomas in tractatu Angelorum: vnum quod dicitur ante rem; aliud quod dicitur vniuersale in re; & tertium quod dicitur vniuersale post rem: de vniuersali ante rem dicunt aliqui, quòd est in mente diuina: vniuersale vero in re est ipsa natura singularis: vniuersale autem post rem est natura ipsa concepta ab intellectu actualiter sub esse communi. Aliqui vero dicunt, quòd vniuersale ante rem est ipsum singulare; vniuersale in re est ipsa natura singularis: vniuersale vero post rem est ipsa anima cum acceptione ipsius vniuersalitatis. Alij vero exponunt, quòd vniuersale ante rem est ipsa natura secundum seipsam: vniuersale in re dicitur ipsum singulare: vniuersale vero post rem dicitur intentio secunda: sed prima acceptio est melior. Vltimo sciendum est, quòd vnitas est duplex: quædam numeralis, & quædam formalis: vnitas numeralis attenditur penes priuationem diuisionis numeralis: vnitas vero formalis attenditur penes priuationem diuisionis formalis, & hæc habet latitudinem, quia quædam priuat diuisione formali omnino causabili per principia propria, & communia, & hæc est vnitas formalis simpliciter; quædam vero priuat diuisione formali non simpliciter, sed taliter causabili, scilicet per principia communia, & hæc est vnitas formalis secundum quid, & habet latitudinem secundum quòd diuisio priuata causabili est à magis & minus communibus principiis essentialibus: verbi gratia Sortes est vnus numero, quia non est per materiales differentias in se distinctus: homo vero est unus simpliciter formaliter, quia non compatitur secum aliquam diuisionem formalem: animal autem est vnum formaliter inquantum non compatitur secum diuisionem per sensibile & insensibile, non tamen habet vnitatem simpliciter, quia diuiditur per rationale & irrationale: corpus vero est minus vnum formaliter: est enim vnum, quia non est in se diuisum per corporeum & incorporeum, est autem minus vnum, quia compatitur secum diuisionem formalem maiorem, scilicet per animatum, & inanimatum: ens autem minime vnum est: vnum quidem est pro quanto non est in se diuisum proportionaliter: minime vero pro quāto tantā diuersitatem formalem cum sua vnitate cōpatitur. Ex quibus patet quid sit unitas quęlibet, quia est indiuisio, & talis vnitas est talis indiuisio, idest diuisionis priuatio; & quælibet istarum unitatum tam numeralis quàm formalis existit extra animam; sed nulla vnitas communis pluribus suppositaliter distinctis existit extra animam lumine naturali cognita, quod dico propter diuinam essentiam, de qua erit sermo in Theologia, de qua plura diximus in 3. par. S. Thom. & 3. sentent.

q. 55. ar. 3. Vniuersale est triplex.

Vnitas duplex est. C

Animal quō est vnum formaliter.

Ens est minime vnum. D

Distin. 1. Quæst. 3.

Istis sic iactis ponuntur quatuor conclusiones, quarum prima est. Vniuersale potest esse secunda intentio: probatur quia vniuersale sumptum formaliter dicit habitudinem ad particularia, quæ habitudo est secunda intentio: quod probatur, quia illud quòd est præcise ab opere intellectus, non est ens reale, & sic est de hac intentione vniuersali, ergo patet conclusio ista, quòd tale vniuersale potest esse intentio secunda, vt est de facto.

Vniuersale pōt esse ens reale.

Secunda conclusio. Vniuersale pōt esse ens reale: quia scientia est de realibus, & scientia est de vniuersalibus, ergo vniuersal e erit ens reale: vnde homo & animal sunt entia realia, & sic

A potest committi fallacia accidentis argumentando: homo est vniuersale: vniuersale est secunda intentio: ergo homo est secunda intentio; non concludit, quia est fallacia accidentis, & variatio suppositionis. Tertia conclusio. Vniuersale est de essentia particularium: probatur primo per textum Arist. hic, vbi improbat opinionem Platonis: & probatur etiam ratione, quia definiens est de essentia definiti; sed vniuersalia sunt definientia ipsorum particularium, si particularia definirentur: ergo vniuersalia sunt de essentia particularium, & non econtra. Quarta conclusio est responsiua quæsito principali & contra Aduersarios. Non dantur vniuersalia obiectiue actu in rerum natura præter operationem intellectus: probatur sic, quicquid sequitur naturam sui simpliciter, prædicatur de indiuiduo illius naturæ: sed aptitudo ad essendum in pluribus per Aduersarios sequitur naturam, puta humanitatem ratione sui: ergo aptitudo ad essendum in pluribus prædicatur simpliciter de indiuiduo humanę naturæ: igitur ista erit vera, Sortes est aptus natus esse in pluribus, quod est impossibile: maior patet ex eo, quòd omnia comitantia naturam ratione sui, non separantur ab ea posita in indiuiduo, & consequenter prædicantur de eo, quia esse in, præsupponit dici de aliquo, vt habetur in antepredicamentis: ex consequenti patet ruina totius edificii Aduersariorum, quòd si vniuersalia essent in actu in rerum natura absque operatione intellectus, tunc ista propositio, vt diximus, esset vera, Sortes est aptus natus esse in pluribus. Propterea dicendum est, quòd illorum trium, quæ nomine vniuersalis intelligebantur, scilicet relatio rationis, aptitudo ad essendum in multis, & res quæ denominatur vniuersalis, vnum tantum reperitur extra animam absque opere intellectus, scilicet res ipsa, quæ est vna formaliter, illa alia duo, nempe relatio rationis, & aptitudo ad essendum in pluribus, oportet vt fiant ab intellectu; & hæc est vera doctrina peripatetica hic & 1. de anima: & est opinio Themistii in eodem 1. de anima, Simplicii, Philoponi, Alexandri, & etiam ipsius Auerrois 1. huius, licet Auerroes videatur verbis discrepare à sententia S. Tho. tamē in re conueniunt, quia Auerr. etiā ponit in rerū natura vniuersalia in potentia dari, & non in actu; quia in actu intellectus est ille, qui facit vniuersalitatem in rebus. Sequens naturam prædicatur de eius indiuiduo. B Tex. 8. Tex. 40. Tex 12. Auerr. & S. Thom. sunt discordes verbis non autem rebus

Et si quis diceret, quòd hæc determinatio est contra Arist. in prædicamentis, vbi ponit substantias primas & secundas esse in rebus; sed substantiæ primę sunt actu in rerum natura: ergo & substantiæ secundę, quæ sunt vniuersalia, etiam erunt in rerū natura. Est etiam contra Arist. C 2. phys. tractatu de causis, ubi ponit effectus uniuersales, & effectus particulares; sed effectus particulares sunt actu in rerum natura: ergo & effectus vniuersales. Et in 1. posteriorum, vbi ponit definitionem esse vniuersalium, quæ sunt æterna, & incorruptibilia. Item in eodē lib. vniuersale est vbique & semper: & superius determinauimus materiam & formam pertinere ad quidditatem vniuersalem, quæ omnia reperiuntur in rerum natura, & extra animā. Nihilominus hæc & alia similia euadimus, quia verificātur non d vniuersali, quod est relatio rationis, neque de vniuersali, quod est aptitudo rei ad assendum in multis, quia hæc omnia fiunt ab intellectu; sed verificantur dicta Arist. de vniuersali ipso, quod est res, quæ denontinatur vniuersalis, & dicitur vniuersale obiectiue in potentia, & hoc reperitur extra animam, & in rerum natura; & sic genera & species dicuntur secundæ substantiæ, quæ denominantur nominibus generis & speciei: & sic interpretanda etiam est sententia Arist. in 1. posteriorum, quòd vniuersale est vbique, & semper, idest natura ipsa, quæ denominatur vniuersale, non determinat sibi locum, aut tempus. Tex. 31. Cap. 9. Cap. 5. Vniuersale reale quod é Cap. 5.

D *Maxime autem vtique aliquis animatorum partes suspicabitur, & easque animæ propinqua, &c. Tex. 56.*

Num distinctio partium organicarum animalis sit per plures formas substantiales realiter, aut specificie distinctas.

Dilucidatio decimaseptima.

PINIO quam sequuntur Neoterici asserit, in quolibet viuo præter formā animati esse aliam formam communem corporis, & mixti, & præter has, quæ sunt communes toti animali siue viuo, sunt aliæ partiales specifice distinctæ, tot quot organa distincta, & multis rationibus conatur probare. Primo, quia in animali sunt ossa, quæ non sentiunt: ergo oportet, quòd alia sit forma ossium & aliarum partium. Secundo, quia nulla vna forma numero potest informare materiam con- Ossa non sentiunt.

trariis

trariis mixtionibus dispositam, sed in corpore animalis sunt tales contrariæ mixtiones, sicut A patet, quòd cerebrum est frigidum in homine, cor autem calidum, & sic de aliis partibus corporis humani: ergo vna forma mixti non poterit esse in corpore humano. Tertio arguit

Cap. 5. auctoritate Arist. in libro de animalibus, vbi ponit cor animalis prius tẽpore generari, quàm partes animalis, & sic est assignare multas complexiones completas, vnam ante aliam in generatione animalis terminatas ad plures formas. Quarto, diuersæ operationes distinctæ specie arguunt diuersas formas specie distinctas; sed diuersæ partes organicæ habent diuersas

Tex. 9. operationes specie distinctas: ergo habent diuersas formas specie distinctas: minor patet, quia alia est operatio manuum, alia pedum, & alia oculorum. Quinto in 2. de anima scribitur, quòd si oculus esset animal, visus esset anima eius, sed hoc non est, nisi quia visus est pro

Homo mortuus amittit suã propriã formam. pria forma ipsius oculi substantialis, & per consequens eodem modo de aliis potentiis organicis. Sexto, homo mortuus & homo viuus est vnum corpus numero; sed homo mortuus amisit formam substantialem suam, quæ erat anima rationalis: ergo remansit forma corporeitatis, quæ erat in viuo: quia cadauer illud iam non est materia prima: ergo sequitur plures formas substantiales esse in eodem. Septimo, quæritur, in homine mortuo, cum sint ea- B dem accidentia, puta cicatrices & alia similia, aut proueniunt ex eadem forma substantiali, quæ erat in viuo, aut non: si ab eadem, habetur intentum; si non; quæritur à quo corrumpitur illa forma substantialis, à quo tamen non corrumpuntur eadem accidentia, non est facile assignare, nec dicendum est accidentia esse diuersa, quia hoc esset negare sensum; ergo &c. Octauo, manifestum est, quòd in diuersis partibus ęterogeneis oportet esse alias passiones sicuti alius est odor, & alius sapor: ergo manifestum erit esse alias formas substantiales: antece

Diuersæ partes animalis efficiunt diuersos gust⁹. dens patet, quia in comedendo diuersas partes animalis sentimus diuersos gustus, quod esse non potest, nisi per diuersas formas substantiales: consequẽtia patet, quia diuersæ passiones insequuntur diuersas formas, ergo &c. Nono, quia nos adoramus ossa Sanctorũ, si non esset aliqua forma ossium remanens in illis, non videtur esse aliqua ratio, quare magis adoranda sint ossa reliquiæ boni latronis, quàm mali. Vltimo, est argumentum de corpore Christi, qui fuit idem numero in cruce viuens, & in sepulchro mortuus, & hoc esse non potuit, nisi propter vnicam formam substantialem corporeitatis, quæ fuit in Christo viuo & mortuo.

Hæc difficultas tribus in locis pertractatur. q.12. Circa hanc controuersiam ita procedemus. Primo impugnabitur opinio aduersa. Se- C cundo declarabitur veritas secundum sententiam Arist. & S. Thomæ. Tertio soluentur argumenta Neotericorum. Quantum ad primum, sciendum est disputationem istam pertinere ad secundum librum de anima, & ad librum de animalibus, & ad hunc locum: propterea tripliciter pertractari potest. Primo, an in ipso animato sint plures animę, puta in hoie an sint tres animę scilicet vegetatiua, sensitiua, & intellectiua: & hanc quęstionem disputat Ioannes

Quæst. 12. Dist. 10. q. 4. ar. 2. de Ianduno in 2 de anima. Secundo potest disputari, vtrum in homine sit forma corporeitatis realiter distincta ab anima, & sic tangit quæsitum hoc Scotus in 4. senten. Tertio disputatur hic, si partes organicæ distinctæ ipsius animalis habeant diuersas formas substantiales, & sic tangunt eã Aduersarii asserentes partem affirmatiuam, tanquam subtilem opinionem, negatiuam autem vocant opinionem grossam. Primo ergo breuiter ostendam opinionem istorum esse contra Arist. & rationem, & sic eorum subtilitas frangit doctrinam Arist. & ratio

Tex. 9. nem naturalem; Aristo. enim 2. de anima asserit, quòd manus abscissa siue mortua dicitur manus æquiuoce; si ergo manus, quæ est pars organica, haberet propriam formam substantialem distinctam à forma aliarum partium; sequeretur quòd manus abscissa ab homine esset ma- D

Manus bifariam considerãtur. nus vniuoce cum viua, contra Arist. Nec valet responsio & fuga illorum dicentium, manũ dupliciter posse considerari: scilicet vel manus vt manus, vel manus vt organũ officiosum ad exercendum opus vitæ, primo modo asserunt manum vniuoce esse, quàmdiu manet sub forma manus. Secundo dr̃ manus ęquiuoce, quia sine anima nõ potest exercere opus vitæ, sicuti neque oculus videre. Sed quòd hęc responsio sit fuga sic probatur: aut manus consideratur secundum quòd manus est in homine, aut non; si non, sequitur quòd forma talis manus non est in homine viuo, & sic non oportet ponere pluralitatem formarum: si vero sic, sequitur quòd homo est quoddam compositum ex diuersis formis substantialibus genere distinctis, & sic homo erit minus vnum quàm animal rationale mortale: probatur sequela, quia manus considerata vt manus continetur sub corpore inanimato, quia si contineretur sub corpore animato, manus mortua non esset manus secundum quòd manus, quod est contra se ipsos:

Manus est organũ animæ rationalis. manus vero secundum quòd est organum animæ rationalis continetur sub animali rationali; sed rationale & inanimatum non possunt contineri sub eodem genere proximo, & sic differunt genere: homo vero & leo sunt eiusdem generis, & sic sequeretur, quòd homo esset minus

A nus vnus, quàm homo & leo, quod est nedum contra rationem, sed contra sensum. Et confirmatur, quia pluralitas non est ponenda sine necessitate; sed non est necesse ponere tales formas partium organicarum, cum vna perfecta forma possit facere quicquid faciunt illę plures, quarum est virtualiter contentiua: igitur hæc opinio ponit superflua contra Arist. qui 1. phy. adducit hanc rationem contra Anaxagoram. Nec valet responsio illorum, quòd requiritur necessitas vitandæ contradictionis gratia, quia nulla est contradictio, immo ponere oppositū est ponere contradictionem. Præterea, arguitur & fortius ex Aristo. 3. huius, qui disputans contra Platonem ponentem pluralitatem idearum asserit, quòd si alia esset idea animalis & alia bipedis, tunc animal bipes non esset simpliciter vnum. Ita etiam arguitur contra istā opinionem, quia ex duobus entibus in actu nō fit vnum, sed plures formę sunt plura in actu: nam forma est essentialiter actus, animal vero est aliquod vnum: ergo non potest constare ex pluribus partibus habentibus plures formas. Nec valet responsio ad hoc, quòd actus est duplex: vltimatus, & non vltimatus, quia ille actus vltimatus esset accidēs, qui adueniret enti in actu. Præterea, in 1. de anima etiā arguit Aristo. contra ponentes diuersas animas in corpore, inquirens quid contineat ipsas, & quid faciat ex eis vnum: non enim potest dici, quòd vniantur per vnitatem corporis, quia magis anima continet corpus, & facit ipsum esse vnum, quàm econuerso: vnde patet quòd Philosophus negat pluralitatem formarum, quia ex eis non potest fieri vnum per se, quandoquidem qualibet forma substantialis cum sua materia constituit suppositum de genere substantię; ergo animal vnum esset plura supposita, si tot habet formas substantiales specifice distinctas. Sic enim arguit Philosophus contra ponentes elementa manere in mixto secundum suas formas perfectas, vel imperfectas, quia tunc mixtum esset plura supposita, quod rationi & philosophiæ Arist. repugnat.

Pluralitas non est ponenda sine necessitate.

Tex. 8.

Actus duplex.

Tex. 91.

B

Ex pluribus formis non fit vnum per se.

Nec valet responsio dicendo, quòd sunt plura supposita in potentia, non antè in actu, quia forma est actus, & facit rem esse in actu: & si valet argumētum Arist. de elemētis contra Antiquos, valet & hoc contra ipsos; quia sicuti aliquid est ens, sic est vnū, & perfectius ens, pfectius est vnū; sed aial est perfectius ens, quā ignis, & aqua, & aer: ergo perfectius est vnū; quod non esset, si animal haberet tot formas diuersas, & aqua tantum vnam. Nec valet responsio de vnitate perfectionis, & indiuisibilitatis; quia vnum nec perfectionem nec imperfectionem dicit, vt docet Caietanus in 1. p. Præterea, diuersa specie non continuantur, sed animal est vnū continuum: ergo non constat ex partibus specifice distinctis: maior probatur, quia qualibet illarum formarum perficit materiam, & sic esset distincta specie ab alia: & si ex duobus distinctis numero non potest fieri vnum numero, quanto magis ex duobus specie distinctis, quæ magis differūt quam numero discrepantia? Nec valet responsio dicendo, quòd manus arida continuatur corpori viuo animalis, & ramus siccus ramo viuo in arbore, quia hęc talia non faciunt vnum verum continuum, de quo loquitur hæc ratio. Præterea, diuiso aliquo animali anuloso, puta serpente, vel lacerta aliqua, vtraque pars illius animalis viuit, vt patet ad sensum: vel ergo est anima vnius speciei in vtraque parte: vel alterius speciei: si primum, ergo in toto erat prius vna forma specie & habetur intentum: si secundo modo, ergo animal anulosum vnum, diuisum, erit multa animalia, quod est absurdum dicere. Absurdius quoque est responsum illorum, quòd partes illæ diuisæ habent animam eiusdem speciei, quia hoc destruit doctrinam ipsorum ponentium plures formas specię distinctas in partibus; tum quia maior distinctio apparet in corporibus organicis, inquantum animata sunt, quàm inquantum mixta sunt, vt patet de videre, audire, & huiusmodi: sed propter illam diuersitatem non ponuntur tales partiales formæ integrantes vnam animam sensitiuam: ergo non oportet ponere hanc diuersitatem in forma mixti.

Sicuti aliqd est ens ita vnum.

C

quæst. 11.

Ramus siccus & viuus in arbore quō se habent.

D

Quantum ad illam aliam partem huius disputationis, num in homine sint plures animæ, Arist. 1. de anima recitauit opinionem Platonis, qui posuit in eo tres animas discretas & separatas loco, quæ opinio est falsissima, sicuti Aristot. ibi docet. Philoponus tamen non consentiens Platoni posuit tres animas in vno & eodem subiecto, sed non separatas. Sic etiam tenuit Ochan in quolib. Sic etiam Ioannes de Landuno 2. de anima posuit tres animas distinctas, scilicet vegetatiuam, sensitiuam, & intellectiuam. Paulus Venetus etiam asserit in homine esse duas animas, scilicet sensitiuam corruptibilem, & intellectiuam incorruptibilem. Sed horum opiniones sunt falsæ, tum in philosophia, tum etiam in Theologia, quia in homine est tantum vna anima, scilicet intellectiua: & hæc est expressa doctrina Arist. in 1. de anima, vbi reprehendit Platonem, qui plures animas posuit in vno; vult ergo Philosophus in vno homine vnicam tantum animam esse substantialem; potentias autem plures: & in eodem libro docet ab vna anima prouenire intelligere, amare, irasci, & cogitare: & in 2. de anima docuit vegetati-

Tex. 91.

Quol. 2. quæst. 9.

Tex. 91.

Tex. 66.

vegetatiuum esse in sensitiuo, & hoc in intellectiuo, sicut est figura inferior in superiori, idest A
trigonum in tetragono, & tetragonum in pentagoneo.

Prædicatio per accidēs quæ est. Adest & ratio validissima, nam illa, quæ attribuuntur alicui secundum diuersas formas, per accidens prædicantur de eo, sicut album & dulce de lacte: si ergo in eodem essent plures formæ substantiales, prædicata sumpta ab illis diuersis formis prædicarentur per accidens, & nō per se, & sic iste essent per accidēs, homo est animal, & homo est corpus, quod est cōtra Arist. 1. posteriorum. Hanc veritatem docet S. August. libro 10. super Genes. ad literam; & libro de

Cap. 4. Cap. 12. Cap. 15. Cano. 11. Ecclesiasticis dogmatibus, vbi asserit, nec duas animas esse in homine dicimus unam animalem, & aliam spiritualem, sed vnam, & eandem, quæ corpus viuificet, & seipsam disponat. Immo hæc veritas videtur quòd sit determinata in Concilio Constantinopolitano quarto, vbi dicitur. Apparet quosdam nostri temporis in tantum impietatis venisse, vt duas in homine animas impudenter dogmatizent, quos omnes & similia sentientes, cum vetus & nouum testamētum, & omnes Ecclesiæ Patres vnam animam rationalem asseruerint, sancta & vniuersalis synodus anathematizat. Ex quibus patet nullum philosophum Christianum amplius substinere debere hanc opinionem. B

De tertia autem illa opinione, quòd detur forma corporeitatis distincta realiter ab anima, videtur disputare Scotus in 4. sentent. motus ex hoc, quia corpus Sortis in morte remanet

Dist. 11. q. 3. & dist. 10. q. 4. ar. 2. idem numero; & anima non remanet: igitur forma corporeitatis realiter distinguitur ab anima. Hæc opinio est expresse contra Arist. 5. phy. vbi ponit differentiam inter generationē,

Tex. 8. & motum per hoc, quòd illud, quod generatur non est; id quod mouetur est, & sic sequitur generationem non esse motum.

Opinio Scoti contra Aristot. Quo stante arguitur, sic contra Scotum: si præter animam daretur in materia forma corporeitatis: sequeretur nullam esse differentiam positam ab Arist. inter generationem & motum: probatur consequentia, quia materia cum forma corporeitatis est subiectum motus, quia est ens in actu, & sic sequitur nullum discrimen esse inter

Tex. 23. subiectū motus, & generationis. Deinde aduersatur etiā dictis Arist. lib. 1. de generatione vbi asserit generationē esse transmutationē totius in totū non manente aliquo eodem subiecto sensibili: si ergo daretur forma corporeitatis præter animā intellectiuā, seu sensitiuā in animali: sequeretur quòd remaneret aliquod subiectum sensibile, & sic corruptio vnius non esset ge-

Tex. 17. neratio alterius, contra Arist. 1. de generatione: hoc enim nō potest subterfugere Scotus, quia C
cogitur ponere corruptionem sine generatione, & quòd agens naturale agat per se ad corruptionem, & non ad generationem. Nec est verum, quòd ipse asserebat, corpus Sortis post mortem remanere idem numero; quia forma cadaueris de nouo generatur, cum sit quædam

Forma cadaueris non est per se intēta via naturalis à viuo ad elemēta: quia potest substineri formam cadaueris esse eiusdem speciei in omnibus mortuis, quoniam non est per se intenta à natura, sed tantum via ad constituendas species rerum, vel possumus etiam dicere formam cadaueris esse in diuersis diuersarum rationum, quia de ipsa non pertinet ad sensum iudicare, sed ad intellectum, cum sit substantia. Sic docet S. Thom. in quæstionibus de formis quod est contra Scotū, tenentē formā cadaueris iudicari à sensu, ex quo sequitur substantiam esse sensibilem. Ex hoc etiam repræhen-

Dimensiones interminate in materia prima non dantur. ditur opinio Auerrois in libro de substantia orbis, vbi posuit in materia prima, quæ est pura potentia, dari dimensiones interminatas: ad quam opinionem sequitur ens secundum quid præcedere ens simpliciter: & ens per accidens esse prius ente per se, & materiam primam habere maiorem connexionem cum forma alterius generis, quàm cum forma proprii generis; & substantiæ generabilis non solum esse tria principia, sed quatuor nempe materiam, formā, D
priuationem, & quantitatem interminatam; quæ omnia sunt absurda: sequitur ergo materiā primam esse immediatum subiectum formę substantialis, & in vno ente naturali esse vnicam tantum formam substantialem,

Quod, quō sit, declarandū est secundum quod proposuimus de mente Arist. & S. Th. pro

Tex. 10. cuius intellectu sciendum est primo, quòd cum in formis sit quidam gradus, ita ꝙ vna est perfectior alia, ut patet ex Arist. 8. huius, vbi ponit formas esse veluti numeros, & propterea quicquid facit forma imperfectior, pōt facere forma pfectior & excellentiori modo, & hinc est ꝙ

Natura abhorret superflua. existente aliqua forma perfecta, in re ipsa naturali, essent superflue omnes aliæ imperfectiores existentes in illa: & propterea in aduentu formæ perfectioris abiicitur forma imperfectior, quæ præexistebat, & ratio est, quia natura abborret superflua: verbi gratia forma leonis est perfectior forma corporeitatis, elemēti, mixtionis, & vegetatiuæ; ideo non solum dat leoni, ꝙ sit leo, sed ꝙ sit corpus, mixtus, & viuus: & propterea cum generatur leo adueniente in materia anima uegetatiua, corrumpitur forma mixtionis, quæ fuit materia transiens, vt esset disposita ad suscipiendam animam vegetatiuam; & quando debet generari forma mixtionis, corrum-

pitur

A pitur forma corporeitatis,& sic pedetentim vna post vnam corrumpitur,donec veniat forma leonis,quæ fert secum perfectiones omnium formarum præcedentium, quæ à principio non fuit introducta,quia materia non erat apta nata suscipere formam leonis, nisi prius pertransiret per illas formas,quę inductę sunt à natura, vt essent præparatorię ad suscipiendam formã leonis,& quod dico de leone,dico de ceteris rebus naturalibus.

Secundo est notandum,quòd ista vocabula,intellectiuum,sensitiuum,& vegetatiuum,pos sunt tripliciter sumi. Primo vt significant potentias operatiuas, & sic per se prædicantur de suis subiectis,sicut passiones:& cum sint in homine, sequitur has propositiones esse veras, & in secundo modo dicendi per se, homo est intellectiuus, homo est sensitiuus, & homo est vegetatiuus. Secundo possunt considerari vt dicunt principium essentiale operationis determinatum,& particulare, vt intellectiuum sit principium quoddam essentiale intelligendi, & sensitiuum sit principium essentiale sentiendi, & non intelligendi, & sic vegetatiuum uegetandi,& hoc modo sunt diuersa,nec prædicãtur de se inuicem,sed sunt differentiæ oppositæ, itaut intellectiuum sit ipsius hominis,sensitiuum ipsius bruti, & vegetatiuum ipsius plantæ. Intellectiuũ sensitiuum, vegetatiuũ, trifariam cõsiderantur.

B Tertio considerari possunt,præcipue illa duo vltima,pro principio essentiali absque exclusione,vt vegetatiuum sit habens principium essentiale vegetandi,siue intelligat siue sentiat, siue non;& sic est genus quod prædicatur de omni animato:similiter sensitiuũ pro habente principium sentiendi,& sic est differentia generica,quæ de homine & bruto prædicatur.

Tertio est notandum,quòd anima licet informet diuersas partes organicas, & omnes partes ipsius corporis,nihilominus ossa non sentiunt,nec capilli, & hoc est propter terrestreitatem istarum partium,& propterea non est mirum si ibi non fiat sensatio,immo si gladius pręcise tangeret organum alicuius sensus, tactus non sentiret, quia sensatio non fit nisi ratione carnis coniunctæ. Vnde non est dubitatio alicuius momenti illa, quæ fieri solet de ossibus & pilis,& capillis; si vnica est forma substantialis totius & eius partium, cur partes istæ non sentiant? quia dictum est, quòd hoc prouenit ratione materiæ,& terrestreitatis. Capilli non sentiunt.

Istis sic ordinatis ponuntur aliquæ conclusiones,quarum prima est. Anima non potest esse vna in omnibus viuentibus; quæ conclusio est contra aliquos Antiquos, ponentes vnicam animam in omnibus viuentibus; quæ opinio est erronea & falsissima, quia tunc sequeretur

C omnia viuentia esse eiusdem speciei,& sic homo,leo,& arbor essent eiusdem speciei,quia per istos haberet vnam animam. Secunda conclusio. In arboribus est tantum vna anima,scilicet vegetatiua,probatur,quia in eis non apparent aliæ operationes nisi animæ vegetatiuæ. Tertia conclusio. In animali vno est tantum anima sensitiua,quæ virtute continet vegetatiuã; hæc etiam patet ex supradictis. Quarta conclusio. In homine vno est tantum vna anima, scilicet rationalis,quæ virtualiter continet alias;probatur, quia essentialiter & eminenter potest exercere operationes aliarum. Vnde aduerte circa istam conclusionem, quòd in anima intellectiua inuenitur esse corporeum, materiale, quantum, & figuratum, non formaliter vt dixi, sed virtualiter, quia est tantæ excellentiæ, vt faciat ens materiale subiectum quantitati, & vegetatiuum, & sensitiuum,& intellectiuum. Quinta conclusio. Diuersæ partes organicæ habent diuersas formas accidẽtales;probatur,quia aĩa, quæ est forma substãtialis,nõ est principium immediatum operationis,licet sit principium immediatum essendi, & per consequẽs in oculo est eadem forma substantialis,quæ est in pede, & in manu, tamen est diuersa dispositio,& complexio, quæ est propria oculo; & alia est dispositio, commixtio, & complexio in In homine ẽ tm vnica aĩa. Diuersæ partes organicæ quo habent diuersas formas.

D pede,& sic de aliis partibus. Vltima conclusio respondẽs quæsito principali. Diuersæ partes organicæ ipsius animalis non habent formas substantiales diuersas realiter & specifice distinctas:hæc conclusio patet ex rationibus adductis contra Aduersarios.

Quantum ad tertium soluenda sunt argumenta in contrarium,& ad primum,in quo dicebatur,quòd in animali sunt ossa,quæ non sentiunt, &c. dicitur, quòd licet ossa non sentiant; non tamen est ponenda alia forma substantialis in eis à forma totius; quia hoc est propter dispositionem materiæ, vt dictum est. Ad secundum,in quo dicebatur, quòd vna forma numero non potest informare, &c. neganda est ista propositio, quia illa forma præhabet in se virtutem aliarum formarum inferiorum, ex consequenti potest facere quicquid faciunt aliæ formæ inferiores: vnde licet in cerebro sit alia mixtio, quàm in corde, hæc tamen diuersitas non oritur ex diuersis formis substãtialibus, sed ex diuersis dispositionibus illarum partium. Ad tertium,in quo dicebatur,quòd Arist.in libro de animalibus ait,cor prius generari, &c. concedimus cor prius organizari, tamen corrumpitur illa organizatio, & perfectior generatur: vnde S.Thomas exponens dictũ Arist. 2.de generatione animalium, quòd homo prius viuit vita plantę, & postea vita animalis, & tandem vita hominis, asserit quòd prius tem- Forma superior phabet inferiores in virtute. Cap.3. Cap.3.

Adueniente vna aia destruitur alia

pore homo viuit vita plantæ, quia semen recipit animam plantæ, & postea animã sensitiuã, A hac tamen adueniente destruitur vegetatiua præcedens, & postea venit intellectiua, & per hanc destruitur sensitiua, ita vt vna tantum anima remaneat in homine, vt dictum est in notabilibus. Ad quartum, in quo dicebatur, diuersæ operationes in specie, &c. dicimus, quòd intelligitur ista propositio de diuersis operationibus adæquatis; non autem de operationibus partialibus. Deinde conceditur, quòd arguant diuersa principia accidentalia, quæ sunt potētiæ illarum operationum, sed non diuersa principia substantialia, quia hæc possunt fieri ab vno, quod eminenter & virtualiter continet plura. Ad quintũ, in quo adducebatur dictũ Ari. q̃ si oculus esset animal, &c. dicimus, q̃ intentio Arist. fuit, quòd si visus esset forma propria ipsius oculi, siue accidentalis, siue substantialis, sequeretur suum intentum, quod etiam nos concedimus: sed non vult oculũ habere propriam formam substantialem distinctam ab anima realiter; negandum ergo est hoc, quia non est ad intentionem Arist. Ad sextum, in quo argumentabantur de forma cadaueris, dictum est supra, quòd non est eadem corporeitas nume ro in genito, & corrupto, & si Scotistæ iudicãt esse vnam & eandem decipiuntur. Ad septimum, in quo quærebatur, si aliqua forma substantialis insit materiæ, &c. dicimus, vt sępe B dictum est, illam formam præexistentem corrumpi per accidens ad introductionem formæ subsequentis nobilioris. Ad octauum, in quo dicebatur, quòd partes diuersæ, &c. dicimus quòd hoc argumentum nil aliud probat, nisi quòd illę partes habent diuersas dispositiones, & complexiones, & mixtiones. Ad nonum, in quo Scotistæ repræhendunt nos de adoratione reliquiarum, dicimus ipsos esse repræhendendos: nam ossa & reliquię Sanctorum & Sanctarum adorantur à nobis, quia fuerunt sub illis sanctissimis animabus plenis gratia Spiritus sancti illorum Sanctorum & Sanctarum, non quòd in eis remanserit propria forma substantialis. Ad vltimum de corpore Christi pro nunc dicimus, quòd fuit idem numero corpus Saluatoris nostri in cruce viuens, & in sepulchro mortuum, non propter formam corporeitatis, sed propter idem suppositum. Et sic dicendum est de hostia consecrata retenta in triduo: quia fuit eadem existentia diuina: propterea dicitur, quòd corpus Christi fuit idem numero vno. Et hęc est determinatio secundum Aristo. & S. Thomam, vt est videre 1. p. & 1. contra gen. & in disputatis de anima, & in quolibetis & in opusculis. Et si quis amplissime voluerit videre materiam istam legat Herueum in quæstione magna de pluralitate for- C marum, vbi adducit centum argumenta pro & contra. Ex quorum solutionibus, & ex doctrina, quam nos hic adduximus nemini obscurũ esse videtur, quàm inepte, & impie scripserit Ioseph Angles in floribus theologicarum quęstionum 4. libri sentent. inepte dico, quia ait esse erroneum in philosophia id quod est verum; impie autem, quia dicit esse contra fidem illud quod est fidei consentaneum, asserit enim de sacramento Eucharistiæ loquens formalē terminum conuersionis panis esse Christi Iesu corpus, quatenus ex materia prima & forma corporeitatis componitur, & non vt ex anima dante esse corporeum, quia forma dans corpori esse corporeum non est anima rationalis, sed forma corporeitatis, alioquin enim sequeretur, quòd cadauer non esset eiusdē hominis viuentis corpus, quod est erroneũ in philosophia & fide, quia tunc corpora Sanctorũ non essent veneranda, neq; corpus Cristi in sepulchro fuisset idem quod in cæna, quod est contra fidem, quæ doctrina presumptuosa potius videtur & temeraria, cum ponat doctrinã S. Tho. esse erroneam & fidei contrariã, quę tñ est ab Ecclesia approbata & videtur ab oĩbus doctoribus amplecti cõtra id qđ hic vir scribit hoc in loco.

Forma corporeitatis non est eadem in genito & corrupto.

Reliquię sanctorum quare adorantur a nobis

Q. 75. ar. 4. Cap. 58. Art. 11. Quoli. 1. q. 4 Opusc. 19.

Quæst. 4. ar. 2 Arguitur Ioseph.

D

Quoniam vero compositum ex aliquo fit, vt vnum sit omne, sed non vt cumulus, sed vt syllaba, &c. Tex. vltimo.

Vtrum compositum per se vnum dicat formaliter aliquam entitatem distinctam realiter ab entitate partium.

Dilucidatio decimaoctaua.

Contrad. 8. Comm. 17. distinct. 2.

VNC textum exponens S. Thomas asserit ipsum compositum non esse ea ex quibus componitur: propterea circa hanc controuersiam tum Philosophi, tum Theologi varia sentiunt, vt Zimara in theorema. & in contradictionibus Auerr. super 1. physicorum. Theologi vero in 3. sententiarum disputant de hac re occasione incarnationis, si persona diuina possit assumere entitatē resultantē ex materia

A materia & forma : propterea Gregorius Ariminensis 1. sent. & Durandus 3. sent. & similiter Dist. 24.
Aureolus in eodẽ lib. pluribus rõnibus conantur probare totũ nõ distingui realiter à suis par Dist. 2.
tibus simul sumptis, sed esse idem, & distingui tm̃ secundum rationẽ; & inter alias rationes,
quas adducunt, hæc fortior videtur : nam ens absolutum & realiter distinctum ab alio potest
saltem per diuinam potentiam separari ab eo; sed totum est ens absolutum & distinctum rea- Totum est
liter à partibus: ergo potest ab omnibus suis partibus separatum existere, quod implicat con- ens absolutum.
tradictionem, quia de ratione totius est habere partes in se. Secundo quærunt, vt recitat Ca Dist. 2. qõ.
preolus in 3. sent. vel totum distinguitur à partibus secundum se totum, vel secundum ali- unica.
quid sui; si primo modo, ergo distinguitur secundum omnes suas partes, & sic secundũ partes
distinguitur à partibus: si secundo, cũ id non possit esse pars totius: ergo erit aliquid, quod nõ
pertinet ad totum: ergo secundum id quod non pertinet ad totum, totum distinguitur à toto.
Tertio, illud, quod aduenit enti in actu, est accidens; sed ista entitas totius aduenit formæ vni
tæ cum materia, quæ forma est actus: ergo illa entitas totius erit accidens. Quarto, si totum
distingueretur realiter à partibus, tunc numerus ternarius esset quaternarius, quia præter tres
B vnitates partiales esset quarta vnitas, nempe entitas totius ternarii. Quinto, data hac opi- Quantitas
nione, sequeretur, quòd tota aliqua quantitas esset maior, quàm omnes partes simul sumptæ: non est maior omnibus
nam tota quantitas habet omnes quantitates omnium suarum partium, & vltra habebit enti- partibus suis
tatem totius, quæ non possunt esse aliud, quàm quantitas, & sic habebit plures quantitates, ex simul sum-
consequenti esset maior. Sexto, posita hac conclusione, quòd totum distinguitur à parti- ptis.
bus realiter, sequeretur quòd cuiuslibet generationis essent duo termini, vnus forma, & alter
entitas totius; sed vnius motus numero non potest esse nisi tantum vnus terminus, ergo &c.
Septimo; ista opinio est contra Auerr. & Aristo. in hoc lib. asserentes, totam quidditatem com Tex. cõ. 10.
positi naturalis esse formam, sed si præter materiam & formam daretur tertia entitas, esset ne-
cessarium, quòd hęc tertia entitas poneretur pro quidditate, non autem pro forma tantum.
Octauo, ista entitas est distincta à suis partibus : ergo ex tali entitate & partibus fit vnum ens
per se, & fit aliud quoddam compositum, & aliud totum; & sic erit duplex vnum ens per se, &
duplex compositum, quæ omnia repugnant rationi & intellectui. Nono, separetur per in-
tellectum ista entitas totius ab entitate omnium partium; & quæratur, an in illa entitate totius
C separatim à partibus considerata includantur partes, nec ne: non includi eas est contra ratio-
nem totius: includi autem est contra suppositionem. Nec potest dissolui hæc ratio dicen- Intellectus
do, quòd non potest per intellectum separari entitas totius ab entitate partium, quia entitas põt separare
totius est absoluta & diuersa à partibus: nulla ergo datur causa, cur per intellectum non pos- totum à partibus.
sint separari. Decimo arguitur Theologice auctoritate Damasceni 2. lib. fidei orthodox. di Cap. 3.
centis, diuinum verbum in incarnatione Christi nihil assumpsisse, quod postea dimiserit: sed
si præter animam & corpus est quędam tertia entitas hominis, & eam diuinũ verbum assum-
psit, ergo postea in morte dimisit, quia post mortem Christi licet diuinitas fuerit vnita ma-
terię & animæ, non tamen fuit vnita illi tertiæ entitati, quia per disiunctionem, & separationẽ
animæ à corpore illam reliquit. Vndecimo, si in composito naturali præter materiam &
formam est ista entitas totius, ipsa erit natura, quia omnis substantia physica est natura, & sic
natura nedum erit materia & forma, sed etiam hęc tertia entitas, & sic Arist. est diminutus 2. Tex. 4.
physicorum, qui posuit definitionem naturæ non competere huic tertię entitati, & nullam
mentionem fecit de hac natura, sed tantum de materia & forma. Duodecimo, habetur ex- Tex. 60.
D presse in hoc textu, quòd hęc syllaba, ba, non est nec, b, nec, a, sed tantum differt ab illis sono Hęc syllaba Ba nõ est B,
pronunciationis, sicut dictiones differunt à syllabis sono & significatione, ita totum differt à nec A.
partibus ratione tantum & non re. Adest expressa sententia Arist. & Auerrois in 1. phy. ubi
dicit, quòd totum nihil aliud est, quàm suæ partes, his rationibus volunt nonnulli totum rea-
liter non distingui à partibus, sed tantum ratione. Alii vero dicunt totum non distingui à
suis partibus simul sumptis, bene autem distinguitur à partibus seorsum sumptis, & hanc opi
nionem aliqui recentiores videntur substinere, de numero quorum est Franciscus Toletus in
quæstionibus suis super primum physicorum, qui nititur ostendere nedũ esse de mente Arist. q. 8.
& omnium græcorum, sed etiam de mente S. Thomæ, qui 4. contra gentiles asserit, humani- Cap. 51.
tatem esse materiam, & formam simul coniuncta. Et in 1. p. dicit hominem esse corpus q. 75 ar. 4.
& animal simul, item etiam & in p. 2. vult hanc opinionem esse omnium nomina- q. 13. ar. 1.
lium. Aliqui ex Thomistis etiam inter quos est Paulus Soncinas in quæstionibus suis hu- quęst. 14.
ius libri, qui asserit esse problema neutrum. Et soluit rationes vtriusque partis; quam etiã
opinionem sequutus est Benedictus Pererius libro. 7. de communibus omnium rerum natu Cap. 20.
ralium principiis & affectionibus, immo putat vtramque opinionem esse probabilem, &

vtriusque rationes solubiles. Suessanus vir quidem magnæ lectionis docet, totum non esse suas partes tentas diuisiue; bene autem partes ipsæ dicuntur esse suum totum collectiue, & hanc sententiam vult esse ipsius Auerrois, & Aristo. & hoc late docet in disputationibus suis huius libri. Ioannes tamen de Ianduno doctissimus inter omnes Auerroistas docet hic cõpositum ipsum esse realiter distinctũ ex natura rei à suis partibus, quia est alia entitas prǽter entitatem materiæ, & formæ, & sic, Capreolus in 3. sent. & Herueus in 2. quolibeto, viri peritissimi tum in Philosophia, tum in Theologia etiam docent. A

Disp. 19. quæst. 18.

Dist. 2. q. 14.

Vt igitur appareat dilucidatio huius controuersiæ tria proponimus. Primo quædam notabilia. Secundo aliquas conclusiones, in quibus explicabitur opinio S. Thomæ, & Auerrois. Tertio soluentur argumenta in contrarium. Quantum ad primum sciendum est in primis, vt docet Auerroes 1. physicorum, quòd multiplex est modus compositionis; nam quædã est compositio speciei ex causis suis; & quędam est compositio generis ex suis speciebus, & quędam est compositio ex suis partibus quanti tatiuis, & quędam est compositio ex suis partibus essentialibus: propterea datur multiplex totum secundum quòd multiplex est compositio. Nam prima compositio efficit totum definibile, vt homo est totum definibile respectu partium definientium, puta animalis & rationalis, & hoc totum definibile non distinguitur realiter à suis partibus, quia definitio, & definitum, sunt vnum & idem realiter. Scda cõpositio facit totum vniuersale, quod habet partes subiectiuas, de quibus prędicatur, sicut animal in comparatione ad hominem, bouem, & ad ceteras eius species, & hoc etiam non distinguitur realiter à suis partibus, quia animal in homine est idem quòd homo, & similiter in aliis speciebus. Tertia compositio efficit tertium totum, scilicet quantitatiuum, quod realiter distinguitur ab vnaquaque suarum partium, quia si esset idem cuilibet parti, tunc totum continuum esset indiuisibile, sed hoc est contra rationem continui, quod est diuisibile in semper diuisibilia, vt scribit Arist. 3. physicorum: igitur totum non est idem cuilibet parti; consequẽtia patet, quia id, quod non habet diuersitatem partium, est indiuisibile, sed si continuum esset idem cuilibet parti, non haberet diuersitatem partium: ergo esset indiuisibile; minor probatur, quia si totum esset idem vni parti, eadem ratione & alteri, quia non est maior ratio de vna, quàm de altera, & tunc valet, quæcunque vni & eidem sunt eadem, sibi inuicem sunt eadem, sed vnaquæque partium est eadem toti per concessa: ergo partes erunt eædem inter se, & sic in toto non erit distinctio partium. Quarta compositio, quæ est ex partibus essentialibus nempe ex materia & forma, efficit quartum compositum, quod vocatur essentiale, vt homo respectu suæ animę, & corporis, & de hoc toto probabitur nostra conclusio. B C

Com. 5. Compositio e multiplex.

Continuum est diuisibile.

Tex. 1.

Totũ essentiale quid e.

Secundo notandum est, quòd forma totius non est aliqua forma informans vltra formam partis, sed est ipsa tota natura, & quidditas constituens totam entitatem: itaquòd non est forma informans; sed forma qua suppositum est ens quidditatiue, non quòd forma totius sit causa ipsius totius, quasi causans totum, cum materia & forma partis, sed est ipsum totum præcise & absolute consideratum, quo modo loquutus est Auicennas, quòd equinitas est tantum equinitas, & hæc est realiter distincta à forma partis. Et si quis, quęreret inquo fundatur hæc forma totius, aut enim fundatur super materiam & formam partis; aut sic, quòd solum super materiam, itaquòd materia sit eius principium subiectiuum, & forma principium formale: non primo modo, quia tunc forma in composito entificaretur, & quidditaretur, non autem entificaret, quod est absurdum; nec secundo modo, quia tunc effectus formalis non differret à forma partis, cuius est effectus. Sed respondetur ad istam interrogationem, quę est defectuosa in multis. Primo quia quærit fundamentum illius, cuius non proprie est fundamentum. Secundo quia dicerem, ꝙ fundamentũ eius non est materia & forma, nec alterum illorum; sed eius fundamentum propriũ & proximũ est ipsum suppositũ seu compositum, quod est aliud à partibus: omni enim entitati formali correspondet adæquate aliquod, sicut correspondet humanitati hoc quod dico, homo, non autem corpus vel anima, & sic ruit interrogatio facta. Tertio, dato quòd eius fundamentum esset materia, & forma principium formale, adhuc nulla esset interrogatio, quia assumit falsum quando dicit, effectum formalem non differre à forma: omnis enim effectus realiter distinguitur à sua causa; nihil enim causat se, licet effectus formalis non separetur à forma; quia impossibile est aliquid esse formaliter album sine albedine, sed non sequitur, ergo non distinguitur. D

Forma toti' quid est.

Fundamẽtũ totius quid est.

Effectus distinguit' realiter à sua causa.

Tertio sciendum, quòd aliqua distingui realiter potest esse tribus modis. Primo quia tota essentia vnius est totaliter distincta ab essentia alterius, ita scilicet quòd nullo modo est aliquid alterius, sicut quantitas & substantia. Secũdo quia vnum addit aliquid reale partiale supra alterum, vt homo albus distinguitur ab homine, quia supra hominem dicit albedinem.

Tertio

A Tertio quia essentia vnius ex natura sua habet quòd non sit alterum, licet illud suam essentiam ingrediatur: cum ergo dicimus totum distingui realiter ab omnibus partibus simul sumptis, non intelligimus primo modo, quasi totum & suæ partes sint res totaliter disparatæ, itaquòd partes non sint aliquid totius. Non etiam intelligimus secundo modo, quasi totum per aliquam partem additã partibus distinguatur à partibus simul sumptis: sed tertio modo, totum enim ex natura sua, qua est totum, habet quòd non sit partes, sed sit constitutum à partibus: homo enim distinguitur à materia & forma, nõ quia materia & forma non sint aliquid hominis, nec quia homo per partiale aliquod additũ partibus distinguatur à partibus, sicut homo albus distinguitur ab homine, tanquam addens albedinem supra hominem: sed quia homo ex natura sua, quæ est talis natura composita, habet quòd non sit materia & forma, sed quòd sit ex eis.

Qua ratione totũ distinguitur à partibus,

Quarto notandum est, quòd cum dicimus totum non distingui à partibus per aliquid additum, hoc potest habere duplicem sensum. Vnus est, quòd totum per nullam omnino entitatem additam partibus distinguatur ab illis, & iste sensus est falsus & impossibilis: impossibile enim est, quòd aliquid distinguatur ab altero realiter, & ꝙ per nullam entitatem distinguatur. Alius sensus est, quòd totum non distinguatur à partibus per aliquod additum partibus, scilicet quod non sit ipsum totum, & iste sensus est verus: non enim totum distinguitur a partibus per aliquam entitatem, quæ non sit ipsum totum: sed per se ipsum ex natura sua, qua habet, quòd sit tale totum: ex hoc ergo habet, ꝙ ab ipsis partibus distinguatur. Quod facit dubitare metaphysicantes est, quia cum dicimus totum distingui à partibus, videtur dici totum esse quandam entitatem omnino allam à partibus, quæ & ipsas partes excludat, sicuti cum dicimus Matthiam distingui à Dominico: & hoc facit errare metaphysicos aliquos: sed dicimus totum distingui à partibus, ita quòd ipsas partes includat tamquam eam entitatem, quæ est totum constituens.

B

Ratio inducens Metaphi. ad dubitandum in hac controuersia

Quantum ad secundum ponitur prima cõclusio. Tertia entitas resultans nõ est forma informans: probatur, quia tunc essent duæ formæ informãtes, quod est contra id quod supra à nobis sancitũ est de mente Aristo. Præterea, tertia entitas est effectus ipsarum partium totius, quod est ipse homo: ergo non est forma informans, cũ dicat eandem naturam, quam dicit homo; non enim differunt homo & humanitas, nisi sicut abstractũ & concretum. Secunda conclusio est. Illa forma totius non est mediũ vnionis formæ partis cũ materia: probatur, quia illud, quod intelligitur vt posterius, non est mediũ; sed illa forma totius puta humanitas ita se habet: ergo patet conclusio. Tertia conclusio. Illa forma totius vel resultans pręter partes non potest esse respectus quidã: probatur, quia tunc sequeretur, quòd respectus esset terminus generationis, quod est contra Arist. 5. physicorum. Itẽ quia impossibile est hominem, & humanitatem esse quoddam respectiuum, quia tunc sequeretur compositum ipsum esse in prædicamento relationis.

C

Forma toti' non est respectus
Tex. 10.

Quarta & vltima conclusio est. Totum essentiale realiter distinguitur à suis partibus simul sumptis: & ostendo istam conclusionem esse de mente Aristo. S. Thomæ & Auerro. & oppositum esse contra omnem philosophiam Nam in primis asserit hic Aristo. manifeste carnem non esse terram & ignem, ex quibus ipsa componitur, sed esse aliquid aliud additum. Eandem sententiam habet 1. de anima, & 1. de generatione, & 1. huius; ex quibus locis talis ratio fortissima sumitur; si totum nihil aliud esset, quàm suæ partes simul sumptæ, tunc mixtum ex quatuor elementis nil aliud esset, quàm quatuor elementa simul sumpta, & sic non haberet aliquam formam superadditam formis elementorum, per quam esset hoc aliquid, & vnum ens contra loca supra adducta.

D

Totũ distinguitur a partibus coniũctim.
Tex. 77.
Tex. 84.
Tex. 12.

Nec valet dicere ad hoc sicut Quidam recentiores dicunt, quòd elementa non sunt partes mixti, quia quęlibet pars mixti est mixta, & secundum Auerroem elementa sunt formaliter in mixto, licet in esse refracto, & sunt partes materiales eius. Item 3. de anima in solutione secundæ quæstionis principalis asserit, quòd ex intellectu & intelligibili fit verius vnum, quàm ex materia, & forma, & reddit causam sui dicti; quia illud, quod componitur ex eis, non est aliquod tertium distinctum ab illis, sicut est de aliis compositis ex materia & forma: ecce. quòd vult exprsse compositum dicere tertiam entitatem distinctam, a partibus etiam simul sumptis: nam si sic non intelligeretur suum dictum, nec esset ad propositum.

Com. 5.

Præterea Auerr. 5. huius dicit, quòd in compositis est natura addita naturæ componentiũ, scilicet illud, quod fit ex compositione. Et in hoc 7. asserit, quòd generatum componitur ex materia & forma, & est aliud ab eis. Ecce quomodo dicit, quòd est aliud, quod non dixisset, si tenuis-

Com. 7.
Com. 2.

si teouisset compositum rooo superaddere aliquam naturam partibus componeotibus. Et A
subdit ibidem, quòd in ipso siogulari sunt tria, materia, forma, & aliquid quasi medium, idest mixtum ioter materiam & formam, quibus verbis manifeste pooit tertiam entitatem. Et
Tex. 2. Arist. in 2. de anima, io 8. huius, & in 12. diuidit substantiam io tres, scilicet io materiam,
Tex. 5. formam, & compositum; & declarans hæc ait, substantiarum quædam est materia, quæ non
Tex. 2. est per se hoc; & quædam est forma, per quam res est hæc: est etiam & tertia, quæ fit ex ambabus: Ecce quomodo vult dari tertiam substantiam alia à materia & forma. Si enim non daretur aliquid aliud à materia & forma, tunc improprie posuisset Arist. tertiam substantiã.
Comm. 4. Præterea Auerroes in 2. physicorum comparans materiam, formam, & compositum ad inuicem dicit, compositum est digoius habere hoc nomen, substantia, quàm materia, quia est in actu, & materia est in potentia; & forma est dignior habere hoc nomen, substantia, quàm compositum, quoniam per illam compositum est in actu, & causa rei est digoior causato; sed ioter causam & causatum cadit realis distinctio, quia vt scribit S. Augustinus 1.
Cap. 5. de trinitate, nulla res causat seipsam: si ergo substantia composita nil aliud esset, quàm materia & forma simul sumptæ; tuoc sequeretur formam esse causam sui ipsius; & sic etiam sequeretur de materia: certum est enim quòd materia & forma sunt duæ causæ reales intriosecæ B
ipsius compositi; vel igitur causant aliud reale, vel nihil; si nihil, pro nihilo habeatur: si ali-
Nulla res est causa suipsi' quid, tunc quæritur, illud vel est absolutum, vel respectiuum: si primo, vel erit substantia, vel accidens: non accideus, quia tunc generatio substanõalis non distingueretur ab accidentali; si substanõa, vel substaotia formæ, & hoc non, quia forma noo est causa intrinseca ipsius formæ, nec etiam materia est causa essentialis intrinseca formæ, vel est materia, & hoc oon propter eandem rationem; ergo erit tertia substantia realiter distincta à materia & forma. Nec valet responsio aliquorum dicentium, quòd causalitas materiæ & formæ terminatur non ad formam absolute, neque ad materiam absolute, sed ad materiam & formam simul. Hæc eoim responsio est nullius apparentiæ, quia ista simultas est relaõo: modo relatio uon potest esse primus & per se terminus generationis substanõalis, licet sit conditio necessaria ad illam. Deinde sequeretur, quòd aliquid causaret seipsum, quia forma cum materia erit causa formæ & materiæ simul: si enim compositum nil aliud dicit, nisi for-
Relatio non est terminus generationis mam cum materia, ineuitabiliter sequitur idem causare seipsum, quia forma cum materia est causa compositi, & forma & materia nil aliud sunt nisi compositum. C
Deinde omnis motus, & omnis mutatio per se vna debet habere per se vnũ terminũ, si generatio est per se vna mutatio: ergo habet per se voũ terminũ: terminus autẽ per se generatio-
Tex. 26. nis est cõpositũ, vt habetur in hoc 7. si ergo compositũ non esset aliud nisi suæ partes simul sumptę, tunc ibi non esset aliquid per se vnũ; sed duo nẽpe materia, & forma: materia enim & forma simul sumptæ non suot vna substantia, sed duæ. Hanc opinionem & veritatem
Tract. 1. declarauit Albertus magnus in 2. physicorum, vbi posoit, materiam esse causam compositi, vt est subiecta formæ; sicut etiam est priocipium cognitionis, vt stat sub forma. Sic etiam S.
Tex. 27. Thomas in hoc 7. ponit materiam & formam coostituere compositum, modo constituens differt realiter à coostituto: materia & forma simul sumptę constituuot totum: igitur differunt realiter à toto. Et hoc videmus quasi ad sensum in corruptione hominis, qui substan-
Tex. vltimo tialiter corrumpitur, & iam noo corrumpitur materia & forma, quia sunt æternę: igitur corrumpitur tertia entitas, nempe ipsa humanitas. Hanc veritatem substinẽt eõam omoes D
Græci, vt Philoponus, & Themistius, & Alexander, & Eudemus; nam si materia & forma essent eędem realiter ipsi composito, tunc materia esset forma, & forma esset materia: quia illa, quæ sunt eadem realiter vni tertio, sunt eadem realiter inter se, si ergo materia & forma essent eędem realiter cum ipso composito; ergo essent etiam realiter eædem ioter se.
Quę sunt eadẽ vni tertio sunt eadem inter se. Quibus sic stantibus desceodo ad tertium punctum, nempe ad solueoda argumenta, & ad primum, io quo dicebatur, omne eos absolutum, &c. dicimus hoc esse verum, si illud absolutum est prius & non dependens essentialiter ab alio, sed compositum est posterius & essentialiter dependens à partibus: ideo oihil concludit contra veritatem determinatam. Et si quis diceret, Deus facit accidens sine subiecto, cum tamen accidens sit posterius & depẽdens essentialiter à subiecto, ergo, &c. Respondetur, quòd nón est similis ratio, quia accidens non habet subiectum pro causa intrinseca, sicut compositum habet materiam & formam; nullus autem effectus simpliciter & omnino dependet à causa extrinseca præter quàm à prima, qoia Deus omnem causalitatem extrinsecam potest supplere sioe causa secuoda; sed non sic est de causis intriosecis, quia includunt imperfectionem, nimirum esse partem causati, quod in Deum nullo modo cadere potest. Ad secundum, in quo quæritur, vel totum distinguitur

A tur à partibus &c. dicimus, quòd iſta tertia entitas dupliciter poteſt conſiderari. Vel in ſe
formaliter & præciſe, vt eſt res quædam diſtincta à ſuis partibus, & ſic ſe tota & ex natura ſui
differt ab omnibus ſuis partibus. Vel conſtitutiue & integratiue, vt dicit relationem ad
partes, ex quibus componitur, & ſic non differt ſe tota, aut ſecundum aliquid ſui à parti-
bus. Ad tertium, in quo dicebatur, quicquid aduenit enti &c. dicimus hanc tertiam enti
tatem non eſſe formam informantem, ſed eſſe formam totius, quæ reſultat ſtatim ex vnione
materiæ & formæ, & eſt effectus illarum, & terminus generationis, vt dictum eſt, & ſic nul-
lum ſequitur inconueniens. Ad quartum, in quo dicebatur, quòd ternarius eſſet quaterna-
rius &c. dicimus, quòd vnitas illa totalis ternarii nõ eſt numeralis, ſed entitatiua, & tranſcẽ-
dentalis; propterea cum aliis tribus vnitatibus non facit numerum quaternarium. Ad
quintum, in quo dicebatur, quòd tota aliqua quantitas &c. dicimus, quòd entitas totius ma-
gnitudinis eſt entitas formalis, & trãſcendentalis non habens in ſe extenſionem; qua propter
ſimul cum ſuis partibus non facit aliquid maius ſecundum molem, quàm omnes partes eius
ſimul ſumptæ. Ad ſextum, in quo dicebatur, quòd cuiuslibet generationis eſſent duo ter-
B mini &c. affirmamus non haberi pro inconuenienti in generatione eſſe duos terminos ſecun
dum diuerſam rationem, vnum vt quo, qui eſt forma, & alterum vt quod, qui eſt ſubſtantia cõ
poſita. Ad ſeptimum, in quo volunt hanc eſſe opinionem Auerrois & Ariſto. quia forma eſt
tota quidditas &c. dicimus hoc determinatum eſſe in diſputatione propria, quòd forma di-
citur quidditas, quia eſt principalior pars eius, non autem quòd ſit tota & completa quiddi-
tas rei naturalis, ſed eam dicimus eſſe formam totius, quæ eſt tertia entitas.

Tertia entitas dupliciter conſideratur.

Vnitas duplex eſt numeralis & entitatiua.

Forma cur dicitur quidditas.

Et licet Scotus in 3. ſent. impoſuerit Auerroi, quòd fuerit huius opinionis, nempe totum
non diſtingui à partibus propter verba, quę dixit Auerro. in 1. phyſicorum, quòd totum nil
aliud eſt, quàm ſuę partes: nihilominus in hac parte deceptus eſt Scotus, quia vt oſtendimus
ex pluribus auctoritatibus Auerrois, totum realiter diſtinguitur a partibus; & ſi alibi videtur
dicere oppoſitum, dicendum eſt quòd ibi vult intelligere Auerro. totum nihil aliud eſſe,
quam ſuas partes ſimul ſumptas conſtitutiue, & integratiue; quia nihil aliud intrinſece per
ſe concurrit ad conſtitutionem totius, quàm ſuę partes etiam ſimul ſumptę, cum hoc tamen
ſtat, quòd entitas totius ſit alia ab entitate partium etiam ſimul ſumptarum. Vel aliter ſunt
C intelligenda verba Auerrois, & aliorum Doctorum, qui videntur in hac propoſitione, to-
tum non eſt aliud à partibus ſimul ſumptis. Reſpondetur quòd verum eſt non eſſe aliud di-
ſtinctum loco, & ſubiecto, bene tamen eſt aliud diſtinctum realiter.

diſt. 2.
comm. 17.
Totũ nihil aliud ẽ quàm congregatio partium.

Ex his quæ dicta ſunt in reſponſione ad hoc argumentum, arguendi ſunt Paulus Sonci-
nas, & Chriſoſtomus Iauellus in ſuis quæſtionibus, qui attribuerunt etiam Auerroi illud
idem, quod Scotus, & Antonius falſo impoſuerunt, vt docuimus de mente Auerrois in
probatione huius concluſionis. Ad octauum, in quo dicebatur, iſta entitas totius &c. dici-
mus ſicuti dictum eſt ad quartum & ad quintum, quòd illa entitas tertia non eſt forma in-
formans, neque materia ſubiecta formæ, ſed eſt quędam entitas, & vnitas trãſcendentalis, ex
qua non fit aliud totum; & ſic non ſequitur, quod erit duplex vnum ens per ſe, & duplex
compoſitum &c. Ad nonum, in quo dicebatur, illa entitas tertia ſeparetur per intelle-
ctum &c. dicimus, quòd illa entitas eſt effectus ipſius materiæ & formæ, & claudit mate-
riam & formam in ſe tanquam effectus ſuas cauſas intrinſecas. Ad decimum, in quo ad-
ducebatur auctoritas Damaſceni, dicimus, quòd intelligenda eſt diuiſim, non autem con-
D iunctim, & ſic verificantur verba Damaſceni; vt illud, quod diuinum ſuppoſitum ſemel aſ-
ſumpſit, nunquam dimiſit, ſeparatim loquendo. Vel dicimus quòd Damaſcenus loquutus
eſt de Chriſto poſt reſurrectionem: ſed de hoc vide Capreolum vbi ſupra. Ad vndeci-
mum, in quo dicebatur, ſi in compoſito naturali &c. dicimus, quòd compoſitum iſtud
non eſt natura, ſed habens naturam, vt dixit Ariſto. ibidem: & cum poſſit dupliciter ſumi
hoc compoſitũ, nempe categorematice, & ſyncategorematice: primo modo ſignificat compo-
ſitum & perfectum ex partibus habens naturam, & diſtinguitur ſe ipſo toto, ideſt ſua enti-
tate compoſita & perfecta ex ſuis partibus: humanitas enim ſua entitate & natura compo-
ſita ex materia & forma diſtinguitur ab ipſa materia & forma: ſecundo autẽ modo, vt dictum
eſt, diſtinguitur ab omnibus partibus etiam nec ſe ipſo toto, ideſt qualibet ſui parte, nec ali-
quo ſui, quod non ſit ipſum totum. Ad vltimum, in quo adducebantur verba Ariſto. di-
cimus, quòd ſuperius ſunt expoſita, quòd caro, quæ eſt mixtum, eſt quid aliud ab elemẽtis, &
licet hæ literę. b. & a. non differant ab illa ſyllaba ba. niſi ſono pronunciationis: illud tamen
Ariſto. poſuit gratia exempli, quod non tenet in omnibus, vt eſt manifeſtum de omnibus
exemplis, quæ non currunt centum pedibus ſicuti et ſimilitudines.

Error Soncinatis & Iauelli.

Chriſtus quę ſemel aſſumpſit numquã dimiſit.

Compoſitũ bifariam ſumi poteſt.

Caro non eſt elementa.

F I N I S.

DILVCIDATIO PRIMA.

In octauum librum Metaphysicæ.

Nam in omnibus oppositis mutationibus est aliquid, quod subijcitur mutationibus, &c. Tex. 4.

Vtrum in motu alterationis oporteat manere idem subiectum simpliciter sub vtroq; terminorum.

Alteratio duplex.

Tex. 10.

ESPONDENTES Aliqui huic quæsito distinguũt alterationẽ esse duplicẽ. Alteram puram, cui non est annexa generatio simpliciter, puta cum homo mutatur de albedine in nigredinem sine aliqua corruptione suæ substantiæ. Alteram vero non puram, cui annexa est simpliciter generatio eo modo quo dicimus, quòd alteratio disponit materiam ad formam substantialem, & quòd generatio est terminus alterationis: in prima alteratione manet idem subiectũ simpliciter sub vtroque termino, & sic loquitur Arist. 1. de generatione, & sic etiam intelligenda est præsens litera: in secunda vero non; sed hoc accidit alterationi non ut alteratio est, quia hoc est ratione generationis annexæ; & ideo Philosophus vbicunque, loquens de alteratione simpliciter, & de his quæ sibi per se conueniunt, non curans de his quæ accidunt, concedit simpliciter, quòd in alteratione maneat idem subiectum sob vtroque termino, licet non maneat aliquando idem ratione generationis annexæ, & sic alteratio, quæ est calefactio, non terminatur ad calorẽ aquę, sed ad calorem ignis, ita quòd terminus à quo est in aqua, sed terminus ad quem est in igne generato. C

Et si dicis quòd ex hoc sequeretur accidens migrare à subiecto in subiectum, vel gradum formæ acquisitum in principio alterationis non esset idem numero cum forma terminante alterationem, eoquòd accidens corrumpitur ad corruptionem subiecti, etiam si sit qualitas symbolica: corrupta ergo aqua, corrumpitur gradus caloris præcedens, quorum vtrunque videtur impossibile. Ad quam instantiam respondent concedendo vtranque partem disiunctionis, & affirmant non esse inconueniens in tali casu, quòd gradus præcedens non sit idem numero cum forma terminante. D

Nulla doctrina est adeo falsa quin habeat aliquid veritatis.

In hac opinione Isti miscent multa falsa, quæ repugnant dictis Aristot. licet distinctio ab eis facta possit verificari quantum ad aliquid; tamen male est ab eis applicata: nec est mirum, quia nulla doctrina est adeo falsa, quæ non habeat aliquam veritatem admixtam. Quòd autem opinio illorum sit falsa in se ostendo sic: quia aut motus & generatio sunt duo motus, aut sunt vnus, aut generatio non est motus, sed terminus motus, vt asserere videntur: si conce-

A dunt primum, sequitur quòd motus erit ad rem motam contra Arist. 5. physicorum : consequentia patet, quia generatio ponitur ab eis terminus motus. Si detur 2m, sequitur ꝙ motus erit in indiuisibili: nam generatio, quæ ponitur ab eis terminus motus, est in indiuisibili, aliter non esset, neque esse posset terminus motus. Si detur tertium, aut ambo sunt in eodem instanti, & tunc sequitur, quòd cum in eodem instanti, in quo est generatio, sit terminus motus, & in instanti, in quo est generatio, non sit amplius mobile, quòd mobile, cum erit in termino motus, non quiescat in eo, quia non manet, immo erit corruptum, sicut ipsi aiunt. Si vero nō sint ambo in eodem instanti, sed in alio est terminus motus, & in alio est generatio, cum inter quæcunque duo instantia sit dare tempus medium, & tempus est mensura motus; aut ergo erit idem, aut alius: non alius, sicut ipsi etiam concedere habent: ergo si est idem motus, sequitur, quòd in nullo instanti eiusdem motus prius quiescebat: ergo in A. termino motus non quiescebat, & per consequens sequitur quòd ab eis tanquam inconueniens inferebatur, quòd mobile, cum sit in termino motus, non quiescat in eo. Tex. 9. Inter duo instantia datur tempus medium.

B Præterea illa calefactio, qua aqua alteratur à quarto gradu vsque ad decimum gradum; vel est eadem cum calefactione qua vlterius alteratur vsque ad introductionem formę ignis; vel est alia: si dicatur quòd sit eadem, tunc sequitur quòd terminus eius scilicet calor, qui est in igne, sit idem numero cum calore in decimo gradu, qui est in aqua, cum distinctio numeralis terminorum ad quos causet distinctionem numeralem motuum: sed consequens est impossibile, quia sic accidens migraret de subiecto in subiectum. Si vero dicatur, quòd non sit eadem calefactio numero; tunc quæritur de termino vltimo illius calefactionis, & procedetur vt ipsimet in suo argumento procedunt. Et si hoc pacto voluerint dissoluere hanc rationem; sic etiã & nos dissoluemus eorum argumentum, quod apparet esse sophisticum. Distinctio motuum est ex distinctione terminorum.

Arguo & tertio sic, stante vno eorum dicto quòd alterabile in termino alterationis non definit esse, sed esse tale, alias mobile non quiesceret in termino motus, quia manifestum est quòd aqua, quæ est alterabilis per calefactionem dum ex ipsa fit ignis, desinit esse quando est calor ignis geniti, aliàs simul & semel idem esset aqua & ignis: ergo calor, qui est in igne genito, non potest esse terminus calefactionis aquæ: consideranda ergo est opinio horum doctorum & ab omnibus miranda, quæ asserit, quod inter terminum à quo vnius generationis seu mutationis, & terminũ ad quem eiusdem mutationis mediet alia mutatio specie C distincta ab ea, scilicet generatio: hoc enim offendit aures omnium Philosophorum.

Quarto arguo sic: nam cuiuslibet motus est dabilis terminus ad quem intrinsecus & immediatus: vel ergo prædicta calefactio terminatur ad calorem ignis immediatius, quàm ad formam substantialem ignis; vel prius terminatur ad formam substantialem ignis, quàm ad ipsum calorem ignis: si secundum, sequitur quòd calor ignis non sit terminus immediatus illius calefactionis: si uero primum, sequitur quòd forma accidentalis scilicet calor præcedat saltem natura introductionem formę substantialis ignis, quod est destruere totam philosophiam: non ergo potest terminari immediate ad calorem ignis. Opinio falsa offendit philosophos

Deinde & quinto, secundum Aristo. & vt etiam concedunt ipsi, generatio est terminus alterationis, ergo generatio ignis est terminus illius prędictæ calefactionis; sed generatio ignis terminatur ad formam substantialem ignis, quam sequitur calor eius: ergo impossibile est dicere, quòd calor ignis sit immediatus terminus calefactionis aquæ. Postremo, generatio D vel est terminus immediatus, & intrinsecus alterationis; vel mediatus, & extrinsecus: si secundum, sequitur à fortiori, quòd calor, qui sequitur naturaliter generationē ignis, sit terminus mediatus, & remotus: si vero detur primum, sequitur quòd motus immediate terminabitur ad motum, & quòd alteratio terminabitur ad formam substantialem, tamquam ad terminũ intrinsecum eius, quod est contra Aristo. vbique locorum tractantem hanc materiam. Generatio ẽ terminus alterationis.

Est etiam hæc opinio contra Commentatorem 2. libro de generatione, vbi ponit non posse fieri alterationem in secundis qualitatibus, quin etiam fieri oporteat in primis: & hanc ob causam dicuntur secundæ qualitates: sed in primis qualitatibus non potest etiam fieri alteratio, quin etiam fiat in formis substantialibus, vt scripsit Auerroes 3. cæli: ergo nō potest quicquam calefieri, quin aliquid substantialiter varietur nomine & definitione in parte, vel in toto. Est ergo prædicta positio contra Aristo. & veritatem; & quia inferius habebitur etiam sermo de gradibus formarum, propterea hæc pauca sufficiant modo pro impugnatione huius opinionis. Com. 31. Com. 67.

Declaranda igitur est veritas, & pro cuius intellectu sciendũ est primo, quòd aliqui voluerunt omne alterabile esse corruptibile, & propterea cælum non esse alterabile, quia tunc sequeretur ipsum esse corruptibile. Et tamen decepti sunt nescientes distinguere de alteratio-

ne, quæ

Alteratio duplex est. ne, quæ duplex est. Altera corruptiua, vt calefactio & denigratio. Altera perfectiua, quæ dr̃ alteratio potius modalis, veluti illuminatio, quæ dicit solum receptionem luminis, & abiectionẽ tenebræ, quæ non est forma, sed priuatio tantum: verissimum enim est, quòd omne alterabile alteratione corruptiua est corruptibile, quo pacto cęlum non est alterabile; sed dicitur alterabile alteratione perfectiua, quæ distinctio est valde notanda. Secundo est sciendum, quòd priuatio est duplex. Quædam dicitur priuatio formæ substantialis, vt forma cadaueris respectu formæ viui. Quædam dicitur priuatio ipsius loci, vbicunque reperitur materia admixta priuationi ad formam substantialem, ibi necessario est generatio & corruptio: sed non vbi reperitur materia admixta priuationi ad vbi, ibi necessario interuenit generatio, & corruptio. A

Priuatio est duplex

Subiectũ alterationis est duplex. Tertio est notandum, quòd subiectum alterationis est duplex. Alterum primum & immediatum, & tale dicitur esse materia prima, quia qualitates actiuæ & passiuæ; inter quas est alteratio, non insunt substantiæ nisi ratione materiæ, quæ est principium omnis transmutationis, si sit admixta priuationi ad formam substantialem. Aliud est subiectum proprium & mediatum, scilicet id, quod alteratur, & tale subiectum alterationis non est materia, sed ens in actu simpliciter. Quarto sciendum est, quòd subiectum generationis est ens, quod est pura potentia, sed subiectum alterationis est ens in actu: deinde subiectum generationis acquirit per generationẽ aliquid nobilius eo, scilicet formam substantialem; sed subiectum alterationis per alterationem non acquirit aliud eo nobilius; siquidem alterationis subiectum perfectius est quacunque forma accidentali; nihil tamen prohibet accidentalem formam secundũ quid esse nobiliorem subiecto, inquantum scilicet informat, & actuat ipsum: subiectũ quoque generationis, vt docuit Aristo. 5. physicorum non est id, quod generatur: subiectum verò alterationis est id, quod alteratur. Et 1. etiam physicorũ scripsit Aristo. generationis subiectũ esse ingenerabile & incorruptibile: subiectum vero alterationis corruptiuę esse corruptibile. B

Quid acquirat subiectũ per generationem.

Tex. 8.

His stantibus ponitur prima conclusio. Æquiuoce dicitur subiectum generationis, & alterationis; patet hæc conclusio ex hoc vltimo notabili: patet etiam ex 2. de anima, vbi scribitur ab Auer. subiectum formæ substantialis perdere nomen & definitionem, non autem subiectum formæ accidentalis: patet etiam ex antepredicamentis, vbi dicitur accidens est in subiecto; & in 2. physicorũ scribitur formam substantialem esse in subiecto, quæ sententiæ cõcordari non possunt, nisi supposita veritate huius conclusionis. Secunda conclusio est. Vnius motus numero debet esse vnum subiectum numero: probatur ex 5. physicorum, vbi determinatur ad vnitatem motus requiri vnitatem temporis, vnitatem subiecti, & vnitatem termini siue formę; in motu vero locali requiri etiam vnitatem spatii seu magnitudinis. Tertia conclusio. Subiectum generationis est ens in potentia: subiectum vero alterationis est ens in actu: hæc etiam patet ex supradictis. Ex his sequitur, quòd alteratio disponẽs ad introductionem formę substantialis dupliciter potest considerari. Vno modo pro aggregato ex ipsa alteratione & generatione simul, & sic non manet idem subiectum secundum substantiam sub vtroque termino alterationis & generationis simul. Altero modo consideratur ipsa alteratio prout distinguitur contra generationem, cuius est dispositio; & hac ratione dicimus, quòd eius subiectum manet idem sub vtroque terminorum illius alterationis, qua cessante introducitur forma substantialis ignis, & per hæc patet responsio ad quęsitum principale. C

Com. 4.

Tex. 4.

Tex. 31.

Alteratio dupliciter consideratur.

Possumus etiam dicere, quòd in alteratione perfectiua manet idem subiectum simpliciter sub vtroque termino; patet, quia in hac nulla substantia corrumpitur nec remittitur. Adde adhuc, quòd in alteratione secunda manet idem subiectum simpliciter sub vtroque termino, non autem ita vt nihil substantię corrumpatur, aut remittatur, quia non potest esse alteratio in secundis qualitatibus quin sit in primis, & non potest esse in primis quin sit aut substantiæ alicuius elementariæ corruptio, aut etusdem aliqua remissio fiat infra latitudinem dispositionum, quibus eadem forma mixti conseruatur in materia. Dicas etiam, quòd in alteratione subiectum variatur secundum generationem, vel corruptionem, aut intensionem aut remissionem. Hoc patet ex doctrina Auerroica 2. cœli. D

In alteratione perfectiua manet idẽ subiectum.

Comm. 115.

Ex his conclusionibus sic determinatis solui possunt quę adducuntur in contrarium, inter quę potest fieri hoc argumentum: quod si ex aqua generatur ignis præcedit alteratio in materia tanquam dispositio ad formam ignis, sicut calefactio: illa alteratio durat vsque ad instans, quo introducitur gradus vltimus formę ignis; sed illa calefactio, cum sit mutatio finita, oportet vt terminetur: vel ergo terminabitur in instanti, quo introducitur forma ignis; vel in alio instanti citra: si detur primum, tunc habetur propositum, quia erit ignis, & non aqua, quæ fuit subiectum alterationis in termino à quo: si detur secundum, cum inter quælibet duo instantia sit tempus medium, sequitur quòd cum in illo tempore intermedio cesset illa dispositio

A sitio siue alteratio, non magis est disposita materia aquæ ad formam ignis, quàm in principio, quod est falsum, quia tunc frustra fuisset alteratio. Ad hoc argumentum dicimus, quòd quando ex aqua generatur ignis in vltimo tempore cessat forma aquæ, & aduenit forma ignis in primo instanti terminante illud tempus: quia non datur vltimum instans temporis, quoniam vltimum non esse formæ aquæ est primum esse formæ ignis: & ratio est, quia instantia non se habent consequenter in tempore, sicut nec puncta in linea; sed tempus terminatur ad instãs, & idem in toto tempore præcedenti, quo aliquid mouetur ad vnam formam subest formæ oppositæ, & in vltimo instanti illius temporis, quod est primum instans sequentis temporis, habet formam, quæ est terminus motus; vt docet S. Thomas p. 2.

Vltimũ instans temporis non datur in generatione rerũ.

q. 113. art. 7.

Nec valet replica illa, quam adducunt dicendo, quòd si respondeatur ad suum argumentũ, quòd maneat dispositio introducta per alterationem, licet alteratio cesset: hoc enim non valet, aiunt ipsi, quia quæritur, cur non statim in fine alterationis introducta est forma ignis, cũ in materia sit facta perfecta dispositio? frustra enim expectaret propter illud tempus mediũ. Hęc enim instantia est nullius momenti, quia oportet materiam transire per multas alteratio-
B nes antequam spolietur ab vna forma & suscipiat alteram, vt latius docet Caietanus 2. de anima, vbi disputat contra tenentes pluralitatem formarum.

Com. 4.

Nec etiam valet alia replica facta ab eis contra responsionem datam, quòd ista alteratio terminetur in vltimo instanti, quo incipit esse ignis, & in eodem desinit esse aqua, quia non est inconueniens in eodem instanti unum incipere esse, & aliud desinere esse sine aliquo tempore medio, immo hoc est necessarium in omni generatione, quia in eodẽ instanti, in quo desinit forma corrupti, incipit forma generati, aliter esset quandoque dari materiam sine forma: similiter in proposito: nam ista alteratio habebit idem subiectum, scilicet aquam sub vtroq; termino. Hæc enim doctrina, vt diximus supra, est de mente S. Thomæ. p. 2. vbi loquitur de iustificatione impii, & facit illud argumentum: si gratia infundatur animæ, oportet dare instans aliquod, in quo primo animæ insit; similiter si culpa remittitur oportet vltimum instans dari, in quo subiaceat culpæ, sed non potest esse idem instans, quia sic opposita simul inessent eidem: ergo oportet esse duo instantia sibi succedentia, inter quæ secundum Philosophum 6.
C physicorum, oportet esse tempus medium, & sic iustificatio non fit tota simul & in instanti, sed successiue & in tempore. Et respondet S. Thomas, quòd in his, quæ subiacent tempori, non est dare vltimum instans, in quo forma prior insit, est autem dare vltimum tempus, & primum instãs, in quo forma subsequens insit materiæ, & sic non est dare vltimum instans, in quo anima fuerit sub culpa, sed vltimũ tempus; & est dare primum instans, in quo gratia inest animæ, & in toto tempore precedenti erat sub culpa. Sic etiam ad propositum dicimus, quòd subiectum in toto tempore præcedenti erat sub forma aquæ abiicienda, & in primo instanti terminante, illud tempus est sub forma ignis introducenda.

Materia in nullo generationis instanti datur sine forma.

Tex. 32.

Non est dare vltimum instãs in quo gratia insit animæ quando iustificatur.

Nec etiam valet alia instantia adducta ab illis, qui dicunt se non loqui de incipere, & desinere, sed de esse, quia certum est, quòd alterabile in termino alterationis non desinit esse, sed desinit esse tale, alias mobile in termino motus ad quem non quiesceret, quod est contra id, quod scripsit Aristo. 6. physicorum; quòd autem in eodem instanti idem sit aqua & ignis, est impossibile. Hæc enim instantia iam soluta est, quia dictum est non in eodem instanti esse simul formam aquæ, & ignis, sed eo modo quo docuit S. Thomas in responsione ad argumentum de iustificatione, quod ideo hic adduximus, non vt misceamus diuina profanis, sed vt
D clarior fiat hæc doctrina. Neque etiam valet illud argumentum, in quo dicunt supponendo, quòd tota aqua calefiat & sit A. alteratur quidem, & tamen non fit continua deperditio, & resolutio aquæ secundum substantiam, itaquòd deueniatur ad ultimã partem ipsius A. sit deinde B. certum est, quòd A. & B. nõ sunt idem subiectum simpliciter, & tamen A. est terminus à quo, & B. terminus ad quem: ergo in ista alteratione nõ manet idem subiectum simpliciter sub vtroque termino, Dicitur ad hoc, vt habetur ex pręmissis subiectum generationis manere idem simpliciter duobus modis dici posse. Primo quòd maneat idem simpliciter, hoc est omnibus modis idem; & sic negauimus subiectum alterationis sub vtroque termino idem permanere, Alio modo, quòd maneat idem simpliciter, idest in actu, & sic concedimus, vt rei veritas se habet, præcipue respectu qualitatum secundarum, Plura de hac re essent dicenda, sed ex his facile videri potest veritas ipsa.

Tex. 30.

Subiectum generatiõis manere idẽ simpliciter bifariam intelligi potest

Quo-

Quoniam autẽ pluribus modis dicuntur causæ omnes, dicere oportet causas contingentes, ut hominis, &c. Tex, 12. A

Utrum ad formationem corporis prolis mater actiue aliquid cooperetur vel non.

Dilucidatio secunda.

DOCET S. Thomas causam hominis tanquam materiam in generatione eius esse menstrua, causam vero mouentem esse sperma, in quo est virtus actiua, ex quibus verbis agitatur hæc controuersia ardua & difficilis inter philosophos, & theologos: inter theologos enim disputatur in 3. sentent. & apud S. Thomam in 3. p. vbi fit sermo de conceptione corporis Saluatoris nostri, & si Beata virgo aliquid actiue egerit in eius conceptione, & hoc naturali virtute. Vnde S. Thomas narrat duas opiniones theologorum vbi supra, quarum altera dixit Beatam Virginem operatam fuisse aliquid actiue in Christi conceptione, & naturali, & supernaturali virtute. B

Distinct. 3. Q. 31. art. 4.

Sed hanc opinionem impugnat tanquam falsam, attamen Scotus in 3. senten. vt appareat singularis in theologia renouat istam opinionem, & reprobat opinionem S. Thomę. Sic etiã & Ricardus in eodem 3. sent. & propterea non est mirum, si ipsi quoque affirmant hoc in loco matrem concurrere actiue cum patre respectu formationis corporis prolis, tamen minus principalis & secundario, quæ cum patre integrat vnam causam totalem, & hanc opinionem asserunt esse ipsius Galeni, & Hyppocratis, nec non & ipsius Aliabbæ, qui fuit imitator Galeni, & tota fere cohors medicorum videtur asserere, fœminam habere sperma proprium, & vniuocum spermati virili, remissioris tamen virtutis, & vigoris; & sic ex vtroq; semine simul mixto fieri quoddam temperamentum in formando fœtu, sed sperma virile est grossum, & calidum; ipsius autem mulieris est subtile, & frigidum, & ex vtroque conflatur vna causa totalis conuenienter formatiua prolis. Ad quam opinionem astruendã distinguunt ipsi Aduersarii de pluribus causis concurrentibus ad eundem effectum. Nam quædam sunt causæ, quę ex æquo concurrunt, sicut duo homines trahentes aliquod idem corpus, puta nauem. Quędam concurrunt non ex ęquo, sed habẽtes ordinem essentialem, quod potest esse dupliciter. Vno modo quòd causa superior moueat inferiorem, itaquòd inferior non agat nisi quia mota à superiori: exemplum de potẽtia motiua, quæ est in manu, & baculo mouentibus aliquod idem corpus. Alio modo sic, quòd causa superior non moueat inferiorem, nec det ei virtutem qua moueat, sed superior habet de se virtutem perfectiorem agendi, & inferior imperfectiorem, quam non recipit à causa superiori, quę est virtutis perfectioris, & ponunt exemplũ, quia virtus actiua matris, & potentia actiua patris concurrunt in generatione prolis, vt duæ causæ partiales ordinatæ, quia altera est perfectior reliqua, non tamen imperfectior recipit causalitatem à perfectiori; nec etiam tota causalitas est in causa perfectiori; sed aliquid addit causa imperfectior, intantum quòd effectus potest esse perfectior à causa perfectiori. C

Distinct. 4.

Distinct. 19.

Opinio medicorum.

Causę concurrentes ad effectum dupliciter esse potest.

Et ad istam opinionem persuadendam adducunt aliquas rationes, quarum prima est, si mater non concurreret actiue ad formatiuné corporis prolis, tunc non magis esset mater suæ prolis, quàm alicuius alterius animalis, puta vermis generati ex putrefactione in matrice: consequens est euidenter falsum: ergo & antecedens: consequentia patet, quia tunc æqualiter se haberent hinc & inde in potentia pure passiua. Secunda ratio est, formam eiusdem speciei consequitur potentia naturalis eiusdem speciei: sed masculus & fœmina sunt eiusdem speciei ex 10. huius: ergo si forma vnius consequitur vis actiua generatiua, similiter, & alterius. Et cõfirmãt hoc, quia aliter potentia generatiua huius & illius differret sicut actiua & passiua, & ita essent potentiæ alterius rationis. Tertia ratio est, pater naturaliter diligit filium suum, si cut vnusquisque diligit opus suum ex 8. ethicorum; sed mater plus diligit filiũ suum ex eodem libro: ergo videtur, quòd filius sit aliquo modo opus eius. Vltima ratio est, filius quãdoque plus assimilatur patri, quàm matri; ergo in matre est aliqua virtus actiua: antecedens patet, et consequentia probatur, quia agens intendit assimilare sibi effectus propter aliquam eius actionem. D

Vermes generari possunt in matrice mulieris.

Tex. 25.

Cap. 8.

Cap. 9.

Sed contra istam opinionem arguitur rationibus & auctoritatibus Arist. & Auerr. Et primo sic: si masculus & fæmina concurrerent actiue ad generationẽ; sequeretur fæminam ex se so-

A se solum sine masculo posse generare: consequens est impossibile: ergo opinio prędicta est impossibilis: consequentia probatur, supponendo quòd sanguis menstruus mulieris sit materia prolis, vt opioio eorum concedit, nunc sic: vbi sunt duæ virtutes actiuæ differentes solum secundum magis & minus, virtus remissior potest per intensiooem peruenire ad æqualitatem virtutis intensioris: hęc propositio est manifesta ex se: sed si semen viri & mulieris suot actiua, semen mulieris differt à semine viri solum secundum magis & mious secundum Scotum, cum sint eiusdem speciei; ergo poterit in aliqua muliere ita intendi calor naturalis, vt virtus seminis eius erit fortior, quàm virtus huius vel illius viri: ergo solum illud semen mulieris sufficeret ad generationem; & sic à primo ad vltimum sequitur fœminam per seipsam sine masculo posse generare. Semen viri quomodo differt à semine mulieris sm Scotū

Præterea & secundo; si semen ipsius mulieris coocurrit actiue ad geoerationem prolis, vt asserunt ipsi: ergo frustra mulieres eiiciunt illud foras extra vuluam: siquidem est communis animi conceptio apud medicos fœminam uomere semen suum per vuluam, & trahere ad se semen ipsius masculi. Tertio arguitur sic, si mulier concurreret actiue ad generationem B prolis, sequeretur quòd vnum & idem esset in actu & in potentia: probatur cooſequentia, nā menstruum illud seu semen mulieris ex illa parte qua est materia, esset in potentia, & ex illa parte qua est agens, esset in actu: ergo a primo ad vltimū vnū & idem erit in actu & io potentia. Quarto arguit S. Thomas sic, in plaotis, in quibus vtraque vis cōmiscetur, noo est distinctio maris, & fœminę: ergo pari ratione; si in ipsa muliere esset semen partim actiuum partim passiuum; sequeretur quòd mulier in se non haberet distinctionem maris, & fęmioę, & ita non esset fęmina tantum, oec mas tantum, sed quoddam hermaphroditum. Quinto nulla res potest agere in seipsam per geoerationem, licet aliqui concedāt, quòd aliquid potest mouere se motu locali, & motu alterationis; tamen nullus concedit, quòd aliquid possit mouere se per generationem: sed si semeo mulieris esset actiuū, sequeretur se posse mouere per generanonem: ergo oon est actiuum: maior patet, & minor probatur, quia virtus actiua seminis mulieris aut est in qualibet eius parte, aut in qualibet sic, & in qualibet non: si detur secundum: ergo semen mulieris sufficit sine viri semine: consequentia patet, quia in eo est principium actiuum, & passiuum. Nec valet dicere, quòd non est sufficiens principium, quia iam C potest intendi, & perfici: si detur primum: ergo illa pars, in qua est principium actiuum & passiuum, mouet seipsam ad generationem. Hanc rationem adducit Auerr. libro colliget. Semen imperfectū pōt intendi.

Adest modo auctoritas Arist. in textu præsenti, vbi vult sanguinem menstruum esse causā materialem io generatione hominis, & semen viri esse causam actiuam; & 1. quoque physicorum asserit materiam appetere formam, sicuti fęmina virum; sed materia appetit formam pasſiue tantum eam recipiendo: ergo etiam & ipsa fęmina appetit virum passiue io generatione prolis. Hoc idem docet etiam Philosophus 2. de generatiooe aoimalium, vbi asserit fęminā non cooperari actiue, sed tantum passiue concurrere, quia ministrat totam materiam, & io semine patris esse virtutem actiuam & formatiuam prolis. Et libro 15. de animalibus comparat virtutem in semine patris, arti, & materiam ministratam à matre, ligno, de quo artifex facit statuam: ergo secundum Aristo. tota formatio actiua est à parte viri, cuius semen noo cadit io substantiam prolis, sed coouertitur in spiritum, & calorem, quibus mediantibus agit in semen mulieris ad formationem prolis; semeo autem mulieris est tota substantia prolis. Hoc idem etiam asserit Auerr. io hoc libro, vbi inquit, io generatiooe rerum non oportet quærere D causam remotam, vt quatuor elementa, quæ sunt causæ remotę; sed oportet inuenire materiā propriam, sicuti est sanguis menstruus mulieris in generatione prolis, si ergo concurrit hic sanguis vt materia, sequitur quòd passiue & noo actiue concurrat de mente Auerrois. Hoc idem docet Albertus 15. de animalibus. Tex. 11. Tex. 81. Cap. 15. Cap. 8. Comm. 15. Cap. vltimo.

Pro declaratione huius quæsiti sciendum est primo, quòd aliqui errauerunt in hac materia, quia sectati sunt extremas: vnde voluerunt de mente Galeni fœmioā habere propriū sperma, & voiuocum spermati virili, licet remissioris virtutis & vigoris; & asserunt quòd ingreditur actiue formatiooem prolis, & ex vtroque semine, scilicet viri & mulieris simul mixto fit conueniens temperamentum in formando fœtu, quandoquidem sperma ipsius viri est grossū & calidū, sperma vero mulieris est subtile & frigidum, vt dictū est, & sic ex vtroque cōflatur voa causa totalis conuenienter formatiua prolis. Et ad hoc persuadendum hoc adducunt argumentum, quia fęmina habet testes ab intrinseco, qui essent frustra dati à oatura, nisi haberent virtutem formatiuam actiue coocurrentem ad generationem prolis. Dicunt etiam, quòd molier vehementius delectatur in coitu, quàm vir, qood non esset, nisi emitteret semen. Et hanc opinionem videntur sequi Aduersarii. Alii aliam opinionem teneot ex- Fœminę habēt testes ab intrinseco.

tremam, de quorum numero est Auicenna, qui in libro de temperamentis, vt docet Auerroes libro colliget, asserit, fœminas aliquas concepisse sine delectatione, & absque hoc, quòd emiserint semen; quędam vero conceperunt contra voluntatem, quia fuerunt violenter acceptę, & violatæ: immo docet Auerroes, quòd iuramento suæ vicinæ habuit quādam mulierem fuisse impręgnatam in balneo, in quo mali homines coiuerūt, cum essent in illo balneari, in quo spermatizauerant, quinimmo scribit virginem possibile esse naturaliter impregnari, quia effuso semine ad concauum eius matricis poterit ab extra penetrare odor spermatis viri vsque ad locum conceptionis, ex consequenti poterit virgo illa concipere, præcipue quia se habet veluti vas, in quo sumitur semen viri. Et hanc opinionem sequuti sunt multi, tum ex philosophis, tum ex theologis, quòd mulier pure passiue concurrit ad generationem prolis. A

Historia Auerr. de hac materia quæ est.

Secundo est considerandum quòd, vt docet S. Thomas 3. senten. medium sapit naturam extremorum; propterea isti, qui hoc medium sequuntur, attingunt veritatem; & hanc regulā fere semper sequutus est Aristot. vt patet 1. posteriorum, vbi narrat aliquos dixisse nullius rei esse scientiam, aliquos vero antiquos asseruisse omnium rerum esse scientiam, attamen ipse posuit se in medio dicens, aliquarum rerum esse scientiam, & aliquarum non: quia conclusionum est scientia, principiorum vero non est scientia, sed intellectus: sic etiam 8. physicorum narrat illorum opinionem, qui dicebant nihil moueri, & illorum qui voluerunt omnia esse in continuo motu: Aristot. tamen tenens mediam viam docuit, quædā semper moueri; quædam autem semper quiescere; quędam vero aliquando moueri aliquando autē quiescere; & sic in omnibus fere quæstionibus difficillimis voluit Aristo. esse agendum. Hanc regulam debemus etiam & nos in præsenti sequi. B

dist. 3. q. 2. art. 1.
Cap. 3.
Tex. 15.
Arist. semper docuit viam mediam esse tenendam.

Propterea dicendum videtur, in conceptione prolis inueniri triplicem actionem. Vnam, quæ est principalis, scilicet formatio, & organizatio corporis, respectu huius actionis agens est tantum pater, mater vero solummodo ministrat materiam. Alia actio est pręcedens, & pręparatoria; cum enim generatio naturalis fit ex determinata materia eo quòd vnusquisque actus sit in propria materia, vt habetur in 2. de anima, oportet vt formatio prolis fiat ex materia conuenienti, & non ex quacunque, vnde oportet esse aliquam virtutem agentem, per quā præparetur materia ad conceptum, vt docuit Aristot. 2. physicorum, quòd ars, quæ operatur formam, determinatur & imperat ei, quæ præparat materiam, sicut ars compaginans nauim, ei, quæ dolat ligna; & ideo virtus, quæ pręparat materiam ad conceptum, est imperfecta respectu eius, quæ ex materia præparata format prolem: hæc autem virtus præparans est matris, quæ imperfecta est respectu virtutis actiuę, quæ est in patre. Hinc Philosophus 15. de animalibus dicit, quòd mulier est sicut puer, qui non dum potuit generare; Tertia actio est concomitans vel sequens actionem principalem; sicut enim locus facit ad bonitatem generationis, ita & bona dispositio matricis operatur ad bonā dispositionem prolis quasi præbens fomentum; & hoc est quod dicit Auicennas libro de diluuio, matrix non facit nisi ad melioritatem concepti. Tertio notandum, quòd potentiæ mulierum spectantes ad partem vegetatiuam, sunt actiuę; sed res facta ab actiua mulieris potentia, est principium passiuum & materiale ipsius generationis, & non actiuum, itaquòd masculus & fœmina conueniunt in hoc, quòd vtriusque potentiæ sunt actiuę, sed differunt in re facta per illas potentias; siquidem factum à masculo, quod est semen, dicitur esse principium actiuum generationis; illud vero, quod est factum à fœmina, quicquid sit, siue sit sanguis menstruus (vt aliqui volunt) siue sit semen (vt dicunt non nulli) de hoc in præsenti non disputo, quia differentia huius rei spectare ad medicos dicimus; attamen hoc tale, quod fit à fœmina, est principium materiale & passiuū ipsius generationis; & hæc est opinio S. Tho. in 3. p. & in 3. sentent. vbi de mente Aristo. 15. de animalibus docet, quòd in his, quæ habent vitam perfectam, distinguuntur agens & patiens in generatione propter perfectam generationem in eis; in plantis autem, quæ perfectam habēt vitam, est vtraque virtus, actiua scilicet & passiua: propter quod dicitur vna planta masculina & alia fœminina: cum igitur impossibile sit illud, quod est determinatum, vt patiens habeat virtutē actiuam respectu eiusdē, oportet, quòd mulier non sit in cōceptione agens, sed tm̄ patiens; ex hoc saluatur inter marem & fœminam vnitas specifica, & in formis, & in potentiis, & differentia ponitur ex parte corporis seu materię, dū penes res factas, non penes animę potentias diuersitas formalis actiui & passiui collocatur, quia res facta se tenet ex parte corporis. C D

Tex. 24.
Tex. 15
Cap. 2
Mulier est sicut puer
Cap. 7
Quod ponit mulier in generatione qd est
Cap. 4.

Vltimo notandum, quòd in semine viri est multitudo spirituum habentium calorem cęlestem & elementarem, non quòd isti calores sint duę res distinctæ, sed est vnus & idem calor sicut etiam in animali vnicus calor in qualibet animalis parte existens dicitur animalis, & cęlestis, & elementaris secundum diuersas considerationes; inquantum enim digerit alimentū, & dis-

In semine viri est multitudo spirituū

A & dissolnit,dr elementaris: inquantū vero habet determinatā mensuram,quia nō auget nec aliquid facit in infinitum,dicitur cæleslis; ista enim determinatio prouenit à cælo;inquantū vero est conueniens cōplexioni viuę dr calor animalis.Sic proportionabiliter dicēdum est de calore in semine existente,sicuti dictum est de calore in animali,quia calor in semine dicitur elementaris inquantum agit calefaciendo, dissoluendo, vel coagulando;dicitur cęlestis inquantum actio eius est determinata : dicitur forma totius,quia format corpus generandum; dicitur intellectualis, qnia agit ad modum intellectus sine organo corporali ; postquam vero semen maris per hanc virtutem complete dispoßuerit materiam qualitatiue, & quantitatiue, causat in ea animam vegetatiuam,& quasi totum resoluitur in spiritus : corpulenta vero substantia corrumpitur & transit in substantiam prolis genitæ,in qua cum aduenit anima uegetatiua est quędam virtus consequens animam,& appellatur virtus regitiua,quia tale corpus regit,gubernat,& dirigit in suas operationes. Ex quo patet manifeste , quomodo semen maris sit principium actiuum generationis. Calor in semine diuersimode nominatur

B Istis sic stantibus ponuntur aliquæ conclusiones,quarū prima est. Sine sanguine menstruo ipsius mulieris non potest fieri generatio ; probatur, quia generatio hominis fieri non potest nisi eius membra formentur,sed non possunt formari ex semine viri: ergo formantur ex sanguine menstruo mulieris, qui tenet rationem seminis. Sed attende hic, quòd sanguis menstruus,de quo loquitur conclusio,non est ille,quem mulier emittit per singulos menses : tum quia huiusmodi sanguis est putridus & corruptus ; tum quia in aliis animalibus quorum fæminæ non habent sanguinem menstruum,non posset fieri generatio . Et si quæris,quid est huiusmodi sanguis. Dicitur,quòd est materia foetus,qui transmutatur ad carnem; propterea est sanguis purus separatus à sanguine menstruo , & hic sanguis mouetur à venis ad matricem: quæ est locus aptus ad generationem. Sanguis mulieris duplex

Secunda cōclusio est. Sine semine viri non potest naturaliter fieri generatio hominis; probatur,qnia sanguis menstruus mulieris,de quo dictum est in prima conclusione, est materia generationis , & materia non monet se ; ergo est necessaria aliqua virtus formatiua ; sed hæc non potest esse nisi sit in spirituosa parte seminis viri:ergo est necessaria spirituosa seminis C pars,& quia illa resoluitur,ideo crassa conuertitur in illam , aliter numquam fieret generatio nec hominis conceptio;& sic ambæ partes seminis dicuntur esse necessariæ. Materia nō mouet se

Tertia conclusio. Mater concurrit aliquo modo actiue ad generationem contra illam opinionem extremam , quæ docuit eam concurrere pure passiue: probatur sic,relatio maternitatis in matre cōsequitur actionem matris circa prolem,quæ generatur:ergo mater est aliquo modo principium actiuum generationis : consequentia est manifesta; antecedens probatur, quia maternitas non est relatio, quæ fundetur supra quantitate , nec est relatio mensuræ ad mensuratum: ergo super actione aut passione fundatur : sed non super passionem : ergo super actionem : prima consequentia patet à sufficienti diuisione , quia omnis relatio fundatur supra aliquo illorum trium: minor secundæ consequentiæ probatur; quia relationum oppositarum consequentium passionem & actionem;si vna fundatur super passionem , necesse est aliam fundari supra actionem;hoc patet discurrendo in omnibus , puta in relatione moti ad mouens,& agentis ad patiēs,& producti ad producens; sed filiatio & maternitas sunt relationes oppositæ , & filiatio fundatur super passione scilicet super generatione passiua : ergo maternitas fundatur super actione.Et confirmatur , quia nisi concurreret aliquo modo actiue, D sed tantummodo esset principium passiuum , sequeretur quòd Adam , de cuius substantia corpus Euæ formatum est,esset mater eius, quod est absurdum & inconueniens dicere. Mater est principium actiuum generationis.

Vltima conclusio est. Factum à muliere quicquid sit illud, siue sanguis menstruus (quod arbitror esse verissimum)siue sit semen, siue sit aliqnod proportionale semini, est principium materiale & passiuum generationis prolis, patet hæc conclusio ex diuersitate specifica maris, & fęminæ in genere sexus,quia differentia maris & fęminæ formalis est in genere sexus, materialis verò est in genere animalis: vnde ista specifica differentia ex parte materiæ consequēs genus animalis rationabiliter infert in ipsis propriis effectibus maris, & fęminę conditiones diuersarum rationum . Probatur etiam ex ipsa exteriori dispositione membrorum cum suis propriis operationibus apparentibus , quia membra masculino sexui propria apta nata sunt ad agendum ; membra vero propria ipsius sexus fęminei apta nata sunt ad recipiendum : ipsæ enim mulieres recipiunt semen à maribus illud efficientibus ; sed recipere includitur in eo,quod est pati: ergo conclusio est manifesta, quòd factum à muliere in generatione prolis sit principium materiale & passiuum. Quomodo fęmina concurrit passiue ad generationem

Ex cognitione harum conclusionum manifeste patet modo solutio ad argumenta , & ad pri-

primum, in quo dicebatur, quòd si mater concurreret passiue &c. neganda est consequentia. A
Et ad probationem in qua dicitur, quòd æqualiter se haberet hinc & inde, hoc etiam negandum esse dicimus, quia non sumus in opinione illa extrema dicente, matrem esse velutu vas aut locũ in quo generatur proles, nec dicimus absolute, vt alia opinio extrema dicebat, quòd mater concurrat actiue ad generationem: sed prosequimur opinionem peripateticam, quę est media inter has extremas opiniones asserendo matrem esse principium actiuum ipsius materiæ filii sui, & non pure receptiue & passiue. Ad secundum, in quo dicebatur, formam eiusdem speciei consequi potentiam naturalem eiusdẽ speciei, &c. cócedimus potentiam vegetatiuã in muliere esse actiuam, sicuti etiam in homine virtus digestiua est actiua ipsius materiæ, in quam nutritiua agit conuertendo in substantiam aliti; sunt igitur potentiæ vegetatiuę tam maris quàm fęminæ eiusdem rationis in se comparatę & consideratæ, sed si comparentur ad res effectas ab eis; dico quòd sunt diuersarum rationum secundum diuersam rationem actiui & passiui, agendi & patiendi, vt in conclusionibus supradictum est, quòd potentia generatiua mulieris dicitur esse actiua illius materiæ proximę & propriæ filij sui, tamen illa materia postmodum est principium passiuum. Et sic soluitur etiam confirmatio, quę adducitur B
de potẽtia actiua & passiua maris & fęminæ, quòd nõ essent eiusdẽ rationis. Hoc enim nõ dicimus nos sed docemus potentiã vegetatiuã mulieris esse imperfectiorẽ potentia vegetatiua ipsius viri seu masculi, licet vna sit imperfectior altera, tamẽ quia magis & minus nõ variant speciem, propterea dicuntur esse eiusdem rationis specificæ. Ad tertium, in quo dicebatur, quòd mater plus diligit filium &c. concedimus matrem plus diligere filium suum, quàm pater, quia est proprium opus eius effectiue secundum propriam materiam, & proprium corpus ipsius filii, cuius mater est causa actiua. Deinde Aristo. 9. ethicorum assignat causam cur matres magis diligunt filios quàm patres, & inquit esse istam, quia maiorem laborem sumũt in eis alendis, & nutriendis, & magis sciunt esse suos, quàm patres; unde argumẽtum hoc est nullius momenti. Adde etiam, quòd multi patres amant filios vxorum, quos credunt esse suos, & tamen vxores cum aliis viris conceperunt, & pauperculi patres decipiuntur in hoc. Ad vltimum, in quo dicebatur, quòd filius plus patri, quàm matri assimilatur &c. respondemus hoc argumentum ex similitudine non concludere; quia aliquando filij assimilantur auis aliquando auunculis: & tamen hi nihil effectiue operati sunt: & ideo non concludit, filius est C
similis matri; ergo concurrit actiue, præcipue cum causa similitudinis filii possit esse aliquando virtus cælestis, quæ dominatur eo tempore; aliquando intensa imaginatio matris, aut fęminæ dum generant, vt narrat Auicennas de quadam muliere concipiente, quæ intuebatur tũc temporis figuram æthiopis, quam habebat in lectulo suo, & sic peperit filium nigrũ, adeo vt maritus eius post illius filii generationem voluerit eam occidere, nisi medici darent causam huius rei; poterit esse causa similitudinis fortior virtus seminis patris; vnde videmus q podagrosus generat podagrosum, & stultus stultum; peccat igitur argumentum hoc multis modis, vt est ostensum: nec mirum, quia, vt sępius diximus, hæc opinio est extrema, & omne extremum est vitiosum: cum ergo opinio. S. Thomæ superius exposita sit ad intentionem Aristo. & omnium peripateticorum, ea est amplectenda: sicuti plurimi theologi eam amplexi sunt, inter quos Adest theologus Illustrissimi Domini D. Cardinalis Iesualdi Nomine Hieronymus Zancaglionus vir & doctrina & pietate insignis, qui considerans hanc nostram determinationem peripateticam ausus est dicere, hoc dogma peripateticum aptius esse doctrinę Theologicę, quàm Galenicum, Etenim, dicebat ipse, oportet theologos confiteri Beatam vir- D
ginem non ex semine concepisse carnem Christi, at vero si fœminis est sperma in conceptu filiorum vt dixit Galenus, quem sequuti sunt Aduersarij, hoc spermate non erat defraudanda Virgo sacra, quia etiam si ex miraculo concepit quicquid aliæ fœminæ ex se naturaliter habẽt ad conceptum prolis, illa quoque habuit, excepto quòd vt haberet, eguit miraculo, vt cæcus qui miraculo habet visum, naturaliter videt, iam igitur si ad naturalem conceptionem sperma mulieris erat necessariũ; hoc idem obtinuit Virgo ad miraculosam; & si illud sperma organizat menstruum, ita & in Virgine, &c. & ita dicendum esset carnem Christi & si non ex spermate uiri, at ex spermate fęminæ conceptam fuisse, quod non decet, propterea iudicandum est, nullum esse in fœminis sperma, sicque in Beata Virgine nullum quoque esse, ex quo conciperet carnem Christi, sed ex purissimis sanguinibus, quos ipsa in instanti subministrauit Spiritui sancto, quos quoque ipse Spiritus sanctus præparauit ad Christi conceptionem compactam fuisse carnem Christi, neque illi sanguines fuerunt menstrui, quia sanguis menstruus est sanguis impurus, sed caro Christi non fuit ex impuro sanguine, sed ex purissimo coalita, ceteri vero homines ex menstruo concipiuntur, propterea immundi dicuntur, non

ita

Dogma peripateticũ de hac materia quod est

Magis & minus non variant speciẽ

Quod filius fit similis matri ex diuersis causis peruenire pot.

Magister Hieronymus Zãcaglionus

A ita Domini caro, vt autem menstruus sanguis spermati viri cum commiscetur, & ab eo elaboratur, & formatur, & fœtificatur, ita sanguis purissimus Mariæ à Spiritu sancto fuit elaboratus, formatus, & animatus in instanti, nam quod sperma viri erat præstiturum, hoc multo pręstantius pręstitit Spiritus sanctus; & quia verum vero non contradicit, si secũdum theologos mulier passiue concurrit in generatione, ita etiam & secundum philosophos fatendum est.

Dupliciter enim hoc ex hoc, aut quia primum erit, aut quia ex resoluto in principium, &c. Tex. 11.

Num in omne generatione & corruptione simpliciter fiat resolutio vsque ad primam materiam.

B

Dilucidatio tertia.

Espondetur à nonnullis affirmatiue, in qua respõsione conueniunt cum S. Thom. tamen in modo declarandi conclusionem valde sunt diuersi: propterea nos more solito quatuor videbimus in hac materia. Primo exponemus opinionem Aduersariorum. Secũdo arguemus contra ipsam Tertio declarabimus veritatem. Quarto soluemus argumenta, quæ videntur esse contra solidam doctrinam S. Thomæ. Quantum ad primum docent Aliqui, in quibusdam rebus fieri resolutionem in omni generatione & corruptione simpliciter, vsque ad materiam primam, & hoc statim sicuti est in rebus illis, quę vnicam tantum formam habent, vt sunt elementa, vnde corrupto aere statim generatur ignis, si ignis debeat ex ipso aere generari; in quibusdam autem non statim fit resolutio vsque ad materiam primam, quemadmodum est in illis, quæ plures formas habent, sicuti C est homo, in quo non dubitant ipsi ponere plures formas, quia separata vltima forma specifica, & corrupto homine, puta in morte remanet materia sub forma incompleta corporis, quæ nõ est in aliqua specie specialissima, sed est naturaliter in cõtinuo fluxu vsq; ad materiã primam, antequam de illa materia aliquid specifice distinctum generetur, qua corruptione cõpleta prius ordine naturæ introducitur ab agente naturali forma aliqua specifica, puta forma vermis, vel plantæ. *Corrupto ae re statim generatur ignis*

Et si quis diceret contra istam determinationem, quia Aristot. 2. huius docet, quòd generatio vnius est corruptio alterius: sed homo in morte corrumpitur: ergo statim aliquid generatur. Respondent, quòd homo in morte non corrumpitur corruptione vltimata, idest quantum ad omne illud, quod est aliquid eius, quia adhuc remanet forma aliqua, quæ fuit de essentia hominis: perfecta autem & vltimata corruptione necessario aliud generatur; quia materia naturaliter non existit sine forma, & sic intelligitur dictum Aristot. quòd generatio vnius est corruptio alterius, & econtra, sed in habentibus vnam solam formam non oportet tantum expectare, quia corrupta aqua statim generatur aer, si ex aqua aer generari debet. *Tex. 7.* *Duplex corruptio secundum aliquos vltimata & nõ vltimata*

D Et si quis etiã diceret, quia vel eodẽ instanti esset in materia forma corrupti, & generati: vel in alio, & in alio, si in eodẽ, ergo simul erunt formę contrariæ in materia, qđ est absurdũ dicere: si in alio & in alio, cum inter quælibet duo instantia sit tempus medium, sequeretur aliquod tempus esse, in quo materia prima esset sine omni forma, & cũ ipsa de se sit indifferens ad omnes formas, non magis generaretur ex vna forma; quàm ex alia, & per consequens natura frustra egisset ad disponendum materiam in toto tempore præcedenti. Respondent dicentes hoc præcedere ex falsa imaginatione, quia non est intelligendum, quòd in eodem instanti vel alio & alio fuerit in materia forma corrupti & generati, sed in eodem instanti vna desinit esse, & alia incipit primo esse. Nec ex hoc sequitur, in eodem instanti esse in materia formas contrarias, sed quia in vno instanti vna incipit, & alia desinit, ideo nõ est dare instans vel tẽpus, in quo materia sit sine forma; nec per consequens natura frustra agit, quia in illo instanti materia est ita disposita ad vnam formam, vt non ad aliam, nec est dare materiam nudam. Hæc de primò. *In materia non possunt esset formę oppositę.*

Quoad secundum vidẽda sunt in hac positione istorum absurda, sunt enim plurima; nam inter alia ponunt in homine remanere formam corporeitatis, quod etiam in superiori libro

impugnauimos, sed vt iu præsenti euidentius appareat nullam esse corporeitatis formam, ita A
Triplex forma, physica, mathematica & metaphysica. argumẽtor, nã aut ista forma est naturalis, aut mathematica, aut metaphysica, nõ metaphysica quia formę metaphysicę re & ratione separatę sont à materia: nõ mathematica, quia hęc forma corporeitatis debet esse substantia; forma autẽ mathematica est figura, q̃ est in prædicamẽto quãtitatis: si autem erit naturalis, ergo erit natura & principiũ motus & quietis, sed omnes differentiæ motuum assignatæ sunt illis corporibus vel simplicibus, vel mixtis, vel animatis, & huic formæ corporeitatis nulla differentia motus assignatur: ergo ista forma neque est naturalis, neque mathematica, neque metaphysica, & sic nihil erit.

Præterea, aut ista forma corporeitatis secundum naturam in materia præcedit dimensiones quantitatis, aut eas subsequitur; si primo, ergo ipsa est indiuisibilis, vt docet Auerro. Cap. 2. libro de substantia orbis: si secundo, ergo dimensiones immediatæ inhærent materiæ primæ ante omnẽ formã substantialẽ, & determinantur per ipsam formã corporeitatis, quod est contra ipsos. Tertio actus est, qui separat & distinguit, vt est famosa propositio apud Aristot. Tex. 49. in 7. huius: sed ista forma corporeitatis non facit aliquem gradum distinctum ab alijs, nam si ab aliquo distingueret, maxime à rebus incorporeis; sed huiusmodi discrimen sumitur ex B materia, quæ separat res incorporeas à corporeis: ergo ista forma nullus est actus; nec igitur erit forma, quia omnis forma est actus. Præterea nulla esset ratio illa, qua frequenter vtitur Arist. ad demonstrandum materiam primam esse ductam ex transmutatione formarum; propterea quòd ea non produceret nos ad materiam primam, sed ad istud conceptum ex prima materia & forma corporeitatis. Adde etiam ex vulgata illa propositione, quòd non sunt Sapiens imitatur naturã. multiplicanda entia sine necessitate; sapiens enim naturam imitari debet, quę nihil frustra facit; sed nulla ratio nullaque causa satis idonea, cogit nos ad ponendum huiusmodi formam corporeitatis: ergo non est ponenda, quandoquidem si poni deberet, vel poneretur vt daret existentiam materiæ, & hoc non, quia materia habet existentiam à forma specifica: vel vt daret materię quantitatem & extensionem, propter quam in diuersis partibus suis simul posset diuersas formas accipere: sed ad hoc præstandom sufficit ponere quantitatem proxime inhęrentem materię; & ideo propter hanc causam non est opus ista forma corporeitatis; vel debet poni, vt appetat formam, sed talis appetitus nihil aliud est, quàm ipsa materiæ potentia, per quam naturaliter ordinatur ad suscipiendas formas, immo talem habet appetitum materia C etiam respectu istius formę corporeitatis, alioquin materia non haberet potentiam ad istam formã, & sic non posset ex materia, & ista forma effici vnum per se ens; aut inducitur huiusmodi forma (vt aliqui dixerunt) ne aliæ formę specificę particulares creentur ex nihilo: sed Forma corporeitatis non tollit difficultatem de creatione. hoc non est dicendũ, quia ista forma posita non tollit difficultatẽ de creatione, si qua erit: aut denique ponitur hæc forma vt materia prima moueri queat, cum nihil nisi corporeum moueri possit; sed hoc nihil valet, quia materia prima proprie non mouetur, cum sit proximum subiectum generationis & corruptionis, quæ non sunt motus proprie dicti, sed tantum mo- Tex. 8. tationes, vt docet Aristot. 5. physicorum: relinquitur igitur, cum hęc forma corporeitatis sit contra Arist. & veritatem, nec sit vllam ob rem necessaria, eam omnino reprehendendam ac reiciendam esse, & sic patet esse falsum dictum ipsorum in hac quæstione, in qua affirmant in morte hominis materiam remanere sub hac forma incompleta corporis, quę non est in aliqua specie specialissima.

Secundum quoque dictum, quod habent respondendo ad auctoritatem Aristot. quòd ge- D neratio vnius est corruptio alterius, in quo dicto affirmant hominem in morte non corrumpi corruptione vltimata, scilicet quantum ad omne illud quod est aliquid eius; quia adhuc remanet forma aliqua, quę fuit de essentia hominis, ostendo esse falsum ex eorum rationibus distin. 15. adductis contra Auer. in materia de mixtione elementorum 2. sentent. arguunt igitur quòd Rationes Scoti contra Auerro. elementa actu non manent in mixto, quia quælibet forma substantialis nata est constituere suppositum per se subsistens in genere substantiæ: si igitur sunt plures formæ substantiales in mixto, tunc quælibet constituit suppositum, & sic in omni mixto essent plura supposita, quia ibi erit suppositum hominis & suppositum mixti, quorum quodlibet est natum per se subsistere. Sic etiam arguitur contra hoc, quod nunc dicunt, si in morte hominis remanet forma aliqua, quæ fuit de essentia hominis: ergo in homine erunt plura supposita per se subsistentia, & sic vnum corrumpitur & aliud remanet. Secundo etiam arguitur ex ratione ipsorum, quia ad omnem substantiam corpoream consequitur quantitas, quę est propria passio Quãtitas est passio substãtię corporeæ. substantię corporeę, hęc est propositio ipsorum, cui addo minorem; sed forma, quę remansit in morte hominis cum materia consõtuit substantiam compositam & corpoream; igitur ipsam consequitur propria quantitas, sicut passio propria; sed eadem propria passio (vt docent

ipsi)

A ipsi) non est plurium subiectorum; igitur in vno subiecto erunt plures quantitates, & sic vna corrumpitur & alia remanet. Tertio omnis forma substãtialis perficiens materiam constituit compositum in esse simpliciter, quia forma accidentalis perficiens subiectum constituit illud in esse secundum quid, igitur substantialis perficiens materiam constituit compositum in esse simpliciter: sed forma, quæ remanet in hominis morte, quæ fuit de illius essentia, perficit materiam; ergo constituit compositum, scilicet hominem in esse simpliciter: tunc vltra, sed omne adueniens post esse simpliciter est accidens, & sic etiam omne discedens post esse simpliciter est accidens: ergo homo in morte corrumpitur quoad aliquod accidens, & non quoad aliquam formam substantialem, quod est contra ipsos. Forma accidentalis in quo differt à substantiali.

Tertium dictum, quod licet formaliter non habeatur ex his, quæ hic dicunt, uirtualiter tamen elicitur, quòd accidentia remaneãt eadem numero in mortuo, quę erant in viuo, quia si in homine mortuo per ipsos remanet aliqua forma, quę fuit de essentia hominis, à fortiori debent remanere accidentia, quæ insequuntur illam formam, puta eadem cicatrix, eadem figura, eadem durities, eademque grauitas, & id genus. Contra quod dictum arguo etiam tribus rationibus. Et primo sic, omnia alia à primis substantiis aut sunt in primis substantiis aut de primis prædicantur, vt dicitur in prædicamentis, quòd destructis primis substantiis impossibile est aliquid aliorũ remanere, sed destructa forma destruitur prima substantia; igitur omne accidens destruetur, & sic nullum accidens remanet in generato, quod præfuit in corruptio siue sit dispositio qualitatiua, siue quantitatiua, siue quoduis accidens. Cap. de substantia.

B

Præterea accidentis esse est inesse, igitur eadem inhærentia non manente non manebit idẽ accidens: sed corrupta forma substantiali non manet eadem inhęrentia: igitur accidens corrumpetur. Tertio, corrupto per se subiecto accidentis corrumpitur accidens: sed subiectum per se accidentium est ens in actu, siue compositum: vnde in primo de generatione Arist. docet materiam esse subiectum ceterarum transmutationum, quia est subiectum subiectorum; igitur materia est subiectum remotum, in quo non possunt remanere eadem accidentia. hęc de secundo. Esse Accidentis est inesse. Tex. 13.

Quoad tertium est opinio S. Thomæ pluribus in locis suæ doctrinę, quòd in omni generatione & corruptione fiat resolutio vsque ad materiam primam, & præsertim 1. p. in tractatu de formis, in libello de natura materię in 2. de anima, & vbique locorum suæ doctrinæ. Pro cuius declaratione sciendum est, quòd resolutio est duplex; altera à natura; altera vero à ratione; resolutio, quæ fit à ratione est duplex, quædã quæ fit in scientijs speculatiuis; & quædam quę fit in scientiis practicis: illa quę fit in scientijs speculatiuis præcipue in logica, vocatur resolutio quasi metaphorice dicta, & est illa, qua res confuse intellecta distinguitur in partes clare cognitas: illa vero, que fit in scientijs practicis, reperitur in illis rebus, quæ à nobis o perantur, sed de his resolutionibus, quę fiunt à ratione, non intendimus in pręsenti. Resolutio vero, quæ fit à natura est duplex; quędam accidentium; quędam substantiarum: resolutio accidentium est quando nullum ipsorum, quę pręfuerunt, remanet: resolutio substantiarum alia dicitur esse ipsius mixti in elementa; & alia ipsius elementi in materiam & formam: & de hac intendimus loqui, & hæc est illa, per quam nulla substantiarum remanet in ipso genito præter materiam primam. q. 76. art. 4. q. 6. ar. 1. le. 5. Resolutio quę fit à natura est duplex.

C

Secundo est notandum, quòd illi qui negant in generatione fieri resolutionem vsque ad materiam primam; sunt diuisi in diuersas classes. Nam quidam asserentes in materia prima dari formam corporeitatis inseparabilem à materia, coguntur negare hanc veritatem. Quidã autem ponunt formam corporeitatis separabilem à materia, sed non statim, quia mortuo homine manet ipsa forma corporeitatis, & sic successiue cadauer illud resoluitur in elementa, isti etiam negant hanc veritatem. Quidam vero ponunt dispositiones quasdam inhærentes materię primę, quas dispositiones uocant dimensiones interminatas. Sunt etiam & non nulli dicentes, nullam formam substantialem in corruptione perficientem materiam remanere, licet remaneat aliqua forma substantialis ut disponens ad vlteriorem formam, quia in corruptione mixtorum remanent formę elementorum vt disponentes ad nouam formam; in corruptione simplicium remanet forma corporis, ad quam consequitur dimensio, qua materia est apta esse subiectum generationis.

D

Notandum tertio ex 5. physicorum, quòd generatio est duplex; altera simpliciter, & est quando res, quæ erat in potentia pura, fit actu, vt quando in vere generatur rosa, quę in hyeme erat tantum in potentia, & subiectum huius generationis est materia prima, quę est ens in pura potentia, & de hac generatione solet dici, quòd est mutatio totius in totum nullo remanente sensibili. Secunda dicitur generatio per accidens, vel secundum quid, & est quando Tex. 7. Generatio duplex est.

do res, quę est actu, recipit nouum accidens, vt cum aqua calefit recipit calorem, & cum di- A
scipulus recipit scientiam, generatur secundum quid: subiectum enim houis geoerationis est
ens actu, quia aqua qoando fit calida est actu aqua, & discipulus cum instruitur est actu ho-
mo; & sicuti dictum est de geoeratiooe, ita dicendum est de corruptiooe: quæ est duplex: al-
Corruptio est duplex. tera simpliciter: & altera secuodum quid; corruptio simpliciter est quando res, quæ est
actu, desinit esse actu omnino, vt dum homo moritur corrumpitur simpliciter, quia desi-
nit omnioo esse homo: corruptio secuodum qoid est quando res, quæ est actu secundum
aliquod accidens desinit esse actu secundum illud accidens, licet remaneat actu quantum
ad substantiam, vt aqua calida ab igne corrumpitur secundum quid, quia desinit esse actu fri-
gida inquantum calefit, licet remaneat aqua actu quoad substantiam suam, nam aqua calida
est actu aqua. Vltimo est notandum, quòd de mente. S. Thomæ elementa non remaneot
actu in mixto contra Auicennam, qoi posuit formas substantiales elemeotorum integras re-
Doctrina S. Th. est cõtra Auicen. manere in mixto: vnde asserebat mixtiooem fieri secuodum quòd contrariæ qualitates ele-
mentorum reducebantur ad medium: hoc etiam voluit S. Thomas contra Auerroem, qui po
suit elementa ipsa remanere in mixto secundum esse refractum, quia formæ elementorum B
Lect. 23. Tex. 84. propter sui imperfectionem sunt medię ioter formas accidentales & substantiales, idcirco re
cipiunt magis & minus. Mens S. Thomæ & Aristo. primo de generatione & corruptione est,
quòd formæ elementorum maneant in mixto non actu, sed virtute; manent enim qualitates
propriæ elementorum licet remisse, in qoibus est virtus formarum elemẽtarium, & hæc qua-
litas mixtionis est propria dispositio ad formam substantialem corporis mixti, puta formam
lapidis vel cuiuscunque animæ, vt latius ostendimus in quadam peculiari quæstione de mi-
xtiooe elementorum.

His stantibus, tribus propositionibus absoluitur, & dilucidatur hoc quæsitum, prima pro-
dilucid. 17. q. 76. ar. 3. positio est, quam aliàs probauimus præcipue superiori libro. Io materia est vnica tantum for
ma substantialis, cuius probationes poteris videre apud S. Thomam. 1. p. Secunda propositio,
Corrupta forma substantiali oullum accidens idem numero remanet in genito, quod pręfuit
in corrupto, siue illud accidens sit qualitas, siue quantitas, siue quodcuoque aliod, cuios etiã
In cap. 5. probationes sunt apud Caietanũ io libello de eote & essentia. Tertia & vltima propositio re-
Incorruptione simpliciter fit resolutio vsque ad materiã primam. spondens quæsito est. In omni generatiooe & corruptione simpliciter fit resolutio, scilicet à C
natura vsque in materiam primam: probatur, quia tunc fit resolutio vsque ad materiam pri-
mam, quando ipsa expoliatur omni forma perficiente: sed in omni generatione & corruptio-
ne simpliciter ex poliatur materia omni forma perficiente, igitur io omni generatione & cor-
ruptione simpliciter fir resolutio vsque ad materiam primam: sed non fequitur ex hoc mate-
riam remanere sine omni forma, quia noo est dare vltimum instans, in quo prior forma insit
materiæ, est autem dare vltimum tempus & primum iostans, in quo forma subsequens inest
materiæ, & ideo primum non esse formæ antecedentis est primom esse formæ subsequentis.
Tex. 17. Confirmatur auctoritate Arist. 1. de generatione: quòd generatio vnius est corruptio alterius,
& qoòd io corruptione oullum sensibile remanet, hæc de tertio.

Qooad quartum ex hac dilucidatiooe possunt solui omoia argumenta, quæ contra istam
veritatem adduci possuot, & præcipue illud quod fieri solet, si fiat resolutio vsque ad mate-
riam primam, tunc materia aut oullam formam reciperet, aut simul omnes, quia in illo instã-
ti materia est indiffereos ad omoes formas. Neganda est consequentia huius argumenti, &
ad probatiooem dicitur secundum viam. S. Thomæ, quòd oon est credendum dispositiones D
prius tempore corrumpi, & deinde formam generari, fed simul & semel est primum esse
formæ introdocendæ, & primum ooo esse dispositiuoum, & deiode dispositiones, quæ si-
mul recipiuntur in materia cum forma generãda suot priores ea io genere causę materialis,
& propterea determinãt materiam potius ad istam, quàm ad illam formam: & idcirco non
Quare materia potius recipit vnam formã quàm aliam. sequitur, quòd materia vel oullam formam reciperet vel omnes simul. Et si dicis contra, quę-
rendo num istæ dispositiones corrumpantur in instanti, vel in tempore, si in tempore, vel io
tempore præcedeote nouam formam; vel in tempore sequenti: nullo istorum modorum esse
potest: nec etiam io instanti, quia omne corruptibile taliter corrumpitur qualiter geoeratur,
sed illæ dispositiones fuerunt genitæ in tempore; ergo oon possunt in instanti corrumpi. Ad
quod dicimos istas dispositiones corrumpi in instanti, quia in eis idem est corrumpi & cor-
Dispositiões quõo corrumpuntur. ruptum esse, concedimus etiam esse corruptibiles in tempore, quando corrumpuotur per se,
concedimus quoque eas corrumpi in instaoti quando corrumpuntur per accidens. Secundo
potest argui contra hanc ueritatem, quòd si in omni generatiooe & corruptione fieret reso-
lutio vsque ad primam materiam, tunc sequeretur vel in natura dari vacuum, vel motum fie-
ri in

A ri in instanti: vtrumque est falsum: igitur falsa conclusio; consequentia ita deducitur, sit sanguis menstruus & dispoоatur pro introductione animæ intellectiuæ, in illa materia requiritur quantitas determinata, puta vnius pedis; tunc quæritur, vel in instanti introductionis formę illa materia pedalis occuppat eundem locum, quem prius occupabat, vel non; si primo modo, cum in illa materia corrupta sit quantitas præexistens, ex quo facta est resolutio vsque ad materiam primam; & alia denuo producta, cum sit pedalis vt propositum est, sequitur q motus, quo producta fuit hæc quantitas, sit solum pro hoc instanti, cum immediate ante hoc non fuerit, & cum sit motus proprie dictus, igitur in instanti fieret motus contra Arist. 6. physicorum, quia de ratione motus est successio, & sic prius & posterius, ex consequenti tempus; si autem dicitur quòd non: cum nullum aliud corpus possit naturaliter poni vt occupet illum locum, ergo dabitur locus priuatus corpore, & per consequens erit vacuum contra Aristot. 4. physicorum. Ad quod respondemus negando sequi vtrumque inconueniens, & admisso eo, quod præsuppositum est dicimus, quòd in primo instanti illius formæ erit extensio illius quantitatis, & licet sit parua in actu illa extensio, est tamen multa in virtute. Deinde posito, Tex. 16. Tex. 65.

B quòd illa quantitas pedalis non possit occupare eundem locum, quem prius occupabat, potest concurrere aliud corpus circa illam materiam, & sic non daretur vacuum, quia adest aer, qui poterit occupare illum locum, vnde patet neutrum inconueniens sequi ex hoc argumento, scilicet nec dari vacuum, nec motum fieri in instanti. Et hæc responsio est contra Suessanum omnesque alios ponentes remanere formam corporeitatis, aut aliquid aliud. Natura abhorret vacuũ

Tertio poterit aliquis dubitare, quia in corruptione mixtorũ remanẽt formæ elementorũ: ergo non fit resolutio vsque ad materiam primam; quia fit resolutio ad elementa; modo elemẽta non sunt materia prima: igitur conclusio falsa. Ad hoc negamus elementa remanere actu in mixto propter illud, quod quarto loco notauimus; hoc enim argumentum videtur habere aliquam apparentiam secundum ponentes elementa remanere actu in mixto, immo de necessitate habent concedere in corruptione mixtorum non fieri resolutionem vsque ad materiam primam; sed per fundamenta à nobis posita argumentum hoc est nullius roboris, & quia ex solutione istorum, & ex doctrina superius posita possunt solui omnia alia argumenta concernentia istam materiam, propterea hæc de hac dispositione sufficiant. Elemẽta nec actu perfecto nec imperfecto sed virtute tantũ sunt in mixto.

C

Nec omnis materia est, sed quorum generatio est transmutatio ad inuicem, quæcunque autem, &c. Tex. 14.

Vtrum substantia corporis sempiterni, puta cæli, sit vere composita ex materia & forma.

Dilucidatio quarta.

D IN hac disputatione erunt quatuor articuli. In primo recitabuntur opiniones Aduersariorũ. In secũdo impugnabuntur. In tertio dilucidabitur quæsitum. In quarto dissoluentur argumenta. Quantum ad primum respondent Aduersarii diuersimode huic quæsito; nam aliter sentiunt secundum philosophos, & aliter secundum theologos: secundum philosophos determinant quæsitum hoc duabus conclusionibus, quarum prima est. In cælo non est cõpositio ex materia & forma; quã ita probant, omnis põa passiua materiæ est in põa contradictionis, vt habetur 9. huius; sed nec cælũ, nec aliquid in cælo est in põa cõtradictionis: ergo in cælo non est materia: probatur minor, quia nullũ sempiternũ est in potentia contradictionis, cum quodlibet sempiternum sit necessarium secundum Aristot. & cælum est sempiternum: ergo cælum non est in potentia contradictionis, nec aliquid quod sit in ipso. Et confirmatur, quiã si materia esset in cælo: igitur cælum esset naturaliter corruptibile, consequens est falsum, & contra Aristot. 1. cæli: ergo & antecedens; consequentia probatur, quia materiæ est annexa priuatio, quæ semper machinatur ad maleficium, vt habetur 1. physicorum, & materia quoque est res, quæ naturalia possunt esse & non esse. Tex. 17. Tex. 10. Tex. 81.

Et si quis diceret, quòd in cælo est materia, non tamen est corruptibile, quia non habet contrarium agens, quod possit ipsum corrumpere, & ideo remanet incorruptibile, cum omne

illud

Omne quod corrũpitur à cõtrario corrumpitur.

illud, quod dicitur corrumpi, à suo contrario corrumpatur. Contra istam responsionem arguunt dupliciter. Primo, quia non euacuat quin cælum sit corruptibile quantum est de se, quia habet in se principium corruptionis, scilicet materiam, qua res potest esse & non esse. Prçterea & secundo, quia famosa est propositio in philosophia naturali, omni potentiæ passiuæ correspondere in natura aliquam potentiam actiuam, si igitur cælum est corruptibile de se, vt coguntur ponere illi, qui asserunt in cælo reperiri materiam, oportet in natura dari aliquod agens, quod possit ipsum corrumpere, & sic patet conclusio solida. A

Et si quis etiam diceret, quòd in cælo est materia, tamen illa non est eiusdem rationis cum materia istorum inferiorum, & ideo illa materia non est in potentia contradictionis, nec potest quantum est de se transmutari ab vna forma in aliam. Contra istam responsionem arguunt sic, quia posita ista veritate, sequeretur esse duas primas materias alterius, & alterius rationis; consequens est falsum: ergo & antecedens, probatur falsitas consequentis, quia sicuti non sunt primi duo fines, nec duo primi efficientes alterius rationis; pari ratione non sunt ponendę duæ materiæ alterius rationis; tum etiam, quia dubium est, vnde fiat alteritas in hac & illa materia, cum sola forma distinguat & separet ex 7. huius Præterea, quia concessa hac alteritate, saltem illa materia in cælo esset in potentia ad hanc formam, quam habet, & ad priuationem huius formæ, & ita de se erit in potentia contradictionis; sed materia non est de se ratio corruptibilitatis inquantum est in potentia ad aliam formam ab ea, quam habet; sed inquantum est in potentia ad priuationem formæ, quam habet: ergo cælum est corruptibile. B

Excluditur ex hoc pluralitas deorũ.

Tex. 49.

Secunda conclusio, quam ponunt, est ista. Corpus cæleste secundum viam Philosophi nõ est animatum, quam ita probant, quia ex prima conclusione apparet, quòd si cælum non habet materiam, & cum anima sit actus corporis, sequitur ipsum non esse animatum. Deinde, vel esset animatum formaliter anima intellectiua tantum, vel aliqua alia anima, puta sensitiua: si primo modo, vel secundo, vel quomodocunque detur, sequitur semper cælum habere materiam, quia anima est actus corporis, & si habet materiã, sequitur etiam ipsum esse corruptibile, vt deducebatur ex prima conclusione. Postremo, vel cælum esset tantum anima scilicet intellectiua, quia philosophi non ponerent ibi animam nisi intellectiuam, vel præter animam erit aliquid aliud perfectibile per animam: non potest dari primum, quia cum cælum (sicut patet) sit formaliter quantum; sequitur, ꝙ anima intellectiua erit quanta, quod non est intelligibile: nec potest dari secundum, quia tunc cælum esset in potentia passiua, & in potentia contradictionis, & sic non erit sempiternum & necessarium. Nihilominus quia aliquis potuisset dicere propter verba Aristot. 2. cæli, vbi videtur ponere cælum esse animatum, conclusionem positam esse falsam. Respondent, quòd si Aristo. siue Auerr. ponant cælum animatum formaliter anima, quæ sit per se de essentia cæli, recederet à prima conclusione, & sibi ipsis contradicerent; nihilominus potest dici animam habere duplex officium respectu corporis, scilicet informandi & mouendi, quia est forma corporis & est motrix corporis: vbicũq; ergo Philosophus, vocat aĩam cæli exponendũ est secundũ cõditionẽ, qua aĩa est motrix & nõ forma, illa anima est intelligentia propria coniũcta huic orbi in ratione mouendis, non autẽ informandis Et quod hæc sit intentio Aristo. videtur posse probari ex 8. physicorum, vbi dicit, primum mobile diuidi in duo, quorum vnum per se mouetur, & aliud est per se mouens immobile omnino, & per se & per accidens, illud, quod mouetur, est cælum; sed mouens immobile est intelligentia: si autem intelligentia esset forma cæli, tunc moueretur saltem per accidens, scilicet ad motum cæli. Hæc dicunt ad mentem Aristot. & Philosophorum. C D

Tex. 13.

Anima duplex officiũ respectu corporis habere potest.

Tex. 40.

Secundum theologos vero aliter respondẽt ponendo etiam duas conclusiones, quarum prima est. Corpus cęleste est vere compositum ex materia & forma, quia secũdum theologos illud chaos, quod ab eis ponitur attigisse vsque ad cælum empyreum, erat materia omnium coruptibilium contentorum sub cęlo empyreo, & ista materia quantum est de se est eiusdem rationis in omnibus: Vnde illud Genesis, in principio creauit Deus cælum & terram, &c. cęlum illud fuit cęlum empyreum plenũ Angelis, & terram idest materiam informem omniũ de terra vsque ad cęlum empyreum, itaquòd de ista terra Deus fecit primo lucẽ, & sic de aliis secundum opera sex dierum. Sed mouẽt dubium contra seipsos, quia ex ista conclusione sequitur cęlum esse corruptibile, quia habet materiam eiusdem rationis. Rñdent concedendo cęlum esse corruptibile, quia habet materiam, qua potest esse & non esse; & propterea theologi debent discordare à Philosopho in illa propositione, quòd cęlum est necessarium & incorruptibile, quia quantum est ex natura sua est simpliciter corruptibile, cum sibi insit potentia ad actum contrarium, tamen est incorruptibile secundum quid, quia corpus cęleste non habet contrarium agens, & ita non potest corrumpi à contrario agente; tum quia forma cæli est

Cap. 1. Cælum primo factũ est.

Discordia inter philosophos & theologos circa cęlum secundum aliquos

A est alterius rationis à formis elementorum, & ideo cælum non est capax qualitatum contra-
riarum, & propterea non est alterabile, nec per naturam corruptibile; tum quia forma, quæ à
natura produci non potest, non potest ab ea corrumpi: sed forma cæli est huiusmodi: ergo
&c. est enim perfectissima inter omnes formas corporales excludẽdo corpus humanũ, cuius
anima non potest à natura causari, sicut ergo forma cęli à solo Deo creatur, sic à solo Deo cor
rumpi potest. Hinc Damascenus 2. libro fidei orthodoxæ dicit, q cælũ est de se corruptibi- Cap. 7.
le, tamen uoluntate Dei est incorruptibile, quia Deus disposuit illud non corrumpi, sed per-
petuo conseruari, & ideo tantum subest uoluntati diuinæ, sic etiam & elementa quantum ad
se tota possunt dici incorruptibilia; tum quia non habent contrarium agens corrumpens to-
tam formam elementi; tum quia Deus disposuit elementa perpetuo conseruari, licet sint cor-
ruptibilia secundum suas partes, & etiam totaliter quantum est de se.

Ponunt secundam conclusionem, quæ est talis. Corpus cæleste non est compositum ex cor
pore & anima ita vt sit animatum, hanc probant per Damascenum loco superius citato, vbi
expresse ponit corpora cælestia esse animata: probant & auctoritate Hieronymi super illud Cap. 12.
B Esaiæ, Audite cæli, & auribus percipe terra, vbi dicit glossa, quòd Propheta non alloquitur An cæli sint animati
inanimata, scilicet cælum & terram, sed habitatores cęli & terræ & hæc dicta sint de hoc
primo articulo.

In secundo articulo videndum est quot falsa commiserint Aduersarij, & primum falsum
est hoc; dicunt enim Aristo. contrariari theologis in hac re; & quia verum vero non aduer-
satur, propterea dico opinionem Aristo. & theologorum esse vnam & eandem in hac parte
Nam Philosophus ipse primo de cælo ait, cælum esse mixtum in materia, & constare ex tota Tex. 92.
materia; quæ verba nihil aliud significant, nisi ipsum esse compositum ex materia & forma.
Et in eodem libro, cum proposuisset quęstionem hanc, an omniã, quæ habent formam, in Tex. 94.
materia, possint numerabiliter multiplicari, cælum autem est huiusmodi: cur igitur ipsum
non multiplicatur secundum numerum? Soluens hanc rationem ait, id accidere, quia cęlum
in se habet omnem materiam, quam habere potest, & ob id non suppetere illi aliquam ma-
teriam in quam multiplicari possit: quibus verbis manifeste concedit cęlum habere formam
in materia: ergo est compositum. Et in 2. libro de generatione ait, principia sunt numero Tex. 51.
C ęqualia, & genere eadem in æternis, & corruptibilibus; quę verba intelliguntur analogice, q
sint eadem; sed hęc corruptibilia sunt composita ex materia & forma: ergo & illa corpora
æterna. In 12. huius habet, cuncta, quę mouentur, habere materiam, & subdit cęlum habere Tex. 10.
materiam, sed diuersam ab alijs: cum habere materiam sit compositorum: ergo cęlum est Cælum habet materiã secundũ Aristo.
compositum, & sic patet conclusionem positam ab eis de mente theologorum esse eandem
cum illa posita de mente Arist. cuius oppositum sentiũt Aduersarij. Deinde habemus ex ma-
nifesta doctrina Aristo. in 2. de anima, substantiam esse triplicem, materiam, formam, & Tex. 2.
compositum: Sic etiam 7. huius & in pluribus alijs locis suę doctrinæ, sed cęlum non est ma Tex. 8.
teria, quia hęc per se non mouetur, vt docet Philosophus 5. physicorum; cęlum autem per se Tex. 8.
mouetur, cum sit hoc aliquid: non etiam est forma tantum, quia forma per se non est quan-
ta, nec mobilis: igitur cum non sit materia tantum, nec forma tantum: ergo secundum viam
Aristo. est compositum ex materia & forma. Adde etiam, quòd cælum habet quantitatem, Cælũ est rarum & densum.
raritatem, & densitatem, quę accidentia comitantur materiam; habet etiam formam, tum
quia actu existit hoc aliquid, quod facit forma: tum quia eius accidentia sunt terminata, ta-
D lis autem terminatio prouenit à forma secundum germanam doctrinam Aristo. igitur cælũ
erit compositum ex materia & forma. In 2. etiam libro de generatione docuit Aristo. quòd Tex. 55.
moueri est materię, & mouere est formę: semper enim existimabitur aliqua mouens forma
5. phy. sed cęlum mouetur localiter & mouet ac regit hunc inferiorem mundum, vt dicitur Tex. 17.
primo libro metheoro. ergo cęlum erit compositum ex materia & forma. Adde quòd cælum Cap. 2.
non est actus purus, quia tunc esset intelligentia, & non posset moueri secundum locum, nec
est potentia pura, quia sic non existeret actu hoc aliquid: ergo est aliquid compositum ex
vtroque. Auerroes etiam docuit 1. cæli unumquodque esse sensibile propter materiam, & Com. 91.
intelligibile propter formam: sed cælum est sensibile, quia percipitur sensu visus: ergo ha-
bet materiam: est quoque intelligibile, quia de eo est scientia tam physica, quàm astrologica: Cælum est sensibile.
ergo habet etiam formam: concludo igitur maximum falsum dictum fuisse ab eis in hoc ne
gotio, ponendo viam Aristo. esse diuersam ab opinione theologorum.

Aliud quoque falsum docent, quando dicunt de mente theologorum cęlum esse vere com
positum ex materia & forma, & istam materiam quantum est de se esse eiusdem rationis in
omnibus. Huius opinionis fuit Romanus Egidius in tractatu de materia cæli, quæ opinio
ab om

quæst.77.ar. 2. ab omnibus resellitur,& præcipue ab ipso Caietano in 1.p. S.Thomę, quia est contra Arist. A
Tex .14. & omnem veritatem. Aristo.enim 8.huius ait,non omnium esse materiam,sed eorum tantũ
quorum est transmutatio ad inuicem;quęcumque vero absque eo quòd transmutentur sunt,
horum nõ esse materiam:ex quibus verbis habetur, in cęlo esse materiam diuersam ab hac
Tex.10. nostra;quod clarius ostendit libro 12.huius materiam cęlorum esse diuersam à materia ho-
Tex.43. rum inferiorum; & in 2. de generatione reprehendit Diogenem dicentẽ, vnum & idem esse
subiectum & materiam omnium rerum affirmans id verum esse in his,quæ adinuicem trãs-
mutantur,in alijs autem minime.Et in 1.libro de cælo quasi per totum docuit Philosophus;
cælum esse corpus genere diuersum ab alijs corporibus;ergo principia illius sunt diuersa à
principijs aliorum.

Deinde si materia cęli per se sumpta non differret à materia horũ inferiorũ, ergo sicut hæc
ex se est in potẽtia ad formas sublunares,sic etiam & illa, alioquin non essent eiusdẽ rationis,
Potentia na- quare materia cęli haberet potentiã recipiendi formas sublunares, sed id cõtingere nequit si-
turalis non ne interitu cęli,præsertim cũ nulla potentia nasis omnino frustrari possit:ergo cęlum erit cor
põt esse fru- ruptibile.Nec iuuat illud pręsidium,quod adducunt,cælum dupliciter considerari. Vno mo B
stra, do secundum sui naturam , & sic est simpliciter corruptibile. Alio modo secundum Dei uo-
lũtatem,& sic est incorruptibile,vt docet Damascenus,hoc enim præsidiũ nihil iuuat,quia in
præsenti non loquimur de cælo secundum uoluntatem Dei,sed de ipso secundum propriam
naturam,& quia cælum intrinsece & naturaliter est æternum, necessarium,& incorruptibile,
q. 9.ar.2. vt docuit, S. Thomas & Caietanus. 1. p. licet sit possibile logice & secundum habitudinem
terminorum: non ideo dictum Damasceni debet intelligi de corruptione, sed de annihila-
Cap. 5. tione,vt etiam docet August.4.super genes.ad literam, quòd sicut ex uoluntate Dei pendet,
vt cęlum sit in esse productum,ita ex voluntate Dei pendet vt in esse conseruetur, Deus enim
conseruat cælum in esse,sicut alias res, semper dando eis esse: vnde si suam actionem eis sub-
traheret, omnia in nihilum redigerentur.

Tertium quoque dictum, quod habent ipsi Aduersarii, est in secunda conclusione, in qua
asserunt de mente Philosophi cælum esse inanimatum , & id etiam de mente theologorum
volunt esse,& si in aliquo loco doctrinę Arist.siue Commentatoris reperiatur , quòd cęlũ sit
animatum , respondent , quòd Aristo. & Comment. contradicunt sibi ipsis , vel exponendi C
sunt ita,cælum est animatum anima mouente,non autem informante & dante esse.Sed ego
dico eos maxime defecisse in hoc tertio dicto,qm̃ varia fuit opinio , tum apud philosophos
Cap.7. tum theologos de hac conclusione;refert enim S.August.8.de Ciuitate Dei, quòd Anaxago-
ras apud Athenienses reus factus est , propterea quia dixit solem esse lapidem ardentem ne-
Anaxagoras quod passus est pp inanimationem cæl. gans ipsum esse Deum, vel aliquid aliud animatum:Platonici posuerunt corpora cælestia es
se animata: in via quoque Aristo.est varia sententia inter eum sequentes, dum aliqui de men-
te eius tenent cælum ipsum esse animatum, & esse quoddam animal , quia 4. topicorum di-
Cap.3. xit , animalium aliud mortale , aliud immortale : solum autem cæli dicuntur esse animalia
Cap.4. immortalia , ad quem intellectum posuit Porphyrius in prædicabilibus animalia rationalia
Cap.7. æterna.Et Auerroes in libro de beatitudine dixit , animas abstractas in animalibus sphericis
esse causas per viam formæ & finis.Aliqui vero de mente Arist. tenuerunt oppositum. Hinc
Cap.70. S.Thomas in 2.contra gentes dicit secundum opinionem Aristo.tenendum esse cælum esse
Tex.18. animatum,quia expresse in 2.de cælo tenet , in ipso reperiri differentias positionis non solũ
q.70.ar.3. quoad nos,sed etiam secundum se: tamen 1.p.probat ratione quasi demonstratiua,cælum nõ D
esse animatum : quia vel esset animatum anima vegetatiua , & hoc non, cum non nutriatur,
nec augeatur,nec generare possit: nec etiam anima sensitiua, quia anima sensitiua habet sen-
sus, qui omnes fundantur supra sensum tactus, qui est apprehensiuus qualitatum elemento-
rum , cælum autem non est compositum ex elementis , nec operationes sensuum ipsi conue-
Cęlo nõ cõ- nire possunt:nec etiam potest esse animatum anima intellectiua , quia operatio ipsius animę
ueniunt ope- intellectiuæ præcipua est intelligere: ipsum autem intelligere non fit per organum corporale
rationes sen- & ideo propter istam operationem non est necessarium; vt intelligentia vniatur cęlo,tanquã
sus forma informans,unitur tamen tanquam motor mobili. Hinc nostri thomistę videntes hanc
contradictionem reperiri in doctrina.S.Thomę dicunt retractasse se in 1. p. de eo,quod scri
Cap. 70. psit 4.contra gẽtiles,vel in libro contra gentes tenuisse cęlum esse animatum de mente Arist.
q.70.ar.3. quia doctrinę Aristo.hoc non repugnat;Et in 1.p.tenuisse oppositũ secundum suam propriã
Sedatur con- sententiam.Vel melius dicendum , quòd ibi loquitur contra Auerroem negantem animam
tradictio in intellectiuam esse formam corporis humani,& tamen posuit intelligentias esse formas cor-
doctrina S. porum cęlestium: arguendo contra ipsum concludit à minori ad maius,animam intellectiuã
Thom.

esse

A esse formam humani corporis, sicut Augustinus facit contra Pelagianos negantes gratiam, liberumque arbitrium exaltantes: nihilominus maxima dubitatio est in uia Aristo. an cęlum sit animatum vel non: sicut etiam apud doctores catholicos est diuersa sententia: nam Origenes posuit corpora cęlestia esse animata. Et S. Hieronymus idem etiam sentire videtur, exponens illud Ecclesiastici, lustrans vniuersa per circuitum pergit spiritus. Basilius, & Damascenus etiam asserunt corpora cęlestia non esse animata. Augustinus 2. libro super genesim ad literam, & in Enchiridion sub dubio dereliquit in neutram partem declinans, vbi etiam asserit, si sunt cęlestia corpora animata, eorum animę pertinent ad Angelorum societatem, & quia ad doctrinam fidei nihil pertinet, siue ponatur cęlum animatum, siue non; cum neutra pars repugnet fidei: est tñ magna difficultas huius partis, cũ omnẽ intelligentiã crearerit Deus in statu merendi, & demerendi, viatrices enim aliquantulum fuerunt: quid ergo esset si anima primi cęli peccasset? ante enim diem iudicij, aut saltem post, puniretur compositum, & sic primum cęlum esset damnatum, & beatos contineret, nisi Deus sibi suisque sanctis alium pręparasset locum; propterea cum sit tanta varietas opinionum circa istam conclusionem, B defecerunt ipsi circa eius declarationem. Cap. 1. Cap. 4. Cap. 3. Siue animatum ponatur cælum siue non, fidei nõ repugnat.

Quoad tertium declaranda est veritas huius rei, pro cuius intellectu sciendum est primo, nomen cęli in scripturis tripliciter sumi posse. Primo proprie & materialiter pro corpore cęlesti, quod diuidunt theologi in tres cęlos, quorum primum appellant totaliter lucidum, qđ uocant empyreum, secundum totaliter diaphanum, quod uocant aqueum, & christallinum; tertium partim diaphanum, & partim lucidum, quod dicitur cælum sydereum diuisum in octo sphęras, scilicet in sphæram stellarum fixarum, & septem sphęras planetarum. Secundo dicitur cęlum per participationem alicuius proprietatis cęlestis corporis, scilicet sublimitatis & luminositatis. Tertio dicitur cælum metaphorice, quod est ipsa sancta trinitas, de quo exponitur illud Esaię, in cęlum ascendam & super astra Dei exaltabo solium meũ: in via Aristo. cęlũ dicitur primo totũ vniuersum corporeũ constitutum ex elementis & quinta essentia. Secundo vltima sphęra totius vniuersi quæcunque sit illa, siue octaua siue nona, vt diuersi dicunt Astronomi. Tertio tota substantia corporea cęlestis, in qua sunt stellę fixæ vel erraticæ. Quarto totum aggregatum ex mobili circulariter & motore, & de hoc pro- C prie intendimus in præsenti, an sit compositum ex materia & forma, & an sit animatum. Secundo est notandum, Aduersarios in præsenti quæsito non differre ab Egidio Romano circa materiam cæli, nisi in hoc, quia Egidius ponit in cælo esse materiam eiusdem rationis cum materia istorum inferiorum, non tamen esse in potentia cõtradictionis, quia forma eius complet satiatque totum suum appetitum, & propterea cælum est incorruptibile. Aduersarii vero ponunt etiam materiam in cęlo eiusdem rationis cum materia corruptibilium, tamen cælum dicunt esse incorruptibile per Dei voluntatem. Cælum trifariam dicitur. Sancta trinitas dicitur cęlum. Cap. 14 Egidius habet sequaces circa materiã cęli.

Sed vtraque opinio est falsa: & primo illa Egidii, quia nulla forma complet appetitum suæ materiæ respectu alterius formæ, nisi quia dat actum oppositum priuationi formæ, puta ignis patet, quia aliter cælum esset formaliter ignis: ergo forma cæli non complet appetitum suæ materię respectu formæ ignis: maior patet, quia si materia esset in cælo & eiusdem rationis, esset capax formæ ignis, & cuiuslibet alterius rei. Adde etiam, quia nulla forma complet appetitum suę materiæ, nisi formaliter, vel saltem virtualiter contineat in se omnes formas, quibus sua materia est priuata; sed forma cæli non est huiusmodi: ergo &c. probatur minor, quia D non formaliter, patet etiam quòd non virtualiter, sicuti apparet de anima intellectiua; quia nullum imperfectius continet virtualiter perfectius se; anima autem intellectiua est forma omnium perfectissima: posito quoque, quòd forma orbis lunæ expleat appetitum suę materiæ, quę est in orbe lunę respectu formarum sublunarium, quibus nobilior putatur, attamen nõ potest explere illum appetitum ratione superiorum formarum cælestium, nimirum Mercurii, Martis, Iouis, & Saturni: cum enim huiusmodi formæ nobiliores sint, quàm forma lunæ, non poterit dicere Egidius illas eminenter ab hac contineri, quare cum materia lunæ habeat potentiam ad alias formas cęlestes, & cum nulla potentia naturalis sit frustra, poterit sine dubio eas accipere, id autem non potest accipere sine trãsmutatione substantiali orbium cælestium: ergo quocunque se vertant Egidiani, coguntur fateri cælum esse corruptibile saltẽ ratione materiæ, ratione vero formæ incorruptibile: quod est absurdum in philosophia docentes, inter quamlibet materiam & formam ei correspondentem summam esse cognationẽ, atq; proportionem. Hęcmet ratio concludit contra Aduersarios, quia hic non quærimus, quid voluntas Dei possit in rebus facere, sed quid ordo rerum exposcat secundum naturam. Forma cęli & imperfectior anima intellectiua. Egidiani coguntur dicere cælum corrumpi.

Tertio est notandum, scholã Auerroistarum vt plurimum tenere in cælo non esse materiã,

quæ est pas compositi, sed tantum esse materiam ad vbi, quæ est subiectum motus, vt docet S. A
q.66.ar.2. Thomas de mente Auerrois 1.p. vbi dicit Auerroem fingere, ipsum corpus cæleste esse cęli materiam, & ens in potentia ad vbi, & non ad esse, & formam eius esse substātiam separatam
Com.39 quæ vnitur ei vt motor mobili, licet contradicat sibiipsi, quia 2. cæli vult, ex intelligentia & orbe fieri verius vnum, quàm ex materia & forma: ex quo loco accipiunt Auerroistæ intelli-
Com 36 gentiam esse formam cæli, & hoc dicit t 2. huius, vbi attribuit cælo intelligere, & velle, qui sunt effectus formales intelligentiæ, & sic intelligentiam formam cæli esse volunt: & libro de
Cap.2. substantia orbis dixit quoque, cælum indigere mouente ipsum in loco & virtute, quæ non sit corpus, nec in corpore virtus ad largiendum sibi permanentiā ęternā, & motum æternum.

potentia passiua ē duplex

Materia cur dicitur potētia contradictionis.

Vltimo sciendum est potentiam passiuam esse duplicem. Alteram pure receptiuam, quæ scilicet nulla actione aut passione media recipit formam. Alteram vero receptiuam & passiuam simul, itaquòd actione, & passione media recipit formam ab agente, & hęc est potentia, quam habet materia horum inferiorum, propterea dicitur esse potentia contradictionis, & indifferens ad omnem actum: primam vero potentiam habet materia cęli: vnde materia lunæ est potentia tantum receptiua, quoniam nulla actione aut passione media habet illam formam, B & hæc non est pōa contradictionis, sed est semper coæua, & coęterna suę formæ, cuius tm̄ est receptiua, & nō alterius; & hæc materia est eiusdē rationis in omnibus corporibus cælestibus, licet actuetur formis distinctis specie, tñ quia est vnus modus actuandi in oībus formis cælestibus, totaliter replendo capacitatē suā, non relinquendo priuationē in ea, nec potētialitatē ad aliā formā; ex hoc dicimus materiā omnium cælorum esse eiusdem rationis in ipsis, sicuti materia horū inferiorum est eiusdē rōnis, quamquam formæ inferiores sint diuersæ speciei, tamen quia habēt vnum modum actuandi ipsam, scilicet non replendo eius capacitatem, & relinquendo in ea priuationem: propterea ponitur ab omnibus, materiam omnium sublunarium esse eiusdem rationis, vt poteris videre apud Capreolum in 2. sentent.
dist.12.q.1.

Istis sic stantibus ponitur prima conclusio. Materia non semper dicit potentiam ad esse & non esse, probatur, quia si diceret pōam ad esse & non esse, tūc nō poneretur in cælo, cuius oppositū ostensum est, & clarius ostendetur inferius, ergo &c. Secunda conclusio. Materiæ sub-
Potentia diuersa ē superiorum & inferiorum lunariū & cælestiū non sunt eiusdē rōnis, probatur, quia vbicunq; est diuersa ratio potentiæ, ibi est diuersa ratio materiæ; sed in sublunaribus & in cęlestibus est diuersa ratio pōæ, vt dictū C est in vltimo notabili, ergo est diuersa ratio potentiæ. Tertia conclusio. Cælū est compositū ex materia & forma. Pro cuius intellectu sciendum est, cælum dupliciter sumi posse. Pri-
Cælum dupliciter capitur mo pro corpore cælesti circumscripto motore suo. Secundo pro corpore cęlesti & motore suo, qui est intelligentia, ex quibus fit vnum aggregatum modo suo: cōclusio intelligitur de cælo primo modo sumpto, quia cum cælum sit corpus naturale; ergo vel est natura, vel habēs
Tex.4. naturam; si natura, cum hæc sit causa vt moueatur id, in quo est, vt patet ex 2. physicorum, necessarium est cælum esse compositum ex ipsa natura, quæ est principium motus, & ex eo in quo est talis natura eo videlicet, quod mouetur: si autem sit habens naturam, similiter manifestum est debere esse compositum ex natura, & habente naturam. Præterea, cum in aliis omnibus corporibus sit compositio ex materia & forma, non est remonenda à cælo nisi repugnet ipsi; sed cur ei repugnat? an quia omnis compositio est dissolubilis, an quia materia haberet potentiam ad formam? omnis autem potentia est contradictionis, vt scribitur 9. huius,
Tex.17. ex quo efficeretur necessario cælū aliquando esse interiturum: sed hoc est falsum, quia in cælo est compositio ex substantia, & quantitate, & cæli natura est in potentia ad quantitatem, seu D quodlibet subiectum ad ea, quæ sibi proprie, & naturaliter conueniunt accidentia, nec tamen illa compositio est dissolubilis, aut illa potentia est contradictionis ad esse & non esse, cur igitur idem non contingit in compositione substantiali, cum hæc non sit minus valens ac firma ad permanendum, quàm accidentalis? Postremo, datur compositio substantialis ex for-
Compositio ē multiplex. ma corruptibili, & materia incorruptibili, vt in elementis & item ex materia corruptibili, & forma corruptibili vt in equo; & ex materia corruptibili, & forma incorruptibili vt in homine: restat vltimus gradus ex materia & forma incorruptibilib⁹: vt ne quis gradus perfectionis vniuerso desit, hic autem nulli rei assignari potest nisi cælo, quia minus naturæ & rationi congruens est in rebus compositio ex forma immortali, & materia mortali, quàm ex vtraque immortali, quia hic cernitur ordo & proportio inter materiam & formam, illic autem nulla ap-
Tex.16. paret proportio, cum tamen materia & forma sint ad aliquid, vt habetur 2. physicorū, & propterea debent esse simul, & vna sine altera frustra sit, & præter naturam se habeat: si igitur illa compositio reperitur in homine, multo verisimilius reperiri debet in cælo. Si uis prolixiores probationes, vide Capreolum 2. sentent. vbi ponit conclusionem istam. In cælo est vera-
dist 12.q.1

citer

A citer & proprie materia, quæ est pars corporis cælesti, & sic est veraciter & propria forma, quæ etiam est eius pars, hæc tamen forma non est intelligentia, sed vocatur à multis, cælesteitas, sicuti forma lapidis dicitur lapideitas.

Vltima conclusio est. Cçlum circumscripto motore non est animatum anima inexistente & informãte, sicuti homo habens animã, quæ informat suum corpus organicum: probatur quia tale animatum componitur ex vera materia, quæ est pars compositi, & vera forma; modo intelligentia non potest esse vera forma ipsius cæli, quia intelligentia est res completa in specie; ex consequenti non põt esse pars alicuius rei; & si aliquando reperitur apud Arist. aut aliquem alium grauissimum doctorem, quòd cælum sit animatum, intelligi debet, quòd sit animatum anima non informante & dante esse, sed anima appropriata & dante motum, & sic est animatum æquiuoce. Sed tunc accidit difficultas, si cçlum non est animatum, quæritur qualis motus eius sit, nam vel ęst naturalis, vel violentus, vel voluntarius: non violentus, quia est perpetuus, & nullum perpetuum est violentum: non naturalis, quia principium eius non est intrinsecum, sed extrinsecum: nec etiam voluntarius, quia tunc sequeretur conclusionem positam esse falsam. *Cælum non est animatũ.* *Qualis sit eius motus.*

B Ad hoc dicimus, motum circularem ipsius cæli esse naturalem ratione principii passiui, quia in cælo est quædã habilitas & propensio vt moueatur motu circulari, ratione etiam principii actiui, quod est intelligentia, potest aliquo modo dici naturalis, & aliquo modo non, etenim intelligentia, si proprie loqui volumus, non est natura cæli, quia non dat esse illi, neque est pars ipsius: potest tamen aliquo modo dici natura cæli, quia sicut naturam cæli consequitur, vt moueatur circulariter, sic naturam intelligentiæ consequitur, vt ipsa moueat cælum, quem motum nisi faceret, esset ociosa, & imperfecta de mente Aristo. vt docet Auerroes in disputationibus contra Algazelem; & hoc etiam voluit S. Thomas. 1. p. vbi dicit, quòd motus localis corporum cælestium est naturalis, licet sit à motore separato inquantum in ipso corpore cæli est potentia naturalis ad talem motum, & cælum dicitur mouere seipsum inquantum componitur ex motore, & mobili, non sicut ex materia & forma, sed secundum contactum virtutis. Et hoc etiam modo potest dici, quòd eius motor est principium intrinsecum, vt sic etiam motus cæli possit dici naturalis ex parte principij actiui, sicut motus voluntarius dicitur esse motus naturalis animali, inquantum est animal, & ex his patet dilucidatio quæsiti. *Intelligẽtia non est natura cęli.* *Disp. 14.* *q. 70. ar. 3.* C

In quarto articulo soluenda sunt argumenta, quæ videntur esse contra veritatem determinatam, quorum primum est; nam omne compositum ex materia & forma est corruptibile, vt docet Auerro. libro de substantia orbis; sed cçlum non est corruptibile, immo ęternum & necessarium, vt declaratum est de mente S. Thomę. 1. p. ergo non est dicendum cçlum esse compositum ex materia & forma. Ad hoc dicimus ex doctrina superius tradita, quòd materia est duplex. Altera, quæ non est coæua & coęterna actui suo, & media actione & passione suscipit formam. Alia est materia, cuius potentia est semper coæua suo actui, & non media aliqua passione vel actione suscipit suam formam: & hæc de se est ordinata ad formam, qua expletur desiderium illius potentiæ, & cælum componitur ex hac materia, quæ est alterius rationis à materia sublunarium; intelligebat Auerroes, omne compositum ex materia primo modo esse corruptibile, non autem secundo modo. *Motus voluntarius dicitur naturalis* *Cap. 2.* *Materia est duplex.*

D Sed contra adhuc aliquis posset instare; quia Aristo. in libro de cælo docet cçlum esse corpus simplex, quia eius motus est simplex: ergo male dicitur, cçlum esse compositum ex materia & forma. Et eandem doctrinam scripsit Auerroes libro destru. destruct. contra Algazelem, & Auicennam in disputatione 3. vbi docuit cçlum esse simplex, aliter esset corruptibile. Ad quod dicimus, verum esse dictum Aristo. & Auerro. cçlum esse corpus simplex, cum nõ sit mixtum ex elementis, ex hoc tamen non sequitur, ipsum non esse compositum ex materia & forma. Sed contra etiam adhuc quis posset instare ex vulgatissima illa propositione, quę habetur ab Auerro. 12. huius, omne compositum est nouum; sed cçlum non est nouum: ergo non est compositum; eandem rationem exemplariter ponit Auerrę. 2. priorum. Respondetur hoc argumentũ multipliciter posse solui. Primo distinguendo de nouitate, quę potest esse uel quoad substantiam, vel quoad accidentia: vnde composita generabilia dicuntur esse noua, & quoad substantiam, & quoad accidentia: composita vero ęterna dicuntur noua quo ad accidentia tantum, quia in corporibus cælestibus est nouitas quoad motum respectu diuersorum vbi: vnde potest esse nouitas in corpore æterno in motu & lumine; sed hęc nouitas non infert cælum incæpisse, aut incipere; & consequenter nec infert corruptibilitatem in substantia. Hanc doctrinam docuit Auerroes 8. phy. vbi dixit, reperiri medium inter gene- *Tex. 17.* *Qualis est cæli materia* *Dubio. 2.* *Com. 39.* *Cap. 1.* *Nouitas est duplex.* *Comme. 15.*

rabile, corruptibile, & æternum, quod quodammodo est æternum & quodammodo generabile, & nouum, & tale est corpus, quod circulariter mouetur, quod est gen[illegible]le quantum ad vbi, & manens quantum ad substantiam. Aliqui etiam dicunt, omne compositum est nouum, idest dependens à suis principijs componentibus: sed non sequitur ex h[illegible]c: ergo est corruptibile. Possumus & tertio dicere, omne compositum ex potentia passiua contradictionis & ex actu non satiante appetitum suæ materiæ dicitur esse nouum. &c. A

Omne compositum est nouum quo modo intelligitur

Si quis etiam diceret contra conclusionem propositam, vt arguit Alexander Achillinus Bononiensis libro de orbibus: si cælum esset compositum, sequeretur Deum, & intel[illegible]entias esse entia vilia & imperfecta: consequens est falsum, ergo & antecedés: consequentia patet, quia forma cæli non esset nisi aut Deus aut intelligentia, & sic cum essent componibiles, essent entia vilia & imperfecta. Essent etiam quanta, quia darent esse corporeum. Respondetur negando consequentiam. Et ad probationem dicimus; cælum non esse compositum ex materia & ex Deo vel intelligentia tanquàm forma, sed dicitur esse compositum ex materia & forma, quæ non est intelligentia, sed dicitur esse alia forma ab ipsa intelligentia: ipsa enim intelligentia dicitur esse motrix ipsius cæli, & non forma. B

Et si aliquis obstaret circa hoc, quia cum cælum sit multo nobilius corporibus sublunaribus, in quibus tamen sunt multa animata; si intelligentia non esset forma cæli, tunc ipsum non esset nobilius sublunaribus animatis. Ad huc dicimus, cælum sumptum pro coniuncto & aggregato ex orbe & intelligentia motrice posse dici quodammodo animatum, & esse nobilius cũctis rebus sublunaribus, & esse mobile à se vel mouens seipsum. P[illegible]mus etiam dicere, corpus cæleste posse dupliciter considerari. Vno modo inquantum viuit. Alio modo inquantum est corpus, & quia cæleste corpus non viuit, dictum enim est ipsum esse inanimatum; erit igitur nobilius istis sublunaribus prout est corpus, sed non prout est viuẽs, quia totus ordo animarum est supra totum ordinem corporum, & ideo quodlibet viuens est nobilius ipso corpore cælesti.

Cælum potest dici aliquo modo animatum.

Ordo aïarũ est supra corpora.

Si etiam diceres, nobilioris corporis nobilior est forma; sed ista inferiora corpora habent formam, quæ est anima, vt sunt plantæ & animalia, corpora vero cęlestia sunt nobiliora corpora, quàm ista corpora inferiora; ergo debent habere nobiliorem formam; hæc nobilior forma non est nisi anima, non uegetatiua, non sensitiua: ergo intellectiua. Ad hoc dicimus, C nihil prohibere aliquid esse nobilius simpliciter, quod tamen non est nobilius quantum ad aliquid; forma corporis cælestis quamuis non sit simpliciter nobilior anima plantarum & aliorum animalium, est tamen nobilior quantum ad rationem formæ, quia totaliter perficit suam materiam, ita vt non amplius sit in potentia ad aliam formam, & hoc non facit anima, Etiam corpora cælestia sunt nobiliora corporibus inferioribus quantum ad motum, quia mouentur à nobilioribus motoribus.

Instaret adhuc Aduersarius dicens, causas esse nobiliores effectibus; sed corpora cælestia sunt causa animalium, & plantarum, præcipue illorum, quæ generãtur ex putri materia, quia hęc talia virtute solis, & stellarum consequũtur vitam: ergo nęcessario dicendum est, cęlestia corpora esse nobiliora animalibus & plantis; prout sunt entia animata, & sic etiam ipsa erunt animata, quorum anima non poterit esse nisi intelligentia. Ad hoc dicimus, corpora cęlestia, cum sint mota ab intelligentijs, habere rationem instrumenti, & ideo non agere nisi in virtute intelligentiarum, quæ, cum sint viuentes possunt causare vitam in istis inferioribus.

Corpora cælestia agunt in virtute intelligẽtiarũ.

Potuisset etiam aliquis dubitare propter rationes Egidij tenentis; cęli materiam, materiamque horum inferiorũ esse eiusdem rationis, quod quidem manifestum esse poterit, tum ex Aristo. tum ex S. Augusti. Primo ex Aristo. quia ex proc[illegible]u, quem fecerat in 1. physi. patet ipsum inuenisse principia omnium rerum naturalium, materiam, formam, & [illegible]oné sed corpora cælestia sunt entia naturalia; ergo conueniunt in istis principiis inuentis [illegible]mo phy. sed hæc principia sunt eadem in omnibus rebus naturalibus: ergo eadem est materia supra cælestium, & sublunarium; in 2. etiam huius dixit, in causis efficientibus esse necessariũ ponere vnum principium efficiens, & sic in causis formalibus vnam primam formam, & in causis finalibus vnum finem ultimum: ergo & in causis materialibus ponenda est una prima materia, quia in omnibus, quę differunt per essentiam, oportet dare gradum minorem, & impossibile est esse duo diuersa per essentiã, & ęqualiter distare à primo, quemadmodum in numeris non possunt esse duo numeri ęqualiter distantes ab vnitate, sicuti ternariu[illegible], & quaternarius, qui ita se habẽt, ꝙ quaternarius magis distat ab vnitate, quàm ternarius, sic ergo cum materia prima sit pura potentia, & d[illegible]stet à primo actu, non possunt esse primę duæ materiæ ęqualiter distantes à puro actu, nisi sint duo prima principia duoque purissimi actus, D

Principia rerum naturalium quæ sunt

Tex. 6.

&

A & si duo Dii, quod non est imaginabile, cum dicat Aristo. 12. huius, pluralitas Principatum mala, vnus ergo Princeps, & sic per contrarium pluralitas materiæ mala est: ergo vna est prima materia omnium. Et 5. huius docuit etiam Philosophus, illa, quæ sunt vnum genere, esse vnum in materia; sed omnia corpora conueniunt in genere corporis: ergo omnium corporalium est vna materia. Addit etiam ex 7. huius, actus est qui separat & distinguit, cum ergo materia in se considerata sit solum potentia, nullamque habeat distinctionem, quia distinctio est per formas: ergo omnium corporalium erit vna materia. Ex S. Augustino etiam habemus 12. confess. duo reperio quę fecisti Domine, vnum quod erat formatum, & alterum quod erat informe, & hoc dicit esse terram inuisibilem & incompositam, per quam dicit significari materiam rerum corporalium; igitur unica erit materia omnium corporum & cælestium & sublunarium, ex consequenti si cælum est compositum ex materia & forma, materia illa & ista erunt eiusdem rationis.

Circa finem Pluralitas principatũ mala est. Tex. 7. Tex. 49. Cap. 10.

Sed hęc omnia argumenta aliaque plura, quæ ad huius opinionis confirmationem adduci possunt, facile soluuntur dicendo, materiam superiorum & inferiorum esse eiusdem rationis, dupliciter intelligi posse. Vno modo vniuoce. Alio modo analogice: nunc dicimus materiā corporum cælestium & sublunariū nō esse eiusdem rationis primo modo, sed bene secundo; secundum quandam analogiam, vt conueniunt in ratione potentiæ. Et si quis quærat, cum analogum prius dicatur de uno, & deinde de altero: quæritur de qua materia dicatur prius hoc nomen, materia, num de materia cælesti, vel de materia istorum inferiorum. Respondetur, quòd ratione potentiæ, in qua ambæ conueniunt, prius videtur dici, hoc nomen materia, de materia horum inferiorum, quàm de cælesti, quia in materia sublunariū est plus de potentialitate, quàm in materia cælesti, quia cum materia cæli sit satiata forma, quam habet, non uidetur esse in potentia ad aliam, nec illam appetere.

B Aliqua esse eiusdem rationis bifariam esse potest

Materia cæli non est in potentia

Ex his soluitur prima difficultas, nam in 1. physicorum Aristo. inuestigauit eadem principia omnium rerum naturalium analogice, non autem vniuoce. Ad illud, quod adducitur ex 2. huius, dicimus non esse parem similitudinem inter genera causarum, quia primum efficiens, & prima forma, & vltimus finis non ordinantur ad aliquid vlterius, propterea deueniendum est ad vnum primum efficiens in genere causæ efficientis; & ad unam primam formam in genere causæ formalis, & ad vnum vltimum finem in genere causæ finalis, sed non est ita in genere causæ materialis, quia materia ex se est ordinata ad aliquid extrinsecum à natura sua, nempe ad ipsam formam; & propterea non est necessarium, vt perueniatur ad vnam materiam numero omnium, sed sufficit vt materia sit vna vnitate ordinis, sicut corpora dicuntur esse vnum in ordine creaturę corporeæ: Et ex hoc sequitur materiam cæli minus distare à primo & puro actu; quàm materia horum inferiorum, quæ est magis distans, & ratio est, quia materia cæli ordinatur ad perfectiorem formam, quàm materia horum inferiorum.

Tex. 6.

C Materia ex se est ordinata ad aliud

Tamen adhuc instat Egidius dicens, illud quod per superabundantiam dicitur, vni soli cōuenit, propter quod Aristo. 10. huius dixit, vni unum tantum esse contrarium; quia contraria sunt, quæ maxime distant; ergo ponere plures materias primas est ponere contradictoria, quia dicere primam materiam est dicere vnam tantum, & dicere plures, est negare primas: non ergo est vera responsio data, quòd in genere causę materialis non debemus venire ad vnam primam materiam numero. Ad quod dicimus, negando consequentiam, concludere tenim argumentum hoc, si nos poneremos plures materias vniuoce sumptas; modo dictū est materiam horum sublunarium, & cęlestium conuenire in vnitate ordinis, quod est dictū secundum quandum analogiam. Et ex hoc soluitur tertia difficultas. Ad quartam dicimus, quòd si genus consideretur physice, corruptibilia & incorruptibilia non sunt in eodem genere propter diuersum modum potentiæ, si autem logice perspiciantur, sic est vnum genus omniū corporum propter vnam rationē corporeitatis. Ad id, quod adducitur 7. huius, actus est qui separat & distinguit, dicendum est materiā cæli & horum sublunarium distingui per principia intrinseca, idest per differentias sibi intrinsecas, quæ licet nihil actualitatis habeant ex seipsis, tamen sumūtur ab extrinseco, idest ex habitudine ad formas, & sic concedimus in pura potentia nullam esse distinctionem sumptam ab ipsa pura potentia, negamus tamen nullam esse distinctionem sumptam ab ordine ad formam.

Tex. 10. Ponere plures materias primas est contradictio secundum Egid.

D Gen⁹ duplex physicum & logicum.

Tex. 49.

Distinctio materiarum vnde sumit.

Et illa famosa propositio Aristot. tenet in absolutis, in quibus est distinctio per actus intrinsecos, non autem in respectiuis, quæ distinguuntur per habitudines ad extrinseca. Possumus etiam dicere, materiam cæli & horū inferiorum non esse differētes sed diuersas, vt docuit S. Thom. 1. p. contra Dauid dedinando, qui stultissime posuit Deum esse materiam primam, de

quęst. 3. ar. 8.

Materia cœli & inferiorũ sunt diuersæ q.3.ar.8.

ceptus hoc argumento: quæcunque sunt & nullo modo differunt sunt idem; sed Deus & materia prima sunt, & nullo modo differunt, ergo penitus sunt idem: probatur minor, quia quæ differunt, aliquibus differentiis differunt, & ita oportet ea esse composita; sed Deus & materia prima sunt omnino simplicia: ergo nullo modo differunt. Sequitur responsio, simplicia non differre aliquibus aliis differentiis, quia hoc est compositorum: homo enim & equus differunt rationali & irrationali differentiis, quæ quidẽ non differunt amplius ab inuicem aliis differentiis: & sic Deus & materia prima proprie non dicuntur differre, sed diuersa esse: quia 10. huius diuersum dicitur absolute, differens autem dicitur differre aliquo alio, sic in proposito materia cæli, & horum inferiorum, cum sint entia simplicia, non dicuntur esse differentia, sed diuersa seipsis, & propriis naturis, quæ sunt ordinatæ ad diuersas formas. Dictum Augustini potest intelligi secundum opinionem Platonis non ponentis quintam essentiam, & propterea iuxta eius doctrinam potest sustineri vnicam esse materiam numero corporum cælestium & inferiorum: idcirco Egidius in hac parte visus est Platonizare: sic etiã & Scotus exponens illud Genesis de mente Augustini, in principio Deus creauit cælum & terram, per terram intelligit materiam informem omnium entium de terra vsque ad cælum empyreum, itaquòd de ista terra Deus fecit primo lucem, & sic de aliis secundum opera sex dierum, iuxta hanc doctrinam, quæ potius est Platonica, quàm peripatetica, oportet dicere vnicam materiam esse numero omnium corporalium. Attamen S. Augustinus potest ad veritatem interpretari, quòd vnica sit materia omnium vnitate ordinis, vt dictum est supra: & propterea docuit libro confessio. Duo fecisti Domine vnum prope te, quod est Angelus, & alterum prope nihil, quod est materia prima. A B

Deus & materia nõ differunt. Tex.24.

Egidius sequitur est Platonẽ circa vnitatẽ materiæ. Cap.1.

Angelus est prope Deum

Quæcunque autem sine transmutari sunt, aut non, non est horum materia, &c. Tex.14.

Vtrum accidens sit compositum ex partibus essentialiter distinctis. C

Dilucidatio quinta.

Sanctvs Thomas considerans hunc textum docet accidentia ipsa non habere materiam, ex qua sint, sed habere subiectum, in quo pro materia, ideo tum occasione verborum Aristot. tum S. Thomæ disputatur hic, num accidentia sint composita ex materia, & forma; & respondens, in primis recitabo opiniones Aduersariorum, & arguam contra ipsos. Secundo dilucidabo veritatem. Vltimo dissoluam argumenta in contrarium. Quantum ad primum est opinio Auerroistarum tenentium accidentia habere aliquid, ex quo componuntur, sicut ex materiali, quod est simile materiæ, & aliquid etiam simile formali, ex quo etiam componuntur. Hanc opinionem volunt fuisse Auerrois 1. physicorum, ubi asserit, quòd extrema actu sunt in medio, & linea componitur ex longitudine, & duobus punctis, & longitudo habet se vt materiale. Volunt etiam fuisse Licoiensis 1. posteriorum, vbi vult, quòd genus se habet vt principium materiale; nunc sic erigunt ratiocinium: illud, quod componitur ex genere & differentia, habet materiale, ex quo fit, quia genus se habet vt materiale principium; sed accidentia componuntur ex genere, & differentiis ergo accidentia componuntur ex aliquo materiali, & ex aliquo formali: minor patet, quia accidentia ponuntur in genere, & sunt vere definibilia. Præterea illud, quod habet partes, ex quibus componitur essentialiter, habet materiale; quia partes, ex quibus aliquid componitur essentialiter integratiue, assimilantur materiæ, & habent se vt materiale; sed accidentia sunt huiusmodi, quia accidentia saltem aliqua habent partes, ex quibus componuntur essentialiter integratiue, veluti linea habet partes, ex quibus componitur: similiter albedo, & nigredo habent partes videlicet gradus diuersos, ex quibus componuntur: ergo ista sententia est manifesta, accidentia ipsa realiter componi ex duobus. D

Opinio Auerro. Com.56. Ca.de.per se.

Linea habet partes.

Tex.22. Quam sententiam videtur esse Arist. 10. huius, vbi docet, quòd formæ, quæ habent ad inuicem transmutationem, cuiusmodi sunt contraria & media, sunt eiusdem generis physici, quia

non

A non est transmutatio inter formas alterius generis physici; illæ ergo formæ, quę habent primum susceptiuum sunt formæ eiusdem generis physici; quia media & contraria habent idē susceptiuum inter se;sed non idem cum aliis alterius contrarietatis, verbi gratia colores habent idem susceptiuum inter se,sed non idem cum saporibus; nihilominus si sumatur subiectum quodcunque alterius generis à genere qualitatis;sicut est idem colorum,ita est idem colorum & saporum,vt patet de substantia & quantitate, quia vtraque subest eidem colori, & sapori; ex his sequitur illud susceptiuum,penes quod distinguuntur genera physica,esse aliquod intrinsecum essentiis ipsorum accidentium; ex consequenti erunt composita ex duobus realiter. Substantia subiicitur colori

Sed hæc sententia non potest sustineri in philosophia, quoniam, vt alibi declarabimus, in forma intensa non sunt gradus distincti reales integrantes eam, sicuti plures partes materiales,vt supponit hæc opinio: propterea cum sit fundata supra falso fundamento, nullo pacto sustineri potest. Supponit etiam aliud falsum,quòd genus,& differentia dicant distinctas formas,quod est absurdum,quia ab eodem sumitur genus & differentia, licet diuersimode. Falsa quę supponit opinio recitata.

B Supponit & tertio aliud falsum,quòd media qualitas componatur realiter ex extremis. Deinde hæc opinio est contra Auerroem eius auctorem; quia omne illud, quod est immediatum principium agendi,scilicet quo primo agens agit, est tantum actus,itaquòd nō includit duo, scilicet potentiam & actum,quia tunc non esset quo primo agit; sed ageret per partem, quæ est actus;sed aliquod accidens puta calor est immediatum principium,quo primo agens agit in aliqua actione,vt in calefactione,sicuti docuit Auerroes 7. huius, quod etiam sustinet Zimara in theorematibus suis, ergo tale accidens non poterit esse realiter compositum ex duobus. Com. 10 Theore.

Rationes adductę non cogunt,& prima quę fundabatur super dictum Auerrois,quòd extrema sunt actu in medio : nihil concludit;quia vt dictum est, non dantur gradus distincti reales in forma intensa. Sic etiam dicimus ad secundam rationem, quæ fundabatur super dictum Liconiensis,quòd genus,& differentia non sumuntur à duobus realiter distinctis; sed ab vno & eodem diuersimode se habente;& hoc sufficit ad definienda accidentia. Ad tertiam negamus minorem, quòd accidentia habeant aliquas partes, ex quibus componantur

C essentialiter integratiue. Ad vltimam dicimus, quòd licet idem sit subiectum in se acceptum respectu colorum,& saporum,puta substantia; tamen differt vt est subiectum horum & istorum secundum diuersum modum mixtionis: nam cum vnumquodque elementum multas habeat qualitates, ideo secundum diuersam mixtionem istarum qualitatum elementarium consequitur immediate aliud, & aliud genus qualitatum mixtarum, puta commixtio ignis cum terra, inquantum terminata, & aeris, & aquæ inquantum perspicua consequitur genus colorum;sed commixtio ignis, & aeris inquantum calida digerens humorē aqueum commixtū terrestri sicco consequitur genus saporum, & sic de aliis: vnde non oportet quærere aliud,& aliud subiectum, puta intrinsecum colorum & saporum; sed sufficit ad hoc idem subiectum extrinsecum, quod sit primum & proprium horum & illorum secundum diuersam mixtionem qualitatum diuersarum elementarium. Accidēs non habet partes. Elementum habet multas qualitates.

Secunda opinio de hac re respondet cum vna distinctione, & duabus conclusionibus: distinctio est.Compositio,quæ est ex natura rei circūscripta illa, quæ est rationis,est duplex:

D Quędam est rei,& rei; & hæc compositio dicitur realis. Alia est realitatis,& realitatis,& hęc dicitur compositio secundum rationes reales, & secundum formalitates : vocat autem compositionem rei,& rei illam,quæ est ex aliquibus,quorum mutua separatio non includit repugnantiam ex terminis,qualis est compositio ex materia,& forma, vel subiecto, vel accidente: vocat autem compositionem realitatis & realitatis illam,quæ est ex aliquibus, quorum separatio includit cōtradictionem propter eorum realem identitatem: tamen vnum non est aliud formaliter, itaquòd vnum includatur in alio in primo modo dicendi per se, itaque possunt esse distincta obiecta formalia,& distincta conceptibilia distinctè terminantia actum intellectus,qualis est cōpositio ex genere & differētia;vbi etiā species est realitas simplex. Hac distinctione stante ponit conclusionem istam. Accidens est forma simplex simplicitate opposita primæ compositioni;quam ita probat,si accidens est compositum essentialiter ex duobus,accipio verbi gratia albedinem, cuius principia sunt. A.&. B.itaquòd. A.sit principium potentiale,& B.sit principium actuale;nunc sic, cum albedo informet subiectum, aut tantum A. informat illud subiectum, aut tantum B.aut vtrumque primo,aut neutrum,si neutrum;ergo nihil informat subiectum; si B. tantum, vel A.ergo albedo non informabit se tota, & tunc propria passio puta informare non inerit primo subiecto suo;sed tantum per partem suam, Compositio duplex secundū Aliquos. Compositio ex genere & differētia qd dicat secundumAliquos

neç

nec vtrunque primo: probatur primo de A. quod ponitur principinm materiale; quia si sic, A
tunc materia substantiæ, cum sit perfectior, quàm A, poterit aliquid informare; & sic proce-
ditur in infinitum. Probat secundo de B. quia actus adæquatus materiæ propriç, non potest
dum ipsum informat aliud informare, aliter nõ esset adæquatus; sed B. informat A. cuins ca-
Actus adæquatus quis sit. pacitas adæquatur actualitati. B, aliter nõ fieret vnnm ex eis: ergo actualitas. B. non se exten
dit ad substantiam. Confirmat hoc; quia non est ponenda plnralitas sine necessitate, quando
Tex. 50. s. per paucitatẽ possunt saluari apparentia, vt docuit Aristo. 1. physicorum, vbi commẽdauit
Empedoclem propter paucitatẽ principiorum contra Anaxagoram, & ratio hnius est, quia
natura nihil frustra facit; sed nihil apparet in accidentibus, proptei quod necessario debeãt
poni composita ex duabus partibus realiter distinctis: ergo frustra ponitur, accidentia com-
poni realiter ex duobus.

Accidens q̃ forma est. Secundam conclusionem ponit. Accidens non est forma simplex simplicitate opposita se-
cundç compositioni, sed est compositum ex realitate generis, & differentiæ: hanc probat pri-
mo: quia simpliciter simplex à quocunque distinguatur, videtur esse primo diuersum, & non B
differens, vt patet de materia respectu formæ; sed accidentia non sunt huinsmodi: ergo non
sunt simplicia simplicitate opposita secundæ compositioni; maior patet ex significato voca-
buli; quia alias esset differens non primo diuersum: minor etiam patet de duabus speciebus
accidentis, nam albedo & nigredo realiter differunt per differẽtias proprias, & realiter cõue-
ninnt in genere, scilicet coloris: ergo sunt differentes & non primo diuersæ Præterea si acci
Tex. 14. dentia non essent composita, tunc non essent definibilia contra Aristo. 7. huius: nec obstat, q
definiantur ex additione; quia hoc non est propter simplicitatem, sed propter dependentiam
ad substantiam.

Sed nec ista opinio pọtest stare; & in primis argumentor contra distinctionem positam,
quoniam qnęro quid intellagat per compositionem realitatis, & realitatis, aut intelligit com-
Accidentia sunt entia realia. positionem factam per opus intellectus, aut compositionem factam ex natura ipsa: primo
modo non est ad proposimm; quia accidentia sunt entia realia: ergo si habent aliquam com- C
positionem, illa compositio debet esse ex rebus; & non ab intellectu, si antem per composi-
tionẽ realitatis & realitatis intelligit cõpositionem factã à natura: ergo hæc opinio coincidit
cũ prima opinione reiecta. Præterea, quæro etiã, an per istam compositionẽ realitatis, & rea-
litatis intelligat compositionem generis & differentiæ, aut intelligat compositionem formæ,
& materiæ, si primo, aut ista compositio generis & differentiæ antecedit omne opus intelle-
Definitio est opus intellectus. ctus, aut sequitur; si primo, ergo definitio est ex natura rei, qnod est falsum, quia definitio est
operatio intellectus; si secundo, ergo in accidentibus erit tantum compositio rationis, si vero
intelligat per compositionem generis & differentiæ, quæ reperitur in accidentibus, composi-
Cap. de differentia. tionem ex materia & forma, quia genus sumitur à materia & differentia à forma iuxta regu-
las Porphyrii in prædicab. sequitur accidentia ipsa esse composita ex materia & forma con-
Tex. 14. tra Aristo. in hoc libro.

Ex his sequitur secundo, primam conclusionem esse falsam, in qua dicebat, qnòd accidẽs
erat forma simplex simplicitate opposita primæ compositioni; quia dictum est mẽbra illius
distinctionis positæ coincidere, quia eadẽ est cõpositio rei & rei; & realitatis & realitatis; quia
realitas sumitur à re. Sequitur & tertio, quòd secunda conclnsio, in qua dicebat, quòd acci- D
dens non est forma simplex simplicitate opposita secundæ cõpositioni, etiam sit falsa, immo
coincidat cum prima, quia non poterit assignare quid per compositum ex realitate generis &
Fuga argumenti. differentiæ intelligat. Nec valet illa fuga dicendo, quòd per compositionem realitatis &
realitatis intelligit illam, quæ est ex aliquibus, qnorum separatio includit contradictionem
propter eorum realem identitatem, quia formalis repugnantia separationis, vel non repugnã
tia, & identitas realis ita inuenitur in materia & forma, sicut in genere, & differentia, vt habet
Species fit ex genere & differentia concedere ista opinio: quia ex genere & differentia fit species, quæ est realiter simplex, verbi
gratia homo ex materia & forma, idest ex corpore & anima intellectiua similiter fit homo,
qui quidem secundum speciem est realiter simplex, & quid vnum secundum esse. De repu-
gnantia separationis, vel non repngnantia, similiter est eadem ratio in vtraque compositio-
ne: sicut enim materia nunquam potest esse sine omni forma, & tamen potest separari à qua-
libet: ita nunquam potest esse genus, quod non sit in aliqua specie, & per consequens determi
natum per aliquam differentiam: potest tamen à qualibet separari, quia potestate genus con-
Differentia est inseparabilis à genere. tinet omnes differentias; similiter se habet ex parte differentiæ & formæ respectu generis, vel
respectu materiæ; non enim sunt separabilia, neque differentia à genere, neque forma à ma-
teria: Ex his sequitur, quòd si eadem est ratio formalis repugnantiæ, & identitatis in vtraque

com-

A compositione, quòd distinctio sumpta penes ista erit nulla, & sic etiam conclusiones earumq; fundamenta, quorum primum erat, quòd accidentia, cum non sint primo diuersa, sequitur quòd sint composita. Hoc fundamentum conceditur, quia ducit ad hoc, quòd in accidentibus sit aliqua cõpositio, sed non illa, quæ ex realitate & realitate, vt imaginati sunt Aduersarii.

Secundum quoque fundamentũ, in quo dicebant, q̀ si accidentia non essent cõposita, tũc essent diffinibilia, &c. hoc etiam concedimus, quia nihil aliud probat, nisi quòd in accidentibus sit aliqua compositio, sed non illa, quam imaginantur Aduersarii; sed quam ponunt peripatetici. Fundamenta primæ conclusionis concedimus, verum concludere, accidentia non esse composita, tanquam ex duobus realiter distinctis, hęc de primo. In accidente est aliqualis compositio.

Quoad secundum dilucidanda est veritas huius rei ex intimis doctrinæ S. Tho. penetralibus. Pro cuius intellectu sciendũ est multiplicẽ esse compositionem, vt habetur 1. p. Est enim quædam compositio ex partibus corporeis, sicut corpus est tali compositione compositum. Secunda compositio est ex materia & forma; quam compositionem S. Thomas ponit etiam in corporibus cælestibus. Est tertia compositio ex natura & subiecto, quippe quę reperi- quęst.43. Compositio ẽ multiplex.

B tur in substantiis separatis, in quibus suppositum differt à natura extrinsece: ipsum enim suppositum vt sic, includit subsistere, quod est esse, quasi vt proprius actus, per quem definiri dicitur si definiretur: natura autem hoc non complectitur, de qua re latius alibi diximus. Est alia compositio, quæ dicitur ex esse & essentia, & hæc reperitur in omnibus creaturis. Est deinde compositio ex genere & differentia, & ista inuenitur in ipsis accidentibus. Est & vltimo compositio formę cum subiecto; & quia omne accidens reperitur in subiecto, cum non sit ens, sed entis, vt habetur 7. huius: propterea hęc quoque compositio in accidentibus reperitur. Tex.2.

Sciendũ est secundo, quòd triplex est materia. Prima dicitur materia, ex qua, sicuti lapides dicuntur materia, ex qua fit domus, & pręmissę dicuntur materia, ex qua fit syllogismus. Secunda dicitur materia in qua, sicut paries est materia, in qua recipitur albedo. Tertia dicitur materia circa quam, & hæc materia vocatur etiam obiectum, sicuti dicimus, quòd theologia habet Deum pro materia, circa quam versatur, & potentia visiua habet colorem, tanquam materiam circa quam. Materia triplex.

C Tertio est notandum, quòd accidentia habent vnum modum essendi, qui vocatur esse in alio; non enim sunt nisi insint alicui subiecto; sed habent duos modos intelligendi, eo quòd intellectus natus est diuidere ea, quæ sunt adunata. Intelliguntur aliquando ipsa accidentia cointelligendo subiectum, cui insunt, & tunc intelliguntur per modum accidentis, eo quòd accidentis esse, est esse in alio. Aliquando vero intelliguntur solitarie, non cointelligendo subiectum cui secundum rem insunt, & tunc intelliguntur per modum substantię, eo quòd esse per se idest solitarie soli substantię conuenit; accidentia enim semper egent aliquo comite, vt docuit Caietanus in ante prędicamentis: sed cum modus significandi non fundetur super modo essendi, sed intelligendi, sicut habẽt duos modos intelligendi, ita etiam duos modos significandi; vnde significantur quandoque cum subiecto, & tunc vocantur accidentia in concreto, vt album, nigrum, &c. aliquando vero significantur sine habitudine ad subiectum, & tunc vocantur accidentia in abstracto; quia significantur per modum substantiæ, sicuti est albedo, & nigredo, &c. Accidens habet vnũ modum essendi & duos intelligendi.

Notandum quarto, q̀ differentiæ accidentium sumuntur ex eorum propriis principiis vel

D ab eorum effectibus, sicuti albedinis & nigredinis differentias dicimus esse congregare & disgregare visum, quando differentię sumuntur ex propriis ipsorum principijs, tunc accidentia considerantur ex propria ipsorum natura; quando vero differentię sumuntur ab eorum effectibus, tunc est propter nos, quibus propria principia accidentium sunt occulta, & propterea opus est sumere differentias ex notioribus effectibus, vt patet de albedine, & nigredine, quarum differentię secundum propriam naturam, & à priori sunt abundantia, & paucitas lucis: lux enim existens in corpore opaco aliqualiter obumbrata constituit albedinem, quando vero est valde offuscata constituit nigredinem, & istę sunt differentię à priori, congregatiuum & disgregatiuum visus sunt differentię quibus albedo & nigredo differunt à posteriori, & per effectus. differentiæ accidentiũ vnde sumũtur. Quomodo lux cõstituit albedinem.

Istis sic habitis ponitur prima conclusio talis. Accidentia non sunt composita ex materia & forma; probatur, quia si accidentia essent composita ex materia & forma, tunc forma accidentium esset in materia prima; sed hoc est falsum, quia formę accidentales differunt à formis substantialibus penes hoc, quia formę substantiales sunt in ente in potentia: formę vero accidentales sunt in ente in actu, vt docuit Auerro. 2. de anima. Ex hac conclusione sequitur Tex.4.

vnum

vnum corollarium. Genus & differentia non sumuntur in eis ex materia & forma, sed tantum ex proprio modo essendi, quia genus habet explicare essentiam secundum propriam potentiam, quę est in ea, sicuti vltima differentia habet explicare essentiam secundum vltimum actum. A

Secunda conclusio est. Accidentia dicuntur componi quadam compositione modali, seu graduali, pro cuius notitia sciendum est, quòd cum genus iuxta doctrinam S. Thomæ sumatur à re secundum id, quod primo habet rationem determinabilis, & differentia sumatur à re secundum quòd habet rationem terminantis: res autem habet ratione determinabilis, prout est concepta secundum primum gradum sui, ideo ab illo primo gradu sumitur genus, habet vero rationem determinantis secundum vltimum gradum suæ naturæ, à quo gradu sumitur (vt dictum est) ipsa differentia, hoc stante probatur sic conclusio: illud dicitur esse cõpositũ cõpositione modali, seu graduali, in quo põt esse ratio generis & differẽtiæ; sed accidẽtia sunt huiusmodi: igitur accidentia dicuntur cõponi cõpositione modali seu graduali: maior patet, & minor declaratur exemplo albedinis, & nigredinis, albedo enim est color disgregatiuus visus, & nigredo est color congregatiuus visus, vbi apparet esse in eis genus & differentiam. B

Accidẽs modaliter est cõpositum.

Definitio albedinis q̃ est

Tertia conclusio. Accidentia dicuntur esse composita compositione cum his: probatur, quia accidentia semper dicunt subiectum, in quo sunt: vnde quando accidens definitur in concreto, subiectum ponitur loco generis dicendo, simus est nasus curuus: quando vero definitur in abstracto, subiectum ponitur loco differentiæ, dicendo sic, simitas est curuitas nasi: hoc stante probatur sic conclusio: omne accidens aut est commune, aut est proprium, sed neutrum accidens potest esse sine subiecto: igitur vtrumque accidens est compositum tali compositione.

Vltima conclusio. Accidentia non sunt composita ex natura & supposito, neque ex esse, & essentia: ista conclusio est expresse de mente Caietani in 1. p. S. Thomæ, vbi soluens argumentum Scoti, qui volebat probare contra Sanctum Thomam, tenentem omne causatum esse compositum, dicebat Scotus, si quodlibet causatum est compositum, accipiantur componentia, & quæro, aut sunt simplicia, aut composita, si primo, tunc est falsa propositio, quia cõponentia sunt causata, & tamen sunt simplicia: si secundo, aut erit processus in infinitum, aut erit status ad res simplices componentes. Et respondet Caietanus, quòd quando dicit S. Thomas, omne causatum est compositum ex esse & essentia, loquitur de causato proprie sumpto, vt est creatura per se subsistens: partes & accidentia, cum non sint creaturæ per se subsistentes, non dicuntur proprie causata & creata, sed dicuntur entia concausata, & concreata; ergo, &c. Ex his ergo patet, quomodo accidentia dicantur simplicia, & composita, & in hac dilucidatione sequuti sumus S. Thomam in tractatu de formis. C

q. 3. art. 6.

Argumentũ Scoti est apparens.

Omne causatum est cõpositum.

q. 3. ar. 1.

Quo ad tertium dubitatur contra primam conclusionem, quia illa, quę habent transmutationem ad inuicem, conueniunt in vna materia, & ex consequenti sunt composita ex materia & forma; sed accidentia sunt huiusmodi, veluti caliditas & frigiditas, quæ corrumpuntur ad inuicem, igitur dicuntur composita ex materia & forma. Et confirmatur, quia omne generabile & corruptibile habet materiam, ex qua componitur, sed accidentia sunt generabilia & corruptibilia, vt habetur 7. huius: ergo dicuntur esse composita ex materia & forma. Pro solutione huius argumenti notandum est, quòd corruptibile dupliciter dicitur, & sic etiã generabile. Quoddã est corruptibile per se, cuius manet aliquid post corruptionem, quod fuit pars compositi; & hoc modo compositum tantum generatur & corrumpitur, veluti Sortes, aut Plato, qui per se generatur & corrumpitur, quia est compositus ex materia & forma. Quoddam dicitur esse generabile, & corruptibile per accidens, & hoc modo ipsa accidentia dicuntur generari & corrumpi, vtputa caliditas & frigiditas. Istis sic stantibus dico, quòd argumentũ cum sua confirmatione concludit de his, quę generantur, & corrumpuntur per se, non autem de his, quæ generantur & corrumpuntur per accidens. D

Tex. 22.

Corruptibile & generabile bifariam dicitur.

Sed contra posset aliquis dubitare; quia sicuti se habet materia sensibilis ad naturalia; sic materia intelligibilis ad mathematica, per conuenientem similitudinem; sed naturalia habent materiam sensibilem, ex qua fiunt: ergo & mathematicalia habent etiam materiam, ex qua fieri debent: nunc subsumo sic, mathematicalia sunt accidentia: ergo accidentia habent materiam ex qua fiunt. Sed dicitur ad hoc, quòd similitudo huius argumenti consistit in hoc, quòd sicuti naturalia requirunt materiam sensibilem, sic mathematicalia requirunt materiam intelligibilem: tamen est dissimilitudo, quia materia accidentium mathematicalium, de qua Arist. agit in 2. physicorum, non est uere & proprie materia; sed tantũ similitudinarie, vnde nõ oportet, q; sicuti naturalia cõponuntur ex materia & forma, ita & mathematicalia,

Similitudo inter naturalia & mathematica.

Tex. 18.

Contra

A Contra secundam conclusionem arguitur ex Aristot. 12. huius, vbi vult oīum generum esse eadem principia, v.g. in genere substantiæ principia sunt materia, forma, & priuatio: ergo in genere accidentium debent etiam esse hæc tria principia, scilicet materia, forma, & priuatio, & sic non compositione morali, vt dictum est, sed vera compositione ex materia, & forma erunt accidentia ipsa composita. Sed dicitur ad hoc, quòd ibi Arist. intelligit non proprie & vniuoce, sed secundum quandam analogiam in omnibus generibus etiam accidētium reperiri tria illa principia. Tex. 19. Omnium generum sunt eadem principia propor tionaliter.

Sed cōtra dubitaret aliquis, quia genus sumitur à materia, & differentia à forma; sed accidentia habent verum genus & differentiam; ergo etiam habent veram materiam & formam. Ad quam instantiam dicimus, genus non debere sumi ab eo, quod est vera materia, sed ab eo quod habet modum materiæ contrahibilis, & determinabilis; differentia vero ab eo, quod habet modum formæ contrahentis, & determinātis: & propterea non est necesse accidentia esse composita ex vera materia & forma: sed tantum modaliter, vt dictum est. Sed dices, ergo accidens erit perfectius substantia naturali, probatur consequentia, quia quanto aliquid est Genus à quo sumitur.

B simplicius, tanto est perfectius, cum simplicitas dicat perfectionem simpliciter in entibus, propterea summe attribuitur Deo. Nisi dicamus ad hoc concedendo accidens esse pefectius substantia naturali secundum quid, ratione qua est actus, & forma, substantia vero naturalis cum dicat potentiam & materiam respectu accidentis, propterea dicitur imperfectior secundum quid: est tamen perfectior simpliciter ipso accidente. Nec est verū quodlibet simplex dicere perfectionem simpliciter; nisi illud sit per se subsistens, & hoc pacto attribuitur Deo simplicitas; & hæc glossa melius euadit hoc argumentum: quàm dictum Scoti 1. senten. dicentis, quòd licet simplicitas sit perfectionis, simpliciter loquēdo & absolute; tamen in rebus corruptibilibus cōmuniter simplicius est imperfectius, nō propter maiorē simplicitatē, cum illa sit perfectionis, sed quia talis natura, scilicet corruptibilis non potest habere tantam actualitatē cum simplicitate, quantam habet cum compositione. Hoc enim dictum est falsum; quia simplicitas vt sic non dicit perfectionem, nisi sit per se subsistens, vt alibi fusius ostendimus de mente S. Thomę. Quō accidēs est perfectius substantia. Dist. 8. Quę simplicitas dicit perfectionem.

C

Manifestum autem hoc etiam est, quod si aliquo modo substantia numeri sunt, ita sunt, &c. Tex. 10.

Vtrum in quidditate formarum naturalium suscipientium magis, & minus sit dare gradus essentiales intrinsecos, secundum quos ipsa suscipiat magis, & minus.

Dilucidatio sexta.

DISPVTATIO hæc est solemnis, & amplissima, quia difficilis, & Doctores varie loquuntur de hac re. Nos autem tria breuiter videbimus. Primo quid exteri sentiant, & quid boni, vel mali nobis proponāt. Secundo dilucidabimus veritatem ipsam. Tertio dissoluemus difficultates, quæ contra determinationem factam adduci possunt. Quantum ad primum sunt aliqui, qui multa proponunt pro explicatione huius quæsiti. Dicunt enim primo quòd duplex est quidditas. Altera specifica: altera vero indiuidua v. g. vt sit exemplum in hac albedine indiuidua, in qua tria possumus considerare. Primo naturam specificam. Secundo gradum indiuidualem essentialem, qui est tantitas essentiæ indiuidui. Tertio differentiam indiuidualem, quæ est indiuidui, puta hæc albedo. Dicunt secundo, q̄ est dare gradus: quia gradus arguit quantitatem, quæ quidem quantitas triplex est, nempe molis seu dimēsionis; secunda perfectionis, quæ respicit esse rei: tertia est quantitas virtualis, quæ respicit agere. Tertio quærunt, an isti gradus sint, & probant quòd sic; quia impossibile est eandem formam esse simul in diuersis secundum aliam, aliamque rationem participatam, nisi illa forma compatiatur secum pluralitatem illarum rationum, sed aliqua forma puta albedo participatur à diuersis secundum aliam & aliam rationem: ergo necesse est ponere gradus istos, qui quidem sunt huiuscemodi rationes. Præterea impossibile est aliquam formam simul communicari pluribus, nisi in se sit aliqualiter illimitata, sicuti essentia diuina, D Quidditas duplex est. Quantitas trifariam dicitur.

quæ

A tinenter dictum est de ista triplici quantitate, scilicet dimensionis, perfectionis, & virtutis, applicando ad diuinam essentiam.

Contra tertium dictum, in quo declarant gradus formæ etiam portiones perfectionalis formæ specificæ extra eius conceptum quidditatiuum, & quòd isti gradus sint multiplices, &c. hoc enim dictum est satis ambiguum: quia ex hoc sequitur, quòd gradus caliditatis non esset caliditas formaliter: probatur consequentia; quoniam tales gradus non sunt de essentia caliditatis secundum istos: igitur non essent caliditas: hoc autem est falsum, quia tunc calefactio non terminaretur formaliter ad caliditatem, sed ad aliquod, quod non esset caliditas: quia terminatur ad gradum, qui secundum istos non est formaliter caliditas. Præterea ex hoc dicto non habetur, si gradus formæ differant ab ipsa forma realiter, vel inter se, vel quomodo differant: propterea tanquam ambiguum est relinquendum: quia quæreret aliquis, vel isti gradus sunt essentialiter, & realiter idem, quod ipsa essentia specifica, vel non: si detur primum, sequitur quòd sicut forma est indiuisibilis secundum gradus specificos, ita & secundum gradus perfectionales; si vero detur secundum, sequitur quòd illa forma specifica non B intenderetur, aut remitteretur, sed solum illi gradus dicerentur intendi, & remitti, quod est contra ipsos. Gradus caliditatis est caliditas.

Quartum quoque dictum est impertinenter, nec dignum consideratione metaphysica quippe quæ sermonem habet de rebus realibus abstractis ab omni materia: illud autem dictum istorum est potius pertinens ad grammaticos, quòd magis, & minus sunt aduerbia; & maius, & minus sunt nomina, & quòd vtraque important comparationem quandam ipsius disquiparantiæ, &c. Dictũ grãmaticorum.

Vltimum quoque dictum est irrationabile, cum tangat tantummodo causam remotã, cur forma suscipiat magis, & minus, asserens esse latitudinem graduũ in forma seu in illimitatione formæ, & hoc non est demonstrare, qoia demonstratio vt scribitur 1 posteriorum: est ex primis, veris, immediatis, prioribus, & notioribus, &c. cum ergo illimitatio, & infinitas non vniuoce reperiatur in formis, quæ suscipiunt magis & minus: ergo oportebat istos assignare differentiam, & causam differentiæ ad causam immediatam concludendam: quod tamen ipsi non fecerunt: illimitatio enim alicuius formæ poterit esse respectu diuersorum subiectorum; C sicuti accidens commune est illimitatum, vt fit in diuersis subiectis. Secundo poterit esse illimitatio alicuius formæ accidentalis respectu eiusdem subiecti: potest enim idem accidens adesse, & abesse ab eodem subiecto; licet non simul, sed successiue. Tertio potest esse illimitatio eiusdem formæ accidentalis participabilis à subiecto magis & minus perfecte, & sit per motum acquisibilis in subiecto; & hæc illimitatio est immediata causa intensionis, & remissionis: nam formam intendi, & remitti proprie est esse talis naturæ, quòd sit apta diuersimode, siue diuisibiliter per motum recipi in subiecto, ex consequenti actuare ipsum secundum magis, & minus, & actione agentis educi de imperfecto ad perfectum stante vnitate non solum specifica, sed numerali ipsius formæ; cum ergo illimitatio, & infinitas non vniuoce, sed æquiuoce dicatur, quod isti non ostenderunt, patet ipsos insufficienter, & impertinenter se habuisse in decisione huius quæsiti. Cap. 2. Accidens cõmune est illimitatum. Illimitatio non dicitur vniuoce de rebus.

Nec rationes adductæ concludunt, & præsertim illa, quam tanti faciunt, quòd gradus formarum nihil aliud est, quàm proportio perfectionalis formæ specificæ extra eius quidditatis conceptum existens ipsam formam specificam intra suum conceptum essentialiter includens D inclusa realiter intra conceptum indiuidui, ex quo concludunt, quòd ille gradus est de essentia indiuidui, cum sit de intellectu quidditatiuo eius: assumptum huius propositionis est falsum, vt ostensum est, & latius infra ostendetur; quia gradus formarum non sunt tales, quales isti supponunt in ista ratione. Secunda quoque ratio, in qua dicunt, quòd impossibile est formam participari secundum magis, & minus, nisi in se sit aliqualiter illimitata, nil aliud cõcludit, nisi quòd illimitatio est causa comitatiua suscipiendi magis, & minus, sed non est ratio præcisa; quia non est totalis, & præcisa ratio suscipiendi magis, & minus, quo posito, & circumscriptis omnibus aliis, non potest poni susceptio magis, & minus formæ: sed posita latitudine formarum, & circumscriptis omnibus aliis ab ipsa latitudine, forma non suscipiet magis & minus, cum non procedat ab imperfecto ad perfectum, quod tamen est de ratione intensionis & remissionis: igitur talis latitudo, seu illimitatio formæ non est præcisa ratio suscipiendi magis, & minus, vt dicunt. Nec auctoritas Simplicii eis fauet, quia Simplicius intelligit, quòd qualitas si suscipit magis & minus, hoc est propter infinitatem quandam, non tanquam præcisam rationem, sed tanquam causam comitantem. Simplicius quibus fauet.

Secunda opinio est, quam recitat Herueus, & Gregorius Ariminensis in 1. sentent. isti dist. 17.

A

enim dicunt, quòd formæ accidentales intenduntur, & suscipiunt magis & minus per additiones gradus ad gradum, itaquòd calor v.g. dum intenditur non additur calor calori: quia in essentia caloris non dantur gradus; sed additur esse perfectius calidum esse minus perfecte calido; quia diuersa esse dantur formaliter à calore subiecto receptiuo secundum quòd est magis vel minus dispositum, & per consequens magis vel minus participat ipsum. Sed hæc opinio nec stare potest; quia dans nobiliorem effectum formalem, est nobilius, & perfectius in essentia; sed forma accidentalis secũdum istos diuersimode tradit nobiliores gradus, & effectus ipsi subiecto: ergo & in essentia ista forma erit facta nobilior & excellentior, & sic etiam habebit diuersos gradus in essentia, quod est falsum, quia quælibet essentia formæ cõsistit in indiuisibili, sicut numerus, vt hic docet Arist. sed vbi est latitudo graduum, ibi est diuisio secundum perfectum, & imperfectum: ergo in essentiis formarum non sunt ponendi tales gradus, &c. tamen ad istam opinionem sequitur necessario ipsos ponere.

Essentia formæ consistit in indiuisibili.

Præterea habens latitudinem in aliqua proprietate intima, habet etiam illam latitudinem in sua natura & essentia, cum proprietas intima sit immediatus effectus illius naturæ; sed per istos datur in formis accidentalibus intensio per additionem gradus ad gradum in intima proprietate ipsarum formarum, & in effectu formarum, qui est inesse subiecto: ergo sequitur quòd in essentia etiam ipsarum formarum dabuntur isti gradus.

Com. 7.

In omni genere est vnũ quod est mẽsura aliorum

Tex. 2.

Tertia opinio est ipsius Auerrois in 10. huius, qui vult formas accidentales intendi, & remitti penes appropinquationem ad summum, & recessum ab eo: quia cum in omni genere oporteat esse vnum, quod sit metrum & mensura cęterorum, quæ sunt in illo genere, secundum quòd aliqua forma accidentalis accedit, & recedit ad illud, dicitur magis, & minus; sic etiam in libro de beatitudine voluit omnes res mensurari comparatione summi; & hoc videtur etiam esse de mente Aristot. 3. physicorum, vbi voluit vnam esse viam ab Athenis in Thebas, & à Thebis in Athenas, vnam videlicet subiecto, ratione tamen alteram; & quare erit vna via subiecto, & diuersa ratione, nisi quia distat ab vno gradu, & appropinquat alteri? igitur intensio &c. remissio erit penes accessum ad summum, & recessum ab eo. Sed nec ista positio stare potest, quia stante hac sententia, sequeretur, quòd gradus summus caliditatis in infinitum excederet gradũ medium totius latitudinis caliditatis, quod est impossibile: consequentia deducitur: quia plus excedit gradus summus gradum medium totius latitudinis, quàm aliquis citra summum, & vltra medium: sed in infinitum aliquis gradus citra summum, & vltra medium excedit ipsum medium; quia in duplo plus, & in quatruplo etiã plus, igitur summus gradus in infinitum excedit medium; quòd antẽ in infinitum aliquis gradus citra summum, & vltra medium excedat ipsum medium; probatur, quia in infinitum aliquis gradus plus appropinquat summo, quàm ipse medius, & penes appropinquationem ad summum est intensio mensuranda, immo ex hoc deduci potest, aliquem gradum citra summum esse, intensiorem summo & etiam ex hac sententia poterit deduci, quòd aliquis gradus vt A. sit in duplo intensior nunc pręcise, quàm gradus. B, & tamen A. gradus immediate post hoc erit in infinitum intensior. B, cum semper post hoc remittatur A. Ex hac etiam sententia deducitur, quòd gradus medius totius latitudinis in infinitum foret remissior summo; cum ergo tot & tanta inconuenientia sequantur ex hac opinione, sequitur ipsam esse absurdiorem aliis. Nec fauet huic opinioni auctoritas Aristo. adducta ex tertio physicorum; quia loquitur ibi Philosophus de actione, & passione, quæ sunt idem subiecto, & diuersa ratione, sicut via à Thebis ad Athenas, &c. & non sicut tunica & indumentum: hæc de primo. C

Summus gradus excedit medium.

Tex. 21. Via Athenarum ad Thebas quo se habet. D

q. 24. ar. 4.

Quoad secundum pro declaratione, & dilucidatione veritatis sciendum est primo ex Caietano in 2. 2. S. Thomæ, vbi agitur de augumento charitatis in infinitum, quòd aliud est loqui de intensione formarum pure naturalium, vt calor, albedo, dulcedo, & huiusmodi; & aliud est loqui de intensione, & remissione formarum animalium, vt videre, audire, intelligere, & velle; & aliud est loqui de formis substantialibus, num suscipiant magis, & minus, de quibus in 11. huius Deo fauente disputabimus, quia formæ naturales vnius tantum perfectionis intensiue, latitudine contentæ sunt: formæ vero animales plures habent latitudines intensiue suæ pefectionis: quia alteram habent ex parte subiecti; alteram vero ex parte obiecti, vt patet in sensu visus: visio enim perfectionis augumentum habet, secundum quòd magis, ac minus subiectum approximatur seruata proportione: & rursus habet augumentum perfectionis secundum quòd magis, ac magis attentio videntis est ad videndum illud: & quòd sint diuersarum rationum huiuscemodi perfectiones, ex hoc patet, quòd quantumcunque crescat visio ex maiori approximatione obiecti; non tamen oportet, quòd crescat secundum perfectiones attentionis, vt experientia testatur.

Dilucidatio vnica.

Secun-

A Secundo est notandum, quòd hęc disputatio potest agitari secundum logicos, & secundũ philosophos, & theologos, propterea fuit mota ab Aristo. in prædicamentis: & quia habet diuersos opinantes vsque in hodiernum diem, idcirco non fuit determinata ab Aristo. sed tantummodo fuit mota quæstio, quòd aliquis potest dubitare, an suscipiat magis & minus, & sic etiam sanitas, & albedo, hæc autem quæstio logice facile soluitur dicendo, quòd abstracta nõ dicuntur magis & minus, quoniam imitantur substantiam in modo significandi, substantiæ siquidem adeo proprium est non suscipere magis & minus; vt non solum ipsa his careat, sed etiam omne illud, quod modum substantiæ sapit, vt sic à magis & minus susceptione immune reddatur: clarum autem est, quòd res, cum significatur in abstracto, per modum substantiæ significatur, quia significatur, vt per se stans, quod est proprium substantiæ: vnde & à grãmatico substantiua hæc nomina dicuntur: vna ergo me;. res diuersimode significata dicitur suscipere magis, & minus, & non suscipere propter diuersos modos significandi, quorum alterum repugnat cum magis & minus prædicari; propter quod & apud grammaticos abstracta comparatiuis nominibus carent: vna enim grammatica non dicitur magis grammatica, B quàm altera, licet homo grammaticus possit dici magis grammaticus altero, & sic patet quomodo apud logicos ista quæstio est soluta, quia abstracta non suscipiunt magis & minus, bene autem concreta. Agitatur etiam inter theologos in 1. sentent. vbi disputatur de augmento charitatis, an fiat effectiue, vel meritorie; & si augetur per additionem, vel quomodo; de qua re latius S. Thomas 2.2. disputat. Inter philosophos quoque 2. physicorum, & hic apud metaphysicos; propterea occasione aduersariorum doctrinę S. Thomæ, assumpsimus prouinciam dilucidandi hanc rem in præsenti.

Cap. de qualitate.

Abstractum non suscipit magis & minus.

Abstracta carent comparatiuo.

dist. 17.

q. 24. ar. 6.

Tertio est considerandum, quòd ista vox, secundum, inter alias varias habitudines, quas importat; quandoque denotat subiectum, vt cum dicimus, iste est albus secundum pedem, quia pes est subiectum albedinis; quandoque denotat formam, vt cum dicitur, iste est coloratus secundum albedinem; sic etiam quando dicimus, aliquid moueri secundum hoc, potest intelligi, vel subiectum, vel formam; sicuti, quis mouetur secundum manum, tunc notatur subiectum manus: quando ergo aliqui Doctores dicunt, formam accidentalem secundum essentiam augeri, denotatur ibi subiectum augumenti, vt sit sensus, ipsa essentia formæ acciden- C talis augetur, vt cum dicimus, album augetur secundum essentiam, non designatur forma specificans motum, vt sit sensus, augetur secundum essentiam; idest augumentum eius est motus in essentia, vel in esse. Vnde non est ponenda latitudo graduum, nisi secundum essentiam existentem in subiecto formaliter: latitudo ergo graduum non consequitur essentiam formæ absolute; sed consequitur eam secundum quòd est in subiecto, & propterea intensio formæ accidẽtalis suscipientis magis & minus non fit per additionem formæ ad formam; sed fit per hoc, quòd subiectum magis & minus participat vnam, & eandem formam.

Hęc dictio secũdum dicitur multifariam.

Gradus non sequuntur essentiam formę.

Quarto notandum, quòd augumentum, seu additio in formis fit secundum maiorem, vel minorem dispositionem subiecti: ex hoc enim, quòd subiectum magis, vel minus disponitur ad susceptionem formæ, secundum hoc forma habet perfectius, vel imperfectius esse in subiecto, quod est intendi, vel remitti secundum diuersos gradus, qui quidem gradus nil aliud sunt, nisi diuersi modi essendi alicuius formæ in subiecto, qui sequuntur ipsam formã secundum quòd est in subiecto, tanquam propria passio suum subiectum; & isti modi non sunt de intellectu quidditatiuo ipsius formæ specificæ; neque indiuidualis. Ex quo patet D quàm turpiter errauerint Aduersarii, declarantes hos gradus, asserentes esse portiones, seu proportiones perfectionalis formæ specificę extra eius conceptum quidditatiuum, ipsam formam specificam infra suum conceptũ essentialiter includentes, & inclusa realiter intra cõceptum indiuidui; hęc enim verba sunt inintelligibilia, & supra falso fundamento fundata: propterea nos redeundo ad propositum nostrum dicimus de mente S. Thomæ, gradus formarum esse diuersos modos ipsarum in subiecto, & realiter differre ab ipsis, naturaliterque insequi eas secundum esse, quod habent in subiecto; quia sicut modus rei non est ipsa res, ita modus essendi alicuius formę accidentalis in subiecto, non est ipsa forma accidentalis absolute considerata.

Gradus formę qui dicũtur.

Modus rei non est res.

Istis sic stantibus respondetur per conclusiones, vt clarior sit dilucidatio, quarum prima est. Depuratio contrarii à contrario est causa susceptionis magis, vel minus non totalis, nec vniuersaliter in omnibus formis suscipientibus magis, & minus; sed tantum in habentibus contrarium; hęc conclusio est de mente Themistii in prædicamentis, & S. Thomæ in 1. sentent. & probatur sic: illa forma, quę est acquisibilis per motum, intenditur secundum quòd magis ac magis accedit ad terminum ad quem, sed non potest magis ac magis accedere ad termi-

Cap. de qualitate. dist. 17. q. 2.

num ad quē, nisi recedat magis,ac magis à termino à quo;sed recedere à termino à qoo est de A
Depurari à cōtrario q̄d est. putari à suo contrario, cū motus physicus sit inter terminos contrarios: ergo recessus à contrario est aliqualis causa susceptionis magis & minus in habentibus contrarium, & sic patet qualiter non bene censuit Neotericus ille impugnando istam conclusiooem dicens: vbi nullum est contrarium, ibi non est magis & minus, ergo approximatio, vel remotio à suo contrario non est causa suscipiendi magis & minus: antecedens patet; consequentia probatur, quia lumen in medio potest esse secūdum magis & minus, & tamen in medio oullum est contrarium luminis; tum etiam quia eandem virtutem possunt diuersi participare secundum magis & minus, non participando aliquid de vitio contrarii, puta temperantiam, uel iustitiam:
Gratia est maior & minor in diuersis. tum quia in statu innocentiæ secundum magis & minus fuisset gratia in diuersis, & est hodie de facto in diuersis, vbi tamen nullum est contrarium peccatum; tum denique quia hic separantur ab inuicē in prædicamenm habitus, vbi secundum Auctorem sex principiorum nullū est contrarium; & tamen secundum eundem Auctorem habitus suscipit magis & minus, quia armatior est eques pedite. Præterea accipiatur albedo permixta nigredini fier intensior, & perfectior, & tollatur nigredo; nunc sic, aut illa albedo intenditur per aduentum alicuius positiui, vel tantum per remotionem nigredinis: si primum, habetur propositum: si secundum, contra; quia nullius effectus positiui potest esse causa priuatiua, sed intendi est effectus positiuus, amotio autem nigredinis est tantum causa priuatiua: ergo illa non potest esse causa illius intensionis. Et confirmatur, quia motus denominatur à termino ad quem, vt scribitur B
Tex.4. 5. physicorum, sed illa intentio albedinis est dealbatio ex eodem 5. physicorum: ergo termi-
Tex.8. nus eius est aliqua albedo, & per consequens non ista separatio nigredinis,

Duplici via soluitur argumēta Recentiorum. Hæc omnia argumenta, & alia etiam quamplurima adducta ab Aduersariis dupliciter soluuntur. Primo concedendo, quòd depuratio contrarii à contrario non est totalis causa susceptionis magis & minus, & hoc probant argumenta. Secundo etiam soluuntur, qoia conclusio posita non est intelligenda vniuersaliter, scilicet in omnibus formis accidentalibus, quæ
dist.17. q. 2. ar.1. suscipiunt magis, & minus; sed tantum in illis, quæ habent contrarium, & quæ sunt acquisibiles per motum, vt docuit S. Tho. 1. sent. vbi asserit non esse de ratione intensionis alicuius qualitatis, quòd sit per remotionem à contrario; sed hoc accidit qualitati secundum quòd est in subiecto participante contrarium, sicut patet de diaphano, in quo nihil est cootrarium C luci, secundum quòd potest lumen intendi secūndum incrementum virtutis illuminantis, ex quibus patet manifeste non esse ad propositum argumenta adducta de lomine, virtute, & gratia in statu innocentiæ, & io patria, & de habitu, quia istis nihil est contrarium. Conclusio
Cap. de qualitate. itaque ista intelligitur de formis habentibus contraria, vt dictum est, quod etiam docuit Simplicius in prædicamentis, vbi vult formas effici intensiores, vel remissiores per maiorem vel minorem admixtionem cum contrario, asserens, formam esse intensiorem, quæ minus loo contrario est admixta, remissiorem vero quæ magis illi est copulata, qua ratione velle videtur intensionē nil aliud esse, quàm formæ depurationem: remissionem aut nihil aliud, quàm
Cap.5. illius commixtionem, quod etiam Aristo. docuit 3. topicorum asserens, quæ contrariis sunt impermixtiora, sunt magis talia, vt albius, quod est nigro impermixtius. Auerroes quoque 5.
Com.45. physicorum inquit, album non fieri minus album nisi ex permixtione sui contrarii; patet ergo sententiam istorum aduersari tot tantisque grauissimis Auctoribus.

Secunda conclusio est. Forma accidentalis dicitur suscipere magis & minus secundum dispositionem subiecti, vel secūdum esse in subiecto. Pro intellectu huius conclusionis sciē D
Quare aliquid efficitur calidius. dum est, quòd si aliquid efficitur magis album, vel magis calidom, non est per additionem alicuius albedinis, vel caloris; sed quia illa qualitas, quę prius inhęrat, intēditur secundū proprietatem ad terminum: hæc autem intensio contingit diuersimode in qualitatibus simplicibus, & compositis, primis, & secundis: qualitates enim compositæ vel secundæ intenduntur secundum intensionem qualitatum primarum; sicut sanitas, & sapor, & alia huiusmodi secundum intensionem caloris, frigoris, humoris, & siccitatis; qualitates autem primæ, & simplices intenduntur ex causis suis, scilicet agente & recipiente: agens enim intendit reducere pa-
Qualitates primæ intenduntur ex causis suis. tiens de potentia in actū suæ similitudinis quantumcumque potest, sicut autem non calidum est potentia calidum, ita minus calidum est potentia respectu magis calidi, vnde sicut per actionem magis calidi efficitur de non calido calidum, non quòd ponatur ibi aliquis calor, sed quia calor, qui est in potentia, educitur in actum; ita etiam efficitur magis calidum per actionem calidi in quantum educitur calor, qui erat vt actus imperfectus in maiorem perfectionem, & maiorem assimilationem agentis; & hoc contingit secundum quòd potentia subiecta actui, quæ quidem inquantum in se est, ad multa se habet, magis ac minus terminatur

A tur sub actu illo, vel quia augetur virtus agentis, sicut ex coniunctione plurium luminarium intenditur illuminatio, vel ex parte ipsius materiæ secundum quòd efficitur susceptibilior luminis, v.g. aer quando plus attenuatur, fit susceptibilior illius actus, qui est lumen. Quare illumi natio aliquãdo efficitur maior.

Notandum etiam est, quòd de ratione intensionis alicuius qualitatis est, quòd educatur de imperfecto ad perfectum: hæc autem eductio, siue perfectio est ex potentialitate ipsius materiæ, quæ subiicitur perfectioni, & actui: cum enim omnis potentia receptiua ad multa se habeat secundum istam multiplicitatem ipsius dissimilis principio agenti, quod est terminatum ad actum vnum, & secundum quòd ista confusio potentialitatis magis subiicitur actui, perfectior efficitur actus, & ipsum perfectum magis efficitur vnum, & magis assimilatum primo agenti: hæc autem confusio potentialitatis est in qualibet natura creata secũdum id, quod nondum est perfectum per actum. Ex istis patet conclusio, formam suscipere magis & minus secundum dispositionem subiecti, quæ ita probatur; suscipere magis & minus est intendi, & remitti, vt sepius dictum est; sed quotiescunque subiectum est magis dispositum, forma magis intenditur, secundum vero quòd est minus dispositum, minus intenditur, igitur conclusio vera secundum dispositionem subiecti, vel secundum esse in subiecto formam accidentalem dici suscipere magis, & minus; & hæc est sententia Aristo. 2. de anima, vbi docuit, actus actiuorum esse in patiente bene disposito; nec ista conclusio coincidit cum opinione superius reprobata, quam recitauit Herueus, & Ariminensis, quia illa opinio dicebat intensionem formarum accidentalium fieri per additionem gradus ad gradum in esse formæ; conclusio autem nostra, quæ est S. Thomæ 1. sentent. non est ita, sed eo modo, quo in superiori conclusione, & in notabilibus fuit declaratum. Sensum conclusionis uide hic. B Formã intenditur secundum dispositionem subiecti. Tex. 56. dist. 17. q. 2. ar. 2.

Nec valẽt argumenta Neotericorum aduersus istã conclusionẽ; & præsertim illud, in quo quærunt, illud esse seu dispositio formæ, vel est idem cum essentia ipsius formę, vel non, si idem, habetur propositũ, quia cum illa dispositio sit maior & minor, ergo & essentia formæ erit maior & minor, cuius oppositum dictum est supra, quòd forma secundum essentiam nõ suscipit magis vel minus, si vero non est idem, quæritur de illo, vtrum secundum essentiam suscipiat magis & minus, vel non; si sic, habetur propositum; si non, tunc datur processus in infinitum, quod est inconueniens. Soluendo hoc argumentũ dicimus, quòd subiectum, quod magis vel minus subiicitur actui, dicitur magis vel minus dispositum, non quidem per ipsam essentiam formæ absolutæ, sed per hoc, quòd ab agente confusio potentialitatis eius determinatur ad vnum actum agentis, & talis dispositio non est ipsa essentia formæ, neque suscipit magis & minus, sicut id, quod intenditur, sed est id, à quo forma habet, quòd intenditur, propterea non sequitur, quòd sit processus in infinitum: non enim valet consequentia, illa dispositio non intenditur, ergo per eam forma non intenditur: sicuti nec valeret ista consequentia, forma substantialis non est id, quod est, ergo per formam substantialem non habet aliquid, quod sit. C Forma non ẽ id quod est, sed quo res ẽ

Nec etiam valet illud aliud argumentum: in quo asserunt quòd habito termino sub ratione, qua terminus, cessat motus, quoniam præsentibus habitibus in materia cessat omnis motus & generatio, 1. de generatione, quòd est manifestum, nam acquisita scientia cessat appetitus ad eam; sed in principio calefactionis habetur caliditas, & secundum rationem, quæ est terminus calefactionis; ergo in principio cessabit motus, quod est absurdum dicere: probatur minor, quia omne, quod mouetur, habet aliquid de termino à quo, & aliquid de termino ad quem ex 6. phy. ergo in principio calefactionis in ipso calefactibili est aliquid de essentia caloris: si igitur essentia caloris non suscipit magis & minus, in principio erit calor perfectissimus, secundum quem modum est terminus motus. Et si quis diceret ad hoc, quòd calor non est terminus secundum perfectionem essentiæ, sed secũdum perfectius esse in subiecto. Instant quia si motus est ad perfectius vel ad perfectum esse in subiecto, illud, quod est esse in subiecto, uel est idem cum essentia caloris, uel aliud: si primo, ergo si illud esse non est perfectum, igitur nec essentia caloris, & sic habetur propositum: si autem est aliud, & accidẽs cum illud suscipiat magis uel minus, habetur etiam propositum. Et confirmatur hoc, quia inter calorem maiorem, & minorem est per se motus, ex 5. physicorum, sed calor maior vel minor sunt quædam formæ de genere qualitatis: ergo aliquid de genere qualitatis est per se motus. Tex. 55. D Tex. 32. Tex. 19.

Ad quæ omnia respondendo dicimus, negando minorem primi argumenti: & ad probationem eius negamus consequentiam, quia est contra experientiam, & sensum: non enim valet hoc; calor secundum essentiam suam in principio calefactionis, puta in aqua tepida recipitur, & est; igitur calor in principio calefactionis in aqua tepida est per-

fectiſſimus, hæc enim argumentatio eſt ſatis vitioſa, & fallax. Ad inſtantiam adductam etiam A
reſpondentes dicimus, quòd illud eſſe non eſt eſſentia formæ, quod quidem eſſe non eſt id, quod ſuſcipit magis & minus, ſed eſt id ſecundum quod forma ſuſcipit magis, & minus. Ad confirmationem etiam adductam negamus minorem; quia calor maior & minor non ſunt duæ formæ eſſentialiter diſtinctæ; ſed vna forma differens ſolummodo ſecundum modum eſſendi; & ſic non oportet, quòd forma illa ſuſcipiat magis, & minus ſecundum eſſentiam; ſed ſolum ſecundum modum eſſendi in ſubiecto. Deinde habetur reſponſio communis ad hæc argumenta vltra reſponſiones proprias, & particulares datas, quia concluſio intelligenda venit non de cauſa præciſa, & totali, ſed diſpoſitiua, itaquòd diſpoſitio ſubiecti eſt cauſa diſpoſitiua, quòd forma accidentalis ſuſcipiat magis & minus.

Cauſa concomitans ſuſcipiēdi magis & minus quę ſit.

Tertia concluſio eſt. Radicatio maior vel minor formæ in materia eſt cauſa concomitans ſuſcipiendi magis & minus: pro declaratione concluſionis notandum, quòd per radicationē formæ in materia, intelligimus fixionem, ſeu intimationem cum materia, vel participationē, qua materia participat ipſam formam, vel comprehenſionem, qua ſubiectum comprehendit formam; probatur concluſio ſic, quotieſcunque forma intenditur in ſubiecto, quæro, aut hoc B
eſt deforis adueniens, aut eſt ex maiori radicatione formæ in ſubiecto: non primo, quia nulla eſt aſſignanda cauſa deforis: ergo ſecundo, & ſic ex maiori radicatione forma ipſa augetur: hæc concluſio habetur ex S. Thoma clare 2. 2. vbi ſoluit argumentum de augumento charitatis, quo quidā probabant charitatē non poſſe augeri, quia augumentū eſt quidā motus; ergo qd' augetur mouetur, quod ergo augetur eſſentialiter mouetur eſſentialiter; ſed nō mouetur eſſentialiter, niſi quòd corrūpitur, vel generatur: ergo charitas non poteſt augeri eſſentialiter, niſi forte de nouo generetur vel corrumpatur, quod eſt inconueniens. Et reſpondendo huic argumento: recitat opinionem aliquorum dicentium, charitatē non augeri ſecundum eſſentiam, ſed ſolum ſecundum feruorem; nihilominus vltimate dicit ipſe Doctor, quòd charitas augetur eſſentialiter, quia magis ac magis incipit eſſe in ſubiecto: vnde charitatem augeri ſecundum eſſentiam poteſt intelligi dupliciter. Vno modo quòd in eius eſſentia augeatur; & hoc modo negatur. Alio modo ſecundum eſſentiam inhærentem ſubiecto, & ſic conceditur: quia hoc nihil aliud ē, niſi magis radicari in ſubiecto, & illa radicatio eſt remiſſio ſui cōtrarii.

q. 24. ar. 4.

Charitatem augeri eſſentialiter dupliciter pōt intelligi.

Nec valent argumenta Aduerſariorum contra iſtam concluſionem, quia quando quærunt C
in ſuo primo argumento, vel illa radicatio eſt aliquid diſtinctum à forma radicata, vel non: ſi non, habetur propoſitum, quia cum iſta radicatio ſit maior, vel minor: ergo & formæ: ſi eſt aliquid diſtinctum, quæritur vel eſt forma abſoluta, vel reſpectiua, ſi abſoluta, habetur intentum, ſi reſpectiua, ſimiliter habetur propoſitum, quia magis & minus in forma reſpectiua oritur ex magis & minus in forma abſoluta. Hoc enim ſoluitur facile dicendo ſecundum rei veritatem, quòd illa radicatio paſſiue ſumpta diſtinguitur à forma, nec ipſa ſuſcipit magis & minus, ſed per eam aliquid ſuſcipit magis & minus, ſicut albedo non eſt alba, ſed per eam paries eſt albus. Secundum quoque argumentum: in quo dicunt, quòd ſi radicatio maior, vel minor formæ in materia eſt cauſa ſuſcipiendi magis, vel minus, ſequitur, quòd vbi forma eſt magis radicata, ibi ſubiectum eſt magis tale, conſequens eſt falſum, nam ſecundum medicos febris ethica eſt magis radicata, quàm tertiana: tamen tertiana eſt intenſior: ideo tertiana febri elaborās eſt magis febricitans: ſimiliter verecundus eſt quandoque rubicundior, & tamē rubor eſt in eo minus radicatus, quàm in aliquo, qui non eſt tam rubeus, puta ſanguineus. Soluitur dicendo, quòd conſequens eſt verum, loquendo de formis eiuſdem ſpeciei: ſed febris ethica, & tertiana non ſunt eiuſdem ſpeciei, vel, vt dicit S. Thomas in 4. ſentent. febris ethica eſt intenſior, licet calor eius minus ſentiatur, quia eſt infuſa in membris, quaſi complexio. Hinc dicunt medici, calor ethice exiſtens in membris, eſt maior intenſiue, & gradualiter quàm caliditas exiſtens in membris cuiuſcunque putridæ perducentis ad illam ethicam. D

Radicatio formę in ſubiecto an diſtinguatur à forma.

diſt. 49. q. 3. Febris ethica eſt maior tertiana.

Quarta concluſio. Formam accidentalem eſſe maiorem, vel minorem eſt ipſam magis ineſſe ſuſceptibili propter latitudinem, aut diuiſibilitatem eius in ſubiecto; hæc concluſio eſt expreſſe de mente S. Thomæ loco ſuperius allegato, vbi vult latitudinem non conuenire formæ ſecundū ſe, vt diſtinguitur contra ſeipſam, ſicut cōuenit latitudo extenſiua quantitati molis, & latitudo obiectiua quantitati habitus ſcientifici, eſt etiam expreſſa ſententia S. Thomæ in 3. p. quia multæ ſunt opiniones Doctorum de hac re, dum quidam exiſtimant formam accidentalem habere latitudinem perfectionis. Quidam autem negant abſolute, & inter hos quidam dicunt formam conſiſtere in indiuiſibili, ſed ineſſe ipſius, quo ſubiecto ineſt, latitudinem perfectionis habere; & ſecundum hoc intenſionem, & remiſſionem formarum attendi debere, itaquòd albedo nunquam eſt intenſior, ſed album eſt intenſius proprie loquendo,

q. 7. ar. 12. Varię ſententię doctorū de intenſione & remiſſione formarum.

A & inter illos Doctores, quidam dicunt formas habere latitudinem perfectionis. Alij putant in eis dari partes successiuas, ita quòd albedo, quæ intenditur, diuiditur in partes successiuas, sicut motus intensionis, & in termino manet albedo terminans partes præcedentes. Alii arbitrantur in illa latitudine dari partes permanẽtes, & distinctas inter se, itaquòd adueniente vna non recedit alia. Alii autem putant in illa latitudine dari quasi partes, seu gradus permanentes, non in actu omnes, sed tantum vnam, reliquas vero in potentia. Inter hos opinantes S. Thomas voluit inhærere peripateticis in hac cõclusione, qui dicunt formas accidentales nõ habere aliud esse, nisi prout insunt subiecto, vt patet ex 7. huius, accidentia non esse entia, nisi quia entis. Tex. 1.

Quoad tertium soluenda sunt argumenta illorũ, qui tenent formas essentialiter intendi p additionem, quorum primum est; sicut fit augumentum secundum quantitatem corporalem, ita secundum quantitatem virtualem; sed augumentum quantitatis corporalis fit per additionem, vt docet Arist. 1. de generatione, augumentum est præxistenti magnitudini additamentum; igitur etiam augumentum cuiuslibet formæ accidentalis, quod est secundum virtualem Tex. 31.

B quantitatem, erit per additionem formæ ad formam, seu gradus ad gradum. Ad quod respondendo dicimus, quantitatem corporalem habere aliquid inquantum est quantitas, & aliquid inquantum est forma accidentalis: inquantum est quantitas habet, quòd sit distinguibilis secundum situm, & numerum: & ideo hoc modo consideratur augumentum magnitudinis per additionem, vt patet in animalibus; inquantum vero est forma accidentalis, est distinguibilis solum secundũ subiectum, & secundũ hoc habet proprium augumentũ, sicut & aliæ formæ accidentales, per modum intensionis eius in subiecto; & similiter sciẽtia habet quantitatem inquantum est habitus ex parte obiectorum, & sic augetur per additionem inquantũ aliquis plura cognoscit: habet etiam quantitatem inquantum est forma accidentalis ex eo, quòd inest subiecto; & secundum hoc augetur in eo, qui certius eadem scibilia cognoscit nũc quàm prius, sic dicendum est de aliis formis accidentalibus, quòd prout accidentales sunt, augentur per solam intensionem in subiecto, non quòd forma addatur formæ, seu quòd gradus addatur gradui. Ex hac responsione patet, quàm turpiter errauerit Chrysostomus Iauellus Canapicius in hoc 8. vbi vult formas augeri essentialiter, quæ quidem opinio est expresse Quantitati corporali duo cõuenire possunt.

C contra doctrinam S. Thomę 2. 2. vbi vult, formas augeri per hoc, quòd intenduntur in subiecto; & si alibi S. Tho. dixerit formas augeri secundum essentiam, est semper intelligendus, prout ipsæ formæ respiciunt subiectum, seu secundum essentiam existentem in susceptibili: quia vt probat Arist. 6. physicorũ, simplex additũ simplici non facit aliquid maius, sed formæ sunt simplicissimæ secundum earum essentiam absolute consideratę: ergo non possunt effici maiores, & densiores. quęst. 6. q. 24. art. 4. Tex. 2.

Et si quis diceret contra istam responsionem; illud, quod suscipit magis, vel minus, est variabile; sed forma accidentalis est inuariabilis etiam vt respicit subiectum ex Auctore sex principiorum, quòd forma est compositioni contingens simplici, & inuariabili essentia consistens; igitur nulla forma poterit suscipere magis & minus: quod etiam patet ex verbis Arist. hic vbi vult formas esse veluti numeros; sed numeri nullo pacto suscipiunt magis, & minus, nec in se nec in ordine ad subiectum: ergo etiam & forma ipsa accidentalis, nec secundum essentiam absolute, nec secundum essentiam existentem in subiecto, poterit suscipere magis, & minus. Forma est cõpositioni cõtingens simplici & inuariabili essentia.

Sed hæc soluit S. Thomas 1. p. dicendo, quòd formę dicuntur inuariabiles, quia non possunt esse subiectum variationis inquãtum subiectum secundum eas variatur, & sic variatæ nõ
D dicuntur entia, quasi sint subiectum essendi: sed quia eis aliquid est: formaliter igitur respondendo ad auctoritatem Gilberti dicitur, quòd aliquid esse variabile sumitur vno modo prout est subiectum mutationis, & hac ratione nulla forma est variabilis, cum subiectum motus sit compositum. Alio modo potest aliquid dici variabile, quia id in quo reperitur est subiectũ variationis, & motus, & sic negandum est formas prout respiciunt subiecta, esse inuariabiles. Auctoritas Arist. non est contra nos: quia ipse comparat formas numeris quantum ad hoc, quòd sicut vnitas addita numero variat speciem, sic si additur aliqua realitas essentię formæ ipsi formæ præexistenti variabitur species: nos autem non ponimus intensionem fieri per additionem partis formæ ad formam: sed per maiorem participationem formæ in subiecto. q. 9. ar. 2. Variabile bifariam dicitur.

Sunt aliqui, qui ex verbis Arist. in prædicamentis volunt probare formas augeri per additionem gradus ad gradum: quia ibi Arist. asserit, quanta est superficies, tantam albedinem esse; sed aliqua superficies dicitur maior vel minor per additionem; ergo & albedo ipsa, quæ est forma accidentalis, dicitur maior per additionem albedinis ad ipsam, & minor per subtractionem. Sed decepti sunt isti non considerantes, quòd albedo extenditur per accidens, scilicet Cap. de quãtitate. Error aduersariorum.

cet secundum quòd est in subiecto habente maiorem, vel minorem superficiem: ipsa enim albedo non intenditur per additionem aduenientis quantitatis virtualis, sed per maiorem perfectionem præexistentis quantitatis, itaquòd sicut in rarefactione est extensio quantitatis dimensiuæ præexistentis absque nouæ quantitatis additione, ita in intensione albedinis est quasi extensio quantitatis virtualis præexistentis absque additione. A

Alij vero arbitrantur impossibile esse aliquam formam se communicare alicui subiecto secundum magis & minus, nisi in sua essentia habeat gradus, alioquin secundum eundē gradum participaretur à quocunque subiecto; sed forma accidentalis communicat se suo susceptibili secundum magis, & minus: ergo in sua essentia habet gradus. Sed hi etiam inciderunt in errorem propter diuersas opiniones loquentes de gradibus. Aliqui enim Doctores habuerunt opinionem gradus formæ esse differentias indiuiduales illius formę, quas hæcceitates vocabant. Aliqui vero gradus dicebant esse portiones perfectioris formæ. Aliqui docuerunt esse indiuisibilia formæ, veluti puncta lineæ. Aliqui vero partes potentiales ipsius formę, propter varietatem ergo harum opinionum inciderunt in errorem maximum. Nos autē diximus has nugas non esse necessarias, sed sufficere ad intensionem formarum eas magis in esse susceptibilibus earum; non autem aliam formam, seu gradum eis aduenire: formaliter igitur ad argumentū istorū respondendo, negamus maiorē. Nec probatio aliquid valet, quia sufficit formam ipsam magis inesse ipsi subiecto. Plurima autem essent soluenda argumenta aduersus ea, quæ dicta sunt; sed ne nimia prolixitate offendam ingenia lectorum, ea derelinquo, tum quia ex his, quæ dicta sunt possunt dissolui, tum etiam quia fusius dissoluit ipsa Capreolus 1. sent. sic etiam & Herueus & cæteri sententiarij. B

Causa deceptionis aliquorum.

dist. 17. q. 1.

Quid est igitur quod hominem facit vnum, & cur vnum & non multa sunt, animal, & bipes &c. Tex. 15.

Vtrum ex materia, & forma constituatur vnum per se. C

Dilucidatio septima.

RESPONDENTES huic disputationi tria breuiter dicemus. Primo recitabimus opinionem Aduersariorum videndo quid boni vel mali dicant. Secundo determinabimus veritatem. Tertio soluemus quę in contrarium adduci solent. Quantum ad primum dicunt ipsi, quòd sicut vnum in communi immediate consequitur ens in communi, ita illa propositio, ens est vnum, est immediata: quia nullum est medium nobis notius ad hoc demōstrandum, nec forte aliquod medium aliud in re à quidditate extremorum ita singula entia secundum proprios gradus entitatis consequitur immediate propria vnitas, nec est alia ratio diuersæ vnitatis, nisi alia entitas, quam sequitur immediate: exemplum, simplicia sunt vnum, & composita sunt vnum; tamen aliter, & aliter, quia alia, & alia est entitas; sicut ergo omnino simplex se toto est ens, & vnum, ita compositum est ens, & vnum ex principiis essentialibus, cuiusmodi sunt materia, & forma, quę sola nata sunt aliquod ens per se constituere. Vnde tale compositum est per se vnum propria vnitate alterius rationis ab vnitate simplicis, sicut & eius entitas est alia ab illa entitate. D

Materia & forma sunt principia essentialia.

Secundum dictum ipsorum est hoc: ideo ex materia, & forma fit vnum per se, quia hoc est potentia, illud vero actus: ex subiecto & accidente non fit vnum per se, quia subiectum est vt potentia: accidens vero vt forma, & actus. Tertium est quod dicunt, cur ex quatuor elementis natum est fieri vnum mixtum, & ex lapide & carne non est natum fieri vnum, non est assignanda alia ratio, & alia causa, nisi quia istæ sunt tales partes, & illæ tales. Vltimum est, quod asseruntex materia, & forma dicitur fieri vnum per se, quia forma substantialis est talis actus & materia tale potentiale: ex subiecto, & accidente fit vnum per accidens, quia accidens est talis actus, substantia talis potentia, itaquòd actus & potentia intelligantur proportionabiliter vnitati si per se, per se, si per accidens, per accidens: sed quare ille actus est per se actus, & ille per accidens, non est nisi, quia ista est forma substantialis, & illa accidentalis, & hæ sunt propositiones

A positiones per se primo notæ,& ideo non est quærendum propter quid.i.aliqua causa intrinseca, sed solum extrinseca,scilicet agens, vt docet Arist. in præsenti contextu. Hæc ipsi asserunt in pluribus locis suæ doctrinæ. Causa duplex intrinseca & extrinseca.

Sed in istis sunt multa falso,& impertinenter dicta. Primo enim illa propositio; ens est vnum,quam dicunt esse immediatam,non est ad mentem Arist.1.post. cum ibi Philosophus dicat propositionem immediatam esse illam,quæ est indemonstrabilis in illa scientia, in qua est propositio immediata; sicuti est ea,in qua definitio prædicatur de definito, & vniuersaliter omnis propositio in primo modo dicendi per se;sed ens est vnum,nõ est huiusmodi propositio, quia vnum non est definitio ipsius entis, immo secundum omnes metaphysicos vnũ dicitur passio entis,vt etiam latius docuimus in 4.huius:ergo maledictum est ab istis propositionem istam, ens est vnum, esse propositionem immediatam. Præterea dictum etiam est ab istis,in simplicibus esse aliam entitatem ab illa,quæ est in compositis.Hoc dictum aduersatur dictis ipsorum 4.huius, vbi acrius defendunt ens dici vniuoce de omnibus entibus, tam de simplicibus,quàm de compositis:si ergo ens vere dicitur vniuoce de omnibus entibus,nõ B dicitur alia,& alia entitas in simplicibus,& compositis,sicuti animal cum vniuoce dicatur de homine,& leone,in ratione animalis non est aliud ipsum animal in homine, & leone, sed in vtroque est substantia animata sensitiua. Impugnatio Cap.2. Vnum non est de definitione entis.-Diluc.1. Quæst. 1.

Secundum dictum ipsorum est ambiguum,quia vnum pluribus modis dicitur, & de vnitate aggregationis,sicuti exercitus, & populus dicuntur esse quoddam vnum: & de vnitate ordinis,sicuti vniuersum dicitur esse quoddam vnum, & de vnitate subiecti cum accidente, vt homo albus dicitur esse quoddam vnum,& de vnitate vnionis,vt materia,& forma dicuntur esse quoddam vnum,prout ex ipsis resultat vna tertia natura; cum ergo tot tantisque modis ipsum vnum dicatur, & ipsi non distinxerint de qua vnitate loquantur; sequitur eos dignos esse reprehensione. Vnum multifariam dicitur.

In tertio quoque dicto male assignarunt causam,cur ex lapide & carne non est natum fieri vnum:dicunt enim,qũia sunt tales partes. Hæc enim non est vera causa,quia sic facile possemus assignare causam in omnibus entibus:sed vera, propria, ac immediata causa est, quia caro,& lapis sunt duo entia in actu, & ex duobus entibus in actu non est aptum natum fieri C vnum per se,& sic etiam peccarunt in assignando causam, cur ex subiecto & accidente communi nõ fiat vnum per se,dicunt enim non esse aliam causam,nisi quia subiectum & accidés commune sunt tales naturæ,quòd non constituũt vnum per se, sicut per oppositum materia, & forma sunt tales naturæ,quòd constituunt vnum per se. Sed hoc nihil est dictum,quia vera,& immediata causa est, nam ex actu & pura potentia aptum natum est fieri vnum per se, non autem ex duobus,quorum vnum est actu,& alterum est etiam actus, siue quia vtrunque est in actu:& hanc rationem assignat Arist.contra Platonicos,aliosque antiquos in litera. In vltimo etiam dicto peccarunt peccato manifesto;quia non viderunt quòd cum accidens duplex sit,alterum proprium,siue propria passio,& alterum commune:ex accidente proprio,& ex subiecto licet non fiat vnum per se metaphysice,seu entitatiue,fit tamen vnum per se logice,siue prædicatiue:ex accidente communi & ex subiecto nec metaphysice, nec logice vnum per se fieri potest. Ex duobus in actu non fit per se vnum. Accidens est duplex.

Quantum ad secundum pro dilucidatione veritatis est sciendum primo,quòd fuit magna discordia inter antiquos de causa diuersitatis,seu distinctionis,& vnitatis in rebus. Quidam D enim antiquorum philosophorum,de numero quorum fuit Thales Milesius, posuerunt distinctionem in rebus prouenire à casu, quia dixerunt primum principium omnium rerum esse quoddam vnum materiale. Hi enim maxime errarunt circa naturam primi principii, vt docet S.Tho.1.p.Alij vero,de numero quorum fuit Anaxagoras,docuerunt propter contrarietatem principiorum agentium prouenire diuersitatem rerum. Auicennas autem dixit causam distinctionis rerum esse ordinem secundorum agentium. Origenes vero voluit meritum,& demeritum esse causam diuersitatis in rebus. q.47. art.1. Sententia Origenis de causa diuersitatis rerũ.

Secundo est sciendum, quòd quidam voluerunt assignare causam ipsius vnitatis in rebus, & dixerunt esse quandam participationem, & hi fuerunt Platonici, vt docet S. Thomas in hoc lib. Alii vero causam vnitatis dixerunt esse quandam consubstantialitatem,siue coexistentiam animæ cum corpore, vt puta si diceremus ipsam esse animationem, quemadmodum Lycophron posuit scientiam esse medium inter animam ,& scire.Alii autem dixerunt ipsum viuere esse medium,per quod coniungitur anima ipsi corpori.

Tertio sciendum est,vt docet.Auerr.4.cęli,quòd dispositio medij est vt in eo congregentur contraria,& est multiplex ipsum medium.Nam vel est medium magnitudinis, & hoc reperitur Com. 40.

peritur in prædicamento quantitatis. Vel est medium virtutis, vt docuit ipsemet in paraphra si secundi de cęlo, hoc tale reperitur in omnibus prædicamentis. Vel est medium mūdi, quod est diuisibile habens latitudinem. Vel est medium spatii, quod est illud, in quod mobile prius peruenit, quàm ad extrema. Vel est medium colligationis, sicut clauus est medium colligationis, vel coniunctionis inter duas tabulas. A

Vltimo est notandum, quòd forma est principiū agendi operationes, quæ necessariæ sunt aut oportunæ pro compositi conseruatione. Vnde docuit Philosophus 2. de gener. & corru. quòd materiæ est pati & moueri, mouere autem & facere alterius potentiæ, scilicet formæ: ex hoc sequitur, quòd compositum non est primum principium effectiuum suarum operationū, nisi ratione formę, quæ est pars compositi: materia vero non agit; quia iste modus causandi est proprius formæ: sed modus causandi materiæ est, vt sit id ex quo compositum est, & in quo est forma, vt docuit Commentator 2. metaphy. materiæ officium est indistinctum, & indeterminatum quid, distinguibile & determinabile tamen per formam: ipsa enim est natura, idcirco est principium intrinsecum rei naturalis, & primum principium motus, scilicet passiuum, & est in re naturali per se. B

Tex. 13. Passiones materiæ quę sunt. Com. 17.

Istis sic iactis, ponitur prima conclusio. Assignanda est causa dispositiua, cur ex materia, & forma fiat vnū: probatur, quia nūquā forma vniretur materię, nisi esset disposita: ergo necessario requiritur causa dispositiua ad hoc, vt ex materia & forma fiat vnum: & hęc conclusio est de mente Arist. 2. de anima, vbi docet, qūo actus actiuorum debēt fieri in patiente bene dispo sito. Secunda conclusio est. Assignanda est causa extrinseca agens, cur ex materia & forma fiat vnum: hæc conclusio est de mente Commentatoris in præsenti commentario, vbi docet, quòd translatio de potentia ad actum non largitur multitudinem, sed perfectionem in esse, quia agens non primo generat formam diuisim, vt voluit Plato: & sic non largitur multitudinem, sed perfectionem, quia generat formam in materia. Item scribit Cōmentator hic, quòd causa istius vnitatis est, vt transmutetur illud, quod est in potentia, donec fiat in actu ab agente, idest ab abstrahente ipsum de potentia in actum.

Tex. 34. Com. 15. Agens largitur perfectionem nō multitudinem.

Tertia conclusio est. Nulla assignanda est causa intrinseca, cur ex materia, & forma fiat vnum: ista conclusio patet hic expresse ab Arist. & habetur etiam in 2. de anima, vbi ait, non oportet quęrere, si vnum est anima, & corpus, sicut neque cera & figura, neque omnino vnius cuiusque materię, & id cuius est materia: vnū enim & esse cum multipliciter dicantur, quod proprie est, actus est, quę verba exponens S. Thomas asserit, quòd forma per se vnitur materiæ, sicut actus eius, & idem est materiam vniri formę ac materiā esse in actu; ex his sequitur conclusio principalis responsiua quæsito. Ex materia, & forma fit vnum per se; quia ex propria potentia proprioque actu, vt ex determinabili, & determinante fit vnum per se; sed materia est propria potentia, & proprium determinabile; forma vero est proprius actus, & proprium determinans: igitur ex materia & forma fit vnū per se in omnibus rebus naturalibus, & sic etiam cęlum dicitur esse vnum per se ex materia & forma, vt supra ostendimus contra Arcangelum Mercenarium, qui in suis dilucidationibus Arist. & Auer. vult materiam cæli non esse in potentia ad esse, quia tunc esset in potentia contradictionis, & turpiter errauit nō considerando, quomodo materia cęli dicitur esse in potentia ad esse coæuum sibi, & sic non sequitur ipsam esse in potentia contradictionis; & sic intelligitur dictum Aristo. 9. huius, ęterna non habere potentiam ad esse, scilicet distans, & acquisibile per motum, quia tunc haberēt potentiā ad nō esse: sed nō negat Arist. æterna nō habere potentiā ad esse sibi coęuū. Sequitur ex istis sic dilucidatis substātias separatas se ipsis esse ens & vnum, quia cum non habeant materiā neq; sensibilē, neq; intelligibilem, sicuti se ipsis sunt suum quod quid erat esse, ita sunt ens & vnum, quamuis habeant esse participatum ab ipso Deo, sed non per transmutationem materię de potentia in actum, sed per simplicem emanationem, vt pulchre declarat S. Tho. 1. p. Sequitur secundo, quòd in mathematicis, cum sit materia intelligibilis, & etiam forma, idem iudicium habendum sit, sicuti & in naturalibus quantum ad fieri ens, & vnum, licet in mathematicis non sit agens, sicuti in naturalibus. Sequitur tertio solutio illius difficultatis, quam insolutam reliquit Arist. 1. perhier. quomodo ex partibus definientibus fiat vnum per se: & dicitur, quòd ideo fit vnum per se, quia vna pars se habet vt potentia, alia vero vt actus, scilicet differentia. Hęc de secundo.

Tex. 7. Quod pprie est actus est. C Error Mercenarij. Tex. 17. D q. 61. ar. 1. Cap. de emanatione.

Quoad tertium sunt aliquæ paruæ difficultates contra istam veritatem sic dilucidatam. Et prima difficultas est communis; quia ex duobus in actu non potest fieri vnum per se, vt docuit Aristo 7. huius; sed materia & forma sunt duo in actu per se, ergo ex materia & forma non potest fieri vnum per se: de forma patet quòd sit actus: de materia autem probatur, quia in trans-

Tex. 49.

A In tranſmutatione aiunt philoſophi vnanimiter, terminum à quo,& priuationem corrumpi, ſubiectum autem,& materiam manere eandem numero ſub vtroque termino,ſed non poteſt materia eadem numero manere ante & poſt,niſi eſſet actu: igitur materia eſt actu. Propterea reſpondent aliqui dicentes,quòd ex duobus in actu formali,& perfecto non fit vnum per ſe, & ſic intelligit Philoſophus: materia autẽ licet ſit ens in actu entitatiuo, ex eo ꝙ eſt aliquod ens extra nihil: eſt tamẽ ens in põa oppoſita actui formali,& ideo ex tali põa,& actu oppoſito pōt fieri vnũ. Sed reſpõſio iſta tñ procul abeſt ab Ariſt. ſententia, vt nihil magis; quia cum reprehendiſſet antiquos, qui aſſignabant mediũ vniens materiã cum forma: aſſerit nullũ dari medium,nec eſſe quærendam cauſam, cur ex materia & forma fiat vnum per ſe,niſi quia materia eſt potentia,forma actus. Si tu dicis, quòd etiam materia eſt actus, vel Ariſto. nihil habet cõtra antiquos,vel fuit mãcus,& deficiens non diſtinguendo de actu, quod neutrum eſt dicendum, & ideo aſſerẽdum eſt materiam eſſe puram potentiam, & ſicut Deus eſt purus actus ex ſe habens eſſe ſuum,ita materia eſt pura potentia habens eſſe à forma. Et caue ne decipiaris quando dico materiam eſſe puram potentiam,vt deceptus eſt quidam Neotericus

Non eſt quęrenda cauſa ex cur materia & forma fiat vnum.

B lib. 5. de communibus omnium rerum naturalium principiis & affectionibus, volens materiam eſſe non ens, ſi eſſet pura potentia; arguendo,quia ſicut quod eſt potentia calidum, vel album non eſt calidum,neque album,ita quòd eſt ſimpliciter,& abſolute pura potentia,ſimpliciter non eſt ens; hic enim eſt error manifeſtus, quia quando dicimus materiam eſſe puram potentiam, non dicimus eam eſſe nihil: ſed ſecundum ſui naturam eſt illud ens, quod eſt potentia, ſicuti forma ſecundum ſui naturam eſſe illud ens, & ſubſtantia, quod eſt actus, vt docuit Ariſtot. 2. de anima, vbi dicit, eſt autem materia quidem potentia,ſpecies autem endelechia. Solutio ergo argumenti formaliter patet, negando materiam eſſe in actu,& licet remaneat ſub vtroque termino in tranſmutatione, ipſa tamen non eſt in actu niſi per formam.

Cap.13.

Tex.2.

Secunda difficultas eſt; ex illis, quæ important diuerſas naturas,non poteſt fieri vnum per ſe,quia diuerſæ naturæ non faciunt vnum per ſe; ſed materia & forma ſunt huiuſmodi, quia alia eſt natura materiæ, & alia formæ,vt declaratum eſt in vltimo notabili: ergo ex materia & forma non poteſt per ſe vnum fieri. Reſpondendo huic difficultati negamus maiorem,

C quia ex duabus diuerſis naturis habentibus proportionem ad inuicem fit vnum per ſe; quando vna illarum naturarum eſt pura potentia,& alia actus, præcipue cum forma non iungatur ipſi materiæ per aliquod intrinſecum medium; ſed immediate, vt dictum eſt, ſicuti forma ignis vnitur immediate ſuæ materiæ,quamuis requirat eam diſpoſitam caliditate,& ſiccitate.

Diuerſę naturę poſſũt habere proportionẽ ad inuicem.

Tertia difficultas eſt: illa,quæ maxime diſtant, non ſunt apta nata facere vnum; ſed materia & forma maxime diſtant ex oppoſito, tanquam potentia,& actus: ergo ſunt minus apta nata facere vnum,quàm duæ formæ eiuſdem ſpeciei. Hæc difficultas ſolet adduci à theologis in myſterio incarnationis, licet in alio ſenſu, dicendo, quæ ſunt in infinitum diſtantia inconueniẽter iunguntur,ſicut inconueniens coniunctio eſſet, ſi quis pingeret imaginem in qua humano capiti ceruix iungeretur equina; ſed Deus & caro in infinitum diſtant, cum Deus ſit ſimpliciſſimus,caro autem maxime compoſita, & precipue humana: ergo inconueniens eſt Deum humanæ carni vniri. Sed nos reſpondemus ad difficultatem metaphyſicalem dicendo,quòd illa, quæ maxime diſtant, quorum vtrumque eſt ens actu, non ſunt apta nata facere vnum,ſed illa, quorum alterum eſt potentia & terminabile, alterum vero actus

Deus & caro diſtant infinite.

D & terminans, ex eis poteſt fieri vnum, vt ſæpius dictum eſt. Theologi quoque dicunt ad theologicam difficultatem vniri Deo in vnitate perſonæ non fuit conueniens carni humanæ ſecundum conditionem ſuæ naturæ,quia hoc erat ſupra dignitatem ipſius, conueniens tamen fuit Deo ſecundum infinitam excellentiam bonitatis ſuæ, vt ſibi eam vniret pro ſalute humana: ipſa enim humana natura ſecundum ſui conditionem non habet vnde ſibi vendicet conuenientiam ad talem vnionem; nec habet vnde ſibi vendicet inconuenientiam ad eandẽ, ſed totus ordo eius ad huiuſmodi vnionem ſpectat ad excellentiam diuinę bonitatis & poteſtatis, in ipſa autem humana natura ſola potentia logica,& obedientialis ſaluatur: verũ quia hæc apud ſacros theologos ſunt perquirenda in 3.ſentent.& 3.p.S.Th. vbi hæc fuſius docuimus,propterea hic diuina profanis nequaquam miſcenda veniunt.

Difficultas theologica.

diſtin.1. quæſt.1.ar.1.

F I N I S.

DILVCIDATIO PRIMA
In Nonum librum Metaphysicæ.

Quapropter in quantum simul natum est, nihil ipsum patitur à seipso. &c. Tex. 2. C

Vtrum aliquid possit moueri à seipso.

Defenditur doctrina S. Thomæ.

ANCTVS Thomas exponens verba proposita pro manifesto accipit, nihil, posse pati à seipso inquantum aliquid est aptum natum agere vel pati, per accidens autem aliquid pati conuenit à seipso, sicut medicus sanat seipsum, non vt medicum, sed sicut infirmum. Quæ expositio præbuit ansam aliquibus Doctoribus imponere doctrinæ S. Thomæ multa falsa. Nos autem vt ostendamus illa dicta S. Thomæ esse male intellecta ab Aduersariis, quatuor in præsenti dilucidatione proponemus. Primo recitabimus opinionem exterorum. Secundo eam impugnabimus. Tertio dilucidabimus veritatē. Vltimo more solito dissoluemus difficultates emergentes circa veritatem ipsam declaratā. Quantum ad primum, dicunt Aduersarii duo, vnum in generali; & alterum in particulari: in generali asserunt, possibile esse, quòd aliquid agat in seipsum, quam propositionē ita arbitrantur se demonstrasse: extrema actiui, & passiui sunt adæquata, sic intelligendo, quòd quodcunque actiuum pro primo obiecto respicit tale passiuū, v.g. vt calefactiuū in cōi, quàm quodcūq; calefactiuū particulare respicit pro primo obiecto calefactibile in cōi, & non hoc, vel illud. Ex hoc sumunt istam propositionem. Quodlibet contentum sub primo obiecto alicuius, est per se obiectum eiusdem, licet non primo, vt quodcunq; calefactiuū respicit quodcunq; calefactibile pro per se obiecto, & econtra, quodcunque calefactibile respicit quodcunque calefactiuum, sed possibile est quòd aliquid sit actiuum secundum A. eo modo quo aliud est actiuum secundum ipsum. A. vt per. A. intelligatur forma producibilis, idem etiam sit passiuum secundum A. sicut quodcunque aliud est passiuum secundum A. ergo idem in ratione actiui ita habet seipsum pro obiecto in ratione passiui, sicut quodcunque aliud. Ex his sequitur, quòd aliquid potest agere in seipsum sicut in aliud, maior est manifesta ex hoc, quòd relatio actiui & passiui in communi habet extrema communia adæquata: probatur minor, quia multi effectus sunt nati produci ab actiuo æquiuoco, & non vniuoco, vt patet de leuitate in igne generato: istam formam actiuam æquiuocam oportet ponere formam substantialem, aut aliquam aliam qualitatem, habens ergo istam formam, est per se leuificatiuum, idest effectiuum leuitatis; sed talis forma potest

Leuificatiuū dicitur effectiuum leuitatis.

esse

A esse in aliquo leuificabili, vt patet in exemplo de igne, nam quæcunque forma in igne generante ponatur actiua respectu leuitatis, eadem est in igne genito, & est prior naturaliter ipsa leuitate, patet cum sit primum actiuum: ergo non est contradictio, quòd ipsa insit igni genito leuitate non existente, & tamen patet, quòd potest inesse illi: ergo sine contradictione idem potest esse leuificatiuum, & leuificabile.

Et si quis diceret ad hoc argumentum: negando vltimam consequentiam, ex eo quòd agẽs dicitur esse approximatum passo, & ita distinctum situ, sic autem non potest se habere idem ad seipsum. Contra argumentantur, tum quia hæc approximatio non videtur necessaria ad agendum, vt includit distinctionem situs, nisi quando maior præsentia non est possibilis inter actiuum & passiuum: si ergo hæc præsentia sufficit: ergo multo magis maior præsentia sufficiet, ista scilicet quæ est sine distinctione situs: tũ quia alioquin si poneretur ignis in existens aquæ, sicut Angelus inexistens cælo, licet non vt forma, tunc nec ignis calefaceret aquam nec Angelus moueret cælum, quę sunt absurda: tum quia non oportet agens esse præsens patienti, nisi quia virtus agentis non potest attingere in distantiam improportionatã, vt aliquid Angelus inexistens cęlo mouet ipsũ.

B perficiat, sed si passum esset secum, perfectius attingeretur à virtute agentis: sicut ergo idem est virtus sibi præsens, si est actiuum, vel passiuum secundum idem, quàm aliud posset esse sibi præsens, sic verissime saluatur illa conditio propter quam appropinquant: realiter enim non potest esse maior præsentia eiusdem ad se, ergo verissima erit actio, & sic stat ratio fortissima, quę probat idem posse in se agere actione æquiuoca, & hoc quando est capax formæ, quæ nata est terminare actionem ęquiuocam formę actiuę iam habitę.

Apponunt secundam propositionem. Nihil potest se mouere causando in se formã substantialem, quam ita probant; nullum imperfectius est principium actiuum respectu perfectioris, quia siue sit actio æquiuoca, siue uniuoca, semper principiũ actiuũ est ęque perfectum, vel perfectius termino producto: sed nulla forma substãtialis potest nouiter aduenire, vt faciat cõpositum per se vnũ, quin illa sit perfectior quacunque entitate præcedente ipsam, quia in formis substantialibus semper vlterior est perfectior: ergo nihil potest se mouere causando in se formam substantialem.

Addunt adhuc aliam propositionẽ. Nihil potest in se aliquid agere quacunque vniuoca

C actione: quam ita probant; quia si sic, ergo duo indiuidua absoluta, & eiusdem speciei possunt simul esse in eodem, consequens est falsum: ergo propositio vera: consequentia probatur, quia tunc ratio, seu principium quo agendi, & terminus actionis essent eiusdem speciei, ex quo ponitur actio vniuoca, & tamen differrent numero: quia nihil est principium agendi se; & patet, quòd vtrumque tam ratio agendi in se, quàm terminus actionis esset forma absoluta. Ex istis tribus propositionibus ita probatis deducunt duo corollaria, quorum primum est. Augumentatio, & motus ad vbi est ab agente, siue mouente ęquiuoco, quatenus nec quantitas aliqua, nec vbi, est forma actiua: cum etiam multę alterationes sint ab agente æquiuoco, & vniuersaliter illæ, quæ sunt ad qualitates non actiuas, stricte loquendo de actiuis. Secundũ corollarium est. Omnis qualitas potest esse ab agente ęquiuoco, licet aliqua possit esse ab vniuoco, quia inquantum sic est, sequitur quòd in genere non repugnet alicui substantiæ causare in se quantitatem, & qualitatem, & vbi: concurrentibus autem duabus conditionibus supradictis in prima conclusione causabit, & hoc vel accidens coęuum sibi, & ita sine mutatione, vel non coæuum sibi, & ita per motum, vel mutationem. Duo indiuidua eiusdem speciei non possunt esse in eodem.

D Descendendo deinde ad specialia, multa dicunt. Et primo quòd subiectum causat in se propriam passionem propter causam dictam, & etiam propter auctoritatem Arist. in hoc lib. omnis potentia pure passiua est in potentia contradictionis, sed subiectũ non est in potentia contradictionis ad passionem, aliter inesset ei contingenter, & per consequens non esset scibilis per demonstrationem: ergo subiectum habet aliquam potentiam actiuam intrinsecam respectu passionis. Secundo dicunt, quòd grauia & leuia mouent se ad vbi effectiue: animalia etiam mouent se ad vbi motu progressiuo. Tertio asserunt animatum mouere se effectiue ad quantitatem motu augumentationis. Quarto quòd aqua calefacta seipsam frigefacit, & semen seipsum alterat effectiue. Vltimo quòd potentia appetitiua, & cognoscitiua mouent se ad actum saltem partialiter concurrente obiecto, vt alia causa partiali. Tex. 17.

Quoad secundum punctum examinanda veniunt singillatim omnia dicta ipsorum Aduersariorum, quam veritatem vel falsitatem in se contineant. Et primo dico conclusionem principalem propositam esse contra rationem, & Arist. & Auerro. igitur falsam esse colligimus in vniuersa philosophia, quòd autem sit contra rationem, ita probo, quia si possibile est, quòd aliquid agat in seipsum: quæro vel hoc est per generationem, vel per corruptionem, Species motus sunt sex generatio corruptio, &c.

vel per augmentum, vel decrementum, vel per alterationem, vel per motum localem à sufficienti diuisione: sed nullo istorum modorum esse potest: igitur conclusio est omnino falsa: probatur minor: primo de generatione: quia nulla res generat seipsam, quia tunc esset antequam esset, sic & de corruptione, quia nulla res potest seipsam corrũpere de per se, quicquid sit de per accidens, sic etiam patet de augumento, & decremento, quia nulla res potest per se augere seipsam, vel diminuere: quia augumentum, & decrementum, vel sunt generatio, vel non sunt sine generatione, sic etiam & de alteratione: quia nihil potest se per se alterare corruptiue, cum finis alterationis corruptiuæ sit generatio, & si nihil potest se per se generare, sic etiam nec per se corruptiue alterare; quia quod non potest in finem, nec potest in media, neque etiam alterare quis potest seipsum per se perfectiue, quia intellectus, vt scribitur 3. de anima, non potest seipsum intelligere per se, nisi intelligendo alia. De motu etiam locali patet, quia nihil potest seipsum mouere localiter de per se, quia tunc idem esset in actu, & in potentia, & ita esset mouens, & mobile simul, quod est impossibile: patet igitur conclusionem falsam esse, quòd possibile sit aliquid in seipsum per se agere.

Nulla res seipsâ generat.

Tex. 8.

Est etiam conclusio contra Aristo. 7. physicorum, vbi probat, quòd nihil mouetur à seipso, & hoc accipit tanquam principium, per quod concludit postea in 8. physicorum, quòd oportet deuenire ad primum motorẽ. Hæc ratio nihil concluderet, si aliquid moueretur à seipso: dicerem Aristo. quòd cælum mouet seipsum, & non est aliqua natura superior, à qua moueatur. Est etiam contra Auerro. conclusio istorum 3. de anima, vbi probat, quòd omne receptiuum est denudatum à natura recepti, & deducit ad hoc inconueniens: quia aliter idẽ esset mouẽs, & motũ respectu sui, quod est impossibile. Sed nec rõ adducta ab istis, quã uocãt Achillẽ, aliquid valet; quia aliquid potest esse uerũ ratione generis, quod tñ est falsum ratione speciei, vt scribit Aristo. 7. physicorum; & sic etiam declarauit Auerro. 5. huius, quòd visus repugnat talpę in ratione speciei, sed non repugnat in ratione generis. Et sic etiam tenet maior assumpta in ratione istorum: quæ erat ista, quodlibet contentum sub primo obiecto alicuius, est per se obiectum eiusdem, vt quodcunque calefactiuum respicit quodcunque calefactibile, &c. conceditur ista, ratione generis, hoc est inquantum actiuum; sed non ratione speciei, vt generatiuum, vel ut alteratiuum, &c. & sic ruit tota istorum ratio. B

Tex. 1.
Tex. 33.

Com. 4.

Tex. 2.
Comm. 17.

Potest etiam responderi, negando maiorem absolute, nisi quando tale obiectum sit aliquo modo distinctum realiter ab eo, quod agit; quandoquidem agens vt agens est, non est distinctum à seipso realiter: propterea non poterit agere in seipsum, & ad improbationem huius responsionis, quando dicunt, quòd hæc approximatio non uidetur necessaria ad agendum, &c. adducendo instantiam de igne in aqua, & de Angelo in cælo. Hęc enim replica nõ est ad propositum; quia quicquid sit de distantia situali inter agẽs & patiens, de qua modo non loquimur, dicimus quòd requiritur necessario distinctio realis inter ipsum agens & patiens: & sic si ignis inexisteret aquæ, esset realiter distinctus ab ea, sic etiam Angelus si inexisteret cælo, moueret cęlum, quia esset ab eo realiter distinctus. C

Agens non est distinctũ à seipso realiter.

Contra secundam conclusionem, quam posuerunt, argumentor, quia stantę ratione adducta ab eis pro probatione primæ conclusionis: sequitur secundam conclusionem positam esse falsam. Dicunt enim in secunda conclusione, nihil potest se mouere causando in se formam substantialem, contra reflecto argumentum ipsorum: quia omne agens potest agere in quodlibet contentum sub suo obiecto adæquato: sed causalitas formæ substantialis continetur sub obiecto adæquato ipsius agentis, ut sic: ergo aliquod agens potest se mouere causando in se formam substantialem, quod est contra secundam conclusionem ipsorum. Deinde probatio etiam ab eis adducta pro illa conclusione secunda, fundatur super falsum fundamentum: quia supponit in composito esse plures formas substantiales, cuius oppositum ostendimus 7. huius. D

Dilucid. 17.

Ex his etiam sequitur falsitas tertię conclusionis, in qua dicebant, nihil posse in se aliquid agere quacunque vniuoca actione, quia stante veritate suorum principiorum, quòd extrema actiui, & passiui sunt adæquata, & quodcunque actiuum respicit pro primo obiecto tale passiuum, vt dabant exemplum de calefactiuo in communi, quod respicit calefactibile in cõmuni pro suo adæquato obiecto, & calefactiuum particulare respicit tale calefactibile. Ex his sequitur, quòd aliquid possit in se agere uniuoca actione, quod est contra ipsos: ergo vel conclusiones ipsorum sunt falsæ, uel rationes adductę sunt sophisticæ.

Tex. 41.
Quę requirũtur ad motũ localem.

Corollaria etiam deducta ab istis sunt falsa, & primum, in quo dicunt, motum ad vbi esse ab agente, est contra Aristot. 5. physicorum, vbi asserit ad motum localem requiri terminũ à quo, & terminum ad quem: mouens & mobile, tempus & spatium. Secundum corollariũ adhuc

A adhuc est falsum, in quo asserunt alicui substantiæ non repugnare causare in se quantitatem, & qualitatem, & vbi: si hoc esset verum, sequeretur quòd vnum & idem posset esse simul in actu & potentia, & agens & patiens; quod est contra omnem philosophiam: consequentia patet, quia prout est agens est in actu causans; prout vero est agens in se causando erit patiens, & in potentia.

Ea etiam, quæ dicta sunt ab istis descendendo ad specialia, sunt omnino absurda, & contra ipsos. Et primum, in quo asserunt subiectum causare in se propriam passionem. Contra ita arguitur, quia idem non potest esse causa sui ipsius, vt docet hic Arist. quia nihil realiter depēdere potest à se ipso: sed subiectum, & propria passio s̃m ipsos sunt idem realiter, ergo subiectum non potest causare in se propriam passionem, vt dicunt. Secundum quoq; dictum est contra Arist. 8. physicorum, vbi vult grauia, & leuia moueri à generante, vel à remouente prohibens: ipsi autem dicunt grauia & leuia moueri se ad vbi effectiue. Arist. autem dicit oppositum, videte, quomodo ipsi docent doctrinam repugnantem dictis Arist. quomodo autem moueantur à generante, vel à remouente prohibens est disputatio pertinens ad octauum lib. Idem nō est causa sui ipsius. Tex. 32.

B physicorum, vel ad quartum de cælo; sed poteris in diligens lector de hac re videre S. Thomā in disputatis de potentia Dei. Aliud dictum, quod habent hic, quòd animalia mouent se effectiue ad vbi motu progressiuo, est dubium, quia Aristo. 8. physicorum docet, omne mouens se ipsum diuidi in partem per se mouentem, & partem per se motam. Tertium dictum, quod animatum mouet se ad quantitatem motu augumentationis, ex eisdem principiis deducitur esse falsum, quia cum idem non possit esse simul in actu, & potentia secundum idem, sequitur impossibile esse animatum quodcunque posse se effectiue mouere ad motum augumentationis. quæst. 3. Tex. 42.

Quartum dictum de aqua calefacta, quòd frigefacit se ipsam, & ex hoc volunt habere, φ possibile sit aliquid agere in se ipsum, reputamus absurdum, & figmentū quoddam, ex hoc loui signo fundare talem opinionem; quia fuerunt diuersæ sententię circa hoc negotium. Quidam enim voluerunt aquam calefactam reduci ad pristinam frigiditatem ab ipso ambiente. Quidam autem dixerunt aquam calefactam se ad pristinam frigiditatem reducere per hoc, quòd remaneant in ea quædam partes frigidę, quę refrigerant calefactas. Aliqui vero dixe-

C runt, quòd per accidens, non autem per se aqua calefacta reducit se ad frigiditatem, dum vi sua corrumpebat calorem, & ad corruptionem caloris sequebatur eius frigiditas. Aliqui autē dicebant aquam ipsam se infrigidare per accidens, quia reducebat se ad densitatem, ad quam sequitur frigus. Nonnulli vero existimarunt aquam ipsam ad suum frigus se reducere, quia in ea remansit aliquis gradus frigiditatis, per quem expellitur calor acquisitus. Nostri autē secundum veriorem sententiam dicunt, quòd frigefit per se à generante, & à forma propria per modum sequelę eo modo, quo graue grauitando frangit prohibens ipsum descendere, & deorsum mouetur; manifestum est enim, quòd ad formam grauis geniti extra locum suum naturaliter sequitur motus deorsum, nisi sit aliquid prohibens; sic ad formam aquæ sequitur esse frigidum, nisi impediatur, & quemadmodum graue grauitando vincit prohibens quandoque, ita frigidum frigefaciendo vincit calidum prohibens: & rursus sicuti ad graue sequitur motus deorsum mediante grauitate, ita ad aquam sequitur frigefactio mediante frigiditate illa, à qua non est denudabilis; vnde falsum est aquam calefactam se ipsam per se primo frigefacere, sic etiā dicimus de semine, quod non per se primo alterat sē ipsum effectiue, sed

D per alterum.

Vltimum dictum de potentia appetitiua, de qua dicunt, quòd mouet se ipsam, est etiam falsum, quia potentia motiua non secundum idem mouet, & mouetur: quantum enim ad primū actum appetendi, mouetur à Deo, & deinde ex illo actu mouet se ad alios, itaquòd mouens est potentia appetitiua simul cum illo actu, quod autem mouetur est sola potentia appetitiua, & licet appetere habeat principium proximum intrinsecum: primum tamen principium est ab extra, vt docet S. Thomas 1. 2. idem dicimus de potentia cognitiua, de qua latius S. Thomas disputat 1. p. Hæc de secundo. quæst. 9. ar. 4. q. 87. ar. 3.

Quoad tertium dilucidanda est veritas huius disputationis, pro qua sciendum est primo Platonem asseruisse non quodlibet ens posse à se ipso moueri; sed tantum simplex: hinc posuit animam rationalem esse immortalem, quia mouebat se ipsam: composita vero arbitratus est moueri ab alio, & in hoc dicebat entia simplicia differre ab entibus compositis: quia simplicia mouebant se per se ipsa, propter quod voluit Deum, & animam esse numeros se se mouentes: quia dicebat composita entia moueri participatione ab altero; & omne, quod mouetur ab altero, participatione illius motus redduci debet ad aliquod tale, quod mouetur Plato posuit animam immortalem.

per essentiam: propterea illud simplex, à quo composita mouentur, oportet vt per essentiam moueatur. Secundo est sciendum ex Arist. 5. physicorum, quòd motus capitur dupliciter. Vno modo proprie, & sic sunt tantum tres species motus, augumentum & diminutio, alteratio, & motus localis. Alio modo capitur communiter pro qualibet mutatione, & sic etiam generatio, & corruptio possunt dici motus. Tertio sciendum, quòd aliud est moueri per se, & aliud est moueri primo; quia illud dicitur moueri per se, quod mouetur non per accidens, idest præcise ad motum alterius, sicut anima mouetur ad motum corporis, & sicut homo mouetur ad motum nauis: moueri autem primo est habere motũ, qui non conuenit ei per aliud quia sicut per se opponitur ad per accidẽs; ita primo opponitur ad per aliud: nam vt scribitur 1. poste. illud dicitur primo inesse, quod non per aliud inest, sicuti esse risibile primo inest homini, & habere tres primo inest triangulo. Vltimo sciendum est, quòd aliquid concurrit ad actionẽ, & motũ dupliciter. Vno modo sicut principium, quod producit actionẽ & motũ, & hoc oportet esse aliquod subsistens, aut habens modum subsistentis: quia actiones, & motus sunt suppositorum agentium. Alio modo sicut quo agens agit, & mouens mouet, & hoc potest esse forma tam intrinseca, quàm extrinseca; intrinseca, sicut ignis calefacit per calorem existentem in igne calefacientem; extrinseca autem, sicut magnes mouet ad se ferrum per qualitatem impressam in ferro.

Text. 7.

Moueri dupliciter capitur.

Cap. 4. Bifariam aliquid concurrit ad actionem.

Istis sic stantibus ponitur prima conclusio contra Aduersarios. Nullum compositum primo & per se potest mouere se ipsum, seu agere in se ipsum quacunque specie motus seu actionis: probatur sic ex Arist. 7. physicorum: id, cuius pars quiescit ad quietem alterius, & mouetur ad motum alterius, non mouetur nec quiescit primo & per se; sed ratione partis: hæc est maior; additur minor, sed cuiuslibet mobilis vna parte quiescente altera quiescit; ergo nullũ mobile se ipsum mouet primo & per se; quia omne mobile habet partẽ, qua quiescente quiescit. Sed hanc rationem nititur soluere quidam doctor in præsenti disputatione asserens, quòd ratio æquiuocat de primo; nam primo dupliciter dicitur. Vno modo vt diuiditur contra secundum partem, & ideo quod sic inest primo remouetur ab eo, cui inest, si remouetur ab eo, quod est aliquid eius; & ideo nihil sic primo mouetur si aliqua eius pars quiescat. Alio modo dicitur primo, vt dicit præcisam adæquationem esse eo modo, quo triangulus habet tres primo; quod autem sic inest primo alicui non remouetur ab eo, si remoueretur ab eo, quod est aliquid eius, nam triangulus nihil minus habet tres, licet partes trianguli puta vnus angulus non habeat tres: est ergo ibi intentio Philosophi, quòd nihil mouet se ipsum primo vtraque primitate; quia sequeretur contradictio, scilicet quòd quiesceret ad quietem partis, & nõ quiesceret: nam quiescente parte non potest moueri primo prima primitate, & tamen non repugnat sibi moueri primo secunda primitate; quia poterit habere in se virtutem, qua potest se mouere effectiue & æquiuoce: quod enim sic primo mouetur, non oportet quòd quiescat ad quietem partis, quod est aliquid eius.

Tex. 1. & 2.

Primitas duplex est.

Sed hic bonus vir in hac re ab Arist. aperte dissentit: quia id, quod conuenit alicui primo primitate adæquationis, non conuenit ei per aliud, vt patet in exemplo suo de triangulo; sed moueri conuenit mobili per aliud: nam in corporibus animatis inuenitur motus per animam, in reliquis vero, quæ sunt leuia & grauia, per motorem extrinsecum, vt docuit Auerro. 8. physi. ergo sequitur quomodocunque accipiatur primo, rationem concludere, nullum cõpositum per se primò moueri à se ipso, neque primitate totalitatis declarata ab Arist. 5. physicorum, neque primitate causalitatis declarata ab ipsomet Philosopho 1. post. Probatur & secundo conclusio sic: impossibile est idẽ secundum idem esse simul in potentia, & in actu, sed mouens mouet in quantum est in actu, & mobile non mouetur nisi inquantum est in potentia, vt patet ex definitione motus 3. physicorum: ergo impossibile est, quòd idem moueat se ipsum; & hanc rationem adduximus supra contra Aduersarios. Sed iste vir nititur etiam & hãc rationem soluere dicens: quòd duplex est actus, scilicet formalis, & virtualis: exemplum primi, ignis est actu calidus formaliter; exemplum secundi, sol est actu calidus non formaliter sed virtualiter; patet quia sol in virtute est calidus, isti autem duplici actui respondet duplex potentia passiua; scilicet formalis, & virtualis: tunc stante hac distinctione dicit, impossibile est idem secundum idem simul esse in potentia & actu, concedendo istam propositionem accipiendo actum, & potentiam vniformiter: si formaliter, formaliter; si virtualiter, virtualiter: tunc dicit minorem esse falsam in proposito: nam quando aliquid mouet se, cũ sit actio æquiuoca, non vniuoca, non potest dici, quòd sit in actu formali, sed est in actu virtuali, & in potentia formali, & hæc non repugnant; repugnarent autem si idem esset in actu, & in potentia vniformiter accipiendo.

Primitas adæquationis quid est.

Com. 30.

Tex. 21.

Tex. 6. Actus duplex est.

Potentia duplex est.

Sed

A Sed in hac quoque responsione dissentit ab expositione Auerr. & Alexan. & Theophrasti, omniũque bonorum interpretũ Arist. qui in hoc lib. asserunt, q̃ potentia agens est illud, quod est principium transmutationis in aliud secundum quod est aliud; & non in se: vnde pro manifesto accipiunt, nihil agere in se ipsum, siue loquamur de actu formali siue de actu virtuali, & sic etiam de quacunq; potentia proferatur sermo: igitur fuga est distingnere de hoc duplici actu, & potentia. Præterea illud, quod est aliquid in actu formaliter, nullo modo est in potentia ante actum ad alium actum similem: ergo nec illud, quod est in actu virtuali secundum aliquid est in potentia ad illud formaliter: antecedens patet, quia tunc duo actus eiusdem speciei possent inesse eidem: consequẽtia patet, tum quia actus, in quo est alius virtualiter, perfectior est illo formali, qui est in virtute eius: ergo magis perficit subiectum, & ita tollit potentiam ad formalem magis quàm alius formalis. Tum etiam quia frustra videtur inferri illa perfectio formalis præhabita illa virtuali; quia per formalem non fit perfectius illud, quod recipit, quàm prius. Tum tertio, quia tunc videretur, quòd Deus posset esse in potentia receptiua multarum perfectionum, quæ sibi formaliter non insunt, sed virtualiter. Sol etiam B videretur esse in potentia passiua ad formas generabilium, quas habet aliquo modo virtualiter; & intellectus agens esset etiam in potentia ad habendas species intelligibiles formaliter; quia habet eas virtualiter, hæc omnia absurda sequuntur ad ipsum Doctorem, & sic stat etiam confirmatio adducta ex Arist. 1. de generatione: quòd agens, & patiens sunt contraria: sed idẽ non contrariatur sibi ipsi, ergo idem non potest per se primo agere in se ipsum. Nec valet responsio ipsius asserentis, quòd agens & patiens dicuntur esse contraria in vniuocis, quia habent formas contrarias formaliter, nam ista est vniuersalis propositio etiam de agente æquiuoco, quod si ageret in se ipsum, eo pacto quo ageret, contrariaretur sibi ipsi; & ideo ratio stat in suo robore.

Tertio probatur eadem conclusio; quia impossibile est relationes reales oppositas realiter fundari in eodem fundamento finito, & limitato; sed actiuum & passiuum, seu motiuum & mobile referuntur secundum relationes reales & oppositas, pertinentes ad secundum modum relatiuorum, vt docuit Arist. 5. huius: ergo impossibile est idem esse actiuum & passiuum, siue motiuũ & mobile, & quòd aliquid per se primo agat in se ipsum: maior proba- C tur, quia fundare relationes oppositas, attribuitur essentiæ diuinę ratione suæ illimitationis. Sed hanc quoque rationem nititur soluere ille Doctor dicens, non esse inconueniens relationes reales oppositas fundari in eodem fundamento non simpliciter, sed aliqualiter illimitato, quia inter relationes, quædam sunt incompossibiles in eadem natura & supposito, vt sunt relationes reales causæ & causati: ratio huius est, quia causatum dependet realiter à causa, & idem non potest essentialiter dependere à se ipso. Quædam sunt relationes reales oppositæ, quæ sunt incompossibiles in eodem supposito, non tamen in eadem natura illimitata, vt sunt relationes producentis & producti, vt patet in diuinis, & ratio huius incompossibilitatis est, quia producens est prius origine, quàm productum: idem autem suppositum non potest esse prius origine se ipso. Quædam vero relationes oppositę reales sunt, quę neutro modo sunt incompossibiles, vt sunt relationes mouentis & mobilis, cuius ratio est, quia omnis incompossibilitas relationum realium reducenda est ad aliquam priorem, & vbi ista prior non inuenitur, ibi nec illa posterior concluditur, nunc incompossibilitas in illis duobus membris reducitur ad ordinem, seu dependentiam essentialem, vel originis; sed in illo tertio modo re- D ducitur dependentia talium relatiuorum ad dependentiam accidentalem: non est autem inconueniens idem suppositum dependere à se accidentaliter, & sic soluendo rationem dicit, quòd fundamentum relationum mouentis & mobilis, quando aliquid mouet se, licet non sit simpliciter illimitatum, est tamen aliqualiter illimitatum, quatenus idem habet rationem mouentis & mobilis aliter, & aliter.

Sed hæc responsio est contra theologiam & philosophiam. Primo est contra theologiam quantum ad illud quod dicit, in diuinis producens esse prius origine, quàm productum; quia cum in eis non sit nisi relatio & essentia, & in essentia nulla sit prioritas, cum sit vna; relationes autem sint simul natura & intellectu, vt est communis sententia omnium philosophorum, & theologorum: igitur manifeste errat, ponendo prioritatem originis seu prius à quo in diuinis. Aperte quoque errauit Scotus in 1. sent. vbi bibit hunc errorem contra dicta omnium doctorum ponentium ordinem originis in diuinis absque prioritate. Est etiam & illa responsio contra philosophiam, quia duo realiter opposita secundum idem esse in eodem, est omnino impossibile, iuxta decreta Arist. 5. huius, & siue ibi sit ordo essentialis, siue sit ordo accidentalis, quomodocunque accipiatur propositio, est verissima: igitur impossibile est

Tex. 2.

Duo actus eiusdem speciei, eidem inesse nequeunt.

Deus nõ est in potentia receptiua alicuius perfectionis.

Tex. 50.

Tex. 20.

Idem nõ potest esse prius seipso.

In deo non est nisi essentia & relatio.

Dist. 18. q. ultima.

Tex. 22.

dicere, quòd duę relationes reales oppositæ fundentur in eodem supposito super eodem fun A
damento proximo, cum diuersitas realis ipsarum relationũ requirat diuersitatem fundamẽtorum. Si autem dicatur, quòd aliter & aliter sunt compossibiles in eodem supposito; quia secundum aliud est mouens, & secundum aliud est motum: ratio demonstrat quòd idem per se primo non mouet se ipsum; nec agit in se ipsum secundum idem, sed per alterum; ex his ergo patet veritas conclusionis.

Secunda conclusio. Nullum simplex materiæ coniunctum est mouens se ipsum primo & per se, dico simplex materiæ coniunctum; propter Deum benedictum, qui intelligit, & amat se ipsum per se ipsum, & propterea dixit Plato, primum mouens mouere se ipsum; omnẽ operationem nominans motum, secundum quòd etiam ipsum intelligere & velle, & amare motus quidam dicuntur: hoc sequens D. August. super Genesim ad literam libr. 4. dixit spiritus creator mouet se nec per tempus, nec per motum, dico etiam propter Angelum, qui intelligit se ipsum per suam essentiam, vt docuit S. Thomas 1. p. quòd cum moueri & pati conueniant intellectui secundum quòd est in potentia: Angelus autem est semper in actu respectu intellectionis sui ipsius, & ideo intelligit se ipsum per se ipsum: vnde ista propositio, mouens & B
motum debent esse distincta subiecto, vniuersaliter non est vera, nisi in corporalibus: verificatur tamen aliquo pacto in re simplici materiæ coniuncta, sicuti est in intellectu, & voluntate hominis, de voluntate dictum est de mente S. Thomæ, quod non est mouens se ipsam per se ipsam primo; sic etiam de intellectu, vt est videre 1. p.

Cap. 3.

q. 56. ar. 1.

Angelus intelligit seipsum per seipsum.

q. 87. ar. 3.

Tertia conclusio est. Corpora grauia & leuia mouentur per se à generante, tanquam à mouente principali, & mouentur à remouente prohibens per accidens: prima pars probatur, quia dans formam dat consequentia formæ; sed generans dat formam corporibus grauibus, & leuibus: ergo dat ea, quæ eorum formam consequuntur; sed motus deorsum consequitur graue de necessitate, & motus sursum sequitur ipsum leue: ergo hæc omnia sunt à generante. Secunda pars probatur sic: operans aliquo modo ad motum grauium, & leuium non imprimendo eis aliquam virtutem, dicitur mouens per accidens ipsorum; sed remouens prohibẽs est huiusmodi: ergo &c. probatur minor, quia quando aliquis lapis est superpositus alicui columnæ, remouens columnam est causa quòd lapis moueatur deorsum, non imprimendo ei aliquam virtutem; ergo erit causa per accidens non secundum quòd per accidens se tenet ex C
parte causæ; quia huiusmodi causa per accidens nihil operatur ad effectum: cum enim dicimus album ędificat; albedo nihil operatur ad ædificationem, neque est per accidens ex parte effectus, quasi ille effectus intendatur: possibile enim est, quòd aliquis diuellat columnam nõ intendendo motum lapidis superpositi, & tamen lapis cadat: sed dicitur mouens per accidẽs, quia motui columnę per accidens coniungitur esse aliquod corpus graue superpositũ, quod natum est illo motu moueri à generante, & sua grauitate; tamen impediebatur à columna ne moueretur, & hoc pacto remouens prohibens dicitur mouens per accidens.

Motus inanimatorum est à generante.

Causa per accidens nihil operatur ad effectum per se.

Vltima conclusio est. Corpora animata præcipue animalia non sunt mouentia se ipsa, quia animalia mouent partes corporis, vt quod; sed quia in eis datur vna prima pars, cui primo communicat anima virtutem motiuam, & per hanc mouentem ceteræ partes mouentur. Pro cuius intellectu sciendum est, quòd quando animal est mouens se ipsum, anima est principiũ intrinsecum primum, quo mouetur animal, quia eodem modo anima est primum principiũ intrinsecum mouendi localiter in animali, & vegetandi, & sentiendi, vt scripsit Arist. 2. de aĩa, sed anima est principium, quo viuimus, sentimus, mouemur, & intelligimus primo vt in D
eodem lib. didicimus: igitur anima erit principium intrinsecum quo: probatur modo conclusio sic; mouens quod, in istis materialibus non est actus, quia actus habet rationem quo; sed existens in actu distinctum in esse à motu; sed anima est actus, & non est proprie existens in actu, quia non est subsistens nisi anima intellectiua, vt intellectiua, & non vt motiua: nec distinguitur secundum esse ab animali moto; quoniam idem est esse partis, & totius, vt existit in toto: ergo anima non est mouens vt quod: propterea dixit S. Thomas 1. p. quòd anima nõ mouet corpus per esse suum, secundum quòd vnitur corpori vt forma, sed per potentiam motiuam, cuius actus præsupponit iam corpus effectum in actu per animam, & sic anima secundum vim motiuam est pars mouens, & corpus animatum est pars mota; & hæc diuisio in partem mouentem, & partem motam est diuisio in partes integrales formaliter: & non in partes essentiales, nisi causaliter: quoniam omne animal integratur ex duabus partibus corporis, quarum vna actuatur potentia motiua ipsius animalis, & est pars mouens, & reliqua mouetur: in homine autem, quia habet duplex motiuum, scilicet appetitum sensitiuum & intellectiuum est diuisio in partes integrales quoad motum prouenientem ab appetitu sensitiuo, quia

Animal mouet se per se ipsum.

Tex. 18.

Tex. 24.

Anima intellectiua est subsistens.

q. 76. ar. 4.

Motiuũ in homine duplex.

A quia ille est actus cuiusdam partis corporis, & quodammodo in partes essentiales quoad motum prouenientem ab appetitu intellectiuo; quia ille nullius corporis est actus: & sic pars mouens est anima, quæ est pars essentialis: pars vero mota non est proprie pars essentialis, quoniam est corpus in actu, quod non est pars, nisi per synecdochem realiter loquens, sed est quæ dicitur pars hominis inquantum homo aut animal, quia formaliter sumendo animam, formaliter sumendo corpus, & formaliter sumendo animal: dicitur animal ipsum componi ex anima & corpore tanquam ex partibus essentialibus: ipsum tamen corpus non est vere pars, vt dictum est: & hæc de tertio.

Quantum ad quartum sunt aliquæ paruæ difficultates soluendæ, quarum prima est: quia Aristo. 2. physicorum definiens naturam asserit, natura est principium mouendi, & quiescendi eius, in quo est primo & per se, & non secundum accidens: ergo aliquid potest per se primo agere in seipsum: probatur consequentia, quia natura est principium mouendi, siue agendi in seipsum. Ad hanc dicimus prouenire ex malo intellectu definitionis naturæ: quia ibi Aristo. voluit docere principium motus esse duplex: alterum extrinsecum, & alterum intrinsecum: extrinsecum est illud principium, quod non est in eodem subiecto cum illo motu, vt ignis est extrinsecum principium calefactionis aquæ; quia ille motus calefactionis est in aqua, ignis vero non est in aqua, intrinsecum principium est in illo subiecto, in quo est ipse motus, vt cum lapis fertur deorsum est principium quoddam in lapide, quo fertur; idq; est intrinsecum, quia est in illo, in quo est ipse motus: natura ergo (dixit Philosophus) est intrinsecum principium motus, & non extrinsecum: quod dixit propter causam efficientem, & finalem, quæ sunt principia motus, non tamen sunt in illis, quæ mouentur; de causa efficiente dictum est de igne calefaciente aquam; de finali est exemplum de lucro mouente mercatorem, quod tamen non est in mercatore, nisi apprehensiue. Tex. 4 B Principium motus est duplex.

Secunda difficultas sumitur etiam ex Arist. 1. physicorum, vbi ait quòd medicus per se sanat, sed sanat seipsum aliquando: ergo aliquid potest agere per se in seipsum. Ad hanc dicimus, quòd sensus verborũ Arist. est, quòd medicus per se sanat infirmum, & quando sanat seipum non se tanquam medicum sanat, sed tanquam infirmum, propterea non sequitur q aliquid agat per se in seipsum, sed bene per accidens, vt dictum est. Tex. 74.

C Tertia difficultas nascitur etiam ex verbis Arist. 1. cæli, ponentis differentiam inter motũ violentum & naturalem, asserentis motum naturalem quanto magis fini appropinquatur, tanto esse velociorem, vt graue prope centrum velocius ad ipsum mouetur; motum autem violentũ esse remissiorẽ; ex his deducũt entia naturalia per se agere in seipsa, aliter non mouerent seipsa velocius versus finem. Et confirmant auctoritate Auerr. ibidem docentis, lapidẽ mouere se inquantum ipse est grauis in actu, & moueri inferius inquantum est in potentia: igitur lapis per se agit in seipsum. Respondendo ad istam difficultatem dicimus diuersas fuisse sententias philosophorum de causa, propter quam motus naturalis est celerior & velocior in fine, quàm in principio, vt narrat S. Thomas ibidem. Quidam discipulus Theophrasti dixit causam huius rei, quòd terra velocius mouetur quanto magis descẽdit, esse ex parte mouentis per violentiam, quia quanto elongatur motum, tanto minus remanet de virtute mouentis, & sic motus fit tardior; vnde motus violentus in principio quidem intenditur, in fine autem remittitur intantum quòd finaliter graue non potest plus sursum ferri, sed incipit moueri deorsum propter paruitatem eius, quòd remanserat de virtute motoris violenti, D quæ quanto magis minoratur motus contrarius fit velocior. Sed hanc causam impugnat S. Thomas tanquam falsam. Alii dixerunt causam huius esse medium, per quod fit motus, qđ resistit rei, quę per ipsum mouetur eiusque motum retardat, quare cum in fine motus minus superest medium superandum, & diuidendum à mobili, quàm erat in principio, ideo tunc celerior fit motus. Alii dixerunt, illud quod mouetur ad locum naturalem, cum moueatur ex loco sibi contrario, necessario afficitur qualitatibus sibi cõtrariis, & ideo eius vires, & qualitates naturales efficiuntur imbecilles & debiles, & propterea quanto magis per motum suum naturalem recedit à loco contrario, & accedit ad locum natiuum, tanto purius & liberius euadit ab illis qualitatibus contrariis, & virtus eius motiua potentior redditur. Nonnulli docuerunt grauia & leuia, quanto propius accedunt ad locum suum naturalem, eo maiorem velocitatem acquirere, quia augetur eorum virtus ex appropinquitate ad locum natiuum. Multi etiam opinantur causam huius esse aerem, qui motus promouet lapidem, & quia ad vim motiuam lapidis accedit impulsus aeris, & tunc incipit augeri celeritas descensus ipsius lapidis; & rursus lapis magis hoc modo concitatus magis etiam pellit aerem, & hic magis pulsus vehementius etiam promouet lapidem, & sic deinceps vsque ad finem motus. Tandẽ Tex. 88. Com. 88. Diuersę sententię de causa velocitatis motus naturalis.

assignat

assignat causam huius rei, quod quanto corpus graue magis descendit, tanto magis confortatur, & corroboratur grauitas eius propter propinquitatem ad proprium locum, & adeo augmentatur, quod si in infinitum cresceret velocitas motus, in infinitum etiam cresceret grauitas, & eadem ratio est de leuitate, quæ verba iudicio meo sic intelligenda sunt, scilicet quod crescit in virtute non autem in pondere, quomodocunque sit hoc, nunquam tamen sequitur, quòd aliquid agat in seipsum per se, quia graue ipsum non habet in se aliquod principium actiuum, quod moueat ipsum, sed tantummodo principium quo mouetur deorsum, & sic etiam intelligitur auctoritas Auerr. quòd lapis dicitur mouere se impropriè, quia habet in se principium quo & instrumentale sui motus, mouetur etiam à cælo effectiue, & à loco finaliter, & à generante mediate, à remouente prohibens dicitur moueri per accidens, & à medio dicitur moueri adiuuando, & sic patet quomodo corpus naturale quo magis procedit in motu naturali, celerius mouetur; patet etiam solutio ad difficultatem motam ab Aduersariis. A

Duplex est principium, quo, & quod

Et quæ quidem cum ratione omnes contrariorum sunt eadē, & quæ irrationabiles vna vnius, &c. Tex. 3. B

An differentia assignata inter potentias rationales & irrationales sit conueniens, scilicet quòd illa sint oppositorum, hæ vero non.

Dilucidatio secunda.

N explicatione huius controuersiæ quatuor pertractabimus. Primo dicemus positionē aliorum. Secundo arguemus contra eorum dicta. Tertio dilucidabimus veritatem. Quarto & vltimo dissoluemus argumenta, quę contra istam veritatem sic decisam adduci possunt. Quantum ad primū exteri multa dicunt, inter quæ asserunt in primis, quòd differentia ista est intelligenda de potentiis actiuis tantum, vt sit sensus, quòd potentia actiua irrationalis cuicunque comparetur, siue actioni, quam elicit, siue termino quem producit, sic est illius, quòd permanente eadem natura ipsa non potest esse actiua alterius, quàm eius, cuius est: frigiditas enim manens frigiditas, non potest esse productiua caloris, nec elicitiua calefactionis, si tamē est de se actiua: nam quicquid circa ipsam frigiditatem fieret, licet illud possit aliquid facere ad esse caloris; nunquā tamen frigiditas faceret ad hoc, similiter potentia rationalis sic est actiua oppositorum, siue sint contraria, siue contradictoria, quòd manens natura vna quantum est de se est sufficiens productiuum oppositorum productorum: si est oppositorum productorum & sufficiens elicitiuum oppositarū actionum, & sic producit actiones oppositas. Secundo dicunt, quòd illa differentia sic est intelligenda, quòd potentia rationalis est oppositarum actionum siue actionis, & negationis eius, scilicet quòd possit agere & non agere, si autem actio accipiatur etiam pro re acta vel producta, tunc sicut est oppositorum actorum, sic est oppositarum actionum. Primo tamen modo dicunt intelligendam esse hanc differentiam, scilicet vt est actionis & negationis eius, vel actionum oppositarum. Tertio dicunt differentiam inter potentias rationales & irrationales debere intelligi ex modo eliciendi actiones circa obiecta, quia potentiæ rationales approximatæ obiectis suis, & remotis omnibus impedimētis, contingenter operantur circa illa, irrationales vero necessario eliciūt actus, quando sunt approximatæ suis obiectis. Quarto docent causam diuersitatis talium modorum eliciendi esse diuersitatem illarum naturarū: voluntas enim contingenter sic elicit, quia est voluntas; natura vero sic necessario elicit, quia est natura: nec est dare aliquam causam, quare sic eliciant istæ potentiæ. Quinto volunt duplicem esse indeterminationē. Vnā quæ est ex insufficientia, & quæ est ex potentialitate, & defectu actualitatis, sicut materia non habēs formam est indeterminata ad actum formæ. Alia est indeterminatio superabundantis sufficientiæ, quæ est ex illimitatione actualitatis, vel simpliciter, vel quodámodo: primo modo indeterminatum non reducitur ad actum, nisi prius determinetur per formam ab alio: secundo modo indeterminatum potest se determinare; si enim hoc posset habendo actum limitatum, multo magis si haberet illimitatū, quia tunc non careret aliquo, qd fuerit simpliciter principiū agendi, alioquin Deus, qui est summe indeterminatus

Sententia exterorum quę est.

C

D

Indeterminatio duplex est.

minatus

A minatus autem quancunque actionem indeterminatione illimitationis non posset aliquid agere, quod est falsum: indeterminatio autem, quæ ponitur in volũtate, nec est materialis, nec imperfectionis inquantum ipsa est actiua; sed excellentis perfectionis, & potentiæ aliqualiter illimitatæ non alligatæ ad terminatum actum, & ideo potest seipsam terminare. Vltimo dicunt potentiam rationalem dupliciter sumi posse. Vno modo incomplete, & sic est intellectus, vel ars, vt præcedit voluntatem, & de tali loquens Philosophus in præsenti litera, ait, q̃ oportet illam determinari per voluntatem, vel proheresim. Alio modo sumitur complete, & sic est voluntas determinatiua intellectus, vel saltem talis voluntas concurrit ad potentiam determinatiuam intellectus tanquam potentia completa, & sic verum est potentiam rationalem esse oppositorum, & quando Philosophus loquitur in textu, loquitur de potentia rationali incompleta, hæc de primo. Potentia rationalis sumitur bifariam Tex.10.

Quoad secundum, illud primum dictum istorum aduersatur seipsis in prologo primi sententiarum, & etiam in 2. vbi docent dari potentiam neutram, quæ neque inclinatur ad actum neque ad oppositum eius, adeo quòd potentia neutra dicitur esse ad opposita, vt superficies B respectu albedinis & nigredinis, & tamen superficies, quæ est potentia neutra de mente ipsorum, non est actiua; sed potius passiua: igitur insufficienter dictum est, quòd ista differentia, quam hic ponit Aristo. inter potentias rationales & irrationales; quòd irrationales sunt tantũ vnius oppositi, & rationales vtriusque oppositi, sit intelligenda tantum de potentiis actiuis, cum ipsi ponant etiam potentiam passiuam esse oppositorum; ergo expositio, quam hic tradunt verbis Arist. destruxit eorum doctrinam de potentia neutra. Secundum dictum istorum est contra Auerr. hic qui intelligit differentiam inter istas potentias nedum respectu oppositarum rationum, seu oppositorum actorum, sed etiam respectu obiecti: quia potentia naturalis non potest nisi circa vnum obiectum: potentia vero rationalis potest ad opposita, vt voluntas respectu boni & mali: ergo hoc secundum dictum non est sufficienter assignatum, arctando differentiam harum potentiarũ tantum ad oppositas actiones, seu ad opposita acta. quest.1. dist.2.q.6 Com.10

Tertium dictum, in quo asserunt differentiam inter potentias istas debere intelligi ex modo eliciendi, est etiam insufficienter ab eis explicatum, quia differentia modorum eliciendi est propter differentias naturarum: ergo prima differentia inter potentias irrationales & rationales
C tionales, est propter ipsarum naturas, & non ex modo eliciendi, & quia istæ potentiæ non sunt res absolutæ omnino, nec respectiuæ totaliter, sed medio modo se habent inter entia absoluta, & respectiua, quia potentia secundum id quod est, ad actum dicitur & est, propterea male illatum est quartum dictum, quòd causa diuersitatis talium modorum eliciendi est diuersitas illarum naturarum, quia istæ naturæ cum nõ sint absolutæ omnino, nec respectiuæ totaliter, causa diuersitatis non est suscipienda absolute ex naturis earum, vt ipsi etiam dicũt sed ex ordine, quem habent ad actus, & ad obiecta, cum peripatetica doctrina sit, distinguere potentias per actus, & actus per obiecta. Vnde sumitur diuersitas prima inter potentias rationales & irrationales.

In quinto dicto docent vnum, quod non est sustinendum in theologia: dicunt enim Deũ esse summe indeterminatum ad quancunque actionem: hoc enim videtur destruere dictum Apostoli ad Ephes. qui operatur omnia secundum consilium voluntatis suæ, si operatur omnia secundum consilium suæ voluntatis, quomodo est summe indeterminatus? & quomodo etiam potuissent stare verba in lib. Sapien. tu autem pater gubernas omnia prouidentia tua item attingit à fine vsque ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter. Hinc Boetius 4. de
D consolatione philosophica dicebat, quòd prouidentia est ipsa diuina ratio in summo omniũ principe constituta, quæ cuncta disponit; si ergo diuina ratio cũcta disponit, quomodo Deus est summe indeterminatus? Vltimum dictum de potentia completa rationali & incompleta, est contra Arist. 2. magnorum moralium, vbi ponit tam intellectum, quàm voluntatem esse potentias completas, quid enim deficit intellectui absque voluntate, quin sit completa? nõ enim aliter distinguitur potentia rationalis ab Arist. ibi & ab aliis recte philosophantibus nisi in hoc, quòd aliqua potentia dicitur rationalis per essentiam, & aliqua per participationem: potentia rationalis per essentiam dicitur solus intellectus: potentia rationalis per participationem est ipsa voluntas, vt docuit S. Thomas 1.2. licet rationale per participationem dicatur de concupiscibili & irascibili, etiã prout aptæ natæ sunt obedire rationi, & sic dicuntur esse subiectum virtutis: voluntas vero dicitur rationalis per participationem quoad similitudinem actus in concupiscibili & irascibili, & si aliquando etiam ipsa voluntas dicitur potentia rationalis per essentiam: tunc capitur rationale per essentiam communiter pro eo, quod est intellectiuum distinctum à sensitiuo; sed non prout cuius actus est ratiocinari, quia hoc modo, vt dictum est, solus intellectus est rationalis per essentiam, nihilominus hoc dictum Cap.1. Cap.14. Prosa 3. Cap.1. q.56.ar.6. Volũtas quare dicitur potentia rationalis.

Aristo.

Arist. intelligendum venit de potentia rationali, vt distinguitur contra sensitiuam, & sic patet quàm turpiter errauerint hic exteri in declarando hanc differentiam. A

Tex. 118. Quoad tertium pro dilucidatione veritatis sciendum est primo, vt docet Aristo. 2. de anima, quòd antiqui non distinguebant inter sensum, & intellectum: propterea apud ipsos hæc differentia inter potentias rõnales & irrõnales non fuit cognita, & si potentias ipsas irrõnales apud peripateticos, nõ posse se habere ad opposita dupliciter itelligere possumus. Vno modo obiectiue, itaquòd ipsæ non possint in opposita obiecta. Alio modo effectiue, itaquòd non possint in oppositas actiones; tũ si primo mõ intelligamus, adhuc distinguere oportet, quia aut intelligitur quòd potentiæ irrationales non possunt se habere ad opposita obiecta adæquata absolute, & sic est verissima propositio ista, scilicet potentiæ irrationales non possunt se habere ad opposita, & nullam instantiam pati potest, vt visus, cuius obiectum est color, nõ

potentia irrõnalis quõ valet ad opposita. potest per se loquendo in oppositum eius. Alio modo possumus intelligere potentias irrationales non posse se habere ad opposita contenta sub obiecto adęquato, & sic tales potentiæ possunt se ad opposita habere, vt uisus potest in album, & nigrum; & per consequens in albũ & non album: si autẽ effectiue intelligamus, itaquòd non possint in oppositas actiones, dupliciter adhuc intelligere possumus, vno modo per accidens, & sic possunt in oppositas actiones, quia potẽtia frigefactiua non solũ per se frigefacit, sed potest esse causa ipsius caloris: sed hoc erit per accidens, & non per se. Alio modo possumus intelligere per se, & hoc duobus modis; primo sic, potentiæ irrationales possunt in oppositas actiones oppositione disparata, B

potentia solis dicitur irrationalis. & sic est propositio vera, quia potentia solis est potentia irrationalis, & producit oppositos effectus oppositione disparata; quia per vnum, & eundem calorem dissoluit glaciem, & indurat lutum. Secundo possumus intelligere, quòd potentiæ irrationales possint se habere ad oppositas actiones oppositione contradictionis, scilicet secundum affirmationem & negationem, & sic est verissima propositio, nullam difficultatem patiens, quòd potentiæ irrationales non possunt ad opposita se habere.

Secundo notandum est de potentiis rationabilibus, quomodo se habeant ad opposita iuxta sententiam Alexandri, tam respectu actionum, quàm respectu obiectorum inadæquatorũ, quòd pro eodem indiuisibili temporis non simul, sed diuisim cum sint liberę, possunt in opposita; & hoc patet primo ex natura ipsius animæ, quæ est omnia facere; & omnia pati, vt do- C

Tex. 17. cuit Arist. 3. de anima. Secundo ex natura definitionis, quia ille, qui bene definit, contraria assignat diuidẽdo. Tertio, quia agit per conceptum: nam scientia, quæ est potentia rationalis, est quædam ratio rei scitæ; sed eadem ratio manifestat rem, & eius priuationem, licet non similiter: quia primo manifestat ipsam rem, sed per posterius eius priuationem, sicut per rationem visus per se cognoscitur primo ipsa visiua potẽtia, & ex consequenti cognoscitur cæcitas, quæ nihil aliud est, quàm carentia visionis in subiecto apto nato.

Electio quõ se habet ad voluntatẽ. Tertio sciendum est, quòd electio se habet ad voluntatem, sicut ratio ad intellectum: vnde intellectus, & ratio substantialiter est vna virtus, sed differunt in hoc, quia intellectus est principiorum, ratio vero conclusionum, cum sit virtus discretiua, sic etiam se habet voluntas, & electio; quia voluntas est virtus, quæ vult aliquid absolute, vt finem, & hoc sine discursu: unde voluntas potest velle aliquid cognitum per intellectum absq; omni ratiocinatione, sed electio præsupponit discursum, & ratiocinium, cum sit mediorum ordinatorum in finem.

Vltimo notandum est, quòd voluntas dicitur libera radicaliter, & primordialiter ab essentia, & natura ipsius animæ: proxime vero habet ab ipso intellectu: formaliter autem ex se ip- D

Voluntas quõ est libera. sa, dico radicaliter, quia libertas prouenit ex immaterialitate naturæ, seu essentiæ, per quam potentia ipsa est conuersiua supra formam apprehensam, vt possimus per eã intelligere hoc, & oppositum; dico proxime ex intellectu; quia nos non possumus intelligere, nisi in intellectu sit forma apprehensa, per quam repræsentatur hoc, & oppositum eius: & ideo tanquam ex proximo principio voluntas habet ab intellectu, vt sit libera: habet ex se ipsa deinde, vt sit libera formaliter; quia in potestate eius est mouere alias potentias sufficienter, & effectiue ad proprias operationes, & loquimur hic de libertate contradictionis; non autem à coactione.

Istis stantibus ponitur prima conclusio. Potentiæ irrationales non possunt in opposita; probatur sic; quia ignis non potest eandem aquam calefacere, & infrigidare, nec sol poterit eundem aerem illuminare & obtenebrare præsentia sui: ratio est, quia principium suæ actionis est qualitas naturalis, quæ est natura determinata ad vnum, & propterea pręsentato & approximato suo obiecto, & remoto omni impedimento non possunt non agere in ipsum, sed per se prima, & secunda intentione semper agunt in ipsum obiectum, vt ignis per se semper, & secundum omnem suam intentionem calefacit, & nunquam frigefacit, licet aliquando per ac-

cidens

A cidens idest prȩter naturã,puta facta calefactione, & apertione pororũ sequatur aliquãdo frigefactio,quæ est effectus pure per accidens respectu ignis calefacientis. Ignis per accidens frigefacit.

Secunda conclusio est. Potentiæ rationales possunt per se in opposita,tum oppositione cõtrariorum,tum contradictoriorum pro eodem instanti,licet non simul,sed diuisim: probatur quia medicus secundum suam artem potest sanare ipsum ęgrotum, & non sanare, & quilibet nostrum pro eodem instanti diuisim poterit amare amicum suum: & odiohabere,& Callias præsentato sibi cibo,& nullo impedimento impeditus, & maxima fame laborans potest comedere,& nõ comedere;& ratio fundamẽtalis est,quia principiũ actionis in potẽtiis rõnalibus est cognitio siue sciẽtia,qua sicuti cognoscuntur opposita,ita possunt agi,licet non æque primo,nam medicus sua scientia prius cognoscit sanitatem,quæ se habet vt habitus,& per posterius cognoscit infirmitatem,quæ se habet vt priuatio, & sic per prius producit sanitatem, & per posterius oppositum eius. Tertia conclusio. Potentiæ rationales respectu aliquorum obiectorum non possunt in opposita saltem quoad specificationem actus, loquendo naturaliter: probatur,quia intellectus non potest non intelligere prima principia, & voluntas non B potest non velle beatitudinem,& finem,ac bonum in communi: ergo respectu istorum obiectorum potentiæ rationales non se habent ad opposita, quia ad hęc naturaliter ordinantur, ex his sequitur virtutes rationales se habere ad opposita in illis, ad quæ non ordinantur naturaliter, vt docuit S.Thomas 1.p. loquens de beatis, qui videndo diuinam essentiam non possunt eam odiohabere: ex consequenti nullo modo peccare: retinent tamen liberum arbitrium,quo volunt diuersa seruato ordine finis. Medicus per se sanitatem inducit. q.62.ar.8.

Vltima conclusio est. Voluntas accepta secundum se est liberior intellectu libertate contradictionis: probatur sic, illa potentia est liberior, in cuius potestate est agere, & non agere stante operatione alterius,quàm ea, in cuius potestate non est sic agere,& non agere; sed stante iudicio intellectus de aliquo operando potest voluntas ipsum velle, & non velle, itaquòd intellectus non potest sufficienter mouere voluntatem ad volendum: voluntas autem sufficiẽter potest mouere intellectum,quia si voluntas vult deliberare,quòd intellectus consideret de aliqua re,non potest intellectus facere quin consideret: ergo voluntas est liberior,& magis habet dominium suæ operationis, quàm intellectus; & ex hac conclusione sequitur falsum dixisse illos,qui voluerunt intellectum esse magis liberum voluntate,illosque etiam,qui docuerunt has duas potentias esse æque liberas. Q̃sio voluntas est liberior intellectu. C

Quantum ad vltimum soluendæ sunt difficultates, quæ possunt oriri contra conclusiones propositas;& primo contra primam conclusionẽ est difficultas, quam aliquis potuisset habere ex verbis Arist. qui in hoc libro docet, quòd omnis potentia est contradictionis; sed potentiæ irrationales sunt potentiæ: igitur dicuntur esse contradictionis, ergo potentiæ irrationales se habent ad opposita,& sic falsa est conclusio proposita. Respondent exteri huic difficultati, quòd omnes potẽtiæ passiuæ sunt ex se contradictionis,actiuæ vero nõ ex se,sed quasi per accidens & aliunde, quatenus passiuum potest adesse, vel non adesse. Sed hæc responsio est nulla, quia inter potentias irrationales dantur actiuę,& etiam passiuę,si ergo omnis potentia simul est contradictionis: sequitur quòd non sit posita sufficiens differentia inter potentias irrationales & rationales. Deinde impugnata est opinio istorum superius, qui volunt arctare dictum Arist. ad potẽtias actiuas excludendo passiuas, quia contradicunt dictis Scoti de potentia neutra. Contradicunt etiam Arist. 2. de anima, vbi vniuersaliter posuit sensus cognoscere differentias sensibilium, quę sunt oppositę,& sensus sunt potentiæ passiuę, & irrationales. Deinde 3. de anima posuit intelligere esse pati,& intellectum esse potentiam passiuam, & tamen intellectus etiam secundum ipsos se habet ad opposita. Secundum multos peripateticos etiam voluntas est potentia passiua respectu volitionis: igitur hęc respõsio est fuga. Adde, omnes virtutes intellectiuas, vt prudentiam, opinionem, & cęteras, sic etiam & virtutes morales se habere ad opposita; & 1. perhier. Arist. docuit, vestem posse incidi & non incidi,& sanari ęgrotum, & non sanari dici ad vtrumlibet: patet ergo quòd vniuersaliter est intelligenda hæc propositio de omni potentia siue actiua siue passiua, quod patet etiam ex dictis ipsorum, qui respondendo ad difficultatem de proiiciente pilam ad parietem, qui est causa resilitionis, asserunt, quòd mouens violenter aliquid ad vbi mouet ad omne vbi possibile acquiri per illum motum, & si indirectum potest, sic mouetur, si non redit, & donec factus fuerit motus proportionabilis potentiæ mouentis &c. modo in pila est potentia passiua, ergo &c. Propterea dico ex doctrina habita in conclusionibus, quòd potentiæ rationales possunt ad opposita respectu vnius & eiusdem, & in eodem instanti temporis diuisim, hoc autem non dicitur de potentiis irrõnalibus, & propterea est sufficiens, & conueniẽs differentia assignata inter eas. Tex.17. Potentia irrationalis & actiua & passiua. Tex.134. D Tex. 17. Cap.ultimo. Proiiciẽs pilam est causa resilitionis.

Aucto-

Auctoritas Aristot. quòd omnis potentia simul contradictionis est, loquitur in corruptibilibus, vt docet Auerro. quòd idem potest esse & non esse, & hinc est quòd in æternis non est potentia, A

Contra secundam conclusionem poterit quis dubitare: quia omnis ratio est quædam natura, vt docet S. Thomas 1. p. quòd semper prius saluatur in posteriori: igitur omnes potentiæ rationales sunt naturales per locũ à coniũgatis: ergo non erit differẽtia inter pôas rationales, & irrationales, sed omnes sunt naturales, & sic male posita est secunda conclusio. Ad quã difficultatẽ respondendo dicimus, quòd naturale aliquando capitur, vt distinguimr contra violentũ, & sic virtutes rationales dicuntur naturales: aliquando naturale sumitur, vt distinguitur contra rationale, & sic potentiæ rationales non dicuntur naturales: & hoc modo intelligitur secunda conclusio: patet igitur hanc difficultatem nihil concludere contra conclusionem.

q. 60. ar. 1.

Natura dupliciter capitur.

Poterit etiam aliquis ambigere aduersus tertiam conclusionem: quia vnius naturæ est vnus modus agendi & operandi; sed potentiæ rationales sunt vnius naturæ, & non diuersarum naturarum: ergo habent vnicum modum agendi & operandi; & sic semper se habent ad opposita: male ergo posita est tertia conclusio, quòd respectu aliquorum obiectorum non possunt in opposita. Dicimus ad hoc potentias rationales dupliciter posse perpendi, & considerari. Primo absolute, & sic nullus actus naturalis inest eis, sed respectu cuiuscunque obiecti sunt liberę quo ad exercitium actus. Alio modo secundum aliquem statum: & respectu alicuius obiecti, ad quod naturaliter inclinantur, & sic possunt se habere tantum ad vnum, & non ad opposita, quia natura est determinata ad vnum, licet in potestate ipsarum sit suspendere actũ; tamen si debent elicere, necessario eliciũt circa illud obiectum, à quo specificantur; & sic non possunt tendere ad oppositum, quo pacto est intellectus respectu primorum principiorum, quæ naturaliter intelligit quo ad specificationem actus, licet libere quo ad exercitium, & voluntas respectu boni in communi, licet respectu boni diuini clare visi voluntas non sit libera nec quod ad exercitium, nec quo ad specificationem actus; quia actus amoris & fruitionis respectu diuinæ essentiæ clare visæ est naturalis vtroque modo: formaliter ergo respondendo ad argumentum dicimus, potentias rationales esse vnius naturæ absolute, & habere vnum modum agendi, & operandi, scilicet libere quo ad exercitium actus, & si aliquando operentur naturaliter, non mutatur earum natura, sed tantum status. B C

Potentię rationales bifariam sumũtur.

Libertas duplex est.

Contra vltimã conclusionẽ poterit quis existimare, intellectum esse liberiorẽ voluntate ex hoc: quia illud est magis liberum, quod est magis gratia sui, vt docuit Aristo. 1. huius, sapientiam ideo esse liberam, & voluntariam, quia est gratia sui, sed intellectus est magis gratia sui, quàm voluntas: ergo intellectus est magis liber quàm voluntas: probo minorem sic, quandoquidem id est magis gratia sui, quod minus dependet; sed intellectus minus dependet; quàm voluntas; intellectus enim non præsupponit voluntatem, sed voluntas pręsupponit intellectũ & sic voluntas cum maiorem dependentiam habeat, sequitur ipsam maiorem obligationem habere, & sic minus liberam, cuius oppositum dictum est in vltima conclusione. Nisi dicamus, ideo potentiam esse liberam, quia est immaterialis & actiua: illa ego est liberior, quæ minus est dependens in agendo: voluntas autem hoc modo minus dependet ab intellectu, quàm econtra, cum ipsa moueat intellectum effectiue, & intellectus non moueat effectiue voluntatem, licet voluntati præsupponatur actus intellectus, quo præsentetur ei suum obiectum. Itẽ licet voluntas non possit causare volitionem, nisi concurrente notitia obiecti, non tamen dicitur esse propter hoc dependens ab illa notitia, sicut nec Sortes in tractu nauis dependet ab Antonio, posito quòd neuter eorum possit se solo trahere; sed ambo simul, cum dependentia sit ad aliquid superius: formaliter ergo respondendo, neganda est minor, & ad probationem patet solutio ex dictis. D

in prologo.

Quare dicatur aliquid esse liberum

Et si quis adhuc instaret dicendo, voluntatem saltem æqualem habere libertatem cum intellectu, quia est in eadem essentia animæ, cum ipso intellectu, & ita ad imaginem Dei est voluntas, sicuti & ipse intellectus: ergo eadem gaudent libertate. Respondetur argumentũ hoc nihil cõcludere, quia eodem modo quis potuisset arguere, quòd sicut intellectus est cognoscitiuus, ita & voluntas, immo quicquid esset in anima, esset cognoscitiuum, sicut Deus secundum se totum est intellectiuus, & secundum se totum est volitiuus, & similiter sicut Deus est actus purus, ita anima secundum se totam est intellectiua & volitiua, & est actus purus, quia tota est ad imaginem Dei: & præsertim concluderet argumentum de anima Beatorum, quæ habet triplicem imaginem Dei, nempe naturæ, gratiæ, & gloriæ, & tamen nõ concludit, vt clare est videre, tanto minus concludit hoc argumentum contra conclusionem propositam, de quo latius vide Capreo. 2. senten.

Triplex imago reperitur ĩ anima beatorum

d. 14. q. vnic.

Palam

A

Palam quia prior est actus potentia, dico autem potentia non solum determinata. &c. Tex. 13.

Vtrum verum sit, quòd actus sit prior potentia secundum rationem.

Dilucidatio tertia.

IN hac dilucidatione erunt quatuor consideranda. Primum videbimus, quid exteri dicant. Secundo eorum dicta impugnabimus. Tertio dilucidabitur veritas ipsa peripatetica. Vltimo soluentur quæ videbuntur esse contra veritatē. Quoad primum dicunt Aduersarii, relatiue opposita posse dupliciter intelligi, scilicet vel mutuo: vel nō mutuo; illa quidē mutuo referūtur, quorū vtrumque habet habitudinem per se ad alterum: non mutuo referuntur illa, quorum vnum per se habet habitudinem ad alterum, & non econtra. Deinde asserunt, quòd actus & potentia non opponuntur relatiue primo modo; nā cum talia sint simul natura & definitione, sequeretur quòd actus nō esset prior ratione, quàm potentia: nec ratio potentiæ sumeretur ab actu magis, quàm econuerso, quod est contra Arist. hic. Tertio docent, quòd actus & potentia opponuntur secundo modo, quia potentia dicit ordinem ad actum: & ille ordo essentialiter est respectus ad actū, & non econuerso; quia ratio actus est absoluta, & relatio aliquando per se pōt esse ad aliquid absolutum, vt patet de scientia, quæ essentialiter refertur ad scibile, & non ecōtra. Quarto existimāt, ꝙ non sit idē referri, & relationē terminare, immo vbi concurrunt in eodē, videntur per accidens coniuncta, sicut forsan est in relationibus mutuis. Vltimo substinēt, ꝙ hoc secundo modo potest dici creaturā referri ad Deum sine omni correlatione in Deo, & sic potentia & actus, Deus & creatura, & omnia similia, videntur pertinere ad tertium modum relatiuorum, quia igitur potentia essentialiter refertur ad actum, ideo ab eo dependet, & non econtra, & propterea per actum definiri debet, sed non econuerso, ob hoc dixit Philosophus, actus est prior potentia ratiōne, & non econuerso.

B

Actus & pōa nō opponā tur secundū exteros.

C

Quoad secundum videntur dicta istorum contra rationem, & Aristo. & primum dictum est expresse contra textum Philosophi hic, & in tota doctrina sua, præcipue in prædicamentis, vbi non dixit relatiua non conuerti mutuo, sed non omnia relatiua esse simul natura; sicut sensus & sensibile: scientia & scibile; & in postprædicamentis voluit relatiua ideo dici opposita, quia ea ipsa, quæ sunt, oppositorum esse dicuntur, aut quomodolibet aliter ad ea, vt duplū dimidii ipsum quod est, alterius dicimr: alicuius enim duplum dicitur: & sic etiam pater alicuius filij pater, &c. ergo intentio Philosophi nō est distinguere de relatiuis mutuis, & non mutuis, vt isti male distinguunt, sed absolute dicere secundum veram proprietatem ipsorum relatiuorum, omnia relatiua esse simul natura, si rectè assignentur; hinc est, quòd deduxit postea, quòd si quis definite nouit aliquid eorum, quę sunt ad aliquid, definite etiam & reliquū. Secundum etiam dictum istorum sequitur esse falsum, quia implicat, actum & potentiam opponi relatiue, & non esse simul natura, quia simultas naturæ est vera proprietas ipsorum. Nec valet instantia de scibili & scientia: quia si rectè ista relatiua assignentur, adhuc sunt simul natura: scibile enim attenditur secundum potentiā, & non rectè assignatur, si ad ipsam scientiam quæ actum aut habitum nominat, assignetur, sed scibile ad scitiuum assignari debet, quia cū relatiua quędam sint secundum actum, vt calefaciens & calefactum, quædam secundum habitum, qui medius est inter potentiam & actum: & quædam secundum potentiam, vt scibile & scitiuum: si relatiua secundum actum assignentur correlatiuis secundum actum; & relatiua secundum habitum approprientur suis correlatiuis secundum habitum, & sic de iis, quę sunt secundum potentiam, omnia relatiua sunt simul natura, & mutuo referūtur, vt docuit S. Thomas. 1. p. vana igitur est distinctio ipsorum.

Cap. de rela.

Cap. de opp.

D

Omnia relatiua recte assignata mutuo dicūtur.

Relatiua tri fariā dicuntur.

q. 13. ar. 7.

Tertium etiam dictum est contra Aristot. in prædicamentis, vbi pro impossibili habet, quòd substantia sit ad aliquid: igitur secundum Aristotelem ratio terminandi non potest esse absolutum quid; tenet argumentum, quia vbi ratio terminandi est quid absolutum, Ss substan-

Cap. de rela.

ſubſtantia poterit eſſe ad aliquid, quia aliud eſt ad ipſam: ergo male dicitur in tertio dicto, q. A
Abſolutum non eſt terminus relatiui. relatio aliquando poteſt eſſe per ſe ad aliquid abſolutum. Et exemplum de ſcientia & ſcibili
ab eis adductum non eſt ad propoſitum, quia dictum eſt quòd quando ſcientia et ſcibile re-
ctè aſſignantur, dicunt relationem ad inuicem. Prȩterea, ea ratione alterum correlatiuum ter
minat relationem alterius, qua ratione refertur ad ipſum; ſed non refertur per abſolutum:
igitur nec per abſolutum terminat relationem. Quartum dictum, in quo aſſerunt, non eſſe
idem referri, & relationem terminare, implicat contradictionem, cum definitio relati-
uorum ſit, ad aliquid talia dicuntur quæcunque hæc ipſa quæ ſunt aliorum eſſe dicuntur,
vel quomodolibet aliter ad alterum, vt maius id quod eſt alterius dicitur, aliquo enim
maius dicitur, vbi apparet, quòd ſi aliquid terminat relationem alicuius, illud refertur ad
ſuum conterminum. In vltimo etiam dicto: illud, quod aſſerunt, creaturam referri ad
Cap. 2. Deum ſine omni correlatione in Deo, eſt expreſſe contra Auguſtinum 5. de trinitate, vbi
dicit, quòd hæc relatiua appellatio Dominus, Deo conuenit ex tempore; cum ergo creatura
referatur ad Deum ex tempore: igitur & in ipſo Deo erit correlatio creatoris, & dominii ex
tempore. B

Quoad tertium explicanda eſt veritas huius rei. Pro cuius intellectu ſciendum eſt primo,
In Deo eſt relatio ſecũdum rationẽ 1 ordine ad creaturam. quòd ratio capitur multis modis ſecundum peripateticos. Primo accipitur pro definitione,
vt docuit Ariſt. 4. huius, ratio, quam ſignificat nomen, & definitio. Secundo accipitur pro
virtute, ſeu potentia rationali ipſius animæ intellectiuæ, vt ſcribitur 3. de anima, de parte au-
tem animæ, qua ſapit, & intelligit, &c. Tertio capitur pro oratione, vt docuit Priſcianus, q
Tex. 10. ratio dicitur quaſi oris ratio. Quarto capitur pro forma, vt habetur 2. phyſic. quòd vnum
Tex. 1. Tex. 17. genus cauſarum eſt exemplar, & ratio ſeu quod quid erat eſſe. Vltimo accipitur ratio pro me-
Cap. 1. dio ipſius ſyllogiſmi. Vnde dixit Alpharabius in expoſitione primi Elenchorum, quòd tunc
Tex. 13. ratio non valet, quando argumentum non concludit: ſed in præſenti ſumitur ratio primo
modo, quando dixit Ariſto. in textu, quòd actus præcedit potentiam ratione. Secundo
Tex. 5. eſt notandum, quòd actus capitur etiam multis modis. Primo pro forma, quæ dat
Actus multifariam capitur. eſſe rei, vt ſcripſit Philoſophus 2. de anima, quòd anima eſt actus corporis phyſici potentis
vitam habentis, & dicitur actus primus. Secundo actus capitur pro operatione, quæ eſt
alicuius potentiæ actiuæ, aut paſſiuæ; actio ergo ſeu operatio potentiæ dicitur actus ſecun- C
dus, vt etiam docuit Philoſophus vbi ſupra. Tertio capitur actus pro qualibet entitate rei,
& hic actus dicitur entitatiuus, quem poſuit Henricus de Gandauo, & Scotus poſt ipſum.
Quarto capitur pro exiſtere, & hic actus dicitur actus hypoſtaticus, qui eſt ipſius ſingularis,
vt volunt nominales. Vltimo capitur actus pro quadã media natura, quȩ eſt inter purã poten
Com. 65. tiam, & actum purum, & dicitur materia in actu, & ſubiectum, quem actum imaginatus
eſt Auerro. 1. cæli, vbi voluit orbem ſecluſa intelligentia eſſe hunc actum, & non compo-
Potentia duplex eſt. ſitũ ex materia & forma. In præſenti capitur actus pro operatione. Tertio notandũ eſt, quòd
põa eſt duplex. Altera paſſiua; altera vero actiua; ſi loquamur de potentia paſſiua, ſic actum
tempore eam præcedere dupliciter poſſumus exiſtimare. Vno modo in eodem nume-
ro, quod mouetur de potentia ad actum. Alio modo loquendo in diuerſis ſecundum
numerum: primo igitur modo potentia præcedit actum tempore, & non econuerſo:
ſecundo vero modo actus præcedit potentiam tempore; quia nihil poteſt ſeipſum reducere
de potentia paſſiua ad actum: hinc fit quòd homo in potentia fit homo in actu à generante,
qui prius erat in actu: ſi autem loquamur de potentia actiua, dupliciter poſſumus hanc intel- D
ligere; nã eſt quædam potentia; quæ acquiritur in aliquo per operationem, ſicut ſunt ſcientiȩ,
& potentiæ artificiales, ſiue morales, & voluntariȩ, & ſic neceſſe eſt dicere, quòd actus præce-
Habitus generatur ex actibus. dit potentiam tempore: quia iſtæ potentiæ dicuntur habitus, qui generantur ex actibus. Alia
vero dicitur potentia naturalis, quæ non acquiritur per aliquam operationem, aut exercitium
d. 1. q. 1. ar. 5. ſed naturaliter producitur, & talis potentia prȩcedit actum tempore, vt docuit S. Thomas
2. ſentent. quia talis potentia conuenit agenti ex ſe; ipſa autem operatio non conuenit agen-
ti ex ſe, itaquòd ſimul producatur cum agente, hinc remoto actu, non eſt neceſſe remoueri po
tentiã; propterea talis potentia præcedit actum. Vltimo ſciendum eſt, quòd actus, & po-
tẽntia dupliciter ſumi poſſunt. Vno modo formaliter pro relationibus, quibus aliquid di-
citur eſſe formaliter in potentia, & aliquid formaliter in actu. Alio modo poſſunt accipi
materialiter pro his, quæ denominantur eſſe aut in potentia, aut in actu; exempli cauſa, po-
tentia moueri deorſum pro graui, actus vero pro deſcenſu, potentia moueri ſurſum pro leui,
actus autem pro aſcenſu, & ſic de ſimilibus,

Iſtis ſic iactis ponitur prima concluſio talis. Propoſitio hæc, actus eſt prior potentia, nõ
eſt pro-

A est propositio vniuoca, sed multiplex, probatur, quia potest verificari de prioritate rationis, cognitionis, naturæ, perfectionis, & temporis; igitur est propositio multiplex. Adde e͠t, quòd potest habere multiplicem sensum: igitur est propositio multiplex: probatur antecedēs, quia potest intelligi primo, num actus simpliciter sit prior potentia simpliciter. Secundo potest intelligi, num actus secundum speciem sit prior potentia secundum speciem, & quia hoc modo actus, & potentia sunt æterna: propterea sic inter ipsa non datur prioritas temporis. Tertio potest intelligi, num actus indiuidui sit prior potentia eiusdem indiuidui, & sic potē-tia est prior actu tempore, quia se habet tanquam terminus à quo, actus autem vt terminus ad quem. Potest etiam & vltimo intelligi, an actus secundum speciem sit prior potentia ipsius indiuidui, & sic verificatur etiam, quòd actus est prior tempore potentia propinqua ipsius indiuidui; quia actus secundum speciem se habet vt agens respectu potentiæ indiuidui.

Actus est prior potentia, non dicitur vniuoce.

Secunda conclusio est. Actus est prior definitione & cognitione ipsa potentia; hæc conclusio est expresse Arist. & S. Thomæ hic, quandoquidem definiunt potentiam per actū, ædi
B ficator est potens ędificare, exemplum hoc est de potentia actiua, visibile est potens videri; hoc exemplum est de potentia passiua: ecce quomodo definiunt potentiam per actum: & id, per quod aliquid definitur, est prius eo definitione, ob hoc ista conclusio est verissima; actus est prior potentia definitione seu ratione, quod idem est: quòd autem & cognitione, patet etiam, quia obiectum intellectus est ens, vt demonstrauimus 3. de anima: nunc sic, quod magis participat de entitate, magis & prius participat de cognitione secundum naturam suam, ut scripsit Philosophus 2. huius, quòd sicut res se habet ad esse, ita ad cognosci; sed actus magis participat de entitate, vt docuit Auerr. hic, quòd potentia est sicut non esse, actus autem est esse: igitur necessarium est, quòd actus præcedat potentiam cognitione secundum naturam suam simpliciter, & etiam quoad nos, quod clarius ostendit Philosophus 3. physicorum, semper existimabitur aliqua species, idest forma, & actus mouens, quia est ratio intelligendi & cognoscendi, vt docuimus 7. huius.

Potentia definitur per actum.
Diluc. 6.
Tex. 4.
Tex. 17.
Tex. 49.

Tertia conclusio. Actus est prior potentia tempore, hæc conclusio intelligitur de actu secūdū speciem in ordine ad potentiam secundum indiuiduum, quia agens est prius tempore
C illo, cuius est agens; sed actus secundum speciem est agens respectu eius, quod est in potentia secundum indiuiduū producendum: igitur conclusio vera: declaratur minor, est enim generandum aliquod indiuiduum, puta hic homo, qui est in potentia; ad hoc vt generetur necesse est, vt prius existat actu homo generans, quia idem non potest se reducere de potentia in actum, & sic patet, quomodo actus secundum speciem est prior tempore potentia secundū indiuiduum: vnde licet ouum sit prius tempore gallina, ipsa tamen gallina est prior ouo tempore, sumendo gallinam specifice, quia quouis ouo dato gallina est prior, & hunc sensum vouit hic Aristot. Auerro. & S. Thomas, quemadmodum optime interpretatus est perspicacissimus ille speculator Ioannes Gandauensis.

Idem nō potest mouere se de potētia ad actum.

Vltima conclusio est. Actus est prior potentia secundum substantiam, seu secundum perfectionem & dignitatē; patet hæc ex Aristo. in litera; quia illa, quæ sunt posteriora in generatione specie, & substantia, sunt priora, vnde vir est perfectior puero, & tamē vir est posterior generatione, quia ex puero fit vir, & homo est perfectior spermate, cum sperma ipsum non habeat speciē hominis in actu, quam tamen habet homo, & cum homo sit posterior se-
D cundum generationem ipso spermate; sequitur; quòd actus sit posterior generatione potentia, & sic etiam perfectior. Adde quia illud, quod est propinquius perfectissimo in genere substantiæ, est prius secundum perfectionē illo, quod est remotius, vt habetur 2. huius, quia quod est propinquius igni, qui maxime est calidus, dicitur esse calidius, ob hoc in vnoquoq; genere est vnum perfectum & primum, quod est mensura aliorum; & quod est magis appropinquatū, illud est magis perfectum; sed actus est huiusmodi, quia Deus est perfectissimus in genere substantię, & est purus actus: igitur actus est propinquior Deo, quàm potentia, cum Deus sit actus sine omni potentia passiua: igitur actus erit prior potentia secundū perfectionem, & dignitatem, quæ est conclusio intenta.

Tex. 15.
Tex. 4.
Deus est in genere ut principium.

Quoad quartum sunt aliquę difficultates soluendæ, quæ apparent esse contra conclusiones propositas. Et prima est contra primam conclusionem: quia si hęc propositio, actus est prior potentia, esset multiplex, tunc esset propositio æquiuoca; æquiuoca autem excluduntur ab arte, præcipue ab hac diuina sapientia: igitur male posita est illa conclusio de mente Arist. quòd, actus est prior potentia, est propositio multiplex. Ad quam difficultatem dicimus, quòd triplex est multiplicitas. Quędam dicitur multiplicitas analogiæ compatientis secum

Multiplicitas trifariam dicitur.

vnitatem genericam, quę est analogia secundum quid, qualis est inter species cuiuscunque A
generis, inter quas est analogia secundum esse perfectius, & minus perfectū; de qua loquens
Com. 12. Auerr. 2. huius dixit, quòd non impedit vnitatem generis; & S. Thomas in 1. sentent. vocauit
Dist. 18. q. 5. ar. 2. hanc analogiam secundū esse, & non secundum intentionem, de qua multiplicitate loqu-
Cap. de qualitate. tus est Aristo. in prędicamentis quando dixit, qualitas est eorum quę multipliciter dicũtur.
Quædam est multiplicitas analogię excludens vnitatem genericam, quę est analogia simpli-
citer, sicut illa, quę est de ente, de principio, de causa, ac elemento, & de aliis huiusmodi. Ter
Multiplicitas ęquiuocationis q̃ est. tia dicitur multiplicitas ęquiuocationis, sicuti illa multiplicitas, quæ est de cane dicto de cęle
sti, terrestri, & marino, & de homine pro vt affirmatur de vero, & picto, & sic de aliis, nunc
dico, quòd conclusio præposita intelligitur de secunda multiplicitate; & difficultas est de
tertia multiplicitate, propterea nihil concludit; quia in scientiis possunt formari propositio-
nes multiplices iuxta primam, & secundam multiplicitatem.

Contra secundam conclusionē posset quis dubitare, quia cum actus & potentia sint relati
Com. 12. ua contraria, vt docet Auer. hic, & relatiua habeant hanc naturam, quòd sunt simul ratione,
Cap. de specie. & oportet in rationibus vtrorumque vtrisque vti, vt scripsit Porphyrius in prędicabilibus; B
& ex consequenti tunc actus erit prior potentia ratione, quando ipse actus erit definiens po
tentiam, sed quando actus definitur per potentiam, tunc potentia ipsa erit prior actu defini
tione & ratione; ex quibus sequitur falsitas huius conclusionis. Ad quam difficultatem re
spondens Neoterius docet, propositionem illam, relatiua per se inuicem definiuntur, non es
se veram, nisi in relatiuis mutuis, qualia sunt relatiua primi & secundi modi; & quia poten-
tia & actus non sunt relatiua mutua, cum sint in tertio modo relatiuorum, propterea actus
semper erit definiens potentiam, & nunquam per eam definitus. Sed in hac responsione pec
Tex. 20. cat in Arist. & in seipsum. Primo in Aristo. 5. huius, vbi ponit fundamenta relatiuorum se-
cundi modi esse actiua & passiua, secundum potentiam actiuam & passiuam, & earum actio
nes, vbi negat actum & potentiam esse in tertio modo relatiuorum, sed ponit ipsa in secun-
Quęst. 15. do. Peccat etiam in seipsum, quia 5. huius, vbi disputat de relatiuis tertii modi, asserit posse
dupliciter sumi; vniformiter, & difformiter, primo modo habent mutuam dependentiā pro
vt ambo sunt in actu, & ambo in potentia, & exemplificat de scibili & scientia, & vult in cō
clusione actum & potentiam esse relatiua mutua relata, hic autem negat ad modum Gnato- C
nis, qui nunc eandem rem affirmat, & postea negat.

Definitio duplex est. Ob id dicamus ad difficultatem cum Auerroe, quòd definitio est duplex. Altera perfecta,
& est quando definitur potentia per actū. Altera vero imperfecta, & est quando actus defini
tur per potentiam; sed hæc definitio non potest vere definitio vocari, sed quædam notifica-
tio nominis; conclusio intelligenda venit, quòd actus est prior definitione & cognitione ip
sa potentia, in vera & perfecta definitione; non autem in notificatione, quæ dicitur definitio
Actus bifariā sumi potest. secundum quid. Vel dicamus, quòd argumentum concludit de actu & potentia sumptis for
maliter, non autem de ipsis materialiter sumptis: iam alias dictum est, quòd potentia potest
accipi aliquando pro respectu potentiæ, quæ est ad oppositos effectus: aliquando vero pro
fundamento respectus, quod est principium actionis. Contra tertiam conclusionem, in
qua dicitur, quòd actus est prior potentia tempore, dubitaret aliquis: quia illud, quod est in-
generabile præcedit tempore illud, quod indies generatur; sed potētia pręcipue passiua, quæ
Tex. 82. est ipsa materia, est ingenerabilis, incorruptibilis, & æterna, vt docuit Aristo. 1. phys. actus ve
Tex. 51. ro indies generatur & producitur, vt docuit etiam Arist. 1. de gene. & corrupti. ergo poten- D
tia, quæ est ipsa materia, est prior tempore ipso actu, cum æternum sit prius caduco. Nisi
dicamus ad hoc, quòd conclusio loquitur de potentia proxima, quæ educitur tanquam me-
dia dispositio ad vltimum terminum ab agente, & non loquitur de potentia materiæ primæ,
nec de actu vt sic, quia potentia & actus vt sic iuxta doctrinam peripateticorum sunt æterna,
& in æternis alterum non est prius altero duratione. Deinde dictum est in cōclusione, quòd
Gallina est prior ouo. actus secundum speciem est prior tempore ipsa potentia secundum indiuiduum, quia galli-
na vt sic, quę est agens in actu, est prior hoc ouo.

Contra vltimam conclusionem, in qua dicitur, quòd actus est prior potentia secundum
perfectionem, poterit quis ambigere, quia substantia est perfectior accidente; sed potentia
est substantia, vt patet de anima, quę est potentia producens operationes suas, quæ sunt
actus, & accidentia: igitur conclusio redditur falsa, quòd actus sit perfectior potentia. Nisi di-
Agens est nobilius patiēte. camus ad hoc, quòd per actum intelligitur agens in actu, & per potentiam intelligitur patiēs,
vt in actu patitur ab agente, & quia agens vt sic est nobilius patiente: propterea optime di-
ctum est actum esse perfectiorem potentia. Vel dicamus, quòd substantia & accidens possunt

consi-

A confiderari dupliciter. Vno modo in ratione substantię & accidentis, & sic verum est substantiam præcedere accidens perfectione. Alio modo in ratione actus & potentiæ, & sic accidens quatenus dicit actum, est perfectius substantia, quatenus dicit potentiam, & sic actus est prior substantia secundum dignitatem.

Quoruncunque igitur aliquid alterum est, quod sit præter vsum, horũ actus in facto est, vt ædificatio, &c. Tex. 16.

Vtrum actio sit in passo, vel in agente tanquam in subiecto.

B

Dilucidatio quarta.

IN hac dilucidatione erunt quatuor articuli. In primo videbimus quid Aduersarii dicant. In secundo eorum dicta impugnabimus. In tertio dilucidabimus veritatem. In quarto difficultates soluemus. Quoad primum duo principaliter asserunt Aduersarii de hac re. Primo enim ponunt duo fundamenta dicendo, quòd actio tripliciter dicitur. Vno modo pro respectu transmutantis ad transmutatum iuxta illam descriptionem, quam posuit auctor Poretanus, actio est secundum quam in id, quod subijcitur, agere dicimur, & hæc est ratio productiua de genere actionis, quæ est prædicamentũ per se, quæ formaliter est forma respectiua fundata super principium, quod est potẽtia actiua: propterea dixit Aristo. in hoc libro describendo potentiam actiuam, quòd est principium transmutationis in alio, inquantum aliud, per quod datur intelligére, quòd actio, per quam potentia actiua agit, est respectus trãsmutantis ad transmutatum. Alio modo dicitur actio de C operatione immanente, prout visio & intellectio dicitur actio, & hoc modo sumpta est forma absoluta & acta, seu producta per actionem primo modo dictam: vnde in intellectu, & similiter voluntate distinguitur duplex actio; vna productiua & de genere actionis, quæ in intellectu vocatur dicere, & in voluntate vocatur spirare. Alia acta, seu producta, quæ est forma absoluta, quę in intellectu vocatur intellectio, & in voluntate dicitur volitio, seu amor. Tertio modo sumitur actio pro operatione transeunte, quæ quandoque etiam est forma absoluta, & acta, & producta per motum, & actum de genere actionis, puta quantitas, aut qualitas, aut vbi, licet vbi sit forma respectiua.

Actio trifariã dicitur.

In li. 6. principiorum.

Tex. 1.

Potentia actiua quid ẽ

Dicere & spirare quomodo differunt

Secundum fundamentum istorum est, quòd respectus est duplex in genere. Vnus intrinsecus adueniens. Alius extrinsecus aduenięs: vocant respectũ intrinsecus aduenientẽ illũ, qui necessario sequitur suũ fundamentũ posito termino, & talis respectus est de genere relationis: vocãt respectũ extrinsecus aduenięté, qui nõ sequit necessario extrema ambo simul posita ĩ actu, & sub hoc mẽbro cadunt illa sex principia, de quibus agit Gilbertus Poretanus: patet enim de actione & passione: quia possibile est actiuum & passiuum esse, & etiam aproximata, & in D non habere istum respectum, scilicet quòd agens sit illud, à quo transmutatur, nec passum sit illud, quod ab ipso trãsmutatur, puta si sit aliquod impediens, & pro tanto illa sex principia non sunt species relationis, quia relatio dicit respectum intrinsecus aduenientem; illa vero dicunt respectum extrinsecus aduenientem.

In altero dicto sternunt tres conclusiones, prima est ista. Actio accepta primo modo, quæ est respectus de genere actionis, est in agente subiectiue, non in passo, quam ita probant, primo, in eodem est respectus, in quo est fundamentum, hoc apparet ex ratione fundamenti, nec oppositum est intelligibile; sed potentia actiua, quę est fundamẽtum huius respectus & actionis, est in agente, sicut accidens est ergo talis actio & respectus est in agente, non aliter quàm subiectiue. Secundo sic, in quocunque est forma aliqua formaliter, illud est simpliciter tale per istã formã, quia non põt formalis effectus separari ab ipsa forma, & quod forma sit in aliquo formaliter, & quòd non cõstituat ipsum informatũ secundum ipsam: ergo si actio est formaliter in passo: sequitur, quòd passum erit formaliter agens, quod omnino est extra rationem: igitur erit in agente. Tertio, impossibile est respectus oppositos esse simul necessario in eodẽ, sed passio vel respectus passionis vniuersaliter est in passo: ergo non necessario erit in eodem

Duplex est respectus intrinsecus & extrinsecus.

Formalis effectus nõ separatur à forma.

 respe-

respectus oppositus, qui est actio, & sic volunt intelligi conclusionem istam primam, quòd A
actio est respectus extrinsecus adueniens in agente, vt in supposito vel subiecto; in forma autē quæ dicitur potentia actiua vt in fundamento proximo: similiter passio dicit respectum oppositū correspondentem isti, quæ est in passo vt in supposito & subiecto, & in potentia passiua vt in fundamento. Secunda conclusio est. Actio accepta secundo modo, quæ est operatio, & forma immanens absoluta, est in agente vt in subiecto: quam conclusionem dicunt esse de mente Arist. hic, qui dicit, quòd visio est in vidente, & speculatio in speculante. Addunt, quia omnis perfectio producta per actionem de genere actionis est in perfectibili, quod est in potentia ad ipsam: ergo quando est producta est in agente: minor patet, quia talis actio est perfectio agentis, puta visio videntis, & speculatio speculantis. Aduertunt tamen, quòd respectu talis operationis ipsum operans habet rationem agentis & passi; tamen secundum aliam & aliam rationem, habent enim pro manifesto in doctrina sua, quòd quando in agente est aliqua forma, quæ est principium actionis æquiuocæ: & cum hoc sit capax termini illius actionis, potest seipsum mouere ad ipsam formam, quæ nata est terminare talem actionem, & propter hoc in intellectu distinguuntur intellectus agens, & possibilis, ut per vnum ipsa anima sit B productiua intellectionis, & per aliū sit receptiua eiusdem, similiter in voluntate, & in sensu potest distingui agens & patiens. Vltima conclusio istorum est hæc. Actio accepta tertio modo, quæ est operatio & forma transiens absoluta seu respectiua, est in passo vt in subiecto: probatur, quia talis actio seu operatio est ipsa forma acta, seu producta per motum: igitur necessario est in ipso passo, & mobili, quod mouetur, & dum est fluens est vnum & idem cum ipso motu: nam motus est forma fluens, & motus est in mobili ex 3. physic. hæc docent isti formaliter.

Speculatio est in speculante.

Intellectus agens & possibilis distinguuntur.

Tex. 18.

Quoad secundū videntur mihi in hac decisione esse multa impertinenter dicta. In primis enim membrum illud primæ distinctionis, quòd actio est respectus transmutantis ad trāsmutatū, est expresse cōtra Arist. 5. phy. vbi ponit motū non esse in prædicamēto ad aliquid: igitur non est respectus transmutantis ad transmutatum: probatur consequentia, quia actio, de qua loquitur Gilbertus Porretanus, est motus, si motus quomodo respectus? ergo hoc membrū distinctionis positum non est peripateticum. Et confirmatur etiam de mente istorum, quia hæc actio est productiua; igitur non poterit esse respectus transmutantis ad trāsmutatum, cū C agens non producat per respectum, sed per aliquam formam absolutam. Præterea, hæc actio etiam secundum doctrinam istorum est fundata super principium, quod est potentia actiua agens in aliud inquantum aliud: ergo non erit respectus transmutantis ad transmutatū, quia (vt dixi) nulla potentia agit, & operatur per aliquem respectum, sed per formam absolutam.

Tex. 8.

Motus est in prædicamento qualitatis quantitatis & actionis.

Secundum quoque membrum distinctionis non potest stare; quia si actio, per quam intellectus producit intellectionem, est alia & distincta ab intellectione: sequitur, quòd intelligere non esset præcipua operatio intellectus, sed aliquid aliud, contra Aristo. 3. de anima, vbi ponit propriam operationem intellectus esse intelligere: probatur consequentia ex secundo membro distinctionis istorum, quod ponit duplicem operationem in intellectu, scilicet dicere & intelligere, & hoc idem sequitur in voluntate, quòd volitio & amare secundum non esset propria operatio voluntatis: consequentia deducitur, quia vltra velle & amare secundum istos datur alia operatio voluntatis, quæ est spirare. Præterea sequeretur, quòd si voluntas non amaret, nec vellet, adhuc spiraret, & si intellectus non intelligeret adhuc diceret, qd implicat contradictionē, quid enim diceret, si nihil intelligeret? & quid voluntas spiraret si nihil vellet? conse- D quentia probatur sic, quia causa habens duos effectus inter se ordinatos, itaquòd neuter sit causa alterius, sic se habet, quòd essentialior est comparatio vtriusque ad causam, quàm inter se: itaquòd si per impossibile adimeretur primus, non propter hoc neganda est habitudo secundi ad causam; sed stante doctrina istorum, intellectus in actu primo est veluti causa habēs hos duos effectus, nempe dicere & intelligere, ordinatos inter se, itaquòd neuter sit causa alterius: ergo si per impossibile subtraheretur intelligere, non propter hoc sequeretur, quòd subtraheretur dicere, & sic ista propositio hypotetica esset vera, si intellectus non intelligeret, diceret. Hoc idem argumentum potest fieri de voluntate, quòd voluntas spiraret nihil amando, aut volendo: maior huius argumenti est Scoti in 2. sentent. minor vero est ipsius Neoterici in hoc secundo membro disiunctionis, & etiam est doctrina Scoti in quolib. ergo, &c.

Tex 7.

Argumentū ad hominē.

d. 1. q. 1. ar. 3. quæst. 1.

Contra tertium membrum distinctionis, in quo dicebatur, quòd actio transiens est forma absoluta, & acta, & producta per motum, sic arguitur, stante veritate huius propositionis sequitur, quòd motus sit in prædicamento actionis contra Philosophum 5. physicorum, vbi ponit motum tm̄ esse in tribus prædicamentis, scilicet quantitatis, qualitatis, & vbi: consequētia de-

Tex. 10.

A tia deducitur, quia operatio transiens est qnidam motus, per istos.
Contra secundã distinctionẽ de respectu intrinseco, & extrinseco, & ꝙ respectus intrinsecus
est ille, qui necessario seqnitur sunm fundamentũ posito termino, respectus vero extrinsecus
adueniens non necessario consequitur ambo extrema, &c. arguitur, quia hæc doctrina est con
tra omnes peripateticos, quia non potest fieri vt sit agens, & patiens approximata, & nõ emer
gat actio & respectus: ergo distinctio ista nulla est, igitur si peripatetice loqui debemns, opor
ret fateri hæc sex principia esse vere relactiones intrinsecus aduenietes iuxta eorũ doctrinam, Positis extremis ponitur
eo quia secundum peripateticos positis extremis, oportet omnino accidere relationem. Præ- relatiõ.
terea relatio intrinsecus adueniens est qua aliquid hoc ipsum quod est ad aliud dicitur, vt vo-
luit Arist. in prædicamentis; sed actione agens, & passione patiens, hoc ipsum quod sunt, ad Cap. de rela.
aliquid dicuntur: igitur sunt vere relationes. Item non potest intelligi corpus circumscribi
à loco & nullibi esse, vel contineri tempore, & non esse aliquando: igitur vbi, & quando in-
trinsecus adsunt. Postremo non est intelligibile aliquid habere diu alitud quicquam, & nõ
habere habitum, & similiter esse proportionem partium sine situ: falsa igitur extat tota do-
B ctrina tradita de illis sex principiis: quę volunt non esse species relationis; quia illi respectus
sunt intrinsecus aduenientes, qui necessario ponnntur positis terminis: sed posito agente in
actu inquantum agens est, & passo inquantum passnm, quæ sunt termini illius relationis, ne- Relatio calefaciẽtis ad calefactũ qualis est.
cessario ponitur relatio agentis ad passum, posito enim igne calefaciente & aqua, quæ actu ca
lefiat, necessario ponitur relatio calefaciẽtis ad calefactum: ergo actio erit respectus intrinse-
cus adueniens: & per consequens de genere relationis: ergo sequitur ad istam doctrinã actio-
nem non esse respectum extrinsecus aduenientem, neque predicamentum per se. Adde quòd
Aristo. 5. huius asserit relationes, quę fundãtur super agere & pati, cuiusmodi est paternitas, Tex. 20.
& filiatio, & relatio motiui ad mobile, pertinere ad genus relationis; sed actio secundum do-
ctrinã istorum non pertinet ad genus relationis, quia est respectus extrinsecus: ergo horum
doctrina est contra Arist.
Contra primam conclnsionem positam in secundo dicto arguitur rationibus Aristotel. 3. Tex. 20.
physi. quòd si actio esset in agente, tunc doctio esset in docente, & motus in mouente, & per
consequens docens in eo quòd doceret, & mouens in eo qnòd moueret, addisceret & moue-
C retur, quod reputat pro impossibili ipse Philosophus. Præterea contra secundam conclu-
sionem arguitur, quia dato quòd visio sit in vidente, & speculatio in speculante, ex hoc tamen
non habetnr, quòd istæ potentiæ sint actiuæ, & quòd operationes earum sint in eis, tanquam
in agente, cum dicat Philosophus 2. de anima, quòd sentire est pati: hinc est quòd sensus sunt Tex. 150.
uirtutes passiuæ, quia si essent actiuę, potuissent ex se sentire absentibus sensibilibus, quod est
absurdum. Nec ualet illud, quod deducũt ex hac secunda conclnsione, quòd sicuti in intel-
lectu distinguitur intellectus agens & possibilis, ita in voluntate debet distingui voluntas agẽs
& possibilis, & etiam in sensu; quia necessitas ponendi intellectum agentem est vt faciat in- Necessitas ponendi intellectum agentem quę est.
telligibilia in potentia in actu per abstractionem specierum à conditionibns materialibus:
modo non est ita de voluntate, quia obiectum voluntatis est extra ipsam voluntatem, cum sit
bonum; obiectum autem intellectus est in ipso intellectu: propter quod dixit Auerr. 3. de ani-
ma, quòd magis fit vnum ex intellectu & intelligibili, quàm ex materia & forma; nec etiam Com. 36.
datur sensus agẽs, vt videntur affirmare hic Adnersarii, quia si daretur, aut ipse esset cognoscẽs Non datur sensus agẽs.
aut non cognoscens, & hæc diuisio est per contradictoria, si est cognoscens, tunc superflueret
D sensus patiens, qui cognoscit sensibilia: si autem non est cognoscens: ergo est ignobilior sen-
sn patiente, cum cognoscens semper sit nobilius non cognoscente. Sed hoc videtur esse in
conneniens, quia agens est pręstantius patiente: ex his patet falsum esse dari voluntatẽ agen-
tem, & sensum agentem, quod tamen habetur in secunda conclusione istorum, de qnibus
latius disputauimus 3. de anima. Dilucid. 9.
Contra tertiã conclusionẽ, in qua dicitur, quòd actio accepta tertio modo, quæ est opera-
tio transiens absoluta, &c. ita arguitur, quia præsupposita veritate primę conclusionis, sequitur
quòd omne agens vltra operationem transeuntem habeat actionem immanentem in ipso
agente, prout dicit prima conclusio, & tunc quęritur, ant ambæ sunt idem re & ratione; & sic
sequitur quòd nulla erit distinctio inter eas, aut sunt idem re, & differunt ratione, & cum se-
cundum rem non sit, nisi forma absolnta existens in passo, habetur contra intentionem ipso-
rum, qnòd actio secundum rem sit in passo, & per consequens quòd non in eodem sint fun-
damentum, & respectus, si vero dicatur quòd differunt secundnm rem, tunc nihil commune
secundum rem remanebit inter agens & passum, inquantum agunt, & patiuntur adinuicem;
nisi forte solum subiectũ; sed non sufficit ad actionẽ, & passionẽ, vt docuit Aristo. 3. physi. Tex. 20.
Quoad

Quoad tertium pro declaratione veritatis ſciendum eſt actionem duplicem eſſe, vt clariſ- A
Tex. 16.
ſime ſcripſit Ariſt. in hoc libro. Alteram immanẽtem. Alteram vero tranſeuntem: immanẽs
Actio immanens quę ẽ.
illa dicitur, quæ eſt ab agente effectiue, & per eam nullus alius effectus producitur ad extra, & hæc eſt finis ipſius agentis, vt viſio, intellectio, atque volitio; nihil enim per tales actiones extra ipſum agentem producitur: tranſiens vero illa dicitur, quæ eſt ab agente effectiue, & per eam effectus aliquis ſenſibilis omnino producitur, vt ędificatio: nam per ipſam ædificator domum ſenſibilem conſtruit, & ipſa conſtructa eſt finis ædificatoris remanens poſt ædificatorem, & hoc eſt vnum diſcrimen, quod reperitur inter operationem immanentem, & tranſeuntem, quòd per actionem tranſeuntem ſemper producitur effectus diſtinctus ab ea, licet non ſemper remaneat poſt operationem exercitam, quia citharizatio eſt operatio tranſiens, & tamen poſt ipſam citharizationem exercitam nihil remanet, nihilominus ſonus cauſatus in aere ex ipſa citharizatione eſt effectus diſtinctus ab ea; per actionem immanentem
q. 27 ar. 1.
Per intellectionem producitur verbum.
permiſſiue producitur aliquid, vt docuit Caiet. contra Scotum. 1. p. quia per aliquam operationem immanentem producitur aliquid, vt puta per actum intelligendi producitur conceptus, ſeu verbum, vt eſt famoſa propoſitio apud S. Thomam, quòd omne intelligẽs eo quòd B intelligit producit aliquid; quia per frequentatos actus ſpeculandi producitur habitus ſpeculatiuus, & per frequentatos actus morales producitur habitus moralis. Secundũ diſcrimẽ, quod reperitur inter has duas actiones, eſt, ꝙ per actionem immanentem non tranſmutatur
Per actionẽ immanentẽ nõ tranſmutatur obiectum.
obiectũ, circa quod verſatur: ex hoc enim, ꝙ intelligimus cęlũ, vel Angelos, vel Deum, nulla tranſmutatio fit in eis; ſed per actionem tranſeuntem ſemper fit tranſmutatio in obiecto, circa quod verſatur: per ędificationem enim, quæ eſt operatio tranſiens, tranſmutatur ædificabile. Solet etiam addi à quibuſdam tertium diſcrimen inter has actiones, quòd actio immanens eſt perfectio agentis, vt ſpeculatio ſpeculantis, & fælicitas fælicis; actio vero tranſiens eſt perfectio paſſi; quia eſt ſubiectiue in paſſo, ſed de hoc aliàs: quia volunt nonnulli ſufficiẽtem differentiam inter has actiones conſiſtere in hoc, quòd actio tranſiens eſt actio cauſæ efficientis: actio vero immanens eſt actio cauſę materialis, quæ proprie dicitur recipere.

In agẽte quatuor reperiũtur.

Secundum ſciendum eſt, quòd in vniuerſum triplex eſt opinio de hoc quęſito. Prima eſt illorum, qui dicunt, in agente eſſe quatuor, ſcilicet ipſam ſubſtantiam, puta in igne ſuam ſubſtantiam. Secundo virtutem actiuam, nempe calorem. Tertio relationem ad ipſum paſ- C ſum. Quarto entitatem quandam inter ipſam virtutem actiuam, & relationem, quæ entitas abſoluta eſt fundamentum relationis, & talis eſt actio, quæ eſt in agente. Opinio ſecunda eſt Aduerſariorũ à nobis reiecta in pręſenti, quæ vult duas relationes eſſe in agente, quarum alteram ad ipſum effectum, vt ignis ad calorem: alteram ipſius agentis ad ſubiectum patiẽs referunt, & volunt hanc relationem poſteriorem eſſe actionem, quæ eſt in ipſo agente. Tertia opinio eſt, quæ vult actionem dicere fluxum formæ, qui eſt motus formaliter: relationem tamen agentis minus principaliter, & in obliquo, vnde conſtituunt iſta, quòd forma ſi conſi
Forma biſtiam conſidẽtatur.
deretur in eſſe quieto, dicitur aut qualitas, aut quantitas, aut vbi; ſi vero vt eſt in fluxu, & tendens ex imperfecto ad perfectum, ſic eſt motus: ſi vero conſideretur vt eſt in fluxu cum relatione agentis ad paſſum, dicitur actio, ſed cum relatione paſſi & recipientis vocatur paſſio.

Tertio ſciendum, quòd licet actio, & paſſio dicant motum, & illos reſpectus ſuperaddatis alio tamen modo importatur motus nomine actionis & paſſionis, & alio modo ipſi reſpectus: nam eſſentialiter & in recto ſignificant motum, illos vero reſpectus connotatiue dicunt & in obliquo: motus enim non eſt actio, niſi cum reſpectu motiui, neque eſt paſſio niſi cum D
Motus & terminus mot' ſunt idem.
reſpectu ad motiuum: hinc eſt quòd vna et eadem res eſt motus, & terminus motus, eſt actio & paſſio, ſub alio tamen & alio conceptu; quia ſecundum quòd eſt in fieri eſt motus, prout eam agens producit eſt actio, prout eſt in facto eſſe, eſt terminus motus, ſecundũ vero quòd recipitur in mobili, dicitur paſſio; & cum actio, & motus diſtinguantur per hoc, quòd actio addit ſupra motum habitudinem agentis ad ipſum motũ, dicitur, quòd actio & motus ſunt idem realiter, & dicitur etiam, quòd realiter diſtinguuntur. Dicitur primo quòd ſunt idem realiter accipiendo actionem quantum ad id ſolũ, quod nomen actionis dicit in recto, quia nihil aliud ſignificat quàm ipſum motum. Diſtinguuntur deinde realiter, ſi accipiatur actio
Actio quid addat ſupra motum.
quantum ad id, quod dicit in recto, & in obliquo, ſeu eſſentialiter, & connotatiue; ſic enim actio addit ſupra motum, relationem realem producentis ad ipſum motum; & propter hoc licet actio & paſſio ſint vnus motus, nunquam tamen concedendum eſt, quòd actio ſit paſſio, eo quòd alius reſpectus importatur per actionem, & alius per paſſionem.

Vltimo ſciendum eſt, quòd apud metaphyſicos, & quoſcunque philoſophos impoſſibile eſt aliquem terminum æque primo ſignificare conceptum abſolutum, & relatiuum, alioquin

talis

A talis terminus non esset vniuocus: quia immediate significaret plura, licet possibile sit quòd significet conceptum absolutum, & connotet ex suo modo significandi conceptum relatiuũ, propterea actio & passio in eorum principali significato significant tantum rem absolutam, idest formam, quæ acquiritur in passo; sed præter hoc significatum connotant relationẽ realem; quia actio dicit respectum illum realem agentis ad passum, & ipsa passio etiam connotat respectũ passi ad agens, qui duo respectus sunt de genere relationis, & sunt realiter distincti, quia sunt in distinctis subiectis: hinc dixit S. Tho. 2. contra gentes, quòd actio est accidens agentis, propterea vltra motum, & relationem dicit aliquid subiectiue in agente, vt docuit etiam S. Thomas 1. p. quòd tria dicũtur de actione transeunte vt distinguitur contra effectum suum. Primum est, quòd actio transiens quando est distincta à potentia actiua, est nobilior ipsa potentia. Secundum est, quòd actio transiens in creaturis principiatur ab ipsa potentia, & realiter ab ea distinguitur. Tertium est, quòd hæc actio transiens, si transferatur in Deum, oportet identificari cum ipso, quia quicquid est in Deo, est ipse Deus.

Cap. 9.

q. 25. ar. 1. Tria dicuntur de actione transeunte.

Istis stantibus ponitur prima conclusio de mente S. Thomę. In passione tria inueniuntur, B & sic proportionaliter in actione: declaratur ista conclusio sic, quia passio dicit motum in hoc. Secundo dicit relationem inhærentiæ ipsius motus ad subiectum. Tertio dicit fundamentum illius relationis, quod est essentialiter passio, siue illud sit passiua actuatio subiecti, siue esse formæ fluentis, vt actuans subiectum, siue quodcunque aliud, sic ex parte actionis proportionaliter non solum est motus, sed etiam secundo est relatio, tertio est ipsa essentia actionis, & operationis: propterea dicitur motus ab hoc.

Passio dicit motum in hoc.

Secunda conclusio est. Actio dicitur esse in passo, tanquam ut in quo: probatur sic, omnis motus subiectiue est in mobili; sed actio est motus quoad fluxum, patet 3. physi. ergo actio est in passo, siue in mobili; hæc conclusio etiam est de mente Auerrois, & S. Thomæ; Auerroes enim 3. physicorum tria docet. Primum est, quòd motus est perfectio motoris; & moti, sed non eodem modo, quia est perfectio motoris non tanquam aliquid existens in essentia eius, secundum quem modum est perfectio moti. Secundum est, quòd actio motoris, quæ est mouere, est quidem eius, sed non est in eo. Tertium est, quòd actio agentis & patientis est vna in subiecto, & duo in definitione. S. Thomas quoq; 3. de anima docuit, quòd C sicut actio & passio est in patiente, & non in agente, vt in subiecto, sed solum vt in principio à quo: ita tam actus sensibilis, quàm actus sensitiui est in sensitiuo vt in subiecto.

Tex. 10.

Com. 18.

Actio & passio quomodo sũt unũ. Lect. 12.

Tertia conclusio. Actio est in agente vt à quo: hæc est expressa sententia Aristo. 3. phy. vbi scribit non esse inconueniens, vt idem actus sit communis duobus, agenti, & patienti: agenti est tanquam à quo, & patienti, tanquam in quo; sicut doctio est actus docentis tanquam à quo, & addiscentis, vt in quo; hanc veritatem docent omnes peripatetici ibi. Alexander, & Themistius. Philo. Simpli. Auerro. Alber. & S. Tho. qui super hunc textum Arist. vno communi animi consensu conueniunt in ista conclusione.

Tex. 20.

Doctio est actus docentis.

Vltima conclusio est. Actio transiens præter motum & relationem, dicit aliquid subiectiue in agente: probatur ista conclusio de mente S. Thomæ. 1. p. quia actio transiens significat aliquid subiectiue existens in agente creato, identificatum autem realiter substãtię in agente increato: vt vult S. Thomas: sed motus ab hoc vt importat tantum motum & relationem, nõ significat aliquid huiusmodi: ergo actio transiens significat aliquid absolutum existens in agente ultra motum & relationem realem: maior patet, & habetur etiam 2. contra gentiles, D & in disputatis de potentia Dei, & 1. p. vbi de creatione & gubernatione habetur sermo: minor etiam est manifesta: quia si actio transiens significat tantũ motum ab hoc, & nihil aliud, quæritur quomodo verificentur illa tria, quæ dicuntur de ipsa: quia aut de sola relatione ab hoc, aut de solo motu, aut de toto composito .s. motu ab hoc, sed de nullo horum verificantur primum, & tertium dictum, quia nihil horum est nobilius potentia actiua ipsius intelligentię mouentis, & tanto magis augetur difficultas, quia nullum istorum identificatur diuinæ substantię, si ponamus Deum sine omni medio mouere aliquod corpus, quod patet non esse impossibile: hoc pacto non oportet motum identificari diuinæ substantiæ: similiter neque relationem identificari oportet eidem substantię diuinæ, neque compositum, quod est motum ab hoc identificatur diuinæ substantiæ, & sic oportet relationem transeuntem dicere aliquid absolutum existens in agente: hæc est ratio ipsius Caietani, quã nititur soluere Georgius Bustus Vercellensis doctor celeberrimus, negando maiorem assumptam huius rationis asserens, S. Thomam nunquam dixisse actionem transeuntem significare aliquid subiectiue existens in agente creato, quod sit ens absolutum; & tamen in hoc expresse hic vir negat quartam rationem S. Thomæ, quam adducit 2. libro contra gentiles ad probandum, quòd

q. 25. ar. 1.

Cap. 9.

Quæst. 44.

Non est inconueniens Deum mouere aliqđ corpus sine medio.

Cap. 9.

actio

actio Dei sit eius potentia & substantia, dicens; actio, quę non est substantia agentis, inest ei, A
sicut accidens subiecto; sed in Deo non est accidens: ergo actio transiens dicitur esse substan
tia Dei: patet S. Thomam in hac ratione non loqui neque de motu, neque de relatione: er-
Accidens in creatura est substãtia in Deo. go de substantia actionis, quæ est accidens in agente creato, & hoc tale in Deo est substantia:
quòd autem sit absolutum patet ex communi sententia omnium, quia actio significat absolu
tum cum respectu. Deceptus etiam est Paulus Soncinas in quæstionibus suis metaphysicali-
9.met.q.10. bus, vbi negat actionem transeuntem dicere entitatem absolutã in agente hac ratione: si actio
est entitas absoluta acquisita in agente, vel hæc entitas est causata ab agente, vel à passo, vel
ab aliqua alia causa: non ab agente, quia tunc transmutaretur, & pateretur: non à passo, quia
ipsum est posterius actione: non ab alia causa, quia tunc illa causa produceret effectum, &
non agens. Quę ratio est friuola, & fecit ipsum errare, quia hæc entitas absoluta est substan-
tia, & essentia ipsius actionis transeuntis, & est perfectio, & actuatio agentis, & producitur ab
Tex. 16. agente & passo diuersimode; quia diuulgata est propositio Arist. in eius doctrina; quòd om-
ne agens in agendo repatitur 3. phy. Hæc de tertio.

Quoad quartum arguitur contra primam conclusionem: quia est expresse contra senten- B
Tex. 20. tiam Arist. 3. physi. & contra sententiam omnium philosophorum, ponentium actionem di
cere tantum duo, scilicet relationem cum respectu; quod etiam nos supra docuimus: ergo
pessime dictũ est in actione reperiri illa tria. Et augetur difficultas, quia actio & passio sunt
vnũ & idẽ, non quoad respectũ: ergo quoad motum, qui est in mobili. Dicimus ad hãc diffi
Tex. 17. cultatẽ negando esse contra intentionẽ Arist. immo est eius germana doctrina in 3. phy. vbi
Actio est actuatio & perfectio agentis. docet actionẽ esse actum ipsius agentis: si ergo est actuatio & perfectio agentis, hoc non põt
esse quoad respectum tantum, nec quoad id quod est in passo: ergo quoad essentiam ipsius
actionis; quod declaratum est ex suo compari. s. passione, in qua inueniũtur illa tria sæpius
repetita, scilicet motus, relatio inhærentiæ ipsius motus ad subiectum, & fundamentũ illius
relationis, quod est essentialiter passio, siue illud sit passiua actuatio subiecti, siue esse formæ
fluentis, vt actuans subiectum, siue quodcunque aliud, & ita est ex parte actionis; sed quoniã
caremus propriis vocabulis, vsus est Arist. nominibus relationum, scilicet propositionibus
ab, & in, ad significãdum hoc occultum absolutum, & ex hoc apparet, quomodo omnes dece
pti sunt in soluendo illud argumentum, perfectio est in eo cuius est perfectio; sed actio est C
perfectio agentis: ergo actio est in agente.

Quęst.3. Respondet Frãcisc. Toletus vir alioqui doctissimus 3. phys. negando, q. omnis perfectio
sit interna, præcipue quando agens non tendit ad acquirendam propriam perfectionem, sed
ad perficiendum aliud subiectum. Sed hæc responsio (pace eius dixerim) nulla est; quia licet
verificetur de agente increato, in quo actio identificatur cum eo, vt ipsemet exemplificat de
Deus est gubernans mũdum. Deo fabricante, & gubernante mundum, qui ex hoc quòd creat aliquid de nouo, non acqui-
rit aliquam perfectionem in se: non tamen soluit argumentum de agente creato, cuius actio
est accidens, quod quidem debet esse in ipso agente. Nec etiam valet responsio Benedicti
Cap. 8. Perrerii Societatis Iesu, qui vult lib. 13. de communibus omnium rerum naturalium princi-
piis & affectionibus, quòd agens denominetur ab actione denominatione extrinseca; sicuti
vestitum à veste, quę est extra. Hic enim in peiorem errorem incidit, quia sequeretur actionẽ
non esse actum agentis, sicuti vestimentum non est actus vestiti, nec locus actus locati, cũ sit
Tex. 18. vltima superficies corporis continentis, vt docuit Arist. 4. physi.

Deceptus etiam quoque est in solutione huius argumenti Chrysostomus Ianellus in 9. D
Quęst.15. huius, vbi negat actionem esse perfectionem agentis, sed dicit solummodo esse signum vlti-
Tex. 16. mæ perfectionis, contra Arist. expresse in textu, vbi ponit actionem esse finem agentis. Nos
autem de facili euadimus hanc difficultatem per doctrinam positam in prima conclusione.
Cap. 4. Et similiter illam, quę sumitur ab Arist. lib. de somno, & vigilia: cuius est potentia, eius est
actus; sed potentia actiua, quæ est principium actionis, est in ipso agente: igitur actio quoad
Com.25. absolutum, & respectum erit in agente. Huic etiam dicto conformatur Auerr. 8. phys. quòd
si Deus de nouo inciperet agere, mutaretur: quod non esset nisi propter nouam actionem,
quam in se reciperet, quicquid sit secundum Theologos, qui dicerent, quòd nõ mutaretur,
quia ab ęterno statuit pro hoc tempore agere. Sed ego loquor secundum Arist. in præsenti.

Contra secundam conclusionem arguitur sic; quia quarta conclusio videtur contrariari
Actio transiens quoad est in agente. secundę conclusioni: ergo altera istarum est falsa: probatur antecedens, quia in quarta con-
clusione dicitur, quòd actio transiens est aliquid subiectiue in agente, & in secunda conclu
sione dicitur, quòd actio transiens est in passo tanquam in subiecto. Respondetur negan-
do antecedens, & ad probationem dicimus, quòd istæ duæ conclusiones verificantur diuersi-
mode

A mode intelligendo ipsas, quia secūda conclusio intelligitur sic, actionē transeuntem, & prædi
camentalem quoad formam fluentem, siue quoad motum causatum ab agente tantum esse
subiectiue in patiente siue in mobili; quantum vero ad perfectionem, & actuanonem esse in
agente subiectiue, & hoc, vt diximus supra, patet 3. phys. ex suo compari, scilicet passione, de Tex. 10.
qua proportionabiliter dicta sunt illa tria.

Contra vltimam conclusionem arguitur, quia videtur expresse contra sententiam Aristo.
hic, & in 3. physi. vbi à textu 18. vsque ad textum 22. de actione & passione abunde pertrā-
ctans, inquit in textu 18. manifestum esse motum, cui realiter identificantur actio & passio, es
se in mobili vt in subiecto, quoniam & si motus ipse sit ab agente causatus, est tamen in patiē- Motus causatur ab agēte.
te receptus, & sic optime dici potest, quòd sit actus motiui & mobilis; motiui quatenus ipsum
producit & causat; mobilis quatenus in ipso recipitur: hoc idem docuit Philosophus 11. hu- Cap. 8.
ius inquiens, & quòd motus est in mobili palam, actus est enim huius à motiuo non alius est,
oportet enim amborum esse actum. Auerro. etiam 3. phys. exponens verba Arist. docet, actio- Com. 20.
nem & passionem esse vnum motum, & eandem perfectionem vtriusque, scilicet motoris &
B moti; non quòd mouere sit aliud à moueri omnibus modis, scilicet aliquid existens in essen-
tia motoris, quemadmodum motus est in essentia moti: & subdit quòd actio agentis & patiē-
tis est vna in subiecto, & duo in definitione. Eandem doctrinam docuit S. Thomas 1. p. vbi q. 45. a. 2 & 3
agit de creatione rerum, inquiens quòd actio & passio conueniunt in substantia motus, & dif-
ferunt solum secundum habitudines diuersas, vt dicitur 3. phys. oportet quòd subtracto mo- Tex. 17.
tu, non remaneant nisi diuersæ habitudines in creante & creato; hoc idem voluit in disputatis
de potentia Dei. Et Capreolus eius fidus interpres in 2. sententien. respondens ad argumen- q. 7. ar. 9.
ta Aureoli contra secundam conclusionem, vbi dicit, origo actiua non est proprie actio tran- d. 1. q. 2.
siens, sed est relatio existens in mouente; nos enim ponimus, quòd actio, & passio prædicamē
talis sunt idem motus, vel saltem includunt eundem motum tanquam partem suæ significa-
tionis; sed actio dicit motum in patiente existentem in recto, & vltra hoc importat in obliquo
relationem existentem subiectiue in ipso mouente, passio vero dicit motum cum opposita re
latione, & multa alia ibi inuoluit, per quæ videtur innuere actionē ipsam nullum absolutum
dicere in agente; quod vnanimiter philosophi omnes docere videntur, vt nos etiam supra do
C cuimus. Ex quibus omnibus deducitur, vltimam conclusionem esse manifeste falsam.

Respondetur ad hæc omnia, quòd si bene intelligantur, potius fauent conclusioni proposi-
tæ, quàm contrarientur; quia cum dictum sit occultum aliquid latuisse in 3. phys. de actione, Tex. 19.
expressum vocabulis relationum; & sic etiam de passione, hinc Aristot. vsus est illis nomini-
bus motus, ab hoc, & motus in hoc, & interpretes susceperunt actionem, & passionem sum- Actio & passio possunt
ptas pro respectibus non distingui à fluxu realiter realitate existentiæ, quia actioni & passio- capi pro flu-
ni sic sumptus nulla respondet realitas existentiæ præter realitatem motus, siue mobilis, bene xu & pro re-
tamen distinguuntur realiter realitate essentię: quia actio & passio, & motus sunt in diuersis spectu.
prædicamentis, quæ differunt realiter realitate essentiæ quoad aliqua absoluta, & sic
etiam differunt realiter realitate essentiæ pro respectibus; iterum inter se differunt rea-
liter realitate essentiæ, quia sunt in diuersis prędicamentis, vel ipsa sunt diuersa præ-
dicamenta, non tamen differunt realiter realitate existentiæ; quia nulla respondet illis reali-
tas existentiæ præter illam motus; propterea dictum est, quòd in actione transeunte, necessa-
rio veniunt intelligenda tria, scilicet motus, & relatio, & essentia ipsius actionis, operatio autē
D semper est in agente propter aliud perficiendum, & sic omnia consonant. Primo dictum A-
risto. 3. phys. & 11. huius, vbi vult Arist. actionem & passionem esse vnum motum, & non di- Tex 21.
stingui realiter realitate existentiæ relinquens pro manifesto diuersificari realiter realitate es- Cap. 8.
sentię, & propterea actio quoad essentiam suam est subiectiue in agente, vt docuit nostra vl-
tima conclusio; quoad motum, & formam fluxam est subiectiue in patiente, & sic etiam in
telligitur dictum Cōmentatoris, quòd motus est vna eadēq; perfectio motoris & moti, quo Quomodo
ad realitatem existentiæ, & formam fluxam, vt clarius ostendunt illa verba, actio agentis, & motus est eadē perfectio
patientis est vna in subiecto, & duo in definitione, quia actio, & passio dicunt vnam existen- motoris &
tiam, & duas essentias. Sic etiam intelliguntur omnia dicta S. Thomæ, quòd actio & passio moti.
conueniunt in substantia motus, quantum videlicet ad existentiam, qua subtracta remanent
essentię actionis & passionis cum ipsis respectibus. Hoc etiam voluit Capreol. 2. senten. & d. 1. q. 2.
omnes philosophi, nisi caligine aliqua fuerint obducti, & hoc etiam voluimus nos supra.
Sed quia ea, quæ manifeste apparent in actione & passione, sunt illa duo, scilicet motus & re-
latio: propterea communiter loquentes de actione & passione, non faciunt mentionem nisi
de illis duobus. De quibus omnibus vide Capreolum & Caiet. vbi supra.

F I N I S.

DILVCIDATIO PRIMA
In Decimum Librum Metaphysicæ.

Quare si quid est in passionibus, & in qualitatibus, & in quantitatibus, &c. Tex. 7.

Quæritur, quæ sit illa substantia vna, quæ est prima, & mensura omnium substantiarum.

IN hac disputatione erunt tres articuli. In primo videbimus quid alij sentiant de hac re, & impugnabimus eorum dicta. In secundo exponetur veritas iuxta mentem S Thomæ. In tertio dissoluetur aliquæ difficultates. Quantum ad primum dicunt nonnulli quæstionem istam esse dubium literale potius, quàm difficultatẽ alicuius momenti, & narrant fuisse sententiam cuiusdam Expositoris, per quem intelligunt S. Thomam, vt patet in margine, & etiam Commentatoris, quòd prima mensura omnium substantiarum est Deus vel primus motor. Secundo arguunt contra istam expositionem, volentes esse nullam, tum quia est expresse contra intentionẽ Arist. quærentis, an in substantiis sit aliquod vnum, quod sit mensura aliorum, & an hoc sit ipsum vnum, & probantis ex intentione contra Platonem, quòd non sit vnum, sed aliquid, cui conuenit ipsum vnum; sicut est in omnibus aliis generibus: sed iuxta interpretationem ipsius expositoris, & Commentatoris ponendo primum motorem, mensuram generis substantiæ, poneretur ipsum vnum esse mensuram, & non id, cui conuenit vnum, quod patet ex hoc: quia primus motor propter suam simplicitatem multo verius esset hoc ipsum vnum, quàm idea Platonis: igitur patet sententiam istam esse contra intentionem Arist. in textu. Secundo arguunt, sicut est in aliis generibus, ita est in genere substantiæ; sed primum aliorum generũ, quod ponitur mensura eorum, est illius generis: quia metrum est vnigeneum, & in eodem prædicamento cum mensurato; sed erroneum est dicere, primum motorem esse de genere substantiæ; quia Deus propter sui infinitatem non cadit in genere: igitur erronea est hæc expositio & sententia Expositoris, & Commentatoris, quòd primus motor sit metrum, & mensura omnium substantiarum. Vltimo respondent ipsi secundum suam sententiam declarando, quæ nam sit prima mensura generis substantię, & asserunt esse aliquam primam substantiam, cui conuenit vnitas, v.g. prima intelligentia producta, quę cum sit finita & limitata, est vnigenea cum aliis substantiis; idcirco poterit esse mensura intrinseca illius generis, nõ autem primus motor.

Sententia Arist. contra Platonẽ de prima mensura.

Mensura est unigenea mẽsurato.

C

D

Verum in his dictis decepti sunt. Primo quia falsum est sententiam S. Thomæ esse eandem

A dem cum sententia Commentatoris; quia S. Thomas nullo pacto concedit Deum esse in genere, vt patet ex prima parte, nec directe, nec indirecte propter suam infinitatem. Auerr. autē non habet pro inconuenienti Deum esse in genere, cum ponat ipsum finiti vigoris, & patet hoc etiam ex Ioanne de Ianduno summo Auerroista. 10. huius, vbi asserit primum principiū efficiens extrinsecum, quod est Deus gloriosus, esse in genere per reductionem, sicut materia & forma sunt in prædicamento substantiæ, cuius oppositum ex professo scripsit S. Thomas vbi supra, quòd Deus nec per reductionem est in genere; quia principium, quod reducitur in aliquod genus, non se extendit vltra illud genus: sicut punctum non est principium nisi quantitatis continuę, & vnitas quantitatis discretę: Deus autem est principium totius esse: vnde non continetur in aliquo genere, sicut principium: videte quomodo decepti sunt isti imponendo S. Thomæ, quod ipse nunquam somniauit: immo opinionem illam: quæ posuit Deum in genere, sequutus fuit Olcot, & Gregorius de Arimino, & Gabriel 1. sentent. dist. 8. qui voluerunt substantiam dici vniuoce de Deo & creaturis; propterea Deus potest habere vnum genus commune cum creaturis. Addebant, quia Deus vt pater & filius sunt in prædi-

B camento relationis, idest sunt relatiua: ergo Deus substantia erit in prædicamento substantiæ, sed hæc sunt theologalia, propterea theologo sunt relinquenda: volui tamen me dixisse hęc, vt ostenderem quomodo manifeste errarunt isti in hoc suo primo dicto. Errarunt etiā in rationibus, quas adduxerunt contra Commētatorem; quia falsa est minor primę rationis, scilicet quòd ipsum unum Platonicū esset mensura. Et ad probationem concederet Commētator, quòd primus motor propter sui simplicitatem est maxime unus, idest natura omnino indiuisibilis, cum sit purus actus; sed non est unus sicut idea Platonis: illud enim, ut sibi imponit Aristo. erat penitus abstractum, itaquod sibi non suberat aliqua certa natura, sed unum ut unum: primus autem motor de mente Commentatoris ita est unus, quòd est certę naturæ, puta una substantia æterna, immaterialis, et independens: docet ergo Auerro. non fuisse intentionem Arist. negare unum esse mensuram, sed unum imaginatum à Platone, sicut ergo concedit vnum primum colorem esse mensuram aliorum, quemadmodum albedo, sic etiam in genere substantiæ habet concedere vnam primam substantiam esse mensuram aliarum: hæc autem prima substantia est primus motor, qui est perfectissimus. Secunda quoque ratio in via Auerro. dupliciter solui potest. Primo quia cum teneat Auerr. primum mo-

C torem esse finiti vigoris, vt dictum est supra, poterit etiam concedere ipsum esse in prædicamento substantiæ, vt multi asserunt de mente Arist. t 2. huius, vbi loquens de substantia abstracta, & principaliter de prima, quæ est Deus, innuit distinctionem entium in substantiam, & alia prædicamenta, & vult substantiam esse principaliorem partem entis: ait enim sic, etenim si ens vt totum quoddam esse, substantia est eius prima pars, & sic quod consequenter, & ita primum substantia, deinde qualitas, aut quantitas, quod exponens Commentator dicit, & intendebat Arist. quòd ens aut demonstrat vnum genus, & vnam naturam, aut genera diuersa, & quodcunque sit, manifestum est quòd substantia est prior pars entis, & statim Philosophus probat per hoc, quod dixit, tum quia non dicuntur simpliciter entia; tum quia nullum aliorum est separabile. Auerro. quoque exponens hæc verba, inquit, nullum aliorum inuenitur simpliciter nisi substantia v.g. quia qualitas non dicit ens simpliciter, neq; motus, sed dicitur esse qualitas, & dicitur esse motus; ens igitur principaliter, & simpliciter est substantia; & subdit, & cum dixit, quòd substantia dicitur ens simpliciter, & alia prædicamenta

D secundum comparationem, dedit causam in hoc, & dixit: & etiam nullum aliorum est abstractum, & causa in hoc est, quòd substantia est constans & ens per se, & alia sunt in substantia; vnde manifestum est, quòd Arist. & Auerr. in hac parte vtuntur hoc termino, substantia, secundum quòd est prædicamentum distinctum contra alia prædicamenta, & pro rebus, quæ sunt in tali prædicamento; sed statim post diuidit substantiam in sensibilem, & in insensibilem, & in generabilem, corruptibilem, & æternam; & post considerationem de substantia sensibili, probat esse substantiam insensibilem abstractam & immobilē, & deinde inquit, an hæc sit vna tantum vel plures, & ostendit quòd sunt plures, inter quas est vna prima, quæ est nobilissima, & finis, & perfectio aliarum, & totius vniuersi, quam nos Deū appellamus. Ex quibus euidenter concluditur, quòd secundum mentem Philosophi, & Commentatoris Deus est vere in prædicamento substantiæ, & secundum istam viam nihil habent Aduersarii contra Auerro.

Alia est via soluendi argumentum illorum contra Auerro. quam ponit Caietanus super Porphyrium: qui quidem Porphyrius dixit substantiam esse genus generalissimum ipsius primi prædicamenti, quod dictum interpretatur Auerro. fuisse gratia exempli, eo quia secū-

[Marginal notes: q. 3. ar. 5. quest. 5. — Deus nullo pacto est in genere. — dist. 8. — Positio illorum qui ponunt Deum esse in genere. — Primus motor quo est vnus secūdū Commētator. — Prima substātia est mēsura aliarū. — Tex. 2. — Com. 2. — Com. 3. — Substantia ē ens per se. — Deus est vere in genere secūdū aliquus. — Cap. de specie.]

dum veritatem, substantia non est genus generalissimum, quoniam intelligentias in prædicamento reponi non credit, vnde in paraph. super Porphy. docet Auerr. genus generalissimũ A

Com. 49. prædicamenti substantiæ esse corpus; & in 2. cęli remouet corpus cęleste à prædicamento, & consequenter genus generalissimum; ergo apud ipsum in prædicamento substantiæ nõ est corpus vt sic, sed corpus generabile, & corruptibile; & secundum istã uiã etiam potest dici pro Auerroe, quòd primus motor est mensura extrinseca generis substantiæ, non autem intrinseca. Ex his patet rationes eorum esse nullius momenti.

Vltimum dictum ipsorum: quòd prima mensura substantiarum omnium est aliqua substantia prima ipsius generis, non autem primus motor, reprobatur à multis, præcipue ab illis, qui dicunt mensuram substantiarum, & omnium rerum esse non gradum perfectionis; quia latitudo rerum difformis attenditur penes recessum à non gradu perfectionis, & talis

Materia prima est media inter ens & non ens. latitudo difformis est penes ens paruum, quale est materia prima, infra quam nihil est, cum ipsa sit media inter ens & non ens,: igitur prima materia erit mẽsura substantiarũ oĩum: ergo non prima intelligentia. Alii sunt qui dicunt mensuram substantiarum esse substantiam primam, de qua dixit Arist. quòd non est in subiecto, nec dicitur de subiecto: & hoc probant, B

Cap. de substan. quia Aristo. in libro prædicamentorum docet primas substantias esse maxime, & proprie, et principaliter substantias, eo quia illis maxime competit ratio substantię, quæ est substare, & docet comparare genera, & species ad illam per hoc, quòd speciebus magis, quàm generi-

Ratio substãtię magis cõuenit speciebus, quàm generibus. bus cõpetit ratio substantię, propterea concludit maxime substantias esse primas, & post illas esse species, vltimas genera; si vero considerẽtur substantiæ vt in vno communi genere ponũtur, quatenus omnes sunt species, sic nõ nulli dicunt humanam speciem esse mensuram omnium substantiarum, tum quia est prima, & notissima omnibus, tum quia est minima, saltem

Mensura debet esse notissima & minima. quoad partem intellectiuam, & istæ sunt conditiones ipsius mensuræ.

Sunt etiam Aliqui, qui volunt substantias ipsas mensurari penes earum operationes, moti ex dicto Arist. primo cęli, vbi vult Philosophus rerum perfectiones & virtutes mensurari

Tex. 116. per maximum in quod possunt. Aliqui vero negant intelligentias esse in prædicamento: propterea dictum ipsorum, quòd prima intelligentia, cui competit vnitas, est mensura intrinseca substantiarum, non est vndequaque verum.

Adde etiam, quia illa prima intelligentia, cum sit nobis ignota, sicuti & primus motor, nõ C potest habere rationem primæ mensuræ; semper enim mensura debet esse notior mensuratis. Arguitur & fortius, quia totum genus substantiæ est mensurabile, cum totum hoc genus substantiæ sit simpliciter ens; cetera vero sunt entis: si ergo totum genus substantiæ est mensurabile: igitur per nihil sui generis debet mensurari, & cum illa prima intelligentia de mente ipsorum sit in prædicamento substantiæ, sequitur quòd ipsa non poterit esse prima mensura illius generis. Postremo non possunt aufugere, quin hæc prima substantia sit, aut species perfectissima substantiarum, aut imperfectissima; si perfectissima, vel erit species Angelica, vel humana, & sic est certa, quod tamen negant, cum vtantur terminis ignotis: dicunt enim, illa substantia, cui conuenit vnitas, quæ est prima mensura, vocetur A, & sic non est certa apud ipsos: si autem est imperfectissima, sic vel est elemẽtum, vel aliquod mixtum, quodcunque dabitur, erit contra eorum sententiam.

Mensurę proprietates. Quoad secundum pro explicatione huius difficultatis sciendum est primo, quòd ratio mensuræ & mensurati proprie & per se non conuenit nisi quantis, eoquòd de ratione mensurę est, vt sit eiusdem generis cum mensurato: quia vt dicit Alexã. vnigeneitas est quędã vnitas. Mensura quoque debet esse primum in illo genere, saltem quoad nostram cognitionem D sicut in ponderibus, granum frumenti est primum apud omnes gentes, & notissimum; sine enim ipso nulla gens viuere posset, loquendo vt in pluribus, propterea dicitur notissimum. Debet etiam esse minimum ipsa mensura, quod etiam competit grano frumenti, & quamuis granum milii sit minus grano frumenti, non tamen sufficit variare notabiliter pondus granum milii, sicut granum frumenti. Ratio mensuræ etiam per replicationem est comparabilis omnibus mensuratis; sicuti in rebus continuis apparet, quòd per palmum sæpius replicatum multa mensuramus, & sic etiam per vlnam.

Secundo sciendum est, quòd ex quantitate ratio mensuræ, & mensurati transfertur ad alia

Trãslato subiecto transferũtur eius proprietates. entia, quandoquidem quotiescunque transfertur subiectum, tunc transferuntur, & proprietates per se consequentes ad illud subiectum: propterea si aliis rebus conuenit ratio mensurę, non proprie, sed transumptiue, & similitudinarie eis conuenire debet; & sic in genere substantiæ similitudinarie reperitur ratio mensuræ, quæ est prima substantia: in genere qualitatis etiam debet esse prima qualitas, puta albedo, & sic in genere scientiarum prima mensura erit

A ta erit metaphysica, in genere virtutum erit prudentia, & sic de aliis.

Notandum tertio, quòd rationem mensuræ conuenire aliquibus transumptiue & similitudinarie potest dupliciter intelligi. Vno modo quoad impositionem nominis. Alio modo quoad significationem ipsius nominis. Primo modo intelligitur, quòd aliis entibus conuenit ratio mensuræ similitudinarie & transumptiue; non autem secundo modo; quia ratio mensuræ proprie competit primo principio; cum omnis proprietas mensuræ propriissime in eo reperiatur. Prima enim proprietas est, vt mẽsura sit vnigenea cum mensurato, hæc enim sibi competit, non quantum ad perfectionem Dei in se consideratam, quia illa est formaliter infinita, sed prout est imitabilis, & participabilis à creaturis, non est infinita sub tali ratione, quia nulla creatura potest participare perfectionem infinitam sub ratione qua infinita est, & ad hunc sensum intelligo Deum esse vnigeneum cum mẽsuratis prout est imitabilis à creaturis. Vnde inquit Beatus Augustinus 15. de Ciuitate Dei, quòd alia ratione cõditus est homo, & alia ratione equus. Secunda conditio ipsius mensuræ est, quòd sit primum, hæc maxime Deo conuenit: & quòd sit notissima, hæc etiam sibi conuenit, quia Deum esse naturaliter est

Mensuram conuenire aliciui dupliciter intelligi potest.

Cap. 9.

B omnibus insertum: & quòd sit minimum, Deus autem hac conditione maxime gaudet, quia est actus purissimus, & habet maximam vniformitatem, & simplicitatem. Item mensura debet esse inuariabilis & immobilis, & quòd non dependeat à mensuratis, & quòd possit esse sine mensuratis. Hęc autem omnia propriissime Deo conueniunt, non quoad impositionem nominis, sed quoad eius significationem, vt dictum est.

Deum esse naturaliter ẽ omnibus insertum.

Vltimo notandum est, quòd multiplex opinio fuit de Deo, num sit in aliquo genere, vt tetigimus in reprobatione opinionis aduersariæ: nam Gregorius Ariminensis, Gabriel, Marsilius 1. sentent. propriissime voluerunt Deum esse in prædicamento substantię. Secunda opinio fuit Scoti eodem libro, qui docuit omnes conceptus communes Deo, & creaturis esse vniuocos, vt esse ens bonum, &c. propterea voluit Deum esse in prędicamento substantię quoad aliquem conceptum. Tertia opinio fuit Ioannis Bachoni eodem libro, qui dicit Deum esse in genere, non absolute loquendo, sed cum quadam determinatione, scilicet secundum intentionem generis depuratam & illimitatam. Vnde vult Deum in multis prędicamentis reperiri, puta substantię, actionis, relationis, quia retinet formalem rationem illorum prædica-

dist. 8.
Diuersę sententię an Deus sit in genere.
dist. 8.
dist. 9.

C mentorum, proprie & formaliter depurando substantiam ab imperfectione compositionis, & corporeitatis, & actionẽ ab imperfectione motus, & relationem ab eius imperfectionibus, & sic concedit Deum esse in genere et extra genus. Alia opinio communis, & vera, est S. Thomę 1. p. quę nullo modo concedit Deum esse in genere neque directe, neque indirecte, licet ponatur tanquã principium continens ipsum genus, & sic quodammodo est in omnibus generibus, & per appropriationem est in genere substantię, tanquam sibi magis appropriatum: quamuis genus aliquando dupliciter sumi possit. Vno modo proprie, vt sumunt physici & logici et sic Deus non est mensura homogena prædicamenti substantiæ, immo Auerr. vt dictum est nullam intelligentiam ponit homogeneam substantię. Alio modo sumitur genus large, seu communiter pro quadam coordinatione, & sic concedi potest Deum esse mensuram intrinsecam, & homogeneam coordinationis substantiarũ, magis quàm accidentium, quia ipse est substantia, & non accidens.

q. 3. ar. 5.

Genus dupliciter sumit.

His stantibus ponitur prima conclusio talis. In diuersis entibus mensuratis diuersę sunt mensurę proprię: hęc conclusio est expresse sententia Aristo. in hoc libro; quia mensura nihil

Tex. 2.

D aliud est, quàm id quo quantitas rei cognoscitur; sed quantitas rei non cognoscitur nisi per vnum aut per numerum: per vnum quidem sicut dicimus vnum stadium vel vnum pedem: per numerum autem sicut dicimus tria stadia, vel tres pedes: ergo cum in diuersis rebus sint diuersę entitates propriæ, patet conclusio, in diuersis mensuratis esse diuersas mensuras proprie.

Secunda conclusio est. Ratio mensuræ primo reperitur in discretis, quàm in continuis: probatur sic, id quod est primum in genere dicitur esse mensura posteriorum; quia primum in vnoquoque genere est mensura aliorum, quod habetur in hoc libro; sed primum in genere quantitatis est discretum, & non continuum; ergo ratio mẽsurę prius reperitur in discretis, quàm in continuis: probatur minor, quia vnum, quod est principium quantitatis discretæ, est prius & magis indiuisibile, quàm sit punctum, quod est principium quantitatis continuæ; punctum enim non potest esse prius, cum addat supra vnitatem positionem: est enim punctum vnitas posita.

Ratio mensuræ primo reperitur in discretis, q̃ in continuis.
Tex. 7.

Tertia conclusio. Ad hoc, quòd aliqua substantia sit mensura omnium entium, non est necesse, vt sit in genere proprie, licet possit esse in genere communiter: hęc conclusio

q. 3. ar. 5.

Vnumquodque mësuratur p aliqd sui generis.

est. S. Thomę 1. p. vbi quęrens, num Deus sit in aliquo genere, argnit sic: vnunquodque mensuratur per aliquid sui generis; sicut longitudines per longitudinem; sed Deus est mensura omnium substantiarum, vt patet per Commentatorē 10. huius ergo Deus est in genere substantię, & respondēs asserit rationem istam procedere de mensura proportionata, hanc enim oportet esse homogeneā mensurato: Deus autem non est mensura proportionata alicui; dicitur tamen mensura omnium, ex eo quòd vnumquodque tantum habet de esse, quantum ei appropinquat: ergo patet conclusio ista, quòd ad hoc quòd aliquid sit mensura entium existētium in prędicamento, non oportet quòd sit in ipso prędicamento. A

Deo conueniunt conditiones mēsurę.

Vltima conclusio respondens quæsito principali. Deus benedictus, qui est vt principium omnium generum tanquàm cōtinens ipsa, dicitur esse prima mensura omnium substantiarū improportionata: probatur, quia ipsi Deo conueniunt conditiones mensurę, vt declaratum est supra: ergo sequitur quòd ipse sit mensura nedum substantiarum, sed omnium entium. Et cōfirmatur, quia illud, per quod cognoscuntur res perfectissime, uidetur esse earum mensura; sed p primā causam cognoscuntur res perfectissime: igitur prima causa, quæ est Deus, dicitur esse mensura perfectionis & entitatis omnium rerum: patet minor ex verbis Commentatoris 7. huius, vbi dicit, non cognoscitur substantia demonstrata sensibilis, nisi cognoscatur prima causa, ipsa enim habet rationem principii, rationem vnius, rationem inuariabilis & immobilis, rationē vniformitatis & indiuisibilitatis, rationem ordinis intransitiue; quia omnia mensurata ordinantur ad ipsum, sine quo esse non possunt, & ipse potest esse sine illis ergo, &c. B

Com. 2.

Multę difficultates contra veritatē propositam.

Quoad tertium sunt aliquæ difficultates contra hæc, quæ determinata sunt. Et prima difficultas est ex eisdem proprietatibus mensuræ, quę non conueniunt Deo; nam si illa dicitur mensura alicuius rei, cui conueniunt proprietates insequentes illam mensuram, sicut ille dr homo, cui conueniunt conditiones hominis; sed Deo non conueniunt conditiones mensurę proprie, sed tantum metaphorice, & similitudinarie: ergo Deus non potest dici proprie, & vere mensura substantiarum, & omnium entium: probatur minor, quia mensura debet esse notior mensurato, sed Deus est occultissimus, cum se habeat ad intellectum nostrum vt lumē solis ad oculos nicticoracis. Secundo mensura aliquoties replicata reddit mensuratū; at Deus non fit per replicationem. Tertio mensura debet esse homogena mensurato; at Deus non est homogenus cum suis creaturis. Quarto mēsura debet esse minimum in illo genere; sed Deus est maxima substantiarum: ergo non poterit esse proprie mensura ipsarum. Ad quam difficultatem respondendo dicimus verum esse, Deum esse mensuram transumptiue sumptam, quoad impositionē nominis, non autem quoad eius significationem. Et ad illam primam proprietatem, dicimus, quòd licet mensura simpliciter debeat esse notior, & prima causa non sit primum nobis nota; est tamen notissima in se, & ideo maxime sibi conuenit ratio mensuræ simpliciter. Vel dicamus, quòd cum cognitio existendi Deum, naturaliter sit omnibus inserta, sub quadam confusione, hoc modo etiam Deus est nobis notus, & etiam quoad primum motum, qui est eius effectus. Secunda conditio verificatur de Deo, non per replicationem suæ essentiæ supra res mensuratas, sed per accessum ad ipsum, & recessum ab ipso. Tertia etiam condino verificatur de Deo, quoad genus communiter sumptum, nō autem quoad genus proprie sumptum, de quo loquūtur physici, & logici. Vel dicamus, quòd verificatur illa conditio quoad perfectiones participabiles à creaturis, vt dictum est supra. Vltima etiam conditio verificatur; quia Deus dicitur esse minimum quoad simplicitatem & indiuisibilitatem suæ essentię. C D

Mensura dicitur esse notior mensurato.

Deus est notissimus i se.

Finiti ad infinitum non ē proportio.

Secunda difficultas est contra veritatem propositam; quia cum Deus gloriosus sit infiniti vigoris; omnes creaturę æquali distantia distabunt ab ipso: igitur non poterit esse mensura creaturarum; prima consequentia patet, quia finiti ad infinitum nulla est proportio; secunda consequentia etiam patet, quia id quod distat ęqualiter ab aliquo, non potest esse mensura illius. Ad hoc dicerent Auerroistę, Deum non esse infiiti vigoris; quia finitas vigoris competit formę inquantum formę, finitas durationis competit formis vt sunt in materia, vt patet ex Auerr. in libro de substantia orbis. Sed hęc responsio est falsa, & contra veram philosophiam, cum Deus nedum sit infinitus in duratione, sed etiā in virtute, vt aliàs docuimus. Propterea dicendum venit, quòd Deus gloriosus est infiniti vigoris, & ex hoc non tollitur, quin possit esse metrum & mensura omnium entium; nam licet perfectio Dei in se considerata sit formaliter infinita, non tamen vt est imitabilis, & participabilis à creaturis, vt dictū est de mente Augustini, & ideo vt sic potest habere rationem mensurę, omnia mensurantis penes recessum & accessum ad ipsum: quia non omnia in æquali gradu entitatis, & perfe-

Cap. 3.

ctionis

A ctionis participant, & imitantur diuinam perfectionem, vel vt dicit Caietanus in autea illa quæstione sua de infinitate Dei, quòd distantia infinita est duplex. Altera simpliciter, quæ est ex parte vtriusque extremi. Et altera infinita secundum quid, quæ est ex parte vnius extremi; licet ergo ex parte Dei ad creaturas sit infinita distantia, ex parte tamen creaturæ ad ipsum Deum distãtia finitur; quoniam & si ex parte Dei ipse Deus infinite distat à creaturis ipsæ tamen creaturæ ita se habent, quòd vna est propinquior Deo, quàm altera, cum sit altera altera perfectior. Distantia infinita est duplex.

Tertia difficultas est; quia si Deus est mensura creaturarum omnium, quæritur, an hoc sit quoad esse essentiæ ipsarum, an quoad esse existentiæ. Ad quam difficultatem dicerent Aduersarii, quòd vtroque modo, quia idem sunt in creaturis essentia & existentia iuxta eorum doctrinam. Sed in hoc placet nobis sententia Alexandri asserentis, Deum esse mensuram omnium, magis prout respicit ipsa secundum esse essentiæ, quàm existentiæ; tum quia species rerũ comparantur numeris secundum esse essentiæ, quod distinguitur ab esse existentiæ iuxta sententiã S. Thomæ; & species rerum comparantur ad Deum, tanquam ad vnitatem: tum etiã

B quia licet Deus aspiciat res vt causa agens, magis tñ dicitur mensura vt exẽplar, licet vtroque modo aspiciat: ratio tamen exemplaritatis respicit essentiam: ratio vero agendi respicit existentiam; & ideo Deus magis dr mẽsura ratione exemplaritatis, quàm agentis; & per consequens res ipsæ magis mensurantur quantum ad esse essentiæ, quàm quantũ ad esse existẽtiæ. Ratio causæ respicit existentiam.

Vltima difficultas est, num Deus sit mensura ipsarum substantiarum, itaquod dicantur sub stantiæ ipsæ magis perfectæ, & minus perfectæ per approximationem ad ipsum Deum, an per remotionem ab ipso. Respondetur iuxta sententiam S. Thomæ 1. p. quòd per accessum, & appropinquationem ad ipsum res mensurari dicuntur; quia vnumquodque tantum habet de esse, quantum ei appropinquat: licet etiam perfectio rerum attendi possit per remotionem à non gradu perfectionis, vt voluerunt Calculatores; tamen vtroque modo per accessum ad Deũ, & per recessum à materia prima perfectio, & imperfectio rerum attendi potest. Plura alia essent hic examinanda, sed quia ad theologum potius spectant, quàm ad metaphysicum; propterea hæc pauca visa sunt nobis adducenda in præsenti. q. 3. ar. 5. Perfectio & imperfectio penes quid attendantur.

C

Opponuntur autem vnum, & multa secundum plures modos, &c. Tex. 9.

An vnum, & multa opponantur, & quomodo.

Dilucidatio secunda.

D Ccasione verborum Arist. in præsenti textu, vbi affirmat vnum, & multa non opponi contradictorie, neque relatiue, sed contrarie, disputãt doctores, de qua contrarietate intelligat Philosophus. Et respondent Aduersarii, duo breuiter asserendo, quorum alterum est. Contraria differunt secundum formam sub eodem genere, & ideo cum aliqua dicuntur esse contraria, quodlibet eorum sumendum est, secundum quòd habet formã, & non secundũ ꝙ est pars habentis formam. Alterum est. Non est inconueniens aliqua esse opposita vno modo, puta si considerentur secundum se, vt habent formas suas proprias; & alio modo, non esse opposita, si considerẽtur, vt alterum includitur in altero, & est pars alterius, sic enim est pars habentis formam, & dant exemplum de corpore, quod secundum se, & vt est absque anima consideratum, vt habens aliquam formam propriam opponitur animali, sicut inanimatum animato. Si vero consideretur, vt est pars animalis, & informatum anima, non opponitur animali, sed est pars materialis eius, sic est de duabus speciebus numeri, puta quaternario, vel ternario, nam quaternarius consideratus secundum se, & non secundum suam formam propriam est diuersa species à quinario: si vero consideratur, vt includitur in quinario, & est pars ipsius, sic non distinguitur specie ab ipso. Istis sic habitis docent ipsum vnum acceptum in se, vt habens formam suam propriam opponi multitudini, quia nec vnum est multa, nec econuerso; opponuntur autem non aliter, quàm Corpus quõ est pars animalis.

contrarie, quia non contradictorie, non priuatiue, non relatiue per sufficientem diuisionem li teræ; ergo contrarie; si vero consideretur vnum vt quoddam incompletum, & vt includitur in multitudine, & est pars ipsius, sic non opponitur sibi, quia vnum contrarium non constituit aliud contrarium in esse, sed vnum constituit multa esse, quia vnitas est pars, & principium multitudinis: ergo vnum & multa non opponuntur contrarie hoc modo. A

Sed hi in multis deuiant à veritate: nam fundamentum assignatum de contrarijs est insufficiens, & contra Arist. qui in postprædicamentis declarans naturam contrariorum dixit, cōtraria sunt quæ maxime distant sub eodem genere, quorum alterum est vt malum, alterum vero vt bonum, & si vnum existit in rerum natura, non est necessarium alterum esse, & impossibile est ambo inesse alicui, quorum eadem est materia, igitur insufficiens est illud dictum, quòd contraria differunt solummodo secundum formam. Præterea ipsemet Philosophus in prædicamentis docet ex auctoritate communi philosophorum, quòd maxime circa locum videtur contrarietas, quia ponunt sursum esse contrarium deorsum, eoquòd maxima distantia sit inter medium, & extrema mundi, & sursum & deorsum non differunt secundum formam, sed tantum vt sunt differentiæ loci, vt docuit Arist. 3. physi. ergo, &c. B

Cōtraria maxime distāt.

Ca de quātitate.

Tex. 48.

Alterum dictum illorum præsupponit vnum falsum, videlicet vnius rei esse plures formas substantiales, cuius oppositum ostendimus contra ipsos 7. huius, quia cum vnum esse substantiale tribuatur vni rei, & forma substantialis det esse substantiale: igitur vnius rei est tantum vna forma substantialis, vt scripsit S. Thom. 1. p. falsum ergo est illud dictum, quòd opposita possunt considerari secundum se, & vt habent formas suas proprias; & alio modo, vt alterum includitur in altero, quia si habent formas proprias; ergo alterum non includitur in altero, nec est pars illius, quia quodlibet illorum erit ens completum in se. Exempla adducta non sunt ad propositum, quia corpus, vt est pars animalis, non habet aliam formam ab animali, sic etiam quaternarius, vt includitur in quinario, & licet hæc doctrina cum his exemplis videatur desumpta à S. Thom. in expositione huius text. non tamen est desumpta ad intentionem eius.

Diluc. 17.

q. 7. ar. 3.

Conclusio etiam principalis declarata, quòd vnum & multa opponantur contrarie, est etiā manifeste falsa, & contra Arist. quia si vnum, & multa opponerentur contrarie, vel ergo multitudo esset prior ratione, quàm vnum, vel ecōuerso, aut vtrumque; si dicūt primum, ergo sequitur, quòd vnum esset posterius multitudine, quod est contra sensum, quia multitudo componitur ex vnitatibus, si vero dicūt secundum, tunc sequitur priuationem esse priorē habitu, cum vnum habeat rationem priuationis respectu diuisionis, quæ saluatur in multitudine; si autem tertium asserant, tunc sequitur dari circulum in definitionibus contra Arist. 1. poster. ergo sequitur conclusionem positam esse contra rationem. G

Multitudo componitur ex vnitatib'.

Cap. 3.

Est contra Arist. & eius Commentatorem hic, volentes vnum opponi multitudini, sicut indiuisibile diuisibili; sed indiuisibile opponitur diuisibili oppositione priuatiua: igitur vnum & multa nō contrarie, sed priuatiue opponūtur. Et si dicūnt, Arist. in tex. præsenti, & S. Th. asserere vnum & multa opponi sicut contraria; ergo non priuatiue. Respondetur quòd oppositio, quæ est secundum priuationem & habitum, est principium oppositionis, quæ est secundum contrarietatem, propterea dicit Arist. in textu, & S. Thom. in expositione, vnum & multa opponi, sicut contraria, sed non loquuntur de vera oppositione contraria, qua opponūtur duæ formæ speciales, sub eodem genere positæ, eidē subiecto vicissim inhærentes, ab eodē se mutuo expellentes, nisi altera ipsarum insit ei à natura, vt albedo & nigredo. D

Tex. 9.

Vt ergo sciatur veritas huius rei, sciendum est primo, quòd fuit opinio Auicennæ, vt inquit Auerroes 4. huius, & in præsenti contextu, quòd idem esset vnum, quod conuertitur cū ente, cum vno, quod est principium numeri, & tamen sunt valde diuersa secundum peripateticos; quandoquidem vnum, quod est principium numeri, est accidens, & est principium numeri prædicamentalis, qui causatur ex diuisione continui, & talis numerus non est nisi in rebus materialibus, & in generabilibus & corruptibilibus, quę sunt quanta: aliud est vnum, quod conuertitur cum ente; & hoc significat ens indiuisum, & non addit aliquid supra ens, nisi negationem diuisionis tantum, & hoc dicitur vnum transcendens, quod cōstituit multitudinem trāscendentem, vt docet etiam S. Thomas 1. p. vbi quærit, si termini numerales ponant aliquid in diuinis.

Com. 5.

Duplex est vnum, numerale & entitatiuum.

q. 30. art. 3.

Sciendum est secundo, quòd vnum trāscendens dupliciter potest accipi. Vno modo quantum ad entitatem, quam dicit, & sic non opponitur multitudini, sed eam constituit. Alio modo, quantum ad indiuisionem, quæ sola complet formalem rationem vnius, & quia indiuisio est pura priuatio, ideo quantum ad hoc opponitur priuatiue, sed quia vnum non dicit tantū

indiui-

A indiuisionem, sed etiam id, in quo fundatur, propterea dixit S. Tho. 1. p. quòd vnum nil aliud significat, quàm ens indiuisum; vnum autem numerale dicit rationem mensuræ, vel aliquid aliud additum continuitati, superaddens ei tantum indiuisionem. Q. 11. ar. 1.

Sciendum est tertio, quòd de ratione multitudinis sunt duo. Alterum, quòd habeat in se plura, quorum unum non sit aliud. Alterū est; q̃ quodlibet illorum sit in se indiuisum, nam in numero ternario lapidum sunt tres lapides, quorum vnus non est alius, sed quilibet eorū est in se indiuisus, quia non est distinctus in multos lapides; et similiter dico de multitudine rerum immaterialium; ex quo patet, quòd in qualibet multitudine est negatio realis, idest negatio vnius de alia re, quæ significatur dicendo, hoc non est illud, sed vnū negat in se esse huiusmodi negationem & diuisionem; nam dicitur lapis est vnus, tum quia non est diuisus in multos lapides, tum etiam quia in eo non sunt multa in actu, quorum vnum nō sit aliud, licet enim in lapide sint multę partes quantitatiuæ, tamen nulla earum est in actu; sed omnes sunt in potentia. De ratione multitudinis duo sūt.

Vltimo sciendum est, quòd vnum & multa possunt multipliciter considerari. Primo quatenus vnum dicit defectum, & multa dicunt excessum. Secundo considerantur prout vnum dicit mensuram, & multa dicunt aliquid mensuratum. Tertio etiam perpendi possunt, prout vnum est quid indiuisibile, & multa dicunt aliquid diuisibile. Quarto possunt capi vnum, & multa, vt diuidunt ens, siue prædicamentaliter, siue trāscendenter. Vnū & multa multipliciter cōsiderantur.

B

Istis sic stantibus ponuntur aliquę conclusiones, quarum prima est. Manifestum est vnum & multa opponi; probatur quia illa dicuntur opponi, quæ maxime distant, & habent oppositas rationes; ista propositio est manifesta ex sententia Arist. in postprędicamentis, vbi definit opposita, sed vnum & multa habent oppositas rationes, & maxime distant: igitur conclusio vera; minor probatur, quia ratio vnius est ens indiuisum; ratio multorum est ens diuisum, & hæc maxime distant: ergo patet veritas minoris. Cap. de oppos. Ratio multorum quæ est.

Et si quis diceret contra istam conclusionem, quia nullum oppositum constituitur ex suo opposito; sed vnum constituit multitudinem: ergo falsa est conclusio, & non manifesta, quòd vnum & multa opponantur. Respondeo quòd hoc argumentum est S. Thomæ 1. p. vbi disputat de vnitate Dei; & soluendo ipsum asserit, totum esse duplex. Alterum homogeneum, alterum vero etherogeneum; totum homogeneum est illud, quod componitur ex partibus similibus: etherogeneum vero est illud, quod cōponitur ex dissimilibus partibus. Primum totum constituitur ex partibus habentibus formam totius, sicut quęlibet pars aquę est aqua, & talis est constitutio continui ex suis partibus. In secundo toto quælibet pars caret forma totius, nulla enim pars domus est domus, nec aliqua pars hominis est homo, & tale totum est multitudo. Inquantum ergo pars eius, non habet formam multitudinis, cum ponitur multitudo ex vnitatibus, sicut domus ex non domibus, non quòd vnitates constituant multitudinem secundum id, quod habent de ratione indiuisionis, prout opponuntur multitudini, sed secundum hoc, quod habent de entitate; sicut & partes domus constituunt domum per hoc, quòd sunt quædam corpora, non per hoc, quòd sunt non domus, & loquitur S. Thomas tam de multitudine numerali, quàm trāscendenti, quarum quælibet constituitur ex vnitatibus materialiter inquantum sunt entia, vel in esse physico, quoad res numeratas, vel in esse obiectiuo, quoad formalem multitudinem, non autem ex vnitatibus formaliter, idest sub ratione indiuisionis, & cum præcisione potentiæ ad superuenientem actum, vel formam. Secunda conclusio. Vnum & multa opponuntur relatiue, hæc conclusio probatur q. 11. ar. 1. Totum est duplex. Domus ex quibus componitur.

C

D de mente S. Tho. in 1. sent. vbi inquit, quòd vnum quod est principium numeri, potest dupliciter cōsiderari; aut secundum id quod est, aut secundum id quod consequitur ad intellectū eius, scilicet relationem quādam, hoc secundo modo vnum opponitur multitudini numerali relatiue, sicut principium & principiatum, sicut pars & totum; & magis proprie, sicut mensura & mensuratum, hoc idem docet S. Tho. 1. p. vbi supra, quòd vnum, quod est principium numeri, opponitur multitudini, quæ est numerus, vt mensura mensurato, vnum enim habet rationem primę mensuræ, numerus autem est multitudo mensurata per vnum. Dist. 2 4. Principium numeri dupliciter consideratur. q. 11. ar. 2.

Et si quis instaret contra istam conclusionem ex verbis Arist. in prædicamentis, vbi asserit, opposita relatiua sunt simul natura; sed vnum non est simul cum multitudine, quia vnum secundum suam naturam est prius multitudine; ergo falsa est cōclusio præposita, vnum & multa opponi relatiue. Ad quod dicimus, quòd licet verum sit, vnum & multa, quoad suum formale significatum, non opponi relatiue, quoniam vnum non refert multitudinem; non enim valet vnum est multitudinis vnum, tamen quantum ad id, quod consequitur suum formale significatum, quod est ratio mensuræ, & ratio mensurati, quæ sequitur multa, opponuntur Cap. de relat. vnum est prius multitudine.

nuntur relatiue;& nego hoc modo vnum & multa,non esse simul natura, si bene assignētur, A
Tex.10. quia sunt in tertio modo relatiuorum,vt scripsit Aristo. 5.huius.

Tertia conclusio. Vnum,& multa formaliter sumpta opponuntur priuatiue, hæc etiam conclusio est de mente S.Tho.1.p.vbi supra; quia illa,quæ se habent secundum diuisum & Vnum dicit indiuisionē. indiuisum,opponuntur priuatiue,nam indiuisum dicit negationem,& priuationem diuisionis,vnum autem est indiuisum,quia sumitur ab indiuisione, & multa sunt diuisa; quando enim aliquid intelligitur vnum,intelligitur indiuisum, & quæ sunt multa intelliguntur diuisa:ergo vnum & multa quantum adhoc opponuntur priuatiue. Hæc etiam conclusio est de mente Alexā.exponētis præsentem literam, inquientis, vnum & multa esse primo contraria accipiendo contraria pro priuatiue oppositis. Huic etiam sententiæ adhæret Commentator asserens,vnum et multa opponi secundum quod priuatio est opposita habitui. Et si quis diceret Tex.17. contra istam conclusionē propter verba Arist. 10. huius,vbi habet,quod multū opponitur pau Cap.de enūciatione. co: igitur non opponitur vni,eò præcipue quia in 1.perhi. habetur, quod vni vnū opponitur, vni enim affirmationi vna est opposita negatio. Ad quod respondet S.Tho.1.p.vbi supra, Multum sumitur bifariam. quòd multum dupliciter accipitur.Vno modo absolute,& sic opponitur vni.Alio modo secundum quòd importat excessum quēdam,& sic opponitur pauco;vnde primo modo, duo sunt multa,non autem secundo.Si quis etiam instaret adhuc contra conclusionem,quia priuatio non prædicatur de habitu,immo nullum oppositum prædicatur de suo opposito; sed Cap.ult. omnis multitudo est quodāmodo vnū,vt docet Dionysius lib. de diuinis nominibus, nō est multitudo non participans vno:igitur vnum non opponitur multo priuatiue. Ad quod dici Priuatio qd est. tur, quòd nulla priuatio tollit totaliter esse,quia priuatio est negatio in subiecto, sed tamen omnis priuatio tollit aliquod esse,& ideo ratione suę communitatis accidit, quòd priuatio entis fundetur in ente,quod non accidit in priuationibus formarum specialium,vt visus,vel albedinis,vel alicuius huiusmodi;& sicuti est de ente,ita est de vno & bono, quod conuertitur cum ente,nam priuatio boni fundatur in aliquo bono, & similiter remotio vnitatis fundatur in aliquo vno,& ex inde contingit, quòd multitudo est quoddam vnum, & malum est quoddam bonum,& non ens est quoddam ens,non tamen oppositum prædicatur de opposito,quia alterum horum est simpliciter,& alterum secundum quid, quod enim secundum quid est ens vt in potentia,est non ens simpliciter, idest in actu uel, quod est ens C
simpliciter in genere substantiæ,est non ens secundum quid,quantum ad aliquod esse accidētale: similiter ergo, quod est bonum secundum quid, est malum simpliciter vel econuerso, & sic quod est vnum simpliciter,est multa secundum quid,& econuerso; hoc pacto intelle-Quo multa possunt dici unum. xit S.Dionys.vbi supra asserens,quòd illa,quæ sunt multa partibus,sunt vnum toto, & quæ sunt multa accidentibus sunt vnum subiecto,& quæ sunt multa numero sunt unum specie, & quæ suntmulta speciebus sunt vnum genere;& quæ sunt multa processibus sunt vnum principio.

Vltima conclusio est.Vnum & multa non opponuntur contrarie;hæc conclusio est expresse contra sententiā Aduersar.& ita probatur;contraria sunt opposita, quæ sub eodē genere posita scilicet proximo, maxime distant à se inuicem distantia formali, & non materiali tantum,vt excludamus marem,& feminam,& eidem subsceptibili vicissim insunt; idest apta nata sunt in eodem subiecto numero successiue recipi, à quo mutuo se expellunt propria actione, vel aliena, nisi alterum contrariorum insit subiecto à natura,vt calor in igne,& grauitas in lapide; sed vnum, & multa non ita se habent,itaquòd sub eodē genere posita,scili- D
cet proximo,maxime à seinuicem distent &c. igitur conclusio vera,ut etiam argumus contra Aduersarios.

Et si quis diceret contra istam conclusionem,quia noda verba Arist.in præsenti litera ostēdunt oppositum huius conclusionis; asserunt enim,vnum & multa non opponi cōtradicto-dist.24 q.1. ar. 4. rie,non relatiue,non priuatiue,sed contrarie. Idem etiam videtur sentire.S.Thom.1.sentent. vbi docet,vnum & multa esse differentias entis constituentes duas species disparatas: igitur vnum & multa contrarie opponuntur:& conclusio est manifeste contra Aristo. & S. Thom. Ad hoc dictum est supra,arguendo contra ipsos,quia Arist.abusus est nomine contrarietatis; sumpsit enim contraria pro priuatiue oppositis,& hoc rationabiliter,quoniam contraria semper ad priuatiue opposita reducuntur,quatenus alterum contrariorum est imperfectius,vt pri Cæcitas dicit purā priuationem. uatio; & alterum vt perfectius, veluti habitus; deinde vnum non dicit puram priuationem, vt cęcitas;sed dicit ens superaddens indiuisionem;propterea non opponuntur pure contradictorie,quia contradictionis alterum oppositorum est ens,alterum vero est non ens; sed extrema huius oppositionis ambo sunt entia; ex his ergo patet sensus verborum Aristo. & S. Thom.

A Thom. quòd per contraria intelligunt priuatiue opposita, vt docuimus de mente Alexan. & Auer. cetera omnia argumenta, quę contra istam veritatem adduci possent, ex fundamentis iam iactis, & conclusionibus præpositis soluuntur.

Quare ratione prior multitudo indiuisibili propter sensum, &c. Tex. 9.

Vtrum diuisibile sit prius indiuisibili secundum rationem.

Dilucidatio tertia.

B SANCTVS Tho. exponens hæc verba Arist. dubitat quomodo multitudo sit prior ratione, quàm vnum; quia vnum, cum sit de ratione multitudinis, eo quòd multitudo nō est aliud, quàm aggregatio vnitatum, si ipsum vnū est posterius ratione, quàm multitudo: sequitur quòd in ratione huius vnius & multitudinis sit quidam circulus, ita quòd necesse sit per multitudinem intelligi vnitatem, & econuerso; circulus autē in rōnibus rerum non susci pitur, quia idē esset eodem notius & ignotius, qd est impossibile, & eandē dubitationem mouēt Aduersarii in præsenti disputatione, qui volentes dissoluere ipsam suscipiunt responsionem à S. Tho. & non ad intentionem ipsius; sed suam: propterea deuiāt à veritate, sicut fecerant in præcedenti disputatione. Asserunt enim in primis, quòd nihil prohibet aliquid secundum rationem esse prius, & posterius eodem, aliter tamen & aliter cō sideratum, multitudo igitur potest considerari, vel quantum ad illud, quod multitudo est, vel quantum ad ipsam diuisionem, quam cōsequitur: ratione diuisionis multitudo est prior secundum rationem, quàm vnum: si quidem vnum definitur quòd est illud, quod non diuidi C tur, secundum autem illud, quod est multitudo sic est posterius secundum rationem, quàm ipsum vnum; nam multitudo definitur, quòd est aggregatio vnitatum. Secūdo dicunt, quòd diuisio, quæ præsupponitur rationi seu definitioni vnius, quod conuertitur cum ente, nō est diuisio continui, quæ præintelligitur vni, quod est principium numeri, sed est diuisio, quam causat cōtradictio, scilicet, quòd hoc ens & illud ens dicuntur diuisa, eo quòd hoc eos non est illud ens: igitur iste erit ordo ex natura rei, quòd in primo signo intelligitur ipsum ens, & in secundo ipsa diuisio, & in tertio ipsum vnum, quod priuat diuisionem; & in quarto ipsa multitudo, quæ aggregatur ex vnitatibus; licet enim ea, quæ diuisa sunt, multa sint; non tamen habent rationem multorum, nisi postquam isti & illi attribuitur, quòd sit vnum: ex istis volunt habere solutionem dubitationis.

Multitudo quid est.

Diuisio duplex est.

Sed errant errore manifesto primo; quia, vt diximus, nec dubitationem, nec solutionem dubitationis suscipiunt ad intentionem S. Tho. Secundo quia Arist. absolute dixit, multitudinem esse priorem ipso indiuisibili propter sensum, & non partim sic, & partim non, vt ipsi asserūt. vnde clare patet, ipsos corrumpere textum. Secundum quoq; dictum aduersatur pri D mo, quia si vnum in ordine concipiendi est prius: igitur & in ordine definiendi, aliter defini tio non esset ex his, quæ sunt conceptione priora. Deinde iste ordo intelligendi, quem assignat aduersatur sei psis t. sent. vbi ponunt speciem specialissimam esse primum cognitum, quomodo ergo cum S. Tho. consentiunt, quòd ens sit primū cognitum, nisi veritate coacti? De qua veritate tu diligēs lector lege S. Tho. in 1. p. & in opusculo de ente, & essentia cum expositore Caietano in aurea quęstione de primo cognito.

Aduersarij peruertunt doctrinam S. Thom.

Dist 3. q. 1.

q. 85. ar. 2.

In prologo.

Pro declaratione ergo huius difficultatis, & cognitione veritatis sciendum est primo, quod Aliqui posuerunt vnum naturaliter esse prius ipsa multitudine, quod ita probant, quia simplex est prius composito; præcedit enim ipsum sicut pars totū; sed vnū est simplex respectu multi, cum vnitas sit naturaliter simplex & indiuisa, multum autem compositum & diuisum: igitur vnum naturaliter est prius multo, seu multitudine. Probant, & secundo sic: quia illud, quod dependet ab alio in esse, & participat ipsum, est posterius naturaliter, quia quod dependet ab alio, est eo posterius, sicut effectus est posterior causa; & etiam prius non participat posterius; sed magis econtrario, cum multitudo dependeat ab vnitate in esse, & eam participet, quia multitudo causatur ex vnitatibus, easq; participat, propterea multitudo non est nisi

Multitudo ex quib⁹ causatur.

nisi multæ vnitates, ergo &c. Addunt quia illud, quod est metrum alterius; est prius eo naturaliter; sed vnum est metrum & mensura multitudinis; igitur vnum naturaliter est prius multitudine; est tamen posterius secundum nostram cognitionem, quia illud prius cognoscitur A

Tex.1.

à nobis, quod est magis sensibile, cum omnis nostra cognitio incipiat à sensatis 1.poster. sed multitudo est magis sensibilis, quàm vnum: tum quia dicit plura; tum quia dicit diuisionem & maioritatem; igitur cognitione sensitiua quoad nos ipsum vnũ est posterius multitudine.

Diuisio formalis quæ é.

Secundo est notandum, quòd diuisio duplex est. Vna quantitatiua, qua diuiditur aliquod materiale in diuersas partes. Alia est diuisio formalis, qua diuiduntur genera per differentias vsque ad speciem specialissimam, quæ vel non amplius diuiditur, vt species Angelica, aut si diuiditur, partitur per diuisionem quantitatiuam, vt species corporalis, & ista diuisio formalis semper est per contraria includens contradictionem, vt docet S. Thom. in quolib. vbi habet, quòd vnum, quod cum ente conuertitur, negat diuisionem talem, quæ in omni diuisione saluatur per, affirmationem scilicet & negationem, vt hoc non est hoc, & sic negat affirmationem, & negationem simul; multitudo autem diuisionem includit, taliter etiam includit negationem rei, dum vnum illorum negat, quę sunt extrema contradictionis. B

Quoli.10.q.1 ar.1.

Prius ratione quid est.

Tertio est notandum, quòd esse prius ratione nihil aliud est, quàm esse prius definitione; & illud dicitur esse prius altero definitione, quod cadit in illius definitioné, sed non econtra, sicut animal cadit in definitioné hominis, propterea animal dicitur prius ratione ipso homine substantia etiam cadit in definitionem accidentis, sed accidens non ponitur in definitione substantiæ.

Vltimo est sciendum, quòd vnum definitur multitudine, & econuerso multitudo definitur per vnum, non tamen est definitio circularis, quia in ipsa multitudine duo veniunt considerãda. Alterũ est diuisio: alterũ autẽ est ipsa multitudo; qñ igitur multitudo consideratur quoad diuisioné, sic vnũ definitur per multitudinem, quia per negationé diuisionis; qñ vero considerabitur quoad ipsam multitudinem, tunc multitudo definitur per vnum, quia multitudo est aggregata ex vnitatibus, & non sunt aliqua multa, nisi cuilibet parti correspondeat vnum.

Affirmatio é prior negatione.

Istis sic habitis ponitur prima cõclusio talis. Diuisio est prior vnitate simpliciter, idest secũdum se in esse intelligibili; & si ipsa est sentẽtia Arist. in textu, probatur etiam, quia affirmatio est prior negatione; sed esse vnum est esse hoc, & non est esse illud, vbi apparet, quòd in ratione vnius clauditur negatio alterius extremi contradictionis: ergo ista diuisio, cum dicat affirmationé, naturaliter præcedit vnitatem, quæ est negatio; & ista ratio est efficacissima, quæ C

Diuisio quid dicat.

formatur: vnum dicit negationem; ergo est posterius diuisione simpliciter; probatur consequentia, quia diuisio dicit affirmationem, primo enim dicitur esse homo, & in eodem priori est nõ homo in esse intelligibili, & sic est diuisio, deinde homo est homo, & non est non homo, quod est esse vnum: idest indiuisum, non enim est diuisum in se, ita vt sit homo & non homo, quia penes priuationem huiusmodi diuisionis vnumquodque est, & dicitur vnum, si vnum priuatiuum nomen est secundum loquentes vt plures, nullum inconueniens est negationem diuisionis esse priorem negatione vnitatis, quamuis impossibile sit positionem diuisionis in re esse ante positionem vnitatis.

Secunda conclusio est. Diuisio est posterior vnitate simpliciter idest fm esse simpliciter, qđ est esse in rerum natura, quia esse intelligibile est fm quid tm̃; probatur ista conclusio sic, quia ad hoc q̃ sit homo, non oportet vt intelligatur vnus, vt negatio hominis sit in aliqua natura, puta bouina aut cælesti, si enim solus homo esset, non esset diuisio; sicut ante mundi creationem D

Ante creationem mundi non erat diuisio.

Deus non diuidebatur à non Deo, creatis autem aliis posita est diuisio Dei à non Deo in rerum natura, & de hac diuisione intelligitur, quòd non est prior simpliciter, quia secundo loco appræhendimus quòd hoc ens non est illud ens, & sic appræhendimus diuisionem, ex qua ratione patet hæc secunda conclusio.

Habitus bifariã sumitur.

Tertia conclusio est. Diuisio quæ includitur in ratione vnius est habitus negatus, siue sit ens obiectiuum, siue physicum: probatur. Sed pro intellectu huius nota, quòd habitus sumitur dupliciter. Primo pro vera forma subtrahibili per priuationem, & sic prior est priuatione simpliciter, & quoad nos, quia talem priuationem non intelligimus, nisi per habitum, vt malũ per bonũ. Secundo sumitur habitus pro omni eo, qđ affirmatiue significatur; & hoc modo intelligitur, quòd multitudo est habitus, quia in ea tria considerantur. Primo entitas eorũ, ex quibus constat ipsa multitudo. Secundo cõsideratur indiuisio eorũ in se. Tertio diuisio ipsorum ab inuicem; sed in ipso vno consideratur entitas eius, & indiuisio, seu priuatio diuisionis in se, quòd autem diuidatur ab aliis, non intrat, sed cõsequitur rationem eius: conclusio præposita non intelligitur de entitate multitudinis, sed de ipsa diuisione, quæ est habitus negatus per

A tus per indiuisionem; nunc sic, ille est habitus negatus, qui exprimitur per affirmationem, & nullam formam subtrahibilem per priuationẽ dicit; sed huiusmodi est diuisio clausa in multitudine: igitur conclusio vera.

Vltima conclusio est. Vnum materialiter est prius multitudine, formaliter vero posterius; probatur prima pars huius conclusionis, quia vnum materialiter & entitatiue componit multitudinem: igitur est prius multitudine: probatur secunda pars, quia vnum formaliter dicit negationem multitudinis: ergo est posterius multitudine.

Ex his soluuntur argumenta, quæ in hac materia fieri solent; quando dicitur, habitus naturaliter est prior priuatione; sed diuisio, quæ clauditur in multitudine, dicit habitum; vnitas autem dicit priuationem: ergo multitudo est prior vnitate. Hoc argumentum concludit formaliter loquendo de multitudine, & vnitate, non autẽ materialiter. Secundũ argumentũ est, notificans est prius notificato: sed vnũ notificat multitudinẽ, quia multitudo est aggregata ex vnitatibus: igitur vnum est prius multitudine. Hoc etiam argumentum conceditur materialiter loquendo, sed non formaliter. Et ex hoc saluatur nullum vitium committi in definitione vnius In definitione unius nõ committitur circulus.
B & multitudinis, vt volebant aliqui, quòd committeretur circulus, quia vnum definit multitudinem, quando dicitur, quòd multitudo est aggregatio vnitatum; & multitudo difinit vnũ, quando dicitur, quòd vnum est natura indiuisa, & non multa; quia non eodem modo multitudo definit vnum, & vnum definit multitudinem; propterea nec circulus committitur, nec vnum est altero posterius & prius; quia diuersimode considerantur. Vltimo solet argui, illud dicitur prius aliquo, quod prius concipitur; sed vnum prius cõcipitur, quàm ipsa multitudo, igitur vnum est prius multitudine: minor probatur ex S. Thom. 1. p. vbi ponit ordinem intel q. 11. ar. 2. ligendi, & quòd intellectus noster primo intelligit ens, secundo intelligit, quòd hoc ens non est illud ens, tertio intelligit diuisionem, quarto intelligit vnum, vltimo intelligit multitudinem: ecce quomodo vnum est prius multitudine. Ad hoc dicitur primo concedendo vnũ esse prius multitudine materialiter, non autem formaliter, quia vnum formaliter, (vt sæpius dictum est) dicit priuationem; multitudo vero dicit habitum, & habitus naturaliter semper est prior priuatione, & etiam quoad nostram cognitionem habitus est prior priuatione, quia Habitus præcedit priuationem. priuatio cognoscitur per habitum, & hæc dilucidatio huius veritatis est de mente S. Thomæ
C in disputatis de potentia Dei, vt clare est ibi videre. q. 9. ar. 7.

Si itaque generationes ipsi materia ex contrarijs fiunt, aut ex specie, aut ex speciei habitu &c. Tex. 16.

Vtrum sit possibilis transmutatio a priuatione ad habitum.

Dilucidatio quarta.

D Cvi respondent Neoterici faciendo tres distinctiones, quarum prima est. Motus est duplex, alter acquisitiuus, alter vero deperditiuus, vocant motũ Motus duplex est. acquisitiuum illum, per quem aliquid positiue acquiritur, & largo vocabulo appellant ipsam generationem, siue ad substantiam, vt cum generatur ignis, vel aqua; siue ad accidens, vt cũ generatur album: motum autem deperditiuum appellant illum, per quem aliquid deperditur, & nihil acquiritur positiue, vt motus, qui est ab albo in non album, & hunc motum asserunt esse corruptionem, siue in substantia, siue in accidente, & ponunt differentiam inter hos duos motus, quantũ ad terminos, quia in motu acquisitiuo terminus à quo est priuatio, & terminus ad quem est habitus, in motu autem deperditiuo est econuerso; & ideo quia motus denominatur à termino ad quem, propterea ille dicitur acquisitiuus, iste vero deperditiuus Secundam distinctionem ponunt. Termini motus sumuntur dupliciter, nam quidam sunt primi, quidam autem concomitantes primos, termini primi sunt habitus & priuatio, & de istis dicitur in 5. physic. quòd sunt incompossibiles; termini autem concomitantes dicuntur Tex. 6. illi qui annectũtur istis, vt sunt duo contraria, vt album & nigrum, nam nigredini est annexa priuatio albi, & econtra, quando ergo aliquod subiectum fit de nigro album, si illi motus consi-

conſideтentur penes terminos primos, dicentur eſſe à noo albo in album,& econtra, a nó nigro in nigrum; ſi vero conſidereotur penes termioos concomitantes, dicereotur eſſe à nigro in album,& econtra. Vltimam diſtinctionem ponunt. Priuatio eſt duplex. Altera, quæ habet immediatum ordinem ad ſubiectum, nec reſpicit ſubiectum mediante forma, exemplnm, tenebra reſpicit medium iſto modo. Altera eſt, quæ habet ordinem ad ſubiectum, nó tamen, niſi mediante forma; qoatenos eſt quædam corruptio illius formæ, & datur exemplú de cæcitate, quæ reſpicit oculum iſto modo mediante viſu,& mors reſpicit corpus mediante vita; non eſt ſic de priuatione primo modo, nam dato, qoòd aer nunquam fuiſſet luminoſus, nihilominus eſſet tenebroſus. A

Tenebra ɋ̃d reſpiciat.

Iſtis diſtinctionibus factis reſpondent ad propoſitum quæſitum aſſerentes, quòd loqoendo de priuatione primo modo; ſicut eſt tranſitus, vel motus ab habitu in priuationem, ſic poteſt eſſe econtra, aer enim de lucido fit tenebroſus,& lucidus de tenebroſo, ſicut materia tranſit de forma ignis ad priuaoonem,& à priuatione ad formam ignis; vnde dato, quòd aliquádo nulla fuiſſet forma in materia, nihilominns materia eſſet ſnbſceptiua formæ cuiuſcunq; & priuata quacunque,& ſimiliter eſt de quacunque forma, qoæ poteſt acquiri per mutatiooẽ naturalem; loquendo autem de priuatione ſecundo modo, ſic non eſt tranſitus à priuatione in habitum, oiſi forte per reſolutionem vſque ad primam materiam. B

Verum ſi quis recte conſideret, videbit iſtos falſum committere,& abuti doctrina ſui magiſtri in poſt prędicamentis, vbi ex profeſſo diſputat, vtrum à priuatione poſſit fieri regreſſus in habitum; quòd autem cómittant falſum, patet in prima diſtinctione, quá poſuerút de motu acquiſitiuo, & deperditiuo; ná ſtáte ueritate illius diſtinctionis, ſequeret̃, ɋ̃dẽ motus eſſet ſimul acquiſitiuus,& deperditiuus; conſequentia probat̃, quia ſicut pręſeotia oouæ formæ non poteſt eſſe ſine acqoiſitione, ita priuatio non poteſt eſſe ſine deperditiooe: ergo ſi idem motus eſt, qui eſt de priuatione ad habituin, ſequitur, quòd infertur eſse verum, ſcilicet eundem motum eſse ſimol acquiſitiuum,& deperditiuom. Et confirmatur, qooniam ſicut in termioo motus, ſcilicet ad quem priuaoo oon eſt ſine deperditione, propter quod dicitur motus deperditiuus, ita videtur eſse & in termino à quo. Præterea iſta diſtinctio facta videtur eſse contra Ariſt. 2. hoios, & 1. de generatione, & corruptiooe, vbi docet ipſe Philoſophos, quòd generatio vnius eſt corruptio alterios,& econtrario in eodem motu; & per conſequens ſi acquiſitio & deperditio ſunt motus; ſeqoitur, quòd inferebatur, ſcilicet, quòd idẽ motus ſit acquiſitious & deperditiuus: aut ſi dicatur, qoòd ſunt termini motuum contrariorum, ſcilicet motus, qui terminatur ad priuationem, poſt quem ſequitur motus, qui terminatur ad formam,& habitom,& pro tanto dicitur eſse motus de priuatione ad habitum, qui eſt poſt illnm, qui terminatur primo ad priuationem; tunc contingeret, aot idem mobile moueri motibus cótrariis, aut vno motu ſimnl moneri ad formas contrarias; patet enim, quòd in motu, qui eſt de priuatione ad habitum, manet idem mobile ſub vtroqoe termioo,& in termino à quo erit tranſmntatum. C

Noua forma non pōt eſſe I materia ſine deperditione & acquiſitione.

Tex. 7.

Tex. 40.

Secunda quoque diſtinctio eorum, io qua dicitur, terminos motus qooſdam eſſe primos qooſdam concomitantes &c. eſt obſcura,& incongrue deſumpta ex dictis Ariſt. 5. phyſi. vbi Philoſophus clarius loquitur aſſerens terminos motus quoſdam eſſe immediatos, qnoſdá vero mediatos. Abutuntur etiam doctrina ſua hic, qoemadmodum facere ſolent in aliis ſuis dictis, occultando doctrioam S. Tho. affirmaodo eam eſſe ſuá,& hæc eſt germana corú conſuetudo, vt fecit etiam Scotus io multis controuerſiis inter ipſum & S. Thom. pręcipue ſuper prædicamenta de hac materia, qnam hac ratione impugnat, uidelicet priuationem dicere ordinem ad ſubiectum mediante habitu, ooo poteſt eſſe, niſi bifariam; aut quia ſubiectum dicit ordinem eſſendi ad priuationem mediante habitu; aut dicit ordinem recipiendi; & ſi hoc ſecundo modo, quatrifatiam eſſe poteſt: aut quia ſubiectum non recipit priuationẽ, niſi prins recipiat habitum: aut quia non eſt aptum recipere priuatiouem, niſi prius ſit aptú recipere habitum: aut quia non recipit priuatiooem, niſi prius aptum recipiat habitum: aot quia non eſt aptum recipere priuationem, niſi recipiat ipſum habitum, noo eoim pluribus modis imaginari poteſt, nec poterit ſubiectum dicere ordinem eſſeodi mediante habitu ad priuationem ſecundum primum modum, quia nihil dicit ordinem ad ignobilius mediante re nobiliori, igitur ſubiectum non dicit ordinem ad priuationem mediante habitu, qui eſt nobilior priuatione ipſa; quòd autem nec rationem recipiendi, ſic deducit, quia non per hoc quod non recipit priuationem, niſi prius recipiat habitum, nam poteſt aliquis eſſe cęcus; quí prius numquam habuit viſum, vt patet de cæco nato; idem etiam eſt manifeſtum de ſurdo nato, poteſt enim eſſe ſurdus aliquis, qui numquam audiuit; nec per hoc erit ꝙ oon ſit aptus D

Tex. 15.

Priuatio dicit ordinem ad ſubiectú.

Quis poteſt eſſe cęcus antequá fuerit videns.

recipere

A recipere priuationem, quin sit aptum recipere habitum, quia omnis priuatio esset talis, noo enim aliquod subiectum mundi potest aliquam priuationem esse aptum recipere, quio habitum illius non sit aptum recipere: oec per hoc quòd nõ recipit priuationem, non est aptum recipere habitum; nam sic omnis priuatio esset talis, onllum eoim subiectum recipit priuationem, quin prius aptum sit recipere habitum illius, nec potest dici hoc esse, propterea quia non est aptum recipere priuatiooem, quin recipiat habitum, cum dictum sit oculũ esse aptũ recipere cæcitatem, dato quòd prius non receperit visum; immo de facto ita sæpe accidit: igitur subiectum nullo modo dicere potest ordinem recipiendi priuatiooem mediante habitu; hæc est ratio adducta contra doctrinam S. Tho. quam quidam neoterici bic acceptarunt: ergo patet ipsos abuti doctrina sua. Vnde etiam Gabriel Zerbus Veroneosis in quæstionibus suis metaphysicis in pręsenti libro reprehendit etiam ipsos, qui non recte impugnarunt S. Tbo. in hac materia. Vltra quòd ratio adducta ab eis est nullius momenti, quia priuatio non dicit ordinem ad subiectum mediaote habitu, quia subiectum dicit ordinem ad ipsam mediante habitu, nec secundum esse, nec secundum recipere, non enim valet, quòd si homo or-
B dinatur in beatitudinem mediante virtute, quòd beatitudo ordinetur in homioem mediante virtute, & propterea dico priuationem dicere ordinem immediatum ad subiectum, quando potest recipi in subiecto nullo habitu supposito, vt tenebra potest recipi in aere, vel in aqua nullo lumine prius recepto: mors vero dicit ordinem mediatum, quia nõ potest recipi in subiecto, nisi præfuerit vita, & sic argumentum adductum cum tot membris deductum oon est ad propositum, tum qnia cootradicit sibi ipsi, tum quia non intellexit mentem S. Tbo.

Neoterici abutuntur propria doctrina.
quæst. 9.
Mors quem ordinẽ dicit ad uitam.

Pro dilucidatione ergo huius theorematis, quomodo à priuatione ad habitum possit, vel non possit fieri regressus, sciendum est primo, quòd priuatio consideratur à logico, & à physico, & à metaphysico; logicus tractat de priuatiooe, prout est negatio formę in subiecto apto nato habere vtramque ordine inrregressibili, sicut cęcitas est priuatio visus; & mors est priuatio vitæ, & sic effatus est Arist. de priuatiooe in postprædicamentis, sed Pbilosophus naturalis tractat de priuatione, ioquantum necessario requiritur tamquam causa sine qua non, ad quamlibet generationem, & sic priuatio est negatio alicuins formæ in subiecto apto nato habere illam, vt tenebra est priuatio luminis, & ignorantia est priuatio scientiæ, boc enim mo-
C do ponitur vnum principium rerum naturalium ab Arist. in primo physi. & sic non est natura aliqua, neque forma, sed formę mera absentia, & semper macchinatur ad maleficium, & facit vt materia sit potestate, non actu, & numquam transmutatur, sed subiectum eius, vt scripsit Auerr. 4. phys. Metaphysicus antem considerat de priuatione indagando eius naturam, quid sit, vtrum sit ens reale, an rationis tantum, & vtrum sit substantia, uel accidens, & vtrum sit idem cum suo subiecto, an aliquid ab eo distioctum, vt docuit Auer. in libro destr. destruc. q priuatio ita se habet, quòd in ea nulla est possibilitas, si enim in priuatione esset possibilitas, possibile esset quòd priuatio reduceretur ad esse; hinc est, qnòd non intelligitur per se, sed respectu sui habitus 12. huius.

Priuatio à multis consideratur.
Cap. de oppositis.
Tex. 66,
Com. 61.
Disp. 1. in solu. 15. dubii.
Com. 37.

Secundo est sciendum, quòd S. Tho. loquens de natura priuationis. 1. p. docet, quomodo multis modis sumi potest. Primo capitur, quando aliquid non babet, quod aptum est haberi ab alio, etiam si ipsum nõ sit aptum habere illud, sicut lapis dicitur mortuus, quia caret vita, quam animalia apta nata sunt habere. Alio modo dicitur priuatio, quando aliquid non babet, quod aptum est haberi ab aliquo sui generis; sicut si talpa dicatur cęca. Tertio modo,
D quando ipsum non habet, quod aptum est habere pro illo tempore, vt catulus carens visu; hanc priuationem gręci vocant steresim, & dicuot dari priuationem ante rem, qualis est illa, quæ præcedit formam: datur quoque prinatio apud ipsos, quam vocant priuatiooem post rem, qualis est cæcitas post visum; hanc latini appellant carentiam formæ, de qua Arist. 5. huius ait, quòd tribus modis dicitur; quia ant est priuatio pura, vt in eo qui non habet pedes omnino, ant praue, vt qui habet pedem claudum, ant debiliter, vt qui habet pedem debilem; & tanta est necessitas priuationis in vniuerso, vt dicat lucidissimus Themistius 1. physicor. quòd priuatione existente omnia nasci atq; oriri necesse est, nihil eoim omnino fieri potest, nisi corruptio alicuius dissolutioque præcederet, ipsa vero non existente, omnia sempiterna & immortalia fari oportet. Distingunt etiam de priuatione, quòd alia priuat habitum secundum actum, & secundum potentiam: alia priuat tantum actum; vel sic quædam priuatio est cuius habitns inest à principio innato, cuiusmodi est cæcitas, quia visus est à principio intrinseco; alia est priuatio cuius habitus inest à principio extrinseco, vt tenebra in medio.

q. 33. ar. 4.
Priuatio multifariam dicitur.
Tex. 27.
Com. 10.

Tertio est notandum, quòd est duplex habitus: alter naturalis, qui inest rei ex sui natura,

Habitus est duplex.

Vu &est

& est consequens naturã rei, vt vita inest animali ex natura animalis, & visus inest oculo, & auditus auri ex natura rei, alter dicitur habitus aduẽtitius, & est ille, qui aduenit rei ex propria acquisitione, vel actione agentis extrinseci, ita quòd res ipsa ex sui natura, nec habitum tanũ nec priuationem habet, sed est pene indifferens ad vtrumque, talis habitus est lumẽ respectu aeris, non enim ex natura sua est lucidus, sed fit lucidus illuminatione corporis luminosi, similiter se habet scientia ad intellectum humanum, qui ex natura sua & in sui principio est sicut tabula rasa, vt scribitur 3. de aĩa. Vnde si sensus acquirat notitiam rerum, non est sciens, A

Tex. 14.

A priuatione ad habitum qñdo fit regressus.

& ex hoc notabili potest sumi sensus illius propositionis, quòd à priuatione ad habitum non fit regressus, verificatur de habitu naturali, non autẽ de habitu aduẽtitio, quia videmus ignorantem fieri scientem, & obliuiosum fieri memorem, & aerem tenebrosum fieri lucidum.

Vltimo sciendum est ex Alexandro asserente, duplicem esse corruptionem. Alteram, quæ corrumpit formam, & habilitatem ad illam formam. Alteram vero, quæ corrumpit formam,

Regressus qd est.

sed nõ habilitatẽ ad illam formã, & in hac potest fieri regressus, qui regressus nil aliud est, nisi quando habitus prius fuit in subiecto, & postea abiicitur, & deinde iterum aduenit in idem subiectum; regredi enim est venire ad locum, in quo prius aliquis fuit; videmus enim, quòd B aliquæ formę sunt, quæ æqualiter aspiciuntur à materia, sicut sunt formę elementorum; aliæ sunt formæ, quæ aspiciuntur à materia sub quodam ordine, sicut materia nunquam aspicit formam viui, nisi prius habeat formam mixti; & in hoc genere formarum, materia nunquam transit ad formam extremam, nisi prius suscipiat mediam anteriorem.

Istis præhabitis ponitur prima conclusio talis. Priuatio præcedit aliquo modo habitũ; probatur sic, terminus à quo præcedit terminũ ad quẽ; sed priuatio est terminus à quo, quia si volumus recte dicere, magis propria locutio est ista, ex non albo fit album, quàm ex nigro fit album, capiendo non album priuatiue, sicut quando dicimus, ex immusico fit musicum, quia

Tex. 43.

vt docuit Arist. 1. physic. terminus à quo duo debet dicere: negationem termini ad quem; & aptitudinem ad illum; hoc autem magis dicit terminus priuatus, quàm contrarius, aut negatus. Ex his ergo sequitur conclusionem esse veram, ꝙ priuatio aliquo modo præcedit habitũ.

Secunda conclusio est. Priuatio est in eodem genere cum habitu; patet ista conclusio ex regula illa vniuersali, quia opposita sunt vnius generis, vnde cæcitas est in secunda specie qualitatis, sicut & ipse visus, sed priuatio & habitus sunt opposita priuatiue: ergo manifesta est C conclusio præposita, quòd priuatio & habitus sint in eodem genere.

Tertia conclusio. A priuatione ad habitum impossibile est fieri regressum, probatur aucto-

cap. de oppositis.

Tex. 24.

ritate Arist. in postprædicamentis, & in 1. de generatione, vbi habet, quòd impossibile est idem corruptum posse redire, patet etiam ex ratione, quia mortuum dicit priuationem, & viuum dicit habitum: sed de mortuo ad viuum non potest fieri regressus: igitur conclusio est vera. Sed attende, quòd hæc conclusio debet intelligi appositis duabus conditionibus. Prima est, secundum potentiam naturalem, quia secundum potentiam diuinam idem corpus numero

d. 44. q. 1.

cap. 81.

ar. 6.

Cap. 19.

Idem numero redire põt

reuiuiscet in resurrectione generali, vt scribit S. Thom. 4. senten. & in libro 4. contra gentes, & in quolib. 11. quia potens est Deus de lapidibus his suscitare filios Abrahæ. & Iob aiebat, in carne mea videbo Deum Saluatorem meum, & loquitur de visione post resurrectionẽ, quod patet ex hoc, quòd præcedit in nouissimo die de terra resurrecturus sum: ergo idem numero corpus resurget secundum diuinam potentiam. Altera conditio est, hæc conclusio intelligi debet stante eodem susceptibili, quia sine his clausulis rueret hæc tertia conclusio. Ex hac conclusione sequitur fabulosam esse opinionem Platonis volentis singulis quadraginta no- D uem millibus annorum redire naturaliter idem numero simpliciter, quia redit eius cælica cõstellatio, sicut fabulosę sunt opiniones illorum, qui dicebant easdem res infinities corrumpi, & infinities generari.

Vltima conclusio. A priuatione ad habitum possibilis est regressus: probatur auctoritate Aristotel. hic in tex. vbi vult, quòd mutationes sunt non solum ex forma, sed ex habitu formæ ad priuationem, & etiam econuerso à priuatione speciei & formæ ad habitum. Et con-

Tex. 7.

firmatur per eundem Arist. 5. physic. vbi vult, quòd aliqua mutatio est à non subiecto in subiectum, i dest à priuatione ad habitum. Probatur etiam & ratione, quia tenebra opponitur luci priuatiue, alioquin illuminatio medii esset cum motu, & successione, quod improbatur

Tex. 70.

2. de anima, sed à tenebra ad lucem possibilis est regressus: ergo patet conclusio à priuatione ad habitum posse fieri regressum naturaliter, & hęc conclusio intelligitur non existente eodẽ susceptibili, quia non potest naturaliter ex mortuo immediate fieri viuũ, idest quòd cadauer

Q̃õ ex mortuo potest fieri viuum.

illud manendo mutetur in viuum, licet ex mortuo multis mediis transmutationibus possit fieri viuum, puta si corpus illud mortuum comedatur, digeratur, conuertatur in semen, aut men-

A menstrua,& organizetur,&c. hoc autem est regredi redeundo in primam materiam, & quia in tali regressu non manet illud mei susceptibile, quod prius habuit vitam, sed corrumpitur necessario per tot transmutationes, ideo patet tertia conclusio, quæ intelligebatur de priuatione ad habitum non esse regressum existente eodem susceptibili; patet & ista vltima à priuatione ad habitum posse fieri regressum, non existente eodem susceptibili,& hoc est etiā quod volunt aliqui intelligere, quòd hæc propositio potest esse vera ratione generis, non autem ratione speciei, sicut & ista propositio, talpæ non repugnat videre per rationem animalis, hoc est inquantum animal, repugnat tamen talpę absolute, sic etiam ista propositio est vera, à priuatione in habitum fit regressus ratione generis, puta priuationis vt sic, quoniam a tenebra in lucem fit regressus, non autem erit vera ratione speciei, quia à tali priuatione, puta cæcitate in visum,& à morte in vitam eandem numero non potest fieri reditus. Talpę repugnat videre. A tenebra ad lucem fit regressus.

Ex istis soluuntur modo difficultates omnes, quæ possunt oriri circa hanc veritatem sic dilucidatā. Et si adhuc dubitaret aliquis, si à priuatione ad habitū fit regressus: sequitur q eadem priuatio numerica redeat, puta eadem tenebra numero, quia priuatio numeratur vel ex B numeratione habitus, cui opponitur, vel subiecti, quod priuat, sed tenebra sequens lumen habet idem subiectum cum tenebra præcedente, & esi priuatio eiusdem luminis in numero, quia idem lumen numericum maneret, si tenebra non inesset: igitur stante propositione superius declarata, sequitur q eadē priuatio numero redeat. Hāc difficultatē in suo simili soluit S.Thom.4.sent. vbi quærit, vtrum peccata dimissa redeant in eo qui recidiuat, & recitatis opinionibus diuersorum theologorum, tandem ponit suam sententiam dicens, quòd aliquid potest redire dupliciter vel in se,& sic peccata dimissa nullo modo redeunt quantum ad maculā, & per consequens nec quantum ad reatum: vel in suo effectu, & hoc modo peccata dimissa redire possunt, inquantū ex dimissis peccatis relinquitur aliquid in sequentibus: ex hoc enim quòd homo offendit Deum per peccatum, post remissionem pręcedentium peccatorū quandam deformitatem ingratitudinis actus sequentis peccati acquirit, sic dicimus de tenebra,& ceteris priuationibus, quòd non redeunt in se, sed in suo effectu. Et ad probationem dicitur, quòd ad vnitatem priuationis non sufficit vnitas subiecti, & habitus oppositi, sed requiritur vnitas cōtinuitatis eiusdem in subiecto eo modo, quo potest habere esse in subiecto, quia ad C vnitatem negationis non sufficit vnitas affirmationis, nam non Sortes, quod est negatio vnius affirmationis numero, potest esse non solum plura numero, sed in pluribus specie & genere, & tot esse, quot sunt entia, quæ non sunt Sortes, ita & priuatio potest esse eiusdem formæ & habitus;& tamen non eadem, potest etiam esse in eodem subiecto plurificata si sit interruptio sicut & habitus eius esset plurificatus, si cum interruptione inesset illi subiecto, &c. d.22.q.1.a.1. Peccatum dimissum qūo redit.

Sed adhuc aliquis posset instare, quærendo vtrum priuatio suscipiat magis & minus,& apparet quòd sic, quia vna tenebra potest esse maior altera, & sic etiam cęcitas videtur maior in vno, quàm in altero, oppositum tamen videtur etiam esse verum, quia priuatio non suscipit magis & minus, vt mors & sic etiam tenebra, vt scribit S.Thom.p.2. vbi quærit, vtrum omnia peccata sint paria. Nisi dicamus, quòd duplex est genus priuationum: est enim quædam simplex & pura priuatio, quæ consistit in esse corruptio, vt dictum est de morte, & de tenebra, & ista priuatio non suscipit magis & minus, non enim domus est magis tenebrosa, si lucerna sit operta pluribus velaminibus, quàm si sit operta vno solo velamine, totum lumen intercludente. Alia est priuatio non simplex, sed aliquid retinens de habitu opposito, quæ quidem D priuatio magis consistit in corrumpi, quàm incorrupto esse, vt ægritudo, quæ priuat debitam commensurationem humorum, ita tamen, quòd aliquid eius remaneat, alioquin non remaneret animal viuum;& simile est de turpitudine,& aliis huiusmodi, hæ autem priuationes recipiunt magis & minus ex parte eius, quod remanet de habitu contrario; valde enim refert ad ęgritudinem, vel turpitudinem, vtrum plus vel minus à debita commensuratione humorum, vel membrorum recedatur:& sic dicendum est de vitiis & peccatis; sic enim in eis priuatur debita commensuratio rationis, vt non totaliter ordo rationis tollatur, alioquin malum si sit integrum destruit seipsum; propterea priuationes non sunt pares;& sic etiam vitia & peccata nec paria esse dicuntur; ideo posuimus priuationem ipsam suscipere magis & minus. Vel dicamus quòd priuatio omnis suscipit magis & minus, non secundum se, sed secundum suas causas,& hęc sufficiant. q.73.ar.2.

A

Si vero sunt in eodem genere media contrariorum, necesse ipsa componi ex his contrarijs, &c. Tex. 22.

Vtrum media sint vere composita ex extremis.

Dilucidatio quinta.

N hac dilucidatione erunt quatuor articuli. In primo ponetur opinio exterorum. In secundo impugnabitur. In tertio dilucidabitur veritas. In vltimo soluentur argumenta in contrarium. Quantum ad primum articulum, duo principaliter dicunt, quorum alterum spectat ad quasdam distinctiones, alterum vero ad conclusiones. Distingunt enim in primis B de compositione, quam dicunt esse duplicem: alteram totalem, qua componitur aliquid essentialiter & totaliter, vt homo componitur ex anima, & corpore. Alteram vero partialem, qua componitur aliquid quantum ad sui partem, vt homo componitur ex carnibus, ossibus, manibus, & pedibus. Apponunt deinde secundam distinctionem de compositione essentiali totali, quam volunt esset duplicem. Alteram ex partibus realiter distinctis, vt homo, qui componitur ex anima & corpore. Alteram vero dicunt esse ex partibus distinctis tantum formaliter, vt compositio speciei accidentis ex genere & differentia. Subdunt etiam tertiam distinctionem de compositione partiali, quam et volunt esse duplicem. Alteram homogeneam, vt caro hominis, quæ componitur ex partibus, quæ etiam sunt carnes. Alteram vero heterogeneam, quam etiam subdiuidunt, quia quædam est ex partibus distinctis formaliter & situ, vt compositio manus hominis ex ossibus, neruis, & carnibus; similiter compositio parietis, qui est pars domus est ex cemento, & lapidibus: quædam vero est ex partibus distinctis formaliter, sed non situ, vt compositio C elementorum in mixto: tunc enim ipsa elementa distinguuntur formaliter, non tamen situ, quia quælibet pars mixti est mixta, ex 1. de generatione: easdem distinctiones faciunt de simplicitate assignantes causam huius dicti ex Arist. 1. topico. quia quot modis dicitur vnum oppositorum, tot modis dicitur & reliquum; propterea innuunt, quòd duplex est simplicitas: quædam priuans compositionem totalem essentialem: & quædam priuans compositionem partialem, quę dici potest simplicitas partialis; exemplum primi, vt anima sumpta secũdum se; exemplum secundi, species accidentis, puta albedo, cuius partes scilicet genus & differentia sunt simpliciter simplices. Distinguũt etiam simplicitatem essentialem, quam dicunt esse duplicem: alteram priuans compositionem ex partibus realiter & essentialiter distinctis; alteram vero priuans compositionem ex partibus formaliter distinctis: primo modo species accidentis est forma simplex: secundo modo differentia vltima specifica, quæcunque sit, est etiam forma simplex, cum habeat conceptum simpliciter simplicem. Subdiuidunt etiam simplicitatem partialem, quam dicunt esse duplicem: alteram, quæ priuat compositionem ex partibus homogeneis, vt est vnitas, vel punctum: quædam vero, D quæ priuat compositionem ex partibus heterogeneis tantum, vt ignis, & alia elementa, & generaliter quodlibet totum homogeneum. Ex istis inferunt, quòd idem potest dici simplex, & compositum secundum diuersos modos, vt ignis & quodlibet aliud elementum est corpus simplex simplicitate opposita mixtioni, & tamen est vere compositum ex materia & forma.

Homo componitur ex anima & corpore.

Tex. 16. Cap. 11.

Simplicitas essentialis.

Ignis quõ est simplex.

Alterum principale, quod asserunt isti, est hoc; ponunt enim tres conclusiones, quarũ prima est. Formæ mediæ contrariorum non sunt compositę compositione essentiali totali, quæ est ex partibus realiter & essentialiter distinctis; hanc conclusionem ita probant; omne compositum isto modo est de genere substantiæ generabile & corruptibile per se, nam omne tale habet materiã partem sui, quæ potest esse & non esse, ex 7. huius, sed formæ medię contrariorum non sunt huiusmodi, patet enim quòd non sunt de genere substantię, nec sunt per se generabiles & corruptibiles, sicut nec ipsæ formæ extremæ, vt patet 8. huius, sed sunt & non sunt sine generari & corrumpi: ergo tales formæ mediæ non sunt compositæ isto modo: ex hac conclusione volunt habere, quòd media contrariorum sunt simplicia simplicitate opposita isti compositioni.

Tex. 22.

Tex. 3.

A Secundam conclusionem ponũt. Formæ mediæ contrariorum sunt res compositæ compositione totali essentiali, quæ est ex partibus saltem formaliter distinctis; quam sic probant, quicquid est per se in genere, est compositum isto modo, cum omne tale sit species, & per cõsequens compositum ex genere & differentia, quæ saltem sunt formaliter distinctæ; sed formę mediæ contrariorum sunt perse in genere, vt patet in hoc lib. igitur erunt compositæ isto modo: ex hac conclusione deducunt media contrariorum non esse simplicia simplicitate opposita isti compositioni. Tex. 13.

Postremam conclusionem ponunt. Formæ mediæ contrariorum non sunt compositæ aliquo modo quacunque compositione partiali: quam ita probant, omne sic compositum vel est quantitas continua, vel habens quantitatem; sed formæ contrariorum non sunt huiusmodi, quia quantitati nihil est contrarium, vt habetur in libro prædicamẽ. ergo tales formę mediæ non erunt compositæ quacunque compositione partiali; ex qua conclusione inferunt quoque, media contrariorum esse simplicia simplicitate opposita isti compositioni, & per cõsequens formas medias non esse vere compositas ex extremis, immo esse ęque simplices, sicut extrema, quæ non se habent ut genus & differentia, respectu mediorum. Cap. de quãtitate.

B Quo ad secundum dico, hæc, quæ inuenta sunt ab his, esse impertinentia ad dilucidandam conclusionem Arist. quomodo media dicantur esse composita ex contrariis, quia ex tot tantisque distinctionibus positis non habetur adhuc clare, si media composita sint ex extremis compositione virtuali, vel actuali, aut formali, dato quòd non sint composita compositione totali, vel partiali; vel essentiali. Adde quòd multiplex est opinio philosophorum de hac re; dum aliqui sustinent media esse composita ex extremis in actu remisso; volunt enim in tepido esse calorem, & frigus sub gradibus remissis, sic etiam in coloribus mediis ponunt colores extremos sub gradibus remissis, vnde docent colorem fuscum differre à rubeo, quia color fuscus est albus & niger remissi sub quadam proportione remissionis. Aliqui vero distinguunt de medio, quod est duplex. Alterum est medium transitus, siue motus, & est illud per quod mobile transit. Alterum vero vocant medium resultationis, & est forma media, quæ resultat ex extremis remissis, vel secundum partem coalitis, vt complexio, & medium resultationis resultans ex primis cõtrariis, & pallidum est medium resultationis ex albo & nigro emergens, & tunc asserunt, quòd si contraria possunt esse in eodem secũdum partes, medium resultationis ex contrariis resultat secundum partes coalitis actualiter, & formaliter. Si autem contraria non possunt esse in eodem, sic medium resultationis non resultat ex contrariis secundum partes coalitis actualiter, vel formaliter. Alii vero dixerunt media componi ex extremis, non compositione actuali, sed similitudinaria, vnde dicũt, quòd tepidum comparatum ad calidum est simile frigido, & comparatum ad frigidum est simile calido, & iuxta hoc scribunt, quòd medium quatenus conuenit cum vno extremo, videtur contrariari alteri, & ita secundum similitudinem videtur componi ex vtrisque & videtur contrariari vtrisque; & cum adhuc remaneat tanta diuersitas opinionum cum diuersis dubitationibus, sequitur impertinentia esse, quæ dicta sunt, quia ex ista declaratione non apparet veritas quæsiti præpositi. Compositio triplex est. Medium duplex est.

C

Vltra quòd distinctiones positæ nec sunt peripateticę, quia asserunt peripatetici, compositionum alteram esse, quæ competit alicui ratione totius; alteram vero, quæ competit alicui ratione partium, sicuti homini ratione totius competit componi ex anima & corpore, ratione vero partis puta corporis, quod est altera pars hominis competit componi ex carnibus &c. Vnde secundum S. Tho. & ceteros veros peripateticos compositio, quæ competit homini ratione totius, dicitur substantialis; quia est in prædicamento substantię; illa vero, quæ competit homini ratione corporis, dicitur quantitatiua, quia est in prædicamento quanͣtitatis; illam autem compositionem, quam vocant substantialem peripatetici, adhuc subdiuidũt, quia alia est secundum rem, vt compositio ex materia & forma: alia vero secundum rationem, vt compositio ex genere, & differentia. Docent etiam veri peripatetici compositionem quantitatiuã duplicem esse; alteram similarem, vt est illa, quæ fit ex partibus similaribus; vt caro ex partibus carneis; alia vero est dissimilaris, qualis est compositio domus ex tecto & parietibus, vt docte scripsit. S. Tho. 1. p. Opinio peripatetica de compositione quæ est. Compositio quãtitatiua est in prędicamẽto quãtitatis. q.11.ar.2.

D

Conclusiones etiam propositæ patiuntur difficultates maximas. Et primo arguo contra primam conclusionem, quia contraria sunt inter se essentialiter, & realiter distincta, cũ sint actiua & passiua ad inuicem: ergo quotiescunque conueniunt in medio, semper retinent propriam naturam: igitur medium componitur ex illis contrariis, tanquam ex partibus realiter & essentialiter distinctis; prima consequentia patet, quia alterum contrariorum, non

mutatur in naturam alterius. Secunda etiam patet, quia in medio dicuntur se tangere, & illa quæ se tangunt in medio, habent extrema simul; falsa ergo est prima conclusio posita, quòd formę mediæ contrariorum non sint compositæ ex partibus realiter distinctis. Præterea, omne mobile, cum mouetur, partim est in termino à quo, & partim in termino ad quem, & per consequens simul participat de vtroque extremorum: igitur medium inter extrema participat realiter extrema, aliter non esset motus inter ea; sed illud, quod participat de extremis contrariis, necessario componitur ex illis; at medium, vt deductum est, participat de extremis contrariis: ergo est compositum ex illis, quod etiam clare habent verba Aristot. 1. phys. & in 1. de gener. & corrupt. & in libro de sensu & sensato. Præterea si mediæ formæ non sunt compositæ ex contrariis: ergo poterit esse motus ad tepidum tanquam ad formam tertiam, & non erit motus ad calidum, & frigidum. Item sequeretur, quòd media essent æque perfecta: sicuti extrema, quia sunt ęque simplicia, quod est maximum inconueniens. Nec ratio, quam adducunt pro probatione huius primæ conclusionis suæ, aliquid valet, quia licet omne compositum de genere substantiæ sit generabile & corruptibile; hoc est verum per se primo, quia etiam in aliis prædicamentis proportionaliter datur compositum, & si non per se primo, tamen secundario. A B

Mobile participat de duplici termino.

Tex. 43.
Tex. 22.
Cap. 3.

Compositū quò est generabile & corruptibile.

Arguo deinde contra secundam conclusionem, in qua dicitur, quòd formæ mediæ contrariorum sunt res compositæ compositione totali essentiali, &c. contra sic, quia compositio ex genere & differentia similiter inuenitur in omnibus speciebus, quæ componuntur ex illis, nec est prioritas, nec ordo in eis; congregatiuum enim, & disgregatiuum visus similiter inueniuntur in omnibus speciebus coloris, vt asserit Philosophus libro de sensu, & sensato, quare inquantum constituuntur ex contrariis differentiis, similiter se habēt omnes species coloris, ita enim inuenitur perfecta contrarietas, per contrarias differentias in mediis respectu aliarum quantum ad speciem, sicuti in extremis; ex consequenti ratio illorum adducta pro hac secunda cōclusione, est nullius momenti, quia probat vniuersaliter de omnibus speciebus, & non tantum de formis mediis compositis ex contrariis.

Contra tertiam conclusionem, in qua dicitur, quòd formæ mediæ contrariorum non sunt compositæ compositione partiali, quia priora in vnoquoque genere sunt componentia posteriorum, cum ipsa posteriora resoluantur in ipsa priora; sed extrema contrariorum sunt priora in suo genere: ergo componunt formas medias ipsorum aliqua compositione. Nec est vera ratio ipsorum, quòd omne compositū compositione partiali sit quantitas continua, vel habens quantitatem continuam, quia etiam in carentibus quantitate datur pars, & totum proportionaliter, licet non proprie: ex istis ergo omnibus colligitur ipsos non satisfecisse quęsito præposito. C

Totū & pars reperiuntur in carētibus quantitate.

Quo ad tertium articulum dilucidanda est veritas huius rei secundum S. Tho. & veros peripateticos. Pro cuius intellectu sciendum est primo, quòd diminutio alicuius contrarii non est accipienda per subtractionem, sicut est diminutio in quantitatibus, sed per remissionem, sicut est diminutio in qualitatibus & formis; remissio autem huius habilitatis est accipienda econtrario intensioni ipsius: intenditur enim huiusmodi habilitas per dispositiones, quibus materia pręparatur ad actum: quæ quanto magis multiplicantur in subiecto, tanto habilius est ad recipiendam perfectionem & formam, & econtrario remittitur per dispositiones contrarias, quæ quanto magis multiplicatæ sunt in materia & magis intensæ, tanto magis remittitur potentia ad actum: si igitur contrariæ dispositiones in infinitum multiplicari & intendi non possunt, sed vsque ad certum terminum, neque habilitas prędicta in infinitum diminuitur vel remittitur, sicut patet in qualitatibus actiuis, & passiuis elementorū; frigiditas enim & humiditas, per quæ diminuitur siue remittitur habilitas materiæ ad formam ignis, non possunt multiplicari in infinitum; si vero dispositiones contrariæ in infinitum multiplicari possunt, & habilitas prędicta in infinitum diminuitur, vel remittitur, non tamen totaliter tollitur, quia semper manet in sua radice, quæ est substantia subiecti, sicut si in infinitum interponantur corpora opaca inter solem & aerem, in infinitum diminuetur habilitas aeris ad lumen, nunquam tamen manente aere tollitur totaliter, quia secundum naturam suam est diaphanus. D

Qualitates augētur usq. ad certū gradum.

q. 2. ar. 2.

Secundo est notandum ex Caietano in 1. p. S. Tho. vbi loquens contra Scotum asserit, oppositum infinitum dupliciter posse communicari aliis rebus ab ipso. Vno modo secundum eandem rationem, sicuti si ignis esset infinite calidus, calor enim est communicabilis secundum eādem rationem, qua est in igne. Alio modo, quòd sit communicabile aliis per quandam anologiam, sicut esse Dei est infinitum, non tamen communicabile aliis secundum

Esse Dei est infinitum.

eandem

A eandem rationem, alioqnin possent esse plures Dii, quamuis sit participabile ab omnibus plus & minus, quando vnum oppositorum est communicabile secundum eandem rationem & est infinitum, reliquum non erit nec in eodem susceptibili, nec in alio quocunque; quando vero vnum oppositorum est infinitum, & communicabile aliis secundum analogiam, reliquum oppositorum excludit formaliter tantum à se, sed non ab aliis; quia agens infinitum finite participatum non excludit à participantibus totaliter suum oppositum, sicut sol si esset infinite caldius, & calor non esset communicabilis inferioribus secundum eandem rationẽ, sed secundum quandam analogiam tantum, sol inquantum calidus esset infinitum agens, finite tamen participatum, quia nõ secundum eandem rationem; & propterea non produceret in aliquo, nisi caloris finitam participationem; & consequenter non excluderet omne frigus, à participantibus ipsum, quia cũ calore finito impresso stat aliquis gradus frigoris; ex quibus verbis subtilissime infert Caietanus, extrema esse formaliter in medio, licet secundũ gradum remissum. Extrema quo sunt in medio.

Tertio est sciendum, vt docet Auerr. 2. de genera. animalium, quòd compositio est multiplex: vna elementorum; alia ex genere & differentia, quæ est similis compositioni ex re potentiali & actuali, generis enim natura nunquam reperitur sine natura differentiæ. Tertia est compositio ex partibus corporalibus, sicut corpus aliquod componitur ex diuersis membris. Quarta est compositio ex cõfusione seu permixtione, vt mulsum ex aqua & melle; & in hac compositione quicquid loco secernitur, nõ venit in mixtionem, quia totum & partes in eodẽ loco esse videntur; sed re vera partes mixtæ sunt, & sic saluatur integritas. Quinta compositio est qua aliquid dicimus componi ex re & figura, veluti statuam, vbi partes in toto cõposito saluantur, cum resultet ex eis, & non sunt locis & subiecto distinctę. Datur etiam compositio formalis, qua medium ipsum dicitur componi ex extremis, quo pacto docuit Auerr. 4. huius, quòd duo contraria habentia medium, sunt in ipso medio, sicut albedo & nigredo reperiuntur in pallore: quod etiam docuit S. Thom. 3. sentent. asserens in minus albo nihil esse nigredinis, licet sit ibi minus albedinis. Et nota, quòd verbum illud, nihil est nigredinis, intelligitur denominans subiectum, quia non vult negare S. Thom. quòd in minus albo sit aliquid nigredinis, quoniam contradiceret sibi in 2. sentent. vbi docet, quòd in remissione semper requiritur permixtio contrarii.

B Cap.4.

Com.27. d.14.q.1.ar.2 d.14.q.art.1.

C

Vltimo est notandum, quod docet Arist. 5. phys. medium esse illud, in quod aptum natum est primum pertingere mutans, quàm in quòd vltimum; sed de medio est ardua dubitatio, an sit distinctum specie ab extremis, an sit einsdem speciei, & Franciscus de mairon. in 1. sent. tenet, quòd tepiditas non differt specie à caliditate, quia sicut partes lineæ sunt eiusdem speciei cum linea, ita etiam & medium est eiusdem speciei cum extremis. Aliqui vero tenent media esse specie distincta ab extremis, & hęc opinio est rationabilior, præcipue loquendo de mediis colorum, quia cum sint in esse imperfecto, etiam sunt diuersarum specierum secundum esse imperfectum. Et si quis philosophus dicat, tepiditatem & caliditatem non esse duas formas realiter, & specie distinctas, iste debet intelligi secundum esse imperfectum, & in hoc sensu potest verificari hæc sententia; non autem secundum esse perfectum, quia sicut color rubeus, & color albus, & color niger sunt diuersę species colorum, ita caliditas, frigiditas, & tepiditas sunt diuersę formæ specie distinctæ. De hac re vide Benedictum Pereriũ Societatis Iesu de communibus omniũ rerum naturalium principiis, & affectionibus lib. 13. vbi neutram opinionem sequitur, sed asserit se propensiorem esse ad istam sententiã, quam nos declarauimus, quo ad hoc, colores medios speci e differre ab extremis, sed quo ad principale quæsitum, an colores medii sint compositi ex extremis, & quomodo, videtur trepidare timore, vbi non est timor. Tex.22. d.18.art.vlt. Cap.8.

D

Istis sic habitis ponitur prima conclusio talis. Media sunt in eodem genere cum illis, quorum sunt media: probatur sic, illnd est in eodem genere cum extremis, quod comparatum vni extremorum, habet rationem alterius, quia participat naturam vtriusque; sed media contrariorum sunt huiusmodi, vt patet de rubeo, quod comparatum albo, tenet rationem nigri, & comparatum nigro, tenet rationem albi: igitur conclusio est vera. Et nota, quòd intelligenda est de medio secundum formam, quod fit ex extremis commixtis: non autem de medio priuatiuo.

Secunda conclusio est. Media non habent in se perfecte actu extrema: probatur, quia si album & nigrũ essent in actu perfecto in medio, puta in fusco; sequeretur, quòd duo contraria essent in eodem actu, quod est contra omnem philosophiam: igitur conclusio est vera.

Tertia cõclusio. Contraria habẽt fieri circa idem subiectũ; quam conclusionem sic probo; illa Contraria sunt circa idem.

illa quæ transmutantur ad inuicem requirunt idem subiectum, in quo quando vnum expellitur alterum introducitur, aliter non transmutarentur ad inuicem, nisi per successionem vnius ad alterum in eodem, sed contraria transmutantur ad inuicem; omnis enim transmutatio est inter terminos, aut priuatiue, aut contrarie oppositos ex 5. physi. ergo habent fieri circa idẽ, & hoc intelligendum venit ex natura contrariorum, quod dicitur propter contrarium, quod naturaliter & inseparabiliter alicui inest, vt calor in igne, & nigredo in coruo. Nam quod vnum contrariorum non possit successiue inesse, non est ex natura contrarii, sed ex subiecto determinante sibi à natura alterum contrariorum. A

Vltima conclusio. Media contrariorum, vtputa tepidum, & pallidum componuntur formaliter ex extremis, itaquòd extrema sunt formaliter & in actu in medio, licet nõ secundum esse perfectum, sed secundum esse remissum & refractum: ista cõclusio patet ex dictis, quia quod

Medium cõparatum extremis quo se habet. comparatur ad duo extrema, & respectu vnius est vt magis, respectu autem alterius est vt minus, componitur realiter & formaliter ex illis; nã magis & minus inesse supponit esse, sed medium ita se habet, quòd comparatum vni extremo se habet vt magis, & respectu alterius vt minus, veluti tepidum & magis frigidum & minus calidum, vt docet S. Thom. 1. p. disputans, B

q.50.ar.1. virum Angelus sit omnino incorporeus, igitur conclusio est verissima, & contra Aduersarios qui in secunda sua conclusione dicunt, quòd media sunt composita compositione essentiali, quæ est ex partibus saltem formaliter distinctis. Et in respondendo dicũt oppositũ, quia non concedunt nisi quòd virtualiter componantur, & causaliter sicut est videre apud ipsos.

Quoad vltimum articulum dubitaret aliquis contra primã conclusionem, cum heremita sit medium inter bonum & malum ciuile, vt dixit Auerr. in hoc libro: sed heremita nõ est in eodem genere cum extremis, quia heremita est in genere substantiæ, bonum & malum sunt in genere qualitatis: igitur falsa est cõclusio priori loco posita. Sed soluitur hoc dicẽdo, quòd heremita non est medium formę, in quod prius fiat mutatio, quàm in extremum; de quo me

Com.16. Heremita non est bon' nec malus. dio loquimur impræsentiarum, sed potius dicitur medium propter diuersitatem naturæ contrariorum, vt scripsit Auerr. asserens, quòd homo heremita, qui non est pars ciuitatis, non est bonus, aut malus, & est medius. Posset etiam contra secundam conclusionem dicere a-

Tex.65. liquis, quòd prima principia reperiuntur actu in posterioribus compositis, vt patet 1. physic. vbi Arist. docuit resoluere rationes compositorum in rationes ipsorum principiorum, vt musicus homo, qui componitur ex homine & musico, resoluitur in hominem & musicum; sed extrema sunt prima principia respectu mediorum: igitur extrema perfecte & in actu completo reperiuntur in mediis; falsa igitur est conclusio secunda, in qua dictum est extrema non esse perfecte & actu in mediis. Nisi dicamus ad hoc, quòd maior illa propositio Arist. tenet, quando prima illa principia non recipiunt magis & minus, vt materia & forma, quæ actu re- C

Materia & forma nõ recipiũt magis & minus periuntur in compositis, & propterea dicebat ibi Philosophus, quòd materia & forma sunt causæ & principia eorum, quæ natura sunt: ex quibus primis sunt & fiunt, non secundum accidens; modo extrema contrariorum recipiunt magis & minus, refranguntur & remittuntur in suis excellentiis: propterea possunt reperiri in mediis sub esse refracto & diminuto, & non

q.76.ar.4. sub gradu æquali, sed inæquali, vt docet S. Thom. 1. p. vbi negat elementa esse actu in mixto nec perfecte nec in actu refracto, quia non suscipiunt magis & minus, sed qualitates elemẽtorum, cum suscipiant magis & minus, possunt esse actu in mixto, licet remisse. Contra

q.15.&17. quæst.11. quam doctrinam scripsit Iauellus in hoc libro in quæstionibus suis; similiter scripsit Soncinas in quæstione sua correspondenti huic nostræ, & aduersatur sibi ipsi in 1. sentent. in Epitomate Capreoli, vbi sustinet ad mentẽ S. Thom. extrema esse in mediis secundum esse remissum & formaliter; hic autem vult contineri tantum virtualiter. D

Contra tertiam conclusionem posset esse quoddam dubium, quia si contraria sunt illa, quæ maxime distant; quomodo ergo possunt fieri circa idẽ? quia illa, quæ fiunt circa idem, possunt simul esse, & cum conueniant in aliquo, nõ maxime distant; sed contraria conueniũt

Tex.24. Contrarietas quę est. in subiecto: igitur non maxime distant. Ad quod respondet Arist. hic, quòd cum contrarietas sit oppositio eorum, quæ circa idem non simul sed vicissim existunt, & mutuo se expellunt, nisi alterum insit determinate à natura, vt caliditas igni; propterea si conueniunt in subiecto non tamen simul existunt in eo, sed vnũ eorum expellit alterũ, & propterea maxime distãt.

Aduersus vltimam conclusionem sunt multa argumenta, quæ soluit Capreolus satis eru-

d.17.q.1. dite in 1. sent. vbi disputat de augumento charitatis, & gratię: propterea non oportet multiplicare argumenta & responsiones diuersorum hic; tantummodo soluas illud, quod nascitur ex

e.de communis. verbis Porphyrii in prædicabilib. qui docet duas species non posse constituere tertiam speciem, quia in hoc differt species à differentia; sed extrema contrariorum sunt duę species, sicut

A sicut caliditas, frigiditas, albedo, & nigredo: ergo non possunt constituere tertiam, puta tepidum & rubeum. Sed si quis recte perpendat verba Porphyrii, nullum habebit ex eius verbis scrupulum, quia loquitur Porphyrius de duabus speciebus manentibus sub vltimis perfectionibus, & quæ non ordinantur ad aliquam tertiam naturam, istæ enim nunquam possunt constituere aliquod tertium; sed extrema contrariorum cum ordinentur ad aliquam tertiam naturam, & suscipiant magis & minus, possunt illam constituere in esse refracto, & remisso vt dictum est.

Dico enim genus differentiam diuersitatem, quæ diuersum facit hoc ipsum; & c. Tex. 24.

An formalis repugnantia, quæ est inter formas substantiales sit repugnantia contrarietatis.

B

Dilucidatio sexta.

Huic dubitationi, & quæstioni respondent Aduersarii ponendo vnam distinctionem, & duas conclusiones: docent in primis contrarietatem esse duplicem: alteram stricte sumptam: alteram vero large acceptam; contrarietatem stricte sumptam asserunt habere sex conditiones: quarum prima est, quòd sit oppositio distinctorum specie, eorundem autem generε, maxime distantium. Secunda conditio est, quòd ambo extrema sint positiua, & non alterum positiuum, & alterum priuatiuum; vel ambo priuatiua, propterea inter cæcum & surdum non est contrarietas; nec inter cæcum & videntem. Tertia conditio est, quòd contrarietas sit maxima distantia, vt docet Philosophus in hoc libro. Quarta conditio, quæ sequitur ex tertia, quòd vnum vni contrarietur solum. Quinta est, quòd contrarietas sit oppositio eorum, quę circa idem susceptibile non simul, sed vicissim existũt, & mutuo se expellunt, nisi alterum insit determinate à natura, vt caliditas igni. Vltima est, quòd in contrariis habentibus medium non peruenitur ab extremo in extremum, nisi transeundo per omnia media. Contrarietatem large acceptam volunt esse illam, cui deficit aliqua ex istis conditionibus; & hoc modo in substantia est contrarietas, quia est ibi repugnantia, quæ tamen non est contradictio, nec secundum priuationem, nec secundum habitum, nec secundũ relationem; & ideo necessario habet reduci ad oppositionem contrarietatis, si diuisio specierum oppositionis, quam ponit Philosophus, est sufficiens.

Contrarietas duplex est.

Tex. 13.

C

Ponunt deinde duas conclusiones, quarum prima est. Repugnantia formarum substantialium non est repugnantia contrarietatis stricte acceptæ, quam conclusionem arbitrantur se demonstrare sic, illa oppositio non est contrarietas stricte accepta, cui deficit aliqua conditio de prædictis; sed oppositio seu repugnantia formarum substantialium est huiusmodi: ergo &c. minorem probant discurrendo per singulas conditiones, quia prima vel secunda non deficit, quandoquidem duæ formæ substantiales repugnantes possunt accipi sub eodem genere proximo, & vtraque dicit aliquid positiuum; deficit tamen tertia & quarta, non enim est accipere duas formas substantiales sub eodem genere, quæ maxime distent, itaquòd claudant in medio omnes alias eiusdem generis, quia sicut arguit Aristo. tantum vnum vni contrariatur, quod est falsum in proposito, quandoquidem cum omnis generatio sit ex contrariis, vel mediis, ex 1. phys. & ex terra generetur ignis, aqua, & aer, & etiam econuerso: sequitur quòd terræ contrarientur ista tria, & econuerso, & omnia elementa, & omnia generabilia, & corruptibilia contrarientur sibi inuicem isto modo, & sic multa vni, quia igitur quarta conditio sequitur ex tertia, cui non inest quarta, nec tertia ad destructionem consequentis, quinta autem conditio competit formis substantialibus vno modo: alio modo non, nam si identitas subiecti accipiatur pro identitate simpliciter, etiam entis in actu perfecto, sibi non competit, quia materia non habet idem esse perfectum sub diuersis formis, si autem accipiatur pro idẽtitate substantiali, quocunque modo competit sic, quia materia vna numero in essentia manet successiue sub vtraque forma: sexta autem conditio, si formæ substantiales habent medium, non competit eis, quia vt arguebatur, materia exuta vna forma immediate potest informari quacunque alia, nec oportet transire per media.

D

Forma substantialis dicit positiuũ.

Tex. 47.

Secun-

Secundam conclusionem ponunt. Repugnantia formarum substantialium est repugnantia contrarietatis largo modo sumptę; quam conclusionem ita nituntur ostendere, quia Arist. A
Tex. 49. 2. de generatione, vbi probat omnia elementa concurrere ad generationē mixti, asserit, quòd aer & ignis sunt contraria terræ & aquæ, terra autem aeri, aqua vero igni contraria est, vt con
Tex. 56. tingit substantiam substantiæ esse contrariam. Præterea habetur 1. phys. quòd in genere
Tex. 24. substantię est vna prima contrarietas, ad quam omnes reducuntur. Item in hoc libro Philosophus probat ex intentione, quòd differentia secundum speciem est differentia contrarietatis; & si quis vellet glossare hęc dicta Arist. quòd sint intelligenda de contrarietate habitus, & priuationis, quatenus vna forma habet rationē imperfecti, & priuationis respectu alterius.
Priuatio nihil est formaliter. arguūt contra, quia priuatio nihil est formaliter; sed duę formæ sunt formaliter aliquid positiuum: ergo cum formaliter opponantur, oportet, quòd aliter formæ opponantur, quàm priuatio & habitus; licet enim vna forma includat priuationem alterius, non tamen præcise. Et confirmāt, quia hoc etiam modo omnia opposita se habent, vt habitus & priuatio, & vt cōtradictoria, quatenus vnum extremum includit priuationem alterius. Item principaliter arguunt sic; duæ formæ substantiales opponuntur: ergo aliqua specie oppositionis; sed vt appa B
ret discurrendo, nulla alia specie oppositionis opponuntur, nisi contrarietatis: ergo conclusio proposita est verissima, quòd opponantur contrarie.

Et si quis diceret, quòd istę formæ non opponuntur contrarie, sed potius disparate: arguunt contra, quia vel sunt disparatę; vt duo indiuidua eiusdem speciei, vel vt disparatę diuersarum specierum, vel diuersorum generum: non primum, quia nullus philosophus diceret, quin plus opponatur forma ignis & forma aquæ, quàm Sortes & Plato: nec secundum, quia plus opponuntur duæ formæ, quàm Sortes & Brunellus: nec tertium, quia plus opponūtur, quàm lapis & albedo. Item arguunt sic, contrariorum motuum seu mutationum sunt contrarii termini; sed generatio & corruptio sunt contraria: ergo & eorum termini, qui sunt
Duo indiuidua quomodo sunt disparata.
Tex. 48. formæ substantiales generandæ & corrumpendę; hæc ratio habetur 5. phys. Postremo contra
Tex. 56. riorum sunt contrariæ causæ ex 2. de generatione; sed calor & frigiditas sunt contraria: ergo, & earum causæ, quæ sunt formæ substantiales, nam materia cum forma est causa om
Tex. 80. nium accidentium ex 1. phys.

Verum hi deficiunt primo in distinctione posita: secundo committunt falsum in conclusionibus, & quòd deficiant in distinctione patet, quia concessa prima conditione superfluit secunda, quoniam prima conditio est, quòd differant specie, & conueniant genere, sed quæ differunt specie & conueniunt genere, semper sunt ambo positiua; non enim possunt differre & conuenire, nisi ambo sint, & propterea necesse est vt ambo sint positiua: ergo superfluit addere, quòd ambo sint positiua, concessa prima conditione. Præterea positis conditionibus illis, quas priori & secundo loco dixerunt, superfluit illa, quam docuerūt tertio loco; quia illa, quæ sunt positiua, differunt specie, & maxime distant sub eodem genere. Vltra quòd posset quæri ab eis, quid velint per maxime distare; aut secundum omnes gradus, & sic solum al- C
Contraria possunt esse in eodem. bum, vt octo, & nigrum vt octo maxime distarent; & sic contraria secundum partes possent esse in eodem, & ita medium posset esse ex extremis: quod tamen negant; vel intelligunt ea maxime distare, quæ sub eodem genere, non numero, sed specie differunt; & tunc hęc conditio intelligitur in prima & secunda; ergo superfluit prima: vel hęc tertia. Item concessa prima, & tertia superfluit quinta, quandoquidem illa, quæ maxime distant, & differunt specie, non possunt fieri simul circa idem subiectum, sed successiue; ergo superfluit illa quinta conditio: sexta etiam est falsa, quia non est necesse, vt translatio in extremis fit super omnia media: ergo dato, quòd inter substantias essent plura media, non oportet vt per omnia illa transeatur, quemadmodum licet inter album & nigrum plura intersint media, non tamen oportet id, quod de albo transit in nigrum, per omnia media transire. Nec exempla adducta ab ipsis tam in sonis, quàm in coloribus sunt ad propositum; sed potius contra ipsosmet, quia (vt dictum est) vltima conditio cōtrarietatis est manifeste falsa, & patet ad sensum, quia non oportet vt subiectum, si debet ab extremo in extremum peruenire, pertranseat omnia media. D

Cōtrarietas in quibus reperitur. Quantum ad conclusiones, quas ponūt, dico illam primam esse impertinentem, cum manifestum sit omnibus contrarietatem stricte acceptam (vtendo verbis eorum) non reperiri inter formas substantiales, sed tantum inter accidentia, quia maxima distantia sub vno genere eorum, quæ nata sunt ab eodem susceptibili se continue expellere, non est nisi inter formas accidentales, qualis est inter calidum & frigidum, album & nigrum; duę enim substantiæ, & si in eodem genere maxime distantes sint, puta homo & imperfectissimum cōchylium in gene-

A in genere animalis, non tamen circa vnum aliquod nata sunt suscipi, quoniam in nullo susci pi possunt, cum dicat Arist. in prædicamentis, cōmune est omni substantiæ in subiecto non esse; falsa quoque est doctrina tradita ab eis in probatione illius primę cōclusionis, quòd ter ræ contrarietur ignis, aqua, & aer, & quòd omnia elementa, & omnia generabilia, & corruptibilia contrarientur sibi inuicem, quia elementa & substantiæ omnes in sua nuditate, & secundum se ipsas consideratæ ab intellectu, carent omni contrario, & si in rerum natura sic nudæ non inueniantur, tamen intellectus est, qui sic eas contemplatur & perpendit; quòd si Arist. dicat 2. de generatione, aquam esse contrariam igni, & ecōtra, vt contingit substantiam substantiæ esse contrariam; loquitur de substantiis quatenus vestitæ sunt suis accidentibus, puta calore & frigore; sic enim substātia est contraria substantię ratione suarum qualitatum, non autem prout considerantur in sua nuditate. Cap. de substantia. Tex. 49.

Arguitur deinde contra secundam conclusionem, quia stante veritate illius conclusionis, quòd repugnantia contrarietatis in formis substantialibus talis reperiatur, qualis sufficiat ad motum, vt asserunt; sequerentur multa inconuenientia; & primo, quòd cum mobile maneat
B idem in toto motu, sub vtroque termino formarum substantialium erit ens demonstratum per vtranque formam, quia in altero extremorum non potest moueri, & per consequens vnū numero erit diuersa numero; immo etiam specie, quod est manifeste falsum. Secundo etiā sequitur, quòd motus componatur ex indiuisibilibus, ex quo secundum ipsos formæ substantiales non habent medium; idcirco erit motus in extremis; & quia manifestum est omnibus, quòd extrema sunt indiuisibilia ex quo sunt vltima, & tanto magis, quia sunt formæ substantiales, quæ sunt indiuisibiles. Et ex hoc deducitur aliud inconueniens, quòd erit motus de extremo ad extremum, & non per medium, quod patet ex eorum doctrina, quia formæ substantiales sunt contraria immediata. Extrema sūt indiuisibilia.

Deinde sequitur ad ipsos maius inconueniens, quòd erit motus per vacuum, & per consequēs, quòd in nulla parte motus erit velocius, aut tardius mobile, quàm in alia, & quòd nunquam erunt duo motus æquales, & multa alia inconuenientia deduci possent, posita illa doctrina, quam docent isti, quòd sit motus inter formas substantiales, sicut inter contraria: si vero volunt dicere, quòd non est transmutatio ad vnam formam substantialem, nisi
C priori corrupta: ergo sequitur, quòd non erit motus inter ipsas, tanquam inter contraria, sed erit de vno contradictorio ad aliud, & ista transmutatio non est motus, quæ scilicet est inter contradictoria, sed est generatio, vel corruptio: ex his sequitur quòd transmutatio, quæ est per motum in formis substantialibus, aut non est nisi per viam oppositionis, quæ est secundū generationem & corruptionem, reperta inter contradictoria: aut secundum oppositionem excellentiæ & defectus contra ipsos.

Nec rationes concludunt aliquid, quia prima ratio, qua arbitrabantur se demonstrare, non concludit aliud, nisi quòd elementa sunt contraria ratione qualitatum, non autem secundū se accepta. Secunda etiam ratio, quæ fundabatur supra dicto Arist. 1. phys. quòd in genere substantię est vna prima contrarietas, soluitur à S. Tho. ibidem dicente, quòd si accipiatur ipsum quod est substantia, nihil est ei contrarium; si vero accipiantur formales differentiæ in genere substantiæ, contrarietas in eis inuenitur, quæ differentiæ ita se habent, quòd vna dicit excellentiam & superabundantiam; & altera defectum: ista enim cōtrarietas est contrarietas habitus & priuationis, peruerse igitur ipsi intellexerunt textum Arist. Sic etiam exponitur litera præsens Philosophi, in qua probat per inductionē & syllogismum, differentiam secun
D dum speciem esse differentiam contrarietatis, scilicet habitus & priuationis, non quòd vna illarum sit pura priuatio, sed se habet vt priuatio respectu alterius. Tex. 56. Substantiæ nihil est cōtrarium.

Nec valet replica, duas formas esse formaliter entia positiua, quia nō oportet, vt sint in æquali gradu, sed semper sunt impares & inæquales in perfectione, & ideo vna ipsarum est nobilior altera, cum species rerum sint veluti numeri, vt scripsit Arist. 8. huius. Sic etiam dicimus formas non esse entia disparata, sed contraria contrarietate excellentiæ & defectus, vt sæpius dictū est. Soluitur quoque ratio desumpta ex 5. phys. de terminis mutationū, quia semper terminus à quo est vt priuatio; & terminus ad quē vt habitus. Soluitur, & vltima ratio, in qua dicitur, contrariorū sunt cōtrariæ causę, &c. Hanc rationē sumpserunt ex S. Tho. 3. phys. disputante contra Alexandrum, & Auerroem, & adducitur hęc ratio, quę valet tantū de contrarietate differentiarum, quæ est in omnibus generibus; & attenditur secundum cōmunem radicem contrarietatis, quæ quidem est excellentia & defectus; ad quam oppositionem omnia contraria reducuntur; omnes enim differentiæ diuidentes aliquod genus hoc modo se habent, quòd vna earum est vt abundans, & alia vt deficiens respectu alterius, propterea Tex. 10. Tex. 7. Com. 10. Radix contrarietatis quę est.

Tex. 9 pterea scripsit Arist. 8. huius, q; definitiones rerũ sunt veluti numeri, quorũ species variantur A
per additionem & subtractionem vnitatis; cum ergo opinio ipsorum in hac parte stare non
possit, vt patet ex præmissis. Veniendum igitur est ad explicandam veritatem.

Com. 105. Et pro intellectu huius veritatis sciendum est primo, quòd Auerr. 1. libro de cœlo & mun-
do narrat qualiter Alexander, cum audisset ab Aristot. in prædicamentis, quòd substantiæ ni-
hil est contrarium, voluit intelligere illud dictum de substantia composita ex materia & for-
Tex. 22. ma; & cum audisset etiam in 2. de generatione & corruptione, quòd igni est contraria aqua,
terræ autem aer, voluit hoc dictum debere intelligi de substantia simplici, idest de forma,
quia forma ignis contrariatur formæ aquę, & forma aeris contrariatur formę terrę, quia su-
spicatus est, vt sibi imponit Auerr. quòd qualitates propriæ in elementis essent formę substã-
tiales elementorum, vt calor respectu ignis, & frigus respectu aquæ. Quę opinio stare non
potest, quia in his, quæ vniuoce dicuntur, quod vni est accidens, alteri non potest esse substan-
tia; aut econuerso; nunc autem caliditas, & vniuersaliter qualitates primę inuentę in elemen-
tis & in mixtis corporibus sunt vnius & eiusdem rationis vniuoce, quia rectus index de quali
Tex. 107. tatibus tangibilibus est sensus tactus, vt dicitur in 2. de anima; tactus autem vniformiter im- B
mutatur à calore ignis & à calore mixti sine aliquo discrimine: sequitur ergo, quòd si calidi-
tas in mixto est qualitas, in igne non sit substantia, Rursus si calor in igne est substantia
Calor ĩ igne est accidens. tunc corpus mixtum calidum, cum componatur ex substantia & qualitate, haberet definitio-
nem ignis; præsertim cum sit eiusdem rationis vniuoce calor ignis & corporis mixti. Vnde
si in igne esset substantia, & in mixto qualitas, tunc non diceretur vniuoce, quod tamen est
falsum, ut dictum est supra.

Secundo est notandum, differentias ita se habere, quòd vna illarum est veluti priuatio al-
terius, non tamen intelligas ita, quòd sit vere & proprie priuatio, quia (vt superius diximus)
priuatio proprie accepta est negatio in subiecto apto nato, itaquòd nihil addit negatio supra
priuationem, nisi quòd requirit naturam aptam, in qua sit priuatio, non ita se habet vna diffe-
rentia respectu alterius. Vnde corporeum & incorporeum sunt differentię oppositæ, sic etiam
Corporeum non est pura priuatio. rationale & irrationale, attamen corporeum non est pura priuatio, nec etiam irrationale, quia
pura priuatio cognosci habet per habitum, vt docuit Auerr. 3. de anima, & 8. phys. vbi Arist.
com. 25. definiuit, quid sit mouens per se per negationem motoris per accidens, licet non semper ve- C
com. 27. rificetur, quòd priuatio cognoscatur per absentiam formę, sed vt in pluribus, quia aliquando
accidit priuationem notiorem esse forma, tunc per negationem priuationis deducimur in co-
Cap. 1. gnitionem formarum, & sic dicit Dionysius in libro de diuin. nomini. de Deo magis cogno-
Tex. 1. scimus quid non sit, quàm quid sit; nam, vt scribitur 2. huius, sicut se habet oculus noctuæ ad
lucẽ diei, sic se habet intellectus animę nostræ ad ea, quę manifestissima sunt in natura; & pro
pterea rationale & irrationale, & ceteræ differentiæ, cum nõ sint proprie priuationes, possunt
ducere in cognitionem rerum constitutarum ab ipsis; nec oportet, vt vna differentia cognosca
tur necessario per aliam, sed cum non sint pares & æquales inter se, & semper vna sit altera
excellentior, ideo se habent vt priuatio, & habitus.

Tertio notandum est, quòd aliter diuersificatur materia per formam, & aliter genus per
Materia & genus quõ discriminantur differentias; forma enim non est hoc ipsum quod est materia, sed facit compositionem cum
ea; unde materia non est ipsum compositum, sed aliquid eius; differentia vero additur gene-
ri, non quasi pars parti, sed quasi totum toti, vnde genus est hoc ipsum quod est species, &
non solum aliquid eius, si autem esset pars, non prędicaretur de ea. D

Vltimo considerandum est, quòd illa, quorum causę sunt contrarię, non oportet semper
proprie & formaliter loquendo esse contraria, nam in simili, licet genus semper diuidatur per
contrarias differentias, non tamen semper diuiditur in contrarias species, licet illud possit
Genus aliquã diuiditur in cõtrarias species. quandoque contingere: dicimus enim, quòd animal diuiditur per rationale & irrationale
tanquam per differentias contrarias, & tamen homo & asinus, quæ sunt species, non sunt con
trariæ: ex aduerso autem color diuiditur per congregatiuum, & per disgregatiuum visus
tanquam per contrarias & oppositas differentias, & species constitutę per illas sunt etiã cõ-
trariæ, videlicet albedo & nigredo, & sic debes tenere in simili; vnde stat, quòd proprietates
contrariæ proueniant quandoque à contrariis causis formaliter, vt rarefacere & condensare;
quę sunt proprietates contrariæ proueniunt à calore & frigore, quæ sunt causæ formaliter
Lect. 5. contrarię; sic enim contrariorum effectuum sunt contrarię causæ, vt docet S. Thom. 5. physi.
vbi supra, vel causę agentes contraria possunt esse diuersæ, vel contrariæ formaliter, vel vir-
tualiter, ut patet de sole.

Istis sic iactis ponitur prima conclusio talis contra Alexandrum. Qualitates elemento-
rum

A rum non sunt formæ substantiales ipsorum, sed accidentia propria: patet ista ex primo notabili, quia si nobis sunt accidentia: igitur non possunt esse formę substantiales in elementis. Præterea sequeretur, quòd calor diceretur ęquiuoce de calore ignis, & de calore mixti, stante opinione Alexandri, quod est absurdum dicere.

Et si quis instaret pro Alexandro dicens, illud ad cuius ablationem aufertur substantia, est substantia; sed ad ablationem caliditatis ab igne sequitur ablatio ignis: igitur caliditas in igne est substantia ignis, & sic de frigiditate respectu aquę, & siccitate respectu terræ, & humiditate respectu aeris. Sed dicimus nos limitando illam propositionem, quòd illud, ad cuius ablationem primo & per se aufertur substantia, est substantia; vnde licet ignis auferatur per ablationem caloris, non tamen aufertur primo & per se, sed mediante ablatione formæ ignis, sicut quando aufertur risibilitas, aufertur homo, non primo, sed mediante ablatione rationabilitatis, & sic patet opinionem Alexandri manere in sua falsitate. Defensio Alexand. Limitatio propos. Alexan.

Secunda conclusio est. Formæ substantiales causatæ ex oppositis differentiis licet sint positiuæ, non tamen sunt in æquali gradu perfectionis: probatur, quia semper vna illarum differentiarum includit priuationem alterius, & est sententia Aristot. 8. huius, vbi docuit species rerum esse veluti numeros, qui variantur per additionem & subtractionem vnitatis. Ex hac conclusione apparet deceptio Pauli Soncinatis in quæstionibus suis huius libri, vbi voluit scotizare putans opinionem S. Thom. non discordare ab opinione Scoti in hac materia, cuius oppositum ostendimus de mente Arist. S. Thom. & rationis. B Tex. 10. Quæst. 14.

Tertia conclusio est. Prima contrarietas est priuationis & formæ, & hæc inuenitur in primo genere, quod est substantia: ista conclusio est expressa sententia S. Thom. 1. phys. vbi exponit dictum Arist. quòd cum omnes contrarietates reduci habeant ad hanc primam, quæ est per excellentiam & defectum, hæc autem contrarietas est habitus & priuatio; propterea cum diuidatur contrariis differentiis, istæ differentię contrariæ dicuntur opponi contrarietate habitus & priuationis, contra Chrys. Iauellum in quęstionibus suis huius decimi, vbi voluit species & differentias generis substantię esse opposita oppositione contraria, expresse contra magistrum suum S. Thom. tenentem differētias diuisiuas generis opponi oppositione priuatiua; sic etiam exposuit Commentator 1. phys. quòd prima contraria in vnoquoque genere sunt opposita secundum esse & non esse, quod est dicere secundum habitum & priuationem: hanc quoque veritatem docuerunt omnes Græci de mente Arist. vt patet apud Simpl. & Themist. in sua paraphrasi super primum phys. Tex. 56. quæst. 18. Com. 56. C

Vltima conclusio respondens quæsito. Formalis repugnantia, quę est inter formas substantiales, non est repugnantia contrarietatis: probatur, quia vbi est contrarietas, ibi est motus de necessitate, vt patet ex Aristot. 5. phys. sed inter formas substantiales non est motus, quia motus est de subiecto in subiectum, subiectum autem formæ substantialis non est ens demonstratum: igitur formalis repugnantia, quæ est inter formas substantiales, non est repugnantia contrarietatis. Tex. 10. Inter formas substantiales non est mo.

Et si quis diceret contra istam conclusionem, quia omne, quod corrumpitur, à suo contrario corrūpitur, ex 1. de generat. & corrupt. sed inter formas substantiales est vera corruptio: ergo erit vera contrarietas. Et confirmatur, quia cum forma corrumpenda à materia expellatur, quæritur, à quo expellitur; non à se, nec ab aliquo simili: ergo relinquitur, quòd à suo cōtrario. Tertio, hoc probat ex professo Arist. hic inductione, & syllogismo, quod differentia secundum speciem est differentia contrarietatis, quia cum non sit contradictio, nec secundum priuationem & habitum, nec secundum relationem: ergo à sufficienti enumeratione est contrarietas. Ratio Arist. est, quia ad differentiam secundum speciem requiritur identitas generis, & diuersificatio generis per diuersas species; sed vtrunque eorum reperitur in contrarietate, quandoquidem (vt alias dictum est) contraria sunt in eodem genere, & contrarietas est maxima & perfecta differentia: igitur diuersitas secundum speciem est contrarietas, & nō oppositio secundum habitum & priuationem. Sed hęc facile soluuntur, quia formę non per se & primo corrumpuntur, sicuti nec per se & primo generantur; illud enim, quod per se primo generatur & corrumpitur, est compositum; formę autem dicuntur generari & corrumpi per accidens; pręcipue vt sunt formę materiales, & animę brutorum animalium, quæ non sunt per se subsistentes: propterea corrumpuntur & generantur corruptis & generatis corporibus, vt docet S. Tho. 1. p. loquens de animę æternitate. Adde, quia aliud est substantiam habere in se contrarium, & aliud est habere sibi contrarium; nam primum est recipere in se formam, cui est alia forma contraria, vt recipere calorem, cui contrarietur frigiditas, & post calorem esse aptam recipere frigiditatem, & hoc pacto substantia habet in se contrarium, vt do- Tex. 10. Tex. 14. D Quid est illud quod per se primo generatur. q. 75. ar. 6.

cuit Arist. in prædicam. quòd substantia eadem numero manens successiue & non simul, & per mutationem sui, & non solum per mutationem alterius, est apta nata in se recipere contraria, & si non omnia saltem aliqua, secundum autem est esse talis naturæ, quòd alia natura sibi contrarietur, vt dulcedo dicitur habere sibi contrarium; quoniam est talis naturę, quòd ei amaritudo contrarietur, & hoc pacto contrarietas non est in substantia: ex his patet solutio ad primum dubium. Ad confirmationem dicitur, quòd forma corrumpenda nō expellitur à materia, nec à se nec à suo simili, sed à contrario illo, à quo corrumpitur compositum per se primo; ad cuius compositi corruptionem forma expellitur à materia. Ad id, quod tertio loco dubitabatur ex Arist. dicitur, quòd licet inductione & ratione probet differentiam secundū speciem esse contrarietatem; per ipsam tamen contrarietatem intelligit oppositionem priuatiuam. A

In substantia nō est cōtrarietas.

Sed dices tu, hoc esse expresse contra verba Aristot. qui asserit non esse priuatiuam oppositionem. Respondetur, quòd priuatio est duplex. Altera quæ dicit puram negationem in subiecto apto nato, & nullum positiuum importat. Altera vero priuatio est, quæ quantum est in se, est positiuum, sed quia est imperfectum respectu alterius, propterea dicitur priuatio, exemplum primi, vt cæcitas respectu visionis, & surditas respectu auditus; exemplum secundi, vt irrationale respectu rationalis, & omnis differentia imperfecta respectu differentiarū perfectarum; sensus verborum Arist. est, quòd differentia, quæ est inter formas substantiales, non est repugnantia & contrarietas priuatiua, intelligendo de contrarietate priuatiua, quę est inter puram priuationem & habitum, sicuti inter visionem & cæcitatē: hoc enim modo patet expresse formas substantiales non repugnari sibi inuicem; sed non exclusit, quin sint formę ipsę substantiales sibi inuicē repugnantes oppositione priuatiua, quæ est inter perfectum & imperfectum. Vel aliter dici potest, quòd repugnantia, quę est inter formas substantiales est repugnantia, non contradictoria, nec priuatiua proprie, nec relatiua; sed contraria, scilicet metaphysica, non autem physica, quia talis est per motum, & in substantia (vt dictum est) non est motus: ex his patet dilucidatio quæsiti, & solutio omnium eorum, quę contra veritatem sic dilucidatam adduci possent. B

Priuatio duplex est.

Contrarietas metaphysica qualis sit.

Quoniam vero contraria diuersa specie, corruptibile autem & incorruptibile contraria, &c, Tex. 26. C

Vtrum corruptibile & incorruptibile differant genere.

Dilucidatio septima.

AD quam controuersiam respondēt Auerroistę, varia sentiētes, dum Aliqui eorū volunt corruptibile & incorruptibile differre genere tantūmodo in substātiis, quia reperitur diuersa materia in eis; in accidentibus autē docēt hoc non posse verificari, quia accidēs æternū, & accidens corruptibile reponuntur sub eodem genere, sicuti est quantitas cæli, & quantitas elementi, lux cęli, & lux elementi, motus cæli, & motus elementi, & in aliis id genus. Aliqui vero dicunt, quòd vel loquimur de differentia positiua, & sic quæcunque differunt genere, sunt in aliquo genere, & hoc pacto corruptibile & incorruptibile non differunt genere, eo quòd incorruptibile non est in aliquo genere, quia non habet materiam, vel si habet, illa est alterius rationis, aut loquimur de differentia negatiua, & sic tam in substantiis, quàm in accidentibus corruptibile & incorruptibile asserūt differre genere, quia genus sumitur à potentia, vel ab aliquo potentiali, differentia vero sumitur ab actu, vel ab aliquo actuali, hęc autem tam in substantiis, quàm in accidentibus reperiuntur, quia incorruptibile siue sit substantia, siue sit accidens, nullo pacto est in genere; corruptibile autem semper est in genere, præcipue quia substantia generabilis & corruptibilis dicitur esse genus generalissimum prędicamenti substantiæ. D

Differentia duplex est.

Aliqui vero asserunt absolute corruptibile & incorruptibile differre genere logico; & dicunt hāc fuisse mentē Ari. qui dicit corruptibile & incorruptibile differre genere, & plusquā specie; quia si loqueretur Philosoph. de genere physico tm, & nō de genere logico, tunc nō

A valeret ratio quam adducit contra Platonem. Plato enim dicebat, quòd idea hominis, & homines particulares non differunt specie, immo nec genere; & quæ differunt genere plus differunt, quàm specie. & sic Plato concederet Aristoteli, quòd idea & indiuidua differunt genere naturali; quia idea non habet materiā, sed indiuidua hominis habent materiam; vnde ista sunt eadem; & sic non sequeretur, ista differunt genere naturali; ergo differunt in specie logica, quia bene concederet, ista differe genere naturali, & tamen conuenire in specie specialissima; sed oportet si consequentia est bona & contra Platonem, quòd loquatur de genere logico & vniuoco, quia corruptibile & incorruptibile differunt genere logico & vniuoco; ergo differunt specie, tunc est bona consequentia & contra Platonem.

Propterea si Arist. vteretur genere naturali, in hac ratione peteret principium, quia sumeret, quod deberet probare. Præterea Auer. in hoc libro asserit, quòd corruptibile & incorruptibile sunt differentię contrariæ & illud, quod congregat illa, est nomen æquiuocum, immo corpus, quod dicitur de corruptibili & de incorruptibili, est æquiuocum; & Porphyrius qui posuit substantiam esse genus generalissimum prædicamenti substantiæ, fuit opinionis Com. 16.
B Platonis; nobis autem plus credendum est Arist. & Auerr. quàm Porphyrio. Præterea & tertio Boetius quoque est opinionis Auerr. qui in prædicamentis asserit Philosophum determinare de substantia composita media relictis extremis: ergo genus generalissimum prædicamenti substantiæ est aliquod compositum ex materia & forma. Hoc idem docet Alexander volens duo esse principia generis substantiæ, videlicet materiam & formā; & hoc quia quodcunque est in genere substantię, est compositum ex materia & forma. Hanc veritatem maxime etiam docet Simplicius summus peripateticus ponens differentiam inter Platonem & Arist. & ait Platonem velle substantiam communem corporeis & incorporeis esse genus generalissimum: Arist. autem non substantiam, sed corpus corruptibile esse genus generalissimum. Sic etiam Auerr. in sua paraphrasi asserit, non omne corpus esse generalissimum, sed corpus corruptibile: & ratio eorum est, quia nihil vniuoce dicitur de corruptibili & incorruptibili. Cap. de substantia. Discrimē inter Plato. & Arist.

Vltimo adest ratio, qua vtitur Auerr. 2. cęli contra Auicēnam; docuerat enim Auicen. orbes esse eiusdem generis, & differre specie: contra arguit Auerr. quia si orbes sunt eiusdem Com. 49.
C generis, tunc essent compositi ex materia & forma, & si sic, tunc essent generabiles & corruptibiles, quę consequentiæ nullæ essent, nisi quia Auerr. supponit differentiam specificam sumi à forma; genericam autem à materia, eo quia species & forma est actus, genus autem est quoddam potentiale; omne autem potentiale sumitur à materia: igitur quæ differunt potentialitate, differunt quoque genere: ex his patet positio Auerroistarum in hac disputatione. Potentia sumitur à materia.

Sed mirum est de tot viris illustribus, quomodo in præsenti disputatione adeo manifeste defecerint, & à veritatis tramite deuiauerint, & in re tam manifesta fuerint discordes & præsertim cum Ioannes Bachonus Auerroistarum Princeps Theologus celeberrimus, ac canonista præcipuus, teneat in 1. senten. ne dum corpora incorruptibilia, & corpora mixta esse eiusdem generis, sed etiam Deum ipsum gloriosum, mentesq. illas diuinas, & feculenta hæc omnia sub eodem genere reponi, & probat de Deo, quòd sit in genere; quia cui conuenit forma lis ratio generis, ita quòd illa ratio formalis sit prædicabilis, illud est in genere, sed Deus gloriosus est huiusmodi: igitur Deus est in genere: maior patet; & minor probatur, quia & si nō omne commune habens coordinationem prædicabilium sit genus vel in genere, vt patet de Dist. 9. Opinio Bachon. de Deo an sit in genere.
D ente & aliis transcendentibus, tamen si est commune, quod habeat coordinationē prędicabilium secundum formalem rationem prædicamentalem determinati prædicamenti, & non per modum prædicabilis transcendentis; illud est genus vel in genere; sed de Deo dicuntur aliqua prædicamenta, non modo trāscendenti, sed secundum modum determinatum proprium determinatorum prædicamentorum & coordinatē, quia in Deo est substantia, relatio & actio: ergo sequitur Deum esse in genere & esse æternum, & cum etiam hæc caduca sint in genere, patet corruptibilia & incorruptibilia conuenire in genere; sed non naturali & physico: ergo logico. Præterea licet non omne contentum sub communi sit in genere, vt continemr sub illo communi, tamen illud commune vt contrahitur in sua contenta per differentias, est in genere, vt per oppositū modum, quo arguit Arist. quòd ens non est genus 3. huius quia licet sit commune, non tamen habet differentias extra suum conceptum; sed substantia descendit per suas differentias, puta per corporeum & incorporeum, & rationale & irrationale in inferiora, quod conuenit Deo & nobis, vt docuit Porphyr. in prędicab. ergo secundum eum & vt communiter intelligitur, tam prima intelligentia, quàm omnes alię, quæ vocātur Dii, sunt in genere. Tex. 10. Cap. de differentia.

Et si quis diceret, inconueniens esse Deum ponere in genere: respondet Bachonus, quòd licet esset inconueniens Deum esse in genere absolute loquendo, tamen non est inconueniens Deum esse in genere cum determinatione, scilicet secundum intentionem generis depuratã, & illimitatam. Et si quis etiam instaret asserens, quòd talis depuratio ponit Deum extra genus: respõdet adhuc, quòd illa depuratio aut illimitatio non ponit Deum extra genus, quia eadem ratione Deus esset extra formalem rationem generis relationis, quod est contra omnes theologos, qui vnanimiter concedunt, Deo competere formalem rationem relationis, licet non omnes concedant Deum esse in genere, sed depuratio potest esse duplex; vna qua posita, illud à quo depuratur, non potest sibi cõpetere: nisi metaphorice, quẽadmodũ dicimus Deum esse vbiq; tñ esse vbiq; ita depuratur ab esse vbi, quod est prædicamentum, vt tale vbi non competat sibi, nisi metaphorice: proprie autem vbi solis corporibus competit, ideo nullus concedit Deum esse in genere vbi. Alia est depuratio, qua posita illud, à quo depuratur, potest sibi competere proprie & formaliter, exempli gratia, licet concedamus Angelos esse in genere substantiæ, tamen depuramus eos ab intentione substantiæ compositæ & corporalis, quia tamen eis potest competere formalis ratio substantiæ, quæ est subsistere; ideo concedimus Angelos esse in genere substantiæ, sic in proposito cum ponimus Deum in aliquo prędicamento secundum intentionem depuratam; retinemus sibi rationem formalem illius prædicamenti proprie & formaliter; quantuncunque enim depuremus relationem ab imperfectionibus, cõcedimus tamẽ in Deo formaliter & proprie esse relationem, propterea non concedimus absolute Deum esse in genere, sed cum illa locutione determinante excessum eius super alia, quæ collocantur in genere v.g. & si concederetur, quòd Deus sit in genere, quia aliquod genus prædicatur de eo, sicut superius de suo inferiori, quod habet differentiam propriam sub superiori per prædicationem; vt quando substantia prædicatur de Deo, tamen prædicatio substantiæ de Deo solum exprimit hoc quod substantia prædicatur, sicut superius de inferiori habente differentiam sub eo; & non imponit entitati diuinæ, nec inuenit in ea finitatem aut limitationem, sicut in creaturis.

A — Genus põt depurari. — Deputatio est duplex. — B — Relatio est formaliter ĩ Deo.

Et si quis adhuc diceret contra; quia illud, quod debet esse in genere, est ens possibile; sed Deus non est ens possibile: ergo Deus non est in genere. Dicitur quòd quodlibet genus diuiditur per duas differentias, quarum vna se habet vt priuatio, & alia vt habitus; illa quæ se habet per modum priuationis communiter exprimit rem vt imperfectam, veluti inanimatum; sed aliquando exprimit rem perfectiorem, vt immortale & incorruptibile, de quibus Porphyr. dixit, immortale additum Diis separat Deos à nobis; vnde illa differẽtia, quæ conuenit rei & determinat rem, secundũ quòd res est perfecta, conuenit rei secundũ quòd est in actu; sed differentia priuatiua, quę est immortale, independens, increatum, & huiusmodi, exprimit rem vt est perfecta: ergo differentia, quæ conuenit Deo contento infra ambitum substantię, conuenit ei secundum quòd est in actu; & vt sibi conuenit determinari per differentiam, sic ipse esset res generis substantiæ secundum quòd est in actu, non secundum quòd est in potentia; & propterea est falsa maior assumpta in argumento.

C — Genus diuiditur differẽtiis. — Cap. de differentia.

Si etiam diceres; quia Deus, cum sit ens infinitum, & infinitum non sit in genere: ergo male ponitur Deum esse in genere. Respondetur ad hoc, quia illimitatio & infinitas non excludunt aliquem à genere simpliciter; quandoquidem illud non ponit aliquid extra genus simpliciter, quo posito, adhuc res remanet in genere eodem, sed posita infinitatione & illimitatione in aliquo, propter hoc non excluditur à proprio genere, in quo collocatur cum multis aliis finitis, verbi gratia si linea poneretur infinita, adhuc esset in eodem genere cum corpore & superficie finitis, quod patet, quia reciperet prædicationem quantitatis essentialiter. Nec valet dicere, quòd licet quantitas infinita sit in genere quantitatis, non sequitur, ergo Deus infinitus est in genere substantiæ, quia quantitas illa non diceret entitatem totalem & infinitam; sed præcise quantitatem infinitam, Deus autem dicit entitatem infinitam totalem omnium generum, ideo oportet concedere, quòd quantitas infinita non effugit genus quantitatis, quia recipit essentialem prædicationem quantitatis tanquam concretum per aliam differentiam quantitatis; sed quamuis Deus dicat totalem entitatem infinitam, tamen quando dicitur quòd est substantia, recipit prædicationem essentialem substantię, sicut quando dicimus, quòd in Deo est sapientia, & relatio, & sic de aliis; sed remota limitatione & imperfectione ponitur in Deo ratio generis relationis. Quare etiam non potest poni in ipso Deo ratio generis substantię remota limitatione & imperfectione, non potest assignari alia ratio, nisi quia limitatio & imperfectio sunt de ratione generis; sed hoc est falsum, quia potest quæcunque ratio generis concipi depurata, non considerando imperfectiones eorum, quæ sub

Infinitum potest esse in genere secũdũ aliquos. — D — Quantitas infinita est ĩ genere quãtitatis.

genere

A genere continentur, quoad imperfectionem, ſicut humanitas & equinitas poteſt concipi, quòd
nihil ſit niſi humanitas & equinitas tantum, vt docet Auicen. 1. ſuæ metaphyſicæ. Cap. 5.
Nec valet ratio illa, quam aliqui aſſignant ad probandum Deum non eſſe in genere, quia
genus debet eſſe vniuocum ſuis contentis; ſed nihil eſt vniuocum Deo & creaturis: ergo Deus
non poterit eſſe in genere. Soluit Bachonus princeps Auerroiſtarum, quòd iſta ratio forte nõ
excluderet Deum eſſe in genere phyſico, quia vt ſcripſit Ariſtot. 7. phyſ. in genere multę la- Tex. 31.
tent æquiuocationes. Deinde ſoluit aliter, quòd nec excluderet iſta ratio Deum eſſe in genere
metaphyſico, quia non oportet tale genus eſſe vniuocum, vt patet ex 4. huius, quòd ens dici- Tex. 2.
tur multipliciter multiplicitate analogię, propterea multi voluerunt ens eſſe genus.
Et ſi dicis, quia hoc eſt contra Ariſt. 3. huius, vbi probat ens non eſſe genus, quia non habet Tex. 10.
differentias, quæ neceſſario debent eſſe extra conceptum generis. Ad hoc poſſet dici, quòd
Ariſt. probat ibi ens non eſſe genus vniuocum, ſed poterit eſſe genus analogum. Diceret etiã
forſan aliquis, ex verbis Ariſt. hic; corruptibile & incorruptibile differunt pluſquam genere, Tex. 16.
ſed Deus eſt incorruptibilis; creaturæ autem corruptibiles: ergo Deus & creaturæ nõ poſſunt
B conuenire, neque in genere logico, neque metaphyſico. Reſpondet Bachonus gloſſando hęc Senſus uerborum Ariſ. ſm Bachon.
verba Ariſt. quæ intelligenda ſunt de genere proximo, non autem de genere generaliſſimo,
cuiuſmodi eſt ſubſtantia, relatio, & actio.
Adde, quòd vniuocatio, vt diximus, non impedit quin Deus poſſit eſſe ſub genere lo-
gico, quia Ariſt. in principio prædicamen. diſtinguit ſolum nomina in vniuoca & pure æqui-
uoca, vt canis & homo mortuus; ſed ſub vniuoco ſic accepto continetur analogum: ergo no-
mina, quæ ponuntur ibi in prædicamento, poterunt eſſe analoga; ſed certum eſt, quòd Deus
& creatura habent aliquid commune analogum: ergo vniuocatio nõ expellit Deum à genere
logico. Rurſus communiter à philoſophis genus ſubſtantię diuiditur per corporeum & in-
corporeum; & rationale competit nobis & Diis, mortale vero diſiungit nos à Diis; ſed hæc nõ
eſſet bona diuiſio, ſi vniuocatio vt diſtinguitur contra analogiam, neceſſario requireretur ad
hoc, ut aliquid eſſet in genere logico aut metaphyſico; Deus enim & nos non habemus ali-
quid vniuocum, ſic preſſius acceptum, ergo &c. Rurſus etiam, vnitas analogiæ eſt tenuiſ- Vnitas analogię ſecundum Bach. qualis eſt.
ſima & latiſſima, cõſimiliter vnitas generis generaliſſimi eſt tenuiſſima & latiſſima, licet ergo
C genus proximum logicum requirat vniuocationem propriã, tamen generaliſſimũ logicum &
metaphyſicum non videtur requirere: ex his concludimus Deum ceteraſque intelligentias
de mente Auerr. poſſe eſſe in genere; quod etiam oſtendimus in principio huius libri: decepti Dilu. 1.
igitur ſunt præfati Auerroiſtæ in expoſitione huius literę.
De corpore etiam cæleſti incorruptibili, & corpore mixto corruptibili patet reponi ſub
eodem genere generaliſſimo, quia ſi non repugnat Deum & intelligentias conuenire cum re-
bus hiſce caducis ſub eodem genere, minus repugnabit corpori cęleſti ęterno, & corpori ca-
duco ſub eodẽ genere logico collocari, quia cuicunq; cõuenit ratio generis ſubſtãtię, eſt in ge-
nere ſubſtãtię, ſed corpori æterno cõuenit ratio generis ſubſtãtiæ, q̃ eſt per ſe exiſtere: ergo ne- Corpus ęternum eſt in genere.
ceſſario corpus illud eſt in genere ſubſtãtię. Rurſus, omne, quod prędicatur de alio in eo quod
quid, & eſt in plus, ſe habet veluti genus, ſed ſubſtãtia prędicatur de corpore ęterno & caduco
in eo quod quid, quatenus ſunt ſubſtantiæ: ergo corpus ęternũ & caducum ſub eodem genere
collocantur, ſcilicet ſubſtantię & etiam quantitatis, vt ſunt quanta; quia omne quod defini-
tur, oportet vt ſit in genere; ſed tam corpus caducum, quàm ęternum definitur, vt pa-
D tet ex Ariſto. 1. cęli, vbi aſſerit corpus eſſe perfectam magnitudinem; quia habet in ſe trinam Tex. 1.
dimenſionem: ergo etiam in genere quantitatis prout ſunt quanta collocanda veniunt; & ſic
etiam dicendum eſt de accidente æterno, & caduco, vt lux ſolis & mixti, ſeu elementi.
Nec rationes adductæ aliquid concludũt, & pręſertim prima, quę eſt ipſius Ioannis de Ian
duno, quia ſi Ariſt. loqueretur in pręſenti litera de genere naturali, & non de genere logico,
tunc ratio ſua non concluderet, neganda eſt ergo conſequentia. Et ad probationem, quando
aſſerit, quòd Plato volebat ideam hominis, & hominem particularem eſſe eiuſdem ſpeciei:
dicimus, quòd ex hoc concludit ratio Philoſophi, quia ſi idea hominis eſt incorruptibilis,
& homo particularis corruptibilis: igitur differunt ſpecie, quia corruptibile & incorruptibi- Ratio Ariſt. quo eſt valida cõtra Platonem.
le differunt genere naturali: ergo non ſunt eiuſdem ſpeciei; & ſic tenet ratio Ariſto. contra
Platonem, & ſtat corruptibile & incorruptibile conuenire in genere logico, & metaphyſico.
Ad aliam rationem etiam negamus, quòd Ariſt. petat principium; immo eſt efficaciſſima
ratio, & demonſtratiua contra Platonem. Ad tertiam rationem, qua vtitur Auerr. aſſerens, q
corruptibile & incorruptibile ſunt differentiæ contrarię &c. Concedimus reſpectu generis
phyſici & naturalis; non autem logici & metaphyſici, & quando addit, quòd ponere ſubſtan-

tiam esse genus generalissimum pertinet ad doctrinam Platonis; negatur, immo dicimus esse germanam mentem Arist. & Auerr. vt latius ostendit Bachonus, & patet ex 12. huius, vbi Arist. posuit omnium prædicamentorum esse eadem principia, vt docuimus in principio huius libri, immo Ioannes in hoc libro ponit Deum esse in genere substantię, saltem per reductionem: quod alias demonstrauimus esse falsum de mente S. Thom. Ad dictum Boetii dicimus, quòd relictis extremis tractat Porphyrius de substātia cōposita, & hoc est verissimū, quia omnis substantia, quæ est in recta linea prædicamentali, est aliquo pacto composita vel ex materia & forma, vel ex esse & essentia; prima est substantia corporalis; secunda autem est incorporalis. A

Tex. 19

diluc. 1 quest. 3.

Existens in recta linea prædicamentali quid est.

Ad Alexandrū dicimus fuisse locutū vel de genere physico, vel de materia & forma cōiter sumptis, quia essentia se habet vt materia, & esse se habet vt actus, ꝓpterea intelligētias aliquādo voluit S. Tho. esse cōpositas ex materia & forma, sed æquiuoce & improprie, vt patet in libello de ente & essentia. Ad Simplicium dicimus, quòd loquitur vel de genere physico, quia posuit Plato quasdam substantias incorporeas corruptibiles, vt patet in Timeo, vbi dixit loquens de quibusdam substantiis incorporeis, ò Dii Deorum, quorum opifex idem paterque B ego, vos si quidem mea opera dissolubilia natura, & si aliqui intelligant hęc verba de corporibus cælestibus, quæ voluerint esse composita ex elementis, tamen Simplicius ipse tenet hoc fuisse de mente Arist. verum deceptus est, sicuti & in multis aliis.

Cap. 5.

Cęlum componitur ex elementis sm Plat.

Ad Auerroem in paraphrasi, vbi voluit corpus corruptibile esse genus generalissimum, dico, hoc dictum verificari in genere physico, non autem logico vel metaphysico; & ratio sua de vniuocatione nihil concludit, vt ostendimus supra. Nec etiam ratio, quam adduxit contra Auicennam 2. cęli, aliquid concludit; quia supponit vnum falsum, omne compositum ex materia & forma esse generabile & corruptibile, ista propositio non potest verificari nisi de materia, cuius appetitus non satiatur forma, quā habet, non autē valet de materia cęli, cuius appetitus iā satiatur forma sua, & si aliter in dictis suis Auerr. intellexerat, non est sibi constās.

Com. 49

Nunc est dilucidanda veritas, huius disputationis ex vera doctrina Aristotelis & S. Thomæ. Pro cuius notitia sciendum est primo, vt notat Alexander hic, quòd duobus modis possumus venari veritatem huius rei. Primo scire, quæ differentia sit inter genus & speciem; genus enim sumitur à potentia, & species ab actu, quę ergo specie C differunt dicuntur differre secundum formas, & tamen dicuntur conuenire in potentia seu in genere, quia sunt infra ipsam potentiam, & quę sunt infra duas potentias, sunt infra duo genera, & sic imaginandum est, quòd contraria, quæ differunt specie tantum & non genere, pro tanto non dicuntur differre potentia, quia ex vno potest deueniri ad aliud; per ea autem, quæ sunt infra duo genera, pro tanto differunt genere & potentia, quia ex vno non deuenitur in aliud, nisi forte p accidēs, sicut ex albo in sapidū, & sic habemus de corruptibili & incorruptibili, quia ex corruptibili nō deuenitur ad incorruptibile nec per se nec per accidens. Secūda via est ad hoc inuestigandum, ꝙ Philosophus non intendit hic dicere, ꝙ corruptibile & incorruptibile non sint infra vnum genus logicum, sed quia non sunt infra vnum genus naturę; propterea dicendum est, quòd ista sunt infra vnum genus logicum, quia sunt infra vnum conceptum possibilem, qui potest trahi ad diuersas species: illa autem sunt infra vnū genus, quæ sunt infra possibilitatem vnius naturæ, sicut homo vel leo conueniunt in natura animalis, & quia corruptibile & incorruptibile non conueniunt in aliqua vna natura; propterea optime dixit Philosophus, quòd sunt diuersa genere, scilicet naturæ, & plus distant quàm D specie, quia homo & leo licet differant specie, conueniunt tamen in genere, & in natura animalis.

Quę contraria sunt quę differunt potentia

Secundo est notandum, genus esse duplex: alterum logicum, alterum vero physicum; dicitur genus logicum, quod sumitur ab vnitate alicuius intentionis, cui correspondet natura diuisibilis differentiis formalibus; intellectus enim noster primo actu apprehendens rationē substantiæ, & postea formans alium conceptum actu reflexo, quo conceptu apprehendit naturam substantię vniformiter dici de omnibus substantiis, quia omnes vniformiter per se subsistunt, cum nulla sit in alio, sicut in subiecto, dicit omnes substantias esse eiusdem generis; similiter apprehendit, quòd omnis linea est lōgitudo sine latitudine, cuius extrema sunt duo puncta; & quòd hæc ratio conuenit omnibus lineis ęqualiter, ideo dicit omnes lineas esse eiusdem generis, siue sint corruptibiles, siue incorruptibiles; & propterea hoc genus dicitur prædicabile de pluribus differentibus specie in eo quod quid; genus autem naturale seu physicum sumitur ex vnitate potentiæ aut materiæ; & quia omnibus formis generabilibus & corruptibilibus correspondet eadem potentia, scilicet materia subiecta priuationi, ideo

Genus naturale quid est.

omnes

A omnes formę generabiles & corruptibiles sunt eiusdem generis, vt docet Arist. in hoc libro: nec est necesse impræsentiarum alia significata generis exprimere, cum manifeste sit apud Porphyrium genus aliquando sumi pro collectione multorum quodammodo se habentium ad vnum aliquod & ad se inuicem, vt genus Romanorum: aliquando pro principio unius cuiusque generationis, vt pater, & patria; sed hæc non faciunt ad propositum nostrum. Tex. 24. Cap. de genere.

Tertio sciendum est, quòd ea dicuntur esse diuersorum generum, quorum potentiæ non reducuntur ad aliquem vnum modum potentialitatis, quia sicut à potentiali sumitur genus, ita à diuersis potentialitatibus oportet accipere diuersa genera; sed substantiæ corruptibiles reducuntur ad vnam potentiam, quæ nullo modo est actus, & est semper coniuncta priuatio ni alicuius formę, quam est nata recipere; corpora vero incorruptibilia reducuntur in vnam potentiam, quæ similiter de se non est actualitas nec coniuncta priuationi; substantiæ vero abstractę habét vnum modum potentialitatis, scilicet esse quidditatem subsistentem & simplicem potentialé respectu esse, & hæc ratio vniformiter dicitur de omnibus, quia esse non est magis de ratione vnius illarum quidditatum, quàm de ratione alterius; sed æqualiter dici B tur esse extra omnem quidditatem illarum substantiarum; & sic omnes substantiæ abstractę sunt diuersis generis à corruptibilibus & corporibus cęlestibus, loquendo de genere naturę; tamen hæc omnia conueniunt in genere logico, vt clare est videre apud S. Tho. 1. p. & etiam in 2. sentent. Quę potentia est in abstractis. q. 50. ar. 4. dist. 30. q. 1. ar. 4.

Vltimo sciendum est, quòd vniuersalitas conuenit tá generibus, quàm speciebus; aliqua tamen differentia est quantum ad eorum vnitatem; aliquod enim genus est tantummodo logicum & non physicum, quia nomen ipsum significans non dicit vnam naturam, cui conueniat esse vnius rationis, sed tantú dicit vnam rationem ex parte intellectus; sed natura correspódens huic róni habet esse diuersarú rónum in re, & hoc mó corpus est genus ad corruptibilia & incorruptibilia; sed corporeitas in corporibus mixtis habet esse corruptibile, in cęlo autem habet esse incorruptibile: & ideo metaphysicus, qui considerat naturas rerum, asserit & docet corruptibile & incorruptibile differre genere & specie, quia sunt diuersarum naturarum & potentiarú, physicus quoque docet iuxta genera latere æquiuocationes; vt habetur in 7. phys. logicus aút qui format tá de corporibus mixtis, quàm de corporibus cęlesti C bus vnum conceptum, scilicet esse subiectum trinæ dimensionis, in quo conceptu vniformiter conueniunt omnia corpora; dicit corpus esse genus, quia secundum hanc rationem vniuoce prædicatur; sed hoc non poterit esse genus physicum, quia tale non solum dicit vnam rationem formatam ab intellectu, sed etiam vnam naturam, seu potentialitatem aptam natam reperiri in multis speciebus, cum illa natura sit diuisibilis per differentias formales. Corpus quo est genus. Tex. 31.

Istis sic habitis, ponitur prima conclusio talis. Quæ differunt genere physico, differunt materia: probatur, quia genus physicum sumitur à materia, vt docet Arist. in hoc libro, & propterea ista propositio conuertitur; quæ non habent vnitatem generis physici, non habét vnitatem materiæ, & econtra; sed cœlum & inferiora non habent vnitatem generis, vt aperte docent verba Arist. hic, corruptibile & incorruptibile genere distinguuntur: igitur cęlum & ista inferiora non habent vnitatem materiæ; ergo sequitur quòd genere distinguantur. Et ex hoc potest haberi argumentum potissimum contra Egidium, qui tenuit omnium rerum corporalium esse vnam materiá, quia quæritur ab Egidio, de quo genere loquatur hic Philosophus, aut de genere physico, aut logico; si primo, habetur propositum, quoniam hoc est D materia: si secundo, hoc est contra ipsum Egidium & rationem, vt docte satis deducit Arcangelus mercenarius à Monte sancto in suis dilucidationibus: ergo &c. Tex. 10. Cœlum & hęc inferiora non conueniunt sub una materia. Mercenarius laudat hic.

Secunda conclusio. Esse idem in genere logico non repugnat diuersitati in generé physico: probatur, quia genus logicum sumitur à conceptu; genus autem physicum à materia; & stat quòd cum diuersitate physica sit vniuocatio & vnitas logica, ergo &c. Hanc conclusioné etiá docuit S. Th. 1. p. vbi quęrit, nú vna sit materia informis omniú corporaliú, & arguebat ex Arist. 5. huius; illa, quę sunt vnum in genere, sunt vnum in materia; sed omnia corporalia conueniunt in genere corporis: ergo omnium corporalium est vna materia. Et respondebat, quòd si genus consideretur physice, corruptibilia & incorruptibilia non sunt in eodem genere propter diuersum modum potentię in eis: secundum autem logicam considerationem est vnum genus omnium corporum propter vnam rationem corporeitatis. Item eodem libro quęrens, si intellectus noster per cognitionem rerum materialium possit peruenire ad intelligendum substantias immateriales; arguebat, quòd illa sola causa per suos effectus comprehendi non potest, quę in infinitum distat à suis effectibus; hoc autem solius Dei est proprium: ergo alię substantię immateriales creatę intelligi possunt à nobis per res materiales. q. 66. ar. 2. Tex. 16. q. 88. ar. 2.

Et re-

Immateriales & materiales substantiæ in quo genere conueniunt.

A Et respondebat, quòd substantiæ immateriales creatæ in genere quidem naturali non conueniunt cum substantiis materialibus, quia non est in eis eadem ratio potentiæ & materiæ; cõueniunt tamen cum eis in genere logico, quia etiam substantiæ immateriales sunt in prædicamento substantiæ, cum earum quidditas non sit earum esse: sed Deus non conuenit cum rebus materialibus, neque secundum genus naturale, neque secundum genus logicum, quia Deus nullo modo est in genere: ex his patet veritas conclusionis, quòd esse idem in genere logico non repugnat diuersitati in genere physico, & patet falsitas Marci Antonii Zimaræ in theorema suis, vbi male interpretatus est auctoritatẽ Arist. de diuersitate corruptibilis, & incorruptibilis.

Theo. 61.

Tertia conclusio. Corruptibile & incorruptibile differunt genere physico; hanc conclusionem docuit S. Tho. 2. sent. vbi disputat, num Angelus sit compositus ex materia, & forma; & argumentatur in contrarium; quia illa, quæ sunt in aliquo genere vno, communicant vniformiter in principiis illius generis; sed principia generis substantiæ sunt materia & forma: ergo corpora, quæ sunt in genere substantiæ, communicant in istis principiis, ita quòd ex eis componuntur, & sic etiam Angelus, qui est in eodem genere, componitur ex materia & forma. Et respondendo dicit, quòd aliqua sunt vnius generis logice loquendo, quæ naturaliter non sunt vnius generis, sicut illa, quę communicant in intentione generis, quam logicus inspicit, & habent diuersum modum essendi, vnde 10. huius dicitur, quòd de corruptibilibus & incorruptibilibus nihil commune dicitur, nisi communitate nominis; & ideo non oportet Angelos cum corporibus in eisdem principiis communicare, nisi secundum intentionem tantum, prout in omnibus inuenitur potentia & actus, analogice tamen. Rursus eodem lib. docet S. Tho. quòd corporeitas secundũ intentionem logicam vniuoce inuenitur in omnibus corporibus, sed secundũ esse cõsiderata nõ põt esse vnius rationis in re corruptibili & in corruptibili, quia non similiter se habent in potentia essendi, cum vnũ sit possibile ad esse & nõ esse, & alterũ non, & per istum modũ dicit Philosophus in 10. huius quòd corruptibili & incorruptibili nihil cõmune dicitur, nisi cõmunitate nominis, & per hoc Commentator soluit illam rationem, quorumcunque est forma vnius rationis, eorum est vna materia communis, eo quòd proprius actus fit in propria potentia, vt docet Arist. 2. de anima; sed corporeitas est vnius rationis in omnibus corporibus: ergo videtur quòd vna sit materia superiorum & inferiorum corporum. Potest etiam & tali ratione probari supradicta conclusio, illa dicuntur esse eadem in genere physico, quę habent eandem materiam, circa quam potest fieri mutua transmutatio; sed corruptibile & incorruptibile non sunt huiusmodi: ergo differunt in genere physico: minor patet, quia incorruptibilia vel non habent materiam, vt sunt substãtiæ intellectuales, vel si habent, vt corpora cęlestia, illa est diuersę rationis à materia horum inferiorum: ex hac conclusione patet defectus, tum Suessani, tũ Ioannis de Ianduno in quæst. suis huius decimi.

B

Dist. 3. q. 1. ar. 1.

Tex. 26.

dist. 12. q. 1. ar. 1.

Tex. 26.

Tex. 26.

Corporeitas est eiusdem rõnis in cunctis corporibus.

C

Disputat. 8. quæst. 12.

Vltima conclusio. Corruptibile & incorruptibile non differunt genere logico: ista conclusio est S. Tho. in disputatis de anima, vbi disputat de immortalitate animæ humanæ; & arguit, corruptibile & incorruptibile differunt secundum genus, vt dicitur in hoc libro, sed anima humana & anima iumentorum non differunt secundum genus, quia nec homo à iumentis genere differt: ergo anima hominis, & anima iumentorum non differunt secundum corruptibile, & incorruptibile; sed anima iumentorum est corruptibilis: ergo anima humana non est incorruptibilis. Et respondet, quòd si anima humana, & anima iumentorum per se collocarẽtur in genere, sequeretur, quòd diuersorum generum essent secundum naturalem generis considerationem; sic enim corruptibile & incorruptibile necesse est genere differre, licet in aliqua ratione communi possent conuenire; ex quo & in vno genere possunt esse secundum logicam considerationem; nunc autem anima non est in genere, sicut species, sed sicut pars speciei; vtrunque autem compositum corruptibile est tam illud, cuius pars est anima humana, quàm illud, cuius pars est anima iumentorum; & propter hoc nihil prohibet ea esse vnius generis. Potest etiam ita probari per rationem; quia corruptibile & incorruptibile habent aliquod commune prædicabile de eis in quid, puta substantiã: ergo sunt idem in genere logico. Essent modo multæ difficultates soluendæ: verum ex his conclusionibus facilę solui possunt, cum omnes, quas Aduersarij adducunt contra hanc veritatem dilucidatam, de genere logico, non autem physico concludere videantur.

Ar. 14.

Tex. 26.

Animæ non per se collocantur in genere.

D

FINIS.

DILVCIDATIO VNICA

In Vndecimum Librum Metaphysicæ.

Quoniam autem omnis motus permutatio quædam, permutationes autem tres dictæ, &c.. Ex lectione XI. S. Thom.

C

An generatio & corruptio sint mutationes successiuæ.

IRCA hunc librum vndecimum pauca occurrunt dubitanda, cũ Aristot. reassumat dubitationes, de quibus in 3. libro habims est sermo; hinc Auerr. pertransiuit hunc librum nullamque in eo speculationem ex suis scriptis habemus; verum, quia Aliqui mouẽt hoc quæsitum hic, an generatio & corruptio sinr mutationes successiuę: ideo hanc solam speculationem contenti sumns ventilare; circa quam ita procedemus. Primo proponemus sententias Aliorum. Secundo eas confutabimus. Tertio dilucidabimus veritatem ipsam ex foute doctrinæ S. Tho. Vltimo dissoluemua quæ possunt impedire veritatem sic declaratam.

Quantum ad primum sunt Aliqui, qui dicũt nullam generationem esse mutationem continuam, & formas substantiales elementorum esse intensibiles & remissibiles; generationem Generatio non est mutatio continua.
D vero formarum mixtorum non esse gradualiter successiuam, sed omnem esse generationem simpliciter siue positiuam, siue absolutam; quoniam tales formæ non sunt gradualiter diuisibiles. Hæc positio appropriatur Auerroi, vt docet Zimara in suis theorematibus declarando Theor. 54. propositionem illam (vltimæ differentiæ rerum non recipiunt magis & minus) quam propositionem docet habere veritatem in substantiis perfectis, non autem in accidentibus, nec in formis elementaribus, quæ secundum mentem Auerr. 3. cæli & mundi intendunmr, & re- Com. 67. mittuntur, & sunt quasi medię inter substantiam & accidentia, quia sunt valde propinquę materiæ primæ.

Aliqui sunt, qui subtilius disputant de hoc negotio, quorum disputatio consistit in tribus punctis. Primum punctum est, in quo asserunt formam substantialem habere gradus intrinsecos essentiales, secundum quos forma ipsa suscipit magis & minus, & intrinsecam diuisionem: ad quod probandum adducunt rationes aliquas, quas existimant esse demonstrationes: prima ergo ratio est, calidum intenditur & remittitur: ergo & ignis, patet assumptum, quia sensu hoc videtur; consequentia probatur, causa naturali similiter se habente causatum similiter se habet; sed calor in diuersis indiuiduis ipsius ignis non similiter se habet, nam vnus ca

lor est

lor est intensior alio: ergo & ignis, qui est causa naturalis caloris non similiter se habet, sed A
Causa naturalis agit inquantum potest.
vnus est intensior alio: probatur maior, quia omnis causa naturalis agit inquantum potest, & secundum vltimum potentiæ, & sic omnis causa æque perfecta causabit effectum æque perfectum: ergo ad destructionem consequentis, effectu naturali non æque perfecte & non similiter se habente, nec causa naturalis similiter se habebit. Nec valet si dicatur ad istam rationem quòd diuersitas caloris causati accidit propter contrarium agens impediens; nam ipse ignis quantum est de se semper causaret calorem æque intensum; sed impeditur per contraria, ideo quandoque intensum, quandoque remissum causat; modo excludatur omne contrarium, patet quòd indiuidua ignis sibi derelicta non sunt æque calida, quia maior ignis calidior est paruo igne ceteris paribus. Nec etiam valet, si quis negaret maiorem rationis factæ dicendo, quia calor non causatur ab igne effectiue; sed ignis est in sola potentia passiuá respectu caloris; maior autem rationis habet veritatem de causis naturalibus effectiuis, quia omnis potentia passiua materiæ est contradictionis 9. huius; sed ignis non est potentia contradictionis ad formam caloris; aliter enim posset esse calidus & non calidus: ergo non est potentia materię passiua ad calorẽ: ergo erit causa eius effectiua; et sic patet efficacia huius rõnis. B

Quare ignis non semper eodẽ modo causat calorem.

Tex. 17.

Secunda ratio est sumpta ex qualitate propria comparata ad aliud subiectum sic, in altera rione præcedente corruptionem aquæ in ignem introducitur calor: ergo & forma ignis non perfecta; ergo remissa, & sic habetur propositum. Antecedens etiam patet, & consequentia probatur dupliciter: primo quia nullum proprium accidens est sine propria forma sui subiecti, vnde corpora in aqua vel aere non tangunt se immediate, quia humiditas aeris non est sine aere, nec aquæ sine aqua ex 2. de anima sed calor est proprium accidens ignis, & maxime calor generatus in alteratione facta ab igne. Secundo, quia eadem ratione totus calor igneus posset esse in aqua sine forma ignis, quod videtur omnino extra rationem; consequẽtia principalis probatur, quia formę specifice repugnantes impossibile est, quòd sint in eadem materia secundum esse intensum; ergo habent ibi esse secundum esse remissum, puta forma aquę & forma ignis.

Accidẽs proprium nõ est sine propria forma.
Tex. 113.

Tertia ratio est; omne quod mutatur partim est in termino à quo, & partim est in termino ad quem, vt docet Arist. 6. physi. ubi glosat Auer. hoc verificari in quatuor generibus; & per consequens in mutatione substantiali, aliter non esset nisi in tribus; tunc quærit ly, partim & partim, aut accipitur pro diuisibilitate formę, secundum quam est motus, aut pro diuisibilitate subiecti, quod mouetur, si conceditur primum, asserit se habere propositum, ꝙ forma substantialis est diuisibilis; si autem secundum, tunc dicit propositionem Philosophi esse falsam, quia illa pars mobilis sit. A. puta pedalis, illud A. permutatur, & tamen secundum rem non est partim sub utroque termino, sed in altero solum; tum quia contingit aliquod totum simul alterari ex 8. physi. igitur in tali alteratione partim & partim non possunt accipi ex parte mobilis. Addit, quia tunc Arist. peteret principiũ, vult enim ibi probare, quòd omne mobile sit diuisibile, nã si mobile habet partim & partim, ergo est diuisibile. Vltima rõ pro hoc puncto est ista, omnis perfectio, quæ potest numerari in pluribus, maiorem perfectionem dicit in pluribus, quàm in vno, secundum August. 4. de trini. sed forma ignis est numerabilis in pluribus indiuiduis: ergo &c. si igitur duo ignes iungantur & fiant vnus, quis deberet ambigere, quòd ille vnus ignis perfectiorem & intensiorem formam habeat, quàm duo, nam duo perfecta perfectius aliquid ponunt, quàm vnum tantum ceteris paribus. C

Tex. 32.
Quod mouetur est diuisibile.
Tex. 23.
Cap. 6.

Secundum punctum, quod isti dicunt est hoc, forma substantialis naturalis est actu extensa habens partem extra partem; quod ita probant, omnis forma, quæ non respicit materiam indiuisibiliter, extenditur ad extensionẽ materię & habet partẽ extra partẽ; sed quædã forma substantialis naturalis est huiusmodi: ergo &c. maior patet, quia de anima brutorum, de quibus forte minus videtur, dixit Arist. 2. de anima, ꝙ diuiditur ad diuisionem corporis, sicut in ducit in animalibus anulosis, quæ diuisa in partes sentiunt, & mouentur, & per consequens anima diuiditur in eis, & dicũt hoc punctũ intelligi debere de forma substantiali naturali, ꝙ est educibilis per naturam de sinu materiæ ad excludendam animam rationalem, quia illa nõ est extensa, nec diuisibilis in essentia. D

Tex. 10.
Proprietas animalis anulosi quæ est.

Vltimum punctum est hoc; generatio formæ substantialis est successiua, hoc deducunt ex prædictis, quia cum forma substantialis habeat gradus, & sit extensa habens partem extra partem, non potest induci in instanti. Addunt etiam ex definitione motus data ab Arist. 3. physi. vbi exemplificatur de generatione & corruptione, quia scilicet generatio est actus generabilis inquantum generabile, & corruptio actus corruptibilis inquantum corruptibile;

Tex. 6.
Generatio quid est.

nunc

A nunc ſic, omnis motus eſt ſucceſſiua tranſmutatio; ſed generatio eſt motus, ex 3. phyſi. ergo eſt ſucceſſiua tam generatio, quàm etiam corruptio. Et ſi quis diceret ad iſtam ratioñe, quòd Ariſt. locutus eſt. 3. phyſi. de motu communiter ſumpto pro omni mutatione, ſed in 5. phyſ. diuiſit eũ in ſpecies, & ibi ſeparauit generationem à motu, probans, quòd generatio, quę eſt à non ſubiecto in ſubiectum, non eſt motus, qui eſt à ſubiecto in ſubiectum. Arguunt contra, quia ſtante hac reſponſione ſequitur, quòd vſque ad locum illum, vbi diuidit mutationem in ſuas ſpecies, loquatur de mutatione communiter; ſed prius ante illam diuiſionem in principio 5. lib. phyſi. & etiam in hoc libro aſſerit Philoſophus, quòd in omni motu requiritur tempus: ergo in omni mutatione, & ſic omnis mutatio erit ſucceſſiua & temporanea.

Tex. 7. — *Motus fit in tempore*

Quoad ſecundum arguo opiniones iſtas non poſſe ſtare, & primo contra opinionem Auerr. probando falſum eſſe, formas elementorũ gradualiter diuidi, quia ſi formæ elemẽtorũ intenduntur & remittuntur; quæro, aut eſt alia & alia numero, aut ſemper eſt eadẽ numero forma ignis, quando intenditur & remittitur, ſi alia & alia numero, tunc indiuiduum ſubſtantiæ non duraret, niſi per inſtans, quod eſt contra Ariſt. 8. phyſi. ſi autem ſit eadem numero ſemper, tunc ſecundus gradus materiæ ipſi ſuperueniens nõ daret illi eſſe ſimpliciter; & ſic nõ eſſet ſubſtantia: ſimiliter per generationem nihil noui acciperetur, quod eſt falſum. Pręterea ſi formæ elementorum intenderentur & remitterentur: tunc haberent gradum & gradum; ſed hoc eſt falſum: igitur falſa eſt poſitio iſtorum: probatur falſitas, quia vel ambo gradus eidem puncto materię darent eſſe ſimpliciter idẽ omnino, vel quilibet daret ſuũ eſſe ſimpliciter, & aliud & aliud; nõ idem eſſe ſimpliciter, quia tunc dũ materia perderet vnum gradum, ſimul perderet omnes; ſi autem aliud atque aliud, tunc materia per vnam formam elementi ſemper haberet multiplex eſſe ſimpliciter. Deinde, ſi formæ elementorum eſſent intenſibiles & remiſſibiles: igitur & earum priuationes eſſent intenſibiles & remiſſibiles, quod eſt abſurdum dicere. Rurſus ſi generationes elementorum eſſent gradualiter diuiſibiles, tunc vnum & idem elementum poſſet dici magis vel minus elementum ſecundum ſuã formam. Poſtremo ſequeretur purũ elementum in ſua ſphæra non eſſe ſimpliciter graue, vel leue; conſequentia deducitur, quia elementum in ſua ſphæra continue à ſuo vicino in primis qualitatibus remittitur, & ita ignis in ſua ſphęra poſſet eſſe non ſimpliciter leuis, &

B — C

terra non erit ſimpliciter grauis.

Tex. 63. — *Formę elementorũ nõ habent gradus.* — *Elementum in propria ſphęra eſt purum.*

C Contra illud aliud, quod aſſerit Zimara de mente Auerr. quòd formę elementorum ſunt mediæ inter ſubſtantiam & accidens: arguitur ſic, inter affirmationem & negationem nullo pacto poteſt inueniri mediũ, vt ſcribit Ariſt. 1. poſter. ſed ſubſtantia & accidens ſe habent vt affirmatio & negatio: igitur nullum datur medium inter ſubſtantiam & accidens; omnis enim ſubſtantia ſiue ſit perfecta ſiue imperfecta, non eſt in ſubiecto: ergo ſequitur formas elementorum non eſſe medias inter ſubſtantias & accidentia. Præterea & fortius argumentatur; nam medium debet eſse inter extrema, quæ ſint eiuſdem generis; ſed ſubſtantia & ipſum accidens non ſunt eiuſdem generis: ergo vanum eſt dicere dari formas ſubſtantiales medias inter ſubſtantiam & accidens. Nec valet ſi dicatur, quòd hæc ratio concludit de medio per participationem, non autem de medio per aſſimilationem, quo pacto ſunt formę elementorum; quia hæc reſponſio contradicit Auerr. 3. cęli, vbi vult formas elemẽtorũ eſſe diminutas & miſceri ad inuicem: propterea ex eis fit forma mixti, vnde miſcentur ſicuti albedo & nigredo, ex quibus fiunt colores medii, qui dicuntur medii per participationem,

D ita etiam formę elementorum dicuntur media per participationem, & non per aſſimilationem, vt perperam imaginati ſunt Auerroiſtæ.

Arguitur Zimara. — *Tex. 5.* — *Medium duplex eſt.* — *Com. 67.*

Contra ſecundã opinionẽ, quæ eſt cuiuſdã Recentioris arguo ſic, primo contra primũ pũctũ, in quo dicebat formam ſubſtãtialẽ habere gradus &c. quia oĩs forma ſuſcipiens gradus, qui ſunt modi intrinſeci, vt docuit ipſe 8. huius, ſuſcipit magis & minus; ſed nulla forma põt ſuſcipere magis & minus, vt docuit Auctor ſex principiorũ, & etiam Ariſto. in prædicamentis: igitur falſum eſt primum punctum ipſius. Nec valet reſponſio diſtinguens de forma, quam dupliciter dicit poſſe conſiderari. Vno modo ſecundum eſſe ſpecificum, & ſic abſtrahit ab omni gradu, & hoc pacto gloſsat Auctorem in libro de cauſis, & Ariſt. in prædicamentis: Alio modo aſserit formam poſse perpendi ſecundum eſse indiuiduale, & ſic vult ipſam habere gradus indiuiduales & eſsentiales, ſecundum quos dicit intrinſece participari.

Quæſt. 1. Cap. de ſubſtantia. — *Forma dupliciter conſideratur.*

Contra iſtam reſponſionem arguitur ſic, quia Philoſophus 8. huius ponit differentiam inter formã ſubſtantialem & accidentalem, nam forma ſubſtantialis non poteſt intendi & remitti, ſeu habere gradus; forma autem accidentalis poteſt habere gradus; hęc differentia non poteſt intelligi quãtum ad eſſę ſpecificum, quia in hoc conueniunt: ergo debet intelligi quoad

Tex. 5.

ad esse indiuiduale, quia hæc albedo indiuidualis potest esse maior vel minor disgregatiua A visus, similiter hic calor vel ille pōt esse maior vel minor, non aūt calor in specie & albedo in specie. Præterea operationes sunt singulariū, vt docuit Aris. 1. huius: ergo si aliquę formę sub stātiales non sunt intensibiles & remissibiles, hoc debet intelligi quoad esse indiuiduale & singulare, non autem quoad esse specificum, vt docent Aduersarii. Præterea contra idem fundamentum arguitur ex Arist. 8. huius; ex vulgata illa auctoritate de numeris indiuisibilibus, se habet enim forma substantialis, ad id cuius est forma, sicut vnitas ad numerum, quæ licet sit minima & indiuisibilis, addita tñ vel subtracta variat speciē numeri; sed per formam substantialem indiuidualem indiuiduum constituitur sub specie, quoniam aut constituitur sub specie per formam specificam, aut per indiuidualem, non per specificā, quoniā per specificam cō stituitur species, & per eandem formam non potest constitui species & indiuiduum, cum se habeant vt totum & pars subiectiua: si ergo est indiuisibilis; igitur non habebit gradus intrinsecos essentiales, nec suscipiet magis & minus in esse indiuiduali, ne dum in esse specifico.

In prologo

Tex. 10.

Forma substātialis quō se habet.

Nec rationes, quas dicunt esse demonstrationes pro hoc puncto, aliquid concludunt. Et ad primam, in qua dicebant, calidum intenditur, &c. respondetur, & concesso antecedente, negatur consequentia. Et ad probationem dicitur, quòd calor, qui est intensior in vno igne, quàm in altero, prouenit ex materia magis solida, puta ex ferro in quo ignis est magis radicatus, quàm sit in aliqua materia, puta pallea, vnde nō est effectus solius formæ ignis, sed prouenit ex soliditate materiæ, in qua magis vigoratur, & propterea ex parte formæ non est intensior, quia dissimilitudo caloris in diuersis ignibus generatis ex diuersa materia, non arguit magis & minus intrinsece in forma ignis, qui vno & eodem modo se habens inducit æqualem effectum in materia eadem proportionabiliter per se; sed si vna materia combustibilis etiam eiusdem rationis est maior, & altera minor, ratione subiecti vnus ignis erit calidior, quàm alius: ergo forma substantialis indiuidualis vnius ignis erit magis forma, quàm forma alterius; patet consequentiam istā esse nullius valoris, & sic ruūnt etiā replicæ factæ ab ipsis de diuersitate caloris propter contrariū agens impediens, & de potentia materię passiua. B

Vnde prouenit maior calor.

Ad secundam rationē in qua dicebatur, quòd in alteratione præcedente corruptionem, &c. nego primam consequentiam: & ad probationem respondetur ad minorem, in qua dicitur, quòd calor est proprium accidens ignis, in hoc enim sunt decepti, quia non pro quolibet gradu erit proprium accidens ipsius ignis, sed calor pro tanto gradu sub quo non potest stare, nisi forma ignis, & ideo in casu proposito dicimus, quòd calor in alteratione productus pro generatione ignis & corruptione aquæ, est subiectiue in aqua mediante forma aquæ, quæ non repugnat ipsi calori, nisi pro tali gradu, sub quo non potest saluari forma aquæ, & pro tunc non est in materia, nisi forma aquæ, & nullo modo forma ignis, & ideo secunda consequentia principalis, quam deducūt non est ad propositum, cum decepti sint in hac consequentia, forma aquæ repugnat calori pro tanto gradu: ergo pro omni gradu; patet quòd non sequitur Adde, quòd non quilibet calor absolute loquendo est propria passio ignis, cum in aliis rebus possit inueniri calor sine forma substantiali ignis. Et ad auctoritatem Arist. de illis duobus corporibus, &c. dicitur, quòd duo corpora si sint in aqua, vel in aere non possunt se tangere, hoc ideo est, quia si aliqua sint in medio illorum corporum, cum talia sint corpora subtilia subintrant, & sic illa corpora sunt humectata ab eis, non tamen oportet, quòd si aliquis stet prope ignem, & calefit in manu ab igne, quòd existente calore nouo in aere, & in manu sit ibi forma substantialis ignis noua. C

Calor non pro quolibet gradu est propriū ignis.

Quare duo corpora in aere & in aqua non se tangunt.

Ad tertiam rationem dicimus, quòd auctoritas Philosophi adducta ex 6. physicor. omne qđ permutatur partim est, &c. non verificatur eodē modo in omni mutatione, sed primo & proprie verificatur in mutatione locali, & in alteratione, quę est inter cōtraria mediata, vt qđ mutatur de albo in nigrum prius peruenit ad fuscū, quod participat de albo & nigro: in illis vero mutationibus inter quarum terminos non est aliquod mediū, auctoritas Philosophi nō saluatur respectu principalis termini, sed respectu alicuius adiuncti, vt dum mutatur materia de forma aquę ad formam ignis, est quidem toto tempore alterationis vsque ad vltimum instans exclusiue sub forma aquæ, & nullo modo sub forma ignis secundum ipsam formam; potest tamen dici esse partim sub forma ignis non secundum seipsam, sed ratione dispositionum, quæ sunt pro forma ignis introducenda, & pro forma aquæ remouenda: ad rationē igitur negatur diuisio, quia non est partim & partim ratione formæ substantialis, nec ratione subiecti, sed ratione dispositionum in generatione substantiali. Et ad verba Comment. asserentis dictum Arist. verificari in quatuor generibus mutationum, ergo & in mutatione substantiali, dicimus, quòd si Auerr. intendit, quòd verificetur in mutatione substantiali, modo D

Tex. 31.

Exponitur dictū Auerr.

quo

A quo dictum est, scilicet ratione dispositionum, conceditur, si autem intendat ratione formæ substantialis, non acceptamus suum dictum, cum sit contra Alexandrum, & alios illustres expositores in 6. physic. & sic non sequitur Arist. petere principium. Tex. 91.

Ad vltimam rationem in qua dicebatur, omnis perfectio, &c. dicimus non concludere formam substantialem intendi & remitti, sed tantum vnam esse perfectiorem altera, sicuti etiam perdocte asserit Arcangelus Mercenarius in suis dilucidationibus, vbi soluit hanc rationem: & probat formam substantialem siue perfectam siue imperfectam non habere gradus essentiales, quia est contra Arist. asserentem substantiam non suscipere magis & minus: & impugnat responsionem glossantis Arist. volentis intelligi dictum eius secundum esse specificum & quidditatiuum, quia hoc esse non potest, nam ea in parte Philosophus contradistinguit substantiam à natura accidentali penes suscipere magis & minus, quia natura accidentis suscipit magis & minus, natura substantiæ secundum totam latitudinem suam, siue sit perfecta, siue imperfecta contra Auerr. siue sit specifica, siue indiuidua, nullo pacto intenditur, cum quælibet consistat in indiuisibili, & hanc veritatem S. Thom. Auicen. & Porphy. cognouerunt, licet operatio formæ substantialis intēdatur & remittatur, sed id prouenit ratione materiæ, in qua operatur, & ratione instrumenti sibi inseruientis, & in hoc bene dicit Arcangelus. Sed decipitur in recitando rationem S. Thom. quam adducit contra Auerr. super 1. de generatione; vtitur enim S. Thom. hac ratione ibi, si formæ elementorum intenderentur & remitterentur: igitur successiue acquirerentur: ergo per motum, igitur ad substantiam esset motus contra Philosophum 5. physi. vbi negauit ad substantiam esse motum. Respondet Arcangelus huic rationi S. Thom. dicens, quòd non concludit, sed peccat per fallaciam consequentis, quia ad constituendam rationem motus, non sufficit successio, sed requiritur subiectum in actu. Bone Deus et quis non videt, quòd multa requiruntur ad motum? & terminus à quo, & terminus ad quem, & mobile, & mouens, & agens, & spatium, & tempus, vt latius scripsit Arist. 5. physi. nihilominus vbicunque est successio, ibi necessario sunt omnia ista, propterea S. Thom. non curauit de annexis: & ratio est demonstratiua contra Auerr. propterea in hac solutione (pace sua dixerim) valde allucinatus est ipse Arcangelus.

Laudatur Mercenari⁹

B Tota natura substātię cōsistit in indiuisibili. Tex. 84.

Tex 10.

Tex 8. Efficacia rationis contra Auerr.

C Contra secundum punctum in quo habēt, quòd forma substantialis naturalis, &c. hoc videtur esse irrationabilius quàm opinio Auerro. de formis elementorum, quia ipse ponit formas substantiales perfectas excepta anima rationali suscipere magis & minus; & habere partem post partem, cum Aristot. 1. de anima probās intellectum esse substantiam, & non corrumpi, dicat, quòd si corrumperetur, maxime corrumperetur ab ea debilitate, quæ est in senio, hoc autem, inquit, non contingit, sed sibi accidit, sicut virtuti sentienti & potentiæ visiuæ, quæ quidem in senio secundum substantiam non imminuitur neque remittitur, sed si quippiam patitur, ita vt deterius operetur hic, sibi contingit ratione organi male dispositi; vnde inquit, si senex acciperet oculum, & organum iuuenis, videret vt iuuenis, qua in parte satis aperte ostendit Philosophus, quòd sicut anima rationalis consistit in indiuisibili, & secundum substantiam non intenditur, neque remittitur, ita etiam anima sensitiua, quòd si anima sensitiua intenderetur & remitteretur, vt docent exteri, tunc anima sensitiua non ita se haberet, sicut anima intellectiua, quoad intendi & remitti, quia anima intellectiua in indiuisibili consisteret, & non intenderetur, & remitteretur; virtus autem sensitiua intenderetur & remitteretur, Adde quòd falsum esset, quod inquit Philosophus, quòd si senex acciperet oculum & organū
D iuuenis, videret vt iuuenis, quia si continue remittitur; etiam si senex acciperet organum iuuenis, nō eam operationem exerceret, nec ita videret, sicut potentia visiua iuuenis, quæ intensior est, itaque non solum anima rationalis in indiuisibili consistit, nec intensionem & remissionem subiit, sed vnaquæque forma substantialis perfecta contra doctrinam exterorum.

Tex. 65.

Si senex haberet oculū iuuenis quid faceret.

Pręterea si forma substantialis, siue perfecta siue imperfecta susciperet magis & minus, sequeretur ipsam esse minoris entitatis & perfectionis, quàm figura, quę est qualitas ipsius substantię; sed hoc est irrationabile dictum; igitur & irrationabile est punctum hoc secundum positum ab ipsis: consequentia probatur, quia illud quod intenditur & remittitur, habet multum vicinaræ naturæ materiæ, vt scripsit Auerr. 8. physi. si ergo figura non intenditur neque remittitur: ergo ipsa erit magis eleuata à natura materiæ & ab imperfectione; & per consequens sequitur formam substantialem esse minoris entitatis & perfectionis, quàm sit figura. Hoc etiam inconueniens sequitur ad doctrinam Auer. circa formas elementorum. Nec valet responsio Zimarę in theorematibus suis asserentis, figuram associari seu assimilari formis substantialibus perfectis in hoc, quia sicuti illæ non recipiunt diuisionem secundum magis & minus, ita nec figura; nam ego arguo contra; quia formę elementorum magis assimilantur

Nulla forma substantialis suscipię magis & minus. Com. 78.

formis substantialibus perfectis, cum reponantur in eodem prædicamento, quàm figuræ, quę sunt diuersi prædicamenti à formis substantialibus; sed figuræ non recipiunt magis & minus, ergo à fortiori nec formæ elementares; aliter, vt dictũ est, figura esset perfectius & magis ens, quàm forma elementaris. Et ex istis soluitur argumentum, quod adducebant exteri pro hoc secundo puncto, quia maior propositio, quæ dicebat, omnis forma, quæ non respicit materiam, &c. cum sit vniuersalis est falsa; quandoquidem quantitas dimensiua in introductione formæ substantialis, in qua fit resolutio vsque ad materiam primam, introducitur in materia vltimate disposita in instanti, & non successiue, & tamen talis forma est extensa: minor etiam illius rationis quæ erat; sed quædam forma substantialis &c. est falsa; quia diuisibilitas extensionis alicuius formæ non arguit diuisibilitatem gradualem intensionis, quandoquidem licet vna quantitas sit maior altera, non tamen est magis quantitas; aliud enim est suscipere maius & minus extensiue, & aliud est suscipere magis & minus intensiue: propterea hęc ratio non valet, Cæsar est maior homo, quàm Pygmeus, non tñ sequitur, ergo est magis homo. Et ad dictum Arist. in 2. de anima de animali annoloso, dicitur, quòd licet talis forma sit extensa, tamẽ non dicitur intensior vel remissior in vna parte, quàm in altera. Et quando subdit, quòd diuiso tali animali, tunc diuiditur anima, tanquam in partes integrales, dicimus hoc non esse verum, quia in corpore talis animalis est vna anima in actu: & sunt plures animæ in potentia, quæ potentia potest reduci in actũ per vnicum actum diuidentis, si debite fiat diuisio, sicut si portetur vna aqua in actu in vno magno vase, quę sit magnæ quantitatis, erit actu vna forma substantialis in tali aqua, sed si vna pars aquæ separetur à tota aqua, erit ibi vna noua forma substantialis in illa aqua in actu, quæ prius erat in potentia, sed nõ est pars formę totalis aquę, & inde est quòd in animalibus imperfectis potest fieri reductio potentiæ ad actum per vnicũ actum, non autem in animalibus perfectis, quia animalia perfecta requirunt debitam, proportionatam, & maiorem organizationem, vt introducatur anima. Adde, quòd posito animã animalis annulosi esse diuisibilem in partes, non sequitur, ergo quælibet forma substantialis naturalis animalis est diuisibilis, seu habet partem & partem; committitur in hac ratione fallacia consequentis, arguendo ab inferiori ad suum superius cum distributione superioris, vt si argueretur hoc pacto; homo currit; ergo quilibet homo currit: hic enim modus arguendi est derisibilis.

Figuræ non recipiũt magis & minus · *Gigans non est magis q̃ Pygmeus.* · *Tex. 10.* · *Discrimẽ inter Animalia perfecta & imperfecta.* · *Fallacia consequẽtis quæ fit.*

Contra tertium punctum, in quo dicitur, generationem formæ substantialis esse successiuã, arguitur sic; si generatio esset successiua; aut talis successio esset ex parte materiæ; aut ex parte formę; sed neutro modo esse potest: ergo falsum est punctum propositum ab ipsis: probatur minor, primo ex parte materiæ, quę subiicitur in generatione, quia ipsa est indiuisibilis; secundo ex parte formæ, quæ per talẽ generationem acquiritur, quia ipsa quoque est inuariabilis, & simplicissima iuxta decretum Auctoris libri sex principiorum, forma etiam se habet veluti vnitas in numeris; sicut ergo in numeris, vt scribitur 8. huius, non potest aliquid addi vel minui, nisi varietur species numeri, ita neque formæ substantiali potest successiue aliquid addi vel remoueri remanente eadem specie. Nec valet responsio exterorum asserentium, successionem posse esse ex parte vtriusque, & cum dicitur de materia, quòd est indiuisibilis, concedunt verum esse quantum est de se, tamen dicunt esse diuisibilem per accidens ratione quãtitatis. De forma quoque distingunt, quæ secundum esse specificum dicitur simplex & indiuisibilis; & sic intelligunt Arist. & Auctor in libro de causis. Alio modo consideratur forma secundum esse indiuiduale, & sic habet gradus indiuiduales essentiales, secundum quos potest intrinsece participari. Sed argumentor, ipsos valde allucinari in hac responsione; nam talis quantitas ratione cuius materia dicitur per accidens diuisibilis, aut in primo signo introductionis formæ remanet eadem in numero indiuiduali, aut non; si primũ, sequitur, quòd forma substantialis adueniat enti in actu, & sic erit forma accidentalis, sequitur etiam, quòd compositio secunda, quę dicitur accidentalis, pręcederet compositionem primam, quę dicitur substantialis, & sic ex introductione formæ substantialis non fieret vnum per se, quod est contra Arist. 2. de anima; si autem dicatur secundum, quòd talis quantitas in illo signo non remanet eadem in numero indiuiduali, sed corrumpatur; sequitur quòd in tali signo materia nõ sit diuisibilis ratione quãtitatis: de forma autẽ substantiali, siue perfecta, siue imperfecta, siue secundum se, & secundum esse specificum, siue vt indiuidua consideretur, dictum est, quòd nullo pacto intenditur, & remittitur, sed quælibet consistit in indiuisibili, & in hoc distinguitur à natura accidentali, quę habet latitudinem graduum, secundum quos à subiecto secundũ esse intensius & remissius participatur. Pręterea arguitur ex Auerr. 4. phys. vbi docet successionem in motu esse vel ex resistentia mobilis ad motorem, vel medii ad mobile; sed in gene-

Tex. 10. · *Debilitatur hic doctrina exterorum.* · *Tex. 4.* · *Com. 71.*

A generatione, secundum quòd distinguitur contra alterationem præuiam, aut concomitanté,
non potest dari talis succesio: ergo est instantanea: probatur minor, qui non potest esse pri-
mum, cum mobile sit ipsa materia, quæ de se non habet vnde resistat, cum forma vniatur ma
teriæ summe & vltimo dispositæ: neque etiam potest dari secundum, quia nullum est mediū
in generatione; tum quia forma immediate vnitur materiæ ex 2. de anima, vbi dicitur, quòd Tex. 4.
non oportet quærere causam vnionis formę cum materia, neque quærenda est causa, quare ex
ipsis fiat vnum; tum etiam quia termini generationis sunt cōtradictorii, vt scribitur 5 ph. s. Tex. 8.
si ergo talis succesio esset ex parte medii, tunc inter contradictoria esset dare medium con-
tra Arist. 10. huius: ergo in generatione nullo pacto datur succesio. Tex. 15.

Nec est ad propositum responsio asserentium talem successionem prouenire ratione vtri-
usque, quia licet materia secundum se non habeat vnde resistat, tamen, vt est sub forma & di Resistentia
spositione contraria formæ introducendę, potest resistere generanti, & sic est ibi resistentia duplex est.
mobilis ad motorem; est etiam ibi resistentia medii ad mobile, pro vt dispositio contraria te
net locum medii: & licet forma vniatur materiæ immediate corrupta prima forma, tamen
B prius ex natura rei corrumpitur prima, quàm secunda introducatur, & tale prius mediat in
ter formam & formam, termini etiam generationis non sunt contradictorii, sed priuatiue
oppositi: Arist. autem per esse & non esse intelligit priuationem & habitum. Hæc enim
responsio, vt diximus, non est ad propositum, quia quando fit generatio, accipiendo genera
tionem secundum quòd distinguitur contra alterationem præuiam, aut concomitantem, vt
hic disputamus, materia est disposita vltima dispositione ad introductionem formæ, quæ
existens sub tali dispositione non resistit generanti, immo talis dispositio necessitat, vt for-
ma introducatur; inde est, quòd talis dispositio vltima vocatur necessitas; non enim contra-
riatur formæ, sed est via ad ipsam; vnde in ipso generari nulla est resistentia ex parte materię
sic dispositæ; talis etiam dispositio non tenet locum medii, quia non contrariatur formę in-
troducendæ, & quia asserunt, quòd forma vnitur materiæ immediate corrupta forma præ- Generatio &
uia, ideo habetur intētum, quia hic disputamus de generatione pro introductione formę in introductio
materia vltimo disposita, sed talis introductio non fit, nisi corrupta prima forma: ergo se- formę in ma
quitur, quòd ibi nullum sit medium. teria.

C Et quando etiam dicunt, quòd prius ex natura rei corrumpitur, &c. hoc dictum est con-
tra Philosophum 6. physico. vbi docet, quòd inter prius quodcunque & posterius in motu Tex. 2.
mediat motus, sicut etiam inter prius quodcūque, & posterius in tpe mediat tempus; nam
inter quæcunque duo nunc semper datur tempus medium; si ergo forma abiicienda prius
corrumpitur, & postea seclusa quacunque operatione intellectus ex natura rei & physice
loquendo generetur forma introducenda, sequitur, quòd in illo tempore medio, materia
erit absque forma naturaliter; quod est contra omnem philosophiam. Quando etiam sub-
dunt, quòd illud prius mediat inter formam & formā, quæritur, quid sit illud prius; si enim
nihil est, tunc ibi nullum erit medium; si autem est aliquid, aut est substantia, aut est accidēs:
sed primum ipsi negant; si concedunt secundum, quæritur, illud accidens, in quo sit subiecti-
ue, & quid sit illud, ratione cuius ipsum prius, quod ipsi ponunt esse medium, resistit mobi
li, vel motori; nesciunt aliquid assignare, ergo &c. medium etiam est in quod primo permu-
tatur, quàm in extremum, vt diximus supra: ergo oportebit illud quod generatur, prius per-
mutari ad ipsum prius, quod isti volunt esse medium. Sequitur etiam, prius quòd ipsum
D medium participet ambo extrema, scilicet formam & formam, quia medium inter extrema
participat aliquid de vtroque extremorum, vt supra docuimus. Quādo subdunt adhuc fal- Medium per
sum esse dicere terminos generationis esse contradictorios. In hoc contradicūt Arist. Cōm. participatio-
rationi, & toti philosophiæ peripateticę, quia 1. physic. & 5. & 1. de generatione, & in omni nem quid ē. Tex. 58.
fere doctrina Aristotelica habemus, terminos generationis esse contradictorios, nempe esse Tex. 7.
& non esse; ex his ergo omnibus concludendum est generationem proprie sumptam, non Tex. 25.
esse motum successiuum, vt asserunt ipsi, sed mutationem instantaneam.

Vltimo argumentor sic, introductio luminis in aere secundum eos est generatio instanta
nea: ergo à fortiori introductio formæ substantialis in materia prima: ergo generatio non
est successiua, vt ipsi imaginantur. Sed nituntur respondere ad hanc rationem dicentes, ae-
rē de se esse dispositum ad susceptionem luminis, materiam autem de se non esse dispositā
ad susceptionem formæ substantialis; sed requiri dispositionem, quæ est successiua, propterea
dicunt hanc rationem non concludere, introductio luminis est instantanea: ergo & genera-
tio substantialis. Sed contra istam responsionem ita argumentor, quia talis dispositio fit per
alterationem, vt patet 1. de generatione, quæ alteratio est motus physicus, & successiuus: sed Tex. 24.

generatio in præsenti disputatinne accipitur pro introductione formæ in materia totaliter A
disposita vltima dispositione, secundum quòd generatio distinguitur contra alterationem:
igitur responsio data est nulla, quia tam generatio substantialis, quàm etiam introductio lu-
minis presupponit alterationem. Nec valet ratio ipsorum fundata supra definitionem mo-
Tex. 6. tus traditam ab Arist. 3. physi. quia ibi locutus est Philosophus de motu in communi, secun
dum quòd se extendit ad mutationem instantaneam & motum temporalem. Nec etiam va-
let replica facta contra istam responsionem, quòd in omni mutatione requiratur tempus,
modo generatio est mutatio: ergo fit in tempore, & sic est successiua, quia dicimus quòd tam
Mutatio quę fit in tēpore qualis est. Cap. 5. in 5 physi. quàm hic, & vbique locorū, quando Philosophus dicit, in mutatione requiritur
tempus, loquitur de illa mutatione quę dicitur motus physicus successiuus, & non de muta-
tione, quæ est generatio & corruptio. Diuiditur enim mutatio in mutationem & motum, si-
cut in 1. topi. proprium diuiditur in proprium & definitionem, & similiter quantum diuidi
tur in quantum & quotum, & est vniuersalis regula topica, quòd quando vni membrorum
diuidentium non est nomen impositum, tunc nominatur nomine diuisi. Possumus etiam di-
cere, quòd Arist. accipit ibi tempus, non solum pro mensura durationis rei temporalis, sed B
etiam vt se extendit ad principium temporis, videlicet ad ipsum instans, siue ad ipsum nunc;
& hoc modo concedimus generationem fieri in tempore, idest in principio temporis. Nec
Nunc aliquando vocatur tēpus. est mirum, si ipsum nunc dicimus vocari aliquando tempus, quia est commune dictum phi
losophourm, de tempore non habemus nisi nunc.

Quoad tertium reiectis opinionibus Aduersariorum in hac materia; solutisque eorum ra
tionibus, dilucidanda est veritas huius negocij. Pro cuius intelligentia sciendum est pri-
mo, quòd motus sumitur dupliciter. Primo pro omni actione transeunte, siue sit successiua,
siue instantanea, quæ est terminus successiue mutationis; & dicitur motus communiter siue
vniuersaliter, vnde in hoc sensu, & generatio & corruptio dicuntur motus; quo pacto conté-
Tex. 6. platus est ipsum definitiue Arist. 3. physi. Secundo sumitur motus pro transmutatione suc
cessiua, cuius subiectum est ens actu, & terminus est diuisibiliter acquisibilis & dicitur mo-
Motus præsfius quid ē. tus proprie & contracte, seu præssius; & in hoc sensu distinguit Philosophus 5. physi. muta-
tionem in generationem, corruptionem, & motum, tanquam in species oppositas; & differt
motus sic acceptus à generatione non solum ex subiecto nec solum ex terminn, quia scilicet C
subiectum generationis est ens in potentia, & subiectum motus est ens actu, & terminus ge-
nerationis est substantia, terminus autem motus est accidens, sed quia terminus generatio-
nis est indiuisibilis & indiuisibiliter acquiritur, & ex consequenti non successiue; terminus
autem motus est diuisibilis & successiue acquisibilis; & ex hoc habet ipse motus, quòd distin
guatur tanquam successiuam ab instantaneo à generatione ipsa.

Secundo est notandum, quòd generatio præcipue formæ substantialis tripliciter accipi
Generatio tripliciter accipitur. potest. Primo modo præssius pro introductione formæ instātanea, qua in materiā summe
dispositam introducitur ipsa forma. Secundo modo pro tota alteratione præcedente talem
introductionem formæ, quæ est in animali, quousque ipsum sit perfecte constitutum in sua
spécie. Tertio & vltimo communissime capitur ipsa generatio pro tota alteratione animalis
inchoante à tempore in quo recipitur sperma à matrice, donec fœtus ipse inde genitus pa-
riatur.

Varię sentētiæ de intensione & remissione formarum. Tertio sciendum est, quòd circa intensionem & remissionem formarum fuerunt quatuor
opinionnes apud philosophos, vt narrat Simplicius in cōmento prædicamē. Plotinus enim & D
Alii Platonici ponebant ipsas qualitates suscipere magis & minus, propter hoc, quòd erant
materiales; & ex hoc habebāt indeterminationem quandam propter materiæ infinitatem.
Alii vero in contrarium ponebant, quòd ipsæ qualitates & etiam habitus secundum se non
recipiebant magis & minus; sed qualia dicuntur magis, & minus secundum diuersam parti-
cipationem, puta quòd iustitia non dicatur magis & minus, sed iustum: & hanc opionem tā
Cap. de qualitate. git Arist. in prædica. Tertia fuit opinio Stoicorum media inter has; posuerunt enim, quòd
aliquæ formæ & habitus secundum se recipiāt magis & minus sicuti artes; quædam autem
non, sicut virtutes. Quarta opinio fuit quorundam dicentium, qualitates & formas im-
materiales non recipere magis & minus, materiales autem recipere.

Inter modernos adhuc est discordia circa augmentum formarum & habituum, quia Sco-
dist. 17. q. 5. q. 5. & 7. tus 1. sentē. voluit augmentum fieri per aduentum nouæ qualitatis, corrupta priori minus
intensa, quam opinionem sequutus est etiam Durandus eodem libro. Secunda opinio fuit
Nominalium Parisiensium, qui asserebant intensionem fieri per additionem formæ ad for-
mam præcedentem & per additionem gradus ad gradum, itaque si fit aliqua forma acciden-

taria,

A taria, vt calor in aqua intenditur per hoc, quòd alia forma vel alius calor inducitur, qui facit vnum cum calore prius existēte in eadem parte subiecti; & remissio fit opposito modo. Tertia opinio est, quam ego sequor, istam intensionem fieri per maiorem radicationem formę in subiecto, vel per hoc, quòd à subiecto magis participatur; aut per hoc, quia dat perfectius esse ipsi subiecto. Sententia authoris.

Vltimo sciendum est, quòd tam formæ accidentales, quàm habitus scientifici dicuntur augeri intensiue & extensiue; intensiue, quando magis perficiuntur & confirmantur circa idēs extensiue, quando ad plures effectus se extendunt, & sic augescunt per additionem, nō quòd fiat additio formę ad formam, aut luminis ad lumen, sed quia fit additio obiecti ad obiectū. Et si quis instaret contra istam opinionem, quærendo de igne intendente in calore, vel aliquid efficit, vel nihil; si primo modo, ergo producit nouum calorē, & sic fit additio graduū, si nihil efficit, hoc est incredibile, quòd perficiat calorem, nihil efficiendo. Sed ad hoc argumentum sunt aliqui, qui dicunt, in his qualitatibus inexistentiam distingui ab essentia, atque inhærentiā magis ac magis perfici qualitate permanente inuariabili. Alij vero dicunt

B istam inhærentiam corrumpi, & aliam de nouo produci magis perfectam, quando augetur qualitas. Sed vera solutio est, ignem aliquid efficere cum intendit calorē, & non quidem producere nouū calorem, sed facere calorem magis inhęrere, & magis radicari in subiecto, & hic est status, & finis controuersię: sicut enim esse album nil aliud est, quàm albedinem informare subiectum, ita esse magis album nil aliud esse, quàm albedinem magis informare subiectum.

Istis sic stantibus ponitur prima conclusio talis. Diuisibilitas extensionis in forma substantiali non arguit diuisibilitatem gradualem; ista conclusio est contra exteros, non distinguentes inter vnum & alterum; licet enim forma animalis anulosi sit extēsa, sicut forma albedinis in subiecto, tamen non dicitur intensior & remissior in vno, quàm in altero; & nō quęlibet diuisio stat cum substantia ipsa, sed si diuidatur in latus, & non in transuersum & in lōgum, tunc temporis in tali diuisione non saluaretur forma vitalis propter corruptionem partium, quæ sunt loco cordis; & tamen Scotici indifferenter loquuntur de omnibus animalibus brutis, quod tamen non est verum; quia in perfectioribus manifestum est ad[illegible]orum di-

C uisionem sequi corruptionem, & hoc est, quia tales animæ requirunt maiorem organizationem. Non qualibet diuisio saluat formā animalis.

Secunda conclusio est. Forma substantialis non acquiritur per motum: probatur, quia in motu semper est forma fluens; sed forma substantialis non potest esse fluens; cum non suscipiat magis & minus, vt declaratum est supra; igitur conclusio vera. Forma substantialis nō est fluens.

Tertia conclusio. Nulla forma substantialis est intensibilis intensione proprie dicta: probatur, quia ad intensionem proprie dictam tria requiruntur. Primo, q̄ res sortiatur speciem à tali forma. Secundo, q̄ illamet forma numero sit apta diuersimode actuare suum subiectū, scilicet modo imperfecto, deinde perfectiori & perfectiori, secundum quod ab agente magis & magis reducitur de potentia ad actum. Tertio, quòd sit diuisibiliter acquisibilis per motum; sed quælibet forma substantialis constituit id cuius est forma in propria specie, nec est apta diuersimode actuare materiam; cum non habeat gradus intrinsecos essentiales, nec est acquisibilis per motum, sed per instantaneam transmutationem substantialem: ergo sequitur, nullam formam substantialem esse intensibilem intensione proprie dicta. Ex hac

D conclusione sequitur corollarium. Non inconuenit formas substantiales intendi & remitti intensione communiter dicta, ad hunc videlicet sensum, quòd inter formas substantiales eiusdem speciei vna sit perfectior alia, quia per operationes iudicandum est de substantiis rerum; ergo penes diuersitatem qualitatum & operationum iudicandum erit de diuersitate vel qualitate substantiæ; sed hominum operationes sunt valde diuersæ, quia multis perfectissimę, aliis autem imperfectissimę operationes insunt: ergo sic erit de animabus, alię animæ hominum erunt perfectiores quibusdam animabus aliorum hominum. Hanc veritatem cognouit Arist. 2. de anima, vbi ponit virtutes ministrantes intellectui non esse æque dispositas in omnibus, & quorum melior est dispositio, horū maiorē esse vim ad opus intellectus; ex consequenti ad animam ipsam intellectiuam. Hanc quoque veritatem docuit S. Augustinus 83. quæst. Eandem docuit S. Tho. 1. p. & etiam in 2. senten. vbi ponit diuersitatem & distinctionem graduum in animabus causari ex diuersitate corporis, vt quanto corpus melius complexionatum fuerit, nobiliorem animam sortiatur; cum omne, quod in aliquo recipitur per modum recipientis sit receptum; hinc est commune prouerbium,

Formarum substantialiū altera altera perfectior eē potest.

Tex. 155.

quæst. 5. q. 85. ar. 7. dist. 32. q. 2. ar. 3.

quod docuit Arist. eos, qui sunt boni tactus & molles carne, esse aptos mente; eandem senten A
Com. 53. tiam docuit Auer. 1. de anima, quia diuersitas materiæ ex diuersitate formę procedit, & quia in hominibus ex parte corporis videmus magnam diuersitatem, secundum quam vnus alio ad bonum & malum promptior est, & sic oportet etiam inæqualitatem animarum in eis re-
Quæst. 15. periri. Hoc etiam voluit Gerard. de Carme. doct. grauissimus in prolixa quæstione quarti quolibeti, vbi reprobatis variis & diuersis modis de causa intensionis & remissionis in for-
Articulus Parisiēsis de nobilitate animę Christi. mis, tandem deuenit ad istam sententiam, quam confirmat auctoritate Episcopi Parisiensis, qui determinauit errorem esse dicere, animam Christi non esse nobiliorem, & superiorem anima Iudæ. Hanc etiam sententiam tenuerunt & tenent illustriores Thomistæ. Vnde Caietanus in 1. p. S. Tho. illos, qui contrariam sententiam sustinent, cęcos, & aberrantes à verita
Quæst. 85. ar. 7. te appellat; propterea non est audiendus Quidam Neotericus, qui in quęstionibus suis habitis super tertium de anima, ausus est dicere sententiam Caietani esse periculosam, & nullo
Quęst. 18. modo sustinendam. Hoc autem dictum non est dignum tanto viro, veritatem derelictam nobis à tot Patribus, non esse sustinendam, & esse periculosam; sed puto eum non vidis-
Dist. 32. q. 1. se Capreolum 2. sent. vbi efficacissimis rationibus, & auctoritatibus docet hanc veritatem cō B
tra Durandum, & Bernardum de Gānaco. Et ex hoc reprehendendus etiam est Marcus An-
Theore. 54. tonius Zimara in theorema. suis, vbi voluit docere hanc veritatem non esse peripateticam, & tamen nos ostendimus esse de mente Arist. & Auer. quia animæ vniuntur corporibus, vt eorum formæ proportionatæ, actus enim actiuorum sunt in patiente bene disposito; hęc enim est doctrina peripatetica, quam tñ negat ipse; nam si verum est animas indiuiduari ex respectu transcendentali; quem habent ad corpora, quæ informant; & corpora informata quædam esse aliis perfectiora substātialiter, habetur intentū, quia etsi substantia specifica sit vna, indiuidualiter tamen corpus vnius præstat alteri in perfectione, nempe ex sensus viuacitate, & ex complexionis maiori temperamento; quocirca animæ quoque ipsæ erunt indiuidualiter aliæ aliis magis perfectæ; nam diuersa substantialis indiuiduatio corporum pariet quoque diuersam indiuidualem & substantialem animarum perfectionem.

Hanc veritatem cum essem lector in cœnobio Ciuitatis Capuanæ eamque exponens di-
Magister Angelus de Andronicis. scipulis meis, adfuit inter eos vnus præstantissimo ingenio præditus nomine Angelus de Andronicis Venetus, qui modo in Almo Patauii Gymnasio publice metaphy. profitetur, cor C roborando conclusionem propositam citauit Arist. in sect. 30. problema. vbi scribit ipse Philosophus melancholicos fuisse philosophos clarissimos Reipub. administratores dexterrimos, poetasque nobilissimos: ex hoc sequitur non omnes animas esse ęquales; quia illæ, quę non potiuntur hac complexione, non possunt tantis dotibus fulgere. Adduxit quoque &
Cap. 8. auctoritatem sapientiæ, cum esset eruditissimus & præstantissimus in vtraque philosophia: dicit enim ibi sapientissimus Salamon. Puer autem eram ingeniosus, & sortitus sum animam bonam; & cum essem magis bonus, veni ad corpus incoinquinatum; ex quibus verbis etiam apparet manifeste quosdam sortiri præstantiores animas aliis, & sic non oēs animæ
Cap. 7. sunt æquales ex natura indiuiduali. Et 7. polit. quoq; docet Arist. Æuropeos non tanto pollere ingenio, quanto Asiaticos; & Æuropeos nihilominus præpollere viribus exceptis græ-
Cap. 3. cis, qui etiam excellunt ingenii acrimonia. Et Commē. Auer. lib. 4. de gener. animalium docet Cordubenses Bęticos omnes superare viribus ingenii.
Dist. 32. q. 3. Quod etiam Magister sentent. 2. lib. confirmat, vt dicemus infra, licet Duran. valde laboret vt possit eum adducere ad sensum suum, asserens, nulli esse dubium animas omnes inæquales D esse ab origine quoad potentias sensitiuas & vegetatiuas, quia vnus perfectius, & clarius videt & acutius audit, quàm alius: sed difficile est videre, quomodo vna aīa sit perfectior altera quoad intellectum & voluntatem, & non ponere inter eas inæqualitatem quoad earum substantiam, quia huiusmodi potentię respiciunt essentiam animæ, tanquam proprium & per se subiectum, cui insunt inseparabiliter; vnde sunt in anima separata sicut in coniunctas & ideo non videtur, quòd in talibus potentiis possit esse inæqualitas, nisi etiam in ipsis animabus
Opinio Caiet. est rationabilis. quoad earum essentiam acceptetur inæqualitas. Et ideo hæc opinio Caietani reprobari non potest, cum sit omni ex parte rationabilis iuxta veram theologiam; quandoquidem æqualitas vel inæqualitas animarum attendi potest secundum dona gratuita, & secundum dona naturalia, iuxta primum sensum quis negabit animas omnes esse inæquales ab earum origine? nam dona illa gratuita, cum dependeant ex sola diuina liberalitate, quæ communicat illa quibusdam, quibusdam vero non, vt placet, & quibus communicat, communicat æqualiter, vel inæqualiter secundum suum beneplacitum; & per hunc modum anima Christi ab origine excelsit

A excessit omnes alias animas in donis gratuitis, quia ab instanti suæ creationis fuit perfecta
donis gratiæ & gloriæ, quod nulli alij cõcessum est. Hoc etiam modo animę Adæ & Euæ, quę
creatæ sunt cum originali iustitia, fuerunt perfectiores animabus omnium posterorũ; si er-
go lex ista in donis gratuitis reperitur: ergo & in donis quoque naturalibus conueniens est,
vt ipsa inueniatur, quòd vna anima iuxta sententiam Caiet. sit nobilior altera & perfectior.
Hinc dissidium quoddam naturaliter videmus esse inter duos genitos ex eodem partu, si-
cuti inter Iacob & Esau, qui colluctabantur in aluo suæ matris Rebeccæ, vt scribitur Genes. Cap. 25.
Hanc opinionem quoque confirmat Ricardus de Mediauilla 2. lib. sent. motus tum d. 32. q. 1.
quia videmus homines habentes corpora viliora, & peioris complexionis, alijs præstare
in naturali discretione, & naturali affectione, & quantum ad alias bonas inclinationes natu-
rales, quod esse non posset, nisi illorum animæ nobiliores haberent proprietates natu-
rales, tum quia illa anima, quæ est in gratuitis nobilior quocunque Angelo, est etiam in
naturalibus nobilior; sed anima Christi est nobilior in gratuitis quocunque Angelo, quia ma-
iori capacitati gratiæ maior nobilitas naturę respõdet: ergo in naturalibus anima Christi ex-
B cedit alias animas. Propterea Dominus Stephanus Episcopus Parisiensis excommunicauit Episcopus pa
dicentes, animam Christi non esse nobiliorem alijs animabus; licet hæc ratio non conceda- risiensis.
tur in doctrina S. Thomæ; quia animabus non dantur gratuita iuxta earum naturalia; sed tã-
tum Angelis, vt dicemus infra; sed adduximus ipsam potius pro auctoritate tanti viri, qui
confirmat opinionem Caietani, quàm vt aliquid concludat. Sicuti etiam S. Bonauentura eo- dist. 32. super
dem lib. confirmat eandem veritatem asserens, vnam animam præcellere alterã non ratione literam.
principii ex quo, cum sit ex nihilo, sed ratione sapientiæ conditoris, qui producit omnia se-
cundũ ordinem debitum; non est tamen negandum, quin multum faciat corpus ad exer-
citium illarum habilitatum, quæ animæ in sui creatione insunt, vnde bona dispositio corpo-
ris valde expetit, sicut econtrario mala impedit, propter hoc indicantur cholerici boni in-
genii, quia anima quantum ad cursum illius habilitatis iuuatur per conuenientem disposi-
tionem ex parte corporis, non tamen est ratio principalis hæc ipsius boni ingenii, quia vide-
mus aliquãdo homines contrarię complexionis esse ingeniosos, & ad diuersa exercitia aptos:
quosdam enim ad artes mechanicas; quosdam ad liberales; alios ad mathematicam; alios ve- Diuersi homi
C ro ad metaphysicam; nonnullos ad naturalia: & quosdam ad rationalia. Et si quis quęrat ra- nes ad diuer-
tionem huius rei, diceret theologus, quòd est ex distributione donorum Dei, à quo non tan- sas artes sunt
tum procedunt gratuita, sed etiam dona naturalia. Philosophus vero diceret, hoc esse ex di- inclinati.
uersa dispositione, & ex parte corporis, complexionis, organizationis, habilitatis, singillatio-
nis, coaptationis, & inęqualitatis ipsarum animarum: & hę sunt rationes, quas adduxit Caie
tanus pro veritate declarata, perperam ergo reprobatur à Recẽtioribus hęc opinio, quę tot tã-
tisque rationibus & auctoritatibus doctorum est vallata: valeat ergo Michael de Palatio Do-
ctor Granaten. cum suis ratiunculis, quas 2. sentent. contra tantum virum adduxit. Dist. 32. d. 1.
Vltima conclusio. Generatio & corruptio non sunt mutationes successiuę, sed instãtaneę:
probatur, subiectum mutationis successiuæ mouetur & est ens in actu; sed subiectum genera- Subiectũ ge-
tionis non mouetur, quia non est ens in actu: ergo generatio non est mutatio successiua & nerationis nõ
temporanea, sed instantanea: probatur minor, nam licet non ens in actu & ens simpliciter est ens ĩ actu.
possit moueri, tamen non ens simpliciter, quod dicitur subiectum generationis non contin-
git moueri, quia omne quod mouetur per se, est in aliquo loco; sed non ens simpliciter idest
D secundum substantiam, nusquam est; quia locus soli corpori debetur: ergo non ens simplici-
ter non potest moueri motu physico; & sic patet generationem non esse motum & mutatio-
nem successiuam; quòd autem sit mutatio instantanea probatur sic, quia non ens generatur, Generatio est
est enim generatio progressus de non ente ad ens: ergo generatio est mutatio instanta- mutatio in-
nea, quia motus est de subiecto in subiectum; generatio de non subiecto in subiectum, idest stantanea.
de non esse ad esse: & corruptio de subiecto in non subiectum; & per hęc distinguuntur spe-
cies motus, vt patet 5. phys. motus enim fit in tempore, generatio autem & corruptio in instã- Tex. 10.
ti, intelligendo de generatione pro subitanea introductione formę in materia disposita, vt
dictum est supra.
Quoad quartum dissoluendæ sunt difficultates, quę contra hanc veritatem moueri pos-
sunt: & prima est contra istã conclusionem vltimam; quia nullum agens, cuius substantia est in
tẽpore, agit in non tẽpore, vt dr in penultima propositione de causis; sed substantia generãtis
est in tẽpore: ergo agit in tempore, & per cõsequens generatio mensuratur tẽpore: ergo erit
successiua. Sed allucinatus est arguens in hac sua ratiuncula; quia maior propositio, in qua
dicitur, nullum agens, &c. tenet in actione proprie, scilicet quæ fit cum transmutatione natu-
rali,

rali, non tamen est inconueniens, quòd agat in noo tempore, secundum quòd tempus distin- A
Tempus distinguit cōtra instans. guitur contra instaos temporis, accipiendo actionem commooiter, idest nō pro actione, quę est cum transmutatione materię, sed pro quacunque iotroductione formæ, vt patet de illuminatiooe aeris sereni à sole. Sunt & alię difficultates contra istam conclusionem, quæ solui pos sunt ex his, quæ supra determioata sunt.

Sed contra corollarium deductum ex tertia conclusione sunt argumenta Neoterici in
Quæst.18. Tex.11. quæst. suis 3. de anima, vbi semel arguit ex Aristo. 3. huius, qui dubitat, quare species cum prędicatur io quid de multis pura indiuiduis, oon dicatur genus. Et respondet, quia io genere est prius & posterius, idest vnum est altero perfectius eorum, quæ sub ipso continentur; sed in specie non est prius & posterius; sunt enim omnia indiuidua æqualis perfectionis substantialis. Vnde manifesta est senteo. Aristo. contra illud corollarium à nobis positum, quod etiā
Tex.31 7. physi. docuit in genere latere equiuocationes, hoc est diuersæ perfectiooıs species; sed si sub specie essent etiam indiuidua diuersæ perfectionis, etiam sub specie laterent æquiuoca-
d. 31 q.1.a.3 tiones, ergo &c. Sed solutionem huius argumenti tradit S. Tho. in 2. sent. vbi formaliter re-
Diuersitas formalis est duplex citat præfatum argumentum; & ita dissoluit, quòd diuersitas formalis est duplex. Quædam, B quæ est formæ per se secundum, id quod ad rationem formæ pertinet, & talis diuersitas formę inducit diuersitatem speciei. Est autem quędam diuersitas formæ non per se, sed per accideos resultās ex diuersitate materię, s'm quòd io materia melius disposita dignius forma participatur, & talis diuersitas non diuersificat speciem, & hæc est diuersitas animarum: vnde formaliter ad sententiam Arist. dicimus iodiuidua omnia esse æqualis perfectionis specificę, cum hoc tamen stat, quòd vna aoima iotellectiua sit perfectior altera, ex qua perfectio-
Sub specie latent ęquiuocationes s'm quid ne non sequitur latere ęquiuocationes sub specie, nisi secundum quid: vnde patet argumentum esse nullius roboris, & solutū fuisse antequam auctor ipsum formaret.

Secundo arguit, si in substantia animæ huius est aliquis gradus, qualis non est in substantia alterius: ergo istæ duæ animæ differunt specie, probat consequentiam, quia ex recta metaphysica, non est alia differentia specifica quàm hæc, quæ gradum perfectiooıs substantialis addit, ex hoc enim probatur, quòd homo differt specie ab equo, quamuis enim vterque sit animal, tamen in substantia hominis est aliquid, quod oon est io equo: eodem ergo modo erit in animabus, differrentque sicut duo Angeli diuersę speciei. Sed hoc est falsissimum C in philosophia, quòd specie differant, & io fide error, nam ita etiam homines essent diuersę speciei, quia ex diuersę speciei animabus constarent, sunt igitur animę æqualis substantialis perfectionis. Sed nos dicimus argumentum hoc, sicut & cetera alia quę ibi adducit, esse nullius efficacię, quia neganda est consequentia. Et ad probationem oegatur etiam, quòd non sit alia differentia specifica, quàm hęc, quę gradum perfectionis substantialis addit, quia
Animas differre ab inuicem trifariā intelligi pōt tribus modis potest intelligi, duas animas differre ab inuicem. Primo quòd differant seipsis, sicuti duo Angeli seipsis differre noscuntur, & ista differentia est specifica; & hoc pacto non dicimus nos animas differre, quia sic concluderet argumentum. Secundo modo possunt duę animę differre per suas aptitudines & commensuratiooes substantiales; & hęc differentia oon est specifica, sed iodiuidualis, & secundum hanc differentiam substantialiter vna anima potest esse perfectior altera; & noo intelligere hanc veritatē fuit causa erroris, putat enim animas non differre numero per diuersas commensurationes ad diuersa corpora, quod est
Cap. 81 falsum, & contra S. Thom. 2. contra Geotiles. Tertio duę animę dicuntur differre numero non formaliter, sed tantum conditionaliter, idest tanquam per conditiooem sine qua non; D & hoc per actualem vnionem ad corpus.

Et si quis diceret contra hanc veritatem; anima non educitur ex potentia materię, nec habet esse à materia pendeos omnino, sed est subsistens creata à Deo, & illud, quod prius natura est in se, quàm in aliquo, non potest indiuiduari ad illius indiuiduatiooem; sed anima prius oatura est in se, per creatiooē, quàm in materia: ergo prius natura est iodiuidua, quàm sit in materia: oon ergo per illam commensurationem ad hanc materiam indiuiduatur, tunc enim oporteret, quòd ex tali materia aduceretur. Et confirmari potest hoc, quia simul esset natura & informaret, tamen ooo accipit esse & substantiam suam à corpore vel ab informatione, quę est effectus huius formalis. Confirmatur secundo, quia si indiuiduaretur anima per commēsurationem ad hanc materiam, maxime ad illam materiam, in qua primo introducitur in embrione; sed accidit aut totā prorsus illā materiā abiici, aut fere totam deperdi
q.66.ar.2. successu temporis, vt fatetur S. Thom. in tractatu de formis: ergo impossibile est intrinsece p aptitudinem ad illam indiuiduari, tunc enim non esset eadem numero anima. Confirma-
q.76.a.3.& 4 tur tertio ex doctrina S. Tho. 1. p. qui fatetur, quòd anima immediate vnitur materię, ita vt prius

A prius ipsa informet materiam, & posterius natura consequantur accidentia; ex hoc arguit, corpus nunquam est corpus nec hoc corpus, nisi per accidentia; sed anima prius natura vnitur materiæ, quàm accidentia: ergo prius est in materia, quàm materia sit hoc corpus; non ergo indiuiduatur per hoc corpus; est enim indiuidua cum primum est in materia, cum iam sit producta. Confirmatur quarto, quia illa commensuratio est eadem cũ substantia animæ, immo est substantia huius aiæ; nunc sic arguitur, animę sunt inæqualis perfectionis; ergo & illæ commensurationes: sed hæ sunt substantię animæ: ergo iam substantię animarum sunt inæquales,

Cõmensuratio animæ & eadem cum substãtia animę.

Sed istæ rationes ex falso fundamento oriuntur; propterea non est mirum si ipsę quoque sunt falsę; ideo respondendum est singillatim ad hęc: sed prius declaremus fundamentum falsum, supra quo fundantur; Arbitratur enim hic arguens quòd anima prius sit per se subsistens, & deinde vniatur corpori organico; quæ doctrina videtur multum appropinquari doctrinæ Rabinorum Mallachem, & Barbanellæ, & Aliorum, qui docent Iudæos hunc errorem, quòd Deus creauit animas in quodam palatio, & quando disponitur aliquod corpus, B tunc vna illarum animarum exit, & vnitur corpori illi, & tamdiu durabit mundus, donec finiatur numerus illarum animarum; & sic secundum istam opinionem animæ prius creantur, quàm vniantur corporibus: videtur igitur quòd hic talis arguens alludat ad illum errorem Iudęorum; licet discrepet de prioritate durationis, quia prætendit, animas prius natura, & non duratione fuisse creatas, quàm corporibus vnitas, & tamẽ proclamat S. August. lib. de ecclesiast. dogmat. quòd Deus creando animas infundit corporibus, & infundendo creat; propterea formaliter respondendo ad obiectionem dicimus verũ esse, animam non dependere à materia in esse, dependere tamen à materia in fieri. Et ad confirmationem primam negamus, hanc animam simul natura non esse cum sua commensuratione, quia Deus dum creat hanc animam respicit hoc corpus, & proportionaliter terminat eam ad talem gradum essendi.

Doctrina Rabinorũ quæ est.

Cap. 3.

Anima q̃do dependet à materia.

Ad secundam, in qua vult concludere, animam debere indiuiduari per illam commensurationem materiæ, in qua primo introducitur, dicimus, quòd si illa materia esset proportionata ipsi animæ, per illam indiuiduaretur; si autem non est proportionata, nõ indiuiduatur, C si quidem iuxta doctrinam peripateticam, adueniente anima intellectiua abiicitur sensitiua, vt docet S. Th. 1. p.

q. 76. ar. 3. & 4.

Ad tertiam confirmationem dicimus, animam non indiuiduari formaliter per actualem vnionem, sed per aptitudinem substantialem & singillationem ipsius animę ad hoc corpus; & sic anima licet possit dici prior natura actuali vnione ad corpus, non tamen erit prior natura aptitudinali commensuratione, & singillatione. Ad vltimam, in qua asserit commẽsurationem huius animę ad hoc corpus esse substantiam ipsius animę, concedimus esse substãtiã animæ: & quando concludit: ergo substantiæ animarum sunt inęquales, gratis conceditur, loquendo de istis commensurationibus & singillationibus, quibus animę ipsę indiuidualiter distinguuntur; non autem specifice.

Cõmensurationes aiarũ sunt inæquales.

Tertio arguit contra principale intentum, probando omnes animas intellectiuas in substantia sua esse æqualis perfectionis, quia si anima esset perfectior pro perfectione corporis, sequeretur, eãdem animam mutari & modo minus, postea vero magis esse perfectam essentialiter & substantialiter, quod est impossibile: consequentiam probat, quia corporis perfe- D ctio mutatur, est enim imperfectissimum, cum anima inducitur, postea magis & magis perficitur, & accidit mutari complexiones, & dispositiones: oportet ergo animam etiam mutari, quia ipsa iuxta corpus perficitur. Nos autem respondentes dicimus, argumentum hoc esse nullius valoris, quia cum anima hæc sit creata à Deo per coaptationẽ substantialẽ ad hoc corpus, quam prius natura dicimus competere ipsi, quàm actualem vnionem, propterea possumus dicere animam mutari per accidens, quantum ad illam aptualem vnionem, substantialiter tamen esse immutabilem quoad illam coaptationẽ aptitudinalẽ; & sic nihil concludit argumentum. Dicimus etiam corpus quoad indiuiduationem animę, vt est conditio sine qua non, non mutari substantialiter, sed accidentaliter.

Vnio duplex est aptitudinalis, & actualis.

Quarto arguit, si iuxta corpus magis perfectũ anima esset perfectior, sequeretur, corpus dare esse animæ, & ex potentia ipsius educi; non enim aliter posset causare animam perfectiorem; sed hoc est falsum, immo anima in se prius natura habet esse per creationem, quàm fit in corpore, & dato q̃ simul natura infunderetur, tamen à solo Deo efficienter producitur: non ergo sumit substantialem perfectionem à corpore. Et si quis respondendo ad hoc argumentum diceret, Deum esse qui pro corpore perfectiori creat animam perfectiorem.

Contra

Contra istam responsionē arguit sic, quia vel Deus creat animā perfectiorē propter corpus perfectius, vel facit corpus perfectius propter animam perfectiorem: non primum, quia illud esset ordinare iam causam ad instrumentum, & perfectius ad imperfectius, quod non decet, non enim est scriba propter calamum, sed calamus propter scribam: non secundum, quia corpus preparat per causas secundas necessarias, & cōcurrit cum ipsis ad modum ipsarum; sed animas libere creat, ergo &c. Respondetur negando, corpus dare esse animae, nisi occasionaliter, vt dictū est supra. Deinde responsio ab ipso recitata, quòd Deus pro corpore perfectiori producit animā perfectiorem, est bona & acceptatur à nobis, & ad replicā factam contra ipsam dicimus, Deum creare animam perfectiorem propter corpus perfectius, non principaliter, sed occasionaliter; & sic stando in exemplo suo de scriba & calamo, quod scriba est propter calamum non principaliter, sed occasionaliter, quia nisi haberet calamum optime dispositum & temperatum, non potuisset charateres perfectiores producere & formare: corpus quoque licet preparetur à secundis causis necessariis, & Deus libere creet animam, tamen necessario producit necessitate immutabilitatis, quia ita statuit secundum legē suam indissolubilem, vt perfectiori corpori & meliori meliorem animam & perfectiorem largiatur iuxta commensurationem ipsorum corporum. A B

Corpus non ē causa principalis animę sed occasionalis.

Deus libere creat animas & necessario

Quinto arguit ratione theologica, quia multae animae hominū, qui ignorantes fuerunt in hoc seculo, & imperfectae temperiei, fuerunt minus perfectę in substantia, & excedent in gloria alias animas, quae habuerunt corpora optime disposita, & tēperata & perfectiora, ideo erunt perfectiores in substantia, hoc autem dicere, videtur inconueniens, nam potius deberent habere hunc ordinem, vt perfectiores natura essent in maiori gratia, & gloria, sicut Angeli; sequitur ergo omnes animas equales esse in substantia. Sed hoc argumentum prouenit ex imperitia doctrinae theologicae, quia putat gratiam & gloriam dari iuxta naturalia in hominibus, sicuti in Angelis, qd non concedit S. Thom. 1. p. quia gratia & gloria dantur in hominibus iuxta merita ipsorum hominum, & propterea in vita beata vnus beatus perfectius videbit Deum alio beato, vt dicit Apostolus 1. ad Corint. stella differt à stella in claritate, hinc docuit S. Thomas 1. p. facultatem videndi Deum non competere homini secundum suam naturam, sed per lumen glorię, quod constituit intellectum in quadam deiformitate, vnde intellectus plus participans de lumine gloriae, perfectius Deum videbit, plus autē participabit de lumine gloriae, qui plus habet de charitate, quia vbi est maior charitas, ibi est maius desideriū, & desideriū quodāmodo facit desiderantē aptū & paratū ad susceptionē desiderati; & ideo formaliter respondendo ad argumentum dicimus, non esse inconueniēs animas illorum hominum, qui fuerunt ignorantes in hoc seculo, habere maiorem gratiam & gloriam in caelo, quàm animae illae, quae fuerunt nobiliores in substantia, quia gratia & gloria (vt dictum est) non dantur iuxta nobilitatem naturę: vnde est vulgatum illud dictum Augustini 5. lib. retract. surgunt indocti & rapiunt nobis caelum, & nos cum omnibus nostris doctrinis trahimur ad inferna. C

q.62.ar.7.

Gratia datur Angelis iuxta naturalia nō hominibus.

Cap.15 q.12.ar.6.

Cap.5.

Sexto arguit, si inaequalitatem substantialem in animabus hominum aliquis concediterit, ergo idem deberet concedere in omnibus formis omnium specierum, cum eadem sit ratio de vtrisque; vnde fieret vt forma ignis substātialiter esset perfectior altera, & sic etiam in omnibus aliis mixtis animatis, & inanimatis, immo etiam in accidentibus numero sub eadem specie differentibus: alterum altero esset perfectius substātialiter, essentialiter, & intrinsece; vt vna albedo aeque intensa esset ipsa perfectior v.g. duae albedines, duę nigredines vt tria, duo colores vt tria, siquidē ex sola indiuiduali differētia & numerice sub eadē specie colligit diuersa substātialis & intrinseca perfectio, aut si hoc non, cū sit absurdū, ergo nec in specie animarum rationalium. Ad hoc respondendo dicimus, negando esse absurdum, duo ignes ratione diuersarum materiarum in quibus sunt, non excedere in perfectione, quia forma substātialis vnius ignis erit magis radicata in materia, quàm alteras; & sic vna albedo in vna materia erit perfectior altera, & sic etiam de formis mixtorum, quarum altera potest esse altera perfectior, quia magis participatur à sua materia, vt docet S. Tho. 1. 2. Septimo, quia si ex dispositione corporis licet colligere maiorem vel minorem perfectionem substantialem in indiuiduorum animae; & ideo aliquis habeat animam ingeniosiorem & melioris intellectus altero; sequitur, quòd cum aliqui à natura nascantur stulti & fatui, illi habeant animam stultam & fatuam; immo cum nunquam per totam vitam vtantur, nec vti possint ratione, sequitur, qd habeant aīam impotentem ratione vti, & plane irrationalem, quod est error; & praeterea cum nunquam vtantur ratione, ita etiam nec libertate, quae ex electione & deliberatione rationis pendet: vnde sequeretur animam etiam illam carere libero arbitrio, quod asserere est D

Vnus ignis est perfectior altero. 1. quest.24.

Aliqui oriūtur stulti.

A eſt etiam impium & error. Ad quod dicimus, ſtultitiam, fatuitatem, & alias imperfectiones, quas videmus in hominibus, non prouenire ex ſubſtantia animarum, ſicuti etiam nec macula peccati originalis; ſed ex infectione & indiſpoſitione corporũ: vnde ꝙ aliquis hõ ſit ſanus, aut infirmus, aut freneticus, aut pacificus, & iratus, iuuenis, adoleſcens, ſenex, & decrepitus, hoc non prouenit, quòd ſubſtantia animæ ſit ſana, aut infirma &c. ſed propter diuerſitatem & naturalem indiſpoſitionẽ organorum corporis: hinc prouenit quòd anima pueri non poteſt diſcurrere; hoc enim non eſt, quòd illa anima non ſit rationalis, ſed quia non habet adhuc corpus diſpoſitum, & aptum ad exercendas operationes, & cum hoc ſtat, quòd animæ ſint inæquales inter ſe, ne dum quoad earum ſubſtantiam, ſed etiam quoad potẽtias, tum organicas, tum inorganicas.

Fatuitas unde prouenit.

Octauo, ſi vna anima ſuperaret aliam in perfectione ſubſtantiali: ergo etiam in potentijs, & ita vnus homo haberet perfectiorem potentiam altero, puta intellectum & voluntatem, & ſic etiam perfectius liberum arbitrium, quod eſt abſurdum. Reſpondetur ad hoc argumentum, quod ſumpſit arguens ex Durando 2. ſenten. non eſſe inconueniens liberum B arbitriũ nobiliori modo eſſe in vna anima, quàm in altera, ſicut & iudiciũ intellectus prout eſt res quædam, vt ait S. Tho. 1. p. tamen ipſa libertas ſecundum quòd in ea conſideratur quædam remotio coactionis, non eſt perfectior in vna anima quàm in altera, quia priuationes & negationes non dicuntur perfectiores & imperfectiores per ſe, ſed ſolum per ſuam cauſam, vel ſecundum aliquam affirmationem adiunctam.

diſt. 32. q. 3.
q. 59. ar. 3.

Vltimo arguit à poſteriori probans, vnam animam ſubſtantialiter & intrinſece non eſſe perfectiorem altera; quia omnis differentia, quæ reperitur in diuerſis hominibus quantumuis maxima contingat, & reperiatur in eodemmet homine ex ſola corporali diſpoſitione contingit, vt idemmet homo, nunc valeat ingenio, & memoria, intellectus acumine, vel iudicio: paulopoſt ex morbo vel aliquo accidente amittat ingenium, memoriam, & iudicium, & fiat hebes omnino, & tardiſsimus; item vt nunc ſit rationis cõpos & prudens, poſtea fiat amens & rationis expers, nunc bonus, poſtea malus, nunc aptus, poſtea ineptus, & econtra: quare manifeſte colligitur ex diuerſa hac diſpoſitione corporis & organorum prouenire. Niſi velles ſtultiſſime dicere etiam in eodemmet mutari animæ ſubſtantialem perfectionem, quod eſt C impoſſibile, aut quotidie pro diſpoſitione corporis infundi meliores vel peiores animas in eodem homine, quod eſt pluſquàm ridiculum & error ſtultiſſimus: eſt ergo temeraria & periculoſa talis aſſertio animarum rationalium, quòd perfectione differant ſubſtantialiter & intrinſece.

Homines ex morbo aliquo efficiuntur hebetes.

Reſpondetur, doctrinam hanc de inæqualitate animarum eſſe traditam à Magiſtro ſenten. in 2. libro, vbi ex profeſſo quærit, an omnes animæ ex creatione æquales ſint, an aliæ excellentiores, cum videamus alias aliis excellere in naturalibus donis, vt in eſſentia alias aliis eſſe ſubtiliores, & ad intelligendũ & memorandum habiliores vt pote acutiori ingenio & perſpicaciori intellectu præditas, & aſſimilat ipſas animas Angelis, in quibus manifeſte reperitur inæqualitas: ergo etiam in ipſis animabus inæqualitas affirmari debet. Diximus etiam ſupra, hanc doctrinam fuiſſe multorum doctorum illuſtrium: & præſertim S. Tho. in 2. ſent. vbi docet omnem perfectionem infundi materiæ ſecundum capacitatem ſuam; naturam animæ etiam infundi diuerſis corporibus non ſecundum eandem nobilitatem & puritatem. Item 2. ſent. etiam docet diuerſitatem & diſtinctionem gradus in animabus cauſa- D ri ex diuerſitate corporis, vt quãto corpus melius complexionatũ fuerit, tanto nobiliorẽ animam ſortiatur. Item 1. p. & etiam in 2. de anima: non ergo eſt ſani capitis vocare iſtam doctrinam temerariam & periculoſam. Et argumentum ſuum eſt nullius momenti, cum ſæpius ſolutum ſit à nobis, diuerſas operationes animarum prouenire ex diuerſitate, & varietate, ac diſpoſitione corporis organorũ. Arguit deinde contra eandem concluſionem Durandus multis argumentis, quę omnia ſoluit Capreo. 2. ſent. & ſimiliter argumenta Henrici, & Bernardi de Gannaco: propterea nolo ipſa recitare, cum ſint bene & optime ſoluta: & ſi hic vir vidiſſet ſolutiones Capreoli, non ita inſipienter loquutus eſſet, vt dictum eſt ſupra.

Diſt. 32.
d. 8. q. 5 ar. 1
diſt. 32. q. 2. ar. 3.
q. 85. ar. 8.
Tex. 94.
Diſt. 32.

Tantummodo adducam vnum argumentũ cuiuſdam viri, qui dixit non poſſe ſubſtineri, nec in via peripatetica, nec in ſchola theologorũ poſitionẽ hãc de inęqualitate animarũ; propterea Recentiores amplectuntur ſententiam Durandi, qui optime declarauit iſtam veritatẽ, & quòd animę omnes intellectiuæ ſunt æqualis perfectionis in ſubſtantia ſua, & quòd differunt numero intrinſece, non per reſpectum ad aliud, ſed ſeipſis, quia aliter ſubſtantia ſuſciperet magis & minus, cum participatio vnius formę ſecundum ſpeciem, ſecundum diuerſos gradus, ſit proprie comparatio ſecundum magis & minus; & ideo ſi vna anima eſſet perfe-

Recentiores ſequũtur Duran. in hac materia.

ctior altera, tunc substantia susciperet magis & minus, quòd est contra doctrinam peripateticam: Etiam si daretur inæqualitas animarum, sequeretur vnum hominem esse magis ad similitudinem Dei, quàm aliũ hominẽ, quod est contra omnes theologos: consequentia probatur quia homo dicitur esse ad similitudinem Dei secundum animam, non secundũ corpus. Sed respondetur argumẽtum huius viri, non sequi, quia ex hoc quòd vna anima est perfectior altera siue eiusdem speciei siue alterius, non sequitur, quòd suscipiat magis & minus; nũquã enim dicitur aliquid suscipere magis & minus, nisi in eo possit esse motus, aut mutatio de magis in minus, aut econuerso: hoc autem non conuenit animę intellectiuæ, quoniam commẽsurationem illam, quam semel accepit, impartibiliter sortita est, quia est idem realiter, quòd substantia sua, quę est ingenerabilis & incorruptibilis. Ad illud, quod dicitur, animas rationales differre numero intrinsece seipsis; dicimus, hoc esse manifeste falsum, quia sequeretur animas differre differentia formali, & sic differre specifice eo modo, quo Angeli differunt seipsis: sed dicuntur differre, vt dictum est, per commensurationes ad corpora. A

Angeli differunt specie seipsis.

Nec te moueat argumentum cuiusdam Neoterici dicentis, sumo duos ignes ęquales, & quęro deinde; quomodo differunt formę eorum; si dicis, quòd differunt per suas materias; iterum quęro, quare istę duæ materię sunt indiuiduę: & si dicis, quòd per quantitates, quibus sunt diuisæ: iterum quæro, quare quantitates sunt hę? & si dicis, quòd se ipsis; tunc concludo, ergo sistendum est in aliquo se ipso indiuiso. Sed nos dicimus hoc argumentum nõ cõcludere, quia ipsę quantitates non differunt se ipsis, sed suis sitibus; & sic etiam animæ differunt numero suis commensurationibus, quibus respiciunt corpora, non autem seipsis. Ad id quod dicit esse contra theologos, quia sequeretur, vnum hominem esse magis ad imaginem Dei, quàm alius; negatur consequentia, quia hoc nõ sequitur, sed bene sequitur, vnum hominem posse magis accedere ad imaginatum, quàm alterum; sicut Deus omnibus promittit beatitudinem, & tamen vnus perfectius eam consequitur, quàm alter. Non contentus responsione data instabat dicendo, hanc opinionem de inæqualitate animarum ex corpore sapere heresim Origenis, vt scribit Aug. 10. de gen. ad literam: Ponebat enim ipse Orig. omnes animas ex natura sua esse æquales, sortiri vero differentiam ex corporis temperatura. propterea in lib. 8. 3. quæst. docet Aug. animas rationales ex sua natura esse ęquales: discrimen tamẽ habere ex diuersitate studiorum: ergo non ex corpore. B C

Beatitudo nõ est æqualis in omnibus.

Cap. 7.

Quęst. 40.

Hæresis Orig. de inequalitate animarum:

Sed dicebam ei flaccido argumento argumentari, & nimis audacter, & non intelligere opinionem Origenis, qui volens excludere positionem Manichæorum asserentium distinctionẽ in rebus ex contrarietate principiorum boni & mali; posuit à Deo à principio omnia creata esse æqualia: dicebat enim Deum primo creasse creaturas rationales tantum, æqualesque omnes, in quibus deinde exorta est inæqualitas ex libero arbitrio quibusdam conuersis in Deũ secundum magis & minus, quibusdam etiam secundum magis & minus à Deo auersis: illæ igitur rõnales creaturæ, quę ad Deũ per liberũ arbitriũ conuersę sunt, promotę sunt ad diuersos ordines Angelorũ pro diuersitate meritorum: illæ aũt, quę auersę sunt à Deo, sunt corporibus alligatæ diuersis secundũ diuersitatẽ peccati; & hanc causam dicit esse creationis & diuersitatis corporũ. Hæc est opinio Orig. ad quã sequeretur, quod vniuersitas corporaliũ creaturarũ non esset propter bonitatem Dei cõicandam creaturis, sed ad puniendum peccatum, quod est contra illud Genes. Vidit Deus cũcta quæ fecerat, & erant valde bona: & ideo August. impugnat eam dicens, quid stultius dici potest, quàm istum solẽ, ut in vno mundo vnus esset, nõ decori pulchritudinis vel saluti rerum corporalium consuluisse artificem Deum? sed hoc potius euenisse, quia vna anima sic peccauerat, ac per hoc si centum animæ peccassent, centum soles haberet hic mũdus, Opinio ergo nostra est lõge à falsitate Orige. & declarata est ab Aug. & amplexa ab omnibus recte sentientibus. Quis enim vnquam negare poterit, vnam animã temperantius corpus adipisci, quàm altera? & quia corpus vnum substantialiter & indiuidualiter differt à corpore alterius, ideo ẽt una anima substantialiter & indiuidualiter differt ab altera; sed non specifice: propterea consulto B. August. dicit animas rationales ex natura sua specifica esse æquales, sed non ex differentiis indiuidualibus; quia sic ait sapientissimus Salamon lib. Eccl. quare dies superat diem, & iterum lux lucem, & annus annum, sol solem, à Domini sapientia separata sunt; sic ergo patet diuinam sapientiam esse principalẽ causam distinctionis & inæqualitatis rerum omniũ materiam autẽ occasionalẽ; & non intelligẽtibus hanc veritatem dicamus cum Caietano nostro eos esse omittendos tanquam cęcos, & à ueritatis tramite aberrantes, & nos à grauiora negotia dirigamus aciem nostram. D

Cap. 1.

Tex. 33.

FINIS.

DILVCIDATIO PRIMA

In Duodecimum Librum Metaphysicæ.

Postea quæcunq; ex uniuoco fit substantia, nam & quæ natura sunt substantia, & alia, &c. Tex. 13.

Num productio cuiuscunque formæ sit vniuoca.

IN hac dilucidatione more solito tria breuiter faciam. Primo recitabo quid exteri dicant, eosque impugnabo. Secundo alias sententias philosophorum in medium adducam. Vltimo iuxta decreta S.Thom. rem ipsam aperiam. Quantum ad primum tria breuiter afferunt illi, ponunt enim tres distinctiones, docendo similitudinem realem esse duplicem. Alteram formalem; alteram autem virtualem: dicunt primam esse, quando agens habet formam, quam producit formaliter in se, vt homo generat hominē & equus generat equum. Secundam volunt esse, quando agens habet formam, quam producit in se virtualiter, non autem formaliter, vt cum sol generat calorem in medio. Afferunt secundam distinctionem, quòd similitudo formalis est duplex: quædam secundum speciem: quædam secundum aliquid cōmunius, exemplum primi, homo generat hominem; exemplum secundi, cum equus generat mulum, quibus forte est aliquod genus commune, puta iumentum, vel aliquod tale, in quo conueniunt. Tertiam distinctionem ponunt, quòd similitudo secundum speciem specialissimam est duplex: quædam in forma, & modo essendi formæ: quædam in forma solum, & non in modo essendi formæ, exemplum primi, homo generat hominem; exemplum secundi, artifex producit arcam, nam licet forma arcæ sit in vtroque, tamen in artifice existit secūdum modum intentionalem, in arca vero secundum modum realem. — *Formalis similitudo duplex est*

D In secundo dicto deducunt ex distinctionibus supradictis quatuor gradus in similitudine & generatione vniuoca. Primus est perfectissimus, quando scilicet similitudo est inter generans & genitum in forma & modo essendi formæ. Secundus aliquantulum deficit à primo, quando scilicet est similitudo in forma, non autem in modo essendi formæ. Tertius quando est similitudo in forma, non secundum speciem specialissimam, sed secundum aliquid communius. Quartus est quādo est tantum similitudo virtualis, & nullo modo formalis; & talis vniuocatio est impropriissime dicta, & secundum quid. — *Gradus similitudinis secundum exteros.*

Vltimo concludunt duo, quorum alterum est, quòd aliqua productio est vniuoca secundū vnum gradum, & tamen æquiuoca secundum alium gradum inquantum deficit ab alio; assignant rationem, quia quando inter duo extrema ponuntur plura media, quanto medium recedit ab vno extremo, tanto accedit ad alterum; & econuerso; nunc autē vniuocatio & æquiuocatio stricte sumpta sunt quædam extrema, inter quæ cadunt prædicti gradus vniuocationis vt media, & ideo quanto aliquis gradus recedit ab vniuocatione stricte sumpta, quæ est

secūdum primum gradum; tanto accedit ad ęquiuocationem, quæ est secundum vltimum A gradum:& ideo generatio muli ex equo potest dici æquiuoca, si comparetur ad generationē hominis ex homine: potest etiam dici vniuoca, si comparetur ad generationem plantæ ex uirtute solis. Alterum vero, quod asserunt tanquam decisiuum disputationis, & intentum à Philosopho est, quòd omnis productio cuiuscunque formæ est uniuoca, accipiendo large uniuocationem secundum aliquem gradum prædictorum.

Generatio muli ex equo qualis è

Sed opinio istorum sic declarata in multis peccat: & primo in distinctionibus, quæ sunt impertinentes ad hoc propositū: præsertim prima q̃ ne dū impertinēs, sed falsa; quia nullū agens reperitur unquam in rerum natura, quod producat aliquam formam formaliter vel uirtualiter in se, ut dicit hæc opinio in prima distinctione, quia forma effectus formaliter nō dependet à forma causæ formaliter & per se, sed tm̄ materialiter & per accidens; non enim humanitas, quæ est in Sorte formaliter sumpta dependet in esse aut in fieri ab humanitate Platonis patris, sed humanitas Sortis, quia est hæc, ideo depēdet à patre; & cōsequenter humanitas, quæ est fundamentum similitudinis inter patrem & filium, non potest dici quid productum: propterea propositio posita in prima distinctione, quòd agens producit formaliter formam, quam habet in se est falsissima. B

Humanitas filii quō pēdet ab eius patre.

Peccat, & secundo hæc opinio in enumeratione tot graduum similitudinis, quia non sunt ad propositum textus Arist. qui tantum vult habere vnunquodq; generari à suo simili, siue fiat ab arte, siue à natura. Peccat & tertio, cum aduersetur Scoto in quolib. vbi docuit inter æquiuocum & uniuocum nullum dari medium; hic autem ponit gradus vniuocationis, veluti quædam media inter ęquiuocum & uniuocum, unde ibi adducebat talem rationem ad probandū inter ęquiuocum & vniuocum non dari medium, quia inter esse vnum specie & non esse vnum specie nihil est medium, cuiusmodi se habent producens, & productum in generatione vniuoca, & tamen hic ponit medium inter vniuocūm & æquiuocum: ergo vel isti falsum docent vel Scotus.

quæst.13

Prĕterea ex his, quæ dicit hæc opinio sequeretur, oēm generationem esse vniuocā, & ecōtrario, quod est contra illud, quod intendit Arist. contra Plat. qui Plato vt scribitur in libro Parmenidis de vno principio rerum oīum, docuit omnē generationem esse vniuocam, quia posuit cuiuslibet formæ generabilis dari aliquā formam separatā suę speciei, quę esset agēs C formas sibi similes in specie in materia; & hanc opinionem intendit destruere Arist. pluribus in locis suæ doctrinæ, & ex eisdē principiis Platonis, in quibus habebatur hoc tanquā axioma, q̀ forma illa separata erat alterius speciei, & quia incorruptibile & corruptibile differunt plusquam genere; vnde sequebatur, quòd asserendo generationem esse vniuocam propter ideas separatas, negaret necessario generationem esse vniuocam, quia ideæ separatæ sunt alterius speciei ab istis inferioribus, quandoquidem ea, quę sunt composita ex materia & forma, non debent fieri ex formis simplicibus, quia tunc generatio non esset eductio formę de potentia materiæ, sed potius inductio, seu creatio quędam: si ergo de mente istorum omnis productio cuiuscunq; formæ est uniuoca, sequitur Arist. nihil habere contra Platonem. Adde quia ad istos etiam sequitur, nullam generationem esse simpliciter ęquiuocam; probatur quia omnis generatio simpliciter esset à sibi simili, aut in forma & modo essendi formę, aut in forma tm̄, aut in virtute, & sic omnis esset dicenda simpliciter vniuoca, qd̄ est contra oēs expositores tam Gręcos, quàm Latinos docentes, duplicem esse generationē; alterā vniuocā: alteram uero æquiuocam. Positio etiā istorū est contra Them. qui perpendendo hanc assertionem Arist. docet habere veritatem appositis tribus conditionibus. Prima est, ut intelligatur uerificari in agente principali, & non in agente instrumentali; & hoc pp corrigiā, quæ causat dolorem, & serrā quæ agit scissionē, & tñ corrigia non assimilatur dolori, nec serra diuisioni, quia sunt agentia non principalia, sed instrumenta uerberantis & diuidentis, nam uerberans per dolorem mentalē, & diuidēs per diuisionem mentalē agunt illa; & sic non instrumentis, sed agentibus dicuntur esse similia. Secunda conditio est, ut sit in agente propinquo & non remoto, & hoc pp primū principium, quod cuncta agit, & tñ eis non assimilatur. Tertia conditio est, ut sit agens essentiale, & non accidentale, & hoc pp animalia genita casu, & fortuito, siue propter animalia genita ex materia putri; non ergo potest stare hæc positio. D

Sententia Plat. de generatione.

Generatio duplex est.

Quoad secūdū fuit positio Auerr. in hoc lib. ubi glossat istam propositionē debere uerificari tm̄ in substantiis; quod etiā ostendit 2. cæli & mundi. Verū multi opponunt sibi argumētum de igne, qui est substantia & tamē generatur à motu. Propterea quidā Auerroici respondentes dicunt, ignem principaliter generari à ferro, & lapide, quæ sunt substantiæ; à motu autē dispositiue, quam responsionem multi Auerroistæ improbant, quia cōtradicit Auerroi

Comm.13. Comm.42.

A 7.huius,ubi disputans contra Auicen.docet, quòd idem est agens disponens materiam & inducens formam,nam inter alias rationes,quæ mouerunt Auicénam in ponendo datorem formarum,fuit illud de motu generante ignem, quia dicebat quòd motus,cum sit accidens, non potest generare substantiam; & propterea noluit agens materiale solum disponere materiam, & agens separatum largiri formam. Contra arguit Auerroes, quia ex hac positione sequeretur, generatum non esse vnum ens in actu, si aliud est alterans & aliud generans; propterea dicunt mentem Auerrois fuisse, nullam speciem in genere substātię esse à casu,& ob hoc asseruit propositionem Arist.valere in substantiis, & non in accidentibus,quia tales sunt per se intentæ à natura:nam si quæ substātiæ essent à casu, maxime essent animalia & plantæ,quæ ex putri materia generantur;& tamen istæ non sunt à casu,quia habent ordinem & causas determinatas, itaquòd fiunt in certis temporibus determinatis, & in locis determinatis, propter quod scripsit Themist. 1.de anima, quòd in Egipto ex putri materia generantur mures,& in nostro hemisphærio vermes,& locustæ. Comm.31. Nulla species est casu secundū Auer. Cap.14.

Sed isti decipiuntur in hac parte,quia licet respectu virtutis cęlestis regitiuę,genita ex putri non dicantur fieri à casu,tamen respectu caloris putredinalis,qui habet rationem agentis B particularis,dicuntur fieri à casu,quandoquidem,sicut sanitas causata per cōfricationem se habet,ita animalia genita per putrefactionem; sed sanitas causata per confricationem est casualis:& non per se causata;nam respectu confricantis est casualis, non enim principaliter intendit sanitatem,sed depellere pruritum;si autem comparetur ad virtutem regitiuam animalis,sic fit per se à virtute regitiua,quia confricatio excitat calorem, & calor est pars sanitatis;ita dicendum est de animalibus genitis ex putri materia, quoniam si comparentur ad calorem putredinalem,dicuntur fieri à casu,quia ille calor extrahendo humidum non intēdit generationem animalis;si autem comparentur ad virtutem cæli, quæ est regitiua totius vniuersi,sic producuntur per se,quia virtus cælestis intendit producere omnes formas,quæ sunt in potentia materiæ:& ideo illas formas,quas potest per se solam producere, producit per se; sed quia materię quorundam animalium veluti perfectorum,indigent maiori dispositione,quàm virtus cælestis possit facere:ideo non immediate producit formas illorum animalium perfectorum;& hæc est doctrina Arist. 7.huius,& S.Thom. ibi exponentis: vnde C non est mirum si Auerr.fuerit varius hic,& in 7.huius,hic enim voluit propositionem verificari tantum in substantiis:in 7.autem docuit habere veritatem in his, quæ generantur ex patre & matre generatione actuali,idest non cessabili propter generationem muli. Nec etiā est mirum,si inter Auerroistas est discordia de veritate huius rei. Nam alia fuit positio Alexandri asserentis propositionem Arist.vnumquodque generari à suo simili,& cōueniens fieri à conuenienti,debere intelligi in his,quæ vere generantur propter illa, quę casu & fortuna dicūtur oriri. Vel debemus intelligere propositionē de vniuocatione in forma,vel in virtute; & sic genita ex putri fiunt à conuenienti,saltem in virtute. Deinde vniuersalizat vlterius,istam propositionem posse verificari in omnibus, dummodo conuenientia & similitudo sit in genere, vt si est ens naturale,fiat ab ente naturali,& si est artificiale fiat ab arte: & si casuale fiat à casu. Rursus docet etiam propositionem posse intelligi de vniuocatione in specie specialissima, vel subalterna,& in vere genitis, ad excludendum quæ fiunt ex putri, vt dictum est. Fuit adhuc opinio Alberti in hoc libro tractatu 1.propositionem seu theorema hoc intelligi debere vel formaliter,vel virtualiter. Sanitas p cōfricationē ē casualis. Tex.22. Com.28. Generatio non cessabilis quæ est. Sententia Alberti Magni.

D Sed istis omnibus derelictis veniamus ad declarandam sinceram, & veram opinionem S.Thom.pro cuius intelligentia sciendum est primo,fuisse mirabilem opinionē Auicennę, qui posuit hominē sine humano semine naturaliter posse ꝓcreari, vt patet in lib.quē scripsit de diluuio,licet à quibusdā tribuatur etiam Alberto; quam sententiam videtur innui ab Arist in 2.politi.vbi reprehenduntur prisci legumlatores,qui dicebant homines vel ex corrupto semine, vel ex terra natos fuisse homines, ut etiam Philopo. videtur tangere horum opinionem 3.de gen.animalium,asserens,nonnullos fuisse,qui dicebant post diluuium homines fuisse reuatos ex putri materia, & hi fortasse sumpserunt occasionē huius opinionis ex his quæ continentur in sacris literis, vel de formatione Adæ, qui ex limo terrę à Deo factus est,vel de generali diluuio. Secundum istos apparet nullam generationem etiam rerū perfectarum fieri ab vniuoco,contra Platonem,qui posuit omnia ab vniuoco fieri, vt patet in libro Parmenidis, vbi dicebat ex Diis secundis omnia fieri,quibus Deus Deorum dedit sementem generationis. Dii autem secundi sunt stellę & orbes cęlestium,mouentes materiā ad productionem omnium generabilium. Cap.11. Cap.6. Cap.8. Adam est ex limo terræ.

Sed cum opinio Arist.sit media inter has extremas opiniones, propterea sciendum est, quòd

quòd in hoc præsenti textu vult probare Philosophus formam & materiam non generari, A
Tex.11. & assumpsit hanc vniuersalem tanquam uerissimam,& probatam in 7. huius contra Platonem, qui in hac re erat varius; omnis substãtia siue sit naturalis, siue artificialis fit ab vniuoco; sed materia & forma non fiunt ab vniuoco: ergo nec materia nec forma generantur: probat maiorem, quia homo fit ab homine in natura: in arte uero etiam probat: quia domus in re fit à domo in mente.

Forma non generat nec materia.

Tertio sciendum, quòd ista propositio vniuersaliter verificatur. Omne agens agit sibi simile, addita tamen hac particula, inquantum potest: quia videmus quòd si agens vniuocum fuerit vehementis virtutis, facit sibi simile non solum quoad formam, sed quoad indiuiduales conditiones: mas enim fortis generat marem, & iracundus iracundum, vt scribitur in 7. ethicorum: quia si attendimus ad modum procedendi ex parte causæ, vniuersaliter uerificatur, quòd processio est similis modo existendi in causa: quia est illius modus prius effectus in genere causæ efficientis, itaquòd sicut forma procedens est à forma in causa, & propterea similis illi, ita modus procedendi ex parte causæ est à modo præexistendi in causa, & consequenter similis illi: si autem attendamus modum procedendi ex parte effectus: sic propositio ista non vniuersaliter verificatur. Omne quod fit, fit ab vniuoco, quia iste modus, proprie loquẽdo, magis est modus participãdi, vel suscipiẽdi cãm, quàm procedẽdi ab ea. Hinc fit, ꝙ domus procedit ab arte intelligibiliter: q̃m à prohæresi, vt habetur 9. huius, tñ suscipitur in materia sensibiliter, & fit per organa: effectus etiam corporũ cęlestium procedunt incorruptibiliter & vniuersaliter iuxta modum formarum, quibus agunt, quia procedunt per actiones eorum æternas, & commensuratas eis, quamuis participatio eorum apud sphæram generabilium & corruptibilium sit plena corruptionis, & dearticulationis: quia passio non ęquatur actioni. Ex his potest haberi sensus huius maximæ propositionis; omne quod fit, fit ab vniuoco, ex parte scilicet causæ, non ex parte recipiendi causam, seu modum ipsius causæ: quia omne agens agit sibi simile inquantum potest, vt dictum est. B

Cap.4.

Tex.10.

Omne quod fit ab vniuoco fit.

Secundo potest glossari ad mentem S. Thom. ista propositio in causis per se, non autem in causis per accidens, vt est fortuna & casus, quæ sunt quasi defectus & priuationes naturę & artis; quia fortuna est intellectus agens præter intentionem, & casus est natura agens præter intentionem: & propterea illa, quę fiunt à fortuna & casu, non assimilantur suis agẽtibus, C cum non sint causę per se, sed per accidens: sed causæ per se, vt est homo generans, & ædificator, producunt sibi similia. Hinc est, quòd soluitur, quod potest adduci de animalibus, quę generantur ex putrefactione, quia hæc non fiunt ex sibi similibus secundum speciem; quia talia videntur fieri casu, & præter intentionem, cum non habeant causam determinatã agentem in istis inferioribus: sed solum causam agentem superiorem.

Tertio potest glossari ista propositio ad mentem S. Thomę, quòd omnis substantia siue naturalis, siue artificialis fit ab vniuoco vel secundum prædicatum specificum, vel secundum prædicatũ genericũ. De qua re poteris videre S. Tho. in scripto suo super Diony. de diuinis nominibus, & in quæstionibus disputatis de potentia Dei, & in 1. parte summę suę Theologię, & in 2. lib. sentent. & etiam in 3. sent. vbi inquit, omne procedens naturaliter ab aliquo est ei simile, & ęquale in natura, nisi sit defectus agentis vel materię.

Lect.5. q.7.ar.1. q.15.ar.1. di.1.q.2.a.1. d.11.q.1.a.1

Et ex hac glossa soluuntur multa argumenta; præsertim illud, quod fieri solet: masculus generat aliquando fęminam; sed talis generatio non potest esse vniuoca, cum specie differat ex 10. huius: ergo non omne quod fit, fit ab vniuoco, licet enim masculus & fęmina differat D specie naturaliter, non tamen formaliter, quę est solutio communis. Sed secundũ hanc glossam ultimo datam possumus dicere, quòd licet masculus & fæmina non sint uniuoca quoad aliquod prædicatum, quod est esse masculinum, uel fœmininum; sunt tamen uniuoca quoad hęc prædicata nempe, quòd tam masculus, quàm fæmina sunt homo, animal, & substantia: propterea bene habet alia translatio huius textus, scilicet quòd conueniens fit à conuenięti.

Tex.15.

Et si quis quærat, præsertim propter id, quod dictum est in prima glossa, ꝙ omne agens agit sibi simile inquantum potest ex parte agentis; quia agens diuiditur communiter in uniuocum, & æquiuocum, utrum hoc ueritatem habeat in genere causæ efficientis tantũmodo, uel etiam in omnibus aliis. Ad quam dubitationem dicimus, quòd uniuocatio & æquiuocatio non uidentur denominare aliquam causarum, ut concurrũt ad productionẽ, nisi ratione productionis, quam immediate diuidunt: productio autem importat habitudinem mediam inter producens & productum; & ideo proprie diuisio agentis in uniuocum & æquiuocum uerificatur in genere causæ efficientis.

Omne agẽs agit sibi simile.

Si autem

A *Si autem aliquid posterius permanet considerandum est, in quibusdam enim nihil prohibet, &c. Tex. 17.*

An ex verbis huius textus possit sumi, animam esse immortalem.

Dilucidatio secunda.

DOMINVS sit illuminatio mea. Quia inter arduas & difficiles quæstiones, quæ in Aristot. doctrina examinari solent, illa mihi semper difficilis visa fuit, quæ est de animorum immortalitate; & præteritis seculis omnes fere illustres Philosophi in hoc laborarunt, vt huius difficultatis veritatem ostenderent, Aristotelisque sententiã explanarent: verum quia varii varia
B dixerunt; propterea non erit inutile nobis occasione huius contextus ostendere, quid Aristot. sentiat, & quid etiam rei veritas sit, & vt ordinate proficiscamur. Primo diuersas sententias tum priscorum, tum modernorum recitabimus de ipsa anima. Secundo quid tenendũ sit de mente Arist. Tertio declarabitur veritas ex principiis philosophiæ absolute. Quarto difficultates quæ oriri solent pro viribus dissoluemus.

Quantum ad primum sciendum est antiquos philosophos diuisos fuisse in duas classes: siquidem aliqui eorum venati sunt animam via motus, de quorum numero fuit Democritus qui posuit animam esse compositam ex atomis, siue decisionibus igneis, quæ sunt figuræ rotundæ, & corpora valde parua, & virtuosa; quia cum ignis inter omnia elementa sit maxime actiuus & formalior cunctis elementis, & cum anima habeat rationem formæ, & ratione motiui, & actioi respectu corporis, si debet componi ex atomis; rationi consentaneum est vt ex actiuioribos, & formalioribus atomis componatur, cuiusmodi sunt atomi naturæ igneæ, & rursus, cum vita consistat in calido, & anima det vitam corpori, necesse est animam
C esse de natura ipsius ignis, & figuræ rotundæ, vt sit apta moueri ad omnem differentiam motus. (Opinio illorum qui via motus venati sunt animam.)

Leucippus quoq; qui fuit collega & socius ipsios Democriti, arbitratus est animam cõponi ex huiusmodi atomis rotũdis, quę penetrare possint per omnia loca, & moueri ad omnem differentiam situs, & addebat Leucippus, propterea animal indigere respiratione, quia aer exterior continens huiusmodi atomos cum attrahitur per respirationem extendit, & immittit alias atomos extensiores, quę comprimunt atomos, ex quibus componitur anima, ne dissoluatur, & sic continuatur vita: quia tamdiu viuit animal, quàmdiu potest respirare.

Hippus fuit alterius opinionis, quòd anima erat quędam aqua ex semine, ex quo generantur animalia, & quia ipsum semen omnium animalium est humidum: propterea anima ipsa non igneę naturę existit, sed potius humidę.

Crixias opinatus est animam esse sanguinem; quia sentire inest animalibus propter naturam sangoinis: hinc partes carentes sanguine, cuiusmodi sunt vngues, ossa, & capilli, non sentiunt, & remoto sanguine ab animali illico perit: signum ergo manifestum est, animam
D esse sanguinem. (Sententia illorum qui dixerũt animã esse sanguinem.)

Pythagoras voluit animam ipsam esse virtutem quandam, quę mouet illa corpora indiuisibilia & mobilia, & hanc opinionem fuisse ipsius Pythagorę asserit quidam Philosophus nomine Archelaus, qui fuit magister Socratis, vt docet S. August. 10. lib. de Ciu. Dei: posuit quoque illam fatuitatem fabulosam, scilicet transmigrationem animarum de corpore in corpos. (Cap. 6.)

Anaxagoras docuit animam esse virtutẽ quandam mooentem omnia, vt expresse testantur verba Arist. 3. de anima, necesse itaque, quoniã omnia intelligit intellectum esse immixtũ sicut dicit Anaxagoras, ad hoc vt imperet. Ex qua opinione ortus fuit error quorundam, animam esse de substantia Dei, ut docet S. August. in lib. de origine animę, & S. Thom. in 1. p. (Tex. 4.) (q. 90. ar. 1.)

Thales Milesius, qui solom inter septem sapiẽtes Grecię se occupauit in scientia speculatiua in considerandis rerum principiis, posuit animam esse de natura ipsius aquę: quia spermata omnium animaliom sunt homida: primum aotem principium humidorum est aqua. Diogenes, qui fuit discipulus Anaximenis cũ posuisset primũ principiũ omniũ rerum esse aerẽ dixit etiam animam esse ventum, seu aerem quendam. Heraclitus non multum differens ab opi-

ab opinione ipsius Diogenis posuit animam esse quendam vaporem; quod aliqui voluerunt confirmare ex verbis sacrę scripturę: formauit Deus hominem de limo terræ, & inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ & factus est homo, &c. Alcmeon docuit animam esse quandā substantiam incorporalem de natura cœli: quia posuit etiam Deum esse quoddam corpus, quod iudicabat esse principium aliorum corporum, vt narrat S. Thom. vbi supra. Hi fuerūt qui via motus venati sunt naturam ipsius animæ. A

Opinio illorum qui venati sunt animam via sensus. In alia classe fuerunt plures Philosophi, qui uia sensus & cognitionis venerunt in cognitionem ipsius animæ, de numero quorum fuit Empedocles, qui posuit sex principia rerum: quatuor materialia, scilicet terram, aquam, aerem, & ignem; & duo actiua & passiua, scilicet litem, & amicitiam: & ideo ex quo ponebat animam omnia cognoscere, dixit animam esse ex huiusmodi principiis, quæ ponebat; secundum enim, quòd est ex terra, terram cognoscit; & secundum quòd est ex aere, aerem; & sic de aliis, & per concordiam cognoscit concordiā & ex discordia discordiam. Diuinus autem Plato posuit etiam animam constitutam esse ex principiis, nempe ex eodem, & diuerso; ex quibus principiis cognoscebat omnia: quia cum sit de natura identitatis, cognoscit omnia simplicia, & cum sit de natura diuersitatis cognoscit omnia materialia: posuit etiam ipsam animam esse constantem ex numeris, vt narrat Arist. 1. de anima. Quas opiniones omnes reicit ipse Philosophus multis argumentis per totum fere primum librum de anima, & tandem ipse docet, animam esse substantiam sicut speciem corporis physici potentia vitam habentis: nihilominus post ipsum Philosophum adhuc fuerunt diuersæ sententiæ de anima. B

Tex. 26.

Opinio Galeni de anima. Galenus medicus loquens de ipsa anima, voluit ipsam esse quandam complexionē, quia videbat ex diuersis complexionibus causari in nobis diuersas passiones, quæ attribuuntur animæ: vnde habentes complexionē cholericam facile irascuntur; & habentes complexionem malencholicam de facili tristantur, &c. Alexander vero voluit animam nostram etiam esse quandam virtutem in nobis, ut sic definitio communis de anima assignata ab Aristotel. possit sibi conuenire; quia non poterat intelligere aliquam substantiam intellectualem esse formam corporis; ob hoc posuit prędictam uirtutem non esse fundatam in aliqua substantia intellectuali; sed esse consequentem commixtionem elementorum in corpore humano; & in hoc decepti sunt plurimi non potentes intelligere, quomodo anima intellectiua possit simul habere hæc tria, nempe quòd sit forma, & quòd sit immortalis, & quòd plurificetur ad numerum corporum, & ex hoc ortæ sunt etiam uariæ sententiæ. Plotinus, & & Philoponus, & multi alii posuerunt animam uniri corpori tanquam nautam naui, & in hoc secuti sunt Platonē in Alcibiade, qui posuit animam esse substantiam corpore utentem, idest homine corporeo, & sensibili; & hoc asseritur, quia apud Platonem est triplex homo. Vnus intellectilis idest idealis, ut colligitur ex Parmenide, qui est uerissimus homo. Quidam est intelligibilis, qui est ipsa anima rationalis, ut patet in Alcibiade, qui est homo uerus. Quidam rursus est homo sensibilis, qui apellatur animal humanum in Phedro; homo autem sensibilis est idolū hominis intelligibilis, & homo intelligibilis & simulachrū hominis intellectibilis. Auempace præceptor Auerrois, & Abumacher referente ipso Auert. in 3. de anima uoluerunt animam hominis esse quandā mixturā uel complexionem, aut uirtutē in mixtura, vel complexione cōstitutam, factam quidem naturæ necessitate: fingunt enim patrem, & matrem ministrare materiam, scilicet semen, quod cum in matrice recipitur, in illa putrescit, quæ putredo uirtute solis ac stellarum est quædam mirabilis complexio, quæ humana anima est, uel quam consequitur humana anima, quæ est ultima perfectio, ad quam peruenit natura ipsa, huius animæ uirtus illa nobilissima, qua hęc anima cognoscit, & sapit, ratiocinatur & existimat, uocatur intellectus possibilis, & est generabilis & corruptibilis. Ponunt etiam alium intellectum agentem, qui est intellectus in actu, & iste est ęternus, & immortalis. In hac declaratione uidentur, quòd isti sequuti fuerint Alexandrum. C D

Com. 5.

Sententia Theophrast. d anima hominis. Theophrastus, & Themistius dixerunt duplicem esse hominis animam. Alteram extrinsecus manentem, quę est quasi sol illuminans. Alteram quasi illuminationem, quę est uita ac hominis animatio, anima quidem, quę est ut sol, hæc eadem est mundi anima & hominis, est mundi forma & hominis, non quidem ab inanimando anima, nec ab informando forma; sed ab animando ac formando quatenus animationem creat & perfectionem hominis, quę est hominis uita, format, efficitque, ac producit, & hæc mundi anima dicitur anima mundi ac forma, non quòd animet, aut formet mundum, sed quia animat omnia animata, quæ in mundo sunt, & format formas omnium rerum, quæ sunt in mundo, ipsius uero hominis est anima, & intellectus: anima quidem, à qua proficiscitur uita hominis veluti à sole emanat

A natlamen; intellectus vero, quatenus homo per illam intelligit; ex quibus deducunt esse duplicẽ hominis animam:alteram propriam,& internam:alteram vero externam;& sic etiã duplicem intellectum hominis: alterum separatum & externum:qui est anima mundi,& de hoc puto Varronem intellexisse,Deum esse animam mundi:alterum vero coniunctum, qui est virtus illius animæ, quæ est vita hominis atque interna perfectio.

De opinione Auerrois diuersi diuersa sentiunt:si quidem Gannauensis inter Auerroistas non mediocris sectator illius,asserit animam intellectiuam esse immortalem & esse formá substantialem humani corporis,implicare contradictionem;quia secundum eum hæc consequentia est necessaria,intellectiua anima siue intellectus est substantialis forma humani corporis:ergo est genita & corruptibilis: propterea asserit animam intellectiuam esse formam assistentem & non informantem,vnirique corpori secundum operationem & non secundũ esse, sicuti agens & patiens sunt vnum in operatione; & sicut artifex vnitur instrumento, ita hæc anima vnitur homini,& sicut motor vnitur mobili,ita intellectus vnitur homini mediantibus phantasmatibus: vnde ex intellectu & homine fit vnum secundum operationem; B & hunc modum fictum impugnauit S.Tho.1.p.& Albertus,& Egidius.

Opinio Auerro.de anima diuersimode narratur.

q.76. ar.1.

Quidam alii Auerroistæ,de numero quorum est Casertanus Episcopus,voluerunt ad mẽtem Auerro.animam intellectiuam esse substantialem formam hominis;quæ constituit hominem in specie; quia imaginantur formam esse duplicem. Alteram, quæ constituit subiectum,& ab eo constituitur,& hęc vocatur forma materialis,quę dependet in esse & conseruari à subiecto,& incipit & desinit cum eo,qualis est forma mixtorum,& vegetabilium anima, atque animalium. Alteram autem,quæ subiectum quidem constituit,& ab eo non constituitur:quia ab ipso non pendet nec in esse,nec in conseruari,sicuti sunt animæ cælorum,& hoc pacto aserũt esse animam humanam, quam volunt nobis copulari bifariam. Vno modo per naturam,quatenus à principio nostri ortus sua natura & hominis dispositione cæpit esse naturalis forma,nobis dans esse quo reponimur in humana specie,& nomen & rationem, qua sumus & homines & animalia rationalia. Alio modo copulatur nobis per voluntatem, quatenus voluntarie speculamur phantasmata, quibus mediantibus intellectus nobis vnitur vt principium intelligendi.

Opinio Casertani ad mentem Auerr.

C Alii vero Auerroistæ,de numero quorum est Viltoniensis,voluerunt intellectum esse formã substantialem hominis, quia natura humana cõis oibus hominibus est subiectum per se primo perfectibile ipsius intellectus: ex consequenti sicuti hæc natura communis est vna numero,ita & ipse intellectus seu anima intellectiua:aliorum autem hominum singularium & indiuiduorum est forma,non tanquam per se primo perfectibilium: propterea non numeratur ad numerationem illorum:& ideo restat vt sit vna numero,& dat exemplum de anima secundum opinionem S.August.& secundum rei veritatem,quæ per se primo perficit totum hominem: secundario vero singulas partes hominis: propterea est vna in toto, & in singulis partibus,sic intellectus;quia per se primo perficit naturam communem hominum; secũdario vero singula eius indiuidua: propterea poterit esse vnus numero omnium hominum.

Opinio Viltoniensis.

Ioannes verò Bachonitanus optimus etiam Auerroista opinatur ad mentem Auerr. 2. sent.intellectum copulari nobis dupliciter. Vno modo secundum virtutem, vel potentiam .s.quatenus sit nostra potentia,per quam intelligimus,quam quidem copulationem spiritualem asserit, quia hac communicat se nobis & facit se nostram potentiam, qua possumus intelligere; & hęc dicitur copulatio spiritualis,non autem realis:quia secundum hanc copulationem intellectus non est forma informans humanum corpus, nec illi dans esse,quia tunc esset copulatio realis. Alia est copulatio intellectus ad phantasmata tanquam ad obiecta, quorum intensiones recipit actu immateriales virtute intellectus agentis, & per hanc potius intelligit phantasiabilia,quàm quòd nos per ipsum intelligamus, & dat exemplum de sensu communi,qui copulatur sensibilibus,quæ insunt nobis; & copulatur etiam nobis; sensibilibus quidem tanquã obiectis, ex quibus recipit species: nobis autem veluti potẽtia, & virtus, qua possemus moueri à sensibilibus; sic asserit de intellectu, qui dupliciter nobis copulatur. Vno modo tanquam spiritus & potentia ad intelligendum. Alio modo phantasmatibus tanquam obiectis. Verum quomodocunque declarent opinionem Auerrois, semper apud omnes recte intelligentes, talis opinio ne dum in se est falsissima, verum inintelligibilis,& monstruosa,& ab Aristo. prorsus aliena,quia nullus vnquam existimauit,quòd tanta fatuitas fuerit ab Arist. ne dum credita, verum nec excogitata.

D (margin)

Opin.Bach. dist.20. q. unica.

Quidam alii tenuerunt ad mentem Alexandri,animam nostram esse ortui & occasui obnoxiam,de numero quorum est Plutarchus 5.de placitis Philosophorum. Theodoretus primo

Opinio Alexandri.

mo grrcanicarum affectionum. Diuus Iustinus Martir in exortatorio ad gentes. Gregorius A
Nisenns in libro suo de anima, quos sequuti sunt Pomponacius Mantuanus lib. de immor-
Iacob^o Martæ Neapolitanus. tal. animę. Simon Portius Neapolitanus in libello quodam de mente humana, contra quem
eruditissimus Iacobus Antonins Martæ philosophus excellentissimus Neapolitanns in qua
dam sua apologia de immortalitate animę erudite satis dissoluit sexaginta sex rationes col-
lectas tum ab ipso Portio, tum ab Aliis, qui nituntur probare animam esse mortalem. Tho-
Cap. 2. mas de Vio Cardinalis Caietanus 3. de anima, vbi explanans opinionem Aristo. asserit non
esse intentionis suæ dicere aut substinere velle, intellectum possibilem esse generabilem, &
corruptibilem secundum philosophię principia: quoniam hæc positio est falsissima: quia ex
principiis philosophiæ vt pote veris non deducitur recte nisi verum: hoc autem constat ex
fide esse falsum: igitur non potest ex principiis philosophiæ sequi, vnde neqne vt verum, ne-
que vt consonum, neque vt probabile philosophię fatetur hęc scripsisse; sed tantum vt expo
nens opinionem ipsius Græci; quam conatur ostendere esse falsam secundum principia phi-
Cap. 9. losophię: propterea in expositione epistolę ad Romanos dixit se nescire animam immorta-
lem, sicut nescit, verbum caro factum est, & mysteria prædestinationis, & reprobationis. Sed B
IMMortalitas animæ fide tenetur scilicet Caie. hęc omnia tenet sub fide, quia ad mentem ipsius Arist. non possumus aliter dicere, nisi intel-
lectum esse duplicem. Vnum mortalem, qui vocatur intellectus possibilis, & dianoeticus,
scientificus, & opinatiuns. Alter vero intellectus agens, qui est prima causa, de quo 3. de ani
Tex. 19. ma dicitur, quòd est substantia actu ens; primus est mortalis, secundus autē immortalis.

Quidam alii inter Latinos, de numero qnorum fuit Herueus Natalis Britonus Magister
Quęst. 11. Generalis Ordinis Prædicatorum, qui in primo quolib. suorum declarans opinionem Arist.
præsertim in præsenti litera asserit, quòd non habetur expressa sententia eius affirmatiua aut
negatiua, vtrum anima maneat post corruptionem compositi vel non, sed sub dubio ipsam
reliquit: primo etiā de anima dicens, vtrum anima realiter separetnr à corpore, an solum sit
Tex. 13. separabilis secundum solam potentiam intellectiuam, & operationem eius, ponit exem-
plum de ænea sphæra, cui conuenit tangere planum in puncto non in eo quòd ænea, sed in
eo quòd sphæra.

d. 43. q. 2. Hanc quoque opinionem sequutus est Ioannes Scotus, qui fuit coetaneus Heruei in 4.
sentent. vbi asserit, quòd dubium est, quid Philosophns circa hoc senserit. varia enim loqui- C
tur in diuersis locis, & habuit diuersa principia, ex quorum aliquibus videtur sequi vnum
oppositum; ex aliis aliud: vnde probabile est, quòd in illa conclusione semper fuerit dubius,
& nunc magis accedere ad vnam partem, nunc ad aliam iuxta hoc, quòd tractabat materiam
consonam vni parti, magis quàm alteri; & licet hæc opinio communiter tribuatur Scoto:
Scoto tribuitur aliquid nō attribuendum. primus tamen inuentor non fuit ipse, sed Herueus: tribuitur tamen Scoto, quia sub ipso ma-
gis præualuit, sicut tribuitur Manichęo ponenti duo esse principia rerum: summum bonnm
à quo omnia bona; & summum malum, à qno omnia mala, tamen auctor huius hæresis pri
Cap. 6. & 21. mus non fuit Manichæus, sed fuernnt Gnostici, & Cerdon, vt docet August. lib. de hęresibus
ita etiam factum est de hac opinione Scoti, & Heruei circa animæ immortalitatem ad men-
tem Aristo. Hę sunt opiniones variæ circa naturam ipsius animę, ac eius indeficientiam.

Sequitur modo secundo loco videre quæ fuerit germana mens Arist. quam possumus col
ligere ex hoc pręsenti textu, in quo manifeste ponit has tres propositiones. Quarum prima
Discrimen inter causas agētes & formales. est. Anima est forma substantialis humani corporis: hęc propositio patet ex discrimine, quod
ponit inter causas mouentes seu agentes & causas formales; asserens, causas mouentes & D
agentes præxistere rebus factis, quod pater ex hoc, quia causæ mouentes sunt principia mo-
tus, qui terminatur ad rem factam: sed causa formalis simul incipit esse cum re; cuius est cau
sa formalis; & ponit duplex exemplum: alterum de sanitate, qua homo sanatur: non enim sa
nitas antecedit hominem sanum, sed simul est cum homine sano: alterum exemplum est de
sphæricitate, quę simul est cum ipsa sphæra ęnea: vnde tanquam rem manifestam accipit, ani
mam esse formam corporis humani, vt patet ex verbis sequentibus, in qnibus inquirit, si au-
tem aliquid remanet, posterins perscrutandum est; in quibusdam enim nihil prohibet, vt si
anima est talis dispositionis, non omnis, sed intellectns; omne nāque impossibile est; & hoc
cōfirmatur ex expositione Auer. narrantis opinionē Alexandri, Theophrasti; & Themistij,
& tandē dicit ipse, Arist. in hoc textu cōparare causam materialē ad causam mouentē, quæ in
hoc distinguuntur, quòd mouens causa præcedit effectum; causa vero formalis non pręce-
Tex. 1. dit; sed est simul, & quòd hęc fuerit mens Aristo. patet ex 2. de anima, vbi inquirit, quę nam
Tex. 2. sit communissima ratio animæ, & diuidit substantiam in materiam, formam, & compositū;
Tex. 5. & in successu verborum concludit animam esse actum corporis, non sicut considerare, sed

sicut

A sicut scientia, at scientia est actus primus scientis: ergo & anima est actus primus corporis physici potentia vitam habentis: talis autem actus est forma substantialis, & inferius quoque Tex. 7. concludit: vniuersaliter quidem igitur dictum est, quid sit anima; est enim substantia, quæ secundum rationem hoc autem est quod quid erat esse huiusmodi corporis. hæc enim verba subdit Arist. ne quis diceret hanc definitionem animæ non conuenire animæ intellectiuæ, sed tantum vegetatiuæ aut sensitiuæ: luce meridiana clarius hoc ostendit inferius per plures contextus, vbi facit hanc demonstrationem: quo viuimus, sentimus, mouemur, & intelligimus primo est ratio, & species seu forma, & non vt materia & subiectum; sed anima intellectiua est huiusmodi: igitur anima intellectiua de mente Arist. in hoc processu est forma substantialis corporis humani: maiorem ita probat, quia quo viuimus, & sentimus dupliciter est, sicut & quo scimus, nempe vt scientia & anima, & quo sanamur vt sanitate, & corpore, vel parte; sed scientia & sanitas est forma & species, & ratio vt actus scientifici, & sanabilis, quia actus actiuorum sunt in patiente bene disposito: & sic concludit de anima, quòd cum substantia non sit nisi triplex, materia, forma, & compositum; & anima non sit materia, nec

A text. 12. usq. ad 16.

Quo viuim' bifariam dicitur.

B compositum: ergo erit forma. Eandem veritatem docuit Arist. 2. lib. de gener. animalium; Cap. 3. vbi quærit, à quo est vltima forma hominis, qua homo est homo, & loquitur de anima intellectiua, quam asserit deforis aduenire, vnde cum in illo loco sit sermo de anima vegetatiua, sensitiua, & intellectiua, & omnes doceat esse formas: non oportet dubitare de ista propositione in doctrina Aristo. & præsertim quia 4. libro de partibus animalium eandem veritatem Cap. 9. docet, animam esse formam constituentem hominem in esse hominis, & lib. 9. ethic. docet Cap. 8. potissimum in homine non esse ab eo separatum. 8. etiam libro huius docet, differentiam sumi à forma; sed differentia constitutiua hominis est rationale, quod dicitur de homine ratione principii intellectiui: ergo intellectiuum principium, quod est anima, est forma hominis. Tex. 6. Ad corroborandam istam veritatem adducit S. Thomas plurimas rationes, 1. p. & 2. libro cõtra gentiles, & in opusculo 3. cõtra Auerroistas, & in quæst. disputatis, de spiritualibus creaturis: & etiam quæstionibus de anima, & in quolibeto 12. quas rationes poteris videre diligens lector in locis supra citatis: mihi autem sufficit ostendere veritatem huius propositionis de mente Aristo.

q. 76. ar. 1. Cap. 56. Cap. 8. Art. 1. Art 19. Art. 10.

C Secunda propositio habetur implicite in hoc contextu, nempe quòd anima intellectiua multiplicetur numeraliter in diuersis hominibus: quia supposita veritate primæ propositionis, quæ est manifesta, quòd anima intellectiua sit forma informans, sequitur necessario, quòd ad multiplicationem perfectibilium, multiplicetur & ipsa forma, seu perfectio; quia si omnis forma, quæ est in materia dat ei esse, cũ effectus formalis sit inseparabilis à forma existente in receptiuo, & anima intellectiua sit forma in materia, & det esse ei: ergo ad multiplicationem materiarum oportet & ipsam multiplicari: minor probatur ex doctrina Auerro. in hoc 12. & etiam 1. phy. & 2. quoque phy. vbi docet, quòd omnis forma considerata à philosopho Com. 35. naturali est in materia; sed anima intellectiua pertinet ad naturalem ex ipsomet Comment. Com. ulti. 3. de anima: ergo à primo ad vltimum necesse est animam ipsam multiplicari ad multiplicationẽ hominum. Et confirmatur, quia omne compositum est hoc aliquid per suam formam substantialem, quæ est sua prima perfectio; si ergo homo est hoc aliquid, idest singularis homo distinctus numero ab alio homine: ergo forma eius est distincta à forma alterius simpliciter; sed forma eius est anima intellectiua per veritatem propositionis præcedentis: ergo anima intellectiua plurificatur ad plurificationem indiuiduorum, & hoc voluit Aristo. 7. huius Tex. 28.

Com. 18. Com. 17.

Anima est forma hominis.

D contra Platonem, vbi docebat particularium rerum esse particularia principia; cum ergo anima intellectiua sit formale principium huius hominis: ergo oportet vt sit singularis, & particularis, & distincta in hoc, & illo homine: & 2. phy. docuit etiam Arist. eandem esse rationẽ Tex. 16. materiæ & formæ, quippe quæ cũ sint relatiua, ad multiplicationẽ vnius necessario multiplicatur & alterum: & 2. de anima scripsit, vnusquisque actus est in propria materia, & non in Tex. 24. multis materiis, immo inquit, vno variato variatur & alterum, & eodem libro etiam posuit Tex. 7. quòd vnitas & distinctio, & esse rei sumitur ab actu et forma, & vbique locorum in sua doctrina, præsertim 7. huius fatetur, impossibile esse, vt idem numero sit multorum singulorũ Tex. 15. ratio ac substantia. Sequuntur etiam infinita inconuenientia: si negetur ista propositio, inter alia, quæ communiter adduci solẽt; hoc est vnum, scilicet quòd Sortes esset per esse Platonis, & Plato per esse Sortis, quod est absurdum magnum: consequentia est euidens, quia anima intellectiua est prima perfectio, idest forma informans quelibet hominem, si non esset multiplicata, sed tantum vna numero: ergo Sortes & Plato haberent vnicam formam substãtialem numero; & per consequens haberent vnicum esse existentiæ, & sic vnus esset per esse alterius.

alterius. Rursus sequeretur Sortem fuisse ante sui generationem, quia tunc est res quælibet, A

Anima intellectiua est multiplicabilis.

quando est propria forma illius, sed si anima intellectiua non esset multiplicata ad multiplicationem hominum, sed esset vna numero, tûc esset ęterna à parte ante, & sic antequam Sortes fuisset generatus, esset anima sua: sed hoc est inconueniens, quòd Sortes fuerit antequã esset. Rursus sequeretur etiam, quòd Sortes non esset corruptibilis inquantum homo: probatur consequentia, quia ipse est homo per animam intellectiuam: quæ inquantum est forma non est corruptibilis, nec per se, nec per accidens secundum nullum esse, quod dat Sorti. Et rursus sequitur inde, quòd ego acquirerem scientiam, quam tu acquiris, & econuerso perderê scientiam, quam tu perdis, cû scientia non acquiratur nisi in intellectu, qui est potestas animæ intellectiuæ, quę per Aduersarios est vnã numero in omnibus: sed impossibile est idê secundum idem acquirere scientiam, & similiter perdere, ergo. &c. & infinita alia inconuenientia sequerentur, non posita veritate huius propositionis, vt deducit S. Tho. 1. p. & in 2. contra gentes per plura capita, & in opusculo de vnitate intellectus contra Auerroistas, & de spiritualibus creaturis. Sunt etiam plurima alia argumenta, quæ adducit Albertus Magnus. 2. p. summæ suæ de admirabili scientia Dei.

q.76.ar.2. A ca.73.vsq; ad 79. ar.9.

Verum breuitati studens nolo alias rationes multiplicare, cum oppositum huius propositionis destruat omnes leges, & Iudęorû & Turcarû: & respublicas: quia si unica esset anima intellectiua in omnibus: igitur omnes homines haberent easdem animę potentias, eundem numero intellectum, voluntatem, & memoriam, easdem operationes, & accidentia spiritualia eadem numero, vt pote in eadem numero anima, quod est ridiculum dicere: quia sequeretur eandem animam in vno esse fatuam, & in alio sapientem; in vno prudentem & in alio imprudentem; in vno iustam & in alio peccatricem; in vno beatã & in alio miserã, & sic illamet anima numero in eodem tempore simul & semel esset sapiens & insipiens, iusta & iniusta, misera & beata, immo & damnata in inferno post mortem scilicet impiorum, & in gloria post mortem scilicet sanctorum, & piorum: & q̃ stultus homo & sceleratus haberet animã optimã, & sapientissimam, & q̃ sapiens & virtutibus ornatus haberet animã insipientissimã, & sceleratissimã, & hoc manifeste sequitur; quia posito quòd sit vnamet numero anima in vtrisque, oportet quòd habeat sua bona, vel mala spritualia in se, quę immediate inhęrent ipsi animæ, & maculas ac reatus peccatorum, & bonorum operum merita; quę fuit vel in hoc vel in illo homine: nam vere ea operata est & fecit; quamuis in diuersis locis & in diuersis corporibus; & præterea sequeretur inde, quòd vna et eadem res numero naturaliter posset esse in diuersis locis, & quidem distinctis et separatis inter se; et quòd peius adhuc, vna numero pars in multis distinctis totis, & vnum inhęsiue in multis subiectis. Quæ omnia abhorret ne dum intellectus, sed tota natura: quia si erit vna anima numero in tota humana specie, posset quis facile dicere, in aliis speciebus animalium hoc idem reperiri, immo facilius posset hoc secundum defendi, quàm primum: quia pauciora absurda sequerẽtur ad hoc secundum, quàm ad primum: nam ad hoc secundum nô sequeretur hoc absurdum, animam rationalem Saluatoris nostri & Iudæ esse eandem numero, sicut sequitur ad primum, & plurima alia inconuenientia, vt deductum est, &c. B C

Anima rõnalis una numero nõ pôt esse simul iusta & peccatrix.

Anima boni & mali non est eadẽ numero.

Propterea videnda est veritas tertię propositionis: quæ est principaliter intenta in hac disputatione, quę est ista; anima intellectiua, quam diximus esse formã informantem, & multiplicatam ad multiplicationem indiuiduorum humanę speciei, est incorruptibilis & immortalis, itaquòd nec per se nec per accidens potest corrumpi: quam propositionem ponit Arist. in hoc contextu, vbi docet, quòd quamuis formæ non præxistant substantiis compositis, perscrutandum tamen est, si aliqua forma remaneat posterius, corrupta substantia composita, & subdit in quibusdam formis nihil prohibere, quòd remaneant post substantiam compositã, puta si dicamus animam esse talem; non tamen omnis anima, sed solus intellectus, forsitan enim impossibile est omnem animam esse talem, vt remaneat corruptio corpore: quia aliæ partes animę non habent operationem sine organis corporeis; intellectus autem non operatur per organum. D

Anima per se & per accidẽs est incorruptibilis.

Et si quis diceret, quòd hic Aristote. loquitur dubitatiue, quia vtitur illo aduerbio, forsan. Dicimus ad hoc, quòd ideo vsus est illo aduerbio Arist. quia non erat præsentis intentionis hoc demonstrare, sed pertinebat ad libros de anima, vbi hoc apertissimis verbis ostendit, & sine aliqua dubitatione. Et incipiẽdo à primo libro de anima, asserit, amare & odire, cum sint passiones coniuncti, marcescunt, & destruuntur. Subsequens postmodũ de intellectu asserit, intellectus autem dignus est, vt sit aliquod diuinum & impassibile, vbi Auerro. exponit quòd neque essentialiter neque accidentaliter est passibilis; quia non est trans-

Tex. 66.

A tranſmutabilis cum materia.In 2. vero lib.de anima docet manifeſte quòd intellectus & per- Tex. 11.
ſpectiua potentia,ſeu contemplatiua eſt alterum genus animæ ſcilicet à vegetatiua & ſenſiti-
na,& hoc ſolum contingit ſeparari, ſicut perpetuum à corruptibili: quia eſt ſeparatum ab
organo corporeo.Deſcendens poſtmodum ad tertium librum de anima,poſtquam dedit cō Tex. 10.
ditiones vtriuſqne intellectus poſſibilis nēpe & agentis;quia intellectus poſſibilis eſt ſepara
bilis,impaſſibilis, & immixtus, boc eſt abiūnctus ab oī organo corporali; intellectus vero Diſcrimen
agens vltra hæc tria habet hoc quartū;per quod differt ab intellectu poſſibili,ꝙ eſt in actu ſe- inter agentē
cundum ſuam ſubſtantiam,cum omnia faciat. Subdit deinde de tota parte intellectiua, ꝙ & poſsibilē
eſt immortalis & perpetua; quę verba ſunt conformia his, qnę dicta ſunt in 2.de anima, ꝙ intellectum.
hoc genus animę ſeparatur ab aliis,ſicut perpetuum à corruptibili: & etiam conformia ver-
bis buius textus,quòd forma nunquam eſt ante materiam,ſed poſterius remanet anima non
omnis,ſed intellectus. In eodem 3.libro de anima mouet quæſtionem, an intellectus exi- Tex.36.
ſtens coniunctus corpori intelligat aliquod ſeparatorum, & limitat ipſum ad ſtatum coniun
ctionis,& præſupponit eum habere alium ſtatum, nempe ſeparationis alioquin inutilis fo-
B rer illa limitatio,& conſequenter ſuperflua. Rurſus in 2.lib.de genera. animalium propo- Cap.3.
nit quæſtionem de anima rationali,quæ eſt forma hominis,à quo agente,& in qno tempore.
& quomodo inſir bomini genito,& tandem determinat, quòd intellectus ex triuſecus acce-
dit,quia ſubſiſtit & habet actionem independentem à corpore.Nec valet illud quod dicit Si-
mon Portius Neapolitanus,quòd intelligitur reſpectu obiecti, quia tunc ratio Ariſto. nihil
valeret,vt clare eſt videre ibi.Et primo lib.de partibus docet expreſſe, non pertinere ad phi- Cap.1.
loſophum naturalem tractare de omni anima, vnde non tractat de anima intellectiua, qnia
eſt ſeparata,hoc eſt quia non pendet à corpore,cū ſit ęterna & immortalis.Et 2.lib.de gener. Cap. 45.
animalinm dicit expreſſe,animam non eſſe corpus,ſed ſpiritum ſeparatum,vt interpretatur
Micbael Hepheſius.In aliis etiam locis ſuæ doctrinę manifeſte hoc docet Pbiloſopbus,prę-
ſertim.1.ethic.vbi ſcribit,quòd ea, quæ accidunt in mundo parum mortuos tangunt, quia Cap.11.
nec ſufficiunt facere beatos eos,qui non ſunt,nec eos qui ſunt beati non beatos facere, vnde
concludit animas remanere poſt mortem, alioquin vana foret quæſtio, nec digna tanto Phi
loſopho.Et quòd plus eſt,in ſequentibus docet, qnòd defunctus dubium eſt an ſit particeps Cap.14.&
C boni vel mali. Et lib.7.docet delectationem humanam non eſſe perpetuam,quia natura hu 15.
mana eſt compoſita,& ſecundum partem eſt corruptibilis, præſupponens ſecundum alterā Cap.14.
partem nempe animam intellectiuam eſſe incorruptibilem. Et libro 9.reddit rationem, cur Cap.10.
homo non reminiſcitur poſt mortem,qnod etiam 3.de anima docuit;non reminiſcimur an- Tex. 10.
tem quia intellectus corruptibilis eſt loquens de cogitatiua,quæ dicitur rationalis, quia par-
ticipat rationem ei obediendo; ergo præſupponit aperte animam remanere poſt mortem,
alioquin vana foret qnæſtio de non reminiſcendo poſt hanc vitam. Et 9.huius quoque mo Tex. ulti.
uet quæſtionem de ſnbſtantiis ſimplicibus, & abſtractis, num humanns intellectus corpori
coniunctus poſſit quidditatiue intelligere,& aſſerit circa ipſas non eſſe deceptionem neque
ignorantiam,qualis iguorantia eſt cæcitas,quia cęcitas eſt,quando aliquis non habet poten- Cęcitas q̄d
tiam viſiuam;ſed intellectus habet vim ad attingendum ſimplices ſubſtantias: ergo manife- eſt.
ſte ponit etiam in boc loco alium ſtatum vltra ſtatum coniunctionis. Et 7.poli.aſsignat in- Cap. 3.
ſulas fortunatas pro loco ipſis beatis, licet conditionaliter loquatur, tamen abſolute ponit
beatitudinem Heroum poſt mortem;& conſequenter immortalitatem animarum;immo ait
D ſacrificandum eſſe Heroibus,hoc eſt animabus excellentium virorum.

Sunt & plurima alia loca in doctrina Ariſt.quæ hoc oſtendunt;licet non ita habeantur au
tentica;propterea derelinquo. Vt eſt illud, quod adducit Themi. 3. de anima ex illo libro, Com. 37.
quem fecerat Ariſt.cuius titulus vocatur eudemus,in quo immortalitatem animæ, & ipſius
plurificationem poſuit,& etiam illud Galeni de hiſtoria philoſophorum,vbi dicit Ariſt.ſen
ſiſſe animæ immortalitatem;& etiā illud de miſtica theologia,vbi aperte confitetur, animam
eſſe immortalem,& plurificatam ad hominum plurificationem. Et ſi quis diceret lib. hunc Liber de mi
nō eſſe Ariſt.ego dicam contra,ex auct.S.Thomæ in opuſc.de vnitate intellectus cōtra Auer ſtica Theolo
roiſtas,vbi dicit ſe vidiſſe theologiam miſticam Ariſt.qnod etiam Aulus Gelius idem ſenti- gia eſt Ariſt.
re videtur;immo Ariſt.1.de cęlo citat hunc librum, vbi dicit,ſicuti dictum eſt in externis ſer Tex. 100.
monibus,quos accepi ab Ægiptiis,vnde his ſapientiſsimis viris maxima eſt fides habenda:
& ſi publice non confeſſus eſt animæ Immortalitatem ipſe Ariſt. non ideo negandum eſt ip
ſum non ſenſiſſe animam eſſe immortalem; quia hoc vt dicunt nonnulli ideo fecit, ne pate-
retur aliquam perſecutionem, ſicut paſſus fuit à Hierofante de mundi æternitate teſte Laer-
tio,& ideo noluit peculiarem tractatum de hac re edere,licet vt volunt alii in libro de pomo

& morte

& morte aperte id docuerit: tamē hæc q̄ adducta sunt videtur esse aperta & manifesta; & hoc A
est rationi consentaneum, quòd Arist. senserit sine aliqua hęsitatione, animam esse immortalem, quia tempore suo ita docebant omnes sapiētes, & præsertim suus Magister Plato, qui in apologia Socratis docet, mortem nō esse timendam, quia anima est omnino immortalis, & in phedone adducuntur quinque rationes ad probandam hanc veritatem, & in gorgia docet constitutas esse pęnas animis iniustis post mortem, iustis autem decreta præmia: & 10. legum tulit legem puniente hos, qui hæc negauerint; hinc Cleombrotus Ambraciota philosophus, vt refert Aug. 1. de Ciuit. Dei: & Lactantius 3. diuin. institutio. qui se de pariete pręcipitem dedit se ipsumq; interfecit, refert hęc verba, multi ex his, qui ęternas animas esse suspicabātur, tanquam in cęlum migraturi essent, sibiipsis manus intulerunt, vt Cleātes, Crisippus, Zeno, Empedocles &c. hoc etiam docebat Homerus in odissea, atque illiade, hoc docebat etiam Seneca in epistola ad Martiam, & in opusculo de prouidentia. Vnde non est putandum Arist. sensisse contra tot sapientes Philosophos, & contra omnes leges populorum, quę hoc fatebantur, & docebant.

Cap. 21. Cap. 8

Sed dices non ne sunt plurimę auctoritates Aristo. ad probandam mortalitatem animæ, B quàm ad suadendam immortalitatem? vt est auctoritas 1. de anima, vbi comparat animā ad corpus quoad separationem, sicut comparatur ænea sphæra quoad cōtactum secundum pūctum: & asserit si vero nullum est proprium ipsius hoc est opus animæ, non erit vtique separabilis, sed sicut recto inquantum rectum multa accidunt, vt tangere æneam sphęram secundum punctum, non tamen tanget ab hoc separatum, inseparabile enim, siquidem semper cum aliquo corpore est: ex quibus verbis patet Aristo. non fuisse certum de immortalitate ipsius animæ, cum conditionaliter videamus ipsum fuisse loquutum. Et in eodem libro posuit illud fundamentum; si anima habet operationem propriam est separabilis & si non; nō, sed Aristot. non inuenit operationę propriā animæ, quandoquidem in omni sua operatione, etiam in ipso intelligere admiscetur corpus: nam siue sit phantasia, siue non sit sine phantasia, patet quòd corpus concurrit & per consequens intelligere non est operatio propria animę, sed communis animæ & corpori: & patet Arist. non inuenisse aliquod intelligere, in quo non concurrat phantasia: ergo non potuit ponere pro certo animam esse immortalem, quia non inuenit suum proprium opus.

Tex. 13. Recto quid accidat. Tex. 12.

Nisi dicamus ad hęc, quòd Arist. in 1. lib. de anima vt est communis sententia omnium interpretum proposuit tantum difficultates, quæ tempore suo disputabantur de anima, & inter alias formauit hanc conditionalem cum duabus partibus, si intelligere est phantasia, aut non est sine phantasia, & nullam earum affirmauit, nec destruxit in 1. lib. in 2. autem libro longo progressu contra Antiquos destruxit illam primam partem, scilicet intelligere est phātasia; quia probauit intellectum non esse sensum, & intelligere non esse sentire; modo phantasia est sensus organicus. Et in 3. lib. probauit intellectum non esse organicum. Remanserat secunda pars illius conditionalis destruenda, scilicet quòd licet intelligere non sit phantasia, tamen non est sine phantasia: quia anima nihil intelligit sine phantasmate: oportet enim intelligentem phantasmata speculari, ex 3. libro. Sed dicimus hanc secundam partem etiam non fauere mortalitati, quia Arist. non considerauit in istis libris animam ipsam nisi physice, prout est forma informans corpus, & secundū pręsentem statum, in quo intelligere animæ pēdet ab ipso phantasmate obiectiue, & ministerialiter, vnde ex hoc non sequitur intelligere non esse proprium opus animæ; sicut nec sequitur, videre pendere à colorato tanquam ab obiectoi ergo videre non est proprium opus ipsius potentiæ visiuę: vnde hoc argumentum soluit S. Thomas 1. p. asserens intelligere cum phantasmate esse propriam operationem animæ, secundū quòd est corpori vnita, separata autem à corpore habebit alium modum intelligendi similem aliis substantiis separatis. Quòd autem Arist. cognouerit alium statum, iam probauimus supra ex duobus locis, nempe ex 3. de anima & ex 9. huius. C D

Tex. 3. Tex. 155. Tex. 8. Tex. 30. Intelligere ē propriū opus animæ. q. 75. ar. 6. Tex. 36. Tex. 22.

Sed dices, si nos percurrimus omnes libros physicorum manifeste reperimus vbicunque Arist. loquutus est de anima, aperte posuisse eam esse mortalem; vnde in 1. physicorū loquens de formis physicis, vocat ipsas omnes generabiles & corruptibiles, & inter formas physicas clarum est reperiri animam: igitur pro comperto habuit ipsam esse corruptibilem. Et in 2. physicorum dixit, formam esse naturam, & non posse separari à materia, nisi ratione tantum; anima ergo cum sit forma & actus corporis; non potest ab eo separari, præsertim cum per ipsum definiatur. Et in 4. physi. probat formam non esse locum, quia locus separatur à re, non tamen forma; si ergo anima est forma informans, vt dictum est in prima propositione;

Tex. 83. Tex. 12. Tex. 17.

A tione;ſequitur ipſam eſſe inſeparabilem.8.etiam phyſi. dixit, principia quæ ſe mouent per Tex. 51.
accidens,eſſe corruptibilia; ſed anima mouet ſe per accidens, dum mouet corpus: ergo eſt
corruptibilis. Verũ dicimus etiã has auctoritates adductas nihil concludere: quia iſta anima
non eſt ſicuti anima ſenſitiua,& vegetatiua,& aliæ formæ materiales, quæ conſtituuntur per
materiam,& ideo corrumpuntur corruptis corporibus: quia anima humana eſt per ſe ſubſi- Anima humana eſt per ſe ſubſiſtens.
ſtens,ex cõſequẽti habet eſſe per ſe: propterea nec generatur nec corrũpitur per accidẽs,hoc
eſt corrupto corpore, ſi debuiſſet generari & corrũpi,debuiſſet hoc eſſe p ſe, ſed nec hoc eſſe
põt, quia cum ei per ſe cõueniat eſſe, eſt ab ipſa inſeparabile,vt probat S. Tho. vbi ſupra. Et
dictũ illud primi phy. intelligẽdũ eſt vt in pluribus;quia cũ loquatur Ariſt. de toto genere for
marum,ſequitur formas aliquas naturales eſſe generabiles, & corruptibiles non tñ aĩa, niſi
quantum ad hoc,quia ceſſat actu informare. Dictum etiam 2.phyſi. intelligitur de forma,
quę eſt pura natura, non autem de anima,quę ne dum eſt natura,cum ſit principium motus,
ſed etiam eſt quid ſeparatum,cum exerceat operationes aliquas præter motum,nempe intel
lectionem. Illud ẽt 4.phyſi. nihil concludit, quia forma non ſeparatur à re, manente re, ſic
B etiam anima non ſeparatur ab homine manente homine, quod gratis concedimus; locus
autem ſeparatur à corpore manente corpore. Verba etiam 8. phyſi. faciunt pro nobis; quia Tex. 51.
ibi docet Philoſophus,quòd principia,quæ ſe per accidens mouent,ſunt in corporibus cor-
ruptibilibus,quod etiam nos fatemur: quia omnes animę inſunt corporibus corruptibili-
bus & generabilibus, quibus tamen corruptis,aĩas non manere inde nullo pacto colligitur.

Sed dices adhuc,in libris de anima ſunt multa verba manifeſta,ex quibus colligitur, ani-
mam eſſe mortalem, vltra illa loca,quæ adducta ſunt. Et in primis eſt auctoritas Ariſt. in
1. de anima;dicere animam iraſci ſimile eſt ac ſi aliquis dicat,eam texere vel ædificare:& in- Tex. 64.
ferius, ſi.n.accipiat ſenior oculũ iuuenis, videbit ſicut & iuuenis: intelligere igitur & cõſide Tex. 65.
rare marceſcũt, alio quodã interius corrupto:ipſum aũt impaſſibile eſt. Et in 2. de anima do Tex. 8.
cet,animam eſſe quodquid eſt,& rationem corporis phyſici. Et in 3. eiuſdem expreſſe dicit Text. 20.
non reminiſcimur autem,quia paſſiuus intellectus corruptibilis eſt,& ſine hoc nihil intelli-
git anima. Sed hęc nihil concludunt,quia alias dictum eſt,quòd omnia illa,quæ Philoſo-
phus ponit in 1. de anima non per modum determinationis, ſed per modum diſputationis Dicta Ariſt. in 1. de aĩa quo ſunt accipienda.
C obiiciendo & ſoluendo rationes antiquorum proponit: ibi enim arguit contra Antiquos di-
centes,animam moueri tanquam ſubiectum;& oſtendit animam non eſſe ſubiectum motus,
ſed potius principium motus: Vnde non anima iraſcitur,aut texit,vel ędificat;ſed homo per
animam:& ſimiliter quando dicit,intelligere corrumpi,& marceſci, loquitur ſupponendo
opinionem Antiquorum ponentium intellectum habere determinatum organum corpora-
le;quo corrupto nulli dubium eſt ipſum intellectum corrumpi,& marceſci. Ad illud 2. de Anima eſt quodquid & corporis.
anima dicimus vtique animam ipſam eſſe formam,& quod quid erat eſſe,& rationem corpo
ris phyſici,quia ponitur ipſum corpus phyſicum in definitione ipſius animę,quæ anima nõ
pendet à corpore phyſico,nec conſtituitur per ipſum:& ideo non deſinit eſſe corrupto cor-
pore,ſicuti forma naturalis,quæ pendet ex gremio, & ſinu materię. Illud autem dictum 3.
de anima intelligitur de illa parte animę,quę ſpectat ad ſenſitiuam,ſicut eſt cogitatiua, & nõ
de intellectu proprie dicto:& vocatur cogitatiua paſſiuus intellectus,quia participat rationẽ Cap. vltimo
ſequendo motum eius,vt ſcribitur in 1. ethicorum,& quia hęc cogitatiua habet organũ cor-
porale determinatum, quo deſtructo deſtruitur reminiſcentia ſenſitiua, & ideo anima non
D reminiſcitur ſecundum iſtam reminiſcentiam;ſed ex hoc nõ ſequitur ipſam corrumpi. Sed
diceret quis quòd ſunt verba expreſſa Ariſt. 1. cæli, quòd omne genitum eſt corruptibile,ſed Tex. 126.
ſtante veritate primę propoſitionis declaratæ,quòd anima ſit forma dans eſſe homini,eſt ge-
nita,quia iam incępit eſſe,cum non fuerit ante illud cuius eſt: igitur erit corruptibilis. Dici-
mus Ariſt. ibi loqui cõtra Platonem,& per genitum intelligere illud quod producitur gene-
ratione naturali,& per motum:& omne tale eſt generabile,& corruptibile,& per ingenitum
intelligit Philoſophus illud quod non eſt productum per generationem naturalem, & per Omne genitum eſt corruptibile.
motum;quia autem anima non eſt ſic genita generatione naturali,cum non ſit educta de po
tentia materiæ: ſequitur ipſam eſſe ingenitam, & incorruptibilem. Adde etiam quòd
Philoſophus loquitur de his, quæ ſunt compoſita ex elementis, quia ſic Plato poſuit cæ-
lum eſſe genitum, & omne tale genitum cum incipiat eſſe: ſequitur ipſum eſſe ortui, &
occaſui obnoxium: anima autem licet ſit genita,non tamen eſt compoſita ex elementis,cũ ſit
forma per ſe ſubſiſtẽs: idcirco auctoritas hęc adducta in nullo fauet parti aduerſę. Sed adhuc
potuiſſet quis ambigere propter verba, quæ poſuit Ariſto. 7. huius quòd partes, quę deſtru- Text. vlti.
cto toto manent,ſunt partes materiales,& elementares;ſi ergo aĩa intellectiua manet deſtru-

cto toto, tunc non erit forma, sed pars materialis, & sic in homine erit aliqua alia forma præ A
Tex. 39. ter ipsam. Adest etiam alia auctoritas Aristo. in hoc præsenti libro, vbi loquens de felicitate, dicit, quòd Deo inest felicitas, & beatitudo perpetuo tempore, nobis autem paruo tempore: si ergo anima esset immortalis, tunc perpetuo etiam nobis inesset beatitudo, & non paruo tempore, vt ipse posuit. Ad quæ dicimus materiam, & formam, si ad totum compositú comparare volumus, vocari ipsius elementa; quia totum comprehendit illas, tanquam forma totius, & propterea Aristo. vocauit illas partes materiales: sed si vna pars comparetur alteri, tunc vna forma vocatur & altera materia; & sic anima intellectiua vocatur forma hominis, & remanet corrupto corpore, cum anima non sit forma totius, nec pars materialis. Et adde
Deus est perpetuo beat⁹.

Tex. vltimo. quòd intentio Arist. 7. huius erat ostendere totum distingui à partibus. Illa etiam auctoritas adducta ex hoc libro nihil etiam iuuat; quia loquitur Philosophus de fœlicitate, quæ inest homini, & toti coniuncto, non autem de felicitate, quæ conuenit soli animæ, & illa parum durat, quia cito deficit, cum homo in præsenti statu in multis distrahatur à speculatione, & ideo paruo tempore durat. Deus autem semper existit in deductione optima. Posset etiam aliquis
Cap. 12. adducere verba Arist. 1. ethicorum, vbi posuit hominem felicitari secundum quid, & nõ sim B
Cap. 6. pliciter: si ergo anima esset immortalis, tunc esset simpliciter felix. 3. ethicorum quoque, ait quòd fortis in periculo mortis timet, quia vltimum terribilium est mors, & mortuo nihil boni, vel mali accidere videtur: si ergo anima esset immortalis, tunc fortis non timeret mori. Ad
Intentio Arist. in libro moralium quæ est. quæ etiam respondendo dicimus Arist. in omnibus libris moralium loqui de homine pro præsenti statu: propterea posuit ipsum fœlicitari scdm quid, & nõ simpliciter, an cognouerit alium statum, de hoc dubium est, cum ille status, quem nos ponimus, non possit haberi nisi ex fide, & reuelatione: sat tamen fuit philosopho animã separari à corpore, tanquam perpetuum à corruptibili. Ad illud tertii ethicorum dicitur, quòd fortis timet non quòd anima nõ maneat, tunc enim non esset timendum potius: sed quia nihil boni illi videtur posse accidere, quia cessat sua operatio, nec amplius fortitudinem suam excercere potest.

Quo ad tertiũ ponẽda sunt ea, quæ ex principiis philosophiæ absolute dicũtur de anima, & primũ tenendũ est animam nõ esse ex substantia, & natura Dei, vt ostendit S. Thomas con
q. 90. ar. 1. tra multos Hæreticos. 1. p. & S. August. lib. de origine animæ; & Leo primus epistola. 91. &
Cap. 5. Concilium Bracarẽ. primum determinans. si quis animas, aut Angelos credit ex Dei substan C
Cap. 5. tia extitisse, sicut Manichæus, & Priscilianus dixerunt anathema sit. Vnde Ireneus lib. 1. aduer
Cap. 24. sus Hæreses refert auctorẽ huius hæresis fuisse Carpocratem, quam etiam hæresim sequutus est Philo Iudæus asserens animam esse portiunculam diuinæ animæ.

Secundum, anima non fuit creata ante corpus, sed simul à Deo creatur, & infunditur cor
q. 47. ar. 2. pori, vt ostendit S. Thomas. 1. p. contra Origenem, qui posuit à principio omnes creaturas rationales creatas æquales, factas autem inæquales pro diuersitate meritorum; quam etiam opi
Cap 5. nionem deridet S. August. 2. de Ciuitate Dei dicens, quid stultius dici potest, quam istum solem vt in vno mundo vnum esse non decori pulchritudinis, vel saluti rerum corporalium consuluisse artificem Deum: sed hoc potius euenisse, quia vna anima sic peccauerat, ac per hoc si centum animæ peccassent centum soles haberet hic mundus, quem errorem etiam
Cap. 7. Hieronymus in epistola ad Parmachium tribuit Origeni lib. 1. periarchõ. & Leo primus dãnauit ipsum in epistola. 71. contra errores Priscilianistarum: sed lege tu S. Tho. vbi supra.

Tertium dictum. Anima rationalis est incorporea, & non est corpus, neque cõflata ex cor
Cap. 13. poribus, & dicitur spiritus, vt scribitur Lucæ, in manus tuas Domine commendo spiritum meũ, D
Cap. 5. & Apostolus ad Galatas, ait caro concupiscit aduersus spiritum, &c. Ecclesiastes, & spiritus
Cap 12. redeat ad Deum, qui dedit illum; hanc veritatem docet S. Thomas 1. p. contra Antiquos Phi
q. 75. ar. 1. losophos, qui dixerunt animam esse corpus, & licet secunda Nycæna Synodus in cuius quarta actione approbet verba Ioannis Thesalonicen. tenentis Angelos animasque nostras corporeas, etsi non compositas ex quatuor elementis, & crassa illa materia; quod etiam
Cap. 2. Caietanus in commentariis ad Ephesios dixit, Demones esse aereos spiritus, quod etiam S.
Cap. 17. Augst. lib. 2. de Genesi ad literam tradit Angelos tam bonos, quàm malos, & à fortiori animas nostras habere subtilia corpora: tamen S. Thomas in quæstionibus disputatis docet August. hæc protulisse non ita sentiendo, sed aliorum opinionem referendo, propterea videtur quod hæc veritas postea fuerit definita in Lateranensi Concilio primo sub Innocentio 3. vbi dicitur. Deus ab initio vtranque de nihilo condidit creaturam corporalem, & spiritualem, Angelicam .s. & mundanam, &c.

q. 55. ar. 5. Quartum dictum. Anima rationalis est à solo Deo creata, & non mediantibus causis secũ
art. 4. dis: quam veritatem docet S. Tho. 1. p. & B. August. 3. de trinitate vbi habet, quòd neque boni neque

A neque mali Angeli possunt esse creatores alicuius rei, & hoc contra Messalianos, qui dicebant animas factas fuisse ab Angelis. Errauit etiã in hoc Philo Iudæus in libro de profugis, quem in sextumdecimum Geneseos capitulum edidit, obiter explicans illud, Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram, &c.

Quintum. Anima rationalis secundum se & suam substantiam est forma corporis, & informat materiam, cum qua facit per se vnum; hanc veritatem docuit S. Thomas in 1. p. contra Platonem, & Auerroem, aliosque oppositum sentientes, & hoc dictum videtur fuisse determinatum in Concilio Viēnensi, & de summa trinitate, & fide catholica, quod etiã approbauit Leo X. in Concilio Lateranensi, vbi dicitur. Quisquis deinceps asserere, defendere, seu tenere pertinaciter præsumpserit, quòd anima rationalis seu intellectiua non sit forma corporis humani per se, & essentialiter, tanquam hæreticus sit censendus. Quam veritatem docuit etiã ipse Arist. 2. de anima, vt pulchre deduxit disertissimus philosophus Alex. Butrius qui publice naturalē philosophiã i almo vrbis Gymnasio ꝓfitetur; exponēs verba illa Arist. vniuersaliter igitur dictum est quid sit aïa, hoc sapientissimo discursu colligebat ipsam esse B formam, quia anima cum sit substantia, & non sit materia neque compositum: igitur necessario est forma humani corporis; veram certe philosophiam hic docuit discipulos suos, cū ipse sit doctrina & pietate insignis. q.76.ar.1. Cap. unico. Sess. 8. Tex. 8. Alexan. Butrius.

Sextum dictum. Anima rationalis, & intellectiua multiplicatur ad multiplicationem hominum, hoc etiam scribit S. Thomas 1. p. & in quodam peculiari opusculo contra Auerroistas de vnitate intellectus: & secundo contra gentiles per plura capita. quod dictum determinatur in Concilio Lateranensi sub Leone X. vbi dicitur. Cum diebus nostris nonnulli ausi sint dicere de natura animę rationalis, quòd vnica sit in cunctis hominibus sacro approbãte concilio damnamus, & reprobamus omnes sic asserentes, &c. q.76.ar.2. Cap. 73. Sess. 8.

Septimum. In vnoquoque homine vnica tantum est anima, & non plures: hoc docuit S. Thomas 1. p. & B. August. de Ecclesiasticis dogm. vbi inquit, nec duas animas esse in homine vnam animalem, qua animetur corpus, & immixta sit sanguini, alteram spiritualem, quæ rationi ministret; Sed dicimus vnam & eandem esse animam in homine, quę corpus sua societate viuificet, & semetipsam sua ratione disponat; quod videtur fuisse sancitum in 8. synodo generali act. 10. vbi dicitur. Apparet quosdam hoc tempore in tãtum impietatis venisse, vt duas in homine animas impudenter dogmatizent; quos omnes, & similia sentientes, cum vetus nouumque testamentum, omnesque Ecclesiæ patres vnam animam rationalem in homine asseuerent, santa & vniuersalis Synodus anathematizat. Et licet aliquis dicere posset, synodum non intelligere de anima sensitiua, quia multi Catholici etiam inter theologos sustinent, in homine esse plures animas, nempe vegetatiuam, sensitiuam, & intellectiuam: docet ergo synodus duas animas rationales distinctas non esse in homine. Licet hæc responsio videatur effugere determinationem huius concilii, nihilominus non est omni ex parte tuta, & certa, cum loquatur in genere, & testimonia sanctorũ patrũ nō patiantur hanc glossam, cū sint aperta & manifesta. Ratio quoque adest efficacissima de aïa sensitiua nostri Redemptoris, de qua in morte quid actum esset, non est facile assignare; quia aut fuit mortua, aut mansit in sepulchro; aut descendit ad limbum; quodlibet istorum sine errore dici non potest, pre sertim cum S. August. 10. super Genesim ad literam asserat fuisse sententiam Manichæorum, duas animas esse in homine; alteram sensitiuam; & alteram intellectiuam; & eodem libro refert hoc idem tenuisse quendam nomine Didymum, quod etiam docuit Philo Iudæus in opusculo inscripto, quod deterius potiori insidietur, & contra istos videtur fuisse loquutam Synodum. q.76.ar.4. Cap. 15. C Cap. 11. Opinio ponens in homine duas aïas non est secura. Cap. 14. Cap. 12. D

Octauum, quod est principale intentum. Anima rationalis est immortalis & ęterna, nec corrumpitur corpore corrupto; hoc ostendit S. Tho. 1. p. ex desiderio naturali, quod non potest esse frustra: & S. Dionysius libro de diui. nomini. habet, quòd animæ humanæ sortiuntur ex diuina bonitate, quòd sint intellectuales, & quòd habeant substantialem vitam inconsumptibilem contra Hæresim Saduccęorũ, quos reprehendit Saluator noster apud Matthęũ, nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem occidere non possunt. Hoc etiam dictum sancitum, & determinatum est in Concilio Lateranensi sub Leone X. vbi citat verba Saluatoris nostri dicentis, qui odit animam suam in hoc mundo, &c. & promittentis ęterna supplicia, & vitam ęternam pro merito operum; addendo, quia aliàs incarnatio, & alia Christi mysteria nobis minime profuissent, nec resurrectio expectãda foret, ac sancti & iusti miserabiliores essent iuxta ueritatē omnibus hominibus. quęst. 75. Cap. 4. Cap. 12. Matth. 15.

Nonum. Licet animæ maneant corruptis corporibus, non tamen transmigrant de corpo-

Com 55. Error Albigensium. Tex. 55.

re in corpus, vt docet S. Thomas in expositione primi de anima de fabulis Pythagoricis docẽtibus, ꝙ quęlibet aĩa in quodlibet corpus ingrediatur; & aliquãdo casu contigit in corpus Elephanus introire animam muscæ; quod est erroneum dicere, cum vnumquodque corporum, & maxime animalium habeat propriam formam, & propriam speciem, & propriũ mouens, & proprium motum, & multum differat corpus vermis à corpore canis, & corpus elephantis à corpore culicis. Hunc errorem biberunt quidam Hęretici dicti Albanenses, & Abigenses, contra quos Athanasius libro 6. de beatitudine filii Dei docet esse cõtra sacras literas: & quia hic est error manifestus, nedum in fide, sed etiam in philosophia, vt docet Arist. 1. de anima; propterea pro viribus omnes philosophãtes ipsum excludere debẽt, vt facit S. Th. 1. p. A

Cap. 78. Cap. 9.

Decimum. Erroneum est astruere animę immortalitatem naturali ratione demonstrati nõ posse: hoc docuit S. Thom. 2. libro contra gentiles, vbi plurimas rationes ad hoc confirmandum adducit: si enim naturam habet incorrupubilem, huius rei vel à priori, vel à posteriori ratio aliqua demonstratiua erit; nulla siquidem propositio ex natura rei, & cõnexione terminorum per se ac necessaria est, quin vel ex effectu, vel ex proprietate, vel ex definitione, vel ex causa subiecti ostendi necessario queat. Hinc deceptus est ille Doctor, qui docuit in expositione epistolę ad Roma. se nescire animã immortalem, sicut verbum caro factum est, & reliqua mysteria fidei, quę omnia sub fide se tenere scribit: hoc enim nõ videtur rationi consentaneum, cũ aliquid sit demõstrabile apud sapientes, quod non est demõstrabile apud omnes, vt docuit Plato in phędro, & Boetius in hebdomatibus: nec demonstratur hoc dic um, sicut quadratura circuli est demõstrabilis, quia non in omnibus acribologia mathematica perquirẽda est: propterea diuersi diuersis vijs vsi sũt, vt ostẽdimus in additionibus nostris in 3. lib. de anima, dum quidam via beatitudinis voluerunt animam esse immortalem; quia cum ipsa sit capax felicitatis, quę consistit in cognitione abstractorum, hanc consequi nõ potest, nisi sit immortalis. Quidam via virtutis. Quidam via remunerationis. Quidam via vindictę. Alij via legũ. Alij via apparentię. Alij via libertatis. Alii via simplicitatis. Alii uia operationis, ut est uidere loco supra citato. Vnde Chrysostomus homelia de prouidentia docet, illos philosophos de animæ immortalitate dubitare, qui dubij sunt an in meridie sit dies. Item, qui animum esse mortalem ait, is negat Deum omnium humanarum rerum esse, & procuratorem, & iudicem, & prouisorem. B

Diuersę uię ostendentes animi immortalitatẽ.

C

q. 75. ar. 6. ar. 14. dist. 19. cap. 79. quęst. 10. Præceptum de immortalitate aïæ.

Vndecimum. Omnia argumenta, quę adducuntur à philosophis ad probandam animam esse mortalem sunt solubilia: hoc docet S. Thomas & in 1. p. & in quęst. disputatis de anima, & in 2. sentẽ. & 2. contra gentes: & in quolib. ubi innumera argumenta Aduersariorum dissoluit, & hoc dictum habetur in Concilio Lateranensi, ubi scribitur: Insuper omnibus & singulis philosophis in uniuersitatibus studiorum generalium, & alibi publice legentibus districte pręcipimus, ut cum philosophorum principia, aut conclusiones, in quibus à recta fide deuiare noscũtur auditoribus suis legerint, seu explicauerint, quale hoc de immortalitate animę, aut unitate, & mundi æternitate, ac alia huiusmodi, teneantur eisdem ueritatem Religionis Christianæ omni conatu manifestam facere, & persuadendo pro posse docere, ac omni studio huiusmodi philosophorum argumenta, cum omnia solubilia existant, pro uiribus excludere, atque resoluere.

Art. 14. Cap. 28.

Duodecimum. Manifestum est quosdam philosophos, naturę ratione duce, animorum immortalitatem inuestigasse, & inuenisse; hoc docet S. Thomas in disputatis de anima: hoc etiam docet Themistius in procemio physicorum, vbi asserit: quòd physiologia est vtilis ad immortalitatẽ animi demonstrandã, & lib. 1. poster. dicit, ꝙ immortalitas animi est demonstrabilis demonstratione quia: & Boetius lib. de consolatione philosophiæ asserit, ꝙ immortalitas animi certis rationibus in philosophia demõstrata est; & Diuinus Plato in phædro rõnem immortalitatis animorum dicit esse demõstrationem. & in 10. de Republica rationes, quibus probauit animam esse immortalem, vocat demonstratiuas, & in Gorgia cogentes. D

q. 15. ar. 7. Dist. 3. q. 1. Cap. 3.

Tertiumdecimum. Anima rationalis cum Angelis non cõuenit in specie, sed differt specifice ab eis; hoc docuit S. Thomas. 1. p. & pręsertim 2. sententiarum, vbi contra multas opiniones ponit non nullas differentias inter Angelum & animam intellectiuam; præsertim cõtra Origenem, quia licet vltimę differentiæ ipsarum sint nobis incognitæ, tamen videmus animam esse coaptatam corpori tanquàm eius formam, quod Angelis non conuenit: non. n. sunt vnibiles corporibus vt formę, cum sint substantiæ completæ: ex hoc sequitur Angelos dici intellectuales, animas verò nostras rationales; Angelos non posse proprie loqui per vocem corporalem, quod tamen faciunt nostrę animę, propterea Io. Damascenus 2. lib. fidei orthodoxæ posuit, Angelos & animas differre secũdum virtutem Interpretatiuam, quod etiam

Diuus

Diuus Dionysius scripsit in libro de diuinis nominibus, Angelos & animas differre propter diuersas operationes naturales,& quoad esse vnibiles corporibus,& non vnibiles. Cap. 1.

Quartumdecimum. Animas nostras inter se certum est esse inæquales:hoc etiam scripsit S.Thomas 1. p.& in 2.sentent.quod defendit subtiliter Caietanus, quia sicut anima in communi est coaptata corpori organico physico, &c.& anima humana corpori reducto ad æqualitatem tangibilium,ita oportet hanc animam esse substantialiter coaptatam,& commensuratam corpori ad talem gradum æqualitatis reducto, quia non consistit in indiuisibili æqualitas complexionis ad corpus humanum; propterea Alii præstant Aliis bonitate tactus, alii subtilitate visus, Alii excellentia auditus,&c. & quia anima humana non causatur ex corpore: sed in suo tantum fieri dependet ex corpore: non vt causa, sed vt occasione, consequens est quòd hæc anima cum fit, sortiatur commensurationem substantialem ad corpus sic complexionatū,vt inuenitur in illo initio,eam semper retineat necesse est,quia est substantiæ intransmutabilis: & hoc est rationi consentaneum, cum absurdum sit dicere animam Christi,& animam rustici esse æqualis perfectionis substantialis. Et hoc est sancitum in quodam articulo Parisiensi, quòd sit error dicere animam Christi non esse nobiliorem anima Iudæ etiam in naturalibus:& hoc tenet Bonauentura, & Alexander de Ales,vt refert Simphorianus Campegius. sumens ex 2.p. Alex. vbi disputat de ordine quem aīa rationalis obtinet in vniuerso. In naturalibus enim Christus dominus habuit meliorē intellectum & voluntatem,quàm ceteri homines,& melius lumen naturæ,meliorem syndere sim,& solertiam, & ingenii perspicacitatem,& appetitum sensitiuum,melioresque sensus, tum interiores, tum exteriores. Nec valet responsio cuiusdam recentioris articulum illum Parisiensem non transire vltra sequanam,quod est flumen ipsorum Parisiorum,quia hæc responsio potius est fuga & derisibilis quàm aliquid veritatis contineat,quandoquidem etiam quòd nunquam fuerit confectus ille articulus,adsunt plures rationes, & auctoritates Patrum,quæ ostendunt illam veritatem ita debere esse,vt 11.huius latius docuimus;hinc male intellexit. S. Thomam doctor Bartholomeus Cassanæus Burgūnius in catalogo gloriæ mundi, vbi tribuit S.Thomæ oppositum huius dicti.

q.85.ar.7. dist.32.

B

q.61.mēb.6.

Diluc.vnica par.12. considera.3.

Vltimum. Anima separata cognoscit se,& alias intelligentias, alias quoque animas separatas: hoc ponit S.Thomas 1.p.& videtur esse de fide,quia diues in inferno positus vidit Lazarum,& Abraham;intelligit etiam ea, quæ in corpore cognouit:nam species intelligibiles rerum,quas in corpore habebat,non pereunt; quia erant in ipsa anima sola, sicut nec pereūt habitus ipsius,vt scribit etiam S.Thomas 2. contra gentiles de mente Beati Gregorii; discamus in terris,quorum scientia perseuerat nobis in cælo,&c.

C q.89.ar.1. Cap.81.

Quoad quartum soluenda sunt principalia argumenta, quæ fieri solent contra tres illas propositiones,quas diximus de mente Aristo. & contra primam, probatur quòd non sit forma corporis,quia si anima intellectiua esset forma informans corpus organicum, cum sit indiuisibilis,sequeretur quòd pes intelligeret: probatur consequentia, quia pes est quoddam compositum ex anima intellectiua, & corpore, & cum sit tota in toto corpore & tota in qualibet parte corporis;sequitur totam esse in pede, & sic pes intelliget. Et sequitur etiam idem indiuisibile moueri & quiescere;quia quiescente vna manu,potest alia moueri;& cum anima sit tota in ambabus manibus, tunc in vna mouetur necessario, & in alia quiescit. Sed hoc argumentum non est alicuius momenti,cum à simili illud soluat S.Thomas. 1. p. propterea neganda est consequentia: & ad probationem dicimus, pedem non esse per se primo perfectibile proportionatum animæ intellectiuæ:propterea pes non intelligit, sed totum compositum quod est homo;ipse enim pes secundario perficitur ab anima.Nec etiam sequitur moueri ad motum manus etiam per accidens,nisi moueatur totum corpus,in quo est, ipsa enim anima non est in loco circumscriptiue, sed tantum diffinitiue & informatiue,& sic est in toto corpore,propterea ad motum totius mouetur per accidens,sed ad motum partium corporis nec mouetur nec quiescit per accidens.

Pes non intelligit.

D q.76.ar.8.

Anima quō mouetur per accidens.

Sed dices secundo,si anima intellectiua est forma informans corpus organicum;ergo erit figurata saltem per accidens; consequentia patet,quia subiectum figuræ est homo compositus ex materia & anima intellectiua; & sic possemus dicere animam habere figurā, quod est absurdum. Ad quod dicimus negando consequentiam, & ad probationem concedimus subiectum figuræ esse hominem compositum ex materia prima & sola anima intellectiua; sed homo nec anima est nec materia etiam simul sumptæ, sed est tertia quædam substantia resultans ex illis,vt docuit Aristot.7.huius,de hac syllaba.ba.quæ neque est .a. neque .b. sed quoddam compositum,quod dicitur.ba.sic homo nec est anima nec corpus, sed quid tertiū, Tex.ylt.

 &hoc

Anima intellectiua cõtinet inferiores virtualiter.

& hoc dicitur esse subiectum figuræ. Adde etiam quòd anima intellectiua virtualiter continet quicquid formaliter habent ceteræ formæ inferiores, puta forma corporeitatis, anima vegetatiua, & sensitiua, & sic facit totum illud;, quod faciunt illæ formæ, retenta tamen sua simplicitate & indiuisibilitate, cum eminentius operetur omnia opera illarum, & ideo potest dare esse corporeum, diuisibile, quantum, extensum, & figuratum; sed hæc omnia in ea non reperiuntur formaliter, sed tantum virtualiter, & hoc sufficit, quemadmodum trigonum non est in tetragono formaliter, sed tantum virtualiter. A

Sed dices tu adhuc non quietus, vnio secundum esse animæ intellectiuæ ad corpus non est substantia nec accidens; non substantia, quia aliter corrupto corpore, cum corrumpatur illa vnio, tunc desineret esse substantia animæ, nec etiam illa vnio potest dici accidens, quia tunc esset vnio accidentalis; ergo nullo pacto est concedenda ista propositio in philosophia Arist. quòd anima intellectiua sit forma informans corpus humanum: quia in via Aristo. omnis forma est vnita secundum esse ei cuius est forma. Respondemus hoc argumentum deficere in hoc, quia vnio formæ cum materia dupliciter sumi potest: vno modo formaliter, & sic nil aliud est, nisi relatio quædam: alio modo sumitur fundamentaliter, & sic non significat vnam rem simplicem, vt arguens imaginatur; sed significat materiam esse actualiter sub forma, & formam informare materiam: hæc autem important ipsas causas, scilicet materialẽ & formalem cum suis causalitatibus; vnde talis vnio nihil est medium inter formam & materiam, sed dicit vtramque simul: dicit etiam compositum resultans, quod in substantiis est substantia; quæ corrumpitur, in accidentibus vero est accidens: quando ergo dicitur, quòd vnio animæ ad corpus non est substantia nec accidens; negatur vnionem fundamentalem non esse substantiam, licet non vnam substantiam sed duas concurrentes simul in vnam substantiam compositam tertiam constantem ex illis, cuius est generari, & corrumpi, non enim oportet quærere, quomodo ex anima & corpore fiat vnum, sicuti neque ex cera & figura, vt scripsit Arist. 2. de anima. Sed dices adhuc non contentus: omnis forma in doctrina peripatetica requirit determinatas dispositiones in materia ad sui existentiam, quibus destructis destruitur, & ipsa, sed anima rationalis est forma informans per primam propositionem: ergo requirit determinatas dispositiones in materia ad sui existentiam: quibus corruptis necessario corrumpitur anima rationalis contra tertiam propositionem. Dicimus hoc argumentum esse debilissimum; quia concludit de formis, quæ educuntur de potentia materiæ, quæ requirunt determinatas dispositiones ad suam existentiam absolute & in materia: anima vero rationalis licet requirat determinatas dispositiones ad suam existentiam in materia, non tamen ad suam existentiam absolute; & ideo cessantibus illis dispositionibus, cessat anima rationalis existere in materia, sed non cessat absolute, sicuti illæ formæ, quę eductæ sunt de potentia materiæ. Sunt & plurima alia argumenta, quæ facile soluuntur ex solutione eorum, quę diximus: propterea consulto relinquimus, & præsertim cũ ea dissoluat S. Thomas 1. p. & in disputatis de spiritualibus creaturis, & de anima.

Vnio formę cũ materia bifariam sumitur. B

Vnio animę cum corpore qualis est.

Tex. 4.

C

Anima requirit dispositiones in materia.

q. 16. a 1.

Contra secundam propositionem potuisset aliquis dubitare, quòd anima non multiplicetur ad multiplicationem hominum; cum dicat Arist. 1. de anima, intellectum esse quid melius, & quid antiquius, & nobilissimum, & diuinum secundum naturã, & 2. de anima ponat non esse manifestum, vtrum anima intellectiua sit actus corporis, sicut nauta nauis, & in 3. de anima dicat intellectum esse immixtum, & separatum, & 2. de generatione animalium dicat, animam deforis aduenire; 2. quoque de anima teneat animã ipsam non esse materiam, neque compositum; modo omne, quod plurificatur numero materiam habet, vt docuit Arist. in hoc libro: si ergo anima non habet materiam: ergo non multiplicatur secundum numerum, & sic erit vna in omnibus hominibus. D

Tex. 81. Tex. 11. Tex. 5. Cap. 3. Tex. 2. Tex. 49.

Ad quæ respondentes dicimus, illud primi de anima non concludere, quia loquitur ibi Philosophus contra Empedoclem ponentem, animam esse compositam ex elementis: & tũc quærit Aristo. quid est illud, quod est continens illa elementa: quia si esset intellectus, tunc esset prior illis, nec etiam aliquid valet dictum illud 2. de anima: quia loquitur ibi Philosophus contra Platonem ponentem animam non esse formam corporis, sed tantum motorẽ, & ex hac opinione sequitur non esse manifestum, si anima est actus corporis, vel sicut forma vel sicut motor, quemadmodum nauta est actus ipsius nauis, vt motor, & non vt forma. Dictum etiam 3. de anima non est ad propositum; quia intellectus dicitur separatus, & immixtus, inextensus, & immaterialis; quia non vtitur organo corporali in sua operatione, sicut sensus. Dictum autem secundi de generatione animalium nihil concludit; quia docet ibi Philosophus, animam extrinsecus aduenire, non quòd sit vna in omnibus hominibus, & præ-

Anima non est ex elemẽtis.

Tex. 11. Tex. 5. Cap. 3.

cedat

A cedat ipsos, sed quia non educitur de potentia materiæ.

Et si dicis, ergo secundum istam expositionem datur creatio in doctrina Aristo. quod est contra ipsum 8. Phys. vbi posuit mundum æternum: consequentia deducitur, quia si anima extrinsecus aduenit, & non educitur de potentia materię: ergo creatur. Ad quod respondentes concedimus animam creari à solo Deo, nec aduersatur doctrinæ Aristo. hoc; quia Arist. negauit creationem in rebus completis in specie: anima autē est pars speciei non tota species cōpleta. Adde etiam quòd licet Aristo. expresse non posuerit creationem, implicitè tamen posuit, vt patet in hac auctoritate adducta, & in 1. Phys. circa finem, vt erudite satis deducit. S. Thomas, ibi & in multis locis suæ doctrinæ. Tex. 3. Arist. posuit creationem.

Ex his etiam soluitur vltimum dictum, in quo dicebatur, animam non habere materiam, & propterea non posse plurificari: nam licet non habeat materiam ex qua fiat, habet tamen materiam, in qua producitur. Quam veritatem latius & elegantissime docuit Illustriss. & Reuerendiss. Dominus Pater, & Amator omnium virtutum & bonarum artium Philippus Mocenicus Archiepiscopus Nicosiensis Regni Cypri lib. suo vniuersalium institutionū ad B hominum perfectionem, parte prima tertiæ contemplationis, vbi ostendit plures esse intellectus iuxta numerum humanorum corporum, & impossibile iudicat unicum intellectū omnibus corporibus adaptari, & in hoc nedum ueritatem ipsam catholicam docuit, sed etiam peripateticā, quia veluti alter Philippus Rex Macedonum Pater Alexādri omni pietate & scientiarum genere fulget. Illustriss. Archiepiscopus Nicosiensis. Cap. 19.

Sed diceret quis licet benè soluta sint hæc dicta, tamen dictum illud tertij de anima, quòd intellectus est separatus, & hoc solum immortale, & perpetuum, solum non potest: quia vel loquitur de tota anima, vt videtur exponere. S. Thomas; vel loquitur de intellectu agente, & sic quocunq; modo dixeris, sequitur ipsam animam non posse multiplicari ad multiplicationem indiuiduorum. Ad quod dicimus veram esse interpretationem S. Thomæ non loqui ibi philosophū neqne de intellectu agente, neque de intellectu possibili tantum, sed de tota parte intellectiua, quæ quidem dicitur separata ex hoc, quòd habet operationem suam sine organo corporali, & propterea hæc sola pars animę est incorruptibilis, & perpetua. Tex. 20. Anima operatur sine corpore.

Et si dicis, nulla potentia potest esse abstractior & separatior essentia, cuius est potentia; C si ergo anima intellectiua est actus corporis: ergo tàm intellectus agens, quàm possibilis erūt etiam actus corporis, & sic erunt organici: consequentia deducitur, quia cum potentia oriatur à substantia ipsius animæ, tunc uel est eadem cum ipsa, uel distinguitur ab ipsa; si eadem, habetur intentum; si non eadem, quomodo effectus erit nobilior sua causa? Dicimus: quòd hæc ratio decepit multos non animaduertendo esse fallaciam figurę dictionis: quia anima est abstracta à corpore, & intellectus quoq; est abstractus à corpore: sed diuerso modo abstractionis: anima enim dicitur abstracta à corpore, quia subsistit in suo esse, & non pendet à corpore, cuius tamen est forma: intellectus autem dicitur abstractus, quia non actuat corpus, sicuti anima; sed quia non vtitur organo corporali, & totam nobilitatem, quam habet recognoscit ab ipsa anima: anima autem non recognoscit ab aliqua causa proxima suam abstractionem; sed habet illam ex natura sua; & ideo semper anima est nobilior sua potentia, presertim cum anima sit substantia & potentia sua sit accidens in secunda specie qualitatis, & ob id distinguitur ab ea: soluitur ergo formaliter argumentum negando intellectum esse abstractiorem essentia animæ, & ad probationem dicitur quòd mutatur modus abstractionis D in maiorem abstractionem, & in hoc committitur fallacia. Aīa & intellectus dicuntur abstracta a corpore. Intellectus non est abstractior anima.

Sed dices, si anima intellectiua non est vna numero, sed multiplicatur ad multiplicationē hominum: ergo recipit indiuidualiter, & sic vel non intelligit, vel eius intellectio recipitur in corpore: consequentia deducitur, quia quicquid recipitur in eo, quod recipitur in corpore: ipsum quoq; necesse est in corpore recipi, licet mediatè, sicut color recipitur immediatè in superficie, in substantia tamen, quæ est subiectum superficiei, necesse est recipi mediate.

Ad quod respondentes negamus consequentiam, & ad probationem dicendum est, illam propositionem non verificari nisi in substinentibus, & substentatis, ita quòd existentibus tribus, quorum primum substinet secundum, & secundum tertium, benè sequitur, tertium dicitur esse in secundò, ergo & in primo; sed si tertium substinetur in secūdo, secundum autem non substinetur in primo, quamuis sit in ipso primo, non tamen sequitur, tertium est in secū do, ergo est in primo, quia potest esse in secundo, & non substetetur à primo: & sic est in præsenti ratione: nam intelligere, & intellectus est in anima intellectiua, & substinetur ab illa; ipsa autem anima, licet sit in corpore, non tamen substinetur à corpore, quia secundum esse non dependet ab eo, unde patet rationem istam nihil concludere. Anima non substinetur a corpore.

Et

Et si dicis adhuc, ergo non poteris subterfugere saltem per accidens intelligere recipi in corpore. Dicimus concedendo intelligere per accidens esse in corpore adhunc sensum, uide A licet non quòd esse in corpore perueniat ad ipsum intellectum & intelligere: sed quia id in quo est intellectus & intelligere participatur à corpore, cum sit eius forma; & hoc non est inconueniens: sed est iuxta doctrinam Arist. 8. Phy. vbi concedit animam cæli moueri per accidens, non quia ad ipsam perueniat motus per accidens; sed quia orbis motus ab eâ mouetur ad motum alterius. Sunt & plurima alia argumenta aduersus hanc propositionem secundam, quæ relinquimus, cum à diuersis sint soluta in 3. de anima.

Intelligere quomodo è in corpore. Tex. 51.

Superest dissoluere aliqua argumenta, quæ fiunt contra tertiam conclusionem. & primo est ratio efficacissima quia destructa ratione essendi alicuius rei destruitur & illa res; sed ratio essendi animæ intellectiuæ est vt sit actus corporis, & id, quo Sortes intelligit, viuit, & mouetur: ergo cessante ipso Sorte cessat ratio essendi animæ intellectiuæ eius: ergo destruitur ipsa anima Et confirmatur, quia anima dicitur ab animando, cum ergo cesset anima re, non est amplius anima.

Ad quam rationem respódétes dicimus, quòd cum anima sit actus corporis non eductus B de potentia materię, habet vt sit id quo Sortes intelligit, sentit, & mouetur: sed non præcise habet tantum hoc, sicuti ceteræ formæ, puta vegetatiua & sensitiua, quæ sunt tantum id, quo aliquid est, & ideo ipsæ destruuntur ad destructionem illorum, quorum sunt formæ: anima autem intellectiua, cum ne dum sit id, quo aliquid est: sed etiam subsistat in se ipsa, idcirco ad destructionem illius, cuius est forma, non destruitur, & licet cesset actu informare, & animare; non tamen cessat aptitudine.

Anima Sortis nó est tátú quo Sort. intelligit.

Contra, si remanet anima rationalis extra corpus, & cum aptitudine ad ipsum animandum: ergo vel iste appetitus, quem naturaliter habet anima, erit otiosus, aut resurrectio erit naturalis, & non articulus fidei, aut daretur violentum perpetuum: quia violentum erit animæ existere extra corpus; quodlibet istorum est inconueniens dicere, ergo &c.

Dicimus ad hoc iuxta principia Aristo. quòd anima stabit in æternum extra corpus, & vterq; status est ei naturalis, sicuti vnicuiq; animali perfecto est status naturalis, vt existat in vtero materno per aliquod spatium temporis, & deinde extra vterum; sic etiam naturale est animæ per aliquod spatium temporis, vt sit forma corporis, & naturale est etiam ei, vt existat C extra corpus.

Non est uiolentum animæ ut sit extra corpus.

Tertio dubitaret aliquis, quia posita immortalitate ipsius animæ, & posito deinde alio principio in doctrina Arist. scilicet mundi æternitate, de necessitate sequitur dari actu infinitum, cuius contrarium vult Arist. 3. physi. consequentia deducitur, quia si mundus est æternus, ex 8. physi. ergo infiniti homines decesserunt, & sic infinitæ animæ sunt separatæ, & sic dabitur actu infinitum. Sed dicitur ad hoc. Primo quòd Aristo. probauit 3. phy. non dari infinitum in rebus sensibilibus, & etiam contra Pithagoram non dari infinitum in quantis separatis à materia sensibili: quòd autem dentur infinitæ animæ in actu, hoc non est contra peripateticam doctrinam. Sed dices, non ne est contra S. Thomam. 1. p. ? vbi probat nullo pacto dari infinitum secundum multitudinem, etiam in rebus incorporeis; quomodo ergo animæ humanę numeratæ secundum numerum corporum possunt esse immortales?

Tex. 41.

q. 7. ar. 4.

Hoc soluit S. Thomas 1. p. quòd licet mundus potuisset esse ab æterno, hoc non est nisi quoad substantiam constantem ex quinque corporibus simplicibus, & quoad motum cęli, & generationes alias præter humanam animam; nec sequitur mundum esse imperfectum, nisi tantum secundario. Sed dices adhuc; ergo postquam Deus creauit ipsam animam immortalem & coniunxit eam corpori: esset iniustus, impotens, improuidens, inimicusque animæ rationalis; quodlibet istorum est absurdum magnum dicere, vt patet: ergo non creauit ipsam immortalem: consequentia probatur quoad singulas partes. Primo quòd sit iniustus, quia homo est animal calamitosum infinitis malis subditum, & sic iniuste coniunxit animã tali corpori. Secundo, quòd sit impotens; quia non subiecit ei corpus immortale. Tertio, quod fuerit improuidens, cum dedisset ei ineptum corpus & inutile ad exercendas operationes substantiæ tam nobilissimæ. Quarto, quòd fuerit inimicus eius, cum alligauerit eam ipsi corpori, tanquam carceri affligenti.

q. 46. ar. 2.

D

Ad quam rationem respondendo negamus consequentiam, & ad probationem dicimus quòd necessarium erat, animam vniri tali corpori mortali & organico, quia hoc non cadit in malum animæ, sed in bonum, cum natura eius requirat, vt si vult exercere suas operationes, vtatur sensibus & aliis partibus integrantibus ipsum corpus humanum. Deinde hoc cadit in utilitatem mundi inferioris, in vtilitatem intellectus possibilis, qui sine phantasmatibus intelligere

Animã uniri corpori nó est ei malum.

A telligere nequit,& in vtilitatem intellectus agentis,qui illustrat ipsa phantasmata:magna er go & incredibili sapientia, & prouidentia Deus benedictus animam immortalem corpori mortali coniunxit,quia cum summa iustitia, potentia, prouidentia, & infinito amore hoc operatus est,& operatur quotidie.

Sed adhuc dubitaret aliquis de loco animæ,quia si separatur à corpore & existeret immortalis, quæritur vbi existit,aut extra cęlum,aut intra:non primo, quia tunc esset æqualis in nobilitate loci cum ipsis intelligentiis:non secundo,quia aut in ipsomet cęlo,& hoc non, quia nec propter se ipsam,nec propter ipsum cęlum, ibi est necessaria,vel est separata à cęlo, & erit in regione ignea,vel aerea:& hoc etiam esse non potest propter eandem rationem, quia cum nihil ibi operetur ad perfectionem vniuersi, tunc esset otiosa,& sic etiam si esset in elemento aquæ,vel terræ.Nec potest quis dicere,quòd anima nullibi sit; quoniam cum sit finitæ essentiæ & virtutis,oportet ipsam in aliquo loco reperiri.

Ad hoc argumentum respondet Albertus, quòd anima est in loco non circumscriptiue sed definitiue,& secũdum Arist. oportet dicere animã separatam esse in stella compari,sicut
B anima Iouialis in stella Iouiali, & Solaris in solari,& sic de aliis:nec est ibi otiosa,sed ꝑpter similitudinem loci,quam tenuit ibi,intelligit suam perfectionem. Sed secundum veritatem dicendum est,animam separatam à corpore totaliter conuersam ad Deum,esse in cęlo empyreo & eam frui Deo ut sua beatitudine, conuersam autem ad terrena luere pœnas suorum peccatorum,& priuatam esse diuina visione,aut in æternum,vt illa anima quę est in inferno, aut ad tempus,vt illa,quæ est in purgatorio: hanc tamen veritatem non cognouit ipse Arist.

Sed dices,ego quęro modo in doctrina Arist. præsertim,quia 1.lib.huius dixit,quòd omnis substantia,quæ est forma essentialis compositi corruptibilis,est corruptibilis;& hanc propositionem sumpsit Philosophus contra ponentes ideas;quam etiam docuit 1. libro de c. lo contra Anaxagoram:sed anima rationalis cum sit forma substantialis hominis, vt dicitur 2. de anima:& homo ipse sit corruptibilis:ergo non poterit vllo pacto dici, animam separari à corpore,& proficisci ad stellas,vt dixit Albertus. Deinde si proficiscitur, quo motu mouetur ? vel motu instantaneo,vel temporali:non est facile assignare veritatẽ huius rei. Ad hoc dicimus quòd illud dictum assumpsit Arist.contra ideas interpretatas à Xenocrate dicente,
C solas constituere singularia generabilia,& corruptibilia,& sic Arist.dixit nullam substantiam incorruptibilem, completam videlicet,esse formam substantialem compositi corruptibilis: modo anima intellectiua non est substantia completa in specie sua,sicuti erant ideæ, de quibus habebatur disceptatio: idcirco nihil concludit: scire modo quo motu moueatur, hoc non est officium philosophi,sed theologi, vt docet S.Th. 1.p. quia motus animarum est veluti motus Angelorum:Angeli autem nõ mouentur in instanti,sed in tempore: sic etiam & animas ipsas necesse est in tempore moueri.

Sed adhuc quis interrogare posset: si anima rõnalis esset immortalis apud Arist.& remaneret separata à corpore:ergo male numerauit in hoc libro substantias separatas ad numerũ motuum cælestium,dicens,non esse plures, neque pauciores illis, quę mouent orbes, quas voluit esse quinquaginta, vel quatragintaquinque secundum diuersas Astrologorum opiniones:quia nulla substantia optima debet esse otiosa in vniuerso;sed habere aliquam operationem vtilem ad bonum eius;modo si tot tantæque sunt animæ separatæ à corporibus, & non sunt motrices alicuius orbis:sequitur plures esse illis,quas enumerauit in hoc libro, & inutiles ad bonum vniuersi. Ad quod dicimus Arist. in hoc libro inuestigasse numerum substan-
D tiarum separatarum exceptis animabus,de quibus dixit in hoc præsenti textu,considerandũ esse posterius:quia spectabat hæc consideratio ad libros de anima. Vnde conclusio Philosophi de numero substantiarum separatarum non fuit simpliciter,sed tantum illarũ,quæ sunt motrices cęlorum inuestigatæ per motum, vt patet ex ratione adducta in hoc libro, quia tot sunt substantiæ abstractæ motrices cęlorum, quot sunt motus ipsorum, sed motus cęlorum non sunt nisi quinquaginta,vel quatragintaquinque &c. ergo & substantiæ abstractæ erunt etiam in hoc numero collocandæ,& sic patet quomodo argumentum hoc nihil concludit de animabus,cum nõ sint attributæ lationibus cęlorum, nec influentiis stellarum, & sint extra cælum, vt dictum est,licet hoc non cognouerit Philosophus,quia etiam de numero substantiarum separatarum dubitauit,& non ita exacte loquutus est,sed reliquit fortioribus & potẽtioribus ad hoc inueniendum,quàm ipse esset,propterea recitauit opinionem Eudoxii, & Calippi de pluralitate sphærarum in hoc libro. Sed nolo prætermittere quandam dubitationem cuiusdam iunioris philosophi,quam in publica quadam disputatione adduxit, faciensque in ea magnam vim,asserens ex hac positione euerti totum quartum librum phys. Arist.

Ad quem locum tendit anima separata à corpore.

Tex. 31.

Tex. 10.
Tex 4.

Idea incorruptibilis non est forma rei corruptibilis.
quæst. 53.

Tex. 48.

Substantiæ separatę sunt motrices cęlorum.

Arist. asserentis nihil esse in loco nisi corpus; si ergo anima separatur à corpore, & est immortalis: ergo nullibi est. Deinde cum ipsa sit indiuisibilis substantia, & nullum indiuisibile moueatur apud Arist. quomodo igitur ipsa erit immortalis? Ad quam difficultatem diximus superius animam separatam ire ad stellam sibi comparem secundum doctrinam Aristo. secundum veritatem vel ad Deum glorificatorem, vel ad inferos, vel ad purgatorium iuxta diuersam dispositionem, quam ipsa retinet, cum à corpore dissoluitur vt docuimus 4. sent. Nec euertitur doctrina Arist. 4. physi. de loco, quia anima non est in loco circumscriptiue, sicuti corpora; sed definitiue, sicuti Angeli dicuntur locari; nec est indiuisibilis, sicuti punctum in genere quantitatis, quod probabat philosophus 6. physi. non posse moueri, sed est indiuisibilis in genere substantiæ: propterea dicitur moueri vt anima Saluatoris nostri, quæ localiter mouebatur descendendo ad inferos; & sicuti æquiuoce dicuntur anima & corpus esse in loco, quandoquidem corpus circumscriptiue, & anima definitiue, ita etiam æquiuoce dicuntur moueri, quia corpus mouetur motu continuo & physico, anima autem mouetur eo motu, quo mouentur & ipsi Angeli; quorum motus est contactus virtualis successiue diuersorum locorum, vt scribit S. Tho. 1. p. A

Dist. 49.
Tex. 1.
Tex. 32.
q. 53. ar. 1.
Cap. 4.
Dist. 2.

B

Sed adhuc instabat ex verbis Arist. 2. de gener. animalium, asserẽtis in generatione hominis marem præbere animam, fœminam vero corpus, quia mas actiue, fœmina vero passiue cõcurrit, vt diximus 8. huius: igitur non poterit à corpore separari & moueri motu Angelorũ. Ad quam replicam dicebamus primo, illud dictum debere intelligi de anima sensitiua, quia sic mas præbet semen, in quo continetur anima sensitiua, quæ educitur de potentia materiæ expectans animam intellectiuam, quæ deforis venit. Secundo dicebamus, marem præbere etiam animam intellectiuam quoad inesse, seu vnionem, quia sic est proprius terminus actionis seminis humani, & ab eo effectiue causatur per se & directe, quoniam propria actio humani seminis terminatur ad hoc, quòd materia subsit animæ intellectiuæ deforis aduenienti; quia proprie ipsa anima intellectiua quoad esse est terminus creationis; vnio autem eius & corporis est terminus generationis humanæ, ex qua vnione resultat tertia entitas, quæ est cõpositum, quod est homo; quo fit, vt mas mediante suo semine causet actiue coniunctionem animæ intellectiuæ cum materia corporali; & per hanc declarationem habetur veritas illius maximę, quòd homo propriè generat hominem, quamuis neutram partem producat. Essent & plurima alia argumenta dissoluenda, verum quia à diuersis scribentibus super hanc materiam soluuntur; præsertim ab excellentissimo philosopho Iulio Castellano Fauentino publice philosophiam profitente in almo Vrbis Gymnasio in tribus libris de humano intellectu, & ab eruditissimo viro Domino Hyeronimo Fracheta Rhodigino philosophiæ & sacrę theologiæ doctore in suo etiam lib. de animi immortalitate; idcirco tutè dimittenda iudicaui. C

Anima est termin' creationis.
Hieronym' Fracheta.

Mouet autem vt amatum, motu vero alia mouentur siquidem igitur, &c. Tex. 37.

An primum cælum immediate moueatur à primo principio, quod est Deus.

Dilucidatio tertia. D

RESPONDENT Aliqui de mente cuiusdam expositoris, quem volunt esse S. Thomam, quòd primum cęlum immediate mouetur ab ipso Deo secundum sententiam Aristo. sed impugnant hanc opinionem; quia de mente Arist. primum mouens, in hoc libro mouet primum cælum in ratione amati: ergo oportet vt sit aliquod mouens aliud à Deo, quod moueat ipsum primum cęlum in ratione amantis, de quo loquens ipse Philosophus in hocmet libro dicebat, quòd hoc tale mouens habet maximam delectationem ex hoc, quòd intelligit & amat primum principium; vnde hoc mouens in ratione amantis est intelligentia secunda, quæ vocatur anima cæli, non in ratione informantis, sed in ratione mouentis, & hæc est opinio Auerrois assignantis primo cęlo duplex mouens; vnum coniunctum; & aliud separatum, vt patet 8. physi. & in eodem libro hoc docuit Arist. quòd potentia infinita non potest mouere corpus in tempore, quia sic alia potẽtia finita posset

Tex. 36.
Tex. 39.
Com. 79.

A ſet mouere in æquali tempore, eo quòd augumentata virtute motiua minuitur tempus, in quo mouet,& iuxta hanc veritatem habetur, quòd Deus non poteſt immediate cauſare motum proprie dictum quia cum ſit ſucceſſiuus, neceſſario etir in tempore ob hoc poſuit duo mouentia ordinata, quorum primum mouet mediate, quia dat virtutem ſecundo: & quia perpetuo dat iſtam virtutem: ideo eſt cauſa perpetuitatis in motu: finitas autem virtutis recepte ſi finita ſit, quando non eſt aliud à natura intelligentiæ, quæ eſt ſecundũ mouens, eſt cauſa ſucceſſionis in motu, quia illi virtuti ſi potentia finita poteſt eſſe aliqua reſiſtentia in mobili, quæ non poſſet eſſe reſpectu virtutis infinitæ, & licet hoc ſit intentum ab Ariſto. tamen ipſe videtur accipere vtrunque mouens pro vno tantum mouẽte: & illud prætermittere in computatione ſubſtantiarum immaterialium, quarum numerus accipitur ſecundum numerum mobilium cæleſtium orbium. Omnis motus fit in tẽpore.

Sed iſti imponunt vnum falſum S. Thomæ ex hoc, quòd non legerunt ipſum in aliis locis ſuæ doctrinæ, præſertim in 1. lib. contra Gentiles, vbi adducit rationes Ariſt. quibus probat Deum eſſe, & loquens de motoribus orbium inferiorum, aſſerit, ipſos moueri per accidẽs ratione ſuorum mobilium, quæ ſequũtur motum ſuperioris orbis: loquens autem de Deo dicit expreſſe, quia Deus non eſt pars alicuius mouentis ſeipſum. Ariſto. in ſua metaphyſica videlicet in hoc libro inueſtigat ex motore, qui eſt pars mouentis ſe ipſum, alium motorem ſeparatum omnino, qui eſt Deus: cum enim omne mouens ſe ipſum moueatur per appetitum oportet, quòd motor, qui eſt pars mouentis ſe ipſum, moueat propter appetitum alicuius appetibilis, quod eſt eo ſuperius in mouendo: nam appetens eſt quodammodo mouens motũ: appetibile autem eſt mouens omnino non motum; oportet igitur eſſe primum motorem ſeparatum omnino immobilem, qui eſt Deus. Ecce quomodo expreſſe docet S. Thomas Deũ mouere primum cælum mediate: ergo intentio ſua non eſt, quòd moueat immediate: vt iſti imponunt. In quæſtionibus etiam diſputatis de ſpiritualibus creaturis clarius narrans opinionem Auerrois de hac re, dicit, ipſum varie fuiſſe locutum: quia in libro de ſubſtantia orbis docuit idem eſſe quod mouet corpora cæleſtia vt agens, & finis: & in hoc libro 12. docet duos eſſe motores. Vnum coniunctum: quem vocat animam cęli: & alium ſeparatum, qui mouet vt finis: Ecce quomodo Auerroes varie eſt locutus: tamen S. Tho. docet, quòd cũ bonum deſideratum, quod mouet vt finis, ſit aliud à deſiderante, quod mouet vt agens, tenendum eſt Deum mouere primum cælum mediate. Item S. Thomas in hoc præſenti libro docet iuxta doctrinam Ariſto. Deum eſſe vniuerſale bonum, ad quod reſpiciunt & ordinantur omnes partes vniuerſi, & eſt abſolutum primum, & vniuerſale regens, ad quod vt ad nobilius ceteræ intelligentiæ reſpiciunt: ex quibus verbis habetur manifeſte, Deum non mouere primum cęlum immediate. Rurſus in hoc met libro docens modum, quo primum mouens, quod eſt Deus mouet, aſſerit mouere vt appetibile, & deſiderabile, quia motus cęli eſt propter ſeipſum, ſicut propter finem cauſatus ab aliquo proximo mouente, quod mouet propter primum mouens immobile, vt aſſimilet ſe ei. Sed manifeſtum eſt apud S. Thomam nihil aſſimilari ſibi ipſi, quoniam aſſimilatio importat relationem realem, quæ requirit extrema diſtincta realiter; ſed motor mouens primum cælum immediate mouet, vt aſſimilet ſe Deo mouenti per modum appetibilis: ergo Deus in doctrina S. Thomæ non mouet primum cælum immediate, ſed mediante intelligentia, quæ eſt applicata ipſi primo cælo. Cap. 13. B Tex. 36. Appetens eſt mouens motum. ar. 6. ad 10. Cap. 1. Com. 41. C Com. 52. Com. 36. Deus mouet vt amatus & deſideratus.

Sed pro veritate huius rei ſciendum eſt primo, quòd primus motor eſt ille, cuius motus D inter omnes motus eſt vnus, ſimplex, & ſempiternus, & hic eſt motus, quem vocant diurnũ, qui non dicitur vnus & ſimplex, quia non habet partes, ſed quia eſt vniformis, & æqualis per totum: dicitur primus, quia eſt cauſa omnium aliorum, & ſuus motor eſt prima cauſa vniuerſi entis in mouendo ab alio non dependens, coincidens in idem numero cũ primo principio appetibili, & intelligibili. Notandum ſecundo, quòd Ariſt. in hoc libro inueſtigans numerum ſubſtantiarum ſeparatarum non inueſtigat niſi intelligentias applicatas; per motum autem metaphyſicum, qui eſt motus deſiderii, inueſtigauit primum motorem, vt finem vniuerſalem, & optimum deſideratum; ſicut ergo eſt duplex motus; alter phyſicus: alter vero metaphyſicus, ita etiam eſt duplex inueſtigatio motoris: per motum phyſicum inueſtigauit Ariſto. motores applicatos: per motũ vero metaphyſicum inueſtigauit motorem omnino ſeparatum, qui eſt princeps, & caput totius vniuerſi. Notandum tertio, quòd alius eſt motor ille, quem inueſtigauit Philoſophus 8. phyſi. quando dixit, in mouentibus & motis non eſt progreſſus in infinitum: ergo neceſſe eſt deuenire ad primum motum, ad primum mobile, & ad primum motorem; & alius eſt primus motor, quem inueſtigauit in hoc libro. Et ſi dicis, ꝙ eaſdem conditiones attribuit Philoſophus vtrique motori, quòd ſit purus actus, & moueat Motus diurnus eſt vniformis. Tex. 33.

tempore

tempore infinito &c. Dicimus quòd licet verum sit, tamen hoc fecit Arist. alludendo ad opinionem antiquorum, qui tenebant primum motorem applicatum esse Deum; alludens igitur Arist. eorum opinioni, motori inuestigato ab ipso in 8. physi. attribuit eadem prædicata, quæ attribuit motori, inuestigato per motum metaphysicum: tamen in doctrina sua non est idem ille & iste, vt dictum est. A

Motus inuestigatus in hoc libro est alius ab illo de quo ẽ sermo 8. physi.

His stantibus ponuntur duæ conclusiones, quarum prima est. Motor inuestigatus in hoc præsenti libro non mouet primum cælum immediate immediatione suppositi: probatur, quia omne illud, quod mouet immediate immediatione suppositi aliquod corpus cæleste, mouet propter nobilius se, vt scripsit Aristot. 2. cæli, vbi dicit, quòd actio consistit semper in duobus, cuius gratia, & quòd huiusmodi gratia, & fine, & agente propter finem; sed melior ille, quem Aristo. in hoc libro inuestigauit motu metaphysico, non potest agere, & mouere propter aliquod nobilius se, cum sit optimum eorum, quę in natura sunt: igitur conclusio vera.

Tex. 64.

Et si dicis, hanc conclusionem non posse esse ad mentem S. Thomæ: quandoquidẽ in hoc libro reprehendit opinionem Auicennæ repugnantem opinioni Arist. de ordine intelligentiarum, & asserit, quòd primum cælum mouetur immediate à prima causa, vt sit congruens connexio substantiarum corporalium, & spiritualium, ita quòd primum corpus moueatur à prima substantia separata, & secundum à secunda, & sic de aliis: ergo intentio S. Thomæ est primum cælum moueri immediate ab ipso motore, qui est Deus. Respondetur, quòd hoc dictum non contradicit conclusioni propositæ, quia Deus vtique mouet primum cælum immediate, non immediatione suppositi, sed immediatione virtutis. B

Com. 44.

Et si dicis, quòd non potest esse hic sensus verborum S. Tho. quia Deus mouet omnia corpora cælestia, immo omnes creaturas immediate immediatione virtutis. Respondetur, licet hoc verũ sit, tamen quia excellentiori modo virtus ipsius primæ causæ recipitur in intelligentia primi cæli, & vniuersalius & perfectius, cum sit nobilior inter ceteras intelligentias: propterea magis dicitur, quòd Deus moueat primum cælum immediate immediatione virtutis, quàm alia corpora cælestia; & præsertim cum in motu primi cæli excellentius manifestetur sua virtus: hinc theologi licet pro manifesto habeant, Deum esse in omnibus rebus per præsentiam, potentiam, & essentiam; tamen principaliter dicunt Deum esse in cælo iuxta scripturam; cælum mihi sedes est, quia in cælo magis manifestatur opera Dei. C

Deus quare dicitur esse ĩ cælo.

Secunda conclusio est. Licet prima intelligentia, quæ immediate mouet immediatione suppositi ipsum primum cęlum, sit ei applicata; ex ipsa tamen & cælo non fit vnum per informationem, sed tantum per applicationem mouentis ad mobile: & sic est etiam intelligendũ de omnibus aliis intelligentiis applicatis; hæc conclusio est manifesta; quia nulla substantia completa potest informare aliquod corpus, aut materiam: quoniam omnis forma constitutiua alicuius compositi est pars illius; sed quælibet intelligentia applicata orbibus est substantia completa: ergo non potest ex ipsa & orbe constitui vnum per informationem, sed tantũ per applicationem mouentis ad mobile: minor est manifesta ex se, & declarat ipsam S. Tho. 1. p. & in quæstio. disputatis de potentia Dei. & de spiritualibus creaturis &c. Argumenta omnia, quæ fieri solent contra hanc veritatem sic declaratam facile soluuntur ex dictis, idcirco consulto dimittuntur. Dicta etiam Commentatoris, cum sint varia, non est curandum de eis, sicuti docuit S. Thomas de spiritualibus creaturis.

q. 70. ar. 3.
q. 6. ar. 6.
ar. 6.
Art. 6. ad 10.

Nam infinito tempore mouet, nihil vero finitum infinitam potentiam habet, &c. Tex. 41. D

An intelligentię sint infinitæ virtutis secundum Arist.

Dilucidatio quarta.

HVic dubitationi respondent aliqui soluendo ipsam duabus conclusionibus, quarum prima est. Intelligentiæ aliæ à prima non sunt potentiæ infinitæ, & potest demonstrari: quia impossibile est esse plures Deos: igitur impossibile est esse plures naturas simpliciter infinitas: supponitur antecedens, quia inferius demonstrabitur: consequentia patet, quia quilibet Deus, si essent plures, haberet potentiam infinitam. Sed contra, quia in hoc errant dupliciter. Primo in conclusione,

quæ

A quæ est ambigua; quandoquidem, cum infinitum sit multiplex, non exprimunt de quo infinito conclusio intelligatur. Est enim infinitum aliquod in entitate, nempe quòd perfectionem in se habet illimitatam, & perfectionem totius entis comprehendit, opposito vero modo finitum est quod habet perfectionem, & essentiam limitatam, & coarctatā ad aliquod genus: primum soli Deo conuenit. Aliud dicitur infinitum in vigore, & est illud, quod habet potentiam infinitam operandi. Tertium est infinitum in duratione, id nempe quod durat tempore infinito, sicut motus, tempus, & cęlū. Quartum dicitur infinitum per indeterminationem ad recipiendum, sicut potentia materiæ dicitur infinita, quia est indeterminata ad formas sine limite. Errant & secundo quia hæc ratio, quam adducunt, non est demonstratio, quandoquidē demōstratio est ex primis, veris, immediatis, & causis conclusionis, vt docuit Arist. 1. poste. at demonstratio istorum non est ita, ergo &c. Tex.25.

Secunda conclusio, quam ponunt, est ista. Non esse plures Deos, seu plures substantias potentiæ infinitæ est verum concessum ex intentione Philosophi: quam conclusionem conantur ostendere quadrupliciter. Primo, quia Philosophus in hoc libro docet, omnia entia habere inter se ordinē ad unum primum; sed infinitum non est subordinatum essentialiter alicui alteri nec sicut ad finem, quia bonum infinitum nō est propter aliud; sed bonū totius vniuersi vtroque modo se habet, scilicet & in ordine entium inter se, & in ordine eorum ad optimum separatum; & sic concludunt non posse esse plura infinita. Sed dico rationem istam non concludere: quia posset aliquis dicere esse plura infinita ordinata hoc modo, ꝙ vnum illorum est primum; alterum secundum; & sic de aliis: quemadmodū est in collegio aliquorum Doctorum, qui omnes sunt æquales in dignitate doctoratus, licet Decanus teneat primum locum: sicut etiam est in Collegio Cardinalium. Secundam rationem adducunt ex intentione Aristo. 8. physi. vbi probat quòd mouens potentiæ infinitæ non pōt immediate mouere cælum: ergo mouetur immediate ab aliquo mouēte finito; illud est intelligentia propria motrix: ergo intelligentia est potentiæ finitæ. Hæc etiam ratio nihil concludit, præsertim apud tenentes primum principium non esse vigoris infiniti intēsiue, quia nō potest conuinci ex manifestis sensui, & tunc sermo est verus, vt scripsit Auerro. 8. phy. quādo conformatur sensatis: sed primum principium esse vigoris infiniti non potest conuinci ex sensu ex parte substantiæ eius: quia substantia eius nō est sensibilis, nec ex parte effectus: quia nullus effectus est infinitus: ergo hæc ratio adducta ab istis nō concludit. Adde, quòd illa propositio assumpta pro maiori; mouens potentiæ infinitæ non potest immediate mouere cælum; non est ab omnibus concessa, ergo &c. Tertiam rationem adducunt de mēte Cōmen. lib. de substantia orbis, vbi docet, ꝙ corpus cæleste non indiget tantum virtute mouente in loco; sed etiam virtute largiente in se, & in sua substantia permanentiam æternam: ex quibus verbis concludunt de mente Auerr. Deum esse causam esse & substantiæ ipsius intelligentiæ: & sic intelligentia, cum sit causata, non erit infinitæ potentiæ. Hęc quoque ratio non acceptatur ab ipsis Auerroistis, vt docet Ioannes Bachonus. 2. sent. vbi dicit, intelligentias & cælum non esse à Deo efficienter: sed solum tanquam à fine: & ponit exemplū de principe in ciuitate, qui non est causa ciuium nec ciuitatis efficienter, sed tantum finaliter: sic Deus ex hoc quòd intelligit dinersimode se esse finem omnium æternorum; omnia æterna resultant in eo per dependentiam ad ipsum, sicut ad finem; quod clarius ostendit Auerr. in hoc libro: verba autem adducta ex libro de substantia orbis intelliguntur quoad

In collegio doctorū omnes sunt æquales.

Tex.36.

Com.28

Cap.3.

dist.1.ar.2.

Princeps nō est causa ciuium.

Tex.31.

D conseruationem, non autem quoad esse efficienter. Vltimo probant de mente Auicennæ 9. metaphy. vbi vult ex intentione, ꝙ omnis intelligentia creata sit à prima, sed secundum quendam ordinem: nam secundam intelligentiam dicit esse causatam à prima, & tertiam à secunda, & sic de aliis. Et in hoc non solum non contradicit Philosopho, sed explicat illud de modo, & ordine productionis, quod Arist. non explicat, ex quibus patet Auicennam voluisse intelligentias non esse infinitæ potentiæ. Com.34. Cap.4.

Sed hæc vltima ratio contradicit auctori superioris rationis, vt patet in hoc libro, vbi recitat opinionem Auicennæ dicentis, ꝙ Deus intelligendo se produxit intelligentiam primam, in qua quia non est suum esse, ex necessitate incidit compositio potentiæ & actus: & sic prima intelligentia producta inquantum intelligebat primam causam, produxit secūdā intelligentiam: sed intelligendo se ipsam quantum ad id, quod habebat de potentia, producebat corpus cęli, quod mouet: intelligendo vero seipsam secundum illud, quod habet de actu producebat animam cæli; ergo &c. Hanc imaginationem Auerr. impugnat tanquam sermonem phantasticum, asserens, In illis non esse prouentū seu consecutionē neq. actionem, itaquod dicamus, quòd vna actio sequatur vnum agentem tantū: sed est in illis causa & causatum Com.44.

Imaginatio Auicenn. de productione intelligentiarum.

Bbb

& causatum secundum quòd dicimus intellectū esse causam intelligentis: sed intellectum A
in doctrina Auerr. est per se solū causa finalis respectu intelligentis, vt docet Bachonus vbi
supra: ergo quarta ratio & tertia pugnant adinuicem: quia auctores illarum habent contra-
rias opiniones in hoc. Adde etiam, quòd hoc non potest esse de mente Arist. qui posuit
Tex. 4. omnes intelligentias esse immediate productas à prima, vt patet 2. huius, vbi docet primum
ens, & primum verum, quod est Deus, esse causam omnium entium posteriorū, sicut ignis
calidissimus est causa omnis caloris. Adde & secundo, quòd hoc est contra fidem, & veri-
Creatio est à solo Deo. tatem; quia ea, quæ non possunt causari nisi per creationem, à solo Deo producuntur, cuius
proprium est creare, vt scribit S. Thom. 1. p.

q. 45. ar. 5. Pro dilucidatione ergo huius veritatis sciendum est primo, in intelligentiis aliis à prima
semper & necessario esse cōpositionē saltem ex positiuo & priuatiuo, vt est intentio Auer.
Com. 5. 3. de anima, vbi dicit, nullam formam liberatam esse à potentia, nisi primam: & per conse-
queos in omnibus intelligentiis citra primam est aliqua potentia, quam potentiam dicunt
Auerroistæ non esse physicam, sed logicam: quia intelligentiā citra primam dupliciter con-
Intelligētiæ citra primā bifariam cōsiderantur. siderari posse asserunt, sub ratione generis, & sub ratione speciei, puta intelligentia Saturni B
potest concipi, & inquantum ens, & inquantum tale ens. Primo modo non repugnat sibi, φ
habeat maiorem perfectionem, quàm sit illa, quam actu possidet; quia si sibi latitudo ma-
ioris perfectionis repugnaret inquantum ens, ita quod ratio formalis entitatis esset præci-
sa causa istius repugnantiæ; tunc cuilibet enti istud repugnaret, & per consequens primo en
ti; quod est falsum, vt si talpæ repugnaret visio inquantum animal, tunc cuilibet animali re-
pugnaret, & ideo sub ratione generis secunda intelligentia potentiam & priuationem ali-
quam includit; quæ tamen nihil reale dicit, sed solum non repugnantiam: si autem conside-
rata fuerit sub ratione speciei inquantum scilicet est tale ens in tali gradu entitatis ordina-
tum: sic omnis perfectio apta nata sibi competere sub ratione qua talis ab æterno sibi inest
& iuxta hunc sensum docent Philosophi in æternis non differre potentiam ab actu: & quia
sola prima intelligētia habet omnem perfectionem possibilem reperiri in ambitu entis, cū
Prima intelligentia rectius est entitas quàm ens. sit rectius entitas, quàm ens: inde est φ in ea nulla est potētia, nec rōne generis, nec ratione
speciei; omnes autem citra primam priuatæ suo gradu aliquo entitatis & bonitatis sub ra-
tione entis, nulla autem sub ratione talis entis potentiam aliquam habet, vt dictum est su- C
pra; idcirco omnes intelligētiæ præter primam dicuntur componi ex priuatiuo, & positiuo
Theor. 40. de mente Auer. vt docet Zimara in theorema. suis, quod confirmare oititur ex sacris elo-
quiis apud Esaiam dicētem, in Angelis suis reperit prauitatē, & male, quia hoc dictum nō
intelligitur de priuatiuo, ex quo Angeli sint compositi, sed de malo culpæ, vt docet. S. Tho.
q. 63. ar. 1. 1. p. Adde etiam quòd nec Esaias habet illud dictum; sed Iob. Reperitur etiam composi-
Cap. 40. tio in intelligentiis aliis à prima ex actu, & potentia tanquam ex positiuo, & positiuo, vt do-
q. 3. ar. 7. cet S. Thomas 1. p. & Caietanus contra Scotum.

Secundo est sciendum, quòd cum potentia actiua sequatur actum, quantitas potentiæ se-
quitur quantitatem actus: vnumquodque enim tantū abundat in virtute agendi, quantū est
in actu. Deus antē est actus infinitus; quod patet ex hoc, φ actus non finitur nisi dupliciter.
Actus dupliciter sumit. Vno modo ex parte agentis, sicut ex voluntate artificis pulchritudo domus recipit quanti-
tatē, & terminū. Alio modo ex parte recipientis, sicut calor in lignis terminatur, & quātita-
tē recipit secundum dispositionem lignorum: ipse autem diuinus actus nō finitur ex aliquo
agente: quia non est ab alio; sed à seipso: neque finitur ex alio recipiente, quia cum nihil po D
tentiæ passiuæ ei admisceatur: ipse est actus purus non receptus in aliquo; est enim prima
intelligētia ipsum esse suū in nullo receptū, & sic necessario infinita: esse aūt hominis est ter
minatum ad speciē hominis; quia est receptū in natura speciei humanæ, & simile est de esse
intelligentiæ Saturni, Iouis, & aliarū, & ex hoc principio nascitur finitas, vel infinitas pōt.

Linea quo possit esse infinita. Tertio est notandum, φ sicut in quantitatibus potest considerari infinitum secundum
vnam dimensionem, & non secundum aliam, vt linea est infinita secundum longitudinem,
non autem secundum latitudinem. Et iterum datur aliquod infinitum secundum omnē di
mensionem vt corpus; sic etiam est in aliis rebus, quia possibile est aliquam creaturam pos-
se producere effectus infinitos quantū est de se secundum aliquid, vtpote secūdum nume-
rum in eadem specie: & sic omnium illorum effectuum natura est finita simpliciter; quia
est determinata ad vnam speciem, vt si accipiamus homines, vel leones infinitos, tunc natu-
ra omniū hominum, & leonum erit infinita secundum quid: quia non est possibile quòd
sit aliqua creatura, quæ possit in effectus infinitos omnibus modis & secundum numerum,
& secundum species: hoc enim solummodo prima intelligentia habet: & ideo sola illa, quæ
est Deus

A eſt Deus, eſt ſimpliciter infinita: ceterę autem intelligentiæ ſunt finitæ ſimpliciter, & limitatæ ad naturam aliquam: verùm cum ſint immateriales, non receptę in aliquo dicuntur infinitæ ſecundum quid: ſicut ſi diceremus albedinem ſeparatam exiſtentem eſſe infinitam quantum ad rationem albedinis; quia non contrahitur ad aliquod ſubiectum: eſſe tamen eius eſſet finitum, quia determinatur ad aliquam naturam ſpecialem: & propter hoc dicitur in libro de cauſis, quòd intelligentia eſt finita ſuperius, inquantum ſcilicet recepit eſſe à ſuo ſuperiori, ſed eſt infinita inferius inquantum non recipitur in aliqua materia. Intelligētiæ citra primā quo poſſint dici infinitę.

Iſtis ſic habitis ponuntur tres concluſiones, quarum prima eſt. Omnes intelligentiæ ſunt infinitę infinitate durationis. iſta eſt ſecundum Ariſto. & ſecundum veritatem. Ariſto. enim in hoc libro ponit plures ſubſtantias ſempiternas, immobiles, inalterabiles ſecundum ſe, & ſine magnitudine: ſed quod eſt ſempiternum, immobile, & inalterabile neceſſe eſt eſſe infinitum duratione: ergo cóclnſio eſt vera ad mentē Ariſt. Eſt etiā vera ſecundū fidem, vt docet S. Thomas 1. p. de mente Dionyſii libro de diuin. nomin. quòd ſubſtātiæ intellectuales ſunt immutabiles, & inuariabiles ſecundum eſſe, ſunt entia neceſſaria realia ab intrinſeco, licet Infinitū duratione quid eſt. q. 9. ar. 2.

B ſint entia poſſibilia per potentiam in alio & ab extrinſeco; vt ſcribit Caietanus contra Scotū, & Pariſienſes. Cap. 1 Deinde ex fundamentis poſitis intelligentię mouent tempore infinito ſuos orbes: ergo ſunt infinitæ in duratione. q. 9. ar. 2

Secunda concluſio eſt. Intelligentiæ aliæ à prima ſunt infinitę in vigore non ſimpliciter, ſed ſecundum quid: quòd non ſimpliciter probatur: quia ſunt compoſitę vel ex poſitiuo, & priuatiuo ſecundū aliquos; vel ex potentia & actu, ex quo eſt & quod eſt; vel ex eſſe, & eſſentia, vt docet Boetius libro de hegdomat. igitur non poſſunt eſſe infinitæ ſimpliciter. Quòd autem ſint infinitæ ſecundum quid patet, quia eſſe earum non eſt receptum in aliquo receptiuo: vnde cum ſint inreceptæ in materia dicuntur infinitæ ſecundum quid, vt docet Caietanus contra Scotum in 1. p. S. Thomæ. q. 7. ar. 1.

Tertia concluſio. Prima intelligentia, quæ eſt Deus benedictus, eſt ſimpliciter infinita, & in eſſentia, & in ſapientia, & in potentia, & quantum ad omnia quæ in ipſa ſunt, vnde dicitur infiniti vigoris intenſiue: hanc oſtendit Ariſt. 8. phyſicorum, vbi probat nullum corpus aut Tex. 79 virtutem in corpore eſſe infinitam: quia virtus infinita aut eſſet in corpore infinito, & hoc

C non poteſt eſſe vt probatum eſt 3. phyſicorum; quia non datur, aut in corpore finito, & hoc Tex. 48 eſt impoſſibile, ſed prima intelligentia eſt infinita; quam ita probat, quia mouet tempore infinito ex ſe: igitur erit virtutis infinitæ ſimpliciter. Ceteræ intelligentiæ licet etiam moueant tempore infinito, tamen quia hoc non habent à ſe ſed recognoſcunt à prima; propterea non dicuntur infinitæ ſimpliciter, ſed ſecundum quid quatenus vnaquæque ipſarum conſtituit vnam ſpeciem per ſe, nec poteſt dici ad hanc rationem quòd concludat de infinitate durationis, & non vigoris intenſiue, quia ex hac reſponſione ſequeretur rationem Ariſt. eſſe falſam: quandoquidem in magnitudine finita poteſt eſſe virtus infinita actiua in duratione, vt magnitudo ſolis eſt finitæ magnitudinis, & tamen virtus eius actiua eſt infinita in duratione, quia per lumen infinito tempore agit: ex quo patet non poſſe intelligi virtutem Dei eſſe infinitā tantum duratione, ſed vigoris infiniti intenſiue, præſertim cum ipſemet Auerr. dicat in hoc libro infinitum vigorem importare virtutem actiuam non limitatam ad terminatam velocitatem, ſed quacunque data poteſt in maiorem: vnde dicitur infinitas in qualitate actionis, & finitus vigor per oppoſitum importat virtutem actiuam limitatam ad certam veloci- Quomodo in magnitudine finita pōt eſſe virtus infinita. Com. 41

D tatem, itaquòd non poteſt in maiorem. Secundo probatur ex modo agendi ipſius Dei, quòd ſit vigoris infiniti intenſiue; quia qualis eſt proportio nullius potentiæ ad potentiam paſſiuam, talis eſt proportio potentiæ actiuę agentis ex nulla potentia ad actiuam agentis ex aliqua potentia: ſed nullius potentiæ ad aliquam potentiam eſt infinita proportio, cum ens, & non ens diſtent in infinitum: ergo potentia agens ex nulla potentia paſſiua præſuppoſita cuiuſmodi eſt potentia creatiua diſtat in infinitum à potentia creata, quæ agit ex aliqua potentia pręſuppoſita, & ſic oportet habere vigorem infinitum intenſiue, aliter potentia agens ex nihilo, & potentia agens ex aliquo eſſent proportionabiles, quod eſt abſurdum: & hęc ratio concludit ſiue ponatur virtus creatiua rerum ab ęterno, vt Plato & Ariſto. poſuerunt, ſiue in tempore, vt fides Chriſtiana determinat. Tertio probatur ex parte voluntatis, quia ſi primus motor non eſſet infiniti vigoris intenſiue, tunc voluntas non appeteret ipſum, & delectaretur in amando ipſum: ſed hoc eſt falſum, quia voluntas appetit, & delectatur in amando primum motorem: conſequentia eſt manifeſta, quia nulla potentia delectatur, & appetit illud, quod repugnat ſuo nobiliſſimo obiecto & fini, ſicuti auditus non delectatur in inconſonantia ſonorū, quę repugnat conſonantijs, quę ſunt in ſonis: modo ſi in pri- Creatura agit ſuppoſita materia

mo motore non esset hæc infinitas intensiua, voluntas non appeteret ipsum, tanquam optimum, & vltimum finem in natura, ergo &c. Quarto probatur ratione entitatis, quia infinitas uigoris non repugnat enti inquantum ens: ergo debet reponi in primo ente: antecedēs A
Tex.5. patet 4. huius, quia finitum, & infinitum sunt passiones entis: consequentia probatur, quia infinitas uigoris, cum dicat perfectionem simpliciter, non inest tali enti limitato: ergo est in ente infinito, quod est Deus. Vltimo probatur ratione identitatis: quia quando aliqua sunt eadem essentialiter, si unum est infinitum: ergo & reliquum; sed essentia Dei & uigor sunt idem essentialiter, & essentia Dei est infinita, cum sit suum esse omnino formalissimum & irreceptiuū ergo & potētia uigoris, cum consequatur quantitatem actus, erit infinita simpliciter.

Ratio efficax duplex est. Sed dices, hę rationes non sunt demonstratiuæ, & efficaces, igitur non concludunt. Respondetur, quòd ratio efficax dupliciter capi potest. Vno modo pro demonstratione ex apparentibus euidenter concludente; & sic fateor rationes adductas non esse sic efficaces. Alio modo potest capi ratio efficax pro ratione, quę pluribus sapiētibus vr̄ apta ad concludendā aliquam conclusionem, & reprobandam oppositam, & sic dico rōnes istas esse efficaces. Sed contra primā conclusionē aliquis potuisset dubitare, quia entia mutabilia, & possibilia non sunt infinita infinitate durationis, sed intelligētiæ citra primam sunt huiusmodi, vt docuit B
Cap.5. August. in libro de natura boni, solus Deus immutabilis est, quæ autem fecit, quia ex nihilo sunt, mutabilia sunt. Sunt etiam entia possibilia, quia tantum est vnum necesse esse. Sed respondetur intelligentias esse mutabiles non per aliquam potentiam passiuam, quæ est in eis,
Intelligētiæ quō sunt mutabiles. sed per potentiam actiuam, quæ est in ipso Deo, ex cuius voluntate fuerunt productæ in esse, & ex voluntate eius pendet vt conseruentur: quia si suam actionem ab eis subtraheret, in nihilum redigerentur, dicuntur igitur immutabiles considerata natura ipsarum ab intrinseco: dicuntur etiam entia necessaria physice, quia non est in eis aliquod principium, per quod possint corrumpi, vocantur entia possibilia logicè, quia non implicat contradictionem ipsas non esse: vnde non est falsum dari plura necessaria physicè, sed tantum est vnum necesse esse simpliciter, & absolute, quod est primum principium. Vt latius & erudite satis docuit Ma-
Magist. Tho. gister licētiatus Thomas Capuanus in annotationibus suis aduersus Chrysostomum Iauellū Canapitium.

Tex.19. Contra secundam conclusionem quis dubitare posset ex verbis Arist. in hoc libro, in quo docet intelligentias omnes esse simplices actus & immateriales, aliter contingeret eas non C
Tex.44. mouere; sicuti ergo prima intelligentia est vigoris infiniti, ita oportet dicere de omnibus; & in hoc eodem libro concludit numerum ipsarum dicens. (Palam itaque quod tot substantias esse necesse est naturas sempiternas, & immobiles secundum se, & sine magnitudine propter prædictam causam, quia mouent tempore infinito) Si ergo erit vera hæc propositio mouens tempore infinito est vigoris infiniti intensiue, cum omnes intelligentię ita moueāt, sequitur omnes æquali infinitate gaudere. Sed ad primam dubitationem dico, quòd mate-
Materia trifariam sumitur. ria tripliciter sumitur. Vno modo pro potentia transmutationis ad esse, & non esse. Secundo pro potentia motus ad motum, & quietem, quæ dicitur materia ad vbi. Tertio pro imperfectione, & sic omnis imperfectio dicitur materia respectu perfecti: nunc dico, quòd nulla intelligentiarum est mixta materiæ primo vel secundo modo; & hoc modo intellexit Arist. in illis verbis, quando posuit omnes intelligentias esse simplices actus, & immateriales, & inalterabiles, & impassibiles; quia si haberent aliquo modo potentiam passiuam desumptam à materia primo vel secundo modo dicta, contigeret eas non mouere, tamen habent potentiam tertio modo dictam, excepta prima quæ est liberata ab omni potentia; & D
propterea cum quælibet intelligentiarum citra primam sit naturæ limitatæ habet perfectionem omnem illius naturę, sed non in ratione entitatis, quia hoc est proprium tantum primæ intelligentiæ. Ad alia verba Aristo. dicendum est omnes intelligentias esse æternas, immateriales, inalterabiles, impassibiles siue magnitudine, & mouere tempore infinito, sed non æquali ratione, quia prima intelligentia ex se, per se, & independenter mouet, dans virtutem omnibus: ceteræ verò intelligentiæ licet moueāt per se tempore infinito, non tamen ex se, & independenter, vnde sunt applicatę orbibus, & dicuntur animæ cælorum: illa verba (propter prædictā causam) intelliguntur, quia mouent tempore infinito: sed non æquali ratione vt dictum est: sunt etiam omnes infinitæ, sed non ęquali infinitate.

Com.30. Contra tertiam conclusionem posset quis dubitare propter rationes Auerrois, qui tenet partem contrariam multis in locis suæ doctrinę, præsertim 2. cęli, vbi dicit quòd si potentia motoris est infinita motus esset in instanti, sed hoc est falsum, ergo falsa est conclusio po-
Com.79. sita. 8. physic. etiam docet dupliciter potentias motiuas posse dici infinitas, aut quia actio

A earum nunquam cessat, aut quia motio earum est tantæ velocitatis, quòd non inuenitur ma
gis, scilicet quòd illud, quod ab eis mouetur, velocius moueatur omni mobili, quòd autē ali-
qua potentia sit infinitę motionis secundum hunc modum, impossibile est, sicut impossibile
est motum inueniri in instanti, ex quibus verbis patet negare in motoribus virtutem infini-
tam intensiue. Et in hoc met libro docet orbem habere duos motores, quorum vnus est fi- Com. 41:
nitus, alter vero infinitus: & dicunt Auerroistę, quòd isti motores non sunt distincti secun-
dum substantiam, sed tantum secundum rationem, & sic vult intelligere Auerro. quòd
quilibet motor cuiuslibet orbis est finitus intensiue, sed est infinitus secundum durationem.
& 2. cæli exponens verba Arist. si adderetur stella orbi erratico, tūc motor illius orbis moue- Com. 71. Si stella adderetur orbi quid esset.
ret cum labore: signum ergo est manifestum primum motorem esse finitum intensiue, & 4.
physic. docuit motorem, & mobile esse relatiua: si ergo impossibile est reperiri aliquod mo-
bile, quod moueatur velocitate infinita, impossibile etiā est, esse motorē infinitū intēsiue: sed Com. 131.
iam manifeste patet nullum mobile in rerum natura reperiri, quod moueatur infinita velo-
citate: ergo impossibile est etiam dari motorem talem in rerum natura: consequentia patet, Tex. 124.
B quia omni potentiæ actiuæ in natura debet correspondere sua passiua ex 1. cęli. Ad quæ
respondentes dicimus Auerroem sibiipsi contradicere in hac materia, & propterea ex Auer-
roistis aliqui tenent Deum esse infinitum intensiue, aliqui vero oppositum. Nos autem se-
quentes veritatem iuxta determinationē superius habitam, negamus omnes Auerroicas au-
ctoritates. Et ad rationem primam dicimus illam concludere de corpore, quod si haberet
potentiam infinitam, moueret aliud corpus in non tempore, seu in instanti, & ratio est; quia
corpus mouens aliud corpus est agens vniuocum, sed Deus gloriosus est motor incorporeus
& agens non vniuocum, vnde non oportet, quòd tota virtus eius manifestetur in motu
itaquòd moueat in non tempore, & præsertim quia mouet secundum dispositionem suæ uo-
luntatis, & non vtitur tota virtute sua ad mouendum, nec hoc est ex defectu suæ virtutis, aut Primus motor non vtitur tota virtute sua ad mouendum.
volūtatis, sed quia hoc nō est factibile, vtitur tamen tota sua virtute per se causando sempiter
nitatem motus, & producendo entia ex nihilo, ex quibus effectibus habetur infinitas vigoris
primi motoris. Ad secundam rationem, quòd si adderetur stella, &c. dicitur primo, quòd
non loquitur de primo motore, qui est Deus infinitus intensiue, sed de motore appropriato,
C qui est anima cæli, hic enim est finitus intēsiue, & infinitus secundum durationem. Secundo
dicitur, quòd loquitur de orbe toto mouente alium orbē: si enim adderetur stella orbi errati-
co dicit Philosophus, quòd hic orbis moueret cum labore. Tertio dicitur, quòd hic labor
non prouenit ex defectu potentiæ primi motoris, sed ex ordine essentiali, qui reperitur inter
causas, & effectus. Ad tertiam, quę est de proportione potentiæ actiuę ad passiuam dicitur
primo, quòd potentiæ actiuæ infinitę in vigore correspondet sempiterna duratio ipsius mo- Infinitę pot Dei quid respondeat.
tus: quę per se non potest esse nisi à motore infinito intensiue, vnde effectus manifestans hūc
vigorem infinitum est infinita duratio tum motus, tum temporis, & sic formaliter respon-
dendo neganda est consequentia, & ad probationem dictum est quid respondeat potentię
actiuę, & quid non.

Et si iterum dicis, natura primi motoris est finita, igitur & potentia primi motoris erit fi-
nita, consequentia patet, quia non potest esse potentia infinita in habente naturam finitam,
antecedens probatur per istā proportionem, res, quę est in hoc loco, & non alibi, est determi
nata & finita secundum locum, ergo res, quę ita est hoc, quod non illud, est finita secundum
D naturam, & substantiam suam, sed primus motor est hoc & non est illud puta lapis, vel li-
gnum, igitur primus motor erit finitus secundum suam substantiam, & naturam. Sed di-
cimus ad hoc negando antecedens, & ad probationem dicimus, quòd natura primi motoris
est suum esse per se subsistens non recepta in aliquo, & ideo dicitur infinita, & distincta ab
omnibus aliis, & alia remouentur ab ea, sicuti si albedo esset per se subsistens, ex hoc ipso
quòd non esset in alio, differret ab omni albedine existente in subiecto, & sic natura primi
motoris seipsa est distincta ab omnibus rebus creatis, licet ipsas contineat eminenter. Sed
dices, non ne finis pertinet ad nobilitatem? si ergo omne pertinens ad nobilitatem primo
motori est attribuendum, & infinitas dicit imperfectionem, finis autem perfectionem, igi-
tur primus motor cum sit perfectissimus, finitus & non infinitus dici debet. Ad quod di-
cimus vtique finem perfectionem dicere, & primo motori nobilissimo modo attribui, vt
scilicet ipse essentialiter sit finis omnium, non tamen denominatiue finitus, illa autem infi- Infinitas duplex est.
nitas, quę imperfectionem dicit, est infinitas ex parte materię, quę primo motori non con-
uenit, sed gaudet illa infinitate, quæ dicitur ex parte formę, & hęc dicit perfectionem.

Sed dices iterum, si primus motor de mente Arist. est infinitus intensiue; quomodo ergo

Primus motor est mensura substantiarum.

poterit esse prima mensura omnium;hanc enim propositionem omnes Philosophi confiten tur quòd primus motor sit mensura omnium substantiarum, & quòd perfectio ipsarum attendatur penes accessum ad summum: posita ergo infinitate in primo motore: sequitur substantias omnes æqualiter distare à primo motore,quia in infinitum distant,& sic vna substãtia non esset perfectior altera: ex consequenti primus motor nõ erit mensura omnium,quod clarius patet exemplo calidorum ; si enim omnia calida çqualiter distarent à summo calido itaquòd vnum non esset propinquius calidissimo,omnia essent in æquali gradu ca[illegible]ris,quia tunc vnum dicitur calidius altero,quando est propinquius calidissimo. Ad hoc respondent aliqui,quòd stat primum motorem esse infiniti vigoris, & ex hoc non tolli quin sit me[illegible]m, & mensura omnium entium, vt vulgata propositio habet,quæ extrahitur de mente Philo[illegible]o-

Tex. 7. phi 10. huius:quia licet perfectio primi motoris io se consideata sit formaliter infini[illegible], tamen vt est imitabilis,& participabilis à creaturis non est infinita sub tali ratione : quia nulla creatura potest participare perfectionem infinitam sub ratione qua infinita est: & ideo est mẽsura creaturarum vt imitabilis à creaturis. Quam responsionem confirmant ex dicto B. August.docentis,quòd alia ratione cõditus est homo, & alia equus,& ideo vt sic potest habere rationem mensuræ omnia mensurantis penes accessum, & recessum ad ipsum,quia non omnia in æquali gradu entitatis & perfectionis participant, & imitantur diuinam perfectioné. B

Reprobatur responsio Zimaræ. Sed hæc responsio non placet,quia adhuc stat vis argumenti,quòd omnia entia creata [illegible] entitatem,& nobilitatem essent çqualia,patet quia çqualiter distant ab entitate pri[illegible] motoris,cum distent distantia infinita. Nec est ad propositum dictum B. Augu. quia ipse loquitur de rationibus idealibus,quibus Deus cognoscit creaturas. Propterea melius dicendum est, quòd infinita distantia est duplex,altera simpliciter,quæ est ex parte vtriusque extremi & altera dicitur secundum quid,quæ est ex parte vnius extremi tantum: argumentum concluderet si creaturç distarent ab ipso creatore secundum primam distantiam, quod essent æqualis perfectionis, sed dicuntur distare iuxta membrum secundum distinctionis:quemadmodum patet in hoc exemplo scilicet quòd singuli anni,& menses,& dies distãt in infinitum ab çterno tempore præterito,tamen inter annos , annus præteritus propinquior est æte[illegible] tempori quàm annus præsens,& quàm annus futurus, alioquin mũdus nõ esset maior[illegible]urationis, nec aliquid antiquius altero simpliciter. quæ omnia sunt contra sensum , & [illegible]ensibus, septimanis,& diebus dici potest, & hoc modo creaturas dicimus distare in infin[illegible] C

Quõ creaturę distant à Deo. te Dei, & penes hãc distantiam non attendi mensurationem ipsarum creaturar[illegible], sed bene ex parte alterius extremi,nempe comparando creaturam creaturæ, & sic vna d[illegible]pin quior altera primo enti infinito, & sic primus motor etiam dicitur mensura ipsarum creaturarum. Sunt multa alia argumenta contra hanc materiam,quæ tamen omnia fa[illegible] soluũtur ex dictis,propterea consulto dimittimus.

Et vt magis resolute habeatur hoc negotium,retineas in memoria tua has propositiones, quarum prima est. Primus motor non est infinitus secundum quantitatem m[illegible]s continuam vel discretam,quia est in corporeus. Secunda est,primus motor non est infinitus priuatiue, quia non est aptus natus habere finem, cum non sit quantus. Tertia est,virtus primi motoris est infinita negatiue, quia eius nullus est terminus . Quarta est,natura primi motoris est infinita, & omnia etiam quæ ei conueniunt sunt infinita, quia esse [illegible] ręs est irreceptum,ex consequenti infinitum. Quinta, potentia primi motoris habet [illegible]uendã modum infinitatis,quem non habet eius natura, quia potentia dicit infinitat[illegible] ad obiecta,quam non dicit natura. Sexta,infinitas primi motoris potest concludi ex creatione D

q.25.ar.5. rerum ex nihilo,vt habes ex S.Tho.1.p.Septima,supposita çternitatæ primi motus p[illegible]est cõ

Cap. 43. cludi infinitas diuinę virtutis, vt habes à S.Tho. 1.contra gentes: nec ex hoc argui potest primum motorem infinitum in vigore,& motorem finitum æquali tempore mouere , esse al[illegible] quod inconueniens: quia primus motor mouet iuxta capacitatem mobilis, & non tota [illegible] virtute,quia si sic moueret,ex se posset mouere in instanti,verum quia hoc repugnat motui,& mobili,propterea motus non fit in instanti;cognoscitur etiã ab intellectu nostro infinitas intensiua primi motoris ex effectu sensato, qui est motus infinitus duratione : hic enim effectus non potest esse nisi ab habente virtutem infinitam intensiue. Octaua, infinitas primi motoris argui potest,& concludi ex actiuitate intellectus nostri, quia quolibet finito potest

Cap. 45. intellectus noster aliquid maius cogitare,vt habes à S.Tho.1.contra gentes. Nona, Deus potest facere aliquam formam,tam substantialem,quàm accidentalem infinitam secund[illegible]m rationem suæ speciei,non tamen potest facere effectum simpliciter infinitum,hanc habes à S.

q.7.ar.2. Thoma.1.p. Vltima sit,Deus non potest facere magnitudinem actu infinitam,nec etiã multitudinem;quam etiam habes vbi supra.

Etenim

A

Etenim non videre quidem quadam dignius est, quàm videre, ut sit optimum, &c. Tex. 51.

Vtrum intellectus primi motoris intelligat aliud à se?

Dilucidatio quinta.

EX Verbis huius contextus expositores diversa sentiũt circa intellectionem primi motoris. Nam Auerroes vult primum motorem cognoscere omnia secundum quòd communicant in esse, ut exponit suus discipulus Io. de Ian
B duno in hoc libro asserens de mente eius quòd ipse Deus intelligit natu- quęst. 12.
ram entis simpliciter inquantum ens, quia ipsemet est ens simpliciter, & cognoscit se scientia in esse secundum quòd est causa entium, & ex hoc sciẽtia sua differt à scientia nostra, quia sua scientia est causa entium, sed nostra est causata ab entibus, & ex hoc sequitur, quòd non ignorat alia, & ponit exemplum, si aliquis cognoscit calorem ignis simpliciter, quia est causa aliorum, nõ ignorat calorem in aliis, ergo cum Deus sit ens simpliciter, & primum, & cognoscat se ipsum, non ignorat alia, & hoc habet Auer. contra Themist. August. Suessanus in hoc etiam libro asserit Auerroem va- disp. ultima.
rium inueniri in hac materia, quia aliquando videtur dicere Deum intelligere tantum se formaliter, sed quia ipse est quoddam ens eminenter continens omnes perfectiones in rebus repertas, hac de causa dicitur cuncta eminenter cognoscere quatenus cognoscit id, quod eminenter est continens omnia, tamen 2. physicorum, & 2. de anima videtur velle Deum omnia Com. 56.
distinctè cognoscere, & etiam in hoc libro asserit idem, dum docet Deum habere curam cir- Com. 54.
ca omnia entia: etiam induidua. Et Marcus Antonius Zimara in tabula verbo Deus, vult, no Com. 57.
C stros Theologos cõcordare cum Auerroe in intellectione creaturarũ, quia Deus non intelligit creaturas sicut nos, quorum intellectus mouetur ab obiectis, & hoc colligit ex libro destruct. destruct. in solutione 18. dubij. Quidam alii ut Algazel disputãtes de hac quæstione, Disput. 3.
quæ est nobilissima omnium, quę sunt de Deo, s. scire quid intelligat, & est desiderata ab omnibus naturaliter, & quia Caldęi maxime circa eam insudarunt, ideo Philosophus narrat Caldęi laborarunt circa cognitioné Dei.
eam esse sententiam paternam, docuerunt eum per vnum cognoscere multa, utentes quibusdam exemplis, puta si centrũ cognosceret seipsum, cognosceret omnes lineas, & si lux cognosceret se ipsam, cognosceret omnes colores ab ea progredientes.

Inter Theologos quoque est diuersa sententia de modo quo Deus cognoscit alia à se; Dist. 35.
de numero quorum Scotus in 1. sent. docet diuinam cognitionem terminari non solum ad essentiam suam, sed etiam ad creaturas omnes ab æterno, quia vult in primo instanti diuinũ intellectum absolute intelligere suam essentiam; in secundo per eam producere creaturas intelligibiliter, & sic eas intelligit; in tertio insurgere relationẽ ipsarum creaturarũ ad diuinum intellectum. Gabriel etiam Scotista 1. sent. & Ocha in ibidem, & Gregorius Ariminẽsis volũt, dist. 35. q. 2. & 3.
D quòd quanquam diuina essentia perfectione, & dignitate sit prius obiectum diuini intellectus, quàm creatura in ratione nobilitatis & perfectionis, tamẽ in ratione cogniti nõ est prius origine, sed ęque simul & primo hęc omnia à Deo intelliguntur: ratio est quia vnica, ac simplicissima intellectione ab eo concipiuntur; ergo impossibile est ibi dari prius & posterius, & negant ordinem instantium positum à Scoto, & relationes illas creaturarum in esse producto ab ęterno, quia de facto est quoddam chimericum, cum ens rationis distinctum contra ens reale sufficienter euacuetur per negationem, & relationem: sed constat tale esse creaturarum productum à Deo intelligibiliter ab ęterno non esse reale: igitur rationis: ergo negatiuum, aut relatiuum: quod autem non sit ens reale patet, quia non bene sonat apud fideles dicere, quòd Deus naturali necessitate, & non libere produxerit extra se creaturas aliquas Deus nihil extra se producit de necessitate.
in esse reali, nec etiam apud Philosophos ponentes Deum nihil obiectiue extra se intelligere, sed omnia intueri per suam propriam essentiam. Alii, de numero quorum fuit Franciscus de Mayronis 1. sent. volunt Deum intelligere alia extra se dupliciter considerari posse dist. 35.
primo tanquam cognitione intuitiua in se ipso: secundo tanquam cognitione abstractiua in rationibus ęternis, & sic vtroque modo Deus cognoscit creaturas intuitiue, quia omnia pręfuerunt

fuerũt ab æterno ſecundum eſſe obiectiuũ,abſtractiue vero per rationes æternas, quæ diſtin A
Pluralitas non eſt ponenda ſine neceſsitate. guũtur ex natura rei inter ſe. Quæ poſitio parum differt à ſententia Scoti ſuperius impro-
bata:proptereà & hęc improbanda venit,quia non eſt pluralitas ſine neceſſitate ponẽda: ſed
omnia optime ſaluantur abſque illo eſſe reali obiectiuo creaturarum,& abſque diſtinctione
illarum rationum ęternarum ex natura rei: ergo fruſtra eſt excogitatus talis modus ponẽdi
creaturas cognoſci à Deo. Adde quia tales rationes diſtingui ex natura rei inter ſe, & ab
eſſentia videtur erroneum,quia tollit ſummam Dei ſimplicitatem:nam Deus eſt ſumme ſim
plex,quo ſimplicius excogitari non poteſt;ſed poſitis illis rationibus diſtinctis ex natura rei
in ipſo Deo,aliquid ſimplicius eſſet excogitabile:ſimpliciter enim eſſet res illa ſine diſtinctio
ne rationum, quàm cum tali diſtinctione:igitur &c. Rurſus ablatis his diſtinctionibus ad-
huc Deus poſſet creaturas intelligere: ergo fruſtra ponuntur tales diſtinctiones rationum
ex natura rei.

Diſt. 35. Alij vero,de numero quorum apparet fuiſse Aureolũ & Thomam de Argentina eodem
libro ſenten. docuerunt creaturas intelligi à Deo æquipollenter tantummodo: quia diuina
eſsentia æquiualet omnibus creaturis:quia nulla potentia attingit id, quod non participat ra B
tionem formalem ſui obiecti:ſed creaturę non participant rationem formalem diuinæ eſsen
tiæ:ergo Deus non intelligit creaturas in ſe ipſis,ſed tantum prout diuina eſsentia ęquipol-
let creaturis ipſis. Quæ opinio eſt diminuta; quia licet creatura non participet diuinã eſſen-
tiam,ſicut homo participat animal:tamen participat ipſam per ſimilitudinem, ſicuti effectus
dicitur participare cauſam. Quidam alii ſcripſerunt Deum intelligere creaturas per plures
rationes intelligendi & diſtinctas, nõ quidem diſtinctione exiſtente in Deo,vel in eius eſſen
tia,ſed diſtinctione exiſtente in ipſis rebus,quæ intelligũtur. Quam poſitionem ſequutus eſt
Diſt. 35. Ioannes de Ripa 1. ſentẽ. eamque declarat per quoddam ſimile de dextro, & ſiniſtro in co-
lumna,quæ diſtinguũtur diſtinctione exiſtente in membris animalis,& non diſtinctione exi
ſtente in ipſa columna,ſic rationes intelligendi poſſunt intelligi diſtingui diſtinctione exiſtẽ
te in rebus intellectis, & non in ipſo intelligente: igitur poſſunt in Deo eſſe plures rationes
propriæ,& diſtinctæ rerũ,quibus proprie & diſtincte res cognoſcat, quæ quidem diſtinguũ-
tur diſtinctione rerum,quæ intelliguntur: non aũt diſtinctione exiſtente in ipſo intelligen-
te.Sed nec poſitio iſta ſtare poteſt;quia eadem ratio eſſet de diuinis attributis, quæ diſtingue C
rent non diſtinctione exiſtente in Deo ſecundum ipſos, & ſic eſſent ſynonima: quod acerri
q. 13. ar. 4. me impugnat S.Thomas. 1.p.quia rationes horum attributorum,cum non ſint caſſæ, & va-
næ,oportet eis correſpondere vnum quid ſimplex multipliciter,& imperfecte repræſentatũ.

diſt. 35. q. 2. Alii, vt Durandus eodem libro ſent. 1. docent, diuinam eſſentiam eſſe pręciſam rationem
cognoſcendi creaturas cauſatas ab ea,quia eſt earũ cauſa ſiue mediate ſiue immediate, quan-
doquidem cum Deus cognoſcat ſeipſum:igitur cognoſcit diſtincte illud, quod immediate
eſt cauſatum ab ipſo;& rurſus per illud tãquam per cauſam cognitam cognoſcit tertium cau
ſatum,& per tertium tanquam cauſam cognoſcit quartum,& ſic vſque ad vltimum effectum:
Deus habet diſtinctã cognitionẽ de rebus. ergo ſiue Deus producat res omnes immediate,ſiue mediate,ſemper ſequitur, quòd habeat
de eis diſtinctam cognitionem,& cauſa eſt,quia res creatæ diſtincte repræſentantur in intelle-
ctui diuino non per hoc,quòd eſſentia diuina habeat eas in ſe,ſicut ſenarius habet numeros
intra ſe contentos, vel quemadmodum ſpeculum habet imagines: hoc aſſerit Durandus
contra S.Thomam,quia nihil horum eſt in diuina eſſentia reſpectu rerum creatarum, nec
ſicut exemplar repræſentat exemplata,ſed quia diuina eſſentia eſt cauſa omnium &c. Sed cõ D
tra iſtam poſitionem arguitur hac tantum ratione: quia poſito per poſſibile vel impoſſibile
quòd Deus non eſset cauſa creaturarum, adhuc Deus per ſuam eſsentiam cognoſceret crea
turas:igitur præciſa ratio,qua Deus creaturas cognoſcit, non eſt quia ſit [illegible] cauſa contra
Durandum,ergo &c.

diſt. 39. q. 1. Ioannes Bachonus Carmelita 1. ſentent. arguens contra Aureolum tenentem Deum co-
gnoſcere creaturas denominatiue,eminenter,& æquipollenter, explanans opinionem ſuam,
dicit primo,quòd Deus cognoſcit creaturas appræhenſiue. Secundo vult, quòd vnũquodq;
creatum habeat in intelligentia diuina ſuum eſſe cognitũ formaliter, itaquòd lapis ab æter-
no habuit eſse cognitum, & intentionale proprium,& formale, & diſtinctum in intelligen-
tia diuina ſecundum ſuum eſſe actuale, ſeu aptitudinale Et huic opinioni videtur con or-
Opinio Ricardi. dare Ricardus de Mediauilla, vt recitat ipſe Ioannes, quia volens Ricardus probare bea-
tum cognoſcere eſsentiam diuinã, & creaturas in ea, docet vnũ ſolum eſse obiectum terminãs ſpeculatum ab ipſo beato;& hoc eſt diuina eſsentia in ratione mouentis, & terminan-
tis, vnde creaturæ nullo modo terminant intellectionem Dei. Contra quam opinionem ar-
guit

A guit Soncinas in hoc libro probans, creaturas quoque terminare diuinam intellectionem, licet non primo, sed secundario: quia omnis actus terminatur ad ea, quæ capiunt esse per ipsum: sed res productæ à prima causa capiunt esse per eius intellectionem & volitionem: ergo diuina intellectio terminatur ad eas, & per consequens diuinus intellectus cognoscit eas terminatiue: maior patet ex terminis, quia impossibile est, quòd productio non terminetur ad productum. Adde quòd diuinus intellectus, cum cognoscat res alias à se esse variabiles, & corruptibiles, & nõ esse corruptibiles, vt sunt in Deo, sed solum vt sunt extra ipsum: igitur terminatur eius intellectio ad creaturas existentes extra se. quæst. 65.

Nunc veniendum est ad explicationem ipsius veritatis. Et primo notandũ est, quòd Deus continet omnia entia possibilia, & infinita, quia est causa efficiens omnium, causa enim continet effectum: & quia agit per actum virtutis, idcirco hac virtute omnia amplectitur, quæ efficit præstantiori modo, quàm quæcunque alia res alia à Deo contineat suos effectus, quandoquidem ceteræ causæ non habẽt vim producendi totum effectum, sed supponunt materiã quæ est pars rei; Deus autem cum sit prima causa omnium, & pręstantissima, nihil supponit in actione sua. Secundo aliæ causæ à Deo non agunt immediate se ipsis, sed per qualitates, & instrumenta distincta à se. Deus autem cum sit actus purus operatur se ipso. Tertio alię causæ ad operandum indigent cælo, & aliis agentibus: propterea nulla sola causa integre & perfecte continet suos effectus. Deus autem nullius est indigens ad causandum. Quarto virtus aliarum causarum est finita, & ideo habet resistentiam in actione: virtus autem Dei est infinita in vigore, vt dictum est supra, & nullam resistentiam habet in sua operatione. Quinto aliæ causę non possunt operari ex mera fęcunditate, vt scilicet se solum communicent, sed etiam vt aliquid acquirant; & propterea non tantum intendunt perfectionem effectus, sed etiam suam: Deus autem nullam perfectionem intrinsecam acquirit ex productione effectuũ sed tantum extrinsecam, & extensiuam declarantem ipsum, quia cum sit causa æquiuoca ac vniuersalis omnium vnitissime, ac simplicissime, & eminenter omnia continet, vt patet per exempla: nam qualitates elementares continentur in vnico lumine solis, & potentiæ cognoscitiuæ inferiores continentur in intellectu, & prudentię aliorum animalium continentur in prudentia hominis: hęc enim exempla diminute ostendunt continentiam creaturarum in Deo, propterea inepte Aureolus: Durandus, & Scotus ac cęteri nominales laborant in confutandis hisce exemplis.

B (margin) Deus est præstantissima causa.

C Secundo est notandum, duobus modis aliquid cognosci posse. Vno modo in se ipso, quando cognoscitur per propriam speciem adæquatam ipsi cognoscibili, sicuti quando oculus meus videt parietem vel librum per speciem ipsorum. Alio modo cognoscitur aliquid per speciem continentis, vt quando cognoscitur pars per speciem totius, vel quando homo videtur in speculo per speciem ipsius speculi: Deus benedictus cognoscit se ipsum in se ipso intelligendo se per suam essentiam: alia vero omnia, quæ sunt extra ipsum, cognoscit vtiq;, sed non in se ipsis, hoc est per eorum propriam speciem, sed in se ipso, prout sua essentia continet similitudinem aliorum, & est excedens omnia alia creata, & potest accipi vt propria ratio vniuscuiusque, secundum quòd diuersimode est participabilis, vel imitabilis à diuersis entibus creatis; quæ quidem entia, licet contineantur in diuina essentia tanquam in ratione omnia excedente, non tamen continentur sicut imagines rerum in speculo; quia illa, quæ continentur in speculo, sunt distincta & multiplicia, realiter inter se distinctionem habentia; effectus autem producti à Deo non continentur diuisim & multipliciter in ipso, vt scribunt nominales: sed continentur sicut effectus in causa per vnicam virtutem producente omnia, in qua virtute effectus non diuisim, & multipliciter, sed vnite omnes eminenter continẽtur, ita quòd omnes sunt ipsa virtus indiuisibilis & simplex, non solum quantum ad id quod est commune omnibus, sed etiam quantum ad ea secundum quæ entia ipsa creata distinguũtur. Vnde ipse Deus comparatur ad entia ipsa causata, non sicut vnitas ad numeros, vel centrum ad lineas, vt aliqui dixerunt, quia hoc esset tanquam commune ad propria, sed comparatur sicut perfectus actus ad imperfectos, veluti homo ad animal, aut senarius numerus, qui est perfectus ad numeros imperfectos sub ipso contentos, & quia per actum perfectum cognoscuntur actus imperfecti, non solum in communi, sed etiam propria cognitione, sicuti qui cognoscit hominem cognoscit animal propria cognitione, & qui cognoscit senarium cognoscit ternarium propria cognitione; hoc pacto Deus cognoscendo se, qui est actus perfectissimus, cognoscit omnia alia à se propria cognitione, non tantum secundum ea, in quibus conueniunt, sed etiam secundum ea, in quibus distinguũtur.

(margin) Bifariam aliquid agnoscitur.

D (margin) Deus quô eõ paratur ad creaturas.

Tertio sciendum, quòd cum Deus sit natura intellectualis, & causa vniuersalissima, &

prima

Aduerbium sic duo importat.

prima, sic dicit cognoscere alia à se, prout sunt in ipso, sed illud aduerbiũ, sic, duo importare A
potest. Alterum, quod dicitur modus cognitionis ex parte ipsorum cognitorum, & sic nõ
verificatur, itaquòd Deus cognoscat tantum modum aliorum à se, prout sunt in ipso, quia
non semper cognoscens cognoscit cognitum secundum illud esse, quod habet in cognoscen
te: oculus enim non cognoscit librum, & tabulam secundum esse quod habent in oculo, sed
per speciem ipsorum cognoscit ea secundum illud esse naturale, & materiale, quod habent
extra oculum; & licet aliquis cognoscens cognoscat res cognitas secundum esse quod habẽt
in cognoscente: tamen cognoscit etiam ipsas secundum esse quod habent extra cognoscen-
tem, sicut intellectus noster cognoscit naturam hominis, & leonis secundum esse intelligibi
le, quod habet in intellectu inquantum cognoscit se intelligere, sed nihil hominus cogno-
scit etiam ipsas in propriis naturis. Alterum verò, quod importare potest aduerbium illud,
sic, est modus ex parte cognoscentis, & hoc modo verum est, quòd cognoscens sic & ita, so-
lummodo cognoscit res cognitas prout sunt in ipso cognoscente; quia quanto perfectius co
gnitum est in cognoscente, tanto perfectior erit modus cognitionis, & hoc pacto Deus non
solum cognoscit res esse in seipso, sed per id, quod in seipso continet res, cognoscit illas in B
propriis naturis, & tãto perfectius, quanto perfectius reperiuntur in ipso, itaquòd quando
dicimus, res cognoscuntur à Deo secundum esse quod habent in ipso, non debemus intelli-
gere cum dictione exclusiua scilicet, tantum, quia res uidentur ab ipso Deo & cognoscun-
tur, non tantum secundum illud esse eminentissimum & causale, sed etiam secundum om-
ne esse, & proprietates in suis causis remotis, & propinquis tam effectiua, quàm formali, &
finali, & materiali, & vt vnico verbo dicam, secundum omnes modos essendi non solum si-

Deus perfecte cognoscit omnia.

bi ipsis actu conuenientes, sed etiam possibiles. Deus enim cognoscendo me, & Sortem, &
Platonem in seipso tantum, cognoscit me, & Sortem, & Platonem secundum modos essen-
di, quos ego Sortes, & Plato habemus, & habuimus antequam essemus, & habebimus etiam
in futurum.

Quibus stantibus, vt hæc materia clarior habeatur, per aliquas conclusiones eam explica
re conabimur. Sit igitur prima conclusio hæc. Primus motor, qui est Deus benedictus,
est summe se ipsum intelligens per se ipsum; hæc enim expresse habetur ex verbis Arist. in
hoc contextu, & etiam Auerrois in commento, vbi docet, substantiam primi motoris esse C
suum intellectum, & intelligere sui ipsius. Aliqui ita probant, omne agens per se agit pro-

Tex. 51.

pter finem ex 2. phys. vbi Philosophus probat de natura, de qua minus videtur: sed primũ
agens per se agit, alioquin non esset primum, quia omnis causa per accidens est prior aliqua

Tex. 65.

causa per se ex eodem libro phys. ergo agit propter finem; nunc sic, omne agens propter fi-
nem vel cognoscit finem, vel ab alio determinatur ad finem; sed primum agens non potest
determinari ad finem ab aliquo: quia illud determinans esset prius, & nobilius eo: ergo ip-
sum erit intelligens. Et confirmant, quia primum efficiens dirigit effectum suum ad fi-
nem: ergo vel naturaliter dirigit non cognoscens vt ignis, vel cognoscendo finem: non pri-
mo modo, quia non cognoscens non dirigit nisi virtute cognoscentis, quia sapientis est alia
ordinare: sed primum efficiens in nullius virtute dirigit, sicut nec causat, quia aliter non es-
set primum: ergo dirigit cognoscens, & intelligens finem ipsum. Sed ista ratio cum sua
confirmatione (pace eorum dixerim) non concludit; quia nil aliud probat, nisi quòd pri-
mum mouens est intelligens, & cognoscens, sicuti etiam homo est intelligens & cognoscens
quia agit propter finem, & dirigit in finem: sed non probat, quòd sit summe intelligens se D

Immaterialitas est ratio cognoscẽdi. Tex. 121.

ipsum per seipsum, vt proposita conclusio habet; & ideo ratio efficax ad probandam hanc
conclusionem est ista: immaterialitas est ratio quòd aliquid sit cognoscitiuum, & secundum
modum immaterialitatis est modus cognitionis: patet ista propositio ex 2. de anima, ubi
Aristo. vult plantas non cognoscere propter suam materialitatem; sensus cognoscit, quia est
aliquo modo immaterialis: recipit enim species sine materia, intellectus magis cognoscit,
quia est magis separatus, & immixtus materię; & sic immaterialitas est ratio, quòd aliquid
sit cognoscitiuum &c. sed primum monẽs est in summo gradu immaterialitatis, vt scripsit

Tex. 39.

Philosophus in hoc libro: ergo est in summo gradu cognoscẽdi, & sic intelligit se ipsum p.
seipsum; quia cũ sit actus purus in eo idem est intellectus, species intelligibilis, intellectũ,
& ipsum intelligere: quia tanta est virtus Dei in cognoscendo, quanta est actualitas eius in
existendo; propterea si est pura actualitas: ergo purus intellectus, pura res intellecta, purum
intelligere: & sic est intelligens se ipsum per se ipsum perfectissimo modo: & hoc habet
Arist. in textu asserens, quòd si non esset ita; tunc primum mouens non esset optima substã-
tia, quod est absurdum dicere: consequentia patet, quia per intelligere ipsum primum mo-

uens

A ens est venerabile,& honorabile: vnde sua vltima perfectio debet esse in actu secundo: si er
go aliquid aliud à substantia sua esset intelligere & intellectum, illud esset optimum, & sic
patet à primo ad vltimum, quòd primum mouens non esset optime substantia. Adde, quòd
continuatio intellectionis ipsius primi mouentis esset laboriosa; quia potentia solum rece-
ptiua est potentia contradictionis, ex 9. huius: ad potentiam autem contradictionis manife Tex.17.
ste sequitur labor.

Et si dicis, omne intelligere est aliquid intelligere: cum ergo primum mouens intelligat
se, & ipsum non sit aliud, quàm suum intelligere, ergo intelligit se intelligere, & istud etiam
intelligere intelligeret adhuc se intelligere, & sic daretur progressus in infinitum, non ergo
intelligere primi mouentis erit eius substantia. Sed hoc nihil est, nam intelligere primi mo Intelligere
uentis est quoddam subsistens in se ipso, & non inhęrens alicui alteri, propterea est sui ip- Dei quale
sius, & non alicuius alterius; hinc est quòd non oportet procedere in infinitum. sit.

Et si dicis adhuc, nulla res mouetur, vel patitur, aut perficitur à se ipsa, neque est similitu-
do sibi ipsi; sed intelligere est quoddam pati, & moueri, & perfici, quia scitum est perfectio
B scientis, & assimilari cum scientia est assimilatio ad rem scitam: si ergo primum mouens est
intelligens se ipsum per se ipsum, tunc moueretur, pateretur, perficeretur à se ipso, & esset
similitudo sibi ipsi: quod est absurdum dicere. Ad quod respondemus argumentum hoc
concludere de intellectu in potentia, non autem de intellectu primi mouentis, qui est puris-
simus actus, & sua pura perfectio, & suum purum intelligere: vnde Aristo. 3. de anima do- Text.7.
cuit, moueri & pati æquiuoce sumi, prout dicitur de intelligere, & de ipso motu: quia intel-
ligere non est motus, qui est actus ipsius mobilis imperfecti, quod ab alio in aliud mouetur:
sed est actus perfecti existens in ipso agente: similiter etiam, quòd intellectus perficiatur ab
intelligibili, vel assimiletur ei, hoc conuenit intellectui nostro, qui est in potentia, per quam
differt ab intelligibili, & assimilatur ei per speciem intelligibilem, quæ est similitudo rei in-
tellectæ, & perficitur per ipsam, sicut potentia per actum: vnde patet argumentum hoc es-
se nullius roboris, & valoris.

Secunda conclusio est. Primum mouens, quod est Deus, intelligit omnia alia extra se, &
quoad eorum existentiam, & essentiam: non tamen in se ipsis, sed in sui essentia: quę conclu
C sio potest haberi facile ex multis locis Arist. pręsertim 1. de anima, vbi reprehendens Empe Tex. 80.
doclem asserentem Deum ignorare discordiã, dicit quòd si vera esset opinio Empedoclis,
accideret Deum esse insipientissimum omnium animalium; sed discordia est extra ipsum
Deum: igitur Deus cognoscit ea vt sunt extra ipsum. 3. etiam huius scribit, quòd si Deus Tex. 15.
non cognosceret elementa, odium, & amorem, sequeretur ipsum esse minus prudentem ho
minibus; quod est absurdum magnum, igitur Deus cognoscit ea quę sunt extra se. Et in hoc Tex. 52.
libro docet ordinem rerum cognosci à Deo; & 10. ethicorum scribit sapientes esse Deo cha Cap.6.
rissimos, & illis ab eo multa communicari; & in poeticis asserit esse omnium axioma, Deũ
omnia videre; & in 3. de anima commendat Anaxagoram, qui posuit intellectum immixtũ Tex.4.
non vt imperet, sed vt omnia cognoscat: sed intellectus diuinus est maxime immixtus & pu
rus: igitur omnia intuetur, & libro 2. magnorũ moralium docet pro meritis bona ac mala Cap. 9.
ipsis hominibus à Deo promanare & 1. rethoricorum scribit, Deum subuenire iniuria vexa Cap.2.
tis. & 7. politicorum docet prægnantibus, quæ lãguescunt Deum auxiliari. & 2. de genera- Cap. 18.
tione ait Deum compleuisse vniuersum sua ęternitate. & in libello de bona fortuna vult in- Tex.50.
D stinctum fortunatorum esse à Deo omnia vidente. Auerro. quoque ipsa veritate coactus li-
bro de somno & vigilia ait, ad cuiuslibet rei generationem, quę non est à casu pręter causas
immediatas & cœlestes, concurrere intelligentiam agentem, & vt causis secundis, sicut ar-
tifex vtitur instrumentis. & primo cęli docet aliquando fuisse dubium circa ea, quę scribe-
bat, & Deus mouit ipsum in cognitionem veritatis: igitur signum est Deum ipsum cogno-
uisse. & 3. de anima ipse Auerroes, Alexander, Themistius, & Simplicius fatentur Deum es- Com.5.
se intellectum agentem, qui infundit nobis species: ergo cognoscit nos & illas: immo om-
nes interpretes Aristo. excepto Mirandulano lib. suo contra Astro. fatentur Deum aliquid Cap. 27.
extra se cognoscere, saltem quę immediate ab eo manant. Alij omnia, iste solus vult Deum
nil aliud præter se cognoscere, quia perficeretur ab alio: & quia intellectio Dei non esset in
telligens, & intellectum. Quę videtur opinio Epicuri, qui priuauit Deum omni cognitio-
ne, vt narrat Cicero primo de natura Deorum, & Lucretius, & Diogenes in vita eius; Stoici Opinio Stoi
tamen rerum humanarum cognitionem omnium Deo tribuerunt, vt patet ex Diogene in corum de co
vita Zenonis, & ex Cicerone 2. libro de natura Deorum. Plato quoque libro de Republ. in- gnitiõe Dei.
nuit Deum quęque minima cognoscere: de Pytagora, & Plotino, & Iamblico res est certa.

Adsunt deinde plurimæ rationes, quas S. Thomas in pluribus locis suæ doctrinæ ad pro- A
bandam conclusionem hanc adducit, & etiam plurimi alii doctores, præsertim Io. Bacho-
Dist. 35. nus libro 1. sentent. & Michael de Palatio Granatensis philosophus & theologus, ioter quas
hęc est vna potissima: comprehendens causam exẽplarem, & perfectionalẽ continentẽ per-
fectionaliter omnem perfectionem, eodem actu quo cognoscit se, cognoscit omnia perfe-
ctionaliter contenta secundom quodlibet esse suum, tam particulare, quàm vniuersale, ali-
ter enim non comprehenderet causam perfectionaliter continentem, & se ipsnm, qui est
exemplar omnium exemplatorum, da enim, quòd cognoscat se solom per se, & absolute vel
vt pelagus in se infinitum, & oon io ordine ad contenta secundum quodlibet sui esse: sequi
tur, quòd oon comprehendat se, quia comprehensio est quando nihil latet cognoscentem,
sed Deus cognoscit se vt caosam perfectionalem, & exemplarem, & effectricem omnium
etiam vilissimorum; quia magis repugnat Deo facere vilia, quàm cognoscere: igitur omnia
distinctissime, etiam vilia cognoscit.

Tex. 52: Et si quis diceret, quia Arist. io hoc libro probat primum mouens tantum se ipsum co-
gnoscere: sed tantum idem est quod non cum alio: igitur mens Philosophi est, qoòd primũ B
Quæst, 53. mouens alia à se oõ cognoscat: qnod etiam S. August. libro 83. qoæst. affirmare videtur, vbi
docet, qoòd Deus nec quicquam extra se ipsnm intuetur: igitur Deus non cognoscit alia à
se; quibus auctoritatibus sostragatur ratio, quia intellectum est perfectio intelligentis: si er-
go primum mouens intelligit aliquid aliud à se, tunc illnd erit perfectio primi mouentis,
Intellectum & eo nobilius, quod est impossibile. Et confirmatur, quia intellectum facit delectationẽ
ẽ delectatio in ipso intelligente, vt scripsit etiam Philosophus 1. hoīs, quòd omnes homines oatura sci
intelligẽtis. re desiderant; si ergo primum mouens aliquid aliud à se cognosceret, illud aliud esset causa
delectationis in ipso, quod absordum est affirmare.

Sed hæc facile soluuntur distingueodo, quòd aliquid dopliciter potest à cognoscente co-
gnosci. Vno modo in se ipso, quando scilicet ex ipsa re intellecta formatur acies intuentis,
& sic Deus tantum se ipsum io se ipso cognoscit. Alio modo cognoscimr aliquid in alte-
ro, & sic cognoscit creaturas videlicet nõ in se ipsis creaturis, sed in ipso Deo, vt dictum est:
& sic intelligit Arist. & B. August. quòd Deus oihil extra se intuetur tanquàm obiectum ter
minans, & mouens snum intellectum, sed cognoscit ea quæ sunt extra io sui essentia, & na- C
tura, quæ est obiectum sui intellectus. Vel dicẽdnm, quòd nihil intelligit extra se scilicet im
mediate acquirendo scientiam ab eis, quia tunc vilesceret eius intellectus & tranlmutare-
tur ab illis.

Ad rationem adductam dicimus in nullo suffragari; quia intellectum est perfectio intel-
ligeotis, non quidem secundum suam substantiam, sed secundum suam speciem, secundum
qnam est io intellectu, vt forma, & perfectio eios: lapis enim non est in anima, sed species
Tex. 38. eius, vt scribitur 3. de anima: ea vero, quæ sunt alia à Deo, intelliguntur ab ipso inquantum
sua essentia continet eorum species; & sic non sequitur, quòd aliquid aliud sit perfectio di-
uini iotellectns, quàm sua purissima essentia. Ad confirmationem dicimus delectationẽ
intellectus esse ex operatione conuenienti; & quia Deus vna & simplici operatione gaudet:
propterea hac eadem delectatione fruitur: iotelligibile est causa delectationis in intellectu
nostro à rebus, quia deducit ipsum de potentia ad actum, Deus autem est purissimus actus;
& ideo purissima fruictio, & delectatio non causata ab aliquo, sed per se ipsam existeos.

Deus est sua Et si dicis, si primum moueos cognoscit alia à se cogooscendo se ipsum: quæro aut eadẽ D
delectatio. ratione cognoscit se ipsum, & alia, aut diuersis rationibus: si primo, sequitur qoòd cum co-
gnoscat se ipsum per suam essentiam, cognoscat etiam alia à se per eorum essentiam: si autẽ
secundo modo videlicet dioersis rationibus, sequitur in diuina cognitione reperiri molti-
plicitatem & dioersitatem: & sic nullo modo poterit dici Deum alia à se cognoscere. Ad
quod respondentes dicimus, primum mooens eadem ratiooe cognoscere se, & alia, tũ quia
est idem cognoscens, tum quia idem actus cognitionis, tum quia idem medium cognoscen
di: propterea ex parte cognoscentis eadem est ratio cognitionis: ex parte vero rerum cogni-
tarum oon eadem ratione cognoscit se & alia; quia non est eadem habitudo sui & aliorum
Quomodo ad medium, quo cognoscit: quandoquidem ipse illi medio est idem per essentiam: alia vero
Deus cogno à se snnt eadem illi medio per assimilationem; & ideo seipsum cognoscit per essentiam: alia
scat seipsum. vero per similitudinem. attamen idem est quod est eius essentia, & aliorum similitodo.

Secunda conclusio est. Primum mouens cognoscit alia à se tanquam obiecta secundaria,
Cap. 49. non terminatiue, sed consequutioe: hanc ponit S. Tho. 1. contra gentes, vbi animaduerte,
quòd ex hac conclusione oon sequitur, quòd sit aliquis ordo in diuina cognitione secundũ

se, sed

A se, sed tantum inter cognita: quandoquidem quicunque cognoscit perfecte, & plenissime, & comprehænsiue aliquam rem, perfecte etiam cognoscit omnia, quæ de illa re vere dici possunt, & quæ conueniunt ei secundum naturam; sed primum mouens, vt dictum est, perfectissime cognoscit seipsum, & compreheosiue: ergo cognoscit se esse causam, & exemplar & similitudinem aliorum ab ipso: igitur cognoscit alia à se; aliter non perfecte cognosceret se esse causam aliorum. Quam veritatem expresse tradit Dionysius libro de diuinis nominibus dicens, non secundum visionem singulis se immittit, sed secundum continentiam causæ scit omnia, cognoscendo se ipsum: quod etiam sacræ literæ exprimunt asserentes, prospexit de excelso sancto suo dominus de cęlo in terram aspexit, quasi de se ipso excelso alia videns, quòd noo terminatiue probatur sic, quia posito, quòd alia à se non existerent, tunc primum mouens illa oon cognosceret; probatur consequentia, quia alia à se tunc temporis non terminarent suam cognitionem: & propterea licet cognoscat alia à se vt obiecta secundaria, non tameo in ratione terminantium & mouentium. Deus est exẽplar omniũ. Cap. 7. Psal. 101.

Ex hac conclusione reprehændendus venit Paulus Soncin. qui oppositum docuit in hoc Quæst. 66.
B libro his rõnibus; prima est, ea oĩa cognoscit Deus terminatiue, ad quę termioat eius intellectio; sed diuina intellectio terminatur ad res, quæ non sunt Dens: ergo &c. maior patet ex terminis: minorem ita probat: quicquid est aliquo modo obiectum alicuius intellectioois, aliquo modo etiam ipsam terminat; quia esse obiectum intellectionis est ei obiici, & eã terminare; sed ea, quæ non sunt Deus, sunt obiecta secuodaria diuinæ intellectionis, cũ Deus omnia intelligat: igitur ea, quę non sunt Deus, terminant diuinam intellectionem. Sed hæc ratio est falsa, quia sequeretur ex ea aliquid esse prius, & oobilius Deo; quia terminus est nobilior eo, quod terminat, vnde hæc est doctrina Scotica dicere res creatas terminare actũ diuini intellectus: nec aliquo pacto concludit, quia minor est falsa: & ad probationem dicitur, quòd cõcludit de obiecto primario, & adęquato, vel de illo obiecto, qnod mouet intellectum, vt est obiectum nostri intellectus: modo alia à Deo neque sunt obiectum primarium diuini iotellectus, neque ipsum moueot neque ab eis recipit scientiam. Obiectũ duplex est.

Secunda ratio fuit illa, quam adducebat contra Ioannem Bachonum & Ricardum de mediauilla: quicquid capit esse quoquo modo per aliquam operationem est terminus illius;
C sed ea, quæ non sunt Deus, capiunt esse saltem cognitum: ergo ipsam terminant. Addebat, quia res, quę non sunt Deus, terminant diuinam volitionem: ergo diuinam iotellectionem: antecedens patet; nam Deus vult cęlum esse, & vult Sortem currere dum currit: consequentia patet ex hoc, quòd actus voluntatis circa aliquod obiectum pręsupponit actum iotellectus circa idem obiectum. Ad quam dicimus, quòd licet ea, quæ oon sunt Deus, capiant esse saltem cognitum per diuinam intellectionem; tamen illud esse cognoscitur à Deo io sui essentia, quæ est vere obiectum terminatiuum suę intellectionis, non autem in essentia illorum, quæ non sunt Deus; quoniam cum sint variabilia & corruptibilia non possunt determinare diuinam intellectionem. Ad id autem, quod addebat, quòd res, quę oõ sunt Deus, terminant diuinam volitionem: ergo & diuinam iotellectionem &c. neganda est consequẽtia; quia diuioum scire habet necessariam habitudinem ad scita, non autem diuinum uelle ad volita, quod ideo est; quia scientia habetur de rebus secundum quòd sunt in scieote: voluntas autem comparatur ad res secundum quòd sunt in seipsis, & ideo non est par ratio de rebus in ordine ad diuinam volitionem, & in ordine ad diuinam intellectionem. Discrimen inter uelle & scire Dei.

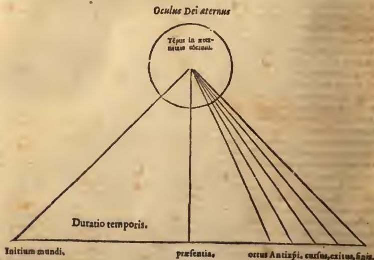
D Tertia conclusio. Primum mouens cognoscit futura contingeotia infallibiliter. Circa hanc conclusiooem est duplex difficultas; prima circa ipsam in se. Secunda circa modũ, quo Deus cogooscit futura contingentia. Quantum ad primam difficultatem quidam volentes iudicare de diuina scientia ad modum scientiæ nostrę, dixerunt Deum non cognoscere futura contingentia. Alij vero docuerunt Deum habere cognitionem omnium futurorum, sed cuncta ex necessitate euenire, ne scieotia Dei de ipsis falleretur. Quoad secundam difficultatem Scotus in 1. sentent. excogitauit duos modos, quibus Deus cognoscit futura contingentia; quorum primus est, quòd intellectus diuinus videt determioate hanc existentiã, & non illam, quia diuina voluntas determinat hanc & non illam fore; & cum sit immutabilis, & impediri nequeat, diuinus intellectus videt voluntatem determinantem in productione huius, & non illius existentiæ. Secundus modus est, quòd diuinus intellectus in primo instanti in sui essentia cognoscit omnes terminos simplices, & omnes complexiones illorũ: in secundo vero instanti offert volũtati hęc omnia, quę eligit ac determinat, vt hęc sint alijs exclusis, & tunc ex illa determinatione voluntatis sequitur veritas omninm particularium, quę futura sunt, & in eodem instanti intellectus diuinus in ipsa diuina essentia cognoscit d. 39. q. 1.

dist. 38. q. 3. hæc omnia naturaliter, sicut cognoscit seipsum. Durandus in eodem libro arbitratur Deũ per cognitionem causarum, quas videt in essentia, cognoscere omnia singularia, & contingentia, & libera. Ocham, Gabriel, & Gregorius Ariminēsis disputantes de hac re volunt Deũ cognoscere singularia per illud esse obiectiuum productum à Deo, vt superius dictum est. A

q. 14. ar. 13. S. Thomas pluribus locis suæ doctrinæ, præsertim. 1. p. docet hanc conclusionem propositam esse verissimam, sublata omni formidine; quam ita declarare possumus, si imaginemur totum tempus reale, quod consequitur motum cæli & infinitum tempus imaginarium præcessisse hoc, tunc oritur in cōceptu nostro infinita duratio & æterna ante, & post; quia certum est quòd hæc æterna duratio attingit totum motum cęli secundum sententiã Arist. ex quo oriuntur præterita, præsentia, & futura; & quia diuina æternitas, quæ est interminabilis vitæ, tota simul, & perfecta possessio, vt docuit Boetius 5. de cōsolatione philosophica æquiualet huic imaginariæ durationi, attingens totum tempus infinitum cæli, singulas eius partes, & singula instantia temporis, quibus coexistit, & cum ista æternitas sit ipsemet Deus constitutus in hac arce ęternitatis, sequitur ipsum cognoscere omnia, & præsentia, & præterita, & futura, quibus coexistit, sicut si aliquis homo esset in summitate turris constitutus, videret oēs hoīes transeuntes iuxta radicē ipsius turris, & ante & post, & si esset aliquis oculus eleuatus in aere videret in diuersis locis coexistētibus sibi, ꝙ facere nō posset ille, qui esset tantum in vno loco, quia non posset videre nisi ea, quæ ibi sunt: & si centrum esset cognoscitiuum coexisteret singulis lineis eductis ab eo ad circumferentiam, quemadmodum etiã anima nostra rationalis est tota in toto corpore, & tota in singulis eius partibus. Sic etiam Deus gloriosus existens in sua æternitate videt omnia, quæ sunt in tempore creato, videt. n. simul Adam pro eo tempore quo fuit, coexistentem suę ęternitati, & me in hoc tempore, pręsenti etiam coexistentem illi æternitati, & Antichristum pro eo tempore, quo erit coexistentē etiã ęternitati illi, & sic de omnibus aliis rebus, & hic est modus, quo Deus cognoscit futura cōtingentia, & vt clarior sit hęc materia proponitur ante oculos huiuscemodi figura. B

Infinita duratio omnia attingit.

Oĩa coexistunt Deo.

Quibus stantibus probatur conclusio quoad primam partem; Deus cognoscit omnia non solum quæ actu sunt, sed etiam quę actu sunt in potentia sua vel creaturę, sed inter ista sunt quędam contingentia nobis futura: ergo Deus cognoscit futura contingentia. Quoad secundam partem probatur sic: illa infallibiliter cognoscuntur ab aliquo, quę subduntur suo conspectui ſm suã pręsentialitatē; sed oĩa futura contingētia cōparata suis causis coexistunt ꝓportionaliter diuino cōspectui ſm suã pręsētialitatē: ergo infallibiliter à Deo cognoscũt.

Et si

A Et ſi dicis, omne ſcitum eſt neceſſarium; ſed futura contingentia nõ ſunt neceſſaria: ergo non ſunt ſcita. Reſpondetur, ꝙ neceſſarium eſt duplex. Alterũ conſequentis; alterum vero conſequentiæ, concludit argumentũ de neceſsitate conſequentiæ, non autem conſequentis: quo pacto futura contingentia non ſunt neceſsaria. Vel dicendum, vt dicunt Theologi, ꝙ omne ſcitum eſt neceſsarium in ſenſu compoſito, non autem in ſenſu diuiſo: res enim in ſe licet ſit contingens, tamen vt ſcita & cognita eſt neceſsaria, ſicut Sortes licet contingẽter currat, tamen dum currit neceſsario currit.

Si etiã dices Ariſt. 1. perhier. ait: ꝙ in cõtingentibus ſingularibus, & futuris, nõ eſt determinata veritas; ſed nihil poteſt ſciri niſi verum, vt etiã habetur 1. poſteriorum, ſcientia eſt verorum: ergo Deus non poteſt ſcientiam habere de futuris ſingularibus contingentibus. Reſpondetur quòd Ariſt. loquitur reſpectu illius intellectus, & virtutis cognoſcitiuę, ad quem aliquid eſt futurum, quia contingens futurum, cum non ſit determinatum, non poteſt infallibiliter ſciri: tamen reſpectu diuini intellectus nihil eſt futurũ, ſed oĩa ſibi coexiſtunt, propterea infallibiliter ipſe ea cognoſcere poteſt, ſicuti viſus meus non fallitur dum B actu video Socratem ſcribere, quamuis quòd Socrates ſcribat ſit quoddam contingens. Deo nihil eſt futurum.

Quinta concluſio. Deus cognoſcit mala & peccata, iſta concluſio eſt de mente Ariſt. 5. huius, vbi docet Deo nullum bonum deeſſe, ſed cognitio malorum eſt bona, quia per eam vitantur mala: ergo Deus habet ſcientiã de malis. Adde, quòd Deus perfecte cognoſcit oĩa bona, vt dictum eſt ſupra: ergo cognoſcit oĩa, quę poſſunt quibuſcunq. illorũ accidere, ex conſequenti cognoſcit mala, & peccata: conſequentia probatur, quia ſunt quædam bona, quibus põt accidere, vt per mala corrumpantur, vt patet tam de bono naturali, puta animali per morbos, quàm de bono morali, vt eſt virtus per vitium. Adde etiã illud, quod dicebat Philoſophus 4. huius, quicunque non intelligit aliquod vnum, nihil intelligit, per hoc autem eſt aliquid vnum, quod eſt in ſe indiuiſum, & ab aliis diſtinctum, vnde quicunq. cognoſcit aliquid, oportet vt ſciat diſtinctionem eius ab aliis, ſed prima ratio diſtinctionis cõſiſtit in affirmatione & negatione, ideo oportet, ꝙ quicũq. ſcit affirmationẽ, cognoſcat negationem, & quia priuatio nil aliud eſt, quàm negatio in ſubiecto apto nato, vt habetur in poſtprędic. & alterum contrariorum ſemper eſt priuatio, vt ſcribitur in 1. phyſ. & inde eſt, C ꝙ ex hoc ipſo ꝙ cognoſcitur aliquid cognoſcitur eius priuatio, & eius contrariũ: vnde cum Deus habeat propriam cognitionẽ de omnibus ſuis effectibus, oportet vt cognoſcat omnes negationes, & priuationes oppoſitas, & omnes contrarietates in eis repertas: propterea cum malum ſit priuatio boni, neceſſario ſequitur ex hoc ipſo ꝙ cognoſcit quodlibet bonum, & diſtinctionem vnius ab altero, ꝙ etiam agnoſcat quodlibet malum. Tex. 21. Tex. 10. Cap. de opp. Tex. 48.

Et ſi dicis contra, quia Auerroes 3. de aĩa aſſerit, ꝙ intellectus, qui ſemper eſt in actu, nõ cognoſcit priuationem; ſed intellectus primi mouentis ſemper eſt in actu: ergo non cognoſcit priuationem: ex conſequenti nec malum & peccatum, cum peccatum ſit priuatio boni. Ad quod dicimus opinionem Auer. fuiſſe, ꝙ primum mouens cognoſcendo ſuam eſſentiã non determinate cognoſceret ſingulos effectus prout ſunt in propria natura diſtincti; ſed ſolũmodo cognoſceret naturã eſſendi, quę in omnibus inuenitur, vt dictum eſt ſupra: malũ autẽ non opponitur enti vniuerſali, ſed enti particulari, & ſic ſequitur ex hac poſitione primũ mouens non cognoſcere mala. Quam poſitionẽ reprobauimus tanquã falſam, & impiã quia ſi neſciret culpas malorum, nec merita bonorũ: igitur non poterit punire malos pro D culpis, nec bonos præmiare pro meritis, quod eſt erroneum. Et ſi dicis, ꝙ intentio Auerr. illo in loco 3. de aĩa eſt expreſſa ſententia Ariſt. Reſpondetur ꝙ Ariſt. intelligit ſic, intellectus, qui non eſt in põa, non cognoſcit priuationẽ per priuationẽ in ipſo exiſtentẽ, & hoc congruit cum eo, quod ſupradixerat, ꝙ punctũ, & omne indiuiſibile per priuationem diuiſionis cognoſcitur, quod contingit ex hoc, quia formæ ſimplices & indiuiſibiles non ſunt in intellectu noſtro, ſed in põa tantum: nam ſi eſſent actu in noſtro intellectu, non cognoſcerẽt per priuationem. Deus autem cum ſit in actu non cognoſcit mala per priuationem in ſe exiſtentem, ſed per bonum oppoſitum. Com. 14. Malum non opponit enti vniuerſali. Tex. 24.

Et ſi adhuc inſtares propter verba Ariſt. 2. huius; vnumquodque ſicuti ſe habet ad eſſe, ita ad verum, ex conſequenti ad cognoſci, ſed malum non eſt aliquod ens: ergo nec verum, ex cõſequenti nec cognoſci poteſt. Reſpondetur concedendo malum eſſe non ens, quia opponitur enti particulari, & ex hoc ipſo, quòd ei opponitur, habet rationem cognoſcibilis. Sed contra, quia ille, qui ſcit grammaticam, eſt grammaticus, & qui ſcit metaphy. metaphyſicus: ergo qui ſcit mala malus eſt; ſed primum mouens malum eſſe non poteſt, cum ſit ſummum bonum: igitur primum mouens mala cognoſcere non poterit. Reſpondeo; quòd non eſt Tex. 4. Neceſſarium duplex eſt.

par ratio, quia grammatica, & metaphysica sciuntur in habendo ipsas; mala autem sciri pos- A
sunt in non habendo ipsa. Sed contra adhuc, quia omne, quod cognoscitur, vel cognoscitur per sui similitudinem, vel per sui essentiam, vel per suum oppositum; sed primum mouens non potest cognoscere mala per eorum similitudinem, cum non habeant ipsam in ipso Deo, nec per eorum essentiam, quia sunt non entia, nec per eorum oppositum, quia cum Deus quicquid cognoscit, cognoscat per suam essentiam, cui nihil contrariari potest, vt docet August. 12. de Ciuit. Dei: ergo nullo pacto Deus mala cognoscere potest. Respondetur, quòd licet malum non opponatur diuinæ essentiæ, quæ non est corruptibilis per malum, opponitur tamen effectibus Dei, quos per sui essentiã cognoscit; & tunc formaliter ad argumẽtum dicitur, quòd Deus nec per similitudinem malorum, nec per eorum essentiã cognoscit, sed cognoscendo esentiam suam cognoscit bona creata, quibus opponuntur mala, & hoc pacto ea cognoscit. vel dicamus, quòd non est inconueniens malum opponi Deo secundum quandam rationem communem: vt solemus dicere bonum, & malum sunt opposita: sed non secundum rationem specialem, prout dicimus, hoc album opponitur huic nigro: hoc enim pacto malum dicitur opponi bono tanquam eius nociuum.

Cap. 9.

Sexta conclusio. Deus licet bona, & mala præterita, præsentia, & futura, necessaria, & contingentia cognoscat, non tamen discurrendo aliquo pacto ipsa agnoscit: probatur sic, si discurrendo ipsa cognosceret, vel hoc esset per discursum successionis, vel causalitatis, sed nullo istorum discursuum Deus alia à se agnoscit: ergo omnia non discurrendo cognoscit: declaratur maior in primis; quia nos cognoscendo duplici discursu indigemus; altero, qui vocatur successionis tantum, sicuti postquam intelligimus aliquam naturam puta humanã, conuertimus nos ipsos ad cognoscendam aliam naturam, nempe leoninam, & sic de aliis. Altero vero discursu indigemus, qui vocatur causalitatis, sicut quãdo per principia peruenimus in cognitionem conclusionum: probatur modo minor sic; Deus non indiget discursu successionis, quia omnia simul & non successiue intuendo sui esentiam cognoscit, vt patet ex dictis; nec indiget discursu causalitatis, sicut nos, qui procedimus de noto ad ignotum, & ex causis ad effectus, Deus autem in cognoscẽdo non procedit de noto ad ignotum, sed simul in seipso tanquam in prima causa omnia intuetur. Hanc conclusionem docuit Beatus August. 3 de trinitate asserens, quòd Deus non particulatim, vel singillatim omnia videt, velut alternante conceptu hinc, illuc, inde, huc, sed omnia videt simul. Et si diceres, cognoscere effectum per causam est scire & cognoscere discurrendo; sed primus motor cognoscit omnia alia ab ipso per se ipsum, veluti effectũ per cãm: ergo primus motor, qui est Deus, cognoscit discurrẽdo. Sed huic scrupulo facile respõdet dicẽdo primũ motorẽ non cognoscere alia à se per causam quasi prius cognitam; sed omnia intueri in se tanquam in causa.

Discursus duplex est.

Cap. 8. C

Septima conclusio. Primus motor cognoscit non entia, hęc est de fide, vt scribitur ad Rom. vocat ea, quæ non sunt, tanquam ea, quæ sunt: & probatur etiam, quia Deus scit omnia, quę sunt quocunque modo: igitur omnia, quæ possunt per potentiam tam suam, quàm creaturæ fieri, cogitari, & dici: hæc autem non sunt entia in actu: ergo primus motor, qui est Deus, habet scientiam non entium, visionis scilicet illorum, quæ modo non sunt, tamen fuerunt, vel erunt, simplicis autem intelligentiæ respectu eorum, quæ sunt in põa sua, vel creaturę, quæ tamen nec sunt, nec erunt, nec fuerunt.

Cap. 4.

Octaua conclusio. Primus motor, qui est Deus cognoscit singularia: patet hæc ex lib. prouerb. omnes viæ hominum patent oculis eius; & probatur etiam, quia omnes perfectiones inuentæ in creaturis præexistunt in Deo altiori modo; sed cognitio singularium est perfectio in hominibus: ergo præexistit altiori modo in Deo. D

Cap. 16.

Nona conclusio. Primus motor cognoscit infinita, etiam scientia visionis: probatur, quia cognitio se extendit secundum extensionem formæ, quæ est principium cognitionis; igitur cognitio primi motoris est secundum extensionem suę essentiæ; & sic se extendit ad infinita; patet quia essentia primi motoris se extendit repræsentando ad omnia, quæ sunt, & esse possunt non solum quoad principia communia, sed propria cuiuscunque rei; & non cognoscit illa infinita numerando partem post partem successiue; sed omnia simul vnico intuitu.

Vltima conclusio. Primus motor de seipso habet scientiam speculatiuam tãtum, de aliis à se speculatiuam & practicam: probatur quoad primam partem, quia ipse primus motor non est operabilis; ergo habet scientiam speculatiuam de se, contra Scotũ 1. sent. asserentẽ scientiam primi motoris de seipso esse simpliciter practicam, aut nihil sibi deesse, quin sit practica, nisi quòd eius voluntas non est bona ex regula, sed naturaliter ex seipsa,

In prologo.

Sed

A Sed hęc opinio Scoti videtur ridicula, quia quis non rideret audiendo Deum eſſe operabilē ſciētia ſua practica? quādoquidē, vt docet Auerr. in diſputatione 12. deſtruc. deſtruc. in ſolutione ſecundi dubii, ſcientia practica ſonat cauſam, vel operationis, vel effectus, & etiam 9. huius Ariſt. hoc idem inſinuauit loquens de artibus, & factiuis ſcientiis: ſi ergo Deus nullo pacto poterit ſeipſum cauſare, quomodo eſt operabilis à ſeipſo? & ideo ſtat ſolida prima pars concluſionis. Quoad ſecundam partem probatur ſic; omne quod eſt nobilius, Deo eſt attribuendum; ſed ſcientia ſpeculatiua eſt nobilior, quàm practica, vt patet ex 1. huius: igitur Deo debet attribui ſcientia ſpeculatiua reſpectu aliorum à ſe: quandoquidem omnia illa, quæ nos de rebus ipſius ſpeculatiue cognoſcimus definiendo, & diuidēdo, ipſamet Deus multo perfectius nouit: igitur de aliis à ſe habet ſcientiam ſpeculatiuam quātum ad modum. Tertia particula, ꝙ habeat ſcientiam practicam, ita probatur: ſcientia practica eſt cauſa rerum; ſed cognitio ipſius Dei præſertim illa, quæ habet adiunctam volūtatem, eſt cauſa rerum ad differentiam illius cognitionis, quæ dicitur ſimplicis intelligētiæ: ergo Deus habet cognitionem practicam de aliis à ſe, præſertim de illis, q̄ actu cauſat: eorū autem, quæ poteſt facere tamen nunquam fiunt, habet etiam ſcientiam practicā in virtute. Tex. 4. Nobilius eſt Deo attribuendum.

B Etſi dicis quærendo, quomodo cognitio, quam habet de malis, & peccatis vocari debet. Reſpondetur, quòd appellatur cognitio practica; quia licet mala ab eo non ſint operabilia, tamen cadunt ſub cognitione practica ipſius, ſicut & bona inquantum permittit, vel impedit, vel ordinat ea, ſicut & ægritudines cadunt ſub practica ſcientia medici inquantum per artem ſuam eas curat. Et ſi inſtas ſcientia practica eſt cauſa rerum vt patet ex dictis: ſed cognitio Dei non eſt cauſa malorum: ergo non habebit de eis practicam cognitionem nec etiam ſpeculatiuam habere poterit, quia cognitio ſpeculatiua eſt per abſtractionem à rebus, ſed Deus non capit cognitionem à malis, ergo ſpeculatiuam cognitionem de malis non habet. Sed reſpondetur quòd licet cognitio Dei non ſit cauſa malorum, tamen quia ipſa curat, & eſt cauſa bonorum quibus opponūtur mala ideo cognitionem practicam de eis habet. Speculatiuam ſcientiam accipi à rebus nō per ſe ei conuenit ſed per accidens inquantum eſt humana. Deus practice cognoſcit mala.

C *Entia vero nolunt male diſponi, nec bonum pluralitas principatum, vnus ergo princeps, &c. Tex. 52.*

An principatui vniuerſi præſit tantum vnus princeps Deus.

Dilucidatio ſeptima.

HVic arduæ difficultati reſpondent non nulli Recentiores 1. ſententiarum aſſerentes concluſionem iſtam eſſe certam, & poſſe ſex viis demonſtrari. Eſt ergo concluſio talis. Deum eſſe vnum, eſt propoſitio demonſtrabilis. & prima via qua vtuntur ad ipſam demonſtrandam eſt ex parte intellectus infiniti Dei, & arguunt ſic: non eſt tantum vnus Deus, da oppoſitum quòd ſint duo, & vocentur .a. & .b. nunc arguitur ſic, duo ſunt dii: ergo intellectus infinitus non intelligit omne intelligibile inquantum intelligibile eſt: conſequens eſt falſum: ergo & antecedens: falſitas conſequentis patet, quia intellectus infinitus cognoſcit quodcūque perfectiſſime quantum in ſe intelligibile eſt, alias non eſſet intellectus perfectus & infinitus: conſequentia probatur, quia ipſum A. intelligit B. ergo per eſſentiā ipſius B. vel non: ſi non, ergo cū B. ſit intelligibile per eſſentiā ipſum A. nō cognoſcit perfectiſſime ipſum B quod tamen eſt cognoſcibile, nihil. n. intelligibile per eſſentiam perfectiſſime cognoſcitur niſi cognoſcatur per eſſentiam, vel per aliquid perfectius, in quo ſua eſſentia includatur perfectius, quàm ipſa ſit in ſe; eſſentia aūt ipſius B. in nullo includitur perfectius quàm in B. alioquin non erit Deus: ſi aūt cognoſcit B. per eſſentiam ipſius B. ergo actus intelligēdi ipſius A. erit poſterior naturaliter eſſentia ipſius B. quia actus cognoſcendi, qui non eſt idē obiecto, eſt poſterior obiecto, nō em̄ eſt prior neq. ſimul natura cum tali obiecto: quia tunc poſſet actus intelligi ſine obiecto ſicut econtra: ſequitur ergo ꝙ ipſum. A. non eſt Deus; quia ſnus actus intelligendi cum ſit idē ſimpliciter ipſi A. ſi ille actus eſt poſterior. B. & ipſū. A. eſt poſterius; & per cōſequēs nō eſt Deus. D diſt. 2. Intellectus infinitus quo cognoſcit.

Dices quòd intelligit ipsum B. per essentiam ipsius. A. quæ similis est ipsi B. aut, quòd. A. intelligit. B. in ratione speciei communis ipsi. A. & B. Contra, quia cognitio alicuius siue in singulari tantum, siue in vniuersali nõ est cognitio perfectissima, quia nõ est intuitiua ipsius rei in se, & ita. A. non cognosceret. B. intuitiue, nec perfectissime: neutra ergo responsio saluat, quòd. A. intelligat perfectissime ipsum. B. & sic habetur propositum. Præterea arguunt ex eadem via sic: duo sunt dij: ergo vnius actus intelligendi duo sunt obiecta adæquata: consequens est falsum: ergo & antecedens, falsitas consequentis patet: quia tunc actus adæquaretur alicui obiecto sub aliqua ratione, qua subtracta non minus adæquaretur: quia adhuc remaneret aliquod obiectum adæquatum suo intellectui, cum sit infinitum intelligibile, & .B. est obiectum adæquatum eidem intellectui, si .A. posset simul intelligere ipsum .B. impossibile est ergo quòd intelligat vnica intellectione simul. A. & .B. perfecte. Et si quis diceret ad hanc rationem, quòd .A. habet intellectiones duas realiter distinctas, itaquòd alia intellectione intelligat se, & alia intelligat ipsum .B. Contra quia tunc .A. non esset Deus: quia impossibile est dari in Deo duas intellectiones distinctas realiter, cum non possint stare cum summa intellectione. A

B

Sed mirum est de istis, qui dicunt omnia se demonstrare, cum tamen Aristo. nullas aut paucas demonstrationes fecerit, & isti tot & tantas componunt. Quòd autem ratio adducta non demonstret, patet ex multiplici eius defectu. Et primus defectus est: quia in ista ratione assumitur vna propositio credita, & non probata videlicet, quòd intellectus Dei sit infinitus. Multi enim negant infinitatem intensiuam in ipso Deo, vt latius superius est ostensum. Secundus defectus est; quia posset aliquis dicere, quòd ipsum .A. nihil intelligit de ipso .B. nec .B. aliquid intelligit de .A. quia Deus nihil cognoscit extra se.

Reprobatio supradictæ rationis.

dist. 5.

Tertius defectus, quòd illa propositio assumpta, (nihil cognoscitur perfectissime nisi cognoscatur per essentiam suam, vel per aliquid perfectius includens essentiam suam, quàm ipsa sit in se) non est vera; quia ipsa intelligentia superior ita perfecte cognoscit essentiam intelligentiæ inferioris, sicuti ipsamet inferior intelligentia, & tamen non cognoscit ipsam per essentiam propriam, sed per aliquam speciem, quæ species non est perfectior essentia inferioris intelligentiæ, cum sit accidens.

Quartus est, quòd etiam illa propositio assumpta in demonstratione istorum, (cognitio alicuius non est perfectissima, nisi sit per essentiam suam, vel per aliquid perfectius) etiam est falsa; quia poterit esse tanta rei similitudo, quantum ipsa res est intelligibilis, & ita perfecte cognosceretur res ipsa per sui similitudinem, sicut per seipsam, alioquin Deus non per fectissime cognosceret creaturas. C

Quintus defectus est in illa propositione, in qua dicitur .A. cognoscere .B. per essentiã B. quia hæc dictio, per, duo dicere potest; vnum quod erit circumstantia obiecti cogniti per talem cognitionem, sic intelligendo, quòd .B. est obiectum cognitionis ipsius .A. siue terminans huiusmodi cognitionem; & in hoc conceditur. Alterum, quod potest dicere dictio illa per essentiam, erit circumstantia causæ efficientis, & hoc modo est falsum, quòd B. possit causare huiusmodi cognitionem in intellectu .A. & si talis cognitio causaretur; cõcedit quòd sit posterior ipso. B. ex his ergo defectibus inclusis in hac prima via, qua vtũtur isti ex parte intellectus infiniti, patet quòd non concludit demonstrando vnitatem Dei, vt ipsi arbitrantur.

Dictio per, duo dicit.

Nec etiam ratio secunda desumpta ex eadem via de duobus obiectis adæquatis, & duobus actibus intelligendi, concludit: quia licet idem actus non possit habere duo obiecta adæquata secundum prædicationem: potest tamen habere duo obiecta adæquata secundum perfectionẽ; & sic esset in proposito, quòd huiusmodi obiecta sufficienter quietarent. Deinde potest etiam dici, quòd nullus eorũ est obiectũ adæquatum, sed ambo, vel aliquid cõmune eis; sicut multi dicunt, quòd aliquid commune Deo & creaturis est obiectum ipsius Dei. D

Sed ueniamus ad secundam viam, quæ est ex parte voluntatis infinitæ, num & ipsa aliquid concludat; arguunt igitur sic, duo sunt Dij: ergo voluntas infinita non diligit omne diligibile inquantum diligibile est; consequens est falsum: ergo & antecedẽs: falsitas consequentis patet, quia volũtas infinita est recta: ergo diligit quodlibet diligibile quãtum diligibile est: probatur consequentia; si .A. est vnus Deus, & .B. est alius Deus: ergo .B. est diligendum in infinitum, cum sit obiectum infinitum à voluntate potente diligere in infinitum, qualis est voluntas ipsius .A., sed hoc est impossibile; quia .A. naturaliter plus diligit se, quàm. B. probatio huius, quia vnumquodque naturaliter plus diligit esse suum, quàm esse alterius, cuius non est pars vel effectus; ratione primi dicitur

Obiectum Dei quod est secundum aliquos.

A dicitur, quòd pars naturaliter plus diligit totum, quàm seipsam; nam pro salute ipsius totius, cuius est pars exponit se periculo; ratione secundi, creatura plus debet etiam naturaliter diligere Deum, quàm se ipsam; sed A. nihil est ipsius B. nec pars, nec effectus: ergo plus diligit se, quàm ipsum B. sed voluntas libera, quando est recta, conformatur voluntati naturali, alioquin voluntas naturalis non esset semper recta: ergo si habet voluntatem liberam rectam, plus diligit se actu elicito, quàm ipsum B. ergo non diligit B. infinite, & per consequens non quantum diligibile est.

Sed hęc via patitur similes defectus, quos supra diximus, & etiam alios: Nam in primis, quòd vnus Deus diligat alium in infinitum, quia est infinitum bonum, hoc est dubium, & demonstrari non potest demonstratione ostensiua, propterea nec vnitas conclusa ex ista infinitate demonstratur. Deinde illa propositio (natura perfectissima naturaliter plus diligit esse suum, quàm esse alterius) est falsa: quia in statu beatifico propter eius perfectionem tantum gaudet quilibet beatus de bono alterius, quantum de proprio, & per consequens tantum diligit ipsum. Tertio, ista etiam propositio non est nota naturaliter, quòd Deus diligat aliquid extra se. Quarto, nec etiam demonstratum est ab istis, quòd vnus Deus diligat infinite alium Deum, quia non potest demonstrari, quòd vterque sit infinitus intensiue. Quinto, cum Deus libere diligat alia à se, & contingenter, vt dicunt ipsi, poterit secundum magis & minus diligere: ergo non infinite. ex istis patet viam istam non concludere. Adde quòd in hac ratione contradicunt sibiipsis in 3. sentent. vbi arguentes contra S. Thomam negant partem naturaliter plus diligere totum, quàm se ipsam, & tamen hic dicunt oppositum asserētes vnumquodque naturaliter plus diligere esse suum, quàm esse alterius, cuius non est pars &c. Deinde contradicunt etiam sibiipsis in 2. sent. vbi docent, quòd voluntas recta & libera ad hoc vt sit recta, oportet in multis agere contra suum appetitum naturalem, & velle contrarium naturali inclinationi, vt patet in multis: hic autem asserūt quòd voluntas libera quando est recta conformatur voluntati naturali: ergo non est mirum, si ratio hæc non concludit.

Beatus perfecte diligit.

dist. 27. q. 1.

dist. 6. q. 8.

B

Arguit ex tertia via scilicet ex infinitate boni sic, Duo sunt Dij; ergo bonum infinitum non potest quietare perfecte voluntatem nostram: consequens est falsum, quia hoc est contra rationem infiniti, quòd non sit quietatiuū cuiuscunque voluntatis: probant consequentiam sic: quia voluntas ordinata potest appetere maius bonum; sed plura bona infinita si sint possibilia plus includunt bonitatis, quàm vnum infinitum: ergo voluntas posset ordinate plus amare plura bona infinita, quàm vnum bonum infinitum; & per consequens vnum bonum infinitum non posset quietare ipsam voluntatem. Sed dico primo neq; istam viam esse demonstratiuam, vt ipsi putant: quia quando dicunt bonum infinitum non potest quietare &c. aliquis responderet vt est Auerroes, negando quod detur bonum infinitum intensiue; quia erit tantum infinitum extensiue, & cum hoc non possit aliqua demonstratione demonstrari: sequitur quòd nec vnitas, quæ concluditur ex ista infinitate demonstrabitur. Adde etiam, ꝙ potuisset quis dicere, ꝙ vnus Deus esset limitatus ad vnam speciem, & alter ad alteram, & sic non sunt adæquati; quia semper altera specierum abundat alteri, puta ꝙ vnus Deus esset respectu materialium, & intelligentiarum, quæ habent operationem circa materialia: alter vero circa intelligentias puras, quæ non habent comparationem, nec operationem circa materialia; & sic vnusquisque quietaretur circa suum principatum, & suam bonitatem, & etiam vnusquisque ipsorum secundum bonitatem, quam habet, posset quietare nostram voluntatem.

Deus est infinitus extensiue secundū Auer.

C

D

Quarta via, qua vtuntur est ista: Duo sunt Dij: ergo eiusdem effectus sunt duæ causæ totales in eodem ordine causę; consequens est falsum: ergo & antecedens: falsitas consequētis probatur, quia tunc aliquid posset esse semper causa alicuius, à quo non semper dependeret; nihil enim essentialiter dependet ab aliquo, quo nō existente nihilominus erit: si igitur C. habet duas totales causas, scilicet A. & B. in eodem genere, & ordine, tunc destructo A. nihilominus erit ipsum C. ab ipso B. & similiter destructo B. ipsum C. erit ab ipso A. ex quo vtrumque ponitur causa totalis eius: consequentiam probant; quia potentia infinita est causa totalis respectu cuiuscunque effectus: si ergo A. & B. sunt Dij, quilibet est potentiæ infinitæ, & per consequens causa totalis cuiuscunque effectus, & sic necessario erunt duæ causæ totales in eodem ordine causę. Sed dico nec istam quartam viam esse demonstratiuam, cū fundetur super eodem fundamento, quod Auerro. negaret, scilicet ꝙ quilibet Deus sit potentiæ infinitæ intensiue; ex consequenti ruit hæc via sicuti, & ceteræ; quæ omnes fundantur supra hoc fundamento. Adde, quòd causa totalis potest dupliciter intelligi. Primo vt illa

Causa totalis bifariam esse potest.

illa dicatur causa totalis,qua posita omni alia circumscripta potest effectus sufficienter produci,& hoc modo causa totalis,& causa sufficiens coincidunt. Altero modo dicitur causa totalis illa,quę potest aliquem effectum sufficienter producere,& sine qua non potest talis effectus produci:& hoc modo causa totalis,& causa pręcisa idem sunt;qua distinctione posita dico,non esse inconueniens effectum eundem simul posse à duabus causis totalibus primo modo produci, vt patet de eodem calore numero, qui simul producitur à sole, & ab vno igne, vel à duobus ignibus: esset autem inconueniens iuxta secundum membrum distinctionis. A

Quinta est: Duo sunt Dij, ergo per necessitatem sunt infiniti numero; consequens est euidenter falsum,ergo & antecedens: consequentiam probant, quia species multiplicabiles,siue plurificabiles indiuiduis non determinãtur ex se ad certum numerum indiuiduorum: sed quantum est ex se,non repugnat sibi esse in infinitis indiuiduis, sicut patet de specie humana & de aliis omnibus corruptibilium speciebus: ergo si ratio ipsius deitatis sit plurificabilis in indiuiduis non determinat se ad certum numerum, sed quantum est ex se compatitur secum infinitatẽ;sed si possunt esse infinita necesse esse, necessario sunt infinita, B alias non essent necesse esse,sed possibilia esse: ergo erunt infiniti Dii, quorum quilibet est necesse esse. Ad hanc viam primo dicere possumus,quòd multiplicatio indiuiduorũ sub vna & eadem specie prouenit,quia illa species non potest perpetuari secundum vnum indiuiduum: propterea necessario requiritur successiua multiplicatio indiuiduorum; sed tunc dicerem,quòd quilibet illorum Deorum haberet naturam in vno indiuiduo perfectam nõ multiplicabilem per alia indiuidua, vt patet de natura solis, & aliorum planetarum, & hoc expresse sentit Auerro. 2. de anima, vbi docet, quòd sollicitudo diuina,cum non potuerit facere generabile & corruptibile permanere secundum indiuiduum, miserta est dando ei virtutem qua permanere possit in specie. Adde, quòd posito illos duos Deos esse diuersæ speciei,nec argumentũ concludit,quia tunc illa,quę sunt diuersæ speciei, possunt terminari ad certum numerum; quia (vt dictum est) vnus Deus nullo modo se intromitteret de alio, nec de principatu eius; sed vnus Deus esset prima causa, & perfecta respectu sui principatus;& alter respectu sui;posito etiam,quòd essent eiusdem speciei, tunc ꝙ natura esset plurificabilis,& non determinata ad certum numerum,est verum,quando plurificatur per continuam generationem:sed quando est plurificata in se ipsa, puta per duo vel tria,non per continuam generationem, tunc nunquam erunt plura, quàm primus numerus terminatus,puta duo vel tria,& sic in proposito erit &c. C

Quare multiplicantur indiuidua.

Com. 34.

Nec concludit confirmatio, quam sumũt ex eadem via de necesse esse arguẽtes sic:si sunt plura necesse esse oportet ꝙ aliquibus perfectionibus realibus distinguantur, aut ergo istę rationes,quibus distinguuntur,sunt formaliter necesse esse,aut non,si non;ergo aliquid est per se primo necesse esse, & tamen includit aliquid, quod non est formaliter necesse esse, quod est impossibile, quia nullum necesse esse includit aliquam entitatem non necessariã: si vero illi duo Dii distincti sunt formaliter necesse esse, & nihil includunt nõ necessarium ergo in aliquo conueniunt,& in aliquo differunt:ergo vterque Deus habet in se duas rationes,quarum vtraque est necesse esse; sed hoc est impossibile,quia neutra istarum includit alteram: ergo vtraque circumscripta,Deus ille esset necesse esse per reliquam, & sic aliquid esset formaliter necesse esse per aliquam rationem, qua circumscripta nihilominus esset necesse esse,quod est impossibile. D

Sed dico nec hanc confirmationem aliquid demonstratiue cõcludere;quia Aduersarius, & Gentilis tenens pluralitatem Deorum posset dicere, rationem istam procedere ex falsa imaginatione, quasi ꝙ isti Dii distinguerentur aliquibus differentiis additis suæ essentię, quę vel essent quædam entia necesse esse,vel non necesse esse, immo si distinguerentur isti Dii,vt gentilis ponit in eis distinctionem,essent distincti suis propriis,& intrinsecis necessitatibus essendi,prout vterque esset hic; sicuti duę animæ intellectiuę numero sunt distinctę propriis accidentibus trãscendentalibus,loquendo de animabus separatis inquantum vnaquæque ipsarum est hæc, & non per aliquid additum,ex quo patet hanc viam peccare falsa imaginatione.

Gentiles tenent plures esse Deos.

Vltima via est ex parte omnipotentię,sic, omnipotens est qui suo velle potest quodcunque possibile facere esse, uel non esse, ita ꝙ suo velle potest producere omne possibile, & suo velle potest impedire omne possibile,vel destruere, si iam haberet esse; nunc sic, duo sunt Dii;ergo nullus istorum est omnipotens, consequens est euidenter falsum: ergo & antecedens:consequentiam ita probant:quia A. potest suo velle producere omnia in esse, ex quo

ponitur

A ponitur omnipotens, sed nō est necesse, q̃ B. velit omnia illa esse, quæ velit A. quia volunta tas ipsius B. contingenter se habet ad illa, sicut voluntas ipsius A. ex quo Deus est: ergo B. potest nolle illa esse, & per consequens nullum istorum erit, ergo si duo sunt omnipotentes, vterque faceret alium nullipotentem, prohibēdo scilicet per suum velle quicquid alius esse vellet.

Et si quis diceret ad hanc rationem, quòd ambo concordant in voluntate sua, licet non de necessitate, sed quasi conuenientes in aliquo pacto, vt quicquid velit vnus, velit & alter. Arguunt contra, quia illud pactum non est necessarium, & per consequens potest se aliter habere, vt scilicet dirumpatur, & tunc sequitur ratio. Addunt, q̃ posito illo pacto, adhuc sequitur neutrum eorum esse omnipotentem; quia si A. est omnipotens, tunc poterit producere suo velle omne possibile: & B. similiter, quod est absurdum contra illud, impossibile est duas causas totales producere eundem effectum, & sic semper sequitur ratio. Sed dico hanc etiam nihil concludere demonstratiue, quia posset gentilis dicere illos duos esse in essendo, non tamen in causando: quia conuenirent in vna prima causa totali, posito q̃ fine

B eiusdem speciei, & hoc non ex pacto aliquo, sed ex intrinseca, & naturali concordia, quam haberent inter se, quemadmodum secundum fidem nostram sunt tres personæ in esse personali realiter distinctæ; tamen in creando sunt vnum principium creaturę, inquantum ex natura rei sunt concordes respectu factionis & regiminis creaturarum: eodem modo in proposito diceret gentilis, q̃ licet sint plures Dii, & omnes omnipotentes; concordant tamen in voluntate non ex pacto aliquo, sed ex naturali concordia: non sequitur plures causas totales producere eundem effectum; quia licet sint plures in essendo; sunt tamē vnum in causando; ex his ergo patet rationes Scoticas non esse demonstratiuas, sed facile solubiles. *Tres personæ diuinæ sunt vnum principium creaturæ.*

Sunt & Aliqui, qui alias rationes adducunt ad istam conclusionē probandam, & primo vtuntur ratione Arist. 8. physi. q̃ in mouentibus & motis non est procedere in infinitum: ergo est dare unum primum motorem; sed primus motor est Deus: ergo &c. Sed nec ista ratio probat, Deum esse vnum infinitum intensiue in perfectione, quia posset aliquis dicere, hunc primum motorem, quem inuenit Aristo. esse aliquam intelligentiam æternam finitæ perfectionis: hæc autem intelligentia non est Deus. *Tex. 34.*

C Secundo aliqui probant ex dicto Aristo. 1. ethic. q̃ non potest esse nisi vnum optimum; quia si essent duo, neutrum esset optimum; sed secundum omnes leges Deus est optimus: ergo Deus est tantum vnus. Sed facile hanc rationem quis soluere posset, dicendo, non esse inconueniens esse duo optima eiusdem speciei; quia possibile est reperiri duos homines, quorum vterque participaret magnitudinem secundum esse perfectissimum, quod posset competere homini, & sic essent duo Dii, verum duo optima differentia secundum speciem reperiri est impossibile; quia ex quo differunt specie, vnum necessario excederet aliud, & illud excedens necessario esset optimum: sed reperiri duo optima eiusdem speciei non est inconueniens. Adde etiam, q̃ hęc ratio solui potest per hoc, q̃ infinitas Dei intensiue in perfectione non est demonstrata: & ideo essent plura optima, sed non infinita intēsiue. Hāc responsionem, cum essem Patauii, asserebat illustris dominus Ioannes Campanilis doctrina & ingenio pollens rector in almo studio Patauino, qui modo sua prudentia & virtute inter excellentissimos medicos Neapolitanos numeratur. Aliqui ita probant ex Arist. in hoc libro, vbi vult, q̃ in eadem specie non sunt diuersa, nisi propter materiam; sed Deus est fine *Cap. 1.* *Oēs leges fatentur Deum esse optimum.* *Campanilis.* *Tex. 49.*

D oī materia, quia est actus purus ex hoc met libro: igitur non possunt esse plures Dii; quod etiam habet Philosophus in præsenti textu, vbi docet, omnia ordinari in Deum vt in finem, sed de ratione finis est vnitas: igitur tantum est vnus Deus: quod etiam haberi potest ex 5. huius, vbi Philosophus docuit Deum esse primum ens, cui omnia tribuuntur: modo quæritur, aut illud, cui omnia attribuuntur, est vnum, aut plura: si vnum, habetur propositum, quòd sit tantum vnum primum ens, quod est Deus: si plura, tunc ens dictum de illis habet aliam vnitatē non generis, nec speciei, quia ens nec est genus nec species 3. huius, quia nulla differentia potest esse extra conceptum entis: ergo dictum de illis habet vnitatem attributionis, & tunc iterum erit quæstio, si attributio fiat ad vnum, vel ad plura: & arguitur vt in principio in infinitum. Ex eodem 5. libro argui potest, quia necesse esse ex se determinatur ad esse, sed quod ex se determinatur ad esse, habet singulare esse: ergo omne necesse esse habet singulare esse; & per consequens tantum est vnum necesse esse. Arguunt etiam ex mente Proculi, quia multitudo non potest esse primum in entibus, vt docet ipse Proculus in propositione quinta, q̃ multitudo est secunda ab vno, cum non pręcedat vnitatem, sed sequatur: quia omnis multitudo participat vno; sed quod sequitur aliud sic, quòd participat suum esse ab *Tex. 38.* *Tex. 52.* *Tex. 5.* *Tex. 10.* *Tex. 5.* *Multitudo sequitur vnitatem.*

se ab illo, ipsum ab illo procedit: ergo omnis multitudo erit ab vno, & sic est vnum primũ. A

Cap. 5. Adducit etiam secundum Dionysium libro de diui. nomi. quia omnis multitudo participat vno, si ergo sunt duo, haberent aliam vnitatem non subiectiuam, quia illa solum accidentibus conuenit, nec generis, nec speciei, quia Deus non est in genere, nec in specie, nec analogię, quia tali vnitate vniuersaliter vnum est perfectius, & reliquum imperfectius, & ita vnus Deus esset imperfectus; nec dicunt plures vnitates nisi numerales: igitur ambo erunt vnus Deus numero. Rursus argumentatur, quia si essent duo Dij, in aliquo conuenirent, & in aliquo differrẽt & non secundum idem: igitur erit compositio in eis: ergo necesse est ponere tantum vnum. Item, vel alter erit insufficiens, vel alter superflueret, quia si vnus haberet omnes perfectiones; alter superflueret, & si vnus non haberet omnes perfectiones, esset insufficiens: ex istis rationibus concludunt isti demonstratiua ratione posse demonstrari Dei vnitatem.

Sed (pace eorum dixerim) rationes istæ non demonstrant, quia ad primam posset aliquis dicere, ꝙ non est demonstratum, non posse esse duos Deos indiuiduos, vel quæcunque alia indiuidua, nisi propter materiã; quia potuissent esse multa in eadem specie sine materia, vt B

Opinio Nominaliũ de Angelis. tenent nominales de Angelis, qui sunt sine materia, & tamen multiplicantur sub eadem specie: sic etiam diceretur ad dictum Arist. in præsenti textu, ꝙ licet omnia ordinentur in Deũ vt in finem, quando illa ita se habent, ꝙ alterum dependet ab altero, sed quando sunt diuersi ordines rerum, & vnus ab altero non dependet, vt dixit Pythagoras de magnitudinibus & animabus, tunc non est necesse omnia ordinari ad vnum tanquam ad finem: sed ea, quæ pendent ab vno, ordinantur ad illud, illa autem, quæ non pendent, ordinantur ad aliud. Ad

Tex. 5. tertiam rationem, quę erat desumpta ex 5. huius, ꝙ Deus est primum ens, posset aliquis dicere, ꝙ isti plures Dii non haberent vnitatem in ente nisi vocis tantum: non autem generis, nec speciei, nec analogiæ, nec vnionis, quia se totis differunt. Ad quartam, quæ erat de necesse esse, diceret gentilis, quòd licet necesse esse determinetur ad esse necessarium, tamen non determinatur ad esse singulare necessarium, quin posset esse cum alio; & ita poterunt esse multa necesse esse. Ad quintam de Proculo diceret Pythagoras, quòd quanquam de facto omnia vni attribuantur, tamen non est demonstratum, quin de possibili possint esse Dii multi sine attributione vnius ad alterum: positis enim duobus Diis, (si essent) naturaliter essent concordes, & æqualiter naturaliter sine attributione in inuicem C adhuc saluaretur bona dispositio entium, & principatuum. Ad sextam, quæ erat secundum Dionysium diceret etiam ille, qui tenet opinionem contrariam, quòd cum probatur multitudinem non posse esse primum in aliquibus, verum est de multitudine causata secundum

Multitudo duplex. ꝙ omnis multitudo causatur ab vno; non tamen est verum de multitudine incausata: vnde diceretur, ꝙ sicut sunt duo Dii, si essent per se entia, & neuter causaretur ab alio, ita multitudo eorum esset per se, & talis multitudo non causata posset dici quoddam primum in entibus. Ad septimam diceret gentilis illos Deos conuenire in ipso ente secundum vocem tantum, & differre se ipsis: vnde non sequitur in eis reperiri compositionem. Ad vltimam diceret etiam gentilis, ꝙ alter non superflueret; quia sicuti iuxta fidem nostram ponimus tres personas diuinas distinctas, & tamen sancti Patres concedunt, ꝙ si esset vna sola persona tanquam suppositum absolutum, puta solus pater, adhuc esset omnipotens, & posset omnia, quæ possunt omnes simul; & tamen non dicitur, ꝙ illa trinitas superfluat, & redditur ratio à Sanctis, quia licet vnum suppositum sit per se omnipotens; tamen aliunde scili- D

Iucunda possessio non est sine consortio. cet propter intrinsecam beatitudinem necesse est talis emanatio; quia nullius rei sine consortio iucunda est possessio: eodem modo diceretur in proposito, si essent duo Dii indiuidui, ꝙ vterque esset omnipotens, tamen illa pluralitas requireretur propter beatitudinem; quia beatitudo non põt esse sine pari, & socio; ex his ergo apparet manifeste rationes istorũ non esse demonstratiuas, vt ipsi arbitrabantur, propterea aliqui dixerunt conclusionem istã

Cap. 6. non esse demonstrabilem, sed tantum acceptam per fidem, vt scripsit Rabi Moyses libro 3.

Cap. 6. de mysteriis Egiptiorum, ꝙ vnitas Dei accepta est à lege Deuteronom. audi Israel, dominus

Cap. 5. deus tuus unus est, & Esaiæ, extra me non est Deus.

Quo circa vt habeatur veritas huius rei sciendum est primo, fuisse opinionem Pythagoricorum ponentium plura principia, quorum alterum non dependebat ex altero, asserebant enim primo esse ordinem numerorum, & hi omnes habebant suum principium. Secundo dicebant esse ordinem magnitudinum, & hæ omnes etiam habebant suum principium quod non conueniebat cum principio numerorum. Tertio statuebant ordinem animarũ, quibus adhuc aliud præferebant principium. Quarto etiam dicebant esse sensibilia, qui-

bus

A bus præerat principium,& vnum istorum principiorum (vt dictum est) non dependebat ab alio:immo quodlibet principiorum vocabant Deum,& ita ponebant multitudinem primorum entium, siue Deorum; quod etiam sentiebat Empedocles, qui simul cum Pythagora multitudinem Deorum docebat:& sic etiam gentiles,vt scripsit Apostolus 1.ad Corin.si qui dem sunt Dii multi,& domini multi:nobis autem &c.contra quam positionem Phythagoricorum arguit Philosophus in præsenti textu, quòd si daretur pluralitas primorum principiorum,sequeretur vniuersum esse inconnexum &c. Cap. 8.

Secundo sciendum est, quòd fuerunt quidam, qui appellabantur Gnostici, quos secutus est Apelles, de quo scribit Eusebius libro 5.historiæ Ecclesiasticę. Hi enim dixerunt duos esse Deos, vnum bonum;& alterum malum:& hos imitatus est Manichæus, sub quo magis præualuit,quàm sub Gnosticis hic error: propterea ab eo nomen accepit, vt dicatur error Manichęorum. Alii etiam Hæretici fuerunt ponentes duos Deos, quorum pater fuit quidā nomine Cerdon,hic enim,vt docet B. Augustinus libro de hæresibus, posuit duo principia sibi aduersantia,& Deum legis, ac Prophetarum non esse Patrem Christi,nec esse bonum, Cap. 13. Cap. 21.
B nec iustum:Alium vero Deum esse Patrem Christi,& hunc esse bonum. Fuerunt etiam quidam Platonici,de numero quorum extitit quidam Hęreticus nomine Valentinus, qui sectā Platonis religioni Christianę miscens, figmenta multa & fabulosa docuit: hic enim asserebat duo omnium rerum principia tantum esse, quę appellauit profundum & silentium. pro fundum dicebat esse patrem,& ex coniugio profundi & silentii processisse intellectum,& ex intellectu processisse verbum,& ex verbo hominem; quę omnia sunt mere figmenta & mere fabulosa,vt docet Tertullianus libro de hæresibus. Hæresis Valentini.

Tertio sciendum est,quòd inter omnia,quæ debent credere fideles,hoc est primum,scilicet quòd sit vnus Deus,quia quatuor fuerunt illa,ex quibus homines inducti sunt ad ponēdum plures Deos. Primum est imbecillitas humani intellectus, non valens transcendere corporalia,& non credens aliquid esse vltra naturam corporum sensibiliū: & ideo quæ pulchriora,& digniora inter ea videbantur,eis attribuebat,& impendebat diuinum cultum, & huiusmodi sunt corpora cælestia,scilicet sol,& luna,& stellæ &c. Secundo prouenit positio, de pluralitate Deorum ex adulatione hominum; nam aliqui volentes adulari dominis & re Adulatio q̄ malum induxit.
C gibus,honorem Deo debitum,eis exhibebant,obediendo eis,& etiā eis se subiiciendo,quare & aliquos post mortem fecerunt Deos,aliquos autem in vita dixerunt esse Deos. Tertio prouenit ex carnali affectu ad filios,& consanguineos:nam aliqui propter nimium amorem quem ad suos habebant,faciebant statuas post eorum mortem;& illis statuis diuinum cultū impēdebant. Quarto ex malitia Diaboli: ipse enim ab initio voluit se æquiparare Deo,& totus suus conatus in hoc existit,vt faciat se ab hominibus adorari,& sacrificia sibi offerri,nō quòd delectetur in vno cane vel cato,qui ei offertur, sed in hoc, quòd ei impendatur reuerentia,sicut Deo:propterea accepta est hæc propositio sub fide, licet oppositum huius dicat S. Thomas in expositione Epistolæ ad Hæbreos,vbi dicit,q̄ ista propositio, Deus est vnus, est nota ipsis Philosophis,& non cadit sub fide. Cap. 11.

Postremo sciendum est,quòd demonstratio est duplex:altera simpliciter:& altera secundum quid;demonstratio simpliciter adhuc duplex est: altera per quam scitur esse, & causa ipsius rei; quemadmodum quando per demonstrationem aliquis cognoscit hominem esse risibilem,dicendo,omne rationale est risibile; homo est rationalis: ergo est risibilis: hæc Demonstratio duplex est.
D demonstratio facit scire esse & causam ipsius risibilis, & vocatur demonstratio simpliciter potissima. Demonstratio vero altera dicitur per quam cognoscitur causa rei, sed non esse, quia videlicet esse rei est notum: sed non causa, quemadmodum si quis videat lunā eclipsari,& ignorat causam,& demonstretur sibi,q̄ luna eclipsatur propter interpositionem terræ inter solem,& ipsam lunam; talis demonstratio dicitur propter quid dans causam tantum, sed non esse: prima dicitur simpliciter potissima,quia dat causam,& esse simul; demonstratio autem,quæ secundum quid dicitur,vel signi,vel quia, vel per effectum, vt quando quis demonstrat stellas fixas esse remotas, quia scintillant, vel mulieres peperisse, quia habent lac in mammillis.

Istis sic stantibus ponuntur tres conclusiones:quarum prima est.Ista propositio, Deus est vnus,simpliciter cadit sub fide: probatur, quia non omnes fideles sciunt ipsam demonstrare: ergo simpliciter inter credenda numerari debet: & hoc est quod dicit S. Thomas in opusculis. Opus. 6.

Secunda conclusio. Ista propositio,Deus est vnus, respectu vnius & eiusdem non potest simul esse credita & scita:probatur,quia de eodem secundum idem non potest esse simul in

vno

vno homine scientia,& fides: impossibile enim est idem secundum idem formaliter loquē- A
do esse scitum,& creditum; quia scitum est visum,& creditum est non visum: licet ab vno,
Fides & scia quō sient simul. & eodem possit haberi fides,& sciētia de eadē re secundum quid, nō tamē simpliciter,& se
cundum idem,formaliter loquendo: quia potest esse, q̄ de vna & eadem re aliquis sciat ali-
quid,& aliquid aliud credat: quēadmodū de Deo poterit aliquis doctus Philosophus scire
demonstratiue,quòd sit vnus,& credere q̄ sit trinus; & hoc pacto S.Tho.scripsit super epi
Cap. 11. stolam ad Hebręos vbi supra,quòd ista propositio, Deus est vnus, non cadit sub fide, quia
est cognita à Philosophis.

Tertia conclusio est.Deus est vnus,est propositio demonstrabilis, non quocunque gene-
re demonstrationis,sed demonstratione secundum quid;probatur ex rationibus, quas ad-
q.11.ar. 3. ducit S.Tho.in 1.p.quarum prima est ab vnitate mundi;quia omnia, quæ sunt in vniuerso,
inueniuntur esse ordinata ad inuicem,dum quædam deseruiunt quibusdam, vt patet ad sen
sum,quæ autem diuersa sunt in vnum ordinem non conuenirent,nisi ab aliquo vno ordina
rentur,& quia melius est multa reduci in vnum ordinem per vnum ordinantem, quàm per B
Multa quō sint vnius causa. multos,quia per se vnius vnum est causa, multa enim non sunt causa vnius,nisi per accidens
inquantum scilicet sunt aliquo modo vnum;sed cum primum mouens, quod est Deus, sit
perfectissimum per se,& non per accidens:ergo oportet quòd hoc primum mouens redu-
cens omnia in vnum ordinem,sit tantum vnum; & sic tantum est vnus Deus.

Sed aduerte,quòd ista propositio,tantum est vnus Deus, potest tripliciter exponi. Primo
gratia infinitatis,sic,vnus est Deus & nihil non vnum est Deus:ergo tantum est vnus Deus.
Secundo gratia alietatis hoc modo, vnus est Deus, & nil aliud ab vno est Deus: ergo Deus
Sensus rōnū S.Thom. est tantū vnus. Tertio gratia exclusionis pluralitatis Deorum sic, vnus est Deus,& non sunt
plures Dii: ergo tantum est vnus Deus:& hoc pacto concludunt rationes S. Thomę, inter
quas hęc est secunda, quæ sumitur ex infinitate eius perfectionis: quia Deus comprehendit
in se totam perfectionem essendi, vt est communis animi conceptio: si ergo essent plures
Dii, oporteret eos differre;aliquid ergo conueniret vni,quod non conueniret alteri; & sic
ille,in quo esset priuatio, non esset simpliciter perfectus, & sic alicui eorum deesset aliqua
perfectio:hoc autem est impossibile:ergo impossibile est esse plures Deos. C

Tertia ratio sumitur ex eius simplicitate; quia illud, vnde aliquod singulare est hoc ali-
quid,nullo modo est multis communicabile;sed illud, vnde Sortes est homo, multis com-
municari potest:illud autem vnde est hic homo non potest communicari nisi vni tantum: si
ergo Sortes per id esset homo, per quod est hic homo,sicut nō possunt esse plures Sortes,ita
non possent esse plures homines: hoc autem conuenit Deo,qui est ipsamet sua natura & es-
sentia,ex quibus habetur, q̄ secundum idem est Deus,& hic Deus: ergo tantū est vnus Deus
Pluralitas principatuū mala est. & sic impossibile est esse plures.

Quarta ratio potest sumi ex hoc textu; quia pluralitas principatuum non est bona; sed si
essent plures Dii, esset pluralitas principatuum, quia vnus Deus non est sub alio: ergo non
Cap. 10. sunt plures Dii. Quinta desumitur ex 8.ethic. vbi docet Philosophus, regnum esse opti-
mam politiam,in quo melius est esse vnū principē, quàm plures: sed vniuersum est quod-
dam regnum,& quædam politia:ergo in ipso melius est ponere vnum principē,idest Deū,
quàm plures. Sexta,illud,quod dicitur per superabundantiam, in vno tantum inuenitur;
sed Deus dicitur per superabundantiam,quòd sit summum bonum, quia impossibile est es- D
se duo summe bona;igitur Deus est tantum vnus. Septima,quod sufficienter fit vno posito
melius est per vnum fieri, quàm per multa; sed ordo rerum meliorari non potest, non
enim potentia primi agentis deest potentiæ, quæ est in rebus ad perfectionem:sufficienter
autem oīa complentur per vnum primū principium: ergo frustra erit ponere plura prima
principia,& sic tantum est vnus Deus. Octaua, primus motus continuus est vnus: ergo pri
Motus regularis est ab vno motore. mus motor,qui est Deus,est tantum vnus: antecedens patet: consequentia probatur, quia
impossibile est vnum motum continuū, & singula regulantem à pluribus motoribus esse: si
enim simul mouerent, tunc vterque esset imperfectus motor, quod non conuenit primo
motori,cum perfectum sit prius imperfecto; si autem non simul mouerent, quilibet eo-
rum quandoque moueret, & quandoque non,& sic non esset vnus motus continuus, & re-
gularis:tum quia vnus motus continuus est ab vno motore,& ideo si non esset semper vnus
motor,motus non esset vnus;tum quia motor,qui non semper mouet, irregulariter inueni-
tur mouere;vt patet in motibus violentis,& naturalibus,vbi motus aliquando est velocior,
aliquando tardior.

Nona, primum mouens, quod est Deus,est omnino abstractum; ergo est tantum vnum;
quia

A quia abstractum non multiplicatur, quemadmodum si daretur albedo separata, illa esset tantum vna, quia multiplicario non est nisi ex recipiente. Decima, proprium cuiuslibet rei est tantum vnum; sed Deus est suum esse proprium: igitur Deus est tantum vnus. Vndecima, primum mouens, quod est Deus, potissime habet esse: igitur est maxime vnus, adeo quod in plures diuidi non potest: consequentia probatur, quia eo modo vnaquæq. res habet esse, quo possidet vnitatem; ideo suæ diuisioni totis viribus repugnat; quia per diuisionem tēdit in non esse. Duodecima, quorumcunque in aliquo genere inuenitur conuenientia, oportet quòd omnia ab illo vno dependeant: videmus enim in quolibet genere inueniri vnū, quod est mensura aliorum, & sic multitudinem ab vnitate procedere; sed omnia conueniūt in esse: ergo oportet vt sit vnum, quod sit principium omnium: hoc autem est Deus: ergo est tantum vnus Deus. Tertiadecima, quod est incircumscriptum est vbique, & si loca essent infinita vbique esset; sed Deus est incircumscriptus: igitur vbique est: posito quòd sint plures Dii, oporteret vnum esse in alio, & ita vnum penetrari ab alio: sed quod penetratur ab alio non est actus purus: quod est contra rationem primi entis, ergo non sunt plures Dii; sed vnus tantum. Quartadecima, illud, quod est tota entitas eminenter subsistens, est numero tantum vnum, quia da oppositum, tunc non esset tota entitas eminenter; sed primum mouens est huiusmodi, cum sit indepēdens: igitur est tantum vnum, & hoc concludit Arist. in hoc vltimo textu: entia nolunt male disponi, &c. & loquitur de toto ente etiam increato, de quo specialiter disputat in hoc libro; & dicit, quod pluralitas principatuum est mala, & ideo cōcludit, vnus ergo princeps, & loquitur de vnitate numerali, quia principatus spectat ad personam, & non ad speciem.

Abstractum non multiplicatur.

B

In Deo sunt omnia eminenter vel formaliter.

Vltima ratio sit, Deus est quo magis cogitari non potest; sed si essent plures Dij quolibet illorū aliquid maius cogitari posset, quia illi plures simul aliquid maius essent, quàm vnus tantum: igitur Deus est tantum vnus: & hoc pacto concludunt rationes, quas adducit Seneca libro de unitate Dei, quas gratia breuitatis omitto. Sunt etiam & aliæ rationes, quas adducit Cicero libro de natura Deorum, & in Academ. quæstionib. Plures etiam rationes sunt, quas adducit Iustinus libro de monarchia, & in exortat. ad gentes; sed quia res est manifesta, propterea illas prætermitto.

Seneca egit de vnitate Dei.

C Et si quis diceret, quòd in Deo ponendum est omne illud, quod est melius ad gubernandum vniuersum; sed melius est plures Deos esse, quàm vnum, quia plura bona paucioribus magis sunt eligenda, vt docet Philosophus 3. topicorum: ergo videtur, quòd sint plures Dii. Ad quod dicendum est, quòd verbum Philosophi debet intelligi de pluribus bonis præsupposita æqualitate bonitatis in quolibet bonorum pluriū & in quolibet bonorum paucorum, quæ sunt limitata, modo bonum infinitum, quod est Deus, est tota bonitas; ex consequenti impossibile est esse nisi vnum; quia hoc æquiualet omnibus bonis limitatis, & finitis, immo excedit ipsa. Sed contra hanc responsionem, quia vnumquodq. tunc perfectum est, cum potest producere sibi simile, 4. meteo. sed Deus est ens perfectissimum & infinitum bonum, per responsionem datam: ergo producit alium Deum sibi similem, & sic sunt plures Dii. Respondetur, quòd propositio Philosophi intelligenda est in rebus istis corporalibus generabilibus & corruptibilibus, non autem in æternis: non enim debemus iudicare intelligentiam esse imperfectam ex hoc, quòd non generat aliam sibi similem. Sed contra, quia lux spiritualis est potentior luce corporali; sed lux corporalis potest lucem sibi similem producere: ergo à fortiori lux spiritualis, quæ est Deus, & si potest, ergo produxit, quia in æternis non differt esse & posse, vt scribit Arist. 3. physicorum, & acceptatur à Theologis.

Cap. 3.

Cap. 1.

D

Tex. 33.

Sed respondetur verum esse lucem spiritualem esse nobiliorem corporali, tamen potest esse aliquid, quod in natura inferiori dicat perfectionem, & nobilitatem, quod tamen positum in natura superiori potius imperfectionem & ignobilitatem diceret, quàm aliquā perfectionem; quemadmodum esse iracundū est quid nobilitatis, & perfectionis in cane, in homine uero minime: sed vitium & ignobilitatem poneret, sic etiam lucem creatam producere sibi similem dicit perfectionem in ipsa, & hoc pacto in oībus istis generabilibus, & corruptibilibus perfectionem dicit in rebus perfectis generare sibi simile, tamen in luce increata, quæ est Deus, dicit imperfectionem, quia esset contra rationem suæ summæ simplicitatis, & suæ infinitæ perfectionis. Hinc non sequitur esse plures Deos,

Perfectio in vno poterit esse vitium in alio.

Sed contra; quia omnis persona diuina est Deus; sed tres sunt personæ diuinæ: ergo tres sunt Dii. Ad quod dicimus imprimis, hic loqui naturaliter, quia fides Christiana ponit in Deo generationem, quę est viuentis à viuente coniuncto secundum similitudinem eius-

Generatio diuina qualis est.

dem oaturę,quæ eſt vna numero,licet perſonæ multipliceotur; ſed iſta generatio tantum fide tenetur, de qua ſcribitur, generationem eius quis enarrabit? Deinde Theologus etiam reſpondet ad hoc argumentum, quòd nomina ſignificantia diuinam eſſentiam ſubſtaotiue, ſingulariter, & non pluraliter prædicaotur de tribus perſonis; illa autem oomina, quæ dicuntur adiectiue, dicuotur prædicari pluraliter; hinc dicimus vnum Deum, vnum increatum, immenſum, & æteroū: & propterea quia Deus dicitur ſubſtantiue, Theologi dicuot Deum eſſe vnum, licet tres ſint perſonæ habeotes deitatem; oon tamen ſeqnitur, qnòd ſint tres Dii, vt docet S. Thom. 1. p. A

q. 39. ar. 3.

Sed adhuc oon quieſcit animus humanus; quia omnis forma vniuerſalis poteſt communicari pluribus; ſed natura ipſius Dei eſt forma voiuerſalis: ergo pluribus Diis commonicari poteſt. Sed dicimus ad hoc, negando maiorem, quia non tenet niſi io illis, in quibus diſtioguitur ſuppoſitum & natura; modo in Deo eſt idem ſuppoſitum & natura, eſſe & exiſteotia, & per idem eſt Deus, & hic Deus: propterea repugnat ei, vt ſua natura multiplicetur. Sed contra, quia hæc reſponſio deſtruit totam doctrinam huius libri, io quo Philoſophus quæſiuit de numero ſubſtantiarum ſeparatarum, an ſit ponenda vna, vel plures: & docuit plures eſſe tales ſubſtantias æteroas, iofinitas, &c. & hę ſubſtantiæ ſunt Dii: ergo plures reperiuntur Dii. Sed ad hoc argumentum reſpondimus ſupra, diſputantes de infinitate Dei, quia Ariſtot. licet poſuerit plures ſobſtantias ſeparatas, ſimplices, & ęternas, & infinitas extenſiue, immateriales, & mouentes; oon tameo poſuit omnes in eadem perfectione exiſtentes, ſed tantum primom mouens voluit eſſe infinitum iotenſiue, à quo ceterę intelligentiæ recognoſcunt eſſe, & perfectum eſſe, & ſic primum mouens eſt tantum vnum, quod eſt Deus. B

Eodem Deus eſt Deus, & hic Deus.

Infinitū extēſiue ē multiplex.

Sed cootra, quia ſi Deus eſt vous, aut erit vnus vnitate quæ eſt principium oumeri, & hoc non; vt de ſe patet; aut voitate, quę conuertitur cum ente, & nec etiam hoc eſſe poteſt, quia tale importat priuationem, quę Deo noo conuenit: igitur Deus nullo modo poteſt dici vnus. Sed diciomus ad hòc, verum eſſe, vnum ſecundum quòd eſt principium numeri, oon dici de Deo, ſed ſolum de his, quę habent eſſe in materia: vnum antem, qood conuertitur cum ente, eſt quoddam metaphyſicum, quod ſecundum eſſe non dependet à materia, & ſic Deus dicitur vnus, ideſt indiuiſus actu, & potentia, & licet in Deo non ſit aliqua priuario, tameo ſecundum modum appręhenſionis noſtrę non cognoſcitur à nobis, niſi per modum priuationis, & remotionis; & hoc modo oon eſt incoouenieos aliqua nomina priuatiua dici de Deo, vt eſt incorporeum, infinitum, & eſſe vnum. C

Deus qūo agnoſcitur à nobis.

Sed contra adhuc, quia ſi hoc modo Deus eſt vnus, pro tanto dicitur prout eſt vnus per ſuam eſſentiam; ſed hoc verificatur de omni ente: quia omne ens eſt vnum per ſuam eſſentiam: ergo hoc noo erit proprium ipſios Dei, quòd ſcilicet ſit vous. Ad quod reſpondētes dicimus, quòd licet omne eos ſit voum per ſuam eſſenriam, ſeu ſnbſtaotiam, quia non per rem additam, vt docuimus 4. huius, noo tamen ęqualiter ſe habet ſobſtantia quælibet ad vnitatem, quia aliqua ſubſtantia vel eſt compoſita, vel eſt componibilis cum altero, ſolus Deus eſt ille, in quo oulla inuenitur compoſitio, & propterea dicitur vnus.

Dilucid. 1.

Principatus duplex eſt.

Sed cōtra, quia ſi vnus eſt, cū ſit princeps totius vniuerſi, q̄ritur, aut priocipat̄ principatu deſpotico, vel politico: ſed oeutro modo priocipari pōt rebus vniuerſi, non principatu deſpotico, quia iſte eſt ſeruorum, & tunc ſequeretur nullam rem vniuerſi eſſe liberam, qnod eſt falſum, quia homo eſt liberi arbitrii, nec priocipari poteſt principatu politico, qnia in illo licitum eſt ſubditis reſiſtere principanti, & cootraire ſnę voluntati, & cum res vniuerſi poſſit reſiſtere ipſi Deo: ſequitur quòd oec hoc priocipatu principari poteſt, & ſic non vnus, ſed plures principes in vniuerſo eſſe debent. D

Ad quod reſpoodentes dicimus Deum principari vniuerſo deſpotico principatu, ſecundum ſimilitudioē, ſicut anima principatur corpori, qnia non licet corpori reſiſtere animę, ſic etiam nulli rei licet reſiſtere Deo, nec ſequitur ullam rem eſſe liberam, quia ſicut Deus vult rem vnamqnanque operari, ita operatur, & quia ſeruire Deo eſt regnare: vnde ſubiici ſummo principi eſt maxima libertas, ſicut etiam ſeruire philoſophię eſt libertas. Sed contra quia in minori mundo, qui eſt homo, ſunt plures principes ęque primi, vt Imperator, & Sūmus Pontifex ergo in maiori mundo per conuenientem ſimilitudinem plures priocipes principari debent æqne primi. Reſpondetur ad hoc argumentum, quòd in homine, qni minor mundus dicitur ab Ariſtotel. 8. phyſicor. etiam tantum vnus priuceps dominatur, qui eſt Summus Pootifex, cui omnes Reges, & Imperatores ſubiiciuntur in ſpiritualibus, & temporalibus, & in virtute.

Homo ē minor mundus

Tex. 17.

Sed

A Sed dices, contra, quia hæc responsio non est vniuersalis, sed tãtum in lege Christianorum. Respondetur, quòd de iure naturæ omnes homines coiuscunque moris, & legis debent esse sub lege Christianorum, ex consequenti sub potestate summi Pontificis, qui modo est Gregorius XIII. & licet de facto nõ sint, de iure tamen & debito debuissent esse; & propterea errant, & à ratione deficiunt si non faciunt: est igitur vnus princeps in minori mundo, & in maiori, qui est Deus Benedictus in sęcula. Omnes subiiciuntur Pōtifici maximo.

Entia uero nolunt male disponi, nec bonum pluralitas principatuum, &c. Tex. 52.

An Deus habeat prouidentiam rerum omnium.

B

Dilucidatio vltima.

SANCTVS Thomas exponens hæc verba asserit de mente Aristo. totum vniuersum esse veluti vnum principatum, & vnum regimen, & ideo oportet ipsum ordinari ab vno gubernante: propterea non immerito quæritur hic à nobis, si hic vnus gubernans, qui dicitur Deus, cunctis rebus prouideat, ipsasque incomprehensibili sua scientia gubernet, & vt ordinate quę sitũ hoc pertractemus, quatuor disputanda pręmittimus iuxta doctrinã Arist. 2. posteriorum; an sit prouidentia, quid sit, quia est, & propter quid est: illa enim quæruntur, quę sunt æqualia numero iis, quæ scimus. Et inchoando à primo quæsito, an sit diuina prouidẽtia, dicimus circa ipsum fuisse varios errores, & primus fuit illorum, qui dixerunt omnia prorsus casu, temerè, ac contingenter euenire nullo excepto, qui error tribuitur Epicuro: tum etiam Empedocli ab Arist. 2. physi. ac Democrito, & Leucippo, vt habetur 1. huius, cuius sententiæ denique fuerunt omnes illi Antiqui, qui nullum aliud principium præter materiale cognouerunt, similiter & Athei, vt Protagoras, cuius illud fuit argumentum ex Boetio 1. de consol. philos. quòd si Deus esset, ac prouidentia nullum prorsus esset malum: quo deinde seducti multi idiotæ ea utebantur ratione, si Deus esset, omnia posset, & niuem facere albam, ac nigram, & simul eundem sedere, & non sedere; sed cum hęc sint impossibilia, impossibile est Deum esse & prouidentiam: ita dicebant Critias, & Prodigus, Chius, Hippon, Atheus, Theodorus, Cireneus, & multi alii, de quibus Poeta, & faciunt homines similes formidine diuum. Hunc errorem confutat Cicero lib. 1. de nat. Deorum, & Lactantius libro 1. de ira Dei. Tex. 14. C Tex. 45. In prologo. prosa. 4.

Secundus error fuit illorum, qui omnia subiiciebant necessitati, ita vt aliter euenire non possent, & in hoc errore fuit Deodorus præceptor Zenonis; qui hac vtebatur ratione: duarũ propositionum contrariarum singularium necesse est alteram esse veram, alteram falsam, vt nauale bellum futurum, vel non: ex quo deducebat omnia de necessitate euenire, cuius erroris etiam fuit Crisippus, qui dicebat nihil fieri sine causa, quam causam dicebat esse fatũ, licet diuinus Plato hanc necessitatem docuisset esse solam diuinam voluntatem, non autem aliquam causam inferiorem, & illam appellabat legem ineuitabilem omnium teste Apuleio in libro de doctrina Platonis. Caldei vero dicebant fatum esse motum stellarum omnia necessario facientem, vt habetur ex Philone Iudæo libro de migratione Abraæ. Astrologi etiã referunt omnem necessitatem in ipsos cælorum motus. Alii vero dicunt causam necessitatis rerum esse connexionem omnium causarum simul, & superiorum & inferiorum; ita vt si omnes simul sumantur, necessario omnia fiant. Alii in quædam oracula, & auguria referebant, vnde variæ artes excogitatę, & inuentę sunt à demone, vt decipiantur homines circa geomantiam, & alias consimiles, quem errorem confutat Sanctus Thomas 3. libro contra gentiles. D Nihil fit sine causa sm Crisip. Cap. 94.

Tertius error fuit ipsius Aristot. vt aliqui ei imponunt, & quamuis ex verbis eius haberi non possit, vt scribit S. Thomas 3. contra gentiles: tamen Iustinus Martir, & Clemens Alexandrinus 5. stromatum, & Gregorius Nazianzenus in disputatione aduersus Euno- Cap. 75.

mium, & Ambrosius libro 1. de officiis dicant hanc fuisse sententiam Arist. Deum habere A
prouidentiam tantum de æternis, & hæc inferiora deridere tanquam caduca, & vilia: ex
Cap.22. cuius persona habetur Iob: circa cardines cæli perambulat,nec nostra considerat; Ezechie-
Cap.9. lis,dereliquit dominus terram,dominus non videt;& Dauidis,dominus in cælo misericor-
dia tua,& veritas tua vsque ad nubes;quem errorem sine sit Arist.siue cuiuscunque alterius
Cap.75. acerrimis rationibus improbat S Thomas 3.contra gent.

Cap.4. Quartus error tribuitur Alexandro 1. libro quæstionum naturalium, & etiam Auerroi
Com.37. in hoc libro:quem errorem sequutus est Pomponacius libro 2.de prouidentia, quòd Deus
habet vtique prouidentiam rerum istarum sublunarium, non in particulari, sed in spe-
cie,quia res istæ sublunares dupliciter accipi possunt. Vno modo quoad prædicata commu
nia,& competentia eis communiter,& sic Deus curat illas. Alio modo secundum quòd dif
ferunt,hoc est secundum differentias indiuiduales,& hoc modo non curat, & dicunt hanc
fuisse sententiam Arist.nempe Deum intelligere singulares res, & curare ipsas sub ratione
vniuersali,non autem sub ratione particulari, sic etiam exponit Suessanus in præsenti libro,
Com.37. quem errorem adhuc impugnat S.Thom.1.p. B
q.22.ar.1.

Quintus error fuit ipsius Rabi Moysi,qui in libro de mysteriis Egiptiorum voluit ani-
malia bruta & alia particularia generabilia & corruptibilia non gubernari aliqua prouidē-
tia,nisi inquantum participant naturam speciei, quæ est à Deo prouisa,& ordinata: vnde in
hoc sequutus est opinionem Auerr.& sic glosabat auctoritates, quas habemus ex sacris li-
Psal.103. teris de animalib.brutis: qui dat iumentis escam ipsorum, &c.& iterum catuli leonum ru-
gientes,&c. de hominibus autem asserebat Deum in particulari ipsos agnoscere, & curare,
& hoc propter splendorem intellectus,quo bruta animalia carent,de quibus dicitur, num-
Cap.9. quid Deo cura est de bobus,vt habetur primæ Corinth. Sed hic error etiam maximus est,
& contra veritatem,& scripturas,quas ipse profitetur:scribitur enim sapientiæ,attingit à fi-
Cap.8. ne vsque ad finem fortiter,& disponit omnia suauiter.

Prouidentia triplex est secundum Platonem. Sextus error fuit Platonis,qui posuit(vt narrat Gregorius Nissenus) triplicem prouiden-
tiam;quarum prima dicebatur summi Dei,qui primo & principaliter prouidet rebus in-
tellectualibus, & toti mundo, quantū ad genera & species & vniuersales causas, quæ sunt
corpora cælestia. Secunda prouidentia erat, quam habebant Dii, qui circumeunt cælum,
& hac prouidebant singularibus animalium,& plantarum,& rerum generabilium & cor- C
ruptibilium,quantum ad eorum generationem,& corruptionem,ceterasque alias mutatio-
nes. Tertiam prouidentiam habebant quidam demones existentes circa terram, & custo-
dientes humanas actiones;hac enim prouidentia prouidentur omnia pertinentia ad huma
nam vitam. Hic enim error intollerabilis etiam est,quia remouet à Deo prouidentiam par
ticularium;si enim habet immediatam cognitionem ipsorum non solum secundum quòd
conueniunt in aliquo communi;sed etiam prout in seipsis distinguūtur:sequitur quòd im-
mediate etiam ipsis prouideat.

Et quia omnes isti errores recitati negant diuinam prouidentiam, licet aliqui ipsorum
ex toto,aliqui vero ex parte: propterea longum esset singillatim ipsos excludere. Idcirco bre
uitati consulentes existimauimus veritatem ipsam declarare ex principiis philosophiæ non
adhærendo doctrinæ Arist.aut Plat.sed explicando absolute quid tenendum sit secundum
Tex.51. rei veritatem,vtendo exēplo,quo vtitur Arist.in hoc libro de patrefamilias, qui dupliciter
Paterfamilias bifariã prouidet rebus. rebus prouidet,aliquibus propter se,aliquibus vero propter alia: sicut in domo ꝓpter se ab
eo prouidentur ea,in quibus essentialiter consistit bonum ipsius domus, vt sunt filii & pos- D
sessiones,& cetera talia:alia vero prouidentur ad eorum vtilitatem,vt vasa,animalia,& alia
huiusmodi; sic in vniuerso illa propter se à Deo prouidentur, in quibus essentialiter consi-
stit perfectio vniuersi:& hæc habent perpetuitatem,sicuti & vniuersum perpetuum est:quę
vero non sunt perpetua non prouidentur nisi propter aliud, & ideo substantiæ spirituales,
animæ nostræ,& corpora cælestia,quæ sunt perpetua & secundum speciem, & secūdum in-
diuiduum,sunt prouisa à Deo propter se,& in specie,& in indiuiduo:sed res sublunares,q̄
sunt generabiles,& corruptibiles non possunt habere perpetuitatem nisi in specie, & ideo
Sublunaria perpetuãtur in specie. ipsę species sunt prouisæ propter se,at indiuidua eorum non sunt prouisa nisi propter con-
seruandum perpetuum esse speciei,& ex hoc saluari potest opinio Arist. & Auer. & Alex.
qui dixerunt ad huiusmodi corruptibilia non se extendere diuinam prouidentiam nisi s̄m
quod participant naturam speciei;hoc enim verum est,si intelligatur de prouidētia,qua ali-
Tex.52. qua pp se ꝓuidentur, vnde Philosop. in hoc lib. posuit exemplū de exercitu in quo inueni
mus duplicē ordinē,vnū quo exercitus partes ordinantur ad inuicē;aliū,quo ordinantur ad
bonum

A bonum exterius .s. ad bonum Ducis, & ordo ille, quo ordinantur partes exercitus adinuicé, est propter illũ ordinẽ, quo totus exercitus ordinatur ad Ducẽ: vnde si nõ esset ordo ad Ducẽ nõ esset ordo partiũ exercitus adinuicẽ: quãtuncũq. ergo multitudinẽ inueniamus ordinatã ad inuicẽ oportet eam ordinari ad exterius principium, partes autem vniuersi corruptibiles, & incorruptibiles sunt adinuicem ordinatæ non per accidens, sed per se; videmus.n. ex corporibus cælestibus vtilitates prouenire in corporibus corruptibilibus, vt semper vel in maiori parte secundum eundem modum: ergo oportet omnia corruptibilia, & incorruptibilia esse in vno ordine prouidentiæ exterioris principii, quod est extra vniuersum: hinc Arist. concludit, necesse est ponere in vniuerso vnum principatum, & non plures, quia prouidẽtia Dei, qua res gubernat, est similis prouidentię regis in ciuitate, aut regno, & patrisfamilias in sua domo, in quibus gubernationibus hoc est commune, quòd bonum gentis est eminentius, quàm ciuitatis, vel familiæ, vel personę, vt scribitur 1. ethicorum. Prouidentia Dei cui assimilatur. Cap.1.

Stante hoc fundamento pono duas conclusiones, per quas fit satis huic primo quæsito, quarum prima est. Deus non habet prouidentiam respectu sui ipsius, probatur, quia nihil B existens in Deo est ordinabile ad aliquem finem: sed ipse dicitur esse finis aliorũ, ergo &c. antecedens probatur, quia dupliciter possumus intelligere aliquem esse prouisorem; vel sui, vel aliorum. Primo modo aliquis dicitur habere prouidentiam, cum ordinat actus suos in finem vitę suę, quo modo Deus nihil sui ordinat in aliquem finem. Secundo modo, cum ordinat res suas in finem earum, siue talis finis rerũ sit ipse ordinans, siue alius ab ordinãte. Prouisor est duplex.

Secunda conclusio est. Deus habet prouidentiam de cunctis aliis rebus à se: probatur sic, præcogitans medium, quo res aliquæ deducuntur in finem præuolitum ab ipso excogitanre, habet prouidentiam de rebus illis; sed Deus gloriosus pręcogitat medium, quo res omnes deducuntur in finem præuolitum ab ipso: igitur Deus habet cunctarum rerum à se ꝓuidentiam: maiorem declarabimus in secundo quęsito: probatur minor; pro cuius probationis intellectu prœmitto, quòd in qualibet re est duplex bonitas, vel perfectio: vna, quę est ipsum esse substantiale, quo res ipsa simpliciter subsistit in natura: altera dicitur esse ordo illius rei in finem, qui ordo aliquando sumitur pro ipsa relatione, quę neque perfectionem neque imperfectionem dicit: aliquando pro fundamento, & sic dicit medium, quo res de- Bonitas rei est duplex.

C ducitur in finem suum, nunc sic, Deus cum sit causa effectiua vtriusque bonitatis, ergo præcogitat medium: quo res deducuntur in finem vltimum: ergo habet prouidentiam de ipsis rebus: quòd autem pręcogitet medium, patet, quia est agens primum intellectuale producens res ipsas cum omni earum bonitate, tam prima quàm secunda. Probatur secundo sic, quęcunq. sunt quomodolibet producta à Deo, sunt ab ipso ordinata ad aliquẽ finẽ; sed oia alia à Deo sunt ab ipso producta: quia solus ipse est ens per essentiam, cetera sunt entia per participationem: igitur oia alia à Deo sunt ordinata & directa in finem: ex consequenti ꝓuisa. Tertio probatur, quòd hęc conclusio sit de mente Arist. & licet aliqui oppositũ dicant, tamen nescio quomodo possint effugere hoc, cum Aristot. in pręsenti libro exprœsse teneat ordinem & dispositionem totius vniuersi esse à Deo: igitur totum vniuersum erit ab eo prouisum: ꝙ autẽ hęc sit vera & germana sententia Arist. habetur manifeste ex verbis eius docentibus naturam Dei: ait enim, Deus est à quo cęlum & natura pendet. Et si quis diceret ad hanc auctoritatem, verum esse entia pendere à Deo tanquam ordinata ad finem, sed non in genere causę efficientis. Contra arguitur ex mutua connexione causę finalis & Tex.52. Tex.36.

D efficientis; quia ad quęcunq. se extendit causalitas finis, ad eadem se extendit causalitas efficientis, cum sint eiusdẽ ambitus: si ergo Deus est finis totius cęli, & naturę, igitur efficiẽs, licet non per transmutationem, sed per simplicem emanationem, vt alias docuimus. Adde quòd hic Arist. acceptat auctoritatem Homeri asserentis: entia nolunt male disponi: propterea est vnus princeps, qui est Deus: si ergo hic princeps disponit oia entia: ergo curam habet de ipsis, aliter ea non disponeret. Et deinde 1. cęli docuit, ꝙ Deus & natura nihil frustra faciunt: sicut ergo natura ordinate facit res suas ꝓpter finem, vt patet 2. phy. ergo à fortiori Deus, qui est sapientissimus. Et 1. huius scripsit Philosophus, sapientis est ordinare; legimus quoq. Arist. arguentem contra Empedoclem 1. de aĩa, & 3. huius: quòd nisi Deus cognosceret odium & litem, esset minus prudens aliis: ergo de mente Aristotel. necesse est fateri Deum esse felicissimum, prudentissimum, & sapientissimum: ex consequenti habere prouidentiam de omnibus: vnde 1. meteoror. docuit mundum hunc inferiorem lationibus superioribus contiguũ esse, vt inde omnis virtus gubernetur, & 2. cæli dixit Deũ multiplicasse motus pp salutem mortaliũ: ergo pp finem ordinauit motus; eodẽ quoq. libro arguẽs contra Pythagoram ponentẽ sonum in cælis, dixit ꝙ si hoc esset, mundus non ser- Tex.52. Tex.32. Tex.8. In prologo. Tex.80 Tex.15. Cap.2. Tex.21. Tex.56.

uaretur;& ideo bene natura prouidet,&c. si ergo ponit naturam prouidentē:ergo à fortio A
ri ipse Deus erit prouidens non sui ipsius per primā conclusionē, cum non sit ordinabilis
Cap.10. ad aliquem finem:ergo aliorū à se. Et 1.lib.ethic.quærit,an felicitas possit acquiri per disci
plinam,vel per assuetudinem,vel per exercitium,vel aliquo alio modo, puta forte vel for-
Cap.10. tuna,& concludit felicitatē esse donū Dei:si ergo Deus dat felicitatē hominibus: igitur cu-
ram,& prouidentiā habet de ipsis:& 10.ethi.dicit ꝙ si Dii curā habent humanarum rerum,
vt existimatur & creditur,rationabile est gaudere optimo,& cognatissimo,&c.quid clarius?
Cap.5. & 5.eth.docet,orandos esse Deos vt nobis tribuāt bona,ad quid igitur doceret esse orandos
Cap.5. Deos,nisi ipsi nobis prouiderēt?Et 1.lib.echonom.laudat coniūctionē maris & feminæ,quā
matrimoniū nūcupamus,quia præordinata est ab ipso Deo,vt seruetur humana species. Ex
his ergo patet intentionē Arist. fuisse Deum habere ꝓuidentiam de cūctis rebus; & illi qui
imponunt sibi oppositū,intelligendi sunt in hoc sensu,ꝙ non Aristot.sed suus Comment.
Auerr.docuit Deū non habere ꝓuidentiam de istis rebus particularibus generabilibus &
dist. 39.q.2. corruptibilibus,vt scribit S.Tho.1.sent. Et si dicis, oīs ꝓuidentia est cū labore & fastidio;
art.2. sed hæc sunt à Deo remouenda:igitur prouidentia non est in Deo. Respondetur,ꝙ hoc cō B
cludit de prouidentia humana,qua homo prudens ordinat actus suos ad finē vitæ suæ, siue
respectu aliorū sibi subiectorū in familia,vel ciuitate,vel regno.Et sic etiam soluitur alia dif-
Cap.4. ficultas,quę oriri pōt ex verbis Arist.6.ethic. nam prouidentia est pars prudētiæ,quæ est cō-
siliatiua,hęc autem Deo competere non pōt,qui nullum dubium habet,vnde consiliari o-
Deo cōsiliū porteat:& propterea ꝓuidentia Deo conuenire non pōt:concludit vtriq. hæc ratio; ꝙ Deo
non conue- non conuenit ꝓuidentia humana,q̄ est cum sollicitudine,cum discursu,& consilio,& inqui
nit. sitione de rebus dubiis, sed ꝓuidentia conueniēs Deo glorioso est alterius rationis ab ista.
Nicolaus Vt erudite satis docet excellētissimus dñs Nicolaus Anellus Pacca Neapolitanus philosoph⁹
Pacca. eruditissimus,qui modo lecturam metaphysicę disciplinæ in almo Neapolitano Gymnasio
publice profitetur, asserens in sua prima endixi,quod in naui gubernator est, quod in cursu
agitator,quod in choro præcentor,qđ deniq. lex in ciuitate, & dux in exercitu, hoc Deus
est in mundo,nisi hoc interest,ꝙ labor & motus multiplex illos exercet,& curæ angunt va-
riæ,cum huic elaborata succedant oīa,omnis molestiæ expertia,citraq.corporis infirmitatē,
quippe cui in loco stabili imotoque collocato oīa mouere, & circumagere pro arbitratu li- C
ceat,quo libitum est,cumque,& q̄mo libitum,idque diuersis in formis atque naturis.

Inuestigādū est modo de scdo q̄sito,quid est:hoc aūt q̄sitū quid est pōt esse duplex.s.quid
noīs,& quid rei. Quoad quid nominis ꝓuidentia dicitur à ꝓuideo ꝓuides quasi procul vi-
dens:vnde Boetius 5.de consol.philo. dicebat, ꝙ prouidentia dr̄ eo qđ porro à rebus infi-
mis constituta quasi ab excelso rerū cacumine ꝓspiciat. Quoad quid rei eo modo quo ꝓui-
dentia ipsū habere potest 4.de cons.philo.idē Boetius dicit,ꝙ prouidentia est ipsa diuina ra
quæst.13. tio in summo oīum principe constituta,q̄ cuncta disponit. Beatus August.lib. 83. q̄stionū
docuit,ꝙ ꝓuidentia est lex incōmutabilis,q̄ oīa mutabilia pulcherrima gubernatione mo-
deratur. Damascenus 2.lib.fidei orthodoxę dixit, prouidentiā esse Dei voluntatē, per quā
Cap.5. oīa,q̄ sunt,conuenientē dispositionē suscipiunt. S.Thom. 1. p. asserit ꝓuidentiam esse ra-
q.22.art.1. tionem rerum ordinandarum in finem. Sed magistralis definitio ipsius prouidentię pote-
rit esse hęc.s. prouidentia est excogitatio modi, quo res aliqua commode assequi potest finē
pręuolitum ab ipso excogitante.

Modus agen Pro maiori intelligentia huius rei sciendū est primo,ꝙ agens voluntarium primo per in D
tis volūtarii. tellectum appręhendit finem aliquem puta sanitatem.Secundo per voluntatem acceptat, a-
Prouidus q̄s mat,& desiderat illum finē. Tertio voluntas imperat intellectui, vt cogitet modum oppor-
dici debeat. tunum ad consequendum finem illum,pręsertim quando ille finis est absens. Quarto in-
tellectus obedit imperio voluntatis excogitando modū illum opportunū,quo haberi potest
ille finis. Quinto voluntas acceptat illum modum sic excogitatum. Sexto imperat poten-
tiis motiuis,vt incipiāt agere conformiter illi modo excogitato ab intellectu. Septimo de-
nique agens operatur,inter hęc oīa quartum dicitur esse proprie, & formaliter prouidētia:
quia sic est cōis vsus loquentiū,vt ille dicatur prouidus,qui bene cōiecturat de mediis con-
ferentibus ad habendum aliquem finē,vnde dicimus in aliqua ciuitate factā esse prouisio-
nem bonam,quando collata sunt omnia requisita ad defensionem ciuitatis,volumus enim
defensionem ciuitatis tanquam finem excogitando quæ sunt vtilia ad ipsam consequen-
dā:& excludendo omnia,quæ impedire possunt. Vltimo incipimus operari ad ea,q̄ excogi
tata sunt. Ex his ergo apparet quid spectet ad prouidentiam & quid non : vnde Cice-
Cap.vltimo. ro 2.lib.Retho. voluit prouidentiā esse qua vnusquisq. cognoscit futurū antequā eueniat.

Secun-

A Secundo sciendum est quòd ea, quæ dicuntur de Deo propter imbecillitatem, & infirmitatem nostri intellectus cognoscere non possumus, nisi ex his quæ apud nos sunt: & propterea vt perfectius cognoscatur quid sit prouidentia Dei, videndum est, quid sit prouidentia quæ est in nobis: de qua loquens Cicero 2. libro veteris Rethoricæ ait, prouidentiam nostram esse partem prudentiæ, quasi eius completiuam, quia aliæ duæ partes, scilicet memoria præteritorum, & intelligentia præsentium non sunt nisi quædam præparationes ad actū prudentiæ, quæ prudentia est recta ratio agibilium à nobis, quæ agibilia dicuntur actiones, quæ non progrediuntur extra agentem, sed actus sunt perficientes ipsum: sicut caste viuere, patienter se habere, & huiusmodi, & recta ratio istorum dicitur prudentia. Prouidentia secundū Ciceronē quæ est.

Tertio considerandum est, quòd in istis agibilibus duo occurrunt contemplanda, scilicet finis & id quod est ad finem: prudentia precise dirigit in ea, quæ sunt ad finem, ex hoc.n. dicitur aliquis prudens, quia est bene consiliatiuus: consilium autem non est de fine, sed de his, quæ sunt ad finem; sed finis agibilium dupliciter præexistit in nobis, scilicet per cognitionem naturalem de fine hominis, quæ quidem naturalis cognitio pertinet ad intellectum. Alio modo quantum ad affectionem, & sic finis agibilium est in nobis per virtutes morales, per quas homo afficitur ad iuste viuendum, vel fortiter, vel temperate, quod est quasi finis proximus agibilium; similiter etiam ad ea, quæ sunt ad finem perficimur & quātum ad cognitionem per consilium, & quantum ad appetitum per electionem, & in his dirigimur per prudentiam; spectat igitur ad prudentiam aliqua ordinate disponere ad finem; & ista dispositio est per modum cuiusdam ratiocinationis, cuius principia sunt fines.] Finis bifariā præexistit ī agente.

B

Quarto est notandum, quòd ex his trahitur tota ratio prędicti ordinis in omnibus operabilibus, vt patet manifeste in artificiatis, & ideo ad hoc vt aliquis sit prudens requiritur q̃ bene se habeat circa ipsos fines: nō enim potest esse recta ratio nisi principia rationis saluentur; & ideo ad prudentiam requiritur & intellectus finium, & virtutes morales, quibus affectus recte collocatur in fine; & propter hoc oportet omnem prudentem esse virtuosum, & quia in omnibus viribus, & actibus animæ ordinatis hoc est commune, vt virtus primi saluetur in omnibus sequentibus, & propterea in ipsa prudentia quodammodo includitur & volūtas q̃ est de fine, & intellectus, qui est cognitio finis: per hæc videtur aliquātulum nota prouidentia Dei, quia scientia communiter se habet ad cognitionem finis, & eorum, quæ sunt ad finem: per scientiam enim ipse Deus cognoscit se & creaturas: sed prouidentia pertinet tantum ad cognitionem eorum, quæ sunt ad finem secundum quod ordinātur in ipsum: & ideo prouidentia Dei includit scientiam & voluntatem, tamen essentialiter manet in cognitione non quidem speculatiua, sed practica: & hinc est quòd voluntas se habet vt imperans, intellectus vt dirigens, potentia vero vt exequens: quod manifestius exprimi pōt per hoc exemplum de principe alicuius ciuitatis, qui intendit ordinare per cōuenientia media, & leges optimas, subditos suos in debitum finem, vt scilicet operentur in ciuitate, & pacifice viuant, &c. postquam sic ordinauit & disposuit in mente sua, constituit super subditos suos particulares gubernatores, & officiales, quibus tradit ordinatas leges, vt faciant eas à subditis obseruari. Sic Deus gloriosus vt summus Princeps ordinauit in mente sua quòd omnes res per conuenientia media tendāt in suum finem, & operentur secundum conuenientiam naturę suę, puta quòd ignis ascendat, quòd graue tendat deorsum, quòd vnumquodque animal generet sibi simile, &c. & hęc ordinatio dicitur diuina prouidentia, vnde sic definitur. Prouidentia est ordinatio rerum in finem per conuenientia media in mente summi principis, idest Dei constituta: hanc ordinationem obseruandam tradit Deus secundis causis dominantibus his rebus corruptibilibus, vt Rethoribus & Gubernatoribus: istę causæ secundę dominantes in mundo inferiori sunt planetæ & alia sydera, quę vario suo influxu, & motu, & coniunctione, & aspectu causant hęc inferiora corruptibilia: hęc igitur ordinatio vt committitur causis cęlestibus obseruanda & exequenda dicitur fatum: verbi gratia Deus ordinauit in mente sua Socratem nasciturū, tanto tempore victurum, talē artē executurum, excogitatio huius ordinis est prouidentia: quòd vero nascatur Socrates, & tanto tēpore viuat, & ad talē artē inclinetur, hoc est impositū corporibus cęlestibus tanquam causis secundis, vt exequantur huiuscemodi ordinem; & hęc executio uocatur fatum, vnde ita definiri solet, fatum est executio diuinę prouidentię corporibus cęlestibus inserta, per quam res sublunares mouentur in suos fines præordinatos, & sic prouidētia differt ab ipso fato: semper enim ratio, modus, & conditio rei ordinatę ad aliquid, sumitur ex illo quod ordinatur: vnde quia calamus ordinatᵉ ad scribēdū, idcirco dicimus calamū habere talē cōditionē, vt possit deseruire scriptori, & quia actus ꝓuidentię

C Prudentia q̃ requirit.

Voluntas causa imperans.

D Prouidentia quid sit.

Fatum est executio prouidentię.

 est ex-

est excogitare promouentia in finem optatum: idcirco ad ipsam spectabit iudicare de conditione earum rerum, vt ipsę possint promoueri in finem, & iudicabit media habere inter se talem ordinem vel proportionem, vt sint apta promotioni ipsius finis, & remotioni impedimentorum: sed talis ordo seu proportio mediorum inter se proprie dicitur dispositio, sicuti solemus dicere, ars scribendi disponit calamum ad recte scribendum, & hic modus loquendi positus est ab Arist. 2. physic. vbi dicitur quod ars vsualis iudicat de arte factiua, & ars factiua de arte dispositiua materiæ, & ratio vtriusque est, quia ex vsu rei cognoscitur qualis debeat esse eius forma, & ex forma cõspicitur qualis debeat esse materia: & propterea recte dictum est, quòd prouidentia in Deo nominatur ratio ordinis rerum in finem; sed hęc ratio est excogitatio illius modi, quod ita probari potest: completiuum rationis formalis prudentiæ est excogitatio mediorum, quibus commode consequimur finem, sed prouidentia in nobis est vltimum completiuum rationis prudentię; igitur absolute prouidentia est excogitatio talium mediorum: maior patet ex Aristot. 7. ethicorum volente propriũ esse ipsius prudentię consiliari de conferentibus ad finem: minor etiam fuit manifestata superius ex definitione tradita à Cicerone 2. Rethori.

Tex. 32. — Ratio ordinis cui competat. — Cap. 6. — Cap. vltimo.

Ex his colligendæ sunt modo aliquæ veritates: quarum prima est. Prouidentia pertinet ad intellectum: probatur quia est ratio, seu præconceptio, siue excogitatio: sed hæc omnia sũt actus ipsius intellectus: ergo prouidẽtia formaliter loquẽdo spectat ad ipsum intellectũ.

Secunda veritas est. Prouidentia est cognitio practica. probatur quia est rectificatiua operis exterioris, & executionis potentiæ motiuę, vt patet ex dictis. igitur prouidentia est practica cognitio.

Tertia est. Prouidentia distinguitur à dispositione. probatur quia ars principalis distinguitur ab arte vsuali, & factiua ipsius materię: sed prouidentia est veluti ars principalis, dispositio veluti ars vsualis: igitur prouidentia distinguitur à dispositione.

Quarta est. Prouidentia distinguitur à fato. probatur quia fatum est dispositio inhęrens rebus mobilibus, per quam prouidentia suis quæque nectit ordinibus, vt ait Boetius 4. de consolat. philosophię, ex qua definitione quadruplex differentia sumitur inter fatum, & prouidentiam: prima ex parte subiecti in quo est: est enim prouidentia in Deo, fatum autem in causis secundis. Secunda ex parte causalitatis, quia fatum dependet ex prouidentia, & in ipsam reducitur, & non econuerso. Tertia ex parte durationis, quia prouidentia est æterna, fatum autem temporale, quod enim Deus ab ęterno disposuit & prouidit fato temporaliter subministrat. Quarta ex parte subiectionis, quia non omnia subduntur fato, vt sunt illa, quę immediate à Deo procedunt absque ordine causarum secundarum, & generaliter quanto aliqua sunt viciniora Deo, tanto minus subduntur fato, attamen omnia subdũtur Diuinę prouidentię.

Differentia quadruplex inter fatum & prouidẽtiã.

Vltima veritas, quę deducitur ex dictis. Prouidentia nedum dicit ordinem mediorum ad finem, sed etiam consecutionem ipsius finis, seu peruentionem ad finem; & hoc loquendo de ipsa prouidentia secundum ea, quę præsupponit; supponit enim volitionem efficacem finis: nam ille, qui ordinat media in finem, præsupponit velle efficaciter ipsum finẽ, & sub hac ratione prouidentia in Deo importat consecutionẽ finis, non tamen in nobis quia in nobis efficax volitio finis potest frustrari nõ perueniendo ad finẽ, tñ in Deo infallibiliter subsequitur effectus per volitionem efficacem finis; & hac de causa prouidentia in speciali, quę realiter est prędestinatio, dicunt Theologi, quòd non solum importat ordinationem mediorum ad finem, sed etiam ipsam consecutionem finis, & hoc voluit expresse Caietanus in 1. p. Sancti Thomę, quia prouidentia pertinet ad uoluntatem consequentem: sed voluntas consequens dicit consecutionem finis: ergo prouidentia importat consecutionem finis. Deinde prouidentia Dei est efficax & infallibilis, & non potest frustrari: ergo dicit consecutionem finis: probatur consequens, quia in hoc distinguitur prouidẽtia humana à diuina, quòd humana est fallibilis, & quandoque applicando media non cõsequitur finem, sed frustratur; tamen prouidentia diuina nunquam frustratur: ergo non solum importat ordinationem mediorum, sed etiam consecutionem ipsius finis. Et hoc etiam voluit S. Thom. 2. contra gentes; & 1. p. si autem loquamur de ipsa prouidentia secundum ea, quę formaliter, & directe importat, tantummodo dicit ordinationem mediorum in finem, siue finis subsequatur siue non: & hoc etiam voluit S. Thomas in disputatis de veritate, vbi dicebat prouidentiam distingui à prędestinatione, quia prouidentia dicit ordinationem mediorum in finem, vnde se extendit ad omnia, quę à Deo in finem aliquẽ ordinantur: prędestinatio autem nedum respicit ipsum ordinem mediorum, sed etiam exitum, &

Peruẽtio ad finem a quo est. — q. 22. ar. 1. — Cap. 14. — q. 22. art. 2. & 4. — q. 6. art. 1.

A tum, & euentum ordinis, cum non sit nisi eorum, qui gloriam consequūtur: & hāc veritatē secutus est etiam Durandus in 1. sent. & de facto ita res se habet, quia in nobis prouidentia solum dicit applicationem mediorum ad finem: ergo & in ipso Deo: antecedens probatur, quia si aliquis homo applicaret media & ordinaret ad ipsum finē, diceretur prouidus, licet finis non sequatur: ergo prouidentia formaliter & directe importat tantum ordinem mediorum ad finem, & non exitum vel euentum ipsius ordinis. Adde specialiter de prouidētia Dei, per quam homines omnes ordinantur ad beatitudinem, & ita Deus omnibus prouidet, & tamen non omnes consequūtur ipsam beatitudinem: ergo prouidentia diuina non dicit consecutionem finis; quod patet etiam ex his, quæ communiter ei conueniunt; conuenit enim prouidentiæ, vt sit pars prudentiæ; sed prudentia solum versatur circa media: ergo & prouidentia tantummodo dicit ordinem mediorum ad finem. dist. 40. q. 1. ar. 2. Deus oībus prouidet.

Et si quis diceret, ex hac veritate sequitur prouidentiam esse formaliter in volūtate, quod est contra illud, quod dictum est in prima veritate collecta ex dictis: ibi enim dicebamr prouidentiam pertinere ad intellectum: consequentia probatur, quia ordinare media ad finem
B & velle efficaciter ipsum finem & consequi ipsum: spectat ad voluntatem: igitur & prouidētia ipsa ad voluntatem attinebit. Respondetur ꝙ ad actum prouidentiæ & voluntas & intellectus concurrunt: amore enim finis, quem volumus vel nobis vel alteri mouemur ad excogitandum media, quibus in finem illum peruenire possimus: vnde sequitur quòd talis excogitatio sit effectus intellectus vt obiicientis ipsam prouidentiam; est etiam effectus voluntatis vt applicantis intellectum ad talem actum: non ergo sequitur prouidentiam esse tantummodo in voluntate, nec tantummodo in intellectu, cum sit effectus vtriusque diuersimode, vt dictum est. Excogitatio cuius est effectus.

Quoad tertium quæsitum, quia est, manifestandę sunt proprietates ipsius diuinę prouidentiæ, inter quas hæc est prima. Deus immediate prouidet omnibus quoad rationem ordinis: quantum vero ad executionem non immediate, sed per aliqua media: probatur quia Deus habet in suo intellectu rationem omnium etiam minimorum; & sic per se ipsum prouidet omnibus quoad rationem statuti ordinis: ꝙ autem per aliqua etiam media exequatur hunc ordinem, probatur, quia inferiora gubernat per superiora non propter defectum suæ
C virtutis, sed propter abundantiam suæ bonitatis, vt dignitatem causalitatis etiam creaturis communicet, & ex hac proprietate soluitur illa difficultas; quam aliqui mouere solent. quicquid dignitatis & perfectionis est, Deo est attribuendum: sed ad dignitatem alicuius Regis pertinet habere ministros, quibus mediantibus subditis suis prouideat: ergo multo magis Deus non immediate rebus omnibus prouidet. Ad quam dicimus verum esse, ꝙ habere ministros exequtores suæ prouidentiæ pertinet ad dignitatem Regis, sed non habere rationem eorum, quæ per eos agenda sunt, est ex defectu ipsius: omnis enim scientia operatiua tanto perfectior est, quanto magis particularia considerat in quibus est actus: vnde quoad aliquid verum dicit; videlicet quoad executionem statuti ordinis: quoad rationem autem ipsius ordinis falsum dicit. Cur Deus p superiora gubernat inferiora.

Secunda proprietas est Deus per suam prouidentiam non excludit malum naturalis defectus, pœnę, & culpæ: patet hoc, quia Deus sua prouidentia non excludit operationē causarum secundarum; contingit autem prouenire defectū in effectu pp defectū causæ secundæ agentis absq; eo ꝙ sit defectus in primo agente, sicut cū in effectu artificis habentis perfectē
D artem contingit aliquis defectus propter defectum instrumenti, & sicut hominem cuius vis motiua est fortis, contingit claudicare non propter defectum virtutis motiuæ, sed propter curuitatem tibiæ, & sic in his, quæ aguntur, & gubernantur à Deo contingit aliquem defectum, & aliquod malum inueniri propter defectum secundarum causarū, licet in ipso Deo nullus sit defectus; & hoc cadit in bonum totius vniuersi, quia corruptio vnius est generatio alterius, per quam conseruatur species, & nec esset vita leonis nisi fuisset occisio ouium; de malo culpæ etiam patet, quòd permissio eius est intenta propter integritatem, & perfectionem vniuersi, licet malum culpę in se non sit intentum à Deo, nec per se nec per accidēs sed permissio eius est ab eo intenta, & hoc propter suauem dispositionem creaturarum intellectualium: Et ex hoc soluitur difficultas illa maxima, qua aliqui conati sunt subtrahere prouidentiam horum inferiorum à Deo; quia omnis sapiens prouisor excludit defectū & malum quantum potest à rebus, quibus prouidet: sed in rebus istis sublunaribus videmus contingere multa mala: ergo aut Deus non potest ipsa impedire, & sic non esset infinitus: aut rebus istis non prouidet. Hęc enim ratio concludit vtique de illo, qui prouidet rebus particularibus; hic enim excludit defectum ab eo, quod eius curę subditur quantum potest; Defectus ex qua cā prouenit. Culpa nec p se nec p accidens est à Deo.

ſed non concludit de prouiſore vniuerſali,qni eſt Deus: hic enim permittit quoſdam defe- A
ctus eſſe in particularibus rebus ne impediatur pulchritudo & perfectio totius vniuerſi: vn
de eſt diuulgatum dictum Auguſtini in Enchirid. q Deus omnipotens nullo modo ſineret
Ex malo eli- malum aliquod eſſe in operibus ſuis,niſi vſque adeo eſſet omnipotens & bonus, vt benefa
citur bonū. ceret etiam de malo.

Tertia proprietas eſt. Deus ſua prouidentia non excludit contingentiam, nec neceſſita-
tem à rebus: probatur, quia ad diuinam prouidtēiam pertinet vt gradus entinm, qui poſſi
biles ſunt, adimpleantur : ens autem diuiditur per contingens & neceſſarium, & eſt
Tex. 13. per ſe diuiſio entis, vt habetur 5. huius: ſi ergo diuina prouidentia excluderet contin-
gentiam aut neceſſitatem, non omnes gradus entium conſeruarentur. Adde quia in his, quæ
prouidentia debite reguntur, non debet eſſe aliquid fruſtra, cum igitur manifeſtum ſit cau-
Cauſa cōtin ſas aliquas eſſe contingentes ex eo quod impediri poſſunt, vt non producant ſuos effectus
gens pōt im patet q contra rationem prouidentiæ eſſet omnia ex neceſſitate prouenire, & ſic diuina pro
pediri. uidentia non imponit neceſſitatem rebus excludendo contingentiā, quia ipſa ſubtracta ſub
traheretur omnis motus, & omnis generatio & corruptio. Et ex hac proprietate ſoluitur B
id, quo aliqui detencti dicebant neceſſariorum non eſſe prouidentiam, qnia cum prouidē-
tia ſit pars prudenniæ, illorum non eſt prouidentia, quorum non eſt prudentia: ſed neceſſa-
riorum non eſt prudentia, quæ eſt ſolum de contingentibus, de qnibus eſt conſilium & ele-
Cap. 4. ctio, vt patet ex 6. ethicorum: cum igitur in entibus multa ſint neceſſaria: ſequitur eorum nō
eſſe prouidentiam. Sed reſpondetur q prudentia humana non ſe extendit niſi ad contin-
gentia, nec ad illa omnino, ſed ſolum ad illa quæ poſſunt per hominem fieri vel impediri,
Homo non & quia homo non eſt factor rerum naturalium, & neceſſariarū, propterea ad ipſa non ſe ex-
eſt factor ne tendit humana prouidentia; Deus autem cum ſit factor rerum, quas neceſſarias dicimns, li-
ceſſariorum. cet libere & non neceſſario productæ ſint à Deo; ideo res neceſſariꝫ ſubſunt diuinæ proui-
dentiæ inquantum eis ſciens, & libere volens contulit ea, quę ſunt expedientia ad conſecu-
tionem ſui finis.

Soluitur etiam & alind qno aliqui nitebantur excludere contingentiam à rebus: hi enim
ſic argumentabantnr: omnis effectus, qui habet aliquam canſam per ſe, quæ iam eſt vel fuit,
Tex. 6. ad quam de neceſſitate ſequitur, prouenit neceſſario, vt habetur 6. huius : ſed prouidentia C
Prouidentia Dei cum ſit æterna præexiſtit, & ad eam ſequitur effectus neceſſario, quia non poteſt diuina
Dei non fru prouidentia fruſtari: ergo diuina prouidentia neceſſitatem imponit rebus, & ſic nulla eſt cō-
ſtratur. tingentia. Ad qnod reſpondet S. Thomas, quòd effectus diuinę prouidentiæ non ſolum
eſt aliquid euenire quocunque modo, ſed aliquid euenire vel contingenter, vel neceſſario, et
ideo euenit infallibiliter, & neceſſario, quod diuina prouidentia diſpoſuit euenire infallibi
liter & neceſſario; & euenit contingenter quod ratio diuinæ Prouidentię habet vt contingē
ter eueniat; vnde quibuſdam effectibus præparauit cauſas neceſſarias, vt neceſſario eueni-
rent: quibuſdam vero cauſas contingentes, vt euenirent contingenter ſecundnm conditio-
nem proximarum cauſarum. Sed hęc reſponſio adhuc paritur difficultatem, quia omne
prouiſum à Deo neceſſe eſt eſſe: ſed nullum contingens futurum eſt neceſſe eſſe: ergo
nullum contingens futurum eſt prouiſum à Deo. Ad qnod reſpondendo dicimns, quod
Prouiſa à ea, quæ ſunt prouiſa à Deo eſſe neceſſaria contingit dupliciter. Vno modo in ſe ipſis. Alio
Deo bifariā modo vt ſubſunt diuinę ſcietię, primo modo negandnm eſt omnia eſſe neceſſaria prout cō
conſiderantur. ſiderantur in ſe ipſis, & in propriis naturis, qnod aliqui dicunt de re, & in ſenſu diuiſo. ſed D
ſecundo modo, vt ſubſunt diuinæ prouidentię & ſcientiæ, qđ aliqui dicunt de dicto & in
ſenſu compoſito dicendo, hoc dictum à Deo & prouiſum eſt neceſſarium, concedimns oīa
eſſe neceſſaria vt prouiſa non neceſſitate conſequentis, ſed neceſsitate conſequentiæ; & hæc
reſponſio eſt realiſsima, qnia aliquid tribui poteſt lapidi in ſe, qnod non tribuitur lapidi vt
eſt à me intellectus; dicimus enim has propoſitiones ambas eſſe veras, lapis ī ſe eſt materia-
De una re lis, & lapis intellectus à me eſt immaterialis; ſic etiam, Sortes legit, eſt propoſitio cōtingēs,
cōtraria ēnū ſed Sortes modo legens prouiſus à Deo vt legat in præſenti tempore, eſt propoſitio neceſſa
ciari poſsūt. ria: non ergo eſt inconueniens, vt dicunt Theologi, aliquid eſſe in ſe contingens, & in ordi-
ne ad diuinam prouidentiam eſſe neceſſarium.

Quarta proprietas. Diuina prouidentia non excludit à rebus caſum & fortunam: pro-
batur, illud non excluditur à rebus, quod prouenit ex concurſu diuerſarū canſarū particula
rium: ſed caſus & fortuna proueniunt ex concurſu duarū vel pluriū particularium cāuſarum:
igitur proprietas vera; probatur minor ſuppoſita diſpoſitione cauſarum oportet vnam alte-
ri quandoque concurrere, per quam impediatur vel iuuetur ad producendum ſuum effe-
ctum.

A ctum, & ex hoc contingit aliquid casualiter euenire, dum finis non intentus prouenit ex cōcursu alicuius causæ; sicut inuentio debitoris ab eo, qui ibat ad forum causa emendi aliquid prouenit ex hoc, quòd debitor etiam ad forum venit, ꝙ autem debitor ibat ad forum nō hac intentione iuit vt esset inuentus à creditore, sed vt aliquid emeret; inuentio igitur debitoris à creditore fuit casualis per comparationem ad ipsum debitorem, quia pręter eius intentionem venit; cum ergo diuina prouidentia hæc non excludat: sequitur ꝙ non excludat casum & fortunam; Et confirmatur quia prouidentia non tollit causas per accidens ab vniuerso: ergo nec casualia & fortuita: antecedens patet: consequentia probatur, quia casualia, & fortuita proueniunt ex causis per accidens. Et ex hac proprietate soluitur ratio illorum, qua subtrahebant à diuina prouidētia ista corruptibilia, qui ita ratiocinabátur: nullū prouisum est casuale, sed stante ista veritate, ꝙ oīa sunt prouisa à Deo; tunc nihil erit fortuitum, & casuale; & non animaduertebant discrimen, quod reperitur inter causam vniuersalem & particularem: quia ordinem causæ particularis aliquid exire potest, sed non ordinem causę vniuersalis: non enim subducitur aliquid ab ordine causę particularis, nisi per aliquam aliam

Casuale quō eueniat.

Discrimē inter uniuersalem & particularem causam.

B causam particularem impedientem; sicut lignum impeditur à combustione per actionem aquæ: vnde cum omnes causæ particulares concludantur sub vniuersali causa; impossibile est aliquem effectum effugere ordinem causæ vniuersalis: inquantum igitur aliquis effectus effugit ordinem causę particularis, dicitur esse casualis vel fortuitus respectu illius causæ, sed respectu causæ vniuersalis, à cuius ordine subtrahi non potest, dicitur esse prouisus: sicut concursus duorum seruorum licet sit casualis quantum ad eos: est tamen prouisus à domino, qui eos sic ad vnum locum mittit, vt vnus de alio nesciat: vnde cum tam fortuitum, quàm casuale sit quoddam relatiuum: propterea non oportet, vt id, quod in se & simpliciter est fortuitum, sit respectu cuiuscunque causæ fortuitum; & hinc est ꝙ res dicuntur fortuitę vel casuales in ordine ad naturam & intentionem creatam tanquam ad causam particularem: sed in ordine ad diuinam intentionem non fortuitæ aut casuales dicuntur, sed per se intentæ & prouisæ. ex his ergo patet dubitationē adductam esse fallacem: quia casus & fortuna non sunt respectu Dei, sed respectu causæ particularis creatæ.

Apud Deum nihil est fortuitum.

Quinta proprietas est. Diuina prouidentia non tollit libertatē arbitrij: probatur sic, quod

C perfectionis est, magis conseruandum est per diuinam prouidentiam, quàm id quod est imperfectionis & defectus: sed in rebus inanimatis contingentia causarum est ex imperfectione & defectu, ꝙ autem voluntas sit contingens prouenit ex perfectione: igitur magis pertinet ad diuinam prouidentiam conseruare libertatem voluntatis, quàm contingentiā in causis naturalibus: sicuti ergo diuina prouidentia stat cum contingentia rerū, ita à fortiori stat cū libertate arbitrij: maior patet, quia gubernatio prouidētis ordinatur ad perfectionem rerum gubernatarum vel ad adipiscendam, vel augendam, vel conseruandam: minor probatur quoad primam partem, ꝙ contingentia proueniat ex imperfectione, quia res inanimata secundum suam naturam determinata est ad vnum effectum, qui semper sequitur: nisi adsit impedimentum vel ex debilitate virtutis, vel ex aliquo exteriori agente, vel ex materiæ indispositione; & propter hoc causæ naturales agentes non sunt ad vtrunque, sed vt frequentius eodem modo producunt suum effectum, deficiunt autem raro. Quoad secundam partem probatur sic, scilicet ꝙ libertas voluntatis prouenit ex perfectione ipsius, quia non habet virtutem limitatam ad vnum, sed habet in sui potestate producere hunc vel illum effe-

Prouidentia stat cum libertate.

D ctum; & ideo dicitur libera ipsa voluntas: patet ergo à primo ad vltimum, quòd si diuina prouidentia non tollit contingentiam à rebus, à fortiori nec libertatem. Ex determinatione huius proprietatis potest haberi solutio illius grauissimæ difficultatis, ꝙ omne immutabile est necessarium, sed omnia prouisa à Deo immutabiliter seu infallibiliter eueniunt: ergo nulla est libertas: homo enim sua voluntate non potest impedire diuinam prouidentiā, quæ, cum sit determinata ab æterno, necessario omnia producit, & sic nulla erit libertas. Solutio ergo aliquorum fuit, quòd nulla propositio de futuro habet veritatem determinatam ad differentiam propositionis de præsenti & de pręterito, quę est determinate vera vel falsa ex Arist. 1. perhier. Aliqui vero confugiunt ad communem solutionem de sensu diuiso & composito, & de necessitate consequentis, & consequentię, quam supra declarauimus. Aliqui vero dicunt diuinam prouidentiam esse infallibilem, & effectus nihilominus esse cōtingentes, & liberos, & euitabiles non solum in sensu diuiso sed etiam composito, quia Deus prouidit ab ęterno pro hoc instanti, vt nostra voluntas esset libera & indifferens ad eligendum hunc actum puta scribendi, vel oppositum scilicet non scribendi: vnde uoluntas ex se determinatur ad eligendum indifferenter hunc vel illum actum: & sic diuina prouidentia

Propositio de futuro, qualis est. Cap. ult.

dentia non est determinata antequam determinetur voluntas ad præparandum, sed prouidit A
illum actum; quę voluntas ex se elicit: & responsiones istas afferebat doctissimus Thomas
Thom. Capuanus. Capuanus Baccalaureus & magister licentiatus in quadam publica disputatione tenacissima memoria & ingenio pollens. Verum alii dicebant difficile esse concordare diuinam prouidentiam cum libertate humana. Alii volunt omnia esse determinata respectu Dei, non autem respectu nostri. Quidam, dicunt quòd prius voluntas nostra se determinat, & postea Deus videt illam determinationem. Alii vero dicunt difficile esse concordare diuinam prouidentiam cum libertate humana, ita vt superet captum humani ingenii, & propterea mysterium de prouidentia potius est credendum, quàm de eo disputandum. Respondendo tamen ad difficultatem motam dicunt, quòd ex hoc, quòd aliquid sit prouisum à Deo nō sequitur aliquid esse ineuitabile & infallibile, sed bene aliquid eminentius euitabili & ineuitabili: illud autem nos latet; sicuti non sequitur, hoc est prouisum: ergo est necessarium aut contingens, quia potest esse aliquid eminentius necessario & contingenti. Alii asserunt optime stare libertatem cum diuina prouidentia, quia cum omnia sint præsentia Deo, propterea non admittunt præteritionem aut futuritionem, cum mensurentur æternitate, & ideo B Deus videt illa in se ipsis infallibiliter, & sic simul est libertas voluntatis, quatenus Deus per suam visionem non mutat, neque variat naturas ipsarum rerum; sicuti quādo ego video Sortem scribentem infallibiliter & certissime ipsum cognosco, tamen libere ipse scribit, & nullam necessitatem ei scribendi infero, sic etiam Deus videt præsentialiter nos libere operantes, & certissime & infallibiliter in sua æternitate nos intuetur, nullam tamen necessitatem actionibus nostris liberis infert, quia res omnes subiiciuntur sibi nedum quoad earum naturas, sed etiam quantum ad earum operationes & modos operandi, siue libere, siue contingēter, siue necessario. & ex hac doctrina soluitur difficultas satis subtiliter, quia non est necessarium, vt prouisum à Deo ineuitabiliter eueniat respectu creaturæ, cum illud libere à creatura ipsa producatur. & hanc solutionem sequi possumus meo iudicio, quia est conformior doctrinæ S. Tho. præsertim primo contra genti.

Deus non admittit præteritum.

Res quō subiiciuntur Deo.

Cap. 67.

Quoad vltimum quæsitum propter quid, dicendum est effectus diuinæ prouidentiæ in particulari esse innumerabiles, sed in generali aliquos assignari posse, inter quos primus est conseruatio creaturarum ne in esse vel ab esse deficiant, quia sicut se habet motio corporis viuentis ad moueri rerum factarum ab ipso corpore viuente, ita se habet prouidētia Dei C ad permanentiam esse creaturarum: sed impossibile est res ipsas factas à corpore viuente moueri cessante motione & virtute illius viuentis in mouēdo: ergo similiter est impossibile vt creaturæ conseruentur in esse, nisi per operationē diuinæ prouidētię, & hoc est quod dicebat B. Augusti. 4. super Genes. ad literam, q̄ omnia in nihilum tenderent, nisi manus Dei omnipotentis manuteneret; quia quemadmodum se habet lumen solis ad aerem, ita actio diuinæ prouidentiæ ad conseruationem creaturarum: sed sicut homine præsente aër fit lucidus & solis lumine absente aer efficitur continuo tenebrosus, ita actione diuinę prouidentiæ creaturæ omnes conseruantur in esse, & ipsa cessante cessat permanentia & conseruatio ipsarum.

Cap. 6.

Actio Dei quō se habet ad creaturas.

Secundus effectus diuinæ prouidentiæ est ordinatio creaturarum omnium, vt attingant suum finem; quia ordo ipsarum creaturarum attēditur ex hoc, quòd vna res mouetur ab alia & hoc est ex Dei prouidentia, sicut sagitta mouetur ad signum directa à saggitante, qui cognoscit illud signum: vnde sicut motus sagittæ ad determinatum finem aperte ostendit, q̄ D sagitta dirigitur ab aliquo cognoscente illum finem; ita cursus vel motus rerum cognitione carentium declarat mundum aliqua ratione gubernari: & sicut etiam percussio illa, quæ fit per sagittam non dicitur opus sagittę, sed proiicientis, ita etiam opus naturę vocatur à Philosophis opus intelligentiæ, & sic oportet vt procedat ex intentione finis per prouidentiam illius intellectus, qui ordinem prędictum, quo mundus gubernatur, prouidet.

Opus naturæ est opus intelligētiæ.

Tertius effectus diuinę prouidentię est creaturarum omnium in finem debitum inclinatio, directio, & productio; quia finis, ad quem Dei prouidētia creaturam omnem inclinat & dirigit, est participatio diuinæ similitudinis: vnde sicut sagitta mota & directa ad signum sapientiam & prouidentiā saggittantis arguit; ita assimilatio diuinæ bonitatis, ad quā Deus creaturas sicut ad finem mouet, arguit diuinam prouidentiā.

Quartus effectus est gubernatio creaturarum omnium, vt habeant ea, quæ ipsis sunt necessaria & vtilia; quia prouidentia, qua Deus mundum gubernat assimilatur prouidentię œconomicę, qua quis gubernat familiam, & prouidētię politicæ, qua quis gubernat Ciuitatem; & prouidentię regię, qua quis Regnum gubernat: sed isti prouisores præbent omnia necessa-

A necessaria & vtilia rebus pronisis,& excludunt ab eis omnia nociua ad consequendum finē: igitur Dei prouideotia hęc omnia fortius operatur.

Quiotus effectus est gubernatio ignobilium creaturarum per nobiliores: patet hic effectus,quia in vniuerso est aliquid rectum,& non regens,sicut sunt vltima corpora,& est etiā aliquid non rectum, sed tantū regens scilicet Deus: ergo necesse est vt sit aliquid aliud quod sit regens & rectum,quod est medium inter vtraque,& sic Deus mediantibus creaturis nobilioribus regit,& gubernat inferiores: assimilatur enim Deus ipse benedictus animæ nostrę, quæ aliquas operationes immediate exercet vt intelligere & velle;aliquas vero mediantibus corporeis,instrumentis sicut operationes animę sensibilis & vegetabilis;sic ipse Deus quasdam operationes exercet immediate,sicut beatificare animas,& in dies alias creare; aliquas vero operationes operatur in infimis creaturis mediantibus supremis: & hanc veritatē docuit B. Aug.lib.83.quæstionū,ꝙ Deus quędam facit per se ipsum, sicut illuminare animas illasque beatificare: quædam autem per seruientem sibi creaturam integerrimis legibus pro meritis ordinatam vsque ad passerum admoiistrationem, & vsque ad fœni odorem, & vsq;
B ad numerum capillorum nostrorum diuina prouidentia procedente. Et si obiicis Augustino dictum B.Gregorii super Iob asserentis,mundum quippe per se ipsum regit,quem per se ipsum fabricatus est vel condidit;& dictum Ioannis Damasceni 2.lib.fidei Ortodoxæ docētis non esse conueniens alium esse factorem,& alium gubernatorem: si ergo solus Deus esset immediate factor omnium creaturarum etiam vilium: igitur & ipse immediate cunctas gubernaret.Dicendum est,ꝙ est regula Philosophorum,nunquam dictionem exclusiuam excludere instrumentorum ab operatione, sed tantum agens principale vt quādo dicimus solus Sortes scribit non excluditur operatio ipsius calami;sed alterius scribentis; ita enim quando dicitur ꝙ Deus per se solum mundum gubernat non excluditur operatio inferiorum causarum,quibus Deus quasi instrumentis agit & operatur,sed excludit alium principalem regentem & gubernantem: vnde optime dicebat B.Gregorius in nihilo contradicens B.Augustino: dictum etiam Ioannis Damasceni ita intelligi debet, ꝙ rei gubernatio pertinet ad ordinem eius in finem, sed ordo rei ad finem præsupponit esse eius, esse autem nihil aliud prȩsupponit,& propterea creatio,secundum quam res deductæ sunt ad esse,est solius illius cau-
C sæ,quæ nullam aliam præsupponit:sed gubernatio potest esse illarum causarum, quæ alias prȩsupponunt,& ideo non oportet ꝙ Deus mediantibus aliquibus creauerit, quibus mediātibus gubernet: vnde B.August.3.de trinitate docuit corpora infirmiora & crassiora, & inferiora,per potentiora,& subtiliora quodam ordine regi.

Sextus effectus diuinæ prouidentię est dispositio sublunarium per corpora cælestia: patet hic effectus.ex his etiam quæ Philosophi docuerunt: vnde Arist.2.huius voluit primum in aliquo genere esse causam illorum,quæ sunt post in illo genere;sed corpora cælestia sunt prima in genere corporum,& motus eorum sunt primi inter motus alios corporales: ergo sunt causa omnium sublunarium, quę hic aguntur; quod etiam docuit 2. de generatione, vbi dixit ꝙ motus solis in circulo obliquo est causa generationis & corruptionis in his inferioribus: vnde & generationes & corruptiones mensurantur per illum motum,& 2.libro de animalibus etiam dicebat omnes diuersitates,quæ sunt in conceptionibus esse ex corporibus cęlestibus: ergo eis mediantibus hæc sublunaria disponuntur:quod pulcherrimo exēplo ostendit Rabi Moises in libro de mysteriis Egyptiorum,vbi dixit quòd cęlum est in mū
D do sicut cor in animali: sed omnia alia membra animalis gubernantur mediante corde: ergo omnia alia corpora regi,dispoui,& gubernari debent à Deo mediante cælo. Et si dicis posita causa ponitur effectus: ergo esse causæ erit sicut antecedēs ad esse effectus; sed si antecedens est necessarium,etiam & consequens erit necessarium; sic etiam si causa est necessaria & effectus erit necessarius: sed in his sublunaribus multi effectus non sunt necessarij,sed contingentes: igitur non possunt causari à motu cæli,qui est necessarius & naturalis. Ad quod respondendum est effectum non sequi ex causa prima nisi posita causa secunda: propterea necessitas causæ primę nō inducit necessitatem aut contingentiam in effectu nisi posita necessitate aut contingentia in causa secunda.

Septimus effectus diuinæ prouidentię est diuersitas attingendi homines: ad quos duobus modis se extendit;primo quatenus à Deo prouidentur. Secundo prout ipsi fiunt prouidentes: ex hoc autem quòd prouidendo deficiunt, vel rectitudinem seruant, dicuntur boni vel mali,sed ex hoc quòd prouidentur à Deo prȩstantur eis bona vel mala,& secundum quòd ipsi diuersimode se habēt in prouidendo,sic etiam prouidetur eis ab ipso Deo: vnde si seruant rectum ordinem in prouidendo,& in eis diuina prouidentia ordinem congruum humanę

Regens tñ qd' est.

Quest.13.

Cap.34.

Cap.6.

Dictio exclusiua quid excludit.

Cap.8.

Tex.4.

Tex.51.

Cap.5.

Cap.6.

Qualitas cōsequētis sequit ad qualitatem antecedentis.

Prouidentia Dei quō se extendit ad homines.

humanę dignitati seruat, vt. s. nihil eueniat eis, quod non cadat in eorum bonũ, & quòd om A
Cap. 8. nia, quæ eis proueniunt, eos in bonum promoueant iuxta dictum Apostoli ad Romanos, di ligentibus Deum omnia cooperantur in bonum: si aũt prouidẽdo non seruant ordinẽ, qui congruit creaturæ rationali, sed prouident secũdum modum brutorum animalium, & diuina prouidentia de eis ordinabit secundum ordinem, qui brutis competit, vt scilicet ea, quę in eis vel bona vel mala sunt, non ordinentur in proprium bonum ipsorum, sed in bonum alio
Psal. 48. rum iuxta illud, quod habetur in psal. Homo cum in honore esset non intellexit &c. ex hoc patet, quòd altiori modo diuina prouidentia gubernat bonos quàm malos: boni enim dicũ
Prouidentia duplex. tur prouideri prouidentia promotionis, mali autem concessionis & derelictionis: verum dum ab vno ordine prouidentiæ exeunt non faciendo & exequendo Dei voluntatem misericorditer gratiam largientem, in alium ordinem nempe diuinæ iustitiæ dilabuntur. Et ex hac declaratione soluitur illa difficultas, quam aliqui facere solent: illud, quod dimittitur sibi ipsi, non gubernatur ab aliquo: sed Deus dimittit hominem in manu consilii sui, vt scribi
Cap. 15. tur apud Eccl. ergo homo non regitur aliqua prouidentia. Respondetur negando maiorẽ, & ad minorem dicendo, hoc, quod dicitur Deum hominem sibi ipsi reliquisse, non excludere ipsum à Diuina prouidentia; sed ostenditur virtutem operatiuam non esse præfixam & determinatam ad vnum, sicut est in rebus naturalibus, quæ aguntur tantum quasi ab altero directe in finem, & non agunt ita vt se ipsas dirigant in finem: sed creaturæ rationales per liberum arbitrium quo consiliantur & eligunt, dicuntur esse prouidentes, & non prouisæ tan
Homines sunt prouisores suorum actuum. tum; & propterea dicitur Deum dimisisse hominem in potestate sui arbitrii quatenus constituit eum prouisorem propriorum actuum; attamen huiusmodi prouidentia hominis de suis actibus non excludit diuinam prouidentiam de eisdẽ: sicuti neque virtutes actiuę creaturarum excludunt virtutem actiuam diuinam. Soluitur etiam alia difficultas, quæ orta est
Psal. 80. ex verbis psal. dimisit eos secũdum desideria cordis eorum, quæ verba intelliguntur de peccatoribus & malis hominibus, qui mali sibi ipsis relinquũtur à Deo: igitur per diuinam prouidentiam non gubernantur; verum si hęc verba iuxta sanum sensum intelligantur, nullam difficultatẽ faciunt, quia Deus dicitur relinquere malos & peccatores secundum desideria cordis eorum, non quod omnino sint alieni à Dei prouidentia; sed quia eorum actus Deus non ordinat in eorum promotionem, præsertim quantum ad reprobos, quos gubernat prouidẽtia derelictionis, & concessionis; non autem promotionis, quia nullus iuste puniat illos, C
qui non sunt de suo regimine: sed Deus gloriosus iuste punit peccatores & malos pro his
Deus iuste punit peccatores. in quibus peccant: ergo peccatores ipsi necessario diuino regimini subduntur.

Vltimus effectus diuinæ prouidentię est gubernatio brutorum & eorum actuum, quia cũ omnia entia etiam vilissima cadant sub diuina prouidentia: sequitur etiam quòd & ipsa bru
Cap. 10. ta animalia, quæ sunt digniora in sensibilibus creaturis; vnde scribitur apud Matth. non ne duo passeres asse veneunt, & vnus ex illis non cadet super terram sine patre vestro? & ve
Quæst. 22. stri capilli capitis omnes numerati sunt? Cuius dicti assignat rationem S. Tho. validissimã 1. p. dicens, quod prouidentia diuina est causa altissima, & vniuersalissima; si autem vniuersalissima est, oportet vt habeat aspectum supra totum ens, & supra quemlibet modum entis; si autem aspectum habet supra totum ens, & supra quemlibet modum entis, oportet vt nihil exeat aspectum eius, & sic nihil erit prçter intentionem eius, nec per accidens respectu illius: videmus enim quod prouidentia quanto se extendit ad plura, tanto perfectior est, & solertior; vnde si præuisio, vel prouidentia alicuius solum se extenderet ad vniuersalia, & non ad D
particularia imperfectissima esset, & quanto ad plura particularia se extenderet, tanto esset perfectior; illa ergo quę est perfectissima vltimato gradu perfectionis, oportet quòd se extẽdat ad ens, & ad quemlibet modum entis; & sic omnia reducuntur ad diuinam prouidentiã, sicuti in causam per se.

Com. 8. Hanc quoque rationem formaliter, & quasi eisdem verbis assignat Alex. Alensis 6. huius;
Commentaria metaphy. quæ attribuuntur Alex. Alensi ... ex quo manifestum argumentum habemus commentaria illa, quę sub nomine Alexan. de Ales in manibus hominum versantur, non esse sua, sed potius cuiusdam Alex. de Alexandria Ordinis Minorum, qui claruit 1310, tum quia originale ipsorum est Venetiis in bibliotecha Clarissimi D. Francisci Venerii, qui illud ostẽdit R. P. Fratri Thomæ Peregrino Metaphysico Patauino. Nec est dicendum, quod S. Thomas furatus fuerit hanc rationem ex illis commentariis, vt quidam male sentierunt, qui in initio illorum commentariorum, quasi paruipendentes ingenium S. Thomæ ita scribunt, ex his homines facile deprehendent, quid in exponendis eisdem Arist. metaphysicis ex propria officina addiderit D. Thomas Aquinas; quia cum commentaria illa habeant meliorem textum, quàm sit ille, quem exponit S.

A nit S.Tho. si furatus fuisset hūc rationem, & cetera omnia, vt isti arbitrantur, furatus quoq; certe fuisset & textum, cuius tamen oppositum expresse patet; tum etiam quia nullus bibliothecarius tribuit Alexā. Alēsi q̄ scripserit super metaph. sed bene Alex. de Alexādria : & specialiter quidā auctor tribuit i bibliotheca sua hæc cōmentaria huic Alex. qui claruit, vt dictū est 1310. Alexander vero Alensis claruit 1228. & S. Tho. uolauit ad cęlū 1270. hęc volui me dixisse, vt appareat deceptio hominum in hoc negotio, & vt cognoscant potius ipsum Alexandrum furatum fuisse suam doctrinam ex commen. S. Tho. quàm econtra, vt patet ex multis locis illorū cōmentariorum, quę de verbo ad verbū sumpta sunt ex doctrina S. Tho. Alexan Alēsis nō scripsit super Metaphysi.

Sed redeamus ad nostrum institutum; omnia ergo, & res ipsæ insensibiles, & bruta animalia non subiiciuntur diuinæ prouidentię eo modo quo homines, vt dictū est; quia homines prouidentur propter se, at bruta & cetera entia insensibilia dicuntur prouideri non propter se, sed propter aliud, & hinc est q̄ malum, quod accidit, non dicitur ordinari in bonum ipsorum, sed in bonum alterius: vnde mors ouis ordinatur in bonum Leonis & Lupi: sed occisio hominis qui à Leone occiditur non solum ad hoc ordinatur, sed principalius

B ad pœnam eius vel augumentum meriti, quod per patientiam crescit: aliquando etiam peccatum hominis ordinatur à Deo in eius bonum, vt cum post peccatum resurgens humilior redditur, vel saltem resurget ad aliquod bonum, quod per diuinam iustitiam fit dum pro peccato punitur; & quamuis videatur nobis q̄ omnia equaliter bonis, & malis accidant ex hoc quod nescimus qua de causa diuina prouidentia singula dispenset: non est tamen dubiū quin in omnibus bonis & malis, quæ eueniunt siue bonis siue malis sit recta ratio secundum quam diuina prouidentia omnia ordinat, & quia eam ignoramus, propterea videtur nobis q̄ inordinate & irrationabiliter eueniant; quemadmodum si aliquis intraret officinam alicuius fabri videretur ei q̄ instrumenta fabrilia essent inutiliter multiplicata, si nesciret rationem vtendi vnoquoque ipsorum: quorum tamen multiplicatio ex causa rationabili apparet ei, qui virtutem artis intuetur, nullus ergo audeat reprehendere diuinam prouidentiam ex hoc quod videt impios exaltari in hoc mundo, & bonos ac pios homines deprimi & flagellari, præsertim cum omnium creaturarum ipse Deus sit finis: sed diuersimode, quia aliquarum creaturarum dicitur esse finis in quantum participant aliquid de Dei similitudine, & Ignorantia est causa falsi iudicij. Egregium exemplum. Deus est finis omnium diuersimode.

C hoc est commune omnibus creaturis, quarundam vero est finis hoc modo q̄ ipsę creaturæ pertingunt ad ipsum Deum per suam operationem, & hoc est solum creaturarum rationalium, quę possunt ipsum Deum cognoscere & amare in quo earum beatitudo consistit quā Deus Opti. Max. pro sua misericordia dignet nobis concedere meritis B. Thomę de Aquino, cuius doctrinam in his & in omnibus aliis meis dictis secutus sum; quandoquidem eā omnibus philosophis atque theologis nō iniuria præponendam esse arbitror.

Cū Innoc. Papa v. in sermone quodā, qui incipit. Ecce plusquā Salamō &c. hæc verba de doctrina S. Tho. proferat. Huius Doctoris sapiētia præ cęteris excepta canonica proprietatē habet verborum, modum dicendorum, veritatem sententiarum, itaquòd nunquam qui eū tenuit inueniatur à tramite veritatis deuiasse, & qui eam impugnauit, semper fuit de veritate suspectus. Innocentius Papa v.

Et Vrbanus Papa VI. in quadam bulla Apostolica iniungit Doctoribus vniuersitatis Tholosanę anno Domini 1379. vt B. Thomę de Aquino doctrinam tanquam veridicam, & catholicam sectentur, eamque studeant totis viribus ampliare, corpusque eius benigne & Vrbanus Papa VI.

D honorifice venerari.

Et Ioannes Papa XXII. idē fere habet in bulla Canonizationis S. Thomæ Anno Domini 1323. 18. die Iulii.

Et Reuerendissimus Episcopus Parisiensis Stephanus in quadam epistola sua in laudem, defensionem, & fauorem doctrinæ S. Thomæ ita ait. Vniuersis præsentes literas inspecturis Stephanus permissione diuina Parisiensis Episcopus salutem in omnium Saluatore &c. reuocat omnes articulos condemnatos per vniuersitatē Parisiensem, prout tangunt doctrinam S. Thomæ &c.

Et vniuersitas Parisiēsis de hac doctrina ita sancinit. Quia sacrosā. Rom. Ecclesia mr̄ oīm fideliū & magistra fidei, & veritatis S. Tho. doctorē oīum & venerabilē, cuius doctrina fulget ecclesia vt sol & luna, nuper sanctorū catalogo ascribēdū decreuit, diligenti discussione & examinatione habita super vita sancta, & doctrina clara ipsius, ipsumque quoad vitam puram & doctrinam salubrem orbi terrarum dignum & commendabilem prædicauit, cupientes & desiderantes vestigia sancta imitari, dictumque doctorem gloriosum feliciter in cælis regnātem apud Terrigenas deuotius & celebrius honorari; prǽsertim cum fuerit vniuersalis Ec- Vniuersitas Parisiensis.

S. Tho. quis est. lis Ecclesię lumen pręfulgidum, gemma radians clericorum, fons doctorum, vniuersitatis nostræ Parisiensis speculum clarissimum, & candelabrum insigne, & luceus, per quod omnes qui veram doctrinam ingrediūtur, vident: ideo ipsam S. Tho. sanam doctrinā profitemur, ampletimur, & docemus, atque hoc mādato vniuersis doctoribus præcipimus eam sequi atq; amplecti, cum quilibet nostrū in ea, veluti in nitido & perspicuo fonte, vt agnus ambulare, & vt elephas natare potuerit: nam siue arguta argumenta logicalia, siue rerum naturalium intimas proprietates aliave metaphy. speculabilia, arcanorumque cælestium veritatem perquirat, in hac doctrina omnia amplissime inueniet, in ipsa enim peripateticæ disciplinæ verus sensus & sententiæ apparent, vitiorum atque uirtutum omnium cognitio habetur, namque omnia quæ hic S. Doctor pertractauit ita accurate & diligenter disputa- A

Perfectio doctrinę s. Thomæ uit, vt ijs nihil addi, nihilque subtrahi posse uideatur. Errores autem Hæreticorum & Gentilium, atque eorum omnium, qui suis pestiferis dogmatibus Petri Nauiculam obruere conati sunt, ita elidit, & eliminat, ita dirimit, & exterminat, vt ea quę dixit non tam humano deprōpta ingenio, quàm diuinę digito dextrę exarata esse uideantur: stilum & caratherem habet clarum, atque facilem, nulla barbarie respersum, & suos ita conceptus exprimit, vt altæ profundæque materiæ quasi sensim percipi possint, &c. B

Et quia iamdiu est, quòd saxum hoc dilucidationum metaphysicalium voluimus, tēpus iam est receptui canere Deo glorioso gratias exhibētes, qui nos ad finem illarum suo cęlesti perduxit munere, ī quibus omnibus hoc in summis habemus votis illud Apostolicū, quod à Paulo Tito scribente memoriæ proditum est, implere præceptum, vt verbum nostrum sit sanū & irreprehensibile, quod si ab hac Apostolica admonitione vel trāsuersum discessimus vnguem, siue in dilucidationibus istis metaphysicalibus, siue in quibusuis aliis scriptis nostris, quę hactenus memorię prodidimus aut olim erunt memoriæ mandanda, illud sane retractamus iam modo, & pro retractato habemus, cūctaque nostra subdimus cēsurę sincerrimę sacrosanctæ Matris Romanę Ecclesiæ & illorum, quibus huiusmodi corrigendi scripta munus ab ipsa delegatum fuerit. Datum Romę apud Aedes S. Nicolai de campo Martio, die 20. Maii 1584.

Admonitio Pauli Apostoli. Cap. 2.

Imprimatur si videbitur R. P. Magistro Sacri Palatij.
Pyrrhus Viceg.

Frater Sixtus Fabri Luceñ. Sacri Palatij Magister.
Manu propria.

FINIS.

Index rerum notabilium.

A

Cęlum

D

F

Hac-

L

M

O

P

Tactus

T

V

I N D E X.

F I N I S.

ERRATA SIC CORRIGITO.

Pag. Lit. Error.	Correctio.
233 D intentionem	inuentionem.
270 B espiepresissima	espressissima.
263 A paritum	partium.
264 B vllam	nullam.
265 A perposito	propositæ.
265 D nunc, si prius	nunc sicut prius.
276 B idest est	idest.
283 B aut	autem.
285 C concludantur	concludant.
293 C in intellectu	in intellectum.
297 D passionis	passiones.
210 B vult	vel.
211 D hebdog.	Hebdom.
212 D ex	est.
213 C speculare	speculari.
231 C ætiopus	ætiops.
298 A per se absolute	contra per se absolute.
303 D ad omne motum	ad omnem motum.
316 D lus sine calore põt	lux sine calore non potest.
333 D patet	potest.
336 A conpetum	conceptum.
353 A illi.	ille.
360 B qum	quam
371 C repugnantia terminorũ	non repugnantia terminorũ.
377 A densionem	densiorem.
386 B discipulis (bus	discipulus.
387 C verboa Dei, vex inuisibili-	verbo Dei, vt ex inuisibilibus.
401 D incipat	incipiat.
In numeris 183	383.
432 D si forma vnius	si formam vnius.
447 A corporis cęlesti	corporis cęlestis.
449 A et si duo Dij	& sic duo Dij.
454 A nuturæ	naturæ.
455 A morali	modali.
453 D tantitas	quantitas.
In numeris 466	457
In numeris 488	484
493 C dicit	dicitur.
502 B et si ipsa est	& ista est
511 A infitum	infinitum.
266 B aut	at.
339 B buale	quale.
359 B cõcludit illũ argumentũ	concludit illud argumentum.
432 C in marg. potest	possunt.
222 B pauci	parui.

Pag. Lit. Error.	Correctio.
549 in titu. dilucidatio secũda.	dilucidatio prima.
119 A meretricium	meretricum.
120 D filij	fili.
456 C uident	uidentur.
257 D partes	parte.
542 A inferioris	inferiori.
516 C nequiunt	nequeunt.
433 D fœtu	fœtum.
90 A in immargine	in margine.
91 A intelligentiis	intelligentiis.
99 D essentialiter	accidentaliter.
101 B progressus	progressum.
104 B in actu	in actum.
105 B vir	puer.
108 B multis	multa.
113 B intellectu	in intellectu.
113 C substrahit	subtrahit.
127 B illi	illa.
6 D diligit	dirigit.
78 D esione	læsione.
177 B tex. 124	100.
186 D tex. 40	4.
189 A tex. 40	4.
237 A tex. 4	14.
240 A tex. 50	5.
In numeris 503	5016
586 B primo poster. tex. 70	35.
573 in titu. diluc. sexta	diluc. quinta.
573 ibidem diluc. sexta	diluc. quinta.
581 ibidem diluc. septima	diluc. sexta.
581 ibidem diluc. septima	diluc. sexta.
602 D sentierunt	senserunt.
602 D potuis (dicere	potius.
In Epist. D. Ant. Ciccarelli. Cum	, cum diceret.
13 B pullulari	pullulare.
456 C diuiditur in pluribus	in plura.
467 B est illud	esse illud.
467 C forma & substantia,	formam & substantiam.
577 C & entia realiter	sed entia realiter.
33 D quidam	quidem.
35 A in postil. sui	sine.
54 D in mari	in mare.
55 C coniungantur	coniuncantur.
60 C senserunt	senserunt.
73 A tex. 36.	tex. 14.

Registrum.

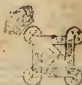
† A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z.

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Sſ Tt Vu Xx Yy Zz.

Aaa Bbb Ccc Ddd Eee.

Omnes ſunt Terniones, † Ddd Eee Quaterniones.

ROMAE

Apud Bartholomaeum Bonfadinum, & Titum Dianum.

M. D. LXXXIIII.